Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

M/O

Coperta: Mircia DUMITRESCU
Design grafic: Nicu ILIE
Tehnoredactare computerizată şi pregătire pentru tipar: Carmen CORBU şi Nicu ILIE

Iconografia dicţionarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Naţional al Literaturii Române, precum şi din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulţumim tuturor. Mulţumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, şef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Academia Română (Bucureşti)
Dicţionarul general al literaturii române / Academia Română.-
Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti : Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-
8 vol.
ISBN 978-973-167-380-6
Vol. 5. : M-O. - ISBN 978-606-555-273-9

82.09

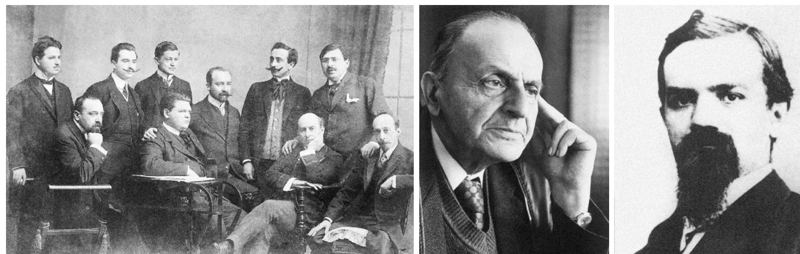
Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

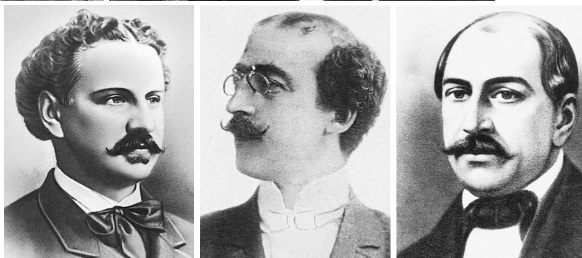
Ediția a II-a revizuită adăugită și adusă la zi

Editura Muzeul Literaturii Române
București / 2019

M/O

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Teodora DUMITRU
Victor DURNEA
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE
A. Sm.	Algeria SIMOTA
A. T.	Andrei TERIAN
A. Td.	Adrian TUDURACHI
B. B.-C.	Bianca BURȚA-CERNAT
B. C.	Bogdan CREȚU
C. C.	Constantin CIOPRAGA
C. H.	Constantin HÂRLAV
C. M. B.	Cristina Martha BALINTE
C. T.	Constantin TEODOROVICI
Cs. B.	Cosmin BORZA
D. G.	Dan GRIGORESCU
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU
D. M.	Dan MĂNUCĂ
D. Mc.	Dumitru MICU
D. Mn.	Doris MIRONESCU
E. P.	Eugen PAVEL
E. S.	Eugen SIMION
F. F.	Florin FAIFER
G. D.	Gabriela DRĂGOI
G. Dn.	Gabriela DANŢIŞ
G. O.	Gabriela OMĂT
I. D.	Iordan DATCU
I. O.	Ionel OPRIŞAN
I.-A. P.	Ioan-Aurel POP
Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
J. W.	Joachim WITTSTOCK
L. C.	Lucian CHIŞU
L. H.	Laurenţiu HANGANU
L. Td.	Ligia TUDURACHI
L. V.	Leon VOLOVICI
Lr. B.	Laura BĂDESCU
M. C.	Mihai CIMPOI
M. Dg.	Mihail DOLGAN
M. I.	Mihai IOVĂNEL
M. Pp.	Mircea POPA
M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
M. S.	Monica SPIRIDON
M. W.	Magda WÄCHTER
N. Br.	Nicolae BÂRNA
N. M.	Nicolae MECU
O. K.	OLOSZ Katalin
O. S.	Oana SOARE
P. C.	Paul CERNAT
R. D.	Raluca DUNĂ
R. S.	Roxana SORESCU
R. T.	Răzvan THEODORESCU
R. Z.	Remus ZĂSTROIU
S. An.	Silviu ANGELESCU
S. C.	Stănuţa CREŢU
S. I.	Stancu ILIN
S. V.	Stan VELEA
T. D.	Teodora DUMITRU
T. V.	Teodor VÂRGOLICI
V. Cr.	Valeriu CRISTEA
V. D.	Victor DURNEA

Au mai colaborat

A. Bn.	Ana BANTOȘ
A. Cb.	Alina CIOBANU
A.Ct.	Alina CONSTĂNCEANU
A. Ml.	Andrei MILCA
A.-M. B.	Ana-Maria BREZULEANU
A. N.	Andrei NESTORESCU
A. S.	Aurel SASU
Al. F.	Alexandru FARCAŞ
Al. G.	Alex. GOLDIȘ
Al. H.	Alec. HANŢĂ
Al. R.	Alexandru RUJA
Al. S.	Alexandru SĂNDULESCU
C. A.	Carmen ANDRAŞ
C. Bz.	Constanţa BUZATU
C. D.	Crişu DASCĂLU
C. Dt.	Cristina DEUTSCH
C. Pp.	Corina POPESCU
C. R. B.	Constantina Raveca BULEU
C. Tt.	Călin TEUTIŞAN
C. V.	Cătălina VELCULESCU
Ct. C.	Constantin CUBLEŞAN
Ct. P.	Catrinel POPA
D. B.	Doru BURLACU
D. Bd.	Delia BADEA
D. C.-E.	Daniel CRISTEA-ENACHE
D. Md.	Doina MODOLA
D. Mr.	Dana MARINESCU
D. V.	Dumitru VLĂDUŢ
E. H.	Elena HOTINEANU
E. I.	Emanuela ILIE
E. M.	Emil MOANGĂ
E. O.	Eugen ONU
E.-E. T.	Elena-Esther TACCIU
F. B.	Fănuş BĂILEŞTEANU
G. B.	Grigore BOSTAN
G. E.	Georgeta ENE
Gh. C.	Gheorghe CHIVU
Gr. B.	Grigore BOTEZATU
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU
I. C.	Ion CIOCANU
I. Ct.	Ioana COSTA
I. Dg.	Irina DIGODI
I. H.	Ion HANGIU
I. H. C.	Ion H. CIUBOTARU
I. I.	Ion ISTRATE
I. L.	Ion LĂZĂRESCU
I. M.	Ioan MILEA
I. Ms.	Ilie MOISE
I. Pp.	Ion POP
I. R.	Ilie RAD
I. Rp.	Ioana REPCIUC
I. Ş.	Ion ŞEULEANU
I. T.	Ioana TĂMĂIAN
Il. C.	Ileana CIOCÂRLIE
L. A.	Lucian ALEXIU
L. B.	Leon BACONSKY
L. Bc.	Liliana BURLACU
L. Bd.	Lucia BERDAN
L. Bz.	Liliana BOTEZ
L. Cr.	Liliana COROBCA
L. Cş.	Lucia CIREŞ
L. P.	Laura PAVEL
L. P. B.	Liviu P. BERCEA
M. Dn.	Marin DIACONU
M. Dr.	Magda DRAGU
M. Md.	Mihaela MUDURE
M. Mg.	Mariana MANGIULEA
M. Ş.	Michaela ŞCHIOPU
M. V.	Mariana VARTIC
M. Vs.	Marian VASILE
Mr. M.	Maricica MUNTEANU
N. Bc.	Nicoleta BORCEA
N. Bl.	Nicolae BILEŢCHI
N. Cr.	Nicolae CREŢU
N. F.	Nicolae FLORESCU
N. I.	Nicolae ILIESCU
N. S.	Nicoleta SĂLCUDEANU
O. I.	Ofelia ICHIM
P. Ct.	Petruş COSTEA
P. P.	Petru POANTĂ
R. P.	Rodica PANDELE
S. G.	Simona GALAȚCHI
S. I.-J.	Sorina IANOVICI-JECZA
S. P.	Sava PÂNZARU
Ş. A.	Şerban AXINTE
T. Dn.	Teodor DUNĂ
T. R.	Tania RADU
T. T.	Teodor TIHAN
V. P.	Virginia POPOVICI
V. T.	Valentin TAŞCU
V. Tţ.	Vasile TĂRÂȚEANU
Vs. C.	Vasile CIOCANU
***	În redacţie

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociaţie literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincţii româneşti şi străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției – atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bio-bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu şi pentru cei în viaţă) se adaugă un tabel cronologic privind biografia şi opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de faţă) şi de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

***

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediţie; ediţia
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariţie
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariţie
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de…
j.	– judeţul
ms.	– manuscris
ms. rom.	– manuscris românesc
ms. sl.	– manuscris slavon
n.	– născută
pref.	– prefaţă
publ.	– publicat de…
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de…
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. **ENCICLOPEDII, DICŢIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIŢII**

Acterian, *Privilegiaţi* = Arşavir Acterian, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, pref. Mircea Zaciu, Iaşi, 1992

Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generaţia contemporană*, pref. Shaul Carmel, Bucureşti, 2003

Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, Bucureşti, 1998

Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, Bucureşti, 1984

Adamescu, *Contribuţiune* = Gh. Adamescu, *Contribuţiune la bibliografia românească*, I–III, Bucureşti, 1921–1928

Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1913

Aderca, *Contribuţii* = F. Aderca, *Contribuţii critice*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1983–1988

Agache, *Lit. rom. ţările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în ţările vecine. 1945–2000*, Iaşi, 2005

Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, Bucureşti, 1979

Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Bucureşti, 1971

Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timişoara, 1977

Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic şi universal. India în conștiința culturală românească*, Bucureşti, 1981

Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinşi*, Bucureşti, 1995

Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iaşi, 1973

Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iaşi, 1974

Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iaşi, 1977

Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, 1997

Anestin, *Schiţă* = Ion Anestin, *Schiţă pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1938

Anghel–Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, 1910

Anghelescu, *Creaţie* = Adrian Anghelescu, *Creaţie şi viaţă*, Bucureşti, 1978

Anghelescu, *Vedere* = Adrian Anghelescu, *Vedere dinspre Eyub*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Clasicii* = Mircea Anghelescu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1996

Anghelescu, *Lectura* = Mircea Anghelescu, *Lectura operei*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Mistificțiuni* = Mircea Anghelescu, *Mistificțiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastișe, pseudonime și alte mistificații în literatură*, București, 2008

Anghelescu, *Preromant. rom.* = Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, 1971

Anghelescu, *Scriitori* = Mircea Anghelescu, *Scriitori şi curente*, Bucureşti, 1982

Anghelescu, *Textul* = Mircea Anghelescu, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1988

Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitaţi*, Cluj-Napoca, 1980

Antonescu, *Scriitori şi reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori şi reviste din perioada interbelică*, Iaşi, 2001

Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010

Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iaşi, 1978

Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, Bucureşti, 1983

Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficţiunii*, Cluj-Napoca, 1979

Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909

Ardeleanu, *„A urî”* = Virgil Ardeleanu, *„A urî”... „A iubi”. Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971

Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, Bucureşti, 1966

Ardeleanu, *Menţiuni* = Virgil Ardeleanu, *Menţiuni*, Cluj-Napoca, 1978

Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori şi critici*, Cluj-Napoca, 1975

Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, 1969

Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, Bucureşti, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, Bucureşti, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, Bucureşti, 1994–2006

Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997

Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, Bucureşti, 1957

Baconsky, *Poeţi* = A.E. Baconsky, *Poeţi şi poezie*, Bucureşti, 1963

Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice şi istorico-literare*, Bucureşti, 1968

Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1978

Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, Bucureşti, 1971

Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, 1976

Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, Bucureşti, 1969

Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, București, 1974
Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, București, 1970
Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, București, 1981
Balotă, *Umanităţi* = Nicolae Balotă, *Umanităţi*, București, 1973
Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, București, 1976
Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, București, 1978
Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări şi dialoguri literare*, București, 1974
Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, București, 1975
Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Coloşenco, București, 2000
Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1977
Bădăuţă, *Note* = A. Bădăuţă, *Note literare*, București, 1928
Băileşteanu, *Abside* = Fănuş Băileşteanu, *Abside*, București, 1979
Băileşteanu, *Aorist* = Fănuş Băileşteanu, *Aorist*, București, 1988
Băileşteanu, *Refracţii* = Fănuş Băileşteanu, *Refracţii. Prozatori români contemporani*, București, 1980
Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă şi ideal*, București, 1975
Bălan, *Condiţia* = Ion Dodu Bălan, *Condiţia creaţiei*, București, 1968
Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos şi cultură sau Vocaţia tinereţii*, București, 1972
Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, București, 1988
Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete şi semnificaţii*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, București, 1987
Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, București, 1969
Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, București, 1987
Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, București, 1974
Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, București, 2001
Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, București, 2004
Bârna, *Capșa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
Bârsănescu, *Medalioane* = Ștefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iaşi, 1983
Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, București, 2001
Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicţionarul botoşănenilor*, Iaşi, 1994
Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relaţiile literare româno–maghiare*, București, 1972
Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni* = Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940–1996)*, Timişoara, 1996
Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, București, 1943
Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, București, 1985
Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iaşi, 1980
Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiş, Nicolae Sârbu, *Dicţionarul scriitorilor din Caraş-Severin*, Reşiţa, 1998
Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, București, 1968
Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, Cluj, 1923
Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii şi articole*, îngr. şi pref. Dumitru Petrescu, București, 1975
Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
Borbély, *Cercul* = Ştefan Borbély, *Cercul de graţie*, Piteşti, 2003
Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
Borbély, *Grădina* = Ştefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, București, 1995
Borbély, *O carte* = Ștefan Borbély, *O carte pe săptămână*, București, 2007
Borbély, *Xenograme* = Ştefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, 1966
Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, București, 1970–1973
Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri şi note istorico-literare*, București, 1944
Botez, *Pe marginea cărţilor* = Octav Botez, *Pe marginea cărţilor*, Iaşi, 1923
Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977
Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeţi*, București, 1935
Bradu, *Poeţii* = Ioan Bradu, *Poeţii şi prozatorii bihoreni*, Beiuş, 1948
Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, București, 1985
Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism şi tradiţie*, Cluj, 1972
Braga, *Tradiţie* = Mircea Braga, *Recursul la tradiţie. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
Brateş, *Aspecte* = Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, 1942
Brateş, *Oameni* = Radu Brateş, *Oameni din Ardeal*, București, 1973
Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, București, 1957 – 1958
Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze şi ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, București, 1973
Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul şi vremea lui*, București, 1959
Brădăţeanu, *Comedia* = Virgil Brădăţeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970

Brădăţeanu, *Drama* = Virgil Brădăţeanu, *Drama istorică naţională* (*Perioada clasică*), Bucureşti, 1966
Brădăţeanu, *Istoria* = Virgil Brădăţeanu, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982
Brădăţeanu, *Viziune* = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977
Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.
Buculei, *Prezenţe* = Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973
Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982
Bucur, *Poeţi optzecişti* = Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii '90*, Piteşti, 2000
Bucuţa, *Scrieri* = Emanoil Bucuţa, *Scrieri*, I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, introd. Perpessicius, 1971–1977
Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971
Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986
Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966
Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922
Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chişinău, 1997
Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chişinău, 2002
Burlacu, *Texistențe* = Alexandru Burlacu, *Texistențe*, I–III, Chișinău, 2007–2012
Burţa-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burţa-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Bucureşti, 2011
Busuioc, *Scriitori ieşeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 2, Iaşi, 2002
Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922
Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat*, Timişoara, [1944]
Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1986–1992
Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942
Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972
Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976
Caraion, *Tristeţe* = Ion Caraion, *Tristeţe şi cărţi*, Bucureşti, 1995
Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979
Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982
Cartojan, *Cărţile pop.* = Nicolae Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938
Cartojan, *Ist. lit.* = Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996
Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957
Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986
Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iaşi, 1978
Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu şi Ion Bălu, Bucureşti, 1991–1992
Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Şerban, Bucureşti, 1973–1974
Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, Bucureşti, 1982
Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. şi pref. Al. Piru, Craiova, 1972
Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012
Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1968
Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1979
Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1966
Călinescu şi contemporanii = *G. Călinescu şi contemporanii săi (Corespondenţă primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1984–1987.
Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1967
Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1971
Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965
Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972
Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967
Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970
Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967
Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999
Cărturari braşoveni = *Cărturari braşoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Braşov, 1972
Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974

Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri şi azi*, Craiova, 1995
Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, Bucureşti, 1988
Cândroveanu, *Poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Poeţi şi poezie*, 1980
Cândroveanu, *Printre poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeţi*, Cluj-Napoca, 1983
Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească şi complexul periferiei: primul val*, Bucureşti, 2007
Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 2009
Cesereanu, *Ipostaze* = Domiţian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
Cesereanu, *Permanenţe* = Domiţian Cesereanu, *Permanenţe ale criticii*, Bucureşti, 1968
Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, Bucureşti, 1990
Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timişoara, 1982
Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, Bucureşti, 1925
Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, Bucureşti, 1905
Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, Bucureşti, 1924
Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. şi introd. Vasile Netea, Bucureşti, 1969
Chendi, *Schiţe* = Ilarie Chendi, *Schiţe de critică literară*, Bucureşti, 1924
Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeţ şi Ioan Spătan, Bucureşti, 2001–2007
Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iaşi, 1994
Chinezu, *Pagini* = Ion Chinezu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1969
Chioaru, *Noi developări* = Dumitru Chioaru, *Noi developări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalităţii*, Cluj-Napoca, 2000
Chiorean–Kocziány–Niţu–Ploeşteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Niţu, Grigore Ploeşteanu, *Profiluri mureşene*, Târgu Mureş, 1971
Chiţimia, *Folclorişti* = I. C. Chiţimia, *Folclorişti şi folcloristică românească*, Bucureşti, 1968
Chiţimia, *Probleme* = I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chişinău, 1971
Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011
Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chişinău, 1969
Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chişinău, 1997
Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanţă*, Bucureşti, 1974
Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, 1987
Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timişoara, 1975
Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernităţii*, I–II, Bucureşti, 1977–1979
Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela şi povestirea contemporană*, Bucureşti, 1967
Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, Bucureşti, 1982
Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, Bucureşti, 1972
Ciobanu, *Cultura* = Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chişinău, 1923
Ciobanu, *Ist. lit.* = Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1947; ed. îngr. şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1989
Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluţie, ideologie*, Bucureşti, 1946
Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chișinău, 2004
Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chişinău, 1990
Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973
Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chişinău, 1998
Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor și cititor*, Chișinău, 2006
Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timişoara, 1995
Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timişoara, 1983
Ciocârlie, *Mari corespondenţe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, Bucureşti, 2003–2004.
Cioculescu, *Amintiri* = Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Aspecte* = Şerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, Bucureşti, 1972
Cioculescu, *Itinerar* = Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, Bucureşti, 1973–1989
Cioculescu, *Poeţi* = Şerban Cioculescu, *Poeţi români*, Bucureşti, 1982
Cioculescu, *Prozatori* = Şerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1977
Cioculescu, *Varietăţi* = Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966
Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, Bucureşti, 1971
Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979
Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeţi*, Iaşi, 1995
Ciopraga, *Efigii* = Const. Ciopraga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, Bucureşti, 2008
Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 şi 1918*, Iaşi, 1970
Ciopraga, *Partituri* = Const. Ciopraga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, 1973
Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, 1967
Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărţi şi destine*, Iaşi, 1984
Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse şi Don Quijote*, Iaşi, 1978

Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, 1943
Cistelecan, *Al doilea top* = Al. Cisteleacan, *Al doilea top*, Braşov, 2004
Cistelecan, *Diacritice* = Al. Cistelecan, *Diacritice*, vol. I, București, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
Cistelecan, *Poezie* = Al. Cistelecan, *Poezie şi livresc*, Bucureşti, 1987
Cistelecan, *Top ten* = Al. Cistelecan, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chișinău, 1993–2012
Comşa–Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comşa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, Bucureşti, 1994
Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinereţe*, Bucureşti, 1984
Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeţi*, Bucureşti, 1973
Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeţi români. 1950–1973)*, tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
Constantin, *Despre poeţi* = Ilie Constantin, *Despre poeţi*, Bucureşti, 1971
Constantin, *Prozatori–critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori şi critici*, Cluj, 1973
Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. şi pref. Cristian Popescu, postfaţă Şerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
Constantinescu, *Mişcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mişcarea literară*, Bucureşti, [1927]
Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere şi autori*, Bucureşti, 1928
Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, 1967–1972
Corbea–Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, Bucureşti, 1973–1984
Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Bucureşti, 1966
Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele şi departele*, Bucureşti, 1990
Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, Bucureşti, 1984
Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, 1974
Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, 1972
Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, Bucureşti, 1980
Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, Bucureşti, 1995
Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962
Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea şi D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, Bucureşti, 1962
Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, Bucureşti, 1909–[1914]
Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, Bucureşti, 1985
Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, Bucureşti, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
Cosma, *Bănăţeni* = Aurel Cosma, *Bănăţeni de altădată*, Timişoara, 1933
Costin, *Viaţa* = Lucian Costin, *Din viaţa scriitorilor*, I–II, Bucureşti, [1937]
Coşovei, *Pornind* = Traian T. Coşovei, *Pornind de la un vers*, Bucureşti, 1990
Cotruş, *Meditaţii* = Ovidiu Cotruş, *Meditaţii critice*, îngr. şi introd. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1983
Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
Craia, *Feţele* = Sultana Craia, *Feţele oraşului*, Bucureşti, 1988
Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, 1985
Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1996
Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997
Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, Bucureşti, 1980
Creţu, *Constructori* = Nicolae Creţu, *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982
Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, Bucureşti, 1977
Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, Bucureşti, 1980
Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, Bucureşti, 1974
Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
Cristea, *Alianţe* = Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, Bucureşti, 1977
Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, Bucureşti, 1975
Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, Bucureşti, 1987
Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, Bucureşti, 1970
Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie şi orgoliu*, Bucureşti, 1984
Cristea-Enache, *Bucureşti* = Daniel Cristea-Enache, *Bucureşti Far West*, Bucureşti, 2005
Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 2001
Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, Bucureşti, 2009
Cristofor, *Ţara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Ţara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
Crişan, *Confesiuni* = Constantin Crişan, *Confesiuni esenţiale*, Bucureşti, 1977
Crişan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crişan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, 1969
Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, Bucureşti, 1989

Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, Bucureşti, 1994
Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Bucureşti, 1984
Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, Bucureşti, 1957
Crohmălniceanu, *Cronici şi articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, Bucureşti, 1953
Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2001
Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, Bucureşti, 1972–1975; vol. I, ed. 1, Bucureşti, 1967
Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română şi expresionismul*, Bucureşti, 1971
Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, 1981
Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane*, Bucureşti, 2000
Cronologia = *Cronologia vieţii literare româneşti. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, Bucureşti, 2010–2012
Cubleşan, *Civic–etic* = Constantin Cubleşan, *Teatrul între civic şi etic*, Cluj-Napoca, 1983
Cubleşan, *Miniaturi* = Constantin Cubleşan, *Miniaturi critice*, Bucureşti, 1969.
Cubleşan, *Teatrul* = Constantin Cubleşan, *Teatrul. Istorie şi actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii şi grupuri*, Bucureşti, 1981
Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii româneşti*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu şi Maria-Magdalena Anghelescu, Iaşi, 2006–2009
Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*, Bucureşti, 1975
Curticăpeanu, *Mişc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, Bucureşti, 1968
Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieşene*, I–IV, Iaşi, [1927]; ed. 2, Iaşi, 1928
Dafin, *Iaşul* = Ioan Dafin, *Iaşul cultural şi social*, I–II, Iaşi, 1928–1929
Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism şi universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
Damian, *Direcţii* = S. Damian, *Direcţii şi tendinţe în proza nouă*, Bucureşti, 1963
Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, Bucureşti, 1970
Damian, *Mănuşa* = S. Damian, *Aruncând mănuşa*, Bucureşti, 1999
Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, Bucureşti, 1997
Dan, *Contribuţii* = Ilie Dan, *Contribuţii*, Bucureşti, 1978
Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, Bucureşti, 1975
Danţiş, *Bucolica* = Gabriela Danţiş, *Poezia bucolică românească*, Bucureşti, 2000
Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Ţara Imanenţei*, Bucureşti, 2003
Dascal, *Fascinaţia* = Mihai Dascal, *Fascinaţia exegezei. Exerciţii de hermeneutică literară*, Bucureşti, 1998
Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea şi literele române*, Bucureşti, 2006
Datcu, *Dicţ. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, ed. 3, Bucureşti, 2006
Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea ethnologica*, Bucureşti, 2010
Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară şi etnologie*, Târgovişte, 2011
Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, Bucureşti, 2002
Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1975
Dărăbuş–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu şi Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1898
Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, Bucureşti, 1920–1933
Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Boris Cazacu, Bucureşti, 1968–1985
Diaconescu, *Condiţia* = Romulus Diaconescu, *Condiţia umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
Diaconu, *Feţele* = Mircea A. Diaconu, *Feţele poeziei*, Iaşi, 1999
Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iaşi, 1998
Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Braşov, 2002
Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iaşi, 2011
Dicţ. analitic = *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*, I–IV, coordonator Ion Pop, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1998–2003
Dicţ. Banat = *Dicţionar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2005
Dicţ. biografic = *Dicţionarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Piteşti, 2006
Dicţ. Chişinău = *Dicţionarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chişinău, 2010
Dicţ. Echinox = *Dicţionar Echinox*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
Dicţ. esenţial = *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, Bucureşti, 2000
Dicţ. lit. 1900 = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici şi Remus Zăstroiu, Bucureşti, 1979

Dicţ. scriit. rom. = *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Bucureşti, 1995–2002
Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, Bucureşti, 1977
Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare româneşti*, Bucureşti, 1962
Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iaşi, 1982
Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Bucureşti, 2003
Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, Bucureşti, 2004
Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Bucureşti, 1983
Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, Bucureşti, 2000
Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, Bucureşti, 1977
Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 2008
Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1978
Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, Bucureşti, 1970
Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, Bucureşti, 1990
Dimisianu, *Schiţe* = Gabriel Dimisianu, *Schiţe de critică*, Bucureşti, 1966
Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, Bucureşti, 1987
Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, Bucureşti, 1974
Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Iaşi, 1978
Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, Bucureşti, 1980
Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, Bucureşti, 1979, vol. II–III, Iaşi, 1981–1984
Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, Bucureşti, 1976–1983
Doinaş, *Diogene* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970
Doinaş, *Lectura* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980
Doinaş, *Măştile* = Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992
Doinaş, *Orfeu* = Ştefan Aug. Doinaş, *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974
Doinaş, *Poezie* = Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972
Doinaş, *Scriit. rom.* = Ştefan Aug. Doinaş, *Scriitori români*, Bucureşti, 2000
Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez şi măiestrie artistică*, Chişinău, 1982
Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existenţă în metaforă şi idee*, Chişinău, 2007
Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realităţii*, Bucureşti, 1978
Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975
Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, Bucureşti, 1934
Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1969
Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, Bucureşti, 1943
Drăgan, *Aproximaţii* = Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, 1970
Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici şi moderni*, Bucureşti, 1987
Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iaşi, 1978
Drăgan, *Reacţii* = Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, 1973
Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucureşti, 1938
Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, 1983
Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982
Dumitrescu-Buşulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973
Dumitriu, *„Ambasadorii"* = Dana Dumitriu, *„Ambasadorii" sau Despre realismul psihologic*, Bucureşti, 1976
Dunăreanu–Apostoleanu–Corcheş, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheş, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanţa, 1997
Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999
Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Duţu, *Cărţile* = Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Coordonate* = Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968
Duţu, *Explorări* = Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969
Duţu, *Modele* = Alexandru Duţu, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, 1979
Duţu, *Sinteză* = Alexandru Duţu, *Sinteză şi originalitate în cultura română (1650–1848)*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Umaniştii* = Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, 1974
Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri şi polemici*, Bucureşti, 1942
Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, 1965
Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, Bucureşti, 1939
Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, Bucureşti, 1992
Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinereţe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, pref. Constantin Noica, Bucureşti, 1996–2008
Eliade şi corespondenţii = *Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, I–V, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993–2007
Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, coordonator Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1978

Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1997
Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă şi durată*, Iaşi, 1983
Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iaşi, 1999
Faifer, *Încursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice româneşti*, ed. 3, Iaşi, 2010
Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iaşi, 2002
Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real şi imaginar*, Bucureşti, 1993
Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, Bucureşti, 1990
Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj–Napoca, 1977–1984
Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, Bucureşti, 1965
Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie şi critică*, Cluj, 1971
Felea, *Prezenţa* = Victor Felea, *Prezenţa criticii*, Bucureşti, 1982
Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, Bucureşti, 1968
Felea, *Secţiuni* = Victor Felea, *Secţiuni*, Bucureşti, 1974
Firan, *Macedonski–Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri şi structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, Bucureşti, 1985
Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, Bucureşti, 2009–2010
Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, Bucureşti, 1991
Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor*, Bucureşti, 1998
Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, Bucureşti, 2003
Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiţie*, Bucureşti, 1983
Fornade, *Personalităţi clujene* = Dan Fornade, *Personalităţi clujene (1800-2007)*, Cluj-Napoca, 2007
Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini şi cărţi*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, Bucureşti, 1980
Gafiţa, *Faţa lunii* = Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, Bucureşti, 1974
Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelecan, Chişinău, 1999
Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, 1971
Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.
Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest” la „Adio, Europa”. Cercul Literar de la Sibiu*, Iaşi, 2003
Gavrilov, *Reflecţii* = Anatol Gavrilov, *Reflecţii asupra romanului*, Chişinău, 1984
George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, Bucureşti, 2000
George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 2003
George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, Bucureşti, 1997
George, *Litere* = Alexandru George, *Litere şi clipe*, Târgovişte, 2007
George, *Petreceri* = Alexandru George, *Petreceri cu gândul şi inducţii sentimentale*, Bucureşti, 1986
George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 1999
George, *Semne* = Alexandru George, *Semne şi repere*, Bucureşti, 1971
George, *Sfârşitul* = Alexandru George, *La sfârşitul lecturii*, I–IV, Bucureşti, 1973–1993
Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, Bucureşti, 1957–1958
Georgescu, *Păreri* = Paul Georgescu, *Păreri literare*, Bucureşti, 1964
Georgescu, *Polivalenţa* = Paul Georgescu, *Polivalenţa necesară*, Bucureşti, 1967
Georgescu, *Printre cărţi* = Paul Georgescu, *Printre cărţi*, Bucureşti, 1973
Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, Bucureşti, 1978
Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, Bucureşti, 1972
Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiţionate*, Bucureşti, 1983
Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească şi vocaţia originalităţii*, Craiova, 1988
Ghiţulescu, *Istoria* = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, 2000
Ghiţulescu, *O panoramă* = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
Giurescu, *Contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906
Giurescu, *Noi contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene*, Bucureşti, 1908
Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei şi a disidenţei*, Bucureşti, 1999
Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, Bucureşti, 1998
Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, Bucureşti, 1930
Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, Bucureşti, 1977
Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură şi mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generaţiei şaizeci”*, Bucureşti, 1982
Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruţa lui Moromete*, Bucureşti, 2001

Grigurcu, *A doua viaţă* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viaţă*, Bucureşti, 1997
Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, Bucureşti, 1999
Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, Bucureşti, 1981
Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iaşi, 2005
Grigurcu, *Eminescu–Labiş* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1989
Grigurcu, *Existenţa* = Gheorghe Grigurcu, *Existenţa poeziei*, Bucureşti, 1986
Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei şi forme critice*, Bucureşti, 1973
Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iaşi, 1998
Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Piteşti, 2003
Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, Bucureşti, I–III, 1993–1999
Grigurcu, *Poeţi* = Gheorghe Grigurcu, *Poeţi români de azi*, Bucureşti, 1979
Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iaşi, 2000
Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, Bucureşti, 1972
Guţan, *Cercul Literar* = Ilie Guţan, *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificaţie şi destin*, Sibiu, 1995
Haneş, *Scriitorii* = Petre V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, Bucureşti, 1942
Haneş, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneş, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1928
Haneş, *Studii* = Petre V. Haneş, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1910
Haneş, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneş, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1970
Hangiu, *Dicţ. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–2000)*, ed. 3, Bucureşti, 2004
Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri şi de azi ai Blajului. Mic dicţionar*, Blaj, 1994
Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Elena Beram, Bucureşti, 1970–1975
Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iaşi, 2006.
Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Bucureşti, 1989
Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003
Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, Bucureşti, 1987
Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, Bucureşti, 1983
Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaţilor*, Iaşi, 1995
Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, Bucureşti, 1970
Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, Bucureşti, 1978
Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
Hrimiuc-Toporaş, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaş, *Atelier de istorie literară*, Iaşi, 1999
Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iaşi, 2000
Ianoşi, *Romanul* = Ion Ianoşi, *Romanul monumental şi secolul XX*, Bucureşti, 1963
Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, 1920
Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru şi Al. Piru, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1974–1981
Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Bucureşti, 1968
Ibrăileanu, *Scriit. şi curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1930
Ideologia 1848 = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, 1968
Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Bucureşti, 1994
Ierunca, *Româneşte* = Virgil Ierunca, *Româneşte*, Bucureşti, 1991
Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Bucureşti, 1995
Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat*, Bucureşti, 1993
Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfaţă Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974
Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene* = Emanuela Ilie, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane*, Iaşi, 2011
Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, Bucureşti, 1985
Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1972
Indrieş, *Polifonia* = Alexandra Indrieş, *Polifonia persoanei*, Timişoara, 1986
Indrieş, *Dimensiuni* = Elena Indrieş, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, Bucureşti, 1989
Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, Bucureşti, 1979
Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note şi contranote*, tr. Ion Pop, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, 1934
Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, Bucureşti, 1976
Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă şi aspiraţie*, Cluj-Napoca, 1977
Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1928–1930
Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ed. 2, I–III, Bucureşti, 1925–1933
Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I–II, Bucureşti, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985–1986
Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904
Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I–II, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969
Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol.

I–II, Bucureşti, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi până la 1916*, Bucureşti, 1922
Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–IV, Bucureşti, 1934–1939
Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979
Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I–II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968
Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, Bucureşti, 1976
Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara şi sigiliul*, Bucureşti, 1982
Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică şi angajare*, Bucureşti, 1981
Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepţie*, Bucureşti, 1979
Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, Bucureşti, 1985
Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1974
Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Bucureşti, 1978
Iosifescu, *De-a lungul* = Silvian Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, Bucureşti, 1983
Iosifescu, *Drumuri* = Silvian Iosifescu, *Drumuri literare*, Bucureşti, 1957
Iosifescu, *Proză* = Silvian Iosifescu, *Proză şi luciditate*, Bucureşti, 1974
Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, București, 2012
Ist. comp. Rom. = *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1972
Ist. filos. rom. = *Istoria filosofiei româneşti*, I–II, Bucureşti, 1972–1980
Ist. lit. = *Istoria literaturii române*, Bucureşti, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
Ist. teatr. Rom. = *Istoria teatrului în România*, I–III, Bucureşti, 1965–1973
Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Bucureşti, 1982
Istrate, *Portrete* = Gavril Istrate, *Studii și portrete*, I–V, Iași, 2001–2005
Ivaşcu, *Confruntări* = G. Ivaşcu, *Confruntări literare*, I–III, Bucureşti, 1966–1988
Ivaşcu, *Ist. lit.* = G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969
Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I–IV, Bucureşti, 1980–1985
Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
Laţia, *Cărturari* = Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat*, Bucureşti, 1939
Laurenţiu, *Eseuri* = Dan Laurenţiu, *Eseuri asupra stării de graţie*, Bucureşti, 1976
Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicţionarul scriitorilor botoşăneni. 1945–2000*, [Botoşani], 2000
Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1962–1968
Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, 1958
Lăzărescu, *Prezenţe* = George Lăzărescu, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, 1995
Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti, 1983
Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii ’60–’90. Critica literară*, Piteşti, 2002
Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Piteşti, 2005
Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Şcoala de la Târgovişte”*, Piteşti, 2003
Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii ’80–’90. Dicţionar biobibliografic*, I–III, Piteşti–Braşov–Bucureşti–Cluj-Napoca, 2000–2001
Lefter, *5 poeţi* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeţi*, Piteşti, 2003
Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I–VI, Iaşi, 1970–1991
Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I–II, Iaşi, 1984–1989
Literatura = *Literatura română. Dicţionar cronologic*, coordonatori I. C. Chiţimia și Al. Dima, Bucureşti, 1979
Lit. rom. cont. = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, Bucureşti, 1980
Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viaţa imaginară*, Bucureşti, 1982
Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918), în legătură cu evoluţia culturală şi politică*, Cernăuţi, 1926
Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I–VII, Bucureşti, 1925–1929
Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, I–III, Bucureşti, 1924–1925
Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, Bucureşti,1926–1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943
Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu şi Alexandru George, Bucureşti, 1982–1992
Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, Bucureşti, 1921
Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002
Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, 1969–1982
Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992
Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, Bucureşti, 1990–1996
Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, Bucureşti, 1965
Lungu, *Şcoala Ardeleană* = Ion Lungu, *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1978
Lupaş, *Cronicari* = I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941

Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romena*, Firenze, 1955
Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1939-1946
Macrea, *Contribuţii* = Dimitrie Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978
Macrea, *Lingvişti* = Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959
Maftei, *Personalităţi* = Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. I–VIII, Iaşi, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalităţi ieşene*, vol. IX–XII, Iaşi, 2001–2012
Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1926–1930
Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, 1978-1988
Mancaş, *Teatrul* = Mircea Mancaş, *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, Bucureşti, 1979
Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, Bucureşti, 1984
Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, Bucureşti, 2010
Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, Bucureşti, 1980
Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziţie*, Bucureşti, 1998
Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, 1971
Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, Bucureşti, 2011
Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, Bucureşti, 1980–1983
Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești, 2008
Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, Bucureşti, 1966
Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Braşov, 2001
Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, Bucureşti, 1968
Manolescu, *Poeţi* = Nicolae Manolescu, *Poeţi romantici*, Bucureşti, 1999
Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, Bucureşti, 1971–1988
Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generaţia războiului*, Bucureşti, 1978
Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste româneşti de poezie*, Bucureşti, 1972
Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne şi contemporane*, Bucureşti, 1982
Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze şi antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1985
Marcea, *Concordanţe* = Pompiliu Marcea, *Concordanţe şi controverse*, Bucureşti, 1983
Marcea, *„Convorbiri"* = Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare" şi spiritul critic*, Bucureşti, 1972
Marcea, *Varietăţi* = Pompiliu Marcea, *Varietăţi literare*, Craiova, 1982
Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Pitești, 2011
Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
Marino, *Dicţionar* = Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I, Bucureşti, 1973
Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, Bucureşti, 1968
Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, Bucureşti, 1977
Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, 1974
Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, Bucureşti, 1981
Martin, *Poeţi* = Aurel Martin, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, I–II, 1967–1971
Martin, *Dicţiunea* = Mircea Martin, *Dicţiunea ideilor*, Bucureşti, 1981
Martin, *Generaţie* = Mircea Martin, *Generaţie şi creaţie*, Bucureşti, 1969
Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, Bucureşti, 1977
Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, Bucureşti, 1986
Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române*, Bucureşti, 1967
Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 1985
Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei şi despre alţii*, Bucureşti, 1973
Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, Bucureşti, 1961–1981
Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976
Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, 1984
Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, Bucureşti, 1996
Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, 1999
Mazilu, *Noi printre ceilalţi* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor*, Bucureşti, 2003
Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1986–1987
Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, Bucureşti, 1994–2000
Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005
Mazilu, *Vocaţia* = Dan Horia Mazilu, *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Bucureşti, 1991
Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive şi structuri dramatice*, Bucureşti, 1986
Mănucă, *Analogii* = Dan Mănucă, *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti*, Iaşi, 1995
Mănucă, *Argumente* = Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, 1978
Mănucă, *Lectură* = Dan Mănucă, *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, 1988
Mănucă, *Perspective* = Dan Mănucă, *Perspective critice*, Iaşi, 1998
Mănucă, *Principiile* = Dan Mănucă, *Principiile criticii literare junimiste*, Iaşi, 2000
Mănucă, *Scriit. jun.* = Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971

Mărcuş, *Thalia* = Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene*, postfaţă Petru Comarnescu, Timişoara, 1945
Mecu, *Fapte–sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte şi sens*, Bucureşti, 2004
Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Ţara Banilor*, I–II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
Mică encicl. = *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*, Bucureşti–Chişinău, 2005
Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, Bucureşti, 2010
Micu, *„Gândirea”* = Dumitru Micu, *„Gândirea” şi gândirismul*, Bucureşti, 1975
Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Bucureşti, 2000
Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticităţii*, I–II, Bucureşti, 1992–1994
Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, Bucureşti, 1970
Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi şi păreri*, Cluj-Napoca, 1978
Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, Bucureşti, 1988
Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, Bucureşti, 1964
Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârşit şi început de mileniu*, Bucureşti, 2010
Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985
Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, Bucureşti, 1959
Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărţi, reviste*, Bucureşti, 1980
Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, Bucureşti, 1994–1997
Micu–Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, Bucureşti, 1965
Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983
Mihăilă, *Contribuţii* = G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori şi filologi români (secolele XVI–XX)*, Bucureşti, 2005
Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, Bucureşti, 1988
Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism*, I–III, Iaşi, 2004–2007
Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, Bucureşti, 1976–1979
Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Piteşti, 1999
Miller–Săndulescu, *Evoluţia* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1935
Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, I–II, Bucureşti, 1969–1971
Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, Bucureşti, 1986
Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanţa, 2000
Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie şi generaţie*, Bucureşti, 1975
Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, Bucureşti, 1977
Minea, *Letopiseţele* = Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925
Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900–1918*, II, Timişoara, 1972
Mirodan, *Dicţionar* = Al. Mirodan, *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986–1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, Bucureşti, 1973
Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971
Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice româneşti*, I, Bucureşti, 1985
Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situaţiilor dramatice*, Bucureşti, 1978
Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983
Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Bucureşti, 2003
Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, București, 2006
Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilităţii*, Bucureşti, 1996
Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, Bucureşti, 1981
Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1984
Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, Bucureşti, 1985
Moraru–Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I–II, Bucureşti, 1976–1978
Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, Bucureşti, 1979
Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoş Munteanu, *Opera şi destinul scriitorului*, Bucureşti, 1972
Munteanu, *Românii–Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951–2008)*, vol. I, Gyula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009
Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, Bucureşti, 1975
Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, 1966
Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărţi*, I–VII, Bucureşti, 1973–1998
Murăraşu, *Ist. lit.* = D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, 1946
Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focşani, 1999
Muşat, *Strategiile* = Carmen Muşat, *Strategiile subversiunii*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002
Muthu, *Balcanismul* = Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Piteşti, 2008
Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română şi spiritul sud-est european*, Bucureşti, 1976

Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972

Muthu, *Permanenţe* = Mircea Muthu, *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*, Bucureşti, 1986

Neagu Basarab, *Conferințe* = Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, I, Onești, 2012

Nedelcovici–Popescu–Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanţa Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, Bucureşti, 1975

Negoiţescu, *Alte însemnări* = I. Negoiţescu, *Alte însemnări critice*, Bucureşti, 1980

Negoiţescu, *Analize* = I. Negoiţescu, *Analize şi sinteze*, Bucureşti, 1976

Negoiţescu, *Engrame* = I. Negoiţescu, *Engrame*, Bucureşti, 1975

Negoiţescu, *Ist. lit.* = I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1991

Negoiţescu, *Însemnări* = I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970

Negoiţescu, *Lampa* = I. Negoiţescu, *Lampa lui Aladin*, Bucureşti, 1971

Negoiţescu, *Scriitori* = I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, 1966

Negoiţescu, *Scriitori contemporani* = I. Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994

Negrici, C*omunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, *Proza*, Bucureşti, 2002, *Poezia I*, Bucureşti, 2003

Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, 1977

Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978

Negrici, *Imanenţa* = Eugen Negrici, *Imanenţa literaturii*, Bucureşti, 1981

Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, Bucureşti, 1985

Negrilă, *Dicţ. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997

Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timișoara, 1987

Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribunişti din perioada arădeană*, Timişoara, 1983

Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, Bucureşti, 1921

Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul şi plăcutul*, Bucureşti, 1973

Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Bucureşti, 1944

Nicola, *Valori* = Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobibliografii*, I-VI, Bârlad, 1999-2004

Nicolescu, *Şc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Şcoala Ardeleană şi limba română*, Bucureşti, 1971

Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1966

Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat* = Valeriu Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat. Oameni de ieri, oameni de azi*, I (în colaborare cu Goerge Petcu), Buzău, 1999, vol. II, partea 1–2, Bucureşti, 2001

Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, Bucureşti, 1975–1984

Niţescu, *Atitudini* = M. Niţescu, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1983

Niţescu, *Poeţi* = M. Niţescu, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, 1978

Niţescu, *Proletcultismul* = M. Niţescu, *Sub zodia proletcultismului: o carte cu domiciliu forțat (1979-1995). Dialectica puterii: eseu politologic*, îngr. M. Ciurdariu, Bucureşti, 1995

Niţescu, *Repere* = M. Niţescu, *Repere critice*, Bucureşti, 1974

Niţescu, *Scylla* = M. Niţescu, *Între Scylla şi Charybda*, Bucureşti, 1972

Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate. Repere pentru o istorie a culturii româneşti*, îngr. şi introd. Mircea Handoca, Bucureşti, 1989

Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1994–2004

Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine şi valori*, Cluj-Napoca, 1974

Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, Bucureşti, 1967

Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, Bucureşti, 1965

Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timişoara, 1984

Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880-1949)*, I–II, Bucureşti, 2008

Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi*, Bucureşti, 1973

Oprea, *Faţa* = Al. Oprea, *Faţa nevăzută a literaturii*, Bucureşti, 1980

Oprea, *Incidenţe* = Al. Oprea, *Incidenţe critice*, Bucureşti, 1975

Oprea, *Mişcarea* = Al. Oprea, *Mişcarea prozei*, Bucureşti, 1967

Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, 1971

Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera şi autorul*, Piteşti, 2001

Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Pitești, 1993

Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002

Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Bucureşti, 1968

Opriş, *Reviste* = Tudor Opriş, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei şcolare româneşti*, Bucureşti, 1977

Opriş, *500 debuturi* = Tudor Opriş, *500 debuturi literare*, Galaţi, 1991

Opriţă, *Anticipaţia* = Mircea Opriţă, *Anticipaţia românească*, ed. 2, Bucureşti, 2003

Opriță, *Cronici* = Mircea Opriță, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008

Opriţă, *Istoria* = Mircea Opriţă, *Istoria anticipaţiei româneşti*, Iaşi, 2007

Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, Bucureşti, 1985

Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, Bucureşti, 1981

Ornea, *Confluenţe* = Z. Ornea, *Confluenţe*, Bucureşti, 1976

Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1977

Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, Bucureşti, 1988

Ornea, *Înţelesuri* = Z. Ornea, *Înţelesuri. Medalioane de istorie literară*, Bucureşti, 1994

Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, Bucureşti, 1975

Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iaşi, 1997

Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004

Ornea, *Poporanismul* = Z. Ornea, *Poporanismul*, Bucureşti, 1972

Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, Bucureşti, 1999

Ornea, *Tradiţionalism* = Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980

Oțoiu, *Proza* = Adrian Oțoiu, *Proza generației ’80. Strategii transgresive*, I–II, Piteşti, 2000–2003

Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Bucureşti, 1983

Paleologu, *Bunul simţ* = Alexandru Paleologu, *Bunul simţ ca paradox*, Bucureşti, 1972

Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Bucureşti, 1980

Paleologu, *Simţul practic* = Alexandru Paleologu, *Simţul practic*, Bucureşti, 1974

Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, 1970

Pamfil, *Spaţialitate* = Alina Pamfil, *Spaţialitate şi temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993

Panaitescu, *Contribuţii* = P.P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971

Panaitescu, *Începuturile* = P.P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965

Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. I–II, îngr. şi pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1971

Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, 1943

Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, 1975

Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, 1971

Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, Bucureşti, 1983

Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă şi semn*, Bucureşti, 1990

Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros şi utopie*, Bucureşti, 1980

Papahagi, *Exerciţii* = Marian Papahagi, *Exerciţii de lectură*, Cluj-Napoca, 1976

Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994

Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995

Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, Bucureşti, 1985

Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noştri. Contribuţie la ideea unui protocronism românesc*, Bucureşti, 1977

Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, Bucureşti, 1986

Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecţii asupra unor clasici români*, Bucureşti, 1989

Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, Bucureşti, 1967

Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare româneşti*, Bucureşti, 1983

Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994

Pascu, *Ist. lit.* = Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, Bucureşti, Iaşi, 1924 – 1927

Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012

Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, 1971

Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori şi direcţii literare*, I–II, Bucureşti, 1981–1984

Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri şi metamorfoza lor*, Bucureşti, 1990

Păcurariu, *Dicţ. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996

Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, Bucureşti, 1991–1994

Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, Bucureşti, 1999

Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în faţa oglinzii*, Bucureşti, 1989

Perian, *A doua tradiţie* = Gheorghe Perian, *A doua tradiţie. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003

Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică şi de istorie literară*, Târgu Mureş, 1998

Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, Bucureşti, 1996

Perpessicius, *Alte menţiuni* = Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, I–III, Bucureşti, 1961–1967

Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Bucureşti, 1944

Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971

Perpessicius, *Menţiuni* = Perpessicius, *Menţiuni critice*, I–V, Bucureşti, 1928–1946

Perpessicius, *Menţiuni ist.* = Perpessicius, *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948–1956)*, Bucureşti, 1957

Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, Bucureşti, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, 1972–1983

Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971

Petraş, *Cărţile* = Irina Petraş, *Cărţile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003

Petraş, *Lit. rom.* = Irina Petraş, *Literatura română contemporană*, Bucureşti, 1994

Petraş, *Panorama* = Irina Petraş, *Panorama criticii literare româneşti. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001

Petraşcu, *Figuri* = Nicolae Petraşcu, *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, 1893

Petraşcu, *Icoane* = Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, I–IV, Bucureşti, 1935–1941

Petraşcu, *Scriitori* = Nicolae Petraşcu, *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, 1898

Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, 1936

Petrescu, *Configuraţii* = Ioana Em. Petrescu, *Configuraţii*, Cluj-Napoca, 1981

Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu şi mutaţiile poeziei româneşti*, Cluj-Napoca, 1989

Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română şi comparată*, Cluj-Napoca, 2005

Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate şi romanesc*, Bucureşti, 1969

Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiţiei umane*, Bucureşti, 1979

Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români şi străini*, Cluj, 1973

Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice şi estetice la scriitori transilvăneni*, Bucureşti, 1997
Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, Bucureşti, 1992
Petrescu, *Scriitori dâmbovițeni* = Victor Petrescu, *Scriitori și publiciști dâmbovițeni. 1900-2004*, Târgoviște, 2005
Petrescu–Paraschiva, *Dicţ. lit. Dâmboviţa* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicţionar de literatură al judeţului Dâmboviţa. 1508–1998*, Târgovişte, 1999
Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, Bucureşti, 1995
Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, Bucureşti, 1991
Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de ştiinţă, cultură şi artă. Dicţionar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, Bucureşti, 1958
Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, Bucureşti, 1963
Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1966
Petroveanu, *Traiectorii* = Mihail Petroveanu, *Traiectorii lirice*, Bucureşti, 1974
Philippide, *Consideraţii* = Alexandru Philippide, *Consideraţii confortabile*, I–II, Bucureşti, 1970–1972
Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1976–1978
Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. şi pref. George Muntean, Bucureşti, 1978
Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*. Bucureşti, 1969
Pillat, *Tradiţie* = Ion Pillat, *Tradiţie şi literatură*, Bucureşti, 1943
Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize şi sinteze critice*, Craiova, 1973
Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici şi metode*, Bucureşti, 1989
Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, Bucureşti, 1987
Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, Bucureşti, 1970; *Istoria literaturii române de la început până azi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, Bucureşti, 1968
Piru, *Permanenţe* = Al. Piru, *Permanenţe româneşti*, Bucureşti, 1978
Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, Bucureşti, 1975
Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe şi interferenţe*, Craiova, 1974
Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, Bucureşti, 1978
Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, Bucureşti, 1972–1973
Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
Poantă, *Dicţ. poeţi* = Petru Poantă, *Dicţionar de poeţi. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
Poantă, *Modalităţi* = Petru Poantă, *Modalităţi lirice contemporane*, Cluj, 1973
Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evreească*, I–II, Bucureşti, [1935–1936]
Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparniţe româneşti la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1985
Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Bucureşti, 1990
Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, Bucureşti, 1969
Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, Bucureşti, 1985
Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, Bucureşti, 1983
Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generaţii*, Cluj, 1973
Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
Pop, *Viaţă* = Ion Pop, *Viaţă şi texte*, Cluj-Napoca, 2001
Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocțiu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi literaţilor ei de la început şi până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, Bucureşti, 1875–1876
Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987
Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, Bucureşti, 1975
Popa, *Competenţă* = Marian Popa, *Competenţă şi performanţă*, Bucureşti, 1982
Popa, *Dicţ. lit.* = Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1977
Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, Bucureşti, 1975
Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, Bucureşti, 2009
Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele şi exemple*, Bucureşti, 1971
Popa, *Convergenţe* = Mircea Popa, *Convergenţe europene*, Oradea, 1995
Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la paşoptism*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, Bucureşti, 1995
Popa, *Inserţii* = Mircea Popa, *Inserţii*, Cluj-Napoca, 2003
Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, Bucureşti, 1998
Popa, *Semnul Franţei* = Mircea Popa, *Sub semnul Franţei*, Cluj-Napoca, 2006
Popa, *Spaţii* = Mircea Popa, *Spaţii literare*, Cluj-Napoca, 1974
Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, Bucureşti, 1980
Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009
Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ştefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, Bucureşti, 1987
Popescu, *Cărţi* = Titu Popescu, *Cărţi cu ieşire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980

Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, Bucureşti, 1969
Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfaţă Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, Bucureşti, 1988
Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, Bucureşti, 1997
Prangati, *Dicţ. oamenilor din Neamţ* = Constantin Prangati, *Dicţionarul oamenilor de seamă din judeţul Neamţ. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamţ, 1999
Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, Bucureşti, 1940
Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
Profiluri = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică şi Simion Cibotaru, Chişinău, 1972
Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Bucureşti, 1978
Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul şi esenţa*, Bucureşti, 1972.
Puşcariu, *Călare* = Sextil Puşcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinereţe (1895–1906)*, Bucureşti, 1968
Puşcariu, *Cinci ani* = Sextil Puşcariu, *Cinci ani de mişcare literară (1902–1906)*, Bucureşti, 1909
Puşcariu, *Ist. lit.* = Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
Rachieru, *Poeţi Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Basarabia*, Bucureşti – Chişinău, 2010
Rachieru, *Poeţi Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Bucovina*, Timişoara, 1996
Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 1986
Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, Bucureşti, 1982
Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, Bucureşti, 1980
Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viaţă*, Bucureşti, 1976
Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, Bucureşti, 1984
Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului şi experienţa lecturii*, Bucureşti, 1978
Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, Bucureşti, 1973
Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. şi pref. N. Tertulian, Bucureşti, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. şi pref. Florin Mihăilescu, Bucureşti, 1988–1989
Raşcu, *Amintiri* = I. M. Raşcu, *Amintiri şi medalioane literare*, Bucureşti, 1967.
Razba, *Personalităţi hunedorene* = Maria Razba, *Personalităţi hunedorene (sec. XV–XX). Dicţionar*, Deva, 2000
Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti. 1731–1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, 1981
Răduică, *Dicţ. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicţionarul presei româneşti. 1731–1918*, Bucureşti, 1995
Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, Bucureşti, 1989
Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură şi istorie*, I–III, Bucureşti, 1979–1989
Râpeanu, *Interferenţe* = Valeriu Râpeanu, *Interferenţe spirituale*, Bucureşti, 1970
Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria şi feţele timpului*, Bucureşti, 1983
Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi şi cei dinaintea noastră*, Bucureşti, 1966.
Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiţiei*, Cluj, 1973
Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, Bucureşti, 1986
Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Niculae Gheran şi Nicolae Liu, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Niculae Gheran, 1970–2005
Regman, *Cărţi* = Cornel Regman, *Cărţi, autori, tendinţe*, Bucureşti, 1967
Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, Bucureşti, 1976
Regman, *Confluenţe* = Cornel Regman, *Confluenţe literare*, Bucureşti, 1966
Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică nişte cronicari…*, Bucureşti, 1970
Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puţin ca perfect*, Bucureşti, 1987
Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzecişti"*, Bucureşti, 1997
Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, Bucureşti, 1978
Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, Bucureşti, 1982
Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, Bucureşti, 1990
Regman, *Selecţie* = Cornel Regman, *Selecţie din selecţie*, Bucureşti, 1972
Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, Bucureşti, 2000
Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
Români = *Români în ştiinţa şi cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
Rom. magy. ir. lex. = *Romániai magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, Bucureşti, 1981–1994
Rosetti, *Dicţ. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicţionarul contimporanilor din România (1800–1898)*, Bucureşti, 1898
Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1971
Roşu, *Dicţ. lit. Iugoslavia* = Costa Roşu, *Dicţionarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
Roşu, *Personalităţi Voivodina* = Costa Roşu, *Personalităţi româneşti din Voivodina (1734–2004)*, Pančevo, 2004
Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, Bucureşti, 1971–1987; ed. I–VI, Galaţi, Bucureşti, 1994–2001
Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1976–1983
Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timişoara, 1994–1999

Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi – prin ani*, Timişoara, 2009
Ruja, *Printre cărţi* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi*, Timişoara, 2006
Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timişoara, 1979
Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco–române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano şi Nestor Camariano, Bucureşti, 1939
Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicţionar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2003
Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga şi alte studii literare şi estetice*, Bucureşti, 1981
Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, Bucureşti, 1969
Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. şi introd. I. Oprişan, Bucureşti, 1969 –1985
Sadoveanu, *Cărţi* = Izabela Sadoveanu, *Cărţi şi idei*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 2001
Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, Bucureşti, 1954–1973
Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice şi filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1968
Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1903
Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, Bucureşti, 1920
Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacţionar*, Bucureşti, 1921
Sasu, *Dicţ. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti, 2001
Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, 1976
Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
Satco–Pânzar, *Dicţionar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind…*, Bucureşti, 1973
Săndulescu, *Constelaţii* = Al. Săndulescu, *Constelaţii literare*, Bucureşti, 1998
Săndulescu, *Continuităţi* = Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, 1976
Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, Bucureşti, 1972
Săndulescu, *Memorialişti* = Al. Săndulescu, *Memorialişti români*, Bucureşti, 2003
Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 1966
Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 1982
Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, Bucureşti, 1983
Sângeorzan, *Conversaţii* = Zaharia Sângeorzan, *Conversaţii critice*, Cluj-Napoca, 1980
Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, Bucureşti, 1923
Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei româneşti*, I–IV, Bucureşti, 1982–1990
Scrisori – Camil Petrescu = *Scrisori către Camil Petrescu*, I–II, îngr. şi pref. Florica Ichim, Bucureşti, 1981
Scrisori – Densusianu = *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, Bucureşti, 1979–1989
Scrisori – Ibrăileanu = *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă şi Al. Teodorescu, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, 1966–1973
Scriitori rom. – lit. străine = *Scriitori români şi/în literaturile străine*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2010
Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmboviţeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 1972
Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. şi introd. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 2002
Seche, *Schiţă* = Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I–II, Bucureşti, 1966–1969
Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească”*, Bucureşti, 1966
Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, Bucureşti, 1992
Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, Bucureşti, 1984
Simion, *Dimineaţa* = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor*, Bucureşti, 1980
Simion, *Ficţiunea* = Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, I–III, Bucureşti, 2001
Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, Bucureşti, 1999–2009; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1998
Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Bucureşti, 2002; ed. I–II, Bucureşti, 2008
Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relaţia creator–operă*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 1993
Simion, *Mercuţio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio*, Bucureşti, 1993
Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Bucureşti, 1965
Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, Bucureşti, 1974–1989; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1978
Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Bucureşti, 1985
Simuţ, *Arena* = Ion Simuţ, *Arena actualităţii. Confidențe*, Iaşi, 2000
Simuţ, *Critica* = Ion Simuţ, *Critica de tranziţie*, Cluj-Napoca, 1996
Simuţ, *Diferenţa* = Ion Simuţ, *Diferenţa specifică*, Cluj-Napoca, 1982
Simuţ, *Incursiuni* = Ion Simuţ, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
Simuţ, *Reabilitarea* = Ion Simuţ, *Reabilitarea ficţiunii*, Bucureşti, 2004
Simuţ, *Revizuiri* = Ion Simuţ, *Revizuiri*, I, Bucureşti, 1995
Simuţ, *Vămile* = Ion Simuţ, *Vămile posterităţii*, Bucureşti, 2012
Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, Bucureşti, 1987

Sorescu, *Bibliotecă* = Marin Sorescu, *Bibliotecă de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu şi Virginia Sorescu, Bucureşti, 1997
Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influenţă*, Bucureşti, 1969
Sorescu, *Uşor cu pianul* = Marin Sorescu, *Uşor cu pianul pe scări*, Bucureşti, 1985
Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, Bucureşti, 1979
Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul şi tragicul*, Bucureşti, 1983
Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, Bucureşti, 2000
Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iaşi, 1971
Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, Bucureşti, 1968
Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iaşi, 1997
Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, Bucureşti, 2008
Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I–II, Bucureşti, 2011
Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanţa, 2000–2001
Spiridon, *Aparenţa* = Monica Spiridon, *Despre „aparenţa" şi „realitatea" literaturii*, Bucureşti, 1984
Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii*, Bucureşti, 1996
Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenţei*, Bucureşti, 1989
Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, Bucureşti, 1993
Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, Bucureşti, 1978–1988
Stănescu, *Poeţi şi critici* = C. Stănescu, *Poeţi şi critici*, Bucureşti, 1972
Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
Steinhardt, *Între viaţă* = N. Steinhardt, *Între viaţă şi cărţi*, Bucureşti, 1976
Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. şi introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1979
Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie şi culori*, Bucureşti, 1984
Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori şi artişti*, îngr. şi pref. Simion Bărbulescu, Bucureşti, 1988
Straje, *Dicţ. pseud.* = Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, Bucureşti, 1973
Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1969
Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, Bucureşti, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, Bucureşti, 1974–1977
Streinu, *Versificaţia* = Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, Bucureşti, 1966
Sturdza, *Familiile* = *Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, I–II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, Bucureşti, 2004–2011
Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chişinău, 2005
Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1928
Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timişoara, 1940
Suţu, *Iaşii* = Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, I–II, Iaşi, 1923–1928
Şchiau, *Cărturari* = Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
Şerban, *Exegeze* = Geo Şerban, *Exegeze*, Bucureşti, 1968
Şerban, *Ispita* = Geo Şerban, *Ispita istoriei*, Bucureşti, 1980
Şiadbei, *Cercetări* = I. Şiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iaşi, 1939
Şiulea, *Retori* = Ciprian Şiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, Bucureşti, 2003
Şleahtiţchi, *Cerc* = Maria Şleahtiţchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iaşi, 2007
Ştefănescu, *Dialog* = Alex. Ştefănescu, *Dialog în bibliotecă*, Bucureşti, 1984
Ştefănescu, *Istoria* = Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, Bucureşti, 2005
Ştefănescu, *Jurnal* = Alex. Ştefănescu, *Jurnal de critic*, Bucureşti, 1980
Ştefănescu, *Preludiu* = Alex. Ştefănescu, *Preludiu*, Bucureşti, 1977
Ştefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ştefănescu, *Prim–plan*, Bucureşti, 1987
Ştefănescu, *Momente* = Cornelia Ştefănescu, *Momente ale romanului*, Bucureşti, 1973
Şuluţiu, *Scriitori* = Octav Şuluţiu, *Scriitori şi cărţi*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1974
Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, Bucureşti, 1982–1987
Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa* = Teodor Tanco, *Dicţionar literar (1639–1997) al judeţului Bistriţa-Năsăud. Autori–publicaţii–societăţi*, Cluj-Napoca, 1998
Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, Bucureşti, 1984
Taşcu, *Incidenţe* = Valentin Taşcu, *Incidenţe*, Cluj-Napoca, 1975
Taşcu, *Poezia* = Valentin Taşcu, *Poezia poeziei de azi*, Iaşi, 1985
Teodorescu-Branişte, *Presă şi lit.* = T. Teodorescu-Branişte, *Între presă şi literatură*, I–II, Bucureşti, 1989
Teodorescu–Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generaţii)*, îngr. Aristiţa Avramescu şi Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 1980
Terian, *A cincea esenţă* = Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esenţă*, Bucureşti, 2009
Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, Bucureşti, 1968
Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, Bucureşti, 1972
Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988
Tihan, *Umanităţi* = Teodor Tihan, *Umanităţi şi valori*, Cluj-Napoca, 2000
Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov şi alte eseuri*, Bucureşti, 1984

Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timişoara, 1976
Todor, *Confluenţe* = Avram P. Todor, *Confluenţe literare româno–maghiare*, îngr. şi pref. Dávid Gyula, Bucureşti, 1983
Todoran, *Secţiuni* = Eugen Todoran, *Secţiuni literare*, Timişoara, 1973
Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti. 1733–1830*, Bucureşti, 1957
Tomescu, *Ist. cărţii rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti. De la începuturi până la 1918*, Bucureşti, 1968
Tomuş, *Carnet* = Mircea Tomuş, *Carnet critic*, Bucureşti, 1969
Tomuş, *Istorie* = Mircea Tomuş, *Istorie literară şi poezie*, Timişoara, 1974
Tomuş, *Mişcarea* = Mircea Tomuş, *Mişcarea literară*, Bucureşti, 1981
Tomuş, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuş, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
Tomuş, *Romanul* = Mircea Tomuş, *Romanul romanului românesc*, I–II, Bucureşti, 1999 – 2000
Tomuş, *15 poeţi* = Mircea Tomuş, *Cincisprezece poeţi*, Bucureşti, 1968
Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, Bucureşti, 1983
Trifu, *Cronica* = Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, 1970
Trifu, *Presa* = Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, Bucureşti, 1974–1980
Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1971
Tuchilă, *Cetăţile* = Costin Tuchilă, *Cetăţile poeziei*, Bucureşti, 1983
Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea şi cadrul*, Bucureşti, 1988
Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, Bucureşti, 1973
Tudor, *Mişcarea* = Iorgu Tudor, *Mişcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, Bucureşti, 1976
Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, Bucureşti, 1977
Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii şi limbaje poetice*, Bucureşti, 1989
Ţârcovnicu, *Contribuţii* = V. Ţârcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780–1918)*, Bucureşti, 1970
Ţepelea, *Amintiri* = Gabriel Ţepelea, *Amintiri şi evocări*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Opţiuni* = Gabriel Ţepelea, *Opţiuni şi retrospective*, Bucureşti, 1989
Ţepelea, *Rememorări* = Gabriel Ţepelea, *Rememorări de istorie, literatură şi cultură naţională*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Studii* = Gabriel Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară*, Bucureşti, 1970
Ţepelea–Bulgăr, *Momente* = G. Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, 1973
Ţeposu, *Istoria* = Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Bucureşti, 1993
Ţeposu, *Viaţa* = Radu G. Ţeposu, *Viaţa şi opiniile personajelor*, Bucureşti, 1983
Ţirioi, *Premise* = Nicolae Ţirioi, *Premise literare*, Timişoara, 1976
Ulici, *Confort Procust* = Laurenţiu Ulici, *Confort Procust*, Bucureşti, 1983
Ulici, *Lit. rom.* = Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoţia '70*, Bucureşti, 1995
Ulici, *Prima verba* = Laurenţiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, Bucureşti, 1975–1978, vol. III, Timişoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfaţă Ioan Es. Pop, Bucureşti, 2004
Ulici, *Recurs* = Laurenţiu Ulici, *Recurs*, Bucureşti, 1971
Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, Bucureşti, 1975
Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi şi secolul XIX)*, Bucureşti, 1988
Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi şi rocade*, Bucureşti, 1978
Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, 1973
Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopţii*, Galaţi, 1996
Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei,* Bucureşti, 1978
Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Piteşti, 2003, vol. IV: *Banatul*, Piteşti, 2005
Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timişoara, 1980–1990
Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Braşov, 2007
Ungureanu, *La umbra cărţilor* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărţilor în floare*, Timişoara, 1975
Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timişoara, 1995–2000
Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iaşi, 2002
Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, Bucureşti, 1985
Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză şi reflexivitate*, Bucureşti, 1977.
Urechia, *Ist. şc.* = V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800–1864*, I–IV, Bucureşti, 1892–1901
Uricariu, *Ecorşeuri* = Doina Uricariu, *Ecorşeuri*, Bucureşti, 1989
Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Bucureşti, 1972
Ursu, *Alte contribuții* = N. A. Ursu, *Alte contribuții de istoria culturii românești*, Iași, 2012
Ursu, *Contribuţii ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii românești*, Iaşi, 2002
Ursu, *Contribuții ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997
Ursu, *Contribuţii sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti în secolul al XVII-lea*, Iaşi, 2003
Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, Bucureşti, 1978
Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generația „optzeci". Poezia*, București, 2010
Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă şi comparată*, Bucureşti, 1987
Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul şi oglinda*, Bucureşti, 1982
Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003

Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicţionar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicţionar de autori*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, Bucureşti, 1971
Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, Bucureşti, 1963
Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, Bucureşti, 1970
Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori şi opere*, Bucureşti, 1978
Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere şi oralitate*, Bucureşti, 1988
Velea, *Interferenţe* = Stan Velea, *Interferenţe literare româno–polone*, Bucureşti, 1989
Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme şi retrospective literare*, Bucureşti, 1974
Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărţilor*, Bucureşti, 1997
Velea, *Universalişti* = Stan Velea, *Universalişti şi comparatişti români contemporani*, Bucureşti, 1996
Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I–II, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1966
Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri şi forme literare*, Bucureşti, 1946
Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I–XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană şi Vlad Alexandrescu, prefeţe şi postfeţe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu şi George Gană, Bucureşti, 1971–1990
Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1970
Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1965
Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timişoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii”*, Timişoara, 2008
Vintilescu, *Secvenţe* = Virgil Vintilescu, *Secvenţe literare. Repere literare bănăţene (1880–1917)*, Timişoara, 1987
Vişan, *Semnături* = Constantin Vişan, *Semnături în contemporaneitate*, Bucureşti, 1986
Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, Bucureşti, 1971
Vlad, *Analiză–sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză şi sinteză*, Cluj, 1970
Vlad, *Convergenţe* = Ion Vlad, *Convergenţe. Concepte şi alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, Bucureşti, 1991
Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoaşterii*, Bucureşti, 1977
Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, Bucureşti, 1975
Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Bucureşti, 1972
Vodă-Căpuşan, *Accente* = Maria Vodă-Căpuşan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
Vodă-Căpuşan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpuşan, *Teatru şi actualitate*, Bucureşti, 1984
Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iaşi, 1996
Voncu, *Secvenţe* = Răzvan Voncu, *Secvenţe literare contemporane*, I–II, Bucureşti, 2001–2002
Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, Bucureşti, 1968
Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, Bucureşti, 1940
Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, îngr. Mihai Pop şi Ioan Şerb, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1975
Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar. 1700–2000*, Satu Mare, 2000
Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi şi alte zile*, Bucureşti, 1978
Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici şi contemporani*, Bucureşti, 1994
Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
Zaciu, *Cu cărţile* = Mircea Zaciu, *Cu cărţile pe masă*, Bucureşti, 1981
Zaciu, *Departe* = Mircea Zaciu, *Departe / aproape*, Bucureşti, 1998
Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, Bucureşti, 1980
Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, 1975
Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, Bucureşti, 1967
Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea şi aventura*, Cluj, 1973
Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, Bucureşti, 1983
Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania …*, Bucureşti, 1996
Zaharia-Filipaş, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaş, *Retorică şi semnificaţie*, Bucureşti, 1993
Zaharia-Filipaş, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaş, *Studii de literatură feminină*, Bucureşti, 2004
Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte şi structuri neoromantice*, Bucureşti, 1971;
Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecţiei. Contribuţii la studiul naturalismului românesc*, Timişoara, 1979
Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, Bucureşti, 1973
Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, Bucureşti, 1975
Zalis, *Valori*= H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, Bucureşti, 1991
Zamfir, *Cealaltă faţă* = Mihai Zamfir, *Cealaltă faţă a prozei*, Bucureşti, 1988; ed. Bucureşti, 2006
Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, Bucureşti–Iaşi, 2012
Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, Bucureşti, 1981
Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1971

Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, Bucureşti, 1989
Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie şi cultură*, I–II, Bucureşti, 2003
Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii şi articole de literatură română veche*, Bucureşti, 1967
Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, Bucureşti, 1994
Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I–II, îngr. Al. Săndulescu şi Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1988
Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. şi postfaţă Al. Săndulescu, Bucureşti, 1984
Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I–II, îngr. şi introd. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

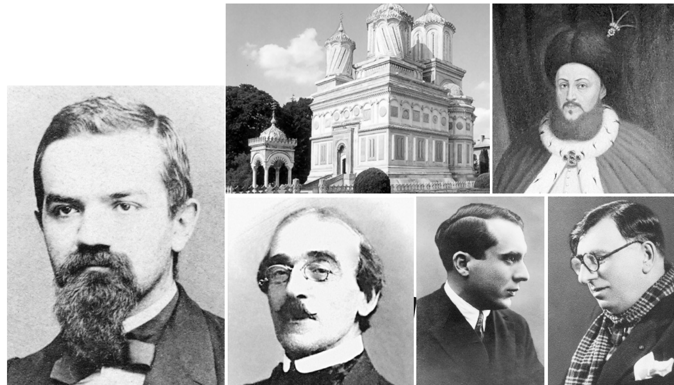
AA = „Ardealul", Bucureşti, 1941 ș.u.
AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor", Cluj, 1932 ş. u; din 1980 „Anuarul de folclor"; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor"
AAR = „Analele Societăţii Academice Române", Bucureşti, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române"
AC = „Academica", Bucureşti, 1990 ș.u.
ADLTR = Arhiva *Dicţionarului literaturii române*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi
ADV = „Adevărul", Bucureşti, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", Bucureşti, 1993 ș.u.
AFT = „Amfiteatru", Bucureşti, 1966 ș.u.
AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", Cluj, 1921 ș.u.
AIX = „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»", Iaşi, 1964 ș.u.
ALA = „Adevărul literar şi artistic", Bucureşti, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
ALIL = „Studii şi cercetări ştiinţifice", filologie, Iaşi, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică şi istorie literară"
ALR = Saşa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1969
AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", Cluj, 1958 ș.u.
AMI = *Arborele memoriei. Antologia poeţilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârneci, pref. Roxana Sorescu, Bucureşti, 1997
ANB = „Analele Banatului", Timișoara, 1928 ș.u.
AO = „Arhivele Olteniei", Craiova, 1922 ș.u.
APF = „Apostrof", Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
ARG = „Argeş", Piteşti, 1966 ș.u.
ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, 1941
AST = „Astra", Braşov, 1966 ș.u.
ATN = „Ateneu", Bacău, 1964 ș.u.
AUB = „Revista Universităţii «C. I. Parhon»", Bucureşti, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universităţii Bucureşti"
AUC = „Analele Universităţii din Craiova", Craiova, 1972 ș.u.
AUI = „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", Iaşi, 1955 ș.u.
AUT = „Analele Universităţii din Timişoara", Timişoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara"
BOR = „Biserica Ortodoxă Română", Bucureşti, 1874 ș.u.
BRLR = *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice 1859–1918*, I-III, București, 1980–1985; *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944*, I-X, București, 1997–2009
BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I–IV, Bucureşti, 1984–1996
BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I–IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1903–1944
BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români", București, 1916 ș.u.
BUC = „Buletinul cărții", București, 1923 ș.u.
BVS = „Buna Vestire", Bucureşti, 1837 ș.u.
CAP = „Capitala", Bucureşti, 1936 ș.u.
CC = „Caiete critice", Bucureşti, 1982 ș.u.
CEL = „Cercetări literare", Bucureşti, 1934 ș.u.
CF = „Contrafort", Chișinău, 1994 ș.u.
CFL = „Cercetări folclorice", Bucureşti, 1947.
CGM = „Cuget moldovenesc", Bălţi, Iaşi, 1932 ș.u.
CHRM = *Chrestomaţie română*, I–II, îngr. M. Gaster, Leipzig–Bucureşti, 1891
CI = „Cercetări istorice", Iaşi, 1925 ș.u.
CIL = *Contribuţii de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I–III, publ. Tudor Vianu, Bucureşti, 1956–1962
CL = „Convorbiri literare", Iaşi, Bucureşti, 1867 ș.u.; Iaşi, 1970 ș.u.
CLG = „Cercetări de lingvistică", Cluj, 1956 ș.u.
CLI = „Cuvântul liber", Bucureşti, 1919 ș.u.
CLT = „Cultura", București, 2004 ș.u.
CML = „Curentul magazin", Bucureşti, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar"; din 1941 „Curentul literar"
CN = „Contimporanul", Bucureşti, 1922 ș.u.
CNP = „Contrapunct", Bucureşti, 1990 ș.u.
CNT = „Contemporanul", Bucureşti, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană"
CPL = *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, îngr. şi introd. I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1963
CPV = *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, 1967
CRC = „Cronica", Iaşi, 1966 ș.u.
CRE = „Curentul", Bucureşti, 1928 ș.u.
CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires", Bucureşti, 1973 ș.u.
CTC = „Cele trei Crişuri", Oradea, Bucureşti, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
CU = „Cuvântul", Bucureşti, 1924 ş. u; București, 1990 ș.u.
CVC = „Convorbiri", Bucureşti, 1907; din 1908 „Convorbiri critice"
CZ = „Cosinzeana", Orăştie, 1911 ș.u.
D = „Datina", Turnu Severin, 1920 ș.u.
DAA = „Dacia", Bucureşti, 1941 ș.u.
DCL = *Documente literare*, I–II, îngr. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1971–1973
DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu şi Virginia Isac, Bucureşti, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieşene*, Bucureşti, 1976
DCS = *De ce scrieţi? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaş şi Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iaşi, 1999
DEP = „Dreptatea", Bucureşti, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.

DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
DL = „Dacia literară”, Iași, 1840; 1990 ș.u.
DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
DML = *Documente şi manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1981–1986, vol. VI, publ. și pref. Andrei Nestorescu, Bucureşti, 1993
DMN = „Dimineaţa”, București, 1904 ș.u.
DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, Bucureşti, 1995–1997
DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
ECD = „Echidistanţe”, Iași, 1991 ș.u.
ECH = „Echinox”, Cluj, 1969 ș.u.
EL = „Elȍre”, Bucureşti, 1953 ș.u.
F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
FCI = „Facla literară”, București, 1923 ș.u.
FCL = „Facla”, București, 1910 ș.u.
FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
FK = „Filológiay Közlöny”, Cluj, 1961 ș.u.
FLC = „Flacăra”, Bucureşti, 1948 ș.u.
FLR = „Flacăra”, Bucureşti, 1911 ș.u.
FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
G = „Gândirea”, Cluj, Bucureşti, 1921 ș.u.
GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
GL = „Gazeta literară”, Bucureşti, 1954 ș.u.
GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
GT = „Gazeta de Transilvania”, Brașov, 1938 ș.u.
HT = „A Hét”, Bucureşti, 1970 ș.u.
IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureş, 1953 ș.u.
IIȘ = „Însemnări ieșene”, Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
IL = „Iaşul literar”, Iași, 1955 ș.u.
JL = „Jurnalul literar”, Iaşi, 1939; Bucureşti, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
KR = „Karpatenrundschau”, Brașov, 1958 ș.u.
L = „Literatorul”, Bucureşti, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
LA = „Literatura şi arta”, Chișinău, 1977 ș.u.
LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, Bucureşti, 1991 ș.u.
LAR = „Literatură și artă română”, Bucureşti, 1896 ș.u.
LCF = „Luceafărul”, Bucureşti, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
LL = „Limbă şi literatură”, Bucureşti, 1955 ș.u.
LR = „Limba română”, Bucureşti, 1952 ș.u.
LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
LRM = *Literatura română medievală*, coordonator şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 2003
LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chişinău, 1998
LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. şi introd. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1969
LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, Bucureşti, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
LUT = „Lupta”, București, 1921 ș.u.
MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
MB = „Mitropolia Banatului”, Timișoara, 1951 ș.u.
MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, Bucureşti, 1987 ș.u.
ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
MLI = „Minerva literară ilustrată”, Bucureşti, 1909 ș.u.
MM = „Mitropolia Moldovei”, Iași, 1925 ș.u.
MMN = „Meşterul Manole”, Bucureşti, 1939 ș.u.
MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
MOM = „Le Moment”, Bucureşti, 1935 ș.u.
MOT = „Momentul”, Bucureşti, 1945 ș.u.
MS = „Manuscriptum”, Bucureşti, 1970 ș.u.
NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
NRR = „Noua revistă română”, Bucureşti, 1900 ș.u.
NW = „Neuer Weg”, Bucureşti, 1949 ș.u. (din 1993 supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlomények”, Cluj, 1957 ș.u.
O = „Scrisul bănăţean”, Timişoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
OC = „Observator cultural”, Bucureşti, 2000 ș.u.
ORT = „Orizont”, Bucureşti, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
PAU = *Poeţii și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1936
PBU = *Poeţii și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1937
PE = „Presa”, Bucureşti, 1939 ș.u.
PIL = „Prietenii istoriei literare”, Bucureşti, 1931 ș.u.
PL = „Preocupări literare”, Bucureşti, 1936 ș.u.
PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.
PND = *Primii noştri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, Bucureşti, 1960
POS = *Poeți de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1978
PPR = *Publicaţiile periodice româneşti*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, Bucureşti, 1913–2003, t. V, partea 1–2, Bucureşti, 2009–2012
PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanţa, 1998–1999
PRL = „Propilee literare”, 1926 ș.u.
PRP = Constantin Abăluţă, *Poezia română după proletcultism*, vol.I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanţa, 2000
PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, 1962
PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
PRV = „Porunca vremii”, Bucureşti, 1932 ș.u.
PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ș.u.
R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
RA = „Revista arhivelor”, Bucureşti, 1924 ș.u.
RAZ = „Raza literară”, Bucureşti, 1932 ș.u.
RC = „Revista clasică”, Bucureşti, 1910 ș.u.
RCM = „Revista cultului mozaic”, Bucureşti, 1956 ș.u.

RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
REF = „Revista de folclor”, București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie şi folclor”
REVR = „Revue roumaine”, Bucureşti, 1946 ș.u.
RFR = „Revista Fundaţiilor Regale”, Bucureşti, 1934 ș.u.
RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, Bucureşti, Iaşi, 1915 ș.u.
RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, Bucureşti, 1882 ș.u.
RIR = „Revista istorică română”, Bucureşti, 1931 ș.u.
RITL = „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, Bucureşti, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie şi teorie literară”
RL = „România literară”, Bucureşti, 1968 ș.u.
RLRO = *Reviste literare româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1974
RLSL = „Limba şi literatura moldovenească”, Chişinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară”; din 2009, „Philologia”
RMB = „România liberă”, Bucureşti, 1943 ș.u.
RML = „România literară”, Bucureşti, 1939 ș.u.
RMZ = „Revista muzeelor”, Bucureşti, 1964 ș.u.
RP = „Rampa”, Bucureşti, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”
RR = „Revista română”, Iaşi, 1995 ș.u.
RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, Bucureşti, 1985–1991
RSE = „Revue des études sud-est européennes”, Bucureşti, 1963 ș.u.
RSL = „Romanoslavica”, Bucureşti, 1953 ș.u.
RVM = „Revista vremii”, Galaţi, 1934 ș.u.
RVS = „Revista scriitoarei”, Bucureşti, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”
RVTR = *Reviste literare româneşti din secolul al XIX-lea*, îngr. şi pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1970
RVVR = „Revista vremii”, Bucureşti, 1921 ș.u.
SBR = „Sburătorul”, Bucureşti, 1919 ș.u.
SBZ =„Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ș.u.
SC = „Studii clasice”, Bucureşti, 1959 ș.u.
SCB = „Studii şi cercetări de bibliologie”, Bucureşti, 1955 ș.u.
SCD = „Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie”, Bucureşti, 1964 ș.u.
SCIA = „Studii şi cercetări de istoria artei”, Bucureşti, 1954 ș.u.
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, 1950 ș.u.
SDC = „Suplimentul de cultură”, Iaşi, 2004
SDIR = *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, Bucureşti, 1901–1913
SDL = *Studii şi documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouţiu, Bucureşti, 1931–1946
SDM = „Societatea de mâine”, Bucureşti, 1924 ș.u.
SE = „Seara”, Bucureşti, 1937 ș.u.
SI = „Studii italiene”, Bucureşti, 1934 ș.u.
SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1968
SILF = „Studii de istorie literară şi folclor”, Cluj, 1951 ș.u.
SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, Bucureşti, 1969
SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»„, Bucureşti, 1981 ș.u.
SLC = *Studii de literatură comparată*, Bucureşti, 1968
SLF = *Studii de limbă literară şi filologie*, I–III, Bucureşti, 1969–1974
SLS = *Studii de limbă şi stil*, îngr. G. I. Tohăneanu şi Sergiu Drincu, Timişoara, 1968
SLU = „Studii de literatură universală”, Bucureşti, 1956 ș.u.
SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, Bucureşti, 1962 ș.u.
SPS = *Studii de poetică şi stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti şi Mihai Pop, Bucureşti, 1966
ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ș.u.
STD = „Studii. Revistă de istorie”, Bucureşti, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie”
STRS = *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976
SUB = „Buletinul Universităţilor «V. Babeş» şi «Bolyai»„, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»„
SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958 ș.u.
SXX = „Secolul 20”, Bucureşti, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21”
SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ș.u.
T = „Transilvania”, Braşov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
TBR = „Tribuna României”, Bucureşti, 1972 ș.u.
TF = *Temelii folclorice şi orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1971
TIA = „Tribuna”, Cluj, Braşov, 1937 ș.u.
TIL = „Timpul”, Bucureşti, 1937 ș.u.
TM = „Timpul”, Bucureşti, 1876 ș.u.
TMS = „Tomis”, Constanţa, 1966 ș.u.
TP = „Timpul”, Iaşi, 1990 ș.u.
TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
TTR = „Teatrul”, Bucureşti, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi”
ŢA = „Ţara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
U = „Universul”, Bucureşti, 1884 ș.u.
UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ș.u.
UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu şi Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1985
UVR = „Universul literar”, Bucureşti, 1888 ș.u.
VAA = „Viaţa”, Bucureşti, 1941 ș.u.
VAN = „Vieaţa nouă”, Bucureşti, 1905 ș.u.
VBA = „Viaţa Basarabiei”, Bucureşti, 1932 ș.u.; Chişinău, 2002 ș.u.
VK = „Volk und Kultur”, Bucureşti, 1956–1993
VL = „Viaţa literară”, Bucureşti, 1926 ș.u.
VLT = „Viaţa literară”, Bucureşti, 1906; din 1907 „Viaţa literară şi artistică”
VR = „Viaţa românească”, Iaşi, 1906 ș.u.; Bucureşti, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
VRA = „Vremea”, Bucureşti, 1928 ș.u.
VRP = „Versuri”, „Versuri şi proză”, Iaşi, 1911 ș.u.
VS = „Vestul”, Timişoara, 1930 ș.u.
VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba şi stilul scriitorilor)*, Bucureşti, 1958
VST = „Viaţa studenţească”, Bucureşti, 1956 ș.u.
VTRA = „Vatra”, Târgu Mureş, 1971 ș.u.
ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, Bucureşti, 1992 ș.u.
ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundelsheim, 1978 ș.u.

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

M

MACARIE, dascălul (c. 1730 – c. 1810, Mănăstirea Căldăruşani, j. Ilfov), filolog, stihuitor, traducător. Originar din Muntenia sau, după alţi autori, din Transilvania, ieromonahul a studiat, în jurul anului 1750, la Academia Domnească din Bucureşti, unde şi-a însuşit limba elină, probabil şi latina, şi şi-a perfecționat limba slavonă. Pleacă apoi la Muntele Athos şi intră în obştea stareţului Paisie Velicikovski, care revine în Moldova în 1763, împreună cu ucenicii săi, printre care şi **M.**, şi se stabileşte la mănăstirea Dragomirna până în 1773, apoi la Secu şi la Neamţ. Dascălul, care îl ajutase şi pe Paisie să-şi perfecţioneze cunoştinţele de limba greacă, se va remarca printr-o asiduă muncă de traducător, de autor de versuri şi de „diortositor" al unor tipărituri, precum *Octoihul* din 1774 şi *Psaltirea* din 1775, ambele apărute la Bucureşti, dar, mai ales, ca autor al unei gramatici româneşti şi al unui lexicon slavo–român, rămase în manuscris. Devine arhimandrit, predicator al Mitropoliei din Bucureşti şi „dascăl al Evangheliei", iar în ultimii ani se retrage la mănăstirile Cernica şi Căldăruşani.

Scrisă în 1772 la mănăstirea Sihla, *Gramatica rumânească* a lui **M.**, care îşi atribuie şi supranumele de Paisescul Dragomirneanul, îi succedă aceleia a lui Dimitrie Eustatievici, din 1757. Ca şi predecesorul său, ieromonahul a urmat modelul gramaticilor greceşti, latine şi slavone care circulau în epocă, între care s-a numărat *Gramatica greacă completă* a lui Antonios Catiforos, publicată la Veneţia, în 1734, după cum s-a inspirat şi din *Gramatica slavonă* a lui Meletie Smotriţki (Smotryckyj), editată la Snagov în 1697 şi la Râmnic în 1755. Gramatica lui **M.** debutează cu un îndemn către cititor din partea „făcătoriului cărţii", scris în „stihuri adoniceşti", naive şi stângace: „Rodit-am ţiia/ O, fiice, dăduiu/ Scriere, pârgă/ A gramaticii/ Gustă-o, o ia". Lucrarea are un caracter practic şi este compusă din trei părţi: prima cuprinde o „tăiare a celor opt părţi ale cuvântului", cu adăugiri „poeticeşti"; a doua este axată pe „pravilelele şi canoanele scrierii ceii dreapte, adică a ortografiei"; a treia este consacrată „meşteşugului celui făcătoriu de stihuri a poeticii". Este vizibilă preocuparea pentru crearea unei nomenclaturi gramaticale, prin calchierea terminologiei greceşti, care s-a interferat cu termeni rezultaţi din contactul cu gramatica slavonă. În multe situaţii, există o concordanţă între terminologia anterioară adoptată de Eustatievici şi cea avansată de **M.** În continuare, filologul ieromonah dezbate unele „canoane ale ortografiei", despre care crede că nu sunt „orânduite" suficient, iar în ultima parte sunt expuse principalele elemente de poetică şi de versificaţie, la fel ca în gramaticile vremii. Autorul descrie „pasurile" versurilor, lungimile „glasnicelor" şi clasifică tipurile de stihuri inadecvat, luând ca bază a prozodiei cantitatea silabelor. În schimb, unităţile ritmice sunt desemnate cu termeni care s-au păstrat până în metrica actuală: dactilul, iambul, troheul. Tot în manuscris a rămas şi o lucrare de lexicografie bilingvă, redactată de **M.**, potrivit însemnărilor, între 29 martie şi 22 septembrie 1778, intitulată *Lexicon, adecă Cuvintearnicul sau vistieriia limbii sloveneşti şi a ceii rumâneşti*, care, aşa cum indică foaia de titlu, era pregătită pentru tipar. Pe foaia de gardă poartă subtitlul *Păcurariul sau Lexiconul păcurariului*, iar înaintea textului propriu-zis, după prefeţe, apare un titlu puţin modificat, care subliniază destinaţia didactică a dicţionarului: *Lexicon, adecă Cuvintearnic slovenesc şi rumânesc spre folosința înţeleagerii ceii iubitoare de înţelepciune a celora ce învaţă carte.* Lexiconul slavo–român este voluminos, de 798 file, având un inventar de aproximativ 20 000 de articole. Câteva cuvinte-titlu au fost fructificate de B.P. Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae* şi de Grigore Creţu în ediţia *Lexiconului* lui Mardarie. În prima predoslovie, închinată patronului cărţii, viitorul grămătic Ienache Văcărescu, în calitatea sa de mare vistier, **M.** insistă asupra necesităţii însuşirii limbii slave, exagerând însă ponderea acesteia în structura limbii române. Ideile privind utilitatea lexiconului pentru lucrul „tălmăcitului" sunt reluate şi în *Predoslovia cătră cetitoriu*, opera sa fiind considerată „trebuincioasă şi folositoare limbii rumâneşti", dar în acelaşi timp „o cheaie cu carea o poţi cu lesnire a o descuia pecetluită prea adâncă şi de puţâni cunoscută" limbă a „sloveanilor". Corespondenţele în limba română pe care le oferă cuprind un mare număr de sinonime, de termeni regionali şi populari, cu variante, expresii şi locuţiuni, unele forme putând prezenta interes şi pentru lexicografia actuală. Insuficient cunoscute sunt preocupările de versificator ale lui **M.**, acesta compunând, asemenea altor cărturari, stihuri encomiastice la stemă sau predoslovii în versuri, plasate la începutul cărţilor pe care le corectează sau le traduce, multe lăsate în manuscris. Versuri închinătoare, originale sau compilaţii, se află în cărţi precum *Octoihul* din 1774 şi *Psaltirea* din 1775, în *Omiliile* lui Macarie Egipteanul din 1775, precum şi

în manuscrisele *Bucoavnei* din 1779, în traducerea scrierilor hagiografice ale lui Dimitrie al Rostovului sau în *Viaţa preacuviosului părintelui nostru Ioanului Damaschinului*, transpusă în 1782. De remarcat faptul că în această ultimă lucrare traducătorul alcătuieşte la sfârşit un *Mic lexiconaş dupre az buche al cuvintelor celor neînţelease care să află întru viaţa aceasta*. Asemenea glosare în care sunt explicate unele cuvinte folosite de traducător sunt adăugate şi altor traduceri ale sale. Pe lângă cultivarea poeziei emblematice, **M.** este şi autorul unui volum de versuri româneşti şi greceşti, manuscris semnalat de N. Iorga în 1904, în biblioteca mănăstirii Argeş, fără a se mai reveni asupra lui. Transpunerile dascălului din elină şi slavonă în română sunt numeroase, unele dintre ele, precum *Logica* şi *Fizica* bizantinului Nichifor Vlemidis, menţionate în catalogul bibliotecii mănăstirii Neamţ de la începutul secolului al XIX-lea, fiind considerate pierdute. Una din ultimele sale traduceri cunoscute este aceea a manualului clasic de erminie a picturii bizantine al lui Dionisie din Furna, pe care a realizat-o, între 15 ianuarie şi 22 octombrie 1805, la mănăstirea Căldăruşani.

Traduceri: Macarie Egipteanul, *Omilii*, Bucureşti, 1775; Isaac Sirul, *Cuvinte şi învăţături*, Mănăstirea Neamţ, 1819; Dionisie de Furna, *Carte numită gramatică ori ustav sau erminie, adecă Închipuire şi tâlcuire ori alcătuire a tot meşteşugului zugrăviei, acum scoasă şi tălmăcită de pre elino-greceasca limbă întru cea rumânească*, îngr. Vasile Grecu, Cernăuţi, 1936.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII* (1901), II, *275–276, 279, 391, 394*; N.I. Apostolescu, *L'Ancienne versification roumaine (XVIIe et XVIIIe siècles)*, Paris, 1909, *69–75*; Ion Peretz, *Poetica lui Macarie*, CVC, 1910, 2; Popovici, *Studii*, *169–170, 178–179*; Mariana Costinescu, *Normă şi dialect în primele gramatici româneşti*, SLF, II, *9–12, 19–24*; Gh. Chivu, *Stilul celor mai vechi texte ştiinţifice româneşti (1640–1780). II. Stilul textelor lingvistice*, LR, 1981, 1; Magdalena Georgescu, *Cultura lingvistică în secolul al XVIII-lea*, în *Contribuţii la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII (1688–1780)*, coordonatori Ion Gheţie şi Gh. Chivu, Cluj-Napoca, 2000, *69–74, 84–87*; Ursu, *Contribuţii ist. culturii*, *155–164*. ***E.P.***

MACARIE, episcopul (? – 1.I.1558), cronicar. S-a format în mediul mănăstirii Neamţ, sub oblăduirea unui distins cărturar, Teoctist al II-lea (sau al III-lea în numerotarea lui N. Iorga), viitor mitropolit al Moldovei. Ştia limba greacă în chip desăvârşit, de vreme ce a tradus în slavonă *Sintagma* lui Matei Vlastaris. A ajuns, probabil înainte de 1523, egumen al mănăstirii Neamţ, unde a întreţinut o atmosferă de lucru cărturăresc şi a format discipoli. A fost hirotonit episcop de Roman la 23 aprilie 1531. Iliaş Rareş, fiul lui Petru Rareş, îl dă jos în 1550 din jilţul episcopal, dar celălalt fiu al lui Rareş, Ştefan, îi redă demnitatea ecleziastică în 1551.

M. s-a aşezat la lucru din porunca lui Petru Rareş, povestind, în limba slavonă, evenimentele scurse în Moldova de la moartea lui Ştefan cel Mare şi până în 1542 – într-o primă redacţie, continuată de Eftimie, întinse apoi până în anul 1551 – în cea de-a doua versiune, dusă mai departe de Azarie. În cronicar literatura română din secolul al XVI-lea a întâlnit, în chip fericit, pe primul mare narator şi în acelaşi timp un scriitor cu o veritabilă vocaţie de întemeietor. În textul său, împodobit cu „împletituri rituriceşti", meşteşug învăţat de la bizantinul Constantin Manasses, poziţia privilegiată este rezervată panegiricului, cu un „obiect" selectat, de data aceasta, din spaţiul nontranscendent. Petru Rareş, patronul, transformat în model de umanitate, venit pe tron prin revelaţie divină, va fi împodobit cu toate virtuţile posibile de imaginat pe un traseu în care nimic nu este imprevizibil: ascendenţă ilustră („odraslă a veşnic pomenitului Ştefan"), vitejie fără seamăn, neîncovoiat în vremuri de restrişte, drept şi generos cu cei ce îşi recunosc greşelile, neîndurător cu uneltitorii (îi dă „hrană sabiei"), arbitru ascultat al treburilor de primprejur, cârmuitor înţelept, ctitor pios şi părinte grijuliu. În zugrăvirea chipului „celui cu pieptul tare" **M.** nu osteneşte a scotoci în depozitele de ornamente pe care le frecventa în mod obişnuit. Eroul depăşeşte obstacolele – construcţiile în cronică fiind fundamental antitetice, toate nişte „încercări", numeroase, dar lovite cumva de monotonie – şi avansează spre cucerirea unei glorii irevocabile. Campaniile militare (cele „transilvănene", mai ales), cu preparative ce dau impresia că e vorba de pregătirea unei cruciade, se bucură de atenţia cronicarului. La fel adversarii (inamicul etern al bunelor alcătuiri, diavolul, lipseşte surprinzător), uneltitorii, conspiratorii (un oarecare Mihul, discreditat ca alogen, înşelător, diseminator de turburări, duplicitar), duşmanii istoriei – „marele împărat al turcilor", nimeni altul decât Soliman Magnificul, care „s-a sculat urlând cumplit ca leul", aducând cu sine mulţime de fiare „păgâneşti" (funcţionează în continuare vechea cristalizare „creştini–păgâni"), ce îi dau prilej lui **M.** să construiască nişte (foarte europene) povestiri care pot fi intitulate „Decrementa atque incrementa

Domini Petri" şi să facă din domnul Moldovei un personaj tragic, părăsit de prieteni, nevoit să se refugieze. Astfel, repliindu-se către Ardeal, Petru Rareş străbate un peisaj alpestru, a cărui descriere e împrumutată de la Manasses, şi se mişcă într-un tablou gigantic, imagine a jalei omeneşti şi a durerii cosmice. **M.** ştie să întreţină constant ritmul unei povestiri complicate, cu destule ramificaţii ce ar fi putut frânge sau întrerupe pe alocuri tensiunea epică. El cunoaşte destule taine ale compunerii povestirii, căci, chiar atunci când face o pauză, umple acest interval cu fapte ce participă direct la menţinerea unui tonus ridicat: nenorocirile pe care le provoacă „oastea barbarilor" ce invadase „Moldovlahia", jefuirea cruntă a ţării, pasagerele domnii ale unui Ştefan Lăcustă, în vremea căruia ţara a fost bântuită de o „foamete cumplită" ș.a. Specia de „publicistică politică" practicată implică desluşit prezenţa portretelor. În fixarea, pentru viitorime, a trăsăturilor cutărui sau cutărui personaj pana cronicarului nu şovăie. Nu se simte nici o timorare pricinuită de responsabilitatea, imensă, a judecăţii formulate pentru istorie. **M.** îmbracă rar haina de sacerdot învestit cu puteri supreme, cum va face Miron Costin. Îi convine ipostaza de scriitor, de cărturar (inventator al unor sisteme complicate de datare şi utilizator al unui nomenclator de demnităţi bizantine) ce nutreşte simpatii şi antipatii. Nu îi lipseşte însă măsura. Cheltuieşte multă osteneală pentru edificarea elogiului, dar nu transformă istoria vieţii şi întâmplărilor lui Petru Rareş într-o hagiografie. El face din Rareş o figură exemplară, dar îl păstrează în rândul oamenilor, nu îl suie, forţând, pe o platformă unde insul să comunice cu divinitatea. Ceilalţi sunt apreciaţi prin raportare la un sistem de norme morale sau la un antecesor-model, spre pildă, Iliaş Rareş faţă de tatăl său ori faţă de Ştefan, alăturat damnatului său frate. În schimb, portretul mitropolitului Teoctist nu uzează de corelaţie, ci înmănunchează doar faptele personajului. Cu gratitudinea discipolului, **M.** elogiază fapta unui mare cărturar, „învăţător al Moldovei" (sintagmă vest-europeană ca structură), „vrednic de cunună". Este lauda unui cărturar făcută de alt cărturar, căci cronicarul, beneficiar al instrucţiei („eu, care m-am hrănit cu cuvintele lui duhovniceşti ca şi cu lapte şi am fost învăţat de dânsul cu dragoste părintească"), face din necesitatea acestei glorificări o importantă problemă de conştiinţă şi meditează la responsabilităţile ce îi incumbă. În felul acesta, la nivelul retoricii textului, lângă chipul cavalerului apare – potrivit dispoziţiilor vechiului topos *fortitudo et sapientia* – şi cel al învăţatului, semn al unei înţelegeri profunde a rostului omului de carte în faţa semenilor. **M.** nu mai are nimic din smerita umilinţă a unui medieval.

SCRIERI: *Cronica lui Macarie*, în Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldoveneşti până la Ureche*, Bucureşti, 1891, *149–162*, *198–312*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, *77–105*, în Bogdan, *Scrieri*, *320–335*, în LRV, *172–190*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, *340–348*, *360–363*, *431–438*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *75*, II, *438–440*, *447–448*; Iorga, *Ist. Bis.*, I, *155–158*; D. Russo, *Elenizmul în România*, Bucureşti, 1912, *36–39*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *151–156*; Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925, *66–98*; Puşcariu, *Ist. lit.*, *46*; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *38–39*, *41–42*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *19–20*, *Ist. lit.* (1982), *14–15*; Scarlat Porcescu, *Episcopul Macarie al Romanului (1531–1558)*, MM, 1960, 5–6; Piru, *Ist. lit.*, I, *33–35*; *Ist. lit.*, I, *261–264*; Mihăilă, *Contribuţii*, *104–163*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *83–85*; G. Mihăilă, *Cronica episcopului Macarie*, LRV, I, *168–171*; G. Mihăilă, *Sintagma (Pravila) lui Matei Vlastaris şi începuturile lexicografiei româneşti (secolele XV–XVII)*, „Studii de slavistică", 1969; *Dicţ. lit. 1900*, *525–526*; Mazilu, *Lit. rom.*, *280–304*; Mazilu, *Proza*, *266–288*; Mazilu, *Recitind*, I, *120–122, 165–168, 210–218*, III, *23–28*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *3–5*. ***D.H.M.***

MACARIE, ieromonahul (a doua jumătate a sec. XV – 1533, Mănăstirea Hilandar, Muntele Athos), tipograf. Călugăr de origine muntenegreană, acesta a lucrat la început la Cetinje, unde a imprimat, între 1493 şi 1496, mai multe cărţi slavone (*Octoihul*, în două părţi, *Psaltirea, Molitvenicul, Triodul* înflorat şi *Tetraevanghelul*), sub patronajul voievodului sârb Gheorghe Cernoievici (Đurađ Crnojević). Materialul tiparniţei muntenegrene pare-se că fusese procurat de la Veneţia, **M.** deprinzând, probabil, meşteşugul tot acolo, în oficina lui Andrea Torresano. După căderea Muntenegrului sub turci, în 1496, el se refugiază la Veneţia, fiind chemat, după aceea, în Ţara Românească, se pare de mitropolitul sârb de aici, Maximian, dar în mod cert la invitaţia domnitorului Radu cel Mare. Fiind cel dintâi tipograf care a activat pe acest teritoriu, va scoate, într-o localitate neprecizată, trei cărţi slavone, în redacţie mediobulgară: *Liturghierul* în 1508, *Octoihul* în 1510, şi *Tetraevanghelul* în 1512. După încheierea activităţii de tipărire, se presupune (N. Iorga ș.a.) că, în timpul domniei lui Neagoe Basarab, ar fi ajuns mitropolit al Ţării

Româneşti, unde a păstorit până în 1521. Între 1525 şi 1533 este atestat ca egumen al mănăstirii atonite Hilandar, ctitorie a despoţilor sârbi. Va scrie aici o scurtă „tâlcuire” despre „ţara dacilor” şi graniţele ei şi va efectua călătorii în Valahia şi în Moldova în vederea obţinerii unor danii pentru mănăstire.

Locul de apariţie a primelor noastre tipărituri, realizate de **M.**, nu este specificat, fiind plasat cu aproximaţie într-o localitate din Ţara Românească, cel mai frecvent la Târgovişte sau Mănăstirea Dealu, dar şi la Bucureşti sau la o mănăstire din jur, eventual la Snagov, la mănăstirea Bistriţa sau la Râmnic. Călugărul muntenegrean ar fi poposit în aceste locuri în jurul anului 1506, aducând cu sine „un săculeţ de buchi frumos tăiate, de iniţiale înflorite şi de frontispicii dibaciu împletite” (N. Iorga), în care s-ar resimţi influenţa veneţiană. Nu au lipsit nici partizanii localizării acestor tipărituri chiar la Veneţia, unde ar fi fost executate la comanda domnilor Ţării Româneşti (Alexandru Odobescu, Virgil Molin). Nici presupunerile privind aducerea materialului tipografic chirilic de la Veneţia, Cracovia sau Cetinje nu s-au dovedit viabile, câştigând teren opiniile unor istorici (B.P. Hasdeu, P.P. Panaitescu) potrivit cărora tiparul macarian este un produs intern. Nu este exclusă confecționarea literelor în cadrul tipografiei domneşti nou înfiinţate. Sub raportul artei tipografice, cărţile apărute aici se disting prin eleganţa şi fineţea execuţiei, având similitudini cu ornamentica manuscriselor moldoveneşti din epoca lui Ştefan cel Mare. Configuraţia materialului decorativ, în special în *Liturghier* şi în *Tetraevanghel*, compus din iniţiale ornate şi frontispicii xilogravate, formate din antrelacuri geometrice ingenios concepute, în care figurează stema Ţării Româneşti, constituie un indiciu al acestei filiaţii locale. Unele clişee săpate în lemn vor fi preluate în deceniile următoare în tipăriturile sârbeşti de la Goražde. În pofida aspectului grafic, se constată erori de culegere şi omisiuni de text, mai evidente în cazul *Liturghierului*, ceea ce denotă apartenenţa cărţilor la o tipografie improvizată, fără tradiţie. Postfeţele celor trei tipărituri, cele din *Octoih* şi *Tetraevanghel* reluând, în cea mai mare parte, epilogul unui *Octoih* muntenegrean din 1493–1494, aduc elemente suplimentare doar în privinţa patronilor cărţilor şi a anului de apariţie, redat după computul occidental şi nu după cel bizantin, cu precizarea datei exacte, fără a se specifica şi locul publicării. Astfel, *Liturghierul* a

Tetraevangheliarul lui Macarie, 1512.
Pagină ornamentată cu stema Țării Românești

fost încheiat în 10 noiembrie 1508, sub domnia lui Mihnea cel Rău (1508–1510), *Octoihul* în 26 august 1510, în timpul lui Vlad al V-lea cel Tânăr (1510–1512), iar *Tetraevanghelul* în 25 iunie 1512, având ca patron pe „domnul însuşi stăpânitor”, Neagoe Basarab (1512–1521). Titulatura acestora cuprinde şi un adaos mai puţin uzitat, acela de domn al „Podunaviei”, cu referire la partea de la sau de peste Dunăre. Curios este faptul că nu se menţionează în nici un loc persoana mitropolitului Ţării Româneşti, aşa cum se întâlnește, de regulă, în tipăriturile care vor urma. Fie că autoritatea bisericească era în schimbare, fie că jurisdicţia domnească făcea abstracţie de ea ar putea fi motivele acestei omisiuni. Epilogurile ultimelor două cărţi conţin, în plus faţă de cel din *Liturghier*, afirmarea

scopului acestor lucrări scoase la lumină „spre slăvirea şi folosul cititorilor”, precum şi rugămintea de îndreptare a greşelilor de tipar. Influenţa tipăriturilor lui **M.** s-a exercitat asupra unor ediţii slavone ulterioare, atât din spaţiul românesc, cât şi din cel sud-dunărean. *Liturghierul* din 1508 va fi retipărit de Şerban Coresi la Braşov în 1587. Textul *Tetraevanghelului* va fi reprodus în ediţia slavonă scoasă de Filip Maler la Sibiu în 1546, ca şi în cele sârbeşti de la Belgrad (1552) şi de la mănăstirea Mrkšina (1562). Unele cărţi coresiene în limba română, precum *Tetraevanghelul* din 1561 şi *Liturghierul* din 1570, nu au însă la bază, aşa cum s-a afirmat uneori, versiunea lui **M.** În schimb, modelul iniţialelor şi al frontispiciilor sale specifice, cu arabescuri, s-a perpetuat în grafica primelor tipărituri slavone realizate de diaconul Coresi, ca şi în aceea a tiparului chirilic sud-slav din secolul al XVI-lea.

Tipărituri: *Liturghier* slavon, [f.l.], 1508; ed. (*Liturghierul lui Macarie*), îngr. și introd. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1961; ed. I–II, tr. și postfață Alexandru I. Stan, pref. Nifon Mihăiţă, Târgovişte, 2008; *Octoih* slavon, [s.l.], 1510; ed. (*Octoihul lui Macarie*), I–II, pref. Nifon Mihăiţă, Târgovişte, 2009; *Tetraevanghel* slavon, [f.l.], 1512; ed. îngr. Heinz Miklas, Ştefan Godorogea și Christian Hannick, Paderborn, 1999.

Repere bibliografice: A.I. Odobescu, *Opere*, II, îngr. Marta Anineanu și Virgil Cândea, pref. Al. Dima, București, 1967, *142–163*; Iorga, *Ist. lit. relig., 49–51*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *138–141*; Puşcariu, *Ist. lit., 50–52*; Barbu Teodorescu, *Prima tipografie a Ţării Româneşti (Macarie, 1508–1512)*, BOR, 1958, 10–11; Virgil Molin, Dan Simonescu, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Ţara Românească*, BOR, 1958, 10–11; Damaschin Mioc, *Date cu privire la Macarie tipograful*, STD, 1963, 2; *Ist. lit.*, I, *250–254*; Virgil Molin, *Observaţii şi opinii noi în legătură cu tipăriturile ieromonahului Macarie (1508–1512),* MM, 1967, 5–6; Tit Simedrea, *Epilogul din Octoihul slavon (M. Dealu, 1510) şi identitatea de tipograf a lui Macarie din Ţara Românească (1508–1512) cu Macarie din Muntenegru (1493–1496)*, MO, 1970, 7–8; Panaitescu, *Contribuţii, 274–339*; *Dicţ. lit. 1900, 526–527*; Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar şi societate la români în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1986, *34–55, 170–176*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *3–5*; Ursu, *Contribuții ist. culturii, 155–164*; Veniamin Micle, *Ieromonahul Macarie, tipograf român (1508–1512)*, Mănăstirea Bistrița Olteană, 2008. ***E.P.***

MACARIE, Gheorghe (25.IV.1940, Sadova, j. Suceava – 9.I.2018, Iași), istoric literar, editor. Este fiul Zenoviei (n. Dumitraș) și al plutonierului Gheorghe Macarie. A urmat liceul la Dorohoi şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi (1957–1962). Devine profesor la liceul din Siret (1962–1963), asistent la Institutul Pedagogic din Iaşi (1963–1968), cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza”. A mai predat cursuri de estetică şi istoria artei la Facultatea de Teologie a aceleiaşi universităţi și la Academia de Artă „George Enescu” din Iași. Este doctor în filologie din 1976. Debutează în 1965 la „Iaşul literar” şi colaborează cu articole de teorie literară şi comentarii de artă la „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Studii şi cercetări de istoria artei”, „Arta plastică”, „Ateneu”, „Moldova” ş.a. A folosit uneori pseudonimul George Perfir.

Preocupat de delimitarea conceptului de sentiment al naturii în opera literară, **M.** i-a consacrat o substanţială monografie, *Sentimentul naturii în proza românească a secolului al XIX-lea* (1978), punctele de referinţă fiind romanticii paşoptişti („o viziune unitară a naturii”), A.I. Odobescu („între clasicism şi romatism”), M. Eminescu („magia naturii”), B. Delavrancea („picturalitatea naturii”), Calistrat Hogaş („evaziunea alpestră”) şi Al. Macedonski (în special „cromatica”). Acelaşi aspect, conceput pe un plan extins, face şi obiectul volumului *Geografie literară. Orizonturi spirituale în proza românească* (1980), în care se conturează, prin intermediul unei selecţii de texte comentate, o viziune a naturii în sensibilitatea românească, analiza mergând de la „cadrul fizic” până la „sentimentul timpului”. Examinarea interferenţelor dintre literatura română şi alte literaturi i-a ocazionat criticului, de pildă, o lectură a operei lui Ion Creangă din perspectiva primului său monograf, Jean Boutière, ori o expunere a dialogului cultural italo–român. Critic şi istoric de artă, **M.** a fost interesat deopotrivă de realizările contemporane în domeniu, fiind semnatar al unor cronici prilejuite de expoziții, vernisaje etc., ca și de momente din istoria artei românești; s-a concentrat îndeosebi asupra barocului în Moldova secolului al XVII-lea, căruia îi dedică, în 2005 și în 2008, două lucrări. Dintr-o dublă specializare s-a ivit și alt tip de investigații. Analizând confluenţa dintre literatură şi artele plastice, **M.** a urmărit locul şi rolul acestora din urmă în creaţia unor scriitori români şi străini. Ca editor, a republicat scrieri ale lui Dumitru Furtună şi din cele ale lui Tiberiu Crudu, readucând în circulație, alături de Petruța Spânu și Dumitru Scorțanu, și *Amintiri de călătorie: 1839–1847* de Nicolae Suțu.

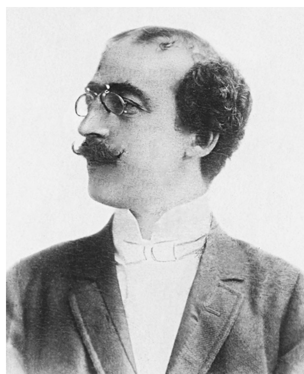
SCRIERI: *Sentimentul naturii în proza românească a secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1978; *Geografie literară. Orizonturi spirituale în proza românească*, Bucureşti, 1980; *Dimitrie Hârlescu*, Bucureşti, 1986; *Mănăstirea Horaiţa. Repere în istoria și viața ei spirituală* (în colaborare cu Partenie Petric), Iaşi, 1997; *Între literatură şi arte plastice*, Iaşi, 1998; *Interferenţe spirituale italo–române*, Iaşi, 2002; *Barocul – artă și mentalitate în Moldova epocii lui Vasile Lupu*, I, Iași, 2005; *Trăire și reprezentare: barocul în artele vizuale ale Moldovei secolului al XVII-lea*, pref. Răzvan Theodorescu, Iași, 2008. **Ediţii:** Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, pref. edit., Bucureşti, 1973, *Cuvinte şi mărturii despre Ion Creangă*, pref. edit., Iaşi, 1990 (în colaborare cu Manuela Macarie); *L-au cunoscut pe Dumitru Furtună*, pref. edit., Botoşani, 1996 (în colaborare cu Filaret Furtună, Ionel Bejenaru şi Filaret Aprotosoaie); Tiberiu Crudu, [*Scrieri*], vol. I: *De pe la noi ce-a fost odată*, vol. II: *Cum s-a măritat Măriuca Mănditei*, Botoşani, 1997 (în colaborare cu Manuela Macarie); Nicoale Suțu, *Amintiri de călătorie: 1839–1847*, ed. 2, tr. Petruța Spânu, postfața edit., Iași, 2001 (în colaborare cu Dumitru Scorțanu).

Repere bibliografice: L. Volovici, *Sentimentul naturii*, CRC, 1978, 38; Mihai Zamfir, *Sentimentul naturii în proza românească*, LL, 1978, 4; George Bădărău, [*Gheorghe Macarie*], CL, 1981, 7, 1999, 10; Florin Faifer, *Un peregrinaj desfătător*, CRC, 2002, 2; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *267–268*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *3*; Marius Manta, [*Gheorghe Macarie*], ATN, 2006, 5, 2008, 11–12; Livia Drăgoi, *Pledoarie pentru un baroc românesc*, RR, 2007, 1; Silvia Lazarovici, *Scriitori și publiciști botoșăneni,* Botoșani, 2012, *298–299*. ***A.N.***

MACEDONIA, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, între februarie 1932 şi 1944. Începând cu numărul 12/1936, revista are subtitlul „Organ de luptă naţionalistă şi spirituală a românilor de pretutindeni”. De la numărul 17/1936, subtitlul devine „Tribună de luptă naţional-economică a românilor de pretutindeni”, iar în noiembrie 1936 este operată a treia schimbare: „Făclie şi organ de propagandă naţionalistă”. Director fondator: Naum Nance. Secretar de redacţie şi administrator este până în septembrie 1932 C. Ionescu, iar C. Nicolau Stroești apare ca prim-redactor între mai și octombrie 1933, urmat de Petre Florescu. În *Cuvânt-înainte*, articol-program apărut în primul număr al revistei, C. Ionescu propune o sinteză a obiectivelor publicaţiei, care ar urma să conţină „monografii de sate şi oraşe româneşti din Balcani, studii de limbă, literatură şi folclor românesc, date asupra stărilor culturale şi economice, dări de seamă asupra mişcării literare, artistice şi culturale a popoarelor balcanice, studii de limbă şi folclor comparat”, acestora adăugându-li-se chestiuni legate de politică, precum şi „îndrumări pentru cunoaşterea limbilor balcanice”. Idealul politic al revistei este „independenţa Macedoniei transformată într-un stat federativ”, înfăptuită sub protectoratul României, „cea mai mare putere balcanică”, după cum se afirmă într-un *Comunicat* semnat de Naum Nance în 1933. **M.** este o continuare a ziarului cu același nume, apărut între 1927–1929, și conţine în primul rând materiale de informaţie şi de promovare privind problemele aromânilor. Cultura şi literatura vor fi prezente, aşadar, în măsura în care sunt relevante pentru această comunitate. Favorizate sunt studiile dialectale (structura dialectului, influenţe, lexic, onomastică etc.), de obicei reproduse din volume sau din presă. De exemplu, în martie 1932 **M.** reproduce după revista „Grai şi suflet” din 1925–1926 un articol al lui Ovid Densusianu intitulat *Termeni culturali, în româneşte*. Apoi, sunt publicate două fragmente din volumul *Românii nomazi* de Theodor Capidan, apărut la Cluj în 1926. Mai este tipărit şi poemul *Tricolorul*, din 1906, al lui George Coşbuc, precum şi un articol de M. Eminescu, publicat iniţial în „Timpul”, fără titlu, în 1880. **M.** găzduieşte, de asemenea, portrete, culegeri de folclor şi texte dialectale, corespondenţă (a unor personalităţi politice, spre exemplu un schimb epistolar între redacţia **M.** şi I.G. Duca), note şi informaţii. O parte din texte, atât literare, cât şi ştiinţifice (studii dialectale, antropologice, istorice etc.) apar nesemnate, fie în româneşte, fie în aromână. Treptat, publicaţia îşi extinde interesul asupra limbii şi a culturii mai multor popoare sau naţiuni balcanice, operând cu o accepţiune foarte lărgită a conceptului cultural şi geopolitic „balcanitate”, care-i include pe greci, pe bulgari, pe italieni, pe sârbi, pe albanezi, pe turci etc. Apar comentarii despre raporturile aromânilor (istorice, lingvistice, mentalitare) cu aceste comunităţi, dar şi gesturi de dialog cultural. Spre exemplu, Pandele Olteanu semnează un medalion Hristo Botev şi traduce câteva poeme ale scriitorului bulgar. Atitudinea antisemită a revistei reiese dintr-un articol nesemnat, intitulat *Evreii în Macedonia* (1932); un alt articol, *Zece ani de fascism*, îi conturează un portret entuziast lui Mussolini. Din 1935 antisemitismul publicaţiei devine strident, iar vocabularul îi relevă extremismul naţionalist. Revista se orientează tot mai mult către propagandă, în detrimentul literaturii, care apare sporadic, într-o cadenţă tot mai rarefiată. **M.** nu mai are de-acum o direcţie

ideologică literară sau culturală, ci doar una politică, naţionalistă şi etnicistă, iar contextul pe care-l prezintă este al unui ziar de informaţie generală. Colaborează cu versuri Victor Eftimiu (*Veste rea*, 1932), Vasile Muşi, George Murnu, R.M. Nicolau, Petre Florescu, Gabriel Drăgan, Nicolae Dobre. Lui Tudor Arghezi i se tipăreşte o proză poetică intitulată *Târla*. Se publică un scurt fragment, transpus în aromână, din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, precum şi două texte (sub titlul *Orientale*) de I.L. Caragiale. În sumar mai intră studii şi articole de Dimitrie Gusti sau de Gr. L. Trancu-Iaşi. În 1932 Ion Goschin semnează studiul *Despre literatura macedo-română*, constituind o sumară istorie literară orientată tematic, cuprinzând scriitori aromâni precum Taşcu Iliescu, C.T. Belimace, George Murnu, N. Batzaria, Nuşi Tulliu, Zicu Araia, Toli Hagi-Gogu, Marcu Beza, Nicolae Velo, Ion Foti sau, la capitolul „menţiuni", M. Samarineanu, Toli Carafoli, G. Zuca, Adam Coe; apoi, din generaţia tânără, Emanoil Papazisu, Virgil Vaşotti, D. Anastasescu, V. Muşi, Vasile Cristu. O parte din aceste nume publică texte literare sau fragmente în revistă, constituind o grupare în jurul acesteia. În 1932 este tipărită replica favorabilă a lui E. Lovinescu la poziţia **M.** în problema literaturii dialectale. Alţi colaboratori: Toma N. Riconti, Ion Exarhu, Mihail Negru, N. Mihuţiu-Bănăţanu. ***C.Tt.***

MACEDONSKI, Alexandru (14.III.1854, Bucureşti – 24.XI.1920, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Mariei (n. Fisența), fiică prin adopție a pitarului Dimitrie Pârâianu, dintr-o veche familie boierească din Oltenia, şi al lui Alexandru D. Macedonski, general şi ministru de război în timpul lui Al. I. Cuza, care se declara descendent al casei Biberstein-Rogala, familie princiară polonă domnitoare în Lituania, dar tatăl său, Dimitrie, sârb din Macedonia, venise în ţară după înfrângerea răscoalei împotriva turcilor, condusă de Gheorghi Petrovici, supranumit Cel Negru sau Karagheorghe. Moartea neaşteptată a generalului, în 1869 (s-a presupus că a fost otrăvit), aruncă familia, care până atunci dusese o existenţă seniorială, în dificultate şi lasă să se instaleze la adolescentul **M.** ideea persecuţiei, a ostilităţii mediului. El a primit, acasă, de la un preceptor, învăţătură în limba franceză, apoi în limba română, la Liceul/ Gimnaziul Mare din Craiova, certificându-i-se absolvirea clasei a IV-a (1867–1868). Având sănătatea şubredă, este trimis pentru tratament şi studiu în străinătate. La şaisprezece ani străbate singur Austria, Italia, Elveţia, din nou Italia. Cu *Dorinţa poetului*, apărută în „Telegraful român" din Sibiu în 26 noiembrie / 8 decembrie 1870, debutează în literatură. Din mai 1872 e în Bucureşti, pentru a pregăti volumul de poezii *Prima verba*, apărut în acelaşi an, în septembrie. Fusese înscris – mai mult de formă – la Institutul Schewitz-Thierrin şi chiar la Facultatea de Litere. Situaţia tot mai precară a averii familiale, „personalismul său acut" (Adrian Marino) şi complexul genialoid, legat, de acum, indestructibil, de o conştiinţă a misiunii poetului (dar grefat pe mândria sa aristocrată), îl determină să se arunce în politică, în care vedea o cale directă către reuşită şi succes. Intră în Partidul Liberal, editează ziarul „Oltul" (1873–1874) şi se lansează, aici, în atacuri antidinastice, soldate în martie 1875 cu condamnarea şi apoi încarcerarea pe trei luni la Văcăreşti, dar şi cu un proces a cărui vâlvă, aducându-i popularitate, i-a dat mari satisfacţii. Reia atacurile în „Telegraful" (1875) lui N. Fleva, coleg de celulă în închisoare. Dezamăgit de a nu se afla pe listele liberale ale candidaţilor pentru Cameră, intră în disidenţa condusă de N. Blaremberg şi – împreună cu Pantazi Ghica, Bonifaciu Florescu şi G. Fălcoianu – scoate „Stindardul" (1876), apoi „Vestea" (1877–1878). Solicită un post de ataşat de legaţie. După ce în 1876 fusese prefect interimar al judeţului Bolgrad – Bugeac (a demisionat după câteva luni), este numit director al Prefecturii judeţului Silistra Nouă (1877–1879) şi administrator al plasei Sulina (1879), funcţii pe care nu le socotea pe măsura posibilităţilor sale. Prin revista satirică „Tarara" (1880) continuă să lovească în liberali şi în rege. Pornit să cucerească gloria literară, concepe „Literatorul" – apărut în ianuarie 1880 – ca publicaţie antijunimistă. Citeşte în decembrie 1881 *Noaptea de noiembrie* la Junimea, dar cum pentru junimişti rămâne o figură ciudată, un iremediabil ratat, el izbucneşte în atacuri pline de venin împotriva lui

V. Alecsandri (acestuia i se acorda Premiul Academiei Române, în timp ce **M.** concurase fără succes în 1878 cu o traducere din Byron, *Parisina*) şi împotriva poeziei eminesciene („imperfectă” formal). Petre Th. Missir dă o recenzie distrugătoare la volumul *Poezii* (1882), Eminescu îl atacă în „Timpul” (*Naţionalitate şi cosmopolitism*). În iulie 1883 se publică o epigramă care îl ridiculizează pe Eminescu, atunci bolnav. Agitația din jurul autorului anonim este îndreptată de Grigore Ventura împotriva lui **M.**, provocând un val de indignare („Ziarele lor m-au anatemizat, m-au excomunicat”). Caută să se disculpe, însă toate gazetele îi refuză cuvântul. Abonaţii returnează „Literatorul”, cenaclul din jurul revistei se destramă. Pe stradă e arătat cu degetul, devine obiect al oprobriului public. Hotărăşte să plece la Paris; se căsătorise între timp cu Ana Rallet Slătineanu, care-i adusese o dotă substanţială. Apare în „L’Élan littéraire” (Liège), în „Bulletin officiel de l’Académie des Muses Santonnes”. La întoarcerea în ţară încearcă, fără succes, să ducă mai departe „Literatorul”. Dezaprobarea publică îl va urmări multă vreme. „Ghimpele”, „Moftul român” fac din **M.** un trist personaj de comedie. Refugii îi vor fi poezia, cenaclul, colaborarea la revista simbolistă „La Wallonie” (Liège), la „Revue française” şi la „Revue du monde latin”. Reapar „Literatorul” (doar câteva numere, 1886–1887) şi „Revista independentă” (un număr, 1887). Încercări de a se salva de sărăcie sunt efemerele „Stindardul ţărei” (1888) şi „Straja ţărei” (1889). Cu „Literatorul” din 1890 începe lupta pentru impunerea simbolismului. Articolul *Poezia viitorului* (1892) este primul manifest simbolist la noi. Poetul trece prin grele lipsuri materiale şi nu o dată recurge la gesturi de cerşetorie deghizată. Tragedia *Saul*, scrisă în colaborare cu Cincinat Pavelescu, i se joacă la 28 decembrie 1893, dar volumul *Excelsior*, din 1895, nu se bucură de nici o semnalare favorabilă. „Am fost izbit pentru această epigramă mai mult decât poate îndura un om”, crede **M.** Este amestecat în scandalul stârnit de caterisirea mitropolitului-primat Ghenadie Petrescu, prin „Liga ortodoxă” (1896), gazetă scoasă de el şi de care se leagă debuturile lui Gala Galaction și Tudor Arghezi, poet prezentat elogios, ca un deschizător de drum. Tot aici lovea vehement în Carol I, acuzat de persecutarea lui Ghenadie şi de subminarea Bisericii naţionale (publicaţia apărea cu subvenţiile mitropolitului caterisit). La Paris, în 1897, i se tipăreşte culegerea de versuri în limba franceză *Bronzes*, prefaţată de Al. Bogdan-Piteşti. Ziarul „Forţa morală”, pe care îl editează în 1901–1902, îl acuză pe I.L. Caragiale de plagiat, acordându-i credit lui C. Al. Ionescu-Caion. **M.**, dezlănţuindu-se împotriva dramaturgului într-o conferinţă la Ateneul Român, este fluierat, dar răspunde fluierând şi el. *Cartea de aur* (1902), însumând producţia sa nuvelistică, nu trezeşte nici un ecou. Poetul se interesează de ezoterism şi magie, pune la punct invenţii fanteziste (un perpetuum mobile). Consolatoare e buna primire făcută la Paris romanului său *Le Calvaire de feu*, tipărit aici în 1906 şi prezentat în „Mercure de France”, „Revue illustrée”, „L’Instantané”, „Gil Blas” ș.a. Frecventează boema pariziană, cafenelele Vachette, Closerie des Lilas. Prezintă un memoriu despre propagarea luminii în vid. În iunie 1907, la recomandarea lui Camille Flammarion și a lui Émile Touchet, este ales membru al Societății Astronomice a Franței. În 1910–1912 locuiește la Paris la fiul său Alexis. Prin strădaniile discipolilor, începe să fie recunoscut în țară. Volumul *Flori sacre* (1912), apărut prin grija lui Ion Pillat și a lui Horia Furtună, este prezentat de E. Lovinescu în „Convorbiri literare”. Cenaclul macedonskian va fi frecventat de tânăra generaţie de scriitori impusă în preajma Primului Război Mondial sau imediat după: Ştefan Petică, Ion Pillat, Gala Galaction, G. Bacovia, Adrian Maniu, Tudor Vianu, Ion Barbu ş.a. Salonul era dominat de tronul de pe care oficia poetul, iar cititorii erau răsplătiţi cu nestemate... false. Ceremonialul îi frapa pe contemporani prin insolit. **M.** lucrează la *Thalassa*, versiunea românească a romanului *Le Calvaire de feu*, „Marea Epopee”, cum îl numea. Publică în „Flacăra” din 1916 fragmente ale scrierii şi rondeluri. În ultima serie a „Literatorului” (1918–1919) se pronunţă pentru alianţa cu germanii. Ovid Densusianu, care tocmai propusese candidatura lui **M.** la Academie, îşi retrage propunerea. Este pensionat de la Comisia Monumentelor Istorice; pensia fiind derizorie, va face apel la caritatea publică. Îi atacă pe Ovid Densusianu, E. Lovinescu, Oct. C. Tăslăuanu în pamfletul *Zacherlina în continuare* (1918). Este prezent în presa literară cu noi cicluri de rondeluri (strânse postum în volumul *Poema rondelurilor. 1916–1920*, 1927). Din ce în ce mai bolnav, se stinge, făcând un ultim, şi simbolic, gest: pe patul de moarte, șoptește „rozele”, iar apropiații îi dau să inspire parfum de trandafiri. ***S.C.***

Diferenţa dintre *Prima verba*, volumul de debut al turbulentului **M.**, şi *Excelsior*, cartea care defineşte stilul liric şi fantasmele sale simboliste, este enormă din punct de vedere estetic. Versurile de început nu se remarcă prin nimic faţă de producţia curentă a epocii: îndemnuri patriotice, indignări împotriva „călcătorilor legei", răzbunări teribile, dispreţ faţă de generaţiunea ce trăieşte în orgii şi, din alt spaţiu tematic, un şir lung de „vergine" suave, graţioase (Isabela, Celestina, Margareta, Elisabeta) cu care poetul va fi gustat cândva amorul sacru. O temă veche în poezie (tinereţea ce se duce, fericirea ce-a apus, fantomele ce se jeluiesc şi ceartă pe risipitorul june seducător de altădată, azi îmbătrânit şi obosit), tratată fără originalitate. Retorica lui amoroasă este încă în stilul Bolintineanu. Cu două generaţii mai înainte şi cu o limbă încă nefixată, Conachi era cu mult mai proaspăt, liric vorbind, decât contemporanul lui Eminescu, care se lasă insultat în nefericirea lui de verginele de altădată într-un limbaj liric atât de inexpresiv: „S-au dus acele timpuri, şi tu, deşi eşti june,/ Ai faţa veştejită şi eşti îmbătrânit!/ Din zilele trecute, răspunde, ce-ţi rămâne/ Din zilele acelea ce iute-ai cheltuit?". Nici volumul *Poezii*, publicat peste zece ani de la debut, nu schimbă prea mult temele, limbajul şi nici calitatea acestei poezii demonstrative. Este vorba, în continuare, de „scârba lumii", de „societatea crudă", de Fatalitatea (scrisă cu majusculă) care, „de mic – zice poetul – în cartea ei m-a-nscris", de sentimentul damnaţiunii care urmăreşte pe poet („urgisit de cer şi oameni"), de timpuri nenorocite, de sumbre furtuni şi de artiştii care trăiesc „în valea cea de plângeri". O fantasmă se configurează în aceste versuri care se jeluiesc într-un limbaj răstit, revendicativ: fantasma artistului urmărit de „destinul inamic" şi hăituit, refuzat de mizerabila lume a birtaşilor şi hăinarilor. Impresia la lectura acestor versuri obstinat demonstrative este, în continuare, de insatisfacţie. La data când ele apăreau, Eminescu scrisese marile lui poeme şi, în genere, poezia românească depăşise, prin el, faza improvizaţiei. **M.** încearcă să aducă motive inedite (*Ocnele*), însă retorica sa este năvalnică şi dezordonată, acoperind totul. În poem sunt invocate „haosul neguros", chipurile „sigilate de o suferinţă adâncă" ale ocnaşilor (temă reluată de Arghezi) şi vuitul lung al bolţilor de sare. Apare în volumul din 1882 şi prima noapte macedonskiană (*Noaptea de aprilie*) şi, odată cu ea, intră în poem numele lui Musset. Vor fi, în total, douăsprezece nopţi, risipite în mai toate

cărţile ulterioare; două dintre ele (*Noaptea de august* şi *Noaptea de octombrie*) au apărut postum. Ele au fost des citate, câteva (de pildă, *Noaptea de decembrie*) au intrat în manualele şcolare şi au dat o idee generaţiilor de elevi despre talentul scriitorului. De remarcat că în *Noaptea de aprilie* autorul ridică într-o oarecare măsură nivelul liric al reveriei şi arată o mai mare disciplină a limbajului. O poveste de dragoste cu poemele lui Musset pe masă, o idilă, „un capriciu molatic" în ritmul frazelor armonioase. Procedeu relativ nou în lirica românească: referinţa livrescă explicită, invocarea personajelor-simbol (Rolla, Marion), tehnica repetiţiei, versurile emblematice care marchează cronologia acestei reverii romantice: „Mai ţii oare încă minte noaptea-n care ne-am iubit?…/ Un moment! ... Şi-n el o viaţă de un secol am trăit"; în fine, încercarea poetului de a curma curgerea elegiei sentimentale prin versuri mai prozaice: „E ciudat, şi n-am ce zice, dar ciudat aşa cum este,/ Face parte integrantă din a dragostei poveste:/ Inima este-o enigmă şi iubirea un mister/

Le urmez, şi iată totul: să le înţeleg nu cer!”. Versul din urmă pare ridicol în banalitatea lui, dar această banalitate cade bine în desfăşurarea monotonă a poemului, rupe reveria şi tulbură clişeele ei lirice. Aceste inserţii nepoetice („E ciudat, şi n-am ce zice”) în discursul liric anunţă limbajul sacadat, rupt al lui Bacovia şi muzicalitatea bizară a poemelor sale. Un poem tipic pentru această curioasă alianţă este *La harpă*, construit pe ideea romantică a supremaţiei creatorului într-o epocă de nimic. Pamfletul (mai bine stăpânit aici şi mai expresiv) alternează cu reveria sublimă în care se îngrămădesc cascadele armonioase, pârâurile molatice, somnoroase, colanurile de opal ale zilei, crinii plini de mărgăritare de rouă şi se aude cântecul privighetorii. Un univers de suavităţi pregătit să primească şi să amplifice cântecul sublim al poetului scârbit de secolul său. El planează „mai sus de lume”, mândru şi neînfrânt, ca Hiperion, într-un cer de arome şi culori divine, mai sus de Eternitate. Retragerea poetului din lume este, cu toate acestea, efemeră. Abia instalat în nori de atlaz, mai sus de Eternitate, el cade în lumea realului şi, deci, revine la tema damnaţiunii sale. Aceasta înseamnă, din nou, „sumbre furtune”, „simţiri mici şi înguste din epocele noastre”, timpuri fatale, „haos de inimă în ruine” şi, a câta oară?, sentimentul omului proscris (*Accente intime*). Proscris, dar orgolios, neînfrânt în nenorocirile care-i ţin calea. „Banchetează”, în continuare, cu Musset, se simte urgisit de cer şi de oameni, elogiază amorul divin şi, citind cu evlavie pe autorul lui Rolla, promite (*Noaptea de iunie*) să ţească şi el „o nouă pânză de rime zdruncinate” şi să amestece în lirică idealul cu realul. Formula se potriveşte discursului macedonskian şi stilului său de a fugi, din când în când, din mecanismul retoric care-i sugrumă de multe ori poezia de început. „O nouă pânză de rime zdruncinate” şi un limbaj mai provocator, mai direct şi, prin aceasta, mai surprinzător liric, mai înnoitor, într-un discurs care riscă să moară de prea multă poezie şi de un invariabil narcisism. Într-un rând (*Dezastru*) poetul promite, eminescian, să contemple totul de sus, „cu nişte ochi seci”, dar contemplaţia trece rapid spre indignare sau reflecţie amară. „Pânzele Speranţei”, cum zice el, nu-l protejează prea mult în faţa sentimentului stăruitor al pustiirii şi injustiţiei omeneşti. „Cruda soartă”, iată laitmotivul versurilor lui **M.** din această perioadă în care el încearcă temele romantice fără să-şi dea seama că experienţele sale (cu efecte estetice de mai multe feluri) stau în umbra lui Eminescu. Două nuanţe se mai pot desprinde din volumul *Poezii* din 1882: sensibilitatea lui **M.** faţă de frumosul monumental (calitate ce devine mai vizibilă ulterior) şi interesul lui pentru „armonia imitativă”, adică pentru tehnicile poetice introduse de simbolişti. Amândouă vin din altă direcţie decât aceea a romantismului dominant până atunci, chestiune analizată cu multă atenţie de Adrian Marino. Un poem de opt versuri (*Templul bogăţiei*) evocă cele zece porţi înalte ale unui colos de piatră „maiestos, splendid” şi, apoi, porţile şi scările solemne care duc spre camera morţii. La acest punct, tema parnasiană incipientă este întoarsă spre o fabulă nebuloasă. În alt poem (*Providenţă*), cu o intrigă socială total neinteresantă, se află câteva versuri descriptive foarte bine articulate care trimit imaginaţia spre poemele de mai târziu ale lui Leonid Dimov. Acesta din urmă putea scrie un splendid poem despre un ciucur roz sau despre stâlpii unui pridvor din Obor. Cu o sută de ani înainte, **M.** are percepţia lirismului obiectelor şi pune o fantezie remarcabilă în a aduna, într-un spaţiu concentrat, atâtea detalii încât să dea sugestia unui univers fabulos în care mărgelele de safir se armonizează cu negurile şi cu îngerii ce rătăcesc printre crucile din cimitir. O reverie, desigur, dar în reverie pătrund în chip mai agresiv lucrurile în materialitatea lor plină, compactă: „Crivăţul să ridicase ascuţit pe ţuţuroaie/ Ce-atârnau cristalizate în fantastice figuri/ Pe subt straşinile sure încleştate-n crăpături”. Această abilitate îşi va dovedi efectul deplin în versurile de mai târziu. Cât despre „armonia imitativă” exersată în poemul, deseori citat (mai mult negativ), *Înmormântarea şi toate sunetele clopotului*, este vorba de un simplu exerciţiu de abilitate tehnică, în acord cu principiul simbolist care consideră că poezia este, înainte de orice, o muzică a cuvintelor. **M.** scrie, primul la noi, despre această nouă poetică europeană şi, în câteva rânduri, vrea să dovedească faptul că limba română este aptă să exprime asemenea corespondenţe. Compune versuri în care, întocmai ca sonurile clopotului, silabele se succedă, sacadat sau prelung, zăngănitor: „Un an, -dând d-ani, leag-an, d-un, -d-ani vani”. Poezie fonetică, va zice mai târziu Nichita Stănescu într-o *Respirare* în care încearcă să delimiteze formele modernităţii în funcţie de categoriile gramaticii („poezie fonetică”, „poezie morfologică”, „poezie sintactică” etc.). El, postmodernul, mizează pe poezia metalingvistică, ale cărei rădăcini le află în

Odă (în metru antic) şi în poemele bacoviene. Versurile lui pur fonetice n-au decât o valoare demonstrativă. În alte cazuri efectele estetice sunt mai pregnante. Volumul din 1882 încheie faza pregătitoare a poeziei lui **M.**, fiind dublată de încercarea de a defini teoretic lirismul nou spre care se îndreaptă acest poet atipic în multe privinţe în literatura română. El „a fost partizanul unei concepţii anti-intelectualiste, sensualiste şi simboliste a poeziei", scrie în 1946 editorul şi comentatorul său Tudor Vianu. Definiţie corectă, mai puţin noţiunea de antiintelectualism, nu suficient de clară în sine, nici uşor de depistat în articolele lui **M.**, nici chiar în poezia sa. Antiintelectualism în lirică ar fi o respingere, în primul rând, a ideii că originalitatea poeziei poate fi măsurată după numărul conceptelor pe care le cuprinde şi în funcţie de noutatea şi organizarea lor în discursul liric. **M.** nu este preocupat în chip expres de această problemă, deşi aduce idei în poem şi, din când în când, notează judecăţile sale morale şi filosofice. Nu-i, în mod sigur, un „poet de idei" sau un „poet de concepţie", deşi în însemnările sale lămureşte câteva date privitoare la particularităţile logicii poetice, dar acesta nu este un motiv pentru a spune că face o poezie „anti-intelectualistă". Se poate respinge, în fond, poziția intelectualistă în artă cu mijloace intelectuale. Formula, oricum, nu este lămuritoare. Într-adevăr, celelalte note (senzualiste, simboliste) se văd de îndată în poeme şi le revendică autorul însuşi în însemnările sale: „poezia este sensaţiune directă". Și Heliade-Rădulescu vorbea de „simţualism" în poezie. **M.** face un pas înainte şi vrea să surprindă „poeticitatea" poeziei, adică ceea ce este propriu şi ireductibil în poezie. Ceva ce ar trebui să definească poezia în specificitatea ei profundă, aşa cum „literaritatea" numeşte identitatea literaturii chiar și într-o operă neliterară. Sigur este că, în jurul anului 1880, poetul care se considera urmărit de fatalitate şi logodit, în eternitate, cu duşmănia contemporanilor, încearcă să definească esenţa lirică şi formula pe care mizează. Îi citeşte pe simboliştii francezi şi este la curent cu experimentele lor formale. E curios că nu citează, în demonstraţiile sale, pe Baudelaire şi pe Rimbaud, adevăraţii fondatori ai modernităţii. Se referă, în schimb la parnasieni şi la poeţii instrumentalişti şi, în genere, la post-baudelairieni. Într-o conferinţă din 1878 (*Mişcarea literară în cei din urmă zece ani*) aduce mari laude Heliazilor, Bolintinenilor, Bălceştilor, Cârlovilor şi lui Alecsandri („nemuritorul cântăreţ al lui Peneş Curcanul") şi chiar lui G. Sion („inspiratul al limbei româneşti") într-un stil mai puţin mesianic decât acela din *Epigonii*, poemul lui Eminescu. Toată retorica patriotardă a momentului este pusă în mişcare („urmaşi ai Romei", „s-a stins vechea pleiadă", „să fie cu putinţă ca dintr-o generaţiune puternică, plină de viaţă, de patriotism şi de cugetări înalte, să nască o generaţiune născută moartă?" etc.) şi, ca să se separe de decepţionişti, aduce dovezi de talent poetic „din epoca de tranziţiune, de indiferentism chiar", adică din epoca în care trăieşte. Cel dintâi exemplu este „un mic cap de operă" de Viorica [sic!] Micle, *Legenda Rozei*, care, citită azi, nu lasă deloc impresia că-i o capodoperă. Dimpotrivă. **M.** este însă entuziasmat de „asemenea încântate simţiri, asemenea frumoase cugetări" şi continuă inspecţia estetică prin teritoriile poeziei contemporane, citând „gingaşe şi suave strofe" din poetul Paraschiv Georgescu, din junele brăilean V., autorul versurilor *Medicul şi aprinzătorul de lampe*, din alt june, Simion Miculescu, „însufleţit de focul sacru", din dna Christi Arsenescu. Printre atâtea „talente" ce mulţumesc pe nemulţumitul, în genere, **M.** figurează şi Eminescu cu *Epigonii* („poezie ce va rămânea!"). Iată o previziune ce se va împlini; în celelalte, autorul n-a fost deloc inspirat. În *Arta versurilor* (1880) scrie despre eliziune, rimele în i, în a şi u, despre „ciocnirea vocalelor şi consoanelor", despre „impietare" (*enjambement*), cu exemple din Heliade şi Depărăţeanu. Părerea lui este că „pentru ca un vers să fie bun, el trebuieşte să posede un număr de silabe egal cu cel cu care rimează, să nu conţină *umpluturi* sau *calificative*, să fie *eufonice*, monosilabele să nu se ţie de mână şi cezura să-l despartă în două emistihuri egale, căzând imediat după o silabă *plană*". Sfaturi bune. Preocuparea lui pentru tehnica poetică este de luat în seamă, chiar dacă nu depăşeşte, în această fază, ideile unui bun manual de versificaţie. Are un proiect educativ în sfera literaturii şi, în acest sens, începe în „Literatorul" „un curs de analiză critică". Deploră, bineînţeles, nepriceperea criticii literare. Începe cursul de analiză cu poema lui Duiliu Zamfirescu *Levante şi Calavryta*, cu observaţii de acest fel: „expresiunea *tânjitoare* mi se pare cam disgraţioasă", „*ajunge* nu rimează bine cu *fuge*" sau „versul al doilea însă e cu desăvârşire defectuos" etc. Trimiţând la modelul Byron, **M.** prodigă însă „elogiuri" pentru Duiliu Zamfirescu şi, când îi place un vers, renunţă să-l mai analizeze

pentru a nu-i tulbura „desăvârşirea”. Îi reproşează autorului faptul că, uneori, a tratat nemţeşte un subiect grecesc. Nu-i place „misticismul german”, iubeşte luminozitatea latină şi este de părere că „nu trebuie să minţim originei noastre”: „Suntem latini şi mărturisesc că nici o poezie nu-mi place mai mult ca poezia latină, luminoasă, plină de flăcări în loc de raze, fără enigme de deslegat, fără zăbranicul misticismului, energică şi francă, şi mergând totdeauna drept la ţintă”. Până aici concepţia poetică a lui **M.** nu iese din rând. În articolul *Logica poeziei* (1880) şi, mai târziu, în *Poezia viitorului* (1892), *Despre poezie* (1895) şi *Simțurile în poezie* (1895) formulează propoziţii mai originale. În primul face remarca pertinentă că logica poeziei nu este totuna cu logica obişnuită şi că ea poate părea neştiutorilor o expresie a absurdului. Demonstraţia poetului lămureşte acest paradox: „logica poeziei este o ne-logică faţă de proză, şi tot ce nu e logic, fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însăşi absurdul”. Şi, mai departe, pentru a dovedi relaţia dintre neînţeles, nelogic, absurd, poezie (ca „schinteie a Divinităţii”) face următorul raţionament: „Şi fiindcă un lucru neînţeles, după toate regulele logice din lume, se numeşte absurd, deoarece tot ce nu poate fi înţeles cade sub această denominaţiune, mi-am zis că Neînţelesul este Absurdul, şi prin urmare, Dumnezeirea fiind Neînţelesul şi Neînţelesul Absurdul, am răspuns la întrebare că Dumnezeirea este o absurditate sublimă”. În *Poezia viitorului* vorbeşte direct de poezia simbolistă şi de instrumentalism citând, acum, pe Baudelaire, Mallarmé, Maeterlinck, Joséphin Péladan şi Moréas. Simbolismul este, după el, muzică şi imagine şi, unit cu instrumentalismul, „este ultimul cuvânt al geniului omenesc”... **M.** este la curent şi cu termenul „decadentism” şi încearcă să-l traducă în limbajul său estetic. În *Despre poezie* repudiază „sforăria patriotică”, „decepţionismul social” şi socoteşte că „imaginaţiunea”, „coloarea” şi „armonia” sunt elementele esenţiale ale lirismului. O propoziţie de aici („poezia e datoare să deştepte cugetarea, ci nu să devină ea însăşi cugetare”) poate lămuri problema antiintelectualismului de care amintea Tudor Vianu. Cu nuanţa pe care **M.** o lămureşte el însuşi: „poezia este sensaţiunea directă; cugetarea nu este decât produsul ei [...]. Cuget – sunt om, simţ – sunt poet”. Întrebarea este dacă acela ce simte (poetul) nu poate să şi cugete sau, mai bine zis, dacă felul şi volumul cugetării sunt aşa de separate de simţire. Se poate reține ca sigură definirea poeziei ca „acuitate simţuală” şi, totodată, ideea lui **M.** că arta, în genere, are o natură aristocrată. O formulează în acest chip: „În artă, mai cu seamă, minorităţile singure au dreptate”. Nu este totdeauna sigur că au întotdeauna dreptate, dar trebuie acceptată ideea că votul majorităţii nu decide valoarea artei. În fine, **M.** lansează, în pragul secolului al XX-lea, acest program idealist, neoromantic, bazat pe ideea de „aristocratizare” a artei: „abstragerea de viaţa reală, reîntoarcere şi urcare nouă către frumos, triumf al poemei simţurilor, fantaziei şi cugetării, iată nevoia ce, în stare manifestă sau încă latentă, trăeşte azi în toţi. Simple consecinţe ale acestei nevoi sunt: aristocratizarea poeziei; ascensionarea spre ideal; regravitarea împrejurul a ce se va numi neoromantism, idealism sau altfel, în fine toată mişcarea intelectuală a timpului. Cu ochi schinteietori se poate privi viitorul”. *Excelsior* şi *Flori sacre* dau adevărata măsură a talentului liric al lui **M.** Se poate spune fără multe ezitări: a marelui şi inegalului său talent poetic. G. Călinescu intuieşte bine acest fapt: „romantismul de tip Byron–Musset se amestecă cu un parnasianism mult mai pictoric şi cu ecouri de simbolism, şi în *Nopţi*, cu foarte multă discursivitate eminesciană”. E drept că notele romantice şi parnasiene puteau fi depistate şi în poemele anterioare. Noi, cu adevărat, sunt aici „jalnicele nevroze”, amestecul de decadentism (în sensul poeziei post-baudelairiene) şi exultanţa în faţa decorativului, exotismului, strălucitorului, în genere. În *Noaptea de mai* nevrozele se asociază cu invocarea ametistelor şi opalelor, muzicalitatea („superbe note de pian”) cu soarele etiopian, „mucegăitul smârc al văii” cu parfumul de roze şi „câmpeneşti virginităţi”. Asemenea alianţe oximoronice plac lui **M.** şi le cultivă cu rafinament liric. O formulă din *Noaptea de mai* sugerează mai bine decât altele această accentuată sensibilitate pentru naturile eterogene, scăldate în lumină: „poleieli mângâietoare”. Sau – în continuarea smârcului putrezit – „mucegăitul smârc al văii cu poezie se veşmântă” ori acest vers emblematic care îi sintetizează arta poetică: „Cu clarobscur mască urâtul şi şterse formele prea bruşte”. Versurile sunt bine construite, au chiar o desfăşurare epică mai bine controlată, în fine, retorica lor – remarcabilă – se desfată printre imaginile „poleite” şi „imnele pline de misteruri”. Din când în când apar versuri care rup această vrajă retorică şi provoacă în chip plăcut simţul estetic, ca de pildă: „Liberat de-orăşenismul

artistului, asociat – în plan filosofic – cu ideea opoziţiei ireconciliabile dintre real şi ideal. Poetul creează o adevărată mitologie lirică în jurul acestei teme epuizate deja de romantici. Nota originală este sentimentul puternic de mândrie în suferinţă. La început acest orgoliu nemăsurat trezeşte neîncredere, apoi, repetat, susţinut de atâtea fantasme lirice, orgoliul devine emblematic şi cel care îl manifestă – poetul de geniu, poetul în care arde un foc sacru, creatorul lovit de fatalitatea neînţelegerii şi, prin aceasta, sortit nenorocului şi durerii, creatorul care într-o lume dominată de „tâmpita burghezime" apără valoarea supremă a artei – reuşeşte să-şi impună fantasmele. Unele, precum *Noaptea de martie*, ating viziunea eminesciană a neantului: viaţa creatorului este un lung calvar, lupta lui cu nenorocul este crâncenă, sentimentul urgisirii trece devastator prin versurile în care curge veninul amărăciunii. Vehemenţa capătă, aici, un suport filosofic. **M.** încearcă să cuprindă, în stilul *Scrisorilor* lui Eminescu, problemele mari ale universului şi să sugereze dramele existenţiale ale individului din perspectiva nefiinţei. Retorica lui, de multe ori neconvingătoare prin acumulări prea mari de clişee, este, aici, mai bine controlată, reuşind să dea profunditate meditaţiei. Gândul destrămării lente şi al destinului mizerabil care pândeşte de peste tot în univers capătă pregnanţă în versuri străbătute de o exaltată vehemenţă negatoare: „Poate vream să fiu de toate sau nimica să fiu poate,/ Poate chiar că niciodată să fiu om nu m-am gândit,/ Să m-adun de pe tot locul, să fiu *unul* strâns în toate/ Şi să-mi las nemărginirea ca să intru-n mărginit". Unele imagini, de o materialitate puternică, prefigurează poezia lui Arghezi din *Flori de mucigai*: ocnaşii care târăsc zilnic ghiulele obositoare (*Noaptea de martie*), în alt loc (*Vaporul morţei*) se invocă „vântul argăsitor" şi spectacolul matrozilor şi călătorilor putreziţi pe puntea vaporului eşuat. O viziune neptunică nouă în poezia română. Eminescu cântase măreţia oceanului, mai înainte Bolintineanu evoca „tărâmele lichide" fermecătoare şi Bosforul ca leagăn al marilor iubiri tragice, **M.** vine cu fantasma mării putrezite şi a urletelor grozave. El vorbeşte chiar de „o îndârjită ironie" în acest spectacol în care măreţia şi moartea se ţin de mână: „Noaptea neagră de pe valuri îl vedea ca o nălucă/ Punct mai negru pe cerneala orizontului rotund,/ Fără om ca să-i dea suflet, fără minte să-l conducă/ Peste unda lătrătoare de la creştet pân-la fund". Surpriza vine, ca şi în alte poeme, din inserţia

subţiatelor simţiri", „Şi se uită, şi se uită mizerabilul destin", „Cuprinde-mă, răstrişte, în umbra ta fatală…/ Mi-a fost întreaga viaţă injurie mortală", „Armonie! Limbă sântă, care e ş-a ta putere", „Domnea Satan în mine, magnific înger pal", „În ochii mei adânci, pe brânci un faun priveghează". Aceste versuri surprind prin caracterul lor nepoetic, în sens tradiţional, adică prin frumuseţea lor neconvenţională. În altă poemă (*Cu morţii*) este rupt versul: „Poema cea nepricepută/ Tresar". **M.** invocă în *Noaptea de februarie* „un ce scârbos şi crud" şi „bestialitatea unei reci înflăcărări", introduce în vers un termen mai abstract, dintre aceia care destramă orice notă de muzicalitate şi măreţie poetică, anunţând, încă o dată, limbajul descărnat al lui Bacovia: „fantasmagorie de color". Esenţial rămâne şi în *Excelsior* şi în *Flori sacre* sentimentul damnării

în discursul solemn declamatoriu, plin de suavităţi şi de imagini de preţ, a unor nuclee lirice disonante care împrăştie vraja muzicală a versurilor şi ceremonia scriiturii. Prin aceasta poetul este, cu o moştenire romantică atât de grea în imaginarul său, un spirit modern. Modern nu numai prin îndrăznelile formale, ci mai ales prin deschiderea spiritului său şi îndrăzneala, cum ar fi spus Rimbaud, de a inspecta straniul, prozaicul, impurul din real, dar şi himerele imaginaţiei. În *Noaptea de mai* inspectează graţiosul, diafanul, virginităţile câmpeneşti, fiorul împreunării dintre Veşnicie (cu majusculă) şi natură, în fine, desenează în versuri bine articulate candorile de crin şi parfumurile de roze. Chiar dacă vine vorba, în splendida feerie a renaşterii cosmosului, de jalnice nevroze şi de „zbârnâirea adunăturilor de muşte”, tonul liric este înalt şi extazul liric în faţa sublimelor metamorfoze ale materiei nu cunoaşte limite: „Veniţi: privighetoarea cântă, şi liliacul e-nflorit;/ Cântaţi: nimic din ce e nobil, suav şi dulce n-a murit./ Simţirea, ca şi bunătatea, deopotrivă pot să piară/ Din inima îmbătrânită, din omul reajuns o fiară,/ Dar dintre flori şi dintre stele nimica nu va fi clintit,/ Veniţi: privighetoarea cântă şi liliacul e-nflorit”. *Noaptea de mai*, cel mai cunoscut poem al lui **M.**, la concurenţă cu *Noaptea de decembrie*, deschide seria marilor mituri lirice macedonskiene, care ar putea fi sistematizate şi definite. 1. Cel dintâi ar fi acel sugerat de feeria văzduhului parfumat şi a virginităţilor agreste: mitul lumii materiale care renaşte şi trezeşte, în spiritul amar al poetului, pasiunile şi vedeniile idilei clasice. În această reverie fastuoasă apar fauni şi naiade, feţi-frumoşi se hârjonesc şi se bat cu portocale, fecioarele sunt îmbrăcate în cămăşi de in şi poartă în mâini amfore, privighetoarea cântă în aerul îmbătat de roze, în fine, natura este în „împăciuire” şi pe dealurile clasice ale românităţii Anacreon dialoghează cu Theocrit. O feerie cu un rol terapeutic: „vindecătoare de nevroze”. Mitul naturii miraculoase este reluat, sub diverse nuanţe, în alte poeme din *Excelsior* şi din *Flori sacre*. Într-un loc este invocată „albeaţa [...] de trandafiri” şi „balta de lumină”, mai departe sunt închipuite „ceruri roze”, crini suavi şi, din nou, balta clară, apoi o bucolică undă care „adoarme în tihna de sălcii pletoase”, o vâlcea înmiresmată, răsărit de soare cu lacrimi de topaze. În acest univers auroral (**M.** este, cu precădere, un poet al primăverii) e peste tot „armonie şi verdeaţă”, ceruri aromitoare, pe scurt, o logodnă mistică de culori şi parfumuri... Chiar atunci când natura este lovită de „spăimântoasa vijelie” şi cerul devine opac, cântecul privighetorii dezleagă lumina şi aduce pacea cosmică: „În arcane de pădure întuneric ce spăimântă./ Frunza tace lângă frunză şi copac lângă copac;/ Noapte tristă, noapte mută, noapte moartă, cer opac/ Dar privighetoarea cântă, dar privighetoarea cântă”. G. Călinescu a remarcat, în legătură cu repetiţia acestor feerii agreste, o viziune prerafaelită şi dantescă. Sensibilitatea prerafaelită se observă, într-adevăr, în abundenţa acestor fantasme ale graţiosului, suavităţii şi luminosului, orchestrate într-un discurs înalt, sublim, plin de referinţe poetice ilustre. Stilul dantesc, dacă există, nu poate fi decât în poemele care pun în discuţie armonia lumii sociale şi vituperează răul fatal şi mizeriile „tâmpitei burghezimi”. Alt mit, alte fantasme, repetate viziuni negatoare şi, în toate, o intensă vehemenţă lirică. Figura Madonei, pe care o invocă G. Călinescu, nu apare în versuri. Mai pregnantă este aceea a lui Satan astuţiosul şi puternicul, creator în sfera răului. E, așadar, mitul feericului într-o natură copleşită de lumini şi de parfumuri, vegheată de un Dumnezeu blând ca „un mister albastru”. Faţă de poezia anterioară, obosită de idile câmpeneşti şi de pasteluri fermecătoare **M.** aduce ceva nou. Faţă de Eminescu, de pildă, el aduce nota de senzualitate şi o clară sensibilitate faţă de ceea ce este sclipitor în lumea din afară. El caută corespondenţe, în linia poeticii simboliste, între universurile naturale şi creează un spaţiu al policromiei florale şi al parfumurilor, un spaţiu pe care îl transpune, apoi, într-o simfonie măreaţă. 2. Al doilea mit în această lirică în care ceremonia scriiturii estompează într-o oarecare măsură metafora răului lumesc este acela pe care reuşeşte să-l proiecteze, prin acumulări succesive, sentimentul de damnaţiune. **M.** îl formulează încă de la debut şi, pe măsură ce arta lui poetică se purifică, tema proliferează şi creează o veritabilă mitologie lirică în care intră toate simbolurile destrămării universale şi ale fatalităţii ce urmăreşte individul de excepţie. Cu alte vorbe, de la Turnul Babel la tejghetarul care, în ochii poetului atins de aripa geniului, reprezintă expresia mediocrităţii compacte a existenţei sociale. Peste tot un stil bazat pe ardoarea negaţiei şi, realmente, o imaginaţie dezlănţuită. Imaginaţia caută şi descoperă în lumea realului dovezi ale răului productiv şi, în consecinţă, ale urâtului pe care **M.** începe să le cultive cu fervoare. Ca un fel de compensaţie faţă de euforia

	VIAȚA	OPERA
1854	**martie 14** Se naște la București, în casa de pe proprietatea familiei din Ulița Herăstrăului (Calea Dorobanților), Alexandru Macedonski, al treilea copil din cei patru ai Mariei (n. Fisența, prin adopție Pârâianu) și ai maiorului Alexandru D. Macedonski.	
1858–1863	Își petrece prima parte a copilăriei în sud-vestul Olteniei, la Pometești, moșia de dotă a mamei.	
1859	**mai 4** Tatăl este înaintat la gradul de general, desemnat ministru de război al Principatelor Unite.	
1863	**octombrie–decembrie** În conflict din ce în ce mai extins cu Alexandru Ioan Cuza, generalul Macedonski, ajuns comandant al garnizoanei București, se retrage la pensie.	
1867–1868	Un certificat școlar atestă absolvirea de către copilul Alessandru Macedonschi a clasei a IV-a, în cadrul Liceului/ Gimnaziului Mare din Craiova.	
1869	**septembrie 24** După o suferință care debutează brusc și durează trei zile, generalul Macedonski moare, iar familia se consideră îndreptățită să acuze o posibilă otrăvire.	
1870	**iulie–decembrie** Tânărul Macedonski ajunge la Viena. Frecventează boema, fără să se mai înscrie la Facultatea de Litere.	**noiembrie 26/decembrie 8** Debutează cu versurile intitulate *Dorința poetului* în ziarul „Telegraful român" din Sibiu. Poezia poartă datarea „Viena, 3 dec. 1870, stil nou".
1871	**ianuarie–aprilie** Călătorește în nordul Italiei. Vizitează Lacul Garda și Torino. **aprilie** Este nevoit să se întoarcă la București, unde plătește înscrierea la Facultatea de Litere, pe care însă nu o frecventează. **august** Încearcă să studieze la Geneva. Nu are nici un succes, astfel că se înscrie la Institutul Schewitz-Thierrin din București.	
1872	**februarie–aprilie** Revine în Italia. Locuiește la Florența și se dedică scrisului, boemei, turismului cultural. **mai** Este obligat, încă o dată, să se întoarcă în țară, din cauza epuizării resurselor financiare. Se oprește, totuși, la Veneția și la Trieste.	**septembrie** Debutează editorial la București cu placheta *Prima verba*, pe care o semnează „Al. A.

Macedonski, student în Litere”. Cartea cuprinde 32 de poezii compuse între 1865 și 1872.

1873

mai 23 În „Telegraful român” îi apare poezia *10 Mai*, împotriva domnitorului Carol I.

mai–august Spre a nu fi acuzat de ultraj față de domnitorul Carol I, este trimis de mama sa în străinătate. Călătorește în Austria, ajunge din nou în Italia, oprindu-se la Veneția, Roma și Napoli.

noiembrie 14 Apare la București cel dintâi număr al unei publicații conduse de Alexandru Macedonski: „Oltul”, „ziar liberal cu pagină literară” care iese până în decembrie 1874.

1874

februarie, aprilie Colaborează cu versuri în paginile revistei „Familia”.

martie Constituie societatea literară Junimea, la care participă mai ales colaboratori ai „Oltului”.

iunie 29–iulie 15 Atacă în „Oltul” guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu. Este chemat în justiție, anchetat.

1875

ianuarie 15 Este chemat director la „Revista Junimei”. Acceptă, însă după un an se răzgândește.

ianuarie–aprilie Reia colaborarea la „Familia”. Trimite spre publicare „Telegrafului” satire antidinastice.

martie Este condamnat pentru delict de presă.

aprilie–iunie Se află în detenție la închisoarea Văcărești.

iunie 7 În urma unei campanii de susținere, desfășurată mai ales în „Telegraful”, Curtea de Jurați a Tribunalului Ilfov îi cere achitarea. Este eliberat și, în euforia succesului, participă cu discursuri la întruniri ale Partidului Liberal.

1876

martie Trece de partea grupării liberal-conservatoare a lui N. Blaremberg. Redactează în colaborare cu Pantazi Ghica, Bonifaciu Florescu și George Fălcoianu programul Junei Drepte, publicat de oficiosul „Stindardul”.

martie 25 Apare „Stindardul”, foaie a disidenței liberale, la care va fi redactor timp de o lună.

iulie 21 Este numit prefect interimar al Bugeacului.

noiembrie Colaborează la „Revista contimporană”, publicație antijunimistă.

1877

aprilie 4 Iese ziarul „Vestea”, al cărui director și proprietar va fi din septembrie (publicația își încetează apariția în martie 1878).

iunie 14 Președintele Camerei, liberalul C. A. Rosetti, îl numește controlor financiar al județului Putna, funcție pe care o refuză.
octombrie 14 Solicită lui M. Kogălniceanu, ministru de Externe, să fie trimis în diplomație, ca atașat de legație, în baza stăpânirii unor limbi de circulație (franceza, germana, italiana).
noiembrie 14 Este numit director al Prefecturii județului Silistra Nouă. Până la 1 aprilie 1879 stă la Cernavodă, unde își descoperă pasiunea pentru arheologie.

1878

martie 8 Ține la Ateneul Român conferința *Mișcarea literară din cei din urmă zece ani*, de tendință antijunimistă.
iulie–august Mai întâi în „Dunărea", publicație pe care o conduce, apoi în broșură, tipărește poemul *Ithalo*.

1879

aprilie Îndeplinește funcția de administrator al plasei Sulina, apoi va fi inspector financiar.

1880

ianuarie 6–aprilie 6 Scoate zece numere din gazeta satirică, antidinastică și antiliberală „Tarara".
ianuarie 20 Înființează „Literatorul", revistă lunară a cărei deviză va fi „Luptă pentru lumină, lumină prin luptă, control de stil, libertate de idei". Publicația are nouă serii: 1880–1885, 1886–1887, 1890, 1892–1894, 1895, 1899, 1900, 1904 și 1918–1919. În prima serie se editează regulat, dar ulterior în unii ani ies numere unice, două sau trei numere etc. În intervalele dintre serii alte reviste continuă explicit „Literatorul" sau spiritul lui: „Revista literară" (1885–1888), „Revista independentă" (1887), „Liga ortodoxă" (1896–1897), „Revista modernă" (1897–1898) ș.a.
Poetul întemeiază și un cenaclu ale cărui întâlniri au loc la sediul redacției din casa lui de pe Calea Dorobanților nr. 75.
noiembrie Îi sunt reprezentate cu succes, pe scena Teatrului Național din București, piesele *Iadeș!* și *Unchiașul Sărăcie*.

1881

iulie I se reprezintă piesa *3 decembrie*.
noiembrie Apare volumul *Poezii* (pe copertă este datat 1882), dedicat lui Titu Maiorescu.
decembrie Citește demonstrativ la Junimea, la a cărei ideologie nu aderă, *Noaptea de noiembrie*.
decembrie 23 Primește Medalia Bene Merenti pentru poezie.

1882 **mai 12** V. A. Urechia, ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, îl numește inspector în Comisia Monumentelor Istorice.

iunie 15 Se constituie statutar, prin vot, societatea Literatorul, al cărei președinte de onoare este desemnat V.A. Urechia.

1883 **februarie 10** Se căsătorește cu Ana Rallet Slătineanu, sora lui George Slătineanu, președintele Consiliului Legislativ, și a avocatului Manolache Slătineanu. Vor avea șase copii, dintre care vor trăi Alexandru (Alexis), Nikita, Nina, viitoarea soție a scriitorului Mihail Celarianu, Pavel și Constantin-Hyacint.

iulie Apare în presă, nesemnată, o epigramă despre „un X pretins poet-acum". Grigore Ventura are impresia că formularea se referă la M. Eminescu, ale cărui semne de boală începeau să fie vizibile. Într-un articol din „L'Indépendance roumaine" îl consideră pe mentorul „Literatorului" „un homme mort".

Considerat detractorul lui Eminescu, este atacat la cafeneaua Fialkowski. Incidentul se sfârșește printr-o bătaie generalizată. Discipolii îl părăsesc și îl blamează, oponenții caută să îl linșeze prin gazete, abonații îi restituie revista, societatea înființată trebuie să se închidă. Se vede nevoit, spre a-și asigura subzistența, să vândă din mobilier, cărți sau să se împrumute.

1884 **vara** Pleacă, împreună cu soția sa, la Paris. Compune versuri în limba franceză, își face relații în cercurile literare. Locuiește într-un apartament de pe Rue Bonaparte, pe care, după cum povestește Cincinat Pavelescu, „îl împodobise cu numeroase scoarțe oltenești".

1884–1886 Se ambiționează să devină un scriitor cunoscut în Europa. La Paris îl cunoaște pe scriitorul provensal Paul Mariéton, prin care încearcă să fie recomandat poetului Frédéric Mistral.

1885 **ianuarie** Revine în țară.

Colaborează cu versuri (*Le Vaisseau fantôme*, *La Valse des Eglantines*) la buletinul lunar al cercului literar de la Universitatea din Liège, „L'Élan littéraire", condus de poetul Albert Mockel.

1887 În articolul *O dată și bine* îl numește pe Titu Maiorescu „Philosophul Barbișon".

1887–1889 Colaborează la revista simbolistă „La Wallonie" (Liège), inițiată de Albert Mockel.

1888		**martie 6–aprilie 10** Scoate zece numere din „Stindardul țărei”, bisăptămânal de atitudine antimonarhică.
		aprilie–mai Împreună cu Bonifaciu Florescu preia până în august revista „România literară”.
1889		**mai 21** Iese primul număr al ziarului liberal-conservator „Straja țărei”, pe care îl editează alături de Ștefan Vlădescu.
		decembrie Ține în gazeta „Românul” o rubrică intitulată „Viața bucureșteană”, pe care o va continua și în anul următor.
1890	Întâlnirile cenaclului Literatorul se stabilesc la cafeneaua Fialkowski.	
		mai 1 Publică la Paris, în revista „L'Indépendance littéraire et artistique”, poezia *La Steppe*, reluată în țară de „L'Indépendance roumaine” și de „Literatorul”.
		mai 20 Pentru a strânge banii necesari tipăririi celor zece volume anunțate ale operei proprii, face o „citire literară [...] în sala vechiului Atheneu”.
		august În „Literatorul”, purtătorul pseudonimului Censor semnalează, în articolul *Un act de dreptate*, publicarea traducerii în proză (*Sur la Nuit de ma naissance*), în „La Nouvelle revue”, a poeziei *Noaptea de martie*.
1892		**iulie 15** Publică în „Literatorul” manifestul simbolist *Poezia viitorului*. Mai târziu va fi ironizat de I. L. Caragiale în „Moftul român”.
1893		**decembrie 28** La Teatrul Național din București are loc premiera piesei *Saul*, scrisă în colaborare cu Cincinat Pavelescu. Fac parte din distribuție actorii C. I. Nottara și Aristizza Romanescu.
1894		**aprilie 5** Scoate ziarul „Lumina” (până la 12 iulie), căruia i se interzice difuzarea în Ungaria.
	octombrie Însoțit de Const. Cantilli, parcurge pe bicicletă, în cadrul unui maraton cursier, distanța tur–retur dintre București și Brașov.	
1895		Îi apare volumul de poezii *Excelsior*, având ca motto câteva versuri din *Noaptea de ianuarie*. Cartea îi este dedicată lui Grigore M. Sturdza.
		noiembrie Este din nou ținta ironiilor lui Caragiale în recenzia pe care dramaturgul o face la volumul *Excelsior*.
1896		În suplimentul literar pe care „Liga ortodoxă” îl include în 1896 vor debuta Grigore Pișculescu (Gala Galaction) și Ion Theo (Tudor Arghezi).

	mai Caterisirea mitropolitului-primat Ghenadie Petrescu, care subvenționa revista „Liga ortodoxă”, îi prilejuiește noi manifestări antidinastice.	
1897		Iese de sub tipar, la Paris, volumul de versuri *Bronzes*, cu prefața lui Alexandru Bogdan-Pitești. Cartea este dedicată „Franței, singura patrie a intelectualilor”. Scoate la București o nouă ediție din *Excelsior*, cu „poezii ce nu se află în edițiile precedente”.
1897–1898	Cenaclul macedonskian își reia întrunirile, dar la Café Boulevard din București.	
1898		**mai** În „Mercure de France” Pierre Quillard prezintă *Bronzes*. Cartea se va mai bucura de semnalări în „La Nouvelle revue internationale”, „Le Journal des débats”, în „La Revue des revues”.
1900	Prezintă la Ateneu conferința *Sufletul și viața viitoare*, fiind din ce în ce mai preocupat de experimentări în telepatie, hipnoză ș.a.	
1900–1901	Își mută întrunirile cenaclului la cafeneaua Kübler, luând drept ținte de atac gruparea de la revista „Sămănătorul” și pe poetul Al. Vlahuță, în care vede un concurent.	
1901		**octombrie 28** Conduce, până la 17 februarie 1902, săptămânalul „Forța morală”, unde, folosind pseudonimul Luciliu, îl susține pe C. Al. IonescuCaion în acuzația de plagiat care îl viza pe I. L. Caragiale și piesa acestuia, „Năpasta”.
1902	Împreună cu Gr. G. Tocilescu, Mircea C. Demetriade, N. I. Apostolescu și C. Al. Ionescu-Caion, fondează Societatea Oamenilor de Litere din România, devenită ulterior Societatea Oamenilor de Litere și Științe din România.	Iese de sub tipar culegerea de nuvele și schițe *Cartea de aur*, finanțată de fostul său discipol Jean Th. Florescu.
		iunie 12 Cotidianul parizian „Comœdia” anunță că „un mare poet român, Alexandru Macedonski, tocmai a terminat de scris o piesă de teatru intitulată *Le Fou?*”. Este lăudată folosirea limbii franceze, scriitorul român fiind comparat pentru acest merit cu Gabriele D’Annunzio. **septembrie** Publică în revista „Carmen” articole despre simbolism și decadentism.
1904	**octombrie** Trece în tabăra Partidului Conservator; colaborează la „Liga conservatoare”.	
1906		**februarie** Apare la Paris romanul *Le Calvaire de feu*, scris la început în română (1890) și definitivat în franceză (1905). Beneficiază de semnalări, cronici de întâmpinare în „Mercure

		de France”, „Revue illustrée”, „L’Instantané”, „Gil Blas” ș.a. **aprilie 25** La aniversarea celor 40 de ani de domnie a lui Carol I, ministrul Instrucțiunii și Cultelor, M. Vlădescu, îi solicită o comunicare despre mănăstirea Curtea de Argeș.
1907	**martie 6** Prezintă la Paris comunicarea unei experiențe prin care dorește să demonstreze că „lumina nu există, în vid, în starea de fenomen luminos”. Rezultatele îi sunt infirmate de francezi. **iunie** Recomandat de Camille Flammarion și de Émile Touchet, este ales membru al Societății Astronomice a Franței.	
1908		**septembrie 1** Scoate împreună cu Nikita Macedonski, fiul său, un număr al „Revistei de critică și literatură”.
1908–1910	Continuă să experimenteze. Reușește, în colaborare cu Cristea A. Simionescu, să inventeze un aparat de stins coșurile. Își exprimă deschis dorința de a părăsi România.	
1909		**august–noiembrie** Colaborează la „Vocea dreptății”, finanțată de Mauriciu Schwartz. Din septembrie i se încredințează conducerea publicației.
1910	Locuiește la Paris, la fiul său Alexis.	Apare singurul număr din „Revista clasică”, pe care o conduce.
1911		Scrie scenariul de film *Cum să devii bogat și influent*.
1912	**iulie** Revine în țară. **octombrie** Îi susține pe tinerii S. Samyro (Tristan Tzara), Marcel Iancu și I. Iovanaki (Ion Vinea) în editarea revistei „Simbolul”. **noiembrie** Ajunge în Italia, la Milano.	La inițiativa lui Ion Pillat și a lui Horia Furtună, i se editează volumul de versuri *Flori sacre*, în deschiderea seriei „Cărți albe”.
1913	**iunie–septembrie** Trece din nou printr-un sejur parizian, căutând asiduu să își promoveze piesa *Le Fou?*. Își organizează cenaclul în casa de pe Dorobanți, într-o cameră drapată în catifea de culoare roșie, ca un spațiu de oficiere a misterelor. Alexis Macedonski îi pictează tronul de pe care săvârșește ritualul în onoarea poeziei. La reuniuni participă Al. T. Stamatiad, Horia Furtună, Ion Pillat, Gala Galaction, G. Bacovia, Tudor Vianu, Adrian Maniu, I. Peltz, Ion Barbu ș.a.	

1915 **iarna** Trece printr-o criză severă de angină pectorală.

septembrie 27–noiembrie 29 Scoate, ca director și proprietar, „Cuvântul meu", „organ al intelectualilor"; aici susține păstrarea neutralității României.

1916 Revista „Flacăra" include în sumar fragmente din *Thalassa*, versiunea română a romanului *Le Calvaire de feu*.

mai Începe câteva serii de rondeluri, pe care le va scrie până în preajma morții.

august Începe să țină un jurnal (*Războiul Țării*), în care notează evenimentele de după intrarea României în război.

decembrie Definitivează, în Bucureștiul bombardat de germani, versiunea în limba franceză a piesei de teatru *Moartea lui Dante*.

1918 Este propus de Ovid Densusianu să devină membru al Academiei Române.

mai Îi apare pamfletul *Zacherlina în continuare*, împotriva lui E. Lovinescu, Oct. C. Tăslăuanu și Ovid Densusianu, care îi criticaseră scrierile.

iulie 14 Mulțumit de încheierea Păcii de la Buftea-București, îi aduce un omagiu, în „Literatorul", feldmareșalului Mackensen. În urma acestui articol, i se retrage sprijinul pentru alegerea ca academician.

septembrie 7 Publică în „Literatorul" câteva file intitulate *Din carnetul unui dezertor*, pseudojurnal cu evenimente de pe frontul Războiului pentru Independență, dar îndreptat împotriva imoralității generale a războiului.

1919 Redactează *Mustrări postume către o generație neînțelegătoare*, scriere lăsată în manuscris.

1920 **martie** Aflat într-o situație materială precară, este pensionat, pentru limită de vârstă, de la Comisia Monumentelor Istorice. Se revine însă asupra deciziei după ce mai mulți scriitori protestează în „Presa Capitalei".

noiembrie 14 În „Universul literar" îi apare ultima poezie, *Rondelul apei din ograda japonezului*, din seria *Rondeluri de porțelan*, definitivată, conform datei înscrise la finalul versurilor, în februarie 1920.

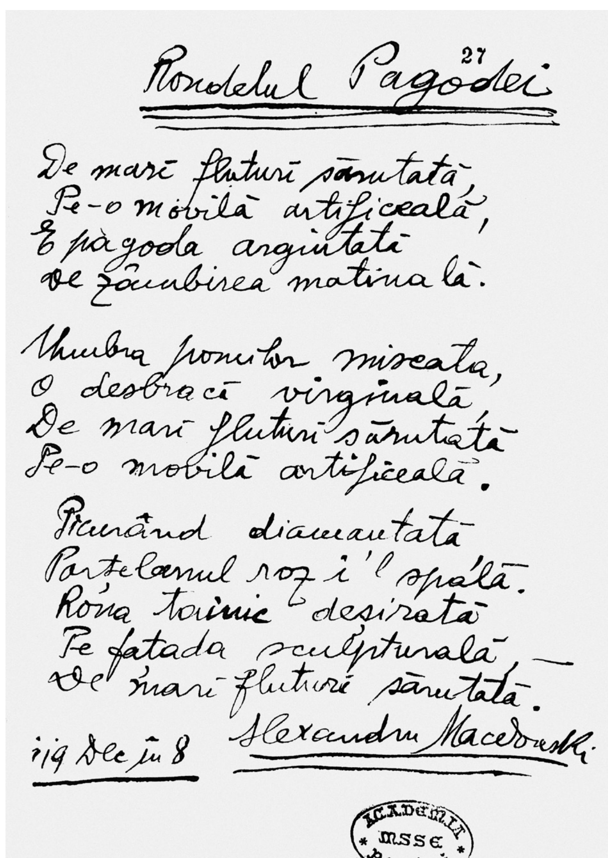
noiembrie 24 Bolnav de inimă, se stinge din viață la București.

noiembrie 27 Este înmormântat în cimitirul Bellu. Țin discursuri Horia Furtună, Octavian Goga, ministrul Cultelor și Artelor, și Ion Pillat.

sclipitorului şi a diafanului parfumat. Aşa se face că în poem apare din ce în ce mai des, lângă „parfumul de veşnicie", imaginea „morţilor frumoşi", a iadului „căzând în faliment", a corbilor şi a craniilor hidoase. Macabrul pătrunde în poem şi el nu este separat de sentimentul, mai general, că civilizaţia distruge armonia naturală şi ultragiază geniul liric. Sentiment ciudat la un poet modern care, prin definiţie, ar trebui să primească progresul şi să cânte maşinăriile lumii civilizate. **M.** vede în oraş (şi aici se întâlneşte din nou cu Eminescu) o prăpastie, o Gomoră a neamului românesc: „Oraş în care zilnic, Dreptatea, în genunchi,/ De corbii sugrumării e roasă la rărunchi;/ Prăpastie în care virtutea este-o crimă,/ Şi crima cea mai neagră, virtute mai sublimă,/ Gomoră renăscută, ce poartă-n al ei sân/ Pe lângă-a ei pieire pe-a neamului român!". Sunt versuri din poemul *Noaptea de noiembrie*, care sugerează un amplu coşmar unde, pe lângă „corbii sugrumării", apar „craniuri hidoase" şi saci de oase, simboluri ale zădărniciei şi ale urâtului care domină acest Babel groaznic care este lumea, versuri încercând să valorifice, în stilul decadenţilor, ceea ce Hugo Friedrich numeşte „valorile negativităţii", cu alte cuvinte detritus-urile, universurile excluse, lucrurile nepoetice, oribilul şi grotescul tragic. **M.** este cel dintâi poet care explorează, la noi, acest univers, în continuare în imagini ceremonioase, împodobite: „Gândind aceste vorbe, vederile-mi senine/ Zăream din fundul groapei, târându-se spre mine,/ Un şir de viermi oribili cu corpul cenuşiu;/ Cu toţii, pe coşciugu-mi, se urcă sau s-agaţă... [...] Deodată, doi dintr-înşii de buze mi se prinse,/ Înfig trei alţii-n pulpe mandibulele lor,/ Pleoapele la urmă de-un roi îmi sunt atinse.../ În ochi îmi intră zece... – Era îngrozitor". Meditaţia lirică nu-i atât de profundă, ca la Eminescu, dar versurile sale excesiv decorative reuşesc să impună o imagine pregnantă a morţii. În alt loc apare „un şir grozav de iasme", revin corbii şi ciorile – păsări rău prevestitoare –, în fine, poemul nu ezită să primească în pântecul lui de balenă dizgraţiosul, oribilul din natură. De pildă, „hoitul" pe care l-a evocat, într-un poem celebru, Baudelaire, apoi oasele ce se descompun, cimitirele în care se răzvrătesc morţii. Poemul se cheamă *Răzmeriţa morţilor* şi, fără a fi o capodoperă de artă, sugerează, într-adevăr, o viziune dantescă pe care, mai târziu, a reluat-o Arghezi şi i-a dat o mai mare expresivitate lirică. Imaginea oaselor care ies de sub pământ şi pornesc, urlând, într-un galop nebun este impresionantă: „Domnea-n locaşul vecinic o noapte-ntunecoasă,/ Şi unul după altul, falangă fioroasă,/ Ieşeau de prin morminte scheletele de morţi...". Să se observe că, faţă de neomodernul Nichita Stănescu, care a cântat în poemele lui de început femurul, coastele, umerii şi mâinile îndrăgostite, **M.** este, aici, un premergător. Într-o viziune decorativ-macabră, el populează discursul liric cu ţeste, gâtlejuri, coaste, degete desperecheate, cu femurul şi tibia, cu metatarsul, clavicula şi cubitusul, sternul şi coloana vertebrală. 3. Legat de acest mit, cu puternice rădăcini romantice, trecut de **M.** prin recuzita poetică a decadenţilor, este mitul unei suferinţe greu de definit. Născut pentru durere, hărăzit să piardă mereu în competiţia vieţii, geniul este, cum va sugera poetul în repetate rânduri, lovit de fatalitate, dar neînfrânt. Pe această idee comună în literatura secolului al XIX-lea, el va construi o mitologie cu două braţe: unul războinic, răzbunător, exprimat în versurile politice şi, în genere, în poemele care pun în discuţie maşinăria lumii, şi altul, mai reflexiv, în care e vorba de o boală nouă, indeterminată: nevroza. O boală proprie spiritului modern. **M.**, temperament, altfel, robust, bătăios, cu mari orgolii şi închipuiri romantice, o sugerează în câteva versuri, fără a face din ea o temă fundamentală, cum procedează Bacovia. În *Noaptea de mai* o opune feericului rustic, cu valori tămăduitoare. Reia antiteza, fără a insista pe sugestia acestei „maladii albe", cum îi spun unii psihologi, specifică modernităţii. În mica poemă *Dor zadarnic* „trista [lui] nevroză" întâlneşte fantasma copilăriei, „sorgintea [..] cristalină", dominată de cântece semeţe. O comparaţie comună, fără mari efecte lirice. Doar strofa finală aduce un element de surpriză: „Dar ce e vis, e o nălucă.../ Rămân cu trista mea nevroză,/ Cu dorul meu nespus de ducă,/ Spre râul blond, spre ziua roză". Este limpede că mai puternică e indignarea decât deprimarea. Suferinţa naşte împotrivirea spiritului şi spiritul, pregătit de lectura din marii autori romantici, ştie să comunice sentimentul damnaţiunii în versuri semeţe. Învinsul de profesie se transformă, prin conjuraţia dintre poezie şi natura renăscută, într-un învingător măreţ: „Străvezie palpitare de nobleţe sufletească,/ Scump copil furat de moarte printr-un gest fermecător,/ Barca soartei, când te duse peste graniţa lumească,/ A schimbat pe-nvinsul jalnic în măreţ învingător". Jalea ia forme energice în poemele lui **M.** El nu-i un

spirit elegiac. Chiar atunci când se plânge de injustiţiile lumii şi de ofensa adusă geniului său poetic, mânia este nemaipomenită şi fantezia naşte monştri: monştrii negaţiei. Sunt convocate în poem toate smârcurile şi spurcăciunile lumii reale pentru a susţine această indignare cosmică. Un singur exemplu dintr-o mie posibile: *Noaptea de ianuarie*. Poemul începe cu o definiţie care nu mai lasă nici o îndoială asupra mâniei ce cuprinse pe acest Ahile din anticamera modernităţii româneşti: „Deznădejde fioroasă, strălucitu-mi-ai pe frunte,/ Şi încinsu-m-ai cu flacări care-ntreg m-au mistuit,/ Nu mi-ai pus pe piept o stâncă, mi-apăsaşi pe el un munte,/ Dar mi-ai dat ş-a ta putere spre a nu fi de el strivit./ Îmi formaseşi o coroană ce ca pietre nestemate/ Avea lacrămile mele licărind la focul tău;/ M-ai ţinut în orice clipă cu simţirile-ncordate,/ Mi-ai fost soră preaiubită şi mi-ai fost şi crud călău". Ce urmează este o spumegătoare negare a sorţii crude şi, mai ales, a contingentului mărunt, mercantil, nesimţitor şi, prin toate acestea, infam, care nu înţelege suferinţele înalte ale geniului şi solemnităţile divine ale artei. **M.** reface, cu stilul său, discursul eminescian din *Epigonii* şi *Scrisori*, folosind mai puţină metafizică şi mai multe prozaisme: „M-am născut în nişte zile când tâmpita burghezime,/ Din tejghea făcând tribună, legiune de coţcari,/ Pune-o talpă noroioasă pe popor şi boierime". 4. Se poate observa cum se profilează alt mit, poate cel mai puternic dintre toate: mitul poeziei şi al geniului poetic încolţit de fatalităţile vieţii şi de destin. Ofensat în viaţa de toate zilele, urmărit de soartă, geniul supravieţuieşte şi se răzbună prin creaţia lui nemuritoare. Autorul *Nopţii de decembrie* găseşte o sută de moduri de a sugera această sublimitate în nenoroc şi în umilinţă socială. De pildă, în *Avânt* poetul este comparat cu matrozul care veghează corabia oprită în mijlocul oceanului, apoi cu un nou Moise care se urcă pe munte pentru a crea legi noi: „Deşi în urmă-i urlă a urei aiurare,/ Zâmbind, când să-l sfâşie cei răi se învrăjbesc,/ Aşa de sus ţinteşte ş-atâta e de mare,/ Încât coprinde totul: ceresc şi pământesc!// El vede armonia din lumile eterne,/ Pricepe nesfârşitul ş-al totului mister;/ Materia în faţă-i se fierbe şi se cerne,/ Urmează în adâncuri cometele ce pier...". Alteori, înfrăgezit de suferinţă, poetul alege mitul leului bătrân care agonizează înconjurat de hiene şi pantere. Animalele prădătoare respectă însă agonia acestui monarh al pustiului. Numai omul („această fiară cea mai crudă printre fiare") îl atacă. Parabolă străvezie despre sfârşitul unui patriarh al poeziei căruia vârsta i-a supt puterea uriaşă: „Însă vârsta nimicise uriaşa lui putere,/ Şi înfrânt de greutatea unor ani de patriarh,/ Pe pleoapele lui lâncezi cu solară mângâiere/ S-afunda în maiestatea morţei sale de monarh". Aceeaşi idee, sub latură accentuat morală şi cu o clară trimitere la vechiul şi neînduplecatul său duşman – destinul –, se află în *Noaptea de decembrie*. Parabola are 227 de versuri şi a fost extrem de des comentată. De spus doar că fabula omului însetat de absolut care piere în jarul pustiei cu gândul la visul lui – „Meka cerească" –, în timp ce drumeţul pocit şi searbăd ajunge pe căi întortocheate în Cetatea Sfântă este plastă într-un decor exotic. Una din fugile poetului dintr-un spaţiu liric determinat şi o sensibilitate specială pentru lumile reputate pentru sălbăticia şi pitorescul lor. Citit azi, cu gustul estetic educat de modernitate şi postmodernitate, poemul continuă să placă prin această acumulare lentă de fantasme, miraje. **M.** concentrează aici priceperea lui de a construi un discurs care să adune toate vedeniile cromatice (rozele Bagdadului, cerul galben şi roz, zborul petalelor de roze, săli de alabastru, formele albe de silfi) şi să reliefeze enormul lui simţ pentru spaţiile vaste, accidentate, decorative. Iese la iveală şi gustul lui pentru monumental şi preferinţa, mai veche, pentru dezastrele naturii. Aici este pustiul de foc plin de năluci pe care îl străbate, purtat de un vis înalt, emirul care e, în fapt, geniul logodit cu mitul: „Iar geniu-i mare e-aproape un mit...". Stăpân – în sferă materială – peste toate în rozul Bagdad, emirul este furat de o visare: aceea de a ajunge la „Meka cerească", „Meka cea mare". După o lungă şi fastuoasă prezentare a Bagdadului în care havuzurile cântă şi petalele de roze plutesc prin aerul parfumat, **M.** trece în chip mai direct la tema poemului său: emirul, purtat de năluci albe, devorat de visul său, merge neînfricat de zarea de flăcări a pustiului spre cetatea sfântă şi moare înainte de a o atinge. Aceasta-i partea epică a parabolei. Înţelesul ei nu-i greu de descifrat: geniul, drept şi inspirat, sacrifică totul pentru idealul său, în timp ce „iasma" intră în Meka cea sfântă pe căi cotite. Morală simplă, previzibilă, căreia versurile – inspirate, de multe ori memorabile – îi dau un fel de maiestuoasă pregnanţă. Simbolul ei profund, oricum, nu scapă la lectură. Chiar dacă pare uşor învechită prin retorismul ei accentuat şi acumularea de detalii („prădalnice zboruri de paseri", nisipuri încinse, leşuri, aerul în flăcări şi o sumedenie de năluci de toate culorile), sugestia

deşertului care stă pe un uriaş incendiu este nouă şi puternică în poezia românească. Şi, totodată, simbolul geniului în drum spre inaccesibilul său vis este memorabil: „Iar el, el emirul, de-asemenea pleacă –/ Pustia l-aşteaptă în largu-i s-o treacă.../ Prin prafu-i se-nşiră cămile şi cai,/ Se mistuie-n soare Bagdadul, şi piere,/ Mai şters decât rozul de flori efemere,/ Mai stins decât visul pierdutului rai". 5. **M.** este şi un liric, când delicat, când grandios retoric al decorativului, monumentalului şi exoticului. E vizibilă sensibilitatea lui cromatică şi reala apetenţă pentru locurile şi lumile îndepărtate de spaţiul românesc. Imaginaţia se întinde de la Archanghel la soarele etiopian şi mai departe la minaretele cu arcade ale lumii islamice. Nu se opreşte nici aici: evadează spre lumea niponă şi, pe acest traseu imprevizibil, coboară adânc în istorie, aducând în poem, de pildă, imaginea Romei în flăcări, pe aceea a lui Neron sau pe marele Pentaur, poet şi preot din lumea egipţiană, evocat într-un poem (*Ospăţul lui Pentaur*) care, în felul lui, este o capodoperă de lirism obiectiv (în felul parnasienilor) şi fastuos. Aici simţul monumentalului şi al decorativului delirează pur şi simplu în versuri de o mare rigoare formală: „Sfincşi pe socluri de-alabastru aşezaţi pe două rânduri,/ De la scara care duce pe platforma de porfir,/ Roşi de vânturi, arşi de soare, dar senini de orice gânduri,/ S-odihnesc cu moliciune printre flori de trandafir". De la templul înalt şi inscripţii hieratice **M.** trece la prezentarea bucatelor: o orgie de raci de mare şi stridii cu mărgăritare, de peşti cu cărnuri delicate, de vânaturi care se „îmbrâncesc" spre lăcomiile mesenilor, în timp ce pe trepiede metalice ard „parfumuri arăpeşti". Blonda Lewki, stânca semeaţă, nelocuită, adăposteşte un veritabil paradis de nuferi candizi, flori albastre de cicoare, zambile şi narcise, în timp ce la poalele ei se mişcă leneş undele oceanului: „Oh! şi visul meu e tocmai c-ale undei legănări.../ Sidefat e cu nuanţe, ghirlandat de roze albe.../ Alabastrul frunţei sale întruneşte crini cu nalbe/ Ce-n potire hieratici poartă mistice-mbătări". Insula Lewki este, în imaginarul lui **M.**, ceea ce este insula lui Euthanasius la Eminescu: imaginea unui paradis terestru, loc de refugiu, în cazul autorului *Cezarei*, pentru ceremonia erotică şi reîntoarcerea spiritului în circuitul cosmic. La **M.** „spaţiul fără legi şi grăniţare", ocrotit de Apollo şi vizitat de Diana, este spaţiul de securitate pentru poetul care, fugind de cotidianul nedemn, aduce cu sine în acest paradis singuratic

Rondelul Pagodei 27

De mari fluturi sărutată,
Pe-o mobilă artificeală,
E pagoda argintată
De zâmbirea matinală.

Umbra pomilor mişcată,
O desbracă virginală.
De mari fluturi sărutată
Pe-o mobilă artificeală.

Picurând diamantată
Porţelanul roz i'l spală.
Roua tainic desirată
Pe fatada sculpturală,
De mari fluturi sărutată.

Alexandru Macedonski

un corp în zdrenţe şi un spirit sfâşiat, clădit din „culme şi abise". Soluţie întâlnită în mai toate scenariile romantice. Autorul poemului *Lewki* transformă drama geniului refugiat în locuri sălbatice într-o reverie lirică în care cântecul de orgă al oceanului întâlneşte explozia universului floral. Cu alte vorbe, o poezie, în continuare, a feericului grandios şi a muzicalităţii undelor verzi, catifelate şi strălucitoare ca „o ţesătură de brocart muiată-n fir". Ce mai rămâne în acest univers stăpânit de voluptăţi cromatice, muzicale şi olfactive, îndrăgit de zeii mitologiei clasice, din drama geniului fugar? Specialitatea poetului e să îmbrace în haina fastuoasă a poeziei marile şi micile tragedii ale geniului. Ca păianjenul, el îşi întinde pânza fină în locurile cele mai accidentate şi mai întunecoase. Cu observaţia că pânza este construită din fire strălucitoare şi, printr-un sistem de corespondenţe, captează parfumurile sublime din natură şi muzica valurilor. 6. Poet remarcabil al monumentalului (în varianta monumentalului arhitectonic şi a monumentalului din natură) şi, de la început până la sfârşitul

carierei sale literare, poet al feericului, strălucitorului, luminosului, **M.** nu ocoleşte universul mic, spaţiile intime, pietrele preţioase, bijuteriile, pe scurt miniaturalul, graţiosul din existenţă, diafanul. S-a vorbit mult, în legătură cu biografia sa, de ceremonia din salonul său literar şi de pietrele zise preţioase pe care le oferea, cu gesturi sacerdotale, tinerilor adepţi. Preţuirea pentru pietre (autentice sau false) se vede şi în poezie. În *Stuful de liliac* observă norul „subţire ca o dantelă" ce se ridică din lacul fabulos şi desenează cu graţie „plăpândele ramuri înmugurite" ale liliacului. Este delicatul, graţiosul din sfera naturii. În altă parte contemplă safirul sau: „vasul e de aur virgin schinteiat cu plăci de nacru/ Incrustat cu pietre scumpe, zvelt, dar trainic ca de bronz". Numai că spre sfârşit (*Vasul*), poezia cade într-un moralism greoi, fără haz. Un rondel este dedicat cupei de Murano şi, fără a fi o capodoperă, sugerează inefabilele incrustate pe o cupă: „E arta pură, fără fraze,/ E cerul tot de soare plin./ Talaze largi, după talaze,/ E sufletescu-avânt deplin,/ Nu e de aur: e de raze". Arghezi va scrie, o generaţie mai târziu, o mare poezie a universului mic. **M.** îl precedă şi aici. În seria *Rondelurilor* există un compartiment numit *Rondeluri de porțelan.* Poezia universului mic se asociază acum cu poezia exoticului. Mandarini, poduri de onix, chinezerii, apa din ograda japonezului, „muzmeia" mică, îmbrăcată în kimono şi purtată într-o jinrikşă uşurică, chinezul Fo-hi care fumează tihnit opiul uitării aşezat pe rogojini de pai de orez, păpuşile cu veşmintele lor înzorzonate, aşezate în vitrinele din Ioshwara, sfiala chinezilor care vizitează Parisul, stârnind un sentiment de contrarietate, sunt subiectele din aceste rondeluri în care dorul de ducă al poetului întâlneşte pitorescul şi graţia lumilor îndepărtate de universul său originar. Există, fireşte, în aceste versuri şi o pronunţată notă livrescă. **M.** l-a citit, în mod sigur, pe Théophile Gautier şi a înţeles de timpuriu că poezia poate sta ascunsă până şi în obiectele comune pentru că, în fapt, ele au atâta poezie cât reuşeşte cel care le contemplă să le inducă. Lirismul, cu alte cuvinte, este al subiectului care observă, nu al obiectului. 7. O curiozitate: **M.** este prea puţin poet al erosului, fapt remarcat de E. Lovinescu („Macedonski prezintă cazul rar al unui poet liric ce n-a cântat amorul") şi contestat mai târziu, vehement, de Adrian Marino. Acesta din urmă citează referințele erotice (nu puţine, într-adevăr) din versuri şi din scrierile epice (*Thalassa*) şi, ilustrând originalitatea lor, conchide că **M.** cântă himera femeii perfecte („formă a ipostazei erotice a idealului") şi stilizează uşor hieratic senzualitatea, de unde ar ieşi caracterul ambivalent al vitalismului macedonskian: „elevat şi instinctual, incitat de spectacolul inocenţei şi al candorii, care-l fascinează şi-i repugnă deopotrivă". Dovezile sunt luate mai ales din proză unde, într-adevăr, încalcă sistematic pudoarea proverbială a scriitorului român, prezentând, fără mari reţineri, scene de violenţă sexuală. În poezie e însă mai reticent şi, la drept vorbind, iubirea nu pare a fi pentru el o temă esenţială, cum este, de pildă, la Eminescu şi cum e, în genere, la romanticii care, după o sugestie venită de la Dante, socotesc că amorul mişcă totul în univers. În afara unor versuri în care deplânge căderea femeii sau laudă virilitatea năvalnică, posesivă a bărbatului, sunt foarte puţine poeme de dragoste scrise de **M.** Ceea ce este o surpriză pentru cineva care se formează citind pe Byron şi Musset. Când se întâmplă să vorbească de dragoste, el se referă, cu precădere la condiţia femeii şi, de câteva ori, la dragostea conjugală. Se aseamănă, la acest punct, cu Heliade-Rădulescu, care laudă căminul sacru şi deliciile conjugalităţii responsabile. Într-un poem (*Porunci verlainiane*) recomandă bărbăţia, nu amorul, adică sfidarea moralei publice şi petrecerea: „Cu femeia fii bărbat,/ Însă nu şi-amorezat:/ Cine inima-şi păstrează/ Nu oftează.// Cupa umple-ţi-o cu vin/ Şi îmbată-te deplin:/ Numai cine aiurează/ Nu oftează.// Facă lumea orice vrea,/ Nu zvoni că este rea:/ Cine gândul nu-şi trădează/ Nu oftează", însoţind aceste versuri uşuratice cu mici reflecţii boeme. Face, în mai multe rânduri, portretul Naiadei şi, în genere, nu ezită să deseneze zeităţile goale şi concupiscente, dar îndrăznelile poetului nu merg prea departe: naiada râului răsare „goală până-n brâu/ cu sânuri albe şi-mpietrite" şi se lasă mângâiată şăgalnic de vânt (*Naiada*). Uneori trânteşte în mijlocul reveriilor sale agreste câte un vers mai scandalos: „amorul singur e mai frumos în pielea goală" sau scrie un vers spelendid, memorabil, despre pasiunea erotică: „în ochii mei pe brânci un faun priveghează". Cântă şi efebul „cu ochi palizi", în stilul romanticilor suavi, iar în mai multe rânduri invocă „bestialele voluptăţi ale naturii nesăţioase". Dar reflecţia erotică rămâne, mai totdeauna, în acest plan livresc poetic. Idilele, mai numeroase în primele cărţi, sunt decente şi chiar naive de multe ori. Nici atunci când se laudă cu victoriile sale virile (Mariţele june şi concupiscente pe care le-a iubit) poetul nu este convingător.

Desen de Iser

Mai sugestiv şi, în fond, mai profund liric este când vorbeşte de o „gentilă inocenţă, idilă costelivă” sau atunci când face portretul unei misterioase fete din Archangel, demon şi înger totodată: „În Archangel e o fată/ Cu ochi lungi, cu gene lungi,/ Nu poţi chipul să-i alungi,/ Însă astfel de ciudată/ Ca-n Archangel nu e fată. [...] E şi drac, dar e şi sfântă.../ Zilnic râde, zilnic cântă”. În legătură cu erosul şi, în genere, cu poezia sentimentală trebuie observat că **M.** n-a ocolit bucuriile intimităţii. Laudă într-un loc „delicata procreare, cuib de visuri feminin” şi, din alt unghi, bucuriile paternităţii. Nu-i, totuşi, un poet al spaţiului închis, ca Bacovia, şi nici un poet al universului gospodăresc, cum va fi Arghezi. Are nevoie de mari întinderi pentru imaginaţia lui slobodă, spaţiul lui de securitate este universul întreg şi, ca să cânte „visul clar al poeziei”, caută puncte de referinţă peste tot în cosmos. Într-o poemă rămasă în periodice laudă „audacia mare” a lui Byron. Formula, stângace, i se potriveşte şi lui. Este un poet care îndrăzneşte, este un poet al vastităţii, spaţialităţii, evocă stepa, cavalcada nebună, universul în delir, freamătul misterios al oceanului şi paradisul floral şi muzical de pe singuratica insulă Lewki. Miniaturalul, graţiosul reprezintă doar un moment de odihnă a spiritului său bântuit, cum singur spune, de bestialităţile voluptuoase ale naturii. O natură cosmică, plină de ispite şi cruzimi deopotrivă de măreţe. Cel puţin aşa le percepe acest liric care deschide enorm poezia românească şi încearcă posibilităţile limbii de a prinde corespondenţele subtile dintre universurile senzoriale. 8. De semnalat o obsesie a gândirii sale şi anume obsesia formelor, mai bine zis: mobilitatea structurilor. E greu de spus în ce măsură această fantasmă, repetată cu îndârjire, poate configura un mit poetic, dar în mod sigur **M.** este ceea ce se cheamă un fecund poet de laborator. A voit să verifice, de pildă, tehnica simbolistă a corespondenţelor şi, în bună parte, a reuşit. A frânt versul când a simţit nevoia s-o facă, a tulburat muzicalitatea discursului şi a întrerupt feeria lirică pentru a introduce un cuvânt brutal prozaic sau un termen abstract care risipeşte pentru o clipă muzicalitatea leneşă a versului. *Poema rondelurilor* (scrisă în 1916 şi în 1919–1920) reprezintă, din acest punct de vedere, o performanţă prozodică şi, totodată, o sinteză a temelor sale lirice. Ele atestă un simţ fin al formelor, un meşteşug prozodic remarcabil, putere de a concentra un subiect vast şi de a disciplina o imaginaţie rebarbativă. Câteva sunt admirabile: *Rondelul lucrurilor*, *Rondelul oraşului mic*, *Rondelul meu*, *Rondelul rozelor ce mor*, mici bijuterii poetice, lucrate cu migală, la foc mic, desene pe delicate cupe de cristal. Silită de forma fixă a rondelului, fantezia debordantă, risipitoare şi anarhică a poetului este nevoită să se supravegheze şi să se purifice până ce nu mai rămâne decât un vers clar şi pur, cum visa odată. Iată farmecul discret şi melancolic al rozelor ce agonizează: „E vremea rozelor ce mor./ Mor în grădini, şi mor şi-n mine –/ Ş-au fost atât de viaţă pline,/ Şi azi se sting aşa uşor.// În tot se simte un fior./ O jale e în orişicine./ E vremea rozelor ce mor,/ Mor în grădini, şi mor şi-n mine.// Pe sub amurgu-ntristător,/ Curg vălmăşaguri de suspine,/ Şi-n marea noapte care vine/ Duioase-şi pleacă fruntea lor.../ E vremea rozelor ce mor”. Chiar dacă nu ating totdeauna performanţe lirice deosebite, mitul perfecţiunii, mitul artei desăvârşite şi înnoitoare funcţionează în chip curent, marcând – şi pe această cale – concepţia estetizantă a poetului asupra lumii şi încrederea lui, neistovită, în forţa recuperatoare, izbăvitoare a poeziei.

Proza lui **M.** este departe de a atinge valoarea poeziei. Din ea este de reținut digresiunea lirică. Vladimir Streinu o găseşte uneori fantastică, ceea ce este adevărat, de multe ori fantasmagorică, ceea

ce este, iarăşi, adevărat, marcând dorinţa poetului de a cuprinde marile teme ale artei şi de a se confrunta, estetic, cu marii maeştri. Va încerca acelaşi lucru, cu emfaza de rigoare şi cu retorismul lui programatic estetizant, şi în piesele de teatru pe care le-a lăsat (opere de atelier). **M.** face, întâi, o proză poetică, din care se remarcă un număr de peisaje urbane, iar atunci când coboară în cronica socială, acolo unde se află, de regulă, materia primă a epicii obiective, talentul lui eşuează. Ici portretul unui cămătar, colo un portret de femeie stranie din societatea bucureşteană, ce trece în amurgul serii pe şoseaua Kiseleff pe un cal sălbatic şi iute. Tudor Vianu remarcă, pe drept, în *Arta prozatorilor români*, calităţile de „pictor al naturilor moarte, liric al lucrurilor şi scenelor mute de interior". Sigur este că, dincolo de ficţiunea descripţiei, remarcabilă, trebuie reţinută preferinţa pentru situaţiile stranii care bat, dacă nu spre fantasticul propriu-zis, oricum spre închipuirile ce depăşesc verosimilitatea realului. Pandele Vergea (personajul asaltat de himere din proza *Între coteţe*) îşi duce viaţa printre păsările de curte şi de la o vreme intră într-un proces de metamorfoză: pe corpul lui apar pene de găină. În *Maestrul din oglindă* este tratată tema poescă a dedublării (*William Welson*), în altă nuvelă un boem visător este obsedat de mişcarea perpetuă, iar un fost poet (Odobescu) devine astronom şi întâmpină cu greu maliţia contemporanilor săi. O temă ce urmăreşte pe poet. Dincolo de acest gust pentru bizarerie (ce poate veni la autorul *Nopţilor* prin lectura prozei lui Villiers de L'Isle-Adam), trebuie preţuită cât de cât substanţa liric-descriptivă, în stilul estetizant al lui D'Annunzio, în naraţiunile impresionistice, fragmentare, redactate parcă în goana condeiului sedus de artificiile artei. A fost citată, pe drept, o bună descriere a Bucureştiului de sfârşit de veac, văzut într-o noapte de vară de pe Dealul Spirei, aşa cum Ion Ghica contempla oraşul de pe Dealul Mitropoliei. Poetul *Nopţilor* îl observă cuprins de un morman de negură şi de năluci: „Înecat încă de întuneric, oraşul își lăbărţa sub deal deșirările lui de uliţi, urca spre înălţimile Pieţei Teatrului, se cocoţa pe Dealul Spirei, pe urcuşurile Mitropoliei şi curgea, de la apus la răsărit, cu aceiaşi năvală uriaşă. Casă cu casă, şi uliţă cu uliţă, Bucureştii păreau că se îmbrâncesc pentru a-şi face loc să intre mai iute în lumina zilei. Clădirile, cu unghiurile şterse, cu coperişurile vălmăşite, luau înfăţişări ciudate, şi se

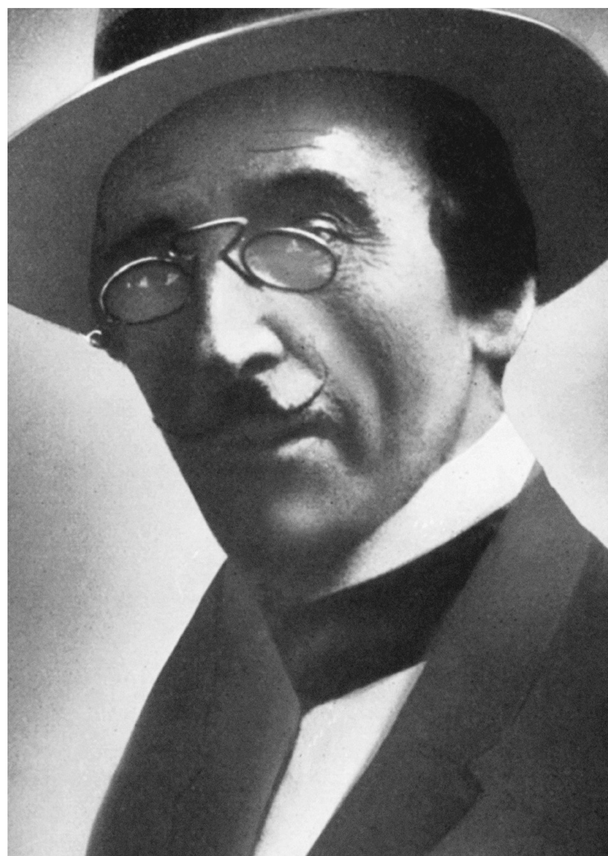

Al. Macedonski împreună cu poeții Oreste și Ion I. Pavelescu

îndreptau spre depărtări ca nişte mari talazuri de beznă. Teatrul într-o parte şi Spitalul Militar într-alta pluteau deasupra lor ca nişte mari şi negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau şi, apropiind nălucă de nălucă, le amesteca într-un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureştii mistuiţi din faţa pământului". Iată şi imaginea unei vechi case boiereşti (*Casa cu no. 10*, „Literatorul", 1883) din seria acestor naturi moarte lucrate într-un mod în care descripţia realistă este concurată de ceea ce criticii literari au numit „metaforism artificios". Metaforismul se vede mai puţin aici, dar domină alte scrieri ale lui **M.**: „Cât de veselă era sub vechiul ei acoperiş de şindrilă înnegrită, în susul ei cu un cer albastru muiat în soare ca un smalţ de aceiaşi faţă peste care ar trece un strat subţire de aur topit! Cu două caturi, rândul de jos era întocmit din beciuri, cam umede, cam întunecoase, dar curate. Jos nu avea decât o singură uşă de intrare, în dreapta. Foarte groasă, ea era lucrată

din mai multe rânduri de scânduri de stejar, aşa încât ele formau pe din afară o serie de pătrate vopsite pe margini cu albastu şi în mijloc cu roşu. Acea uşă singură era o poemă a trecutului, un cântec bătrânesc, o doină mişcătoare făcută din câteva scânduri de stejar şi din puţină vopsea". **M.** este, aşadar, un bun peisagist urban, primul peisagist de acest gen la noi, consideră Tudor Vianu. Nu-i primul, înaintea lui sunt N. Filimon şi I. Ghica, şi odată cu ei romancierii minori din epocă preocupaţi de dramele sentimentale ale lui Don Juan bucureștean. **M.** intuieşte, într-adevăr, poezia, culoarea şi expresivitatea urbei valahe, dar performanţa lui în genul descriptiv pare să se arate în *Thalassa*, redactată prin 1890 şi tipărită în „Literatorul" în 1893, iar în franţuzeşte în 1906 (*Le Calvaire de feu*). Ea a fost reluată mai târziu în ţară sub un titlu hiperbolic: *Marea epopee*. Scriitorul are, aici, mari ambiţii, vrea să dea, cum mărturiseşte în *Cuvinte despre Thalassa*, o mare operă, comparabilă cu capodoperele literare ale lumii. Iritat de critica zeflemitoare cu care fusese primit în ţară cântul său de slavă adus iubirii, poetul nu-şi precupeţeşte vorbele: „Acest superb cânt de slavă, închinat dragostei, e cea mai adâncă, mai neţărmuită şi mai subtilă din operele ce s-au scris cândva sub soare pentru proslăvirea simţurilor, menite a perpetua omenirea. Nicăieri, nicicând în literatura universală, apropierea sfântă dintre om şi femeie n-a fost cântată mai puternic, mai simţit şi mai deschis ca în *Marea epopee*". Printre cei care ironizează *Thalassa* se află şi I.L. Caragiale. Autorul se apără, aducând argumente din critica franceză care i-ar fi pus *Le Calvaire de feu* în rând cu marile epopei universale („această operă este alăturată aici cu *Divina comedie*, aici cu *Paradisul pierdut* al lui Milton, şi, din punctul de vedere al înălţimii cugetărilor filologice, numele autorului este pus alături cu al lui Nietzsche"). Lăsând deoparte acest delir venit din partea unui mare poet nenorocos, *Marea epopee* trebuie citită din unghi estetic, urmărind idiotopul imaginaţiei lui **M.**, adică alcătuirile şi virtuţile imaginarului său. Iată, mai întâi, câteva extrase din acest cânt al iubirii în care evoluează, simbolic, un cuplu (Thalassa şi Caliope) ce retrăieşte, ca Ieronim cu Cezara la Eminescu, experienţa cuplului primordial. O proză complexă, cu referinţe de ordin ştiinţific, care sunt sau nu exacte. Ce-i sigur este că *Thalassa* are calităţi estetice, figurând un anumit tip de peisaj, şi anume peisajul estetic şi extatic. Naraţiunea are douăsprezece secvenţe (cânturi) şi cel dintâi, intitulat *Noaptea de argint*, începe cu prezentarea, din afară, a insulei, spaţiul în care se va desfăşura „marea epopee" a iubirii: „Insula, pisc de munte vărsat deasupra valurilor de iadul flăcărilor lăuntrice ale prefacerilor pământeşti, sângera sub izbucnirile solare ale apusului. Suprafaţa şeasă a ei, largă cât o bătătură de curte şi înecată de ierburi uriaşe printre care se târa o mulţime de şerpi de apă, se uita de sus – clipitoare de străluciri – peste nemărginirea pustie a valurilor. Farul din mijloc, alb între clădiri mărunte, cazărmi de odinioară ale garnizoanei musulmane, răsfrângea în lumina ochiului său de ciclop discul de aur fulgerător ce se prăvălea în mare". Este vorba de Ostrovul Şerpilor (mai vechea Lewki), loc exotic şi singuratic în care descinde noul Adam al idilei ce urmează, pe numele lui Thalassa, un tânăr grec din Smirna, devenit slujbaş al Comisiunii Europene pentru îngrijirea farului. Insula este un spaţiu predilect pentru asemenea ceremonii ale singurătăţii extatice, de care vorbeşte Chateaubriand şi pe care le exultă Eminescu în *Cezara*. Ceremoniile iubirii romantice caută, de regulă, asemenea paradisuri terestre în locuri izolate, acolo unde natura îşi cultivă, nestingherit, frumuseţile ei sălbatice, primordiale. Un asemenea loc caută şi **M.**, un loc nu tocmai sălbatic din moment ce aici funcţionează un far şi se ridică un altar. O natură exuberantă, în delir, o natură extatică înfăţişată de un artist ce caută să sugereze complicitatea şi expresivitatea corespondenţelor de care vorbesc simboliştii. **M.** experimentează acum ceea ce făcuse deja în versuri: o proză a culorilor, parfumurilor, sunetelor etc. Peisajul corespondenţelor n-ar fi o formulă nepotrivită. În el se acumulează metaforele rare, cu un mare grad de poeticitate şi culoare, grandios retorice, excesive, muzicale, sugerând – puse la un loc – nu numai o natură estetizată, dar şi o natură erotizată. Autorul îi spune *Epopeea simţurilor* şi nu exagerează prea mult, cel puţin în intenţiile sale. În limbaj critic, formula s-ar traduce mai bine prin epopeea corespondenţelor: „Văzută de pe năvi, ea părea un stei de topaz încoronat cu orbitoare grămădire de castel prismatic, pe care râurau lumini şi culori. Scăldat de ele, feldspatul descojit pâlpâia ca diamantul. Ici-colo fluturau schinteieri de chrisocal. Abia jos de tot, alcătuirea geologică a stâncei lărgea peste un petec de mare o uşoară penumbră blondă. În acel loc azurul apei era împestriţat de

fundul de nesip roşcat şi auriu din care scăpărau licăriri ca ale aventurinei. Suprafaţa ei, adesea mişcătoare – cristal în care s-ar fi turnat bronz topit –, înfăţişa, în acele momente ale anotimpului, luciul neted al oglindei. La adăpostul unui semicerc granitic vântul n-o bătea în adevăr decât în anumite epoci". Se poate constata că **M.** introduce, fără reţinere, teoria simţurilor şi a corespondenţelor în textul epic, ilustrând-o prin mici tablete picturale. În alt loc vorbeşte de „Ideea absolută" din care s-au desfăcut toate universurile materiale. Prozatorul deschide, astfel, peisajul la care lucrează, acum, cu o răbdare şi pricepere de meşter dedat cu toate vicleşugurile artei, spre metafizică şi ştiinţă, în acelaşi stil îndelung elaborat şi emfatic strălucitor. Când în peisaj apare Caliope, Eva modernă cu simţurile în flăcări, peisajul capătă conotaţii erotice din ce în ce mai pregnante, cotropitoare, încât paradisul din Ostrovul şerpilor devine un veritabil rug erotizat. Punctul culminant al acestei epopei, de care autorul era foarte mândru, este acela din capitolul *Cimpoi şi Tibicine*, în care inocenta Eva (Caliope) descoperă misterul sexului şi-l descrie în limbaj erotic abia ocultat, reclamând „năprazanica ciudăţenie", „junghiul plăcerii" etc. Ce urmează este o cronologie a „păgâneştilor tibicine ale neronianelor izbânzi", în stil subversiv erotic, prozatorul făcând în acelaşi timp reflecţii despre psihologia femeii şi semeţia, barbaria simţurilor virile. Ideea, pe care o dezvoltă pe faţă sau prin aluzii în text, este că arta poate prezenta orice subiect şi numai lipsa de artă este pornografică. Este teza predilectă a literaturii estetice. La urmă, atunci când raiul de pământ se destramă pentru că eroii cad din ideal în real în scenariul naraţiunii această cădere se traduce prin faptul că, într-o clipă de ură demenţială, Thalassa o ucide pe Caliope şi el piere înghiţit de mare, iar prozatorul face elogiul morţii frumoase. Încheie triumfal peisajul său estetizant, reunind într-o sinteză forţele seducătoare ale naturii. Rezumând: **M.** încheie, în felul lui, cronologia peisajului în proza din secolul naturii, dominat de romantism, printr-un peisaj sintetic, estetizant, în care orgia vegetală se asociază programatic cu meditaţia despre frumosul artistic şi frumosul natural şi cu închipuirile, ficţiunile artei, ca atare. Prin peisajul artistic, ca expresie a corespondenţelor simboliste şi al comuniunii simţurilor, el închide, în literatura noastră, un mod de a privi şi înfăţişa natura şi deschide alt mod estetic, propriu sensibilităţii moderne

de a o reprezenta (D. Anghel, Arghezi). N-ar fi greșit a spune că prin el se trece de la geocentrism la egocentrism în geografia noastră literară. Scrierile teatrale ale lui **M.** (*Iadeş*, *Uncheşul Sărăcie*, *Saul*, *Le Fou?*, *Moartea lui Dante Alighieri* etc.) n-au originalitate, sunt, cum au remarcat toţi comentatorii săi, improvizaţii, adaptări şi chiar traduceri directe – a dovedit Frédéric Damé – după Émile Augier, Ernest d'Hervilly şi Alfred Grévin, cu ecouri din Shakespeare şi Alfieri sau din Biblie. O notă aparte merită *Saul* şi *Dante Alighieri* unde reapar mai limpede fantasmele ce îl obsedează pe scriitor în toată opera lui: tema, de pildă, a geniului damnat în lume şi, zice Vladimir Streinu, a dimensiunii „extatice şi sublime" a naturii sale. Adulat de adepţii săi, **M.** n-a fost un poet răsfăţat de critica literară. Oricum, nu în măsura în care talentul său ar fi meritat. Titu Maiorescu nu l-a băgat în seamă, critica sămănătoristă şi poporanistă l-a ignorat total sau l-a citat totdeauna pentru a-l ridiculiza. I.L. Caragiale parodiază macabrul şi tehnica simbolistă etc. Nici E. Lovinescu, animator şi teoretician al modernismului, nu acordă

prea mari şanse, nici operei, nici omului care a scris-o. Omul îi pare lipsit de măsură şi disciplină sufletească, un cabotin literar, în fine, un poet nu lipsit de talent, dar minat de gongorismul stilistic şi de inconsecvenţele sale morale. „Un personaj de operetă", conchide într-un rând criticul, vizibil iritat de agitaţia publică a scriitorului. Iritat şi, evident, injust. Mai târziu însă E. Lovinescu îndulceşte într-o oarecare măsură judecata sa estetică, dar, în esenţă, ea rămâne negativă: „Lirismul lui Macedonski, insensibil la sublimul şi tragicul vieţii, este lipsit de nobleţe, inactual şi de o valoare mediocră". Concluzie nedreaptă şi inexactă din punct de vedere estetic. Lirismul lui **M.** nu-i deloc insensibil la sublim, este, dimpotrivă, obsedat, prea obsedat, de el, şi nici la tragicul existenţei. Tânărul Tudor Vianu dă în 1916 o replică fermă acestei judecăţi critice negative şi ulterior defineşte în studiile sale universul integral al operei macedonskiene şi dovedeşte profunditatea şi bogăţia lirismului. G. Călinescu este, şi în acest caz, mai obiectiv şi are intuiţii mai bune, văzând în **M.** un mare poet inegal. Dintre criticii mai noi, Adrian Marino este cel care reconstituie biografia verosimilă a poetului şi risipeşte prejudecăţile ce înconjură, de o sută de ani, opera sa. Este limpede că **M.** este un poet special în literatura română. El ilustrează, înainte de orice, un mod de a fi poet în lumea românească, din altă familie spirituală şi morală decât Alecsandri şi Eminescu. Este boemul înfumurat şi estetizant, plin de sine şi, în acelaşi timp, vulnerabil, capabil de mari gesturi de generozitate şi, totodată, nedrept până la cruzime. Poezia este, cum au recunoscut toţi, violent inegală, cu mari căderi, dar şi cu uriaşe izbânzi estetice. A încercat, în modul lui gălăgios şi retoric, să înnoiască lirismul românesc, inclusiv în structurile lui formale, şi a reuşit. Modernitatea românească îi datorează mult. În fond, **M.** este cel care o pregăteşte şi, într-o măsură, o ilustrează prin vocaţia lui de animator şi, desigur, prin geniul său – atât cât este – nestatornic, iritat, inegal şi nu de puţine ori profund şi sclipitor. ***E.S.***

Fără îndoială că Macedonski e un poet inegal. Luat în toată dimensiunea, el nu suportă comparaţia cu Eminescu, poet profund şi mai ales poet naţional. Dar pesimismului eminescian, nimeni ca el nu i-a adus o replică mai trăită de încredere în absolut. Câte strofe din opera lui Macedonski rezistă sunt ale unui poet mare, tot aşa de mare ca şi Eminescu, în punctul cel mai înalt atins. Macedonski nu putea fi înţeles decât după formaţia limbii şi după ce o satisfăcătoare evoluţie poetică scotea opinia publică din prejudecăţile curente despre poezie.

G. CĂLINESCU

Macedonski este poetul dematerializărilor succesive, al transfigurărilor graduale, care introduc în univers organizări şi modificări calitativ noi, cu tendinţa convertirii la regimul spiritual a întregii materii şi existenţe. Aceasta este şi marea sa vocaţie, atributul suprem al originalităţii sale literare. Cu nota – particulară şi ea – că întreaga ascensiune macedonskiană nu se consumă lin, aerian şi impasibil. Multă vreme desfăşurarea se produce în tensiune, efervescenţă, cu sentimentul unor profunde contrarietăţi interioare. Ea trece printr-o serie întreagă de puncte nodale, de alternanţă şi ambiguitate, în care „materia" începe să fie contrabalansată, anihilată şi în cele din urmă total absorbită de „spirit".

ADRIAN MARINO

SCRIERI: *Prima verba*, Bucureşti, 1872; *Ithalo*, Bucureşti, 1878; *Poezii*, Bucureşti, 1882; *Dramă banală*, Bucureşti, 1886; *Excelsior*, Bucureşti, 1895; *Bronzes*, pref. Al. Bogdan-Piteşti, [Paris], 1897; ed. (*Bronzuri*), tr. Eugen Tănase, îngr. Ion Iliescu, Timişoara, 1997; *Cartea de aur*, Bucureşti, 1902; *Le Calvaire de feu*, Paris, 1906; *Flori sacre*, Bucureşti, 1912; ed. îngr. Mihail Celarianu, Bucureşti, 1920; *Cartea nestematelor*, pref. Gala Galaction, Bucureşti, 1923; *Poema rondelurilor. 1916–1920*, Bucureşti, 1927; *Poezii*, îngr. Ion Pillat, Bucureşti, 1939; *Albine de aur*, Bucureşti, f.a.; *Năluci din vechime*, Bucureşti, f.a.; *Opere*, I–IV, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1939–1946; *Poezii*, îngr. şi pref. Mihu Dragomir, Bucureşti, 1958; *Poezie şi proză*, îngr. şi pref. Mircea Zaciu, Bucureşti, 1965; *Opere*, vol. I–V, îngr. şi introd. Adrian Marino, Bucureşti, 1966–1969, vol. VI–VII, îngr. Elisabeta Brâncuş şi Adrian Marino, Bucureşti, 1973–1980; *Cartea de aur*, îngr. şi pref. Mihai Zamfir, Bucureşti, 1986; *Versuri şi proză*, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1996; *Opere*, I–III, îngr. Mircea Coloşenco, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2004–2007. **Traduceri:** Byron, *Parisina*, Bucureşti, 1878; [*Traduceri*], în *Opere*, III, Bucureşti, 1967.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, *267–283*; Davidescu, *Aspecte*, *333–337*; Vianu, *Opere*, I, *204–217*, II, *472–584*, *675–678*, IV, *485–488*, V, *203–209*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *463–477*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *217–231*, XI, *13–34*, XII, *160–179*; Călinescu, *Opere*, II, *959–966*, IV, *281–296*, *301–316*, VI, *728–732*, VII, *379–381*, *936–937*, *1035–1047*; Munteano, *Panorama*, *138–145*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *456–468*, *Ist. lit.* (1982), *517–529*; Vianu, *Arta*, II, *65–74*; Pillat, *Tradiţie*, *230–244*; V.G. Paleolog, *Viziunea şi audiţia colorată sinestezică la Alexandru Macedonski*, Bucureşti, 1944; Baconsky, *Poeţi*, *57–76*; Bote, *Simbolismul*, *passim*; Adrian Marino, *Viaţa lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, 1966; Negoiţescu, *Scriitori*, *65–90*; Streinu, *Versificaţia*, *passim*; Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti,

1967; Manolescu, *Metamorfozele*, *7–12*; Adriana Iliescu, *„Literatorul”*, Bucureşti, 1968, *passim*; Mincu, *Critice*, I, *58–75*; Gáldi, *Introducere*, *249–279*; Zamfir, *Proza poetică*, *249–288*; Călinescu, *Conceptul*, *239–245*; Mihai Zamfir, *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, Bucureşti, 1972; *Ist. lit.*, III, *449–523*; *Alexandru Macedonski interpretat de…*, îngr. şi pref. Fănuş Băileşteanu, Bucureşti, 1975; Cioculescu, *Itinerar*, II, *219–225*, V, *236–252*; *Dicţ. lit. 1900*, *527–534*; Petrescu, *Configuraţii*, *151–155*; Modola, *Dramaturgia*, *115–133*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *146–155*, *211–221*, *249–261*; Marin Beşteliu, *Alexandru Macedonski şi complexul modernităţii*, Craiova, 1984; Daniel Dimitriu, *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski*, Iaşi, 1988; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *35–46*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *154–160*; Simuț, *Revizuiri*, *64–74*; *Dicţ. analitic*, I, *145–146*, II, *34–36*, III, *83–84*, *146–148*, IV, *226–228*; Nicolae Oprea, *Alexandru Macedonski între romantism şi simbolism*, Cluj-Napoca, 1999; Chioaru, *Poetica*, *65–85*; *Dicţ. esenţial*, *468–474*; Lucian Pricop, *Macedonski. Dicționar*, București, 2003; Manolescu, *Istoria*, *530–537*; Nicolae Oprea, *Poetul trivalent*, București, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, *488–503*. ***S.C.***

MACHINA, revistă apărută la Râmnicu Sărat, lunar, între octombrie 1924 şi mai 1925, sub direcţia lui Octavian Moşescu. Publică literatură, semnale editoriale, portrete, informaţii, articole economice şi politice. Articolul *Boabe şi pleavă*, asumat de Octavian Moşescu (care semnează și articolele de fond), argumentează lipsa unui program, întrucât „nu vrem să subordonăm unuia dintre noi vederile colegilor noştri din comitet, prietenilor şi colaboratorilor revistei”; de asemenea: „nu vrem [...] să le ucidem gândurile lor în sicriele înguste ale unui program întocmit şi călcat – în acelaşi timp – de stăpâni, dar respectat întotdeauna de slugi”. Într-o notă ulterioară din rubrica „La Machină”, sub inițialele N.P. (Nicu Protopopescu) apar câteva precizări suplimentare, din care se poate deduce interesul pentru democratism social, materialism cultural şi idealism (în termenii autorului, „aristocratism”) estetic. Cu versuri mai mult sau mai puțin încadrabile în simbolism colaborează Ion I. Pavelescu (*Conştiinţa*, *Clopotul*, *Poetul*), Victor Dimitriu (*Copilăria mea*, *Frumoasa marmură-a vorbit...*, *La casa veche cu vitralii*), Ion Gane (*Pe drumuri de ţară*), George Baiculescu (*Patriarhală*). Epigrame semnează Ion I. Pavelescu, Victor Dimitriu. Publică schiţe și portrete Const. Anastasiu (*Pisicile regimentului*) şi Nicu Protopopescu. În mai 1925 Ion Gane colaborează cu un mic studiu biografic şi tematic dedicat lui Alexandru Sihleanu. Tot în 1925 sunt reproduse din „Gazeta săteanului” două scrisori aparţinând lui I.L. Caragiale şi lui Al. Vlahuţă, adresate lui C.C. Datculescu. De asemenea, **M.** preia din „Adevărul literar şi artistic” un articol al lui Cezar Petrescu, intitulat *Revistele de provincie*. Alţi colaboratori: G. Lazăr Demetrescu, Virgil T. Sotirescu. ***C.Tt.***

MACOVESCU, George (28.V.1913, Joseni, j. Buzău – 20.III.2002, București), prozator, critic literar, publicist. Este fiul Mariei Macovescu (n. Trestioreanu) şi al lui Nicolae Macovescu, învăţători. Urmează primele clase în comuna natală şi îşi continuă învăţătura la Bucureşti, unde frecventează Liceul „Sf. Sava” (1925–1932). Debutează în 1929 cu un articol în revista liceului. În 1939 va absolvi cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii bucureştene. Desfăşoară încă din tinereţe o susţinută activitate ziaristică, îndeosebi în publicaţiile de stânga. Numele său poate fi întâlnit în „Adevărul” şi „Dimineaţa”, dar şi în „Cuvântul liber”, „Bluze albastre”, „Veac nou”, „Reporter”, „Era nouă”, „Clopotul”, „Manifest”, **M.** autodeclarându-se mai târziu „soldat al Partidului”. Se împrieteneşte cu Şt. Roll şi cu Al. Sahia, iar în 1936 se înrolează în rândurile Partidului Comunist, care funcționa, în acea perioadă, în ilegalitate (de altfel, experiențele lui **M.** și cele ale primei sale soții, Tereza, și ea comunistă, au servit ca sursă de inspirație lui Petru Dumitriu în ale sale *Biografii contemporane*). În 1944 face parte din conducerea Sindicatului Unic al Ziariştilor, alături de N.D. Cocea, Tudor Teodorescu-Branişte, Eugen Jebeleanu, Octav Livezeanu ş.a. Va parcurge o lungă carieră diplomatică şi universitară. Astfel, între 1945 şi 1947 este secretar general în Ministerul Propagandei (ulterior al Informaţiilor), între 1947 şi 1949 este însărcinat cu afaceri ad-interim al României în Marea Britanie, între 1949 şi 1952 e director în Ministerul Afacerilor Externe. Marginalizat pentru o perioadă (1952–1959), un posibil motiv fiind implicarea sa în procesul devierii de dreapta, ulterior va fi ministru plenipotenţiar al României în SUA (1959–1961), ministru adjunct (1961–1967), prim-adjunct (1967–1972) şi titular (1972–1978) al Ministerului de Externe. Între timp, în 1950, îşi publică primele volume: *Contradicţii în Imperiul Britanic* (semnat cu pseudonimul Victor Duran) şi încercarea monografică *Viaţa şi opera lui Al. Sahia*. În paralel, între 1949 şi 1980 va fi şeful Catedrei de teoria literaturii la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, în 1954 şi 1955 redactor-şef adjunct la „Gazeta literară”, între 1955 şi 1959 director general al Cinematografiei, între 1977

şi 1981 preşedinte al Uniunii Scriitorilor, în această din urmă funcție remarcându-se solidaritatea lui **M.** cu breasla, în fața atacurilor ideologilor de tipul Dumitru Popescu (Dumnezeu) sau ale protocroniș-tilor din cercul lui Eugen Barbu.

Cele două monografii ale lui **M.**, *Viaţa şi opera lui Al. Sahia* şi *Gheorghe Lazăr* (1954), respiră aerul comun al studiilor literare din anii ’50 ai secolului trecut, deformând biografiile prin exploatarea sau inventarea unei aşa-zise psihologii revoluţionare şi reducând opera scriitorului analizat la caracterul ei militant. *Unele probleme ale reportajului literar* (1956) reprezintă o scriere de promovare a unui gen cultivat din imperative ideologice, cuprinzând şi un set de sfaturi practice cu privire la redactarea unui reportaj în „lumina” liniei oficiale, dar şi o denunţare, pe poziţii teziste, a revistelor şi scriitorilor care nu se conformează acestui tip de gazetărie. În aceeaşi categorie se încadrează toată publicistica lui **M.**, desfăşurată timp de câteva decenii şi reunită în volumele *Oameni şi fapte* (1957) şi *Vârstele timpului* (1971), cărora li se adaugă o carte de „învăţături” pentru tineri, *Catargele înalte* (1972), colecţie de pseudoeseuri politice, alternând tonul sfătos cu prezentarea liricizantă a realităţilor comuniste. Mai interesantă este culegerea *Farmecul pământului* (1977), revizuită şi retipărită în 1982 cu titlul *Parfumul amar al pelinului verde*. Subintitulată *Jurnal la marginea dintre vis şi viaţă*, scrierea este hibridă: amestec de memorialistică (idealizând satul natal şi începuturile publicistice ale autorului), însemnări cotidiene, jurnal de călătorie cu numeroase intruziuni eseistice pe teme de artă şi literatură, încheindu-se cu o succintă filosofare metaforică asupra vieţii. Se reţine în special „dosarul de existenţe” pe care îl înglobează scrierea, **M.** făcând portrete reuşite unor contemporani, printre care Al. Sahia, Şt. Roll, Miron Radu Paraschivescu, Zaharia Stancu, Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu. De asemenea, i se datorează și una din puținele evocări ale lui Marin Preda, surprins în anii debutului în presă, la ziarul „Timpul”. Fără a constitui o revelație, paginile din *Jurnal* (I–II, 2006–2007), apărute postum şi cuprinzând perioada 1952–1985, prezintă un oarecare interes de ordin documentar prin evocarea anilor când **M.** s-a aflat la conducerea Uniunii Scriitorilor, prin portretele unor aparatnici ca Ghizela Vass sau prin detalii privind cariera sa diplomatică (întâlniri cu Georges Pompidou, Leonid Brejnev, Valéry Giscard d’Estaing ş.a.). Ca document sufletesc, privind dezicerea treptată de comunism a unui „comunist onest” (Ion Simuț), jurnalul e însă elocvent, putând fi citit prin contrast cu cel al lui Dumitru Popescu, spre exemplu. Un merit este și acela de a oferi și alte portrete de „comuniști onești”, cel mai semnificativ fiind cel al lui Valter Roman.

SCRIERI: *Contradicţii în Imperiul Britanic*, Bucureşti, 1950; *Viaţa şi opera lui Al. Sahia*, Bucureşti, 1950; *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1954; *Unele probleme ale reportajului literar*, Bucureşti, 1956; *Oameni şi fapte*, Bucureşti, 1957; *Introducere în ştiinţa literaturii*, Bucureşti, 1962; *Vârstele timpului*, Bucureşti, 1971; *Catargele înalte*, Bucureşti, 1972; *Farmecul pământului. Jurnal la marginea dintre vis şi viaţă*, Bucureşti, 1977; ed. (*Parfumul amar al pelinului verde*), Bucureşti, 1982; *Semnul dintre ochi*, Bucureşti, 1983; *Undeva, toamna, cândva*, Bucureşti, 1985; *Trecânde anotimpuri*, Bucureşti, 1988; *Jurnal*, I–II, îngr. Mioara Anton, București, 2006–2007.

Repere bibliografice: Sasu, *Progresii*, *165–167*; Tomuş, *Răsfrângeri*, *256–260*; Stănescu, *Jurnal*, I, *271–275*; Cristea, *Faptul*, *208–212*; Raicu, *Fragmente*, *411–415*; Raicu, *Descoperirea*, *179–189*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *13–15*; Alexandru George, *Naşî Molotov*, LCF, 2007, 6, 8; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, *191–192*, *passim*; Simuț, *Vămile*, *329–332*. ***O.S.***

MADAN, Gheorghe C. (16.VIII.1938, Truşeni–Chişinău), prozator. Este fiul Efimiei și al lui Constantin Madan, țărani. În 1960 își încheie studiile la Facultatea de Istorie și Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău. Va fi profesor și director de școală, redactor la „Tinerimea Moldovei”, unde și debutase în 1955, și la „Zorile Moldovei”, director al Muzeului de Literatură „Dimitrie Cantemir” (1975–1986), iar din 1994 lucrează în cadrul unei comisii parlamentare de cultură. I s-au decernat Ordinul Gloria Muncii (1998) și titlul Om Emerit (2003).

Cartea de debut a lui **M.**, culegerea *Povestiri*, apărută în 1962, include o suită de nuvele pe teme rurale, situate la hotarul dintre crochiul publicistic şi povestirea propriu-zisă. Romanele *Semne bune anul are* (1965), *Piatra de temelie* (1980), nuvelele din *Botezul* (1984) ș.a., construite simplist, sunt afectate de excese sociologiste. Pe de altă parte, romanele *Spicul visului* (1973) și *Cruciş de săbii* (1977), ce evocă personalitatea lui Dimitrie Cantemir, povestirea *Calea lupilor* (1989), consacrată figurii spătarului Nicolae Milescu, romanul *Constantin Vodă cel Tânăr* (2002), încercări de evocare a unor momente istorice și a unor figuri legendare, folosesc, spre a susține culoarea și atmosfera epocii, un limbaj uşor arhaizat, alimentat de

maniera stilistică prezentă în proza tradiţională de gen, cu deosebire în naraţiunile sadoveniene, a căror înrâurire este evidentă.

SCRIERI: *Povestiri*, Chişinău, 1962; *Semne bune anul are*, Chişinău, 1965; *La gura grădinilor*, Chişinău, 1969; *Spicul visului*, pref. Vasile Badiu, Chişinău, 1973; *Cruciş de săbii*, Chişinău, 1977; *Piatra de temelie*, Chişinău, 1980; *Botezul*, Chişinău, 1984; *Ape subterane*, Chişinău, 1985; *Calea lupilor*, Chişinău, 1989; *Lumina umbrelor*, Chișinău, 1989; *Grădina cu cereșe coapte*, Chişinău, 2001; *Caii albi ai împăratului negru*, Chișinău, 2002; *Constantin Vodă cel Tânăr*, Chișinău, 2002; *Lebăda neagră*, Chişinău, 2008.

Repere bibliografice: George Meniuc, *Povestiri multicolore*, „Nistru", 1963, *2*; Ion Șpac, *Gheorghe Madan,* în *Profiluri, 386–388*; Vasile Badiu, *Din perspectiva actualităţii*, Chişinău, 1975, *156–176*; Eugen Russev, *Pivotul documentar-cronicăresc al romanului istoric*, „Nistru", 1979, *7*; Ion Ciocanu, *Clipa de graţie*, Chişinău, 1980, *232–239*; Andrei Hropotinschi, *Reflecţii critice*, Chişinău, 1986, *263–282*; Ciocanu, *Critică*, *135–145*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *214*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *146–151*; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, *310–315*; *Dicț. Chișinău*, *337*. ***N.Bl.***

MADAN, Gheorghe V. (5.X.1872, Truşeni–Lăpuşna – 21.XI.1944, Piteşti), folclorist, prozator, publicist. Fiu de ţărani (tatăl se numea Vasile), **M.** face, până în 1891, studii teologice la Chişinău. La vârsta de nouăsprezece ani trece clandestin Prutul şi ajunge la Bucureşti, unde ia legătura cu B.P. Hasdeu şi cu românii basarabeni. Urmează Conservatorul de Artă Dramatică şi este doi ani actor la Teatrul Naţional. Prieten cu C. Dobrogeanu-Gherea, îl însoţeşte la Ploieşti şi devine un fel de director al restaurantului acestuia. Începe să scrie la „Viața" (1895), figurează în redacţia revistei „Floare-albastră" (1898–1899), condusă de Al. Antemireanu. Întors în Basarabia, scoate la Chişinău, cu sprijinul nobilimii basarabene, ziarul „Moldovanul" (14 ianuarie 1907–15 octombrie 1908) şi conduce, între 1908 şi 1912, prima trupă de teatru românesc din această parte a ţării. Din 1909 este și cenzor al presei scrise în limba română. În anii Primului Război Mondial a fost translator al armatei ruse pe frontul românesc. Din 1938 e consilier comunal al Chișinăului, refugiindu-se în România în 1940. A fost prezent îndeosebi cu proză și texte folclorice în „Literatură şi artă română", „Epoca", „Cuvânt moldovenesc", „Viaţa Basarabiei", „Poetul", „Gazeta Basarabiei", „Almanahul ziarelor «Basarabia» şi «Bucovina»", „Argeşul", „Noua revistă română", „Universul", „Viaţa", „Adevărul ilustrat", „Mărgăritare basarabene", „Solia satelor", „Soarele" ş.a. A tradus pagini din scrierile lui Shakespeare, Herder, M.I. Lermontov, N.A. Nekrasov, F.M. Dostoievski ș.a., publicate la rubrica „Din carnetul meu", pe care o semna în revista „Floare-albastră".

În 1897 **M.** tipăreşte, la îndemnul lui C. Dobrogeanu- Gherea, culegerea de poezii populare *Suspine*, care conţine texte de cântece lirice şi balade din ţinuturile Chișinău, Orhei, Bălţi şi Bender. Tematica lor este aceeaşi cu a întregului folclor românesc, cum remarcă şi George Coşbuc în prefaţa volumului: „Multe din poeziile basarabene sunt tocmai pe tocmai așa cum știam eu de mic copil de-acasă, din nordul Ardealului, și cum le-am citit și în Banat, și în Crișana etc. Explicarea acestui fapt e un lucru aşa de mângâietor şi însufleţitor în ce priveşte cestiunea unităţii de limbă şi de sentimente la toţi românii". Deşi în alte două cărţi – *Răsunete din Basarabia* (1935) şi *De la noi din Basarabia* (1938) – există şi pagini de proză precum *Ciuboţelele lui Ionel*, unele aducându-i faima, exagerată, de Creangă al Basarabiei, nota generală o dau articolele de etnografie (despre obiceiurile la naștere, nuntă, înmormântare, datinile calendaristice) şi în mod special cele despre satul natal: *Un sat răzăşesc din Basarabia. Truşenii*, *Truşenii pe vremea turcilor şi tătarilor*, *Truşenii tinereţelor mele*. De altfel, autorul avea să scrie o monografie despre Truşeni, lăsată în manuscris.

SCRIERI: *Răsunete din Basarabia*, cu desene de Victor Ion Popa, Bucureşti, 1935; *De la noi din Basarabia*, Bucureşti, 1938; *Văzute şi trăite*, îngr. şi pref. Vasile Badiu, Chişinău, 1989; *Scrieri*, I–II, îngr. Mihai Papuc, Tamara Apostol-Macovei și Grigore Botezatu, introd. Iordan Datcu, Chişinău, 2011. **Culegeri:** *Suspine. Poezii populare din Basarabia*, pref. George Coşbuc, Bucureşti, 1897; *Folclor*, îngr. și pref. Tamara Macovei şi Virgil Vasilescu, Chișinău, 1998. **Antologii:** *Cântece și versuri alese din cei mai buni scriitori români*, Bucureşti, 1904.

Repere bibliografice: C. Stere, *Publicistică*, II, îngr. Victor Durnea, Iași, *2012, 674, passim*; Bogdan Istru, *„Răsunete din Basarabia"*, VBA, 1937, 5–6; Gheorghe Cardaş, *Gheorghe V. Madan*, PBU, *462–489*; Petre V. Ştefănucă, *„De la noi din Basarabia"*, VBA, 1939, 6; George Mărgărit, *Basarabia în literatură*, „Curier ieşan", 1941, 7–9; Haneş, *Scriitorii*, *293*, *295*; Bezviconi, *Profiluri*, *314*; Vasile Badiu, [*Gheorghe V. Madan*], „Nistru", 1988, 6, LA, 1988, 26 mai, „Basarabia", 1991, 5, RLSL, 1992, 6; Ciocanu, *Critică*, *135–141*; Iordan Datcu, [*Gheorghe V. Madan*], JL, 1991, 21–22,

ST, 1991, 12; Nicolae Băieşu, *Gheorghe V. Madan*, „Revista de etnologie", 1995, 1; Mihai Cimpoi, *Un romantic tradiționalist*, L, 1995, 13; *Un om, un destin*, îngr. Grigore Botezatu, Vasile Ciocanu și Tamara Macovei, pref. Haralambie Corbu, Chişinău–Truşeni, 1997; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *115–116*; Colesnic, *Basarabia*, III, *238–269*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *547–548*; *Dicț. Chișinău*, *338–339*; Datcu, *Pagini*, *136–140*. ***I.D.***

MAFTEI, Ionel (12.IX.1932, Dăneşti, j. Vaslui – 18.I.2015, Iași), lexicograf. Este fiul Mănditei (n. Guruianu) și al lui Neculai Maftei. A urmat şcoala primară în comuna natală (1939–1945), liceul la Vaslui (1945–1948), după care a făcut studii pedagogice la Iaşi (1948–1952). Lucrează în învăţământ la Româneşti, judeţul Iaşi (1952–1955), apoi ca bibliotecar în Codăeşti (1955–1959) şi Iaşi (1959–1968), iar din 1968 până în 1990 în calitate de consilier la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Judeţului Iaşi.

M. a elaborat integral primele opt volume din dicţionarul *Personalităţi ieşene* (1972–2000), dintre care primele cinci au fost distinse cu Premiul „Vasile Conta" al Academiei R.S.R. (1987); se vor adăuga alte patru volume (2001–2012), realizarea lor revenind lui Ioan Timofte. Lucrarea este consacrată prezentării vieţii şi activităţii unui număr impresionant de personalităţi ştiinţifice şi culturale, între care numeroşi scriitori. Mulţi oameni de cultură fac pentru prima dată obiectul unei astfel de lucrări, căreia stilul sobru, portretele schițate cu siguranță, informaţia bogată, bine selectată îi conferă un caracter de referinţă. Aceleași trăsături se regăsesc și în alte lucrări, unele realizate în colaborare, toate având ca tematică fie istoria culturală a Iașului (*O istorie a culturii ieșene în date: 1400–2000*, 2004), fie activitatea unor scriitori și a altor oameni de cultură care au marcat evoluția vieții culturale și a literaturii ieșene: *Trăitori sau trecători prin Târgu' Ieșilor* (I–III, 2005–2008), *Personalități universitare ieșene din Basarabia* (2006), *1000 personalități ale Iașului* (2008), *File de calendar* (I–III, 2010).

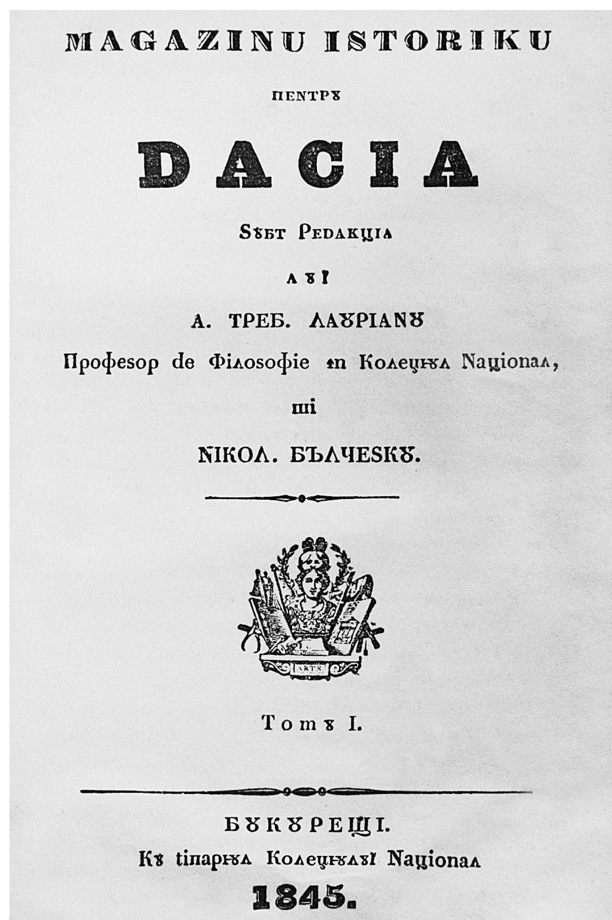
SCRIERI: *Personalităţi ieşene*, I–IX, Iaşi, 1972–2001; *O istorie a culturii ieșene în date: 1400–2000* (în colaborare cu Elena Leonte), Iași, 2004; *Trăitori sau trecători prin Târgu' Ieșilor* (în colaborare cu Constantin Ostap), I–III, 2005–2008; *Personalități universitare ieșene din Basarabia* (în colaborare cu Vlad Bejan), Iași, 2006; *1000 personalități ale Iașului*, Iași, 2008; *File de calendar*, I–III, Iași, 2010. **Ediţii:** C. Gane, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*, I–II, Chişinău, 1991.

Repere bibliografice: Al. Husar, *O carte la timp*, „Îndrumătorul cultural", 1972, 11; I.D. Lăudat, *„Personalităţi ieşene"*, CRC, 1978, 28; Mircea Popa, *Un dicţionar al personalităţilor ieşene*, ST, 1978, 9; Paul Balahur, *„Personalităţi ieşene"*, CRC, 1982, 31; Nicolae Turtureanu, *Personalităţi şi oportunităţi ieşene*, CRC, 1997, 11; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *270*; Constantin Ostap, *Despre Iași numai cu dragoste*, Iași, 2005, *210–221*; Emilian Marcu, *„Trăitori sau trecători prin Târgu' Ieșilor"*, CL, 2006, 1, 2007, 8, 2009, 1; Ilie Dan, [*Ionel Maftei*], CL, 2006, 8, RR, 2009, 11; Constantin Ostap, *Cele 1000 de personalități ale Iașului*, DL, 2009, 2. ***I.D.***

MAGAZIN, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, începând din 12 octombrie 1957; din 1974 apare cu subtitlul „Revistă săptămânală editată de Frontul Unităţii Socialiste". Publicaţie de informaţie generală, **M.** se ocupă de fenomenul cultural în măsura în care acesta reprezintă o „ştire". Abundă, aşadar, în primii ani, informaţiile, reportajele şi interviurile cu privire la teatru şi film. Se manifestă cu insistenţă aici şi cultura benzii desenate, revista realizând cicluri după Arthur Conan Doyle, Jack London, Victor Hugo sau chiar după Cervantes (în 1960). Dimensiunea umoristică a publicaţiei e susţinută inclusiv prin contribuţii originale autohtone, dovadă un foileton de proză umoristică, *Misiunea lui John O'Lea*, semnat de Nicolae Minei în 1961. Apar câteva povestiri ştiinţifico-fantastice de Radu Nor (în 1959 şi 1960), o schiţă realistă de Ion Pavelescu (*Fană*, în 1965) şi poeme de Eugen Frunză în 1964 (*Chemare în seară*, *Dar nici un cântec*). În 1959 H. Zalis publică articolul *Condiţia de existenţă a scriitorilor noştri în trecut*, invocând biografiile lui Camil Petrescu, Anton Holban, B. Fundoianu şi A. Sahia pentru a demonstra superioritatea condiţiei materiale a scriitorului în comunism faţă de cea din defunctul regim burghezo-moşieresc. Ioan Massoff semnează articole despre I.L. Caragiale, Mihail Sebastian și A. Sahia, iar N. Sandu publică un interviu cu Tudor Arghezi despre producţia teatrală a epocii (*Maestrul Arghezi la ora... teatrală*). Li se adaugă Radu Popescu cu medalionul omagial *Victor Eftimiu la 75 de ani* în 1964. Pe parcursul mai multor numere dintre 1972 şi 1974 sunt tipărite poeme de Constanţa Buzea. Mai colaborează cu poezie Olga Brateş. Proza este semnată de Ana Cristea, Simion Săveanu, Radu Dinescu, Traian Coşovei, Petre Sălcudeanu (autor al câtorva seriale de aventuri, între 1970–1971). Romulus Bărbulescu publică povestiri SF în serial. În această perioadă

M. găzduieşte uneori şi interviuri, realizate cu respectarea restricţiilor cenzurii de partid. Sunt de reţinut, astfel, câteva scurte convorbiri cu Marin Preda, cu Nina Cassian, cu Cezar Petrescu sau cu Valeriu Râpeanu. Studii apar rareori în cuprinsul publicaţiei, de pildă *Literatura memorialistică* de H. Zalis. Scriu cronici literare Vasile Nicolescu, Victor Ernest Maşek, Mariana Pârvulescu (la rubrica „Vitrina cu cărţi" în 1961, unde mai semnează şi Dana Muşat în 1962), Boris Buzilă ş.a. Între 1973 şi 1974 Eugen Barbu deţine rubrica „Spirale", unde publică recenzii incisive la volume de Ileana Mălăncioiu, Mircea Ivănescu, Ioan Alexandru, Nichita Stănescu, George Ţărnea, Emil Brumaru ş.a. Cronicile teatrale şi cinematografice sunt realizate de Silvia Kerim, Eugen Atanasiu, Mariana Pârvulescu. Ulterior, impunându-i-se reducerea formatului, **M.** renunţă aproape în totalitate la evenimentul cultural, favorizând materialele pe teme economice şi de divertisment, într-o selecţie atent supravegheată politic. Începând din 1974, revista păstrează doar eclectismul unui almanah de curiozităţi şi de popularizare a ştiinţei. În paralel, propaganda ideologică este tot mai vizibilă, la fel şi limbajul de lemn specific acesteia. După 1989, subtitlul revistei devine „Săptămânal cultural-ştiinţific independent". Sunt menţionaţi acum, pentru prima dată, membrii care compun, în acest moment, echipa redacţională. Printre redactori se numără Dumitru Filip, George Cuşnarencu, Dorel Dorian, Alex. Ştefănescu, Ion Ţugui, Mirela Roznoveanu, Paul Ioan. În 2004 George Cuşnarencu figurează ca redactor-şef. Alături de el, după 2000, pe tot parcursul deceniului, se mai găsesc Ecaterina Bătrâneanu, Adrian Hoajă, Dorel Dorian, Paul Ioan, Ion Ţugui. În perioada postdecembristă **M.** încearcă să-şi recupereze profilul iniţial, sfârşind însă destul de repede, din 1991–1992, prin a se fixa în formula consacrată după 1974, de magazin pseudoştiinţific de popularizare (publicat, de la un punct încolo, şi în ediţie online). În 1990 Alex. Ştefănescu se ocupă de rubrica „Amintiri despre literatura de azi", unde semnează microeseuri despre condiţia creaţiei artistice. La rubrica ocazională „Antologie" apare, printre altele, un poem de Mircea Dinescu din *La dispoziţia dumneavoastră* (1979). De cronica literară este responsabil Tudor Cristea, care scrie despre Mircea Cărtărescu (*Visul*), Mircea Nedelciu (*Şi ieri va fi o zi*), Ana Blandiana (*Poezii*), Adriana Bittel (*Fototeca*), Eugen Simion (*Scriitori români de azi*), Mihai Sin, Horia Bădescu ş.a. În anii '90, traducerile din proza comercială SF şi poliţistă par să fie ultimele bastioane literare care mai supravieţuiesc în cuprinsul **M.**, şi acelea limitate cantitativ la spaţiul redus al rubricii „Biblioteca magazin de proză scurtă", ocupând mai puţin de o jumătate de pagină în interiorul săptămânalului. Câteva contribuţii autohtone din aceeaşi categorie tematică mai completează peisajul, prin colaborările lui Dorel Dorian, Aurel Cărăşel, Dan Văiteanu sau George Cuşnarencu. Rubrica dispare apoi şi ea, fiind recuperată aproximativ, în 1998, de rubrica sporadică „Biblioteca SF", tributară aceluiaşi concept. În deceniul de după 2000 **M.** îi datorează câteva proiecte de revitalizare culturală, critică şi istorico-literară lui George Cuşnarencu. El semnează articolele din rubrica „Divanul galben", devenită „Patul lui Procust" din aprilie 2004, apoi „Carte, cinste cui te-a scris" din 2006. Apar aici cronici ale unor târguri de carte, ale vizitelor unor scriitori străini în România, ale unor evenimente culturale de natură muzicală, cinematografică, plastică etc., dar şi recenzii ale cărţilor unor autori precum J.K. Huysmans (*Liturghia neagră*), Ismail Kadare (*Florile îngheţate din martie*), Răzvan Voncu (*Despre Preda*), Ioan Es. Pop (*Pe trecere de pietoni*), Hanny Alders (*Amurgul Templierilor*), Peter James (*Viu sau mort*), Nicolae Iliescu (*De la Nicolae Filimon la Dinu Păturică*) etc. Rubrica se întrerupe în aprilie 2007. Acelaşi George Cuşnarencu, după 2010, continuă să ia în discuţie, când şi când, volume de literatură, mai ales romane, în paralel cu o susţinută cronică de film contemporan. Alţi colaboratori: Toma George Maiorescu, Al. Mirodan, Ioana Tudor, Horia Medrea. ***C.Tt.***

MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA, revistă editată la Bucureşti între iulie 1845 şi iunie 1848 de August Treboniu Laurian şi Nicolae Bălcescu. Prospectul-program, scris de Bălcescu şi difuzat cu şase luni înainte, arată intenţia redactorilor, realizată în mare parte în cele cinci tomuri apărute, de a scoate o publicaţie pentru românii din toate provinciile, care să stimuleze cunoaşterea şi studierea istoriei naţionale. Reflectând concepţia lui Bălcescu despre istorie, precum şi preocupările filologice şi arheologice ale lui A.T. Laurian, fiecare tom e alcătuit din mai multe secţiuni. Acestea cuprind cronici din Ţara Românească şi Moldova (ale lui Radu Greceanu, Radu Popescu, cronici anonime), editate aici pentru prima dată cu o atentă grijă filologică, acte, hrisoave şi scrisori oficiale, traduceri din cronici sau lucrări istorice străine referitoare la români, inscripţii de pe

MAGAZINU ISTORIKU

пентрȣ

DACIA

Sȣбт Редакціа

лȣі

А. ТРЕБ. ЛАȢРІАNȢ

Професор de Філософіе ꙟn Колеџюл Naціонал,

ші

NІКОЛ. БЪЛЧЕSКȢ.

Томȣ I.

БȢКȢРЕЩІ.

Кȣ tіпарюл Колеџюлȣі Naціонал

1845.

monumente vechi, ca şi prezentări critice ale celor mai însemnate cărţi sau colecţii de documente referitoare la istoria noastră. Revista îmbină editarea izvoarelor cu publicarea unor studii parţiale sau de sinteză asupra istoriei românilor de pe întreg teritoriul vechii Dacii. Bălcescu tipăreşte câteva din scrierile care îl vor impune ca istoric de mare profunzime şi rigoare: *Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor*, *Românii şi fanarioţii*, *Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, biografii istorice ş.a., iar A.T. Laurian dă *Discurs introductiv la istoria românilor*. O secţiune rezervată publicării de poezii şi tradiţii populare cu interes istoric, anunţată în prospect, nu a mai fost realizată. După plecarea lui Bălcescu în străinătate (1846), de editarea revistei se ocupă Laurian, ceea ce se resimte în ortografia latinizantă cu care sunt reproduse textele în ultimele două tomuri. Tot el a încercat, la Viena, în 1851, să continue tipărirea revistei într-o formă schimbată, dar nu a editat decât un volum şi o fasciculă, cu circulaţie foarte restrânsă, cuprinzând petiţii ale ardelenilor. Salutată cu entuziasm încă de la apariţie de fruntaşii intelectualităţii din Moldova, Muntenia şi Transilvania, publicaţia a cunoscut o răspândire neobişnuită, contribuind hotărâtor la sporirea interesului pentru istoria naţională manifestat de cărturarii şi scriitorii paşoptişti şi îndeosebi la naşterea istoriografiei române moderne. ***L.V.***

MAGAZINUL, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din decembrie 1930 până în 1946. Director: Adrian Maniu, urmat de Nic. Constantin, apoi de Tudor Teodorescu-Branişte (din 1938); redactor responsabil: G.[George I.] Ionescu (din 1941), Șt. Ionescu (din 1944). Publicaţie „pentru literatură, artă şi turism”, **M.** anunţă un profil construit după modelul magazinului de curiozităţi, pe măsura interesului unui public divers: „un magazin tipărit doreşte să îndestuleze cerinţele lumii de azi, dând în cuprinsul fiecărei apariţii tot ce doreşte gândul omenesc – cum în imaginaţie Lampa lui Aladin împlinea orice dorinţă” (Adrian Maniu, 1/1930). Se promovează, în mod asumat, o cultură a informaţiei şi a fotografiei, specifică publicaţiilor de gen din străinătate, subiecte precum modă, frumuseţe, literatură, artă sau curiozităţi fiind tratate în diferite forme jurnalistice. Revista găzduieşte reportaje şi fotoreportaje, documentare de popularizare a ştiinţei, medalioane, cronici de expoziţie, fantezii, cozerii, tablete, schiţe, satire, anecdote, note şi impresii de călătorie, studii psihologice şi observaţii sociale, dar şi pagini de literatură. Rubricile constante sunt puţine la număr: „Ieri… azi… mâine”, semnată de Victor Eftimiu, „Film şi cinema”, semnată cu pseudonimul Joseph de Saxa, „Pagina de şah” şi „Jocurile Magazinului”. Demnă de interes este cronica de artă plastică susţinută de H. Blazian, care discută frecvent arta nouă, precum şi cronica de teatru realizată de Ioan Massoff. Ca formulă editorială, viaţa publicaţiei înregistrează câteva perioade distincte. În primii ani de apariţie **M.** cultivă, în doze perfect egale, o varietate de specii jurnalistice, dominant fiind interesul pentru aspecte socioculturale ale vieţii moderne. În acest sens, situarea unor colaboratori în vecinătatea mişcării de avangardă întăreşte caracterul modernist al revistei. Reportajele, redactate într-o manieră inedită – consemnări burleşti, fotografice, filosofice, literare ori sub forma notelor de călătorie –, sunt realizate în primul rând

de F. Brunea-Fox şi apoi de Alex F. Mihail, Joseph de Saxa, Sandu Vornea, L. Miron, Margareta Nicolau, Nic. Constantin ş.a. Cozeriile semnate de Ion Pas şi uneori de Tudor Arghezi (*Toamna*, 10/1931), precum şi satirele (*Impresii de purice*, 9/1931) şi tabletele acestuia din urmă (*Omul de după război*, 2/1931, *Poveste de Paşti*, 29/33, *Muzica poporului*, 33/1933, *Clipe de vacanţă*, 34/1933 etc.) pornesc adesea de la faptul divers pentru a creiona un profil al omului modern. Apar fotografii realizate de Iosef Berman sau reproduse după albume pariziene, precum şi desene de I. Ross. Paginile de literatură conţin preponderent proză scurtă: texte comice şi sentimentale, nuvele istorice, fanteziste sau groteşti, schiţe umoristice, „documente pentru un roman senzaţional" – potrivite pentru o cultură a bunei dispoziţii şi în consonanţă cu gustul deja format al cititorului interbelic. Pot fi citite aici proze de Gh. Brăescu, V. Demetrius, Ion Pribeagu, Şt. Roll, F. Aderca, Victor Eftimiu, N. Gane, Al. O. Teodoreanu, Al. A. Philippide, Scarlat Callimachi ş.a. Se publică, de asemenea, poezie, printre semnatari figurând Adrian Maniu, Ion Minulescu, Tudor Arghezi (*Creion*, 32/1932), G. Topîrceanu, Al. T. Stamatiad, Al. O. Teodoreanu, Al. A. Philippide, C. Tonegaru, P. Ioanid (Ion Pas), Ion Pribeagu. Începând cu numărul din aprilie 1934, revista conţine, în secţiuni masive, „pagini de literatură pură": un fel de supliment literar alcătuit din nuvele, romane şi piese de teatru date în versiune integrală. Din dramaturgia străină este preferat Bernard Shaw, dar şi Shakespeare, John Galsworthy, Somerset Maugham sau Avery Hopwood ori Alfred Hennequin. Din dramaturgia românească sunt selectate, cu precădere, comedii de succes reprezentate pe scena Teatrului Naţional, precum *Escu*… de Tudor Muşatescu, *Cimpoiul dracului* de Eugeniu Carada, *Bursa neagră* de Isaiia Răcăciuni, *Dridri* de Ion I. Cantacuzino, *Gură de leu* de Ticu Archip, *Porumbiţa fără aripi* şi *Ciracul din Hegesias* de Ion Minulescu, *Vreau să trăiesc* de Claudia Millian, *Ministru fără portofoliu* de Arcadie Baculea, *Trică* de G. Cruţescu. Apar, de asemenea, nuvele de Victor Eftimiu (*Monoclul Negru*, *Leibu Aronovici*), Victor Ion Popa (seria *Tăchiţă Cantemir*) sau F. Aderca (*Nuntă la Sinaia*, *Nunta Mesalinei*, *Teroristul* etc.). În sumar intră și traduceri din literatura străină contemporană, într-o selecţie ce permite încă o dată sesizarea interesului manifestat de cititorul interbelic pentru nuvele poliţiste, exotice sau sentimentale, spre romane senzaţionale sau de actualitate. Calitatea selecţiei o dau numele traduse: H.G. Wells, Agatha Christie, Octav Mirbeau, Claude Farrère, Selma Lagerlöf, Knut Hamsun, Aldous Huxley, Arthur Schnitzler ş.a. Tot din această perioadă este de reţinut şi articolul *De la doamna Bovary la lady Chatterley*, semnat de F. Aderca, el însuși autorul unui roman intitulat *Al doilea amant al Doamnei Chatterley*, precum şi o colaborare a lui Camil Baltazar cu articolul *Amorul dintre Mihail Eminescu şi Veronica Micle*. După 1938, sub presiunea efectelor economice ale războiului care începea, **M.** renunţă la suplimentul literar şi îşi simplifică formula jurnalistică, orientată acum doar spre reportaj şi articole enciclopedice. Paginile de literatură conţin proză scurtă şi doar sporadic poezie, frecvent republicată (Al. T. Stamatiad, Ion Pribeagu). Printre autorii traduşi se numără Katherine Mansfield, Georges Simenon, Aleksei Tolstoi, Dana Burnet, Stephen Leacock, Axel Munthe, Alessandro Varaldo. Este de remarcat că după 1940 **M.** acordă spaţiu extins literaturii feminine româneşti, ilustrată de Mărgărita Miller-Verghy, Alice Gabrielescu, Natalia Crassu sau Eufrosina Palla Arion. Tot acum apare o povestire de Mihail Sadoveanu, *Filosofie* – cunoscută şi sub titlul *Poveste la o masă vânătorească*. ***I.T.***

MAGAZINUL ARDEALULUI ŞI BANATULUI, publicaţie anuală apărută la Timişoara între 1937 şi 1939, redactori fiind Teodor Baloş şi Carol Iacob. Primul număr are titlul „Magazinul Banatului", iar subtitlul este „Contribuţiuni noi la dezvoltarea vieţii culturale, sociale şi economice naţionale bănăţene". Începând cu numărul al doilea, subtitlul devine „Ediţie de propagandă pentru dezvoltarea vieţii culturale, sociale şi economice naţionale". În afara articolelor sociale, politice şi economice, apar articole de istorie, de folcloristică, literatură, eseuri, precum şi o revistă a revistelor. Articolul-program, intitulat *Cuvânt la urmă* şi tipărit în finalul numărului din 1937, asumă o privire generală orientată către „promovarea intereselor româneşti bănăţene din toate punctele de vedere", mai ales din perspectivă naţională şi socială. Textele publicate aici sunt caracterizate de un ton sec şi de o ţinută pseudoştiinţifică, ceea ce face din **M.A.B.** mai mult decât o foaie de informaţie culturală generală, dar mai puţin decât o revistă academică în sensul propriu. Eforturile redacţiei sunt lăudabile, dar rezultatele se arată mai puţin convingătoare, întrucât textele

selectate nu impresionează printr-o acurateţe academică autentică (cele ştiinţifice) sau printr-o valoare estetică notabilă (cele literare). Colaborează cu poezii retoric postromantice, cu tematică ţărănească, Grigore Popiţi (*Cântecele lui*), Grigore Bugarin (*Zbucium*, *Dezrobire*), Constantin Jaleş (*Închinare*, dedicată lui Nichifor Crainic). Publică proză Dorel Drăguescu (*O noapte de groază*, schiţă realistă cu elemente fantastice, amintind întrucâtva de Gala Galaction), Teodor Baloş (*O fată bună*, schiţă cu subiect din mediul rural), Lya Baloş (*Toamna*, proză poematică). Semnează studii Aurel Contrea (*„Altarul cărţii" şi promovarea scrisului bănăţean*, privind problema cenaclurilor şi a editurilor ca medii şi instrumente de promovare a producţiei literare), Aurel Bugariu (*Astra şi realizările sale pe tărâmul culturii naţionale*), Mircea T. Bandu (*Pentru literatura bănăţeană*, o pledoarie împotriva noţiunii de „provincialism cultural"), Ioachim Miloia (*Portul naţional*) sau Traian Topliceanu (*Starea culturală a Banatului până la 1800*, un scurt eseu de istorie generală şi culturală a provinciei, publicat în 1938). Alţi colaboratori: Gh. Atanasiu, Romulus Fabian. ***C.Tt.***

MAGDU, Lia (2.XII.1930, Nicolinţ, Serbia – 9.VI.2010, Novi Sad, Serbia), stilisticiană, memorialistă. Este fiica Paraschevei (n. Ruja) și a lui Teodor Ciobanu, preot. A urmat liceul la Vârșeț, apoi Şcoala Superioară de Pedagogie din Zrenjanin (1955–1958), Facultatea de Filologie la Universitatea din Belgrad (1967–1970), precum și la Universitatea din Timişoara, unde și-a dat și doctoratul (1979). A fost profesoară de limba română la Ecica (1958–1966), lector ziarist la postul de radio Novi Sad, redacţia programului în limba română (1966–1974). În învățământul superior a activat la Universitatea din Novi Sad, unde, din 1974 până în 1996, a urcat treptele până la gradul de profesor la Catedra de limba şi literatura română din cadrul Facultăţii de Filosofie. A colaborat la publicaţiile româneşti din Voivodina – „Lumina", unde și debutează, „Analele Societăţii de Limba Română", „Libertatea", „Cuvântul românesc", „Tribuna tineretului", în care semnează rubrica permanentă „Limba noastră", ș.a. A participat la realizarea a numeroase lucrări colective privind limba literară, graiul bănățean, bilingvismul etc. Este membră a Societăţii de Limba Română din Voivodina, a Societăţii de Ştiinţe Filologice din România şi a Asociaţiei Folcloriştilor din Voivodina.

Despre limba scriitorilor bănăţeni **M.** a scris încă din teza de doctorat, intitulată *Normă şi dialect în limba scriitorilor bănăţeni de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*. Specializată în studierea particularităților lingvistice ale scriitorilor din Banatul sârbesc, în *Proza scriitorilor români din Voivodina (1945–1985)* (1986) **M.** abordează zece autori care au publicat într-un interval de patru decenii. Întreprinsă dintr-o perspectivă lingvistică şi stilistică, lucrarea acordă atenţie îndeosebi lexicului (regionalismelor), procedeelor stilistice și structurii frazei. Concluziile arată că în sintaxa scriitorilor cercetați tinde să se reflecte cât mai autentic limba vorbită, iar particularitățile lor lexicale poartă amprenta „confruntării permanente cu graiul bănăţean local şi puternicei influenţe sârbo-croate". **M.** a mai colaborat la alcătuirea unui ghid de conversație sârbo–român, a antologat proverbe, zicători și citate celebre, ca în volumul *Un grăunte de înțelepciune* (2006). Interes literar propriu-zis prezintă însă culegerea *Cugetări* (1996), care însumează reflecțiile autoarei asupra celor mai diverse teme, și îndeosebi *În amurg* (2002), carte unde, așa cum precizează subtitlul, sunt reunite „memorii, confesiuni, însemnări de călătorie" ce vizează un interval de șapte decenii. Străbătute de un suflu cu neașteptat de rare accente subiective și *parti-pris*-uri, paginile configurează în esență un context familiar pentru **M.**: mișcarea culturală a românilor din Voivodina, a cărei istorie vie e scrisă aici. Exactă, egală ca tonalitate, niciodată patetică, exprimarea are în sprijin o bună limbă românească.

SCRIERI: *Aspecte ale cultivării limbii române în Voivodina*, Pančevo, 1980; *Normă şi dialect în limba scriitorilor bănăţeni de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, Novi Sad, 1980; *Proza scriitorilor români din Voivodina (1945–1985)*, Pančevo, 1986; *Cugetări*, Pančevo, 1996; *În amurg: memorii, confesiuni, însemnări de călătorie*, Timişoara – Pančevo, 2002.

Repere bibliografice: Costa Roşu, *Catedra de limba română fără studenţi*, „Libertatea" (Pančevo), 1993, 17 iulie; Baba, *Compendiu*, *47–49*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *287–290*; Cătălin Bordeianu, Ioan Baba, *Antologia literaturii şi artei din comunităţile româneşti*, vol. I: *Banatul iugoslav*, Iaşi, 1998, *323–336*; Catinca Agache, *Fenomenul literar românesc din Banatul sârbesc – Voivodina*, Iași, 2008, *65–66*; Vasa Barbu, Nicu Ciobanu, Costa Roşu, *Pe aripile inspiraţiei*, Pančevo, 2008, *115–116*. ***C.D., V.P.***

MAGHERU, Darie (pseudonim al lui Aurel Zaharia Moldoveanu; 25.X.1923, Lunca Câlnicului, j. Braşov – 25.X.1983, Braşov), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Valeriei (n. Niculescu) şi al lui Simion Moldoveanu, funcţionar. Face şcoala primară la Săcele, apoi frecventează Liceul „Dr. Ioan Meşotă" din Braşov, absolvit în 1943. Liceean fiind, publică o plachetă de versuri intitulată *Cu barda-n porți de veac* (1941). În 1942 urmează cursuri de artă dramatică la Conservatorul din Brașov și la Academia Regală din București. Începând cu anul 1948, face studii de actorie la Institutul de Teatru din Iași, încheiate, și pe baza studiilor anterioare, în 1950. În același an este arestat și întemniţat, din motive politice, timp de un an şi jumătate la Suceava, de unde este eliberat în septembrie 1951. Ia parte la activităţile cenaclului scriitorilor din Iași, înființat în 1945, şi este prezent cu versuri în almanahul „Pentru pace şi cultură luptăm!" (1949). Va fi actor la teatrele din Braşov, Ploieşti şi Arad; între 1956 și 1958 lucrează ca inspector pentru artă la Sfatul Popular al Regiunii Braşov. În 1957 publică poemul dramatic *Eu, Meşterul Manole*, pe care îl consideră adevăratul său debut. Îşi continuă cariera de actor la teatrele din Braşov şi Botoşani, iar între 1964 şi 1966 predă „măiestria actorului" la Şcoala Populară de Artă din Braşov. Împreună cu Radu Theodoru, Ştefan Stătescu, M. N. Rusu, George Boitor ş.a., scoate la Brașov publicaţia trimestrială „Caiete de literatură" (1968–1969). În 1978 i se pune în scenă la Brașov piesa *Tragicul domn Ion al cămilelor*. Mai colaborează cu versuri, proză, teatru la „Lupta Moldovei", „Astra", „România literară", „Tribuna", „Luceafărul", „Vatra", „Familia", „Iaşul literar" ş.a. Aproape jumătate din scrierile sale sunt publicate postum, după 1989, între ele fiind și multe inedite.

La debut, în anii '40, **M.** era un tradiționalist emfatic, folosindu-se de o paletă verbală bogată. Imitându-l pe V. Voiculescu, el cultiva uneori un limbaj prețios, plin de neaoșisme rare precum „săvai", „decindea", „smidă", „neștine". Textele despre luptele de la Don și ciclul poetic *Răvaș din Sucedava*, alcătuit în timpul detenției politice de la începutul anilor '50, vor fi publicate postum. Poeziile carcerale ocolesc referința directă și mizează pe atmosferă, ajungând astfel să poată fi chiar publicate, fragmentar, în 1968: „ochii mei – vezi? – nu mai pot să plângă!/ ai s-adormi și fără cântec! ai s-adormi!/ lângă noaptea ce te-a strâns în menghini, lângă/ brazii ce se clatină diformi". Modul baladesc ce caracterizează unele poeme de început ar fi fost deprins, cum sugerează Octavian Soviany, de la Radu Gyr. Este curajoasă utilizarea ca resursă lirică a baladei moderniste, metaforică și incantatorie, într-o perioadă a orientării impuse de ideologia oficială. Începând cu volumul *Caprichos* (1970), **M.** publică poeme lirice cu aspect grafic sincopat, apăsat modernist: „scriu/ pentru că/ de sub fruntea mea/ – oricât de boltită –/ inefabilul/ rămâne cu picioarele-afară!// scriu/ pentru că/ oasele craniului/ – în ciuda unor suturi abile –/ apasă/ gândul!". Cu toate acestea, el nu abandonează epicul. Multe texte de mici dimensiuni care apar în volumele sale în anii 1960–1970 se dovedesc adesea, din perspectiva operei restituite postum, a face parte din proiecte epice sau dramatice ample, în versuri, care amintesc de Lucian Blaga sau de M. Eminescu. Poemele *Eu, Meșterul Manole* sau *Pygmalion* (1960, publicat în 1996) au drept temă mitologia creației, efortul de a însufleți prin artă obiectul, de a-l transmuta în spirit, versul fiind de o accentuată modernitate formală. În alte cicluri **M.** se oprește la figuri ale istoriei naționale, Vlad Țepeș sau Decebal, în poeme scrise în maniera hieratic-abstractă a lui Dan Botta, așa cum se întâmplă în volumul *Schițe iconografice* (1973). Ilustrativ este poemul *Ion al cămilelor*: „barba/ începe/ de la mână/ trecând/ spre/ maxilarul/ care/ se termină cu paloș/ monedă/ cetatea de scaun/ secularizările/ sunt/ pe/ această diagonală/ dar/ la pândă/ lui i o/ și fără milă/ – îi stă-în sprânceana dreaptă o cămilă/ – îi stă-în sprânceana stângă o cămilă!". Există o anumită prețiozitate în dispunerea prozodică a versurilor și în opțiunile ortografice, proclamându-se cu orgoliu drepturile artei; cu toate acestea, poezia preocupată de teme istorice nu pare să prețuiască autonomia esteticului, incongruență care va caracteriza și alte texte. Vor mai apărea poemul antirăzboinic *Guernica* (1974), transformat ulterior în *Caii de la Ioan*. Este vorba de improvizații melodice (autorul le intitulează „simfonii") construite prin tehnica refrenului. Poemul dramatic *Exclusiv tauri*, publicat postum, în 1992, amintește de *Zoosophia* lui Ion Gheorghe prin scenografia preistorică, de trib cu credințe animiste, sugerând însă un cețos orizont metafizic (magul ține într-o cupă „sângele ideii"). Alt ciclu, *Pământul vechi al dragostei*, publicat în același volum, îi evocă pe „Ștefan vojevoda", „oasele lu' Horea", pe Bălcescu sau pe „tragicul meșter" Manole. Teatrul

lui **M.** este o variantă a dramaturgiei pe teme istorice din anii 1970–1980 a lui Marin Sorescu, minus umorul acesteia. Sunt aproape toate monologuri dramatice, mișcarea scenică fiind rareori una care să includă mai mult de un rol „vorbit”. Piesele au un mesaj naționalist și se folosesc de instrumentele ficțiunii pentru a opera o revanșă simbolică asupra istoriei „nedrepte”, fiind compuse într-o manieră modernistă informată uneori de inovațiile lui Samuel Beckett sau de cele ale lui Eugen Ionescu, în care sugestia metaforică este utilizată în detrimentul coerenței reprezentării scenice. Caracterul pledant al pieselor este explicit: astfel, *Nicola Ursu din Albac* este numită „suplică în trei părți”, în timp ce *Forum Traiani* (postum, 1998)este subtintitulată „sindrom patriotic”. Interpretarea istoriei este pătimașă până la sarcasm, chiar până la invectivă, pierzând astfel necesara distanță față de alegoriile propuse. Un antiroman este *Cărămida cu mâner* (2006), scris de **M.** în 1968 și apărut fragmentar, tot atunci, în revista „Astra”. Textul *Cărămida cu mâner sau Moartea personală a tovarășului State Broajbă*, subintitulat „neoroman povestit”, este, de fapt, o poveste de false mistere despre moartea inexplicabilă a unui personaj de la crâșma „La jegosu”. Narațiunea, intersectată de numeroase referințe mitologice, literare, istorice, sugerează că istoria crimei de cartier ar putea avea o semnificație mult mai înaltă. Pot fi detectate în această carte contaminări dinspre proza „neorealistă” română a anilor ’60, cu eroi marginali și pitorești, ca și inspirația joyceană de a deghiza mitologic niște pățanii banale. Cele câteva proze scurte care completează volumul conțin întâmplări anodine cu sfârșit surprinzător, sângeros, ceea ce indică „morala” atroce a unei lumi dominate de legea absurdului. Romanul *Nemuritorul în solitudine și durerea* a apărut tot postum, în 1995. E un text experimental, trădând, poate, influența Noului Roman francez. Sunt propuse trei narațiuni plasate în lumi diferite: una într-o odaie boemă, alta pe malul Dunării, în preajma cuceririi romane a Daciei, cea de-a treia într-un spațiu rural neprecizat. În fiecare scriitorul folosește un descriptivism repetitiv, „filmând” îndelung, de aproape, gesturi anodine care capătă, prin insistență, un halou misterios. Prozele conțin disertații asupra relativității ideii de realitate, încețoșând conturul obiectelor descrise prea amănunțit, producând o confuzie deliberată între trecutul istoric și un prezent modern, deconstruind o ficțiune aparent coerentă, ce atinge, astfel, un nivel metaficțional.

SCRIERI: *Cu barda-n porţi de veac*, București, 1941; *Eu, Meşterul Manole*, Bucureşti, 1957; *Poeme*, Bucureşti, 1968; *Caprichos*, Bucureşti, 1970; *Schiţe iconografice*, Bucureşti, 1973; *Guernica*, Bucureşti, 1974; *Zeu orb cu flori*, Bucureşti, 1982; *Exclusiv tauri*, Braşov, 1992; *Nemuritorul în solitudine şi durerea*, postfaţă Olga Lascu şi Adrian Hamzea, Braşov, 1995; *Pygmalion şi alte poeme*, pref. A. I. Brumaru, Braşov, 1996; *Forum Traiani*, îngr. Olga Lascu, pref. Miruna Runcan, postfață George Mihăilă Gridănușu, Brașov, 1998; *Cărămida cu mâner*, îngr. Olga Lascu, pref. Mona Mamulea, Brașov, 2006.

Repere bibliografice: D. Florea-Rarişte, *„Eu, Meşterul Manole”*, ST, 1957, 6; Voicu Bugnariu, *„Caprichos”*, AST, 1970, 12; Constantin, *A doua carte*, *203–206*; Adrian Popescu, *„Schiţe iconografice”*, ST, 1973, 16; Constantin Hârlav, *„Guernica”*, AST, 1975, 3; *Lit. rom. cont.*, I, *488–489*; Regman, *Noi explorări*, *174–181*; M.N. Rusu, *Darie Magheru*, AST, 1985, 10; [*Darie Magheru*], AST, 1995, 2–3 (grupaj special); Munteanu, *Jurnal*, VI, *185–190*; Octavian Soviany, [*Darie Magheru*], CNT, 1999, 12, RL, 2008, 46; Grigore Cojan, *Amintiri cu scriitori braşoveni*, I, Braşov, 2000, *94–103*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *15–16*; Mihaela Malea Stroe, *Darie Magheru. Trasee tragice de la Sisif la Pygmalion*, Braşov, 2002; Ion Bălu, *Darie Magheru*, JL, 2004, 7–12; Popa, *Ist. lit.*, I, *1068–1073*. ***D.Mn.***

MAGHERU, George (17.XII.1892, Craiova – 17.VIII.1952, Bucureşti), poet, dramaturg. Este fiul Anei, fiica lui Ion Ghica, şi al lui Romulus Magheru, colonel, fiul generalului Gheorghe Magheru, participant la Revoluția de la 1848. La patru ani rămâne orfan de tată și este crescut de rudele dinspre mamă, la moșia Ghergani. Ia contact de timpuriu cu universul artelor, mama sa fiind absolventă de Belle-Arte la Paris, iar bunica, Alexandrina Ghica, având studii de pian la Londra, unde îl întâlnise pe Franz Liszt; în acest cadru propice, **M.** deprinde gustul pentru versuri. Urmează la București Școala „Sf. Gheorghe” și Liceul „Gh. Lazăr”, iar din 1911 optează pentru Facultatea de Medicină din Capitală, în specialitatea microbiologie; în 1920 își dă și doctoratul. La izbucnirea Primului Război Mondial pleacă pe front ca medic sublocotenent de rezervă; aici se îmbolnăvește de tifos exantematic și febră recurentă. Funcționează ca medic cercetător la Institutul de Seruri și Vaccinuri condus de Ioan Cantacuzino, de la înființarea acestuia până la pensionare, mediu în care mai contactează o maladie care-l va marca, difteria. Între 1923 și 1925 se retrage la Sinaia, unde compune versuri și primele piese de

teatru. Ca și contemporanul său Ion Barbu, **M.** practică o interesantă pendulare între artă și știință. Dedicat laboratorului și studiilor de specialitate (multe apărute și în reviste internaționale), el intră și în cercurile marilor artiști contemporani, de la George Enescu la pictorii J. Al. Steriadi, Theodor Pallady ș.a.

M. debutează editorial ca „dramaturg al fatalității cu aplicare socială" (Marian Popa), în 1926 apărându-i *Tudor Ardeleanu* – prima piesă din ciclul *Latinii la Dunăre*, încheiat în anul următor cu publicarea dramei *O legendă*. După o pauză de aproape un deceniu în care se va consacra poeziei, revine la teatru în 1937, cu feeria *Piele de cerb, „poem dramatic pentru meditațiune"*, iar în 1939 tipărește *Domnul decan*, comedie în patru acte care aruncă un ochi critic asupra vieții universitare, și dramatizează, în *Egoistul*, romanul lui George Meredith. Opera lui dramatică se încheie în 1944 cu „feeria filosofică" *Oglinda fermecată sau Divina re-creațiune*. Cariera literară a lui **M.** e legată însă de poezie, gen în care debutează cu volumul *Capricii* (1929) – spațiu al unor influențe eteroclite, care-l orientează totuși spre categoria moderniștilor. El constată aici invazia naturii asupra artei sau a artefactului de sursă clasică (de altfel, referințele din mitologia și arta Greciei – antice, dar și în genere, ca topos balcanic – sunt și vor fi mereu prezente în poezia lui): „Din acest gând cuprins în suprafeţe/ şi ros de ploi, de geruri şi de gârle,/ ies guşteri, scolopendre şi şopârle" (*Statuie antică în ruine*). Grefată și pe profesia pozitivistă, de biolog, atitudinea poetică a lui **M.** este echivocă, indecis plasată între gustul romantic pentru natura frustă care biruie artefactul uman și pulsiunea clasică și igienistă a medicului obligat să condamne ruina, decadența, dezintegrarea, să instituie ordinea și geometria. Influențat, nu întotdeauna la modul benefic, de tradiția posteminesciană (ar fi „ultimul mare eminescian", în opinia lui Marin Sorescu) și simbolistă, **M.** perorează, în același poem, când în stil bacovian („Se scurge ziua ca o proastă ştire…/ Mă doare peisagiul în privire…"), când în stil eminescian: „când luna printre nori, fără repaos,/ aleargă ca un ochi dement în haos/ […] atunci ospiciul meu se incendiază,/ ideile nebune evadează// atunci stelele îşi ies din osii,/ îmbrac ideile în steaguri roşii,// fac revoluţia vorbelor să crească/ şi las trecutul să se prăbuşească.// Port într-un plan Ninive, Sparta, Laţiul:/ un timp imens desfăşurat în spaţiu" (*Bolnavul II*). Morala poemului îi combină inexpert pe Eminescu și Blaga: „Dar omul nu-i făcut pentru minuni./ Creat pentru micimea strâmtei lumi,/ când iar pe voia mea sunt domnitor/ fug de splendori în care mă ador". Acid în privința mentalităților și neputinţelor de „la noi" (un „noi" generic, incluzând spațiul balcanic), dar şi sensibilizat de meseria lui, microbiologia, **M.** se lansează deseori în satire pline de nerv: „Din deal, castelul pune lustru/ peste acest pământ palustru/ […] Columb a pescuit America/ într-o vacanţă; şi acum himerica/ ei metropolă urcă fruntea-n cer.// La noi, în bălţi creşte podagra…/ Foşneşte-n porumbişti pelagra/ Sterilitatea ca un şoarece roade arta…"; „Numai la noi, oraşe vechi în forma turţii/ sunt pe de-a-ntreg clădite după pofta burţii" (*Viziuni balcanice*). Chiar un episod primăvăratic-diafan are un contrapunct ironic, care înfierează urbanitatea/ civilizația precară, lipsa „temeliilor" ferme: „izbucnirea mugurilor, doldora de veselie,/ Face să trosnească tot oraşul meu din temelie" (*Ceaţa Dâmboviţei*). Eficientă când nu trădează un model vizibil, satira practicată de **M.** își pierde valoarea îndeosebi când tinde spre modelul eminescian: „Egalitatea fonfilor pe talentat îl strânge…/ Homericele lupte se câştigă fără sânge/ […] Moderna Parcă toarce colosala vreme/ şi depănând-o pe bobine mari de inducţie,/ apropie timpul nou de o revoluţie./ […] La teatru,-n loja creatorilor, apar în proprie mască/ cinocefali, hidrocefali, rahitici, fonfi şi gură-cască./ Pe scenă, negrul joacă: melodiile-i electrizate,/ trec în bătrâna Europă cu picioarele paralizate" (*Europa decadentă*). Se vede treaba că omul de știință **M.**, dornic să aducă civilizația Vestului în locul pelagrei naționale, nu vede cu ochi buni și înnoirea limbajelor artistice, pe care le traduce mai curând ca „degenerare", à la Max Nordau. *Poezii antipoetice* (1933), cu un titlu influențat de Adrian Maniu, sunt o suită de „imagini pentru gândurile unui îndrăgostit". Tonul moralist-satiric pierde teren în favoarea unui (fals?) bucolic-erotic („Sunt fericit ca un curmal în floare") și a epigonism eminescian din seria romanțelor („Lacrima pe geam se-atinge,/ se prelinge şi se stinge./ Tu n-ai mai venit" – *Cântec*). Merită semnalat, din acest volum, un modernist *Desen cubist – Mecca*, creionat parcă de un Ion Barbu sau de un Paul Gauguin mai puțin atacați de geniu: „Acoperişurile, jumătăţi de pepene,/ rotunde, împărţite în segmente ţepene,/ sunt aşezate pe un hexadecagon;/ acestea, lângă forme

mari de zahăr/ sau conice, sau ca segmente mari de con./ De pe aceste planuri înmuiate-n lapte/, înfipte în nisip, fără relief, abstracte,/ se decupează cactusul exuberant şi gras/ şi, cu inele în urechi, în degete, în nas,/ o fată de aramă, grasă şi nudă,/ cu voluptatea coaptă în lumina crudă". Cele mai bune poeme ale lui **M.** sunt, de altfel, cele care tratează filonul balcanic, el fiind adăugat seriei ilustre începute de Anton Pann și culminate cu Ion Barbu și Mateiu I. Caragiale (Marin Sorescu). *Poeme în limba păsărească* (1936) vine cu o prozodie schimbată, cu poeme lungi, filante. Reapar totemurile clasice (Prometeu, Gheea etc.), însă încadrarea lor e sensibil diferită. **M.** e mult mai atent aici la forma (la muzica) poemului: aliteraţiile, eufoniile, rima par să conteze mai mult decât sensul, să cultive o viață proprie, ca în experimentele avangardiste: „Plin de osândă/ Sta la pândă;/ Vine *Frica*/ şi se zgâie:/ El o taie […] Vine *Trândăvia*:/ El pocneşte/ În ocne/ Pe acest cobuz/ Obez/ Şi urât;/ Vine şi *Orgoliul*,/ Ce în trapăt/ Reapare;/ El îi fărâmă/ Arama,/ Mohorât" (*Noul Prometeu*). Și eminescian, și simbolist, şi modernist, **M.** nu combină întotdeauna fericit reţetele. Cauza eșecului estetic stă, în bună măsură, în asimilarea insuficientă a modelelor și în combinația lor nu mereu abilă, fapt care explică și rezervele marilor critici față de arta lui. **M.** a fost totuși prețuit pentru fantezismul și bizareria care l-ar învecina cu Urmuz și cu ludicul combinator al moderniștilor. Antologia din 1966, îngrijită de Romulus Vulpescu, conține și o serie de poeme inedite.

SCRIERI: *Tudor Ardeleanu*, Bucureşti, 1926; *O legendă*, Bucureşti, 1927; *Capricii*, Bucureşti, 1929; *Poezii antipoetice*, Bucureşti, 1933; *Coarde vechi şi noi*, Bucureşti, 1936; *Poeme în limba păsărească*, Bucureşti, 1936; *Poeme balkanice*, Bucureşti, 1936; *Piele de cerb*, Bucureşti, 1937; *Domnul decan*, Bucureşti, 1939; *Egoistul*, Bucureşti, 1939; *Oglinda fermecată sau Divina re-creaţiune*, Craiova, 1944; *Poezii antipoetice*, îngr. Romulus Vulpescu, pref. Perspessicius, Bucureşti, 1966; *Teatru*, pref. B. Elvin, Bucureşti, 1972; *Cântece la marginea nopţii*, îngr. şi pref. Marin Sorescu, Craiova, 1982; *Poezii antipoetice*, București, 2002.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, *259–264*, VI, *116–118*, VII, *217–219*, *229*, *270–271*, VIII, *286–289*, XI, *106–112*; Călinescu, *Opere*, II, *48–49*, III, *176–178*, *613–617*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *472–483*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *142–143*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *930*, *Ist. lit.* (1982), *1032*; Mircea Ciobanu, *„Poezii antipoetice"*, LCF, 1967, 8; I. Negoiţescu, *„Poezii antipoetice"*, GL, 1967, 11; Ovidiu Ghidirmic, *Poemele balcanice ale lui George Magheru*, R, 1968, 11; Piru, *Varia*, I, *430–438*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *319–330*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *113–115*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *318–319*; Micu, *Ist. lit.*, *241–242;* *Dicţ. analitic*, III, *384–386*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *17*–19; Constantin Ciopraga, *Printre poeții din trecut*, CL, 2003, 3; Simona Vasilache, [*George Magheru*], RL, 2009, 7, 35; Popa, *Ist. lit.*, I, *278*. ***T.D.***

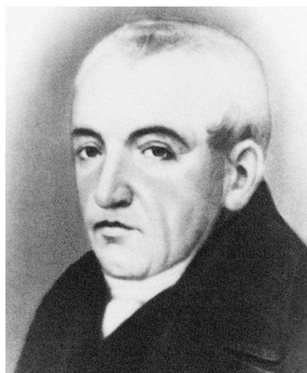
MAILAT, Maria (17.IV.1953, Târgu Mureş), prozatoare, poetă, publicistă. Este fiica Elisabetei Mailat (n. Miklos), învățătoare, şi a lui Dumitru Mailat, inginer constructor. Școala elementară și liceală (Liceul „Bolyai Farkas") le face la Târgu Mureş, absolvind în 1972. Ulterior urmează cursurile Facultății de Sociologie şi Psihologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1972–1976), pe care le va completa cu un doctorat în antropologie în Franța, unde emigrează în 1986. În țară este pedagogă la o şcoală ajutătoare, funcţionară, apoi redactor, până în 1984, la revista „Vatra", unde își face și debutul publicistic (1972). Editorial, debutează în 1985 cu volumul de proze scurte *Intrare liberă*, după ce un grupaj de poeme (*Stop-cadru*) apăruse în 1981 în volumul colectiv *Unsprezece poeţi*. După emigrarea în Franța, **M.** devine autoare de expresie franceză, fără ca vreunul din textele sale din exil să fie tradus în română. A fost căsătorită cu scriitorul ieșean Constantin Pricop, apoi cu criticul literar Dan Culcer.

Proza scrisă de **M.** în perioada ei românească (*Intrare liberă*) e una de notație a cotidianului comunist. Formula nu e însă cea optzecistă. Dincolo de cenușiul, mizeria și uniformitatea exasperantă, ochiul prozatoarei reține mai ales formele de cruzime ale realității. Spațiul de predilecție e cel al spitalului, unde suferința, monotonia și lipsa de orizont a existenței umane pot fi integrate într-o ordine naturală a lucrurilor, fără a se îndrepta explicit împotriva regimului politic. Alegerea unui cadru în care viața se află permanent în vecinătatea neantului și a condiției „bolnave" a indivizilor și în care stările de inconștiență abundă, irizează oniric o proză altminteri riguros realistă. Elaborat în aceeași epocă cu schițele și povestirile din cartea de debut, romanul *Neputința* a fost finalizat ca manuscris în România. Scriitoarea va reuși să îl scoată clandestin din țară la emigrarea sa în Franța și prima ediție a textului, în traducerea lui Alain Paruit, va apărea la Paris, în 1988, sub titlul *S'il est défendu de pleurer*. Intriga polițistă desfășurată

într-o fabrică de îngrășăminte chimice nu e decât pretext pentru realizarea unei cronici întunecate a regimului ceaușist. Tonul devine acid și acuzator, oferind, uneori cu mijloace de pamflet, o critică a moravurilor sub comunism. Se vorbește despre penurie și foamete, despre cozile interminabile, despre construcția faraonică a Casei Poporului, despre dezastrul de la Cernobîl și despre felul în care a fost ascuns populației, despre interdicții, arestări, bătăi etc. În acest tablou sumbru nu e loc pentru nuanțe etice: societatea românească apare în întregul său coruptă și lipsită de empatie, dominată de instinctul de supraviețuire, avidă de putere, agresivă și, în fond, impregnată de tarele sistemului care o guvernează. După emigrare **M.** își va scrie literatura exclusiv în limba franceză. La această decizie pare să fi contribuit și o întâlnire la Paris, relatată în *La Cuisse de Kafka* (2003), cu Paul Goma, prezentat ca „disident expert" care fixează exigențe morale severe pentru autorii diasporei. În spațiul francez prozatoarea va explora două filoane narative, unul de inspirație autobiografică, celălalt de factură politică și socială, având ca subiect central emigrația. *Sainte Perpétuité* (1998), *Quitte-moi* (2001), *La Cuisse de Kafka* sunt construite în jurul unui personaj feminin numit pe rând Léa Léviath (*Sainte Perpétuité*), Mina Baïlar (*La Cuisse de Kafka*) ori Vera (*Quitte-moi*), al cărui destin evocă transparent biografia autoarei, de la începuturile transilvane până în anii de exil. Accentul cade mai puțin pe fresca regimului totalitar, cât pe condiția sufletului „rătăcitor", marcat de originea iudeo-maghiară într-un spațiu dominat de puritate rasială. Stigmatizate de comunitate și oprimate de regimul politic, aceste femei nu sunt totuși capabile să își schimbe viața, fiind urmărite de același destin și în nou-descoperita lume occidentală. În viziunea scriitoarei emigrarea nu e o soluție salvatoare, asigurând numai supraviețuirea, fără să acorde șansa unei integrări sociale reale. Cea de-a doua direcție a prozei lui **M.** implică o reflecție mai largă în marginea condiției de azilant, sub multiplele ei forme, bine ancorată în preocupările sociale ale literaturii franceze contemporane. Detașându-se de experiența diasporei românești, autoarea face o cronică sensibilă a populațiilor migrante care se întâlnesc în spațiul parizian. Rând pe rând, în prozele sale apar evrei, ruși, chinezi sau romi, suferind aceeași traumă, nevindecabilă, a înstrăinării. Romanul *La Grâce de l'ennemi* (1999) și volumul de nuvele *Avant de mourir en paix* (2001) proiectează figuri generice de „rătăcitori", în care spațiul totalitar și cel occidental contemporan se amestecă într-un „où-topos", cum îl va numi în *Silences de Bourgogne* (2004). Dezrădăcinarea personajelor se pierde într-un trecut fără memorie, din care s-a șters, până la limita dezumanizării, orice urmă a unei origini, a identității și a limbii materne. Îmbinând registrul realist cu cel oniric și alegoric, **M.** simbolizează drama migrației printr-o necontenită vânătoare, văzută ca unică interacțiune posibilă între aceste personaje și comunitatea care le găzduiește. Pentru localnici, migranții sunt o specie hibridă, între animal și ființă malefică nepământeană, duhuri rele care incită, în toate cazurile, la acte de cruzime: în *Saint-Germain-des-Près* chelnerul gonește o cerșetoare prin agitarea unui șervet, ca și cum ar alunga o insectă. **M.** e și autoarea câtorva volume de poezie în limba franceză. *Cailles en sarcophage* (1997), *Trans-sylvania* (1998), *Klothô* (1999), *Graine d'Antigone* (2000) transcriu în limbaj liric aceeași dramă a rătăcirii și a unui raport irecuperabil cu trecutul. Ca un laitmotiv, apare imaginea benjamінină a îngerului progresului, *Angelus Novus*, iar figurile tragediei grecești, Klothô sau Antigona, sunt mobilizate în reprezentarea destinului unei femei exilate, al cărei corp poartă însemnele istoriei ca pe o decorație ce face parte din frumusețea ei și în același timp o mutilează: „une étoile sans lumière saignait/ au milieu de mon front/ entre le marteau et la faucille" (*Klothô*).

SCRIERI: *Intrare liberă*, Bucureşti, 1985; *S'il est défendu de pleurer*, tr. Alain Paruit, Paris, 1988; *Cailles en sarcophage*, Soisy-sur-Seine, 1997; *Sainte Perpétuité*, Paris, 1998; *Trans-sylvania*, Paris, 1998; *Klothô*, Paris, 1999; *La Grâce de l'ennemi*, Paris, 1999; *Graine d'Antigone*, Soisy-sur-Seine, 2000; *Quitte-moi*, Paris, 2001; *Avant de mourir en paix*, Paris, 2001; *La Cuisse de Kafka*, Paris, 2003; *Silences de Bourgogne*, Paris, 2004.

Repere bibliografice: Ion Horea, *Tineri poeţi din Târgu Mureş*, RL, 1981, 29; Cristian Livescu, *„Stop-cadru"*, CRC, 1982, 20; Gabriel Dimisianu, *Proză scurtă*, RL, 1986, 7; George Eliade, *„Intrare liberă"*, VTRA, 1986, 2; Ştefan Borbély, *„Intrare liberă"*, F, 1986, 5; Ioan Holban, *Două debuturi*, CRC, 1986, 30; Cornel Ungureanu, [*Maria Mailat*], O, 1986, 37,TR, 1991, 42; Silvia Urdea, *Reportaj și istorisire*, TR, 1986, 26; Doina Jela, *Dacă să plângi este interzis*, VTRA, 1996, 8; Robert Adam, *Traversarea limbii române*, ALA, 1999, 496; Felicia Antip, *„Sainte Perpétuité"*, ALA, 2000, 542; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *19–20*; Manolescu, *Enciclopedia*, *486–487.* ***L.Td.***

MAIOR, Petru (c. 1760, Târgu Mureş – 14.II.1821, Buda, azi Budapesta), istoric, filolog, scriitor bisericesc.

Este fiul Anei (n. Munteanu) şi al lui Gheorghe Maior, protopop unit, nepot al unor preoţi şi „nobili de Diciosânmărtin". Învaţă la gimnaziile din Târgu Mureş şi Blaj (1769–1774), însuşindu-şi limbile latină şi maghiară, retorica şi poetica. Remarcat, **M.** este călugărit şi trimis, împreună cu Gheorghe Şincai, profesorul său, la Colegiul De Propaganda Fide din Roma (1774), pentru a studia filosofia şi teologia. La întoarcere se opreşte la Viena, unde în 1779–1780 va audia şi cursuri de drept canonic şi natural la Universitate, dar mai cu seamă va intra în contact direct cu ideile şi atitudinile iluministe. Revenit la Blaj, intră în monahism primind numele Paul şi este numit profesor de logică, metafizică şi drept la Seminarul Teologic. Între 1785 şi 1808, renunţând la călugărie, este paroh la Reghin şi protopop al ţinutului Gurghiu şi are prilejul să acţioneze direct în sensul educării şi instruirii sătenilor şi copiilor prin predici şi lecţii sub cerul liber, să realizeze câteva obiective în favoarea obştii româneşti. Din 1809, după ce obţine postul de cenzor la Tipografia Universităţii din Buda, pentru poliglotul şi eruditul **M.** începe cea mai fecundă perioadă a vieţii, când scrie şi publică, colaborează la o amplă lucrare cunoscută mai târziu sub numele *Lexiconul de la Buda,* face traduceri şi îngrijeşte calendarele româneşti ale tipografiei. Toate se constituie într-o operă complexă, care răspundea principalelor deziderate ale iluminismului transilvan, dând substanţă Şcolii Ardelene.

Prima scriere a lui **M.**, *Procanonul* (alcătuită în 1783, dar publicată postum, abia în 1894), este şi cea dintâi atestare a alinierii sale la spiritul timpului. Urmărind îndeaproape argumentele unei lucrări a lui Justinus Febronius, el propune limitarea prerogativelor Bisericii Catolice, în special ale papei, denunţând imixtiunile laice şi abuzurile clerului. Spirit critic şi talent polemic, înarmat cu argumente derivate din dreptul natural, din interpretarea raţională a *Bibliei* şi a istoriei creştinismului, el militează, în fond, pentru liberalizarea şi democratizarea vieţii sociale. Asemenea precepte şi sensuri iluministe sunt prezente în opera omiletică – *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi* (1809), *Didahii adecă Învăţături pentru creaşterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morţi* (1809), *Prediche sau Învăţături la toate duminecile şi sărbătorile anului* (I–III, 1810–1811) –, integral apărută în tipografia de la Buda. Rezultat direct al practicii preoţeşti, cuvântările reveleazã totodată reperele gândirii lui **M.**: încrederea în raţiune, în eficienţa educaţiei, în posibilitatea perfecţionării omului prin instrucţie şi norme morale adecvate. Pentru a completa învăţăturile, el traduce din maghiară şi germană câteva cărţi de popularizare a unor cunoştinţe din domeniul economiei agrare, apărute între 1812 şi 1816, urmărind şi lărgirea capacităţii de exprimare a limbii române. Stăpânit de ideea obţinerii de drepturi politice pentru români (în 1791 participase la elaborarea documentului *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*), **M.** a lucrat cu febrilitate pentru fundamentarea acestui deziderat. Incitat de afirmaţiile tendenţioase şi nefondate ale unor istorici străini, el scrie *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1812), operă polemică şi demonstrativă. Materialul istoric devine argument perpetuu, nuanţat şi interpretat în sensul tezelor emise: originea pur romană, continuitatea neîntreruptă pe teritoriul vechii Dacii, unitatea etnică a tuturor românilor. În prima parte din *Istoria Besearicei românilor, atât acestor din coace, precum şi a celor din colo de Dunăre* (1813) cercetarea răspândirii creştinismului în Transilvania furnizează noi dovezi despre vechimea românilor şi despre permanenţa existenţei lor pe acest teritoriu în perioada imediat următoare cuceririi romane. A doua parte este o analiză critică a împrejurărilor şi efectelor unirii Bisericii Ortodoxe cu Biserica Catolică, autorul militând pentru restabilirea autonomiei religioase a românilor, pentru respectarea drepturilor stipulate iniţial. Înrudită îndeaproape cu *Istoria Besearicei*… este *Protopapadichia* (publicată abia în 1865–1866, în revista „Sionul românesc" din Viena, şi editată ca volum în 1997), o pledoarie la fel de vie pentru apărarea prerogativelor funcţiei de protopop după canoanele ortodoxe. În spiritul aceloraşi imperative şi al convingerii iluministe

conform căreia un important mijloc de ridicare a unui popor este cultivarea limbii, **M.** a fost preocupat de formarea şi istoria limbii române, revenind cu observaţii şi teorii care se constituie în argumente şi concluzii ale dezbaterii despre originea şi continuitatea poporului. Ideea că româna este urmaşa nealterată de influenţe străine a latinei populare este insistent susţinută în câteva texte speciale: *Disertaţie pentru începutul limbei româneşti, Disertaţie pentru literatura cea vechie a românilor* (ambele publicate ca anexe la *Istoria pentru începutul românilor în Dachia)* şi *Dialog pentru începutul limbei române între nepot şi unchi* (tipărit împreună cu *Orthographia romana sive latino-valachica,* 1819). Necesitatea revenirii la scrierea cu caractere latine, a elaborării unui dicţionar făcea acută problema ortografiei, abordată sistematic în lucrarea *Orthographia romana…,* unde **M.** propune norme care să evidenţieze prototipul latin al cuvintelor, folosind unele sugestii de notare a sunetelor în italiană. Ideile şi criteriile

Petru Maior, Istoria pentru începutul românilor în Dachia, *Buda, 1812*

ИСТОРІА
пентру
ÎНЧЕПУТУЛ РОМѪНИЛОР ÎН ДАКІА.

ÎТОКМИТЪ
ДЕ
ПЕТРУ МАЇОР де Дичо-Сѫнмѫртин,
Протопоп, ши ла Îналцатул Крѣескул Консиліум Локутененціале ал Оунгаріей
Кръбок а кърцилор ревизор.

ЛА БУДА.
Îн Крѣаска Типографіе а Оунивeрситѫцій Оунгурещий дин Пеща.
1812.

sale în acest domeniu au servit şi ca norme în alcătuirea unei lucrări lexicografice colective începute de Samuil Micu, apărută postum sub titlul *Lesicon românesc–latinesc–unguresc–nemţesc* (1825) și denumită frecvent *Lexiconul de la Buda*, a cărei revizie finală **M.** o începuse cu puţin înainte de moarte. Pe lângă contribuţiile teoretice, scrierile sale au dus la dezvoltarea limbii literare, îmbogăţind lexicul, definind şi nuanţând sensuri, activând sintaxa. Participarea afectivă dă, în general, un aspect subiectiv, de scriere beletristică operei. În special în cazul predicilor, deşi respectă regulile genului omiletic, conţinutul este plin de consemnări ale unor realităţi şi de observaţii din viaţa rurală a vremii, pentru că, în dorinţa de a îndrepta, autorul descrie o mulţime de obiceiuri, relatează fapte şi atitudini. Fondul sentenţios este ilustrat şi cu numeroase pilde, proverbe, comparaţii, apelându-se totodată la regionalisme expresive şi familiare auditoriului. Spiritul polemic imprimă stilului o tensiune permanentă. Dar deosebit de elocvent devine **M.** în *Răspunsul la cârtirea care s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior...* (tipărit în 1814 într-o broşură nesemnată) – un patetic fragment autobiografic – sau în trei luări de poziţie împotriva unui critic vienez al *Istoriei pentru începutul…*, toate publicate în limba latină între 1814 şi 1816, traduse şi retipărite de Damaschin T. Bojincă în ediţia din 1834 a *Istoriei…..*, sub titlul general *Disputaţiile asupra Istoriei….* Aceste texte configurează imaginea unui polemist redutabil, iscusit în mânuirea cuvântului şi a argumentelor, cu o subtilă ştiinţă a minimalizării adversarilor şi a impunerii propriului adevăr. Indiferent de domeniu (inclusiv în corespondenţa cu congregaţia De Propaganda Fide sau cu episcopul Ioan Bob), **M.** scrie pagini vii, convingătoare, în care stringenţa logicii, inteligenţa inventivă, orizontul asociativ, subtilitatea deducţiilor, efervescenţa spirituală sunt dublate de o ironie ce incendiază discursul până la pamflet şi invectivă. Un ingenios joc al aluziilor şi insinuărilor, al disimulării, urmat brusc de revelarea adevărului, folosirea doctă a figurilor de stil, dar şi a expresiilor de coloratură populară definesc şi concretizează atitudini, idei, intenţii. Devenit memorialist în ultima parte a *Istoriei Besearicei…*, **M.** conturează un tablou afectiv al epocii, cu personaje prinse cu umor sau cu sarcasm. În fine, în postura de traducător, folosind o versiune italiană a scrierii lui Fénelon, dă în 1818 *Întâmplările*

lui Telemah, fiului lui Ulise (Odisseus), tălmăcire considerată o realizare la nivelul expresiei, poetică, fluentă. Graţie împrejurărilor, dar şi abilităţii sale, cărturarul a izbutit să-şi publice cea mai mare parte a operei, făcând-o astfel mult mai cunoscută şi mai eficientă decât lucrările celorlalţi mari reprezentanţi ai Şcolii Ardelene. Îndeosebi *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* i-a entuziasmat pe tinerii intelectuali, având un rol decisiv în formarea spiritului generaţiei paşoptiste. Ion Heliade-Rădulescu, Timotei Cipariu, George Bariţiu, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu se declară, cu pietate, fii spirituali ai lui **M.**, iar în Transilvania este întreţinut un adevărat cult pentru opera şi memoria sa.

Petru Maior [...] *dă nume unei însemnate epoci nu numai pentru că s-a integrat total spiritului ei, ci şi pentru că i-a putut întrezări devenirea, proeminenţele activei sale gândiri urcând până în pragul mişcării paşoptiste, spre a se înscrie apoi ca permanenţe în patrimoniul valorilor culturii româneşti. În succesiunea generaţiilor, aceste permanenţe au fost receptate ca atare, deşi fiecare din ele a redimensionat în maniera ei semnificaţiile scrisului lui Maior, în funcţie de fluctuaţia idealurilor şi a gustului propriu, în funcţie de modificarea raportului dintre operă – mereu aceeaşi – şi lector – mereu altul. Constantă şi definitivă a rămas însă imaginea cărturarului erudit şi a patriotului militant, încadrat unei generaţii eroice.*

MARIA PROTASE

SCRIERI: *Didahii adecă Învăţături pentru creaşterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morţi*, Buda, 1809; *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi*, Buda, 1809; ed. îngr. Elie Dăianu, Cluj, 1906; *Prediche sau Învăţături la toate duminecile şi sărbătorile anului*, I–III, Buda, 1810–1811; *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812; ed. îngr. Iordachi Mălinescu şi Damaschin T. Bojincă, Buda, 1834; ed. I–II, îngr. Florea Fugariu, introd. Manole Neagoe, Bucureşti, 1970; ed. pref. Gavril Istrate, Iaşi, 1990; *Istoria Besearicei românilor, atât acestor din coace, precum şi a celor din colo de Dunăre*, Buda, 1813; ed. îngr. şi introd. Ioan Chindriş, Bucureşti, 1995; *Răspunsul la cârtirea care s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior, autorului Istoriei ceii pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1814; ed. îngr. G. Bogdan-Duică, Cluj, 1923; *Animadversiones in recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia…*, Buda, 1814; *Reflexiones in responsum domini recensentis Viennensis…*, Buda, 1815; *Contemplatio recensionsis in valachicam anticriticam…*, Buda, 1816; *Orthographia romana sive latino-valachica*, Buda, 1819; *Dialog pentru începutul limbei române între nepot şi unchi*, îngr. Alex. I. Stoicescu, Bucureşti, f.a.; *Procanonul*, îngr. C. Erbiceanu, Bucureşti, 1894; *Scrisori şi documente inedite*, îngr. şi pref. Nicolae Albu, Bucureşti, 1968; *Scrieri*, I–II, îngr. Florea Fugariu, pref. Maria Protase, Bucureşti, 1976; *Protopapadichia*, îngr. şi introd. Ioan Chindriş, Cluj-Napoca, 1997; *Scripta minora (Ars literaria. Animadversiones. Epistolarium. Ultimae)*, tr., îngr. şi pref. Ioan Chindriş, Bucureşti, 1997. **Traduceri:** Fénelon, *Întâmplările lui Telemah, fiului lui Ulise (Odisseus)*, Buda, 1818.

Repere bibliografice: At. M. Marienescu, *Viaţa şi operele lui Petru Maior*, Bucureşti, 1883; G. Bogdan-Duică, *Petru Maior*, Cernăuţi, 1893; Iorga, *Ist. lit.*, III, *237–265*, *310–314*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *68–69*, *Ist. lit.* (1982), *62–63*; Popovici, *Studii*, I, *111–114*, *227–246*, *252–260*; Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, 1966, *128–133*, *187–207*; *Ist. lit.*, II, *57–66*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *312–316*, *590–591*; Cornea, *Originile*, *475–476*; Maria Protase, *Petru Maior – un ctitor de conştiinţe*, Bucureşti, 1973; I. Dumitriu-Snagov, *Românii în arhivele Romei*, Bucureşti, 1973, *passim*; Macrea, *Contribuţii*, *31–47*; *Dicţ. lit. 1900*, *535–538*; Serafim Duicu, *Pe urmele lui Petru Maior*, Bucureşti, 1990; Mazilu, *Vocaţia*, *131–139*; *Dicţ. esenţial*, *474–477*; Istrate, *Portrete*, III, *134–154*; Laura Stanciu, *Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760–1821)*, pref. Iacob Mârza, Cluj-Napoca, 2003; *Petru Maior și iluminismul Europei Centrale*, coordonatori Corina Teodor și Cornel Sigmirean, Târgu Mureș, 2011; Ursu, *Alte contribuții*, *108–125*. ***C.T.***

MAIORESCU, Ioan (28.I.1811, Bucerdea Grânoasă, j. Alba – 2.VIII.1864, Bucureşti), filolog. Este fiul unui ţăran care se numea Trifu, **M.** purtând acest nume până în 1837. După ce a semnat o vreme şi Maioreanu, pentru a sublinia înrudirea, prin mamă, cu Petru Maior, a adoptat definitiv numele Maiorescu. A urmat şcoala primară în satul natal, fiind înscris apoi la gimnaziul din Blaj, unde va absolvi în 1829 cursul de filosofie. Din anul următor devine student în filosofie la Cluj, apoi la Seminarul Central din Pesta, pe care îl termină în 1835. Din acelaşi an, primind o bursă, încearcă să obţină doctoratul în teologie la Colegiul „Sf. Barbara” din Viena, dar peste un an, nedorind să se dedice carierei preoţeşti, părăseşte oraşul. În 1836, trecând munţii, primeşte postul de profesor la şcoala din Cerneţi, în Mehedinţi. Căsătorit cu Maria Popasu, **M.** este numit din 1837 inspector şcolar şi profesor de istorie şi de „stilul naţional” la Şcoala Centrală din Craiova. Fire întrucâtva rigidă, greu adaptabilă, **M.** se distinge prin sinceritatea şi promptitudinea opiniilor, dar stârneşte şi multe antipatii. În 1838 tipăreşte în „Foaie pentru minte, inimă şi

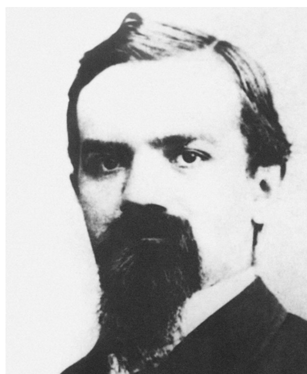

literatură” o violentă critică a vieţii culturale din Ţara Românească şi îşi atrage cu acest prilej numeroase inimiciţii. În 1842 va fi destituit din învăţământ. Chemat în Moldova, acceptă un post de profesor la Seminarul din Iaşi. Părăsindu-l însă în 1843, în urma unui conflict cu direcţia, se întoarce la Craiova, unde este repus în drepturi. În 1847 devine inspector al şcolilor din Oltenia. Izbucnind Revoluţia, **M.**, care întreţinea de mai multă vreme relaţii de prietenie cu unii dintre viitorii conducători ai mişcării, participă la evenimente. Trimis în Transilvania pentru a stabili legături între revoluţionarii din Ţara Românească şi cei de acolo, primeşte însărcinarea de agent al Guvernului Provizoriu pe lângă Dieta din Frankfurt, unde rămâne până la înfrângerea Revoluţiei din Principate, desfăşurând o intensă activitate diplomatică. Se stabileşte după aceea la Viena, hotărât să continue lupta pentru afirmarea şi susţinerea drepturilor românilor din toate provinciile la independenţa naţională. Este angajat translator la Ministerul de Justiţie din Viena, post din care e îndepărtat prin pensionare în 1857, din cauza activităţii politice, dusă prin memorii şi numeroase articole. În iunie–iulie 1857 întreprinde o călătorie la românii din Istria, pe care o va repeta în 1861. Despre această călătorie scrie *Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român*, lucrare editată postum de Titu Maiorescu, în 1874. În 1859 vine la Bucureşti. Profesor la Şcoala de la „Sf. Sava” şi director al Eforiei Instrucţiunii Publice, demisionar în 1861, iar din 1863 profesor la Şcoala Superioară de Litere din Bucureşti, alcătuieşte, împreună cu Florian Aaron, A.I. Odobescu, August Treboniu Laurian şi P.I. Cernătescu, proiectul de statut al Societăţii Literare Române (Academia Română).

M. a privit problemele de limbă şi de literatură pe care le-a luat în discuţie într-un larg ansamblu de factori culturali. Era adversar al imitării manifestărilor sociale specifice altor popoare, cerând adaptarea lor la condiţiile particulare ale societăţii româneşti. Prin energica afirmare a acestei opinii, el a fost unul dintre cei care au anticipat teoria junimistă a „formelor fără fond”, impusă chiar de fiul său, Titu Maiorescu. Intervenţiile sale, apărute, cea mai mare parte, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură” (1838–1850), urmăresc să combată formarea unei „culturi superficiale”, ai cărei germeni considera că au şi început să se manifeste în literatură, în limbă şi, în genere, în întreaga viaţă socială a vremii. Era de părere că o mare parte din literatura română imită literatura franceză mediocră, ceea ce denotă gustul rătăcit al publicului, judecata alterată a criticii, şi constată că sporirea numărului scriitorilor şi traducătorilor, al ziarelor şi revistelor, precum şi extinderea gustului pentru lectură sunt subminate de superficialitate şi de neadaptare la specificul naţional. A condamnat aspectele minore ale romantismului, pentru motivul că îndepărtează pe cititor de problemele vieţii practice, şi a recomandat studierea clasicilor Antichităţii greco-latine. Atras şi de problemele limbii literare, a adus câteva argumente în demonstrarea latinităţii limbii române şi în stabilirea unor premise pentru formarea limbii artistice. A dedicat o cercetare specială dialectului românesc din Istria, contribuind la întemeierea dialectologiei noastre.

SCRIERI: *Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român*, îngr. şi pref. Titu Maiorescu, Iaşi, 1874; ed. 2, Bucureşti, 1900; ed. îngr. şi pref. Nicolae A. Andrei, Craiova, 2001.

Repere bibliografice: George Bariţiu, *Ioan Maiorescu*, T, 1877, 14; V.A. Urechia, *Un episod din istoria culturii noastre*, CL, 1891, 6; I. G. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, Bucureşti, 1894, *67–104*; Vasile Mihăilescu, *O încercare de „Junime" a lui Ioan Maiorescu la Craiova*, Bucureşti, 1911; Nicolae Bănescu, Vasile Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, Bucureşti, 1912; N.A. Ursu, *Preocupările lingvistice ale lui Ioan Maiorescu*, ALIL, t. XII, 1961, fasc. 2; Marin Stoica, *Ioan Maiorescu,*, Bucureşti, 1967; Cornea, *Originile, 514–515;* I. Maiorescu, [*Scrisori către G. Bariţiu. 1838–1863*], în *George Bariţ şi contemporanii săi*, I, Bucureşti, 1973, *203–419*; *Dicţ. lit. 1900, 539–540*; Mănucă, *Analogii*, *266–276*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *24–27*; Nicolae A. Andrei, Paul-Emanoil Barbu, *Ioan Maiorescu (1811–1864)*, Craiova, 2003; Alina-Maria Dulău, Mihai C. Szilagy, *Ioan Maiorescu, ilustru fiu al satului Bucerdea Grânoasă*, pref. Ion Buzaşi, Bucureşti, 2008. ***D.M.***

MAIORESCU, Titu (15.II.1840, Craiova – 18.VI.1917, București), critic literar, estetician.

Numit la naștere Titu Liviu, este fiul Mariei (n. Popasu) și al filologului Ioan Maiorescu. Tatăl, fiu de țăran transilvănean, se înrudea pe linie maternă cu Petru Maior și era văr cu Timotei Cipariu. Mama era sora episcopului Ioan Popasu, cu origini aromâne, întemeietor al gimnaziului românesc din Brașov, reformator școlar, participant la Revoluția pașoptistă din Transilvania. Primele clase **M.** le urmează la Craiova (1846–1848), după care se mută împreună cu sora sa mai mare, Emilia, de care va fi foarte legat toată viața, la București, Brașov și Sibiu. După înăbușirea Revoluției, în care Ioan Maiorescu fusese puternic implicat, familia se refugiază la Blaj, sub protecția lui Avram Iancu, apoi la Brașov, unde rămâne câțiva ani. Înscris, în 1849, la clasa protodiaconului Iosif Barac, **M.** devine, un an mai târziu, elev al gimnaziului înființat chiar atunci de unchiul său, pe atunci paroh al Bisericii Sf. Nicolae din Șchei; aici îl cunoaște și pe Anton Pann. După numai un an pleacă împreună cu familia la Viena, unde Ioan Maiorescu – fost agent diplomatic al Guvernului Provizoriu pe lângă Dieta de la Frankfurt am Main – lucra acum în calitate de traducător în Ministerul Justiției. În „Foaie pentru minte, inimă și literatură" din 2 august 1851 apare nesemnat cuvântul rostit de **M.** la împărțirea premiilor la școlile românești. În octombrie 1851 tatăl său îl înscrie la Academia Theresiană din Viena, școală de elită pentru copiii de nobili și înalți demnitari. Meditat doar la matematică și latină, copilul învață singur limba germană până când, după numai un an, ajunge s-o stăpânească „eminent"; mai mult, va deveni limba intimității sale în jurnalul pe care-l ține din noiembrie 1855, cu unele întreruperi (suplinite din 1857 de *Epistolarium*, numit și *Korrespondenz*), până în mai 1917, însumând 44 de caiete. Tot în germană vor fi redactate și primele încercări literare: poezii sentimentale, efuzive, traduse din română în germană, comedii – *Die Blödsinnige* (1855), *Ein Lustspiel ohne Namen* (1856), *Das Becher...*, „o umorescă cu ilustrațiuni", alte texte comice în germană; scrise cu acuratețe, ele vor fi adunate pentru prima dată în volum mult după moartea criticului; alte încercări poetice, scrise la maturitate, au o notă meditativ-resemnată. Direcția preocupărilor i se schimbă definitiv prin întâlnirea cu filosofia („o știință *divină*") și, mai ales, cu logica: „Ea m-a adus să năzuiesc spre cea mai bună formulare a cugetării, spre o exprimare fără greșeli, scurtă, *adevărată*, spre o ferire de acele cuvinte umflate și goale, pe care tinerii sunt așa de aplecați să le întrebuințeze; ea mi-a insuflat întâi într-adevăr iubirea pentru o direcție de gândire de care *niciodată* nu mă voi despărți". Transcrie, în acest timp, pentru tatăl său memorandele redactate de acesta, ca „plenipotent al Principatelor", despre românii din Imperiul Habsburgic și articolele germane despre situația Principatelor în timpul războiului Crimeei. Între 1855 și 1858 beneficiază de o bursă acordată, prin unchiul său, de Episcopia Blajului, pentru a-și continua studiile; grație rezultatelor excelente, i se echivalase într-o lună anul de gimnaziu de la Brașov, fiind trecut direct în clasa a II-a. Studiază limbile franceză, engleză, italiană, latină și greacă, îi citește pe clasicii francezi, pe Shakespeare, pe scriitorii și filosofii clasici și romantici germani, formându-și astfel o solidă cultură umanistă; merge des la spectacole de teatru și învață să cânte din flaut. Își cultivă, de asemenea, sociabilitatea și își exersează talentul oratoric, care-l va impune mai târziu. Ambițios, cu

o impresionantă disciplină a voinței, adolescentul dornic să se afirme în fața colegilor aroganți („o să le arăt eu măgarilor de austrieci ce înseamnă un român”), luptă – o va face toată viața – cu propriile slăbiciuni, construindu-și o personalitate puternică; însemnările zilnice fixează elocvent procesul formării. Din perioada vieneză datează și primele traduceri: un fragment din Charles Dickens și o povestire de Jean Paul – *Noapte de Anul Nou*, trimise în ianuarie 1857, sub numele Aureliu, lui Iacob Mureșianu la „Gazeta de Transilvania”, însoțite de un text impetuos în care, pe lângă propuneri de îmbunătățire a ortografiei latinizante, îi elogiază pe clasicii antici, germani și englezi („spiritul cel adânc și fundamentale”), veștejind „ușurătatea și superficialitatea francilor”; a mai tradus din Lessing și Klopstock. În iulie 1858 va absolvi școala ca șef de promoție, apoi, după o scurtă vacanță în România, se înscrie, în noiembrie, la Universitatea din Berlin. Predă, o vreme, în diverse pensioane, acum dând și lecții particulare, după ce în 1856 dăduse lecții de desen în casa conților Coronini, unde se îndrăgostise de tânăra lor fiică Olga; ajunge apoi preparator în casa consilierului juridic Georg Kremnitz. Predă limba franceză Clarei, care îi va deveni soție, surorii ei Elena (care-l atrage mai mult) și fraților celor două, Hermann și Wilhelm (viitor medic al Casei Regale a României, căsătorit cu Mite/Marie Charlotte von Bardeleben). Pentru a-și scurta șederea la Berlin, se transferă la Universitatea din Giessen, unde i se acordă scutire de frecvență. Își susține aici doctoratul în filosofie în iunie 1859 („povestea asta cu doctoratul este o jucărie”), obținând *magna cum laude*; s-ar fi prezentat cu teza *Das Verhältnis*, de inspirație herbertiană. Herbartian e și *Fragment din tinerețea mea* (1858), unde **M.** își expune preferința pentru monarhia constituțională în defavoarea celei absolute și a republicanismului; textul, combinație reușită de eseu și epistolar filosofic adresat Olgăi Coronini, aparține unui autor deja format, care se mișcă dezinvolt în sfera ideilor generale, printre marile repere ale filosofiei și literaturii. Discursul are un caracter reflexiv-problematizant, iar dimensiunea moralistă, pe care nu o va părăsi niciodată, e mereu prezentă. În septembrie 1859 prezintă cu succes la Colegiul „Sf. Sava” din București prima sa lucrare amplă în limba română – conferința *Socialismul și comunismul din punct de vedere critic*, dezvoltată după *Socialismul și comunismul în Franța de azi*,

text al sociologului și economistului Lorenz von Stein. O lucrare unde, dincolo de perspectiva rezervată, **M.** evidențiază și „partea luminoasă” a socialismului premarxist. În octombrie 1859 pleacă la Paris, continuându-și studiile cu o bursă obținută, sub Al. I. Cuza, prin intervenția tatălui său, numit director al Eforiei Instrucțiunii Publice. În august debutase publicistic sub nume propriu în revista de popularizare a lui Iuliu Barasch, „Isis sau Natura”, cu articolul *Măsurarea înălțimii prin barometru*. În capitala Franței îl va cunoaște pe Theodor Rosetti, cumnat al lui Cuza, viitor junimist fondator și prieten de cursă lungă; îl cunoaște și pe Ferdinand Lassalle, care încearcă să-l atragă, fără succes, spre socialism; fără succes va fi și propunerea care i se face în vederea redactării unei reviste liberale la Hanovra. În decembrie 1860 își susține „briliant” licența în litere la Sorbona cu lucrarea *Einiges*

Philosophische in gemeinfasslicher Form, debitoare lui Feuerbach și lui Herbart, cu capitole despre psihologie, teism și ateism, moarte și nemurire, chestiuni sociale și trimiteri la Goethe, Schiller, Herder. Trei luni mai târziu prezintă, în cadrul Societății Filosofice din Berlin – al cărei membru corespondent era și la a cărei revistă („Der Gedanke”) trimisese câteva articole –, o conferință despre vechea tragedie franceză și muzica lui Wagner, reluată în aprilie la Paris, în Cercle des Sociétés Savantes. În noiembrie 1861 obține diploma de licențiat în drept cu teza *De jure dotium – Du régime dotal*. Din motive neclare, nu-și mai ia și teza de doctorat la Sorbona. Întors în țară, unde activitatea sa fusese bine receptată, **M.** începe la București, în decembrie, un ciclu de prelegeri publice, *Despre educațiunea în familie*, alcătuit „în lumina principiilor psihologice și estetice”, conferințe susținute până în primăvara lui 1862 și ironizate în „Lumina” de tânărul său adversar B. P. Hasdeu. Primește, după unele tribulații, la intervenția domnitorului Al. I. Cuza, un post de supleant la Tribunalul Ilfov, fiind numit peste un timp procuror; va păși, curând, și pe „marele făgaș al țelului vieții” pedagogice, în acord cu pregătirea sa. În noiembrie 1862 e numit director al Gimnaziului Central și al internatului din Iași, tot atunci fiind numit profesor la Universitatea ieșeană. Predă istorie universală, istoria filosofiei și logică, primul curs fiind intitulat *Despre istoria republicei romane, de la introducerea tribunilor plebei până la moartea lui Iuliu Cezar, cu privire specială la dezvoltarea economico-politică*. Nu va preda decât o lună, până la venirea lui Christian Tell ca ministru la Instrucțiunea Publică, fiind invitat de acesta să țină cursul de filosofie suplinit de Simion Bărnuțiu de la Catedra de drept public. În februarie 1863 i se ratifică însă titlul de profesor titular definitiv. Mai mult, tot acum e ales decan al Facultății de Filosofie a Universității din Iași, funcție pe care o va deține până în septembrie, când devine, la 23 de ani, rector al Universității ieșene pentru patru ani; în această calitate va ține înaintea domnitorului Carol I, în iulie 1867, un raport despre starea învățământului, în care constată că, deși din 1864 s-a mărit numărul școlilor, cel al școlarilor s-a împuținat. Redactează „Anuariul gimnasiului și internatului din Iași pe anul școlar 1862–1863”, unde include disertația *Pentru ce limba latină este chiar în privința educației morale studiul fundamental în gimnaziu*. Se căsătorise în vara lui 1862 cu Clara Kremnitz (mai întâi în rit protestant la Berlin, apoi în cel ortodox la București), iar în 28 martie 1863 se născuse fiica lor, Livia, care va ajunge domnișoară de onoare a reginei Elisabeta; **M.** are și un fiu, Liviu, născut în 1869, mort în 1872 de difterie; un fiu nelegitim – Georg Titus, conceput cu Mite Kremnitz – se va naște în 1876. În octombrie 1863 fusese numit de ministrul A. I. Odobescu și director al Școlii Preparandale „Vasile Lupu” de la Trei Ierarhi din Iași, în vederea reorganizării acesteia. Aici predă pedagogia, gramatica română, psihologia și compunerea, inițiind – prima oară în România – practica pedagogică a elevilor; printre cursanți s-a numărat și Ion Creangă. Intens preocupat de problemele lingvistice și de reformarea lor de la nivelul școlar cel mai de jos, **M.** publică manualul *Regulele limbei române pentru începători*, retipărit cu acordul său de Ion Creangă în 1879. Pe 10 februarie 1863, împreună cu Petre P. Carp și Vasile Pogor, inițiază, în sala Băncii Moldova, un ciclu de „prelecțiuni populare”, având în program conferințe despre „religia în popor”, „sunete și colori”, „aplicări la tragedia *Moartea lui Wallenstein*”, „individualitatea poporului și cosmopolitismul”, „socialismul și comunismul în Franța”, „mintea și inima”. În vara lui 1864, chiar atunci când murise tatăl său, **M.**, care fusese acuzator al lui B.P. Hasdeu pentru „imoralitatea” nuvelei *Duduca Mamuca*, devine el însuși victima unei campanii conduse de un adversar politic (Nicolae Ionescu, lider al „fracțiunii libere și independente”, atacat ca universitar impostor de **M.**), fiind acuzat de relații imorale cu o guvernantă a Școlii Centrale de Fete. La proces depun mărturie împotriva sa moașa Ana Câmpan și fiica ei, Veronica, fostă bursieră a școlii și proaspătă soție a viitorului rector al Universității ieșene, Ștefan Micle. Suspendat în octombrie din învățământ, **M.** e reintegrat în mai 1865, după achitarea pronunțată în februarie 1865. Între timp, în toamna lui 1863, pusese bazele, împreună cu Iacob Negruzzi, Theodor Rosetti, Petre P. Carp și Vasile Pogor, societății Junimea, al cărei lider va deveni în chip firesc. În ianuarie 1866 reușește să intre în Baroul de Iași, iar în noiembrie același an intră alături de alți junimiști în loja masonică Steaua României, „pepinieră pentru conservatori” (G. Călinescu). Va primi curând – în februarie 1867 – titulatura Companion și Maestru. După detronarea lui Cuza, pe care o întâmpină cu rezerve, susține, în paginile ziarului „Vocea națională”, unitatea tânărului stat

român și sprijină aducerea pe tron a prințului Carol, al cărui apropiat va fi până la sfârșit. Ca urmare a unui articol polemic (*Ce s-a întâmplat la Iași*), în care denunța amestecul Rusiei țariste, e provocat la duel de un separatist (N. Ceaur Aslan). Fracționiștii vor încerca, inutil, să obțină chiar eliminarea sa din listele electorale, prin contestarea cetățeniei române a „supusului transilvănean". Pe 1 martie 1867 **M.** scrie cea mai mare parte a cuvântului introductiv la revista „Convorbiri literare", oficiosul Junimii, iar în iulie, la doar 27 de ani, „tânărul bătrân" devine membru fondator al Societății Academice Române (viitoarea Academie Română). Demisionează însă destul de repede, în 1868, în urma disensiunilor cu reprezentanții orientării latiniste. Anterior înființase alături de mai mulți junimiști un institut particular, care va fuziona în 1879 cu Liceul Nou din Iași („una dintre gloriile învățământului particular al Moldovei, care n-a dispărut decât în 1907", scrie E. Lovinescu). Acuzat de vicii procedurale ca avocat, va fi destituit de la catedră de ministrul Cristian Tell, în urma unor intervenții ale adversarilor, dar e reîncadrat după ce P.P. Carp devine ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În aprilie 1870 are loc prima intrare oficială în politică a junimiștilor alături de guvernul conservator al lui Manolache Costache-Epureanu, care-i include însă doar pe Carp și pe Pogor, nu și pe **M.**, care va fi cooptat totuși un an mai târziu. Intrarea în Parlament, în mai 1871, ca deputat conservator precipită demisia din învățământ a criticului, ultima prelegere la Universitatea ieșeană datând din 15 noiembrie 1871. În 1874 **M.** se stabilește definitiv la București. Întrunirile Junimii vor fi găzduite în noua sa locuință de pe strada Mercur nr. 1, în care se va muta abia în 1879. Tot în 1874 (în aprilie) este numit Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în cabinetul Lascăr Catargiu, funcție din care își dă demisia în ianuarie 1876, după respingerea unui proiect de lege privind dezvoltarea învățământului științific. Ca ministru, s-a ocupat de reorganizarea învățământului rural și a celui universitar politehnic; a încurajat, de asemenea, învățământul real și școlile de meserii, a subvenționat școlile românești din Brașov, a sprijinit restaurarea bisericii de la Curtea de Argeș, a organizat publicarea documentelor din arhiva lui Eudoxiu Hurmuzachi (numindu-l secretar pe Ioan Slavici) și a introdus studierea limbii române în licee. E propus ca membru al asociației România Jună din Viena. În mai 1876 va fi numit agent diplomatic al României la Berlin ; renunță la funcție în iulie, imediat după ce parafează, spre satisfacția prințului Carol și a ministrului Mihail Kogălniceanu, acordul comercial cu Germania. Întors în țară, publică un manual de logică și, din ianuarie până în aprilie 1877, preia conducerea ziarului „Timpul". În momentul declanșării Războiului pentru Independență, se declară, ca și P.P. Carp, nefavorabil unei alianțe cu Rusia. Dificultățile nu-l ocolesc. E acuzat de liberali pentru acordarea, prin deturnare de fonduri și trafic de influență, a unor burse de studiu în străinătate (între alții, lui M. Eminescu și I. Slavici, dar și lui A. Lambrior, Spiru Haret, G. Panu, G. Dem. Teodorescu), scăpând de proces după alegerea sa ca deputat al Colegiului I Iași în ianuarie 1878. Pe fondul unei relații intime tensionate cu Mite Kremnitz, dar și al unei legături incipiente cu Ana Rosetti, apar neînțelegeri grave cu soția sa și crize de disperare, jurnalul consemnând intenția lui **M.** de a se sinucide sau de a emigra în America. Acuzat de A. D. Holban și de C. A. Rosetti pentru propagarea de idei filosofice „dăunătoare" (Schopenhauer), se apără însă eficient și ține, în septembrie 1878, un discurs de mare impact cu privire la Tratatul de Pace de la Berlin, tratat în urma căruia era consfințită cedarea Basarabiei de sud către Rusia și dobândirea Dobrogei. Momentul marchează un punct favorabil de cotitură în viața sa publică. În mai 1879, după o vacanță la Viena unde îl ia cu sine pe I.L. Caragiale, e ales, în concurență cu Vasile Alecsandri, membru în Adunarea Constituantă. În această calitate se poziționează ambiguu în disputele privind acordarea cetățeniei române locuitorilor necreștini, în special evrei. Revine, tot în mai, în Academia Română, iar în 1880 face parte, alături de B.P. Hasdeu, Alecsandri și N. Quintescu, dintr-o comisie pentru reforma ortografiei limbii române (al cărei raport îl citește în aprilie). Tot acum e ales vicepreședinte al forului academic, funcție pe care o va păstra până în 1884, fiind vicepreședinte încă un an, în 1886–1887. Și în plan politic poziția i se fortifică. Semnează, în februarie 1880, statutul Partidului Conservator; în martie e ales în Comitetul Central al partidului. În 1881 publică în „Deutsche Revue" un articol în care susține necesitatea unei alianțe între România și Puterile Centrale, pentru a bloca amenințările expansioniste ale Rusiei în drum spre Constantinopol. Mișcare strategică abilă, permițând apropierea

junimiștilor de liberalii lui Ion C. Brătianu (în 1883 **M.** va fi ales deputat cu ajutorul acestora). După proclamarea Regatului României junimiștii primesc trei posturi de ministru. Pe 30 martie P.P. Carp devine *de facto* lider politic al junimiștilor, rostind în Adunarea Deputaților discursul-program al noilor conservatori, intitulat *Era nouă*. În schimb, **M.** „revine în lumea literară după opt ani de catalepsie" (expresia îi aparține lui Iacob Negruzzi, folosită într-o scrisoare către Alecsandri). Pe baza scrierilor românești recent traduse în spațiul german, schițează, în articolul *Literatura română și străinătatea* (1882), prima teorie a specificului național în literatură. Viața personală rămâne în schimb tensionată, marcată și de boala Clarei (cancer ovarian). Prevăzând orientarea spre liberali a junimiștilor, se retrage din Partidul Conservator, constituind o grupare disidentă alături de P. P. Carp (numit agent diplomatic la Viena). În aprilie 1882 asistă, entuziasmat, la lectura în cenaclu a „frumoasei legende *Luceafărul*", iar un an mai târziu publică – în „Almanahul Societății Social-Literare România Jună" – un eseu esențial: *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare*. În același număr al revistei apare și *Luceafărul* eminescian. După doar câteva luni (august 1883) se vede însă nevoit să lanseze o subscripție pentru internarea într-un spital vienez a lui Eminescu, grav lovit de prima criză psihică; în decembrie îi va edita la Socec singurul volum antum (*Poesii*). Încurajează, politic, apropierea Regatului României de Puterile Centrale, iar în septembrie 1883 semnează în mare secret, împreună cu Carol I, I. C. Brătianu, P.P. Carp, D. A. Sturdza și Al. Beldiman, actul aderării României la Tripla Alianță. În noiembrie 1884, după o lectură de efect la Junimea, îl prezintă pe I. L. Caragiale la Palatul Regal, în prezența reginei, care va asista și la premiera piesei *O scrisoare pierdută*. În octombrie 1884 **M.** fusese reintegrat profesor de logică și istoria filosofiei la Universitatea din București. Ține, cu mare audiență, un curs de istorie a filosofiei germane, franceze și engleze în secolul al XIX-lea, centrat asupra pozitivismului francez, empirismului englez și idealismului german. Divorțează oficial în 1887 de Clara; aceasta va muri la Berlin în 1892. Se recăsătorește cu Ana Rosetti, sora soției lui Iacob Negruzzi; mai tânără decât el cu 14 ani, aceasta îi devenise inseparabilă încă din 1879. Numit din nou ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în martie 1888, în cabinetul junimist prezidat de Theodor Rosetti, demisionează din funcție pe 29 martie 1889. Sub ministeriatul său, se opusese expulzării adversarului socialist C. Dobrogeanu-Gherea, care va primi și cetățenia română în 1890. La șase luni după moartea lui Eminescu, pentru a cărui înmormântare își suspendă cursul de la Universitate, locuința lui **M.** găzduiește una dintre ultimele lecturi importante ale Junimii – drama *Năpasta* a lui I.L. Caragiale. Acesta se va îndepărta însă de fostul mentor, după ce-l acuză de intervenții nepermise în textele eminesciene și de partizanat excesiv în privința autorilor junimiști. Apogeul influenței academice maioresciene coincide cu declinul progresiv al Junimii și al „Convorbirilor literare", abandonate în 1895 de „secretarul perpetuu" Iacob Negruzzi. După polemica indecisă cu Dobrogeanu-Gherea (începută în 1885 și încheiată în 1894), în care unii au văzut o victorie *à la Pyrrhus*, se va dedica formării unei noi generații universitare de discipoli – esteticieni, filosofi, istorici și oameni de știință, între care Mihail Dragomirescu, P.P. Negulescu, D. Evolceanu, Simion Mehedinți, Pompiliu Eliade ș.a. Lor le va încredința „Convorbirile...", care devin astfel tot mai puțin relevante literar, deși găzduiesc la început nume ca Duiliu

Zamfirescu sau George Coșbuc. În 1890 liderul junimist este desemnat, prima oară, președinte al Secției literare a Academiei Române, funcție în care rămâne până în 1891, când proiectul său de lege a învățământului e respins de Senat; funcția o va mai ocupa în 1893–1894, 1902–1904, 1907–1909. În această calitate, se preocupă, între altele, de redactarea unor rapoarte de premiere a scriitorilor debutanți. Printre ei, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu și I. Al. Brătescu-Voinești. Pe Sadoveanu, apreciat la debut, îl va urmări îndeaproape, iar tânărului poet Panait Cerna îi intermediază în 1907 o bursă doctorală la Berlin. În această fază târzie a activității **M.** își nuanțează perspectiva asupra raporturilor dintre estetic și specificul național, insistând mai mult decât altădată asupra consubstanțialității lor. Ultima descoperire a criticului este Ion Pillat, pe care îl va publica în 1911 în „Convorbiri...". În ianuarie 1902 donase Academiei, prin intermediul lui I.A. Rădulescu-Pogoneanu, lada cu manuscrisele eminesciene (de care unii i-au reproșat că nu s-a atins deloc). În martie 1904, la insistențele corpului profesoral din învățământul mediu, prezintă raportul asupra ortografiei revizuite – un compromis între fonetismul pur și etimologismul pur, cu introducerea semnelor diacritice în grafia latină. Prin această decizie cardinală, la care participă B.P. Hasdeu, Ovid Densusianu și Ioan Bianu, era consfințit un efort de o viață. Anterior, ales rector al Universității bucureștene în octombrie 1892 și reales în 1895, demisionase în scurt timp din motive politice. În martie 1901 încearcă să renunțe la profesorat, dar continuă, la rugămintea ministerului, să predea până în martie 1909, când va fi pensionat la cerere; ulterior este sărbătorit la București, Iași și Viena. Tot în 1909, dezamăgit de „trădarea" protejatului și colaboratorului său Duiliu Zamfirescu, proaspăt ales în Academie, îi răspunde acid într-o ultimă intervenție critică semnificativă. Momente importante îi marcaseră cariera și pe tărâmul politicii. Numit, din nou, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în noiembrie 1890 (și ad-interim la Lucrări Publice), renunță la portofoliu în anul următor. Între iulie 1900 și februarie 1901 devine însă ministru de Justiție în cabinetul P.P. Carp, iar la sfârșitul lui decembrie 1910 ministru de Externe. Apogeul are loc pe 29 martie 1912, când **M.** primește de la Carol I conducerea Consiliului de Miniștri. Devenit premier și ministru de Externe, reușește să mențină neutralitatea României în timpul conflictului dintre Imperiul Otoman și Alianța Balcanică. După ce însă în iunie 1913 Bulgaria își atacă foștii aliați, România îi declară război, **M.** solicitându-i regelui mobilizarea generală. Trupele românești ajung până în apropiere de Sofia fără a întâmpina rezistență, iar în iulie **M.**, după încheierea celui de-al doilea război balcanic, prezidează la București, ca mediator, Conferința de Pace: o premieră în diplomația europeană, fără participarea marilor puteri. Conform înțelegerii cu I.I.C. Brătianu, epuizat, dar în culmea gloriei, se retrage din funcție în ianuarie 1914. Renunță și la șefia Partidului Conservator, pe care o căpătase în anul precedent. În 1914 moare, într-un sanatoriu din Heidelberg, soția sa, bolnavă de un cancer la sân pe care **M.**, prevenitor, i-l tăinuise. În 1916 moare la Berlin și Mite Kremnitz. Însingurarea din ultimii ani ai vieții, după ce își pierduse mai toți prietenii, indică un eșec existențial. Rămas în Bucureștiul ocupat de inamici, **M.** refuză ferm contactul cu oficialitățile. Grav bolnav de cord, își vinde casa din strada Mercur și se mută la nepoții Anei, Nicolae și Maria Racotă, fiind îngrijit de secretara sa, Olga Neuman. Însoțit de ea, pleacă pentru tratament în Elveția și la Viena (unde încă locuia sora sa, Emilia Humpel). Se stinge la București; va fi înmormântat în cimitirul Bellu, alături de tatăl său. La ceremonie a participat și fiul său natural, Georg-Titus Kremnitz, ofițer în armata germană de ocupație.

De la Ion Petrovici și E. Lovinescu s-a pus, contrafactual, întrebarea ce-ar fi fost cariera filosofică și general-culturală a lui **M.** dacă rămânea în Germania. În prima monografie importantă dedicată criticului, E. Lovinescu a dat un răspuns plauzibil despre ce-ar fi putut deveni: un foarte onorabil profesor de filosofie. I s-a reproșat lui **M.** lipsa unui sistem filosofic personal; unii adversari l-au acuzat chiar de plagiat. Însă, deși nu a fost creatorul unui sistem filosofic original, el a asimilat ideile timpului său trecându-le prin filtrul critic al propriei personalități. Legitimat precoce de studiile la Berlin, a devenit, la întoarcerea în România, liderul și ideologul Junimii, făcând din ea nu doar o societate literar-culturală, ci și un „grup de presiune" politică de orientare neoconservatoare. A fost, în această calitate, un mare constructor de politici culturale, impulsionând decisiv autonomizarea și profesionalizarea disciplinelor umaniste autohtone. Concepută ca o suită de prelegeri pentru un public german, *Einiges Philosophische...*

va stimula ulterior orientarea laică a învățământului filosofic ieșean. Studiile din epoca germană vor sta și la baza cursurilor de la Universitatea din Iași sau a prelecțiunilor populare. Revelator rămâne modul în care criticul se raportează la modelele sale filosofice. Idealismul platonician e fundamental, dar neostentativ. Din Schopenhauer nu preia, precum Eminescu, pesimismul metafizic, ci ideea contemplației dezinteresate. Iar traducerile din acest autor vizează îndeosebi scrieri de plan secund: *Despre filosofia la Universitate* (1870) și *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, tălmăcite fragmentar în 1872, apoi rescrise și publicate integral patru ani mai târziu în „Convorbiri literare". Influența lui Hegel, deseori invocată de comentatori, rămâne inferioară celei exercitate de Feuerbach sau de Kant, despre a cărui metafizică a ținut un curs la Iași și din a cărui *Estetică transcendentală* a tradus în paralel cu Eminescu. În schimb, impactul lui Herbart rămâne decisiv în perspectivă. Filosofia nu constituie, oricum, un scop în sine, ci un mijloc în vederea unui proiect cultural mai amplu, cu relevanță societală. „Spiritul filosofic", extins de Tudor Vianu asupra întregii activități a Junimii, e mereu subordonat la **M.** spiritului critic și oratoriei pedagogice. Ultimul cuvânt îl are, invariabil, moralistul public, de expresie sentențioasă și aforistică. Raționalist moderat și senzualist corectat prin pozitivism, liderul junimist a fost prin excelență adeptul unei filosofii practice, mefientă față de excesul de abstracțiuni. Ironizat ca „burghez" de G. Călinescu, pe **M.** idealul căii de mijloc l-a urmărit din prima tinerețe. Vorbea ușor și scria greu, observă E. Lovinescu, care subliniază claritatea „latină" a discursului maiorescian, văzând în el, nu fără îndreptățire, prima noastră mare proză de idei. O claritate elevată, de altitudine critică larg accesibilă, care definește un stil – maiorescianismul. În adolescență iubitorul de idei clare și distincte „prelucra" *Logica* lui Herbart și sistematiza prelegerile de logică ale lui Hermann Suttner, iar după absolvirea liceului începuse (și abandonase repede) un breviar de logică pentru elevii de la Theresianum. *Logica* sa, acuzată de plagiat (după John Stuart Mill) și apărată de Eminescu în presă, va fi un bun manual, cu influență masivă asupra multor generații de studenți. Întors din Germania, **M.** acordă o atenție sporită pozitiviștilor, senzualiștilor și empiriștilor (Auguste Comte, John Locke, David Hume, J.S. Mill, Herbert Spencer) și *Poeticii* lui Aristotel. Ion Ianoși a identificat, în prelegerile maioresciene de istorie a filosofiei din perioada târzie a activității lui universitare, o pondere crescândă a interesului pentru „filosofia științifică". Din păcate, criticul nu și-a transpus scriptic prelegerile; prea ocupat să explice sistemele altora, nu și-a elaborat un sistem propriu; interesat de psihologie, nu și-a elaborat o teorie psihologică (articolul *Din experiență*, publicat în 1888, constituie o sinteză eseistică a observațiilor în domeniu); iar teoriile literare (impersonalitatea artei, „realismul poporan") sau sociale („formele fără fond") sunt deductibile din ansamblul activității critice. Spirit pragmatic, de „terian ardelean" (cum l-a numit G. Călinescu), a subordonat întotdeauna teoreticul praxisului. Construirea și instituționalizarea primului canon critic al literaturii române moderne nu poate fi, în acest sens, separată de normarea limbii literare în acord cu limba „populară" vorbită. Opusă etimologismului scolastic al Școlii Ardelene și exclusivismelor neologizante, reforma ortografică maioresciană (implicând adoptarea grafiei latine în locul celei slavone) merge împreună cu ilustrarea ei literară prin excelența scriitorilor reprezentanți ai „direcției noi". Acest pragmatism meritocratic, manifestat inclusiv în selecția elitelor junimiste, aparține unui pedagog cultural de vocație, admirabil organizat și excelent organizator. Centrarea juvenilă pe importanța conceptului „relație" se va regăsi în relațiile pe care criticul le va stabili între toate domeniie acțiunii sale: instituționale, pedagogice, lingvistice, juridice, politice, literare, culturale. Studiul din 1861 conține de fapt în embrion întreaga sa acțiune viitoare. Când **M. s**crie „Filosofia este știința relației", „Psihologia este știința relației reciproce dintre reprezentări", „Știința relației conceptelor între ele se numește logica", „Metafizica e știința relațiilor dintre gândirea logică și conceptele de întrebuințare curentă", el enunță o *Weltanschauung* confirmată la maturitate în *Despre progresul adevărului...*: „Nu câte idei felurite ai adunat în memoria ta este lucrul cel mai important, ci importantă este legătura între idei". Expresie orală a unui sistem personal de gândire și acțiune critică, prelecțiunile populare au reprezentat un model de oratorie publică. **M.** a susținut la Universitate câteva zeci de asemenea conferințe, unele fiind consemnate în paginile „Convorbirilor literare". Primele tratează despre cărțile sacre ale omenirii – *Pentateuh*-ul lui Moise și *K-hagiur*-ul lui

	VIAȚA	OPERA
1840	**februarie 15** La Craiova se naşte Titu Liviu Maiorescu, fiul Mariei (n. Popasu) şi al lui Ioan Maiorescu, profesor şi filolog, fiu de țărani. Numele tatălui este Trifu, dar, fiind înrudit pe linie maternă cu Petru Maior, îşi schimbă numele, derivându-l de la ilustrul său înaintaş.	
1842–1843	Se mută cu familia la Braşov, apoi la Iaşi şi din nou la Craiova, urmând locul de muncă al tatălui, determinat să se perinde prin mai multe şcoli din Muntenia şi Moldova.	
1846–1848	Urmează şcoala primară la Craiova.	
1848–1849	Tatăl său ia parte la revoluția din Muntenia, citind la Craiova *Proclamația de la Izlaz*; e numit de Guvernul Provizoriu agent pe lângă Dieta din Frankfurt. În timpul revoluției familia Maiorescu trece prin momente de restrişte, obligată să se refugieze în Transilvania (Blaj, Sibiu, Braşov).	
1850	Intră la gimnaziul românesc din Braşov, înființat de protopopul Ion Popasu, unchiul său.	
1851	**octombrie** Este înscris elev la gimnaziul Academiei Theresiane din Viena, un colegiu de elită din Imperiu, pe care îl urmează mai întâi ca extern, iar din 1856 ca intern.	
1855	Primeşte burse din partea Episcopiei Blajului şi a Fundației Ramonțai pentru a-şi continua studiile la Viena.	**noiembrie** Face primele însemnări în jurnalul său intim. Scrie o piesă de teatru şi versuri în germană.
1857		Începe *Epistolarium*, o serie de scrisori adresate unor personaje importante din viața sa. Trimite la „Gazeta de Transilvania”, sub numele Aureliu, două traduceri, din Charles Dickens şi din Jean Paul.
1858	**iulie** Termină, primul din promoție, studiile la Academia Theresiană, unde reuşise să se impună prin rezultate şi atitudine. **noiembrie 9** Se înscrie la Universitatea din Berlin pentru studii de filosofie, dar şi pentru a urma dreptul.	
1859	Intră în legătură cu familia consilierului de justiție Georg Kremnitz, fiind angajat să predea lecții de franceză copiilor acestuia, între care Clara, viitoarea sa soție, şi Wilhelm, ulterior medicul regelui Carol I, căsătorit cu Mite von Bardeleben.	Ține la Colegiul „Sf. Sava” din Bucureşti conferința *Socialismul şi comunismul din punct de vedere critic*, text care atestă primele sale opțiuni în direcția conservatorismului.

iunie 25 Cu teza *Das Verhältnis* obține doctoratul în filosofie *magna cum laude* la Universitatea din Giessen.

august Debutează cu articolul *Măsurarea înălțimii prin barometru* în revista „Isis sau Natura”, apărută la București.

octombrie Cu o bursă acordată de Eforia Instrucțiunii Publice, ajunge la Paris, unde se înscrie la Sorbona pentru a studia dreptul. Aici se împrietenește cu Theodor Rosetti, frate al Elenei Cuza, soția domnitorului Alexandru Ioan Cuza, și mai târziu membru fondator al Junimii.

1860

Începe corespondența cu Theodor Rosetti.

Îi apare la Berlin lucrarea *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form* (deși pe copertă anul apariției este 1861, cartea a apărut cu un an mai devreme).

1860–1861

Grație unor manevre de dispense și echivalări ale diplomei sale din Germania cu cele cerute de sistemul francez, obține titlul de licențiat în litere, acordat de Sorbona. Încearcă, fără succes, și obținerea unui doctorat în litere la Paris.

Devine membru corespondent al Societății Filosofice din Berlin.

1861

Ține două conferințe, la Berlin și la Paris, subiectul fiind tragedia franceză și muzica lui Richard Wagner.

noiembrie 2 Își susține la Sorbona licența în drept cu teza *De jure dotium – Du régime dotal*. Se întoarce în țară, la București.

decembrie 10 Deschide la București un ciclu de prelegeri publice, *Despre educațiunea în familie*.

1862

iunie 2 I se acordă un post de supleant la Tribunalul Ilfov, unde în scurtă vreme va fi avansat procuror.

Se căsătorește cu Clara Kremnitz.

noiembrie–decembrie Își începe cariera în învățământ, fiind numit director al Gimnaziului Central din Iași și profesor de istorie universală la Universitatea din același oraș, unde va mai preda istoria filosofiei și logica.

Publică în anuarul gimnaziului ieșean studiul *Pentru ce limba latină este chiar în privința educațiunii morale studiul fundamental în gimnaziu*.

1863

februarie Funcționează ca decan al Facultății de Filosofie din Iași.

februarie 10 Inaugurează la Iași un ciclu de „prelecțiuni populare” care prefațează înființarea, peste un an, a societății Junimea.

Începe disocierea lui tot mai evidentă de exponenții Şcolii Ardelene, între care Simion Bărnuțiu.
Este numit membru în Comitetul de inspecție şcolară.
martie 28 Se naşte fiica sa, Livia Maiorescu.
Prinde contur conflictul cu B.P. Hasdeu, profesor la gimnaziul ieşean, pe fondul scandalului în care acesta era acuzat de incompatibilitatea dintre demnitatea morală cerută unui cadru didactic şi licențiozitatea nuvelei *Duduca Mamuca*.
octombrie Este ales rector al Universității ieşene în locul lui Nicolae Ionescu, lider al viitoarei „fracțiuni libere şi independente" şi adversar politic de durată al criticului. Tot atunci este numit director al Şcolii Normale (sau Preparandale) „Vasile Lupu", unde va preda pedagogia, gramatica română, psihologia şi compunerea (printre elevii săi de aici s-a numărat Ion Creangă).
Peste câteva săptămâni pleacă în Germania pentru a studia sistemul şcolilor normale.

1864

februarie 9 Se coagulează comunitatea intelectuală care va sta la baza societății Junimea, printr-un nou ciclu de conferințe, unde îl însoțesc, în calitate de conferențiari, Vasile Pogor și P.P. Carp. Li se alătură Iacob Negruzzi şi Theodor Rosetti; concomitent se inițiază mai multe reuniuni duminicale animate de discuții pe teme culturale.
primăvara Sub un nume dat de Th. Rosetti, se decide înființarea societății Junimea. Societatea îşi propune să continue seria „prelecțiunilor populare", să patroneze un cenaclu, să scoată o revistă care să reflecte judicios cultura literară şi ştiințifică a vremii, să modeleze şi să atragă personalități culturale de prim rang în epocă.

În vară începe împotriva sa o campanie de calomniere orchestrată de Nicolae Ionescu, urmată de un proces în care e acuzat de acte imorale săvârşite în incinta Şcolii Centrale de Fete, unde funcționa ca profesor. Ca martor al acuzării a apărut şi fosta elevă Veronica Câmpan, viitoarea poetă Veronica Micle.
august Încetează din viață tatăl său şi, câteva luni mai târziu, mama sa.
octombrie 9 Urmare a calomniilor, este suspendat din toate funcțiile deținute în învățământ.

		Publică, la Iaşi, *Regulele limbei române pentru începători*.
1865	**mai 27** Achitat în procesul care i se intentase, este reintegrat în învățământul universitar, ca profesor şi rector; îşi reia și postul de director la Şcoala Normală; totodată, e preşedinte al Comitetului de inspecție şcolară.	
1866	**ianuarie** Este admis în Baroul de Iaşi. Va deveni un avocat de frunte în dreptul civil şi comercial. După detronarea lui Cuza începe să se implice activ în politică în favoarea conservării Unirii; este şi de partea aducerii pe tron a unui principe străin. În acest scop, scoate jurnalul „Vocea națională" (apărut în doar opt numere, în aprilie şi mai). Un articol apărut aici îi atrage o provocare la duel, neconsumat însă. Devine, alături de alți junimişti notorii, membru al lojei masonice L'Étoile de la Roumanie, filieră care va facilita apropierea lui de conservatori. Întemeiază, împreună cu alți profesori, Institutul Academic (Liceul Nou).	Iese de sub tipar, la Iaşi, lucrarea *Despre scrierea limbei române*, unde atacă etimologismul ardelean.
1867		**martie 1** Apare la Iaşi, bilunar, revista „Convorbiri literare", director fiind Iacob Negruzzi; participă la elaborarea cuvântului introductiv. Aici îi vor apărea mai toate articolele, studiile şi traducerile.
	iulie 20 Este membru fondator al Societății Academice Române.	
		Publică articolul *Despre poezia română*, reluat în același an în volum cu titlul *Poezia română. Cercetare critică*, menit să acompanieze o antologie din poeții români realizată în cadrul Junimii.
1868	**ianuarie 16** Este înlăturat de la conducerea Şcolii Normale.	
		Îi apar în „Convorbiri literare" articolele *Limba română în jurnalele din Austria* şi *În contra direcției de astăzi în cultura română*, actul de naştere a teoriei formelor fără fond. Iese de sub tipar lucrarea *Contra şcoalei Barnuțiu*, etalon al permanentului conflict cu ardelenii şi cu „fracționiştii".
1869		Publică articolul *Observări polemice*, unde ironizează „megalografia" unor autori care exagerau valoarea scrierilor româneşti în raport cu marile opere ale culturii universale.
	august 9 Se naşte fiul său, Liviu Maiorescu, care va trăi doar trei ani. **octombrie** Demisionează din Societatea Academică Română, pe care o vede ca redută a	

etimologismului ardelean şi a „formelor fără fond”. Va reveni în rândurile academicienilor abia peste zece ani.

1871 **mai** Este ales deputat în Parlamentul României pe listele conservatorilor, intrând astfel şi în viața politică, unde se va remarca în calitate de excepțional orator. Ca ideolog al Junimii, nu se identifică întotdeauna cu politica Partidului Conservator, atitudinea sa fiind punctată de distanțe oportune, atitudine pe care, cu alte ocazii, o va manifesta şi față de politica liberalilor.

În „Convorbiri literare” apare prima parte din articolul *Direcția nouă în poezia şi proza română*, continuat în 1872. După V. Alecsandri, „cap al poeziei noastre literare în generația trecută” şi deschizător de drum pentru noua generație, este remarcat, dintre poeții noi, M. Eminescu, „om al timpului modern” şi „poet, poet în toată puterea cuvântului”, căruia i se discută trei poezii, *Venere şi Madonă*, *Epigonii* şi *Mortua est*.

noiembrie 15 Ține ultima prelegere la Universitatea din Iaşi, de unde este demis în urma unor tensiuni avute cu ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, Christian Tell.

1872 Rosteşte în Cameră un discurs unde se pronunță pentru suplimentarea bugetului şcolilor normale, reale şi de meserii în dauna bugetului pentru învățământul superior, pe care, în lipsa unui învățământ elementar de calitate, îl consideră o „formă fără fond”.

Îl întâlneşte, pentru prima dată, pe M. Eminescu, pe care îl invită să participe la seratele Junimii.

1873 Publică un prim „studiu de patologie literară”, *Beția de cuvinte* (în volum *Beția de cuvinte în „Revista contimporană”*), urmat de al doilea, *Răspunsurile „Revistei contimporane”*, unde supune criticii scrieri de V.A. Urechia, G. Sion, Pantazi Ghica ş.a.

1874 **aprilie 7** Este desemnat ministru al Cultelor şi Instrucțiunii Publice în guvernul condus de Lascăr Catargiu.

Se stabileşte la Bucureşti.

Apare la Bucureşti volumul antologic *Critice.*

1875 Inițiază proiectul pentru restaurarea bisericii episcopale de la Curtea de Argeş, operă încredințată arhitectului francez Lecomte de Nouy. Printre succesele lui ca ministru

	se remarcă aducerea în țară a documentelor din fondul Eudoxiu Hurmuzachi şi adoptarea unei legi care mărea bugetul şcolilor româneşti din Braşov. Şi din postura de ministru l-a sprijinit pe Eminescu, acordându-i burse de studiu şi posturi finanțate de stat (director al Bibliotecii Centrale din Iaşi, revizor şcolar).	
1876	**ianuarie 28** Înaintează un complex proiect de reformă a învățământului care, nefiind votat în Senat, duce la demisia sa din postul de ministru. **mai** Este numit agent diplomatic la Berlin. **iulie** Odată cu venirea liberalilor lui Ion C. Brătianu la guvernare, renunță la funcție. Miniştrii conservatori fiind acționați în judecată de noua putere, el este acuzat, între altele, de a fi deturnat bani publici prin bursele şi ajutoarele băneşti acordate lui Eminescu şi lui Ioan Slavici. Peste doi ani liberalii vor renunța la procesul deschis miniştrilor conservatori. În viața de familie apar tensiuni tot mai adânci, marcate de distanțarea de soție şi apropierea de cumnata sa Mite Kremnitz, cu care are şi un copil nelegitim, Georg-Titus. Cade într-o depresie traversată de gânduri suicidare sau de exil în America. Reia, la Bucureşti, şedințele Junimii, aici stabilindu-se între timp Eminescu, Slavici, I.L. Caragiale.	Iese de sub tipar *Logica* – lucrare de tip manual pentru care G. Zotu îl va acuza în presă de plagiat după Kant, J.S. Mill ş.a., acuzații respinse de M. Eminescu. Publică în „Convorbiri literare” traduceri din aforismele lui Schopenhauer.
1877	**ianuarie–aprilie** Conduce ziarul conservator „Timpul”, unde publică editoriale până la izbucnirea războiului ruso–turc şi intrarea trupelor ruseşti pe teritoriul românesc, moment în care opțiunile lui politice antiruseşti intră în conflict cu cele ale conservatorilor, unii rusofili, alții doar spirite pragmatice.	
1878	Este ales deputat de Iași din partea opoziției conservatoare.	
1879	Se declară pentru revizuirea articolului 7 din Constituție aşa încât să fie acordate drepturi civile şi politice tuturor locuitorilor țării, indiferent de religie. Parlamentul a votat, în cele din urmă, nu pentru încetățenirea în masă a străinilor, ci pentru una condiționată, spre care a virat şi opinia liderului junimist. Călătoreşte cu familia la Viena, luându-l, pe spezele lui, și pe I.L. Caragiale.	Reia, în noua sa locuință din București, pe strada Mercur nr. 1, ședințele Junimii.
1880	Inițiază la Ateneul bucureştean un prim ciclu de conferințe publice.	Citeşte la Academia Română proiectul pentru o nouă ortografie.

	aprilie Reintrat în Academie, este ales vicepreşedinte al forului academic (până în aprilie 1884); va mai fi vicepreşedinte între aprilie 1886 şi martie 1887. Situația familială se complică iarăşi, în scenă intrând Ana Rosetti, cumnată a lui Iacob Negruzzi, care îi va deveni, mai târziu, soție.	
1881	Ca membru al Partidului Conservator condus de Lascăr Catargiu, pledează în publicația germană „Deutsche Revue" pentru apropierea statului român de Puterile Centrale. Se distanțează de conservatori în momentul în care, sub autoritatea lui P.P. Carp, se lansează programul politic junimist *Era nouă*, aceasta marcând disocierea junimiştilor de vederile partidului condus de Catargiu. Junimiştii se vor constitui într-o grupare politică distinctă, care nu va ezita să se apropie de liberalii lui Ion C. Brătianu.	
1881–1882		În „Convorbiri literare" se tipăresc articolele *Neologismele* şi *Literatura română şi străinătatea*, considerat textul care deschide discuția despre specificul național în artă şi literatură. La şedințele Junimii ajung să participe nu doar scriitorii de frunte promovați aici (Eminescu, Alecsandri, Slavici, Caragiale, Creangă ş.a.), ci şi foşti adversari, ca Hasdeu, George Barițiu ori Al. Macedonski. Acest eclectism ajunge să fie perceput atât ca o lăudabilă convergență a valorilor naționale, cât şi ca o degradare a spiritului critic promovat de junimişti.
1882	Demisionează oficial din Partidul Conservator. Merge la Londra pentru a fi alături de soție, operată de cancer.	**aprilie** Asistă entuziasmat la lectura „Luceafărului" eminescian.
1883	Este ales deputat. Publică în „România liberă" o scrisoare în care reia pledoaria sa pentru apropierea României de Puterile Centrale, în condițiile în care regele Carol I şi prim-ministrul I.C. Brătianu făcuseră demersuri concrete pentru aderarea statului român la Tripla Alianță. De la primele semne de boală ale lui Eminescu, se ocupă de tratarea acestuia atât în țară, cât şi la Viena, şi de reintegrarea sa în viața socială şi culturală (îi editează poeziile, îi găseşte un post de subbibliotecar al Universității din Iaşi).	În almanahul societății România Jună din Viena şi apoi în „Convorbiri literare" îi apare articolul *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare*.

		decembrie Publică şi prefațează *Poezii*, singura ediție antumă din scrierile lui M. Eminescu.
1884	Eşuează tentativele de formare a unui guvern liberalo-junimist. Reintră în învățământ, la Universitatea din Bucureşti, unde va preda logica şi istoria filosofiei.	
1885	Se distanțează de politicile liberale, criticând de mai multe ori guvernul lui Brătianu.	În „Convorbiri literare" apare articolul *Comediile d-lui I.L. Caragiale*, unde ia apărarea scriitorului împotriva acuzațiilor de imoralitate aduse pieselor sale. Revista „Convorbiri literare" este mutată la Bucureşti.
1886		Tipăreşte articolul *Poeți şi critici*. În articolul *În lături!* polemizează cu Aron Densuşianu, ostil „direcției noi" patronate de criticul junimist.
1887	Se desparte oficial de soția sa, Clara, care se stabileşte, împreună cu fiica lor, Livia, în Germania. Se căsătoreşte cu Ana Rosetti.	
1888	**martie** Este numit ministru al Cultelor şi Instrucțiunii Publice în guvernul condus de Theodor Rosetti, funcție din care va demisiona peste un an.	
1889		Publică în „Convorbiri literare" articolul *Eminescu şi poeziile lui*.
1890	Este desemnat preşedinte al Secțiunii literare a Academiei Române (până în 1891); va mai avea această funcție în 1893–1894, 1902–1904, 1907–1909. **noiembrie 16** Este din nou ministru al Cultelor şi Instrucțiunii Publice în guvernul condus de generalul Gh. Manu (va renunța la portofoliu în februarie 1891). Lucrează în continuare pentru legea instrucțiunii publice, proiect de reformă inițiat în 1875. Unele soluții propuse acum sunt calificate reacționare şi discriminatorii, altele au ecouri pozitive. Proiectul său de reformă cade în Parlament şi, odată cu el, guvernul din care face parte. E momentul în care abandonează „orice gând de legiferare în materie de şcoli".	Apare în traducerea sa volumul *Aforisme asupra înțelepciunii în viață* de Arthur Schopenhauer. Începe să pregătească succesiunea spirituală a Junimii şi a „Convorbirilor literare" către noua generație de literați şi filosofi considerați afini: Mihail Dragomirescu, Pompiliu Eliade, Simion Mehedinți, P.P. Negulescu ş.a.
1892	Fiica sa se căsătoreşte cu Eugen Dymsza, inginer lituanian de origine poloneză.	Ies de sub tipar două volume intitulate *Critice* (volumul al treilea este editat în 1893).

	octombrie Este ales rector al Universității din București (reales în 1895); va fi ales și senator al aceleiași instituții.	O polemică importantă este aceea din *Contraziceri? Mic studiu de strategie literară* și din *Asupra personalității și impersonalității poetului*. Adversarii săi, pe de o parte „Voința națională”, organ al liberalilor, iar pe de alta, socialistul C. Dobrogeanu-Gherea, sesizaseră o serie de „contradicții” între opțiunile politice și viziunile literar-estetice ale criticului. Conflictul de idei cu Dobrogeanu-Gherea, dus mai departe de discipolii celor doi critici, va avea o posteritate de anvergură în cultura română.
1895	Vizitează Rusia cu ocazia botezului nepoatei sale, fiica Liviei.	Tipărește *Copilul Eyolf*, traducere din teatrul lui Henrik Ibsen.
1897	Demisionează din funcția de rector pe fondul mișcărilor studențești antisemite, încurajate de guvernul liberal al lui D.A. Sturdza.	Publică primele două volume de *Discursuri parlamentare* (alte trei apar în 1899, 1904 și 1915).
1898	Sprijină în Senat legile reformiste ale lui Spiru Haret, ministrul liberal al Cultelor și Instrucțiunii Publice.	
1900	**iulie 7** Funcționează ca ministru de Justiție în guvernul P.P. Carp (până în februarie 1901, când guvernul demisionează).	
1901	**martie** Face o cerere de pensionare din învățământ, dar continuă să-și țină cursurile.	
1902	Donează Academiei Române manuscrisele lui Eminescu.	Apare articolul-pamflet *Oratori, retori și limbuți*.
1904		Înaintează Academiei un raport pentru modificarea ortografiei, care va fi acceptat.
1906		Prezintă la Academia Română și publică raportul de premiere a volumului *Poezii* de Octavian Goga.
1907		Semnează rapoartele de premiere pentru *Povestiri* de Mihail Sadoveanu și *În lumea dreptății* de I. Al. Brătescu-Voinești.
1908		Este tipărită în trei volume ediția completă *Critice*.
1909	Este pensionat definitiv la cerere.	Rostește răspunsul la discursul de recepție în Academie al lui Duiliu Zamfirescu, care, vorbind despre creația populară, dezvolta ideea lipsei de valoare estetică a acesteia. Poziția criticului este contrară celei a prozatorului și va marca ruptura dintre ei.
1910	Este sărbătorit la vârsta de șaptezeci de ani. **decembrie 29** Este numit ministru de Externe în guvernul P.P. Carp.	
1912	**martie 29** După retragerea lui Carp, ia conducerea Consiliului de Miniștri în două guverne de „colaborare” (în octombrie guvernul e	

	schimbat, însă rămâne sub conducerea sa, el deținând şi portofoliul Externelor), soluție care reuneşte facțiunile conservatoare ale momentului.
1913	**iulie** La finele celui de-al doilea război balcanic prezidează Conferința de Pace de la Bucureşti.
1914	**ianuarie** Îşi încheie cariera politică prin demisia guvernului său.
	aprilie 28 Moare la Heidelberg soția sa, Ana Maiorescu.
	La izbucnirea Primului Război Mondial, pledează pentru neutralitate.
1916–1917	Rămâne în Bucureşti şi refuză orice legătură cu armata germană de ocupație.
1917	**iulie 18** Titu Maiorescu se stinge din viață la Bucureşti.
	Este înmormântat în cimitirul Bellu.

Buddha; nu întâmplător toiagul lui Moise, care separă apele de uscat, e o metaforă a criticii maioresciene, iar serenitatea buddhistă, preluată via Schopenhauer, definește ideea contemplației estetice ca „înălțare impersonală". Urmează prelegeri despre *Critica rațiunii* (Kant), seria *Cercetări psihologice* din 1868 și 1869 (despre inteligență și pasiune, individualitate și egoism, importanța lumii interioare, frenologie și fiziognomie, moarte și imortalitate, progres, genialitate, elementul psihologic în politică, necesitatea ș.a.). Apoi, în 1871, ciclul *Semnele de cultură între popoare*, cu prelegeri despre religie și învățământul elementar, în care **M.** expune ideile evoluționismului englez și ale pedagogiei lui Pestalozzi. Despre religie are o concepție laică, apreciind utilitatea moralei creștine, dar considerând-o inferioară filosofiei și rezultat al spaimelor iraționale. Spirit secular, nu neapărat ateu, discipolul lui Feuerbach e un antropocentrist pentru care sediul sentimentului religios se află în interiorul eului, în psihologia individuală; cercetările sale frenologice, hipnotice și spiritiste au caracter experimental, pozitivist. Revine, în 1872, cu conferințe publice despre educație, viața practică și importanța jocurilor, iar în 1873 cu prelegeri din seria *Omul și natura*. Cea intitulată *Morală și știință* s-a păstrat în rezumat și a fost reprodusă în „Convorbiri...". Prelecțiunile se răresc mult în anii următori, *Deosebirile adevărului* (1879) și *Dezvoltarea pasiunilor* (1880) fiind printre ultimele. O conferință la Ateneul Român (*Darwinismul în progresul intelectual*), unde susține limitarea drepturilor femeilor în treburile obștești pe motivul inferiorității cerebrale, va fi combătută incisiv în revista „Contemporanul" din Iași de tânăra Sofia Nădejde. Atitudinea criticului nu era întemeiată doar pe datele unei antropologii pseudoștiințifice, ci și pe misoginismul schopenhauerian, foarte influent în critica de autoritate autohtonă. Elocința discursurilor parlamentare, reunite în cinci volume între 1897 și 1915, îl situează pe **M.** printre maeștrii autohtoni ai genului, alături de Mihail Kogălniceanu și de P.P. Carp. Introducerile mai importante vor fi reunite postum în volumul *Istoria contimporană a României (1866–1900)*, cu un titlu deloc maiorescian. Oratorul parlamentar are o elocință atică, impecabil servită de limpezimea silogistică și de disciplina concisă. Ea înfruntă timpul chiar atunci când ideile s-au fanat. Dacă discursurile sunt indispensabile pentru evaluarea omului public, scrisorile (*Epistolarium*) și prodigioasele *Însemnări zilnice* rămân indispensabile pentru cunoașterea omului privat. Lacunare în câteva momente de criză existențială, ele sunt, înainte de orice, opera unui observator moral. Inspirat probabil de goetheenele *Die Tagebücher*, jurnalul e

ulterior celui al adversarului său pașoptist C.A. Rosetti, dar anterior diaristicii berlineze a lui Iacob Negruzzi. Deși evită introspecția în favoarea consemnărilor exterioare, supravegheate, diaristul lasă totuși să se întrevadă natura sa pasională, slăbiciunile și exasperările care-l aduc, la un moment dat, în pragul sinuciderii. „Masca olimpiană" se vădește a fi, privită din acest unghi, o construcție dificilă, rezultat al luptei cu propriii demoni. Seducător, dar nu boem, sociabil, dar fără familiarități, cu o atitudine de *pater familias* imun la spiritul debutonat impus de Vasile Pogor la Junimea („anecdota primează", bătăile cu perne etc.), **M.** a fost – cum s-a observat – un spirit „victorian". Epoca domnitorului Carol I, suprapusă de G. Călinescu celei a afirmării spiritului junimist, e în definitiv compatibilă cu cea a reginei Victoria, iar influența conservatorismului anglo-saxon, cu evoluționismul și organicismul aferent, definește junimismul într-o măsură la fel de mare cu istorismul și filosofia clasică germană. Inclusiv Tocqueville, Comte, Hegel și Schopenhauer sunt citiți de Maiorescu în cheie antirevoluționară, iar *Istoria civilizațiunii în Englitera* a lui H.T. Buckle, *Originea speciilor* a lui Darwin, teoriile lui Mill și ale lui Herbert Spencer sunt lecturi-reper la Junimea.

Literar, **M.** a fost un admirator constant al romanelor lui Oliver Goldsmith și al celor scrise de Charles Dickens, ca și al prozei americanilor Mark Twain și Bret Harte, iar în poezie Edgar Allan Poe îi era o referință familiară. Prețuirea criticului merge preponderent către fondul clasic, armonic și echilibrat al romantismului și realismului, nu către „dezechilibrul" modern. În corespondența cu discipolul Mihail Dragomirescu criticul expune un punct de vedere format din tinerețe, în *Vechea tragedie franceză și muzica lui R. Wagner*: „Wagner se raportă la Beethoven ca Ibsen la Shakespeare sau ca Byron la Goethe. Minunată orchestrație, picanterie și efecte scenice, dar ideea fundamentală a unității poeziei cu muzica în operă e demonstrabil falsă. Laitmotivele și sărăcia de melodii sunt deplorabile. E un epigon-pigmeu pe lângă Beethoven. Byron, Ibsen și Wagner sunt moderni, Shakespeare, Goethe și Beethoven sunt eterni". Autonomia (și specificitatea) valorilor, separarea între frumos, adevăr și bine, între arta literară și politică, istorie, știință sau morală îi vin de fapt dinspre criticismul kantian. Separând arta de știință, **M.** separă estetica de epistemologie, artei fiindu-i atribuită intuirea directă, subiectivă, a naturii, iar științei abstractizarea generalizatoare. Obiectul artei este dat de pasiuni și sentimente, care sunt (precum ideile platonice) „eterne", iar influența ei asupra cititorului e morală în măsura în care îl face să se înalțe în lumea „ficțiunii ideale", înfrângându-și interesele egoiste. Sinceritatea recomandată artistului are în vedere evitarea imitației mecanice, privită ca expresie individuală a neadevărului. Ideea va fi extrapolată și în plan colectiv. Impersonalitatea, uitarea de sine sunt de sorginte schopenhaueriană și de filiație platonică. Paradoxul face ca acest spirit clasicizant să fie întemeietorul instituției criticii românești moderne, iar teoreticianul „formelor fără fond" să fie un importator al conservatismului evoluționist anglo-saxon. În *Aforisme etice, estetice și critice*, redactate între 1859 și 1862, se întâlnesc idei surprinzător de coerente despre „tehnica poeziei", dezvoltate în 1867 în articolul *Despre poezia română*, intrat în ediția *Critice* din 1892 sub titlul *Poezia română. Cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, prin distincția, mediată de F.T. Vischer, între „condițiunea materială" și „condițiunea ideală" a poeziei (Aron Densușianu îl va acuza, neavenit, de plagiat). Când, reproșându-i lui Lamartine obscuritatea stilistică și „mania" hegeliană a triadei, notează că „trebuie să-ți compari, în diverse timpuri, stilul pentru a remarca nebănuit de marea ta preschimbare", **M.** sună lovinescian *avant la lettre*. Ca și în cazul latinismului Școlii Ardelene, criticul constată degenerarea liberalismului pașoptist, care și-a îndeplinit rolul istoric. Epuizarea pașoptismului se manifestă deopotrivă în plan politic (prin frazeologie demagogică) și estetic (prin subproducții literare). Cu câteva excepții, între care *Asupra poeziei noastre populare* (unde elogiază, prin filtru clasic, antologia proaspătului aliat Vasile Alecsandri), primele articole maioresciene din „Convorbiri..." au un caracter polemic. După articolul inaugural *Despre scrierea limbei române* (1866; două părți vor mai apărea în 1873), în care enunță, pentru prima oară, intențiile de reformă a ortografiei și demontează, de pe pozițiile fonetismului militant, poziția filologică a „pedanților" Școlii Ardelene, publică în 1867 textul critic fondator *Despre poezia română*. În ediția din 1874, apoi în 1892, va apărea și cu prefețe adaptate momentului (de notat, în ediția 1892, formula „studiu elementar asupra poeziei române", cu o fină distanță autocritică). S-a observat paradoxul

Titu Maiorescu, Petre P. Carp și Alexandru Marghiloman

(„contradicția”) acestui conservator modern, care face *tabula rasa* din tradiția literară (și, prin extensie, din tradiția cultă autohtonă), pentru a întemeia, în jurul „direcției noi”, o nouă cultură și un nou proiect societal. În articolul *Observări polemice* (1869) combate nu doar concepția fonetică a lui Aron Pumnul, ci și lipsa de criterii axiologice a *Lepturariului rumânesc*, în care subproducțiile unor poeți minori sau nuli din trecut coexistă cu texte pașoptiste de valori diferite. Student la Viena, Eminescu îi va da lui **M.**, în 1870, o replică tăioasă, taxându-l drept „nihilist modern” și – semnificativ – își va începe colaborarea la „Convorbiri...” cu poemul *Epigonii*, în care celebrează canonul lui Aron Pumnul ca tradiție lirică autohtonă. Mefiența maioresciană la adresa tradiției va merge o vreme alături de relativa neglijare a istoriei în fața filosofiei, dreptului și filologiei; o atare atitudine poate explica în parte dezertarea unor tineri istorici valoroși (A. D. Xenopol, G. Panu) în direcția școlii istoriografice liberale. După 1880, prin apropierea de vechiul adversar B. P. Hasdeu, împreună cu care inițiază editarea arhivei Hurmuzachi, situația se schimbă totuși. Preocupările în materie se înmulțesc, pe măsură ce școala istoriografică pozitivistă a Junimii se îmbogățește cu reprezentanți notabili, precum D. Onciul sau Ioan Bogdan. Articole din 1868, precum *Limba română în jurnalele din Austria*, *Dreptul public al românilor și școala lui Barnuțiu* (reluat în volum sub titlul *Contra școalei Barnuțiu*), *În contra direcției de astăzi în cultura română* sau, un an mai târziu, *Observări polemice*, sunt modele ale genului polemic, atinse ulterior doar de replicile la adresa „Revistei contimporane” din *Beția de cuvinte în „Revista contimporană”* și din *Răspunsurile „Revistei contimporane”* (1873) sau, în 1886, de execuția la adresa lui Aron Densușianu și Andrei Mureșanu din articolul *În lături!*.

Lovinescu a subliniat, cel dintâi, marea artă a polemistului: artă cerebrală, apolinică, opusă afectivității lirice, dionisiace, a pamfletului. Iar G. Călinescu i-a urmărit, sagace, etapele: de la examenul „logic și gramatical” al gândirii adversarilor, cu care – va observa Nicolae Manolescu – nu intră niciodată cu adevărat în dialog, la încadrarea acestora „într-un lanț de necesități”, cazurile individuale fiind combătute de la înălțimea unei obiectivități și impersonalități științifice, de valabilitate universală. Cu o limpezime silogistică robustă, precisă, concisă, **M.** identifică punctele vulnerabile, le izolează cu cruzime, mărindu-le, apoi le execută cu o artă infailibilă a citatului compromițător și cu o altitudine ironică distrugătoare. Pe de altă parte, trece sub tăcere meritele, când ele există, atacând doar atunci când e sigur că are dreptate. „Nu e în chestie” – formulă intrată în folclor – desemnează flagrantul inadecvării și ridicolul oricăror subterfugii parazitare. Combătând „școala Bărnuțiu”, adică identificarea dreptului românesc cu dreptul roman, cu toate consecințele politice și economice, taxează necruțător viciile de logică ale preopinentului, inadecvarea, ignorarea evoluției istorice. Ostilă șovinismului xenofob, demagogiei și exceselor de orice fel, încurajând, în spiritul iluminismului liberal, „progresul societății românești prin toleranță și știință”, critica maioresciană respinge deopotrivă revoluționarismul ori nostalgiile reacționare în favoarea progresului gradual. Sinteză de organicism estetic, evoluționism social-istoric și relativism pragmatic, ea își extrage principiile din realitatea concretă, nu din scheme și formule prestabilite, ceea ce a inaugurat o „posteritate” prodigioasă și un canon literar național. Este o critică de întemeiere și îndrumare; democratismul „artei cu tendință” și populismul ruralist de la 1900, iraționalismul existențial și mistic al naționaliștilor interbelici, realismul socialist, metodologiile structuraliste și poststructuraliste nu au reușit s-o discrediteze. Originalitatea ei e, desigur, discutabilă. Elemente criticiste, prejunimiste au existat și la „Dacia literară”, și la „Propășirea”, iar câteva idei estetice fuseseră deja expuse de Radu Ionescu în serialul *Principiile criticei* din 1862. Meritul lui **M.** constă însă în a le da o coerență programatică

Filă din Jurnalul *lui Titu Maiorescu*

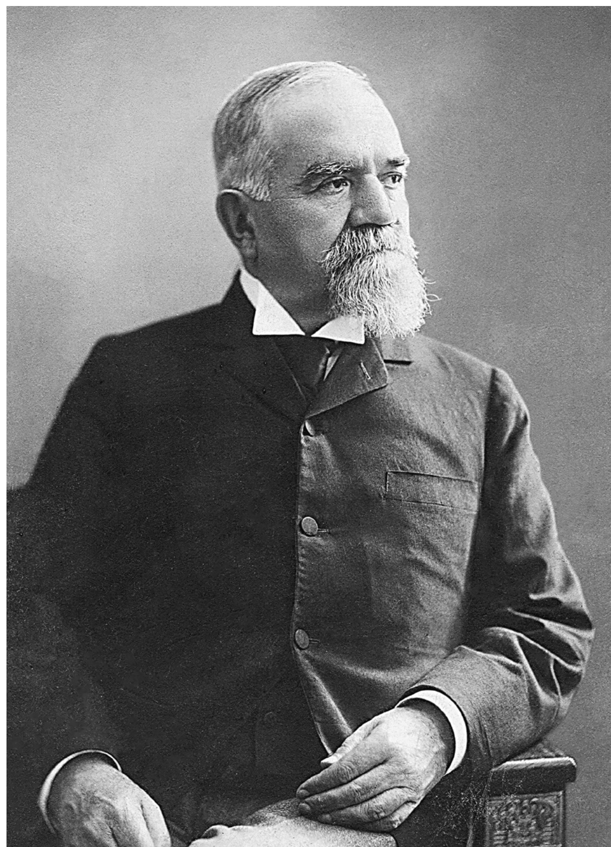
inexistentă anterior. Încercarea junimiștilor de a alcătui o antologie a poeziei române anterioare s-a soldat cu un eșec, concretizat în articolul-reper *Poezia română. Cercetare critică*, ocazie pentru autorul lui de a-și stabili propria „listă" canonică limitativă. Se află aici, condensată, o estetică maioresciană a poeziei, al cărei „adevăr" are un caracter eminamente subiectiv (centrarea pe subiect definind și sentimentul religios). Pornind de la definiția hegeliană a artei („frumosul cuprinde idei manifestate în materie sensibilă"), „condițiunea materială" a poeziei e asociată cu „imaginile sensibile", a căror „frumusețe primitivă" o diferențiază de proză. Este invocată, de asemenea, „justețea comparărilor". La rândul ei, „condițiunea ideală" va fi asociată fanteziei și, pe urmele doamnei de Staël, „nobilei inutilități" a artei, criteriile aferente fiind date de „mișcarea rapidă a gândirii" de la o idee la alta, de transfigurarea ideii prin exagerare subiectivă (implicând separarea ideii poetice de ideile ordinare), de gradația spre culminare a compoziției, în fine, de evitarea redundanțelor și a abstractizării. Exemplele din folclor, ca și considerațiile despre echilibrul organic al creațiilor populare, par să indice ideea unui clasicism sui generis. Diferența dintre „logica poeziei" și cea a prozei (sau a științei) se va întâlni și la antimaiorescianul Al. Macedonski, reformulată în altă cheie. Dacă însă obiectul poeziei – consideră **M.** – îl reprezintă pasiunile, rolul rațiunii e acela de a le domina. De combătut sunt excesul diminutival sau bombastic (asociate trivializării și declasării plebee), delirul verbal, inadecvarea, redundanța prolixă. Spre deosebire de Pogor, pentru care *ridendo castigat mores*, criticul ridiculizează impostura din perspectiva unui *spiritus rector*, cu o ironie severă, glacială. Va încuraja, și el, producțiile unor scriitori mediocri, dar numai în măsura în care aceștia nu se abat de la norma echilibrului clasic; sunt menționați N. Schelitti, Th. Șerbănescu, Matilda Cugler-Poni, Samson Bodnărescu, Anton Naum, C. Ollănescu-Ascanio, Lucreția Suciu, D. Petrino ș.a. Considerațiile estetice maioresciene – observă E. Lovinescu – „cad în domeniul bunului-simț comun; ele nu constituie principii absolute, ci sunt dominate de problema însăși a talentului". În aceasta stă de fapt valabilitatea lor, literatura nefiind o știință tare. Criteriile criticului au valoare preponderent relațională; ele ilustrează un etos al rigorii, clarității, elevației substanțiale și stăpânirii de sine, cu implicații nu doar literare. „Sinteza generală în atac" începe, în literatură, prin *Poezia română. O cercetare critică...*, text anticanonic, dar care anunță noul canon. Sesizând epuizarea estetică și uzura morală a pașoptismului, **M.** exagerează polemic, pentru a-și pune în valoare alternativa. Printre victimele colaterale se numără și nume de pondere, ca Ion Heliade-Rădulescu (față de care mentorul Junimii a manifestat o aversiune intratabilă). În *Direcția nouă în poezia și proza română* (1871–1872) bilanțul devine însă pozitiv, ilustrat prin destule nume: A. D. Xenopol, G. Panu, A. I. Odobescu, Ioan Slavici, A. Lambrior, N. Gane, Iacob Negruzzi (li se va adăuga și Ion Ghica). Prin intermediul familiei Negruzzi, Alecsandri se alăturase din 1867 Junimii, girând, cu autoritatea sa de poet național, gruparea și publicând în „Convorbiri literare" cele mai valoroase compoziții poetice, începând cu *Pasteluri*. În 1870 se alătură și Eminescu, principala achiziție din rândul noii generații de scriitori. **M.** îi taxează, pedagogic, „dezechilibrul" modern, evaluându-l însă elogios („...dar poet, poet în toată puterea cuvântului") și omologându-l astfel definitiv. Viitoarele vârfuri artistice ale Junimii – Slavici, Creangă, Caragiale – vor fi însă descoperite și aduse în cenaclu de Eminescu, critica maioresciană acționând ca instanță de acreditare. Generos cu apropiații, **M.** e în schimb drastic cu adversarii. În cele două „studii de patologie literară", *Beția de cuvinte în „Revista contimporană"* și *Răspunsurile „Revistei contimporane"*, sunt ridiculizați Petre Grădișteanu și V. A. Urechia. Mai târziu, în *Oratori, retori și limbuți* (1902), veștejește patologia discursurilor parlamentare, executându-și vechi inamici; semnificativă e, acum, citarea oratoriei lui Cicero prin Dimitrie Cantemir și Nicolae Costin, autori premoderni ignorați anterior. Pe linia aceleiași apropieri de tradițiile premoderne, în adaosul din 1908 la *Literatura română și străinătatea* vor fi repertoriate, elogios, „Arhiva istorică a României" și *Cuvente den bătrâni* de B. P. Hasdeu, *Crestomația...* lui Timotei Cipariu, studiile de slavistică ale lui Ioan Bogdan, cercetările documentare ale lui N. Iorga, *Bibliografia românească veche* a lui Ioan Bianu și Nerva Hodoș, contribuțiile filologice ale lui Ovid Densusianu, A. Philippide, Sextil Pușcariu, Moses Gaster ș.a. Criticul identifică în „beția de cuvinte" o maladie și a discursului public, simptomele unei carențe de caracter manifestate prin lipsa autocontrolului, a continenței intelectuale și a discernământului.

Tributară evoluționismului conservator, teoria „formelor fără fond” e legată de faza afirmării polemice a Junimii. Formularea ei explicită apare în articolul *În contra direcției de astăzi în cultura română*, dar se regăsește la toate nivelurile concepției maioresciene. Sinonim al inautenticității instituțiilor moderne imitate fără discernământ după cele apusene, „forma fără fond” e asociată unor „iluzii fără adevăr”; ea implică, așadar, lipsa de substanță, dezacordul între abstracțiunile importate superficial și emfatic și impostura celor care le deservesc. Afirmații precum „Nu numai că nu aduce un folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimicește un fond mai puternic de cultură. Și prin urmare vom zice mai bine să nu facem o școală deloc, decât să facem o școală rea...” au rămas, din fericire, netraduse în practică, deși proiectele maioresciene de reformă a învățământului public vizau desființarea unor instituții universitare, secții ale Academiei, conservatoare și școli de belle-arte. Totuși, a vedea aici un refuz al modernizării ar fi excesiv. **M.** e un liberal-conservator moderat, nu un tradiționalist reacționar. Diferența față de programul liberalilor nu vizează necesitatea reformelor, ci doar ritmul și substanța lor. Strategia graduală maioresciană, neviabilă politic, și-a vădit din plin valabilitatea în plan literar și lingvistic. Atât mania neologizantă, cât și pedantismul Școlii Ardelene sunt taxate drept „forme fără fond” în raport cu evoluția organică a limbii literare. Antilatinismul nu indică defel un antiardelenism. Dimpotrivă: articolul *Limba română în jurnalele din Austria* apără identitatea limbii române vorbite în Transilvania, Banat și Bucovina, combătând „germanizarea limbii prin traduceri literale”. Fiul lui Ioan Maiorescu s-a ocupat de difuzarea „Convorbirilor...” la românii de peste munți, a încurajat producția literară din Transilvania, a sprijinit revista „Tribuna” din Sibiu și a fost primit cu onoruri în societatea România Jună din Viena. Nepotul episcopului de Caransebeș a fost, în plus, un sprijinitor al bănățeanului Slavici și a dedicat singurele sale comentarii literare ample unor poeți dialectali bănățeni, precum Ioan Popovici-Bănățeanul și Victor Vlad Delamarina. O direcție semnificativă a proiectului său literar a constituit-o promovarea externă a literaraturii junimiste de vârf. Numeroși scriitori au fost, astfel, traduși și antologați în Austria și în Germania, unde lobby-ul junimist funcționa; doamnele din

apropierea criticului (Mite Kremnitz, Ana Rosetti, Emilia Humpel și Livia Maiorescu) îi vor fi alături ca traducătoare. Preocuparea pentru formarea (sub umbrela Junimii) a unor elite cu pregătire superioară s-a tradus prin sprijinirea materială a multor tineri colaboratori. Eminescu, Slavici, Caragiale, Coșbuc, A. D. Xenopol, Samson Bodnărescu, Spiru Haret, Eduard Gruber, Jan Urban Jarník, Duiliu Zamfirescu, Mihail Dragomirescu, C. Rădulescu-Motru ș.a. au primit burse în străinătate și au fost sprijiniți în carieră. Unii au fost promovați în Universitate sau în diplomație. Familiaritatea cu literaturile germană și anglo-saxonă, mai ales pe latura comunitar-idilică și moral-pedagogică, îl fac pe **M.** să schițeze în *Literatura română și străinătatea* o mică teorie a specificului literar național. O va ilustra, după 1900, și în raportul academic asupra poeziei lui Octavian Goga, dar mai ales în răspunsul adresat în 1909 lui Duiliu Zamfirescu în chestiunea „poporanismului în literatură", unde susține legitimitatea folosirii adecvate a materialului etnofolcloric ca inspirație pentru poeții și prozatorii culți. Autonomia esteticului se desparte aici, manifest, de „arta pentru artă", valoarea operei nefiind considerată „în sine", ci relațional. Materialul de inspirație (patriotic, social, politic) este secundar; contează doar valorificarea lui superioară și asimilarea la nivelul publicului educat. Acuzat de naționaliști ca antipatriot și cosmopolit germanofil, de fapt **M.** a fost întotdeauna un apărător al naționalității „în marginile adevărului". Ideea organicist-romantică potrivit căreia principala clasă productivă autohtonă o constituie țărănimea îl face să pledeze, la 1882, cauza „realismului poporan", ilustrat de proza semnată de Slavici și de Creangă. E. Lovinescu a identificat corect limitele acestui particularism, pe care nu se poate construi o teorie general-valabilă a romanului. Numai că **M.** nu acordă atenție romanului autohton, deși revista junimistă a găzduit, în etapa bucureșteană, publicarea principalelor romane ale lui Slavici și ale lui Duiliu Zamfirescu (*Mara*, *Viața la țară* ș.a.). Producția romanescă de până la 1890, urbană ca inspirație și în mare parte minoră, trece sub radarul exigenței sale. Un alt moment important în critica maioresciană îl constituie apariția articolului *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare*, unde e dezvoltată ideea schopenhaueriană a contemplației dezinteresate, idee regăsită doi ani mai târziu, în 1885, în apărarea dramaturgiei lui Caragiale (*Comediile d-lui Caragiale*), unde sunt combătute opiniile adversarilor privind „imoralitatea" autorului (moralitatea personajelor dramatice stând exclusiv în capacitatea lor de a ne transpune, dezinteresat, în lumea operei), iar opera caragialiană e considerată „cea mai puternică expresie a criticii sociale junimiste", cu o valoare ce transcende politicii și vizează universalitatea pasiunilor umane. Pe acest schopenhauerism clasicizat se grefează în 1889 efigia olimpiană a geniului din necrologul *Eminescu și poeziile lui*. Aici **M.** atinge, ca niciodată, un ton profetic: „Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a veșmântului cugetării românești". Se poate vedea în această evaluare finală o revizuire tacită în raport cu textul în care Eminescu era încă plasat în urma lui Alecsandri. Pe de altă parte, indicarea lui Eminescu drept far al literaturii viitoare implică istoricizarea lui Alecsandri. Dincolo de orice alte considerații, *Poeți și critici* (1886) rămâne important prin distincția între ceea ce Albert Thibaudet va numi „critica artiștilor" și critica instituționalizată. Poetul, opinează **M.**, e „părtinitor", autocentrat, capabil să accepte doar operele în care se regăsește; în schimb, criticul e „nepărtinitor", disponibil pentru o pluralitate de formule care nu-l implică. Viitorul a arătat însă că nu criticul profesionist, ci poeții, emulii eminescieni au văzut mai bine. Identificarea obiectivității critice cu „nepărtinirea" trimite la o metaforă juridică, ceea ce l-a făcut pe Gherea și pe emulii săi să acrediteze, ironic, ideea unei critici „judecătorești", mai târziu Lovinescu vorbind adesea despre „magistratură critică". A fost deseori acuzată, în cazul lui **M.**, evitarea analizei. Deliberarea analitică are loc în culise, iar procesul ei rămâne inaccesibil; mefiența față de *close reading* este însă o caracteristică a epocii, criticul mizând pe comprehensiunea cititorului. Dacă Eminescu și Caragiale beneficiază de comentarii speciale în momente-cheie ale afirmării și impunerii lor, despre Creangă și Slavici sunt emise doar considerații fugare. E drept: elogioase și relevante în context. Criticul este un specialist al citatului edificator și al judecății ferme, sentențioase. El nu „atacă" decât atunci când e sigur de victorie și se abține sau (în cazul lui Dobrogeanu-Gherea) își trimite în luptă discipolii când nu se simte

stăpân pe situație. Execuțiile la adresa lui V. A. Urechia din *Beția de cuvinte...*, a lui Aron Densușianu din *În lături!,* a lui Nicolae Ionescu și Giorgio Brătianu din *Oratori, retori și limbuți* au caracterul flagrantului delict, de natură să compromită o reputație. Excelența criticii maioresciene trebuie căutată mai ales în excelența retorică a polemicii de idei, în pregnanța retorico-argumentativă și în eficiența criticii de direcție („sinteză generală în atac"), urmând marile priorități ale câmpului literar și cultural. Sub acest aspect, **M.** rămâne – cu formula lui Paul Cornea – un „om al începutului de drum", iar analiza, fie de context ideologic și sociobiografic, fie de text, e considerată ineficientă, un balast dispensabil; analiza poate fi recuperată, eventual, din implicitul judecăților. În cenaclul Junimii au fost citite scrierile majore ale lui Eminescu, comediile și *Năpasta* lui Caragiale, „novelele din popor" ale lui Slavici, proze de Duiliu Zamfirescu și N. Gane, baladele și idilele lui Coșbuc etc. Filtrul evaluărilor maioresciene a fost însă mereu decisiv. Apetitul analitic al criticului e mai mare în scrierile de tinerețe, prejunimiste, care vădesc pe alocuri un semiotician *en herbe* al limbajului. Însemnările zilnice, relatările memorialiștilor, prelegerile și cursurile, corespondența pot da o idee suplimentară despre critica sa informală. *Eminescu și poeziile lui* oferă, de pildă, o imagine clasicizată apolinic a geniului romantic, o maiorescianizare a poetului, amendată de G. Călinescu prin examenul complet al operei și contestată mai târziu de „dionisiacul" I. Negoițescu. Însă evaluările din cenaclu, intervențiile pe textele eminesciene și mai ales scenariul cuprinsului din singurul volum antum al poetului spun mai mult despre interpretarea de substrat decât considerațiile critice anterioare. **M.** nu evită în articolele sale portretul moral (elogios sau satiric) și, acolo unde e cazul, elementul biografic. Importanța criticii sale stă, altminteri, în forjarea unor criterii nenegociabile de evaluare. „Întemeietorul" acordă atenție limitelor disciplinei, autonomia judecății de valoare ținând de etosul modern al specializării. Ca reprezentant al raționalismului postkantian, el a fost un creator de școală nu doar în critica literară (prin E. Lovinescu și post-lovinescieni) sau în estetică (de la Mihail Dragomirescu la Tudor Vianu), ci și în filosofie și logică (P.P. Negulescu, Ion Petrovici) sau în psihologie (C. Rădulescu-Motru), cu influență asupra disciplinelor juridice, istorice și lingvistice. Etosul junimist a avut un rol determinant inclusiv în normarea științelor exacte din România. Nu s-a subliniat îndeajuns faptul că **M.** a fost, în primul rând, un critic de sistem, un constructor dublat de un strateg. Iar tăcerile sale sunt la fel de importante ca și intervențiile. Când recunoaște în adversari valori autentice, imposibil de negat și, măcar în parte, compatibile cu propriul demers (ca în cazul lui Hasdeu), nu ezită să și-i facă aliați. Când se desparte însă de discipoli care îl „trădează" (de la A. D. Xenopol și G. Panu la Caragiale), rupturile devin ireconciliabile. În asemenea situații „conspirația tăcerii" (o strategie junimistă predilectă) este preferată intervențiilor polemice riscante. Doar Duiliu Zamfirescu, sprijinit decenii de-a rândul în carieră, îi prilejuiește o intervenție polemică de substanță după discursul de recepție al acestuia la Academia Română. Rigiditatea și partizanatul cenaclier i-au fost pe drept reproșate ideologului Junimii. Ele erau totuși inevitabile în gestionarea unei societăți cu asemenea personalități și obiective majore. Caracterul unificator se cere însă mereu evidențiat: **M.** a deschis Junimea către toate provinciile locuite de români, către formule literare dintre cele mai diverse; în rândurile ei se vor regăsi oameni din toate disciplinele, din pături sociale foarte diferite (inclusiv fii de țărani, precum Creangă și Slavici). După 1870 apar, tot mai mult, femeile scriitoare (Mite Kremnitz, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, Lucreția Suciu ș.a.). Modificările în timp ale gândirii maioresciene au loc, de regulă, nu prin (auto)revizuiri tranșante, prin rupturi asumate, ca la liberalul Lovinescu, ci prin adaptări, precizări, adaosuri și replieri tacite. Între replica adresată lui Duiliu Zamfirescu – care nega nu atât valoarea estetică a poeziei populare, cât autenticitatea valorificării ei în operele unor scriitori culți – și articolul din 1868 despre culegerea de folclor a lui Alecsandri diferențele sunt concludente. Ele vor fi argumentate, în 1909, prin exemple culese din alte literaturi: „Că nu poate fi vorba de fireasca atribuire a unui romantism exotic la figurile poporului românesc rezultă din analoaga înzestrare a sătenilor cu simțimintele cele mai înalte și delicate tocmai în schițele, nuvelele și romanele țărănești din acele literaturi occidentale, unde introducerea unei culturi străine la elementele autohtone este exclusă. Absolut aceeași notă vibrează în *Petite Fadette,* în *François le Champi*, în *La Mare au Diable* de George Sand, în figurile de pe țărmurile Rinului descrise de Auerbach, în țăranii lui Ganghofer din munții

Tirolului și chiar în vagabonzii lui Bret Harte din California”. Adecvarea formei la fond va fi invocată atât pentru legitimarea estetică a liricii populare, cât și a literaturii culte care o valorifică. Alteori însă tăcerea se dovedește o soluție mai prudentă. După ce, în 1892, Caragiale îl acuză de intervenții abuzive asupra manuscriselor eminesciene (în *Două note*) și de spirit partizan (în conferința *Gaște și gâște literare*, ținută la Ateneul Român), criticul nu se mai pronunță deloc public asupra lui. Ceea ce nu înseamnă că nu-l urmărește în continuare. În *Anii de ucenicie* (1944) M. Sadoveanu evocă, malițios, o întâlnire acasă la bătrânul critic, care ținuse să-l cunoască după ce în 1907 îi scrisese raportul de premiere la Academie; cu această ocazie **M.** îi mărturisește rezervele privind „negativismul” excesiv al lui Caragiale. Critica maioresciană diminuează însă sensibil odată cu oficializarea politică și academică a criticului – sau, altfel spus, pe măsură ce Academia și Universitatea devin tot mai dominate de influența lui. Generată de considerațiile maioresciene din *Comediile d-lui Caragiale* și din *Poeți și critici*, polemica cu Dobrogeanu-Gherea, amorsată de acesta prin articolul *Către d-nul Maiorescu* (1886), reluat în volum cu titlul *Personalitatea în artă*, și închisă printr-o replică maioresciană întârziată în *Contraziceri?* (1892), urmată de intervenția lui Gherea din *Asupra esteticei metafizice și științifice* (1894), rămâne indecisă. Combătând idealismul platonician al preopinentului, potrivit căruia arta e un colț al naturii văzut impersonal printr-un temperament individual, Gherea identifică o contradicție între afirmația din *Poeți și critici* potrivit căreia poetul trebuia să fie personal și ideea schopenhaueriană a emoțiunii impersonale care-l înalță în lumea ideală. Criticul junimist îl va combate, oțios, cu argumente logice. Problema centrală este însă dată de conflictul dintre idealismul autonomist-estetic și materialismul științific, heteronomist. Gherea nu neagă, totuși, importanța esteticului, ci pledează în favoarea caracterului său social și a „tendinței” ideologice inevitabile. La rândul său, **M.** nu neagă importanța inspirației sociale, politice sau patriotice, ci o subordonează transfigurării artistice și contemplației dezinteresate. Cu toate deficiențele sale, Gherea este însă, la 1890, omul momentului. Critica lui analitică indică o etapă nouă în evoluția disciplinei. Dacă pe Eminescu, Caragiale, Coșbuc i-a omologat **M.**, Gherea i-a impus în conștiința publică prin studiile sale sociologice; a sprijinit, de asemenea, literatura naturalistă a lui Caragiale & Co, în timp ce criticul de la „Convorbiri...” s-a arătat, pe ansamblu, defavorabil naturalismului, cu al cărui „dezechilibru” demofil nu consuna defel. Lăsând la o parte traducerile din Goethe (partea I din *Faust* în 1870), Byron (1884) și Ibsen (*Copilul Eyolf*, 1895), tălmăcirile lui **M.** din nuvelele lui Bret Harte și Pedro Antonio de Alarcón (1881) sau din suedezul Harold Selmer Greth (*Vechilul moșiei Sialka*), însemnările de lectură din jurnal spun multe despre opțiunile realiste ale liderului Junimii. Adversar, deopotrivă, al estetismului simbolist, acesta îl aprecia totuși pe Maurice Maeterlinck, din care a tradus povestirea *La moartea unui cățeluș*. Un lucru e cert: așa cum poeții moderniști vor prelua descoperirile a doi rivali – Eminescu și Macedonski, critica de după 1900 va reuni, în combinații variabile, experiența maioresciană și cea gheristă. Rămâne deschisă chestiunea relativei indiferențe a autorului față de propria operă. Într-adevăr, **M.** n-a acordat prea multă importanță publicării de lucrări sistematice. El s-a dedicat însă

– admirabil – unui obiectiv mai important în context: construirea unei culturi mature şi competitive. A intervenit prin texte doar în momente-cheie, pentru a îndruma, sancționa, corecta și legitima. Opera maioresciană constă, de fapt, în totalitatea acțiunii publice a criticului.

Natura însăși a stilului maiorescian e clasică; elaborat prin eliminări și nu prin adaosuri successive, el pare de o extremă simplicitate; scos după multe operații de filtrare, se prezintă sub o formă de perfectă solubilitate și limpiditate. Apropiind orice idee de cetitor, el pare la îndemâna oricui; stil clasic de clarificator. Cu toate că formația lui intelectuală era aproape exclusiv germană, cu toate că teoriile lui sociale și estetice îi veneau din aceeași sursă, arta lui nu-i datorește nimic influenței germane. Maiorescu a fost un mediteranean, un greco-latin, un simplificator al metafizicei germane, într-un stil analitic mai apropiat de moraliștii francezi decât de metafizicienii germani. Marea lui admirație pentru Schopenhauer se explică și prin faptul că, prin specia talentului său, Schopenhauer a fost cel mai latin dintre filosofii germani… Latină, arta lui Maiorescu converge înainte de toate spre claritate; cu riscul oricărei simplificări și deci al unei pauperizări a substanței, ea reprezintă harta schematică dar definitivă a chestiunilor tratate fără nici o încărcare de incidente, fără digresiuni. E poate cel mai bun stil științific din câte avem, mânuit însă de un scriitor clasic, care nu se servește de un vocabular profesional, ci se folosește de limba oricui.

E. LOVINESCU

La originea lucrurilor unde, subiectiv, se găsește Maiorescu, teoria nu poate fi despărțită de practică. El însuși le acordă un interes egal, derutant pentru noi, care avem superstiția scrisului. Pentru Maiorescu însă, Discursurile parlamentare *stau pe același plan cu* Criticele, *reorganizarea învățământului național cu* Istoria contimporană, *editarea de manuale și anuare cu articolele polemice. Un discurs în Parlament și* Beția de cuvinte *sunt laturi ale unei opera unice, indivizibile; ministrul proceda la înființarea (sau desființarea) unei catedre determinat de același impuls adânc de creație care mișca imaginația vorbitorului politic sau pe a criticului; căci, în definitiv, traducerea unui aforism de Schopenhauer și rezumarea opiniilor unor pedagogi străini încetează a mai reprezenta la Maiorescu un simplu act cultural, devenind caracteristic pentru acela care se află în spatele lor.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*, Berlin, 1861; *Despre scrierea limbei române*, Iaşi, 1866; *Poezia română. Cercetare critică. Urmată de o alegere de poezii*, Iaşi, 1867; *Contra şcoalei Barnuţiu*, Iaşi, 1868; *Beţia de cuvinte în „Revista contimporană". Studiu de patologie literară*, Iaşi, 1873; *Răspunsurile „Revistei contimporane". Al doilea studiu de patologie literară*, Iaşi, 1873; *Critice*, Bucureşti, 1874; *Critice*, I–III, Bucureşti, 1892–1893; ed. I–III, Bucureşti, 1908; ed. I–III, îngr. şi pref. I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1926–1930; *Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, I–V, Bucureşti, 1897–1915; ed. I–V, îngr. şi pref. Constantin Schifirneţ, Bucureşti, 2001–2003; *Istoria contimporană a României (1866–1900)*, îngr. şi pref. I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1925; ed. (*Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*), îngr. Stelian Neagoe, Bucureşti, 1994; *Însemnări zilnice*, I–III, îngr. şi introd. I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1937–1943; *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori. 1884–1913*, îngr. şi pref. Emanoil Bucuţa, Bucureşti, 1937; *Gedichte*, îngr. şi pref. I.E. Torouţiu, Bucureşti, 1940; *Jurnal* şi *Epistolar*, I–IX, îngr. şi pref. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Liviu Rusu, Bucureşti, 1975–1989; *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, 1978–1988; *Prelegeri de filosofie*, îngr. Grigore Traian Pop şi Alexandru Surdu, pref. Grigore Traian Pop, Craiova, 1980; *Scrieri din tinereţe*, tr. Alex. Ionescu, Radu Stoichiţă, Ion Herdan, Tudor Vianu şi I.E. Torouţiu, îngr. şi pref. Simion Ghiţă, Cluj-Napoca, 1981; *Scrieri de logică*, tr. şi introd. Alexandru Surdu, pref. Sorin Vieru, Bucureşti, 1988; *Opere*, I–IV, îngr. D. Vatamaniuc, introd. Eugen Simion, București, 2005–2006. **Traduceri:** Arthur Schopenhauer, *Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă*, Bucureşti, 1890; ed. îngr. Domnica Filimon-Stoicescu, pref. Liviu Rusu, Bucureşti, 1969; *Patru nuvele*, pref. trad., Craiova, 1882; Henrik Ibsen, *Copilul Eyolf*, pref. trad., Bucureşti, 1895.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Studii*, I–II, *passim*; Ibrăileanu, *Spiritul*, *59–87*; Panu, *Junimea* (1943), I–II, *passim*; G. Bogdan-Duică, *Titu Liviu Maiorescu*, Bucureşti, 1921; Negruzzi, *Junimea*, *passim*; Soveja [Simion Mehedinţi], *Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1925; Mircea Florian, *Începuturile filosofice ale lui* T*itu Maiorescu*, CL, 1937, 1–5; Vianu, *Opere*, II, *142–183*, *318–366*, III, *373–374*, *387–403*, V, *75–82*; Constantinescu, *Scrieri*, III, *379–383*, *412–453*, *484–546*; Călinescu, *Opere*, III, *545–551*, *630–636*, IV, *193–207*, V, *43–55*, *669–672*, VI, *626–628*, VII, *356–370*, *550–552*, XI, *96–108*, *246–253*, *259–262*, *327–330*, *560–569*; Munteano, *Panorama*, *38–45*; D. Caracostea, *Semnificaţia lui Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1940; Al. Dima, *Afinităţi elective: Titu Maiorescu şi Goethe*, Bucureşti, 1940; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, I–II, Bucureşti, 1940; Ion Petrovici, *T. Maiorescu*, Bucureşti, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *343–365*, *Ist. lit.* (1982), *397–419*; E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi contemporanii lui*, I–II, Bucureşti, 1943–1944; E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *149–178*; Nicolae Manolescu, *Contradicţia lui Maiorescu*, Bucureşti, 1970; George Ivaşcu, *Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1972;

Domnica Filimon, *Tânărul Maiorescu*, Bucureşti, 1974; Gafiţa, *Faţa lunii*, *65–147*; Simion Ghiţă, *Titu Maiorescu filosof şi teoretician al culturii*, Bucureşti, 1974; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *passim*; Ornea, *Junimea*, *passim*; Eugen Todoran, *Maiorescu*, Bucureşti, 1977; *Titu Maiorescu şi prima generaţie de maiorescieni*, îngr. Z. Ornea, Filofteia Mihai şi Rodica Bichis, pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1978; Drăgan, *Lecturi*, *9–176*; Mănucă, *Argumente*, *101–158*; Liviu Rusu, *Scrieri despre Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1979; *Dicţ. lit. 1900*, *540–547*; Virgil Vintilescu, *Polemica Maiorescu–Gherea*, Timişoara, 1980; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *20–30*; Z. Ornea, *Viaţa lui Titu Maiorescu*, I–II, Bucureşti, 1986–1987; Petru Ursache, *Titu Maiorescu esteticianul*, Iaşi, 1987; Al. Dobrescu, *Introducere în opera lui Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1988; Holban, *Literatura*, I, *27–53*; Papu, *Scriitori filosofi*, *18–24*; Adrian Marino, *Pentru Europa: integrarea României*, Iaşi, 1995, *passim*; Nicolae Mecu, *Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1996; Ovidiu Cotruş, *Titu Maiorescu şi cultura română,* îngr. şi pref. Cornel Ungureanu, Piteşti, 2000; *Dicţ. esenţial*, *477–482*; Mănucă, *Principiile*, *passim*; Simion, *Ficţiunea*, III, *103–151*, *209–211*; Cornel Moraru, *Titu Maiorescu*, Brașov, 2003; Şiulea, *Retori*, *69–130*; C. Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu în faţa instanţei documentelor*, ed. 2, Bucureşti, 2004; Dascălu, *Germanitatea*, *75–113*; Constantin Schifirneț, *Formele fără fond, un brand românesc*, București, 2007; Simion, *Fragmente*, V, *489–492*; Manolescu, *Istoria*, *359–376*; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, *167–184*; Terian, *A cincea esență*, *469–477*; Zamfir, *Panorama*, I, *302–316.* ***P.C.***

MAIORESCU, Toma George (8.XII.1928, Reşiţa – 6.VII.2019, București), poet, prozator, eseist, publicist. Este fiul Boriskăi (n. Marosy) şi al lui Ştefan Mayer, funcţionar de bancă. Urmează şcoala primară la Reşiţa, gimnaziul şi liceul la Caransebeş şi Timişoara, luându-şi bacalaureatul în 1947, apoi Facultatea de Litere şi Filosofie la Cluj (1947–1948) şi Bucureşti (1948–1949), iar ulterior, ca bursier al statului român, Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1949–1954). După terminarea studiilor lucrează ca redactor la „Contemporanul" (1954–1971) şi ca redactor-şef adjunct la „România pitorească" (1971–1982). În 1990 devine preşedinte-fondator al Mişcării Ecologiste din România, membru în Consiliul Provizoriu al Unităţii Naţionale, iar mai târziu deputat. Editează, din 1990, în calitate de director, săptămânalele „Eco" şi „Eco magazin", după aceea lunarul „Ecosofia". Preocupat de problemele ecologismului, aspiră să fundamenteze o disciplină nouă, desemnată ca „ecosofie". Desfăşoară activitate didactică în cadrul Universităţii Ecologice din Bucureşti, ca titular al Catedrei de ecosofie. A debutat în presă în 1945, iar prima carte, placheta *Lespezi pe un veac apus*, i-a apărut în 1947. A colaborat la „Contemporanul", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Orizont", „Flacăra", „România liberă", „România pitorească", „Viaţa militară" ş.a. A publicat poezie, proză, reportaj, publicistică, eseistică, multe scrieri fiindu-i traduse (uneori de scriitori ca Evgheni Evtuşenko sau Pablo Neruda) şi editate în rusă, portugheză, germană, suedeză, hindi, franceză, neogreacă, turcă, spaniolă, ivrit, cehă, maghiară, bulgară şi esperanto, în România şi peste hotare. I s-au acordat numeroase distincții, între care Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1983), Ordinul Național Rio Branco în grad de Comandor (Brazilia, 2002), Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2003).

Ca poet, **M.** s-a exprimat în primele două decenii de activitate pe coordonatele liricii angajate politic, cu mesaj explicit antifascist, anticapitalist şi procomunist, conform ideologiei epocii. Pe lângă temele oficiale – lupta antifascistă ilegală, instituirea şi construcţia socialismului, glorificarea dezvoltării industriale, înfierarea imperialismului, dezarmarea etc. –, sunt „cântate" şi dragostea, peisaje evocatoare, locurile copilăriei. În anii '60, odată cu relativa relaxare a presiunilor ideologice, poetul se regăseşte pe sine şi procedează la o primenire a emisiei lirice. Momentul este marcat de apariţia volumului *Timp răstignit* (1969), prin care **M.** se manifestă ca modernist radical, neofuturist îndrăzneţ în ideaţie, exprimare şi chiar în grafie, recurgând la artificii tipografice de inspiraţie avangardistă. Cultivă versul alb, imaginea frapantă, uneori arborescentă şi contrariant bizară, un anumit pitoresc sau „exotism" al juxtapunerilor neaşteptate. Asemănarea cu avangarda rezidă mai ales într-o relativă truculenţă caleidoscopică, în ebuliţia imaginaţiei, în culoare, în zeflemeaua cumpătată, blândă, de fapt în recursul la bizarerii, la alăturări ciudate. Cu trecerea anilor, poetul îşi mai tempereazǎ întrucâtva avangardismul, abandonează îndrăznelile prea căutate, adoptând treptat o perspectivă melancolică, cu toate că dă expresie în continuare exasperării existenţiale şi nu renunţă la starea de căutare febrilă. Caracterizat de o mobilitate uimitoare, el are capacitatea de a recurge ocazional la gestul pastişei nobile, scriind poezii izbutite în maniera câte unui mare poet. Bunăoară, textul intitulat *Cu Nichita despre Nichita* e într-adevăr un poem „ca de Nichita" despre Nichita. Se poate spune că scrierile se articulează ca un lung poem,

prin care **M.** se străduieşte să-şi împărtăşească trăirile afectiv-intelectuale şi reflecţiile în marginea existentului. Cu şansa de a fi ascultat. Fiindcă, fără a fi un mare reformator în literatură, în ştiinţă sau în reflecţia moral-filosofică, el este un bun difuzor, un excelent tălmaci, raportor, comentator, *raisonneur* şi rezonator. Un reporter nu numai al peisajului fizic sau social şi istoric din ţinuturile îndepărtate străbătute cu diferite prilejuri, ci şi un „reporter" al propriei interiorităţi, ca şi al peisajului teoriilor şi doctrinelor ştiinţifice sau religioase etc. Contribuţia lui ca publicist, prin volumele de convorbiri, reportaje şi însemnări de călătorie, rămâne notabilă, cu observaţia că, la fel ca în poezie, textele din anii '50–'60 sunt marcate de scăderile decurgând din compromisurile specifice epocii. După eliberarea definitivă de acele compromisuri, scriitorul se manifestă – şi în proza, eseistica, publicistica sa – ca un promotor febril al procedărilor literare novatoare, hipermoderniste, menite constant acreditării unei viziuni şi unui mesaj de un umanism generos. Zborul imaginaţiei şi ingeniozitatea observării lumii din unghiuri mai puţin convenţionale se îmbină cu altitudinea meditaţiei morale. O menţiune specială merită *Ucigaşul şi floarea* (1970), un „antiroman aleatoriu şi poliţist în urmărirea ideii", un fel de parabolă ambiguă, cu instrumentar radical modernist. După cum semnala Mircea Iorgulescu, e o naraţiune de aparenţă absurdă, urmuziană, etalând, „o zeflemea sarcastică în marginea unor lucruri foarte grave: războiul, umilirea individului, tehnocraţia şi esenţa umană" ca expresie a „unei exasperări existenţiale, transpuse cu mijloacele grotescului şi ale absurdului". Eseistica lui **M.**, cultivată cu precădere în ultimele două decenii, nu e propriu-zis literatură, dar nici discurs ştiinţific sau filosofic în sens strict, şi nici publicistică obişnuită. Întrunind trăsături proprii fiecăruia dintre cele trei domenii, ea învederează în primul rând marca distinctivă a personalităţii care o enunţă şi de aceea se cere considerată în relaţie cu restul scrierilor.

SCRIERI: *Lespezi pe un veac apus*, Reşiţa, 1947; *Întoarcerea în patrie*, Bucureşti, 1955; *Călătorie prin vreme*, Bucureşti, 1956; *Ritmuri contemporane*, Bucureşti, 1960; *Unde se întorc cosmonauţii*, Bucureşti, 1962; *Ochii Danielei*, Bucureşti, 1963; *Paşi peste ape*, Bucureşti, 1965; *Zeii desculţi*, Bucureşti, 1966; *Dialog... cu secolul şi oamenii lui*, I–II, Bucureşti, 1967–1972; *Timp răstignit*, Bucureşti, 1969; *Ucigaşul şi floarea*, Bucureşti, 1970; *Operaţiunea 0,17. Escale mediteraneene*, Bucureşti, 1972; *Insula cu orhidee mov*, Bucureşti, 1973; *Jurnalul unei pasiuni*, Bucureşti, 1975; *Călăreţul albastru*, Bucureşti, 1975; *Hoinar pe meridiane*, Bucureşti, 1976; *La echinox de toamnă*, Bucureşti, 1977; *Fata din Piaţa Sfârşitului*, Bucureşti, 1980; *Singur cu îngerul*, Bucureşti, 1982; *O invitaţie romantică*, Bucureşti, 1983; *Răstimp între cuvinte*, Bucureşti, 1984; *Poeme*, Bucureşti, 1985; *Noapte bună, Săgetătorule!*, Bucureşti, 1989; ed. postfeţe Ion Biberi, Constantin Crişan, Platon Pardău, Bucureşti, 2005; *Strategie şi supravieţuire*, Chişinău, 1992; *Poezii – Poèmes*, ed. bilingvă, tr. Radu Cretzeanu, Andrée Fleury, Ion Matei şi Paul Miclău, Bucureşti, 1997; *Proze*, Bucureşti, 1998; *Îmblânzirea fiarei din om sau Ecosofia*, ed. 2, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 2001; *Sub 50 de stele*, Bucureşti, 2002; *Convorbiri în amurg*, Bucureşti, 2002; *Cinci jurnale de bord şi coroana de spini*, Bucureşti, 2003; *Între kilometrul zero şi Golgota*, Bucureşti, 2005; *Postdefinitive*, Bucureşti, 2005; *Prinţul metaforei la curţile metafizicii*, Bucureşti, 2008; ed. (*The Prince of Metaphor at the Metaphysics Court*), tr. George Anca, Charleston (Carolina de Sud, SUA), 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Solomon, *Elogiul pământului natal*, GL, 1955, 39; Dumitru Micu, [*Toma George Maiorescu*], CNT, 1960, 15, 1976, 13, RL, 1969, 28, LCF, 2005, 23, CLT, 2008, 49; Mircea Iorgulescu, [*Toma George Maiorescu*], RL, 1971, 4, LCF, 1972, 23; Valentin Taşcu, *„Ucigaşul şi floarea"*, TR, 1971, 16; Lucian Alexiu, *„Insula cu orhidee mov"*, O, 1974, 1; Dana Dumitriu, *Interpretări lirice*, RL, 1976, 13; Adrian Popescu, *„La echinox de toamnă"*, ST, 1978, 7; Cornel Ungureanu, *„Fata din Piaţa Sfârşitului"*, O, 1980, 5; Doina Uricariu, *Jurnalul unei demitizări*, LCF, 1980, 23; Adrian Popescu, *Sub semnul elegiei*, ST, 1983, 6; Ştefan Aug. Doinaş, *Cele şase cercuri ale lui Toma George Maiorescu*, RL, 1988, 52; Paul Miclău, [*Toma George Maiorescu*], LCF, 1998, 45, 2002, 16; Aurelian Titu Dumitrescu, *Când memoria devine iluzie*, VR, 1999, 1–2; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *34–36*; Boris Marian Mehr, *Dificultatea de a fi om*, „Realitatea evreiască", 2001, 150–151; Henri Zalis, *Solidaritatea implicaţiilor poetice*, CNT, 2005, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, *442–443*. ***N.Br.***

MAJTÉNYI Erik (19.IX.1922, Timişoara – 22.I.1982, Bucureşti), traducător. După terminarea a patru clase de liceu în oraşul natal, lucrează ca muncitor (1939–1940). În timpul dictaturii antonesciene este internat la Târgu Jiu pentru activitate antifascistă, iar în toamna anului 1944 va fi întemniţat din cauza originii sale pe jumătate germane. După eliberarea din închisoarea de la Jilava îşi începe cariera de ziarist la „Drapelul roşu" din Timişoara (1946–1948), apoi se mută la Bucureşti, ca redactor la săptămânalul „Ifjúmunkás" (1949–1954), la Editura Tineretului (1952–1953) şi la ziarul „Előre" (1953–1954). În anii 1955 şi 1956 este secretar al

Uniunii Scriitorilor din România, după care devine colaborator intern al revistelor „Igaz Szó" (1957), „Művelődés" (1958–1959), „Utunk" (1963) şi din nou la „Előre" (1964–1982).

Din literatura română **M.** transpune în limba maghiară din clasici precum Al. Vlahuţă (versuri, dar şi romanul *Dan*), B.P. Hasdeu (piesa *Răzvan și Vidra*), autori moderni (B. Fundoianu, Emil Isac, Magda Isanos) și din poeți contemporani (Eugen Jebeleanu, Maria Banuş, Mihu Dragomir, Radu Boureanu, Virgil Teodorescu). El însuși scriitor pentru copii, a dat versiuni la texte consacrate din literatura română a genului (G. Coşbuc, Petre Ispirescu, Tudor Arghezi, Gellu Naum, Nina Cassian ș.a.). A alcătuit, în colaborare, o cuprinzătoare antologie a literaturii maghiare până în pragul celui de-al Doilea Război Mondial, facilitând accesul cititorilor români la cunoașterea tezaurului clasic maghiar.

Traduceri: Eugen Jebeleanu, *Bălcescu*, Bucureşti, 1954, *Válogatott versek* [*Versuri alese*], Târgu Mureş, 1958 (în colaborare); Gellu Naum, *Kicsi Sári* [*Aşa-i lumea*], Bucureşti, 1956, *Zebegény, a Pingvin* [*Cartea cu Apolodor*], Bucureşti, 1963, *Zebegény újabb kalandjai* [*A doua carte cu Apolodor*], Bucureşti, 1964; Maria Banuş, *Válogatott versek* [*Versuri alese*], Bucureşti, 1956; Al. Vlahuţă, *Költemények* [*Poezii*], Bucureşti, 1957, *Hideg tűzhely mellett. Válogatott versek és próza. Dan* [*Lângă vatra rece. Versuri alese și proză. Dan*], Târgu Mureş, 1959 (în colaborare cu Kakassy Endre); Nina Cassian, *Nyávogó herceg* [*Prinţul Miorlau*], Bucureşti, 1958; Magda Isanos, *Versek* [*Versuri*], Bucureşti, 1959; Emil Isac, *Őszi ének. Válogatott versek* [*Cântec de toamnă. Versuri alese*], Bucureşti, 1962; Petre Ispirescu, *Ifjúságnak ifjúsága, élet, amely nem ér véget* [*Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte*], Bucureşti, 1962; Radu Boureanu, *Legszebb versei* [*Cele mai frumoase poezii*], Bucureşti, 1964; Mihu Dragomir, *Egyedül az űrben* [*Omul planetar*], Bucureşti, 1964; B.P. Hasdeu, *Răzvan és Vidra* [*Răzvan şi Vidra*], pref. Al. Piru, Bucureşti, 1967; B. Fundoianu, *A költő és árnyéka* [*Poetul şi umbra*], Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Éltető József și Lőrinczi László); Virgil Teodorescu, *Messziről messzire* [*Cât vezi cu ochii*], Bucureşti, 1975. **Antologii:** *Antologia literaturii maghiare*, II–IV, Bucureşti, 1966–1969 (în colaborare cu Lőrinczi László și Szász János).

Repere bibliografice: Szemlér Ferenc, *Eugen Jebeleanu, „Bălcescu"-ja Majtényi Erik fordításában*, UTK, 1954, 44; Antal Péter, *Magda Isanos, „Versek"*, IGZ, 1959, 11; Kis Gábor, *Alexandru Vlahuţă, „Hideg tűzhely mellett"*, IGZ, 1959, 11; Korda István, *Theodor Constantin, „Oszlik a sötétség"*, IGZ, 1962, 7; Máté Gábor, *Emil Isac magyarul*, KOR, 1963, 9; Kovács János, *Majtényi Erik*, LCF, 1964, 22; Popa, *Dicţ. lit.* (1971), *355–356*; Balotă, *Scriitori maghiari*, *309–313*; *Rom. magy. ir. lex.*, III, *451–453*; Fodor Sándor, *Majtényi Erik*, „Helikon", 2002, 2. ***O.K.***

MALAI, Toader (pseudonim al lui Toader Păunel; 5.XI.1890, Năduşita–Soroca – 20.X.1938, Tiraspol), poet. Este fiul lui Calistrat Păunel, ţăran. A urmat şcoala primară în satul natal, Școala Pedagogică din Chișinău și o școală pomicolă în Odessa. Arestat un timp pentru legături cu studenții revoluționari, lucrează după eliberare în sectorul agricol. În 1918 pleacă în Rusia, unde e angajat în administrația locală. Participă la războiul civil. Ulterior este redactor la gazete raionale din Slobozia şi Râbniţa, redactor literar la „Plugarul roşu" și „Moldova socialistă", traducător la Editura de Stat din Tiraspol ș.a. Duce o viață zbuciumată, marcată de numeroase privațiuni, ostilitate și amenințări. Acuzat de colaboraționism cu naționaliștii, cade jertfă represaliilor staliniste, la 8 octombrie 1938 fiind condamnat la moarte prin împușcare, hotărâre executată câteva zile mai târziu.

Două culegeri ale lui **M.** – *Oţelul viu* (1929) şi *Versuri alese* (1936) – conţin versificări ocazionale, cu caracter agitatoric bolșevic. Un anume interes prezintă doar amplul poem *Stejar Văluţă* (1931), în care autorul, valorificând modalităţi folclorice, evocă lupta haiducilor pentru dobândirea dreptăţii şi libertăţii. **M.** a mai publicat o carte pentru copii, *Ştefan Senin* (1930), şi mai multe traduceri din versurile lui Vladimir Maiakovski şi Demian Bednîi.

SCRIERI: *Oţelul viu*, Balta, 1929; *Ştefan Senin*, Tiraspol, 1930; *Stejar Văluţă*, Tiraspol, 1931; *Versuri alese*, Tiraspol, 1936; *Versuri alese*, pref. Petru Zadnipru, Chişinău, 1957; *Oţelul viu*, pref. Mihai Dolgan, Chişinău, 1978.

Repere bibliografice: Vasile Tolocenco, *Toader Malai*, în *Profiluri*, *389–393*; Mihai Dolgan, *Poezia sovietică moldovenească din anii '20–'30*, Chişinău, 1979, *passim*; Isac Grecul, *Din iureşul vieţii*, Chişinău, 1981, *135–143*; Anton Moraru, Nicolae Movileanu, *Calvarul sau Pagini inedite din viaţa lui Toader Malai*, „Nistru", 1989, 1; *Dicţ. Chişinău*, *339–340*. ***M.Dg.***

MALAMEN, Iolanda (28.IV.1948, Bucureşti), poetă, prozatoare. Este fiica Ştefaniei (n. Dumitrescu) şi a lui Gheorghe Malamen, medic. Urmează la Ploieşti Școala Medie nr. 3 şi Liceul „Mihai Viteazul", absolvit în 1965, şi studiază trei ani (1967–1970) medicina veterinară la Iaşi. Debutează cu poezii la revista „Cronica" în 1967, iar editorial în 1971 cu volumul

de versuri *Starea de grație*. A avut mai multe expoziții personale de pictură.

Poezia scrisă de **M.** începe prin a fi naivă şi sentimentală. Primele cărţi – *Starea de graţie*, *Călătorie în natură* (1973), *Pământ sub zăpadă* (1976) – reverifică resursele inervării lirice în decoruri naturale, solicitate pentru puritatea lor necomplicată şi facil de trecut în regim poetic: „Era ca o izvorâre, ca un semn de lumină/ ca o frunză plutind peste oricare altă frunză,/ iar sufletu-mi/ cânta auzindu-se până departe./ O, nici linia simplă nu te desfată,/ plângi cu fruntea atinsă de fragi,/ dar îţi cânt: era ca o dimineaţă/ aerul bun, respirat în patria bună". Apărut după o mare pauză editorială, de căutări, *Îngerul coborât în stradă* (1997) aduce o schimbare radicală, măcar în ceea ce priveşte construirea discursului. Din exclamativ, acesta devine mai interiorizat, mai puţin transparent, se narativizează, caută să semnifice într-o simbolistică mai opacă şi, tematic vorbind, revelează dispoziţii tanatice. Poezia arborează doliul şi se deschide către zone crispate, sumbre ale emoţionalului, autosugestionându-se în acelaşi timp în sensul fervorii onirice de tip *dark*: „El va veni şi ne va pregăti pentru Dincolo;/ s-au pregătit muribunzii extraordinari ce-şi dezveleau/ dinţii mărunţi şi încă sunau din dulcele corn, dar era/ cu putinţă să-mi povestească desfătarea din groapa cu vinişoare/ de cârtiţă – sărisem prin fereastra deschisă şi trebuia/ să intru în pielea lor, dar fără măsură desfătarea mea,/ iubirea mea acoperită de măslinul roditor mi-ai închis/ ochii pe jumătate; ţi-am strivit mila,/ rătăcirea mea a început odată cu rana". Formula este similară în *Triumful dantelei* (1997), doar că îşi pierde semnele de punctuaţie: „Întotdeauna spre ziuă uruie jucăria de gheaţă/ cu roţile bolnave/ de-acum am să frământ dantele potcovite cu mătase de carne/ vine pe urmele noastre Întunericul Libertăţii/adică rămăşiţele degetelor Oferta". Proza publicată de **M**. – *Eu, meseria de călău şi melancolica regină* (1998), *Felipe şi Margherita* (2000), *Casa Verdi* (2001), *Măcelul cămătarilor* (2002), *Scrisoarea lui Lavoisier* (2003), *Trilogia răului* (2011) –, poematică, precar sangvinizată epic, poate fi descrisă ca un flux discursiv fărâmiţat, cultivând bizareria sau fantasticul şi neevitând prolixitatea, chiar pe spaţii mici. Romanul *Antoniu şi Kawabata* (2007) urmărește relația dintre doi oameni ai străzii – unul intelectual, transformat în cloșard din proprie voință, celălalt un oropsit al sorții – și poveștile pe care primul le urzește pentru cel de-al doilea. Autoarea ambiționează să dubleze tema livrescă printr-o miză socială, documentând aproape jurnalistic lumea cerșetorilor. A realizat și câteva volume de interviuri, meritorii informațional, cu scriitorul româno-albanez Ardian-Christian Kuciuc – *Vremea locțiitorilor* (2003), cu Șerban Foarță – *Cozerii în lila* (2009), cu Tudor Țopa – *Literatura e un om fără milă* (2008), cu Péter Esterházy – *La început eram încă un om normal. Dialog cyberspaţial* (2010), cu mai toată suflarea scriitoricească – *Scris şi de scris* (I–V, 2005–2008).

SCRIERI: *Starea de graţie*, Bucureşti, 1971; *Călătorie în natură*, Bucureşti, 1973; *Pământ sub zăpadă*, Bucureşti, 1976; *O piatră albă pe o piatră neagră*, Bucureşti, 1978; *Floarea care merge*, Bucureşti, 1983; *Îngerul coborât în stradă*, Bucureşti, 1997; *Triumful dantelei*, Bucureşti, 1997; *Eu, meseria de călău şi melancolica regină*, Bucureşti, 1998; *A doua Islandă*, Bucureşti, 1999; *Felipe şi Margherita*, Bucureşti, 2000; *Casa Verdi*, Bucureşti, 2001; *Măcelul cămătarilor*, Bucureşti, 2002; ed. (*Alice în ţara crimei*), Bistriţa, 2006; *Scrisoarea lui Lavoisier*, Bucureşti, 2003; *Vremea locţiitorilor. Ardian-Christian Kuciuc în dialog cu Iolanda Malamen*, București, 2003; *Triumful dantelei*, pref. Bogdan-Alexandru Stănescu, Bucureşti, 2004; *Scris şi de scris*, vol. I–IV, Bucureşti, vol. V, București–Bistrița, 2005–2008; *Antoniu şi Kawabata*, Bucureşti, 2007; *Cozerii în lila* (dialog cu Șerban Foarță), Iași, 2008; ed. București, 2009; *Literatura e un om fără milă. Tudor Țopa în dialog cu Iolanda Malamen*, București, 2008; *Ironiada*, Bucureşti, 2009; *La început eram încă un om normal. Dialog cyberspaţial cu Péter Esterházy*, tr. Anamaria Pop, București, 2010; *Trilogia răului*, București, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Călătorie în natură"*, LCF, 1973, 22; Barbu, *O ist.*, I, *405–406;* Raicu, *Practica scrisului, 375–377*; Dana Dumitriu, *Visare, imaginaţie, melancolie*, RL, 1984, 5; Ioan Moldovan, *Deznădejde*, F, 1998, 3; Octavian Soviany, [*Iolanda Malamen*], CNT, 1999, 4, 36; Cistelecan, *Top ten*, *126–128*; Grigurcu, *Poezie*, II, *29–33; Dicţ. scriit. rom.*, III, *36–37*; Bianca Burţa, [*Iolanda Malamen*], OC, 2003, 157, 164, 2007, 389; Ion Bogdan Lefter, *Panorama scriitorimii române la început de secol XXI*, APF, 2009, 11. ***M.I.***

MALARCIUC, Gheorghe (6.VI.1934, Bursuc–Soroca – 30.XI.1992, Chişinău), prozator, dramaturg. Este fiul lui Pavel Malarciuc, ţăran. După ce termină Facultatea de Filologie a Universităţii din Chişinău (1956), lucrează ca redactor-şef al publicaţiei „Scânteia leninistă", şef de secţie şi redactor la Studioul Moldova-Film (1963–1969), iar din 1970 până la sfârşitul vieţii este corespondent pentru RSS Moldovenească (Republica Moldova) al săptămânalului

„Literaturnaia gazeta” din Moscova. Activist ecologist, fondează o mișcare și un partid cu acest profil. În 1984 i s-a conferit titlul Maestru Emerit al Artei.

M. debutează cu volumul de nuvele *Revedere* (1957). Caracteristica scrisului din anii de început este evocarea istorică de sugestie sadoveniană, având în centru personalităţi precum mitropolitul Varlaam sau Ion Creangă. Mihai Cimpoi crede că **M.** este „povestitorul agreabil care reactualizează blândețea sadoveniană cu o degajare în stil și o deosebită culoare de epocă în descriere”. Începând cu anii ’60, în pofida câtorva texte remanente, prozatorul îşi modifică radical tematica, aplecându-se, servil ideologiei oficiale, asupra figurilor de revoluţionari, cu precădere bolşevici, personaje configurate tezist: *Victoria Haei Lifşiţ* (1963), *Eroica* (1964), *Zile de foc, de apă şi de pământ* (1974), *Marsilieza* (1984). Procedează la fel şi în scenariile de film *Serghei Lazo* (1967), *Viscolul roşu* (1971) ş.a. Piesele *Nu mai vreau să-mi faceţi bine* (1963), *Evadarea din rai* (1964), *Cel mai bun om* (1974) ş.a. au fost puse în scenă la teatrele din Chişinău. Retorismul grandilocvent, caracteristic atât prozatorului, cât și scenaristului sau dramaturgului, este atenuat doar în cărţile pentru copii.

SCRIERI: *Revedere*, Chişinău, 1957; *Firicel de iarbă verde*, Chişinău,1959; *Graiul cifrelor*, Chişinău, 1959; *Din moşi-strămoşi*, Chişinău, 1959; *Copilul şi luna*, Chişinău, 1963; *La Piatra Cucului*, Chişinău, 1963; *Victoria Haei Lifşiţ*, Chişinău, 1963; *Ce mai minge grozavă*, Chişinău, 1964; *Eroica*, Chişinău, 1964; *Debut în teatru*, pref. Constantin Condrea, Chişinău, 1967; *Legende despre Lazo*, Chişinău, 1971; *Patru paşi pe harta Americii*, Chişinău, 1972; *Badea Cozma*, Chişinău, 1974; *Zile de foc, de apă şi de pământ*, Chişinău, 1974; *Scrisori din casa părintească*, Chişinău, 1980; *Lazo: Întâlnire cu eroul*, Chişinău, 1981; *Marsilieza*, Chişinău, 1984; *Scrieri alese*, pref. Andrei Hropotinschi, Chişinău, 1985; *Din moși-strămăși*, Chişinău, 1990.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Gheorghe Malarciuc*, în *Profiluri*, *394–397*; Andrei Hropotinschi, *Evoluția prozei contemporane*, Chişinău, 1978, *271–303*; Ion Ciocanu, [*Gheorghe Malarciuc*], „Nistru”, 1984, 2, „Moldova suverană”, 1993, 20 ianuarie; I.C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chişinău, 1986, *57–64*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *202–203*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *381–382*; *Dicț. Chişinău*, *340–341*. ***N.Bl.***

MALEV, Vera (5.X.1926, Chişinău – 28.I.1995, Chişinău), prozatoare. Este fiica Ecaterinei și a lui Ion Malev. A urmat liceul „Regina Maria” din Chişinău și a absolvit Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1961). Din 1966 este secretară a Comitetului Republican pentru acordarea Premiilor de Stat în domeniile literaturii şi artei. Este Maestru Emerit al Artei (1982), laureată a Premiului Național al Republicii Moldova (1996, post-mortem).

M. publică din 1947, când îi apar primele scrieri în revista „Octombrie”, iar editorial debutează în 1956 cu volumul *Meleag nesupus*, scris în litera și spiritul epocii, glorificând momente din cel de-al Doilea Război Mondial. Tematica aceasta o va preocupa şi mai târziu, fiind prezentă în povestirile *Zile de arşiţă* (1966) şi *Tăcere şi strigăt* (1977). Tendinţa de a renunța la clişee şi de a găsi alte soluţii artistice este vizibilă încă din romanul *Cântecul îşi face cale* (1961), unde, în dorinţa de a evita discursivitatea demonstrativă, autoarea imprimă epicului un elan romantic, dar şi în *Cumpăna* (1970). Totuși, romanul *Vârsta de argint* (1979) marchează o involuție, coborând la nivelul unei publicistici fade. Izbutit e romanul *Recviem pentru Maria* (1986), în care, bazându-se concomitent pe date arhivistice şi pe amintirile contemporanilor, pe intuiţie şi invenţie, pe real şi imaginar, prozatoarea reconstituie destinul cântăreţei de operă Maria Cebotari. **M.** şi-a exersat cu succes pana şi în domeniul literaturii pentru copii: *Prietenii mei* (1959), *Revedere* (1964), *Flori de dumitriţă* (1967) ș.a. Publicistica şi-a adunat-o în volumul *Paşii vremii* (1975).

SCRIERI: *Meleag nesupus*, Chişinău, 1956; *Prietenii mei*, Chişinău, 1959; *Cântecul îşi face cale*, Chişinău, 1961; *Zi de vară până-n seară*, Chişinău, 1962; *Revedere*, Chişinău, 1964; *Taina vechiului conac*, Chişinău, 1966; *Zile de arşiţă*, Chişinău, 1966; *Flori de dumitriţă*, Chişinău, 1967; *Cumpăna*, Chişinău, 1970; *Taina vechiului conac*, Chişinău, 1972; *Tăcere şi strigăt. Zile de arşiţă. Paşii vremii*, Chişinău, 1975; *Cumpăna. Cântecul îşi face cale*, Chişinău, 1976; *Tăcere şi strigăt*, postfață Andrei Hropotinschi, Chişinău, 1977; *Vârsta de argint*, Chişinău, 1979; *Scrieri alese*, I–II, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1984; *Recviem pentru Maria*, Chişinău, 1986; *Noi, cei vii*, îngr. Nadejda Malev, pref. Nicolae Rusu, Chișinău, 2006.

Repere bibliografice: Nicolae Bileţchi, *Vera Malev*, în *Profiluri*, *399–406*; Andrei Hropotinschi, *Evoluţia prozei contemporane*, Chişinău, 1978, *249–271*; Mihai Cimpoi, *Pasiunea reconstituirii*, „Moldova socialistă”, 1986, 4 octombrie; V. Gherman, *„Recviem pentru Maria”*, LA, 1988, 15 septembrie; Ciocanu, *Critică*, *344–361*; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chişinău, 2000, *184*; *Dicț. Chişinău*, *341–342*. ***N.Bl.***

MALIŢA, Liviu (27.III.1959, Apateu, j. Arad), istoric literar, eseist. Este fiul Floarei Malița (n. Nicoară),

muncitoare, şi al lui Traian Maliţa, agricultor. Urmează clasele elementare şi liceale la Arad, iar între 1983 și 1986 cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii clujene, secţia română–latină. A fost profesor de limba și literatura română la Liceul Industrial nr. 2 din Deva, iar în 1990 și 1991 secretar general de redacție la revista „Apostrof" din Cluj-Napoca. Din 1991 este cercetător științific la Centrul de Studii Transilvane din acelaşi oraş, iar din 1994 cadru didactic universitar, ajungând profesor şi decan la Facultatea de Teatru și Televiziune a Universității „Babeș–Bolyai". Între 1996 și 2000 a fost consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură al judeţului Cluj. În timpul studenţiei a făcut parte din gruparea echinoxistă. Este doctor în filologie cu teza *Poetica romanului rebrenian. O lectură psiho-critică* (1998). Debutează în almanahul „Aradul literar" (1982), iar editorial cu volumul *Eu, scriitorul. Condiția omului de litere din Ardeal între cele două războaie* (1997). Publică studii, eseuri şi cronici literare în „Echinox", „Tribuna", „Apostrof", „Caietele Echinox", „Steaua", „Contemporanul–Ideea europeană", „Teatrul azi", „Theater" (Duke University Press), „Ekphrasis" etc. Participă la realizarea unor lucrări colective: *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* (2000), *Dicţionarul scriitorilor români* (IV, 2002) şi *Dictionnaire des relations franco-roumaines. Culture et francophonie* (2003), antologiile *Ionesco după Ionesco – Ionesco après Ionesco* (2000), *Viața teatrală în și după comunism* (2006). A fost distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2006).

Studiile de istorie literară, eseurile monografice şi lucrările de estetică ale lui **M.** îmbină cercetarea istoriografică a literaturii, caracterizată de acribie şi de acurateţe documentară, cu o amplă perspectivă sociologică, antropologică şi de mentalitate culturală asupra subiectelor alese: fenomene literare şi teatrale, culturale în general, marcate de imperativele ideologice ale unei anume epoci (cenzura comunistă exercitată asupra teatrului românesc), scriitori radiografiaţi ca „personaje" ale unei analize critice când empatice, când detașate (Liviu Rebreanu, Nicolae Breban), condiţia omului de litere ardelean în perioada interbelică, condiţia artei şi destinul esteticii în postmodernitate. Cartea de debut, *Eu, scriitorul*, având subtitlul *Condiţia omului de litere din Ardeal între cele două războaie*, este reprezentativă pentru un tip de critică antropologică comprehensivă, atentă atât la definirea și documentarea fenomenului din unghiul sociologiei literare, cât şi la fluctuaţiile subtile, şi cu atât mai fascinante, ale constituirii unei identităţi intelectuale şi profesionale. Este de apreciat direcţia novatoare a cercetării, de vreme ce nici o istorie literară nu a surprins scrisul românesc interbelic din această perspectivă, văzut într-un „context atât de contradictoriu" (Mircea Zaciu). **M.** analizează rolurile culturale succesive ale scriitorului ardelean, condiţia sa socială şi profesională adeseori ambiguă, mergând de la postura de „tribun" al neamului, de dinainte de Unire, până la noul statut, de „profesionist al cuvântului", dar care nu reuşeşte să îl impună printre elite și nici să îi asigure o situaţie financiară confortabilă. Din perspectivă psihocritică, s-ar putea afirma că opţiunea tematică a lui **M.** corespunde propriei înclinaţii ori obsesii cu privire la definirea identităţii intelectuale prin identificarea unor trăsături spiritual-geografice (rigoarea şi echilibrul „ardelenesc", dublate de scepticism şi de refuzul extremelor), a unor afinităţi elective. O carte tot despre odiseea căutării identităţii este şi monografia *Alt Rebreanu* (2000). Exegetul revelează, cu instrumentele psihanalizei şi psihocriticii, modul în care, în construcţia unor personaje precum Ion, Apostol Bologa sau Puiu Faranga, sunt ficţionalizate câteva identificări simbolice ale romancierului cu imaginea Mamei şi cu aceea a Tatălui, precum şi momentul legat de eliberarea sa de modelul matern şi intrarea în „lumea bărbaţilor". Avantajele acestei abordări se întrevăd și în tenta de romanesc a interpretării lui **M.**, în care „cercetarea critică imită costumaţia ficţiunii" (Irina Petraş). Micromonografia dedicată în 2001 lui Nicolae Breban se apleacă asupra construcţiei romaneşti care îl individualizează pe autor, investigând potenţialul epic al „fisurilor" apărute, în chip programatic, la nivelul tipologiilor şi al acţiunii propriu-zise. Vocaţia europeană a prozatorului este aflată, paradoxal, nu atât în afinităţile cu alţi autori consideraţi canonici (Thomas Mann, F.M. Dostoievski, Sören Kierkegaard), cât în unicitatea vizionară a discursului romanesc, precum şi în opţiunea brebaniană, repetat mărturisită, pentru romanul total. Perspectiva hermeneutică conjugă de cele mai multe ori interpretarea estetică cu aceea transestetică, aliindu-şi fie metoda psihanalitică, fie pe aceea sociologică, antropologică, de analiză cultural-identitară. Este şi cazul cărţii intitulate *Teatrul românesc sub cenzura comunistă* (2009), unde, în viziunea amar-ironică a criticului, cenzorii autorităţii comuniste coercitive devin „îndrumători" şi teoreticieni ai artei teatrale,

iar „pacienţii cenzurii” (scriitori interzişi sau doar toleraţi) manifestă simptomatic o „disponibilitate spre compromis” sau, dimpotrivă – fenomen rar –, au curajul atitudinii disidente sau opozante. În contextul totalitarismului comunist nu lipsesc totuşi formele de rezistenţă la cenzură, la tentativele de „remodelare politică” practicate de aparatul de propagandă, subliniindu-se că această rezistenţă se dovedeşte mai curând involuntară, concretizată fiind prin atitudini nonconformiste, prin nonimplicare sau pur şi simplu prin duplicitatea adaptării, prin convieţuirea cu cenzura. În alte două studii, complementare ca problematică, dedicate fenomenului artistic modern şi contemporan, *Paradoxuri ale esteticii* (2009) şi *Extremele artei* (2010), se regăsește abordarea deopotrivă estetică şi transestetică specifică lui **M.**, asociată de astă dată unei mai pregnante deschideri înspre fenomenologia artei avangardiste şi neoavangardiste. Analizând cazul, simptomatic pentru istoria modernismului, privind doi „piromani” ai artei secolului al XX-lea (Constantin Brâncuşi şi Marcel Duchamp), eseistul rescrie polemic istoria artei ultimului secol, cu principalele sale curente şi evenimente – de la arta considerată esenţialistă la pop-art, de la acţionismul vienez la arta conceptuală, de la *ready-made* la fenomenul *performance* şi la experimentele multimedia –, care au modificat substanţial statutul şi ontologia obiectului artistic, precum şi postura tradiţional pasivă a receptorului/spectatorului. Capitolul final al volumului *Extremele artei*, incitant intitulat *„Moartea artei”?*, constituie o analiză polemică în raport cu teza hegeliană, precum şi cu alte teorii estetice pe aceeaşi temă – cea a lui Arthur Danto, de pildă, cu a sa *The End of Art*. „Chestiunea controversată a «sfârşitului artei» – susţine eseistul – are, totuşi, un epilog: ideea improbabilităţii unui verdict pertinent despre starea actuală a artei. Godot se lasă în continuare aşteptat.” **M.** pledează, prin urmare, pentru un scepticism echilibrat în privinţa oricăror verdicte apocaliptice legate de statutul contemporan al artei şi al esteticii deopotrivă.

SCRIERI: *Eu, scriitorul. Condiţia omului de litere din Ardeal între cele două războaie*, pref. Mircea Zaciu, Cluj-Napoca, 1997; *Alt Rebreanu*, Cluj-Napoca, 2000; *Nicolae Breban*, Braşov, 2001; *Teatrul românesc sub cenzura comunistă*, Cluj-Napoca, 2009; *Paradoxuri ale esteticii*, Cluj-Napoca, 2009; *Extremele artei*, Cluj-Napoca, 2010. **Ediţii, antologii:** Liviu Rebreanu, *Crăişorul Horia*, Cluj-Napoca, 1998; Ludovica Rebreanu, *Adio până la a doua Venire. Epistolar matern*, Cluj-Napoca, 1998; *Ionesco după Ionesco – Ionesco après Ionesco*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare); *Cenzura în teatru. Documente. 1948–1989*, Cluj-Napoca, 2006; *Viața teatrală în și după comunism*, Cluj-Napoca, 2006 (în colaborare); *Ceauşescu, critic literar*, introd. edit., Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Zaciu, *O carte care pune pe gânduri*, F, 1995, 10–11; Z. Ornea, [*Liviu Malița*], RL, 1997, 34, 2001, 11; Gheorghe Grigurcu, *Epoca interbelică*, RL, 1997, 35; Mihaela Ursa, *Scriitorul – o figură orgolioasă*, ST, 1997, 9–10; Florin Mihăilescu, *Literatură şi sociologie*, VR, 1998, 1–2; Ion Simuţ, *Corespondenţa Ludovicăi Rebreanu. Scrisorile mamei*, CU, 1999, 1; Horea Poenar, *Ispita unui alt Rebreanu*, ST, 2001, 1; Petraş, *Cărţile, 303–307*; Boldea, *Vârstele, 235–255*; Al. Călinescu, *Cenzura în teatru*, DM, 2007, 200; Bogdan Ulmu, *Cenzura în comunism. Cenzura... după comunism*, CL, 2007, 11, 12; Marius Chivu, *Semidoctul şi şoarecii*, DM, 2008, 213; Iulian Boldea, *Cenzura și teatrul*, APF, 2009, 10; Mircea Moraru, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *165–187*; Doru Pop, *Paradoxalele extreme ale artei*, APF, 2011, 8. ***L.P.***

MALIȚA, Mircea (20.II.1927, Oradea – 21.V.2018, București), eseist, memorialist. Este fiul Veturiei (n. Chirilă) și al lui Pavel Malița, avocat. Urmează școala primară în orașul natal, apoi cursuri medii la Oradea, Beiuș și Făgăraș, absolvite la București în 1945. Este licențiat al Facultății de Matematică a Universității din București (1949). Urmează în paralel cursuri la Facultatea de Litere (1945–1949). În facultate intră în mișcarea comunistă și devine președinte al Frontului Democratic al Studenților (ulterior Uniunea Națională a Studenților Comuniști din România). Ajunge, imediat după absolvire, cadru universitar la Catedra de analiză matematică (doctoratul și-l va lua în 1972 cu teza *Modele matematice pentru negocieri*). În 1950, la propunerea lui Mihail Sadoveanu (pe care-l însoțise la Paris la Congresul Mondial al Păcii), e numit director al Bibliotecii Academiei Române până în 1955. După o scurtă dizgrație (1952–1954), revine alături de Sadoveanu ca angajat la Consiliul Mondial al Păcii, iar ministrul Athanase Joja îl lansează pe orbita unei cariere diplomatice lungi și prestigioase. Va fi din 1955 consilier al Misiunii Permanente a României pe lângă Organizația Națiunilor Unite, apoi, între 1961 și 1962, director al Direcției Culturale din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, iar din 1962 ministru adjunct la Ministerul de Externe, pentru ONU și relații multilaterale. Rolul de negociator jucat, cu abilitate și discreție, în culisele politicii externe românești, ca artizan al destinderii poststaliniste,

va fi evocat pe larg în volumele sale memorialistice postdecembriste. Între 23 februarie 1970 (când părăsește Ministerul de Externe) și 13 octombrie 1972 este Ministru al Educației și Învățământului, calitate în care inițiază o serie de măsuri reformatoare: printre altele, o mai mare pondere a studiul limbilor străine occidentale și a claselor bilingve, dezvoltarea departamentelor de informatică, introducerea conceptului de management, susține programele de specializare în Occident etc. Din 1972 este membru al Consiliului de Stat, membru în Comitetul Central al PCR, membru al consiliilor pregătitoare ale ONU pe teme de știință, tehnologie, dezvoltare ș.a.m.d. Revine din 1980 în diplomație ca ambasador la Berna, Geneva și Washington, dar e rechemat în țară în 1984 și îndepărtat din toate funcțiile politice. În calitate de membru al Academiei (corespondent din 1974 al Academiei RSR, titular din 1991 al Academiei Române în cadrul secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie), a fost președinte al Comisiei de Studii Prospective de pe lângă această instituție. A fost, de asemenea, fondator și membru de onoare al Clubului de la Roma (primul român membru al acestui for), președinte fondator al Fundației Universitatea Mării Negre (de pe lângă Academia Română), profesor de relații internaționale la Școala Națională de Științe Politice și Administrative etc. A primit două premii ale Academiei Române (pentru matematici și eseu) și Premiul Uniunii Scriitorilor (1975). Debutează în revista „Țara visurilor noastre" a Liceului „Emanuil Gojdu" din Oradea, iar în volum cu *Pagini din trecutul diplomației românești* (1966, în colaborare cu Virgil Cândea și Dinu C. Giurescu). În domeniul lingvisticii matematice a publicat în 1987, împreună cu Mihaela Malița, un volum despre bazele inteligenței artificiale și logicile propoziționale. Ca istoric și teoretician al diplomației autohtone, va publica, în anii următori, și alte volume de profil, cu deschideri geopolitice care fac din el unul dintre cei mai avizați comentatori autohtoni ai Războiului Rece: *Diplomația. Școli și instituții* (1970), *Diplomatie roumaine* (trilingv, 1970), *Teoria și practica negocierilor* (1972), *Jocuri pe scena lumii. Conflicte, negocieri, diplomație*, *Între război și pace* (ambele din 2007) ș.a. A colaborat la numeroase reviste literare, între care „Familia", „Viața românească", „Secolul 20", „Contemporanul", „Ramuri". Preocupările de viitorologie și analiză prospectivă a istoriei, economiei, culturii, educației și politicii se traduc prin mai multe volume, cum ar fi *Cronica anului 2000* (1969), trilogia „eseurilor rostite" din *Aurul cenușiu* (1971), *Hrana, problemă vitală a omenirii* (1976) și se subsumează conceptului „geomodernitate", identificat cu „prima revoluție globală" de experții Clubului de la Roma (ale cărui rapoarte traduse în limbi de circulație internațională le coredactează în câteva rânduri). *Idei în mers* (I–II, 1975–1981) urmărește două paradigme majore: „paradigmele viitorului" (având în centru existența și dezvoltarea) și „paradigmele formației umane" (despre educație și învățământ).

Eseistul **M.** e un umanist multidisciplinar. Analiza experienței proprii ghidează și volumele sale de istorie diplomatică, viitorologie etc. Inspirate de călătorii pe diverse meridiane, *Repere* (1967), *Sfinxul* (1969), *Pietre vii* (1973), *Fire și noduri* (1975) evită pitorescul descriptiv în favoarea reflecției comparatiste, cu deschideri de filosofia culturii. Traseele, monumentele și personalitățile istorice evocate oferă prilejul unor considerații despre corespondențele și clivajele dintre diferitele civilizații, despre sensurile devenirii istorice ale acestora. Bine receptată, reeditată și după 2000, *Zidul și iedera* (1977) este o apariție-reper în care jurnalul de călătorie se transformă într-o carte de idei și într-o reflecție complexă, profundă asupra istoriei, politicii, științei și culturii. *Cronica anului 2000* a constituit, la apariție, o premieră în țările socialiste; a și fost tradusă rapid în cinci limbi ale zonei. Rezultat al vastei experiențe în domeniul „centrelor internaționale de reflecție", *Zece mii de culturi, o singură civilizație* (1998) reproblematizează raportul dintre plurivalența intrinsecă a culturilor și unicitatea globalizabilă a civilizației (tehnologiei). Confruntat cu avansul, pericolele și excesele utopic-nivelatoare ale globalizării în anii noii ordini liberale de după Războiul Rece, **M.** devine, tot mai mult, un critic al acesteia și un apărător al creativității statelor naționale. Problemele educației și învățământului vor fi reluate în *Homo Fraudens* (2012), conceput sub forma unui dialog socratic între un maestru și două discipole. Cele două mari secvențe ale cărții, *Homo Fraudens* și *Homo Praedator*, dezvoltă persuasiv, cu exemple edificatoare și erudiție neostentativă, o antropologie a fraudei, a înșelării Celuilalt de-a lungul istoriei omenirii și, în particular, a celei românești. Un credo al diplomatului e *Cuminţenia pământului: strategii de supraviețuire în istoria poporului român* (2010), în care **M.** combate demitizările agendei naționale din volumele lui Lucian Boia, insistând

asupra importanței liantului național în momentele-cheie ale istoriei românești moderne și asupra felului în care „diplomația asimetrică” și matricea bizantin-ortodoxă au servit, după colonizarea romană, supraviețuirii identității poporului român în fața marilor imperii din zonă. După 2000 istoricul diplomației lasă, tot mai mult, locul memorialistului și moralistului. *Tablouri din timpul Războiului Rece: memorii ale unui diplomat român* (2007) examinează, inclusiv din unghiul experienței personale, conflictul Est–Vest. Apărut în același an, eseul *Între război și pace* prezintă cvasinarativ scenariul unei confruntări mitologice între două școli de gândire – cea a războiului (sub semnul lui Marte) și cea a păcii (sub semnul Irinei, zeița justiției și a bunei rânduieli), dezvoltând o teorie a păcii în relațiile internaționale actuale, confruntate cu noi și multiple provocări. În răspăr declarat cu narațiunea oficială dominantă după 1989, centrată obsesiv pe represiunea anilor ’50 și pe falimentul generalizat al anilor ’80, **M.** „revizitează” istoria României comuniste și a contextelor ei internaționale dinspre „deceniul destinderii” liberalizante și al „convergenței sistemelor”, introducând necesare nuanțe de „gri” în tabloul alb–negru definit de logica maniheistă a Războiului Rece. Cu un titlu inspirat de Dosoftei, *Zid de pace, turnuri de frăție. Deceniul deschiderii: 1962–1972* (2011, în colaborare cu Dinu C. Giurescu) închide simbolic un „cerc” deschis în 1966 prin volumul realizat împreună cu același Dinu C. Giurescu și cu Virgil Cândea. Cartea contrazice teza comunismului ca paranteză a istoriei românești, insistând pe ideea continuității și a supraviețuirii în istorie prin strategiile unor elite diplomatice care au știut, jucând abil, să valorifice în beneficiul propriei națiuni conjuncturile externe și să creeze punți, contribuind la dezvoltarea internă și la afirmarea internațională. „Deceniul gri” e reevaluat ca un deceniu al incluziunii și al construcției din unghiul performanțelor diplomatice, economice și culturale. **M.** demontează miturile post-Război Rece cu luciditatea și moderația unui protagonist avizat, plasând „destinderea” într-o perspectivă amplă a istoriei autohtone, sub semnul unei morale active.

SCRIERI: *Repere*, Bucureşti, 1967; *Sfinxul*, Bucureşti, 1969; *Cronica anului 2000*, Bucureşti, 1969; *Aurul cenuşiu*, I–III, Cluj, 1971–1973; *Pietre vii*, Bucureşti, 1973; *Fire şi noduri*, Bucureşti, 1975; *Idei în mers*, I–II, Bucureşti, 1975–1981; *Zidul şi iedera*, Bucureşti, 1977; *Zece mii de culturi, o singură civilizaţie*, Bucureşti, 1998; *Între război şi pace*, Bucureşti, 2007; *Jocuri pe scena lumii*, Bucureşti, 2007; *Tablouri din Războiul Rece: memorii ale unui diplomat român*, Bucureşti, pref. Florin Constantiniu, 2007; *Mintea cea socotitoare*, Bucureşti, 2009; *Minţi senine, minţi învolburate*, Bucureşti, 2009; *Cuminţenia pământului: strategii de supravieţuire în istoria poporului român*, Bucureşti, 2010; ed. (*Strategii de supravieţuire în istoria poporului român: cuminţenia pământului*), pref. Dan Berindei, Bucureşti, 2012; *Zid de pace, turnuri de frăţie. Deceniul deschiderii: 1962–1972* (în colaborare cu Dinu C. Giurescu), Bucureşti, 2011; *Homo Fraudens*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Marin Sorescu, *„Repere”*, AST, 1968, 9; Şerban Cioculescu, *Semnele timpului nostru*, RL, 1971, 27; Nicolae Balotă, *Lauda inteligenţei*, LCF, 1971, 31; Grigore C. Moisil, *Metalurgia aurului cenuşiu*, CNT, 1971, 35; Virgil Nemoianu, *Iluminism şi spirit modern*, F, 1972, 10; Sorin Stati, *„Pietre vii”*, RL, 1974, 14; George Arion, *Călătoriile unui cărturar*, FLC, 1975, 46; Constantin Ţoiu, *Forţa comunicării*, RL, 1975, 51; Voicu Bugariu, *Vibraţie şi argument*, LCF, 1976, 9; Paul Alexandru Georgescu, *Mircea Maliţa – investigator al lumii hispanice*, ST, 1976, 9; Martin, *Acolade*, *184–187*; Constantin Crişan, *Nostalgia comunicării*, Cluj-Napoca, 1978, *52–57*; Baltag, *Polemos*, *86–87*; Regman, *Explorări*, *97–105*; Ioniţă Olteanu, *Speranţa în om*, Bucureşti, 1987, *225–246*; Mariana Şora, *Despre, despre, despre…*, Bucureşti, 1995, *101–109*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *37–39*; Dinu C. Giurescu, *Diplomaţie românească*, „Scrisul românesc”, 2008, 3; Doru Pop, *Cum se formează iraţionalul public*, OC, 2011, 606; *Mircea Maliţa: biobibliografie*, îngr. Lucian Pricop, pref. Lucian Pricop şi Remus Pricopie, Bucureşti, 2012. ***P.C.***

MALLA, Ioan D. (16.III.1854, Bucureşti – 13.V.1924, Bucureşti), autor dramatic, critic teatral. Este fiul Alexandrinei (n. Brătescu) şi al lui Dumitru Malla şi se trage dintr-o veche familie boierească. A învăţat în Bucureşti, la „Sf. Sava”. Îşi ia licenţa în drept la Toulouse (1875), iar doctoratul la Paris (1876). La înapoierea în ţară este numit procuror la Tribunalul Ilfov; concomitent avea o catedră de franceză la Gimnaziul „Cantemir Vodă” din Bucureşti. În 1880 se înscrie în Baroul Capitalei; în 1882 era consilier judeţean de Argeş. În urma alegerilor din 1895 reuşeşte să intre în Camera Deputaţilor, din partea Partidului Liberal. În 1896 este ales în Comitetul de conducere al Teatrului Naţional din Bucureşti. A mai fost preşedinte la Conservatorul de Muzică şi Artă Dramatică, prim-preşedinte al Societăţii Lyra Română. A condus gazeta literară „Curierul duminicei” (1879–1880), colaborând şi la alte publicaţii, precum „Ghimpele”, „L’Orient”, „Stindardul ţărei”, „La Liberté roumaine”, „Globul”, „La Patrie”, „Naţionalul”, „Liberalul”, „Secolul”, „Gazeta poporului”.

Semnând, în „Curierul duminicei”, cu pseudonimele Alma şi Strapontin, **M.** face, cu destulă pricepere, cronică dramatică. Ca autor, debutează în 1874 cu vodevilul *Le Cid d'antichambre*, interpretat în Franţa la o serbare studenţească. În 1877 i se pun în scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti un vodevil, *Limba portarului*, cu muzica de Ecaterina Malla, şi comedia *Plouă*, o traducere. Un vodevil e şi *Hangiu* (după Albin Valabrègue), scris împreună cu Sever Moschuna. A semnat şi alte traduceri şi localizări după Georges Feydeau, Edouard Pailleron ş.a. Vodevilurile şi farsele sale (*Din glumă*, *Nevasta dracului*, *Furiile tinereţei* ş.a.) e greu de spus cât sunt de originale. Un mare succes de public a cunoscut comedia *423*, care s-a jucat, din 1892, unsprezece stagiuni la rând. Vodevilul *În pragul scenei* (publicat în 1894) îşi ia subiectul din viaţa intimă a actorilor. Alegoria *1848–1898* încearcă să reconstituie momente ale Revoluţiei din Ţara Românească. **M.** a scris şi drame, cum e *Castel istoric*. În colaborare cu Frédéric Damé produce o „dramă naţională”, *Hatmanul Drăgan* (1880), a cărei muzică e compusă de George Stephănescu. Cu o acţiune desfăşurată la voia întâmplării, cu personaje parazitare, textul, în care se amestecă şi elemente de comedie sau de melodramă, a fost ridiculizat, într-o cronică, de Pantazi Ghica. Altfel, **M.** era, se pare, un bun orator, cultivat, pledoariile sale vădind un talent care în compunerile dramatice e mult mai discret.

SCRIERI: *Furiile tinereţei*, Bucureşti, 1880; *Hatmanul Drăgan* (în colaborare cu Frédéric Damé), Bucureşti, 1880; *În pragul scenei*, Bucureşti, 1894.

Repere bibliografice: Arutnev [Grigore Ventura], *„Hatmanul Drăgan”*, „L'Indépendance roumaine”, 1880, 999; Pantazi Ghica, *„Hatmanul Drăgan”*, „Portofoliul român”, 1881, 1; George D. Nicolescu, Albert Hermely, *Deputaţii noştri*, Bucureşti, 1896, *94*; *Ioan D. Malla*, „Ilustraţiunea naţională”, 1924, 100; Nicolae I. Malla, *Ioan Dimitrie Malla*, f.l., 1957; *Dicţ. lit. 1900, 548–549*. ***F.F.***

MAMA ROMÂNĂ, revistă apărută la Iaşi în aprilie şi în iulie 1930, purtând subtitlul „Artă, literatură, educaţie”. Publicaţia nu are un articol-program propriu-zis, însă din sumar reiese că tematica reflectă ambiţia redacţiei de a se adresa „tuturor mamelor din România”, ca o componentă a unui proces educativ. Educaţia (privită de pe poziţiile unui sămănătorism moderat) se bizuie pe respectarea preceptelor creştine, tinzând a-şi asocia şi idealul naţional. Rubricile se conturează abia în al doilea număr: „Revizuiri literare”, „Traduceri”, „Din galeria maeştrilor dispăruţi”, „Cronica socială”, „Critica literară”, „Cronica cinematografică”. Genurile abordate sunt diverse şi bine reprezentate: poezie, proză, dramaturgie, publicistică, critică, traduceri şi adaptări din literatura străină. Colaboratori prestigioşi, precum Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez, Victor Eftimiu, se alătură unor nume semnificative pentru specificul revistei, ca Elena C. Meissner, de pildă, aflată în conducerea organizaţiei Reuniunea Femeilor Române din Iaşi, sau altor publicişti entuziaşti. Printre realizări se află două texte ale lui Sadoveanu – unul de publicistică, *Manole şi cucul*, altul de proză, *Caliacra* –, prezenţa lui Victor Eftimiu şi republicarea unor pagini de Duiliu Zamfirescu, precum şi articolele Elenei C. Meissner, din care se degajă un anumit pragmatism. ***D.C.-E.***

MAMA ŞI COPILUL, revistă editată la Bucureşti, săptămânal, între 4 iulie 1865 şi 24 aprilie 1866, sub direcţia Mariei Rosetti, soţia lui C.A. Rosetti. Publicaţia se adresează, așa cum notează în articolul-program *Către mame* directoarea periodicului, printre primele în istoria presei româneşti, deopotrivă femeilor, promovând articole cu caracter de popularizare din domeniul educaţiei morale, şi copiilor, pentru care se tipăresc scrieri uşoare, istorice şi literare. Colaborează C.A. Rosetti (*O știucă recunoscătoare*), Mircea C.A. Rosetti (cu mici povestiri – *O zi ploioasă sau o zână adevărată*, *Câinii și oamenii*, narațiune moralizatoare cu note autobiografice), Dimitrie Bolintineanu (*Mircea la bătaíă*), Pantazi Ghica (povestirea *Comedia pe pĕrete*), Iulian Grozescu, V.A. Urechia (*Tata Hora și micul Vlad. Vorba despre Dacia și colonizare*). Traducerile, făcute mai ales de directoarea revistei, sunt din Chateaubriand, Erckmann–Chatrian, J.-P. Stahl; Lucreția Nenovici oferă în versiune românească *Ploaia de aur*, „povestire morală” de Bourguin. Maria Bălcescu semnează câteva articole referitoare la istoria Principatelor Române. ***R.Z.***

MANASIA, Ştefan (18.V.1977, Piteşti), poet. Este fiul Elenei Manasia (n. Jianu), economist, și al lui Nicolae Manasia, subinginer. A urmat Colegiul Naţional „Alexandru Lahovari” din Râmnicu Vâlcea (1992–1996), apoi Facultatea de Litere, secția română–engleză, în cadrul Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca (1996–2000); tot aici a absolvit în 2002 studiile masterale de literatură română în context european. În timpul facultății a fost redactor

la revista „Echinox" (1996–2002), apoi a lucrat ca profesor de română la școala generală din comuna Călăraşi, județul Cluj (2002–2003) și ca redactor la revista „Tribuna" (din 2003). A debutat în 1996 cu poezii în „Echinox" și „Tribuna", iar editorial cu volumul *Amazon și alte poeme* (2003; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). A mai colaborat la publicațiile „Vatra", „Familia", „Interval", „Transilvania", „Observator cultural", „Apostrof", „România literară", „Ramuri", „Bucovina literară", „Poesis internaţional", „Astra", „Dilemateca", „Dilema veche" etc.

Prin *Amazon și alte poeme* **M.** a devenit unul dintre numele de referință ale generației 2000. Poetul are în comun cu aceasta autobiografismul, pe care însă-l manevrează într-un mod mai accentuat metafizic și mai obscur decât media congenerilor săi. Metaforele în serie – „cursul negru al sângelui", „ayatollahul viziunii", „lâna memoriei", „feromonul înțelepciunii" – amintesc, uneori obositor, de Ilarie Voronca, prezent printr-un motto la începutul volumului. Cea mai bună secvență este amplul poem *Ostroveni. Viața și contactele*, autobiografie modulară care extrage dintr-o serie de amintiri de adolescență un maxim de „vedenii". Escapade la ștranduri și alte secvențe narative banale sunt descompuse și recompuse până când decorul devine panoramic ca într-un western sau într-un scenariu SF (romanul *Dune* e citat la un moment dat), până când banalul capătă reflexe mitice, iar narațiunea se umple de elipse și bulboane. Părțile cele mai abstracte sunt și cele mai percutante: „gândacule, fii înghițit de înserare/ pierde-te pe aeroportul florii ultraviolet:/ uită bizantinismul defuncților pe care/-i mixez în baletul ăsta înfiorător de încet". Restul volumului este inegal. Nu lipsesc profesiunile de credință în stil *grunge* (o altă sursă de imaginar pentru **M.**, pe lângă cocktailul de praf provincial și de repertoriu tehnologic de proveniență livrescă sau cinefilă), tipice generației 2000: „Să te sinucizi pentru că au vrut să-ți fure sufletul și/ să te facă om pentru că Mari Procesiuni ți-au instalat/ în creier hormonul imaginii și dezgustul/ și supunerea dinaintea Buzelor Bătrâne care hăpăie tot" (*tourette 2*). După *Cartea micilor invazii* (2008), recapitulare a temelor anterioare, apare *Motocicleta de lemn* (2011), cel mai important salt calitativ al lui **M.** și volumul lui cel mai echilibrat. Este reluat aici poemul *Ostroveni. Viața și contactele*, într-o variantă ușor adăugită. În rest, autorul își maximizează filonul abstract. Acum, inspirat poate și de *lyrics*-urile lui Jim Morrison, surprinde din câteva tușe „omenirea reciclată-n umanitate, umanitatea – în biți" (*Alevin*). O călătorie la Antwerpen îi prilejuiește o serie de crochiuri în care oamenii arată ca niște *aliens*, iar recuzita pare ieșită din „grădinile viitorului" sau, și mai sigur, din filme. Sentimentul de alienare este exploatat cu o măiestrie de autor de haiku-uri: „picioare de egretă/ înfipte-n cizmulițe/ impermeabile;/ în spinare,/ deasupra pelerinei/ din celofan/ ghiozdanul/ e o glumă burgheză./ Și totuși codițele ei/ îndărătnic urmează/ bicicleta băiatului/ anorexic: pot oare/ jambierele aspre să-nșele/ ochiul samsarului de fotbaliști?/ În ceața care a uitat să coboare/ dispar pelerină, codițe,/ bicicletă, psihanalist" (*Rememorează:*).

SCRIERI: *Amazon şi alte poeme*, București, 2003; ed. București, 2005; *Cartea micilor invazii*, București, 2008; *Motocicleta de lemn*, Bistrița, 2011.

Repere bibliografice: Andrei Terian, [*Ștefan Manasia*], ALA, 2005, 752, CLT, 2008, 178; Daniel Cristea-Enache, [*Ștefan Manasia*], RL, 2006, 31, 2008, 15; Ioan Moldovan, *Poesia lui Manasia*, F, 2008, 6; Adriana Stan, *Contrabandă cu senzaţii*, VTRA, 2008, 6–7; Alex. Ştefănescu, *Un ortodoxism neortodox*, CNT, 2010, 5; Alex Goldiş, *Apocalipsa à la Manasia*, CLT, 2011, 37; Soviany, *Cinci decenii*, II, *178–182*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Prea târziu pentru Ashbery*, OC, 2012, 612; Ştefan Baghiu, *Ruleta biometrică*, CLT, 2012, 14. ***M.I.***

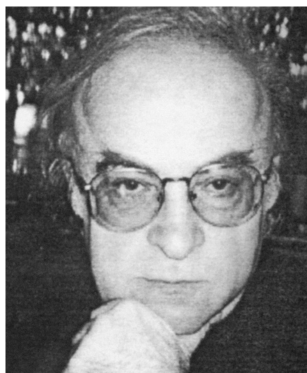
MANCAŞ, Mircea (2.III.1905, Iaşi – 2.VII.1995, Bucureşti), estetician, cronicar literar, istoric al teatrului. Este fiul Anei Mancaş (n. Gavrilescu), institutoare, şi al lui Ion Mancaş, jurist. La Iași, după absolvirea cursului primar, frecventează Liceul Internat și Facultatea de Litere şi Filosofie, obţinând licenţa în 1929. Devine asistent, apoi şef de lucrări şi conferenţiar la Universitatea ieșeană. Beneficiază de un stagiu de câțiva ani la Paris, ca doctorand. Îşi susţine doctoratul în 1940 cu teza *Condiţionarea psihologică a artei*, iar în 1946 este numit profesor de estetică la Conservatorul Dramatic din Iaşi. În 1951 se transferă la Institutul de Artă Teatrală din Cluj și în 1955 la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică din Bucureşti, unde continuă să predea până în 1971, când se pensionează. A colaborat la „Opinia" (1925), „Complex", „Viața românească", „Gândul nostru", „Gândul vremii", „Adevărul literar şi artistic", „Manifest", „Revista de filosofie", „Dreptatea nouă" („organ de luptă național-țărănistă", la care mai târziu, în

1947, va fi director), „Însemnări ieşene", „Convorbiri literare", „Jurnalul literar", „Apărarea", iar după război la „Teatrul", „Contemporanul", „Gazeta literară" („România literară"), „Tribuna" și din nou la „Viața românească", „Convorbiri literare" ş.a.

Odată cu volumul de debut, *Gânditori şi aspecte* (1933), **M.** optează pentru o abordare psihologizantă a experienţei estetice, prefigurând astfel principala perspectivă de interpretare din sintezele sale teoretice. În *Condiţionarea psihologică a artei* (1940) valorile estetice şi procesul creaţiei artistice sunt analizate preponderent prin prisma psihologiei individuale a artistului. Pe de altă parte, teoria artei nu trebuie să eludeze, în concepţia lui **M.**, componenta morală şi pe cea socială a fenomenului estetic. Prin urmare, esteticianul îşi asumă o atitudine interpretativă echilibrată, pe care o numeşte, inspirat, „idealist-critică" – o poziţionare diferită atât faţă de „idealismul speculativ", cât şi faţă de „conformismul concret şi materialist" sau faţă de „realismul fotografic al faptelor brute". Interpretarea mentalităţii primitive şi a artei primitive, analiza elementelor „an-estetice" ale artei şi studiile dedicate „psihologiei urâtului" sunt teme predilecte de cercetare pentru el. Preocupările de estetică şi de filosofia artei se îmbină constant cu teorii psihologice şi cu abordări specifice antropologiei culturale. Într-un stil deopotrivă erudit şi accesibil, **M.** intră în dialog cu tezele unor autori de referinţă în domeniul esteticii (Benedetto Croce, Charles Lalo, care i-a fost profesor la Paris, Liviu Rusu, Tudor Vianu), cu teoriile psihologice ale lui Henri Delacroix, dar nu mai puţin cu interpretările sociologice ale lui Émile Durkheim sau ale rivalului acestuia, Gabriel Tarde. Nici rolul lui Mihai Ralea, căruia i-a fost asistent și discipol, nu e de ignorat. Iar atunci când analizează fenomenul primitivismului în artă, în studiul *Mentalitatea primitivă în arta primitivă* („Revista de filosofie", 1936) şi, ulterior, în volumul *Contribuţii la psihologia fenomenului estetic* (1941), teoreticianul român se situează în descendenţa perspectivei socio-etnologice a lui Lucien Lévy-Bruhl. După război **M.** se vede obligat să-și părăsească domeniul de elecție și, volens-nolens, limitându-se la cerințele carierei didactice în învățământul teatral universitar, se preocupă cu precădere de estetica şi de istoria teatrului românesc. În 1957 îi apare o monografie, presărată cu elemente de biografie romanţată, dedicată artei interpretative a actriţei Aristizza Romanescu, în 1976 include în volumul *Orientări în cultura contemporană* idei referitoare la modalitățile și individualitatea artei teatrale, iar în 1979 publică lucrarea de sinteză *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, în care radiografiază un veac şi jumătate de cultură artistico-teatrală românească, începând cu studierea repertoriului românesc din prima jumătate a secolului al XIX-lea şi ajungând până la dramaturgia şi la creaţiile scenice din perioada contemporană scrierii cărţii – anii '70 ai secolului trecut. În fine, **M.** a practicat frecvent în perioada interbelică și după război cronica sau comentariul literar, lăsând în pagini de revistă, îndeosebi în „Viața românească", „Adevărul literar și artistic" și „Jurnalul literar", nu numai texte care se află în interiorul sau în prelungirea preocupărilor sale de teoretician, precum articolele despre C. Stere, C. Rădulescu-Motru, Mihai Ralea, Liviu Rusu ș.a., ci și interpretări aplicate, elaborate în respectul adevărului valoric, privind, de pildă, proza contemporană (G. Ibrăileanu, Ion Vinea, Mircea Eliade, Cezar Petrescu ș.a.), poezia română (Tudor Arghezi, G. Topîrceanu, Demostene Botez ș.a.), dar și literatura, cultura europeană. A fost totodată autor al unor substanțiale capitole în două tratate de referinţă: *Istoria filosofiei moderne* (I–IV, 1937–1939) şi *Istoria teatrului în România* (I, 1965).

SCRIERI: *Gânditori şi aspecte*, Iaşi, 1933; *Condiţionarea psihologică a artei*, Bucureşti, 1940; *Contribuţii la psihologia fenomenului estetic*, Bucureşti, 1941; *Studii şi cercetări de estetică*, Iaşi, 1943; *Opinii estetice şi literare*, Bucureşti, 1945; *Aristizza Romanescu*, Bucureşti, 1957; *Orientări în cultura contemporană*, Iaşi, 1976; *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, Bucureşti, 1979. **Traduceri:** Margaret Kennedy, *Nebunul familiei*, Bucureşti, 1946; Leonid Leonov, *Cucerirea Velikoșumskului*, Bucureşti, 1947 (în colaborare cu E. Hariton).

Repere bibliografice: Al. Dimitriu-Păușești, *„Gânditori şi aspecte"*, „Lumea", 1933, 4534; N. I. Popa, *„Condiţionarea psihologică a artei"*, II, 1940, 10; Constantin Stelian, *„Studii şi cercetări de estetică"*, „Ardealul", 1945, 386; Ecaterina Ţarălungă, *„Orientări în cultura contemporană"*, RL, 1976, 35; Titu Popescu, *Critică şi estetică*, T, 1976, 10; Cristina Dumitrescu, *„Trecut şi prezent în teatrul românesc"*, TTR, 1979, 5; Ioan Groşan, *„Trecut şi prezent în teatrul românesc"*, RL, 1979, 28; Romulus Diaconescu, *Antologii şi sinteze*, R, 1979, 7; N. Barbu, *„Trecut şi prezent în teatrul românesc"*, CL, 1979, 8; Constantin Cubleşan, *„Trecut şi prezent în teatrul românesc"*, T, 1979, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *39–41*; A. C., *Centenar Mircea Mancaş*, RL, 2005, 8; Popa, *Ist. lit.*, I, *296*. ***L.P.***

MANEA, Norman (19.VII.1936, Burdujeni, j. Suceava), prozator, eseist.

Este fiul Janetei (n. Braunstein) şi al lui Marcu Manea, contabil. În 1941 este deportat cu familia în Transnistria, repatriindu-se în 1945. Urmează şcoala primară în Briceni (Basarabia) şi Rădăuţi, apoi Liceul Evreiesc şi Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava, absolvit în 1954, şi Facultatea de Hidrotehnică a Institutului de Construcţii din Bucureşti (1954–1959). Este inginer la Suceava (1959–1961), Ploieşti (1961–1965) şi Bucureşti (1965–1969), cercetător la Institutul de Studii, Cercetări şi Proiectări pentru Gospodărirea Apelor (1969–1973). Debutează în 1966 la „Povestea vorbii", supliment al revistei „Ramuri", cu povestirea *Fierul de călcat dragostea*, fiind prezentat de Miron Radu Paraschivescu. Mai colaborează la „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Vatra", „Steaua", „Tribuna", „Familia", „Echinox", „Secolul 20" ş.a., precum şi la publicaţii din SUA, Germania, Franţa, Anglia, Italia etc. În 1981, un interviu acordat revistei „Familia", în care critică transparent direcţia ultranaţionalistă de la „Săptămâna", îi atrage atacuri violente din partea publicaţiei lui Eugen Barbu, dar şi a săptămânalelor „Flacăra" şi „Luceafărul". În 1986 alege să se exileze. Inițial trăieşte în Germania, iar din 1988 în Statele Unite ale Americii, unde ajunge ca bursier Fulbright, recomandat de Virgil Nemoianu. Între 1989 şi 1992 este bursier la Bard College (New York), unde din 1994 devine *writer in residence* şi titular al Catedrei „Francis Fournoy Professor in European Culture and Studies". În 1992 a beneficiat de o bursă Guggenheim. În 1999 primeşte cetăţenia americană. A fost distins cu Premiul Fundaţiei MacArthur (1992), cu Premiul Internaţional Nonino pentru Opera Omnia (Italia, 2002), cu Premiul Médicis Étranger pentru *Întoarcerea huliganului* (2006), în 2010 a primit distincția Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres din partea Guvernului francez, iar in 2011, în Germania, Premiul „Nelly Sachs".

Dincolo de dezbaterile de natură ideologică provocate de-a lungul timpului, pe teme precum naţionalismul românesc radical sau gestionarea trecutului, literatura lui **M.** a polarizat de la început critica, fiind contestat şi admirat cu o fervoare simetrică. Pe de o parte, Dana Dumitriu nota lipsa „vocaţiei stilistice" şi găsea romanul *Captivi* (1970) „delirant şi istovitor", Nicolae Manolescu şi Alex. Ştefănescu au vorbit de un „scriitor lipsit de talent", iar Marian Popa aprecia că „scrie foarte prost, cel puţin româneşte". De cealaltă parte, Mircea Iorgulescu, Liviu Petrescu, Valeriu Cristea, Paul Georgescu, Lucian Raicu, Ov. S. Crohmălniceanu ş.a. au semnat exegeze minuţioase şi foarte pozitive. Ambele abordări îşi găsesc justificări în tipul de proză scrisă de **M.**, aceasta înfăţişându-se cel mai adesea ca un flux descriptiv în cheie contras-eliptică, surprinzând simultan planuri eterogene – discursiv, evenimenţial şi cronologic. Vocile narative îşi dispută transmisia, planul psihic interior se confundă cu cel exterior, trecutul reverberează în prezent, frazele sunt dominate de substantive şi se dispensează de verbe, lirismul răbufneşte şi confiscă proza în favoarea poemului în proză, exprimarea ultraconcentrată alternează cu verbiajul debutonat, monologul se confundă cu dialogul, descrierea îneacă naraţiunea. Este o literatură încifrată stilistic şi simbolic, solicitând un cititor foarte atent şi mai multe lecturi. Polarizarea criticii decurge din răspunsul la întrebarea în ce măsură scriitorul merită un astfel de efort. Cei care îl contestă vor vorbi despre ilizibilitate, refuzând travaliul interpretării şi chiar al lecturii, ceilalţi, dimpotrivă, se vor referi la decodarea unei literaturi dense, care oferă răsplata unei hermeneutici laborioase. Autorul însuşi a vorbit despre „ilizibilitatea" propriilor cărţi, invocând încifrarea la care a recurs pentru a evita înserierea într-o literatură convenabilă Partidului Comunist. Acest argument este implauzibil. În primul rând, în perioada în care **M.** începe să scrie, presiunea partinică asupra literaturii se află într-un punct minim. În al doilea rând, după plecarea în exil literatura sa nu se modifică nici în sensul dificultăţii, nici în cel al convenţiei esopice (dovadă stilul eseului *Despre clovni: dictatorul şi artistul*, critică la adresa lui Nicolae Ceauşescu scrisă în 1989, după stabilirea în SUA). De fapt, stilul autorului vine dintr-o afinitate electivă faţă de formula Noului Roman francez, influenţa cea mai importantă asimilând-o prin George Perec, Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, J.M.G. Le Clézio ş.a., simpatizanţi marxişti traduşi considerabil în anii '60–'70 ai secolului trecut. **M.**

are în comun cu aceştia gustul pentru proza netransparentă, ascendentul descrierii asupra naraţiunii, complicarea relaţiilor dintre timpuri, planuri şi instanţe narative, preferinţa pentru personaje marginale, excentrice în raport cu sistemul. Mai nimic din partea tehnică a personalităţii sale literare nu este original în raport cu Noul Roman. În prefaţa la cartea de debut, *Noaptea pe latura lungă* (1969), Miron Radu Paraschivescu nota că vocea prozatorului nu era „nici singulară, nici unică", reducând-o la stilistica unei „achiziţii globale în spiritul culturii şi al epocii noastre", şi anume cinematograful, artă a „subsumării, condensării şi a […] reconvertibilităţii timpului". Ceea ce dă originalitate scrisului lui **M.** este substanţa materiei autobiografice pe care o prelucrează prin intermediul formulei alese. Mai toate cărţile publicate în deceniul al optulea fac parte dintr-un ciclu numit *Variante la un autoportret*. Autoportretul este fidel mai mult în spirit decât în literă, deşi nu lipsesc incidenţe strict autobiografice. Povestirile şi nuvelele din *Noaptea pe latura lungă*, *Primele porţi* (1975) şi *Octombrie, ora opt* (1981) acoperă un arc de timp între deportarea în Transnistria şi perioada târzie a comunismului. În *Puloverul*, text de referinţă, oroarea lagărului este sugerată prin obiectul vestimentar invocat în titlu. Puloverul ţine de cald, fiind astfel un lucru râvnit şi rar, şi în acelaşi timp transmite tifosul şi moartea. *Ceaiul lui Proust* este o variaţie pe motivul madlenei din ciclul *În căutarea timpului pierdut*: prizonierii îşi imaginează că beau ceai îndulcit uitându-se la un cub de zahăr, rămăşiţă fetişizată a vieţii de dinainte de deportare. Proza *Nunţile* ar fi o critică a standardizării limbajului prin care este descris retrospectiv Holocaustul. Un copil supravieţuitor este obligat de adulţi să înveţe pe dinafară şi să recite în cadru festiv un discurs despre experienţa traumatică pe care o trăise. Numai că discursul, redactat într-o limbă de lemn, corupe trauma originară transformând-o într-o caricatură. Ironia autorului e cu atât mai apăsată cu cât discursul se bucură de succes şi ajunge să fie recitat pe la nunţi, în cadrul programului distractiv. Nuvela *Trenciul*, publicată în culegerea *Fericirea obligatorie* (1999), poate fi citită în pandant cu *Puloverul*. De data aceasta, obiectul de vestimentaţie figurează intruziunea Securităţii în spaţiul privat: a doua zi după o petrecere opulentă ce are loc în plina austeritate alimentară a anilor '80, soţia ziaristului-amfitrion descoperă în cuier un trenci care nu aparţinuse nici unuia dintre invitaţi. Este vizată practica Securităţii de a folosi locuinţe private pentru activităţi specifice. Romanele *Captivi, Atrium* (1974), *Cartea fiului* (1976) şi *Zilele şi jocul* (1977) ar putea fi supraintitulate, cu expresia lui Petru Dumitriu, „biografii contemporane". Personajul lor caracteristic, purtând nume diverse, este un inginer care într-un moment oarecare al vieţii se sustrage confiscării de către sistem, deşi finalmente nu refuză autoîmplinirea în cadrul lui. Tema ar fi a „inadaptatului superior" (Paul Georgescu). În *Atrium* el se numeşte Rafael Banu. Deşi s-ar putea înscrie la orice facultate, Banu preferă să se ducă la munca de jos (şofer de camion, muncitor pe un şantier etc.), după care face totuşi studii universitare şi ajunge un inginer de succes. Acţiunea fiind plasată în anii '50, trimiterea la formula romanului realist-socialist „de şantier" este transparentă, fără a fi în vreun fel subversivă. Textul este complicat printr-un simbolism acvatic urmărit insistent şi prin multiplicarea perspectivelor narative. Şi în *Captivi*, situat tot în „obsedantul deceniu", protagonistul sfârşeşte recuperat după ce îşi consumă criza (filosofică în raport cu sine şi cu sistemul, dar şi familială). Prima parte din *Cartea fiului* surprinde o altă secvenţă tipică anilor '50, şi anume ancheta. După cum s-a remarcat, aici apar sedimente ale procesului Lucreţiu Pătrăşcanu. Capitolul cel mai puternic – ulterior publicat independent în *Fericirea obligatorie* – se concentrează asupra interogatoriului la care este supusă o femeie de către un anchetator neconvenţional şi, ca multe din personajele autorului, logoreic. Cât privește romanul, cel mai important este însă *Plicul negru* (1986), în centrul lui fiind ancheta ratată a lui Anatol Dominic Vancea Voinov, zis Tolea, pe urmele unei scrisori misterioase care cu mult timp în urmă, în 1940, îl împinsese pe tatăl lui la sinucidere. Pista detectivistă are un echivalent în compoziţia multistratificată a romanului, în care indiciile utile şi referinţele transparente (la *Despre eroi şi morminte* de Ernesto Sábato, la I.L. Caragiale din *O scrisoare pierdută* etc.) coexistă cu secvenţe aproape opace semantic. Altă simetrie abil orchestrată este cea dintre România anului 1940, în care evreul Marcu Vancea se sinucide din cauza unei simple scrisori de ameninţare, şi România anului 1980, în care Tolea, fiul lui Vancea, înnebuneşte. Romanul a apărut cu dificultăţi valorificate ulterior în eseul *Referatul cenzorului*. Ca urmare a presiunilor şi a compromisurilor consecutive, versiunea tipărită diferea semnificativ de varianta originală. Ediţia din 1996, rescrisă, încearcă să reconstruiască versiunea iniţială, între timp pierdută. Sunt practic două cărţi

diferite şi ca arhitectură, şi la nivel de detaliu. Prima este un metaroman, în stilul *Ficţiune şi infanterie* de Costache Olăreanu, pentru ca a doua să renunţe cu totul la rama metanarativă care făcea ca textul să fie atribuit scriitorului Mynheer. De asemenea, în a doua versiune referirile anticomuniste capătă nuanţe imposibile în 1986. În *Anii de ucenicie ai lui August Prostul* (1979; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), paginile din secţiunea care dă titlul volumului pot fi considerate un „jurnal de scriitor" (Nicolae Manolescu), întrucât notaţiile de tip diaristic nu lipsesc. Totuşi, cartea este mai ambiţioasă, aspirând să fie o autobiografie compusă din fişe de lectură şi de dicţionar, în stilul *Bibliografiei generale* a lui Mircea Horia Simionescu, doar că fără a inventa citatele şi cărţile (sunt reproduse, fără comentarii, numeroase fragmente din presa anilor '50). Un personaj predilect este August Prostul, „omul ce primeşte palmele", „intrusul care intră mereu când nu trebuie", prin care este alegorizată, autobiografic şi în bună măsură premonitoriu, figura intrusului. Volumul mai cuprinde eseuri/recenzii empatice despre Geo Bogza, Marin Preda, Paul Georgescu, Radu Petrescu, Ştefan Bănulescu, Camil Petrescu, Mario Vargas Llosa, Italo Svevo, Saul Bellow ş.a., grupate sub titlul *Racord*. Culegerea *Pe contur* (1984) reuneşte eseuri repartizate în mai multe secvenţe. *Colegiale* e dedicată unor scriitori precum Gabriela Adameşteanu, Mircea Horia Simionescu, Augustin Buzura, Radu Cosaşu, Mihai Sin, Virgil Duda, *Nume noi* dă seama despre Ştefan Agopian, Mircea Nedelciu, Ion Iovan, Gheorghe Crăciun, iar în *Interferenţe* **M.** glosează despre Robert Musil, Elias Canetti, filmele lui Ingmar Bergman, despre Şalom Alehem, Franz Kafka, Thomas Mann, Ernesto Sábato ş.a. Textele din *Despre clovni: dictatorul şi artistul* (1997), continuare, s-ar putea spune, la *Anii de ucenicie...*, vorbesc despre formare ca deformare, despre scriitor în societatea totalitară, despre premiul ce i-a fost retras autorului la apariţia volumului *Pe contur*, despre cenzură, despre exil şi limbă, despre demitizarea trecutului. Câteva intervenţii ale lui **M.** în presa americană, reluate în ţară, au suscitat discuţii în care chiar şi comentatori liberali ai fenomenului aderenţei oamenilor de cultură la forme de extremism au replicat prompt şi nu totdeauna civilizat. În 1991 scriitorul publică în „The New Republic" din Washington DC eseul *Happy Guilt* (*Felix culpa*), unde analizează echilibrat simpatiile de extremă dreapta ale lui Mircea Eliade; în aceeaşi revistă, în 1997, pe marginea recenziilor din ţară la *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, accentuează ideea unor reflexe antisemite în spaţiul cultural românesc contemporan. Cea mai bună carte a lui **M.**, *Întoarcerea huliganului* (2003), reia şi prelungeşte materia din *Variante la un autoportret* sub forma unor memorii propriu-zise. Titlul unifică două „întoarceri" diferite: a adultului în trecutul îndepărtat şi a exilatului în România. În prima sunt rememorate „iniţierea" din Transnistria, o scurtă experienţă de utemist, închiderea tatălui în colonia penitenciară din Periprava, detaliile unei cariere apatice de inginer constructor, câteva amoruri, începuturile carierei literare, intrarea în vizorul Securităţii, plecarea în Europa şi după aceea în SUA, plecare parţială, întrucât scriitorul rămâne captivul limbii române, „casă a melcului" de care exilatul nu se poate desprinde; își scrie cărțile în românește, multe apar mai întâi în traducere. A doua întoarcere o reprezintă călătoria de douăsprezece zile în România anului 1997. Psihologia celui care revine în ţară este a unui vizitator care revede cu neplăcere nişte locuri cândva familiare, dar care acum nu îi trezesc decât o combinaţie alienantă de sentimente din zona nevrozei, a umoralului şi chiar a paranoiei. Simptomatic, caietul de notaţii făcute în această călătorie e uitat în avion: astfel, umbra celei de-a doua întoarceri a dispărut, spre deosebire de spectrul trecutului. Şi acum **M.** scrie proză autoficțională într-un fel apropiat de eseistică. Nu încearcă să dea un ritm coerent naraţiunii, pe care o împrăştie în secvenţe şi în fotograme. Liantul îl aduc punctele de discontinuitate – digresiunile, elipsele, şotronul jucat între planuri. Proza prezintă o neclaritate de lichid amniotic. Trecutul se naşte, şi chinurile acestei naşteri, „inventată" şi trăită în prezentul narativ, construiesc efectul empatic al romanului. *Vizuina* (2009) reprezintă o întoarcere la ficţiunea „pură", deşi afluenţi autobiografici se varsă şi aici. Intertextualitatea e la fel de marcată şi de importantă pentru construcţia cărţii ca în *Plicul negru*. De data aceasta sunt valorificaţi Borges, a cărui nuvelă *Moartea şi busola* oferă unul dintre clourile cărţii, dar şi Vladimir Nabokov cu *Pnin* (de unde **M.** preia, printre altele, trucul naratorului care trece de la persoana a III-a la persoana I, introducându-se ca personaj), Mihail Sebastian (al cărui personaj din *De două mii de ani*, Marga Stern, apare ca amantă de tinereţe a lui Cosmin Dima, reflectare „cu cheie" a lui Mircea Eliade), Thomas Mann etc. O zonă relevantă de intertextualitate priveşte revizitarea figurii lui Mircea Eliade şi afacerea neelucidată a asasinării lui Ioan Petru Culianu. Atât Eliade cât şi Culianu apar ca

„personaje”. Deşi numele sunt schimbate, transferul se face transparent. Minus câteva retuşuri superficiale, toate propoziţiile principale din enciclopedia reală care-i descriu pe Eliade şi pe Culianu trec în personajele Cosmin Dima şi Mihnea Palade. Ar fi vorba deci de o reluare, cu instrumentele ficţiunii, a dezbaterii din eseul *Felix culpa*. Totuşi, tema de adâncime a romanului stă în surprinderea morfologiei tulburi a identităţii exilatului. Este încă o constantă a prozei lui **M.**. Dacă pentru inginerii săi din romanele anilor ’70 exilul era interior, în *Vizuina* spaţiul exilului nu mai este subiectiv, ci obiectiv, fiind localizat în Statele Unite ale Americii. Un corelativ al condiţiei de exilat – dar şi un corectiv al fanteziilor legate de utopia americană – este vulnerabilitatea: în faţa vârstei şi a bolii (secvenţa cea mai consistentă literar fiind aceea a unul coşmar medical), în faţa agresiunilor exterioare (atacul asupra Turnurilor Gemene din 11 septembrie 2001, care a avut parte de un număr considerabil de evocări artistice în cultura americană, ia notă şi de contribuţia lui **M.**). Privită ca obiect singular, *Vizuina* e o carte mediocră. Ca argumente pot fi enumerate incapacitatea sau inapetenţa narativă a autorului, performanţele sale monocorde în redactarea de dialoguri (mai toate personajele par clonate după stilul derivei monologal-clovnereşti-aluvionare în care excela Tolea Vancea), ratarea romanului cu cheie (personajul Eliade din eseul *Felix culpa* era sensibil mai romanesc decât reuşeşte să fie Cosmin Dima). Văzut în ansamblul scrierilor lui **M.**, romanul este unul tipic: interesant ca rebus prin filonul său intertextual şi prin opacităţile voluntare sau necăutate ce stimulează interpretarea, el poate fi descris alternativ ca bun sau ca rău, în funcţie de interpreţi.

Cu greu s-ar fi putut prevedea în primele sale povestiri ulterioara îndreptare a lui Norman Manea către o proză ce, abandonând ca insuficientă naraţia, coboară în instabilitatea fluxului psihic, urmându-i mersul sinuos şi imaginile mobile, dinamice, în schimbare necontenită a cursului şi aspectului; lirică prin material şi reflexivă prin atitudine, vizualizând cu pregnanţă şi memorabil tensiunile secrete ale vieţii interioare, luminând obscuritatea profundelor vârtejuri pe care, departe de a le conţine, exprima sau rezuma, evenimentele înregistrabile obiectiv mai mult le ascund, existenţa vie şi complexă prefăcându-se astfel într-o sumară biografie, această proză şi-a găsit în romanul cu numeroase registre, amplu orchestrat, posibilitatea firească de împlinire.

MIRCEA IORGULESCU

Manea s-a afirmat pe scena literară mondială, americană şi – încă mai înainte – europeană, rapid şi impetuos precum prea puţini alţi scriitori români. Practic nu există publicaţie de respectabilitate literară din Italia, Franţa, din Germania, din ţările anglo-saxone care să nu fi dedicat eseuri şi recenzii lungi, elogioase, inteligente, semnate de condeie de vârf, operelor lui Norman Manea. […] *S-au pronunţat comparativ numele lui Kafka, Bruno Schulz, Musil; eu unul le-aş mai adăuga pe cel al lui Blecher şi mai ales al lui Bacovia. S-a vorbit despre Manea (în astfel de cazuri nu dispunem nicicând de certitudini, cel mult de plauzibilităţi!) ca de un posibil candidat la Premiul Nobel pentru Literatură.*

VIRGIL NEMOIANU

SCRIERI: *Noaptea pe latura lungă*, pref. Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1969; *Captivi*, Bucureşti, 1970; ed. Iaşi, 2011; *Atrium*, Bucureşti, 1974; ed. Iaşi, 2008; *Primele porţi*, Bucureşti, 1975; *Cartea fiului*, Bucureşti, 1976; ed. Iaşi, 2012; *Zilele şi jocul*, Bucureşti, 1977; *Anii de ucenicie ai lui August Prostul*, Bucureşti, 1979; *Octombrie, ora opt*, Cluj-Napoca, 1981; ed. Cluj-Napoca, 1997; *Pe contur*, Bucureşti, 1984; *Plicul negru*, Bucureşti, 1986; ed. Bucureşti, 1996; ed. postfaţă Matei Călinescu, Bucureşti, 2003; *Roboterbiographie und andere Erzählungen*, tr. Gerhardt Csejka, Ernest Wichner, Dieter Schlesak şi Paul Schuster, Göttingen, 1987; *Fenster zur Arbeiterklasse*, tr. Paul Schuster, Göttingen, 1989; *Leergeld*, Menlenhoff (Olanda), 1989; *Le Thé de Proust et autres nouvelles*, tr. Alain Paruit, André Vornic şi Marie-France Ionesco, Paris, 1990; *Der Trenchcoat*, tr. Ernest Michner, Göttingen, 1990; *Le Bonheur obligatoire*, tr. Alain Paruit şi André Vornic, Paris, 1991; ed.(*Compulsory Happiness*), tr. Lynda Coverdale, New York, 1993; ed. (*Fericirea obligatorie*), Cluj-Napoca, 1999; *On Clowns*: *The Dictator and the Artist*, tr. Irina Livezeanu, Joel Agee, Anselm Hollo şi Alexandra Bley-Vroman, New York, 1992; ed. (*Despre clovni*: *dictatorul şi artistul*), Cluj-Napoca, 1997; *Casa melcului (Dialoguri)*, Bucureşti, 1999; *Întoarcerea huliganului*, Iaşi, 2003; *Plicuri și portrete*, Iaşi, 2004; *Textul nomad*, Bucureşti, 2006; *Înaintea despărțirii. Convorbire cu Saul Bellow*, tr. Nadina Vișan, Iaşi, 2008; *Sertarele exilului. Dialog cu Leon Volovici*, Iaşi, 2008; *Vorbind pietrei*, Iaşi, 2008; *Variante la un autoportret*, Iaşi, 2008; *Vizuina*, Iaşi, 2009; *Laptele negru*, Bucureşti, 2010; *Curierul de Est. Dialog cu Edward Kanterian*, Iaşi, 2010; *Cuvinte din exil* (în colaborare cu Hannes Stein), tr. Orlando Balaș, București–Iași, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Norman Manea*], CNT, 1969, 44, RL, 1980, 3; Dana Dumitriu, *„Captivi”*, ARG, 1971, 2; Radu Enescu, *„Captivi”*, F, 1971, 5; Petrescu, *Scriitori*, *112–117*; Cristea, *Domeniul*, *283–286*; Georgescu, *Volume*, *62–71*; Raicu, *Practica scrisului*, *255–263*; Iorgulescu, *Scriitori*, *210–214*; Raicu, *Fragmente*, *364–370*; Iorgulescu, *Prezent*, *230–234*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Un tur de forţă al vocii autorului în roman*, RL, 1986, 37; Holban, *Profiluri*, *248–258*; Ştefan Borbély, *Artistul şi*

dictatorul. Trei trepte pentru un dezacord admirativ, APF, 1993, 9; Liviu Petrescu, *Univers carceral*, ST, 1994, 1–2; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *254–256*; Simuț, *Incursiuni*, *145*, *164–167*; Papahagi, *Interpretări*, *125–128*; *Dicț. esențial*, *482–484*; Virgil Nemoianu, *România și liberalismele ei*, București, 2000, *308–309*; Simuț, *Arena*, *182–196*; *Dicț. analitic*, III, *193–194*, *346–350*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *169–175*; Ion Bogdan Lefter, *Prima carte/ prima întoarcere din exil*, OC, 2003, 185; Borbély, *Cercul*, *109–112*; Petraș, *Cărțile*, *166–170*, *221–224*; Simuț, *Reabilitarea*, *209–226*, *446–459*; Manolescu, *Istoria*, *1441–1443*; Popa, *Ist. lit.*, II, *822–823*; Aurica Stan, *Exilul ca traumă, trauma ca exil în opera lui Norman Manea*, Iași, 2009; Morar, *Scriitori evrei*, *208–225*; Manolescu, *Enciclopedia*, *487–490*; *Obsesia incertitudinii – The Obsession of uncertainty. In Honorem Norman Manea*, ed. bilingvă, îngr. Cella Manea și George Onofrei, Iași, 2011; [*Norman Manea*], VTRA, 2011, 5–6 (grupaj special); Claudiu Turcuș, *Estetica lui Norman Manea*, București, 2012. ***M.I.***

MANGIUCA, Simion (2.IX.1831, Broşteni, j. Caraş-Severin – 4.XII.1890, Oraviţa), folclorist. Este fiul Călinei (n. Bercean) şi al lui Ioachim Mangiuca, preot. Studiază la Oraviţa, Seghedin, Lugoj şi Oradea. În 1855 îşi ia doctoratul în drept la Universitatea din Pesta, iar din 1858, după ce termină şi teologia la Vârşeţ, va fi profesor de limba şi literatura română la gimnaziul german din Timişoara. Intrând în administraţie, e numit prim-pretor la Craşova, Iam şi Sasca Montană, iar din 1861 la Satu Nou. Nu se înţelege cu superiorii şi în 1869 se stabileşte ca avocat în Oraviţa. Aici **M.**, om cu o întinsă cultură, are prilejul de a impulsiona viaţa intelectuală a românilor. A redactat un „Călindariu iulian, gregorian şi poporal român” (1882, 1883), a publicat numeroase lucrări de etnografie şi folclor în „Albina”, „Luminătoriul” şi „Familia”, precum şi în „Romänische Revue”. În 1890 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Prieten cu At. M. Marienescu, **M.** a cules folclor literar şi a elaborat studii privind cultura populară românească. Dar activitatea sa este, în mare măsură, influenţată de latinism, el susţinând că poporul român a conservat intactă mitologia greco–romană (*Martirii, un cult al zeului Marte*). Încearcă să afle corespondentele unor sărbători, datini şi obiceiuri româneşti în mitologia latină. Astfel, el vede în colindă urme ale unui vechi cult al soarelui, trecut de la romani direct în folclorul românesc, care l-ar fi păstrat fără modificări. Cu toate acestea, studiile sale, depăşind orientarea latinistă, reuşesc să aducă numeroase date şi fapte noi. **M.** este cel dintâi care, înaintea lui S. Fl. Marian, s-a ocupat pe larg de obiceiurile de înmormântare la români, în studii precum *Strigarea zorilor la mort*, *Petrecerea mortului*, *Moşii sau Sacrificiul morţilor*. Cu această ocazie publică unul dintre primele texte de „zori”. S-a ocupat şi de colinde, făcând o clasificare a lor (colinda colindătorilor, a pluguşorului, a piţărăilor, a colindeţilor, a junilor) și insistând asupra asemănărilor cu „calendele” romane. Lucrarea *Păcală de origine din Italia* este una dintre cele dintâi cercetări de folclor comparat în România. Dar cea mai de seamă contribuţie adusă la cunoaşterea culturii populare românești este *De însemnătatea botanicei româneşti*, primul studiu românesc de etnobotanică mai amplu, apărut în „Familia” (1874). Materialul a fost cules dintr-o regiune care avea drept centru Oraviţa, uneori **M.** notând fie numele culegătorului, fie data culegerii. El împarte numele de plante în mai multe categorii, studiate separat: mitologice, poetice, de descântece şi vrăji, de leacuri, mitologice-poetice. Preocupat permanent să aducă date noi în sprijinul dovedirii romanităţii limbii şi poporului român, **M.** a scris şi diverse lucrări de istorie şi lingvistică, pe care le-a strâns în volumul *Dacoromanische Sprach- und Geschichtsforschung* (I, 1890). El discută aici chestiuni privind fonologia şi morfologia limbii române, dă un studiu despre așa- numita cronică a lui Huru, altul despre colindă şi se referă la semnificaţiile istorice ale cuvintelor „valah” şi „vlah”.

SCRIERI: *Dacoromanische Sprach- und Geschichtsforschung*, I, Oraviţa, 1890.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *182–183*; At. M. Marienescu, *Simeon Mangiuca*, F, 1889, 51; Ilie Rusmir, *Viaţa şi operile lui Simeon Mangiuca*, Oraviţa, 1931; Ion Taloş, *Activitatea folclorică şi etnografică a lui Simion Mangiuca*, AMET, 1962–1964; Bârlea, *Ist. folc.*, *205–208*; Doina Babeu, *Activitatea lingvistică a lui Simion Mangiuca*, Timişoara, 1978; *Dicţ. lit. 1900*, *549*; Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura românească în Banat (secolul al XIX-lea)*, Timișoara, 1994, *76–83*, *100–108*, *112–117*, *150–159*, *166–168*; Doina Babeu, *Cărturarul bănățean Simion Mangiuca*, Timişoara, 1997; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *44–45*; Marcu Mihail Deleanu, *Academicianul Simeon Mangiuca (1831–1890)*, Reşiţa, 2002; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *555–557*; Simona Vasilache, *Cronica anului 1882*, RL, 2008, 21. ***I.L.***

MANI, Iosif I. (1816, Aiud – 30.IV.1851, Blaj), traducător, poet, prozator. A urmat liceul în oraşul natal, apoi la Blaj, unde a studiat şi teologia, devenind, după călugărire (1840), profesor de „principie”. Un timp preceptor în familia contelui Nemeş (1843–1847), e din nou profesor la Blaj (1847–1848, 1850–1851). În timpul Revoluţiei a fost închis la Alba Iulia.

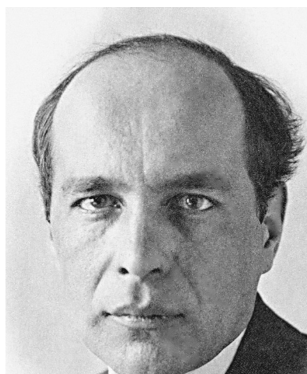
Din 1838 **M.** este unul dintre cei mai activi colaboratori la publicaţiile lui Timotei Cipariu şi la cele ale lui G. Bariţiu, cu care era şi bun prieten. Debutase însă în foaia manuscrisă „Aurora". Articolele pe teme educative sau politice şi încercările literare sunt fie semnate cu numele său (uneori scris Many), fie cu pseudonimul Aurelie Ardeleanu, fie cu diverse abrevieri ale numelui sau ale pseudonimului. A publicat îndeosebi la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1838–1848), la „Organul luminărei" (1847–1848) şi „Învăţătoriul poporului" (1848), la ultimele două fiind şi redactor împreună cu Aron Pumnul. Într-o perioadă când preocupările pentru literatură erau sporadice printre cărturarii şi publiciştii ardeleni, **M.** are meritul de a fi cultivat poezia, meditaţia în proză, povestirea şi nuvela, chiar dacă valoarea scrierilor sale este modestă. A scris elegii stângace, meditaţii în proză despre viaţă şi moarte, despre trecerea timpului, uneori într-o limbă surprinzător de fluentă, precum şi câteva povestiri şi nuvele (*Tatiana*, *Avesalom*, *Tetera Cazacul* ş.a.). Sub semnătura lui, dar fără a fi originale, au apărut numeroase aforisme şi cugetări, alegorii în proză, anecdote. A pus în circulaţie, prin scurte traduceri sau prelucrări din franceză, germană, maghiară, poate şi din engleză, alături de producţii literare de foileton, numeroase fragmente din scrierile lui La Rochefoucauld, J.-J. Rousseau, Voltaire, Lessing, Klopstock, Schiller, Uhland, Herder, Heine, Dickens. Din literatura maghiară, pe care o cunoştea bine, a tradus scrieri de Kisfaludy Sándor, Vörösmarty Mihály ş.a. Din 1843 circula în manuscris traducerea lui după *Paroles d'un croyant*, scrierea lui Lamennais, iar în 1848, după înlăturarea cenzurii, câteva fragmente au putut apărea în „Învăţătoriul poporului", sub titlul *Cuvintele unui credincios frânc*. De asemenea, *Frăgminte din cărţile pribegirei a lui Mickiewicz* sunt transpuse de **M.** în limba română, desigur pentru înrudirea lor cu opera lui Lamennais.

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *Preludii*, Bucureşti, 1903, *137–138*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *237–238*, *242–243*; Predescu, *Encicl.*, *518*; Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, *76*; Ion Breazu, *Lamennais la românii din Transilvania*, SL, 1948; *Ideologia 1848*, *100*, *211*; George M. Marica, *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, Bucureşti, 1969, *passim*; Zamfir, *Proza poetică*, *101, 110–113, 121*; *Dicţ. lit. 1900*, *549–550*. ***L.V.***

MANIFEST, revistă apărută la Iaşi, mai întâi neregulat între 5 octombrie şi decembrie 1934, apoi lunar între ianuarie 1935 şi 25 ianuarie 1936, având subtitlul „Literar, social, artistic". Iniţial, director este Mihail Fridan, redactor – Iosif Ion Balu, redactor responsabil – George Moroşanu. Din 1935 ca redactor figurează George Ivaşcu. Publicaţie de stânga, **M.** tipăreşte un articol-program (*Pornim la drum*) ce reprezintă mai curând un discurs de tribună decât o declaraţie de intenţii. Într-un stil polemico-patetic, se afirmă înrolarea ziarului în sfera ideologiei socialiste. Literatura şi studiile critice incluse în sumar sunt selectate prin excelenţă după criteriul orientării explicite de stânga. Polemicile vizează în exclusivitate dreapta politică şi culturală, în speţă mişcarea legionară, aflată în plină ascensiune, precum şi fenomenele culturale pe care aceasta le-a generat sau influenţat. Versurile promovate se revendică, în general, de la trei direcţii literare: pe de-o parte, o lirică romantic-elegiacă, cu secvenţe de pastel, aparținând unui fond poetic posteminescian încă viu şi activ în epoca interbelică; pe de altă parte, o scriitură de nuanţă avangardistă şi simbolistă; dar, în primul rând, revista cultivă versificaţia de orientare socialistă, în care mesajul social şi simplismul estetic prefigurează cu claritate producţiile realist-socialiste din anii '50. Proza oscilează între memorialistică sau ficţiunea romantic meditativă şi textul de implicaţie socială, care, din necesităţi propagandistice, tinde către un soi de neonaturalism zolist. Începând cu anul al doilea de apariţie, **M.** renunţă treptat la ambiţiile culturale şi devine mai degrabă o tribună de lansare a ideologiei socialiste şi un instrument de polemică la adresa orientărilor de dreapta. Materialele publicate vor miza pe chestiuni politice şi sociale, în detrimentul fenomenului cultural. Evenimentul artistic devine simplă informaţie şi contează doar în măsura în care se pliază pe sfera de interes ideologic. Publică poezie George Moroşanu, Victor Măgură (Ion Purece), Ştefan Baciu, Ion Sofia Manolescu (sub semnătura Ion Manolescu, E. Zaharia, Al. Voitinovici (Al. Voitin), Neagu Zamfir, Teodor Scarlat, George Lesnea, Ştefan Ciobotăraşu. Proză semnează Aurel Lambrino, G.M. Zamfirescu, Profira Sadoveanu, Ionel Teodoreanu (un scurt fragment de roman, intitulat *Liceenii*), Mihai Popa. George Lesnea traduce din Serghei Esenin, iar George Ivaşcu din romanul *Le Temps du mépris* de André Malraux. Tot el dă transpuneri din Rainer Maria Rilke, sub pseudonimele Raluca Rodan și Mania Comşa. Studiile critice şi de istorie literară debutează, oarecum insolit, cu articolul lui Mihail Fridan despre H.G. Wells, un scriitor în care criticul descoperă paradigma romanului „ştiinţific modern". Mircea Ceauşu

semnează articolul *Influenţa franceză în literatura egipteană*, Iorgu Iordan e prezent cu două studii de factură monografică (*Unamuno şi ideea de progres* şi *Alexandru Philippide*), iar Gherasim Luca publică articolul *Aragon, scriitorul generaţiei istorice*, în care insistă asupra mutaţiei dinspre suprarealism („mişcare intelectuală lipsită de orice valoare, având pronunţate atitudini reacţionare, ascunse într-o frazeologie fals revoluţionară", după cum afirmă o notă a redacţiei) înspre o literatură ce se revendică de la ideologia socialistă. În direcţia studiilor biografice se înscrie şi articolul *Panait Istrati*, datorat lui Mircea Mancaş. Cronicile literare îi aparţin lui George Ivaşcu, autorul făcându-și astfel debutul în publicistică. Radu Paul susţine cronica revistelor, George Pascu, Petre Pascaru şi Mihai Popa asigură cronica plastică şi pe cea muzicală, iar Profira Sadoveanu cronica cinematografică. Alţi colaboratori: Gh. Agavriloaiei, Al. Claudian, Al. Dimitriu-Păuşeşti, George Macovescu, Costache Popa, Emilian Bâcov. ***C.Tt.***

MANIU, Adrian (6.II.1891, Bucureşti – 20.IV.1968, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg, eseist, traducător.

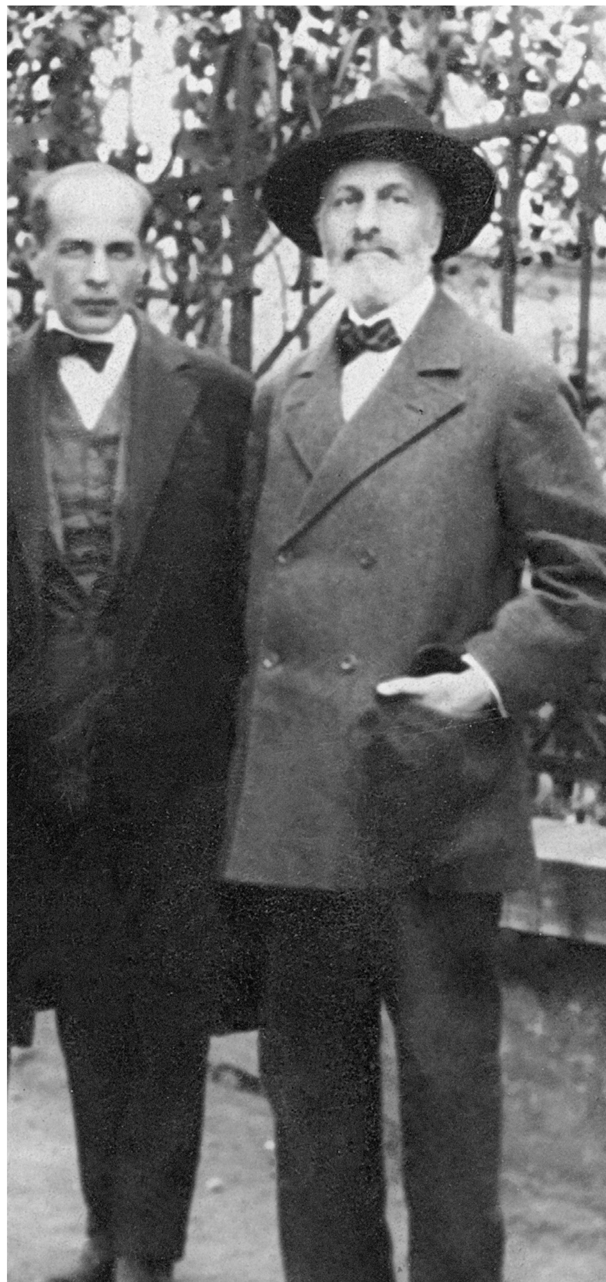
Este fiul Mariei (n. Călinescu) şi al lui Grigore Maniu, profesor la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti; pictoriţa Rodica Maniu e sora lui. A urmat la Bucureşti şcoala primară, apoi studii secundare la liceele „Gh. Lazăr" şi „Matei Basarab", obţinând bacalaureatul în 1910. În 1913 îşi ia tot aici licenţa în drept, dar fără să o valorifice vreodată. Debutează cu poezia *Lăsat de sec* la revista şcolară „Răsăritul" în februarie 1906. Mai colaborează, în 1912, la „Insula", „Simbolul", apoi la „Noua revistă română", la „Cronica" (1915–1916) și „Seara", intră în redacţia revistei „Flacăra". A rămas în Capitala ocupată de inamici, semnând rar în „Gazeta Bucureștiului", „Lumina", apoi în „Scena". Prima carte, *Figurile de ceară*, îi apare în 1912. Instalat provizoriu la Cluj, se află între cei care lansează în 1921 „Gândirea". Întors în Bucureşti, desfăşoară o bogată activitate publicistică. Rămâne în redacţia revistei „Gândirea", la „Universul" ţine ani în şir o rubrică de însemnări cu caracter literar. Publică, de asemenea, la „Chemarea", „Fapta", „Hiena", „Rampa", „Viaţa românească", „Adevărul", „Adevărul literar şi artistic", „Universul literar", „Bilete de papagal", „Boabe de grâu", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a. Este redactor la „Urzica" (1918), „Voinţa" (Cluj, 1920–1922), „Cuvântul" (din 1924), un timp, din 1931, la „Dimineaţa", director la „Magazinul" (apărută în 1930), iar între 1930 şi 1933 conduce programul Societăţii Române de Radio. Atracţia pentru teatru se materializează în mai multe adaptări (unele făcute împreună cu Scarlat Froda, Ion Pillat sau cu Al. O. Teodoreanu); în stagiunea 1926–1927 este angajat ca regizor la Teatrul Naţional din Craiova. În anii '30 încredinţează tiparului cărţile care îl definesc ca poet: *Drumul spre stele* (1930), *Cartea Țării* (1934), *Cântece de dragoste şi moarte* (1935), urmate de o ediţie definitivă, *Versuri* (1938); li se adaugă două volume în care proza fantastică se alătură celei poematice: *Jupânul care făcea aur* (1930) şi *Focurile primăverii şi flăcări de toamnă* (1935). Rafinat colecţionar de artă, grafician şi cronicar plastic, a fost mult timp (1928–1946) inspector, apoi inspector general în Ministerul Artelor. În 1933 Academia Română îl cooptează ca membru corespondent. A fost distins în 1938 cu Marele Premiu Naţional de Literatură, iar în 1965 cu Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei.

Angajat în campania inovatoare dusă de Ion Vinea, mai târziu şi în cea a lui Tristan Tzara, marcat de Charles Baudelaire şi de Oscar Wilde, la douăzeci şi unu de ani semnatar al plachetei de proze poematice *Figurile de ceară*, **M.** se mişcă iniţial în paradox şi insolit. Poza dezabuzat ironică şi-o va păstra, de altfel, tot timpul. Micile lui snobisme, reacţii destinate să epateze, se traduc în inocente veleităţi nobiliare. Bunăoară, fragmente din poemul *Salomeea* (1915) apăruseră întâi în periodice, sub semnătura Adrian de Maniu. Nonconformistul, fostul colaborator la revistele de frondă literară „Insula" şi „Simbolul" crede că un scriitor e „un bolnav care nu îşi poate stăpâni artezianismul gândurilor şi revarsă ediţii de dureri prostituate întru hrănirea publicului". Chiar dacă acestea sunt înscrise într-o ficţiune, ca opinii ale unui schelet (figurând într-un tablou straniu, cumpărat de la un anticar parizian), îndărătul lor se profilează, lângă paharul cu otravă, poetul. Pretextul e detectabil în *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde. Vizualizarea, plastica imaginii relevă în alte pagini nostalgii de vechi „zugrav" – cu trimiteri

la Rembrandt şi El Greco. Într-o fântână părăsită foiesc salamandre: nişte „balauri mici, cu ochi de drac roşu, cu pielea umedă, pătată de armonia monotonă a bălţăturilor galben–roşcate pe fond de smoală neagră” (*Primăvara sălbatică*). Icoane şterse „îmbracă pereţii cu nuanţe de aur rece”, turnurile unui castel se desenează în brun pe albastrul cerului (*Alba*). Că insurgentul modernist e dublat, la început discret, de un explorator în arhaic, iată semnul unei mobilităţi *in nuce*. Metafore ostentativ prozaice, un senzualism multiform, etalări de pietre preţioase în manieră simbolistă, o retorică minulesciană, o gestică apropiată farsei alternează, în *Poemele trupeşti*, cu manifestări afective bântuite de trecut. În momentul publicării, *Salomeea*, poem în opt părţi, cu fragmente dialogate, a părut unora isprava unui excentric. Asta şi urmărea autorul: să şocheze. Liniile grave se clatină, făcând ca tragicul să cedeze grotescului, artificialului ori parodicului; se ajunge la *Galgenhumor* – la „umorul de spânzurătoare”. Pare limpede că *Herodiada* lui Stéphane Mallarmé a dictat împărţirea în cântece, inclusiv apelul la secvenţe dialogate. Propensiunea spre grotesc stă însă şi sub influenţa *Salomeei* lui Jules Laforgue, de unde resorturi funambuleşti, tentaţia de a descompune un profil, o scenă consacrată, pentru a le reface apoi parodic. De la autorul *Moralităţilor legendare* provine ideea subtitrării, încât modelul Hamlet sau urmările pietăţii filiale înlesnesc formula: *Salomeea sau Urmările unei proaste educaţiuni*. La o radiografiere atentă se mai văd în dramoleta lui **M.** urme din *Salomeea* lui Oscar Wilde, poem de intensă vibraţie dramatică (scris în franceză pentru tragediana Sarah Bernhardt), percutante fiind detaliile de ordin vizual cromatic ale ambientului oriental. Când, aproape octogenar, **M.** îşi marginaliza poemul, plasându-l la sfârşitul volumului secund din seria *Scrieri* (1968), autorul îşi situa *Salomeea* în categoria unor *juvenilia*. Pământul, ancestralul, cultura populară – acestea acţionează sinergetic în tot ce întreprinde poetul după Primul Război Mondial. Titlul volumului din 1924, *Lângă pământ*, anunţă un program. Semantic vorbind, gravitarea spre pământ nu e, în fapt, o întoarcere la mentalităţi arhaice, la tipare consacrate, ci o reinterpretare a noimelor milenare în eterna lor devenire. Dramatizările semnate acum de poet – *Fata din dafin* (1918, în colaborare cu Scarlat Froda), *Meşterul* (1922), *Tinereţe fără bătrâneţe* şi altele –, impregnate de mitologie şi legendă, implică, vizibil ori estompat, contacte cu spiritualitatea abisală. Faza de început a construcţiei fusese îndeosebi una sfărâmătoare de clişee; la maturitate spiritul de ordine al autorului se traduce printr-o ceremonialitate consonantă fiinţei etnice, prin mirări şi căderi în rutină, prin sondaje şi partituri ţintind spre organicitatea de substanţă. E momentul fast în care Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Constantin Brâncuşi, George Enescu, fiecare din alt unghi, operează sinteze, topind, stilizând, eliminând şi potenţând, revitalizând şi interogând, cu aspiraţii spre totalitate. Ca poet al timpului în mers, **M.** se vrea deopotrivă un explorator al efemerului şi al eternităţii. Totuşi, el e mai puţin un meditativ, cât un constatator, în ochii căruia ideea de tradiţie pare mai degrabă o sumă a experienţelor succesive, lăsând drum deschis progreselor viitoare. Nu sunt de găsit acuitatea filosofică a lui Blaga, dubiile, anxietăţile, convulsiile şi paroxismele acestuia, dar în textura tradiţie–modernitate el aduce anumite sunete particulare, contribuind la impunerea unui nou profil de scriitor. Ironia sa, cu efecte în remodelarea limbajului, nu e numai o frână a emoţiei şi un mod al defilosofării. Ilustrând ortodoxismul gândirist într-o manieră proprie, se orientează spre forme oculte, spre apocrif, în conotaţii sinuoase de magie tulbure. Pentru elegiacul excedat, chinuit de a fi „singur în singurătate”, o biserică în ruină, „inimă moartă”, devine – ca în *Melancolie*, poezia eminesciană – o oglindă a sinelui lânced: „E cântec sau rugăciune ce simt acum?/ E cântec sau rugăciune faptul că trec pe lângă zidurile dărâmate?...”. De îndată ce văluri de întuneric împiedică vederea, fantezia se complace în mister; la malul apelor focuri nocturne „vestesc comori” (*Cântec sau rugăciune*), jos, „lângă pământ”, paznici şi câini dormitează, pe când „focuri blestemate scot limba pe comori”. Poetul e interesat de arhetipuri, dar nu în măsura în care ele îi acaparează pe Blaga şi pe V. Voiculescu. Aproape despuiate de aura vechimii, aici funcţia lor e mai curând de nuanţă decorativă, fără tentaţii de cunoaştere mitico-magică. La Blaga şi la Voiculescu fluidul poetic vine din adâncuri tectonice străvechi, la **M.** vine mai mult dinspre superstiţii decât dinspre mituri. Despre relaţiile poetului cu „artele-surori”, revelatoare este această frază-credo: „Poezia trebuie să oglindească în vers adevăruri pe care le cucereşte deopotrivă muzica, pictura, arhitectura” (*Revăzând manuscrisul*). Lui G. Călinescu poetul i se pare manierist, „mai puţin preocupat de a reprezenta”, cât de a avea „paleta, anatomia, contururile lui”, pe scurt „a găsi o

deformaţiune nouă a realităţii e pentru el a crea”. Imputarea surprinde, căci ce altceva decât deformaţii şi îngroşări practică Modigliani, Braque ori Matisse în faza lor analitică, preexpresioniştii Van Gogh şi Munch ori arbitrarul Chagall. Mostre de pictură „naivă” se găsesc, bunăoară, în *Grădini de zarzavat* (din *Drumul spre stele*), unde deformarea dezinvoltă, neaşteptată răstoarnă sensurile consacrate. Lucrurile intră în raporturi noi, generatoare de surprize: „Între răzoare de spanac,/ varză roşie şi ardei,/ pică un cântec de pitpalac// [...] cerul, stropit cu stele, s-a împrospătat,/ luna, fostă floare-a-soarelui, se pleacă.// Pe urmă un fluier se îngână cu pitpalacul,/ dar un greier îi întrece întruna.../ Ce e mai frumos e spanacul./ Şi pe urmă luna...”. Anticipând pictura lui Ion Ţuculescu, poetul se entuziasma de simbolistica şi cromatica scoarţelor ţărăneşti, diversificate după provincii şi relief, în scrisul lor intrând „un văz gândit”, „basm sau cântec” (*Covorul românesc*). Plastic vorbind, citadinul **M.** ştia să piardă o nuanţă, un detaliu, pentru a face loc altora, în percepţii fluid vibratile, sintetizatoare, apte să sugereze răsărirea, înverzirea, înserarea, înnoptarea, desfrunzirea, să capteze stările vaporoase, vedeniile, nelămuritul. În reprezentarea fenomenelor lumii materiale şi psihice românii au putut împrumuta sugestii de la alţii, însă „arta bizantină o simţi că e numai altoi într-o mai veche înfăptuire” – nota eseistul, interesat de izvoade, într-o pagină din *Focurile primăverii şi flăcări de toamnă*, mutându-şi privirea de la gramatica poeziei moderne spre arhetipuri şi practicând stilizarea în frescă. Ia naştere o pictură narativă cu rădăcini în basme, legende şi balade, în magic. Nu s-ar putea spune că *Drumul spre stele*, lansat odată cu *Joc secund* de Ion Barbu, cu *Stânci fulgerate* de Al. A. Philippide, ar fi o replică la orizonturile din *Lângă pământ*. Deşi include câteva piese excelente, volumul nu aduce sunete noi, iar o poezie, *Rugăciune*, de fapt un mic psalm introductiv, nu relevă tendinţe verticalizante, învăpăieri argheziene, nici mari nelinişti metafizice. Discursul liric – observa Perpessicius – se desfăşoară „sub zodia morţii, şi culegerea întreagă se organizează, creşte şi se înalţă sub cerul de safir al nopţii de-a pururi, ca un mausoleu luminat cu aştri, ca un balet funebru, grav şi solemn pentru însoţirea Proserpinei pe drumurile ei spre Hades”. De remarcat, ca la Blaga, duhuri nocturne „urnind pământul”, fluturi cap-demort, vestitori de drame. O căprioară, „făptură cu ochi de fecioară”, urmărită de gonaci, sare peste un altar căzut (*Elegie*), prin mărăcini şi scorburi se văd „piei de şarpe lepădate”, în ziduri „sfredeleşte cuib pasărea neagră”, lângă trepte măcinate nechează „telegari aripaţi”, iar din „potcoava Necuratei” sar scântei. Totuşi, în pofida prezenţelor întunecate, totul se petrece mai degrabă în basm decât în orizont metafizic. În fond, chiar dacă are aspiraţia

Adrian Maniu și Theodor Pallady

drumului spre stele, **M.** se complace în terestru, uneori ascultând adâncurile. Lângă vechi ctitorii, motiv în *Poveste tăinuită*, lângă bolţi de mănăstire în „lumină străvezie”, mişună „crapi negri prin adâncul verde”, foşnesc trestii, bubuie puşca nevăzută. Astfel de detalii senzoriale plasează lucrurile pe o axă a timpului veşnic. Ca în *Mănăstirea din adânc*, poem antologic, locurile sunt bântuite de duhuri diavoleşti şi de puteri pângăritoare ale sacrului, iar fantezia liberă, tentată de bizantin, se nutreşte din eresuri. Acolo unde altădată „clopote sunau, răsunau” de „clocotea şi vuia cuprinsul”, acolo unde veneau „ologi în cârje, târgoveţi în butci” – pretext de f,,rescă feudală – „stareţul roşu” bea vin din potirul făcător de miracole, sacrilegiu urmat de scufundarea mănăstirii în Ostrov. După o lungă etapă de contemplare în peisaj, odată cu *Cântece de dragoste şi moarte*, titlul amintind de *Cânt despre dragostea şi moartea stegarului Christoph Rilke*, recitativul devine psalmodic, de unde *Cântec sau rugăciune*, *Cântecul de pe drum* ori *Cântecul întâiului domnitor*, toate cu infiltrări elegiace. Noutatea e de a descoperi la pictorul suprafeţelor clare un discret mister, ecouri ale spaţiului în lumini vaporoase, difuze. Senzaţia de ambiguitate din *Cântec de jale* cheamă în memorie acel „parcă sunt şi nu mai sunt” dintr-o confesiune argheziană. Întrebările metafizice şi reculegerea merg împreună, într-o legănare muzicală. Este, oare, **M.** un poet al tragicului? Un devorat de spectrul morţii? Paşii lui spre infinit nu merg prea departe. Un greier al cărui cânt se opreşte brusc îi amplifică subit starea de vid existenţial: „Sunt singur, bat cu pumnul în pământ,/ De ce-ai tăcut? Mai singur-singur sunt…”. E asaltat poetul de vedenii negre? Neliniştile lui se convertesc de regulă în mâhniri, similare uneori celor sadoveniene (*Viaţa asta trece*, *Planeta moartă*, *Semne în noapte*, *Noapte nebună*), în reflecţii despre ineluctabil: „Viaţa asta trece, ca o zi,/ peste cireşi în rod sângeraţi,/ peste câmpuri cu miei aurii,/ peste munţii albi şi curaţi…”. Variante la primul vers reiau ritmic ideea: „Viaţa asta cade ca un zbor…”, „Viaţa asta piere ca un foc…”. Performanţe în sintetizarea liniilor de forţă relevă, fragmentar, *Cartea Ţării*, suită de poeme-definiţii deschizând drum viitoarelor *Imne* ale lui Ioan Alexandru. Ţara e un spaţiu de explorări pluriperspectiviste, punct de sprijin în concretul fizic, în etnos şi mitologic, dar mai ales tărâm afectiv. Mult mai târziu, vârstnic, traducând și scrieri importante din literatura lumii (*Cântecul Nibelungilor*, de pildă), dar și texte din limba rusă, după „programul” impus al anilor ’50, se întoarce și asupra poeziei proprii, unde se voia un perfecţionist. Curată eroare a fost ideea de a întreprinde restaurarea la rece a textelor de odinioară, cu argumentul că arta e o „îndeletnicire în devenire”, perpetuă nostalgie a desăvârşirii. Remaniindu-şi operele, în 1965 restauratorul lucid din *Cântece tăcute* nu se mai identifica emoţional cu cel care altădată vorbea de partea hipnotică a poeziei, adică de starea de graţie, irepetabilă, echivalând cu arătarea sau cu revelarea. Autenticul **M.**, deschizătorul de perspective noi în care Basil Munteanu vedea un primitiv rafinat, e de descoperit în primele ediţii.

Portret de Jean Steriadi

Poezia lui Adrian Maniu [...] *e triumful stilisticei şi al manierei. Aci nu există un conţinut şi un stil, ci maniera însăşi este cuprinsul şi scopul operei de artă. Trăit în cercuri artistice, poetul e înrăurit profund de mediul de atelier* [...]. *Deşi nu în teme, Adrian Maniu este spiritual primul poet bizantinizant, precursor cu un deceniu al lui Lucian Blaga. De la început, el are preferinţă pentru poemul-panou ori gravură şi o poezie nu-i decât comentariul unei icoane*

primitive în tonuri tari, galben, albastru, roşu, negru [...]. *Ca şi Th. Gautier, Adrian Maniu e un artist plastic refulat care se consolează în poezie. Dar de ar fi ales paleta, n-ar fi fost un Delacroix, ca poetul francez, ci un pictor din secolul XIV ori un iconar bizantin, însetat de aurărie, coloare focoasă şi hieratism liniar.*

G. CĂLINESCU

Însuşirea fundamentală a poeziei lui – varietatea, spiritul ei orientat, în orice moment, spre ceea ce este nou şi valabil – devine de la un punct înainte şi defectul ei major. Prea a fost de toate Adrian Maniu: simbolist, postsimbolist, parnasian, prerafaelit, modernist, tradiționalist, ortodoxist, autor de poezie în vers clasic şi în vers liber [...]. *O anumită dificultate de fixare psihologică şi artistică face din Adrian Maniu în poezie un amator superior.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Figurile de ceară*, Bucureşti, 1912; *Salomeea*, Bucureşti, 1915; *Din paharul cu otravă*, Bucureşti, 1919; *Fata din dafin* (în colaborare cu Scarlat Froda), Bucureşti, 1918; *Meşterul*, Bucureşti, 1922; *Lângă pământ*, Bucureşti, 1924; *La Gravure sur bois en Roumanie*, Bucureşti, 1929; *Drumul spre stele*, Bucureşti, 1930; *Jupânul care făcea aur*, Bucureşti, 1930; ed. îngr. şi pref. G. Gheorghiță, Bucureşti, 1975; *Cartea Țării*, Bucureşti, 1934; *Focurile primăverii şi flăcări de toamnă*, Bucureşti, 1935; *Cântece de dragoste şi moarte*, Bucureşti, 1935; *Th. Aman*, Bucureşti, f.a.; *Pictorul Alexandru Satmary*, Bucureşti, 1935; *Versuri*, Bucureşti, 1938; *Cântece tăcute*, introd. Mihail Petroveanu, Bucureşti, 1965; *Versuri în proză*, Bucureşti, 1965; *Scrieri*, I–II, Bucureşti, 1968; *Lupii de aramă*, îngr. şi pref. Doina Modola-Prunea, Cluj-Napoca, 1975; *Versuri*, îngr. şi postfață G. Gheorghiță, Bucureşti, 1979. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Peer Gynt*, Bucureşti, 1925, *Casa cu păpuşi (Nora)*, pref. Vera Călin, Bucureşti, 1957, *Pretendenții coroanei (Os domnesc)*, Bucureşti, 1958; Carmen Sylva, *Poezii*, cu desene de Rodica Maniu, Bucureşti, 1936; Gerhart Hauptmann, *Clopotul scufundat*, Bucureşti, 1939; A.S. Puşkin, *Basme*, Bucureşti, 1953, *Micile tragedii*, Bucureşti, 1957 (în colaborare); Katona József, *Bánk Bán*, Bucureşti, 1953; *Balade populare ruse*, pref. Fl. Caloianu, Bucureşti, 1954; Molière, *Nechibzuitul sau Boroboațele*, în Molière, *Opere*, I, Bucureşti, 1955; M.I. Lermontov, *Cântecul despre țarul Ivan Vasilievici, despre tânărul opricinic şi despre vrednicul neguțător Kalaşnikov*, Bucureşti, 1957; A.S. Griboedov, *Prea multă minte strică*, Bucureşti, 1957; Li-Tai-Pe, *Din cântecele lui...*, Bucureşti, 1957; *Cântecul Nibelungilor*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1958; *Cântece bătrâne şi poveşti în versuri. Din limba rusă*, cu ilustrații de A. Demian, Bucureşti, [1967].

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, *322–325*; Perpessicius, *Opere*, II, *132–135*, III, *32–33*, IV, *210–213*, *346–350*, VII, *28–31*, *227–228*, XII, *248*, *296*, *529–530*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *610–615*, II, *169–170*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *5–19*; Streinu, *Pagini*, I, *52–56*, II, *50–70*, IV, *45–48*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *37–40*, *42–43*; Călinescu, *Opere*, II, *1032–1038*, *1128–1135*, III, *222–223*; Şuluțiu, *Scriitori*, *144–149*; Şerban Cioculescu, *Despre poezia d-lui Adrian Maniu*, RFR, 1936, 1; Munteano, *Panorama*, *296–299*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *739–743*, *Ist. lit.* (1982), *822–826*; Vianu, *Arta*, II, *220–225*; Negoițescu, *Scriitori*, *154–162*; Petroveanu, *Studii*, *11–72*; Baconsky, *Marginalii*, *313–349*; Tomuş, *15 poeți*, *165–192*; Zamfir, *Poemul 338–342*, *passim*; Ciopraga, *Personalitatea*, *86–111*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *124–149*; Micu, *„Gândirea”*, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, *216–228*; Pop, *Transcrieri*, *42–46*; Pillat, *Itinerarii*, *3–62*; Mihail Iordache, *Adrian Maniu*, Iaşi, 1979; Ornea, *Tradiționalism*, *585–596*; Gheorghe Lăzărescu, *Adrian Maniu*, Bucureşti, 1985; Micu, *Modernismul*, II, *147–152*, *passim*; Pop, *Jocul*, *57–79*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *5–7*, *80–94*; Daniel Dimitriu, *O experiență poetică irepetabilă*, CRC, 1991, 7; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *286–291*; Popa, *Estuar*, *91–97*; Georgeta Oniscu, *Adrian Maniu (1891–1968). Biobibliografie*, Iaşi, 1996; *Dicț. analitic*, I, *78–79*, *197–199*, II, *71–72*, *78–80*, *353–355*, *394–395*, IV, *70–73*, *599–601*; *Dicț. esențial*, *484–488*; Cernat, *Avangarda*, *51–54*; Manolescu, *Istoria*, *767–768*. ***C.C.***

MANIU, Leonida (2.V.1939, Pricaz, j. Hunedoara – 14.III.2019, Iași), critic literar, traducător. Este fiul Elenei (n. Doroga) și al lui Ludovic Maniu, mic funcționar la percepție. Școala primară, începută în localitatea natală, va fi continuată în Alba Iulia, unde urmează și ciclul mediu. Din 1956 devine student al Facultății de Filologie a Universității din Iași. După absolvire va fi asistent la Institutul Pedagogic din Iași, transferându-se ulterior la Catedra de literatură universală şi teoria literaturii din Universitatea ieşeană. În 1980 obține titlul doctor în filologie cu o teză despre Mihail Dragomirescu. A parcurs toate treptele ierarhiei universitare până la gradul de profesor; a funcționat ca profesor asociat şi la Universitatea de Litere şi Științe din Bacău, unde a predat cursuri de literatură universală, literatură comparată şi estetică (1996–2005) şi la Academia de Arte „George Enescu” din Iaşi cu un curs de istoria dramaturgiei universale. Debutează la „Iaşul literar” în 1965, iar editorial cu volumul *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu* (1983). A mai colaborat la „Convorbiri literare”, ,,Cronica” (unde susține rubrica „Sinteze europene”), „Collegium”, „Neamul românesc”, „Ateneu”, „Deşteptarea”, „Poezia”, „Analele ştiințifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, „Studii eminescologice”, „Acta Iassyensis Comparationis” ş.a.

În *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu* **M.** are ca obiect de cercetare concepția estetică a criticului, cu reliefarea fundamentului ei filosofic.

Lucrarea relevă o foarte aplicată pregătire teoretică a exegetului, ceea ce îi permite să „jongleze” cu multă uşurinţă în spaţiul esteticii dragomiresciene (şi universale). Conducându-se după o butadă a esteticianului („Oricât de abstractă ar fi o teorie, dacă o iei pe firul ei, nu se poate să n-o înţelegi”), **M.** argumentează cu sistemă, așezând „autonomismul artistic” dragomirescian în continuarea „moştenirii maioresciene” și în virtutea ideii că arta este „existenţă de sine stătătoare în lumea ideală”. Devenind „potrivnic” metodei istorice de cercetare, Dragomirescu considera că aceasta apare ca o „falsificare fundamentală a operei de artă”, pierzând din „originalitatea ei adâncă”, „din farmecul ei nepătruns”. Plasat pe o poziţie echilibrată, autorul studiului scoate în evidenţă exagerările esteticianului în susţinerea principiului autonomiei artei şi a necesităţii clasificărilor, dar nu trece cu vederea că receptarea internaţională a operei acestuia se încadrează în categoria succesului. Preţul plătit de teoretician ar fi, după părerea lui **M.**, faptul că a rămas fără discipoli, cu tot progresul înregistrat de spiritul critic. Alt domeniu aflat între preocupările cercetătorului ieșean este eminescologia, cum se observă din comunicările grupate în volumul *Dor şi armonie eminesciană* (2000), iar cu mai mulți ani înainte din ediția critică *Eminescu* a lui Mihail Dragomirescu (1976). În interpretarea dată, deschisă analizei comparatiste, poetul este în permanență introdus în context european. Și Antichitatea greco-latină ocupă în aria de interes a lui **M.** un spaţiu considerabil, în discuție intrând segmente literare și culturale semnificative, ca în volumele *Poezia lirică a Antichităţii greco–latine* (2000) și *Tragedia greacă. Înflorirea şi declinul conştiinţei tragice eline* (2003). În cel din urmă studiu, de pildă, exegetul, axat pe o abordare rezonantă cu modernitatea, pledează pentru depășirea interpretărilor prin prisma primilor comentatori ai tragediei eline. Eschil, Sofocle, Euripide se află în centrul unei cercetări pertinente, care situează în prim-plan „conștiința tragică” a acestor autori. Piesele lor ilustrează nu numai momente de strălucire, ci intră la un moment dat pe o pantă descendentă, explicabilă – crede criticul – prin faptul că problemele majore ale cetății sunt abandonate, lăsând loc unor chestiuni de mai mic interes. Pe de altă parte, **M.** traduce, în special în colaborare cu Andreas Rados, poezie neogreacă în volumele *Un cântec despre România. Poezie contemporană greacă* (1980), *Surâsul Afroditei. Poeți ciprioți contemporani* (1995), *Soarele Verghinei. Poeți contemporani din Salonic* (2003), *Zăvorăşte, Grecia, în inima ta! Poeţi greci contemporani* (2005). Realizează, de asemenea, traducerea sonetelor lui Dante (1999), precum și transpunerea liberă în proză a *Epopeei lui Ghilgameş* (1999) şi a capodoperei goetheene *Faust* (2007), întreprinderi îndrăznețe, nu lipsite de reușite.

SCRIERI: *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu*, Bucureşti, 1983; *Poezia lirică a Antichității greco-latine*, Iaşi, 2000; *Dor şi armonie eminesciană*, Iaşi, 2000; *Coordonate literare universale*, Iaşi, 2001; *Între estetică şi critică literară*, Iaşi, 2001; *Tragedia greacă. Înflorirea şi declinul conştiinţei tragice eline*, Iaşi, 2003. **Ediții:** Mihail Dragomirescu, *Eminescu*, pref. edit., Iaşi, 1976. **Traduceri:** Rita Boumi-Pappa, *Înflorire în pustiu*, Bucureşti, 1974 (în colaborare); *Un cântec despre România. Poezie contemporană greacă*, 1980 (în colaborare cu Andreas Rados); *Surâsul Afroditei. Poeți ciprioți contemporani*, îngr. și pref. Andreas Rados, Iaşi, 1995 (în colaborare cu Andreas Rados și Leonidas Rados); Dante, *Sonetti*, îngr. și introd. trad., Iaşi, 1999; *Soarele Verghinei. Poeți contemporani din Salonic*, îngr. Andreas Rados, postfață Valeriu Stanca, Iaşi, 2003 (în colaborare cu Andreas Rados); *Zăvorăşte, Grecia, în inima ta! Poeţi greci contemporani*, îngr. Andreas Rados, Iaşi, 2005 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Eminesciana*, RL, 1977, 10; Șerban Cioculescu, *Eminescu văzut de Mihail Dragomirescu*, RL, 1977, 23; Mihai Zamfir, *A doua viață a lui Mihail Dragomirescu*, LCF, 1977, 24; Nae Antonescu, *„Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu”*, ATN, 1984, 9; Toma Pavel, *„Dor şi armonie eminesciană”*, „Studii eminescologice”, 2001, 3; Adrian Voica, *Bun venit in eminescologie*, ,,Poezia”, 2002, 2; Marius Chelaru, *„Soarele Verghinei” sau „Secreta germinare a frumuseții”*, CL, 2004, 9. ***N.Bc.***

MANIU, Vasile (29.XII.1824, Lugoj – 10.III.1901, Bucureşti), publicist, autor dramatic. Este fiul Elenei (n. Costin) şi al lui Alexandru Popovici Maniu, comerciant. Face clasele primare la Lugoj, trecând apoi la Şcoala Normală Germană din Caransebeş. Urmează gimnaziul la Lugoj şi Arad, liceul la Timişoara şi Facultatea de Drept şi Filosofie la Pesta (1844–1846). După absolvire e numit subprefect la Orăştie. În 1847 se mută la Bucureşti, unde, în anul următor, va lua parte la Revoluţie. După înfrângerea mişcării se refugiază în Transilvania, îndeplinind aici mai multe funcţii administrative, şi în Banat. Stabilit definitiv din 1858 la Bucureşti, **M.**, care îşi câştigă o bună reputaţie cu avocatura (a fost în 1868–1869 şi preşedinte al Curţii Apelative din Iaşi), face politică liberală, fiind ales deputat în perioada 1876–1888. În 1876 este primit în Societatea Academică Română (secţia istorică).

M. nu e, de fapt, un istoric. El este un gazetar cu o temeinică informaţie, gata oricând să susţină, împotriva unor aserţiuni tendenţioase, originea latină

a neamului nostru, vechimea şi continuitatea lui. „Disertaţiunile” sale, risipite prin diferite publicaţii („Columna lui Traian”, „Românul”, „Trompeta Carpaţilor”, „Buciumul român”) sau adunate în broşuri, nu sunt demonstraţii de erudiţie ale unui savant, ci impetuoase pledoarii politice. O idee care iese în relief este aceea a unirii tuturor românilor sub oblăduirea naţiunilor de stirpe latină. În pasiunea pe care o investeşte în susţinerea „cauzei române”, el are ceva de tribun. Prin vehemenţă şi sarcasm, unele articole par scrise cu pana unui pamfletar, autorul lor fiind un spirit eminamente polemic. Actor mai întâi în Banat, în trupa lugojeană a lui Iosif Farcaş, apoi la Bucureşti, sub conducerea lui Costache Caragiali, **M.** promitea, se pare, şi o bună carieră pe scenă. Renunţă însă la actorie în 1848, apucându-se să scrie piese de teatru. Dar pe acest tărâm argumentele lui sunt destul de îndoielnice. *Amelia sau Victima amorului* (1849) este o melodramă aservită tuturor clişeelor genului. *Monumentul de la Călugăreni* (1871), unde se preamăresc virtuţile străbune, învederează, în artificiozitatea ei, un simţ artistic deficitar. Maniera e bombastică şi preţioasă, exprimarea firească fiind mai degrabă întâmplătoare. Tot o piesă istorică, mizând pe o anume pedanterie a reconstituirii, este *Congiuraţiunea lui Catilina* („Columna lui Traian”, 1872). Apreciată entuziast în „Literatorul”, drama *Proscrisul* (1880) indispune prin stilul sentenţios şi grandilocvent. Unele pasaje, de aridă dezbatere pe teme politice, sunt curat gazetăreşti. **M.** a tradus piese de Angeli şi Szigligeti Ede.

SCRIERI: *Amelia sau Victima amorului*, Bucureşti, 1849; *Disertaţiune istorico-critică şi literară tractândă despre originea românilor din Dacia Traiană*, Timişoara, 1857; *Unitatea latină sau Cauza română în procesul naţionalităţilor din punctul de vedere istoric, juridic şi politic*, Bucureşti, 1867; *Misiunea Occidentului latin în Oriintele Europei*, Bucureşti, 1869; *Monumentul de la Călugăreni*, Bucureşti, 1871; *Studii asupra scrierei profesorului dr. I. Jung intitulată „Romanii şi românii din Ţările Dunărene”*, Bucureşti, 1878; *Proscrisul*, Bucureşti, 1880; *Mişcarea literaturei istorice în România şi în străinătate cu referinţă la români în anul 1879*, Bucureşti, 1880; *Românii în literatura străină*, Bucureşti, 1883; *Şapte scrisori deschise către Majestatea Sa Carol I, regele României*, Bucureşti, 1888.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *170–172*; Laţia, *Cărturari*, *22–24*; Suciu, *Lit. băn.*, *296–297*; Lupaş, *Cronicari*, I, *198–202*; Breazu, *Studii*, I, *144–146*; *Dicţ. lit. 1900*, *550–551*; Victor Neumann, *Vasile Maniu*, pref. Paul Cornea, Timişoara, 1984; Rusu, *Membrii Academiei*, *316*; Tiberiu Ciobanu, *Vasile Maniu (1824–1901)*, „Columna 2000”, 2009, 39–40.

F.F.

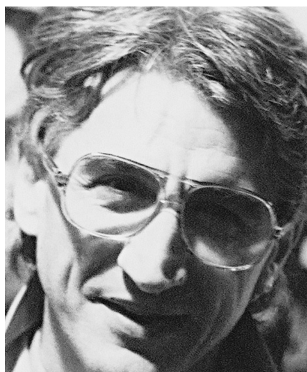
MANOLACHE, Constantin (14.II.1883, Iaşi – 21.I.1954, Bucureşti), prozator, dramaturg. Este fiul Ecaterinei (n. Hristea) şi al căpitanului Gavril Manolache. Începe cursurile secundare la Liceul Internat şi le continuă la Liceul Militar din Iaşi, apoi urmează Şcoala de Ofiţeri la Bucureşti, absolvind-o în 1904. Participă la campania din Balcani (1913) şi la Primul Război Mondial, fiind decorat cu Steaua României în grad de Cavaler şi Coroana României. Licenţiat în drept la Universitatea din Iaşi (1920), se înscrie în barou, profesând avocatura. Mutat la Bucureşti cu gradul de general şi cu misiunea de a reorganiza justiţia militară (1928–1938), funcţionează în paralel ca profesor (1932–1936) la Institutul Superior de Ştiinţe Penale al Universităţii, fiind şi autorul unor lucrări de drept militar. Fondează şi conduce „Lumea militară ilustrată” (1935–1939) şi e în colegiul revistei „Pandectele militare” (1937–1938). Îşi încheie cariera militară la începutul anului 1940. A debutat cu traduceri din Victor Hugo în „Floarea darurilor” (1907), iar editorial cu piesa de teatru *Rândunica* (1914), reprezentată anterior la Teatrul Naţional din Iaşi. A colaborat cu poezii, proză, articole şi traduceri (din Alfred de Musset, Victor Hugo, Sully Prudhomme) la revistele sămănătoriste „Sămănătorul”, „Ramuri”, „Neamul românesc literar”, „Floarea darurilor”, „Freamătul”, „Arta românească”, apoi şi la „Daruri”, „Oraşul nostru”, „Viitorul”, „Unirea”, „Adevărul literar şi artistic”, „Viaţa românească”, „Însemnări ieşene” ş.a., semnând uneori cu pseudonimul Măceş. A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români, al Societăţii Autorilor Dramatici Români şi al Societăţii Publiciştilor Români.

Începuturile literare ale lui **M.** stau sub semnul poeziei (a lăsat şi un manuscris cu titlul *Din caier*, datat 1904–1905), influenţată vădit de sămănătorism, cu reminiscenţe romantice, ale cărei teme sunt exaltarea trecutului glorios, liniştea vieţii patriarhale, frumuseţea naturii, scurgerea nemiloasă a timpului. Dintre numeroasele piese, unele reprezentate pe scenele teatrelor din Iaşi, Craiova, Bucureşti (*Rândunica*, *Nebunul*, *Camaradul Vâltoare*, *Datorii uitate*, *Dragoste cu contract*, *Când reînfloresc salcâmii*, *Migrena asiatică*, *S-a stins candela*), altele lăsate în manuscris, mai închegată, cu nerv dramatic şi replici pline de miez ar fi drama *Nebunul* (1926), tributară şi ea viziunii simplist antinomice a autorului: înfruntarea dintre idealismul protagonistului (aparţinând speciei „oamenilor din lună” sadovenieni) şi vulgaritatea vieţii din jurul său, subsumată „răului”. Bine primită

a fost *S-a stins candela*, dramatizare a povestirii *Răzbunarea lui Eremia Runcu* din volumul *Destăinuirile colonelului Mihu* (1934). Tot pentru scenă **M.** a tradus din Edmond Rostand (*Puiul vulturului*, 1924) şi din Henry Bataille (*Făcliile*, rămasă în manuscris). Proza – secţiunea mai rezistentă – a fost abordată relativ târziu de autor. Mai întâi cu *Iconiţa Zorinei* (1931), o poveste pentru copii, cu infuziuni poematice, având atingere cu motivul tinereţe fără bătrâneţe, apoi cu povestiri din lumea satului, a cazărmii şi a războiului, reunite în volumele *Destăinuirile colonelului Mihu* şi *Camaradul Spiruş* (1939). Se adaugă romanele *Sfânta dreptate* (1936; Premiul Academiei Române), *Catrinel* (1937), *Târgul mausului* (1940), intitulat, la ediţia a doua, *Maioreasa* (1945), *Povara recunoştinţei* (1944), *Poezia trupului* (1947) şi *Fraţii Valbudea* (nepublicat). *Sfânta dreptate*, cel mai important dintre romane, merge, în notă sămănătoristă, pe tema revoltei ţărăneşti împotriva arendaşilor spoliatori. Însetat de dreptate, Petre Leahu, tânăr din Prigoreni, sare în ajutorul unui ţăran bătut de fiul arendaşului, apoi încearcă să strângă întreaga obşte împotriva acestuia. Părăsit de toţi, e judecat şi condamnat la închisoare, unde se împrieteneşte cu un socialist. După împlinirea pedepsei, intră în mişcarea muncitorească ieşeană, prilej pentru studierea psihologiei mediului urban. Trimis, în timpul revoluţiei din Rusia, la Odessa spre a cunoaşte realităţile revoluţionare, e şocat de abuzurile şi nedreptăţile săvârşite în numele idealului socialist. Dezvăluindu-le într-o adunare, e închis fără judecată. Lecuit de revoluţie, evadează şi trece în ţară, dar, învinuit de spionaj şi acţiuni împotriva statului, e trimis la ocnă, unde îşi găseşte sfârşitul. Pentru realismul înfăţişării scenelor barbare ale revoluţiei ruse, romanul avea să fie interzis în 1946. Compus sub forma unui jurnal pe care preotul ocnei îl citeşte după moartea tânărului, *Sfânta dreptate* e deopotrivă un roman al iubirii (dintre Petre Leahu şi Profira) şi de analiză psihologică, unde se îmbină epicul, liricul şi introspecţia analitică. Sub semnul aceleiaşi simpatii faţă de viaţa de la ţară stă şi romanul *Catrinel*, aducând în mediul mahalalei provinciale un personaj pe care autorul îl vrea exemplar ca frumuseţe, puritate morală şi candoare sufletească. Încercarea nu reuşeşte, şi romanul suferă de tezism, nefiresc şi caricatural. **M.** recurge şi la experienţa sa cazonă, iar lumea rurală este părăsită în favoarea oraşului de provincie. În *Târgul mausului*, de pildă, frământările mărunte şi luptele politice, orgoliile şi aspiraţiile unui „loc în care nu se întâmplă nimic” sunt concepute ca fundal al confruntării dintre doi ofiţeri ai batalionului de curând adus în localitate, întrupări ale binelui şi răului (primul fiind un alter ego al autorului). Farmecul cărţii e dat mai ales de cele două prezenţe feminine care stăpânesc gândurile şi preocupările protagonistului: Maioreasa, o frumoasă şi orgolioasă văduvă, şi Irinel Grecescu, o serafică poetă, pictoriţă şi compozitoare, în creionarea căreia autorul a pornit de la datele biografice ale Iuliei Hasdeu. Iubirea pentru ele închipuie forme diferite ale aspiraţiei către ideal. De altfel, femeia, obiect de idealizare şi adoraţie, e înzestrată cu o aură de mister, ceea ce poate trimite la personajele lui Gib I. Mihăescu. Situaţia se repetă chiar şi în cazul apariţiilor feminine duplicitare (Nina Plaiu din *Povara recunoştinţei*). Din păcate, proza e minată nu o dată de stilul diluat, de lipsa de inventivitate narativă, de utilizarea unui limbaj căutat arhaic, neaoş, în maniera lui Ion Creangă, ca şi de folosirea unor tehnici ale romanului foileton şi a procedeelor romanţioase de înrămare a naraţiunii. Un loc cu totul aparte în scrisul lui **M.** îl ocupă două biografii aşa-zis romanţate, *Scânteietoarea viaţă a Iuliei Hasdeu* (1939) şi *Tragedia lui Petru Cercel* (1941), scrise cu nerv şi fantezie interpretativă pe baza unui material documentar vast. Cel puţin *Scânteitoarea viaţă a Iuliei Hasdeu* e, în sine, un veritabil document datorită preluării multor informaţii şi mărturii orale de la cei care au cunoscut-o pe poetă.

SCRIERI: *Rândunica*, Iaşi, 1914; *Nebunul*, Iaşi, 1926; *Iconiţa Zorinei*, Bucureşti, 1931; *Destăinuirile colonelului Mihu*, Bucureşti, 1934; *Sfânta dreptate*, Bucureşti, 1936; *Catrinel*, Bucureşti, 1937; *Scânteietoarea viaţă a Iuliei Hasdeu*, Bucureşti, 1939; ed. îngr. şi pref. I. Oprişan, Bucureşti, 2000; *Camaradul Spiruş*, Bucureşti, 1939; *Târgul mausului*, Bucureşti, 1940; ed. 2 (*Maioreasa*), Bucureşti, 1945; *Tragedia lui Petru Cercel*, Bucureşti, 1941; *Critică şi onestitate (răspuns d-nului Ş. Cioculescu)*, Bucureşti, 1941; *S-a stins candela*, Bucureşti, 1942; *Povara recunoştinţei*, Bucureşti, 1944; *Poezia trupului*, Bucureşti, 1947.

Repere bibliografice: Mihail Sorbul, *„Rândunica”*, „Scena”, 1914, 4; Emil Serghie, *„Când reînfloresc salcâmii”*, „Lumea”, 1928, 3087; Ovidiu Papadima, *„Sfânta dreptate”*, G, 1936, 2; Erasm [Petru Manoliu], *„Catrinel”*, „Lumea românească”, 1937, 187; Izabela Sadoveanu, *„Catrinel”*, ALA, 1937, 887; N. Iorga, *„Scânteietoarea viaţă a Iuliei Hasdeu”*, „Gazeta cărţilor”, 1940, 1–2; Octav Şuluţiu, *„Tragedia lui Petru Cercel”*, G, 1941, 3–4; Cioculescu, *Aspecte, 426–432;* Alexandru Raicu, *„S-a stins candela”*, SE, 1942, 1284; Al. C. Ionescu, *Autori, actori şi regizori*, Bucureşti, 1943, *119–122;* Perpessicius, XII, *214–217, 549*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *51–53*; Constantin Teodorovici, *C.* [*Constantin*] *Manolache*, ALIL, t. XLIV – XLVI, 2004–2006. ***I.O.***

MANOLESCU, Florin (11.I.1943, Bucureşti – 13.XII.2015, București), critic şi istoric literar, prozator.

Este fiul Herminei (n. Jochemko) şi al lui Dragoş Manolescu, avocat. Învață în Capitală, unde urmează și școala generală (1950–1957), liceul (1957–1961) şi Facultatea de Filologie, secţia română–germană (1963–1968). După absolvire e asistent la Catedra de literatură română a Facultăţii de Filologie din Bucureşti, iar din 1990 conferenţiar. În perioada 1972–1974 este lector la Universitatea din Dortmund. În 1978 devine doctor în filologie. Începând din 1993 funcționează ca lector, iar din 1995 până în 2008 ca profesor la Seminarul de romanistică al Universităţii Ruhr din Bochum, Germania. A debutat publicistic în 1964, în „Contemporanul". A ţinut rubrici permanente la „Amfiteatru" (1967–1968), „România literară" (1969), „Argeş" (1969–1971), „Flacăra" (1976–1977), „Contemporanul" (1982–1983) şi „Luceafărul" (1990–1993), fiind prezent și în alte reviste.

M. debutează editorial cu *Poezia criticilor* (1971; Premiul Uniunii Scriitorilor), mic studiu ilustrat amplu de o antologie din obiectul cercetării. Criticul se răsfaţă călinescian, întrucât textul său conchide prin formula „Totul este atât de limpede, încât nici nu ar fi trebuit să facem atâta discuţie". Discuţia este de fapt mai mult o reflecţie pe marginea criticii: „problema pe care mi-am pus-o nu a fost aceea de a descoperi câţi critici au scris poezie, ci de a încerca să scot din această împrejurare o idee în legătură cu, chiar, critica". Autorii cercetaţi fiind în bună parte poeţi rizibili, **M.** îi expediază repede şi îşi expune idei precum „în critică totul depinde de fidelitatea faţă de obiect" (cu varianta „Împotriva textului, noi nu putem lucra!") sau „în legătură cu o operă, nu putem da oricâte judecăţi de valoare dorim". Observându-se că „în toată literatura noastră nu există un singur critic care să poată intra, prin activitatea sa lirică, în primele rânduri ale istoriei poeziei româneşti", se apreciază că toţi aceşti autori de „meta-poezie" – mediocră ca poezie, dar bună sau măcar utilă prin cantitatea de observaţie critică încorporată – compun involuntar un soi de istorie critică din versuri tocmită a poeziei autohtone. Nu se înţelege însă dacă neputinţa lirică a criticilor este apriorică şi universală sau o calitate ţinând de specificul naţional (fie esenţialist-atemporal, fie de epocă). Se poate observa că, neavând un Maiorescu legiferator în chestiunea diferenţei de specie între poeţi şi critici, alte popoare au avut câte un T.S. Eliot, şi mare poet, şi mare critic. Proiectul critic al lui **M.** poate fi aproximat prin trei trăsături principale. În primul rând, între practicarea foiletonului şi activitatea editorială nu există o cauzalitate. Criticul a ales să scrie cărţi, nu să le compună din articole (deşi acestea nu lipseau), iar distanţa mare dintre volume sugerează un autor liber de complexul actualităţii şi al prezenţei. Singura excepţie de la regulă, *Litere în tranziţie* (1998), rezumând activitatea de cronicar la „Luceafărul", este mult mai compactă decât o culegere obişnuită, urmând o problematică omogenă: schimbarea de sistem odată cu trecerea de la comunism la liberalizarea consumului cultural, recuperarea literaturii exilului şi a celei de sertar, reformarea conceptului literar prin integrarea literaturii de consum ş.a. A doua trăsătură, solidară cu prima, stă în situarea zonelor de interes într-un raport aparent excentric cu *mainstream*-ul criticii autohtone. *Poezia criticilor* exploatează un teren practic ignorat, *Literatura S.F.* (1980), prima lucrare de gen publicată în România, dă proporţii monografice interesului constant pentru literatura „trivială", iar *Caragiale şi Caragiale* (1983) se plasează într-un pionierat metodologic. Efect caracteristic pentru reputaţia lui **M.**, până şi preocuparea lui pentru exilul literar, concretizat într-o amplă sinteză lexicografică, i-a dat de bănuit lui Mircea Iorgulescu că „va fi avut la origine perceperea acestuia ca un spaţiu de extravaganţe". Cea de-a treia trăsătură stă în relaţia criticului cu scientismul, teoretizată în eseul *Eroarea gnoseologică*, publicat în 1987 în „Revista de istorie şi teorie literară" şi reluat în *Litere în tranziţie.* Preluând de la Habermas distincţia între atitudinea „nomologică" a ştiinţei, interesată de descoperirea unor legi, şi atitudinea „hermeneutică" a literaturii, care caută sensul şi valoarea, **M.** respinge aripa scientistă a criticii ca vinovată de „eroare gnoseologică", constând în confiscarea literaturii de către metodă („a considera un obiect de studiu, indiferent de natura lui, ca

făcând parte din clasa metodei, şi nu invers"). Criticilor de această factură (linia C. Dobrogeanu-Gherea – Mihail Dragomirescu – D. Caracostea) li se reproşează, în plus, că „au voce, dar nu au stil", spre deosebire de criticii impresionişti care au făcut de facto canonul şi „au jucat rolul cel mai important în acţiunea de delimitare exactă a obiectului de cercetare, distingând valoarea autentică de impostură, capodopera de lucrarea de serie, esteticul de valorile care se află dincolo de el". Respingând totuşi şi simplul impresionism, culpabil de „eroarea afectivă" (disimularea prin stil şi „călinescianizare" a lipsei reale de priză la text), **M.** pledează pentru calea de mijloc, a „compromisului" criticii literare cu scientismul, oferind ca modele formalismul rus şi estetica receptării, metode care s-au adaptat obiectului de studiu într-un eclectism fertil. În opera criticului, cartea care se apropie cel mai bine de acest deziderat este cea despre I.L. Caragiale. Subintitulat *Jocuri cu mai multe strategii*, *Caragiale şi Caragiale* apelează la o combinaţie între teoria jocurilor şi sociologie, ipoteza de lucru fiind caracterul negenuin, autoprogramat, al carierei clasicului. Departe de a-şi fi lăsat scrierile la voia accidentului şi a inspiraţiei ingenue, Caragiale ar fi jucat un complex joc literar cu epoca sa (instituţii, public, prejudecăţi critice, aşteptări, convenţii) pentru realizarea unui program subsumat democratizării literaturii prin tulburarea ierarhiilor între genuri, specii, tipuri de public şi prin fuziunea între „paraliteratura formelor simple" – „anecdota, foiletonul sau cazul de jurnal" – şi „literatura acreditată" sau înaltă, între comic şi tragic, între registrul frivol şi cel moral-filosofic sau între stilul livresc şi cel oral. Fără să utilizeze propriu-zis conceptul, **M.** propune un Caragiale postmodern. Bucurându-se de o primire foarte favorabilă din partea criticii, cartea a avut parte de două tipuri de critici. Alexandru George i-a reproşat că oferă o „raţionalizare a posteriori, dată drept plan aprioric", conchizând că e vorba de o „fantezie zadarnică". Solomon Marcus a observat că terminologia importată din matematică este folosită diletant şi neriguros, într-un sens metaforic lipsit de înţelegerea denotativă a vocabularului de specialitate (de pildă, „jocuri cu mai multe strategii" ar fi un pleonasm similar sintagmei „cărţi cu mai mulţi cititori"). Critica lui Marcus, care recunoştea totuşi „viziunea strategică intuitivă" asupra lui Caragiale, a dus la începutul unei „querelle" între autorul *Poeticii matematice* şi critica literară a momentului, ceartă simptomatică pentru relaţia celei din urmă cu scientismul. Eseul menţionat despre *Eroarea gnoseologică* poate fi citit şi ca o apărare sau autojustificare metodologică, cu atât mai mult cu cât în cadrul lui **M.** apreciază că rezultatele poeticii matematice i-ar impresiona mai mult pe contabili, fără să reuşească să vorbească despre „sensul, valoarea şi ierarhia" operei literare. O a doua ediţie „revăzută şi adăugită" nu a intrat în dialog cu criticile. În schimb, se observă cu ingeniozitate, pentru prima oară în istoria criticii literare, că în *Două loturi* biletele lui Lefter Popescu erau de fapt câştigătoare. Receptarea a fost unanim pozitivă în cazul volumului *Literatura S.F.*, operă de cartezianism critic în care obiectul este descris aproape exhaustiv din mai multe unghiuri: conceptul (cercetat istoric şi definiţional), specificul în relaţiile cu ştiinţa, fantasticul, basmul şi literatura *mainstream*, speciile (opera spaţială, contra-utopia, fantezia eroică, ucronia şi ficţiunea politică, romanul poliţist), tematica (călătoria interplanetară, invazia extraterestră, apocalipticul, Atlantida/ lumile ascunse, universurile paralele, călătoria în timp), spaţiile extraterestre clasice (Luna, Marte, Venus), personajele tematice (savantul, geniul rău, supereroul şi antieroul, omul viitorului, roboţi, androizi, mutanţi, extratereştri) şi obiectele SF (clasificate în „obiecte de transport", „obiecte de distrugere" şi „obiecte ajutătoare"). Un amplu capitol este dedicat istoriei SF-ului românesc, începând o minuţioasă repertoriere cu notele lui Ion Heliade-Rădulescu din „Curierul românesc" despre submarinul lui Villeroi ori despre „câinele automat" al lui Maelzel şi traducerile din Jules Verne. Sunt identificate „cele mai importante texte din *proto-S.F.*-ul românesc", „nuvela lui Al. N. Dariu, *Finis Rumaniae*, şi anticipaţia lui Demetriu G. Ionnescu, *Spiritele anului 3000. Impresiuni de călătorie*)". Informaţia avea să fie depăşită doar de minuţioasa panoramă a lui Mircea Opriţă *Anticipaţia românească* (1994; ediţia a doua 2003), dar nu pentru partea de secol al XIX-lea. În ce priveşte definirea conceptului, sunt trecute în revistă treisprezece definiţii cărora autorul o adaugă pe a sa, „literatura SF este o progresie silogistică minus sau plus, cu baza într-o secvenţă de tip realist, care a luat forma unei naraţiuni capabile să exprime o dorinţă sau o temere, cu ajutorul unor elemente împrumutate din (pseudo)ştiinţă sau (pseudo)tehnică". Reproşul cel mai la îndemână e că se potriveşte şi unei schiţe de Caragiale, de pildă *C.F.R.* Cercetarea

avea o miză personală mai profundă decât simpla investigaţie academică, dovadă că autorul a publicat un volum de „nouă povestiri incredibile", *Misterul camerei închise* (2002). Critici care se încercaseră în literatura de gen sunt Alexandru George, Mircea Opriţă, Voicu Bugariu şi Ov. S. Crohmălniceanu. **M.** se apropie de performanţa literară a ultimului. Povestirile pot fi descrise ca „ficţiuni speculative" (concept impus de Cristian Tudor Popescu) în care prin insolitarea unor premise oarecare capătă efect de realitate şi coerenţă logică secvenţe ne-realiste (fantastice, incredibile, extrem-livreşti etc.). Prozatorul introduce o serie de teme clasice (paradoxurile călătoriei temporale, istorii alternative) printr-un truc textual foarte eficient care deghizează insolitul sub o ţesătură perfect „realistă". De exemplu, în ucronia *O conferinţă de pomină* scriitorul recurge la modalitatea minuţioasă, tipică prozei secolului al XIX-lea, de a efectua descrieri. Istorisirea se bazează pe premisa contrafactuală că generalul roman Varus ar fi înfrânt în anul 9 d.Hr. „triburile barbare ale germanilor", în loc să fie înfrânt lamentabil. Ca atare, autorul se joacă făcând schimb de calităţi între Franţa şi Germania: francezii sunt ca nemţii şi invers. Aşadar francezii beau bere, bucătăria germană excelează în icre moi şi şampanie, nemţii sunt nepunctuali, Alexandre Dumas s-a transformat în Alexander Dumas, autorul german al *Baronului de Monte Cristo*, iar Turnul Eiffel a fost mutat de asemenea în Germania. Plăcerea textului vine din felul tacticos şi tactic prin care scriitorul construieşte enciclopedia insolită, contrazicând enciclopedia cu care cititorul său este familiarizat. Totul este văzut prin ochii profesorului francez Jacques Bigot, membru al „Comisiei Internaţionale a Maşinilor cu Aburi", care vine la Berlin pentru a spulbera basnele colegului său berlinez Otto Flamm privind posibilitatea ca un motor cu ardere internă să funcţioneze. În *Califat* premisa ucronică este că principele Carol I ar fi abdicat în 1871 în urma unui complot organizat de Ion Ghica, lăsând „Principatele Dunărene la cheremul Rusiei şi al Austriei, dar mai ales la cheremul Turciei, inamicul cel mai primejdios al Ţărilor Româneşti". Drept consecinţă, la sfârşitul secolului al XX-lea Bucureştiul se numeşte Bukreş şi este capitala unui paşalâc în toată regula, altfel bine pus la punct tehnologic (computere, „dischete cu memorie genetică", baterii atomice pentru ceasuri, ba chiar şi un „tempotron" ce face posibilă călătoria în timp). Atmosfera generală este însă proiectată, în

răspăr cu aceste facilităţi, pe ecranul unui fundamentalism pliat în falduri molatic-orientale, totalitar şi reductibil în esenţă la decrepitudine şi corupţie. O speculaţie agilă şi ironică, valorificând un complex naţional pe care criticul **M.** îl cunoaşte bine, oferă *Nobel contra Nobel* – titlul îi aparţine lui Laurenţiu Ulici, introdus ca personaj – pornind de la întrebarea ce ar trebui să facă România pentru a primi râvnitul premiu pentru literatură. *Mentaliştii* (2009) este mai legat decât volumul anterior, în sensul că majoritatea povestirilor au o enciclopedie şi personaje comune. Printre acestea se numără Arsène Lupin, împrumutat de la Maurice Leblanc, și Sherlock Holmes, detectivul lui Arthur Conan Doyle. Povestirea *Revanşa* continuă *O conferinţă de pomină.* De data asta Otto Flamm ajunge la Paris, călătorind cu zepelinul, pentru a-i umili la rându-i pe francezi într-o chestiune de teorie a jocului şi pentru a recupera un artefact preţios pentru suveranul său. O bună parte a textului e dată de descrierea contextului parizian: evident, Parisul e nemţesc, iar autorul se achită cu măiestrie de sarcina de a-l întoarce pe dos ca pe o mănuşă şi de a construi operaţiunea de resetare a informațiilor cititorului său. Punctul de plecare şi principala tehnică a

povestirilor lui **M.** stau deci în procedeul de insolitare (Franţa dintr-o istorie alternativă, un motan care vorbeşte, o călătorie în timp, îndreptarea unei povestiri cu Sherlock Holmes care ascunde adevărul, spectacole paranormale la circ ş.a.). Însă prozele autorului nu se epuizează odată cu găsirea unui unghi norocos de refractare a familiarului în nefamiliar. Conflictul şi anecdotica pot trece chiar în secundar; calitatea vine mai ales din textura subtilă a acestei literaturi, acordul fin între referinţele, apropourile, coincidenţele, reluările, racordurile, simetriile, ironiile sau pur şi simplu zgomotul aparent al informaţiei fără rol direct. *Opus magnum* al lui **M.** rămâne însă *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989* (2003; ediția a doua 2010, distinsă cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române), sintetizând un efort individual care are rival doar în *Istoria literaturii române de azi pe mâine* a lui Marian Popa. Lexiconul acoperă, „pe lângă scriitori, principalele reviste şi instituţii literare ale exilului (edituri, biblioteci, fundaţii etc.)”, dar şi personalităţi (de exemplu, regele Mihai), instituţii (de exemplu, Biserica Ortodoxă Română din Paris) sau realităţi româneşti (de exemplu, Fondul Naţional Român) care, după cel de-al Doilea Război Mondial, au influenţat în mod nemijlocit activitatea culturală a românilor din afara graniţelor ţării. Fişele scriitorilor sunt preponderent biobibliografice, autorul delegând comentariul critic unor terţi. Montarea opiniilor şi a citatelor se realizează de regulă pe structura teză–antiteză. Informaţiile incerte şi neverificabile, citate ca simptomatice pentru un anumit climat, beneficiază de modalizarea condiţional-optativă. Proiectul *Enciclopediei*… s-a născut dintr-un curs despre literatura exilului pe care **M.** l-a ținut în Germania. Experiența germană constituie subiectul singurei secvențe publicate – *Cu ochii pe mine. Jurnal româno–german 1995* (2010) – dintr-un jurnal mai întins. Interesul scrierii privește doar latura documentară a întâlnirii dintre un profesor român cu lumea academică occidentală în prima parte a anilor ’90. Diaristul este cenzurat de caracterul său introvertit și de o mare politețe manifestată inclusiv în fața oglinzii. Rezultatul este corect, placid, didactic (autorul își notează conștiincios „reperele culturale, istorice sau politice ale zilei”), fără nici o adâncime. Ținând jurnal, **M.** este un Hergot care scrie și despre oameni.

Florin Manolescu pune problema talentului său critic în relaţie de sinonimie cu inteligenţa […]. *Sub aparenţa unui excurs într-un teritoriu istorico-literar, se formulează, de fapt, un program critic, o idee despre critică impregnată de sentimentul implicării personale, nu fără orgoliu abil deghizat în exprimarea printr-un „noi” care nu e aici un plural al maiestăţii, ci o marcă impersonală; propoziţiile programatice sunt risipite înşelător în contexte descriptive şi analitice, dar nu sunt îndeajuns de ascunse pentru a nu fi, până la urmă, depistate.*

LAURENŢIU ULICI

SCRIERI: *Poezia criticilor*, Bucureşti, 1971; *Literatura S.F.*, Bucureşti, 1980; *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Bucureşti, 1983; ed. Bucureşti, 2002; *Litere în tranziție*, București, 1998; *Misterul camerei închise*, Bucureşti, 2002; *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989,* Bucureşti, 2003; ed. 2, București, 2010; *Mentaliştii*, Bucureşti, 2009; *Cu ochii pe mine. Jurnal româno–german 1995*, București, 2010. **Antologii:** *Drumuri și zări. Antologie a prozei românești de călătorie*, București, 1982 (în colaborare cu Șt. Cazimir, Viorica Diaconescu, Alexandru Melian și Petre Nicolau); *The Phantom Church and Other Stories from Romania*, tr. Sharon King şi Georgiana Fârnoagă, pref. edit., Pittsburgh, 1996. **Traduceri:** Günter Krupkat, *Nabou*, Bucureşti, 1979; Klaus Heitmann, *Oglinzi paralele. Studii de imagologie româno–germană*, postfaţă trad., Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Idei*, *275–279*; Constantin, *Prozatori – critici*, *142–145*; Ungheanu, *Arhipelag*, *376–379*; Iorgulescu, *Scriitori*, *304–305*; Iorgulescu, *Prezent*, *290–292*; Solomon Marcus, *Artă şi ştiinţă*, Bucureşti, 1986, *247–257*; George, *Sfârşitul*, IV, *60–69*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *74–76*; Cornea, *Semnele*, *155–159*; Micu, *Ist. lit.*, *778–779*; Manolescu, *Lista*, III, *343–346*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *53–56*; Cornel Robu, *Science-fiction „adevărat”*, „Piaţa literară”, 2002, 10; Mihai Iovănel, [*Florin Manolescu*], ALA, 2002, 612, 2003, 697, CLT, 2009, 21, 2011, 41; Opriță, *Anticipația*, *506–510*, *passim*; Mircea Anghelescu, *Diaspora culturală*,RL, 2003, 18; Opriță, *Cronici*, *15*–23; Carmen Muşat, *Suprafaţa romanescă a realităţii şi construcţia intelectuală a lumii*, OC, 2009, 480; Popa, *Ist. lit.*, II, *1041*; Paul Cernat, *Enciclopedia exilului literar românesc: „revizuiri“ şi „noutăţi“ (I–II)*, OC, 2010, 547, 548; Doris Mironescu, *Criza fericită*, OC, 2010, 555. ***M.I.***

MANOLESCU, Grigore (28.III.1857, Bucureşti – 14.VII.1892, Paris), traducător. Fără a mai termina cursurile secundare la Şcoala de la „Sf. Sava” din Bucureşti, **M.**, care studia concomitent şi arta dramatică la Conservator, se dedică, în pofida împotrivirii părinţilor, carierei actoriceşti. Înzestrat cu excepţionale aptitudini, este cooptat în Societatea

Dramatică Română. După desfiinţarea societăţii, joacă un timp în trupa cupletistului I.D. Ionescu, apoi îşi alcătuieşte, cu Mihail Mateescu şi Nicolae Hagiescu, o formaţie proprie. La Iaşi, unde pleacă în 1875, interpretarea lui va fi apreciată de M. Eminescu. În 1878 îşi face debutul la Teatrul Naţional din Bucureşti, în stagiunea 1881–1882 fiind înaintat societar clasa I. Beneficiar al unei burse, în 1878 fusese trimis, împreună cu Aristizza Romanescu, la Paris, pentru studii. Întors acasă, este numit, în locul defunctului Mihail Pascaly, director de scenă. Plecând mai târziu de la Teatrul Naţional, îşi înjghebează o trupă cu care colindă prin ţară. După o călătorie în Apus, joacă din nou pe scena din Bucureşti. În 1891, cu trupa Naţionalului, el efectuează un temerar turneu la Viena. Bolnav de cancer, e trimis la Paris pentru a fi operat. După moartea sa, în ziarul ieșean „Noutatea" (1897) i se publică o povestire (*Sorcova*), precum și o parte din cele peste o sută de scrisori trimise preietenului său Gh. Al. Cârjă.

Cu jocul său cerebral şi pasionat deopotrivă, susţinut de o mare combustie lăuntrică, **M.** – care şi-a încununat cariera cu o magistrală creaţie în *Hamlet* – a fost unul dintre cei mai de seamă actori ai teatrului românesc. Pentru repertoriul trupelor pe care le-a condus, a transpus din franceză şi italiană comedii, cum ar fi *Căsătoria silită* şi *Don Juan* de Molière, dar mai ales farse şi vodeviluri. S-a încumetat să traducă piese ca *Hamlet* (împreună cu State Dragomir) şi *Romeo şi Julieta* de Shakespeare, e adevărat că apelând la un text franţuzesc, sau *Intrigă şi iubire* de Schiller, folosind versiunea lui Al. Dumas-fiul; din scriitorul francez tălmăceşte şi piesa *Dama cu camelii*. A mai tradus, într-o bună limbă românească, din Victor Hugo, François Coppée, Victorien Sardou, Henri Monnier, Frédéric Soulié, Émile Erckmann şi Alexandre Chatrian, Octave Feuillet ş.a. Versurile lui **M.**, ca şi numeroasele lui traduceri, au rămas în manuscris, păstrate în arhivele unor teatre.

Repere bibliografice: Nicolae Petraşcu, *Manolescu*, LAR, 1899, 2; Virgil Brădăţeanu, *Grigore Manolescu*, Bucureşti, 1959; Tudor Şoimaru, *Grigore Manolescu*, Bucureşti, 1960; *Ist. teatr. Rom.*, II, *326–328, passim*; *Dicţ. lit. 1900, 551.*

F.F.

MANOLESCU, Ion (15.IV.1968, Bucureşti), prozator, eseist. Este fiul Ioanei Manolescu, profesoară, şi al lui Florin Manolescu, critic şi istoric literar. Urmează la Bucureşti Şcoala Centrală, terminată în 1986, şi Facultatea de Filologie, secţia română–engleză, absolvită în 1991. După o perioadă în care este profesor de română la Liceul „I.L. Caragiale" din Capitală, devine asistent, apoi conferențiar în cadrul Facultăţii de Litere, la Catedra de literatură română. În timpul studiilor universitare frecventează cenaclul Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu, şi fondează Clubul literar, alături de Fevronia Novac, Vlad Pavlovici, Alexandru Pleşcan, Ara Şeptilici şi Andrei Zlătescu. Împreună cu aceştia debutează editorial în 1992, în volumul colectiv *Ficţiuni*, scos în regie proprie. Debutul publicistic se produsese în 1987, la „Amfiteatru", cu proză. Prima carte personală, *Întâmplări din orăşelul nostru*, îi apare în 1993. Mai colaborează cu proză şi eseuri la revistele „România literară", „Contrapunct", „Dilema" şi la suplimentul acesteia, „Vineri" (la care este redactor), „Luceafărul", „Echinox", „Secolul 20", „Agora" (SUA), „Observator cultural" ș.a.

La începutul anului 1996 **M.** publică în „România literară" *Un manifest postmodernist*, unde schiţează, raportându-l la „noua sensibilitate" culturală pe care încearcă să o servească redescoperind „lectura participativă", conceptul programatic numit „textualism mediatic" (distins de „textualismul scriptic" practicat anacronic, via „Tel-Quel", de optzeciști). În spațiul primitor al acestuia ar urma să se întâlnească „sinesteziile simboliste, onirismul suprarealist și fantasmele pop-art", „mijloacele artei cibernetice (imagerie virtuală, simulări tridimensionale, ilustraţie fractală, jocuri interactive, compresie digitală etc.)". În același timp sunt criticate atât prejudecata șaizecistă a „modelului unic", practicând „bronzificarea canonică" și punând scriitori ca Marin Preda sau Nichita Stănescu în roluri de statui, cât și prejudecata optzecistă a „modelului în dispersie", potrivit căreia „toți prozatorii optzeciști […] ar fi la fel de importanți […] pentru simplul fapt că aparțin postmodernismului". Romanului politic din anii '70 i se reproșează „stilistica eschivei", considerată „insuficientă estetic și incompletă ideologic", prozei optzeciste i se impută lipsa de suflu și complacerea în „micile drame cotidiene", în textualismul iritant și în „cuvinte încrucișate". Ca modele de urmat sunt indicați Thomas Pynchon, John Barth, Salman Rushdie și Milan Kundera, iar dintre români Mircea Cărtărescu și Sebastian A. Corn, discutați mai pe larg într-un eseu ulterior,

Literatura de mâine. Manifestul a fost inclus și în sumarul culegerii *Benzile desenate și canonul postmodern* (2011). Volumul mai cuprinde pledoarii atât pentru dinamitarea axiologiei convenționale a canonului, prin încorporarea culturii populare, cât și pentru deschiderea conceptului de literatură față de genuri precum benzile desenate. Într-un articol de sinteză despre istoria literaturii noastre, scris pentru un public din afara României, spațiul acordat benzilor desenate îl depășește demonstrativ pe acela al marilor clasici (*Voci literare*). De asemenea, se sugerează lecturi alternative pentru reconversia postmodernă a unor autori canonici supuși stereotipurilor, precum Liviu Rebreanu (recitit în grila „iradierilor ideologice tehno-culturale presupuse de perspectiva auctorială asupra proprietăților și funcționalității corpului uman în condiții de război"), Ion Barbu (socotindu-se că premisa ininteligibilității poetului este un bun punct de plecare pentru revitalizarea sa) ș.a. Altfel, **M.** este unul dintre cei mai avizaţi cercetători români ai segmentului de teorie literară privind postmodernismul şi ideologiile tehno-culturale apărute pe suportul fluid al acestuia. *Noţiuni pentru studiul textualității virtuale* (2002) este o introducere densă în hyper-text. În *Videologia. O teorie tehno-culturală a imaginii globale* (2003) este documentată şi chestionată „relaţia dintre structurile iconice ale prozei postmoderne şi posibilele lor modele bio-tehno-ştiinţifice ale postmodernităţii, de la cele mentale/ logice la cele mediatice". Cu toată sofisticarea teoretică a autorului, povestirile din primul său volum de ficțiune, *Întâmplări din orăşelul nostru*, cu excepţia unui exotism relativ și neutru și a realizării profesioniste, nu au bruscat candoarea prozei curente. Decorul unui mic oraş american, Gas-City, în care Ov. S. Crohmălniceanu se grăbea să vadă transpusă „experienţa de viaţă a anilor trăiţi în universul «socialismului real»", îi oferă autorului rama necesară unor ficţiuni care proporţionează corect banalul, fantasticul şi ironicul. Ca eventuală tehnică se remarcă indistinctul tempourilor narative, „discursul ironico-blazat" (Ov. S. Crohmălniceanu), cu efectul că suspansul este aplatizat, iar monotonia substituie, fie şi parţial, subiectele. Gas-City e totuşi departe de a fi locul unde nu se întâmplă nimic, oferindu-și scena unor reverberări ale miraculosului ori doar rutinelor cotidiene. Romanul *Alexandru* (1998) aduce o schimbare relevantă de procesare a naraţiunii. Formula de aici fusese schiţată într-un text mai vechi, *Ultima casă a oraşului*, publicat în volumul colectiv *Ficţiuni*. Lăsând la o parte asemănarea cu *Ruletistul* lui Mircea Cărtărescu, schiţa din *Ultima casă*… livrează o lume cu contururile moi, construită pe nisipul mişcător al unei instanţe auctoriale discreţionare. Consecutiv acestui tip de viziune, *Alexandru* (în intenţie primul roman fractalic din literatura română) mimează la nivel morfologic-anecdotic convenţia bildungsromanului, pulverizând-o însă la nivelul articulaţiilor sintactice. Efectul de realitate romanescă este construit şi deconstruit în acelaşi timp, prin ridiculizarea ideii de progresie rectilinie şi uniformă a naraţiunii. Sub controlul explicit al instanţei auctoriale, protagonistul, Alexandru Robe, se naşte, merge la şcoală, în armată, la facultate, cunoaşte primele amoruri, trece prin evenimentele din decembrie '89, pentru a fi în cele din urmă abandonat purei virtualităţi ficţionale: „Buclele poveştii s-au întrerupt în aer, memoria-i amnezică; tabloul se umple de pete albe". Alexandru Robe reapare în amplul roman *Derapaj* (2006), scrierea cea mai ambițioasă a autorului, care își joacă pe direcţia a două fronturi cărțile: unul autoficțional, celălalt al paraliteraturii recondiționate postmodern. De-a lungul primului, naratorul e aproximativ acelaşi din volumul nonficțional *O lume dispărută* (2004), reprezentând tipul flegmaticului care îşi execută amintirile cu o ironie casantă şi detaşată. Urmând principiul relativ al derapajului la viteză mică, **M.** narativizează inventarul de clişee, obiecte și subrutine care au alcătuit programul vieţii în comunism şi postcomunism. Reveriile memorialistice ale lui Alexandru Robe îşi găsesc pe parcursul celui de-al doilea front al romanului caşeta energizantă. Autorul construieşte un complot demenţial care mobilizează istoria planetară. Dintre franjele acestuia pot fi enumerate: un aparat misterios, ţinând de nanotehnologie, la care Camil Petrescu (care l-ar fi avut în posesie) s-ar fi referit într-un exemplar unic al *Patului lui Procust* (filonul *steampunk*); ghildele malefice, subterane ale Blocatarilor, Anticarilor, Bloteriei etc., plus reţeaua Globalmind, implicată în manipularea și traficarea amintirilor (filonul conspiraționist, șarjat sarcastic pe ample secvențe); un exemplar unic al revistei „Pif", conţinând o informaţie ce ar putea descâlci cabala universală în care Alexandru Robe se trezeşte târât (filonul detectivist-paranoid); pasaje secrete în Facultatea

de Litere (filonul gotic); mesaje ultracriptate care circulă în reţelele de computere, un cowboy de consolă, extras parcă din textele lui William Gibson sau Neal Stephenson (filonul *cyberpunk*); un atentat prin care Ceauşescu ar fi urmărit eliminarea lui Maurer, „cârtiță" a francezilor – ingeniosul canal de transmitere a informațiilor fiind aceeaşi obsedantă revistă „Pif" (filonul thrillerului politic). În cele din urmă, toate acestea nu fac priză în marele roman care ar fi putut fi *Derapaj*.

SCRIERI: *Ficţiuni* (volum colectiv), Bucureşti, 1992 ; *Întâmplări din orăşelul nostru*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1993; *Alexandru*, pref. Mircea Martin, Bucureşti, 1998; *În căutarea comunismului pierdut* (în colaborare), Piteşti, 2001; *Noţiuni pentru studiul textualităţii virtuale*, Bucureşti, 2002; *Videologia. O teorie tehno-culturală a imaginii globale*, Iaşi, 2003; *O lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici* (în colaborare), Iași, 2004; *Explorări în comunismul românesc* (în colaborare), I–II, Iași, 2004-2005; *Derapaj*, pref. Luminița Marcu, Iași, 2006; *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011. **Antologii:** *Literatura memorialistică. Radu Petrescu, Ion D. Sîrbu, N. Steinhardt*, îngr. şi pref. edit., Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Andrei Grigor, *Colectivismul literar*, L, 1992, 43; Andreea Deciu, *Un orăşel de carton*, RL, 1994, 10; Ioan Stanomir, *Demiurgul din ordinator*, LCF, 1998, 15; Vasile, *Proza*, *165–168*; Ştefan Borbély, [*Ion Manolescu*], APF, 2004, 7–8, VR, 2007, 2–7; Cristea-Enache, *București*, *406–414*; Andrei Terian, *Cu Porsche-ul în gard*, CLT, 2006, 52; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *300–309*; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iași, 2006, *309–314*; Nicolae Bârna, *„Neocărtărescianismul" dezamăgitor sau Marele Roman absent*, CLT, 2007, 4; Răzvan Voncu, *Teoria literară ca provocare (și critică) a canonului*, CNT, 2011, 9; Borbély, *Existența*, *136–141*. ***M.I.***

MANOLESCU, Ion Sofia (24.XI.1909, Doamna, j. Neamţ – 31.V.1993, Bucureşti), poet. Este fiul natural al Sofiei Manolescu, muncitoare. Face şcoala primară în localitatea natală. După gimnaziu urmează Şcoala de Agricultură din Râmnicu Sărat, Şcoala Medie Agricolă din Roman şi Şcoala Naţională de Viticultură din Chişinău, terminată în 1938. În 1940 trece bacalaureatul şi devine student la Facultatea de Agronomie din Bucureşti. În perioada şcolarităţii, neobişnuit de lungă (începe cursurile secundare târziu), lucrează ca ucenic brutar, acrobat, salahor, paznic, zidar, impiegat, electrician, pedagog, în interval luptând pe front, iar după licenţă (1946) este angajat agronom la Camera Agricolă a judeţului Roman. Între 1948 şi 1960 funcționează ca profesor la Liceul Agricol din Alexandria şi la Liceul Horticol din Turnu Măgurele, iar între 1960 şi 1962 este inginer la Institutul de Cercetări Hortiviticole din Bucureşti. Revine în învăţământ ca profesor la liceele agricole din Drăgăneşti-Vlaşca, Turnu Măgurele, Roşiori de Vede, Alexandria şi la Şcoala de Mecanici Agricoli din Brânceni (judeţul Teleorman) până în 1969, când se pensionează. A debutat cu versuri în 1932 la revista „Carnet literar" din Buzău. În 1934 a redactat împreună cu Silviu Roda revista „Foc tânăr", apărută la Roman. Tot acum îl frecventează pe M. Blecher, care îl pune în legătură cu Saşa Pană. Se apropie mai mult de grupul de la publicaţiile literare braşovene „Frize" şi „Front literar". A mai colaborat la „Bilete de papagal", „Convorbiri literare", „Almanahul ziarului «Curentul»", „Curentul magazin literar", „Floare de foc", „Munca literară", „Universul literar", „Vremea", „Familia", „Însemnări ieşene", „Cuvântul liber", „Jurnalul literar", „Abecedar", „Manifest", „Meridian", „Teatrul Naţional", „Claviaturi", „Acţiunea literară", „Afirmarea", „Flori de câmp", „Pan", „Veac nou", „Viaţa românească", „România literară", „Luceafărul", „Tomis", „Cronica", „Argeş", „Ateneu", „Orizont", „Ramuri", „Teleormanul". A semnat, la începutul carierei, Ion Manolescu. Prima sa carte de versuri, *Odihna neagră*, a apărut la editura revistei „unu" în 1936, iar cea de-a doua, *Muntele ascuns* (1938), în colecţia editorială „Frize", iniţiată de Mihail Chirnoagă la Iaşi. După a treia culegere de versuri, *Întâlnirea cu focul* (1944), devine membru al Societăţii Scriitorilor Români la recomandarea lui Tudor Arghezi şi Gala Galaction. După 1945 are interdicţie de semnătură şi revine în presă abia în 1957, publicând poezii în „Tribuna", graţie lui Ioanichie Olteanu. A lăsat în manuscris volumul de memorialistică *Întâmplări de când eram pe pământ*.

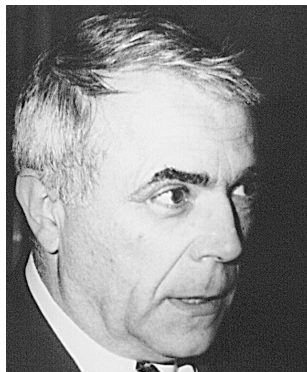
Traiectoria cărţilor lui **M.** înregistrează evenimentele unei biografii spectaculoase în felul ei. „Băiatul Sofiei – din flori", cum s-a autodefinit într-un vers, asumă poetic condiţia de marginal, de anonimat şi umilitate, iar poemele sale poartă o vizibilă amprentă autobiografică. Practicând „o poezie grefată pe ipostaze ale existenţei" (Romul Munteanu), se manifestă de la început ca un „elegiac confesional" (G. Călinescu), marcat, cu intensitate variabilă, de momente succesive ale sensibilităţii lirice contemporane. Poetul revine mereu la un fond afectiv iniţial („sufletul meu rămas la

debut”), în cicluri de cântece, elegii, notaţii de jurnal liric, în a căror dicţiune preia şi ecoul modelelor poetice consacrate (eminescian, arghezian, pillatian, voiculescian etc.). Desincronizat faţă de poeţii de aceeaşi vârstă (Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Virgil Carianopol ş.a.), se afirmă alături de generaţia lui Gellu Naum, debutant (cu *Drumeţul incendiar*) tot în 1936, şi în aceeaşi colecţie „unu”. *Odihna neagră* apare cu sprijinul lui M. Blecher şi al lui Saşa Pană. Medicul poet şi animator al grupului de la „unu” îl vizita des la Roman şi, cu ocazia acestor întâlniri „lângă patul marelui suferind”, fixându-se cuprinsul plachetei, se vor fi reformulat şi unele versuri, ceea ce ar explica vaga amprentă suprarealistă a celor douăzeci şi cinci de poeme. Primii comentatori nu trec neobservate lipsa de coeziune şi unele „reziduuri din poezia lui Saşa Pană” (Tiberiu Iliescu), identificând totuşi sensibilitatea inedită din poeme ca *Rugă nouă* şi *Baladă* („Din cântecul lumii nimic nu rămâne,/ Căci sorbi deopotrivă: otravă şi cer;/ Pieziş îţi alunecă inima-n taină/ Şi sufletu-n stele rămâne stingher”), concepute în versuri „de accent direct, liniar”, confesiv. Profilul de „contemplativ resemnat” se vădeşte mai clar în poemele din *Muntele ascuns*, care atestă desprinderea de „maniera care nu era a sa”. Cum observă Mihail Chirnoagă, poezia lui **M.** configurează „mai mult un fel de a reacţiona la atingerea vieţii” al unui „poet sincer, cald şi-ndurerat”, decât fidelitatea faţă de un program liric. Dicţiunea elegiacă se individualizează pe o dimensiune cursivă, cantabilă. *Elegie fragilă, Elegie, Cântec de toamnă, Cântec peste umăr, Sfârşit de poem* ş.a. cristalizează blândeţea franciscană a impresiei şi o muzicalitate subtextuală: „Şi dac-ar fi mai linişte în mine,/ Tristeţea ar putea să se audă” (*Linişte grea*). Spiritul acestei poezii, care mizează pe simplitatea nu lipsită de o nuanţă de frondă a expresiei, continuă în culegerea *Întâlnirea cu focul*. Tema morţii, prezentă şi anterior, este contextualizată aici prin experienţa războiului. „Mai mult poet decât ostaş” (*Cântec la Odesa*), cel ce scrie în carnetul său de front practică un lirism sobru, condensat. Poemele se structurează în notaţii lapidare, consemnând momente şi stări de tensiune şi spaimă: „Din vâltoarea marelui măcel/ Zvârle moartea grauri de oţel./ Proiectilele rup ceru-n bot/ (De n-aş muri cu poezii cu tot)” (*Atac în zori*). Târziu, după mai bine de două decenii, volumul *Soare scufundat* (1966) deschide alte experienţe lirice, însă este astfel conceput încât să facă vizibilă încercarea de refacere a punţilor cu primele vârste ale poetului. Ciclul intitulat programatic *Cântece neauzite* conţine, alături de versuri reluate din vechile plachete sau dintre cele rămase în publicaţiile interbelice, un număr de poeme din perioada cât **M.** tăcuse, „blocat la lumina zilei”. Întoarcerea parţială „la uneltele dintâi” (M.N. Rusu) este vizibilă şi în fragmentele mai vechi ale amplului poem autobiografic *Între mine omul şi voi cartofii*, publicat cu substanţiale completări şi în volum separat în 1975. Ciclurile noi – *Soare scufundat* şi *Pământ aşteptat* – păstrează amprenta autobiografică. Formula de jurnal liric alcătuit din scurte poeme de notaţie, cântece, madrigale şi crochiuri spontane în ton elegiac este continuat în altă arie tematică: ipostaza poetului ostaş din *Întâlnirea cu focul* este aproape uitată şi înlocuită de aceea a „poetului agronom”. **M.** evoluează, în nota specifică sensibilităţii sale, ca „poet al unei *noi georgice*”, „glas original, mai ales în cântecele dedicate pământului şi plantelor” (Emil Manu). Dicţiunea poetică păstrează discret legătura cu modernismul, însă vizează mereu, dincolo de asociaţia contrastivă şi imaginea epatantă, densitatea senină, transparentă şi simplitatea spontană, muzicală. În acest sens, reprezentative pentru efigia poetului sunt şi versurile din *Ultima pălărie* (1984).

SCRIERI: *Odihna neagră*, cu un portret de M.H. Maxy, Bucureşti, 1936; *Muntele ascuns*, Iaşi, 1938; *Întâlnirea cu focul*, cu un portret de Eugen Drăguţescu, Bucureşti, 1944; *Soare scufundat*, Bucureşti, 1966; *Până unde pot muri*, Bucureşti, 1969; *Involucru*, Bucureşti, 1970; *Între mine omul şi voi cartofii*, Bucureşti, 1975; *Aşa i-a fost dat Romei*, Bucureşti, 1976; *Colivia cu lacrimi*, Bucureşti, 1979; *Ultima pălărie*, Bucureşti, 1984.

Repere bibliografice: Vasile Spiridonică, *Cartea (Note asupra poeziei)*, „Front literar”, 1936, 8–10; Tiberiu Iliescu, *Poezie*, „Meridian”, 1936, 10; Mihail Chirnoagă, *„Muntele ascuns”*, „Front literar”, 1938, 2–3; G. Ivaşcu, *„Muntele ascuns”*, JL, 1939, 13; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *881, 927*, *Ist. lit.* (1982), *944*; Tudor Arghezi, *Universitatea şi soldatul*, „Informaţia zilei”, 1943, 470; M.N. Rusu, *Ion Sofia Manolescu*, LCF, 1968, 17; Florin Manolescu, *„Până unde pot muri”*, RL, 1969, 52; Caraion, *Duelul, 78–80*; Grigurcu, *Teritoriu, 154–157*; Saşa Pană, *Născut în ’02*, Bucureşti, 1973, *530–531, 535, 538–540;* Ilarie Hinoveanu, *Convorbiri cu...* , Craiova, 1974, *44–54*; Piru, *Poezia*, I, *162–166*; Dumitru Micu, *Ţărâna fierbinte a patriei*, CNT, 1975, 48; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *329–330*; Raicu, *Practica scrisului, 300–302*; *Lit. rom. cont.*, I, *323–325*; Gheorghe

Suciu, *Fiul Sofiei*, LCF, 1984, 49; Grigurcu, *Existenţa, 95–98*; Romul Munteanu, *Un latifundiar al poeziei*, L, 1992, 34, 35; Gheorghe Grigurcu, *Ion Sofia Manolescu*, RL, 1993, 23; Emil Manu, *Generaţia literară a războiului*, Bucureşti, 2000, *46–49, 70–87, 395, 399, 420*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *56–57*; Cristea, *Teleorman, 260–261*; Popa, *Ist. lit*, II, *342–343*. ***C.H.***

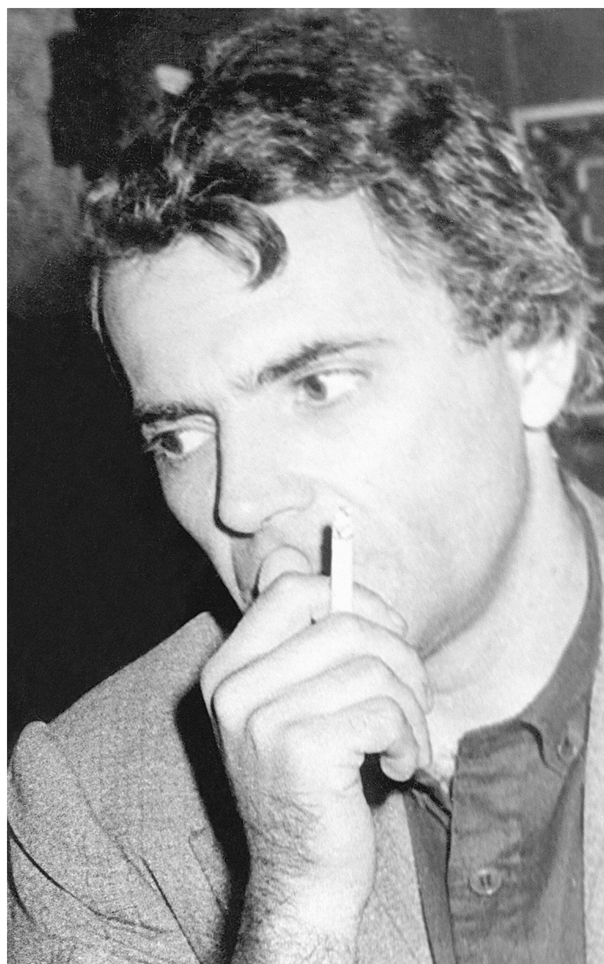
MANOLESCU, Nicolae (27.XI.1939, Râmnicu Vâlcea), critic și istoric literar.

Este fiul Sabinei Apolzan (n. Manolescu), profesoară de franceză, şi al lui Petru Apolzan, profesor de filosofie (coleg, în timpul unui mandat la Inspectoratul Școlar, cu Șerban Cioculescu). **M.** urmează gimnaziul la Sibiu. În perioada 1952–1954 părinții sunt arestați de autoritățile socialiste, iar copilul trece în grija bunicilor materni; din rațiuni de protecție ideologică, adoptă numele de familie al bunicului. Își începe liceul la Râmnicu Vâlcea, însă îl absolvă la Sibiu. Urmează, din 1955, cursurile Facultății de Filologie a Universităţii din Bucureşti, cu o întrerupere în 1958–1959, când este exmatriculat din cauza dosarului politic al părinților. Debutează cu un text în 1961 la „Viața românească", iar în 1962, anul susținerii licenței, i se oferă, de către G. Ivașcu, o rubrică în „Contemporanul". În 1963 este angajat preparator la Catedra de istoria literaturii române a Facultăţii de Filologie din Bucureşti, ulterior devenind asistent (1964–1968) şi lector (1968–1989), iar după 1990 profesor. Lucrarea de doctorat *Contradicţia lui Maiorescu*, respinsă de comisie în 1970, este admisă abia în 1974. **M.** este cel mai longeviv cronicar literar român, semnând săptămânal timp de trei decenii (1962–1992) la „Contemporanul" și ulterior la „România literară" (începând cu 1972). Din 1977 coordonează lucrările Cenaclului de Luni, unde au debutat majoritatea poeților optzeciști. În 1983, cenaclul, considerat subversiv, este interzis de secretariatul PCR al Universității București. Din 1990 **M.** este directorul revistei „România literară" și semnează editorialul săptămânal, dedicat comentariului cultural sau social-politic. Tot în 1990 criticul devine fondator și preşedinte al Partidului Alianţa Civică, partid membru al Convenției Democrate Române. Obține un mandat de senator PAC, ales la Sibiu (1992–1996), și este candidat la alegerile prezidențiale în 1996, pentru ca în 2000 să se retragă din viața politică. Este membru corespondent al Academiei Române din 2007, președinte al Uniunii Scriitorilor din România din 2005, ambasador al României la UNESCO din 2006. A fost distins în mai multe rânduri cu Premiul Uniunii Scriitorilor, precum și cu Ordinul Serviciul Credincios în rang de Mare Cruce, cu Ordinul Steaua României în grad de Mare Cruce, iar din partea statului francez cu titlul Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres.

Critica lui **M.** s-a remarcat, încă de la primele încercări din anii '60, prin naturalețea discursului, prin nonconformismul ce trăda intenția de a lua o întreagă literatură pe cont propriu. Este, în fond, primul care ridiculizează limbajul realist-socialist, activ încă la începutul anilor '60, atrăgând atenția asupra stilului în critică. De asemenea, este inițiatorul dezbaterii din 1965–1966 despre importanța unei metode critice, deși trece după 1970 în tabăra potrivnică teoreticienilor („Astăzi lucrurile s-au schimbat în așa măsură încât, uneori, regret că n-a triumfat bunul simț, ci vanitatea"), postulând reîntoarcerea la Sainte-Beuve. Este, apoi, cel care a formulat în primul deceniu de după destalinizare cea mai discutată sintagmă critică („lecturi infidele"), dar și cel dintâi care i-a tratat ireverențios pe criticii interbelici. Articole polemice la adresa unor critici importanți precum Perpessicius sau Tudor Vianu (se deplânge „tristețea erudiției") i-au atras antipatiile „vechii gărzi". Nu în ultimul rând, **M.** e cronicarul proaspăt și receptiv, imprevizibil și personal, privit ca autoritate și citat în studii critice încă de la finele anilor '60. De la debut până în 1990, prestigiul criticului creşte exponenţial, el devenind una dintre principalele instanțe la care se raportează scriitorul român postbelic, personalitate care poate să facă și să desfacă destine literare. O selecție în trei volume a cronicilor sale dispuse pe genuri, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu* (2001), dă seama de calitățile care au contribuit la prestigiul foiletonistului. Printre ele, îmbinarea dintre expresivitatea tranșantă, de multe ori apodictică – conform principiului „canonul se face, nu se discută" – și mobilitatea judecăților de gust.

„Listele” lui **M**. sunt simptomatice pentru receptivitatea cronicarului față de toate generațiile active în literatura română postbelică, de la scriitorii interbelici până la șaizeciști sau optzeciști. Nu în ultimul rând, cronicile conving prin mobilitatea unghiurilor de interpretare și prin aspectul de confesiune abia reținută: foiletonistul sacrifică dările de seamă factuale sau contextualizările operei în favoarea momentelor vii de interes estetic sau a punctelor vulnerabile. În volum criticul a debutat cu o încercare de panoramă – *Literatura română de azi 1944–1964* (1965), scrisă împreună cu Dumitru Micu. Răspunzând exigențelor festiviste ale epocii, cartea e tributară încă steoreotipiilor de limbaj ale literaturii realist-socialiste. Printre rânduri se citește însă intenția de a înlătura deprinderile schematice de înțelegere a literaturii. Enunțarea unor criterii de bun-simț precum „poezia are alte mijloace de investigație și alt obiect”, „operele literare nu trebuie judecate după concluziile filosofice care se degajă din ele” trădează intenția de realfabetizare în estetică. Miza importantă a cărții e legată, însă, de postularea continuității dintre literatura strict contemporană și fenomenul interbelic. Efervescența literaturii tinere, cu nume precum Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Gabriela Melinescu sau Ana Blandiana, e în mod deschis pusă pe seama literaturii interbelice, iar Tudor Arghezi, Lucian Blaga sau G. Călinescu sunt tratați monografic. Debutul editorial individual al lui **M.** se produce însă abia în 1966, cu *Lecturi infidele*. O „pseudopostfață” cu valoare de manifest indică ruptura programatică față de clișeele realismului socialist prin plasarea deschisă în siajul concepțiilor lui G. Călinescu din *Istoria literară ca sinteză epică și știință inefabilă*. Teza „lecturilor infidele” preia, sub interfața călinesciană, câteva precepte ale Noii Critici franceze, postulând imposibilitatea de a reduce opera literară la un sens conștient, fie că e vorba de intenționalitatea autorului, de așteptările cititorului sau de codurile istoriei literare. Afirmând că „o operă nu este neapărat ceea ce vrea autorul ei” sau că „o operă nu este întotdeauna ceea ce așteptăm de la ea”, **M.** nu face decât să reformuleze teza „obscurității” ireductibile a creației. Concepția elimină determinismul dogmatic din actul lecturii, făcând ca interpretarea să devină, prin excelență, întâlnirea unică și irepetabilă a criticului cu opera, o „experiență” ce transformă atât obiectul, cât mai ales subiectul. Când atribuie criticii o atare misiune, **M.** înlătură din condei orice atribuție ideologică sau documentaristică: „Sunt cu putință orice considerații în legătură cu o operă literară […], cu condiția să putem spune mai întâi că această operă există cu adevărat. Unii eludează cu totul criteriul, privindu-l din puncte de vedere care nu implică neapărat ideea de valoare. Ei fac psihologie, sociologie, istorie și le e de obicei indiferent dacă au de a face cu o capodoperă sau cu o scriere de duzină”. Afirmația poate fi considerată punctul zero al reticenței generației criticilor proaspăt ieșiți din realismul socialist față de abordările istoriciste ale literaturii, dar și o profesiune de credință care permite interpretarea, din unghiuri noi, a unor autori și a unor opere clasice. Volumul *Lecturi infidele* îl recomandă deja pe critic drept un comentator prin excelență polemic, care-și construiește argumentația pe ruinele interpretărilor anterioare. Impulsul e de a înlătura clișeele de receptare. Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu sau G. Călinescu-romancierul sunt scoși din zona de influență a realismului, devenită un loc comun al receptării marxiste, în favoarea identificării unor mecanisme livrești: primul e, de pildă, „un povestitor-actor” „și-și joacă personajele”, în timp ce în romanele lui Călinescu ar prima experimentalismul, jocul de-a formulele literare. Mai originală e culegerea de studii *Metamorfozele poeziei* (1968), întrucât în filigranul micromonografiilor se întrevede o reflecție sistematică asupra evoluției poeziei autohtone. Cartea se naște din meditația asupra antologiei *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta* (I–II, 1968), topită de oficialitățile comuniste îndată după apariție pentru includerea unor nume interbelice „fasciste”. Poezia românească modernă, sugerează **M.**, nu debutează decât odată cu ruptura esențială între practica și conștiința ei. Dacă la V. Alecsandri, D. Bolintineanu sau Grigore Alexandrescu „conștiință și poezie fac una”, Alexandru Macedonski e primul poet român sfâșiat între tendințe contrare, marcând momentul nașterii lirismului românesc modern. În mod vizibil, conceptul de poezie modernă e tributar distincției simboliste între literatură și poezie. Aceasta din urmă există doar în măsura în care se purifică de orice alt tip de discurs, dobândind autonomie completă. De aici și cele două căi de evoluție sugerate de carte: o poezie a cunoașterii, manifestă în opera lui Blaga sau Arghezi, și o poezie a poeziei, consacrată de Ion Barbu. **M.** descrie procesul de

purificare a lirismului românesc așa cum Marcel Raymond studia, în *De la Baudelaire la suprarealism*, „dialectica internă” a poeziei franceze. Și mai evidente sunt modelele critice în *Contradicția lui Maiorescu* (1970; ediția a doua 1973), primul volum de construcție al criticului, care deschide seria reinterpretărilor eseistice, în dezacord total față de monografiile marxist-leniniste curente în deceniile anterioare. Construcția își ia drept reper monografia spiritualizată, cu valențe psihanalitice, dedicată de Jean-Paul Sartre lui Baudelaire. Intenția principală a cărții e de a da contur unui portret maiorescian totalizator, cu obsesiile și temele sale principale. Scrierile critice, discursurile parlamentare sau fragmentele memorialistice sunt subsumate „personalității” așa-zis inefabile a lui Maiorescu. Gestul originar al maiorescianismului, cel care-i dă de fapt consistență, s-ar naște din obsesia întâietății absolute. Procesul de construcție a limbii, a literaturii și a criticii românești devine, astfel, în lectura tânărului **M.**, prelungirea „fantasmei” edificării de sine. Evitarea specializării lui Maiorescu nu trădează lipsă de personalitate sau de imaginație creatoare, așa cum acuză Călinescu, ci depune mărturie pentru impulsul creației totalizatoare: „El n-a renunțat la poezie, la filosofie originală pentru o modestă activitate culturală: a renunțat la a compune poezii spre a putea descoperi Poezia, la a scrie cărți spre a putea crea Cultura”. Că fața impersonală a criticului se funda pe un puternic substrat psihanalitic o demonstrează **M.** și prin identificarea „conștiinței dublei utilizări a lecturii”. Căci critica generalizatoare, culturală, aparent neatentă la individual sau la specific, e susținută din umbră – așa cum reiese din *Însemnări zilnice* și din *Corespondență* – de o critică latentă, virtuală, aplicată la text, gata să intervină creator în fiecare pasaj. Monografiei i s-a reproșat lipsa rigorii științifice și actualizarea forțată a operei celui dintâi critic român prin apelul la un limbaj strident, tributar Noii Critici franceze. Volumul *Contradicția lui Maiorescu* rămâne, cu toate acestea, un reper pentru efortul, unanim în critica anilor ’60 –’70, de reevaluare a clasicilor prin adoptarea unei perspective contemporane. Sub semnul acestor actualizări stau și următoarele două volume ale lui **M**. Laconicul eseu monografic *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu* (1976) polemizează cu viziunea dihotomică asupra scriitorului, acreditând continuumul stilistic dintre artist și erudit. Bariera

literar–nonliterar nu i se mai pare de netrecut criticului, care detectează în fragmente memorialistice simptome ale operei odobesciene de maturitate. Tot vocația reformatoare a lui **M.** stă la baza concluziei că, departe de a fi un autor de sinteză pașoptist-junimistă (așa cum îl fixaseră tipologic G. Ibrăileanu sau Vladimir Streinu), Odobescu ilustrează mai degrabă tranziția dintre cele două vârste literare. Volumul *Sadoveanu sau Utopia cărții* (1976) se recomandă, în schimb, drept cea mai convingătoare monografie a criticului. Cartea nu beneficiază de o documentare contextuală exhaustivă și este departe de a epuiza opera prolificului prozator. Pornind, însă, de la eșantioane reprezentative, **M.** distinge trei „modele filosofice” ale imaginarului sadovenian: universul natural și idealul țărănesc în proza de tinerețe, precum și geografia livrescă în cărțile de după *Hanu-Ancuței*. În construcția totalizatoare a criticului, vârstelor imaginarului le

corespund, simetric, cele trei vârste ale romanului: naturalist, realist și autoreferențial. Traseul evolutiv astfel descris face din Sadoveanu un autor complex și original, a cărui experiență e considerată complementară, nu doar contemporană, cu cea a reformatorilor prozei occidentale. **M.** scoate proza lui Sadoveanu din sfera de influență a secolului al XIX-lea (Émile Zola și Alphonse Daudet), plasând-o, prin anvergura proiectului existențial și estetic, în vecinătatea romanelor lui André Malraux, Thomas Mann sau William Faulkner. Preocuparea pentru paradigmele prozei din *Sadoveanu sau Utopia cărții* constituie un preambul pentru *Arca lui Noe* (I–III, 1980–1983), cel mai amplu proiect al criticii lui **M.** După reactualizările eseistice din volumele anterioare, demersul în trei volume ilustrează o etapă de căutări teoretice. *Arca lui Noe* reprezintă, pe de o parte, o sinteză superioară a mișcărilor tradiționale și a limbajului specializat practicat de critica occidentală a anilor ’60 –’70. În acest eseu teoretic, Theodor Adorno, Claude Lévi-Strauss, Lucien Goldmann, Roland Barthes, Gérard Genette sau Jean Starobinski se așază firesc în prelungirea reflecțiilor despre roman ale lui Albert Thibaudet sau ale lui Ferdinand Brunetière. Sursa de inspirație cea mai evidentă a criticului o constituie, totuși, discursul lui Erich Auerbach. Din *Mimesis* autorul își extrage atât metoda de lucru, cât și unghiul interpretării. **M.** scrie o istorie tipologică a romanului românesc, apelând la eșantioane restrânse de text (tehnica e cea a decupajului stilistic). Cele trei faze de evoluție a romanului românesc – dorică, ionică și corintică – corespund unor etape diferite de mentalitate socială, de la ascensiunea optimismului burghez până la epuizarea lui. *Arca lui Noe* nu vizează însă relația deterministă dinspre structurile sociale către cele literare, ci un mai subtil raport de omologie și de reciprocitate: „Realul și arta nu stau față în față ca două evenimente univoc determinate, ci ca două structuri reciproc motivate”. Se propune, practic, o poetică a romanului românesc pornind de la distincții teoretice precum autor/narator, martor creditabil/martor necreditabil, narațiune/descriere. Pregnanța celor trei modele și acuratețea disocierilor teoretice sunt depășite, în *Arca lui Noe*, doar de mostrele de *close-reading* menite să le probeze. Romane precum *Mara*, *Ion*, *Baltagul*, *Rusoaica* sau *Enigma Otiliei*, dar și postbelicul *Moromeții* îi servesc lui **M**. pentru edificarea paradigmei dorice

Nicolae Manolescu și Eugen Simion

– „realist obiectivă” și „omniscientă”. Nu mai puțin convingătoare e ilustrarea spulberării imparțialității narative în favoarea subiectivismului, generalizat în interbelic de programul autenticist al lui Camil Petrescu, Mircea Eliade sau Anton Holban – așa-numita etapă ionică a romanului românesc. În schimb, neconvingătoare e tipologia prozei corintice din ultimul volum al trilogiei din cauza părăsirii tramei naratologice în favoarea unui conglomerat de criterii. Legitimarea artefactului și a livrescului, aplecarea spre parodic, bizar sau absurd, „sacrificarea cronologiei” sunt categorii flotante, aplicabile în parte și celor două modele anterioare. La fel de eteroclită e și selecția numelor, căci Urmuz și M. Blecher stau alături de Mateiu I. Caragiale sau de Mihail Sadoveanu. Doar prin abuz interpretativ pot trece drept metaliteratură romane precum *Creanga de aur* sau *Craii de Curtea-Veche*. Natura discutabilă a conceptelor propuse de **M**. nu știrbește valoarea cărții, rămasă până azi un reper al poeticii romanului românesc. Mai puțin amplă, însă la fel de ambițioasă, e altă încercare teoretică,

Despre poezie (1987). Deși pornește, programatic, de la interogații elementare („Ce este poezia" și „Câte feluri de poezie există"), sinteza realizează, de fapt, un tur de forță printre ipotezele de secol XX asupra naturii poeziei. Clarificarea distincțiilor dintre limbajul poetic și poezie, dar și dintre dimensiunea poetică și stilistică, trece prin dialogul cu Benedetto Croce, G. Călinescu, André Breton, William Empson, Gérard Genette, Jean Cohen sau Tzvetan Todorov. **M**. nu îmbracă armura teoretică a structuralismului, care i se pare constrângătoare „ca un costum de-a gata", însă îi preia, în variație liberă, cuceririle conceptuale. Criticul e astfel în măsură să constate că natura poeziei nu e de regăsit nici în intuiție sau fantezie, ca la Croce, nici în defamiliarizarea formalistă a limbajului uzual, ci în intenționalitatea intrinsecă: „poezia nu este *un efect* al poetizării limbii naturale, ci, din contra, *cauza* care determină un aspect particular al acestei limbi". În ce privește tipologiile poetice ale modernității, **M.** resemantizează, prin distincția modernism–avangardism, opoziția lui Marcel Raymond între tendința mallarmeană a lirismului pur și cea antiliteraturizantă a lui Arthur Rimbaud. Cealaltă direcție majoră a liricii de secol al XX-lea i se pare criticului postmodernismul, asimilabil însă în mare măsură curentelor anterioare. Construcția lui **M**. acutizează dihotomia dintre modernism și avangardism, diminuând în același timp mutația paradigmatică a postmodernismului. Diferența de accent redistribuie criteriile obișnuite de încadrare a poeților români: Nichita Stănescu și Marin Sorescu sunt priviți în mod discutabil ca postmoderni, în timp ce lirica generației optzeciste – din care nu se citează nici un nume – e privită ca o resurecție a tipologiei avangardiste. Meritorie rămâne însă, în cel mai dens și mai avizat volum al autorului, actualizarea normelor de interpretare a poeziei românești. Pe lângă valențele de critic și de teoretician, ambițiile de istoric literar ale lui **M**. au ieșit la iveală abia după 1989, când a devenit posibilă redactarea unei istorii literare complet dezideologizate. Primul volum al *Istoriei critice a literaturii române* (1990) se încheie cu romanul postpașoptist, pentru ca ediția completă, însumând „5 secole de literatură", să apară în 2008. Ca intenție, cartea nu părăsește concepția tradițională a istoriei literare ca ansamblu de valori estetice. Noutatea de concepție, sintagma de „istorie critică", ancorează totuși demersul în estetica receptării. **M**. valorifică viziunea lui Hans Georg Gadamer și Hans Robert Jauss conform cărora orice judecată de gust e mediată cultural, reproșând în același timp istoriilor lui E. Lovinescu și G. Călinescu absența reflecției metacritice. În ce privește însă canonul propriu-zis, în tratarea materiei de până în deceniul al cincilea al secolului trecut, **M**. urmează consecvent ordinea și valorile impuse deja de Călinescu. Istoricul literar se rezumă la a corecta canonul înaintașului prin reevaluări înfăptuite deja de critica postbelică, parcimonios citată: introduce la capitolul *Mari scriitori* nume precum Mateiu I. Caragiale, M. Blecher sau Anton Holban sau trimite la index altele, precum Al. Vlahuță, I. Al. Brătescu-Voinești, Demostene Botez ș.a. Un minus considerabil pentru o istorie „critică" constă în ignorarea totală a câmpului în care se mișcă operele valabile estetic. Întrucât nu se acordă atenție grupărilor și curentelor decât tangențial, în portretele scriitorilor, astfel încât sensul ideologic al evoluției istorice e greu de întrevăzut. În schimb, de la cei mai vechi autori până la interbelici, se realizează permanent în fundal o istorie a formelor. Dacă G. Călinescu îi reactualiza pe scriitorii de până în secolul al XIX-lea oarecum intuitiv, prin compararea cu autori contemporani, **M**. reface mai clar sensul istoric al modernizării, folosindu-se de o mai acută conștiință a convențiilor literare, orizont încă inaccesibil criticului interbelic. Autorul *Istoriei critice...* este capabil, astfel, să repună în drepturi contribuția lui Titu Maiorescu sau a lui Al. Macedonski la schimbarea canonului poetic românesc ori să reflecteze asupra sensului modern al gândirii lui Duiliu Zamfirescu, „întâiul nostru teoretician în roman". Cele mai consistente sunt capitolele despre marii scriitorii, atât din secolul al XX-lea (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Mateiu I. Caragiale, Ion Pillat, Camil Petrescu), cât și din secolul al XIX-lea (M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici). **M**. reușește, într-adevăr, să înlăture stereotipii și să propună o imagine pe cât de nouă, pe atât de clasică a autorilor aduși în această galerie. Fără a egala frumusețea epică sau risipa de sugestii din pagina călinesciană, *Istoria critică a literaturii române* impresionează prin contrastul dintre prospețimea ingenuă a interpretărilor și stilistica retro. Aici, mai mult decât în cronici, remarcabilă este fraza grea și sentențioasă a istoricului literar de modă veche. El respinge orice mistificare

erudită, rămânând același artizan al simplității și al directeței, priceput în a ajunge pe scurtătură la inima operei. Îl redescoperă pe Creangă cel profund în *Amintiri...* sau în *Povestea lui Stan Pățitul* mai degrabă decât în „stufosul" *Harap-Alb*, provocator de „delir hermeneutic", pe Caragiale din *Momente și schițe* contra celui din nuvelele naturaliste, pe Bacovia din *Plumb* ca mare poet simbolist în defavoarea minorului tranzitiv supralicitat de criticii optzeciști. Ion Barbu n-ar fi, nici el, abstract-ermeticul postulat de critica tradițională, ci un pictural și un confesiv manierist. Admirabilă în *Istoria critică...* nu e atât reconstituirea receptării critice, cât tocmai curajul de a face din critică *tabula rasa*. În același timp, cele mai acute deficiențe ale cărții se leagă de tratarea fenomenului contemporan. Lipsa perspectivei istorice și a viziunii unitare asupra literaturii postbelice, desele omisiuni și erorile factuale au drept consecință ca setul de valori impuse de **M.** să devină neconvingător. În fond, redactarea capitolelor la vârste diferite creează probleme de criterii. Multe capitole monografice sunt, în fond, cronici rămase neschimbate din anii 1960–1980, actualizate de judecăți de valoare lipsite de specificitate. Dimov ar fi „unul dintre cei mai interesanți poeți contemporani", Ileana Mălăncioiu „o poetă inconfundabilă", Șerban Foarță „un poet extraordinar și inventiv", Nicolae Prelipceanu tot „un poet valoros și original". Călin Vlasie e un poet de statura lui Ion Mureșan, în timp ce Alexandru Mușina e tratat, ca Bacovia, pe patru pagini. În afară de Mircea Cărtărescu, declarat judicios cel mai important scriitor postbelic (dar criticat și chiar desființat în detalii), sau de Nichita Stănescu, considerat „cel mai original poet", celelalte etichetări nu sugerează nici direcții, nici ierarhii. Stridente sunt absențele criticilor postbelici, mai ales din seria teoreticienilor, dar nu numai: Adrian Marino, Mircea Iorgulescu, Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Marin Mincu, Ovidiu Cotruș ș.a. E greu de stabilit dacă nenumăratele omisiuni de autori și de opere importante provin din devalorizarea intenționată – opțiune acceptabilă într-o istorie fatalmente subiectivă – sau pur și simplu din eroare. *Istoria critică a literaturii române* ratează, prin permanenta schimbare de optică și de mize, tocmai perioada contemporană, pe care **M**. a consacrat-o în calitate de cronicar literar. Cele șapte volume de *Teme* apărute între 1971 și 1988 compun un segment aparte. Ele cuprind un mozaic de eseuri

Nicolae Manolescu și Laurențiu Ulici

scrise în pauza exercițiului critic, dar care îl menţin în fundal. Multe fragmente debutează cu formula „Mi-a căzut în mână o carte/un articol", semn că interpretul se lasă, pentru o clipă, pradă hazardului și că actul său critic nu mai funcționează într-un scenariu prestabilit, ci își creează ocazii speciale de reflecţie. Criticul porneşte de obicei de la un nivel foarte modest al reflecției, mărturisindu-şi, cu disimulată naivitate, neştiinţa. Subiectele microeseurilor sunt extrase din zona „curiozităților", a bric-à-brac-urilor și a excentricităților istoriei literare, nu străine de nevoia „senzaționalistă" a interpretului eliberat de constrângeri. Poziția din care își concepe **M**. eseurile o contrazice pas cu pas pe cea a criticului care a oficiat săptămânal timp de decenii: esteticul e pus în umbră de etic, urgența verdictului cedează teren lentorii interpretării, nevoia încadrării într-o tipologie e minată de plăcerea răsturnării paradigmelor pornind de la o frază. În toate aceste savuroase teme de autor, care lasă să se întrevadă talentul scriitoricesc al criticului, literarul fuzionează cu biograficul, anecdoticul cu livrescul, ludicul cu meditația hermeneutică serioasă. De aceea, cele mai personale cărți ale lui **M**., acolo unde utopia „infidelității" autenticiste se află la ea acasă, rămân *Temele.* De altfel, ele reprezintă placa turnantă către volumele autobiografice, începând cu *Cititul și scrisul* (2002), reluat și amplificat în *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă* (2009). În ambele criticul își rememorează episoade biografice mediate de experiențe

livrești. Istoria familiei se confundă cu istoria textelor citite sau scrise de membrii ei, de vreme ce sunt reconstituite bibliotecile personale sau bruioanele literare ale membrilor ei. Copilul însuși e un mare devorator de genuri dintre cele mai diverse, de la basme și folclor, la literatură SF, tratate de astronomie sau lucrări de popularizare. Miza de substrat a cărților memorialistice semnate de **M**. constă, în fond, în a descoperi „talmeș-balmeșul" cărților de adolescență ca paradis pierdut al lecturii libere de constrângeri pedagogice. Fie că sunt cronici de întâmpinare, eseuri teoretice sau sinteze de istorie literară, toate scrierile lui rămân, de altfel, pledoarii indirecte pentru debirocratizarea criticii, cu atât mai pregnante cu cât au circulat în cea mai birocratică epocă a literaturii române.

Eseurile lui N. Manolescu amestecă în chip voit temele literare cu temele morale, livrescul cu biograficul, analiza ideilor cu fuga în naraţiune şi confesiune. Remarcabilă este tocmai această libertate a spiritului care trece fără dificultate de la un subiect la altul şi se implică, totdeauna, pe sine în ceea ce citeşte şi ceea ce vede. N. Manolescu şi-a construit un stil în această privinţă şi, în Desenul din covor*, stilul este, am impresia, mai apropiat de acela al moraliştilor. Lecturile mai noi din Cioran (pe care îl şi comentează în câteva pagini strălucite) i-au dat gustul pentru a pune, cum se zice, lumea în paradox şi a dezlega paradoxul ideilor comune. Eliberat de obligaţia de a justifica estetic opera (operaţie ce rămâne în seama cronicarului literar), eseistul caută în operele pe care le citeşte şi, mai ales, le reciteşte, temele sale. Ele acoperă un spaţiu întins de probleme, de la discursul îndrăgostit al Marianei Alcoforado la discursul epic neîncheiat al* Sufletelor moarte. [...] *Mi-au plăcut enorm aceste notaţii care-l dezvăluie pe N. Manolescu ca om, mai mult decât crede el. În timp ce scriam* Sfidarea retoricii*, am trecut printr-o experienţă asemănătoare, dar n-am avut curajul să introduc în carte decât o singură pagină despre tragedia din care nu aveam să ies multă vreme şi pe care, în fapt, n-am uitat-o nici azi: dispariţia tatălui. N. Manolescu notează mai sistematic stările prin care trece, şi jurnalul său este, repet, admirabil, dacă poate fi admirabil ceva ce este atât de aproape de durere.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Literatura română de azi. 1944–1964* (în colaborare cu Dumitru Micu), Bucureşti, 1965; *Lecturi infidele*, Bucureşti, 1966; *Metamorfozele poeziei*, Bucureşti, 1968; *Contradicţia lui Maiorescu*, Bucureşti, 1970; ed. 2, București, 1973; *Teme*, I–VII, Bucureşti, 1971–1988; *Prelegeri de literatură română contemporană. Autori şi opere. 1944–1974* (în colaborare cu Dumitru Micu), Bucureşti, 1974; *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, Bucureşti, 1976; *Sadoveanu sau Utopia cărţii*, Bucureşti, 1976; *Arca lui Noe*, I–III, Bucureşti, 1980–1983; *Despre poezie*, Bucureşti, 1987; *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990; *Dreptul la normalitate. Discursul politic şi realitatea*, Bucureşti, 1991; *Cărţile au suflet*, Iaşi, 1995; *Arhivele Paradisului. Un dialog cu Mircea Mihăieş*, Timişoara, 1999; *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului*, îngr. Mircea Mihăieş, Iaşi, 1999; *Poeţi romantici*, Bucureşti, 1999; *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Braşov, 2001; *Cititul şi scrisul*, Iaşi, 2002; *Inutile silogisme de morală practică*, Bucureşti, 2003; *Poeţi moderni*, Braşov, 2003; *Lectura pe înţelesul tuturor*, Braşov, 2003; *Istoria critică a literaturii române*, Pitești, 2008; *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă*, Pitești, 2009. **Antologii:** *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Regman, *Cărţi*, *116–120*; Stănescu, *Poeţi şi critici*, *128–141*; Grigurcu, *Idei*, *165–173*; Constantin, *Prozatori–critici*, *120–124*; Petrescu, *Scriitori (1978)*, *23–30*; Ungureanu, *La umbra cărţilor*, *39–44*; Ungheanu, *Arhipelag*, *385–388*; Raicu, *Critica*, *469–472*; Ştefănescu, *Preludiu*, *285–292*; Vlad, *Lectura*, *116–124*; Regman, *Explorări*, *211–214*; Dimisianu, *Opinii*, *261–266*; Georgescu, *Volume*, *124–134*; Iorgulescu, *Scriitori*, *306–312*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *727–732*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *151–158*; Zaciu, *Cu cărţile*, *181–186*; Culcer, *Serii*, *16–20*; Grigurcu, *Critici*, *255–271*; Paleologu, *Alchimia*, *88–95*; Grigurcu, *Între critici*, *178–194*; Pop, *Lecturi*, *119–124*; Gheorghiu, *Reflexe*, *153–159*; Cristea, *Modestie*, *232–239*; Ştefănescu, *Dialog*, *178–185*; Iorgulescu, *Prezent*, *151–169*; Martin, *Singura critică*, *181–202*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *279–285*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *243–249*; Andrei Pleşu, *Un mare creator de climat*, JL, 1990, 1; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *443–446*, III, *174–178*, IV, *300–305*, VI, *280–286*; Paul Cornea, *A-l prinde într-o definiţie*, JL, 1991, 9–12; Simion, *Mercuţio*, *92–98*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *306–337*, III, *294–320*; Valentin F. Mihăescu, *Viciul nepedepsit*, Bucureşti, 1994, *139–164*; Simuţ, *Incursiuni*, *181–186*; Papahagi, *Fragmente*, *25–30*, *61–70*, *177–188*; Spiridon, *Apărarea*, *49–55*, *63–67*, *76–83*, *87–90*; Borbély, *Xenograme*, *48–52*; *Dicţ. esenţial*, *488–492*; Mihai Vakulovski, *Nicolae Manolescu*, Bucureşti, 2000; Mircea Mihăieş, *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele*, Bucureşti, 2003; Petraş, *Cărţile*, *307–312*; Laszlo Alexandru, *Criticul literar Nicolae Manolescu*, Cluj-Napoca, 2003; Simuț, *Reabilitarea*, *49–54*, *94–97*, *422–445*; Boldea, *Vârstele*, *17–24*; Cristea-Enache, *București*, *466–472*; Grigurcu, *De la un critic*, *146–158*; Ștefănescu, *Istoria*, *741–752*; Cistelecan, *Diacritice*, *35–52*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *468–478*; Dimisianu, *Oameni*, *265–269*; Mihai Iovănel, *Manolescu: (auto)biografia oficială*, CLT, 2009, 49; *Nicolae Manolescu – 70*, îngr. Ion Bogdan Lefter și Călin Vlasie, Pitești, 2009; Terian, *A cincea esență*, *598–615*; Micu, *Mileniu*,

424–435; Popa, *Ist. lit.*, II, *1028–1030*; Paul Cernat, *Istoria critică și capriciile memoriei canonice*, CU, 2009, 3–5; Goldiș, *Critica*, *136–146*, *255–260*, *265–269*. **Al.G.**

MANOLIU, Petru (28.VI.1903, Mihăileni, j. Botoșani – 29.I.1976, București), gazetar, prozator, traducător. Este fiul Victoriei (n. Stavrat) şi al lui Ion Manoliu, institutor. **M.** a primit o educaţie solidă la Liceul „A. T. Laurian" din Botoşani. În timpul studiilor la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti a fost angajat de P.P. Negulescu la Biblioteca Academiei Române. Licenţa şi-a susţinut-o târziu, în 1940. Efervescenta sa activitate publicistică s-a frânt în 1945, când i s-a luat dreptul de semnătură pe o perioadă de cinci ani, fiind acuzat că a scris „articole cu caracter antidemocratic". Arestat şi condamnat, suportând apoi şi restricţiile domiciliului obligatoriu la Costişa, în judeţul Bacău, **M.** se refugiază în pagini de jurnal, de eseu ori aparţinând genului dramatic, lăsate, cele mai multe, în manuscris. După aceşti ani de privaţiuni, se va dedica traducerilor. Ultimii trei ani de viaţă i-a petrecut la Mogoşoaia, într-o izolare voită faţă de familie şi de semnele trecutului, consecinţă a impactului emoţional suferit în urma sinuciderii soţiei sale. În paginile revistelor şi ale ziarelor interbelice prezenţa foarte activă a lui **M.** se recunoaşte şi sub pseudonimele Ahriman, Pet. Man, Erasm, Dr. Nicolai Flamel, Petru M. Debutul lui în „Revista Moldovei" (1922) stă sub semnul poeziei, deşi ulterior abordarea liricii va fi sporadică. A făcut parte din generaţia care a impulsionat viaţa culturală românească, sincronizând-o tot mai mult cu spiritul european, dar, în acelaşi timp, conturându-i cu mână sigură identitatea. La Botoşani, în 1928, editează publicaţia „Pământul". Scrie în „Revista tinerimii" (Mihăileni), iar la „Credinţa" deţine rubrica „Ţintar" (1933–1937). De multe ori, sub semnături diferite, redacta în acelaşi număr de ziar sau de revistă o suită de articole. A mai publicat în „Bilete de papagal", „Caiet", „Viaţa de azi", „Bis", „Vestea", „Ştirea", „Informatorul", „Convorbiri literare", „Litere", „Pământ bănăţean", „Azi" (unde a fost redactor), „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Revista dobrogeană", „Comuna", „Floarea de foc", „Răboj", „Viaţa literară", „Lumea românească", „Cuvântul", „România satelor", „România literară", „Familia", „Meridian", „România", „Teatrul Naţional", „Biruinţa noastră", „Arta nouă", „Duminеca", „Vremea" (unde, peste ani, îşi mută rubrica „Ţintar"), „Revista Fundaţiilor Regale", „Rampa teatrală şi cinematografică", „Spectator", „Ramuri", „Viaţa românească" ş.a. Îl preocupă o varietate de subiecte, afirmându-se prin calităţile de eseist şi pamfletar, ca şi de avizat observator al evenimentelor culturale (spectacole, apariţii editoriale, expoziţii etc.) din Capitală şi din provincie. A luat pulsul vieţii politice româneşti şi internaţionale, semnalând situaţiile tensionate şi consecinţele lor grave. El lansează în aceste articole numeroase aforisme şi cugetări, care dau seama asupra atitudinii sale faţă de cursul unor vremuri supuse ameninţărilor tot mai violente. În *Barbari!* sunt acuzate intrigile politicianiste („După paravanul civilizaţiei şi al culturii se pun la cale cele mai uriaşe asasinate, cele mai fioroase furturi, cele mai îngrozitoare ipocrizii"), în *Mizeria noastră* se găseşte un ardent rechizitoriu împotriva meschinelor interese care duc la declanşarea războiului, iar *Suntem aici şi rămânem!* este o pledoarie pentru menţinerea integrităţii statale, în contextul spinoasei probleme a revizuirii tratatelor politice.

M. este un eseist percutant atât în articole, cât şi în nenumăratele scrisori către Camil Petrescu, Emil Cioran şi alţi prieteni, cărora le împărtăşea entuziasmul lecturii unei cărţi ori cu care a polemizat. Este semnificativă replica dată lui Mircea Eliade, sub titlul *Alte „Soliloquii"*, în fapt un dialog de idei. Comentariul are în vedere chiar fraza de început a cărţii lui Eliade, socotită vulnerabilă: „Singurul sens al existenţei este de a-i găsi un sens". Însă eseul învederează calităţile de vizionar ale autorului, care intuieşte valoarea operei ce urma să fie scrisă de Eliade. Ca romancier, **M.** debutează în 1935 cu *Rabbi Haies Reful*, urmat de *Tezaur bolnav* (1936), *Moartea nimănui* (1939) şi *Domniţa Ralu Caragea* (1939). Dualitatea conştiinţei, luciditatea interogaţiilor, adâncind prăpastia dintre eurile care locuiesc fiinţa umană, sunt tot atâtea „fapte" care structurează subiectul romanelor, înscriindu-se între coordonatele experimentalismului, ale autenticismului din anii '30–'40 ai secolului trecut. În *Rabbi Haies Reful* personalitatea protagonistului se reflectă dual prin perspectiva din care este percepută: cea a discipolului său şi cea a faptelor săvârşite de el însuşi într-un târg prăfuit din Moldova. Este un bun prilej de a crea personaje şi situaţii groteşti, anunţând parcă literatura absurdului. Apetenţa pentru dilemele existenţiale îşi află apogeul în *Tezaur*

bolnav. Căutarea, aspiraţia către cunoaşterea de sine este plasată într-un mediu intelectual, ceea ce amplifică neliniştile, zbuciumul unei conştiinţe dornice să-şi înţeleagă propriile limite şi să le depăşească. Manuel Darie, tânăr profesor de liceu, devine însă mai cu seamă un personaj-reflector care preia laitmotivele prezente în eseurile autorului. Roman-eseu, *Tezaur bolnav* adună întrebări despre viaţă şi moarte, despre destin, despre cunoaştere, îndoială, singurătate etc. Dedublarea personalităţii este aici un dat inevitabil: Manuel îşi vede chipul înaintând pe alee, prezenţă stranie şi obosită, trădând paloarea şi sfârşeala unui mort. Îşi găseşte un loc privilegiat în roman o idee enunţată în *Alte „Soliloquii"*: „Suntem o actualizare a străbunilor – a nomazilor din sânge – plus ceva: *conştiinţa*. Suntem o realizare a tuturor refulărilor celor dinaintea noastră: ceea ce nu a putut fi consumat nici de viciu, nici de vis, nici de virtute, dar a scăpat şi ţărânei. Iar conştiinţa e bilanţul tuturor lipsurilor: o sinteză a unei erori iniţiale: *a exista*". Obsesia cu privire la continuitatea strămoşilor prin urmaşii lor, cărora le transmit eşecuri şi frustrări, pe când cei ce vin sunt destinaţi să le accepte, planează asupra tânărului. Câteva întâmplări devin pretext pentru apariţia motivului dublului, a conflictului dintre aparenţă şi realitate şi a unei întrebări fără răspuns: care dintre cei doi este adevăratul Manuel Darie? Teribila încleştare finală pentru supremaţia uneia dintre cele două voinţe lasă cale liberă spre o posibilă alunecare dostoievskiană în nebunie sau într-o realitate a fantasmelor. Personajele adevărate ale romanelor lui **M.** sunt ideile. De altfel, el îşi recunoaşte apetenţa pentru lumea artei, despre care crede că potenţează vitalitatea romanelor. Simte că iubeşte „cu o durere pur mintală" segmente ale trecerii sale prin lume. Romanul *Moartea nimănui* explorează aceeaşi temă a căutării identităţii în dualitatea oferită de intelectualii aleşi ca personaje, Andrei şi Anton, meniţi să se completeze unul pe altul. Destinul face ca drumurile celor doi să se întâlnească fără putinţa de a se mai despărţi altfel decât prin moarte. Andrei şi Anton sunt eurile care alcătuiesc, vizibil, o singură identitate. Ei sunt dublurile care au nevoie unul de altul pentru a se completa, precum trăiesc gemenii unul prin altul, dar pot fi văzuţi şi ca un cuplu antitetic faţă de cele două euri din conştiinţa lui Manuel Darie. Moartea neprevăzută a lui Anton îl dezechilibrează într-atât pe Andrei, încât nu mai găseşte un sens vieţii şi îşi află izbăvirea în moarte: „Dacă aş putea să mor în mine pentru a scăpa de mine". Dacă în *Moartea nimănui* se aduce în fundal mediul sordid al mahalalelor, cu oameni declasaţi, supuşi unor patimi morbide, *Domniţa Ralu Caragea* reconstituie altă lume, vremuri demult apuse, trădând interesul scriitorului pentru trecut şi amănuntul istoric, ce se regăseşte şi în piesa de teatru *Io, Ştefan Voievod*, editată în 2005, postum. În 1957 scriitorul a publicat în „Viaţa românească" un fragment din piesa de teatru în versuri *Ovidiu la Tomis*, în care încearcă să contureze destinul poetului antic, destin mai presus de gloria efemeră a cezarului din a cărui voinţă Ovidiu fusese exilat la Pontul Euxin. **M.** a tradus în româneşte scrieri aparţinând lui Adelbert von Chamisso, Jack London, Thomas Mann ş.a. În 1967 a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea romanului *Muntele vrăjit* de Thomas Mann.

SCRIERI: *Rabbi Haies Reful*, Bucureşti, [1935]; *Tezaur bolnav*, Bucureşti, [1936]; *Domniţa Ralu Caragea*, Bucureşti, [1939]; *Moartea nimănui*, Bucureşti, [1939]; *Creangă*, Bucureşti, 1944; *Io, Ștefan Voievod*, Bucureşti, 2005. **Traduceri:** Jacques Bainville, *Istoria Franţei*, I–II, Bucureşti, 1939; F.E. Sillanpää, *Silja sau Tristeţea unei vieţi neîmplinite*, Bucureşti, 1942; Adelbert von Chamisso, *Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl*, Bucureşti, 1956; Molière, *Amphitryon*, în Molière, *Teatru*, III, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Victor Eftimiu); Jean Racine, *Teatru*, pref. Elena Vianu, Bucureşti, 1959 (în colaborare); Thomas Mann, *Muntele vrăjit*, pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1967, *Iosif şi fraţii săi*, I–II, pref. Marian Popa, Bucureşti, 1977–1978; Johannes Linnankoski, *Cântec despre învăpăiata floare roşie*, pref. George Sbârcea, Bucureşti, 1969; Francisc Körmendi, *Generaţie jertfită. Aventura la Budapesta*, pref. trad., Bucureşti, f.a.; Jack London, *Rebeliune pe Atlantic*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Ilariu Dobridor, *Gramatica, stilul şi cultura d-lui Erasm Manoliu*, DEP, 1934, 2141; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *262–263*; Pericle Martinescu, [*Petru Manoliu*], SDM, 1936, 1, 5; Biberi, *Études*, *187–189*; Streinu, *Pagini*, V, *246–249*; Horia Stanca, *„Domniţa Ralu Caragea"*, TIA, 1939, 175; Alexandru Raicu, *„Moartea nimănui"*, „Tribuna tineretului", 1939, 30–31; Theodor Răşcanu, *Pentru Petru Manoliu*, „Gazeta refugiaţilor", 1941, 41; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *880*, *Ist. lit.* (1982), *966*; Ivaşcu, *Confruntări*, II, *463–465*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *498*; Acterian, *Privilegiaţi*, *84–86*; Valentin Chifor, *Caleidoscop critic*, Oradea, 1996, *173–177*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *62–64*; [*Petru Manoliu*], JL, 2002, 11–12 (grupaj special); Niculae Gheran, *Arlechinul (I–II)*, CLT, 2006, 26, 27; Florescu, *Aristarc*, I, *177–189*. ***O.I.***

MANTU, Lucia (pseudonim al Cameliei Nădejde; 9.IX.1888, Iaşi – 22.XI.1971, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Ecaterinei (n. Băncilă) şi a lui Gheorghe Nădejde, profesor şi literat. Familia, care număra între membrii săi pe Ioan Nădejde (fratele tatălui), Sofia Nădejde şi Octav Băncilă (fraţii mamei), are o înrâurire specială asupra formării şi profesiei alese de **M.** Absolvind în 1907 secţia modernă a Liceului Internat din Iaşi, urmează, în acelaşi oraş, Facultatea de Ştiinţe Naturale şi Seminarul Pedagogic, pe care le va absolvi în 1912. Va preda din 1914 până în 1945 la Liceul „Oltea Doamna" din Iaşi, de unde, până în 1947, când se pensionează, va fi detaşată la Institutul de Zoologie al Facultăţii de Ştiinţe din Bucureşti. Prezenţă discretă, uşor enigmatică, semănând mereu şi fără efort doar sieşi, **M.** îşi leagă debutul, produs în 1921, cu schiţa *La vie*, dar şi o bună parte a activităţii de revista „Viaţa românească" şi de ambianţa literară de aici. În afara câtorva colaborări sporadice la alte periodice, mai semnează frecvent în paginile revistei „Însemnări ieşene". Cărţile de proză publicate – *Miniaturi* (1923), *Cucoana Olimpia* (1924), *Umbre chinezeşti* (1930) şi *Instantanee* (1945) – s-au aflat în atenţia criticii. Volumul de debut este premiat de Societatea Scriitorilor Români, iar manuscrisul „romanului" *Cucoana Olimpia* primeşte un controversat premiu la un concurs al ziarului „Dimineaţa". În anii '50 **M.** se îndeletniceşte, ca mulți alți scriitori din generațiile interbelice, cu stilizarea unor traduceri din rusă *(Serile în sat la Dikanka* de N.V. Gogol, *O poveste obişnuită* de I.A. Goncearov, *Jurnalul unui om de prisos*, *Fum* şi *Desţelenire* de I.S. Turgheniev) şi din cehă *(Oameni la răscruce* şi *Jocul cu focul* de Marie Pujmanová).

Lumea şi timbrul care definesc proza scrisă de **M.** tind către arta dificilă a miniaturii, exersată îndelung. Într-o suită de crochiuri, secvenţe, scene, instantanee, serie deschisă monoton adaosurilor, multiplicării, din păcate din ce în ce mai şterse şi neselective de la o carte la alta, până la antologia *Miniaturi* din 1969, este surprins „pe viu" spectacolul mozaicat al vieţii obişnuite într-un oraş de provincie. E o agitaţie obscură, previzibilă, reluată la nesfârşit, transpusă în notaţii rapide, în încercarea de a da substanţă imaginii unui mediu. În fiecare moment, pe stradă, în tramvai, dar mai cu seamă înlăuntrul curţilor, în case, în odăi, se întâmplă ceva. Vieţuirea în formele ei cele mai banale, făpturile insignifiante cu porniri primare ori cu agresivitate calculată şi mai ales cu tabieturi, rutină, stereotipii domestice caracterizează o lume măruntă, vădit grijulie în a-şi conserva mărginirea şi imobilismul. Ca într-un album de epocă, Iaşii, spre exemplu, îşi arată chipul crepuscular, vetust, trasat în tuşe migăloase, precise. Oraşul apare ca o aşezare hibridă, mai mult rurală, străbătută de uliţi strâmte şi abrupte, invadate, după anotimp, de verdeaţă, colb sau de noroaie, cu tramvaie jalnice şi trăsuri hârbuite, cu cinematograf, periferii mizere, cu orătănii, cu tot felul de mahalagii, dar şi cu aşa-zisa lume bună. În genul acesta de proză, ilustrat şi de I. Al. Brătescu-Voineşti sau de I.A. Bassarabescu, invenţia aproape că lipseşte, iar compunerea riscă nu o dată să devină ternă şi reductivă, cu elemente de minorat literar. În timp ce o categorie, „bieţii oameni", cărora viaţa fără orizont le-a fost hărăzită, este văzută de autoare când indulgent, blajin, când cu bunăvoinţă ironică, arivişti, ignoranţii cu ifose sunt lăsaţi pe seama vorbelor pe care le scot, vorbe înscenate în savuroase dialoguri inepte, trimiţând ici şi colo spre lecţia lui I.L. Caragiale. Cu toate că inflexiunile în cheie idilizantă răzbat din multe pagini, **M.** ştie uneori să-şi controleze emoţiile, să ia o oarecare distanţă şi să domine faptele ca un observator prevenit, lucid. Pare interesată mai degrabă de minuţia reconstituirii, de concreteţea unei senzaţii, de precizia unui gest, a unei vocabule şi nu pune mare preţ pe comentariu. În aviditatea privirii se ascunde totuşi o frustrare, o vitalitate reprimată, căutându-şi drum spre exteriorizare. Doar în faţa naturii, a vieţuitoarelor şi a copiilor, ca miracole intacte, nepervertite încă, atitudinea autoarei se schimbă, din exuberanţă şi fascinaţie nedisimulată născându-se poeme în proză cu o imagistică barocă, înscrisă în zona candorii.

SCRIERI: *Miniaturi*, Iaşi, 1923; *Cucoana Olimpia*, Bucureşti, [1924]; *Umbre chinezeşti*, Bucureşti, 1930; *Gente Moldova*, tr. M. Bulciolu, introd. Octav Botez, Lanciano (Italia), 1932; *Instantanee*, Bucureşti, 1945; *Miniaturi*, Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, *33–35*, IV, *89*, *213–214*, *215*, XII, *262*, *496–497*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *404–406*; Aderca, *Contribuţii*, I, *549–554*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *98–100*, *107*, VI, 207; Ralea, *Scrieri*, II, *212–218*; Botez, *Scrieri*, *233–237*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *695–696*, *Ist. lit.* (1982), *779–780*; Sevastos, *Amintiri*, *379–381*; Piru, *Panorama*, *283–285*; Micu, *Început*, *391–392*; Leon Baconsky, *Lucia Mantu*, ST, 1972, 7; Leon, *Umbre*, II, *235–239*; Constantin Ciopraga, *Feminităţi: Lucia Mantu*, CRC, 1973, 38; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *64–66*. ***G.D.***

MANU, Emil (pseudonim al lui Emil Cismărescu; 9.X.1922, Manu, j. Mehedinţi – 19.IX.2005, Bucureşti), poet, prozator, critic şi istoric literar. Este fiul Ioanei (n. Popescu) şi al lui Ion Cismărescu. Învaţă între 1934 şi 1942 la Liceul „Traian" din Turnu Severin. Din 1942 este student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, în paralel frecventând şi cursurile Facultăţii de Drept. În 1945 e înmatriculat la Şcoala de Ofiţeri de Rezervă din Slănic Prahova, luând parte la bătălia de la Păuliş. Îşi ia licenţa în litere în 1946, şi din anul următor până în 1953 funcţionează ca profesor secundar la Baia de Aramă şi Turnu Severin. Ulterior devine cercetător la Societatea de Ştiinţe Filologice din Bucureşti. În 1958 va fi arestat, înscenându-i-se un proces politic. Este condamnat pentru închipuite delicte de „huliganism politic" şi „uneltire contra orânduirii socialiste"; îşi execută pedeapsa la Jilava şi la Canal. Eliberat în 1962, va lucra câţiva ani ca muncitor pe un şantier de construcţii. În 1964 se angajează ca redactor-documentarist la Editura Muzicală, iar din 1967 devine cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" din Bucureşti. Obţine în 1973 titlul de doctor în filologie cu teza *Ion Minulescu şi conştiinţa simbolismului românesc*. Primele versuri îi apar în timpul liceului, în ziarul „Nădejdea" din Turnu Severin (1940). Elevul Cismărescu trimite „poeme" şi la „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»", la „Ramuri" din Craiova, la „Albatros". În studenţie colaborările menţin acelaşi ritm: în „Curentul magazin literar", „Universul literar", „Dacia rediviva", „Claviaturi", „Slovar" (Râmnicu Vâlcea), „Caiet de poezie", „Fapta", „Studentul român". În „Naţiunea" G. Călinescu îi publică aproape o întreagă plachetă de versuri, iar **M.** îşi alcătuieşte un volum intitulat *Ferestrele oraşului*, care va rămâne în corecturi. După 1948 prezenţa în presă e mai rară. De abia din 1955 poetul revine la uneltele sale şi numele îi reapare în „Contemporanul", „Flacăra", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Tânărul scriitor", „Tribuna" ş.a. Debutează în volum ca istoric literar, cu monografia *Traian Demetrescu*, apărută în 1956. I s-au acordat Premiul Academiei Române (2001) şi Premiul Uniunii Scriitorilor (2002).

Prima carte de versuri a lui **M.**, intitulată *Incunabule*, este editată târziu, în 1969. Urmează *Ceremonia faianţelor* (1971), *Ora magnoliilor* (1976), *Vesperalia* (1980), *Ora reveriilor* (1989), antologiile de autor *Utopia nopţii* (1998) şi *Vesperalia* (1999). Versurile târzii sunt percepute de autorul însuşi „ca nişte flori suferinde", în care critica sesiza un tragism livresc, augmentat de vârsta adolescentină a eului liric. Totul este imaginar şi reverie de sorginte romantică, filtrate în retortele moderniştilor simbolisto-decadenţi, suprapunându-se unui alt imaginar, al cărţilor, al muzicii, al picturii şi arhitecturii de burg. Interferenţa celor două zone ale fanteziei nu duce la o intensificare a sentimentelor, ci la volatilizarea lor, subţiind „muşchii şi nervii" expresiei poetice. În *Incunabule* sunt proiectate amintirile unui intelectual care nu aderă direct la realitate, ci mediat, prin cultură. Primăvara este parnasiană, noiembrie e muzical sau preclasic, cu frunze căzând „decorativ". Iubitei i se declamă „poeme sublimate", iar mâinile „bibliotecarei din oraşul gotic" desenează „sonate-n re minor". **M.** scrie un *Madrigal pentru Solveig*, un *Poem pentru femeile de jos pe care le-a cântat Villon.* O tristeţe difuză pluteşte peste toată această lirică, deşi o dată poetul publică textul *Decret împotriva tristeţii.* El evadează uneori în bucolic şi se refugiază în ambianţa domestică, securizantă, cântând mobilele vechi, cristalurile, porţelanurile şi tabieturile, ceremonialul meselor intime, alteori evocă boema de odinioară, cu o umbră de ironie în căutarea nostalgică a bucuriilor elementare. Senzualitatea, bine temperată, se infuzează în substanţa versurilor ca o atracţie spre lumină şi viaţă. Cărticica de versuri pentru copii *Ultima corabie cu pânze* (1976), un jurnal de front în proză – *Mica „Eroică"* (1971), câteva volume cu itinerarii de călătorie, un jurnal de detenţie intitulat *Infernurile noastre* (1993) ori un roman autobiografic, *Galaxia Eros* (1997), vin să întregească portretul de scriitor al lui **M.** Între cărţile sale de istorie literară se află lucrări despre poeţi români moderni şi contemporani, despre generaţia războiului, căreia îi aparţinea, despre sensurile simbolismului şi ale avangardismului românesc: *Prolegomene argheziene* (1968), *Reviste româneşti de poezie* (1972), *Tudor Arghezi. Cadenţe* (1977), *Eseu despre generaţia războiului* (1978), *Ion Minulescu şi conştiinţa simbolismului românesc* (1981), *Dimitrie Stelaru* (1984), *Ion Caraion* (1999) ş.a., precum și o carte despre viața lui Marin Preda (2003). Se adaugă ediții care întregesc cunoașterea câtorva autori studiați (Ion Minulescu, Dimitrie Stelaru și îndeosebi Ion Caraion), în 2002 o antologie în două ediții, cuprinzătoare și bine sistematizată, care reface în texte semnificative istoria poeticii

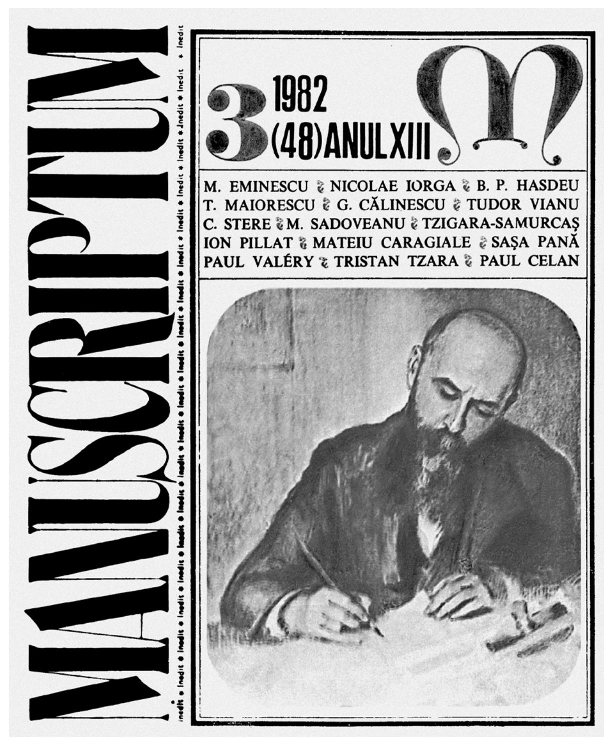
românești de la Miron Costin la Ioan Alexandru, iar în 2004 *Istoria poeziei românești moderne și moderniste*, incluzând în cele două volume o panoramare de la simbolism la postmodernism. Nu din orgoliu s-a afirmat **M.** ca istoric şi critic literar, ci din penitenţă, având de străbătut o perioadă dominată de răsturnarea valorilor, ceea ce i-a anihilat idealurile poetice din tinereţe. Demersul său este unul pozitivist, bazat pe cercetări tematice, pe reluarea, cu informaţie nouă, a unor rezultate deja cunoscute, şi excelează prin exactitate, prin evocarea adesea inspirată a epocii şi a scriitorilor la care se referă.

SCRIERI: *Traian Demetrescu*, Bucureşti, 1956; *Prolegomene argheziene*, Bucureşti 1968; *Incunabule*, Bucureşti, 1969; *Ceremonia faianţelor*, Bucureşti, 1971; *Mica „Eroică”*, Bucureşti, 1971; *Reviste româneşti de poezie*, Bucureşti, 1972; ed. 2, Bucureşti, 2001; *Sinteze şi antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975; *Ora magnoliilor*, Bucureşti, 1976; *Ultima corabie cu pânze*, Bucureşti, 1976; *Tudor Arghezi. Cadenţe*, Bucureşti, 1977; *Eseu despre generaţia războiului*, Bucureşti, 1978; ed. (*Generaţia literară a războiului*), Bucureşti, 2000; *Roza vânturilor*, Bucureşti, 1980; *Vesperalia*, Bucureşti, 1980; *Ion Minulescu şi conştiinţa simbolismului românesc*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 2001; *Sensuri moderne şi contemporane*, Bucureşti, 1982; *Poveştile de la ora şapte*, Bucureşti, 1983; *Dimitrie Stelaru*, Bucureşti, 1984; ed. 2, Bucureşti, 2003; *Spaţiu etern*, Bucureşti, 1985; *Ora reveriilor,* Bucureşti, 1989; *Infernurile noastre*, Bucureşti, 1993; *Versurile româneşti ale lui C. W. Schenk*, în Gh. Bulgăr, Emil Manu, *C. W. Schenk. O prezenţă poetică în literatura română*, Bucureşti, 1993, *72–96*; *Galaxia Eros*, Galaţi, 1997; *Cafeneaua literară*, Bucureşti, 1997; *Utopia nopţii*, cu o scrisoare a lui G. Călinescu, Bucureşti, 1998; *Ion Caraion*, Bucureşti, 1999; *Vesperalia*, postfaţă Dumitru Micu, Bucureşti, 1999; *Eminescu în timp şi spaţiu*, Bucureşti, 2000; *Viaţa lui Marin Preda*, Bucureşti, 2003; *Istoria poeziei româneşti moderne şi moderniste*, I–II, Bucureşti, 2004. **Ediţii, antologii:** Traian Chelariu, *Scrieri lirice*, pref. edit., cu o prezentare de Al. Dima, Bucureşti, 1970; *Eugen Barbu*, introd. edit., Bucureşti, 1974; Ion Minulescu, *Opere*, I–IV, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974–1983; Ion Caraion, *Jurnal*, I–III, pref. edit., Bucureşti, 1980–1998, *Apa de apoi*, postfaţa edit., Bucureşti, 1991, *Omul profilat pe cer*, Bucureşti, 1992, *Cimitirul din stele*, pref. edit., Bucureşti, 1995, *Postume*, pref. edit., Bucureşti, 1995, *Tristeţe şi cărţi*, pref. edit., Bucureşti, 1995, *Exil interior*, Bucureşti, 1997; Dimitrie Stelaru, *Opera poetică*, pref. edit., Bucureşti, 2002; *Dicţionar de poeţi contemporani*, Bucureşti, 2002; ed. 2 (*Arta poetică la români*), introd. edit., Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Incunabule”*, RL, 1969, 14; Caraion, *Duelul*, *85*; Daniel Dimitriu, *„Ceremonia faianţelor”*, CL, 1972, 17; Barbu, *O ist.*, I, *223–225*; Al. Andriescu, *„Ora magnoliilor”*, CRC, 1976, 43; Caraion, *Pălărierul*, *168*; Poantă, *Radiografii*, I, *205–207*; Mihai Ungheanu, *„Eseu despre generaţia războiului”*, LCF, 1979, 5; George, *Sfârşitul*, III, *215–221*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *433–438*; Piru, *Critici*, *217–219*; Teodor Vârgolici, *Jurnalul de detenţie al unui poet*, ALA, 1994, 208; Barbu Cioculescu, *„Infernurile noastre”*, JL, 1994, 9–12; Simion, *Fragmente*, II, *315–318*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *65–67*; *Emil Manu. 80 de ani. In honorem*, coordonator Lucian Pricop, Bucureşti, 2002; *Firan*, *Profiluri*, II, *32–35*; Ion Simuţ, *Biografismul minimalist*, RL, 2004, 18; Popa, *Ist. lit.*, II, *1016–1017*; Cornel Bodeanu, *Emil Manu în orizontul natal*, ed. 2, Turnu Severin, 2009. ***S.I.***

MANUSCRIPTUM, revistă trimestrială editată, începând din 1970, de Muzeul Literaturii Române. În **M.** sunt publicate, comentate, explicate și interpretate în context istorico-literar manuscrise inedite sau alte tipuri de documente (corespondență, memorii, iconografie), fiind introduse în circuit în scopul valorificării operei postume a scriitorilor și cunoașterii aprofundate a vieții și activității lor. Primul director al publicației a fost D. Panaitescu-Perpessicius. Prin tradiție, conducătorul instituției devine și redactor-șef/director al publicației. La conducerea **M.** s-au aflat Al. Oprea (1972–1983), Nicolae Ciobanu (1984–1987), Adriana Daia (1988) și Pavel Pereș (1989); de la numărul 1/1990 Petru Creţia devine redactor-şef, apoi director onorific, începând cu numărul 3–4/1990 redactor-şef este Alexandru Condeescu, devenit director (1992–2007), ulterior la conducerea editorială se succedă Radu Călin Cristea, care îi delegă această sarcină criticului Livius Ciocârlie, apoi, din 2009 Lucian Chișu. De-a lungul anilor din colectivul de redacţie au făcut parte Fănuş Băileşteanu, Adrian Botta, Constandina Brezu, Nicolae Ciobanu, Ofelia Creția, Ioan Cristescu, Diana Cristev, Nicolae Florescu, Corin Grosu, Eugen Mihaiciuc, Ruxandra Mihăilă, Manuela Tănăsescu, Florea Vlad, Romulus Vulpescu ș.a. Dintre cei din redacție și din muzeu au mai semnat Oxana Busuioceanu, Simona Cioculescu, Anca Costa-Foru, Emil Ciulei, Aurelia Dumitrașcu, Elena Fluierașu, Aureliu Goci, Rodica Marian, Dora Mezdrea, Eugenia Oprescu, Valentina Pituț, Flavius Sabău, Dimitire Vatamaniuc, Teodor Vârgolici ș.a. Și lista comentatorilor externi ai revistei este amplă: Marta Anineanu, Arșavir Acterian, Ion Bălu, Nicolae Bârna, Ileana Berlogea, Barbu Brezianu, Radu Boureanu, Marin Bucur, Gh.

Bulgăr, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ștefan Cazimir, Liviu Călin, Al. Călinescu, Mircea Cărtărescu, Virgil Cândea, Ioan Chindriș, Gheorghe Chivu, Mircea Ciobanu, Livius Ciocârlie, Barbu Cioculescu, Constantin Ciopraga, Mircea Coloșenco, Paul Cornea, Ov. S. Crohmălniceanu, Iordan Datcu, Al. Dima, Ștefan Aug. Doinaș, Victor Eftimiu, Virgiliu Ene, Mircea Handoca, Alexandru George, Octavian O. Ghibu, Stancu Ilin, Iorgu Iordan, Gabriel Liiceanu, George Macovescu, Florin Manolescu, Nicolae Manolescu, Emil Manu, Mircea Martin, Irina Mavrodin, Dan Horia Mazilu, Nicolae Mecu, Dumitru Micu, Gheorghe Mihăilă, George Munteanu, Romul Munteanu, George Neagoe, Fănuș Neagu, Vasile Netea, Viorica Nișcov, I. Oprișan, Z. Ornea, Dumitru D. Panaitescu, Ovidiu Papadima, Adrian Păunescu, Ioana EM. Petrescu, Cornelia Pillat, Al. Piru, Elena Piru, Andrei Pleșu, Mircea Popa, C. Popescu-Cadem, Cornel Regman, Ion Rotaru, M. N. Rusu, Aurel Sasu, Al. Săndulescu, Zaharia Sângeorzan, Nicolae Scurtu, Dan Simonescu, Dan Smântânescu, Marin Sorescu, Elvira Sorohan, Ioan Șerb, Geo Șerban, Cornelia Ștefănescu, Gabriel Ștrempel, Pavel Țugui, Lurenţiu Ulici, Doina Uricariu, Vasile Vetișanu, Mircea Zaciu, Ion Zamfirescu, C. D. Zeletin ș.a. Graficianul Victor Mașek a conceput coperta și grafica revistei, care au rămas neschimbate de la prima apariție. **M.** a funcționat oficial între 1970 și 2005, când se află sub autoritatea Ministerului Culturii și Cultelor, dar este scoasă din exercițiul bugetar anual. Alături de alte publicații, este desființată în 2008, an din care statutul revistei devine incert. Continuă să apară, fără a avea un colectiv redacțional și personalitate juridică, la inițiativa conducerilor succesive ale Muzeului Național al Literaturii Române, prin efortul conjugat al personalului științific și, uneori, prin subvenții. În *Programul nostru*, articol apărut în primul număr al revistei, D. Panaitescu-Perpessicius trasa liniile de forță ale **M.**, insistând asupra caracterului inedit al tuturor tipurilor de documente prezente în paginile ei: „Sub raportul importanţei, colecţiile deţin întreaga gamă a documentelor privitoare la viaţa scriitorilor: manuscripte, acte biografice, corespondenţă, iconografie, obiecte rămase de la scriitori, lucrări plastice înfăţişând diferiţi oameni de litere etc. […]. În primul rând, revista noastră va acorda tot interesul laboratorului intim al literatului, înţelegând prin aceasta întreg procesul de filtrare, de la

formele primare până la forma definitivă, variaţiile de titlu ale poemelor sau culegerilor etc. […] Corespondenţa scriitorilor […] acordă un larg spaţiu acestui gen de confesiuni revelatorii sub toate raporturile, biografice şi de creaţie. […]. O rubrică, la care revista noastră ţine cu osebire şi căreia îi va acorda întreaga atenţie, este aceea rezervată unor mărturii literare […]. Dorinţa revistei noastre ar fi ca aceste «mărturii literare» să devină sursa primordială în relatările biografice ale scriitorilor. […]. Relaţiile scriitorilor noştri cu celelalte culturi europene va fi încă una din preocupările revistei […]. În aceeaşi măsură, vom dezmormânta, întâi din arhiva noastră, şi apoi din alte fonduri, scrisori sau alte documente, în care personalităţi de prestigiu mondial ale culturii europene au vorbit despre ţara noastră şi despre oamenii ei. […]. Deşi consacrată, în majoritatea cazurilor, documentului, revista noastră nu va nesocoti nici beletristica propriu-zisă; versuri, proză, teatru, sau comentarii critice – pagini rămase, bineînţeles, inedite. […]. Sub raportul iconografic, revista va tipări portrete inedite, facsimile de pe pagini, autografe, caricaturi şi desene, opera scriitorilor sau extrase din colecţiile celebre pe vremuri". Apariția **M.** a fost întâmpinată

în presa culturală cu aprecieri favorabile, dar și cu unele atitudini mai rezervate, cum a fost cea a „cârtitorului” Șerban Cioculescu. Criticul indica și un posibil model: publicația franceză „Le Manuscrit autographe”, ale cărei pagini le găsea mai degrabă monotone. Dacă la început se arătase neîncrezător, în 1971 Șerban Cioculescu își sfârșea admirativ comentariile publicate în „Tribuna”: „Când s-a anunţat apariţia revistei «Manuscriptum», deşi numele mult regretatului academician Perpessicius era un gir, am fost sceptic asupra înfăţişării pe care trebuie să o aibă această publicaţie, fără precedent la noi. […]. Lipsea preocuparea pentru acest gen de tipăritură care valorificând manuscrise să ne ofere imaginea psihică a omului: temperamentul, stilul de viaţă şi de gândire; ba chiar, la nevoie, impacienţa lui, în sfârşit, toate simptomele creaţiei. Şi cum tradiţiile se formează foarte încet, scepticismul meu faţă de iniţiativa ilustrului dispărut era oarecum îndreptăţit. De la primul număr, însă, mi-am dat seama că aveam sub ochi o revistă competentă în materie, deosebit de atractivă – un instrument de lucru indispensabil –, a cărei multitudine de preocupări în jurul manuscrisului inedit nici n-ai fi bănuit-o”. Față de rezervele formulate în presă și de reproșurile primite la adresa redacțională, noul redactor-șef al revistei, Al. Oprea, aducea unele clarificări, în evaluarea făcută la un an de la prima apariție: „S-au auzit… voci care deplângeau caracterul prea «publicistic» etalat de «Manuscriptum». Dacă asta voia să însemne un apel la o mai mare rigoare ştiinţifică, modificările operate de la număr la număr sunt o dovadă că noi veneam în întâmpinarea unor asemenea deziderate. […] Nu vedem cum ar putea fi o istorie literară adevărată fără a exista deplina libertate a cercetătorului în studierea tuturor documentelor ce ţin de un scriitor sau de altul. Cum ar putea fi altfel înlăturate viziunile fetişizante şi făcută ştiinţă adevărată? A-i prezenta pe autori «aşa cum sunt»! […] S-a observat, credem, că în transcrierea documentelor încercăm să folosim principiul lecturii palimpsestice în locul celei uniplane, înfăţişând varii straturi de variante, ca şi, marcând diferenţierile grafice, nuanţele de cerneluri etc., totul în vederea unei reproduceri cât mai fidele, neuitând avertismentul marelui Eminescu: «în critica documentelor nu e permis a visa». Într-un moment când, în critică, unele tendinţe impresioniste fac să fie încă depreciate eforturile de determinare concretă a

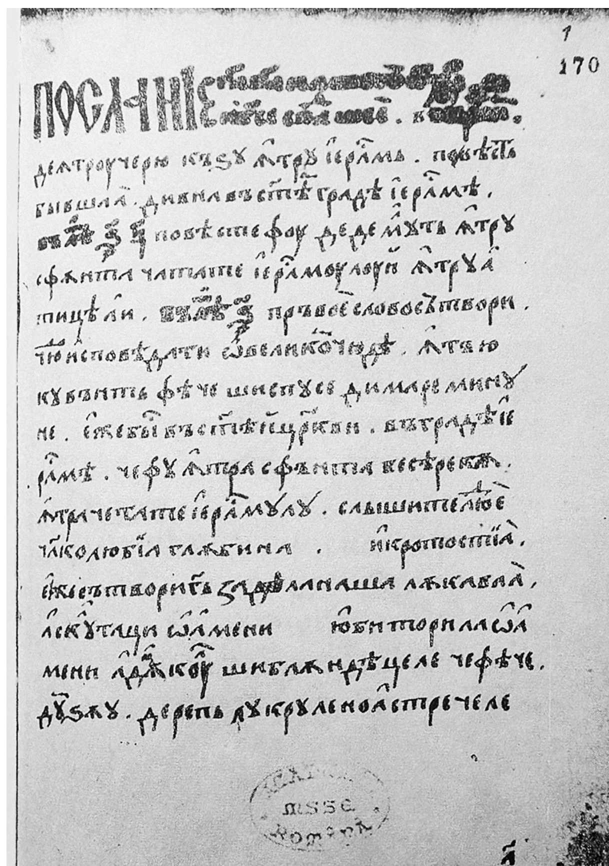
Perpessicius și Ecaterina Logadi
la primirea manuscrisului Titircă, Sotirescu & C-ia

destinului scriitorilor şi al operelor, ca şi, în general, evidenţierea relaţiilor semnificative dintre istorie şi literatură, reabilitarea documentului (cu poezia lui specifică) ne apare sarcina noastră de căpetenie. […] «Manuscriptum» îşi propune să adopte o atitudine mai activă în dezbaterile legate de istoria literară, fără a depăşi, desigur, graniţele fixate publicaţiei noastre de profilul ei. Vom analiza, astfel, cu ochi critic, sub raport documentar, ediţii, monografii, studii etc.”. Cele două articole-program au conturat profilul filologic al **M.**, alcătuit pe rubrici tematice relativ stabile, cu mici variații de titlu, nu de temă. Publicația s-a aflat permanent și în atenția specialiștilor de peste hotare, între altele și datorită rubricilor „Scriitori români în arhive străine”, „Scriitori străini în arhive românești”, în cadrul cărora erau etalate numeroasele mărturii ale schimburilor culturale dintre scriitori și editori autohtoni și între scriitori și editori străini, argument peremptoriu al prezenței literaturii române în spațiul cultural european. După un parcurs de mai bine de un deceniu, se impunea realizarea unui auxiliar informativ: Muzeul a editat indexul intitulat *„Manuscriptum” în 50 de numere* (1983) unde, alături de articolele-program și ecouri din țară ale oamenilor de cultură și ale scriitorilor

din țară, sunt reproduse aprecieri din străinătate: Henri Béhar (Franța), Rosa Del Conte (Italia), Iuri Kojevnikov (URSS), Radu Flora (Iugoslavia), Mircea Eliade („...«Manuscriptum», o excelentă revistă, a cărei colecţie o posed aproape în întregime...“). Erau prezentate sumarele revistei grupate în patru sfere de interes: cronologie, rubrici, autori și iconografie, ceea ce oferea un acces util, rapid și divers. Au urmat indexul, ce cuprinde intervalul 1970–2000 și se intitulează *„Manuscriptum” în 65 de numere*, și o „integrală” atingând anul 2012. Acestea respectă principiile urmate la elaborarea din 1983, în ceea ce privește componența autorilor de texte inedite și pe aceea a cercetătorilor. Faptul cel mai important în aceste ultime lucrări este că sunt restituite numele celor interziși, scoși din primul index din cauza solicitărilor de azil politic și rămânerii lor în străinătate. După 1989, în pofida așteptărilor de optimizare calitativă prin sporirea numărului de pagini și completarea redacției cu noi specialiști, publicația și-a pierdut ritmicitatea, dar și-a păstrat, bine conservată, structura tematică. Totuși, **M.** intră în declin (2005), consecințele fiind marcate de sacrificii și deziceri de la programul inițial. Revista și-a modificat formatul periodic, ieșirile de la tipar devenind dezordonate, cu greu stabilizate anual, într-un număr restrâns de pagini, dar cu numerotarea după vechiul sistem, cu patru apariții pe an. Aceste vicisitudini se vor repercuta asupra calității serviciilor culturale, deoarece, odată cu desființarea cenzurii comuniste, presa de toate categoriile a început să publice documente inedite, paginile acestora fiind literalmente invadate de manuscrise, jurnale, corespondență și tot felul de înscrisuri-mărturii inedite, încredințate lecturii publice fără respectarea cu acribie a normelor filologice, perpetuându-se bizarerii de genul confundării copiei cu originalul, fără precizarea provenienței sau a fondului aparținător, oferindu-se cititorilor comentarii lacunare (sau deloc) asupra contextului istorico-literar, într-un cuvânt „restituiri” neprofesioniste. Într-un editorial al lui Petru Creţia, intitulat *În pragul altei vremi* (1/1990), se reafirmă linia care a consacrat revista, „întoarsă spre trecut” şi restituind prezentului relicve documentare când acestea sunt inedite. Rubricile consacrate sunt „Scriitori români în arhive străine”, „Scriitori străini în arhive românești”, „Interferențe”/„Confluențe”, „Afinități elective”, „Cronica ediţiilor”, „Curier”, „Restituiri”, „Spicuiri”, „Fişier bibliografic”, „Iconografie”/„File de album”, „Proză, teatru, critică” ş.a. Treptat, rubricile îşi extind sfera de cuprindere, adăugându-se „Centenar”, „Arhiva contemporană”, „Măştile prozei”, „Prima verba – Ultima verba”, „Scriitorul şi epoca sa”, „Caiete de creaţie”, „Revelaţia documentului”, „În dezbatere”, „Epistolar”, „Dosar”, „File de album”, „Grădina lui Akademos”, „Eseu” etc. Desfășurate permanent pe aceleași coordonate, cercetarea și comentariile istorico-literare evidențiază de-a lungul primelor decenii de apariție preocuparea specială pentru creația eminesciană, cele mai multe din „noutățile” privitoare la cunoașterea în amănunt a vieții și operei poetului fiind prezentate în directă legătură cu elaborarea ediției Eminescu, *Opere*, începută de Perpessicius și definitivată de un colectiv în 1989, în preajma centenarului morții, prilej cu care cele patru apariții anuale ale **M.** sunt consacrate majoritar comemorării poetului (împreună cu el și comemorării lui Ion Creangă). Unul dintre cele mai spectaculoase numere este 1/1991, intitulat „număr special Eminescu”, realizat integral de Petru Creția, cuprinzând, în cele o sută cincizeci de pagini, prezentarea intitulată *Un nou dar al manuscriselor eminesciene*, însoțită de *Poezii inedite*, cu douăzeci şi patru de inedite propriu-zise, *Poezii recent publicate ca inedite*, conţinând şaisprezece poeme imprimate ca inedite în 1989–1990, din periodice, *Reconstituiri și autonomizări*, constând în douăsprezece reconstituiri şi autonomizări, dintre care cinci inedite, precum și *Tehnica prezentării textului*, conformă aceluiași criteriu de selecţie. Din foarte generoasa ofertă de acest tip atrage atenția prezența în **M.** a unor poezii inedite de Mihail Sadoveanu (1/1971), Tudor Arghezi (1/1972), Lucian Blaga (1/1974), Ion Barbu (1/1978), V. Voiculescu (1–4/1992), G. Bacovia (1–4/2001) ș.a. De asemenea, sunt publicate eșantioane inedite de proză: Anton Holban (3/1971), Panait Istrati (4/1971), Liviu Rebreanu (4/1972), Gib I. Mihăescu (1/1978), Ion Agârbiceanu (1/1983), Marin Preda (3/1984) Hortensia Papadat-Bengescu (varianta definitivă a nuvelei *Rochia miresei*, 4/1989), Ion Vinea (povestirea *Mireasmă pe calvar*, 1/1990), Mircea Vulcănescu (prozele *Rada*, *Spre casă*, *Prin mirişte*, 1–2/1996), G. Bacovia (poemele în proză *Tăcere de savant* şi *Oameni civilizaţi*, 1–4/2001) ş.a. **M.** oferă tiparului şi texte dramatice inedite având ca autori pe I.L. Caragiale (*Titircă, Sotirescu & C-ia* – caietul berlinez cu schiţele pentru piesă, rămasă ca

proiect, 2/1971), Radu Stanca (1–4/2012), G. Ciprian, Dimitrie Stelaru, G.M. Zamfirescu. Numărul notat 3–4/1996–1/1997 este dedicat teatrului, mai ales celui tradus în româneşte după autori străini. Ilustrată de nume sonore din cultura română şi universală, și secvenţa epistolară are pondere în **M.**, fiind avute în vedere două aspecte interferente: se configurează, pe de-o parte, un laborator de creaţie, iar pe de altă parte, sunt puse în circulație aspecte necunoscute din existenţa epistolierilor sau a personajelor culturale evocate: G. Ibrăileanu–Paul Zarifopol (1/1970), Benedetto Croce–Mihail Dragomirescu (2/1971), Mihai Eminescu–Veronica Micle (două scrisori, 4/1971), E. Lovinescu–Hortensia Papadat-Bengescu (zece scrisori, 4/1971), I.L. Caragiale (epistole berlineze, 3/1984), Petru Comarnescu–Pavel Ţugui (4/1989), Constantin Noica–Mircea Eliade, Saşa Pană–Ionel Jianu (1–4/1993), Mihail Sebastian–Martha Bibescu (1–4/2001), Mircea Eliade–Dumitru Micu (4/2008), Constantin Noica–Petru Comarnescu (1–4/2009), I. Negoițescu–Ion Vartic (1–4/2012). De-a lungul timpului publicația consacră numere speciale evocării unor personalităţi ale culturii şi literaturii române: Tudor Vianu (4/1972, 2–4/1997), N. Iorga (4/1971), E. Lovinescu (1/1974), G. Călinescu (2/1974), Ioan Slavici (3/1974), Mihail Sadoveanu (4/1980), Liviu Rebreanu (3/1985), Mihail Sorbul (1/1986), Nichita Stănescu (1–4/1993, 1–2/2003, 3–4/2003), Nichifor Crainic (1–4/1995; alcătuit din versuri, memorii, corespondenţă şi publicistică, majoritatea fiind documente din arhivele Securităţii), Mircea Vulcănescu (1–4/1996), Vasile Băncilă (1–4/1998), Cristian Popescu (1–4/1999; însoţit de volumul *Arta Popescu* al autorului omagiat), I.L. Caragiale (1–4/2002), Cercul Literar de la Sibiu (1–4/2012). Alte numere se referă prioritar fie la evenimente cu ecou național, cum au fost cel dedicat prezenței în literatură a Războiului pentru Independență (2/1977), fie aduc în prim-plan scriitori diplomați, de la Al. Duiliu Zamfirescu la Oscar Walter Cisek, Aron Cotruș, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Grigore Cugler-Apunake, ori pagini de corespondență și evocări ale avangardiștilor Tristan Tzara, Urmuz, Saşa Pană, Ştefan Roll, Ilarie Voronca, B. Fundoianu. Susținut de o iconografie și de o punere în pagină cu totul deosebite, caracterul inedit al textelor prezente număr de număr în **M.** vorbește prin el însuși despre „farmecul manuscriselor”. ***L.C.***

MANUSCRISUL DE LA IEUD, miscelaneu religios din secolul al XVII-lea. Sbornicul, descoperit de Andrei Bârseanu în anul 1921, în cadrul expoziţiei organizate de Astra la Sighetu Marmaţiei, ajuns foarte curând în fondurile Bibliotecii Academiei Române, era „un volum afumat”, găsit de preotul Artemiu Anderco în podul bisericii vechi de lemn din Ieud (Maramureş). Miscelaneul, cu o structură aparte între textele vechi româneşti deja cunoscute, grupa, împreună cu câteva copii manuscrise ale unor texte slavone, slavo-române şi româneşti, două fragmente, singurele păstrate, din două foarte importante tipărituri coresiene, *Întrebarea creştinească* (1559) şi *Pravila* (1560–1562). Intrat, în primul rând pentru aceste două componente ale sale, în atenţia cercetătorilor, volumul a fost ulterior dezmembrat şi restructurat, în componenţa sa fiind păstrate exclusiv scrierile manuscrise slavo-române şi româneşti. (Cele două tipărituri coresiene au primit cote specifice cărţii vechi româneşti, iar scrierile integral slavone formează acum un manuscris distinct). **M.I.**, numit pentru prima dată astfel de Ioan Bianu în 1925, atunci când a publicat în facsimil textele manuscrise româneşti şi slavo-române din miscelaneu, este alcătuit, în forma sa actuală (numărând 24 de file de format in -4^0), din trei texte: *Trimiterea Domnului nostru, Isus Hristos* – copie slavo-română cu titlu integral slavon a unei variante a apocrifului numit în mod curent *Legenda Duminicii*, diferită de aceea păstrată în *Codex Sturzanus* –, *Învăţătură întru sfânta şi marea dumineca Paştilor* şi *Învăţătură despre sfânta cuminecătură,* două cazanii, prima cu titlu bilingv, slavon şi românesc, a doua doar cu titlu slavon, transcrieri ale textelor corespunzătoare cuprinse în *Evanghelia cu învăţătură,* tipăritura coresiană din 1581. Respectând normele variantei literare pe care o ilustra, sau / şi lăsându-se influenţat totodată de forma copiei intermediare pe care o prelucra lingvistic şi încerca să o adapteze stilistic, copistul anonim, foarte probabil un ucrainean cunoscător şi utilizator al limbii române, călugăr la una din mănăstirile maramureşene ale vremii, a introdus constant în forma ultimelor două cazanii, alături de alte fapte de limbă nordice, rotacismul. Nu există însemnări care să indice momentul executării, în Maramureş, a acestor trei copii manuscrise. Prezenţa în fraza de început a *Legendei Duminicii* a informaţiei privitoare la „căderea pietrei din cer”, piatră în care s-a aflat, la a treia sa trimitere, „poslaniia” lui Isus Hristos „în

Filă din Manuscrisul de la Ieud

anul 6000” de la facerea lumii, adică în 1491–1492, nu are nici o legătură cu data reală a transcrierii primului text din manuscris. Iar prezenţa unei însemnări făcute în anul 1695–1696 pe fosta filă 109 a sbornicului poate proba cel mult faptul că *Pravila* slavonă căreia îi aparţine această filă se afla la acea dată în Maramureş. Analiza hârtiei pe care au fost transcrise cele trei texte (slavo-)româneşti trimite însă spre intervalul 1621–1633 (Al. Mareş), datarea actualului **M.I.** în jurul anului 1630 (iar nu la finele veacului al XV-lea, cum încă se mai susţine în mod fantezist) fiind argumentată şi de constatarea provenienţei celor două omilii de Paşti din cea de-a doua *Cazanie* braşoveană, intrată la tipar în anul 1580 şi utilizând o traducere făcută special pentru imprimare de Coresi, ajutat de popii Iane şi Mihai, de pe omiliarul imprimat la Zabludov în 1569.

Ediţii: Ioan Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI,* III. *Manuscriptul de la Ieud: 1. Scriptura Domnului Hristos către oameni căzută în piatra din ceriu, 2. Învăţătură la Paşti, 3. Învăţătură la cuminecătură*, Bucureşti, 1925; *Manuscrisul de la Ieud*, îngr. şi introd. Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, Bucureşti, 1977, *153–171*.

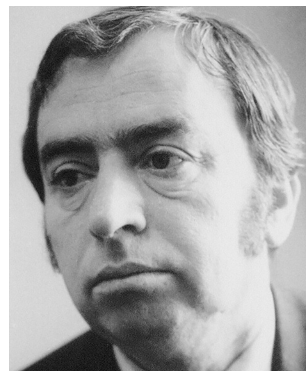
Repere bibliografice: Margareta Ştefănescu, *Un produs al Şcoalei lui Ion Exarhul la noi: Manuscriptul al III-lea din Sbornicul de la Ieud*, „Arhiva”, 1928; Pandele Olteanu, *Contribuţii la studiul unor omilii izolate traduse în limba română*, AUB, limbi slave, t. XVIII, 1969; Maria Zdrenghea, *Legenda Duminicii din Codicele de la Ieud*, SUB, Philologia, t. VIII, 1963, fasc. 2; Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească: secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, *172–174*; Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, *316–318*; Al. Mareş, [*Manuscrisul de la Ieud*], LR, 1975, 4, TR, 1977, 23; D. Şerbu, *Manuscrisul românesc din Codicele de la Ieud, mărturie documentară a vechii limbi române*, TR, 1977, 8, 9; Mirela Teodorescu, Ion Gheţie, *Studiu filologic*, în *Manuscrisul de la Ieud*, Bucureşti, 1977, *7–58*; G. Mihăilă, *În legătură cu vechimea „Manuscrisului românesc din Codicele de la Ieud”*, RL, X, 1977, 26; Gh. Chivu, *Localizarea şi filiaţia textelor din Codicele Sturdzan*, în *Cele mai vechi texte româneşti. Contribuţii filologice şi lingvistice*, Bucureşti, 1982, *61–67*; I. C. Chiţimia, *Legenda Duminicii*, în *Crestomaţie de literatură română veche*, I, Cluj-Napoca, 1984, *209–211*; Ion Gheţie, Mirela Teodorescu, *Opinii recente asupra „Legendei Duminicii” din Manuscrisul de la Ieud*, LR, 1985, 2; Emanuela Timotin, *Legenda Duminicii*, Bucureşti, 2005, *44–51*. ***Gh.C.***

MANZATTI, J. N. (Nello) (5.II.1905, Bucureşti – 5.II.1986, Milano, Italia), prozator, memorialist. Este fiul Mariei (n. Pop) și al lui Anton Mânzatu, industriaş; prenumele la naștere: Ion. Urmează studii muzicale în particular, cu profesorul german Henne. Încă din liceu debutează cu romanţe şi cu schiţe umoristice în presa vremii (1925); ulterior înregistrează sau tipăreşte muzică. Nu își încheie studiile la Facultatea de Drept din Iași, rămânând fără licență. În 1926, după moartea subită a tatălui său, devine proprietarul unei fabrici de ţesături. Colaborează la „Vremea” cu încercări literare şi cronici muzicale, iar în revista „Gluma” a lui Ion Anestin îl lansează pe Gâgă, personaj căruia avea să îi dea o anumită faimă. În 1927 debutează ca dramaturg pe scena Teatrului Comedia din Bucureşti cu piesa *Colacul de salvare*. În 1940, sub regimul legionar, devine director general al Societăţii Regale de Radiodifuziune. Părăseşte definitiv ţara în 1947, trecând frontiera clandestin. Se stabileşte un timp, după o seamă de peripeţii pe care le va relata mai târziu cu haz, la Paris. Emigrează în Argentina (1949), unde înfiinţează şi conduce ca redactor-şef, scurtă

vreme, revista „România". Colaborează la revista canadiană „Unirea", la ziarul „Românul" din New York şi la alte publicaţii româneşti din exil („Înşir'te mărgărite", „Cuvântul în exil", „Patria"). În 1951, la Buenos Aires, Editura Cartea Pribegiei, coordonată de Grigore Manoilescu, îi şapirografiază în o sută de exemplare volumul memorialistic *Îţi mai aduci aminte, Doamnă?*, cu o prefaţă semnată de Mircea Eliade. Deşi cu o circulaţie restrânsă, cartea s-a bucurat de succes în exilul românesc, punând în valoare un spirit stenic, plin de vervă, textul fiind dublat de un timbru nostalgic capabil să refacă atmosfera şi să restituie evocator personalităţi literare şi boema artistică bucureşteană a perioadei interbelice. Acelaşi succes l-a înregistrat Nello (prenumele sub care era cunoscut în interbelic) şi cu un caiet cu zece cântece „de inimă albastră" intitulat *Nostalgie* (1952). Întors în Europa la mijlocul anilor '50 şi stabilit ca profesor în învăţământul secundar la Milano, **M.** colaborează la „Revista scriitorilor români", „Stindardul", „Vatra", „Vers", „Carpații", „Vocea libertății", „Cuvântul românesc" ş.a. Publică, la Editura Carpaţii din Madrid, a doua carte de amintiri, *Frumoasa cu ochi verzi* (1957). Consolidând imaginea memorialistului, dar nu mai puţin pe aceea a umoristului, volumul readuce toată disponibilitatea spre comic a unui personaj cum e Gâgă, model al anecdotelor de mai târziu cu Bulă, filtrând acelaşi filon al mahalalei. Autorul are o deosebită aplecare spre miticismul bucureştean, din buna tradiţie anecdotică a lui Anton Bacalbaşa sau din substanţa dulce-amăruie a epigramei lui Cincinat Pavelescu, personalitate mereu evocată. Lumea pe care o descriu aceste schiţe de mediu nu trece însă dincolo de o anumită candoare sentimentală, ceea ce antrenează uneori un aer vetust peste un cadru de târg de mult depăşit. Nici măcar referinţele la un Gâgă al tembelismului comunist, intuit de la distanţă, nu modifică suflul uşor obosit al naraţiunii, G. Călinescu având dreptate când amenda, indirect, în „Contemporanul" valenţele minore ale demersului epic întreprins de **M.** Nu e mai puţin adevărat că – aşa cum observa Mircea Eliade – proza lui umoristică se leagă şi de alinarea unei disperări a pierderii în exil nu numai a timbrului lingvistic, ci şi a universului de acasă invocat și evocat în mai multe amintiri recuperate și publicate după 2000 în „Jurnalul literar".

SCRIERI: *Îţi mai aduci aminte, Doamnă?*, pref. Mircea Eliade, Buenos Aires, 1951; *Nostalgie*, f.l., 1952; *Frumoasa cu ochi verzi*, cu ilustraţii de Emilio De Silva, Madrid, 1957; *Alte schițe și amintiri*, Buenos Aires, f.a.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, *Navigare necesse est*..., „România" (New York), 1951, iulie; Doru Cordun, *„Nostalgie"*, „America" (Cleveland), 1952, 24; G. Călinescu, *Divinul rătăcitor*, CNT, 1956, 11; *Nello Manzatti câştigă premiul I la Festivalul Cântecului Italian*, „America", 1959, 26; N.S.G. [N.S. Govora], *„Frumoasa cu ochi verzi"*, „Carpaţii" (Madrid), 1960, 34–35; Horaţiu Comăniciu, *Nello Manzatti*, „Cuvântul românesc" (Hamilton), 1986, 119; Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, București, 2002, *272–274*; Florescu, *Menirea*, *247–258*; Popa, *Ist. lit.*, I, *653–654, 691–693;* Manolescu, *Enciclopedia*, *491–493*; Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, I, Onești, 2012, *40–45* . ***N.F.***

MARCEA, Pompiliu (20.X.1928, Colibaşi, j. Gorj – 27.III.1985, Bucureşti), critic şi istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Andronic) şi al lui Ion Marcea, ţărani. Învaţă mai întâi în satul natal, urmează Şcoala Normală de Învăţători din Târgu Jiu (1942–1950) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1954. Rămâne preparator la Catedra de istoria literaturii române şi urcă toate treptele carierei didactice până la cea de profesor universitar, în 1979. În 1967 obţinuse titlul de doctor în filologie cu o teză despre Ioan Slavici. Este trimis lector de limba română la Paris (1963), Köln, Bonn, Aachen şi Düsseldorf (1970–1973). Un an este director al Editurii pentru Literatură Universală, iar din 1964 până în 1968 este activist al Comitetului Central al PCR, răspunzând de sectorul editorial. Omul de cultură rătăcit printre activişti ideologici a contribuit la publicarea operelor unor scriitori de-abia ieşiţi din închisoare, printre care Vladimir Streinu, pe care îl şi recomandă pentru funcţia de director al Editurii Univers. A debutat în 1958 la „Luceafărul", pentru ca în 1961 să-i apară primul volum, monografia *Alexandru*

Sahia. Mai colaborează la „Gazeta literară”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Săptămâna”, „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „Ramuri”, „Flacăra”, „Scrisul bănăţean”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Zeit und Kultur”, „Kurier der Bochum Universität” (Germania), „Slovenske Pohlady” (Cehoslovacia) ş.a. A participat la câteva controverse literare interne şi internaţionale dure, ceea ce i-a marcat viaţa, apărând dreptul editorilor de a tipări publicistica politică a lui M. Eminescu în integralitatea ei şi pledând pentru specificul transpunerii artistice a fenomenelor istorice („cazul” romanului *Delirul* de Marin Preda, a cărui apariţie a stârnit reacţii vehemente la Moscova şi Berlin). Cartea care l-a consacrat este monografia *Ioan Slavici* (1965; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR). În 1976 îi apare lucrarea *Lumea operei lui Sadoveanu* (Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), urmată de un dicţionar intitulat *Umanitatea sadoveniană de la A la Z* (1977). Alte cărţi adună contribuţiile publicistice ale criticului: *Lecturi fidele* (1979), *Varietăţi literare* (1982), *Concordanţe şi controverse* (1983) şi *Atitudini critice* (1985). În manuscris a lăsat un roman intitulat *Arhipelagul Galapagos*.

Abordând o temă agreată în epocă – relaţiile scriitorilor cu mişcarea muncitorească –, **M.** realizează în monografia *Alexandru Sahia* un studiu amplu despre un autor mort prematur, după abia un deceniu de publicistică literară. Se observă efortul criticului de a scăpa de tarele sociologizante ale vremii printr-o cercetare riguroasă a izvoarelor biografice, multe necunoscute (despre Al. Sahia, Tudor Arghezi ș.a.) şi prin analiza textului. Astfel, nu lipsesc formulări de sorginte ideologică („esenţa şcolii burgheze” – „caracterul de clasă”, religia creştină – „dimensiune otrăvitoare” ş.a.). Comentatorul deplasează, totuși, accentul de pe nuvela *Uzina vie*, cu tematică proletară, către povestirea *Ploaia din iunie*, înfăţişând viaţa ţăranilor din Bărăgan; drept consecinţă, viziunea realistă a lui Sahia este considerată de „coloratură umanist–socială”, şi nu o prefigurare a realismului socialist. Cartea de căpătâi a lui **M.** este însă *Ioan Slavici*, prima monografie dedicată marelui clasic. Exegetul procedează metodic, având în vedere în capitole speciale opiniile estetice ale lui Slavici şi trăgând concluzia, exagerată, că acesta ar fi un teoretician al fenomenului artistic. Sunt analizate nuvelele, romanele şi piesele de teatru, scriitorul fiind definit drept cel mai reprezentativ pentru realismul etic ardelean. Un loc aparte este rezervat preocupărilor folclorice, fiind comentată cu o atenţie deosebită povestea *Zâna Zorilor*, o reuşită a basmului cult românesc. În alte capitole este abordată biografia lui Slavici, cu citate copioase din evocările consacrate acestuia, procedeu utilizat şi în punerea în discuţie cu delicate implicaţii a activităţii sale de gazetar în timpul Primului Război Mondial, care i-a adus condamnarea la închisoare. **M.** reţine şi interpretează acuza lui N. Iorga de colaboraţionism cu autorităţile de ocupaţie, dar îmbrăţişează fără rezerve opiniile lui Slavici din volumul *Închisorile mele*. Interesul pentru epoca marilor clasici este vizibil şi în studiul *„Convorbiri literare” şi spiritul critic* (1972), o radiografiere a revistei Junimii în prima ei perioadă, demers realizat prin prisma ideilor critice ale lui Titu Maiorescu, ceea ce este lăudabil în anii '70, când se fac eforturi pentru reinstaurarea criteriului estetic în judecata de valoare. Confirmând înclinaţia pentru proză, istoricul literar elaborează studiul *Lumea operei lui Mihail Sadoveanu*, cercetare tematică motivată – în *Argument* – ca o reacţie la tehnicismul unei părţi a criticii timpului. **M.** este interesat de varietatea tipologică a personajelor lui Mihail Sadoveanu – „o adevărată comedie umană” (un capitol se ocupă de „numele proprii”) –, de larga înţelegere a sufletului omenesc, de echilibrul operei, caracterizată prin „obiectivitate şi comprehensiune etnică”, de fineţea metaforei şi de caracterul ceremonial şi ritualic al stilului. Materialul documentar al lucrării este reordonat în *Umanitatea sadoveniană de la A la Z*, în fapt un dicţionar de personaje. **M.** s-a manifestat activ în dezbaterile literare ale epocii (sincronism, protocronism ş.a.). Pe tema specificului naţional în literatura română a realizat o antologie cuprinzătoare, *Naţional şi universal* (1975). Opiniile echilibrate despre autori mai vechi (C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga) sau mai noi (Mircea Eliade, Vladimir Streinu, Al. Piru, Eugen Simion ş.a.) au fost apreciate în epocă. **M.** a alcătuit manuale şi culegeri de texte necenzurate, însoţite de prefeţe şi de aparatul critic necesar profesorilor, elevilor şi studenţilor, din operele lui Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Alexandru Vlahuţă, Al. Sahia, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaş ş.a.

SCRIERI: *Alexandru Sahia*, Bucureşti, 1961; *Ioan Slavici*, Bucureşti, 1965; *„Convorbiri literare" şi spiritul critic*, Bucureşti, 1972; *Lumea operei lui Sadoveanu*, Bucureşti, 1976; *Umanitatea sadoveniană de la A la Z*, Bucureşti, 1977; *Lecturi fidele*, Bucureşti, 1979; *Mihail Sadoveanu. 100 de ani de la naştere*, Bucureşti, 1980; *Varietăţi literare*, Craiova, 1982; *Concordanţe şi controverse*, Bucureşti, 1983; *Atitudini critice*, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: Vasile Netea, *Note pe marginea monografiei „Ioan Slavici"*, LCF, 1966, 11; Piru, *Varia*, II, *104–107*, *172–175*; Ion Maxim, *„Lumea operei lui Sadoveanu"*, O, 1977, 4; Constantin Ciopraga, *Repertoriu de personaje sadoveniene*, CL, 1978, 4; George, *Sfârşitul*, II, *67–85*; Ungheanu, *Lecturi*, *233–238*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *161–165*; Băileşteanu, *Refracţii*, *39–43*; Ştefănescu, *Jurnal*, *149–151*; Stănescu, *Jurnal*, II, *191–195*; Elena Roată, *Pompiliu Marcea sau Despre vocaţia muceniciei literelor româneşti*, Târgu Jiu, 1998; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *67–68*; Firan, *Profiluri*, II, *35–37*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1052*; Micu, *Mileniu*, *345–347*. ***S.I.***

MARCIAN, Marcel (pseudonim al lui Moritz Marcus; 25.IX.1914, Bacău – 9.V.2007, Bucureşti), prozator, eseist. Este fiul Simeliei (n. Herşcovici) şi al lui Alter Gherşin Marcus, croitor; Marius Mircu şi Solomon Marcus sunt fraţii săi. Urmează clasele primare la Bacău (1921–1924), apoi Şcoala Superioară de Comerţ din acelaşi oraş (1925–1931), unde l-a avut profesor pe G. Bacovia, şi doi ani la Academia de Înalte Studii Comerciale din Bucureşti (1932–1934). Contabil la moara Aurora din Bacău (1936–1945), va pleca la Bucureşti, unde va lucra ca bibliotecar la Comunitatea Evreiască (1946–1949), funcţionar la Uniunea Scriitorilor (până la pensionare, în 1973) şi ca secretar al Biroului Uniunii Scriitorilor (1950–1969). Colaborează la „Adam", „Naţiunea", „Flacăra", „Viaţa românească", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Tribuna", „Ramuri", „Ateneu", „Contemporanul", „Literatorul" ş.a. Debutează cu o povestire în „Dimineaţa copiilor" (1934), iar primul volum, *Povestire*, îi este tipărit în 1942. A mai semnat M. Băcăuanu, Marcel Marcus, Marin Mureș, Marcel Mircu.

Cărţile lui **M.** cuprind povestiri moralizatoare, scrise cu predilecţie la persoana întâi, discrete, pline de vervă, aducând în scenă personaje anonime cu drame mărunte. Prozatorul îşi cultivă experienţa de bibliotecar, de „arhivar" modest al epocii parcurse, exploatată în scris cu bonomie, cu delicateţe şi umor. El are stofă de memorialist delectabil, atent la gesturi, atmosferă şi la modificările vremurilor. A scris şi proză pentru copii cu intenţii pedagogice neostentative, în formule stilistice pline de haz.

SCRIERI: *Povestire*, Bacău, 1942; *Dănel cu căciulă de miel*, Bucureşti, 1947; *În primăvara 1944*, Bucureşti, 1948; *Cinci piese pentru teatrul de păpuşi* (volum colectiv), Bucureşti, 1957; *Despre o conştiinţă*, Bucureşti, 1960; *Aproape de lună*, Bucureşti, 1964; *Teatrul operaţiunilor*, Bucureşti, 1970; *Povestindu-vă*, Bucureşti, 1977; *Petreceri*, Bucureşti, 1980; *Şi cum vă spuneam…*, Tel Aviv, 1980; *Pagini de carte*, Tel Aviv, 1984; *Ochiul diavolului*, Aşkelon (Israel), 1985; *Sodoma şi Caorsa*, Tel Aviv, 1986; *Avadică Abadică*, Bucureşti, 1995; *Cu Dumnezeu înainte şi îndărăt pe Strada Peca,* Bucureşti, 1996; *Soarele umbrei (Romanul lui Pafnută Nunteş Patrat-Sfânt de democraţie popularistă). Dosarul „Soarele umbrei",* Bucureşti, 1997; *Proza mea cu Bacovia,* Bucureşti, 2001; *Între DA şi NU*, pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Sonia Larian, *„Teatrul operaţiunilor"*, VR, 1971, 4; Dumitru Micu, *„Povestindu-vă"*, CNT, 1978, 26; Eugen Budău, *De la povestire la nuvelă. Marcel Marcian*, ATN, 1986, 7; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *70–71*; Budău, *Bacăul lit.*, *287–291*; Popa, *Ist. lit.*, I, *951*. ***N.I.***

MARCOVICEANU, Ion (21.VII.1922, Seleuş, Serbia – 8.I.2012, Novi Sad, Serbia), prozator, jurnalist, poet. Este fiul Zinei și al lui Iovan Marcoviceanu, ţărani. A urmat Şcoala Normală pentru Învăţători la Vârşeţ (1942). În anul următor a fost internat în lagăr, iar după război reușește să-și încheie studiile. A funcționat ca redactor la „Libertatea literară", redactor-şef al săptămânalului „Libertatea" (1946–1949), redactor-şef şi responsabil al programului în limba română al postului de radio Novi Sad (1949–1982), redactor-şef şi responsabil al periodicului „Cuvântul românesc". **M.** a debutat în „Libertatea literară" (1946) și a mai colaborat cu articole, comentarii despre teatru și film, eseuri etc. la „Letopis Matice Srpske", „Lumina", „Polja", „Vorba noastră". Este membru al Societăţii Scriitorilor din Voivodina, membru fondator al Societăţii de Limba Română din Voivodina (1962), vicepreşedinte al Comunităţii Românilor din Voivodina (1990–1994), membru fondator (apoi vicepreşedinte şi preşedinte de onoare) al Mişcării Vlahilor (Românilor) din Iugoslavia. A fost distins cu Medalia Muncii (1960), Ordinul Frăție și Unitate cu Coroană de Argint (1965), Ordinul Merite pentru Popor cu Raze de Argint (1979) ș.a.

Scriitor legat spiritual şi prin destin de creaţia literară românească din Banatul Sârbesc, **M.** se înscrie în categoria scriitorilor tradiţionalişti încă de la începuturile sale – nuvela *Iarna*, apărută în

„Junimea bănăţeană” (1943), și volumul de proză *Aşa le-a fost ursita* (1969), care constituie debutul lui editorial. Schițele și povestirile incluse în *Frunze uitate de vânt* (1983), iar după câteva decenii şi romanul autobiografic *Cronologia unei vieţi* (2003) păstrează aceeași linie. În *Frunze uitate de vânt* realitatea filtrată prin memoria autorului se combină cu ficțiunea – o lume întrucâtva străină, dar care aminteşte de traseul unor destine cunoscute. Schiţele de aici, transpuse în medii urbane din Voivodina, evocă întâmplări „autentice”. *Ca în film* tratează, de pildă, despre o dragoste imposibilă în peisajul voivodinean postbelic (armată, mitinguri, acţiuni de muncă ale tineretului), iar *Cine a fost ucis?* pune în cadru o încercare de emigrare ilegală. Alte proze au ca temă războiul: *Acţiunea „Destroy”* şi *O cruce lângă drum*. Nu lipsesc nici dezbaterile pe teme legate de etnie, imaginate a fi purtate într-o cafenea din centrul oraşului. De altfel, pentru personajele lui **M.** cafeneaua simbolizează locul unde se dezbat probleme cotidiene: „cafenelele mici înseamnă mult în viaţa unor oameni”, aici vin feroviarii după zile întregi „de înghiţit fum”, şoferii „care nu pot bea peste zi, fiindcă fac cursa”, beţivii care „nu au unde dormi”; aici „ţi se deschid ochii” și „se lasă supusă vivisecţiei rasa umană”. La cafenea se pot întâlni produse gastronomice voivodinene sârbeşti şi româneşti, un rafinat amalgam al bucătăriei sârbeşti, ungureşti şi româneşti, și tot aici se poartă discuţii în legătură cu vremea petrecută în lagăr (*Merit*), dezbateri politice sau privind chestiuni familiale. Convieţuirea mai multor naţionalităţi în timpul anilor ’80 ai secolului trecut aduce scriitorului mereu noi surse pentru subiectele prozei sale. Locul unde se întâlnesc reprezentanţii naţionalităţilor este spitalul (*Alb, alb*). În acest spațiu, unde se simte mirosul morţii, pe bolnavi „i-a adunat durerea”, i-a „legat durerea” – un limbaj comun ce estompează diferenţele etnice. Prin tipologiile, bine conturate, prin micile instantanee de viață, proza lui **M.** oferă un mozaic realist și satiric al mediului multinaţional din Voivodina sfârşitului de secol XX. Se adaugă la bibliografia acestui autor volumul de poezie *Defileul arborilor* (1990), alte două cărți, de comentarii reflexive (1999) și de notații memorialistice (2003).

SCRIERI: *Aşa le-a fost ursita*, Pančevo, 1969; *Frunze uitate de vânt*, Pančevo, 1983; *Defileul arborilor*, Pančevo, 1990; *Posibilitate şi hedonism*, Pančevo, 1999; *Cronologia unei vieţi*, Pančevo, 2003.

Repere bibliografice: Lia Magdu, *Procedee stilistice de natură sintactică în volumul de proză „Aşa le-a fost ursita”*, „Analele Societăţii de Limba Română”, 1983; Costa Roşu, Ioţa Bulic, Simeon Lăzăreanu, *Libertatea 1945–1995. Ani de memorie jurnalistică*, Pančevo, 1995; Dumitru Micu, *Scurtă ist., 428–429*; Sima Petrovici, *O viaţă închinată etniei şi scrisului*, „Libertatea”, 1997, 13 decembrie; Baba, *Compendiu, 49–50*; Popa, *Lit. rom. Voivodina, 117–121*; *Ion Marcoviceanu la 75 de ani. Probitate şi hedonism*, Pančevo, 1998; Catinca Agache, *Fenomenul literar românesc din Banatul sârbesc–Voivodina*, Iaşi, 2008, *34–35*; Virginia Popovici, *Tema şi viziunea despre lume în nuvelele şi schiţele lui Ion Marcoviceanu*, „Piramida”, 2011, 3. ***V.P.***

MARCOVICI, Bianca (22.VI.1952, Iaşi), poetă, prozatoare. Este fiica Anei (n. Blemovici) şi a lui Shaul Grimberg, maistru electrician. Urmează în oraşul natal Liceul „Dimitrie Cantemir”, Liceul de Artă „Octav Băncilă”, secţia de muzică, şi Facultatea de Construcţii Civile şi Industriale a Institutului Politehnic „Gh. Asachi”, luându-şi licenţa în 1976. Colaborează cu poezie la „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ateneu”, „Revista cultului mozaic”, „Ramuri”, „Dacia literară”, „Poesis”, „Contrapunct” ş.a. Frecventează cenaclul ieşean Junimea (1981–1991). Între 1990 şi 1991 lucrează ca redactor la Editura Omnia din Iaşi. Emigrată în Israel în 1991, este inginer constructor la Societatea de Electricitate din Haifa. Debutează la „Cronica” în 1981, iar prima carte de versuri, *Marii anonimi*, îi apare în 1985. Publică în numeroase periodice de limba română din Tel Aviv, Ierusalim, Haifa ş.a. şi deţine mai multe premii literare: Premiul „Sara şi Haim Ianculovici” (1991), Premiul „Nicu Palty” (1999), Premiul Internaţional (Uzdin, 2000), Premiul „Benjamin Fondane”, decernat de Asociaţia Scriitorilor Israelieni de Limbă Română (2006). A mai semnat cu pseudonimele Blanca şi Levana.

După primele două cărţi de versuri – *Marii anonimi* şi *Ochiul cuvântului* (1987) –, **M.** se face remarcată prin culegerea lirică *Dincolo de Paradis* (1989). Apar aici temele sale esenţiale, precum transfigurarea prin poezie spre a ajunge pe „planeta lui Novalis” sau iubirea, văzută ca altă cale de acces spre esenţe, trecând lumii „transparenţele poetului”. Impactul psihologic al strămutării în Israel adânceşte şi conferă textului poetic noi valenţe. Volumele *Intermezzo* (1992) şi *Revolta sângelui* (1992) o situează pe **M.** în câmpul stilistic al postmodernismului. Autoarea renunţă la accentele

romantice în favoarea autoironiei şi a distanţării de civilizaţia ce alienează. Deşi mai crede că „fiecare literă are sunet şi culoare”, poeta se descoperă ca entitate aberantă în noua ei lume. Restructurarea interioară propune şi alte echivalenţe ironice, eul liric simţindu-se „în renovare”, ca o clădire împresurată de schele „de zidărie”. Erotica sună şi ea mai puţin extatic în *Intermezzo*, metaforele sugerează stingeri printre „frunzele remuşcării” sau transformă arghezian mierea în venin. Decupajele lirice ale realităţii israeliene se menţin totuşi la nivelul consemnării. Abia versurile din *Revolta sângelui* fixează temele într-o stilistică personală. Discursul are acum ritmul strangulat, răsuflarea tăiată. Realitatea – sechelele dictaturii comuniste, descoperirea traumatică a legii banului şi a inechităţii, eroziunea erosului – se proiectează într-o frazare sobră, puternică şi laconică. Focul şi sângele, simboluri convergente, pătrund în miezul dramei istorice israeliene, ca şi în inima trăirilor incandescente ale celei care scrie. „Ochii poetului ard”, literele carbonizate devin „semne negre încercuite”, îmbrăţişarea iubitului lasă în urmă o „arsură”. Poeta se identifică firesc cu o mitologică întrupare chineză: „Dragon am fost, fantastic şi rar”. Metafora ironică închipuie o lume a fragmentelor dezarticulate, spre a sugera absurdul civilizaţiei contemporane: corsete, capete de păpuşi, măşti de bufon compunând un colaj suprarealist alegoric. *Magia pietrei* (1995) se organizează în jurul mineralului ca simbol al eternităţii condensate. Piatra clădeşte temple, nu neapărat reale, concrete, ziduri cu „crăpături”, „morminte”, „răni”, „scuturi”, pătrunzând în simbolul istoriei înseşi. Astfel, umbra tatălui priveghează templul de sub o lespede mortuară. Dar pietrele pot fi şi palme cu linii misterioase, cerând, ca nişte „pietre-ghicitori”, cititul chiromanţilor. Viaţa secretă a pietrei pulsează de forţa expresiei, e „bolnavă de poezie”. Culegerea *Ţara extremelor* (1994) probează un echilibru artistic matur. Tensiunea „ştirilor” dramatice e urmată de pacea sabatului, „o zi virgină şi veşnică”, când pacea dilematică şi fragilă se aseamănă hainei „cu stofa întoarsă pe dos”. Cartea de proză *Schiţe pe portativ* (1995) are un aer comun cu lirica, cel puţin tematic. Evocarea terorii kafkiene din ultimii ani de regim ceauşist stă alături de instantanee din cotidianul israelian. Autoarea le-a numit „eşantioane”, „flacoane” de „viaţă concentrată”, sugerându-le astfel esenţa. Dincolo de cheia oximoronică, volumele ulterioare, fie ele de poeme sau (şi) proză confesivă – *Mămăligă şi caviar* (1998), *Haifa zidurilor mele de sprijin* (2000), *Cireşe amare sub katiuşe* (2006), *Impactul virtualului* (2007) – împing tot mai mult problematica identităţii subiective pe aceleaşi coordonate ale istoriei contemporane israeliene şi a dramelor sale. *Espresso dublu la Ierusalim* (2008) pune acut în oglindă dubla apartenenţă – română şi israeliană – a autoarei, ca şi, într-o notă mai apăsat afectivă, *Poeme de pe cele două maluri ale sufletului* (2011).

SCRIERI: *Marii anonimi*, Iaşi, 1985; *Ochiul cuvântului*, Bucureşti, 1987; *Dincolo de Paradis*, Bucureşti, 1989; *Intermezzo*, Rehovot (Israel), 1992; *Revolta sângelui*, Tel Aviv, 1992; ed. Iaşi, 1993; *Casa din noi*, Haifa, 1993; *Dincoace de Paradis*, Haifa, 1994; *Ţara extremelor*, Haifa, 1994; ed. (*Land der Extreme –Ţara extremelor*), ed. bilingvă, tr. Radu Bărbulescu, München, 1997; *Magia pietrei*, Petah Tikva, 1995; *Schiţe pe portativ*, Rehovot – Haifa, 1995; *Gânduri de dimineaţă*, Haifa, 1996; *18 poeme – 18 Poems*, ed. bilingvă, tr. Luiza Carol, Petah Tikva, 1996; *Mămăligă şi caviar*, Haifa, 1998; *Amprente*, Tel Aviv, 1999; ed. Cluj-Napoca, 1999; *Haifa zidurilor mele de sprijin*, Iaşi, 2000; *Puterea cuvintelor*, pref. Alexandru Mirodan, Tel Aviv, 2001; *Întoarcerea cuvintelor*, Iaşi, 2001; *Aburi de femeie*, Haifa, 2004; *Puţin blond cu mult farmec*, pref. Paul Cernat, Bucureşti, 2004; *Cireşe amare sub katiuşe*, Haifa, 2006; *Impactul virtualului*, pref. Carol Isac, Haifa, 2007; *Espresso dublu la Ierusalim*, ed. bilingvă, Haifa, 2008; *Poeme de pe cele două maluri ale sufletului*, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Numele poetului: Bianca Marcovici*, LCF, 1984, 6; Solo Har, *Generaţia confruntărilor*, Tel Aviv, 1994, *177–180*; Laurenţiu Ulici, *Scriitori români din afara graniţelor ţării*, Bucureşti, 1996, *56*; Titu Popescu, *O ţară poetică şi bilingvă. „Ţara extremelor”*, „Observator” (München), 1997, 1–2; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, *136–139;* Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *100–104*; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *474–476*; Codrin Liviu Cuţitaru, *Anatomia textuală*, DMT, 2008, 22; Grete Tartler, *Cele opt note ale gamei*, RL, 2009, 5.

E-E.T., P. Ct.

MARCOVICI, Simeon (25.I.1802 – 1.VII.1877, Bucureşti), traducător, teoretician literar. Român macedonean, absolvent al Academiei Domneşti din Bucureşti, dar format hotărâtor la şcoala lui Gheorghe Lazăr, **M.**, cunoscut la început şi sub numele de Simeon Marcu, a devenit un susţinător al lui Ion Heliade-Rădulescu şi al iniţiativelor sale culturale. După studii de filosofie, filologie şi matematică, urmate între 1820 şi 1827 la Pisa şi la Paris, unde a fost trimis ca bursier al Eforiei Şcoalelor, se

consacră învăţământului, mai întâi ca profesor de matematică, apoi de franceză şi, pentru mai mulţi ani, de retorică, la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. A fost un profesor de prestigiu printre contemporani, convins de însemnătatea şcolii pentru progresul şi luminarea unei naţii. Vel serdar, apoi paharnic, clucer și agă, mai târziu bucurându-se de favorurile cârmuirii (nu a participat la Revoluţia de la 1848), deţine ranguri şi funcţii importante: secretar intim al domnitorului Gheorghe Bibescu, membru și prezident al Consiliului Orășenesc al Capitalei (1855–1857), a fost din 1850, pentru mai mult timp, și efor al şcolilor. Preocupările sale de îndrumător cultural sunt, după exemplul lui Heliade, în spiritul ideilor iluministe şi se fac simţite în cuvântările festive, în prefeţele traducerilor sau în articolele publicate în „Gazeta Teatrului Naţional", „Muzeu naţional", „Curierul românesc". Redactor al „Buletinului oficial al Țării Românești" (din 1853), va conduce, din 1859, pentru scurt timp, împreună cu C.N. Brăiloiu, ziarul „Conservatorul progresist".

Activitatea profesorului **M.** s-a concretizat în *Curs de retorică,* tipărit în 1834, util ca punct de reper în aprecierea începuturilor teoriei literare româneşti. Natura operei de artă, talentul şi geniul, imitaţia, calităţile şi defectele stilului sunt definite cu ponderea şi claritatea unui pedagog, conform normelor clasice dominante în epocă. Regulile poetice au menirea, după el, de a ajuta talentul să-şi găsească drumul spre desăvârşire, iar literatura se defineşte, înainte de toate, printr-o funcţie moralizatoare. Teza, împărtăşită de cărturarii generaţiei sale, este reluată de nenumărate ori. „Frumoasă" şi „folositoare" sunt, invariabil, termenii de caracterizare a unei opere literare. Contrast caracteristic pentru primele arte poetice româneşti, regulile clasiciste sunt exemplificate cu versuri din lirica preromantică europeană, la care adaugă, fapt relevabil, numeroase pasaje din poezia autohtonă, cu predominarea numelui lui Heliade, însoţit de epitete superlative. **M.** s-a întors de la studii familiarizat cu literaturile italiană şi franceză şi hotărât să le răspândească prin traduceri. A ales, în genere, opere aparţinând preromantismului sentimental şi moralizator, cu nuanţe religioase, îndeosebi din literatura franceză, pe care o apără într-o polemică purtată cu Ioan Maiorescu în „Foaie literară" (1838), revendicând şi dreptul scriitorilor români de a imita o literatură evoluată. Cu *Viaţa contelui de Comminj sau Triumful virtuţii asupra patimii amorului*, „romanţ moral" de M-me de Tencin, **M.** îşi începe, la 1830, seria tălmăcirilor, convins de utilitatea lor pentru literatura naţională. Urmează, la intervale scurte, o culegere (1831) din *Nopţile* lui Young, după versiunea liberă a francezului Le Tourneur (reluată în 1835, într-o ediţie îmbogăţită, foarte citită în epocă şi folosită la „Sf. Sava" pentru compuneri şi analize stilistice), din nou un „romanţ" de succes, *Istoria lui Gil Blas* de Lesage (1837), „scrierea morală" *Velisarie* a lui Marmontel (1843), *Dialogurile...* lui Focion, după versiunea raţionalistului Gabriel de Mably (1844). Din literatura romantică italiană, alegerea numelor arată un gust oscilant: Vittorio Alfieri (tragediile *Filip* şi *Orest*, 1847), dar şi obscurii Olivo Bucchi (*Francesca de la Rimini*, 1846) şi G. Compagnoni. Cărţile sunt însoţite de precuvântări ample, în care se simte darul oratoric al lui **M.** După cum o şi mărturiseşte aproape de fiecare dată, el traduce „slobod", mergând până la omiterea unor pasaje, intercalarea altora sau accentuarea „moralei" operei transpuse. Cu toate libertăţile pe care şi le-a îngăduit faţă de original, are meritul de a fi fost unul dintre primii noştri tălmăcitori care au avut în vedere transpunerea unei opere în spiritul autorului. A „intra" în „duhul" scriitorului e o preocupare enunţată încă de la prima tipărire a *Nopţilor* lui Young. Calitatea traducerilor sub aspectul limbii, remarcată şi de M. Eminescu, a asigurat răspândirea lor. Ca şi în cuvântări şi prefeţe, fraza e bine echilibrată, cu o anumită fluenţă, într-o limbă uşor arhaizantă, viguroasă şi plastică. Sârguincios discipol al lui Heliade, **M.** era conştient că tot ceea ce realizează cărturarii vremii sale şi, într-o modestă măsură, şi el, nu este decât pregătirea unui „căpital bun de idei alese şi limba oarecum formată" pentru generaţia imediat următoare, care va da pe autenticii scriitori naţionali. Este și autorul unor relatări privind călătoriile peste hotare și prin țară făcute de domnitorul Gheorghe Bibescu, al cărui însoțitor **M.** era.

SCRIERI: *Curs de retorică*, Bucureşti, 1834; *Datoriile omului creştin*, Bucureşti, 1839; ed. pref. Nicolae Isar, București, 2006. **Traduceri:** M-me de Tencin, *Viaţa contelui de Comminj sau Triumful virtuţii asupra patimii amorului*, pref. trad., [Sibiu], 1830; Young, *Culegere din cele mai frumoase Nopţi*, pref. trad., Bucureşti, 1831; ed. Bucureşti, 1835; Volney, *Invocaţie*, în *Curs de retorică*, Bucureşti, 1834, *XI–XVI*; Lesage, *Istoria lui Gil Blas*, I, partea I, pref. trad., Bucureşti, 1837; Marmontel, *Velisarie*, pref. trad., Bucureşti, 1843; Focion, *Dialogurile*

asupra închinării moralului cu politica (după traducerea lui Gabriel de Mably), Bucureşti, 1844; Olivo Bucchi, *Francesca de la Rimini*, Bucureşti, 1846; Vittorio Alfieri, *Filip* și *Orest*, Bucureşti, 1847.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare*, îngr. şi introd. Ion Scurtu, Bucureşti, 1905, *329–330*; Ioan Bianu, *Întâii bursieri români în străinătate*, „Revista nouă", 1888, 11; Petre Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză*, DR, 1922–1923; Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa şi Paris către 1820: Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, 1929; Alexandru Marcu, *Torquato Tasso în romantica românească*, I, Bucureşti, 1937; Ciorănescu, *Lit. comp.*, *154–155*; I. Verbină [Iosif Pervain], *Simeon Marcovici, traducător şi teoretician al problemelor sociale şi literare*, SL, 1948; Cornea, *Originile*, *250–251*, *559–561*; Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, *66–67*; Sasu, *Retorica*, *150–163*; Mircea Frânculescu, *Cursul de retorică al lui Simeon Marcovici*, RITL, 1977, 1; *Dicţ. lit. 1900*, *552–553*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *71–72*; Nicolae Isar, *Sub semnul romantismului: de la domnitorul Gheorghe Bibescu la scriitorul Simeon Marcovici*, București, 2003; Nicolae Isar, *Educație și morală creștină. Viața și opera lui Simeon Marcovici (1802–1877)*, București, 2010. ***L.V.***

MARCU, Alexandru (31.XII.1894, Burdujeni, j. Suceava – 27.II.1955, Bucureşti), italienist, traducător.

Este fiul Agripinei și al lui Dumitru Marcu, lucrător feroviar. Începe şcoala primară în comuna natală, continuând-o la Craiova, unde urmează gimnaziul (1906–1911) și Colegiul Naţional „Carol I", iar studiile universitare la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, unde își ia licenţa în 1919 cu teza *Dante şi spiritul latin*, publicată apoi în „Vieaţa nouă". După un stagiu la Universitatea din Florența, unde își susține doctoratul (1922) cu o lucrare despre Ippolito Nievo, va fi bursier al Școlii Române de la Roma (1922–1924). Întors în ţară, avea să fie mai întâi profesor de italiană și franceză la Liceul „Gheorghe Șincai" din Capitală, apoi docent (1925), conferenţiar suplinitor (1926), profesor titular (1933) la Catedra de limba şi literatura italiană a Universităţii din Bucureşti şi, concomitent, profesor suplinitor la Academia de Înalte Studii Comerciale. În 1931 e ales deputat de Soroca din partea Partidului Naţional Democrat, condus N. Iorga. Implicat în politică, a fost subdirector al Direcţiei Presei şi Propagandei de pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1927–1930), apoi secretar general în Ministerul Educaţiei Naţionale (1940), decan al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1940–1941), ministru subsecretar de stat al Propagandei Naţionale (1941–1944). Arestat în mai 1946, după venirea la putere a noului regim politic, este judecat şi condamnat la doisprezece ani de temniţă, închis la Aiud și Craiova, sfârșind în spitalul închisorii Văcăreşti. Debutează cu traduceri din franceză în revista „Biblioteca «Războiul»" din Roman (1918), iar editorial cu traducerea (în colaborare cu Giovanni Cecchini) a unor nuvele de Mihail Sadoveanu, publicate în Italia. Colaborează cu recenzii, studii și traduceri la „Ephemeris dacoromana" (Roma), „Diplomatarium italicum" (Roma), „Viaţa românească", „Gândirea", „Lamura", „Adevărul literar şi artistic", „România literară", „Convorbiri literare", „Revista Fundaţiilor Regale", „Universul literar", „Revista istorică", „Viața literară", ca şi la alte numeroase publicaţii editate în Italia. Redactor la revista „Roma" (1921–1931), înființează și conduce anuarul „Studii italiene" (1934–1943), elaborează articole pentru Enciclopedia Italiana Treccani, iar în 1923 devine secretar general al societății „Cultura Italo–Romena". A tradus și adaptat piese pentru Radio București (Carlo Goldoni, *Familia anticarului*, 1938, *Hangița*, 1940) și pentru teatre din București (Teatrul Național, Teatrul Mic, Teatrul Municipal ș.a.) sau din țară, oprindu-se la numeroși autori italieni, printre care Giovanni Verga și Luigi Pirandello, multe tălmăciri nefiind publicate. A fost distins în 1931 cu Premiul „Gheorghe Asachi" al Academiei Române pentru lucrarea *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României (1848–1877)*, cu Premiul Societății Scriitorilor Români (1936) pentru traducerea *Divinei Comedii* de Dante Alighieri și cu Premiul San Remo pentru autori străini (1940).

Continuând opera de pionierat a lui Ramiro Ortiz, **M.** a conferit studiilor româneşti de istoria culturii şi civilizaţiei italiene un statut academic. Cercetările sale cuprind și operele unor scriitori importanți din secolul al XX-lea – Luigi Pirandello,

Gabriele D'Annunzio, Giovanni Papini sau Massimo Bontempelli. El tinde să realizeze o secţiune în literatura italiană, de la Dante şi Petrarca la renascentiști, romantici și până la Benedetto Croce şi contemporanii săi mai tineri. Intenţia de a înfăţişa o imagine integrală a creaţiei literare din Italia se vădeşte şi în cursul pe care îl predă la Universitate, din care a publicat, din cauza împrejurărilor politice, doar unul (*Istoria literaturii italiene. I. Originile. Dante, Petrarca*, 1944), într-un moment când colegii săi de la celelalte catedre de literaturi străine se concentrau îndeobşte asupra analizei unei perioade distincte sau chiar asupra operei unui singur scriitor. Cursurile au fost însoțite de antologii cuprinzătoare din literatura italiană de la începuturi până în pragul secolului al XX-lea, precum și de una intitulată *Critica italiană de la Vico la Croce* (1941). Contribuţia cea mai însemnată la cunoaşterea culturii şi istoriei sociale a Italiei o aduce suita de studii consacrate Renaşterii: *Epica Renaşterii* (1938), *Figuri feminine din Renaştere* (1939), *Realitate şi artă în Renaştere* (1941) şi, mai ales, *Valoarea artei în Renaştere* (1942). Concepţia exegetului român era vizibil înrâurită de aceea a unor mari istorici ai artei italiene, îndeosebi de a lui Corrado Ricci, la rândul lui influenţat de clasicismul şcolii lui Giambattista Cavalcaselle. Dar **M.** realiza o sinteză, adăugând orientarea fenomenologică a lui Roberto Pane şi Lionello Venturi, discipoli ai şcolii vieneze şi ai lui Benedetto Croce. Renaşterea este privită ca un fenomen ce interesează deopotrivă istoria mentalităţilor, insistându-se asupra polimorfismului Renaşterii (idee nouă pe atunci), ceea ce îl îndreptățește pe autor să descopere semne ale viziunii renascentiste în poezia şi în arta quattrocentistă. Volumul beneficiază de o bibliografie amplă, cuprinzând contribuţii recente ale exegezei europene, şi constituie, împreună cu sinteza mai veche a lui P.P. Negulescu şi cu studiile din deceniile următoare ale lui Tudor Vianu şi ale lui Andrei Oţetea, o contribuţie importantă a istoriografiei româneşti la luminarea unui fenomen complex, ce stârneşte încă multe discuţii în contradictoriu. Însă problemele generale ale culturii europene din secolul al XVI-lea par a-i fi mai puţin clare exegetului; de altminteri, în acel moment erau puţini istorici literari şi ai artei familiarizaţi cu noile perspective introduse de Eugenio d'Ors în definirea barocului. Studiile privitoare la relaţiile italo–române dovedesc, în schimb, că **M.** cunoştea evoluţia ideilor în comparatismul european. A început sub semnul concepţiilor de la „Revue de littérature comparée", dar după 1930 a reuşit să se depărteze de principiile rigide ale Şcolii de la Sorbona şi să urmărească nu numai problemele influenţei şi ale agenţilor ei, ci şi pe cele ale paralelismelor şi coincidenţelor, impunându-se astfel ca unul dintre cei mai de seamă comparatişti români. Concomitent, evoluează şi stilul său, de la ceea ce a fost caracterizat cândva ca „un ton prezumţios academic" spre o formă tot mai atrăgătoare, sobră şi de mare claritate. Operei italienistului i se adaugă și apariția (uneori pentru întâia oară) în versiune românească a unor scrieri reprezentative pentru spiritul italian, începând cu *Divina Comedie* de Dante și *Decameronul* de Boccaccio, continuând cu opere dramatice ale lui Machiavelli, Carlo Goldoni și Vittorio Alfieri sau Luigi Pirandello, până la *Viața lui Isus* și *Un om sfârșit* de Giovanni Papini. **M.** s-a impus ca un adevărat fondator de şcoală şi, cu siguranţă, dacă nu ar fi fost doborât înainte de a fi împlinit cincizeci de ani, şi-ar fi pus pe deplin în valoare marile calităţi de istoric literar, eseist şi profesor. Este una din multele victime ale generaţiei sale, frângerea carierei lui înscriindu-se între exemplele tragice ale atacului din anii '50 împotriva intelectualităţii române.

SCRIERI: *La Spagna ed il Portogallo nella visione dei romantici italiani (Appunti)*, Roma, 1924; *Romanticii italieni şi românii*, Bucureşti, 1924; *V. Alecsandri şi Italia*, Bucureşti, 1927; *Un prieten uitat: G.V. Ruscalla*, Bucureşti, 1927; *Romantismul italian*, Bucureşti, 1929; *Un student român la Pisa și Paris către 1820: Simion Marcovici*, Vălenii de Munte, 1929; *Conspiratori şi conspiraţii în epoca renaşterii politice a României (1848–1877)*, Bucureşti, 1930; *Tattarescu*, Craiova, 1931; *Simion Bărnuţiu, Al. Papiu-Ilarian şi Iosif Hodoş la studii în Italia. Cu documente inedite*, Bucureşti, 1935; *Itinerar adriatic*, Craiova, 1937; *Un pedagog din Renaştere: Vittorino da Feltre*, Bucureşti, 1937; *Torquato Tasso în romantica românească*, I, Bucureşti, 1937; *Dante în „Ţiganiada" lui Budai-Deleanu*, Bucureşti, 1938; *Epica Renaşterii*, Bucureşti, 1938; *Figuri feminine din Renaştere*, Bucureşti, 1939; *În Dalmaţia*, Craiova, 1939; *Ugo Foscolo*, Bucureşti, 1939; *Il Rinascimento romeno e l'Italia in cerca della latinità dei Romeni*, Bucureşti, 1940; *Arquà – Petrarca*, Bucureşti, 1940; *Realitate şi artă în Renaştere*, Bucureşti, 1941; *Aspecte italiene*, Bucureşti, 1942; *Valoarea artei în Renaştere*, Craiova–Bucureşti, 1942; ed. introd. Al. Balaci, pref. Manole Neagoe, Bucureşti, 1984; *Momente de artă şi cultură în România*, Timişoara, 1943; *Istoria literaturii*

italiene, vol. I: *Originile. Dante. Petrarca*, Bucureşti, 1944. **Antologii, ediții:** Vasile Alecsandri, *Proza. Amintiri, povestiri romantice*, Craiova, 1930, *Călătorii – misiuni diplomatice*, Craiova, 1931; *Critica italiană de la Vico la Croce*, București, 1941; *Corso di storia della letteratura italiana. Letture scelte del secolo XIX*, București, 1934; *Letture scelte del secolo XVIII*, București, 1936; *Letture scelte dei secoli XVI–XVII*, București, 1939; *Letture scelte dalle origini ai giorni nostri*, București, 1943. **Traduceri:** Mihail Sadoveanu, *Novelle romene*, pref. trad., Foligno, 1922 (în colaborare cu Giovanni Cecchini); Ionel Teodoreanu, *In vacanze*, Verona, 1925 (în colaborare cu Giovanni Cecchini); Gabriele D'Annunzio, *Cetatea moartă*, Bucureşti, [1922]; *Fata lui Iorio*, Bucureşti, 1943; Luigi Pirandello, *Nuvele alese*, Bucureşti, [1926], *Henric IV*, Bucureşti, [1926], *Răposatul Matei Pascal*, Bucureşti, 1934, *Astă seară se joacă fără piesă*, Bucureşti, 1941; Ernesto Buonaiuti, *Sfântul Augustin. Profil*, Bucureşti, [1928]; Giovanni Papini, *Viaţa lui Isus*, Bucureşti, 1928, *Un om sfârşit*, Bucureşti, 1943; Boccaccio, *Decameronul*, I–III, Bucureşti, 1932–1935; Dante, *Infernul*, cu ilustraţii de Mac Constantinescu, Craiova, 1932, *Purgatoriul*, cu ilustraţii de Mac Constantinescu, Craiova, 1933, *Paradisul*, cu ilustraţii de Mac Constantinescu, Craiova, 1934; Massimo Bontempelli, *De-a noastră*, Bucureşti, 1943; Vittorio Alfieri, *Mirra*, Bucureşti, 1942; Carlo Goldoni, *Mincinosul*, Bucureşti, 1943; Emilio De Marchi, *Romanul unui om necăjit (Demetrio Pianelli)*, Craiova, 1943; Niccolò Machiavelli, *Mătrăguna*, Bucureşti, 1943; Philippe Bouhler, *Napoleon. Zbuciumul neînţeles al unui geniu*, Craiova, 1943.

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, *V. Alecsandri – Călătorii şi misiuni diplomatice*, ALA, 1931, 533; Petre Constantinescu-Iaşi, *„Tattarescu”*, VR, 1931, 11–12; Andrei Oţetea, *„Conspiratori şi conspiraţii în epoca renaşterii politice a României (1848–1877)”*, VR, 1932, 5–6; Perpessicius, *Opere*, III, *28, 146, 148, 230,* IV, *75, 76,* V, *127–134,* VI, *195–199,* VII, *69–70, 151–153, 273–278,* VIII, *174–176, 367–371,* IX, *117–130*; Mihnea Gheorghiu, *„Ugo Foscolo”*, VR, 1940, 5; Al. Dima, [*Alexandru Marcu*], RFR, 1942, 1; Petronela Negoşanu, *„Valoarea artei în Renaştere”*, RFR, 1942, 8; L. Kallustian, *Alexandru Marcu*, FLC, 1982, 43; Al. Balaci, *În fluxul spiritualităţii*, Bucureşti, 1987, *194–199*; Michaela Şchiopu, *Relaţii literare româno–italiene. Literatura italiană interbelică în receptarea presei literare româneşti a vremii*, RITL, 1992, 3–4; George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995, *149–166*; Veronica Turcuş, *Alexandru Marcu şi cultura italiană în România interbelică. Profil biobibliografic*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *72–75*; Rusu, *Membrii Academiei, 505;* Veronica Turcuş, *Alexandru Marcu (1894–1955). Viața și opera*, îngr. G. Matei Albastru, București, 2004; Ioan Lăcustă, *1948–1952. Republica Populară și România*, București, 2005, *24–30*; *Un secol de italienistică la București*, vol. I: *Ctitorii*, coordonatori Doina Condrea Derer și Hanibal Stănciulescu, București, 2009, *109–199;* Ioana Diaconescu, *Deținutul condamnat 82/1949: Alexandru Marcu,* RL, 2011, 1. ***D.G.***

MARCU, Emilian (28.IX.1950, Heleşteni, j. Iaşi), poet, prozator, critic literar. Este fiul Ortansei (n. Fluieraru) şi al lui Ilie Marcu, ţărani. Urmează școala elementară în comuna natală, Liceul „Ion Neculce” din Târgu Frumos (1964–1969) şi Institutul de Biblioteconomie din Bucureşti (1970–1973). Funcţionează ca bibliotecar şi redactor la Casa de Cultură a Studenţilor din Iaşi. Debutează cu versuri în 1974, aproape concomitent, în revistele „Familia” şi „Amfiteatru”, fiind prezentat de Ştefan Aug. Doinaş, iar în a doua revistă de Constanţa Buzea. Între 1979 şi 1982 ocupă funcţia de secretar general de redacţie la „Opinia studenţească”, mai târziu e redactor-șef la „Iașul” (1990–1993), secretar general de redacție la „Neamul românesc” (1994–1996) ș.a. Mai colaborează la „Ateneu”, „Argeş”, „Cronica”, Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „România literară” ş.a., unde publică nu numai poezie și fragmente în proză, ci și numeroase comentarii și cronici literare, fiind chiar distins de revista „Convorbiri literare” cu un premiu pentru critică (2006). Prima plachetă de versuri, *Nunta în sâmbure* (1975), apare în caseta *Zece poeţi tineri* şi se bucură de o bună primire. De altfel, anul următor obţine Premiul „Nicolae Labiş”. *Amiaza câmpiei* (1977) este cartea prin care poetul îşi stabileşte coordonatele esenţiale, liniile de forţă pe care le reia şi le amplifică în volumele următoare, de la *Sub zodia Traciei* (1979) la *Arta grădinarului* şi *Sfera de apă*, ambele publicate în 2011. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul CC al UTC (1980, 1985), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2000, 2007), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Bacău (2005), Filiala Iași (2009) ș.a.

Scrierile lui **M.** sunt organizate tematic şi fiecare carte se distinge printr-o idee sau printr-o imagine poetică-nucleu, care devine din ce în ce mai pregnantă pe măsură ce se înaintează în lectură. Cu toate că este vizibilă intenţia de inovare a limbajului, autorul rămâne tradiţionalist atât în expresie, cât şi în opţiunea pentru un anumit spaţiu al proiecţiei poetice. Tonul este solemn, apropiat incantaţiei. Propunând elogiul lucrurilor simple, primare, poetul crede că poate contura profilul unei lumi conservate în puritatea ei iniţială: „De îngeri într-o noapte e luna scufundată/ În ciutură şi dusă

spre tainicul izvor/ O floare-nveşniceşte imaginea-i curată:/ Prin muzici ireale simt rănile cum dor”. Poeziile evocă scene din viaţa satului românesc, temelor sociale, abordate dintr-o perspectivă livrescă, adăugându-li-se o doză de misticism neogândirist. Mitologia românească este o importantă sursă de inspiraţie, figuri ale istoriei aflate „sub zodia Traciei” găsindu-şi reprezentarea în versul lui **M.** El cultivă şi poezia cu formă fixă în culegerea *Îngândurat ca muntele de sare* (1996), subintitulată *Ultimele sonete închipuite ale lui V. Voiculescu în traducere imaginară*: „Cine, oare cine, va purta veşminte/ ca-ntr-o raclă nouă, ca-ntr-un leagăn viu/ ale noastre nume din cuvânt zidite:/ sta-vor implantate ca-ntr-un nou sicriu” (*CCXCIV*). În contextul generaţiei sale scriitorul face o figură aparte prin opoziţia declarată faţă de mijloacele de înnoire proprii poeziei actuale. Romanul *Iadul de lux* (2004) reprezintă un contrapunct în economia scrierilor lui **M.** Foarte atent la formula stilistică la care recurge, autorul reuşeşte să realizeze şi o arhitectură narativă bine proiectată şi controlată. Şarjele lirice nu îngreunează naraţiunea, ci o fluidizează. Se adaugă o serie de patru romane intitulate *Suburbii municipale* (2005–2010), reluată în anul 2012 într-o o ediție integrală. Proza pare să poarte amprenta realismului magic adaptat mediului autohton. Lumea ficțională de aici se dorește a întrupa câteva parabole ce vorbesc, sub măștile înșelătoare ale unui timp nedefinit, despre idealități contemporane. Din punctul de vedere al realizării, prozatorul se dovedește superior poetului.

SCRIERI: *Nunta în sâmbure*, Iaşi, 1975; *Amiaza câmpiei*, Iaşi, 1977; *Sub zodia Traciei*, Iaşi, 1979; *Neliniştea singurătăţii*, Iaşi, 1982; *Sigiliul toamnei*, Iaşi, 1987; *Lecţie pe Ostrov*, Iaşi, 1995; *Îngândurat ca muntele de sare. Ultimele sonete închipuite ale lui V. Voiculescu în traducere imaginară*, Timişoara, 1996; *La porţile singurătăţii*, Iaşi, 1997; *Flori pentru Augusta*, Timişoara, 1999; *Scoica sonoră*, Iaşi, 2000; *Umbra şi îngerul*, Timişoara, 2000; *Feţele insomniei*, Timişoara, 2001; *Muzeu de sate*, Iaşi, 2001; *Atlet moldav*, Timişoara, 2003; *Coroanele împărătești*, Iași, 2004; *Melancolia şarpelui*, Iaşi, 2004; *Iadul de lux*, Iaşi, 2004; *Privilegiul giulgiului*, Iaşi, 2005; *Suburbii municipale*, vol. I–III, Timişoara, 2005–2008, vol. IV, Iaşi, 2010; ed. integrală, Iaşi, 2012; *Mormânt în metaforă*¸ Iaşi, 2007; *Foşnetul mătăsii în manuscrise*, Iaşi, 2007; *Cartea celor optzeci şi opt de taine*, Iaşi, 2008; *Zăpada timpurie*, Iaşi, 2010; *Arta grădinarului*, Iaşi, 2011; *Sfera de apă*, Ploieşti, 2011.

Repere bibliografice: Ştefan Aug. Doinaş, *Un nume nou – Emilian Marcu*, F, 1974, 4; Constanţa Buzea, [*Emilian Marcu*], AFT, 1974, 5; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Zece poeţi tineri”*, CL, 1976, 6; Al. Piru, *„Nunta în sâmbure”*, LCF, 1976, 28; George Bădărău, *„Amiaza câmpiei”*, „Dialog”, 1978, 61; Ioan Holban, *„Sigiliul toamnei”*, CRC, 1987, 31; Horia Zilieru, *Emilian Marcu*, CRC, 1993, 18; Liviu Leonte, *Cititorul de semne*, CRC, 1996, 7–9; Constantin Huşanu, *Imagini mitice*, CL, 1999, 2; Tudor Ghideanu, *Resurecţia sonetului*, CL, 2001, 33; Adrian Dinu Rachieru, [*Emilian Marcu*], CNT, 2002, 7, 2007, 12; Valentin Tălpălaru, *„Atlet moldav”*, CRC, 2004, 4; Theodor Codreanu, *„Iadul de lux”*, CL, 2004, 5; Marius Manta, *Emilian Marcu*, ATN, 2006, 7; Constantin Dram, [*Emilian Marcu*], CL, 2007, 7, 2011, 8; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene, 178–183.* ***Ş.A.***

MARCUS, Solomon (1.III.1925, Bacău – 17.III.2016, București), semiotician, eseist.

Este fiul Simeliei (n. Herşcovici) şi al lui Alter Gherşin Marcus, croitor; Marcel Marcian şi Marius Mircu sunt fraţii săi. După ce frecventează şcoala primară şi cursurile secundare la Bacău, urmează Facultatea de Matematică a Universităţii din Bucureşti (1944–1949). Cariera universitară, începută la Institutul Politehnic (1950–1953), e continuată la Facultatea de Matematică a Universităţii din Bucureşti, unde devine lector (1955), conferenţiar (1961), profesor (1966). Este doctor în matematică (1956), doctor docent în ştiinţe (1968), membru corespondent (1993) şi apoi membru titular (2001) al Academiei Române. De asemenea, este profesor invitat la numeroase universităţi din lume, membru în comitetul editorial al unor prestigioase publicaţii şi asociaţii din domeniul matematicii, informaticii, lingvisticii, poeticii, semioticii, din ţară şi străinătate, printre care Societatea Română de Lingvistică, New York Academy of Sciences, American Mathematical Society; funcţionează ca vicepreşedinte al Societăţii Române de Semiotică, vicepreşedinte al Asociaţiei Internaţionale de Studii Semiotice. A colaborat la „Computational Linguistics” (Budapesta), „Current Trends in Linguistics” (Haga), „Degrés” (Bruxelles), „Langages”,

(Paris), „Pragmatic Aspects of Human Communication” (Olanda), „Semiotica” (Olanda), „Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik” (Germania), „Limits” (Barcelona), „European Journal for Semiotic Studies”, precum şi la „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Studii şi cercetări lingvistice”, „Secolul 20”, „Revue roumaine de linguistique”, „Viaţa românească”, „România literară”, „Revista de etnografie şi folclor” ş.a. Debutează în domeniul studiilor aplicate literaturii în 1965, la „Studii şi cercetări lingvistice”, iar editorial cu lucrarea *Poetica matematică*, apărută în 1970, după ce anterior se exersase în apropierea matematicii de lingvistică (*Lingvistica matematică*, 1963). A fost distins cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR. pentru *Gramatici şi automate finite* (1963), prima monografie de lingvistică algebrică pe plan mondial, şi cu Premiul „Gheorghe Lazăr”, oferit tot de Academie, pentru lucrarea *Introduction mathématique à la linguistique structurale* (1967). I s-au conferit Ordinul Național în grad de Comandor în 2000 și în grad de Mare Ofițer în 2011.

M. este unul dintre iniţiatorii cercetărilor româneşti şi mondiale de semiotică, lingvistică şi poetică matematică, şi în general al matematicii aplicate la ştiinţele naturii şi la cele sociale, tratând, în numeroase cărţi şi în sute de articole, o serie de teme: modele analitice ale limbajului, modelarea matematică a unor categorii lingvistice, analogii şi diferenţe între limbajele naturale şi limbajele de programare, modelul topologic al limbajului poetic şi modelul algebric al limbajului ştiinţific, modelarea matematică a strategiei în teatru, noi tipuri de mecanisme generative (îndeosebi gramaticile contextuale), modele matematice în folcloristică, mecanismul generativ în basmul fantastic, interacţiunea datelor înnăscute şi a celor dobândite în unele modele topologice ale procesului de învăţare, modele matematico-lingvistice în domeniul artelor vizuale, semiotica diagnosticului medical, metaforele şi metonimiile în limbajul matematic, metaforele în componenta artificială a limbajului ştiinţific, comunicarea om–calculator, comunicarea diplomatică, abordarea matematică a studiului nevoilor umane, o nouă perspectivă în studiul paradoxului (de la patologie la normalitate), perspectiva semiotică în studiul indicatorilor sociali, dialogul confruntat cu simularea, calculul influenţelor şi al interacţiunilor în tendinţele globalizante din lume, metaforele teatrale în ştiinţa contemporană, relevanţa culturală şi socială a timpului fizic, biologic şi psihologic, interacţiunea crizelor globale şi a celor individuale, aspectul conflictual al comunicării umane, gramatici formale sugerate de probleme combinatorii, istoria opoziţiilor lingvistice, simbolurile ca spaţiu multidimensional, convergenţa aspectelor artistice şi ştiinţifice în semiotica vizuală, statutul logic şi semiotic al formulei canonice a mitului, tendinţa autoreferenţială în comunicarea umană, metafora ca dictatură ş.a. În această multitudine de probleme se află şi cele privind limbajul poetic, narativitatea folclorică, statutul metaforei, strategia teatrală, structura miturilor, cât şi eseurile culturale şi filosofice cu implicaţii în mai toate domeniile cunoaşterii. Limbajul poetic este conceput într-o manieră intrinsecă şi numai *a posteriori* opus celui ştiinţific. Plecându-se de la ideea lui Pius Servien de a asocia liricul unui continuum, în contrast cu ceea ce este caracteristic limbajului ştiinţific, se dezvoltă o analiză a limbajului poetic ca structură topologică, pur calitativă, în care se distinge între constructul teoretic şi manifestările sale, între starea ideală de poeticitate şi diferitele ei aproximări textuale. Se regăsesc aici idei disparate, cum ar fi cele privind teoria reprezentării (*Gestalttheorie*), din Umberto Eco („opera deschisă”), din Roland Barthes (pentru care „cuvintele produc un fel de continuum formal”), din formaliştii ruşi (în modul de concepere a structurilor ritmice). Dacă într-o primă etapă teoria limbajului poetic este dezvoltată într-un sistem de opoziţii – o variantă a acestora va fi prezentată în *Artă şi ştiinţă* (1986) –, luându-se distanţă critică faţă de reprezentarea distincţiei ştiinţific–poetic prin unele opoziţii tradiţionale, precum raţional–emoţional, într-o a doua etapă va fi abordată analogia dintre limbajul poetic şi cel ştiinţific, amândouă privite ca manifestări ale limbajelor de creaţie, opuse celor de rutină. Numitorul comun al poeticului şi al ştiinţificului este dat de tendinţa lor comună spre o densitate cât mai mare (atât sub aspectul *game*, cât şi sub cel de *play*, pentru a folosi distincţia operată în engleză), de depăşire a logicii clasice (de pildă, importanţa crescută a paradoxului), de inevitabilă criză lingvistică (lupta cu limbajul este esenţială în ştiinţă, unde limbajul uman devine neputincios dincolo de universul macroscopic), de valorificare esenţială a metaforei ş.a. Teoria limbajului poetic

conceput astfel evită capcanele teoriilor tradiţionale, unde raportarea poeticului la limbajul cotidian, neutru sau literar impune un statut cât de cât riguros pentru acesta din urmă, statut încă foarte controversat. Ecoul acestei cercetări poate fi urmărit în sute de exegeze, în multe ţări. **M.** a dezvoltat o teorie a mecanismelor generative ale basmului fantastic, având ca punct de plecare morfologia basmului elaborată de V.I. Propp şi dezvoltată ulterior de A.J. Greimas, Claude Brémond ş.a. În acest sens, sunt exploatate structurile la diferite niveluri, mult mai pronunţate în narativitatea populară decât în cea cultă. Gramatica generativă (de tip Noam Chomsky), obţinută prin detectarea recurenţelor ce definesc tendinţele de regularitate a textului este construită pe un alfabet finit de mărci semantice, mărci în a căror alegere teoriile anterioare ale lui Propp şi ale continuatorilor săi au un rol important. Prezentarea cea mai completă a acestei strategii se găseşte în lucrarea *Semiotica folclorului* (1975), pe care **M.** o coordonează. El a susţinut încă din 1969 un punct de vedere confirmat de dezvoltarea mai nouă a ştiinţelor cognitive, conform căruia procesele metaforice sunt esenţiale şi în ştiinţă, nu numai în literatură. Pornind de la ideile lui I.A. Richards (1936) şi Max Black (1962), **M.** dezvoltă ideea de metaforă cognitivă (creatoare), în opoziţie cu cea expresivă, nu lipsite de interes fiind posibilele analogii cu teoria metaforei la Lucian Blaga. Se demonstrează că metafora cognitivă este izomorfă cu modelul cognitiv şi că în ştiinţă este tot mai importantă metafora care se constituie nu plecând de la un concept existent, ci tocmai în vederea constituirii unui concept (deci o metaforă de natură autoreferenţială). Cele mai multe discipline informaţionale (inteligenţa artificială, teoria informaţiei, cibernetica, informatica, teoria comunicării ş.a.) s-au constituit beneficiind de „metafore fondatoare". O situaţie asemănătoare se prezintă în domeniul metaforei poetice: de la afirmarea expresivă a unei lumi existente se trece la instaurarea unor lumi noi, metafora fiind principala modalitate de constituire a sensurilor. În strategia personajelor teatrale premisa e asocierea la o piesă de teatru a unei matrici bidimensionale, unde liniile corespund diferitelor personaje, iar coloanele diferitelor scene. Prelucrarea acestei informaţii primare conduce la o viziune a operei dramatice care eludează dialogul, testându-i relevanţa tocmai prin absenţă. Se constată că numeroase informaţii privind conflictul teatral şi relaţiile dintre personaje pot fi obţinute pe această cale, fapt care obligă la revizuirea ideii tradiţionale cu privire la importanţa dialogului în teatru, mai puţin important decât s-a crezut. Sunt apoi elaborate criterii privind statutul personajului teatral (statut foarte controversat în istoria exegezei teatrale), metode de evaluare a interacţiilor diferitelor personaje, a gradului de tensiune conflictuală (dramatică), a echilibrului dramatic, a conflictului teatral ca joc de strategie, a teatrului ca limbaj, aplicaţiile vizând teatrul antic (în special tragediile lui Sofocle), teatrul clasic (Corneille, Racine, Molière), teatrul lui Shakespeare, teatrul modern şi contemporan. Şcoala românească de teatrologie matematică s-a constituit pe baza ideilor lui **M.,** la care se fac referinţe în numeroase monografii, dicţionare, articole de specialitate din SUA, Germania, Rusia, Cehia, Belgia, Brazilia, Canada, Spania, Italia, Olanda, Ungaria, Polonia, Franţa etc. Formula canonică a mitului care, în ipoteza autorului ei, Claude Lévi-Strauss, dă numitorul comun al tuturor miturilor, a rămas ca o provocare intrată în atenţia sistematică a cercetătorilor abia în ultimele decenii. **M.** îi consacră monografia *The Logical and Semiotic Status of the Canonic Formula of Myth* (1993), în care arată că narativitatea mitică se sustrage logicii clasice şi se constituie ca un tip de antinomie. Contrar ipotezei lui Lévi-Strauss şi contrar cu ceea ce se întâmplă în folclor, unde are loc o „rezolvare" a conflictului, în mit conflictul este perpetuat. Cercetarea interdisciplinară, cea pluridisciplinară şi cea transdisciplinară sunt proprii lucrărilor cu caracter eseistic şi filosofic ale lui **M.** Realitatea profundă a lumii este considerată ca un flux, a cărui delimitare în părţi componente reprezintă numai o modalitate de descriere, de ordonare, care nu ţine de natura lucrurilor. Abordând conceptele cele mai generale din unghiuri diferite (timpul astronomic comparat cu cel atomic, timpul lingvisticii istorice comparat cu cel geologic, timpul fizic cu cel psihic, timpul biologic cu cel al calculatoarelor), urmărind transgresarea logicii clasice şi demonstrând că paradoxul a devenit mai degrabă starea normală decât cea patologică a gândirii şi a comportamentului uman, acceptând „provocarea ştiinţei" (în dublu sens: ştiinţa provoacă filosofia şi este provocată de aceasta), **M.** tinde să ofere o descriere desfăşurată a universului, care să corespundă în cât mai mare măsură ordinii ascunse. În concepţia sa, tendinţa de atenuare a

unor opoziţii fundamentale precum adevărat–fals, subiect–obiect, inert–viu, continuu–discret, ştiinţă–umanism corespunde caracterului tot mai sincretic al culturii, care dă măsură ordinii universale. Seria *Paradigme universale* (I–IV, 2005–2010, reluată și adăugită într-o ediție integrală apărută în 2011), reconfigurează sintetic complexitatea preocupărilor lui **M.**, iar *Răni deschise* (I, 2012), o colecție de texte de format eteroclit, memorii, eseuri etc., este o radiografie întinsă pe patru decenii a peisajului politic, social, cultural. Între valențele practice ale gândirii lui **M.** se înscrie și interesul acordat reformării învățământului românesc după 1989. Demersul euristic al lui **M.** porneşte întotdeauna de la clarificarea conceptelor, de la descrierea limpede a stadiului în care se află cercetarea în chestiunea abordată (cu o vastă erudiţie, o precizie a ideilor şi o putere de sinteză ieşite din comun) şi ajunge la lămurirea propriei poziţii printr-o demonstraţie logică fără cusur.

SCRIERI: *Lingvistica matematică: modele matematice în lingvistică*, București, 1963; ed. 2, București, 1966; *Introducere în lingvistica matematică* (în colaborare cu Edmond Nicolau și Sorin Stati), București, 1966; *Poetica matematică*, Bucureşti, 1970; ed. (*Mathematische Poetik*), Frankfurt am Main, 1973; *Din gândirea matematică românească*, Bucureşti, 1975; *Semne despre semne*, Bucureşti, 1979; *Paradoxul*, Bucureşti, 1984; *Timpul*, Bucureşti, 1985; *Artă şi ştiinţă*, Bucureşti, 1986; *Moduri de gândire*, Bucureşti, 1987; *Provocarea ştiinţei*, Bucureşti, 1988; *Invenţie şi descoperire*, Bucureşti, 1989; *The Logical and Semiotic Status of the Canonic Formula of Myth*, Québec, 1993; *Jocul ca libertate*, București, 2003; *Întâlnirea extremelor. Scriitori – în orizontul științei*, Pitești, 2005; *Paradigme universale*, I–IV, Pitești, 2005–2010; ed. Pitești, 2011; *Răni deschise*, I, pref. Sanda Golopenția, București, 2012. **Antologii:** *Semiotica folclorului*, Bucureşti, 1975; ed. (*La Sémiotique formelle du folklore*), Bucureşti–Paris, 1978; *Semiotica matematică a artelor vizuale*, Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Matei Călinescu, [*Solomon Marcus*], RL, 1970, 35, 36; Nicolae Manolescu, *„Poetica matematică”*, CNT, 1970, 37; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Poetica matematică”*, RL, 1970, 42; Sorin Stati, *Un record dublu: „Poetica matematică”*, RMB, 1970, 8086; Lucian Raicu, *„Poetica matematică”*, FLC, 1970, 803; Alexandra Indrieş, *Rigurosul inefabil*, O, 1970, 11; Dumitru Irimia, *„Poetica matematică”*, CL, 1970, 8; Nichita Stănescu, *Matematica poetică*, ARG, 1971, 1; Vasile Florescu, *Poetica matematică?*, VR, 1971, 2; Carmen Vlad, *„Poetica matematică”*, CLG, 1971, 1; Cezar Radu, *„Poetica matematică”*, „Progresele ştiinţei”, 1972, 1; Dinu Flămând, *„Timpul”*, ST, 1985, 12; Simion, *Sfidarea*, *266–269*; Simion, *Mercuţio, 112–117*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, 76–79; Irina Mavrodin, *Solomon Marcus și întâlnirea extremelor*, SXX, 2004–2005, 11–12; Mihai Zamfir, *Cel care știe totul și încă ceva pe deasupra*, RL, 2005, 12; Bianca Burța, *Literatura lui Solomon Marcus*, OC, 2005, 27; Monica Spiridon, *Un intelectual „nedisciplinat”*, OC, 2006, 48; Liviu Ornea, [*Solomon Marcus*], OC, 2006, 48, 2010, 258, 270; Popa, *Ist. lit.*, II, *1084*; *Întâlniri cu Solomon Marcus*, ed. 2, I–II, îngr. Lavinia Spandonide și Gheorghe Păun, București, 2011. ***R.S.***

M. AR. DAN (22.IV.1886, Ploieşti – 9.V.1965, Bucureşti), epigramist. De profesie inginer, **M.** a ocupat o serie de funcţii importante care l-au purtat în diferite colţuri de ţară. A fost pe rând inginer de control al regiunii petrolifere Câmpina, subinspector CFR, inspector al navigaţiei fluviale, apoi, trecând după Primul Război Mondial în Transilvania, devine primul director român al fabricilor de tutun din Cluj şi Sfântu Gheorghe. Aflat în 1922 la Timişoara, conduce Manufactura de Tutun, fiind în acelaşi timp profesor la Institutul Politehnic. Din 1939 este transferat pe postul de inspector general tehnic la Casa Autonomă a Monopolurilor din Bucureşti, din cadrul Ministerului de Finanţe, unde rămâne până se pensionează (1946).

Acest autor, care se afirmă în viaţa culturală a Banatului în primul rând ca epigramist, a întemeiat în 1936, împreună cu poetul Volbură Poiană-Năsturaş, şi a condus Asociaţia Altarul Cărţii, ale cărei şedinţe le-a patronat mult timp în casa sa. A luat parte la numeroase şezători literare ţinute la Cluj, Oradea, Braşov, Bucureşti. Era cunoscut şi apreciat de scriitori şi epigramişti de frunte, precum Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti, Ion Minulescu, I. C. Popescu-Polyclet, cu unii dintre ei purtând incitante dueluri epigramatice. Şi-a adunat catrenele din periodice – „România”, „Flacăra”, „Societatea de mâine”, „Dacia”, „Graiul românesc”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Vestul”, „Vremea”, „Unirea română” ş.a., unde semnează şi Dion Mardan, Mugur Mardan – în trei volume: *Drăcovenii* (1933), *Epigrame* (1935) şi *Epigrame* (1939). Om de duh, autorul lor cultivă o satiră uşoară, binevoitoare, plină de vervă şi umor bonom. Dornic de amuzament şi de bună dispoziţie, el foloseşte abil ascuţişul ironiei, dezvăluind cu menajamente slăbiciuni, defecte sau tare cotidiene. Improvizaţiile sale au adeseori scăpărări maliţioase, dar foarte rar sunt caustice sau brutale. De regulă se menţin în limita unei ţinute demne, indicând un spirit pe cât de echilibrat, pe atât de

vioi şi pătrunzător. Prozodia lasă pe alocuri de dorit, din cauza neglijenţelor de ritm. Se întâlnesc totuşi câteva catrene antologice, precum epigrama *Unor parveniţi* sau „epitafurile" închinate lui Cincinat Pavelescu şi lui Al. Calotescu-Neicu. A mai publicat o monografie a insulei Ada-Kaleh (1936), în care surprinde cu sensibilitate poezia unui colţ de Orient neatins de modernismul occidental, iar în colaborare cu Cesar Pruteanu a scris broșura *Carol al II-lea, Rex Dacorum* (1939) și feeria în versuri *Legenda lăcrămioarei* (1941).

SCRIERI: *Drăcovenii*, Timişoara, [1933]; *Epigrame*, Timişoara, 1935; *Adakaleh*, Timişoara, 1936; *Epigrame*, Timişoara, 1939; *Carol al II-lea, Rex Dacorum* (în colaborare cu Cesar Pruteanu), Timișoara, 1939; *Legenda lăcrămioarei* (în colaborare cu Cesar Pruteanu), București, [1941].

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *934–935*; Ţirioi, *Premise*, *33*, *passim*; Grigore Popiţi, *Pe cărările tinereţii*, Timişoara, 1979, *48*, *passim*; Ion I. Mioc, *Precursorul epigramei bănăţene*, „Merci. Pardon. Scuzaţi", 1990, 4. ***C.Bz.***

MARDARE, Valeriu (15.II.1903, Vlădeni, j. Iaşi – ?), dramaturg, prozator, publicist. Despre familia şi studiile lui **M.** nu se cunosc prea multe. Va fi urmat câţiva ani de Conservator, căci între 1925 şi 1929 este actor la Teatrul Naţional din Cluj şi la cel din Iaşi, apoi bibliotecar la Teatrul Naţional din Bucureşti. Debutează ca poet în 1923 la „Lumea literară şi artistică", dar abia în 1928–1929 colaborează mai asiduu, cu versuri şi proză umoristică, la „Universul literar" şi „Dimineaţa copiilor". O piesă în trei acte, intitulată *Nu zice vorbă mare*, i se joacă în 1928 pe scena Teatrului Naţional clujean şi tot atunci, la Bucureşti, comitetul de lectură îi examinează comedia *Omul fără identitate*, citită şi în cenaclul Sburătorul. Considerată iniţial nereprezentabilă, piesa e pusă în scenă în 1931 de compania teatrală Masca a lui G.M. Zamfirescu, apoi la Teatrul „Regina Maria" în 1933, ulterior fiind reprezentată la Iaşi şi la Craiova. Se pare că s-a turnat şi un film după ea. Între timp altă piesă într-un act, *Haidem la teatru*, e premiată de Societatea Autorilor Dramatici şi jucată de Naţionalul din Capitală în 1933, iar în 1934 de cel clujean. Ajuns ziarist, **M.** semnează în „Gazeta noastră ilustrată" şi în „Săptămâna CFR" şi în fine intră în redacţia „Universului", ziar în care, până în 1945, publică reportaje diverse, cronici, însemnări de călătorie ş.a. Mai utilizează şi pseudonimul Valmar. În stagiunea 1940–1941 la Teatrul Naţional din Bucureşti i se joacă piesa *Cameleonii* (*Fără căpătâi*). Mobilizat cu gradul de locotenent, este în primul an de război reporter pe front, activitate al cărei rod este volumul *Pe urmele bolşevicilor* (1941). În 1945, denunţat ca legionar şi „răspânditor de otravă antisovietică", este suspendat din presă pentru cinci ani, dar probabil va fi suportat şi alte pedepse, întrucât dispare cu totul din viaţa culturală. A murit la Bucureşti.

Versurile şi schiţele de început ale lui **M.** sunt mai mult exerciţii cu partiturile maeştrilor I.L. Caragiale şi G. Topîrceanu în faţă. Abia mai târziu prozatorul, căruia nu îi lipseau spiritul de observaţie şi capacitatea de a prinde dialogul viu şi nervos, izbuteşte să fixeze în culegerea *D-aia am divorţat* (1942) ceva din fizionomia omului de pe stradă din anii '30 ai veacului trecut. Roadele exersării se văd însă mai bine în piese. După *Nu zice vorbă mare*, modestă tragicomedie a donjuanului care se sinucide din dragoste pentru o femeie ce nu se lasă sedusă, comedia *Omul fără identitate* atrage atenţia criticii şi a publicului. Subiectul, pierderea identităţii, se preta unor dezvoltări pirandelliene, dar autorul preferă satira mecanicităţii la care ajung instituţii şi categorii sociale, în al căror angrenaj absurd individul e cât pe ce să sucombe. Demonstraţiei i se sacrifică întrucâtva verosimilitatea şi concizia, dar multe scene relevă o vervă aparte, iar unele tipuri (medicul psihiatru şi poliţistul) sunt bine conturate, chiar cu mijloace puse în valoare de expresionism. Concesiile făcute gustului comun sunt mai mari în actul *Haidem la teatru*, pe care nu îl salvează nici ritmul alert, nici câteva replici spirituale. Prin *Cameleonii* **M.** încearcă să revină la comedia de moravuri, atacând oportunismul, dezumanizarea, fuga după un câştig fie şi derizoriu. Unele scene sunt groteşti, precum aceea în care o familie înscenează un accident feroviar, pentru ca CFR-ul să preia cheltuielile de înmormântare ale fiului „fără căpătâi". În ansamblu, se constată un deficit de inventivitate în ce priveşte situaţiile şi tipologia. Cu toate că nu era lipsit de unele însuşiri, **M.** nu s-a putut impune ca un profesionist al comediei.

SCRIERI: *Haidem la teatru*, Bucureşti, 1936; *Pe urmele bolşevicilor*, Bucureşti, 1941; *D-aia am divorţat*, Bucureşti, 1942.

Repere bibliografice: I. Constantinescu, *Un spectacol la periferie, un autor şi… criza teatrului*, „Ordinea", 1931, 685; Vasile Timuş, *„Omul fără identitate"*, RP, 1933, 4540; ival [Ion Anestin], *„Omul fără identitate"*, VRA, 1933,

278; Petre Pandrea, *Atitudini şi controverse*, îngr. şi pref. Gh. Epure, Bucureşti, 1982, *576–578*; Camil Petrescu, *„Omul fără identitate”*, „Argus”, 1933, 5976; Matei Alexandrescu, *„Haidem la teatru”*, FCL, 1934, 581; Tudor Teodorescu-Branişte, *Teatru*, RFR, 1934, 1; Jack Berariu, *„Omul fără identitate”. Comedia d-lui Valeriu Mardare va fi turnată în film românesc. De vorbă cu regizorul Jean Mihail*, RP, 1935, 572; George Mihail Zamfirescu, *Mărturii în contemporaneitate*, îngr. şi pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1983, *86–87, passim*; Brădăţeanu, *Comedia*, *298–299*; *Valeriu Mardare*, DRI, III, *228–231*. ***V.D.***

MARDARE, Valeriu (1.V.1958, Bereşti, j. Galaţi), traducător. Este fiul Nadejdei Mardare (n. Şveţ), ceferistă, şi al lui Gheorghe Mardare, ţesător. Studiază la liceele „Dimitrie Cantemir” (1973–1974) şi „Emil Racoviţă” (1974–1977) din Iaşi şi la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza”, secţia franceză–rusă (1981–1985), urmând în tot acest timp şi cursuri de greacă modernă la Seminarul de neogreacă. A lucrat ca profesor de limba franceză la şcoli din Hadâmbu-Mogoşeşti (1985–1988) şi Budăi (1988–1989), apoi la câteva licee ieșene, ultimul fiind Liceul „Grigore Moisil” (din 2005). Concomitent, colaborează ca lector de neogreacă la universităţile „Al. I. Cuza” şi „George Enescu”. În 2005 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Modurile nepersonale în limba română*. După începuturi publicistice în revista liceală „Primii paşi” din Iaşi (1976), îşi face debutul ca traducător din neogreacă în revista universitară „Dialog”, în 1985, cu o traducere din Gheorghios Vafopoulos, *Balada dragostei*. Mai colaborează cu traduceri, studii şi articole la „Cronica”, „Cronica veche”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Tomis” ş.a. Publică mai multe dicţionare, vocabulare şi ghiduri de conversaţie pentru limba neogreacă şi, de asemenea, un manual de limba neogreacă.

M. s-a specializat în traduceri din limba neogreacă, în special din poeţi şi prozatori moderni, afirmaţi în secolul al XX-lea, uneori ajungând până în pragul secolului următor. După prezența cu traduceri în câteva antologii de poezie şi eseu, el se opreşte asupra neoromanticului Kostis Palamas, „poet naţional” al Greciei moderne, asupra baudelairianului Kostas Uranis, căruia îi traduce o selecţie de poezii şi un memorial de călătorie din anii ’30, cuprinzând şi pagini despre România, şi asupra modernistului Gheorghios Vafopoulos. Traducătorul respectă rigorile prozodice ale poemelor atât din veacul al XIX-lea, cât şi din prima jumătate a secolului al XX-lea, de la imnurile celebratorii ale debutului la sonetele maturităţii la Palamas, restituie accentele intimiste ale lui Uranis sau elanurile metafizice ale lui Vafopoulos. Dintre poeţii celei de-a doua jumătăţi a secolului trecut el îi selectează pe Prodromos H. Markoglou, reprezentant al modernismului anilor ’60, şi pe Nasos Vayenas, important poet al generaţiei ’70 şi teoretician literar atenian, căruia îi transpune poemele, dar şi reflecţiile aforistice pe tema poeziei, a formelor acesteia, a traductibilităţii ei etc. **M.** s-a îndreptat și spre proza contemporană, tălmăcind, de pildă, romanul istoric din 1999 al lui Kostas Asimakopoulos *Râul ciocârliilor*, o poveste a deşteptării unui soldat turcit la identitatea sa, odată cu mişcarea eteristă din 1820. Mai important este romanul *Mediterana de răsărit* al scriitoarei cipriote Ivi Meleagrou. Apărut în original în 1969, romanul reflectă puternicele tensiuni politice din insula mediteraneană în anii ’60, fructificând în acest sens experimentele Noului Roman francez. Traducătorul transpune în mod inspirat anxietatea care domneşte în Nicosia printre supravieţuitorii unor măceluri din anii ’50, păstrând în versiunea românească tehnica fluxului de conştiinţă şi focalizarea surprinzătoare a naraţiunii, uneori doar vizuală, alteori doar auditivă. În 2001 i-a apărut o plachetă bilingvă intitulată *Poezii ianniote – Ianniotika i poiimata*.

SCRIERI: *Poezii ianniote – Ianniotika i poiimata*, ed. bilingvă, București, 2001; *Literatura neoelenă în România (1837–2005). O bibliografie* (în colaborare), București, 2005. **Antologii:** *Spiritul elen – Sinteze europene la revista „Cronica” din Iaşi*, coordonare împreună cu Andreas Rados, pref. Traian Diaconescu, Iaşi, 2008 (în colaborare). **Traduceri:** Margarita Fronimadi-Matatsi, *Aleşii*, ed. bilingvă, Atena, 1996; *Suflet cipriot. Antologia nuvelei cipriote*, pref. Yannis Katsouris, Bucureşti, 1997 (în colaborare); *Eseul elen. Antologie*, îngr. și pref. Kostas Asimakopoulos, București, 1998 (în colaborare); Kostas Uranis, *De la Atlantic la Marea Neagră. Note de călătorie*, pref. Evanghelos N. Moshos, Bucureşti, 1999, *Poeme – Poiímata*, ed. bilingvă, pref. Elena Lazăr, Bucureşti, 2003; Nasos Vayenas, *Despre poezie*, pref. Victor Ivanovici, Iaşi, 1999, *Barbares odes – Ode barbare*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 2001; Evanghelos N. Moshos, *Neliniștea metafizică la Kostis Palamas*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Mihai Țipău); Kostis Palamas, *Opere alese*, pref. Evanghelos N. Moshos, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Elena Lazăr); Ivi Meleagrou, *Mediterana de răsărit*, pref. Lefteris Papaleontiou, Bucureşti, 2002; Kostas Asimakopoulos, *Râul ciocârliilor*, Bucureşti, 2003; Gheorghios Vafopoulos, *Poiímata –Poeme*, ed. bilingvă, pref.

trad., Bucureşti, 2004; *Zăvorăşte, Grecia, în inima ta! Poeţi greci contemporani*, îngr. Andreas Rados, Iaşi, 2005 (în colaborare); *Haemus. O antologie de poezie balcanică*, Atena, 2007 (în colaborare); Prodromos H. Markoglou, *Versuri şi proze*, pref. Dimitrios Kokoris, Iaşi, 2011 (în colaborare cu Andreas Rados).

Repere bibliografice: Marius Alexianu, *O antologie a eseului elen*, CRC, 1998, 9; Elena Lazăr, *Călător prin România*, ADV, 1999, 17; Daniil Stavăr, *Kostas Uranis, „De la Atlantic la Marea Neagră”*, CRC, 1999, 11; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *278–279*; Elisabeta Lăsconi, *Aproape de Elada..., şi mai aproape de Grecia modernă*, ALA, 2003, 1 iulie; Gheorghe Badea, *Un nou roman de Kostas Asimakopoulos: „Râul ciocârliilor”*, CRC, 2004, 2; Marius Chelaru, [*Valeriu Mardare*], CL, 2004, 7, 8; Paula Scalcău, *Elenismul în România*, Bucureşti, 2006, *203, 208*. ***D.Mn.***

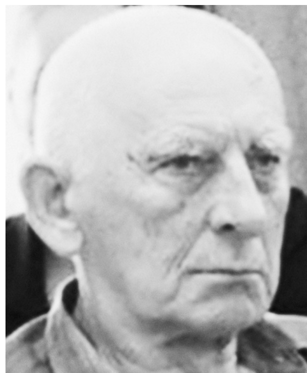
MAREŞ, Nicolae (18.IV.1938, Măgurele, j. Prahova), polonist, traducător. Este fiul Elisabetei (n. Ţenea) şi al lui Dumitru Mareş, muncitor ceferist. Se înscrie la Universitatea din Bucureşti (1959–1960) şi îşi continuă studiile la Facultatea de Limba şi Literatura Polonă în cadrul Universităţii din Varşovia (1961–1966), unde își va susține și doctoratul în 1971. A îmbrăţişat cariera diplomatică, îndeplinind diferite funcţii în cadrul Ministerului Afacerilor Externe: în Departamentul de relaţii cu românii din străinătate (1966–1967), ataşat cultural la Ambasada Română din Varşovia (1967–1971), secretar la Departamentul pentru problemele Europei Centrale (1972–1974), director al Departamentului Central European (1981–1984), consilier (1989). A mai fost director al Centrului Cultural Român din Paris (1987–1988). Din 1994 este însărcinat cu afaceri ad-interim la Ambasada Română din Macedonia, iar după încheierea carierei diplomatice va fi profesor consultant la Fundaţia România de Mâine. Colaborează la „Steaua”, „Tribuna”, „România literară”, „Contemporanul”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Poezia”, „Luceafărul” ş.a. Debutează ca traducător în 1970. A alcătuit, împreună cu Anda Mareş, *Dicţionar polon–român* (1980).

Aflându-se în contact direct cu literatura polonă, **M.** a tradus îndeosebi poezie, contribuţia sa situându-se mai ales în perimetrul liricii contemporane. Din patrimoniul clasic selectează din versurile lui Adam Mickiewicz. Alte traduceri – *Poeme* (1973) de Tadeusz Różewicz, *Bucuria scrierii* (1977) de Wisława Szymborska şi *Zece poeţi polonezi contemporani* (1978) – prefigurează antologia *Poezia poloneză contemporană* (1981). Eşantioanele alese din cei peste optzeci de poeţi antologaţi creionează reliefuri poetice interesante şi personalităţi de talent indiscutabil. Sensibilitatea faţă de simţămintele delicate şi compatibilitatea tălmăcitorului cu prozodia modernă vor fi confirmate şi de transpunerea cărţii *Nelinişte* de Tadeusz Różewicz, ca şi de versiunile din poeziile Papei Ioan Paul al II-lea (Karol Józef Wojtyła). În proză **M.** traduce, singur sau în colaborare, din Michał Rusinek, Tadeusz Żeleński-Boy, Zenon Kosidowski ş.a. Diplomat de carieră, **M.** şi-a consacrat o parte a activităţii, mai ales în ultimii ani, unor teme de mare interes: relaţiile dintre cele două ţări, culminând în 2010 cu masivul tom, însoţit de un corpus consistent de documente, *Alianţa româno–polonă între destrămare şi solidaritate (1938–1939)*; evocarea personalităţii Papei Ioan Paul al II-lea; cercetarea misiunii diplomatice a unor scriitori români. În cartea *Lucian Blaga – diplomat la Varşovia* (2011) evidenţiază atitudinea de intransigenţă şi dezminţire a poetului faţă de orice defăimare la adresa României, în scurta sa şedere în capitala Poloniei ca ataşat de presă (1926–1927), perioadă când va scrie piesa *Meşterul Manole*, reprezentarea ei în 1934 la Teatrul Naţional din Lwow „fiind un triumf”, după cum se va exprima însuşi dramaturgul.

SCRIERI: *Republica Populară Polonă* (în colaborare cu Lucia Badea), Bucureşti, 1972; *Wyspiański*, Bucureşti, 1981; *Ioan Paul al II-lea, papă pentru mileniul al III-lea*, pref. Ioan Robu, Bucureşti, 2000; *Receptarea Papei Ioan Paul al II-lea în România sau Despre intrarea Pontifului în conştiinţa românilor*, Bucureşti, 2004; *David şi Păstor*, Bucureşti, 2005; *Încă Polonia…*, Chişinău, 2008; *Alianţa româno-polonă între destrămare şi solidaritate (1938–1939)*, Bucureşti, 2010; *Diplomaţie, politică, spiritualitate, cultură*, Chişinău, 2010; *Lucian Blaga – diplomat la Varşovia*, Bucureşti, 2011; *Lucian Blaga. Epistolarul de la Academia Română*, Alba Iulia, 2012. **Traduceri:** Zenon Kosidowski, *Povestiri biblice*, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Anda Mareş); Stanisław Jerzy Lec, *Gânduri nepieptănate*, pref. trad. Iaşi, 1971, *Aforisme, versuri, epigrame*, pref. trad., Iaşi, 1980; Tadeusz Różewicz, *Poeme*, pref. trad., Iaşi, 1973, *Nelinişte*, pref. trad., Bucureşti, 1984; Wisława Szymborska, *Bucuria scrierii*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1977, *Poezii alese*, Chişinău, 2006; Adam Mickiewicz, *Versuri alese*, pref. trad., Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Miron Radu Paraschivescu, Virgil Teodorescu şi Vlaicu Bârna); *Zece poeţi polonezi contemporani*, pref. Ion Petrică, Bucureşti, 1978; *Cântece vorbite, lirică primitivă*, pref. Aurel Rău, postfaţa trad., Iaşi, 1979; *Poezia poloneză contemporană*, pref. Vasile Igna, Cluj-Napoca, 1981; *Gânduri nemuritoare. Proverbe*

şi cugetări poloneze, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1986; Karol [Józef] Wojtyła [Papa Ioan Paul II], *Poeme*, pref. Ioan Alexandru, Bucureşti, 1992, *Poezii alese*, îngr. şi pref. Maria Roşca, postfaţă trad., Bucureşti, 1999, *Triptic roman*, Bucureşti, 2003, *Cugetări*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 2003; *Antologia poeziei poloneze*, îngr. trad., Nădlac, 2007.

Repere bibliografice: Velea, *Interferenţe*, *209–211*; Stan Velea, *Ioan Paul al II-lea – un papă poet*, AUI, t. XLI, 1995; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *79–80*; Stan Velea, *Literatura polonă în România*, Bucureşti, 2001, *366–371*; Geo Vasile, *Ioan Paul al II-lea*, CNT, 2002, 144; Iovan Poiană, *Poezia – comunicare cu Dumnezeu*, „Crai nou”, 2003, 3474; Marius Chelaru, *Ochii versului polonez în limba română*, CL, 2008, 2; Aurel Rău, *„Antologia poeziei poloneze”*, ST, 2008, 4. ***S.V., G.Dn.***

MAREŞ, Radu (3.III.1941, Frasin, j. Suceava – 26.III.2016, Cluj-Napoca), prozator.

Este fiul Franciscăi Mareş (n. Suhoveschi), învăţătoare, şi al lui Gavril Mareş, agronom; la naştere a primit prenumele Radu-Mihai. Învaţă la liceul din Rădăuţi (1954–1957), urmând ulterior Facultatea de Filologie la Cluj (1959–1964). A lucrat ca electrician (la Bicaz, Argeş), profesor (în judeţul Constanţa, 1965), activist cultural şi ziarist (Suceava, 1966–1971). Stabilit în 1971 la Cluj, funcţionează peste două decenii ca redactor la revista „Tribuna”. Între anii 1997 şi 2001 este director al Editurii Dacia, iar din 2001 consilier la aceeaşi editură. Debutează în 1959 la „Tribuna”, iar editorial, în 1972 cu volumul de proză *Anna sau Pasărea paradisului*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor; este, în acelaşi an, coautor la volumul colectiv de reportaje *Vine istoria* (alături de Vasile Sălăjan şi Nicolae Prelipceanu). Mai colaborează cu proză, reportaje, critică literară, eseuri la „Steaua”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „România literară”, „Vatra” ş.a. Romanelor *Cel iubit* (1976) şi *Caii sălbatici* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Ecluza* (2006; Premiul Cartea Anului, decernat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor), *Când ne vom întoarce* (2010; Premiul Uniunii Scriitorilor) şi *Deplasarea spre roşu* (2012) li se adaugă o carte de însemnări, pagini de jurnal şi note de lectură intitulată *Pe cont propriu* (1986), alta care ezită între reportaj, eseu şi jurnal de călătorie, *Anul trecut în Calabria* (2002), ori memorialistica din *Manual de sinucidere* (2003).

Stilist remarcabil, excelent observator al vizibilului, adevărat maestru al descripţiei sugestive şi simpatetice, subtil iscoditor al percepţiilor şi senzaţiilor – îmbogăţite prin revelarea haloului lor de conotaţii subiective, asociativ-biografice ori culturale –, **M.** vădeşte în primele cărţi înclinaţia către construcţii rafinate, uneori aparent inutil abstruse, aproape enigmatice, cu deficit de epică şi aventură. Există aici multă observaţie, descripţie minuţioasă, vizualitate pe îndelete cercetată, cât şi consemnări pregnant-sugestive ale altor percepţii privind mirosuri, mişcări de aer, schimbări de temperatură, atmosferă, freamăt, sunete ori impresii misterios semantizate, „tălmăcite” parţial, multă interpretare subiectivă (presupuneri, aluzii etc.) , pentru o cantitate de epic firavă, minimă. Rezultă o proză opacă, misterioasă, vagă, extrem de densă conotativ. O proză cumva nonfigurativă, care încântă în sine, prin savoarea frazelor şi complicaţia construcţiei, fără să impună ori să strecoare vreun mesaj sau „sens adânc” explicitabil, parafrazabil, rezumabil. Cititorului îi sunt prezentate tablouri stranii şi trăiri bogat-îngheţate, fascinante ori tulburătoare, uneori ca nişte pânze de Magritte sau de De Chirico. Prozatorul se raliază la ceea ce s-a numit şcoala privirii, dar nu o face într-o modalitate tehnicistă, ci într-una suculentă, având carnaţia omenescului, cele mai bune pagini amintind de Claude Simon. Un fel de artă poetică e formulată în *Anna sau Pasărea paradisului.* E vorba „de un artificiu al gândirii, o cale mai comodă care ţi se oferă: nu există evenimente mari şi mici […], ci e vorba de acea istovitoare concentrare a gândirii asupra unui detaliu – care este sau pare sau poate fi considerat superfluu –, dar efortul tău îi va da nebănuite proporţii: iată ideea de spectator dusă spre ultime consecinţe”. Proza lui **M.** din anii ’70 ai secolului trecut este una de calitate, chiar dacă minoră – într-un context dominat de epic, analitic, de istorie şi tipologie etc. *Anna sau Pasărea paradisului* şi *Cel iubit* nu sunt propriu-zis romane, ci cărţi de scriitură artistă şi de atmosferă, din care se reţine un anumit

exotism, atmosfera oraşelor mici de tradiţie central-europeană, referirea la situaţia confuză imediat postbelică (în *Cel iubit*), recursul la scenarii pseudopoliţiste extrem de discrete şi complet opacizate în elementul lor anecdotic. Odată cu *Caii sălbatici,* prozatorul îşi ajustează strategia, abandonează vidul anecdotic şi (în parte) aspiraţia spre perfecţiune stilistică în beneficiul unui existenţialism susţinut de un relief narativ mai accentuat. Modalitatea prozastică practicată de aici înainte este una care a fost identificată cu un „realism“ modern, rafinat şi viguros totodată, deloc desuet. *Caii sălbatici* este un bildungsroman care încearcă să ofere, cum s-a remarcat, „radiografia unei generaţii”, fiind prezente numeroase elemente autobiografice, amendate şi topite în ficţiune. Firul narativ urmăreşte traseele biografice ale câtorva tineri, studenţi la Cluj în anii ’60, considerate retrospectiv de unul dintre protagonişti, care e şi narator-*raisonneur*. Sunt investigate idealurile şi frustrările, succesele şi înfrângerile acestor tineri, în contextul istoric dat şi în încercarea de a-şi găsi drumul în viaţă fără a sacrifica ataşamentul faţă de adevăr. Romanul are o construcţie complexă, cu dislocări de cronologie, cu alternări de stiluri, cu fragmente scrise într-o manieră proprie jurnalului. Cam stufos şi fastidios pe alocuri, *Caii sălbatici* excelează tot prin însuşirile caracteristice autorului: talentul de stilist, capacitatea de a investiga trăirile, în mod obişnuit discursivizate, comentate lăuntric. Scenele din viaţa universitară clujeană au culoarea autenticităţii şi valoare de document. *Pe cont propriu* este o carte de autoficţiune cu statut incert, în ultimă analiză un fel de jurnal neconvenţional, dar jurnal totuşi, destinat publicării şi lucrat literar. Statutul ambiguu al acestui volum – care a dat prozatorului prilejul unei controverse cu Adrian Marino – este indicat explicit: nici roman, nici jurnal, nici antijurnal. S-ar putea spune că este mai degrabă un eseu cu pretext diaristic. Cronologia notaţiilor nu este menţionată, nici riguros respectată. Cartea e construită pe mai multe niveluri: există un jurnal al cititorului şi al criticului (**M.** a practicat, în paginile „Tribunei”, critica literară), extrem de interesant, bogat în consideraţii posibile într-un jurnal de lectură neîncorsetat de exigenţele genurilor publicistice, dar şi un jurnal al reporterului, al călătorului. Se mai cuvine menţionat că pasiunea de călător şi înzestrarea de observator sunt învederate de pagini de reportaj în care **M.** s-a străduit să evite fasonul găunos, lozincard, confecţionat-patetic ori convenţional omenesc, impus în epocă unor astfel de producţii jurnalistice. *Anul trecut în Calabria* este o scriere nonficţională, cronică a unui sejur de câteva luni în sudul Italiei, în 1990. Nu e un jurnal propriu-zis, ci un reportaj literar, cu scriitură decalată (în timp), combinând notaţia cu eseul şi confesiunea. Cu privirea scormonitoare şi înţelegerea largă, călătorul e tolerant şi acid totodată, epicureu distins şi meditativ, iubitor de păţanii inedite şi preocupat de chestiuni general-omeneşti, colorându-şi paginile cu un umor de fineţe. Revenind la roman în anii 2000, scriitorul îşi confirmă poziţia de important prozator contemporan. Însuşirile caracteristice şi, poate într-o măsură mai mare decât în cărţile anterioare, vigoarea epică, precum şi chemarea către asumarea unei „mari mize“ sunt armonizate admirabil în romanele sale mai recente, remarcate, dar şi controversate într-o oarecare măsură. *Ecluza* se înfăţişează ca o substanţială şi elaborată frescă a marasmului existenţial al unor personaje din lumea intelectuală şi artistică a Clujului (oraşul nu e numit, dar e perfect recognoscibil) în ultimii ani ai regimului ceauşist, reconstituind cu atenţie şi simţ al echilibrului o tematică puţin abordată în proza postdecembristă. *Când ne vom întoarce* a fost salutat ca un „mare roman al Bucovinei“, în care Adrian Dinu Rachieru a identificat nu numai „o posibilă monografie a Bucovinei interbelice“, ci şi „o meditaţie – deloc ostentativă – asupra sensului Istoriei, recompunând o epocă bântuită de turbulenţe şi elan constructiv, cu frământări, fervoare, vitalism şi un final imprevizibil, pe reţetă poliţistă: o castă poveste erotică încheiată dramatic, ca tragedie existenţială, asortată însă vremurilor tulburi: derută, eroism, implicare, visătorie, eşecul Istoriei“. Pe de altă parte, romanului i-au fost reproșate carenţe relative la perspectiva naratorială, un tezism perceptibil în pofida eforturilor de control şi un presupus mesaj ideologic discutabil. Cu prezentul naraţiunii situat în România postdecembristă, romanul epistolar *Deplasarea spre roșu* propune, prin recurs la rememorări şi anticipări sofisticat administrate, reconstituirea unor trasee biografice sinuoase şi dramatice, pe fondul istoriei în desfăşurare, cu aceeaşi ştiinţă a construcţiei în planuri mari şi în detaliu.

SCRIERI: *Anna sau Pasărea paradisului*, Cluj, 1972; *Vine istoria* (volum colectiv), Cluj, 1972; *Cel iubit*, Cluj-Napoca, 1976; *Caii sălbatici*, Cluj-Napoca, 1981; *Pe cont propriu*, Cluj-Napoca, 1986; *Anul trecut în Calabria*,

Cluj-Napoca, 2002; *Manual de sinucidere*, Timişoara, 2003; *Ecluza*, Braşov, 2006; *Când ne vom întoarce*, Cluj-Napoca, 2010; *Deplasarea spre roşu*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Culcer, *Citind*, *231–233*; Titel, *Pasiunea*, *166–168*; Vlad, *Lectura rom.*, *187–192*; Moraru, *Textul*, *194–196*; Iorgulescu, *Prezent*, *238–241*; Petru Poantă, *„Pe cont propriu”*, TR, 1987, 5; Adrian Marino, *Jurnal provincial*, TR, 1987, 18; Ioan Holban, [*Radu Mareș*], CRC, 1987, 20, „Bucovina literară”, 2003, 6; Nicolae Prelipceanu, *Calea literară*, VR, 1987, 6; *Dicț. scriit. rom.*, III, *80–82*; Raluca Dună, *„Anul trecut în Calabria”*, LCF, 2002, 40; Sanda Cordoş, *Angoasele unui străin fericit*, VTRA, 2003, 1; *Dicț. analitic*, IV, *463–465*; Ruxandra Cesereanu, *„Manual de sinucidere”*, ST, 2004, 3; Luca Piţu, *Radu Mareş, cardinalul memorialisticii clujene*, F, 2004, 4; Cornel Moraru, *Simptome ale rinocerizării*, CLT, 2004, 17; Holban, *Ist. lit.*, II, *140–145*; Popa, *Ist. lit.*, II, *823*; Irina Petraş, *Radu Mareş se întoarce*, APF, 2010, 12; Liviu Antonesei, *Radu Mareş apasă accelerația*, OC, 2011, 306; Daniel Cristea-Enache, *Good old times*, OC, 2011, 308, 309; Titu Popescu, *Un roman monografic despre Bucovina*, ST, 2011, 1–2; Paul Cernat, *Un roman la periferia istoriei*, OC, 2011, 322; Alex Goldiş, *Un roman excepțional*, CLT, 2011, 21; Adrian Dinu Rachieru, [*Radu Mareș*], „Bucovina literară”, 2011, 7–8, CNT, 2012,6; Teodora Dumitru, *Condeiul şi pistolul*, CLT, 2011, 46; Borbély, *Existența*, *194–197*; Marius Chivu, *Un roman alunecos*, DM, 2012, 405; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Nuntă spagirică*, SDC, 2012, 359. ***N.Br.***

MARGUL-SPERBER, Alfred (23.IX.1898, Storojineţ, azi în Ucraina – 3.I.1967, Bucureşti), traducător.

Mama, Margula, de la care îşi va deriva numele după moartea ei, avea înclinaţii muzicale şi preda ore de pian, iar tatăl era contabil la moşia Flondoreni a lui Iancu Flondor. Învaţă mai întâi în satul natal, apoi frecventează liceul la Cernăuţi, iar la izbucnirea Primului Război Mondial familia mutându-se la Viena, va absolvi acolo, în 1916, Liceul Piarist. E încorporat în armata austro-ungară şi participă ca sublocotenent la acţiuni militare în Galiţia şi Ucraina, angajându-se totodată în mişcarea socialistă. Demobilizat în 1918, începe la Cernăuţi Facultatea de Drept, la care renunţă însă curând. Tot acum scrie la publicaţii germane din Cernăuţi (expresionista „Der Nerv”) şi Braşov (avangardista „Der Ziel”). Urmează ani de pribegie, cu îndeletniciri ocazionale la Paris (1920) şi New York (1921–1924), unde colaborează mai ales la ziarul „New Yorker Volkszeitung”. Bolnav de plămâni, se întoarce în Bucovina (1925) şi se consacră ziaristicii (redactor la gazeta liberal-conservatoare „Czernowitzer Morgenblatt”, 1927–1933), folosind multe pseudonime, şi literaturii. Mai lucrează ca funcţionar la o fabrică din Burdujeni (1933–1940), apoi se mută la Bucureşti pentru a se sustrage prigoanei antievreieşti. Protecţia unor scriitori ca Ion Pillat, E. Lovinescu, Oscar Walter Cisek îl fereşte de deportare în Transnistria, iar mijloacele de subzistenţă pentru traiul său în penumbră şi le câştigă din meditaţii. Între 1945 şi 1947 se înscrie la secţia engleză–germană a Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti, fără a-și finaliza studiile. În 1946 e numit traducător-şef la publicaţia „Rumanian Review”, din 1947 lucrează la Departamentul emisiunilor pentru străinătate de la Radiodifuziunea Română. Colaborează la presa germană din ţară, iar din 1952 se dedică exclusiv proiectelor literare, publicând poezie de orientare realist-socialistă. Tălmăceşte în limba germană din versurile poeţilor români şi străini, pregătind pentru tipar o culegere substanţială din lirica lumii, mai ales din poeţi americani contemporani, dar şi din idiş, chineză şi rusă – *Weltstimmen*, apărută postum, în 1968. Întocmeşte două antologii pentru cititorul tânăr şi îngrijeşte două volume din creaţia lui Heinrich Heine. Pentru traducerile sale din poezia populară românească i s-a decernat Premiul de Stat (1954).

De cântecul popular românesc **M.-S.** se apropiase încă din perioada bucovineană a vieţii sale, publicând în versiune germană câteva grupaje de texte în „Czernowitzer Morgenblatt” şi, în urma unei reuşite acţiuni de „contrabandă literară” în Germania nazistă, chiar o „mică antologie” de folclor în revista müncheneză „Das Innere Reich”. Textele culegerii *Im Wandel der Zeiten* (1953) sunt reluate şi completate cu altele în antologia *Rumänische Volksdichtungen* (1954). Capitolul baladelor cuprinde piesele cele mai cunoscute (*Mioriţa, Toma Alimoş, Bujor* ş.a.), oferite în variante germane foarte preţuite, un admirator al acestora fiind Ion Barbu. **M.-S.** s-a încercat şi în transpunerea capodoperelor lui M. Eminescu, reuşind

versiuni comparabile cu cele ale lui Franyó Zoltán. A promovat cunoaşterea poeţilor români contemporani în rândurile cititorilor germani, mai ales prin revista „Rumänische Rundschau”, unde a publicat din lirica anilor ’50 şi ’60. Meritorii sunt şi tălmăcirile din Tudor Arghezi, din opera căruia a alcătuit antologii consistente, editate la Bucureşti şi la Viena. În afara unor tălmăciri din Eminescu şi Arghezi, precum şi din poezia populară românească, au mai apărut postum un volum bilingv al iconarului Teofil Lianu (Teofil Dumbrăveanu), poet distins în 1937 cu Premiul Societăţii Scriitorilor Români, şi o cuprinzătoare antologie, *Die Buche*, conţinând lirica poeţilor de origine evreiască din Bucovina, editată la München abia în 2009.

Antologii: *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus der Bukovina*, îngr. George Guţu, Peter Motzan și Stefan Sienerth, postfaţă George Guţu și Peter Motzan, München, 2009. **Traduceri:** *Im Wandel der Zeiten*, București, 1953; *Rumänische Volksdichtungen*, Bucureşti, 1954; Vladimir Colin, *Märchen*, Bucureşti, 1956, *Der kupferne Reiter*, Berlin, 1958; Mihai Beniuc, *Der Apfelbaum am Weg*, Berlin, 1957 (în colaborare), *Gedichte*, Bucureşti, 1958 (în colaborare), *Gedichte*, pref. Paul Georgescu, Bucureşti, 1965 (în colaborare), *Gedichte*, pref. Franz Theodor Csokor, Viena, 1965; Marcel Breslaşu, *Gedichte*, Bucureşti, 1958 (în colaborare); Ion Creangă, *Der Flachs und das Hemd*, Bucureşti, 1960; Tudor Arghezi, *Gedichte*, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1961, *Ausgewählte Gedichte*, pref. Mihai Ralea, Viena, 1961, *Gedichte*, Bucureşti, 1964; Maria Banuş, *Gedichte*, Bucureşti, 1967, *Schau, die Zypressen dort*, Bucureşti, 1986 (în colaborare); *Weltstimmen*, Bucureşti, 1968; *In einem einzigen Leben. Zeitgenössische rumänische Lyrik*, Cluj-Napoca, 1975 (în colaborare); *Lyrik aus Rumänien*, Leipzig, 1980 (în colaborare); Teofil Lianu Dumbrăveanu, *Curcubeu peste ţară – Regenbogen überm Land*, ed. bilingvă, îngr. şi postfaţă Mircea A. Diaconu, Iaşi, 2007.

Repere bibliografice: Heinz Stănescu, *Alfred Margul-Sperber*, VK, 1970, 8; A. Ga. [Anneli Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung*, în *Rumänisch–deutsche Interferenzen*, coordonator Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, *274–306*; Alfred Kittner, *Alfred Margul-Sperber*, în *Neue Deutsche Biographie*, XVI, Berlin, 1990, *171–172*; Gert Ungureanu, *Alfred Margul-Sperber*, în *Die rumäniendeutsche Literatur in den Jahren 1918–1944*, Bucureşti, 1992, *399–406*; *Lexikon deutschsprachiger Schriftsteller. 20. Jahrhundert*, Hildesheim–Zürich–New York, 1993, *498*; Horst Schuller Anger, *Der Übersetzer Alfred Margul-Sperber. Vermitteln als literarischer Selbstauftrag*, în *Germanistische Beiträge des Lehrstuhls für Germanistik*, Sibiu, 1993, *63–70*; Peter Motzan, *Alfred Margul-Sperber (1898–1967). Eine Porträtskizze*, în *Stundenwechsel. Neue Perspektiven zu Alfred Margul-Sperber, Rose Ausländer, Paul Celan, Immanuel Weissglas*, coordonatori Andrei Corbea-Hoisie, George Guţu și Martin A. Heinz, Bucureşti–Iaşi–Konstanz, 2002, *10–42*; Ioana Rostoş, *Alfred Margul-Sperber als Mitarbeiter am „Czernowitzer Morgenblatt”*, Suceava, 2006; Grete Tartler, *Poezia de limbă germană a evreilor din Bucovina*, RL, 2009, 27. ***J.W., G.Dn.***

MARIAN, Boris (pseudonim al lui Boris Mehr; 19.XI.1941, Soldatko Aleksandrovsk, Rusia), poet, publicist. Este fiul Mariei Mehr (n. Şerf), corectoare, şi al lui Iacob Mehr, ziarist. Familia, originară din Herţa, revenind în România în 1945, **M.** urmează la Bucureşti cursurile Liceului „N. Bălcescu” (1955–1959), apoi Facultatea de Chimie Industrială din cadrul Institutului Politehnic (1959–1961), continuându-le la Moscova (1961–1965). Lucrează mai întâi ca inginer, apoi în calitate de cercetător ştiinţific la Institutul Central de Cercetări Chimice din Bucureşti (1968–1978) și din nou ca inginer la Zalău și în București. Din 1997 este redactor la „Realitatea evreiască”. Debutează cu poezie, simultan, la „România literară” şi la „Luceafărul” (1968). Prima carte, *Numele profesorului*, îi apare în 1986. Mai colaborează la „Adevărul literar şi artistic”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Flacăra”, „Poesis”, „Poezia”, „Oglinda literară”, „Semnal” (Toronto), „Viața noastră”, „Ultima oră” (Tel Aviv) ş.a. Semnează şi Boris Marian Mehr sau B. Mehr. În 1985 i se acordă Premiul Cenaclului „Nichita Stănescu”.

Poezia lui **M.** cultivă un umor discret, reţinut, asociat acidităţii asumate, într-un stil direct, ca într-o radiografie a trăirilor. „Figura” centrală din plachetele sale este profesorul, mască auctorială ce dezvoltă aserţiuni filosofice. Poemele au o structură dialogică: se deschid cu maximele expuse de profesor, urmează interpretarea în registru parodic şi se încheie cu adevărurile expuse *ex cathedra* tot de profesor. Umorul vine din manevrarea ingenioasă a acestui scenariu care opune absolutul prozaismului cotidian: „Progresul este intrarea în absolut/ a valorilor morale, prin repetiţie, însă,/ valorile se înjumătăţesc”; „Profesorul tăia cu cuţitul bucata/ din farfurie, şervetul îi stătea strâmb,/ am vrut să i-l îndrept”. Genericul profesor are păreri despre toate stările lumii, vorbeşte despre război, plictis, banalitate, libertate. Dedublarea eului poetic este fertilă, reprezentând tocmai scrierea poeziei înseşi. Versurile din *Viaţă de profesor* (2002)

reflectă alte stări lăuntrice, într-un stil sec şi aducând în prim-plan actul scrierii: „Suntem legaţi de rădăcini,/ suntem fragili,/ alimentaţi de râuri, aer, soare,/ noi nu respingem mila, dar umili/ noi nu putem să fim,/ n-avem chemare” (*Poeţii*); „Poetul/ simte mirosul/ cernelii/ şi al abisului/ la marginea scrisului” (*Abis*). Îmbinând buna dispoziţie, manifestă îndeosebi sub forma ironiei, autoironiei sau a asociaţiei de rime cantabile, cu notaţia rece, amară, poemele se nutresc dintr-o imaginaţie livrescă. Versurile târzii sunt rodul unei dispoziții lirice diferite, cultivând acum mai ales stările lipsite de iluzii, tristețea vremelniciei, însingurarea și căutarea unor răspunsuri la interogațiile eterne. Ca publicist, legat cu preponderență de revista „Realitatea evreiască”, **M.** și-a adunat intervențiile în volumele *File de calendar profan* (2007) și *Bazar oriental* (I–II, 2009–2010), unde sunt mixate „tablete” despre oameni de origine evreiască (scriitori, artiști, filosofi, politicieni, oameni de afaceri ș.a.) de ieri și de azi, reflecții despre fascism, comunism, Holocaust, Gulag etc., amintiri, colaje de citate, versuri ș.a. –, mărturii ale unui spirit care trece prin „momente de tihnă intelectuală” sau prin „chinuitoare insomnii”, transpuse însă într-o manieră fără relief expresiv.

SCRIERI: *Numele profesorului*, Bucureşti, 1986; *Profesorul de fericire*, Bucureşti, 1989; *Vocea profesorului*, Bucureşti, 1993; *Evreii. Istorie, valori*, Bucureşti, 2000; *Viaţă de profesor*, Bucureşti, 2002; *Mers în pustiu sau Căutarea lui Dumnezeu*, Bucureşti, 2005; *Dicționar sentimental*, București, 2006; *Adesea, printre ore solitare*, București, 2007; *File de calendar profan*, pref. Tiberiu Avramescu, București, 2007; *A bis sau A șaptea poartă*, București, 2008; *154 sunete*, București, 2009; *Bazar oriental*, I–II, București, 2009–2010; *Infernul de toate zilele*, București, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, *Pedagogie lirică*, ST, 1990, 3; Aurel Pantea, *Apoftegma și învățăcelul*, VTRA, 1990, 8; Mihaela Ursa, *„Vocea profesorului”*, ST, 1994, 1–2; Ţicu Goldstein, *Valori iudaice*, „Realitatea evreiască”, 2000, 119; Aura Christi, *Ex libris*, CNT, 2000, 47; H. Zalis, *Semn de carte*, CNT, 2002, 36; Horia Gârbea, [*Boris Marian*], LCF, 2009, 29–30, 45–46, 2010, 50; Alex. Ștefănescu, *Tragism direct*, RL, 2010, 2. ***M.Dr.***

MARIAN, Eugen B. (21.VI.1921, Bucureşti – 17.I.2012, Bucureşti), traducător, prozator. Este fiul Charlottei (n. Löbel) şi al lui Barbu Marian (1876–1942), ziarist la „Universul“*;* este fratele lui Paul B. Marian. Urmează la Bucureşti Liceul „Matei Basarab“ (1931– 1939), după absolvirea căruia se înscrie la Facultatea de Drept, luându-şi licenţa în 1947. Lucrează ca ziarist la „Timpul“ şi „Rampa“ , apoi ca redactor la secţia de scenarii a Studioului Cinematografic „Al. Sahia“ şi la secţia de limbă spaniolă a Redacţiei emisiunilor pentru străinătate a Radiodifuziunii (1954–1989). Debutează în „Tribuna poporului” (1944). După câteva traduceri realizate în colaborare cu Paul B. Marian, publică singur traducerea romanului *Serenada* de James Cain (1945). Colaborează cu povestiri, schiţe umoristice, recenzii, interviuri, traduceri la „Contemporanul“, „Flacăra“, „La Roumanie d’aujourd’hui“, „Tribuna României“, „Cinema“, „Luceafărul”, „România literară“, „Licurici“, „Urzica“ ş.a.

Multe cărţi ale lui **M.** sunt repovestiri ale unor poveşti, basme, legende, mituri, snoave aparţinând unor zone lingvistice şi culturale dintre cele mai diverse. Astfel, în *Basmele isteţilor* (1957) şi în *Legendele munţilor* (1980) sunt reunite, după criteriul tematic, atât poveşti româneşti, cât şi din Hawaii, Madagascar, Auvergne (Franţa), Cornwall (Marea Britanie), insulele Celebes, Birmania, China, India, Serbia, Japonia etc. **M.** a recurs la culegeri de folclor editate în diferite limbi, dar nu a dat simple traduceri, ci a repovestit expresiv, într-o formă accesibilă, menită să fie familiară publicului căruia i s-a adresat, motivele şi temele folclorice selectate. Este şi autorul unor piese de teatru – *Sperietoarea veselă* (1947), *Sfânta Jane* (1949) – reprezentate, dar needitate în volum. A scris şi câteva scenarii de film documentar: *Centenarul Teatrului Naţional „I.L. Caragiale“* (1952), *Bogăţii ascunse* (1953), *Cantemiriştii* (1958). Împreună cu Paul B. Marian a îngrijit o ediţie revizuită şi amplificată a dicţionarului *Citate şi locuţiuni străine* al tatălui lor, Barbu Marian. După modelul acestuia, realizează – prin selecţie şi traduceri – o culegere de citate şi maxime, intitulată *Trei secole de paradox* (1983). A făcut numeroase transpuneri, unele de bună calitate, din operele unor scriitori importanţi din literaturile engleză, americană, spaniolă şi a realizat scenarii şi dramatizări pentru teatrul radiofonic prin adaptarea unor scrieri de García Lorca, Buero Vallejo, Ben Jonson, Marivaux, Bernard Shaw, Dickens, Conan Doyle ş.a. Cărţile pentru cei mici – *Păţania piţigoiului* (1954), *Corabia tainelor* (1963) ş.a. – se adaugă unei susţinute activităţi publicistice.

SCRIERI: *Păţania piţigoiului*, Bucureşti, 1954; *Basmele isteţilor*, Bucureşti, 1957; *Zidul nepieritor al lui Ticatlún*, Bucureşti, 1962; *Corabia tainelor*, Bucureşti,

1963; *Mocasinii fermecaţi*, Bucureşti, 1968; *Legendele munţilor*, Bucureşti, 1980. **Traduceri:** Hans Fallada, *Banii nu fac nici două parale*, Bucureşti, 1942 (în colaborare cu Paul B. Marian); John Steinbeck, *Tortilla*, Bucureşti, 1945 (în colaborare cu Paul B. Marian); Lewis Carroll, *Alice în ţara minunilor*, Bucureşti, 1946; Graham Greene, *Destine încrucişate*, Bucureşti, 1946; James Hilton, *Nu suntem singuri*, Bucureşti, 1946; Erskine Caldwell, *Pământ tragic*, Bucureşti, 1948 (în colaborare cu Vintilă Russu-Şirianu); Mark Twain, *Opere*, II–IV, Bucureşti, 1954–1958 (în colaborare cu Petre Solomon şi Petru Comarnescu); Charles Lamb, Mary Lamb, *Povestiri după piesele lui Shakespeare*, Bucureşti, 1956; H. M. Stanley, *Călătorie prin Africa*, Bucureşti, 1960, *În căutarea lui Livingstone*, I–II, Bucureşti, 1982; Samuel Butler, *Erewhon. Întoarcerea în Erewhon*, I–II, Bucureşti, 1968; Albert Camus, *Starea de asediu*, Bucureşti, 1969 (în colaborare cu V. Bercescu); P.B. Rubens, *Pictor şi diplomat (Scrisori)*, Bucureşti, 1970; Federico García Lorca, *Doña Rosita*, Bucureşti, 1971; Antonio Buero Vallejo, *Somnul raţiunii*, Bucureşti, 1971; Katherine Anne Porter, *Corabia nebunilor*, Bucureşti, 1975; George Eliot, *Middlemarch*, I–IV, pref. trad., Bucureşti, 1977; Jerome K. Jerome, *Vacanţă cu copiii mei*, Bucureşti, 1981; *Trei secole de paradox*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: *Bloc-Notes*, „Fapta“, 1947, 788; Radu Naumescu, *„Sfânta Jane“*, „Drum drept“, 1949, 777; Şerban Cioculescu, *Paradoxul*, RL, 1986, 6; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *82–83*. ***N.Br.***

MARIAN, Liviu (25.V.1883, Siret – 25.XI.1942, Craiova), prozator, istoric literar, publicist. Este fiul Leontinei (n. Piotrovschi) şi al folcloristului Simion Florea Marian. Urmează la Suceava Liceul Greco-Ortodox şi la Cernăuţi, între 1901 şi 1905, Facultatea de Litere şi Filosofie. Student fiind, se numără printre întemeietorii gazetei „Junimea literară”, în care publică proză, versuri, traduceri, diverse articole şi comentarii îndeobşte pe teme literare, iscălind şi cu pseudonimele Lili şi Titus Livius. După absolvirea facultăţii predă la Gimnaziul Superior Greco-Oriental din Suceava până în 1913. Între timp colaborează la „Gazeta Bucovinei”, „Ramuri”, „Cosinzeana” şi „Luceafărul”, tipăreşte broşura *Simeon Florea Marian* (1910) şi volumele de proză *Suflete stinghere* (1910) şi *Printre stropi* (1912). În preajma Primului Război Mondial va fi trecut în România, căci în 1917 se găseşte în Basarabia, implicându-se în organizarea învăţământului în limba română. Deputat de Cahul din 1920, între 1922 şi 1939 este profesor şi director al Liceului „B.P. Hasdeu” din Chişinău. În 1926 concurează la un post de profesor universitar, susţinându-şi în prealabil doctoratul, cu lucrarea *Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti din veacul al XIX-lea*, însă îi va fi preferat Ştefan Ciobanu. Desfăşoară o bogată activitate publicistică în „Glasul moldovenesc”, „Răsăritul”, „Curentul nou”, „Sburătorul”, „Adevărul literar şi artistic”, „Deşteptarea”, „Renaşterea Moldovei” (1920–1921; e director împreună cu Nicolae Dumbrăveanu), „Floarea soarelui”, „Viaţa Basarabiei” ş.a. Întocmeşte, împreună cu Nicolae Dunăreanu, antologia *Prozatorii noştri* (I–II, 1921), tradusă şi în ruseşte, şi dă la iveală, sub formă de extrase şi broşuri, mai multe studii: *Proza noastră estetică* (1921), *B.P. Hasdeu şi Rusia* (1925), *Civilizaţie şi poezie* (1927), *B.P. Hasdeu şi M. Eminescu* (1927), *Bogdan Petriceicu Hasdeu* (1928), *I. Creangă* (1930), *Alexandru Hasdeu şi Academia Română* (1932), *Activitatea publicistică a lui B.P. Hasdeu* (1932).

„Sufletele stinghere” din nuvelele şi schiţele adunate în cartea de debut a lui **M.** se disting întrucâtva de inadaptabilii din proza sămănătoristă, în parte şi datorită unei influenţe venite dinspre scriitori germani şi ruşi. Personajele nu au însă un relief pregnant, prozatorului lipsindu-i atât puterea imaginativă, cât şi acuitatea observaţiei. Cu totul rar câte o notaţie relevă ceva din polimorful mediu bucovinean. Lirismul, prezent aici, devine preponderent în *Printre stropi*, volum ce adună un fel de poeme în proză în registru minor. Câteva poezii, publicate târziu, vădesc o bună stăpânire a versului, pe o tematică insuficient personalizată. Destul de bogata publicistică literară face loc cu timpul unor studii mai aplicate, vizându-l îndeosebi pe B.P. Hasdeu. În *Contribuţiuni la istoria literaturii române în veacul al XIX-lea* (1927) sunt incluse şi alte cercetări, cum ar fi cele privind istoria presei româneşti, literatura comparată (*Puşkin în româneşte*), sociologia literară (*Ideea proprietăţii literare la scriitorii noştri*).

SCRIERI: *Simeon Florea Marian*, Bucureşti, 1910; *Suflete stinghere*, Bucureşti, 1910; *Printre stropi*, Suceava, 1912; *Coloniştii nemţi din Basarabia*, Bucureşti, 1920; *Proza noastră estetică*, Chişinău, 1921; *B.P. Hasdeu şi Rusia*, Chişinău, 1925; *Civilizaţie şi poezie*, Bucureşti, 1927; *B.P. Hasdeu şi M. Eminescu*, Chişinău, 1927; *Activitatea mea publicistică. 1908–1927*, Chişinău, 1927; *Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti din veacul al XIX-lea*, Chişinău, 1927; *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Bucureşti, 1928; *I. Creangă*, Chişinău, 1930; *Alexandru Hasdeu şi*

Academia Română, Bucureşti, 1932; *Activitatea publicistică a lui B.P. Hasdeu*, Chişinău, 1932. **Antologii:** *Prozatorii noştri*, I–II, Chişinău, 1921 (în colaborare cu Nicolae Dunăreanu).

Repere bibliografice: Loghin, *Ist. lit. Bucov., 225*; Predescu, *Encicl., 525–526*; [*Liviu Marian*], „Revista Bucovinei”, 1943, 1 (grupaj special); Eugen Dimitriu, Petru Froicu, *Liviu Marian. 1883–1942*, „Buletinul Societăţii de Ştiinţe Filologice”, 1983, Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română, Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000,* Cernăuți, 2000, *197–200*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *25–26*. ***V.D.***

MARIAN, Maria (24.III.1930, Câmpulung), prozatoare. Este fiica Elisabetei (n. Solomon) şi a lui Iosif Marian, mecanic. Urmează liceul la Ploieşti şi Facultatea de Economia Muncii din cadrul Institutului de Ştiinţe Economice din Bucureşti (1949–1953). După absolvire ocupă funcții didactice până la treapta de conferențiar, activând succesiv în Catedra de ştiinţe sociale a Şcolii Superioare de Partid, la Facultatea de Medicină și Farmacie şi la cea de Construcţii din Bucureşti. Pentru că fiul său părăsise ţara, este obligată să renunţe la postul de cadru didactic şi să lucreze ca bibliotecară (1981–1985), precum şi ca funcţionară, ziaristă şi artist plastic. În 1992 înfiinţează Editura Universal Dalsi. A colaborat la „România literară”, „Contemporanul”, „Apostrof”, „Memoria” ș.a. Proza i-a fost tradusă în sârbă, cehă, germană, franceză, engleză.

M. debutează editorial târziu, cu *Lasă asta!* (1982), carte de povestiri scurte, cu narator obiectivat, verva, ca şi ironia benignă vizând personaje şi situaţii din viaţa cotidiană, dar întorcându-se şi asupra autoarei înseşi. Date personale şi fantezii trec într-o scriitură fără ornamente, care înregistrează traiul unei familii obişnuite, aşa cum arată în faţa neamurilor (din casă şi de aiurea), toţi şi toate găsind înţelegerea ironică şi bonomă a unei naratoare cu o privire acută, intuitivă. *Eu şi tata facem sport* (1986) continuă poveştile de familie în aceeaşi tonalitate, autoarea realizând un fel de fotografii-instantanee, conturate cu ironie simpatică şi tehnici fără pretenţii. Un jurnal, pe care **M.** îl ţine încă de la vârsta de doisprezece ani, îi oferă materia ce va fi prelucrată imaginativ în cărţile sale. Dacă umorul sec al primelor proze reprezenta reacţia unei priviri lucide la cenuşiul lumii, volumul intitulat sugestiv *Schiţe de roman* (1989) îşi schimbă tonul, adaptându-l fiecărei situaţii şi lăsând să pătrundă noi personaje, fiecare cu o istorie distinctă. Funcţionează în continuare autoironia şi ironia bine cumpănite, îşi fac simţite prezenţa şi comprehensiunea, şi compasiunea faţă de oameni în vremuri de restrişte. *Regina încurcăturilor* (1993) reia texte mai vechi, dar abordează teme sau situaţii mai noi, integrate în aceeaşi viziune ironic-înţelegătoare. *Optimiştii înfrânţi* (1994), o povestire-jurnal, marchează o schimbare de ton: balansul ironie–grotesc este echilibrat de simplitatea uneori extremă cu care naratoarea se înfăţişează pe sine într-o lume aflată în schimbare şi degradare. Este confesiunea unei femei care a traversat în același secol trei epoci istorice (de la încă binele din ’44 până la bulversarea postdecembristă), vorbind despre câte a trăit în tonuri umoristice, dar şi grave, uneori cu o sinceritate de spovedanie. Cohorte de activişti (**M.** însăşi a aparţinut câtva timp acestei tagme) alcătuiesc o societate de carierişti, demagogi, grandomani, pe care personajul narator/autor îi priveşte acum cu un umor critic alternând cu expresia unor reflexe retractile şi frustrări generatoare de regrete. Alte două volume completează trilogia confesivă, tonul rămânând același, grav şi simplu. „Concepută ca o rememorare post-mortem a propriei vieţi” (Alex. Ştefănescu), *Scrisoare din eternitate* (1998) are tot naturaleţe şi putere de înţelegere, într-o consemnare laconică. O reuşită o reprezintă romanul-cronică de familie *Fetele lui Solomon* (1999), mixaj de monografie a unei comunităţi rurale din Muscel, ai cărei reprezentanţi de seamă, familia Solomon, se înalţă şi decad odată cu prăbuşirea civilizaţiei rurale sub comunism, şi de frescă istorico-sentimentală. Apar aici personaje izbutite, influențate poate de diverse modele (Slavici, Rebreanu, Preda), lăsate să evolueze în simplitatea lor complexă: Solomon, Viniţa, femeia care nu şi-a iubit soţul niciodată şi care își revarsă întreaga dragoste asupra copiilor, murind în cele din urmă, ca şi bărbatul ei, înfrântă, neîmplinită; copiii lor ajung să fie covârşiţi de reacţii sufleteşti ce îi surprind pe părinţi. Luciditatea observaţiei urmăreşte personajele în relaţiile lor de fiecare zi, descrise într-o frazare cadenţată, de o oarecare solemnitate. Prozele din *Arlechinul* (2006), mici poveşti de viaţă vag melodramatice, se concentrează prioritar asupra dilemelor morale ale personajelor, același tipar al invenției narative afându-se în romanul *Adulterul* (2012). **M.** a scris, de asemenea, încă două cărți de amintiri (*Cum a fost posibil*, 2006, *Shiky*, 2011), schiţe umoristice

(*Vând loc de veci!*, 2010) ș.a. A mai îngrijit în 2005 o culegere intitulată *Totuși n-au fost singuri. Solidaritatea intelectualității române și evreiești în anii 1900–1940*.

SCRIERI: *Lasă asta!*, Bucureşti, 1982; *Eu şi tata facem sport*, Bucureşti, 1986; *Schiţe de roman*, Bucureşti, 1989; *Regina încurcăturilor*, Bucureşti, 1993; *Optimiştii înfrânţi*, postfaţă George Pruteanu, Bucureşti, 1994; *Scrisoare din eternitate*, pref. Domnița Ștefănescu, Bucureşti, 1998; *Fetele lui Solomon*, Bucureşti, 1999; *Cu familia la circ*, Bucureşti, 1999; *Castelul englezesc*, Bucureşti, 2000; *Ouăle şi bibliografia*, Bucureşti, 2002; *Cum a fost posibil?*, pref. Domnița Ștefănescu, București, 2006; *Arlechinul*, Bucureşti, 2006; *Vând loc de veci!*, Bucureşti, 2010; *Shiky*, București, 2011; *Adulterul*, București, 2012.

Repere bibliografice: Dumitru Dinulescu, *Cartea vieţii de fiecare zi*, RL, 1982, 35; Răzvan Bărbulescu, *Un Jerome K. Jerome feminin*, FLC, 1982, 36; Gabriela Eftimie, *Jumătatea plină a… destinului*, „Azi", 1993, 48; Alex. Ştefănescu, [*Maria Marian*], RL, 1993, 28, 1998, 48, 2000, 21; Lorena Păvălan, [*Maria Marian*], CNP, 1997, 6, „Meridianul românesc", 1998, 2; Elena-Esther Tacciu, *„Optimiştii înfrânţi"*, „Minimum", 1998, 6; Mariana Şora, *Americile după Columb…*, ALA, 2000, 520; H. Zalis, *La rampă, familia țărănească*, CNT, 2003, 3; Petraș, *Cărțile*, *111–112*, *312–314*; Eugenia Țarălungă, *„Cum a fost posibil?"*, VR, 2007, 1–2; Tiberiu Stamate, *O reverie*, RL, 2007, 27; Popa, *Ist. lit.*, II, *932*. ***E.M.***

MARIAN, Paul B. (3.V.1906, Bucureşti – 8.II.1997, Bucureşti), traducător, publicist. Este fiul Charlottei (n. Löbel) şi al lui Barbu Marian, ziarist; Eugen B. Marian este fratele său. La Bucureşti urmează Liceul „Gh. Lazăr" (1917–1925) şi va absolvi Facultatea de Drept. Debutează la „Universul" (1925) şi scrie la „Bilete de papagal". A fost unul dintre primii cronicari cinematografici cu rubrică permanentă, ţinută în revista „Cinema", şi a înfiinţat în 1932 revista „Ecranul". Este prezent după 1950 în „Gazeta literară", „Viaţa românească", „Amfiteatru", „Colocvii", „România literară", „Cronica", „Ateneu", „Tomis", „Lumea", „Magazin istoric" ş.a. Între 1934 şi 1944 a folosit pseudonimul Ion Albotă; a mai semnat Const. Apostol sau Pavel Mureşanu.

Traducător talentat şi harnic, cultivat, poliglot, **M.** a dat numeroase transpuneri din literaturile franceză, engleză şi germană. Selectează îndeosebi romane, dar şi piese de teatru, cărţi de istorie, reportaje, memorialistică, ştiinţă popularizată, relatări de călătorie etc., unele aparţinând unor autori iluştri (Charlotte Brontë, André Maurois, Antoine de Saint-Exupéry, Max Frisch, William Saroyan, Louis Bromfield, Upton Sinclair, H. Troyat, Maurice Druon, Marguerite Duras ş.a.). A scris şi câteva cărţi pentru copii. Împreună cu fratele său Eugen B. Marian a îngrijit în 1973 o ediţie revizuită şi augmentată a dicţionarului *Citate şi locuţiuni străine* al tatălui lor, Barbu Marian.

SCRIERI: *Toto premiant*, Bucureşti, 1934; *S-a născut un copil*, Bucureşti, 1941; *Cristofor Columb*, Bucureşti, 1942. **Traduceri:** E.R. Burroughs, *Tarzan*, Bucureşti, 1941; Daphne du Maurier, *Rebecca*, Bucureşti, 1941, *Verişoara mea, Rachel*, Bucureşti, 1974; Upton Sinclair, *Metropole*, Bucureşti, 1941, *În căutarea adevărului*, Bucureşti, 1945; Hans Fallada, *Banii nu fac nici două parale*, Bucureşti, 1942 (în colaborare cu Eugen B. Marian); John Steinbeck, *Tortilla*, Bucureşti, 1945 (în colaborare cu Eugen B. Marian); Antoine de Saint-Exupéry, *Pilot de război*, Bucureşti, [1946]; André Maurois, *Jurnal din Statele Unite*, Bucureşti, 1946; Charlotte Brontë, *Jane Eyre*, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Dumitru Mazilu); J.B. Priestley, *Ziua mamei*, Bucureşti, 1965; Max Frisch, *Biedermann şi incendiatorii*, Bucureşti, 1966; Karel Čapek, *Boala albă*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Tanţi Economu), *Mama*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Tudor Muşatescu); Gerhart Hauptmann, *Ţesătorii*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Isaiia Răcăciuni), *Oameni singuratici*, Bucureşti, 1967; Oliver Goldsmith, *Vicarul din Wakefield*, pref. Virgil Nemoianu, Bucureşti, 1967; William Saroyan, *Stridia şi perla*, Bucureşti, 1967; Henri Troyat, *Viaţa lui Tolstoi*, I–III, pref. Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1973; Toulouse-Lautrec, *Scrisori*, Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Emil Manu, *Paul B. Marian*, LCF, 1968, 19; Al. Raicu, *La masa de lucru,* RL, 1986, 17; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *84–86;* Iulia Deleanu, *Cu sufletul deschis*, Bucureşti, 2000, *122–125, 267*; Tehila Ofer, *Omul de cultură Paul B. Marian*, „Realitatea evreiască", 2006, 252–253. ***N.Br.***

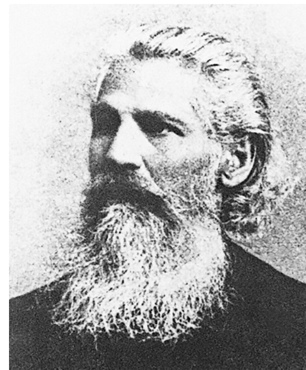
MARIAN, Rodica (1.VI.1944, Beiuş), poeticiană, poetă. Este fiica Anei (n. Abrudan) şi a lui Dumitru Marian, funcţionar. A absolvit Facultatea de Filologie din Cluj (1967), fiind apoi redactor la Radio Turda, secretar ştiinţific la Institutul de Perfecţionare a Cadrelor Didactice din Cluj, timp în care semnează articole, cronici literare şi teatrale, mai ales cu pseudonimul Draga Milian, în ziare şi reviste clujene. Din 1973 este redactor şi revizor la *Dicţionarul limbii române*, în cadrul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca, iar mai târziu cercetător ştiinţific. Este doctor în filologie (1998) cu o teză despre reinterpretarea poemului eminescian *Luceafărul.* Are contribuţii ştiinţifice în domeniile semanticii, stilisticii, poeticii şi semioticii, publicate în reviste

ştiinţifice (inclusiv străine) şi literare (unele semnate Rodica Popescu), precum şi în volume colective. Colaborează cu poezie la „Tribuna", „Steaua", „Familia", „Orizont" ş.a. Ca poetă, debutează editorial în volumul colectiv *Alfa '87*. A fost distinsă cu Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu" al Academiei Române (1996), Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (1999, 2011), Diploma Meritul Academic oferită de Academia Română (2010) ş.a.

Conceptul de text poetic integral, aplicat exegezei poemului *Luceafărul* de M. Eminescu în volumul *Lumile „Luceafărului"* (1999), urmăreşte configurarea procesului poetic luând în considerare şi variantele. Lucrarea propune o analiză semantică sui-generis prin teoria lumilor posibile; astfel, opoziţia Luceafăr–Hyperion configurează două lumi textuale ale omului, în care fiecare ipostază a eroului se încadrează armonic. În anul următor **M.** va publica în colaborare şi *Dicţionarul „Luceafărului" eminescian* (2000), însoţit de comentarii poetico-analitice asupra fondului lexical şi ideatic. Metoda este aplicată şi în *Luna şi sunetul cornului. Metafore obsedante la Eminescu* (2003). Alcătuirea corpusului de lucru este acum mult mai dificilă din cauza faptului că motivele „obsedante" alese apar în întreaga creaţie poetică eminesciană. *Identitate şi alteritate. Eminescu şi Blaga* (2005) indică deschiderea unor orizonturi noi în studiile sale de poetică, prin aprofundarea ideii de specificitate spirituală. Debutul poetic târziu, cel puţin sub aspect editorial, cu volumul *Chipul și asemănarea* (2011), denotă o sensibilitate marcată de simboluri recesive, fără spontaneităţi evidente, apărată de morga unei verbalizări expansive.

SCRIERI: *Lumile „Luceafărului"*, Cluj-Napoca, 1999; *Mihai Eminescu, „Luceafărul" – text poetic integral*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicţionarul „Luceafărului" eminescian* (în colaborare cu Felicia Şerban), Cluj, 2000; ed. Bucureşti, 2007; S*ubterane şi clopote*, pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2001; *Luna şi sunetul cornului. Metafore obsedante la Eminescu*, Piteşti, 2003; *Hermeneutica sensului. Eminescu şi Blaga*, Cluj-Napoca, 2003; *Identitate şi alteritate. Eminescu şi Blaga*, Bucureşti, 2005; *Chipul şi asemănarea*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediţii:** Augustin Pop, *Telejurnalul de Cluj*, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Mircea Borcilă, [*Rodica Marian*], DR, 1998–1999, 3–4, TR, 1999, 37–52; Mariana Neţ, [*Rodica Marian*], LL, 2000, 1–2, JL, 2001, 5–10; Carmen Vlad, *Textul poetic şi „monadele magice"*, ST, 2001, 12; Cristina Florescu, *Un „infern" exegetic*, TP, 2002, 10; Ion Mureşan, *Eminescu şi computerul*, TR, 2003, 9; Petraş, *Cărţile, 111–112, 312–315*; Elena Faur, *„Identitate şi alteritate. Eminescu şi Blaga"*, DR, 2006–2007; Flavia Teoc, *Semne într-o carte*, ST, 2011, 4; Constantin Cubleşan, *Eminescologi clujeni*, Cluj-Napoca, 2011, *157–171*; Ion Pop, *Între chip şi asemănare*, TR, 2012, 226; Irina Petraş, *Rodica Marian sau Chipul şi asemănările*, APF, 2012, 3. ***I.I.***

MARIAN, Simion Florea (1.IX.1847, Ilişeşti, j. Suceava – 11.IV.1907, Suceava), folclorist, etnolog.

Este fiul Ruxandrei (n. Stanovici) şi al lui Grigore Marian Flore, ţăran. Învaţă în satul natal, apoi la „şcoala populară" din Suceava şi la gimnaziul din acelaşi oraş (1859–1869). Ultimele clase le urmează la Năsăud şi la Beiuş, unde îşi trece şi bacalaureatul (1871). Între timp străbătuse meleagurile transilvane cu dorinţa, neîmplinită, de a-l întâlni pe Avram Iancu. În această călătorie a adunat un apreciabil număr de cântece populare în care sunt glorificate faptele tribunului ardelean. Debutul lui **M.** are loc în revista „Familia", care îi publică în câteva numere din 1866 şi 1867 culegerea de folclor *O nuntă în Ilişeşti*. Tot în această perioadă adună doine şi balade – o parte apar în „Familia" din 1868 – ce vor alcătui volumul *Poezii poporale din Bucovina. Balade române culese şi corese* (1869). După absolvirea studiilor secundare se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, pe care o termină în 1875. După un an este hirotonit, slujind pe rând în Poiana Stampei (judeţul Suceava) şi în Voloca-Siret, de unde strânge un bogat material folcloric şi etnografic. În 1877 este numit preot în oraşul Siret, unde va ajunge peste doi ani profesor de religie la „şcoala populară", precum şi la şcoala reală inferioară, la care va preda şi limba română. În 1881, când este primit în Academia Română, avea proiecte impresionante. Cu ajutorul material al Academiei, el a reuşit să le împlinească în mare măsură. Cea mai bogată activitate o desfăşoară la Suceava, unde se stabileşte în 1883, mai întâi ca învăţător, iar începând din 1894 ca profesor definitiv la gimnaziu. Aici a fost o prezenţă în cadrul mai multor societăţi ştiinţifice, literare şi didactice şi

a făcut să apară, între 1886 şi 1891, „Revista politică". S-a interesat şi de alte laturi ale vieţii culturale, lăsând o serie de lucrări cu caracter istoric şi câteva privind literatura veche. A scris şi poezii, facile, realizate după modele folclorice, de care se îndepărtează foarte puţin, a prelucrat snoave populare şi a încercat, sub înrâurirea lui Ion Creangă, genul amintirilor.

În activitatea folcloristică a lui **M.** se disting trei etape. La început, în perioada studiilor gimnaziale, este puternic influenţat de exemplul lui V. Alecsandri. El culege la întâmplare, manifestă preferinţe pentru doine şi balade, prelucrează textele culese şi creează balade în manieră folclorică. Colecţia din 1869 reţine doar prin câteva piese a căror autenticitate nu este îndoielnică. Apropierea de cercul folcloristic al lui B. P. Hasdeu delimitează începutul celei de-a doua etape, care ţine din ultima clasă de liceu până în anul 1882, când se pregătea să plece la Suceava. Este perioada în care renunţă la intervenţia în textele culese şi îşi lărgeşte simţitor sfera investigaţiilor, interesându-se de cultura populară în totalitatea ei. Sub raport geografic, culegerile sale nu depăşesc încă aria regională. Publică acum balade, snoave şi legende (în „Columna lui Traian"), plugusoare şi colinde (în „Foaia Societăţii Românismul"), doine, hore, anecdote şi păcăliturі din Bucovina (în „Convorbiri literare"), datini şi credinţe (în „Albina Carpaţilor"), cântece epice (în „Aurora română"), descântece şi vrăji (în „Traian"), proverbe, zicători şi cimilituri (în „Cărţile săteanului român"), mitologie populară (în „Amicul familiei") ş.a. Credincios principiilor trasate de B. P. Hasdeu, scoate colecţia *Poezii poporale române* (I–II, 1873–1875), care marchează un moment important în evoluţia ideilor sale folcloristice. În prefaţă precizează că a adunat aceste creaţii aşa cum le-a auzit şi că le-a publicat în forma lor originală. Cele două volume de balade şi doine, în care pe alocuri se mai simte intervenţia culegătorului, cuprind piese de o incontestabilă ţinută artistică. Notele explicative ce însoţesc unele texte, indicarea localităţilor de unde au fost culese şi notarea, câteodată, a numelui informatorilor, precum şi glosarul dialectal conferă caracter ştiinţific acestei colecţii, care ocupă un loc însemnat în istoria folcloristicii româneşti. O contribuţie notabilă o aduce şi culegerea *Tradiţii poporane române din Bucovina* (1895). Legendele, publicate într-o broşură apărută la Sibiu (*Tradiţiuni poporale române*, 1878), reluate parţial în volumul din 1895, atrag atenţia prin forma lor autentic populară, relevând o valoare artistică şi documentară deosebită. După venirea la Suceava **M.** încearcă să surprindă în studiile lui principalele trăsături ale creaţiei populare româneşti, înscriindu-şi numele printre deschizătorii de drumuri în acest domeniu. Pentru cunoaşterea realităţii folclorice din celelalte provincii locuite de români, a iniţiat şi întreţinut o intensă corespondenţă cu un mare număr de învăţători, preoţi, precum şi cu V. Alecsandri, Petre Ispirescu, Ion Pop-Reteganul, At. M. Marienescu, Teodor Bălăşel ş.a., de la care a primit un sprijin substanţial. De asemenea, folosind metoda indirectă de cercetare, a difuzat şi două chestionare (apeluri) prin revistele ardelene „Familia", „Amicul familiei", „Şezătoarea", „Tribuna", „Luminătoriul" ş.a. În această ultimă etapă a activităţii sale tinde – și în bună parte reuşeşte – să întocmească lucrări care să cuprindă aspecte esenţiale ale culturii populare de pe întreg spaţiul dacoromân. Se ocupă, aproape exclusiv, de punerea în ordine şi redactarea imensului material etnofolcloric adunat de-a lungul a peste două decenii. Ies acum de sub tipar *Ornitologia poporană română* (I–II, 1883; Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române) şi *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor* (1903), ca şi colecţiile *Descântece poporane române* (1886) şi *Vrăji, farmece şi desfaceri* (1893). Tot acum folcloristul dă la iveală culegerile *Satire poporane române* (1893) şi *Poezii poporale despre Avram Iancu* (1900), ilustrative pentru sfera largă a preocupărilor sale. Reuşite remarcabile înregistrează **M.** mai ales în domeniul etnologiei. El are meritul de a fi studiat fenomenul etnografic într-o firească interdependenţă cu folclorul şi arta populară. Scrierile consacrate sărbătorilor calendaristice (*Sărbătorile la români*, I–III, 1898–1901) şi o monumentală trilogie asupra obiceiurilor din ciclul familial – *Nunta la români* (1890), *Naşterea la români* (1892), *Înmormântarea la români* (1892) – sunt contribuţii ştiinţifice fundamentale. Reeditate după un secol, dar și mai târziu, aceste studii îşi dovedesc actualitatea. Proza populară pe care **M.** a adunat-o a făcut obiectul lucrării *Legendele Maicii Domnului* (1904), precum şi al colecţiilor postume *Legendele ciocârliei* şi *Legendele rândunicii* (1923), *Basme din Ţara de Sus* (1975), *Basme populare româneşti* (I–IV, 1986–1998) ş.a. Tot postum a apărut şi volumul *Hore şi chiuituri din Bucovina* (1911). Lucrările *Botanică românească* şi *Mitologie românească* au fost editate abia în 2000.

Au mai fost lăsate în manuscris doine şi balade din Bucovina şi Ardeal, cântece ostăşeşti, obiceiuri din ciclul familial (*Juneţea la români*), datini legate de sărbători, colinde, snoave, cimilituri ş.a. Bun cunoscător al creaţiei populare româneşti, **M.** a realizat o operă de referinţă, neegalată încă în literatura românească de specialitate.

Marian este autorul unei impresionante opere folclorice şi etnografice, în care cultura populară este cercetată – monografic, analitic-descriptiv şi morfologic – pentru prima dată în aproape toate compartimentele ei: poezie lirică, descântece, colinde, vrăji, cimilituri, proverbe, snoave, legende istorice, datini, credinţe, mitologie, moravuri, cromatică, zoologie, botanică. Prin exemplul său, el pune bazele cercetării ştiinţifice a folclorului şi stimulează culegerea amplă a creaţiilor poporului, contribuţie pentru care este considerat de B.P. Hasdeu, în 1881, „singurul etnograf român [...], *dar un etnograf în adevăratul sens al cuvântului".*

IORDAN DATCU

SCRIERI: *Chromatica poporului român*, Bucureşti, 1882; ed. îngr. și pref. Petre Florea, București, 2002; *Ornitologia poporană română*, I–II, Cernăuţi, 1883; *Tolpa şi Ştefan Vodă*, Braşov, 1886; *Biserica din Părhăuţi în Bucovina*, Bucureşti, 1887; *Nunta la români*, Bucureşti, 1890; ed. îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 2000; *Naşterea la români*, Bucureşti, 1892; ed. îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 2000; *Înmormântarea la români*, Bucureşti, 1892; ed. îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 2000; *Paserile noastre şi legendele lor,* Bucureşti, 1895; *Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, Bucureşti, 1895; *Sărbătorile la români*, I–III, Bucureşti, 1898–1901; ed. I–II, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1994; *Portretul lui Miron Costin, mare logofăt şi cronicar al Moldovei*, Bucureşti, 1900; *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor*, Bucureşti, 1903; *Legendele Maicii Domnului*, Bucureşti, 1904; ed. îngr. Ileana Benga şi Bogdan Neagotă, Cluj-Napoca, 2003; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. şi introd. Maria Luiza Ungureanu, Bucureşti, 1970, *passim*; *Nuvele şi amintiri*, îngr. și pref. Paul Leu, Suceava, 1994; *Trilogia vieţii*, I–III, îngr. Teofil Teaha, Ioan Şerb şi Ioan Ilişiu, Bucureşti, 1995; *Botanică românească*, îngr. și pref. Antoaneta Olteanu, Bucureşti, 2000; *Mitologie românească*, îngr. și pref. Antoaneta Olteanu, Bucureşti, 2000; *Trilogia vieţii*, I–III, îngr. și introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 2000; *Istoria literaturii române din Bucovina*, îngr. și pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2007; *Botanică poporană română*, I–III, îngr. Aura Brădățan, pref. Ioan Opriș, Dumitru Murariu, Suceava, 2008–2010. **Culegeri:** *Poezii poporale din Bucovina. Balade române culese şi corese*, Botoşani, 1869; *Poezii poporale române*, I–II, Cernăuţi, 1873–1875; *Tradiţiuni poporale române*, Sibiu, 1878; *Descântece poporane române*, Suceava, 1886; *Bărnuşca. Istorie populară*, Braşov, 1887; *Satire poporane române*, Bucureşti, 1893; *Vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti, 1893; ed. București, 1996; *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, 1895; ed. îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 2000; *Răsplata. Poveşti din Bucovina*, Suceava, 1897; *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, I, Suceava, 1900; *Poezii poporale despre Avram Iancu*, Suceava, 1900; *Hore şi chiuituri din Bucovina*, Bucureşti, 1911; *Legendele ciocârliei*, Bucureşti, 1923; *Legendele rândunicii*, Bucureşti, 1923; *Basme din Țara de Sus*, îngr. M. Cărăuşu şi Paul Leu, Iaşi, 1975; *Legende istorice din Bucovina*, îngr. şi pref. Paul Leu, Iaşi, 1981; *Basme populare româneşti*, I–IV, îngr. şi pref. Paul Leu, Bucureşti, Suceava, 1986–1998; *Poezii poporale din Bucovina*, îngr. Aura Brădățan, Suceava, 2007. **Ediţii:** Vartolomei Măzăreanu, *Condica mănăstirii Voroneţul,* Suceava, 1900, *Condica mănăstirii Solca,* Suceava, 1902, *Domnia lui Ştefan cel Mare şi cea a lui Ştefan Tomşa,* Suceava, 1904.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *„Nunta la români"*, AAR, dezbateri și administrație, t.x, 1887–1888; Iorga, *Oameni*, I, *196–200*; Chendi, *Foiletoane*, *33–38*; Liviu Marian, *Simeon Florea Marian*, Bucureşti, 1910; Adrian Fochi, N. Al. Mironescu, *Contribuţii la cunoaşterea vieţii şi operei lui S.Fl. Marian*, REF, 1960, 1–2; Chiţimia, *Folclorişti*, *159–191*; *Ist. lit.*, III, *835–846*; Bârlea, *Ist. folc.*, *232–244*; *Dicţ. lit. 1900*, *553–555*; Mircea Fotea, *Simion Florea Marian, folclorist şi etnograf,* Bucureşti, 1987; *Simion Florea Marian şi corespondenţii săi*, îngr. Eugen Dimitriu şi Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 1991; Ion Șeuleanu, *Viața ca sărbătoare*, ST, 1995, 4–5; Ilie Moise, *S. Fl. Marian sau Viziunea etnologică asupra culturii tradiţionale româneşti*, REF, 1995; *Simeon Florea Marian în amintiri, mărturii, evocări*, îngr. Petru Froicu şi Eugen Dimitriu, introd. Ion Popescu-Sireteanu, postfaţă Nicolae Cârlan, Suceava, 1997; Paul Leu, *Ctitorul etnografiei române*, ed. 2, I–II, Suceava, 1999; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *86–89*; Ion H. Ciubotaru, *Trilogiile lui Simion Florea Marian*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", 2002; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *562–565*; *Simion Florea Marian: 100 de ani de la moarte*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", 2007 (grupaj special); Ioana Repciuc, *Simeon Florea Marian și cercetarea sărbătorilor tradiționale*, ALIL, t. XLVII–XLVIII, 2007–2008. ***I.H.C.***

MARIENESCU, Atanasie M. [Marian] (20.III.1830, Lipova – 20.I.1915, Sibiu), folclorist, etnograf. Este fiul Persidei (n. Şandor) şi al lui Ion Mărian, comerciant. Face primele clase în Lipova, după care urmează gimnaziul la Arad, Timişoara şi Pesta. Începe dreptul la Pesta, dar îl termină la Viena (1856), devenind în scurt timp şi doctor în drept. Este numit vicenotar al judeţului Caraş, apoi asesor la Tribunalul din Lugoj, de unde se mută la Oraviţa şi, în 1876, la Timişoara. Din 1880 funcţionează

ca judecător supleant la Tribunalul Suprem din Budapesta, până în 1885, când este transferat la Oradea. După pensionare, în 1900, se stabileşte la Sibiu. În 1877 a fost ales membru corespondent al Societăţii Academice Române, iar în 1881 membru activ al secţiei istorice. **M.** a fost un cărturar cu preocupări multiple, manifestându-se ca istoric, filolog, scriitor, dar mai ales ca folclorist şi etnograf. Lucrările sale istorice şi filologice au fost însufleţite de ideea latinităţii limbii şi poporului român. A debutat cu versuri în „Amicul poporului" (Pesta, 1848). Prin colaborările foarte numeroase la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Telegraful român", „Amicul şcoalei", „Concordia", „Aurora română" (Pesta), „Albina", „Transilvania", „Familia" ş.a., el a dobândit o audienţă specială între contemporani. A scris despre cucerirea Daciei de către romani, despre Aurelian şi retragerea romanilor, despre formarea limbii române, despre migraţiile hunilor. După un manual de istorie alcătuit de el s-a predat vreo cincisprezece ani în Transilvania şi Banat.

Poeziile lui **M.**, răspândite în periodice, au, majoritatea, subiecte istorice, glorificându-i pe strămoşi, militând pentru emancipare naţională. Sunt scrise însă într-o limbă greoaie, înţesată de latinisme. Câteva încercări în proză, fade evocări istorice, şi piesa de inspiraţie folclorică *Peţitorii* (1905) – semnată A. L. Ipan – sunt tot atâtea eşecuri literare. În vremea studenției la Pesta și câțiva ani mai târziu **M.** a ținut și un jurnal, care aduce „date importante despre râvna activistă și culturală care l-a animat, în mod persuasiv, pe tânărul student, jurist și învățător privat înainte de a împlini măcar treizeci de ani" (Ovidiu Pecican). Folclorul a constituit însă pentru **M.** în primul rând un domeniu ce îi oferea argumente pentru susţinerea crezului său naţional. Astfel se explică şi interesul inegal pentru speciile folclorice, dintre care doina a fost complet ignorată. În spiritul Şcolii Ardelene, el luptă pentru stârpirea superstiţiilor şi practicilor magice, dar nu înainte de a le consemna, recunoscând valoarea documentară a vrăjilor şi farmecelor. Se ralia și la principiile „Daciei literare", potrivit cărora o literatură naţională trebuie să plece de la tradiţia populară. Primul apel pentru a i se trimite material folcloric îl lansează în 1857 (*Ceva de luare aminte*), cerând culegătorilor să noteze textele exact, să indice provincia, numele informatorului şi al culegătorului. Revine cu alte numeroase apeluri către intelectualii satelor şi către personalităţi ca Andrei Şaguna şi Iosif Vulcan. În privinţa metodologiei, **M.** a fost primul care s-a preocupat consecvent de informatori, de diferenţierea lor în funcţie de talent, şi totodată cel dintâi care a scris biografia unui informator, Mărcea Giuca din Ticvaniu Mic („Familia", 1866). Într-un apel formulează şi un scurt chestionar pentru culegerea obiceiurilor. Pe baza materialului cules, cerea, în spiritul epocii, să se facă „reconstituirea", din mai multe variante, a unui prototip, considerând, eronat, că forma primară, perfectă, s-a degradat cu timpul. Aceasta este metoda la care a recurs şi în alcătuirea epopeii *Novăceştii*, a cărei publicare a fost tergiversată şi în cele din urmă refuzată de Academia Română, textele fiind editate postum, după mai bine de un secol. Din materialele primite publică în 1859 două broşuri, una cu balade şi alta cu colinde, care sunt cele dintâi colecţii de folclor tipărite în Transilvania. În prefaţa primei culegeri încearcă o periodizare a literaturii populare în funcţie de evoluţia istorică (balada, de pildă, ar data din antichitate), constată unitatea culturală a românilor, identificând motive comune tuturor provinciilor. Colindele sunt considerate tot de origine romană, clasificate în religioase şi lumeşti şi deosebite de cântecele de stea. **M.** a cules şi multe informaţii despre datini, pe care le-a publicat în „Familia" şi în volumul *Cultul păgân şi creştin* (I, 1884). Datinile, ca și basmele, publicate și comentate sub titlul *Descoperiri mari în povestele (basmele) românilor* în „Albina" (1871–1874), sunt interpretate în sensul stabilirii a cât mai multor corespondenţe între mitologia română şi cea romană. Tot pentru afirmarea specificului naţional etnograful a preconizat ideea înfiinţării unui muzeu al portului popular românesc. A redactat pentru *Enciclopedia română*, publicată de C. Diaconovici (I–III, 1898–1904), articolele *Basm*, *Bradul mortului*, *Buzdugan*, *Dumnezeu după basmele române*, *Grădina în poveştile româneşti*, *Iorgovan*, *Mitologia*. Prin colaborările sale la revistele din Ungaria, cu texte, studii şi recenzii la lucrările de folclor românesc, el a făcut cunoscut stadiul cercetărilor de la noi. În ciuda faptului că a „cores" textele folclorice, culegerile lui **M.** sunt însemnate pentru rolul lor documentar şi pentru valoarea unor piese care nu au mai fost atestate ulterior, cum sunt baladele *Vizercan şi porumbul*, *Ştefan Vodă şi Vlădica Ion*, *Ileana din Ardeal*, texte

din ciclul Novăceştilor, colindele *Soarele şi porumbii*, *Mireasa*, *Dorul murgului*.

SCRIERI: *Învăţătoriul şi poporul*, Sibiu, 1858; ed. îngr. şi pref. Eugen Blăjan, Bucureşti, 2001; *Istoria română naţională pentru tinerimea română*, Sibiu, 1861; *Petru Rareş, principele Moldaviei*, Sibiu, 1862; *Datorinţele noastre*, Viena, 1868; *Epistolă deschisă către d-nii protopopi, preoţi, învăţători şi către literaţii români*, Pesta, 1870; *Seran şi Zoran. Serilă, Mezilă şi Zorilă*, Pesta, 1873; *Steaua maghilor sau Cântece la Naşterea Domnului Isus Cristos*, Biserica Albă, 1875; *Viaţa şi operele lui Petru Maior*, Bucureşti, 1883; *Cultul păgân şi creştin*, vol. I: *Sărbătorile şi datinele romane vechi*, Bucureşti, 1884; ed. 2, îngr. I. Oprișan, București, 2005; *Novăceştii. Cinci ani înaintea Academiei Române*, Timişoara, 1886; *Dialectul român-bănăţean*, Lugoj, 1902; *Ilirii, macedoromânii şi albanezii*, Bucureşti, 1904; *Întru memoria lui George Bariţiu*, Sibiu, 1904; *Peţitorii*, Sibiu, 1905; *Sara, Miază-Noapte şi Zorile*, Sibiu, 1908; *Negru Vodă şi epoca lui*, Bucureşti, 1909; *Ţara Severinului sau Oltenia*, Bucureşti, 1910; *Dioariu. Jurnal intim*, îngr. Nicolae Nicoară-Horia, Arad, 2008; *Marienescu – inedit: file de jurnal*, îngr. Nicolae Nicoară-Horia, Arad, 2012. **Culegeri:** *Poezia poporală. Balade culese şi corese*, vol. I, Pesta, 1859, vol. II, Viena, 1867; *Poezia poporală. Colinde culese şi corese*, Pesta, 1859; ed. Bucureşti, 1861; *Doi feţi cotofeţi sau Doi copii cu părul de aur*, Pesta, 1871; *Arghir şi Ileana Cosânzeana*, Pesta, 1872; ed. 2, îngr. și pref. Eugen Blăjan, București, 1994; *Novăcești*i, îngr. și pref. Eugen Blăjan, București, 1970; ed. 2, București, 1994; *Poezii populare din Transilvania*, îngr. Eugen Blăjan, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1971.

Repere bibliografice: Aron Densuşianu, *Cercetări literare*, Iaşi, 1887, *166–218*; Breazu, *Studii*, I, *47–51*; Ovidiu Bârlea, *Atanasie Marienescu folclorist*, AUT, ştiinţe filologice, t. I, 1963; Ion Muşlea, *Cercetări etnografice şi de folclor*, I, îngr. şi introd. Ion Taloş, Bucureşti, 1971, *145–156*; *Ist. lit.*, III, *821–822*; Bârlea, *Ist. folc.*, *134–154*; *Dicţ. lit. 1900*, *555–556*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *89–93*; Ion Buzași, *Un urmaș al Școlii Ardelene*, RL, 2002, 6; Ioan-Viorel Boldureanu, *Atanasie Marienescu și Simeon Mangiuca – antemergători ai etnologiei moderne*, în *Oameni de seamă ai Banatului*, Timișoara, 2004, *126–129*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *566–567*; Ovidiu Pecican, *Tinerețea studioasă a folcloristului*, OC, 2012, *619*. **L.Cș.**

MARIN, Aurel (25.IV. 1909, Bucureşti – 16.V.1944, Roman), poet. Este fiul Mariei (n. Spiroiu) şi al lui Apostol Marin, tâmplar. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr” din Bucureşti. Imediat după absolvire (1928) devine student al Facultăţii de Litere şi Filosofie din aceeaşi localitate, pentru ca doi ani mai târziu să se retragă din motive financiare; frecventează Şcoala Militară de Ofiţeri de Infanterie. În 1932 este repartizat la o unitate de vânători de munte din Braşov. Se reînscrie la facultate şi îşi ia licenţa în 1938. Începe să-şi pregătească teza de doctorat, *Influenţa lui M. Eminescu în poezia ardeleană*. În 1940 este mutat la Piatra Neamţ, în 1941 pleacă pe Frontul de Răsărit şi este grav rănit; mărturia acestui timp o lasă într-un manuscris (*Sevastopol. Note de front*), publicat postum. După şase luni de convalescenţă se întoarce pe front. În 1942 este trimis la Şcoala Superioară de Război din Bucureşti, pe care o termină în martie 1944. Pleacă din nou pe front, dar după puţin timp încetează din viaţă. Traseul militar este dublat de o activitate literară remarcabilă. Debutează foarte devreme, în „Gazeta copiilor” (1924). Mai este prezent în „Frize” (unde un timp face parte din redacție), „Gazeta Transilvaniei”, „Braşovul literar”, „Ţara Bârsei”, „Gând românesc”, „Lanuri”, „Pagini literare”, „Convorbiri literare”, „Meşterul Manole”, „Vremea”, „Gândirea”, „Jurnalul literar”, „Revista Fundaţiilor Regale” ş.a. Semnează și Marin Negrea sau Luciu Marin. Primul volum de versuri, *Lumini*, i-a fost tipărit în 1933.

Cărţile lui **M.**, numeroase, sunt inegale din punct de vedere valoric, dar acest aspect, remarcat de critică, nu este de natură să infirme o calitate a poeziei sale, şi anume transpunerea cu rafinament şi sensibilitate a unui filon liric de esenţă elegiacă. Începuturile poetului trădează o puternică influenţă eminesciană. Viziunea romantică asupra lumii este complinită de un anumit descriptivism care pe alocuri denunţă inconsistenţa imaginativă şi imperfecţiunile formale. În această primă fază, ilustrată de volumele *Lumini* şi *Yodler* (1935), **M.** urmăreşte să comunice idei bine definite, în detrimentul emoţiei estetice, diluată până la dispariţie. *Intrarea în pădure* (1936) aduce o schimbare, o mai bună decantare a motivelor poetice şi o personalizare a manierei de a scrie. Elemente specifice basmului vin să dea contur unei atmosfere exotice, încărcate de mister. Peisajul devine un personaj, un spaţiu adecvat iniţierii spirituale de sorginte folclorică. În următoarea carte, *Versuri* (1937), autorul reuşeşte să creeze o stare de echilibru între expresie şi idee, astfel încât trăirea poetică nu mai cunoaşte acele sincope de tranzitivitate specifice scrierilor anterioare. Începe să devină perceptibil sentimentul morţii, care cunoaşte o mai bună reprezentare în *Poezii* (1938). După o uşoară scădere în *Însemnări de vacanţă* (1939), o plachetă ce nu înregistrează

prea multe reuşite estetice, **M.** publică volumul care l-a impus în atenţia criticilor, *Însemnări despre lume, prieteni şi moarte* (1940; Premiul Academiei Române). Aici predomină meditaţia existenţială, iar marile întrebări primesc răspunsuri ce sporesc neliniştea şi amplifică dimensiunea tragică a fiinţei umane. Publicându-și versurile într-un interval de timp scurt, în ciuda acestor vibraţii de esenţă elegiacă, poetul nu ajunge să depăşească zona unui lirism de suprafaţă.

SCRIERI: *Lumini*, Bucureşti, 1933; *Yodler*, Braşov, 1935; *Intrarea în pădure*, Cernăuţi, 1936; *Versuri*, Braşov, 1937; *Poezii*, Braşov, 1938; *Însemnări de vacanţă*, Braşov, 1939; *Însemnări despre lume, prieteni şi moarte*, Bucureşti, 1940; *Viaţa în munţi. A doua carte de însemnări despre lume, prieteni şi moarte*, Braşov, 1940; *Moartea lui Pan*, Braşov, 1941; *Comentarii critice*, Braşov, 1942; *Manual de poezie*, Braşov, 1942; *Sonete*, Braşov, 1942.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, [*Aurel Marin*], VRA, 1933, 284, 1938, 527; Octav Şuluţiu, [*Aurel Marin*], F, 1936, 1, 1938, 3–4; Perpessicius, *Opere*, VIII, *290*, *292–293*, XII, *451–452*, *456–468*; Ovidiu Papadima, *„Yodler”*, G, 1936, 4; Romulus Demetrescu, *„Intrarea în pădure”*, PLI, 1937, 5; Mihail Chirnoagă, *Medalion liric: Aurel Marin*, „Pământul”, 1937, 159; Călinescu, *Opere*, III, *1116*, *1121–1124*, *1686*; Mircea Pavelescu, *„Poezii”*, JL, 1939, 7; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *859*, *Ist. lit.* (1982), *945*; M. Niculescu, *„Sonete”*, UVR, 1942, 17; Papadima, *Creatorii*, *547–550*; Dimitrie Danciu, *Poetul Aurel Marin*, LU, 1944, 7; Antonescu, *Scriitori*, *93–110*; Ileana Ene, [*Aurel Marin*], MS, 2001, 1–4; *Dicţ. scriit. rom*, III, *94–95*. ***Ş.A.***

MARIN, Mariana (10.II.1956, București – 31.III.2003, București), poetă. Este fiica Ioanei (n. Iscru) și a lui Anghel Marin, tehnician. Urmează la București Liceul „Ion Neculce” (1971–1975) și Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română–engleză (1976–1980). În timpul facultății frecventează Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu. Este profesoară în diverse localități din județul Călărași, apoi în București (1983–1988) și bibliotecară la Biblioteca Centrală Universitară din Capitală (1986–1988). După 1989 beneficiază de o bursă la Paris, unde va reveni în mai multe rânduri, și va lucra la Muzeul Literaturii Române din București. Debutează cu poezie în „Convingeri comuniste” (1976), iar editorial cu volumul *Un război de o sută de ani* (1981). Un an mai târziu publică, în volumul colectiv *Cinci* (alături de Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter și Alexandru Mușina), ciclul *La întretăierea drumurilor comerciale.* A colaborat la revistele „Echinox”, „Dialog”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Vatra”, „Transilvania”, „Viața românească”, „Contrapunct”, „Adevărul literar și artistic”, „Euphorion” ș.a. Selecții din poemele sale au fost traduse în limbile franceză, engleză, germană, spaniolă, italiană și polonă.

M. este o optzecistă atipică, care își asumă, programatic vorbind, o poziție marginală în cadrul generației. E drept că meditația asupra scriiturii și intertextualitatea nu lipsesc din poezia sa, numai că acestea sunt mai degrabă indicii ale unei angoase duse până la autocombustie decât desene din covorul pestriț al unui discurs optzecist. În plus, visceralitatea, vizionarismul, dominanta parabolică și convertirea jovialității în sarcasm o detașează pe poetă de plutonul postmodern, apropiind-o de neoexpresionismul lui Ion Mureșan. Ce o individualizează față de congenerul clujean este proiecția panoramică a viziunii pe scara istoriei – o istorie văzută nu ca un carnaval obscen, ci mai curând ca un sabat în care o coregrafie fragilă abia maschează carnagiul general. În fond, impactul istoriei asupra conștiinței este tema centrală a poeziei scrise de **M.** În versurile din *Un război de o sută de ani* aceasta se mulează după o figurație alegorică ce consemnează deposedarea progresivă de memorie. Nu altceva decât un antidot la uitare se dorește toată cartea („Auzi: sufletele noastre nu pot fi salvate,/ dar cea mai bolnavă,/ cea mai murdară,/ cea mai șireată,/ cea mai veselă amintire/ e mai adevărată decât războiul de o sută de ani” – *Apel în sala de disecție*), care își ia adesea ca pretext recuzita istorică, semnalată prin titluri ca *Întâmplare cu regina Victoria*, *Ad usum delphini*, *Blocadă continentală*, *Istorie murdară, Campanie de miazănoapte.* Se încearcă aici o devoalare a tragismului unui secol dominat de totalitarisme, un nou Ev Mediu în care abundă masacrele și uzurpările, vânătorile de vrăjitoare și arderile pe rug, ignoranța și nebunia. Câteva poeme de dragoste nu trebuie să înșele, pentru că nici măcar acestea nu fardează realitatea atroce și timpul ieșit din țâțâni: „Ziua în care descoperi/ nesfârșita bunătate a morții/ și valul de sânge începe să inunde o parte a lumii./ O, tinerii morți știu desigur mai mult./ Sub pielea de trandafir se află răspunsuri./ Amintește-ți:/ pe o plajă murdară,/ trupul unei femei adus de ape/ și sufletul ei sălbăticit lovindu-ne fața./ Amintește-ți:/ ziua în care am descoperi nesfârșita bunătate/ și valul de sânge din care tinerii morți/ fac

semne celor de pe țărm” (*Poem de dragoste*). Simbolurile tutelare ale imaginarului sunt trandafirul și ciuma, care se distribuie alternativ în economia volumului. Deși ele amintesc, la o primă lectură, de cunoscuta sciziune baudelairiană, **M.** nu acceptă edulcorarea estetizantă ca răspuns viabil dat cataclismelor istorice. Mai mult, scriitura se autodenunță, dezvăluindu-și adesea fondul vitriolant: „Dar ce ascunzi tu, îngerașule,/ sub cuvintele ciuruite pe care ni le tot arăți?/ Putreziciunea – am spus –/ și oribila spaimă de moarte/ pentru care am închipuit cele mai frumoase minciuni/ și cel mai bine organizat furt de mărgele –/ spânzurându-mă apoi cu bună știință/ de-a lungul deceniilor de toate culorile,/ și de toate tranzițiile. /[...]/ Putreziciunea, iubire,/ cu miros dulce de măr,/ – pentru care (în extaz) ficțiuni suave am fost inventați” (*Bruta*). Referentul imediat este parțial camuflat în *Aripa secretă* (1986), unde virulența se îmblânzește printr-o retorică superficial pacifistă, iar sensul e deturnat către atrocitățile nazismului. Poeta glosează acum pe marginea jurnalului Annei Frank, fetița care s-a adăpostit timp de doi ani în „aripa secretă” a unei clădiri din Amsterdam pentru a sfârși în lagărul de la Bergen-Belsen. Procedeul a fost în bună măsură rezultatul unui compromis cu cenzura, care a respins versiunea inițială a volumului *Atelierele (1980–1984),* apărut abia în 1990. Dar, deși configurația cărții este oarecum circumstanțială (o dovedesc poeme ca *Ramură de măslin*, *Definiție* sau *Anul acesta cireșele*), *Aripa secretă* nu e o scriere conjuncturală, de vreme ce situația micii diariste constituie pentru poetă prilejul unei identificări explicite. Toate temele definitorii pentru **M. –** condiția poetului, tumultul istoriei, moartea, cruzimea și violența, solitudinea insurmontabilă etc. – se întâlnesc în aceste versuri sub forma notației organice, a reveriei funebre și a confesiunii jugulate: „Tenebroasele afaceri ale istoriei./ Pumnul băgat în gură/ și imposibilitatea de a mai fi altfel liber/ decât atunci când ești gata să-ți dai singur moartea./ O amenințare surdă până și în cearceaful care m-acoperă,/ până și în lumina lumânării la care scriu./ Deși n-am făcut nimic/ care să merite atâta ură,/ atâta hidoasă voință de a strivi” (*Mesajul Annei*). Cu toate acestea, *Atelierele*... e poate cea mai bună carte a autoarei, cu o structură de ansamblu atent studiată; astfel, cele trei secțiuni componente (*La întretăierea drumurilor comerciale*, *Elegii* și *Atelierele*) ar putea fi asociate cu inserția istorică a „ciumei” totalitare, interiorizarea traumei și „analiza” detaliată a sistemului. Primul ciclu pare desprins din volumul de debut, cu care manifestă vădite afinități, inedite fiind doar aglutinarea lamentației istorice într-un spațiu textual definit și directețea aluziilor: „La întretăierea drumurilor comerciale/ se poate muri prin utopie sau uitare de sine./ O lume brutală, ai spune,/ dacă anumite previziuni nu te-ar mai fi dus cu vorba/ din epoca ming și te-ar fi părăsit în epoca tao./ [...] La întretăierea drumurilor comerciale/ memoria scapă esențialul, ca într-un fel/ de uriașă măcelărie unde mirosurile/ se destind *și pe cer e numai fum*” (*Pumaho*). În schimb, elegiile dezvăluie o visceralizare a angoasei, care atinge tonuri paroxistice; într-o sintaxă sacadată, pe un timbru exasperant, care conjugă expresionismul negru cu imagistica litografiilor medievale, revolta scoate la iveală resorturi spasmatice ale ființei: „O, vinovăția și spaima/ în fața adevărurilor sugrumate!/ Cine va depune mărturie/ pentru crimele făcute împotriva noastră?/ Cuvintele simple de-acum,/ înșurubate în singurul trup/ pe care îl pot da morții,/ vă vor face oare mai buni?/ Nu sunt o ființă morală./ Cine trăind ar putea rămâne/ curat și integru?/ Dar uneori, în nopțile de vară toridă,/ când încep să cobor scara evoluției acestei specii,/ gândesc și văd cu ochiul din frunte/ însingurat și zdrobit.// Se aud atunci cântări și blesteme/ într-o limbă în care altădată visam” (*Elegie IX*). Contrastul de atitudine e cu atât mai vizibil cu cât, în ultima secțiune, eul liric își supraveghează atent răbufnirile, poeta alternând asumarea perspectivei colective („noi”)

cu ipostazierea unui „tu” generic, cobai al experimentelor sadice în care se lansează păpușarii demenți ai regimului. Ambele procedee trădează o depersonalizare programată, ce poate fi citită deopotrivă ca încercare de obiectivare și ca efect al captivității eului în celula totalitară. Căci semnele reificării traversează acest ciclu, începând cu „mecanismele cu chip uman” (*Hohotul manechinelor*) și sfârșind cu „scălâmbăiala în spatele oglinzilor putrede” (*Atelierele*), în timp ce, renunțând la pavăza alegorică, discursul capătă o mai mare limpiditate: „Împărați proletari din toate țările,/ *în sfârșit* uniți-vă!/ Și veți da atunci lumii/ cea mai solidă dictatură dinastică/ pentru minte, inimă și literatură!” (*Dictatură pentru minte, inimă și literatură*). Această fervoare a compoziției se lasă mai greu ghicită în *Mutilarea artistului la tinerețe* (1999), carte mult mai eterogenă, marcând o prelungire a meditațiilor etice (*Despărțirea*, *Conspirația tăcerii*, *Nastratinul colectiv*), o radicalizare a crizei interiorității (*Dihanii azurii și litanii*, *Dark Ages*, *Casa*), dar și o surprinzătoare pactizare cu prozaicul și cu anecdoticul, în poeme ca *Recviem*, *Peștișorul de aur* sau *Artiștii patriei mele*. În general, poeta oscilează aici între invazia unei senectuți precoce și amintirea unei tinereți traumatizante: „Voi mai putea scrie poemele/ pe care nu le-am scris/ în toți acești ani de cenușă și fum?/ Voi mai găsi un fir de tinerețe/ ascuns între cuvintele lumii/ fără ca nopți de smoală să nu îl înece,/ fără ca lacăte groase să nu-mi țintuiască/ până și furnicile desenate de boală în gând?” (*Complexul Karenina*). Același sentiment al eșecului articulează și poemele noi din antologia *Zestrea de aur* (2002), ultimul act al unei poezii autentice, în care eticul și esteticul au devenit aproape inseparabile: „Trăiesc în afara vieții mele/ și, de la o vreme,/ găsesc mai mereu pe pragul casei/ o pasăre cu ochi vinovați./ Trăiesc într-o lume paralelă/ care mustește de boală/ un spiral cu aripi rozalii/ mușcate parcă de armă,/ zdrobite într-un aer în care/ nu bate nici o cătare,/ nici o mătase./ Vai, mamă,/ trăiesc în spitalul cu aripi fără de aripi/ și singură-mi țin ligheanul/ până când nu mai curge nimic/ cu ochi vinovați din mine.// Am învins.” (*Spitalul cu aripi*).

Poezia Marianei Marin este oglinda unei conștiințe neconcesive, care, pusă în dificultate de asaltul necruțător al istoriei (individuale și colective), secretează, spre a se apăra, roiuri de imagini disperat-patetice. Este la mijloc acea stare de inconfort [...] *pe care ți-o induc neputința de a refuza compromisul, scalda în apele mâloase ale vieții, și care se preschimbă într-o furibundă batjocorire a iluziilor și a speranțelor nobile și deșarte. Iar revelarea coșmarului vesel al cotidianului, a grotescului, a mizeriei existențiale, a urâtului grohăitor din jur (ca metonimii ale unei disperări copleșitoare) devine calea piezișe a autoflagelării.*

EUGEN NEGRICI

SCRIERI: *Un război de o sută de ani*, București, 1981; *Cinci* (volum colectiv), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Aripa secretă*, București, 1986; *Atelierele (1980–1984)*, București, 1990; *Les Ateliers*, tr. Alain Paruit, Paris, 1992; *Au Carrefour des grandes routes commerciales*, tr. Sebastian Reichmann, Paris, 1990; *Ia-ți boarfele și mișcă!* (interviu cu Oana Orlea), București, 1991; ed. (*Les Années volées. Dans le goulag roumain à 16 ans*), Paris, 1991; *Mutilarea artistului la tinerețe*, București, 1999; *Zestrea de aur*, pref. C. Rogozanu, București, 2002; *Paper Children*, tr. Adam J. Sorkin, New York, 2007; *The Factory of the Past*, tr. Adam J. Sorkin și Daniela Hurezeanu, Claremont, 2008.

Repere bibliografice: Steinhardt, *Critică*, *253*; Nițescu, *Atitudini*, *170*; Tartler, *Melopoetica*, *16–19*; Simion, *Sfidarea*, *300–301*; Mincu, *Eseu*, *99–100*; Grigurcu, *Existența*, *690*; Ioana Bot, *„Aripa secretă”*, TR, 1987, 37; Țeposu, *Istoria*, *83–85*; *Dicț. analitic*, I, *60–62*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *157*, *370*, *389*, *392*; Luminița Marcu, *Un volum câștigător*, OC, 2000, 15; Bucur, *Poeți optzeciști*, *118–122*; Grigurcu, *Poezie*, II, *34–48*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *96–99*; Manolescu, *Lista*, I, *381–389*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, II, *156–159*; Pop, *Viață*, *212–217*; Simion, *Genurile*, *139–144*; [*Mariana Marin*], RL, 2003, 14 (grupaj special); Bogdan-Alexandru Stănescu, *Zestrea de pe urmă*, ALA, 2003, 661; Ion Bogdan Lefter, *Poezia Marianei Marin*, OC, 2003, 159; Pat Nolan, *Langue under the Eyelids*, „American Book Review”, 2007, 5; Harold B. Segel, *„Paper Children”*, „World Literature Today”, 2007, 6; Manolescu, *Istoria*, *1329–1331*; [*Mariana Marin*], OC, 2009, 236 (grupaj special); Vasile, *Mărci*, *114–117*; Cosmin Ciotloș, *Sfidarea retoricii*, RL, 2011, 23; Iulian Boldea, *De la modernism la postmodernism*, Târgu Mureș, 2011, *221–223*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *225–229*. ***A.T.***

MARINAT, Alexei (24.V.1924, Valea Hoţului–Cetatea Albă – 17.V.2009, Chişinău), prozator, dramaturg. Este fiul lui Roman Marinat, ţăran. A fost pe front în anii celui de-al Doilea Război Mondial, ulterior fiind deţinut politic timp de zece ani, condamnat pentru scrierea unui jurnal intim (*Eu şi lumea*). Târziu a absolvit Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chişinău (1959). I s-au acordat câteva distincții, între care Ordinul Republicii (1996), Premiul Național (2000). Debutează editorial cu volumul de schiţe *Zările ne cheamă* (1959).

Activitatea de reporter a lui **M.**, prezent în mai multe publicații, a determinat maniera preponderent gazetărească din culegerile de proză scurtă *Dragoste* (1963) şi *Vânturi albastre* (1969). O anumită profunzime a personajelor, plasate în circumstanţe neobişnuite, se observă în nuvelele despre război *Catrina Loitre*, *Zona „Ze”*, *Gabriela* ş.a. Protagoniştii sunt prezentaţi cu individualitatea lor psihologică şi morală, naraţiunea având în fundal o realitate surprinsă preponderent nonsubiectiv. Dar nuvelistul s-a afirmat mai ales în scrierile satirico-umoristice. Aici se dovedeşte un maestru al detaliului concret şi concludent, al dialogului antrenant, al poantei umoristice. În *Drob de sare* (1968), în *De luni până sâmbătă* (1978), *Căutătorii de noroc* (1983), în *La doi pași de fericire* (1989) sau în alte texte din antologia cu acest ultim titlu, apărută în 2006, prozatorul dezvăluie psihologii şi mentalităţi, pornind de la fapte şi întâmplări obişnuite, banale chiar, cărora le intuieşte neaşteptate semnificaţii şi valori etice. El exagerează, hiperbolizează, şarjează, obţinând imagini notabile, ca în *Sfârâiacul*, *Interviu cu moşneagul*, *Adunarea părinţilor*, *Patul* ş.a. **M.** cultivă şi genul romanesc. În *Fata cu harţag* (1962), *Mesagerii* (1977), *Grădina dragostei* (1980) se accentuează sondajul etic. Cel mai reuşit roman este *Urme pe prag* (1966), dezvoltând narativ o confruntare acerbă într-un grup de intelectuali care pun în discuție probleme de onoare şi omenie. Ca dramaturg, **M.** este autor al comediilor *Opriţi planeta* (1966), *Dragostea din mai* (1970), *Curajul bărbaţilor* (1981), în care dovedeşte simţ al replicii şi o bună ştiinţă a mecanismului dramaturgic. De prin 1985, în urma schimbărilor social-politice, scriitorul revine la jurnalul *Eu şi lumea*, pe care îl începuse în 1944, acesta fiind motivul arestării și trimiterii sale în închisoare. Publicat inițial abia în 1991, reluat și completat sub titlul *Călătorii în jurul omului* (2004; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), textul include naraţiuni ce denotă o deosebită forţă de evocare a lagărelor de concentrare comuniste, a suferinței, a calvarului prin care trec cei închiși, unele secvențe, precum *Prânzul anchetatorului*, *Damenvals*, *Taina primei nopţi*, dovedindu-se subtile nuvele psihologice.

SCRIERI: *Zările ne cheamă*, Chişinău, 1959; *Venea un om pe drum de ţară*, Chişinău, 1962; *Fata cu harţag*, Chişinău, 1962; *Dragoste*, Chişinău, 1963; *Opriţi planeta*, Chişinău, 1966; *Urme pe prag*, Chişinău, 1966; *Drob de sare*, Chişinău, 1968; *Vânturi albastre*, Chişinău, 1969; *Dragostea din mai*, Chişinău, 1970; *Izvoare fierbinţi*, Chişinău, 1973; *Întoarce-te cu faţa spre soare*, Chişinău, 1976; *Mesagerii*, Chişinău, 1977; *De luni până sâmbătă*, Chişinău, 1978; *Înălţimea dominantă*, Chişinău, 1979; *Grădina dragostei*, Chişinău, 1980; *Curajul bărbaţilor*, Chişinău, 1981; *Căutătorii de noroc*, Chişinău, 1983; *Comedii*, Chişinău, 1985; *Ploile baştinei*, Chişinău, 1985; *La doi paşi de fericire*, Chişinău, 1989; *Eu şi lumea*, Chişinău, 1991; ed. (*Călătorii în jurul omului*), Chișinău, 2004; *Scrieri alese*, Chişinău, 1991; *La doi paşi de fericire*, Chişinău, 2006.

Repere bibliografice: Gheorghe Chira, *Alexei Marinat*, în *Profiluri*, *406–414*; Ion Ciocanu, [*Alexei Marinat*], LA, 1991, 28 noiembrie, LRC, 1992, 4; Nicolae Dabija, *Biografia generației de sacrificiu*, LA, 1994, 1 ianuarie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *215*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *317–324*; Efimia Țopa, *Pe drumul cunoașterii și al iluminării*, LA, 2005, 15 decembrie; Ciocanu, *Vase comunicante*, *211–233*; Diana Vrabie, *Călătorii în jurul propriului eu*, „Semn”, 2007, 1; Nicolae Bilețchi, *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007, *212–235*; Eugen Lungu, *O literatură fără jurnal*, „Sud-Est cultural”, 2009, 4; Vlad Zbârciog, *Meridiane ale verbului matern*, Iaşi, 2009, *24–30*. ***I.C.***

MARINCA, Felicia (17.XII.1928, Bicazu Ardelean, j. Neamţ – 6.II.2012), poetă, prozatoare. Este fiica Ecaterinei (n. Rogin) şi a lui Aurel Crişan, inginer geometru; sora criticului Constantin Crișan și soția scriitorului Ion Marinca. Face şcoala primară în Vânători-Neamţ și Bucșoaia, iar liceul la Piatra Neamţ, Câmpulung Moldovenesc şi Vatra Dornei, absolvind în 1951. Urmează succesiv cursurile Facultății de Filosofie, secţia ziaristică (1951–1955), şi ale Facultății de Filologie (1958–1963) la Universitatea din București. O carieră de redactor, începută la „Gazeta învățământului” (1955–1956), continuată la ziarul „Înainte” din Craiova, la Editura pentru Literatură (1960–1969) şi încheiată la Editura Albatros (1970–1975), e întreruptă de o scurtă perioadă de activitate didactică la un liceu din Craiova (1958–1960). În 1975, postul de la Editura Albatros i se desființează, în urma lecturii publice, la Conferința Scriitorilor, a poemului *Beliți-mă, tovarăși!*, atac explicit la adresa regimului politic. Timp de doisprezece ani, până la pensionare, își va câștiga existența ca liber profesionistă în domeniul artei vestimentare tradiționale. Debutează publicistic în 1952 în „Scânteia tineretului” și editorial în 1967, cu volumul *Freamăt*. După 1989 mai colaborează la „Azi”, „Cotidianul”, „Libertatea”, „Poesis”, „Viața românească” ș.a. A fost distinsă cu Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1985).

Gesturile de frondă la adresa regimului comunist alternează la **M**. cu micile concesii făcute literaturii oficiale. Fără să asume condiția disidentă, fără măcar să exploateze registrul esopic al scriiturii aluzive, profilul autoarei se definește în specia unei contestări politice viscerale, paradoxal compatibile cu conformismul plat al propagandei. Alinierea ideologică e de altfel o constantă a volumelor publicate înainte de 1989. Chiar placheta de debut, *Freamăt*, în cazul căreia Al. A. Philippide remarca o sensibilitate robustă și exuberanța orientării spre natură, conține o serie de poezii care glorifică „voluptatea muncii" și măreția Partidului. După schimbarea regimului politic, **M.** a reținut atenția criticii prin dezvăluirea a două manuscrise refuzate în epocă, veritabilă „literatură de sertar" cu un mesaj explicit subversiv. Astfel, o culegere de poezii, *Lacrima incașului*, predată Editurii Eminescu în 1981, nu avea să apară decât în 1993, în vreme ce romanul *Jurnal absurd (1953–1987)*, depus la Editura Albatros în 1987, va fi publicat abia în 2001, însoțit de „referatul de acceptare" semnat de Ion Bălu. Poemele din *Lacrima incașului* conturează o radiografie morală a societății românești din ultimul deceniu comunist, marcată de „ghinion", de foamete (*Mâinile Sarei*) și „răbdări prăjite", pe fundalul unei propagande care promovează în gol idealul „fericirii generale". Versurile îi evocă pe frații care se vând unul pe altul (*Pe... 30 de arginți*), patrulele de stradă ale Securității (*Frumosul securist prin fața „Giocondei"*), demolarea bisericilor sau viața ordonată și înregimentată, ce își urmează ritmurile mecanice chiar și dincolo de moarte: „Ce ordine-am găsit în cimitir!/ Iarba sta cuminte, pe morminte, fir cu fir.// Nici să mai crească n-a cutezat/ Până discursul s-a terminat.// Corbii și-au oprit circulația./ Toți au venit la ședință:/ Chiar cei ce n-aveau conștiință" (*Discurs în cimitir*). În general, consemnarea e prozaică și directă, reținându-se doar violența contestării, cu sonorități de invectivă („Ia mâna de pe mine, prezent!"), transfigurată pe alocuri de un lamento biblic, ce amintește de tonalitatea poemului *Beliți-mă, tovarăși!*. Romanul *Jurnal absurd (1953–1987)* a fost conceput ca al doilea volum la *O fată imposibilă* (1985), prelungind povestea, transparent autobiografică, a Floricăi Rogin. Construită ca un bildungsroman, narațiunea ilustrează traseul tipic de formare al unei fete de la țară la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, care își trăiește copilăria și adolescența la internat, profitând de șansele de emancipare pe care le oferă noua societate comunistă. Prin contrast, cea de-a doua parte, urmărind anii studenției și ai maturității, pune în evidență dificultatea de integrare a protagonistei într-o lume haotică și absurdă, dominată de constrângerile regimului totalitar. Referatul de acceptare al lui Ion Bălu subliniază virtuozitatea tehnică și alternanța de ritm narativ între cele două volume, distingând tempoul lent al evocării anilor '50 de trăirea trepidantă a unei vieți în devălmășie, specifică anilor '80. Nu efortul de construcție susține însă aici efectul subversiv al narațiunii, ci notația eterogenă, fracturată și fragmentată, care aglutinează frânturi de realitate transpuse în cheie ironică. Sensul politic al romanului e atributul unui observator care își consemnează în trăsături acide frustrarea cotidiană în raport cu o realitate inumană, ceea ce dă scrierilor „de sertar" ale autoarei o relevanță mai degrabă documentară.

SCRIERI: *Freamăt*, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1967; *Poveste neauzită*, Bucureşti, 1968; *Fiica lui Janus*, Bucureşti, 1975; *Bună ziua, istorie*, Bucureşti, 1978; *O fată imposibilă*, Bucureşti, 1985; *Lacrima incaşului*, Bucureşti, 1993; *Jurnal absurd (1953–1987)*, postfață Ion Bălu, Bucureşti, 2001; *Periplu liric*, București, 2006; *Dimensiunea Timp*, București, 2007; *Prietenii mei*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Freamăt"*, GL, 1968, 12; Emil Manu, *„Freamăt"*, F, 1968, 8; Aura Pană, *Discuţii*, IL, 1969, 5; Nichita Stănescu, *De Felicia*, O, 1981, 2; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Felicia Marinca. Poetă*, F, 1981, 1; Virgil Nistor, *„O fată imposibilă"*, ST, 1985, 8; Mihaela Ursa, *„Lacrima incaşului"*, ST, 1994, 10–11; Rodica Draghincescu, *Intimități colectivizate*, „Minerva", 1994, 39–40; Bianca Burţa-Cernat, *„Jurnal absurd"*, OC, 2001, 69; Tatiana Rădulescu, *În ritmul nervurilor de culoare*, VR, 2005, 5. ***L.Td.***

MARIN CURTICEANU, Valentina (17.IX.1939, Târgu Mureş), critic şi istoric literar. Este fiica Olimpiei Marin (n. Nicola), funcţionară, şi a lui Toma Marin, ofiţer. Urmează şcoala primară şi liceul la Turda, absolvit în 1955, şi se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj, specialitatea limba şi literatura română, luându-şi licenţa în 1959. Devine asistentă la Universitatea din Cluj (1964–1971), iar în 1972 se transferă la Catedra de literatură română a Facultăţii de Filologie din Bucureşti. Devine lector (1980), conferenţiar (1991) şi profesor (2001). Își ia doctoratul în filologie cu teza *Geneza conştiinţei critice, a ideilor, conceptelor şi a terminologiei literare în cultura românească* (1980).

Între 1996 și 1997 a fost conferențiar la Universitatea Jagiellonă (Cracovia), unde a predat literatura română și a făcut cercetări de arhivă privind imaginea literaturii române în spațiul cultural polonez. Debutează în „Buletinul cercurilor ştiinţifice studenţeşti" (Cluj, 1958) cu un studiu dedicat lui V. Alecsandri, iar editorial cu volumul *Permanenţă şi modernitate* (1977). Mai colaborează la „Limbă şi literatură", „Analele Universităţii Bucureşti", „Tribuna", „România literară", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Roumanie d'aujourd'hui", „Caiete critice" ş.a. A îngrijit ediţii din scrierile lui Al. Sahia şi D.D. Patraşcanu şi a colaborat la *Dicţionar de literatură* (1979).

Adoptând încă din studiile incluse în *Permanenţă şi modernitate* o atitudine echilibrată, **M.C.** propune puncte de vedere noi asupra scrierilor unor autori foarte diferiţi, cum sunt Radu Ionescu, Mihail Dragomirescu, G. Călinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, F. Aderca, V. Voiculescu, Sextil Puşcariu, Al. Sahia ş.a. Ceea ce atrage cu precădere atenţia este modul în care autoarea izolează şi (re)interpretează acele elemente care conferă actualitate operelor. Din *Principiile criticei* ale lui Radu Ionescu şi din teoriile despre capodoperă ale lui Mihail Dragomirescu sunt reţinute aspectele care prefigurează o viziune structuralistă *avant la lettre*, bazată pe identificarea unor reguli raţionale de creaţie. Sextil Puşcariu este privit din perspectiva calităţilor sale de portretist şi prozator, Al. Sahia e caracterizat printr-o adecvată formulă de sinteză: „realism expresionist". În acelaşi spirit se face diagnosticarea critică în cazul unui prozator ca D.D. Patraşcanu, comparat cu Mihail Sadoveanu şi plasat sub categoria „umorului duios". În *Originile conştiinţei critice în cultura română* (1981), plecând de la Georges Poulet, cercetătoarea îşi propune să contrazică prejudecata curentă conform căreia literatura română nu ar fi avut o conştiinţă critică înainte de momentul marcat de revista „Dacia literară". Îmbinând viziunea diacronică cu cea sistemică, demonstrează că rudimente ale unei asemenea conştiinţe pot fi descoperite în producţiile medievalităţii târzii sau chiar în cele folclorice. În *Critica şi modelul* (1986), punctele de rezistenţă sunt eseul titular, care porneşte de la *Arca lui Noe* de Nicolae Manolescu – încercând să (re)definească romanescul, şi *Momentul actual al criticii*, despre reconsiderarea statutului criticii. *E. Lovinescu. Critic şi istoric literar* (1998) plasează opera cercetată sub semnul unei reevaluări lucide, care trimite la o reconsiderare a prezentului nostru cultural prin prisma teoriilor lovinesciene. E o mişcare dublu direcţionată, care pune faţă în faţă experienţa literară acumulată de scriitorii din două perioade, înlesnind o percepţie corectă nu numai a sistemului teoretic lovinescian, ci şi a modului în care conceptele sunt modelate de fluctuaţiile contextuale. În antologia *Poetica romanului românesc interbelic în texte reprezentative* (2005), alcătuită în colaborare, textele și comentariul privesc perioada interbelică din perspectiva diversificării și sincronizării cu modele europene. *Configurări ale prozei românești în secolul XX* (2008) urmărește notele distinctive ale evoluției epicului în spațiul autohton în relație cu mișcarea genului în literatura universală.

SCRIERI: *Permanenţă şi modernitate*, Bucureşti, 1977; *Originile conştiinţei critice în cultura română*, Bucureşti, 1981; *Critica şi modelul*, Bucureşti, 1986; *E. Lovinescu. Critic şi istoric literar*, Bucureşti, 1998; *Configurări ale prozei românești în secolul XX*, București, 2008. **Antologii:** *Poetica romanului românesc interbelic în texte reprezentative*, București, introd. edit., 2005 (în colaborare).

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi*, *47*; Ion Vlad, *Studii filologice*, TR, 1978, 35; Mircea Braga, *„Permanenţă şi modernitate"*, T, 1979, 1; Maria Vodă-Căpuşan, *Criticon*, RL, 1982, 36; Al. Piru, *Critica şi modelul*, FLC, 1984, 38; Al. Călinescu, *Interpretări şi disocieri*, CRC, 1986, 31; Dan-Silviu Boerescu, *Un model actual*, AFT, 1986, 10; Catrinel Popa, *E. Lovinescu – un critic mereu actual*, RL, 1999, 45; Livius Bercea, *Actualitatea lui E. Lovinescu*, „Redeşteptarea", 2001, 23; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *95–96*. ***Ct.P.***

MARINEASA, Viorel (2.IX.1944, Ţipari, j. Timiş), prozator, eseist, publicist. Este fiul Liviei şi al lui Vasile Marineasa, notar comunal. După ce a absolvit Facultatea de Filologie din Timişoara, secţia română–germană, a lucrat ca profesor la o şcoală generală, apoi ca referent la Casa de Cultură a Studenţilor din Timişoara. Din 1990 este redactor la revista „Orizont", redactor-şef şi director al Editurii de Vest (până în 1993), lector, apoi conferențiar la Facultatea de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării, specializarea jurnalism, din cadrul Universității din Timișoara (1997–2010). Se numără printre fondatorii ziarului „Timişoara" (1990), e redactor-şef al departamentului de cultură al cotidianului „Realitatea bănăţeană", consilier editorial la Editura Marineasa din Timişoara. A adunat o parte din eseuri și din publicistică în

volumele *Despre Banat, în registru normal* (2009) și *Vederi din Timișoara* (2010).

Întregind echipa timişoreană a optzeciştilor, **M.** vine cu un mare ataşament faţă de valorile promoţiei şi ale grupului local. Mai în vârstă decât ceilalţi comilitoni, el debutează cu o poezie semnată Voilav Vidu în „Tribuna" (1972), publicând peste ani într-unul din volumele de grup ale decadei a noua, *Drumul cel mare* (1985), un grupaj de proză scurtă cu titlul *Unchiul*. După o perioadă de evoluţie în sferele cenaclurilor timişorene şi ale revistei „Orizont", revine cu romanul *Litera albă* (1988). Urmează alt roman, *În pasaj* (1990), şi o culegere de proză scurtă, *Unelte, arme, instrumente* (1992). Împreună cu Daniel Vighi publică *Rusalii '51. Fragmente din deportarea în Bărăgan* (1994), dar și volumul de „stereoproze" (proze compuse pe modelul unor „ecouri stereofonice") *Plânsul bătrânului tenor dramatic sovietic. Memorator pentru tanchiști* (2011). Un loc aparte între scrierile de ficţiune ale lui **M.** trebuie rezervat culegerii *Dicasterial* (1995). Într-un anume fel, în prozele sale există o grifă a lui Sorin Titel, creatorul unui spaţiu cvasimitic al Banatului. Pe de altă parte, în romanul *Litera albă*, de pildă, Banatul are o „irealitate imediată" ce îl înrudeşte cu Vladia imaginară a lui Eugen Uricaru. Exerciţiile de cizelare epică ale autorului sfârşesc, printre altele, prin a reduce autoritatea narativă la o simplă voce din *off*. Tărâmul epic pare a se naşte din nimic, istorisindu-se singur pe sine şi producând personaje ca Beca, Tavi, Vulpeş, Trăgulă ş.a. Insolitul de substanţă se conjugă cu excentricitatea limbajului, nu lipsită, totuşi, de un fior poematic. Romanul *În pasaj* are un program teoretic clar, dezvăluit chiar de autor: „Predilecţia pentru oamenii vechi – cărturari, politicieni, fotbalişti păguboşi, săriţi, pierde-vară – având aer interbelic şi părând a poseda un secret". Tandemul de protagonişti ai cărţii, Iulian Hampu şi Romulus-Lăpădat Unip, are, fiecare în parte, o reţetă proprie de a pune în practică acest program. Din atelierul lor de lucru, incluzând amintiri, excursuri arhivistice, fişe biografice, **M.** trece adeseori în propriul laborator de creaţie, dublându-şi ficţiunea cu un text metanarativ discret. Comparativ cu ceilalţi prozatori ai generaţiei, el îşi permite cu parcimonie licenţe metatextuale. În *Litera albă* există una singură: identitatea sugerată între autor şi un personaj – scriitorul ţăran Achim Beca. Stă dovadă, între altele, şi o traducere din Trakl, aparţinându-i lui **M.** şi atribuită eroului său. În prozele scurte din *Unelte, arme, instrumente* există o supraetajare metatextuală, de care lectura genuină se poate dispensa fără pierderi importante. În prozele de după 1989, odată cu *Dicasterial*, în prim-plan se instalează Banatul, ca o paradigmă de ordine socială şi de civilizaţie şi ca o punte între Orient şi Occident. Circulaţia Est–Vest are întotdeauna dublu sens, urmând două fire: Partoş–Europa sau Teregova–Kentucky, tur şi retur. Cel care istoriseşte caută, cu ingeniozitate şi metodă, punctele de convergenţă, genurile proxime ale unei civilizaţii central-europene generice, care să integreze Banatul chesaro-crăiesc. Scriitorul e înzestrat cu o privire categorială, fascinată de clase, de tipuri, stimulând încremenirea insului în tiparul cazului în speţă. Cea mai mare parte a personajelor provine din sfera ordinii sociale nemţeşti, adaptate la specificul locului, unde *der Bauer* (ţăranul, adică) devine paorele („paorii şi beamtării îi zdrumică pe maistorii de la oraş"). Deşi uneori creaturile fictive au nume (ca doamna Elena Duran sau Uica Ghiţă) sau porecle (Bunamică, Băiatul sau Dede), ele rămân figuri ilustrative, privite sub incidenţa generalităţii lor savuroase. Căci la **M.** nu accidentalul, ci generalul este pitoresc, iar recunoaşterea lui produce efecte savant calculate. În anumite ocazii, de la identitatea generică personajul se poate ridica la universalitatea subiectului gramatical implicit, ca în schiţa *Spre gard*, o pură acumulare de predicate trimiţând la acţiuni şi gesturi intrate în rutină. Reţeaua corespondenţelor din care face parte Banatul dă naştere unui spaţiu intertextual polifonic. Uneori este vorba despre produsele unei voci colective, pe care naratorii o citează, grăbindu-se apoi să o contrazică (*Parfumul de usturoi*). Diverse replici – reproduse în stil direct sau indirect liber – sunt subliniate emfatic şi astfel înălţate la rangul de transcrieri dintr-un text memorabil. O serie de vocabule – beamtăr, paore, boconer, bumbi (pentru pilule), scrietor, metaxa ş.a. – sunt tipărite cu aldine, ca eşantioane selecţionate din intertextul public. Referirile exprese la literatură au o pondere moderată în economia întregului şi îşi ating ţinta pe trasee deturnate, de cele mai multe ori prin trimitere oblică. Imitând stângaci pasaje din romane de succes, epistolele unchiului Ghiţă amintesc de Charles Dickens. Ioan Ciucurel, personaj-autor (protagonist al romanului anterior, *Litera albă*), compune un roman în care sunt făcute trimiteri explicite la proza lui Sorin Titel sau la Franz Kafka. Cu acesta din urmă, Ciucurel are lecturi comune

din antropozoful Rudolf Steiner. **M.** se prenumeră printre intelectualii bănăţeni care păstrează deschise vămile Banatului spre un dincolo integrator, al Europei (Centrale) şi al tropismelor ei. În toate ipostazele în care el o proiectează, lumea exemplară a Banatului se naşte şi există numai pe măsură ce este racordată la reţeaua, virtual infinită, a spuselor şi a scriselor, reducându-se în ultimă instanţă la modul inconfundabil de rostire al povestitorului său. Aici trebuie căutată modernitatea simptomatică a prozei lui **M.**, după cum tot astfel se atestă şi apartenenţa sa la vârsta optzecistă a prozei postbelice româneşti. A mai publicat o cercetare asupra publicisticii lui Nichifor Crainic și a lui Nae Ionescu din punctul de vedere al raportului tradiției cu modernitatea – *Tradiţie supralicitată, modernitate diortosită. Publicistica lui Nichifor Crainic şi a lui Nae Ionescu la o nouă citire* (2004).

SCRIERI: *Drumul cel mare* (volum colectiv), Timişoara, 1985; *Litera albă,* Timişoara, 1988; *În pasaj,* Bucureşti, 1990; *Unelte, arme, instrumente*, Bucureşti, 1992; *Rusalii '51. Fragmente din deportarea în Bărăgan* (în colaborare cu Daniel Vighi), Timişoara, 1994; *Dicasterial,* Târgu Mureş, 1995; *Deportarea în Bărăgan. Destine, documente, reportaje* (în colaborare cu Valentin Sămânţă şi Daniel Vighi), Timişoara, 1996; *O cedare în anii '20,* Piteşti, 1998; *Fahrplan für die Sixties* (în colaborare Daniel Vighi), ediţie bilingvă română–germană, tr. Gerhardt Csejka, Stuttgart, 2003; *Tradiţie supralicitată, modernitate diortosită. Publicistica lui Nichifor Crainic şi a lui Nae Ionescu la o nouă citire*, Timişoara, 2004; *Despre Banat, în registru normal*, Reșița, 2009; *Vederi din Timișoara*, Iași, 2010; *Plânsul bătrânului tenor dramatic sovietic. Memorator pentru tanchiști (stereoproze)* (în colaborare cu Daniel Vighi), Timişoara, 2011. **Antologii:** *Zona. Prozatori şi poeţi timişoreni din anii '80 şi '90*, Timişoara, 1997 (în colaborare cu Gabriel Marineasa); *Ariergarda. Subterana literară*, Timişoara, 1998 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Mihăieş, *Paşi în bibliotecă*, O, 1985, 13; Monica Spiridon, *O figură a discursului critic – textualismul*, CRC, 1987, 4; Mircea Mihăieş, *Anchetatorul apatic,* O, 1988, 23; Cristian Moraru, *Un Macondo bănăţean*, T, 1988, 10; Cornel Ungureanu, *Co-lecţiile lui Viorel Marineasa*, O, 1992, 14; Eugenia Tudor-Anton, *Infernul deportării în Bărăgan*, LCF, 1995, 23; Dan Silviu Boerescu, *Recuperările prozei*, LCF, 1996, 4; Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni, 86–89;* Constantin Dram, *Lumi narative*, Iaşi, 1998, *7–10*; Oţoiu, *Proza*, I, *passim*, II, *48–53*, *93–95*, *passim*; Doris Mironescu, *Intervenţia mătuşii Tanţa*, TP, 2004, octombrie; Cistelecan, *Al doilea top*, 131–135; Gheorghe Mocuţa, *Sistemul modei optzeciste. Primul val*, Bucureşti, 2004, *201–205*; *Dicţ. Banat*, *465–469*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *155–157*; Popa, *Ist. lit.,* II, *726*; Carmen Mușat, *Un diptic stereofonic*, OC, 2012, 623; Radu Pavel Gheo, *Stereoproze de toamnă*, O, 2012, 1; Cistelecan, *Diacritice*, II, *104–108*. ***M.S.***

MARINESCU, Angela (pseudonim al Basarabei-Angela Marcovici; 8.VII.1941, Arad), poetă, eseistă.

Este fiica Mariei Marcovici (n. Martiș), profesoară și sportivă, și a lui Marius Marcovici, funcționar, descendent al lui Simion Marcovici; a fost căsătorită cu scriitorul Gavril Matei, iar eseistul Alexandru Matei este fiul lor. Învață la Liceul „Moise Nicoară" din Arad (1955–1962) și se înscrie la Institutul de Medicină și Farmacie din Timișoara (1964–1968). Își întrerupe studiile de medicină și urmează, la București, Facultatea de Filosofie, secția psihologie (1968–1972). Lucrează ca psiholog la Spitalul CFR din București (1973), asistentă medicală la Spitalul de Oncologie (1979–1981) și apoi ca redactor corespondent la revista „Vatra" (1990–1996). Suferind încă de la vârsta de 14 ani de tuberculoză pulmonară, este pensionată medical în mai multe rânduri. Debutează în „Tribuna" (1965), iar editorial cu volumul *Sânge albastru* (1969). A mai colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Adevărul literar și artistic", „Suplimentul de cultură", „Familia", „Tomis", „Viața românească" ș.a. În perioada 1981–1989 a avut interdicție totală de semnătură, atât în reviste, cât și în edituri. A mai semnat Basaraba Matei. În 1981 a refuzat un premiu al Asociației Scriitorilor din București. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1996, 2000, 2006), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu" (2003) ș.a.

Ca orice artă poetică, eseurile reunite în *Satul prin care mă plimbam rasă în cap* (1997) cuprind o vizibilă pledoarie pro domo, **M.** situând poezia în punctul de incidență dintre trăire și limbaj: „Poezia există în spațiul în care cuvintele se intersectează cu viața, provocând-o, iar viața vine să întâmpine semnul, asimilându-l" (*Linii de forță*). Sesizând

tensiunea pe care această fuziune o camuflează, critica a accentuat, în timp, cei doi termeni implicați în ecuație: pe de o parte, o „ardență senzorială" (Gheorghe Grigurcu) sau o „visceralizare a poeticității" (Marin Mincu), pe de altă parte, „puritatea spirituală a actului poetic" (Nicolae Manolescu), pentru care asumarea realului devine „o simplă problemă textuală" (I. Negoițescu). Ambele direcții de lectură își găsesc un suport textual, cu condiția să fie proiectate în diacronie. Astfel, primele volume ale poetei – *Sânge albastru*, *Ceară* (1970), *Poezii* (1974) – se mențin în matca modernismului târziu, lirica avansând pe un culoar deja străbătut de congeneri, ceea ce explică validarea sa tardivă în cadrul promoției '70. Tentativele de fisurare a acestei formule, vizibile în *Poeme albe* (1978) și *Structura nopții* (1979), conduc spre un paradox remarcat de I. Negoițescu: senzorialul se blochează în noțional, iar trăirile pe care eul liric le etalează rămân captive în crusta conceptelor. Desprinderea se realizează odată cu *Blindajul final* (1981), unde poeta abolește cenzura estetizantă și eliberează viziunile dictate sub imperiul traumei. Pe aceeași linie neoexpresionistă, de confesiune deturnată în pansexualism și tanatic, se desfășoară și lirismul din *Var* (1989), *Parcul* (1991) și *Cocoșul s-a ascuns în tăietură* (1996), pentru ca *Fugi postmoderne* (2000) și *Îmi mănânc versurile* (2003) să releve o atracție către postmodernismul în variantă biografistă. Îndeosebi prin aceste ultime cărți, **M.** devine o figură tutelară a poeziei douămiiste feminine (și nu numai), după cum prin versurile din *Blindajul final* fascinase o cohortă de reprezentante ale optzecismului. În pofida acestor modulații, universul imaginar al autoarei rămâne extrem de coerent, continuând să reverbereze aceleași obsesii, accentuate și apoi acutizate odată cu trecerea timpului. **M.** scrie o tragică poezie a existenței, cu rădăcini în experiența bacoviană, din care răzbat inițial câteva reminiscențe intertextuale: „Vecinii, colegii, bârfa și îndrăzneala de a ți se spune că trăiești/ La periferia societății./ Dar seara-i adâncă și ploaia violetă, amurgul violet,/ Cerul violet, boala și groaza viorii violete, marea violetă…" (*Provincie veche*). Aidoma precursorului său, poeta își păstrează inițial un timbru monocord, influențat doar întâmplător de diverse mode lirice, de care s-a dezis cu aceeași nonșalanță cu care le-a adoptat. Ca și în cazul lui Bacovia, scriitura ei provine din revelația neantului, iar declicul îl constituie tocmai momentul unei agresiuni inițiale, care amenință integritatea lumii și a eului: „Cu părul ras mă plimbam prin sat/ în timpul când poezia nu mai avea nici o putere./ […] era timpul să vină întunericul cu pielea jupuită/ era timpul să vină noaptea plină de plăceri de fier înroșit/ pe mâini ca niște solzi/ era timpul să vină câinii și pisicile, arzând de vii printre alte animale" (*Satul*). Aceasta este „tema" – poate unică – a poeziei pe care autoarea o acordează obsesiv și insistent, uneori împotriva amatorilor de „scamatorii […] orientale": „se înalță, din întuneric, o umbră./ pe treptele mele roșii se ascund niște umbre./ pe ușa de piatră din cameră se adâncește o umbră" (*De ce să vorbim*). Numai că asumarea modelului echivalează cu trădarea lui și, spre deosebire de Bacovia, **M.** rezistă tentațiilor „plumbului", obligând neantul ca, înainte de a-i lua în posesie ființa, să ducă un lung război de uzură. O luptă inegală, firește, pentru că în cele din urmă „abisul" cucerește iremediabil existența: „începutul cuvintelor mele este întotdeauna o triadă:/ realitate abis realitate; sfârșitul lor ar putea fi inversat,/ acum, seara? pe pielea mâinii urcă o umbră pe care nu o/ pot descifra; din înaltul respirației plămânilor tăi alungiți coboară numai/ inițialele: RAR" (*Inițialele adevărului*). Dar o luptă purtată până la capăt cu o superbie nedomolită, de vreme ce, pentru a cuprinde ființa, neantul trebuie să asedieze fiecare cetate pe care poeta o abandonează în fuga sa necontenită. Refuzând evadarea iluzorie într-un univers compensator, **M.** știe că singura soluție de care mai dispune e să amâne sfârșitul iminent. Prin urmare, eul liric își construiește o mică fortăreață de cuvinte, încercând să izoleze spațiul care îl mai separă de neant printr-o baricadă de obiecte. Mai mult decât altor experiențe poetice, acesteia i se potrivește un adevăr aflat pe punctul de a deveni clișeu: ea reprezintă o tentativă de a institui o lume, de a smulge neantului fiecare petec de realitate; o lume/realitate aflată, e drept, în continuă surpare, deoarece ofensiva „umbrelor" înlătură orice obstacol, configurând un sfârșit previzibil. De altfel, frecvența imaginilor sexual-viscerale se explică tocmai prin tentativa de a delimita un hinterland protector. Încercând să împiedice disiparea cosmosului, poeta densifică aglomerările de materie, împrăștiind sânge și înmulțind numărul sexelor: „menirea mea-i să strâng masiv în pântec/ o tragică risipă./

și ca să uit coșmarul acestei vieți/ aș vrea să-mi fie sexul o aripă” (*Și ca să uit*). Versurile rezumă exemplar condiția ontopoetică a eului liric: zborul autoarei nu are nimic de-a face cu elevațiile „puriștilor”, fiind o levitație de-abia sesizabilă, o plutire la joasă altitudine, amenințată mereu cu prăbușirea. Iar dacă sexul poate fi o aripă e pentru că, printr-un cabotinism tragic, subiectul încearcă să se convingă că viziunile sale coșmarești ar fi așa-zicând benigne, suportabile. Căci, chiar dacă și aceste halucinații sunt terifiante în sine, ele nu fac decât să disimuleze un rău cosmic: teama de a nu (mai) fi. Tocmai de aceea, singurele momente de beatitudine care apar sunt cele în care baia de sânge a corpurilor acoperă chipul – mult mai hidos – al morții: „nu mai văd moartea întunericul este plin de sânge” (*Picături de ploaie*). Ce nu acceptă însă poeta e regresiunea în turnul de fildeș al propriului eu, de vreme ce sursa răului nu se află doar în lume, ci și în sine: „neant, tu îmi amintești de noaptea ce sângerează/ în ochii mei./ […]/ creierul meu este sângele tău” (*Cerul este strigătul*). Neantului din exterior îi corespunde vidul interior, astfel încât ființa este supusă unui dublu asediu, disputată de două vârtejuri cu putere de aspirație egală. Acceptând că „numai superficialitatea are sens” (*Fuga postmodernă IV*), **M.** mută astfel teatrul de luptă pe terenul reprezentărilor, hrănind voracitatea abisului cu imaginile cadaverice ale obiectelor. De altfel, multe simboluri definitorii (oglinda, umbra, focul, orbirea) sunt preluate direct din scenografia psihanalitică, unele (șobolanii și lupii) trimițând în mod direct la două cazuri celebre tratate de Freud. E ca și cum, multiplicând la nesfârșit simulacrele lucrurilor și ale ființelor, eul liric ar vrea să se convingă că semnele au o existență palpabilă și că lumea poate dobândi un sens. În aceste condiții, poezia încetează să mai fie un vehicul al cunoașterii sau al transcenderii, fără ca o asemenea reducție să diminueze întrucâtva importanța scrisului: „scriu ca să mă aflu în treabă, dar treaba mea este mare și pute a moarte din prima zi de viață” (*Fuga postmodernă XXIV*). Scrisul nu generează ființa, dar întârzie înaintarea neființei, e cea mai eficace stratagemă care se poate interpune înaintării abisului. Retorica resimte și ea efectele acestei stări, refuzul artei venind ca o consecință firească a gravității existenței. Instrumentele poeziei încetează a mai fi metafora sau simbolul; tropii sunt niște figuri atrofiate, care nu deschid perspectiva către transcendență, ci către imanență. Acționând ciclotimic, în funcție de ritmurile interioare ale lirismului, mijloacele predilecte ale poetei sunt definiția și paradoxul. Definind lucrurile, **M.** sugerează că relațiile dintre cuvinte sunt atât de imobile, încât ar putea fi creditate chiar cu consistența realului: „am o singură lege: credința în umbra și/ lumina care ard împreună pe zidul descoperit până la/ temelie. temelia este un dușman care s-a predat/ după ce a luptat până la ultima picătură de sânge./ un zid descoperit până la temelie este un cuvânt” (*Parcul III*). În schimb, paradoxul („îmi place ce îmi place sau îmi place ce nu îmi place? sau, poate,/ nu îmi place ce îmi place?” – *Îl iau de mână pe Sergiu*) revelează nu numai granița fragilă dintre cuvinte, ci și inconsistența lor flagrantă. Oricare ar fi nuanțele care le separă, umbra și sângele, întunericul și sexul, ființa și lucrul sunt totuna și trimit la un semnificat unic: neantul. În comparație cu *Fugi postmoderne*, ultimele volume – *Limbajul dispariției* (2006), *Întâmplări derizorii de sfârșit* (2006) și *Probleme personale* (2009) – indică o serie de mutații, atât în planul viziunii, cât și al imaginarului și al discursului poetic. Convinsă că „sângele a fost împins înspre margini”, autoarea practică acum un maximalism agresiv, care denunță orice tip de simulacre din unghiul unei noi autenticități, ce tinde să se reveleze prin asumarea unei marginalități programatice, ca și prin căutarea unui limbaj esențializat, care denunță celelalte forme expresive drept corupte, dar care nu trebuie confundat cu discursul abstract al anilor ’70. Bolnavul, handicapatul, fanaticul, obsedatul (sexual), exclusul, criminalul, „apucatul” și ceilalți *eiusdem farinae* sunt figuri mult mai credibile decât diversele tipuri de conformiști, întrucât izolarea socială le dezvoltă acuitatea existențială. Iar poeta nu pare să facă în vreun fel excepție: „sunt handicapată, am un stern pleșuv/ și o măduvă osoasă de vultur bolnav și iradiat,/ apropos, am fost violată mulți ani de koch,/ am fost tuberculostatică cu zvastică/ am fost o fascistă într-un sanatoriu/ ce mi-a mâncat zile și auditoriu./ scriu despre mine, dar am pădurea de smarald/ în cap și, mirosind-o,/ mi-am ascuțit simțurile și așa dereglate/ de la terapii ratate” (*despre tristețe și trădare*). Aceasta este perspectiva ce guvernează *Limbajul dispariției* și *Întâmplări derizorii de sfârșit*, chiar dacă ea se materializează în primul volum prin ample poeme confesive, ce

amplifică prin rostogolire aceleași fixații, iar în celălalt prin fulgurații ce captează stări care definesc condiția dereglată a ființei umane: „mă învârt pe un scaun de biserică/ înfipt în pământul plin de rumegușul aspru/ al ratațiilor/ deoarece mă aflu din greșeală/ la biserică/ mă învârt până înnebunesc/ ca un șurub/ de lemn/ și-mi scot scaunul/ din picior/ cu picior cu tot/ de parcă mi-aș scoate mințile/ din mâinile celui ce nu se mai/ roagă/ decât/ atârnat/ cu capul/ în jos” (*mă învârt pe un scaun de biserică*). Sintetizând cumva tendințele anterioare, *Probleme personale* constituie un tur de forță în care poemele sunt dispuse pe două linii alternative: una oficială, autoritaristă, unde sunt mimate și discreditate limbajele dominante în plan artistic și social (dadaism, suprarealism, postmodernism, optzecism, „formalism”, discursul politic, discursul clinic, discursul erotic etc.), alta în care se asumă perspectiva marginalității, în „poeme maidaneze” precum *Nu putem judeca realitatea cu bun-simț, Oligofrenie, Toxicomanie, Poemul cel mai de jos* ș.a. În sfârșit, există și o a treia categorie de poeme (intitulate stereotip *XXX*), care cuplează ambele direcții: „îi sun pe cei zdrobiți/ care îmi răspund/ cei puternici/ și indiferenți/ au robot/ sunt grăbiți/ și vomită sânge/ prin firul de telefon/ ca prin gât/ cruzimea nu are margini/ când este vorba/ despre vocea cuplată cu tehnica/ cea mai recentă/ mie îmi place să observ/ diferența/ așa cum îmi place// erotismul întins pe suprafețe din ce în ce mai distruse”. Tot în aria de iradiere a poeziei se plasează și *Jurnal scris în a treia parte a zilei* (2003), care dovedește aptitudini pronunțate de autopsiere a „eului profund”, dar o slabă racordare la cotidian.

Angela Marinescu rămâne [...] *aceeași fanatică a inclemenței, mânând poemul spre vituperanța autodenunțării și spre extaza deriziunii. O patetică a exhibiției, ea răstoarnă mistica sublimului într-o valpurgie a fetidului, sfidând idealitatea detracată printr-o etică provocatoare în gesturi, dar disperată ca substanță.*

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Sânge albastru*, București, 1969; ed. 2, București, 2012; *Ceară*, București, 1970; *Poezii*, București, 1974; *Poeme albe*, București, 1978; *Structura nopții*, București, 1979; *Blindajul final*, București, 1981; *Var*, București, 1989; *Parcul*, Constanța, 1991; *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*, București, 1996; *Satul prin care mă plimbam rasă în cap*, București, 1997; *O interpretare posibilă la Evanghelia după Toma*, București, 1997; *Blues. Parcul*, București, 1997; *Skanderbeg*, pref. Nicolae Manolescu, postfață Octavian Soviany și Ioan Buduca, București, 1998; *Fugi postmoderne*, București, 2000; *Îmi mănânc versurile*, București, 2003; *Jurnal scris în a treia parte a zilei*, București, 2003; *Poeme de sus în jos*, postfață Dan-Silviu Boerescu, București, 2003; *Limbajul dispariției*, București, 2006; *Întâmplări derizorii de sfârșit*, București, 2006; *Probleme personale*, București, 2009; *Probleme personale*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2010; *Opere*, vol. I:. *Blindajul final*, București, 2010.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Poeți*, *299–302*; Cristea, *Faptul*, *145–149*; Tartler, *Melopoetica*, *141–145*; Mincu, *Eseu*, *163–169*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *259–262*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *148–150*; Pop, *Pagini*, *136–141*; *Dicț. analitic*, I, *100–101*, IV, *339–340*; Cistelecan, *Top ten*, *76–78*; *Dicț. esențial*, *492–495*; Grigurcu, *Poezie*, II, *49–62*; Soviany, *Textualism*, I, *22–41*; Manolescu, *Lista*, I, *225–230*; Cristea-Enache, *Concert*, *78–80*; Raluca Dună, [*Angela Marinescu*], LCF, 2004, 4, RL, 2011, 3; Ioan Moldovan, [*Angela Marinescu*], F, 2004, 4, 2010, 1; Mircea A. Diaconu, *Neantul, postmodernista și monstrul*, F, 2004, 4; Teodora Dumitru, *Dama underground*, ALA, 2004, 746; Cistelecan, *Al doilea top*, *40–42*; Cristea-Enache, *București*, *176–187*; Ștefănescu, *Istoria*, *1066–1067*; Manolescu, *Istoria*, *1079–1082*; Soviany, *Apocaliptica*, *340–342*; Cosmin Ciotloș, *Un volum necesar*, RL, 2009, 44; Paul Cernat, *Forța vulnerabilității*, OC, 2010, 513; Marius Chivu, *Perfecțiunea neputinței*, DM, 2010, 310; Constantin Coroiu, *Jurnalul ca autoportret (I–II)*, CLT, 2011, 332, 333; Soviany, *Cinci decenii*, I, *151–159*; *Angela Marinescu ’70*, coordonator un cristian, Pitești, 2011. ***A.T.***

MARINESCU, I.M. [Ion M.] (21.IX.1880, Craiova – 25.IX.1965, Iaşi), clasicist. Este fiul Ecaterinei (n. Brănescu) şi al lui Marin Marinescu, institutor şi preot. Urmează cursurile şcolii primare şi ale Liceului „Carol I” la Craiova, luând bacalaureatul în 1899, iar pe cele universitare la Bucureşti, unde în 1903 va absolvi Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia limbi clasice. După susţinerea examenului de capacitate la latină şi franceză (1904), lucrează ca profesor de liceu la Craiova, până în 1914, şi la Bucureşti. Între 1914 și 1915 predă cursuri de latină și seminarii de elină la Universitatea din București. Face studii de specialitate în Germania, la Leipzig, Berlin şi München, unde frecventează cursurile lui Eduard Norden, Leo Frobenius şi Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff. Obţine doctoratul în 1910 cu o teză despre elementele stoice în pedagogia lui Seneca, lucrare publicată ulterior la München (*Die stoischen Elemente in der Pädagogik Senecas*, 1911). Din 1918 până în 1946 activează ca profesor de literatură latină la Universitatea din

Iaşi, în 1920 fiind numit profesor agregat, iar în 1922 profesor titular. Între 1926 şi 1929 este director general al învăţământului superior. După un debut precoce în timpul şcolii cu versuri umoristice în revista „Moş Teacă", colaborează cu poezii de factură horaţiană, traduceri şi studii de istorie literară la „Sămănătorul", „Ramuri", „Viaţa românească", „Adevărul literar şi artistic", „Convorbiri literare", „Favonius", „Orpheus", „Revista clasică", „Jurnalul literar" ş.a. Alcătuieşte cursuri de istoria literaturii latine pentru uzul studenţilor, traduce opera lui Petronius (1923) şi a lui Juvenal (1928). După pensionare îşi continuă preocupările literare cu transpuneri din Tucidide (*Războiul peloponesiac*) și Seneca (*Cercetări privitoare la natură*), iar volumul memorialistic *Vin amintirile. Frânturi dintr-o viață* va fi publicat postum, sub titlul *O viață supusă destinului* (2005).

În lucrarea sa de referinţă, *Figuri din Antichitatea clasică* (I–II, 1929–1930), ca şi în cartea postumă *Străini vestiţi în luptele din Roma* (1983), **M.** reconstituie douăsprezece portrete ale unor personalităţi care au intrat în scena cultural-politică a lumii greco-latine, de la Porsenna, regele etruscilor, până la Zenobia, regina Palmyrei. Scopul declarat al autorului este promovarea clasicismului în România şi familiarizarea marelui public cu universul Antichităţii. Bun cunoscător al epocii evocate, înzestrat cu intuiţie istorică, cercetătorul preferă să confere un colorit viu expunerii, să întrebuinţeze resursele fanteziei, nu să redacteze monografii erudite şi aride, încărcate de aparat critic. Sunt înfățișate, ca într-o peliculă cinematografică, strategii militare, lupte politice, antagonisme secrete, ipostaze culturale, mentalități diferite, dintr-o perspectivă modernă, cultivată cu deosebire în istoriografia europeană. Un adevărat cult pentru clasicism impune transfigurarea personalităților istorice în personaje literare viabile, precum în cazul lui Lucretius, Ennius, Cicero, Caesar, Vergilius, Cato cel Bătrân, Horatius, Seneca, Persius, Apuleius ș.a. Este memorabil, de exemplu, chipul dezabuzat al lui Lucretius, filosof materialist și epicureic, care își ia viața din pricina unei curtezane, aflat în antiteză (procedeu clasic prin excelență) cu Persius, gânditorul provenind din Asia Mică, lume cu mai puține rigori morale, care, în schimb, devine adept al virtuții și, în oarecare măsură, propovăduitor al unor valori similare celor creștine. Însuși scriitorul menționează, cu o undă de nostalgie – „Am amestecat în evocarea figurilor fantezia – care nu depășește însă cadrul istoric cu caracterizările cele mai pregnante. Aceste caracterizări, alterând poate armonia ansamblului, au tocmai scopul de a ne da o imagine cât mai completă a personagiilor descrise." Fără a falsifica cadrul istoric, el dramatizează relatarea, ornamentând-o cu descrieri plastice şi ipostazieri pregnante. Convins că apropierea de lumea veche este mereu profitabilă, elaborează, de asemenea, şi volumul *Răsfoind scriitorii clasici* (1942), folositoare introducere în civilizaţia antică. Evidenţiază astfel actualitatea creaţiilor clasice prin anumite studii privitoare fie la eternul omenesc al eroilor homerici ori la elementele de continuitate între dramaturgia lui Euripide şi cea a lui Ibsen, fie la argumentele detractorilor lui Vergilius ori la lupta cu sine a lui Marcus Aurelius. Pătruns de adevărurile antice, autorul revine mereu asupra propriilor idei, vizând o finalitate pedagogică, aducând în atenție chestiuni esențiale: cea mai mare descoperire a anticilor este „umanitatea ideală", deoarece deținea echilibrul perfect între om și natură, libertatea absolută a gândirii, și democrația vieții sociale. Apărând abia după cincizeci de ani de la elaborare, cartea *O viață supusă destinului* reprezintă o incisivă radiografie a epocii și oamenilor cunoscuți de către scriitor: lumea în schimbare, cu moravurile și înfăptuirile sale, din prima jumătate a secolului al XX-lea este judecată, pe cât posibil, fără părtinire. În scrierile sale, adeseori înnoitoare, **M.** se arată mereu preocupat de accesibilizarea unor judecăți de valoare menite să înlesnească propagarea valorilor antice în spaţiul românesc.

SCRIERI: *Germania lui P. C. Tacitus. Cercetare asupra izvoarelor, tendinţelor şi stilului ei*, Craiova, 1914; *Istoria literaturii latine. Epoca lui August*, Iaşi, 1920; *Figuri din Antichitatea clasică*, I–II, Bucureşti, 1929–1930; ed. pref. Traian Diaconescu, Iaşi, 2003; *Curs de istoria literaturii latine. Epoca ciceroniană*, Iaşi, 1931; *Răsfoind scriitorii clasici*, Bucureşti, 1942; *Străini iluştri din trecutul Romei*, Deva, 1948; *Străini vestiți în luptele cu Roma*, Iași, 1983; ed. 2, pref. Traian Diaconescu, București, 2010; *O viață supusă destinului*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2005. **Traduceri:** Petronius, *Satyricon*, Bucureşti, 1923; Juvenal, *Satire*, Bucureşti, 1928.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *57*, *68*; Nichifor Crainic, *„Figuri din Antichitatea clasică"*, „Gândul nostru", 1930, 5; Sergiu Al-George, *„Figuri din Antichitatea clasică"*, CL, 1930, 2; C. Balmuş, *„Figuri din Antichitatea clasică"*, VR, 1930, 4–5; Călinescu, *Ist.*

lit. (1941), *859, Ist. lit.* (1982), *946*; Th. Simenschy, *„Răsfoind scriitorii clasici”*, „Camenae”, 1943–1944, 1–2; Firan, *Macedonski–Arghezi, 289–290;* Maftei, *Personalităţi*, II, *164–165*; Traian Diaconescu, *I.M. Marinescu. Omul şi opera*, în *Universitatea „Al. I. Cuza” din Iaşi (1865–1985)*, Iaşi, 1986, *210–215;* Firan, *Profiluri*, II, *38–39;* Istrate, *Portrete,* I, *137–144*. ***A.C.***

MARINESCU, Marina (18.X.1942, Bucureşti), etnograf, istoric literar, traducătoare. Este fiica clasicistei Maria Marinescu-Himu (n. Himos) şi a lui Constantin Marinescu, ofiţer de cavalerie. A absolvit Facultatea de Limbi Clasice a Universităţii din Bucureşti, luându-şi doctoratul în 1972. După 1982 îşi continuă studiile la München şi Stuttgart: cultură populară, sociologie, marketing, traduceri. Funcţionează în calitate de cercetător ştiinţific la Institutul de Istoria Artei şi la Institutul de Etnografie şi Folclor din Bucureşti, muzeograf la Muzeul de Artă Populară Greacă din Atena, colaborator ştiinţific la Institut für Deutsche und Vergleichende Volkskunde şi la Museum für Völkerkunde din München. Colaborează la publicații precum „Revista de etnografie și folclor”, „Zeitschrift für Volkskunde”, „Österreichische Zeitung für Volkskunde”, „Südost-Europa” ș.a. Este membră a unor societăţi naţionale şi internaţionale din domeniul culturilor şi literaturilor antice, al culturilor orientale, artei populare, antropologiei, culturii greceşti moderne.

În literatura populară **M.** s-a preocupat mai ales de sociologia lecturii. Cercetând soarta cărţilor populare *Sindipa*, *Bertoldo*, *Genoveva*, reînvie reţeaua de relaţii pe plan balcanic şi european în promovarea traducerilor, a copiilor de carte şi mai ales a tiparului şi pune în lumină rolul comerţului şi al drumurilor comerciale în menţinerea continuităţii culturale, între altele şi prin circulaţia cărţilor. În etnografie şi artă populară a urmărit circulaţia motivelor decorative prin intermediul obiectelor comercializate la mari distanţe. În colaborările la reviste ştiinţifice **M.** s-a mai oprit asupra unor aspecte ale umanismului transilvănean (*Neue Erkenntnisse über den siebenbürgischen Humanisten Stephan Bergler. 1680–1783*, 1989), precum şi asupra unei teme mai puţin investigate din cultura noastră: contribuţia femeilor ca intermediari în circulaţia culturală. Un alt centru de interes al activităţii sale este cercetarea modelelor de comportament în emigraţia grecilor din Balcani, aşa cum reies din manifestările lor culturale. De reținut sunt şi contribuțiile la dicționarul *Scriitori greci şi latini* (1978), unde a redactat *Supplementum*-ul autorilor secundari ai acestor literaturi, şi mai multe articole privind literatura română publicate în dicţionare străine (*Harenberg Lexikon der Weltliteratur*, 1989, *Kindlers Neues Literatur Lexikon*, 1988–1992). Alte studii aparţin cercetării artei şi mentalităţii populare româneşti, greceşti, albaneze, turceşti, văzute în contextul spaţiului cultural balcanic. **M.** a tradus în limba română capodopere ale literaturii greceşti antice şi bizantine: Heliodor, *Teagene şi Haricleea* (1970), Ana Comnena, *Alexiada* (1977).

SCRIERI: *Frauen als Vermittlerinnen des westeuropaïschen Einflusses in Rumänien um die Jahrhundertwende*, în *Die Stellung der Frau auf dem Balkan*, îngr. N. Reiter, Berlin, 1987; *Wir werden sehen... Das Leben der Griechen in und zwischen zwei Ländern* (în colaborare cu Walter Kiefl), Frankfurt am Main, 1991; *Mythologikon Syntipas, Bertoldo, Genoveva zur Geschichte der Volksbücher und ihre Leserschaft in Südosteuropa* (în colaborare cu Monika Skowronski), Frankfurt am Main, 1992; *Drumuri şi călători în Balcani*, Bucureşti, 2000. **Ediții:** Maria Marinescu-Himu, *Dialoguri culturale româno–grecești*, pref. edit., București, 2004. **Traduceri:** Heliodor, *Teagene şi Haricleea*, pref. Maria Marinescu-Himu, Bucureşti, 1970; Ana Comnena, *Alexiada*, I–II, pref. Nicolae Şerban Tanaşoca, Bucureşti, 1977; Ilias Venezis, *Numărul 31238. Cartea robiei*, București, 2004.

Repere bibliografice: Cătălina Velculescu, *„Mythologikon Syntipas, Bertoldo, Genoveva zur Geschichte der Volksbücher und ihre Leserschaft in Südosteuropa”*, „Synthesis”, 1993; Viorel Boldureanu, *„Drumuri şi călători în Balcani”*, O, 2001, 4; Cătălin Constantin, *La vreo Dunăre turcească*, RL, 2001, 46. ***C.V.***

MARINESCU, Ştefan Vida (22.VI.1951, Uieşti, j. Giurgiu), poet, eseist. Este fiul Aureliei (n. Popescu) și al lui Aurel Marinescu, funcționar; numele la naștere: Ștefan Marinescu. Își ia licența în filologie la Universitatea din Timişoara, secţia limba şi literatura română (1973) şi la cea din Craiova, secţia română–franceză (1980). Funcţionează ca profesor și ulterior (2003) ca director adjunct la liceul din Videle, oraş în care, între 1982 şi 1988, conduce și Casa de Cultură. A întemeiat cenaclul „Al. Depărăţeanu”, revista „Placebo” (1990) şi Societatea de Litere şi Arte cu acelaşi nume, revista-magazin pentru tineret „Singular” (1995), ziarul „Observatorul de Teleorman” (2002), revista „Lyceum V” (2003) și alte periodice, Casa de Editură Euro-Vida M (1996), Euro-Generation Club. Este doctor al Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti (1998) şi

al Universităţii de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale" din Bucureşti (2002). Debutează cu versuri la „Teleormanul" în 1982, iar editorial în 1984 cu volumul *Sala oglinzilor*. Colaborează cu precădere în presa regională, dar şi la „Familia", „Argeş", „Vatra", „Poesis", „Cuvântul", „Calende", „Azi" ș.a. A mai semnat Șt. Vida, A. Vlăsceanu, A. C. Silișteanu, P. L. Ștefanski, Șt. A. Obedeni. E laureat al câtorva premii obținute în țară și peste hotare.

În antologia *Purtătorul de cuvinte* (1996) sunt selectate versuri din volumele anterioare și inedite în ciclul titular. Facultatea dominantă a lui **M.** este dexteritatea de a compune în mai toate stilurile deja istoricizate, de la cele tradiţionale la cele moderniste. Arsenalul uneltelor sale de expresie alătură cobza străbună („La noi, obiceiul trudei, din veacuri moştenit,/ De-a culege, de-a frânge fructul rar,/ E slăvit când toamna-i ştergar împodobit/ Cu legănatul rod pe loitre de car") telegrafiei fără fir şi telefoniei mobile („Parfumuri, unduire, ocheade şi teroare,/ plutiri şi goliciune, sex, răcnete, demenţă,/ farduri şi fumigene, vădită regulare,/ fani, isterii, delir, transparenţă"). Atât extrema diversitate, cât și extrema cantitate caracterizează o producție în care intră cărţi (sau cărțulii) de istorie şi critică literară, de teatrologie, publicistică, monografia *Lirica lui Constant Tonegaru* (1997), studii de sinteză, culegeri de articole, recenzii, note de lectură, treceri în revistă privind mitul popular și cult, pagini despre folclorul și folcloriștii teleormăneni, relatări privind activităţi didactice şi larg culturale etc. *Feminism și feminitate în proza românească interbelică* (1998), text subintitulat „ipostaze românești moderne ale complexului feminității", este o lucrare semnificativă pentru modalitatea abordării critice a lui **M.** Scrisă avântat, cartea încearcă, diletant, un discurs teoretic și un demers analitic. În tentativa de a-și valida asertiunile, autorul invocă, emfatic, opinii din toate culturile și din toate timpurile. Ceea ce îl dezavantajează, aici, ca și altundeva, este mediocritatea, superfetația, prolixitatea.

SCRIERI: *Sala oglinzilor*, Bucureşti, 1984; *Atac la persoană*, postfaţă Călin Vlasie, Piteşti, 1991; *Aventura dimineţilor cuminţi*, Piteşti, 1993; *Gloria memoriei*, Pitești, 1995; *Colecţia de zvonuri*, Pitești, 1995; *Purtătorul de cuvinte*, București, 1996; *Lirica lui Constant Tonegaru*, București, 1997; *Ordinea mirabilă sau Viaţa şi cărţile*, București, 1997; *Proba transparenţei*, Videle, 1998; *Feminism şi feminitate în proza românească interbelică. Ipostaze româneşti moderne ale complexului feminităţii*, Bucureşti, 1998; *Moderator la îngeri*, Videle, 1998; *Şcoala şi folclorul*, Videle, 2000; *Ordalia & artificierul*, Bucureşti, 2000; *O geografie spirituală a Sudului*, Videle, 2000; *Acreditări / empatii / consonanţe*, București, 2000; *Avatarurile transcendenţei. Om şi Dumnezeu în opera eminesciană*, Videle, 2001; *Măreţia viciilor ascunse*, Videle, 2001; *Parteneriate educaţionale comunitare. Itinerar italian*, Videle, 2001; *Caragiale şi „eternul feminin"*, pref. Emil Manu, Videle, 2002; *O filieră educaţională neolatină. În Dublin*, Videle, 2003; *Romanul adolescentului clar-văzător*, Videle, 2003; *Comedia românească în spectacologia contemporană*, I–II, București, 2004; *Domnul Camil între Realia și Transcendentalia*, București, 2004; *Natură vie cu filme şi cărţi*, București, 2004; *Narcis, străinul din oglinzi*, pref. Dumitru Micu, București, 2005; *Blaga – erosul liricii și ființa tragică a dramaturgiei sale*, București, 2007; *Eminescu – supraTemă cu variaţiuni*, București, 2007; *Stările de grație ale Poesiei. 11 conspecte critice la Nichita Stănescu*, București, 2008; *Etnofolclor și tradiții românești*, București, 2009; *Eugen Simion sau Excelența spiritului critic*, I–II, București, 2009; *Mythos românesc și cultură populară*, București, 2009; *Reîntregirea familiei*, Videle, 2009; *Scriitori români contemporani*, Videle, 2010; *Astaloș: spirit și creație*, București, 2011; *Semne particulare, necesare primejdii*, București, 2011. **Antologii:** *Arca îmblânzitorilor de fantasme*, Videle, 2000 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ion Bogdan Lefter, *Vitrina „Contrapunct"*, CNP, 1992, 7; Traian T. Coşovei, *Reverii sinucigaşe*, CNT, 1992, 8; Nicolae Prelipceanu, *„Purtătorul de cuvinte"*, RMB, 1997, 2123; Nicoleta Sălcudeanu, *Monografomania*, VTRA, 2002, 8-9; Ana Dobre, *Omul orchestră*, LCF, 2005, 20; Cristea, *Teleorman, 267–268*; Ecaterina Țarălungă, *„Narcis, străinul din oglinzi"*, VR, 2006, 3; Cristina Roxana Olteanu, *Ștefan Vida Marinescu sau Fascinația polivalenței creatoare*, București, 2007; Stelian Ceampuru, *Două cărți de etnologie*, „Meandre" (Alexandria), 2009, 1–2; Nicolae Dima, *Un pater familiae pentru scriitorii sudiști*, „Meandre", 2010, 1–2. ***D.Mc.***

MARINESCU-HIMU, Maria (6.VIII.1907, Bucureşti – 4.VII.1995, Atena), clasicistă. Este fiica Sinioriței (n. Perissi), originară din Grecia, şi a lui Giorgios Himos, comerciant în Grecia şi în România. A urmat Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia clasică, a Universităţii din Bucureşti, absolvind în 1931. Bibliotecară (1933–1934), devine cadru didactic în aceeaşi facultate (1934–1972). Își susţine doctoratul cu teza *Viaţa şi opera umanistului român Ştefan Bergler* (1941). Predă limbile greacă şi latină la mai multe licee bucureştene şi organizează cursuri de greacă pentru cercetători. Publică mai ales în „Revista istorică română", „Hrisovul",

„Studii clasice", „Balkan Studies", „Analele Universităţii Bucureşti", „Studii de literatură comparată", „Revista de istorie şi teorie literară" ș.a. Din 1978 se stabileşte la Atena.

Contribuția adusă de **M.-H.** la dezvoltarea filologiei clasice românești cuprinde, pe lângă redactarea unor manuale, mai multe aspecte privind îndeosebi istoria literaturii și domeniul traducerilor. Ivită din necesități didactice, *Istoria literaturii eline* (1972), scrisă în colaborare cu Adelina Piatkowski (fără specificarea contribuției individuale a autoarelor), este o amplă lucrare panoramică referitoare la literatura greacă de la perioada arhaică până la edictul lui Iustinian din 529 d. Hr., când încetează școala ateniană de filosofie, marcând sfârșitul Antichității păgâne. Conform conceptului de literatură din acea vreme, care include și istoriografia, filosofia, elocința și alte discipline, se analizează genurile predominante și caracteristicile esențiale manifestate pe întinsul teritoriu locuit sau influențat de greci. Între istorie literară și tratat despre scrisul antic, cartea sistematizează o vastă informație, de la începuturi până la constituirea și impunerea formelor de expresie ce stau la fundamentul literaturilor europene în toată diversitatea lor. **M.-H.** a participat și la elaborarea unor lucrări lexicografice precum *Scriitori greci și latini* (1978), în care s-a ocupat de personalități din varii domenii. Ca traducătoare, a dat versiuni la opere din Xenofon și Pausanias și a contribuit la articularea unei lucrări de referință precum *Filosofia greacă până la Platon* (I–II, ambele volume având două părți, 1979–1984), care pune în valoare gândirea greacă timpurie. De menționat că în primul volum (1974) al seriei Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, a îngrijit textul grecesc în ediția bilingvă la *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*. După stabilirea la Atena, **M.-H.** și-a îndreptat atenția către relațiile culturale româno–elene, urmărite într-o serie de articole și studii publicate în periodice. A tălmăcit în română o serie de scriitori greci contemporani (printre care Kostas Valetas ori I. M. Panayotopoulos ș.a.) și a transpus în greacă din lirica lui Ion Pillat (în colaborare) și din proza lui Mircea Eliade (*Secretul doctorului Honigberger*, *Pe strada Mântuleasa*, *Domnișoara Cristina*), activitate încununată cu Premiul Uniunii Traducătorilor din Grecia (1994).

SCRIERI: *Umanistul Ştefan Bergler (1680–1738). Viaţa şi activitatea sa*, Bucureşti, 1943; *Bibliografia clasică în România. 1928–1939* (în colaborare cu N. I. Herescu şi Constanţa Elena Stoenescu), Bucureşti, 1943; *Istoria literaturii eline* (în colaborare cu Adelina Piatkowski), București, 1972; *Elino–roumanikes pneumatikes scheseis* [*Relații spirituale româno–elene*], Atena, 1995; *Dialoguri culturale româno–grecești*, îngr. și pref. Marina Marinescu, București, 2004. **Traduceri:** Xenofon, *Statul spartan. Statul atenian*, Bucureşti, 1958, *Anabasis*, îngr. și introd. trad., Bucureşti, 1964, *Viaţa lui Cyrus cel Bătrân*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 1967; *Moartea palicarului. Antologia nuvelei neogreceşti*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 1967; *Anthusa, fata cu plete de aur. Basme populare greceşti culese de G.A. Megas*, Bucureşti, 1971; *Viteazul Dighenis Acritas. Epopee medievală bizantină*, postfaţa trad., Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Gheorghia Delighiani–Anastasiadi); Pausanias, *Călătorie în Grecia*, I–II, îngr. și introd. trad., Bucureşti, 1974–1982; I.M. Panayotopoulos, *Inelul cu poveşti*, îngr. trad., Bucureşti, 1975, *Fereastră deschisă spre univers*, pref. trad., Bucureşti, 1981; *Cugetări greceşti*, pref. trad., Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Ioan Micu); Kostas Valetas, *Emigranţii*, Bucureşti, 1976, *La cafeneaua lui Tabaki*, Bucureşti, 1984; Odysseas Elytis, *Miraculosul pretinde doar un strop de inimă curată*, Bucureşti 1981 (în colaborare cu Ioan Micu); Ion Pillat, *Poíemata – Poezii*, ed. bilingvă, pref. Aurel Rău, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Gheorghia Delighiani-Anastasiadi); [*Poezie greacă*], în *Simbolismul european*, II, îngr. Zina Molcuţ, Bucureşti, 1983, *590–654*; *Filosofia greacă până la Platon*, I–II, Bucureşti, 1979–1984 (în colaborare); Mircea Eliade, *To mistirio tou doktoros Honichmperger* [*Secretul doctorului Honigberger*], Atena, 1989, *O geros kai oi anakrites* [*Pe strada Mântuleasa*], Atena, 1991, *I despoinís Christína* [*Domnișoara Cristina*], îngr. Victor Ivanovici, Atena, 2004.

Repere bibliografice: Cătălina Velculescu, *Maria Marinescu-Himu*, „Buletinul Societății de Științe Filologice din România", 1995–1996; Popa, *Ist. lit.*, II, *1067*. ***C.V., G.Dn.***

MARINESCU-MARION, D. [Dumitru] (27.V.1860, Bucureşti – 1.V.1909, Bucureşti), versificator, prozator, ziarist. După absolvirea liceului intră în gazetărie, fiind mai întâi corector la câteva ziare, apoi înfiinţând periodicele „Zorile" (1884), „Foarfeca" (1888, împreună cu Dem. Rocco), dar mai cu seamă ca redactor la „Ciulinul" (1884), „Universul" (1884–1909) și „Curierul Olteniei".

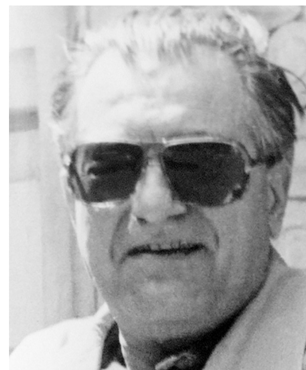
M.-M. a debutat cu versuri la „Portofoliul român" (1881) şi a continuat să publice în diverse gazete, însă cele mai substanţiale colaborări i-au apărut în periodicele al căror redactor a fost, semnate, în afară de Marion, şi cu pseudonimele Dumitru

Câmpulungeanu, Marino Marinelli, Mitică, Nicodem, Nitză Delamilcov, Orion ş.a. În „Ciulinul" publică satire violente ce vizau guvernarea liberală, elocventă fiind „epopeea" *Bratianida*. În „Universul", în suplimentele acestuia – „Universul literar", „Universul ilustrat", „Veselia" –, ca și în almanahul ziarului, susţine numeroase rubrici fixe („Viaţa la mahala", „Cronica", „Viaţa veselă", „Carnetul meu", „Poveşti" ş.a.), scriind versuri, schiţe, povestiri, articole. Acestea cuprind critici politice acide sau evocă tristeţi de mahala, provocate de sărăcie, de nedreptate, de lipsa unui orizont. Pentru revista „Veselia" (din 1891) sau pentru periodicele speciale „Biblioteca Marion", „Marion la expoziţie", pe care le alcătuiește aproape singur, prolificul autor pătrunde într-o realitate pitorească, de bâlci, unde se râde fără răutate, iar dramele pasionale se consumă, într-un patetism ridicol, pe străzi şi la baluri. După ce publică facila comedie *Talmeş-balmeş* (1885), el reuneşte un număr de proze mai întinse în *Viaţa la mahala. D-avalma* (1893). Concurând pentru Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române, volumul este respins şi criticat pentru superficialitate, monotonie şi „schimonosirea" cuvintelor. Totuşi, povestirile de aici sunt mai elaborate, urmărind o oarecare tehnică a efectului şi conţinând unele realizări tipologice. Versurile umoristice din *Cartea soacrelor* sunt o înşiruire uniformă de conflicte casnice, rezolvate prin procedee stereotipe. Lui **M.-M.** i se mai atribuie romanul *Pustnicul Carpaţilor* (1882) şi comedia *Taman la pont* (1909), jucată cu succes de multe teatre din ţară. Alături de Ioan Moşoi, semnează libretul operetei *Panglicarii* (1903). Talentat, dar scriind în grabă, pentru o categorie de cititori nepretențioși, „poetul soacrelor", cum a fost supranumit, a avut o notorietate care nu i-a supravieţuit.

SCRIERI: *Talmeş-balmeş*, Bucureşti, 1885; *Viaţa la mahala. D-a valma*, Bucureşti, 1893; *Cartea soacrelor*, Bucureşti, f.a.; *Panglicarii* (în colaborare), Bucureşti, 1903.

Repere bibliografice: C.B. Stamatin-Nazone, *Profiluri (Gazetarii noştri)*, Bucureşti, 1894, *59–60*; Al. Antemireanu, *„Viaţa la mahala"*, „Epoca", 1899, 1245; Iacob Negruzzi, *„Viaţa la mahala. D-avalma"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899–1900; Constantin Caliga, *Marion s-a dus!...*, „Minerva", 1909, *136*; Constantin Caliga, *Almanahul dicţionar al presei din România*, Bucureşti, 1926, *94–95*; Predescu, *Encicl.*, *528*; Cosco, *Bunica*, *293–297*; *Dicţ. lit. 1900*, *556–557*. ***C.T.***

MARINO, Adrian (5.IX.1921, Iaşi – 17.III.2005, Cluj-Napoca), critic și teoretician literar, comparatist, eseist, editor.

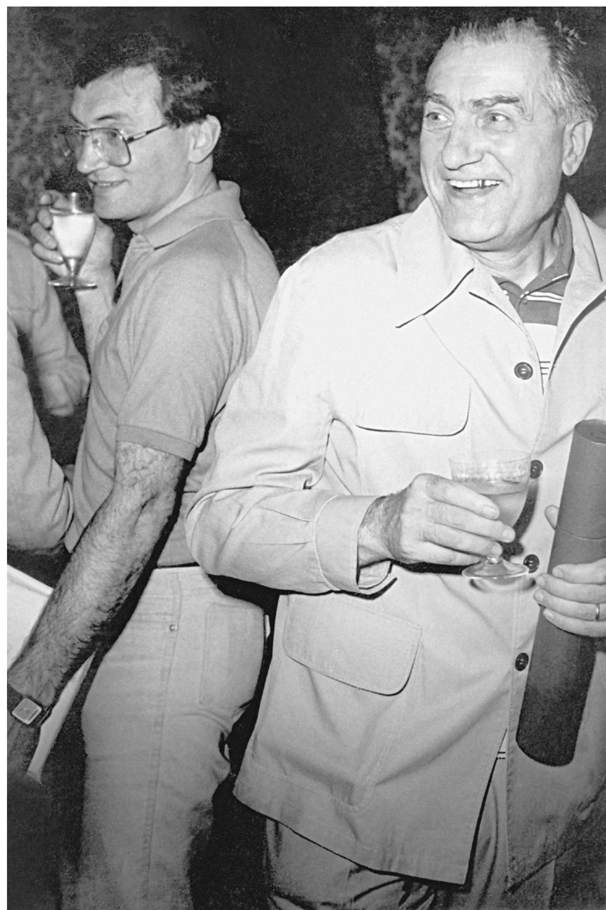
Este fiul Ecaterinei (n. Zadig) şi al lui Nicolae Marino, inginer. Urmează la Iaşi Liceul Militar (1933–1937), Liceul Internat (1938), apoi Seminarul Pedagogic (1939–1941) şi Facultatea de Litere (1941–1943). Se transferă la Bucureşti (1943–1945), unde după absolvire va fi asistent al lui G. Călinescu (1945–1947). Obţine titlul de doctor în litere în 1947 cu teza *Viaţa lui Alexandru Macedonski*, iar mai târziu, în 1970, devine doctor docent. În 1949 e arestat şi suportă până în 1963 paisprezece ani de detenţie politică şi de deportare forţată în satul Lăteşti din Bărăgan. Motivul invocat este participarea la cercul ilegal de studii al Tineretului Universitar Naţional Ţărănist, care editase o serie de texte privind doctrina creştin-democrată. Din 1965 îşi reia activitatea în publicistică, iar în 1966 debutează editorial cu *Viaţa lui Alexandru Macedonski*. Îi urmează *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967). În 1969 a fost reabilitat juridic. După reintrarea în viaţa civilă, n-a mai fost niciodată salariat al vreunei instituţii culturale sau de alt tip. Academia RSR l-a distins cu Premiul „B. P. Hasdeu", Uniunea Scriitorilor i-a premiat două cărţi, *Introducere în critica literară* (1968) şi *Hermeneutica lui Mircea Eliade* (1980; publicată concomitent la Paris de Editura Gallimard), iar în 1995 i-a decernat Premiul Opera Omnia. E membru al Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România – care îi acordă în 1995 un premiu pentru volumul al treilea din *Biografia ideii de literatură* –, membru al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor Literari şi al Asociaţiei Internaţionale pentru Studiul Secolului al XVIII-lea. Între 1977 şi 1983 a fost membru al Biroului Executiv la International Comparative Literature Association. În 1985 i s-a decernat la Viena Premiul Herder pentru întreaga activitate. Începând din 1971–1972, când este bursier al Fundaţiei Pro Helvetia la Geneva, participă la numeroase congrese

organizate de International Comparative Literature Association, la alte întâlniri dedicate studiului literaturii şi întreprinde călătorii de documentare în Europa (Franţa, Anglia, Portugalia, Germania, Elveţia, Spania) sau peste ocean, adunându-şi impresiile de voiaj în câteva volume care, privite în ansamblu, schiţează un itinerar spiritual sui-generis. A debutat cu note de critică literară în „Jurnalul literar” (1939) şi a colaborat la „Curier ieşan”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Lumea”, „Naţiunea”, „Dreptatea”, iar după 1960 la „Limba română”, „Contemporanul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Cronica”, „România literară” „Synthesis” sau la „Diogene”, „Neohelicon”, „New Literary History”, „Comparative Literature Studies” ş.a.; a semnat şi M. Adrian. Eficientă apare activitatea lui **M.** de inspirator, animator şi editor al publicaţiei plurilingve „Cahiers roumains d’études littéraires”, pe care a înfiinţat-o în 1973. După 1989 scriitorul îşi depăşeşte rezerva autoimpusă, manifestându-se ca personalitate publică şi mai ales ca militant civic. Se înscrie în Partidul Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat, colaborând la ziarul acestuia, „Dreptatea”, se numără printre membrii fondatori ai Forumului Democratic Antitotalitar, semnează articole de angajament politic în favoarea liberalismului şi a democraţiei în „22”, „Dilema”, „Sfera politicii”, „Cotidianul”, „Românul liber”, „Polis” ş.a. Ia atitudine în favoarea angajării civico-politice scriitoriceşti, împotriva apolitismului şi a recuperării birocratice a profesiei de scriitor. Devine unul dintre cei mai atenţi cronicari şi comentatori ai politologiei româneşti *in statu nascendi.* În tot ce întreprinde în această perioadă se distinge un „neopaşoptism” care concordă perfect cu orientarea anterioară – enciclopedică, în esenţă ideologică, proeuropeană – a scrierilor sale, dincolo de orice distincţii de gen. Din 1997 și până la sfârșitul vieții a fost președinte de onoare al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România. A fost căsătorit cu comparatista Lidia Bote.

Aşa cum a admis **M.** în repetate rânduri, textele sale pot fi ordonate în câteva momente sau etape, fiecare corespunzând câte unui chip al unui autor polimorf ce a reuşit să se împartă fără să se risipească. Critica și eseistica publicate până la instaurarea regimului comunist, parțial editate în volum în 2010 de Aurel Sasu, nu lasă prea mult să se întrevadă evoluțiile viitoare: tânărul comentator e un spirit elegant-speculativ, al cărui conservatorism (clasicism) moderat nu exclude interesul pentru fenomenul literar actual. Debutul critic editorial stă sub semnul lui G. Călinescu, spirit tutelar pentru monografiile *Viaţa lui Alexandru Macedonski* şi *Opera lui Alexandru Macedonski.* Ambele cărţi au avut o gestaţie prelungită artificial, fiind concepute înainte de perioada detenţiei şi publicate aproape douăzeci de ani mai târziu. Lucrările rămân însă exemple de sinteze istorico-literare construite pe solide baze documentare şi empirice, riguros argumentate şi articulate demonstrativ. După publicarea lor, obiectul de studiu, decupajul problematic şi metodele criticului se schimbă, iar direcţia în care virează s-ar putea numi hermeneutică şi comparatistă. În *Hermeneutica lui Mircea Eliade* **M.** articulează într-un convingător studiu de caz datele intelectuale eteroclite ale unui personaj proteic şi controversat, reușind (după propriile-i afirmații) să își exporte astfel și propria metodă teoretică sub acoperirea celei eliadești. Ceea ce îl interesează pe critic sunt tehnicile de investigaţie brevetate de el, desemnate prin sintagma generică „hermeneutică militantă”. Îi apare, de asemenea, în Franţa o carte simptomatică, *Étiemble ou Le Comparatisme militant* (1982). Textul a contribuit la reanimarea comparatisticii într-un moment în care disciplina se urnea cu greu dintr-o letargie prelungită. Prin această lucrare, în chiar termenii autorului, comparatismul însuşi dobândeşte un sens militant, de spargere a unei blocade, de ieşire din izolarea totalitară, de evadare în lumea liberă. Sinteza despre René Étiemble este prelungită de alta, având acelaşi statut (de circulaţie externă exclusivă), *Comparatisme et théorie de la littérature* (1988), unde autorul propune insistent o reformă radicală a domeniului. Contraoferta sa presupune substituirea pozitivismului miop tradiţional cu o orientare teoretofilă de nuanţă nominalistă, abandonarea vânătorii de influenţe în beneficiul identificării universaliilor, a topoilor speculativi de mare circulaţie. Teoreticianul pledează pentru un ecumenism apt să răstoarne sensul polarităţii frustrante central/periferic şi să transforme cultura într-o piaţă de valori cu liberă circulaţie în toate direcţiile. E primul proiect coerent de proporţii în care se angajează **M.** În jurul lui gravitează o masă compactă de studii-satelit – editate înăuntrul sau în afara ţării – şi tot lui i se integrează munca de concepţie tematică şi metodologică de la „Cahiers roumains d’études littéraires”. O propensiune raţionalist-universalistă marchează opţiunile intelectuale, ca şi discursul lui **M.**

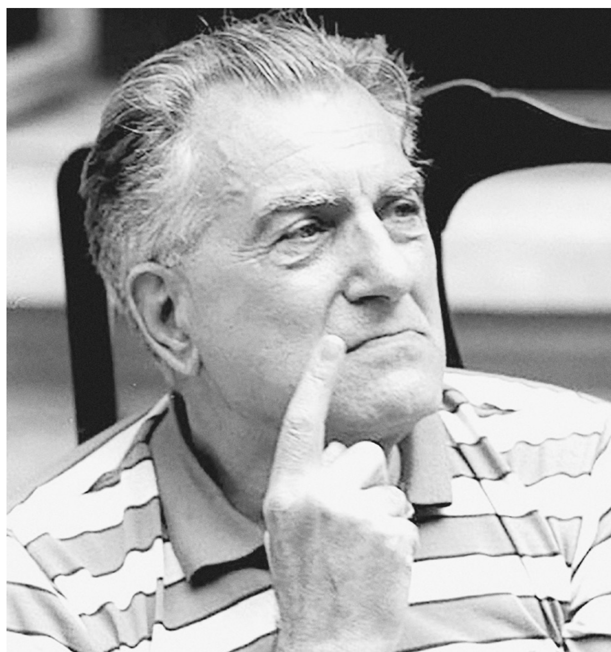
Tendinţa de reducţie la invariant există în studiile monografice consacrate lui Macedonski, Mircea Eliade, Étiemble. Exegetul se lasă fascinat de elevarea potenţială a fiecărui caz la plafonul unor categorii nominale. Sintagma este folosită pentru universalizarea experienţei macedonskiene, dar poate fi extinsă profitabil şi la Mircea Eliade sau la Étiemble. Reducţia categorială presupune frecvent proiecţia universaliilor în sfera morală. E cazul categoriilor macedonskianism, hermeneutică militantă a lui Eliade sau comparatism militant al lui Étiemble, dar şi cel al conceptului provincialism, a cărui veritabilă anatomie o întreprinde **M.** în toate cărţile sale. Coloana vertebrală a lucrărilor este însă ideologia culturală care ia în primul rând înfăţişarea criticii de idei, concretizându-se în proiectul de proporţii consacrat ideii de literatură. Elanul categorial care îi animă subteran scrisul iese aici în evidenţă mai mult decât oriunde, iar metoda originală pune în lumină istoria unor universalii conceptuale însemnate ale culturii occidentale: literatura. Metoda se bizuie pe analiza sistemelor de termeni gravitând în jurul unor noţiuni-pivot – litere, cultură, educaţie, scriere, oralitate, sacru şi laic etc. – şi a tensiunilor dintre variante care, în timp, au transformat astfel de configuraţii în câmpuri de forţă. Ansamblul a fost inaugurat cu *Hermeneutica ideii de literatură* (1987), e continuat cu *Biografia ideii de literatură* (I–VI, 1991–2000) şi urma să se încheie cu *Dicţionar de idei literare* (din care a apărut volumul I, A–G, 1973); volumul *Modern, modernism, modernitate* din 1969 – contribuție semnificativă la bibliografia autohtonă a fenomenului – urma să facă parte din același proiect. Dincolo de diferenţele de construcţie şi de demonstraţie, proiectul are aceleaşi premise. Mai întâi apriorismul ontologic dominant în modelul literaturii. Conform acestui model, literatura este o matrice de universalii sau de disponibilităţi genetice, coexistente *ab initio* şi preexistente tuturor actualizărilor istorice selective. Un principiu al tensiunii polare ordonează matca originară astfel încât antinomiile de bază ale structurii lexicale portante opun periodic în cursul istoriei literaturilor sacrul şi profanul, scrisul şi oralitatea, autonomia şi heteronomia ş.a.m.d. Opţiunile fundamentale ale lui **M.** sunt nominaliste, literale şi culturale. Mai exact, autorul se ocupă exclusiv de realitatea termenilor care acoperă sfera literaturii, demonstrează că literalitatea predetermină originar literaritatea şi insistă asupra legăturii genetice dintre literatură şi cultură: aceasta din urmă impunându-se drept valoare primordială care investeşte câmpul literei. În acest fel se reduc la justele proporţii o serie de rupturi dramatice ce au survenit periodic în câmpul literaturii – nou şi vechi, sincronic şi diacronic –, **M.** dând câştig de cauză în modelul său normei lui şi/şi în locul exclusivismelor. Acest decupaj problematic are o serie de avantaje. Reuşeşte să fixeze într-o ecuaţie clară raporturile efective dintre practica literaturii şi numele cu care a fost desemnată vreme de secole. Se infirmă astfel falsa impresie de coincidenţă absolută sau, dimpotrivă, de divergenţă totală, dintre realitatea creaţiei şi realitatea terminologică a domeniului, care a întreţinut dispute aprige în teoriile literaturii. Se redimensionează şi orgoliul noutăţii absolute, renăscut ciclic cu agresivitate rituală în domeniu. Nici antiliteratura, asupra căreia modernitatea revendică priorităţi absolute, nu face excepţie. Se justifică astfel insistenţa

Dinu Flămând și Adrian Marino

teoreticianului asupra apriorismului ontologic, principiu suveran în matriţa originară, unde toate sensurile esenţiale sunt coexistente şi date, aşteptând să fie scoase din latenţă şi să dobândească un destin istoric. În sfârşit, clădit pe baze documentare solide, modelul lexical al lui **M.** echilibrează raportul de forţe dintre vocaţia autonomă şi cea heteronomă a literaturii – obiect al unui contencios milenar. Căci literatura reprezintă un „în-sine" care întotdeauna a dispus de mijloace ca să se prezinte cititorului drept un „pentru-altul". Abandonând semnalmentele şi constantele, *Biografia ideii de literatură* urmăreşte ce s-a petrecut pe verticala istoriei. Cele două tipuri de abordare se completează reciproc, cea de-a doua fiind o proiecţie istorică a grilei conceptuale şi a postulatelor metodologice sistematizate în prima. Calmul plat al sensurilor se tulbură, matricea acronă se denivelează, dând naştere unei dinamici semantice. Anumite accepţii ale literaturii le surclasează pe altele pentru răstimpuri limitate, urmând la rândul lor să fie învinse şi eliminate din scenă. Vârstele ideii de literatură sunt tot atâtea configuraţii particulare, în interiorul cărora diversele sensuri sunt angrenate în raporturi de forţă inconfundabile. Primul volum al seriei merge până la baroc. Antichitatea este perioada în care se anunţă şi parţial se stabilizează aproape toate dimensiunile de bază ale machetei semantice. De aici decurg o anume indeterminare congenitală a ideii de literatură, dar şi posibilitatea consecutivă a schematizării şi modelării ei. Fără să fie încă explozive, o serie de tensiuni fondatoare – care vor zgudui periodic tectonica terminologică a literaturii – se anunţă acum. Printre altele, conflictul dintre poezie şi literatură, reputat ca fiind relativ târziu şi mai ales modern. E de reţinut din aceeaşi perioadă prestigiul simbolic al literaturii – rar atins mai târziu în sistemul sociocultural – de valoare-pilot a unei mentalităţi predominant umaniste şi mizând pe paideia. Evul Mediu şi, în prelungirea lui, Renaşterea lucrează cu accepţii mult mai diferenţiate de literatură. Raportul de forţe din interiorul configuraţiilor conceptuale se schimbă constant, făcând mai evidentă dinamica sensurilor. Două fisuri esenţiale devin net vizibile acum în matricea universaliilor. Una este antinomia dintre normă şi originalitate, cealaltă produce denivelări cronologice ce îşi vor afla debuşeul în polaritatea vechi–nou. Prin breşa formată conştiinţa istoricităţii pătrunde în câmpul literelor, antrenându-l în mecanismul dialecticii actual–perimat şi supunându-l mareelor ciclice ale revizuirii valorilor. Faţă de momentele anterioare, clasicismul şi barocul nu aduc mişcări spectaculoase. Spiritul pasional care animase anterior viaţa ideii se stinge. Câmpul noţional al literaturii se clasicizează în toate accepţiile posibile. Expresie fidelă a unei instituţii culturale oficializate şi laice, literatura se disciplinează, capătă demnitate administrativ-didactică. În cel de-al doilea volum al *Biografiei...* **M.** se ocupă de veacurile al XVIII-lea şi al XIX-lea. În veacul Luminilor matricea literaturii suportă presiunea unei tensiuni progresive între sensibilitate şi cunoaştere. Pe fundalul unui proces de stabilizare, de extensie în suprafaţă şi de nuanţare a ideii de literatură, tensiunea se adânceşte şi capătă aspecte multiple. Printre ele, opoziţiile dintre civilizaţie şi poezie sau dintre literă şi spirit evoluează semnificativ. Luminile sunt, pe de o parte, epoca enciclopedismului triumfal, a erudiţiei, a scientismului, iar pe de alta, veacul unui interes acut pentru autenticitate şi pentru omul natural rousseauist, nepervertit de cultură. Într-o atmosferă de panideologism, de enciclopedism şi de militantism febril, se fixează marile valori heteronome ale literaturii. Iar la antipozi, sensul autonom, specific se angajează decis pe calea estetismului, întrupându-se în etalonul ideal al poeziei. Secolul al XIX-lea are un statut cu totul aparte şi pune în cauză pentru prima oară însăşi norma structurală a matricei: coexistenţa, cumulul în beneficiul exclusivismului şi al reducţionismului. Şi/şi tinde să fie surclasat de sau/sau. Se anunţă intoleranţele ce vor domina literarul până în ultimele decade ale secolului al XX-lea, temperându-se abia odată cu postmodernismul. Veacul istorism-pozitivismului, al marilor legi şi al sistemelor impunătoare de gândire absoarbe literatura într-un continuum de valori heteronome, concatenate şi de determinisme rigide. În partea opusă termenii sunt la fel de tranşanţi: arta pură sau frumosul pur etc. Survine ruptura dintre raţional şi poetic. Sâmbure incandescent cu potenţial seismic al stratului specific, periclitând periodic stabilitatea reţelei de sensuri a matricei, poezia îşi proclamă brutal incompatibilitatea cu literatura. Cel de-al treilea volum al *Biografiei...* este primul dintre cele consacrate veacului al XX-lea – epocă a marilor reducţionisme, a opţiunilor-limită, marcate de o retorică a excesului. Spiritul vremii îşi lasă amprenta asupra destinului ideii de literatură. Reflex literar

al intoleranţei şi al totalitarismului, radicalismul agresiv ia locul relativismului, contrazicând în aparenţă logica internă a matriţei. Ca şi în epocile precedente, ideea de literatură face joc dublu pe cele două planuri principale de referinţă: specificul şi heteronomia. Sub presiunile contextuale enorme ale epistemei contemporane, polarizarea opune formalismul agresiv de o parte, ideologizarea ofensivă de cealaltă. Din motive explicabile, teoreticianul se ocupă cu predilecţie de polul heteronom. Înstrăinarea totală a literaturii de menirea ei – în special în versiunea doctrinară autointitulată estetică marxistă – fusese anterior marcată de tabuuri. Autorul profită de dispariţia cenzurii ca să încerce prima tratare sistematică şi de anvergură a chestiunii. Demonstraţia urmează două direcţii esenţiale: una vizează relaţiile literaturii cu societatea, aducând în prim-plan axioma determinismului, iar cealaltă pune în ecuaţie literarul şi politicul, atingând chestiunea litigioasă a militantismului literaturii şi a producătorilor ei. Privit astfel, marxismul devine cazul-limită al procesului de birocratizare propagandistică a ideii de literatură. Iar heteronomia literaturii se erijează într-un veritabil mesianism ideologic şi într-un principiu de bază al politicii culturale, la adăpostul unui camuflaj scientist emfatic. Convertită în armă politică de partid şi de stat, literatura se depărtează radical de polul specifist, estetic şi autonomist până într-atât încât nu mai subzistă decât înţelesul său prim şi ultim de text tipărit. Metodologic se verifică astfel încă o dată că acest etimon – cel literal – constituie elementul fundamental, permanent şi inatacabil al literaturii. Şi totuşi, reducţionismul scăpat din frâu şi împins la limită are un antidot cu rădăcini în aria matricială: continuitatea prin clasicizare. Acesteia îi este consacrat volumul următor al *Biografiei...* . În perioada reducţionismelor radicale – nota dominantă a ideii de literatură în secolul al XX-lea – se constată şi o evidentă continuitate a definiţiilor tradiţionale, explică **M.** Ea intervine sub forma unor definiţii unanim acceptate, adesea însă doar subînţelese – pe de o parte, şi atrofiere, clasicizare, academizare – pe de alta. Este, într-un sens, stratul arheologic al ideii bimilenare de literatură. Cuvântul cheie este arheologie. Pe întreg parcursul exegezei de aici **M.** excavează sistematic şi meticulos. În fundaţiile edificiilor avangardiste şi al zgârie-norilor speculativi contemporani se ascund vestigii milenare. Showurile epatante, cu focuri de artificii orbitoare, ale teoriilor de ultimă oră se desfăşoară după indicaţii de regie străvechi. În ultimă instanţă, se întreprinde o arheologie a noutăţii, dacă se poate spune aşa, dovedindu-se că perspectivarea istorică redimensionează orice absolutism şi dezumflă excesele spectaculoase. Ultimele volume cartografiază noțiuni transestetice – literatură națională, literatură populară, literatură de masă, subliteratură, paraliteratură –, examinează implicațiile crizei definițiilor ideii de literatură în modernitate și postmodernitate, dar și provocările „antiliteraturii", pentru a lăsa, la capătul unui demers impresionant prin erudiție participativă, sistematică, chestiunea definirii deschisă: biografia continuă, iar invariantul (în afara constituentului „litere") rămâne imposibil de găsit. Dar nu răspunsul, oricare ar fi el, este relevant, ci fenomenul, procesul, cu eterogenitatea și proteismul său. Ansamblul de lucrări consacrat ideii de literatură testează şi patentează o metodă specifică de lucru: un du-te-vino alert, pe spirala hermeneutică, între cercetarea filologică şi elanul sintetic–conceptual, între speculativ şi empiric. Dincolo de capacitatea aplicativă, o astfel de soluţie are şi virtuţi demonstrative. Întregul proiect are o deschidere didactică şi o ţinută de lecţie. Din unghiul în care se situează autorul în vasta sa sinteză ideologică se văd foarte clar drumurile care se deschid în faţa unor discipline cum sunt critica, literatura comparată sau teoria literaturii. În matricea ideologică pe care o schiţează comparatismul are o pistă de decolare spre un nou ecumenism şi pentru depăşirea teoretofobiei. Critica se vede impulsionată în efortul de a integra şi a sili la cooperare tehnici preluate din cele mai eclectice direcţii. Iar teoriile literaturii îşi descoperă raţiuni legitimante pentru a ieşi din izolare, căutând căi de comunicare cu discursul intelectual (ştiinţific, filosofic, religios, moral, politic) al unei vremi anume. O altă direcţie net conturată a scrisului lui **M.** vizează relaţiile culturalului cu politicul, şi în acest context, căutând o linie modernă de reflecţie intelectuală românească, sunt asumate chestiunile integrării în lumea spirituală europeană. Elementele preliminare ale acestui proiect se dovedesc mai vechi. În forme adaptate circumstanţelor autorul şi-a strecurat ipotezele sub cenzura comunistă în pseudoînsemnările de călătorie *¡Olé! España* (1974), *Carnete europene* (1976) sau le-a enunţat în jurnalele intelectuale şi morale *Prezenţe româneşti* şi *realităţi europene* (1978) şi *Evadări în lumea liberă*

(1993). O sinteză finală a literaturii subiective apare în memoriile intitulate *Viața unui om singur* (2010), răfuială postumă cu lumea prin care autorul a trecut, programată să apară la cinci ani după moartea lui. Autobiografie intelectuală traumatică, vehementă, uneori redundantă, plină de idiosincrazii și de frustrări egolatre care nu cruță pe (aproape) nimeni, cartea este și un document psihanalitic revelator: emblematică pentru psihologia inversată a savantului și determinantă pentru evoluția sa viitoare rămâne mai ales aversiunea față de fostul mentor G. Călinescu după ce, întors din lunga detenție și deportare, **M.** va fi respins de acesta. Anticălinescianismul, antiimpresionismul, antifoiletonismul și celelalte marote își au, măcar în parte, explicația într-o astfel de ruptură, ca și opțiunile politice și ideologice ale polemistului incomod chiar față de sine însuși. Adversitatea se va extinde, în postcomunism, și față de discipolii lui, generând o serie de „scandaluri" intelectuale cu bătaie lungă, prelungite și de apariția volumului de memorii. Dincolo de toate aceste aspecte, liniile directoare ale sistemului său de gândire sunt expuse însă aici cu aceeași elocvență. Prefațat de o „schiță istorică introductivă" intitulată *Cenzura în România* (2000), volumul *Libertate și cenzură în România. Începuturi* (2005) reprezintă doar prima parte dintr-o nouă și ambițioasă sinteză (rămasă, din păcate, neterminată), la care **M.** a lucrat în ultimul deceniu de viață. Ea are în vedere istoria și fizionomia diferitelor forme de cenzură din Țările Române în perioada premodernă și modernă, ajungând până în pașoptism; alte volume urmau să aducă la zi proiectul, într-o tentativă (programatică, militantă) de monografiere a tradiției ideii de libertate, antiabsolutistă și antiautoritară de-a lungul istoriei românești, redând astfel criticului exilat în literatură dimensiunea ideologică, liberal-iluministă, de la care s-a revendicat în mod constant. În mod explicit, programul apare încă din cartea *Pentru Europa: integrarea României. Aspecte ideologice* şi *culturale* (1995), tentativă a unui intelectual din Est de a găsi o soluţie de echilibru între două zone culturale opuse şi ostile. La o extremă se află provincia culturală românească (o noţiune în primul rând morală), naţionalistă, rezistentă la spiritul de sistem şi de construcţie ideologică, la erudiţie şi la efortul speculativ, iar la cealaltă europocentrismul vestic, marcat de inapetenţa faţă de ideologic, de eroziunea reperelor ferme, de dezabuzare, când nu de demisia intelectuală de-a dreptul. Pentru **M.** europenizarea presupune opţiunea decisă şi acţiunea energică în orizontul unui şir de alternative care au jalonat destinul economic, politic şi cultural românesc. Foarte succint, între o ţărănime cvasimitologizată şi o burghezie naţională activă şi prosperă, între rural şi citadin, între maniheismul politic de tip stânga/dreapta şi liberalismul centrist devotat standardelor europene de democraţie, între etatizare şi privatizare, între propaganda culturală dirijată de la centru şi iniţiativa individuală, personalizată. Programul are, aşadar, ca piloni liberalismul, pluralismul, umanismul, convergenţa şi sinteza între valorile naţionale şi universale, echilibrul axiologic, raţionalismul şi spiritul critic, implicarea şi responsabilitatea individuală. Altă lucrare, *Politică* şi *cultură. Pentru o nouă cultură română* (1996), prelungeşte în mod convergent opţiunile unui teoretician al ideilor pentru care raţiunea ultimă a literaturii se află totdeauna dincolo de ea, în cultural şi ideologic. Este simptomatică ecuaţia postulată între cultural şi politic. O alternativă obsedantă la români – cultură sau politică? – e substituită de o complementaritate alternativă între cultural şi politic, ceea ce ar presupune o reformă concertată a ambilor termeni. Incompatibilitatea între cultură şi politică ar putea fi anulată prin ridicarea abstracţiei la rangul de faptă, în ambele sfere. În acest fel, cultura poate deveni un ghid şi un instrument al

politicului, iar a şti ar putea fi o ipostază a lui a face. Reversul atitudinii iluminist-liberale a lui **M.** îl constituie deprecierea nejustificată a esteticului (redus, caricatural, la un impresionism frivol) și, în alt plan, a ruralului, în numele unui dogmatism citadin care face din el, deconcertant, o emblemă a subdezvoltării și un rezervor al autarhiei totalitare. Nexul formator care dă coerenţă opţiunilor hermeneutului, comparatistului, teoreticianului, eseistului politic, într-un cuvânt ale intelectualului **M.** e încrederea în demnitatea pragmatică a teoriei şi în fuziunea fertilă dintre idealism şi militantism. Este singurul intelectual român de formaţie literară autor al unui proiect cultural provocator, de amplă deschidere ideologică, apt să prelungească în contemporaneitate eforturile unor antecesori, printre care se numără Titu Maiorescu sau E. Lovinescu. În acelaşi timp, sintezele lui se oferă programatic drept premise pentru efortul constructiv al generaţiilor tinere de cercetători.

Într-o cultură care a trăit – și încă mai trăiește – în mirajul subiectivității, care este în continuare obsedată de specificitate și îmbătată de unicitate, Adrian Marino a căutat mereu generalul, conceptualul, tipologicul, invariantul. Gustul particularului este înlocuit la el cu propensiunea ideologizantă, savorii stilistice și plasticității expresiei le este preferată ariditatea discursului teoretic, efectele carismatice, „farmecul" sunt refuzate în favoarea tenacității constructive. Este în cel mai înalt grad semnificativ pentru el faptul că studiul unei opere literare – cea a lui Alexandru Macedonski – se încheie cu neașteptate considerații asupra unui macedonskianism ridicat la o categorie morală, așa cum, mai târziu, în Critica ideilor literare*, impersonalitatea unei metode este împinsă până la anonimat. Campaniile neobosite ale lui Adrian Marino împotriva „mentalității fragmentariste și jurnalistice" din cultura română, împotriva impresionismului din critica literară se explică prin această opțiune fundamentală, ca și pledoaria constantă pentru erudiție și sistem.*

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Viaţa lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, 1966; *Opera lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, 1967; *Introducere în critica literară*, Bucureşti, 1968; *Modern, modernism, modernitate*, Bucureşti, 1969; *Clasicism, baroc, romantism* (în colaborare), Cluj, 1971; *Rumänische Erzähler der Gegenwart*, Berna, 1972; *Dicţionar de idei literare*, vol. I (*A–G*), Bucureşti, 1973; *Critica ideilor literare*, Cluj-Napoca, 1974; ed. (*Kritik der literarischen Begriffe*), tr. Bernd Kolf, Cluj-Napoca, 1976; ed. (*La Critique des idées littéraires*), tr. Manole Friedman, Bruxelles, 1977; *¡Olé! España*, Bucureşti, 1974; ed. 2, pref. Constantin M. Popa, Craiova, 1995; *Carnete europene*, Cluj-Napoca, 1976; ed. Bucureşti, 2003; *Prezenţe româneşti* şi *realităţi europene. Jurnal intelectual*, Bucureşti, 1978; ed. 2, Iași, 2004; *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 1980; ed. (*L'Herméneutique de Mircea Eliade*), tr. Jean Gouillard, Paris, 1980; *Littérature roumaine – littératures occidentales. Rencontres*, tr. Annie Bentoiu, Bucureşti, 1982; *Étiemble ou Le Comparatisme militant*, Paris, 1982; *Tendances esthétiques*, în *Les Avantgardes littéraires au XX-ième siècle*, vol. II: *Théorie*, Budapesta, 1984; *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987; *Comparatisme et théorie de la littérature*, tr. autorului, Paris, 1988; ed. (*Comparatism şi teoria literaturii*), tr. Mihai Ungurean, Iaşi, 1998; *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000; ed. Cluj-Napoca, 2006; *Evadări în lumea liberă*, Iaşi, 1993; *Teoria della letteratura,* tr. şi îngr. Marco Cugno, Bologna, 1994; *Pentru Europa: integrarea României. Aspecte ideologice* şi *culturale*, Iaşi, 1995; ed. 2, pref. Silviu Lupescu, Iaşi, 2005; *Politică* şi *cultură. Pentru o nouă cultură română*, Iaşi, 1996; *The Biography of the Idea of Literature. From the Antiquity to the Baroque*, tr. Virgil Stanciu şi Charles M. Carlton, Albany (SUA), 1996; *Cenzura în România. Schiţă istorică introductivă*, Craiova, 2000; *Al treilea discurs. Cultură, ideologie* şi *politică în România* (*Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi*), Iaşi, 2001; *Libertate* şi *cenzură în România. Începuturi*, Iaşi, 2005; *Descoperirea Europei*, pref. Constantin M. Popa, Craiova, 2006; *Scrisori din cetatea cu trei turnuri*, pref. Paul Aretzu, Craiova, 2006; *Cultură* şi *creaţie*, îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2010; *Dintr-un dicţionar de idei literare*, îngr. Florina Ilis și Rodica Frenţiu, Cluj-Napoca, 2010; *Viaţa unui om singur*, Iaşi, 2010. **Ediţii:** Al. Macedonski, *Opere*, vol. I–V, introd. edit., Bucureşti, 1966–1969, vol. VI–VII, Bucureşti, 1973–1980 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuş); G. Călinescu, *Scriitori străini*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Vasile Nicolescu). **Antologii:** *Rumänische Erzähler der Gegenwart*, Berna, 1972; *Revenirea în Europa. Idei* şi *controverse româneşti (1990–1995)*, pref. edit., Craiova, 1996.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Monografii istorico-literare*, LCF, 1966, 15; Călinescu, *Eseuri lit. modernă, 213–218*; Lucian Raicu, *Vitalitate polemică*, RL, 1973, 17; Mircea Iorgulescu, *O critică nouă*, RL, 1975, 8; Alexandru Paleologu, *Adrian Marino călătorind în Europa*, VR, 1977, 1; Simion, *Scriitori*, I (1978), *714–722*; Al. Duţu, *Dialogul real al culturilor*, LCF, 1979, 6; Sorin Alexandrescu, *Taking a View of Europe*, „International Journal of Romanian Studies" (Tübingen), 1980, 3–4; Mihai Zamfir, *L'Honnête homme al secolului XXI*, RL, 1983, 25; Călinescu, *Biblioteci*, *148–152*; Marcel Corniş-Pop, *„L'Herméneutique de Mircea Eliade"*, „Canadian Review of Comparative Literature", 1987, 2; Constantin Noica, *Hermeneutica după Adrian Marino*, TR, 1987, 32; Marian Papahagi, *O teorie comparată a literaturii*, TR, 1988, 41; Al. Călinescu, *Comparatism şi poetică*, CL, 1988, 11; Andrei Corbea, *Poetică şi comparatism*, CL, 1989, 5; Matei Călinescu, *Însemnări*

despre evadările… lui Adrian Marino, VTRA, 1993, 12; Grigurcu, *Peisaj*, I, *34–48*, III, *168–183*; Gheorghe Crăciun, *Modelul Marino*, VTRA, 1997, 2; Sorin Antohi, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, București, 1997, *31–38*, *92–113*; Borbély, *Xenograme*, *33–37*; Spiridon, *Interpretarea*, *73–129*; *Dicț. esențial*, *495–498*; Paul Cornea, *„Proiectul major" al lui Adrian Marino*, OC, 2001, 61; Manolescu, *Lista*, III, *140–147*; Constantin M. Popa, *Adrian Marino*, Brașov, 2001; Gheorghe Grigurcu, *În jurul libertății*, București, 2002, *141–144*, *163–174*, *255–256*; Adrian Dinu Rachieru, *Alternativa Marino*, Iași, 2002; Borbély, *Cercul*, *55–60*; Holban, *Portrete*, I, *349–352*; Șiulea, *Retori*, *147–151*; Grigurcu, *De la un critic*, *99–114*; Ștefănescu, *Istoria*, *713–720*; Libuša Vajdová, *Încă o dată despre Adrian Marino*, RL, 2006, 10; Holban, *Ist. lit.*, III, *49–53*; Ion Bogdan Lefter, *Adrian Marino: un proiect pentru cultura română*, Craiova, 2006; Cistelecan, *Diacritice*, I, *7–16*; Constantin M. Popa, *Adrian Marino, ideocriticul impenitent*, Craiova, 2008; Culianu, *Studii rom.*, II, *209–216*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1078–1079*; Terian, *A cincea esență*, *556*, *582–588*, *passim*; [*Adrian Marino*], OC, 2010, 519 (grupaj special); Barbu Cioculescu, *Darul mizantropului*, „Acolada", 2010, 5, 6; *Viața, opera și activitatea lui Adrian Marino: cercetare bibliografică și de referință*, coordonator Florina Ilis, Cluj-Napoca, 2010; Borbély, *Existența*, *102–114*; Goldiș, *Critica*, *227–234*, *passim*; Florina Ilis, *Adrian Marino. În căutarea ideii de libertate și cenzură*, pref. Doru Radoslav, Cluj-Napoca, 2011. ***M.S., P.C.***

MARINOIU, Costea (16.VII.1937, Valea Răii, azi în Râmnicu Vâlcea – 18.XII.2011, Râmnicu Vâlcea), istoric literar. Este fiul Paulinei (n. Grigore) și al lui Constantin Marinoiu, țărani. Termină liceul la Râmnicu Vâlcea în 1955 și Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași în 1963. Funcționează ca profesor de limba și literatura română și director la Școala Generală din comuna Racovița, județul Vâlcea. În 1975 este numit director al Centrului de Librării Vâlcea, continuându-și activitatea în aceeași funcție și după 1989, la SC Ex Libris SA. Debutează în presă în 1957 cu articole pe teme etnologice. În 1974 îi apare prima carte, *Folclor din Țara Loviștei*. A colaborat la „Viața studențească", „Argeș", „Ramuri", „Orizont", „Contemporanul", „Buridava", „Studii vâlcene", „Transilvania" ș.a.

M. este un împătimit scormonitor al mărturiilor legate de valorile culturale vâlcene. Contribuția sa cea mai importantă este lucrarea *Istoria cărții vâlcene (sec. XVII–XVIII)*, publicată în 1981. Cu aplecare spre domeniul literaturii române vechi, pe urmele profesorului său ieșean I. D. Lăudat, istoricul literar cercetează vechile centre de cultură (Cozia, Govora, Bistrița, Horezu, Râmnic), cu meșterii tipografi, manuscrisele și cărțile ieșite din tiparnițele vâlcene, Antim Ivireanul, episcopul Damaschin, Chesarie de Râmnic, Grigore și Naum Râmniceanu fiind nume care au dat strălucire „școlii de la Râmnic". Cercetarea depășește cadrul local, interesând pe specialiști prin informația pe care o oferă, dar și marele public prin pasiunea cu care se urmărește răspândirea vechilor cărți vâlcene. Preocuparea pentru cărturarii și istoria cărții din Vâlcea, întemeiată pe o documentare solidă, este caracteristică și pentru altă lucrare, editată în 2008 și dedicată „școlii de la Râmnic" în intervalul 1705–1830, după cum temeinice sunt și cele câteva minimonografii ale unor localități aparținând aceluiași spațiu geografic și cultural. Altundeva **M.** își etalează disponibilitățile de reporter (*Drumuri pe Olt*, 1983), produce informații utile de ordin istoric sau cultural (*Itinerare vâlcene*, 1987) sau consemnează popasurile vâlcene ale unor mari scriitori, precum I.L. Caragiale, Grigore Alexandrescu, M. Eminescu, A.I. Odobescu, Al. Vlahuță, Octavian Goga, Gala Galaction. Într-o lucrare aparte, *Eminescu și literatura veche* (2003), adună și sistematizează toate știrile și documentele privind relația poetului cu „scripturile bătrâne", dar și trecerea lui prin zona Vâlcei. Cercetarea din *Toponomia Țării Loviștei* (2001) se află la confluența istoriei cu lingvistica și etnologia. Autorul pune statornic în evidență contribuția locală la formarea, perpetuarea, îmbogățirea și înnoirea tezaurului lexical al limbii române.

SCRIERI: *Tipografi și tipografii* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 1973; *Istoria cărții vâlcene* (*sec. XVII–XVIII*), Craiova, 1981; *Drumuri pe Olt*, București, 1983; *Inscripții în cărbune*, București, 1985; *Itinerare vâlcene*, București, 1987; *Oameni și locuri vâlcene*, București, 1989; *Liceul „Alexandru Lahovari"* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 1991; *Istorie și continuitate* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 2000; *Catalogul preliminar al colecțiilor de carte veche din județul Vâlcea* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 2001; *Toponimia Țării Loviștei*, București, 2001; *File din cronica Berevoieștiului* (în colaborare), Râmnicu Vâlcea, 2002; *Eminescu și literatura veche*, București, 2003; *Liturghierul (1508), prima carte tipărită în spațiul românesc (ipoteza vâlceană)*, Râmnicu Vâlcea, 2004; *Cernișoara, vatră de istorie și cultură românească*, Râmnicu Vâlcea, 2005; *Pesceana – file de cronică*, Râmnicu Vâlcea, 2006; *Cozia: istorie și continuitate* (în colaborare cu Vartolomeu Androni), Râmnicu Vâlcea, 2008; *Istoria cărții vâlcene. Școala de la Râmnic. 1705–1830*, Râmnicu Vâlcea, 2008; *Patriarhul Iustinian*, Râmnicu Vâlcea,

2011. **Ediţii:** *Folclor din Ţara Loviştei*, pref. Mihai Pop, Râmnicu Vâlcea, 1974.

Repere bibliografice: Vasile Lucaciu, *„Istoria cărţii vâlcene”*, TR, 1981, 10; Voicu Bugariu, *„Istoria cărţii vâlcene”*, LCF, 1982, 5; Dan Mutaşcu, *File din istoria cărţii*, SPM, 1982, 5; Traian Cantemir, *„Istoria cărţii vâlcene”*, ATN, 1982, 5; Ion Gheorghe, *Elogiu cărţii româneşti*, LCF, 1981, 23; George Niţă, *„Drumuri pe Olt”*, R, 1983, 8; Mircea Filip, *„Drumuri pe Olt”*, ATN, 1984, 10; Ilie Purcaru, *Librarul scriitor*, FLC, 1984, 43; Vasile Lucaciu, *„Inscripţii în cărbune”*, TR, 1985, 44; Ion Topolog, *„Oameni şi locuri vâlcene”*, AST, 1989, 10; Ion Măldărescu, Emilian Frâncu, *Râmnicu Vâlcea. Mică enciclopedie*, II, Râmnicu Vâlcea, 2002, *95–96*; Firan, *Profiluri*, II, *41–43*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *569*; Florin Al. Țene, *„Istoria cărţii vâlcene. Școala de la Râmnic. 1705–1830”*, „Caietele Columna”, 2009, 4. ***S.I.***

MARINO-MOSCU, Constanţa (17.IV.1875, Filioara, j. Neamţ – 20.IX.1940, Bucureşti), prozatoare. Este fiica naturală a Anei Popovici, fiind adoptată de soţul de mai târziu al acesteia, Panait Marino. Face şcoala primară la Paşcani, apoi este, pe rând, elevă la pensioanele Gallet şi Dodun des Perrières din Iaşi. Studiază pianul, dar cam târziu şi în condiţii vitrege, şi abia în 1898 are prilejul să-şi perfecţioneze pregătirea la Viena. Deşi foarte dotată, nu va avea o carieră muzicală, fiind deja căsătorită şi mamă a trei copii, dar mulţi ani va da lecţii de pian. Stabilită pentru o perioadă mai lungă la Buzău, cultivă relaţii din ce în ce mai întinse, în special în lumea literară şi muzicală. În ultimul deceniu al vieţii este directoarea unui azil la Vălenii de Munte, unde predă şi limba franceză. Debutează în 1908, cu povestirea *Natalița*, la „Viaţa românească”, iar în 1911 îi apare primul volum de proză scurtă, *Ada Lazu*, un an mai târziu fiind admisă în Societatea Scriitorilor Români. Îşi extinde colaborările şi la periodice din Bucureşti: „Rampa” (în care semnează şi comentarii muzicale), „Lectura pentru toţi”, „Sburătorul”, „Adevărul literar şi artistic”. Hipersensibilă, arsă de dorinţa de „a face ceva care să iasă din nivelul comun”, conştientă că are „aptitudini pentru lucruri mai alese”, suferind de „acea asfixie a tot ce-i frumos, bun, sfânt în suflet” resimţită în căsnicie, **M.-M.** şi-a căutat salvarea în jurnal, în literatură, în corespondenţă. Scrisorile către G. Ibrăileanu, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Hortensia Papadat-Bengescu vibrează de pasiunea comunicării şi dau măsura adevărată a talentului său. Totodată, autoarea face aici numeroase precizări şi comentarii cu privire la intenţiile şi credinţele ei literare, apărându-şi cu tenacitate atitudinea, fidelitatea faţă de realitatea recuperată în scrierile proprii.

Dăruită cu o capacitate de percepţie a faptelor vieţii ieşită din comun, **M.-M.** a acumulat numeroase trăiri, amplificate de mai multe traume biografice. Principalul şi cel mai valoros filon al prozei sale este constituit din *Amintirile Caterinei State* – cărora li se pot ataşa şi alte secvenţe publicate cu titluri diferite de-a lungul anilor –, apărute din 1920 în „Viaţa românească” şi în „Adevărul literar şi artistic”. Reconstituirea unei copilării marcate de o sensibilitate febrilă reține vioiciunea, curiozitatea, candoarea vârstei, cu bucuriile şi spaimele ei, menționabile fiind îndeosebi secvenţele despre prieteniile din şcoala primară sau despre „descoperirile” mişcătoare ale psihologiei infantile. Ultimele episoade ale acestui roman autobiografic (pregătit pentru tipar în 1927) urmăresc altă etapă, concentrându-se asupra dramei tinerei care îşi caută un drum, dar este puternic contrariată de opoziţia mamei, de încercările acesteia de a scăpa de ea căsătorind-o. O personalitate formată în condiţii deosebite – copilăria în cadru mănăstiresc, aproape paradisiac, întreruptă brutal de mutarea în noua familie a mamei (cunoscută târziu şi devenită cea mai mare spaimă a tinereţii ei) şi „în lume”, un loc plin de ameninţări şi de mari ciudăţenii – simte nevoia de a da glas unei experienţe traumatizante, de a-şi reface și reconstrui viața după valorile în care credea. Relatarea este lipsită de artificii, într-o rostire alertă, puţin interesată de literaritatea textului şi aproape total preocupată de derularea tensionată, vie a evocării, a dialogurilor. Un laitmotiv al întregii proze memorialistice (multe secvenţe poartă titlul *Scrisori de la Varatic*) este „punerea în scenă” a figurilor din mănăstirea în care autoarea însăși a trăit ani în șir. „Nuvela” *Ada Lazu*, cea mai consistentă proză scurtă publicată de **M.-M.**, i-a fixat într-o bună măsură fizionomia literară. Aflată în faţa sfârşitului, protagonista îşi derulează viaţa într-un racursi marcat de presiunea stării prezente. Orfană de mamă, izolată, ruptă de realitate, cu năzuinţe artistice, ea cunoaşte un scurt moment luminos în compania unui tânăr cu care va petrece un timp pictând şi conversând despre artă. Momentul devine paradigma unei dorite existenţe, pe când căsătoria silită cu un bărbat necunoscut este insuportabilă,

ca o condamnare fără drept de apel. Şocată, derutată de insuficienţa şi falsitatea vieţii, nutrind un permanent sentiment de ultragiere, Ada Lazu crede că trăieşte „un vis urât” care se va termina doar în moarte. Prozatoarea reuşeşte să evidenţieze discrepanţa dintre aspiraţiile Adei şi realitatea pe care este obligată să o accepte; alternează imaginile diafane ale amintirilor ei din tinereţe cu descrierea unor aspecte brutale ale existenţei imediate, având grijă să fixeze ambianţa fiecărui moment. Proza din volumele *Nataliţa* (1916), *Tulburea* (1922) și *Făclii în noapte* (1930) continuă în bună măsură acest tip de proză. Povestiri ca *Nataliţa*, *Purim* aparţin *Amintirilor…*, iar *Datorie*, *Larghetto, în re, de Mozart*, *Mai bine…* sunt episoade ale dramei ilustrate în *Ada Lazu*. În proza ficţională **M.-M.** pare mereu conştientă de exigenţele construirii unui text literar. Discursul său e sincopat, selectiv, compus din elemente considerate semnificative, exprimarea e uşor literaturizată, căutând efectul, uneori şi prin inserarea unor regionalisme sau particularităţi de vorbire. Un episod deosebit în traseul scriitoricesc al autoarei îl reprezintă apariţia în „Rampa” a romanului *Tovărăşie* (în cincizeci de numere consecutive din 1912), despre care nici **M.-M.**, nici altcineva nu va pomeni ulterior. Subiectul este banal: un vechil boieresc se autodistruge cedând ambiţiilor de mărire ale soţiei sale şi întovărăşindu-se cu un escroc gen Dinu Păturică. Se urmăresc prea îndeaproape amănuntele întâmplării, dar povestirea, dialogurile au un ritm antrenant. Ultimul capitol al romanului, *Moştenirea*, reluat, cu modificări, ca nuvelă, în volumul *Tulburea*, a impresionat pe E. Lovinescu (dramă a unei „umanităţi lipsite de poezie”, „puternic zugrăvită” şi potenţată de un „stil ferm şi mat”). Critica vremii, apoi istoricii literari au apreciat atât aportul tematic – contribuţia la cunoaşterea psihologiei infantile şi feminine, în „admirabile pagini de introspecţie” –, cât şi capacitatea prozatoarei de a pătrunde realitatea, talentul de a evoca într-o naraţiune animată de dialogul nervos, cu putere de caracterizare. Aproape necunoscut şi necomentat este şi alt roman, *Din zilele şi gândurile mele*, publicat în „Adevărul literar şi artistic” (1937–1938), conceput sub formă de jurnal al unei fete de boier de prin anul 1855. Aici este consemnată o altă dramă – dragostea abia înmugurită dintre tânără şi un baron german este curmată de îmbolnăvirea şi moartea acestuia. Autoarea se străduieşte să scrie în limbajul moldovenesc al epocii, să reconstituie mediul boieresc, menţinând în prim-plan trăirile fetei. Formula epică aleasă face însă concesie gustului pentru senzaţionalul romanţios, iar **M.-M.** pare să uite propria pledoarie pentru autenticitate.

SCRIERI: *Ada Lazu*, Bucureşti, 1911; ed. Bucureşti, 1919; *Nataliţa*, Bucureşti, [1916]; *Tulburea*, Bucureşti, 1922; *Făclii în noapte*, Bucureşti, 1930.

Repere bibliografice: C. A. [G. Ibrăileanu], *„Ada Lazu”*, VR, 1911, 7; Chendi, *Schiţe*, *175–177*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *332–333*, V, *97–98*; H. Sanielevici, *„Tulburea”*, ALA, 1923, 120; N.N., *Note despre o carte neapărută: „Amintirile Caterinei State”*, „Junimea literară”, 1927, 11–12; Izabela Sadoveanu, *Constanţa Marino-Moscu*, ALA, 1930, 492; Miller–Săndulescu, *Evoluţia*, *330–339*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *599*, *Ist. lit.* (1982), *676*; N. Papatanasiu, *Constanţa Marino-Moscu*, RVS, 1942, 4; Otilia Cazimir, *Prietenii mei scriitorii*, Bucureşti, 1960, *53–64*; Sevastos, *Amintiri*, *396–397*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *586–589*; *Scrisori-Ibrăileanu*, II, *189–262*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *107–108*; *Dosarul unei existențe: Constanţa Marino-Moscu (1875–1940)*, MS, 2001, 1–4 (grupaj special). ***C.T.***

MARMELIUC, Dimitrie (20.X.1886, Liteni, j. Suceava – 1.XI.1970, Bucureşti), clasicist, folclorist. Este fiul Floarei (n. Paveliuc) şi al lui Nistor Marmeliuc, ţărani. Urmează şcoala primară şi liceul la Suceava (1898–1906), apoi secția de studii clasice a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Viena, unde obține titlul de doctor în 1913 cu o teză despre funcțiile genitivului partitiv în opera lui Cicero. Lucrează ca profesor secundar la Câmpulung Moldovenesc și Cernăuți. În 1915 este angajat pentru scurt timp cercetător la Cabinetul de manuscrise al Academiei Române. După ce obține cetățenia română, pleacă pe front ca voluntar în 1916, fiind rănit în luptă la Mărășești și decorat cu Ordinul Coroana României. Militează pentru unirea Bucovinei cu România. Din 1919 predă cursuri de limba și literatura elină la Facultatea de Litere a Universităţii din Cernăuţi, unde ajunge profesor titular (1925) și decan (1929–1931). Concomitent activează ca director al Teatrului Naţional din Cernăuţi (1925–1926). Este secretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, deputat, senator și primar al Cernăuțiului. Din 1940 este profesor de elină la Universitatea din Bucureşti, de unde se pensionează în 1947, ulterior lucrează în calitate de cercetător asociat la Institutul de Lingvistică

al Academiei RSR (1952–1966). Este președinte al unor asociații socio-culturale: societatea România Jună din Viena, Liga Culturală din Bucovina, Liga Antirevizionistă din Bucovina. Colaborează la „Codrul Cosminului", „Drum drept", „Epoca", „Floarea soarelui", „Glasul Bucovinei", „Junimea literară", „Lamura", „Limba română", Orpheus", „Revista Fundaţiilor Regale", „Studii clasice", „Timpul" ş.a.

Autor al mai multor cursuri universitare litografiate – *Tragedia greacă* (1941), *Începuturile literaturii elene: Homer. Ciclul epic* (1942), *Metrica greacă* (1942), *Compoziția poetică a „Iliadei" și „Odiseii"* (1943) –, clasicistul **M**. este atras îndeosebi de cercetarea epopeilor homerice și a tragediilor eline. De-a lungul întregii vieți consacră studii riguroase și docte, unele păstrate numai ca extrase din presă, operei lui Sofocle: *Sofocles. Cercetări cronologice* (I–II, 1920–1925), *Sofocles. Aias–Trachiniile–Antigona, studiu istoric-literar* (1939), *Tragicul la Sofocles* (1939), *Reflectări ale contemporaneității în tragediile lui Sofocle* (1966), *Drama satirică la Sofocle şi Euripide* (1970). Evidențiază raportul specific dintre oameni, zei și destin în evoluția dramaturgiei grecești: dacă la Eschil divinitatea era atotputernică într-o ordine cosmică statică, iar individul se pierdea în unitatea statului, la Sofocle omul înfruntă singur vicisitudinile sorții, cu un început de trezire a conștiinței desăvârșit ulterior la Euripide, care creează eul individual, acordă autonomie omului și interiorizează tragicul deducând acțiunea din mișcările sufletului omenesc. Pe urmele lui Maiorescu, **M**. pledează pentru aprofundarea limbilor clasice în învățământul românesc și pune în lumină reverberațiile clasicismului greco-latin în cultura română în *Studiul limbilor clasice și cultura românească* (1920–1921), *Studiul limbilor clasice în România* (1927), *Clasicismul greco-roman şi cultura românească* (1937). Cu preocupări de situare a creațiilor folclorice autohtone în context sud-est european, atrage atenția specialiștilor prin studiul timpuriu *Figuri istorice româneşti în cântecul poporal al românilor* (1915), în care susține, asemenea lui Iorga, ideea că unele balade păstrează într-o formă literară amintirea unor figuri din istoria națională considerate drept tipuri reprezentative. Bogata experiență publicistică a autorului, militant pentru cauza românească în Bucovina, transpare din cartea *Pe drumul idealului: făuritorilor României Mari* (1919), grupaj de articole de chemare la luptă pentru reîntregirea țării. Evocările de război (*Mărășești*, 1918, *Eroului de la Cireşoaia: Ion Grămadă*, 1936) stau alături de numeroase pagini consacrate vieții politice și culturale a Bucovinei înainte și după Unire: *Contribuții ardelenești la cultura românească din Bucovina* (1916), *Viața politică și presa românilor bucovineni după Unire* (1928), *Aspecte din viaţa culturală a Bucovinei* (1941), *Bucovina în cultura neamului* (1944).

SCRIERI: *Figuri istorice româneşti în cântecul poporal al românilor*, Bucureşti, 1915; *Mărășești*, București, 1918; *Pe drumul idealului: făuritorilor României Mari*, Cernăuţi, 1919; *Sofocles. Cercetări cronologice*, I–II, Cernăuţi, 1920–1925; *Eroului de la Cireşoaia: Ion Grămadă* (în colaborare cu I. Andrieșescu), Cernăuţi, 1936; *Un veac de la moartea lui Petre Liciu*, Cernăuți, 1937; *Clasicismul greco-roman și cultura românească*, Cernăuți, 1937; *Frumusețea poeziei homerice*, Cernăuți 1938; *Sofocles. Aias–Trachiniile–Antigona*, 1939; *Tragicul la Sofocles*, Cernăuți, 1939; *Aspecte din viaţa culturală a Bucovinei*, Bucureşti, 1941; *Bucovina în cultura neamului*, Bucureşti, 1944. **Traduceri:** Horaţiu, *Scrisoare către Pisoni*, Bucureşti, 1916.

Repere bibliografice: *Lui D. Marmeliuc. 20 octomvrie 1936*, Cernăuți, 1936; Predescu, *Encicl.*, *528–529*; Adelina Piatkowski, *Dimitrie Marmeliuc*, SC, 1971, 13; Bârlea, *Ist. folc.*, *463–464*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *108–110*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *30;* Datcu, *Dicţ. etnolog.*, 571. ***A.C.***

MARTIN, Angela (20.V.1948, Arad), traducătoare, publicistă. Este fiica Teodorei (n. Ştefan) și a lui Nicolae Teodorescu, contabil. A absolvit Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția limba și literatura spaniolă, a Universității din București. Între 1987 și 1989, în 1990 și 1991, apoi, cu întreruperi, până în 1997, a fost redactor la Editura Cartea Românească, iar între 1991 și 1993 director general în Ministerul Culturii – Direcția de Dialog Cultural Internațional și delegat al României la Consiliul Europei. Din 1990 e membră a PEN-Clubului Român, iar din 2000 membră a Academiei Braziliene de Litere. A îndeplinit și funcția de vicepreședinte al Institutului Cultural Român. Din 2005 a fost redactor-șef adjunct al revistei „Cultura". În anul 2000 primește Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler. Este căsătorită cu criticul Mircea Martin.

M. debutează editorial în 1975 cu traducerea romanului *Bat clopotele pentru Rancas* de Manuel

Scorza. Preferința pentru acest autor, din literatura căruia mai traduce și alte cărți, reiese atât din formația intelectuală a traducătoarei, cât și din gustul, aproape nedisimulat, pentru scrisul aflat în proximitatea tensională a nuanței, ca spirit interior și ca atitudine publică. Pentru **M.**, actul traducerii înseamnă o pendulare între capacitatea de adecvare lingvistică și empatia necesară reconstruirii textului. Claritatea, limpezimea, rafinamentul prind contur în realizări textuale ce captează atenția cititorului. Lipsite de stridențe, de echivalări care ar măcina și litera și spiritul cărților se dovedesc mai cu seamă traducerile din Eduardo Mendoza (*Orașul minunilor*, 1988, *Anul Potopului*, 1997). Spațiului cultural ibero-american îi sunt urmărite consecvent aspectele esențiale și îi sunt făcute vizibile reliefurile. Acest spațiu, devenit un topos identitar, lume aflată tipologic la granițele, câteodată imperceptibile, dintre Orient și Occident, determină marca stilistică a traducătoarei. Cu totul speciale prin pertinența echivalării conceptuale sunt și transpunerile de cărți teoretice, de la subiectivismul de tip Georges Poulet la formalismul naratologic al lui Jaap Lintvelt. Ca redactor-șef al revistei „Cultura", **M.** a realizat o serie de interviuri cu personalități din România și din străinătate, între care Jean Starobinski, Thierry de Montbrial, Vintilă Horia, Florin Constantiniu, Jean Askenasy, Jaap Lintvelt, Augustin Buzura ș.a., antologate ulterior în volumul *Privilegii* (2008). Împreună cu Kjell Espmark – din a cărui operă a tradus trei romane – a compus cartea de convorbiri *Confidențe* (2011). De asemenea, a îngrijit câteva romane care alcătuiesc ediția definitivă a scrierilor lui Augustin Buzura.

SCRIERI: *Privilegii*, București, 2008; *Confidențe. 42 de convorbiri cu Kjell Espmark*, București, 2011. **Traduceri:** Manuel Scorza, *Bat clopotele pentru Rancas*, pref. trad., București, 1975, *Garabombo invizibilul*, București, 1976, *Călărețul fără somn*, București, 1981, *Cântecul lui Agopito Robles*, București, 1983; Amado Alonso, *Materie și formă în poezie*, pref. Mihai Zamfir, București, 1982; Georges Poulet, *Metamorfozele cercului*, introd. Mircea Martin, București, 1987 (în colaborare cu Irina Bădescu); Juan Valera, *Juanita*, București, 1988; Eduardo Mendoza, *Orașul minunilor*, București, 1988, *Anul Potopului*, București, 1997; Jean Starobinski, *Melancolie, nostalgie, ironie*, pref. Mircea Martin, București, 1993; Jaap Lintvelt, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, București, 1994; Denis de Rougemont, *Elveția sau Istoria unui popor fericit*, București, 1996 (în colaborare cu Luminița Brăileanu); Maurice Pinguet, *Moartea voluntară în Japonia*, București, 1997 (în colaborare); Ernesto Sábato, *Despre eroi și morminte*, pref. Paul Alexandru Georgescu, București, 1997 (în colaborare cu Aurel Covaci); Jean Rousset, *Mitul lui Don Juan*, București, 1999 (în colaborare cu Ana Meri Antonescu); Kjell Espmark, *Uitarea*, pref. trad., București, 2003, *Călătoria lui Voltaire*, București, 2006, *Béla Bartók contra celui de-al Treilea Reich*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Arta de a întreba*, RL, 2009, 39; Răzvan Voncu, *Un spirit european*, CNT, 2012, 7; Elisabeta Lăsconi, *Traiectoria unui traducător este discretă, silențioasă* (interviu cu Angela Martin), ALA, 2004, 732.

***

MARTIN, Aurel (15.V.1926, Jibou – 15.V.1993, Bucureşti), critic şi istoric literar. Este fiul Anei (n. Bora) şi al lui Teodor Martin, plutonier-major de jandarmi. După ce absolvă Școala Normală din Blaj (1945) și e un an învățător în județul Sălaj, studiază la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universității din Cluj (1946–1950), unde audiază cursurile lui D. Popovici, D.D. Roșca, Liviu Rusu, Iosif Pervain, Lucian Blaga. Debutează în 1949 la ziarul „Lupta Ardealului", apoi publică în „Almanahul literar", fiind primit, din toamna lui 1950, în colegiul redacţional al revistei conduse de Miron Radu Paraschivescu. Este trimis la Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti (1951–1952), a cărei absolvire îi facilitează angajarea ca preparator la Institutul de Istorie Literară şi Folclor (1952–1954), unde lucrează sub coordonarea lui G. Călinescu și a lui Perpessicius. Concomitent, funcţionează ca redactor la revista „Viaţa militară", ulterior devenind lector la Institutul Pedagogic din Bucureşti (1954–1958) și redactor-șef adjunct la „Tânărul scriitor" (1954–1957). În 1958 se angajează la revista „Luceafărul", dar în toamnă este arestat și închis pentru un an și jumătate, acuzat că ar fi deținut materiale subversive pentru regim. După eliberare își reia activitatea la „Luceafărul" (1960–1967), obține un loc în redacția „Gazetei literare" (1963–1967), dar și diverse funcții în sistemul editorial al epocii: redactor principal la Editura Politică (1963–1968), redactor-şef la Editura Enciclopedică (1968–1969), director al Editurii Minerva (1969–1989). A mai colaborat la „România literară", „Viața românească", „Steaua", „Cronica", „Tribuna" ş.a. A fost membru în colectivul de coordonare a lucrării *Micul dicţionar enciclopedic* (1972), a îngrijit și/sau a prefaţat ediţii din scrierile lui N. Filimon, Dimitrie Bolintineanu,

M. Eminescu, Barbu Delavrancea, Tudor Arghezi, Mihu Dragomir ș.a. Câteva traduceri din anii 1950–1960, făcute în spiritul epocii (Mihail Alekseev, Sütő András ș.a.), nu au o relevanță specială. Pentru volumul *Metonimii* (1974) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Simptomatică pentru activitatea de istoric și critic literar a lui **M.** rămâne *Schiță diacronică*, text inclus în volumul *Paranteze* (1981) și înrudit cu broșurile de promovare a literaturii române publicate la începutul anilor ’70: *Aspects de la littérature roumaine* (1970), *Romanian Literature* (1972). Adoptând un stil discursiv aproape telegrafic, ceea ce conferă textelor sale o retorică vădit sentențioasă, **M.** recompune panorame ale evoluției literaturii române prin sintetizarea și esențializarea opiniilor critice de autoritate. Spirit cumpătat și condescendent, criticul nu se arată interesat de revizuirile canonice ori de răsturnările interpretative, nu mizează nici pe descoperirea sau pe lansarea a noi talente și direcții literare, convins – după cum recunoaște într-un articol din *Acolade* (1977) – că rolul primordial al criticii este de a recrea atmosfera generală a unui moment istoric important pentru metamorfozele literaturii, de a „desena harta unei epoci”. Acest principiu metodologic, prin care își legitimează teoretic abordările tematice și comparatiste, fundamentează toate microstudiile de istorie literară ale lui **M**.: și cele care compun volume individuale, precum *Introducere în opera lui N. Filimon* (1973), *Pro Patria* (1974), *Mihail Sebastian, romancierul* (1993), și cele incluse în culegeri de articole, cea mai substanțială de acest tip fiind *Metonimii*. De pildă, scrierile lui Nicolae Filimon sunt analizate amănunțit ca să li se reliefeze nu atât valoarea estetică sau inovațiile stilistico-retorice, cât caracterul reprezentativ pentru mentalitatea mijlocului de secol XIX. Cu toate că nu se formează și nu se comportă aidoma unui preromantic veritabil, „marginalul” și „autodidactul” Filimon, constată criticul, scrie ca un pașoptist care anticipează junimismul, surprinzând nuanțat și memorabil „criza spirituală postrevoluționară” a vremii. La fel, cartea de „considerații aproximative” dedicate romanelor lui Sebastian cumulează necritic idei-șablon („panlirism”, „trăirism”, „proustianism”, „gidianism”), cu scopul de a accentua faptul că spiritualitatea interbelică autohtonă găsește în *Accidentul* sau în *De două mii de ani*... o reflectare la fel de consistentă ca în prozele lui Camil Petrescu sau ca în cele scrise de Mircea Eliade. Nici Eminescu, nici Arghezi, nici Pillat (poeții cărora **M.** le oferă o atenție constantă) nu se sustrag acestei grile interpretative, imaginarul lor poetic fiind scrutat analitic mai ales pentru a delimita câteva particularități ale „filonului național”: vizionarismul, proteismul, tradiționalismul. Din păcate, în destule articole tentația sintezei și pasiunea extrapolărilor degenerează în prelucrări sociologizante și reducţioniste. **M.** identifică astfel nu mai puțin de unsprezece „constante” sau „tendințe” ale literaturii române, majoritatea servind explicit ideologiei totalitare: „literatura de semnificație”, „scriitorul angajat”, „ancorarea în actualitate”, „afirmarea sentimentului trecutului”, „interesul pentru patrimoniul popular”, „patriotismul”, „demofilia (iubirea pentru mase)”, „unghiul etic”, „interesul pentru social”, „umanismul (socialist)”, „neobișnuita receptivitate la experiențe încercate și verificate de alte literaturi”. Mai ferite de compromisuri ideologice sunt cronicile și recenziile antologate în *Poeți contemporani* (I–II, 1967–1971), unde atitudinea critică judicioasă se manifestă în mod vizibil. Sunt aici comentarii și evaluări pertinente, inspirate din exegezele predecesorilor sau din cele datorate congenerilor, evitându-se polemicile fățișe ori relecturile revizioniste. Coexistă și beneficiază de tratament critic cvasiegal (inclusiv cantitativ) autori din generații și de valori dintre cele mai variate: de la Octavian Goga, V. Voiculescu, Geo Dumitrescu, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu și Ioan Alexandru până la George Lesnea, Radu Boureanu, Mihu Dragomir, Ion Bănuță, Nicolae Tăutu, Violeta Zamfirescu. Fără a-și depăși statutul de panoramă foiletonistică, *Poeți contemporani*, asemenea celorlalte cărți ale lui **M.**, oferă o imagine destul de corectă a stadiului receptării literaturii române în deceniile al șaptelea și al optulea din secolul al XX-lea.

SCRIERI: *Poeţi contemporani*, Bucureşti, I–II, 1967–1971; *Aspects de la littérature roumaine*, Geneva–Paris, 1970; *Romanian Literature*, New York, 1972; *Introducere în opera lui N. Filimon*, Bucureşti, 1973; *Metonimii*, Bucureşti, 1974; *Pro Patria*, Bucureşti, 1974; *Acolade*, Bucureşti, 1977; *Paranteze*, Bucureşti, 1981; *Mihail Sebastian, romancierul*, Bucureşti, 1993.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Poeţi contemporani”*, CNT, 1967, 43; Emil Manu, *Aurel Martin*, LCF, 1968, 1; Felea, *Poezie*, *210–213*; Piru, *Varia*, II,

476–477; Ungureanu, *La umbra cărţilor, 77–80*; Ornea, *Confluenţe, 274–278*; Mircea Iorgulescu, *Acolade critice*, RL, 1977, 52; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *176–179*; Popescu, *Cărţi, 30–34*; Emil Manu, *Portrete critice*, RL, 1981, 3; Mircea Zaciu, *„Paranteze"*, ST, 1981, 11; Regman, *Noi explorări, 34–37*; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, Bucureşti, 2000, *154–159*; Micu, *Ist. lit.*, *728–729*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *110–112*; Romul Munteanu, *Aurel Martin*, LCF, 2004, 38. ***Cs.B.***

MARTIN, Mircea (12.IV.1940, Reșița), teoretician, critic și istoric literar.

Este fiul Aureliei Martin (n. Pop) și al lui Ion Martin, funcționari. Urmează școala generală în localitatea natală, tot aici liceul (1954–1957) și apoi Facultatea de Filologie a Universității din București, secția teoria literaturii, critică literară și folclor (1957–1962). Întrucât tatăl său a îndeplinit și rolul de dirijor al corului Catedralei Ortodoxe din Reșița, **M.** a fost exmatriculat din facultate în 1958, dar a fost reprimit ulterior. După încheierea studiilor este asistent, apoi lector la Catedra de teorie literară și literatură comparată a facultății absolvite, unde, în 1990, devine profesor și șef al acestei catedre, pe care o conduce până în 2006. A beneficiat de burse și stagii de specializare la universitățile din Geneva (Elveția, 1973, sub coordonarea lui Marcel Raymond), California – Irvine (SUA, 1995) și Konstanz (Germania, 2001). Debutează în „Contemporanul" (1960) cu o recenzie la *Ideile lui Stendhal* de Tudor Vianu, iar editorial cu volumul *Generație și creație* (1969). Este doctor în filologie al Universității din București cu o teză intitulată *G. Călinescu, critic și istoric literar. Privire teoretică* (1980). **M.** a fost director al Editurii Univers (1990–2000), director editorial la Editura Paralela 45 (2002–2004) și director editorial la Editura Art (2006–2012). În aceste ipostaze a avut un merit substanțial în traducerea și diseminarea în spațiul cultural românesc a unor opere semnate de nume definitorii în teoria literaturii și a culturii pe plan mondial. De asemenea, a inițiat un amplu demers de recuperare a teoreticienilor și comparatiștilor români din exil/diaspora, prin publicarea unor volume de Matei Călinescu, Toma Pavel, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu ș.a. În paralel, în perioada 1983–1990 a condus cenaclul Universitas, în cadrul căruia au citit și s-au format cele mai importante nume ale literaturii române nouăzeciste. În 2003 a condus pentru o scurtă perioadă și Cenaclul Uniunii Scriitorilor. Între 2004 și 2006 a fost director al revistei „Cuvântul", iar în această calitate a inițiat și coordonat și seria de conferințe publice *Identitate românească – Identitate europeană*. În 1990 a preluat conducerea publicației „Cahiers roumains d'études littéraires" (CREL), pe care a redenumit-o în 1993 „Euresis – Cahiers roumains d'études littéraires", iar în 2004 – „Euresis – Cahiers roumains d'études littèraires et culturelles". În calitate de director al revistei, **M.** a atras colaboratori străini de prestigiu și a lansat în dezbatere teme de pionierat pentru studiile literare și culturale românești, precum exilul, postmodernismul, poststructuralismul, canonul, globalizarea, postcomunismul/ postcolonialismul ș.a. A mai colaborat la „Amfiteatru", „Luceafărul", „România literară", „Viața românească", „Cronica", „Steaua", „Argeș", „Vatra", „22", „Observator cultural", „Cultura" ș.a. A activat ca membru al Asociației Internaționale a Criticilor Literari (din 1990), membru al Academiei Latinității (Paris/Rio de Janeiro, din 2005), fondator (1991) și președinte (1991–2000) al Asociației Editorilor Români, vicepreședinte al PEN-Clubului Român (1990–2000), vicepreședinte (2004–2010) și președinte (din 2010) al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (ALGCR). A fost distins în câteva rânduri (1969, 1977, 1981 ș.a.) cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Este căsătorit cu traducătoarea Angela Martin.

Definitorii pentru scrierile lui **M.** par a fi trei trăsături. În primul rând, opțiunea pentru „critica de identificare", pe care, influențat de practicile interpretative ale Școlii de la Geneva, autorul român și-a asumat-o încă din prefața volumului de debut, *Generație și creație* (1969); aici actul critic este caracterizat ca „o încercare de *identificare* infinit repetată", menită „a întâlni conștiința unei opere" și a-i conferi acesteia „o coerență semnificativă". În acest sens, deși aproximată ca „participare" și „experiență", critica nu poate fi redusă la simpla

empatie: ea nu constituie o problemă de psihologie, ci una de hermeneutică, întrucât ceea ce individualizează experiența în cauză este tocmai „efortul interpretativ”. Prin urmare, în viziunea lui **M.**, „identificarea” depășește convergențele conjuncturale și vizează o sistematicitate superioară – care, la rigoare, îi permite criticului, în numele unui normativism discret, să cenzureze derapajele autorului comentat ori, dimpotrivă, să-i stimuleze latențele în direcția autorealizării proprii. În al doilea rând, conexă acestui demers este predispoziția pentru „teorie”, înțeleasă nu atât în sensul curent al termenului (ca atracție față de discursul critic și ideologic), deși nici acesta nu este exclus, cât în sensul său etimologic (ca „privire” esențializantă, capabilă să intuiască miezul fenomenelor), pe care exegetul îl explicitează, bunăoară, atunci când descoperă în poezia lui Nichita Stănescu o „esență teoretică”. În această ultimă accepțiune cele două dimensiuni ale criticii („identificarea” și „teoria”) nu doar că nu se exclud și nu se anulează printr-o eventuală reducere a literarului la filosofie și ideologie, ci se susțin reciproc prin aceea că „identificările” fac posibilă revelarea „teoriei” unei opere, iar „teoria” constituie baza cea mai solidă pentru „identificările” infinit repetate. Cea de-a treia componentă a concepției lui **M.**, care, alături de „lecturile infidele” ale lui Nicolae Manolescu și de „critica totală” a lui Eugen Simion, reprezintă unul dintre cele mai ambițioase programe lansate de tinerii generației ’60, o reprezintă ideea unității de substanță a criticii: „Critica e *una*, indiferent de pretexte”. Dezvoltată pe larg prin conceptul „singura critică” din volumul omonim (1986), o atare poziție sugerează atât existența unor parametri constitutivi ai actului critic (dincolo de diversitatea de metode și genuri interpretative), cât și necesitatea unor „minima moralia” care să reglementeze deontologia criticului (dincolo de variile circumstanțe ce pot genera o popularitate efemeră). În definitiv, aceste precepte se regăsesc și în structura textelor lui **M.**: concentrate febricitant asupra obiectului lor, ele vizează doar tangențial elementele de context extraliterar sau opiniile altor critici, întrucât ceea ce urmărește exegetul este, înainte de toate, „fidelitatea fundamentală față de operă”. În afara acestor note comune, se observă, totuși, în critica lui **M.** modulații determinate de tema și construcția fiecărui volum. Astfel, singura culegere de cronici propriu-zise a autorului, *Generație și creație*, cuprinde o panoramă veridică a primului val șaizecist, în care sunt radiografiați aproape toți autorii de prim-plan: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Nicolae Breban, Al. Ivasiuc, Fănuș Neagu, Constantin Țoiu, Dumitru Țepeneag, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu ș.a. În fiecare caz criticul își propune nu doar să observe, ci și să încurajeze desăvârșirea formulei fiecărui scriitor în limitele posibilităților sale creatoare, așa cum se întâmplă în analiza romanului *Interval*: „Nu îi pretindem lui Al. Ivasiuc ciocniri spectaculoase sau rupturi neapărat tragice, dar am dori să *actualizeze* conflictul de idei, să producă acel gest definitoriu care să însemne asumarea unei răspunderi, riscul unei opțiuni”. Însă „colaborarea” dintre critic și autor nu atinge niciodată cote dragomiresciene, din moment ce paginile critice constituie și un prilej de disocieri nete: „Lui Adrian Păunescu îi lipsește în prea mare măsură conștiința artistică, pentru ca orice exegeză să nu se întoarcă de la altarul său *și* cu un gând de zădărnicie în care renunțarea și concesia sunt la un loc cuprinse”. Același protocol critic se întâlnește în *Identificări* (1977), unde, deși rămâne în perimetrul literaturii române, **M.** iese din actualitatea imediată și își rezervă contemplării operelor spații mai ample. Cel mai reprezentativ pentru aceasta este eseul despre Lucian Blaga, privit ca „poet anticipat” care „nu se contrazice, însă nici nu se repetă”, în sensul că primele sale două volume de versuri sugerează „capacitatea de a evolua fără contraziceri, de a ne surprinde cu toate că ni se anunță”. Alte figuri proeminente ale cărții sunt B. Fundoianu, G. Călinescu, Tudor Vianu și Geo Bogza. Eseul consacrat ultimului indică, de altfel, o schimbare de perspectivă în evoluția criticii lui **M.**: analizând raportul dintre „ordine” și „justiție” în poetica scriitorului, exegetul sugerează că simpla coerență – fie ea înțeleasă drept consecvență cu sine, fie drept adecvare la obiect – este insuficientă în spațiul valorilor, iar fragmentele pe care le apreciază cel mai mult în opera de reporter a lui Bogza sunt acelea în care „hiperbola însăși primește o acoperire morală”. O atare manieră de lectură se observă și mai clar în *Singura critică*, în ciuda constituției aparent eterogene a cărții, compusă din intervenții polemice în actualitate, reflecții teoretice asupra conceptului titular, șapte „figurine” critice (Edgar Papu, Adrian Marino, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Liviu Petrescu, Al. Călinescu), răspunsuri la anchete și interviuri. Noutatea

de ansamblu a volumului constă nu atât în originalitatea răspunsurilor oferite problemelor curente ale criticii, cât în introducerea în spațiul românesc a unui întreg set de probleme noi, precum funcționarea literaturii ca „instituție", solidaritatea profesioniștilor disciplinei, raportul dintre „elitarism" și „democrație", acumularea, utilizarea și deturnarea autorității critice. De altfel, în acest sens pledează cu precădere și conceptul titular al cărții, care acuză „euforia «puterii»" unor critici ce practică „un dogmatism al subiectivității"; or, pentru autorul volumului, „singura critică acceptabilă e cea care nu se consideră pe sine *singura*". În afară de literatura română, **M.** a comentat asiduu și critica occidentală modernă. Astfel, *Critică și profunzime* (1974) se ocupă de șase dintre cei mai reprezentativi exponenți francezi ai eseisticii pe teme literare (Sainte-Beuve, Ferdinand Brunetière, Paul Valéry, Marcel Raymond, Jean-Pierre Richard și Gaëtan Picon), cărora, în versiunea din 2004 a cărții, reeditată cu titlul *Geometrie și finețe*, li se adaugă Georges Poulet și Jean Starobinski. Dincolo de identitatea etnoculturală a protagoniștilor și de tensiunea dintre „spiritul de geometrie" (reflexivitate, distanțare, luciditate) și „spiritul de finețe" (spontaneitate, intimitate, sensibilitate) care le subîntinde operele, numitorul comun constă în faptul că „fiecare dintre acești critici este și un moralist, respingând aproape instinctiv un tratament strict tehnic al literaturii". Aceasta nu înseamnă că **M.** ar respinge critica formalistă și, cu atât mai puțin, importanța formei în literatură. Dimpotrivă, *Dicțiunea ideilor* (1981) ar putea fi citită retrospectiv ca o „corectare" a cărții anterioare, în condițiile în care conceptul titular își propune să reactiveze ideea „criticii artistice", dar, în același timp, să și depășească o anumită înțelegere restrictivă a acesteia: „Critica este artistică nu numai când evocă universul unui poem sau al unui roman, ci și atunci când recompune o arhitectură de idei". De altfel, dintre cei nouă critici comentați (Paul Valéry, Marcel Raymond, Tudor Vianu, B. Fundoianu, G. Călinescu, Roland Barthes și Carlos Bousoño, cărora li se adaugă la ediția a doua (2010) Jaap Lintvelt și Matei Călinescu), nu doar că majoritatea s-au arătat fascinați de „limbaj", „stil", „expresie" sau

Eugen Simion și Mircea Martin

„discurs”, dar primii doi apar ca autori ilustrativi și în *Critică și profunzime*, confirmând astfel artificialitatea unei eventuale opoziții între „formă” și „fond”. Cel mai ambițios și, probabil, cel mai bun studiu al lui **M.** îl reprezintă *G. Călinescu și „complexele” literaturii române* (I, 1981), în ciuda faptului că el rămâne un proiect neterminat. Și totuși, cartea convinge atât pe latura teoretică, cât și pe aceea analitică. În ceea ce privește teoria, **M.** pornește de la conceptul „complex de inferioritate” al psihanalistului Alfred Adler, pe care îl reconstituie, îl proiectează și îl explorează apoi în dimensiunea sa colectivă, în special din unghiul raportărilor literaturii române la literaturile occidentale de-a lungul celor două secole ale epocii moderne. De altfel, pentru **M.**, un complex se revelează nu atât printr-o simptomatologie fenomenală, cât prin încercarea de a refula, camufla, distorsiona sau răsturna manifestările – proces care îi exhibă natura ideologică. Dincolo de originile sale psihanalitice, o atare optică rezonează cu numeroase teorii contemporane, de la conceptul „inventare a tradiției”, propus de Eric Hobsbawm și Terence Ranger în 1983, până la acela de „complexe culturale”, elaborat de Thomas Singer și Samuel Kimbles în 2004, și, mai departe, către conceperea „spațiului literar mondial” ca o luptă între diversele sisteme literare naționale, în viziunea propusă de Pascale Casanova. Pe baza unor asemenea premise, criticul își proiectează istoric teoria, identificând nouă complexe constitutive ale literaturii române: originea umilă, existența periferică, întârzierea, discontinuitatea, ruralitatea, începutul continuu, imitația, absența „capilor de serie” și lipsa de audiență. Ele sunt ilustrate convingător prin varii incursiuni în ideologiile culturale românești din secolele XVIII–XX, de la Ion Neculce și Dinicu Golescu până la B. Fundoianu și Eugen Ionescu. În ceea ce-l privește pe Călinescu, teza principală a cărții lui **M.** este că, mai ales în contextul politic defavorabil care a guvernat scrierea și publicarea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent*, marele critic și-a conceput sinteza ca un demers de atenuare și, uneori, chiar de răsturnare a acestor complexe: ele „îl mobilizează, nu îl inhibă, și ambiția sa majoră va fi să le depășească”. În acest sens, autorul cărții examinează minuțios modul în care G. Călinescu concepe, succesiv, vechimea poporului român, potențialitățile expresive ale limbii, ruralismul, valoarea literară a

miturilor și a folclorului, raportul dintre cultură și literatură, organicitatea tradiției autohtone. Concluzia exegetului este că „în viziunea lui Călinescu, o bună parte a tradiției noastre literare este *inventată*”, cu scopul de a remedia complexele menționate, și că acest proces condensează în mare parte și originalitatea demersului critic călinescian. Prin comparații și disocieri succesive **M.** evidențiază, pe de o parte, caracterul inovator al gestului istoricului literar, pe care unii comentatori din epocă îl reduceau la un simplu melanj între viziunile lui E. Lovinescu și N. Iorga, iar, pe de altă parte, cu un vădit gest polemic, se opune tentativelor de anexare a lui Călinescu la ideologia protocronistă. Un demers aparent opus celui călinescian stă la baza monografiei *Introducere în opera lui B. Fundoianu* (1984), consacrată unui autor care, între „clasici”, reprezintă principalul pariu exegetic – dar și canonizant – al lui **M.** Un prim pas îl constituie delimitarea netă a obiectului, întrucât monograful

postulează că între „faza” românească și cea franceză a autorului *Priveliștilor* există o vădită cezură, care justifică limitarea analizei la primul segment. În continuare, **M.** reconstituie sistemul de afinități elective ale lui Fundoianu, insistând asupra prefeței la *Imagini și cărți din Franța*, care a grevat decisiv asupra posterității eseistului, dar pe care monograful o citește antifrastic, ca pe „o formă de sarcasm”, care în „radicalismul ei aberant denigrator” e menită „să incite, să provoace, să stimuleze pe oricine s-a identificat cu destinul literaturii române”. Mai mult decât atât, exegetul subliniază meritul catalitic major al lui Fundoianu în (re)cristalizarea câmpului ideologic al vieții literare românești de la începutul perioadei interbelice, în condițiile în care frondele sale i-au determinat pe principalii actori ai epocii să-și definească ori să-și explice mai bine poziționările teoretice. În capitolele dedicate poeziei **M.** polemizează cu încadrările în spirit tradiționalist ale lui Fundoianu, precizând că lirica acestuia „ruinează conceptul tradițional de natură și, implicit, conceptul tradițional de poezie”, recomandându-l pe autor drept „un poet *important* al modernității noastre”, aflat în imediata proximitate a lui Arghezi, Bacovia și Blaga.

Fără un efort vizibil, autorul […] *găseşte măsura corectă pentru ambele forme de critică literară, practicând el însuşi mai curând una de relaţie decât de identificare, bazată pe distanţă intelectuală faţă de text, dar izbutind, la rigoare, să-şi însuşească şi o parte din virtuţile fundamental artistice ale celeilalte, într-un remarcabil echilibru ideologic şi stilistic.*

NICOLAE MANOLESCU

Martin propune un model inedit de cronicar, care să ia poziție în actualitate doar când situații literare concrete i se înfățișează ca probleme. Prin urmare, recenzentului de volume i se opune cronicarul de idei actuale, un cronicar, ce-i drept, mai capricios și mai infidel decât primul. În această concepție, nu fragmentul literar comentat face actualitatea, ci tema criticului și discursul său. [...] *Pentru Martin, orice critic bun e un potențial cronicar, în sensul raportului cu actualitatea pe care o presupune interpretarea autentică.*

ALEX GOLDIȘ

SCRIERI: *Generație și creație*, București, 1969; ed. Reșița, 2000; *Critică și profunzime*, București, 1974; ed. (*Geometrie și finețe*), București, 2004; *Identificări*, București, 1977; *G. Călinescu și „complexele” literaturii române*, I, București, 1981; ed. postfață Nicolae Manolescu, Pitești, 2002; *Dicțiunea ideilor*, București, 1981; ed. 2, București, 2010; *Introducere în opera lui B. Fundoianu*, București, 1984; *Singura critică*, București, 1986; ed. București, 2006. **Ediții, antologii:** *Explorări în trecutul și în prezentul teoriei literare românești*, București, 2006; *Universitas. A fost odată un cenaclu…*, București, 2008; *Conferințele „Cuvântul”: identitate românească – identitate europeană*, I–II, București, 2008; Benjamin Fondane, *Opere*, I, pref. edit., postfață Ion Pop, București, 2011 (în colaborare cu Paul Daniel și George Zarafu).

Repere bibliografice: Grigurcu, *Idei*, *281–285*; Adrian Marino, [*Mircea Martin*], CL, 1975, 7, TR, 1982, 7, 1986, 46; Radu G. Țeposu, *Identificare și distanțare*, ST, 1978, 4; Simion, *Scriitori*, I (1978), *750–752*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *211–215*; Zaciu, *Lancea*, *207–213*; Liviu Petrescu, *Sensul tradiției*, TR, 1981, 17; Zaciu, *Cu cărțile*, *192–198*; Livius Ciocârlie, *Pregnanța dicțiunii*, O, 1982, 14; Marin Mincu, *Dicțiunea metodei*, RL, 1982, 35; Pop, *Lecturi*, *125–129*; Gheorghiu, *Reflexe*, *172–180*; Grigurcu, *Între critici*, *203–211*; Gabriel Dimisianu, *Scrisul – un eveniment*, RL, 1986, 51; Călinescu, *Biblioteci*, *156–161*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *294–300*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *262–267*; Papahagi, *Fragmente*, *147–152*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *5–28*, III, *325–329*; *Dicț. esențial*, *498–500*; Manolescu, *Lista*, III, *288–300*; Dan C. Mihăilescu, *„G. Călinescu și «complexele» literaturii române”*, LAI, 2003, 18; Boldea, *Vârstele*, *69–72*; Cristea-Enache, *București*, *271–275*; Andrei Terian, *Instituția criticii*, CLT, 2006, 31; Gelu Ionescu, *De ce singura critică e… singură*, APF, 2007, 2; Cistelecan, *Diacritice*, I, *61–76*; Manolescu, *Istoria*, *1239–1243*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1035*; Virgil Podoabă, *Secvența inflamată. Critică și creație conceptuală la Mircea Martin*, Pitești, 2010; *Mircea Martin – 70*, coordonator Călin Vlasie, Pitești, 2010; [*Mircea Martin*], CLT, 2010, 12; OC, 2010, 40 (grupaje speciale); Al. Cistelecan, *Mircea Martin*, CLT, 2010, 43; Goldiș, *Critica*, *117–119*, *passim*. ***A.T.***

MARTINESCU, Pericle (11.II.1911, Viişoara, j. Constanţa – 21.XII.2005, Bucureşti), prozator, poet, publicist, traducător. Este fiul Gherghinei (n. Neagu) şi al lui Lică Martinescu. Face şcoala primară în satul natal, liceul la Constanţa (primele patru clase) şi Braşov (bacalaureat în 1931), Facultatea de Litere şi Filosofie la Bucureşti (1935). Devine referent la Mişcarea Culturală a Primăriei Municipiului Bucureşti (din 1931) şi la Biblioteca Municipală (din 1937), secretar de presă la Direcţia Presei din Ministerul Propagandei Naţionale (1942–1944) şi la Direcţia Presei din Ministerul Informaţiilor (1944–1952). A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români (din 1941) şi face parte din Uniunea Scriitorilor (din 1949). Debutează în 1932 cu versuri şi cu note critice la rubrica „Pancronica” din „Ulise”. Este redactor la revista „Dacia rediviva”

(1942–1944), în care semnează cronica literară, pagina de însemnări „Aquaforte” şi diverse note. La Câmpulung, împreună cu Ernest Bernea, scoate, în două numere, revista „1944”. Colaborează la „Adevărul literar şi artistic”, „Ateneu”, „Bobi”, „Bulgarie nouvelle” (Sofia), „Cristalul”, „Discobolul”, „Familia”, „Floarea de foc”, „Gazeta literară”, „La rassegna romana”, „Litere”, „Lumea”, „Mele” (Hawaii), „Meridian”, „Meşterul Manole”, „Nea Estea” (Atena), „Reporter”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „România literară” (condusă de Liviu Rebreanu), „România literară” (condusă de Cezar Petrescu), „România literară” (seria nouă), „Secolul 20”, „Serdika” (Sofia), „Solidaridad nacional” (Barcelona), „Steaua”, „Tomis”, „Tribuna”, „Universul literar”, „Viaţa literară”, „Viaţa românească”, „Vremea” ş.a.

Înaintea apariţiei romanului *Adolescenţii de la Braşov* (1936) **M.** desfăşurase o întinsă activitate publicistică. Romanul său nu este nici confesiune, nici document, nici autobiografie, deşi reperele unei realităţi circumstanţiale (timpul, spaţiul) sunt numeroase. Autorul a intenţionat un melanj de realitate şi mit, cartea în ansamblu fiind un joc al imaginaţiei, o proiecţie lirică a vieţii miraculoase a adolescenţilor pe care i-a cunoscut. Raportându-se la literatura despre adolescenţi scrisă de alţii, el se declară „antimedelenist” şi anticalofil. Scriitorul, care publicase eseul *Superstiţia stilului* („Vremea”, 1934), prefera literatura lui André Malraux, Céline, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu. Avea să abandoneze mai târziu accepţiunea pe care o dădea acum stilului. Receptarea scrierii a fost contradictorie. Eugen Ionescu declară că nu a citit o carte „mai rău scrisă”, „carte ilizibilă”, „roman inautentic şi neoriginal”. De fapt, atacul lui Eugen Ionescu era îndreptat în primul rând împotriva literaturii „autenticităţii”, a „experienţialismului” (termenul îl folosea Petru Comarnescu), a literaturii lui Mircea Eliade şi a altora. În schimb, Dan Petraşincu afirmă că romanul „este o carte revelantă aparţinând unui gen nefamiliar literaturii noastre”, iar G. Călinescu opinează că „realitatea talentului său mi se pare a se găsi în poetica sa, adică în putinţa de a ritma, universalizând emoţiile”. În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* criticul observă că prozatorul vădeşte în evocarea sufletului adolescent „vibraţie şi simţul situaţiilor lirice”. Reeditându-şi mai târziu romanul, prozatorul reneagă prima ediţie, dând una nouă, definitivă (în 1991). **M.** este unul dintre publiciştii de cursă lungă. Încă din 1936 Dan Petraşincu era de părere că publicistica lui este „însăşi marca unei specificităţi moderne”. Şi-a strâns o parte din texte în *Retroproiecţii literare* (1973), volum în care intră studii, cronici, articole literare din perioada 1933–1944. Între meritele acestor pagini, şi cu deosebire ale secţiunii *Efigii şi profiluri*, este acela că tot ceea ce a scris despre Malraux, Faulkner, Montherlant, Amiel, Camões, Drieu La Rochelle era în epocă o noutate. *Umbre pe pânza vremii* (1985) este o carte de mărturii despre generaţia de scriitori care băteau la porţile afirmării înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, despre scriitori din „corabia cu rataţi” (după expresia lui Emil Botta). Sunt revelatoare paginile despre Emil Botta, Simion Stolnicu, Matei Alexandrescu, Neagu Rădulescu, Corneliu Temensky, cele despre cercul de colaboratori ai revistei „Vremea”. Ceea ce îl reprezintă cel mai bine este însă jurnalul, întins de-a lungul a patru decenii (1936–1984), din care a încredinţat tiparului două volume: *7 ani cât 70. Pagini de jurnal (1948–1954*) în 1997 şi *Jurnal intermitent (1945–1947. 1964–1984)* în 2001. Obiectul însemnărilor lui **M.**, care se socoteşte un „memorialist al Apocalipsului”, îl constituie unii dintre cei mai duri ani ai terorii comuniste, când au avut loc evenimente devastatoare: deposedarea oamenilor de proprietatea lor, „deschiaburirea”, abolirea libertăţilor democratice, rusificarea ţării, escalada cultului tiranului de la Răsărit, dar şi a tiranilor autohtoni, Canalul, cenzura, falsificarea istoriei, falsificarea prin trunchiere şi comentarii aberante a literaturii clasice, isteria propagandei comuniste, lichidarea intelectualilor incomozi. Toate acestea sunt consemnate în jurnal, „un document deosebit de important” (Monica Lovinescu), pentru a lăsa o mărturie care să „constituie cândva pentru cineva un ajutor pentru explicarea condiţiilor tragice în care e silit să trăiască un intelectual” în comunism, un intelectual care „şi-a făcut din libertate un ţel şi o pasiune ireductibilă”. În atare condiţii, scriitorul îşi socoteşte viaţa încheiată, ceea ce mai trăieşte fiind pentru el o viaţă „suplimentară”, o „anticameră a morţii”. În *Jurnal intermitent* tonul incisiv cu care sunt denunţate tarele epocii comuniste, revoltele şi indignările se atenuează cumva. Diaristul fusese constrâns să nu mai pună mâna pe condei timp de un deceniu (1954–1964) pentru că, pe de o parte, sperase ca după moartea lui Stalin să se producă un „dezgheț”, ceea ce nu s-a întâmplat, şi pe de alta, pentru că îi intrase frica în oase. Avea motive întemeiate să fie înfricoşat, deoarece în câteva rânduri

este invitat la Miliţie sau la Securitate ca să fie descusut în legătură cu biografia sa. Mai târziu, spre sfârşitul anului 1981, se iveşte alt motiv de părăsire a însemnărilor din jurnal, şi anume ideea că, oricât ar fi de sistematic în consemnarea realităţii, diaristul nu va putea să dea seama decât în mică măsură asupra epocii, când totul devenise „monstruos şi absurd". Îşi notează totuşi gânduri, reflecţii, experienţe, dar nu mai face din aceasta un oficiu zilnic. Acum lecturile sale preferate sunt jurnalele, memoriile şi volumele de corespondenţă româneşti şi străine: jurnalul lui C.A. Rosetti, al lui Gala Galaction, al lui André Gide, al lui Mircea Eliade, amintirile lui Iacob Negruzzi, I.G. Duca, Mircea Ştefănescu, Iorgu Iordan, Marin Preda. În *Existenţe şi creaţii literare* (2001) preferinţa pentru literatura memorialistică este de asemenea prezentă prin articole şi recenzii despre jurnale şi cărţi de corespondenţă. Se adaugă eseuri despre Jean-Jacques Rousseau şi Gustave Flaubert, care sunt, într-o formă uşor deghizată, tot o automărturisire, aşa cum fusese, la vremea ei, în 1966, şi monografia pe care **M.** i-a închinat-o lui Costache Negri. Ca mulți alți confrați, după război scriitorul trăieşte din traducerea şi stilizarea unui număr apreciabil de scrieri din literatura universală. *Confesiunile* lui Rousseau le-a transpus – remarcă Edgar Papu – „într-o frumoasă limbă românească", iar *Stol de păsări* şi *Vuietul muntelui*, versiuni, prin intermediar, ale romanelor lui Yasunari Kawabata sunt realizate, potrivit aprecierii lui Nicolae Balotă, cu „o pană atentă şi delicată".

SCRIERI: *Adolescenţii de la Braşov*, Bucureşti, 1936; ed. Braşov, 1991; *Sunt frate cu un fir de iarbă*, Bucureşti, 1941; *Costache Negri*, Bucureşti, 1966; *Retroproiecţii literare*, Bucureşti, 1973; *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 1985; *Excursie în Ciclade*, Constanţa, 1996; *7 ani cât 70. Pagini de jurnal (1948–1954)*, Bucureşti, 1997; *Visul cavalerului*, Constanţa, 1998; *Figuri în filigran*, Bucureşti, 1999; *Odiseea editării „Poeziilor" lui Eminescu în prima sută de ani (1884–1984)*, Constanţa, 2000; *Jurnal intermitent (1945–1947. 1964–1984)*, Constanţa, 2001; *Existenţe şi creaţii literare*, Constanţa, 2001; *Balada morţii lui Edgar Poe*, Constanţa, 2003. **Traduceri**: Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*, Bucureşti, 1942 (în colaborare cu Viorica Hanagic); Erskine Caldwell, *Pogonul lui Dumnezeu*, Bucureşti, 1946, *Răzmeriţă în Sud*, Bucureşti, 1948; Theodore Dreiser, *O tragedie americană*, I–II, pref. Radu Lupan, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Leon Leviţchi); Honoré de Balzac, *Opere*, I, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Petre Solomon), *Opere*, V, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Theodosia Ioachimescu şi Emma Beniuc); Nikos Kazantzakis, *Libertate sau moarte (Căpitan Mihalis*), pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1962, *Hristos răstignit a doua oară*, I–II, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Ioan Halianis); Artur Lundkvist, *Continentul vulcanic. O călătorie prin America de Sud*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Constantin Gâdei); Stanisław Lem, *Astronauţii*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Iadwiga Georgian); Alexandre Dumas, *Vicontele de Bragelonne sau Zece ani mai târziu*, I–IV, Bucureşti, 1966; Jean-Jacques Rousseau, *Confesiuni*, I–III, pref. trad., Bucureşti, 1969; Yasunari Kawabata, *Stol de păsări albe. Vuietul muntelui*, pref. Stanca Cionca, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: D.P. [Dan Petraşincu], *Un scriitor tânăr vorbeşte despre emoţiile debutului*, RP, 1936, 5457; Eugen Ionescu, *„Adolescenţii de la Braşov"*, FCL, 1936, 1546; Călinescu, *Opere*, III, *138–142*; Ovidiu Papadima, *„Adolescenţii de la Braşov"*, G, 1936, 4; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *880*, *Ist. lit.* (1982), *967*; Maria Platon, *„Costache Negri"*, CRC, 1966, 13; Edgar Papu, *Rousseau sau „Simţirea pură"*, RL, 1969, 47; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *355*; Nicolae Balotă, *Introducere la Yasunari Kawabata*, RL, 1973, 27; Mircea Iorgulescu, *Eseu şi popularizare*, RL, 1973, 31; Felea, *Secţiuni*, *337–344*; Al. Raicu, *Autografe*, Bucureşti, 1983, *98–119*; Nicolae Scurtu, *André Malraux şi Henry de Montherlant în dialog cu Pericle Martinescu*, MS, 1984, 3; Cornelia Ştefănescu, [*Pericle Martinescu*], JL, 1998, 1–2, 2002, 1–2; Monica Lovinescu, *Memorialist al Apocalipsului*, RL, 1998, 28; Z. Ornea, *Filigranul amintirii*, RL, 2000, 14; Ioana Pârvulescu, [*Pericle Martinescu*], RL, 2001, 8, 9; Georgeta Drăghici, *Utopia autenticităţii*, RL, 2002, 14; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *115–116*; Săndulescu, *Memorialişti*, *51–57*; Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 2011, *241–244*, *248–250*, *266–268*, *300–303*, *307–309*, *349–352*, *392–394*. ***I.D.***

MARTINESCU, Victor Valeriu (16.IX.1910, Craiova – 12.XII.1994, Bucureşti), poet, prozator.

Este fiul Anei (n. Grigorescu) şi al lui Nicolae Martinescu. Un anticonformist refuz de a vorbi despre sine altfel decât prin poezie („Nu sunt decât poet...", „Istoria e una singură: propria noastră prezenţă"), o lungă şi dramatică perioadă de

detenţie (cincisprezece ani), ce l-a scos din viaţa publică, fac ca traseele biografiei lui **M**. să rămână aproximative. „Cu sânge muncitoresc”, fiul „celui mai nerecunoscut marxist din Craiova”, cum vag mărturisea, a copilărit pe strada unde locuise Traian Demetrescu şi a învăţat la colegiul iezuit din Bănie. Sfidând constrângerile educaţiei stricte din şcoală, în 1923 scoate o revistă provocator intitulată „Pubis”, iar în 1924 debutează cu poezia *Pubertate* în „Revista învăţătorilor şi învăţătoarelor” din Caracal. În acelaşi an, sub pseudonimul Dellombra, publică în ziarul craiovean „Democratul”. Familia se mută în Bucureşti pentru ca tânărul să poată frecventa o facultate, dar, după moartea mamei, de durere, tatăl lui **M**. se spânzură. Rămas singur la şaptesprezece ani, viitorul poet îşi transcrie în versuri angoasele şi schiţează un insolit roman, *Cocktail*. Urmează Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti şi, fără o susţinută consecvenţă, apare în publicaţiile vremii cu surprinzătoare (întrucât nu a frecventat cercurile literare) texte programatic avangardiste. În „Limba română” din 1929 şi 1930 (la care colaborau Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Mircea Vulcănescu), semnând Victor = Valeriu Martinescu şi Dellombra, va face comentarii asupra futurismului (*F. T. Marinetti*), înscriind între predecesorii mişcării, de care se simţea apropiat prin „impulsul pentru libertate”, pe Walt Whitman, Gabriele D'Annunzio, Émile Verhaeren şi exprimându-şi regretul că revoluţia produsă de marinettism s-a limitat „numai la sunet, la suprafaţă, la formă, la ecou”. Tot acum este prezent în publicaţia modernistă „Zodiac”, în „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români” (1934) şi în „Litere” (1935), unde publicau Gellu Naum, Eugen Ionescu, Emil Botta. **M**., iscălind Victor Valeriu sau V.V.M., proclamă viaţa „agramaticală şi profund subiectivă” şi „sinceritatea inconştientului” ca valori supreme („Numai şi numai sinceritatea inconştientului e rana deschisă a fructului pur spiritual” – *Scrisoare fără mărci*, *Scriitorii noştri cu fustă şi cercei*). Între 1930 şi 1935, în câteva numere şapirografiate, redactează o revistă personală, pe care o intitulează „Şiş”, cu trimiteri la condiţia de marginalizat, dar şi la agresiunile „de corecţie” prin care, în numele suprarealităţii construite, literatura de suşă anvangardistă urmărea să submineze cotidianul şi pe om. În caietele din 1934 şi 1935 de la „Meridian”, revistă care, prin Saşa Pană, Geo Bogza şi Marcel Iancu, ducea mai departe atmosfera de la „unu”, publicaţia-etalon a avangardismului românesc, şi în „Observatorul” (1935), cu manifestele *Către generaţia mea de ambele sexe*, *Meşteşugul de a scrie*, *Lupta pentru existenţa spirituală*, **M**. reface teribilist aceleaşi deziderate: câştigarea unei autonomii absolute a „gândului”, dezlegarea lui de actul de prezenţă (starea civilă, biografia, moravurile autorului) şi înlocuirea livrescului (desuet) printr-o spontaneitate adeverită de atracţia „sexologică” a cuvintelor. În „Reporter” (1934–1935), la rubrica „Zigzag”, **M.** îi prezintă pe poetul simbolist belgian Karel van de Woestijne (din care şi traduce), pe expresionistul Erich Kästner, pe esoteristul René Guénon şi pe E.A. Poe, spirit tutelar şi scriitor îndrăgit în asemenea măsură, încât, pentru a se caracteriza, în portretul *Victor Valeriu Martinescu*, semnat E.T. Florian, din „România agricolă” (1937), el va relua unele din trăsăturile care îl distingeau pe scriitorul american. După *Răvaş către generaţia anului 2000*, din 1930 (text pierdut), scriitorul, care se vedea ca „un imens strigăt din mulţime către omenesc”, lansează în „Cruciada românismului” (1935) *Scrisoare deschisă Omenirii*, urmată de *Pentru cea mai tânără generaţie*, un pamflet îndreptat împotriva „culturalului” confiscat şi sufocat de spiritul social şi academic. Numele lui mai poate fi întâlnit în „Sfarmă-Piatră”, „Porunca vremii”, „Progresul”, „Munca literară şi artistică”, „Fapta”, „Vremea”. Debutase deja editorial în 1933 cu *Cele dintâi ştiri despre Victor Valeriu Martinescu (Curriculum vitae sau Lupta cromozomică dintre inspiraţie şi realitate).* Grupajul de treizeci şi şapte de poeme şi, alături de el, romanul *Cocktail*, ce ar fi apărut tot în 1933 într-un tiraj restrâns, se voiau începutul unei dificile călătorii spre sine. O plachetă, *7 ţâţe pergamute* (1934), trasă în şapte exemplare şi, tocmai pentru titlul ei scandalos, expusă în vitrina Editurii Cartea Românească, alte „ştiri”, volumul de versuri *Am un pătrar de veac* (1935) sunt urmate de romanul *Cocktail*, reimprimat cu un tiraj mai larg în 1943 (după ce o ediţie din 1942 fusese confiscată de cenzură), de *Astăzi V.V.M. la 33 de ani* (1943) şi de *România mea* (1945), un poem-anamneză, recapitulare a fundamentelor prin care ideea de patrie străbate, vie, timpurile. Avocat, respingând noul regim politic, **M.** va avea de suportat ani cutremurători de închisoare. Între 1947 şi 1952, la Aiud,

apoi cu domiciliu forţat lângă Bucureşti, ispăşeşte vina de a fi fost găsit pe o listă de persoane ce intenţionau să părăsească ţara clandestin. Douăsprezece poeme denunţând teroarea bolşevică trimise, sub pseudonimul Haiduc, lui Virgil Ierunca, publicate la Paris în „Caete de dor", au fost socotite „uneltire contra ordinei sociale" şi, în 1958, **M.** primea pedeapsa capitală. După patru săptămâni de suferinţă în celula condamnaţilor la moarte din penitenciarul Jilava, pedeapsa îi este comutată în muncă silnică pe viaţă. Graţiat în 1964, **M.** se autoizolează. Are extrem de rare apariţii, în „Gazeta literară", „Viaţa românească", „Adevărul literar şi artistic". Volumul *Cartea duioşiilor*, încredinţat în 1972 Editurii Cartea Românească, nu apare. În 1980 poetul Ştefan Baciu consacră acestui „avangardist de unul singur" un număr al revistei „Mele", pe care o scotea la Honolulu. În ţară „Familia" încearcă să-l aducă în atenţia publicului pe Marele Contemporan (este, acesta, unul din numele pe care **M.** şi le dădea în roman), reluând grupajul din „Caete de dor" alături de inedite, iar sub îngrijirea lui Ion Pop, la Oradea, apare în 1995 o selecţie din scrierile sale.

Centrată pe motivul luptei „cromozomice" dintre inspiraţie (emoţie şi intelect) şi realitate (trup), reluare în alte dimensiuni a pateticei înfruntări romantice dintre idealitate şi terestru, dar şi figură a neliniştilor modernităţii – aşa cum le conturează *Cânturile lui Maldoror* sau, la Nichita Stănescu, *Lupta inimii cu sângele* –, poeziei lui **M.** îi este caracteristică revărsarea unei spuneri aluvionare ce nu ţinea seama de limitări prozodice. Ea răspunde însă trăirii dionisiace („dreptul la viaţă difuză şi violentă") şi idealului deschiderii către toate nivelurile de existenţă, într-o respiraţie whitmaniană. „Pereche" cu sufletul pământului, eul liric îşi asumă o „mare religiozitate" („suntem veşnicia vieţii") şi se situează pe acelaşi plan cu „Dumnezeul prebiblic" – Dumnezeul plămădirii nediferenţiate de dinaintea Creaţiei – într-un preambul al „ştirilor", căruia i se dă înţelesul de *mot de passe* iniţiatic: „fără acest tichet călătoria prin mine însumi strict oprită". Înfruntarea din adânc între inconştient, numit prin Celălalt, şi Eu face ca, repetitiv, versul să fie expresia unei opresiuni interioare, cu obsesii ale descompunerii şi ale înstrăinării de sine – uneori în tiparele prin care ele au fost înrădăcinate în poezia noastră de G. Bacovia. Totul – într-un balans al rarefierii transfigurate de vis şi al brutalităţii („Stăpânii ... şi-au înfipt căngile în carnea noastră/ ... de-atâta îmbrăţişare carnea ni s-a făcut albastră", „robilor cerului şi ai pământului Steaua, încă, nu le-au pus-o la murat"). Această scindare ontologică a omului este concretizată de simbolul „rănii odioase", „eva multicellulara", trimitere tulburătoare la jungiana *anima*, elementul „femelă", dat structural al întocmirii bărbăteşti, respins şi infamat atâta timp cât întunericul există şi înspăimântă: „Sângele tău de muiere în mine urcă şi coboară./ Până şi în oglinda fără vedere ţâţele tale îmbobocite îşi arată ochii", „oricare trup e un cleşte". Andy Anna Sângeorzana, Magda Kiriakowsky, Coca Paraschiva Obadà, Efemerida sunt, „în bătaia directă a înţelegerii lucrurilor" de la treizeci şi trei de ani, tot chipuri ale femininului originar („univers cuprins în Mine/ şi de mine necuprins"), acum într-o proiecţie alternând respingerea cu participarea întregitoare prin iubire a bărbatului la misterul „autocrat", şi „muzical". Într-o înţelegere care a existat, cu mult înainte ca Charles Baudelaire să se regăsească întreg şi în „rană", şi în „cuţit", în mitologicul *apokatastasis* (nume al indistinctului totalităţii, citat de **M.**) şi care se va întâlni în acel „entrelancement de contraires et de toutes les contradictions" clamat, în numele vieţii ca sens ultim, de primul manifest Dada al lui Tristan Tzara, poetul va fi deopotrivă atras de „vocile" urâte şi rele („În fiecare din noi,/ bestia milenară,/ masivă şi incorigibilă,/ face hauhau") ca şi de magia „albă" a inimii şi a spiritului. El acceptă „numai împreună viaţa şi moartea.../ ulciorul cu apa lui,/ sabia cu teaca ei" (*Eu şi Victor Valeriu Martinescu*). Paginile sale rămân preţioase tocmai prin „sinceritatea subiectivă" cu care expune „veninurile", adâncindu-se până la percepţia straturilor obscure. Totuşi, urmărita „prezenţă de intensitate" a sufletului, ca şi vivacitatea revoltei împotriva tuturor formelor care îl încorsetează şi îl oprimă pe om, cu greu îşi păstrează forţa în angrenajul eteroclit al comunicării fără frontiere, cu atât mai mult cu cât aceasta se combină cu o argutie ce îl defineşte (sensibilitatea ideatică a poeziei-eseu, îi spune **M.**) şi sfârşeşte în prolixitate. În schimb, *Cocktail*, „superromanul" în cinci sute de pagini, şi el polifonic, se salvează de împotmolirea ideatică prin intervenţia unei regii comic-parodice. Aceasta sparge convenţia genului şi, odată cu infiltrarea elementului oniric şi grotesc, creează cadrul unei neobişnuite confruntări a autorului cu

umbrele sale, reificate şi adunate în carte. Dispreţuitor al cerinţelor poeticii (al logicii chiar), **M.** îşi manevrează avatarurile, ce tind către o independenţă pirandelliană, ca pe nişte paiaţe de circ şi, cu toate că îşi defineşte scrierea drept „drumul cel mai scurt dintre două inimi", nu o dată se manifestă ireverenţios şi persiflant atât faţă de ele, cât şi faţă de cititor: „A venit peste noi. A şi apărut scriitorul. Stai aşa, nu te mişca. Altfel se repede ca o cobră. Dacă te muşcă rămâi orb şi cu creierul mâncat de molii". Personajul, Victor Valeriu Martinescu (Marele Contemporan, „omul care ştie să greşească la timp", totdeodată, Dellombra, Salvum Ossyn, mare prinţ de Kalmym, lord Megaphallos sau Nebunul viitoric) şi complementarul său feminin cu „minte sedentară" şi atractive înfăţişări (Ninuşka, Justina Graber, Stephania B. Ramowici, Dulssy, Ileana Nadia Tarasov) se conformează jocului ascuns şi „pervers" al inconştientului cu eul („ăsta exercită o influenţă magnetică asupra ăluia şi-l atrage de oriunde s-ar afla"), răsfrânt în măştile unui autor căruia „experimentul direct al propriei biografii" îi rămâne străin. Şi cum nu înţelege să cedeze puterea auctorială („personajele sunt personale, aparţin scriitorului"), el va domina scena prin comic. Umbrele din *Banchetul* lui Platon sunt „angajate" să lucreze pentru el, „fură" scenele unei enigmatice crime dintr-un roman poliţist englez, îşi întrerupe „curentul liric" din inimă, îşi face harakiri ori, nemaivrând să locuiască în *Cocktail*, îşi rezervă rolul de prim amorez într-o nuvelă „cu muzicuţă internă", interzice fumatul, avertizând asupra substanţei „inflamabile" a romanului, lansează numeroase alte avertismente, dă indicaţii, amestecă timpurile. Bufoneria şi veselia nepăsătoare alternează în roman cu secvenţe ale comicului. **M.** insistă cu cruzime asupra „devorării" copulatorii, în cvasiexpresioniste ilustraţii pentru o viziune a omului „în pielea goală" („gol şi secătuit între formele sale"), plonjează în coşmaresc (e memorabilă scena în care autorul, asaltat de gloata furibundă a cititorilor, se vede înghiţit de o enormă gură) şi, aproape de modelul arghezian al Ţării de Kuty, montează tablourile caricate şi înfricoşătoare prin derizoriu ale ţării Kalup şi ale cetăţii F.B.K., dominate de stupizii Ocves (Omul cu creierul vesel) şi Gip (Genialul intens pozitiv). Amestecul de pamflet, parodie, farsă şi umor, privilegierea jocului până la punctul în care limita dintre artă şi antiartă se şterge, insulele de lirism adevărat fac din acest insolit şi aproape necunoscut roman sau antiroman – cum l-a definit Ion Pop – o scriere a cărei originalitate nu poate fi contestată. Aici, ca şi în poezia lui **M.**, sinceritatea ofensivei faţă de întreaga organizare culturală şi socială – trăgându-se din spiritul, înnăscut, de opoziţie al unei persoane „neîngăduit" de certată cu sine şi mereu în „contraavânt" – conturează imaginea unui autentic, sui-generis, avangardist. În contrast cu începuturile sale, întemeiate pe dilatarea şi distorsiunea realului în numele unui eu hipertrofic, pe negarea mimesisului, versurile chemate să retrăiască patriotismul celui ce părea îndeobşte a întoarce spatele socialului impresionează prin simplitatea, nu lipsită de accente patetice, cu care iubirea, ura, speranţa sunt adeverite drept puteri ale omenescului. Versul-fluviu, cu excepţia poemului *România mea* (1945), edificat pe largi dimensiuni de mit şi de odă, este abandonat şi înlocuit de un „cântec şoptit la ureche", de rugăciune, de îndemnul direct la lepădarea formelor inautentice, comuniste: „Se-ndeasă negura din Răsărit", „Nimicnicia până-n Neam s-a-ntins", „Să nu uităm şi să nu iertăm!". Sunt feţele complementare ale unei personalităţi rămase, în ciuda vitregiilor vremii, cu o demnitate neştirbită de opresiune, izolare şi sărăcie, în apărarea – chiar dacă uneori *à rebours* – a autenticităţii şi a omenescului.

SCRIERI: *Cele dintâi ştiri despre Victor Valeriu Martinescu (Curriculum vitae sau Lupta cromozomică dintre inspiraţie şi realitate)*, Bucureşti, 1933; *Cocktail*, Bucureşti, [1933]; ed. *(Cocktail. Care este drumul cel mai scurt între două inimi)*, Bucureşti, 1943; *7 ţâţe pergamute*, Bucureşti, 1934; *Am un pătrar de veac*, Bucureşti, 1935; *Dragostea la oameni*, Bucureşti, 1936; *Imanenţa şi primatul adevărului absolut*, Bucureşti, 1937; *Ţara reală şi ţara legală*, Bucureşti, 1938; *Astăzi V.V.M. la 33 de ani*, Bucureşti, 1943; *România mea*, Bucureşti, 1945; *Români din România, uniţi-vă*, Bucureşti, 1946; *Rânduri pentru tinereţea lui Theodor Hodoşan*, Bucureşti, 1946; *Ştiri despre Victor Valeriu Martinescu*, îngr. şi pref. Ion Pop, Oradea, 1995.

Repere bibliografice: *„Cocktail"*, „Dacia rediviva", 1943, 1, 2; Neagu Rădulescu, *Jurnalul unui caricaturist*, SPM, 1970, 45; *Avangarda literară românească*, îngr. şi introd. Marin Mincu, Bucureşti, 1983, *329–340*; George Sbârcea, *Cafeneaua cu poeţi şi amintiri*, Cluj–Napoca, 1989, *61*; Pop, *Avangarda*, *374–384*; Simuţ, *Incursiuni*, *317–320*; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *568–570*; Simuţ, *Critica*, *46–54*; *Dosar Victor Valeriu Martinescu*, APF, 1996, 6; Gheorghe Dumitrescu, *Victor Valeriu Martinescu şi noi*, APF, 1996, 6; *Literatura românească de avangardă*, îngr. şi pref. Gabriela Duda, Bucureşti, 1997,

188–190; Mircea A. Diaconu, *Avangardiştii la răscruce*, CL, 1997, 8; Pop, *Pagini*, *26–36*; Grigurcu, *Poezie*, II, *63–67*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *117–118*; *Dicţ. analitic*, IV, *203–205;* Firan, *Profiluri*, II, *43–44*; Constantin M. Popa, *Epuizarea ca atitudine avangardistă*, „Mozaicul", 2011, 3; Simuţ, *Vămile*, *409–417*. ***S.C.***

MARTINOVICI, Iv (10.V.1924, Ploieşti – 24.VI.2005, Hunedoara), poet, traducător, prozator. Este fiul Elisabetei (n. Eftimiu) şi al lui Victor Martinovici, funcţionar; prenumele la naştere: Iuliu Victor. Învață la Liceul „Sf. Petru şi Pavel" din Ploiești (1935–1941), apoi la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1941–1943). Ulterior urmează cursurile Facultăţii de Drept la Bucureşti, terminate în 1948, audiind, în paralel, cursuri de filosofie şi literatură universală la aceeaşi universitate. Stabilit la Hunedoara în 1942, este arestat politic în 1948. Mai târziu funcţionează ca profesor de limba română şi limba franceză la un liceu din Hunedoara, iar în anii '60 ca jurist la Combinatul Siderurgic din acelaşi oraş. Stabilit pentru o vreme în Germania, continuă să publice poezie în limba română. În 1990 devine redactor al revistei „Observator" din München, iar din 1998 redactor-responsabil la revista „Arhipelag" (Deva). În 1990 și 1991 este director al revistei de cultură și artă „Cariatide" din Hunedoara. Debutează cu versuri în 1942 la „Gazeta de Transilvania" şi editorial în 1961, ca traducător al lui Rabindranath Tagore. Primul volum de autor, *Cercul de aur*, îi apare în 1966. Mai colaborează cu versuri şi traduceri la „Steaua", „Tribuna", „Orizont", „Argeş", „Secolul 20", „România literară" ş.a. Traduce, singur sau în colaborare, din mai multe literaturi: franceză (Friedrich de la Motte-Fouqué şi Pierre Reverdy), rusă (Cinghiz Aitmatov), chineză (Qu Yuan, Cao Xue-Qin). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov pentru volumele *Ochii şi ploile* (1972) şi *Euridice* (1976), cu Premiul Opera Omnia (1999) ș.a.

M. scrie o poezie predominant erotică, în registrul înalt al modernismului practicat de generaţia '70. Iniţial solară, alcătuită ca un discurs al admiraţiei care exaltă imnic virtuţile şi graţia corpului feminin, lirica devine sumbră şi abisală la sfârşitul anilor '80, consemnând un sentiment al pierderii erotice. Versurile primei etape, incluse în *Ochii şi ploile*, dar și în *Interviu liric* (1998), care restituie poezii din anii 1946–1962, nu reuşesc să iasă din convenţia unei poezii ceremonioase şi sacralizante. Ele revelează „natura amoroasă" a lumii printr-o recuzită bucolică, nu foarte bogată, de seminţe, fecioare, lire etc. (Ion Pop). Viziunea e aceea a unui panerotism, o iubire pe care poetul o numeşte „atotiubire". Volumele ulterioare, *Eterna auroră* (1981), *Spre Delfi* (1986), *Eupalinos* (1996), *Avatar* (1998), nu fac decât să invoce dispariţia idolului feminin, introducând tema morţii în miezul acestei lumi paradisiace. Cu o expresie ce mizează pe ezitare şi nesiguranţă, poezia celei de-a doua etape construieşte reprezentări ale unei lumi rămase fără centru, care îşi multiplică formele („născând din sine netulburat chip după chip"), reperele („soarele dublu") şi se sălbăticeşte („din barbă/ smulg lichenii"). E o lume dezvrăjită, care, odată ce şi-a descoperit condiţia mortală, nu se mai hrăneşte decât din contemplarea propriei destrămări. Cuvântului cu virtuţi magice din prima perioadă, în stare să provoace prin formula descântecului transformarea realităţii şi să asigure nemurirea fiinţelor şi a lucrurilor, îi corespunde acum bocetul: discursul imnic se transformă în discurs funerar, rostit la un „priveghi apocaliptic". Totuși, în ansamblu, dincolo de această trecere a eroticului în tanatic, poemele lui **M.** rămân ancorate în aceleaşi constante de imaginar: fiul risipitor, focul sacru, preotese în alb, fecioare nude, zeiţe misterioase, „forme virginale" etc. Notabilă e însă descoperirea naturii: într-un moment de pierdere a sensurilor **M.** face o „poezie de natură", ca şi cum sălbăticia şi animalicul ca teme lirice nu ar fi posibile decât în urma unui proces de „urâţire" a lumii, când „lumina se îndoaie şi se rupe". E vorba de figurarea unei „căderi" în natură, asociată disoluţiei materiei şi evanescenţei erotice. Generalizat într-un decor în care reptilele ar fi o ultimă etapă într-un proces de „regresiune a regnurilor", verdele ierbii e şi el „crud", iar marmura e „solzoasă" („Templele fugind înspre cer, zvâcnind/ cu halucinate săgeţi, înverzite de/ ploi, nedesprinse de greul pământului – aburite de vegetaţii marmora a devenit/ solzoasă – salamandre foşnesc pe sfintele/ suple linii"). Proza lui **M.**, fără nici o afinitate tematică cu poezia sa, face parte din genul de consum: romanele de spionaj *Pe sub arcada porţii negre* (1972) şi *Am lăsat graurii să zboare* (1976) şi un volum de proză scurtă despre viaţa aviatorilor, intitulat *Albastrul flamingo* (1979).

SCRIERI: *Cercul de aur*, București, 1966; *Ca să fii stea*, București, 1969; *Ochii și ploile*, București, 1972; *Pe sub arcada porții negre*, București, 1972; *Euridice*, București, 1976; *Am lăsat graurii să zboare*, București, 1976; *Fluierul lui Pan*, Deva, 1978; *Albastrul flamingo*, București, 1979; *Întoarcerea la Nausicaa*, București, 1979; *Eterna auroră*, București, 1981; *Spre Delphi*, București, 1986; *Eupalinos*, München, 1996; ed. București, 1998; *Avatar*, Timișoara, 1998; *Interviu liric*, București, 1998; *Cântecul de dragoste și de moarte al păsării Iv*, București, 1999; *Arhivele iubirii* (în colaborare cu Carmen Demea), Deva, 2001. **Traduceri:** Rabindranath Tagore, *Grădinarul*, București, 1961; Cinghiz Aitmatov, *Primul învățător*, București, 1964; Friedrich de la Motte-Fouqué, *Undine*, București, 1968; *Pasărea fericirii. Basme populare din China*, București, 1973 (în colaborare cu Ileana Hogea-Velișcu); Qu Yuan, *Poeme*, București, 1974 (în colaborare cu Ileana Hogea-Velișcu); Cao Xue-qin, *Visul din pavilionul roșu*, I–III, București, 1975 (în colaborare cu Ileana Hogea-Velișcu); Pierre Reverdy, *Pietre albe*, pref. trad., București, 1979.

Repere bibliografice: I. Negoițescu, *„Cercul de aur”*, F, 1966, 8; Florin Manolescu, *„Ca să fii stea”*, RL, 1969, 50; Petru Poantă, *„Ca să fii stea”*, ST, 1970, 1; Mircea Iorgulescu, *„Ochii și ploile”*, LCF, 1973, 8; Nicolae Balotă, *Farmecele poeziei chineze*, RL, 1974, 25; Piru, *Poezia*, I, *390–391*; Al. Covaci, *„Întoarcerea la Nausicaa”*, F, 1980, 1; Ion Arieșanu, [*Iv Martinovici*], O, 1981, 43, 1987, 44; Valentin Tașcu, *„Eterna auroră”*, TR, 1982, 5; Regman, *Noi explorări*, *154–160*; Regman, *Nu numai*, *266–267*; Radu Ciobanu, *Singur printre mituri*, TR, 1994, 25–28; *Dicț. scriit. rom.*, III, *118–120*; Valeriu Bârgău, *Iv Martinovici*, RL, 2005, 27. ***L.Td.***

MARTIRIUL SÂNTULUI, SLĂVITULUI MARTIR IOAN CEL NOU CARELE S-A MARTIRIZAT ÎN CETATEA ALBĂ, traducere a unei scrieri slavone din prima jumătate a secolului al XV-lea, cunoscută și sub titlurile *Viața Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, Măcenia svăntului și slăvitului marelui măcenic Ioan Novâi de la Soceavă* ori *Mucenicia sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost chinuit la Cetatea Albă.* Autorul, „Grigorie monahul și prezviterul de la Marea Biserică a Moldovlahiei”, a fost mult timp identificat cu Grigorie Țamblac, scriitor și orator al culturii ortodoxe, de origine bulgară, ajuns în 1415 mitropolit al Kievului. Legenda unui Țamblac dascăl și predicator în Suceava, egumen al mănăstirii Neamț, autor al *Vieții Sf. Ioan cel Nou* etc. avea o tradiție puternică atunci când episcopul Melchisedec a „autentificat-o” prin lucrarea *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac* (1884). Dar imaginea a fost contestată și până la urmă destrămată pe baza unor argumente care fac cu totul improbabilă legătura lui Țamblac cu acest text. Rămâne mai credibilă ipoteza paternității unui autor autohton care ar fi scris după moartea lui Alexandru cel Bun (1432). Cea mai veche versiune s-a păstrat într-o copie a lui Gavriil Uric de la Neamț (1439), după care mitropolitul Varlaam a făcut o traducere-prelucrare pe care a inclus-o în *Cazania* din 1643. Varianta completă a traducerii românești a fost refăcută de episcopul Melchisedec și publicată în *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*. Este o hagiografie obișnuită în cultura ortodoxă, dar care are unele particularități, începând cu încercarea de a descrie Trapezuntul (Cetatea Albă), oraș bogat și slăvit, bine așezat. Tălmăcirea păstrează liniile generale ale genului și ale retoricii bizantine, cu dialoguri de un patetism convențional, dar dincolo de care se ghicește participarea afectivă, aproape ca o retrăire a faptelor. Finalul prezintă un deosebit interes istoric și chiar literar, deoarece cuprinde consemnări de martor ocular al unor întâmplări din timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Creștin și patriot, voievodul trimite un alai fastuos să aducă moaștele făcătoare de minuni ale sfântului Ioan cel Nou de la malul mării, iar sosirea acestora e relatată ca fiind un eveniment al întregii comunități. Se dau și amănunte care ajută la vizualizarea scenei: domnitorul se prosternează pios lângă raclă și, cu lacrimi în ochi, îl proclamă pe martir drept ocrotitor al Moldovei. Prin locul în care a fost scris, prin subiect, prin autor și finalitate, se consideră că *Martiriul*… este prima scriere a literaturii române, traducerea și includerea ei în *Cazania* lui Varlaam asigurându-i circulația și asimilarea în cultura noastră.

Ediții: *Măcenia svăntului și slăvitului marelui măcenic Ioan Novâi de la Soceavă*, în Varlaam, *Cazania. 1643*, îngr. J. Byck, București, 1966, *451–460*; *Martiriul sântului, slăvitului martir Ioan cel Nou carele s-a martirizat în Cetatea Albă*, în Episcopul Melchisedec, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1884, *85–100*.

Repere bibliografice: Episcopul Melchisedec, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1884; George Aramă, *Grigorie Țamblac*, Iași, 1892; Iorga, *Ist.lit.*, I, *98–100*; Emil Turdeanu, *Grégoire Camblak: faux arguments d'une biographie*, „Revue des études slaves”, 1946; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *38–40*; Djordje Sp. Radojičić, *Nicodim de Tismana et Grégoire Camblak*, RSL, 1966; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *69–70*; G. Mihăilă, *Grigorie Țamblac*, LRV, I, *21–25*; Paul Mihail, *Geneza studiului întocmit de episcopul Melchisedec despre Grigorie Țamblac*, MM, 1969, 7–9; Dan Zamfirescu, *Întâiul scriitor român*, LCF, 1983, 19; Alexandru V. Diță, *În legătură cu*

paternitatea primei scrieri în proză a literaturii române, LCF, 1983, 44, 1984, 10; Dan Zamfirescu, *Grigore Ţamblac. Legenda lui în cultura română*, MS, 1986, 4. ***C.T.***

MASCA, revistă apărută la Craiova la 1 şi la 7 noiembrie 1911. În numărul 2 figurează ca director Ajax, iar secretar de redacţie este Const. Barbu. Prin titlu şi prin virulenţă, articolul-program se revendică de la maiorescianul *În lături!*: „În mijlocul turpitudinii, al mediocrității și al lașității generale, apariția noastră e menită să stârnească ura tuturor acelora care au crescut și trăiesc în putoarea și lenea atmosferei de provincie; pentru că noi nu vom înțelege să cruțăm nici pe cabotinul care sub fardul tragedianului își ascunde setea de glorie ieftină, nici pe simbriașul de ieri, care, fascinat un moment de lumina scenei, a socotit că arta poate fi menirea spiritelor mici și nevolnice, sortite să-și târască o viață de iluziuni greșite de-a lungul rampei, pe care trebuie să strălucească doar firile în care se petrec fenomenele acelea complexe și nedefinite ce reduc viața adevărată și mare la o iluziune, la un simbol sau la un fior". F. Aderca publică sub pseudonimul Willy o recenzie sarcastică la *Înșir-te mărgărite* de Victor Eftimiu („Chipul d-lui Eftimiu nu-i al unui erou sau martir psihic, ci un drăguț chip copiat de pe pachetele de ciocolată"), iar ca Oliver Willy semnează articolul *Dramaturgii români*, în care apreciază că „dramaturgia română actuală e un miragiu schimonosit al lucrurilor viitoare; căci desigur, dramaturgul român trebuie de-abia să se nască", nu înainte de a-l fi neutralizat pe Delavrancea, ale cărui drame istorice „n-au uimit decât ochiul și urechea – sufletul a rămas ingrat față de acele mozaicuri de vorbe". I.L. Dorna evaluează pozitiv directoratul lui Emil Gârleanu la Teatrul Naţional din Craiova. Din Anatole France se traduce o tabletă (*Cartea și teatrul*). **M.** dezvăluie numele unor colaboratori tocmai atunci când anunţă – laconic – că a renunţat la serviciile lor: H. Bacher, A.M. Panijel şi F. Aderca. ***D.C.-E.***

MASCA, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, în două numere, la 7 august şi la 14 august 1916, având subtitlul „Teatru, literatură, arte". Director: D. Karnabatt; prim-redactor: Emanoil Cerbu. Articolul-program *Teatrele noastre*, semnat de D. Karnabatt, constituie un rechizitoriu şfichiuitor la adresa instituţiilor teatrale ghidate doar de mercantilism şi de preocuparea pentru „un simplu amuzament". Autorul deplânge lipsa unui repertoriu teatral valoros, care ar fi fost menit să cultive gustul estetic al publicului. Adesea, tonul polemic al articolului dobândeşte accente caustice: „Repertoriul celor mai multe din aceste teatre este alcătuit din ciocolată şi cantaridă distribuită într-o etichetă puţin spirituală. Cu un asemenea teatru se pot făuri antreprenori de artă plutocraţi, gloriole false, insolent de scandaloase şi provocatoare, scena servind uneori pentru lansarea de curtezane în stil mare sau de cuceritori de inimi, juvenile sau venerabile, întotdeauna însă foarte bine înzestrate". Semnificativ pentru orientarea programatică şi, totodată, pentru virulenţa pamfletară a directorului revistei este şi articolul de fond din numărul următor, intitulat *Histrionismul*, text simptomatic pentru tonul critic acid, adeseori sarcastic, al cronicilor prezente în întreaga revistă. Autorul său vede în fenomenul histrionic, specific „epocii lui Tănase", semnul unui cabotinism şi al unei decăderi morale şi estetice care pare să fi cuprins, ca o urgie de dimensiuni grotesc-apocaliptice, întreaga mişcare artistică şi intelectuală autohtonă: „Într-o asemenea epocă, Tănase, prin simplul fapt că este o fiinţă teratologică, devine un idol gentil pe care publicul îl mângâie cu gesturi feminine şi cu epitetele Tănăsică şi Tănăsel; hârjielile vocale ale lui Leonard fac din posesorul lor un triumf pentru ambele sexe; hilaritatea vulgară a lui Ciucurete încarnează masca clasică a clovnului; dansul de pachiderm al d-nei Marioara Cinschy şi obezitatea ei constituie cuceritoare graţii de nimfă; impecabilitatea fracului lui Tony Bulandra, ţinând locul talentului, face din această figurină de ceară un Făt-Frumos căruia pubertatea vânzătoarelor din Lipscani îi aşterne, în visuri, paturi poluate de lacrimile senzualităţii nesatisfăcute". Se publică poezii de factură simbolistă de Al. Macedonski (*Romanţa frunzei de chiparos*), Alexandru Obedenaru (*Avatar*), D. Karnabatt (*Poetul*), articole de N. Davidescu (*Trăiască-ne cabotinii*), N.I. Porfiriu (*Aspectul măştilor*) şi Ion Foti (*Revizuirea valorilor*). La rubrica „Portrete ovale" D. Karnabatt îl evocă cu căldură pe Ştefan Luchian, care tocmai se stinsese din viaţă, alăturând câteva reproduceri. Ştiri din lumea teatrală apar la rubrica „Culisele". Ion Peretz publică un fragment din drama istorică *Bimbaşa Sava* (cu acţiunea plasată în epoca lui Tudor Vladimirescu), iar Al. Macedonski acordă un interviu în legătură cu o piesă de teatru pe care tocmai o terminase de scris, tragedia *Moartea lui Dante Alighieri*. ***L.P.***

MASSOFF, Ioan (4.VI.1904, Bucureşti – 27.I.1985, Bucureşti), teatrolog, memorialist. Este fiul Rachellei (n. Adania) şi al lui Henry Massoff, mic industriaş. Învaţă mai întâi „carte nemţească" la un institut particular catolic şi va urma şi absolvi, la insistenţa tatălui său, Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, audiind în paralel cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Atras de teatru încă de pe băncile şcolii, a intrat din studenţie ca redactor la „Rampa", unde a şi debutat în 1924, cu un interviu acordat de N. Iorga, funcţionând aici până în 1938. A mai colaborat la „Adevărul literar şi artistic" – interviurile şi reportajele publicate în această revistă şi în „Rampa" le va aduna în cartea *Despre ei şi despre alţii...* (1973) –, la „Jurnalul literar", „Teatrul" ş.a. În calitate de secretar al Teatrului Naţional din Bucureşti (1934–1964), de mai multe ori inspector general (delegat) al teatrelor, consilier în Ministerul Artelor (1946), **M.** s-a aflat întreaga viaţă în miezul vieţii teatrale.

Debutul editorial al lui **M.** îl constituie însemnările de călătorie din *Londra 1933* (1934), în care curiozitatea jurnalistului este atrasă, în mod firesc, de specificul englezesc, relatat uneori cu umor, cu preocupare vădită pentru alteritate. Va urma un roman, de fapt o scriere despre moravurile din mediul teatral interbelic, *Fard...* (1935), fără adâncime psihologică, unde apar destul de transparent, pe fundalul dramei conjugale şi existenţiale a unei tinere familii de actori, şi figuri reale din lumea scenei. Ca biograf, **M.** s-a oprit asupra personalităţii unor actori – *Matei Millo şi timpul său* (1939), *Viaţa lui Tănase* (1947), *Viaţa lui Tony Bulandra* (1949), *Petre Liciu şi vremea lui* (1971), *Ion Iancovescu sau Neliniştea unui actor* (1979) – şi interpreţi lirici de seamă – *Tenorul Ion Băjenaru şi vremea lui* (1970), *Glorioasa existenţă a tenorului Gabriel Gabrielescu* (1974). Evocările sunt susţinute de apelul la document, rememorare şi chiar de anecdotică, evitându-se, în general, romanţarea. Vastă panoramă a fenomenului teatral de pe tot cuprinsul ţării, de la începuturi până în 1950, *Teatrul românesc* (I–VIII, 1961–1981), opera principală a lui **M.**, adună o bogată informaţie referitoare nu numai la arta spectacolului (teatral şi liric–muzical), ci şi la autori, repertoriu, interpreţi, locaţii, instituţii, evenimente şi la tot ce ţine de culisele activităţii scenice. S-a remarcat „fervoarea cronicărească" (Ileana Berlogea) cu care exegetul înregistrează toate documentele, cu mare grijă pentru relatarea exactă a faptelor, cu numeroase şi preţioase digresiuni şi extensiuni ce colorează textul, altminteri prea dens, pe alocuri fastidios prin înşiruirea de titluri şi nume de autori şi interpreţi ai repertoriilor din toate stagiunile. Organizată diacronic, în succesiunea strictă a evenimentelor, „privirea istorică" a lui **M.** se sprijină pe fapte selectate din presa vremii ori relatate uneori direct, prin intermediul citatului amplu, spre care aflueză din toate direcţiile adaosuri, note suplimentare de subsol, paranteze, precum şi pe mărturii ale celor mai mult ori mai puţin implicaţi în viaţa teatrului, nu lipsite de anecdotic, în intenţia de reconstituire cât mai fidelă a atmosferei de epocă. Dacă sub raportul frescei istorice informaţia este într-adevăr copleşitoare, s-ar spune „excepţională" (Mircea Mancaş), **M.** nu-şi propune însă nici un fel de sinteză ori ierarhizare a acesteia, după cum evită orice discuţie ori polemică în planul ideilor teoretice, mulţumindu-se exclusiv cu rolul de cronicar. „Oameni şi întâmplări", „portrete, mărturii, profiluri" ale unor personalităţi din teatru, literatură şi arte, configurate între anecdotică şi memorialistică, sunt consemnate în *Actorul de la miezul nopţii* (1974), precum şi în ultima sa carte, *Între viaţă şi teatru* (1985), cu un titlu simbolic pentru destinul asumat de **M.**, acela de biograf complet al vieţii teatrale (şi, tangenţial, culturale) româneşti. Complementar, el este și autorul unei comedii în patru acte, *Belferii*, scrisă în colaborare cu Vasile Stoicovici și publicată în 2010, în „Manuscriptum".

SCRIERI: *Londra 1933*, Bucureşti, 1934; *Fard…*, Bucureşti, 1935; *Teatrul românesc acum o sută de ani* (în colaborare cu G. Baiculescu), pref. Paul I. Prodan, Bucureşti, 1935; *Amintirile din teatru ale lui Const. I. Nottara* (în colaborare cu Tatiana Nottara), Bucureşti, 1936; *Istoria Teatrului Naţional din Bucureşti. 1877–1937*, Bucureşti, 1937; *Davicion Bally – revoluţionarul de la '48*, Bucureşti, 1938; *Matei Millo şi timpul său*, Bucureşti, 1939; *Strădania a cinci generaţii. Monografia familiei Şaraga*, Bucureşti, 1941; *Viaţa lui Tănase*, Bucureşti, 1947; *Viaţa lui Tony Bulandra*, Bucureşti, 1949; *Teatrul românesc. Privire istorică*, I–VIII, Bucureşti, 1961–1981; *Constantin Tănase* (în colaborare cu Radu Tănase), Bucureşti, 1964; *Eminescu şi teatrul*, Bucureşti, 1964; *I. D. Ionescu de la „Iunion"*, Bucureşti, 1965; *Maria Ventura* (în colaborare cu Gh. Nenişor), pref. J. Paul-Boncour, Bucureşti, 1966; *Tenorul Ion Băjenaru şi vremea lui*, Bucureşti, 1970; *Petre Liciu şi vremea lui*, Bucureşti, 1971; *Despre ei şi despre alţii…*, Bucureşti, 1973; *Actorul de la miezul nopţii.*

Oameni şi întâmplări din lumea teatrului de altădată, Bucureşti, 1974; *Glorioasa existenţă a tenorului Gabriel Gabrielescu*, Bucureşti, 1974; *Ion Iancovescu sau Neliniştea unui actor*, Bucureşti, 1979; ed. 2 (*Ion Iancovescu, artist nepereche*), îngr. Florica Ichim, București, 2009; *Între viaţă şi teatru. Portrete, mărturii, profiluri*, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: Emil Manu, *Ion Massoff*, LCF, 1968, 11; Aurel Baranga, *Istoria teatrului românesc*, SPM, 1972, 73; Eugen Onu, *„Teatrul românesc”*, T, 1972, 2; Şerban Cioculescu, [*Ioan Massoff*], RL, 1972, 25, 1974, 19, 1975, 10, 1985, 24; N. Barbu, *A iubi teatrul*, CRC, 1972, 37; N. Sandu, *„Despre ei şi despre alţii...”*, CNT, 1973, 21; Ileana Berlogea, [*Ioan Massof*], RL, 1974, 46, 1977, 6; ; Antoneta C. Iordache, *„Teatrul românesc”*, F, 1976, 11; Mircea Mancaş, *„Teatrul românesc”*, CREL, 1980, 1; Ionuţ Niculescu, *„Ion Iancovescu sau Neliniştea unui actor”*, TTR, 1980, 7–8; Pavel Țugui, *Ioan Massoff și istoria teatrului românesc*, ALA, 1999, 480; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *120–122;* Valeriu Râpeanu, *Ioan Massoff și Vasile Stoicovici – o comedie regăsită,* MS, 2010, 1–4. ***G.Dn.***

MAŞEK, Victor Ernest (13.I.1937, Bucureşti – 19.IX.2002, Bucureşti), estetician, traducător. Este fiul Hedwigăi (n. Ekhardt) şi al lui Carol Maşek, economist. Urmează cursurile primare şi secundare la Bucureşti şi tot aici Facultatea de Filosofie, absolvită în 1965; şi-a susţinut doctoratul în 1971, cu teza *Introducere în estetica informaţională,* publicată în 1972 sub titlul *Artă şi matematică*. Lucrează în calitate de cercetător la sectorul de estetică al Institutului de Filosofie (până în 1975), ca şef al sectorului de cercetare la Muzeul Literaturii Române (1975–1980), expert principal la Centrul de Perfecţionare a Cadrelor din Domeniul Culturii şi ca redactor la Editura Ştiinţifică şi Enclopedică (din 1983). După 1989 a fost directorul Teatrului „C.I. Nottara” din Bucureşti. A debutat cu versuri în 1959 la „Gazeta literară”.

Cea dintâi carte a lui **M.** este *Mărturia artei* (1972), eseu construit pe o sinteză tradiţională a esteticii lui John Dewey („artă înseamnă tot ce atinge perfecţiunea”) şi a celei a lui Georg Lukács („diferenţa dintre artă şi nonartă constă în diferenţa dintre cunoaşterea integrală dialectică şi cunoaşterea unilaterală ideologică”). Rezultatul este un demers teoretic în care opera de artă este considerată în raport cu scopurile sale şi, prin urmare, în raport cu mijloacele şi cu modurile de a le înfăptui. Concluzia, nu nouă, ci doar confirmată, e aceea că omul se află în centrul creaţiei artistice, că el e scopul şi justificarea supremă a artei. De aceea a putut să pară paradoxală ideea directoare prezentă în altă lucrare, editată după numai câteva luni, *Artă şi matematică*, cu un subtitlu elocvent: *Introducere în estetica informaţională.* E primul text scris în româneşte în care teoriile estetice ale lui Max Bense sunt aplicate la semiotica artelor vizuale. Dar **M.** nu renunţă la teza fundamentală din prima sa carte, ci reia aici ideea potrivit căreia decisiv este antropocentrismul, componenta umană fiind esenţială deopotrivă în crearea şi în receptarea operei de artă. Astfel încât arta e privită ca o modalitate specifică majoră de definire a lumii lăuntrice a artistului, generatoare a unor impulsuri spre comunicarea propriei experienţe către o lume capabilă să participe la procesele existenţiale ale creatorului. Termenul „supersemn”, care revine adesea în text, are rolul de a sugera interacţiunea între operă şi receptor. Din această perspectivă estetica promovată de **M.** poate fi considerată ca o teorie fenomenologică, doctrină a spectatorului şi a judecăţii estetice. Ceea ce la Bense era *Mitrealität* devine la esteticianul român „orizont de aşteptare”: în timp ce matematicile oferă mijloace de „co-necesitate”, arta – şi numai arta – oferă un mijloc de „co-realitate”. O construcţie şi mai solidă e *Arta – o ipostază a libertăţii* (1977), studiu care stabileşte funcţiile ce transcend esteticul pentru a cuprinde, în sensul umanist pus în lumină de Giulio Carlo Argan, realitatea psihică a creatorului. **M.** a fost şi unul dintre cei dintâi esteticieni români care au sesizat pericolele industrializării operei de artă şi a stăruit asupra apariţiei şi proliferării kitschului. A colaborat la câteva lucrări colective importante – *Artă şi comunicare* (1971), *Creaţie şi ideaţie* (1971), *Estetica filosofică şi ştiinţele artei* (1972), *Dicţionar de estetică generală* (1972), *Artă şi realitate* (1972). Comentatorii au subliniat valoarea unor antologii pe care le-a alcătuit, cum sunt *Estetică–informaţie–programare* (1971), *De la Apollo la Faust. Dialog între civilizaţii, dialog între generaţii* (1978), în aceasta din urmă publicând şi o traducere integrală din *Naşterea tragediei* a lui Nietzsche, sau *Arta viitorului* (1979).

SCRIERI: *Mărturia artei*, Bucureşti, 1972; *Artă şi matematică. Introducere în estetica informaţională,* Bucureşti, 1972; *Arta – o ipostază a libertăţii*, Bucureşti, 1977; *Arta de a fi spectator. Contribuţii la estetica receptării*, Bucureşti, 1986; *Arta naivă*, Bucureşti, 1989; *Pariul cu teatrul. Idei la rampă*, Bucureşti, 1998. **Antologii:** *Estetică–informaţie–programare*, Bucureşti, 1971; *De la Apollo la Faust. Dialog*

între civilizaţii, dialog între generaţii, tr. şi pref. edit., Bucureşti, 1978; *Arta viitorului*, tr. şi pref. edit., Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *Critica şi ştiinţa*, LCF, 1972, 48; Andrei Pleşu, *„Mărturia artei"*, „Arta", 1972, 12; Ion Ianoşi, *„Artă şi matematică"*, CREL, 1974, 1; Florin Mihăilescu, *Libertate, responsabilitate, valoare*, VR, 1977, 7; Doina Uricariu, *O monografie a libertăţii în artă*, LCF, 1977, 33; Titu Popescu, *Arta ca o ipostază a libertăţii*, T, 1977, 8; Al. Tănase, *Apolinismul artei greceşti*, RL, 1978, 25; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *122–123.* ***D.G.***

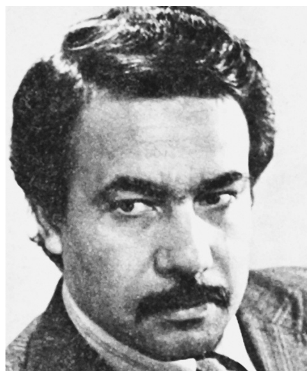
MATALĂ, Dumitru (30.VIII.1936, Turnu Severin), prozator. Este fiul Milevei Matală (n. Stanilovici), soră medicală, şi al lui Constantin Matală, comerciant. După ce a urmat liceul în oraşul natal (1950–1954) şi Facultatea de Filologie, secţia literatură şi critică literară, a Universităţii din Bucureşti (1955–1960), este profesor la Şcoala Generală din comuna Munteni, raionul Tecuci, iar între 1962 şi 1965 director al Bibliotecii Raionale din Tecuci. În 1965 este corespondent al „Scânteii tineretului", între 1966 şi 1976 şef de secţie şi redactor-şef adjunct la acelaşi ziar, iar până în 1989 e instructor la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, cu o întrerupere de trei ani (1982–1985), perioadă în care activează ca director al Casei de Filme nr. 3. În 1990 intră în redacţia Editurii Eminescu, iar între 1992 şi 1994 ocupă un post de publicist comentator la revista „Parlamentul", devenind ulterior consultant la compartimentul pentru presă al Senatului; în 2000–2002 e director al Editurii Eminescu. Debutează cu o fabulă, *Amănuntul principal*, în culegerea *Oltenia literară* (1955), iar în proză cu povestirea *Înainte de plecare* în antologia *Pagini dunărene* (1964). Prima carte personală, *Locul*, îi apare în 1973. Colaborează cu povestiri, reportaje, articole propagandistice la „Luceafărul", „România literară", „Contemporanul", „Tribuna", „Steaua", „Vatra", „Familia", „Ramuri", „Cinema", „Adevărul literar și artistic", „Oglinda literară", „Nord literar" ş.a.

Nuvelele din volumul *Locul* propun o formulă pe care **M.** o va păstra în mai toate scrierile sale – proză de analiză în maniera lui Anton Holban, însă cu un rezultat nu tocmai fericit, din cauza inconsistenței narative și verbiajului interior al personajelor. Critica a remarcat că „subiectele sunt ca şi inexistente, resursele epice izvorăsc din prodigioasa memorie afectivă a eroului, din autoexaminarea stărilor sufleteşti" (C. Stănescu), dar expresia acestora este seacă, abstractă, demonstrativă. *Cele patru puncte cardinale* (1974), primul roman al lui **M.**, de factură socială, consemnează „existențe mediocre" (Mihai Ungheanu). Discursul narativ este la fel de tern ca și personajele, la care se adaugă un șir de monologuri interminabile incluse într-un implacabil stil indirect liber. Cronica de întâmpinare a observat aspectul de „ciornă" al romanului, aspect care poate fi imputat majorității cărților acestui autor. Cam aceleași tipuri de personaje (din lumea intelectualilor mediocri, inspectori, profesori și profesoare din provincie etc.), aceleași trame și discursuri revin în volumele ulterioare, multe purtând titluri în care se regăsește cuvântul „loc", sugestiv pentru tema căutării unui spaţiu în care personajele să se regăsească: *Locul al doilea* (1976), *Locul de la răscruce* (1980), *Locul posibil* (1991), *Locul de trecere* (2001). În general, conflictele, sunt de natură profesională sau morală, specifice lumii comuniste sufocante, dar dramele și incertitudinile sunt analizate minuțios în cele mai nesemnificative detalii. *Efecte secundare* (1979), considerat de critică mai reușit decât celelalte, e un fel de fabulă morală și are în centru un savant apropiat ca tipologie de figuri din proza lui Al. Ivasiuc sau din *Bietul Ioanide* de G. Călinescu. Personajele din *Octombrie sau niciodată* (2005) sunt „tovarăși" care activează în cultură (Manoliu, Purdelea, Antohi ș.a.), caracterizați prin excesul justificativ și nehotărâre, substanța romanului fiind alcătuită din argumentațiile prolixe și explicațiile acestora legate de acțiuni din trecut sau prezent și placate pe un fir narativ firav (conflictul de putere). Tema concurenței între prieteni sau apropiați, tema eșecului sau a destrămării (prieteniei, iubirii, destinului etc.) iau forme diverse în romanele postdecembriste *Împărțirea la trei* (1996), istorie a unei crime pasionale, suprapuse fiind evenimente politice, sau *Trecere pentru pietoni* (2000), cu al doilea volum intitulat *Locul de trecere*, un fel de cronică de familie cu un ritm ceva mai alert, dar la fel de stufoasă în expunerea detaliilor psihologice și până la urmă indigestă prin lipsa unei mize.

SCRIERI: *Locul*, Bucureşti, 1973; *Cele patru puncte cardinale*, Bucureşti, 1974; *Locul al doilea*, Bucureşti, 1976; *Rostogolirea*, Bucureşti, 1978; *Efecte secundare*, Bucureşti, 1979; *Locul de la răscruce*, Bucureşti, 1980; *Durata partidei*, Bucureşti, 1984; *Trei călătorii*, Bucureşti, 1985; *Legea căderii frunzelor*, Bucureşti, 1987; *Locul posibil*, Bucureşti, 1991; *Împărţirea la trei*, Bucureşti, 1996;

Trecere pentru pietoni, Bucureşti, 2000, vol. II: *Locul de trecere*, Bucureşti, 2001; *Casa părintească*, Bucureşti, 2003; *Octombrie sau niciodată*, București, 2005; *Profesorii mei, scriitorii*, București, 2010.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *„Cele patru puncte cardinale”*, LCF, 1974, 32; Ulici, *Prima verba*, I, *31–34*; Nicolae Manolescu, *Un analist*, RL, 1977, 7; Valentin F. Mihăescu, *Talent analitic*, LCF, 1977, 16; Valentin Taşcu, *Dinamica personajului*, TR, 1978, 52; Iorgulescu, *Scriitori*, *214–215*; Stănescu, *Jurnal*, I, *145–148*; Mircea Iorgulescu, *Eşecul prin succes*, RL, 1979, 38; Dana Dumitriu, *Psihologie şi tipologie*, RL, 1981, 4; Cosma, *Romanul*, I, *194–196*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *402–403*; Adrian Dinu Rachieru, *Așteptându-l pe Dominic*, LCF, 1997, 38; Mariana Ionescu, *Trecere pentru cititori*, „Universul cărţii”, 2001, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *123–125*; Firan, *Profiluri*, II, *869–870*; Popa, *Ist. lit.*, II, *791*. ***M.Vs., R.D.***

MATCOVSCHI, Dumitru (20.X.1939, Vadul Raşcov–Soroca – 26.VII.2013, Chișinău), poet, prozator, dramaturg, publicist.

Este fiul Eudochiei şi al lui Leonte Matcovschi, ţărani. A urmat Facultatea de Istorie și Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă”,integrat la un moment dat în Universitatea de Stat din Chişinău (1956–1961). A fost redactor la „Moldova socialistă” (după absolvire), la săptămânalul „Cultura” (1966–1970), la Editura Lumina (1970–1972) şi la revista „Nistru” (1972–1980). Între 1988 și 1997 este redactor-şef al revistei „Basarabia”, impunându-i ca program recuperarea valorilor clasice şi a celor cenzurate, reintegrarea literaturii basarabene în contextul cultural românesc. În mai 1989 este strivit de un autobuz, accident probabil provocat ca urmare a climatului politic. În același an a fost distins cu titlul Scriitor al Poporului din Republica Moldova. Este laureat al Premiului de Stat din Republica Moldova (1990) şi al Premiului „Nichita Stănescu” (1997), i se acordă Ordinul Republicii (1995), Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2000) și este ales membru titular al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1996).

În primele volume de versuri, *Maci în rouă* (1963) şi *Univers intim* (1966), **M.** exploatează anecdoticul, relatarea frustă, dar şi parabola. Formula poetică este contaminată de clişeele timpului, conţinând totuşi în subsidiar un refuz al idilicului. O poezie despre tăcerea pământului cutreierat de fiorii creaţiei, despre duritatea şi gravitatea comunicării, despre dramatismul înstrăinării resimţite pe pământ basarabean („Poate osul, de-a fost os,/ Avea-n loc de rădăcini/ Inimă de Făt-Frumos/ Îngropată de străini”). În majoritatea poeziilor din culegerile ulterioare se intonează o cântare a pătimirii românilor, în ritmuri accentuat folclorice, mesianice, peste care se varsă lacrima unui colţ de ţară vitregit, bătut de vânturile istoriei. Tonalitatea elegiacă şi sentimentală, ca şi cea blasfematorie, încruntată, care se infiltrează pretutindeni, vădesc un dramatism sau chiar un suflu tragic ardent. Poetul se situează între un „dincoace” şi un „dincolo” de hotarul existenţial, apărându-se de ameninţarea neantului printr-un sentiment necontrafăcut al valorilor vieţii. Lirica denotă patos etic, justiţiar, iar lumea se desface – maniheic – în antinomii bine delimitate. Legătura cu folclorul e consangvină, precum la cei mai reprezentativi poeţi basarabeni, configurând un program etic şi estetic care presupune cultul rădăcinilor, al casei, al pragului şi al vetrei. Satul se conturează ca o cetate morală, *axis mundi*, care sacralizează totul. O astfel de poezie se opune programatic „mievrăriilor moderne” (după expresia veche a lui Titu Maiorescu). **M.** preferă balada din raţionamente limpezi: prin baladesc obţine dramatism şi miracol, întâmplările fiind puse sub semnul trecerii timpului şi al destinului. Figura centrală a baladelor e Păcală, simbol al spiritului popular dominat de jovialitate, bun-simţ şi stoicism. Caracterul predominant poetic, rapsodic se observă și în proza lui **M.**, impregnată de candorile adolescenţei, naratorii fiind, de regulă, tineri care îşi trăiesc viaţa patetic, la hotarul dintre realitate şi vis, ca în romanele *Duda* (1973), *Bătuta* (1975), *Toamna porumbeilor albi* (1979), *Focul din vatră* (1982), *Roman teatral* (1984), *Piesă pentru un teatru provincial* (1988). Este o proză poematică, autoreferenţială, de atmosferă, adesea afectată de idilism şi sentimentalism. Formula, afină parţial cu povestirea lui Ion Creangă şi a lui Mihail Sadoveanu, evidentă şi în tonalitatea narativă, stimulează lirismul, confesiunea, autobiografismul. Sentimentul valorilor vieţii, concentrat

în simbolul-cheie al pomului vieţii, rămâne axul structurant al poeziei şi prozei lui **M.**, ca şi al dramaturgiei pe care o cultivă de la începutul anilor ’70. Piesele lui sunt, în majoritate, poeme dramatice, preluând simbolistica permanenţei şi a continuităţii, a trăirii demne, în spiritul firescului şi al unui cod axiologic străvechi. Deficitul de substanţă dramatică şi stângăciile bat însă la ochi. Având o structură şi o atmosferă baladescă şi mizând pe naturalismul scenelor şi al evenimentelor care aduc unele accente polemice, în contratimp cu scenele ideologizante, aceste piese au reprezentat un moment important în viaţa teatrală basarabeană, cu deosebire prin montările lui Veniamin Apostol. În scenă era adus un material de viaţă frust, crud, „imediat” şi personaje jucate „pe viu”, credibile din punct de vedere caracterologic şi psihologic – *Preşedintele*, *Cântec de leagăn pentru bunici*, *Tata*, *Pomul vieţii*, *Abecedarul*, *Ion Vodă cel Viteaz*, *Troița* ș.a. –, majoritatea jucate de Teatrul Academic „A. S. Pușkin” din Chișinău. Cultul vieţii autentice are ca pandant cultul valorilor clasice, al tradiţiei. Materializat în poetica baladescă a lui **M.**, acest cult a determinat numeroase luări de atitudine polemice împotriva postmoderniştilor. Tradiţia – M. Eminescu („zeul poeziei noastre, poate chiar Dumnezeul ei”), Ion Creangă („sublimul povestitor”), cărora le-a dedicat plachete aparte (*Măria Sa, Poetul*, *Năzdrăvanul Creangă, „Moşul…”*, ambele din 1992), Alexie Mateevici („părinte al limbii noastre”) – i-a impus o viziune asupra lumii hrănită din miturile româneşti, o expresie folclorică limpede şi adâncă, dar i-a indus şi o anumită discursivitate retorică. Prin versurile sale de „om al Cetăţii”, ca şi prin atitudinile publicistice tranşante, cu un puternic ecou, **M.** este un animator al renaşterii naţionale basarabene.

SCRIERI: *Maci în rouă*, Chişinău, 1963; *Univers intim*, Chişinău, 1966; *Casă părintească*, Chişinău, 1968; *Descântece de alb şi negru*, Chişinău, 1969; *Numai eu şi numai cerul*, Chişinău, 1970; *Clopoţel*, Chişinău, 1971; *Melodica*, Chişinău, 1971; *Duda*, Chişinău, 1973; *Greieraşul Puiu*, Chişinău, 1974; *Grâul*, Chişinău, 1974; *Bătuta*, Chişinău, 1975; *Axă*, Chişinău, 1977; *Hora mare*, Chişinău, 1979; *Toamna porumbeilor albi*, Chişinău, 1979; *Jurământul*, Chişinău, 1980; *Patria, poetul şi balada*, Chişinău, 1981; *Focul din vatră*, Chişinău, 1982; *Roman teatral*, Chişinău, 1984; *Armonii*, Chişinău, 1985; *Tata*, Chişinău, 1985; *Tu, dragostea mea*, Chişinău, 1987; *Piesă pentru un teatru provincial*, Chişinău, 1988; *Soarele cel mare*, Chişinău, 1990; *Imne şi blesteme*, Chişinău, 1991; *Floare Basarabie. Poeme după întâia moarte*, Bucureşti, 1992; *Măria Sa, Poetul*, Chişinău, 1992; *Năzdrăvanul Creangă, „Moşul...”*, Chişinău, 1992; *Părinte al limbii noastre*, Chişinău, 1992; *Al ţării fiu... a fost badea Gheorghe Coşbuc...*, Chişinău, 1993; *Capul şi sabia*, Bucureşti, 1993; *Of!*, Chişinău, 1993; *Pomul materiei*, Chişinău, 1996; *Aici departe*, Chişinău, 1997; *Vad*, Chişinău, 1998; *Crucea*, Chişinău, 1999; *Vremea pârgului... frântă, inima*, Chişinău, 1999; *Veşnica teamă*, Chişinău, 2001; *Pasărea nopţii pe casă*, Chişinău, 2003; *Să mă iubeşti*, Chişinău, 2003; *Teatru*, Chișinău, 2004; *Neamul Cain*, Chișinău, 2008; *Amarele confesiuni*, Chișinău, 2011; *Morților, vă iubesc*, Chișinău, 2011. **Traduceri:** Guillaume Apollinaire, *Versuri*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1972.

Repere bibliografice: Gheorghe Chira, *Dumitru Matcovschi*, în *Profiluri*, *419–425*; Anatol Gavrilov, *Valoarea etică a dramelor intime*, „Nistru”, 1978, 10; Ciocanu, *Critică*, *317–339*; Leo Butnaru, *Umbra ca martor*, Chişinău, 1991, *146–160*; Ion Ciocanu, *Dumitru Matcovschi*, LRC, 1992, 2–3; Adrian Păunescu, *Marele român Matcovschi*, „Totuşi iubirea”, 1993, 9; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *205–206*; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, *466–474*; *Mică encicl.*, *453–464*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *372–375*; Dolgan, *Poezia*, *436–444*; Al. Burlacu, *Dimitrie Matcovschi – un poet „condamnat”*, „Metaliteratură”, 2009, 5–6; Popa, *Ist. lit.*, II, *1102–1103*; *Dumitru Matcovschi – poet și om al cetății*, Chișinău, 2009; Eliza Botezatu, *Dumitru Matcovschi: itinerar liric*, Chișinău, 2012. ***M.C.***

MATEESCU, Constantin (31.I.1929, Râmnicu Vâlcea), prozator, eseist. Este fiul Olimpiei (n. Georgescu) şi al lui Iulian Mateescu, ofiţer. În oraşul natal frecventează Şcoala „Take Ionescu” şi Liceul „Alexandru Lahovary” (1939–1947). Din 1947 este student la Facultatea de Medicină din Bucureşti, dar după un an, restanţier la anatomie, este transferat din oficiu la Cluj. În 1949, din motive legate de sănătate, renunţă la studiile de medicină, înscriindu-se la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1953. Lucrează în paralel ca referent ştiinţific la Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R. (1950–1952), iar după licenţă va fi redactor la Institutul Român pentru Relaţiile Culturale cu Străinătatea (1954–1958). Din 1959 funcţionează ca profesor la Şcoala Generală din comuna Nucet (judeţul Dâmboviţa), iar între 1961 şi 1987 la Liceul Economic „Dumitru Moţoc” din Bucureşti, unde, în anii ’70, coordonează şi apariţia revistei şcolare „Aurora”. După câteva reportaje ocazionale în publicaţia „Industria alimentară” (1955), debutează cu proză la „Flacăra” (1965), iar prima carte, culegerea de schiţe şi povestiri *Rochia cu anemone*,

îi apare în 1966. Colaborează sporadic la „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Clopotul” (Botoşani), „La Roumanie d’aujourd’hui”, „Ramuri”, „România literară”, „Amfiteatru”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Jurnalul literar”, „Viaţa românească”, „Manuscriptum”, „Acolada” ș.a., precum şi la reviste străine: „Innostrannaia literatura” (Moscova), „Indian Literature” (New Delhi). Din 1969 este colaborator permanent al ziarului „Orizont” din Râmnicu Vâlcea, o parte a cronicilor literare semnate aici fiind adunate în *Memorial de lectură* (1972). După 1989 scrie constant în publicaţiile vâlcene „Curierul de Vâlcea” şi „Informaţia zilei”. Ataşat până la devoţiune spaţiului în care a văzut lumina zilei, îi dedică atât scrieri de ficţiune, cât şi lucrări de evocare documentară – *Memoria Râmnicului* (1979), *Râmnicul de odinioară* (1993), *Râmnicul, Râmnicul...* (1994), *Cartea Râmnicului* (1999), *Râmnicul uitat* (2003).

Prezent an de an în librării cu cel puţin o carte, **M.** este autorul unei proze consistente tematic şi expresive. Continuitatea formelor epice pe care le-a cultivat (schiţa, povestirea, nuvela, romanul), de la *Rochia cu anemone* până la memorialistica romanescă din *Cuibul de barză* (2003) ori cea din *Tablouri dintr-o expoziție sau Nașterea unei ficțiuni* (2011), denotă existenţa unei perspective organice în scrisul său. Fapt semnificativ, comentarii substanţiale şi nuanţate vin din partea unui coleg de breaslă, prozatorul Sorin Titel, observator atent al metamorfozelor parcurse de proza lui **M.** în anii ’70–’80. Dacă în câteva culegeri – *Auroaica* (1967), *Minciuna* (1967), *Umbrele timpului* (1969), *Fumul bunicului* (1971) – preferinţa pentru formele scurte ale prozei este evidentă, îndeosebi sub „specia sentimentală a povestirii-evocare” (Nicolae Balotă), în *Zborul de probă* (1968), *Noaptea şi ziua* (1970), *Walhalla* (1973) şi *O partidă de bile* (1973) ori în *Fantezie pentru trompetă solo* (1976) **M.** îşi arată disponibilitatea pentru construcţia amplă, tinzând spre dimensiunea romanului. Specia în care se exprimă deplin este naraţiunea amplă, atent articulată, ca în *Walhalla*, macronuvelă sau microroman, proză emblematică tematic, stilistic şi ca tipologie. Procedeul predilect rămâne suprapunerea/ interferenţa perspectivelor temporale, jocul de optică între momentul evocat şi cel al evocării, din tratarea contrapunctică rezultând o proză ce „interpretează oarecum «muzical» stări de conştiinţă subtile, momente sufleteşti gingaşe” (Dumitru Micu), cu frecvente inflexiuni lirice şi imixtiuni ale fantasticului. „Prozator al oraşului” (Eugen Negrici), autorul cultivă – într-un text care mizează pe notaţie şi pe atmosferă, dar nu ignoră nici perspectiva analitică, nici dicţiunea poematică, nici realismul reprezentării – „farmecul vetust” al unui trecut circumscris lumii vâlcene şi bucureştene interbelice. O însemnare a diaristului („atmosfera «retro» mă fascinează”) şi romanul *Autoportret cu bască* (1981) sunt edificatoare în acest sens. Aici protagonistul, bătrânul pictor Şerban Milescu, „pare că vine din alt secol, uitat de oameni şi uitat de multă vreme în legendă”. Întâlnirile lui cu naratorul instituie de fiecare dată un dialog, al lumilor şi al timpurilor, în imagini suprapuse: cea din prezentul evocării, cu „maestrul” tot mai bătrân, şi cea cristalizată din mozaicul amintirilor/ confesiunilor înregistrate şi comentate de narator. Ca majoritatea personajelor lui **M.**, Şerban Milescu este o fire delicată, confiscată de câte un moment paradisiac din trecut, de obicei din adolescenţă sau tinereţe. În fond, romanul pune în ecuaţie incompatibilitatea dintre două lumi, opuse prin valorile pe care se întemeiază. Evaziunea în trecut a personajului transcrie modul prozatorului însuşi de a se situa faţă de prezent, de a-şi apăra libertatea de creaţie, de a se sustrage tiparului oficial din anii ’70–’80 ai secolului trecut. **M.** a continuat și după 1989 să semneze proză de diferite facturi (proză scurtă, roman, jurnal, memorii etc.), într-un ritm la fel de alert, ca în etapa anterioară. Dimensiunea autobiografică e abordată, de exemplu, direct în *Cuibul de barză*, „roman memorialistic” în care reconstituirea propriei vieţi interferează atât universul scrierilor de ficţiune, cât şi cronica subiectivă a anilor 1966–1989, transpusă anterior în paginile a cinci tomuri de *Jurnal* (1997–2001). Diaristul consemnează momente ale scrisului, demersuri editoriale, impactul cu cenzura, secvenţe din intimitatea familiei, reflecţii asupra oamenilor, climatului literar şi asupra propriei opere. Fără să fie o agendă strictă de laborator scriitoricesc, *Jurnalul* confirmă înclinaţia către retrospecţie. **M.** alege calea unei mărturii care contează, ca document personal, în reconstituirea unei epoci frământate. Se adaugă în 2002 *Jurnal în libertate (1990–1993)* și în 2005 *Jurnal de tranziție (1994–1996)*. Romanul *Tablouri dintr-o expoziție sau Nașterea unei ficțiuni* caută să reconstituie, pe fundalul unui oraș de provincie

identificabil cu Râmnicu Vâlcea, instaurarea comunismului în România.

SCRIERI: *Rochia cu anemone*, pref. Ion Lăncrănjan, Bucureşti, 1966; *Auroaica*, Bucureşti, 1967; *Minciuna*, Bucureşti, 1967; *Zborul de probă*, Bucureşti, 1968; *Umbrele timpului*, Bucureşti, 1969; *Noaptea şi ziua*, Bucureşti 1970; *Avionul de Cluj* (în colaborare cu Alexandru Mitru), Bucureşti, 1970; *Fumul bunicului*, Bucureşti, 1971; *Memorial de lectură*, Bucureşti, 1972; *Walhalla*, Bucureşti, 1973; *O partidă de bile*, Bucureşti, 1973; *Toamna, păsările...*, Bucureşti, 1975; *Fantezie pentru trompetă solo*, Bucureşti, 1976; *Povestiri de la Rond*, Bucureşti, 1977; *După-amiaza unui faun*, Bucureşti, 1978; *Memoria Râmnicului*, Bucureşti, 1979; *Câinele andaluz*, Bucureşti, 1980; *Autoportret cu bască*, Bucureşti, 1981; *Drumurile lui Anton Pann*, Bucureşti, 1981; *Marele şlem*, Craiova, 1981; *Anonim flamand*, Bucureşti, 1983; *Bal la Casa Ofiţerilor*, Craiova, 1983; *Pe urmele lui Nicolae Filimon*, Bucureşti, 1985; *Coline în soare*, Bucureşti, 1989; *Râmnicul de odinioară*, Râmnicu Vâlcea, 1993; *Povestiri de adormit Ancuţa*, Bucureşti, 1994; *Râmnicul, Râmnicul... Jurnal indian*, Râmnicu Vâlcea, 1994; *Jurnal*, I–V, Râmnicu Vâlcea, 1997–2001; *Cartea Râmnicului*, Râmnicu Vâlcea, 1999; *Jurnal în libertate (1990–1993)*, Râmnicu Vâlcea, 2002; *Cuibul de barză*, Râmnicu Vâlcea, 2003; *Râmnicul uitat*, Râmnicu Vâlcea, 2003; *Fals exerciţiu de memorie*, Râmnicu Vâlcea, 2004; *Jurnal de tranziție (1994–1996)*, Râmnicu Vâlcea, 2005; *Plecarea generalului*, Râmnicu Vâlcea, 2006; *Marea hăituială*, Râmnicu Vâlcea, 2007; *M-am însurat cu o comunistă*, pref. Eugen Negrici, Râmnicu Vâlcea, 2008; *Drumul spre Alaska*, postfață Eugen Negrici, Râmnicu Vâlcea, 2009; *Gambitul doamnei*, Râmnicu Vâlcea, 2009; *Ramona-Vals. Povestiri din Epoca de Fier*, București, 2010; *Tablouri dintr-o expoziție sau Nașterea unei ficțiuni*, Râmnicu Vâlcea, 2011; *Cu papagalii la șosea*, Râmnicu Vâlcea, 2012; *Ninsoarea albastră*, București, 2012; *Scrieri*, vol. I: *Sub observația cenzurii purpurii*, pref. Eugen Negrici, Râmnicu Vâlcea, 2012. **Ediţii:** Cella Delavrancea, *Scrisori către Filip Lahovari*, ed. bilingvă, tr. Dan Mateescu, pref. edit., Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Sânziana Pop, *„Rochia cu anemone”*, LCF, 1966, 25; Valeriu Cristea, *„Rochia cu anemone”*, GL, 1966, 25; Nicolae Manolescu, *Constantin Mateescu*, CNT, 1966, 25; Cornel Ungureanu, *Căutări creatoare şi inerţie în epica scurtă*, O, 1967, 4; Magdalena Popescu, *„Zborul de probă”*, GL, 1968, 28; Mihai Ungheanu, *„Zborul de probă”*, LCF, 1968, 32; Mircea Iorgulescu, *„Noaptea şi ziua”*, RL, 1970, 32; Nicolae Balotă, *„Avionul de Cluj”*, RL, 1971, 24; Sorin Titel, [*Constantin Mateescu*], RL, 1974, 33, 1975, 38, 1976, 36, 1978, 38, 1980, 36, 1982, 40; Şerban Cioculescu, *„Pe urmele lui Nicolae Filimon”*, RL, 1985, 50; Eugen Negrici, [*Constantin Mateescu*], RL, 1989, 5, 2000, 46; Gheorghe Grigurcu, [*Constantin Mateescu*], RL, 1999, 22, 2003, 18, 19, 2005, 47, 2006, 23, „Acolada”, 2008, 1; Micu, *Ist. lit.*, *325*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *125*–127; Cioculescu, *Lecturi*, I, *187–191*, II, *106–116*; Firan, *Profiluri*, II, *46–48*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *96–98*, *338*; Barbu Cioculescu, *Portret de tânăr la bătrânețe*, RL, 2008, 50; Constantin Trandafir, *Povestiri cu spaime și comedii*, „Acolada”, 2009, 1; Dan Cristea, *Un fantastic al fricii și al delațiunii*, LCF, 2010, 27. ***C.H.***

MATEESCU, Nicolae (22.XI.1945, Ploieşti), prozator, dramaturg. Este fiul Eugeniei (n. Gürtler) şi al lui Nicolae Mateescu, inginer. Frecventează şcoala primară în oraşul Victoria şi la Valea Călugărească şi este elev la Liceul „Mihai Viteazul” din Ploieşti, absolvit în 1963. Student la Facultatea de Filologie, secţia biblioteconomie, a Institutului Pedagogic din Bucureşti (1963–1966), este repartizat după absolvire la Biblioteca Academiei Române, unde lucrează până în 1968. Revine ca student (până în 1972, când renunţă) la Facultatea de Filosofie, secţia psihologie, la Universitatea Bucureşti. Va fi angajat temporar redactor la „Luceafărul” (în 1981) şi din 1988 lucrează ca metodist la Casa de Cultură din Cernavodă, unde se ocupă de teatrul de amatori. În 1990 revine în Bucureşti şi editează împreună cu Eugen Chirovici şi cu Denis Dinulescu un număr al revistei „Secunda”. Debutează cu schiţa *Bocet în grâu* la „Tomis” (1966), iar editorial, în 1968, cu volumul de schiţe, povestiri şi nuvele *Vedere de pe balustradă*, în colecţia „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură, la recomandarea lui Ştefan Bănulescu. Mai colaborează cu proză, articole, eseuri, reportaje, cronici de spectacol şi de film la „Gazeta literară”, „Luceafărul” (între 1976 şi 1986 asigură „Cronica de film”) şi sporadic la ziarele „România liberă”, „Scânteia”, „Scânteia tineretului”. În 1970 debutează ca dramaturg cu *Pâlnia şi Stamate*, dramatizare după Urmuz. Prima piesă originală jucată este *Regina balului*, în 1981 la Teatrul „Ion Vasilescu”, reprezentată ulterior şi de alte teatre. În 1982, la Teatrul TV, i se montează *Dragul meu anonim*. Piesa *Dacă dă Dumnezeu şi plouă*, scrisă în colaborare cu Denis Dinulescu, este pusă în scenă în 1994 la Teatrul Mic din Bucureşti. După 1989 se dedică teatrului, dând piese precum *Boabe de rouă pe o frunză de lotus în bătaia lunii* (montată în 1999 la Teatrul Naţional din Bucureşti) şi *Ultima zi din mileniu*.

Alternarea prozei de ficţiune cu reportajul şi reconstituirea documentar-istorică jalonează traseul căutărilor tematice şi narative ale lui **M.** Schiţele şi povestirile din prima sa carte, *Vedere de pe balustradă*, disimulează într-o atmosferă lirică un punct

de plecare biografic. Cu o maturitate compoziţională remarcată de la început de comentatori, aceste scrieri poartă încă amprenta unor modele literare, cea mai vizibilă fiind, ca psihologie a personajelor, influenţa nuvelelor lui Ştefan Bănulescu. Textele sunt, cu predilecţie, explorări în realitatea lumii ţărăneşti. Adevărate exerciţii „de scriere «pe viu»", ele vădesc „un acut spirit de observaţie" (Mircea Iorgulescu), centrat pe elemente care sugerează transformarea ireversibilă a unei lumi supuse traumatismelor istoriei. Autorul surprinde cu aparentă detașare dramatica dispariţie a unor mentalităţi vechi, modificarea relaţiilor ţăranului cu pământul, fractura între generaţii. Parte din recolta de fapte, de gesturi, de replici obţinută pe calea observaţiei reportericeşti este valorificată în povestiri, nuvele, roman, piese de teatru. Scriitorul posedă capacitatea de a reprezenta, printr-un montaj impasibil de fapte, prin succinte notaţii de atmosferă, prin replici anodine, tensiunea unor situaţii, întâmplări sau stări obişnuite, dar importante în ordinea umanului. Confesiunea soldatului din nuvela *Vinovaţii* (în volumul *Staţia de salvare*, 1975), punctată de accentele unei agresivităţi deturnate, relevă, de fapt, adâncul derutant al unei sensibilităţi rănite, într-o lume în care valorile sunt destrămate. Tot aşa, personajul în jurul căruia se coagulează acţiunea romanului *Sărbătoare legală* (1990) întrupează stingerea unui mod de a fi, acela al lumii vechi, ţărăneşti, dislocată din rosturile ei prin colectivizare, prin intruziunea brutală a istoriei.

SCRIERI: *Vedere de pe balustradă*, Bucureşti, 1968; *Războiul pâinii*, Bucureşti, 1974; *Staţia de salvare*, Bucureşti, 1975; *Oamenii pământului*, Bucureşti, 1978; *Puterea unui sat în faţa lumii*, Bucureşti, 1985; *Sărbătoare legală*, Bucureşti, 1990; *Conspiraţia sau Ismail şi Turnavitu. După Urmuz*, Bucureşti, 2002; *Teatru* (în colaborare), Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, *„Vedere de pe balustradă"*, GL, 1968, 40; Constantin Hârlav, *„Vedere de pe balustradă"*, AST, 1969, 3; Nicolae Baltag, *„Războiul pâinii"*, LCF, 1974, 35; Mircea Constantinescu, *Între reportaj şi roman*, VR, 1974, 11; Cristea, *Domeniul, 320–324*; Titel, *Pasiunea, 173–175*; Val Condurache, *Istorie şi actualitate*, CL, 1976, 5; Valentin F. Mihăescu, *Literatura contemplaţiei active*, LCF, 1977, 46; Iorgulescu, *Scriitori, 215–217*; Ştefănescu, *Jurnal, 165*; Radu Anton Roman, *Recursul la metodă*, LCF, 1981, 24; Nicolae Manolescu, *Tot despre proza scurtă*, RL, 1981, 26; Vasile Chifor, *„Daţi-i o şansă" prozei scurte!...*, VR, 1982, 1; Popescu, *Teatrul, 224–227*; Mariana Sipoş, *Proza ţărănească*, RL, 1991, 32; *Nicolae Mateescu*, DRI, III, *234–235*. ***C.H.***

MATEESCU, Olga Delia (6.XI.1949, Bistrița-Năsăud), autoare dramatică, prozatoare. Este fiica Aurei Râmniceanu, actriță, și a lui I. Volosievici, medic. În 1968 termină liceul la Reșița. Urmează la București Facultatea de Filologie, secția limbi romanice și clasice (1968–1969), apoi Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" (1969–1973). În 1999 obține doctoratul în istoria teatrului cu teza *Medeea. Ieri și azi*. Este actriță, regizoare și profesor la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale".

Piesa *Capricii* (1997), prima verigă din *Trilogia înșelării*, care mai include *Fantoma de la Coventry* și *Casa de înșelăciuni* – focalizează „măști ale femeii", nu întotdeauna măgulitoare – „Femeia cu picioare groase", „Femeia cu sacoșe", „Femeia care clocește" etc. –, pe un tipar grotesc deversat în societatea contemporană, și se recomandă ca o meditație câtuși de puțin feministă asupra condiției femeii. Din volumul *Statuia Libertății* (1999) se remarcă piesa omonimă, o comedie-satiră având ca motiv macheta originală, franţuzească, a Statuii Libertăţii din New York, ajunsă în muzeul personajului Hebdomadar și prinsă într-un carusel de replici cu personaje de o locvacitate absurd-carnavalescă, iar *Grenada* imaginează o comedie polițistă cu schimbări de identitate aiuritoare, în care hoțul devine victimă a victimei sale, într-o reflexie fără sfârșit. Volumul *Medeea în război cu timpul* (2000) propune, lângă documentarea istorico-teoretică a subiectului, piesa *Audiție pentru Medeea* – o revizitare a mitului Medeei și totodată o meditație asupra teatrului și a actorului, ca și *Ferma de struți* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor), un text care pornește tot de la universul teatral, pentru a surprinde nenumărate aspecte ale parcului uman în ansamblu. Piesa *Căderea* (2005) se dorește a fi o reflecție asupra umanității expuse alienării moderne, unde corupţia joacă un rol masiv, cu concluzia decăderii omului contemporan. Li se adaugă *Miere și canapea* (2009; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și *Teatru* (I–II, 2012). Miraculosul, derizoriul, ironia, umorul și, pe de altă parte, tragismul, contradictoriul condiției umane participă, într-o partitură eteroclită, la conturarea universului dramatic al autoarei. **M.** s-a manifestat și cu proză scurtă în culegerea *Șampanie în lanul de grâu* (2004), precum și cu romanele *Manuscrisul* (2003) și *Câinele doctorului* (2008). Subintitulat „roman spart", acesta din urmă intersectează

patru narațiuni aparent autonome, reunite prin tema căutării identității, într-o societate marcată de traumele exilării din lagărul comunist („suntem marionete ale căror sfori sunt încă trase de fantomele de acum șaizeci de ani") sau ale emigrației dintr-o Românie postcomunistă aflată într-o tranziție prelungită.

SCRIERI: *Capricii*, București, 1997; *Urme*, București, 1997; *Statuia Libertății*, București, 1999; *Medeea în război cu timpul*, București, 2000; *Ferma de struți*, București, 2002; *Manuscrisul*, București, 2003; *Șampanie în lanul de grâu*, București, 2004; *Căderea*, București, 2005; *E…*, București, 2007; *Câinele doctorului*, Bucureşti, 2008; *Miere şi canapea*, Bucureşti, 2009; *Vorbirea, joc al identității*, București, 2009; *Manuscrisul din ape*, Bucureşti, 2012; *Teatru*, I–II, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, [*Olga Delia Mateescu*], CNT, 2000, 7, TTR, 2000, 7–9, 2008, 3–4; Claudiu Groza, *Înșelătoarele fețe ale realității*, CL, 2000, 7; Constantin Dram, *Roman și istorie*, CL, 2003, 9; Liviu Grăsoiu, *Datorii parțial onorate (II)*, LCF, 2004, 4. ***T.D.***

MATEESCU, Stelian (1903, Craiova – 4.VI1.1978, Bucureşti), eseist. Dintr-o familie de oameni simpli, **M.** a manifestat încă din adolescenţă o teribilă voinţă de afirmare intelectuală. A urmat la Bucureşti Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia filosofie, plecând apoi la studii în capitala Franţei. Citea enorm, în mai multe limbi, cu o încordare şi o meticulozitate ce l-au speriat până şi pe Mircea Eliade. I se dusese buhul că ştie multă carte (era poreclit „micul Kant"). Colegii vorbeau despre dânsul ca despre „un fenomen", „un al doilea Pico della Mirandola". Îşi intimida profesorii (Mihail Dragomirescu fiind „victima" predilectă) sau îi scotea din sărite cu insolenţele-i nu lipsite de substanţă, emise pe un ton ascuţit, cu inflexiuni ciudate. Părinţii lui **M.** priveau la el ca la un geniu, şi cam tot aşa aveau să-l socotească Mircea Eliade şi Mircea Vulcănescu, care i-a fost prieten. A întemeiat Societatea de Estetică (1925–1928), de ale cărei activităţi s-a ocupat împreună cu Lucian Blaga şi O.W. Cisek. Înălţat pe coturnii unei megalomanii în proces, conferenţia adesea la Fundaţia „Regele Carol I", la Asociaţia Studenţilor Creştini din România şi în alte locuri, intrigând auditoriul cu înfăţişarea lui stranie şi mimica răvăşită, sugerând o insuportabilă combustie lăuntrică, de om mistuit de idei. De la o vreme, apelul la divinitate devine obsesiv în expunerile lui, trădând o fatală alunecare în manie religioasă, cu imprevizibile manifestări agresive. Deriva e sesizabilă şi în proza, de naive exaltări, *Lacul negru*, publicată în „Gândirea". A compus, în duh blagian, şi versuri, fără a dovedi cine ştie ce chemare spre poezie. La Sburătorul, oricum, ele nu au trezit entuziasm, de unde râca împotriva cenaclului şi a lui E. Lovinescu, pe care îl va şi ataca sfidător, atrăgându-şi sancţiunea maestrului. De prin 1933 **M.** se eclipsează din peisajul cultural al Bucureştilor. A suportat şi o serie de internări, tensiunea nefirească, aproape paroxistică, în care se silea să-şi ţină intelectul, biciuit spre performanţe de neatins, frângându-i echilibrul nervos. Mintea aceasta „excepţională" (Mircea Vulcănescu) clachează şi, în jurul lui, treptat, se aşterne tăcerea. Ani de zile după aceea, acest fruntaş al generaţiei sale (cum îl socoteau mulţi dintre camarazii de aceeaşi vârstă) putea fi văzut, cu o înfăţişare mizeră, parcă absent, strecurându-se neştiut de nimeni printre trecătorii grăbiţi.

Cu articole, studii, cronici, reportaje şi interviuri, **M.** a colaborat la „Revista vremii", „Gândirea", „Revista universitară", „Viaţa literară", „Cuvântul", „Vremea". O parte din aceste texte, cărora li se adaugă şi câteva conferinţe, sunt reunite în singurul său volum, *Directiva absolutului* (1933). Cu un orgoliu aproape paranoic, autorul îşi revendică profund convins întâietatea unor afirmaţii în domeniul estetic, în acela sociologic sau sub orizont metafizic. Se considera, cu teribilismu-i obişnuit, un căutător de esenţe. Mişcându-se cu dezinvoltură în climatul rarefiat al noţiunilor, eseistul plasează conceptele de naţional („particularismul etnic") şi universal „sub unghiul valorilor maxime". Valori pe care înţelege să le trăiască, în propulsia spre absolut, cu o neslăbită intensitate. Combătându-l pe Nichifor Crainic, esteticianul nu o ia deloc razna atunci când accentuează că nu specificul naţional asigură perenitatea unei opere, ci – luând ca exemplu romanele lui Dostoievski – forţa iradiantă şi profunzimea cu care un scriitor sau altul exprimă trăirile întregii umanităţi. Departe de a fi înclinat spre tradiţionalism, **M.** nu-i persecutat nici de sugestia noutăţii, argumentând cu un bun-simţ ireproşabil că inovaţia nu este fatalmente generatoare de capodopere. El replică, de pildă, la teoriile lui Henri Bergson, formulând un judicios punct de vedere: „funcţionarea reală a gândirii nu-i un automatism psihic pur". Cât despre „marafeturile" şi „scrântelile" dadaismului, i se pare că exhibă ceva caricatural. Chiar punctată de ciudăţenii, e vădită

aplecarea către filosofia religiilor şi a culturii. Era convins că, în această sferă, are un cuvânt definitiv de spus. Nici o inhibiţie nu îl încearcă când lansează provocarea că studiul *Metafizica laică şi metafizica sfinţilor* ar fi o „sinteză extremă” cum altele nu s-au întreprins. Îşi propusese să urmărească „filonul” mistic în artă şi în literatură, însă până la urmă totul a rămas în stadiul de schiţă. Plecând de la operă (product folcloric sau izvodire cultă), şi nu de la preconcept, emite, cu o superbie în care intră o bună doză de prezumţiozitate, o seamă de consideraţii asupra „sufletului românesc”. Un articol se intitulează *Sufletul românesc în poezie*. În lirica autohtonă, a cărei evoluţie o delimitează în cinci etape, trăsăturile caracteristice i se par a fi predispoziţia pentru contemplaţie (cu un balans spre „transcendent”), un sentiment aparte al naturii, discreţia, pornirea spre joc, umorul. Totul – exceptându-l pe Titu Maiorescu – îl nemulţumeşte pe **M.** la criticii români, pe care îi supune unor judecăţi incisive. El acuză lipsa de criterii, absenţa unui simţ al ierarhiei valorice, partizanatul cu iz provincial. De unde, o gravă „criză de autoritate”. De-a dreptul rizibile i se par sentinţele gonflate ale lui Mihail Dragomirescu, care descoperă la tot pasul, în literatura noastră, „giganţi”. Lui G. Ibrăileanu nu îi pune la îndoială bunele intenţii, reproşurile vizând cantonarea în perimetrul urbei Iaşilor. La H. Sanielevici îl irită furia negativistă, trădând un eu hipertrofic. Şi Paul Zarifopol, cu toată inteligenţa-i ascuţită, ar avea câteodată opţiuni care descumpănesc. Nici E. Lovinescu nu scapă de acidităţile necruţătorului cenzor. Ironiile trec, nu rareori, în sarcasm sau de-a dreptul în batjocură. Sunt și reprize de ilaritate oarecum neaşteptate la acest spirit tulburat, aflat într-o tensiune continuă, dar şi într-un fragil echilibru, la întretăierea dintre puseul genialoid şi iminenta prăbuşire în întuneric.

SCRIERI: *Directiva absolutului*, Bucureşti, 1933.

Repere bibliografice: Nicolae Roşu, *„Directiva absolutului”*, CRE, 1933, 2035; Constantin Noica, *Între suflet şi spirit*, II, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1996, *186–188*; Micu, *„Gândirea”*, *72–73*, *passim*; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1991, *116–118*, *239–240*; Arşavir Acterian, *Jurnalul unui pseudo–filosof*, Bucureşti, 1992, *219–221*; Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Aşa cum l-am cunoscut*, Bucureşti, 1992, *38–39*, *passim*; Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenţei*, III, îngr. Marin Diaconu şi Zaharia Balinca, Bucureşti, 1996, *296*; Florin Faifer, *Genialoidul*, CL, 2001, 12. ***F.F.***

MATEEVICI, Alexie (16.III.1888, Căinari–Tighina – 13.VIII.1917, Chişinău), poet, traducător, eseist. Este fiul Nadejdei (n. Neaga, făcând parte dintr-o familie de preoți) şi al lui Mihail Mateevici, preot. Îşi petrece copilăria în satul Zaim. Studiază la şcoala duhovnicească (1897–1902), la Seminarul Teologic din Chişinău (1902–1910) şi la Academia Teologică din Kiev (1910–1914), unde îşi ia licenţa. Va fi profesor de limba greacă la Seminarul Teologic din Chişinău. În 1915 este înrolat ca preot militar pe frontul din Galiţia, iar în 1916 pe cel românesc, unde contractează un tifos exantematic care îi va măcina sănătatea. La începutul secolului a publicat o serie de articole de atitudine politică (*Ce ne trebuie nouă*, *Lupta moldovenilor pentru drepturi*), în care revendică autonomia naţională pentru basarabeni, dreptul de a studia şi a folosi limba română. Preocupările etnologice se concretizează în studiile *Obiceiurile şi rânduielile nunţii la moldovenii basarabeni*, *Colindele Crăciunului*, *Anul Nou la moldoveni*, *Bocetele de înmormântare moldovenești* ş.a. A debutat în „Basarabia” (iulie 1906) cu articolul *Cumătriile*, semnat A. Lamprion. În aceeași revistă apar povestirea *Toamna*, iscălită Alecu Mateescu, nume folosit și pentru câteva traduceri din Cehov, pentru versuri (februarie 1907), dar și pentru diverse articole, unele fiind iscălite și cu pseudonimele A. Mihăilescu și Fl. Măgureanu; alte semnături: Al. M-ci, Al. Mat-ci. Poezii a mai publicat în „Viaţa Basarabiei”, „Luminătoriul” și în „Kişiniovskie eparhialnîe vedomosti”. În iunie 1917 prezintă la cursurile de limba română pentru învăţătorii moldoveni poezia-manifest *Limba noastră*, apărută tot atunci în „Cuvânt moldovenesc”. Versurile lui vor fi editate abia postum, în 1926. De menționat că **M.** a și tradus îndeobște din literatura rusă: Pușkin, Lermontov, Cehov, Maxim Gorki ș.a.

M. impune prin opera sa nu doar un om creştin doctrinar, ci şi un *homo christianus* genuin, organic. Acordul dintre Hristos şi popor, asemenea aceluia dintre sământă şi arătură, cum zicea Nichifor Crainic, este intuit şi exprimat ca marea temă, ca toposul fundamental al poeziei sale mesianice. Poetul, ca preot, o înalţă în tonuri psalmodiate, de rugăciune pământească spre cerurile pline de taină ale lui Dumnezeu. El se închide în cercul credinţei ca un nou Ioan Damaschin, spre a se lepăda de lumeasca deşertăciune şi a se pătrunde de duhul mântuirii: „Chemarea mea-i Fiinţa sfântă,/ Viaţa

Desen de Marcel Iancu

mea-i cerescul cântec". Nu poate concepe lumea decât prin Iisus, măsura universală vie cu care sunt măsuraţi oamenii. **M.** îl împământeneşte, făcându-l să semene cu păstorul cel bun, cu semănătorul şi plugarul. Mitul cristic creşte, ca la Crainic, „din vlaga pământului românesc", Iisus este mereu cu cei mulţi şi necăjiţi: „Când crucea vieţii te doboară/ Pe tine la pământ, creştine,/ Grozava soartă te-nfioară/ Fă-ţi pace: Domnu-i cu tine" (*Mângâiere*). Se valorifică în cheia folclorului de inspiraţie religioasă toposul luminii cereşti şi acela al răsăririi stelei ce vesteşte marea minune : „Lumini lucesc la gura mormântului deschis,/ Întunecimea piere o clipă-n toată firea…/ Hristos învie!…/ Paznici, să fie vouă vis,/ Lumina vă vorbeşte, v-au înlemnit uimirea!// Lumină din lumina cerescului cuprins/ Luceşte-acum pe chipuri, îl-înalţă biruinţa" (*Hristos a înviat*). Poetul însuşi se crede un apostol al lui Hristos, profetizând în „versuri cu foc arzătoare", pe linia lui Octavian Goga, aprinderea unor zări noi: „Vezi?! În zarea depărtării/ Zorile s-aprind,/ Sfânta zi a învierii/ Vine strălucind". Dintr-un misionar creştin se transformă într-un vizionar social, într-un mesia al începutului „nou" de eră, care aduce nu doar mântuirea de păcatul originar, ci cheamă la luptă „pentru-nfrângerea robiei/ Bietului plugar": „Eu cânt, căci văd necazul frânt/ Ş-aud plugari în zori cântând./ Nu doine de amar, de dor – / Înviorarea ţării lor…// Şi glasul vieţii ascultând,/ Venirea zorilor eu cânt". **M.** scrie cel mai inspirat poem consacrat limbii române, care conţine „imagini superioare de mare poezie" (G. Călinescu). Definiţiile metaforice, dispuse conform unei reacţii în lanţ, sunt foarte sugestive. Limba este fundamentul etern al neamului, aurul sufletului lui, valoarea supremă („Limba noastră-i o comoară/ În adâncuri înfundată,/ Un şirag de piatră rară/ Pe moşie revărsată"). Ca foc latent al istoriei naţionale, ea trezeşte neamul din somnul de moarte, trezire simbolizată de imaginea deşteptării „viteazului din poveste". Limba înseamnă cântecul originar, „doina dorurilor noastre". E logos, principiu ultim al existenţei unui popor, mijlocind comuniunea cu Dumnezeu: „Limba noastră îi aleasă/ Să ridice slavă-n ceruri/ Să ne spuie-n hram ş-acasă/ Veşnicele adevăruri.// Limba noastră-i limbă sfântă,/ Limba vechilor cazanii,/ Care-o plâng şi care-o cântă/ Pe la vatra lor ţăranii". Dominanta mistică a avut în poezia şi în publicistica lui **M.** atât aspect de doctrină creştină şi socială, cât şi de manifest estetic.

A devenit un loc comun să se vorbească, cu diferite prilejuri, mai ales aniversare sau comemorative, despre actualitatea unui scriitor, a ideilor, a creației lui etc. Dar poate că niciodată nu s-a potrivit mai bine această sintagmă „actualitatea lui..." ca în cazul lui Mateevici, omul îndurerat de soartă, preotul crezând în destinul neamului său, încărcat de speranțe în viitorul lui, poetul care a văzut în limbă spațiul sacru al identității naționale și făclia din care neamul să-și tragă izbânzile sale.

DUMITRU IRIMIA

SCRIERI: *Poezii*, pref. Petre V. Haneş, Bucureşti, 1926; *Poezii*, pref. L.T. Boga, Chişinău, 1937; *Opere alese*, îngr. Efim Levit, Chişinău, 1954; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. I. Vartician şi Efim Levit, Chişinău, 1966; *Pagini alese*, îngr. V. Nazar, pref. Andrei Hropotinschi, Chişinău, 1985; *Pentru feciorii gliei*, Chişinău, 1988; *Scrieri*, îngr. şi introd. Ion Nuţă, Iaşi, 1989; *Opere*, I–II, îngr. Ion Nuţă, Efim Levit şi Sava Pânzaru, pref. Efim Levit şi Sava Pânzaru, Chişinău, 1993; *În zarea anilor*, Chişinău, 1998.

Repere bibliografice: Petre V. Haneş, *Istoria literaturii româneşti*, Bucureşti, 1924, *277–279*; Vasile Ţepordei, *Preotul-poet Alexie Mateevici*, Chişinău, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *855–856*, *Ist. lit.* (1982), *941*; Haneş, *Scriitorii*, *301–327*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *213–214*; Andrei Ciurunga, *„Limba noastră-i graiul pâinii"*, LCF, 1983, 11; Petre Balmuș, [*Alexie Mateevici*], LA, 1984, 13 septembrie, 1985, 15 august, „Orizontul", 1988, 3; *Cântărețul limbii noastre. Omagiu lui Al. Mateevici*, Chișinău, 1988; Z. Ornea, *A. Mateevici*, RL, 1990, 9; Ciocanu, *Critică*, *146–153*; Iurie Colesnic, *Doina dorurilor noastre. Itinerar-memorial liric*, Chișinău, 1990; Nicolae Dabija, *Pe urmele lui Orfeu*, Chișinău, 1990, *passim*; Colesnic, *Basarabia*,

I, *238–253*; Dumitru Irimia, *A. Mateevici–autorul celui mai profund poem închinat limbii române*, DL, 1996, 4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *85–89*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *127–128*; Constantin Ciopraga, *Alexie Mateevici*, DL, 2003, 1; *Alexie Mateevici. Genealogii. Iconografie. Evocări*, îngr. Vlad Chiriac, Chişinău, 2003; Ana Bantoș, *Doi poeți mărturisitori: Alexei Mateevici și Grigore Vieru*, LRC, 2007, 10–12; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *23–26*. ***M.C.***

MATEI, Alexandru (11.IV.1975, București), eseist, traducător. Este fiul Angelei Marinescu, poetă, și al lui Gavril Matei, scriitor. Urmează școala primară (cu o pauză de un an), gimnaziul și liceul la Târgu Mureș, apoi studiază un an la Facultatea de Litere a Universității „Babeș–Bolyai", secția franceză–engleză. Începând cu anul al doilea, trece la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine din București, secția franceză–engleză, pe care o va absolvi în 1997; face studii aprofundate în antropologie culturală franceză, finalizate în 1998. Devine doctor în literatură franceză contemporană la Universitatea din București și la École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) din Paris (2007) cu o teză apărută în 2012 la editura pariziană L'Harmattan sub titlul *Jean Echenoz et la distance intérieure*. A fost redactor la „Observator cultural" (2005–2007) și la „Cuvântul" (2008). Din 2003 a predat literatură franceză la Universitatea „Spiru Haret", ulterior fiind lector la Departamentul de limbi moderne aplicate din cadrul Universității Europei de Sud-Est Lumina. A debutat în 1984, cu versuri, în revistele „Steaua" și „Almanahul copiilor". A mai colaborat cu studii, eseuri și recenzii la „Litere nouă", „România literară", „22", „Bucureștiul cultural", „Idei în dialog", „Dilema", „Vatra", „Astra", „Cultura", „CriticAtac" ș.a.

Debutul editorial al lui **M.** are loc cu volumul de poezie *Tractir* (2000), unde provocarea politică și erotică vădește mai ales calități metadiscursive. Relevant este autoportretul literar, definit de autoderiziune şi autoironie. **M.** va abandona poezia în favoarea metadiscursurilor, impunându-se drept unul dintre cei mai vizibili eseiști și intelectuali critici din generația 2000. S-a ilustrat inițial ca un promotor avizat și vizibil al actualității literare franceze în spațiul cultural românesc, publicând comentarii incitante despre figurile, tendințele și polemicile ei reprezentative; este și unul dintre primii analişti, în spațiul românesc, ai conceptului de autoficțiune, lansat de Serge Doubrovsky. Discursul său mixează dezinvolt speculația teoretico-filosofică și pop-filosofia, estetismul și colocvialismul, frivolitatea malițioasă și gravitatea de substrat. Pornind de la tema apocaliptică a „morții literaturii" înalte, vehiculată în Franța ca răspuns la emergența globală a consumerismului și la pierderea statutului de superputere culturală, volumul de eseuri *Ultimele zile din viața Literaturii. Enorm și insignifiant în literatura franceză contemporană* (2008) sintetizează aceste preocupări într-o panoramă critică modulară. Sunt investigate mai multe direcții productive: autoficțiunea – îndeosebi cea feminină, minimalismul, noul libertinaj, comercialismul, literatura angajată, estetismul antimodern, și scriitorii ilustrativi (Michel Houellebecq – „ultimul mare scriitor", Jean Echenoz, Anna Gavalda, Amélie Nothomb, Marie Redonnet, Catherine Millet, Marie Darrieusseq ş.a.). Interesul lui **M.** pentru istoria recentă şi fenomenul politic autohton, interpretat în cheie culturală, se manifestă din plin în *Mormântul comunismului românesc. „Romantismul revoluționar" înainte și după 1989 (*2011), unde se resimte atât insatisfacția față de „insuficiența literaturii", cât și dependența de modelele ei. Elaborat după actul de condamnare oficială a regimului comunist (**M.** face parte din rândul criticilor „raportului Tismăneanu"), volumul depășește maniheismele morale ale „anticomunismului postcomunist" și clişeele Războiului Rece. Din nou, filosofia pop îi servește lui **M.** drept suport pentru deconstrucții speculative, cu asocieri riscante şi inserturi confesive provocatoare. Dincolo de considerațiile despre supraviețuitorii elitelor ceauşiste, critica intelectualilor dezvoltată de **M.** în aceste pagini (în prelungirea criticii intelectualilor francezi din volumul precedent) vizează cu precădere inteligheția de dreapta, adică intelectualii din jurul Grupului pentru Dialog Social (Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, H.-R. Patapievici, Andrei Cornea, Mircea Cărtărescu, Traian Ungureanu, Mihail Neamțu), fără a menaja însă nici noua stângă grupată în jurul platformei CriticAtac (Alex. Cistelecan, Ciprian Şiulea, C. Rogozanu). Mai apropiat de aceasta din urmă, **M.** nu ezită să sancționeze nici tendințele „dogmatice" ale unor reprezentanți ai ei, propunând o perspectivă echilibrată asupra trecutului comunist şi, deopotrivă, o critică a capitalismului şi consumerismului. Idealul critic al autorului pare a fi acela al unei neutralități care se sustrage în permanență cantonării într-un discurs de putere, autosubminându-se la nevoie. Este

ceea ce explică întrucâtva predilecția sa recentă pentru exegeza lui Roland Barthes, atras el însuși de ideea „neutrului”. **M.** a mai tradus din Jean Baudrillard, William Marx, Jean-Philippe Toussaint ş.a.

SCRIERI: *Tractir*, Cluj-Napoca, 2000; *Ultimele zile din viața Literaturii. Enorm şi insignifiant în literatura franceză contemporană*, Bucureşti, 2008; *Mormântul comunismului românesc. „Romantismul revoluționar” înainte și după 1989*, pref. Adrian Cioroianu, București, 2011; *Jean Echenoz et la distance intérieure*, Paris, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Confesiune necruțătoare, dusă până la ultimele consecințe*, RL, 2001, 1; Cristea-Enache, *București, 562–565*; Paul Cernat, *Literatura franceză, de la gradul zero la 20 de grade*, OC, 2008, 435; Petru Vaida, *Literatura franceză în pericol?*, „Bucureștiul cultural”, 2008, 10; Claudiu Turcuș, *Ce s-a întâmplat în ultimii 10 ani cu literatura tânără. Note pe marginea unor cărți*, VTRA, 2009, 3; Alex Goldiș, *Societatea spectacolului la români*, CLT, 2011, 321; C. Rogozanu, *Eseul optimist*, SDC, 2012, 328. ***P.C.***

MATEI, Gavril (3.X.1943, Săliştea Nouă, j. Cluj – 22.V.2008, București), poet, prozator, editor, traducător. Este fiul Irinei (n. Goga) și al lui Ioan Matei, țărani. După terminarea liceului la Cluj (1962), urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, absolvită în 1967. Debutează cu versuri în „Tribuna” (1962) şi editorial cu volumul de poezii *Un copil loveşte cerul* (1968). A mai fost prezent în „Luceafărul”, unde este redactor din 1974 până în 1991, „Astra”, „România literară”, „Steaua” ș.a. A folosit şi pseudonimele Matei Albastru şi Matei Gavril Albastru. Sub îngrijirea sa, în special la Editura România Press, pe care o conduce din 1995, au apărut numeroase cărți de literatură română (de la folclor și clasicii secolului al XIX-lea la contemporani), adesea în ediții bilingve, precum și volume de critică literară, monografii, traduceri din literatura contemporană de expresie germană. Poeta Angela Marinescu a fost soția sa, iar eseistul Alexandru Matei este fiul lor.

Sugestiv este titlul cărţii cu care debuta **M.** – *Un copil loveşte cerul*. „Lovirea” era de tradus atunci mai degrabă ca o atingere decât ca o agresiune de nonconformist, poezia era dominată de un fel de euforie paradisiacă a vârstei candide, copilăreşti. Lumea lui Ioan Alexandru sau cea a lui Gheorghe Pituţ (prieteni clujeni ai poetului) se afla prin vecinătăţi, dar mai curând în sensul unei anumite prospeţimi a îmbrăţişării concretelor, sub înfăţişări de natură frustă, elementară, de decor rural, fără tensiunile şi convulsiile din viziunea confraţilor. Sunt, în majoritate, descripţii ordonate în jurul unor elemente-reper precum izvorul, pădurea, iarba, turmele, cireada de bivoli, cireşul, stejarul, ploaia, curcubeul; o poezie a senzaţiei proaspete, mai degrabă tandre, ce propune o lume a miracolului continuu : „Iarba mi se topeşte sub tălpi cu freamăt blând. / Râd păsările-n arbori viu colorat crescute./ Izvorul sfarmă stele tăcute sub pământ/ şi-n guşa ciocârliilor le-asmute./ Tăiem din flori călcâie de miros/ şi ne-adăpăm la scocuri de miere de albine./ Coboară turme limpezi pe fulgere de os/ spărgând tăcerea-adâncă de alune./ Soarele la amiază ţine cântarul drept…” (*Prima oară*). Versul ultim e evident blagian. Dar acest volum vorbeşte şi despre desprinderea de starea primară, edenică, de „inconştienta vreme” şi de ieşirea în largul lumii. Ceva din tematica tradiţionalistă a rupturii de spaţiul matricial face ecou în aceste versuri – păcatul distanţării de el prin cuvânt, din nou blagian, e mărturisit direct : „Zeul primordial, el, eul acestei lumi,/ s-a omorât în mine prin cuvânt”, sau, cu un procent de retorică naivă : „singur în lume, trist şi scriitor”. Izvorul seacă, o stea urlă sfâşietor în cerul singur, „căruţele cu îngeri” dispar, „soarele stă singur în găoace,/ fumează, râde strâmb şi-njură”, copilăria începe să apară la timpul trecut: „Eram copilul stărilor barbare,/ Am fost şi cel mai tânăr Dumnezeu”. „Zgomotul oraşului absurd” e şi el o urmă „tradiţionalistă”, ca şi „concretul mecanic” – în versuri al căror accent prea subliniat „tezist” a putut fi amendat de critică. În *Glorie* (1969), cartea următoare, ruptura e deja evidentă. Subiectul se declară definitiv însingurat, bolnav de o tristeţe fără nume, amintind de cea „metafizică” a lui Blaga, dar e o suferinţă în prag de transfigurare, căci un paradoxal „vis de glorie (îi) stăpâneşte minunea de a exista” – o viaţă în care se aspiră la ipostaza de jucător cu divinitatea însăşi – „această sărbătoare a materiei”. O luminozitate ambiguă a fiinţei învăluie un univers cu figuri stilizate traklian, estetizând cumva şi trecând în emblemă fiorul expresionist al viziunii : „Nemuritor în lung şi-n lat./ Luminez să se vadă/ cum păsări rănite-şi iau zborul/ însângerând apele reci”. O *Invocare nopţii* dezvoltă figuraţia cvasiexpresionistă, halucinatorie („halucinez cu ochii dilataţi de vid și spaimă”), un „dor de moarte (care) chipu-mi îmbălsămează”; asocierea durerii cu voluptatea, decorul de „stele negre”, „tragica armonie” ţin de un regim oximoronic al imaginarului,

constrâns de cadrul conceptual ilustrat. Poza de trubadur delirant convenţionalizează această viziune ce acceptă şi ceva din vocabularul „poetic" căzut în desuetudine : „Albastru zac eu în lumină/ cu irizări stranii de nebunie,/ vag cavaler cu liră ce delíră/ şi buzele albite halucinând zefirul./ Nu există decât moarte,/ nu există decât vid". În acest moment al scrisului său **M.**, devenit Matei Albastru, se întâlneşte în planul viziunii cu Angela Marinescu, care debuta în acelaşi an cu placheta *Sânge albastru*.... „Sângele albastru" e prezent şi într-un poem intitulat *Spaţiu şi timp*. Simbioza celor două discursuri lirice e evidenţiabilă mai ales la nivelul comunicării dintre senzual şi spiritual, o senzualitate uşor maladivă, ce asociază extazul nocturn-novalisian cu proiecţii venind dinspre Trakl, cu invocarea iubitei-surori, ori din teritoriul blagian al „ţării fără de nume ": „doar timpul tulbur mă desparte/ de acea ţară fără nume/ unde m-aşteaptă fraţii nenăscuţi". Un filon de voluptate îndrăzneţ şi expresiv comunicată străbate acest discurs ce împinge, de exemplu, cunoscuta obsesie a traumatismului natal şi nostalgia (din nou blagiană) a întoarcerii în pântecele matern spre limitele expresiei „naturaliste", ca în poezia intitulată chiar *Nostalgie* : „O, mamă, calmul pântecului tău pierdut./ Ce orb eram şi fericit./ Ce bun şi-ascultător acolo, în adânc. [...]/ Apoi a venit ziua când cu gura/ gustatu-ţi-am eu sexul/ şi laptele ţâşnit/ pe faţa mea aprinsă./ Acum mă înconjoară seara rece,/ iar cerul ca un anus fantastic mă desfide/ oceanelor din burta lui albastre". (Se poate nota, în treacăt, aici şi o interferenţă cu Cezar Ivănescu.) Alte asocieri sugerând o senzualitate exacerbată, ca în *Senzaţie* („Tânăr copil,/ hermafrodit cu pielea turgescentă,/ cu sexul dop de aur umflat/ ca un caimac de sânge "), dar şi un titlu ca *Masturbare* ori ipostaza visată de „zeu priapic" au putut provoca, la vremea apariţiei, reacţii vehemente din partea câtorva critici conformişti, care condamnau apariţia ei din pricini de vulgaritate şi „pornografie". Acest imaginar articulat la confluenţa dintre o senzorialitate tensionată şi stilizarea în figuri decantate ale gesticii erotice se stabilizează oarecum în cărţi precum *Pur* (1971) şi Între floare şi fruct (1974), unde se impune un soi de „prerafaelitism" al figuraţiei, reciclând ceva din sensibilitatea lirică „fin de siècle". Întoarse spre experienţe mai vechi ale poeziei, versurile din această etapă sună totuşi autentic şi se integrează, în orice caz, „logicii" viziunii conturate până acum. „Instinctul de moarte" e afişat mai peste tot cu un fel de voluptate senzual-crepusculară, un tânăr mort în floare traversează decoruri florale ca de grafică Art Nouveau, în cutare poem se plânge „de atâta frumuseţe", mişcarea în spaţiul stilizat capătă lentori de agonie caligrafică, nefiind decât o „repetiţie supremă a morţii". Se suferă mult de frumuseţe în aceste versuri, în aşa măsură încât apelul la sonorităţi pure, fără referent real, apare ca semnal al acestei revărsări a trăirii suspendate, a abandonului în fluxul verbal muzical, „delirant": „Eoric, parimerc, rurira,/ Habaian, onire venalir"... (Din tradiţia românească nu lipseşte nici acest filon, ilustrat de limba „leopardă" a lui Virgil Teodorescu, de cea „spargă" a Ninei Cassian, de unele experienţe ale lui Romulus Vulpescu.) „Semnificanţi liberi", ar zice, încântaţi, semioticienii flămânzi de „text". Nu e de mirare că se atribuie o sursă angelică acestui limbaj incantatoriu („Un înger coborât în strană/ Cuvinte magice mi-a zis:/ lavaladolada, lavaladolid/ Suflexodimero,/ Uburumabara"...) cu intruziuni în multe alte poeme în care se cedează „iniţiativa cuvintelor". E firesc, în consecinţă, ca autorul acestor versuri să declare în ultimul text din carte: „Mă simt poetul pur ". Un ciudat dezechilibru formal şi de atitudine lirică afectează cărţile ce vor urma. În *Patria libertăţii* (1979), apoi în *Steaua nebunului* (1982) şi în *Un spaţiu mai curat* (1991) coexistă surprinzător reflecţia plată şi ponciful lingvistic („De rostul nepătrunsei veşnicii/ Nu scapă nimeni") cu „elemente de poezie concretă" – cum se intitulează ultimul ciclu al volumului din 1991. Sunt, în majoritate, „aliteraţii" vizând încă o dată muzica pură, câte un text e compus din cuvinte care încep cu aceeaşi literă (ca în *Alfabetul* de pe vremuri avangardiste al lui Saşa Pană şi Moldov ori în exerciţiile de atelier franţuzesc OuLiPo), cu melodioase, ce-i drept, efecte de „ars combinatoria": „Aiurind alerga Alighieri/ Albăstrind arca anului alb".... Un *Omagiu lui Brâncuşi* aliniază de douăzeci de ori majuscula „O" încheiată cu „M"-ul din ultimul, care-i dezvăluie sensul, o *toamnă (poem vizual)* reia experienţa caligramelor lui Apollinaire scriind sintagma „cârd de cocori" sub formă de triunghi. Se deschide astfel calea spre alte experienţe similare, de ordinul aceleiaşi „poezii concrete" pe care poetul, bursier în acei ani prin Germania, o descoperă, în sfârşit, într-o antologie, glosând apoi, defazat, pe marginea ei. O va exploata cu o oarecare dexteritate, argumentându-i universalitatea prin

accesul nemediat la sens, datorat dispunerii ingenioase a literelor ce devin „figuri” plastice sui-generis. Deşi vedea în poezia concretă o „yală universală”, ea nu deschide decât mici uşi destul de înguste; oferă, în schimb, o senzaţie de eliberare din frâiele altor frământări existenţiale ce angajează scrisul lui **M.** Ele fac ecou unei biografii accidentate, mai ales pe plan afectiv, de unde şi versurile, când sarcastice la adresa unei iubiri trădate, când pătrunse de nostalgia unei armonii familiale, dar nu numai atât. Fapt e că discursul poetic oscilează între stări de spirit şi limbaje contrastante, cu căderi în convenţional, dar şi cu momente de prospeţime a confesiunii simple, între repere de viaţă cotidiană surprinse expresiv. Inconfortul acesta se simte mai peste tot – este al unui spirit nemulţumit de sine şi de lume, conştient că nu şi-a găsit şi nu-şi poate găsi nici echilibrul existenţial râvnit, nici armoniile poetice visate.

SCRIERI: *Un copil loveşte cerul*, Bucureşti, 1968; *Glorie*, Bucureşti, 1969; *Pur*, Bucureşti, 1971; Împărăţia, Bucureşti, 1972; Între floare şi fruct, Bucureşti, 1974; *Noaptea definitivă*, Bucureşti, 1978; *Patria libertăţii*, Bucureşti, 1979; *Steaua nebunului*, Bucureşti, 1982; *Poveşti auzite de la bunicul meu*, Bucureşti, 1983; *Un spaţiu mai curat*, Cluj-Napoca, 1991; *Pur şi alte poezii* & *alte referinţe critice*, Bucureşti, 2001; *Omnia 60 – Inedit 1*, Bucureşti, 2003; *Lebăda oarbă*, Bucureşti, 2004; *Poveşti alese*, București, 2004; *Structuri lirice și motive romantice la Novalis și Eminescu*, București, 2005; *Alte povești alese*, București, 2007; *Păcat originar: etica rațiunii*, pref. Alexandru Matei, București, 2008. **Traduceri:** *Antologia lirică a Uniunii Scriitorilor din Carinthia*, Bucureşti, 1993; Zarko Petan, *Minunata viaţă a lui Iosip B. Tito*, Bucureşti, 1993; Lev Detela, Wolfang Mayer König, *Oglinda în care ne privim*, Bucureşti, 1996; Frank Geerk, *Trandafirii dictatorului*, Bucureşti, 1999 (în colaborare cu Nora Iuga); Lev Detela, *Dincolo de Feuerwald*, Bucureşti, 2000; Kurt Marti, *Necrologuri*, pref. Peter Bichsel, Bucureşti, 2001; Beat Brechbühl, *Despre retezarea munţilor*, Bucureşti, 2002; Jürg Acklin, *Defekt – Defect*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2005; *Poezie concretă. Autori de limbă germană – Konkrete Poezie. Deutschsprachige Autoren*, ed. bilingvă, îngr. Eugen Gomringer, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Elena Guga, *Cronică de librărie*, LCF, 1968, 38; Valeriu Cristea, *Accente într-o discuţie necesară*, RL, 1970, 27; Mircea Iorgulescu, *„Împărăţia”*, LCF, 1972, 37; Valentin Taşcu, *„Împărăţia”*, F, 1972, 9; Dan Culcer, *„Împărăţia”*, VTRA, 1972, 11; Poantă, *Modalităţi*, *119–120*; Cristea, *Un an*, *211–213*; Barbu, *O ist.*, I, *423*; Piru, *Poezia*, I, *359*, II, *427–431*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *296–299*; Dana Dumitriu, *Confesiunea ca revanşă*, RL, 1979, 2; Valentin Taşcu, *„Noaptea definitivă”*, F, 1979, 2; Mircea Popa, *Cazuistica anormalităţii*, TR, 1979, 18; Alboiu, *Un poet*, *57–59*; Cristea, *Faptul*, *283–287*; *Lit. rom. cont.*, I, *709–710*; Cosma, *Romanul*, I, *247*; Popa, *Ist. lit.*, II, *430–431*. ***I.Pp.***

MATEI, Valeriu (31.III.1959, Cazangic–Lăpușna), poet.

Este fiul Sevastiței (n. Cătană) și al lui Nicolae Matei, țărani. Frecventează școala medie în comuna natală și la Leova. Un timp student la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău (1976–1978), va urma apoi Facultatea de Istorie, secția etnologie, la Universitatea „M. V. Lomonosov” din Moscova (1979–1983), unde își începe și pregătirea pentru doctorat, teza la care lucra referindu-se la valoarea istorico-etnografică a operei spătarului Nicolae Milescu; va fi însă exmatriculat ca antisovietic și naționalist. În 1984 se angajează cercetător științific inferior la Muzeul Etnografic din Istra, regiunea Moscova. Din 1987 până în 1990 a fost reprezentant al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească la Uniunea Scriitorilor din URSS. Este autor al *Declarației de Independență a Republicii Moldova*, adoptată de Parlament în august 1991; în 1990 fusese ales deputat, membru în Prezidiul Legislativului de la Chișinău (1990–1993). Din 1994 reprezintă, ca parlamentar, Blocul Intelectualilor și Țăranilor, ulterior Partidul Forțelor Democratice, al cărui președinte va deveni (1994–2002). Este vicepreședinte al Parlamentului (1998–1999), președinte al Comitetului de Cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană (1998–2001), de la început implicându-se în multe acțiuni politice, în țară și peste hotare, vizând recunoașterea și consolidarea independenței Republicii. În 1993 și 1994 a fost și director al Editurii Hyperion din Chișinău, redactor-șef al gazetei „Mesagerul”. Director de proiecte la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova (din 2006), va mai funcționa ca director al Institutului Cultural „Mihai Eminescu” din Chișinău și ca director adjunct al Institutului de Filologie (până în 2009). Este membru al Academiei de

Științe a Republicii Moldova și din 2011 membru de onoare al Academiei Române. În 1973 începe să scrie în presa pentru copii din RSS Moldovenească, debutul semnificativ producându-se în revista „Tineretul Moldovei" din Chișinău (1980). Din motive politice i se interzice să publice până în 1985. Colaborează în schimb, din 1981, susținut de poeții Ioan Alexandru și Ștefan Aug. Doinaș, cu versuri în reviste literare din România: „Orizont", „Luceafărul", „Cronica", „Transilvania", „Convorbiri literare", „Ramuri", „Tribuna", „Steaua", „Familia" ș.a. Prima carte de poezie, *Stâlpul de foc*, îi apare în 1988. A compus și o piesă de teatru (*Prologul*, reprezentată din 1987 la Chișinău). Este coautor al unei nuvele romanțate, *Peregrinările și suferințele spătarului Neculai din Milești* (1988, în colaborare cu Serafim Saka). A transpus în română din poezia franceză, rusă, spaniolă. Este prezent la rândul lui în mai multe antologii, versurile traducându-i-se în engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă, greacă, suedeză, letonă, slovacă, maghiară, macedoneană, turcă ș.a. A fost distins cu numeroase premii, între care Marele Premiu „Nichita Stănescu" (1995), Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (1996), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2008, 2010) ș.a.; i s-au acordat Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2004), iar la Chișinău Ordinul Republicii (2010).

De la o poezie a fervorii adolescentine, cultivată în *Stâlpul de foc*, **M.** se înscrie cu scurgerea timpului într-o formulă mai directă. El face de fapt trecerea dinspre lirismul mesianic al generației lui Grigore Vieru, de care e mai apropiat, spre realismul poetic al generației lui Emilian Galaicu-Păun. În *Somn de lup* (1990) predominantă devine tema „durerea străbună" a dacismului ancestral, proiectată în fantasmele agresive ale lupilor și marcată de un sentiment apăsător al pustiului, poetul făcând mai multe incursiuni în istoria românească. „Poet substanțial în descendență nichitiană" (Eugen Simion), **M.** scrie preponderent în două mari registre. Unul urmează linia tradiționalismului agrest, trecut prin filtre moderne: „În goana hăitașilor zăpada scânteie,/ port la gât lanț sclipitor de lună/ și visez sânul tău alb, femeie,/ eu, lupul de jertfă,/ lupul de sânge dat prăzii/ când cu tâmpla rănită mai sânger pe-ntinsul zăpezii", dar de un profetism sumbru, amenințător: „Bat clopotele, mamă, în schitul Sfintei Vineri,/ bat clopotele toamnei și noi suntem azi triști,/ de-atâtea lacrimi urcă fântânile la ceruri/ și văduvită-i casa în care mai exiști/ [...]/ Prin sat pustiul umblă. Cu degete de gheață/ crucifică deliruri în case de bătrâni/ și fructe-n destrămare aruncă-n aer greață,/ iar câinii urlă jalnic pe dealuri, pe la stâni". Altul – treptat tot mai prezent – are un caracter citadin, cu disperări trase în imagini brutale, apocaliptice: „Ziduri cenușii, mirosuri care provoacă-amețeală,/ zdrențe fluturând la balcoane,/ arborii ca niște cruci în putrezire/ și tramvaiele alunecând/ pe lângă morminte – acesta-i orașul în care locuiesc/ [...]/ piatră fără memorie,/ inscripții șterse de ploi și de vânturi,/ păsări care au uitat zborul/ și vitrine în care/ foamea face apel la opinia publică". Viziunea devine sumbră, lumea își pierde suflul, se frânge, împietrește, moare. Și în *Dimineața marelui oraș* (2003) secvențele se încarcă de un dramatism aspru, un ochi necruțător reflectă o realitate ieșită din țâțâni: „Deodată/ orașul mi-aruncă în față rănile lui/ ascunse după înalte pancarte./ Orașu-i orfan, el e al nimănui./ Un Nero-l pudrează, alt Nero îl aude". Accentele subversive, culorile întunecate, răzvrătirea, imprecația, frica, singurătatea, spaima de vid, neputința în fața destrămării revin în versul din *Grecia imaginară* (2003), ca și în volumele ce vor urma, cu o tematică diversă, o recuzită livrescă, mitologică sau exotică, și cu o permanentă și intensă vibrație afectivă. **M.** oscilează între ipostaza unui *poeta vates* și o sensibilitate de elegiac modern, cuprins de angoasa neantului sau de tristețea împăcată a „lupului de jertfă", nefiindu-i străină, ca în *Ziliada* (2008), paradigma actului poetic sinonim cu actul auroral al genezei.

SCRIERI: *Stâlpul de foc*, pref. Grigore Vieru, Chișinău, 1988; *Peregrinările și suferințele spătarului Neculai din Milești* (în colaborare cu Serafim Saka), Chișinău, 1988; *Somn de lup*, Chișinău, 1990; ed. postfață Victor Crăciun, București, 2006; *Moartea lui Zenon*, cu ilustrații de Ion Irimescu, Iași, 1994; *Dimineața marelui oraș*, Chișinău, 2003; *Grecia imaginară*, Chișinău, 2003; *Orpheu și singurătatea*, Chișinău, 2003; *Basarabia – schiță istorică și culturală* (în colaborare), f.l., 2008; *Basarabia literară* (în colaborare), pref. Mihai Cimpoi, Alba Iulia, 2008; *Ziliada*, Iași, 2008; *101 poeme*, București, 2009; *Somn de lup și alte poeme*, Chișinău, 2010; *Elegiile fiului risipitor*, pref. Mihai Cimpoi, postfață Theodor Codreanu, Iași, 2010; *Cafeaua din paharul iubirii*, Râmnicu Sărat, 2011; *Itinerar. O figură emblematică a culturii românești – Mihai Cimpoi*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Ioan Alexandru, *Tânărul poet*, LCF, 1988, 28; Val Condurache, *De la Nistru pân-la Tisa*, RL, 1991, 26; Petru Poantă, *Ceremonialul începutului*, TR, 1991, 32; Ion Pop, *Între nufăr și spadă*, VTRA, 1995, 6; Alex. Ștefănescu, [*Valeriu Matei*], RL, 1995, 21, 22, 2012, 29; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *248*; Simion, *Scriitori*, IV, *293–297*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *128–132*; Viorel Dinescu, [*Valeriu Matei*], LA, 2003, 48, 2004, 8, 2009, 12, 2010, 13, 21, VBA, 2004, 3; Cimpoi, *Critice*, IV, *234–237*, IX, *179–194*; *Mică encicl.*, *465–474*; Ciopraga, *Efigii*, *181–184*; Nicolae Dabija, *Un spartan*, LA, 2009, 26 martie; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *455–461*. ***M.C.***

MATEI AL MIRELOR (c.1550, Pogoniani, Grecia – 1624, Târgoviște), cronicar. Ca protosinghel la Patriarhia din Constantinopol, **M.** a avut ocazia să-și formeze o solidă cultură teologică și istorică. Între 1595 și 1600 îndeplinește misiuni religioase la Moscova și Lvov, învățând slavona, din care va și traduce. Este silit să plece din Constantinopol (poate din cauza stăpânirii turcești) și vine în Țara Românească (prin 1603–1605), unde va fi numit egumen al mănăstirii Dealu. În 1605 primește și titlul onorific de mitropolit al Mirelor. Participă activ la viața politică, învățatul egumen, minte lucidă și dreaptă, bucurându-se de aprecierea domnitorilor români.

M. a scris numai în limba greacă, limbă de circulație în mediile culte din Țara Românească. *Viața și petrecerea cuvioasei maicii noastre Parascheva cea Nouă din Epivates* este o hagiografie, având ca model opera cu același titlu a patriarhului Eftimie din Târnovo. Urmează *Slujbă pentru Grigorie cel Mare Decapolitul,* în prefața căreia cronicarul face o primă referință la întâmplările sângeroase din timpul domniei lui Radu Șerban. Între 1616 și 1618 compune o scriere parenetică în versuri, după modelul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (pe care se presupune că le-a tradus în grecește), intitulată *Sfaturi către Alexandru Iliaș*, unde face și o critică aspră a stării sociale a țării. *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începând de la Șerban Voievod până la Gavriil Voievod* este o povestire versificată a evenimentelor din perioada 1602–1618 și a fost tipărită (împreună cu poemul lui Stavrinos despre Mihai Viteazul) de mai multe ori la Veneția în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Printre alte întâmplări, sunt descrise luptele lui Radu Șerban cu voievodul Ardealului, prilej pentru autor să înfiereze războiul. Este inserat și un capitol de istorie a Moldovei, din timpul lui Ștefan Tomșa. Tradusă, prescurtată sau adăugită, *Istoria…* a fost inclusă în principalele cronici ale Țării Românești, fiind unica sursă internă pentru perioada relatată. Scrierile lui **M.**, cu un pronunțat caracter moralizator, dezvăluie un spirit lucid care, fiind slujit de retorica vremii, dar și de calități literare, reușește să se impună atenției prin relatări veridice, ritmate dramatic.

SCRIERI: *Istoria celor petrecute în Țara Românească. Începând de la Șerban Voievod până la Gavriil Voievod. Aici scriem oarecare sfaturi ce am dat prea luminatului domn Ion Alexandru, când se afla în scaunul domnesc,* în *Tezaur de monumente istorice pentru România*, I, publ. Al. Papiu-Ilarian, București, 1862, *327–384*; *Istoria celor săvârșite în Ungrovlahia începând de la Șerban Voievod*, LRV, II, *234–249*.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria românilor*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898–1899; Russo, *Studii istorice*, I, *157–179*; Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, București, 1942, *47–75*; Zamfirescu, *Studii*, *184–204*; *Matei al Mirelor*, LRV, II, *226–233*; *Dicț. lit. 1900*, *557*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *254–255*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *128–129*. ***C.T.***

MAVROCORDAT, Nicolae (3.V.1680, Constantinopol – 3.IX.1730, București), cărturar.

Este fiul Sultanei Hrisoscoleu, coborâtoare din vița domnească a lui Ștefan cel Mare, și al lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul, mare dragoman. A primit o educație aleasă, supravegheat îndeaproape de părintele său, care îl alegea pe Iakovos Manos din Argos ca preceptor pentru fiii lui, iar ca profesori, pentru deprinderea latinei și a francezei, pe Jacques Pipéri din Chios și pe Aubry de La Motraye. A devenit, încă de tânăr, faimos prin erudiția și talentul de poliglot, căci putea rosti pe de rost fragmente impresionante din diferite literaturi. La maturitate stăpânea turca, latina, araba, greaca veche și nouă, italiana, persana, ebraica și româna. Înainte de 18 ani a obținut rangul de dragoman al Curții Otomane, înlocuindu-l în această funcție pe tatăl său. Nicolae Costin l-a descris pe **M.** ca „om prea învățat

în toate învățăturile, așa filosofești, astronomești, cum și teologești, care se arată din cărțile ce au făcut și se află tipărite". La 6 noiembrie 1709 a fost numit, pentru prima dată, domn al Moldovei, deschizând șirul domniilor fanariote în istoria românilor. După această primă domnie de doar un an, a revenit la conducerea aceluiași principat pentru răstimpul 25 septembrie 1711–5 ianuarie 1716. În Țara Românească a urcat pe tron tot de două ori: 21 ianuarie 1716–25 noiembrie 1716, martie 1719–3 septembrie 1730. Activitatea politică i-a fost apreciată în paradigma absolutismului luminat, chiar dacă domniile sale au stat sub semnul instabilității, dat de conflictele deschise sau mocnite cu boierii pământeni sau cu reprezentanți ai puterii din țările vecine. Episoade dramatice, în consonanță cu timpurile alunecoase, însă în dezacord cu noblețea lui spirituală, au marcat cariera politică a acestui domnitor considerat de unii istorici drept necruțător și tiran (Antonio Maria del Chiaro ș.a.). Una din cele mai nefericite circumstanțe face ca doi oameni de cultură străluciți, Antim Ivireanul și **M.**, să fie adversari politici, iar cel dintâi să plătească cu viața partizanatul cu boierii pământeni grupaţi în jurul Cantacuzinilor. Antim luase parte la conspirația ce urma să ducă la îndepărtarea lui **M.** de pe tronul Ţării Româneşti. Abil, domnitorul a reușit, cu eforturi demne de un roman de aventuri, să întoarcă situația politică în favoarea lui. Totodată, în august 1716, cu ajutorul patriarhului Ieremia, l-a condamnat pe „urgisitul de Dzeu", pe „răul Antim", la surghiun, la mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe muntele Sinai. Pe drum, spun cronicarii, ar fi fost ucis din ordin domnesc, iar trupul i-ar fi fost aruncat într-un afluent al Mariţei. Diplomat remarcabil, **M.** a reușit să înfăptuiască schimbări majore în plan politic, administrativ, social, cultural, pregătind astfel societatea românească pentru impactul cu ideologia Luminilor și epoca modernă. De numele lui se leagă redresarea activității tipografiei și Academiei Domnești din Iași. Pe cea din urmă o așeza sub protecția patriarhului, în speranța unei longevități care să se sustragă perturbațiilor politice. **M.** a prezentat rolul pe care școala trebuie să îl dețină în societate, etapele necesare permiterii accesului și asimilării scrierilor literare, istorice, științifice ș.a. în *Despre studiul literelor și lectura cărților*. Textul, inspirat parțial din *Of Studies* al lui Francis Bacon, este adaptat nevoințelor învățământului moldovenesc, cărora **M.** le oferă rezolvare prin soluții practice adresate, în egală măsură, profesorilor și învățăceilor. În Țara Românească a fondat mănăstirea Văcărești (1716), unde a adunat „cea mai mare bibliotecă din Europa de Sud-Est, cu bogate colecţii de lucrări juridice, medicale, ştiinţifice" (Jacques Bouchard), întocmită şi aşezată printre alţii de Ştefan Bergler, Ioan Scarlat, Daniel de Fonseca şi, după unele surse, de Antonio Maria Del Chiaro. Această bibliotecă a fost atestată atât prin izvoare interne (cataloage contemporane concepute şi datate 1723, 1725 etc; file de inventar târzii, din 1865, ş.a.), cât şi prin izvoare externe, mărturii ale contemporanilor conaţionali sau străini, cum a documentat Corneliu Dima-Drăgan. A atras la Curte oameni de cultură, a întreținut o corespondență bogată cu oameni de vază ai timpului său (arhiepiscopul de Canterbury, Hrisant Nottaras, Jean Le Clerc), informându-se constant despre mersul literelor europene ș.a. Asemeni lui Constantin Brâncoveanu, avea o cancelarie impresionantă, cu numeroși pisari pentru limbi străine și cu secretari iscusiți. Prins în vârtejul îndatoririlor politice, **M.** a scris relativ puțin, mai mereu atent la evenimentele din jurul lui, cărora înțelege să le răspundă și prin consemnări de tipul *Discursului împotriva tutunului*. Această diatribă (nedatată), parte a unei polemici literare în epocă, fusese concepută ca replică la un text pierdut azi, *Elogiul prafului de tutun* al lui Mitrofanis Grigoras din Dodona. **M.** își completase diatriba printr-o epistolă extrem de virulentă cu titlul *Contra securii nebune care cu învoirea lui Dumnezeu îi conduce pe trântorii din Constantinopol*. Textul acesta impresionează prin modul în care autorul a înțeles să îmbine extrasele din prestigioasa literatură greacă și pamfletul violent, demolator, adresat aceluiași Mitrofanis Grigoras, ironizat fără măsură. Conflictul se va fi stins însă prin 1719, când **M.** l-ar fi rugat pe vechiul său adversar literar să îi prefațeze tratatul *Peri ton kathekonton biblos*, prilej ce îl determină pe acesta din urmă să îi dedice domnitorului stihuri în greaca homerică. Tratatul a contribuit decisiv la afirmarea autorului ca literat strălucit și s-a bucurat de două ediții, prima apărută la București (1719), iar cea de-a doua, în variantă bilingvă, la Leipzig (1722). De traducerea în latină s-a îngrijit Stephan Bergler, cel care i-a închinat domnitorului și un scurt elogiu în latină. O cu totul altă soartă a avut textul *Philotheou parerga* (*Răgazurile lui Filotheos*). Început, ca și tratatul *Despre*

îndatoriri, în perioada surghiunului transilvan, acest prim roman neogrecesc (K. Th. Dimaras) este marcat de subtilități stilistice ce-i evidențiază deopotrivă dimensiunea moralistă și iluministă. Se știe că domnitorul a trimis un manuscris al acestei opere, în 1719, la biblioteca regelui Franței, iar un altul, în 1721, lui Jean Le Clerc, la Amsterdam, cu rugămintea traducerii textului în franceză și a publicării în ediție bilingvă. Totuși, **M.** a renunțat la publicare, se pare, din dorința de a da o continuare textului, ceea ce nu a împiedicat însă circulația lui în „cam o duzină de manuscrise", în cercuri restrânse, la București, Muntele Athos, Constantinopol, Amsterdam, Paris sau Londra, cum menționează Jacques Bouchard. Textul va fi publicat la Viena în anul 1800, iar târziu, în 1989, va fi tradus în franceză. Scris în greaca atică, romanul era destinat unui public elevat, deprins atât cu lecturi din Aristotel, Platon, Demostene, Cicero sau din Homer, Pindar, Herodot, Euripide şi Xenophon ș.a., cât și din Francis Bacon, Ficino, Machiavelli, La Rochefoucauld, Montaigne ș.a. Proiectat ca o suită de discursuri erudite (*Despre moravuri, pasiuni și caractere*, *Împotriva ateilor și a superstițioșilor*, *Despre nebunie*, *Despre blândețe și severitate*, *Despre interpretarea corectă a mobilurilor și acțiunilor omului*), textul se caracterizează prin polifonie (temele sunt dezbătute dialectic din unghiuri multiple) și poliglosie (autorul înțelege să introducă personaje etnonime care vorbesc în limba lor, adică în italiană, turcă sau în greaca simplă). Apelând la scheme narative utilizate în operele antice sau ale Antichității târzii, în dialogurile platonice ș.a., **M.** alege ca acțiunea să aibă loc în vara anului 1715 la Constantinopol. Este perioada de glorie a marelui vizir Silhadar Damat Ali Pașa și a sultanului Ahmet III, prilej inițial de dialog și discuții între mai mulți bărbați, mai întâi în piața publică, iar apoi în spațiu privat (case sau grădini somptuoase). Traseul narativ este unul discursiv: personajele își însoțesc apariția cu destăinuiri personale sau cu intervenții erudite. În fapt, are loc „înfruntarea Orientului cu Occidentul" (Jacques Bouchard) pe chestiuni din cele mai variate ce ating spațiul politic, juridic, cultural, cel al mentalităților și prejudecăților de tot felul. Firul epic, nu lipsit de ingeniozitate, căci produce acumulări succesive de alte narațiuni, este fragmentat și lipsit de un deznodământ ferm, ceea ce nu aduce însă un prejudiciu major materiei. Filotheos, unicul povestitor al acestui „banchet", este și un personaj interesant structurat, cu intervenții erudite, dar și ironice, cu judecată limpede și logică imperturbabilă. Sub masca grecului erudit ar sta însuși autorul. Discursul acestui personaj ocupă un spațiu important în economia textului, atât prin opinii inedite asupra unor opere ce au marcat destinul cultural al umanității, cât și prin deschiderea spre moderni (între favoriți aflându-se Francis Bacon). Fără să facă abstracție de ipostaza autorului ca reprezentant timpuriu al despotismului luminat, Jacques Bouchard a evidențiat ambivalența romanului, ce poate fi interpretat, în egală măsură, ca o critică adusă otomanilor și ca un elogiu inoportun prezentat sultanului. ***Lr.B.***

Merită a fi semnalate şi „părerile şi cugetările cu privire la moravuri şi purtări", în număr de peste 800, scrise de **M.** prin 1726 în greceşte, traduse în româneşte şi tipărite târziu, în 1914, de G. Murnu. Este vorba de un manual de bună purtare creştină şi, în parte, de o operă parenetică în tradiţia bizantină şi a filosofiei greceşti. **M.** l-a citit pe Platon din moment ce vorbeşte, chiar de la început, despre cunoaşterea de sine şi îşi relativizează ştiinţa de a citi sufletul omului zicând că „omul e o fiinţă schimbătoare, deşartă, felurită, aşa încât e foarte anevoie să te pronunţi în chip sigur asupra firii lui [şi] să-ţi faci o idee cu totul dreaptă asupra lui". Termenul ce se repetă în această culegere de pilde, sentenţe, proverbe – scoase de peste tot – este „înţelepciune". Perfecţiunea omului se încheie, aşadar, cu înţelepciunea sau înţelepciunea (noţiune cu multe şi adânci înţelesuri) este începutul perfecţiunii morale. Prima ei însuşire este ştiinţa de a se acomoda cu împrejurările „fără răutate, a-ţi înfrâna limba, a ierta pe cei greşiţi", dar şi „a te supune celor mai mari, a apuca pe dinainte prin binefaceri pe rivali [...], a rumega bine vorbele". Sunt şi recomandări mai subtile, cum ar fi aceea ca omul înţelept „să se mântuie prin tăcere" sau „să aibă ruşine de el însuşi" ori „să aibă gust fraged şi să se cerceteze pe sine cu cruzime". Sunt şi alte nuanţe ce vin de departe, din timpurile vechi, şi privesc firea armonioasă pe care ar trebui s-o aibă omul chibzuit și potrivit în toate, de pildă, că el „nu trebuie să ducă o viaţă pripită, să-şi cinstească tăcerea, căci ea este pecetea înţelepciunii, să creadă inimei şi să unească sinceritatea cu ruşinea". Sunt însă şi îndemnuri la obedienţă, cum ar fi acelea de a săruta mâna pe care n-o poţi tăia sau,

cu privire la politică, ideea că în politică nu este exclusă necredința ca mijloc de apărare. Ca bun creştin, **M.** nu poate ignora în manualul său de morală pe Dumnezeu. Îl invocă de multe ori, dar nu la tot pasul, cum fac înaintaşii săi, prelaţii care povăţuiesc pe principe sau chiar pe domnitor. El înţelege că omul are nevoie, pentru a fi un om desăvârşit, nu numai de evlavie. De aceea lărgeşte considerabil aria de cuprindere a învăţăturilor sale. Admite că „religiozitatea este temelia înţelepciunii" şi că „înţelepciunea lipsită de cucernicie e umbra neputincioasă a înțelepciunii", dar, pe lângă înţelepciune, este nevoie şi de alte virtuţi, mai modeste. Puterea, de pildă, de a nu abuza de putere. Domnitorul, scrie el într-un rând, să nu abuzeze de „duhul său profetic" şi de mândria lui de stăpânitor, căci mândria fără frâu este o mare nesocotinţă. La orice lucru trebuie „să ai înaintea ochilor pe Dumnezeu", adaugă el. Şi, în alt punct al programului său pedagogic, avertizează: „înțeleptul chiar prin tăcere slăveşte pe Dumnezeu". Mai numeroase şi, uneori, mai originale sunt lecţiile de

morală practică. **M.** a cules de pe unde a găsit sfaturi şi reguli de bună rânduială şi de bună purtare a omului, indiferent de condiţia lui. Ele privesc nu numai morala, filosofia de viaţă, dar şi închipuirile omului şi modul de a privi unele fenomene. Omul să nu-şi împrăştie, de exemplu, mintea peste tot, ci numai unde trebuie. Să pună, altfel zis, frâu închipuirilor sale. Să înveţe „a simula neştiinţa" când este nevoie şi de a trăi după cum sunt împrejurările. Apoi, să ştie că: „Egoismul e mare linguşitor." / „Puterea minţii ascultă adeseori de îndemnurile inimii." / „Podoaba evlaviei e blândeţea." / „În fiecare om e o scânteie de virtute." / „Cel ce cu încetineală umblă după un lucru, abia apucă umbrele acestuia." / „Oricare om prea inteligent e linguşitorul său propriu." / „Sănătatea limbii e mântuirea capului." / „Teme-te de mânia celui blând." / „Limba poporului este condeiul mâniei divine." / „Mântuirea stă în dreptate."/ „Mântuirea se naşte uneori din frică." / „Stăruinţa firii e mai tare decât povaţa înţelepciunii." / „Dragostea de sine e poate luminosul vehicol al sufletului." / „Cei ce nesocotesc moartea nesocotesc totul." / „Virtutea tânără şi neînfrântă e lipsită de prefacere." / „Să nu ai încredere nici în fiarele, nici în relele domolite." /„Când părţile dau zor, mişcarea întregului e mai înceată." /„Smulgându-te din lumea de afară, strânge-te, pe cât e cu putinţă, în tine." / „Sfârşitul răbdării e începutul fericirii." Și încă multe alte propoziţii concentrate sau mai dezvoltate, însoţite de pilde care, fapt curios, nu vorbesc aproape deloc de viaţa de dincolo (acolo unde stăpâneşte ordinea divină), ci de înţelepciunile şi nesocotinţele lumii de pe pământ. Sau, mai exact, de virtuţiile, patimile, viciile, nestatorniciile omului. În afară de înţelepciune, văzută ca o fiică a adevărului, de chibzuinţă, modestie, cumpătare, **M.** meditează direct sau prin poveţele filosofice pe care le culege din scrierile altora la însuşirile firii omeneşti şi la anxietăţile ei. Fapt nou este că el pune accent nu numai pe virtuţiile generale (cinstea, credinţa, înţelepciunea, modestia), dar şi pe ascuţimea şi pătrunderea minţii şi chiar pe modestia modestiei, respingând abuzurile, exagerările, mândriile nesocotite. Înțelept este ca toate să aibă margini, spiritul „să aibă ruşine", zice el, adică să aibă măsura şi marginile lui de cutezanţă. Virtutea, în genere, „să stea pe calea mijlocie", înţelepciunea poate învăţa „a se folosi de la duşmani" şi tot ea trebuie „să creadă inimei", să fie, totuşi, prudentă, pentru că „după

suiş [urmează] coborâş” şi că „gura poporului e un oracol”. În ceea ce priveşte politica şi atitudinea principelui (căpătenia, stăpânitorul, îi zice **M.**), autorul afirmă că „necredinţa în relaţiile politice e mama siguranţei”. O idee (o credinţă) pe care o repetă toţi când este vorba de politică. După necredinţă, în canonul domnitorului chibzuit şi înţelept intră şi opinia că el trebuie să se ferească de „mâniile necuvincioase”, să cultive „virtuţiile mijlocii”, căci virtuţile în exces sunt păgubitoare, în fine, să nu uite că „dragostea de neam începe de la căminul propriu” și că reformele, în politică, nu trebuie făcute decât „încetul cu încetul şi pe nesimţite”. El este, aşadar, un organicist, un precursor al reformelor fără pripeală, pe care le va recomanda şi le va înfăptui, peste un secol şi ceva, Mihail Kogălniceanu în Principatele Unite. Ce-ar mai fi în sarcina şi puterea domnitorului? Să nu împileze pe supuşii lui cu biruri dese, să nu scape din vedere că scopul de căpetenie al legilor este „fericirea celor ce alcătuiesc statul” şi că „temelia singură a fericirii e evlavia, stâlpii ei cinstea şi cuviinţa moravurilor”. Păzitorii legilor şi ai statului trebuie să aibă grijă să ocrotească toate acestea şi să înveţe supunerea către stăpânitor. Se poate observa că moralistul nu pune accent pe autoritatea şi perfecţiunea principelui, luat generic, ci pe puterea şi curăţenia legilor. Nu pare să se afle, în cugetările sale, ideea că principele reprezintă pe Dumnezeu şi nici că el poate să folosească legile după dorinţa lui şi să le impună prin forţă. O noutate, un progres, un prim semn de despărţire de mentalităţile orientale. Articolul 824 din acest cod de înţelepciune şi de bună folosinţă a legilor lămureşte clar lucrurile: „În alcătuirea politică domneşte sau legea sau forţa. Căci de multe ori forţa imitează legea, şi unele legi cuprind mai mult forţa decât dreptatea. Iar nedreptatea are trei izvoare: forţa neţărmurită, înşelăciunea haină ce se ascunde sub forma legii, neîngăduirea şi severitatea înnăscute legii”. Şi totuşi, **M.** nu este până la capăt un spirit sincronic, vrea doar respectul legilor şi vrea ca statul să se conducă după legi drepte pentru toţi, dar notează (sau citează din cineva fără a da sursa) într-un fragment că „nu se cuvine ca stăpânirea să se modeleze după exemplele timpului, căci ele sunt bastarzii timpului şi aduc multă nenorocire”. Cere prinţului virtual pacienţă şi, din nou, cunoaştere de sine, „amar” (obiectivitate, stăpânire de sine) şi cruzime când se cercetează. Îi mai cere ceea ce, înaintea lui, nici un alt moralist legat de religie şi putere n-a notat în codul de conduită al principelui, şi anume grija faţă de frumos, căci „din tot ce-i frumos, răsar de cele mai multe ori graţiile”. Recomandă, de asemenea, tactica răbdării cu un argument nou: „Sfârşitul răbdării e începutul fericirii”. Sfârşitul sau începutul? Mai notează în fişa comportamentului ideal al celui care conduce: blândeţea, mintea sistematică, păzirea tainei şi scurtimea vorbei, urbanitatea limbajului, mefiență maximă față de dregătorii linguşitori şi de sfătuitorii nesinceri. Sfatul din urmă este îndelung argumentat, dovadă că **M.** cunoaşte deja sau a învăţat de la alţii și din cărți ce rol nefast pot avea curtenii năpădiţi, zice el, de „potopul răutăţii” şi al intrigii în viaţa unui principe şi, fatal, a unei ţări: „Cei îndrăgiţi de o domnie peste măsură sunt de multe ori pacostea statului, porniţi fiind spre cele două extremităţi, nestatornici, turburători, înşelători şi într-un cuvânt făptuitori de toate relele”, şi mai departe, lărgind cadrele tabloului: „E, hotărât, o pacoste stăpânitorul ce dă ascultare cuvintelor venite de la oricine; aşa fiind el, această boală cumplită bântuie pe toţi cei dimprejurul lui; şi unii dregători exploatează sfiiciunea şi laşitatea lui, trezind în sufletu-i o năpraznică flacără cu mii şi mii de cuvinte ca și cu nişte tăciuni, alţii îi întăresc pizma ca nişte furii, răscolindu-i patimile împotriva celor capabili şi talentaţi, iar alţii defăimând pe mai mulţi le spală petele de care sunt mânjiţi, alţii iară încolţind pe rivalii lor îşi câştigă siguranţa şi pun mâna pe tot ce râvnesc; mulţi pun pe scenă drame jalnice împotriva potrivnicilor; dar şi cei care cinstind caracterul potolit se găseau înainte înecaţi de potopul răutăţii şi se temeau de şerpii cei ascunşi se abat şi ei de la calea dreaptă trecând de partea celor ce dau goană pe calea răului cel neînfrânat, şi când lucrurile ajung la această treaptă de decădere, stăpâniţii, bătuţi de valuri din toate părţile, numaidecât pier jalnic împreună cu stăpânitorul lor”.

SCRIERI: *Peri ton kathekonton biblos* [*Despre îndatoriri*], București, 1719; ed. bilingvă, Leipzig, 1722; *Manual în care se cuprind păreri și cugetări cu privire la moravuri și purtări, scrise de prea cucernicul, prea înălţatul și prea învățatul domn şi stăpânitor al Moldovei întregi şi al Ungro-Vlahiei, kir Ioan Nicolae Alexandru Vodă Mavrocordat, Sfaturi ale răposatului domn Nicolae Vodă către fiul său Constantin vodă date în anul 1726*, tr. G. Murnu, în *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. XIII: *Scrieri și documente grecești privitoare la istoria românilor din anii 1592-1837*, publ. și introd. A. Papadopulos-Kerameus,

București, 1914; *Les Loisirs de Philotée*, tr. și îngr. Jacques Bouchard, pref. K. Th. Dimaras, Atena – Montréal, 1989.

Repere bibliografice: Nicolae Iorga, *Cultura română sub fanarioți*, București, 1898; Nicolae Iorga, *Vechile biblioteci românești sau Ce se citea odinioară în țerile noastre*, „Floarea darurilor", 1907, 2; Nicolae Iorga, *Pilda bunilor domni români din trecut față de școala românească*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVII, 1914; Nicolae Iorga, *Știri nouă despre biblioteca Mavrocordaților și despre viața muntenească în timpul lui Constantin Vodă Mavrocordat*, București, 1926; Iorga, *Ist. lit.*, II, *passim*; Duțu, *Coordonate*, *passim*; Antim Ivireanul, *Opere*, îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, 1972, *336*; Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteci umaniste românești*, pref. Grigore Cronț, București, 1974; Cornelia Papacostea-Danielopolu, Lidia Demény, *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană (secolele XVII–XIX)*, București, 1985, *117*, *119*; Jacques Bouchard, *Nicolae Mavrocordat, domn și cărturar al iluminismului timpuriu (1680–1730)*, București, 2006; Eugen Simion, *Modelul grec (I–II)*, CLT, 2010, 301, 302; Adriana Barbu-Chirimbu, *Impactul culturii grecești asupra evoluției culturale a Principatelor Române în perioada fanariotă*, Iași, 2011; Tudor Dinu, *Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat. Rivalități politice și literare la inceputul secolului XVIII*, București, 2011; Bogdan Crețu, *Destine în oglindă: Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat*, VR, 2012, 3–4. ***E.S.***

MAVRODIN, Irina (12.VI.1929, Oradea – 22.V.2012, București), poetă, eseistă, traducătoare.

Este fiica Mariei Mavrodin (n. Popescu), medic, şi a lui Anastase Mavrodin, profesor. Înscrisă mai întâi la un liceu de fete, apoi la Liceul Unirea din Focşani, termină aici studiile secundare în 1949, când dă examen de admitere la Facultatea de Filologie din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1954, obţinând licenţa în literatura franceză cu o lucrare despre François Villon. Devine asistentă la Catedra de limba şi literatura franceză a Universităţii din Bucureşti, de unde va fi pensionată ca lector în 1985. Rechemată în 1990 de Ministerul Învăţământului pentru a conduce doctorate, din 1993 va fi profesor la Facultatea de Litere a Universităţii din Craiova, ulterior şi la Universitatea din Braşov. La Craiova înfiinţează Centrul de poietică şi poetică şi revista „L'Approche poïétique/poétique". Îşi susţine doctoratul în filologie în 1971, la Iaşi, cu teza *Nathalie Sarraute et le Nouveau Roman*. Colaborează la „Steaua", „Gazeta literară", „Secolul 20"/Secolul 21", „Luceafărul", „Cronica", „Tribuna", „România literară", „Convorbiri literare" (unde va ţine rubrica „Cvadratura cercului"), „Observator cultural", „Scrisul românesc" ş.a. În mai multe rânduri a beneficiat de burse în Franţa (1986–1987, 1989, 1992, 1994, 1996, 2000), coordonând, din 1991, colecţia „Lettres roumaines" la Editura „Actes Sud", pentru care a tradus cărţile lui Mircea Eliade *Romanul adolescentului miop* şi *Gaudeamus!*. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri – în 1980 pentru *Spațiul literar* de Maurice Blanchot, în 1985 pentru volumul III al *Operelor* lui Gustave Flaubert şi în 2000 pentru romanul lui Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*, ca și pentru eseul *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului* (1994), căruia i se mai decernează Premiul Academiei Române, şi pentru volumul de poezie *Vocile* (1998). În 1992 primeşte titlul Chevalier des Arts et des Lettres, acordat de Republica Franceză, iar în 2000 este decorată cu Steaua României în grad de Cavaler. A fost căsătorită cu poetul Dan Laurenţiu.

M. debutează cu versuri în „Steaua" (1960), iar prima carte, placheta *Poeme*, bine primită de critică, îi apare în 1970, fiind urmată de *Reci limpezi cuvinte* (1971). Autoarea cultivă un lirism uşor abscons, pe alocuri livresc, explorând spaţii de dincolo de obiectualitatea concretă, motive fundamentale ale existenţei (viaţă, moarte, iubire, creaţie), evanescente stări emoţionale, nelămurite mâhniri transcendente. Versurile albe, lipsite de semne de punctuaţie, marchează tăceri şi gesturi semnificative, recurgând la cuvântul frust şi ingenuu şi la o conştientă stăpânire a mijloacelor lirice. Cu placheta *Copac înflorit* (1978), poeta „manifestă o vizibilă nostalgie a elementelor, reevaluând vegetalul şi organicul", „accesul la cifrul elementelor" (Adrian Popescu), la „semnele" naturii. Inocenţa originară, umanitatea edenică accentuează, în *Picătura de ploaie* (1987), într-o dorită simplitate, stratul emotiv primordial, uneori cu o dispoziţie ludic-infantilă. Poeta pare să acceadă înlăuntrul Marelui Tot, căutând să-i deslușească rosturile întocmirii. Odată cu volumul *Vocile*, **M.** se îndreaptă

către o lirică gravă, plină de sensuri şi interogaţii, la care răspunsurile se lasă cu greu descifrate. Discursul devine laconic, abrupt, sincopat, încifrând „voci”, miracole, incantaţii. În ultimele cărţi de poezie, mai toate bilingve, *Capcana* (2002), *Centrul de aur* (2003), *Uimire* (2007), *Începutul* (2010), unde **M.** practică adesea autotraducerea în franceză, întrebările se înmulţesc, tot mai frecvent răzbate elegia vârstei, motivele preponderente sunt trecerea, „pasul” spre dincolo, pregătirea pentru intrarea în inocenţa dintâi; uimirile creaturii se înteţesc, lirismul se esenţializează, poemului-interogaţie i se alătură poemul-confesiune şi poemul-rugăciune, de mulţumire pentru Creator. Cea dintâi culegere de contribuţii istorico-literare, *Spaţiul continuu* (1972), reunind eseuri despre literatura franceză, se plasează în sfera metodologiei avansate de noua critică franceză. Deşi unele studii, remodelate întrucâtva în vederea publicării, fuseseră concepute după principiile mai vechii metode pozitiviste, atestând elaborări anterioare, cele mai multe intervenţii reprezintă încercări de apropiere de opera investigată cu ajutorul unor criterii şi procedee aparţinând criticii moderne. Autoarea îşi propune să reactualizeze interpretările clasice, rejudecându-le prin sensibilitatea contemporană, prin habitudinile de gândire proprii secolului al XX-lea, să le afirme, aşadar, ca prefigurări ale unei literaturi care nu se recunoaşte întotdeauna în înaintaşi, oricât de iluştri ar fi ei. Paradoxală numai în aparenţă, formularea, ingenios răsturnată, potrivit căreia noii romancieri francezi trebuie consideraţi precursori ai clasicilor, indică tocmai citirea şi evaluarea creatorilor din secolele trecute prin filiere de explorare impuse de prozatorii moderni. Se demonstrează astfel circulaţia, nici o clipă întreruptă, a ideilor şi tehnicilor literare dinspre clasici spre contemporani şi invers. O circulaţie ascendentă, de vreme ce „rupturile vehement proclamate sunt iluzorii”, „mutaţiile” şi „metamorfozele” fiind doar momente decisive, oricât de spectaculoase, ale unei transformări necesare, prin urmare ale unui spaţiu continuu – literatura. La scriitorii incluşi în sumar – Madame de Sévigné, Madame de Staël, Choderlos de Laclos, Alfred de Lamartine, Gustave Flaubert, Alfred de Vigny, Paul Valéry, Jules Romains, André Gide ş.a. – **M.** caută acele filoane, suporturi ideatice şi deprinderi de meşteşug care să îi apropie de anii noştri, permiţând, pe de o parte, reasimilarea lor în funcţie de exigenţele nu o dată sofisticate ale unui secol tehnocrat şi realizarea contactului generativ cu proza nouă, pe de alta. Referirile analitice din eseul *Noul Roman francez, un roman poetic* disting, faţă de conceptul mai larg al Noului Roman de la începutul secolului al XX-lea, poeticitatea prozelor din deceniile următoare: Nathalie Sarraute, Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Claude Simon, François Mauriac ş.a., derivată din specificitatea poeziei moderne care, ca şi romanul poetic, nu comunică informaţii, nu instruieşte, nu descrie şi nu povesteşte. Într-o astfel de literatură – afirmă exegeta – deschiderea permanentă este programată, ca şi obţinerea obscurităţii prin analogii şi simboluri sau tendinţa autoreflexivă şi relativizarea viziunii prin pluralitate spaţio-temporală ori fenomenologizarea răsfrângerii esenţialiste. Toate, descoperiri mai vechi ale literaturii, radicalizate însă de novatorii contemporani. Această schiţă va fi dezvoltată în *Romanul poetic* (1977) pe o plajă extinsă şi la alte literaturi: engleză, americană, austriacă. **M.** încheagă astfel una din cele mai compacte imagini, la noi, a Noului Roman francez ca formă literară de sine stătătoare prin poetică şi realizări. Cercetat fără prejudecăţi şi cu mijloace adecvate, Noul Roman, descurajant de echivoc, îşi dezvăluie „tainele”, plusurile şi minusurile, fertilizând, din această perspectivă „poetică”, numeroase posibilităţi de revitalizare a clasicilor. Este ceea ce va încerca să demonstreze lucrarea *Modernii, precursori ai clasicilor* (1981), revigorând din varii perspective metodologice tot atâtea nume clasice, precum Rimbaud, Tolstoi, Flaubert ş.a. La fel, eseul *Stendhal – scriitură şi cunoaştere* (1985). Demersul revalorizator va căpăta noi întemeieri teoretice şi poetice în *Punctul central* (1986). Pornind de la ideile lui Maurice Blanchot şi ale altor corifei ai noii critici, **M.** aşază la baza evaluării clasicilor de către moderni, deveniţi astfel precursori ai lor, teoria intertextualităţii extinse la textul lumii şi al istoriei. Tot aceasta facilitează aflarea răspunsului la întrebarea: Încotro se îndreaptă literatura? Către „punctul central”, conceput ca loc de convergenţă spre care tind deopotrivă acţiunea autorului-cititor, pe cale de a-şi instaura opera, şi acţiunea cititorului-autor, el însuşi instaurator de operă, care se deplasează tot timpul în funcţie de mereu înnoite contexte literare. Altfel spus, spre locul de întâlnire al conştiinţei empirice – totalitatea lecturilor şi influenţelor asimilate în trecut – şi al celei

subiective – datele intrinseci ale individualității creatoare –, ambele acționând mijlocit sau direct în momentul „facerii”. **M.** își precizează conceptul și modul de a gândi dificila problematică a comportamentelor auctoriale în *Poietică și poetică* (1982), în eseul *Mâna care scrie*, dar și în alte cărți având ca temă propria activitate de traducătoare. Poietica, procesul de facere a operei (originale ori traduse) are în vedere un corpus de texte metaliterare (jurnale, corespondență, însemnări privind munca autorului, interviuri, eseuri), adică observații directe asupra experienței imediate, concrete a subiectului implicat în actul de creație și pe care dorește să-l descrie, asumându-și-l. De asemenea, și opera arată astfel de indicii. **M.** se îndepărtează radical de mitul spontaneității și al originalității, demonstrând cum este alcătuit textul și inițiind astfel o lectură poietică modernă, pe baza cuceririlor noii critici (îndeosebi a lui Réne Passeron și Jean Ricardou). În *Mâna care scrie* a formulat o teorie a hazardului în artă, inclusiv dacă e vorba de o „teorie pentru unul” (pentru că ea ține de practică, e reală), ajungând la concluzia că hazardul impune totdeauna autorului o decizie, chiar atunci când acesta nu e pe deplin conștient de ea, opera ivindu-se ca un „accident fericit” al jocului dintre necesitate și hazard. Traducătoare redutabilă din critica, istoria artei și literatura franceză, **M.** este și o teoreticiană pentru care traducerea e un act controlabil, perfectibil, datorită unei „practico-teorii elaborate sau asumate” de cel care traduce, iar acesta e un „strateg al receptării”, conștient de „jocul posibilităților interpretative” și de „instabilitatea sensurilor”, care își alege pas cu pas „opțiunea creatoare”, păstrând ambiguitatea și plurisemantismul textului, într-un act hermeneutic ce ține seama și de structura diferită a limbilor. Act creator conștient, traducerea trebuie așadar „gândită”, pentru a fi cât mai fidelă față de operă, dar și față de timpul când a fost compusă, față de limba scrisă și cea vorbită a epocii, presupunând, totodată, un deosebit tact lingvistic din partea tălmăcitorului. De aceea, simplificarea frazei sau „înfrumusețarea” ei sunt erori fundamentale în actul traducerii (*Despre traducere: literal și în toate sensurile*, 2006). **M.** a insistat de nenumărate ori asupra modului în care i-a transpus pe marii scriitori (Gustave Flaubert, Stendhal, Marcel Proust), oprindu-se asupra cazului Emil Cioran, românul care a devenit, conform unui clișeu curent, „cel mai mare stilist francez al secolului XX” (*Cioran sau Marele Joc: o poietică/poetică a ambiguității*, 2007). Cioran ar fi un „virtuoz la nivel lexical”, construind o „țesătură de paradoxuri foarte calculat realizată”, conducând la sensuri noi, ca în marea poezie. Metaforizarea, când intensă, când discretă, realizează corespondențe fine și exacte, uneori depărtate între ele, putând fi ușor scăpate din vedere. Paradoxul vine din faptul că prin această scriitură a ambiguității, discontinuității, a fragmentului „sub acoperirea” scriiturii celei mai clasice a marilor moraliști francezi din secolul al XVII-lea, Cioran a creat un „efect de ambiguizare intens generator de uimire”, într-un discurs intens plurivoc.

Textele și analizele produse de Irina Mavrodin duc la trei posibilități de recepție, instructive și pentru scriitorul român, preocupat – ca oricare altul – de succes: 1. A scrie voit pentru succesul unui anumit public; este cazul cel mai banal. 2. A scrie liber, deschis și natural, urmând ca publicul viitor să selecteze ce va voi: scriitorul îi oferă câteva posibilități à la carte. *3. A scrie indiferent de orice public, fie și în ipostaza sa de ,,orizont” neutru, conștient că publicul va selecta ceva, oricum.*

ADRIAN MARINO

SCRIERI: *Poeme*, București, 1970; *Reci limpezi cuvinte*, București, 1971; *Spațiul continuu*, București, 1972; *Romanul poetic*, București, 1977; *Copac înflorit*, București, 1978; *Modernii, precursori ai clasicilor*, Cluj-Napoca, 1981; *Poussin, praxis și metodă*, București, 1981; *Poietică și poetică*, București, 1982; *Stendhal – scriitură și cunoaștere*, București, 1985; *Punctul central*, București, 1986; *Picătura de ploaie*, București, 1987; *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului*, București, 1994; *Vocile*, București, 1998; *Uimire și poiesis*, Craiova, 1999; *Punere în abis*, București, 2000; *Cvadratura cercului*, București, 2001; *Capcana – Le Piège*, ed. bilingvă, București, 2002; *Centrul de aur*, București, 2003; *Convorbiri cu Alexandru Deșliu*, Focșani, 2004; *Operă și monotonie și alte eseuri din perspectivă poietică – poetică*, Craiova, 2004; *Despre traducere: literal și în toate sensurile*, Craiova, 2006; *Cioran sau Marele Joc: o poietică/poetică a ambiguității – Cioran ou Le Grand Jeu: une poïétique/poétique de l’ambiguïté*, ed. bilingvă, București, 2007; *Uimire – Étonnement*, ed. bilingvă, București, 2007; *Partea și întregul. Eseuri sau observații fragmentate*, Craiova, 2009; *Începutul – Le Commencement*, ed. bilingvă, București, 2007; *Șapte zile cu Alexandru Vona*, ed. 2, tr. Alina Ioniță, Iași, 2011 (în colaborare cu Irina Izverna–Tarabac). **Ediții, antologii:** *Proza fantastică franceză*, I–III, tr. în colaborare, pref. edit., București, 1982; Gustave Flaubert, *Opere*, I–IV, tr. în colaborare, introd. edit., București, 1979–1985; Dan Laurențiu, *Călătoria mea ca erou și martir al timpului*, postfața edit., București, 1999. **Traduceri:** Madame de Staël,

Scrieri alese, îngr. și introd. trad., București, 1967, *Zece ani de exil. Memorii şi note de călătorie*, Bucureşti, 1993; Albert Camus, *Exilul şi împărăţia*, pref. trad., Bucureşti, 1968, *Mitul lui Sisif*, pref. trad., Bucureşti, 1969, *Faţa şi reversul*, Bucureşti, 2002 (în colaborare); Doamna de Sévigné, *Scrisori*, pref. trad., Bucureşti, 1971; André Gide, *Amintiri de la Curtea cu Juri. Sechestrata din Poitiers*, pref. trad., Bucureşti, 1972; Henry de Montherlant, *Cazul Exupère*, pref. trad., Bucureşti, 1975; ed. (*Un asasin îmi e stăpân*), postfaţa trad., Iaşi, 2005, *Micuţa infantă de Castilia*, Iaşi, 2005, *Carnete. Joacă-te cu această ţărână. Cu toate focurile stinse*, Bucureşti, 2011 (în colaborare cu Ileana Cantuniari); Aloysius Bertrand, *Gaspard de la Nuit*, pref. trad., Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Pan Izverna); Eugène Delacroix, *Jurnal*, I–II, pref. trad., Bucureşti, 1977; Gerard Genette, *Figuri*, pref. trad., Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Angela Ion); Maurice Blanchot, *Spaţiul literar*, pref. trad., Bucureşti, 1980; Marcel Proust, *Eseuri*, pref. trad., Bucureşti, 1981, *În căutarea timpului pierdut*, I–VI, 1987–2000, *Indiferentul*, îngr. şi pref. trad., Paris–Bucureşti, 2001, *Carnete*, îngr. Florence Callu şi Antoine Compagnon, postfața trad., București, 2010; Paul Ricœur, *Metafora vie*, pref. trad., Bucureşti, 1984; Emil Cioran, *Tratat de descompunere*, Bucureşti, 1992, *Căderea în timp*, Bucureşti, 1994; Gaston Bachelard, *Apa şi visele*, Bucureşti, 1995, *Aerul şi visele*, Bucureşti, 1997, *Pământul şi reveriile voinţei*, Bucureşti, 1998, *Pământul şi reveriile odihnei*, îngr. şi postfaţa trad., Bucureşti, 1999; Nina Berberova, *Acompaniatoarea. Boala neagră. Trestia revoltată*, Bucureşti, 1996; André Pieyre de Mandiargues, *Marginea*, Bucureşti, 1998; Victor Valgard, *Teatru – Théâtre*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2000 (în colaborare cu Petru Creţia); Jean Cocteau, *Scrisoare către americani*, Paris–Bucureşti, 2001; Paul-Louis Courier, *Pamphlet des pamphlets – Pamfletul pamfletelor*, ed. bilingvă, îngr. Gérard Lecha, Paris–Bucureşti, 2002, *Lettres de France et d'Italie – Scrisori din Franța și din Italia*, ed. bilingvă, îngr. Jean-Pierre Lautran, pref. Gérard Lecha, Bucureşti, 2004; Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionescu – uitarea fascismului. Trei intelectuali români în vâltoarea secolului*, București, 2004; Amélie Nothomb, *Dicționar Robert de nume proprii*, Iaşi, 2005; Giacomo Girolamo Casanova, *Povestea vieţii mele*, pref. Dan-Silviu Boerescu, postfaţa trad., Bucureşti, 2006; Pablo Picasso, *Poeme*, pref. trad., Bucureşti, 2007; Marguerite Duras, *Maladia morţii*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *„Poeme"*, LCF, 1970, 4; Sorin Titel, *„Spaţiul continuu"*, RL, 1973, 1; Aurel Sasu, *Poeticitatea romanului*, ST, 1977, 8; Adrian Popescu, *„Copac înflorit"*, ST, 1978, 11; Adrian Marino, [*Irina Mavrodin*], TR, 1983, 10, 1986, 32; Marian Papahagi, [*Irina Mavrodin*], TR, 1985, 43, 1988, 12; Grigurcu, *Peisaj*, I, *273–285*, III, *369–374*; Monica Spiridon, *Jocul ordinii şi al întâmplării*, RL, 1995, 13; Nicolae Bârna, *Despre buna relaţie cu hazardul*, CC, 1995, 8–9; Gheorghe Grigurcu, [*Irina Mavrodin*], RL, 1996, 41, 2001, 39; Velea, *Universalişti*, *206–214*; Marian Mincu, *„Vocile" poetei*, CNT, 1999, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *130–132*; Tudorel Urian, *Scrisul ca rugăciune*, RL, 2007, 28; Bodiu, *Evadarea*, *12–14*; Mircea A. Diaconu, *Irina Mavrodin sau Marele Joc*, CL, 2009, 7; Bogdan Ghiu, *Cum să (nu) prinzi nişte „fiinţe care fug". Traducătorul-pacificator*, SXX, 2009, 1–6; Livius Ciocârlie, *O operă împlinită*, SXX, 2009, 1–6; [*Irina Mavrodin – 80*], RL, 2009, 24; Doina Ioanid, *„Poezia, eseul, studiul și traducerea s-au alimentat reciproc"* (interviu cu Irina Mavrodin), OC, 2011, 336. ***S.V., G.Dn.***

MAXIM, Ion (1.VII.1925, Tihău, j. Sălaj – 16.XII.1980, Timişoara), prozator, poet, eseist. Este fiul Mariei-Ana (n. Vaida) şi al lui Augustin Maxim, învăţător. Face liceul la Zalău, Teiuş şi Blaj (1932–1944), apoi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj, secţia filosofie (1944–1948). În timpul studenţiei a lucrat ca redactor la „România viitoare" (Sibiu, 1944–1945), „Tribuna" şi „Lupta Ardealului" (Cluj, 1946–1948), iar după licenţă a fost profesor de liceu în Zalău (1948–1949). Între 1949 şi 1964 suportă o lungă detenţie politică. Ulterior se stabileşte la Timişoara, unde lucrează ca economist la OCL Alimentara (1964–1967), apoi ca psiholog. Este doctor în filosofie (1972). A colaborat la „Orizont", „România literară", „Viaţa românească", „Familia", „Steaua", „Ateneu", „Revista de filosofie", „Luceafărul". A mai semnat cu pseudonimele Doctor Coppelius şi Iosif Mirescu.

M. a debutat ca elev, la revista „Mlădiţe" a Liceului din Blaj (1941), iar editorial cu volumul de povestiri fantastice *Simfonia neterminată* (1942). Urmează *Cântecul stelelor* (1945), un poem dramatic de aceeaşi factură. Dar emblematic pentru întreaga lui creaţie rămâne volumul *Interferenţe*, apărut în 1968, după mai bine de două decenii de la primul. E o carte de versuri clasice, consacrate biografiei unei iubiri aparent epuizate. Suportul textelor este conflictul dintre indecizia trăirilor şi limpezimea tiparului formal. Erosul parcurge o scală variată, de la melancolia blândă a iubirii pierdute la jubilaţia regăsirii. Căutarea esenţelor dincolo de eveniment şi sentimente este o constantă. Trăită pe frontul din Transilvania și Ungaria la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, experienţa războiului, cuprinsă în notaţiile sincopate din placheta de poezii *Însemnări pe scut* (1968) ori în paginile reportericeşti din jurnalul de campanie *Oameni în alb* (1970), se converteşte în literatură în spiritul aceluiaşi program. *Frumuseţe amară* (1969)

cuprinde câteva nuvele izbutite, ilustrând o mare varietate tehnică, dar şi subiecte diverse. În postura de comentator literar, **M.** își propune în *Atitudini critice* (1973) o panoramă a criticii contemporane dintr-un unghi personal, ce relevă un bovarism clasicizant care porneşte de la o ironică relativizare a criteriilor. E o carte interesantă prin atmosferă, unde autorul discută metodele critice ale confraţilor, arătându-se mult prea îngăduitor cu unii şi necruţător cu alţii. Opţiunea pentru valorile clasicismului şi ale filosofiei se afirmă în *Orfeu, bucuria cunoaşterii* (1976), un elogiu dedicat Eladei, pusă sub semnul unui Orfeu univoc, un Orfeu ce refuză vanitatea gândirii. Afinitățile cu un mod de a investiga filosofia îl motivează și atunci când editează câteva scrieri ale lui Lucian Blaga (1974, 1976). Prozatorul revine, acompaniat de eseist şi de psiholog, în *Popas în Afrodisia* (1978), carte construită ca un mozaic, ilustrând aceeaşi diversitate tematică. Romanul *Umbra de la Cozia* (1980) e, de asemenea, un spaţiu de interferenţă a mai multor formule de discurs şi a unora din preocupările autorului (istorie, antropologie, folclor, filosofie etc.). Reconstituire documentată a timpului lui Mircea cel Bătrân, meditaţie asupra istoriei, a balansului între etern şi efemer, romanul îmbină naraţiunea obiectivă cu eseul în încercarea de a configura o iniţiere pe tărâm filosofic a personajului principal. Influenţa sadoveniană e, pe alocuri, prea evidentă. Ultimul volum antum, *Pe malul Styxului* (1980), este un bildungsroman cu același substrat filosofic, o carte autobiografică devenită testament.

SCRIERI: *Simfonia neterminată*, Blaj, 1942; *Cântecul stelelor*, Blaj, 1945; *Însemnări pe scut*, Bucureşti, 1968; *Interferenţe*, Bucureşti, 1968; *Frumuseţe amară*, Bucureşti, 1969; *Oameni în alb*, Bucureşti, 1970; *Atitudini critice*, Timişoara, 1973; *Orfeu, bucuria cunoaşterii*, Bucureşti, 1976; *Popas în Afrodisia*, Bucureşti, 1978; *Umbra de la Cozia*, Timişoara, 1980; *Pe malul Styxului*, Bucureşti, 1980. **Ediţii:** Lucian Blaga, *Despre conştiinţa filosofică*, pref. edit., Timişoara, 1974, *Aspecte antropologice*, pref. edit., postfață Al. Tănase, Timişoara, 1976; V. Beneş, *Hanul Roşu*, pref. edit., Craiova, 1983.

Repere bibliografice: Octav Şuluţiu, *„Simfonia neterminată”*, RFR, 1943, 12; Valeriu Cristea, *„Frumuseţe amară”*, RL, 1969, 41; Cornel Ungureanu, [*Ion Maxim*], O, 1977, 6, 2004, 12, LCF, 1998, 17; Nicolae Balotă, *„Orfeu, bucuria cunoaşterii”*, ST, 1977, 4; Livius Ciocârlie, *Carte de înțelepciune*, O, 1980, 48; Marcel Corniş-Pop, [*Ion Maxim*], O, 1980, 48, 1981, 4; Eugen Todoran, *Ion Maxim*, ST, 1980, 12; Grigurcu, *Critici*, *309–312*; Dumitru Velea, *Banchetul*, București, 1984, *183–187*; Corneliu Marcea, *Jertfa din fiece potir*, LCF, 1995, 27; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *132–134*; Ungureanu, *Geografia lit*, IV, *275*. ***A.Ct.***

MAXIMOVICI, Doru (23.IX.1944, Ciclova, j.Caraș-Severin), poet. Este fiul Mariei-Antoaneta (n. Calinca) şi al lui Iuliu Maximovici, strungar. După studii elementare la Iaşi (1954–1962), urmează tot aici Liceul de Arte „Octav Băncilă” (1962–1966) și Facultatea de Drept a Universităţii „Al.I. Cuza” (1966–1971). După absolvire lucrează la Procuratura Paşcani (1971–1974), la Procuratura Iași (1974–1993) și la Parchetul de pe lângă Curtea de Apel din Iaşi (1993–2005). După pensionare se dedică exclusiv scrisului, dar și picturii, pe care o cultivase încă din timpul studenției, când semna grafică în „Alma mater”. Debutează direct în volum, cu *Doamne, desenează-mi un om!* (2003). Colaborează cu versuri și articole la „Cronica”, „Poezia” ș.a.

Intrând târziu în circuitul literar, ca poet din „arca lui Cezar Ivănescu”, **M.** trăieşte ceea ce el însuşi numeşte „furia penei de scris”, o febrilitate care-l determină să publice, fără preget și oarecum fără autocenzură, carte după carte. Fiecare volum apare ca o amară dare de seamă asupra unei interiorităţi vulnerate nu atât de propriile angoase, cât de excesul de violenţă pe care îl vede într-o lume aproape dezaxată. Programatic însă, **M.** se declară interesat de reflecțiile pe marginea temelor lirice de largă rezonanţă. Naşterea, dragostea şi moartea, aventura de a trăi şi de a crea, destinul ș.a. rămân, în fiecare op, teme constante ale poetului. Cel mai intens el pare că se străduiește să trăiască relaţia anthropos–logos–cosmos, în jurul căreia își articulează cu emfază toate volumele: „strigătul patimei/ de culoarea răsăritului/ rătăceşte în suferinţa/ unei mărturisiri de dragoste/ lungile toamne/ prea bogatele toamne/ în care am renăscut/ îşi scutură frunzele/ de aur/ de foc/ ale cuvintelor/ nerostite încă/ de bătăile inimii”. Adesea rama apăsat meditativ-melancolică a poemului de dragoste ori de cunoaştere este ruptă, pentru a include în vers stridente trimiteri sociopolitice sau reflecţii cotidiene apăsat nepoetice. Motivația deplasării de accent și atitudine lirică este simplă. Atunci când privirea scriitorului coboară asupra prezentului, perceput ca un loc al mortificării lente („lumea aceasta/ cu şerpi/ ce mă-ndeamnă/ la moarte/ la moarte de vise/ la morţi de cuvânt/ la morţi de lumină”), îndrăgostitul se scutură de visări idealiste și de

nostalgii, erijându-se într-un cronicar al actualității, dublat de un *legis peritus* ce se simte dator să sancționeze tarele unei lumi lipsite de orice aură salvatoare.

SCRIERI: *Doamne, desenează-mi un om!*, Iași, 2003; *Veșnica împotrivire*, Iași, 2004; *Poema mâinilor înroşite de hohot*, Iaşi, 2005; *Galeriile amare*, Iaşi, 2006; *Clepsidra cu pulbere de vise*, Iaşi, 2007; *Dealurile cu îngeri plângeau*, Iaşi, 2008; *Dublu portret*, Iaşi, 2009; *Omul cu un singur înger*, Iaşi, 2009; *Mărul muşcat*, Iaşi, 2010; *Pasărea amintirilor*, Iaşi, 2010; *Şoaptele merelor muşcate*, Iaşi, 2010; *A douăsprezecea dimensiune*, Iaşi, 2011; *Călcâiul cu săgeată*, Iaşi, 2012; *O linişte... Cuvinte*, Iaşi, 2012; *Solitudine*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Stelian Baboi, *Atemporalitatea creației autentice*, CRC, 2004, 4; Valentin Ciucă, *Artă și vocație. Propilee estetice*, Iași, 2008; Valentin Ciucă, [*Doru Maximovici*], DL, 2008, 80, „Baadul literar”, 2009, 1, „Poezia”, 2012, 1; Ion Hurjui, [*Doru Maximovici*], CRC, 2009, 4, „Plumb”, 2010, 37, 38; Marius Chelaru, [*Doru Maximovici*], CL, 2009, 6, 8, 2010, 5; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, *207–217*. ***E.I.***

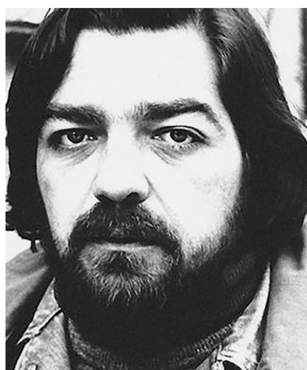
MAXY, Liana (11.II.1923, Berlin–Charlottenburg, Germania – 25.VII.2002, Tel Aviv), prozatoare, poetă. Este fiica Melei şi a lui Max Hermann Maxy, pictor. A absolvit Colegiul Onescu pentru studenţi evrei, secţia litere şi filosofie (1944) şi Facultatea de Teatrologie a Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale” din Bucureşti (1962). Intră devreme în jurnalistică, fiind redactor la „România liberă” (1945–1971), ulterior ca secretar de redacţie la „Secolul 20”, şef de rubrică la „Cultura poporului” şi la „Îndrumătorul cultural”. Un timp lucrează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă. Colaborează cu scenarii la posturile de radio şi televiziune, face traduceri, practică rar critica de artă sau de teatru, publică versuri şi proză. Din 1974, când se stabileşte în Israel, continuă să fie prezentă în paginile revistelor şi gazetelor de limba română: „Viaţa noastră”, „Ultima oră”, „Adevărul”, „Minimum”, „Izvoare”, „Orient Expres”, „Tribuna”. Începând cu *Ora severă* (1982), eseu poematic despre întâlnirea cu Israelul, îi apar, tot în româneşte, mai multe cărţi de memorialistică, proză şi versuri. Face parte din Confederaţia Scriitorilor din Israel şi din Organizaţia Internaţională a Ziariştilor.

Interesul scriitoarei se îndreaptă spre proza memorialistică, în care creionează îndeosebi portrete de artişti, dar şi spre proza de ficţiune. *Nucleul magic* (1986) este conceput ca o evocare a avangardei româneşti interbelice de sorginte evreiască. În centrul acesteia se află privirea cercetătoare a lui **M.**, născută pe când tatăl său, M.H. Maxy, era la studii în Germania. Coeziunea familiei este aceea care motivează titlul cărţii. În plus, familia Maxy îşi are magnetismul ei. Cei ce le frecventează casa din Calea Victoriei se numesc F. Brunea-Fox, Saşa Pană, Ilarie Voronca, Victor Brauner, Ion Călugăru, Mihail Sebastian, iar Gheorghe Dinu (Ştefan Roll) va proteja familia Maxy în lunile rebeliunii legionare, stabilind o solidaritate deasupra hotarelor etnice. Cultura europeană şi românească nutreşte căutările artistice ale grupului, în timp ce ideologia îl împarte între socialism şi tendinţa de asimilare. Ţesătura epică a cărţii privilegiază această epocă, spre a se restrânge mult atunci când sunt evocate deceniile realismului socialist. M.H. Maxy trece de la avangardă, totdeauna solidară cu stânga antifascistă, la acceptarea realismului socialist, iar de aici la marea deziluzie. Naraţiunea, structurată ca o rememorare autobiografică, urmăreşte însă şi criza de identitate a şcolăriţei, care se descoperă refuzată din motive etnice de colege şi de profesoare. Memorialista îşi aminteşte de spaima părinţilor la încheierea pactului german cu Moscova, apoi de pogromul din Calea Văcăreşti. Mai multă pregnanţă au chipurile de femei, tatăl fiind mai puţin izbutit ca personaj. Volumul următor, *Punctele mele cardinale* (1994), cuprinde atât versuri, proză şi interviuri, cât şi evocări ale unor personalităţi (Geo Bogza, Emil Cioran, Nina Cassian). Poezia oraşelor extinde portretele spre un univers spiritual precum Parisul ori Bucureştiul, dar şi Ramat Gan, spaţiul israelian al prozatoarei. Povestirile schiţează tipologii de activişti culturali ai anilor ’60, aflaţi în confruntare cu artiştii şi intelectualii autentici şi cu platitudinea dogmatică, opusă libertăţii de expresie şi gândire. Romanul *Bătrânul Ieri şi nenăscutul Mâine* (1997) construieşte un fel de puzzle cu personaje ce nu se cunosc, dar se întâlnesc în timpul unei călătorii cu avionul, când îşi relatează unul altuia povestea vieţii. Dar **M.** sondează şi altă epocă, timpul catastrofei şi destinul evreului francez Simon, prizonier în Germania, care îşi pierde tânăra soţie rusoaică într-un bombardament. Evenimentul istoric polarizează întotdeauna spectaculos destinele. Ideea unui univers dramatic, guvernat de legea atracţiei elective şi de încrederea în valorile umane domină proza autoarei. Poeziile, unele risipite în cărţile de

proză, concentrează momente de meditaţie lirică. Aventura existenţei e comunicată în formule grave (*Maturitate, Peştera furtunii*). Alteori intervine soluţia dialogului naiv, mai puţin inspirată.

SCRIERI: *Ora severă*, Tel Aviv, 1982; *Nucleul magic*, pref. Ionel Jianu, Tel Aviv, 1986; *Punctele mele cardinale*, Tel Aviv, 1994; *Bătrânul Ieri şi nenăscutul Mâine*, pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 1997. **Traduceri:** Marivaux, *Teatru*, pref. Modest Morariu, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Dinu Albulescu).

Repere bibliografice: Elena-Esther Tacciu, *Evocări şi portrete*, „Viaţa noastră", 1994, 3 iunie; Solo Har, *Generaţia confruntărilor*, Bucureşti, 1997, *387–397*; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, *140–143*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *105–107*. ***E.-E.T.***

MAZILESCU, Virgil (11.IV.1942, Corabia – 10.VIII.1984, Bucureşti), poet, traducător.

Este fiul Aurei-Lili (n. Rădulescu) şi al lui Sabin Mazilescu, contabil. Învaţă la Cujmir (1949–1950), Turnu Severin (1950–1951), Târgu Jiu (1951–1952), Drăgăşani (1952–1957) şi Bucureşti (1957–1959), unde va absolvi Liceul „Spiru Haret". Frecventează Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română, a Universităţii bucureştene (1959–1964), iar după terminarea studiilor este numit profesor la Greaca, judeţul Giurgiu. Între 1966 şi 1968 e bibliotecar la Biblioteca Orăşenească din Ploieşti, iar între 1968 şi 1970 este secretar al cenaclului literar al Uniunii Scriitorilor, condus în acea perioadă de Miron Radu Paraschivescu. Din 1970 până la sfârşitul vieţii lucrează ca redactor la „România literară". Din studenţie **M.** începe să scrie versuri şi să frecventeze cercurile tinerilor aspiranţi la literatură. A mai participat la cenaclul „Mihai Eminescu" condus de Marin Sorescu, precum şi la cenaclul „Nicolae Labiş" al revistei „Luceafărul". Debutează în 1966, cu poemul *mâncau la o masă lungă şi bogată*, apărut în „Povestea vorbii", supliment al revistei „Ramuri" coordonat de M. R. Paraschivescu. În aceeaşi epocă se constituie „grupul oniric", în care lui Leonid Dimov şi Dumitru Ţepeneag li se alătură **M.**, Vintilă Ivănceanu, Daniel Turcea, Florin Gabrea, Iulian Neacşu, Emil Brumaru, Virgil Tănase, Sorin Titel. Tentativa onirică irită oficialitatea şi factorii de „îndrumare" a culturii. Simpla idee a existenţei unui „grup" care funcţiona în afara cadrelor instituţionalizate era inacceptabilă pentru optica dirijistă a forurilor culturale oficiale. Grupul oniric avea să-şi menţină coerenţa până prin 1971, destrămându-se treptat, dar foştii lui componenţi aveau să rămână, în ochii oficialităţilor comuniste, cu o reputaţie de personaje recalcitrante, de frondeuri sau rebeli. În cazul lui **M.**, reputaţia nu va fi infirmată: deloc dispus să menajeze dezideratele opresive ale autorităţilor, mişcându-se şi comunicând liber, cultivând prieteniile literare, înconjurat, admirat şi urmat de scriitori din toate generaţiile, el are o prezenţă pregnantă în cadrul reuniunilor şi al contactelor neoficiale, devenind „cap de serie al boemei şi noncoformismului scriitoricesc din acei ani tot mai întunecaţi şi mai apăsători" (Dan Alexandru Condeescu). Îngăduindu-i-se, în 1980, să participe la Festivalul de la Liège, pleacă de acolo la Paris, unde petrece o lună în compania prietenului său Dumitru Ţepeneag şi se întâlneşte cu numeroase personalităţi ale exilului românesc, nepăsător faţă de posibilele consecinţe ale acestui gest. Automarginalizat prin evitarea compromisurilor favorizante pentru vreo ascensiune socioprofesională, oripilat de marasmul moral al epocii, bântuit de obsesia morţii pretimpurii şi împins de angoasă şi exasperare către autodistrugere, cu sănătatea ruinată, poetul s-a stins la o vârstă încă tânără. Debutul editorial a avut loc în 1968, cu *Versuri*, distins cu Premiul revistei „Luceafărul". În 1970 îi apare culegerea *Fragmente din regiunea de odinioară* (poeme în proză), în 1979 e publicat volumul antologic *Va fi linişte va fi seară*, cuprinzând numeroase poeme inedite, iar în 1983 iese de sub tipar *Guillaume poetul şi administratorul.* A mai colaborat la „Amfiteatru", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Tribuna". A tradus – de regulă în colaborare – mai multe cărţi, printre care *Psihologia artei* de Henri Delacroix (1983).

Cantitativ deloc amplă, lirica lui **M.**, de o originalitate ireductibilă, a produs o puternică impresie şi i-a rezervat poetului un loc cu totul aparte în tabloul literaturii contemporane. Prizată direct de publicul avizat, examinată cu diligenţă de exegeză, ea rămâne

oarecum greu de clasat sub raportul identităţii. Tocmai această relativă dificultate pare să o caracterizeze în primul rând. Poetul a putut fi considerat un continuator al suprarealismului, un neosuprarealist sau, în sens mai larg, un reprezentant al neoavangardei postbelice, emergentă de prin anii ’60 ai secolului trecut. Aşezarea lui în descendenţa suprarealistă a fost legitimată şi de apartenenţa la grupul oniric, onirismul înnodându-se într-un fel cu suprarealismul, chiar dacă prin negare. Totuşi, diagnozele de acest gen erau de regulă însoţite de precizări atenuatoare: poetul utiliza doar procedee suprarealiste, fără radicalism, mai mult ca stratagemă de disimulare a unui subtext confesiv, melancolic şi sentimental. S-a mai opinat, pe de altă parte, că **M.** ar fi un „poet de limbaj”, cu discursul poetic extrem de elaborat, înclinat către exacerbarea artificiului, dar nu pentru obţinerea unor efecte zgomotoase, prin afişarea unei retorici a emfazei sau a stridenţei, ci dimpotrivă, prin administrarea atent supravegheată a unui minimalism al mijloacelor, prin destructurări ale sintaxei, prin recursul la pauze, suspendări, întreruperi, omisiuni generatoare de stranietate. În legătură cu retorica specifică poetului, este memorabilă formula utilizată de Eugen Negrici: „o stilistică a eschivei”. **M.** este văzut tot mai mult ca un „poet existenţial”, un poet „de carne şi de sânge”, congener – în pofida particularităţilor retoricii sale – cu neoexpresioniştii patetici ai generaţiei ’70, autor care cultivă cu fervoare „«marile teme» ale modernităţii: moartea, nebunia, suferinţa, Poezia cu majusculă” şi înţelege „mistica poeziei ca instrument de mântuire, gravitatea rostirii” (Mircea Cărtărescu). Fără îndoială că dramatismul biografiei poetului, condiţia lui boemă şi rebelă, suferinţa şi dispariţia prematură contribuie la legitimarea acestei receptări, însă ea e autorizată în primul rând de texte. Mai vechile încercări de a-l recupera integral pe poet în cadrele modernismului şaptezecist au dat rezultate limitate. Gheorghe Grigurcu semnala filiaţia suprarealistă, consemna ispita transcendenţei, înregistra patetizarea amintirii – impersonalizată tactic prin învestirea ei în ancestral şi geologic – şi releva imageria onirică, reproşându-i poetului un „cinism” exagerat (inclusiv faţă de poezie) şi recurgerea la „divagaţii de gust îndoielnic” şi opinând, concluziv, după ce-l comparase cu Ion Vinea, Gellu Naum, Nichita Stănescu, că, „fără să fi fost un «mare poet»”, **M.** „rămâne prin melodramatismul său obscur, lucrat cu o îndârjire ce i-a eliminat în bună

Virgil Mazilescu și Leonid Dimov

parte confuzia şi, mai presus, ca un personaj memorabil al boemei noastre literare”. Cornel Regman îi reproşa, între altele, o anumită propensiune spre „harţă” (probabil în lumina unor elemente extratextuale, pe care le va fi cunoscut), un exces de încifrare, reţinea înclinarea spre parabolă (oarecum în descendenţa lui Eugen Jebeleanu) şi credea că „mişcarea favorită este cea esopică”. Lecturi critice comprehensive şi empatice ale poeziei lui **M.** sunt acelea ale lui Lucian Raicu şi Valeriu Cristea, primul remarcând că „poemele acestea au strania putere de a se impune, de a deveni *familiare* în toate detaliile lor aparent hazardate, încât după ce le-ai parcurs de două sau de trei ori le regăseşti încadrate într-un contur de intimitate cordială chiar şi atunci, şi mai ales atunci, când vorbesc despre lucruri întru totul neîmbietoare, despre (să zicem) moarte”, iar al doilea relevând că „o ciudată *comuniune* se realizează aici pe deasupra *comunicării*, dincolo de sensul imediat, care poate scăpa, al cuvintelor înlănţuite adesea într-o frazare ininteligibilă”. De regulă, criticii convin că sub masca cinismului şi sub „bruiajul” procedărilor de sorginte avangardistă **M.** ar fi fost, în fond, un confesiv şi un sentimental. Frecventă este şi înregistrarea poetului drept creator de tablouri de atmosferă, enigmatice, luminate de un lirism criptat, obiectivat, investit în „obiecte”, în „decor”. De aceste tablouri ţine şi imageria onirică a poetului, aceasta fiind marca de onirism cea mai vizibilă a liricii sale. Faptul că a putut fi raportat la poeţi cât se poate de diferiţi între ei – Eugen

Jebeleanu, Gellu Naum, Geo Dumitrescu – demonstrează diversitatea componentelor structurii intime a liricii sale. Nicolae Oprea a văzut aici o mixtură între modalităţile parnasiană, romantică, simbolistă şi suprarealistă, iar criticul Marin Mincu, care iniţial respinsese discursul poetului considerându-l aparţinător unui „manierism ermetizant şi steril", îl redescoperă din alt unghi şi îl proclamă „mare poet", deschizător de drum al textualiştilor cu miză existenţială, semnalând drept caracteristice pentru demersul lui poetic „expierea în text", „o alunecare lentă şi încăpăţânată dinspre textul vieţii spre existenţa textuală" şi „încercarea tragică de a trece dincolo de pragul limbajului". Mulţi poeţi ai generaţiei 2000 îl adoptă pe **M.** ca precursor, pornind tocmai de la această perspectivă interpretativă, atitudinea acestora nefiind un lucru inedit ca atare, de vreme ce lirica lui s-a bucurat de audienţă în toate generaţiile. Probabil că una din lecturile cele mai ponderate ale poeziei lui **M.** ar fi cea a lui Eugen Simion, critic care, contestând etichetarea „neosuprarealistă" aplicată poetului, îi desluşeşte cu atenţie expresia „fără figuraţie", avară în metafore, cuprinzând „denivelări sintactice" şi „pauze supravegheate", constată relativa raritate a ocurenţei registrului propriu-zis oniric şi puternica deschidere către real; se declară de acord cu observaţia lui Valeriu Cristea privind ermetismul, caracterul iniţiatic – „ermetismul acestei poezii, în măsura în care există, este [...] nepremeditat, natural" – , înregistrează două maniere aparent contrastante, şi anume una a exprimării simple şi limpezi, în care discursul poetic e adus la „gradul zero" prin desolemnizare, şi alta, unde discursul e enigmatic şi eliptic, conchizând că atunci când se exprimă cu autenticitate, „netravestit", poetul se arată a fi un spirit elegiac, tulburat de „trecerea omului". Altă lectură îi aparţine lui I. Negoiţescu, care accentuează lirismul şi sentimentalismul manifestate indirect, atribuindu-le „mai degrabă lucrurilor dimprejur decât fiorului lăuntric", şi relevă că exemplul suprarealismului i-a dat poetului acea „libertate emotivă şi expresivă necesară sondajelor speciale în zona de obscurităţi a sufletului uman". În fine, Al. Cistelecan crede că la **M.** nu există vreo originalitate fundamentală, frapant „revoluţionară", semnalează importanţa retoricii, o retorică a ironiei, „al cărei precipitat – angoasa – pare o achiziţie involuntară", şi o retorică a omisiunii, menită să blocheze confesiunea şi să disimuleze sentimentul, îi demontează migălos ceea ce numeşte o „inginerie ironică a confesiunii", o „nouă linie tehnologică de asamblare a unor substructuri" ale poeziei, cu „o producţie în regim depresiv-convenţional şi înclinat spre gratuitate", afirmă că poetul a fost, în cele din urmă, un sentimental, un maestru al liricii de atmosferă. Criticul semnalează şi radicalizarea treptată a dramatismului, creşterea mizei existenţiale, faptul că „reveria blazată" se desfăşoară la un moment dat „pe liniile unui scenariu al extincţiei în care patetismul e imanent sugestivităţii" şi, după o seamă de nuanţări hermeneutice, conchide că „poemele lui Virgil Mazilescu sunt o capcană: ele vorbesc despre disperare şi spaimă, despre alienare şi moarte cu afectată plictiseală şi dezinteres, cu sarcasm şi oboseală, într-o aparenţă familiară şi colocvială. Cu asemenea şoşele şi momele el îşi ademeneşte cititorul la marginea prăpastiei, lăsându-l acolo în pragul vertijului". Toate aceste interpretări sunt validate, în proporţii diferite, de textele lui **M.**, un corpus restrâns, dar pregnant, manifestând o indubitabilă radicalizare în timp, de la aşa-zisul manierism al debutului la angajarea existenţială dramatică din ineditele incluse în *Va fi linişte va fi seară* şi din versurile prezente în *Guillaume poetul şi administratorul*. Lirica se particularizează, într-adevăr, printr-o exprimare frustă şi totodată „aleasă", foarte „lucrată", destructurată productiv prin lacunaritate calculată şi printr-un minimalism ortografic radical. Poetul nu utilizează niciodată în text, inclusiv în titluri, majusculele, iar la semnele de punctuaţie recurge foarte rar, şi nu după regulile curente. Pe de altă parte, asociază recursul la parabola modernistă (în regim ludic) cu discreţia extremă a metaforei, universul casnic sau familiar cu zbuciumul sfâşierii existenţiale, peisagistica de atmosferă – de factură onirică deseori – cu fronda, cu vaticinarea obscură ori cu chestionarea ontologică – obosită, suspendată, desolemnizată de autoironie, dar deloc privată de tragism – şi cu „expierea în text". Iată, de pildă, cum dintr-un tablou vag alegoric se degajă o neliniştitoare senzaţie de profunzime, de gravitate şi urgenţă: „pe unde plutiră cetăţi vâsleşte şi lacrima/ ochiului nostru care este al doisprezecelea/ iar dincolo (tânără tânără) o pisică a norilor/ pipăie ghiozdanul penarul şi călimara/ din ghiozdan – în drumul spre şcoală/ drum de frunză veche noapte bună// noapte bună aici şezum şi plânsem/ şi dacă unei patrii imaculate/ pasărea i-a spus din când în când la revedere // de ce trebuie să ne oprim tocmai noi/

şi brusc să ne înălţăm la cer// cu oboseală multă, cu oboseala din cenuşa/ acelei industrii dintre cuvinte// pe unde plutiră cetăţi ar mai fi oare posibilă/ întoarcerea absenţei în ambalaje (inimă ochi) de aur" (*cronică).* Un poem, poate dintre cele mai caracteristice pentru (pseudo)neoavangardismul primei perioade de creaţie a poetului, e *balada lunii într-o noapte veche*: „aud: automobile în cimitir. şi trec: eu însumi în fruntea femurelor, a detaşamentului. şi văd: înger prin faţa uşii precum îngerul prin faţa uşii.// (să descoperi la început intimitatea marelui şurub de aur. o viaţă cu voce joasă cu plantele putrezite în voce. şi din nou viaţă – prin gaura cheii)// *** // luna ucide oh ucide oh ucide şoarecele. ea pândeşte după colţ un câine intră sub fruntea lui şi acolo plângând naşte: 1. rostogoliţii zece pe mesele de şah 2. sferturile şi jumătăţile de cuvinte întorcându-se acasă 3. în această noapte cu paşi îngrozitori pe gheaţă 4. la stânga liniştii mele definitive se scufunda o corabie 5. luna". Iată şi un poem încadrabil în categoria parabolelor cu intenţii esopice, a cărui adresă protestatară precisă nu îi compromite poeticitatea: „asocierea frigului cu întunericul este o operă măreaţă – şi în asemenea condiţii/ ce caută ce mai caută vorbele mici şi grase pe câmpul de luptă ce caută/ purceii mici şi graşi în cocina din trecutul fiecărei existenţe / şi sub degetele mele fragile părul celui care afirmă ritos că asocierea / frigului cu întunericul constituie o operă într-adevăr măreaţă// doreşti tu cumva să-mi mângâi fruntea vrei tu să îngân repede un marş războinic/ o guillaume ! apune şi soarele mi-a fost dragă ziua de ieri/ se încheie şi veacul – ziua de ieri mi-a fost dragă" (*margareta îl înţelege într-o foarte mică măsură pe guillaume*). Titlurile atribuite de **M.** poemelor sale – atunci când sunt prezente şi nu sunt suplinite de un grup de asteriscuri – sunt fie simple (*oameni*, *legendă*, *visul*, *coline verzi*), ironice, rezumative (*mâncau la o masă lungă şi bogată*, *copilul îşi vinde jucăriile şi în depărtare un cor* etc.), uneori narative sau anecdotice (*margareta îl înţelege într-o foarte mică măsură pe guillaume*, *administratorul întocmeşte o listă de câteva delaţiuni şi trădări posibile*, *administratorul poate s-o sfeclească în orice moment*), fie amplificate burlesc, rivalizând ca lungime cu înseşi poemele, ca acest titlu cu tâlc poietic: *poetul plagiază, adică fură de stinge din leonard cohen – lars gustafsson – ion mureşan – virgil mazilescu – şi dintr-un foarte abil cântăreţ de pe meleagurile italiei. foloseşte prea mult diminutivele. se află în acelaşi timp sub influenţa muzicii de toate felurile*. În chip de fragment de „artă poetică" a unui autor care – cu excepţia recenziilor „de serviciu" scrise pentru revista la care lucra – evita să se pronunţe despre literatură, şi cu atât mai mult se abţinea de la orice autocomentariu, pot fi citate următoarele rânduri din *prefaţa* – de fapt, tot un poem – aşezată în deschiderea volumului *Va fi linişte va fi seară*: „şi altceva în afară de faptul că m-am născut şi că trăiesc şi că probabil voi muri cutremurându-mă (ceea ce de altfel am vrut să spun şi acum doi ani şi acum trei ani de zile) deocamdată vai nu pot spune". Cu o operă greu clasabilă, **M.** este considerat unul dintre cei mai importanţi poeţi postbelici.

Nu ştiu ce spune poetul în cutare sau cutare poezie, şi nici nu mă interesează pentru că el vorbeşte pentru sine, dar dincolo de cântecul lexical e un cântec fără cuvinte, cu care mă înfrăţesc spontan, un supra-limbaj de efluvii, pe care-l înţeleg dintr-o dată ca pe o revelaţie.

VALERIU CRISTEA

Pornind de la o sfidare retorică, poezia lui Virgil Mazilescu a intrat tot mai adânc în ontologic, atingând substratul de spaimă al existenţei poetice.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Versur*i, Bucureşti, 1968; *Fragmente din regiunea de odinioară*, Bucureşti, 1970; *Va fi linişte va fi seară*, postfaţă Eugen Negrici, Bucureşti, 1979; *Guillaume poetul şi administratorul*, Bucureşti, 1983; *Asketische Zeichen*, tr. Rolf-Frieder Marmont, Cluj-Napoca, 1988; ed. (*Semne ascetice*), Cluj-Napoca, 2001; *Întoarcerea lui Immanuel*, pref. Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 1991; *Little Bones in Winter,* tr. Thomas C. Carlson şi Dumitru Radu Popa, Bucureşti, 1996; *Poezii*, îngr. Mircea Ciobanu, Bucureşti, 1996; *Opere*, îngr. şi pref. Dan Alexandru Condeescu, Bucureşti, 2003; *Il se fera silence, il se fera soir*, tr. Pierre Drogi, Chambéry, 2005. **Traduceri:** Willa Cather, *Cazul din Grover Station,* Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Ştefania Deleanu); Henri Delacroix, *Psihologia artei. Eseu asupra activităţii artistice*, pref. Octavian Barbossa, Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Victor Ivanovici); Michel Deguy, *Poeme*, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Ştefan Aug. Doinaş, Aurel Rău şi Dumitru Ţepeneag).

Repere bibliografice: Rusu, *Utopica*, *208–213*; Cristea, *Interpretări*, *180–181*; Constantin, *Despre poeţi*, *214–217*; Caraion, *Duelul*, *89–90*; Poantă, *Modalităţi*, *223–226*; Piru, *Poezia*, II, *424–427*; Mincu, *Poezie*, *206–208*; Iorgulescu, *Scriitori*, *96–97*; Raicu, *Contemporani*, *141–148*; Regman, *Noi explorări*, *90–100*; Gheorghiu, *Reflexe*, *97–99*; Tuchilă, *Cetăţile*, *94–98*; Nicolae Oprea, *Din propria-i cenuşă*, VR, 1984, 11; Simion, *Scriitori*, III, *298–306*; Negrici, *Introducere*, *123–128*; Flămând, *Intimitatea*, *162–176*; Grigurcu, *Existenţa*, *303–310*; Mincu, *Eseu*, *191–197*; Cistelecan,

Poezie, *76–82*; Ierunca, *Subiect*, *93–98;* Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *267–270*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *96–99*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *388–389*; Grigurcu, *Poezie*, II, *68–73*; *Dicţ. esenţial*, *500–503*; Ion Buzera, *Virgil Mazilescu*, Braşov, 2000; Manolescu, *Lista*, I, *279–288*; Aurelian Dumitraşcu, *Poezia lui Virgil Mazilescu*, CL, 2002, 3; *Dicţ. analitic*, IV, *336–339*; Ion Pop, *Virgil Mazilescu în ediţie completă*, CLT, 2004, 8; Andrei Terian, *Un homerid în Alexandria*, CU, 2005, 5; Ştefănescu, *Istoria*, *809–811*; Daniel Cristea-Enache, *Pagini de dicționar*, CLT, 2007, 47; Nichita Danilov, *Despre o întâlnire cu Guillaume*, VTRA, 2007, 4–5; Ciopraga, *Efigii*, *103–110*; Manolescu, *Istoria*, *1076–1079*; Popa, *Ist. lit.*, II, *461–462*; Ioan Holban, *Măruntа iluzie din ştreangul zilei*, CL, 2010, 7; Vasile, *Mărci*, *84–88*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *110–118*. ***N.Br.***

MAZILU, Dan Horia (20.IV.1943, Piteşti – 16.IX.2008, Bucureşti), istoric literar.

Este fiul Ioanei Mazilu (n. Nicolescu) și al lui Constantin Mazilu, funcționari în domeniul financiar. Urmează cursurile liceale la Piteşti (1957–1961), apoi pe cele ale Facultății de Limbi Slave a Universității din București, luându-și licența în 1966. În 1972 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Opera umanistului Udriște Năsturel în contextul relațiilor româno–slave*. Cariera universitară o începe mai întâi în cadrul Catedrei de filologie slavă a Facultăţii de Limbi Străine a Universității din București (preparator în 1967–1970, asistent în 1970–1975, lector în 1975–1982), unde conduce seminarii și predă cursuri de gramatică descriptivă şi istorică a limbii ucrainene, slavă veche şi slavonă românească, paleografie, relaţii literare şi lingvistice româno–slave ș.a. În 1982 devine conferenţiar, iar din 1991 predă ca profesor în cadrul Facultății de Litere, Catedra de istoria literaturii române (cursuri de literatură română veche, modele mentale şi culturale, istoria mentalităţilor ș.a.). Între anii 1990 și 1996 este prodecan, apoi, până în 2004, decan al Facultății de Litere. A predat și în străinătate: la Lectoratul de limba și literatura română de la Universitatea „Kliment Ohridski" din Sofia (1972–1974) și, ca *visiting professor*, la Institutul de Romanistică al Universității din Viena (1993). A adus o contribuție substanțială la înființarea, în 1999, a Institutului Limbii Române, pe care în 2000–2006 îl conduce ca director. Membru corespondent al Academiei Române din 2001, în perioada 2006–2008 este director general al Bibliotecii Academiei Române. Debutează publicistic în revista „Argeş" (1969) cu *Dicționar toponimic argeșean. Bratia*, iar în volum cu monografia *Udrişte Năsturel* (1974). Colaborează la publicații de specialitate („Revista de istorie şi teorie literară", „Limba română", „Studii şi cercetări lingvistice", „Romanoslavica", „Analele Universității București", „Fonetică şi dialectologie", „Limbă şi literatură" ș.a.) și literare („România literară", „Luceafărul" ș.a.). Îi sunt decernate mai multe premii, între care Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române (1994), Premiul „Nicolae Iorga" al Centrului Naţional Ecumenic pentru Dialog Spiritual (1996), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (2001).

Prin scrierile sale **M.** produce un reviriment al studiilor de literatură română veche. Volumele de autor destinate domeniului cuprind monografii și sinteze pe teme de referință. Cărțile se dezvoltă firesc, una din alta, în acord cu o cronologie proprie. Această mișcare interioară – de amplificare a unor nuclee germinative și de întoarcere la teme mai vechi pentru o nouă citire – asigură operei caracterul de sistem și totodată permite racordarea scrisului medieval românesc la marile desfășurări culturale europene. Raportarea la schimbările metodologice presupuse de aceste recitiri face posibilă identificarea câtorva etape ale demersului exegetic. Placa turnantă a studiilor lui **M.** o constituie etapa slavistă.Caracterizată prin finalitatea ei didactică (studii lingvistice, manuale de limbă ucraineană ș.a.), această etapă asigură accesul nemediat spre literatura română de expresie slavonă, dar și spre literatura medievală ucraineană, bulgară, rusă ș.a. Adiacent, pot fi incluse aici și traducerile literare din autori precum Evhen Huțalo, Ivan Hrihurko, Vasil Zemljak ș.a. Urmează etapa monografistă, ilustrată de studiile despre personalități ale culturii noastre vechi: Udriște Năsturel, Antim Ivireanul, Dosoftei, Petru Movilă, Dimitrie Cantemir ș.a. sau despre opere de referință (*Varlaam şi Ioasaf. Istoria unei cărți*, 1981). În *Udriște Năsturel* demersul probează umanismul de factură

sud-est europeană, urmărit pe traseul epocă–om–operă, cu un instrumentar complex: istorico-literar, filologic și lingvistic. Se înlătură lacune biografice și de sursologie, se clarifică influențe și se certifică ipoteze, sunt delimitate categorial texte, prin raportare atât la limba în care au fost redactate, cât și la statutul lor (originale sau traduceri), determinat în urma cercetării nemijlocite a izvoarelor. În descendența tematică a acestei monografii se situează volumul *Varlaam şi Ioasaf. Istoria unei cărţi.* Confruntarea textuală a versiunilor sud-slave cu cele românești, productivitatea și ingeniozitatea transpunerilor succesive ale acestui roman popular în literatura română fac din el „un loc de adevărată și particulară sinteză, pe drept comparabilă cu recristalizările petrecute în alte literaturi europene". Utilizarea structurilor narative ca instrumente de investigație are ca finalitate diferențierea structurii de adâncime de sedimentările ulterioare. Romanul este încadrat scrierilor ce se subsumează schemei „ciclul inițiatic". Versiunile succesvie ale cărții facilitează, prin rețeaua de noduri ale povestirii, „secvențe cu forță de iradiere epică" concretizate prin parabole, pilde, apologuri etc., identificarea elementelor care se schimbă sub presiunea ariilor culturale. Demontată la nivelul organizării narațiunii, *Varlaam și Ioasaf* dezvăluie operațiile prin care legenda primitivă, „lineară transfigurare a unei secvențe mitice" și-a asigurat universalizarea și a pășit spre literatură. Pentru a ajunge la această legendă primitivă, autorul rămâne atent la preluarea ei în diverse literaturi, la adaptabilitatea ei remarcabilă, la tendința spre polifuncționalitate, la capacitatea de autodezvoltare ș.a. Etapizarea procesului prin care această carte populară a intrat în literatura română, unde autorii ei „au eliminat din textul pe care îl prelucraru parabolele și au organizat astfel istoria – neîntreruptă și conform cu mobilurile ce le conducea munca – a unor existențe pilduitoare", este realizată prin analiza comparativă a manuscriselor românești păstrate în Biblioteca Academiei Române. Aceeași manieră interpretativă, cu surse plasate în aria culturală est-europeană, în perimetrul literaturii române și al creațiilor populare, este utilizată și în explicarea disoluției unui episod al romanului în producție lirică de circulație folclorică: *Cântecul lui Ioasaf.* În cea de-a treia etapă a lucrărilor lui **M.**, paradigmatică, sunt construite ansambluri–cadru în care literatura română veche își află coordonatele taxonomice prin racordare la marile mișcări culturale europene (Renașterea și barocul), dar și la o fizionomie proprie, tributară influențelor directe sau mediate exercitate de culturile Apusului sau de cele ale Răsăritului. Prefigurate de *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea* (1976), în deceniile următoare apar *Literatura română în epoca Renaşterii* (1984), *Vocaţia europeană a literaturii române vechi* (1991), *Literatura română barocă în context european* (1996). Fără să ignore reprezentările artelor figurative sau operele în alt veșmânt decât cel al limbii vernaculare, **M.** a susținut existența unei (Pre)Renașteri românești, identificată de el în textele de expresie slavonă începând cu secolul al XV-lea, pe care a numit-o, adaptând conceptul lui Charles Diehl, Renașterea Paleologă. A explicat timpul târziu al acestei Renașteri românești identificând atât obiectivele ei particulare, cât și setul de funcții pe care a fost chemată să le exercite într-o literatură plămădită în cadrul ariei culturale răsăritene, unde contactul cu Antichitatea clasică a fost intermediat, cu precădere, de baroc. Astfel, cercetătorul a argumentat existența unui umanism baroc construit ca o rezultantă a procesului de racordare a culturii noastre la temele, motivele și manierele literare baroce în contextul unor condiții preexistente favorabile și al unui impuls de sincronizare facilitate de transferul de funcții dintre Renaștere și baroc. Pe baza unei analize ample, a susținut că desprinderea culturii române de medievalitate s-a petrecut în prima jumătatea a secolului al XVI-lea, când existau deja forțe capabile să reformeze tiparele de gândire și de creație medievale. Teza barocului românesc, profitabilă pentru literele noastre vechi, a fost pusă în relație cu existența unei literaturi de tip baroc în Europa de Est și Sud-Est. În această demonstrație **M.** nu a omis izoglosele ce identifică trăsături comune ambelor spații, apusean și răsăritean. A stabilit trei fluxuri majore care au transportat în spațiul nostru cultural motive, teme, forme literare ș.a. ce descindeau din fondul baroc primar: un flux ucraineano-polon, un altul neogrecesc, înfiripat la sfârșitul secolului al XVII-lea prin recursul la cultura bizantină și la literatura italiană, și un ultim flux dinspre barocul apusean. Ulterior a revenit asupra acestor fluxuri, nuanțându-le, amplificându-le ș.a.m.d. Astfel, în *Recitind literatura română veche* (I–III, 1994–2000) a vorbit despre un flux oriental și a întărit recursul la tradiția bizantină, responsabilă, alături de alți factori, de profilul

barocului literar răsăritean și românesc. Alături de etapa paradigmatică a studiilor lui **M.** se află cea sistemică, decurgând în mod firesc și din acumulările anterioare. Raportarea la instituția genului și a speciei literare este axul central al acestei etape în al cărei debut pot fi plasate studiile destinate literaturii istoriografice și prozei oratorice. Direcția istoriografică are două componente majore: cea hermeneutică și cea de editare a vechilor cronici. Unghiul nou de lectură pe care îl instituie încă din *Cronicarii munteni. Câteva modele de retorică a povestirii* (1978) se revendică de la linia retoricii postbizantine. Circumstanțele epicului, ordonate pe palierul negativului, pun în evidență – de exemplu în *Letopisețul cantacuzinesc* – ansamblul în care pamfletul și panegiricul se constituie ca principale forțe de coagulare narativă. Parcurgând *Letopisețul cantacuzinesc*, *Cronica Bălenilor*, *Anonimul brâncovenesc*, dar și cronicile lui Radu Greceanu și Radu Popescu, **M.** identifică tehnicile de exersare specifice panegiricului și pamfletului. Discreditarea unor personaje este urmărită în cronici în pliurile insinuării, abundența amănuntelor vădind rafinamentul argumentării într-un text în care istoria se retrage pentru a lăsa loc polemicii erudite, precum în *Cronica Bălenilor*. Encomionul apare decorticat în structurile lui cele mai intime, modelul voievodal propus fiind urmărit în toate fazele elaborării lui, ca la Radu Greceanu. Idiosincraziile lui Radu Popescu devin emblematice pentru construcția cronicii sale, unde memoriile lasă loc jurnalului ce umple textul cu mărunțișuri cotidiene, sustrăgându-se, pe alocuri, unei autonomii a povestirii propriu-zise, fără să ignore regulile retoricii menite să asigure o congruență în interiorul discursului. Este vădită astfel „predilecția spre edificarea retorică între compartimentele de prim nivel ale gustului artistic”. Direcția etapei sistemice are în vedere organizarea literaturii române vechi prin raportare la un gen literar proiectat ca sumă a principiilor dominante ce organizează compoziția unui text fără să ignore circumstanțele redactării lui. În *Proza oratorică în literatura română veche* (I–II, 1986–1987) autorul analizează sistemul radicular comun al textelor oratorice, cărora le precizează descendența bizantină, cum și modulațiile unei retorici hrisostomice. Concentrarea demonstrației pe forma internă a operelor duce la proiecția unei atitudini gnoseologice în acord cu finalitatea comunicării și cu momentul formării simțului estetic. Cel din urmă este aflat la nivelul elocuției (elocvenței) prin motivarea și identificarea, în termenii retoricii normative, a unor domenii subscrise principiilor stilului (*virtutes elocutionis*), categoriilor stilului (*figurae elocutionis*) și nivelurilor stilului (*genera elocutionis*). Astfel sunt explicate începuturile orației funebre prin Neagoe Basarab, orațiile de nuntă în manieră savantă („cuvântarea la cununie”) prin Petru Movilă, didahiile originale prin Antim Ivireanul și, tot prin el, epistola redactată după „canoanele celei mai autentice retorici judiciare” ș.a. Reprezentativă îndeosebi pentru această etapă rămâne însă sinteza *Recitind literatura română veche*. Cartea se impune prin ambiția sistematizării marilor curente literare ce au străbătut perimetrul cultural românesc, prin delimitarea genurilor și speciilor literare, prin stabilirea rețelei de motive și teme literare funcționale, prin depășirea ariei filologiei și a istoriei literare și prin asumarea unor direcții de cercetare precum stilistica, naratologia, teoria literaturii ș.a., dar și istoria mentalităților, istoria artei și culturii. Atent la toate pârghiile de constituire a literaturii noastre vechi, dinspre veșmântul slav spre naționalizarea scrisului în limba vernaculară, dinspre centrele de cultură spre îndeletnicirile spudeilor din vechile colegii și scriptorii mănăstirești etc., **M.** recitește textele vechi din unghiuri noi, descoperindu-le, pentru cititori, mersul spre literatură, pe care îl jalonează cu semnele conștientizării efortului artistic în împletirile „ritoricești”, cu delimitări ce conduc spre canonul literar, cu reinterpretări ale simbolurilor tradiționale în cheie imagologică ș.a. Autorul demonstrează evoluția genurilor literare urmărind indiciile sistemului genologic și schimbările lui funcționale, departajarea speciilor literare fiind realizată prin investigații retorice subsumate profilului literelor românești afirmate într-un spațiu cultural preponderant – dar nu covârșitor –confesional. El unește traseele cărților românești cu cele europene, fără să ignore mentalitățile, sensibilitățile și gusturile literare locale, naționale, zonale etc. Ultimele ipostaze ale scrisului lui **M.**, cea imagologică și cea a istoriei mentalităților, decurg în mod firesc din cea sistemică, unde își află numeroase manifestări și reprezentări. Turnura spre istoria mentalităților și imagologie fusese anunțată prin articole și studii anterioare, dar și prin volumul *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie* (1999), care poate fi pus în pereche cu *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor* (2003). Fără să fie un joc gratuit cu

prepozițiile, cele două cărți construiesc, în direcții diferite, alteritatea. Cea dintâi urmărește prezența celuilalt (a străinului) într-un spațiu românesc traversat de judecăți complexe de ordin confesional, politic și etnic. În baza unei fișe de identitate arhivate în memoria vechilor noastre texte, evaluarea celuilalt ține seama de o serie de descriptori purtători de conotații pozitive (civilitatea este hotărâtoare aici) sau negative. Imaginea astfel construită se află în relație directă cu toleranța, cu mentalitățile proprii și cu normele codului etic supraveghetor exersat la noi vreme de câteva secole. În receptarea celuilalt, autorul se vede constrâns să pășească dinspre „lumile cele mari" prinse în cosmografii și mape „gheograficești" spre locurile străine călcate de români (Nicolae Milescu, Ion Neculce ș.a.) și să urmeze tipul de reflecție specific timpului vechi, pe care îl așază într-o nouă grilă de lectură. A doua carte, *Noi printre ceilalți...*, îi are în vedere pe cărturarii români pribegi (Dimitrie Cantemir, Gheorghe Ștefan, Petru Cercel, Teodor Corbea, Vlad Boțulescu, Luca Stroici ș.a.), nevoiţi să-şi scrie cărţile în alte spaţii decât cel românesc. Demonstația apartenenței acestora la o „republică a literelor", fără a înceta să aparțină spațiului de obârșie ori celui de „adopţie", este una din coordonatele majore ale lucrării. Procesul prin care această căutare a identității culturale este asumată de cel cu „hirea adâncă" și „capu întregu" apare ca fiind unul constrângător, supus percepțiilor și nevoințelor pe care alteritatea le exercită, de data aceasta în sens invers. **M.** consemnează, participativ și documentat, pătrunderea cărturarilor pribegi în spații culturale străine, ceea ce duce la crearea unui dosar de existență, indiciu al identității sociale. Utilizarea instrumentarului de analiză specific istoriei mentalităților devine profitabil pentru cultura noastră veche în studiile din urmă ale lui **M.**: *O istorie a blestemului* (2001), *Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viața privată* (2003), *Lege şi fărădelege în lumea românească veche* (2006), *Văduvele sau Despre istorie la feminin* (2008). Formula de abordare este tributară istoriei literaturii române vechi, revendicându-se și continuând, totodată, studiile lui A.D. Xenopol și N. Iorga, cel din urmă un istoric *avant la lettre* al mentalităților. Există între aceste cărți o coeziune remarcabilă, rezultată și din proiecția poliedrică a puterii, căci toate posibilele fără-de-legi, sancționate sau acceptate de voievod, atrag după ele blestemul morții, iar mai departe văduvia. *O istorie a blestemului* și *Lege şi fărădelege în lumea românească veche* apar dispuse pe un palier al negativului, explorat la noi cu destulă parcimonie. Aflat la convergența dintre magie și credință în acea lume care credea în energiile secrete ale cuvântului, blestemul – fie el popular sau cult, figură de stil sau formă literară – este abordat exhaustiv. **M.** indică zona de contact între maledicţia oficială şi cea populară, explicând, pe baza unui corpus de documente impresionant, întretăierea normativelor canonice cu cele cutumiare. Totodată, pentru a proba funcționarea blestemului ca instituție, exegetul urmează căi retorice, indică formele și formularul însoțite de ritualuri menite să impresioneze. De aceea, așază imprecația în șirul figurilor insistenței, dar și ale reflecției, îi urmărește organizarea internă ce seamănă cu cea a conglobației și explică prin acestea de ce „blestemul *aglomerează*, acumulează și *amplifică*, edificând un Negativ inevitabil și irevocabil". În descrierea imaginarului blestemului sunt parcurse mai toate producțiile pe care acesta le-a avut în cultura noastră, de la blestemul popular la cel cult, în extensia lui arhierească sau dramatico-lirică, unele filtrând materia biblică, altele experienţele nefaste ce au marcat fundamental individul și au căpătat astfel forța conceptualizării şi

universalizării lor. Acest imaginar, proiectat într-un spaţiu al damnării şi într-un timp al memoriei contorsionat eshatologic şi liturgic, este populat cu figurile detestabile ale ucigaşilor biblici, ale nesocotitorilor lui Dumnezeu, trădătorilor şi ereticilor. *Lege şi fărădelege în lumea românească veche* este o abordare exhaustivă a marginalilor din timpul nostru vechi și a puterii politice discreționare, care naște violență și dezordine. Sunt istorii particulare angrenate în imaginarea fărădelegii din lumea veche, unde preeminența temeiurilor scripturistice decodează infracțiunea ca păcat. Cum discursul religios este cel care intervine decisiv în organizarea vechii lumi, **M.** alege să contureze o galerie a marginalilor, actori aproape absenți în vechile istorii, fracționând decalogul (*Să nu furi! Să nu ucizi! Să nu fii desfrânat!*) și izvodind tipologii precum falsificatorii (despecetluitorii, imitatorii, făcătorii de bani calpi ș.a.), otrăvitorii, ucigașii, cavalerii jafului (ostașii rebeli, mercenarii, răsculații, hoții de hrisoave), „jăfuitorii” cu arme (tâlhari, bandiți, briganzi, corsari, haiduci) ș.a. Păstrarea și restaurarea ordinii, niciodată atinsă, sunt abordate pentru a efectua altă trecere în revistă: cea a măsurilor represive, a răzbunărilor, a urgiei celor puternici. O adevărată „cronică a istoriei nocturne românești” unde, „de la voievod la delincventul umil, violența se hrănește cu puterea celui care lovește, stigmatizează, ucide, blesteamă, se substituie legii sau o încalcă de-a dreptul” (Adrian Majuru). *Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viața privată* este o cuprinzătoare privire aruncată unui anume spațiu privat, cu izbânda racordării la marile desfășurări europene de acest fel. În această carte **M**. își precizează modificarea unghiului de lectură și pășirea în spațiul istoriei cu o suită de tablouri ale vieții private (și nu cu o istorie a ei). El valorifică astfel în spațiul românesc direcții aparținând lui Emanuel Le Roy Ladurie, Georges Duby, Philippe Ariès. Informațiile prin care medievalitatea noastră comunică partea ei privată sunt precare, cu atât mai mult cu cât distincția dintre ce era și ce nu era privat este, uneori, dificil de făcut. Tocmai de aceea, cercetătorul român recurge la un impresionant număr de documente istoriografice, prin care asigură delimitări necesare între preocupările unui monarh ca persoană publică și cele subscrise „stării particulare”. Mai mult, el vizează identificarea stratului aparențelor, prin care individul reușea să (a)pară întocmai cum își dorea în fața unui public restrâns, adică a unui public oficial. Reconstituirea lungului drum către palat este o reasamblare a efortului voievodal întru ridicarea unei reședințe care să îl mulțumească estetic și să îi asigure protecție și confort. Trecând dincolo de spațiul de reprezentare publică, autorul înfățișează spațiul interior prin raportare la funcțiunile domestice și la distribuția încăperilor, cu delimitări ferme precum cele între spațiul rezervat Domnului și cel rezervat Doamnei. În umbra tronului viața privată se desfășoară între cei doi poli: cel al preluării și cel al pierderii puterii. Familia și religia, elemente distinctive și necesare consacrării voievodale, sunt conturate prin detalii ce relevă comportamente, atitudini, sensibilități. Ultima carte a lui **M.**, *Văduvele sau Despre istorie la feminin*, este scrisă spre „adâncirea” studiului despre viaţa privată a capetelor încoronate, fiind dedicată marilor văduve ale istoriei noastre. Văduvia apare ca o perspectivă încărcată cu dificultăți de vreme ce „acest grup în negru” era nevoit să se supună cutumelor sociale, juridice și confesionale. Epuizând bibliografic mai tot ce s-a scris despre văduvele din timpurile vechi în spații de investigație străine (cercetarea europeană este covârșitoare prin cea franceză, fără să lipsească trimiterile din zona Renașterii italiene ș.a.) și românești, lucrarea reușește să adune mai tot ceea ce textele noastre vechi au păstrat cu privire la aceste femei. Ipostazele prezenţei lor sunt minuțios surprinse, o văduvă purtând pe umerii ei numeroase îndatoriri economice și sociale. **M.** realizează aici și un tratat de vestimentație, alcătuit din informații adunate cu grijă de pe broderii sau miniaturi, din portretele votive sau din foile de zestre. Conștiința că straiele conferă statut social se reflectă nu doar în diplomatica matrimonială, cât, mai cu seamă, în eșuarea aplicării unor legi somptuare. În această cultură a aparențelor văduvele îmbracă uneori cinul monahal – gest rezolut, voluntar sau forțat, de retragere din spațiul public –, iar alteori se ridică, fără putința încoronării, pe tronul domnesc. Între proiectele rămase nefinalizate de **M**. se află cel destinat spațiului: spaţiul sacralizat prin prezenţa celui ce urmează viaţa lui Hristos. Provizoriu, acest proiect se numea (potrivit mărturiei autorului dintr-un interviu apărut în revista „Calende”, 2005) *Pustia* şi încerca să delimiteze şi să definească ipostazele româneşti ale „deşertului” încercărilor.

Dinspre miezul acelei epoci culturale, pe care şi Eminescu o socotea cea mai reprezentativă pentru tradiţia culturală şi politică românească, contribuţiile profesorului Dan Horia Mazilu vor urmări ordonarea, periodizarea şi definirea tuturor epocilor, tendinţelor şi curentelor literaturii „vechi", ce până atunci fusese văzută doar ca un bloc, fie indefinit, fie definit prin prisma istoriei politice sau a influenţelor cultural-lingvistice. Dorinţa sa trebuie să fi fost chiar aceea de a oferi celor care se apropiau de vechile scrieri româneşti repere utilizabile comparatistic; dinspre textul literar spre istoria mentalităţilor, spre imagologie sau spre antropologie culturală, Dan Horia Mazilu a deschis, de această dată fiind el însuşi spiritul tutelar, o fertilă direcţie de cercetare a trecutului cultural românesc.

MIHAI MORARU

SCRIERI: *Udrişte Năsturel*, Bucureşti, 1974; *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976; *Cronicarii munteni. Câteva modele de retorică a povestirii*, Bucureşti, 1978; *Varlaam şi Ioasaf. Istoria unei cărţi*, Bucureşti, 1981; *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, 1984; *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, București, 1986–1987; *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Bucureşti, 1991; *Recitind literatura română veche*, I–III, Bucureşti, 1994–2000; *Literatura română barocă în context european*, Bucureşti, 1996; *Petru Movilă. Un reper românesc pentru europenizarea Estului*, Bucureşti, 1996; *Introducere în opera lui Dosoftei*, Bucureşti, 1997; *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Bucureşti, 1999; *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Bucureşti, 1999; *O istorie a blestemului*, Iaşi, 2001; *Un „Dracula" pe care Occidentul l-a „ratat"*, Bucureşti, 2001; *Dimitrie Cantemir, un prinţ al literelor*, Bucureşti, 2001; *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor*, Bucureşti, 2003; *Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viaţa privată*, Iaşi, 2003; *Studii de literatură română veche,* Bucureşti, 2005; *Lege şi fărădelege în lumea românească veche*, Iaşi, 2006; *Văduvele sau Despre istorie la feminin*, Iaşi, 2008. **Ediţii:** *Cronici brâncoveneşti*, postfaţa edit., Bucureşti, 1988; Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, pref. edit., Bucureşti, 1989, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, pref. edit., Bucureşti, 2000; *Cronicarii moldoveni: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce,* pref. edit., Bucureşti, 1997; P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii româneşti,* introd. edit., Bucureşti, 2000; *Literatura română medievală*, pref. edit., Bucureşti, 2003; *Cronicarii munteni*, Bucureşti, 2005. **Traduceri:** *Au trecut în goană caii (Nuvele ucrainene contemporane)*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Stelian Gruia); Evhen Huțalo, *Viața e amarnică și dulce,* București, 1975; Ivan Hrihurko, *Canalul*, București, 1979; Vasil Zemljak, *Stolul de lebede*, București, 1985.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *238–240*; Mihai Zamfir, *Un baroc românesc*, LCF, XX, 1977, 41; Alexandru Duţu, *Cazul Miron Costin*, LCF, 1978, 12; Iorgulescu, *Scriitori*, *313–315*; Ungheanu, *Lecturi*, *178–182*; Cătălina Velculescu, *„Varlaam şi Ioasaf. Istoria unei cărţi"*, RITL, 1982, 3; Mihai Ungheanu, *„Literatura română în epoca Renaşterii"*, LCF, 1984, 29; Andrei Pippidi, *Epoca Renașterii în literatura română?*, AIX, t. XXII, 1985; Piru, *Discursul*, *139–142*; Violeta Barbu, *Proza oratorică în cultura românească veche: un gen literar?*, AIX, t. XXVIII, 1991; Teodor Vârgolici, *„Vocaţia europeană a literaturii române vechi"*, ALA, 1992, 101; Gheorghe Buluță, *„Literatura română barocă în context european"*, „Universul cărții", 1996, 8; Răzvan Voncu, *O istorie vie a literaturii vechi*, CC, 1996, 9–10; Doina Curticăpeanu, *Șantierele medievalității. Dan Horia Mazilu*, *„Recitind literatura română veche", vol. II*, F, 1999, 3*;* Iordan Datcu, *„O istorie a blestemului"*, ALA, 2001, 571; Alexandru Ofrim, *„O istorie a blestemului"*, LL, 2003, 1–2; Petraș, *Panorama*, *404–406*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *137–140*; Mircea Anghelescu, *Ex libris. O literaritate de alt tip*, ALA, 2004, 724; Boldea, *Vârstele*, *102–105*; Adrian Majuru, *Cronica istoriei nocturne*, ALA, 2006, 849; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism,* III, *118–123;* [*Dan Horia Mazilu*], OC, 2008, 189 (grupaj special); Popa, *Ist. lit.*, II, *1068–1069.* ***Lr.B.***

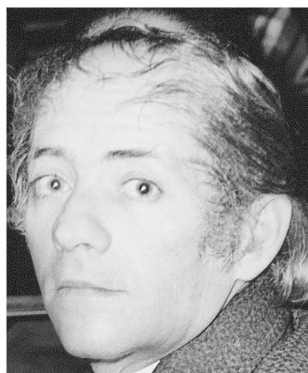
MAZILU, Dumitru (29.XI.1922, Broşteni, j. Vrancea – 11.VII.1981, Bucureşti), traducător, eseist, editor. Este fiul Matildei (n. Georgescu) şi al lui Dionisie Mazilu, învăţător. A urmat cursurile şcolii primare în comuna natală, pe cele secundare la Liceul „Mihai Viteazul" din Bucureşti (1933–1941), devenind student la Facultatea de Drept a Universităţii bucureștene (1941–1945) şi, un timp, în paralel, la Facultatea de Litere, pe care nu a încheiat-o. Din anii studenţiei a fost angajat bibliotecar la Liceul „Mihai Viteazul" (1942–1948), după care a practicat scurtă vreme avocatura (1948–1950). S-a îndreptat apoi spre activitatea editorială, fiind redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (1950–1968) şi redactor-şef al Editurii Univers (1968–1975). În această calitate a participat la alcătuirea proiectului de traduceri din clasicii literaturii universale şi din scriitorii contemporani. Din 1975 până la încetarea din viaţă a lucrat în Centrala Editorială.

Debutează cu o transpunere din Howard Fast, *Calvarul lui Sacco şi Vanzetti* (1954), desfăşurând apoi o intensă activitate de traducător al literaturilor engleză şi americană. Editorului **M.** i se datorează, într-o măsură importantă, redactarea unui plan coerent de traducere a cărţilor celor mai semnificative din literaturile de limbă engleză, în special moderne. A contribuit la materializarea acestui program printr-un număr impresionant de transpuneri, remarcabile prin fidelitatea filologică

față de original și printr-o expresivitate nuanțată. Cu excepția unui volum de însemnări de călătorie – scris în colaborare cu O. Manițiu – întreaga sa activitate a fost consacrată tălmăcirilor și s-a impus, astfel, ca unul dintre cei mai importanți traducători moderni de literatură anglo-saxonă. Preferințele sale se îndreaptă spre romanele lui Jack London și ale lui John Steinbeck. De asemenea, a transpus titluri reprezentative din creația lui Oscar Wilde, Charlotte Brontë și Ernest Hemingway. Activitatea de traducător a lui **M.** a fost completată, în câteva cazuri, de prefețe, scrise cu claritate și dovedind o temeinică informație și un simț sigur al valorii.

SCRIERI: *Spre culmile Carpaților* (în colaborare cu O. Manițiu), București, 1955. **Traduceri:** Howard Fast, *Calvarul lui Sacco și Vanzetti*, București, 1954, *Cina cea de taină*, București, 1956; Charlotte Brontë, *Jane Eyre*, București, 1956 (în colaborare cu Paul B. Marian), *Shirley*, București, 1974; John Steinbeck, *Călușul roib*, București, 1957, *Fructele mâniei*, pref. trad., București, 1963, *Pășunile raiului*, București, 1975; Jack London, *Martin Eden*, București, 1958, *Călcâiul de fier*, pref. trad., București, 1960; Ernest Hemingway, *Pentru cine bat clopotele*, București, 1965, *Fiesta*, București, 1968; Erskine Caldwell, *Jenny*, pref. trad., București, 1965; Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*, București, 1967; Herbert Read, *Semnificația artei*, București, 1969; G.S. Feves, *Povestiri într-o rezervație indiană*, pref. trad., București, 1970; Richard Llewellyn, *Ce verde era valea mea*, pref. trad., București, 1971; E.H. Gombrich, *Artă și iluzie*, București, 1973; Francis Parkman, *Pe calea Oregonului*, București, 1978; Gordon Landsborough, *Vulpile deșertului*, București, 1979.

Repere bibliografice: Liviu Călin, *Pe tăcute*, RL, 1981, 29; Dan Grigorescu, *Un valoros traducător*, CNT, 1981, 30; *Dicț. scriit. rom.*, III, *140*. ***D.G.***

MAZILU, Teodor (11.VIII.1930, București – 18.X.1980, București), dramaturg, prozator, eseist, poet, traducător.

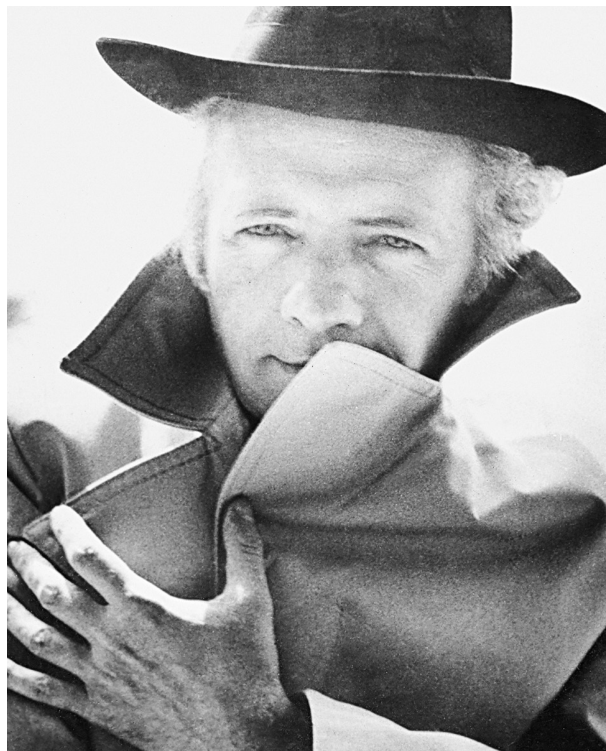
Este cel de-al patrulea copil al Mariei (n. Mureșanu) și al lui Tudor (Teodor) Mazilu, muncitor la Societatea de Transporturi București. Urmează școala primară din mahalaua Lupeasca. Amână să se înscrie la liceu, preferând să realizeze pentru revista „Tineretea" (ulterior „Tânărul muncitor"), la care se angajase, mai întâi caricaturi, apoi cronici sportive, articole despre viața tinerilor și schițe umoristice. În 1946 și 1947 frecventează Liceul Comercial. Atras din ce în ce mai mult de activitatea publicistică, se hotărăște să renunțe temporar la școală, devenind redactor al „Scânteii tineretului". În 1950 reușește totuși să termine liceul, la cursuri fără frecvență, și se înscrie la Facultatea Muncitorească, unde optează pentru aceeași formă de învățământ. Mai târziu se numără printre cursanții Școlii de Literatură „M. Eminescu". Un *Poem în cinstea Congresului de la Budapesta* îi apare în revista „Flacăra" (1949), iar primul volum, *Insectar de buzunar*, i se editează în 1956. În 1959 lucrează ca redactor la secția de proză a „Gazetei literare". Colaborează la „Contemporanul" (unde, săptămânal, întocmește rubrica „Sport"), „Luceafărul" (scriind „Jurnalul unui martor ocular"), „Cinema", „Flacăra", „România literară". I s-au decernat Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR pentru romanul *Bariera* (1959), Premiul I la Festivalul Național de Dramaturgie pentru piesa de debut, *Proștii sub clar de lună* (1962), Ordinul Meritul Cultural clasa a IV-a (1969), Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Frumos e în septembrie la Veneția* (1973), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1975).

Indiferent de apartenența la un gen literar sau altul, scrierile lui **M.** pot fi considerate ca o „piesă de teatru" de mari dimensiuni, în care căutarea neobosită a adevărului iese victorioasă din jocul istoriei. Autorul mizează pe firescul observației caracterelor, fără a-și aroga totuși vanitatea de moralist, pe consemnarea cu naturalețe a substanțialului „material didactic" reprezentat de faptele de viață cotidiană, ce se definesc de la sine prin ridicolul lor organic. Depășește determinările strict temporale din succesiunea situațiilor (fatalmente supuse tiparului ideologic), fiind interesat în principal de surprinderea, sub aspectul moralității, a indivizilor, care se vor comporta similar în orice alt context social. Luciditatea împinsă adesea către cinism nu din delectare malițioasă, ci dintr-un profund respect față de realitate, ca și nevoia de înțelegere a mecanismelor imposturii, a falsei imagini și a prostiei, prin care oamenii contribuie decisiv la degradarea idealului de frumusețe a lumii, ori apropierea declarată de metodele investigațiilor medicale, de atitudinea rece și detașată a doctorului atunci când

stabileşte diagnosticul celor suferinzi devin constante de creaţie, individualizând scrierile care poartă „marca Mazilu". Remarcabilă este şi coerenţa ce se discerne din felul în care temele generale şi tipologiile personajelor circulă de la un text la altul, într-un sistem de ilustrare mutuală abil construit. În proza scurtă – *Insectar de buzunar*, *Galeria palavragiilor* (1957), *Vara pe verandă* (1966), *Înmormântare pe teren accidentat* (1973), *Iubiri contemporane* (1975), *Elegie la pomana porcului* (1976), *Doamna Voltaire* (1979) şi în dramaturgie – *Teatru* (1971), *Frumos e în septembrie la Veneţia*, *Mobilă şi durere* (1981) – , situaţiile şi „caracterele" se manevrează de aşa natură, încât permit întruparea teoriilor lui **M.** asupra fenomenelor ce jalonează existenţa umană, exprimate în eseuri, publicistică, interviuri. Bunăoară, eseurile din *Ipocrizia disperării* (1972), apărute anterior în „Luceafărul", evidenţiază recurenţe semnificative la scara întregii opere, variaţiile constând doar în trecerea de la concret la abstract şi schimbarea modului de expunere, din dialog în monolog. Există, mai întâi, o serie de teme majore, elemente ale unui registru grav, care se reiau cu obstinaţie, independent de cadrul referenţial: iubirea, singurătatea, frica de boală, moartea. Din grupul acestora derivă toate celelalte „obiecte" ale observaţiei şi analizei, dezambiguizate de autor prin prezentarea lor sub aspectul unor studii de caz: *Despre păcatul plictiselii*, *Despre vulgaritate*, *Despre sinucidere*, *Despre gustul estetic*, *Despre arta conversaţiei şi miracolul tăcerii*, *Despre vanitatea iertării*, *Despre mizantropie*, *Despre gelozie*, *Despre tabieturile noastre*, *Despre fumat*, *Despre sexualitate*, *Despre minciună*, *Despre echilibru*. În ceea ce priveşte latura aplicativă, comedia *Cine pe cine mântuieşte*, de exemplu, inclusă în volumul *Teatru*, dezvoltă într-o structură dialogică problematica sinuciderii, a cărei expresie teoretică se regăseşte într-un eseu din *Ipocrizia disperării*. Două personaje, „un candidat la sinucidere… sănătos tun" şi „un salvator de meserie… c-un picior în groapă", aflate în biroul unei instituţii filantropice profitabile, din moment ce poate fi uşor confundată cu sediul unei reprezentanţe comerciale, efectuează un exerciţiu demonstrativ: sinuciderea nu este decât „soluţia comodă" de scăpare, la care apelează toţi cei care nu-şi asumă povara cunoaşterii de sine, este, în egală măsură, un act de vanitate şi de frivolitate. Într-un dozaj bine controlat, sistemul de teme şi subteme se întâlneşte atât în prozele scurte, cât şi în piesele-reper ale lui **M.** – *Proştii sub clar de lună*, *Somnoroasa aventură*, *Aceşti nebuni făţarnici*, *Mobilă şi durere*. Deşi gustul pentru dramaturgie l-a descoperit mai târziu, primatul deţinându-l, până la debutul pe scena de teatru (în 1962, cu piesa *Proştii sub clar de lună*, în regia lui Lucian Pintilie), proza scurtă şi romanul, scriitorul a avut capacitatea de a-şi impune stilul individual, instituind o formulă artistică personală, identificabilă după câteva strategii şi procedee: „unitatea dintre aparenţă şi esenţă", ca sursă paradoxală a comicului dacă se ţine seama de tradiţia clasică a genului ce presupune ca efectul de ilaritate să fie obţinut prin discrepanţa dintre ceea ce este şi ceea ce se vrea a fi, „amestecul de dialog administrativ, metafizică de şedinţă şi sublim", „concreteţea împinsă până la pedanterie" (Lucian Raicu), jocul scenic al personajelor-perechi, care acţionează printr-o combinatorică ameţitoare a apropierilor şi respingerilor. Scopul urmărit consecvent nu ţine de asigurarea delectării cu un spectacol umoristic facil, în pofida aparenţelor genului proxim (*Somnoroasa aventură* este încadrată de autor ca „divertisment comic", *Proştii sub clar de lună* primeşte eticheta de „falsă tragedie", *Pălăria de pe noptieră* şi *Don Juan moare ca toţi ceilalţi* sunt tragicomedii, iar *Aceşti nebuni făţarnici*, *Frumos e în septembrie la Veneţia* şi *Mobilă şi durere* sunt comedii) şi a dimensiunilor reduse la cel mult trei acte. De fapt, **M.** caută să-şi atragă publicul către spaţiul în care el, autorul, se va strădui să îi câştige şi complicitatea, la acest nivel producându-se, cel mai frecvent ironic, transferul de idei şi efectul de ilaritate stârnit de personaje cu profiluri şi funcţii, numai teoretic, respectabile. Domnul Gherman din *Somnoroasa aventură*, „membru al cooperativei de traduceri şi dactilografiere «Prestarea», atât de serios şi cu atât de multe calităţi, încât vârsta nu mai are nici o importanţă", este în realitate un dezolant brigand sentimental, care adoarme în timp ce încearcă să împlinească visul de a fi răpită al tinerei Gabriela. Alt personaj, Gogu, un delapidator, „şmecher, 40 de ani", se află în centrul disputelor dintre Ortansa şi Clementina, „femeia satanică" şi „femeia plângăreaţă", ambele căzând de acord să îl blameze pe Emilian, un neverosimil controlor financiar onest (*Proştii sub clar de lună*), în vreme ce Iordache (*Aceşti nebuni făţarnici*) este „un bărbat care vrea să petreacă bine şi să moară în somn", însă pozează în victima eternă a femeilor şi, la birou, nu angajează decât lichele,

iar Sile şi Paul, directorii cooperativelor „Avântul mobilei", respectiv „Progresul mobilei", se concurează cu îndârjire în plan profesional şi sentimental, făcând totodată paradă de integritate (*Mobilă şi durere*). Spectacolul devine o ilustrare adesea atroce a unei realităţi binecunoscute de public: corupţia şi demagogia funcţionarilor din întreprinderile de stat, a complexaţilor şi a proştilor „neînţeleşi", cu sofistica lor specială pe care o cred metafizică, a celor chemaţi a fi „tovarăşi", când nu sunt decât nişte bieţi oameni, cu vicii şi prejudecăţi transistorice. **M.** nu putea să ignore un tip de viziune şi procedee dramaturgice proprii teatrului absurd, cultivat în epocă. Intuiţia şi insistenţa în a respinge ferm apropierea de vreun model îl conduc însă spre alcătuirea de metafore scenice susţinute prin concreteţea unor dialoguri cu aspect de pălăvrăgeli ridicole pe teme cu pretenţii, din care, brusc, se iveşte simbolul purtător de semnificaţie existenţială. În *Pălăria de pe noptieră* Demeter, personajul principal, îşi condiţionează cursul vieţii de nerecunoaşterea unui act de importanţă minoră în sine prin banalitate, dar majoră prin valoarea pe care el i-o atribuie: uitarea pe noptieră a propriei pălării; a mima neştiinţa echivalează cu posibilitatea de a da sens existenţei, iar odată regăsit obiectul, la insistenţele Balerinei, o fostă iubită, protagonistul moare. Cu aceeaşi amprentă personală, scriitorul îşi foloseşte sensibilitatea de observator direct, de „martor ocular" al prestaţiei „caracterelor" în registrul prozei scurte. Nici aici el nu acceptă comparaţia cu alţii: ceea ce scrie îi aparţine cu totul, nu este consecinţa vreunei influenţe ori a încercării de reluare a modelelor clasice. Nu vrea să fie considerat un „nou Caragiale", pentru că „vânează" adevăratul chip pe care îl au impostorii, parveniţii, poltronii, copiii răsfăţaţi, femeile acaparatoare şi necruţătoare, cu iluzorie înfăţişare angelică şi bune intenţii, stupizii ticăloşi de tot soiul. Nu are nici măcar impresia de a fi autor de literatură satirică, deoarece nu este interesat de amuzament, ci de viaţa involuntar comică, căreia nu e nevoie să îi stilizeze sau caricaturizeze faptele şi personajele. Este conştient că substanţa literară se găseşte pretutindeni în jur, autorului revenindu-i doar rolul de a o identifica şi de a o face vizibilă celorlalţi. La sfârşitul anilor '50, în perioada reportajului conjunctural, care trebuia să reflecte munca „entuziastă" din fabricile nou-înfiinţate, conform politicii de industrializare şi urbanizare a Partidului, **M.** nu se opreşte asupra tiparului ideologic, ci asupra experienţei umane. Activitatea de reporter la „Scânteia tineretului" îi asigură „piese de colecţie", înregistrate ulterior în nomenclatorul ficţional numit fie „insectar" (*Insectar de buzunar*), fie „galerie" (*Galeria palavragiilor*). Ouşor Pasăre, din schiţa omonimă, foloseşte apelul autorităţilor de a pleca în Oltenia „să ajute" la mecanizarea agriculturii ca pe un bun prilej să îşi abandoneze soţia şi să îşi hiperdimensioneze orgoliul de erou local, stupefiat că presa centrală nu-i remarcă viteazul gest şi nu se grăbeşte a-i publica poza cu explicaţia „Înainte de începerea epopeii". În *Buricul pământului* se prezintă, cu ironie constatativă, un ins în exerciţiul funcţiunii, al cărui comportament îi ilustrează perfect apelativul. Un alt „exponat" e personajul din *Domnul „Nu admit! Protestez!"*, adică demisiomanul, navetistul maniac pe ruta dintre propriul birou şi cel al directorului, veşnicul ultragiat de cei din jur. *Schopenhauer*, *Maria Popescu nu vrea să fie Maria Popescu* sunt consacrate falsificatorilor propriei naturi, celor ce vor să pară altfel decât sunt în realitate şi nu îşi dau seama de ridicolul situaţiei, *Peştişorul* descrie un caz tipic de copil răsfăţat ajuns la maturitate nu director, după aspiraţiile familiei, ci infractor, iar *Neamul palavragiilor* detaliază asupra subspeciilor descoperite în lumea instructorilor de partid: palavragiul filosof, palavragiul energic, palavragiul ad-interim. Îndepărtându-se din ce în ce mai mult de contextul aflat în contingenţă cu ideologia, **M.** îşi limitează observaţiile la scene din cotidian, reluând temele predilecte: iubirea eşuată, singurătatea, moartea şi boala, ca în *Iubiri contemporane* şi *Doamna Voltaire*. Către acest spaţiu se concentrează efortul artistic al autorului, celelalte realizări satirice, fără a-şi pierde din incisivitate, devenind marginale (*Elegie la pomana porcului*). Intrigile schiţelor dobândesc profunzime, încărcându-se de gravitate, ironia lasă loc sarcasmului ori zâmbetului trist. Bătrânul neputincios din *Nescafé*, căruia familia nu îi mai acordă nici o atenţie, aşteptându-i moartea şi strângând, pentru noua viaţă de după eveniment, cutii cu nescafé, îşi învinge destinul prin simpla descoperire a stocului; o cană sorbită cu revigoranta băutură echivalează aici cu victoria vieţii asupra morţii. *Pelerinaj la ruinele unei vechi pasiuni*, *Ură şi singurătate*, *O divină iubire ridicolă*, *Soarele şi ambianţa*, *Diferenţa de vârstă*, *Binecuvântatele chinuri ale iubirii* sunt reconstituiri ale unor sentimente risipite în timp din cauza

intersectării lor cu o sumedenie de pretenţii materiale, care le alterează idealismul iniţial. Arta construcţiei şi a scrierii se perfecţionează, **M.** reuşind să controleze cu ingeniozitate substanţa narativă: în *Pelerinaj la ruinele unei vechi pasiuni*, schiţă des remarcată de critică, un bărbat primeşte invitaţia de a ţine o conferinţă despre relaţia (oximoronică) dintre arheologie şi contemporaneitate, tocmai în oraşul de provincie unde, cu ani înainte, iubise o fostă actriţă a Teatrului „Constantin Tănase”. Căutând să înţeleagă motivul despărţirii de atunci, el porneşte pe urmele vechii relaţii, retrăieşte momentele cheie din trecut, aceasta fiind chiar demonstraţia vie a legăturii aparent bizare pe care arheologia o întreţine cu lumea actuală, subiect considerat de narator, în partea de început, drept bine cunoscut. Meritul scriitorului constă în a nu exprima explicit acest caracter ilustrativ: el oferă doar rememorarea unei poveşti de dragoste, iar cititorul e provocat să elucideze rolul şi semnificaţia asocierii arheologie – contemporaneitate în cadrul dat. **M.** nu a pregetat să abordeze şi romanul. *Bariera* şi *Într-o casă străină* (I, 1975) au caracter autobiografic, pe când *Aceste zile şi aceste nopţi* (1962) şi *O singură noapte eternă* (1975) sunt fie o compoziţie de circumstanţă în spiritul, nu în litera „producţiilor” despre colectivele muncitoreşti, fie o construcţie epică pe tema imposibilităţii iubirii. Prin raportare la proza scurtă şi la teatru, formula narativă extinsă nu se potriveşte stilisticii autorului. Aceasta nu înseamnă totuşi că romanele sunt în întregime nişte eşecuri, surprinderea atmosferei, acuitatea observaţiei, alcătuirea unor „caractere” remarcându-se din nou. Reuşitele în descrierea lumii sărace din mahalaua bucureşteană Lupeasca (*Bariera*), reflectând o realitate trăită (coada la pâine, insalubritatea zonei, bombardamentele repetate, lipsa de mijloace şi de viitor a locuitorilor, plecările pe front, ipocrizia autorităţilor), depăşesc comanda ideologică a momentului în care e publicat romanul, cadrul politic ce se cerea blamat (regimul Antonescu) şi anemica intrigă cu eroi ilegalişti. Din nefericire, moş Viţu, admirabil conturat ca înţelept şugubăţ al locului, generosul şi mereu săritorul Treişpemii sunt personaje sacrificate în grabă, la finalul naraţiunii, conflictului rudimentar, primul devenind dintr-un posibil Moromete (cum remarca Paul Georgescu) un lamentabil Filimon Sârbu. *Într-o casă străină* şi *O singură noapte eternă* aparţin altei etape, contemporană la rândul ei cu noi orientări asupra modului de a scrie literatură, pe care **M.** le depăşeşte cu subtilitate, urmărind ceea ce îl interesează cu precădere: adevărul şi viaţa. Plină de similarităţi cu biografia proprie, *Într-o casă străină* aduce în prim-plan, în forma unui bildungsroman, drumul existenţei lui Matei Alexandru, mereu înconjurat de fauna luxuriantă a meschinilor, ariviştilor şi dezechilibraţilor mintal. *O singură noapte eternă* îl revelează încă o dată, dincolo de consemnarea amorurilor şi a traiului boem dus de protagonistul Ştefan Dumitrescu, pe iscusitul narator-păpuşar care îşi manevrează personajele astfel încât acestea să îi ilustreze teoriile: zădărnicia frumuseţii feminine, înstrăinarea produsă de modificarea sentimentelor, despărţirea ca formă supremă de tandreţe, finalitatea iubirii care stă chiar în deliciul despărţirii. În plus, construcţia prozastică denotă o acurateţe geometrică: iniţial Ştefan este lucidul, ocazional îndrăgostit, cu măsură, în timp ce Doly, partenera sa, pragmatică în alte privinţe, sucombă sub tentaţia pasiunii, iar finalul inversează perspectivele: Ştefan este acaparat de sentimente, şi noua sa iubită, Valentina Damian, pregăteşte cu răceală raţională momentul în care îi va anunţa intenţia de a se despărţi. În 1972 **M.** publică

volumul de versuri *Cântece de alchimist*, unde antimetafizica pe care o elaborează în numele poeziei prezentului şi a tăcerii („Nu există metafizică,/ Nu există nimic dincolo de sacra materie"; „Nu mă vinde trecutului,/ Nu mă da viitorului") topeşte în atanorul creaţiei aceleaşi obsesii, în speranţa deşartă a unei purificări izbăvitoare, menite să înalţe fiinţa dincolo de determinările imediate, perisabile şi chinuitoare, ale existenţei. Mereu pregătit a se elibera prin actul scrisului de povara acutei sale receptivităţi faţă de lume, de a-şi exprima opinia asupra faptelor de viaţă, **M.** nu exclude nici apropierea de genuri incident literare, ca însemnările de călătorie reunite în cartea *Este corida o luptă cu moartea?* (1973) şi articolele pe teme fotbalistice din volumul *Fotbalul n-a fost creat de diavol* (1972). De asemenea, traduce, în colaborare, din franceză, italiană şi maghiară, nelăsând să îi scape nici un domeniu din care ar putea extrage o experienţă, deopotrivă umană şi artistică.

O lume stranie, grotescă şi tragică totodată se agită într-o circularitate sufocantă în piesele lui Teodor Mazilu. E un tărâm al „sufletelor moarte". Personajele sale, în care omenescul mai pâlpâie abia, dacă nu s-a stins pentru totdeauna, sunt, poate, apariţii ilare stârnind râsul, cum se întâmplă îndeobşte atunci când ceea ce-i mecanic se aplică peste tot ceea ce este viu. Dar este un râs crispat, curentat de fiori de teamă.

FLORIN FAIFER

Un scriitor ciudat, preţuit enorm de unii şi contestat total de alţii, este Teodor Mazilu (1930–1980). Admiratorii văd în el un moralist de rasă şi un strălucit comediograf, adversarii îl trec în rândul foiletoniştilor umoriști, negându-i profunzimea invenţiei comice. În jurul romanului Bariera *(1959) s-a dat o veritabilă bătălie, piesa* Proştii sub clar de lună *(1962), pusă în scenă de Lucian Pintilie, a stârnit un val de indignare. Mazilu, care detesta în foiletoanele lui satirice violenţa, intoleranţa, a provocat mereu violenţa, intoleranţa criticii dogmatice şi a stârnit împotriva lui pe confraţii iritaţi de paradoxurile literaturii sale. Când citim, azi, nuvelele şi piesele de teatru vedem că motivele unei contestaţii aşa de tenace sunt neîntemeiate. Unele scrieri şi-au pierdut, odată cu trecerea timpului, importanţa estetică, multe însă rezistă şi arată un scriitor original. Teodor Mazilu a creat un stil publicistic şi, prin afinităţi de generaţie, stilul s-a răspândit. Tot el a construit un gen de tragicomedie în care relaţiile umane curente sunt răsturnate şi sublimul, pateticul, grandoarea sunt cercetate în zona abjecţiei şi imposturii morale.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Insectar de buzunar*, Bucureşti, 1956; *Galeria palavragiilor*, Bucureşti, 1957; *Bariera*, Bucureşti, 1959; *Aceste zile şi aceste nopţi*, Bucureşti, 1962; *Acordeonistul*, Bucureşti, 1964; *O plimbare cu barca*, Bucureşti, 1964; *Vara pe verandă*, Bucureşti, 1966; *Necunoscutul şi iubirea*, Bucureşti, 1968; *O sărbătoare princiară*, Bucureşti, 1969; *Proză satirică*, Bucureşti, 1969; *Teatru*, Bucureşti, 1971; *Cântece de alchimist*, Bucureşti, 1972; *Fotbalul n-a fost creat de diavol*, Bucureşti, 1972; *Ipocrizia disperării*, Bucureşti, 1972; *Pălăria de pe noptieră*, Bucureşti, 1972; *Pâinea la loc fix*, Bucureşti, 1972; *Este corida o luptă cu moartea?*, Bucureşti, 1973; *Frumos e în septembrie la Veneţia*, Bucureşti, 1973; *Înmormântare pe teren accidentat*, Bucureşti, 1973; *Iubiri contemporane*, Bucureşti, 1975; *Într-o casă străină*, I, Bucureşti, 1975; *O singură noapte eternă*, Bucureşti, 1975; *Elegie la pomana porcului*, Bucureşti, 1976; *Fugiţi, vin clienţii!*, Bucureşti, 1979; *Doamna Voltaire*, Bucureşti, 1979; *Pelerinaj la ruinele unei vechi pasiuni*, Bucureşti, 1980; *Mobilă şi durere*, Bucureşti, 1981; *Soarele şi ambianţa*, îngr. şi pref. Lucian Raicu, Bucureşti, 1983; *Aceşti nebuni făţarnici*, îngr. şi pref. Victor Parhon, Bucureşti, 1986; *Tandreţe şi icre negre*, îngr. Gheorghe Zoltan-Gheorghiu şi George Mihalache, Bucureşti, 2000; *Singurătatea şi diavolul milos*, îngr. Marius Chivu, Bucureşti, 2004; *Pe cai, iarăşi pe cai, mereu pe cai*, Bucureşti, 2010. **Traduceri:** Martti Larni, *A patra vertebră sau Şarlatan fără voie*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Felicia Dan); Massimo d'Azeglio, *Ettore Fieramosca*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Constantin Ioncică); Carlo Manzoni, *E acasă domnul Brambilla?*, Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Al. Mircan).

Repere bibliografice: Bratu, *Cronici*, II, *88–93*; Petroveanu, *Pagini*, *184–191*; Paul Georgescu, *„Bariera"*, GL, 1959, 43, 44; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, II, Bucureşti, 1962, *5–33*; Damian, *Direcţii*, *116–139*; Ardeleanu, *Însemnări*, *244–253*; Cristea, *Interpretări*, *69–73*; Dimisianu, *Prozatori*, *78–83*; Laurenţiu Ulici, *Teodor Mazilu – Prozator, eseist, poet*, CNT, 1972, 42; Alexandru Paleologu, *Fantezie şi imaginaţie*, LCF, 1972, 46; Andrei Strihan, *O aventură estetică cu Teodor Mazilu*, Bucureşti, 1972; Raicu, *Structuri*, *271–277*; Raicu, *Critica*, *115–127*; Dimisianu, *Nouă prozatori*, *64–89*; Brădăţeanu, *Viziune*, *290–308*; Ungureanu, *Proză*, *201–215*; Baltag, *Polemos*, *137–142*; Iorgulescu, *Firescul*, *194–197*; Diaconescu, *Dramaturgi*, *45–61*; Faifer, *Dramaturgia*, *80–87*; Raicu, *Fragmente*, *135–156*; Simion, *Scriitori*, III, *472–497*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *626–644*; *Dicţ. esenţial*, *503–506*; Ghiţulescu, *Istoria*, *257–267*; *Dicţ. analitic*, III, *425–427*; Diaconescu, *Condiţia*, *71–126;* Manolescu, *Lista*, II, *334–337*; Şiulea, *Retori*, *48–55*; Ştefănescu, *Istoria*, *637–642*; Manolescu, *Istoria*, *989–991*; Popa, *Ist. lit.*, II, *895–899*. ***C.M.B.***

MAZZONI, Bruno (12.XII.1946, Napoli, Italia), romånist, traducător italian. Este fiul Maddalenei (n. Del Vecchio) și al lui Giovanni Mazzoni, librar-editor. Frecventează în orașul natal Liceul

Clasic „Vittorio Emanuele II" (1960–1964) și limbi moderne la Facultatea de Litere (1965–1969) a Universității „Federico II", unde îl are profesor de română, printre alții, pe Teodor Onciulescu, cel care îi va îndruma lucrarea de licență cu subiectul *Ideologie și lingvistică în Școala Ardeleană*. Încă de la absolvire vine, ca lector, la Catedra de limba și literatura italiană a Facultății de Limbi Clasice, Romanice și Orientale din cadrul Universității din București (1970–1972), în vara anilor 1971 și 1972 conferențiind și la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj. După ce predă literatura la mai multe licee (1974–1976), din 1977 intră în învățământul superior, mai întâi ca asistent, apoi ca profesor suplinitor (1979–1984) de filologie romanică la Departamentul de lingvistică al Facultății de Litere de la Università di Arcavacata din Cosenza. Din 1985 este profesor asociat de limba și literatura română pe lângă Departamentul de limbi și literaturi romanice al Facultății de Limbi și Literaturi Străine la Universitatea din Pisa, apoi profesor titular (din 2000), unde va fi și decan (2006–2012), funcționând în 1989–1990 și ca locțiitor de limba română la Facultatea de Științe Politice în cadrul Universității La Sapienza din Roma, iar în 1994–1995 la Facultatea de Litere și Filosofie la Università degli Studi din Florența. Membru în diferite comisii de învățământ și cercetare la Universitatea din Pisa, din 2002 devine docent pentru doctoratele în romanistică la Universitatea din Torino. Debutează în 1970 în „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane", iar editorial, în 1974, cu lucrarea *Bibliographie de phonologie romane* (elaborată împreună cu Maria Grossmann). Face parte din colegiile revistelor „Studii și cercetări lingvistice" și „Vatra", colaborează la „România literară", „Steaua", „Dilema veche" ș.a. Afiliat la Cercul de poetică și semiotică al Universității din București (coordonat de Alexandru Niculescu, Solomon Marcus și Mihai Nasta), mai este membru la Association Internationale des Études Sud-Est Européennes, secretar pentru Italia, între 1979 și 1982, la Association Internationale d'Études Roumaines (Amsterdam), secretar la Associazione Italiana di Romenistica (două mandate), apoi președinte al acesteia și membru în Associazione di Onomastica & Letteratura din Pisa. Comandor al Ordinului Național Pentru Merit (2002) acordat de Președintele României, *doctor honoris causa* al Universității din București (2003) și al Universității de Vest din Timișoara (2011), a fost distins și cu Ordine del Cherubino al Universității din Pisa, precum și cu Premiul Național pentru traducere al Ministerului Bunurilor și Activităților Culturale, acordat de președintele Republicii Italiene (2004, 2009), Premiul Literar Internațional „Giuseppe Acerbi" pentru versiunea la *Nostalgia* de Mircea Cărtărescu (2005), cu Premiul Gaudeamus (2012) ș.a.

Contribuția lui **M.** la românistica italiană, în afara însemnatei componente didactice, are în vedere o activitate susținută de propagare a valorilor culturale și literare românești, îndeosebi prin eseistică și traduceri. A publicat, în reviste italiene și românești, eseuri despre Ion Budai-Deleanu, M. Eminescu, B.P. Hasdeu, dar și despre poeți ai secolului al XX-lea precum Tudor Arghezi, Ion Barbu ori Nichita Stănescu. Lucrarea lui **M.** despre cimitirul de la Săpânța demistifică ideea autenticității absolute a meșterului popular Ion Stan Pătraș, arătând că epitafele de pe cruci au o tradiție veche, atestată încă de pe la 1600 (*Le iscrizioni parlanti di Cimitero di Săpânța*, 1999). De interes sunt edițiile sale care prezintă corespondența dintre B.P. Hasdeu și Hugo Schuchardt (1983) ori a lui G.I. Ascoli cu savantul român, importante în privința evoluției cercetărilor de glotologie în acea vreme, sau despre relațiile diplomatice ale țării noastre cu Vaticanul (*La Romania e la Santa Sede*, 2000). Un proiect deosebit este cel intitulat *Geografia e storia della civiltà letteraria romena nel contesto europeo* (I–II, 2004–2010, în colaborare), „conceput deliberat ca un moment de confruntare a metodologiilor și apropierilor diferitelor discipline". Aparținând unui grup de cercetători români și italieni, printre care Sorin Alexandrescu, Mircea Anghelescu, Matei Călinescu, Ion Simuț, Florin Manolescu, Marco Cugno, Celestina Fanella, Fulvio Del Fabbro, Angela Tarantino ș.a., studiile incluse urmăresc elementele constitutive în făurirea canonului literar românesc, în înfruntarea unor idei, curente, influențe, acumulate din diverse arii de civilizație cu intenția de a oferi o perspectivă nouă, mai amplă, asupra evoluției culturale, contextualizată și integrată unei viziuni complementare și alterne celei consacrate de istoriografia literară românească. **M.** a mai îngrijit actualizările referitoare la literatura română pentru dicționarul Bompiani de opere și personaje (2005), precum și pentru cel de autori (2006). Ca traducător, s-a dedicat mai cu seamă echivalărilor din scrierile lui Mircea Cărtărescu, pe care îl

apreciază pentru „deschiderea europeană", prin „crearea unor universuri ficționale perfect coerente și credibile, de mare efect", prin „vizionarismul de stil baroc" ce trimite la proza postbelică sud-americană, dar și pentru „scriitura inegalabilă", prin alternanța registrelor înalte și joase, prin folosirea unui metalimbaj științific și metafizic, în care își găsesc loc deopotrivă expresia cotidiană ori argoul, prin intertextualizarea mai mult ori mai puțin evidentă, caracteristici care pun la încercare virtuțile oricărui tălmăcitor. În cazul poeziei Anei Blandiana, pe care a transpus-o împreună cu poeta și literata Biancamaria Frabotta, s-a străduit să se situeze în sintonie cu versurile, să nu „trădeze" timbrul specific, să recupereze lirismul propriu, sensul și densitatea expresivității cuvântului.

SCRIERI: *Le iscrizioni parlanti di Cimitero di Săpânța*, Pisa, 1999. **Ediții:** *Carteggio Hasdeu – Schuchardt*, Napoli, 1983; *La Romania e la Santa Sede. Documenti diplomatici*, tr. Paolo Batelli, Sara De Angelis ș.a., Vatican, 2000 (în colaborare); *Geografia e storia della civiltà letteraria romena nel contesto europeo*, vol. I (coordonator în colaborare cu Florin Manolescu), Pisa, 2004, vol. II (coordonator în colaborare cu Angela Tarantino), Pisa, 2010. **Traduceri:** Mircea Cărtărescu, *Travesti,* Roma, 2000, *Nostalgia,* Roma, 2003, *Quando hai bisogno d'amore*, Roma, 2003, *Abbacinante. L'ala sinistra*, Roma, 2007, *Perché amiamo le donne*, Roma, 2009; Ana Blandiana, *Un tempo gli alberi avevano occhi*, ed. bilingvă, îngr. în colaborare cu Biancamaria Frabotta, Roma, 2004; M. Blecher, *Accadimenti nell'irrealtà immediata*, Rovereto, 2012; Herta Müller, *Essere o non essere Ion*, Massa, 2012.

Repere bibliografice: Doina Condrea Derer, *Cărtărescu tradus de Mazzoni*, RL, 2003, 22; Carmen Burcea, *Bruno Mazzoni îndrăgostit de România* (interviu cu Bruno Mazzoni), RL, 2007, 8; Emilia David Drogoreanu, *„Proza cărturesciană emană o incredibilă forță de seducție"* (interviu cu Bruno Mazzoni), OC, 2007, 365; Silvia Dumitrache, *„Sunt valori ce pot fi explorate"* (interviu cu Bruno Mazzoni), OC, 2009, 475; Ioana Baciu, [*Interviu cu Bruno Mazzoni*], ECH, 2010, 3; Miruna Bulumete, *Literatura română în Italia*, OC, 2011, 587; Afrodita Carmen Cionchin, *„C'è un nuovo interesse in Italia per la letteratura romena"* (interviu cu Bruno Mazzoni), „Orizzonti culturali italo–romeni", 2012, 1. ***G.Dn.***

MĂCIUCĂ, Constantin (13.X.1927, Iaşi, j. Gorj), istoric literar, teatrolog. Este fiul Marinei (n. Negrea) şi al lui Sebastian Măciucă, subofițer. Urmează şcoala primară în satul natal, apoi învață la Sibiu și face liceul la Târgu Jiu, absolvind în 1946. În 1950 termină cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti şi lucrează un an ca asistent la Catedra de lingvistică. Din 1951 funcţionează în sistemul editorial ca redactor la Editura pentru Literatură și Artă, redactor-șef la Editura Tineretului (1955–1964), director al Editurii pentru Literatură Universală (1964–1968), coordonator al difuzării cărţilor româneşti în străinătate, director al Centralei Cărţii (1970–1972). Între 1972 şi 1983 a coordonat Direcţia Teatrelor din Ministerul Culturii, pentru a fi apoi transferat ca redactor principal la Editura Eminescu, de unde s-a pensionat în 1987. Din 1989 a lucrat la secretariatul literar al Teatrului Naţional din Bucureşti, alături de Andrei Şerban, şi ca director artistic între 1990 şi 1993. Profesor asociat la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografie „I. L. Caragiale" în anii 1973–1977, va preda și după 1989, tot ca profesor asociat, cursuri de teatrologie la Academia de Teatru şi Film şi la Universitatea Ecologică din Bucureşti. Debutează în 1954, cu cronici şi recenzii, la „Viaţa românească". Mai colaborează la „Contemporanul", „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară", „Ramuri", „Ateneu", „Teatrul"ș.a. Debutul editorial îl constituie antologia *Patrie şi libertate. Din poezia anilor 1840–1880* (I–II, 1958), care reintroduce în circulaţie autori puţin cunoscuţi la începuturile regimului comunist. Îngrijeşte numeroase ediţii de popularizare din operele scriitorilor români ai secolului al XIX-lea (Dimitrie Cantemir, Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Ion Heliade-Rădulescu, B.P. Hasdeu, A.I. Odobescu, Ioan Slavici, Victor Eftimiu, I. Al. Brătescu-Voineşti ş.a.). Este autorul unei monografii despre Dimitrie Cantemir (1962). După 1983 se dedică teatrologiei şi criticii dramatice: publică volume compacte de studii și eseuri – *Viziuni şi forme teatrale* (1983), *Motive şi structuri dramatice* (1986; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Teatrul şi teatrele* (1989; Premiul „I. L. Caragiale" al Academiei RSR) –, prefațează piese ale unor dramaturgi contemporani (Iosif Naghiu, Mircea Bradu, Romulus Guga, Theodor Mănescu), susţine mai multe cicluri de emisiuni pe teme teatrale la Radio Bucureşti, dintre care unul intitulat *Dicţionar de estetică teatrală*, iar în 1973 întocmește o antologie în două volume dedicată dramaturgiei românești.

Viziuni şi forme teatrale este un studiu de factură academică, atrăgând atenţia specialiştilor prin ambiţia de a conjuga preocuparea pentru teatrul contemporan cu cerinţele cercetării literare. Paginile din *Motive şi structuri dramatice*, care ar

confirma că autorul lor este „un teatrolog de prestanţă" (Valentin Silvestru), investighează mutaţiile dramaturgiei naţionale şi în special valorificarea mitului în drama poetică, urmărind prezenţa mitologiei autohtone în piesele autorilor de teatru, de la Lucian Blaga şi Mircea Eliade până la Horia Lovinescu şi D.R. Popescu. Din culegerea de eseuri *Teatrul şi teatrele* se remarcă îndeosebi interesul pentru modalităţile în care avangarda a încercat să reformuleze conceptul de teatralitate pe baza destructurării textului dramatic şi a diminuării funcţiei cuvântului (capitolul *Strategii artistice ale postmodernismului*) şi o micromonografie ce readuce în atenţia specialiştilor activitatea omului de teatru Haig Acterian. Notabile pentru istoria literară sunt și ediţiile, amplu comentate, din scrierile lui Ronetti-Roman şi Mihail Dragomirescu, pe care **M.** le-a realizat, ori participarea, prin selecția textelor, la recuperarea prozei lui Barbu Slătineanu (1993, 2004) și revizuirea lucrării *O sută de ani de teatru evreiesc în România* de Israil Bercovici (1998).

SCRIERI: *Dimitrie Cantemir*, Bucureşti, 1962; *Viziuni şi forme teatrale*, Bucureşti, 1983; *Motive şi structuri dramatice*, Bucureşti, 1986; *Teatrul şi teatrele*, Bucureşti, 1989. **Ediţii:** Ronetti-Roman, *Manasse şi alte scrieri*, pref. edit., Bucureşti, 1996; Mihail Dragomirescu, *Critica dramatică*, introd. edit., Bucureşti, 1996; Corneliu Michailescu, *Portretul*, pref. edit., București, 2000. **Antologii:** *Patrie şi libertate. Din poezia anilor 1840–1880*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1958; *Vlaicu Vodă. Dramaturgie românească*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Firan, *Macedonski–Arghezi*, *143*; Valentin Silvestru, [*Constantin Măciucă*], RL, 1984, 16, TBR, 1989, 397; Doina Modola, *„Viziuni şi forme teatrale"*, ST, 1984, 9; Maria Vodă-Căpuşan, *„Motive şi structuri dramatice"*, CNT, 1986, 48; Mircea Filip, *Contribuţiuni teoretice în teatrologie*, L, 1989, 45; Firan, *Profiluri*, II, *51–53*; Onoriu Colăcel, *O recuperare importantă*, „Bucovina literară", 2005, 4–5. ***C.Pp.***

MĂDUŢA, Ilie (22.V.1927, Dezna, j. Arad – 23.IX.1989, Arad), poet. Este fiul Rozaliei (n. Palade) şi al lui Ilie Măduţa, fierar. Învaţă mai întâi la Dezna, apoi la Liceul „Moise Nicoară" din Arad (1938–1946) şi urmează Facultatea de Filosofie din Cluj (1946–1950). După absolvire a fost inspector şcolar în Ministerul Industriei Uşoare (1950–1951), practicând până în 1963 o seamă de profesii aflate departe de pregătirea pe care o avea: referent tehnic şi administrativ la Arad şi Timişoara, achizitor de pene la un centru Prodexport din Timişoara, normator la o carieră de piatră. În perioada 1963–1964 este bibliotecar la o şcoală profesională din Arad, apoi profesor la şcolile generale din Dezna (1964–1966) şi Mişca (1967–1970) din judeţul Arad, în fine, profesor de științe sociale şi limba latină la liceul din Chişineu-Criş din 1970 până în 1987, când se pensionează. După 1945 fusese condamnat de două ori din motive politice, ceea ce a avut consecințe dramatice asupra vieții sale. A debutat la „Scrisul bănăţean" cu un articol de critică literară în 1956, an în care publică şi în ziarele locale din Arad şi Timişoara, iar prima carte, *Corabia autohtonă*, îi apare în 1969, fiind premiată de Asociația Scriitorilor din Timișoara. A colaborat îndeosebi la „Orizont", „Familia", „Tribuna", „Aradul literar", „Luceafărul" ș.a. A mai fost distins în 1982 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru literatură dedicată copiilor şi tineretului.

Debutând oarecum târziu, cu o cultură şi o conştiinţă estetică deplin formate, **M.** a rămas în versurile sale, din care a oferit o selecţie în 1987 (*Aur şi scrum*), un poet relativ constant. Ca student a receptat experienţa baladescă a poeţilor din Cercul Literar de la Sibiu şi, mai târziu, publică o seamă de poeme de această factură, aflate în linia Radu Stanca–Ştefan Aug. Doinaş. Sunt poeme în care se observă capacitatea mişcării narative, desfăşurarea înscenării descriptive şi simbolice, ca în textul inaugural al volumului de debut, unde „corabia autohtonă" devine metafora creaţiei lirice, fixată într-un topos specific şi rămânând mereu în perimetrul ţării: „Nu sunt corabia feniciană/ pornind agale din Sidon sau Tyr/ spre insule ce-aprind a lumii geană/ cu jocuri de ivoriu şi safir./ Şi nici cu purpură sau nacru-n pântec/ nu trec spre Finister prin Gibraltar./ [...]/ Eu sunt corabia autohtonă/ cu grâne încărcată, cu porumb,/ trosnind greoi pe unda monotonă/ cu o culoare mucedă, de plumb;/ şi nici embleme, nici zglobii stindarde/ nu-mi flutură la proră-n vânt tăios./ De la Galaţi, plecându-mă pe-o parte,/ mă duc domol pe Dunăre în jos". E, de asemenea, o poezie a invocării unor momente istorice, conturată uneori prin evocarea lucrurilor „simple, aparent banale, ce-şi pot dezvălui [...] valoarea simbolică" (Al. Ruja). Există şi o aplecare spre invocarea cadrului rustic, perceput ca teritoriu existenţial. Lirica de acest tip, configurată în notaţia discretă, se înscrie în descendenţa tradiţionalismului transilvănean, îndeosebi a lui

Lucian Blaga, prin predilecţia pentru satul arhetipal, prin frecventarea simbolurilor folclorice, eresurilor şi a unor însemne specifice: „O, pe la cântători,/ mi-am vopsit chipul cu nori.// Mi-am întins culori umede, rele,/ cu gheare-nroşite de stele.// Pe la cântatul negru-ntr-o parte/ mi-am cioplit un suflet de moarte,// un cort tremurat în cheaguri sure/ cu duhuri şi zei de pădure.// Pe la cântători, pe la cântători/ m-am dedat unei mari vânători:/ dar nu erau zorile, nu apa vântului,/ ci chipul de alt somn al pământului". În *Privighetoarea albă* (1979) **M.** scrie o lirică a singurătăţii şi absenţei, „dominată de senzaţia glacialului" ca marcă a tanaticului (Al. Ruja), iar în *Albastra putere a lirei* (1984) pune în relief motivul antic al miraculoasei puteri salvatoare a poeziei, precum şi rolul ei în cetate, apelul la simbolurile mitologice fiind aici un procedeu caracteristic. Astfel, cum s-a remarcat, lirica lui pendulează între două polarități: „aur" şi „scrum", primul fiind simbol al voluptăţii de a gusta clipa, iar celălalt al melancoliei de a contempla trecerea. Poetul agreează firescul şi simplitatea, expresia armoniei clasice ori folclorice. **M.** a publicat şi literatură pentru copii. Bunăoară, *Orarul păstrăvului şi al mierlei* (1982) este un roman al mărturisirii autobiografice, care uzează, într-o manieră accesibilă, de liric şi poematic. Scriitorul recompune pitorescul localităţii natale atunci când reconstituie vârsta de aur, aşezată sub zodia „păstrăvului şi a mierlei". Prin intensitatea retrăirii şi prin infuzia lirică realizează o carte de atmosferă şi concomitent o monografie poematică. Pe de altă parte, evocarea se opreşte și asupra unor detalii de ordin lexical, folcloric şi etnografic.

SCRIERI: *Corabia autohtonă*, Bucureşti, 1969; *Măşti de zăpadă*, Timişoara, 1973; *Vacanţă perpetuă*, Bucureşti, 1975; *Tărâmul de flacără*, Timişoara, 1976; *Paloşul strămoşesc*, Bucureşti, 1977; *Privighetoarea albă*, Bucureşti, 1979; *Nălucile de aur*, Bucureşti, 1980; *Voicu şi craiul şerpilor*, Timişoara, 1980; *Orarul păstrăvului şi al mierlei*, Bucureşti, 1982; *Albastra putere a lirei*, Timişoara, 1984; *Aur şi scrum*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Timişoara, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Ţirioi, *„Corabia autohtonă"*, O, 1969, 9; Doinaş, *Poezie*, *130–140*; Grigurcu, *Teritoriu*, *253–258*; Eugen Dorcescu, *Poezia lui Ilie Măduţa*, O, 1974,18; Mircea Iorgulescu, *„Măşti de zăpadă"*, LCF, 1974, 19; Virgil Mazilescu, *„Tărâmul de flacără"*, RL, 1976, 42; Alexiu, *Ideografii*, *178–180*; Mircea Moţ, [*Ilie Măduţa*], O, 1977, 20, 1981, 4; Ruja, *Valori*, *77–78*; Lucian Alexiu, [*Ilie Măduţa*], O, 1979, 5, 33, 1987, 21, 37; Al. Cistelecan, *„Privighetoarea albă"*, F, 1980, 1; Ion Bogdan Lefter, *„Nălucile de aur"*, LCF, 1980, 23; Al. Ruja, [*Ilie Măduţa*], O, 1984, 15, 1987, 26, LCF, 1987, 43; Grigurcu, *Existenţa*, *344–348*; Gheorghe Grigurcu, [*Ilie Măduţa*], RL, 1988, 10, 1989, 41; Gheorghe Mocuţa, *Ilie Măduţa sau Despre bucuriile simple*, O, 1988, 22; Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992, *146–156*; Ruja, *Parte*, I, *267–273*; Emil Şimăndan, *Dialoguri la frontieră*, Arad, 1995, *104–110*; Florin Bănescu, *Muşchetarii Câmpiei de Vest*, Nădlac, 2000, *110–111*; *Dicţ. Banat*, *479–481*; Deliu Petroiu, *Cartea prietenilor mei*, Timişoara, 2006, *51–91*; Ion Arieşanu, *Printre înţelepţi*, Timişoara, 2008, *385–388*; Popa, *Ist. lit.*, II, *598*. ***D.V.***

MĂINESCU, Tudor (23.II.1892, Caracal – 15.III.1977, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Este fiul Theoniei (n. Dobriţescu) şi al lui Vasile Măinescu, funcţionar. Face şcoala primară şi gimnaziul la Craiova, Bucureşti şi Mizil, iar liceul la Ploieşti şi Galaţi. Frecventează un an Facultatea de Medicină din Bucureşti, un an Conservatorul de Artă Dramatică, apoi urmează Facultatea de Drept la Bucureşti şi la Iaşi, luând licenţa în 1923. Intră în magistratură la Celaru (judeţul Dolj), funcţionează la Caracal, Călăraşi, Miercurea Sibiului, ocupă un post de judecător la Tribunalul din Slatina şi avansează treptat, până ajunge consilier la Curtea de Apel din Bucureşti. Debutează cu versuri satirice la revista „Scena" şi editorial cu volumul *O picătură de parfum…* (1929). Mai colaborează la „Viaţa românească", „Gândul nostru", „Adevărul literar şi artistic", „Vremea", „Universul literar", „Bilete de papagal", „Curentul literar", „Universul", „Veac nou" ș.a.

Versurile din *O picătură de parfum…* îl plasează pe **M.** pe orbita poeziei ocazionale, fără pretenţii, de factură liric-umoristică şi epigramistă, în descendenţa lui Cincinat Pavelescu, G. Topîrceanu, dar şi, într-o măsură, a lui Ion Minulescu sau chiar a lui G. Bacovia în registru minor. Este un poet al peisajului provincial, cu măruntele sale personaje şi moravuri. Melodios, facil, diafan, vag încercat de spleenuri simboliste, „cântă" amoruri pasagere şi elogiază galant domnişoare pure, descrie atmosfera sau ironizează bonom lumea provinciei şi dramele ei. Al. A. Philippide, într-una din cronicile de întâmpinare, apreciază această „poezie uşoară, graţioasă şi senină", în care sentimentalismul e „temperat" de „uşoara ironie" şi „reţinut de umor". Mai târziu autorul afirmă deschis că „limpezimea" versurilor constituie principiul „poeticii" sale, iar scopul lor se limitează la impresionarea „micuţelor" cititoare

reale. Multe poeme din *O fată mică se închină* (1935) au un sunet aparte prin gingăşia emoţiilor şi nu întâmplător Tudor Arghezi îl aşază în descendenţa lui Ienăchiţă Văcărescu. **M.** se dezvăluie cu o spontaneitate netrucată şi melancolia imprimă acestor cântece şi madrigaluri o melodicitate remarcată în epocă: Eugen Jebeleanu face trimitere la Heine, sonetul *Dimineaţa* fiind într-adevăr una din cele mai reuşite poezii ale sale. În antologiile publicate după 1944 – *Flori şi ghimpi* (1956), *Soare cu dinţi* (1972) –, obiectul „cântecelor" se schimbă, realităţile lumii noi sunt acum slăvite cu patos confecționat, conjunctural. Totuşi, poetul nu abandonează lirica de atmosferă simbolistă a târgului provincial, nici vocaţia ironist-anecdotică. Va scrie din abundenţă epigrame, fabule, „cronici rimate" (mai ales ale vieţii literare) etc. Titlul *Flori şi ghimpi* sintetizează coordonatele poeziei: versul erotic ocazional (cu formele sale predilecte, catrenul şi madrigalul) şi versul epigramatic, ironist. Proza – *Schiţe, oarecum vesele* (1966), *Curăţitorii de pete* (1974) – nu e lipsită de nerv, naraţiunea are dialoguri vii şi câteva personaje cu un contur mai pregnant. Nuvelele şi povestirile surprind lumea magistraţilor, a judecătorilor şi oamenilor politici din Capitală şi din alte orașe, personaje în fond tipice. Corupţia morală şi politică este tratată în maniera lui I.L. Caragiale, dintr-o perspectivă comic-ironică, dar, datorită dimensiunii autobiografice, se aude în subtext vocea unui moralist nostalgic, neînţeles de lumea meschină în care trăieşte. Uneori apar ecouri din proza urmuziană, cum ar fi în *Alegeri libere*, unde există un savuros portret absurd al unui primar. **M.** a mai scris cărţi de versuri pentru copii, a îngrijit o ediţie din epigramele lui Cincinat Pavelescu şi a tradus din scriitori francezi (La Fontaine, Racine, Victor Hugo, *Mizerabilii*), iar în anii '50 ai secolului trecut îndeosebi din autori sovietici.

SCRIERI: *O picătură de parfum…*, Bucureşti, 1929; *Surâs*, Bucureşti, 1931; *O fată mică se închină*, Bucureşti, 1935; *Întâmplări vesele pentru oameni trişti*, Bucureşti, 1943; *Flori şi ghimpi*, Bucureşti, 1956; *Florile prieteniei*, Bucureşti, 1959; *Bagaje uşoare*, Bucureşti, 1961; *Muzică uşoară*, Bucureşti, 1961; *Florile vieţii*, pref. Demostene Botez, Bucureşti, 1962; *Azi Neptun şi Nicuşor vor să facă un vapor*, Bucureşti, 1965; *Păţaniile fraţilor Chiţ-Chiţ*, Bucureşti, 1965; *Versuri clare*, Bucureşti, 1965; *Schiţe, oarecum vesele*, Bucureşti, 1966; *3 şi cu Roşcatu 4*, Bucureşti, 1968; *Soare cu dinţi*, pref. Fănuş Băileşteanu, Bucureşti, 1972; *Curăţitorii de pete*, Bucureşti, 1974; *Dana, Dan şi Roboţel*, Bucureşti, 1976. **Traduceri:** Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–V, Bucureşti, 1954–1955 (în colaborare cu Lucia Demetrius), *Marion Delorme*, Bucureşti, 1957; Anna Seghers, *Nuntă la Haiti*, Bucureşti, 1955; Racine, *Teatru. Fedra*, pref. Elena Vianu, Bucureşti, 1959; S. I. Marşak, *Despre un hipopotam. Cum să te porţi. Poveste despre doi pisoi*, Bucureşti, 1960; Marţial, *Epigrame*, Bucureşti, 1961; La Fontaine, *Fabule*, pref. N.N. Condeescu, Bucureşti, 1963; Marcel Aymé, *Omul care trece prin zid*, pref. trad., Bucureşti, 1965; Stephen Leacock, *Povestiri umoristice*, pref. trad., Bucureşti, 1965 (în colaborare); Juvenal, *Epigrame*, pref. I. Fischer, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Al. Hodoş); Marcelle Vérité, *Călătoria elefanţilor*, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, *„O picătură de parfum…"*, ALA, 1929, 463; Tudor Arghezi, *„O picătură de parfum…"*, R, 1929, 10–11; Demostene Botez, *„O picătură de parfum…"*, VR, 1929, 11–12; Eugen Jebeleanu, *„O fată mică se închină"*, DMN, 1936, 10 442; Perpessicius, *Opere*, IV, *65–68*, V, *146–147*, VII, *235*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *852*, *Ist. lit.* (1982), *938*; D. Costea, *„Flori şi ghimpi"*, IL, 1956, 10; Cezar Baltag, *„Florile prieteniei"*, GL, 1959, 28; Laurenţiu Ulici, *„Versuri clare"*, CNT, 1965, 51; *Lit. rom. cont.*, I, *77–79*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *145–147*; Firan, *Profiluri*, II, *54–56*; Dan Dumitrescu, *Tudor Măinescu în duel cu literați și confrați*, „Oltul cultural", 2012, 3. ***R.D.***

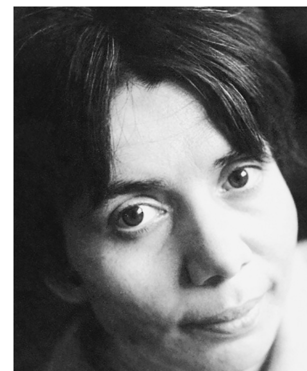
MĂLAICU-HONDRARI, Marin (29.I.1971, Sângeorz-Băi), poet, prozator, traducător. Este fiul Floarei (n. Şorobetea) și al lui Adrian Petru Constantin Mălaicu, tractorist, paznic, taxator de bilete la autobuz. Între 1986 și 1990 urmează Liceul „Solomon Haliţă" din Sângeorz-Băi. A lucrat ca miner, referent pentru literatură la Casa de Cultură din Sângeorz-Băi, paznic la un parc auto și şofer privat în Spania, supraveghetor la Muzeul de Artă Comparată din Sângeorz-Băi; din 2012 este liber profesionist. A debutat cu poezie în 1990 la revista „Minerva" (Bistriţa), condusă de Lucian Valea, iar editorial cu *Zborul femeii pe deasupra bărbatului* (2004; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). A mai publicat în „Dilema veche", „Tribuna", „Steaua", „România literară", „Timpul", „Elle", „Esquire", „Poesis Internaţional", „Vatra", „Observator cultural". A tradus din Mario Vargas Llosa, Luis Landero ș.a.

M.-H. este un scriitor eminamente livresc, nu atât prin exces de intertextualitate, cât în sensul predominării în textele sale a discursului amoros față de literatură. Această euforie a influenței este explicit reclamată, tematizată, literaturizată: „Destinul cărților este de a fi adunate la un loc. Cu cât mai multe, cu atât mai bine. O carte solicită prezența alteia. Trebuia să intru în acest lanț, să-i produc o

fisură și, totodată, să-l prelungesc. Cineva îmi va solicita prezența, apoi eu voi solicita o altă prezență”. În microromanul *Cartea tuturor intențiilor* (2006) naratorul plănuiește să scrie o carte despre sinucideri și, cultivând o poză romantică, se epuizează furând o mașină și conducând-o săptămâni în șir pe șoselele Spaniei, bând cafea după cafea și fumând în neștire, pentru a atinge pragul în care va putea scrie dintr-o suflare. Alte episoade îl poartă în Portugalia, unde îngrijește o vilă, sau în locuința plină de câini a unei depresive pe care o sfătuiește cum să se sinucidă eficient. Compensând această dezarticulare narativă, stilul este concis, limpede și poetic. Se observă inflația de referințe (o lungă listă de scriitori menționați sau conspectați) și influența formulei livrești-eclectice a lui Enrique Vila-Matas din *Bartleby & Co.*, precum și a lui Roberto Bolaño. Acesta din urmă, autorul romanului-cult *Detectivii sălbatici*, apare ca influență încă mai marcată în romanul *Apropierea* (2010), integrând parțial cartea anterioară și păstrându-i trăsăturile stilistice. Povestea se plimbă între Spania și România (cu ramificații în Argentina și Berlin), fiind transmisă alternativ de șase naratori ce se caută unul pe altul, uniți de pasiunea pentru poezie. Ițele vor fi pe rând erotice, livrești sau pur și simplu senzaționale (trafic de mașini, de droguri ș.a.). Deși mai complex decât *Cartea tuturor intențiilor*, *Apropierea* îi rămâne inferior prin finalizarea rotund-telenovelistică a tuturor firelor, deceptivă în raport cu o materie care s-ar fi pretat unui plus de indeterminare. Poemele din *Zborul femeii pe deasupra bărbatului*, reluate selectiv în *La două zile distanță* (2011), arată un livresc căutându-și originalitatea între un exercițiu de admirație și altul: „eram singur și nebun după poezie./ nu-mi trebuia familie/ nici să înalț o casă;/ n-am plantat în viața mea un arbore./ eu voiam să scriu poezie”. Textele sunt biografiste în măsura în care biografia este o bibliotecă. Poemele se numesc *Borges pe înțelesul tuturor (varianta de concert)*, *Portretul altei doamne*, *Întâlnire cu copilul Poetry pe plaja unde Shelley a murit* sau *Kleist ar fi preferat Corvette*. Pe scurt, „o «poezie a poeziei», care oscilează între zborurile entuziast-romantice ale fantazării și scepticismul unui spirit contaminat cu toxinele postmodernității” (Octavian Soviany).

SCRIERI: *Zborul femeii pe deasupra bărbatului*, Cluj-Napoca, 2004; *Cartea tuturor intențiilor*, București, 2006; ed. 2, cu o prezentare de Mircea Cărtărescu, București, 2008; *Apropierea*, București, 2010; *La două zile distanță*, Bistrița, 2011. **Traduceri:** Mario Vargas Llosa, *Visul celtului*, București, 2010, *Călătoria către ficțiune. Lumea lui Juan Carlos Onetti*, București, 2012; Luis Landero, *Portretul unui bărbat imatur*, București, 2011.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *Sarcină toxică*, OC, 2009, 462; Cristea-Enache, *Timpuri noi, 178–181*; Adriana Stan, *Sinuciderea, în direct*, VTRA, 2009, 9–10; Doru Pop, *Românul s-a născut căpșunar. Sau poet?!*, APF, 2011, 1; Marius Chivu, *Înapoi la poezie*, DM, 2011, 396; Soviany, *Cinci decenii*, II, *185–186*. ***M.I.***

MĂLĂNCIOIU, Ileana (23.I.1940, Godeni, j. Argeş), poetă, eseistă, publicistă.

Este fiica Elenei (n. Dumitrache) şi a lui Petre Mălăncioiu, ţărani. A absolvit liceul din Câmpulung (1957) şi Şcoala Tehnică Financiară din Bucureşti (1960). Este licenţiată a Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1968). Îşi ia doctoratul în filosofie în 1977 cu o teză despre „vina tragică”. Din 1980 este redactor la revista „Viaţa românească”, de unde demisionează în 1988. A mai lucrat la Televiziunea Română, la revista „Argeş” la Studiourile Animafilm, iar după 1989 la revista „22”, la Editura Litera și la „România literară”, unde în anii 2000 semnează rubrica intitulată „Cronica melancoliei”. Debutează în 1965 la „Luceafărul” şi editorial în 1967 cu volumul *Pasărea tăiată*. Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a. I s-au acordat Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1973), Premiul Uniunii Scriitorilor (1979, 1993), Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu” (1995), Marele Premiu Prometheus pentru Opera Omnia (2009) și Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2000).

Versurile din *Pasărea tăiată* trădează o maturitate stilistică şi o viziune surprinzător de personală pentru un debutant: e o poezie a tainelor simple ale lumii, percepute în concreteţea lor nudă, cu spaimă, dar şi cu plăcerea detaliului crud (Gheorghe Grigurcu s-a referit chiar la un „satanism rural”

în acest volum). Fie că e vorba de evenimente banale din lumea satului, precum tăierea unui miel sau a unei găini, de potcovirea cailor sau de întâmplări obişnuite din viaţa unui copil ori a unui adolescent (căutarea unor ouă de pasăre etc.), ele se transformă în misterii ale sângelui şi ale cărnii, în ritualuri ale jertfei. Perspectiva nu e feminin-înduioşată, ci mai degrabă masculină, rece, s-ar putea vorbi de o despuiere de afect, atipică pentru poezia anilor ’60 din secolul trecut, în orice caz, la antipod faţă de poetica Anei Blandiana. Emoţia neutră, impersonală, provine din zona unei visceralităţi cerebrale. De aici şi lipsa patetismului, a retoricii suferinţei; eul percepe corporal realitatea, trupul se transformă, printr-o empatie neagră, într-o materie conducătoare de moarte, intrând într-un fel de circuit electrizant al morţii: „M-au ascuns bătrânii, după obicei,/ Să nu uit de frica păsării tăiate/ Şi ascult prin uşa încuiată/ Cum se tăvăleşte şi se zbate.// Strâmb zăvorul şubrezit de vreme/ Ca să uit ce-am auzit, să scap/ De această zbatere în care/ Trupul mai aleargă după cap.// Şi tresar când ochii, împietrind de groază,/ I se-ntorc pe dos ca să albească/ Şi părând că-s boabe de porumb/ Alte păsări vin să-i ciugulească.// Iau cu-o mână capul, cu cealaltă restul,/ Şi le schimb când mi se pare greu/ Până nu sunt moarte să mai stea legate/ Cel puţin aşa, prin trupul meu.// Însă capul moare mai devreme/ Ca şi cum n-a fost tăiată bine/ Şi să nu se zbată singur/ Stau să treacă moartea-n el prin mine” (*Pasărea tăiată*). Poemele, în linia unui expresionism întunecat, au uneori o expresivitate frustă, alteori o simplitate şi o ingenuitate ambiguă, ca un joc de copii. Structura este adesea narativă, dar naraţiunea nu este decât veşmântul unei alegorii, al cărei sens rămâne obscur sau poate fi doar unul din semnele neliniştitoare ale absurdului. Al doilea volum, *Către Ieronim* (1970), marchează evoluţia spre o paradigmă livrescă, epurată de sensibilitatea expresionismului „elementar” al debutului. Erotismul – imposibil, tragic, funest – devine substanţa poeziei. Unele poeme aparţin tot universului rural, dar nota distinctivă o dau poemele cu Ieronim, care se plasează mai degrabă sub semnul unui romantism *maudit*, eminescian (*Strigoii*, *Gemenii*) sau poesc (*Lenore*). O muzicalitate halucinată, aluzii livreşti, jocul ambiguu al „persoanelor” lirice camuflează angoasa erotic-tanatică într-un ceremonial al rostirii. Exprimarea frustă a emoţiei este substituită aici de un ritual verbal straniu, somnolent sau agresiv: „Patul meu, Ieronim, cu stâlpi negri împrejmuit este,/ Din greşeală m-am culcat în el în noaptea aceea / Încet îl trăgeau zece cai,/ Nimeni nu ştia încotro mă duceau, / Alăturea numai tu plângeai.// Dar eu nu vedeam,/ Ieronim, că tu stai/ lângă mine şi plângi,/ Muget de fiară mi se părea c-aud,/ Să vină un om sfânt era marea mea rugă,/ La simpla apropiere a lui/ Haita de animale să fugă” (*O aripă de vrabie*). În spatele formulei de descendenţă curtenesc-ermetică se insinuează drama expresionistă a trupului şi a sexualităţii conotate malefic. În *Inima reginei* (1971) – aceeaşi atmosferă gotică, ceţoasă, cu tot felul de castele, cetăţi, turnuri, scări, ziduri, un spaţiu labirintic, în care urcuşul şi coborâşul, morţii şi viii se confundă, în care Ieronim-regele, Ierodesa-regina, Nathanael-fiul şi „eul poetic” joacă aceeaşi dramă cu măşti a iubirii imposibile, a substituirilor gemelare, la graniţa incertă dintre lumi. Trupul, unul din elementele-cheie ale dramei – trupul alcătuit din bucăţi al iubitului spectral, trupul iubitei vii disputat aprig de moarte, trupul de umbră al reginei moarte –, este locul unde viaţa şi moartea, dorinţa şi spaima se confruntă ca într-o arenă a sfâşierii, dar şi a unei posibile vindecări. Unele poeme, mai simple, mai melodioase, anunţă impulsul autoarei de a ieşi din cercul evident al unei „maniere”: „Prin cătunele cu sfinţi/ Trece moartea ochi cuminţi/ [...] Trece şi cântă/ Cântec curat/ Numai în lumea morţilor cântat/ [...] Cântă un cântec uitat/ Despre lumea vie/ [...] Ca o păpădie de sorţi/ Care se scutură/ În morţi” (*Cântec*). Cu versurile din *Crini pentru domnişoara mireasă* (1973) motivele sunt recontextualizate într-un univers de inspiraţie folclorică. Scenariile morţii şi ale înmormântării, mioritica moarte-ca-nuntă a celui nenuntit devin pretexte pentru ritualuri ambigue (coborârea în pământ, îngheţarea etc.), adesea cu implicaţii cristice, dar în cheia unui misticism crud: „Să bem vinul de nuntă, mirele a murit,/ Mireasa a murit şi ea,/ Nuntaşii toţi/ Sunt morţi şi în pământ am simţit/ Cum hora miresei se învârtea.// Taci, mireasă, nu mai plânge/ Că a venit mirele tău cel blând,/ Ca un miel ochiul lui adoarme,/ Ca un crin se luminează visând.// Se preface numai că e piatră albă/ Taci, mireasă, nu mai plânge şi nu-ţi fie frică,/ De pe ochiul tău, ca un voal de nuntă,/ O pojghiţă de gheaţă se ridică” (*Să bem vinul de nuntă*). Poeta regăseşte simplitatea şi directeţea din versurile de debut, acum cu o

În prim-plan: Laurențiu Fulga, Marin Sorescu și Ileana Mălăncioiu

tendinţă spre abstractizare şi obiectivare, în câteva poeme alegorice ce par tablouri chagalliene. *Ardere de tot* (1976) este un volum de tranziţie, mai monoton, în care emoţia se convenţionalizează, iar expresia, artificial ermetizată, are un „aer" tradiţionalist, majoritatea poemelor reducându-se la scheletul unor trame narativ-simbolice. *Peste zona interzisă* (1979), carte oarecum tot de tranziţie, revine cu scenariile ambivalente ale vieţii şi morţii, dar cu influenţe din Nichita Stănescu şi cu o melodicitate simbolistă accentuată. *Sora mea de dincolo* (1980) constituie un moment de ruptură, un salt înapoi, în acea autenticitate a versurilor de debut, într-un soi de realism nud al emoţiei. Pierzându-şi caracterul alegorico-livresc, poemele redevin directe, sunt trăite la nivelul unei realităţi elementare, despuiate de literatură, se transformă în documente ale unei realităţi tragice. Suferinţa e consemnată fără vreun fel de „comentarii" lirice, într-o expresie purificată, cu modulaţii de bocet. *Linia vieţii* (1982) atenuează duritatea şi nuditatea emoţiei, orientându-se către un bacovianism melodios-morbid (ca în *Pasteluri*), totuşi nu fără tresăriri expresioniste. Elementul etic devine din ce în ce mai pregnant, preluând o parte din încărcătura „sentimentului" metafizic. **M.** nu mai pare atât de obsedată de drama propriului trup, de feminitatea imposibilă, funebră, cât de drama unei neputinţe şi vinovăţii colective. Moartea, mutilarea trupului sau a sufletului individual devin acum proprii unei mulţimi indistincte, dezumanizate. Tablourile romantice cu gemeni sau strigoi se transformă în imagini dominate de absurd şi vid, în care conotaţiile politico-sociale sunt mai mult decât evidente: „Pradă visului meu/ Eram luată şi dusă pe sus/ Fără greutate,/ Şi parcă era aievea,/ Parcă simţeam în spate/ O gheară înfiptă în carnea mea/ Şi nimeni nu mă trezea.// Când am deschis ochii/ Era prea târziu,/ Cu pumnii încleştaţi în pământ / Mă rugam să mai fiu,/ Dar cine să m-audă/ Când nimeni nu mai era viu?// Smerită am început să aştept/ Să trec înapoi în somn/ Cu mâinile adânc înfipte/ În carnea sa,/ Ştiind că numai acest vis de mort / Mă mai poate salva" (*Pradă visului meu*). Rezistenţa la rău ca aspiraţie etică persistă şi în *Urcarea muntelui* (1985), unde poemele, pe aceeaşi tramă narativ-parabolică, într-un limbaj cvasioral, exprimă disperarea celui care îşi găseşte unicul refugiu în vis, în „deşertul" din propriul creier, întrucât „ţara de-afară" nu e decât un *wasteland* trist: „Exilată în ţara din creierul meu/ Unde nu e nici iarnă, nici primăvară,/ Ci numai timpul în care mi-e dat să visez,/ Mi s-a făcut dor de ţara de-afară.// Trec graniţa din nou şi mă supun/ Legilor ei de care nu am putut să scap,/ Un ochi perfid suceşte pe-o parte şi pe alta/ Chiar şi ce i se pare că aş avea în cap.// Ofer de bună voie un vis numai al meu/ Ştiind că nu se poate să răscoleşti prin vise/ Ce nu-ţi sunt la-ndemână şi să nu vrei şi tu/ Să le mai vezi altfel decât ucise.// Iau zâmbetul complice al celui ce-l primeşte/ Un semn de bun venit în lumea de afară,/ Colind un timp prin ţara de care mi-a fost dor/ Şi mă întorc plângând în propria mea ţară" (*Exil*). Bacovianismul şi romantismul funebru se convertesc în plângeri ale neputinţei şi agoniei morale; oraşul plin de morţi, crimele săvârşite pe stradă sau străzile goale pe care defilează doar umbre, oameni scormonind pământul, muntele închis cu sârmă ghimpată sunt imagini ale unei apocalipse absurde, care, treptat, va pierde „tot neamul": „Linişte. Începutul sfârşitului,/ O groapă

adâncă se sapă încet, încet,/ Şi din când în când cade pământul pe cineva/ Care moare înăbuşit.// Tot neamul scormoneşte cu unghiile / După trupul celui îngropat de viu,/ Fără măcar să se fi gândit la moarte,/ Săpând încet în lutul cenuşiu.// Săpa demult,/ se povesteşte apoi,/ Săpa la groapa asta a dumnealui/ Şi tocmai atunci s-a surpat pământul/ Pe umerii încovoiaţi ai lui.// Nu era nimeni aproape, ceilalţi săpau şi ei/ În altă parte, o groapă foarte adâncă/ Se sapă încet, încet, şi din când în când/ Cade pământul pe cineva" (*Începutul sfârşitului*). În intimă congruenţă cu opera poetică, *Vina tragică* (1978), iniţial teză de doctorat, fixează o viziune personală despre viaţă şi literatură. **M.** îi citeşte pe tragicii greci, pe Shakespeare, Dostoievski şi Kafka într-o grilă intertextuală care până la urmă o exprimă mai cu seamă pe ea însăşi, propunând o anumită perspectivă asupra eroului tragic şi a vinei „fără vină": tragicul e o valoare a vieţii şi de aceea exclude absurdul. O conferinţă despre tragic ţinută la Teatrul Naţional bucureştean, inclusă în *Exerciţii de supravieţuire* (2010), reia problematica vinei şi a raportului dintre tragic şi absurd la antici şi moderni. Publicistica de după 1989 – *Crimă şi moralitate* (1993), *Cronica melancoliei* (1998), *A vorbi într-un pustiu* (2002) – impune o voce fermă, nemiloasă cu sine şi cu ceilalţi, o conştiinţă lucidă, morală şi socială, căreia nu îi lipsesc tragismul şi sarcasmul. Autoarea se dezvăluie, pe sine şi pe ceilalţi, fără menajamente, fiind angajată într-o nesfârşită călătorie spre „mine însămi", care nu poate să ignore lumea din jur. Paginile incluse în aceste culegeri, cât şi altele mai vechi, din *Călătorie spre mine însămi* (1987), trădează un remarcabil talent în realizarea portretelor unor mari scriitori, unii dispăruţi (Emil Botta, Marin Preda, Eugen Jebeleanu ş.a.) sau în conturarea atmosferei stranii, ca, spre exemplu, în câteva proze pseudomemorialistice, simbolice, în care memoria joacă un rol fantasmatic. *Exerciţii de supravieţuire*, pe lângă publicistică şi eseuri, cuprinde dialoguri, interviuri, pe o tematică similară convorbirilor cu Daniel Cristea-Enache din *Recursul la memorie* (2003), doar că aici este vorba despre convorbiri cu interlocutori diferiţi, care pun în lumină, mai ales printr-un efect de perspectivă, faţete variate ale personalităţii autoarei.

Originalitatea poeziei Ilenei Mălăncioiu [...] *pare a veni din modul în care plachează imaginarul (livrescul) pe o experienţă existenţială puternică. Imaginaţia scoate monştrii din cărţi, existenţa interioară îi asumă şi-i transformă în cele din urmă în expresiile unei drame personale. Drama pare a fi tot de ordin erotic* [...], *dar se complică şi se abstractizează pe măsură ce se exprimă. Poemele sunt, nici vorbă, profunde, elegia erotică agresează din ce în ce mai mult cosmosul, tinzând spre simboluri fundamentale* [...]. *Este în poezie şi un element de sarcasm, există o fină sensibilitate la grotesc, la tenebrosul şi morbidul din viaţă. Privirea descoperă uşor golurile din lucruri, inconsistenţa lumii, formele evanescente ale materiei.*

EUGEN SIMION

Urcarea muntelui *evidenţiază o conştiinţă neliniştită, profund interogativă, sensibilă până la extrema încordare faţă de diversele variante ale unui nou ,,mal de siècle", ce se răsfrânge în egală măsură asupra eului şi a colectivităţii sociale. E o poezie esenţialmente elegiacă, clamând în patetice confesiuni, cu o demnitate de personaj tragic, o suferinţă acută, dar şi respingerea fermă a inerţiei şi a nepăsării, mergând până la suspectarea propriei complicităţi cu răul sau mărturisind, cel puţin, neputinţa unei vindecări prin cuvânt.*

ION POP

SCRIERI: *Pasărea tăiată*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1967; *Către Ieronim*, Bucureşti, 1970; *Inima reginei*, Bucureşti, 1971; *Crini pentru domnişoara mireasă*, Bucureşti, 1973; *Poezii*, Bucureşti, 1973; *Ardere de tot*, Bucureşti, 1976; *Vina tragică*, Bucureşti, 1978; *Peste zona interzisă*, Bucureşti, 1979; *Poeme*, pref. Lucian Raicu, Bucureşti, 1980; *Sora mea de dincolo*, Bucureşti, 1980; *Linia vieţii*, Bucureşti, 1982; *Urcarea muntelui*, Bucureşti, 1985; ed. Bucureşti, 1992; *Călătorie spre mine însămi*, Bucureşti, 1987; ed. 2, pref. Nicolae Manolescu, Iaşi, 2000; *Ardere de tot*, Bucureşti, 1992; ed.2, postfaţă Daniel-Cristea Enache, Piteşti, 2010; *Crimă şi moralitate*, Bucureşti, 1993; ed. 2, Iaşi, 2006; *Poezii*, Bucureşti, 1996; *Cronica melancoliei*, Bucureşti, 1998; *Linia vieţii*, pref. Nicolae Manolescu, Iaşi, 1999; *A vorbi într-un pustiu*, Iaşi, 2002; *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Iaşi, 2003; *Exerciţii de supravieţuire*, Iaşi, 2010. **Ediţii:** Emil Botta, *Trântorul*, Bucureşti, 1993. **Traduceri:** Hans Magnus Enzensberger, *Sfârşitul bufniţelor*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Aurelian State).

Repere bibliografice: Dimitriu, *Ares*, *165–174*; Raicu, *Contemporani*, *127–135*; Steinhardt, *Critică*, *82–86*; Tuchilă, *Cetăţile*, *325–345*; Simion, *Scriitori*, III, *376–392*; Negrici, *Introducere*, *133–152*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *51–58*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *143–150*; Florin Manolescu, *Poezie şi ritual*, LCF, 1992, 37; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *90–94*; Daniel Dimitriu, *Ileana Mălăncioiu sau Despre anonimatul privilegiat*, ALA, 1996, 331; Adrian Popescu, *O Antigonă contemporană*, ST, 1997, 11–12; Pop, *Pagini*, *130–136*; *Dicţ. analitic*, I,

51–52, III, *329–331*, IV, *326–328*; Grigurcu, *Poezie*, II, *74–92*; Dimisianu, *Lumea*, *280–284*; *Dicţ. esenţial*, *506–508*; Cristea-Enache, *Concert*, *61–77*; Catrinel Popa, *Subversivitatea tragicului*, RL, 2001, 30; Manolescu, *Lista*, I, *194–203*; Andrei Terian, *Radiografia indiferenţei*, VTRA, 2003, 11–12; C. Stănescu, *O carte nereprezentativă*, ALA, 2003, 697; Mircea Iorgulescu, *Prin pustiul de vorbe*, „22", 2003, 681; Petraş, *Cărţile*, *75–77*, *224–227*, *334–336*; Marta Petreu, *Femeia care seamănă cu Antigona*, APF, 2004, 1; Ion Vlad, *Ecourile unui „dialog pe hârtie"*, APF, 2004, 1; Ciopraga, *Partituri*, *140–151*; Cristea-Enache, *Bucureşti*, *371–386*; Ştefănescu, *Istoria*, *503–508*; Manolescu, *Istoria*, *1063–1069*; Popa, *Ist. lit.*, II, *474–476*; Irina Petraş, *Ileana Mălăncioiu şi riscurile verticalităţii*, APF, 2010, 11; Adrian Dinu Rachieru, *Exerciţii de exorcism*, CL, 2011, 12. ***R.D.***

MĂNESCU, Theodor (16.X.1930, Bucureşti – 11.V.1990, Bucureşti), dramaturg. Este fiul Elisabetei (n. Ionescu) şi al lui Virgil-Atanase Mănescu, ziarist. La Bucureşti urmează școala primară de pe strada Mântuleasa, Liceul „Spiru Haret" (1937–1945) şi Liceul „Ion Neculce" (1946–1949) – fiind „licean" peste doisprezece ani –, apoi Facultatea de Filosofie a Universităţii Bucureşti, luându-şi licenţa abia în 1972. Intră din tinereţe în publicistică: în 1947 face parte din brigada „Horea, Cloşca şi Crişan", care publică în Iugoslavia ziarul „Borba za omladinski pruz", este redactor şi apoi şef de secţie la Editura Tineretului (1949–1952). Ajunge, probabil tot din cauza boemei, muncitor necalificat la Uzinele „23 August" (1952), corector (1952–1953). După ce şomează o vreme va funcţiona ca instructor la Casa Centrală a Creaţiei Populare (1955–1972), la Direcţia teatrelor din cadrul Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste (1972–1978) şi, în fine, ca redactor-şef adjunct la revista „Teatrul" (1978–1990). Debutează în 1953, împreună cu Silvia Andreescu, cu piesa *Simion Albac*. Va semna mai multe piese „pe linie", conformându-se comenzii ideologice a momentului, cum ar fi *Comoara*, care a luat Premiul II la Festivalul Mondial al Tineretului şi Studenţilor din 1953. În 1970 piesa *Unde-s marile iubiri?* i-a fost difuzată de Radioteleviziunea Franceză.

Două sunt temele mari ale dramaturgiei lui **M.**: dragostea şi politica sau, preluând titlul unui ciclu romanesc al lui Dinu Săraru, se poate spune „dragostea şi revoluţia". Dacă prima temă a beneficiat, într-o măsură, de pregătirea filosofică a autorului, cea de-a doua a fost puternic marcată multă vreme de orientarea realist-socialistă, cu toate consecinţele care au decurs de aici. „Abia cu *Excursia* (1977) şi *Noaptea pe asfalt* (1980) se poate vorbi cu drept cuvânt de «dramaturgia» lui Theodor Mănescu", observa Dan C. Mihăilescu. Producţia de tinereţe a dramaturgului suferă de toate viciile literaturii „optimiste" create în perioada „obsedantului deceniu". În plus, autorul a abordat subiecte străine biografiei sale bucureştene, ca, de pildă, viaţa satului (*Vecinii, Rugul*), ceea ce a accentuat amatorismul şi falsitatea conflictului dramatic. Notabile rămân doar ultimele trei-patru piese, scrise după cutremurul din 1977. Caracterul de dezbatere (filosofico–psihico–politică) şi obsesia „găsirii" adevărului le conferă, într-un fel, un loc în descendenţa dramaturgiei lui Camil Petrescu. Nu e o judecată de valoare în ceea ce-l priveşte pe **M.**, pentru că autorul *Actului venețian* a creat tipul de piesă care, în filosofia teatrului modern, se numeşte „drama absolutului". Cu o precauţie asemănătoare se poate vorbi în legătură cu alte piese şi de o anume influenţă a teatrului epic al lui Bertolt Brecht. Există, de pildă, în *Politica* (1986), ample monologuri care cu greu pot fi considerate scenice.

SCRIERI: *Elevii utemişti în lupta pentru însuşirea culturii şi ştiinţei*, Bucureşti, 1951; *Nepotrivire* (în colaborare cu Silvia Andreescu), Bucureşti, 1956; *Vecinii* (în colaborare cu Silvia Andreescu), Bucureşti, 1962; *Unde-s marile iubiri? Cine aşteaptă flori*, Bucureşti, 1967; *Epoleţii invizibili* (în colaborare cu Silvia Andreescu), Bucureşti, 1969; *Iubitul meu fără nume*, Bucureşti, 1969; *Drame şi comedii* (în colaborare cu Silvia Andreescu), Bucureşti, 1972; *Podul sau Curierul special*, Bucureşti, 1977; *Excursia*, Bucureşti, 1977; *Noaptea pe asfalt*, Bucureşti, 1980; *Politica*, pref. Constantin Măciucă, Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Constantin Paiu, *„Epoleţii invizibili"*, CRC, 1971, 24; Alecu Popovici, *„Casa de mode"*, TTR, 1973, 10; C. Paraschivescu, *„Casa de mode"*, TTR, 1974, 1; Valentin Silvestru, [*Theodor Mănescu*], RL, 1978, 39, 1980, 46; Dinu Kivu, *„Aventura unei arhive"*, CNT, 1986, 23; Virgil Munteanu, *„Aventura unei arhive"*, TTR, 1986, 7–8; C. Stănescu, *Alte „suflete tari"*, RL, 1987, 10; *Theodor Mănescu*, DRI, III, *310–317*; Dan C. Mihăilescu, *Theodor Mănescu*, în *Dicţ. scriit. rom.*, III, *150–152*. ***F.B.***

MĂNIUŢIU, Mihai (30.X.1954, Cluj), prozator, eseist. Este fiul Martei Măniuţiu (n. Bărbat), coristă de operă, şi al lui Valer Măniuţiu, pilot. A urmat şcoala elementară şi liceul la Cluj-Napoca şi a absolvit Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale" din Bucureşti, secţia regie

de teatru (1978). A lucrat ca regizor la Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, ulterior funcționând și ca director; a colaborat şi cu alte instituţii teatrale din ţară sau din străinătate (Belgia, Marea Britanie, Turcia, SUA). Considerat unul din cei mai importanți regizori ai ultimei jumătăți de secol, a montat spectacole cu piese de Sofocle, William Shakespeare, Christopher Marlowe, Georg Büchner, Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Eugen Ionescu, Gellu Naum, Radu Stanca ş.a. Este profesor la Departamentul de Teatru al Universităţii „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca.

În prima carte a lui **M.**, *Un zeu aproape muritor* (1982), tiparul fantastic al ficţiunilor este format. Scrierile ulterioare vor multiplica, prin retuşuri, paranteze şi variante, modelul iniţial, fără a-l modifica esenţial. O posibilă referinţă ar fi literatura lui Dino Buzzati, cu diferenţa că în naraţiunile sau micronaraţiunile autorului român fantasticul nu este efectul unui proces lent de dilatare sau distorsionare a realului, ci este acceptat din capul locului, ca anomalie rezonabilă. O povestire se numeşte, caracteristic, *Adaosuri la o hagiografie*, textele fiind în ansamblu „un fel de *scholii*, de comentarii cvasiepicizate sau cvasipoematice în jurul câte unei «scripturi» adeseori la fel de inventată ca și meditațiile prozatorului mascat în mitograf" (Ion Vartic). Punând în scenă un „panteon eclectic, de la cel elin la cel oriental", contextualizat în „epoci amestecate, de la un Ev Mediu tenebros la epoci vag protoistorice" (Adrian Oţoiu), prozatorul acţionează un mecanism în care trapele livrescului se deschid continuu către surse obscure sau concrete, colate, trunchiate, inventate. Imersiunea în lumea ficţională datorează mult eficienţei cu care enigmaticul (chiar şi în varianta sa „dezvrăjită") este sugerat sau impus. Textul cel mai semnificativ este lunga apocrifă *Don Quijote în exil*, în care se imaginează continuarea aventurilor cavalerului pe o corabie care îl poartă către Noua Spanie. Exilat prin voinţa regelui şi a Inchiziţiei, Don Quijote e însoţit în călătorie de o mână de „duşmani ai Spaniei" şi de un echipaj convertit la donquijotism, alături de care îşi va urma sminteala nobilă, va fi înghiţit în pântecele Leviatanului sau îl va întâlni pe urmaşul cavalerului Amadis de Gaula plutind pe un vas fantomă. Ajuns în Lumea Nouă, Cavalerul Tristei Figuri va da semnalul începerii unei noi Reconchiste. Utopia va sfârşi înecată în sânge, iar cavalerul se va topi în finalurile multiple, mişcătoare ale apocrifei. Alte povestiri imaginează finaluri necanonice ale luptei Sfântului Gheorghe cu balaurul sau versiuni ale unui nou potop, corupt, inventează naraţiuni de asemenea necanonice în jurul lui Iov sau a lui Cain ori descriu riguros coşmarul naşterii Leviatanului sau al pedepsirii unei cetăţi. În *Istorii pe care n-am să le scriu* (1998) circumstanţele (spaţiale, temporale, cauzale etc.) continuă să fie minime. Ficţiunile manifestă de regulă paralizia logică întâlnită în vise. *Autoportret cu himere* și *Scene intime. Scene de masă*, ambele din 2001, *Il rauco suon* (2006), *În Balkanya, eu şi ceilalţi demoni* (2011) sunt alcătuite din fotograme care stilizează liric o mişcare narativă vagă sau absentă, structurarea textelor realizându-se în parametrii unui model mai curând poetic decât epic: „prozopoeme" este de altfel subtitlul uneia dintre aceste cărți. Nici miniromanul *Memoriile hingherului* (2004), cu o structură labirintic-onirică, în tradiția literaturii absurdului, populată de personaje precum gemenii Stan şi Bran, Gina Lollobrigida, savantul Bóbó, coreeanul Kim ș.a., nu este altceva decât o sumă de fragmente. **M.** a mai publicat volume de teorie teatrală – *Redescoperirea actorului* (1985), *Act şi mimare* (1989), *Despre mască şi iluzie* (2007), eseuri despre Shakespeare – *Cercul de aur* (1989), *Cursa de şoareci şi alte eseuri shakespeariene* (2008), aforisme – *Exorcisme* (1996) ș.a.

SCRIERI: *Un zeu aproape muritor*, pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1982; *Redescoperirea actorului*, Bucureşti, 1985; *Act şi mimare*, Bucureşti, 1989; *Cercul de aur*, Bucureşti, 1989; *Exorcisme*, Cluj-Napoca, 1996; *Istorii pe care n-am să le scriu*, Bucureşti, 1998; *Autoportret cu himere*, Bucureşti, 2001; *Scene intime. Scene de masă*, Bucureşti, 2001; *Omphalos*, Cluj-Napoca, 2001; *Spune Scardanelli*, Cluj-Napoca, 2001; *Cercul de aur*, Bucureşti, 2003; *Memoriile hingherului. Spune Scardanelli*, Cluj-Napoca, 2004; *Il rauco suon*, Cluj-Napoca, 2006; *Povestiri cu umbre*, Cluj-Napoca, 2006; *Despre mască şi iluzie*, Bucureşti, 2007; *Cursa de şoareci şi alte eseuri shakespeariene*, Cluj-Napoca, 2008; *În Balkanya, eu şi ceilalţi demoni*, Cluj-Napoca, 2011; *Opiniile unui călător nedemn de încredere*, Cluj-Napoca, 2011; *Până una-alta*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Justin Ceuca, [*Mihai Măniuţiu*], ST, 1990, 1, 5; Ţeposu, *Istoria*, *147–148*; Dan C. Mihăilescu, *Cruzimi de vis*, „22", 1999, 8; Adrian Oţoiu, *Proza* I, I, *140*; Marian Victor Buciu, *Înscrierea la neo-onirici*, CNT, 2000, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *152–154;* Ion Bogdan Lefter, *Mihai Măniuţiu – între teatru şi literatură*, OC, 2002, 106; Oana

Cătălina Popescu, *„Cercul de aur”*, ATN, 2003, 7; Ulici, *Prima verba*, IV, *156–159*; Irina Petraş, [*Mihai Mănuțiu*], CNT, 2006, 11, RL, 2012, 5; Romulus Bucur, *Violon d'Ingres*, „Arca”, 2006, 1-12; Mircea Morariu, *Mihai Măniuțiu – ipostaze esențiale*, Cluj-Napoca, 2007; Cristina Modreanu, *Mihai Măniuţiu*, Cluj-Napoca, 2010. ***M.I.***

MĂNUCĂ, Dan (20.V.1938, Dolheşti, j. Suceava – 7.V.2017, Iași), critic şi istoric literar.

Este fiul Teodorinei Mănucă (n. Manoliu), învăţătoare, şi al lui Mihai Mănucă, preot, autor a numeroase studii despre istoria Bisericii Ortodoxe Române. Urmează la Iaşi şcoala primară şi gimnaziul, apoi Liceul Internat (1948–1955). Între 1955 şi 1960 frecventează, tot aici, cursurile Facultăţii de Filologie. După absolvire a fost zilier la Arhivele Statului, traducător la Biblioteca Judeţeană „Gh. Asachi” din Iaşi, profesor de limba română, zoologie şi cunoştinţe agricole la şcolile din Podu Iloaiei şi Prigorenii Mari, judeţul Iaşi. În 1963 este angajat cercetător la sectorul de istorie literară al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor al Academiei (Filiala Iaşi), unde a parcurs toate treptele ierarhice. A obţinut titlul de doctor în filologie în 1974 la Facultatea de Filologie ieşeană. Între 1990 şi 2009 a fost director al instituţiei de cercetare în care lucra, devenită Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. Profesor din 1994**,** la Catedra de istoria literaturii române a Facultăţii de Litere a Universităţii „Al. I. Cuza”, este aici şi conducător de doctorat. În presa tipărită publică pentru întâia oară în „Iaşul literar” (1959), revistă la care a continuat să scrie în mod curent. Debutează editorial în 1966, când îngrijeşte secţiunea ce cuprinde scrisorile lui Paul Zarifopol din primul volum al ediţiei *Scrisori către G. Ibrăileanu.* Mai este prezent cu studii, articole, cronici şi recenzii la „Convorbiri literare” (unde din 2001 a fost redactor-şef adjunct şi a susţinut rubrica „Critica criticii”), „România literară”, „Adevărul literar şi artistic”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Ateneu”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Cronica”, „Dacia literară”, „Revista română”, „Collegium”, „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”, „Limba română” (Chişinău, a fost membru în colegiul redacţional), „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară” (Chişinău), „Beiträge zur deutschen Kultur” ş.a. În 1999 a participat la alcătuirea prestigioasei exegeze *Patrimoine littéraire européen*, apărută la Bruxelles şi Paris, cu articole despre M. Eminescu, Ion Creangă şi I.L. Caragiale. A fost distins cu Premiul „B.P. Hasdeu” (1975), cu Premiul „Timotei Cipariu” (*ex aequo*, 1979) şi cu Premiul „B.P. Hasdeu” (*ex aequo*, 2006), acordate de Academia Română, cu premiile revistelor „Ateneu” (1993) şi „Convorbiri literare” (1998), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iaşi (1999, 2008), Premiul Fundaţiei Naţionale „G. Călinescu” (2008) ş.a. De asemenea, a fost distins, în 2004, cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor şi în 2012 cu Medalia „Mihai Eminescu”, acordată de Preşedintele Republicii Moldova.

La început **M.** a fost atras de critica de întâmpinare, orientându-se mai cu seamă spre poezie (Marin Sorescu, Nichita Stănescu ş.a.). De altfel, a şi susţinut în „Iaşul literar” (1966–1967) o rubrică în care analiza poeziile apărute în presa literară. Treptat s-a desprins de critica foiletonistică, ale cărei procedee nu le-a părăsit însă niciodată: scrisul său este marcat de asociaţii care se doresc pregnant expresive şi de folosirea resurselor conţinute în impresia imediată. Îndreptându-se către istoria literară, a ales la început calea unui pozitivism pe care a încercat să îl atenueze prin comentarii detaşate. Studiile din *Argumente de istorie literară* (1978) valorifică o sumă de inedite decisive pentru biografia lui Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, Ionică Tăutu, Ion Popovici-Bănăţeanul. Un volum intitulat *Scriitori junimişti* (1971) aduce contribuţii utile la cunoaşterea scriitorilor minori din societatea ieşeană Junimea, precum Ion Pop-Florantin, Leon Negruzzi, Ioan Ianov, Anton Naum, a căror valoare, din necesităţile demonstraţiei, este uneori supralicitată. Ediţia *Documente literare junimiste* (1973) include un număr mare de inedite provenind de la aceiaşi autori. La *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), lucrare din a cărei comisie de coordonare şi revizie a făcut parte, ca și la *Dicționarul general al*

literaturii române (I–VII, 2004–2009), **M.** a redactat aproape toate articolele referitoare la societatea Junimea şi la membrii acesteia, între care medalioanele despre Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, Theodor Rosetti, revista „Convorbiri literare” ş.a. Preocuparea pentru Junimea provine din necesitatea de a încerca să explice mentalitatea care a determinat opţiunile membrilor societăţii, considerate hotărâtoare pentru integrarea culturii şi a literaturii române în spiritualitatea europeană modernă. Dar contribuţia esenţială a lui **M.** la cunoaşterea aprofundată a junimismului este ilustrată de *Critica literară junimistă (1864–1885)* (1975). Lucrarea studiază structura sistemului critic elaborat de societatea ieşeană, privit atât în contextul epocii, cât şi în acela al literaturii române de până la 1900. În viziunea autorului, la Junimea critica literară are un fundament cultural solid, pentru a putea răspunde solicitărilor momentului de criză prin care trecea cultura. Exegetul consideră că accentuarea specificităţii valorii artistice, insistenţa asupra principiilor realismului, asupra logicii artistice, a coerenţei imaginii şi asupra adecvării limbajului sunt principalele elemente promovate de junimism, curent care şi-a dovedit eficienţa şi prin aplicarea consecventă a propriilor reguli. **M.** relevă că Junimea şi-a întemeiat şcoala critică şi pe un sistem formal şi este de părere că acesta a fost întregit de un corp amplu de elemente de deontologie, proces care a contribuit la dezvoltarea criticii literare române moderne. În 2000 el a reluat şi amplificat cercetarea din 1975, prefaţând-o cu o amplă introducere referitoare la critica premergătoare celei junimiste şi introducînd capitolele excluse anterior de cenzură. Apreciind că pentru literatura română secolul al XIX-lea reprezintă o etapă determinantă în consolidarea orientării către sistemul european modern, **M.** îi consacră alte studii, între care *Lectură şi interpretare. Un model epic* (1988), dedicat începuturilor romanului românesc. Modelul epic identificat este *bonus pastor* şi s-ar fi constituit dintr-o îmbinare a structurilor epice europene curente cu elemente literare autohtone de mare circulaţie, precum epistolaritatea, retorica, dramaturgia istorică şi baladescul. Demonstraţia se întemeiază pe argumente literare, culturale şi de istoria mentalităţilor, plecându-se atât de la paradigme intertextuale, cât şi de la posibilităţile oferite de interacţiunea dintre „lectura” textului de bază şi „interpretarea” lui. Opera şi viaţa lui M. Eminescu au constituit o preocupare constantă a exegetului. *Pelerinaj spre fiinţă* (1999) este un „eseu asupra imaginarului poetic eminescian” condus de principiul diacroniei. Autorul apreciază că opera lui Eminescu reprezintă una dintre cele mai radicale drame ale cunoaşterii propuse de cultura română. O idee critică a lui Tudor Vianu, „lirica rolurilor”, este valorizată aici prin stabilirea unui parcurs ontologic alcătuit din trei cercuri: Destinul, Legenda şi Fiinţa. Fiecare este compus, la rândul lui, din protagonişti numiţi învăţăcei (evoluând, pe rând, în Novice, Discipol şi Hyperion), iniţiator prohibitiv (numit Călăuză, Mag şi Bătrân), feminitate ambivalentă (constituită din Ondina şi Marta, Sofia şi Poesis, Cătălina şi Tomiris), precum şi dintr-un spaţiu adecvat (numit Sara pe deal, *Locus amoenus* şi Sfera). Perspectiva diacronică, dedusă din investigarea antumelor şi a postumelor, urmăreşte să acrediteze ideea că Eminescu s-a desprins de experienţa conjuncturală şi s-a adâncit în cunoaşterea fiinţei, realizată printr-o recuzare totală a cotidianului. Preluând unele elemente din eminescologia anterioară, studiul le întregeşte printr-o interpretare proprie, deseori în contradicţie cu locurile comune, deoarece are mereu în vedere gândirea poetică, şi nu pe aceea filosofică a artistului. Volumul *Oglinzi paralele* (2008) cuprinde „secvenţe” referitoare la existenţa poetului şi a omului Eminescu, la relaţiile sale cu societatea timpului, la raporturile cu literatura autohtonă şi cu aceea europeană. Un amplu capitol este dedicat cauzelor care au dus la apariţia caracterizării lui Eminescu drept „poet naţional” şi la impreciziile rezultate din folosirea abuzivă a acesteia. Polemică, exegeza intitulată *Liviu Rebreanu sau Lumea prezumtivului* (1995) respinge opinii mai vechi, care considerau personajele rebreniene primitive. Pe de altă parte, studiul, articulat pe argumente naratologice şi psihanalitice, consideră epicul rebrenian unul impur din punctul de vedere al realismului, întrucât conţine accente romantice şi de melodramă. **M.** distinge o schemă epică omogenă şi coerentă, vizibilă pretutindeni şi structurată în jurul relaţiei dintre împlinirea prin eros şi pulsiunile suicidare. Din această perspectivă, *Răscoala*, de exemplu, este acreditată drept un discurs despre mitologia personajului, iar dorinţa de pământ o aspiraţie spre tanatic. În opoziţie cu interpretările tradiţionale se situează şi *Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voineşti*

(1997), unde nuvelistica acestui scriitor este văzută ca o posibilitate de afirmare a ezitării funciare între claustrare, intimitate şi conformism, având ca rezultat însingurarea naratorului în limbaj. Metoda practicată de **M.** este îndatorată unor elemente de naratologie, psihanaliză, sociologie, estetica receptării, istoria mentalităţilor, stilistică. El nu se opreşte asupra unei metodologii anume, fiind de părere că nici una nu poate descifra, singură, sensurile multiple ale textului. Principiul va fi aplicat şi în *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti* (1995) şi în *Perspective critice* (1998), unde sunt reunite studii despre Varlaam, Costache Negruzzi, Ion Creangă, Eugen Barbu, Marin Preda, Petru Dumitriu, Titus Popovici, Marin Sorescu, despre literatura dialectală sau despre cea din Basarabia, în tentativa de a afla „constante" întemeiate pe procese analogice. Interesat de literatura română din afara graniţelor actuale, **M.** a propus includerea acesteia în cuprinsul a ceea ce se numește „literatura română generală", căreia i-a dedicat volumul *Literatură, identitate şi regionalism* (2012). El respinge, ca nefondată, împărţirea literaturii române pe regiuni geografice folosindu-se criteriile geo- şi sociopoliticii şi ignorându-se trăsăturile comune afirmate şi dezvoltate de-a lungul istoriei.

Spirit mai degrabă germanic, exact şi limpede în judecăţi, aplicat cu persuasiune şi metodă la operă (şi autor), în care e înclinat să determine „scheme", „roluri" şi „funcţii" (şi bineînţeles abaterile de la acestea), Dan Mănucă e omul sistemelor bine conturate şi având un statut autotelic. Ca să descifreze semnificaţii şi să explice fenomene, exegetul închide şi se închide în cercuri, evoluând concentric în demonstraţii.

MIHAI CIMPOI

SCRIERI: *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971**;** ed.2, Iaşi, 2005; *Critica literară junimistă (1864–1885)*, Iaşi, 1975; ed. (*Principiile criticii literare junimiste*), Iaşi, 2000; *Argumente de istorie literară*, Iaşi, 1978; *Dicţionarul literaturii române de a origini până la 1900* (în colaborare), Bucureşti, 1979; *Pe urmele lui Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1982; *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, 1988; *Liviu Rebreanu sau Lumea prezumtivului*, Iaşi, 1995; *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti*, Iaşi, 1995; *Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voineşti*, Bucureşti, 1997; *Perspective critice*, Iaşi, 1998; *Pelerinaj spre fiinţă. Eseu asupra imaginarului poetic eminescian*, Iaşi, 1999; *Opinii literare*, Bucureşti, 2001; *Literatură şi ideologie*, Iaşi, 2005; *Restituiri (Critica criticii)*, Iaşi, 2007; *Oglinzi paralele (Secvenţe eminesciene)*, Bucureşti, 2008; *Literatură, identitate şi regionalism*, Iaşi, 2012. **Ediţii:** *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, 1966 (în colaborare); *Documente literare junimiste*, pref. edit., Iaşi, 1973; Iacob Negruzzi, *Jurnal*, tr. Horst Fassel, pref. edit., Cluj-Napoca, 1980**;** Constantin Sporea, *Memorii (1876–1954)*, pref. edit., Iaşi, 2001 (în colaborare cu Horst Fassel).

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *„Scriitori junimişti"*, RL, 1971, 38; Zaciu, *Bivuac*, *119–133*; Al. Dobrescu, *„Critica literară junimistă"*, CL, 1975, 10; *Dicţionarele literare şi locul lor în cadrul culturii româneşti contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Şerban Cioculescu, *Căile Sfinxului*, RL, 1988, 53; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *98–105*, *267*, *310–311*; Florin Faifer, *Între neîndoielnic şi prezumtiv*, TP, 1996, 1; Mircea Popa, *Virtuţile istoricului literar*, TR, 1996, 14; Al. Săndulescu, *„Pelerinaj spre fiinţă"*, ALA, 2000, 509–511, 513; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *154–155*; Cimpoi, *Critice*, I, *103–111*, III, 44–50, VII, *44–49*; Holban, *Portrete*, I, *398–404*; Alex. Ștefănescu, *„Dicționarul general al literaturii române"*, RL, 2005, 2; Boldea, *Vârstele*, *140–142*; Horst Fassel, *„Scriitori junimişti" und „Literatură şi ideologie"*, „Estudios Filologicos Alemanes" (Sevilla), 2006; Aurelia Rusu, *Eminescu. Orizonturi succesive*, Cluj-Napoca, 2006, p. *113–120*; Holban, *Ist. lit.*, III, *130–138*; Cassian Maria Spiridon, *101 dialoguri în libertate*, Bucureşti, 2007, *273–286*; Constantin Acosmei, Catinca Agache, Cătălin Bordeianu, *Dan Mănucă. Bibliografie*, Iaşi, 2008; [*Dan Mănucă*], LRC, 2008, 3–4, „Philologica Jassyensis", 2008, 1 (grupaje speciale); Manolescu, *Istoria*, *342–343*; Daniel Cristea-Enache, *Documente, argumente*, CLT, 2009, 36, 38; Iulian Costache, *„Oglinzi paralele"*, „Philologica Jassyensia", 2009, 1; Ioan Derşidan, *Romanul „Aglaia"*, F, 2012, 9; Mircea Muthu, *Identitate şi regionalism literar*, TR, 2012, 244. ***R.Z.***

MĂNUCEANU, Vasile (2.X.1928, Ploieşti – 13.VI.1992, München, Germania), prozator. Este fiul Mariei și al lui Marin Mănuceanu, contabil. Ucenic, muncitor necalificat la câteva întreprinderi din Prahova, frecventează doi ani o facultate muncitorească la Brăila (1949–1951) şi îşi continuă studiile, fără să le termine, la Facultatea de Ziaristică a Universităţii din Bucureşti (1952–1954). Redactor la „Scânteia pionierului" (1953–1959), trece ulterior la redacția pentru copii și tineret a Radiodifuziunii. Se pensionează medical în 1974. Scrie mai ales literatură pentru copii şi adolescenţi – *Palatul primăverii* (1961), *Jurnal de bord* (1963), *Alarmă la Colţul viu* (1964), romanele *Anul întâi* (1965), *Arca lui Nae* (1968), mai multe naraţiuni romanești cu subiect istoric –, placheta *Prin fereastră–zarea-albastră* (1966) ş.a. În mai 1982 emigrează în Germania, unde activează ca redactor al postului de radio Europa Liberă, prezent în

programe cu pamflete politice la rubrica „Actualitatea românească” ș.a., precum şi cu emisiunea „Tribuna satelor”. Colaborează la „Dialog”, „Săptămâna müncheneză”, „Observator” (Germania), „Alergătorul de la Marathon” (Danemarca).

Proza din *Palatul primăverii* şi din celelalte cărţi publicate de **M.** până în momentul plecării din ţară este caracterizată de o atitudine convenţional-educativă, abordând fie subiecte din viaţa şcolii şi a şcolarilor, fie utilizând schema romanului de aventuri sau a celui istoric. Tributar vremii, *Palatul primăverii* se înscrie în categoria „basmului” prefabricat, simulacru de literatură şi de ideologie politică, caracterizat prin reducţionismul cerut de acest tip de texte propagandistice. **M.** face istoria „palatului din Cotroceni” punând permanent în antiteză „trecutul întunecat” (săraci versus bogaţi) cu „viitorul luminos” (falsa egalitate socială preconizată de comunism). În *Jurnal de bord*, chiar dacă naraţiunea capătă mai multă substanță, se exemplifică şi se demonstrează „idei” impuse: Partidul Comunist ca erou colectiv angajat în lupta clasei muncitoare împotriva „călăilor poporului” etc. Diverse povestiri, prezentând „cazuri” detaliate, sunt construite după acelaşi tipar ideologic. Şi istoria va fi falsificată, voievozii (Matei Basarab, Mihai Viteazul ș.a.) devenind purtători ai „idealurilor” contemporane. Lipsite de valoare literară, fără a respecta adevărurile documentare, aceste scrieri ţintesc îndoctrinarea mediată de senzaţional şi acţiune. Bunăoară, *Comoara lui Dromichet* (1970), carte de povestiri istorice în genul benzilor desenate, aşază în contrast personajul negativ (regele Lisimah, dornic de bogăţii materiale) cu cel pozitiv („înţeleptul şi mărinimosul Dromichet”). Ilustrativ pentru instrumentarul epocii este şi „stilul grafic”, menit să vizualizeze „învăţămintele” pentru cititorul copil (ilustraţii alb-negru şi mai cu seamă color, fiecare început de capitol în roşu, galben sau albastru etc.). Excepţie parţială fac doar câteva cărţi, un exemplu elocvent fiind romanul *Gorganul* (1980). Anii de după plecarea din ţară a lui **M.** vor întări, prin abandonarea ei, caracterul ocazional al acestei producţii. În *Șapte vaci slabe* (1984) şi în *Foamea de adevăr* (1988) sunt reunite pamfletele scrise pentru Europa Liberă. I s-au reeditat unele adaptări radiofonice după povești și literatură pentru adolescenți.

SCRIERI: *Palatul primăverii*, Bucureşti, 1961; *Jurnal de bord*, Bucureşti, 1963; *Alarmă la Colţul viu*, Bucureşti, 1964; *Vizitați grădina zoologică*, București, 1964; *Anul întâi*, Bucureşti, 1965; *Prin fereastră zarea-albastră*, Bucureşti, 1966; *Arca lui Nae*, Bucureşti, 1968; *Comoara lui Dromichet*, Bucureşti, 1970; *Capcana*, Bucureşti, 1971; *Împăratul Nimeni*, Bucureşti, 1972; *Efectivul rămâne complet*, Bucureşti, 1973; *Jungherul de argint*, Bucureşti, 1973; *Motanul vrăjitor*, Bucureşti, 1973; *Logofătul Dragu*, Bucureşti, 1975; *My Book of Animal Stories*, tr. Andreea Gheorghițoiu, Londra, 1975; *Perla diavolului*, Bucureşti, 1976; *Izvorul pajurei*, Bucureşti, 1978; *Gorganul*, Bucureşti, 1980; *Uliu Papă-lapte, ce-ai visat azi-noapte*, Bucureşti, 1980; *Şapte vaci slabe*, Aarhus (Danemarca), 1984; *Foamea de adevăr* (în colaborare cu Cornelia Vissarion Mănuceanu), München, 1988; *Strania Pelicania*, München, 1993.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Împăratul Nimeni”*, LCF, 1973, 2, 1973, 40; L.U. [Laurenţiu Ulici], *„Logofătul Dragu”*, CNT, 1975, 37; Mircea Moga, *„Perla diavolului”*, CNT, 1976, 51; Titu Popescu, *In memoriam: Vasile Mănuceanu*, ST, 1998, 4–5, JL, 2002, 13–20; Radu Bărbulescu, *Vasile Mănuceanu*, „Observator” (München), 2002, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *622*; Manolescu, *Enciclopedia*, *494–495*. ***C.Dt.***

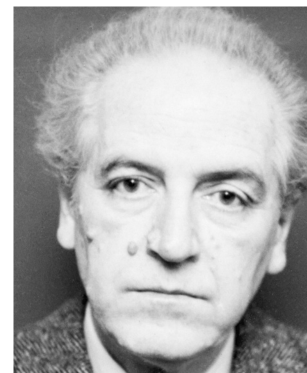
MĂRĂŞANU, Nicolae Grigore (7.XII.1937, Mărașu, j. Brăila), poet, publicist. Este fiul Elenei (n. Moraru) şi al lui Grigore Chiriţă Bunea, ţărani. A urmat şcoala generală în comuna natală (1945–1952), apoi Şcoala Siderurgică din Brăila (1952–1954) şi liceul la Galaţi (1960–1964). Şi-a continuat studiile la Facultatea de Drept a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi (1964–1969). Este repartizat ca jurist la ziarul „Scânteia”, între 1970 şi 1973 funcţionând în calitate de corespondent de presă pentru judeţul Brăila. Lucrează la gazeta „Muncitorul forestier”, iar în 1974 devine redactor şi mai târziu redactor-şef adjunct la revista „Flacăra”. În 1990 este director executiv al Fundaţiei Europene de Educaţie şi Cultură Ecologică, contribuind, alături de Toma George Maiorescu, la realizarea revistelor „Eco”, „Eco magazin” şi „Ecosofia”. În 1991 conduce ca redactor-şef ziarul „Viitorul românesc”. În perioada 1992–1994 lucrează ca şef de secţie în redacţia revistei „Parlamentul”, apoi ca expert juridic la Camera Deputaţilor (1994–1998), după care va practica avocatura în Baroul Bucureşti. Debutează în ziarul „Viaţa nouă” din Galaţi (1963) cu poezia *Simfonia muncii*, semnată N. Grigore. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Tomis”, „Flacăra”, „Ateneu”, „Iaşul literar”, „România literară”, „Contemporanul”, „Literatorul”, „Porto-Franco”, „Familia”, „Ramuri” ş.a.

Prima carte de versuri, *Insula* (1973), şi multe dintre cele publicate ulterior de **M.** proiectează cu

forţă de sugestie pitorescul Brăilei, farmecul peisajului dunărean, atmosfera bălţilor şi a Deltei, nostalgia corăbiilor de odinioară (*Romanţa corăbiilor vagabonde*) etc. Registrul liric este nuanţat, cu ecouri simboliste, intervenţii protestatare şi incursiuni în argoul oraşului de la porţile Orientului. În volumul *Distanţa dintre mine şi un iepure* (1983), îndeosebi în ciclurile *Dreptul la aer* şi *Invocaţie în noaptea de Sânziene sau Vocea speranţei*, dedicate lui Jacques Cousteau şi fiului său Philippe, **M.** tălmăceşte cu sobrietate, prin metafore de un cromatism ingenios, preocupările ecologiste, pledând pentru protejarea naturii, cu mitizări emblematice, generatoare de speranţe. Un stil baladesc de factură modernă este prezent în *Îngeri şi banjouri* (1998), unde scriitorul închină Brăilei (*Brăilă, lacrimă deasă*) şi mahalalelor ei, imortalizate şi de Panait Istrati, versuri de insolită transpunere lirică (*Comorofcă, dor bălai, Suntem fanţi de Băligaşi*). Se întâlnesc şi savuroase expresii de argou, cu reminiscenţe şi cu rezonanţe împrospătate din Ion Barbu. **M.** cultivă, mai ales în volumul *Sufletul cântă despre sine* (2002), şi poezia meditativă, de concentrare a ideii şi imaginii. *Poeme desfrânate* (2009) oferă o antologie de autor. Eseuri și publicistică apar în *Geamandura* (1985) și *De ce Imparul* (2007).

SCRIERI: *Insula*, Bucureşti, 1973; *Corabia de fosfor*, Bucureşti, 1976; *Umbra fluviului*, Bucureşti, 1979; *Enisala*, Bucureşti, 1980; *Distanţa dintre mine şi un iepure*, Bucureşti, 1983; *Geamandura*, Bucureşti, 1985; *Capriciu pentru cele patru vânturi*, Bucureşti, 1986; *Îngeri şi banjouri*, Bucureşti, 1998; *Marţea canonului*, Bucureşti, 2001; *Sufletul cântă despre sine*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Leviathanul*, Bucureşti, 2004; *De ce Imparul*, Bucureşti, 2007; *Imparele*, Bucureşti, 2007; *Poeme desfrânate*, Bucureşti, 2009; *Fiara impară*, Iaşi, 2011; *Triumful inocenței*, București, 2011; *Maşinăriile mişcării*, București, 2012.

Repere bibliografice: Daniel Dimitriu, *„Corabia de fosfor”*, CL, 1977, 4; Mirela Roznoveanu, *Poet al spațiului acvatic*, CNT, 1979, 43; Virgil Mazilescu, *„Umbra fluviului”*, RL, 1980, 42; Ion Dodu Bălan, *„Enisala”*, CNT, 1981, 50; Florin Mugur, *Biblioteca în aer liber*, FLC, 1983, 50; Fănuş Neagu, *A doua carte cu prieteni*, Bucureşti, 1985, *151*; Alex. Ştefănescu, *Fragmente de realitate*, FLC, 1987, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, *276*; Simona Filip, *„Îngeri şi banjouri”*, „Antares”, 2000, 22–24; Marin Mincu, *„Poeme desfrânate”*, LCF, 2002, 39; Tudor Muşat, *Purgatoriul acvatic*, „Porto-Franco”, 2002, 10–12; Ștefania Mincu, *„Imparele”, noile forme fixe ale poeziei*, TMS, 2010. ***T.V.***

MĂRCULESCU, Sorin (19.XI.1936, Bucureşti), poet, traducător, eseist.

Este fiul Elenei (n. Niculescu) şi al lui Nicolae Mărculescu, avocat. Urmează Liceul „Mihai Viteazul” din Bucureşti (1954) şi se înscrie tot aici la Facultatea de Filologie, secţia franceză, absolvită în 1959. Lucrează câţiva ani ca traducător tehnic, iar din 1964 ca lector la editurile Univers, Albatros, Cartea Românească. Din 1990 până la pensionare va fi redactor la Editura Humanitas. Debutează cu versuri în 1966 la revista „Familia”, iar primul volum, *Cartea nunţilor*, îi apare în 1968. Mai multe traduceri din Paulo Coelho le-a semnat cu pseudonimul Pavel Cuilă. I s-au decernat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1976), Premiul Uniunii Scriitorilor (1977, 1981, 1985, 2004) ș.a.

Poet şi traducător de o cultură excepţională, **M.** este un autor singular în peisajul liric românesc, cultivând o modalitate de expresie intens intelectualizată, bogată în aluzii intertextuale, rafinată în simboluri, încărcată de sugestii muzicale. Este unul dintre cei mai subtili reprezentanţi ai unui stil concomitent obscur şi senzual, întrucât e baroc, stil în care se condensează stări lirice individuale, trimiteri livreşti, suprapuneri de simboluri, dar şi încărcat de un real perceput cu toate simţurile dezmărginite, aşa cum îl va caracteriza Ştefan Aug. Doinaş: „Eul liric nu cuprinde şi nu explică misterul (diversitatea realului) la care participă, ci îl explorează, îl parcurge, îl transcrie, făcând operă de cronicar al unei geneze”. Volum emblematic, *Carte singură* (1982) organizează poemele în trei mari cicluri: *Urne şi nunţi*, *Locul sâmburelui*, *Nunţi şi urne*, sugerând un univers circular, închis, suficient sieşi, un microcosmos autonom, oglindă a macrocosmosului, realizare a visului mallarméan al cărţii unice. În miezul cărţii se află eonul-sâmbure, în jurul lui distribuindu-se simetric, dar în ordine inversă, ca într-o reflectare în oglindă, poeme dedicate nunţii ca act generator al lumii şi morţii ca finalitate necesară. În centru se situează

poemul *Cel ce e („Eu sunt cel ce sunt”)*, divinul ca energie generatoare a diversităţii manifestărilor. Inelar, sfârşitul coincide cu începutul, iar lectura textului, din care lipsesc orice semne de punctuaţie, trebuie să fie făcută ca un continuum, întrerupt doar de pauzele de respiraţie ale gândului. Totul este simbolic, la limita religiosului ezoteric, inclusiv numerologia (33, poemele cu titlul *Imn* urmat de un număr, după modelul *Psalmilor*), Sâmburele – goethean – al universului poetic construit de **M.** este iubirea, cea care ar trebui să strălucească veşnic, iubire concentrată nu în inimă, nici în sămânţa ce moare pentru ca lumea să se reînnoiască. În această poezie incantatorie, realul şi imaginarul, livrescul şi vizionarul se împerechează într-un cântec ambiguu, de creaţie şi moarte. „Poezia astfel înţeleasă, sub semnul saturnian al adâncimii, densităţii şi obscurităţii, devine o continuă căutare şi întrebare după origini, sym-pathizând cele ce sunt şi reunindu-le într-un centru deopotrivă iradiant şi absorbitor, a cărui energie este Iubirea şi a cărui finalitate este el însuşi” (Dan C. Mihăilescu). Iubirea anulează separaţia între regnuri, între sexe, între cuvinte, este condiţia nunţii ca omniprezenţă ce anulează singurătatea. O lume senzuală e ridicată la rangul de simbol al perpetuei geneze: „ştiu mă aflu oricând la punctul cel mai înalt al vieţii/ fiecare clipă este înaltă creastă de val ce cade şi recade în sine/ numai vibraţia veşnică şi braţele plută pe ape/ totdeauna sunt sus şi în coaste îmi sună tot ape/ nici început nici sfârşit nici iluminare cândva/ unde de mal şi de mal oriunde mai aproape”. Logosul integrator şi centrul ca perpetuă aspiraţie organizează subiacent şi imnele, şi baladele din culegerea *Lumină de seară* (2000), care încorporează şi tehnica postmodernă a descrierii circumstanţelor în textul cu valoare simbolică: „recitesc înnoptând convorbirea cu gellu naum/ din *contrapunct* (12 mai 1992) şi oarecum în/ stare de vis de altfel unii mai cred că poeţii/ scriu într-o stare de vis (sau de graţie se spune)/ g.n.”. O împăcare, o împlinire, o lumină interioară calm contemplativă domină febrilitatea şi riscurile căutării Unului. Dintre poeţii contemporani ai unităţii mistice (Ştefan Aug. Doinaş, Daniel Turcea, Nicolae Ionel), **M.** împinge rafinamentul cuvântului la limitele tăcerii. Cunoscător al mai multor limbi (franceză, italiană, spaniolă, portugheză, engleză), din care a tradus atât cărți de literatură, cât și studii și eseuri din domenii afine (estetică, teorie și critică literară), dar și complementare (filosofie, religie, mitologie, arte plastice), **M.** s-a consacrat îndeosebi hispanisticii. Realizările în această direcție, mai ales transpunerile din secolul al XVII-lea (Cervantes, Baltasar Gracián, Calderón de la Barca), dar și din scriitori moderni și contemporani precum Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset ori Vicente Aleixandre l-au impus ca unul din specialiștii de renume. De referință rămâne transpunerea integrală a operei narative a lui Cervantes (*Muncile lui Persiles și ale Sigismundei*, *Nuvele exemplare*, *Don Quijote de la Mancha*, romanul pastoral *Galateea*), unde, după propria mărturisire, a folosit formula „literalitate expresivă”, „mânat de aceeași dorință de fidelitate” față de spiritul capodoperelor, ținând pasul cu cele mai importante exegeze din toate timpurile, dar propunând și „unele viziuni interpretative proprii”. A tălmăcit, pentru prima oară la noi, și continuarea apocrifă a lui Alonso Fernández de Avellaneda, un contemporan al cărui pseudonim a rămas neelucidat, care l-a provocat astfel pe Cervantes să-și termine capodopera. Intelectual profund, **M.** s-a dedicat exegezei subtile și plăcerii de a descompune textul în cele mai imperceptibile nuanțe.

SCRIERI: *Cartea nunţilor*, Bucureşti, 1968; *Locul sâmburelui*, Bucureşti, 1973; *Carte singură*, postfaţă Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, 1982; *Fluviul întâmplător*, Bucureşti, 1985; *Semne de carte*, Bucureşti, 1988; *Lumina de seară*, Bucureşti, 2000. **Traduceri:** *Istoria ilustrată a picturii. De la arta rupestră la arta abstractă*, Bucureşti, 1968; Boris Vian, *Spuma zilelor*, pref. trad., Bucureşti, 1969; Calderón de la Barca, *Viaţa e vis*, Bucureşti, 1970; Miguel de Cervantes, *Teatru*, pref. Ileana Georgescu, Bucureşti, 1971 (în colaborare), *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei. Istorie septentrională*, pref. trad., Bucureşti, 1980; ed. îngr. și pref. trad., Pitești, 2002, *Nuvele exemplare*, introd. trad., Bucureşti, 1981; *Don Quijote de la Mancha*, I–II, îngr. trad., introd. Martin de Riquer, Pitești, 2004, *Opere narative complete*, I–IV, îngr. și introd. trad., Pitești, București, Cluj-Napoca, 2008–2009; T. S. Eliot, *Patru cvartete – Four Quartets*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1971; Vicente Aleixandre, *Umbra paradisului*, Bucureşti, 1972; Katharine Everett Gilbert, Helmut Kuhn, *Istoria esteticii*, pref. Titus Mocanu, Bucureşti, 1972; Erwin Panofsky, *Renaştere şi renaşteri în arta occidentală*, pref. Grigore Popa, Bucureşti, 1974; Baltasar Gracián, *Oracolul manual. Criticonul*, I–III, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1975, *Cărţile omului desăvârşit*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1994, *Ascuţimea şi arta ingeniozităţii*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1998; *Romancero. Vechi balade spaniole*, pref. trad., Bucureşti, 1976; Dámaso Alonso, *Poezie spaniolă*, pref. trad., Bucureşti, 1977; B. Fundoianu, *Imagini şi cărţi*, introd. Mircea Martin, Bucuresti, 1978; Władysław Tatarkiewicz, *Istoria esteticii*, I–IV, pref. Titus Mocanu, Bucureşti, 1978; Heinrich Zimmer, *Introducere în civilizaţia şi arta indiană*, introd. Ion Frunzetti, Bucureşti,

1983, *Mituri şi simboluri în civilizaţia indiană*, Bucureşti, 1994, *Regele şi cadavrul. Meditaţie despre biruinţa sufletului asupra răului*, Bucureşti, 1994, *Filosofiile Indiei*, Bucureşti, 1997; Julius Evola, *Metafizica sexului*, pref. Fausto Antonini, Bucureşti, 1994; José Ortega y Gasset, *Studii despre iubire*, Bucureşti, 1995, *Spania nevertebrată*, Bucureşti, 1997, *Tema vremii noastre*, pref. trad., Bucureşti, 1997, *Ce este filosofia? Ce este cunoaşterea?*, Bucureşti, 1999, *Câteva lecţii de metafizică*, Bucureşti, 1999, *Dezumanizarea artei şi alte eseuri de estetică*, pref. trad., Bucureşti, 2000, *Omul şi mulţimea*, Bucureşti, 2001, *Europa şi ideea de naţiune şi alte eseuri despre unele probleme ale omului contemporan*, Bucureşti, 2002; Fernando Savater, *Eseu despre Cioran*, Bucureşti, 1998; Miguel de Unamuno, *Jurnal intim*, Iaşi, 1999, *Ceață*, introd. trad., Iași, 2007; *Trei texte despre „Ceață”*, îngr. și introd. trad., București, 2007; Giovanni Arpino, *Parfum de femeie*, Bucureşti, 2000; Paolo Coelho, *Veronika se hotărăşte să moară*, Bucureşti, 2000, *Diavolul şi domnişoara Prym*, Bucureşti, 2002, *La râul Piedra am şezut şi-am plâns*, Bucureşti, 2002, *Manualul războinicului luminii*, Bucureşti, 2003, *Unsprezece minute*, Bucureşti, 2003; Umberto Eco, *Minunea Sfântului Baudolino*, Bucureşti, 2000; Yasunari Kawabata, *Frumusețe și întristare*, București, 2000; Alonso Fernández de Avellaneda, *Falsul Don Quijote de la Mancha*, îngr. și introd. trad., Pitești, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Sorin Mărculescu*], CNT, 1968, 9, RL, 1986, 2; Doinaş, *Lampa*, *86–90*; I. Negoiţescu, *Sorin Mărculescu*, ARG, 1971, 2; Dana Dumitriu, *Imagomania*, RL, 1973, 40; Daniel Dimitriu, *„Locul sâmburelui”*, CL, 1973, 23; Mircea Ivănescu, *Sorin Mărculescu, traducător al vechilor poeme medievale spaniole*, T, 1976, 8; Iorgulescu, *Scriitori*, *100–102*; Ana-Maria Tupan, *Vameş între două lumi*, RL, 1982, 6; Dimitriu, *Singurătatea*, *210–216*; Grigurcu, *Existenţa*, *196–204*; *Dicţ. analitic*, I, *141–143*; Grigurcu, *Poezie*, II, *100–105*; *Dicţ. esenţial*, *508–510*; Cassian Maria Spiridon, [*Interviu cu Sorin Mărculescu*], CL, 2003, 5; Mihai Cantuniari, *Suișul muntelui*, RL, 2005, 14; Victor Ivanovici, *Un caftan pentru Don Quijote*, ST, 2005, 10–11; Tudora Șandru-Mehedinți, *Lumea cervantină*, RL, 2009, 9; Luminița Marcu, *Galateea și Sorin Mărculescu*, OC, 2009, 213–214; Popa, *Ist. lit.*, II, *467–469*; Andra Rotaru, [*Interviu cu Sorin Mărculescu*], „Ziarul de duminică”, 2011, 21 octombrie; Rodica Grigore, *Avellaneda și adevărul ficțiunii*, OC, 2011, 343. ***R.S.***

MĂRGĂRIT, George (27.I.1923, Tomeşti, j. Iaşi – 29.VIII.1961, Bârnova, j. Iaşi), poet, publicist. Este fiul lui Gheorghe Mărgărit, învăţător, care scosese în Tomeşti revista „Zorile luminii”. Urmează la Iaşi Liceul Internat (1937–1941) şi Facultatea de Litere, luându-şi licenţa în 1946. Începând cu 1941 se întreţine singur. După absolvire este o scurtă perioadă asistentul lui G. Călinescu, care îl menţionează în compendiul *Istoria literaturii române*, în paragraful dedicat revistei „Jurnalul literar”, al cărei colaborator **M.** a fost: „înclinat mai mult spre lirică, pune în articolele critice intuiţie fantastică şi expresie amănunţit plastică”. Funcţionează ca profesor la Liceul Naţional din Iaşi până în 1949, apoi la liceul din Botoşani până în 1950. A fost redactor la revistele „Victoria”, „Contemporanul”, „Moldova liberă”, „Lupta Moldovei”. În 1953 devine redactor-şef adjunct al revistei „Iaşul nou”, din 1955 lucrând efemer ca profesor la o şcoală generală din Coarnele Caprei, judeţul Iaşi. A publicat articole, poezii originale şi traduceri în „Revista Fundaţiilor Regale”, „România literară”, „Lumea”, „Tribuna poporului”, „Frontul plugarilor”, „Opinia”, „Naţiunea”, „Flacăra”, „Preocupări literare”, „Ethos”, „Clopotul”, „România liberă”, „Glasul patriei” ş.a. Duce o viaţă boemă, alcoolismul agravându-i sănătatea şubredă: este internat în spitale de neuropsihiatrie, TBC şi oncologie. Moare, se pare, de cancer la limbă. Înaintea sfârşitului visa – relatează Lucian Dumbravă – să îşi scrie opera capitală, „un roman de analiză psihologică şi socială în care trebuiau imortalizate nu atât tipologii şi situaţii, cât caracterele labile ale unor amici şi inamici ai săi”. Debutează cu poeziile *Infinit* şi *Scrânciob apocaliptic* în septembrie 1943 la „Revista Fundațiilor Regale”. Primul volum al lui **M.**, *Vulturii amiezii* (1970), apare postum şi cuprinde patruzeci şi două de poeme, ordonate în secţiunile *Cântarea poetului*, *La soarele-n amiază* şi *Ca inima de vin*.

Inferioară legendei boeme și insuficientă pentru legitimarea destinului poetic pe care aspira să-l anunţe, lirica lui **M.** are un traseu labil într-o gamă totuși definită. Formula sa era în mare formată de la început – parnasianism tardiv și bucolic, clasicizant prin cultivarea referințelor antice dar și, în variante domoale, a clasicilor Charles Baudelaire sau Arthur Rimbaud, posedând o metrică plină de ecouri și din când în când gângavă: „Harapnice de zei plesneau în nămol şi-n turmă/ Boii soarelui păşteau prin beznă fără urmă/ Mânaţi de ciclopi; trupurile se pierdeau în albii de glod/ Erau crescute ca munţii, ciclopu-ntre ele un plod” (*Mitologie*). Versurile scrise către sfârșitul vieții nu sunt diferite, de pildă în poemul *Crepuscul*, care surprinde muzica înfundată pe care o dă reflectarea unui viu apatic într-un mineral mâlos-receptiv: „Pescari de larg cu bărci smolite şi sitelci/ Se rânduiesc arar şi greu la vâslă,/ Aduc nisetri graşi în suc de melci/ În seara asta sub viorile de pâslă.// Le suflă briza bărbile de-aramă,/ Pescarii-s osteniți și trag tabac;/ Iar valurile blânde clipocesc sub ramă/ Și marea toată-i leagănă-n hamac”. În versurile

circumstanțial-ideologizante, borhotul acestei maniere nu foarte originale se va limpezi nefericit, acordându-se la lozincile timpului: „Ogorul e unul, imens, bărăgan…/ Pulberi se-ncing din gorgan în gorgan;/ Ca tatăl cel bun îl păzim de jivine/ Baltagele noastre au buze depline”. Lungul poem *Colocviile pădurii* operează o ambiţioasă şi confuză respingere a unui misticism silvestru-vegetal în favoarea cetăţii „cu faguri de neon,/ Şi clinchet flăcărat în piepturi de beton”. Aici teza ar fi elementară dacă execuţia versificatorie nu ar fi prolixă şi obscură – paradoxal, defectul devenind în context calitate. Monologul *Mithridate*, scris către apusul vieţii, poate fi citit ca o confesiune în care **M.** poetizează în jurul propriei ratări: „Cu aripi frânte vulturii din mine/ S-au mistuit atât de leneş în azur/ Şi timpului de soare care vine/ Nu i-am lăsat decât un obosit contur”; la fel, elegia *Anii mei*. Traducerile (bunăoară din *Cimitirul marin* de Paul Valéry) nu sunt prin nimic remarcabile în raport cu alte încercări autohtone.

SCRIERI: *Vulturii amiezii*, îngr. Lucian Dumbravă şi Horia Zilieru, pref. Lucian Dumbravă, Iaşi, 1970; *Profeticul vis*, pref. Daniel Corbu, Iaşi, 2005.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, Bucureşti, 1945, *402*; Piru, *Varia*, I, *488–491*; Florin Mugur, *George Mărgărit*, ST, 1980, 12; *Lit. rom. cont.*, I, *382–383*; J. Popper, *Poetul George Mărgărit*, ST, 1993, 10; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *159–160*; Șerban Axinte, *George Mărgărit (fișă de dicționar)*, TP, 2006, 7; Popa, *Ist. lit.*, I, *841–842*; Scurtu, *Contribuţii*, I, *176–180*; Iulian Marcel Ciubotaru, [*George Mărgărit*], CL, 2011, 9, DL, 2012, 1–2, 9–10,„Poezia”, 2012, 3 . ***M.I.***

MĂRGĂRITARE BASARABENE, revistă apărută la Chişinău, lunar, în septembrie și octombrie 1927, având ca director pe medicul Fr. I. Popu-Delarodna. Ca motto, publicaţia îşi alege un citat dintr-o carte a lui Simion Mehedinţi, *Poporul*, vibrantă pledoarie pentru înţelegerea mesajului poeziei *Limba noastră* de Alexie Mateevici, reprodusă integral în **M.b.** Articolul-program, semnat de director, anunţă că se vor consemna obiceiuri, datini, cântece populare, constituite ca „baricade sufleteşti” în calea programelor de înstrăinare a basarabenilor, intenţiile redacţiei fiind calificate „nici originale, nici strălucitoare, nici ingenioase, ci numai cu desăvârşire sincere”. Condusă de un medic, revista acordă multe pagini medicinii populare, tipăreşte descântece şi articole cu subiect medical (între ele unul al reputatului specialist Valeriu L. Bologa). O accepţie lipsită de prejudecăţi este dată cântecelor „buruienoase”, care nu sunt taxate ca pornografice. O atitudine modernă vădeşte şi aprecierea faţă de insul talentat din popor, cum era, de exemplu, poetul ţăran Tudosă Roman. Revista a solicitat colaborarea unor buni cunoscători ai creaţiei populare, ca Gheorghe V. Madan. În genere, **M.b.** s-a revendicat de la ideile lui N. Iorga şi de la cele ale lui S. Mehedinţi. Deşi a avut o viaţă scurtă, **M.b.** este importantă pentru cunoașterea culturii populare a românilor de peste Prut. ***I.D.***

MĂRGĂRITARUL, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 1 februarie şi 31 martie 1904. La această publicaţie „pentru arte, litere și științe” colaborează cu poezii D. Karnabatt (D. Karr), Iuliu Cezar Săvescu, N. Ţincu, Ilarie I. Deleanu, Al. Macedonski (*Japonul*), G. Bacovia (*Umbre triste*, cu semnătura V.G.-Bacovia), Virgiliu N. Cişman (*Crizantemele*), Al. Obedenaru (*Simfonia mistică*), Al. T. Stamadiad (sub pseudonimul Al. Adrian), C.N. Mihăilescu. Proza e ilustrată de Domenico Caselli, cu legende istorice (*Oprişan din Stoeneşti*, *Radu Calomfirescu*, *Domniţa Florica*). În numărul 2 se reproduc portretul lui M. Eminescu (după revista „Actualitatea”) şi un comentariu de Anghel Demetriescu (din „Literatură şi artă română”). Notele sunt semnate de Mihai Stăncescu, Iuliu Cezar Săvescu, Al. Macedonski (*Const. Dimitrescu-Iaşi*), Sofronie Ivanovici. ***M.Pp.***

MĂRGEANU, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Marghetici; 20.IX.1928, Mehadia, j. Caraș-Severin – 15.IX.1994, București), prozator. Este fiul Adei (n. Emsenco) și al lui Ioan Marghetici, funcționar. Urmează liceul la Timișoara (1939–1947), apoi Facultatea de Filosofie din Cluj, fără a finaliza studiile. Lucrează la redactor la „Banatul” (1946–1947), „Flacăra” (1948–1950), secretar de redacție (1957–1960) și corespondent (din 1965) la „Viața militară”. Debutează în „Vremea”, publicație timișoreană (1945), și editorial cu nuvela realist-socialistă *Focul din pădure* (1949), în care un exploatator forestier pune foc pădurii pentru a încasa asigurarea.

Numele lui **M.**, unul dintre autorii relevanți de literatură polițistă din România prin meșteșugul superior mediei și prin regizarea constantă a unor jocuri intertextuale, se leagă de cel al personajului Mircea Vigu. Vigu este mai întâi ofițer de Securitate în *A treia noapte fără lună* (1955) și în *Bătălia nevăzută* (1958), primele cărți în care apare și în care luptă pe rând împotriva rezistenței din munți și împotriva unei rețele operate din Occident, ce urmărea să pună mâna pe planurile

unor zăcăminte radioactive; în următoarele romane ale ciclului își schimbă identitatea în aceea de ofițer la Miliția Judiciară. Rezolvarea crimelor din *Cercul magic* (1965), întâiul roman notabil al lui **M.**, prelucrează aproximativ tema din *Strangers on a Train*, filmul lui Hitchcock: potențialii suspecți fac schimb de victime, asigurându-și astfel alibiurile prin uciderea unui necunoscut. Tema suportă variațiuni prin introducerea între ițele istoriei a unui maestru „nietzschean", un nazist membru al Gestapoului, a cărui paidetică criminală se află la rădăcina tuturor dramelor din roman, inclusiv a artei întunecate, antiumaniste, profesată de unul din personaje. *Romanul care ucide* (1970), cea mai bună carte a autorului, exploatează abil trucuri metatextuale à la Școala de la Târgoviște: naratorul, autor de romane polițiste având-ul ca erou pe prietenul său Mircea Vigu, se trezește implicat ca suspect într-o anchetă condusă chiar de Vigu, „ficțiunea" sa. Complicații metatextuale suplimentare apar prin faptul că toate persoanele din grupul restrâns al suspecților cunosc opera naratorului și personajul anchetatorului. Mai mult, însuși criminalul folosește ca alibi manuscrisul ultimului roman, încă inedit, având-ul ca protagonist pe Vigu. Pe scurt, toată lumea cunoaște convențiile romanului polițist și face trimiteri docte la diverse scrieri de gen, precum romanele Agathei Christie: o feerie intertextuală, autoironică, dar nu într-atât încât să uite să-și livreze mesajul moralizator. În *Reversul medaliei* (1979) este atacată pe mai multe filiere tema – prezentă mai mult sau mai puțin direct și în romanele anterioare – antitezei propagandistice dintre România socialistă și Occidentul corupt, cu metastaze interlope. Pe de o parte apare personajul lui Mihnea Gelep, descendent al unei vechi familii boierești – ceea ce permite împușcarea oportunistă ideologic a încă unui iepure, acela al luptei de clasă –, cibernetician de vârf în România, care se degradează până la limitele inferioare după ce emigrează în Italia și apoi în Statele Unite, devenind omul unei oculte infracționale cu acoperire internațională. Pe de altă parte, Vigu își găsește un *Doppelgänger*, un dublu malefic în persoana unui văr din Ardeal, emigrant la a doua generație, care se întoarce în România încercând să i se substituie lui Vigu, cu care seamănă fizic până la identitate, pentru a pune mâna pe banii *gang*-ului lui Gelep, întors și el pe ascuns în România. Mai toate personajele occidentale, odată ajunse pe teritoriul României comuniste, sunt puse de **M.** să facă figurație rizibilă ca admiratori ai bogățiilor naționale: negativii admiră pe rând blazonul pașaportului românesc, profesionalismul miliției române, calitatea mașinii Aro, pantele domoale ale dealurilor argeșene și buchetul țuicii învechite. Aceste surse de comic involuntar fac un contrast destul de curios cu mecanismul metanarativ bine uns al romanului, abundând, iarăși, în trimiteri livrești și în scamatorii textuale. *Reversul medaliei* este romanul în care Vigu se apropie cel mai mult de profilul nonconformist, erotico-bahic al lui James Bond (motiv pentru care autorul, într-o notă introductivă, își prezintă scuzele adevăraților polițiști din România comunistă pentru a le fi „denaturat" în ficțiunea sa adevărata etică). **M.** a publicat și cărți cu subiect militar, unele tot cu spioni. A tradus, în colaborare, romane polițiste din Europa de Est (Joe Alex, Bogomil Rainov, Iulian Semionov, Josef Skvorecki).

SCRIERI: *Focul din pădure*, București, 1949; *Campania a treia*, București, 1952; *Noapte înstelată*, București, 1952; *A treia noapte fără lună*, București, 1955; *Umbra pământului*, București, 1956; *Bătălia nevăzută*, București, 1958; *Fuga lui Valeriu*, București, 1962; *Cercul magic*, București, 1965; *Sângele negru*, București, 1965; *Ceasul lucid al amiezii*, București, 1966; *La Ciuta, într-o vară*, București, 1968; *Romanul care ucide*, Cluj, 1970; *Noapte cu visuri și arme*, București, 1973; *Ploaia și cei doi cascadori*, București, 1979; *Reversul medaliei*, București, 1979; *Lumea ca reprezentație*, București, 1982; *Alte aventuri ale căpitanului Vigu*, București, 1983; *Vremea crizantemelor*, București, 1984; *Lebedele negre*, București, 1988; *Scrisul ca ritual. Însemnări despre Eminescu și alte eseuri*, îngr. și pref. Ionel Bota, Reșița, 1999.

Repere bibliografice: Z. Ornea, *„Fuga lui Valeriu"*, GL, 1962, 31; I. Negoițescu, *Un roman moral?*, LCF, 1972, 26; Sorin Titel, *Două cărți pentru vacanță*, RL, 1980, 52; Voicu Bugariu, *Nicolae Mărgeanu și pretextul detecției*, O, 1981, 38; Cornel Ungureanu, *Nicolae Mărgeanu și înnobilarea romanului popular*, O, 1985, 43; Popa, *Ist. lit.*, I, *927*. ***M.I.***

MĂRGINEAN, Ion (28.X.1941, Lopadea Veche, j. Alba), poet, prozator, folclorist. Este fiul Palaghiei (n. Popa) şi al lui Ioan Mărginean, ţărani. A urmat şcoala elementară la Mirăslău (1951–1954) şi liceul la Aiud (1954–1957). Absolvent al secției de limba rusă a Institutului de Limbi Străine din Bucureşti (1963), funcţionează ca profesor la liceul din Sebiş, unde înființează revista „Doina Crișului". Ulterior îndeplineşte mai multe funcţii în domeniul culturii: metodist, apoi director la Casa Creaţiei Populare a Judeţului Arad (1968), ziarist la „Cuvântul nou" din Sfântu Gheorghe (1970), inspector principal, apoi consilier la Inspectoratul pentru Cultură şi Educaţie Socialistă al Judeţului Alba (din 1971), unde va lucra şi după 1989, când

instituția se reformează și își schimbă numele; va fi director al ei (1994–1996, din 2003). Este preşedinte al societăţii „Lucian Blaga" din Alba Iulia și promotor al unui festival omonim de poezie. Debutează timpuriu, ca licean, în publicaţia „Zorile" din Aiud, cu o însemnare despre viaţa de cenaclu. Prima carte de versuri este *Asfinţit de vise*, publicată în 1971. A mai semnat Ion Lopădeanu, Ion Aiudeanu, Ion Amânăreanu ş.a. A fost distins cu premii acordate de câteva reviste literare şi de Asociaţia Scriitorilor din Sibiu.

M. este un poet care îşi cântă plaiurile natale, invocă icoanele lui Horea şi Avram Iancu, evocă duios mediul familial şi meditează naiv asupra condiţiei poetului. Filonul popular ardelenesc se face simţit în tematică şi în tonalitatea versului. Suverană este iubirea de ţară, expurgată când şi când de clamările zgomotoase proprii epocii, împrumutând mult din maniera lui Octavian Goga şi din cea a lui Aron Cotruş. Nu îi este străin ca poet nici sentimentul iubirii, marcat în exces chiar din titlurile a numeroase volume, de la *Cântecul inimii* (1980) la *Sărut mâna, Tanca* (2008), unde sunt recuperate tot versuri de dragoste, alcătuite însă în vremea studenției. Cu trecerea anilor, versul se modulează după o stare de spirit mai discretă, sugerând apropierea de religiozitate („sufletul se aruncă la poala Rugăciunii/ se-ngroapă de viu şi cerşeşte"), durerea dispariției celor dragi, întoarcerea spre propriul rost, spre credinţa în poezie. Poemele din placheta *Cerneala în doliu* (1999), care pot fi considerate un prag în scrisul lui **M.**, capătă un caracter gnomic, sensurile fiind concentrate frecvent în sentințe, maxime, uneori aproape naive, alteori bine formulate. Atunci când scrie proză, **M.** evocă poematic istoria ori încearcă, ceva mai târziu, registrul satiric, ca în romanul *Oameni nelocuibili* (I–IV, 1996–2008), unde creionează portretele unor personaje din epoca totalitară, „epave patentate ale unei existențe larvare" (Titu Popescu), ori în narațiunile din volumul *Te rog, trăiește* (I, 2010), care așază sub lupă și tarele postdecembriste, cultivând nu o dată și scenele melodramatice, de un gust îndoielnic. Altă preocupare a lui **M.**, încă din prima tinerețe, este culegerea de folclor din Munții Apuseni, în special a colindelor din satul natal. Câteva piese de teatru, câteva dicționare și antologii de interes documentar se adaugă la bibliografia acestui autor local extrem de prolific.

SCRIERI: *Asfinţit de vise*, Bucureşti, 1971; *Stele în munţi*, Bucureşti, 1976; *Muntele cu făclii*, Timişoara, 1979; *Cântecul inimii*, Bucureşti, 1980; *Cu faţa spre iubire*, Bucureşti, 1981; *Scrisori din Apuseni*, Bucureşti, 1982; *Iubire doar pentru iubire*, Bucureşti, 1983; *Ca floarea soarelui, iubirea*, Bucureşti, 1986; *Oraşul sub formă de inimă*, Bucureşti, 1986; *Țara dintre cetăți și râuri*, București, 1986; *Lumea dintre două inimi*, Cluj-Napoca, 1989; *Ia-mă cu tine*, pref. Mircea Tomuş, Sibiu, 1994; *Lancrăm – un sat pentru eternitate*, Alba Iulia, 1994; *Candoarea speranţei*, Sibiu, 1995; *Alba Iulia, cea mai frumoasă poveste*, Alba Iulia, 1995; *Ceasul care nu apune*, Alba Iulia, 1996; *Civilizaţia are dureri de cap*, Alba Iulia, 1996; *Oameni nelocuibili*, I–IV, Alba Iulia, 1996–2008; *Îngerul de piatră*, Alba Iulia, 1998; *Muntele cu nume de fată*, Alba Iulia, 1998; *Stânca de foc – Detunată*, Alba Iulia, 1998; *Cerneală în doliu*, Alba Iulia, 1999; *Degustător de nuduri*, Alba Iulia, 1999; *Muntele cu nume de fată*, Alba Iulia, 1999; *Pasărea minunilor*, Alba Iulia, 1999; *Prințesa Oașa*, Alba Iulia, 1999; *Castelul roșu*, Alba Iulia, 2000; *Lucian Blaga – amiaza focului*, Alba Iulia, 2000; *Omul, microb de lux*, Alba Iulia, 2000; *Iancu, soarele trudit al românilor*, Alba Iulia, 2001; *Mai văd prin laptele de mumă*, Alba Iulia, 2001; *Doar între cuvinte limba este fiară*, Târgu Mureș, 2002; *Iosif Pervain sau Cultul exactității*, Alba Iulia, 2003; *Moaștele cuvântului*, Târgu Mureș, 2003; *Pe mâini e numai răni cuvântul*, Alba Iulia, 2003; *Și omul – Dumnezeu prescurtat*, Alba Iulia, 2005; *Scoateți colinzile din ladă*, Alba Iulia, 2006; *Eroina de la Blaj*, Alba Iulia, 2007; *Păziți neschimbat adevărul*, Alba Iulia, 2007; *Se-aude frigul friguind*, Alba Iulia, 2007; *Singurătatea se scumpește*, postfață Victor Crăciun, București, 2007; *Doamne! Ce-ai face în locul meu*, Alba Iulia, 2008; *Sărut mâna, Tanca*, Alba Iulia, 2008; *Alba – periplu monografic* (în colaborare cu Petru Sechel), Alba Iulia, 2009; *Sufletul mai are de vândut ceva*, Alba Iulia, 2009; *Ochiul orb al morții*, Alba Iulia, 2010; *Horia, Cloșca și Crișan*, Sebeș, 2010; *Te rog, trăiește*, I, Sebeș, 2010; *Modestia ca floare de leac*, Alba Iulia, 2011; ed. pref. Ion Dumitrel, Cluj-Napoca, 2012; *Moartea se bucură de imunitate*, Alba Iulia, 2011; *Se rup vântoase în cuvânt*, Cluj-Napoca, 2011; *Bădia*, Alba Iulia, 2012; *Cuvântul face un pas înapoi*, Cluj-Napoca, 2012. **Culegeri:** *Merge dorul şi răsare*, Alba Iulia, 1975; *Cântece şi tradiţii populare despre Horea şi Iancu*, pref. I. D. Bălan, Alba Iulia, 1978 (în colaborare cu Monica Anton); *Legende şi povestiri din Munţii Apuseni*, I–II, Alba Iulia, 1979 (în colaborare); *Iancule, soare trudit*, pref. edit., Alba Iulia, 1992; *Florile dalbe, flori de măr*, pref. edit., Alba Iulia, 1993; *Horea, munte al vrerilor noastre*, pref. Vasile Lechinţan, postfaţă Corneliu Olar, Alba Iulia, 2000.

Repere bibliografice: Ion Buzaşi, [*Ion Mărginean*], TR, 1977, 18, 1986, 47, ST, 1983, 6, RL, 2003, 37, „Astra blăjeană", 2006, 3; Aurel Sasu, *„Stele în munţi"*, ST, 1977, 11; Laurenţiu Ulici, *Imagini în plan îndepărtat*, CNT, 1981, 10; Titu Popescu, [*Ion Mărginean*], T, 1981, 5, 1982, 12, „Dorul" (Aarhus, Danemarca), 1996, 12, 1997, 11, LCF, 2000, 8; Mircea Popa, [*Ion Mărginean*], T, 1983, 42, PSS, 2007, 3–5; Eugenia Bârlea, *„Iancule, soare trudit"*, AAF, 1993; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *161–163*; Datcu, *Dicț. etnolog*, *578*; Cimpoi, *Critice*, VI, *146–150*; Nicolae Dabija, *Îmblânzitorul de frumuseți*, LA, 2011, 44; Gheorghe Grigurcu, *Un poet naivist*, RL, 2012, 12. ***S.I.***

MĂRGINEANU, Nicolae (22.VI.1905, Obreja, j. Alba – 13.VI.1980, Cluj-Napoca), eseist, memorialist. Este fiul Rozaliei (n. Ciontea) şi al lui Simion Mărgineanu, ţărani. Urmează şcoala primară în sat, liceul la Blaj şi universitatea la Cluj. Licenţiat (1927) şi doctor *magna cum laude* în filosofie–psihologie (1929) la Universitatea clujeană, va rămâne preparator (1926–1928), apoi asistent (1928–1936) la Catedra de psihologie, condusă de Florian Ştefănescu-Goangă, materie pe care o predă la Facultatea de Litere şi Filosofie ca docent (1931) şi conferenţiar titular (1938–1947). În paralel devine şef de lucrări (1936–1938) la Institutul de Psihologie al Universităţii din Cluj. Este trimis la studii de specializare la universităţile din Leipzig, Berlin şi Hamburg (1929), Paris (1935) şi Londra (1935). A fost bursier al Fundaţiei Rockefeller la Harvard, Yale, Columbia, Chicago şi Duke, SUA (1932–1934). Profesor suplinitor de psihologie şi director al Institutului de Psihologie (1938–1942), a îndeplinit şi funcţia de director al Laboratorului Psihotehnic al Ministerului Muncii din Cluj – Sibiu (1941–1943). A avut o activitate susţinută ca membru al Asociaţiei Româno – Americane pentru revenirea Transilvaniei de Nord ocupate la patria-mamă. Acuzat de spionaj în favoarea americanilor, este arestat în 1948 şi deţinut politic prin diferite închisori (Malmaison-Bucureşti, Aiud, Jilava, Piteşti, Dej şi Gherla), deşi misiunea de bune oficii pe lângă delegaţii americani o primise chiar de la Petru Groza. Va fi eliberat în 1964. În 1969 este încadrat cercetător ştiinţific la Filiala din Cluj a Institutului de Ştiinţe Pedagogice şi Sociale al Academiei RSR şi însărcinat cu direcţia secţiei. Din 1971 devine profesor suplinitor, cu sarcini de cercetare ştiinţifică, la Catedra de psihologie a Facultăţii de Istorie şi Filosofie a Universităţii „Babeş–Bolyai", funcţionând şi ca profesor invitat la universităţile din Bonn (1971) şi Hamburg (1972). Anii 1979 şi 1980 îi petrece, ca invitat al Fundaţiei Rockefeller, în SUA, unde i se diagnostichează boala de cancer, de pe urma căreia se stinge din viaţă. Cariera ştiinţifică şi didactică l-a făcut cunoscut de timpuriu în cercurile de specialitate, prin articolele scrise pe diverse teme mai întâi în ziarul „Naţiunea", apoi în revistele „Societatea de mâine" şi „Revista de psihologie", ca şi prin lucrările publicate în ţară şi peste hotare.

M. s-a numărat printre acei psihologi care au acordat literaturii o importanţă deosebită, convins fiind că opera literară transmite în bună măsură psihologia socială şi individuală a persoanei şi, în acelaşi timp, ea este o expresie a eului adânc al creatorului. Elemente de literatură şi mai ales de geneză a operei de artă se interferează mereu în dezbaterea fenomenului psihic în cărţi precum *Psihologia persoanei* (1941), *Natura ştiinţei* (1968), *Sub semnul omeniei* (1969), *Psihologie şi literatură* (1971), *Condiţia umană. Aspectul ei bio-psiho-social şi cultural* (1973), *Psihologia adâncurilor şi înălţimilor*, publicată postum, în 1999. Sunt analizate aici, cu atentă aplicare, modul în care tipurile psihologice se reflectă în literatură, dar şi modul în care principalele curente privind psihologia persoanei sunt influenţate de literatură, căci „meritul de a fi atras atenţia asupra factorilor din actualitatea vieţii noastre revine şi literaturii, filosofiei şi psihologiei existenţialiste". Sunt avute în vedere ca factori formativi şi de comportament erosul, familia, profesia, căsătoria şi cultura. Se vorbeşte şi de repercusiunile biotipului asupra gândirii, caracterului şi emotivităţii, cu exemple din modul de conduită al lui Al. Macedonski, Mateiu I. Caragiale sau Gib I. Mihăescu. Freudismul şi psihanaliza însoţesc analiza psihismului creator, cu dese raportări la complexele Oedip şi Electra şi la fenomene ca isteria, anxietatea, paranoia sau complexele de inferioritate, culpabilitate şi frustrare. Sentimentul de persecuţie sau cel de agresivitate sunt văzute prin teoriile lui Alfred Adler privind lupta dintre eu şi supraeu sau prin cele ale lui Freud despre sexualitatea infantilă, fenomenele de introversiune şi extroversiune, cu adaptarea activă sau pasivă la lume. Instinctele vieţii şi ale morţii, mecanismul de apărare sau de agresiune stau în relaţie cu ştiinţa viselor şi cu mecanismele psihice ale defulării, tratate cu numeroase exemple din operele lui Shakespeare, Thomas Mann, André Gide, Eugene O'Neill, Luigi Pirandello, Franz Kafka, F.M. Dostoievski. Psihologia funcţională a lui Franz Brentano, fenomenologia lui Edmund Husserl, psihologia vitalistă a lui Wilhelm Dilthey, teoriile lui C.G. Jung şi Ernst Cassirer despre gândirea arhetipală şi simbolică îşi găsesc numeroase ilustrări şi interpretări în psihologia conduitei, a celei anormale şi patologice, autorul fiind un fin interpret al celor mai subtile mecanisme psihologice. Un loc important în scrierile lui **M.** îl ocupă memorialistica. Cele două cărţi pe această temă, *Amfiteatre şi închisori* (1991), editând parţial un manuscris, şi *Mărturii asupra unui veac zbuciumat* (2002), formă integrală, constituie documente umane şi sufleteşti de primă mână

asupra anilor de formaţie şi, mai ales, asupra epocii comuniste, asupra Gulagului şi a detenţiei. Edificatoare sunt paginile de evocare a atmosferei tradiţionale din satul românesc, cu morala lui eternă, ca în sfatul mamei când se desparte de copilul dus la şcolile Blajului: „Sufletul să ţi-l porţi curat, ca şi cămaşa albă pe care ţi-o spăl cu mâinile mele ca să mergi dumineca la biserică”, ca şi reconstruirea ambianţei de emulaţie spirituală de la şcolile din Blaj sau din Clujul universitar. Memorialistul reînvie şi perioadele de stagiu din străinătate, mai ales din Statele Unite ale Americii, a căror viaţă democratică şi seriozitate în muncă îl marchează profund. Odată cu anii dictaturii carliste şi ai „nebuniei legionare”, existenţa se schimbă profund, apoi autorul cunoscând de aproape și perfidia vremurilor cârmuite de ocupanţii sovietici şi teroarea instaurată pretutindeni. Pe bază de probe inventate va sta în detenţie şaisprezece ani şi jumătate, suportând cu resemnare torturi şi vexaţiuni de neînchipuit, într-o atmosferă de exterminare. „Un infern adevărat, pe care fantezia lui Dante nu l-a putut imagina”, scrie cel care ajunsese să aibă la eliberare doar puţin peste patruzeci de kilograme. Cu o portretistică vie şi un verb plin de plasticitate, memorialistica lui **M.** îl impune printre autorii de mare curaj şi putere de convingere.

SCRIERI: *Psihologia persoanei*, Cluj, 1941; ed. îngr Ion Radu și Mircea Miclea, Bucureşti, 1999; *Natura ştiinţei*, Bucureşti, 1968; *Sub semnul omeniei*, Bucureşti, 1969; *Psihologie şi literatură*, Cluj, 1971; ed. 2, Cluj-Napoca, 2002; *Condiţia umană. Aspectul ei bio-psiho-social şi cultural*, Bucureşti, 1973; *Amfiteatre şi închisori* (*Mărturii asupra unui veac zbuciumat*), îngr. şi introd. Voicu Lăscuş, Cluj-Napoca, 1991; *Depth and Height Psychology*, Cluj-Napoca, 1998; ed. (*Psihologia adâncurilor şi înălţimilor*), tr. Oana Benga, Cluj-Napoca, 1999; *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, îngr. Daniela Mărgineanu Ţăranu, pref. Mircea Miclea, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Alexandru Vlad, *Mărturia unui intelectual*, VTRA, 1992, 1; Mircea Popa, *Mărturiile lui Nicolae Mărgineanu*, VR, 1992, 5; Voicu Lăscuș, *Natura umană și condiția ei social-culturală. Dialoguri cu Nicolae Mărgineanu*, Cluj-Napoca, 1997; Andrei Marga, *Despre etica universitară*, APF, 1997, 5; Dumitru Salade, *Universitari clujeni*, Cluj-Napoca, 2002, *79–92*; Marta Petreu, *N-am plâns de mult citind o carte*, APF, 2003, 1; *Nicolae Mărgineanu, un psiholog în temnițele comuniste*, îngr. Cristina Anisescu, pref. Adrian Neculau, Iași, 2006; Doina Jela, *Prin temnițele comuniste*, OC, 2007, 97; Popa, *Ist. lit.*, I, *138*.

M.Pp.

MĂTASĂ, Elena (6.IV.1903, Bistriţa, j. Neamţ – 26.II.1989, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Anei (n. Constantiniu) şi a lui Constantin Mătasă, preot. Urmează Liceul „Petru Rareş” din Piatra Neamţ şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1924–1928). Va fi profesoară la Şcoala Ortodoxă din Bucureşti, consilier la Casa Şcoalelor, redactor la revista „Albina” şi, până în 1964, la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.

Premiată la concursul „Femina” pentru nuvela *Mama*, **M.** debutează la „Universul literar” în 1934, ulterior colaborând și la „Însemnări ieșene”, „Vremea” etc. Volumul de schiţe *Oropsiţii* îi apare în 1938, prefaţat de Liviu Rebreanu. Marele prozator remarcă limba „pură” şi „caldă”, cu o discretă nuanţă regională. Atmosfera rurală e încărcată de idilism, atenţia scriitoarei îndreptându-se către firile sensibile, înfrânte în lupta cu duritatea vieţii. În *Semnele duşmanului* (1947) investigaţia psihologică devine mai profundă, motivaţia gestului mai subtil camuflată. Tot din această perioadă datează şi începuturile preocupării pentru spaţiul literaturii pentru copii – *Soare-Răsare* (1943), *Nodul pământului* (1949) ș.a., precum şi traducerea poveştilor lui Hans Christian Andersen (1945). Deceniul al şaselea aduce cu sine înregimentarea autoarei în rândurile slujitorilor realismului dogmatic. În nuvela *Mălina* (1957) se desfăşoară o poveste de dragoste dirijată ideologic într-un mod neverosimil pentru cititorul din orice timp, iar *Hora titanilor* (1960) constituie o ilustrare a unui gen extrem de prolific şi de „comandat” în acei ani – un reportaj fabricat la Uzina Steagul Roşu din Oraşul Stalin. După destinderea politică, **M.** reia registrul care i se potriveşte cel mai bine, publicând poveşti pentru copii şi cărţi în care repovesteşte, cu talent şi delicateţe, mituri şi legende ori aduce în atenţia celor mici (şi nu numai) figuri exemplare ale istoriei româneşti, ca în *Lacul Omului* (1975), *Voinic înflorit* (1975) sau în *Femei ale acestui pământ* (I, 1979).

SCRIERI: *Oropsiţii*, pref. Liviu Rebreanu, Bucureşti, 1938; *Soare-Răsare*, Bucureşti, 1943; *Semnele duşmanului*, Bucureşti, 1947; *Cartea prietenilor mei*, Bucureşti, 1948; *Nodul pământului*, Bucureşti, 1949; *Puiul de cerb*, Bucureşti, 1950; *Raza de lumină*, Bucureşti, 1950; *Zile de vară*, Bucureşti, 1951; *Mălina*, Bucureşti, 1957; *Hora titanilor*, Bucureşti, 1960; *Cântecul Bistriţei*, Bucureşti, 1961; *Lacul Omului*, Bucureşti, 1975; *Voinic înflorit. Legende şi povestiri despre Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1975; *Femei*

ale acestui pământ, I, București, 1979; *Muntele de aramă*, București, 1982.

Repere bibliografice: A.G.B. [Agatha Grigorescu-Bacovia], *„Oropsiții”*, RVS, 1939, 1–2; Perpessicius, *Opere*, X, *323–324*; Mihail Chirnoagă, *„Oropsiții”*, UVR, 1944, 29; Octav Șuluțiu, *„Cartea prietenilor mei”*, „Națiunea”, 1948, 703; Savin Bratu, *„Mălina”*, GL, 1957, 42; Piru, *Panorama*, *361–363*; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *345*; Cosma, *Romanul*, I, *33*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *163–164*. **Al.F.**

MĂTCAȘ, Nicolae (27.IV.1940, Crihana Veche–Ismail), poet, publicist. Este fiul Anei (n. Boghean) și al lui Gheorghe Mătcaș, țărani. A urmat clasele primare și școala medie în satul natal. Este licențiat al Facultății de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1962). Își pregătește doctoratul în domeniul lingvisticii matematice, structurale și aplicate la Universitatea de Stat din Leningrad (1964–1967), sub îndrumarea romanistului Raymond Piotrowski, unul din susținătorii luptei de emancipare a românilor basarabeni în perioada revenirii la grafia latină și la limba română ca limbă de stat. Asistent la Universitatea de Stat din Chișinău (1962–1964), devine profesor în 1987, îndeplinind și funcțiile de decan (1967–1970), șef de catedră (1980–1993) al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău. Concomitent a fost cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău (1979–1985), redactor-șef al ziarului „Tânărul învățător” (1980–1990). **M.** a fost și ministru al Științei și Învățământului din Republica Moldova (1990–1994), contribuind esențial la reformarea învățământului, la introducerea cursului integral de literatură română și a celui de istorie a românilor, la renunțarea la caracterul obligatoriu al studierii limbii ruse etc., militând pentru integrarea învățământului din Republica Moldova în învățământul românesc și, prin aceasta, în cel european. În 1991, împreună cu Ion Dumeniuc și cu Alexandru Bantoș, fondează la Chișinău revista „Limba română”. A publicat, singur sau în colaborare, numeroase manuale, precum și mai multe volume axate pe probleme de lingvistică și sociolingvistică: *Introducere în lingvistică* (1980), *Lingvistica generală* (1984), *Coloana infinită a graiului matern* (1990), *Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul* (1998), *Elemente de ortografie și ortopedie ale limbii române* (1990) ș.a., fiind o personalitate marcantă a lumii științifice și culturale din Republica Moldova, militant înflăcărat pentru renașterea națională a românilor basarabeni. Rămas fără mijloace de existență, după ce o scurtă perioadă de timp activează ca redactor la revista „Limba română”, în 1995 pleacă la București, unde va ocupa funcția de expert superior la Direcția Românii de Pretutindeni, funcție pe care o deține până la pensionare (2007). Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași în 1993 și Universitatea din București în 1995 i-au acordat titlul *doctor honoris causa* și, respectiv, *profesor honoris causa.* În Republica Moldova a fost distins cu Ordinul Gloria Muncii (1996) și cu Ordinul Republicii (2010).

De-a lungul timpului **M.** colaborează cu articole și poezii la „Glasul națiunii”, „Patria tânără”, „Literatura și arta”, „Viața satului”, „Limba română”, „Arcașul” (Cernăuți), „Oglinda literară”, „Dacia literară”, „Poezia”, „Contemporanul–Ideea europeană”, „Paradox”, „Dacoromania” ș.a. Târziu editează mai multe volume de versuri, începând cu *Surâsul Giocondei* (1997), cărți ce îi întregesc biografia. Mobilul lirismului poate fi aflat chiar în poezia care deschide primul volum: „De m-a prinde vreun dor de-al cocorilor zbor,/ Îmbrăcat ca ascetu-n târsână,/ Îmi voi pune-n boccea o baladă și-un nai/ Să m-aline limba română”. Dincolo de limbajul marcat de un metaforism oarecum obișnuit la autorii din stânga Prutului, **M.** cultivă o lirică în care versurile curg armonios, poate vetust, dar cu o altă „încărcătură”. În versuri se împletesc spiritul de echilibru, caracterul impetuos și energia bărbătească, poetul, „îmblânzitor de cuvinte”, venind dintr-o lume veche, tradițională. El se descoperă pe sine ca poet în primul rând din perspectiva unei conștiințe care a cunoscut suferința. Dorința de a-și limpezi sufletul și de a trăi descătușat este determinantă în descoperirea târzie a pasiunii pentru vers. Sedus de frumusețile lumii, poetul transformă faptul cotidian, tinde să facă din fiece clipă trăită o sărbătoare, posedând taina bucuriei de trăi, o taină întrupată în frumoasa valahă sau în Mona Lisa. Parcul, câmpia, livada de vișini și mere domnești, peisajul nocturn în care luna pogoară secerând întunericul nopții se cer „văzute cu inima”. Dincolo de sursa ce ține de cotidian, autorul trimite la mari figuri și modele culturale ale umanității, dar și la cele ale neamului (*Bărbații Moldovei*, *Masa Tăcerii*, *Pasărea măiastră*). Alături de personaje istorice românești stau figuri mitologice emblematice: Prometeu, Zamolxe, Orfeu, Procust, Dedal, Penelopa, Heracle, Artemis, Zeus, Afrodita, Ulise ș.a. **M.** își concepe strategiile în cheie romantică, metaforismul, mitizarea fiind

„instrumente” la îndemână. El vrea să releve minunea vieții, proiectată de cele mai multe ori pe starea de îndrăgostire și pe dorința de regăsire a matricei originare: dragostea este „strop din lumina creată în ziua dintâi”. În linii mari, poezia lui reflectă nu atât dragostea, cât starea de îndrăgostire, omagiază melosul ca stare supremă a vieții, iar impulsul senzual este controlat de o anume solemnitate. Deloc întâmplător, sonetul este ales ca formă privilegiată, ca în *Roată de olar* (2008). Într-o lume ce pare că și-a pierdut sensul, autorul caută resursele mitizării și se întoarce spre ideea de rod sau spre „vernalele ploi” energizând universul.

SCRIERI: *Coloana infinită a graiului matern* (în colaborare cu Ion Dumeniuc), Chișinău, 1990; *Surâsul Giocondei*, București, 1997; *Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul*, Chișinău, 1998; *Trenul cu un singur pasager*, București, 1998; *Azur*, pref. Tudor Opriș, Timișoara, 2002; *Câte-s visele, multele...*, București, 2003; *Coloana infinitului*, pref. Tudor Opriș, București, 2003; *De-a alba-neagra*, București, 2006; *Roată de olar*, București, 2008; *Vernale ploi*, București, 2009; *Un câmp minat, urcușul...*, București, 2010; *Calvarul limbii române în Basarabia*, îngr. și pref. Alexandru Bantoș, Chișinău, 2011; *101 poeme*, București, 2011.

Repere bibliografice: Constantin Tănase, *Incoruptibilul*, LA, 1989, 30 martie; Anatol Ciocanu, *Floarea de lotus a unei conștiințe neîngenunchiate*, „Glasul națiunii”, 1998, 25 februarie; Leo Bordeianu, *Cuvântul Cuvânt al lui Nicolae Mătcaș*, LRC, 1998, 5; Ion Ciocanu, *Zborul frânt al limbii române*, Chișinău, 1999, *passim*; Alexandru Bantoș, *Un incoruptibil avocat al limbii române*, LRC, 2010, 3–4; Larisa Ungureanu, *Un român ancestral*, LRC, 2010, 3–4; Vlad Pâslaru, *Nicolae Mătcaș, profesorul, savantul, ministrul*, „Timpul” (Chișinău), 2010, 16 aprilie; Mihail Dolgan, *Un poet de talent și un remarcabil sonetist: Nicolae Mătcaș*, LA, 2010, 29 aprilie; *Nicolae Mătcaș. Biobibliografie*, Chișinău, 2010; *Dicț. Chișinău, 358–359*. ***A.Bn.***

MĂZĂREANU, Vartolomei (c. 1720 – c. 1790), cărturar. Provenit dintr-o familie de clerici din preajma oraşului Câmpulung Moldovenesc, **M.** intră de copil la mănăstirea Putna, unde e hirotonit în 1743. Timp de zece ani are posibilitatea să-şi completeze pregătirea teologică şi să se perfecţioneze în limba rusă la Belgorod (Rusia), unde îl urmase pe mitropolitul Antonie, fostul său stareţ, astfel încât la întoarcere este numit arhimandrit la Putna (1755), tot acum începând și o lungă carieră de traducător din slavonă şi rusă. Personalitate marcantă şi pe plan oficial, face parte dintr-o solie la Petersburg (1769–1770, pe când era egumen la Solca), este însărcinat cu inspectarea şcolilor din Moldova, iar un document din 1778 îl atestă membru al Academiei Duhovniceşti din Kiev, pe care o vizitase cu ani în urmă. A murit, probabil, la Putna.

Pe lângă lucrările de ritual şi pe lângă cele dogmatice – *Pavecernic*, *Liturghia arhierească*, *Panahidnic*, *Orânduiala chipului celui mare îngeresc*, *Leastviţa lui Ioan Scăriaşul*, *Azbucoavnă*, *Piatra scandelei/smintirii* de Ilie Miniat ş.a. –, **M.** a tradus scrieri aparţinând literaturii hagiografice – *Patimile sfântului mucenic Procopie*, *Viaţa precuviosului părintelui nostru Macarii Eghiptianul*, *Pătimire* şi *Minunile sfântului şi marelui mucinic Gheorghie*, toate lăsate în manuscris. El a simţit însă nevoia extinderii şi spre culegerile de maxime şi învăţături morale laice – *Apoftegmata* („viiaţa şi orânduiala, vorbele şi aşăzământul a mulţi filosofi vechi”), *Ithica ieropolitica* („sau filosofiia învăţătoarea de firea, cu simvolii şi cu închipuiri aleasă”), *Învăţătură dulce sau Livada înflorită*, ajungând chiar la *Esopia*, pe care a tradus-o din greacă. Tălmăcirile sale nu au fost tipărite, unele s-au pierdut, iar cele mai multe se găsesc în manuscris la Biblioteca Academiei Române. Aproape la fel de vie este la **M.** şi preocuparea pentru istorie, ilustrată mai întâi de traducerea a două cronografe ruseşti, apoi de realizarea (prin copiere, compilare şi, uneori, prin prelucrare) a unui mare şi foarte important corpus de cronici moldoveneşti, terminat în 1773, odată cu traducerea lui în limba rusă, la cererea autorităţii ţariste instalate în Moldova în timpul unui război cu turcii (pe la 1770). Varianta românească s-a păstrat aproape integral într-o copie din 1785 a lui Ştefan Ţicău, sub titlul *Letopiseţul Ţării Moldovei*, asigurând astfel conservarea şi transmiterea textelor marilor cronicari, iar cea rusească se află într-un manuscris masiv, semnalat şi descris, după ani buni, de Gheorghe Bogaci. S-a presupus că pentru perioada 1741–1769 cărturarul a folosit o scriere a lui Ioan Canta, dar în ediţia din 1987 a acestei scurte istorii Aurora Ilieş demonstrează că **M.** este autorul cronicii, concluzie întărită cu argumente lingvistice-stilistice de N.A. Ursu. În acest caz, meritele lui ar fi cu mult mai mari, el alăturându-se, cu o realizare mai modestă, unui ilustru şir de istoriografi. *Istorie pentru sfânta mănăstire Putna*, *Condica mănăstirii Voroneţul* (care cuprinde şi *Domnia lui Ştefan Voevoda cel Viteaz*) sunt texte cu caracter strict informativ. Scriind *Condica mănăstirii Solca*, el adaugă *Arătare pentru Ştefan Tomşe*

Voevoda, o prelucrare în spirit hagiografic a vieţii domnitorului. În timpul călătoriei la Petersburg arhimandritul şi-a făcut unele însemnări din care reiese în primul rând preocuparea pentru procurarea de cărţi şi de obiecte de cult; textul va fi publicat de Mihail Kogălniceanu în 1841, în „Arhiva românească”. Prin amploarea şi diversitatea operei sale, prin exersarea perseverentă a limbii scrise, prin lărgirea sferei lexicale şi expresive **M.** este o figură de prim rang a culturii româneşti din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

SCRIERI: *Condica mănăstirii Voronețul*, îngr. S.Fl. Marian, Suceava, 1900; *Condica mănăstirii Solca*, îngr. S.Fl. Marian, Suceava, 1902; *Domnia lui Ştefan cel Mare şi cea a lui Ştefan Tomşa*, îngr. S.Fl. Marian, Suceava, 1904.

Repere bibliografice: V.A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul (1720–1780)*, Bucureşti, 1889; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *440–453*; Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, Bucureşti, 1911; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *418–422*; Lăudat, *Ist. lit.*, III, *106–114*; *Dicţ. lit. 1900*, *558–559*; Gabriel Ştrempel, [*„Letopisețul” lui Vartolomei Măzăreanu*], în Ion Neculce, *Opere*, Bucureşti, 1982, *136–140*; Gheorghe Bogaci, *Alte pagini de istoriografie literară*, Chişinău, 1984, *33–50*; Aurora Ilieş, *Introducere* la Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei*; Aurora Ilieş, [*„Letopisețul” lui Vartolomei Măzăreanu*], în Ioan Canta, *Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. Aurora Ilieş şi Ioana Zmeu, Bucureşti, 1987, *XLI–LXX*, *LXXVII–LXXXIII*; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *255–256*; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, *227–236*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *164–165*; Ursu, *Contribuţii ist. culturii*, *76–132*. ***C.T.***

MÂINE, revistă apărută la Călăraşi, lunar, între 14 mai şi 14 iulie 1933. Redactori: V. Oprescu, George Lotru, Numa Carpen. Propunându-şi să promoveze viaţa culturală locală, redacţia afirmă, în articolul inaugural intitulat *Pas nou*, că „orice licărire timidă de talent îşi va găsi adăpost în coloanele noastre”. Se publică versuri de Octav Sargeţiu, N. Carpen ş.a., poeme în proză de George Lotru, proză de V. Oprescu. **M.** mai cuprinde cronici literare la romanul *Oraş patriarhal* de Cezar Petrescu şi la volumul de versuri *Punct vernal* de Simion Stolnicu, un eseu despre scriitorul Thomas Carlyle (*Marele tăcut*) şi necrologul lui Jean Bart. Sunt inserate, de asemenea, o cronică ştiinţifică, cugetări, epigrame, anecdote, noutăţi radiofonice, poşta redacţiei. ***M.W.***

MÂINE, publicaţie apărută la Cluj, sporadic, între 15 ianuarie şi 5 martie 1935, sub conducerea lui Vladimir Zlătaru şi a lui Radu Stanca. Din comitetul de redacţie mai fac parte N. Dragomir (preşedinte de onoare), I. Nemeş (preşedinte), Ovid Gherasim, Gh. Tomescu, C. Deva, Ionel Vonica, T. Herman, V. Hodor, St. Mărtinuş, O. Olteanu şi E. Roth. Ultimul număr are subtitlul „Caiet bilunar pentru artă şi literatură”. În articolul-program tinerii redactori definesc pe scurt ţelurile revistei: „Câteva suflete tinere ne-am adunat avântul tineresc în jurul acestor file. Suntem generaţia de mâine şi am pornit de azi pe calea frumosului. Greşelile ne trebuiesc iertate – greutăţile şi piedicile ne sunt mari şi multe. Deschidem coloanele acestei reviste şi chemarea noastră – asemeni bătăilor de clopot s-adune pe toţi acei ce se simt vrednici de pleiada de mâine. Arta şi pacea vor stăpâni viitorul şi acesta va fi al nostru” (*Primele cuvinte*). Între rubrici se numără „Cronica literară”, „Cronica sportivă”, „Bazar” şi „Oameni şi fapte”. Se publică poeme de Radu Stanca (*Mi-e dor*, *Bibelou*, *Flori de colilie*, *Solii de iarnă*, ultimul în proză), Ionel Vonica şi Dana Lacrimă, precum şi povestiri şi fragmente memorialistice de Vladimir Zlătaru şi Ovid Gherasim. Cronica literară, susţinută de Dan Poiană, reprezintă o pledoarie pentru creaţia generaţiei tinere, în contextul acuzelor de superficialitate şi artificialitate ce i se aduc în epocă. Astfel, în cadrul unor *Însemnări pe marginea poeziei actuale româneşti*, publicistul laudă afluenţa volumelor de antologii poetice, în ciuda opiniilor „unor domni ca V. Damaschin, Dragoş Vrânceanu, Ilarie Voronca, Gh. Călinescu, care neagă parțial sau total existenţa poeziei actuale româneşti”. Este recenzată, printre altele, o carte de însemnări scrisă de un adolescent (M. Vasiliu), criticată în alte publicaţii, în spiritul disputelor generaţioniste, pentru „destrăbălare şi completă ignoranţă”. De menţionat este şi recenzia lui Radu Stanca la volumul *Nopţile de Sânziene* de Mihail Sadoveanu, „un roman pastel” în care autorul se dovedeşte „un maestru al stilului”. Eseuri publică şi E. Roth (*Shakespeare*), alături de Ovid Gherasim. **M.** mai cuprinde traduceri din opera lui Anatole France (*Pâinele negre*), realizate de Ionel Vonica, şi o epigramă de Şt. Gh. Ionescu. ***M.W.***

MÂNĂSCURTĂ, Ioan (28.IV.1953, Popeştii de Sus–Soroca), prozator, traducător. Este fiul Alexandrei Mânăscurtă (n. Grosu) și al lui Vladimir Mânăscurtă, pedagogi. A absolvit școala medie în localitatea natală și Facultatea de Filologie, secția ziaristică, la Universitatea de Stat din Chişinău (1975). A funcţionat ca redactor la „Tinerimea Moldovei”,

„Femeia Moldovei” ș.a., redactor la Editura Literatura Artistică, redactor-șef la Colegiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor, apoi ca director al Editurii Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1992) și director al Editurii Princeps; conduce, din 2001, „Gazeta românească”, mai editează revista „Ciber plus”. I s-au acordat numeroase distincții, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1996, 2006), Premiul Ministerului Culturii din Republica Moldova, Ordinul Gloria Muncii ș.a.

M. debutează publicistic în 1967 și editorial cu volumul de interviuri și foiletoane *Noi şi gândurile noastre* (1979). Textele scot la iveală un analist perspicace al actualităţii şi al fenomenelor vieţii, un bun stilist, caracteristici vizibile și în paginile altor cărți ale sale. Astfel, cum a remarcat critica, prozatorul „știe să gliseze de la formulări lapidare, concise și ascuțite ca lama unui briceag la narațiuni parabolice cu înțeles ambiguu și la poeme în proză sau în vers alb, intrând în dialog direct cu alți autori și alte cărți” (Valeriu Matei). **M.** scrie şi proză în siajul literaturii SF, în stânga Prutului fiind printre puţinii autori în acest gen: *Bărbaţii Universului* (1980), *Mâine, când ne vom întâlni pe Pământ* (1989), *Tăierea capului* (1995); alcătuiește și o amplă antologie de proză science-fiction, intitulată *În căutarea Atlantidei* (1990). Mai publică nuvele şi un roman fantastic pentru copii și adolescenți, *Artefact* (1989), a cărui substanță este predominant autobiografică. *Artefact* a fost publicat inițial în presă ca roman-foileton, bucurându-se ulterior de numeroase ediții. De altfel, câteva scrieri de anticipaţie ale lui **M.**, lucrate cu o bună cunoaștere a tiparului acestui gen și cu un spirit ludic foarte viu, i-au fost traduse în limbile rusă, ucraineană, franceză, germană, chineză, lituaniană, letonă, estonă, armeană ş.a., figurând și în antologii internaționale. La rândul lui, traduce, de pildă, în 1984 *Cercul terestru* de Serghei Markov și o carte despre „exploratori și călătorii maritime”. Mai transpune în română câteva piese de teatru și scrieri science-fiction. Pe de altă parte, **M.** deține rubrici permanente la mai multe periodice, are colaborări la radio, televiziune etc., publicistica sa abordând teme cu impact în epocă, neconformându-se orientării oficiale, ceea ce i-a atras în trei rânduri interdicția de a mai semna în presă. A alcătuit, singur sau în colaborare, mai multe dicționare și antologii literare, precum și o serie de albume plurilingve privind patrimoniul cultural al Republicii Moldova.

SCRIERI: *Noi şi gândurile noastre*, Chişinău, 1979; *Bărbaţii Universului*, Chişinău, 1980; *Lecţia de suflet*, Chişinău, 1985; *Artefact*, Chişinău, 1989; *Mâine, când ne vom întâlni pe Pământ*, Chişinău, 1989; *Tăierea capului*, pref. Serafim Saka, Chişinău, 1995; *Marea vânătoare*, Chişinău, 2004; *Înnodarea lui ceva cu altceva*, Chişinău, 2006.

Repere bibliografice: Iacob Burghiu, *Cetire în stele*, LA, 1981, 14; Haralambie Moraru, *Lumea văzută din pragul Popeştilor*, LA, 1985, 36; Leo Butnaru, *Umbra ca martor*, Chişinău, 1991, *186–193*; Ion Ciocanu, *„Tăierea capului”*, „Basarabia”, 1996, 3–4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *232–233*; Anatol Ciocanu, *Un prozator cu garoafă la butonieră*, LA, 2007, 6; *Dicț. Chișinău*, *360*. ***I.C.***

MÂNDRESCU, Simion C. (18.VII.1868, Râpa de Jos, j. Mureș – 30.IX.1947, Bușteni), germanist, folclorist. Este fiul Firei și al lui Ion Mândrescu. Își începe învățătura în satul natal, continuând la Monor (j. Bistrița-Năsăud) și Reghin (1879–1881), urmează gimnaziul la Sibiu (1881–1882) și Năsăud (1886–1888), Școala Normală Superioară și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1888–1891), unde audiază cursurile lui B.P. Hasdeu, Grigore C. Tocilescu, V.A. Urechia și A.I. Odobescu. După ce susține licența cu *Elementele ungurești în limba română* (1892), lucrare apreciată în epocă, intră în învățământul secundar, ca profesor de germană la liceul din Bârlad (1892–1898). Obținând o bursă din partea Universității din Iași, își desăvârșește studiile în Germania, susținându-și doctoratul cu teza *Goethes Relativsatz,* publicată în 1903 la Berlin. Întors în țară, va fi scurtă vreme profesor la Liceul Național din Iași, iar după obținerea docenței, numit la Universitatea din București, deschide, la 5 noiembrie 1905, în prezența lui Ovid Densusianu și a lui Nicolae Iorga, cursurile nou-înființatei Catedre de germanistică, fiind pentru o lungă perioadă titularul acesteia (1905–1939). Fondează Societatea Germaniștilor din România (1931), iar în anul următor „Revista germaniștilor români” (1932–1938), inițiază congrese naționale ale profesorilor de germană. Paralel cu activitatea didactică și științifică, desfășoară o amplă activitate politică în favoarea unirii cu țara a provinciilor românești aflate sub stăpânirea austro-ungară: este unul din fondatorii, în 1909, la București, ai societății Cercul Românilor de peste Munți, membru în Comitetul director al Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor (1914), printre ai cărei întemeietori

era încă din 1890, vicepreședinte al Federației Unioniste (1915), inițiator al Comitetului de Acțiune al Românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, înființat în Italia (1918), și militant pentru cauza românească în Franța și în Italia. În Italia întreprinde acțiuni susținute în vederea organizării unei legiuni române, formate din prizonierii transilvăneni, bănățeni și bucovineni implicați în război pe frontul austro-ungar, care să lupte de partea Italiei și pentru eliberarea tuturor națiunilor oprimate din fostul imperiu, reușind să mobilizeze autoritățile. A fost ministru plenipotențiar la Ambasada României din Tirana (1925–1926). A fost membru corespondent al Academiei „Friedrich Schiller" din Berlin și membru de onoare al Academiei Germane din München.

Ca un adevărat ctitor, **M.** pune bazele studierii limbii și literaturii germane la București, obiectivele sale fiind nu numai formarea viitorilor dascăli, ci și crearea unor adevărate „centre de știință", precum și răspândirea cunoștințelor despre cultura germană în straturi cât mai largi, așa cum precizează încă în lecția inaugurală a cursului său. Acțiunea sa fondatoare are în vedere atât domeniul filologic-lingvistic-didactic, cât și pe cel literar. În lucrarea *Influența culturii germane asupra noastră. Influența germană asupra limbii române* (1904), după o introducere filologică și lingvistică de explicare a particularităților acestei influențe asupra românei și a ariilor lexicale în care s-a manifestat (preponderent în sfera vieții practice), realizează un vocabular extins și adnotat. Masivul manual, de peste șase sute de pagini, *Mittelhochdeutsch. Gramatică, texte, esplicări și vocabular* (1906) pune la îndemâna studioșilor fundamentele germanei medievale dintre 1100 și 1500, iar corpul de texte, însoțit de explicații și un apreciabil dicționar, include poezie lirică (anonimă și cultă), didactică (*Spervogel*) și epică (*Nibelungen, Kudrun*), precum și marile creații ale trubadurilor consacrați (Hartman von Aue, Wolfram von Eschenbach, Gottfried von Straßburg). Convins că influența culturii germane asupra noastră are un caracter modelator, el oferă exemplul lui Herder, subliniind totodată că nu trebuie „să scăpăm nici un moment din vedere condițiunile noastre particulare de dezvoltare și vom crea o literatură care să poată contribui cu ceva la cultura universală, dându-i nota specifică a neamului nostru, pentru ca astfel să ne putem justifica dreptul la existența distinctă în sânul popoarelor civilizate" (*Herder despre limba și literatura națională,* 1908). Două sunt obiectivele principale pe care și le propune **M.** în programul său de propagare a literaturii germane: accesibilitatea și actualitatea surselor științifice pe care se bazează cercetarea literară. Un exemplu elocvent este monografia *Friedrich Gottlieb Klopstock* (1911), concepută după ultimele studii ale germanisticii de la acea vreme. Foarte documentată, mai ales în partea biografică, cartea pune însă accentele necesare, schițarea portretului spiritual al scriitorului nefiind înecat în factologie. Cu o fină intuiție, folosindu-se de surse variate (fapte, mărturii de epocă ale contemporanilor, scrisori și documente), autorul reconstituie o epocă efervescentă, explică nu numai caracterul bipolar al personalității, ci și al creației lui Klopstock (autor al *Messiadei*, dar și cel care a descătușat lirica, făcând posibil, alături de Herder și de Lessing, clasicismul german), precum și enorma lui fascinație exercitată asupra contemporanilor, inclusiv asupra lui Goethe. Sprijinindu-se pe o amplă bibliografie critică (printre sursele de mare autoritate se află istoria literară a lui Eduard Engel, abia apărută în 1906, în timp devenită clasică), **M.** discerne cu siguranță între plusurile și minusurile unei opere care „mai ales în prima sa parte, a zguduit din temelie principiile poetice dominante" până atunci, apărând ca „revoluționară" prin infuzia de lirism („regeneratorul liricii germane", cum afirmă exegetul), neuitând însă nici obiecțiile aduse de Lessing ori de Herder sau de tinerii romantici, precum Heine, căruia i se părea desuetă. Unele pagini sunt scrise cu nerv, altele se citesc ca o bună biografie romanțată. În alte contribuții, publicate îndeosebi în „Revista germaniștilor români", se afirmă ca unul din promotorii includerii în programa de învățământ universitar a studierii istoriei, limbii și literaturii sașilor din Transilvania (curs încredințat lui Bernhard Capesius), după cum îl preocupă și cercetarea imagologică, de pildă, în *Românii și România în oglinda scrisului Carmen Sylvei* (1936). Ca folclorist, a dat una din primele monografii sătești, *Literatură și obiceiuri folclorice din comuna Râpa de Jos, comitatul Mureș-Turda (Transilvania)* (1892), pe care o dedică lui Alexandru Odobescu, cuprinzând doine, strigături și cântece bătrânești din satul natal, în transcriere literară și dialectală, precum și descrieri ale obiceiurilor de nuntă și de Anul Nou.

SCRIERI: *Literatură și obiceiuri poporane din comuna Râpa de Jos, comitatul Mureș-Turda (Transilvania)*, București, 1892; *Influența culturii germane asupra noastră.*

Influența germană asupra limbii române, Iași, 1904; *Lecțiunea de deschidere a cursului de limba și literatura germană ținută la Universitatea București. 5 noembrie 1905,* București, 1905; *Herder despre limba și literatura națională,* București, 1908; *Din istoria literaturii germane. Friedrich Gottlieb Klopstock,* București, 1911; *În Franța și Italia pentru cauza noastră. 27 septembrie 1917–1 ianuarie 1919,* București, 1919; *Cercetări critice. I.Teoria dramatică a lui Schiller. Fr. Hölderlin. Expresionismul dramatic,* București, 1923; *Aspecte literare,* Sibiu, 1938.

Repere bibliografice: *Simion C. Mândrescu. În serviciul unității noastre naționale,* București, 1928; Karl Kurt Klein, *Simion C. Mândrescu. Germanistul,* „Revista germaniștilor români", 1938, 2; Ionel Gheorghiu, *Simion C. Mândrescu, personalitate a culturii românești,* O, 1973, 32; Elena Viorel, *Germanistul Simion C. Mândrescu,* SUB, 1974; Dumitru Pop, *Simion Mândrescu și folclorul românesc,* SUB, 1974; Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar, 176–177;* Mihai Isbășescu, *Simion C. Mândrescu, întemeietorul germanisticii românești,* în *Momente din istoria învățământului de limbi străine la Universitatea din București,* București, 1980, *57–69*; George Guțu, *Simion C. Mândrescu (1868–1947): Bahnbrecher und Wegbereiter der rumänischen Germanistik,* în *Zur Geschichte der Germanistik in Rumänien*, II, coordonatori George Guțu și Doina Sandu, București, 2005, *121–138*; Datcu, *Dicț. etnolog., 600.* ***G.Dn.***

MÂNDRU, A.[Atanasie] (pseudonim al lui Atanasie Gheorghiu; 28.III.1883, Bârlad – 1961, Bucureşti), poet, prozator. Este fiul lui Ion Gheorghiu, avocat. După încercări nefinalizate de a urma liceul (a absolvit doar cursul inferior al Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu" din Bârlad, apoi o şcoală militară) **M.** se va devota statornic scrisului. Debutează cu versuri în „Paloda" (1900), unde continuă să publice masiv, iar mai târziu face parte din grupul care a editat la Bârlad revista „Făt-Frumos", în care tipăreşte poezii apreciate de redactorii „Sămănătorului". În 1905, cu o recomandare a lui Emil Gârleanu către N. Iorga, pleacă la Bucureşti, unde, în timp ce lucrează ca bibliotecar la Fundația Universitară „Carol I", apoi ca inspector al bibliotecilor patronate de Casa Şcoalelor, îşi continuă activitatea literară. Participă la înfiinţarea revistei „Convorbiri critice" (1907), în care îi apare adesea şi semnătura, intră în redacția revistei „Falanga literară și artistică", îşi face debutul editorial cu *Zări senine* (1908), iar în 1911 devine membru al Societăţii Scriitorilor Români. A colaborat, semnând și Silex, cu versuri şi proză şi la alte periodice, mai susţinut la „Sinaia", „Sămănătorul", „Literatură şi artă română", „Luceafărul", „Ramuri", „Viața literară", „Convorbiri literare", „Steagul", „Sburătorul", „România nouă" (Cluj).

Titlul *Zări senine* circumscrie un spaţiu liric dominat de aspiraţia spre edenul florilor şi al luminii, transpusă într-o puzderie de imagini campestre şi celeste. Totul pare plutire, zbor, cântec, armonie, visare, iar evadarea din teluric, rezonarea cu ritmurile naturii îl fac pe acest poet ingenuu, călcând senin pe căi bătătorite, să declare că e invadat de un „potop de fericire". Al doilea ciclu al volumului, *Icoane străbune*, conţine încercări de evocare a unor scene din trecutul istoric, dar și aici imaginaţia e stereotipă, tematica monotonă, poezia fiind preponderent descriptivă şi narativă, limbajul inexpresiv, în pofida fluenţei prozodice. O poveste de dragoste, *Floarea Tibrului* (1916), alcătuită sub forma unui schimb de scrisori în versuri între doi îndrăgostiţi – un plebeu şi o patriciană din Roma antică –, este ratată din cauza inabilităţilor şi a exagerărilor retorice. Cu totul nereuşite sunt versificările pentru copii din volumele *Orizonturi* (1927) şi *Brânduşa* (1929), ultimul conţinând două dramatizări ale unor basme. Culegerile de proză scurtă *Răzbunarea lui moş Antohi* (1921) şi *Grădina raiului* (1922), marcate de clișeele sămănătoriste, includ relatări ale unor întâmplări mărunte, de cele mai multe ori puţin semnificative. Este o perindare de oameni comuni, „fără bucurii prea mari şi fără dureri prea adânci", ale căror principale trăsături par să fie resemnarea, seninătatea, bunătatea, situați fiind într-o naraţiune ce nu poate evita impresia de artificial. **M.** are intenția de a realiza o frescă a unui târg moldovenesc de la sfârşitul secolului al XIX-lea, cu boieri minunaţi, cafenele, baluri, politică, dispute electorale, mişcări sociale etc., dar scrierea se dovedește depășită, nesincronizată cu mersul literaturii din acest moment. Peste două decenii, în masivul și ternul roman *Cumpăna vremii* (1943), ponderea epică o deţin biografia, metamorfoza protagonistului, un inginer a cărui luptă dură cu viaţa l-a oţelit, dar i-a şi împietrit sufletul. Drama lui e complicată şi de teama de a-şi pierde personalitatea prin „nivelarea" socială, de dorinţa de a-şi păstra detașarea, libertatea prin neimplicare. Câteva modeste traduceri din Balzac, Daudet, Maupassant întregesc o activitate îndelungată, animată nu atât de talent, cât de perseverența de a face literatură.

SCRIERI: *Zări senine*, Bucureşti, 1908; *Floarea Tibrului*, Bucureşti, 1916; *Răzbunarea lui moş Antohi*, Bucureşti, 1921; *Grădina raiului*, Bucureşti, 1922; *Orizonturi*, Bucureşti, 1927; *Brânduşa*, Bucureşti, 1929; *Cumpăna vremii*, Bucureşti, 1943. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Sicilia. Messina*, Bucureşti, 1909, *Nuvele din război*, Bucureşti, 1909, *Pe coastele Italiei*, Bucureşti, 1909, *Pe coastele Africei…*, Bucureşti, 1909, *Dolofana*, Bucureşti, 1910, *Răzbunarea*, Bucureşti, 1915, Honoré de Balzac, *Călăul*, Bucureşti, 1910, Alphonse Daudet, *Tartarin în Alpi*, Bucureşti, f. a.

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *„Zări senine”*, VLT, 1908, 7; I. S. [Izabela Sadoveanu], *„Zări senine”*, VR, 1908, 3; C. V. Gerota, *„Floarea Tibrului”*, CL, 1916, 1; Ion Marin, *„Grădina raiului”*, „Clipa” 1923, 19; Mihail Dragomirescu, *Critică*, I, Bucureşti, 1927, *327*; Dragomirescu, *Scrieri*, *255*; Gheorghe Vrabie, *Bârladul cultural*, Bucureşti, 1937, *231–233*; Predescu, *Encicl.*, *513*; G.G. Ursu, *A. Mândru şi Bârladul*, „Vocea Tutovei”, 1943, 10; Ciopraga, *Lit. rom.*, *209–211*; Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roşca Codreanu” din Bârlad*, 1971, *232–233*; Gh. Bezviconi, *Necropola Capitalei*, București, 1972, *151*; Nicola, *Valori*, V, *130–136*. ***C.T.***

MÂNTUIREA, periodic apărut la Bucureşti, mai întâi zilnic între 24 ianuarie 1919 şi 4 decembrie 1922, apoi bisăptămânal şi săptămânal între 2 septembrie 1944 şi 24 octombrie 1948. Directori: A.L. Zissu (de la 25 ianuarie 1919 până la 27 iunie 1920, când iese sub direcţia unui comitet), B. Weinberg (octombrie 1920) şi Abraham Feller (25 august–1 septembrie 1921 şi 5 mai 1922). Din comitetul de redacţie mai fac parte I. Ludo (secretar de redacţie), I. Sternberg, I. Botoşanski, F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, Filip Finkelstein, I. Rosen şi A. Schonfeld. Organ naţional evreiesc, **M.** este cel dintâi cotidian sionist din România. În această calitate, obiectivele sale se concentrează pe „recunoaşterea naţionalităţii evreilor din România prin acordarea deplinei autonomii politice, culturale, religioase”, aşa cum afirmă articolul-program din primul număr (*Cuvânt înainte*). Autonomia politică se referă la reprezentarea în Parlament şi în administraţia regională, cea culturală la recunoaşterea limbii ebraice ca limbă naţională a evreilor, precum şi a şcolilor şi a comunităţilor culturale evreieşti, iar cea religioasă are în vedere instituţionalizarea religiei mozaice, cu toate drepturile aferente. Din 1944, după o perioadă de apariţie clandestină, publicaţia continuă să militeze pentru drepturile minorităţii evreieşti. Printre rubricile mai importante se numără „Cronica politică”, „Informaţiuni”, „Ştiri şi comentarii”, „Parlamentul”, „Telegrame”, „Cronica externă”, „Revista presei” şi „Ultimele ştiri”. Ca tribună de dezbatere a situaţiei comunităţilor evreieşti din ţară şi de peste hotare, publicația conţine îndeosebi texte cu caracter informativ, ştiri, campanii de presă, studii şi seriale pe tema sionismului, rapoarte şi declaraţii ale diferitelor organizaţii sioniste, interviuri şi comentarii pe teme social-politice şi, uneori, culturale. Din 1919 **M.** reproduce şi comentează proiectele Federaţiei Sioniste din România, iar din 1944 pe cele ale Organizaţiei Sioniste din România, al cărei preşedinte este A.L. Zissu, susţine crearea unui partid naţional evreiesc, apoi, în 1947, proclamarea Statului Evreiesc în Palestina. În paralel, contribuie la promovarea valorilor spirituale ale iudaismului, prin texte cu caracter cultural-ştiinţific ori artistic. Sporadic apar versuri de B. Fundoianu, colaborator constant al ziarului încă din 1919, Barbu Lăzăreanu, B. Nemţeanu, un fragment de proză memorialistică de I. Botoşanski şi traduceri din Heinrich Heine, George Eliot, Honoré de Balzac şi Iacob Gropper, în versiunea lui Enric Furtună, B. Nemţeanu şi A. Dominic. Cronica literară, dedicată în special unor cărţi din literatura iudaică, este iscălită de Eduard Ellenberg şi I. Botoşanski. Numeroasele texte publicistice sunt semnate de A.L. Zissu, I. Botoşanski, F. Brunea-Fox, Jean Cohen, E. Müller ş.a. Ziarul întreţine polemici cu publicaţiile cu caracter antisemit din ţară, precum „Porunca vremii” sau „Viitorul”, reproduce un pamflet al lui Tudor Arghezi împotriva lui A.C. Cuza, apărut în „Cronica” (302/1919), iar în 1944 denunţă „criminalii scrisului”, „autorii morali ai multor crime şi jafuri”, adică scriitorii şi ziariştii susţinători ai antisemitismului în timpul războiului (*Criminalii scrisului*, 6/1944). Printre aceştia s-ar număra Octavian Goga în calitate de autor al lucrării *Mustul care fierbe*, Brătescu-Voineşti ori Radu Gyr, „cântăreţul biruinţelor legionare, stihuitorul înverzit”. Aceeaşi acuză de antisemitism este adusă, pe un ton mai moderat, şi *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. Un colaborator constant încă de la apariţia ziarului este Gala Galaction, susţinător al semitismului şi al sionismului, în care vede „o prelungire a teologiei creştine, învăţate din epistolele Sfântului Pavel” (*Dincolo de norii contimporani*, 21/1945) şi, în genere, al valorilor poporului evreiesc, un „excepţional popor”, ce prezintă „un adevărat cosmos sufletesc, un ocean divers şi contradictoriu frământat, un labirint de cărări şi de direcţii” (*Ceasuri de nerăbdare*, 417/1945). Scriitorul pledează constant

împotriva prejudecăţilor antisemite, pentru apropierea şi schimbul sufletesc, realizabile prin poezie şi literatură, care „au fost totdeauna, între neamuri, mesagerele cerului şi ale zeilor favorabili” (*Zidul Meşterului Manole*, 301/1919). Printre semnatarii de articole teoretice pe teme iudaice, recenzii, traduceri şi interviuri se numără şi B. Fundoianu, în prima serie a publicaţiei. Din august până în octombrie 1919 scriitorul încredinţează tiparului eseurile reunite sub titlul *Iudaism şi elenism*, unde întreprinde o analiză a celor două concepte din perspectivă religioasă, morală şi artistică. Pornind de la studiul lui Martin Buber *Von Geist des Iudentums*, autorul operează o distincţie tripartită între spiritul iudaic al Orientului şi cel elen al Occidentului, afirmând preeminenţa celui dintâi. Studii, eseuri şi texte publicistice mai semnează F. Aderca, I. Glanz, I. Sternberg, M. Rudich, I. Scarlat, I. Rosman, Leon Itzcar, Kiva Ornstein, G. Millian ş.a. **M.** mai cuprinde medalioane. reportaje, discursuri, anchete, dezbateri parlamentare, memorii, revista presei, precum și, sporadic, o rubrică în ebraică şi un curs de limba ebraică, o cronică dramatică de I. Gold şi Jean Cohen, una plastică de J. Jindrich şi una muzicală de I. Rosman, anunţuri, reclame şi ilustraţii. ***M.W.***

MÂNTUIREA PĂCĂTOŞILOR, carte populară. A fost tradusă în limba română după *Amartolon sotiria*, alcătuită de Agapie (Atanasie ca mirean) Landos, un călugăr cretan de la Muntele Athos, şi tipărită în 1641 la Veneţia. Cartea lui Landos se compune din trei părţi. Primele două au un caracter didactico-moralizator, iar partea a treia cuprinde antologia de naraţiuni *Minunile Maicii Domnului*. Autorul a folosit pentru antologie atât izvoare greceşti – conform tradiţiei Muntelui Athos (Metafrast, sinaxare, penticostare, *Viaţa Sfântului Ioan Damaschin* ş.a.), cât şi izvoare occidentale, conform unei bine stabilite tradiţii a legăturilor insulei Creta cu centrele de cultură apusene, mai ales cu Veneţia. Se pare că Landos a apelat la *Il libro dei cinquanta miracoli della Vergine* (alcătuită în secolul al XIV-lea probabil de un călugăr cistercian) şi la *Miracoli della gloriosa Vergine Maria* (secolul al XV-lea). În aceste culegeri, ca şi în aceea a pisanului Ducio di Grano, se găsesc multe legende cu o circulaţie europeană anterioară, notate în scris de autori cunoscuţi ai Evului Mediu: Jacques de Vitry, Cesar de Heisterbach, Vincent de Beauvais, Gautier de Coincy, Wilhelm de Malmesbury. Prin traducerea cărţii lui Agapie Landos în câteva limbi slave şi în limba română se stabileşte un contact direct cu un vechi material literar, deosebit de preţuit în ţările apusene. *Mântuirea păcătoșilor* „a cunoscut la români o difuzare cu totul deosebită în comparaţie cu receptarea sa la popoarele slave ortodoxe din sud-estul Europei” (Liviu Onu). Numai la Biblioteca Academiei Române se păstrează peste o sută de manuscrise cuprinzând variante diferite, cărora li se adaugă alte zeci de manuscrise răspândite prin diferite biblioteci dinăuntrul sau din afara graniţelor ţării. Prezenţa culegerii lui Landos trebuie judecată în conexiune cu traducerile în românește după *Fiore di virtù* (tot de ordinul zecilor de manuscrise), *Istoria Troiei* a lui Guido delle Colonne, romanul ascetic spaniol *Desiderosus*, *Geografia* lui Giovanni Botero, după cartea lui Thomas a Kempis, și cu existența unor izvoare occidentale pentru lucrări de Miron Costin, Nicolae Milescu, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir. Cartea a fost tălmăcită în limba română în mai multe etape. Se pare că spătarul Nicolae Milescu a tradus partea a treia, cea dedicată minunilor Fecioarei, prin 1661–1670, în vremea şederii sale la Constantinopol, când a transpus şi *Vechiul Testament*. Partea întâi şi a doua au fost transpuse în românește peste aproape un deceniu de un monah din Ţara Românească. Părţile au fost reunite într-un singur manuscris de un cărturar moldovean (prin 1680–1690), care a făcut unele abrevieri şi a îndreptat uneori tălmăcirea în urma comparării cu textul original neogrecesc. A existat şi o versiune în românește făcută din slavonă, fiind vorba doar de primele două părţi. Partea a treia a fost de numeroase ori recopiată integral sau numai pe fragmente, întâlnindu-se atât cu *Minunile...* extrase din *Proloage* sau din alte surse, cât şi cu o altă culegere de miracole ale Fecioarei, intitulată *Cer nou*. Aceasta din urmă este versiunea românească a cărţii *Nebo novoe* a lui Ioanichie Galeatovski, „cel mai talentat şi mai prodigios scriitor din pleiada cărturarilor ieşiţi din şcoala lui Petru Movilă” (Ştefan Ciobanu), carte dedicată în 1665 surorii mitropolitului Petru Movilă, Ana Potocki. În carte Galeatovski adunase *Minuni ale Maicii Domnului*, folosindu-se, ca şi Landos, atât de surse apusene, cât şi de surse locale. *Nebo novoe* a fost tradusă în românește de două ori: la sfârşitul secolului al XVII-lea şi la sfârşitul secolului al XVIII-lea. În afara acestor culegeri, cititorii români mai cunoşteau despre Maica Domnului povestirile

din evangheliile sau apocalipsele apocrife. Aceste surse scrise se întrepătrund cu poveştile orale, unele reprezentând adaptări ale unor subiecte precreştine. În secolul al XIX-lea *Minunile Maicii Domnului* din *Mântuirea păcătoșilor* au fost tipărite la Râmnic (1820), dar într-o altă traducere decât cele vechi. După această versiune sau după altele, au urmat numeroase alte ediţii, ştiut fiind că încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea are loc o „preluare de către ediţiile tipărite a funcţiilor tradiţiei manuscrise a lucrării, tradiţie manuscrisă care, practic, îşi încetează astfel, treptat, existenţa" (Liviu Onu). Primele două cărţi sunt tipărite (în traducerea lui Chiril Lambrino) în 1893, apoi în 1911 şi în 1939. În *Nebo novoe* se găseşte în formă scurtă *Povestea Genovevei de Brabant*, a cărei geneză a fost corelată, în lucrările lui N. N. Condeescu, Felix Karlinger şi Irmgard Lackner, cu minunea vindecării principesei „cu mâinile tăiate". Atât minunea „fetei cu mâinile tăiate", cât şi aceea a călugăriţei ce şi-a scos singură ochii spre a scăpa de urmărirea regelui Richard se găsesc şi în *Vieţile sfinţilor (Proloagele)* mitropolitului Dosoftei. Minunea vindecării călugăriţei a fost inserată şi în *Albinuşa*, copiată de popa Ion Românul în 1620, alături de *Alexandria (Codex Neagoeanus)*.

Ediţii: *Mântuirea păcătoşilor,* în *Crestomaţie de literatură română veche,* II, coordonatori I.C. Chiţimia şi Stela Toma, Cluj-Napoca, 1989, *133–140*.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *431–432*, *436*; M. Gaster, *Die rumänischen „Miracles de Notre Dame"*, în *Miscellanea di filologia e linguistica. In memoria di N. Caix e Ugo A. Canello*, Florenţa, 1886, *333–344*; Dumitru Stănescu, *Cultul Maicii Domnului la români*, Bucureşti, 1925; Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *20*, *117–130*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *193*; Mario Ruffini, *Contributo alla bibliografia dei mss. romeni dei „Miracoli della Madonna"*, în *Studi in onore di A. Monteverdi*, II, Modena, 1959, *641–654*; C. Bărbulescu, *Analiza basmului românesc „Fata cu mâinile tăiate"*, RITL, 1966, 1; Paul Mihail, *Manuscrise româneşti din Biblioteca Mitropoliei Moldovei*, MM, 1975, 1–2, 1976, 1–2; Felix Karlinger, *Der Gang Mariae zu den Qualen*, Salzburg, 1976; Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, *79–105*; Felix Karlinger, *Wundersame Geschichten von Engeln*, Frankfurt, 1982, *28–40*, *47–51*, *75–78*, *133–134*; N. A. Ursu, *O traducere necunoscută a lui Nicolae Milescu – „Mântuirea păcătoşilor"*, CRC, 1986, 44; Felix Karlinger, *Legendenforschung. Aufgaben und Ergebnisse*, Darmstadt, 1986; Felix Karlinger, *Heilige Ereignisse – Heilige Zeiten*, Viena, 1988, *18–21*, *35–38*, *51–54*, *66–67*, *73–75*, *79–83*; Liviu Onu, *Tradiţia manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII-lea–al XIX-lea. „Mântuirea păcătoşilor" („Amartolon sotiria")*, Bucureşti, 2002. ***C.V.***

MÂRZA, Iacob (18.VIII.1946, Galtiu, j. Alba – 29.XI.2015, Alba Iulia), istoric literar. Este fiul Victoriei (n. Groza) şi al lui Partenie Mârza, ţărani. A urmat Școala Medie „Horea, Cloșca și Crișan" din Alba Iulia (1960–1964) și Facultatea de Istorie–Filosofie a Universităţii „Babeș–Bolyai" din Cluj (1964–1969). Debutează cu studiul *Gramatica lui Andrei Şaguna* în „Limba română" (1971). În 1985 şi-a susţinut doctoratul la Universitatea clujeană cu teza *Şcolile superioare de la Blaj şi rolul lor în procesul de formare a intelectualităţii româneşti din Transilvania (de la momentul Supplexului până în ajunul revoluţiei de la 1848)*. A activat ca muzeograf la Muzeul Unirii din Alba Iulia (1969–1972), bibliotecar, ulterior șef de birou la Bilioteca Batthyaneum (1972–1993), devenind apoi conferenţiar (1993), profesor (1999) la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „1 Decembrie" din Alba Iulia, unde a funcționat și ca rector (2000–2004). Colaborează cu studii, articole, recenzii la „Apulum", „Secolul 20", „Biblioteca şi cercetarea" (Cluj), „Revue des études sud-est européennes", „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", „Revista istorică", „Revista muzeelor şi monumentelor", „Revue roumaine d'histoire", „Sargetia" (Deva) ş.a., fiind prezent la numeroase sesiuni de comunicări, simpozioane, conferinţe naţionale ori internaţionale pe teme privind istoria culturii româneşti feudale şi moderne.

M. e interesat mai ales de aspectele culturii româneşti din Transilvania în epoca Luminilor, cu un accent deosebit asupra istoriei învăţământului. Cercetările sale asupra cărţii vechi s-au finalizat în studii privind difuzarea cărţii şi impactul asupra societății între secolele al XVII-lea şi al XIX-lea. Este de menţionat şi colaborarea la realizarea unor ediţii critice ale unor lucrări precum *Noul Testament de la Bălgrad* (1648), *Psaltirea de la Bălgrad* (1651) și *Bucoava de la Bălgrad* (1699). Alte studii sunt dedicate cărţii străine vechi (manuscrise şi tipărituri), cu predilecţie codice şi volume păstrate la Batthyaneum. Autorul insistă asupra istoriei bibliotecilor particulare şi instituţiilor din Transilvania, cu rezultate nu o dată înnoitoare. **M.** a pregătit, în colaborare cu Eva Mârza, şi o ediţie critică după *Disertația* lui Vasilie Popp, prima bibliografie la români, redactată în deceniul al cincilea al secolului al XIX-lea.

SCRIERI: *Cultura şi învăţământul (sec. XVI–XVIII)*, în *Alba Iulia 2000*, Alba Iulia, 1975; *Psaltirea lui David cu calendar*, Bucureşti, 1977; *Şcoală şi naţiune (Şcolile de la Blaj în epoca renaşterii naţionale)*, Cluj-Napoca, 1987; *Iluminism şi romantism la Vasilie Popp. O listă cu cărţi din 1842* (în colaborare cu Eva Mârza), în *Cultură şi societate în epoca modernă,* îngr. Nicolae Bocşan, Nicolae Edroiu şi Aurel Răduţiu, Cluj-Napoca, 1990; *Etape și momente din istoria învățământului în Transilvania (sec. XVIII–XIX)*, Sibiu, 2002. **Ediţii:** Vasilie Popp, *Disertaţie despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele ţări de la începutul lor până la vremile noastre. Sibiu, 1838*, introd. edit., Alba Iulia, 1995 (în colaborare cu Eva Mârza).

Repere bibliografice: Ioan-Aurel Pop, *„Şcoală şi naţiune”*, ECH, 1987, 6–7; Miskolczy Ambrus, *Iskola és nemzet*, „Uj Erdélyi Muzeum” (Budapesta), 1989, 1–2; Octavian Şchiau, [*Iacob Mârza*], „Universul catedrei”, 1995, 46, ST, 2003,7–8; Gabriela Ciuchindean, [*Iacob Mârza*], T, 2003, 3; Ion Buzași, *Contribuții la istoria învățământului românesc în Transilvania*, ST, 2003, 7–8; Ana Dumitran, *Bibliografia selectivă a operei istoricului Iacob Mârza*, „Apulum. Acta Musei Apulensis”, 2006, 2; *Reconstruiri istorice. Idei, cuvinte, reprezentări. Omagiu profesorului Iacob Mârza*, Alba Iulia, 2006. ***C.V.***

MÂŞLEA, Ana (3.II.1938, Suceveni, j. Galaţi – 30.XII.1980, Iaşi), poetă. Este fiica Ilenei şi a lui Nicolae Grigore Mâşlea, diriginte de poştă. Își începe învăţătura în comuna natală şi o continuă la Galaţi, la Liceul Sanitar. Venirea în Iaşi, ca studentă a Facultăţii de Istorie şi Filosofie, îi oferă prilejul de a lua un prim contact cu atmosfera culturală a anilor ’60. Imediat după absolvire (1966), devine redactor al Studioului de Radio Iaşi; în această calitate intervievează majoritatea scriitorilor importanţi ai timpului, realizează comentarii critice, prezentări de carte, emisiuni cu specific folcloric. Debutează în 1959, cu versuri, la ziarul „Viaţa nouă” din Galaţi. Colaborează la „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Orizont”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Viaţa studenţească” ş.a. Figurează cu un grupaj de poeme în antologia *Poezia ieşeană contemporană* (1968).

Cele trei volume antume ale poetei – *Fructul apei* (1969), *Ziua dragostei* (1972), *În aşteptarea zăpezilor* (1978) –, precum şi culegerea *Crinul* (1984), apărută postum, dezvăluie o sensibilitate ce îşi găseşte modalitatea optimă de expresie prin întoarcerea la tiparele clasice ale poeziei. **M.** nu experimentează, nu încearcă să mascheze emoţia pură prin anumite formule lirice, restrictive din punctul ei de vedere. Poeta preţuieşte rostirea simplă, muzicalitatea limbajului şi claritatea viziunii: „E vară-n câmpie, e vară la munte/ simt cum îmi trec prepeliţe sub frunte,/ cu-arome de grâu şi miresme de faguri./ Greierii-şi cântă-nnoptările-n praguri./ Se sparge ulciorul cu vinul tomnatic./ Din vetrele casei vom scoate jăratic/ s-aprindem iar dorul la roata de lut./ Vara începe cu un nou început”. Ea dă foarte des senzaţia că scrie pentru a se apăra de singurătate, iar ritmurile propriei fiinţe intră parcă în rezonanţă cu cele ale întregii lumi, cosmice şi vegetale. Perfecţiunea – ca echilibru al lucrurilor – poate fi considerată motiv al acestei poezii şi în acelaşi timp ideal al ei. Lirica de început dezvăluie un temperament activ, exuberant, apropiat celui adolescentin, în timp ce versurile din ultima carte sunt scrise sub asediul morţii, al lipsei de speranţă şi al singurătăţii. **M.** nu se simte pregătită să părăsească această lume: „Hai, mai lasă-mi încă o vară/ să uit iarba rea şi-amară,/ să mă-nvăţ cu luciul morţii/ pe câmpia verde-a sorţii”. Din cauza dispariţiei premature, poeta nu a reuşit să se împlinească pe măsura talentului pe care îl avea.

SCRIERI: *Fructul apei*, Bucureşti, 1969; *Ziua dragostei*, Iaşi, 1972; *În aşteptarea zăpezilor*, Iaşi, 1978; *Crinul*, Iaşi, 1984.

Repere bibliografice: Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *345–346*; Daniel Dimitriu, *„În aşteptarea zăpezilor”*, CL, 1978, 10; Valeriu Stancu, *„În aşteptarea zăpezilor”*, CRC, 1979, 39; *Lit. rom. cont.*, I, *726–727*; Grigore Ilisei, *Ana Mâşlea*, RL, 1982, 3; Maftei, *Personalităţi*, IV, *169–171*; Ioan Holban, *„Crinul”*, CRC, 1984, 37; Zaharia Sângeorzan, *„Crinul”*, CRC, 1984, 37; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *287–288*; Cezarina Adamescu, *Undeva, pe planeta poeţilor... Ana Mâşlea – captivă în dansul vârstelor spre limanul clipei de apoi*, „Dunărea de Jos”, 2007, 61. ***Ş.A.***

MECU, Nicolae (17.V.1945, Gorganu, j. Argeş), critic şi istoric literar, editor. Este fiul Filoteei (n. Ogradă) şi al lui Virgil Mecu, croitor. Frecventează şcoala elementară din localitatea natală (1952–1959) şi Şcoala Pedagogică de Învăţători din Câmpulung (1959–1965). Învăţător

stagiar (1965– 1966) la şcoli din comunele Cobia de Sus şi Vişina, în judeţul Dâmboviţa, devine în 1967 student la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti. După licenţă (1972) este angajat cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române; între 1994 şi 1996 este secretar ştiinţific al Institutului. Bursier Fulbright în 1980 şi doctor în filologie din 1999, cu teza *Iacob Negruzzi (monografie)*, **M.** se implică şi în activitatea didactică, îndeosebi după 1990, ca profesor la Liceul Sanitar din Bucureşti (1993), lector (din 1994) şi conferenţiar (2000) la Facultatea de Teologie – Litere de la Institutul Teologic Romano-Catolic, profesor la Catedra de litere a Institutului Adventist din Bucureşti (2004–2008), funcţionând şi ca decan. Între 1983 şi 1990 este redactor la „Revista de istorie şi teorie literară", iar în perioada 1991–1997 secretar general de redacţie. De asemenea, este redactor-şef adjunct al „Caietelor Institutului Romano-Catolic" (din 2001) şi redactor responsabil al revistei on-line „Dialog spiritual". Colaborează la „Ateneu", „Argeş", „Cronica", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Familia", „Limbă şi literatură", „Manuscriptum", „România literară", „Viaţa românească", precum şi la Radio România Cultural şi TVR. Debutează editorial în 1996, semnând eseul *Titu Maiorescu comentat de Nicolae Mecu*, dar ca realizator de ediţii critice şi autor de studii în volume colective este prezent încă din 1975, cu *Manuscrisele eminesciene din ediţia „Opere" de Perpessicius.* Se ilustrează ca un înzestrat editor, în echipă sau individual, prin ediţii de documente literare şi opere: *G. Călinescu şi contemporanii săi* (I–II, 1984–1987), G. Călinescu, *Opere* (I–IV, 1992–2002), G. Călinescu, *Opere. Publicistica* (I–XII, 2006–2012, coordonator), Iacob Negruzzi, *Scrieri* (I–II, 1980–1983, în colaborare), *B. P. Hasdeu şi contemporanii săi români şi străini* (I–III, 1982–1984, în colaborare).

Întârzierea sau amânarea debutului se datorează la **M.** mai mult autoexigenţei decât aspectelor ţinând de conjunctură sau oportunitate, căci autorul se afirmase atât în spaţiul publicisticii literare, cât şi în acela al cercetării de specialitate. Cu articolele, cronicile, comentariile şi studiile apărute în reviste academice sau ale Uniunii Scriitorilor, precum şi în volume colective (*Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, 1980, *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, 1995–2002, ş.a.) cercetătorul avea posibilitatea de a-şi alcătui câteva cărţi substanţiale şi expresive, iar aparatul critic al ediţiilor pe care le-a îngrijit singur sau în colaborare echivalează cu alte câteva tomuri dense. În eseul *Titu Maiorescu comentat...* autorul pleacă de la „constatarea faptului, real, că înţelegerea lui T. Maiorescu în liceu şi chiar în facultate este dintre cele mai dificile" (*Argument*), din motive care privesc specificul acţiunii critice în general, dar şi complexitatea personalităţii şi operei în discuţie. Acestea fac necesară delimitarea şi precizarea, ca într-o lecţie exemplară de iniţiere, a obiectivelor, a temelor şi noţiunilor, aşezarea şi ordonarea limpede şi elocventă a materialului, o expunere stringent logică şi un limbaj adecvat, precum şi cooperarea cu auditoriul/cititorul căruia îi este destinată lucrarea. „Privirea organică asupra omului şi a operei", pe care şi-a propus-o **M.**, este un excelent demers de critică literară, seducător prin căldura şi claritatea scriiturii, prin fineţea observaţiilor şi coerenţa ideatică, prin decuparea totdeauna inspirată a citatelor–argument. Eseul se întemeiază pe un scenariu critic dedus din viaţa şi opera mentorului Junimii. Nucleul genetic se află în observaţia că valoarea exemplară şi modelatoare a criticului în spiritualitatea românească este rodul unei angajări existenţiale totale. Revelaţia acestei necesităţi Maiorescu a avut-o de tânăr şi – observă **M.** pe baza jurnalului – acesta „se construieşte ca om de mare format", pentru a se pune „cu o totală dăruire" în serviciul neamului său: acţiunea autoformatoare precedă şi însoţeşte acţiunea formatoare asupra culturii române. Premisele, enunţate în capitolul *Jurnalul sau Arta formării de sine*, sunt riguros şi succint desfăşurate în capitole speciale, pe probleme – *„Entuziasmul impersonal" sau Secretul creaţiei*, *„În contra direcţiei de azi în cultura română" sau Spiritul critic*, *Arta polemicii, Conceptul de literatură*, *Critica literară*, *Stilul de idei*, *Arta portretului, Maiorescianismul.* Tabelul biobibliografic, bibliografia selectivă (esenţială), referinţele critice ale fiecărui capitol, temele de meditaţie propuse cititorului completează această cercetare critică, cu o dimensiune pedagogică subiacentă. A doua carte, *Iacob Negruzzi sau Vocaţia comunicării* (1999), la origine teză de doctorat, este o monografie care valorifică o investigaţie complexă (editorială, critică, istorico-literară). **M.** examinează echilibrat şi pertinent viaţa şi opera „secretarului perpetuu" al Junimii. Cunoscător până la detaliu al operei şi personalităţii „conului Jacques", îl evocă

sub semnul „vocaţiei comunicării”, pe care junimistul a avut-o în mod eminent. Imaginea celui mai tânăr dintre fondatorii Junimii este restituită prin rolul pe care l-a jucat în epocă. Monografia – exemplară prin documentarea exhaustivă, fineţea analizelor, plasticitatea evocării, precizia evaluării şi a contextualizării istorico-literare – aşază într-o dreaptă lumină o personalitate semnificativă prin viaţa dedicată „unei cauze literare de importanţă fundamentală pentru literatura, cultura şi spiritul public din ţara noastră.” În 2004 **M.** publică un volum de articole inițial rostite la Radio România Cultural, *Centrul și periferia*, în care însă majoritatea textelor îl pot interesa și pe specialist, precum articolele despre mari autori, ca I. Budai-Deleanu, Gr. Alexandrescu, M. Kogălniceanu, cum și cele despre minori ca I. Prale, D. Scavinschi și B. P. Mumuleanu sau A. Naum, S. Bodnărescu și N. Scurtescu. În același an istoricul literar reia în volum o seamă de studii și eseuri apărute în periodice. Titlul cărții, *Între fapte și sens*, este revelator pentru respectul arătat documentului. Din secțiunea rezervată clasicilor, remarcabil prin ascuțimea observațiilor pe text este studiul *Ion Creangă – între revanșă și seducție*; un grupaj reia densele studii și bibliografia privitoare la naturalismul românesc, publicate inițial în franceză, în „Cahiers roumains d'études littéraires” din epoca Adrian Marino, un altul se ocupă de poezia vaticinară a lui Goga (interpretată prin poetica elementelor) și de cea a lui Cotruș (într-unul din primele studii ce analizează poezia acestuia după 1944, a „deștărării”), iar dipticul *Vârstele creației* pune în oglindă publicistica de tinerețe a lui Steinhardt – cercetată pentru prima oară exhaustiv și cu detașare – cu opera de după ieșirea din închisoare, identificând în publicistica anilor ’30–’40 germenii creației postbelice (inclusiv ai *Jurnalului fericirii*). Aproape jumătate din pagini o ocupă secțiunea *Călinesciana*, pe care o va relua adusă la zi în volumul *G. Călinescu față cu totalitarismul* (2011). Acesta a obținut sufragiile tuturor generațiilor de critici, fiind apreciat pentru buna situare deontologică a autorului, ce l-a condus spre judecăți străine de partizanat. Efortului comprehensiv îi vine în sprijin prețiosul aparat documentar rezultat din munca de editare a romanelor (publicate de **M.** într-o ediție critică, pentru întîia oară în forma lor necoruptă prin intervenția cenzurii), întrebuințat pentru a demonstra metamorfozele prin care acestea au trecut. „Fapt important, Nicolae Mecu folosește studiul comparat al variantelor nu doar în sens filologic, ci și în sensul unei «arheologii» interpretative. Editorul se transformă în hermeneutul supraeului ideologic al criticului, iar reconstituirea modurilor în care G. Călinescu reacționează la presiunea sistemului apare ca o cale de acces în intimitatea personalității creatoare” (Paul Cernat). Exegetul își exploatează disponibilitatea de înțelegere și documentația de editor și în cazul publicisticii. Aceste atuuri fac posibilă investigarea obiectivă a ultimelor două decenii din activitatea scriitorului, dramatice, contradictorii și extrem de supuse controverselor, mai ales după 1989. Celelalte studii sunt consacrate criticii de tinerețe a „călinescienilor” Al. Piru și Adrian Marino (colaborarea acestora la revistele conduse de mentor) sau analizează resorturile de profunzime ale relației lui G. Călinescu cu E. Lovinescu, ca în pătrunzătoarea analiză din *Testul de paternitate*.

SCRIERI: *Dicționar cronologic. Literatura română* (în colaborare), Bucureşti, 1979; *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia* (în colaborare), Bucureşti, 1980; *Istoriografia literară românească. 1944–1984* (în colaborare), Bucureşti, 1984; *Titu Maiorescu comentat de Nicolae Mecu*, Bucureşti, 1996; *Iacob Negruzzi sau Vocaţia comunicării*, Bucureşti, 1999; *Bibliografia esenţială a literaturii române* (în colaborare), Bucureşti, 2003; *Centrul și periferia. Itinerar pe orbita clasică a literaturii române*, București, 2004; *Între fapte și sens*, București, 2004; *G. Călinescu față cu totalitarismul*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediţii:** Iacob Negruzzi, *Scrieri*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1980–1983 (în colaborare cu Andrei Nestorescu); ed. Chișinău, 1993; *B.P. Hasdeu şi contemporanii săi români şi străini*, I–III, coordonare, introd. şi postfaţă Al. Săndulescu, 1982–1984 (în colaborare); *G. Călinescu şi contemporanii săi*, I–II, Bucureşti, 1984–1987; G. Călinescu, *Opere*, I–IV, coordonare şi introd. Ion Bălu, Bucureşti, 1993–2002, *Opere*, I–II, pref. Eugen Simion, București, 2004, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonarea edit., introd. Eugen Simion, București, 2006–2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *„G. Călinescu şi contemporanii săi”*, RL, 1984, 41, 1987, 46-48; Dan Mănucă, *Iacob Negruzzi, „Scrieri”*, LL, 1985, 2; Ion Bălu, *„G. Călinescu şi contemporanii săi”*, RL, 1987, 25; George Muntean, *Corespondenţă călinesciană*, RL, 1987, 35; Constantin Hârlav, *O iniţiere în Maiorescu*, „Azi”, 1997, 13 octombrie; Z. Ornea, *Ediţia critică G. Călinescu*, RL, 1998, 37; Al. Săndulescu, [*Nicolae Mecu*], ALA, 1999, 462, 2000, 516, 2002, 622, 623, 2005, 761, RL, 2005, 7, 38, APF, 2012, 1; Liviu Grăsoiu, *Subiect epuizat*, LCF, 2000, 13;

Cornelia Ştefănescu, [*Nicolae Mecu*], JL, 2000, 7–8, RL, 2002, 47; Z. Ornea, *Secretarul perpetuu al Junimii*, RL, 2000, 13; Alexandru Ruja, *Între dragoste şi senectute*, O, 2000, 11; Florin Faifer, *„Cuconul Jacques”*, CRC, 2001, 7; Teodor Vârgolici, *„Bietul Ioanide” în ediţie critică*, ALA, 2002, 616; Paul Cernat, *G. Călinescu și totalitarismul castrator*, OC, 2011, 592; Antonio Patraș, *Intelectualii și puterea. Cazul „bietului” Călinescu*, CL, 2011, 11; Florin Constantiniu, *Omul sub vremi. „Istorie și civilizație”*, „Historia”, 2011, 26; Nicolae Oprea, *G. Călinescu și probitatea editorului său*, ARG, 2012, 2; Alex Goldiș, *Critica de nevoie*, RL, 2012, 9; Tudorel Urian, *A-l înțelege pe Călinescu*, „Acolada”, 2012, 4; Constantin Coroiu, *G. Călinescu față cu totalitarismele*, CLT, 2012, 7–10; Florin Mihăilescu, *Cultura sub dictatură*, ST, 2012, 7–8. ***C.H.***

MEDIEVALITATEA LITERARĂ. Genealogic, literatura română s-a dezvoltat „la începuturile ei în cadrul ariei culturale răsăritene, spațiu cu multiple delimitări, care se formase pe temeliile tradiției culturale și literare bizantine și utiliza, ca instrumente de comunicare și purtătoare ale valorilor culturale, limbile greacă și slavonă” (Dan Horia Mazilu). Desprinderea de medievalitate a fost receptată drept un proces de durată, complex prin desfășurarea lui istorică. Unii cercetători consideră că, în mersul culturii noastre dinspre medieval spre modernitate, „piatra de hotar” o constituie perioada din jurul anului 1550, alții plasează acest moment în secolul al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Totuși, „structurată după conținut, «literatura veche» și-a mărturisit apartenența la o cultură medievală” (Al. Duțu). Constatând existența unor sincronizări ale civilizației românești cu cea europeană, se observă că între ele se disting cele privitoare la viața aulică, la artă, instrucție și lectură. În această cheie au fost explicate notele prerenascentiste ale unui umanism românesc în sensul umanismului Renașterii. Astăzi majoritatea cercetătorilor acceptă teza că umanismul a fost anunțat în cultura română printr-o etapă premergătoare (sfârșitul secolului al XV-lea – prima jumătate a secolului al XVI-lea) caracterizată prin asimilarea modelelor bizantine și sud-slave, ca și prin cultivarea operelor clasice ale Antichității. Inițiativele culturale ale unor domnitori precum Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Neagoe Basarab, Petru Cercel fac ca elemente ale umanismului renascentist să se regăsească în artele figurative și în literatură. Intră aici literatura umanistă românească de expresie latină, greacă sau slavă care, grație unor autori precum Nicolaus Olahus, Johannes Sommerus, Christian Schesaeus, Laurentius Toppeltinus ș.a., a fost racordată la formele majore ale spiritualității europene. Afirmarea plenară a acestui curent are loc abia în secolul al XVII-lea, când, sub patronajul cultural al lui Matei Basarab în Țara Românească și al lui Vasile Lupu în Moldova, se întemeiază școli și tipografii, începe o diversificare a traducerilor, adaptate necesităților de lectură (literatura de delectare, literatura sapiențială își află solide începuturi în traducerile efectuate în acest interval), apar texte originale, arondate, în bună măsură, istoriografiei naționale. Perioada de stabilitate politică adusă de domnia lui Constantin Brâncoveanu va fi deosebit de prielnică dezvoltării artelor, iar efervescența intelectuală de la Curtea voievodului se reflectă în râvna cărturarilor Antim Ivireanul, Constantin Cantacuzino, în cărțile tipărite la Snagov, Râmnic, București, Buzău, în constituirea unui stil arhitectural, în renumele Academiei de la Sfântul Sava ș.a. De altfel, destinul acestui așezământ pedagogic, a cărui întemeiere i se datorează, spun cei mai mulți cercetători, lui Șerban Cantacuzino, este emblematic prin anvergura lui pentru epoca brâncovenească. Se ştie că, în vederea consolidării acestei şcoli, Brâncoveanu a adus profesori faimoşi (precum Sevastos Kyminitis și, după 1707, Hrisant Notara) şi a introdus cursuri de filosofie neoaristotelică, clasicism grec, ştiinţele naturii ș.a. În manieră europeană, a asigurat Academiei un venit constant provenit din surse diverse (dobânda generată de suma de 30000 taleri depuşi cu acest scop în bănci veneţiene, impozite pe anumite proprietăţi etc.). Următorii domnitori, Ştefan Cantacuzino, Grigore Ghica, Constantin Mavrocordat, Alexandru Scarlat Ghica, Alexandru Ipsilanti, Ioan Caragea, au susținut activitatea Academiei, continuând reformele lui Constantin Brâncoveanu, convinși de utilitatea acestei instituții și de rolul ei în formarea unei elite culturale capabile să cunoască și să continue strădaniile înaintașilor sau ale contemporanilor – Udriște Năsturel, Daniil Panonianul, Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Milescu, frații Greceanu, Dimitrie Cantemir. Pentru această perioadă se cuvin amintite și scrierile în latină, maghiară ș.a. ale umaniștilor transilvăneni, între care Nicolaus Olahus, Johannes Honterus, Gáspár Heltai, Johannes Sommerus ș.a. Umanismul românesc a fost definit ca un umanism civic (Virgil Cândea) prin centrarea lui asupra afirmării

Codicele Bratul, *Muzeul Literaturii Române din Iaşi*

și fundamentării originii romane a poporului român și a latinității limbii („De la Râm ne tragem, și cu ale lor cuvinte[le] ni-s amestecate" – Grigore Ureche), prin conștiința unității românilor din cele trei provincii istorice („Iară noi, rumânii, sîntem adevărați romani și aleși romani în credință și în bărbăție... Însă rumânii înțeleg nu numai ceștea de aici, ce și din Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt, și moldovenii, și toți câți și într-altă pare să află și au această limbă [...], că toți aceștea dintr-o fântână au izvorât și cură" – stolnicul Constantin Cantacuzino). S-a vorbit, în legătură cu manifestările culturale ale timpului vechi românesc, de baroc. El a fost identificat în perimetrul spiritualităţii în ultima parte a secolului al XVII-lea și pe parcursul veacului următor. Răzvan Theodorescu îl numește „barochus orientalis", „baroc răsăritean" sau „baroc ortodox postbizantin". Majoritatea cercetătorilor acceptă teza existenței a trei fluxuri majore – ucrainean, (neo)grecesc, mediator pentru cel italian, și oriental –, care au transferat în cultura noastră, modele, forme literare ș.a., asociindu-le tradiției literare bizantine, dar și legăturilor cu folclorul și cultura populară. Proza oratorică, anumite forme poetice (emblemata, de pildă), romanul, teatrul (școlar) sunt specii care ilustrează, printre altele, barocul românesc. Între cei care au afirmat, cu varii limitări, existența unui baroc românesc, susținându-l prin studii punctuale de autor sau prin studii monografice, pot fi amintiți Adrian Marino, Edgar Papu, Ion Istrate, Manuela Tănăsescu, Doina Curticăpeanu, Gabriel Mihăilescu ș.a., dar mai cu seamă Dan Horia Mazilu, care dedică acestei teme mai multe lucrări – *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea* (1976), *Proza oratorică în literatura română veche* (I–II, 1987), *Literatura română barocă în context european* (1996), *Recitind literatura română veche* (I–III, 1994–2000) ș.a. Prin aceste studii s-a amplificat câmpul de investigație a textelor integrate vechii noastre literaturi. Metodologic, delimitările descriptive şi de diagnoză referitoare la ceea ce astăzi numim literatură română veche sau medievală, se pot subsuma domeniului pe care Gérard Genette îl numea câmpul literarității. Receptarea unor texte drept texte literare este înlesnită prin acceptarea operațiilor propuse de Genette în vederea stabilirii celor două regimuri de literaritate: constitutiv şi condiţional. Diacronic, regimul condiţional permite recuperarea estetică a unor texte prin detectarea în cadrul lor a unor structuri asimilate în mod tradiţional literaturii, cum ar fi eroul, motivul și tema literară, traseul ş.a. În acest sens pot fi amintite lucrări de referință ale unor autori precum Mihai Moraru, Elvira Sorohan ș.a. Regimul constitutiv implică formulele ce asigură mișcarea textelor, dar și a personajelor, pe trasee prestabilite, în nuclee narative organizate potrivit necesităților etichetei. Intră aici genurile de lungă durată, ce trec în limba vernaculară după un exercițiu slavon, latin sau grecesc: hagiografia, istoriografia, epistolografia, parenetica. Sunt de semnalat numeroase studii dedicate genurilor și speciilor literare practicate în epoca veche, studii care au ca autori pe Nicolae Cartojan, Dan Horia Mazilu, Adriana Babeți, Eugen Negrici, Dan Simonescu, Ion Istrate, Mircea Popa, Lucian Drimba ș.a. Este îndeobște acceptat faptul că, în secolele al XIII-lea – XVI-lea, în evoluția culturii române vechi fenomenul selecției, transferării și asimilării de texte, cu intervenții sporadice, este

covârșitor. Sunt puse în circulație scrieri ale unui universalism ortodox, texte bizantine venite pe filiera literaturilor sud-slave alături de operele unor cărturari ce aparțin acestor culturi. Se consideră că pe lângă finalitatea lecturii, textele au o funcție modelatoare de vreme ce se identifică sistemul radicular al genurilor literare în aceste corpusuri alcătuite după norme de retorică și estetică medievală. Secolul al XV-lea înregistrează, prin racordare la acest travaliu de alcătuire a unui depozit autohton, și primele inițiative românești în veșmânt slavon. Între ele sunt frecvente cele care urmează tradiția slavo-bizantină. Jalonat de specii precum hagiografia și istoriografia, acest sistem înregistrează producții subsumabile epistolografiei și oratoriei, fie ea laică sau de amvon. Literatura scripturistică și cea liturgică, textele dogmatice de exegeză și de edificare morală, literatura juridică etc. arată deschideri și interese specifice tipului de umanism răsăritean. Astfel, la începutul secolului al XV-lea Filotei redactează în slavona medio-bulgară treizeci şi trei de imnuri religioase, așa numitele pripeale, menite să însoţească „psalmii aleşi" ai poetului bizantin Nicephoros Vlemmidis, „atunci când se cântă polieleul începând dintr-a opta zi a lunii septembrie". Între 1432–1439 Gavriil Uric de la mănăstirea Neamţ copiază sau alcătuiește, în medio-bulgară, hagiografia *Pătimirea sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou*, acesta fiind primul sfânt autohton recunoscut de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Istoriografia are, în epoca lui Ștefan cel Mare, cele dintâi texte păstrate, precum *Cronica scrisă pe scurt a lui Ştefan, din mila lui Dumnezeu, voievod al Ţărilor Moldovei şi Valahiei.* Relatând domnia marelui voievod, cronica a fost păstrată într-un codice medieval german și provine, la fel ca alte cinci variante slavone, din protograful conceput la curtea lui Ştefan cel Mare. În secolul următor cronicarii călugări Macarie, Eftimie, Azarie vor prelua modelul retoric bizantin de la Constantin Manasses. În ceea ce privește practica epistolară, consistentul tezaur diplomatic alcătuit în slavonă și, mai târziu, în română, probează o deprindere sistematică. Pe acest traseu al constituirii literaturii medievale, jalonul parenetic este, prin racordarea la tradiția europeană și prin complexitatea alcătuirii, unul dintre cele mai importante. Apariția în limba slavonă (circa 1520), ulterior în greacă și în română a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, scriere de tipul *Oglinda principilor* (*Specula principum*, *Fürstenspiegel*, *Mirror of Princes*), reprezintă un moment esențial în literatura noastră medievală. O demonstrează traducerile și textele originale ce i-au urmat în secolul al XVII-lea: Matei al Mirelor, *Sfaturi către Alexandru Iliaș*, Petru Movilă, *Sfaturi* adresate lui Moise, fratele său, urcat pe tronul Moldovei în 1631, cuprinse în prefața *Triodului ales*, apoi în veacul al XVIII-lea: Antim Ivireanul, *Sfătuiri creștine politice către* […] *domnul domn Ioan Ștefan Cantacuzino*, Nicolae Mavrocordat, *Sfătuirile* […] *date fiului său domnului domn Constantin Nicolae voievod, mai înainte de a fi domn, în anul mântuirii 1725* (în grecește), *Ceasornicul domnilor* de Antonio de Guevara, tradus de Nicolae Costin, *Capetele* atribuite lui Vasile I Macedoneanul ș.a. Corpusul literaturii vechi pus în corelație cu evoluția limbii române literare își dezvăluie resorturile cele mai precise de evoluție și permite o înțelegere adecvată a rosturilor exercițiului spiritual. Fără îndoială, analiza limbii artistice este o componentă substanțială a exegezei unui text (Ștefan Munteanu) și, de aceea, urmărirea etapelor ei de constituire (re)pune în discuție legăturile existente între epoci, texte și personalități literare. De altfel, istoriile clasice ale literaturii vechi românești pornesc, atunci când consemnează începutul exercițiului vernacular, de la primele texte (rotacizante) și organizează materialul, fără să ignore problematica evoluției limbii artistice, fie pe epoci arondate unor personalități culturale sau unor domnitori (N. Iorga, N. Cartojan, George Ivașcu), fie pe baza unor clasificări genologice și a unor taxonomii literare (Dan Horia Mazilu). În evoluția limbii române literare, epoca veche – cum o numesc cercetătorii, sau, uneori, epoca medievală – a fost așezată în intervalul 1532–1780. În interiorul acestui interval școala de lingvistică bucureșteană a delimitat două perioade importante: 1532–1640 și 1640–1780. Prima perioadă este cea a formării principalelor variante regionale și culturale ale limbii române literare. Este o perioadă relativ omogenă, departajată, prin raportare la caracteristicile textelor păstrate sau doar menționate în diferite surse, în alte trei perioade: 1532–1550, 1551–1600, 1601–1640. În perioada 1532–1550, cea a începuturilor scrisului în limba română, sunt consemnate texte ce nu au fost păstrate în formă originală: *Evanghelia*, *Apostolul*, *Catehismul*. În cea următoare literatura religioasă înregistrează texte ce apar ca urmare a unor

necesități de cult, dar și sociale, căci predomină textele canonice și de drept ecleziastic (*Tetraevanghelul*, *Apostolul*, *Psaltirea*, *Catehismul*, *Pravila ritorului Lucaci*, *Cazania*, *Omilia*). În această etapă contribuția diaconului Coresi este esențială, nu doar pentru difuzarea literaturii religioase, cât mai cu seamă pentru inaugurarea unei tradiții literare. Astfel, odată cu tipărirea la Brașov, înainte de 1560, a *Întrebării creştinești, Coresi își începe activitatea sistematică de imprimare a cărţilor în limba română:* „Și scoasem sfânta *Evanghelie* și *Zeace cuvinte* și *Tatăl nostru* și *Credința apostolilor*, să înțeleagă toți oamenii cine-s rumâni creștini, cum grăiaște și sfântul Pavel apostol cătră corinteani, 14 capete: «În sfânta besearecă mai bine e a grăi 5 cuvinte cu înțeles, decât 10 mie de cuvinte neînțelease în limba striină». După aceaia vă rugăm toți sfinți părinți, ore vlădici, oare episcopi, oare popi, în cărora mână va veni aceastea cărți creștinești, cum mainte să ceatească, necetind să nu judece, nece să săduiască, că nu e într-însele alte nemică, ce numai ce-au propoveduit sfinții apostoli și sfinții părinți". Tot acum apar textele apocrife (*Apocalipsul Sf. Pavel*, *Legenda lui Avram*, *Legenda Sfântului Sisinie*), dar și cele dintâi texte ale literaturii laice: *Floarea darurilor*, un fragment istoric moldovenesc din 1587–1588, nişte reţete medicale păstrate în *Codicele Bratul* și, tot în acest miscelaneu, un text de magie populară, *Începătură de nuiale*. Semnificativ este faptul că traducerea românească a culegerii *Floarea darurilor* a fost realizată printr-un intermediar grecesc și a avut o difuzare impresionantă, circulând în toate cele trei țări românești atât în miscelanee, cât și în ediții. Este important de semnalat că această traducere a fost copiată în zone diferite ale țării: într-un manuscris putnean, în *Codex Neagoeanus*, copiat de Ion din Sâmpetru şi în culegerea lui Costea Dascălul din Şcheii Braşovului. Cea dintâi ediție, realizată pe baza traducerii lui Filotei Svetagorețul, *Floarea darurilor. Carte foarte frumoasă şi de folos fieştecăruia creştin, carele va vrea să se împodobească pre sine cu bunătăţi,* a fost tipărită de Antim Ivireanul, în 1700, la mănăstirea Snagov. Între secolul al XVII-lea *și al* XIX-lea scrierea a fost consemnată în 36 de manuscrise (dintre care unele slavo-române) şi în cinci tipărituri (ultima apărută în 1864). Textele aparţinând perioadei 1601–1640 sunt, în cea mai mare parte, tot religioase. Literatura bisericească canonică se îmbogățește prin traducerea *Leastviţei* lui Ioan Sinaitul și prin adaptarea Nomocanului în *Pravila aleasă*, tălmăcită de Eustratie Logofătul, una dintre cele mai importante surse pentru cercetarea istoriei dreptului canonic românesc. În cadrul literaturii populare este tradusă acum *Alexandria*, caz singular în cultura română prin difuzarea ei vreme de trei secole printr-o unică traducere (deși circulase în redacții slavone, latinești, maghiare, bulgare etc.), efectuată probabil în Moldova, supusă necontenit unor varii operații, fie de amplificare și interpolare, fie, dimpotrivă, de reducere. Se cunosc peste 50 de manuscrise ale acestei cărți populare, însă doar trei au fost imprimate. Tot în această perioadă apar copiate primele texte de prevestire: Popa Stanciu din Sărata Oltului transcrie, un gromovnic românesc, unde prezicerile sunt făcute în funcţie de zodia în care cade tunetul sau are loc un cutremur. Începe răspândirea codicelor miscelanee sau a bibliotecilor la purtător, unde sunt copiate texte de mici dimensiuni, de facturi diferite: *Codicele Sturdzan*, *Codicele de la Ieud*, *Codicele Neagoeanus* ș.a. În această perioadă apare, prin strădania lui Mihail Moxa, cel dintâi cronograf în limba română (1620), adevărată enciclopedie de texte populare cuprinzând evenimente de la facerea lumii până la anul 1489. Sursele utilizate de autor (*Cronica universală* a lui Constantin Manasses, *Cronica universală* a lui Simeon Metafrastul și Logofătul, *Cronografia pe scurt* a patriarhului Nifon, un *Letopiseț sârbesc nou*, dar și *Letopisețul de la Putna II*, *Cronica sârbo–moldovenească* ș.a.), maniera de selecție și descriere a evenimentelor denotă o bună cunoaștere și practicare a acestei specii istoriografice cu tradiții bizantine și postbizantine. Conținutul bogat, simplificator de istorie biblică și laică, de legende, supersiții, pilde moralizatoare ș.a. va face ca această specie să fie apreciată în epocă; o dovedește numărul consistent al manuscriselor ce conțin traduceri, prelucrări și redactări de astfel de texte: circa 80. Tot în această perioadă literatura de drept ecleziastic înregistrează patru versiuni ale vechii traduceri a *Pravilei* (semn clar al declinului dreptului cutumiar în societatea românească), iar literatura omiletică este reprezentată prin *Omilia la Paşti* copiată în *Manuscrisul de la Ieud* și în *Codicele Todorescu*. Perioada cuprinsă între anii 1640 și 1780 este cea a consolidării variantelor teritoriale ale limbii române. Este etapa celei dintâi unificări a limbii române literare, realizată pe baza influențelor reciproce între aceste

variante. Și această perioadă cunoaște trei intervale distincte: 1640–1673, 1673–1715 și 1715–1780. Primul interval este reprezentativ prin activitatea concomitentă a tiparniţelor în cele trei provincii istorice. Este momentul ieșirii de sub tipar a *Pravilei de la Govora* (1640), a *Evangheliei cu învăţătură* (1641) şi a *Cazaniei* lui Varlaam (*Carte românească de învățătură*, 1643). Literatura religioasă înregistrează acum câteva opere capitale: prima traducere integrală în limba română a *Noului Testament* (Bălgrad, 1648), *Catehismul calvinesc* (1642) imprimat cu litere latine şi ortografie maghiară, *Cazania de la Govora* (1642) – traducere a *Evangheliei învățătoare* a lui Kirill Trankvillion-Stavrovețki, însoțită de o predoslovie a lui Udriște Năsturel, de stema Casei domnitoare a Basarabilor, prezentă și în *Pravila de la Govora* (1640), *Învăţăturile preste toate zilele*, tipărită la Câmpulung de ieromonahul Melchisedec. Literatura juridică este reprezentată prin două cărți fundamentale: *Pravila lui Vasile Lupu* (1646) și *Înd(e)reptarea legii* (Târgoviște, 1652). În această perioadă apar primele texte de polemică religioasă, indiciu ferm al conștiinței de sine a ortodoxiei, dar și al maturizării limbii literare: *Spunerea legiei cu răspuns* (Transilvania, 1640-1644), *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc* (1645), redactat de Varlaam, mitropolitul Moldovei. În literatura istorică este consemnată redactarea *Letopiseţului Ţării Moldovei* de Grigore Ureche, primul text istoriografic păstrat în limba română. El cuprinde alături de riguroasa dispunere evenimențială a cursului istoriei și o schiță de tratat de politică externă. Udrişte Năsturel traduce acum (c. 1648) unul dintre cele mai cunoscute romane ascetice, cu o descendență ilustră și cu o circulațe impresionantă: *Varlaam şi Ioasaf.* Aceasta traducere s-a răspândit în numeroase copii, însă nu a fost singura în spațiul românesc, căci i-au urmat și alte transpuneri după originale italiene (Vlad Boțulescu în 1764, Samuil Micu înainte de 1782) sau est-europene (versiunea din *Viețile sfinților* tipărită în 12 volume între 1807 și 1815 sub patronajul lui Venimin Costache). Trebuie semnalată, de asemenea, apariția unei literaturii ştiinţifice: lexiconul lui Mardarie Cozianul (1649), lexiconul lui Mihai (1671), *Geografia Ardealului* (1640–1660). Perioada 1673–1715 stă sub semnul unor mari izbânzi culturale. Literatura religioasă este deosebit de bine reprezentată prin opere de primă însemnătate: *Biblia de la Bucureşti* (1688) – cea dintâi transpunere integrală în limba română, *Chiriacodromionul* (Bălgrad, 1699) ș.a. După un proces îndelungat de șlefuire, după cum dă mărturie *Psaltirea de-nțăles*, apare *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei (1673), unul dintre cei dintâi poeți români. Ediții importante pentru slujbele bisericești au fost patronate, iar unele traduse, de Antim Ivireanul, mitropolitul ale cărui predici (didahii) depășesc modelul strâmt, stereotip al cazaniilor. Lucrările istorice se dezvoltă prin contribuția cronicarilor Miron Costin, Vasile Damian, Nicolae Costin, Constantin Cantacuzino, Radu Greceanu, Radu Popescu ș.a. Cronici oficiale sau partizane, alcătuite prin raportare la izvoare scrise, la mărturii directe sau indirecte, aceste texte adună sub auspiciile istoriografiei, elemente ale scrisului prosopografic, memorialistic, parenetic, genealogic etc. oferind un cadru substanțial pentru

Biblia de la București, *fila 1 v.*

Nicolae Costin, De domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, *BAR, ms. rom. 58*

dezvoltarea genului. Așa-zisa literatură de delectare este ilustrată de noi traduceri, ce reflectă modificări ale gustului de lectură: *Fiziologul*, *Esopia*, *Sindipa*, dar și *Foletul novel*, una dintre puținele traduceri culte din categoria textelor de prevestire. Versificările acoperă teme filosofice (*Viiaţa lumii*, poema lui Miron Costin), politice, sociale sau istorice: *Oda* lui Mihai Halici junior, epigramele lui Franck von Franckenstein, *Domnii Ţării Moldovei* de Dosoftei, *Poveste de jale* în traducerea lui Radu Greceanu ș.a. *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul* (1698), scrierea lui Dimitrie Cantemir, accentuează orientarea spre reflecția morală în cadrul literaturii didactice. Literatura științifică este reprezentată printr-o cosmografie şi o geografie a Asiei, copiate de dascălul Costea din Braşov între 1693 și 1703, dar mai cu seamă de câteva cărți ale lui Dimitrie Cantemir, între care o culegere din textele lui J.B. Van Helmont referitoare la originea naturii, lucrarea cu caracter filosofic *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* și *Compendiolum universae logices institutionis*, cel dintâi tratat de logică scris de un român. Același erudit este autorul monografiei *Descriptio Moldaviae*, elaborată între 1714 și 1717. În 1705 tot Dimitrie Cantemir încheie romanul alegoric *Istoria ieroglifică*, redactat în limba română. Este cel mai comentat text al vechii noastre literaturi, căci nu există generație de istorici literari care să nu exerseze pe marginea lui, în limitele conceptelor și teoriilor pe care le împărtășesc și care lărgesc mereu cadrul interpretării. S-a vorbit, pe bună dreptate, de incapacitatea istoriei literare de a fixa acest text în perimetrul unui gen (pamflet, alegorie, memorii, fabulă, eseu, epopee, roman). Este o contribuție epică foarte complexă ce dezvăluie viziuni umaniste, vocații baroce, paliere ale retorismului iezuit și grec-roman, excentrități manieriste ș.a. În domeniul lingvisticii intră dicţionarele latin–român de Teodor Corbea (circa 1700), român–latin: *Anonymus Caransebensiensis*, latin– român–maghiar: *Lexicon Marsilianum*. Deplina maturitate a literaturii religioase se afirmă între 1715 și 1780, perioadă în care majoritatea cărților de amvon intră în circulație în limba română. Literatura istoriografică subsumează diferite categorii de texte de această factură, în care devin vizibile, notațiile personale ale unor autori precum Ion Neculce, Radu Popescu, *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, lucrarea lui Dimitrie Cantemir, ș.a. Se răspândesc începând din 1750 și cronicile versificate, așa-numitele istorii în stihuri, modele incontestabile pentru versificația cultă, deosebit de apreciate în epocă: *Istoria lui Constantin Vodă Brâncoveanul*, *Istoria lui Iordache Stavrache*, *Cuvinte în versuri a cetăţii Hotinului*, *Versuri pentru moartea domnului Grigore Ghica* ș.a. Lucrările ştiinţifice, păstrate în manuscris, ca multe ale scrieri ale acestei vremi, sau tipărite, sporesc cu câte o cosmografie în Muntenia (1766) și în Transilvania (jumătatea secolului al XVIII-lea), dar și cu gramatici: *Gramatica rumânească* a lui Dimitrie Eustatievici (1757) şi gramatica ieromonahului Macarie (1772). Literatura juridico-administrativă este reprezentată prin *Învăţătura Ecaterinei a II-a* (1773), *Micul manual de legi sau Pravilniceasca condică* (1780).

Există acumulări succesive în cadrul aceluiași stil al limbii noastre literare care permit să vorbească despre constituirea unor corpusuri ce acreditează fie tematic, fie stilistic, fie retoric ș.a. categorii funcționale pertinente. De altfel, interdisciplinaritatea și regândirea mijloacelor de analiză sunt esențiale pentru receptarea în diacronie a textelor vechi, fapt reflectat și în istoriile literare, unde dispunerea materiei evoluează dinspre mari ansambluri temporale, pe epoci, precum la N. Iorga, N. Cartojan, spre scriitori sau grupări (G. Călinescu, George Ivașcu, iar mai apoi , într-o etapă recentă modernă, spre taxonomii literare (Dan Horia Mazilu: poezia, hagiografia, literatura parenetică, proza oratorică, istoriografia, însemnările de călătorie, cosmografiile, eseul, tratatul, romanul, textul dramatic). Consemnarea debutului unor specii literare în această epocă este utilă, chiar dacă asocierea uneia sau alteia dintre ele cu un singur autor nu este întru totul profitabilă. Astfel, Dosoftei, cel dintâi mare poet al literaturii noastre (de citat, bunăoară, tabloul mării din *Psaltirea în versuri*: „Și marea, câtu-i de lată,/ De largă și desfătată,/ Întrînsă să țân heri multe/ Jigănii mari și mărunte./ Preste luciu de genune/ Trec corăbii cu minune", izvodit din „Marea aceaste este mare și largă; în ea se găsesc târâtoare fără de număr, vietăți mari și mici. Acolo corăbiile umblă."), poate sta alături lui Miron Costin, care în poemul *Viiața lumii* de la motto („Deşertarea deşertărilor şi toate sânt deşarte") până la ultimul vers („Ceriul de gândurile noastre bate jocurie"), demonstrează valenţele poetice ale limbii române, atinsă de aripa reflecţiei sceptice. Tot astfel, începuturile oratoriei în limba română, fie ea de amvon sau laică, nu pot fi revendicate prin raportare la opera unui singur autor, fie el Varlaam, Antim Ivireanul sau Miron Costin, Petru Movilă ș.a. În acest cadru general se cuvine relevată literatura „deștăraților", a peregrinilor, în fapt literatură a exilului românesc din epoca veche alcătuită din operele unor autori precum Nicolaus Olahus, Luca Stroici, Nicolae Milescu, Petru Movilă, Gheorghe Ștefan, Petru Cercel, Vlad Boțulescu, Dimitrie Cantemir, Antioh Cantemir, Teodor Corbea ș.a. Între aceștia există cel puțin două personalități a căror operă a intrat în circulație europeană și care, în unele scrieri, prin utilizarea limbii vernaculare, au înlăturat dificultăți de terminologie bisericească ori filosofică: spătarul Nicolae Milescu și Dimitrie Cantemir. Opera lui Nicolae Milescu a fost difuzată în spațiul european și rusesc prin intermediul tipăriturilor sau al copiilor manuscrise. Scrierile lui reflectă preocupări multiple, între care, rămâne definitorie activitatea lui de traducător (*Aritmologhia, Ethica*, *Geografia în chipul jocului de cărţi, Cartea despre cele nouă muze şi despre cele şapte arte liberale*, *Cartea despre sibile, câte erau – 12 –, cum se numeau şi despre profeţiile lor* ș.a.) și de alcătuitor de texte ecleziastice (*Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splenden* (1669), prima lucrare a unui român tipărită la Paris; *Istoria despre sfânta icoană a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu Maria*, primă contribuţie într-o mariologie românească; *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre* etc.), unele de primă importanță pentru ortodoxia românească, cum este traducerea *Vechiului*

Pagină din Divanul... *lui Dimitrie Cantemir, Iaşi, 1698*

Testament după *Septuaginta* grecească apărută la Frankfurt în 1597. Prin scrierile sale de călătorie, redactate în limba rusă, *Cartea în care este descrisă călătoria prin ţinutul Siberiei, de la oraşul Tobolsk până la hotarul împărăţiei Kitaiei, anul 7183, luna mai, ziua 3, Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătarul în China. 1675–1676 (Stateinîi spisok)* și *Descrierea Chinei*, Milescu devine faimos în Apusul Europei și în Levant. Datorită naturii enciclopedice a operei lui, Dimitrie Cantemir este cel dintâi savant al culturii române, având și statutul de membru al Academiei de Ştiinţe din Berlin. Profilul renascentist al Principelui se desprinde din numeroasele lui scrieri, între care: *Divanul sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea sau Giudeţul Sufletului cu Trupul*, în variantă bilingvă, greco–română, *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*, *Compendiolum universae logices institutiones*, *Kitâb-ı ilm'ül musikî alâ vejh'ül hurûfât*, *Istoria ieroglifică*, *Monarchiarum physica examinatio*, *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, scrierea, cuprinde prima hartă a Moldovei, cu menţionarea a peste 900 de toponime, tradusă în germană şi tipărită la Hamburg (*Beschreibung der Moldau*, 1769–1770), Frankfurt şi Leipzig (1771) şi în versiune rusă, în 1789; *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, una dintre cele mai cunoscute istorii ale Imperiului otoman, *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis*, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* (sau *Hronica a toată Ţara Românească, care apoi s-au împărţit în Moldova, Muntenia şi Ardealul, din descălecatul ei de la Traian, împăratul Râmului*), lucrare impresionantă atât prin numărul de revizuiri (se cunosc patru revizii), prin apelul la o bibliografie impresionantă (opere în 11 limbi a peste 150 de autori), cât și prin contribuțiile proprii referitoare la istoria poporului român de la formarea lui prin descendență exclusiv romană până la întemeierea principatelor Ţării Româneşti şi Moldovei; *Kratkoe skazanie ob izkorenenii Brankovanovoi i Kantakuzinîh familii*, *Loca obscura in catechisi*, *Kniga sistema ili sostoianie muhammedanskiia religii*, redactată inițial în latină sub titlul *De Curanus*, *De muro caucaseo* ș.a.

În ultimele decenii au fost publicate studii dedicate identificării modalităților prin care s-a constituit literatura noastră veche, astfel încât unghiurile de analiză modernă (identitate, alteritate, textualitate, imagologie, pragmatică, estetica receptării ș.a.) au fost capabile să valorifice substanțial textele care alcătuiesc **M.L.** românească. În felul acesta plasarea dramatică a literaturii noastre în punctul de intersecție a marilor timpi ai culturii europene (medievalitate, renascentism, baroc) a putut fi explicată în mai toate articulațiile ei contextuale, într-o rețea de determinări culturale, lingvistice, ideologice ș.a., reușindu-se scoaterea dintr-o inerție exegetică și demonstrarea posibilităților multiple de interpretare pe care le oferă textele noastre vechi.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I–II; Iorga, *Ist. lit. relig.*; Iorga, *Ist. lit.*, I–III; Cartojan, *Cărţile pop.*, I–II; Nicolae Iorga, *Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1929; Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, Bucureşti, 1939; Cartojan, *Ist. lit.*, I–III; Emil Turdeanu, *La littérature bulgare du XIV siècle et sa diffusion dans les pays roumains*, Paris, 1947; P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1958; Lucian Drimba, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa", cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută*, LL, 1963, 7; Panaitescu, *Începuturile*; Dan Simonescu, *Introducere* la *Cronici şi povestiri româneşti versificate*, Bucureşti, 1967; Bogdan, *Scrieri*, *passim*; Duțu, *Coordonate*; Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti. De la începuturi până la 1918*, Bucureşti, 1968; Duțu, *Explorări*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *49-353*, *passim*; Piru, *Ist. lit.*, I–II; Manuela Tănăsescu, *Despre „Istoria ieroglifică"*, București, 1970; Eugen Negrici, *Antim. Logos și personalitate*, București, 1971; Chiţimia, *Probleme*, I–II; Duțu, *Cărţile*; Mihăilă, *Scriitori*, passim; Eugen Negrici, *Naraţiunea în cronicile lui Gr. Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, 1972; Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir şi umanismul*, Bucureşti, 1972; Al. Alexianu, *Acest Ev Mediu românesc. Însemnări de iconografie și artă veche românească,* București, 1973; Mihai Moraru, *Construcția labirintică și semnificațiile ei în „Istoria ieroglifică"*, RITL, 1973, 2; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile" către fiul său Theodosie. Problemele controversate*, București, 1973; Zamfirescu, *Studii*; Duțu, *Umaniștii*; Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul (secolele XVII–XIX)*, Bucureşti, 1975; Curticăpeanu, *Orizonturile, 123-180*; Mazilu, *Barocul*; Muthu, *Lit. rom.*, *55–92*; Negrici, *Expresivitatea*; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, I–II, București, 1977; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, Bucureşti, 1977; Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, Bucureşti, 1978; Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979; Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, București, 1979; Popa, *Tectonica*; Ștefan Munteanu, *Limba română artistică*, București, 1981; Istrate, *Barocul*; Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XVI–XVIII*, Bucureşti, 1983; Mazilu, *Lit. rom.*; Dan Simonescu, *Contribuţii: literatura română medievală*, Bucureşti, 1984;

Mazilu, *Proza*, I–II; Manolescu, *Istoria*, *22–86*; Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550–1800)*, I–II, București, 1992; G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, [1994], *15-35*; Mazilu, *Recitind*, I–III; Piru, *Ist. lit.*; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1996; Mazilu, *Lit. rom. barocă*; *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, coordonator Ion Gheție, București, 1997; Mihai Moraru, *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, Bucureşti, 1997; Sorohan, *Introducere*; Ursu, *Contribuţii ist. lit.*; Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură,* Timișoara, 1998; Mazilu, *Noi despre ceilalţi*; *Contribuții la studiul limbii române literare, secolul al XVIII-lea (1688–1780)*, coordonatori Ion Gheție și Gheorghe Chivu, Cluj-Napoca, 2000; Dan Horia Mazilu, *Dimitrie Cantemir – un prinţ al literelor*, Bucureşti, 2001; Ion Istrate, *Primul Occident. Începuturile poeziei şi teatrului în cultura română*, Pitești, 2001; Gabriel Mihăilescu, *Universul baroc al „Istoriei ieroglifice”*, Bucureşti, 2002; Dragoş Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între umanism şi baroc*, Iaşi, 2002; Ursu, *Contribuţii ist. culturii*; Mazilu, *Noi printre ceilalţi*; Ursu, *Contribuţii sec. XVII*; Alexandru Mareş, *Scriere şi cultură românească veche*, Bucureşti, 2005; Alexandru Mareş, *Cărţi populare din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucureşti, 2006; Doru Mihăescu, *Cronografele românești*, București, 2006; Mihăilă, *Contribuţii*. ***Lr.B.***

MEDIEVALITATEA ROMÂNEASCĂ. Inițial lumea europeană și ulterior toată lumea civilizată s-au obișnuit, de la Renaștere încoace, să trateze Evul Mediu cu dispreț, dar și cu multă superficialitate, atitudine care a crescut mereu în timp, pe măsură ce perioada devenea tot mai îndepărtată și părea tot mai obscură. Frecvente sunt expresii de genul „Evul Mediu întunecat”, „barbarie medievală” „întuneric medieval”, „comportament ca-n Evul Mediu”. Disprețul este conținut chiar în nume: cei doi termeni alăturați înseamnă „perioada mijlocie”, în sensul unei paranteze neimportante, situată între luminoasa Antichitate clasică (greco-romană), care a oferit modelul sau idealul de cultură și civilizație, pe de o parte, și Renaștere, care s-a străduit să reînvie cât mai bine acest model antic, pe de altă parte. „Reînvierea” a însemnat, în fapt, copiere sau imitație, iar atunci când imitația a fost depășită și abandonată, se trecea treptat spre cultura modernă. Deoarece artiștii, savanții, literații din secolele V–XIV, cu foarte rare excepții, nu au imitat operele clasiciste greco-latine, au fost tratați cu desconsiderare și au fost ignorați multă vreme, ei și operele lor. Firește, o biserică gotică nu seamănă cu un templu grec, dar asta pentru că pe oamenii Evului Mediu nu-i interesa acest lucru, pentru că aveau altă sensibilitate, altă concepție despre divinitate și despre creație. Ideea că între „lumea veche” și „lumea nouă” – imitație a celei vechi – se interpune una „mijlocie”, fără nici o personalitate, una întunecată, ca un fel de accident al istoriei, și-a făcut loc treptat, s-a insinuat în unele scrieri, pentru ca apoi să se generalizeze. Eroarea provenea din judecarea epocilor trecute în funcție de valorile societății contemporane celui sau celor care făceau astfel de observații. Dacă se studiază Evul Mediu în funcție de ideile secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, adică în funcție de libertate, egalitate, frăție, concurență, capital, liberalism, individualism etc., atunci acea lume apare iremediabil înapoiată și neinteligibilă. Dar valorile Evului Mediu erau cu totul altele, ele bazându-se pe ierarhie, supunere, credință, privilegiu, onoare, comunități sau corporații etc. Orice analiză a lumii medievale ar trebui să pornească de la aceste coordonate și nu de la altele. „Evul Mediu întunecat” este, prin urmare, rodul unui clișeu născut din considerente anistorice, nepotrivite investigării trecutului. Lumea modernă, mai ales prin Revoluția Franceză, a aruncat un oprobriu pe care romantismul a încercat, fără prea mare succes, să-l îndepărteze, poate și fiindcă a alunecat spre o imagine idealizată a Evului Mediu, din care proveneau doar ruine fascinante, cavaleri în turnir, onoare cavalerească, romane galante (*l’amour courtois*) sau poezii ale trubadurilor, truverilor sau minnesängerilor. De aceea, în ciuda lucrărilor istoricilor (din ultimul secol, de exemplu), în opinia publică a rămas o imagine deformată a Evului Mediu, în care ar fi trăit oameni stângaci și neîndemânatici, aspri și ignoranți, caracterizați prin barbarie, supuși unei crunte asupriri a feudalilor, perioadă în care o mână de aristocrați (dacă nu doar regele) decideau totul, în care unele femei erau socotite bune numai spre a fi lăudate în poezie, iar altele numai spre perpetuarea speciei, în care Biserica era atotputernică și îi ardea pe rug, prin intermediul Inchiziției, pe opozanți și incomozi etc. Este evident că astăzi unele dintre aceste clișee au fost abolite, dar în prea mică măsură, încât puțină lume știe, de exemplu, câte inovații a adus omenirii Evul Mediu, de la cartea manuscrisă până la notele gamei muzicale și la muzica fondată pe ritm. Cel mai fascinant tablou însă, pentru înțelegerea cadrului lumii de-atunci,

este al vieții sociale medievale. S-a crezut și s-a susținut un timp că această societate era bazată pe anarhie, pe o funcționare aleatorie a vieții, pe rivalități nesfârșite între nobilii mari și mici, între nobili și Biserică, între regi (principi) și vasalii lor. Or, dimpotrivă, lumea medievală, deși nu se structurează pe forme și principii familiare nouă astăzi, nu se reazemă pe anarhie, ci pe ierarhie, înțeleasă ca o rețea de relații structurate pe drepturi și obligații reciproce. Aceste relații sunt numite, de obicei, vasalice sau feudo-vasalice și sunt concretizate în contractul vasalic, care include – în forma ideală – trei gesturi, ceremonii sau secvențe: omagiul, jurământul de credință și investitura. Aspectul palpabil era investitura, adică înzestrarea omului mai slab (numit vasal), din partea omului mai puternic (numit senior) cu o bucată de pământ, de mărime variabilă, numită convențional feudă. În schimbul acestei danii și a protecției, dăruitul era dator cu „ajutor și sfat" (*auxilium et consilium*). Conform unei linii de interpretare, chiar și țăranii erau un fel de vasali (situați la baza ierarhiei). Totuși, lumea seniorilor și vasalilor este formată din indivizi liberi, pe când țăranii șerbi se aflau în grade diferite de dependență față de stăpâni. Mai circulă credința despre sărăcia lucie a acestor țărani, care s-ar fi târât goi și flămânzi la picioarele stăpânilor lor, când, în fapt, mulți (inclusiv iobagii din Transilvania), aveau o bunăstare reală. Firește, schema teoretică este ideală și nu se întâlnește în forme pure nici măcar în întreaga Franță, dar acolo unde se pot distinge caracteristicile sale de bază, societatea se numește, convențional, feudală (senorială), denumirea cea mai potrivită, în ciuda controverselor și rezervelor.

În acest context, lumea sau societatea feudală are câteva caracteristici esențiale: este o societate rurală și agrară (orașul este o excepție de la feudalism; reglată de aranjamente personale care dau sens și formă ierarhiei; este o lume cu puternice tendințe comunitare, o lume în care, de regulă, grupul contează mult mai mult decât individul. Astfel, în centrul societății era pământul, organizat sub forma moșiilor (posesiunilor), în mijlocul cărora se afla castelul (cetatea, conacul, locuința întărită a nobilului). În alte zone ale posesiunilor erau satul, sesiile (loturile) date spre folosință țăranilor, locurile de folosință comună, lotul lucrat în regie proprie de stăpân etc. Legat de spiritul comunitar al Evului Mediu, trebuie subliniată structura societății, așa

Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci" din Pătrăuți

cum era teoretizată de „ideologii" epocii și cum era percepută de „opinia publică". Din acest punct de vedere, lumea era împărțită în trei grupuri mari, în trei comunități sau în trei corporații, anume cei care luptă (*bellatores*), cei care se roagă (*oratores*) și cei care lucrează sau produc hrana (*laboratores*). Războinicii erau cavalerii și nobilii, care luptau pentru sine și pentru celelalte două grupuri, rugătorii erau clericii (preoții și călugării), care se rugau pentru mântuirea lor și a întregii societăți, iar lucrătorii erau țăranii și artizanii în genere, care produceau hrana grupului lor și a celorlalte două. Această „diviziune a muncii" în societate era ideală, consemnată pentru un anumit teritoriu al Europei Occidentale și într-o perioadă de timp limitată. În momentul în care aceste comunități au primit consacrare scrisă sub formă de privilegii, ele au început să se numească stări (*status*), adică forme sau componente ale puterii sau ale politicii. În Evul Mediu nu exista principiul separației puterilor în funcție de cei care conduc (conform legilor), cei care fac legile și

cei care sancționează încălcările legilor (judecă), dar exista un principiu al separației și al uniunii, în același timp, în funcție de cei care luptă, care se roagă și care muncesc. Aceste trei stări dădeau esența puterii, adică a funcționării statului. De altfel, în latina medievală, termenul „stare" (*status*) este identic ca formă cu termenul (antic sau modern) „stat", deși la romani ordinea de stat era numită, vreme de vreo cinci secole, *res publica*. Evul Mediu mai are o caracteristică importantă: atașamentul oamenilor față de credința în Dumnezeu și față de Biserică. Nu este vorba numai de rugăciuni și de respectul de care se bucura clerul, ci de neputința de a imagina viața în afara lui Dumnezeu și în afara Bisericii. Chiar cu unele abateri de la credința oficială, măsura tuturor lucrurilor era Dumnezeu, numai lui i se închinau imnuri de slavă, El trebuia preamărit, ca și viața fericită din Paradis, rezervată dreptcredincioșilor. Această concepție făcea ca viața pământească să fie de mulți disprețuită și, uneori, neglijată, să nu apară în prim-plan individualitățile, să nu se semneze operele artistice etc. Creatorul și atotstăpânitorul era unul singur. Cu alte cuvinte, lumea nu trebuia să aibă chipul și asemănarea omului, ci chipul și asemănarea lui Dumnezeu. De aceea, de exemplu, pronunțarea afuriseniei (sau a excomunicării) asupra unei comunități de către papă sau de către alt prelat, devenea o nenorocire fără egal, lipsindu-i pe oameni de slujbele religioase curente, de botezuri, de căsătorii, de înmormântări etc., ceea ce apărea drept un rău catastrofal. Biserica a avut însă un rol fundamental nu doar în trăirea spirituală, ci și în viața economică și socială, în justiție, asigurând echilibrul social și buna funcționare a tuturor celorlalte instituții. Au fost și derapaje, dar mult mai puține decât cele relatate de obicei. De exemplu, tribunalul Inchiziției nu a avut nici pe departe rolul malefic atribuit de unii. Inchiziția a ordonat și disciplinat cu mijloace obișnuite viața oamenilor medievali, iar când a trecut la excese (faimoasele procese contra vrăjitoarelor și arderile pe rug), Evul Mediu era deja depășit în Occident. Societatea medievală, atunci când a atins un anumit grad de evoluție, a simțit nevoia unor structurări teritorial-politice mai bine articulate, de tipul unor stăpâniri (seniorii), cum erau ducatele, principatele, regatele etc. în Apus sau cnezatele, voievodatele, țaratele etc. în Răsărit. Deasupra tuturor era imperiul sau mai precis amintirea lui, imperiu care a supraviețuit parțial în partea estică, între 476 și 1453, sub forma Bizanțului (Imperiul Roman de Răsărit) și s-a refăcut de la anii 800–900 în vest, sub forma Imperiului Carolingian și apoi Romano-German. În pofida unor prejudecăți încă vii, românii și-au construit structuri politice teritoriale în paralel cu toate popoarele din jurul lor, mai întâi anumite entități ivite din tradiția veche romană, pe ruinele fostului imperiu și care au fost numite „Romanii" sau „Valahii". Apoi, după conviețuirea cu slavii și pe măsura asimilării acestora, au apărut, prin secolele IX–X, cnezatele/ judeciile și voievodatele/ ducatele, influențate mai târziu și de populațiile stepei (pecenegii și cumanii). Aceste structuri politice se numeau încă din vechime țări (*terrae*) și aveau în frunte conducători locali, numiți în izvoare juzi sau cnezi și duci sau voievozi. Asemenea formațiuni din interiorul arcului Carpaților și din părțile vestice au fost surprinse, în secolele X–XIII, înainte de a se unifica, de raziile și apoi de atacurile organizate ale ungurilor. Treptat, până pe la 1200, ele au fost cuprinse în Regatul Ungariei. Conducătorii celorlalte, aflate la sud și la est de Carpați, au fost siliți să intre în raporturi de vasalitate cu regii Ungariei, dar și aceste formațiuni politice au reușit totuși, în secolele XIII–XIV, să se organizeze sub forma unor principate centralizate, numite Țara Românească și Moldova, conduse de domni „din mila lui Dumnezeu". Astfel, românii au trăit în aceste două state de sine stătătoare (atât cât putea să existe atunci un asemenea statut), conduse de elite ivite din sânul lor, precum și în Transilvania (supusă Ungariei) și în Ungaria propriu-zisă, unde viața lor a urmat reguli distincte, adaptate specificului unui regat catolic, format după modelul Imperiului Romano-German și al Sfântului Scaun. În Europa Centrală și de Sud-Est împărțirea în luptători–rugători–lucrători este mult mai laxă și nu mai respectă formele pure din Occident. În Transilvania, țară cu tradiție separată și cu organizare distinctă, cu o populație românească numeroasă și cu grupuri etnice colonizate, conducerea s-a exercitat prin regimul de stări sau congregațional. Însă stările, neputând îmbrăca forma clasică, s-au adaptat structurilor locale: cavalerii și clerul au format o stare, numită a nobilimii, iar sașii, secuii și românii alte trei stări, denumite în acord cu etnonimele respective. În a doua jumătate a secolului al XIV-lea și la începutul secolului al XV-lea aceste patru stări pe cale de consolidare s-au redus la trei – nobilii, sașii și secuii – prin eliminarea grupului românilor, care nici nu apucase să devină privilegiat în

întregimea sa. Astfel, Transilvania a ajuns să fie condusă de aceste trei stări, care au dat specificul puterii sale și care erau singurele vizibile din perspectivă oficială. De pe la 1450–1500 aceste stări au început să fie numite „națiuni" (*nationes*). Națiunea nobililor a devenit treptat națiunea maghiară, iar celelalte două au continuat să poarte numele popoarelor lor, în dreptul cărora noțiunea de stare fusese înlocuită cu cea de națiune. Li se poate zice însă „națiuni politice", fiindcă înțelesul lor medieval este acela de grupuri privilegiate care participă la putere. Românii, excluși ca grup distinct după 1350–1366, nu au mai apucat să poată fi numiți și declarați în chip oficial națiune și au rămas astfel în afara regimului „constituțional" al țării lor, devenind din secolul al XVI-lea „răbdați" sau „acceptați" ori „tolerați". Din acest „moment" istoric (care înseamnă decenii întregi, un secol sau chiar peste un secol), românii au încetat să mai aibă o conducere a lor, o elită în nume românesc. Cu alte cuvinte, nu au mai avut o pătură bogată, acceptată oficial și liberă, ca să poată participa la putere. Au rămas în frunte cu mărunți posesori rurali – cnezi sau cnezi înnobilați –, reduși treptat la starea țăranilor. Românii bogați – cavaleri și posesori de moșii –, pentru a-și păstra condiția, s-au catolicizat treptat și au intrat în rândul marii nobilimi. De pe la 1500 în Transilvania nobilimea devine sinonimă cu maghiarimea.

Evul Mediu românesc este, din multe puncte de vedere, similar celui european. Limitele cronologice fixate pentru Europa Occidentală, mai exact căderea Imperiului Roman de Apus din 476 d. Hr., ca moment de început și cumpănă a secolelor al XV-lea și al XVI-lea, nu au relevanță directă pentru spațiul românesc. Pentru Dacia fondată de împăratul Traian (și reorganizată apoi de mai multe ori), viața statală oficială s-a încheiat în anii 271–274 d. Hr., odată cu retragerea autorităților romane și a unei părți a populației daco-romane la sud de Dunăre, dar revenirea Imperiului Roman de Răsărit pe valea marelui fluviu și chiar la nord de acesta s-a produs ulterior în mai multe rânduri, până în preajma anului 1000. Pe de altă parte, nici Renașterea și umanismul din Occident, nici descoperirea Americii, nici Reconquista spaniolă, nici reforma luterană ori cea calvină nu au avut asupra românilor un impact decisiv. De mai mare importanță, ca limită cronologică, a fost pentru români căderea Constantinopolului sub otomani (1453), dar aceasta a fost percepută ca o schimbare fundamentală mai târziu și nici nu a schimbat, în timp, specificul societății românești în sensul unui impuls spre modernitate. De aceea, limitele cronologice ale societății medievale românești sunt altele, apropiate de cele occidentale, dar ușor decalate. Cel mai important proces istoric derulat în mileniul I pe teritoriul de azi al României și în vecinătate a fost etnogeneza (și glotogeneza) românilor. Început în perioada primelor cuceriri romane ale unor teritorii locuite de traci și daco-geți (secolul I î. Hr.) și terminat prin secolele VIII–IX, când românii apar menționați în surse străine, procesul a marcat formarea în regiune a unicului moștenitor de astăzi al romanității orientale. Poporul român s-a format, ca orice popor romanic, din câteva elemente etnice principale, elementul care a dat specificul românilor fiind cel roman, care s-a impus până la urmă. Această schemă este valabilă și în cazul formării limbii române: peste substratul traco-daco-getic a venit stratul limbii latine vulgare, iar apoi, când noua limbă romanică era, în linii mari, structurată, s-a adăugat stratul slav. Din această perspectivă, momentul de început al Evului Mediu pentru spațiul românesc poate fi considerat, în mod convențional, anul 602 d. Hr., când s-au petrecut fapte semnificative pentru viitor: răscoala trupelor bizantine de la Dunărea de Jos a lăsat linia fluviului fără apărare și a permis revărsarea triburilor slave din nord în Peninsula Balcanică; la nord de Dunăre, după 602, presiunea slavilor se reduce substanțial, populația slavă se reduce mult numeric, ceea ce permite biruința romanității și afirmarea românilor timpurii; centrul principal al romanității estice se mută la nord de fluviu, unde latinitatea se reafirmă puternic și definitiv, iar slavii rămași sfârșesc prin a fi asimilați de români, nu înainte de a lăsa în limba română urme semnificative ale acestui proces. Românii, ca și multe alte popoare, au două nume etnice, unul intern sau endonim, dat de ei înșiși, acela de român sau rumân, și unul extern sau exonim, dat de străini, acela de vlah sau valah, cu multe variante. Evul Mediu românesc timpuriu, din secolele VII–IX, se caracterizează prin predominarea vieții rurale, agrar-pastorale și prin trecerea unor noi grupuri de migratori prin sud-estul Europei. După retragerea aureliană viața de stat romană s-a perpetuat în forme rudimentare și, treptat, s-a topit în alte forme de organizare. Daco-romanii

s-au grupat în nuclee de viață romană, denumite *Romanii populare* (*Romaniae*), continuând să aibă organe de conducere și de ordine, în frunte cu *iudices*, să asculte de „oamenii buni și bătrâni” (*boni et seniores homines*) și de „dregători” (de la latinescul *dirigo, -ere*) și chiar să mai trăiască, pentru un timp, în vechile orașe. Nemaifiind opriți de frontiere, unii latinofoni din vechea provincie romană (în căutare de noi pământuri roditoare și de pășuni) s-au revărsat în vecinătate, spre est, spre nord și spre vest, în viitoarele provincii istorice Moldova, Maramureș și Crișana, extinzând romanitatea și apoi românitatea. Primele valuri „barbare” (din secolele IV–VI), formate din goți (vizigoți și ostrogoți), huni, gepizi și avari, au tulburat grav viața locuitorilor daco-romani și i-au determinat să părăsească orașele vechi fortificate și să se adăpostească în regiuni ferite, împădurite, din zone colinare și montane. Dar puțini dintre acești migratori din primul val au rămas statornic printre localnici. Cei care au rămas au fost slavii, meniți să și influențeze în profunzime viața daco-romanilor pe cale de a deveni români.

Cetatea de Scaun a Sucevei

Spre finalul mileniului I și la începutul mileniului următor au mai trecut pe la nordul Dunării de Jos, mergând adesea spre Balcani ori spre vest, bulgarii (protobulgarii), ungurii, pecenegii, uzii și cumanii. Începând cu secolul al IX-lea, românii sunt tot mai des menționați în cancelariile bizantine și în cele occidentale, dar și în unele izvoare orientale, cu numele lor consacrat „blachoi”, „blaci”, „vlachi”, „valachi”, „olachi”, „volohi”, „ulag”, „ilac” etc. Tot acum apar în surse și primele formațiuni politice medievale de pe teritoriul României, unele fondate de conducători români, altele de slavi sau turci, dar și cu participarea românilor. Astfel, în jurul anilor 900, în nordul Transilvaniei, este consemnat ducatul (voievodatul) lui Gelu, „un anumit român” (*quidam Blacus*), care „avea domnia/ stăpânirea” (*dominium habebat*) în țara numită „de dincolo de pădure” (*Ultrasilvam*). În Crișana este consemnat tot atunci un conducător (duce) numit Menumorout, iar în Banat un altul chemat Glad. Viața statală s-a structurat treptat în „două libertăți românești” (Nicolae Iorga), adică în două principate libere (voievodate) numite Țara Românească și Moldova, formate în secolele XIII– XIV, precum și într-o „stăpânire străină”, adică Transilvania, care, până la urmă, în secolele XI–XIII, a ajuns să fie, prin cucerire, un voievodat în cadrul Regatului Ungariei. Cele trei regiuni istorice care aveau să formeze mult mai târziu România sunt numite generic Țările Române, deși Transilvania, fiind înglobată în Regatul Ungariei, nu a avut o conducere românească în Evul Mediu. După terminarea cuceririi Transilvaniei (circa 1200), Regatul Ungariei a încercat să înglobeze prin cucerire și țările românești extracarpatice. S-au instituit între aceste țări raporturi de suzeranitate–vasalitate, în sensul că principii români se recunoșteau vasalii regilor Ungariei. În cazul Moldovei, vasalitatea a fost dublă, fiindcă, de la finele secolului al XIV-lea, s-a instituit și suzeranitatea Poloniei. Aceste relații au permis, în ciuda unor episoade încordate, dezvoltarea de sine stătătoare a Țărilor Române și chiar protecția lor în fața asalturilor otomane, destul de insistente începând cu secolul al XV-lea. S-au mai făcut (de către regalitatea ungară, sub egida Sfântului Scaun) încercări de colonizare în zonele carpatice a cavalerilor teutoni (1211–1225) și a cavalerilor ioaniți (1247), dar acestea au eșuat.

Plasarea geografică a românilor și marea schismă din 1054 i-au determinat pe aceștia să fie

Mănăstirea Curtea de Argeș

creștini de tip răsăritean sau bizantin. Spre deosebire de vecinii lor, românii nu au o dată precisă, simbolică, a creștinării lor, deoarece, nefiind plasați în regiune în timpul invaziilor migratoare, ei nu au fost creștinați prin voința unui conducător, botezat la un moment dat (ca la bulgari, polonezi, ruși, sârbi, unguri etc.). Românii s-au creștinat treptat, pe parcursul câtorva secole, începând cu strămoșii lor daco-romani. Între primii militari și coloniști, veniți în secolele II–III d. Hr. în provincia Dacia *ex toto orbe romano* („din toată lumea romană"), s-au aflat, conform surselor arheologice și epigrafice, și unii creștini. Această creștinare sporadică, secretă și neorganizată, realizată din om în om, în condițiile grele ale persecuțiilor, a primit un impuls deosebit după Edictul de la Mediolanum (313) al împăratului Constantin cel Mare. Atunci, deși Dacia Traiană nu se mai afla între frontierele oficiale ale Imperiului Roman, misionarii de la sud de Dunăre au trecut liberi la nord, între latinofoni și au predicat cuvântul Domnului în limba înțeleasă de aceștia – limba latină. Acest proces a continuat în secolele următoare. Faptul că protoromânii ori străromânii s-au creștinat în limba latină este dovedit și de limba română – un adevărat document viu. Aproape toți termenii referitori la esența credinței creștine (la conținut sau la dogmă) provin în românește din limba latină: Dumnezeu, domn, împărat ceresc, creștin, credință, botez, cuminecătură, rugăciune, altar, cruce, închinare, sânt (sfânt), sărbătoare, păcat, iertare, biserică, îndurare, Păresimi, Câșlegi, Paști, Florii, Rusalii, Crăciun, Sângeorz, Sânpetru, Sânziene etc. Însă unii termeni românești referitori la organizarea bisericii, la rit, la anumite sărbători mai târzii, la tradiția bisericească formată treptat etc. își au rădăcinile în slavă: popă, vlădică, slujbă, buche, slovă, prescură, blagoveștenie, vecernie, utrenie, pomană, pomelnic etc. Pentru această dualitate nu există decât o cale de explicare: dacă inițial creștinarea românilor s-a făcut în limba latină, organizarea temeinică a Bisericii, statornicirea tipicului, ierarhia etc. s-au făcut în formă slavă. Marea migrațiune a slavilor în sud-estul Europei a schimbat, în parte, etnicitatea acestei zone, producându-se în secolele VI–VII (mai ales după anul 602), un proces intens de slavizare a Peninsulei Balcanice. Dacia a fost o provincie romană imperială, cu o cultură de tip occidental, latin și nu greco-oriental. Mutarea capitalei la Constantinopol, apoi divizarea oficială a Imperiului și căderea Imperiului Roman de Apus, domnia lui Iustinian, cu extensiunea statului lui până la Dunăre, au fost cauze importante ale orientării romanicilor de la Dunărea de Jos și Carpați spre Noua Romă și spre Imperiul Bizantin. Invazia și stabilirea slavilor în Peninsula Balcanică și formarea statelor slave la sud de Dunăre, pe o largă fâșie, de la Marea Neagră la Marea Adriatică, au avut ca efect întreruperea legăturilor directe dintre romanicii carpato-dunăreni și Roma. Ultimul episcop cunoscut, care a avut o corespondență în limba latină cu papa Virgilius al Romei, a fost Valentinian al Tomisului. Tot el a avut și legături directe cu Biserica din Constantinopol. Dar aceste procese istorice, care au dus la slavizarea Balcanilor și la întreruperea raporturilor romanicilor dunăreni cu Roma, au însemnat și îngreunarea legăturilor acestora din urmă cu Noua Romă. În aceste condiții de izolare în raport cu cele două mari centre ale creștinismului european, localnicii romanici nord-dunăreni (protoromânii și românii timpurii) au trăit o perioadă îndelungată de „creștinism popular", fără o ierarhie canonică și fără

putința organizării temeinice a unei/unor Biserici proprii. Firește, tipicul organizării a rămas cel bizantin, dar modelul direct de organizare nu a putut fi decât unul slav, mai precis cel bizantino-slavo-bulgar. Biserica bulgară, legată ierarhic de patriarhul de la Constantinopol, a devenit singurul și cel mai apropiat model pentru făurirea Bisericii canonice a românilor. Dar aici nu este vorba numai de imitarea unui model, ci și de impunerea acestuia. Statul bulgar, extinzându-și temporar dominația politică (în secolele IX–X) și asupra unor regiuni întinse de la nordul Dunării de Jos, inclusiv în sudul Transilvaniei (până spre văile Mureșului și Târnavelor), va fi și impus în aceste zone propriul tip de organizare a Bisericii. Această organizare includea, alături de alte elemente, și limba cultului. Or, în ultimele două decenii ale secolului al IX-lea, grație activității desfășurate de Clement și Naum (discipolii fraților Chiril și Metodiu), veniți din Moravia și Pannonia, alfabetul chirilic se generalizează în Bulgaria, ca veșmânt firesc al limbii slave, recunoscută drept limbă canonică de cult, alături de greacă. Modelul bizantino-slav sud-dunărean includea drept element exterior esențial și pentru români limba de cult slavonă și alfabetul chirilic. Elita românească (formată până în secolele XII–XIII din elemente etnice românești, amestecate cu altele slave, pecenego-cumane etc.) a adoptat liturghia slavă, limba de cancelarie slavă, tradiția slavă. În Evul Mediu – deopotrivă în Apus și Răsărit, dar mai pregnant în Răsărit – nu se poate imagina cultura scrisă în afara Bisericii. Biserica era marea patroană a culturii, a tuturor compartimentelor sale. Odată adoptată liturghia slavonă, și celelalte produse scrise s-au adaptat modelului slavon. Așadar, deși slavonismul etnic dispare la nord de Dunăre în secolele XII–XIII, românii au păstrat ca pe o prețioasă tradiție cultura bisericească și politică a slavilor încă vreo patru secole, iar alfabetul chirilic până pe la jumătatea secolului al XIX-lea. Cu alte cuvinte, slavonismul cultural la români nu trebuie confundat cu slavonismul etnic, deoarece clasa superioară din societatea românească, purtătoare a limbii culte slavone și a creațiilor spirituale în această limbă (în secolele XIV–XVII), nu era slavă, ci românească. Tot așa, vectorii limbii latine din Occidentul medieval nu mai erau romani, ci italieni, francezi, germani etc. O mărturie impresionantă a acestui dualism medieval al românilor, cu o limbă cultă scrisă (slava) și o limbă vernaculară

Castelul Corvinilor din Hunedoara

vorbită (româna, de origine latină), datează de dinainte de 1473 și aparține lui Nicolae, episcop de Modrussa, un apropiat colaborator al papei Pius al II-lea. Pe când umanistul Enea Silvio Piccolomini (viitorul papă menționat) își redacta vasta sa scriere geografică în care expunea pe larg teoria originii romane a românilor (însoțită și de unele deducții etimologice fanteziste), Nicolae de Modrussa, în lucrarea *De bellis Gothorum*, nota: „Românii aduc ca argument al originii lor faptul că, deși se folosesc cu toții [în scris] de limba moesilor, care e ilirică, totuși ei vorbesc din leagăn o limbă populară, care e latina, al cărei uz nu l-au părăsit deloc; și când se întâlnesc cu necunoscuți cu care încearcă să intre în vorbă, îi întreabă dacă nu știu să vorbească romana”. Mărturia lui Nicolae de Modrussa (care a călătorit în Europa Central-Orientală, a vorbit personal cu episcopul de Oradea, umanistul Ioan Vitez, și l-a cunoscut la Curtea regelui Matia Corvin, la 1463, pe principele român Vlad Țepeș), este

importantă cel puțin din două motive: 1) arată că unii români aveau conștiința romanității lor în Evul Mediu; 2) că aceștia constatau ei înșiși deosebirea dintre funcția limbii române (latina) folosită de popor și cea a limbii slave (moesice sau ilirice), utilizată ca instrument de exprimare a culturii scrise. Limba slavonă se învăța ca limbă cultă în mănăstirile din Țările Române și era o limbă moartă, cu anumite influențe ale limbilor slave vii (bulgară, sârbă, rusă) și ale limbii române. Limba slavă bisericească la români era limba în care Chiril și Metodiu traduseseră cărțile bisericești cu ocazia creștinării slavilor. Principalele texte bisericești scrise de români și pentru români datează din secolele XIV–XVII, perioadă din care s-au păstrat și texte de cronici (istoriografie), cărți de legi (literatură juridică), povestiri și acte de cancelarie (mai ales documente de proprietate), porunci princiare, corespondență diplomatică și particulară. Existau centre ale scrisului slavon în mănăstiri și pe lângă biserici, dar și în cancelariile de la curțile domnești și din orașe. Slavona se învăța și la Curtea domnească și la unele curți boierești. Ulterior s-au creat și academii princiare în limba slavonă. Există încă din secolul al XVI-lea importante biblioteci, mai ales la mitropolii, episcopii, mănăstiri și biserici. Tiparul, introdus la români în 1508, a fost și el inițial în limba slavonă, trecându-se abia după câteva decenii, prin munca diaconului Coresi, a ucenicilor și urmașilor săi, și la cărți imprimate în românește (dar tot cu litere chirilice). În secolul al XVII-lea se produce o adevărată „renaștere ortodoxă” în Țările Române, însoțită de tipărirea unor valoroase cărți în limba română, dar și în slavonă, prin eforturile principilor Matei Basarab și Vasile Lupu, sprijiniți de Petru Movilă, mitropolitul de origine română al Kievului. Interesant este faptul că și elita românească din Transilvania, Banat și din părțile vestice – formată din mărunți feudali, din clerici și puțini orășeni – avea ca limbă a cultului și a culturii tot slavona. Faptul este evident din cărțile care circulau, din pisaniile bisericilor și mănăstirilor ortodoxe, din atelierele de copiști, din arhivele și bibliotecile păstrate. În plus, pe versourile unor documente de danie emise în secolele XV–XVI în limba latină de regii Ungariei pentru cnezii și nobilii români din anumite regiuni (Hațeg, Banat) se găsesc însemnări în limba slavonă ale donatarilor, cu nume proprii și cu un fel de explicații în legătură cu ceea ce conțineau înscrisurile. De altminteri, Biserica românilor din Transilvania a fost în permanentă legătură cu mitropoliile și episcopiile din Țara Românească și Moldova. Mitropolitul Țării Românești era încă din secolul al XIV-lea „exarh” al Transilvaniei și Ungariei, iar ierarhii transilvăneni și unii preoți și protopopi se hirotoniseau la sud de Carpați. Din secolul al XV-lea se observă un fel de patronaj spiritual al Mitropoliei Moldovei asupra românilor din Transilvania, mai ales asupra celor din regiunile nordice și estice ale provinciei intracarpatice.

Începuturile culturii scrise în limba română se produc în secolul al XVI-lea, prin așa-numitele texte religioase rotacizante elaborate tot în Transilvania, regiunea cu cele mai puternice influențe occidentale. Tot aici apar și primele școli românești, primele traduceri de cărți în românește, aici se trece la primele tipărituri românești, ca și la scrierea cu caractere latine. Din secolul al XVI-lea începând, influența Occidentului latin și neolatin devine tot mai puternică, cu precădere în Transilvania, și odată cu aceasta se restrânge aria slavonismului cultural la români.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. Bis.*, I–II; P. P. Panaitescu, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, 1947; D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, București, 1967; P. P. Panaitescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, București, 1971; Victor Spinei, *Moldova în secolele XI–XIV*, București, 1983; N. Iorga, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, îngr. Șerban Papacostea, București, 1984; Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar și societate la români în secolul al XVI-lea*, București, 1986; Șerban Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc*, Cluj-Napoca, 1988; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ed. 2, București, 1993; Mihai Maxim, *Țările Române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno–otomane în Evul Mediu*, pref. Halil Inalcik, București, 1993; Mazilu, *Recitind*, I–II; Nelu Zugravu, *Geneza creștinismului popular al românilor*, București, 1997; Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440–1514*, București, 2000; *Istoria românilor*, II–IV, București, 2001–2012. ***I.-A.P.***

MEDUZA, revistă apărută la Focşani în octombrie 1925, sub redacția lui Mihail Steriade, care este de fapt semnatar al tuturor paginilor publicate, dar şi machetator, ilustrator etc. Din editorialul *Tâlcul „Meduzei” şi gânduri* se deslușeşte intenţia de a „publica numai opere pur beletristice, inedite, şi nicidecum opere de polemică sau de interes social ori cultural”, fiecare număr fiind consacrat „unui scriitor român necunoscut sau

ignorat”. Tot aici este deconspirată şi semnificaţia titlului revistei: „Poezia – şi în general frumosul – ne ucide […], pentru că apropierea – sub orice formă – de nemurire înseamnă moarte”. Într-un articol plin de vervă, *Autoimortalizare*, tributar spiritului frondeur al tinerei generaţii din aceşti ani, Mihail Steriade îşi creionează un foarte viu profil anticipând tonul burlesc-duios al autoportretelor literare ale lui Eugen Ionescu. Până şi formulele adresării directe sună identic: „Domnilor critici, fiţi buni şi nu mai tăceţi”. Poemele publicate (*Frunză verde*, *Pocăinţă*, *Imagină*, *Cântec de toamnă*, *Mi-ai surâs*, *Rugă*, *Dezamăgire*, *Primăvară*, *Final*, *Pământ*, *Strigăt*, *Carte poştală*) sunt dedicate Emanuelei, Mariannei, Malviei ş.a., dar şi – cu acelaşi gest teribilist – lui Dumnezeu, „Mie”. În schimb, capitolul din romanul *Malvia* conţine o poveste de dragoste scrisă în manieră tradiţională. Nu lipseşte din paginile **M.** nici bibliografia scrierilor autorului, unde, pe lângă două volume de poeme (*Pajiştile sufletului* şi *Vremelnicii*), este menţionată şi *Meduza*, culegere de poeme şi proză. O spirituală autorecenzie enumeră laturile slabe, dar şi reuşitele literaturii publicate în revistă. ***M.V.***

MEHEDINŢI, Simion (16.X.1868, Soveja, j. Vrancea – 14.XII.1962, Bucureşti), prozator, eseist, etnolog.

Este fiul Voicăi (n. Hanţă) şi al lui Neculai Mehedinţi, ţărani. Primele trei clase primare le-a absolvit la şcoala din satul natal, iar clasa a IV-a la şcoala din Vidra. Face studii secundare la Seminarul Teologic din Roman şi la cel din Bucureşti, ca şi la liceul din Focşani, absolvind, în 1888, Liceul „Sf. Sava” din Bucureşti. Se înscrie ca student la secţia matematică a Universităţii din Bucureşti, de unde se transferă, ca bursier al Şcolii Normale Superioare, la Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia filosofie–istorie. Obţine licenţa în 1892, *magna cum laude*, susţinând teza *Ideile lui J.-J. Rousseau asupra educaţiei*, apărută în volum în acelaşi an. Din iniţiativa lui Gr. G. Tocilescu şi la recomandarea lui A.I. Odobescu i se acordă o bursă pentru a se specializa, în străinătate, în ştiinţele geografice, în vederea înfiinţării unei catedre de profil la Universitatea din Bucureşti. În 1892 şi 1893 studiază la Paris, iar între 1893 şi 1896 frecventează universităţile din Berlin şi Leipzig. Îmbolnăvindu-se, este silit să-şi întrerupă studiile şi se retrage doi ani la Soveja. Cu sănătatea restabilită, se întoarce la Leipzig, trecându-şi în 1899 examenul de doctorat cu teza *Über die kartographische Induction*. Anterior fusese pentru scurtă vreme profesor de geografie şi de limba germană la Liceul Internat şi la Seminarul Pedagogic Universitar din Iaşi. În 1900 este numit profesor suplinitor la Catedra de geografie a Facultăţii de Filosofie şi Litere din Bucureşti, în 1901 devine profesor agregat definitiv, iar în 1904 este numit profesor definitiv. În 1905 şi 1906 face parte din comitetul de redacţie al „Revistei generale a învăţământului”, editată de Spiru Haret. Din 1900 fusese cooptat în colectivul de redacţie al revistei „Convorbiri literare” şi, recomandat de Titu Maiorescu, devine în 1907 directorul publicaţiei, funcţie păstrată până în 1923. A mai colaborat la „Milcovia”, „Sămănătorul”, „Epoca”, „Universul” ş.a. A fost director al revistei „Duminica poporului” (1914–1933). În 1908 devine membru corespondent al Academiei Române şi în 1915 membru titular, discursul de recepţie intitulându-se *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca şi uneltele sale*. Face parte în 1918 din guvernul Alexandru Marghiloman, ca ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, sub îndrumarea sa elaborându-se legea pentru organizarea eforiilor şcolare şi cea privitoare la şcoala pregătitoare şi seminariile normale, votate în Parlament, dar anulate după ce semnatarul Păcii de la București demisionează. În 1919 publică volumul *Altă creştere: şcoala muncii*, în 1930 i se tipărește cartea *Coordonate etnografice: civilizaţia şi cultura* şi tot în acest an, ca o încununare a activităţii sale ştiinţifice, lucrarea în două volume *Terra. Introducere în geografie ca ştiinţă*, de referinţă în domeniu. Demisionează din învăţământ în 1938. După ce în 1940 îi apare lucrarea *Trilogii: ştiinţa–şcoala–viaţa*, i se mai editează în 1946 volumul de însemnări memorialistice şi confesiuni *Premise şi concluzii la „Terra”*. În 1946 prezintă la Academia Română ultima sa comunicare, *De senectute. Bătrâneţea în cadrul muncii pentru cultură*. Doi ani mai târziu, în

urma reorganizării Academiei Române, este eliminat din rândurile acesteia.

Obligaţiile didactice şi ştiinţifice ale disciplinei căreia **M.** i s-a dedicat – geografia – vor pune în umbră preocupările omului de litere, dar nu le vor înlătura. Aceasta în ciuda faptului că, spirit pozitiv, practician şi teoretician al ştiinţei, cărturarul era împotriva „literaturizării", a stilului calofil în cercetare. Respinge „geografia pitorească", foiletonul şi eseistica, „stilul făcut", aderând la atitudinea maioresciană faţă de stilul „multicolor". Pe urmele lui Lessing din *Laokoon*, este interesat de aflarea hotarului dintre arte şi mai ales dintre ştiinţe şi arte. Ştiinţa nu se poate dizolva în metafore, iar arta nu se poate reduce la descrierea seacă a faptului brut. Ştiinţa demonstrează respectând adevărul lucrurilor, pe când arta, literatura sugerează, sunt marcate de subiectivitate, temperament, scopuri artistice sau nu (*Premise şi concluzii la „Terra"*). Deosebit de interesantă, cu argumente extrase din domenii variate – economie politică, sociologie, etnologie, etnografie, filosofie, folclor, istoria literaturii şi a ştiinţelor – este lucrarea *Coordonate etnografice: civilizaţia şi cultura.* Definind cele două concepte şi raporturile dintre ele, studiul amendează morfologia istoriei lui Oswald Spengler şi încearcă să fundamenteze locul şi rolul antropogeografiei şi etnografiei printr-o supralicitare a factorului etnic în dauna celui social. Conservator în politică, **M.** este tradiţionalist şi academizant în gândire, adversar tenace al formelor fără fond, etnicist în sens maiorescian. Adept al evoluţionismului organic, aplică tezele pozitivismului şi determinismului, insistând asupra principiilor cauzalităţii şi interdependenţei. Respinge ideea de influenţă, recunoscându-i oportunitatea numai în măsura în care este reclamată de nevoia de afirmare a fondului primar, autohton. Progresul poporului român, al spiritualităţii sale nu este posibil decât prin valorificarea substanţei specifice, al cărei prototip îl constituie creaţia populară, miturile şi obiceiurile, experienţa vieţii materiale, concentrată, perpetuată şi valorificată în existenţa istorică. Drumul spre universalitate are o condiţionare naţională. Tot ceea ce i se pare teoreticianului un rod al influenţelor exterioare (mişcarea de la „Contemporanul", zolismul, simbolismul şi poporanismul) este respins ca element aluvionar, ca atentat la evoluţia organică. Preluând câştigurile acţiunii lui Titu Maiorescu pentru întronarea principiului estetic în literatura română, el dezvoltă, după exemplul maestrului din epoca târzie a activității sale, și interesul pentru conţinutul etic al actului literar, ca şi pentru componenta etnică, interes pe care îl va extinde şi în paginile revistei „Convorbiri literare" din perioada în care a condus-o. Atitudinile sale se afiliază doar aparent doctrinei sămănătoriste şi mişcării de la „Sămănătorul". **M.** este – în opţiunile lui literare – un neoclasic, însetat de armonie şi echilibru. Nu respinge civilizaţia modernă, dar o consideră prost preluată, sursă de dezacorduri cu civilizaţia şi cultura naţională. Sunt idei care oferă substanţă volumului *Primăvara literară* (1914), reunind câteva din studiile scriitorului, majoritatea apărute în „Convorbiri literare" şi în „Sămănătorul". Sunt abordate aici, cu referinţe istorico-literare interesante, momente şi personalităţi ilustrative pentru valoarea şi preocupările literaturii române de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea. Publicată sub pseudonimul (frecvent utilizat) Soveja, cartea întruneşte date şi comentarii privitoare la crearea Junimii şi la activitatea „Convorbirilor literare", opera lui V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coşbuc, I. Creangă, I. Slavici, Duiliu Zamfirescu, I.L. Caragiale, Iacob Negruzzi, I. Al. Brătescu-Voineşti, I. A. Bassarabescu, configurând un peisaj literar ce reprezintă în cultura românească o renaştere, o „primăvară" semănătoare de speranţe şi atestând emanciparea geniului creator naţional. Se justifică orientarea „Convorbirilor literare" spre spiritul academizant, scientist, este elogiată personalitatea lui A.I. Odobescu, se exprimă dezacordul faţă de atitudinea din culisele vieţii politice şi gazetăreşti cu privire la interesul naţional, este deplânsă pierderea independenţei de gândire şi de acţiune a scriitorilor, cauzată de spiritul mercantil (*Americanism literar*) şi se afirmă încrederea faţă de perspectivele literaturii române sub semnul originalităţii. Cel mai important studiu inclus în volum este micromonografia *Titu Maiorescu*, text cu o primă formă în 1910, când Maiorescu împlinea şaptezeci de ani, şi reluat cu două capitole noi (*În amintirea lui Titu Maiorescu* și *Atitudinea lui Titu Maiorescu în timpul invaziei*), într-un volum sub titlul *Titu Maiorescu. Cu un portret din tinereţe* (1925); un comentariu-sinteză, *Din viaţa lui Maiorescu*, încheie seria în 1941, în Convorbiri literare". Lucrarea din 1910 este prima încercare de prezentare monografică a personalităţii şi operei lui Titu Maiorescu, interesul ei fiind cu atât mai mare, cu cât, după cât se pare,

a avut nu numai încuviinţarea, ci și participarea celui căruia îi era consacrată. Se află aici informaţii, date şi amănunte pe care nu le putea cunoaşte decât cineva care trăise în apropierea imediată a lui Maiorescu sau pe care, poate, le oferise Maiorescu însuşi. Singura operă de imaginaţie a lui **M.** (semnată Soveja) este culegerea de nuvele *Oameni de la munte* (1920), dedicată „celor care au luptat în Zboina, pe Răchitaş, la Cocoşilă, Mărăşti, Muncel şi Oituz pentru apărarea munţilor" şi purtând un motto celebru: „Torna, torna, fratre". Aparent independente, nuvelele *Moşnegii*, *Buruiană*, *Pribeagul*, *Fagul*, *Învăţătorul din Pădureni*, *Un bursuc*, *Ciutacul*, *Hoţul*, *Suflete necăjite*, *Visul Maicii Domnului* sunt unite prin intenţia scriitorului de a realiza monografia existenţei unei zone umane nealterate de intervenţia civilizaţiei şi a culturii urbane, prin exploatarea elementului istoric, etnografic şi folcloric, utilizarea evocării, descripţiei, portretului, observaţiei realiste, toate întrunite spre a deştepta „măcar în câţiva cititori interesul pentru minunatele însuşiri ale unei lumi ce stă să apună". Volumul *Premise şi concluzii la „Terra"* constituie, în esenţă, o autobiografie şi conţine „amintiri şi mărturisiri", pagini care pot fi subsumate jurnalului memorialistic dominat de evocare. Sunt creionate figuri de mari personalităţi, situaţii reconstituite în spiritul adevărului, dar nu fără culoare, confesiuni patronate de directețe, mărturii ale unui om cu propensiune spre iscodirea sensurilor vieţii.

SCRIERI: *Ideile lui J.-J. Rousseau asupra educaţiei*, Bucureşti, 1892; *Către noua generaţie*, Bucureşti, 1912; *Ofensiva naţională*, Bucureşti, 1913; *Poporul. 1913*, Bucureşti, 1913; *Primăvara literară*, Bucureşti, 1914; *Şcoala poporului*, Bucureşti, 1918; *Altă creştere: şcoala muncii*, Bucureşti, 1919; *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca şi uneltele sale*, Bucureşti, 1920; *Oameni de la munte*, Bucureşti, 1920; *Titu Maiorescu Cu un portret de tinerețe*, Bucureşti, 1925; *Optimismul lui Eminescu*, Bucureşti, 1936; *Trilogia ştiinţei: cercetător–erudit–savant*, Bucureşti, 1939; *Trilogii: ştiinţa–şcoala– viaţa*, Bucureşti, 1940; *Creştinismul românesc*, Bucureşti, 1941; ed. îngr. Dora Mezdrea, pref. Dumitru Muster, Bucureşti, 1995; *Episcopul Melchisedec. Amintiri*, Cernica, f.a.; *Opere complete*, I, partea I–II, Bucureşti, 1943; *Premise şi concluzii la „Terra"*, Bucureşti, 1946; *Opere alese*, îngr. Vintilă Mihăilescu, Bucureşti, 1967; *Civilizaţie şi cultură*, îngr. şi pref. Gheorghiță Geană, Iaşi, 1986; *Scrieri despre educaţie şi învăţământ*, îngr. Dumitru Muster, Bucureşti, 1992; *Discursuri, conferințe*, vol. II: *La ceas de taină*, îngr. și pref. Costică Neagu și Ion Gr. Cherciu, Focșani, 2000–2001; *Scrisori către Constantin Brătescu*, îngr. Mircea A. Diaconu, Iași, 2001; *Synopsis*, îngr. şi pref. Costică Neagu, Focșani, 2002; *Etnografie*, pref. Gheorghiță Geană, Focșani, 2006; *Caiete*, I, Focșani, 2012.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, *212–217*, X, *323–330*; Dragomirescu, *Scrieri*, *67–78*; Trivale, *Cronici*, *174–177*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *201*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *570–571*, *Ist. lit.* (1982), *643*; Ornea, *Poporanismul*, *470–477*; Victor Tufescu, *Simion Mehedinţi*, București, 1994; *Simion Mehedinţi*, DCS, *213–216*; Dorin-Liviu Bîtfoi, *Izvoare dezghețate*, RL, 2000, 11; Al. Melian, S*imion Mehedinţi*, VR, 2002, 3–4; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *165–167*; Al. Săndulescu, *Un pedagog național*, RL, 2003, 32; Rusu, *Membrii Academiei*, *332–333*; Liviu Papuc, *Simion Mehedinți – perpetuator al spiritului junimist*, CL, 2007, 12; Cassian Maria Spiridon, *Un geograf printre convorbiriști*, CL, 2007, 12; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *64–66*; Costică Neagu, *Simion Mehedinţi*, ed. 2, pref. Gheorghiță Geană, Galați, 2007; Costică Neagu, *Simion Mehedinți – prozator și publicist*, Focșani, 2009. ***Al.H.***

MÉHES György (pseudonim al lui Nagy Elek; 14.V.1916, Odorheiu Secuiesc – 10.IV.2007, Budapesta), traducător. După studii secundare la Colegiul Reformat din Cluj (1933), urmează Facultatea de Drept a Universităţii „Ferdinand I" din acelaşi oraş, absolvind-o în 1938. Lucrează ca ziarist la cotidianul clujean „Keleti Újsag" (1938–1944), apoi ca redactor al publicaţiilor „Világosság" (1944–1948), „Falvak Dolgozó Népe" (1948–1950), „Művelődesi Útmutató" (1950–1952). Din 1952 devine scriitor liber profesionist. A făcut critică de teatru la „Pásztortüz" și „Ellenzék".

Autor de proză pentru copii și tineret, **M.** este și un dramaturg de limba maghiară din România jucat pe multe scene. De asemenea, a tradus în maghiară din proza şi dramaturgia română clasică şi contemporană. De remarcat este versiunea din 1949 a comediei *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, preluată în mai toate ediţiile maghiare din operele dramaturgului. Activitatea sa a fost recompensată cu Premiul Kossuth (2002) și cu Premiul Academiei Europene (Viena, 2005).

Traduceri: I.L. Caragiale, *Elveszett levél* [*O scrisoare pierdută*], Bucureşti, 1949, *Ket sorsjegy* [*Două loturi*], Bucureşti, 1949; Eusebiu Camilar, *Fergeteg* [*Negura*], I–II, Bucureşti, 1949–1950; Ioan Slavici, *A hajnal tündére* [*Zâna Zorilor*], Bucureşti, 1953; Vladimir Colin, *Mesék* [*Basme*], Bucureşti, 1956, *Azüvegszarvas* [*Basmele Omului*], Bucureşti, 1960; Eugen Barbu, *A bakter s a fiai* [*Oaie şi ai săi*], Bucureşti, 1961; Petre Sălcudeanu, *Szembesités* [*Front fără tranşee*], Bucureşti, 1963.

Repere bibliografice: Balla Ernö, *Eusebiu Camilar, „Fergeteg”*, UTK, 1949, 6; Kelemen Béla, *„Elveszett levél”. Caragiale szinmüve új magyar fordításban*, UTK, 1949, 11; Páll Árpád, *„Negura”*, UTK, 1949, 14; Antal Péter, *Petre Sălcudeanu, „Szembesités”*, IGZ, 1964, 6; Constantin Olariu, *Méhes György*, LCF, 1968, 23; *Rom. magy. ir. lex.*, III, *538–540*; *Új magyar irodalmi lexikon*, Budapesta, 1994, *353*; Irina Petraş, *Clujul literar (1900–2005)*, Cluj-Napoca, 2005, *79*; Dan Fornade, *Personalități clujene*, Cluj-Napoca, 2007, *354–355*. ***O.K.***

MEIŢOIU, Ioan (4.VIII.1927, Bucureşti – 2.VIII.1997, Bucureşti), poet, prozator, folclorist. Colaborarea la unele ziare şi reviste, precum „Luptătorul bănăţean”, care îi găzduieşte primele versuri în 1947, îi asigură lui **M.** admiterea la Şcoala de Literatură „M. Eminescu” şi apoi la Facultatea de Filologie din Bucureşti, absolvită în 1954. Era, totodată, redactor la „Caietul literar” (1950–1952) şi la „Pentru patrie” (1952–1954). Cititorilor obişnuiţi ai revistei din urmă li se adresează în primul rând şi plachetele *Steaua de pe armă* (1954), cu care debutează editorial, *Stele fără amurg* (1959) şi *O mie de cânturi* (1964). În interval mai dă la lumină tălmăciri din poezia de război sovietică (*Lauri*, 1957, *Cronica de front* de A.T. Tvardovski, 1961). Ulterior **M.** este activist la Casa Centrală a Creaţiei Populare şi la Casa Creaţiei Populare şi a Mişcării Artistice de Amatori din cadrul Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, la aceasta ajungând director pe la sfârşitul deceniului al şaptelea al secolului trecut. În sistemul instituţiei de „educare a maselor” de sub tipar îi ies numeroase texte de „brigadă artistică”, „montaje literar-muzicale”, „scenarii”, „poeme scenice”, „evocări” etc., multe cu colaborarea unor compozitori de prestigiu, precum Dimitrie Cuclin, Laurenţiu Profeta, Marţian Negrea, Gheorghe Dumitrescu ş.a. Se adaugă o suită de antologii din aşa-zisul „folclor nou” ori din producţiile noi ale poeţilor-ţărani ori ale pictorilor naivi bănăţeni, precum şi „monografia” *Spectacolul nunţilor* (1969). A mai colaborat îndeosebi cu versuri la „Familia”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „România literară”, „Steaua”, „Viaţa românească” ş.a. În vitrine **M.** mai este prezent cu însemnări de călătorie în spaţiul scandinav mai ales şi cu un nou volum de poezii – *Gravuri rupestre* (1980). După decembrie 1989 numele îi apare pe coperta a peste zece volumaşe cuprinzând poezii şi memorialistică.

În *Steaua de pe armă* şi în *Stele fără amurg*, precum şi în ciclul *Inscripţie pe armă* din *O mie de cânturi*, lipsa de originalitate minează în mare parte atât „cronica de front”, cât şi „galeria de tablouri” din revoluţia sovietică ori din „lupta antihitleristă a Armatei Roşii”. Secvenţe de lirism real se ivesc totuşi ici-colo, fie în schiţe de peisaj (*Ostaşul*, *Mărturisirea din primăvară*), fie în sugestia unor stări prin care trec „personajele” (*Drum către ţară*). În ciclul *Puncte cardinale*, din volumul tipărit în 1964, se încearcă o lărgire a ariei tematice, aici remarcându-se un fel de entuziasm cvasifuturist în faţa „podurilor de oţel”, a „marelui bluming” reşiţean, a furnalelor hunedorene ori a „digului puternic” din Bărăgan. Subordonate necondiţionat iluzoriului scop educativ, numeroasele „evocări”, „poeme scenice” şi „poeme dramatice muzicale” eşuează, chiar şi cele mai elaborate abundând în declamaţii emfatice ori în pasaje de factură publicistică. În schimb, volumul *Gravuri rupestre* cuprinde piese ce scapă de servituţile ideologice. „Gravurile” refac un spaţiu arhaic, în care se ivesc „drăgaica” şi „caloianul”, „sâmbra” şi „strigarea peste sat”, „căluşul”, „corinda” şi „descântecul”, „masa tăcerii” şi „coloana infinitului”. Efectul este însă diminuat uneori de explicaţiile specialistului. Deşi recomandată de Mihai Pop, antologia *Folclor poetic nou* (1965) nu are valoare ştiinţifică, cuprinzând piese fabricate de activişti culturali, prelucrări de poezii culte, versuri împrumutate – fără menţiuni bibliografice – din alte colecţii de prelucrări. Şi *Spectacolul nunţilor*, prezentat de autor şi de prefaţatorul D. Panaitescu-Perpessicius drept „monografie”, nu e decât o inventariere a formelor pe care le iau secvenţele ceremonialului nupţial în diverse regiuni, iar *Folclorul şi educaţia estetică a maselor* (1968) e în fond un simplu îndreptar metodologic, puternic ideologizat, pentru „cei ce lucrează nemijlocit în sistemul culturii de masă”. În sfârşit, anunţat deseori, studiul „ritualurilor folclorice de trecere” nu a mai apărut. În schimb, foarte liber se mişcă **M.** în relativ bogatele sale însemnări de călătorie în spaţiul nord-european. În cărţile ce se succedă în ritm alert – *Norvegia* (1971), *Scrisori din Scandinavia* (1975), *Porţile Nordului* (1977), *Călătorie în Ţara Fiordurilor* (1980), *Soarele alb de la miezul nopţii* (1985) – alternează impresiile personale, paginile de reportaj, cu informaţii enciclopedice asupra ţărilor scandinave, consemnarea convorbirilor cu localnici, dintre care unii sunt specialiştii în domeniul mitologiei străvechi. Formula aceasta e reluată peste câţiva ani într-un „jurnal mexican” intitulat

La vest de Yucatan (1995), în „călătoria în mitologia nordică” *Am fost în Walhalla* (1996), precum şi în incursiunile în mitologia Peninsulei Balcanice – *Pe urmele Călăreţului trac* (1996), *În căutarea lui Orfeu* (1996) şi *Între columne şi zei* (1996). O inovaţie constituie aici inserţia unor „diptice” ori „triptice” poetice. În acestea, ca şi în plachetele *Planeta şi pasărea* (1992), *Eros prin anotimpuri* (1993), discursul liric devine mai obscur, ermetic, încărcat de simboluri şi referinţe mitice. Totul, inclusiv poeziile erotice, lasă o impresie de afectare livrescă.

SCRIERI: *Steaua de pe armă*, Bucureşti, 1954; *Stele fără amurg*, Bucureşti, 1959; *Brigăzile artistice de agitaţie, o mişcare de masă*, Bucureşti, 1960; *Cântă inimă!*, Bucureşti, 1962; *Flori de lumini pe Argeş*, Bucureşti, 1964; *O mie de cânturi*, Bucureşti, 1964; *Folclorul şi educaţia estetică a maselor*, Bucureşti, 1968; *Suntem argonauţii acestor timpuri*, Timişoara, 1969; *Spectacolul nunţilor*, pref. D. Panaitescu-Perpessicius, Bucureşti, 1969; *Oglinzile soarelui*, pref. Victor Eftimiu, Bucureşti, 1970; *Norvegia*, Bucureşti, 1971; *Avram Iancu*, Arad, 1972; *Columnele patriei*, pref. Victor Eftimiu, Bucureşti, 1973; *Scrisori din Scandinavia*, Bucureşti, 1975; *Balada Lotrului*, Râmnicu Vâlcea, 1975; *Itinerar de glorii (1877)*, Bucureşti, 1977; *Porţile Nordului*, Craiova, 1977; *Bărbaţi ai acestui pământ*, Bucureşti, 1979; *Evocări la răsăritul soarelui*, Bucureşti, 1979; *Proclamaţia*, Braşov, 1979; *Lăncile din Apuseni*, Alba Iulia, 1979; *Gravuri rupestre*, Bucureşti, 1980; *Călătorie în Ţara Fiordurilor*, Bucureşti, 1980; *Gorunul lui Horea*, Bucureşti, 1984; *Soarele alb de la miezul nopţii*, Bucureşti, 1985; *Eroii au purtat acest nume*, Bucureşti, 1988; *Planeta şi pasărea*, Bucureşti, 1992; *Eros prin anotimpuri*, Bucureşti, 1993; *Lângă zăpezile înalte*, Bucureşti, 1993; *Eternul Sisif*, Bucureşti, 1994; *La vest de Yucatan*, Bucureşti, 1995; *Privind spre steaua Vega*, Bucureşti, 1995; *Pe urmele Călăreţului trac*, Bucureşti, 1996; *Am fost în Walhalla*, pref. Romulus Vulcănescu, Bucureşti, 1996; *În căutarea lui Orfeu*, Bucureşti, 1996; *Între columne şi zei*, Bucureşti, 1996. **Antologii:** *Privelişti şi oameni*, Bucureşti, 1957; *Patriei*, Bucureşti, 1958; *Lumini din august*, Bucureşti, 1959; *Folclor poetic nou*, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1965; *10 poeţi ţărani*, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1973; *Stare de dor. Poeţi şi pictori ţărani*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1983; *Flori lângă izvoare*, Bucureţi, 1985; *Flacăra vieţii*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *346;* Romulus Vulcănescu, *Dicţionar de etnologie*, Bucureşti, 1979, *380*; *Lit. rom. cont.*, *270–271*; C. Alexandru, *„Gravuri rupestre”*, ARG, 1981, 2; Ion Velican, *„Gravuri rupestre”*, O, 1981, 16; Vasile Vetişanu, *„Gravuri rupestre”*, CNT, 1981, 36; Valentin Taşcu, *„Gravuri rupestre”*, ST, 1981, 9; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *581–582*. ***V.D.***

MELCHISEDEC, episcopul (15.II.1823, Gârcina, j. Neamţ – 16.V.1892, Roman), cărturar. Fiu al preotului Petru Ştefănescu, **M.** (al cărui prenume la botez era Mihai) şi-a făcut studiile la Seminarul de la Socola din Iaşi (1834–1843), unde se şi călugăreşte. După absolvirea Academiei Teologice din Kiev (1851), obţine titlul „magistru în teologie şi litere” şi e numit profesor la şcoala la care fusese elev. Între 1856 şi 1864 este director al Seminarului din Huşi şi locţiitor de episcop. Ulterior va fi episcop al Dunării de Jos (1865–1879) şi al Romanului (1879–1892). **M.** era şi o personalitate politică a vremii sale, fiind printre fruntaşii luptei pentru Unire. Preocupările istorice au determinat alegerea sa, în 1870, ca membru al Societăţii Academice Române.

Viaţa şi scrierile lui Grigorie Ţamblac (1884) este un studiu foarte documentat, construit de **M.** cu rigoarea omului de ştiinţă şi scris cu o frază sigură, însufleţită uneori de patosul argumentaţiei sau de căldura caracterizării, dar, aşa cum s-a demonstrat mai târziu, fundamentat pe o ipoteză falsă. În acest volum este publicată şi traducerea scrierii atribuite lui Ţamblac, *Martiriul sântului, slăvitului martir Ioan cel Nou care s-a martirizat în Cetatea Albă*, făcută de **M.** Tot el alcătuieşte biografia lui Antim Ivireanul, tipărită ca prefaţă la prima ediţie a predicilor mitropolitului (1886). De interes pentru cultura românească veche este şi *Catalog de cărţile sârbeşti şi ruseşti manuscrise vechi ce se află în biblioteca sântei Mănăstiri Neamţului* (1884). Principalele sale scrieri istorice – *Chronica Huşilor şi a Episcopiei cu asemine numire* (1869) şi *Chronica Romanului şi a Episcopiei de Roman* (I–II, 1874–1875) – sunt temeinice lucrări în domeniu. Prima este un studiu complex, care conţine şi biografiile unor oameni de cultură, precum şi capitole independente, între care mai important este *Noţiuni istorice relative la istoria limbii române*. Notele de călătorie (*O vizită la câteva mănăstiri şi biserici antice din Bucovina*, „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, 1883) nu intră în sfera literaturii. Teolog erudit, **M.** a publicat numeroase manuale, exegeze şi traduceri de opere religioase, între care și omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur. În toate textele se arată adept al înnoirii lexicului şi sintaxei limbii din vechile cărţi bisericeşti.

SCRIERI: *Chronica Huşilor şi a Episcopiei cu asemine numire*, Bucureşti, 1869; *Chronica Romanului şi a Episcopiei de Roman*, I–II, Bucureşti, 1874–1875; ed. îngr. și introd Tudor Ghideanu, Roman, 2008; *Biografia prea*

sânțitului Dionisie Romano episcopul de Buzău, București, 1882; *Proiect de reglement pentru revizuirea și editarea cărților bisericești*, București, 1882; *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1884; *Catalog de cărțile sârbești și rusești manuscrise vechi ce se află în biblioteca sântei Mănăstiri Neamțului*, Iași, 1884; *Notițe biografice despre mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul*, în Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. și pref. Ioan Bianu, București, 1886, *V–XXII*; *Despre ortodoxie, națiune și alte chestiuni de actualitate*, îngr. și pref. Alexandru Jinga, București, 2006; *Cuvinte din cuvânt*, îngr. Pimen Costea, Roman, 2011.

Repere bibliografice: Ioan Kalinderu, *Episcopul Melchisedec*, București, 1894; Constantin C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec*, București, 1908; Gheorghe Dincă, *Episcopul Melchisedec (1823–1892). Viața și faptele*, București, 1939; Simion Mehedinți, *Episcopul Melchisedec. Amintiri*, Cernica, s.a.; *Dicț lit. 1900, 559–560*; Eftimie, episcopul Romanului și al Hușilor, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, Roman, 1982; Dan Zamfirescu, *Întâiul scriitor român*, LCF, 1983, 19; Alexandru V. Diță, *În legătură cu paternitatea primei scriei în proză a literaturii române*, LCF, 1983, 44, 1984, 10; Dan Zamfirescu, *Grigore Țamblac. Legenda lui în cultura română*, MS, 1986, 4; Păcurariu, *Dicț. teolog., 445–447*; Vasile Vasile, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, Roman, 2010; Tudor Ghideanu, Preda Ghideanu, *Melchisedec al României*, ed. 2, Iași, 2011. ***C.T.***

MELE, revistă apărută la Honolulu, în Hawaii, între 1965 și noiembrie 1992 (mai mult de nouăzeci de numere), avându-l ca editor pe Ștefan Baciu. Apariție inițial trimestrială, subintitulată „Scrisoare internațională de poezie”, **M.** are începând din 1974 un supliment anual, un „caiet special”, consacrat unui singur poet (străin sau român din exil ori din țară) sau unui loc cu semnificație specială în biografia editorului (Râmnicu Vâlcea, Brașov). Suplimentul, de douăzeci de pagini cu text șapirografiat, este scris în limbile română, spaniolă, portugheză, franceză și engleză. Multe ilustrații, desene și portrete de Hans Mattis-Teutsch, Șt. Eleutheriade, A. Demian, Marcel Iancu, Radu Maier, Ortega Leyton, Marion de Champ, Vintilă Horia (autoportret) ș.a. dezvăluie factura modernistă a acestei publicații pe care – afirmă Mircea Popescu într-o cronică din „Revista scriitorilor români” (München) – „o scrie, o conduce, dar cred că o și bate la mașină «poetul tânăr» de odinioară, adică din țară și de totdeauna, Ștefan Baciu, căutător și descoperitor de comori lirice”. Într-un *Cuvânt lămuritor din Honolulu* (caietul special din 1974), Ștefan Baciu mărturisește că rațiunea publicației stă în continuarea preocupării sale de a descoperi și a lansa tinere talente și a activității începute în anii ’40 la „Universul literar”: „În 1953–56 la Rio de Janeiro, pe când conduceam suplimentul literar al cotidianului «Tribuna da impresa», am avut ocazia să împlinesc un meșteșug asemănător… Același lucru îl încerc din 1965 încoace în Honolulu în paginile «Scrisorii internaționale de poezie Mele» (cuvânt care în limba hawaiană înseamnă *poezie*) și acest efort a însemnat afirmarea celei dintâi generații de poeți tineri într-un stat al Americii, cunoscut mai mult pentru ananas, turism și «hule» din Waikiki. Cam în același timp am risipit în reviste și suplimente literare din America Latină și Europa numeroase traduceri, mai cu seamă din poeți tineri din România […]. Caietul de față cuprinde o parte din activitatea aceasta și n-are alt scop decât să spună «bună ziua» celor vechi și noi, care au crezut și cred în poezie”. În paginile **M.** se întâlnesc semnăturile unui foarte mare număr de poeți români din toate generațiile: Haig Acterian, G. Arabolu, Ștefan Baciu, Andrei și Dominic Brezianu, Al. Busuioceanu, Gh. V. Bumbești, N. Carandino, George Ciorănescu,

Ioana Crăciunescu, Miron Kiropol, Ilie Constantin, Aron Cotruş, Andrei Codrescu, Magdalena Constantinescu, Grigore Cugler, Virgil Ierunca, Dinu Ianculescu, Vintilă Horia, N.I. Herescu, Florica Elena Lorinţ, Traian Lalescu, Şt. Munteanu, Valeriu Oişteanu, Petre Pascu, N. Petra, V. Posteuca, Eugen Relgis, Teodor Scarlat, Horia Stamatu, Mira Simian, Margareta Sterian, Marin Sârbulescu, Doina Uricariu ş.a. În caietele speciale dedicate scriitorilor români (Ion Barbu, Grigore Cugler, Urmuz, Marin Sârbulescu, Victor Valeriu Martinescu, Mira Simian, Haig Acterian, Emil Gulian ş.a.), **M.** publică, de asemenea, texte memorialistice şi cronici la volume de versuri, semnate de Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Paul Goma, Pericle Martinescu, Emil Cioran, Al. Paleologu, Sanda Stolojan ş.a. În ceea ce priveşte scriitorii străini, predilecţia pentru lirica latino-americană este evidentă. ***M.P.-C.***

MELIAN, Alexandru (27.II.1939, Luizi-Călugăra, j. Bacău), istoric literar. Este fiul Alexandrinei Melian (n. Bârzu) şi al lui Vasile Melian, învăţători. Urmează şcoala elementară în comuna natală, învaţă la Şcoala Medie Tehnică de Drumuri şi Poduri din Bacău (1952–1953) şi la Centrul Şcolar de Energie Electrică şi Electrotehnică „Iosif Rangheţ” din Bucureşti (1953–1955), absolvind în 1956, la Bacău, prin examen de diferenţă, şi liceul. Funcţionează ca profesor suplinitor la şcoala din Luizi-Călugăra (1956–1958) şi ca metodist al Casei de Cultură din Târgu Ocna (1958–1960), apoi urmează Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1960–1965), unde rămâne ca preparator, parcurgând toate treptele până la gradul de profesor (2001). Obţine titlul de doctor în filologie în 1973 cu o teză despre Traian Demetrescu. În perioadele 1990–1995 şi 2002–2004 funcţionează ca lector de limba şi civilizaţia română la Universitatea „Stendhal” din Grenoble (Franţa). Debutează în 1956 la „Contemporanul”, iar prima carte, monografia *Traian Demetrescu*, îi apare în 1983. Mai colaborează la „Analele Universităţii Bucureşti”, „Limbă şi literatură”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Luceafărul”, „Adevărul literar şi artistic” ş.a. În anii ’80 a pus la cale, de unul singur, câteva acţiuni subversive împotriva regimului: redactează şi difuzează manifeste, trimite scrisori de protest Comitetului Central al PCR şi al UTC, ziarelor „Scânteia” şi „România liberă”, revistei „Flacăra”, precum şi ambasadorilor Austriei şi SUA, prezentând situaţia dezastruoasă a ţării şi denunţându-i pe principalii vinovaţi (cuplul ceauşist). În august şi în noiembrie 1989 postul de radio Europa Liberă îi difuzează un amplu şi vehement text venind ca din partea Frontului Salvării Naţionale, ceea ce pare o sintagmă fără acoperire, creată spre a conferi autoritate scrisorii sale şi a induce în eroare Securitatea. Drept urmare, aceasta îl identifică pe **M.** şi îl pune sub urmărire.

Preocupările lui **M.** se axează pe cercetarea istoriei literare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi de la începutului secolului următor. După câteva studii despre presa literară, unele incluse ulterior în volumul colectiv *Reviste literare româneşti în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea* (1974), publică monografia *Traian Demetrescu*, cea mai completă lucrare de acest gen consacrată scriitorului, după cele datorate lui N. Zaharia, Emil Manu şi C. D. Papastate. Partea ei cea mai originală ca interpretare îl plasează pe Tradem între Al. Macedonski şi M. Eminescu, adică între poetica simbolismului incipient şi poetica romantică, identificând atitudini, teme şi cuvinte-cheie care fac din poet un precursor al simboliştilor, dar şi un eminescian cu o sensibilitate distinctă, „efeminată şi maladivă, lipsită de nota titaniană” a modelului. Monografia îi deschide astfel lui **M.** drumul către opera marelui poet. *Eminescu, univers deschis* (1987) aduce contribuţii şi sugestii interpretative privind mai ales absolutul („nostalgia nemarginilor”), demiurgia (cu sursele ei – gândirea, somnul, visul şi „aducerea-aminte”), visul (cu funcţiile lui – existenţială, creatoare şi gnoseologică), însă cea mai importantă cercetare se referă la „orizonturile negaţiei”, urmărite la nivelul întregii opere, care e „o expresie a negaţiei”. *Mihai Eminescu – poezia invocaţiei* (1999) e o culegere de studii şi eseuri, între care textul anticipat de sintagma din titlu se dovedeşte şi cel mai substanţial: invocaţia ca gest fundamental, depăşind palierul retorico-stilistic şi devenind atitudine existenţială. Şi alte articole cercetează tema negaţiei şi a absurdului ori preiau discuţia asupra unor mituri, instituie paralele (*Luceafărul* şi *Legenda ciocârliei* de V. Alecsandri, poezia filosofică a lui Eminescu şi psalmii arghezieni), sondează diferenţa specifică din scrierile gazetarului, recenzează critic ediţii, resuscită sintagme devenite clişeu („poetul nepereche”), intervin în disputa deschisă de revista „Dilema” în 1998 cu privire la Eminescu. Unghiul critic se lărgeşte în *Polemici implicite* (2003). Prin adjectivul din titlu **M.** îşi propune discutarea ideii, nu a emitentului ori a

susţinătorului ei, altfel spus, o polemică impersonală, cu finalitate exclusiv constructivă. Eminescu ocupă şi aici interesul de prim-plan – studiul publicisticii, ideea că poemul *Călin (File din poveste)* nu e un basm, reacţii la contestatarii mitului Eminescu –, însă culegerea cuprinde şi articole, uneori în stil didactic, despre C. Negruzzi nuvelistul, Alecu Russo (valorificarea aspectelor epice şi lirice ale operei), Creangă (limbajul „coţcăresc"), I.L. Caragiale ca personaj, Macedonski (prozatorul din *Thalassa* şi evoluţia teoreticianului de la tradiţional la modern), Octavian Goga (despre poezie) ş.a. Interesante documentar sunt cele câteva „fişe de istorie literară" despre reviste puţin cunoscute („Concordia" din Pesta, „Independentul literar" din Bucureşti ş.a.). Există în sumar şi o secţiune autobiografică, în care **M.** încearcă să clarifice gesturile sale de contestare a regimului ceauşist (în altă secţiune a cărţii **M.** se ocupă şi de strategiile retorice antitotalitare) şi de implicare a sa în evenimentele din decembrie 1989. Ediţia M. Eminescu, *Icoane vechi şi icoane nouă (Pagini de ziar)* (1975), alcătuită în colaborare cu Gh. Bulgăr, are meritul de a fi inclus articole ce nu mai fuseseră reeditate în timpul regimului comunist.

SCRIERI: *Traian Demetrescu*, Craiova, 1983; *Eminescu – univers deschis*, Bucureşti, 1987; *Mihai Eminescu – poezia invocaţiei*, Bucureşti, 1999; *Polemici implicite*, Bucureşti, 2003. **Ediţii:** M. Eminescu, *Icoane vechi şi icoane nouă (Pagini de ziar)*, introd. edit., Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Gh. Bulgăr); *Drumuri şi zări. Antologie a prozei româneşti de călătorie*, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Şt. Cazimir, Viorica Diaconescu, Florin Manolescu şi Petre Nicolau).

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, *„Traian Demetrescu"*, CNT, l983, 32; Ioan Holban, *Descrieri şi aforisme*, CRC, 1988, 3; Zenovie Cârlugea, *„Eminescu – univers deschis"*, LCF, l988, 3; Valeriu Anghel, *Imperativitatea modelor*, „Dialog" (Focşani), 2000, 2; Eugen Budău, *„Mihai Eminescu – poezia invocaţiei"*, ATN, 2000, 5; Teodor Vârgolici, *Poezia invocaţiei la Eminescu*, ALA, 2000, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *167–168*; Liviu Grăsoiu, *Nu doar Profesor*, LCF, 2004, 25; Budău, *Bacăul lit., 516–517.* ***N.M.***

MELIDON, George Radu (13.III.1831, Roman – 11.V.1897, Roman), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei și al lui Gheorghe Melidon, dascăl la şcoala de pe lângă Episcopia Romanului. A învăţat la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană). Din 1856 funcţionează ca profesor de mitologie, retorică şi poetică la Gimnaziul Central din acelaşi oraş. În 1857 e şef de secţie în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice din Moldova, iar în 1860 director în acelaşi minister. Mutat la Bucureşti ca director general al învăţământului din România (1862–1864), se ocupă îndeaproape de dezvoltarea învăţământului sătesc. Revizor, apoi inspector şcolar în mai multe judeţe, este chemat în 1867, când se organizează Şcoala Normală de Învăţători din Bucureşti, în fruntea instituţiei. În 1881 se pensionează şi, retras la Roman, continuă să activeze ca profesor suplinitor la gimnaziu. Un frate, Grigore, profesor la Academia din Iaşi, a scris şi el versuri.

Preocupările lui **M.** sunt predominant didactice. El scoate, astfel, în mai multe ediţii, o „carte de cetire" (tradusă din F. Ph. Wilmsen), o „carte de lectură", un „manual al învăţătorului", o „istorie naţională pentru popor". În almanahuri, în publicaţiile vremii („Zimbrul", unde a debutat în 1851, „Foiletonul Zimbrului", „Foiţa de istoriă şi literatură"), scrie articole pe teme politice, sociale, comerciale (unele fiind transpuse din franţuzeşte). Un pedagog rămâne şi în chestiunile de literatură. Dedicată lui Dimitrie Gusti, lucrarea *Regule scurte de versificaţie română* (1858) are trei secţiuni: reguli generale de versificaţie, licenţe poetice şi defecte de versificaţie, prozodia poetică aplicată la versificaţia modernă. **M.** însuşi e un versificator sârguincios şi pedestru, înrâurit de poeţii vremii, mai ales de Grigore Alexandrescu, cum se observă în poeziile apărute în „Foiletonul Zimbrului", „Almanah pentru români", „Almanah de învăţătură şi petrecere", „Secolul" ş.a. El caută în trecutul de slavă învăţăminte şi îndemnuri pentru prezentul decăzut. Lirica patriotică are un caracter militant, uneori cu accente de marş eroic, iar lirica de dragoste, cu supărătoare dulcegării, nu iese din nota convenţională. Peisajul predilect e acela nocturn, mângâiat de razele lunii, dar autorul nu are un deosebit simţ al naturii. Câte o încercare de alegorie sau de filosofare emană un iz didacticist. Câteva traduceri „imitative" din Schiller (în „Foiletonul Zimbrului", „Almanah de învăţătură şi petrecere", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură") au defecte de rimă şi infidelităţi de sens. O tălmăcire în proză din Lamartine apare în „Zimbrul" (1851), alta, din Plutarh, s-a păstrat în manuscris. Ceva mai interesant este prozatorul, mai ales cel din relatările de voiaj. *Călătorie în Moldova de sus* („Foiletonul Zimbrului", 1855–1856) e un jurnal instructiv în felul lui, dezvăluind o conştiinţă politică mereu trează. În *De la Iaşi la Roman* („Almanah pentru români",

1857) călătorul încearcă să fixeze fizionomia variată a unei politii. A compus şi un *Irod naţional* (1895), cu evidente implicaţii politice. Cu *Un vis curioz* („Almanah de învăţătură şi petrecere", 1857), **M.** poate fi omologat ca primul autor SF român.

SCRIERI: *Regule scurte de versificaţie română*, Iaşi, 1858; reed. fragm. în *Poetici româneşti*, îngr. și introd. Olimpia Berca, Timişoara, 1976, *65–83*; *Istoria naţională pentru popor*, Bucureşti, 1876; *Irod naţional*, Roman, 1895. **Traduceri:** F. Ph. Wilmsen, *Prietenul tinerimei*, Iaşi, 1856.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *221–223*; Alex. Epure, *Profesorul Gh. Melidon*, Roman, 1943; *Ist. lit.*, II, *758–759*; *Dicţ. lit. 1900*, *560–561*; Faifer, *Semnele*, *146–147*; Mănucă, *Analogii*, *233–237*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *168–170.* ***F.F.***

MELINESCU, **Gabriela** (16.VIII.1942, Bucureşti), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Crăciun) şi a lui Ioan Melinescu, ebenist. Urmează la Bucureşti şcoala elementară şi Liceul „Gh. Şincai", apoi Institutul Pedagogic (1960–1963) şi Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română, luându-şi licenţa în 1967. Este redactor la revistele „Femeia" şi „Luceafărul" (1967–1975). În 1975, după încheierea unei relaţii furtunoase cu Nichita Stănescu, se stabileşte în Suedia, căsătorindu-se cu editorul René Coeckelberghs. Debutează cu poezie la „Luceafărul" în 1959 şi editorial în 1965 cu *Ceremonie de iarnă*. Mai colaborează la „Viaţa studenţească", „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Steaua", „Vatra", „Apostrof", „Secolul 20" şi la diverse reviste de cultură din Suedia. A publicat și literatură pentru copii: *Bobinocarii* (1969), *Catargul cu două corăbii* (1969), „însemnări de scriitor" (memorialistică, ficţiune, reportaj) în *12 revelaţii* (1974), reluate în *33 de revelaţii* (1998), un volum de reportaje, în colaborare cu Sânziana Pop, *Viaţa cere viaţă* (1974) ş.a. La Stockholm publică în suedeză versuri, romane, culegeri de nuvele şi jurnale, majoritatea traduse după 1989 în limba română. Este corespondent al „României literare" în Suedia. A tradus din suedeză în română din Emanuel Swedenborg, August Strindberg, Birgitta Trotzig, Sfânta Birgitta de Vadstena ş.a., iar din română în suedeză versuri de Ileana Mălăncioiu, Alexandru Lungu, Nichita Stănescu ş.a. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1972, 2000), Premiul „Nichita Stănescu" al Academiei Române (2001), Premiul Institutului Cultural Român pentru întreaga sa carieră (2004), Premiul Național „Mihai Eminescu" pentru Opera Omnia (2005), iar în Suedia cu Premiul „De Nio", acordat de Academia Suedeză (1989, 2003), Premiul Academiei Suedeze pentru promovarea literaturii suedeze în străinătate (2005), Premiul „Albert Bonniers" pentru Opera Omnia (2002) și pentru romanul *Mamma som Gud* (2010) ș.a. Este şi artist plastic (pictor, gravor, desenator), cu expoziţii personale de pictură şi gravură în Elveţia şi Suedia.

Ceremonie de iarnă este o carte unică în poezia scrisă de **M.** (Mircea Martin), prin spontaneitatea şi forţa lirismului. Debutul se distinge printr-un limbaj poetic în care simplitatea melodioasă şi copilărească se îmbină cu un metaforism neaşteptat, uneori spectaculos prin acuitatea percepţiei concretului, mai ales în imaginile combustiei, ale „arderilor" senzoriale: „arde tot pământul unde trec băieţii", „şi pân-la roşu arde viaţa mea" (*Cântec cu toată gura*, *Sărbătorile aerului*). Deşi Gabriel Dimisianu plasează aceste „cântece" trădând o „sete frenetică de viaţă" într-o direcţie contrară aceleia a generaţiei din care **M.** face parte, se pot identifica mai multe elemente comune cu debutul congenerei Ileana Mălăncioiu. De fapt, după acest moment de vitalitate debordantă, în care poezia se confundă cu emoţia şi trăirea, **M.** va evolua pe orbita abstractizării şi a conceptualizării. În *Fiinţele abstracte* (1966) şi în *Interiorul legii* (1968) se simte dorinţa de interiorizare, care corespunde unei voinţe de a transcende materia, nu dintr-o „greaţă" de materie – întrucât poeta rămâne fundamental o senzuală –, ci pentru a o atinge în esenţialitatea ei primordială, pentru a ajunge la un fel de structură universală, la scheletul lumii şi al „sentimentelor". S-ar putea spune că **M.** suferă de aceeaşi „boală fără nume", de acelaşi „nenumit", ca şi Nichita Stănescu. E o poezie obsedată de trecerea timpului, de golul dintre lucruri, de ochi, de vedere, de pierderea copilăriei şi de aşteptarea angoasată a unui alt miracol (al iubirii), de tensiunea dintre realitate şi irealitate, dintre moarte şi viaţă, dintre tiparul etern, paradisiac şi forma aflată în infernul materiei şi al timpului. Poemele se transformă din fluxuri ale emoţiei, în mozaicuri de imagini disparate, care, în dezordinea lor uneori cvasionirică, pot surprinde sinestezic intuiţii primordiale, o viziune a lumii sau a „sentimentelor": „Necunoscut îmi e băiatul care este,/ are un vapor tras de un elefant fericit./ I-aş cere hainele cu împrumut/ Şi câinii Angliei care l-au ispitit./ Stăm în pădure

deznădăjduiţi/ şi pâlpâie pe trunchiuri veveriţe şi apoi/ copacii se deschid şi ne înghit/ în lemnul lor pe amândoi./ Şi ameţită se întunecă realitatea,/ păianjeni taie aerul pe care-l pierzi,/ din pulsul pieptului noi aruncăm cu sunete/ în bronzul clopotelor verzi" (*Desen pe o cămaşă de băiat*). Un tragism latent, senin, hrăneşte această lirică a căutării semnelor (luminoase, dar şi malefice) din sine şi din lume. Tragismul nu exclude ludicul poeziei „de mahala", în linia Miron Radu Paraschivescu – Tudor Arghezi – Ion Barbu: inventivitate lingvistică debordantă, plăcerea cuvântului popular, argotic sau arhaic, plăcerea licenţiosului, a impudorii, a etalării limbajului, gustat în gratuitatea sa truculentă (*Părintească*, *Cântăreaţa Iosefina*, *Eufemia* ş.a.). Versurile din *Boala de origine divină* (1970) şi din *Jurământul de sărăcie, castitate şi supunere* (1972) precizează direcţia poeziei pe care o scrie **M.**, încă nedesprinsă complet de sub tutela universului stănescian: suferinţa concretului, feminitatea chinuită de un rău fără nume, presimţirea morţii, tensiunea angelic – infernal, vis – real (imaginea recurentă a femeii-pasăre infernale). Simbolurile şi semnele abstracte alternează cu un limbaj care transcrie concretul, emoţia violentă sau, dimpotrivă, memoria somnolentă, pentru ca *Împotriva celui drag* (1975) să se elibereze mai în profunzime de tentaţia abstractizării: abundă formulările adresative, întrebările (retorice), universul liric primeşte o infuzie de concreteţe metaforică, renaşte vitalitatea primă a poetei, acum o vitalitate întrebătoare, nu a unei descătuşări adolescentine, ci a unei zeităţi feminine care îşi descoperă regatul la graniţa dintre moarte şi viaţă. Poeta se recunoaşte în figura Persefonei, purtătoare de viaţă şi de moarte, care aduce distrugere şi rod, înfometată de trupul iubit, dar şi dornică de a-l înghiţi (*22 iunie, sfârşitul primăverii*, *Scrisoare I*). Tema iubirii izbucneşte cu forţă, o forţă care provine şi dintr-o perpetuă ambivalenţă şi metamorfoză a sentimentului: linişte şi nelinişte, uniune eternă şi despărţire iminentă, destin şi blestem, putere şi slăbiciune. Iubitul este mai ales fratele geamăn, dublul din cer, „dragul nostru", „prietenul" şi „duşmanul", „adoratul mort" – acceptat, căutat, respins, pierdut. Deşi păstrează adesea un caracter opac, ermetic, poemele îşi creează o realitate palpabilă a lor, sunt mai dinamice, mai coerente, organizându-se acum în jurul unor trame, mai mult sau mai puţin narative. Odată cu volumul *Casa de fum* (1982), discursul

poetic, eliberat vizibil de obsesiile stănesciene, surprinde printr-un fel de (auto)referenţialitate, poemul coincide cu actul spunerii, al vederii, cu gestica descrisă de el. În textele publicate în limba suedeză, unele transpuse apoi în română, precum *Oglinda femeii* (1986) şi *Lumină din lumină* (1993), se discerne influenţa lui Strindberg sau a lui Swedenborg, pe care **M.** i-a şi tradus ulterior. Livrescul se asimilează însă perfect în corpul poemului, autoarea îndreptându-se către un fel de lirism confesiv-simbolic, unde emoţia trimite la o realitate-simbol, la o lume în care sensurile pot fi doar întrezărite de un ochi străin: poeme cvasiheraldice (*Legendă medievală*), filosofico-oculte (*Prieteni*, *Liturghie pe coşul pieptului*) sau descriind un cotidian subţiat până la simbolic sau vis (*Exerciţiu*, *Sub un copac*). Proza poetei este parabolică (şi de conotaţii politice), barocă, debordând de fantezie şi de simboluri: soarele, lumina şi întunericul, apa, focul (incendiul). Iubirea şi moartea, căutarea sinelui şi a jumătăţii mistice – marile teme ale poeziei şi prozei ei – sunt de fapt căutări ale unei libertăţi interioare, mod al ieşirii din spaţiul închis

al propriei vieţi şi lumi. *Regina străzii* (1988, versiunea în română în 1991), cel mai reuşit dintre romanele sale, alcătuit din povestiri plasate în acelaşi spaţiu (strada Teiul Mare) şi ale căror fire narative se întreţes, este o cronică în arabesc, alegorică şi fantastică, în genul povestirilor evreieşti sau al celor marquesiene, despre o lume care se zbate între real şi ireal, între absurdul, cenuşiul şi misteriosul sens al existenţei. Romanul *Acasă printre străini* (2003, editat în românește în 2004) şi *Ghetele fericirii* (2006), nuvele scrise iniţial în suedeză şi traduse de autoare în limba română, propun o scriitură care îmbină autobiograficul, romanescul, poezia şi simbolismul, într-o formulă personală, în care se întrezăresc laitmotivele traumatice ale propriei existenţe. E o proză matură, bine scrisă, alternând personaje şi întâmplări din România comunistă şi din ţara de adopţie, care mizează pe jocul temporal, cultural şi narativ, pe proiecţia simbolică şi culoarea locală. Jurnalul, acoperind fragmentar anii 1976–2008 şi publicat în cinci volume (2002–2010), nu doar completează o operă şi o biografie, ci împlineşte un destin existenţial şi literar, fiind poate cea mai substanţială şi originală parte a creaţiei sale, prin profunzime, vizionarism, simplitate şi, nu în ultimul rând, prin forţa feminină şi misterul pe care îl degajă. Jurnalul plonjează într-o zonă obscură, semireală, semionirică, în care cotidianul este alcătuit şi trăit prin semnele sale. Povestea de dragoste, de dimensiuni mitice, cu editorul suedez René Coeckelberghs, fantoma poveştii de iubire cu Nichita Stănescu alcătuiesc nodurile acestei ţesături diaristice unice, mărturisind o nestrămutată credinţă în dragoste şi în poezie.

De la timbrul exultant al debutului, prelungit câtăva vreme în volumele succesive, confesiune a candorilor, presimţirilor erotice, tulburărilor de ,,Bunăvestire" argheziană, uneori în prim-plan verbal, dar încă nepăsătoare la degetul destinului, la revelaţie şi asumare a misterului însuşi, iată drumul ,,ad inferos" al poetei.

MIRCEA ZACIU

SCRIERI: *Ceremonie de iarnă*, pref. Gabriel Dimisianu, Bucureşti, 1965; *Fiinţele abstracte*, Bucureşti, 1966; *Interiorul legii*, Bucureşti, 1968; *Bobinocarii*, Bucureşti, 1969; *Catargul cu două corăbii*, Bucureşti, 1969; *Boala de origine divină*, Bucureşti, 1970; *Suprabobinocarii*, Piteşti, 1970; *Jurământul de sărăcie, castitate şi supunere*, Bucureşti, 1972; *Îngânarea lumii*, Bucureşti, 1972; *12 revelaţii*, Bucureşti, 1974; *Viaţa cere viaţă* (în colaborare cu Sânziana Pop), Bucureşti, 1974; *Împotriva celui drag*, Bucureşti, 1975; *Kyskhetslöftet* [*Jurământul de castitate*], Stockholm, 1975; *Den befruktande guden* [*Zeul fecundităţii*], Stockholm, 1977; *Lögnens fader* [*Tatăl minciunii*], Stockholm, 1977; *Tålamodets barn* [*Copiii răbdării*], tr. Inger Johansson, Stockholm, 1979; ed. (*Copiii răbdării*), Bucureşti, 1998; *Vargarnas himlafärd* [*Lupii urcă la cer*], tr. Inger Johansson, Stockholm, 1981; ed. (*Lupii urcă la cer*), Bucureşti, 1993; *Casa de fum*, Stockholm, 1982; *En solitär egoists dagbok* [*Jurnalul unui egoist solitar*], Stockholm, 1982; *Kvinnans spegel* [*Oglinda femeii*], Stockholm, 1986; *Trollkarlen från Gallipoli. Dagbok II* [*Vrăjitorul din Gallipoli. Jurnal 2*], Stockholm, 1986; *Trädet i blåsten* [*Arborele în vânt*], Stockholm, 1987; *Gatans drottning* [*Regina străzii*], Stockholm, 1988; ed. (*Regina străzii*), tr. Diana Alexandru, pref. Dan Cristea, Bucureşti, 1997; *Fågelmannen* [*Omul pasăre*], Stockholm, 1991; *Ljus mot ljus* [*Lumină din lumină*], Stockholm, 1993; *Jurământul de sărăcie, castitate şi supunere*, îngr. Ileana Mălăncioiu, cu serigrafii originale după desenele autoarei, Bucureşti, 1993; *Poezii*, Bucureşti, 1997; *Ruggningar* [*Schimbarea penelor*], Stockholm, 1998; *33 de revelaţii*, îngr. Matei Albastru [Gavril Matei], Bucureşti, 1998; *Recviem pentru neodihna catargelor*, Iaşi, 1999; *Jurnal suedez*, Bucureşti, 2000; *Jurnal suedez*, I–V, Iaşi, 2002–2010; *Fiinţele abstracte şi alte poezii & Bobinocarii*, îngr. Matei Albastru [Gavril Matei], Bucureşti, 2001; *Cuvinte nou născute,* Bucureşti, 2002; *Hemma utomlands*, Stockholm, 2003; ed. (*Acasă printre străini*), tr. Elena-Maria Morogan, Iaşi, 2004; *Puterea morţilor asupra celor vii*, Iaşi, 2005; *Ghetele fericirii*, Iaşi, 2006; *Mamma som Gud* [*Mama ca Dumnezeu*], Stockholm, 2010; *Stări de suflet*, postfață Mircea A. Diaconu, Piteşti, 2010. **Traduceri:** Emanuel Swedenborg, *Cartea de vise*, Bucureşti, 1995; Alexandru Lungu, *Zariştea din timp – En glänta ur tid*, ed. bilingvă, Oradea, 1997 (în colaborare cu Bo Herlin); August Strindberg, *Jurnal ocult,* introd. Tosten Eklund, Bucureşti, 1997, *Inferno. Legende*, Bucureşti, 1999, *Singur*, Iaşi, 2002; Birgitta Trotzig, *În inima de rubin,* Bucureşti, 1998, *Vieţi duble*, Iaşi, 2002; Sf. Birgitta de Vadstena, *Învaţă-mă să iubesc*, Bucureşti, 2000; Hédi Fried, *Drumul la şi de la Auschwitz*, Bucureşti, 2002; Agneta Pleijel, *Lord Nevermore*, Iaşi, 2003; Katarina Frostenson, *Ioni*, Iaşi, 2003; Kjell Espmark, *Scris în piatră*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Martin, *Generaţie, 83–93*; Dana Dumitriu, *„Bobinocarii" sau Răsfăţul cuvintelor*, RL, 1970, 7; Nicolae Manolescu, *„Boala de origine divină"*, CNT, 1970, 29; Simion, *Scriitori*, I (1974), *237–242*; I. Negoiţescu, *Despre Gabriela Melinescu*, VR, 1991, 7; Alex. Ştefănescu, [*Gabriela Melinescu*], RL, 1994, 16, 35; Ruxandra Cesereanu, *Portret al poetei la tinereţe şi la maturitate*, ST, 1994, 9; Daniel Cristea-Enache, *Un roman din treizeci de poeme*, ALA, 1997, 369; Adrian Popescu, *„Regina frigului"*, ST, 1998, 1; Zaciu, *Departe*, *70–74*; *Dicţ. analitic*, II, *293–296*, IV, *574–576*; Dimisianu, *Lumea*, *280–284*; Grigurcu, *Poezie*, II, *106–111*; Ungureanu,

La vest, II, *95–101*; *Dicţ. esenţial*, *510–512*; Matei Călinescu, [*Gabriela Melinescu*], „22”, 2001, 585, RL, 2002, 41; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Recuperări*, LCF, 2002, 28; Mircea Iorgulescu, *Anatomia sufletului*, „22”, 2002, 659; Ion Pop, *Exerciţii de înseninare*, APF, 2003, 2; Andrei Terian, *Faliile cotidianului*, CLT, 2004, 24; Mihăilescu, *Lit. rom. postceuşism*, I, *458–462*; Simona Vasilache, [*Gabriela Melinescu*], RL, 2005, 8, 29; Ștefănescu, *Istoria*, *807–809*; Mircea Martin, *O ceremonie de iarnă*, CU, 2006, 1; Cosmin Ciotloş, [*Gabriela Melinescu*], RL, 2006, 20, 2008, 41; Eugen Simion, *Jurnalul Gabrielei Melinescu (I–II)*, CLT, 2007, 43, 44; Ciopraga, *Efigii*, *97–102*; Popa, *Ist. lit.*, II, *384–385*; Manolescu, *Enciclopedia*, *496–498*. ***R.D.***

MELNIC, Timotei (22.II.1935, Bulboci–Soroca), istoric şi teoretician literar. A absolvit Facultatea de Filologie–Istorie a Universităţii de Stat din Chişinău (1963). A obținut titlul de doctor în cadrul aceleiaşi instituţii de învăţământ cu o teză de teorie literară (1967). A fost lector superior şi conferenţiar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” (1967–1981), iar ulterior a trecut la Catedra de literatură română a Universităţii de Stat din Chişinău, deţinând un timp funcţia de şef al acesteia (1992–1995).

Chiar de la prima sa carte, *Conţinut şi formă în opera literară* (1972), **M.** manifestă interes pentru investigarea problemelor de estetică şi de teorie a literaturii. Marcate substanțial de ideologia oficială, înscrise în limitele unei perspective în cele din urmă caduce, alte lucrări – monografii şi scrieri cu caracter didactic – au totuși meritul de a aduce în prim-plan chestiuni teoretice mai puțin frecventate de confrați: statutul valorii artistice şi categoriile estetice, corelaţia dintre frumos şi util, raporturile artei cu realitatea, talentul şi specificitatea gândirii artistice, adevărul artistic şi idealul estetic, tradiţie şi inovaţie ş.a. O permanenţă a preocupărilor sale este examinarea – diacronică şi sincronică – a imaginii artistice sub aspectul proprietăţilor ontologice şi axiologice. **M.** are şi câteva contribuţii în studierea ideilor cărturarilor români despre artă şi literatură, a procesului de înfiripare a gândirii estetice în Moldova medievală.

SCRIERI: *Conţinut şi formă în opera literară*, Chişinău, 1972; *Frumosul artistic şi valoarea lui educativă*, Chişinău, 1972; *Semnificaţia social-estetică a literaturii*, Chişinău, 1976; *Imaginea artistică şi procesul de creaţie*, Chişinău, 1989; *Teoria literaturii*, Chişinău, 2010.

Repere bibliografice: Ciocanu, *Itinerar*, 1973, *255–261*; Mihail Dolgan, *„Conţinut şi formă în opera literară”*, RLSL, 1976, 2; Vlad Pâslaru, *Literatura–fenomen social-estetic*, „Învăţământul public”, 1978, 17 ianuarie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *275*; Ion Hadârcă, *Un dascăl înțelept*, LRC, 2005, 1–3. ***M.Dg.***

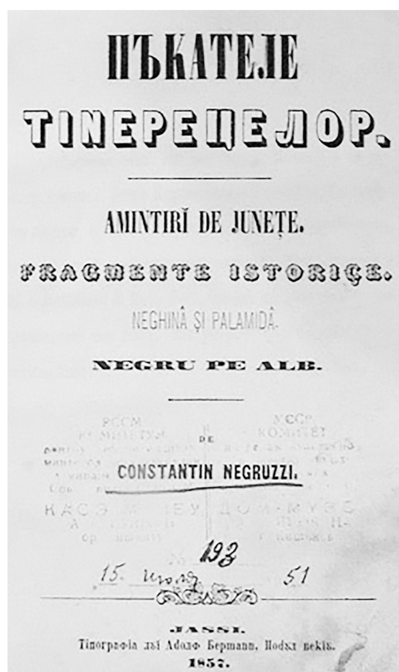
MEMORIA, publicaţie care apare la Bucureşti, de patru ori pe an, din noiembrie 1990, editată de Fundația Culturală Memoria sub egida Uniunii Scriitorilor din România, având subtitlul „Revista gândirii arestate”. Din colegiul de redacţie inițial fac parte Banu Rădulescu (fondator și redactor-şef), Ernest Bernea, Ana Blandiana, Ştefan Aug. Doinaş, Adrian Marino, I. Negoiţescu, Alexandru Paleologu, Dumitru Stăniloae, Petre Ţuţea, Ion Vianu, Romulus Vulcănescu, Mircea Dinescu, Eugen Ionescu, Nicolae Balotă, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu. Din 2003 redactor-şef este Micaela Ghiţescu, Gheorghe Derevencu este redactor coordonator, iar Claudia-Florentina Dobre secretar general de redacție. Consiliul consultativ este alcătuit din Ana Blandiana, Mircea Carp, Nicolae Constantinescu, Ilie Popa, Romulus Rusan și Dana Țăranu. Principalul ţel pe care şi-l propune revista este de a reda „memoriei acestui neam funcţia ei normală, fiziologică”, având credinţa că apelul permanent la memorie este însăşi condiţia libertăţii gândirii, cum afirmă Banu Rădulescu în articolul-program *Ţie, stimate cititorule, îţi batem în clipa asta la uşă*. Dintre rubricile mai importante sunt de menţionat „Geografia detenţiei”, „Istoria furată”, „Amintiri din locurile morţii”, „Rezistenţa anticomunistă în România”, „Literatura de după sârma ghimpată”, „Biblioteca Memoria”, „Memoria în prezent”. **M.** găzduieşte îndeosebi mărturii despre închisorile comuniste, portrete şi eseuri ale disidenţilor din ţară sau de peste hotare. În *Spicuiri dintr-o biografie sfântă*, Tertulian Langa se oprește asupra personalității lui Vladimir Ghika (2–3/2004), iar Ion Z. Boilă are în atenție „modelul unic” al lui Iuliu Maniu. În cadrul rubricii „Literatura de după sârma ghimpată” sunt tipărite versuri de Nichifor Crainic, Radu Gyr, Ion Caraion, Constant Tonegaru. Paginile de proză confesivă, uneori însoţite de o scurtă prezentare a autorilor, aparţin lui Ion D. Sîrbu (*În loc de testament)*, Mircea Vulcănescu (*Jurnalul de la Arsenal*), Onisifor Ghibu, Adrian Marino, Sorin Dumitrescu, Horia Stanca, Nicole Valéry-Grossu, Silviu Crăciunaș (fragmente din romanul *Urme pierdute*), Ion Constantinescu-Mărăcineanu (*Povestiri din libertate*) ş.a. Cele câteva

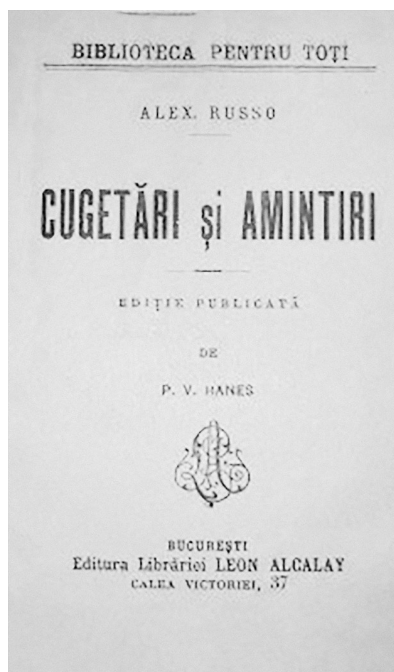
portrete de scriitori şi articolele literare sunt semnate de I. Negoiţescu, Cornel Regman, Barbu Cioculescu. Aniversarea a nouă decenii de la nașterea lui Vintilă Horia e consemnată de Marilena Rotaru (4/2005), iar în 2008 Elena Dulgheru redescoperă „dinastia artistică" a familiei Oteteleșanu, în vreme ce Nina Stănculescu schițează profilul Olgăi Greceanu. În acord cu specificul revistei, se republică eseuri ale lui Mircea Eliade (*1918–1921. Istoria se repetă?*), Petre Ţuţea (*Gânduri…*, *Varia*), Anton Dumitriu, Nae Ionescu, Alexandru Paleologu. Consistent este compartimentul publicisticii, unde semnează Ana Blandiana (*Bășcălia*, 2004), Mircea Popa (*Rezistența Bisericii Greco-Catolice și lupta ei pentru supraviețuire și reafirmare*, 2004), Grațian Cormoș (*Imaginea opresorului în memorialistica feminină de detenție*, 2005), Nicu Ioniță (*Experimentul Pitești*, 2006), Ileana Mateescu (*Deportarea în Bărăgan*, 2007), Ion Ștefan (*Căderea în comunism*, 2010) ș.a. Dintre numeroasele interviuri, se reține acela al lui Nicolae Drăgușin cu Alexandru Zub (2004), ca și consistentul material oferit de Gabriel Gherasim în cadrul convorbirilor cu Ion Popescu (*Românii din Ucraina*, 2005). În 2006 Claudia Voiculescu poartă un dialog cu Ioan Macovei, ginerele lui Alexandru Lapedatu, iar în 2012 Marilena Lică-Mașala publică un dialog cu Ivor Porter, diplomatul britanic însărcinat în decembrie 1943 cu organizarea rezistenței antinaziste din România. Sunt tipărite fragmente de proză şi eseuri de Vintilă Horia (*Moartea poetului*, tradus de Andrei Ionescu), Aleksandr Soljeniţîn şi Nikolai Berdiaev, în versiunea lui George Iaru şi Florea Neagu. În sumar mai intră articole cu caracter documentar, scrisori, un catalog alfabetic al persoanelor ucise în lupta contra comunismului (rubrica „Unde sunt cei care nu mai sunt"), şi o listă a celor 188 de scriitori români trecuţi prin închisorile comuniste, fişe ale nomenclaturiştilor (la rubrica „Tirani şi călăi", din 1992), comentarii de istorie, eseuri despre arta plastică, ilustraţii. Numerele 1–2/2007 reproduc textul discursului de condamnare a regimului comunist din România, rostit în fața Camerelor reunite al Parlamentului, la 18 decembrie 2006, de președintele țării, Traian Băsescu. Alți colaboratori: Arșavir Acterian, Ștefan Rădulescu-Zoner, Teodor Baconsky, Ruxandra Cesereanu, Anatolie Paniș, Ștefan Racovitză. ***M.V., D.B.***

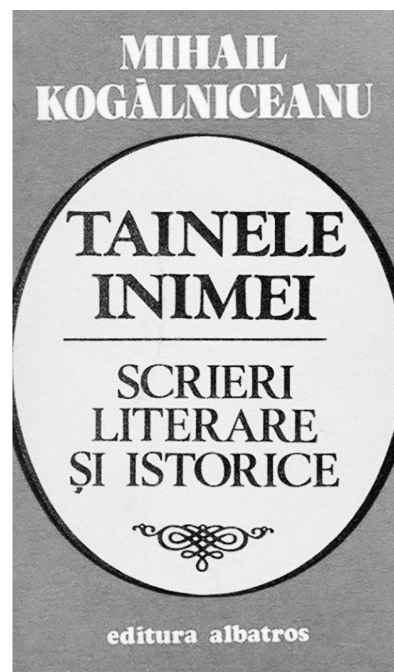
MEMORIA ETHNOLOGICA, revistă care apare la Baia Mare, bianual, din decembrie 2001. Colegiul redacţional este alcătuit din Dumitru Iuga, coordonator până la 1 iulie 2005, când aceeași responsabilitate îi revine lui Ştefan Mariş, iar membrii redacției sunt Corina Isabella Csiszar, Delia Suiogan, Florin Pop, Carmen Dărăbuș și Pamfil Bilțiu. În editorialul *Întâmpinare* se precizează că această publicaţie „de patrimoniu etnologic şi memorie culturală" este „o încercare de a relua o tradiţie şi, în acelaşi timp, de a elabora un corpus al tradiţiilor, al memoriei culturale, care să confere zonei identitate culturală nu numai în spaţiul românesc, ci şi în lume, conştienţi fiind că «Maramureşul este memoria ancestrală, încă vie, a Europei», cum afirmă mari etnologi români şi străini". Sunt incluse în sumar multe culegeri de folclor, studii şi articole, unele fiind traduceri din opera unor specialişti precum Claude Lévi-Strauss şi Jean Cuisenier. În planul etnologiei românești publicația este importantă datorită tezaurizării unor documente folclorice provenite din culegeri de teren în Maramureșul istoric, unele recuperate din ediții mai vechi, iar altele culese în actualitate. Studiile etnologice sunt dedicate monografierii unor sate, analizei imaginarului și mitologiei populare, obiceiurilor familiale și calendaristice, inventarului de antroponime și toponime. Apar, de asemenea, exegeze care au în centru diverse categorii de producții (povești, snoave, colinde, orații, aforisme), integrate în contextul corpusului folcloric românesc. De interes sunt și articolele despre istoria locală și despre protagoniști ai acesteia, cele despre interferențele multietnice în spațiul maramureșean și textele care pun în valoare elemente regionale de patrimoniu cultural. În **M.e.** se publică frecvent și câte un grupaj de poezii, în genere autori selectați aparținând unor zone geografice diverse, altele decât Maramureșul: Ioan Alexandru, Adrian Alui Gheorghe, Vasile Avram, George Boitor, Leo Butnaru, Daniel Corbu, Nicolae Dabija, Aurel Dumitraşcu, Ioan Flora, Petre Got, Ion Iuga, Valeriu Matei, Ion Mureşan, Viorel Mureşan, Alexandru Pintescu, Gheorghe Pituţ, Ioan Es. Pop, Cristian Popescu, Cassian Maria Spiridon, Vasile Tărâţeanu, Lucian Vasiliu, George Vulturescu, Ion Zubaşcu ș.a. ***I.D.***

MEMORIALISTICĂ. Specie a literaturii confesive, **m.** valorifică experiența directă a autorului și presupune calitatea de martor a acestuia. Philippe

Lejeune, în *Le Pacte autobiographique*, identifică mai multe „genuri” care se subscriu „pactului ficțional”, dintre care și autobiografia, memoriile, „romanul personal”, jurnalul intim. Memoriile ar fi discursuri în proză în care se confirmă identitatea dintre autor și narator și identitatea naratorului și a personajului principal, care presupun, de asemenea, o „perspectivă retrospectivă a povestirii”. Ele s-ar deosebi de autobiografie (definită ca „povestire retrospectivă în proză, pe care o persoană reală o face despre propria existență, atunci când pune accent pe viața sa individuală, îndeosebi pe istoria personalității sale”) prin faptul că subiectul tratat nu este atât viața individuală, istoria formării autorului, ci mai ales descrierea epocii, portretele contemporanilor, privirea asupra lumii prin care autorul a trecut. „În memorii, observă Tudor Vianu, scriitorul este martorul timpului său, chiar dacă uneori el este un martor pasionat. Istoria se desfășoară sub ochii memorialistului, dar nu în jurul său. În autobiografii obiectul narațiunii nu este desfășurarea istoriei, ci formația personală, ceea ce îl pune pe autobiograf în situația de a prezenta evenimentele trecutului în acțiunea lor asupra persoanei proprii. Autobiograful stă în centrul istoriei.” În realitate genul memorialistic este proteic, scrierile nu respectă aceste reguli teoretice, ele dovedindu-se strict orientative. Autobiografia și memoriile sunt parte a aceluiași tip de discurs, în cadrul căruia autorul își folosește poziția de martor și înscrie propria viață într-un cadru social, istoric, ideologic, mentalitar mult mai larg. Istoria personală e văzută ca un ingredient al celei mari, după cum epoca devine fundalul pe care se derulează povestea unei vieți. De regulă, autorii sunt personalități care au jucat un rol important, fie politic, fie cultural, aceștia considerând că au ceva de spus și că biografia lor este exemplară pentru epoca pe care au traversat-o, că poziția lor în cadrul societății a fost una cheie, care obligă la depoziție. În plus, este vorba de o reconstrucție a trecutului care mută mărturia în zona ficțiunii, a „literaturii subiective”. Eugen Simion notează și acest aspect intrinsec al discursului memorialistic: pe de o parte, „sinceritatea confesiunii este limitată”, pe de alta, „între timpul trării și momentul scrierii este o mai mare sau mai mică distanță. Suficient timp pentru ca memoria să deformeze faptele”. De fapt, susține criticul, cititorul are de-a face cu „reprezentările, invențiile celui care își scrie viața. *Acțiunea* s-a încheiat de mult, *reprezentarea acțiunii* intervine după un timp variabil, uneori după 60–70 de ani”. Dacă în literaturile occidentale discursul memorialistic s-a impus de mult (nume precum Benvenuto Cellini, Saint-Simon, Cardinalul de Retz, Jean-Jacques Rousseau, Goethe, Chateaubriand figurând printre clasicii genului), în literatura română abia secolul al XIX-lea va reprezenta adevărata sa consacrare. E. Lovinescu încearcă să explice întârzierea impunerii **m.** la noi, spre deosebire de alte culturi, precum cea franceză, în care a devenit, spune el, o „adevărată cale regală”. Principala explicație ar ține de instabilitatea istorică, deci și economică, socială și culturală. Nevoia de a fixa în scris, pentru un „cititor postum”, o experiență de viață ar pretinde „sentimentul continuității”, absent la noi. „Vicisitudinile istorice, care au împiedicat crearea unei psihologii necesare economiei naționale, au împiedicat cu atât mai mult precipitarea condițiilor psihologice prielnice formației memorialisticei”; în Franța tocmai „conștiința duratei istorice a rasei a dus la acea extraordinar de bogată literatură memorialistică”, pe când la noi lipsa aceleiași conștiințe a împiedicat dezvoltarea genului, care depinde de „convingerea robustă a eternității”. Este interesant de urmărit modul în care a asimilat critica literară, la nivel teoretic sau analitic, provocările acestui discurs amestecat, aflat, indiferent de eforturile de sistematizare, în afara contururilor clasice. Tot E. Lovinescu își deschide primele două volume din *Memorii* (1931, 1932) cu unele considerații privitoare la „primejdiile și limitările memorialisticii contemporane” și la „problema memorialisticii la noi”. „Scopul ultim al oriecărei literaturi memorialistice” este, consideră criticul, „interesul documentar”, ceea ce reprezintă o limitare: în comparație cu „literatura de creațiune”, spectrul său e mult mai restrâns, fiind văduvit de „posibilitățile de transcendere” ale primeia. În plus, **m.** depinde de marginile înguste ale realității la care autorul a avut acces, având o importanță limitată, „întrucât, cu lipsa ei de acțiune socială, viața scriitorilor evoluează într-un cerc de abstracții ideologice, de preocupări profesionale și de mărunțișuri cotidiane destul de neînsemnate pentru a solicita unda unei curiozități publice”. Într-o țară „fără o tradiție intelectuală”, cum ar fi România, genul este din start lipsit de portanță. Criticul are însă mari rețineri față de condiția intrinsecă a discursului memorialistic: bazându-se

pe experiența personală a unui autor, acesta este condamnat să își tragă substanța din „materialul umil al unor împrejurări cotidiane, al unui anecdotism lipsit de semnificație la scara valorilor cosmice, comparativ cu adevărata literatură”. Singura ieșire din imediat, din miza mică a genului o reprezintă, după critic, „purificarea prin depersonalizare și prin acordarea unei demnități literare ce-i lipsește, altfel, din proveniență”. G. Călinescu s-a arătat mereu mefient față de genul autobiografic. Într-un articol din 1931 socotește că portretul este acceptabil în **m.**, dar anecdota e o formă de delațiune care jignește: „Noi dorim să fim caracterizați în idealitatea noastră, în zbuciumul intern, indiscreția acestui gen atrage asupra criticului oarecare discredit și în ordinea vieții mai multă prudență și chiar prefăcătorie din partea subiectului”. După care conchide că numai mutarea genului în literatură îi poate scuza indiscreția și pretenția de a oferi o imagine legitimă asupra contemporanilor: „Numai arta poate fi iertarea cui nu are tăria să-și aștepte moartea pentru a arunca în public judecata sa lăuntrică asupra lumii în care a trăit”. Comentând jurnalul lui Stendhal într-un articol din 1936, criticul afirmă tranșant: „Înseamnă zilnic pe hârtie cine nu poate transforma experiența în ficțiune artistică”, considerând că proiectarea în text a experienței personale nemediate este un semn de sterilitate. Această atitudine principială, explicabilă prin concepția sa clasică asupra literaturii, și-a păstrat-o Călinescu de fiecare dată. De altfel, a comentat foarte rar scrieri confesive, autobiografice. Nu a pierdut însă ocazia să parodieze genul. Într-un text intitulat *Memorii*, din 1936, în care se referă la alonja memorialistică din literatura franceză, criticul explică interesul pentru astfel de scrieri, pe care le socotește minore, prin plictisul intelectualului de „atâta creațiune”, ceea ce îl face să-și găsească un refugiu în „a contempla sforțarea pură a oamenilor către creațiune și spectacolul trecerii generațiunilor”. Blazare de înțeles în cultura franceză, care are o perioadă clasică uriașă, dar nepotrivită unei culturi tinere, cum e cea română. În orice caz, din toate referirile călinesciene la **m.** și la celelalte specii ale scriiturii confesive, rezultă în mod clar exilarea genului din sfera literaturii: discursul despre sine nu ar însemna creație propriu-zisă. Ulterior, cele mai aplicate studii asupra „literaturii subiective” de până la instaurarea comunismului îi aparțin lui Tudor Vianu: este vorba de *Din psihologia și estetica literaturii subiective* și *Sinceritatea în literatura subiectivă*, incluse în volumul *Figuri și forme literare* (1946). Studiind relația dintre „eul liric”, specific poeziei și „eul empiric”, specific discursului confesiv, relația dintre autor și tipul de public căruia i se adresează

(o intuire a ceea ce avea să fie numit „pactul autobiografic”), teoreticianul consideră că „literatura subiectivă” reprezintă „o unitate deosebită de celelalte forme ale literaturii”. Criticul face apoi deosebirea dintre „timpul trăit” și cel „povestit”, analizează memoriile în relația lor cu istoria (considerându-le foarte aproape de discursul istoriografic de tip clasic), reținând însă nota acut subiectivă, ceea ce explică nevoia de reconstituire a epocii și a experienței proprii și prin diferența „dintre istorie și conștiința individuală și ca o formă nu numai a resentimentului, dar și a protestului individualist”. Vianu consideră că prima calitate a genului intimității, în funcție de care se măsoară „valoarea și interesul” fiecărei scrieri, o reprezintă sinceritatea, definită drept „trecerea fără reticențe a întregului cuprins sufletesc în cuvintele care îl exprimă”. Tudor Vianu este primul critic român care notează faptul că „memoria nu este simplă reproducere”, admițând că „lucrarea fanteziei începe cu actele ei”: trecutul este înscenat din perspectiva prezentului, ceea ce înseamnă că este foarte importantă „influența ulteriorului asupra anteriorului în narațiunea autobiografică”. Singura sinteză din timpul comunismului în care există o dezbatere teoretică asupra subiectului este cea semnată de Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră* (1969, ediția a doua 1971), un amplu capitol fiind dedicat „literaturii mărturisirilor”. Autorul este tributar unei concepții conform căreia există „forme de tranziție” către literatură, cum ar fi eseul, biografiile, publicistica, literatura confesivă. El operează cu o definiție vagă a termenul **m.** – „în sensul lui larg, ce se referă la un tip de comunicare directă, apropiată de confidența făcută posterității (memoriile), unui interlocutor (corespondența) sau de tipul solilocviului transcris (jurnalul intim)”. Ceea ce ar despărți **m.** de celelalte „regiuni ale literaturii” ar fi tocmai „lipsa de finalitate artistică”. Pe de altă parte, în acest tip de discurs se petrece o „tranformare a documentului în valoare literară”, ceea ce echivalează cu posibilitatea de a transforma în scriitori „fără voie” autori care au o formație non-literară. După ce analizează înrudirile **m.** cu literatura moralizatoare, cu istoria, cu eseul, criticul ajunge la concluzia că este vorba de „literatură, dar literatură a faptului real”, care ar beneficia de „mai puține mijloace decât beletristica propriu-zisă”. Cu toată privirea prudentă asupra genului, cu toată încadrarea lui la marginea literaturii, studiul lui Silvian Iosifescu este cel mai documentat și mai extins din literatura de dinainte de 1989, cu trimiteri la teoria occidentală, cu analize ale operelor clasice, din literatura franceză în special; de precizat că autorul se ferește să facă referințe precise la memorii autohtone. Sinteza cea mai solidă de după 1989, când literatura subiectivă înregistrează cel mai mare succes, împingând în plan secund literatura de ficțiune, îi aparține lui Eugen Simion: *Genurile biograficului* (2002, ediția a doua 2008). Primul capitol se intitulează *Memoriile. Pactul cu istoria*, fiind urmat de altele despre autobiografie, romanul autobiografic, ficțiunea romanului-jurnal, romanul-memorii (cu aplicație pe textele lui C. Stere), eseul biografic/ autobiografic/ memorialistic, memorial, discursul epistolar. În genere, toate tipurile de discurs care au tangență cu reconstituirea (auto)biografică sau cu proiectarea personalității creatoare asupra unei epoci sunt cartate mai întâi din punct de vedere teoretic, apoi prin analize asupra unor opere reprezentative. După ce trasează diferențele dintre memorii și celelalte specii ale discursului confesiv („în memorii prevalează pactul cu istoria, în timp ce în autobiografie, autoportret, jurnal intim esențial este pactul autorului cu sine”), criticul relativizează teoria, considerând că deosebirea ar fi „o problemă de accent, de amplitudine sau, dimpotrivă, puținătatea spațiului acordat istoriei din afară în favoarea istoriei personale, dar toate acestea sunt greu de determinat într-o carte scrisă la persoana întâi”. El dezvoltă și ipoteza ficțiunii intrinsece a discursului memorialistic, după ce demonstrase că discursul diaristic respectă prezumțiile ficțiunii: „O carte de memorii tinde să transforme o viață într-un destin prin intermediul unei povestiri care nu respectă legile ficțiunii. O ficțiune totuși există în orice narațiune memorialistică: aceea care respinge ficțiunea literaturii. Ea nu inventează în sens strict personaje, dar transformă, dacă este suficient de puternică, personajele reale ale unei epoci în personaje care au relevanță, personaje memorabile, proprii literaturii”.

Primele scrieri memorialistice în cultura română apar înainte de secolul al XIX-lea, când modelul este preluat din literatura franceză și asumat ca atare. Se întâlnesc în scrierile medievale și premoderne destule episoade în care subiectivitatea autorului îndrăznește să dea tonul, să organizeze epicul, fie că e vorba de discursul parenetic sau de cel istoriografic. Fie că e vorba de

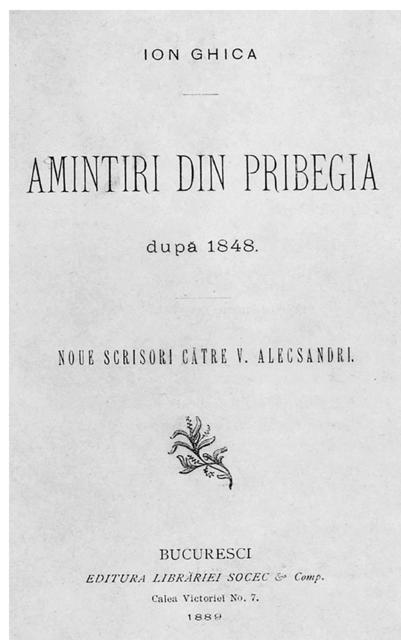
Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, în care discursul moralizator, pedagogic depășește convenția generică, fie că este vorba mai ales de cronici, când se întâmplă uneori ca autorul să iasă din cadrul prudent impersonal și să își asume calitatea de martor și să reconstituie istoria din acest unghi. Miron Costin, de exemplu, este conștient de tensiunea pe care o provoacă în narațiune raportul dintre timpul povestit și timpul povestirii și marchează în letopisețul său trecerea de la evocare la reconstituirea de tip memorialistic printr-un pasaj în care face un elogiu al văzului: „iară vederea singură den toate așadză în-adevăr gândul nostru și ce se vede cu ochii nu încape să hie îndoială în cunoștință”. Calitatea de martor este însă o garanție a obiectivității, nu o explicație a subiectivității. Cronicarii se feresc de „basne” și își asumă responsabilitatea scrisului, chiar și atunci când istoria pe care o povestesc se întâlnește cu propria viață. Cel mai accentuat subiectivă este cronica lui Ion Neculce, temperament incisiv, care își confecționează în letopiseț o imagine favorabilă, propunându-se drept model: după ce înșiră rangurile boierimii din timpul celei de-a doua domnii a lui Dimitrie Cantemir, nu pregetă să adauge: „Iar mai de credință și mai ales toate trebile domniei era, după mine, vel-spatar”. După care istoria se scrie la persoana întâi. Povestind înțelegerea domnitorului cu Petru cel Mare și pierderea bătăliei de la Stănilești, cronicarul suspendă narațiunea pentru a se dezvinovăți în fața posterității: „Măcar că mulți dzic că eu l-am îndemnat să să închine la moscali, dar grăiesc cu năpaste și ca

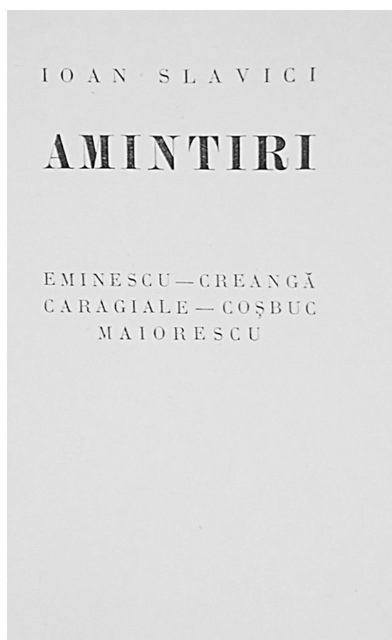
Ion Creangă, pagină de manuscris

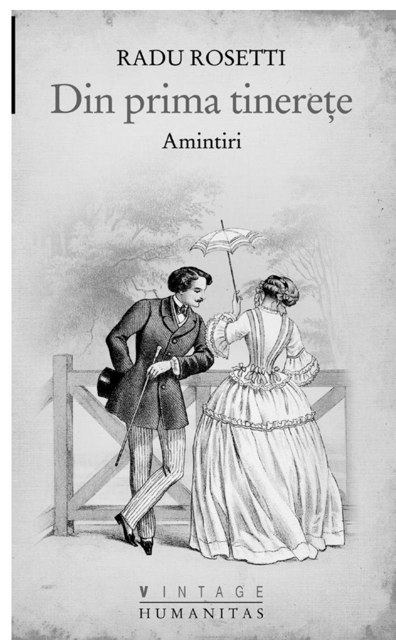
Amintiri din copilărie.

II. Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc
la locul nașterii mele, la casa părintească din
Humulești, la stâlpul hornului unde lega
mama o sfară cu motocei la capăt, de
crăpau mâțele jucându-se cu ei, la pri-
chiciul vetrei cel humuit, de care mă ți-
neam când începusem a merge copăcel, la
cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne
jucam noi băieții de-a Mijorca, și la alte
jocuri și jucării pline de hazul și farme-
cul copilăresc, parcă-mi saltă și acum ini-
ma de bucurie! Și, Doamne, frumos era

niște oameni ce nu pricep și nu știu”. Narațiunea imparțială devine pledoarie pro domo, iar cronica se apropie de autobiografie. La Neculce se întâlnesc paginile cele mai apăsat subiective din întregul scris românesc vechi. Nici operele lui Dimitrie Cantemir nu sunt lipsite de proiecții autobiografice, fie că este vorba de romanul *Istoria ieroglifică*, în care autorul își răscumpără prin mijloacele alegoriei frustrarea politică, fie de reconstituirile propriei copilării în *Viața lui Constantin Cantemir* sau de apelurile la propria experiență țarigrădeană, de evocarea unor figuri de cărturari sau oameni politici de la Înalta Poartă, ca în *Creșterea și descreșterea Curții Othomane*. Ca gen de sine stătător, **m.** s-a impus însă în literatura română abia în secolul al XIX-lea, ca urmare a adoptării modelului cultural occidental. *Istoria vieții mele* de Teodor Vârnav a fost considerată „prima carte de amintiri din literatura noastră” (Laurențiu Faifer, Șerban Cioculescu). Autorul, care își povestește placid viața, reținând figuri pitorești ale începutului de veac, îndrăznește în materie de „sinceritate” mai mult decât vor îndrăzni, decenii la rând, scriitorii profesionalizați: mărturisește detalii din intimitatea sa, slăbiciunea pentru femei, evocă ironic „nimfele de la Podul Roșu din orașul Eșului”, se arată conștient că textul său vizează un cititor dedat oțiului, cu care flirtează familiar, selectând pentru plăcerea aceluia „pricluceniile”, adică aventurile, întâmplările mai deocheate, nu evenimentele comune. Proza pașoptistă are o relație specială cu trecutul, făcând parte din proiectul unei generații care construiește România modernă cu instituțiile ei și care știe că, înainte de a-i desena viitorul, este obligată să îi administreze, într-o formă coerentă, potrivită ideologic, tradiția. De aceea, ea este dominată de memorie, fie una proprie (nu întotdeauna), fie, cel mai adesea, una moștenită, proiectată în memorie culturală, care legitimează efortul contrucției de sine al unei națiuni. Din tensiunea dintre memorie (mult mai autoritară) și imaginație a luat naștere proza românească de ficțiune. Mihai Zamfir consideră că ponderea elementului documentar este atât de mare, încât se poate vorbi de o „incapacitate de invenție” a prozatorului de secol XIX, considerat, în privința prozei, unul „al memoriei”: „Toată proza semnificativă de până la 1880–1890 mizează pe literaturizarea faptului trăit și pe respingerea invenției pure”. Criticul explică și faptul că speciile genului epic condiționate de ficțiune, „înalt-imaginative”,

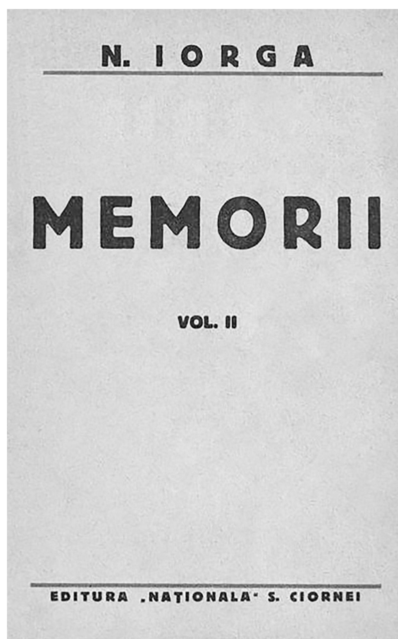

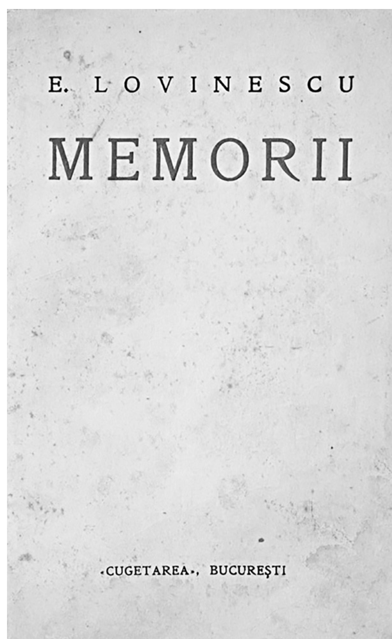

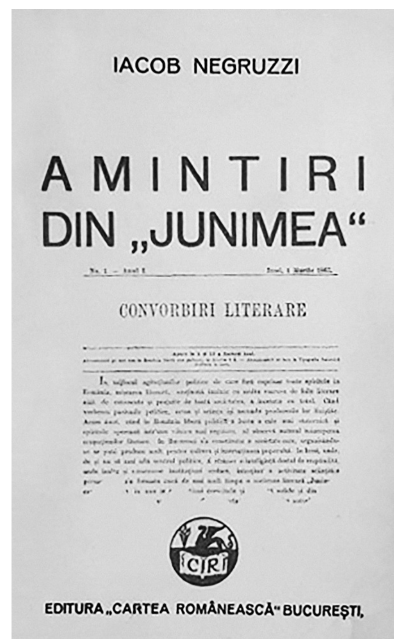

precum romanul, sunt cultivate de primii noștri prozatori tot prin dependența acestora de experiența directă sau foarte apropiată. Nuvela ar fi, în această logică, „angrenată în memorie, de preferință în memoria comună și anonimă, din care se detașează un unic exemplar". Ceea ce se observă este natura hibridă a multor proze sau a așa-ziselor nuvele: cele din *Păcatele tinereților* (mai ales *Cum am învățat românește*) sau *Negru pe alb* ale lui C. Negruzzi. Naratorul fie se identifică direct cu autorul, invocând aspecte verificabile din istoria familiei sale, fie își asumă un statut echivoc, de martor al întâmplărilor povestite, departe de imparțialitatea unui narator omniscient, specific ficțiunilor realiste, precum în cazul nuvelelor *Zoe* sau *O alergare de cai*, în care prezența naratorului ca personaj este marcată în mod repetat. Cele câteva proze ale lui Mihail Kogălniceanu suferă de aceeași indecizie generică, fiind, în fond, memorii discret deghizate. Deși prelucrează în mod deschis cartea lui Jacques Raphael *Les Soirées dansantes de Paris ou Le livre de cent et un*, textul *Soirées dansantes (Adunări dănțuitoare)* este memorialistic și e pigmentat de portete caricaturizate, satirice, dar și de o neascunsă nostalgie față de Moldova arhetipală, dinaintea secolului al XIX-lea, încă nedeschisă către civilizația occidentală. Tânărul scriitor surprinde exact trecerea de la un model de civilizație la altul, amestecul de tradiții, furia imitației necritice – teme prezente la majoritatea scriitorilor pașoptiști. Cele mai reușite texte literare ale lui Kogălniceanu, *Iluzii pierdute. Un întâi amor* și romanul neîncheiat *Tainele inimei* aparțin, în ciuda unei bune asimilări a modelului balzacian, tot **m.** deghizate. Naratorul e implicat, e un martor al celor povestite. Atitudinea sa e a unui moralist, mereu gata să sancționeze prin caricatură defectele contemporanilor și să le opună buna conduită a celor vechi. Kogălniceanu privește, ca mai toți scriitorii contemporani lui, cu un ochi către societatea sa, iar cu celălalt către literatura franceză, din care împrumută strategii, subiecte, uneori și fraze. Dar această influență nu afectează structura documentară a textelor. Primele pagini ale romanului *Tainele inimei* refac atmosfera Iașilor din 1844, plin de praf, cu dealul Copoului, locul de promenadă predilect al noii protipendade occidentalizate, cu ispititoarea cofetărie a lui Felix Barla. Există însă, ca un simptom al lipsei de experiență a prozei autohtone, un amestec de perspectivă: naratorul omniscient al lui Kogălniceanu este mai curând un memorialist, vocea sa nu e una impersonală, ci mai curând vocea orgolioasă a autorului, care ține, la un moment dat, să-și facă simțită prezența în text. Și mare parte din proza lui Vasile Alecsandri, considerată de G. Călinescu mai viabilă decât poezia sa, e alcătuită fie din memoriale de călătorie (*Călătorie în Africa*, *O primblare la munți*), fie din proiecte

epice mai ample, neîncheiate, care toarnă într-o convenție împrumutată de la romancierii francezi un material autobiografic (*Dridri*, *Mărgărita*). Cele mai interesante sunt însemnările de călătorie, prozele a căror principală strategie este evocarea, precum *Balta Albă*, *Vasile Porojan* sau *Iașii la 1844*. Alecu Russo este cel mai melancolic dintre pașoptiști, idealizând trecutul copilăriei în *Amintiri*. În celelalte scrieri memorialistice (*Piatra Teiului*, jurnalul *Soveja*) autorul contemplă prezentul, evocă figuri, locuri demne de o conservare mai pregnantă în memorie. În *Studie moldovană* mărturisește un program care nu e numai al lui, ci al întregii lui generații, care e pusă în fața unei rupturi de trecut. Mai mult decât atât, adoptarea promptă a modelelor occidentale în dauna conservării celor „strămoșești", formate într-o cultură orientală este considerată o formă de anulare a identității și o amputare a rădăcinilor. Literatura trebuie să devină o arhivă vie, un martor al trecutului, o formă de administrare a tradiției organice: „Avem dar o datorie sfântă, firească și națională a culege viața părintească privată; nenorocirea literaturii, pedantă în silogism, pedantă în condei, pedantă în idei, care ne îneacă și omoară în țările române închipuirea sub o ridicolă ingeniozitate a cuvintelor, nu vine din altă pricină decât din neștiința tradițiilor vieții strămoșești". Prin urmare, misiunea scriitorului ar fi să fixeze trecutul într-o formă cât mai frecventabilă a memoriei colective. Dacă o astfel de misiune este asumată, e limpede că principala sa posibilitate discursivă este **m.** Astfel, cultivarea memoriei de către generația pașoptistă are o motivație ideologică, nu se lasă explicată doar prin mijloacele restrânse, firave de a crea literatură de ficțiune sau prin orientarea pragmatică, instinctivă către o sursă de inspirație aflată la îndemână: aceea a experienței directe. Ion Ghica se pune și el chezaș, în scrisorile către amicul Vasile Alecsandri, al unei lumi al cărei crepuscul l-a cunoscut, a cărei evocare pare exotică, semn că civilizația autohtonă s-a modernizat în esență. Memoriile sunt însă cele care mai fac legătura în epocă între un trecut de care pașoptiștii s-au despărțit nu fără nostalgie și un prezent care e rezultatul unui program ideologic de orientare națională, în spirit european. Interesant este că **m.** pașoptiștilor nu este simptomul unui apetit special pentru confesiune, pentru dezgolirea intimității, pentru proiectarea eului în afară. Dimpotrivă, scriitorii secolului al XIX-lea au o reținere principială în această privință. Îi interesează experiențele exemplare, cele care pot fi instrumentalizate într-o cauză comunitară. Își consemnează impresiile de călătorie în țară pentru a educa, descoperind ei înșiși că sunt străini față de o realitate (geografică, dar și mentalitară și, în ultimă instanță, lingvistică) de care s-au rupt odată cu orientarea către Apus și adoptarea unui model

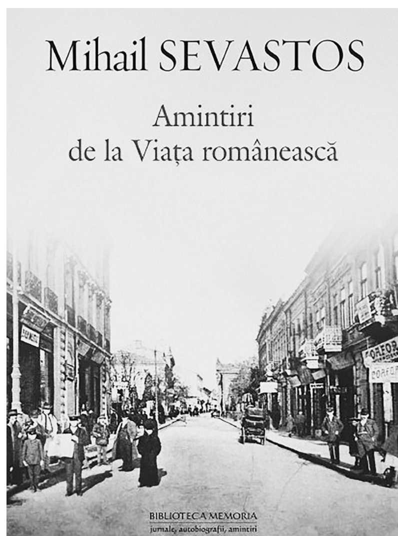

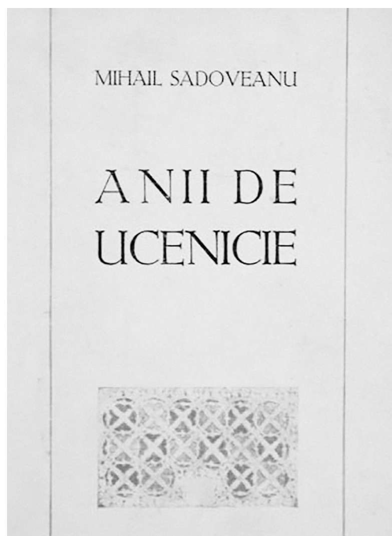

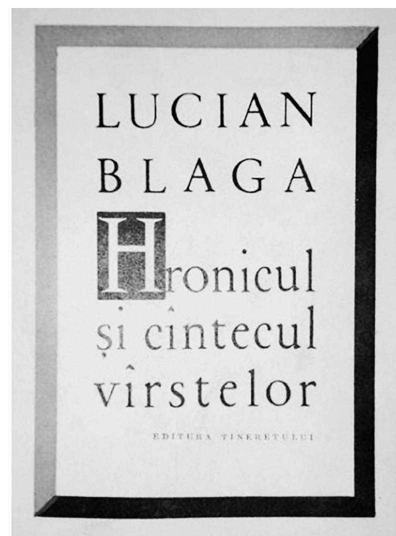

de civilizație care nu a fost metabolizat de cei mulți. Memoriile lor au un resort constructiv, acela de a elabora imaginea coerentă a unui trecut și a unui prezent care ar trebui să alcătuiască un tot. De aceea, înainte de a fi confesive, aceste scrieri sunt ideologice, eul lor nu este unul personal, ci unul „colectiv" (Doris Mironescu). Apărute la 1888, *Suvenirurile contimpurane* ale lui G. Sion sunt altceva, deși se referă la aceeași epocă, deși evocă aceeași societate aflată, înainte de cumpăna veacului, în schimbare febrilă. Domină portretele pitorești, precum cel al Marghioliței (care va migra apoi în prozele umoristice ale lui Al. O. Teodoreanu), întâmplările mondene. Literaturizate în mult mai mare măsură, aceste „suvenire" răspund unui gust pentru melodramă și senzațional deja format. Scopul lor este acela de a delecta, detenta ideologică fiindu-le străină. Asta și pentru că, la câteva decenii după 1848, după Unirea din 1859, lupta pentru descoperirea, definirea și construcția identității naționale, pentru conștientizarea unui patrimoniu spiritual nu mai reprezintă o urgență. Literatura își permite să-și caute un specific estetic. Odată cu scriitorii junimiști, genul memorialistic s-a orientat către literatură, folosindu-se de strategiile și de posibilitățile acesteia și mai ales contemplând un teritoriu cultural, cu specificul său. Realitatea începe să devină preponderent culturală, iar succesul genului se hrănește mai ales din notorietatea autorului. *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă reprezintă una dintre cărțile-cult ale literaturii române, care nu mai e citită în baza unui pact autoficțional. Considerată pe rând autobiografie, (bildungs)roman, autoficțiune, opera lui Creangă a trecut prin toate grilele de lectură posibile și imposibile, de la cele naratologice la cele psihanalitice. Ea s-a fixat în centrul canonului literaturii române, ca, de altfel, și în miezul mitologiei livrești a oricărui cititor, datorită caracterului său generic, autorul povestind în *Amintiri...*, după G. Călinescu, „copilăria copilului universal". Prezența obligatorie în manualele școlare, de la clasele mici până la cele mari, precum și numeroasele provocări hermeneutice cărora le-a făcut față au scos opera lui Creangă de sub auspiciile **m.** Pe de altă parte, Ioan Slavici oferă, în *Amintiri*, pagini consistente de evocare a principalilor scriitori din grupul junimist: M. Eminescu (multe informații au intrat apoi în biografiile poetului și au alimentat mitologia națională), Ion Creangă, I.L. Caragiale. Odată cu Slavici, se deschide un subgen: acela al **m.** grupurilor, al depozițiilor care reafirmă și întăresc activitatea fondatoare a unor grupuri literare. Iacob Negruzzi și G. Panu vor contribui și ei, prin cărțile lor de „amintiri de la Junimea", la conturarea imaginii grupului de la Iași, care în a doua parte a secolului al XIX-lea și-a impus criteriile și a orientat cultura națională spre modernizare. Cu amestecul lor de pledoarie culturală și anecdotică, memoriile legate de Junimea încep să funcționeze ca instrumente de legitimare a puterii culturale, de legitimare a unei direcții care oricum fixase pentru ani buni canonul.

Începutul secolului al XX-lea stă sub semnul literaturii militante, genul memorialistic nu este cultivat decât rar în sine, dar multe din prozele scurte sămănătoriste sunt amintiri deghizate, care consemnează experiența autorilor proveniți din lumea satului. Primul Război Mondial și, apoi, Marea Unire din 1918 generează un foarte amplu corpus memorialistic, frecventat însă pentru informațiile oferite, nu pentru calitățile sale literare. În perioada interbelică literatura se orientează, din ce în ce mai decis, către formele moderniste. Sub influența lui Marcel Proust și mai ales a lui André Gide, romanul caută cu îndârjire autenticitatea, pe care o poate obține cultivând strategiile scriiturii intimității. Mircea Eliade pune la baza actului creator experiența, afirmând, într-un eseu intitulat *Despre confesiuni*, că scriitura intimă i se pare singura care îi oferă posibilitatea de a suspenda proza bazată pe imaginar. Prima calitate a romanului ar fi, în perspectiva tânărului șef de generație, să înregistreze cu fidelitate adevărul unei personalități: „Scrii așa cum ești tu *acum*. Nu peste zece ani. Peste zece ani vei fi altul". Camil Petrescu teoretizează insistent în *Noua structură și opera lui Marcel Proust* nevoia de autenticitate, fixându-și un ideal al anticalofilismului în amintirile colonelului Lăcusteanu, publicate în 1934, pe care le consideră „unicul document scris, autentic, pentru psihologia individuală românească", principala lor calitate fiind „lipsa oricărei atitudini livrești". Preocuparea pentru adevărul existențial conferă romanului epocii forma confesiunii deghizate. G. Ibrăileanu, Anton Holban, M. Blecher, Mihail Sebastian, Mircea Eliade, H. Bonciu valorifică în ficțiune convențiile narative ale jurnalului și ale **m.** Dacă literatura consumă aproape exclusiv interesul pentru scriitura confesivă, deschiderea

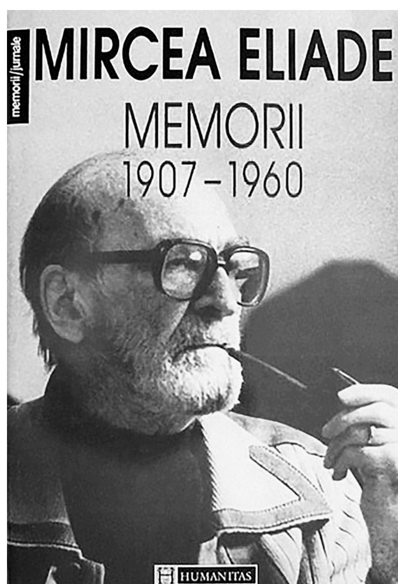

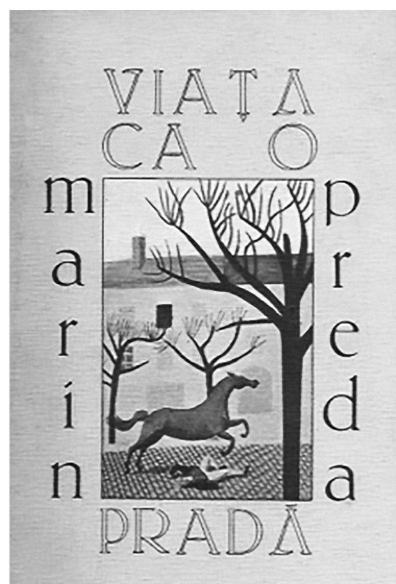

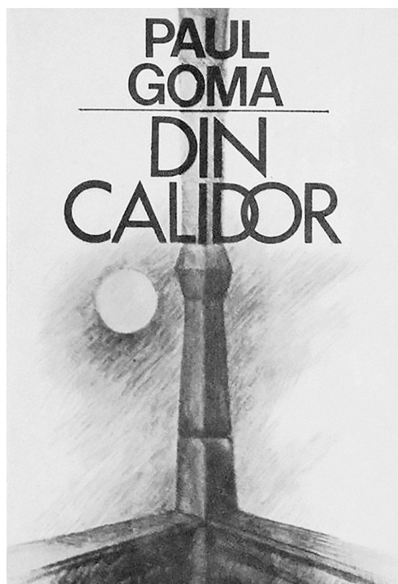
criticii pentru genul memorialistic rămâne sporadic. Puțini scriitori reprezentativi tipăresc opere memorialistice. Radu Rosetti publică, între 1922 și 1927, în trei volume, *Amintiri*, grupate astfel: *Ce-am auzit de la alții*, *Amintiri din copilărie* și *Amintiri din prima tinerețe*. Foarte interesant, în primul volum reconstituie o epocă apusă, cea a secolului al XIX-lea, tradiție de care se simte legat, punând cap la cap povestirile despre trecut ale părinților și bunicilor, folosind, prin urmare, memoria strămoșilor. Capodoperă a **m.** românești, lucrarea lui Radu Rosetti este foarte apropiată tematic și ca viziune de genul cultivat în veacul anterior, încercând să păstreze nealterată continuitatea cu trecutul dinaintea adoptării modelului de civilizație occidental și oferind imaginea unei epoci fastuoase, patriarhale, în afara istoriei moderne. Redescoperită după 1990, cartea va avea un mare succes. De asemenea, unul dintre cele mai interesante proiecte îi aparține lui E. Lovinescu, care între 1930 și 1937 publică, în trei volume, *Memorii*, urmate, în 1941, de *Aqua forte*, o carte de portrete, considerată a patra din serie. Deloc întâmplător, ele însoțesc principalele sinteze ale autorului și sunt, înainte de toate, o explicare și o justificare a programului său critic, a direcției pe care a încercat și, la momentul în care își contemplă cariera, sunt semne clare că a și reușit, să o imprime literaturii române de după 1918. Lovinescu nu e preocupat de refacerea autobiografiei, cu toate datele ei civile, ci de reconstrucția formării sale spirituale, a aventurii lui intelectuale. Perspectiva nu este a unui memorialist care își contemplă veacul, ci a unui critic literar care își evaluează cariera, își descrie teoriile și conceptele, campaniile, portretizează scriitorii pe care i-a lansat, evaluează noutatea și valoarea literaturii moderniste pe care a promovat-o și, mai ales, descrie „natura bovarică” a ideilor sale „revoluționare”, procesul construcției de sine a unui critic care avea toate datele temperamentale, mentalitare, de educație și chiar de gust pentru a se situa în ariergarda criticii de direcție. Cultivând insistent portretistica și anecdotica în cel de-al treilea volum și în *Aqua forte*, Lovinescu are grijă să nu se inflameze, să-și mențină spiritul polemic doar în spațiul aseptic al ideilor, să-și păstreze seninătatea, echilibrul, să-și purifice privirea asupra contemporanilor prin disciplină stilistică și prin „depersonalizare”. Și Nicolae Iorga se dovedește un prozator foarte bun în seria *Memorii* (I–III, 1931–1939) și în *O viață de om așa cum a fost*, apărută în 1934, cele trei volume purtând titlurile *Copilărie și tinerețe*, *Lupta*, *Spre înseninare*. Tot ce este exces în personalitatea sa accentuată, în opera publicistică, doctrinară, devine patos temperat prin melancolie în aceste pagini. Corpusul memorialistic se remarcă prin portretistică și prin detenta polemică a autorului, nu o dată revărsată asupra epocii și contemporanilor sub formă de pamflet. Iorga își retrăiește, rememorând-o în scris, viața la temperaturi înalte, stilul său este incandescent, angajat, își explică luptele, opțiunile culturale și politice. Cărțile au o mare

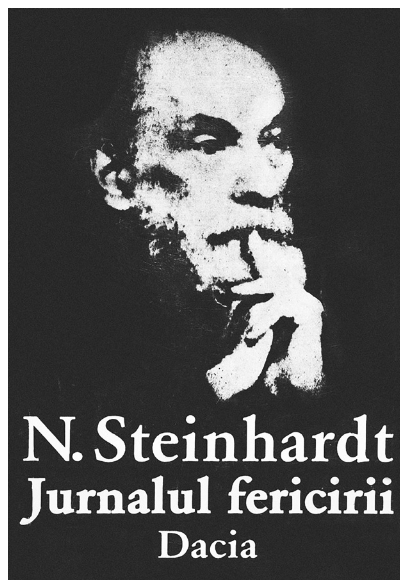

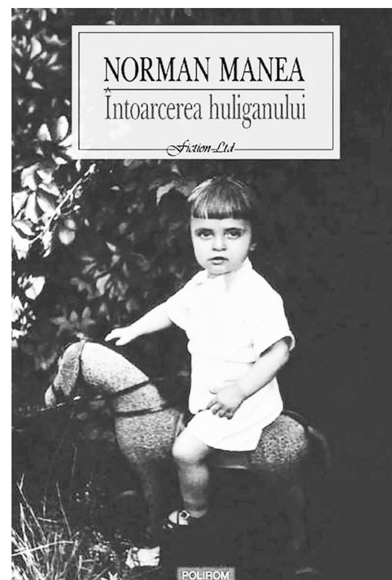

tensiune epică, alcătuind, datorită poziției autorului lor în viața politică și culturală, o panoramă asupra unei epoci constructive, febrile, neferite de excese. Modelul memorialisticii lui Iorga pare a se fi fixat în aceea a lui Goethe, autorul însuși considerându-se o personalitate providențială a epocii sale. Cum a și fost, fără doar și poate. În orice caz, **m.** reprezintă opera literară cea mai reușită a lui Iorga, autor nu lipsit de perseverență și ambiții și în acest domeniu. Mihail Sadoveanu oferă în *Anii de ucenicie* (1944) o carte a formării sale. Deloc întâmplător, memoriile se încheie odată cu anul debutului, cu intrarea sa în viața literară. Biografia intimă, a anonimului care visează să devină scriitor, ia locul celei publice, care, consideră scriitorul, nu mai merită reconstituită, pentru că este cunoscută de toată lumea. În plus, redactate într-un moment de mare tensiune politică, când cariera lui Sadoveanu intră în impas și este amenințată, cartea este și o pledoarie pentru o lume patriarhală, mai simplă, mai curată. Ce este interesant este modul în care toate temele sadoveniene se leagă în această carte: înainte de a fi o reconstituire a unei experiențe de viață și a unei epoci accidentate, cartea este o sinteză a sadovenismului: tot ceea ce e cunoscut, brevetat ca temă, stil, figurație umană în proza autorului, există, dă asigurări autorul, în viața sa. Sadoveanu își sadovenizează, de fapt, propria existență, mutând-o din contingent în istoria literaturii. Mai trebuie precizat că unele memorii ale marilor scriitori interbelici apar postum. După ce este interzis de regimul comunist, lui Lucian Blaga i se tipărește opera de sertar abia în 1965, *Hronicul și cântecul vârstelor* fiind autobiografia impregnată de lirism a unei personalități care își reinventează trecutul din perspectiva marelui scriitor care a devenit: copilăria, care a stat sub semnul muțeniei, a „detașării de logos", ca prefigurare a teoriilor filosofiei sale și a temelor poeziei de mai târziu, apoi tinerețea, marcată de studii, de iubire, de anii Primului Război Mondial și de momentul Marii Uniri din 1918. Ca și Sadoveanu, scriitorul e interesat de vârsta mitică, cea a formării, dinainte de a deveni personalitate publică. În fine, scrise în limba română pe baza însemnărilor de jurnal publicate în traducere franceză și engleză, memoriile lui Mircea Eliade apar în întregime abia în 1991, în România proaspăt ieșită de sub comunism, stârnind un entuziasm general. Ele sunt valoroase mai ales datorită faptului că reprezintă viziunea uneia dintre marile personalități ale interbelicului, lider al unei generații care a dorit, din idealism, să transforme radical România, aflată însă într-o epocă predispusă la excese ideologice. Descriindu-și copilăria, mansarda în care a citit nopți la rând, apoi intrarea în viața literară și ascensiunea, descoperirea Indiei, exilul, oprindu-se la anul 1960, cel al maturității și notorietății depline, cartea reprezintă o sursă esențială privitoare la febrilitatea creatoare și ideologică a generației criterioniste. În timpul comunismului genul memorialistic intră în recesiune.

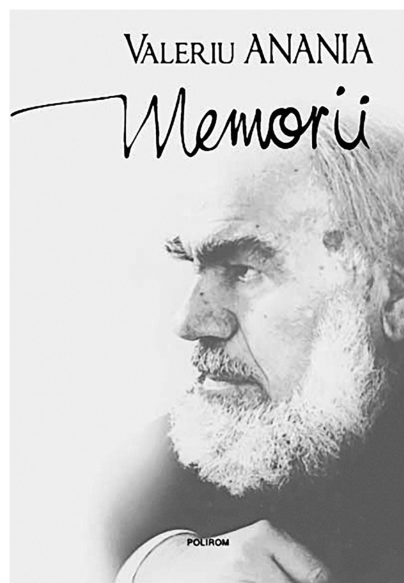

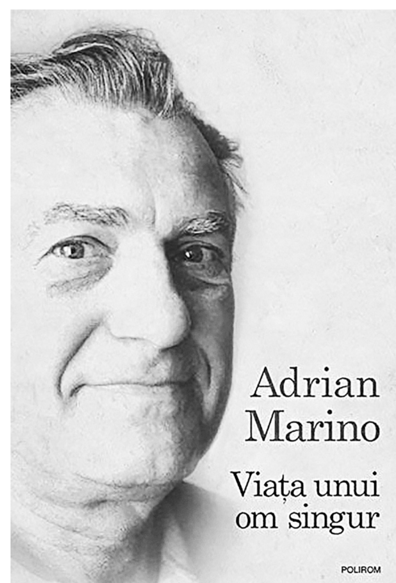
Dacă încearcă posibilitatea reconstituirii unui trecut într-o formă neconformă ideologic, el devine din start suspect. Sunt admise numai retrospectivele „pe linie”, pentru ca, la un moment dat, în anii ’80, simplul cuvânt „memorii” să atragă eliminarea unei cărți din planul editorial. După „dezghețul” din 1964 apar câteva colecții – seria „Memorialistică” la Editura Minerva sau „Restituiri” la Editura Dacia – care repun în circulație scrierile autobiografice ale clasicilor, dar de obicei cenzurate, cu eliminarea pasajelor neconvenabile. În orice caz, până în anii ’80 se editează memorii ale lui Sextil Pușcariu, N. Iorga, Demostene Botez, Valeriu Braniște, Sașa Pană, I. Valerian, Ioan Massof, Henri H. Stahl, Mihail Cruceanu, Ieronim G. Barițiu, Ioachim Botez ș.a. Contemporanii scriu însă foarte rar cărți bazate pe memoria directă, pe de o parte pentru că e foarte dificilă calitatea de martor al trecutului apropiat, pe de alta pentru că, în mod paradoxal, publicul e obișnuit să caute adevărul sau măcar rămășițele acestuia în scrierile ficționale. *Delirul* lui Marin Preda, *Galeria cu viță sălbatică*, cartea lui Constantin Țoiu, ori romanele lui Augustin Buzura sunt citite ca surse mai credibile decât operele testimoniare. Acesta este un fenomen al literaturii din timpul comunismului: ficțiunea devine o arhivă a memoriei mai de încredere decât discursul retrospectiv pentru că are posibilități mai elaborate de strecurare prin sita cenzurii și pentru că profită de un anumit tip de lectură participativă, care se practică împotriva unei interdicții și care și-a rodat metodele de interpretare intensă a subînțelesurilor, a apropourilor, căutând cu încordare elementele subversive. În 1956 apare *Amintiri de la „Viața românească”*, cartea lui Mihail Sevastos. Având în centru figura lui G. Ibrăileanu, dar cuprinzînd și portrete ale scriitorilor din cercul revistei ieșene, precum G. Topîrceanu, Mihail Sadoveanu, C. Stere, Calistrat Hogaș, A. Philippide, Jean Bart ș.a., reconstituind atmosfera redacției și manifestând un apetit agreabil pentru anecdotic, cartea suferă, la prima ediție, de o deturnare ideologică referitoare la socialismul grupului, care va fi estompată la retipărirea din 1966. O agreabilă carte de amintiri oferă în 1975 Șerban Cioculescu, personalitate devenită, în epocă, simbol al intelighenției interbelice. Dincolo de evocarea mediului din Turnu Severin la început de secol, loc unde criticul și-a petrecut copilăria, textul reține mai ales prin anecdotică și prin portretistică, mai ales că se perindă prin fața cititorului figuri ilustre precum Tudor Arghezi, Camil Petrescu, E. Lovinescu, Liviu Rebreanu, Ion Barbu, Lucian Blaga, Ionel și Păstorel Teodoreanu, Cezar Petrescu, G. Călinescu. Interbelicul nu își putea găsi un martor mai potrivit în epocă. Dar cea mai importantă carte de memorii din perioada comunistă îi aparține lui Marin Preda: *Viața ca o pradă* (1977). Tocmai pentru că face referire directă la o perioadă extrem de agitată politic și de controversată ideologic, autorul imprimă operei o tentă romanescă. De

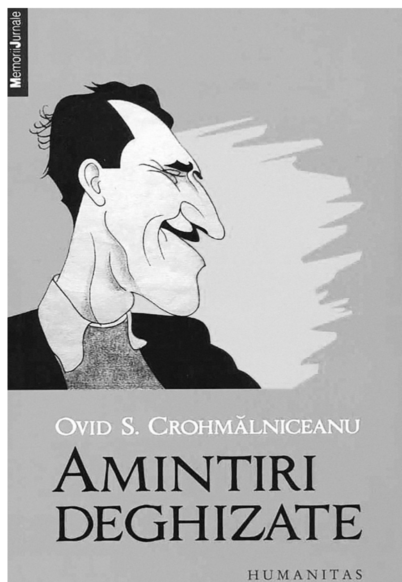
altfel, are și o teorie privitoare la incapacitatea scriitorului român de a-și dezvălui sinele: „Mai târziu aveam să aflu că autorul român se teme să fie sincer până la capăt; [...] El trebuie să ne arate că e cult, are acest complex, murdăriile propriului suflet nu le varsă în capul contemporanilor. Bineînțeles că tot nu scapă, vine unul care tot îi schițează adevărata biografie”. Cartea reconstituie nu doar biografia prozatorului, ci și lumea țărănească pe care o părăsește pentru a studia, frământările societății în timpul războiului, sărăcia cumplită, mediul în care a intrat Marin Preda în viața literară – revista „Albatros”, cu figurile sale proeminente, Geo Dumitrescu, Virgil Untaru (Ierunca), Ion Caraion, Sergiu Filerot, Miron Radu Paraschivescu. Scriitorul nu ezită să descrie primii ani de după 1948, cu oprimarea ideologică a literaturii. Dar, ca și Sadoveanu și Blaga, curmă firul narațiunii la momentul debutului. Odată ce întrevede în schița *Salcâmul* nucleul *Moromeților*, după apariția volumului de debut „aventura conștiinței” sale se manifestă public, iar perioada tatonărilor, a ezitărilor, a căutării de sine capătă o imagine rotunjită, ca parte a unui proiect împlinit, în care vocația a reușit să se exprime. Carte de memorii prin structură și prin tipul de relație cu propriul trecut, *Viața ca o pradă* intră în dialog stilistic și tematic cu romanele lui Marin Preda. În anii ’80 Octavian Paler publică unele texte cu detentă autobiografică, dintre acestea detașându-se *Viața ca o coridă* (1987), în care prima parte reprezintă o evocare încărcată de melancolie a satului din ținutul Făgărașului, Lisa, paradis terestru al unui călător profesionist, obișnuit să-și consemneze traseele culturale în memoriale de mare succes. Lui Paul Goma i se interzice publicarea în țară a unor cărți care deranjează tocmai prin cantitatea de documentare a ororii din închisorile românești ale anilor ’50. Acestea apar în franceză sau în germană, la edituri prestigioase, pentru ca versiunea lor originală, în limba română, să intre în circuit abia după 1989. Autorul se conduce după un program asemănător celui al lui Aleksandr Soljenițîn, program pe care îl numește „etica neuitării”: își consemnează în scris experiențele carcerale sau cele din anchetele de la Securitate (*Gherla*, *Culoare curcubeului ’77. Cutremurul oamenilor*) sau publică romane care valorifică experiența altora (*Patimile după Pitești*). Poate cea mai bună scriere a lui, *Din calidor. O copilărie basarabeană* (1990) este o autobiografie, o evocare emoționantă, patetică, nu lipsită de temele anticomuniste specifice acestui autor, dar sensibilizate prin recuperarea perspectivei infantile, a copilăriei din „satul Mana, comuna Vatici, județul Orhei, România”, cum ține să repete Goma.

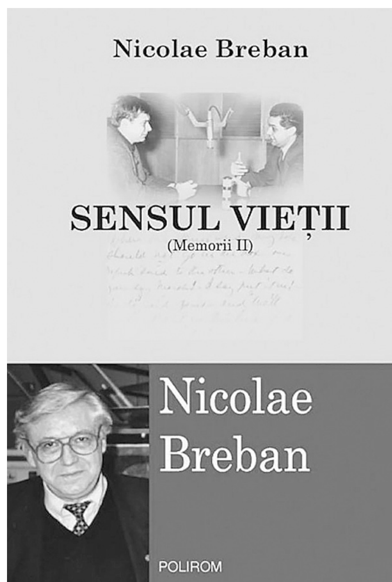
După 1989 are loc o redescoperire entuziastă a genului: sunt reeditate sau editate pentru prima oară scrierile confesive ale interbelicilor, dar nu numai. Literatura propriu-zisă mai interesează în măsura în care reușește să fie un bun instrument

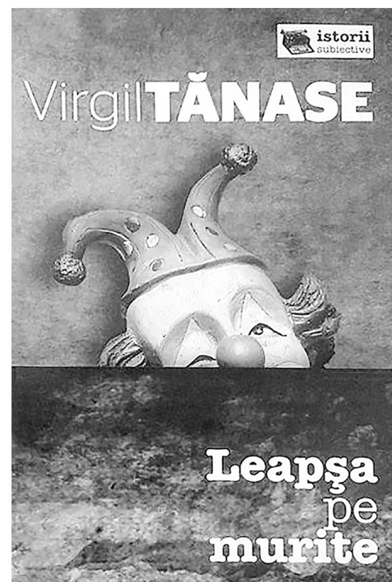

al memoriei, un martor al trecutului traumatizant. Imediat după căderea comunismului, se practică o lectură revendicativă, preponderent anticomunistă. Cele mai mari succese editoriale ale anilor '90 sunt cărțile autobiografice, memoriile sau jurnalele scriitorilor interbelici, martori ai unei lumi drastic controlate și instrumentalizate ideologic în timpul comunismului – Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Alice Voinescu, Petre Pandrea, Nichifor Crainic, Jeni Acterian, Petru Comarnescu, Maria Cantacuzino, Zoe Cămărășescu, Constantin Virgil Gheorghiu ș.a. Acum se editează și memoriile unor figuri proeminente ale vieții politice interbelice, de la cele ale reginei Maria, ale regelui Carol I la însemnările lui Constantin Argetoianu, intitulate *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, care rețin prin cinismul, foarte expresiv literar, al unui om-cheie în epocă. Acum apare și **m.** recluziunii, se creează un adevărat fenomen editorial și nu numai: așa-numita literatură a spațiului concentrațional aduce în atenția cititorilor experiențe crâncene din închisorile comuniste. Texte semnate de Lena Constante, Ion Ioanid, N. Steinhardt, Anița Nandriș-Cudla, Adriana Georgescu, Elisabeta Rizea, Radu Mărculescu, Annie Bentoiu, Aurel State, Nicolae Mărgineanu, Marcel Petrișor, Constantin Pavlovici ș.a. dezvăluie experiențe de viață cutremurătoare, dar și lecții de umanitate exemplară. Apărut în 1991, *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt aparține, de fapt, **m.**, fiind o reconstituire a fericirii cunoscute în închisoare de evreul botezat în ortodoxie, cu dispunerea unor pasaje pe structură diaristică. Carte-cult, ea oferă soluții de supraviețuire și de conservare a demnității într-o lume infernală. Tot acum apar volume ale unor autori precum Gh. Jurgea-Negrilești, C. Beldie, Vlaicu Bârna, care sunt reținuți ca memorialiști *par excellence*. Și unii scriitori postbelici care au făcut carieră înainte de 1989 își tipăresc memoriile în acești ani. I. Negoițescu moare înainte să încheie *Straja dragonilor* (1994), cartea pe care o socotea principalul său pariu cu posteritatea; cele două capitole care s-au păstrat rețin prin sinceritatea gidiană a asumării homosexualității, dar și prin tensiunea unui destin mereu sincopat, tensionat. Ov. S. Crohmălniceanu, critic oficial în anii '50, dar cu o repliere meritorie după „dezghețul" ideologic, publică *Amintiri deghizate* (1994), pagini discutabile în care selectează întâmplări picante, anecdote despre clasici precum Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Ion Barbu, Lucian Blaga, cunoscuți în momente adesea dificile pentru unii dintre ei. Nina Cassian își comentează jurnalul în *Memoria ca zestre* (2010), confecționându-și o imagine de poetă nedreptățită, marginalizată, în cele din urmă chiar amenințată, ceea ce ar fi dus și la exilul său american. Norman Manea scrie în română și editează în străinătate *Întoarcerea huliganului* (2003), textul său cel mai bun. Revenind după mai bine de zece ani de exil, se folosește de prilej pentru a medita asupra ororilor istoriei și asupra identității mereu de negociat: evreu traumatizat de deportarea din

copilărie, dar și de excesele naționaliste din timpul comunismului, scriitorul se află permanent în căutarea unui „acasă”, a Patriei, pe care niciodată nu reușește să o obțină definitiv. Cu toate acestea, reacționează când își găsește numele într-o antologie de „scriitori evrei de limbă română”: „Mă considerasem scriitor român, etnicitatea o vedeam ca o chestie personală”. Un ecou deosebit au stârnit paginile unor intelectuali precum Valeriu Anania (*Memorii*, 2008), Adrian Marino (*Viața unui om singur*, 2010), Ion Ianoși (*eu și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu*, 2003). Nicolae Breban oferă în *Sensul vieții* (I–IV, 2003–2007) nu doar o mărturie despre cariera sa și a colegilor de breaslă în timpul comunismului, ci și o meditație profundă asupra temelor de creație. Înainte de a avea o viață personală, prozatorul se simte îndreptățit să dea seama despre temele sale, despre modul în care experiența de viață l-a condus la această operă, pe care o consideră unica justificare a existenței. *Sensul vieții* este, de fapt, romanul vieții lui Nicolae Breban scris de Nicolae Breban. Alt autor, Virgil Tănase, își descrie în *Leapșa pe murite* (2012) aventura exilului, episodul cu tentativa de asasinat ordonat de Nicolae Ceaușescu, dar mai ales consemnează strădaniile sale de a fi și în Franța ceea ce ar răspunde adevăratei sale vocații: scriitor și om de teatru, nu disident. După o perioadă în care **m.** ocupă prim-planul, genul cunoscând o prodigioasă carieră, interesul cititorilor pentru reconstituirea trecutului începe să se estompeze și are loc ceea ce Ion Simuț numește „reabilitarea ficțiunii”. Între timp literatura însăși, poezia, ca și proza de după 1989, va opta pentru autenticitate, pentru consemnarea milimetrică, cu mijloacele literalității, a experienței directe, pagina devenind un fel de fișă clinică. Cum mijloacele genului confesiv vor fi reciclate de literatură, și impactul acestuia se va micșora.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Memorii*, I–III, *passim*; E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, *passim*; Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 2002, *33–40*; Mircea Eliade, *Oceanografie*, București, 1991, *72–75*; Mircea Eliade, *Profetism românesc*, I, București, 1990, *86–88*; G. Călinescu, *Fals jurnal*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 1999; Vianu, *Opere*, X, *121–149*; Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, ed. 2, București, 1971, *69–168*; G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972; Laurențiu Faifer, *Primele amintiri din literatura română: Teodor Vârnav, „Istoria vieţii mele”(1845)*, ALIL, t. XXIV, 1973; Zamfir, *Secolul, 70–105*; Holban, *Literatura*, I, *passim*; Faifer, *Faldurile*, *passim*; Iași, 1999; Dan Cristea, *Versiune și subversiune. Paradoxul autobiografiei*, București, 1999; Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism*, vol. I: *Memorialistica sau Trecutul ca re-umanizare*, Iași, 2004; Simuț, *Reabilitarea*, *passim*; Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste*, ed. 2, Iași, 2005; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005; Al. Cistelecan, *Aide-mémoire. Aspecte ale memorialisticii românești*, Brașov, 2007; Eugen Simion, *Genurile biograficului*, ed. 2, I–II, București, 2008; Alina Crihană, *Aspecte ale memorialisticii româneşti post-totalitare: între pactul autobiografic şi pactul cu istoria*, Galaţi, 2011; Ana Selejan, *Adevăr și mistificare în jurnale și memorii apărute după 1989*, București, 2011; Doris Mironescu, *„Două moduri de a teatraliza ideologicul”*, LRC, 2012, 1–2; Tibor Hergyán, *Confesiunea în romanul românesc interbelic*, București, 2012; Răzvan Voncu, *Labirintul mărturisirii. Strategii autoreferențiale în literatura română medievală*, București, 2012. ***B.C.***

MENGHER, Ionela (22.IV.1970, Pančevo, Serbia), poetă, jurnalistă. Este fiică a Corneliei (n. Rotar) și a lui Păun Mengher, ţărani. Urmează Liceul Economic „25 mai” din Alibunar (1985–1987), Liceul Pedagogic „Borislav Petrov – Braca” din Vârşeţ (1987–1989), Academia Pedagocică „Živa Jovanović” din Vârşeţ (1989–1991), Facultatea de Litere a Universităţii din Belgrad, secţia romanistică (1991–1993), și Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti (1993–1995), unde inițial pregătește un doctorat, specializarea literatura română contemporană, susținut în 1998, ulterior făcând tot aici un masterat, în domeniul etnografiei şi folclorului (1998–1999); la aceeași facultate mai frecventează cursurile de comunicare şi relaţii publice (1999–2000). Colaboratoare pentru programul în limba română la postul de radio Novi Sad şi la Televiziunea Novi Sad (1986–1993), va fi apoi colaboratoare la Radio România Internaţional, secţia sârbă (din 1997). Este prezentă în „Anuarul Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina” „Bucuria copiilor”, „Libertatea”, „Lumina de duminică”, „Lumina”, „Piramida”, „Revista ortodoxă”, „Tinereţea”, „Tradiţia” ș.a., participă la realizarea unor volume colective. Face parte din Societatea (Fundaţia) de Folclor şi Etnografie a Românilor din Voivodina.

M. debutează publicistic în „Tribuna tineretului” şi editorial cu volumul de versuri *Cuvinte* (1997). În

spaţiul de românitate din care provin, vocile unor tinere talente feminine se aud încă timid. În 1974, din iniţiativa profesorului Ion Berlovan, care a îndrumat mai multe generaţii la început de drum, s-a înfiinţat cenaclul literar Tinerele Condeie din Vârşeţ, astfel încât, mai târziu, și **M.** a beneficiat de atmosfera de emulație întreținută aici. Începe să publice însă după 1990, în timpul studiilor bucureștene. Ea scrie versuri în care oscilează între modernism şi postmodernism, câteodată spre neoromantism prin afinităţi tematice şi prin structura versului. Pe de o parte, trăirile sufleteşti, bucuria în primul rând, dorinţa ei ca prin vers să trăiască o a doua viaţă, ca „o renaştere voită", sau atingerea miracolului prin creaţie sunt caracteristici ale acestei poete. Filonul neoromantic are accente existenţialiste, cu „obsesia relaţiei abstract–concret", cuvintele neocolind pulsul lumii și având rolul de a alunga tristețea, neliniștea, noaptea, de a descoperi bucuria de a trăi și zâmbetul din copilărie: „Cuvintele care alungă noaptea/ tăcută şi sumbră/ sunt mai proaspete decât fragii de pădure./ Cuvintele care alungă noaptea/ sunt mai dulci decât sărutările amanţilor/ ce pleacă în zori./ Cuvintele care alungă noaptea/ sunt mai răsunătoare decât clinchetul/ clopoţeilor" (*Cuvinte*). Cercetător literar avizat, **M.** este autoarea unor monografii privind publicații românești din Voivodina, precum *Lumina (1947–1997)* (2000) și *Creații populare în „Nădejdea". Poezia* (2009). A alcătuit în 2011 și o antologie a prozei românești din Voivodina, sub titlul *Mireasma iluziilor*.

SCRIERI: *Cuvinte*, Pančevo, 1997; *Lumina (1947–1997)*, Pančevo, 2000; *Împăcare*, Bucureşti, 2002; *Creaţii populare în „Nădejdea". Poezia*, Novi Sad, 2009. **Antologii:** *Mireasma iluziilor. Antologia prozei româneşti din Voivodina. 1920–2010*, Zrenjanin, 2011. **Traduceri:** George Zbukea, *Românii timoceni. Scurtă istorie – Rumuni u Timočkoj krajini. Kratka istorija*, ed. bilingvă, Timişoara, 2002.

Repere bibliografice: *Monografia Alibunarului*, Alibunar, 1998, *92*, *132*, *141*; Tudor Opriş, *Un gând despre Ionela Mengher*, „Lumina", 2003, *44–46*; Titus Vîjeu, *Scripta manent*, Bucureşti, 2004, *197*; Marina Puia Bădescu, *Pagini de istorie. Ionela Mengher*, „Libertatea", 2007, 4; Mihai Cimpoi, *(Post)feţele exilului*, „Studii de știință şi cultură", 2009, 3; Simeon Lăzăreanu, *Creaţia populară în limba maternă în perioada interbelică*, „Libertatea", 2009, 16; Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limba română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, *9*, *79*, *passim*. ***V. P.***

MENIUC, George (20.V.1918, Chişinău – 8.II.1987, Chişinău), poet, prozator, dramaturg, eseist, traducător.

Este fiul Olgăi (n. Dimitriu) și al lui Nicolae Meniuc, muncitor. A absolvit Liceul „M. Eminescu" din Chişinău (1937), după care şi-a continuat studiile la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1937–1940). În aceşti ani şi-a sincronizat proiectele literare cu ideea de modernitate promovată de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Vinea, Adrian Maniu ș.a. Debutează cu poezia *La ţară*, în 1934, la revista şcolară a societăţii „M. Eminescu" din oraşul natal, căreia îi va deveni în 1936 redactor-șef, ucenicește câtva timp la „Gazeta Basarabiei" şi frecventează, ca student, şedinţele cenaclului Cadran. Este prezent cu versuri şi proză în publicațiile „Licurici", „Armonia", „Revista noastră", precum și la „Pagini basarabene", „Poetul", „Itinerar" ş.a., iar în 1939 îşi editează prima plachetă, *Interior cosmic*. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial colaborează la emisiuni radiofonice, difuzând texte ale propagandei bolşevice antiromâneşti (**M.** era membru ilegalist al Uniunii Tineretului Comunist din România). Revenit la Chișinău în toamna lui 1944, lucrează un timp ca redactor-şef la Radio, în 1945 fiind transferat în calitate de cercetător la secţia de limbă şi literatură a Institutului Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice, perioadă în care colectează cu zel şi interpretează folclorul. Devine în 1947 șef de secție la „Ţăranul sovietic", în 1951 secretar la revista „Octombrie", iar în 1957 redactor-şef al revistei „Nistru", funcţie deţinută până în 1959, când este destituit pentru „tendinţe naţionaliste". Mai târziu a fost adjunct al preşedintelui Comitetului Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1962–1964). Laureat al Premiului de Stat (1972), a primit şi titlul Scriitor al Poporului (1982).

În versurile de început ale lui **M.** se simt tonalităţi coşbuciene şi eminesciene. Îi sunt familiare, din anii de studenţie, nu numai miturile naţionale,

ci şi poezia simboliştiilor francezi Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud, Paul Valéry. Treptat căutările sale duc spre formule lirice proprii, bine individualizate, cu găsirea unui stil modern de factură meditativ-intelectuală. În *Interior cosmic* aspiraţia de a afla tainele lumii se împleteşte cu evocarea realului dur şi sumbru, cu luări de atitudine în plan social. Prin motivele şi viziunile accentuat nostalgice, prin substratul meditativ-filosofic, prin sugestii obsedante şi tulburătoare, precum şi printr-un sistem personal de imagini, metafore, alegorii, cartea dezvăluie aderenţa la estetica simbolismului, la care se adaugă câteva elemente proprii poeticii expresioniste. Dominanta stilistică este transfigurarea metaforico-simbolică a microcosmosului şi a macrocosmosului, sursa asociaţilor fiind îndeosebi folclorul, deși nu lipsesc nici alte repere culturale. Rolul metaforei şi al mitului e înţeles în sensul ideilor lui Lucian Blaga, ca în eseurile intitulate *Imaginea în artă* (1940). La **M.** frumosul se identifică mereu cu metafora („o metaforă niciodată nu este urâtă”), iar o creaţie nu poate să reziste dacă nu îşi trage rădăcinile din mitologia unui popor. Din păcate, după etapa bucureșteană, în primul deceniu postbelic, poetul s-a conformat dogmelor şi stilului uniformizator al epocii, despărţindu-se de modul său liric anterior. Acum cultivă poemul lirico-epic de proporţii, lirica encomiastică, balada, basmul versificat, sonetul. Mai târziu, în 1970, când a trebuit să-şi selecteze poeziile pentru o ediţie de autor, a renunţat la multe din aceste pagini. Cu toate că a adus servicii noii politici sovietizante, a avut mult de suferit de pe urma atacurilor din partea oficialităţilor comuniste la plenarele din 1946 şi 1959, precum şi din partea criticii sociologist-vulgare. Pentru unele basme versificate (*Şoltuzul Graur, Cerbul de aur*), pentru mai multe intervenţii din revista „Nistru” şi mai ales pentru volumul de eseuri *Iarba fiarelor* (1959) **M.** a fost acuzat de „naţionalism”, „apolitism”, „estetism”, „formalism”, „decadentism”, „simbolism” şi de „teoretizări greşite”, „greşeli metodologice”. Până şi numele său de botez nu plăcea regimului, căci suna „româneşte”. Atmosfera întreţinută în jurul lui l-a marcat, împiedicându-l mai mulţi ani să scrie o poezie conformă orientării estetice de până la 1940. Totuşi, volumele *Vremea lerului* (1969), *Florile dalbe* (1979) şi *Toamna lui Orfeu* (1983), antologate postum în *Preludiul bucuriei* (1988), scot la lumină o poezie de idei densă şi tensionată, de meditaţie etică şi ontologică, saturată de cultural şi livresc, elaborată sub semnul unei mari exigenţe artistice. O sursă de inspiraţie e aflată în mitologia culturii universale, ca în *Gauguin, Rembrandt, Cântecul lui Roland, Sfinx, Columb, Muntele Fuji*, versurile echivalând cu „un spectacol de candori, purităţi şi luminişuri, stimulat de o deschidere sufletească largă către viaţa identificată orfic cu cântecul” (Mihai Cimpoi). Vocaţia pentru eseu a poetului transpare în paginile din *Imaginea în artă, Iarba fiarelor, Tovarăşul nostru de drum, Poezia* (1964), *Cadran solar* (1966), *Eseuri* (1967). Căutarea „cheilor” artei autentice şi pătrunderea în „misterul” actului de creaţie sunt constante ale meditaţiilor. Interesante sunt ideile despre importanţa elementului convenţional şi a inefabilului în creaţie, despre metaforă şi simbol, despre rolul fanteziei şi al inspiraţiei. Forţa de atracţie a eseurilor rezidă în erudiţie şi în intuiţia artistică, în amănuntul biografic conjugat cu impresiile personale, în însemnările de lectură dublate de reflecţii asupra esenţei actului de creaţie. Chiar şi atunci când a încetat să mai scrie eseuri propriu-zise, **M.** şi-a trecut reflecţiile în poezie, proză, poem, în prefeţe la mai tinerii condeieri. Prozele scurte din *Nuvele* (1961), *Ultimul vagon* (1965), *Delfinul* (1969), *Coloana de tandreţe* (1978) şi romanul-studiu *Disc* (1968) abordează teme şi motive preferate: problema creaţiei şi a creatorului, misiunea artei, omul şi războiul, dragostea şi fericirea, binele şi frumosul. Naraţiunile au o structură geometrizată, cu frecvente digresiuni şi cu o puternică undă de lirism, dominată fie de tonalităţi elegiace, fie de accente dramatice. Dramaturgia lui **M.** evocă, la rândul ei, personalităţi din lumea artei, ca în drama-eseu *Floarea soarelui. Vernisaj*, despre creaţia lui Van Gogh şi a lui Paul Gauguin, sau satirizează cusururi omeneşti, inadecvarea vorbelor cu fapta, ca în *Raţa şi răţuştele* („Nistru”, 1959), şi pentru această piesă autorul având de suferit în momentul apariţiei. **M.** a mai semnat multe poveşti versificate pentru copii. A tradus cu ingeniozitate bâlinele ruseşti şi *Cântec despre oastea lui Igor* (1964, 1987), precum şi din A.S. Puşkin (*Călăreţul de aramă*), N.V. Gogol (*Revizorul*), F. M. Dostoievski (*Oameni sărmani*), A.N. Tolstoi (*O dimineaţă posomorâtă*) ș.a.

SCRIERI: *Interior cosmic*, Chişinău, 1939; *Imaginea în artă*, Chişinău, 1940; *Cântecul zorilor*, Chişinău, 1948; *În august*, Chişinău, 1951; *Poezii*, Chişinău, 1954; *Balade şi sonete*, Chişinău, 1955; *Poveşti*, Chişinău, 1955; *La balul*

coţofenei, Chişinău, 1956; *Strofe lirice*, Chişinău, 1956; *Poeme*, Chişinău, 1957; *Povestea vulpii*, Chişinău, 1958; *Versuri alese*, Chişinău, 1958; *Iarba fiarelor*, Chişinău, 1959; *Nuvele*, Chişinău, 1961; *Tovarăşul nostru de drum, Poezia*, Chişinău, 1964; *Ultimul vagon*, Chişinău, 1965; *Versuri*, Chişinău, 1965; *Cadran solar*, Chişinău, 1966; *Caloian*, Chişinău, 1967; *Eseuri*, Chişinău, 1967; *Disc*, Chişinău, 1968; *Delfinul*, Chişinău, 1969; ed. Chişinău, 1977; *La balul coțofenei*, Chișinău, 1969; *Prichindel*, Chişinău, 1969; *Vremea lerului*, Chişinău, 1969; *Scrieri*, I–II, pref. Simion Cibotaru, Chişinău, 1970; *Micul Icar*, Chişinău, 1971; *Colind de viteaz*, Chişinău, 1972; *Coloana de tandreţe*, Chişinău, 1978; *Florile dalbe*, pref. Liviu Damian, Chişinău, 1979; *Toamna lui Orfeu*, Chişinău, 1983; *Răvaşul ploilor*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1986; *Poveşti*, Chişinău, 1988; *Preludiul bucuriei*, îngr. Arcadie Suceveanu, pref. Eugen Lungu, Chişinău, 1988; *Interior cosmic*, îngr. Arcadie Suceveanu, Chişinău, 1997; ed. București–Chișinău, 2003; *Pagini de corespondență*, îngr. și introd. Elena Țau, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Disocieri*, *184–202*; Vasile Badiu, *George Meniuc*, în *Profiluri*, *426–435*; Eliza Botezatu, *Cheile artei. Studii asupra creaţiei literare a lui George Meniuc*, Chişinău, 1980; Dolgan, *Crez*, *121–132*; Eugen Lungu, *Poetul armoniilor ascunse*, „Orizontul", 1988, 4; Eliza Botezatu, *Poezia şi dialectica vieţii*, Chişinău, 1988, *122–163*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *173–175*; Andrei Langa, [*George Meniuc*], LRP, *219–230*; Arcadie Suceveanu, *George Meniuc sau Întoarcerea în Ithaca*, postfață Eugen Lungu, Chișinău, 1999; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *105–107*; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, *365–376*; Ion Simuț, *George Meniuc*, RL, 2005, 15; *Mică encicl.*, *475–494*; Suceveanu, *Emisferele*, *45–52*, *85–98*; Dolgan, *Poezia*, *320–326*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *71–77*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1100*. ***M.Dg.***

MERA, Iuliu Traian (13.X.1861, Şiria, j. Arad – 24.VIII.1909, Reichenau, Austria), prozator, poet. Este fiul Elenei şi al lui Atanasie Mera. Familia sa, originară din Moldova, se stabilise la Şiria, unde tatăl era preot ortodox. Urmează liceul la Timişoara şi la Braşov, nimerind, în acest al doilea oraş, în perioada în care cultul pentru Junimea era în floare, ceea ce explică adeziunea sa de mai târziu la multe din ideile junimiste. Absolvind liceul (1880), îşi face studiile universitare la Viena, unde participă la activitatea societăţii România Jună, fiind o perioadă și președinte, iar după terminarea lor (1886) va profesa mult timp medicina la Karlsbad. Iubitor de călătorii, cunoscător a şapte limbi, **M.** cutreieră Europa, notându-şi de multe ori impresiile, care vor fi editate postum în volumul *Din țări străine* (1911). După debutul cu proză la „Telegraful român" (1881), colaborează cu basme şi nuvele la „Familia", „Convorbiri literare", „Tribuna" (Arad), „Timpul" ș.a. Cartea *Din lumea basmelor* (1906) a fost distinsă cu Premiul „Năsturel-Herescu" de Academia Română. Bolnav de cancer, se stinge în străinătate, de unde este adus şi înmormântat la Şiria. Își lasă averea pentru „scopuri culturale românești".

Cele câteva nuvele publicate de **M.** în periodice nu atestă o vocaţie deosebită. Cu subiecte luate în majoritate din viaţa satului, cu o tendință de alunecare în melodramatic (*Rada*, *La umbra teilor*), iar altele, în care îi reușesc unele portretizări (*Mitru Dascălul*, *Ioan Covrig*, *Gura satului*), pot fi așezate în linia „realismului popular". Talent descriptiv vădeşte prozatorul în nuvela *Lumea albă*, unde atenția pentru amănuntul caracteristic dă rezultate notabile. Cât despre poezia lui **M.**, *Scrisoare*, de pildă, publicată în „Familia", relevă, îndeosebi prin pesimismul ei accentuat, influenţa lui M. Eminescu. Mai izbutite, *Poezii în proză*, apărute în aceeaşi revistă, sunt imnuri închinate iubirii şi naturii. Dintre acestea se remarcă versurile de evocare a frumuseţii locurilor natale (*Ardeal*, *Cătră podgoria Şiriei*), într-un stil apropiat celui din *Cântarea României*. Notele de pesimism şi de melancolie care străbat aceste poeme în proză dezvăluie, mai mult decât restul operei, un temperament romantic. Astfel s-ar putea explica şi preferinţa pentru basm, manifestă încă din perioada studiilor la Viena. Un model în această direcţie l-a avut **M.** în Ioan Slavici. A deprins în oarecare măsură şi maniera povestitorului popular, fapt probat în primul rând de rolul acordat acţiunii şi, de asemenea, de folosirea unui limbaj limpede. Proverbele, zicătorile, formulele caracteristice basmului, intervenţiile în spiritul naraţiunii orale, o oarecare vioiciune a ritmului povestirii fac agreabilă lectura acestor basme. Unele au fost reluate din periodice (majoritatea din „Tribuna") şi incluse în volumul *Din lumea basmelor*. Pentru această orientare spre limba vie şi spre o tematică inspirată din viaţa rurală scriitorul pledase energic în două conferinţe ţinute în cadrul societăţii România Jună. Impresiile de călătorie relevă un peregrin sensibil atât la frumuseţile naturii, cât şi la realizările civilizaţiei. El se opreşte mai ales asupra monumentelor de artă, a capodoperelor Renaşterii, descriindu-le şi interpretându-le cu oarecare fineţe.

SCRIERI: *Ce n-a fost şi nu va fi*, Sibiu, 1884; *Pipăruş Pătru*, Sibiu, 1884; *Cenuşotca*, Sibiu, 1885; *Din lumea basmelor*, Bucureşti, 1906; *Din ţări străine*, Arad, 1911; ed. 2, Arad, 2001.

Repere bibliografice: I. Caragiani, *„Din lumea basmelor”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXX, 1906–1907; *I.T. Mera*, LU, 1909, 18; Octavian Lupaş, *Dr. Iuliu Traian Mera*, „Hotarul”, 1933, 7; I. Breazu, *Literatura „Tribunei” (1884–1895)*, DR, 1934–1935; *Dicţ. lit. 1900, 561*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *173–174*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *583*. ***C.Bz.***

MERIDIAN, revistă apărută la Craiova, lunar, din mai 1934 până în iunie 1938, în 1941 şi din aprilie 1943 până în septembrie 1946, în total 38 de numere, purtând denumirea „caiete”. Editorii sunt I. Mihăiescu, Tiberiu Iliescu, Constant I. Manea. De la numărul 8/1935 poartă subtitlul „Caiet literar publicat de Tiberiu Iliescu şi I. Mihăiescu”. Cu numărul 13/1944 publicaţia devine „Caiet lunar de literatură”, avându-l redactor pe Marcel Saraş şi secretar de redacţie pe D. Marian. Spiritul bătăios şi contestatar al revistei – reflex al ideilor Tinerei Generaţii – transpare atât din literatura cuprinsă în paginile ei, cât şi din articolele de atitudine sau din selecţia numelor şi a cărţilor reţinute spre recenzare. În viziunea lui F. Aderca, T. Iliescu ar ambiţiona „să întoarcă roata veacurilor şi să îndrepte destinul Craiovei spre Calea Lactee a spiritului pur”, în condiţiile în care, în primele trei decenii ale veacului trecut, „viaţa intelectuală a Craiovei a fost o absenţă absolută de originalitate, o lipsă perfectă de temperamente artistice” (*Spiritul la Craiova*). Pe tema *Sociologia şi metafizica Olteniei* va scrie mai târziu Petre Pandrea (1944). Publică versuri de factură modernistă şi avangardistă Virgil Gheorghiu, Ştefan Roll, Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Emil Botta, Gherasim Luca, Gellu Naum, Virgil Carianopol, Ştefan Baciu, Camil Baltazar, Saşa Pană, Mihnea Gheorghiu, Virgil Teodorescu, Victor Brauner, Cicerone Theodorescu, Barbu Brezianu, cărora li se alătură Ion Th. Ilea, Eugen Constant, Teodor Scarlat, Coca Farago, Constantin Salcia, Mircea Pavelescu, Vlaicu Bârna, Constantin Nisipeanu, Andrei Tudor. Proza sparge şi ea, cel mai adesea, tiparele tradiţionaliste. Colaborează Ion Biberi, George Acsinteanu, Şerban Nedelcu. Fragmente de roman mai semnează M.D. Ioanid, Eugen Constant, Coca Farago (*Sunt fata lui Ion Gheorghe*), Teodor Scarlat (*Viaţa la-ntâmplare*), Alexandru Calistrat. Eugen Ionescu (*Jurnal*, 3/1934, *Eu*, 7/1935) şi Saşa Pană (*Pagini de jurnal*, 8/1935) sunt prezenţi cu memorialistică. Critica literară este bine reprezentată. Tiberiu Iliescu, C. Panaitescu, Lucian Boz, F. Aderca, Al. Robot, Dan Petraşincu, Gherasim Luca, Miron Radu Paraschivescu scriu articole de opinie sau cu un caracter teoretic general. Ultimul intervine în disputa dintre N. Iorga şi Tudor Arghezi (*Lupta pentru oficialitate*, 10/1936). Rubrica de cronici şi recenzii e susţinută îndeosebi de I. Mihăiescu, care se ocupă, printre alţii, de Ion Călugăru, N.D. Cocea, Panait Istrati, Emil Cioran, Neagu Rădulescu, Horia Stamatu, Dragoş Vrânceanu, Vladimir Cavarnali, D.V. Barnoschi, C. Stere, Lucian Boz, H. Bonciu. I se alătură Tiberiu Iliescu, acesta recenzând, la rândul lui, cărţi ale lui Virgil Gheorghiu, Virgil Carianopol, Eugen Jebeleanu, F. Aderca, Anton Holban, M. Blecher, Dan Botta. Cei doi cronicari sunt secondaţi de Eugen Ionescu, M.D. Ioanid, M. Mihăescu şi, spre final, de Ion Schinteie. În 1944 Horia Lovinescu se ocupă de criza spiritualităţii contemporane (*Consideraţii pentru ceasul prezent*), Virgil Ierunca elogiază monumentala operă a lui G. Călinescu (*O istorie literară*). Tot acum Petre Pandrea şi V.G. Paleolog scriu despre Brâncuşi, ultimul oferind şi studiul de literatură comparată *Al. Macedonski şi imaginea poetică colorată*, iar Al. Ciorănescu abordează teatrul în versuri. Nu lipsesc nici consideraţiile filosofice, printre care se remarcă *Enigma lui Nae Ionescu* de Petre Pandrea şi un eseu al lui Petru Manoliu intitulat *Glose pentru o estetică a omului*, precum şi articolul lui Al. Vellea despre P.P. Negulescu. De menționat că Miron Radu Paraschivescu abordează chestiunea poziţiei tragice a omului contemporan în eseul *Rădăcinile omului* (1938). Semnatarii celorlalte genuri de cronici sunt C. Panaitescu, Tiberiu Iliescu – cronica dramatică, M. Mihăescu, Gheorghe Dima – cronica cinematografică, Matei Stavri – cronica muzicală, Ion Zamfirescu, Ion Orghidan şi Petre Pandrea – cronica ideii, I. Ivănescu – cronica economică, Dariu Vrioni, Miron Radu Paraschivescu, Tiberiu Iliescu – cronica plastică, George Moroșanu ș.a. Nu e neglijată nici literatura străină. Astfel, Alexandru Balaci se opreşte asupra lui Giovanni Pascoli, Carducci, D'Annunzio, Tiberiu Iliescu glosează pe marginea scrierilor lui Charles Morgan, Edgar Allan Poe, ale Virginiei Woolf, în timp ce Marcel Saraş discută despre Rimbaud, Rainer Maria Rilke, Baudelaire, iar Mihnea Gheorghiu face unele notaţii despre Céline şi despre Władisław Reymont, cazul Montherlant fiind analizat

de Pericle Martinescu; Dimitrie Iamandi dezbate problema traducerilor şi opera lui George Bernard Shaw, D. Trost se opreşte la *Trădarea intelectualilor* a lui Julien Benda, în fine, Ştefan Roll e preocupat de Vladimir Maiakovski. Secţiunea traducerilor apare mai modestă. Mihnea Gheorghiu transpune în româneşte poemul *Corabia îmbătată* al lui Rimbaud, versiunea *Cimitir la mare* a poeziei lui Paul Valéry îi aparţine lui Constantin Chioralia, iar Elenei Celac şi Ninei Vasiliu li se datorează tălmăciri din scriitorii ruşi Boris Pilniak şi Vladimir Maiakovski. Aspectul grafic al revistei vădeşte aceeaşi orientare modernistă, cele mai multe ilustraţii reprezentând sculpturi de Brâncuşi, despre a cărui operă se pronunţă elogios în câteva eseuri Petre Pandrea şi V.G. Paleolog. ***M.V., D.B.***

MERIDIANE, almanah de literatură universală apărut la Chişinău, cu intermitenţe, între 1967 şi 1987, sub egida Secţiei de traduceri a Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească. A fost alcătuit de Alexandru Cosmescu, Igor Creţu, Pavel Starostin, Ion Gheorghiţă, redactori fiind Eugenia David, Pavel Darie, Leonida Iorga (Leonida Lari), Ion Vatamanu. Sunt publicate şi analizate texte reprezentative din literaturile străine, traduse în limba română. Tălmăcirile din Ovidiu, Horaţiu, Petrarca, Boileau, Voltaire, Cervantes, Paul Valéry, Charles Perrault, Anatole France, Paul Éluard, Federico García Lorca, Rafael Alberti, Pablo Neruda, Miguel Ángel Asturias, N.V. Gogol, A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, Walt Whitman, Luigi Pirandello, Franz Kafka, Ernest Hemingway, Friedrich Dürrenmatt ş.a. au marcat un moment important în procesul de cunoaștere și valorizare a literaturii universale şi de raportare a culturii române din Basarabia postbelică la marile valori ale acesteia. Versiunile în limba română sunt semnate de Aureliu Busuioc, Vasile Vasilache, Liviu Deleanu, Ion Vatamanu, Al. Cosmescu, Vasile Coroban, Igor Creţu, Andrei Lupan, George Meniuc, I.C. Ciobanu, Mihai Cimpoi, Leonida Lari, Vasile Badiu, Ion Druţă, Vitalie Tulnic ş.a. ***A.Cb.***

MERIDIANUL TIMIŞOARA, revistă de „opinie, literatură, artă şi cultură" care apare la Timişoara, în primul an săptămânal, apoi lunar, între 20 aprilie 1990 şi ianuarie 1994. Redactor-şef este Anghel Dumbrăveanu, ca redactor-şef adjunct figurează Adrian Dinu Rachieru, din redacţie făcând parte Marian Drumur, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ildiko Gabos, Petre Stoica, Radu Theodoru, G.I. Tohăneanu, Mircea Tomuş, iar ulterior şi Ion Budescu, Laurenţiu Cerneţ, Stelian Cinca, Eugen Dorcescu, Deliu Petroiu. Colaboratorilor constanţi, majoritatea condeie cunoscute pe plan local, li se alătură treptat nume cu largă circulaţie în publicaţiile culturale. Dezideratul, formulat destul de general în articolul-program, potrivit căruia publicaţia va încerca „să descopere şi să sprijine valorile tinere, […] frustrate până la Revoluţie de posibilităţile ieşirii în lume", se regăseşte, după câteva numere, într-o exprimare mai poetică: „«Meridianul Timişoara» nu este o linie geografică imaginară, el se vrea o verticală a sufletului românesc". Scoasă la scurt timp după decembrie '89, revista reflectă efervescenţa momentului, multitudinea întrebărilor, cât şi orgolioasa conştiinţă de sine a celui dintâi oraş revoluţionar al ţării. Editorialele transmit starea de spirit creată de *Proclamaţia de la Timişoara* (ca în *Revoluţia este ţinta violenţei*, *În numele Trandafirului*, *Zile şi nopţi ale oraşului martir*), ecoul dezbaterilor din prima adunare liberă a Uniunii Scriitorilor, dilemele legate de relaţia scriitorului cu puterea în situaţia în care are loc „asaltul scriitorilor asupra funcţiilor politice de vârf" (*Puterea politică şi condiţia scriitorului*). La ancheta *Între infern şi câmpiile elizee*: *Ce aţi aşteptat de la Adunarea Generală a Uniunii Scriitorilor? Vi s-au împlinit speranţele?*" răspund Radu Theodoru, Radu Cârneci, Gheorghe Tomozei, Iosif Lupulescu, Ion Marin Almăjan, Viorel Cacoveanu, Lucian Valea, Laurenţiu Cerneţ, Nicolae Calomfirescu, Titus Suciu, Mircea Şerbănescu, Valentin Taşcu, Ion Budescu, Marcel Mureşeanu. Despre „tranziţia convulsivă", febra politicii, despre „democraţia isterică" şi despre scriitorii „interesaţi şi confiscaţi de fenomenul politic" va continua să se scrie în paginile revistei. În contextul dorinţei generale de eliminare a fostelor comandamente din cultură, a „versificărilor festiviste" şi a „prozei realiste, extrem de militante" răspunsul la întrebarea „Literatura, încotro?" devine sinonim cu discutarea şi aspiraţia spre impunerea valorilor autentice, mai ales când „un mare val al literaturii senzaţionalului" este previzibil, cum se remarcă în textul intitulat *Acreditarea valorilor*. De asemenea, este subliniată importanţa diferenţierii între disidenţa unui scriitor şi rezistenţa operei lui, mai ales când „disidenţa este manevrată ca argument valoric, tulburând grav tabloul axiologic", iar „politizarea face ravagii

şi alungă, polarizând spiritele, discuţiile senine în literatură”. Concluzia este exprimată concis: „rezistenţa unei cărţi […] înseamnă doar rezistenţă literară” (*Disidenţă şi rezistenţă*, 7/1991). Tot pentru primatul creaţiei durabile pledează şi editorialul *Revanşa logosului*: în situaţia în care „asaltul mass-media ne ispiteşte cu iluzia participării la istorie”, iar „ura, patimile politiceşti […], impulsul vindicativ pustiesc”, salvarea se află în „lumea spiritului, singura capabilă, după lecţia lui Noica, să convertească răul în bine” (4/1992). Pe parcursul mai multor numere Platon Pardău analizează piaţa cărţii – ce şi cum citim, sensul interpretării, „coruperea cititorului de către social”, necesitatea unor măsuri de protecţie a culturii –, iar Emil Manu scrie despre relaţia literatură–istorie, despre modurile în care sunt abordate sensurile istoriei recente în romane şi în proza eseistică. În structura revistei se întâlnesc, alături de cronica literară asigurată de Adrian Dinu Rachieru, o rubrică de scurte recenzii sau semnale editoriale, precum şi articole de istoria literaturii semnate de Mircea Tomuş. Paginile de beletristică cuprind proză de Mircea Sântimbreanu, Laurenţiu Cerneţ, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ion Dumitru Teodorescu, Mihai Moldovan, Adrian Munţiu, eseuri de Milorad Benţe, Eugen Dorcescu, D.R. Popescu, fragmente de roman şi de piese de teatru de Radu Theodoru, Dan Tărchilă şi D.R. Popescu. În **M.T.** se publică multă poezie – Traian Coşovei, Mihai Ursachi, Alexandru Ivănescu, Horia Zilieru, Ion Scorobete, Irina Grigorescu, Ion Budescu, Dumitru Velea, Eugen Dorcescu, George Drumur, Adrian Bădescu, Mihai Bărbulescu, Marcel Mureşanu, Vasile Smărăndescu, Adrian Munţiu, Geo Galetari, Gabriela Melinescu, Mihaela Minulescu, Viorel Dogaru, Laura Gheorghiu, Ion Beldeanu, Traian Cepoiu, Olga Dobrescu, Radu Cârneci, Mira Rachici, Octavian Doclin – şi uneori grupaje de versuri cu un scurt profil al autorului – Anghel Dumbrăveanu, Vintilă Horia, Gheorghe Tomozei. Prezentă constant din primul număr, rubrica „Inedite” oferă poezii de Nichita Stănescu, Leonid Dimov, Radu Gyr, Ben Corlaciu, Ilie Măduţa, epistole de Petre Pandrea şi Radu Gyr, *Întâlniri cu Goethe* – conferinţa ţinută de Lucian Blaga la Cluj în 1957, cursul de metafizică predat de Nae Ionescu în anul universitar 1925–1926, precum şi o traducere de Ion Caraion. Seria de articole intitulate *Emoţii* oferă însemnările lui Platon Pardău despre Ion Caraion, Marin Preda, A.E. Baconsky şi D.R. Popescu, iar la rubrica „Interviu” răspund Ştefan Aug. Doinaş, Fănuş Neagu, Adrian Marino, Dumitru Matcovschi, Mihai Cimpoi, Gheorghe Tomozei, Anghel Dumbrăveanu. Strânse sub titlul „Universalia”, traducerile, axate pe literatura contemporană, depăşesc, din al doilea an al publicaţiei, două pagini. Se traduce mult din lirica contemporană: americană, austriacă, slovenă, peruană, italiană, greacă, sârbă, dar şi scrieri de T.S. Eliot, Henri Michaux şi Louis Aragon. Cât privește proza, apar texte transpuse din D.H. Lawrence, Albert Camus, Jean Follain, Alain Bosquet, Giovanni Papini, Leonardo Sciascia, William Faulkner, Witold Gombrowicz, Miodrag Bulatovici. Cuprinsul este completat de pagina „Spectacolul artelor” (cuprinzând cronică de film, teatru, tv, artă plastică şi muzicală), de articole de istorie, parapsihologie sau lingvistică. De asemenea, revista publică un „Supliment magazin” în care, alături de rubrici umoristice, epigrame, teste, clasamente de „cărţi pentru eternitate”, informaţii despre vedete de film, se întâlnesc numeroase traduceri, unele în serial. ***Il.C.***

MERLO, Roberto (20.VIII.1975, Grugliasco–Torino, Italia), rom〈ânist, traducător italian. Este fiul Adrianei Merlo (n. Pocchettino) și al lui Giovanni Mario Merlo, comercianți. Licențiat în 2000 în limbi și literaturi străine moderne și comparate la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Torino, cu teza *La poesia di Marin Sorescu*, își va susține la aceeași universitate și doctoratul în 2004, tot sub îndrumarea lui Marco Cugno, cu lucrarea *La Dacia nella cultura romena: tra mito e storia.* Pe parcursul studiilor a beneficiat de câteva burse oferite de statul român la universitățile din Cluj-Napoca (1996–1997), Iași (1998), București (1998–1999, 2001), precum și de o bursă de traducere acordată de Institutul Cultural Român (2010). Din 2005 lucrează în cadrul aceleiași facultăți torineze, mai întâi la seminarul avansat de istoria limbii române și traducere literară, apoi predă un curs de cultură și civilizație românească pentru imigranți (2005–2007), devine profesor de limba română (2007–2011) și de literatura română (din 2011), paralel cu activitatea de cercetare. Redactor, între 2006 și 2009, apoi curator al seriei „Quaderni di studi italiani e romeni – Caiete de studii italiene și românești”, editat de Universitatea din Torino în colaborare cu Universitatea din Craiova, mai îngrijește și colecția de literatură română contemporană „La

Musa dormiente” (din 2010) a Editurii Bonanno din Acireale–Roma.

M. este autorul unor consistente bibliografii ale traducerilor de poezie și proză românească în italiană, apărute în reviste precum „Philologica Jassyensia” sau în volume colective (de pildă, *Un secolo frammentario: breve storia delle traduzioni di poesia romena in italiano nel Novecento* sau *Liniștea de după „fortună”: o scurtă istorie a traducerilor din proza română în limba italiană în secolul al XX-lea*), dar și al unor eseuri privitoare la scriitori români din secolul trecut (Dan Botta, Mircea Vulcănescu, Marin Sorescu ș.a.). Mai este preocupat de comunicarea interculturală în noile condiții ale Europei unite și de aspecte lingvistice ale migrației românești în Peninsulă. În temeinicul studiu *Il mito dacico nella letteratura romena dell'Ottocento* (2011), printre puținele de acest fel, **M.** propune o analiză dezinhibată a mitului literar-ideologic care a făcut carieră în imaginarul românesc din veacul al XIX-lea, autorul intenționând să continue cercetarea cu încă două volume, unul consacrat postumelor eminesciene, celălalt literaturii și eseisticii interbelice, din care a publicat mai multe capitole. Exegetul discerne între ideologie și utopie în cadrul mitului dacic asumat de scriitori romantici reprezentativi ai perioadei (M. Kogălniceanu, Alecu Russo, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, George Baronzi, Costache Stamati ș.a.), prin implicarea elementului dacic în imaginarul istorico-literar al originilor națiunii române și făurirea unui arhetip genealogic prin Decebal. Acesta ar reprezenta figura centrală a unui mit istoriografic literaturizat, încărcat de valori simbolice identitare, inclusiv ideologico-politice, ca prototip al rezistenței și independenței, păstrător al virtuților dintr-un timp edenic, valorizate pozitiv. Eminamente literar, consideră **M.**, ar fi mitul Dochiei, tot un produs al eterogenului veac romantic, aflat la confluența mai multor straturi culturale: substratului folcloric-arhaic al babei invernale, „moștenitoare a unei divinități senescente precreștine”, în legătură cu simbolistica agro-pastorală a schimbării anului vechi cu cel nou, în preajma echinocțiului de primăvară (de unde rolul său negativ asumat de nenumăratele Babe și Mume din folclorul românesc, păstrat, de pildă, în *Negriada* lui Aron Densușianu), i se adaugă un adstrat semicult, la începutul medievalității, prin suprapunerea figurii sfintei Evdochia peste aceea a babei invernale, având drept consecință transferul onomastic și o probabilă receptare populară a unor „elaborări culte”, referitoare la războaiele daco–romane, în care Dochia apare ca fiica lui Decebal. În fine, un superstrat modern, de natură livrescă, reprezentat de identificarea „grupului statuar” de pe Ceahlău al divinității păgâne a Dochiei cu un *idolum gentilium* (la Dimitrie Cantemir), cu *genius Daciarum* (divinitate dacă la M. Kogălniceanu) și cu figura regală feminină dacă, „fiica lui Decebal”, reinventată literar de Gheorghe Asachi, fac din Dochia – opinează exegetul – „unul din miturile cele mai populare și mai interesante ale literaturii române din secolul al XIX-lea de inspirație istorico-folclorică, intrat în istoria literaturii române mai ales datorită celebrelor considerații formulate de G. Călinescu asupra miturilor românești fundamentale, dar în realitate neglijat de critică”. Ca traducător, **M.** a fost interesat mai întâi, probabil din necesități didactice, să pună la dispoziția studioșilor italieni lucrări de istorie a poporului și a limbii române. Pe lângă numeroase traduceri de piese (din dramaturgi ca Matei Vișniec, Gianina Cărbunariu, Lia Bugnar, Radu Măcrinici ș.a.), apărute în reviste, a tălmăcit din scrierile unor prozatoare contemporane precum Gabriela Adameșteanu (*Dimineață pierdută*, *Întâlnirea*) sau Doina Ruști (*Zogru*, *Omulețul roșu*), dificultățile întâmpinate ținând de realitățile istorico-culturale specifice ori de redarea registrului colocvial, în încercarea de a găsi vocea potrivită a personajelor, ca și de reconstituirea, pe cât posibil, a efectului global al originalului. Prin diversitatea și temeinicia preocupărilor **M.** se înscrie printre românistii italieni reprezentativi ai generației mijlocii.

SCRIERI: *Liniștea de după „fortună”: o scurtă istorie a traducerilor din proza română în limba italiană în secolul al XX-lea*, în *Comunicare interculturală și integrare europeană*, coordonatori Elena Dănilă, Ofelia Ichim și Florin-Teodor Olariu, Iași, 2006, *169–226*; *Literatura italofonă a migrației românești – repere și analize*, în *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească în contextul european*, coordonatori Luminița Botoșineanu, Elena Dănilă, Cecilia Holban și Ofelia Ichim, Iași, 2009, *469–526*; *Il mito dacico nella letteratura romena dell'Ottocento*, Alessandria, 2011. **Traduceri:** Ion Bulei, *Breve storia dei romeni*, pref. Gianni Perona, Alessandria, 1999; ed. 2, îngr. trad., Alessandria, 2006; Marius Sala, *Dal latino al romeno. Introduzione a una storia della lingua romena*, Alessandria, 2004; ed. 2, îngr. trad., Alessandria, 2009; Gabriela Adameșteanu, *L'incontro*, Roma, 2008, *Una mattinata persa*, Roma,

2012 (în colaborare cu Cristina Francone); Doina Ruști, *Zogru*, Roma, 2010, *L'omino rosso*, Florența, 2012.

Repere bibliografice: Dan Dana, *Zalmoxis de la Herodot la Mircea Eliade*, Iași, 2008, *135*, *passim*. ***G.Dn.***

MESAGERUL NAŢIONAL, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, săptămânal, între 16 septembrie 1895 şi 10 octombrie 1896. Cu numărul dublu 51–52 **M.n.** îşi încetează apariţia, transferându-şi abonaţii către ziarul „Liga română", organul Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. Între cele două periodice există o similitudine de orientare, cu deosebirea că „Liga română" aborda problema naţională la nivelul principiilor, în timp ce **M.n.** se adresa „poporului", încercând să-i facă accesibilă înţelegerea chestiunilor de interes naţional şi a doleanţelor românilor din Imperiul Habsburgic şi din Balcani. În acest scop, directorul, Roberto Fava, s-a străduit să atragă printre colaboratorii gazetei şi scriitori din Transilvania (G. Coşbuc, Iosif Vulcan, Septimiu Sever Secula), cărora le publică versuri, schiţe, traduceri. Au mai colaborat V.A. Urechia şi N. Burlănescu-Alin. Lui G. Coşbuc i se republică *Soarele*, poezie apărută mai întâi în „Tribuna" (1894). Iosif Vulcan este prezent tot cu o poezie, *Adio al Basarabiei*, iar Septimiu Sever Secula cu mai multe încercări în proză (*Sceptic*, *Mizerie* ș.a.). Cu *Amintiri despre Traian Demetrescu* și cu versuri colaborează Petru Vulcan. Sunt traduse din italiană și franceză mai multe nuvele, dar nu se menționează nici autorii, nici traducătorii. „Rubrica literară" include recenzii sumare, între care și una la *Principie de estetică și poetică*, lucrarea lui Mihail Strajanu. ***R.Z.***

MESERIAŞUL ROMÂN, revistă apărută la Braşov, bilunar, între 15 februarie 1886 şi 15 decembrie 1889. Editor şi redactor al acestei foi „pentru învăţătură şi petrecere" era Bartolomeu Baiulescu. **M.r.** trebuia să fie un buletin profesional şi totodată o publicaţie de literatură naţională. Redactorul îşi propune să publice lucrări literare pe înţelesul cititorilor cărora le este destinată gazeta. Cele mai multe scrieri incluse sunt reproduse din alte jurnale şi reviste româneşti („Convorbiri literare", „Tribuna", revistele lui N.T. Orăşanu ş.a.). Numele întâlnite în mod obişnuit sunt cele ale lui V. Alecsandri (*Țara*), Anton Pann, Iacob Mureşianu (cu mai multe fabule), N.T. Orăşanu (*Vulpea și leul*, *Cele două broaște*), G. Coşbuc, I. Creangă (*Povestea unui om leneş*), Cilibi Moise. Se traduce din Camille Flammarion. O rubrică intitulată „Spice de aur" prezintă importanţi scriitori români: Iancu Văcărescu, Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, G. Bariţiu, D. Bolintineanu, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu. Sunt publicate și poezii populare, cele mai multe din colecția Jarník-Bârseanu. ***R.Z.***

MESEŞUL, periodic editat la Zalău, săptămânal, între 31 ianuarie 1925 şi 25 decembrie 1931, reapărând cu titlul „Gazeta Sălajului" între 1 decembrie 1936 şi 29 octombrie 1938. Revista este editată de despărţământul Sălaj al Astrei. Din 1926 până în 1928 redactor responsabil este Leontin Ghergariu, din 1929 devenind director. Revista îşi propune „să nu aibă nici un colorit politic", urmărind să facă „educaţie cetăţenească-naţională" (*Programul nostru*) şi „propagandă naţională şi culturală" (*Cuvânt înainte*). Sunt reproduse poezii de O. Goga, St. O. Iosif, D. Anghel, Panait Cerna, Aron Cotruş, Zaharia Bârsan, Th. D. Speranţia, Nichifor Crainic, Alfred Moşoiu, Vasile Militaru, Petre Dulfu ş.a. Şi la sectorul proză se mizează pe scrieri devenite clasice, aparţinând lui B. Delavrancea, Al. Vlahuţă, I. Agârbiceanu, Emil Gârleanu, Al. Cazaban, Gh. Brăescu ş.a. Chiar şi pentru traduceri se apelează la texte consacrate, cum ar fi versurile din Peter Rosegger (traducător St. O. Iosif) sau o fabulă a lui La Fontaine (traducător Gh. Asachi). Transpunerile din proza lui August Strindberg şi din cea a lui Mikszáth Kálmán sunt semnate de Leontin Ghergariu. Se mai publică textul unei conferinţe din 1893 a lui Al. Vlahuţă (*Onestitatea în artă*, 43/1927). Numerele 34–36 fac retrospectiva vizitei lui N. Iorga în Sălaj, oferind textul conferinței ținute de acesta la Carei (*Hotarele de Apus ale poporului românesc*, 26/1928). Mai pot fi citite articolul lui I. Agârbiceanu *Cine n-a greşit drumul*, diferite materiale pe teme politice, sociale, religioase şi agricole, poezii populare, cugetări, anecdote, ştiri, informaţii. George Matieşanu publică, în serial, note de călătorie (*Scrisori din Franţa*). Alţi colaboratori: T. Petrean, Nicodin Cristea, Nicolae Zamfir, Iuliu Achim, Gh. Susman, V. Cărăianu, E. Gavriş, P. Bologa, Graţian Mărcuş, Ioan Toduţiu, V. Radu, Simion Oros, G. Moigrădeanu, I. Păunescu. ***M.V.***

MESTUGEAN, Victor Vartan (15.VIII.1869, Bucureşti – 10.II.1942, Bucureşti), publicist, prozator, traducător. Era fiul Hulianei şi al lui Kevork

Mestugean, institutor, director între 1876 şi 1881 al școlii armene din Bucureşti. După ce îşi ia bacalaureatul la Liceul „Mihai Bravul", pleacă împreună cu familia la Constantinopol, unde tatăl său va deschide o şcoală pentru armeni, Institutul Mestugean. Timp de zece ani **M.** desfăşoară aici o activitate de catedră. Bănuit că s-ar deda unor uneltiri cu resort naţionalist, se refugiază în Bulgaria, la Varna, acolo începând să se manifeste vocaţia lui de gazetar. Colaborează la ziarul armenesc „Iravunk" şi împreună cu Ervant Sărmakeşhanlian scoate cotidianul „Şarjun", rezervându-şi, sub pseudonimul Kamer-Arşavir, rubrica de comentarii externe. Din 1899, revenit în Bucureşti, se avântă într-o nouă etapă a vieţii lui de publicist. Corector la „Universul", i se încredinţează curând misiuni de reporter, în ţară şi în străinătate, iar în 1913–1914 e subdirector al cotidianului. În toamna lui 1916 ziarul își încetează apariția şi **M.**, dus de vârtejul evenimentelor, ajunge la Odessa, unde, sub semnătura Avion, face cronici privind războiul. În 1917–1918, în condiţii ingrate şi cu un grad din ce în ce mai mare de risc, e director la ziarul „Depeşa", prin care caută să le ridice moralul refugiaţilor români, supuşi unor teribile încercări. După încheierea ostilităţilor, întors în ţară, se consacră, fără să-şi ofere prea multe clipe de răgaz, promovării culturii armenilor. Conduce, din 1922, şcoala armeană din Capitală şi în acelaşi an este ales secretar general al Uniunii Armenilor din România, al cărei diriguitor avea să fie între 1924 şi 1937. Din iniţiativa sa ia fiinţă, prin 1926–1928, Biblioteca Centrală Armeană, unde va îndeplini de asemenea funcţia de director. Publicist de cursă lungă, gata oricând să se devoteze unei cauze, îşi consumă energiile unei firi de luptător îndeosebi în spaţiul gazetăresc. Încă în 1906 editase „revista literară şi istorică" „Aurora", între 1913 şi 1916 dirijează, cu priceperea-i de om gospodăros şi întreprinzător, „Universul literar". Din 1924 e director al mensualului „Ararat", care îşi sfârşeşte existenţa la puţin timp după moartea, în urma unei congestii pulmonare, a lui **M.** A mai colaborat la foile de limbă armeană „Masis" şi „Nor Arşaluis", iar cu Măgărdici Bodurian conduce hebdomadarul „Paros" (1924), ieşit de sub teascuri pe parcursul unui an şi unde foloseşte şi pseudonimul Gamer-Arşavir. În afară de „Universul" şi „Universul literar", articole, reportaje, schiţe, însemnări de călătorie, mici cronici teatrale şi literare, traduceri, succinte comentarii de politică externă şi internă îi apar lui **M.**, care mai semnează Mes., M., V. M., în „Veselia", „Cosinzeana", „Actualitatea", „Critica", „Acţiunea română". În „Ararat" tălmăceşte aproape număr de număr, în versuri şi, rar, în proză, din autori armeni: Victoria Aganoor, Avedis Aharonian, Givani (Serope Levonian), A. Harutiunian, Avedis Isahaghian, Kamar-Katiba (Rafael Batganian), Khoren de Lusignan, Misak Medzarentz, Vahan Minassian, Mikael Nalbandian, Hrant Nazariantz, Siamato (Atom Gargeanian), Sybille (Zabel Asadur), Şant (Leon Seghoposian), Ohanes Timonian, Bedros Turian, Gr. Zohrab ş.a. În *Mica antologie a poeților armeni* (I, 1934) **M.** schiţează pentru fiecare autor selectat câte o prezentare. Mai semnează şi o transpunere în româneşte, prin intermediul unei versiuni armeneşti, din Omar Khayyam. A mai tradus din Béranger.

Preocupat, firesc, de civilizaţia şi cultura armeană, **M.** publică *Istoria Bisericii Armene* (1934), după arhiepiscopul Husik Zahrabian, şi *Sfânta liturghie a Bisericii Armene* (1937). Lucrare cu o impresionantă densitate de informaţii, *Istoria armenilor* (I–II, 1923–1926) nu e lipsită de oarecare calităţi narative, perceptibile mai ales în pasajele de evocare a tragediilor ce au însângerat istoria poporului transcaucazian. Ca publicist, **M.** stăpâneşte o bună limbă românească, vioaie, clară, fără fioriturі de stil. Intervenţiile lui, prompte şi de bun-simţ, se bizuie pe credinţa în menirea socială a artei scrisului. Multe însemnări, altminteri de aspect anodin, îşi propun să atragă atenţia asupra unor neajunsuri ce fac omului de rând viaţa amară (un titlu grăitor – *Din dramele mizeriei*). Rubricile susţinute în „Ararat" şi în „Universul" surprind instantanee care, în ochii gazetarului sufletist, au o anume relevanţă. Altele sunt „reminiscenţe" (*Din alte vremi*) sau istorioare („păţanii"), uneori nostime, mai adeseori fade, cu palide sclipiri de umor. Mici exerciţii narative, ele caută să-şi coloreze anecdotica prin conturarea câte unui profil (de pildă, „apaşul gazetăresc"). Prozele din *Schițe-filme* (1913), fie glumeţe (cu haz sărăcuţ), fie duioase ca la carte, se nutresc din întâmplări mărunte, pe care nici surpriza din final, care vrea să spună că aparenţele înşală, nu le smulge din sălciu. Rar, schiţele acestea se interferează cu literatura (*Frunzele veştede, Gelozie).* Un prinos de nemăsurată admiraţie, când smerit până la prosternare, când euforic peste poate, se revarsă din „notele biografice", în ton encomiastic, închinate reginei Carmen Sylva

(*Regina noastră*, 1914). Interes prezintă, ca aport documentar, amintirile din pribegie (*Amintiri din Rusia*, răsfirate în „Ararat"). Ele captează ceva din pulsul violent, haotic al încrâncenatelor evenimente ce au constituit începutul „aventurii bolşeviste". Martor care ştie să vadă, memorialistul derulează alert, într-adevăr ca într-un „film", secvenţe cumplite din „calvarul refugiaţilor" români într-o Rusie sfâşiată de jafuri şi omoruri, apăsată de o teroare de coşmar. „Impresii fugitive" de voiaj aşterne **M.** în reportajul *Bucureşti – Sakkarah* (1913). Vestigii, moschei, muzee, maiestuos-enigmaticele piramide sunt descrise în cuvinte simple de călătorul în drum spre Sahara, ale cărui tresăriri de încântare rămân departe de pragul expresivităţii. Mai puţin rutiniere ar fi notaţiile din *Ierusalim* (1914), cărticică unde autorul reconstituie, fără pretenţii de stil, itinerarul său de pelerin la Locurile Sfinte. Minuţios ca îndeobşte, atras de detaliul care cât de cât semnifică, evlaviosul („căzui în genunchi şi sărutai piatra funerară") e cotropit, după propria spusă, şi de „delicii estetice". Ce folos, ele îşi pierd pulsul în exclamaţiile calpe („uimitor" ş.a.). Roman sentimental, *Getta* (1916) vădeşte un anume fler psihologic, manifestat în sugerarea efectelor chinuitoare ale geloziei. Patima crescândă a unui tânăr, Aurel Chiru, pentru o „drăcoaică", Getta, soţia plină de frustrări a unui bărbat obtuz, e minată de o suită absurdă de îndoieli torturante, de furii iscate din năzăreli, de disperări răvăşitoare, rarele clipe de fericire fiind întunecate de umbrele unei suspiciuni ce nu provoacă decât suferinţă. Tot acest zbucium duce, într-un final melodramatic, la suicidul protagonistei, abia acum iubitul mefient convingându-se de adevărul sentimentelor ei. De aici, remuşcări continue şi o jelanie care generează o pasabilă, pe alocuri, naraţiune.

SCRIERI: *Bucureşti – Sakkarah*, Bucureşti, 1913; *Schiţe-filme*, Bucureşti, 1913; *Ierusalim*, Bucureşti, 1914; *Regina noastră*, Bucureşti, 1914; *Getta*, Bucureşti, 1916; *Istoria armenilor*, I–II, Bucureşti, 1923–1926. **Traduceri:** Husik Zahrabian, *Istoria Bisericii Armene*, Bucureşti, 1934; *Mica antologie a poeților armeni*, I, pref. trad., Bucureşti, 1934.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, *336*; T.A. [T. Arghezi], *Coteţul cu esteţi*, „Seara", 1913, 1363; G. [I.G. Bunescu], *O figură preţioasă a ziaristicei noastre*, „Critica", 1913, 27; Al. Macedonski, [Victor Vartan Mestugean], U, 1914, 355, 1916, 121; Victor Anestin, *„Getta"*, UVR, 1916, 17; Liviu Rebreanu, *„Getta"*, RP, 1916, 233; A., *Viaţa şi moartea lui Victor V. Mestugean*, „Ararat", 1942, 203–204; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *174–175*; Florin Faifer, *Luptătorul*, CL, 2004, 10.

F.F.

MEŞTERUL MANOLE, baladă populară. Este cunoscută şi sub numele *Cântecul lui Manole, Mănăstirea Argeşului, Legenda Mănăstirii Argeşului* şi *Zidirea Mănăstirii Argeşului.* Face parte din ciclul baladelor legendare şi datează, aproximativ, din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea. La originea acestui cântec epic stau legendele despre „jertfa zidirii", generate la rândul lor de un mit. Mircea Eliade explică jertfa soției Meşterului Manole ca pe o reintegrare în cosmos a ființei umane, iar clădirea construită prin jertfă devine astfel o *imago mundi* construită după modelul cosmic. Potrivit unei credinţe străvechi, noile construcţii, îndeosebi edificiile măreţe, nu puteau dăinui dacă în temelia lor nu era zidită o fiinţă omenească. Semnificaţiile ritualului erau multiple. Cel mai adesea sacrificiul reprezenta ofranda adusă „spiritului locului", care urma să devină duhul protector al clădirii. Numeroase legende atestă această largă circulaţie a mitului. Cunoscut de lumea antică, el era răspândit atât în Europa, cât şi în Asia, Africa şi chiar în America precolumbiană. Formă poetică a îmbrăcat însă în aria sud-est europeană, unde predomină balada. Versiunile extrabalcanice cunosc o dezvoltare epică restrânsă, rezumându-se de obicei la prezentarea superstiţiei, şi sunt axate pe ideea sacrificiului minim: erau sortiţi să asigure trăinicia zidurilor fie copii, fie oameni în vârstă care consimţeau să suporte supliciul. La popoarele sud-est europene aproape întotdeauna este jertfită soţia meşterului. Actul capătă înţelesul simbolic al jertfei în slujba creaţiei şi afectează în chip direct destinul creatorului. Ideea sacrificiului maxim, abia schiţată în variantele sârbeşti şi bulgăreşti, capătă contur definitiv în versiunea românească, tipul moldo-muntean. Aici acţiunea este dominată de drama creatorului, încheiată printr-un dublu sacrificiu. Locul de obârşie al baladei pare să fie spaţiul elin. Pledează pentru aceasta forma incipientă a cântecului neogrecesc, în care se păstrează trăsături rudimentare ce îl apropie de baza etnografică, şi numele Manole, Caplea, caracteristice onomasticii greceşti. Nu trebuie exclusă însă nici posibilitatea poligenezei, având în vedere că în spaţiul românesc au fost identificate forme incipiente ale acestei creaţii, materializată, printre altele,

Ilustrație de Emil Chendea

într-un bogat repertoriu de colinde. Un rol important în răspândirea baladei la popoarele balcanice l-au avut breslele zidarilor aromâni. Variantele sud-est europene ale *Meşterului Manole* prezintă multe trăsături comune, dar conservă şi o serie de particularităţi distincte. În balada grecească apare „blestemul fiinţei sacrificate", în cea sârbească motivul „alăptării după moarte", iar cea românească adaugă două episoade noi: primul cuprinde întâlnirea voievodului cu ciobănaşul care îi indică locul pentru mănăstire, iar celălalt zugrăveşte sfârşitul tragic al meşterilor. În evoluţia versiunii româneşti s-a scos în evidenţă existenţa a două straturi deosebite: unul arhaic, întâlnit numai în Transilvania – unde mitul zidirii apare întrupat şi în legendă, colindă şi chiar în cântecul de lume –, şi altul mai nou, cuprinzând variantele moldo-muntene. Acestea din urmă se disting printr-o realizare artistică desăvârşită. Balada debutează printr-un ritual – alegerea locului pentru mănăstire. Însoţit de Meşterul Manole şi de grupul său de zidari, domnitorul Negru Vodă porneşte pe malul Argeşului în căutarea unui zid părăsit pe ruinele căruia urmează să-şi înalţe ctitoria. Un ciobănaş întâlnit în cale îl ajută să ajungă la locul căutat, aflat într-o poiană, lângă o mlaştină. Rămăşiţele zidului par să adăpostească duhuri nefaste: „Câinii cum îl văd,/ La el se repăd/ Şi latră a pustiu/ Şi urlă-a morţiu". Meşterii încep să lucreze cu febrilitate, dar munca lor rămâne zadarnică aproape trei ani în şir, deoarece „Ziua ce-mi zidea/ Noaptea se surpa". Îngrijorat, Manole află dintr-un vis că mănăstirea nu poate fi înălţată decât cu preţul vieţii uneia dintre soţiile sau surorile meşterilor. Toţi se leagă cu jurământ să împlinească jertfa, dar singurul care nu trădează taina este Manole. În ziua sortită soţia sa zoreşte spre locul blestemat. Deznădăjduit, Manole imploră sprijinul puterii cereşti. Piedici de tot felul o fac pe Caplea să întârzie, dar nu reuşesc s-o întoarcă din drum. Şi, astfel, zidarii dau curs jurământului. Meşterul însuşi participă la săvârşirea crudului ritual, menit să asigure durabilitate zidurilor. Terminată, biserica impresionează prin frumuseţea ei, mărind totodată orgoliul domnitorului. Dar pentru năzuinţa lor de a zidi altă mănăstire „Mult mai luminoasă/ Şi mult mai frumoasă", meşterul şi discipolii săi sunt condamnaţi la pieire. Asemenea legendarului Dedal, Manole plăsmuieşte aripi de şindrilă şi încearcă să zboare. El se prăbuşeşte însă la poalele mănăstirii, preschimbându-se într-un izvor „Cu apă curată,/ Trecută prin piatră,/ Cu lacrimi sărate,/ De Caplea vărsate". Versiunea românească a *Meşterului Manole* se caracterizează printr-o arhitectonică perfectă. Echilibrul compoziţional se explică prin aceea că atât în prima, cât şi în a doua parte a baladei este urmărit destinul meşterului, fără a se diminua rolul fiinţei sacrificate. De altfel, soarta lui Manole se împleteşte cu cea a Caplei într-un tot din care se degajă tragismul şi duioşia. Sentimentele ce îi animă pe cei doi amintesc de marile iubiri din literatura universală. Implicaţiile adânci ale dramei cuprinse în baladă au constituit punctul de plecare al mai multor creaţii culte. În poezia *Meşterul Manole* Cezar Bolliac prelucrează motivul în spiritul ideilor paşoptiste, pe când N. D. Popescu, în nuvela cu acelaşi nume, nu depăşeşte descrierea meticuloasă a faptului brut. *Meşterul Manole,* drama lui Victor Eftimiu, preia întreaga fabulaţie, subliniind valoarea simbolurilor, în timp ce Adrian Maniu, în *Meşterul,* rămâne fidel naraţiunii folclorice, căreia îi imprimă o tentă bizantinizantă, iar Lucian Blaga, în *Meşterul Manole,* încadrează mitul autohton într-o dramă de idei. Motivul este foarte răspândit în lirica dintre cele două războaie mondiale, fiind preferat mai ales de poeţii tradiţionalişti. Dintre creaţiile artistice din a doua jumătate a secolului al XX-lea inspirate de această baladă, *Meşterul* lui Nicolae Labiş surprinde chipul de Prometeu român al eroului legendar.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti 1866, *186–195*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti 1885, *460–470*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, Bucureşti, 1900, *18–21*; C.N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte,

1909, *13–28*; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti, 1910, *188–192*; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, Bucureşti, 1913, *177–182*; Tudor Pamfile, *Cântece de ţară*, Bucureşti, 1913, *19–24*; Ion Diaconu, *Ţinutul Vrancei*, Bucureşti, 1930, *254–258*; C. Sandu-Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, Craiova, *135–150*; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, Bucureşti, 1974, *424–430*; Ion Taloş, *Meşterul Manole. Contribuţie la studiul unei teme de folclor european*, vol. II: *Corpusul variantelor româneşti*, Bucureşti, 1997, *3–457*.

Repere bibliografice: A. I. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice*, II, Bucureşti, 1887, *499–516*; Lazăr Şăineanu, *Legenda Meşterului Manole la grecii moderni*, CL, 1888, 8; Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I, Bucureşti, 1916, *248–258*; Petre Caraman, *Consideraţii critice asupra genezei şi răspândirii baladei „Meşterul Manole" în Balcani*, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»", 1934; Mircea Eliade, *Comentarii la Legenda Meşterului Manole*, Bucureşti, 1943; Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, *235–236*, *passim*; Ovidiu Papadima, *Neagoe Basarab, Meşterul Manole şi „vânzătorii de umbre"*, REF, 1962, 3–4; Mihai Pop, *Nouvelles variantes roumaines du chant du Maître Manole (Le Sacrifice de l'emmurement)*, RSL, 1963, 1; *Ist. lit.*, I, *125–128*; Lucia Djamo, *Tema Meşterului Manole în limba albaneză*, RITL, 1965, 1; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, Bucureşti, 1966, *69–108*; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, Bucureşti,1967, *295–306*; D. Caracostea, *Poezia tradiţională română (Balada populară română şi doina)*, II, îngr. Dumitru Şandru, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti,1969, *185–223*; Ion Taloş, *Meşterul Manole*, I, Bucureşti, 1973, *5–392*; Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare româneşti*, Bucureşti, 1975, *118–122*; Ion Rădoi, *Variantele româneşti ale baladei „Meşterul Manole"*, în *Semiotica folclorului*, coordonator Solomon Marcus, Bucureşti, 1975, *50–71*; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, 1976, *330–337*; *Dicţ. lit. 1900*, *561–563*; Gheorghe Ciompec, *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979; Horia Bădescu, *Meşterul Manole sau Imanenţa tragicului*, Bucureşti, 1986; Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti*, Bucureşti, 2001, *520–529*; Ion Taloş, *Introducere* la *Meşterul Manole*, vol. II: *Corpusul variantelor româneşti*, Bucureşti, 1997, VII–XXXVI; Muthu, *Balcanismul*, *15–57*; Anton Balotă, *Izvoarele baladei populare româneşti*, Bucureşti, 2005, *46–60*; Petru Caraman, *Asupra modalităţii de a studia balada populară. Metoda estetizantă*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", 2008; Mircea Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, îngr. Magda Ursache și Petru Ursache, pref. Petru Ursache, Cluj-Napoca, 2008; Gheorghiță Ciocoi, *Meşterul Manole: portret sud-dunărean*, București, 2012. ***I.H.C.***

MEŞTERUL MANOLE, publicaţie apărută la Bucureşti din ianuarie 1939 până în aprilie 1942, cu subtitlul „Revistă lunară de literatură şi artă". Redactori sunt Ovid Caledoniu, Vintilă Horia, Miron Suru. Din grupul revistei fac parte Ştefan Baciu, Mihai Beniuc, M. Camilucci, Virgil Carianopol, Mihail Chirnoagă, Paul Constantinescu, Ion Aurel Manolescu, Aurel Marin, Pericle Martinescu, Ioan I. Mirea, Horia Niţulescu, Grigore Popa, Rudolf Rybiczka, Teodor Scarlat, Ştefan Stănescu, Mircea Streinul, Ion Şiugariu, Octav Şuluţiu. De la numărul 3/1939 Ştefan Baciu se retrage şi intră în grupare V. Beneş, Emil Botta, Emil Giurgiuca, de la numărul 5-6/1939 I. Mirea este înlocuit cu Axente Sever Popovici, iar numărul 1–3/1940 marchează retragerea lui Ion Aurel Manolescu şi a lui Teodor Scarlat şi apariţia lui Ion Frunzetti şi a lui Constantin Micu. Începând cu numărul 5–6/1941 pleacă Virgil Carianopol, dar vine Laurenţiu Fulga, în timp ce colegiul de redacţie are următoarea formulă: directori – Ovid Caledoniu şi Vintilă Horia, prim-redactor – Ion Şiugariu. Rubricile semnificative sunt „Orizonturi", „Cuvintele vremii", „Viaţa cărţilor". În articolul-program *Note pentru călătoria noastră* Vintilă Horia invocă ideea sacrificiului care stă la baza oricărui act de cultură, motivând implicit şi numele revistei: „E plină de impresionante certitudini legenda aceea în care un *meşter* renunţa pentru totdeauna la ceva din el însuşi […] pentru a împlini perfecta operă de artă […]. Gestul lui, reactualizat în miracolul fiecărei capodopere, poate deveni simbol şi mitul dinamic al unui întreg ciclu de cultură". Mai concretă, altă intervenţie programatică a aceluiaşi autor, *Delimitări,* proclamă separarea de „occidentalismul" grupării Criterion („Noi tindem să realizăm fenomenul invers: inocularea Europei cu ser românesc"), respingând în acelaşi timp acuzaţia de spirit închis, de „gaşcă", adus revistei, care – afirmă Vintilă Horia – exprimă tendinţele noii generaţii de a se implica mai adânc în procesul de ridicare a României moderne prin cultură, pornind de la principiul „Prin noi înşine!" şi de la dorinţa de a întruchipa „elanul către frumos al întregii Românii tinere". Treptat publicaţia ia o tot mai accentuată tentă prolegionară, convinsă că România s-a angajat „în marea cruciadă spirituală ce se face contra unui crez produs de satanocraţia din răsărit" (Ovid Caledoniu, *Justificarea prezenţei noastre*). Publică poezie scriitori din generaţia tânără: Virgil Carianopol, Ştefan Baciu, Vintilă

Horia, Simion Stolnicu, Ion Şiugariu, Ion Frunzetti, Radu Stanca, Ovid Caledoniu, Mihai Beniuc, Madelaine Andronescu, Aurel Chirescu, Vasile Negreanu, Aurel Marin, Ştefan Stănescu, Horia Niţulescu, Grigore Popa, Coca Farago, Vlaicu Bârna. Sub titlul *Sunt frate cu un fir de iarbă*, Pericle Martinescu e prezent cu poeme în proză. Romanul şi nuvela sunt ilustrate de Mihail Şerban (*Vedenia*, *Într-o primăvară*), Vintilă Horia (*Reverie citadină, Zâmbetul lui Enzo Terga, Sufletul pisicii, Dumnezeu adevărat…*), Mircea Streinul (fragmente din romanul *Drama casei Timotei*), Laurenţiu Fulga (*Vânt de ianuarie*), Mihail Chirnoagă, V. Beneş. Articolele şi eseurile poartă semnătura lui Vintilă Horia (*O nouă înţelegere a fantasticului*), Ion Frunzetti (*Problema tragicului modern),* M. Camilucci (*Nevoia de poezie*). Intervenţiile critice aparţin lui Al. Husar (*„Luceafărul" şi „Meşterul Manole"*), Ion Şiugariu (*Titu Maiorescu, criticul*), Mihail Isbăşescu (*Schiller estetician*, *Hans Carossa),* Pericle Martinescu (*James Joyce*, *Portretele lui Eminescu*). „Cronica literară" este susţinută de Mihail Chirnoagă, căruia îi va lua locul începând cu numărul 1–3/1940 Vintilă Horia, de Ion Şiugariu, preocupat cu predilecţie de poezia tânără – Emil Giurgiuca, Virgil Carianopol, Vintilă Horia, Constantin Salcia, Grigore Popa, N. Crevedia, George Drumur, Vlaicu Bârna, Constantin Virgil Gheorghiu, Mihai Beniuc, Ştefan Baciu – şi de Miron Suru. La „Cronica ideilor" sunt prezenţi Pericle Martinescu şi Constantin Micu. De artele plastice se ocupă Ioan I. Mirea, iar de muzică Paul Constantinescu. Lui Mircea Eliade îi aparţine un studiu de folclor comparat, *Piatra şerpilor*. Mai semnează Coriolan Gheţie, C.N. Negoiţă. Cum era de aşteptat, conform programului, sectorul traduceri este slab reprezentat. Se publică proza *Fără nici un motiv* a lui Giovanni Papini, în transpunerea lui Giuseppe Sabbarese, şi poezia *Zi de toamnă* a lui Rilke, în tălmăcirea lui Aurel Cosmoiu. ***M.V.***

METALITERATURĂ, revistă care apare la Chișinău din 2000, cu subtitlul „Analele Facultății de Filologie". Este inițiată de Catedra de Literatură română și comparată a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă", redactor-șef fiind Alexandru Burlacu. Din 2006 este transferată sub auspiciile Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova, delimitând o „serie nouă", care caută „crearea unui climat oportun colaborării mai eficiente dintre Academie și Universitate, dintre cercetare și procesul de predare". Din 2008 redactor-șef devine Aliona Grati, iar redactori-șefi adjuncți sunt Anatol Gavrilov și Nina Corcinschi. Tot acum se poate observa o colaborare mai strânsă cu critici și istorici literari din România, precum Liviu Antonesei, Dan Mănucă, Adrian Dinu Rachieru, Theodor Codreanu, Al.Cistelecan, Mircea Martin ș.a., o parte fiind și membri ai colegiului de redacție. **M.** este subîmpărțită în câteva secțiuni prin care se încearcă acoperirea unui teritoriu extins al studiilor literare: eseu critic, teorie literară, istorie literară, literatură comparată, critică literară, poetică, literatură contemporană, memorialistică, etnologie și folclor, didactică. Într-un articol de bilanț, ce marchează zece ani de la apariția revistei, Aliona Grati afirmă despre **M.** că este „o poveste a rezistenței în Republica Moldova". Fără a avea un program conturat, publicația reprezintă un mediu fertil și oportun pentru afirmarea și consolidarea unor cercetări și puncte de vedere, conținând subsidiar necesitatea de a înlătura golul creat de plasarea spațiului basarabean sub zodia nefastă a totalitarismului. Se poate observa o constantă preocupare pentru investigarea unui „complex al periferiei", ca rezultat al dublei marginalizări față de mediul cultural românesc și față de cel european. Raportul „centru–periferie", defazajul cultural, problema sincronizării, regionalismul cultural sau „teroarea istoriei" sunt teme predilecte, tratate dintr-o perspectivă istorică, autorii respingând excesul de valorizare a literaturii basarabene. Se încearcă o justă apreciere și partajare a literaturii din dreapta și din stânga Prutului, fără a abuza de tezele unui sincronism forțat. Necesitatea de reintegrare în circuitul „literaturii naționale" suscită un demers de configurare a unei identități culturale specifice, dar nu atât tendințele localiste reprezintă imboldul acestei căutări identitare, cât dorința presantă de legitimare în câmpul cultural românesc. Constatarea unei „crize a dimensiunii teoretizante" îi determină pe titularii revistei să dedice un spațiu considerabil pentru delimitarea unor concepte, metode și instrumente de cercetare. Cel mai important nucleu în sfera teoriei literare este reprezentat de sistemul lui Mihail Bahtin, considerat de Aliona Grati „o cale eficientă de integrare în structura lumii contemporane, care este sau se vrea esențialmente dialogică, interactivă, o coexistență a valorilor purtătoare ale unor puncte de vedere, poziții axiologice și gusturi estetice diferite", ceea ce ajunge, astfel, să însemne nu doar o investigare a conceptelor propuse de teoreticianul

rus, ci și o perspectivă interdisciplinară de analiză a textului literar. O serie de articole discută concepte precum dialogismul, polifonia, plurilingvismul sau cronotopul: Aliona Grati, *Dialogul cronotopilor în romanul lui George Bălăiță*, *Hortensia Papadat Bengescu și romanul polifonic*, Anatol Gavrilov, *Ibrăileanu și Bahtin despre poetica specifică romanului*, Lucia Bunescu, *Discursul autorului: structuri dialogice* ș.a. Dar bibliografia teoretică se află în decalaj cu tendințele actuale, uzitând, de obicei, de termeni și concepte din critica structuralistă, naratologie, poetică, critica arhetipală. Odată cu „seria nouă" se poate observa totuși o oarecare lărgire a orizontului teoretic, publicându-se, de exemplu, studii despre „teoria polisistemelor" sau „știința empirică a literaturii" (Sergiu Pavlicencu, *Abordări sistemice: știința empirică a literaturii*), despre imaginar (Diana Vrabie, *Delimitări conceptuale în sfera imaginarului*), sau despre critica feministă (Tatiana Ciocoi, *Istoria cum ar fi putut să fie: omul, textul și canonul*). Mai ofertante sunt studiile de istorie literară, care radiografiază particularitățile literaturii din Basarabia. Se întrevede un demers de reconsiderări, ierarhizări, recuperări și deconstrucții, în vederea generării unui canon literar diferit de cel care fusese confiscat ideologic de comunism. Unele articole propun investigații ale unor fenomene culturale și literare complexe sau ale unor fenomene întârziate, precum neosămănătorismul, postmodernismul și optzecismul, fenomene eterogene și de tranziție, precum „tradiționalismul sincronizat" din anii 1920–1930 ai secolului trecut, împletirea sămănătorismului și modernismului, sau fenomene recesive, precum neopașoptismul. De remarcat sunt articolele *Presa literară din Basarabia anilor '30: atitudini și polemici* de Alina Ciobanu, *Literatura basarabeană din anii '20 – '30. Ideea sincronizării* de Alexandru Burlacu, *Poeți basarabeni sub presiunea intertextualismului* de Grigore Canțâr. De multe ori, însă, perspectiva culturală, istorico-literară, e limitată, nu face decât să schițeze un context prea general, autorii concentrându-se mai curând către relevarea „virtuților literare" ale textelor (tehnica narativă și poetică, formele intertextualității, interpretarea și „practica" textului). Cele mai multe studii au în vedere scriitori precum Magda Isanos, George Meniuc, Nicolai Costenco, Grigore Vieru, Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, Liviu Damian, Vlad Ioviță, Nicolae Dabija, Ion Druță, Emilian Galaicu-Păun, Dumitru Crudu ș.a. În ceea ce privește literatura din dreapta Prutului, atenția se îndreaptă de obicei către scriitorii canonici, încercându-se restabilirea unei continuități atât cu literatura interbelică, cât și cu literatura din timpul separării forțate de către regimul comunist. Se publică numere omagiale, precum cele dedicate lui Mihai Cimpoi, Eugeniu Coșeriu, Paul Goma, sau numere *In memoriam*, precum cel închinat lui Grigore Vieru. Mai semnează articole Mihai Cimpoi, Nicolae Bilețchi, Mihail Dolgan, Andrei Țurcanu, Dumitru Apetri, Dumitrița Smolnițchi, Luminița Bucșăneanu, Viorica Zaharia, Vlad Caraman ș.a. ***Mr.M.***

MICHAILESCU, Gaby (14.XII.1910, Craiova – 4.IX.2008, Bucureşti), cronicar dramatic, memorialist. Este fiul Mariei Michailescu (n. Diculescu), profesoară de gimnastică, şi al lui Elie Michailescu, profesor, dirijor şi autor de manuale de muzică. După studii liceale la Craiova, frecventează ca audient cursul de estetică ţinut de Mihail Dragomirescu la Facultatea de Litere şi ca student Conservatorul din Bucureşti, clasa lui Ion Manolescu. Debutează cu o cronică dramatică în „Rampa" (1926) şi editorial cu volumul *Culise şi reflectoare* (1935). Este, succesiv, după 1930 corector la „Încotro?", redactor la ziarele „Naţionalul nou", „Frontul", „Tempo", „Informaţia", „Libertatea", „Capitala". Mai târziu colaborează la „Zorile", „România de azi", „România literară", „Ramuri", „Cronica", „Flacăra", „Facla", „Aplauze", „Cortina", „Galeria", „Literatorul".

Istoric al fenomenului teatral şi autor de monografii dedicate personalităţilor scenei româneşti, **M.** este cunoscut, în primul rând, datorită activităţii sale în domeniul impresariatului artistic. În cele şapte decenii petrecute ca slujitor al Thaliei, a organizat sute de turnee cu trupe de teatru celebre, fiind îndrumătorul unora dintre actorii români, mai ales al celor din teatrul de revistă. Însemnările impresarului – *Culise şi reflectoare*, *Vagonul de turneu* (1986), *Cuşca suflerului* (1990), *Cu şi fără machiaj* (2001) – descriu o parte din aceste peregrinări, al căror farmec e dat de existenţa boemă a artiştilor, veritabili trubaduri moderni care se adaptează unui stil de viaţă improvizat, presărat de întâmplări vesele şi triste, devenite prilej de evocare ulterioară. Cu toate că s-a dedicat de timpuriu scrisului, „pritocind", cum spune, „vinurile" altora, cărţile scoase la senectute sunt mult mai importante datorită conţinutului memorialistic extrem de bine conservat. Ocupându-se într-o serie de

biografii de câteva personalități din lumea teatrală și muzicală (Ion Ghica, Nicolae Leonard, Iancu Brezeanu, Maria Tănase), **M.** scrie într-un stil entuziast, ornant, din care nu lipsește emfaza specifică oratoriei scenice. Apărător al valorilor tradiţiei teatrale româneşti, el stă cu faţa întoarsă spre trecut şi nu scapă niciodată prilejul de a vitupera excesele din teatrul contemporan. Refuză să creadă în experimentele moderniste pentru că în „noul" teatru actorul e trecut pe un plan secund în raport cu „abaterile" (de la text) regizorale, cu scenografia şi efectele de sunet şi lumină. Cu prilejul unor conferinţe, lansează adevărate filipice la adresa oamenilor de teatru moderni. În cărţi cultivă portretul în basorelief, realizat din cuvinte şi expresii pregnante, cu fraze îndelung şlefuite înainte de a fi încredinţate hârtiei. Cele mai multe enunţuri sunt fie aforistice, fie apoftegmatice, redate într-o manieră căutat vetustă, de legendă, spre a se distanţa şi mai mult de felul de a scrie al contemporanilor. Caracterul memorialistic al miilor de pagini semnate de **M.**, de altfel considerat „arhiva vie a teatrului", rămâne peste timp o preţioasă (şi patetică) mărturie a pasiunii sale pentru arta spectacolului.

SCRIERI: *Culise şi reflectoare*, Bucureşti, 1935; *Ion Brezeanu. Amintiri… Vinurile mele pritocite de...*, Bucureşti, 1939; *Iancu Brezeanu. O mie de ani într-o birjă*, Bucureşti, 1984; *Leonard, soldatul de ciocolată*, Bucureşti, 1984; *Leonard, soldatul de ciocolată – Leonard, le soldat en chocolat*, ed. bilingvă, tr. Gelu Stănescu, Cluj-Napoca, 2009; *Însemnările unui impresar*, vol. I: *Vagonul de turneu*, vol. II: *Cuşca suflerului*, vol. III: *Cu şi fără machiaj*, Bucureşti, 1986–2001; *Prinţul Ion Ghica, ilustrul director al Scenei Naţionale*, Bucureşti, 2000; *Maria cea fără de moarte*, Bucureşti, 2003; *Giganţii teatrului românesc*, Cluj-Napoca, 2004.

Repere bibliografice: C. Fântâneru, *Iancu Brezeanu, „Amintiri… Vinurile mele pritocite de... Gaby Michailescu"*, UVR, 1939, 22; Şerban Cioculescu, *Dialoguri literare*, Bucureşti, 1987, *260–264*; *Dicţ. scriit. rom*, III, *175–176*; Firan, *Profiluri*, II, *56–58;* Lucian Chișu, *La Capul-Bunei-Speranțe*, L, 2000, 23; Ion Focșa, *A murit ultimul mare impresar: Gaby Michailescu, la 98 de ani*, ARG, 2009, 5; Irina Budeanu, *Leonard, prințul operetei*, LCF, 2010, 32. ***L.C.***

MICHĂILESCU, Ştefan C. (1846, Bucureşti – 2.VI.1899, Bucureşti) gazetar. Şi-a făcut studiile la Gimnaziul „Matei Basarab" şi la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti. Din 1864 este student la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Bucureşti, după absolvirea căreia e numit profesor de ştiinţe fizico-naturale la Gimnaziul „Gh. Lazăr". A avut o activitate didactică îndelungată, ca profesor de gimnaziu şi de liceu, apoi ca inspector general în învăţământul primar şi secundar sau ca secretar general la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Singur sau în colaborare, a editat numeroase manuale de citire, aritmetică, mineralogie. Fructificându-şi experienţa pedagogică, a scris *Încercări critice asupra învăţământului nostru primar* (1888), analiză documentată şi pătrunzătoare a situaţiei şcolilor din România la acea dată. **M.** s-a făcut cunoscut mai ales prin studiile şi conferinţele sale pe teme ştiinţifice şi filosofice. Articolele publicate în „Societatea pentru Învăţătura Poporului Român", „Columna lui Traian" sau „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice", ca şi studiile apărute în volum – *Influenţa luminii asupra vieţii* (1871), *Câteva din siluetele epocei* (1874), *Industria şi rezbelul* (1878), *Introducere la psihofizică* (1892) ş.a. – dezvăluie un gânditor materialist, adept, într-o măsură, al pozitivismului lui Auguste Comte şi al determinismului lui Hippolyte Taine. Era un bun cunoscător al mişcării filosofice şi ştiinţifice europene, pasionat de fiecare nouă descoperire, pe care urmărea să o integreze într-o explicaţie materialistă a fenomenelor naturii. S-a sinucis la începutul verii anului 1899.

Gazetar talentat, **M.** s-a impus în publicistica de la sfârşitul secolului al XIX-lea prin cunoştinţe variate şi spirit de observaţie, prin arta de a expune limpede şi accesibil complicate probleme de fizică, mecanică, ştiinţe naturale sau psihologie. A fondat, împreună cu D.A. Laurian, revista „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice" (1872), a fost redactor al „Revistei contimporane", iar din 1877 prim-redactor al ziarului „România liberă". Comentariile sale, spirituale şi ironice, semnate Stemi sau Stemill, vizau stări sociale şi politice, evenimente sau tendinţe din domeniul cultural şi artistic. A combătut, alături de A.I. Odobescu, plagiatul şi a criticat existenţa spiritului de grup în mişcarea literară, cu aluzii la exclusivismul junimist. În apărarea comediei *D-ale carnavalului* a lui I.L. Caragiale a scos, împreună cu N.G. Rădulescu-Niger, broşura *Ion Luca Caragiali, autor dramatic*, cu subtitlul *Caragiali fluierat* (1885). **M.** este autorul unui apel patetic pentru tipărirea şi răspândirea literaturii naţionale, *Daţi-ne biblioteci cu cărţi româneşti!* („Revista contimporană", 1875), cu accente care anunţă manifestele culturale ale lui N. Iorga. El alcătuieşte un program general, bine

conceput, cu propuneri precise pentru reeditarea selectivă a scriitorilor români din trecut, urmărind valorificarea lor critică, pe etape, şi având drept criterii valoarea operei şi „adevărul" ei. În domeniul culturii se apropie de orientarea lui Titu Maiorescu, de care se delimitează însă în filosofie. Era, totuşi, un audient entuziast al cursurilor acestuia şi putea fi văzut uneori şi la şedinţele Junimii. A arătat interes şi aptitudini pentru filosofia culturii şi pentru estetică. Arta ar fi, în concepţia sa, formulată într-un amplu comentariu asupra picturii lui N. Grigorescu, o fuziune între realitatea obiectivă şi subiectivitatea artistului. Evoluţia artei „după psihicul fiecărei epoce" este explicată prin evoluţia atitudinii faţă de om. Arta antică ar fi consfinţit „zeificarea" omului, iar creştinismul – prezenţa lui Dumnezeu în artă, făcând din oameni „fiinţe eterate". Epoca modernă, afirmă **M.**, este marcată de domnia realităţii şi a experienţei, iar în plan artistic de impunerea categorică şi salutară a realismului.

SCRIERI: *Câteva din siluetele epocei*, Bucureşti, 1874; *Ion Luca Caragiali, autor dramatic* (în colaborare cu N.G. Rădulescu-Niger), Bucureşti, 1885; *Introducere la psihofizică*, Bucureşti, 1892; *Pagini filosofice alese*, îngr. şi introd. S. Ghiţă, Bucureşti, 1955.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VII, *267–290*; *Sinuciderea lui Ştefan Michăilescu*, „Evenimentul", 1899, 1835; Anghel Demetriescu, *Opere*, îngr. şi pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1937, *375–392*; Petraşcu, *Icoane*, IV, *227–234*; L. Volovici, *Adversarii Junimii (1867–1880)*, ALIL, t. XIX, 1968; *Ist. filos. rom.*, I, *408–412*; *Ist. lit.*, III, *150–151*; *Dicţ. lit. 1900*, *563*. ***L.V.***

MICLĂU, Paul (12.IV.1931, Comorâște, j. Caraș-Severin – 13.XII.2011, București), semiotician, poet, prozator, traducător.

Este fiul Cătălinei (n. Micșa) și al lui Ion Miclău, țărani. Urmează cursurile școlii primare din comuna natală (1938–1942), apoi pe cele ale Liceului „General Dragalina" din Oravița (1942–1950). În anii 1950–1954 este student al secției de franceză a Facultății de Filologie din București, unde rămâne, după susținerea examenului de licență, preparator (1954), apoi asistent (1955) și lector (1960). După separarea Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, își continuă cariera universitară, fiind avansat conferențiar (1969), apoi profesor (1972). În această perioadă beneficiază de o bursă de specializare la Sorbona (1965–1966), susținându-și doctoratul la Universitatea din Montpellier în 1968, cu teza *Le Signe linguistique*. Între 1966 și 1970 este lector de limba română, apoi conferențiar asociat la Universitatea din Montpellier. Întors în țară, este ales, în 1970 și în 1977, șef de catedră, în 1971 prodecan, iar între 1972 și 1976 decan. După reunificarea facultăților de limbi străine, în 1976, va fi decanul noii instituții din 1977 până în 1986, sub emblema Facultății de Filologie, căreia îi este prodecan (1986–1987). În 1987 este trimis ca lector de limba română la Paris IV – Sorbonne, din 1988 și până în 1991 fiind profesor la L'Institut National des Langues et Civilisations Orientales din Paris. După reîntoarcerea în țară, își asumă conducerea, ca decan (1994–1995), apoi ca rector (1995–1997), a Școlii Superioare de Jurnalism, rămânând profesor, apoi profesor consultant, al Facultății de Limbi Străine. Prin cursurile predate, între care se evidențiază cele de istorie a limbii și literaturii franceze (mai cu seamă a celei moderne), de stilistică și versificație, de poetică, semiotică și pragmatică, a adus o contribuție notabilă la promovarea structuralismului lingvistic și poetic, a semioticii generale și literare, a francofoniei universitare la nivel internațional. În intervalul 1979–1992 a fost președinte al Comitetului pentru Europa Nefrancofonă și membru al Comitetului Mondial al Asociației Universităților parțial sau integral de limbă franceză. Președinte al Grupului Român de Semiotică (1972–1989), membru al Societății Române de Științe Filologice, al Societății de Lingvistică Romanică, al Societății de Lingvistică, al Grupului Român de Lingvistică Aplicată, este totodată membru al Societății de Lingvistică din Paris și al Asociației Scriitorilor de Limbă Franceză. A fost distins, încă din 1985, cu Palmes Académiques, grade d'Officier, iar în 2008 primește titlul Chevalier des Arts et des Lettres, acordat de Guvernul francez. Are și Medalia Eminescu acordată de Președinția României (2000). Devine *doctor honoris causa* al Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava în 2009.

Activitatea filologică și literară a lui **M.** se construiește de-a lungul unei jumătăți de veac, privilegiind, pe rând, diferite coordonate. Primul centru de interes, care-i marchează de altfel atât debutul absolut,

cât și pe cel editorial, este lingvistica: publică, în 1955, articolul *Noțiunea și cuvântul* în volumul *Introducere în lingvistică*, iar în 1960 studiul *Scriitorii și evoluția limbii* în volumul *Probleme de lingvistică generală*, ambele coordonate de Al. Graur. Se evidențiază, în primele trei decenii după război, ca un reprezentant al noilor curente în domeniile conexe filosofiei limbajului, principalele sale contribuții fiind în aria structuralismului, dar mai cu seamă a semioticii și a poeticii, în care se dovedește nu doar un deschizător de drum, în lucrări precum *Le Signe linguistique* (1970; Premiul Ministerului Învățământului), *Semiotica lingvistică* (1977; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR), *Signes poétiques* (1983), ci și un creator de școală, prin activitatea sa de conducător de doctorat, prin coordonarea de lucrări colective, între care *Balzac, sémioticien avant la lettre* (1977), *Les Langues de spécialité* (1982), *Sémiotique roumaine* (1982), sau prin participarea la volume și reviste de specialitate, între care „Analele Universității București", „L'Année francophone", „Dialogues" (Canada), „Beiträge zur Romanischen Philologie" (Germania), „Cahiers roumains d'études littéraires", „Cahiers roumains de linguistique appliquée", „Cahiers des Saint-Germain des Près" , „Dialogue", „Jalons" (Franța), „Cahiers de sémiotique", „Degrès" (Belgia), „Revue roumaine de linguistique", dar și la „România literară" ș.a., la unele publicații străine fiind membru în comitetele de redacție. Activitatea s-a concretizat atât în studii dedicate literaturii franceze, mai cu seamă moderne și contemporane (*Poètes français dans la modernité*, 2004), în analiza, pătrunzătoare, privind esența specificității ei și relația cu poezia română (*Le Poème moderne*, 2001), cât și în traduceri. Transpune atât lucrări de specialitate (André Martinet, Tzvetan Todorov), cât și literatură din franceză (Maurice Duverger, Céline Varenne, Balzac), dar mai ales din poezia română, domeniul său de excelență. I se datorează versiuni în franceză din opera poetică a lui Lucian Blaga (1971), V. Voiculescu (1981, 2005), Ion Barbu (1985), M. Eminescu (1985, 1999), Tudor Arghezi (1996) ș.a., acordându-i-se Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerile din Voiculescu, Ion Barbu. Ca poet și prozator, **M.** se remarcă prin scrieri elaborate sub pecetea unei duble tentatații – a expresiei bilingve, rod al unei francofonii asumate nu doar profesional, ci și sentimental, și a dublei priviri, de scriitor și de critic literar, marcat de plăcerea desfacerii textului în fibrele sale cele mai profunde prin instrumente moderne ale analizei de text oferite de o viziune proprie asupra limbajului poetic. O certă înzestrare poetică transformă însă experiențele sale în creație. Poezia, fie în română (*Punte întru text*, 1985), fie în franceză (*Sonnets*, 1991, *Sous le trésor*, 1997, *Au Bord du temps*, 1999, *Racines écloses*, 2002) se caracterizează deopotrivă prin puritate formală și prin profunzime conceptuală sublimată în imagine verbală. Pentru Mihai Zamfir, ea demonstrează cum „transpunerea teoriei în carnea versurilor, în substanța figurilor de stil, poate asigura acesteia o durată la care tratatul de semiologie nici nu poate visa". Sonetul se transformă în forma poetică privilegiată, perfect adaptată viziunii lui **M.** despre fumusețea absolută, căutată în infinitele fațete ale caleidoscopului mundan, numărul lor depășind cifra record pentru literatura română (2000), cum mărturisește în *Scribo, ergo sum* (2011). Dar semiologul nu se oprește la experiența versurilor; scrierile sale de memorialistică literară (denumită de el însuși „autoficțiune", iar de critică „roman politico/poetic") ating, iarăși în dublă expresie, franceză și română (obținută prin autotraducere, sau, mai exact, prin recompoziție), nivelul literar autentic, prin ștergerea limitelor dintre real și ficțional. Romanul *Roumains déracinés*, apărut în versiunea franceză în 1995 la Paris (premiat de Association des Écrivains de Langue Française), cunoscuse o primă variantă în română, *Comoara* (cenzurată în 1989), apoi una completă, *Dislocații* (1994). Va fi urmat de volumele *Universités* (2004) și *Scribo, ergo sum*, precum și de recuperarea corespondenței de tinerețe în *Scrisori din Franța către Elena (1966–1970)* în 2008. Ele recompun, cu mijloacele moderne ale scriiturii, un destin urmărit pe diverse paliere ale experiențelor personale și colective, în care naratorul se simte închegat ca parte, rescriindu-și memoria cu pana ficțiunii. Personalitate proteiformă, **M.** nu se lasă închis în formule; experimentându-le, le depășește.

SCRIERI: *Signes poétiques*, București, 1983; *Punte întru text*, Timișoara, 1985; *Comoara*, Timișoara, 1989; ed. (*Dislocații)*, București, 1994; ed. (*Roumains déracinés*), Paris, 1995; *Sonnets*, Paris, 1991; *Ulysse*, Paris, 1992; *Miorița*, București, 1992; *La Francophonie*, București, 1994; *Paris, ville lumière*, București, 1996; *Sous le trésor*, Timișoara, 1997; *Au Bord du temps*, București, 1999; *Le Poème moderne*, București, 2001; *Racines écloses*, Constanța, 2002; *Universités*, București, 2004; *Poètes français dans la modernité*, București, 2004; *Semence de sens*, București, 2005; *Fugues*, București, 2006; *Din izvor de verb*, Timișoara, 2008; *Curge durata*, Timișoara, 2008; *Puits intérieur*, Cluj-Napoca–Paris, 2008; *Din parfum*

de gând, București, 2009; *Scrisori din Franța către Elena (1966–1970)*, București, 2008; *Clipă fără sfârșit – Instant sans fin*, ed. bilingvă, București, 2009; *Comorâștea*, Timișoara, 2009; *Sonetul despre sine*, București, 2009; *Starea de sonet*, București, 2009; *Roata timpului. Sonimagini*, București, 2010; *Eterna prima oară*, București, 2010; *Numele apus*, București, 2011; *Verticale unde*, București, 2011; *La margine de timp*, Cluj-Napoca, 2011; *Scribo, ergo sum*, București, 2011; *Hélène*, București, 2011; *Vocile sonetului*, îngr. Brândușa Bărbat, București, 2012. **Traduceri:** Lucian Blaga, *Poemele luminii – Les Poèmes de la lumière*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1971; Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului*, introd. trad., București, 1975; V. Voiculescu, *Poezii – Poésies*, ed. bilingvă, îngr. trad., pref. Ștefan Aug. Doinaș București, 1981, *Ultimele sonete ale lui Shakespeare. Traducere imaginară – Les Derniers sonnets de Shakespeare. Traduction imaginaire*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2005; Ion Barbu, *Nadir latent – Nadir latent*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., București, 1985; M. Eminescu, *Poésies*, pref. trad., București, 1985, *Poezii – Poésies*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1999; *Jeunes poètes roumains*, pref. trad., Paris, 1990 (în colaborare cu Dan Ion Nasta); Maurice Duverger, *Europa de la Atlantic la Delta Dunării*, București, 1991; Céline Varenne, *Libertate – Liberté*, ed. bilingvă, București, 1991; Tudor Arghezi, *Poeme alese – Poèmes choisis*, ed. bilingvă, pref. Eugen Simion, București, 1996 (în colaborare); Honoré de Balzac, *Proscrișii și alte povestiri din Comedia Umană*, Iași, 1998 (în colaborare); Ioan Flora, *Poèmes*, Amay (Belgia), 2002 (în colaborare cu Anca Măniuțiu); *Corola de minuni (poeme alese) – Corolle de merveilles (poémes choisis)*, ed. bilingvă, îngr. și pref. trad., București, 2007.

Repere bibliografice: Balacciu – Chiriacescu, *Dicționar*, *177*; *Paul Miclău – 70*, „Reflex", 2001, 4–6 (grupaj special); Raymonde Bulger, *„Au Bord du temps"*, „Dialogues francophones", 2003, 6; Ion Guțu, *„Racines écloses" sau Dimensiunea modernă a poemului*, CF, 2003, 9; Mihai Zamfir, *Roman în versuri*, RL, 2004, 6; *„Faut-il qu'il m'en souvienne?..." Mélanges Paul Miclău*, coordonator Alexandra Cuniță, București, 2007; George Neagoe, *Exerciții de stil*, CC, 2010, 12; Mihai Dinu, *Un înnoitor contemporan al sonetului românesc*, CC, 2011, 4; Muguraș Constantinescu, *Poetul nebun după sonet*, „Poezia", 2011, 4. ***Il.M.***

MICLE, Veronica (22.IV.1850, Năsăud – 3.VIII.1889, Mănăstirea Văratec, j. Neamţ), poetă. Este al doilea copil al Anei şi al lui Ilie Câmpan, cizmar, şi primeşte şi ea la naştere prenumele Ana. După moartea soţului său (1849), Ana Câmpan trece cu cei doi copii în Moldova, la Târgu Neamţ. De aici, în 1853, pleacă la Iaşi, unde se şi stabileşte. Începând să urmeze cursurile şcolii primare, viitoarea poetă îşi schimbă numele din Ana în Veronica. A fost bursieră a Şcolii Centrale de Fete din Iaşi, pe care a absolvit-o în 1863. În anul următor se căsătoreşte cu profesorul universitar Ştefan Micle. Din această căsătorie s-au născut două fete: Virginia, poetă, căsătorită cu Eduard Gruber, şi Valeria, care va deveni o apreciată cântăreaţă de operă sub pseudonimul artistic Nilda. În 1874, la Iaşi, îl reîntâlneşte pe M. Eminescu, pe care îl cunoscuse cu doi ani înainte la Viena şi de care se va ataşa printr-o afecţiune ce îi va marca în chip dureros existenţa. În urma morţii lui Ştefan Micle (1879), rămâne cu o situaţie materială nesigură. Se stabileşte în 1887 la Bucureşti şi încearcă să îl sprijine moraliceşte pe Eminescu. Deprimată după dispariţia acestuia, s-a retras la mănăstirea Văratec. Aici a alcătuit un album, intitulat *Dragoste şi Poezie*, în care a transcris versuri proprii sau unele din poeziile eminesciene ce i-ar fi fost dedicate, însoţindu-le de comentarii. Substanţiala corespondenţă purtată cu Eminescu atestă bogate resurse autoscopice, accentuate cu deosebire în prezenţa

erosului, precum şi o apreciabilă diversificare, în aceeaşi direcţie, a literaturii epistolare.

M. debutează în 1872, la „Noul curier român", cu două schiţe de factură romanţioasă. Şi-a publicat versurile în „Columna lui Traian" (1874), iar din anul următor în „Convorbiri literare", revistă care i-a tipărit cele mai izbutite poezii. A colaborat şi la „Familia" (din 1879), la „Revista nouă" şi „Revista literară". Deşi în lirica ei se simte influenţa lui Eminescu, cele mai multe versuri păstrează un ton personal, dar fără prea multă profunzime. Adeptă a liricii de tip heinean, poeta versifică frecvent ca urmare a dezamăgirilor în iubire. Sensibilitatea ei ultragiată pare să fie acută, dar nu îşi găseşte totdeauna expresia artistică adecvată. Notabile sunt autenticitatea sentimentului şi discreţia lirismului. Tonul lamentaţiilor este estompat, deşi extremele sentimentale se fac simţite deseori. Tânguirea după iubirea pierdută e atenuată de melancolie şi de puritatea aspiraţiilor. În chip obsedant revine imaginea iubitului plecat, inspiraţia desfăşurându-se în voie numai în absenţa fiinţei iubite, asociată, obişnuit, cu o suferinţă văzută ca un chin binefăcător. O retorică discretă face ca poza şi afectarea, prezente uneori, să creeze totuşi aparenţa sincerităţii. Corectitudinea prozodică, acurateţea limbii şi accesibilitatea conţinutului au făcut ca versurile scrise de **M.** să cunoască în epocă o relativă răspândire. Alături de Margareta Cugler-Poni şi de Maria Suciu, **M.** poate fi considerată întemeietoare a liricii feminine româneşti.

SCRIERI: *Poezii*, Bucureşti, 1887; *Poezii*, pref. I.S. Mugur, Iaşi, 1909; *Poezii*, îngr. Iosif Nădejde, Bucureşti, [1914]; *Poezii*, îngr. şi pref. Augustin Z.N. Pop, Bucureşti, 1969; *Corespondență*, îngr. şi pref. Augustin Z.N. Pop, Cluj-Napoca, 1979; *Poezie și corespondență*, îngr. și introd. Lucian Chișu, Galați, 1991; *Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit (Scrisori din arhiva familiei Graziella şi Vasile Grigorcea)*, îngr. şi pref. Christina Zarifopol-Illias, Iaşi, 2000; *Poezii*, îngr. şi pref. N. Georgescu, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Augustin Z.N. Pop, *Mărturii. Eminescu–Veronica Micle*, Bucureşti, 1967; George Sanda, *Veronica Micle*, Bucureşti, 1972; *Ist. lit.*, III, *46–47*; *Dicț. lit. 1900*, *564*; Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele Veronicăi Micle*, Bucureşti, 1981; Irina Petraş, *Un veac de nemurire*, Cluj-Napoca, 1989, *96–107*; Ciocanu, *Critică*, *115–123*; George Sanda, *Veronica Micle. Destinul unei mari iubiri*, București, 1994; Mănucă, *Perspective*, *14–20*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *176–177*; Dan Mănucă, *Opinii literare*, Bucureşti, 2001, *55–65*; Faifer, *Pluta*, *128–131*; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iaşi, 2003, *165–171*; N. Georgescu, *Cu Veronica prin Infern*, I–II, Bucureşti, 2004; Ion Mitican, *Ne întâlnim cu Veronica Micle şi distinşii ei contemporani*, Iaşi, 2006; Ion Iliescu, *Veronica Micle, muza lui Eminescu*, Timişoara, 2010; Elena Vulcănescu, *Veronica Micle, muza dintre Eminescu şi Caragiale*, Iași, 2012. ***D.M.***

MICLESCU, Dimitrie Scarlat (29.II.1820, Iaşi – 20.XI.1896, Botoşani), autor dramatic. Este primul fiu al Mariei (n. Beldiman) şi al lui Scarlat Miclescu, mare logofăt. Învaţă acasă cu poetul Daniil Scavinschi şi cu profesorul francez Étienne Malgouverné, apoi în diverse şcoli particulare şi la Academia Mihăileană. Călătorise, ca mai toţi boierii vremii, în Apus şi în 1846 intră în magistratură. La 1848, amestecat în mişcările revoluţionare de la Iaşi, se vede obligat, pentru a scăpa de represalii, să se ascundă, dar în 1849 este din nou judecător şi după puţini ani ajunge prezident al Divanului de Apel din Iaşi (1855) şi membru al Divanului Obştesc. La 30 mai 1856 se află printre cei care iscălesc actul de înfiinţare a Comitetului Unirii şi după un an e ales în Divanul Ad-hoc. După Unire primeşte funcţii importante în guvernul de la Iaşi (ministru la Departamentul Lucrărilor Publice, apoi la Finanţe şi la Justiţie). În 1861 abandonează activitatea politică şi se retrage la una din moşiile sale. Mai predă, gratuit, lecţii la şcoala din Cotnari şi la liceul din Botoşani, iar în 1864 primeşte de la Mihail Kogălniceanu însărcinarea de a explica ţăranilor legea rurală. Reacţia lui **M.** este surprinzătoare, şi Kogălniceanu e nevoit să intervină energic pentru a-l determina să renunţe la această activitate, care ameninţa să devină o campanie de propagandă antiboierească. Detronarea lui Al. I. Cuza l-a afectat profund. Abia după 1875 îşi va relua acţiunile politice (un an mai târziu e ales deputat) şi, după ce conservatorii îl închid pentru un delict de presă (critica violent regimul), liberalii îl destituie din funcţia de avocat al statului, tot din cauza atitudinii independente şi radicale. **M.** a fost frate cu mitropolitul Calinic Miclescu.

Puţin numeroasele scrieri literare rămase de la acest boier activ, democrat şi iubitor de dreptate, nu sunt pe măsura omului. Înainte de 1848 **M.** cunoscuse unele satisfacţii ca autor dramatic, jucat în mai multe rânduri pe scena teatrului din Iaşi, precum şi în turneele diverselor trupe care străbăteau ţara. Piesele lui se aflau în repertoriu şi către 1870, ba chiar şi în 1875, când la Iaşi i se reprezenta melodrama *Dracul şi ciobanul sau Fluierul fermecat*, localizată după un text francez. Debutase în ianuarie 1844 cu *Ionică,*

dragul mamei, de asemenea o melodramă, probabil originală, pornind de la realităţile sociale şi preocupările protipendadei moldoveneşti de atunci. În această piesă, cu replică vie şi lovituri de teatru atent pregătite, sunt înfăţişate urmările nefaste ale unei educaţii neîngrijite şi relele aduse de jocul de cărţi. Pe **M.** îl atrăgeau subiectele actuale, temele sociale. El prefera aspectele vesele ale vieţii şi critica, în felul lui Vasile Alecsandri, dar într-o manieră mai facilă, predilect comică, nu lipsită totuși de asprimi. Ştia să înjghebeze o intrigă verosimilă, să alterneze momentele de acalmie ale acţiunii cu schimbări surprinzătoare de situaţie, să mascheze cât de cât concluziile morale, dar nu construia caractere, personajele, mereu aceleaşi, fiind conturate cu stângăcie. Îi lipsea şi fantezia verbală. În 1845 teatrul din Iaşi juca *Răzeşii la Iaşi sau Iaşanca la ţară*, comedie în două acte. Pe aceeaşi scenă se reprezenta, în spectacol cuplat cu *Baba Hârca* de Matei Millo, comedia într-un act *Fata cojocariului* (tipărită în 1851), o critică superficială, amuzantă, a cosmopolitismului lingvistic şi a ambiţiilor de schimbare a stării sociale, pe care autorul le observa la burghezia în formare. Se pare că **M.** a scris sau a adaptat şi alte piese, jucate de trupele Tardini–Vlădicescu, Luchian, Lupescu. Câteva poezii patriotice, satire şi fabule, compuse cu destulă uşurinţă şi pricepere de versificator, a publicat în „Steaua Dunării", „Curierul", „Bârladul" şi în gazetele redactate de el: „Opiniunea", „Curierul de Dorohoi", „Cucoşul în pragul uşii".

SCRIERI: *Fata cojocariului*, Iaşi, 1851.

Repere bibliografice: [*Dimitrie Scarlat Miclescu*], „Constituţionariul" (Iaşi), 1858, 13, 1896, 2164, „Curierul de Dorohoi", 1874, 1–2; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *66*, *222*; Burada, *Ist. teatr.*, I, *283*, *312*, II, *64*, *349*; Suţu, *Iaşii*, II, *59–62*; Victor Slăvescu, *Din vremea lui Cuza Vodă. Un raport al lui Dimitrie Scarlat Miclescu (1865*), RFR, 1942, 8; *Ist. teatr. Rom.*, I, *213*; Trifu, *Cronica*, *147–148*; *Dicţ. lit. 1900*, *565*. ***R.Z.***

MICLESCU, Horia (1891, Dămideni, azi în Cristinești, j. Botoşani – 1976), prozator. Fiu al Elenei și a lui Vasile Miclescu, **M.** este urmaş al unei familii boiereşti care a dat şi doi mitropoliţi. Și-a făcut studiile şi ucenicia de artist plastic în Italia, specializându-se în sculptura animalieră. A debutat cu povestiri la „Adevărul literar şi artistic" (1933), iar editorial cu volumul de proză scurtă *Mazuru* (1935). A mai colaborat la „Universul", „Pictura şi sculptura" (din al cărei comitet de redacţie face parte), „Tribuna" (Ploieşti).

Cu o memorie în care a păstrat întâmplări obişnuite, dramatice şi chiar tragice din viaţa boierimii moldovene, dar mai ales sedus de farmecul povestirilor sadoveniene, **M.** își încearcă și el disponibilitatea evocativă. Dacă în *Mazuru* sunt scurte naraţiuni (precum cele din *Hanu Ancuţei*), având ca punct culminant o crimă sau un alt moment de mare tensiune, următoarele două cărţi intenţionează să contureze un tablou al declinului clasei boiereşti. Romanul *Hanul „La urieşi"* (1936) este axat pe confruntarea dintre generaţii. Refractar la orice schimbare, credincios preceptelor şi cutumelor tradiţionale, un bătrân boier se opune reformelor iniţiate de fiul său şcolit în Occident şi, cu atât mai mult, căsătoriei acestuia cu o fată de răzeş. Siliţi să se întâlnească pe ascuns, tinerii sunt ucişi de un sătean gelos şi astfel dispare o veche familie. În romanul *Trosnesc stejarii* (1937) alţi reprezentanţi ai boierimii se autodistrug din lipsa simţului realităţii, din inabilitate practică, dintr-o oarecare megalomanie sau din lipsă de energie, din indolenţă. Conform unei tradiţii a prozei româneşti, este urmărită în paralel şi ascensiunea arivistului, a unui reprezentant al așa-zisei noi elite. Dar autorul pune decăderea boierimii în primul rând pe seama propriilor defecte și nu este excesiv de critic nici cu „ciocoii noi", cărora le reproşează doar ingratitudinea faţă de cei care i-au ajutat şi nu faptul de a-i fi uzurpat. Câteva personaje destul de consistente, descrierea în culori sentimentale a unui mod de viaţă patriarhal, cu un farmec desuet, dau parţial viaţă acestor naraţiuni. Simplu povestitor, lipsit de abilităţi tehnice, **M.** este incoerent în *Învinşii* (1941), roman unde îşi părăseşte domeniul predilect şi încearcă să reconstituie viața unui om de altă categorie, trăită în alt mediu social. Pentru că a fost un student strălucit, un tânăr aşteaptă ca societatea ori soarta să-l recompenseze. El însuși nu mai întreprinde nimic, nu arată de ce e în stare, fiind tot mai apăsat de sentimentul ratării. Felul în care autorul gândeşte personajul şi și modul în care descrie ambianţa sunt însă vagi, romanul fiind o încercare ratată de a propune încă un personaj neadaptat plin de calităţi. Comentatorii scrisului lui **M.** l-au aşezat în descendenţa povestitorilor moldoveni, de la care ar fi moştenit doar tonul molcom, afectuos, exprimarea necăutată, tentaţia rememorării (poetizate) a unor realităţi.

SCRIERI: *Mazuru*, Bucureşti, 1935; *Hanul „La urieşi"*, Bucureşti, 1936; *Trosnesc stejarii*, Bucureşti, 1937; *Învinşii*, Bucureşti, 1941.

Repere bibliografice: Paul Daniel, *„Mazuru”*, „Epoca”, 1935, 1838; Izabela Sadoveanu, [*Horia Miclescu*], ALA, 1935, 746, 1937, 843; Erasm [Petru Manoliu], *„Mazuru”*, „Credinţa”, 1935, 418; Virgil Carianopol, *„Hanul «La urieşi»”*, DEP, 1936, 2715; N. Pora, *O carte a declinului boierimii*, ADV, 1937, 16 377; N.R. [Nicolae Roşu], *„Trosnesc stejarii”*, CRE, 1937, 3 378; C. Neagu, *„Hanul «La urieşi»”*, IIŞ, 1937, 24; D. P.[Dan Petraşincu], *„Învinşii”*, VAA, 1941, 78. ***C. T.***

MICLESCU, Ion G. (12.IX.1857, Călineşti, j. Botoşani – 1920, Paris), autor dramatic. Om cult, umblat prin lume, **M.** a preferat succeselor mondene, repurtate prin saloane, o energică angajare în politică. Avea o bună pregătire juridică. În 1878 îşi susţine, la Nancy, teza de licenţă în drept, pe care o va publica întâi în gazeta „Prutul”, apoi în broşura, de vederi democrate, *Cestiunea evreilor e o cestiune morală* (1897). Într-o altă broşură, *Monăstirea liberală şi criza morală* (1901), îi atacă pătimaş, cu virulente accente sarcastice, pe liberali. Înscris în Partidul Conservator, îşi argumentează cu aplomb ideile în „Epoca”, unde e redactor, în „Protestarea”, cotidian înfiinţat de el în 1906, şi în Camera Deputaţilor, unde, în pofida lucidităţii luărilor de poziţie, excesele de umoare îi mai jucau câte o festă. O vână polemică se simte în pledoariile sale pentru intrarea României în război alături de Aliaţi, cum şi în alte, meşteşugite, intervenţii. Inteligenţa, trecută prin rafinamentele lumii bune, a fost pentru **M.** un eficient atu şi în cariera diplomatică, în care s-a afirmat.

În dramaturgie **M.** nu a avut parte de aceleaşi succese. A rămas, ca şi alţii, un diletant, cu oarecare calităţi. Nu îi lipseşte simţul replicii, patinată livresc, deşi, urmărind efectul melodramatic, pierde măsura, lansându-se – deprindere de orator – în tirade care fac să treneze acţiunea. O melodramă este piesa *Mamă* (1907), prezentată în cercul lui Titu Maiorescu şi acceptată pentru tipărire în „Convorbiri literare”. S-a jucat o vreme la Teatrul Naţional din Bucureşti. E, într-un decor de salon, o dramă de moravuri, agitând principii, dar întinzând coarda sentimentală. Subiectul, în felul lui, e provocant. O femeie, Eliza Rareş, pornită spre desfrâu, îşi părăseşte bărbatul, integrul Iorgu Talpan, pentru un aventurier care se va descotorosi de ea curând. Destrăbălata s-ar părea că are o tresărire de conştiinţă, realizând că şi-a părăsit, odată cu bărbatul, şi fiica, Maria, pe atunci o copiliţă în vârstă de doi ani. Invocând drepturile ei fireşti, cere să fie lăsată să o revadă, dar se izbeşte de refuzul aspru al soţului ultragiat. După mulţi ani de la plecarea Elizei de acasă, rana lui nu s-a închis, ceea ce îl face să fie cu atât mai neîndurător. Curios, autorul ţine partea iresponsabilei frivole, al cărei zbucium târziu i se pare lui că o răscumpără. Mustrările, puse în gura diferitelor personaje, îl vizează aproape numai pe bietul om şi în mult mai mică măsură pe păcătoasa lipsită de cenzură morală. El ar fi întruchiparea tiraniei masculine, amalgam de prejudecăţi, egoism şi abuz de forţă. S-ar putea să fie o influenţă din Henrik Ibsen. Şi psihologic, şi etic, piesa e alături de adevăr, incriminând persoana lezată şi părtinind vinovata, care recurge la eternul şantaj al vărsării de lacrimi. Pentru triumful total al spiritului de melodramă, imorala pocăită, suferindă de inimă, se sfârşeşte înainte ca Iorgu şi Maria să ajungă la căpătâiul ei. Un pigment ironic aduc scenele, şarjate, în care se fandosesc ipochimeni din înalta societate. Dialogul, pe lângă sforăitoare patetisme, conţine replici inspirate şi unele sclipiri de spirit. Decretată de Mihail Dragomirescu, cu argumente exorbitante, o „capodoperă”, piesa într-un act *Jertfă* (editată în 1909) a avut premiera în 1908 la Teatrul Naţional din Bucureşti. Cu o gradaţie psihologică bine strunită, pândită totuşi de neverosimil, textul, altfel, e destul de oarecare. Întâmplarea se petrece în timpul Războiului pentru Independenţă. Logodnicul Tincăi, Ştefan, a pierit pe front, la Rahova, şi un apropiat al familiei, Doctorul, nu ştie cum să-i aducă fetei la cunoştinţă îngrozitoarea veste. Îi vine însă ideea salvatoare să istorisească despre un alt flăcău, care, dând dovadă de bravură, îşi pierduse viaţa pe câmpul de bătaie. Entuziasmată de faptele eroului căzut şi mâhnită că iubitul ei nu a arătat, pasămite, aceeaşi cutezanţă şi spirit de sacrificiu, Tinca va suporta mai uşor şocul aflării adevărului, podidită de mândrie că Ştefan a avut moarte de erou, o „moarte roditoare”. În ea se trezeşte, aproape că înăbuşind sentimentele fireşti, „romănca”. Finalul, în această piesă ce şi-a propus să nu recurgă la surle şi trâmbiţe, nu-şi reprimă emfaza. Nu se putea ca vorbitorul temperamental să nu fie tentat de retorica sunătoare.

SCRIERI: *Mamă*, Bucureşti, 1907; *Jertfă*, Bucureşti, 1909.

Repere bibliografice: [Mihail Dragomirescu], *„Mamă”*, CVC, 1907, 12; Corneliu Moldovanu, *Autori şi actori*, Bucureşti, 1920, *222–223*; [Mihail Dragomirescu], *„Jertfă”*, CVC, 1909, 4; Chendi, *Pagini*, *574–575*; Dragomirescu, *Scrieri*, *194–195*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, *219*; Brădăţeanu, *Istoria*, I, *65–66*; Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor*, *162–163*; Florin Faifer, *Temperamentalul*, CL, 2002, 2. ***F.F.***

MICU, Dumitru (8.XI.1928, Bârsa, j. Sălaj – 17.VI.2018, București), critic şi istoric literar.

Este fiul Anicăi (n. Lazăr) şi al lui Gheorghe Chiş, ţărani. Învaţă la Bârsa şi Jibou, frecventând cursurile secundare la Cluj, ca elev la Liceul Regesc Maghiar de Stat cu limba de predare română (1941–1944), la liceele „G. Bariţiu" (1944–1945) şi „Inochentie Micu-Klein" (1945–1948). Studiile universitare, începute la Cluj, la Facultatea de Filologie (1948–1950), sunt continuate şi terminate la Bucureşti (1950–1952). Urmează şi Şcoala de Literatură „M. Eminescu" (1950–1951), unde va fi scurtă vreme şi cadru didactic, concomitent fiind inspector-şef în Comitetul pentru Cultură şi Artă de pe lângă Consiliul de Miniştri. A fost redactor la ziarul „Lupta Ardealului" din Cluj (1947 şi 1948, în timpul vacanţelor şcolare), ulterior la revista clujeană „Almanahul literar" (1949–1950), la „Contemporanul" (1952–1953) şi „Scânteia" (1957–1960). Din 1954 este cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, unde predă literatura română; în 1962 devine conferenţiar, iar în 1969 profesor. Din 1956 este doctor în ştiinţe filologice cu o teză despre romanul românesc contemporan. În 1990–1991 a funcţionat ca director al Editurii Minerva. Din 2000 a activat şi în cadrul Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", fiind prezent cu un număr mare de articole în *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B. P. Hasdeu" al Academiei Române pe anul 2004). De-a lungul anilor a ţinut prelegeri şi conferinţe în diverse centre universitare din străinătate, a participat la numeroase colocvii şi reuniuni literare, iar în 1970–1971 a fost detaşat la Universitatea Lyon II ca lector de limba şi literatura română. Debutează în presă ca elev, publicând în „Tribuna Ardealului" din Cluj (1942) o poezie, *Ţăranii.* Va mai colabora cu versuri, proză scurtă şi folclor cules din satul natal la „Săptămâna" din Bistriţa şi la „Viaţa ilustrată" din Cluj. După 1944 publică în „Tribuna nouă" şi în „Lupta Ardealului". Scrie la majoritatea periodicelor culturale apărute între 1948 şi 1989, în special la „Contemporanul", „Gazeta literară", „România literară", „Viaţa românească", „Steaua", „Tribuna", „Flacăra", „Iaşul literar", dar şi la alte periodice din Capitală sau din alte oraşe, inclusiv la „Revista română", cu ediţii în limbi străine, precum şi la publicaţii de specialitate, ştiinţifice, academice sau universitare („Limbă şi literatură", „Analele Universităţii Bucureşti" ş.a.) şi la o seamă de cotidiene. După 1989 e prezent în ziarele „România liberă", „Adevărul", „Evenimentul" şi în revistele „România literară", „Literatorul", „Adevărul literar şi artistic", „Tribuna", „Steaua", „Caiete critice", „Cultura", „Ramuri", „Nord literar" ș.a. cu articole, eseuri, recenzii, cronici, articole, studii critice sau istorico-literare. A folosit ocazional pseudonimele Dan Milcu, Duiliu Marcu, Damian Mihuţ, Dionisie Mirea, D. Meseş ş.a., numele Micu fiind adoptat oficial în 1969. A debutat în volum cu lucrarea *Sensul etic al operei lui Sadoveanu* (1955). Va mai elabora peste treizeci de volume de critică şi istorie literară, între care şi monumentala lucrare *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism* (2000). A scris şi versuri – *Fragmente automitologice* (1974), a consemnat impresii de călătorie – *De la Baikal la Atlantic* (1999), a publicat un roman cvasiautobiografic – *Fata morgana* (2003) şi două cărţi de memorii – *Timpuri zbuciumate* (2001) și *Sfârşit şi început de mileniu* (2011). **M.** a participat la elaborarea unor volume colective (dicţionare, enciclopedii, tratate şi alte lucrări de referinţă), a alcătuit numeroase prefeţe sau studii introductive la ediţii sau volume ale unor scriitori din diferite epoci (Grigore Alexandrescu, Ioan Slavici, Alice Călugăru, Al. Macedonski, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mihail Sorbul, Lucian Blaga, B. Fundoianu, Damian Stănoiu, Gala Galaction, Mircea Eliade, Cella Delavrancea, Al. Robot, Ana Blandiana, Sorin Titel ş.a.), a întocmit el însuşi ediţii şi antologii. I s-au atribuit mai multe premii, între care Premiul „C. Dobrogeanu-Gherea" al Academiei RPR (1959), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1986, 2010).

În critica şi istoria literară românească **M.** s-a impus ca o personalitate de suprafaţă şi de certă importanţă. Cultivat şi informat, serios fără pedanterie, vădind o probitate intelectuală nedezminţită şi un gust critic remarcabil, a mobilizat aceste însuşiri prin avântul propice angajării în întreprinderi temerare. Puterea sa de muncă este puţin obişnuită,

iar entuziasmul faţă de obiectul analizei rămâne dublat de luciditate şi nu generează automat un comentariu elogios. Cedările în faţa dogmatismului din vremea realismului socialist au fost mai mult decât „răscumpărate" prin rolul benefic al demersurilor lui ulterioare. Calităţile ar fi trebuit, în principiu, să-i aducă elogii şi recunoaştere din partea contemporanilor şi, în primul rând, a confraţilor. El a fost însă fie ignorat, fie minimalizat ori dezavuat de unii dintre aceştia. I s-au reproşat absenţa părerilor sau a viziunilor originale, carenţa caracterului creator al demersului critic, platitudinea judecăţilor, stilul tern şi prolix ş.a. Sunt reproşuri în bună parte nedrepte şi nu o dată răuvoitoare. Se poate spune că **M.** practică o istorie critică sau o critică istorizată. Demersul lui învederează de regulă recursul simultan la două perspective complementare: pe de o parte – privirea de ansamblu, sinteza, situarea istorico-literară, pe de alta – examinarea minuţioasă a textelor avute în vedere, cu accent pe interpretare şi pe semnalarea calităţilor estetice. Scriind despre operele unor scriitori contemporani, criticul le raportează – explicit sau implicit – la tabloul de ansamblu al literaturii epocilor anterioare şi la contextul ideologiilor culturale şi al programelor estetice. Ocupându-se de opere din trecut, le analizează cu o curiozitate proaspătă, cu interesul şi lipsa de prejudecăţi proprii, de regulă, comentării operelor de actualitate. Istoria literară pe care o practică are drept scop nu inventarierea factologică, ci interpretarea operelor şi „explicarea" lor, semnalarea elementelor privind geneza şi evoluţia unor poziţii, estetici, viziuni, relevarea ocurenţei şi a circulaţiei unor tematici, modalităţi şi tehnici etc. Nu e o istorie anecdotică, pierzându-se în detalii, biografice sau de alt soi, e o istorie a formelor de literatură, a ideilor literare (profesată altfel decât o face Adrian Marino), a practicilor scrisului, observate prin corelare cu substratul ideologic şi într-o perspectivă vizând revelarea valorii. Considerat pe porţiuni restrânse, demersul exegetic este deseori unul cu focalizare apropiată, cu stăruinţă asupra detaliilor, dar întotdeauna există preocuparea pentru ideile generale, cu referiri la imaginea de ansamblu. Traseul carierei critice a lui **M.** începe cu succinte monografii despre scriitori români contemporani (Mihail Sadoveanu, Maria Banuş) şi continuă cu un masiv volum de abordări critice, *Romanul românesc contemporan* (1959). În anii următori, deşi criticul continuă să arate interes actualităţii literare, îşi deplasează atenţia şi spre istoria literară. *Poporanismul şi „Viaţa românească"* (1961) e un prim studiu vizând o perioadă – începutul secolului al XX-lea – care va face obiectul unui şir de lucrări convergente şi complementare, cu ambiţia epuizării domeniului. *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916* (1964) e o lucrare ce tratează mai ales nivelul ideologiilor literare, pornind de la reviste, grupări etc. *Istoria literaturii române (1900–1918)* (I–II, 1964–1965) cuprinde analize critice amănunţite. *Început de secol. 1900–1916* (1970) reia în mare în prima parte volumul din 1964, partea a doua cuprinzând studii despre scriitori grupaţi pe „ambianţe": *Ambianţa „Sămănătorului" şi a „Vieţii româneşti"*, *Ambianţa socialistă*, *Ambianţa simbolistă*. Obiectivul pare să fi fost examinarea ideologiilor literare, a curentelor, a mişcărilor coagulate în jurul unor reviste. Analiza, pertinentă, demonstrează eclectismul diverselor mişcări, faptul că programul ideologic influenţează în mică măsură producţia literară, factorul „creaţie" primând asupra teoriei. În 1965 **M.** publică, împreună cu Nicolae Manolescu, o concentrată „panoramă" a literaturii postbelice, *Literatura română de azi. 1944–1964*. O prezentare a aceluiaşi domeniu, adusă la zi prin examinarea literaturii ivite de-a lungul a încă unui deceniu, cu aplicarea unei grile estetice mai exigente şi cu amplificarea demersului analitic, au întreprins, tot împreună, cei doi critici într-o culegere de prelegeri, lucrare de uz didactic, apărută în 1974. Activitatea critică a lui **M.** cuprinde şi o serie de eseuri despre mari scriitori contemporani: *Opera lui Tudor Arghezi. Eseu despre vârstele interioare* (1965), *Lirica lui Lucian Blaga* (1967), *G. Călinescu. Între Apollo şi Dionysos* (1979) ş.a. De asemenea, monografia *Arghezi* (2004, reeditată în 2011) merită o menţiune specială. Cartea nu reprezintă o reluare a volumului despre Arghezi din 1965, ci este rodul unei noi lecturi critice a operei argheziene, abordată în ansamblul ei, cu instrumente primenite şi cu vervă ideatică, constituindu-se într-o piesă de neocolit a bibliografiei în materie. Într-un scurt capitol concluziv, criticul schiţează posibilul cuprins al unei antologări selective din opera scriitorului, afirmând: „Însumarea acestor creaţii ar da ceea ce consider a fi opera argheziană esenţială. Cartea. O carte comparabilă, cred, nu doar cu oricare din capodoperele literaturii universale laice, ci cu însăşi Cartea cărţilor. […] Ca un al treilea testament ar putea fi citită cartea argheziană inedită, cuprinsă în celelalte asemenea

unei statui în marmură încă necioplită: Cartea“. Cumva în continuarea demersului din *Început de secol* se află *„Gândirea” şi gândirismul* (1975), studiu care impresionează nu atât prin dimensiuni, cât prin acurateţea cercetării. E o minuţioasă prezentare a ideologiei gândiriste, urmărită diacronic, pe etape, plasată în contextul epocii, confruntată cu reacţiile pe care le-a determinat, dar este totodată o laborioasă inventariere comentată a literaturii apărute în revistă, organizată pe genuri literare, iar în cadrul genurilor pe autori. Spirit de stânga, raţionalist, ataşat sincronismului mai degrabă decât tradiţionalismului, favorabil unui „autohtonism deschis, receptiv, asimilator”, **M.** nu simpatizează cu ideologia gândiristă, dar apreciază uneori superlativ scrierile unor autori de la „Gândirea”. Concluzia, judicioasă, este că acestea nu s-au conformat, de fapt, ideologiei gândiriste militante: „«Gândirea» trebuie disociată de «gândirism». Gândirismul a poluat şi infectat spiritualitatea românească. «Gândirea» a constituit în epocă – în măsura în care n-a rămas un simplu organ al gândirismului – unul dintre focarele culturii româneşti”. Între 1984 şi 1988 criticul dă o lucrare ambiţioasă, în patru volume care, deşi au titluri diferite – *Modernismul românesc* (I–II), *Limbaje moderne în poezia românească de azi* şi *Limbaje lirice contemporane* –, participă la un proiect unitar: o meditaţie asupra modernismului literar românesc. Nu mai e vorba de investigarea unui curent sau a mişcării din jurul unei reviste, ci de un concept de mare generalitate. Criticul îşi propune să stabilească dacă literatura – în speţă poezia, avută în vedere în mod exclusiv – creată la noi în secolul al XX-lea sub semnul simbolismului, expresionismului, ermetismului, avangardismului etc. are sau nu „semne particulare”, dacă se poate vorbi de un specific al modernismului românesc. Concluziile nu sunt spectaculoase, ci întrucâtva previzibile, dar argumentaţia şi exegeza sunt demne de tot interesul. Ca şi în alte rânduri, **M.** se lansează în cercetare fără prejudecăţi, recurge masiv la analiza de text şi împărtăşeşte cititorului întreaga dinamică a raţionamentelor şi emoţiilor estetice pe care îşi întemeiază concluziile, extrem de nuanţate, de o fermitate prudentă, evitând tranşanţa simplificatoare. Sunt semnalate eclectismul, confluenţele şi convergenţele poeţilor aparţinători, în principiu, unor „curente” diferite, inclusiv tradiţionalismului. Autorul precizează că şi-a limitat aria la poezia de expresie modernă, dar explică şi că termenii „modern”, „modernism”, „modernitate” au fost întrebuinţaţi *largo sensu*, în înţelesul lor generic, cuprinzător. De fapt, este vorba despre o vastă istorie a poeziei româneşti din secolul al XX-lea, inclusiv a celei contemporane până în anii ’80, reprezentând o contribuţie esenţială vizând o chestiune atât de însemnată. Referindu-se la „autentismul” – aspiraţie la autenticitate maximă, în detrimentul perfecţiunii artistice – teoretizat ori cultivat în diferite formule de André Gide, Marcel Proust, Jean-Paul Sartre, André Malraux, de corifeii Noului Roman francez etc., criticul consacră studiul *În căutarea autenticităţii* (I–II, 1992–1994) manifestărilor similare din proza românească interbelică. Sunt cercetate scrieri de Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian, C. Fântâneru, M. Blecher, Octav Şuluţiu, H. Bonciu, Ion Biberi, Mihail Celarianu şi Anişoara Odeanu. Se depistează şi comentează omologii şi filiaţii cu demersuri similare din literatura universală. Urmărind diferitele variante ale conceptului, criticul surprinde şi transpunerile acestuia într-o scriere ori alta. Era, în bună măsură, de aşteptat ca după o asemenea investigaţie amplă a literaturii naţionale **M.** să încerce o sinteză de ansamblu. În *Scurtă istorie a literaturii române* (I–IV, 1994–1997) o cumpănire optimă între esenţializare şi aprofundare, între concizie şi abundenţă asigură consistenţa lucrului bine făcut. Chiar dacă într-o viziune deliberat didactică, *Scurtă istorie…* se înfăţişează limpede, prietenoasă, alertă, bine ritmată, persuasivă şi agreabilă. Civilizaţiei geto-dacice, influenţelor culturale ale coloniilor pontice greceşti, prezenţei lui Ovidiu la Tomis, activităţii misionare şi culturale a scriitorilor creştini din perioada străromână le sunt consacrate succinte paragrafe. Într-o tratare sintetică, despovărată de tentaţia recurgerii excesive la taxinomie şi la recenzarea corpusurilor, este panoramată creaţia populară orală. În prezentarea perioadei vechi şi în cea a începuturilor perioadei moderne, factorilor culturali le este acordată o atenţie specială, dat fiind rolul acestora în configurarea literaturii propriu-zise. Îmbinarea cultural–literară e abandonată începând de la ceea ce e numit „emergenţa literarului” (capitolul *Primul val romantic – 1830–1840*), consideraţiile privind fenomenele extraliterare relevante pentru literatură fiind pentru epocile ulterioare ţesute în substanţa comentariului istorico-critic. Modalitatea de prezentare e, dincolo de acest punct, aceeaşi: pe epoci, curente şi autori. Criticul nu se angajează în gesturi iconoclaste, nu simte

Tudor Arghezi și Dumitru Micu

imboldul de a-şi personaliza viziunea prin frondă programatică sau prin atitudini demolatoare. Aportul lui, preţios, se vădeşte la nivelul înţelegerii. Întemeiat pe empatie, animat de dorinţa de elucidare, de revalorificare în perspectiva actualităţii, comentariul nu e niciodată complezent sau conformist, dar nici maliţios fără temei. Parafrazarea simpatetică, recursul la citat, contextualizarea, sugestiile comparatiste sunt utilizate eficient, integrate în discursul critic. Scrisă de un critic, cartea e o istorie estetică, **M.** fiind, fără îndoială, adeptul unei idei formulate de G. Călinescu: „O istorie literară fără scară de valori este un nonsens". Ca structurare şi ton, lucrarea aminteşte, mai ales în paginile dedicate perioadei contemporane, de *Istoria literaturii române contemporane* a lui E. Lovinescu din 1937. Trebuie remarcat că, deşi conţine eseuri şi microeseuri, la lectură *Scurtă istorie...* dă senzaţia că urmează un itinerar (personal), traiectul unei demonstraţii. De un interes deosebit sunt paginile consacrate perioadei 1948–1965, care reprezintă prima abordare sintetică a epocii degrevată de servituţile impuse de cenzură până în 1989, cu aspiraţia obiectivităţii, fără accente resentimentare. Un capitol final caută să surprindă caracteristicile generale ale literaturii române, ca un pandant la

capitolul *Specificul naţional* din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. În ansamblu, această întreprindere e prima sinteză – izbutită şi pertinentă – de după 1989, a întregii literaturi române. Reeditată în 2000 într-un singur volum, de 800 de pagini, include adăugiri, revizuiri, amendări şi modificări deloc neglijabile. Critic literar – desigur că şi istoric literar, însă unul care s-a preocupat mai mult de istoria ideilor şi a formelor în literatură decât de recenzarea şi investigarea microscopică a patrimoniului documentar şi factologic, deci un istoric al literaturii care examinează diacronia în calitate de critic –, aşadar critic literar prin vocaţie şi destin, în pofida unor intenţii juvenile de altă natură, **M.**, asemenea atâtor altor autori din aceeaşi breaslă, s-a încercat şi în alte genuri: a publicat şi versuri, memorialistică, roman. Sunt scrieri interesante, demne de toată luarea-aminte, cu facultatea, după caz, de a delecta, de a instrui şi de a captiva prin dinamica discursului ori prin „administrarea“ mărturiilor şi comunicarea deliberărilor lăuntrice. Remarcabile sunt volumele de memorialistică, în care autorul se arată a fi „omul liber“ prin excelenţă, ce se poziţionează în chip firesc, structural, la antipodul făţărniciei şi oportunismului, care scrie ce a văzut şi a trăit după o grilă de selecţie şi un protocol de ecleraj propriu, nu după reţetele furnizate de formatorii de opinie cvasiinstituţionalizaţi. Este un om de opinie, care nu-şi cenzurează pusilanim constatările, dar în primul rând este un observator-martor, cu scrupulul obiectivităţii, inclusiv în ceea ce priveşte raportarea la propria persoană. Poziţia lui poate fi definită ca un amestec productiv de egocentrism şi detaşare. Persoana întâi, a memorialistului, se transformă treptat într-un personaj, parcă observat, înfăţişat şi cântărit de altcineva decât de împricinatul însuşi. Din confesiune textul se transformă pe nesimţite, pe ample porţiuni şi fără etalare de artificii tehnico-narative savante, în autoficţiune, deşi probabil că nu se viza neapărat aşa ceva, vădind, astfel, calităţi literare. În afara oricărui dubiu sunt însă calitățile documentare, venite din mărturia unui om care, timp de atâtea decenii, vremuri cu adevărat zbuciumate, a trăit – şi a putut observa – din interior viaţa literară şi universitară de la noi.

Există, în proză, o artă a povestitorului, însuşire pe care un autor o are sau nu o are şi e singura care nu se poate mima. Chiar şi adâncimea se poate mima sau se poate «învăţa», dar plăcerea de a povesti, de a spune o istorie este un dar înnăscut, ireductibil. Există în critica literară un echivalent al acestei însuşiri şi ca şi aceasta se localizează într-o structură de creator. D. Micu este în critica noastră printre puţinii ei posesori.

LUCIAN RAICU

Claustrat de bunăvoie în universul lecturii, criticul se simte condamnat să amâne mereu adevărata Citire. Construcţia operei sale e determinată ea însăşi de rigorile profesiei (,,nu am citit nimic la întâmplare"), plăcerea alegerii fructului oprit e substituită de ,,lectura obligatorie" impusă de nevoi redacţionale ori didactice. Cronicar en titre *şi reputat universitar, D. Micu e prezent de prin 1955 cu lucrări monografice şi de sinteză care au jucat un indeniabil rol ideologic în momentul apariţiei. Ele au luat în discuţie romanul românesc din acel moment, opera lui Mihail Sadoveanu, Maria Banuş, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, curentele (poporanismul, gândirismul), panorama ,,începutului de secol" etc. O parte din cronici, comentarii, eseuri* [...] *au rămas în pagina de revistă, abandonate cu premeditare. Căci condiţia ingrată a cronicarului implică mai mult suferinţa străbaterii cu egală atenţie a scrierilor ,,menite să rămână" alături de ,,producţiuni caduce, ba chiar maculatură curată", decât bucurie a descoperirii.*

MIRCEA ZACIU

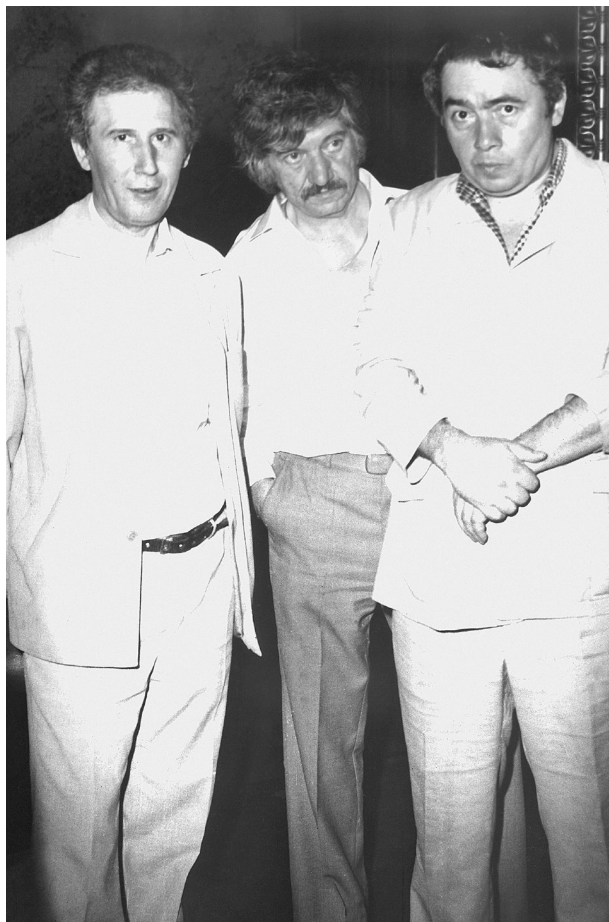
SCRIERI: *Sensul etic al operei lui Sadoveanu*, Bucureşti, 1955; *Poezia Mariei Banuş*, Bucureşti, 1956; *Romanul românesc contemporan*, Bucureşti, 1959; *Poporanismul şi „Viaţa românească"*, Bucureşti, 1961; *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, Bucureşti, 1964; *Istoria literaturii române (1900–1918)*, I–II, Bucureşti, 1964–1965; *Opera lui Tudor Arghezi. Eseu despre vârstele interioare*, Bucureşti, 1965; *Literatura română de azi. 1944–1964* (în colaborare cu Nicolae Manolescu), Bucureşti, 1965; *George Coşbuc*, Bucureşti, 1966; *Lirica lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1967; *Estetica lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1970; *Început de secol. 1900–1916*, Bucureşti, 1970; *Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1972; *Fragmente automitologice*, Bucureşti, 1974; *Periplu*, Bucureşti, 1974; *Prelegeri de literatură română contemporană. Autori şi opere. 1944–1974* (în colaborare cu Nicolae Manolescu), Bucureşti, 1974; *„Gândirea" şi gândirismul*, Bucureşti, 1975; *Lecturi şi păreri*, Cluj-Napoca, 1978; *G. Călinescu. Între Apollo şi Dionysos*, Bucureşti, 1979; *Scriitori, cărţi, reviste*, Bucureşti, 1980; *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985; *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, Bucureşti, 1986; *Limbaje lirice contemporane*, Bucureşti, 1988; *În căutarea autenticităţii*, I–II, Bucureşti, 1992–1994; *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, Bucureşti, 1994–1997; *De la Baikal la Atlantic*, Bucureşti, 1999; *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Bucureşti, 2000; *Literatura română în secolul al XX-lea*, Bucureşti, 2000; *Timpuri zbuciumate*, Bucureşti, 2001; *Mircea Eliade. Viaţa ca operă, opera ca*

viaţă, Bucureşti, 2003; *Fata morgana*, Bucureşti, 2003; *Lucian Blaga – autofăurirea prin logos*, Bucureşti, 2003; *Arghezi*, Bucureşti, 2004; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Eminescu „în raza gândului etern”*, Bucureşti, 2005; *Critici prozatori*, Bucureşti, 2010; *Sfârşit şi început de mileniu*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *Probleme ale romanului*, GL, 1959, 44; Matei Călinescu, *Un studiu despre poporanism*, GL, 1961, 41; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Literatura română la începutul secolului al XX-lea”*, GL, 1964, 44; Adrian Marino, *Profilul literaturii române la începutul secolului XX*, ST, 1964, 11; Georgescu, *Păreri*, *363–368*; Simion, *Orientări*, *363–372*; Perpessicius, *Lecturi*, *325–332*; Manolescu, *Poezia*, *64–65*, *223–228*; Stănescu, *Poeţi şi critici*, *166–176*; Piru, *Varia*, I, *332–335*, II, *321–324*; Georgescu, *Printre cărţi*, *213–219*; Grigurcu, *Idei*, *135–140*; Raicu, *Critica*, *434–445*; Regman, *Colocvial*, *126–137*; Vlad, *Lectura*, *100–107*; Dimisianu, *Opinii*, *251–256*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *179–184*; Zaciu, *Lancea*, *212–223*; Iorgulescu, *Critică*, *196–202*; Grigurcu, *Critici*, *106–111*; Dobrescu, *Foiletoane*, II, *226–233*; Regman, *Noi explorări*, *778–779*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *200–213*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *235–244*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *60–70*; Niţescu, *Proletcultismul*, *257–278*; Nicolae Bârna, [*Dumitru Micu*], CC, 1996, 9–10, CLT, 2011, 4; Ion Bălu, [*Dumitru Micu*], APF, 1998, 3, VR, 2005, 6–7; Mircea Popa, *Dumitru Micu – portret întârziat*, ST, 1999, 5, 6; *Dicţ. esenţial*, *512–517*; Simuţ, *Arena*, *43–62*; Cristea-Enache, *Concert*, *461–466*; Voncu, *Secvenţe*, II, *114–117*; Simuţ, *Reabilitarea*, *45–48*; Constantin Cubleşan, *„Timpuri zbuciumate”*, ST, 2005, 1–2; Paul Cernat, *Arghezi la ora relecturii critice*, OC, 2005, 278; Ion Simuţ, *Relectură, revizuire, rescriere*, RL, 2005, 41; Popa, *Ist. lit.*, II, *1018–1019*; Simion, *Fragmente*, VI, *246–247*; Goldiș, *Critica*, *84–85*, *passim*. ***N.Br.***

MICU, Mircea (31.I.1937, Vărşand, j. Arad – 18.VII.2010, Bucureşti), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Handra) şi al lui Ioan Micu, ofiţer de jandarmi. Frecventeaz] cursurile liceale şi Şcoala Pedagogică din Arad (1952–1956) şi urmează, la Timişoara, Institutul Pedagogic, funcţionând ca profesor suplinitor la şcoala de surdomuţi din Şiria (1957–1967). Este redactor la postul de radio din Arad, funcţionar la Fondul Literar (1968–1972) şi la Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti. După 1989 va conduce revista „Viaţa Capitalei” (1990–1992), va fi inspector-şef la Direcţia de Cultură din Primăria Capitalei, iar din 2002 director al cotidianului „Cronica română”. A debutat în 1955 la „Scrisul bănăţean”, iar editorial în 1962 cu volumul de versuri pentru copii *Izvorul*. Mai colaborează la „Argeş”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „Iaşul literar”, „Steaua”, „Urzica” „Moftul român” (serie nouă) ş.a. I s-a decernat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1972, 1975, 1977).

În poezie, dincolo de versificările conjuncturale, aservite unor imperative ideologice, **M.** ilustrează cu mijloace proprii orientarea ardelenească, transfigurând universul rural, apoteozând trecutul, strămoşii, părinţii, îndeosebi mama, sanctificând eroii neamului, creând un tărâm de lume mitică. Trecând printre crucile din „cimitirul bătrân”, poetul îi salută pe cei duşi: „Bună dimineaţa, Grigorie!/ Bună dimineaţa, Filofteí!/ – Bună dimineaţa, Ieronime”. El aude cum „plouă în munţii Carpaţi peste oasele fraţilor mei”, cum „leuzele mamelor murmură repede ruga/ De amintire nestinsă şi dragoste”. Uneori e bântuit de sentimentul, atât de frecvent în lirica ardeleană, al dezrădăcinării, contrapunctat de dorinţa întoarcerii la vatră: „Eu am uitat cum creşte grâul şi am uitat să ţin un plug,/ privirile îmi sunt străine şi chipurile fără chip./ De ce se miră ochii voştri la vorbăria ce-o îndrug/ când eu mă simt străin şi rece ca un grăunte de nisip? […]// Acum, celulele mă cheamă spre contopirea de pământ,/ acum, să nu mă lase pradă cuţitelor înstrăinării”. Asemenea lui G. Coşbuc, autorul *Vânătorii de seară* (1975) se simte „rupt din carnea voastră sfântă în care tace doina zării”. Simţul apartenenţei, nu doar la geografia, ci şi la geologia satului natal se exprimă adesea prin atracţia spre vigoarea telurică, spre seve tari, prin poetizarea cu o figuraţie rubensiană. În butoaie „bolboroseşte […] vinul de piatră acrişor”, la jăratic „se rumenesc berbecii în lungi frigări de măr sălbatic”, în „aerul tăiat de păsări se-amestecă miresme tari”, „între spini şi verze”, „durerile pândesc […] ca nişte iepuri vii”. În nopţile fără lună, „păşunile au răni:/ spinări de cai curbate”. Prin „păduri bătrâne” „trec urşii spre izvoare cu botul sângerând de mure,/ un cerb flocos îşi spală barba în roua ierbilor lăptoasă”. Dominantă în poeme e adesea o atmosferă sobră, de reculegere şi cucernicie, solemn melancolică, suav hieratică: „Înconjurat de rude la masă stau sfios/ şi nu vorbeşte nimeni. E o tăcere calmă./ Ei mă privesc pe mine şi eu privesc în jos/ şi-mi caut şerpuirea destinului în palmă./ O pâine grea şi mare, o lacrimă de grâu/ din mijloc ne sfidează iradiind arome”. Se înfiripă un spaţiu de taină, învăluit în aer sacral, un tărâm în care lumea celor vii nu e despărţită de cea a morţilor: „undeva, un copac a căzut doborât de furtuni,/ greu peste munţi se aşterne aerul nopţii de iarnă”, „sufletul

Marin Sorescu, Mircea Micu și Gheorghe Pituț

morţilor iese în lume". Printre cei sculaţi din morminte se află şi Avram Iancu: „Iancule, Măria Ta,/ Când treceam la Baia dealul,/ Priponit de un gorun,/ Ţi-am văzut, mărite, calul". Ipostaza lirică tradiţionalistă – *Frumuseţile zilnice* (1967), *Nopţile risipitorului* (1969), *Teama de oglinzi* (1971), *Vânătoarea de seară*, *Murind pentru prima oară* (1980), *Cu inima în palmă* (1981), *Poeme pentru mama* (1984) – este însoţită la **M.** de o alta parodică – *Dracul verde* (1972), *Parodii de la „a" la „z"* (1975), *Cetiţi-le ziua* (1976), *La munte şi la mare…* (1980). Parodiile lui **M.**, ce refac sclipitor stilurile multor poeţi contemporani, reliefează particularităţi care frizează excesul, manierismul. Este, de altfel, cea mai originală parte a poeziei sale, situată într-o descendenţă ilustră, de la G. Topîrceanu la Marin Sorescu. Spirit ludic prin excelenţă, parodistul se şi autoparodiază, recompunându-şi tonalitatea dominantă în notă comică: „Să adormim, e ceasul înşelător de dulce,/ departe, în mansarde, poeţii se-nmulţesc./ E ora zero. Veacul se duce să se culce/ cu tot ce are dânsul urât şi nebunesc.// Cât se mai poate încă. Atât cât se mai poate,/ să ne ferim de zgomot, de vin şi de maşini./ Reinventa-vom birja de târg cu patru roate/ şi când vom fi pe mare, vom înhăma delfini". Romanul *Patima* (1972), care împreună cu altul, intitulat *Umbra*, alcătuiesc ciclul *Semnul şarpelui* (1974), se aşază în linia romanescă inaugurată de Ioan Slavici. *Patima* e o povestire ţărănească sobră, viguroasă, fuziune de realism aspru şi romantism crâncen, de atmosferă baladescă, în tradiţia lui Slavici din *Moara cu noroc* şi a lui Ion Agârbiceanu din *Popa Man*, având ca eroină o altă Mara, ce îşi asumă rolul Vitoriei Lipan. Negustoreasa Ecaterina Handrabur, dintr-o localitate vestică de frontieră, pregăteşte cu tact şi meticulozitate, ca un nou Hamlet feminin, pierirea Broscoiului, un contrabandist care, împreună cu vameşul Odoleanu, i-a trimis fiul în război, de unde acesta nu s-a mai înapoiat. Acum Broscoiul insistă să fie acceptat coproprietar al prăvăliei. Refuzând, sub cuvânt că băiatul trăieşte, văduva ia contact cu toţi cei năpăstuiţi de omul infernal şi, la momentul oportun, împinge pe unul dintre ei, un fel de duh al pustiei, Alimandru, soţ al unei „strigoaice", să-l împuşte. Istorisirea curge sobru, într-un climat de existenţă ardelenească patriarhală, fără pitoresc şi, în genere, fără descripţie, ritmată de patru „întâmplări", ultima constând în revederea de către narator a lui Alimandru – între timp întemniţat, la cincisprezece ani după moartea bătrânei – în „hodaia" lui din pustă. Piesa *Avram Iancu* (1981) e o apologie a „craiului munţilor". Câteva cărţi de amintiri, în care umorul se asociază fericit cu nota amical-sentimentală, evocă „întâmplări cu scriitori" – *Întâmplări cu scriitori* (I–II, 1979–1982), *Întâmplări cu scriitori şi alte năluciri* (1985), *Întâmplări vesele cu scriitori trişti* (2003) – periplu amuzant şi istorie literară anecdotică şi umoristică a timpului contemporan. Şi *Dicţionar sentimental de poezie* (I, 2002) configurează, într-o modalitate originală, o galerie „de familie", în care se înşiruie portrete ale confraţilor din mai multe generaţii.

SCRIERI: *Izvorul*, Bucureşti, 1962; *Partid, făuritor al vieţii* (în colaborare cu Rusalin Mureşanu), Timişoara, 1966; *Frumuseţile zilnice*, Bucureşti, 1967; *Nopţile risipitorului*, Bucureşti, 1969; *Şoapte*, Bucureşti, 1970; *Memoria pergamentelor*, Bucureşti, 1971; *Teama de oglinzi*, Bucureşti, 1971; *Dracul verde*, Iaşi, 1972; *Patima*, Bucureşti, 1972;

Țară de dor, București, 1973; *Semnul șarpelui*, București, 1974; *Parodii de la „a" la „z"*, Cluj-Napoca, 1975; *Vânătoarea de seară*, București, 1975; *Cetiți-le ziua*, București, 1976; *Întâmplări cu scriitori*, I–II, București, 1979–1982; *La munte și la mare…*, București, 1980; *Murind pentru prima oară*, București, 1980; *Avram Iancu*, București, 1981; *Cu inima în palmă*, București, 1981; *Poeme pentru mama*, București, 1984; *Secretul Doamnei de zăpadă*, București, 1984; *Întâmplări cu scriitori și alte năluciri*, București, 1985; *Miere și fum*, București, 1989; *Singur în Mongolia*, București, 1992; *Viața în pijama*, București, 1999; *Ascuns în lacrimă*, București, 2002; *Dicționar sentimental de poezie*, I, București, 2002; *Fănuș Neagu, frumosul nebun al marilor metafore*, București, 2002; *Întâmplări vesele cu scriitori triști*, București, 2003; *Poeme sentimentale*, București, 2004; *Testament liric*, București, 2007. **Ediții:** *9 pentru eternitate*, București, 1977 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei).

Repere bibliografice: Ion Vlad, *În căutarea romanului*, TR, 1972, 37; Nicolae Manolescu, *„Patima"*, RL, 1972,40; Dimisianu, *Valori, 109–112;* Felea, *Secțiuni*, *192–193*; Ciobanu, *Critica*, *141–144*; Ungheanu, *Arhipelag, 210–211*; Ardeleanu, *Opinii*, *117–119*; Eugen Barbu, *„Vânătoarea de seară"*, LCF, 1976, 11; Gheorghe Pituț, *Mircea Micu și edenul copilăriei*, VR, 1976, 8; M.N. Rusu, *„Cetiți-le ziua"*, VST, 1976, 39; Mircea Ivănescu, *„Citiți-le ziua". Seriozitatea jocului*, T, 1977, 3; Felea, *Aspecte*, I, *88–91*; Raicu, *Practica scrisului*, *274–276*; Iorgulescu, *Scriitori*, *102–104*; Poantă, *Radiografii*, I, *105–107*; Alboiu, *Un poet*, *171–172*; Sângeorzan, *Conversații*, *256–262*; Cândroveanu, *Poeți*, *113–119*; Mihai Ungheanu, [*Mircea Micu*], LCF, 1982, 2, 1984, 39; Cocora, *Privitor*, III, *163–165*; Dumitru Dinulescu, *Întâmplări cu „scriitori"*, RL, 1983, 15; Cristian Moraru, *„Secretul Doamnei de zăpadă"*, RL, 1984, 36; Ghițulescu, *O panoramă*, *284–285*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *361–362;* Grigurcu, *Imposibila, 197–200; Dicț. scriit. rom.*, III, *183–185*; Popa, *Ist. lit.*, II, *927–928*. ***D.Mc.***

MICU, Samuil (1745, Sadu, j. Sibiu – 13.V.1806, Buda, azi Budapesta), istoric, filolog, traducător. Este fiul Anei (n. Neagoe) și al lui Stoia, protopop unit. Familia Micu a primit numele Klein (Clain) de Sad în urma înnobilării episcopului Ioan Inochentie, frate cu tatăl lui **M.** Elev excepțional al școlii mănăstirești din Blaj, Maniu, călugărit sub numele Samuil, este trimis în 1766 la Viena pentru a studia filosofia și teologia. Audiază și cursuri de economie, fizică, matematică, formându-și o cultură vastă, conformă cu aspirațiile sale, dar și cu principiile iluministe promovate în primul rând de scrierile lui Christian Wolff. În 1772 revine la Blaj, unde înființează, împreună cu Ștefan Pop, clasa de filosofie la gimnaziu, **M.** fiind aici și primul profesor de etică și aritmetică. În paralel, inventariază bibliotecile din mai multe localități transilvane, informându-se, dar și răspândind învățătură prin predicile sale. Angajat ca prefect de studii la Colegiul „Sf. Barbara" din Viena (1777), începe să elaboreze, și din rațiuni didactice, primele lucrări. Între 1783 și 1804, la Blaj, s-a dedicat exclusiv preocupărilor cărturărești. Implicat prin întreaga sa activitate în mișcarea de emancipare națională a românilor, el alcătuiește argumentația istorică pentru susținerea drepturilor revendicate în *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae* (1791). Constrâns de condiția de călugăr, persecutat de episcopul Ioan Bob, este silit să se ocupe în special de traduceri religioase și nu își poate valorifica pe deplin posibilitățile. Abia în 1804 reușește să plece la Buda, unde fusese numit cenzor la Tipografia Universității, dar nu mai are timp să împlinească proiectul de tipărire a scrierilor pe care le avea în manuscris și de elaborare a altor lucrări.

Idealul luminării poporului prin răspândirea cunoașterii raționale, prin educație morală și socială devenise propriul ideal al lui **M.** Integrat prin formație și țeluri mișcării cultural-politice numite ulterior Școala Ardeleană, el va încerca să fundamenteze teoretic necesitatea, criteriile și modalitățile renașterii naționale. În acest scop, va traduce și prelucra sinteza didactică a iluminismului practic wolffian realizată de Fr. Chr. Baumeister în *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae.* Prima parte – *Loghica adecă Partea cea cuvântătoare a filosofiei* – apare la Buda (1799), a doua – *Legile firei, ithica și politica sau Filosofia cea lucrătoare* (I–II) – la Sibiu (1800), iar celelalte – *Invățătura metafizicei* și *Invățătura politicească* – rămân în manuscris până în 1966. Contribuția sa esențială constă în prezentarea într-o formă accesibilă a ideilor, în urmărirea permanentă a scopului explicit de creare a unei baze teoretice pentru scopuri practice. Versiunea lui **M.** este departe de a fi o simplă traducere. Adaptarea se face prin definiții simplificate sintetic, prin folosirea unui sistem de referințe cunoscut cititorului român, prin numeroase reliefări și concluzii personale în legătură cu sensurile și utilitatea învățăturilor. Elimină pasajele prolixe și intercalează, unde i se pare potrivit, fragmente din alte lucrări. Dar efortul cel mai mare constă în încercarea de a crea un limbaj filosofic și științific românesc. În planul ideilor cărturarul realizează o primă desprindere de concepția strict teologică despre lume, însușindu-și principiile filosofiei raționaliste, care i-a deschis o nouă

viziune asupra fenomenului istoric sau lingvistic. Altă operă de vastă informaţie, dar şi de împotrivire la dominaţia Bisericii şi a papei (punct important în programul iluminist european) era aceea a lui Claude Fleury, pe care **M.** a tradus-o sub titlul *Istorie bisericească* (douăsprezece părţi, păstrate în manuscris din perioada 1794–1799). Anterior, folosind documentaţia de aici, el scrisese o *Cunoştinţă pre scurt a istoriei bisericeşti*, tipărită postum, abia în 1993, cu titlul *Istoria bisericească.* Pe de altă parte, răspunzând unor imperative acute, **M.** va elabora una din cele dintâi istorii cu caracter ştiinţific în cultura română. Concretizată în mai multe scrieri în latină şi română, această activitate urmărea atât informarea străinilor, cât şi a conaţionalilor asupra adevărurilor despre originea şi fiinţa poporului român. Prima lucrare – *Brevis historica notitia originis et progressu nationis daco-romanae* (1778) – a circulat și este citată de istoricii contemporani lui **M.** După câteva variante succinte şi după *Răspuns la critica lui Iosif Carol Eder privind Suplica românilor din Transilvania* (redactat în latină, tradus şi publicat abia în 1971), alcătuieşte, între 1800 şi 1806, marea sa operă, *Istoriia şi lucrurile şi întâmplările românilor*, rămasă în patru volume manuscrise până în 1995, cu excepţia a două fragmente tipărite în „Calendarul de la Buda" pe anii 1806 şi 1807. Folosind numeroase izvoare, între care şi cronicile moldovene şi muntene, el urmăreşte în primele părţi – *Istoriia românilor în Dachiia*, *Istoriia domnilor Ţerii Româneşti* şi *Istoriia domnilor Ţării Moldovei* – principalele evenimente din întreg spaţiul locuit de români. Volumul al patrulea – *Istoriia bisericească a Episcopiei româneşti din Ardeal*, până la 1773 – utilizează documente de arhivă, tradiţii locale şi informaţia directă. Scriind istoria tuturor românilor, **M.** a avut în vedere demonstrarea tezelor fundamentale ale iluminismului transilvănean – originea, continuitatea şi unitatea poporului român, adăugând la informația istorică argumente lingvistice, toponimice, etnografice. Concepţia raţionalistă asupra istoriei îl deosebeşte de cronicari, fiind vizibilă în înlănţuirea cauzală a evenimentelor, înlăturarea providenţei din determinismul istoric, folosirea exactă a izvoarelor, în caracterul demonstrativ şi sensul militant al scrierii. Dar modul de expunere, stilul, tonul preponderent narativ aparţin încă vechii istoriografii. Cultivarea limbii române, necesitatea promovării acesteia ca instrument de cultură, trecerea la scrierea cu litere latine, susţinute implicit în textele sale, au fost abordate şi explicit în câteva lucrări. În 1779 el tipărea la Viena, pentru prima dată cu litere latine, *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin*, încercând să evidenţieze caracterul pur latin al limbii române şi prin prezentarea succintă a unui sistem ortografic etimologizant. Demonstraţia devine mult mai complexă în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (Viena, 1780), prima gramatică românească tipărită, scoasă cu colaborarea de ultim moment a lui Gheorghe Şincai. Lucrarea consemnează legile fonetice ale evoluţiei cuvintelor de la latină la română şi sistematizează cunoştinţele gramaticale, căpătând valoarea unui manual şi a unui model. Tot în spiritul practicilor iluministe, dar şi din necesităţi concrete, **M.** iniţiază o mare lucrare lexicografică, concepută întâi ca un dicţionar român–latin (publicat postum, în 1944), dar extins ulterior la un *Dictionarium valachico–latino–germanico–hungaricum*, aşa cum apărea într-un prospect tipărit la Buda în 1806. Îmbunătăţit şi amplificat de mai mulţi cărturari (între care rolul cel mai important l-a avut Petru Maior), acesta a fost nucleul scrierii cunoscute sub numele *Lexiconul de la Buda* (1825). Cantitativ, principala contribuție a lui **M.** a fost aceea de traducător de texte religioase, aşa cum o dovedesc şi manuscrisele păstrate, datate între 1769 şi 1805. Multe scrieri utile iniţierii în cultul creştin i-au fost tipărite la Blaj în perioada 1796–1802, în genere sub titlul *Theologhie dogmatică şi moralicească*....

Dintre manuscrise, cele mai multe sunt tălmăciri din sfinţii Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigorie Teologul, din Thomas a Kempis ş.a. Dar cea mai importantă este traducerea *Bibliei*, apărută la Blaj în 1795. **M.** a simţit că limbajul traducătorilor *Bibliei de la Bucureşti* (1688) trebuie împrospătat şi că unele pasaje obscure ar putea fi clarificate şi încearcă, bunăoară în *Cântarea Cântărilor*, o exprimare literară, chiar poetică. Conştiinţa rostirii cu efect, calităţile de narator, vibrația comunicării sunt evidente în mai toate textele elaborate sau doar traduse de **M.** El a avut însă şi preocupări literare propriu-zise atunci când a tălmăcit *Viaţa şi pildele lui Esop*, romanul popular *Varlaam şi Ioasaf*, romanul *Belizarie* de Marmontel, traduceri care nu s-au păstrat. Utilizând elemente ale limbii populare, realizează în *Istoria cea adevărată*, versiune transpusă din Lucian de Samosata (tipărită în „Cultura creştină", Blaj, 1942), adevărate pagini de proză literară. Oarecum originală poate fi socotită *Propovedanie sau Învăţături la îngropăciunea oamenilor morţi* (1784), cu pasaje înfiorate de sentimentul morţii sau altele cu inflexiuni de proză poematică. Între alte priorităţi, lui **M.** îi revine şi meritul de a fi dat o primă schiţă de istorie literară românească în două secţiuni din lucrarea *Scurtă cunoştinţă a istorii românilor* (editată postum, în 1963), secțiuni intitulate *Scriitorii cei din români* şi *Alţi scriitori româneşti*. Precursor în lingvistica, filosofia şi istoriografia naţională, traducător cu un deosebit simţ al limbii, creator de limbaj intelectual, cărturar în spiritul sfârşitului secolului al XVIII-lea european, **M.** este, după Ioan Inochentie Micu-Klein, un iniţiator al renaşterii româneşti. Exemplul, sugestiile şi ideile sale au fost continuate de cărturarii generaţiei următoare – Gh. Lazăr, Simion Bărnuţiu, A. T. Laurian, Timotei Cipariu.

SCRIERI: *Carte de rogacioni pentru evlavia homului chrestin*, Viena, 1779; *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (în colaborare cu Gheorghe Şincai), Viena, 1780; ed. tr., îngr. şi introd. Mircea Zdrenghea, Cluj–Napoca, 1980; *Dissertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae*, Viena, 1781; *Dissertatio de jejuniis Graecae Orientalis Ecclesiae*, Viena, 1782; *Propovedanie sau Învăţături la îngropăciunea oamenilor morţi*, Blaj, 1784; ed. îngr. Ioan Nicorescu, Arad, 1907; *Istorie scurtă a românilor*, publ. Gavrilă Laslo, Sibiu, 1848; *Dictionarium valachico–latinum*, publ. Gáldi László, Budapesta, 1944; *Scurtă cunoştinţă a istorii românilor*, îngr. şi introd. Cornel Câmpeanu, Bucureşti, 1963; *Scrieri filosofice*, îngr. şi introd. Pompiliu Teodor şi Dumitru Ghişe, Bucureşti, 1966; *Responsum ad Crisim Josephi Caroli Eder in Suplicem Libellum Valachorum Transsilvaniae*, în Pervain, *Studii, 44–72*; [*Reeditări fragmentare*], în *Şcoala Ardeleană*, I, îngr. Florea Fugariu, introd. Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor, Bucureşti, 1983; *Istoria bisericească*, îngr. şi introd. Veniamin Micle, Bucureşti, 1993; *Istoria şi lucrurile şi întâmplările românilor*, I–II, îngr. şi pref. Ioan Chindriş, Bucureşti, 1995; *Poezii și scrieri religioase*, îngr. și pref. Ion Buzași, Târgu Lăpuș, 2007. **Traduceri:** *Biblia adecă Dumnezeiesca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao*, Blaj, 1795; ed. (*Biblia de la Blaj. 1795*), coordonatori și postfețe Ioan Chindriş și Eugen Pavel, pref. Camil Mureşanu, Roma, 2000; Fr. Chr. Baumeister, *Loghica adecă Partea cea cuvântătoare a filosofiei*, Buda, 1799, *Legile firei, ithica şi politica sau Filosofia cea lucrătoare*, I–II, Sibiu, 1800; Polo Segneri, *Îndreptarea păcătosului*, îngr. Iacob Radu, Oradea, [1930].

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *Viaţa şi activitatea lui Maniu Samuil Micu alias Clain de Sadu*, Bucureşti, 1876; Iacob Radu, *Manuscriptele Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea-Mare*, Bucureşti, 1923; Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori – Gheorghe Şincai şi Samoil Micu Clain*, Bucureşti, 1924; Iorga, *Ist. lit.*, III, *167–200*; Mario Ruffini, *La scuola latinista rumena*, Roma, 1941, *27–51*, *89–115*; Popovici, *Studii*, I, *197–209*; Perpessicius, *Menţiuni ist.*, *502–524*; Ion Lungu, *Gândirea social-politică şi filosofică a lui Samoil Micu*, DIF, II, *111–156*; Lucian Blaga, *Gândirea filosofică în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. G. Ivaşcu, Bucureşti, 1966, *128–170*; *Ist. lit.*, II, *37–46*; Pervain, *Studii*, *15–44*; Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, *21–100*; *Dicţ. lit. 1900*, *565–569*; Macrea, *Contribuţii*, *9–21*; Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, Bucureşti, 1986; Mazilu, *Vocaţia*, *114–121*; *Dicţ. esenţial*, *517–519*; Pompiliu Teodor, *Sub semnul Luminilor – Samuil Micu*, Cluj-Napoca, 2000; Eugen Pavel, *Un monument de limbă literară*, OC, 2001, 70; Ioan Chindriș, Niculina Iacob, *Samuil Micu în mărturii antologice*, Târgu Lăpuș, 2010; Ursu, *Alte contribuții, 11–27*. ***C.T.***

MICU-KLEIN, Ioan Inochentie (1692, Sadu, j. Sibiu – 23.IX.1768, Roma), cărturar. Este descendent al unei familii de ţărani liberi din Sadu, localitate care va da ulterior culturii române personalităţi precum Ioan Piuariu-Molnar şi Samuil Micu. Îşi începe pregătirea intelectuală târziu, după ce împlinise, se pare, șaisprezece ani, fiind mult timp, cum singur scria, „mut ca o lebădă". Primele studii le face la Sibiu, urmează apoi cursurile colegiilor iezuite din Alba Iulia şi, între 1718 şi 1724, din Cluj. Beneficiind de una din bursele instituite de cardinalul Leopold Kollonich pentru instrucţia copiilor românilor uniţi, în 1724 devine

student al seminarului fondat de Nicolaus Olahus în Tyrnavia (Trnava). Părăseşte pentru scurt timp seminarul (va fi un an novice la colegiul iezuit din Trenčin), dar revine şi termină studiile probabil în decembrie 1726. Datorită calităţilor intelectuale şi a purtării sale deosebite, este propus de un sinod din care făcea parte şi Adam Fitter, rectorul colegiului iezuit din Cluj, să ocupe scaunul episcopal de Făgăraş, rămas vacant după moartea lui Ioan Giurgiu Patachi. Pentru a putea ocupa funcţia de episcop, devine pentru scurt timp călugăr basilian şi este hirotonit preot, primind numele Inochentie. În iunie 1728 Carol al II-lea acceptă propunerea sinodului, iar în februarie 1729 Cancelaria aulică şi Clement al XII-lea confirmă numirea. Este instalat oficial vlădică greco-catolic de Făgăraş în septembrie 1732. Rangul ecleziastic obţinut îi aduce și demnitățile de consilier imperial, baron de Szad (la numele românesc își adaugă acum forma germanizată Klein) şi, din 1733, membru al Dietei Transilvaniei. **M.-K.** luptă de la începutul carierei sale pentru emanciparea naţională, politică şi socială a românilor ardeleni. Ajuns în fruntea Bisericii Unite cere, în Dieta Transilvaniei şi apoi prin repetate memorii adresate Curţii de la Viena, respectarea prevederilor celei de-a doua Diplome leopoldine; una dintre suplicele trimise se numea, anticipând actul politic fundamental al Şcolii Ardelene, *Supplex libellus.* Memoriile, în care apar constant sintagme, relevante istoric şi politic, precum „romano-valachi", „populus romano-valachicus", „natio romano-valachica", solicitau egalitatea în drepturi a populaţiei româneşti (atât la nivelul păturii nobiliare, cât şi la nivelul „plebei") cu celelalte naţiuni recepte din Transilvania, dreptul la instrucţie şi la liberă mutare şi ştergerea iobăgiei pe pământurile crăieşti. Erau aceste „gravamine" (revendicări) cereri de tip iluminist, formulate în concordanţă cu principiile dreptului natural, dar şi o urmare a descoperirii în *Hungaria* lui Nicolaus Olahus şi îndeosebi într-o copie a *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlahilor*, lucrarea lui Dimitrie Cantemir (achiziţionată la Viena, în 1734, de la un negustor rus), a argumentelor privind vechimea şi „nobleţea" originară a populaţiei româneşti, majoritară în Transilvania. Este preocupat, între altele, de organizarea învăţământului din eparhia sa. Obţine aprobarea Curţii imperiale pentru schimbarea reşedinţei episcopale de la Făgăraş la Blaj, schimbă domeniul de la Gherla şi cel de la Sâmbata de Jos, donate episcopiei române unite, pentru domeniul Blajului, unde gândeşte să ridice, potrivit unor planuri proprii, o autentică citadelă culturală şi religioasă românească. Fondează mănăstirea Buna Vestire, iar o parte din veniturile ţinutului o va destina înfiinţării de şcoli şi întreţinerii elevilor şi bursierilor români, inclusiv în instituţiile de învăţământ din Viena şi Roma. Astfel vor pleca să studieze la Colegiul De Propaganda Fide, în 1740, Petru Pavel Aaron, Grigore Maior şi Silvestru Caliani, iar mai târziu va beneficia de o bursă similară Samuil Micu, nepotul său de soră. La 25 iunie 1744, la puţină vreme după începutul domniei Mariei Tereza, **M.-K.** convoacă un sobor în care cere din nou cu fermitate reprezentanţilor Curţii vieneze respectarea prevederilor celei de-a doua Diplome leopoldine. Este chemat însă în capitala imperiului, împărăteasa, mai puţin favorabilă acţiunilor sale decât Carol al VI-lea, încercând să-l intimideze şi să-l determine să renunţe la acţiunile sale, privite total nefavorabil în primul rând de reprezentanţii politici şi religioşi ai „naţiunilor" privilegiate. Prudent, **M.-K.** lasă să fie reprezentat în faţa Comisiei aulice de Petru Pavel Aaron, pe atunci colaborator apropiat, dar bănuit ulterior de trădare. Pentru a nu fi arestat, pleacă pe ascuns, în decembrie, la Roma, sperând fără succes să primească sprijin papal. După îndelungate tratative de menţinere a funcţiei de episcop şi după încercări nereuşite de a primi permisiunea să revină în ţară, unde era aşteptat de mulţi clerici devotaţi cauzei româneşti, papa îi cere demisia în mai 1751. Şederea la Curtea papală devine exil pe viaţă, după ce, în 1764, şi ultima încercare de a reveni în Transilvania eşuează. În acel an, în ciuda votului net favorabil lui, dat de membrii sinodului întrunit la Blaj, va fi ales vlădică greco-catolic al Transilvaniei Atanasie Rednic. Moare într-o chilie a mănăstirii basilianilor ruteni din Roma.

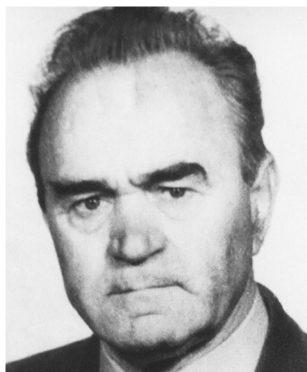
În ciuda activităţii sale cu relevanţă culturală deosebită, încercările literare ale lui **M.-K.** sunt puţin numeroase şi în ansamblu puţin cunoscute. Cele peste treizeci de memorii înaintate Curţii de la Viena în timpul şederii în ţară sau în vremea exilului roman sunt deopotrivă dovadă de talent oratoric şi de ştiinţă a utilizării argumentelor teologice, juridice şi istorice în favoarea cererilor formulate. În 1753 copiază cu modificări de conţinut antologia intitulată *Illustrium poetarum flores*,

alcătuită de umanistul italian Octavianus Mirandula (un exemplar al crestomaţiei, cu însemnări şi notaţii autografe, se afla în biblioteca episcopului, rămasă la Blaj), reproducând fragmente din opera a douăzeci și cinci de poeţi latini, între care Vergiliu, Ovidiu, Horaţiu, Juvenal, Boetius, Catul sau Properțiu, pentru a ilustra concepte morale precum dreptatea, onoarea, fidelitatea, justiţia. **M.-K.** îl omite pe Seneca, reţine puţin din Plaut şi din Terenţiu şi adaugă, folosind izvoare neidentificate, *De utilitate Graecae linguae*, *Carmina unius Iesuitae*, versuri ale lui Grigore de Nazianz şi ale lui Gabriel Antoine (din *Theologia moralis universa*). Peste câțiva ani, în 1762, alcătuiește *Liber definitionum*, text filosofic astăzi pierdut, existent însă în 1869 la Făgăraş. La începutul perioadei romane, între 1745 şi 1748, când încă spera să revină în scaunul de episcop, **M.-K.** a fost însă preocupat de alcătuirea unui *Arhieraticon* românesc, text relevant în primul rând pentru preocupările teologice ale ierarhului şi pentru istoria scrisului canonic. Carte liturgică bazată deopotrivă pe un manuscris slav (găsit, probabil, în biblioteca mănăstirii călugărilor basilieni ruteni din Roma), pe un evhologhion greco-latin (în ediţia tipărită de Jacques Goar la Paris în 1647) şi pe *Greciae orthodoxae tomi duo*, scos de Leo Allatius la Roma în 1652–1658, manuscrisul, primul de acest tip alcătuit pentru Biserica Unită, cuprinde tipicul slujbelor bisericeşti oficiate de un ierarh. Personalitate marcantă a primei jumătăţi de secol XVIII din Transilvania, **M.-K.** a fost principalul precursor al Şcolii Ardelene şi iniţiatorul celor mai importante acţiuni culturale şi politice pe care aceasta le va desăvârși.

Ediţii: *Corespondenţa din exil a episcopului Inochentie Micu Klein, 1746–1768*, îngr. și pref. Zenovie Pîclişanu, Bucureşti, 1924; *Carte de înţelepciune latină. Illustrium poetarum flores – Florile poeţilor iluştri*, ed. bilingvă, tr. și îngr. Bogdan Hâncu, introd. Florea Firan, Bucureşti, 1992; *Arhieraticon*, îngr. Meda-Diana Bârca, Cluj-Napoca, 1999; ed. Florica-Elisabeta Nuţiu și Ioan Chindriş, introd. Ioan Chindriş, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Gh. Bogdan-Duică, *Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, Caransebeş, 1896; Augustin Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocenţiu Klein (1728–1751)*, Blaj, 1900; ed. 2, îngr. Ioan Chindriş și Niculina Iacob, Cluj-Napoca, 2012; Iorga, *Istoria XVIII*, II, *57–60*; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirei religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, I, Sibiu, 1920, *127–136*; P. P. Panaitescu, *Ctitorul Blajului, episcopul Inocentie Micu-Klein*, GR, 1936, 8–9; Popovici, *Studii*, I, *94–96*; David Prodan, *Supplex libellus valachorum*, Bucureşti, 1967, *137–199*; Ivaşcu, *Istoria*, I, *304–306*; Pervain, *Studii*, *9–14*; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, 1972, *237–239*; Lungu, *Şcoala Ardeleană*, *77–93*; *Dicţ. 1900*, *568–569*; Ştefan Pascu, *Ioan-Inochentie Micu-Klein. De la umanism la luminism*, CC, 1993, 4; Mazilu, *Recitind*, I, *343–345*; Ioan Chindriş, *Biblioteca lui Inochentie Micu-Klein*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariţiu»", 1995; Francisc Páll, *Inochentie Micu-Klein. Exilul la Roma (1745–1768)*, I–II, îngr. Ladislau Gyémánt, pref. Pompiliu Teodor, cuvânt înainte Lucian Mureşan, Cluj-Napoca, 1997; Corneliu Albu, *Pe urmele lui Ion-Inocenţiu Micu-Klein*, ed. 2, îngr. Valentin Borda, cuvânt înainte Iosif Constantin Drăgan, Târgu Mureş, 1997; Ileana Mihăilă, *Renaştere şi modernitate*, Bucureşti, 1998, *121–155*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *314–324*; Istrate, *Portrete*, III, *160–165*; Florica-Elisabeta Nuţiu, *Arhieraticonul lui Inochentie Micu-Klein în cadrul literaturii arhieraticonale a secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea*, Târgu Mureş, 2007; Keith Hitchins, *Perspectives*, în *Despre Biserica românilor din Transilvania. Documente externe (1744–1754)*, îngr. Laura Stanciu, Keith Hitchins și Daniel Dumitran, Cluj-Napoca, 2009, *339–350*. ***Gh.C.***

MIHADAŞ, Teohar (9.XI.1918, Turia, Grecia – 29.XI.1996, Cluj-Napoca), poet, prozator.

Este fiul Vasilenei (n. Cunduiani) şi al lui Mitri (Dumitru) Mihădaș, păstor aromân din Munții Pindului. Face şcoala primară în comuna natală şi patru clase gimnaziale la Liceul din Grebena, unde se preda în limba română (1932–1935). În 1935, după venirea în ţară, se înscrie la Liceul „Timotei Cipariu" din Dumbrăveni, județul Sibiu. După ce îşi susţine bacalaureatul la Blaj (1939), urmează Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Luându-şi licenţa în 1943, intră la Şcoala de Ofiţeri de Rezervă de la Bacău, participând la campania din Vest. După întoarcerea de pe front este numit referent de presă la Departamentul Naţionalităţilor (1944–1945), motiv de acuzaţii ulterioare. Pentru a scăpa de supravegherea autorităţilor comuniste din Capitală, pleacă profesor de limbile română şi franceză la Bistriţa (1945–1947), apoi de română şi latină la Năsăud (1947–1948). Este suspectat pentru activitate de subminare a regimului, arestat şi închis opt ani la Aiud, Mărgineni, Pitești, la Canal ș.a. Eliberat, trece printr-o grea perioadă de „reintegrare socială", încercarea de a-şi relua locul în învăţământ (trei luni, în 1956) fiind sortită eşecului, deoarece intervin evenimentele din Ungaria şi este din nou suspectat. Se va întreţine ca muncitor sezonier, culegător de fructe de pădure, săpător de fântâni, ajutor de tâmplar, paznic, şef de coloană auto, manipulant de mărfuri, om de serviciu etc., ocupaţii derizorii pe care le continuă şi după stabilirea sa la Cluj, în 1961. Abia în 1964 este primit ca secretar literar la Teatrul Naţional din Cluj, iar din 1970 până în 1973, când se pensionează, va face parte din redacţia revistei „Steaua". După decembrie 1989 intră în primele structuri democratice ale Clujului, inclusiv în redacţia revistei „Atlas. Clujul cultural", rămânând până în ultimele clipe un apărător al democraţiei. Ca poet, debutează în 1938 la „Universul literar"; acum mai scrie la „Gândul nostru". Prima carte, *Ortodoxie păgână,* îi apare în 1941. După o lungă perioadă de interdicţie a semnăturii, revine în presa literară, colaborând mai ales la presa clujeană – „Steaua", „Tribuna", iar după 1989, „Clujul liber", „Nu". Va publica volumele de versuri *Ţărâna serilor* (1967), *Reminiscenţe* (1969), *Trecerea pragurilor* (1972), *Elegii* (1975; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj), *Nimburi* (1977), *Pâinile punerii nainte* (1979), *În lumina înserării* (1982), *Înstelatele oglinzi* (1984), *Orfica tăcere* (1988), *Crepuscularele vitralii* (1993), *Chemări spre nicăieri şi niciodată* (1996), iar postum apare *Înfrățire* (2004). Se dedică în acelaşi timp prozei – *Tărâmul izvoarelor* (1968) – şi memorialisticii, concepută sub formă de roman autobiografic: *Frumoasa risipă* (1980), *Pe muntele Ebal* (1990), *Steaua câinelui* (1991), *Pinii de pe Golna* (1993), *Străinul de la miezul nopţii* (1996), *În colţ lângă fereastră* (2000) ş.a. O carte îi apare şi în dialectul aromân (*Botsili di didindi*, 1993).

Exponent al unei comunităţi străvechi din Munţii Pindului, **M.** poartă încrustată în efigia sa nobleţea şi puterea de rezistenţă a strămoşilor viforoşi. O lume solemnă şi gravă, ocrotită de zeii locului domină confesiunea poetului, care se simte chemat, ca altădată Orfeu, să oficieze un cult al cuvântului ca pe un ritual cu virtuţi sacerdotale: „Poezia pentru mine este o stare orfică a vieţii şi o stare sacerdotală a cuvântului". O protoistorie fabuloasă, aşezată sub semnul unor zeităţi antice, purtătoare de puritate şi de har, îi populează încă de la debut lirica, aflată în prelungirea lirismului gândirist. *Ortodoxie păgână* e cartea unui poet trecut prin şcoala lui Lucian Blaga, Ion Barbu şi Tudor Arghezi. Un prim strat al poemelor este furnizat de o arhaitate frapantă, creştină şi latină totodată, înveşmântată în armonii clasice, de o seducătoare solemnitate: „Străbunii mei dintâi sunt Tamaris şi Orfeu/ Şi Dionisos, zeul impetuos şi trist,/ Ce port pecetea ca pe-un inel cu ametist/ Pe mâna lin depusă în arhetipul meu./ Oroles tenebrosul, leit haiduc de Pind/ Şi Pirus taciturnul, întunecat suind/ Fruntariile Romei … Priam-bătrânul soare;/ Ei sunt statornicia, albastrele-mi ponoare" (*Meteorii*). O arheologie blândă, cu aer de fast şi demnitate istorică transpare în aceste versuri corecte, cu trimiteri la peisagistica pillatiană sau la stampele solemne ale lui V. Voiculescu. Respiră din ele un vitalism profund, de tip dionisiac, în care figurile Turiei natale vin să îmbogăţească panteonul clasic

al Daciei romane sau al Transilvaniei în care poetul s-a împământenit. El se rebotează orfic, zăcământul originar de vitalitate al liricii sale îmbogăţindu-se cu noi filoane, cum ar fi militantismul şi eticismul, care capătă străluminări incantatorii: „Adie voci de dincolo de noi/ Prin seara ca un giulgiu de fecioară,/ Tărâm străin, fosforescente ploi/ Când amăgirea-ncepe să ne doară” (*Seară depărtată*). E un lirism concentrat, interiorizat, susţinut de tehnica sugestiei şi a metaforei revelatoare. Un aer de basm hieratic, cu imagini de stampă şi „vedenii” ale unui trecut neguros, dar eroic se filtrează în versuri cadenţate cu duh balcanic: „Cu-a V-a Macedonica veneam/ Să-ţi stăpânesc pământul şi pe tine;/ Sfios barbarul de acelaşi neam/ Din miazăzi, nemuritor în sine,/ E locul blând şi ierburile sfinte/ Ţărâna dă miresme de tămâi/ Când cornul mă chema spre legăminte/ Tu încleştai amarnic: «Mai rămâi!»” (*Amintiri spre Someş*). Figura voievodală, de sorginte eminesciană, se preface aici în chip de războinic, luptător, mesager de cultură, liant între epoci şi culturi diferite, trimis civilizator. Lumea mitologică, de o arhaitate caldă, cuceritoare, se întrepătrunde cu lumea mirifică a începuturilor originare, pe care poetul o poartă în arhetipul său: „Pământ, din oseminte format şi frământat/ Din sângele străbun şi din sudoare,/ Eşti trupul meu cel viu şi-adevărat,/ Fără-nceput, nici margine sub soare.// Prin truda ta trecând – când basm, când foc –/ Timpul te-a-mpodobit cu Putne şi Posade,/ Cu alte biruinţi din loc în loc,/ Şi nu ştiu ce ascuns, şi care arde…” (*Închinare*). Transcrierea fervorii se face cu scrupuloasă cenzură, născând poeme de un lirism esenţializat, ce amintesc de Blaga sau de Barbu prin geometrismul sever al rigorii formale, ilustrată atât de bine prin formula „modernismului tradiţionalist”. Dincolo de orice influenţe, registrul lui **M.** se rotunjeşte continuu sub presiunea unui suflu poetic de veritabilă intensitate a trăirii, contopind elemente diverse, cărora le împrumută pecetea propriei voci, de o simplitate aparentă, dar scoţând la lumină nervurile unei fine cizelări. Semnul eleat al începuturilor atice aruncă din când în când la suprafaţă mari izbucniri de lavă vulcanică, zgura pietrificată a unor impetuoase trăiri. O aură mitică pluteşte peste lucruri şi fiinţe, dând strălucire şi fosforescenţă sensurilor cuvintelor, care se deschid spre lumea nevăzută şi pe care poetul ştie să le capteze în materialitatea sonoră a stanţelor: „Şoptite săbii, recele neţărm!/ Memoria nocturnă pietate./ Stinse surâsuri somnu-i învelesc,/ Îmbălsămat pentru singurătate.// Pe cine am pierdut aici cândva?…/ Genuni tăcerea!… Lacrimă, luceafăr/ Gândului meu şi azi neprihănit,/ În infinitul alb, adie teafăr.// Miresme de vestminte netrupeşti!/ Ninsoarea, revelată castitate,/ Nupţii sub imnul necuvântător/ Intrărilor, de-un oaspe-nfiorate” (*Mormânt al nimănui*). În încercarea de a descifra realitatea ascunsă a lucrurilor şi de a se apropia de tainele fundamentale, el plonjează în paradisul copilăriei, în lumea satului arhaic, încărcat de eresuri şi mistere ceţoase. Nume străvechi, Sumer, Azteca, Elada, Roma, Scitia Minor, Tauria sau Pind, se îngemănează cu personaje mitologice, precum Dzadzara, Cadara, Babani, Caracus, cu toponime ca Valea Rece, Apa Bună, Climări etc., figurând o geografie edenică şi un teritoriu al amintirilor. Angelic şi rafinat, poetul construieşte un imperiu heraldic de siluete, dominat de figurile emblematice ale Eroului, Strămoşului şi Bărbatului. Transformat nu de puţine ori în incantaţie şi delir divinatoriu, într-o savant-obscură haină sacerdotală a verbului, versul iniţiază în misterele unei Grecii atemporale, ca la Ion Barbu. Proza lui **M.** este memorialistică deghizată. Scriitorul a ţinut de-a lungul timpului mai multe jurnale pe care le-a transformat în tot atâtea romane, evocând fiecare câte o etapă din viaţa sa. *Frumoasa risipă* cuprinde anii adolescenţei şi ai tinereţii, ca elev şi student în România. Orele de română, latină, germană, mediul şcolar, cea dintâi iubire sunt evocate cu nostalgie şi emoţie. Autoficţiunea continuă cu altă etapă: odată cu intrarea în învăţământ, la Bistriţa şi Năsăud, începe calvarul profesorului şi poetului, care se întâlneşte la fiecare pas cu semnele trădării, linguşelii, delaţiunii, cu ofensiva proletcultismului şi a stalinizării. Romanul *În colţ lângă fereastră* narează astfel de întâmplări, pe care spiritul de dreptate al autorului nu le poate oculta, sperând într-un fel de justiţie divină a istoriei. Alte două cărţi, *Tărâmul izvoarelor* şi *Pinii de pe Golna*, rememorează secvenţe legate de viaţa aromânilor din Turia, ciclul continuând cu *Pe muntele Ebal*, *Steaua Câinelui* şi *Străinul de la miezul nopţii*, dedicate celei mai zbuciumate perioade – detenţia şi trecerea prin închisorile morţii. De mare realism sunt paginile consacrate torţionarilor, fiarele cu chip uman. Un amănunt de reţinut pentru istoria literară este amestecul lui Constant Tonegaru în întâmplările legate de arestarea şi detenţia lui **M.**, autorităţile luând drept realitate

ficţiunea unui poem intitulat *Pistolul lui Werther*. Pe de altă parte, *Steaua Câinelui* este romanul fostului deţinut politic în detenţia mai largă a „lagărului socialist”, cu tribulaţiile şi umilinţele la care este supus de politrucii regimului, care îl tratează ca pe un lepros, refuzându-i şi dreptul la muncă. Vibrante pagini sunt închinate înmormântării lui Lucian Blaga, ca şi bunei şi tandrei Nicanora, care se stinge bolnavă de cancer. Literatura Gulagului şi a detenţiei îşi găseşte în memorialistica lui **M.** o reuşită de excepţie.

SCRIERI: *Ortodoxie păgână*, Bucureşti, 1941; *Ţărâna serilor*, Bucureşti, 1967; *Tărâmul izvoarelor*, Bucureşti, 1968; *Reminiscenţe*, Bucureşti, 1969; *Trecerea pragurilor*, Bucureşti, 1972; *Elegii*, Bucureşti, 1975; *Nimburi*, Cluj-Napoca, 1977; *Pâinile punerii nainte*, Iaşi, 1979; *Frumoasa risipă*, Cluj-Napoca, 1980; *În lumina înserării*, Bucureşti, 1982; *Înstelatele oglinzi*, Cluj-Napoca, 1984; *Înaltele acele vremi*, Cluj-Napoca, 1987; *Orfica tăcere*, Cluj-Napoca, 1988; *Pe muntele Ebal*, Cluj-Napoca, 1990; *Steaua Câinelui*, Cluj-Napoca, 1991; *Pinii de pe Golna*, Cluj-Napoca, 1993; *Botsili di didindi*, Constanța–Syracuse, NY (SUA), 1993; *Crepuscularele vitralii*, Cluj-Napoca, 1993; *Catrene (culese pe dealurile Clujului)*, Cluj-Napoca, 1994; *Chemări spre nicăieri şi niciodată. Poezii 1985–1995*, Bucureşti, 1996; *Străinul de la miezul nopţii*, Cluj-Napoca, 1996; *În colţ lângă fereastră*, Cluj-Napoca, 2000; *Înfrățire*, postfață Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, 2004.

Repere bibliografice: Mircea Tomuş, *„Ţărâna serilor”*, ST, 1967, 9; Adrian Marino, *„Ţărâna serilor”*, VR, 1967, 10; Nicolae Manolescu, [*Teohar Mihadaş*], CNT, 1968, 2, 1969, 37; Ion Oarcăsu, *Prezenţe poetice*, Bucureşti, 1968, *113–119*; Lucian Raicu, *„Tărâmul izvoarelor”*, RL, 1969, 19; Dumitru Micu, *Reminiscenţe*, RL, 1969, 28; Mincu, *Critice*, I, *161–164*; Mircea Iorgulescu, *„Trecerea pragurilor”*, LCF, 1972, 47; Adrian Popescu, [*Teohar Mihadaş*], ST, 1975, 8, 1979, 5, 1990, 9, 1993, 11, 1994, 4–5, RL, 1996, 50; Dana Dumitriu, *Focul lăuntric*, RL, 1977, 43; Eugen Simion, *Doi poeţi: Teohar Mihadaş, Dominic Stanca*, LCF, 1977, 47; Cornel Ungureanu, *„Nimburi”*, O, 1978, 45; Manu, *Eseu, 136–139;* Poantă, *Radiografii*, I, *198–200*, II, *85–87, 148–153*; N. Steinhardt, [*Teohar Mihadaş*], ST, 1983, 3, 1986, 1; Raicu, *Fragmente, 420–422;* Taşcu, *Poezia, 153–165;* Laurenţiu Ulici, [*Teohar Mihadaş*], AST, 1986, 5, LCF, 1990, 11, 12; Mircea Popa, [*Teohar Mihadaş*], ST, 1988, 11, 1990, 9, 1993, 11; Florin Manolescu, *Literatura închisorilor*, LCF, 1991, 4; Monica Lovinescu, *Blestemul de pe muntele Ebal*, F, 1991, 10; Eugen Simion, *Autoficţiunea*, RL, 1993, 31; Cândroveanu, *Aromânii, 97–104;* Papahagi, *Interpretări*, *110–116; Teohar Mihadaş. In memoriam*, îngr. Adrian Mihai Bumb, pref. Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, 1999; Faifer, *Faldurile*, *83–86*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *187–190*; Popa, *Ist. lit.*, II, *345–346*. ***M.Pp.***

MIHAI EMINESCU, revistă apărută la București – Chişinău – Cernăuți la 15 iunie 1990 şi în 1991 (în total trei numere). Publicația este editată de Ministerul Culturii şi Cultelor din România împreună cu Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova şi cu Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni. Directori: Victor Crăciun (Bucureşti), Mihai Cimpoi (Chişinău), Vasile Levițchi (Cernăuţi); colegiul redacţional iniţial: Vladimir Beşleagă, Grigore C. Bostan, Constantin Ciopraga, Emil Cioran, Eugeniu Coşeriu, Petru Creţia, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Rosa Del Conte, Ioan Flora, Adrian Marino, Marin Sorescu ş.a.; secretar de redacţie: Viorel Mihai. În *Cuvânt de început* se afirmă că **M.E.**, continuatoarea „Buletinului «Mihai Eminescu»” editat de Leca Morariu între 1930 şi 1944, este „o publicaţie care reapare după 47 de ani de tăcere, în frumosul gând de frăţietate şi înţelegere”. Colaboratorii îşi propun să încurajeze „noi descoperiri şi interpretări moderne ale creaţiei eminesciene” şi să corecteze „neadevăruri”. La rubrica „Omagii” George Uscătescu, Nichita Stănescu, Leonida Lari, Ion Vatamanu, Arcadie Suceveanu ş.a. semnează cu predilecţie versuri închinate lui Eminescu. Rubrica „Eseuri. Cercetări. Aprofundări” conţine contribuţii substanțiale de istorie şi critică literară aduse de Al. Piru (*Eminescu – poet naţional şi universal*), George Munteanu (*Doi prieteni: Eminescu şi Creangă*), Mihai Cimpoi (*Două cărţi fundamentale: „Eminescu sau Despre Absolut” de Rosa Del Conte şi „Eminescu şi abisul ontologic” de Svetlana Paleologu-Matta*, *Eminescu în viziunea lui Mircea Eliade*), Al. Husar (*Eminescu şi istoria naţională*), Valeriu Matei (*Eminescu văzut de poetul necuvintelor*), Radu Negru (*Eminescu – Conta*), Victor Crăciun (*Drumuri eminesciene cu „gene ostenite”*). Preotul Constantin Galeriu publică studiul *Chipul mântuitorului Iisus Hristos în gândirea lui Mihai Eminescu*. Un spaţiu generos îl ocupă dialogurile lui Mihai Cimpoi cu Elsa Lüder şi cu Paul Miron (*Interferenţa în lumea spirituală germană prin opera lui Eminescu*) şi cu istoricul literar budapestan Domokos Sámuel. În prima pagină a numărului 3/1991, la rubrica „Eminescu inedit”, se tipăreşte un „fragment dintr-o epopee dacică”. Ultimele pagini sunt ocupate de o iconografie bogată şi diversă, în parte inedită. Alţi

colaboratori: Ana Blandiana, Simion Gociu, Dumitru Matcovschi, Libuše Vajdová, I. M. Ştefan. ***L.Cr.***

MIHAIL, Nicolae-Paul (3.VII.1923, Caracal – 19.III.2013, Sinaia), prozator. Este fiul Anei (n. Kakassy) şi al lui Mihail M. Mihail, funcţionar. Urmează şcoala primară în oraşul natal, iar între 1934 şi 1938, ca bursier al Colegiului „Sf. Sava", prima parte a gimnaziului la Bucureşti. Continuă liceul la Caracal (1938–1942), susţinându-şi bacalaureatul la Râmnicu Vâlcea. Din 1942 devine – în paralel – elev al Şcolii Militare de Ofiţeri şi student la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, absolvită în 1946. Este încadrat ofiţer la garnizoane din Corabia, Piatra Olt şi Craiova, activând până în 1953, când se pensionează pe caz de invaliditate. Între 1959 şi 1969 lucrează în domeniul turismului, la Sinaia, apoi se dedică scrisului. Debutează în 1945, când publică în revista „Humorul" schiţe satirice. Colaborează la „Săptămâna", „Luceafărul", „Ateneu", „Cronica", „Viaţa militară", „Astra" ş.a. Prima carte, romanul *Femeia cibernetică,* îi apare în 1969. Împreună cu Eugen Barbu este scenarist al producţiilor cinematografice *Haiducii* (1966), *Drumul oaselor* (1980), *Trandafirul galben* (1982) şi al serialelor de televiziune *Urmărirea* (1971), *Un august în flăcări* (1974) ş.a. Se numără printre membrii fondatori ai Cenaclului „Lucian Blaga" şi al Asociaţiei Culturale „Marius Bunescu" din Caracal. A mai semnat Nicomah.

Autor de romane şi povestiri, de versuri și epigrame destinate lecturii ca divertisment, **M.** se străduieşte în câteva cărți să-şi câştige publicul hibridând intrigi poliţiste cu elemente de literatură de anticipaţie. Efectul reuşeşte să-l amuze, aşa încât alege să subintituleze câteva proze „romane satirice de aventuri" – *Potirul Sfântului Pancraţiu* (1971), *Damen-vals* (1975). În alte cazuri, ca în nuvela *Dispariţia profesorului* din volumul omonim (1974), umorul nu mai trebuie căutat manifest, ci se produce involuntar, atunci când cititorul se confruntă cu dedicaţia emfatică „Oraşului natal–Caracal şi întregii ţări a Olteniei", disonantă şi gratuită faţă de subiectul naraţiunii: elucidarea misterioasei plecări, din vila în care locuia, a fostului profesor de muzică Mişu Theodorescu, potenţialul creator al unei opere simfonice totale. Aceste garnisiri „la potriveală", aspirând să treacă drept ingeniozităţi de concepţie, nu lasă în urma lor decât sentimentul mediocrităţii, prozatorul dovedindu-se în general incapabil să-şi depăşească stângăciile. *Femeia cibernetică* este o palidă reluare în context de tehno-ficţiune a temei clasice despre intimitatea dintre creator şi opera sa: un profesor inventator creează simulacrul robotizat al femeii iubite, iar aceasta se arată nedemnă de o asemenea proiecţie în eternitate. Seria *Potirul Sfântului Pancraţiu* şi *Damen-vals* abundă în naivităţi, degringoladă cu alură de aventură, momente de tip „banc cu extratereştri". Respectând reţeta genului, **M.** îşi defineşte recurenţele la nivel de personaje (arheologul investigator Nicolae Ionescu, omul de ştiinţă Raminagrobis şi ajutorul său, inspectorul Mişu) şi de spaţiu al desfăşurării acţiunii principale (comuna Malu Mare de lângă Constanţa). Ceea ce urmează – stabilirea naturii intrigii – întrece adeseori limita ridicolului: în lupta cu familia de contrabandişti Brown, arheologul detectiv nu ştie să folosească arma automată, dar nimereşte perfect, ca un supererou, ţinte fixe şi mai ales pe cele în mişcare; un rănit declară că a fost ucis şi cere să fie dus la spital (*Potirul Sfântului Pancraţiu*); sub pretextul inspectării unui şantier arheologic, protagonistul primeşte misiunea de a lămuri misterul apariţiei OZN-urilor în comuna Malu Mare şi totodată pe cel al morţilor care vorbesc (*Damen-vals*). Cărţile pentru copii – *Demascarea lui Turnesol* (1970), *Sub aripa vântului de noapte* (1979), *Aventurile unui soldat de plumb* (1993) – se caracterizează, la rândul lor, prin hiperdimensionarea forţată a ideii de acţiune, clişeistic şi superficial prelucrată, prin personaje neconvingătoare. Culegerea *Dispariţia profesorului* prezintă totuşi, fie şi parţial, un oarecare interes literar. Alcătuită dintr-o povestire poliţistă, vizibil influenţată de modelul scrierilor lui Georges Simenon (amestecul de banal şi gravitate a situaţiilor, ambiguitatea detaliilor-cheie, atmosfera casnică şi pedantă, de apus al unei lumi vechi), dintr-o nuvelă despre viaţa pe şantierul unui nou oraş (*Plecarea din Baracal*) şi o proză de război pe tema culpabilităţii dominate prin artă (*Apus de soare în unghi mort*), volumul lasă a se întrezări posibilităţi formale şi stilistice reale, nefructificate însă ulterior.

SCRIERI: *Femeia cibernetică*, Bucureşti, 1969; *Demascarea lui Turnesol*, Bucureşti, 1970; *Potirul Sfântului Pancraţiu*, Bucureşti, 1971; *Postul clandestin* (în colaborare cu Eugen Barbu), Bucureşti, 1972; *Dispariţia profesorului*, Bucureşti, 1974; *Războiul undelor* (în colaborare cu Eugen Barbu), Bucureşti, 1974; *Damen-vals*, Bucureşti, 1975; *Sub aripa vântului de noapte*, Bucureşti, 1979; *Întâmplări ciudate la miezul nopţii*, Bucureşti, 1984;

Aventurile unui soldat de plumb, Galaţi, 1993; *Endograme*, Caracal, 1998; *La roata norocului* (în colaborare cu Mihai Opriş), Bucureşti, 2000; *Ce mi-ai pus, fă, nebuno, în cafea?*, Bucureşti, 2003; *La trântă cu Hercule*, (în colaborare cu Eugen Deutsch), Iași, 2003; *Cupa lui Socrate*, București, 2006; *Mănușa de catifea*, București, 2007; *Haiducii*, ed. 2 (în colaborare cu Eugen Barbu şi Mihai Opriş), Bucureşti, 2007; *Genoveva de Trabant*, 2009; *Allegretto!...*, Bucureşti, 2010; *Trandafirul galben*, Galaţi, 2010.

Repere bibliografice: Al. I. Friduş, *„Demascarea lui Turnesol”*, CL, 1971, 4; Sorin Titel, *„Potirul Sfântului Pancraţiu”*, RL, 1971, 49; Nicolae Baltag, *„Războiul undelor”*, LCF, 1974, 32; Emil Manu, [*Nicolae-Paul Mihail*], SPM, 1974, 188, 1975, 259; Dan Mutaşcu, *Ironia ca mod de cunoaştere*, SPM, 1974, 191; Eugen Teodoru, *Talent şi fantezie*, SPM, 1985, 24; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *166–167*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *190–191*; Firan, *Profiluri*, II, *59–61;* Marian Barbu, *În dulcele stil clasic,* CC, 2004, 7; Gabriel Bratu, *Umorul la el acasă: Nicomah,* „Lamura”, 2005, 10–12; Popa, *Ist. lit.,* II, *944*. ***C.M.B.***

MIHAIL, Paul (29.VI.1905, Cornova–Orhei – 11.X.1994, Bucureşti), istoric literar, editor, memorialist. Este fiul Elenei (n. Huzun) şi al lui Iustin Mihail (Mihailovici), învăţător şi dascăl de biserică, trăgându-se dintr-o veche familie de preoţi ortodocşi. Rămâne orfan de tată la vârsta de trei ani şi este crescut la mănăstirea Hârjauca. Urmează la Chişinău Seminarul Teologic (1918–1926) şi Facultatea de Teologie (1926–1930), iar la Iaşi Facultatea de Litere, secţia istorie (1929–1932). Debutează în 1928 la revista „Studentul” (organ al Societăţii „Petru Movilă” a studenţilor Facultăţii de Teologie din Chişinău), pe care o fondează şi o conduce şi unde publică documente bisericeşti şi istorice, evocări literare, profiluri contemporane. În 1931 călătoreşte, cu o bursă de studii, în Bulgaria şi Grecia, voiaj din care rezultă cartea sa de debut, *Mărturii româneşti din Bulgaria şi Grecia. 1468–1866* (1933), unde semnalează aproximativ două mii de documente înstrăinate. Din 1933 activează ca profesor la Şcoala de Cântăreţi Bisericeşti din Chişinău (e şi director între 1942 şi 1944). Funcţionează în acelaşi timp ca director al Muzeului Istoric-Bisericesc din Chişinău (pe care îl restaurează şi îl îmbogăţeşte), secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice – regionala Basarabia, preot la biserica Sfinţii Arhangheli – Soborul Vechi (1933–1944). După cedarea Basarabiei se refugiază la Iaşi, în august 1941 revine la Chişinău, iar în vara lui 1944 se stabileşte definitiv între noile graniţe ale României, mai întâi în Oltenia (ca preot la Râmnicu Vâlcea, 1944–1946), apoi la Iaşi (ca preot paroh la biserica Banu, 1946–1980). În 1945 obţine titlul de doctor în istorie, în 1948 devine asistent la Universitatea din Iaşi, e numit ulterior conferenţiar la Institutul Teologic din Bucureşti, fără însă a şi activa în această funcţie. Este colaborator al Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol” din Iaşi şi al Institutului de Studii Sud-Est Europene din Bucureşti. De-a lungul timpului colaborează la principalele reviste teologice şi istorice, dar şi la „Făt-Frumos”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Romanoslavica”, „Manuscriptum”, „Synthesis”, „Literatura şi arta” (Chişinău) ş.a. În 1975 i se conferă Crucea Patriarhală, în 1980 titlul Avva („Mare duhovnic”), iar în iunie 1994 este propus ca membru de onoare al Academiei Române, care îi acordase premiile „Năsturel-Herescu” (1939) şi „Eudoxiu Hurmuzachi” (1993).

M. reeditează în chip exemplar tipul cărturarului care, pornind de la o condiţie modestă, răzbeşte printr-o inflexibilă voinţă şi pasiune la lumina învăţăturii şi izbuteşte, în contextul unei istorii vrăjmaşe, să închege o operă. Vitregiile, uneori extreme, ale copilăriei și adolescenței vor fi evocate cu exemplar dramatism auster în suita de „pagini autobiografice” inserate de Vasile Șoimaru în culegerea *Născut în Cornova* (2006). Se identifică în personalitatea lui suspinul cronicarului suferind „supt vremi” şi voluptatea aceluiaşi în faţa citirii şi scrierii cărţilor, aviditatea îndârjită a cărturarilor din secolul al XVIII-lea în a da la iveală documentele identităţii naţionale, pasiunea arhivistică a Hurmuzăcheştilor bucovineni ori a lui Hasdeu şi iubirea de trecut a tuturor acelora pentru care preţuirea generaţiilor ce i-au precedat este, după vorba lui Fustel de Coulanges, citată de **M.**, un semn obligatoriu al patriotismului. Două jurnale, din 1931 şi din 1940–1944, conturează figura unui „erou” epic angajat într-o *questa* a mărturiilor româneşti (istorice, religioase, literare), exultând la finele fiecărei „aventuri” încununate de succes ori suferind cu amărăciune în urma eşecurilor cauzate de pacte şi dictate, dar şi de nepăsarea, obtuzitatea, reaua-voinţă sau invidia conaţionalilor, însă niciodată dezarmând. Jurnalul din 1931, prin excelenţă unul de călătorie culturală şi de studii, se constituie într-o fidelă diagramă afectivă şi intelectuală a „tânărului de la sat pornit să caute urme ale trecutului românesc”, visând noaptea că a dat „de nişte documente de la Ştefan cel Mare”, pe care le şi descoperă la Constantinopol,

copiind sute de documente, forţând accesul (şi reuşind astfel să fie primul român care pătrunde în arhiva bisericii Sfântul Mormânt din Constantinopol), justificându-se spiritual în aerul tare al Muntelui Athos, care îi provoacă o adevărată metanoia: jurnal de cărturar descoperitor de lumi noi, jurnal al formării şi al ridicării moral-spirituale. Tema se conservă şi în celălalt jurnal, însă acesta, prin natura lucrurilor, e mult mai complex. Diagrama faptelor şi a trăirilor înregistrează acum evenimentele dramatice din 1940 şi 1944, tragedia refugiului şi, în contrapunct, realizările cărturarului, zbaterile între ceea ce năzuieşte să facă şi împrejurările neprielnice, confruntarea – de o dramatică ironie – dintre bucuria creaţiei în cultură şi implacabilul „catabasis" al istoriei neamului. Poezia cărţii, a istoriei scrise şi a gestului întemeietor este astfel mereu flancată de notaţia vitregiei istoriei trăite: jurnal al faptei culturale, jurnal existenţial, jurnal de criză, revelând nu numai o conştiinţă constructivă în perpetuă stare de alertă, ci şi un ochi de moralist perspicace şi sever fără malignitate, lapidar şi extrem de viu în notaţie. Apărute târziu şi puţin cunoscute, cele două jurnale se înscriu în prim-planul valoric al diaristicii româneşti. O bogată corespondenţă le completează: scrisori către şi de la, între alţii, G. Baiculescu, Geo Bogza, Al. Boldur, G. Breazul, Şt. Ciobanu, C.C. Giurescu, Al. Gonţa, mitropolitul Gurie, Pan Halippa, G.T. Kirileanu, Leca Morariu, I. Pelivan, Radu Rosetti, Dan Simonescu, Dumitru Stăniloae, Milan Şesan ș.a. Ca istoric al culturii, **M.** descoperă şi editează circa o mie de documente şi scrie sute de studii, articole, recenzii, note de lectură. În centrul preocupărilor sale stă trecutul Moldovei, cu accent pe partea ei din stânga Prutului. Pentru istoria literară interesează îndeosebi scrierile despre personalităţi ale zonei, despre circulaţia manuscriselor şi a cărţii vechi româneşti (cum sună titlul unei serii încredinţate Institutului „A.D. Xenopol"), precum şi adaosurile substanţiale la bibliografia literaturii române vechi. De un ecou aparte s-a bucurat lucrarea *Tipărituri româneşti din Basarabia de la 1812 până la 1918* (1941). Împreună cu fiica sa, Zamfira Mihail, a editat un manuscris necunoscut al cronicii lui Ion Neculce, copiat de Ioasaf Luca, descendent al cronicarului. Colaţionând textul cu copiile de la Biblioteca Academiei Române (după care Iorgu Iordan şi-a întocmit ediţia), editorii conchid că această copie a fost făcută direct după manuscrisul lui Neculce, dar conţine şi adaosuri (unele dintre acestea putând fi atribuite cronicarului, altele aparţinând strict copistului), care corectează şi anumite exagerări ale autorului (în genere, cele xenofobe). Ediţia, prevăzută cu un studiu şi cu un aparat critic complex, luminează atelierul cronicii, revelat acum – afirmă editorii – ca „mai laborios, cu reveniri şi reformulări ale judecăţilor de valoare asupra personalităţilor şi evenimentelor, cu suplimentarea şi revizuirea propriei informaţii, cu o preocupare sporită în ceea ce priveşte judecata urmaşilor asupra paginilor sale".

SCRIERI: *Fapte trecute şi basarabeni uitaţi. 1799–1918*, Chişinău, 1938; *Tipărituri româneşti din Basarabia de la 1812 până la 1918*, Bucureşti, 1941; *Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei (1931)*, Bucureşti, 1991; *Acte în limba română tipărite în Basarabia (1812–1830), precedate de bibliografia tipăriturilor româneşti din Basarabia (1812–1830)* (în colaborare cu Zamfira Mihail), Bucureşti, 1993; *Mărturii de spiritualitate românească în Basarabia*, Chişinău, 1993; *Jurnal (1940–1944)*, îngr. Eugenia Mihail şi Zamfira Mihail, Bucureşti, 1998; *Corespondenţă*, îngr. Eugenia Mihail şi Zamfira Mihail, Bucureşti, 2001; *Cornova*, Chişinău, 2002 (în colaborare). **Ediţii:** *Mărturii româneşti din Bulgaria şi Grecia. 1468–1866*, Chişinău, 1933; *Opt documente moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*, Iaşi, 1933; *Documente şi zapise moldoveneşti de la Constantinopol (1607–1806)*, Iaşi, 1948; *Cronica lui Ion Neculce copiată de Ioasaf Luca. Manuscrisul „Mihail"*, pref. edit., cuvânt înainte Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Zamfira Mihail); *Desiderie sau Cărare către dragostea lui Dumnezeu*, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 2000 (în colaborare cu Zamfira Mihail); *Viața satului Cornova în corespondența anilor 1957–1994*, îngr. Vasile Șoimaru, Chişinău, 2002; *Ierarhi în corespondență cu un preot de enorie – preot dr. Avva Paul Mihail*, îngr. Calinic Botoșăneanul și Zamfira Mihail, Iași, 2011.

Repere bibliografice: *Encicl. istoriografiei rom.*, *219–220*; Virgil Cândea, [*Paul Mihail*], RA, 1985, 4, LA, 1992, 7; Ştefan S. Gorovei, *Dr. Paul Mihail la 80 ani*, AIX, t. XXII, 1985, 2; Ştefan Lemny, *Pr. dr. Paul Mihail*, MM, 1985, 10–12; Ion Madan, [*Paul Mihail*], „Magazin bibliologic" (Chişinău), 1992, 1, „Ştiinţa" (Chişinău), 1992, 6; Ştefan Ştefănescu, *Paul Mihail, un mare istoric basarabean*, „Opinia naţională", 1993, 13–14; Constantin C. Angelescu, *Bibliografia scrierilor părintelui Paul Mihail*, „Teologie şi viaţă", 1993, 11–12; Mihai Moraru, *Paul Mihail (1905–1994)*, RITL, 1994, 4; Mihai Mitu, *Paul Mihail*, RSL, 1994; Gheorghe I. Florescu, *Jurnalul părintelui Paul Mihail*, CRC, 1999, 7; Toader Buculei, *Clio încarcerată*, Brăila, 2000, *163–167*; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *225–226*; *Născut în Cornova. Omagiu lui Paul Mihail*, coordonator Vasile Șoimaru, Chișinău, 2006. ***N.M.***

MIHAIL, Viorel (1.VII.1951, Costeşti–Bălţi), prozator. A urmat școala medie la Proscureni și Facultatea de Filologie, secția ziaristică, la Universitatea de Stat din Chişinău (1968–1974). S-a manifestat ca un gazetar activ şi incisiv, fiind prezent ca redactor, redactor-șef adjunct sau redactor-şef la mai multe publicații: „Tinerimea Moldovei", „Învățământul public", „Tânărul leninist", „Moldova", „Literatura și arta", „Nistru", „Glasul națiunii", „Cuvântul", „Sud-Est cultural", „Mihai Eminescu". Din 1992 este director la „Săptămâna" şi „Momentul".

M. a debutat editorial cu volumul de nuvele *Bărbaţii la mijlocul verii* (1982), caracterizat printr-un tip de naraţiune care are drept model pe Ion Creangă şi folclorul. I s-au remarcat „talentul și munca sa îngrijită, țărănească la obârșie", precum și „conștiințiozitatea de artist cinstit" (Vladimir Beșleagă). Nuvelistul evoluează vădit în prozele din *Iubirile pierdute se pot recupera* (1987), unde se observă o trecere spre formulele moderne, spre cultivarea scriiturii tincturate ironic.

SCRIERI: *Bărbaţii la mijlocul verii*, pref. Vladimir Beşleagă, Chişinău, 1982; *Iubirile pierdute se pot recupera*, Chişinău, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Bătrânu, *Elogiu vredniciei, nobleței…*, LA, 1983, 28 iulie; Vsevolod Ciornei, *Ora vișinei*, „Moldova", 1984, 1; Ciocanu, *Critică*, *217–218*; Nicolae Popa, *În căutarea iubirilor pierdute*, „Tinerimea Moldovei", 1988, 12 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *219*; *Dicț. Chișinău*, *366–367*. ***I.C.***

MIHAIL EMINESCU, revistă apărută la Iaşi, bilunar, între 1 decembrie 1903 şi 15 aprilie 1904; la ultimele numere şi-a schimbat titlul în „Revista literară «Mihail Eminescu»". O a doua serie s-a editat la Botoşani între 1 august şi 1 octombrie 1905. În 1904 redactor este Const. Cihan. Într-un *Cuvânt înainte*, I. Al. Vasilescu-Valjan explică de ce generaţia sa stă sub semnul lui Eminescu. În fiecare număr i se consacră poetului un material sau două. În numărul 2 se publică ultima lui fotografie şi articolul Mariei Costăchescu *Întâlnire cu Eminescu*. În numărul următor Petru Vulcan începe un amplu studiu intitulat *Poezia română şi Eminescu*, publicat alături de amintirile lui State Dragomir, iar G.G. Nădejde semnează articolul *Se cere vreo alegere în amintirile despre M. Eminescu?*, lui Victor Eminescu îi aparţin însemnările apărute sub titlul *Geneza primelor versuri ale lui Mihai Eminescu*, în timp ce Corneliu Botez este autorul articolului *Unde s-a născut poetul Eminescu?*; Cincinat Pavelescu îi închină poezia *La bustul lui Eminescu*. Versuri semnează N.G. Rădulescu-Niger, Mihail Paleologu, Laurenţia Gribincea, Maria Popescu, G. Marinescu. Mai colaborează Smara, Eugen Herovanu, Spiru Prasin. ***M.Pp.***

MIHAIU, Virgil (28.VI.1951, Cluj), poet, eseist. Este fiul Lucreţiei Mihaiu (n. Gaja), profesoară de muzică, şi al lui Virgil Mihaiu, medic. Urmează la Cluj cursurile şcolii elementare în limba germană, apoi Liceul „Emil Racoviţă" şi Facultatea de Filologie, secţia engleză–germană, absolvită în 1974. Obţine titlul de doctor în filologie în 2002 cu o teză despre F. Scott Fitzgerald. S-a specializat, concomitent, în problemele jazzului şi ale interferenţelor sale cu literarul, urmând o carieră în domeniul teoriei muzicale. Corespondent al României la „Jazz Forum" (revista Federaţiei Internaţionale de Jazz, editată la Varşovia) între 1983 şi 1993, devine din 1992 cadru didactic la Academia de Muzică „George Dima" din Cluj-Napoca, unde fondează un curs de estetică a jazzului. Este cofondator şi membru al grupului Jazzographics. Jazzului îi sunt consacrate şi două volume de reflecţie teoretică: *Cutia de rezonanţă* (1985) şi *Jazzorelief* (1993). Între 2006 şi 2012 este director al Institutului Cultural Român din Lisabona şi ministru consilier pe lângă Ambasada României din Portugalia. A fost redactor la „Echinox" din 1971 până în 1983 și din 1990 redactor la „Steaua", revistă la care a şi debutat ca poet în 1970. Prima carte de poezie, *Legea conservării adolescenţei*, îi apare în 1977. Mai colaborează cu versuri, eseuri, cronici muzicale, traduceri (din engleză, germană, spaniolă, portugheză, franceză, italiană, suedeză, rusă) la „Dialog", „Contemporanul", „România literară", „Tribuna", „Transylvanian Review", „Viaţa românească", „Cultura", „Familia", „Vatra", „Luceafărul", „Up & Underground" (Croaţia), „Contrafort", „World Literature Today" (USA), „Wire" (Anglia), „Poesis", „Kulturas Forums" (Letonia), „Savremenik" (Serbia), „Jazzthetik" (Germania) ș.a. I s-a acordat Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru volumele *Paradis pierdut în memorie* (1993), *Incantări & descântări clujene* (1996) şi *Jazzografii pentru îmblânzit saxofoniste* (2001).

M. este unul dintre poeţii echinoxişti care manifestă sensibilitate faţă de realităţile cotidianului trecute prin filtrul livresc, într-o combinaţie care avea să se impună ca definitorie pentru

mişcarea clujeană. Totuşi, nu înclinaţia pentru notaţia lirică minimală caracterizează această poezie, ci mai degrabă atracţia pentru formele sofisticate ale modernismului târziu. Temperament romantic, poetul nu se poate dispensa de trecut, atât ca parte a destinului personal (copilărie, familie, ani de formare, eros), cât şi a celui colectiv. Critica a observat că, deşi cosmopolit, cu numeroase deschideri spre spaţiile centrale ale „vechii Europe", **M.** are o vanitate a marginii. Cu vocaţie de erudit, iniţiat în culturile romanice, în cele anglo-saxone, ca şi în cele germanice, practică în poezie un „autohtonism" vizibil la nivel lexical (Petru Poantă), prin vocabularul forjat dintr-un amestec de neologism şi neaoşism în tradiţia latinismului transilvan (Ion Pop). Importantă nu e în sine imersiunea nostalgică în trecut, ci percepţia unei continuităţi în raport cu prezentul. Poetul nu încearcă să resusciteze limba „moartă", ci urmăreşte supravieţuirea ei („transmite-i bebeluşului/ feeling-ul/ relicvelor lingvistice proto-indo-europene"), folosind registrul arhaic latinizant pentru a cristaliza experienţe ce ţin de realitatea extrem contemporană. Desigur, latina lui **M.** e o limbă imaginară, o limbă „visată", la fel cum e şi „lusoromâna" proiectată într-un volum din 2010 (*Lusoromână punte de vânt*), ca amestec de portugheză, română, dar şi de alte idiomuri neolatine. Limbile „vii" sunt ipostaziate ca prelungiri, fragmentare şi disparate, ale unui întreg pierdut, pe care nici un gest al poetului nu-l mai poate recompune („atrofierea cuvântului/ până la amuţirea poetului"). Lirica lui se sprijină pe o relație specială cu memoria, aşa cum subliniază şi unele titluri ale plachetelor, precum *Paradis pierdut în memorie*: trecutul apare ca o deschidere în raport cu un prezent care se închide; e o lume „închisă în propria-i deschidere", la fel ca imaginea Lisabonei. Ea ilustrează o poetică a amintirii, în care mersul înainte e condiţionat de pierderea a ceea ce a fost. Nu e vorba de paseism, de orientarea exclusivă spre trecut, ci de evocarea unei lumi care continuă să existe în măsura în care dispare. În atonalitatea prezentului, în calitatea „stinsă" a lucrurilor, în starea lor fragilizată, perisabilă, volatilă se află însăşi sursa frumuseţii. Un „efect paradoxal de frumuseţe", spune poetul undeva. În câteva dintre cele mai bune pagini cuprinse în ediția bilingvă *Aur din coama Ariadnei – Gold aus Ariadnes Mähne* (2004), versurile înregistrează fie epuizarea obiectelor („parcă toate lucrurile s-ar fi terminat brusc/ până şi merele din pivniţă"), dizolvarea („vehiculele se topesc/ într-un somptuos/ tunel de parfum") sau dispariţia lor („mai rămâne iluzia/ tactilă a cojilor de struguri"), fie urmele pe care acţiunea corozivă a timpului le lasă asupra locurilor emblematice ale modernităţii lumii noastre („Aeroporturile cândva atât de fragede/ Au ruginit pe la colţuri").

SCRIERI: *Legea conservării adolescenței*, Cluj-Napoca, 1977; *Sighişoara, Suedia şi alte stări de spirit*, Bucureşti, 1980; *Indicaţiuni pentru balerina din respiraţie*, Bucureşti, 1981; *Cutia de rezonanţă*, Bucureşti, 1985; *Russian Jazz. New Identity* (în colaborare), Londra, 1985; *Poeme*, Cluj-Napoca, 1986; *Paradis pierdut în memorie*, Bucureşti, 1993; *Jazzorelief*, Bucureşti, 1993; *Incantări & descântări clujene*, Cluj-Napoca, 1996; *Recensământ de epifanii – Census of Epiphanies*, ed. bilingvă, tr. Adam J. Sorkin, Liviu Bleoca, Sergiu Celac în colaborare cu autorul, Piteşti, 1999; *Jazz Connections in Portugal*, Cluj-Napoca, 2001; *Jazzografii pentru îmblânzit saxofoniste*, Cluj-Napoca, 2001; *Between the Jazz Age and Postmodernism: F. Scott Fitzgerald*, Timişoara, 2003; *Aur din coama Ariadnei – Gold aus Ariadnes Mähne*, ed. bilingvă, tr. Rolf-Frieder Marmont, Cluj-Napoca, 2004; *Jazz Connections in Romania*, Bucureşti, 2007; *Lusoromână punte de vânt*, Timişoara, 2010.

Repere bibliografice: Constantin Hârlav, *Debutul editorial şi conştiinţa artistică*, „Napoca universitară", 1978, 1; Dana Dumitriu, *Blândul făuritor de versuri albe*, RL, 1980, 18; Felea, *Aspecte*, II, *297–281*; Piru, *Debuturi*, *157–158*; Taşcu, *Poezia*, *166–170*; Coşovei, *Pornind*, *192–195*; Papahagi, *Cumpănă*, *283–286*; Ulici, *Prima verba*, III, *14*; Ţeposu, *Istoria*, *55–56*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *284–287*; George Achim, *Între Biedermeier şi jazzificare*, PSS, 1995, 8–11; Ioan Moldovan, *Locus amoenus*, F, 1996, 7–8; Pop, *Pagini*, *213–220*; Borbély, *Xenograme*, *131–133*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *122–125*; Dimisianu, *Lumea*, *386–392*; Grigurcu, *Poezie*, II, *112–116*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *170–173*; Pop, *Viață*, *261–265*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *191–192*; Gheorghe Grigurcu, *Globalismul poetic*, RL, 2003, 43; *Dicţ. analitic*, IV, *644–645*; *Dicţ. Echinox*, *205–210*; Mihail Vakulovski, *În ritm de jazz*, F, 2005, 3; Pop, *Vocile poeziei*, *131–139;* Popa, *Ist. lit.*, II, *443*. ***L.Td.***

MIHALAŞ, Marcel (15.VIII.1937, Tighina – 13.XII.1987, Bucureşti), poet, eseist, traducător. Este fiul Valentinei (n. Hartea) şi al lui Antonie Mihalaş, economist. A urmat la Bucureşti liceul şi cursurile Facultăţii de Chimie Industrială din cadrul Institutului Politehnic (1954–1959). Lucrează ca inginer la Uzinele Chimice din Buciumeni şi la Uzina de Anvelope Danubiana din Bucureşti. Din 1965 până la tragica sa dispariţie a fost redactor la revista „Gazeta literară"

(„România literară”, din 1968). Afirmarea în literatură a lui **M.** se datorează ochiului colegial, atent şi obiectiv a trei poeţi, Geo Dumitrescu, Ştefan Aug. Doinaş şi Tiberiu Utan, ultimului dintre ei revenindu-i şi meritul de a-l fi angajat, în calitatea sa de atunci de redactor-şef, la principala revistă a Uniunii Scriitorilor. Aici îi apar primele versuri în 1964, debutul editorial producându-se în 1967, cu volumul *Nume* (singurul său volum antum de poezii). Sporadic semnează articole de critică literară şi eseuri, consacrate unor scriitori contemporani sau clasici, români ori străini (Bălcescu, Dostoievski, Cehov ş.a.). Este autorul unui studiu mai amplu, *Jurnalul ca specie literară. Cazul românesc*. Pentru traduceri din literatura universală a fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1976) şi cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1983). A scris, de asemenea, scenariul pentru filmul de animaţie *Geneză* (1975).

Din volumul *Nume* şi în primul rând din cel mai cunoscut text al lui **M.**, *Întoarcerea soldaţilor*, se degajă sentimentul unui mare consum de energie, de extremă încordare nervoasă. Impresia e de uriaş efort, de parcă s-ar merge contra curentului în apa unui râu vijelios. Poemul se încheie brusc, făcând explozie: soldaţii se prăbuşesc epuizaţi, ca după o cursă în salturi între două tranşee. Este nevoie de efort pentru a scrie poezie: „Nu pot spune nimic fără sânge”, este nevoie de efort pentru a domina elementele şi pentru a te domina. Poetul pare obsedat de primejdia dispersării lucrurilor, a propriei fiinţe, şi se apără strângând legăturile, ale propriei făpturi, dar şi cu ceilalţi. Chiar un catren de calambur şi subtilitate, cum este *Peisaj vechi*, transmite o senzaţie de tensiune. Autorul e din spiţa lui Sisif, făcând însă figură singulară: împinge bolovanul îmbrăcat în redingotă. Înainte de a pleca „la lucru”, şi-o perie cu grijă, în răgazuri îşi tamponează fruntea cu batiste de mătase. Dar, prin aceasta, tragedia nu se diminuează. Din când în când el îşi „încheie rănile”, îşi regăseşte „ţinuta militară” (*Întoarcerea soldaţilor*), dar rănile plesnesc, sub vestonul militar el poartă mereu o proaspătă cămaşă de sânge. Rigiditatea, care nu e nici poză, nici nu ţine de aparenţă, nu îngheaţă jocul sensibilităţii, ci îi dă, prin contrast, o mişcare mai vie. În jgheabul de piatră, şuvoiul tragic răsună mai sonor. Efortul perpetuu cu care autorul se identifică e îndreptat spre un scop etic precis. **M.** are un ideal moral, urmăreşte o paradigmă a acţiunilor de împlinit. În lumina severă a unei cauze finale, bilanţul e adesea descurajant. Faptele mărunte, nesemnificative, în care s-a risipit şi ale căror urme vrea să le acopere în grabă, ca un răufăcător, par să îi copleşească viaţa şi atunci strigă: „Nu vreau să las urme, nu vreau să las”. Versurile din *Nume*, foarte clare, dar nu simple, dezvoltând imagini îndrăzneţe, au un sunet grav, caracteristic, de plinătate interioară. Totul e aici plătit până la ultima monedă – poezia nu e nici joacă, nici joc, ci sentiment profund şi rană. A doua culegere de poezii a lui, *Între nume şi lucruri*, apărută postum şi alcătuind, împreună cu reproducerea aproape integrală a cărţii din 1967, prima secţiune din *Întoarcerea la cuvinte* (1989) – cealaltă secţiune fiind constituită din eseuri –, îl confirmă din plin ca poet autentic şi profund. Conceput iniţial ca o carte pentru copii, cuprinzând „poeme pentru preşcolari şi pentru oameni foarte mari”, *Iubitelor lucruri* (precum *Solniţa*, *Ghetele*, *Cartea*, *Paharul*, *Oglinda* ş.a.) li s-au adăugat opt poeme grupate în *Nume (II)*. Cu toate că între poezii ca *Triciclul Alinei* sau *Mingea* şi poeme dense precum *Bălcescu*, *Hölderlin*, *Herder*, *Hegel*, *Descartes* pare să nu fie nimic comun, volumul *Între nume şi lucruri* este profund unitar. Explicit, ca în *Lacrima*, *Cercul*, *Izvorul*, *Clepsidra*, *Luminişul*, sau implicit, dimensiunea filosofică e prezentă şi în „lucruri”. Semnificativă în acest sens este *Triciclul Alinei*, una dintre poeziile exclusiv „pentru preşcolari”, dar al cărei final înalt este numai „pentru oameni foarte mari”. De semnalat „capacitatea fidelităţii”, proprie lui **M.** şi în planul valorilor literare (pasiunea sa pentru Cehov sau „obsesia Bălcescu”) şi, de asemenea, „corespondenţele” între eseistică şi poezie; eseul de tinereţe consacrat lui Bălcescu, *Tensiunea către prezent*, anticipează poemul *Bălcescu* din *Nume (II)*, aşa cum articolul *„Fragmentele...” lui Herder* se continuă liric în poemul *Herder*.

SCRIERI: *Nume*, Bucureşti, 1967; *Întoarcerea la cuvinte*, îngr. şi pref. Valeriu Cristea, Bucureşti, 1989. **Traduceri:** Zbigniew Herbert, *Versuri*, Bucureşti, 1976, *Barbarul în grădină*, Bucureşti, 1980; Didier Decoin, *John Gheena*, pref. Narcis Zărnescu, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Nume”*, CNT, 1967, 20; Laurenţiu Ciobanu, [Dan Laurenţiu], *„Nume”*, CRC, 1967, 26; Lucian Raicu, *„Nume”*, GL, 1967, 31; Cristea, *Interpretări*, *174–176*; Constantin, *Despre poeţi*, *179–182*; Raicu, *Critica*, *320–323*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *353–355*; Iorgulescu, *Scriitori*, *104–105*; *Dicţ. scriit. rom.*,

III, *183–185*; Ileana Mălăncioiu, *O scrisoare din neant*, RL, 1999, 26; Dimisianu, *Oameni, 220–226, 235–240.* ***V.Cr.***

MIHALCEA, Gheorghe C. (19.IX.1938, Dăieni, j. Tulcea – 26.VII. 2005, Horia, j. Tulcea), etnograf. Este fiul Marioarei (n. Matei) şi al lui Constantin Tudor Mihalcea. După studii teologice la Buzău (1952–1957) şi la Bucureşti, la Institutul Teologic (1966–1972), este profesor de limba şi literatura română şi preot în Horia, judeţul Tulcea (1961–1986), profesor de limbile română, franceză şi engleză la Seminarul Teologic din Buzău (1986–1991), de unde revine la Horia. Este doctor în filologie cu teza *Poezia colindelor – imagine a vechii culturi româneşti* (1983). Colaborează la „Peuce" (Tulcea), „Revista de etnografie şi folclor", „Analele Tulcei" ș.a.

M. îşi aduce contribuţia la cunoaşterea folclorului tulcean, prezentat în cele mai semnificative componente ale lui: poezia obiceiurilor tradiţionale prin culegerea *La fântâna de sub deal* (1971), colindele, doinele, cântecele şi jocurile prin textele reunite în *La dalba cetate* (1975) şi în *Aho, aho, copii şi fraţi!* (1978), iar folclorul nupţial prin volumul *Pe buhaz de mare* (1980), care nu cuprinde, cum se întâmplă în celelalte culegeri, doar melodii şi texte, ci şi descrierea obiceiurilor, orânduite după principiul funcţionalităţii. Metoda de culegere şi editare a textelor, îndatorată lui Al. I. Amzulescu, şi configurarea creaţiilor populare în sincretismul lor (text şi melodie) fac din aceste colecţii lucrări importante. Alte câteva volume care includ colinde, basme, povestiri, snoave etc. din mai multe localități din județele Constanța și Tulcea aduc, după anul 2000, noi contribuții la studierea tradițiilor etnoculturale dobrogene, domeniu asupra căruia s-au concentrat toate preocupările lui **M.**

SCRIERI: *Contribuţii la cercetarea etnofolclorică a nordului dobrogean*, Tulcea, 1976. **Culegeri:** *La fântâna de sub deal,* Tulcea, 1971; *Flori dalbe, flori de măr*, Tulcea, 1972 (în colaborare cu Aurel Munteanu); *La dalba cetate*, transcriere muzicală Iosif Herţea, pref. Al. I. Amzulescu, Tulcea, 1975; *Aho, aho, copii şi fraţi!*, pref. Stanca Fotino, Tulcea, 1978; *Pe buhaz de mare*, transcriere muzicală Gheorghe Oprea, pref. Al. I. Amzulescu, Tulcea, 1980; *Pe luceaua Dunării. Colinde de ceată de la Măcin*, Măcin, 2000; *Sus în slava cerului. Colinde din satul Oltina, jud. Constanţa*, I–II, Constanţa, 2000–2001; *Prin pometul raiului. Colinde de ceată din Gârliciu, jud. Constanţa*, Constanţa, 2001; *Fluierul de izbândă. Basme, povestiri şi snoave din satul Nifon, jud. Tulcea*, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanţa, 2003; *Fata de la izvorul limpede. Basme, poveşti şi snoave din Horia, jud. Tulcea*, îngr. Olimpiu Vladimirov, pref. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanţa, 2003; *Văr-Viteaz. Tradiții etnoculturale dobrogene de la clacă, basme și povestiri din Cloșca, județul Tulcea*, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2004; *Voinic la trei castele. Tradiții etnoculturale dobrogene de la clacă, basme și povestiri din Florești, județul Tulcea*, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2004; *Pasărea Măiastră-Albastră. Basme și alte narațiuni din Dobrogea de Nord, județul Tulcea*, introd. Narcisa-Alexandra Știucă, Constanța, 2005.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Gheorghe C. Mihalcea*, „Răstimp", 2005, 4; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *590–591.* ***I.D.***

MIHALE, Aurel (7.VIII.1922, Spanţov, j. Călăraşi – 12.VI.2007, Bucureşti), prozator. Este fiul Elenei (n. Mitu) şi al lui Ignat Mihale, ţărani. După absolvirea liceului la Chişinău (1942), se înscrie la Şcoala de Ofiţeri de Rezervă, iar din 1944 participă la război, luptând şi pe frontul din Cehoslovacia. Odată încheiat conflictul mondial, abandonează cariera militară, devenind student al Facultăţii de Litere şi Filosofie şi, în paralel, al Facultăţii de Drept din cadrul Universităţii din Bucureşti (1945–1947). Este angajat cadru didactic universitar (1949–1954) şi primeşte numeroase atribuţii în domeniul cultural, la Uniunea Sindicatelor de Artişti, Scriitori şi Ziarişti, la Uniunea Scriitorilor, la Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă Socialistă. Va mai fi redactor-şef adjunct la „Viaţa românească" (1953–1954), în conducerea revistelor „Luceafărul" (1958–1959) şi „Gazeta literară" (1962), director al Editurii pentru Literatură. În 2001 a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate literară.

De o tenacitate rară, materializată cel mai adesea în scrieri cu o întindere impresionantă (romane-frescă, trilogii, cicluri epice), **M.** este posesorul unui discurs narativ perfect corelat tematic cerinţelor şi tendinţelor ideologice ale anilor '50 şi nu numai. Deşi debutul său din 1943, cu versuri antirăzboinice publicate în „Dacia rediviva", prefigura o activitate poetică, după 1948 aceasta va fi lăsată deoparte în favoarea construcţiilor în proză, mult mai adecvate, ca formă, experienţelor de viaţă ce urmau a fi transpuse: ipostaze ale luptei de clasă şi ale impunerii noului sistem politico-social, relatări bazate pe evenimente trăite, ca urmare a participării la conflagraţia mondială, episoade ale aşa-ziselor bătălii „din umbră" purtate de Securitate cu serviciile de spionaj străine. Se pot, astfel, identifica, odată cu succesiunea

principalelor teme dezvoltate de autor în scrierile sale, chiar etapele definitorii ale literaturii române de după 1950 până la schimbarea regimului, transformările paradigmelor şi ale punctelor de interes propagandistic. O primă serie, incluzând nuvele şi povestiri – *Vin apele* (1950), *În pragul primăverii* (1952), *Scrisoarea* (1952), *Judecata* (1952) –, apoi romane – *Ogoare noi* (1953), *Floarea vieţii* (1954), devenit, în variantă revizuită, *Destin* (1960) –, sunt concepute în limitele stricte ale şabloanelor ideologice, aplicate conştiincios, în detrimentul oricărei posibilităţi de manifestare a originalităţii: săteni eliberaţi de „exploatatori" îşi găsesc pământurile inundate şi recoltele distruse de foştii „chiaburi", care sparg un dig de apărare (*Vin apele*) ş.a.m.d. Pe de altă parte, deţinător al experienţei frontului şi având acces la informaţii puţin cunoscute, scriitorul deplasează permanent centrul de interes documentar al cărţilor consacrate acestei arii tematice, respectând, cu mare grijă, limitele impuse de istoria „oficială". Surprinzător şi destul de neobişnuit în practica auctorială, traiectul labirintic al operelor lui **M.** presupune, în majoritatea cazurilor, schimbări de perspectivă asupra evenimentelor consemnate, substituiri de personaje şi de caractere, grupări şi regrupări de volume, „revizuiri" şi „adăugiri". Trilogiile *Cronică de război* (I–III, 1966) şi *Focurile* (I–III, 1977–1978), culegerile de povestiri *Podul de aur* (1964), *Somnul de veghe* (1969), o parte a scenariilor *Batalionul doi* (1957), *Am fost şaisprezece* (1980) sunt scrise cu intenţia evidentă de a oferi cititorilor descrierea completă şi detaliată a implicării armate a României în război şi a consecinţelor ce au decurs, în anii imediat următori, din această participare. Deşi structurate după scheme şi clişee impuse de propagandă, prozele lui **M.** reuşesc să strecoare şi informaţii inedite, mai ales despre starea de spirit şi cea materială a armatei române ori despre bătăliile purtate dincolo de Prut. Bun creator de atmosferă şi de ample descrieri, prozatorului îi reuşeşte mai ales marcarea contrastelor sau a asocierii peisaj–stare de spirit. Ultima categorie a epicii lui **M.** include scrieri centrate pe activitatea serviciilor române de contraspionaj din cadrul Securităţii – *Acţiunea „Hildebrand"* (1979), *Îngerul negru* (1981), *Alertă în munţi* (1982) –, expresii ale unei tendinţe vizibile de a trece drept reale patriotismul, onestitatea, eroismul lucrătorilor acestei instituţii şi de a ţine sub tăcere implicările vinovate, de ordin politic. Romane de acţiune, alcătuite după reţetele genului, ele se străduiesc să impună un fals tip de erou: securistul în luptă cu agenţii de spionaj străini, care plănuiesc să aducă prejudicii ţării. Evenimentele de la sfârşitul lui 1989 au dat ocazia autorului fie de a-şi regândi opera (toate ciclurile narative anterioare trec prin procesul revizuirii), fie de a se putea exprima liber, în registru romanesc, asupra unor teme precum colectivizarea – *Pământ, pământ…* (I–III, 2001) – sau rolul real deţinut de armata română în cel de-al Doilea Război Mondial – *Lada de campanie* (1997) –, teme care acum, în concepţia lui **M.**, ar trebui să ducă la „incriminarea directă a structurilor sistemului totalitar". De asemenea, ciclul *Argus* (I–III, 2002) îl readuce în prim-plan pe Ştefan Varduca, modelul ofiţerului de contrainformaţii integru, pe nedrept trecut în rezervă înainte de decembrie 1989, „pentru incompetenţă profesională şi abuz în serviciu", deoarece încercase să contracareze acţiunile de spionaj militar, cazurile Şacalul şi Eagles, referitoare la o potenţială „atacare a bazelor de rachete din Carpaţi". În timpul evenimentelor din decembrie 1989, solicitat să ajute la elucidarea misterului apariţiei unor „semne luminoase" pe cerul României, ofiţerul contribuie prin iscusinţa lui la combaterea diversiunilor. Sub pretextul ficţiunii, se încearcă acreditarea uneia dintre interpretările date evenimentelor care au provocat schimbarea regimului politic în România: conspiraţia unor puteri străine, disimulată ca revoluţie.

SCRIERI: *Vin apele*, Bucureşti, 1950; *În pragul primăverii*, Bucureşti, 1952; *Judecata*, Bucureşti, 1952; *Scrisoarea*, Bucureşti, 1952; *Ogoare noi*, Bucureşti, 1953; *Floarea vieţii*, Bucureşti, 1954; ed. (*Destin*), Bucureşti, 1960; *Ultimul asalt*, Bucureşti, 1955; *Batalionul doi*, Bucureşti, 1957; *Nopţi înfrigurate*, Bucureşti, 1957; *Fuga*, Bucureşti, 1963; *Hotărârea*, Bucureşti, 1964; *Podul de aur*, Bucureşti, 1964; *Cronică de război*, I–III, Bucureşti, 1966; *Primăvară timpurie*, Bucureşti, 1969; *Somnul de veghe*, Bucureşti, 1969; *Fiecare moare cum vrea*, Bucureşti, 1970; *Poartă şi drum*, Bucureşti, 1971; *Focurile*, Bucureşti, 1972; *Pământ însângerat*, Bucureşti, 1972; *Flamura purpurie*, Bucureşti, 1973; *Forţa ascunsă*, Bucureşti, 1973; *Nimeni nu moare singur*, Bucureşti, 1974; *Vatra*, Bucureşti, 1974; *Focurile*, I–III, Bucureşti, 1977–1978; *Un mesaj de dincolo de mormânt*, Bucureşti, 1977; *Acţiunea „Hildebrand"*, Bucureşti, 1979; *Am fost şaisprezece*, Bucureşti, 1980; *Îngerul negru*, Bucureşti, 1981; *Alertă în munţi*, Bucureşti, 1982; *Pământ, pământ…*, Bucureşti, 1983; ed. I–III, Bucureşti, 2001; *Şase nopţi şi şase zile*, Bucureşti, 1984; *Sarmiza*, Bucureşti,

1991; *Lada de campanie*, Bucureşti, 1997; *Cazul „Hildebrand”*, Bucureşti, 1998; *Lumini şi umbre*, Bucureşti, 1999; *Valenţele ontologiei estetice a literaturii şi artei*, Bucureşti, 2001; *Argus*, I–III, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări*, II, *158–163*; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Nopţi înfrigurate”*, VR, 1958, 3; Eugen Simion, *„Destin”*, CNT, 1960, 43; Perpessicius, *Alte menţiuni*, I, *220–227*; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, I, Bucureşti, 1961, *224–249*; Nicolae Manolescu, *„Fuga”*, CNT, 1963, 20; Ardeleanu, *Însemnări*, *100–104*; Mihai Ungheanu, *Focul negru*, LCF, 1977, 13; George Muntean, *„Alertă în munţi”*, RL, 1983, 10; Mihai Ungheanu, *„Pământ, pământ…”*, LCF, 1984, 4; Fănuş Neagu, *A doua carte cu prieteni*, Bucureşti, 1985, *252–255*; Nicolae Georgescu, *De la soldat la general*, LCF, 1986, 34; Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, Sibiu, 1995, *50–55*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *193–195*; Negrici, *Comunism, Proza*, *165;* Popa, *Ist. lit.*, I, *921–922*. ***C.M.B.***

MIHANJ-STERYU, Vanghea (10.XI.1950, Doliani, Grecia), poetă, prozatoare. Este fiica Palihriei (n. Simanj-Mishanj) și a lui Dimitar Mihanj. După absolvirea liceului la Știp, urmează Facultatea de Economie la Skopje, unde locuieşte în continuare. Redactor la câteva publicații în aromână, fondatoare a unor asociații culturale, organizatoare a unor manifestări și simpozioane literare și a unor expoziții de pictură (ea însăși e și pictoriță), **M.-S.** a promovat scrisul aromânesc, alcătuind totodată mai multe antologii de poezie, și nu numai. I s-au acordat premii la festivaluri de poezie din Voivodina, Republica Moldova, România ș.a.

M.-S., care debutează în 1975, scrie în grai aromân, ca şi în slavo-macedoneană. În aromână i-au apărut numeroase culegeri, între care *Lilici* (1988), titlu ce trimite la ideea că poezie înseamnă evanescenţă, fluiditate, delicateţe florală. Poemele de aici, ca şi din alte plachete, le-a publicat mai întâi în revista „Zborlu a nostru” din Freiburg, dar mai cu seamă în „Deşteptarea” şi „Dimândarea” din Bucureşti. Spre deosebire de Dina Cuvata, autor cu un talent mai degrabă folcloric, **M.-S.** are o expresie mai elaborată, este preocupată să pună în metaforă relaţia ei cu sine şi cu lumea, în felul în care o face şi Kira Iorgoveanu, dar cu un plus enigmatic, ce sporeşte farmecul spunerii. Fiorul meditaţiei, nota reflexiv-metaforică sunt caracteristici evidente atunci când poeta abordează dragostea de neam şi de limbă, ca în *Grailu armânescu*: „Ti ţi, pi orizontlu/ Iu mi feciu unoară armână,/ Mi dişteptu cathi noapti/ Şi-ascultu unâ vazi,/ – Un grai di largu, di vecl'iu?…// I vazea pâpânilor,/ I grailu armânescu!”. Fără o grijă excesivă pentru „potrivirea” vorbelor, pentru rimă, ritm, poeta urmăreşte doar să comunice viu, cu un permament accent de durere, cum sună şi transpunerea acestor versuri în română: „De ce, pe orizontul/ Unde m-am ivit ca aromâncă,/ Mă trezesc noapte de noapte/ Şi aud un freamăt – Un grai vechi, din adâncuri?…// E freamătul bunicilor,/ E graiul aromânilor!” sau cele din volumul *Ochiul sufletului* (2004): „O, tu neam al meu!/ [...] Murdărit în panteonul timpului/ Scăldat în lumina bisericilor,/ Te-ai oprit acolo unde erele stau pe loc”. **M.-S.** a semnat și multe cărți de poezie pentru copii și adolescenți. Ca prozatoare, se înscrie în categoria autorilor cu o scriitură supravegheată, care recurg în mod obişnuit la metaforă, la parabolă, definitorie atât pentru subiectul abordat, cât şi ca discurs personal, cum se vede, bunăoară, și în romanul *Casi fârâ pârmatsi* (2001).

SCRIERI: *Lilici*, Skopje, 1988; *Lândurică*, Skopje, 1989; *Vreari fârâ mardzinâ*, 1990*; Trâdzeri*, Syracuse (NY, SUA), 1992; *Brojalka*, Skopje, 1996; *Agârshiti chicuti*, Skopje, 1998; *Chindisite mirâch*, Skopje, 1998; *Vârdzâ pi suflit*, Skopje, 2000; *Casi fârâ pârmatsi*, Skopje, 2001; *Ochiul sufletului*, Târgoviște, 2004; *Cale câtrâ lunjina (Patot kon svetlinata)* (în colaborare cu Anita Shteryova-Dragovich), Skopje, 2006; *Steali di mârdzeali (Svezdi od monistri)*, Skopje, 2007.

Repere bibliografice: Cândroveanu, *Aromânii*, *122–130*; Marius Chelaru, [*Vanghea Mihanyi-Steryn*], „Poezia”, 2007, 4, CL, 2008, 2, CRC, 2009, 2. ***Hr.C.***

MIHĂESCU, Gib I. (23.IV.1894, Drăgăşani – 19.X.1935, Bucureşti), prozator, dramaturg.

Fiu al Ioanei (n. Ceauşescu) şi al lui Ion Mihăescu-Stegaru, avocat, viitorul scriitor (al cărui prenume la naştere este Gheorghe) este unul din cei doisprezece copii ai unei familii olteneşti cu rădăcini istorice: bunicul dinspre tată, un anume Preda Stegaru, ar fi luptat alături de Tudor Vladimirescu, în vreme ce mama, fire profund religioasă, era fiica

unei boieroaice călugărite la Mănăstirea dintr-un Lemn – de unde sensibilitatea aparte şi educaţia religioasă ale copilului, reflectate mai târziu în opera literară. Şcoala primară o urmează în Drăgăşani (1901–1905), după care este înscris la Liceul „Carol I" din Craiova; nu se adaptează însă prea bine vieţii departe de casă, fiind nevoit să repete anul al doilea (1905–1907). În toamna lui 1907 este mutat la liceul din Slatina, unde, sub supravegherea rudelor, obţine rezultate şcolare foarte bune, pentru ca, în 1908, să fie transferat la Liceul „Alexandru Lahovary" din Râmnicu Vâlcea şi, apoi, iarăşi la Craiova (1909), oraş în care îşi încheie studiile gimnaziale (1911). Este perioada debutului absolut al scriitorului, produs în „Ziarul călătoriilor şi al întâmplărilor de pe mare şi uscat" cu o încercare în proză intitulată *Pe fluviul amazoanelor*, sub semnătura G.I.M.-Stegaru (6 august 1908). Începând din 1911 urmează secţia clasică a aceluiaşi liceu craiovean „Carol I", luându-şi bacalaureatul în vara lui 1914. În toamnă se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, la presiunile tatălui, care, fire pragmatică, şi-l dorea urmaş în Baroul de Drăgăşani – ceea ce, între 1926 şi 1929, s-a şi realizat într-o anume măsură; tot acum se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie. Anii 1915–1916 reprezintă epoca lipsită de griji a vieţii tânărului, care, stipendiat de tată, îşi amână mereu examenele şi duce o existenţă boemă, transpusă mai târziu în romanul *Zilele şi nopţile unui student întârziat* (1934). Odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, este mobilizat şi urmează Şcoala de Ofiţeri în Rezervă din Botoşani, la sfârşitul căreia dobândeşte gradul de plutonier major (mai 1917); trimis pe frontul din Moldova cu un regiment de infanterie, ia parte la luptele de la Mărăşeşti şi Muncel, primind o decoraţie pentru bravură şi fiind înaintat la gradul de sublocotenent. Între ianuarie şi martie 1918 unitatea sa, dislocată în Basarabia, asigură paza unui sector de graniţă de pe Nistru, episod care lasă urme adânci în memoria scriitorului: atât nuvela *Troiţa*, cât şi romanul *Rusoaica* (1933) îşi au originea în experienţa acestei perioade. Demobilizat, îşi reia, începând din toamnă, studiile în drept la Bucureşti. Intră în cercul revistei „Luceafărul", unde, în ianuarie 1919, citeşte prima variantă a nuvelei *Vedenia*, debutând apoi, oficial, în paginile publicaţiei la 15 februarie cu povestirea *Linia întâi*. În luna iunie a aceluiaşi an se alătură lui Cezar Petrescu – de a cărui prietenie avea să se bucure întreaga viaţă – în redacţia revistei „Ţara nouă"; însă, în urma unui conflict cu patronii politici ai gazetei, cei doi părăsesc Capitala şi se stabilesc la Cluj (1920), unde, după trecerea prin mai multe redacţii („Înfrăţirea", „Voinţa"), **M.** îl sprijină pe Cezar Petrescu în efortul de înfiinţare a revistei „Gândirea" (1921). Publică, în paralel, atât producţii literare, cât şi articole, cronici dramatice şi recenzii în „Voinţa", „Gazeta Ardealului" şi „România". În 1923 îşi ia licenţa în drept şi pleacă să profeseze ca avocat la Chişinău (decembrie 1923 – martie 1924). După moartea tatălui se întoarce la Drăgăşani, unde este angajat profesor suplinitor la o şcoală de ucenici (decembrie 1924). Căsătorit, în noiembrie 1925, cu Elena Ioana Stănescu, fata unui fost primar al oraşului, practică sporadic avocatura în calitate de reprezentant al Primăriei. Anii de relativă stabilitate materială îi îngăduie să scrie şi să publice (în „Gândirea", „Viaţa românească" şi „Scrisul românesc") povestirile şi nuvelele care i-au adus consacrarea, printre care *La „Grandiflora"*, *Urâtul*, *Scuarul* şi *Poarta de fier*. În 1929 se mută la Bucureşti, unde, după apariţia în volume a nuvelelor, începe să se bucure de recunoaştere literară. Perioada 1930–1935 reprezintă epoca activităţii de romancier a scriitorului, încununată cu Premiul Societăţii Scriitorilor Români pentru romanul *Rusoaica*. Moare de ftizie în octombrie 1935, lăsând în stadiu de proiect un roman (*Vămile văzduhului*, din care tipărise un fragment în „Gândirea") şi o nouă culegere de nuvele.

Publicate, cu precădere, în revista „Gândirea" înainte de a fi incluse în volumele *La „Grandiflora"* (1928) şi *Vedenia* (1929), nuvelele lui **M.** convertesc în progresie narativă crescendoul halucinaţiei şi obsesiei: punând în scenă personaje cu psihologii elementare, a căror existenţă se desfăşoară sub semnul repetitivităţii şi al automatismelor comportamentale, autorul urmăreşte, cu minuţia clinicianului preocupat mai degrabă de „viaţa" maladiei decât de suferinţele victimei, procesele de pierdere a controlului realităţii şi de disoluţie a conştiinţelor târâte de vertijul ideilor fixe şi al închipuirilor morbide. Considerată din perspectiva psihologiei creației, literatura lui **M.** ilustrează ceea ce G. Călinescu numea, în *Sensul clasicismului*, temperamentul „esențialmente romantic" al scriitorului român, care „recurge la trucuri dimensionale, la acel procedeu de a privi cu telescopul, direct sau întors, văzând uriaș de mic sau nemărginit de mare". Rezultatul

este „viziunea în diformitate, care e în fond un pathos, o stare de frenezie gratuită, traductibilă în cuvinte abstracte de mărime: imens, uriaș, grandios, cosmic, uluitor”. Respinsă ca lipsită de orizont estetic de E. Lovinescu („destoinicia de a crea obsesii şi de a determina stări sufleteşti morbide, halucinate, incontestabilă de altfel, s-a prefăcut de pe acum, la un scriitor atât de tânăr, în manieră”) şi primită cu rezerve, din perspectiva structurării artistice, de Pompiliu Constantinescu („nodul vulnerabil al metodei d-lui Mihăescu se află tocmai în îmbinarea realului cu halucinantul”), explorarea de către **M.** a dimensiunii maligne a imaginaţiei mizează pe fascinaţia exercitată de mecanica sumbră a amplificării distructive, a cărei paradigmă este constituită, aşa cum a remarcat, într-un studiu din 1935, Şerban Cioculescu, de curgerea implacabilă a împlinirii destinului: „arbitrare poate, în punctul lor de plecare, povestirile lui Gib I. Mihăescu se susţin printr-o logică interioară ineluctabilă, de domeniul fatalităţii”. În acest orizont de creație, complexitatea caracterologică şi devenirea interioară ale personajelor, esențiale pentru viziunea epică realist-obiectivă, lasă locul schematismului, stereotipiilor, mecanicismului şi tuşelor grotesc-caricaturale, trimiţând la umbrele neliniştitoare ale goticului şi la deformările naturaliste, înainte de a deveni, la începutul secolului al XX-lea, procedee ale expresionismului. În același timp creșterea organică a acțiunii, asociată în chip curent cu proiecția în estetic a edificiilor social-relaţionale, este convertită în răsucire convulsivă şi alunecare precipitată înspre epilogul funest al autismului, schizofreniei şi nebuniei. În *Semnele lui Dănuţ*, de pildă, şeful gării din Bobeni, personaj abulic, căruia, „nu o dată, din pricina semnelor, i se întâmplase să confunde năzăririle sale cu realitatea”, este absorbit treptat de universul fantasmatic al nălucirilor, presimţirilor şi halucinaţiilor. Așteptându-și, în ajunul Crăciunului, singurul vlăstar rămas în viaţă – o fată care trebuie să sosească cu acceleratul de la pensionul din Craiova –, protagonistul rătăcește de pe peronul înghețat în sala telegrafului într-o stare de tulburare anxioasă a cărei tensiune proiectează în „mintea-i halucinată” imaginea din ce în ce mai dilatată şi sinistru detaliată a morţii copilei, doborâtă de friguri sub privirile compătimitoare ale pasagerilor: „Şi el o aşteaptă de Crăciun, bietul om!...”. Desprins definitiv de real și torturat de ţăcănitul acelor telegrafului care dublează, „cu aceeaşi încăpăţânată perseverenţă repedea clipeală a ochiului stâng”, personajul greşeşte ordinele de liberă trecere şi provoacă în realitate catastrofa feroviară imaginată. În *Întâmplarea* moşierul Mihai Glogovan, fire trândavă şi indolentă, cade pradă aceleiaşi hipertrofii a imaginaţiei – închipuirii ca „echivalent al unei demonii laicizate, psihologizate [...], care surpă omul pe dinăuntru” (Nicolae Balotă). Măcinat de jocurile aparent benigne ale unei fantezii sterile, Glogovan transformă speculaţiile pe marginea zvonului conform căruia în pădurea care desparte conacul de oraş s-ar fi cuibărit o ceată de tâlhari într-o plăsmuire halucinator-anticipatoare a cărei urzeală delirantă, trecută pe rând prin categoriile posibilului, probabilului şi, fatalmente, necesarului, deformează patologic realitatea. Iar întâmplarea închipuită, ivită din curiozitatea morbidă privitoare la posibilele reacții ale soției sale, Fantoşa, într-o situaţie-limită („Admitem că ne-ar fi atacat, reluă el încăpăţânat. Şi că le făceai graţii, cum spui. Şi ei puneau ochii... Şi pe mine mă dezarmau, mă imobilizau...”), se petrece întocmai pe drumul întoarcerii către conac – el este tâlhărit, iar nevasta îi este batjocorită. Finalul nuvelei suprapune faptul și fantasma în noaptea nebuniei: „ochii lui Glogovan clipesc acum străini de orice înţelegere: acolo, *înăuntru*, el bâjbâie necontenit în noaptea înfiorătoare a codrului nesfârşit”. Convingerea scriitorului că imaginaţia, cultivată sistematic, are capacitatea miraculoasă de a produce realitate în sensul cel mai larg al cuvântului se vădeşte cvasiprogramatic în nuvelele *Poarta de fier* şi *Sfârşitul*, a căror acţiune se desfăşoară aproape exclusiv în mintea personajelor, victime ale propriilor temeri și nelinişti autodistructive; rezultatul travaliului artefactual este însă o „realitate” echivocă, tulbure şi instabilă, care, născută dintr-o sensibilitate de natură obsesională, poartă pecetea unui necruţător proces de deformare, contorsionare şi desfigurare. Impresia generală este una de nesiguranţă şi angoasă, fără ca, totuşi, viziunea autorului să poată fi asociată în vreun fel celei freudiene. Astfel, în *Poarta de fier*, Botoran, silit să petreacă o lună de concentrare în cazarmă, transformă o efemeră și nejustificată temere că nevasta l-ar putea înșela într-o desfășurare narativă trăită cu maximă intensitate de dublul său imaginar, care, asemenea unui spectru, îşi întâmpină consoarta noaptea la gară şi o însoţeşte apoi pe străzile întunecate ale oraşului până la împlinirea fatală, în brațele unui „domn spilcuit”, a gândului sumbru. În *Sfârşitul* Grigore Bârnea, proaspăt divorţat de Mada, urmăreşte în închipuirea-i înfierbântată de gelozie cum

fosta lui soţie răspunde, în parcul oraşului, avansurilor erotice ale lui Gorăscu – personajul trezindu-se în cele din urmă din delirul imaginar învârtit în uşa turnantă a cârciumii din care, buimăcit de efectul coniacului, nu apucase nici măcar să iasă. Ceea ce dislocă personajele lui **M.** din lumea realului – o lume în care, lipsite de adâncime identitară, nu pot tinde nici către statutul de eroi realişti, și nici accede la stadiul de „caractere" în sens clasic, reduse fiind la condiţia de „fantoşe" (Pompiliu Constantinescu) – este, de obicei, sentimentul maladiv al proprietăţii şi posesiunii. Ataşaţi de obiectele stăpânirii lor până la identificare și contopire, actanţii din nuvelele lui **M.** suferă, confruntaţi cu iminenţa sau doar cu probabilitatea, oricât de îndepărtată, de a fi deposedaţi de ceea ce le aparţine, o traumă majoră, care, debutând printr-o fisură aparent banală (o fantezie ludică a lui Glogovan în *Întâmplarea*, o temere a lui Grigore Bârnea în *Sfârşitul*, o bănuială a lui Rărunc în *Scuarul*), avansează vertiginos către destructurarea și destrămarea finală a personajului. Iar ipostaza generică a crizei egotice, surprinsă cu acurateţe chirurgicală de un scriitor „fixat asupra unei probleme unice, semn neîndoielnic al personalităţii" (Şerban Cioculescu), este schisma erotică. Provocând destabilizarea unităţii imaginare a eului, erosul evoluează, în prozele lui **M.**, malign-metastatic, în excrescenţe şi necroze opuse uniunii mitice a sufletelor, căci, pentru personajele sale masculine, iubirea nu înseamnă comuniune sau dăruire, ci luare în posesie, dominare brutală şi control absolut. Victime ale sclaviei matrimoniale (a cărei figură emblematică este nevasta infidelă din *Frigul*), femeile apar ca simple obiecte, medii de reverberaţie ale monologurilor paranoic-autiste ale unor soţi tiranici; părţi inseparabile ale fiinţei imaginare a bărbatului, tentativele acestora de desprindere, îndepărtare şi separare – reale, sau, cel mai adesea, închipuite – nu pot aduce însă decât năruirea conturului iluzoriu al eului masculin care, edificat narcisic, nu poate subzista în afara ecoului propriului discurs. Este ceea ce se întâmplă în *Vedenia* – termen cu reverberaţii multiple în opera scriitorului, care acoperă întreaga gamă negativă a imaginarului, de la impresiile neliniştitoare şi fantezia febrilă din *Întâmplarea* la reprezentările fetişist-obsesive din *Între porţelanuri*, unde personajul central, căpitanul Naicu, ofiţer fanfaron, plin de vitejie în discuțiile de cârciumă, însă umilindu-se în fața superiorilor pentru a scăpa de

Pe front

participarea directă la război, îi pregăteşte mult mai tinerei lui soţii o farsă sinistră, trimiţându-i o telegramă care o anunţă de moartea sa pe front. Gonind apoi spre casă cu satisfacția perversă de a fi conceput şi organizat cea mai reuşită glumă a vieții, „o păcăleală gigantică, monşer, să i se pară că într-adevăr a văzut pe dracu!", Naicu se furişează, după miezul nopții, în propria-i curte, decis să joace rolul strigoiului venit să-şi bântuie consoarta; femeia, înnebunită de durere și groază, se refugiază în braţele vânjoase ale ordonanţei. Năucit de grotescul situaţiei pe care el însuşi a provocat-o, Naicu, rămas cu fața lipită de geamul ferestrei, se metamorfozează în chiar vedenia ale cărei mişcări dezarticulate şi rânjet sinistru Aurelia le urmăreşte paralizată de spaimă şi le atribuie „vieţii de dincolo de mormânt, de existenţa căreia nu se îndoise niciodată". Aceeaşi criză a eului masculin, manifestată drept „criză a puterii virile" (Al. Andriescu) şi drapată în simptomele şi ipostazele geloziei, se constituie în

miezul dramatic al celei mai ample nuvele a lui **M.**, *La „Grandiflora”*. Convins că nevasta îl înşală cu prietenul său Ramură, Sava Manaru, proprietar de vii şi figură centrală a orăşelului de provincie unde, în „grădina” de vară a domnului Alexandru Cocoşel, bărbaţii cu oarecare stare îşi petrec serile savurând specialităţi la grătar şi degustând vinuri de soi, declanşează o adevărată vânătoare a răzbunării, căreia îi cad pradă, într-o cursă paranoic-donjuanescă, soţiile tuturor tovarăşilor de petreceri. Neîmblânzit până în momentul în care reuşeşte, prin cinism şi brutalitate, să o posede pe singura femeie care îi rezistă, doamna Moraru (care, de rușine, se sinucide), Manaru înfăptuieşte, în cele din urmă, unicul gest de răzbunare adecvat – confruntarea şi uciderea amantului soţiei –, încheindu-şi parcursul delirant al imoralităţilor, nelegiuirilor şi infamiilor cu privirea fixată pe zidul bisericii pe care este zugrăvită, în nuanţe de roşu întunecat, imaginea pedepsei care le aşteaptă în viaţa de apoi pe femeile adultere. Cu dimensiuni apropiate de cele ale unui roman, nuvela se impune mai cu seamă prin talentul autorului de a crea atmosferă şi de a reconstitui realist, din unghiuri selectate cu inteligenţă regizorală, intrigile mărunte şi pasiunile elementare ale vieţii de provincie. În acest sens, „personajul” central al scrierii este chiar „Grandiflora” – „grand cinema şi teatru de vară [...], zeiţa nocturnă a atâtor chefuri şi-atâtor delicioase măruntaie de berbec sau de văcuţă fragedă” –, unde, pe fundalul serbărilor bahice, cu pahare ciocnite des şi cuţite „pătrunzând tăioase în muşchiuleţele cu sânge”, se derulează scenele caricatural-burleşti ale fanfaronadelor erotice, rivalităţilor, conjuraţiilor de paradă şi confruntărilor dintre exponenţii lumii masculine locale. Remarcabile sunt, în acest sens, episodul explicaţiei încordate dintre Manaru şi Ramură, urmărită din spatele gardului de comesenii refugiaţi la timp dinaintea furtunii, şi care, dându-şi coate şi şuşotind, se prăbuşesc cu gard cu tot, într-o scenă încărcată de „gestică expresionistă” (Nicolae Balotă); sau sceneta de un comic buf în care, hotărâţi să-şi răzbune onoarea, bărbaţi cu nume caragialeşti (Zambiloiu, Ignătescu, Mărunţache) se angajează prin jurământ, „livizi, cum le şade bine unor conspiratori”, să-i administreze o lecţie contondentă lui Manaru. Socotită de majoritatea criticilor nuvela cea mai reprezentativă a lui **M.**, *La „Grandiflora”* se detaşează, prin respiraţie epică şi prin calitatea de primă mână a observaţiei mediului social, de rigiditatea sumbră şi schematismul fabulatoriu proprii prozelor anterioare şi deschide calea către romanele de mai târziu. De cealaltă parte, amestecul dintre realitate şi halucinaţie, marcă definitorie a scrisului lui **M.**, îşi găseşte expresia estetică desăvârşită în *Troiţa*. Inspirată din evenimentele războiului, nuvela, emancipată de neajunsurile semnalate de Pompiliu Constantinescu sau de E. Lovinescu, reuşeşte să creeze senzaţia, specifică literaturii fantastice, de suspensie heterotopică şi ezitare a cititorului înaintea perspectivelor ontologice multiple. Efectul este realizat prin intermediul închipuirii naive şi predispuse la fantazare a dascălului Pălălaie, care, surprins de furia stihiilor naturii într-o misiune de patrulare pe câmpia Nistrului, amestecă halucinaţiile morţii prin îngheţ cu nălucirile și viziunile unei minţi înspăimântate, populate de evenimente evanghelice, amintiri răscolitoare ale zilelor de sărbătoare de acasă şi scene înfăţişând încleştarea finală dintre marile împărăţii ale lumii de dincolo. Delirul mistic al dascălului, declanşat de flăcările unei troiţe incendiate de tovarăşii săi pentru a se încălzi, îi prilejuieşte scriitorului crearea unei „excepţionale pagini de prăbuşire apocaliptică, folosind elementele naturii răscolite şi eresurile populare” (Al. Andriescu).

În romanele lui **M.**, publicate într-un interval de numai cinci ani (din 1930, când este tipărit la editura Naţionala S. Ciornei *Braţul Andromedei*, până în vara lui 1935, când apare, cu numai câteva luni înainte de moartea scriitorului, *Donna Alba*), conflictul generic din prozele scurte – a cărui desfăşurare graduală, ce culminează cu destrămarea fatidică a personajelor masculine, trimite la tiparul tragediei clasice – este reelaborat în sens realist-obiectiv. Integrate mediului conceptual al creaţiei realiste, obsesiile, vedeniile şi halucinaţiile din opera nuvelistică sunt transmutate simbolic şi subsumate, în acord cu resorturile unei inteligenţe artistice fascinate de dimensiunea erotică a existenţei, idealului femeii inaccesibile. Fie că este vorba de Ragaiac, locotenentul impetuos şi viril din *Rusoaica*, de Mihnea Băiatu, eternul student în drept din *Zilele şi nopţile unui student întârziat*, de Andrei Lazăr, profesorul inocent şi timid din *Braţul Andromedei*, sau de Mihai Aspru, plebeul obstinat din *Donna Alba*, eroii naraţiunilor romaneşti ale lui **M.** sunt angajaţi cu toţii, în contexte dintre cele mai diferite, în urmărirea neobosită a unei himere, a unei plăsmuiri enigmatice a feminităţii care transcende condiţia lor

existenţială, orientându-le tiranic gândurile şi absorbindu-le energiile cu amăgirea unei împliniri niciodată atinse. În acelaşi timp însă, edificată pe temeiuri ce singularizează, imaginar şi stilistic, scrierile anterioare – obsesia erotică, amplificarea delirant-fantasmatică şi propensiunea către caricatural şi grotesc –, substanţa romanelor reflectă incongruenţa dintre viziunea autorului şi realismul canonic, disonanţă tradusă de Pompiliu Constantinescu în formulele paradoxale ale „lucidităţii onirice" şi „halucinaţiei realiste" („n-aş găsi o formulă mai potrivită spre a-i surprinde originalitatea [de romancier], decât aceea de halucinaţie realistă"), iar de G. Călinescu în observaţia, subliniată prin reluare în *Istoria literaturii...*, a „naturii poetice" a suflului ce traversează producțiile epice ale scriitorului. *Braţul Andromedei* este, în datele sale structurale, un roman de observaţie socială: într-un oraş de provincie, modelat după Drăgăşanii în care s-a născut şi a profesat ca avocat scriitorul, pasiunile politice activate de iminenţa alegerilor determină intrarea simultană în scenă, la reuniunea din casa domnului Vucol Cornoiu – şef al celui mai important partid local, deputat şi viitor ministru –, a tuturor personajelor cu pondere în economia naraţiunii, poziţionate în funcţie de interese mărunte de afirmare şi parvenire. Închegate într-un tablou realist ce reţine atenţia, ambiţia lui Nae Inelescu, profesor de geografie şi avocat lipsit de clientelă, de a ajunge inspector şcolar, siguranţa de sine a lui Porumbacu, care se instalează în fruntea listei de senatori invocând „disciplina" de partid şi „ascultarea oarbă faţă de şef", sau panegiricul pe care avocatul Necşulea i-l face patronului său politic („centrul va trebui să ţină în seamă că în viitoarea constelaţie ministerială şeful nostru mult iubit e necesar să-şi aibe locul său bine definit şi nu unul din cele secundare") trimit la *O scrisoare pierdută*, a cărei amprentă comico-satirică marchează, cu sau fără intenţia autorului, întregul episod. Desfăşurarea cât se poate de previzibilă a adunării patronate de Vucol Cornoiu – tipul clasic al arivistului, „personaj de întinsă suprafaţă şi putere chiar acum în opoziţie" – este complicată de apariţia, exotică în context şi antitetică funcţional, a lui Andrei Lazăr, profesor de matematică şi astronom amator. Fire idealistă şi timidă, „cu fruntea exagerat de înaltă, cu ochii mari, aşternuţi de un straniu luciu, intens, negru, neliniştitor", Lazăr atrage atenţia Zinei, aflată, după căsătoria de convenienţă cu Cornoiu, în căutarea iubirii romantice. De aici înainte, scenele romaneşti, elaborate cu instrumente stereotip-realiste, încep să capete reflexele binecunoscute din nuvele, astfel încât dezvoltările obiective ale acţiunii (spectacolul vieţii de provincie din salonul Tinei Nedan, unde se declamă versuri romanţioase, cariera de ministru a lui Cornoiu la Bucureşti şi şantajul la care este supus demnitarul de studentul Nenoveanu, care ţinteşte un post de profesor în Capitală) alunecă, încetul cu încetul, pe planul al doilea; totodată, eroii îşi pierd posibila complexitate caracterială în favoarea unei structuri interioare monodimensionale, edificată pe temeiul instinctual al atracţiei erotice. Constituită în unica preocupare a personajelor, goana neîntreruptă după femei – reprezentată caricatural în donjuanismul trivial al lui Nae Inelescu (care, râvnind la Zina, nu ezită să profite, într-un act de transfer libidinal, de propria-i servitoare) şi transpusă de Grigore Nedan, cu exemple luate din istorie şi mitologie, în teoria simplistă a „femeii înalte",

în spatele căreia se ascunde, uriaşă şi monstruos-dominatoare, zeiţa – devine, în cazul lui Andrei Lazăr, atracţie obsesivă către femeia ideală. Spirit maniacal ce-şi împarte existenţa între construirea unui *perpetuum mobile* şi contemplarea prin ochean a spaţiilor infinite ale constelaţiilor, Andrei Lazăr, zdruncinat de interesul neaşteptat pe care i-l acordă cea mai frumoasă femeie din oraş, trece „de la demenţa ştiinţifică la aceea erotică" (Pompiliu Constantinescu), focalizând asupra Zinei Cornoiu intensităţile propriilor fixaţii şi echivalând sublimul dorinţei cu prăpastia care îi separă pe cei doi în plan social. Finalul romanului reia, în cheie obiectiv-realistă, deznodământul din *Întâmplarea*: observator involuntar al scenei în care Zina, vindecată de romanţiozitate, îi cedează lui Nae Inelescu, Andrei Lazăr se sinucide, justificând astfel teza apartenenţei personajului la galeria, bogat reprezentată în literatura română de dinaintea Primului Război Mondial, a inadaptabililor. Izbânda creatoare majoră a lui **M.** este însă *Rusoaica*, scriere epico-lirică în care „vedenia" ce guvernează despotic imaginarul prozelor scurte ia forma frumuseţii feminine fantasmatice, îndepărtate şi sibilinice – ideal erotic şi estetic în aceeaşi măsură. Remarcată încă de la primele cronici, impresia de soliditate a romanului – răsfrântă, deopotrivă, asupra tramei narative şi personajelor – provine dintr-o intervertire de planuri şi perspective: în contrast cu creaţiile precedente, solitudinea interioară şi schizoidia, atribute emblematice ale personajelor nuvelistice şi, apoi, ale lui Andrei Lazăr, sunt, în *Rusoaica*, transmutate şi proiectate în lumea reală în forma izolării unui grup de soldaţi şi ofiţeri trimişi, sub comanda locotenentului Ragaiac, să supravegheze un sector de graniţă de pe Nistru. Rezultatul este spectaculos: ceea ce înainte dădea impresia de straniu, fantasmagoric, nenatural şi, în ultimă instanţă, patologic şi grotesc, devine, odată cu resubordonarea imaginarului în relaţia cu realul, întru totul verosimil, acceptabil şi plauzibil; altfel spus, ceea ce într-o lume aşezată se traduce drept dereglare, disfuncţionalitate şi infirmitate ale individului desprins de realitate, în condiţiile claustrării dobândeşte dintr-o dată justificarea – şi, în perspectivă estetică, ponderea memorabil-reprezentativă – a atitudinilor şi reacţiilor fireşti ale omului constrâns să trăiască în afara civilizaţiei. Ca urmare, schematismul, adesea supărător, al prozelor scurte se transformă, printr-o vrajă care este aceea a marii literaturi, în construcţie artistică solidă, iar excesul şi vertijul trăirilor interioare ajung să dea „o impresie finală de copleşitor, de unic, care depăşeşte analiza parţială" (G. Călinescu). Esenţa personajelor lui **M.** este însă, ca pretutindeni în scrierile sale, aceeaşi: evoluând pe lungimea unei singure corzi, în ciuda încercărilor autorului de a-i conferi substanță intelectuală lui Ragaiac (care comandă unei librării din Bucureşti, în aşteptarea ordinului de plecare, „Sfânta Scriptură, Coranul, Iliada şi o grămadă de texte latineşti şi greceşti, cu două enorme dicţionare"), ele profită de izolarea impusă şi o folosesc drept pretext pentru a-şi justifica, în faţa lumii şi a propriilor conştiinţe, preocupările sexuale obsesive şi erotismul supradimensionat. Căci hotarul Nistrului – teritoriu al neastâmpărului şi al forfotei clandestine, un *no man's land* al contrabandiştilor, spionilor şi proscrişilor protejat de meandrele leneşe şi zăvoaiele fluviului – nu este decât cadrul echivoc, ceţos şi misterios, pentru proiecţii imaginare şi vise. Un spaţiu lipsit, în fapt, de determinări, un „limb" în care femeile din cătune fără nume, tăinuite în vegetație, au disponibilitatea erotică și aura seducător-enigmatică a naiadelor şi driadelor, dezlănţuind instinctele primare şi provocând energiile masculine să-şi desfăşoare, în orizontul cvasi-oniric al absenţei oricărei cenzuri conștiente, întregul potenţial al virilităţii. În acest sens *Rusoaica* este, pentru a-l parafraza pe G. Călinescu, „un adevărat roman de (psih)analiză". De cealalată parte, angajaţi cu frenezie în vânătoarea erotică, bărbaţii din romanul lui **M.**, de la simpli soldaţi la locotenentul Iliad şi de la plutonierul Gârneaţă la caporalul Marinescu (iniţiatorul lui Ragaiac în lumea exuberantă a extazelor cărnii), trăiesc până la uitarea de sine, asemenea tovarăşilor lui Ulise, beţia senzualităţii în braţele unor Măriuca ori Anuţa lubrice şi nesfârşit multiplicate – nimfe aşteptând, încărcate de dorinţă mereu neistovită, sub sălcii cu „ramurile revărsate", pe prispe răcoroase sau printre clăi de fân. Între ele, „hamadriada" Niculina Bălan, specie de *femme fatale* cu ochi „negri ca păcura", strălucind de o „lumină stranie", exercită asupra locotenentului-narator atracţia irezistibilă a nevestei de contrabandist care adaugă însufleţirii patosului dimensiunea enigmatică a conştiinței cu care împacă rolul de amantă cu cel de soţie devotată; comportamentul ei provocator îl împinge pe Ragaiac – stăpânit de orgoliul elementar de a-şi elimina competitorul – să declanşeze o scotocire

sistematică a sălbăticiilor Nistrului la finele căreia, într-un deznodământ ce urmează unei încordări epice bine conduse, Serghe Bălan este prins şi întemniţat. Dincolo de femeile în carne şi oase, Ragaiac pândeşte însă înfrigurat, scrutând feţele supte de oboseală ale refugiaţilor alungaţi de teroarea bolşevică, apariţia „Rusoaicei": „Iarna trebuia să vină odată, mă gândeam. Atunci va sosi ea. Alunecând pe vadul de gheaţă lucioasă, printre tufişurile de chiciură, în cadrul iernatic, în care poate să-i stea bine unei Rusoaice." Nălucă desprinsă din romanele şi povestirile lui Dostoievski, Tolstoi şi Andreev – împrumutând, pe rând, trăsăturile Annei Filipovna din *Idiotul*, ale Nataşei din *Război şi pace*, ale Zinei şi Dariei din *Posedaţii* ori ale Gruşenkăi din *Fraţii Karamazov* –, o „studentă anarhistă [...] speriată de realitatea idealului ei social" sau, „dacă ar fi fost ca întâmplarea să se împlinească întocmai, întocmai după gându-mi, [...] o subţire cazacă palidă, cântând şi acompaniindu-se din ghitară, aşa ca într-una din micile povestiri vânătoreşti ale lui Turgheniev", „Rusoaica" este femeia misterioasă şi morganatică a imaginaţiei şi reveriei, silueta fantasmatică al cărei chip nu se încheagă decât pentru a se destrăma iar şi iar, în ritmul neobosit al valurilor şi pulsaţiilor dorinţei. Imaginea ei, învăluită în aura difuză a idealului, nu poate fi întrezărită şi reconstituită decât pe fragmente, pentru că, asemenea Dianei surprinse de vânătorul Acteon, contemplarea sa directă i-ar copleşi şi distruge pe muritori: „Când am desăvârşit fragmentul unei tâmple, îmbinarea sprâncenelor sau vreo bucată de profil, alcătuirea se năruie în partea cealaltă. În totalitate, figura ei e veşnic estompată pentru mine; un văl înşelător o acoperă. Izbutesc să-l dau la o parte pe-alocuri, dar niciodată de tot. [...] Cel care ar descoperi-o dintr-o dată, ar cădea fulgerat: Iliad a şi fost redus la starea de cadavru". Întrupată efemer în Valia, refugiata plăpândă şi plină de păduchi căzută în mâinile locotenentului Iliad – care nu o recunoaşte însă ca atare decât atunci când Ragaiac voalează, în lumina difuză a imaginaţiei, tăietura prea limpede a memoriei sale –, „Rusoaica" nu poate trăi în aerul coroziv al realităţii şi, întoarsă din drum din ordinul pragmaticului colonel Tătăranu, dispare înecată în apele Nistrului. Având contururile canonice ale unei proze obiective, romanul lui **M.** restituie modernităţii literare viziunea creatoare a liricii trubadureşti: acuzat de insistenţă asupra scenelor explicit erotice, scriitorul nu depăşeşte marginile de îndrăzneală ale unor Guillaume de Poitiers, Bernard de Ventadour, Raimbaut d'Orange sau Jaufré Rudel, în operele cărora devoţiunea spirituală şi idealismul nu exclud dragostea senzuală, voluptatea şi impudoarea. *Rusoaica* este un „romanţ", în care sublimul şi lubricul coexistă fără dificultăţi, antinomii sau contradicţii în trăirea amorului liber, descătuşat de orice îngrădiri sociale sau morale. Ultima scriere romanescă a lui **M.**, *Donna Alba*, proiectează, cu rezultate mai puţin meritorii, misterul şi intangibilitatea idealului feminin în altitudine aristocratică şi incompatibilitate socială. Elaborată sub influenţa succesului obţinut, în primii ani ai deceniului al patrulea interbelic, de literatura lui Camil Petrescu, intriga naraţiunii îl contrapune, asemenea conflictului din *Suflete tari*, pe Mihai Aspru, studentul în drept de extracţie modestă, distantei şi misterioasei Donna Alba – Alba Russet Ypsilant, soţia prinţului Georges Radu Şerban, descendent de domn, acum ruinat şi decăzut în postura de avocat al protipendadei bucureştene. Purtat de aceeaşi fascinaţie a femeii superioare care îl stăpâneşte pe Andrei Pietraru, dublată însă de un patetism degradat în retorism bombastic, care o înalţă pe Alba pe piedestalul „prototipului", al „existenţei suprareale", al „minunii totale, indiferent de atributele-i divine contemplate în parte", Aspru ţese în jurul femeii dorite un păienjeniş de tactici şi strategii născute din febrilitatea unei imaginaţii adolescentine. Iar finalul pueril al cărţii – cucerirea trofeului mult râvnit în condiţiile în care, în chip cât se poate de convenabil, prinţul Georges Radu Şerban se sinucide – îl îndepărtează definitiv pe scriitor nu numai de orizontul intelectual al unui Camil Petrescu, dar şi de înălţimile estetice ale propriei sale viziuni romaneşti, ale cărei interes şi seducţie, transpuse exemplar în *Rusoaica*, constau tocmai în transparenţa şi eterna inaccesibilitate ale idealului. În calitate de dramaturg, **M.** este autorul unei singure reuşite notabile, *Pavilionul cu umbre*, care, pusă în scena Naţionalului bucureştean în martie 1928, cu Marioara Ventura în rolul principal, reia ideea antică a predestinării (mama şi fiica urmează, în ciuda nesfârşitelor precauţii şi a împotrivirii împinse până la crimă ale lui Ilarie, acelaşi drum al iubirii interzise) şi o drapează într-o recuzită stilistică şi caracterială romantică, cu personaje care, asemenea celor din nuvele, trăiesc prea intens în imaginaţie pentru a mai percepe vocea moderatoare a raţiunii. Turnând în forme literare diferite

aceleași percepţii insolite, trăiri fantasmatice şi preocupări obsesive, nuvelele, piesele de teatru și romanele lui **M.** l-au impus pe scriitor, îndeosebi după publicarea, în 1933, a *Rusoaicei*, ca una din figurile marcante ale peisajului cultural interbelic; în ordinea istoriei literare însă, semnificaţia majoră a scrisului său trebuie căutată în nuvelistică: deşi lipsite de aportul unei conştiinţe artistice structurate şi adesea fiind împovărate de imperfecţiuni compoziţionale, nuvelele lui **M.** – situate între proza naturalistă a lui I.L. Caragiale, pe de o parte, şi perspectivismul hiperbolic al expresionismului, absurdului și fantasticului, de cealaltă parte –, ilustrează în chip memorabil, prin febrilitatea stilului şi tulburătoarea forţă de sugestie a sensibilităţii plastic-deformatoare, deviza modernităţii literare formulată de Edgar Allan Poe şi consacrată ulterior de Baudelaire: „Le Beau este toujours bizarre".

Cele două volume de nuvele ale d-lui Gib. Mihăescu, La „Grandiflora" *şi* Vedenia*, l-au definit ca pe un analist al cazurilor de sexualitate, un pictor al nevrozelor erotice, în tonuri de cărbune; o umanitate de gesturi groteşti stăpânită de hipnoze de somnambuli populează proza acestui clinician al dezastrelor sexuale, care nu se dă în lături chiar în faţa situaţiilor excepţionale, prelungite în fantastic şi senzaţional. Un realism introspectiv, deformat, şi o căutare de coincidenţe rare în subconştientul sexelor l-au dus la o adevărată erotologie în forme literare.* [...] *Eroii săi trec prin fapte ca printr-o nebuloasă, cu nesiguranţa călătorului pe margini de prăpastie, ispitit de chemări drăceşti din adânc; ei nu cunosc pasiuni şi sunt mânaţi de psihoze ca de un bici nevăzut, dar implacabil. Percepţia lor obiectivă se transformă în halucinaţie, proiectând în spaţii spectrul unei covârşitoare nelinişti interne, pustiitoare şi acaparantă.*

POMPILIU CONSTANTINESCU

Gib I. Mihăescu a reprezentat, într-adevăr […], *o putere de creaţie impresionantă ca elementele oarbe ale firii. De la primele nuvele şi până la ultimul roman* […] *am asistat la un spectacol unic de creaţie literară, dezbărat de orice artificiu formal* […]. *Arta lui Gib I. Mihăescu era un fenomen de substanţialitate nativ, robust şi generos în principiul lui vital.*

ŞERBAN CIOCULESCU

Nota deosebitoare, care este cea mai importantă şi atestă o personalitate artistică dintre cele mai interesante, este dată, în proza lui Gib I. Mihăescu, […] *de forţele lăuntrice şi misterioase pe care ştie să le descătuşeze şi să le transfere într-un univers halucinatoriu.* […] *Acestea răzbat catastrofal la suprafaţă prin fisura pe care o provoacă „întâmplarea", faptul revelator, ivit pe neaşteptate în cursul celei mai banale şi mai aşezate existenţe. Toţi eroii săi aşteaptă această întâmplare, alergând halucinaţi, din momentul când s-a produs, după himere.*

AL. ANDRIESCU

SCRIERI: *La „Grandiflora"*, Craiova, 1928; *Pavilionul cu umbre*, Craiova, 1928; *Vedenia*, Bucureşti, 1929; *Braţul Andromedei*, Bucureşti, 1930; *Rusoaica*, Bucureşti, 1933; *Femeia de ciocolată*, Bucureşti, 1933; *Zilele şi nopţile unui student întârziat*, Bucureşti, 1934; *Donna Alba*, Bucureşti, 1935; *Nuvele*, I–II, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1967; *Vedenia*, îngr. Ion Nistor, postfaţă Laurenţiu Ulici, Bucureşti, 1973; *Teatru*, îngr. şi postfaţă Leon Baconsky, Cluj, 1973; *Însemnări pentru timpul de azi*, îngr. şi pref. Diana Cristev, Cluj-Napoca, 1975; *Opere*, I–V, îngr. şi introd. Al. Andriescu, Bucureşti, 1976–1995; *Linia întâi*, îngr. şi pref. Diana Cristev, Bucureşti, 1983; *Nuvele regăsite*, îngr. şi postfaţă Leon Baconsky, Cluj-Napoca, 2003; *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Al. Andriescu, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, *195–199*, V, *191*, *247*, *249*, *295*, VI, *138*, *204–209*, *239*, *255*, *352*, VII, *25–26*, *162–165*, *183–184*, XII, *300–302*, *337–340*, *418*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *20–34*; Călinescu, *Opere*, II, *251–254*, IV, *254–267*; Vianu, *Opere*, V, *316–321*; Cioculescu, *Aspecte*, *278–280*, *309–319*; Philippide, *Consideraţii*, II, *101–103*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *311–313*, *318–322*; Streinu, *Pagini*, I, *125–129*, II, *412–437*; Munteano, *Panorama*, *243–246*; Şuluţiu, *Scriitori*, *256–269*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *678–681*, *Ist. lit.* (1982), *762–765*; Vianu, *Arta*, II, *261–268*; Papadima, *Creatorii*, *186–211*; Călinescu, *Ulysse*, *59–61*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *548–557*, *662–663*; Petrescu, *Realitate*, *231–252*; Oprea, *5 prozatori*, *203–236*; Manolescu, *Teme*, I, *121–136*; Andriescu, *Disocieri*, *197–222*; Mihail Diaconescu, *Gib I. Mihăescu*, Bucureşti, 1973; Andriescu, *Relief*, *228–271*; Balotă, *Ion*, *182–243*; Zaciu, *Bivuac*, *69–73*; Micu, *„Gândirea"*, *705*, *passim*; Dan, *Proza*, *297–300*; Negoiţescu, *Analize*, *224–232*; Protopopescu, *Romanul*, *186–205*; Papahagi, *Eros*, *121–133*; Manolescu, *Arca*, I, *224–246*; Mircea Popa, *Structură şi funcţionalitate în romanul lui Gib I. Mihăescu*, DFC, *190–217*; Simuţ, *Diferenţa*, *62–74*; Florea Ghiţă, *Gib I. Mihăescu*, Bucureşti, 1984; Craia, *Feţele*, *96–104*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *250–254*; Simuţ, *Revizuiri*, *138–149*; *Dicţ. analitic*, I, *324–325*, II, *331–334*, IV, *63–67*, *253–255*, *354–356*; *Dicţ. esenţial*, *519–521*; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, *124–127*; Doina Modola, *Dramaturgia prozatorilor – Gib I. Mihăescu. Seducătorul şi umbrele*, Cluj-Napoca, 2003; Stelian Cincă, *Gib I. Mihăescu*, Craiova, 2006; Anca-Andreea Pavel, *Eros şi Thanatos în proza lui Gib I. Mihăescu*, Iaşi, 2009; Florescu, *Aristarc*, II, *277–298*; Simuț, *Vămile*, *242–248*. ***L.H.***

MIHĂESCU, H. [Haralambie] (7.II.1907, Udeşti, j. Suceava – 28.II.1985, Iaşi), clasicist, traducător. Este fiul Domnicăi (n. Ciobanu) şi al lui Dumitru Mihăescu, ţărani. Urmează şcoala primară în satul

natal, după care devine elev la Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava. Trece bacalaureatul în 1928 şi se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi, secţia filologie clasică şi secţia filologie modernă cu specializarea în limba şi literatura română. Obţine licenţa în 1931 *magna cum laude*, fiind angajat la Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti. Primind recomandarea Facultăţii, devine elev la Accademia di Romania din Roma, unde, până în 1933, se specializează în studiul latinei populare şi redactează teza de doctorat *La versione latina di Dioscoride. Tradizione manoscritta, critica di testo, cenno linguistico*, pe care o va susţine la Iaşi în 1936. În 1935–1936 îşi va desăvârşi pregătirea didactică la Seminarul Pedagogic Universitar, iar din toamna anului 1936 este încadrat asistent la Catedra de limbi clasice a Facultăţii de Litere şi Filosofie ieşene. Colaborează la „Arhiva", „Însemnări ieşene", „Revista clasică", „Revista critică", „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»". În 1938–1939 obţine o bursă de studii la Şcoala Română din Paris. Predă ulterior la universităţile din Frankfurt am Main şi Heidelberg (1942–1944), apoi din nou la universitatea ieşeană (1946–1950) şi devine, în 1946, şeful Catedrei de limbi clasice, iar în 1948 profesor titular. În 1950 i se ridică dreptul de a semna şi de a preda nu doar în învăţământul superior, ci şi în cel mediu. Radu Vulpe îl ajută să lucreze temporar pe şantiere arheologice (1953–1954). În 1955 reuşeşte să publice, în colaborare cu Eusebiu Camilar, un volum de traduceri, *Comedii* de Aristofan. Abia în 1957 are din nou un loc stabil de lucru: cercetător la Institutul de Lingvistică (până în 1963), apoi la Institutul de Studii Sud–Est Europene (1963–1975). În 1965 este ales membru corespondent al Academiei RSR; a fost de asemenea membru al Academiei de Ştiinţe şi al Institutului de Ştiinţe Bizantine din Palermo, al Societăţii de Lingvistică din Paris şi al comitetului internaţional al revistei „Philologus". Este înmormântat la Roman.

La început **M.** şi-a îndreptat atenţia spre cercetarea, traducerea, editarea şi prezentarea unor scriitorii ai Antichităţii – Epicur, Lucreţiu, Heraclit din Efes, Horaţiu şi Vergiliu, Tacit, Aristofan. Principala sa lucrare de sinteză, considerată moment de referinţă pentru studiile clasice româneşti, este *Istoria literaturii latine* (1947), din care s-a tipărit doar prima parte, *De la origini până la Cicero*. În această carte clasicistul alătură unui bogat aparat de date istorico-literare numeroase glose critice, pe cât de pertinente, pe atât de agreabile, dezvăluindu-şi nu numai apetenţa pentru valenţele estetice, ci şi înzestrarea de netăgăduit comentator. După mutarea la Bucureşti se concentrează mai ales asupra scriitorilor bizantini, pe care îi editează în colecţia „Scriptores bizantini" – Procopius din Caesarea, Mauricius, Teofilact din Simocata. O atenţie deosebită acordă cercetării limbii latine populare, domeniu în care i-au apărut lucrări fundamentale.

SCRIERI: *Istoria literaturii latine*, Iaşi, 1947; *De velitatione bellica*, Paris, 1986 (în colaborare cu Gilbert Dagron); *La Romanité dans le sud–est de l'Europe*, tr. Cireașa Grecescu, Bucureşti, 1993. **Traduceri:** Heraclit, *Gânduri despre lume şi viaţă*, Iaşi, 1940, *Heraclites Ephesius*, pref. C. Balmuş, Iaşi, 1943, *Heraclit*, introd. Miron Constantinescu, Bucureşti, 1950; *Leucip şi Democrit*, introd. trad., pref. C. Balmuş, 1941; Epicur, Lucreţiu, *Fragmente*, pref. C. Balmuş, Iaşi, 1941; Horaţiu, *Arta poetică*, Iaşi, 1943; Tacit, *Dialogul despre oratori*, Iaşi, 1946; Aristofan, *Comedii*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Eusebiu Camilar); Procopius din Caesarea, *Războiul cu goţii*, introd. trad., Bucureşti, 1963, *Istoria secretă*, îngr. și introd. trad., Bucureşti, 1972; ed. București, 2006; Mauricius, *Arta militară*, Bucureşti, 1970; Teofilact din Simocata, *Istorie bizantină*, introd. trad., Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: C. Cojocaru, *Influenţa grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, ATN, 1968, 2; Gheorghe Cronţ, *Procopius din Caesarea, „Istoria secretă"*, CNT, 1972, 32; Constantin Călin, *H. Mihăescu – 75*, ATN, 1982, 1; Emanuela Popescu-Mihuţ, *Haralambie Mihăescu*, RSE, 1985, 3; Costică Brădăţan, *Istoria universală a plictiselii (I–VIII)*, ALA, 2000, 501–521; Rusu, *Membrii Academiei*, *338*; Ionel Savitescu, *Istoria secretă*, ATN, 2007, 11–12. ***C.V.***

MIHĂESCU, Nicolae (17.I.1910, Râmnicu Sărat – ?), critic literar, editor. Este fiul Marghioalei și al lui Gheorghe Mihăescu, comerciant. Elev la liceul din oraşul natal, **M.** debutează cu versuri la „Dimineaţa copiilor" (1924), continuând să publice numeroase compoziţii şi în „Universul copiilor" ş.a. sau în cărțile *Îngerii pământului* şi *Cucu! Cucu!*, ambele apărute în 1931. Ca student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (absolvită în 1933), participă la cenaclurile revistelor „Timpul nostru" şi „Litere" (unde a şi semnat cronici dramatice). În 1936 era redactorul paginii literare a ziarului „Viitorul", unde scrie articole împotriva literaturii moderniste (republicate de N. Iorga în „Cuget clar"), dar şi multe cronici laudative, care constituie cuprinsul cărţii *Oameni şi idei* (1937).

La „Semnalul" abordează şi comentariul politic, iar între 1940 şi 1944 publicistica sa atinge un vârf, prin varietatea subiectelor şi numărul colaborărilor, în ziarul „Acţiunea". Comentariile literare – unele în rubrici speciale, ca „Imagini lirice contemporane" – atestă interesul viu, implicarea în evaluarea noilor apariţii editoriale. Profesor de liceu (1934–1937), apoi asistent și șef de lucrări la Facultatea de Litere (Filologie) bucureşteană (până în 1952), **M.** se angajează şi în elaborarea unei culegeri de texte literare pentru elevi (*Cartea cu minuni*, 1935) sau a unor ediţii de scriitori români – N. Filimon, Anton Pann, St. O. Iosif, A.I. Odobescu, Petre Ispirescu –, însoţite de studii cu destinaţie didactică. În 1943 devine doctor în litere cu lucrarea *Valori literare în opera lui N. Filimon* şi membru al Societăţii Scriitorilor Români. Doi ani mai târziu a fost „apărat de epurarea" din presă, graţie atitudinii avute ca redactor la Radio, când s-a opus difuzării propagandei antonesciene în emisiunile de cultură şi a refuzat, la 23 august 1944, emiterea unui comunicat care instiga la eliberarea mareşalului arestat. Între 1952 şi 1970 a lucrat ca redactor cultural la Radiodifuziune, trecând definitiv la preocupări de lingvistică practică: ţine o rubrică permanentă la „Informaţia Bucureştiului" şi publică numeroase studii privitoare la folosirea corectă a limbii şi la „dinamica" limbii literare.

În articolele literare sau pe teme mai larg culturale din *Oameni şi idei*, ca şi în cele din *Fragmente de critică literară* (1939), principala motivaţie a demersului lui **M.** este revolta, potențial îndreptățită, împotriva scriitorilor care „degradează de-a dreptul sensurile artei", fiind preocupaţi „să exploateze, până la epuizare, domeniile instinctuale ale vieţii" şi, drept consecinţă, necesitatea de a susţine „scrierile autorilor reprezentativi ai sufletului naţional". În acest sens, exemplar îi apare V. Voiculescu, „poet delicat" ale cărui versuri „încărcate de imagini" ajută cititorul să-şi descopere „nebănuite armonii şi frumuseţi divine" interioare. „Conştiinţă lucidă", „sensibilitate modernă", poetul „revelă – printr-o tehnică verbală de rară ingeniozitate şi printr-o mare bogăţie de metafore" – o „adâncă concepţie asupra destinului uman integrat în complexul de taine" ale naturii. Cam în acelaşi fel este admirat Ion Pillat, a cărui poezie, de o „elevată atmosferă sufletească", plină de muzicalitate, limpezime, puritate, frăgezime, are o esenţă elegiacă, o „fină tristeţe ce dă relief inspiraţiei". La mare cinste se află şi Elena Farago, a cărei discreţie – crede comentatorul – filtrează zbaterile şi tristeţile sufleteşti, turnându-le în „minunate podoabe artistice". Dintre debutanţi, cel mai apreciat este Emil Botta, care, cu o atitudine ironică în faţa vieţii şi a morţii, „aduce un univers liric cu desăvârşire nou, atât ca viziune, cât şi ca expresie", urzind, „cu o fineţe de mare artist", „vălurile unei tristeţi diafane". Recenzând volume de proză semnate de Mihail Sadoveanu („farmec literar", „forţă epică", admirabile tablouri din natură, galerie de personaje originale, bonomie, savuros umor), Mateiu I. Caragiale (considerat „printre magicienii verbului literar românesc", creator al unor „minunate şi muzicale evocări", pline de pitoresc şi vrajă) sau făcând o evaluare globală a operei lui Gib I. Mihăescu (profund şi original investigator al sufletului omenesc devorat de pasiune), **M.** încearcă neobosit să confirme valorile sigure. Folosește însă un limbaj convenţional, restrâns ca terminologie şi mai degrabă declarativ, exclamativ. O serie de articole mai generale – *Eseu şi eseişti*, *Literatura copilăriei şi a tinereţii*, *Împotriva pseudo-culturii*, *Un aspect al spiritului satiric* – sau despre mari personalităţi – Titu Maiorescu, B. P. Hasdeu, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, Tudor Vianu, Perpessicius – exprimă uneori opinii pertinente, dar conţin şi consideraţii superlative, exprimate emfatic. **M.** a editat şi a studiat temeinic romanul *Ciocoii vechi şi noi*, publicându-şi constatările sub titlul *Valori literare în opera lui N. Filimon* (1943). Considerând că scrierea lui Filimon a fost abordată excesiv prin prismă sociologică, criticul vrea să-i demonstreze calităţile intrinseci plecând de la premisa că autorul e „un inspirat şi îndemânatic cizelator al frazei, precum şi un psiholog dintre cei mai subtili". Capitolele *Viziunea epică a scriitorului* (viziune realistă, susţinută de un ascuţit simţ de observaţie), *Adâncimea psihologică a romanului* (se subliniază că autorul defineşte ironic, necruţător tipul parvenitului), *Aspectul stilistic* (e avută în vedere folosirea cuvântului „cu bogată sugestivitate") şi *Descendenţa literară* încearcă să fixeze statura de scriitor a celui cercetat. După ce în versificările sale din adolescenţă prelucrase şi unele basme ale Fraţilor Grimm, la senectute **M.** dă o bine şlefuită şi personală versiune a *Fabulelor* lui La Fontaine (1978).

SCRIERI: *Îngerii pământului* (în colaborare cu Ștefan Stănescu), Bucureşti, 1931; *Cucu! Cucu!*, Bucureşti, 1931; *Oameni şi idei*, pref. N. Iorga, Bucureşti, 1937; *Fragmente de*

critică literară, Bucureşti, 1939; *Valori literare în opera lui N. Filimon*, Bucureşti, 1943; *Carte despre limba românească*, Bucureşti, 1972; *Norme gramaticale şi valori stilistice*, Bucureşti, 1973; *Dinamica limbii române literare*, Bucureşti, 1976; *Aspecte lexicale şi gramaticale ale limbii române literare*, Bucureşti, 1978; *Dezvoltarea limbii române*, Bucureşti, 1986. **Ediţii:** N. Filimon, *Ciocoii vechi şi noi*, pref. edit., Bucureşti, 1941; Anton Pann, *Opere alese*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1941; St. O. Iosif, *Poezii*, pref. edit., Bucureşti, 1943; A. I. Odobescu, *Scrieri alese*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1943; Petre Ispirescu, *Legende sau Basmele românilor*, pref. edit., Bucureşti, 1943. **Traduceri:** La Fontaine, *Fabule*, Bucureşti, 1978.

Repere bibliografice: Vlaicu Bârna, *„Oameni şi idei”*, RP, 1937, 5730; Dragoş Vrânceanu, [*Nicolae Mihăescu*], CRE, 1937, 3271, 1940, 4299; Perpessicius, *Opere*, VIII, *335–337*, IX, *182–188*; *De vorbă cu tinerii scriitori. D. N. Mihăescu*, RP, 1937, 5820; Vasile Damaschin, [*„Fragmente de critică literară”*], SE, 1939, 605; Streinu, *Pagini*, V, *317–319*; Miron Suru, *„Fragmente de critică literară”*, MMN, 1939, 7–10; D. Gherghinescu-Vania, *„Valori literare în opera lui N. Filimon”*, TIA, 1943, 674; Grigore Popa, *„Valori literare în opera lui N. Filimon”*, „Ţara”, 1943, 647; N. Predescu, *„Valori literare în opera lui N. Filimon”*, „Gazeta cărţilor”, 1943, 7–8; *Apărat de epurare*, „Monitorul oficial”, 1945, 154; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, *66–67*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, II, *422–423*. ***C.T.***

MIHĂESCU, Valentin F. (26.XI.1947, Bucureşti – 14.X.2016, București), critic literar, poet. Este fiul Ştefaniei (n. Brosan) şi al lui Zoltan Feuerstein, inginer constructor. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1974), a funcţionat ca profesor de română şi franceză la Feteşti (1974–1977). Debutează în „Luceafărul” (1975) cu un eseu despre poezia lui Gellu Naum. În 1978 intră în redacţia revistei, devenind unul din cronicarii ei literari. După 1989 lucrează la revistele pentru străinătate ale Ministerului Culturii. Mai publică în „Convorbiri literare”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Revista română” ş.a.

Editorial, **M.** debutează cu *Timp şi mod* (1983; Premiul revistei „Luceafărul”), volum compus dintr-o serie de eseuri ample despre M. Eminescu, G. Bacovia, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Marin Preda. Incitantă, cartea lui **M.** stârneşte reacţii contradictorii: pe de o parte, „articole de nivel şcolăresc”, volum „cu desăvârşire neinteresant” (Nicolae Manolescu), pe de alta, „nu este o carte pentru minţi leneşe” (Mihai Ungheanu). Cea de-a doua culegere, *Viciul nepedepsit* (1994), conţine mai întâi meditaţii asupra clasicilor (Eminescu, I.L. Caragiale, G. Călinescu), cu accente şi interpretări noi, dovedind un spirit critic liber şi neinhibat de bibliografia abundentă. Într-o altă secţiune sunt grupate studii despre trei poeţi contemporani – Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Traian T. Coşovei –, iar ultima cuprinde articole dedicate unor critici contemporani – Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Alex. Ştefănescu –, aici autorul manifestând un spirit polemic pe cât de civilizat, pe atât de insistent. Volumul *Catifea aurie* (1999) îl relevă pe **M.** în ipostaza de poet care cultivă teme preponderent erotice, pline de dramatism, de sfâşieri lăuntrice, exprimate într-un vers contorsionat, încărcat de imagini şi tonuri biblice. Tot poezie axată din nou pe tematica erotică include *Vânătorul de molii* (2004). **M.** a mai publicat ediţii din opera lui G. Călinescu, Ion Marin Sadoveanu și a tradus o carte semnată de Marie-Françoise Baslez, *Persecuțiile în Antichitate* (2009).

SCRIERI: *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983; *Viciul nepedepsit*, Bucureşti, 1994; *Catifea aurie*, Bucureşti, 1999; *Vânătorul de molii*, Bucureşti, 2004. **Ediţii:** G. Călinescu, *Poezii. Teatru. Nuvele*, postfaţa edit., Bucureşti, 1986; Ion Marin Sadoveanu, *Taurul mării*, pref. edit., Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Debuturi în critică*, RL, 1983, 31; Ion Istrate, *Două debuturi în critică*, TR, 1983, 39; Mihai Ungheanu, *„Timp şi mod”*, LCF, 1983, 41; Ion Itu, *Orgoliul sintezei*, AST, 1983, 10; Radu G. Ţeposu, *Funcţia de provocare*, FLC, 1983, 45; Nicolae Ciobanu, *Maturitatea spiritului critic tânăr*, LCF, 1983, 52; Ţeposu, *Istoria*, *198–199*; Constantin Cubleşan, *Eminescu în perspectivă critică*, Oradea, 1997, *93–95;* Traian T. Coșovei, [*Valentin F. Mihăescu*], ALA, 2000, 503, TMS, 2005, 7; Voncu, *Secvențe*, II, *37–39*; Gabriel Rusu, *Natură vie cu hidalgo*, LCF, 2004, 44 . ***M.Vs.***

MIHĂESCU-NIGRIM, Nicolae Gr. (19.III.1871, Gura Sărăţii, j. Buzău – 11.XI.1950, Bucureşti), poet, prozator, epigramist. Este fiul Stanei (n. Ilie Cârnat) şi al lui Grigore Mihăescu, proprietar agricol; poeta Alexandrina Mihăescu a fost sora lui. Urmează primii ani de şcoală în comuna natală, după care se mută la Bucureşti, unde a absolvit liceul şi Facultatea de Litere şi Filosofie. În 1895 colabora la „Intim”, debutul său fiind legat de apariţia acestei reviste. Îşi continuă studiile la Bruxelles, unde obţine titlul de doctor în litere şi filosofie. Se întoarce în ţară şi, după o scurtă perioadă în care predă istoria la un gimnaziu din Râmnicu Sărat (1897–1898), este numit profesor de literatură franceză la Liceul „Sf. Petru şi Pavel” din Ploieşti. În 1902, după doar doi

ani de activitate, în ciuda reputaţiei pe care şi-o face ca dascăl cu vocaţie, **M.-N.** „se plictiseşte de meserie" şi solicită un concediu pe termen nelimitat pentru studii în străinătate. Obţine titlul de diplomat în ştiinţe sociale şi politice la Paris; devine membru al Societăţii de Sociologie din capitala Franţei şi, concomitent, al Societăţii Oamenilor de Litere din Londra. Lucrările sale de sociologie, pe care le trimite spre lectură unor importanţi specialişti ai domeniului, sunt apreciate, o dovadă fiind şi elogiul pe care i-l aduce profesorul Raoul de la Grasserie în „Revue internationale de la sociologie". Pentru o vreme este inspector domenial delegat în judeţele Buzău şi Râmnicu Sărat. Colaborează la „Carmen Sylva", „Convorbiri literare", „Revista idealistă", „Adevărul ilustrat", „Universul literar", „Rampa", „Lumea nouă", „Floare-albastră", „Clipa", „Dimineaţa copiilor", „Ilustraţiunea română", „Convorbiri critice" ş.a., semnează şi numeroase cronici muzicale, cu precădere în „Aurora" şi „Îndreptarea", iar în „Evenimentul" (1899) îi apare un fragment din romanul *Amor ascuns*. În publicistică se foloseşte de mai multe pseudonime, printre care Raoul de Mont-Doré, Semper, Un Buzoian. Conduce revista „Intim" (1895) și ziarul „Ordinea" din Buzău, din a cărui direcţie politică se retrage în 1906. Primul său volum de versuri, *Astrale* (1901), rămâne fără ecou și din cauza tirajului confidenţial. Alte două cărţi, ambele apărute în 1906, *Londra* şi *Constantinopol*, sunt rodul numeroaselor sale peregrinări prin străinătate, iar *Ce zice englezul despre români* (1908) ar fi aproape un tratat de imagologie *avant la lettre*. Eseurile incluse în 1912 în *Doctrina vieţii unui... nebun* și în *Teoria supremaţiei*, ultimele fiind propuse la Premiul „Adamachi" al Academiei Române, precum și cele cuprinse în același an în *Beţia morţii* sau în *Ideal şi anarchie* – scrise parcă din acelaşi suflu – mărturisesc ambiţia autorului de a trasa coordonatele unui sistem filosofic propriu, rezultatul fiind însă o colecție de naivități. În 1915 este admis în Societatea Scriitorilor Români. Încearcă să se afirme, fără prea mare succes, şi în domeniul dramaturgiei prin piesele *L'Aveu* (1916) şi *Bogdan* (1938, scrisă în colaborare). Mai publică volumele de proză scurtă *Cavalul fermecat* (1912), *Din grozăviile Parisului* (1912) şi romanul *În apele oglinzilor* (1940). Câteva traduceri, aproape întâmplătoare, nu adaugă ceva relevant la bibliografia lui.

Disponibilitatea pentru diversitate caracterizează scrisul lui **M.-N.** Poezia sa rămâne tributară în bună parte celei eminesciene, în vreme ce tezismul unor texte îl apropie mai mult de paşoptişti. Remarcabilă e însă acurateţea versurilor, folosirea cu oarecare rafinament a lexicului. În nuvele autorul reuşeşte să dea contur unor lumi variate şi ataşante prin caracterul pitoresc al personajelor. Traseele epice clare şi conformismul de fond al scriiturii nu diminuează farmecul acestor naraţiuni. Prozatorul nu înregistrează aceleaşi reuşite atunci când îşi propune spaţii mai ample şi un instrumentar analitic. Romanul *În apele oglinzilor*, cu punctul de plecare din viaţa studenţilor români la Paris, e o relatare ştearsă, lipsită de consistenţă narativă, îndatorată clişeelor romanţioase, melodramatice. Istoria literaturii române îl păstrează însă pe **M.-N.** în calitate de epigramist. A rămas de notorietate duelul epigramistic cu Cincinat Pavelescu, purtat vreme de doi ani (1912–1914) prin revistele „Flacăra", „Rampa", „Steagul literar" şi care a avut o audienţă spectaculoasă. „Aci zace Mihăescu/ L-a pus naiba şi-a mâncat/ Pe poetul Pavelescu/ Şi-a murit intoxicat" şi „Ţi-am citit volumul/ Versuri cu duiumul/ Preţul, trei lei fix/ Poezie... nix" sunt două dintre numeroasele catrene ironice pe care **M.-N.** i le dedică adversarului său. La gloria modestă a numelui Nigrim a contribuit, desigur, şi „parodia originală" scrisă de G. Topîrceanu: „De ce e tristă luna oare/ În seara asta? Da, ghicim:/ A auzit la şezătoare/ O epigramă de Nigrim".

SCRIERI: *Filosofia socialismului*, Câmpulung, 1900; *Astrale*, Bucureşti, 1901; *La Roumanie à l'Exposition Universelle de 1900*, Paris, 1901; *Londra*, Bucureşti, 1906; *Constantinopol*, Bucureşti, 1906; *Ce zice englezul despre români*, Bucureşti, 1908; *Şarlatanii ştiinţei*, Bucureşti, 1911; *Doctrina vieţii unui... nebun*, Bucureşti, 1912; *Beţia morţii*, Bucureşti, 1912; *Cavalul fermecat*, Bucureşti, 1912; *Din grozăviile Parisului*, Bucureşti, 1912; *Humorul englezesc*, Bucureşti, 1912; *Ideal şi anarchie*, Bucureşti, 1912; *Teoria supremaţiei*, Bucureşti, 1912; *L'Aveu*, Bucureşti, 1916; *Războiul*, Bucureşti, 1916; *Zmeul*, Bucureşti, 1925; *Cartea cu minuni* (în colaborare cu D.N. Ţoni), Bucureşti, 1935; *Bogdan* (în colaborare cu Petre N. Mihăilescu), Giurgiu, 1938; *În apele oglinzilor*, Bucureşti, 1940; *Ecce poetae*, îngr. Marcela Chiriță și Mioara Neagu, Buzău, 1996. **Antologii:** *Wit and Humour*, Bucureşti, 1904.

Repere bibliografice: Mihai G. Holban, *„Ce zice englezul despre români"*, „Revista idealistă", 1908, 4; Mihail Dragomirescu, *„Londra" şi „Constantinopol"*, CVC, 1909, 2; Ioan Nădejde, *„Beţia morţii"*, ADV, 1912, 8 089; R. Soroveanu, *Un compozitor necunoscut: Mihăescu-Nigrim*, „Clipa", 1927, 152; Mircea Pavelescu, Yarodara Nigrim, *O*

sută de ani de la naşterea lui Mihăescu-Nigrim, „Urzica", 1971, 9; *Nicolae Mihăescu-Nigrim*, DCL, I, *135–138*; N. Crevedia, *Epigramişti români de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1976, *19–22*; L. Kalustian, *Nigrim*, FLC, 1984, 15; Yarodara Nigrim, [*Nicolae Mihăescu-Nigrim*], „Dimineaţa", 1991, 68, 110, 155; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *198–200*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, II, *423–429*. ***Ş.A.***

MIHĂIEŞ, Mircea (1.I.1954, Sântana, j. Arad), americanist, prozator, eseist. Este fiul Floarei Mihăieş şi al lui Mihai Mihăieş, funcţionari. A urmat cursurile elementare şi liceale la Arad, apoi Facultatea de Filologie, secţia engleză–franceză, a Universităţii din Timişoara, absolvită în 1980; își ia doctoratul în 1995. Un an e profesor în comuna Vârciorog, judeţul Bihor, iar în 1981 devine redactor (după ce fusese corector, apoi tehnoredactor) la revista „Orizont", unde a și debutat în 1979. Mai colaborează la „Familia", „Amfiteatru", „Dialog", „Opinia studenţească", „Secolul 20", „România literară" (unde din 1993 deține rubrica de opinie „Contrafort"), „Viaţa românească", „Revista de istorie şi teorie literară", „Caiete critice", „Idei în dialog", „Evenimentul zilei" (semnează aici editoriale politice) ş.a. Lector universitar din 1992, profesor din 1999, predă studii americane și britanice la Universitaea timișoreană, din 1996 fiind și director executiv al revistei „British and American Studies". După 1989 beneficiază de câteva burse în SUA, dar și în Olanda, la Universitatea din Tillburg, ș.a. În 1991 a lucrat câtva timp în redacția revistei americane „The New Republic". A coordonat din 1998, împreună cu Adriana Babeţi şi Cornel Ungureanu, colecţia „A treia Europă", colaborând la mai multe volume colective despre identitatea central-europeană și multiculturală a Banatului habsburgic și posthabsburgic. De asemenea, participă la realizarea unor proiecte culturale patronate de Fundaţia pentru o Societate Deschisă. Din 1990 este membru al Consiliului Director al Uniunii Scriitorilor, unde ocupă diferite funcții. Între 2005 și 2012 a fost vicepreședinte al Institutului Cultural Român. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1990, 1995, 2009, 2012) ş.a.

Format în ambianţa revistei „Orizont" şi afirmat în calitate de cronicar al actualității ca un eseist cultivat și mobil din aripa timișoreană a generației '80, **M.** a debutat cu un volum eseistic unitar: *De veghe în oglindă* (1989). Dedicată literaturii confesive și diaristice, cartea conține 13 eseuri narativizate despre diaristica lui Stendhal, Baudelaire, Paul Valéry, Titu Maiorescu, L.N. Tolstoi, André Gide, Robert Musil, Virginia Woolf, Franz Kafka, Mateiu I. Caragiale, Witold Gombrowicz, Cesare Pavese, Albert Camus, Radu Petrescu, mixând comparatismul cu tematismul și reconstituirea portretistică, într-un stil dezinvolt, participativ, în căutarea figurii interioare a autorilor investigați. Este, alături de propunerile lui Eugen Simion din anii '80, una din primele tentative autohtone de abordare integratoare a acestei literaturi, care va cunoaște o vogă deosebită în România după Revoluția din decembrie 1989; din păcate, un număr din „Caiete critice" dedicat în 1985 jurnalului ca literatură nu e citat. Inspirat, în plan teoretic, de lucrările publicate de Maurice Blanchot, Jean Rousset, Beatrice Didier ș.a., autorul încearcă să schițeze o „poetică a jurnalului intim" și să propună o acreditare a literarității diarismului, după ce se lasă contaminat de textele comentate, improvizând el însuși, în marginea lor, propriul jurnal de lectură. *Cartea eşecurilor. Eseuri despre rescriere* (1990) dezvoltă, sub forma unui eseu teoretic, idei despre relația dintre autor, cititor și text, având ca miză investigarea fețelor ascunse ale prozei lui William Faulkner, autor față de care **M.** manifestă o preocupare constantă; poetica și naratologia, alianțele cu psihocritica, examinările contextelor istorice, deschiderile comparatiste vizează mai ales strategiile de lucru ale scriitorului (rescrierile, palinodia, camuflajul etc.). Autorul eseului își face loc în text într-un jurnal al „eșecurilor" interpretului în căutarea secretelor operei și a modurilor celor mai potrivite de a le comunica; capitolul final propune un colaj de fragmente faulkneriene în traducere, ilustrativ (ca întregul demers) pentru cochetările lui **M.** cu postmodernismul. Elaborat înainte de căderea regimului comunist (predat la Editura Militară în 1988), dar apărut în 1990, „romanul retro" *Femeia în roșu* îl are drept autor – în ipostaza ficțională a naratorului M1 – alături de congenerii optzeciști Mircea Nedelciu și Adriana Babeți; rolul său în interiorul acestui roman al „frontierei" (deopotrivă americană și bănățeană) este relevant prin competența de americanist și, totodată, de explorator al identității culturale bănățene. Definitorie pentru temperamentul său critic va fi însă volumul *Cărţile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea* (1995), unde speculația eseistică se desfășoară liber, cu o detentă superioară celei din *De veghe...* . Ambiția demersului nu e una istorică, nici pur teoretică; deși eseistul schițează o istorie și o teorie a jurnalului intim în literatură, tema dominantă e dată de

interferențele jurnalului cu problematica morții și a sinuciderii. Textul avansează printr-o definire în trepte a speciei și, în particular, printr-o tipologie a jurnalelor intime aparținând scriitorilor sinucigaşi. Raza de selecție este însă mai diversă, fiind convocați, între alții, Seneca, Amiel, François Mauriac, dar şi Goethe, Drieu La Rochelle, Virginia Woolf, Kafka, Cesare Pavese, Sylvia Plath, Nerval, Baudelaire, Romain Gary, Stefan Zweig, Ernest Hemingway, Malcolm Lowry, René Crevel, Marina Ţvetaeva, Petru Comarnescu, Arşavir Acterian, Liviu Rebreanu, Radu Petrescu, Mihail Sebastian, Miron Radu Paraschivescu. Sinuciderea scriitorilor e subordonată unor categorii culturale definitorii: sinucideri „soft" şi sinucideri „hard", „paradigma Freud" şi „paradigma Werther", corespunzând sinuciderii ca salvare și ieşire din capcană (în cazul romanticilor), ca executare a unei sentinţe (în cazul modernilor); literatura jurnalului intim este pusă în relație cu „temele macabre" ale literaturii, cea mai importantă fiind relaţia scriitorului sinucigaş cu moartea, tradusă fie prin jurnale ale spaimei de moarte, ca la Virginia Woolf, Katherine Mansfield, Kafka, fie prin jurnale ale atracției morţii, precum la Amiel, Stendhal, Pavese sau la Sylvia Plath. Referitor la etica jurnalului intim ca derivație a sentimentului creştin al morţii, **M.** urmărește implicațiile sale artistice, sancționând, ori de câte ori are ocazia, simptome ale inautenticului sau semnalând treptele patologiei și tentația narcisistă, proiectate în „oglinda" jurnalului ca autoportret. Deschiderile culturale sunt numeroase; spre exemplu, considerațiile despre „miopia" jurnalului faţă de istorie sau despre tipurile de intimitate în relație cu morfologia culturală – nordic-fatalistă la Virginia Woolf, mediteraneană la Cesare Pavese ș.a. Preocupările didactic-universitare de anglist și americanist ale lui **M.** sunt transpuse în volumele *Victorian Fiction* (1998) și *Atlanticul imaginar* (2002). Pe linia afinităților cu colaboratorii grupării A Treia Europă se înscrie, în parte, volumul *Ultimul Judt* (2011), dedicat istoricului britanic, autor, între altele, al unei cărți controversate despre România „la fundul grămezii". Prima parte e o reconstituire a operei și activității publice a lui Tony Judt (cu exprimarea unor rezerve de tip neoconservator față de opțiunile sale social-democrate); ultima parte, sensibil diferită, recompune dramatic evoluția bolii și a sfârșitului său, reluând, în alt plan, direcția deschisă prin *Cărțile crude*: intelectualul (scriitorul) în fața morții, ca revelator și limită a propriei identități. *Despre doliu. Un an din viața lui Leon W* (2009) are ca „temă" cultural-existențială jurnalul de doliu al criticului american de origine evreiască Leon Wieseltier (*Kaddish*), ținut timp de un an după moartea tatălui său, prilej, pentru Wieseltier, de recuperare a unei tradiții spirituale iudaice, iar pentru comentatorul său, șansa unei reflecții asupra sensului recuperării religiosului într-o lume secularizată. Interesul pentru forme considerate, îndeobște, ca aparținând „paraliteraturii", dar asimilabile, valoric, „culturii înalte" și „înnobilate" se manifestă la **M.** prin texte monografice „de plăcere" în care eseul biografic și narativizant se îmbină cu speculația ideatică. Este cazul seducătoarei cărți despre cantautorul și scriitorul canadiano-evreu Leonard Cohen (*Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen*, cu 32 de poeme traduse de Mircea Cărtărescu, 2005) sau al eseului despre un clasic al genului policier ca Raymond Chandler (*Metafizica detectivului Marlowe*, 2008). Monografia eseistică în căutarea lui Cohen și a „enigmelor" lui a fost declanșată de prietenia cu acesta, un „poet al dragostei și vieții" a cărui muzică l-a sedus pe **M.**, clandestin, în adolescența din anii comunismului. Hermeneutica are un caracter marcat detectivistic și de aventură a ideilor. În *Metafizica*... eroul-detectiv din ciclul romanelor lui Chandler oferă prilejul demantelării unei filosofii morale și chiar a unei metafizici (proprie atât personajului, cât și autorului său), evoluând de la „negarea politicului" la negarea codurilor modernității, în numele unui „cavalerism" asumat desuet. Paralel, eseistul s-a dedicat elaborării unor ample, multistratificate monografii consacrate unor clasici ai modernismului anglo-saxon, precum William Faulkner sau James Joyce. Volumul *Ce rămâne. William Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha* (2012) sintetizează și reformulează mai vechi preocupări și obsesii legate de opera prozatorului american (un modernist conservator enigmatic) și proiectul ei moral-ficțional („faptul că opera lui Faulkner se ambiționează să fie o saga perfect articulată indică certa preocupare a artistului de a gândi în spiritul filosofiei morale centrate pe unitatea indestructibilă a ființei și a universului ei"). Arhitectura în mișcare a operei faulkneriene e urmărită cu instrumentele naratologiei și filosofiei culturii, dar și prin analize de context (biografic, politic, al receptării). Sunt redimensionate și unele interogații teoretice din *Cartea eșecurilor*. În contrast cu activitatea eseistului este prestația comentatorului politic. Unele

intervenții din deceniul al zecelea au fost reunite în culegerea *Masca de fiere* (2000), titlul trimițând ironic la un film de capă și spadă, *Masca de fier*. În mai multe volume scrise împreună cu Vladimir Tismăneanu (vechi „prieten de idei" al lui **M.** și al grupului A Treia Europă), scrutează vehement peisajul (geo)politic al Europei Centrale și de Sud-Est și identifică, eticist-polemic, sechelele „tranziției" postcomuniste. Ca publicist de atitudine, **M.** este pamfletar (uneori coleric), partizan și umoral în varianta cea mai dură, similară cu neoconservatorismul american. În mod ironic, războiul cu „moștenitorii feseniști ai naționalismului și comunismului" atinge nu o dată nivelul pamfletar al adversarilor de la revista „România Mare". Astfel, Marin Sorescu e taxat drept „bugetofag înrăit" și „parodist de trei parale", „brusc săltat și la Academie". O extremă a acestor poziții de tranșee, motivate de comentator prin „exasperare etică" și prin „pasiunea libertății", o oferă articolele împotriva adversarilor președintelui Traian Băsescu și, în particular, violentul *Matusalem votează*, apărut în „Dilema veche" în preajma alegerilor prezidențiale din 2004, unde aversiunea față de „bătrînii" care amanetează viitorul tinerilor, întrucât votează cu „neocomuniștii", frizează rasismul: „M-am săturat de votul bătrânilor înfricoșați! M-am săturat ca destinul meu de om activ să fie pecetluit de spaimele, frustrările, hachițele nevrotice ale unei armate în derivă, ale celor care s-au adaptat de minune la situația de cerșetor, după ce, o viață întreagă, au fost simple dispozitive de ventilare a idioțeniilor comuniste". Împotriva criticilor la adresa intelighenției anticomunist-postcomuniste autohtone (epitomizată prin formula „boierii minții"), **M.** contraatacă prin formula „oierii minții", denunțând nu doar prezumate remanențe ale comunismului și național-comunismului, ci și, mai nou, „progresismul" corectitudinii politice occidentale. Pe de altă parte, atașamentul politico-ideatic față de Nicolae Manolescu, critic care l-a sprijinit de la debut, a avut drept rezultat două cărți de convorbiri: *Arhivele Paradisului* (1999) și *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele* (2003), în care eseistul timișorean joacă rolul unui discipol radical, ca substanță de contrast. Între „masca de fiere" a publicistului înveninat de toxinele istoriei recente și umanismul eseistului „îmblânzit" de complexitățile literaturii de calitate există o scindare vizibilă.

SCRIERI: *De veghe în oglindă*, Bucureşti, 1988; ed. 2, Bucureşti, 2005; *Cartea eşecurilor. Eseu despre rescriere*, Bucureşti, 1990; *Femeia în roşu* (în colaborare cu Mircea Nedelciu şi Adriana Babeţi), Bucureşti, 1990; *Cărţile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea*, Timişoara, 1995; *Structuri ficţionale în jurnalul intim*, Bucureşti, 1995; *Balul mascat* (interviuri cu Vladimir Tismăneanu), Iaşi, 1996; *Vecinii lui Franz Kafka – The Neighbours of Franz Kafka* (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu), ed. bilingvă, Iaşi, 1998; *Victorian Fiction*, Timişoara, 1998; *Arhivele Paradisului*, Timişoara, 1999; *Încet, spre Europa. Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieş*, Iaşi, 2000; *Masca de fiere*, Iaşi, 2000; *Atlanticul imaginar*, Timişoara, 2002; *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele*, Bucureşti, 2003; *Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen*, cu 32 de poeme traduse de Mircea Cărtărescu, Iași, 2005; *Schelete în dulap. Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieş*, Iași, 2004; *Cortina de ceață. Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieș*, Iași, 2007; *Metafizica detectivului Marlowe*, Iași, 2008; *Despre doliu. Un an din viața lui Leon W.*, Iași, 2009; *Ultimul Judt*, Iași, 2011; *O tranziție mai lungă decât veacul: România după Ceaușescu* (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu), București, 2011; *Ce rămâne. William Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha*, Iași, 2012. **Ediţii:** Vladimir Tismăneanu, *Ghilotina de scrum*, pref. edit., Iași, 1992; *Totul despre Nicolae Manolescu*, Timișoara, 1996; Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului*, Iași, 1999; Adam Michnik, *Scrisori din închisoare și alte eseuri*, tr. edit. în colaborare cu Adriana Babeți, pref. Vladimir Tismăneanu, Iași, 1997, *Restaurația de catifea*, tr. Daciana Branea, Dana Chetrinescu, Cristina Chevereșan, Dana Crăciun și Ioana Copil-Popovici, pref. Andrei Pleșu, Iași, 2001; Tony Judt, *România: la fundul grămezii*, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *„De veghe în oglindă"*, CRC, 1989, 16; Val Condurache, *Literatura la maşina de scris*, CL, 1989, 7; Ramona Fotiade, *Arta ficţiunii biografice*, VR, 1990, 1; Florin Manolescu, *Aventura rescrierii*, LCF, 1990, 22; Mircea Ţicudean, *Ieşind din garsoniera de fildeş*, APF, 1991, 6; Cornel Ungureanu, *„Cărţile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea"*, O, 1995, 11; Ioana Pârvulescu, *Cei care scriu jurnale*, RL, 1995, 44; Ruxandra Cesereanu, *Între thanatolog şi poetician*, ST, 1996, 3; Alexandru George, *A scrie despre ce nu se poate*, LCF, 1996, 36; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *444–456*; *Dicţ. analitic*, II, *63–65*; Manolescu, *Lista*, III, *420–424*; Oţoiu, *Proza*, I–II, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *200–202*; Daniel Cristea-Enache, *Filosofie şi pamflet*, ALA, 2002, 621, 622; Tudorel Urian, *Contrafort pentru plăcerea textului*, RL, 2003, 1; Gheorghe Crăciun, *Mi(hăieş) bemol diez*, OC, 2003, 153; Simuț, *Reabilitarea*, *301–305*; Boldea, *Vârstele*, *184–187*; *Dicț. Banat*, *486–490*; Ștefănescu, *Istoria*, *1135–1136*; Holban, *Ist. lit*, III, *231–235*; Cistelecan, *Diacritice*, I, *203–210*; Manolescu, *Istoria*, *1385–1387*; Bianca Burța-Cernat,

Eseu nostalgic despre romanul polițist, OC, 2008, 451; Raluca Dună, *Ce rămâne?*, RL, 2012, 44; Rareș Moldovan, *Rămâneri. Arheologie și interpretare*, RL, 2012, 47; Claudiu Turcuș, *Ținutul lui Mihăieș*, OC, 2012, 645. ***T.R., P.C.***

MIHĂILĂ, Ecaterina (1.I.1942, Roman – 5.V.2014, București), teoretician literar, poetă. Este fiica Eleonorei (n. Mocanu) şi a lui Ioan Ioniţă, ofiţer. Urmează liceul la Roman, absolvit în 1959, şi între 1962 şi 1967 Facultatea de Filologie a Universităţii bucureștene, devenind apoi cercetătoare la Institutul de Lingvistică din București. După terminarea facultăţii a frecventat cursuri de lingvistică matematică, semantică logică, semiotică, filosofie a limbajului şi poetică. În 1977 își ia doctoratul în filologie cu teza *Receptarea poetică*. Colaborează la „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", „Limba română", „Limbă şi literatură", „Revue roumaine de linguistique", „Revista de istorie şi teorie literară", „Studii şi cercetări lingvistice" ş.a. În 2011 editează volumul *Întâlniri la răscrucea unor destine* de Gabriel Țepelea. I s-a acordat Premiul Academiei Române pentru *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia* (I, 1993), în calitate de coredactor responsabil de volum.

M. debutează cu studiul *Metode matematice în analiza operei literare*, inclus în volumul colectiv *Analiză şi interpretare* (1972), prezentând aici diferite metode matematice folosite în investigarea unei scrieri literare. Cu ajutorul unor noţiuni de statistică, se ocupă de caracteristicile limbajului poetic: bogăţia, varietatea şi excentricitatea vocabularului, lungimea frazei, metrul şi prozodia ş.a. Sunt analizate posibilităţile oferite de teoria informaţiei: cercetarea anumitor aspecte particulare ale limbajului poetic prin utilizarea noţiunilor de cod, entropie, cantitate de informaţie, flux informaţional şi, în acelaşi timp, crearea de modele informaţionale ale funcţionării limbajului liric. Simularea şi prelucrarea pe calculator a operelor literare este un alt domeniu luat în considerare. În afara unor operaţii auxiliare, de bibliografie şi colaţionare, calculatorul poate fi folosit şi în identificarea şi descrierea unor sisteme macrosintactice: structuri imaginative, de caracterizare, structuri care exprimă punctul de vedere ş.a. Autoarea insistă şi asupra contribuţiilor şcolii româneşti de lingvistică şi poetică matematică, formată de Solomon Marcus, recunoscută şi apreciată pe plan mondial. În volumul *Receptarea poetică* (1980) perspectiva lingvistică, bazată pe teoria lui Roman Jakobson despre funcţiile limbii, acceptă şi perspectiva axiologică. Punctul de vedere original constă în a considera că nu numai funcţia de autovizare a mesajului este responsabilă de poeticitatea lui, aşa cum consideră lingvistul american, ci şi toate celelalte funcţii ale limbii (referenţială, expresivă, metalingvistică etc.) se modifică, generând poeticitate. Trecând la receptare, sunt urmărite efectele pe care diferitele modificări ale funcţiilor limbii le produc asupra lectorului: senzorial–perceptive, imaginative, participativ–afective sau de surpriză, tensiune etc. Perspectiva axiologică se sprijină pe paradoxul kantian al judecăţii de gust: „Judecata de gust este universală fără raportare la concept". Sunt prezentate diferitele soluţii date acestui paradox – apriorică, subiectivistă, naturalistă, logicistă, sociologică –, ca tot atâtea interpretări ale facultăţii spirituale prin care un obiect, cu o anumită finalitate pentru om, este receptat de subiecţi. **M.** ia în discuţie şi critica literară, considerând-o cea mai avizată dintre toate formele de receptare. În dezbaterile teoretice despre critica literară – se afirmă aici – paradoxul kantian al judecăţii de gust se regăseşte sub forma unor dihotomii de tipul: subiectiv – obiectiv, artă – ştiinţă, limbaj al obiectului – metalimbaj. De asemenea, diversele soluţii date aceluiași paradox pot fi regăsite în mai multe tipuri de critică literară, în toate cazurile exprimând judecăţi de valoare, chiar şi atunci când foloseşte o metodologie ştiinţifică. Întemeiată pe o informaţie impresionantă, *Receptarea poetică* este „o sinteză personală cu numeroase contribuţii de indiscutabilă valoare", care lasă „impresia unei cărţi de o rară densitate, utilitate şi acurateţe ştiinţifică" (Theodor Hristea). Lucrarea *Textul poetic. Perspectivă teoretică şi modele generative* (1995) reprezintă o abordare interdisciplinară la care şi-au dat concursul lingvistica, semiotica în general şi pragmatica în special, semantica logică şi metodele matematice de semiformalizare. După o discuţie teoretică asupra textului ca „obiect", „act" şi „activitate de limbaj", **M.** trece la o analiză mai aplicată, descriind perspectiva generativă în gramatica şi în teoria textului. Se propune o abordare personală, conform căreia structura de suprafaţă a textului poetic este structura de suprafaţă şi structura de adâncime a propoziţiilor în succesiunea lor liniară, în timp ce structura de adâncime este o mulţime vagă, care apare sub forma unei nebuloase semantice, structurată în două sau

mai multe domenii semantice. Între componentele unui domeniu semantic, ca şi între domeniile semantice considerate global, se stabilesc relaţii de diferite tipuri. Din această perspectivă sunt prezentate ca sublumi posibile ale lumii textului câteva modele generative, ilustrate cu analizele unor poezii de M. Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Nichita Stănescu. Pentru textul poetic (literar) autoarea adoptă categoria estetică a „autoformativităţii", generatoare a unei activităţi pentru care forma devine scopul însuşi al acţiunii formative. Imaginarul, una din categoriile fundamentale ale poeticităţii, se bucură de o atenţie specială, stabilindu-se câteva premise filosofico-estetice pentru o logică a imaginarului. O ultimă problemă discutată este intertextualitatea. Este propus un model al intertextualităţii, luându-se în considerare atât producerea de texte (relaţia autor–text) şi receptarea lor (relaţia text–lector), cât şi relaţiile abstracte, ideale, ce pot fi imaginate între textele existente. Aceste relaţii sunt reprezentate printr-un graf ce exprimă, asemenea semiozei nelimitate, o intertextualitate în permanenţă deschisă spre noile texte ce apar continuu. **M.** și-a aplicat concepția teoretică și în *Limbajul poeziei românești neomoderne* (2001), cu o a doua ediție, îmbunătățită, *Poezia neomodernă, Perspectivă textuală* (2004), ca și în *Semiotica poeziei românești neomoderne* (2003), toate constituindu-se într-o cercetare a poeziei românești dintre 1960 și 1980. Dominată de figura emblematică a lui Nichita Sănescu, această perioadă a produs un adevărat miracol al înnoirii și schimbării modului de a face poezie, mod complet diferit față de „obsedantul deceniu". În *Limbajul…* analiza stilistică minuțioasă pune în evidență atât procedee ce se înscriu pe linia tradițiilor poeziei moderne dintre cele două războaie mondiale: metaforismul blagian, ermetismul barbian, simbolismul bacovian și expresionismul arghezian (motiv pentru care perioada a fost numită neomodernă), cât și procedee preluate de la avangardismul românesc de la începutul secolului al XX-lea sau de la postmodernismul european și american, în mare vogă în anii 60'–'80. *Semiotica…* include în final două micromonografii: prima despre Nichita Stănescu, care a sondat cele mai adânci potențialități ale limbii române, iar a doua despre Marin Sorescu, creatorul unui umor tragic inconfundabil.

SCRIERI: *Receptarea poetică*, Bucureşti, 1980; *Neguţătorul de vise*, Bucureşti, 1993; *Textul poetic. Perspectivă teoretică şi modele generative*, Bucureşti, 1995; *Limbajul poeziei româneşti neomoderne*, Bucureşti, 2001; ed. (*Poezia română neomodernă. Perspectivă textuală*), București, 2004; *Semiotica poeziei româneşti neomoderne*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Theodor Hristea, *„Receptarea poetică"*, RL, 1980, 28; Mihai Niculescu, *„Receptarea poetică"*, LCF, 1980, 51; Andrei Corbea, *Din nou despre estetica receptării*, VR, 1981, 12; Roxana Sorescu, *Analiza textului poetic*, LCF, 1995, 38; Floarea Vârban, *„Textul poetic"*, LR, 1995, 3–4; Maria Ştefănescu, *„Textul poetic"*, LL, 1997, 3–4; Iulia Cojocariu, *„Limbajul poeziei româneşti neomoderne"*, „Caietele Institutului Catolic", 2002, 2 – 2003, 1; Emilia Parpală, *„Semiotica poeziei româneşti neomoderne"*, AUC, 2004, 1–2; Alex. Ștefănescu, *„Poezia română neomodernă. Perspectivă textuală"*, RL, 2004, 48; Dorica Boltașu, *Limbajul poeziei românești neomoderne*, OC, 2010, 24. ***I.D.***

MIHĂILĂ, Gheorghe (7.IX.1930, Dăişoara, j. Braşov – 14.V.2011, București), slavist, filolog, istoric literar.

Este fiul Ilenei (n. Oancea) şi al lui Gheorghe Mihăilă, dintr-un neam de mocani. În satul natal frecventează cursurile şcolii primare (1937–1943), apoi este elev la Liceul de Băieţi din Sighişoara (1943–1949). Absolvă Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, urmează un stagiu de specializare de patru ani la Universitatea „M. V. Lomonosov" din Moscova, pe care îl încheie cu un doctorat sub conducerea lui R. A. Budagov. La întoarcerea în ţară, cariera universitară a lui **M.** (începută ca preparator încă din 1951, înaintea absolvirii) înregistrează o evoluţie rapidă (lector în 1957, conferenţiar în 1961, profesor în 1969), obţinând titlul de doctor docent în 1971. Din 2000 a fost profesor consultant în cadrul Catedrei de limbi şi literaturi slave a Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine de la Universitatea din Bucureşti, iar din 2009 profesor onorific. În 1993 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 2004 membru titular. A predat la

Universitatea din Bucureşti (la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Facultatea de Limba şi Literatura Română şi la Facultatea de Istorie) cursuri de slavistică: slavă veche şi slavonă românească, gramatică comparată a limbilor slave, paleografie româno–slavă, istoria slavisticii româneşti, raporturi culturale şi lingvistice bizantino–slavo–române, cultură şi literatură română veche, precum şi cursuri opţionale în cadrul masteratului de filologie slavă. **M.** s-a distins, de asemenea, printr-o îndelungată activitate organizatorică şi de conducere: şef al Catedrei de limbi slave sudice (1958–1961) şi al Catedrei de limbi slave (1961–1977, 1985–1990), prodecan (1963–1967), apoi decan al Facultăţii de Limbi Slave (1967–1972), prodecan al nou-createi Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine (1979–1982). Între 1995 și 2004 a fost director general al Editurii Academiei. Membru al Asociaţiei Slaviştilor din România, a îndeplinit, pe rând, funcţiile de secretar (1958–1969), vicepreşedinte (1970–1976) şi preşedinte (1990–1998). A fost vicepreşedinte al Societăţii Române de Lingvistică (1973), precum și vicepreședinte al secției de filologie al Academiei Române. Din 1960 face parte din comitetele de redacţie ale revistelor „Romanoslavica" (între 1990 și 1998, redactor responsabil), „Studii şi cercetări de lingvistică", „Revue roumaine de linguistique", „Analele Universităţii Bucureşti". Pe plan internaţional **M.** şi-a câştigat o reputaţie solidă, fiind recompensat cu premii şi distincţii, printre care titlul *doctor honoris causa* al Universității „Kliment Ohridski" din Sofia (1988). Din 1970 **M.** este ales membru în Comitetul Internaţional al Slaviştilor, iar în 1998 i se conferă titlul de membru de onoare al acestui comitet.

Contribuţia ştiinţifică a lui **M.** se remarcă atât prin volum, cât și prin varietate, originalitate şi erudiţie. Pe parcursul a peste cinci decenii a publicat peste patru sute de lucrări – de la cărţi, ediţii îngrijite, prefaţate şi adnotate, studii şi articole până la recenzii, cronici, traduceri –, majoritatea în limba română, dar şi în limbile rusă, franceză, bulgară, sârbo-croată, polonă. În teza de doctorat, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic* (1960), prin analiza aprofundată a cuvintelor sud-slave împrumutate în limba română de-a lungul timpului (cele de origine slavă veche, termenii cărturăreşti din slavonă, împrumuturile din limbile slave actuale), prin cercetarea repartizării lor teritoriale şi evidenţierea primelor atestări, **M.** demonstrează fără echivoc importanţa componentei slave în lexicul românesc. Problematica elementelor lexicale de origine slavă în limba română este reluată într-un context mai larg în volumul *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti* (1973), cu accent pe aspectele referitoare la periodizarea şi răspândirea lor geografică şi a criteriilor ce diferenţiază împrumuturile populare de cele cărturăreşti. Într-o secţiune a cărţii consacrată filologiei slavo-române, sunt abordate diferitele etape din evoluţia disciplinei, de la Ioan Bogdan la Emil Petrovici. În numeroase studii de istorie a slavisticii româneşti, în cărţile *Studii de lingvistică şi filologie* (1981) şi *Scriitori şi filologi români (sec. XVI–XX)* (2005), sunt prezentate şi valorificate contribuţiile în domeniu ale savanţilor români şi străini. Din 1965 până în 2009 **M.** a făcut parte din colectivul de etimologie al *Dicţionarului limbii române*, serie nouă, fiind redactor responsabil alături de Marius Sala. În aceeaşi direcţie de cercetare se înscrie *Dicţionar al limbii române vechi (sfârşitul sec. X – începutul sec. XVI)* (1974), în care, pe lângă cuvintele moştenite din latină şi unele împrumuturi din limbile vecine, o atenţie deosebită este acordată cuvintelor autohtone, atestate în texte slavone şi latine medievale începând cu secolul al X-lea până la 1521. Contribuţia lui **M.** la studierea fondului lexical moştenit din limba traco-dacă este importantă, acest subiect constituind un punct de interes special în ultimul timp: *Contribuţii la studiul cuvintelor de origine autohtonă în limba română* (2010). Prin natura preocupărilor sale lingvistice şi filologice, **M.** se apropie de literatura română veche, studiază varii aspecte legate de începuturile culturii române şi interferenţa acesteia cu cultura altor popoare europene. Astfel, ia naştere masivul volum *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi* (1972). Concluziile sunt revelatoare. Texte narative şi juridice bizantino-slave atestă nivelul ridicat de cultură al cărturarilor români din secolele al XV-lea – al XVII-lea, care, la un moment dat, au devenit chiar „furnizori şi păstrători" ai unor manuscrise importante pentru popoarele din aria culturală a Europei de Est. **M.** demonstrează totodată, cu argumente noi, că versiunea greacă a *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* a fost tradusă după originalul slavon. Pe aceeaşi direcţie tematică şi cu o finalitate declarat comparatistă se înscrie volumul *Cultură şi literatură română*

veche în context european (1979). Studierea surselor medievale în limbile latină, greacă şi slavonă conduce la cunoaşterea limbii române cu existenţă de sine stătătoare între secolele al X-lea și al XII-lea. Cercetarea traducerilor (cum este şi tălmăcirea *Cronicii universale* a lui Constantin Manasses făcută de Mihail Moxa), precum şi circulaţia lor în Ţările Române înlesnesc înţelegerea modului în care s-a construit spiritualitatea română modernă. Considerând scolastică tradiţionala împărţire a literaturii române în veche şi modernă, pe baza studierii şi interpretării textelor existente filologul demonstrează, în cartea *Între Orient şi Occident. Studii de cultură şi literatură română în secolele al XV-lea – al XVII-lea* (1999), că fenomenul de creaţie are şi în acest spaţiu un caracter continuu. Într-o altă apariţie editorială, *Langue et culture roumaines dans l'espace sud-est européen* (2001), sunt reunite studii şi comunicări susţinute la congrese şi simpozioane internaţionale între 1958 şi 1998. Lucrarea *Scriitori şi filologi români (sec. XVI–XX)*, cuprinde o serie de studii noi asupra preocupărilor filologico-culturale ale lui Nicolaus Olahus, Dimitrie Cantemir, A. I. Odobescu, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Emanoil Bucuța. O imagine inedită asupra formației și a contribuției științifice avute de **M.** este oferită de paginile autobiografice *Cum am devenit lingvist și filolog*, apărute postum în *Omagiu academicianului Marius Sala* (2012). Alături de studii, filologul a desfăşurat o exigentă activitate de editare a textelor româneşti vechi: *Scrieri alese* din opera lui Ioan Bogdan (1968), *Literatura română veche (1402–1647)* (I–II, 1969, în colaborare cu Dan Zamfirescu), *Cuvente den bătrâni* ale lui Bogdan Petriceicu Hasdeu (I–III, 1983–1984), *Cronica universală* a lui Mihail Moxa (1989), *„Letopiseţul de când s-a început Ţara Moldovei" – Letopiseţul lui Ştefan cel Mare* (2005) ș.a. Un loc însemnat în preocupările sale l-au ocupat traducerea, editarea și studierea *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (versiunea originală, în limba slavonă), asupra cărora revine în edițiile din 1970, 1996 și 2010, ultima fiind îmbogățită cu o nouă versiune românească a *Învățăturii lui Vladimir Monomahul către fiii săi*, spre o mai bună interpretare a operei învățatului domn român. Spirit critic şi polemic, **M.** se afirmă și aici în lămurirea unor chestiuni controversate, cum ar fi paternitatea unor texte, filiaţia şi circulaţia manuscriselor.

Firea lui statornică și decizia lui în tot ce face mă duce cu gândul la un țăran din vechile generații care, nevoit să urce într-un timp determinat, un munte înalt și dificil, o ia încet, nu se grăbește, pare că, dacă nu va abandona, va ajunge după apusul soarelui, dar, surpriză!, nu se întâmplă acest eșec: țăranul nostru ajunge la timp în vârful muntelui, cum chibzuise, și se odihnește calm și tăcut, ca și când totul ar fi venit de la sine: n-a făcut decât să facă ce trebuie, încet și fără zgomot... Profesorul G. Mihăilă, ieșit din lumea solidă a satului românesc de peste munți, este, cum am mai zis, un veritabil om de carte, un savant – dacă vreți – în tradiția lui Hasdeu și Emil Petrovici, devotat și riguros. Pentru mine, el reprezintă, înainte de orice, bunul simț românesc și statornicia spiritului românesc.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972; *Dicţionar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*, București, 1974; *Cultură şi literatură română veche în context european*, Bucureşti, 1979; *Studii de lingvistică şi filologie*, Timişoara, 1981; *Între Orient şi Occident. Studii de cultură şi literatură română în secolele al XV-lea – al XVII-lea*, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1999; *Langue et culture roumaines dans l'espace sud-est européen*, Bucureşti, 2001; *Scriitori şi filologi români (sec. XVI–XX)*, Bucureşti, 2005. **Ediții, antologii:** Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, pref. Emil Petrovici, introd. edit., Bucureşti, 1968; *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. edit., Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Dan Zamfirescu); B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 1983–1984; Mihail Moxa, *Cronica universală*, introd. edit., Bucureşti, 1989; P.P. Panaitescu, *Catalogul manuscriselor slavo-române şi slave din Biblioteca Academiei Române*, vol. III, pref. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Dalila-Lucia Aramă); *„Letopiseţul de când s-a început Ţara Moldovei" – Letopiseţul lui Ştefan cel Mare*, tr. și introd. edit., Bucureşti, 2005; *Epilogurile celor trei cărţi tipărite de ieromonahul Macarie (1508–1512)*, în *Liturghierul lui Macarie. 1508*, II, tr. şi postfață Alexandru I. Stan, pref. Nifon Mihăiță, Târgovişte, 2008. **Traduceri:** R.A. Budagov, *Problemele studierii limbilor literare romanice*. Bucureşti, 1962; *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, îngr. Florica Moisil şi Dan Zamfirescu, introd. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1970; ed. 2, Bucureşti, 1984; ed. îngr. și introd. trad., pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1996; ed. (*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea românească de la Curtea de Argeș*), îngr. și pref. Dan Zamfirescu, 2010.

Repere bibliografice: Dan Horia Mazilu, *„Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi"*, RITL, 1973, 2; Balacciu – Chiriacescu, *Dicţionar*, *180–181*; Mihai Mitu, *Profesorul Gheorghe Mihăilă la a 60-a aniversare*, RSL, 1990; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Gheorghe Mihăilă la*

65 de ani, RLSL, 1995, 6; *Kirilo-Metodievska Enciklopedija*, II, Sofia, 1995, *701–702*; Velea, *Universaliști*, *215–223*; [*Gheorghe Mihăilă*], SCL, 2000, 2, RSL, 2001 (grupaje speciale); Rusu, *Membrii Academiei*, *339*; Mihai Mitu, Constantin Geambașu, *Petite histoire de la slavistique en Roumanie*, în *Contribution à l'histoire de la slavistique dans les pays non-slaves*, coordonatori Giovanna Brogi Bercoff, Pierre Gonneau și Heinz Miklas, Viena, 2005, *407–430*; Onufrie Vințeler, *Portrete și cărți*, I, Cluj-Napoca, 2005, *209–218*; Marius Sala, *Portrete*, Suceava, 2006, *147–149*; Eugen Simion, [*Gheorghe Mihăilă*], AC, 2006, 47, CC, 2010, 6; Alex. Ștefănescu, *Farmecul discret al vechimii*, RL, 2007, 11; Mariana Mangiulea, *George Mihaila na 80 godini*, „Bălgaristica – Bulgarica", 2010, 20; *In honorem Gheorghe Mihăilă*, îngr. Mariana Mangiulea, București, 2010. ***M.Mg., Il.M.***

MIHĂILĂ, Ileana (1.II.1959, București), istoric literar, editoare. Este fiica Violetei Mihăilă (n. Popescu-Dara), redactor de editură, și a lui Gheorghe Mihăilă, lingvist și istoric literar. Absolvă, în 1982, Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, secția franceză–spaniolă. În 1995 își susține doctoratul cu teza *Statutul artistului în epoca barocă. Strălucirea și suferințele magicianului*, conducător științific fiind Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Își definitivează formarea grație unei burse de specializare postdoctorală la Universitatea Paris IV–Sorbona (1998). După terminarea studiilor, funcționează o vreme ca profesoară în învățământul mediu, apoi în cercetare (la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române, începând din 1988) și concomitent la Universitatea din București, ca asistent suplinitor între 1986 și 1988, fiind demisă din motive politice, apoi în calitate de colaborator extern din 1992. Se titularizează în 2002 la Departamentul de limba și literatura franceză, unde parcurge toate treptele până la cea de profesor. A mai colaborat, de-a lungul timpului, la facultățile de profil din universitățile „Spiru Haret" din București, Valahia din Târgoviște, „Ovidius" din Constanța. Debutează cu versuri în 1976 la revista „Limbă și literatură pentru elevi". Colaborează cu articole de istorie literară, cronici, recenzii la „Contemporanul", „Caietele Eminescu" „Analele Universității București", „Revista de istorie și teorie literară", „Synthesis", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Caiete critice", „Curierul românesc", „Études balkaniques", „Dix-hutième siècle" ș.a. Pentru ediția G. Călinescu, *Opera lui M. Eminescu* (I–II, 1999–2000) a fost distinsă cu Premiul „B. P. Hasdeu" al Academiei Române.

Publicată de **M.** în 1998, cartea de debut, *Statutul artistului în epoca barocă. Strălucirea și suferințele magicianului*, are la bază teza de doctorat. Este un studiu de literatură comparată, elaborat cu spirit sistematic, începând cu definirea conceptului de baroc și continuând cu reconstituirea universului acestui concept și cu relevarea simbolurilor proprii barocului până la receptarea lui în domeniul artelor și al literaturii europene. Textul se susține și prin bogatele incursiuni și exemplificări, mai ales din literaturile franceză și spaniolă. În același an **M.** publică volumul *Renaștere și modernitate*, alcătuit în cea mai mare parte din studii și articole publicate în țară și în străinătate. Și aici predomină preocuparea pentru literatura franceză (Montaigne, Voltaire, Lamartine, George Sand) și spaniolă (Calderón de la Barca, Gustavo Adolfo Bécquer). A colaborat la proiecte majore ale Institutului „G. Călinescu", între care *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944* (I–X, 1997–2009). A fost implicată în derularea unor proiecte științifice naționale și internaționale, între care proiectul *Enciclopedia culturii române vechi* (2008). Sunt de menționat studiile privind francofonia românească, apărute atât în țară cât și în străinătate, precum și volumul *Ériger une république souveraine, libre et indépendante* (2001) – scris în colaborare cu Alexandre Stroev –, în care sunt editate și valorificate memoriile baronului de Bilistein în contextul politic al secolului al XVIII-lea din Moldova și Valahia. Se adaugă câteva studii care conțin considerații substanțiale despre literatura și cultura română, precum *Neagoe Basarab și procedeele de artă ale Renașterii*, seria de articole dedicate lui Ioan Inochentie Micu-Klein sau *Iluminismul românesc*. Și-a reunit contribuțiile la studierea literaturii franceze în volumul *De la Renaissance à l'âge romantique – Regards sur trois siècles de littérature française* (2010). Ca editor, a contribuit la valorificarea moștenirii lui G. Călinescu, în ipostaza sa de eminescolog (*Opera lui Mihai Eminescu*, *Viața lui Mihai Eminescu*, 2002), precum și prin editarea amplului manuscris inedit al variantei primare a *Universului poeziei* (2012).

SCRIERI: *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944* (în colaborare), I–X, București, 1997–2009; *Statutul artistului în epoca barocă. Strălucirea și suferințele magicianului*, București, 1998; *Renaștere și modernitate*, București,

1998; *De la Renaissance à l'âge romantique – Regards sur trois siècles de littérature française*, București, 2010. **Ediţii:** G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I–II, Bucureşti, 1999–2000, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2002, *Universul poeziei*, în Călinescu, *Opere*, XII, *70–313, 1129–1145*; *Ériger une république souveraine, libre et indépendante. Mémoires de Charles-Léopold Andreu de Bilistein sur la Moldavie et la Valachie aux XVIII-ème siècle*, introd. edit., Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Alexandr Stroev). **Traduceri:** Antonio Muñez Molina, *Iarna la Lisabona*, Bucureşti, 1994; Juan Eduardo Zúñiga, *Pământul va fi un paradis*, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Victoria Milescu, *Reeditări necesare*, „Universul cărţii", 2000, 7; Nicolae Rotund, *„Opera lui Mihai Eminescu" de G. Călinescu*, TMS, 2001, 3; Teodor Vârgolici, [*Ileana Mihăilă editoare*], ALA, 2001, 555, 578, 2002, 611, 2003, 655; Liviu Grăsoiu, *Binemeritat omagiu*, LCF, 2002, 3; Cornelia Ştefănescu, *O carte rescrisă*, RL, 2002, 21; Alex. Ștefănescu, *„Nimic fictiv"*, RL, 2002, 22; Cristina Balinte, *„Ériger une république souveraine, libre et indépendante"*, „Synthesis", 2002; Michel Niqueux, *„Ériger une république souveraine, libre et indépendante"*, „Revue russe" (Paris), 2003, 3; Al. Săndulescu, *Între bibliotecă și arhivă*, JL, 2004, 7–12; Ion Simuț, *G. Călinescu în reeditări*, RL, 2007, 17. ***Al.S., I.Ct.***

MIHĂILEANU, Ştefan (1821–15.VII.1909, Bucureşti), autor dramatic. La fel cu fraţii lui, Costache şi Raliţa, **M.**, trecut prin şcoala Societăţii Filarmonice, a fost actor. S-a angajat, la începutul îndelungatei lui activităţi, în trupa lui Costache Caragiali. A jucat la Bucureşti şi la Craiova, luând parte şi la turneele ce se întreprindeau în Moldova şi Transilvania. Interpret de vodeviluri, dar şi de drame şi comedii, **M.** nu impresiona deloc prin naturaleţe, cronicarii vremii reproşându-i „ifosul".

În cazul lui **M.**, actorul se confundă cu autorul dramatic, ale cărui compuneri sunt de un retorism strident. Urmărind să redeştepte „amorul de patrie şi virtutea", dramele lui istorice şi „naţionale" sunt, de fapt, nişte prolixe melodrame. Tonul e mereu exaltat, fie că se invocă apusele vremuri de mărire ori se deplânge soarta amară a ţării, fie că se incriminează, în rechizitorii patetice, decăderea dinlăuntru, corupţia politică, trădarea şi alte nelegiuiri. În tirade vehemente, surescitate, pline de efuziuni subite sau de măreţe viziuni inspirate de ideea obsesivă a „onoarei şi demnităţii naţionale", se glorifică „martiriul" celor ce se jertfesc pentru patrie şi dreptate, împotriva „tiraniei". Printre alte compuneri dramatice au fost publicate piesa în versuri *Blestemul unui ţăran murind sau Timpul vechi şi timpul nou* (1868), drama – prelucrată după romanul *Aldo şi Aminta* al lui Costache Boerescu – *Danubiul şi Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele* (1869), reluate într-un volum din 1893 împreună cu monologul în proză *Martirul libertăţii*. Nu sunt mai inspirate nici piesele istorice *Dragomir Rucăreanul, vulturul munţilor* (1885) şi *Mihai Bravul* (1885). Asupra unora dintre ele, în treacăt, M. Eminescu emisese o judecată aspră în articolul *Repertoriul nostru teatral* (1870). Discursive, turmentate parcă, ele foiesc de inadvertenţe, de anacronisme. Nu mai puţin artificială e limba. Chiar sumară, execuţia lui Eminescu era cu totul îndreptăţită.

SCRIERI: *Blestemul unui ţăran murind sau Timpul vechi şi timpul nou*, Bucureşti, [1868]; *Danubiul şi Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele*, Bucureşti, 1869; *Dragomir Rucăreanul, vulturul munţilor*, Bucureşti, 1885; *Mihai Bravul*, Bucureşti, 1885; *Mizeria*, Bucureşti, 1892; *Blestemul unui bătrân ţăran murind sau Timpul vechi şi timpul nou, Martirul libertăţii, Danubiul şi Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele*, Bucureşti, 1893; *Ultima lovitură*, Bucureşti, 1901; *Două logodne*, Bucureşti, 1905; *Neurastenic*, Bucureşti, 1907.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare*, Bucureşti, 1905, *57*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *526*; *Dicţ. lit. 1900*, *569–570*. ***F.F.***

MIHĂILESCU, Dan C. (l2.XII.1953, Bucureşti), eseist, critic şi istoric literar, traducător. Este fiul Petruţei Mihăilescu (n. Cristea), dactilografă, şi al lui Constantin Mihăilescu, funcţionar. Urmează la Bucureşti liceul (1968–1972) şi Facultatea de Limba şi Literatura Română, secția română–franceză (licenţiat în 1976). Activează ca referent de specialitate la Mecanoexportimport din Capitală (1976–l980), intrând apoi în cercetare la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române, de unde demisionează în 2003. Debutează în revista şcolară „Pe un picior de plai" în 1969, debutul semnificativ producându-se în 1974 în „România literară". Mai publică în „Luceafărul", „Transilvania", „Revista de istorie şi teorie literară" (unde din 1983 până în l986 este secretar de redacție) ş.a.; după 1989 are rubrici la „Dilema", „22", „Ziarul de duminică", „Jurnalul național", „Evenimentul zilei", „Idei în dialog", „România literară". Fondează și conduce săptămânalul „Litere, arte & idei"(supliment cultural al ziarului „Cotidianul") între 1991 și 1996 și între 2001 și 2004. Din

2000 prezintă la Pro TV emisiunea zilnică „Omul care aduce cartea”. Debutează editorial cu *Perspective eminesciene* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor). Traduce integrala teatrului lui Eugen Ionescu (I–V, 1994–1998; Premiul Uniunii Scriitorilor).

Activitatea critică a lui **M.** este distribuită în două secvențe cronologice și tipologice. Prima se consumă înainte de 1990. *Perspective eminesciene*, *Dramaturgia lui Lucian Blaga* (1984) și *Întrebările poeziei* (1988) sunt lucrări de sinteză, la joncțiunea dintre critica fenomenologică a lui Jean-Pierre Richard și Georges Poulet și hermeneutica de filieră germană (Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer) citită în franceză. Rezultatele nu sunt întotdeauna fericite. Stilul criticului este prețios, încărcat de referințe decorative. *Întrebările poeziei*, volum compus din eseuri despre poezia română modernistă (Tudor Arghezi, Ion Barbu, G. Bacovia, Emil Botta), pare astăzi desuet. Superior ar fi *Perspective eminesciene*, continuând explorările de poetică senzorială ale lui Edgar Papu, redactat însă cu o retorică excesivă: „Acestora le vor urma o abordare a Verbului poetic eminescian, *marca* esențială a energiei pe care opera poetului o conține și pe care o propune ca Axă a ființei spiritual-creatoare, și o cercetare a nivelelor concentrării energetice în procesul (poetic) eminescian de cunoaștere”. **M.**, care participă la întocmirea unei antologii a publicisticii interbelice – *Atitudini și polemici în presa literară interbelică* (1984) –, este fascinat de sursele idealiste ale eseisticii lui Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a. După căderea comunismului fața criticii lui **M.** se schimbă spectaculos. Pe de o parte, renunță la orice veleități de sinteză și se dedică aproape integral unei publicistici frenetice, care va fi strânsă ulterior în volume. Pe de altă parte, profilul anterior face loc unei *persona* complet dezinhibate, care-și oferă adesea plăcerile unui exhibiționism autobiografic și stilistic. Fără a deveni mai structurat decât înainte, scrisul lui **M.** capătă virtuți de *showman*. În sfârșit, criticul își poate manifesta liber adeziunea la interbelicul românesc, deși îi mai filtrează, din prudență, umorile și excesele. Cum s-a observat, în **M.** se întâlnesc o ideologie profund conservatoare și carisma unui popularizator al criticii și istoriei literare, apt să transforme într-un spectacol prezentarea zilnică a câte unei cărți la o televiziune comercială. Dacă o bună parte a textelor sale sunt dedicate interbelicului, cronicarul se oprește și asupra literaturii postcomuniste. Din trilogia

Dan C. Mihăilescu și Gabriel Liiceanu

Literatura română în postceaușism (2004–2007) se reține mai cu seamă primul volum, dedicat literaturii memorialistice. Spiritul de cozeur al lui **M.** găsește aici solul propice de recoltare a detaliilor picante. Însă volumul al doilea, dedicat prozei, este dezorientat estetic: criticul se declară plictisit de Cehov, William Faulkner, Virginia Woolf, Thomas Mann și deplоră în bloc „pornografia” ori „mizerabilismul” literaturii douămiiste, în schimb gustă cu plăcere din scrieri mediocre și găsește virtuți unor autori obscuri. Volumul având ca obiect eseistica e minat de *parti-pris*-uri pentru linia neointerbelică. Seria *Viață literară* (I–IV, 2005–2011) este compusă din comentariile de „revistă a presei” publicate în „Idei în dialog”. Anecdota primează: printre bârfe, articole de presă, cancanuri, **M.** se mișcă lejer, sistematizând cu vervă și talent portretistic presa și lumea literară – dincolo de felul tendențios ideologic în care împarte veninul și agheasma între eseiștii conservatori „buni” și stângiștii „răi”. Vechea aspirație către sinteza tradițională l-a mai încercat totuși episodic pe critic, dovadă capitolele dintr-o proiectată monografie a literaturii epistolare românești: *Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu* (2009), *Despre Cioran și fascinația nebuniei* (2010), *I.L. Caragiale și caligrafia plăcerii* (2012). Însă și acestea sunt mai mult cărți compuse preponderent

din citate. „Omul care aduce cartea” rămâne predilect un autor de fragmente și articole din care se va putea reconstitui ulterior atmosfera unei epoci, dacă nu epoca însăși.

SCRIERI: *Perspective eminesciene*, Bucureşti, 1982; *Dramaturgia lui Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 1984; *Atitudini şi polemici în presa literară interbelică*, Bucureşti, 1984 (în colaborare); *Întrebările poeziei*, Bucureşti, 1988; *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)*, I–II, coordonator Marin Bucur, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1997 (în colaborare); *Stângăcii de dreapta*, Cluj-Mapoca, l999; *Scriitorincul*, Cluj-Napoca, 2001; *Bucureşti. Carte de bucăţi*, Bucureşti, 2003; *Literatura română în postceaușism*, I–III, Iași, 2004–2007; *Scrieri de plăcere*, București, 2004; *Îndreptări de stânga*, București, 2005; *Viață literară*, I–II, București, 2005–2006; *Idei cu zimți. Viață literară III*, București, 2008; *Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu*, București, 2009; *Despre Cioran și fascinația nebuniei*, București, 2010; *Și așa mai departe? Viață literară IV*, București, 2011; *Oare chiar m-am întors de la Athos?*, București, 2011; *Ce mi se-ntâmplă. Jurnal pieziș*, București, 2012; *I.L. Caragiale și caligrafia plăcerii*, București, 2012. **Ediţii:** I.L. Caragiale, *Despre lume, artă şi neamul românesc*, pref. edit., Bucureşti, 1994; E.M. Cioran, *Scrisori către cei de acasă*, tr. Tania Radu, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Gabriel Liiceanu şi Theodor Enescu); *De la coroana regală la Cercul Polar*, Iași, 2007. **Traduceri:** Eugen Ionescu, *Teatru*, I–V, pref. trad., Bucureşti, 1994–1998.

Repere bibliografice: Mircea Scarlat, *Glose eminesciene*, RL, 1982, 53; Al. Călinescu, *„Perspective eminesciene”*, CL, 1982, 12; Marian Popescu, *„Dramaturgia lui Lucian Blaga”*, CNT, 1984, 43; Ţeposu, *Istoria*, *182–184*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *353–357*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *202–206*; Manolescu, *Lista*, III, *415–419*; C. Rogozanu, *Un scriitorinc neîmplinit*, RL, 2002, 12; Marin Mincu, *Criticul ornitorinc sau Despre neajunsurile criticii orale*, LCF, 2002, 14; Mircea Iorgulescu, *Cum vă place*, „22”, 2002, 26; Nicoleta Sălcudeanu, [*Dan C. Mihăilescu*], CU, 2002, 7, VR, 2008, 6–7, CLT, 2009, 3; Andrei Terian, [*Dan C. Mihăilescu*], E, 2004, 11–12, CLT, 2006, 10, 2007, 24, VTRA, 2006, 10; Ștefan Borbély, [*Dan C. Mihăilescu*], APF, 2005, 5, 6, 2008, 6, 2012, 5, 10, VR, 2006, 11–12; Cristea-Enache, *București*, *309–314*; Ștefănescu, *Istoria*, *1075–1077*; Mihai Iovănel, *Scurt prilej de vorbe și de ipoteze*, CLT, 2006, 10; Ciprian Şiulea, *Cum mai stăm cu războiul civil ideatic*, OC, 2006, 68; Alex Goldiş, [*Dan C. Mihăilescu*], CLT, 2006, 48, 2007, 19; Holban, *Ist. lit.*, III, *239–242*; Paul Cernat, [*Dan C. Mihăilescu*], OC, 2007, 116, 2009, 215; Cistelecan, *Diacritice*, I, *190–202*; C. Stănescu, *Critică torționară?*, CLT, 2008, 11; Radu Vancu, *Despre Cioran şi fascinaţia melancoliei*, T, 2012, 1; Andreea Răsuceanu, *Ascensiunea pe muntele Athos sau Despre „natura duhovnicească”*, VR, 2012, 7–8. ***M.I.***

MIHĂILESCU, Florin (9.VIII.1937, Slatina), critic şi istoric literar, editor.

Este fiul Josefinei-Elena (n. Ionescu) şi al lui Luca Mihăilescu, jurist. Crescut de tatăl său, urmează şcoala primară şi liceul în Slatina. În 1954 intră la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, absolvită în 1959. În 1971 îşi ia doctoratul cu o teză despre E. Lovinescu. Între 1959 şi 1962 este metodist cultural în judeţul Olt şi profesor la Drăgăşani. Din 1962 îşi începe cariera universitară: asistent la Institutul Pedagogic din Bucureşti (1962–1972), lector la Facultatea de Limba şi Literatura Română din Bucureşti (1973–1979, 1985–1991), lector de limba, cultura şi civilizaţia română la Universitatea Provence (Aix-Marseille I, 1979–1985), conferenţiar (1991–1996), profesor (din 1996) la Catedra de istoria literaturii române a Facultăţii de Litere, Universitatea din Bucureşti. A colaborat la „Gazeta literară”, „Viaţa românească”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Cinema”, „Steaua”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Caiete critice”, „Orizont”, „Argeş”, „Transilvania”, „Revue roumaine”, „Limbă şi literatură” ş.a.

M. debutează editorial cu lucrarea *E. Lovinescu şi antinomiile criticii* (1972). Prin acest „studiu asupra ideologiei literare” a criticului modernist, exegetul participă la o tendință mai largă în anii 1960–1970 de reabilitare a criticilor antebelici, de la Titu Maiorescu la G. Călinescu, dizgrațiați în faza realismului socialist ofensiv. În cazul lui **M.**, rețeta reabilitării include o componentă de (falsă) compatibilizare a ideologiei și a criticii lui Lovinescu cu ideologia oficială a momentului, cea marxist-leninistă, și o componentă de critică frontală a „limitelor” gândirii lui Lovinescu, care n-ar permite recuperarea lui din unghiul marxismului. Este un joc ambiguu aici, prin care patronul „Sburătorului”, devenit recuperabil în ochii regimului, este fără îndoială scos de sub obroc și reintrodus în discursul public, dar, pe de altă parte, această operație de

cosmetizare/ compatibilizare forțată nu poate ocoli, în unele puncte, falsificarea gândirii lui Lovinescu. **M.** arată, de pildă, că „înţelegerea criticului român în problemele materialismului istoric îşi are limitele ei" și contestă aplicarea principiilor sincronismului la literatură, ca și „rădăcinile idealist-istorice ale teoriei despre «formaţia revoluţionară» a civilizaţiei române", fiindcă „nu o anume influenţă, ci o necesitate interioară a creat literatura română modernă". Pe de altă parte, simpla apropiere a conceptului de mutație a valorilor estetice de „principiile materialismului dialectic" este discutabilă câtă vreme doxa marxismului a promovat obsesiv ideea de salt – calitativ – în dauna ideii de mutație, pe care a respins-o, asociind-o hazardului anarhic; la fel de discutabilă este și apropierea sincronismului lovinescian de ideea „interdependenței" lumii moderne, vehiculată de C. Dobrogeanu-Gherea via Marx și Engels. Convins că arta și critica reprezintă, ca și știința, o formă de cunoaștere, **M.** speră să „biruie" „relația de inadecvare dintre natura ideologică a criticii și natura emoțională a artei" prin felul în care pune pe tapet „conflictele interioare" din opera lui Lovinescu sub forma a „patru antinomii care-i definesc gândirea şi atitudinea critică": impresionism şi dogmatism, sincronism şi diferenţiere, relativism şi permanenţă a valorii şi estetism şi militantism. Dincolo de efectele perverse ale operației de reabilitare a lui Lovinescu, cadrul conceptual e bine selectat și condus în cartea pe care i-o dedică **M.**, antinomiile izolate de el devenind personaje recurente și în exegeza lovinesciană ulterioară. De altfel, între criticii anilor '70, **M.** creează impresia unui cap sistemic și adus la zi cu bibliografia, apt să-l așeze pe Lovinescu atât în contextul epocii lui (unde e raportat nu doar la uzualii Hippolyte Taine, Ferdinand Brunetière, Émile Faguet, ci și la mai obscurii Émile Hennequin, J.-M. Guyau ș.a.), cât și în contextul anilor '70 (Umberto Eco, Gillo Dorfles ș.a.). După cercetarea aplicată *Introducere în opera Hortensiei Papadat-Bengescu* (1975), în care unii comentatori au întrevăzut o tentativă de completare a unei dimensiuni ce lipsea operei lovinesciene, **M**. se dedică sintezei *Conceptul de critică literară în România* (I–II, 1976–1979), istoric şi încercare de valorificare a gândirii critice româneşti în câteva etape distincte, cele panoramate în prima parte situându-se „înaintea descoperirii de sine", în perioada „constituirii criticii estetice şi ştiinţifice", apoi în epoca postmaioresciană, a criticii aflate „în serviciul ideologiei literare" şi mai ales în epoca de vârf, a autonomiei militantismului criticii. Autorul se preocupă în continuare de „aspectele contemporane" ale criticii literare, de „originile criticii contemporane", de „direcţiile şi concepţiile reprezentative" şi sfârşeşte prin a se opri la aspectele pur teoretice în secţiunea intitulată *Pentru o teorie a criticii literare*. Demersurile teoretice sunt dublate de alcătuirea câtorva antologii cu extrase semnificative din critica literară românească: *Tradiţie şi inovaţie. Idei şi atitudini literare* (1975), *Semnificaţiile criticii contemporane. Perspective ideologice* (1976), *Aesthesis carpato-dunărean* (1981). Un experiment aparte îl reprezintă lucrarea *Introducere în opera lui Mihai Ralea* (1997), realizată la capătul muncii de pregătire a volumelor IV–VII din ediţia *Scrieri*. Dominanta preocupărilor lui **M.** a fost aproape în permanenţă critica literară, atât din punct de vedere istoric, cât şi din punct de vedere teoretic. A făcut însă un timp cronică de poezie, iar despre scriitorii clasici sau moderni, de la Gr. Alexandrescu şi C. Negruzzi până la Mircea Eliade şi Eugen Ionescu, Zaharia Stancu şi Nichita Stănescu, s-a exprimat cu variate prilejuri, unele de interes mai cu seamă didactic, dar şi atunci dintr-o perspectivă deosebită ori, cel puţin, într-o sinteză proprie. Practicând comentariul critic cu destulă regularitate, din 1960 până în 1989, iar din 1990 fără întrerupere, **M**. se ocupă cu predilecţie de contribuţiile exegetice cu oarecare miză teoretică sau cărora el le extrage, în primul rând, semnificaţiile generale, volumele de beletristică reţinându-l în chip incidental. Aspiraţia cea mai profundă care îl animă este, în ultimă instanţă, sinteza, în sensul unei cuprinderi nu atât documentare, cât esenţiale a oricăror probleme literare. Linia o dă ideea priorităţii perspectivei estetice în orice abordare a unei creaţii artistice. Adept al criticii autonomiste, el nu desconsideră, totuşi, realitatea incontestabilă a determinismului sociocultural, dar nici nu scoate de aici criterii de evaluare estetică. Rezultat al unei transfigurări radicale, al unei autentice mutaţii ontologice, opera literară este pentru **M.** expresia celei mai semnificative relaţii de sensibilitate dintre artist şi lume, criticii revenindu-i rolul de a căuta nu artistul din lume, ci lumea din artist. Tendinţa sau măcar dorinţa unei construcţii cât mai cuprinzătoare şi mai armonioase, de teorie, dar şi de aplicaţie critică riguroasă, continuă să mobilizeze eforturile acestui spirit eminamente reflexiv. În *Critica sau Judecata fără sfârşit* (2008) **M.** dă poate cea mai justă şi

totodată cea mai inspirată definiţie a criticii, întrevăzută ca „o formă de judecată, nicidecum însă una asemenea celei juridice, întrucât ea nu ajunge niciodată la un verdict sau la o sentinţă definitivă". „Critica – scrie el în „argumentul" la volumul în care ia în discuţie multe dintre chestiunile cele mai acute ale criticii, istoriei literare, esteticii, literaturii şi artei în genere – propune, discută, confirmă, reconfirmă sau infirmă; ea se confruntă cu alte opinii şi se reînnoieşte neîncetat atât în imediata contemporaneitate, cât şi pe scara timpului istoric. În aceasta consistă de altminteri nu numai utilitatea, dar şi democratismul ei." Încercarea de definire a criticii, de perspectivare a ei în raport cu filosofia artei, cu teoria şi ideologia literară, şi mai larg cu „instanţele auxiliare", cum le numeşte **M.**, adică „poetica, retorica, stilistica, semiotica, hermeneutica, lingvistica, psihologia, sociologia, istoria literară, istoria culturii, a ideilor etc." e vizibilă deopotrivă în volumul *Reconstituiri critice* (2007). Rezultatul, întrucâtva similar, e însă formulat mai riguros ştiinţific. Critica „rămâne mereu ce este, adică practica relaţiei concrete cu opera concretă, în căutarea calităţilor şi limitelor omeneşti ale acesteia, în căutarea, altfel zis, a judecăţii de valoare celei mai temeinice, mai sigure şi mai consensuale. Încă o dată, critica îşi demonstrează vocaţia caracteristică de autentică sinteză în mişcare, de existenţă permanent *in actu*, iar nu de disciplină autosuficientă. Ea nu e, deci, realitatea care este, ci, cum am mai notat deja, realitatea ce devine, face şi se face, adică o activitate care se identifică mai mult prin dinamicitatea decât prin fundamentul ei". În pofida caracterului dinamic şi aparent schimbător al judecăţilor critice, **M.** află totuşi, în reprezentanţii români (şi străini) care s-au exersat în domeniu, puncte cruciale în definirea spiritualităţii naţionale şi deschideri încă rodnice pentru contemporaneitate. Exemplul cel mai viu i se pare a fi Titu Maiorescu, a cărui contribuţie e considerată esenţială în dezvoltarea culturii române, încât autorul nu ezită să-l considere la înălţimea marilor clasici: Eminescu, Caragiale, Creangă şi să-l plaseze chiar înaintea lor: „Aşa cum Eminescu, Caragiale, Creangă sunt şi rămân tradiţia de aur a literaturii noastre naţionale, Maiorescu este şi va rămâne tradiţia de aur a întregii culturi româneşti. Însemnătatea lor este perfect comparabilă. Marii noştri clasici nu sunt aşadar trei, Eminescu, Caragiale, Creangă, ci patru: în fruntea lor îl aşază pe Maiorescu, magistrul clarificator, legislator şi mai ales deschizător al celor mai fecunde orizonturi viitoare". E o judecată semnificativă, care schimbă perspectivele îndătinate asupra raporturilor creator/interpret, scoţând pentru prima dată în faţă un critic.

SCRIERI: *E. Lovinescu şi antinomiile criticii*, Bucureşti, 1972; *Analize şi interpretări literare*, Bucureşti, 1975 (în colaborare cu G.G. Ursu); *Introducere în opera Hortensiei Papadat-Bengescu*, Bucureşti, 1975; *Conceptul de critică literară în România*, I–II, Bucureşti, 1976–1979; *Introducere în opera lui Mihai Ralea*, Bucureşti, 1997; *Extemporale critice*, Bucureşti, 1998; *Critice şi metacritice*, Bucureşti, 1999; *De la proletcultism la postmodernism*, Constanța, 2002; *Reconstituiri critice*, Bucureşti, 2007; *Critica sau Judecata fără sfârşit*, Bucureşti , 2008; *Amendamente la ideile critice*, Bucureşti, 2012. **Antologii:** *E. Lovinescu interpretat de...*, pref. edit., Bucureşti, 1973; *Tradiţie şi inovaţie. Idei şi atitudini literare*, introd. edit., Bucureşti, 1975; *Semnificațiile criticii contemporane. Perspective ideologice*, introd. edit., Bucureşti, 1976; *N. Iorga interpretat de...*, pref. edit., Bucureşti, 1979; *Aesthesis carpato-dunărean*, postfaţa edit., Bucureşti, 1981; *Mircea Eliade et les horizons de la culture*, Aix-en-Provence, 1985. **Ediţii:** Mihai Ralea, *Scrieri*, IV–VII, Bucureşti, 1988–1989.

Repere bibliografice: Piru, *Varia*, II, *242–245;* Georgescu, *Printre cărţi*, *76–80;* Ileana Vrancea, *Confruntări în critica deceniilor IV–VII*, Bucureşti, 1975, *299–300;* Georgescu, *Volume*, *119–123*; N. Tertulian, *Perspective contemporane*, Bucureşti, 1981, *43–50;* Z. Ornea, *Comentarii*, Bucureşti, 1981, *220–227;* Ornea, *Înţelesuri*, *190–205*; Micu, *Ist. lit.*, *731*; Petraş, *Panorama*, *417*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *206–207*; Diana Câmpan, *Cartea de recitire*, ST, 2001, 1; Doina Ruști, *Limpeziri critice*, VR, 2001, 3–4; Marius Chivu, *De la un -ism la altul*, RL, 2003, *4;* Firan, *Profiluri*, II, *67–69;* Paul Cernat, *Ideologii literare și „literare"*, OC, 2004, 242; Popa, *Ist. lit.*, II, *1072*. ***I.O.***

MIHNEA, Paul (22.VII.1921, Briceni–Hotin – 31.VIII.1994, Chişinău), poet, traducător. Face liceul la Cernăuţi, unde în 1940 îi apare prima plachetă, *Preludiu*, influenţată deopotrivă de poezia tradiţionalistă şi de cea simbolistă a timpului. *Bat miezul veacului curanţii* (1951) şi *Lumina ochilor mei* (1957) sunt evocări idilice, într-un limbaj vetust. În cărţile care îl reprezintă cu adevărat pe **M.**, *Orga codrului* (1966), *Galerie cu autoportret* (1968), *Hingher şi demiurg* (1973), *Grădinar* (1980) și *Coroană de sonete* (1992), predomină interogația general-umană, temele metafizice. De aceea, ideologii literari ai regimului totalitar l-au considerat un poet „apocaliptic". În fapt, e o lirică meditativ-intelectuală, marcată atât de sobrietatea şi muzicalitatea

versului tradiţional, cât şi de polivalenţele şi ambiguităţile versului modernist, trădând, cum s-a spus, „o fervoare a scrisului și o ardoare culturală aparținând unui spirit rafinat, străin de retorica imnică, magmatic-tumultuoasă" (Adrian Dinu Rachieru). Familiarizat cu lirica modernă europeană (îndeosebi cu cea franceză şi cea germană), poetul a impus un foarte personal repertoriu de metafore şi simboluri, mai toate gravitând în jurul „grădinarului" şi al „arborelui". Lirica lui se axează pe „metamorfoze" şi „altoiri" între microcosmos şi macrocosmos, pe raporturi ale eului poetic cu pământul, cerul, timpul, veşnicia, dispariţia, precum şi pe o continuă suită de „identificări" metaforice cu toate regnurile. Hotărât „să se adune din toate câte sunt", el tinde „a face grădina din toate cele", dorind „a fi muzică din creştet până-n tălpi" și autodefinindu-se metaforic în repetate rânduri, cum se vede și în versuri ca acestea: „Sunt doar o coardă nevăzută,/ ce la o boare-abia-nțeleasă/ dă zvon, cu limbă de mătasă,/ ca un ecou de alăută". Poemele lui de dragoste se caracterizează prin atitudini romantice şi subtilitate a trăirii, prin polifonia sentimentelor şi arta sugestiei muzicale. **M.** este precumpănitor un maestru al sonetului, a cărui virtuozitate a fost apreciată nu numai în stânga Prutului, fiind selectat, în 2008, în antologia acestui gen la poeţii români. Complementar, a tradus din poeţi pe care i-a simţit apropiaţi: Vergiliu, Ovidiu, Rainer Maria Rilke, Paul Verlaine şi Paul Valéry, N.A. Nekrasov, M.I. Lermontov, A. A. Blok ş.a.

SCRIERI: *Preludiu*, pref. Mircea Streinul, Cernăuţi, 1940; *Bat miezul veacului curanţii*, Chişinău, 1951; *Lumina ochilor mei*, Chişinău, 1957; *Orga codrului*, Chişinău, 1966; *Galerie cu autoportret*, Chişinău, 1968; *Hingher şi demiurg*, Chişinău, 1973; *Grădinar*, Chişinău, 1980; *Coroană de sonete*, Chişinău, 1992. **Traduceri:** Vergiliu, *Bucolice. Georgice*, pref. trad., Chişinău, 1967; Ovidiu, *Elegii din exil*, Chişinău, 1972; R.M. Rilke, *Elegiile din Duino*, pref. trad., Chişinău, 1977; Paul Valéry, *Vrăji*, Chişinău, 1979; Paul Verlaine, *Poezii*, Chişinău, 1985.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *„Orga codrului"*, „Moldova", 1967, 4; Vasile Coroban, *„Galerie cu autoportret"*, „Moldova socialistă", 1969, 26 octombrie; Petre Comarovschi, *Paul Mihnea*, în *Profiluri*, *449–452*; Mihail Dolgan, *Poezia: adevăr artistic şi angajare socială*, Chişinău, 1988, *224–234*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *185*; Mihail Dolgan, *Un liric al emoțiilor intelectuale*, LRP, *275–280*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *37–48*; Dolgan, *Poezie*, *353–360*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *66–70*. ***M.Dg.***

MIHULEAC, Cătălin (17.VI.1960, Iași), prozator, autor dramatic, jurnalist. Este fiul Auricăi Mihuleac (n. Crețu), învățătoare, și al lui Ioan Mihuleac, asistent medical. A absolvit la Iași Liceul „G. Ibrăileanu" (1979), Facultatea de Geografie–Geologie–Biologie (1985) și Facultatea de Științe Economice (1992) din cadrul Universității „Al. I. Cuza". După absolvirea primei facultăți, a profesat ca geolog timp de șase ani. Din 1991 lucrează ca redactor în presa scrisă și audiovizuală. Își susține doctoratul în filologie în 2008. Debutează ca scriitor în 1995, cu povestirea *Universitatea Matilda*, în revista „Timpul", iar editorial cu volumul de proză scurtă *Garsonieră memorială confort trei*, apărut în 1996. Mai este prezent în numeroase publicații periodice, printre care „România literară", „Ziarul de duminică", „Orizont", „Convorbiri literare" (unde a fost redactor și a coordonat paginile de proză, teatru și jurnal), „Monitorul" (unde semnează rubrica „România lui Mihuleac", pe care o va susține și în „7 plus" sau în cotidianul „Național"), „Opinia studențească", „Dacia literară", „Luceafărul", „Cronica" ș.a.

M. scrie o proză ce reușește să surprindă orizontul de așteptare al cititorului. În formula sa paradoxul, oximoronul narativ fac posibilă coabitarea între comic și tragic. Nu sunt luate în râs gratuit aspecte din realitate, ci se configurează în ansamblu o deriziune augmentată. Lucruri aparent neînsemnate sunt privite printr-o lupă ce le modifică nu doar dimensiunile, ci și substanța. De aici se naște un registru dublu al prozei. Dimensiunea ludică – ce include ironia, autoironia, sarcasmul, pamfletul – e doar o formă de a pune în scenă subiectul sau tema, care de regulă sunt marcate de gravitate. Autorul pare a avea convingerea că lucrurile importante nu pot fi prinse în narațiune decât prin bruiajul lor venit chiar dinspre personaje și situații. De multe ori cititorul este implicat de narator în istoria pe care acesta o relatează, având posibilitatea să aleagă o soluție pentru final sau o cheie de înțelegere a sensurilor, ceea ce pare o cale de amplificare a dramatismului. Naratorul ori există și este profund implicat, ficțiunile și autoficțiunile fiind greu de separat, ori nu e prezent aproape deloc și atunci povestirile sunt într-un fel similare genului dramatic, pe care autorul l-a și practicat (*Patru piese de tranziție*, 2003). Deși **M.** are stilul său, ușor recognoscibil, se observă unele variabile în interiorul paradigmei proprii. În povestirea titulară a cărții *Garsonieră memorială confort trei* condiția scriitorului este prinsă într-un

amestec de tragic și derizoriu, în aceeași arie tematică înscriindu-se *Un maidanez estet și o scriitoare celebră cu pseudonim*, unde și instituției criticii literare i se administrează o corecție mizând pe derizoriu. În volumul *Titlu neprecizat* (1999) ironia și, pe alocuri, sarcasmul provin din similitudinea dintre fizionomiile cetățenilor unui orășel și mărcile mașinilor pe care aceștia și le aduc din străinătate (*Efectul dezastruos al cailor-putere asupra fizionomiilor*) sau din „minutul" audiovizualului în mentalitatea românească (*O cravată incredibilă*) ori din ridiculizarea presei în general (*Tulburătoarea și provinciala poveste de iubire dintre un ziar vicios și o candidă emisiune TV* sau *Și autopsierii au dreptul să citească ziarul*), incapabilă să diferențieze între bine și rău. De altfel, nimic din ceea ce iese din firesc nu scapă comentariului sarcastic și ironic. Și romanele *Dispariția orașului Iași* (1998), *Bar de stepă* (2001) *Noapte bună, tâmpitule!* (2003), *Ratarea unui settter* (2004) sau *Ziua când a descălecat șobolanul* (2006) răspund acelorași trăsături narative și dezvoltă aceeași fantezie rea, cinică și o neistovită vervă parodică. O schimbare de accent se simte în *Zece povestiri multilateral dezvoltate* (2010). Titlul parodic trimite la varietatea manierelor prin care se vede societatea comunistă din perspectiva postcomunistă. Aici dramatismul din spatele comicului e mult mai accentuat. Tema delațiunilor securistice din *Clara de Cotnari* este o fațetă a vieții din comunism, altele sunt creionate în *Povestea primei mele bancnote de o sută de dolari*, narațiunile de aici alcătuind un roman fragmentar despre perioada anterioară anului 1989, privită de la vârste auctoriale diferite, cu o percepție diferită. Romanul *Aventurile unui gentleman bolșevic* (2012) este un corolar al temelor explorate de **M.** Toate sunt circumscrise supratemei predilecte a autorului: societatea românească din perioada comunistă. Simulacrul realului se conjugă cu o distopie a cărei realizare artistică pare a fi miza acestei cărți. Oximoronul din titlu se răsfrânge asupra întregii narațiuni, construită din scene scurte și ușor clișeistice. Banalității unor secvențe i se opune discursul inteligent, condus cu mână sigură. Dincolo de istoriile relatate, romanul e o mărturie satirică privind ultimii ani ai sistemului totalitar românesc. La origine teză de doctorat, *Pamfletul și tableta. Jurnalism sau literatură?* (2009) este, pe de o parte, o istorie a celor două genuri în publicistica românească și, pe de altă parte, o analiză metodică a ceea ce nu poate să figureze sub umbrela acestor genuri, din secolul al XIX-lea până în actualitate. „Satira, cu mitocănia pe care o atrage involuntar, îşi are capcanele ei. Ironia rafinată, argumentaţia inteligentă şi umorul binevoitor o vor putea înlocui cu succes. Aceasta e şansa pamfletului! Aceasta e şansa tabletei!" – formulează concluziv **M.**, adăugând că stilul este cel care poate împinge pamfletul și tableta dinspre jurnalism spre literatură.

SCRIERI: *Garsonieră memorială confort trei*, București, 1996; *Dispariția orașului Iași*, Iași, 1998; *Titlu neprecizat*, Iași, 1999; *Bar de stepă*, Iași, 2001; *Noapte bună, tâmpitule!*, Iași, 2003; *Patru piese de tranziție*, Iași, 2003; *Ratarea unui setter*, Iași, 2004; *Ziua când a descălecat șobolanul*, București, 2006; *Pamfletul și tableta. Jurnalism sau literatură?*, Iași, 2009; *Zece povestiri multilateral dezvoltate*, București, 2010; *Aventurile unui gentleman bolșevic*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Nume noi*, RL, 8, 1997; Georgeta Drăghici, *Un complex din copilărie*, RL, 1999, 5; Valeriu Stancu, *Bijuteriile literare ale scafandrului de Bahlui*, CRC, 2000, 9; Iulia Alexa, *Iași high quality*, RL, 2002, 22; Marius Miheț, *Filmulețe actuale*, F, 2005, 1; Ștefănescu, *Istoria*, *1115–1116*; Petre Fluerașu, *Cătălin Mihuleac despre un anumit setter*, CL, 2006, 11; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *240–243*; Călin Ciobotari, *Mihuleac, acest Cehov al Iașului*, CL, 2007, 1; Ovidiu Șimonca, *Pamfletul nu dăunează*, OC, 2010, 516. ***Ș.A.***

MILCOVIA, revistă apărută la Focșani, bianual, între 1930 și 1933, apoi în 1936 (în total șapte volume), sub redacţia lui N. Al. Rădulescu, purtând subtitlul „Revistă regională de studii". Despre noua „publicație culturală în vechiul ținut al Putnei" vorbește Simion Mehedinţi (Soveja) în articolul *O socoteală pentru tineri*. Evocând trecutul ca „temei de mare înălțare sufletească", din care revista trebuie să-și facă o datorie de onoare, semnatarul îndeamnă noua generație de cărturari „să muncească cu ochii spre viitor". N. Al. Rădulescu confirmă în *Însemnări*, articol ce se dorește un program, necesitatea „ca munca începută să-și ducă firul cât mai departe în timp", precizând intenția publicației de a reînnoda tradiţia și de a populariza valorile locale: „Ne propunem să studiem din toate punctele de vedere ținutul Milcoviei, adică al Putnei și Râmnicului. Incidental, nu ne vom feri nici de regiunile vecine, pentru a arăta influențele". Ca atare, articolele şi studiile publicate descriu ţinutul sub varii aspecte: istoric, geografic, economic, social, militar, dar şi literar, folcloric, etnografic, toponimic etc. Câteva titluri semnificative: Al. P. Arbore, *Toponimie putneană*, *Călători străini despre Focşani*, Teodor Rădulescu, *Focşanii. Date asupra*

orașului în legătură cu planul de amenajare, Ion Diaconu, *Aspecte din folclorul vrâncean. O variantă a „Mioriței”*, N. Al. Rădulescu, *Clima Moldovei de sud*, Vasile Popescu, *Podgorii putnene*, Simion Mehedinţi, *Vadul moldo-muntean*, Ion M. Gane, *Primele tipografii râmnicene*, D. Cantea, *Judeţul Putna din punct de vedere militar*, Şt. Berechet, *Un document de la Eremia Movilă*, Iorgu Iordan, *Toponimie putneană*. Volumul din 1932 este dedicat comemorării lui Duiliu Zamfirescu. Semnează Marin Simionescu-Râmniceanu, Ion Pillat (*Poezia lui Duiliu Zamfirescu*), Ion Diaconu și Pimen Constantinescu (*Opera lui Duiliu Zamfirescu*). În 1933, la rubrica „Însemnări”, N. Al. Rădulescu deplânge „al doilea an de criză” al **M.**, încheiat cu încetarea apariției. După trei ani, în 1936, vor fi tipărite volumele V–VII ale seriei a doua, printre semnatari aflându-se, între alții, Aurel V. Sava, Mih. Popescu, Petre Iosif. Într-o continuitate cel puțin nominală, în 1970 apare ca „supliment social-cultural” al cotidianului „Milcovul”, redactor-șef Ionel Nistor, iar în decembrie 2005 Asociaţia „Simion Mehedinţi” reia editarea publicației. ***M.V., D.B.***

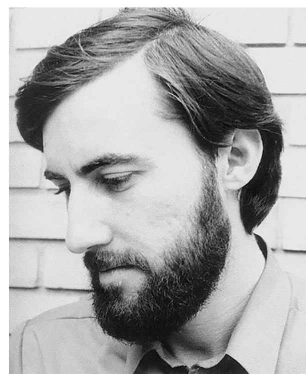
MILCU, Nicolae (23.IX.1903, Craiova – 21.IX.1933, Craiova), poet, prozator, autor dramatic. De un destin vitreg a avut parte, de la o fragedă vârstă, fiul ţăranilor gorjeni Aneta şi Ioan Milcu, morţi, amândoi, de tuberculoză. Rămas orfan când încă ar fi avut nevoie de ocrotire, **M.** e crescut de o mătuşă, Pefca, nume sub care îşi va publica cele dintâi încercări. Clasele primare le face la Şcoala Evanghelică din Craiova, de unde trece, pentru cursul secundar, la Liceul „Carol I” din acelaşi oraş. Elev dintre cei răsăriţi, **M.** simte de pe acum imboldul scrisului, redactând, împreună cu alţi colegi, o foaie satirică intitulată bizar, „Cariops”, trasă la şapirograf. Războiul îi trezeşte un gust al aventurii, conjugat cu patriotism adolescentin. El cere să fie trimis pe front, îmbrăcând uniforma de cercetaş. Cu o constituţie fragilă, contractează un tifos exantematic, boală pe care o învinge, dar care îi şubrezeşte iremediabil sănătatea. După ce va absolvi, în particular, două clase (a treia şi a patra) la Roman, **M.** se întoarce, în 1919, în capitala Olteniei, reînscriindu-se la liceul la care mai fusese elev şi unde îşi va lua, în 1923, bacalaureatul. Student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1923–1927), participă la şedinţele Institutului de Literatură al lui Mihail Dragomirescu, bucurându-se de încurajatoare aprecieri; cu oarecare timiditate îşi face apariţia şi la şedinţele cenaclului Sburătorul. În 1927 revine la Craiova, intrând în învăţământ. Ca profesor suplinitor, predă la Liceul „Carol I” şi la Liceul Militar „D.A. Sturdza”. De prin 1929 încep să se manifeste semnele maladiei ce avea să îi aducă sfârşitul. În căutarea unui aer întremător, **M.** se mută la Câmpulung, ţinând acolo, din 1930, ore la Seminar şi la Şcoala Comercială. Însă ftizia care îl mistuie ia un curs galopant, aşa încât suferindul, revenit în ținutul natal, se vede nevoit să se interneze. Se stinge în sanatoriul pentru ftizici Leanca (în apropiere de Craiova), cu două zile înainte de a împlini treizeci de ani. A debutat cu o schiţă inspirată de Războiul pentru Independenţă în revista liceului, „Tinerimea şcolară” (1920). Versuri, dar şi articole, însemnări („însemnări leneşe”), cronici dramatice, recenzii îi vor mai apărea în „Ramuri”, unde a lucrat un timp ca redactor, „Năzuinţa” (Craiova), „Adevărul literar şi artistic”, „Clipa”, „Cuvântul literar şi artistic”, „Convorbiri literare”, „Omul liber”, „Ţara de Jos”, „Tribuna nouă” (Arad), „Mişcarea literară”, „Gândirea”, „Universul copiilor”, „Cetatea literară”, „Universul literar”, „Universul”, „Flamura” (Craiova), „Comedia”, „Viaţa literară”, „Arhivele Olteniei”, „Curierul Olteniei”, „Bilete de papagal”, „Conştiinţa naţională” (Craiova), „Cuvântul”, „Presa” (Craiova), „Dimineaţa copiilor”. Traducerile (din Jean Richepin, *Prolog fantezist*, şi din Elena Văcărescu, *Norii*) sunt ocazionale. În manuscris s-a păstrat ceea ce ar fi urmat să fie un volum de versuri, *Soare stâns*, şi unul de proză, *Cartea cu chipuri*.

Publicistica lui **M.**, prin care adie o boare de lirism, poartă pecetea firii lui contemplative. Ceea ce o caracterizează este bunul-simţ, ca şi, în comentariul politic, scrupulul moralităţii, semn de oarecare donquijotism, în pofida unui spirit de observaţie care ratează rareori. Cronicile literare sunt scrise prietenos, cu o mână de poet gata să-şi înflorească textul cu metafore gingaşe. Era elev în penultima clasă de liceu când, în 1920, i se tipărea o cărticică de schiţe şi nuvele, *Din taina sufletului*. Ca autor de proză, **M.** se comportă contradictoriu. Ademenit, la început, de zonele stranii, de fantasmele spăimoase ale subconştientului, cu lunecări în macabru, cultivă, pe de altă parte, în izvodirile lui sămănătoriste, îndatorate mult lui Mihail Sadoveanu, o viziune de un realism crud, cu excese naturaliste. Sentimental, vag disimulat, şi într-o atare ipostază **M.** îşi învăluie „tabletele” într-o pânză de melancolie, străpunsă ici-colo de fine persiflări. E păcat că nu a apucat

să-şi valorifice într-o scriere consistentă agerimile de moralist, ce se manifestă în instantaneele lui câteodată surâzătoare, cu miză, ce-i drept, mărunţică. Îi reţin atenţia „chipurile” din provincie, ipochimeni întristător-ilari, mişunând într-un perimetru lipsit de orizont. De semnalat apetenţa pentru jocul onomastic şi caricatura de limbaj. Întâlnirea lui **M.** cu teatrul a însemnat o nefericită, chiar penibilă experienţă. „Drama modernă” *Chip cioplit* (un fragment, inserat în „Comedia”, 1927, se numeşte *Amantul de ghips*), reprezentată în 1930 la Teatrul Naţional din Bucureşti, proba lipsa oricărei vocaţii pentru genul dramatic. Ca să exalte iubirea, elan pur, patetic, de sublimă spiritualitate, neinspiratul autor înnădeşte, în manieră naiv-expresionistă, o tramă bizară, cu situaţii artificiale căzând în ridicol, de un ilogism agravat de încărcătura de patologic. Spectacolul a stârnit reacţii de ilaritate. Norocos s-a arătat a fi, în schimb, parteneriatul cu Radu Gyr. Povestea pentru copii *Căciuliţa roşie* (1926), în stihuri sprintene, de rostiri încântătoare, s-a pus în scenă la Teatrul Naţional din Craiova (1925–1926), la cel din Cernăuţi (1930–1931) şi, mai târziu, la Teatrul Muncă şi Voie Bună din Bucureşti (1939). O versificaţie fără cusur, melodioasă, străbătută de o undă elegiacă, etalează şi poemul dramatic *Floarea lui Sânzien* (1927), elaborat tot împreună cu Radu Gyr. Preţuit peste măsură, printre mulţi alţii, de Perpessicius şi de Petre Pandrea, **M.** se revelează, în versurile lui, ca un melancolic ale cărui stări pendulează între vaporoase euforii de ftizic şi neliniştea unor rele presentimente – *Grădina de sidef* (1926), *Fluierul lui Marsyas* (1928), *Versuri* (1934). Însingurat, cu o sfâşietoare nevoie de afecţiune (visul lui de iubire e un „soare stâns”), cuprins în răstimpuri de o sete de viaţă care e reflexul spaimei de neființă, „ultimul trubadur” (E. Lovinescu) îşi susură într-un decor sublunar, de irizări simboliste, cantilena. Frapează generozitatea luminii („nămeţii de lumină”) în ambianţa împânzită de semnele extincţiei. Întunericul ce se apropie, lugubru, aţâţă părelnicele străluminări. De fapt, senzitivul, împăienjenit de oboseală, agonizează cu o îndurerată resemnare într-un peisaj de umbre, în preajma unui ţintirim pe care o rece rază selenară îl face să pară, în contururi eterate, o „grădină de sidef”. Reveriile din amurg, doar aparent senine, trădează un zbucium dincolo de care nu-i decât abisul. În consonanţă cu aceste respirări de melopee, natura plânge (salcâmii, un mesteacăn „ofticos”), dar alteori, ca pentru a nu speria cu sinistrele solii funerare, ea îmbie la diafane contopiri. În romanţa de înfiorate năluciri îngânată de **M.** reveria este spaţiul, de un tragism discret, al prevestirilor funeste.

SCRIERI: *Din taina sufletului*, Craiova, 1920; *Căciuliţa roşie* (în colaborare cu Radu Gyr), Bucureşti, 1926; *Grădina de sidef*, Bucureşti, 1926; *Floarea lui Sânzien* (în colaborare cu Radu Gyr), Bucureşti, 1927; *Fluierul lui Marsyas*, Craiova, 1928; *Versuri*, Craiova, 1934.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, VI, *115*; Perpessicius, *Opere*, II, *206–208*, III, *75–77*; Vladimir Streinu, *„Grădina de sidef”*, SBR,1926, 2; George Dumitrescu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1927, *57–60*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *289–290*; Petre Pandrea, *Moartea poetului N. Milcu*, DEP, 1933, 1803; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), III, *316–317*; Metzulescu, *Literile*, I, *100–103*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *845*, *Ist. lit.* (1982), *940*; C.D. Papastate, *Un poet uitat: N. Milcu*, R, 1945, ianuarie–decembrie; Eugen Constant, *Evocări*, postfaţă Darie Novăceanu, Craiova, 1980, *92–95*; Sina Leonte, *Poezia lui Nicolae Milcu*, Craiova, 1973; Ion Pătraşcu, *Poetul craiovean Nicolae Milcu*, Craiova, 1977; Antonescu, *Scriitori*, *9–19*; Constantin Ciopraga, *N. Milcu*, CL, 1987, 12; Al. Cerna-Rădulescu, *Ultima invazie*, Bucureşti, 1996, *48–52*; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. şi pref. Ion Popişteanu, Constanţa, 1996, *73–81*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *210–212*; Florin Faifer, *Melancolicul*, CL, 2002, 1; Firan, *Profiluri*, II, *71–73.* **F.F.**

MILEA, Ioan (11.III.1958, Turda), poet, eseist, traducător.

Este fiul Valeriei Milea (n. Ilea) și al lui Gheorghe Milea, muncitori. Învaţă la Şcoala Generală nr. 3, iar din 1973 la Liceul Industrial nr. 1, ambele din Turda, luând bacalaureatul în 1978. Urmează Facultatea de Filologie, secția română–italiană, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca (1979–1983), în timpul studenţiei fiind redactor şi cronicar literar la „Echinox”. Este repartizat ca profesor de literatura română la Liceul Industrial nr. 2 din Oradea, unde lucrează până în 1989. Redactor scurt timp la „Tribuna” (1990) şi la „Apostrof” (1990–1991), devine ulterior cercetător la Institutul de Lingvistică şi

Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca. Debutează cu versuri în „Tribuna" (1980), colaborând cu poeme, eseuri, cronici literare şi traduceri (lirică şi eseuri filosofice) şi la „Steaua", „Familia", „Vatra", „Interval", „Poesis", „Calende" ş.a. Debutul editorial se produce cu volumul *Lecturi bacoviene şi alte eseuri* (1995). Colaborează la *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu. Face parte din echipele care redactează *Dicţionarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), volum distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, *Dicţionarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011). A primit Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Asemenea majorităţii scriitorilor formaţi în jurul revistei „Echinox", **M.** vizează exprimarea polivalentă: poezie, critică, traduceri. Testul dificil al tălmăcirii lucrării *Sacrul* a lui Rudolf Otto (1992) este urmat de o culegere de eseuri şi de o altă traducere, din Giuseppe Tucci, apoi de un volum de versuri proprii, *Seară cu Dante şi alte poeme* (1996), ca să revină la opera lui Rudolf Otto; ulterior, el mai traduce diverși autori din sfera psihanalizei, antropologiei, filosofiei culturale, teologiei ș.a. (Sigmund Freud, Blaise Pascal, Julius Evola ș.a.). În *Lecturi bacoviene şi alte eseuri* **M.** îl recitește pe autorul *Plumbului* din perspectiva culegerii *Stanţe burgheze*, identificând elemente și valori ale unei viziuni poetice moderne, care contrazic teza „talentului declinant" al autorului, afirmată de Vladimir Streinu, susţinută sau corectată vag de G. Călinescu, Mihail Petroveanu, Gheorghe Grigurcu, Dinu Flămând, Al. Paleologu. Astfel, perspectiva critică promovată de **M.** este afină revizitărilor postmoderne ale liricii bacoviene și precedă editorial seria de articole și de volume prin care Gheorghe Crăciun – pornind de la „ultimul" Bacovia – teoretizează poezia tranzitivă. Și pentru **M.**, Bacovia rămâne un simbolist „eretic", un poet „al tragicului degradat modern", care apelează programatic la distorsiunile/ dezarticulările logice, la o scriitură eliptică/ laconică, pentru a exprima „singurătatea aneantizantă, reificarea, moartea sintactică a lucrurilor". În schimb, celelalte eseuri din volumul de debut, precum și cronicile de carte care compun *Sub semnul poeziei* (1999) evidențiază o detașare clară față de congenerii optzeciști adepți ai postmodernismului. Scriind despre *Adela* lui Ibrăileanu și despre poezia lui Tudor Arghezi, a lui Mircea Ivănescu sau a lui Marin Sorescu, **M.** nu vizează răsturnări canonice spectaculoase, ci elaborarea unor analize minuțioase și comprehensive, deschise către lămuriri conceptuale și fixări axiologice cumpătate. Nu întâmplător, preferințele cronicarului înclină spre lirica înalt modernistă (preponderent cea neoermetică și neoexpresionistă). Dintre noutățile editoriale din anii '80 și '90 ai secolului trecut, atenția i se concentrează asupra volumelor semnate de I. Negoițescu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Aurel Gurghianu, Petre Stoica, Aurel Rău, Ion Horea, Adrian Popescu, Marius Robescu, Dan Damaschin ș.a., în timp ce cărțile poeților de la Cenaclul de Luni abia dacă sunt semnalate. Tipic neomoderniste sunt și coordonatele poeziei lui **M.** Cu excepția câtorva cicluri ale exasperării de sorginte expresionistă, precum cel intitulat *Poezii din subterană*, tematizând universul angoasant al ultimului deceniu comunist, versurile poetului clujean rafinează o comuniune „franciscană" cu existentul, „în stare să sesizeze ceva din inefabilul făpturii, să facă din obiectul și faptul comune o revelație" (Ion Pop). Conștiința acută a automatizării, dar și, uneori, a tehnicizării vieții determină atitudinea evlavioasă față de aspectele „minimaliste" ale realului, poetul prelucrând cu o minuțiozitate obsesivă de orfevrier „micile iluminări", „adierile luminiscente", „fulgurațiile de ingenuitate" (Al. Cistelecan) ale existenței imediate: vrăbiile flămânde de pe marginea balconului inspiră „muzica fără instrumente a vieții simple/ și singuratice" (*Recviem în mai*), porumbeii care caută „în cadență" fărâme printre șine și traverse „transformă gara în natură" (*Porumbeii din gări*), calele, zorelele, cicoarea, păpădiile, aloea, stânjenelul derealizează în aceeași măsură în care rearmonizează un cotidian inert și previzibil (ciclul *Florilegiu* din volumul omonim, apărut în 2008). De altfel, toate cărțile de poeme ale lui **M.** conțin texte care tind către sau respectă cât se poate de fidel structurile eliptic-rafinate de tip haiku, definite în deschiderea *Fulgurațiilor* (I–II, 2010–2012) drept „promisiunea de a putea regăsi, prin sclipătul unei intuiții minimal exprimate, acel profund și tainic echilibru între tăcere și cuvânt, pe care poezia vremii noastre pare a-l fi pierdut". Nu o dată, în special în poemele din volumul *Despre Brâncuși* (2007) și în ciclul *De artă* din *Florilegiu*, fragilele oaze de puritate camuflate de vacarmul

vieții sunt dobândite pe cale livrescă, decupajul poetic vizând reliefarea superiorității naturalului transfigurat artistic în raport cu acela artificializat al realității cotidiene: „În piața San Pietro marea colonadă/ ne ține tandru-n brațe ca Madona,/ doar ea, dintre făpturi, nicicând de piatră” (*Bernini*).

SCRIERI: *Lecturi bacoviene şi alte eseuri*, Bucureşti, 1995; ed. Cluj-Napoca, 2010; *Seară cu Dante şi alte poeme*, pref. Al. Cistelecan, Târgu Mureş, 1996; *Sub semnul poeziei*, Piteşti, 1999; *Recviem în mai*, Cluj-Napoca, 2007; *Despre Brâncuși*, Cluj-Napoca, 2007; *Florilegiu*, Cluj-Napoca, 2008; *Aievea*, Cluj-Napoca, 2010; *Fulgurații*, I–II, Cluj-Napoca, 2010–2012. **Ediţii:** I. Negoiţescu, *Primăvara elveţiană şi alte proze*, Piteşti, 1999; Wolf von Aichelburg, *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*, pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Dan Damaschin); *Magistrul tăcerii în cercul cuvântului. Memorial și exegeze blagiene*, pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Dan Damaschin); Ioanichie Olteanu, *Turnul și alte poeme*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** Rudolf Otto, *Sacrul*, Cluj-Napoca, 1992, *Despre numinos*, Cluj-Napoca, 1996 (în colaborare cu Silvia Irimia); Sigmund Freud, *Scrisori din tinereţe către Eduard Silberstein (1871–1881)*, îngr. Florin V. Vlădescu, introd. Walter Boehlich, New York, 1993; Giuseppe Tucci, *Teoria şi practica mandalei*, Bucureşti, 1995; Blaise Pascal, *Misterul lui Iisus*, Cluj-Napoca, 1998 (în colaborare cu Simona Șuta); Julius Evola, *Tradiția hermetică. Simbolismul ei, doctrina și „Arta regală”*, Bucureşti, 1999; Romano Guardini, *Sfârșitul modernității*, Bucureşti, 2004; Antonio Spadaro, *La ce folosește literatura?*, Târgu Lăpuș, 2007.

Repere bibliografice: Ioan Moldovan, [*Ioan Milea*], F, 1996, 4–5, 2008, 3; Al. Cistelecan, *Sfieli şi angoase*, LCF, 1996, 24; Aurel Pantea, *Gradul zero al retoricii*, APF, 1996, 6; Iulian Boldea, [*Ioan Milea*], LCF, 1996, 42, APF, 2007, 10, VTRA, 2011, 9–10; Diana Adamek, *Trasee bacoviene*, TR, 1996, 43; Cornel Vâlcu, *Alte lecturi bacoviene*, ST, 1996, 9–10; Adrian Alui Gheorghe, *„Seară cu Dante şi alte poeme”*, CL, 1997, 2; Poantă, *Dicţ. poeţi, 125–127*; Ruxandra Ivăncescu, *Frumusețea trăirii în lectura-scriitură*, VTRA, 1999, 11; Dragoş Ivana, *„Sub semnul poeziei”*, OC, 2000, 6; Pop, *Viaţă, 286–291*; *Dicţ. Echinox, 215-218*; Pop, *Vocile poeziei, 274–278*; Ovidiu Pecican, *Orizont hölderlinian*, APF, 2009, 3; Cistelecan, *Diacritice*, II, *109–116*. ***C.H., Cs.B.***

MILESCU, Nicolae (1636 – 1708, Moscova), cărturar. Viaţa lui Nicolae, fiul lui Gavril – boier de mijloc, aromân din peninsula Peloponez, pripăşit în Moldova la 1630, unde îşi agonisise o moşie lângă Mileşti, în ţinutul Vasluiului, şi se căsătorise cu fiica unor mici boieri de ţară –, a fost plină de „drumuri” făcute pe îndelete sau sub semnul precipitării. S-a numărat întâi printre elevii colegiului ieșean de la „Trei Ierarhi”, înfiinţat de Vasile Lupu, unde profesorii ucraineni (latinofoni) trimişi de Petru Movilă fuseseră înlocuiţi cu dascăli greci, dar programul didactic rămăsese cel instaurat la fondare după modelul colegiului din Kiev. Studiile la Constantinopol, la Înalta Şcoală a Patriarhiei, unde îi va avea colegi pe Dosithei Nottaras (cel care, mai târziu, recomandându-l Moscovei, va spune despre **M.** că „este ca un cronograf în care sunt adunate toate lucrurile din lume”), viitor patriarh al Ierusalimului, pe Grigore Ghica şi pe Ştefăniţă, feciorul lui Vasile Lupu, cu un program didactic alcătuit după cele ale universităţilor din Italia, cu profesori care învăţaseră tot acolo, i-au desăvârşit deschiderile spre cultura occidentală a vremii, eminamente barocă. Anii de şcoală – la Constantinopol a avut profesori celebri, precum Ioannes Kariophiles şi Gabriel Blasios, cel pe care îl va evoca mai târziu în *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens* („meus olim professor in urbe imperatoria”), manualele – mai toate prelucrări după tratatele lui Teofil Coridaleu – l-au pus pe **M.** în posesia principalelor instrumente cu care manevrau intelectualii timpului, făcând din el un cărturar complet, chiar performant („vir pereruditus”, îl va socoti învăţatul suedez J.G. Sparwenfeldt). Prin datele fundamentale ale personalităţii sale **M.** aparţinea noii intelectualităţi sud-est- (şi est-) europene, deschisă către ideile înnoitoare şi către mijloacele ştiinţelor agreate în Apus, laicizantă şi cu convingeri politice antiotomane. Era un cărturar lipsit de complexe în faţa confraţilor occidentali, preparat – prin formaţia sa de tip enciclopedic – să dialogheze liber cu ei şi chiar să se impună în lumea savantă a Europei. El acţionează şi reacţionează ca un om al epocii barocului, atitudinile sale – în chestiunile religioase, de pildă – sunt exemplare în acest sens. Chiar dacă nu a scris polemică religioasă în înţelesul strict al speciei, lucrarea *Enchiridion*… îl aşază lângă ceilalţi cărturari români (şi est-europeni), laici şi clerici, capabili să distingă pericolele aflate în spatele ofensivelor confesionale îndreptate contra ortodoxiei. Nu este deloc întâmplător că, începându-şi cariera de scriitor cu *Istoria despre sfânta icoană a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu Maria*, tradusă probabil după un text bizantin (primă contribuţie într-o mariologie românească), **M.** a rămas toată viaţa un apropiat al literaturii religioase. Pe seama acestui studios la Stambul şi foarte atent cu „ieşirile” sale,

al căror fast (ostentaţie barocă) îi impresiona pe târgoveţi (Ion Neculce descrie alaiurile spectaculoase şi atent regizate: „Şi era mândru şi bogat, şi umbla cu povodnici înainte, domneşti, cu buzdugane şi cu paloşe, cu soltare tot de sârmă la cai"), este pusă şi tălmăcirea, prin 1661, a două scrieri catehetice atribuite lui Athanasie, patriarhul Alexandriei, în *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre*. L-a interesat şi „arheologia" creştină – a tradus *Povestea construirii Bisericii Sfânta Sofia din Constantinopol* –, dar şi combaterea mişcărilor religioase centrifuge, dovadă fiind tălmăcirea, târzie, în ruseşte, care i se atribuie lui (dar şi mitropolitului Dosoftei), a cărţii *Împotriva ereziilor* a lui Simeon, arhiepiscop al Salonicului, apărută în greceşte la Iaşi, sub îngrijirea lui Dosoftei, în 1681. I se mai pun în seamă („concurent" fiindu-i tot Dosoftei) şi versiunea românească a *Mântuirii păcătoşilor* de Agapie Landos, ca şi tălmăcirea *Istoriilor* lui Herodot. Întors de la Constantinopol şi aflat de câtăva vreme între partizanii Ghiculeştilor, **M.** îl va însoţi în 1659 pe Gheorghe Ghica în Ţara Românească, primind de la acesta rangul de mare spătar. Se întoarce însă în Moldova, prin 1660, unde Ştefăniţă Lupu (colegul lui de la Stambul) l-ar fi acoperit de onoruri şi bogăţii (temei pentru Neculce să construiască o naraţiune pe tema „ingratitudinii"). Va fi din nou, peste scurtă vreme, în Muntenia, pentru a primi de la Grigore I Ghica, în 1661, funcţia de capuchehaie la Înalta Poartă. În 1664 **M.** părăsea în grabă Stambulul, un oraş ce devenise primejdios pentru el, căci voievodul său fusese scos din scaun pentru simpatiile faţă de austrieci. Se va alătura, la Stettin, micii suite a pribeagului Gheorghe Ştefan, care pierduse şi el tronul Moldovei şi peregrina prin Apus în căutare de sprijin politic. În slujba fostului domn, **M.** a lăsat „urme" cărturăreşti în codicele de care se îngrijea Antonie de Moldoviţa şi a făcut câteva călătorii: întâi în 1666 la Stockholm, la regele Suediei, unde a rămas vreo câteva luni, şi apoi, prin 1667, în Franţa la regele Ludovic al XIV-lea. În amândouă capitalele a purtat, fără succes, mesajele de ajutor ale voievodului fugar. În ianuarie 1668 Gheorghe Ştefan murea şi **M.** îşi aduce aminte de Moldova, unde domnea Iliaş Alexandru şi unde o încercare neizbutită de a deveni domn îi provoacă, probabil, aventura („însemnarea la nas") pe care Neculce o va pune pe seama lui Ştefăniţă Lupu. Pleacă din nou, în 1669, la Constantinopol. Era încă acolo în 1670–1671, când Dosithei Nottaras găsea de cuviinţă să îl recomande Moscovei, capitală aflată în expansiune şi în căutare de funcţionari învăţaţi. Spătarul a plecat spre Rusia pe o cale ocolită: părăseşte Adrianopolul la începutul lui februarie 1671, trece prin Belgrad şi traversează Ungaria, în aprilie se află în Polonia, la Curtea regelui, iar la 23 mai trece hotarul spre o Moscovă care îl va primi cu toată cinstea. Ţarul îl va angaja la Posolskii Prikaz (Departamentul Solilor) şi-l va trimite în primăvara lui 1675 în China. S-a întors la Moscova, după călătoria în China, în ziua de 5 ianuarie 1678. Sosea într-o Moscovă ostilă, unde amicii şi susţinătorii i se împuţinaseră: ţarul Alexei Mihailovici, protectorul său, murise în ianuarie 1676, Departamentul Solilor nu mai era condus de Artemon Matveev. Cercurile din preajma Curţii l-au întâmpinat cu duşmănie. Zvonurile, lansate şi întreţinute cu insistenţă de

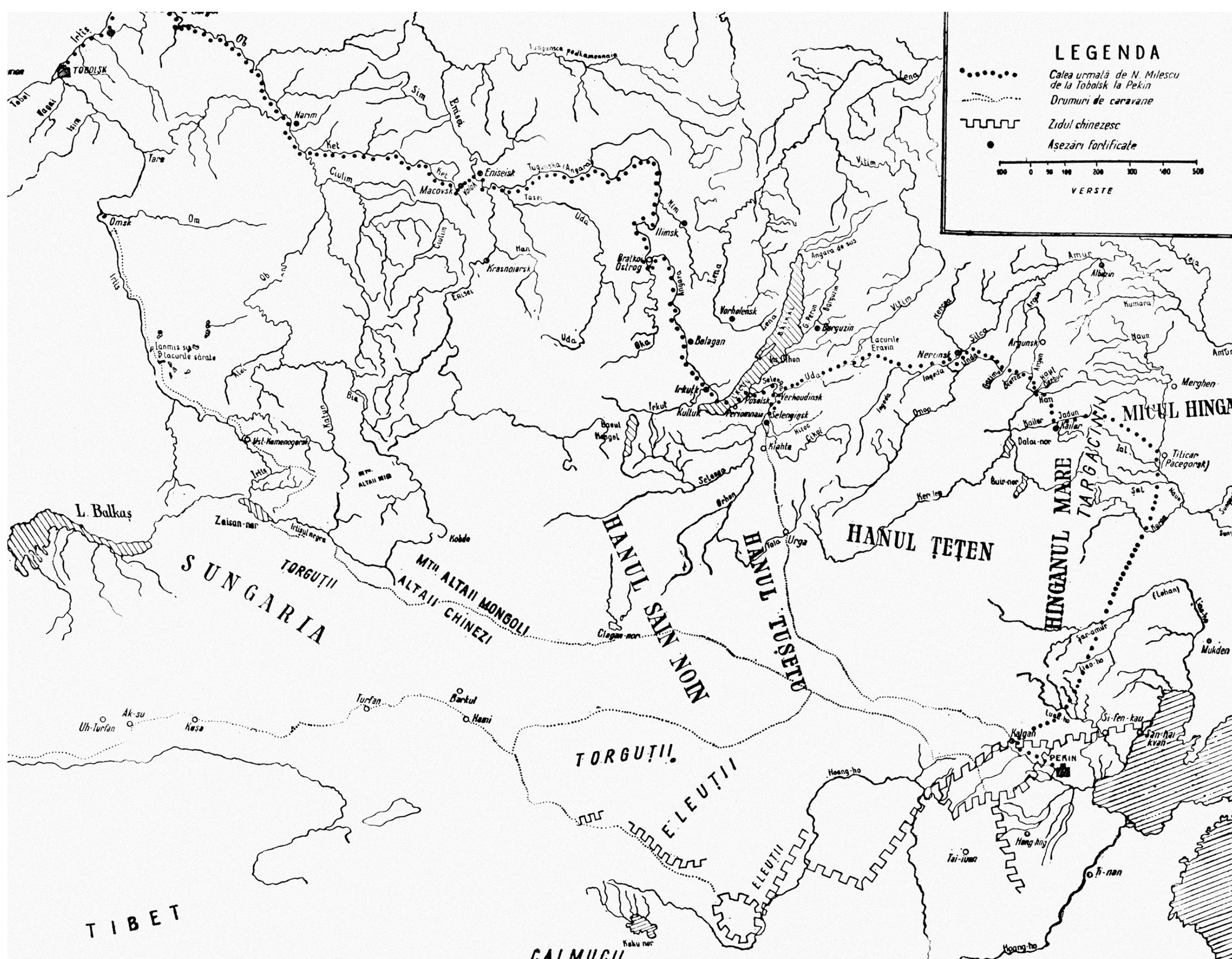
Copertă interioară la Rusia, Mongolia, China, *vol. I, Londra, 1919*

răuvoitori, făcuseră din el un ambasador abuziv şi necinstit; la Nercinsk i s-a făcut o primire înjositoare, va fi umilit, percheziţionat („au început să-l caute şi pe sol prin buzunare, în carâmbul ciubotelor, în pantaloni şi în sân, peste tot…"), i se vor citi şi înregistra hârtiile şi i se vor sechestra lucrurile. **M.** va reuşi să-şi refacă poziţia cu destulă greutate. Îşi reocupă postul de la Departamentul Solilor şi treptat devine un sfătuitor, în chestiuni de cultură cu deosebire, al ţarului Petru cel Mare. Despre ultimii săi ani informaţiile sunt puţine şi nesigure. Faima de cărturar, de călător şi scriitor i-a mângâiat, se pare, ultima parte a vieţii.

Cea mai importantă faptă literară a anilor în care **M.** pendula între Moldova, Ţara Românească şi Constantinopol a fost traducerea, între 1661 şi 1664, a *Vechiului Testament*, realizată în timpul şederii la Constantinopol. Motivele care l-au îndemnat să traducă *Vechiul Testament* par să fi fost pur culturale, românul fiind împins, probabil, şi de „pasiunea clasicizantă" (Virgil Cândea), şi de interesul faţă de textul scripturistic, iscat între învăţaţi de disputele confesionale ale protestanţilor. Lucrează pe *Septuaginta* grecească (varianta aldină), într-o ediţie protestantă apărută la Frankfurt pe Main în 1597. Preia în întregime împărţirea conţinutului după această ediţie (traduce şi *Stihurile la dumnezăescul David*, care în *Biblia de la Bucureşti* vor fi tipărite între psalmii 76 şi 77), se străduieşte să reproducă şi aparatul ei critic. Nu renunţă nici la un text, socotit apocrif de ortodoxie, *Cartea a IV-a a Macabeilor*, intitulat – în traducerea cărturarului român – *Pentru sângur ţiitoriul gând*, o disertaţie pentru aşezarea raţiunii deasupra simţurilor, care este atribuită lui Josephus Flavius, dar aparţinând unui anonim din Alexandria în veacul I d.Hr. Lângă acest „text de bază" al *Vechiului Testament*, **M.** s-a mai adresat doar unui izvor „slovenesc", care trebuie să fi fost ediţia din 1581, apărută la Ostrog, sub protecţia cneazului Constantin, şi se poate crede că n-a cunoscut şi n-a avut la îndemână ediţia moscovită din 1663 a *Bibliei* slavone. În acest caz, anul 1663 (şi nu 1664) trebuie acceptat ca termen *ante quem* al tălmăcirii lui. „Izvoadele leteneşti" evocate – tot ca auxiliare – vor fi fost reprezentate de ediţii oficiale ale *Vulgatei*, tipărite, probabil, la sfârşitul secolului al XVI-lea sau la începutul celui de-al XVII-lea, iar în celălalt „izvod letenesc ce au fost scos de curând" cercetătorii au văzut „o traducere latină, recentă pentru Milescu, a originalului ebraic al *Vechiului Testament*" (Virgil Cândea). Editorii *Bibliei de la Bucureşti* au lucrat pe acest text al *Vechiului Testament* tălmăcit de **M.**, text ce suferise cel puţin o îndreptare însemnată (făcută, poate, de Dosoftei). Vor supune acest text revizuit propriei lor „revizii", confruntându-l iarăşi cu originalul grecesc şi, poate, cu versiunea din manuscrisul 4389 de la Biblioteca Academiei Române, renunţând, în bună măsură, la impresionantul aparat critic al manuscrisului 45, păstrat la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, ce venea mai ales dintr-o ediţie („sixtină") pornită din spaţiul catolic (şi care nu admitea o tipărire grăbită). Cu alte cuvinte, revizorii şi editorii bucureşteni – fraţii Radu şi Şerban Greceanu, bănuitul lor „consilier" stolnicul Constantin Cantacuzino, Ghermanos Nyssis, Mitrofan, fostul episcop de Huşi, alţi „dascăli" – renunţă la achiziţiile pretenţioase şi erudite ale manuscrisului 45 (demonstraţie magistrală de alcătuire a unui text în acord cu rigori foarte speciale), se „repliază" lângă *Septuaginta* de la Frankfurt şi pun sub tipar o versiune vădit mai pauperă în planul rigorilor filologice. „Au îndreptat" însă, pe alocuri, „cuvintele", au produs o redacţie cu mai multă fluenţă, au corectat şi – cum ei înşişi afirmă în epilog – au lucrat în căutarea limpezirii, a „desluşirii" („şi mai mult desluşindu-se pre limba rumânească"). Astfel „s-a născut" *Biblia de la Bucureşti*, o carte zămislită în bună măsură de cărturarii laici, o carte profund îndatorată „înainte-mergătorului" **M.**, o carte ai cărei „părinţi" s-au adunat din toate marile secvenţe de cugetare, fie ele profund ataşate tradiţiei spirituale a locului, fie deschise impulsurilor extraortodoxe, din spaţiul românesc şi din Sud-Estul european. În capitala Suediei **M.** a făcut o foarte bună impresie, fiindcă a fost rugat de ambasadorul Franţei, Arnauld de Pomponne, să lămurească, în calitatea lui de ortodox (căci ruşii, interogaţi în aceeaşi problemă, întârziau să răspundă), chestiunea transsubstanţierii, adică a prefacerii pâinii şi a vinului de împărtăşanie în trupul şi sângele lui Hristos. Textul, în greacă şi latină, este *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens...*, elaborat la Stockholm în februarie 1667 şi tipărit în 1669, la Paris, de Antoine Arnauld şi Pierre Nicole în cartea *La Perpétuité de la foy de l'Église Catholique touchant l'Eucharistie, défendue contre le livre du sieur Claude, ministre de Charenton*, cu precizarea „Écrit d'un seigneur moldave sur la croyance des Grecs". Pe lângă „tema" transsubstanţierii, **M.** prezintă pe scurt toate dogmele şi normele

fundamentale ale ortodoxiei, făcând loc şi unor mici excursuri în istoria Bisericii Răsăritene şi luând parte la o dezbatere religioasă a Apusului, cea dintre janseniști şi reformaţi. A fost chiar învinuit de cel ce conducea „combaterea" din partea reformaţilor, pastorul calvinist Jean Claude, că ar fi nutrit simpatii catolice, fiind un duplicitar („grec cu grecii şi latin cu latinii"), un „grec falsificat", aflat departe de dogma ortodoxă. Se urmărea, desigur, minimalizarea, aneantizarea chiar a mărturiei lui **M.**, căci nimic din atitudinea sau demersurile lui de până atunci (şi nici de după aceea) nu îndreptăţeşte o asemenea afirmaţie. În jurnalul de călătorie pe care îl va ţine **M.** în timpul ambasadei sale spre China, text redactat în ruseşte – *Cartea în care este descrisă călătoria prin ţinutul Siberiei, de la oraşul Tobolsk până la hotarul împărăţiei Kitaiei, anul 7183, luna mai, ziua 3* – vor fi înscrise liste nesfârşite şi plictisitoare de localităţi cu precizarea distanţelor dintre ele, căci aşa îi cereau instrucţiunile primite la plecare. Serii de nume, sate după sate, ostroave, afluenţi pe stânga şi pe dreapta, gârle, pâraie, grinduri, mlaştini, cataracte, cascade, locuri potrivnice navigatului, bolovani duşmănoşi în mijlocul râului, vârtejuri ce trebuie ocolite, strâmtori, bucăţi de drum unde se putea pluti cu ajutorul pânzelor, altele unde era nevoie de vâsle, altele unde ambarcaţiunea trebuia trasă la edec, serii covârşitor monotone, întrerupte în câteva locuri de mici „monografii" ale marilor bazine hidrografice (*Descrierea minunatului râu Irtîş, Descrierea vestitului şi marelui râu Obi chiar de la obârşie şi până la sfârşit, la gurile sale de la mare, Descrierea Mării Baikal* – necunoscută „nici de geografii vechi, nici de cei noi" – *împrejur, de la gura râului Angara prin care acesta porneşte din Baikal, şi până iarăşi la ea, Descrierea lacului Dalai şi a râului Argun*), fac loc, când şi când, unor pete de „culoare literară", câtorva legende şi unor excursuri savante. De pildă, discuţia despre hotarul „adevărat" dintre Europa şi Asia. Cu o cosmografie în mână, pesemne, şi cu multă ştiinţă adunată înainte, **M.** cel învăţat şi călcând cu piciorul locurile descrise şi de alţii (colportori – în genere – de „năzdrăvănii", care au pus în cărţi „zvonuri din auzite", fiindcă „nici unul dintre marii cunoscători nu au fost pe acolo") corijează: „Tot ceea ce au scris atât vechii geografi, cât şi cei noi, ne arată că vestitul râu Obi se află între două părţi ale lumii, între Asia şi Europa", iar „această împărţire este greşită" şi propune: „Mai bine ar fi dacă s-ar arăta hotarul dintre Asia şi Europa pornind de la izvoarele râului Don, apoi să se ducă o linie de la malul stâng al râului Dvina, pe la oraşul Arhanghelsk şi până la ocean; ar fi mai scurt şi mai adevărat". Vorbind despre samur, **M.** se sprijină (ca şi în cazul ostiacilor) pe cei vechi: „Samurul este o vietate foarte frumoasă şi puioasă şi nicăieri în lume nu se înmulţeşte ca în ţinuturile de miazănoapte ale Siberiei, iar în Siberia cei mai buni trăiesc în jurul mării şi unde sunt locurile friguroase. Acolo unde sunt locurile mai calde şi de câmpie, samurii sunt mai urâţi. Ei fac deodată câte cinci, şase pui vioi şi frumoşi. Frumuseţea lor se desăvârşeşte odată cu venirea zăpezii şi se şterge apoi odată cu topirea ei. Samurul este animalul pe care şi grecii şi cei din antichitate şi latinii îl numeau «lâna de aur» şi pentru blana aceea au plecat şi argonauţii greci pe Marea Neagră şi apoi pe râuri în sus, unde au căutat-o şi despre care scriu istoricii. Samurii sunt atât de puioşi, încât se aseamănă cu un izvor nesecat". În *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătarul în China. 1675–1676 (Stateinâi spisok)*, mai cu seamă în acea parte – de a cărei autenticitate englezul J. F. Baddeley era sigur – care se intitulează *Scrisoarea lui Nicolae Spătarul către ţarul Alexei Mihailovici...* şi e datată „aprilie 1676", tot un text „comandat", **M.** nu mai este cel dinainte, nu mai e constrâns să facă „geografie" şi „etnografie", nu mai este zorit, grijuliu să numere verstele dintre două sate, să nu scape vreo populaţie dintre cele ce se mutau cu iurtele pe malurile fluviilor şi să afle dacă plătesc sau nu „bir" ţarului, abia având vreme să semnaleze câte un „loc" ignorat de geografii consultaţi îndeobşte. Se mişcă acum mai liber şi se „amestecă" mult mai des în text. Îi istoriseşte ţarului drumul său prin China, un drum dificil, o călătorie iniţiatică. „Minunarea" nu lipseşte, şi într-un rând ambasadorul exclamă: „Noi ne simţim ca pe alt tărâm". Dar parcă ar fi vorba, mai degrabă, de un soi de „încântare". Călătorul, informat într-o oarecare măsură, notează cele văzute sau auzite („marele lac Sara-nor în care, după cum se spune, s-ar găsi scoici mari cât o farfurie albă şi în aceste scoici se găsesc mărgăritare" fosforescente), verifică uneori autenticitatea ştirilor, nu lasă să-i scape întruchipările particulare („aici se înalţă o kumirniţă de piatră a locuitorilor chinezi, în care sunt aşezaţi feluriţi zei de ai lor, unii sculptaţi, alţii pictaţi. În mijlocul acestora este aşezat marele idol, care parcă ţine globul pământesc în mână, ca un stăpânitor al lumii şi se numeşte Fe sau Fo"). O poftă teribilă de a

Itinerarul Spătarului de la Tobolsk la Beijing

vedea (mai cu seamă atunci când ochiul înregistra „ciudățenii") și de a cunoaște o altă lume transpare din toate aceste însemnări. Dar această „lume a străinilor", în rosturile și în resorturile ei intime, i se descoperă cu greu. Este o alteritate de o factură aparte, care nu se dezvăluie, se apără, se ascunde cu obstinație în spatele unor tradiții inamovibile. Zidul (fie că e vorba de Marele Zid, semn orgolios al grandorii, fie de zidurile succesive care protejau palatul imperial din Pekin, fie de incinta reședinței rezervate solilor, și ea un fel de închisoare) și poarta, strașnic păzită, par a fi „mobilele" unei steme a impenetrabilității. Totul în acest univers mândru de arhaicitatea lui pare a fi ritualizat (un ritual ce salvează chiar vechimea): tradiția domină, conservarea ei este lege supremă, o lege apărată mai cu seamă de mandarinii care blocau orice intenție a hanului de a face concesii. Puțini intruși reușeau să pătrundă în această lume zăvorâtă. Askaniama, mandarinul care l-a însoțit pe **M.**, se dovedește un diplomat abil, răbdător și tenace în îndeplinirea propriei misiuni, competitor pe măsura solului, profesionist autentic al pertractărilor, capabil să execute un balet complicat între refuz, compromis și vorba ultimativă, propunând mereu soluții în care cuvântul nu face altceva decât să disimuleze. În nesfârșita negociere pe care o închipuie întâlnirile dintre sol și diplomatul chinez, cu ofensive și replieri, cu formule care abia ascund suspiciunea, cu manevre care ambalează tot atâtea inabilități vecine (retoric) cu neputința, își găsește loc o interminabilă sfadă cu privire la protocol, o veritabilă „gramatică" a diplomației, subiect inepuizabil și care a ocupat cea mai mare parte a tratativelor;

altfel, misiunea lui **M.** a fost o nereuşită. Izbânda unuia dintre cele două puncte de vedere însemna superioritate (de pildă, acceptarea unei *intitulatio*: „Marele împărat ţar şi marele duce Alexei Mihailovici, stăpânitor absolut al întregii Rusii Mari, Mici şi Albe, este asemănător unui soare pe lume şi asemenea unui soare care prin natura sa este o binecuvântare pentru toţi, răspândind lumină şi bunătate mai ales lunii şi stelelor şi atrăgând de la ele tot ce este bun"), chiar supremaţie. De aceea, cuvinte precum „cinste", „necinste", „înjosire", „înălţare" apar frecvent în cuvântările solului şi ale lui Askaniama. Dorind să evite dezechilibrul (ce ar fi fost produs prin ceremonial), cei doi apără, fiecare, onoarea monarhului său. Este vorba, evident, în ciondăneala acestor mijlocitori (rafinaţi, abili, diversionişti, capricioşi, obstrucţionişti) de o dispută între orgolii, traducând nişte acumulări importante de istorie şi de existenţă monarhică. **M.** şi Askaniama nu se înţeleg, discursul lor mental este diferit. O înţelegere ar fi fost imposibilă, fiindcă semnele din care cele două coduri închipuie conceptele (protocolul este parte a unui ceremonial, iar acesta transpune, în fapt, un ritual ce coboară dintr-un rit) sunt profund deosebite. Ruşii îi ceruseră lui **M.** şi o carte despre China, o carte care să pună la dispoziţia Curţii de la Moscova un tablou, sistematic şi bogat în informaţii, al acelei împărăţii care se ascundea cu obstinaţie în spatele dificultăţilor naturale ce obturau căile de acces, în spatele limbii, în spatele unor aparent inamovibile tradiţii. Şi el s-a achitat de această îndatorire cu aceleaşi unelte ale învăţatului, utilizând lucrări şi relatări ale unor călători, precum şi propriile sale observaţii. Două manuscrise precizează că textul a fost realizat „parte din propriile sale cunoştinţe [...], parte din unele cărţi şi povestiri". *Descrierea Chinei*, cea mai citită dintre scrierile „răsăritene" ale lui **M.** (cele douăzeci şi opt de copii atestă cererea), cartea care îl va face faimos în Apusul Europei (exemplarul, cu un soi de dedicaţie, dăruit de autor, în 1685, la Moscova, lui J. G. Sparwenfeldt, va poposi în rafturile Bibliotecii Naţionale din Paris) şi în Levant (cercetătorii sunt de părere că la cererea patriarhului Dosithei Nottaras al Ierusalimului **M.** însuşi ar fi tradus în greceşte *Jurnalul de călătorie prin Siberia. Descrierea Chinei şi Cartea despre tătari*, iar această tălmăcire, atribuită uneori lui Hrisant Nottaras, va ajunge la Stambul, la Sfântul Munte şi în Ţara Românească, fiind copiată, în 1693, de un călugăr de la mănăstirea Radu Vodă din Bucureşti), s-a născut ca o lucrare a unui scriitor savant. Departe de a fi o traducere literală a lucrării *Atlas Sinensis* a iezuitului Martinius Martini, publicată la Amsterdam în 1655, *Descrierea Chinei* s-a nutrit din rapoartele redactate pentru Departamentul Solilor de cei ce l-au precedat în investigarea Orientului Îndepărtat, din însemnările lui Jurii Krijanici, un călugăr sârb ce lucrase la Departamentul Solilor şi îşi consuma acum exilul în Răsărit, şi pe care ambasadorul ţarului l-a întâlnit la Tobolsk, din cartea unei solii olandeze în China din anii 1656–1657, publicată de J. Nieuhoff în 1665 la Leyda, despre care se ştie cu siguranţă că solul o avea cu sine, ca şi din lucrarea lui Martinius Martini *De bello tartarico historia*, pe care **M.** a tradus-o din latineşte în slavona rusă, precum şi din alte elaborări tipărite (cum ar fi cartea lui Athanasius Kircher, *China monumentis qua sacris qua profanis nec non variis naturae et artis spectaculis, aliarumque rerum memorabilium argumentis ilustrata*, Amsterdam, 1667) ori manuscrise (precum acea „carte latinească" dată ambasadorului la Pekin de iezuitul Verbiest), din sinteze de topografie, chinezeşti sau făcute de alţii (căci, scrie într-un loc, „chinezii îşi zugrăvesc împărăţia lor pe hărţi în chip de pătrat, dar iezuiţii o înfăţişează mai bine, ca o lună nu tocmai plină"), din unele sinteze locale de istorie („pentru o mai bună înţelegere a vechimii împărăţiei lor, vom scrie pe scurt din condica lor letopiseţul dinastiei împăraţilor chinezi"), consultate, probabil, cu ajutorul unor traducători. Relaţia cu cartea lui Martini există, dar **M.** l-a citit pe iezuitul italian în selecţia făcută de J. Nieuhoff, autor care şi-a adunat ştirile din tot ce însemna atunci sinologia europeană, începând cu Marco Polo („Marcu Pavel veneţianul", îl numeşte solul). Martinius Martini e folosit şi prin intermediul compunerilor primite de la Krijanici şi, probabil, de la Verbiest. Lângă secvenţele împrumutate din cărţi sunt aşezate – într-o „ţesătură" căreia trebuie să i se recunoască originalitatea – ştiri care proveneau din surse orale (tradiţii, legende, „explicări" trecute din generaţie în generaţie, un „anecdotic" de bună extracţie) închipuite de negustori, de călători, de localnici, precum şi constatări rezultate din observaţii proprii („eu singur am văzut că...", „eu însămi m-am încredinţat despre...", „mărturisim ca cel mai bun martor, care am văzut cu ochii noştri..."). Se poate spune că dintr-o astfel de „colecţie", cu etaje supravegheate şi bine orânduite, în a căror dispunere se

vede limpede o „intenţie auctorială” (ce ştie, în primul rând, să cearnă), a crescut o carte care nu poate fi socotită doar traducere sau prelucrare. După ce hotărniceşte Asia şi îi evocă bogăţiile, **M.** desluşeşte caracterul ales al acestui continent (reflex al anticei *Laus Asiae*) între celelalte pământuri. Sunt fireşti aceste supravieţuiri ale unei „geografii biblice”, care desemnau, toate, Asia drept spaţiu al sacralităţii, fiindcă, după ce marii scriitori ai Bisericii, atât cei din Răsărit, cât şi cei din Apus, au acceptat paradisul ca realitate „substanţială” şi „istorică”, aşezarea lui în Asia nu a mai reprezentat decât o chestiune de localizare. Locuitori ai acestui spaţiu al primordialităţii, chinezii, cu impresionanta lor vechime, au câteva priorităţi tocmai în alcătuirea unei ordini a bunelor întreprinderi ale umanităţii: „De la chinezi au învăţat toate neamurile de pe pământ cum se lucrează mătasea şi nu numai atât; de la ei au deprins şi arta de a naviga cu busola ori de a turna tunurile cele mari şi flintele, precum şi de a tipări cărţi”. Adevărate sau nu, aceste semne ale unei „politii” diseminate îmbracă un avertisment cordial: paginile care urmează – cu o sistemă ce pleacă de la istoric şi geografic pentru a îmbrăţişa toate structurile însemnate ale unei entităţi constituite (ce este şi o alteritate bine înţeleasă) – au a prezenta cititorului, făcând mereu apel la un referent, civilizaţia europeană, o mare civilizaţie. Superpopulată şi hiperurbanizată („împărăţia chineză nu e atât de mare, pe cât este de plină de târguri şi înţesată cu oameni”), mândră, orgolioasă în „deosebirea” ei, pe care o conservă printr-o izolare sprijinită şi natural („pare o lume despărţită de restul pământului, căci din toate părţile drumurile celorlalte împărăţii către ea sunt împiedicate parcă de un zăgaz natural”), lumea chinezească nu încetează să se baricadeze prin oprelişti nu mai puţin orgolioase în gigantismul lor. Marele Zid, căruia **M.** îi descrie atent structura şi funcţiile, s-ar fi putut legitima „alături de cele şapte minuni ale lumii” şi să păzească o autarhie ale cărei vechi temeiuri păreau că începuseră – dacă nu se scapă din vedere unele remarci din *Jurnalul de călătorie...* – să se clatine. Lumea chinezească este închisă. Se străduieşte să rămână închisă şi să propună puţinilor străini care ajung acolo un chip împietrit, blocat într-o etichetă şi un ceremonial inamovibil, un chip riguros ierarhizat („fiecare îşi cunoaşte rangul”) şi un mental impenetrabil. De aici, poate, şi disimularea pe care chinezii o practică în diferite feluri („sunt însă şireţi, mincinoşi, vicleni, înşelători, bănuitori în orice lucru şi întotdeauna bucuroşi să-i amăgească pe străini, ca să le arate acestora cu cât întrec ei în înţelepciune toate celelalte popoare”), ca armă de apărare, s-ar zice, deşi unii par a ajunge în acest plan la veritabile performanţe. Spaţiul chinezesc îi rezervă călătorului surprize la tot pasul: construcţii filigranate, amenajări ale pământului şi ale apelor, meşteşuguri rafinate, vecine cu arta, palate, temple, politeţe ajungând până la curtenie şi extrem de multă muncă, o lume cu ritmurile ei, foarte riguroase, cu o disciplină severă, cu modalităţi particulare de a cunoaşte şi de a stăpâni timpul (privind mersul stelelor, citind „în trăsăturile feţei şi în liniile din palma oamenilor”), materia („În China se află mulţi doctori alchimişti care zic nu numai că ar scoate aur din cositor şi altele, dar că ei ar avea şi leacuri prin care oamenii pot dobândi nemurirea”) şi trupul omenesc („Ei au tipărite multe cărţi despre medicină, despre chipul cum se construiesc casele şi despre multe alte meşteşuguri, iar cât priveşte pe cel al tămăduirii, acesta este la ei mai presus decât al doctorilor noştri. Cu toate că doctorii noştri îi întrec în învăţătură, căci ştiu mai multe lucruri şi judecă mai bine, totuşi chinezii lecuiesc mai repede şi mai temeinic orice boală. Ei au multe cărţi doctoriceşti în care sunt descrise şi desenate tot felul de ierburi şi pietre”). „Minunile” chinezeşti nu stârnesc minunare. Constatările – ale lui **M.** sau ale „izvorului” său ori şi ale unuia, şi ale celuilalt – au luciditatea necesară. Exagerările sunt amendate drastic (leacul pentru nemurire este calificat drept „minciună sfruntată” şi „înşelătorie”) ori măcar puse la îndoială prin câte un optativ („ar avea ei şi leacuri”) care zdruncină încrederea cititorului. Preţuirea îşi face loc acolo unde este cazul. Lumea aceasta veche, care iubeşte filosofia şi „facerea de bine” (deşi „se tăvălesc în multe fapte urâte, însă o fac cu grijă mare şi născocesc tot felul de mijloace pentru ca nimeni şi niciodată să nu bage de seamă”), în care părinţii şi dascălii sunt înconjuraţi cu respect, nu agreează violenţa şi nici actul combatant („cearta şi războiul sunt apucături de fiară”). Temeiul stabilirii unei diferenţe ar fi aici oferit de Aristotel, care a scris „în vechile sale cărţi” despre „asiatici că sunt mai înţelepţi decât popoarele europene, iar despre europeni că sunt cu mult mai viteji decât asiaticii. Tot aşa şi astăzi se poate spune despre chinezi acelaşi lucru, deoarece chinezii sunt faţă de noi, europenii, tot aşa de viteji ca şi femeile faţă de bărbaţi; în ceea ce

Harta Siberiei și a Chinei alcătuită de Philippe Avril după harta lui Nicolae Milescu

priveşte înţelepciunea sunt cu mult mai presus, pentru că ne întrec prin ascuţimea minţii". Ştiinţa „este de mare preţ". O ştiinţă agonisită prin şcoală („nu se găseşte nici un singur om care să nu ştie să citească şi să scrie"), o ştiinţă care impune statutul celui ce o posedă şi îi asigură propensiunea într-o (foarte modernă) aristocraţie a meritului: „Pe omul neînvăţat şi pe cel simplu ei nu-l primesc nici în cea mai mică slujbă şi cu cât cineva este mai învăţat, cu atâta dobândeşte mai mare cinstire; la ei orice mărire de la învăţătură porneşte". În tot ce întreprinde **M.** acţionează ca un om al epocii barocului. Lecturile sale, sistematice, profunde sunt precumpănitor baroce. Bunăoară, scrierile lui istorice şi cele care au o anumită contingenţă cu istoria, mai toate din perioada rusească a activităţii sale, adică *Chresmologhionul*, *Vasiliologhionul*, *Genealogia ţarilor ruşi* şi încă vreo câteva. Îi mai sunt puse în seamă alcătuirea unui mic encomion, *Alegerea ca ţar a ţarului Mihail Feodorovici*, şi tălmăcirea, din latină în greceşte, a cărţii lui Pierre Gilles – *Despre topografia şi antichităţile Constantinopolului.* Prin idei aparţinând, sigur, unui set propriu istoriografiei baroce est-europene, aceste cărţi se apropie şi de lucrările istoricilor din Ţările Române: descrierea genealogică va fi utilizată şi de Nicolae Costin, pe când stolnicul Constantin Cantacuzino şi Dimitrie Cantemir teoretizează „creşterea şi descreşterea", în circulaţie la noi fiind conceptul „monarhiilor în succesiune pe cicluri"(cele „patru monarhii" biblice) ş.a.m.d. Mai toate aceste sisteme de analiză includ şi o componentă rezervată predicţiei, în ideea că „întâmplările scurse le prevestesc pe cele viitoare". Eforturile scriitorilor de istorie şi ale celor

ce căutau sensurile şi învăţămintele ei se vor concentra în preajma „semnelor” ce anunţau iminenta dispariţie a Imperiului Otoman, agentul selectat spre îndeplinirea predicţiei fiind Rusia, marele imperiu creştin de la miazănoapte. Aşa va proceda **M.** în *Chresmologhion*, pe care îl compilează sau îl traduce după o carte a profeţiilor (*chresmoi*) întocmită de Paisie Ligaridis, sau în *Vasiliologhion*, unde drepturile divine ale monarhului sunt afirmate fără echivoc. Cărturarii vremii nu făceau encomiastică gratuită. Dimpotrivă, colectând „semne”, sistematizându-le şi interpretându-le, ei exersau o operă de stimulare politică şi de justificare. În *Chresmologhion* **M.** ajunge să formuleze direct sfaturi şi recomandări adresate ţarului Petru cel Mare. Se supuneau însă presiunii sistemului şi ceremonialului baroc, scriind (chiar şi istorie) potrivit unei mentalităţi şi venind în întâmpinarea unui gust deja instalat. Între datele ce definesc acest gust, aplecarea spre exerciţii de tip hermeneutic, în transcrieri literare, ocupă o poziţie de seamă. Într-o lume care iubea încifrările şi simbolistica şi îşi îmbrăca teama de necunoscut în hieroglifele redescoperite (**M.** începuse şi el redactarea unei *Cărţi despre hieroglife*, care este, de fapt, o traducere din latineşte), solicitarea ezoterismului propriu emblemelor şi emblematicii se asocia, coerent, cu înclinaţiile către ocultism şi către „manţiile” de tot felul, către ermetism şi literatura oraculară, către varii decodări şi previziuni ori către astrologie. Literatura care răspundea unor asemenea cerinţe era căutată, cercetată, tradusă, adaptată, produsă pe un spaţiu întins. Scrierile datorate lui **M.**, mai toate tălmăciri sau prelucrări urmând surse occidentale, sunt exemplare pentru ilustrarea mentalităţii şi a gustului literar al barocului. *Aritmologhia,* prelucrare după J. Lauterbach (*Arithmologia miscella*) şi Joachimus Camerarius (*Arithmologia ethica, mithologica*), cuprinde aproape trei sute de gnome numerice mult agreate de literaţii barochişti. Tot o carte de gnomologie este şi *Ethica*, datoare şi ea enciclopediei lui Alstedius. *Geografia în chipul jocului de cărţi* (cu un bănuit original franţuzesc) propune o ingenioasă utilizare a emblematicii în didactică. Emblemele dau originalitate şi *Cărţii despre cele nouă muze şi despre cele şapte arte liberale*, pentru care nu trebuie neapărat căutate surse occidentale, căci tema avea o veche tradiţie în poezia panegiristică ucraineană din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Interesul arătat în acest context literaturii oraculare în genere, oracolelor sibilinice în particular capătă motivări suficiente. Sibilele pătrund, firesc, în texte ce brodează pe marginea unor miracole, profeţiile lor se autonomizează, motivul îşi face un nou statut şi, depăşind zona literarului, capătă (recapătă, mai bine zis) dreptul de a figura în programele iconografice. Previziunile versificate ale sibilelor din culegerea lui Iannikie Haleatovski, *Cerul nou… (*Lvov, 1665), vor fi utilizate, cu neînsemnate modificări, de **M.** în *Cartea despre sibile, câte erau –12 –, cum se numeau şi despre profeţiile lor* (1672). Strofe întregi trec din lucrarea *Cerul nou…* în *Cartea despre sibile…*, ansamblu de mare erudiţie, veritabil tratat, cu o informaţie impresionantă, adunată din surse occidentale şi greceşti, şi cu preluarea aceleiaşi teze politice antimahomedane. Sibilele – care vor pătrunde şi în programele iconografice româneşti în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – sunt douăsprezece, ca în tradiţia occidentală. Aici sibila Eritreea prezice că vulturul bicefal din nord (emblemă a ţarilor ruşi) va învinge, protejat de semnul crucii, împărăţia musulmană. Baroc este şi enciclopedismul lui **M.**, aşezat şi la temelia reorganizării, în 1703, a şcolii din Moscova, în a cărei programă fuseseră introduse ştiinţele pozitive şi latina – lui i se atribuie compunerea unui *Dicţionar greco–latino–slav*, dar şi „luarea de poziţie” *Dovadă pe scurt cum că învăţătura limbii eline este mai folositoare decât a limbii latine* –, un enciclopedism care l-a îndemnat să traducă lucrări precum *Cartea despre natură*, *Cartea despre animalele lumii* ori *Cele şapte minuni ale lumii.* Duhul baroc aducător de modernitate în această parte a lumii a patronat scrierile marelui cărturar.

SCRIERI: *De la Tobolsk până în China*, tr. G. Sion, Bucureşti, 1888; *Călătorie în China (1675–1677)*, tr. şi pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, 1926; *Jurnal de călătorie în China*, tr., îngr. şi pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, 1956; *Descrierea Chinei*, tr., îngr. şi pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, 1975; *Aritmologhia, etica şi originalele lor latine*, tr., îngr. şi introd. Pandele Olteanu, Bucureşti, 1982; *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului – Stella Orientalis Occidentali splendens*, ed. bilingvă, tr. şi introd. Traian S. Diaconescu, Iaşi, 1997. **Traduceri:** *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură*, Bucureşti, 1688 (în colaborare).

Repere bibliografice: P.P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu (1636–1708)*, „Mélanges de L’École Roumaine en France”, 1925, 1; ed. (*Nicolae Milescu Spătarul. 1636–1708*), tr. Silvia P. Panaitescu, îngr. şi introd. Ştefan S. Gorovei, Iaşi, 1987; Iorga, *Ist. lit.*, *365–369*; N. Iorga,

Œuvres inédites de Nicolas Milescu, Bucureşti, 1929; I. G. Dimitriu, *Contribuţiuni la opera spătarului Nicolae Milescu*, Bucureşti, 1940; Cartojan, *Ist. lit.*, II (1942), *129–135*; Perpessicius, *Alte menţiuni*, I, *378–385*; Haneş, *Studii ist. lit.*, *7–131*; Piru, *Ist. lit.*, I, *198–216*; *Ist. lit.*, I, *423–436*, *444–445*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *164–179*; Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, *79–223*; *Dicţ. lit. 1900*, *570–573*; Zamfira Mihail, *Nicolae Milescu Le Spathaire, un „encyclopédiste” roumain du XVII-e siècle*, RSE, 1980, 2; Anghelescu, *Scriitori*, *30–43*; Faifer, *Semnele*, *46–49*; Mazilu, *Recitind*, I, *326–328*, *352–354*, III, *413–438*; Andriescu, *Studii*, *90–208*; *Dicţ. analitic*, I, *129–131*; Radu Ştefan Vergatti, *Nicolae Spătarul Milescu. Viața, călătoriile, opera*, Bucureşti, 1998; Mazilu, *Noi*, *51–61*; *Dicţ. esenţial*, *521–523*; Mazilu, *Noi printre ceilalţi*, *22–63*; Ursu, *Contribuţii sec. XVII*, *223–449*; Ileana Hogea-Velişcu, *Un străromân, boierul moldo-vlah Nicolae Milescu spătarul, ambasador la Curtea marelui august Kang Xi*, Bucureşti, 2007; Zamfira Mihail, *Nicolae le Spathaire Milescu à travers ses manuscrits*, Bucureşti, 2009. ***D.H.M.***

MILESCU, Victoria (18.XII.1952, Brăila), poetă. Este fiica Stelei Mocleaşă (n. Constantin), soră de ocrotire, şi a lui Vasile Mocleaşă, ofiţer. După ce termină Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila (1972), se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia română–engleză, luând licenţa în 1976. Până în 1980 este profesoară de limba engleză în comuna Spiru Haret din judeţul Brăila, iar ulterior lucrează ca referent de specialitate la Compania Tarom şi la Departamentul Aviaţiei Civile. După 1989 va fi redactor, publicist comentator, redactor-şef adjunct la „Realitatea românească”, „Azi” (suplimentul cultural „Feţele culturii”), „Ecran–magazin”, „Universul cărţii”, redactor-șef la „Împreună–magazin” redactor la Editura Nemira. Debutează cu poeme în 1978 la „Luceafărul”. Mai colaborează cu articole şi poezii la „Viaţa românească”, „Poesis”, „Porto-Franco”, „Adevărul literar şi artistic”, „Meandre”, „Ex Ponto”, „Sud” ş.a. Un dublu debut editorial se produce în 1988, când **M.** câştigă două concursuri, cu *Prier* la Editura Cartea Românească şi cu *Argonauţii* la Editura Facla din Timişoara.

În versurile din culegerea *Welcome December!–Bun venit, Decembrie!* (1994) **M.** evocă evenimentele din 1989, apoteozându-i pe cei care s-au jertfit, dar arpegiind şi multe întrebări rămase fără răspuns. Autoarea nu este un justiţiar, şi arma ei e metafora. Poemele sunt un recviem şi, ca în *Mioriţa*, bocetul se răsfrânge într-o dramatică alegorie. Volumul *Izbânda furată* (1995) se înscrie în aceeaşi sferă, numai că acum se vorbeşte de „glonţul stelar”, de „tristeţea rănită”, de singurătate. Piese lirice precum *Burniţa zilei, Soliloc, Vrabia albă, Metafore* sugerează destinul poetului, care trebuie să se supună „monstrului” numit poezie. Pare o lume nedefinită, tiranică, cu care „şlefuitorul de lacrimi” nu poate comunica. Dar îşi poate recrea un microcosmos al lui, colorat de afectivitate. Cu *Inimă de iepure* (1998) **M.** face un pas decisiv în structurarea liricii sale, în care se percep ecouri din poezia europeană, din Eugenio Montale, de pildă. Cu aceeaşi îndreptăţire s-ar putea face referire la T.S. Eliot sau la Giuseppe Ungaretti, pentru anumite tendinţe spre ermetism, spre ezoteric. Dincolo de tristeţi, de iluzii, disperări, suverană rămâne iubirea, deşi „amore è morte” cum zice Leopardi, citat într-un motto. Poeta îşi asumă riscul, desfăşurând un adevărat ceremonial de trucuri şi de subterfugii pentru a limita sfâşierea cuvintelor, cu care vrea să sperie moartea, păstrându-şi vigoarea şi tinereţea. Are conştiinţa destinului („tigrii albi”) şi a artei sale, ca o pedeapsă pe altarul unui „poem sacrificial”, de unde nu există cale de întoarcere, şi îşi îndreaptă ruga către Dumnezeu, „principiul principiilor”, ştiind că va fi primită în grădina unde bat zilnic la poartă poeme însângerate. În placheta *Ecoul clipei* (2003) este experimentat şi laconismul poeziei haiku, iar în *Conspirații celeste* (2008), în puținele poezii de dragoste își face loc o undă de melancolie, cu ecouri din V. Voiculescu sau din Lucian Blaga. Tematica din *Dreptatea învingătorului* (2010) este similară: o meditație privind „suferința creatoare”, într-o *ars poetica* integrală, ca și în *Fenomene fără cauză* (2011), unde poeta caută, cu „sânge, sudoare și lacrimi”, „crucea cuvântului”, un motto al lui Petre Țuțea: „energii mari pe spații mici”, fiind ales cu o anume semnificație. În fine, *Sub steaua câinelui* (2012) desăvârșește o evoluție spre un lirism demetaforizat: versuri nu lipsite de dramatism, articulând imaginea unei lumi detracate, mizere și încercând totuși un elogiu al trăirii clipei. La maturitate **M.** practică o poezie austeră, mai puţin feminină, în genul celei pe care o scrie Ileana Mălăncioiu. Câteva antologii bilingve, cu transpuneri în limba maghiară, albaneză, georgiană, i-au apărut în timpul din urmă. Mai semnează cărţi de versuri pentru copii, care vin să întregească profilul unei poete sensibile.

SCRIERI: *Prier*, Bucureşti, 1988; *Argonauţii*, Timişoara, 1988; *Welcome December! – Bun venit, Decembrie!*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1994; *Şlefuitorul de lacrimi*, Bucureşti,

1995; *Cartea cu surprize*, Bucureşti, 1995; *Cine l-a salvat pe Murdărel?*, Bucureşti, 1995; *Izbânda furată*, Bucureşti, 1995; *Abecedar–ghicitoare*, Bucureşti, 1997; *Dicționar–ghicitoare*, (în colaborare cu Lavinia Dima), Bucureşti, 1997; *Inimă de iepure*, pref. Cezar Ivănescu, Bucureşti, 1998; *Arleziana*, postfaţă Sultana Craia, Bucureşti, 2000; *Găseşte rima*, Bucureşti, 2000; *Lacrima de cristal*, Bucureşti, 2000; *Zâmbet de tigru*, Bucureşti, 2001; *Ecoul clipei*, postfaţă Bogdan Pascu, Bucureşti, 2003; *Conspirații celeste*, pref. Florentin Popescu, Bucureşti, 2008; *101 poeme*, Bucureşti, 2009; *Dreptatea învingătorului*, pref. Gheorghe Istrate, Râmnicu Sărat, 2010; *Fenomene fără cauză*, Iași, 2011; *Din Caucaz în Carpați. Zaira Samharadze în dialog cu Victoria Milescu*, Bucureşti, 2011; *Sub steaua câinelui*, pref. Horia Gârbea, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Dan Stanca, *„Welcome December!"*, RMB, 1994, 12 327; Andrei Gligor, *Moarte, libertate şi uimire*, L, 1995, 3; Romul Munteanu, [*Victoria Milescu*], „Azi" (suplimentul „Feţele culturii"), 1995, 798, 821; Ioan Es. Pop, *Notații şi parabole*, „Cartea", 1996, 6; Octavian Soviany, [*Victoria Milescu*], LCF, 1999, 34, 2001, 10; Victor Sterom, *Banca de metafore*, CRC, 2001, 11; Vasile, *Poezia, 163–165*; Lucian Chişu, *„Zâmbet de tigru"*, VR, 2003, 3–4; Constantin Abăluță, *Flacăra nevăzută*, „Euromuseum", 2008, 7; Emanuela Ilie, *„Conspirații celeste"*, „Poezia", 2008, 3; Gheorghe Istrate, [*Victoria Milescu*], „Oglinda literară", 2008, 81, 2011, 111, „Fereastra", 2012, 6; Ana Dobre, *Poezia – „cota zero a viitorului"*, LCF, 2012, 4; Dan C. Mihăilescu, *Victoria Milescu – poezia ca panaceu la spaimă*, „Oglinda literară", 2012, 127; Ioana Stuparu, *„Sub steaua câinelui"*, „Vatra veche", 2012, 10. ***S.I.***

MILICESCU, Emilia Şt. (6.IV.1908, Bechet, j. Dolj – 6.VI.1990, Bucureşti), istoric literar, editoare. Este fiica Marioarei (n. Stoian) şi a lui Paul Sadoveanu, grefier. Urmează şcoala primară la Bechet şi liceul la Craiova, apoi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1926–1929). Funcţionează ca profesor de limba şi literatura română la Târgu Jiu, Turnu Severin şi Bucureşti (1930–1955), ulterior este cadru didactic în învăţământul universitar la Bucureşti, Braşov şi Sibiu, parcurgâd toate treptele profesionale (1955–1972). Îşi ia doctoratul în ştiinţe filologice la Universitatea din Iaşi (1965) şi docenţa în ştiinţe filologice la Universitatea din Cluj (1972). Colaborează la „Adevărul", „Adevărul literar şi artistic", „Argeşul", „Astra", „Basarabia", „Caiete de literatură", „Cronica", „Echinox", „Flacăra", „Iaşul literar", „Limbă şi literatură", „Lumea românească", „Manuscriptum", „Preocupări literare", „Ramuri", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Revista muzeelor", „România literară", „Steaua", „Tânărul scriitor", „Timpul", „Tomis", „Tribuna", „Viaţa românească" ş.a. A folosit pseudonimele Simina Calomfir, Otilia Florin, Tanți Mili. O plachetă, *Dă-mi o fărâmă de lumină* (1942), a trecut neobservată. În 1969 și în 1979 i s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov.

M. îşi face o preocupare de o viaţă din cercetarea şi editarea operei lui Barbu Delavrancea. Primul rezultat al acestei trude în care a pus pasiune, ştiinţă şi acribie filologică este studiul *Barbu Delavrancea. Om, literat, patriot, avocat* (1940). Au urmat volumele *Barbu Delavrancea. Studiu biobibliografic* (1959) şi *Delavrancea* (1975). **M.** a alcătuit seria *Opere* de B. Delavrancea (I–X, 1965–1979); volumul VIII, cuprinzând discursurile parlamentare ale lui Delavrancea, cenzurat grav la apariţie, este reeditat integral în 1999. Studiul *Gheorghe Lazăr* (1982), publicat la bicentenarul naşterii cărturarului transilvănean, impune prin documentaţia bogată, culeasă în arhive din Sibiu, Novi Sad, Budapesta, Viena şi Belgrad, cu ajutorul căreia autoarea urmăreşte să lămurească ruptura dintre autorităţile bisericeşti şi Gheorghe Lazăr. Se conturează astfel mai clar evenimentele care l-au determinat pe tânărul învăţat să vină la Bucureşti şi se avansează şi o serie de ipoteze, printre care şi cea despre *Gramatica românească* (1828) a lui Ion Heliade-Rădulescu ca variantă a cursului ţinut de Lazăr la „Sf. Sava". **M.** a editat şi *Cronica de la Bechet. De neamul Ogrinenilor* (1974), cuprinzând memoriile bunicului său, Gh. Nicola Stoian Ogrineanu.

SCRIERI: *Barbu Delavrancea. Om, literat, patriot, avocat*, Bucureşti, 1940; *Dă-mi o fărâmă de lumină*, Bucureşti, 1942; *Barbu Delavrancea. Studiu biobibliografic*, Bucureşti, 1959; *Delavrancea*, Cluj-Napoca, 1975; *Gheorghe Lazăr*, Cluj-Napoca, 1982; *Pe urmele lui Delavrancea*, Bucureşti, 1986. **Ediţii:** Barbu Delavrancea, *Opere*, I–X, introd. edit., Bucureşti, 1965–1979, *Discursuri parlamentare*, îngr. edit., Bucureşţi, 1999; Gh. Nicola Stoian Ogrineanu, *Cronica de la Bechet. De neamul Ogrinenilor*, Cluj-Napoca, 1974; Horia Lazăr, *Jurnal de front*, pref. edit., Bucureşti, 1980; *Miorița la dacoromâni și la aromâni*, introd. edit., București 1992 (în colaborare). **Traduceri:** Mărgărita Miller-Verghy, *Blandina*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 1980.

Repere bibliografice: Stelian Segarcea, *„Barbu Delavrancea"*, „Drapelul" (Arad), 1940, 25; Şerban Cioculescu, *Finis coronat opus*, RL, 1979, 51; Mihai Ungheanu, *Delavrancea*, LCF, 1986, 35; Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viaţă*, îngr. şi introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1987, *552–554*; Teodor Vârgolici, *Omagiu postum Doamnei Emilia Şt. Milicescu*, ALA, 1999, 475; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*,

București, 2000, *81–83*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *214–215*; Ioan Dănilă, *Centenar Emilia Șt. Milicescu*, ATN, 2008, 9. ***I.D.***

MILITARU, Vasile (19.IX.1886, Dobreni, j. Giurgiu – 8.VII.1959, Ocnele Mari), poet. Este fiul Dincăi şi al lui Gheorghe Militaru, ţărani. **M.** pare să-şi fi făcut din această obârşie un însemn de nobleţe, fiind tot mai convins, peste ani, că satul exprimă în modul cel mai autentic etosul românesc. Debutează cu versuri în „Literatură şi artă română" (1904). Al. Vlahuţă şi B. Delavrancea îl vor ajuta să treacă peste ezitările începutului şi tot ei îl vor sprijini să ocupe un post de funcţionar în Ministerul Lucrărilor Publice. Se va dedica acestei cariere, în 1930 fiind şef de birou clasa I la Direcţia învăţământului primar din Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Din 1922 este membru al Societăţii Scriitorilor Români şi dobândeşte o anumită notorietate ca fabulist. Versuri i-au apărut în „Universul", „Convorbiri literare", „Curierul artelor", „Ecoul", „Flacăra", „Drum nou", „Porunca vremii" ş.a. A fost distins cu Premiul Academiei Române pentru volumul *Psaltirea în versuri* (1933). Poezia lui s-a vrut o amplă „cântare a neamului", însă între „versetele" acesteia se vor strecura, în numele unui naţionalism excesiv, şi destule accente xenofobe. Omul îşi va proba, de altminteri, simţămintele patriotice în momentul izbucnirii celei de-a doua conflagraţii mondiale, implicându-se fără ezitări în campania pentru dezrobirea Basarabiei şi Bucovinei. Fostul combatant pe frontul antisovietic va fi inculpat de autorităţile noului regim instaurat în România şi în 1959 Tribunalul Militar din Craiova îl va condamna la ani grei de detenţie şi la degradare civilă. Ar fi trebuit să stea patruzeci şi doi de ani în închisoare, dar, la numai câteva săptămâni după ce fusese întemniţat, se va stinge din viaţă.

Poetul **M.**, aproape complet ignorat după 1944, n-a avut o priză reală la critică nici în timpul vieții. Comentariile ce i s-au dedicat nu au făcut decât să îl discrediteze. Motivaţia mai adâncă a unor astfel de reacţii este de căutat nu în una sau alta din împrejurările care i-au putut marca, la un moment dat, biografia şi scrierile, ci chiar în limitele poeziei sale. Căci, situându-se pe o platformă neosămănătoristă (E. Lovinescu), tradiţionalistă, **M.** prelua şi păcatele unui anotimp literar stagnant în propriile-i suficienţe şi inerţii. Acceptând obedient canonul, el făcea totuşi dovada că îşi cunoştea destul de bine disponibilităţile şi natura artistică. Sensibilitatea lui nu îşi putea afla o expresie pe măsură decât în registrul unei poezii apte să-i preia nu doar ruralismul, ci şi să răspundă unui anume spirit mimetic, ce îi era structural. Apropriindu-şi motive, ritmuri şi imagini caracteristice unui mod de a scrie pe care îşi puseseră amprenta Vasile Alecsandri, George Coşbuc, Octavian Goga, St. O. Iosif, **M.** va căuta să le imprime câteva nuanţe ţinând de propriile trăiri. Demersul va avea efectul scontat fie în rememorarea unor prezenţe tutelare (*Mama*), fie în creionarea unor peisaje care îi pun în evidenţă calităţile de pictor naiv (*Icoană scumpă*, *Flori de primăvară*, *Cules de vie*). În rest, modelele acţionează oarecum tiranic asupră-i. Poetul va reveni în ultimii ani ai vieţii la o tematică religioasă, fără să aibă puterea de a-şi transpune fervoarea creştină în versuri cât de cât memorabile.

SCRIERI: *Ilinca. Harul busuiocului*, Bucureşti, 1917; *Stropi de rouă*, Bucureşti, 1919; *Graur cel nesocotit*, Bucureşti, 1924; *Cântarea neamului*, Bucureşti, 1925; ed. Bucureşti, 2002; *Icoane scumpe*, Bucureşti, 1925; *Doina*, Bucureşti, 1927; *Un capitol din istoria culturală a ţării. Începutul ateneelor populare din Capitală*, Bucureşti, 1927; *Fabule*, vol. I, Bucureşti, 1928, vol. II: *Viermi şi stele*, Bucureşti, 1936, vol. III: *Curcubee peste veac,* Bucureşti, 1937; *Vorbe cu tâlc*, Bucureşti, 1931; *Psaltirea în versuri*, Bucureşti, 1933; ed. Bucureşti, 2000; *Chiot către neamul meu*, Bucureşti, 1936; *Treziţi-vă, români!*, Bucureşti, 1936; *Cântecile vinului*, Bucureşti, 1936; *Ben-Hamar cântă. Poeme arabe*, cu desene de Ştefan Constantinescu, Bucureşti, [1937]; *Iuda*, cu desene de Petre Lazăr, Bucureşti, 1937; *Temelie de veac nou*, Bucureşti, 1938; *Fii gata, române!*, Bucureşti, 1939; *Merele de aur*, Bucureşti, 1941; *Eroii de la Stalingrad*, Bucureşti, 1943; *Atacul*, Bucureşti, f.a.; *Împărăţia lui Isus,* Bucureşti, f.a.; *Stropi de rouă*, îngr. Nicolae Lupan şi Grigore Scor, pref. Nicolae Lupan, Bruxelles, 1988; *Divina zidire*, Bucureşti, 1993; *Poemele nemuririi*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 1995; *Curcubee peste veac*, I–III, pref. A. Nour, București, 1997; *Şoaptele îngerilor și poemele nemuririi*, București, 2000; *A venit aseară mama*, Craiova, 2000; *Opere postume*, I–II, Iaşi, 2007.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *„Trandafirii bătuţi de brumă"*, *„Iarnă"*, CVC, 1907, 7; M.G. [G. Ibrăileanu], *„Stropi de rouă"*, VR, 1920, 1; A. Br. [Andrei Branişte], *„Stropi de rouă"*, „Cuvântul liber", 1920, 26; Paul I. Papadopol, *„Psaltirea în versuri"*, „Linia nouă", 1933, 4–5; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *198*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *414*; Al. Iacobescu, *„Curcubee peste veac"*, CRE, 1937, 3524; Al. Iordan, *„Ben-Hamar cântă"*, „Mişcarea", 1938, 1941; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *852*, *Ist. lit.* (1982), *937*; Perpessicius, *Opere*, V, *82–84*; Vasile Leviţchi, *Vasile Militaru*, LA, 1991, 52; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *99–100*; Teodor Tihan, *Un*

tradiționalist prea puțin mântuit, ST, 2000, 5–6; *Dicț. scriit. rom.*, III, *215–216*; *Poetul martir Vasile Militaru (1886–1959)*, îngr. Eugen Petrescu, Râmnicu Vâlcea, 2011. ***T.T.***

MILLE, Constantin (20.XII.1861, Iaşi – 14.II.1927, Bucureşti), ziarist, prozator, autor de versuri. Era fiul unui mic boier scăpătat, Costache Milea, iar prin mamă, Maria, se trăgea din familia Tăutu, marele vornic Ioan Tăutu fiindu-i străbunic. Înscris în 1869 ca semibursier, apoi ca bursier la Institutul Academic din Iaşi, rămâne la cincisprezece ani orfan de ambii părinţi. În 1878 devenea, tot aici, student la Facultatea de Litere şi la Drept. Se apropie de ideile socialiste şi, propovăduindu-le între studenţii ieşeni, este considerat un nihilist periculos şi se vede exclus din universitate în 1881. În toamna aceluiași an își reia studiile la Bruxelles, obţinând şi diploma de doctor în drept. Un semestru, în 1882, se află la Paris. Împreună cu V.G. Morţun, transferă în aprilie 1883 redacţia revistei „Dacia viitoare" de la Paris la Bruxelles. La întoarcerea în ţară, în 1884, se stabileşte la Bucureşti şi practică avocatura. Ziarist de stânga, **M.** se distinge printr-un radicalism ce-şi are obârşia atât în temperament, cât şi în formaţia sa în spiritul ideilor socialiste. Colaborează şi este redactor la „Românul" lui C.A. Rosetti, contribuie la înfiinţarea unui cerc de studii sociale la Bucureşti şi la apariţia primului ziar socialist, „Drepturile omului" (1885), intră în redacţie la „Lupta" lui G. Panu în 1886, publică aici articole politice, sociale, cronică literară, proză (ca şi în paginile celei de-a doua serii a gazetei „Drepturile omului"), este redactor la „Munca", „Lumea nouă". Ales în două rânduri membru în Consiliul General al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, va demisiona din partid în 1895. Devenise, în acelaşi an, proprietarul ziarului „Adevărul", publicaţie de care îi vor fi legate cariera politică şi truda de gazetar, până în 1920, când o părăseşte; va renunța și la „Dimineața", fondată în 1904, reuşind să mai înființeze în 1921 „Lupta". Crescut la şcoala lui C.A. Rosetti şi la aceea a lui G. Panu, **M.** avea o disponibilitate autentică pentru înnoire şi a ştiut să modeleze la rândul lui numeroşi ziarişti. Ca literat, îşi face debutul semnificativ în 1881, la „Contemporanul", revistă a cărei conducere literară o asigură un timp. Înainte îi mai apăruse o poezie în revista „Femeia română" a Mariei Flechtenmacher. Au fost publicate în „Contemporanul" multe din textele care vor alcătui volumul *Versuri* (1883), povestiri (*Zoe*, *Pruncucigaşa*), câteva nuvele ce vor intra, alături de altele, în volumul *Feciorul popei* (1887), fragmente, intitulate *Spovedania unui om nou*, din prima parte a romanului *Dinu Milian*, tipărită în 1887, recenzii etc. Scrie şi la alte publicaţii, precum „România liberă" – numărul literar din 1884, „Lupta literară", „Evenimentul literar", „Adevărul ilustrat", „Revista literară", „Viaţa socială", semnând adesea cu pseudonime: Camil, Chiţibuş, Dinu, Gheorghe Dinu, Emil, Gheorghe Frunză, T. Al. Maciu, Vântură Ţară.

Scrutând literatura dintr-o perspectivă deterministă, **M.** întâlneşte şi reia idei puse în circulaţie de critica „normativă" a lui C. Dobrogeanu-Gherea: literatura este, prin origine şi finalitate, dependentă de societate, scriitorul trebuie să observe realitatea, să critice relele întocmiri sociale, să fie alături de cei oropsiţi şi să mobilizeze la acţiune. În acest tipar sunt introduse şi evaluate scrierile lui M.Eminescu, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuţă, comentariul, deseori consistent, fiind orientat exclusiv sociologic. Autorul lui *Dinu Milian* pledează, cu oarece ecou, pentru naturalism, văzut drept unicul mod de a scrie modern, așa cum rezultă dintr-o serie de articole polemice din „Lupta" (1887). Grila zolistă, normele conform cărora un scriitor ar trebui „să disece omul, patimile şi firea lui" în funcţie de „mediul social şi cel material" sunt aplicate romanului românesc, începând chiar cu Nicolae Filimon. Şi ca poet **M.** proclamă nevoia de primenire: virtuţile versului romantic s-au fanat, autorul se vrea ba poet naturalist, ba socialist, şi îşi face arme din versul dur, aspru, din cuvântul hulit, din asonanţa ostentativă. Rămâne totuşi îndatorat unei pleiade de poeţi, de la Cezar Bolliac la M. Eminescu. Lirica lui e dominată de figura bardului răzvrătit, ateu, iconoclast, dezgustat de ipocrizia şi ticăloşia lumii. Versuri energice, incendiare (*Din caietul roșu*) sunt dublate de cadenţe estompate, sentimentale, trimiţând la umanitarismul lui François Coppée (*Din caietul dragostei*). Roman autobiografic, *Dinu Milian*, cu un model în proza lui Jules Vallès, deapănă amintiri legate de familie, şcoală, universitate. În carte intră, ori brut ori tendenţios, fapte, evenimente, figuri ale unor oameni din urbea natală. Ambianţa socială e menită să motiveze comportamentul teribilist, nonconformist al protagonistului şi aderarea lui la socialism. Prezent şi în *Dinu Milian*, îndeosebi în partea secundă a romanului, *O viaţă*, publicată în 1914, caracterul de însemnare dispusă cronologic

este propriu celor două volume intitulate *Letopisiţi* (1908), unde e inclusă parţial publicistica lui **M.** din anii 1905 și 1906. În povestiri, în nuvele, multe rămase în periodice, scriitorul, convins de validitatea literară a modelelor „după natură”, practică un naturalism strident, minor: întâmplări mărunte, contraste violente, situaţii, dialoguri brutale, o ideologie sentimentală ş.a.

SCRIERI: *Versuri*, Iaşi, 1883; *Dinu Milian*, Bucureşti, 1887, vol. II: *O viaţă*, Bucureşti, 1914; *Feciorul popei*, Bucureşti, 1887; *Scrisori către iubită*, Bucureşti, 1897; *Letopisiţi*, I–II, Bucureşti, 1908; *Rochia Catiţei*, Bucureşti, 1910; *Versuri şi proză*, îngr. şi pref. G.C. Nicolescu, Bucureşti, 1953; *Scrieri alese*, îngr. Virgiliu Ene, pref. G.C. Nicolescu, Bucureşti, 1961.

Repere bibliografice: Petraşcu, *Figuri*, *167–191*; Chendi, *Fragmente*, *12–13*, *186–193*; Iorga, *Pagini*, I, *237–240*; Călinescu, *Ist. lit* (1941), *483–484*, *Ist. lit.* (1982), *548–549*; Al. Nora, *Un om uitat: Const. Mille*, Bucureşti, 1945; Călinescu, *Opere*,, IX, *1072–1073*, X, *345–371*; Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul*, *passim*; *Ist. lit.*, III, *571–574*; Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, 1973; Ornea, *Contemporanul*, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *573–575*; Tiberiu Avramescu, *„Adevărul”. Mişcarea democratică şi socialistă. 1895–1920*, Bucureşti, 1982, *passim*; *Dicţ. analitic*, I, *303–305*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *216–218*. ***G.D.***

MILLER-VERGHY, Mărgărita (1.I.1865, Iași – 31.XII.1953, București), prozatoare, autoare dramatică, traducătoare. Este fiica Elenei (n. Verghy) și a lui Gheorghe Miller, profesor de franceză. Mama, descendentă a unei familii de boieri moldoveni, a fost profesoară și directoare a unui pension la București, din cercul ei făcând parte B. Delavrancea, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Spiru Haret ș.a. Tatăl, descendent al conților polonezi Milewski, refugiați în Moldova înainte de 1800, a fost senator și membru al Asociației Transilvania. Retrasă în Elveția după moartea prematură a soțului (1869), Elena Miller-Verghy își ia cu sine cele două fetițe, cărora le dă o educație aleasă, dar neinstituționalizată. Fiica mai mare, numită asemenea mamei, Elena, s-a căsătorit cu juristul Alexandru Lupașcu, iar fiica celor doi, Marya Lupașcu, va deveni soția lui B. Delavrancea după ce tânărul scriitor avusese o idilă cu **M.-V.**; Maria-Ștefana Lupașcu, viitoarea soție a lui Ionel Teodoreanu, îi e nepoată. Precoce, poliglotă și cultivată, cititoare în original a lui Homer, Shakespeare, Goethe și a clasicilor francezi, frecventatoare pasionată a istoriei universale, **M.-V.** a fost internată o perioadă la Leysin ca urmare a diagnosticării (greșite) cu morbul lui Pott. La doisprezece ani copila-minune, comparată mai târziu cu Iulia Hasdeu, îi scria lui Victor Hugo, ceva mai târziu îl va cunoaște pe M. Eminescu, iar la douăzeci de ani frecventează cercul lui Edmond de Goncourt. Învață însă românește abia după întoarcerea în țară a familiei (1874), își continuă studiile în pensionul bucureștean al mamei sale, luându-și bacalaureatul la Școala Normală „Azilul Elena Doamna” (1877). Urmează studii în litere și filosofie, având o licență în litere și un doctorat în filosofie la Geneva (1895). Revenită în țară, lucrează ca profesoară suplinitoare într-o școală bucureșteană (1897–1898), îndeplinind un timp și funcția de directoare, iar în 1902 devine directoarea pensionului „Azilul Elena Doamna”. Debutează cu o nuvelă în „Națiunea” (1883) sub pseudonimul Marmill, iar în 1884, sub nume personal, cu o proză publicată de B. Delavrancea în „România liberă”, urmare a unui concurs inițiat, pentru amuzament, de scriitor între **M.-V.** și Marya Lupașcu. În 1892 începe să traducă în franceză, sub semnătura M.M.-V. și la îndemnul lui Al. Vlahuță, fostul ei profesor, poeme eminesciene (*Quelques poésies de Michaïl Eminesco*), aceasta fiind a doua traducere eminesciană într-o limbă străină, după cea a lui *Făt-Frumos din lacrimă* din 1890. Traduce, de asemenea, piese de Shakespeare (tălmăcirea ei după *Regele Lear* fiind pusă în scenă la Teatrul Național) și Robert Browning (*Mildred. O pată pe blazon*); în 1912 va transpune în „Flacăra” și din *Sonetele portugheze* ale Elizabethei Barrett-Browning și, mult mai târziu, *Grădinarul* de Rabindranath Tagore. Preocupările constante pentru istoria artelor populare, urmărite cu precădere în latura simbolică a formelor arhaice se concretizează într-o broșură despre artele utilitare (1908), urmată de studiul monografic *Anna Roth-Cobilovici. 40 de ani de activitate artistică* și de albumele de artă populară românească *Izvoade strămoșești* (Premiul Academiei Române) și *Motifs anciens de décorations roumaines* apărută în 1911, an în care **M.-V.** reprezintă România la Congresul Mondial de Pedagogie de la Bruxelles. Ambele sunt prefațate prin sinteze elocvente, cu caracter de pionierat în domeniu. Autoarea a funcționat o vreme (la începutul deceniului al treilea) și ca vicepreședintă a Fundației Maison d'Art; de asemenea, a sprijinit școala de pictură de la Balcic. Implicată și în mișcarea feministă, a patronat mai multe comitete

și asociații filantropice. Prietenă cu Carmen Sylva și cu numeroase personalități din protipendada epocii (între care Elena Văcărescu), devine în 1914 traducătoare oficială în limba română a prințesei Mary of Edinburgh (viitoarea regină Maria), ale cărei scrieri le va traduce integral. În perioada ocupației **M-V.** va patrona un cerc germanofil bucureștean din care face parte, alături de Cella Delavrancea, și Marica Sion, căreia îi face cunoștință cu viitorul ei soț Mateiu I. Caragiale (există ipoteza că **M.-V.** ar servi drept prototip pentru personajul Masinca Drângeanu din opera acestuia); după 1916 activează în cadrul Crucii Roșii ca soră de caritate, iar în timpul ocupației Bucureștiului conduce, împreună cu Maruca Cantacuzino, un așezământ pentru orfanii de război. După război publică un ghid turistic (*România în imagini*, 1919) care, tradus în franceză, se bucură de succes și compune, sub pseudonimul Ilie Cambrea, scenariul unui film mut, *Umbrele trecutului*, care n-a mai fost proiectat. Animatoare de prim-plan a scrisului feminin, devine membră a Societății Scriitorilor Români (1922) și a Consiliului Femeilor din România (1921), iar în 1925 înființează, împreună cu Adela Xenopol, Societatea Scriitoarelor Române, instituție polemică la adresa misoginiei celei masculine, și în 1926 publicația acesteia, „Revista scriitoarei" (transformată în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români" în 1929); aici **M.-V.** va ține și o rubrică de cronică literară. În urma unui accident de automobil din 1924, își pierde însă aproape în totalitate vederea și e spitalizată cinci ani într-un sanatoriu din Nantes, apoi se stabilește într-un azil bucureștean, ceea ce n-o împiedică să scrie și să publice asiduu în continuare sau să patroneze diferite manifestări publice. O consecință a accidentului o reprezintă adeziunea la Societatea Teozofică Română, din care făcea parte și Bucura Dumbravă. În cele șapte decenii de activitate **M.-V.** a fost prezentă în numeroase publicații românești și franceze, între care „Națiunea", „România liberă", „Sămănătorul", „L'Indépendance roumaine", „La Patrie", „Le Moment", „La Roumanie", „Timpul", „Viața românească", „Dreptatea", „Flacăra", „Curierul familiei", „Gospodina", „Rampa", „Almanahul teatrului românesc", „Biblioteca revistei «Catedra»" (Galați), „Teatrul Național" (București). A mai semnat cu pseudonimele Ariel (în rubricile din „La Patrie"), Dionis (la „Sămănătorul"), Marg. M.-V., Mama Lola, Ion Pravilă.

Cele câteva culegeri de povestiri și cărți moralizatoare scrise de **M.-V.** pentru copii și adolescenți, între care *Copiii lui Răzvan* (1912), *Sanda, Anca și Mihai* (1920) ș.a., au o valoare neglijabilă. Primul roman (mai) închegat, romanțiosul *Théano* (1919), inspirat din mitologia greacă, tradus în franceză de autoare și editat în anul următor la Paris sub pseudonimul Dionis, a beneficiat de recepția favorabilă a unui critic important ca Charles du Bos de la „Nouvelle revue française" și l-a impresionat pe John Galsworthy, cu care **M.-V.** a avut un interesant schimb epistolar. Cu o gestație îndelungată, explicabilă prin trauma suferită, și cu o substanță net superioară, romanul *Cealaltă lumină* (1944; Premiul Academiei Române), are în centru transfigurarea experienței personale a pierderii vederii, trecută protagonistei, care trăiește conflictul între descoperirea „celeilalte lumini", a spiritualității și senzualitatea debordantă. Din același material tematic și existențial, cu substrat mai marcat memorialistic și cu o pictură mai densă de medii sociale, se nutrește și dinamicul roman *Une Âme*

s'ouvre à la vie (*Blandine*), încredințat Emiliei Șt. Milicescu și apărut postum în traducerea și îngrijirea acesteia (1980). În 1935 **M.-V.** își adună o parte a nuvelelor – maniheist-morale și prețioase, cu eroi ideali, excepționali – într-un volum cu titlul *Umbre pe ecran*, întâmpinat cu justificate rezerve de E. Lovinescu, al cărui cenaclu scriitoarea îl frecventa de mai multă vreme cu asiduitate. În *Memorii* criticul îi face un portret benign-ironic (centrat pe nevoia domnișoarei bătrâne de a fi mereu prezentă în viața mondenă și socială). Lovinescu îi va prefața însă amabil antologia *Evoluția scrisului feminin în România* (1935), o premieră autohtonă în materie, realizată împreună cu Ecaterina Săndulescu și proiectată în două volume din care a apărut numai primul. Mentorul sburătorist observă, îndreptățit, faptul că selecția, foarte generoasă (treizeci și patru de nume), are mult balast și că în locul criteriului valoric e preferat adesea criteriul de gen. O agreabilă scriere în proză e romanul detectivist *Prințesa în crinolină* (1946). Concretizare, într-o narațiune imaginativă, a interesului pentru *policier*-ul anglo-saxon din care a și tradus (Edgar Wallace ș.a.), cartea este prima scriere polițistă a unei autoare române. Narațiunea își poartă personajele (doi detectivi amatori) prin diverse medii sociale din Ardeal și pe la mănăstirile din nordul Moldovei, în căutarea asasinului prințesei Ralu Muzuridi. Alături de volumele pentru copii, **M.-V.** a mai scris un număr mare de piese de teatru, scenete, adaptări și traduceri dramatice, naive și cu intrigi pueril-schematice: *Cucoana Zamfira Afinora* (1894), *Love's Great Lesson*, *Parcă n-a fost...*, *Două dureri* (1909), piesa „în proză" *Papillons*, *Pentru tine – Pour toi* (1919), *Prințul cu două chipuri* (1937, adaptare după o povestire de Eufrosina Pallă), *Garden-Party* (1938), *După bal* (1939), *Afin și Dafin* (1951). *Prințul cu două chipuri* s-a bucurat de oarecare succes, fiind jucată și la Naționalul bucureștean, iar *Derbyul* (1939), *Ramuncio* (1943), *Străinul* (1947) și *Gura lumii* (1949) au fost difuzate și radiofonic. Un jurnal pe care scriitoarea îl ținea în 1897 a fost consultat de Lucia Demetrius și menționat în memoriile acesteia. În anii stalinismului, octogenară, oarbă și sărăcită, ajutată de fostele eleve, prestează activități umile (masaje faciale). Pasionată de muzică, a publicat spre sfârșitul vieții două pseudomonografii, în fapt texte dramatizate despre compozitorii ei favoriți, Frédéric Chopin și Piotr Ilici Ceaikovski, ambele apărute în 1953.

SCRIERI: *Copiii lui Răzvan*, București, 1912; *Théano*, București, 1919; ed. Paris, 1920; *Sanda, Anca și Mihai*, București, 1920; *Umbre pe ecran*, București, 1935; *Anna Roth-Cobilovici. 40 de ani de activitate artistică*, București, f.a.; *Cealaltă lumină*, București, 1944; *Prințesa în crinolină*, București, 1946; *La Dynastie roumaine*, București, f.a.; *Velnițe vechi*, București, f.a.; *Blandina*, tr., îngr. și pref. Emilia Șt. Milicescu, Cluj-Napoca, 1980. **Antologii**: *Evoluția scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, București, 1935 (în colaborare cu Ecaterina Săndulescu). **Traduceri**: *Quelques poésies de Michaïl Eminesco*, Geneva–Paris, 1892; ed. București, 1910, *Poésies*, pref. Titu Maiorescu, București, 1897; Al. Vlahuță, *La Roumanie pittoresque*, București, 1903; Shakespeare, *Regele Lear*, București, 1911; Robert Browning, *Mildred (O pată pe blazon)*, București, 1912; Rabindranath Tagore, *Grădinarul*, București, 1913; Maria, regină a României, *Visătorul de vise*, București, 1914, *Ilderim. Poveste în umbră și lumină*, București, 1915, *Patru anotimpuri din viața unui om*, București, 1915, *Povestea vieții mele*, I–III, București, 1934–1936; Elizabeth Barrett-Browning, *Sonete portugheze*, București, 1915; Edgar Wallace, *Asociația secretă „Broscoiul"*, București, 1933; George Meredith, *Rhoda Fleming*, București, 1944.

Repere bibliografice: D. Nanu, *„Théano"*, SBR, 1920, 52; Gala Galaction, *„Théano"*, VR, 1920, 2; Lovinescu, *Memorii*, II, *205–207*; Claudia Millian, [*Mărgărita Miller-Verghy*], ADV, 1935, 15 789, 15 808; Erastia Perez, *Literatura feminină*, CL, 1935, 6–8; Perpessicius, *Opere*, VII, *150*; Ion Anestin, *„Prințul cu două chipuri"*, VRA, 1937, *471*; Lucia Demetrius, *Mărgărita Miller-Verghy*, TIL, 1937, 9; Predescu, *Encicl.*, *551*; Gr. Tăușan, *Antologie de amintiri literare*, București, f.a., *467–476*; Mihail Chirnoagă, *„Cealaltă lumină"*, UVR, 1944, 16; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Efigii literare feminine*, „Almanahul femeii", 1968, 110; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, *20, 90*; Nicolae Scurtu, *Când a apărut romanul „Théano"*, SLAST, 1986, 10; *Scrisori – Densusianu*, III, *125–129*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *218–220*; Zaharia-Filipaș, *Studii*, *147–156*; Lucia Demetrius, *Memorii*, București, 2005, *184–197*, *398–400*; Popa, *Ist. lit.*, I, *258–259*; Burța-Cernat, *Fotografie*, *80–82*. ***P.C.***

MILLIAN, Claudia (21.II.1887, București – 21.IX.1961, București), poetă, autoare de teatru, memorialistă, publicistă. Este fiica Mariei (n. Georgescu) şi a lui Ion Millian, antreprenor petrolist. A absolvit liceul la Ploieşti, unde a şi debutat cu versuri în ziarul „Ploieştii" (1905), continuând cu alte apariţii în „Voinţa Prahovei", „Lumina", „Biruinţa". Revine la Bucureşti pentru a studia, din 1906, la Şcoala de Belle-Arte. Îşi extinde colaborările la „Viaţa literară", „Falanga", „Versuri şi proză", „Epoca", „Insula", „Flacăra", „Viitorul", folosind uneori şi pseudonimul Claudia Cridim (împrumutat

de la primul ei soţ, poetul Christea N. Dimitrescu). Urmează şi Conservatorul de Artă Dramatică (clasa Lucia Sturdza Bulandra). Se căsătoreşte cu Ion Minulescu. În 1914 debutează pe scena Teatrului Național din București cu piesa *Masca* și în același an i se editează prima plachetă de versuri, *Garoafe roşii*. În perioada interbelică va fi profesoară de desen şi istoria artelor, apoi directoare la Şcoala de Sericicultură şi va colabora intens cu versuri, proză, traduceri şi articole despre personalităţi şi evenimente din viaţa culturală a ţării şi a Europei sau care exprimă adeziunea la mişcarea feministă la „Adevărul literar şi artistic", „Insula", „Flacăra", „Adevărul", „Dimineaţa", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Rampa", „Cuvântul femeilor", „Cuvântul liber" şi sporadic la multe altele. Semna (uneori cu pseudonimul Dim. Şerban) rubrici ca „Poezia", „Cronica literară", „Mişcarea literară", „Cronica teatrală", „Carnetul meu", „Însemnări", „Pentru dumneata scriu, doamnă", „Răstălmăciri", incluzând sute de texte. Publicistica ei se remarcă prin libertatea de spirit în abordarea unor subiecte dificile, prin distincţie şi intelectualitate. Mai importante par a fi cronicile dramatice, adunate parţial în volumul postum *Vreau să trăiesc* (1983), în care comentariul insistă asupra necesităţii educării spectatorilor prin politici repertoriale adecvate sau asupra obligaţiei actorilor de a-şi nuanţa jocul în funcţie de registrul psihologic al fiecărui personaj, **M.** oferind interpretări interesante ale jocului actorilor și ale textelor unor piese. Plecând de la ideea că verosimilitatea unui personaj începe cu aspectul vizual (costumaţie, machiaj), ea subliniază importanţa corelării jocului actoricesc cu elementele de scenografie, pentru ca imaginea de ansamblu a spectacolului să fie coerentă, armonioasă. Viziunea de plasticiană, gustul, rafinamentul şi intuiţia o ajută să facă observaţii incitante. Între 1924 şi 1927 îşi însoţeşte fiica la Paris, unde contribuie la înfiinţarea Societăţii Scriitorilor Români din Franţa şi activează în favoarea amplificării relaţiilor dintre oamenii de artă francezi şi români, acţiune recunoscută oficial prin acordarea distincției Les Palmes Académiques. Din 1911 membră a Societăţii Scriitorilor Români, este cooptată mai târziu în Societatea Autorilor Dramatici Români sau în alte asociaţii ale presei, precum şi în comitetele de lectură ale unor teatre naţionale din ţară. Înzestrată cu o vibrantă elocinţă, a susţinut numeroase conferinţe. După al Doilea Război Mondial revine cu o colaborare regulată la „Universul" (1948–1949), iar mai târziu cu apariţii sporadice în revistele literare, semnate şi Claudia Minulescu, ori în anii '50 cu traduceri (sau stilizări), realizate în colaborare, din literatura de limbă rusă (*Antologia poeților decembriști. 1826–1951* ș.a.).

Plachetele de versuri constituie trepte distincte în evoluţia literaturii scrise de **M.**, aflată multă vreme sub semnul lirismului simbolist. În *Garoafe roşii* poeta nu-şi etalează, cu mici excepţii, propriile stări, ci vorbeşte despre erotism ca trăire universală. Bunăoară, într-un mic ciclu intitulat *Portrete*, „pictează" o „libelulă efemeră", învăluită în miresme şi gânduri perverse, o vampă „cu gestul şi mişcarea subtilei curtizane", o felină cu ochi „ce-nchid sub gene" „o mare de păcate", cu un păr negru, greu „ca un parfum de orhidee", o detracată cu „privirea oarbă" a unor ochi în care „se dilată colori de vitriol". Pe „terasele cu lume multă", unde „femei feline" „aruncă tuturora/ Narcotice şi fructe rare", e aceeaşi torpoare, se instalează o tensiune erotică grea, iar alteori, în imagini macerate de senzualitate, apar chipurile spectrale ale celor posedaţi de dorinţă. Erotică sau poetică, transa este specifică artei, „triştilor visători" „nevrozaţi". Amintirea, ca şi aşteptarea împlinirilor pasionale se petrec între hipnoză şi paralizie, mai degrabă ca un îngheţ decât ca o debordare de energie. Astfel, anxietatea erotică se estompează, se distilează în vis, ca în *Simfonia tăcerii*, unde viaţa pare ţesută în singurătate din amintiri, din „gloata albastrelor himere" înfiripate de jocul norilor. În *Cântări pentru pasărea albastră* (1922; Premiul Societăţii Scriitorilor Români), unde muzicalitatea are alt registru, „nevrozele", spiritualizate dau „sufletului aripi de pasăre albastră", fiinţa se simte absorbită în penajul acestei păsări, muză, alter ego oniric şi poetic, evadând, ca într-o „camee", în zona unei veşnicii spaţiale care este opera de artă. *Întregire* (1936) atestă o schimbare de atitudine, poate în urma unei revelaţii, ceea ce echivalează cu ruperea de lumesc, de anxietate şi suferinţă. În versurile, postume, din *Cartea a patra* (1974) trecutul e retrăit într-o lungă perindare de secvenţe şi reflecţii. Câteva cicluri, *Lirica veche sau Momente lirice*, *Carnet de război*, *Poeme simple*, adună mai tot ce nu fusese editat, cele mai multe texte fiind simple notaţii, consemnări poetice ale unor stări. Cum pentru **M.** rememorarea este o retrăire asemănătoare „cu muzica şi cu poezia", *Cartea mea de aduceri aminte* (1972), de asemenea postumă, vine să completeze cu mijloacele prozei, dar tot în registru liric, preocuparea de a-şi înregistra şi comenta trecutul, deşi

sunt mari porţiuni în care autoarea trece în plan secund, ca biografă a soţului ei. Dintr-o copilărie „trează”, viu imprimată în memorie, apar secvenţe pline de farmecul unor trăiri netrucate, iar din tinereţe vin confesiuni despre influenţa poeziei (în special a celei minulesciene) sau relatări ale experienţelor din timpul şcolarităţii. *Triptic memorial: Omul. Poetul. Vecinicia* – publicat în 1968 sub titlul *Claudia Millian despre Ion Minulescu* – este o focalizare asupra personalităţii poetului. În *Vecinicia*, capitolul cel mai reuşit literar, sunt inserate pagini scrise în aprilie 1944, după bombardamentul asupra Capitalei, urmat de boala şi moartea lui Ion Minulescu. Scrise în momente foarte diferite, alternând însemnări ca de jurnal cu reconstituiri târzii, amintirile restituie o viziune destul de convenţională despre „Minu”. În teatru, după *Masca*, o satiră a comportamentului desfrânat al unor femei din lumea bună, şi după *Rozina* (1919), o dramă stângace a femeii căsătorite fără iubire, apoi înşelată şi în iubirea de la care aştepta totul, autoarea încearcă o prezentare în registru comic a existenţei dintr-un orăşel, fixându-se asupra întâmplărilor din cafeneaua Şapte gâşte potcovite, care dă şi titlul unei piese jucate cu succes pe scena Naţionalului bucureştean în 1932. *Vreau să trăiesc* (premiată şi reprezentată în 1937 de acelaşi teatru de peste optzeci de ori, iar în anul următor montată şi la Cluj) este un fel de *Fedra* modernă, punând în scenă iubirea dintre o mamă vitregă şi fiul soţului ei. Textul şi construcţia dramei sunt relativ izbutite, însă personajele sunt inconsistente, gândite prin simplificare spre a pune în evidenţă puterea oarbă, devastatoare a iubirii. *Veronica* (jucată în 1971 la Botoşani, publicată în 1983) aduce la rampă iubirea dintre Veronica Micle şi M. Eminescu. Este reliefat sentimentul aproape mistic al dragostei Veronicăi, văzută ca o femeie superioară, desprinsă de contingenţe, având şi meritul de a fi intuit mai bine decât alţii genialitatea poetului. *Fericirea mea* (pusă în scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti în 1939 şi la Cluj în 1947) şi *Ana Ipătescu* (piesă ocazională, publicată în 1983) sunt alte titluri de piese, alături de traducerile *Ultima noutate* din Ed. Bourdet, *Montmartre* din Pierre Frondaie sau *Pasărea albastră* din Maurice Maeterlinck (toate intrate în repertoriul unor teatre bucureştene). În special la început unii comentatori ai poeziei scrise de **M.** i-au reproşat epigonismul, înlocuirea muzicalităţii interioare cu o „sonoră grandoare de vocabular” ce nu reuşeşte să transfigureze senzualismul, exaltarea simţurilor, de unde o „poezie uşoară”, lipsită de „fiorul creaţiunii”. Totuşi, cei mai mulţi i-au subliniat modernismul, venit din asumarea unei viziuni provocate de o „exaltată intensificare a vieţii” specifică nevrozaţilor, au remarcat „beţia de senzaţii”, „vârtejul patimilor violente”, toate exprimate într-o formulă destul de personală, care „îmbină fastul, bizareria, decorativismul rafinat”, specifice simbolismului, într-o „tentativă de a spiritualiza senzorialul”. Pe de altă parte, cu unele excepţii, cronicarii teatrali i-au apreciat piesele, evidenţiind efectul de verosimilitate susţinut de personaje, ascuţimea observaţiei, dialogul viu, colorat, fără artificii. Au fost semnalate „calităţi pur teatrale” în construcţia dramatică, dar şi o ţinută literară „îngrijită până la rafinare”, care ar fi fost totuși în detrimentul caracterului scenic, precum şi un patetism cam artificial.

SCRIERI: *Garoafe roşii*, Bucureşti, 1914; *Rozina*, Bucureşti, 1919; *Cântări pentru pasărea albastră*, Bucureşti, 1922; *Şapte gâşte potcovite*, Bucureşti, 1932; *Întregire*, Bucureşti, 1936; *Vreau să trăiesc*, Bucureşti, 1937; *Claudia Millian despre Ion Minulescu*, Bucureşti, 1968; *Cartea mea de aduceri aminte*, îngr. şi pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti,

1972; *Cartea a patra*, îngr. şi pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974; *Cântări pentru pasărea albastră*, îngr. şi pref. Elena Piru, Bucureşti, 1975; *Vreau să trăiesc* (*Şapte gâşte potcovite, Veronica, Ana Ipătescu, Cronici dramatice*), îngr. şi pref. Nina Stănculescu, Bucureşti, 1983. **Traduceri:** La Rochefoucauld, *Filosofia vieţii*..., Bucureşti, 1909.

Repere bibliografice: Rebreanu, *Opere*, XII, *473–474*, XIII, *160*; Petre Locusteanu, *„Masca”*, FLR, 1914, 27; Lovinescu, *Opere*, VIII, *162*; B. [Lucian Blaga], *„Cântări pentru pasărea albastră”*, „Patria” (Cluj), 1922, 273; Streinu, *Pagini*, V, *70–71*; [Ovid Densusianu], *„Cântări pentru pasărea albastră”*, VAN, 1922–1923, 10–11; Emil Isac, *„Cântări pentru pasărea albastră”*, ALA, 1923, 115; A. Bădăuţă, Mihail Dragomirescu, *„Cântări pentru pasărea albastră”*, „Buletinul Institutului de Literatură”, 1923, broşura 1, buletin 31; George Mihail Zamfirescu, *„Şapte gâşte potcovite”*, G, 1932, 3; Cioculescu, *Aspecte*, *150–152*; Stelian Constantin-Stelian, *„Întregire”*, CL, 1936, 4–7; Pompiliu Constantinescu, *„Întregire”*, VRA, 1936, 452; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *113–114*, *354*; Petru Manoliu, *„Vreau să trăiesc”*, „Credinţa”, 1937, 1 009; Mihail Ilovici, *Claudia Millian*, Bucureşti, 1938; Munteano, *Panorama*, *266*; Victor Eftimiu, *„Fericirea mea”*, „Jurnalul”, 1939, 13; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *750*, *Ist. lit.* (1982), *835*; I. Sîrbu, *„Claudia Millian despre Ion Minulescu”*, IL, 1968, 9; Vasile Netea, *Interviuri literare*, Bucureşti, 1972, *193–201*; Piru, *Varia*, I, *362–368*; Const. Ciopraga, *Un profil modern*, CRC, 1974, 28; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *279–280*, *422*; Brădăţeanu, *Istoria*, III, *372–373*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *352–353*; Mioara Minulescu, *Amintiri despre Ion Minulescu*, Bucureşti, 1985, *40–47*, *101–102*, *passim*; Iliescu, *Poezia*, *51–52*, *98*, *154–155*, *192–193*, *214*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *458–462*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *220–221*; Ion Cazaban, *Claudia Millian și estetica formelor teatrale*, TTR, 2005, 4–5; Simona Vasilache, *Floare rară*, RL, 2009, 38. ***C.T.***

MILLO, Matei (25.XI.1814, Stolniceni–Prăjescu, j. Iaşi – 9.IX.1896, Bucureşti), autor dramatic, traducător. Este fiul Zamfirei (n. Prăjescu) şi al lui Vasile Milo şi nepot al poetului Matei Milu. Învaţă de mic limbile greacă, franceză şi, cu mai puţină aplicaţie, limba germană. Îşi continuă studiile la Iaşi, în pensionul lui Victor Cuénim (1833–1834). Din această epocă datează primele lui apariţii pe scenă, precum şi cele dintâi texte dramatice, ocazionale, compuse după modelul celor ale lui Gh. Asachi, care îi este profesor la Academia Mihăileană (1835–1836). Între timp tânărul fusese traducător de acte şi documente şi copist. În 1840 pleacă la Paris pentru a se instrui în economie politică sau în inginerie. Dar odată ajuns acolo, se preocupă mai mult de teatru (a şi jucat, se pare, la Teatrul Bobino şi în provincie), deşi e posibil să fi urmat şi cursuri de filosofie. Revenit în ţară fără diplomă de inginer, **M.**, spre indignarea familiei, se dedică scenei. I se încredinţează, împreună cu Nicolae Suţu, conducerea teatrului din Iaşi; acum organizează el o „şcoală declamatorie”. În martie 1847 îşi începe cariera de actor profesionist. În mai 1851 porneşte într-un turneu, primul din seria numeroaselor deplasări pe care le va face. În 1852 se angajează, în Bucureşti, la teatrul ce îi va fi concesionat de câteva ori (1855–1866), fiind chemat şi la Catedra de mimică şi declamaţie a Conservatorului (1864–1866). Talentul îi este recunoscut de toţi, chiar şi de neprieteni, cum erau atunci Costache Caragiali şi Mihail Pascaly, de care actorul moldovean a fost despărţit prin grave disensiuni. Iniţiază, în 1871, Trupa Artiştilor Asociaţi, iar în 1874 o formaţie analoagă, Artiştii Asociaţi. În 1877 devine prim-societar al Societăţii Dramatice a Teatrului Naţional din Bucureşti, unde va îndeplini şi funcţia de director de scenă. În ultimii ani de viaţă, slăbit şi bolnav, face scurte călătorii în străinătate, la Napoli (1891) şi Nisa (1895–1896). Aici se apucă să-şi depene amintirile,

încercând să aştearnă pe hârtie nişte *Memoare*, pe care, abia începute, nu avea să le mai isprăvească.

Cu o înzestrare histrionică excepţională, **M.** a fost un creator de şcoală, un reformator care, luând ca model adevărul vieţii şi natura, s-a impus prin interpretările sale realiste asupra manierei emfatice a rivalilor. Vasile Alecsandri a făurit pentru el scene şi tipuri cărora actorul le-a dat viaţă cu vivacitate şi proteism. Susţinând ideea unui repertoriu naţional axat pe comedii satirice şi vodeviluri, **M.** a contribuit într-o măsură şi la impulsionarea creaţiei dramatice originale. A început să scrie, de timpuriu, piese uşoare – vodeviluri, scenete comice în versuri. Cu feeria *Baba Hârca* (1851), prima operetă românească, cu muzica de A. Flechtenmacher – jucată în premieră în decembrie 1848 –, **M.**, interpret al rolului titular (el este primul actor român care încearcă travestiul), obţine un triumf cum nu se mai pomenise pe scena ieşeană. Deşi mai puţin atras de teatrul istoric, în preajma Unirii dă la iveală câteva texte cu flamură patriotică (*Ştefan cel Mare* şi, cu actorul Ion Anestin, *Jianul căpitan de hoţi*). Va reveni la piesa de divertisment („comedia vodevilă" *Apele de la Văcăreşti*, 1872), amabilă şi frivolă la început, scoţând apoi din când în când un ghimpe satiric. Farsele şi comediile lui din această perioadă (cum ar fi, de pildă, *Millo mort, Millo viu*) nu sunt chiar inocente. *Haine vechi sau Zdrenţele politice*, sugerată probabil de *Vieux habits, vieux galons!* de Béranger, provoacă, astfel, un răsunător scandal în cercurile politice ale vremii. În *Chiriţa la expoziţia de la Viena* şi în *Cucoana Chiriţa la carantină* reapare la **M.**, sărăcit în haz, popularul personaj al lui Alecsandri, de care actorul–autor este influenţat covârşitor nu doar în „cânticelele comice" şi cu care a colaborat (*Lipitorile satelor în Moldova*, *Nunta ţărănească în Moldova*). E greu de spus dacă vodevilul feeric *Zavistia*, comedia *Danga sau Influenza*, satira *Cuconiţa doarme* sunt scrieri originale. Vor fi fiind localizări, aşa cum **M.** – asociindu-se, când şi când, cu G. Sion, Grigore Manolescu, Mihail Pascaly – a făcut nenumărate: după Lambert Thiboust (*Prăpastiele Bucureştilor*), Eugène Scribe (*Însurăţeii*), Germain Delavigne, Henri Murger şi mulţi alţii. *Domnul Moftureanu sau Politica cea mare* e o adaptare după *Mercadet* de Balzac. A tradus, mai mult sau mai puţin liber, din Molière (*George Dandin sau Bărbatul dat pe bete*, *Bădăranul sau Burghezul gentilom*), Beaumarchais (*Căsătoria lui Figaro*), Bernardin de Saint-Pierre (*Mulatrul*), precum şi din Méllesville, Charles Desnoyers, Casimir Délavigne, Frédéric Soulié, D'Énnery, Eugène Labiche ş.a. Exploatând până la saturaţie comicul de limbaj, mizând pe firesc şi spontaneitate, pe **M.** îl interesează nu realizarea literară, ci argumentele spectaculare ale textelor asupra cărora se opreşte.

SCRIERI: *Un poet romantic*, Iaşi, 1850; *Baba Hârca*, Bucureşti, 1851; *Masca pe obraz sau Hai să râdem*, Bucureşti, 1862; *Apele de la Văcăreşti*, Bucureşti, [1872]; *Chiriţa la expoziţia de la Viena*, Bucureşti, [1874].

Repere bibliografice: Ioan Massoff, *Matei Millo şi timpul său*, Bucureşti, [1939]; N. Barbu, *Matei Millo*, Bucureşti, 1963; Mihai Florea, *Matei Millo*, Bucureşti, 1966; Mihai Vasiliu, *Matei Millo*, Bucureşti, 1967; *Ist. lit.*, II, *617–620*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *281–286*, *passim*; Brădăţeanu, *Comedia*, *42–44*, *115–121*; Mîndra, *Clasicism*, *153–168*; *Dicţ. lit. 1900*, *575–577*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *222–223*; Alina Boboc, [*Matei Millo*], F, 2003, 2, LCF, 2004, 42, „Drama", 2008, 3–4. ***F.F.***

MILORIAN, Sergiu (pseudonim al lui Sigismund-Sergiu Zwiebel; 6.IX.1901, Bucureşti – 16.XII.1969, Bucureşti), gazetar, autor dramatic, traducător. Părinţii se numeau Lori şi Michel Zwiebel; tatăl e funcţionar comercial. Provenind dintr-o familie numeroasă, cu un nivel de viaţă modest, **M.** urmează clasele primare la Şcoala „Ronetti-Roman", apoi patru clase de liceu la Cultura. De la cincisprezece ani are mărunte slujbe în comerţ, dar frecventează asiduu teatrele, bibliotecile, aşezămintele culturale. Autodidact cu lecturi masive, debutează în 1919 la gazeta „Socialismul". Din 1920 colaborează cu articole şi anchete pe teme sociale la „Dimineaţa copiilor", „Curentul literar", „Clipa", „Facla", „Zorile" ş.a. Devine gazetar profesionist, lucrând, pe rând sau simultan, la „Facla", „Argus", „Rampa", „Comedia", „Mişcarea", „Ţara", „Gazeta", „Zorile". Ţine, ani de-a rândul, cronica dramatică la „Rampa" şi la alte periodice. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi-a încetat activitatea în presă, ca urmare a interdicţiei introduse de legile rasiale. Activ în special la Teatrul „Baraşeum", pentru care scrie piese, scenarii ale unor spectacole de divertisment, face adaptări şi localizări, pune în scenă, organizează conferinţe şi concerte, alimentează şi repertoriul altor teatre (companiile Colorado, Grigore Vasiliu-Birlic, Sică Alexandrescu, Bulandra) cu texte care nu vor fi semnate cu numele său. Din toamna anului 1944 îşi reia scrisul, colaborând la „Fapta" şi la „L'Indépendance roumaine". Scoate singur, fără personal redacţional (dar având colaborarea unor umorişti), revista de satiră şi umor „Papagalul". În 1947–1948 este consilier la Ministerul Artelor (pentru teatrele din provincie). În ultimii ani e

prezent în „Revista română”, publicaţie cu difuzare în străinătate. Îşi reia şi activitatea propriu-zis literară, ca dramaturg (e vorba de scrieri modeste, reprezentate în epocă, dar needitate în volume), ca autor de teatru radiofonic, de scenarii, adaptări (*Scandal la trei papuci*, *O afacere cu devize*, *Fetiţa ta*, *Mic pitic*, *Ai cui sunt pantalonii?* ş.a.) sau de traduceri. De reţinut ar fi *Năzdrăvăniile Vulpoiului*, adaptare, sub formă de serial de televiziune, după scrierea eroi-comică medievală *Roman de Renart*, pe când *Furnicel* (1954) şi *Vulpişor* (1969) sunt cărţi pentru copii, fără mari pretenţii, dar cu haz, ingeniozitate, vervă. *Misteriosul Mister Misterfield* (1958) e o parodie cu intenţii satirice a romanului poliţist occidental. *Aurel Vlaicu* (1962) se înscrie în categoria literaturii de popularizare, destinată tineretului, îmbinând procedee ale biografiei romanţate cu documentarea riguroasă. **M.** a îngrijit şi prefaţat ediţii şcolare din scrierile lui Ion Neculce, Anton Pann, Ioan Slavici, A.I. Odobescu, I.A. Bassarabescu.

SCRIERI: *Furnicel*, Bucureşti, 1954; *Misteriosul Mister Misterfield*, Bucureşti, 1958; *Aurel Vlaicu*, Bucureşti, 1962; *Vulpişor*, Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: A. Munte, *„Scandal la trei papuci”*, DMN, 1937, 10 945; Victor Popescu, *„Ai cui sunt pantalonii?”*, UVR, 1939, 28; Marin Iorda, *„O afacere cu devize”*, „Libertatea”, 1945, 322; Vasile Timuş, *„Fetiţa ta”*, „Jurnalul”, 1947, 631; Tudor Şoimaru, *„Mic pitic”*, ADV, 1949, 17 600. ***N.Br.***

MILOŞ, Ion (16.II.1930, Sărcia, azi Sutjeska, Serbia – 5.XII.2015, Malmö, Suedia), poet, traducător.

Este fiul Liviei şi al lui Iosif Miloş, ţărani. Face şcoala primară în satul natal, apoi Liceul Român din Vârşeţ (1942–1950). Se înscrie la Facultatea de Filosofie din Belgrad, pe care o va absolvi în 1955 cu teza de licenţă *Estetica iraţională a suprarealismului.* Debutează în 1946 la ziarul „Libertatea”, iar editorial în 1953, publicând un volum de versuri în limba română, *Muguri,* după ce se remarcase în cenaclul liceului şi în câteva cercuri studenţeşti. După studii filologice la Paris (1955–1956), se întoarce la Belgrad, unde intră în gazetărie (1956–1959) şi începe să traducă din literatura franceză. Din nou la Paris, urmează între 1960 şi 1963 cursurile Facultăţii de Litere de la Sorbona, luându-şi a doua licenţă, iar în 1963 şi 1964 este student la École des Hautes Études. Se căsătoreşte cu o suedeză, pe care o urmează în ţara ei de baştină, unde va preda franceza, româna, sârbo-croata şi suedeza pentru străini. În 1968 vizitează pentru prima dată România, participând la un Congres Internaţional de Romanistică. Între 1973 și 1980 este redactor al revistei „Candela”, publicaţie lunară de cultură şi spiritualitate românească editată la Stockholm. Începând din 1970, organizează în Suedia expoziţii de artă plastică şi de carte, iniţiază turnee ale unor trupe de teatru, formaţiuni corale şi de dansuri populare, promovând cultura din România. A participat, de asemenea, frecvent la acţiuni culturale în România, iar după 1989 a fost prezent la ediţiile Festivalului „Lucian Blaga” de la Cluj-Napoca şi Alba Iulia. Publică la Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi, Timişoara sau la Stockholm. Este laureat al Premiului Academiei Suedeze pentru activitatea de scriitor şi traducător (1998), al Premiului „Mihai Eminescu” al Academiei Române (2000), al câtorva premii ale Uniunii Scriitorilor din România, ale Asociaţiei Scriitorilor din Suedia, al Premiului Peniţa de Aur de la Struga (Macedonia) pentru traduceri (1990 şi 1998), i s-a acordat Premiul Opera Omnia (Iași, 2004), decernându-i-se multe alte distincții. **M.** figurează în numeroase antologii, versuri fiindu-i incluse și în manuale școlare din Suedia.

Poezia lui **M.** e una dramatică, cuvintele ţâşnind ca un acut rechizitoriu, ca un ţipăt, nu atât din deznădejde şi singurătate, cât din durerea neputinţei de a învinge izolarea la care îl obligă o lume ce uită mereu de oameni. Poetul îşi caută continuu identitatea, rostul între semeni şi mai ales calea ce duce la adevăr într-o atmosferă de incertitudine („Poeţii caută drumul cu băţul”). Starea lui firească este cea de însingurare („Mă retrag pe furiş în mine”), într-un pustiu ce îi poate paraliza existenţa. Dar poetul este, structural, un spirit robust, angajat în bătălii esenţiale cu viaţa, cu propriul destin, iar filosofia disperării este pentru el mai curând un spaţiu în care plonjează polemic, refuzând căderea. Verbul are gravitatea meditaţiei morale, în timp ce concizia exprimării aforistice percutante dă forţă expresiei poetice. Constantin Ciopraga spunea că este vorba despre „o poezie de

idei, este energie morală devenită vers. Spectacolul lumii, pretext de glose, pune în mișcare disponibilitățile unui observator la rece, ironic, mușcător, în linia marilor moraliști". Atitudinea tranşantă, dincolo de sentimente partizane, exprimă credinţa în om, poetul devenind un simbol al speranţei. Lirica erotică a lui **M.** este marcată de semnul îngheţului din sufletele trădate, ceea ce îndrumă spre o altfel de iubire, esenţializată, îndumnezeită prin puritatea jertfei. Pe lângă opera poetică, scrisă în patru limbi, **M.** are o bogată activitate de traducător din română, franceză, sârbă, croată, macedoneană, slovenă etc., în suedeză şi invers. Astfel, din suedeză a tradus în sârbă, croată din operele lui Artur Lundkvist, Lars Gustafsson, Maria Wine, Lasse Söderberg, iar în limba română a dat versiuni din Torgny Lindgren, ş.a. Concomitent, transpune din română în suedeză texte de M. Eminescu, Lucian Blaga, G. Bacovia, Emil Cioran, Geo Bogza, Mircea Dinescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Anghel Dumbrăveanu, Grete Tartler, D.R. Popescu. A mai tradus poeme de George Coşbuc, Tudor Arghezi, Ştefan Aug. Doinaş, Gellu Naum, Ioan Alexandru, Dan Deşliu, Ion Gheorghe ş.a., precum şi povestiri, nuvele sau fragmente de roman de Ion Creangă, Urmuz, Mircea Eliade, Marin Preda, Eugen Barbu, Gabriela Adameşteanu, Ion Băieşu, Ştefan Agopian, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Fănuş Neagu, Sorin Titel, Maria-Luiza Cristescu, Radu Cosaşu, Mircea Ciobanu ş.a. Cum observa Cornel Ungureanu, aceste versiuni „au cucerit porțiuni importante din piața nordică datorită muncii, erudiției și harului de tălmăcitor" ale celui care le-a realizat.

SCRIERI: *Muguri*, Vârşeţ, 1953; *Eterna auroră*, pref. Tudor Olteanu, Bucureşti, 1977; *Seme – Fröet* [*Semânţa*], ed. bilingvă, Stockholm, 1978; *Tauri şi melci*, Cluj-Napoca, 1982; *Nunţi boreale*, pref. Șerban Cioculescu, Bucureşti, 1984; *Raze şi fulgi*, Stockholm, 1985; *Vreme umedă*, Stockholm, 1985; *Invitaţie la o masă de ape*, Cluj-Napoca, 1985; *Ouă căzute din cuib*, Stockholm, 1985; *Od danas do sutra* [*De azi pe mâine*], tr. Florica Ştefan, Kruševac, 1986; *En drömmare med öppna ögon* [*Un visător cu ochii deschişi*], Stockholm, 1986; *Taka umira vremeto* [*Așa moare timpul*], Skopje, 1989; *På fyra språk* [*În patru limbi*], ed. plurilingvă, Stockholm, 1990; *Through the Needle's Eye*, Londra, 1990; *Amurgul frunzelor*, Cluj-Napoca, 1993; *Vad tänker Gud pä ï detta ögonblick* [*Ce gândește Dumnezeu în această clipă*], Stockholm, 1993; *Iubirea şi alte iubiri*, Iaşi, 1993; *Rădăcinile focului*, pref. Cornel Ungureanu, Novi Sad, 1994; *Pod suncem* [*Sub soare*], Belgrad, 1994; *Ovidije na ledenom bregu* [*Ovidiu pe gheţar*], tr. Adam Puslojić, Belgrad, 1994; *Åren* [*Anii*], Stockholm, 1995; *Imagini de rouă*, pref. Al. Husar, Cluj-Napoca, 1998; *Cerul iubirii*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timişoara, 1998; ed. pref. Ioan Holban, Bucureşti, 2001; *Nemărginiri*, Iaşi, 1998; *Cerul de sub ierburi*, Bucureşti, 1998; *Născut în trei ţări*, Timişoara, 1999; *Roua și veșnicia*, Craiova, 1999; *Sufletul şi Nordul*, pref. Constantin Dram, Timişoara, 1999; *În mâini sigure – In Secure Hands*, ed. bilingvă, tr. Brenda Walker, Oradea, 1999; *O altă lume am visat*, pref. Mihai Cimpoi, postfață Victor Crăciun, Chișinău, 2000; *Între noi, vorbele*, pref. D.R. Popescu, Craiova, 2002; *Aproape de izvoare*, postfață Mihai Cimpoi, București, 2003; *Drumuri*, Iași, 2005; *Gândul alb al cuvântului,* Iaşi, 2006; *În timp ce stelele cad*, postfață Christian Tămaș, Iași, 2007; *La izvoarele sufletului*, pref. Mircea Tomuș, București, 2009; *Durerea de a fi român* (convorbiri cu Adrian Dinu Rachieru), pref. Victor Crăciun, București, 2010; *Gândirea ce surâde*, pref. D.R. Popescu, Iași, 2010; *Nunta iubirii*, pref. Christian Tămaș, Iași, 2011; *Printre nămeții Nordului*, pref. Christian Tămaș, Iași, 2012. **Traduceri:** Eugen Jebeleanu, *Hannibal*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, Bucureşti, 1981; *Soare de zăpadă. Poezie și proză suedeză*, îngr. trad., Bucureşti, 1987; *Kyssens Port* [*Poarta sărutului*], Malmö, 1987; E.M. Cioran, *Bitterhetens syllogismer* [*Silogismele amărăciunii*], Stockholm, 1989, *Historia och utopi* [*Istorie şi utopie*], Stockholm, 1992; M. Eminescu, *Över höjderna* [*Peste vîrfuri*], Stockholm, 1989; *Nio rumänska poeter* [*Nouă poeţi români*], Stockholm, 1989; Geo Bogza, *Det symfoniska trådet* [*Copacul simfonic*], Stockholm, 1990; Marin Sorescu, *Ödet och alfabet* [*Destinul şi alfabetul*], Stockholm, 1990, *Tre böcker* [*Trei cărţi*], Stockholm, 1995; Ana Blandiana, *En Kyrka ful av fjärilar* [*O biserică plină de fluturi*], Stockholm, 1990, *Ofullboardad helhet* [*Întregul neisprăvit*], Stehag, 1997; Mircea Dinescu, *Hur infödingarna i reservatet förlorade rätten att resa* [*Cum şi-au pierdut indigenii din rezervaţie dreptul de a călători*], Stockholm, 1990; Torgny Lindgren, *Frumoasa Merab*, postfață Valentin Taşcu, Cluj-Napoca, 1993 (în colaborare cu Corina Mărgineanu); G. Bacovia, *Sånger i blygrå tid* [*Cântecele timpului plumburiu*], Eslöv, 1995; Lucian Blaga, *Sömnlös vind* [*Vânt fără somn*], Eslöv, 1995; Anghel Dumbrăveanu, *Trastens sång* [*Cântecul mierlei*], Eslöv, 1995; Gellu Naum, *Den andra sidan* [*Partea a doua*], Eslöv, 1995; Grete Tartler, *Med fyra vingar* [*Cu patru aripi*], Eslöv, 1995; Dumitru Radu Popescu, *Den kungliga jakten* [*Vânătoarea regală*], Eslöv, 1996, *Mullbärsblad i Paradiset: tre pjäser* [*Ca frunza dudului din rai: trei piese de teatru*], Lund, 2005; *Vid tystnadens bord. Panorama över samlida rumänsk poesi* [*La masa tăcerii. Panorama poeziei române contemporane*], pref. trad., Stockholm, 1998; Augustin Buzura, *Askans väg* [*Drumul cenuşii*], Eslöv, 2002.

Repere bibliografice: Valentin Taşcu, *Poezia de pretutindeni*, ST, 1985, 11; Virgil Mihaiu, [*Ion Miloş*], LCF, 1990, 15, ST, 1993, 1; Adrian Marino, *Soarta „intermediarului"*, JL, 1990, 41; Brenda Walker, *„În patru limbi"*, TR, 1992, 1; Constantin Cubleşan, *Despre singurătate şi conştiinţă*,

ST, 1995, 7–8; Al. Husar, *Ion Miloş – drama alterităţii*, CL, 1997, 10; Baba, *Compendiu*, *56–60*; Adrian Dinu Rachieru, *Ion Miloş: Nordul şi sufletul*, LCF, 1998, 16; Lucian Vasiliu, *Dacă Eminescu ar fi fost suedez*, CL, 1998, 8; Romul Munteanu, *Ion Miloş – între biografie şi poezie*, LCF, 1998, 40; Valeriu Stancu, *„Nemărginiri”*, CRC, 2000, 4; Cimpoi, *Critice*, II, *137–147*; Holban, *Portrete*, *42–45*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *206–210*; Holban, *Ist. lit.*, I, *98–103*; Ciopraga, *Efigii, 47–55;* Constantin Dram, *Omul miloșian. 11 metamorfoze urmate de căderea în oglindă*, Iași, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, *1120–1121*; Catinca Agache, *Ion Miloş. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 2011. ***Ct.C.***

MILOȘ, Miodrag (12.IV.1933, Aleksinaț, Serbia – 18.X.1998, Pančevo, Serbia), poet, prozator, publicist. Părinții se numeau Ana și Solomon Miloș. După cursuri generale la Aleksinaț, Ecica și Vârșeț, urmează, la Vârșeț, Școala Normală, absolvind apoi, în 1965, cursuri de limba și literatura română la Școala Superioară de Pedagogie din Zrenjanin. Profesor la mai multe școli rurale, devine ziarist la Radio Novi Sad, iar din 1970 la săptămânalul „Libertatea” din Pančevo, redactor al rubricii culturale (1971–1978), redactor-șef al revistei „Bucuria copiilor” (1979–1988), apoi redactor la revista „Lumina”, până în 1992, când se pensionează. De-a lungul vieții colaborează la numeroase publicații românești și sârbești. Debutează cu versuri în 1953 la „Lumina”, iar editorial în 1962 în volumul colectiv *Versuri*.

Prima plachetă lirică autonomă a lui **M.**, intitulată *Moștenire* (1970), cuprinde o serie de poeme tradiționale, înrâurite de folclorul și obiceiurile Banatului câmpenesc, precum și versuri intimiste, pe ton de romanță. Registrul se schimbă în *Nefire* (1977), poezie confesivă ce cultivă o mitologie personală, de nuanță elegiacă și anume discursivitate, punând în valoare tensiuni emoționale exprimate cu dezinvoltură. După cum s-a observat (Slavco Almăjan), o violentare a versului, o tăietură mai modernă a poemului se produce în *Vitralii* (1987), unde „observația poetică este tăioasă, neterminată, oprită din mers”, accentuând „deliteraturizarea” poeziei (Ștefan N. Popa). Versurile pentru copii, adunate în mai multe plachete (*De vorbă cu melcul*, 1972, *Prietenii mei*, 1975, *Pretutindeni eu*, 1982, încununat cu prestigiosul premiu iugoslav Neven, *Hai, hui, pe cărărui*, 1990), dispun de o anumită prospețime a zicerii, de o naivitate întoarsă pe nota ludic-parodică a logicii infantile. În ciclul romanesc al *Râulenilor*, compus din *Încercarea de a zbura* (1988), *Calea Scorpionilor* (1989) și *Vânt de răsărit* (1995), **M.** a inserat evenimente și fapte istorice ancorate în spațiul Voivodinei, la care a fost martor în preajma și în timpul ultimei conflagrații mondiale și a perioadei colectivizării ce a urmat, evitând mistificările și sociologizarea forțată. Cea de-a treia piesă a ciclului se distinge printr-un realism nuanțat, plin de autenticitate istorică și socială. **M.** a dat și volume de memorialistică (*Pe când creșteam*, 1985, *Tăcerile mele*, 1999), în care elementul autobiografic deține un rol preponderent. Ca publicist, a scris reportaje, note de călătorie, recenzii și cronici, portrete și interviuri cu oameni de cultură. A alcătuit antologii de folclor literar bănățean, publicate de „Analele Societății de Limba Română” din Voivodina (*Foaie verde, spic de grâu*, 1979, și *Foaie verde, lămâiță*, 1982).

SCRIERI: *Moștenire*, Pančevo, 1970; *De vorbă cu melcul*, Pančevo, 1972; *Prietenii mei*, Pančevo, 1975; *Nefire*, Pančevo, 1977; *Pretutindeni eu*, Pančevo, 1982; *Medalioane*, Pančevo, 1984; *Pe când creșteam*, Pančevo, 1985; *Vitralii*, Pančevo, 1988; *Încercarea de a zbura*, Pančevo, 1988; *Calea Scorpionilor*, Pančevo, 1989; *Hai, hui, pe cărărui*, Pančevo, 1990; *Vânt de răsărit*, Pančevo, 1995; *Carnavalul cuvintelor*, pref. Romanța Iovanovici, Pančevo, 1995; *Cuibul din inimă*, Pančevo, 1997; *Tăcerile mele*, Pančevo, 1999; *Fascinația scenei*, Pančevo, 1999.

Repere bibliografice: Teodor Munteanu, *Miodrag Miloș și Petru Cârdu*, „Analele Societății de Limba Română” (Zrenjanin), 1971, 2; Slavco Almăjan, *Versiunea posibilă*, Pančevo, 1987; Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989, *146–148*; Costa Roșu, *De vorbă cu scriitorul și publicistul Miodrag Miloș*, „Libertatea”, 1996, 26 decembrie; Baba, *Compendiu*, *61–62*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *269–281*, *335*; *Metonimia Râulenilor (Omagiu lui Miodrag Miloș)*, Pančevo, 1998; Catinca Agache, *Fenomenul literar românesc din Banatul sârbesc–Voivodina*, Iași, 2008, *61–63*. ***C.D., V.P.***

MILU, Matei (1756, Spătăreşti, j. Suceava – 3.X.1801, Spătăreşti, j. Suceava), poet. Fiu al unei Safta din familia Roset şi al lui Enacachi Milu (Milo sau Mile), staroste de Cernăuţi, **M.** este bunicul marelui actor Matei Millo. Avea oarecare cultură, deprinzând acasă franceza şi greaca modernă (în care şi compune o poezie). Nici limba rusă nu îi era străină, de vreme ce fusese la Şcoala de paji, la Sankt Petersburg (1769–1775). Nutrea interes pentru matematici, dovadă o aritmetică din 1795, probabil o copie după manualul lui Amfilohie Hotiniul. Boier velit, stihuitorul fu mai întâi vătaf de aprozi, apoi vel sluger, vel stolnic, ispravnic, vel ban, vel spătar.

Preocuparea pentru poezie a lui **M.** a fost statornică, dar versurile lui elegiace sunt naive şi convenţionale. Ele anticipă totuşi – dacă nu cumva îi vor fi servit chiar de model – lirica erotică a lui Costache Conachi. Tânguitoare, întretăiate de suspinuri şi de oftaturi grele, aceste stihuri se resimt de înrâurirea manierei anacreontice, cum şi de aceea a liricii galante franceze. **M.** citea și pe Voltaire, din care traduce o scurtă cugetare. În epocă nu apare ca o figură veche, anacronică, câteodată el arătându-se receptiv la înnoiri, curios de prefacerile aduse de civilizaţia apuseană. Pe plan literar e sensibil la turnura de gândire a moraliştilor francezi, mai apropiată structurii şi formaţiei sale. Nota originală a scrierilor lui se vădeşte în genul satiric. Înaintea lui Barbu Paris Mumuleanu, **M.** concepe, în forma populară a cimiliturii, o serie de schiţe caracterologice, sumare portrete caricaturale, în care surprinde defecte de ordin moral îndeosebi, precum şi moravuri de-ale contemporanilor. Un ascuţit simţ al ridicolului dă „caracterelor" sale accentul de expresivitate. Portretul creionat avarului paharnic Iordache Lazu a fost socotit primul pamflet românesc în versuri. Maliţioasă, verva satiricului dă la iveală şarje izbutite, cu o oarecare inventivitate verbală. Expresia, cu iz popular, e încă nefiltrată de greco-turcisme, dar are pe alocuri culoare. Cu ocazia încheierii păcii între Rusia şi Turcia, **M.** compune o odă închinată lui Alexandru Moruzi (1792), una dintre primele în limba română.

SCRIERI: [*Poezii*], în I. Tanoviceanu, *Un poet moldovean din veacul XVIII: Matei Milu*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XX, 1897–1898, în *Primii noştri poeţi*, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1964, *73–80*, în *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I, îngr. Al. Piru şi I. Şerb, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1970, *25–27*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *400–401*; Popovici, *Studii*, *398–402*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *75–76*, *Ist. lit.* (1982), *70–71*; Piru, *Ist. lit.*, II, *258–262*; *Ist. lit.*, II, *177–180*; *Dicţ. lit. 1900*, *577*; I.C. Miclescu-Prăjescu, *Contribuţii la biografia poetului Matei Milo (1756–1801)*, AIX, 1992, *529–536*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *223–224*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *67*. ***F.F.***

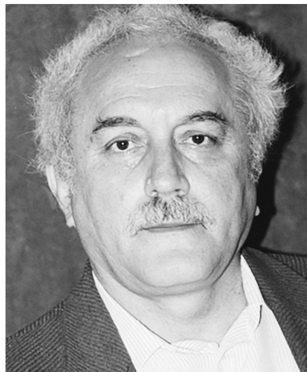
MINAR, Octav (pseudonim al lui Octav Popovici; 8.XI.1886 – 1967), istoric literar, prozator. Şi-a luat licenţa în drept la Iaşi. Cu teza *Metoda istorică şi estetică în cercetarea operelor literare,* susţinută la Universitatea din Bucureşti, a obţinut doctoratul în litere şi filosofie. A funcţionat ca profesor şi ca avocat. A colaborat la numeroase periodice, între care „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Tribuna", „Rampa", „Universul", „Revista idealistă", „Adevărul literar", „Flacăra", „Dimineaţa", „Facla", „Viaţa literară şi artistică". A mai semnat şi O.M. sau Omin.

M. este recunoscut ca unul din „maeştrii" falsului documentar introdus în câmpul cercetării literare. A plastografiat abundent, a inventat documente, a pus în circulaţie texte apocrife, a lansat scrisori şi manuscrise contrafăcute. Obiectul predilect este viaţa şi opera lui M. Eminescu, pe seama căruia tipăreşte câteva cărticele conţinând elemente senzaţionale, cele mai multe născocite, de genul *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime* (1911), precum şi un roman intitulat *Simfonia venețiană. Romanul unei mari iubiri: Eminescu – Veronica Micle* (1936), biografie romanţată, în fapt un monument de prost gust, scris pe bază de aşa-zise „documente postume: scrisori, manuscrise şi memorii", dubioase, multe fabricate. **M.** a avut și ambiţii de editor: Vasile Conta, *Opere complete* (1914), *Teatru inedit* de I.L. Caragiale (1926) ş.a. Toate aceste lucrări abundă în biografism simplist, comentarii anoste, vădind lipsă de gust. În afara câtorva documente a căror autenticitate trebuie şi ea verificată, activitatea lui **M.** este considerată fără valoare, judecata criticii fiind adesea necruțătoare: „Individul își are cazierul în poliția moravurilor literare. I se cunoaște amprenta digitală, de antropoid nefamiliarizat cu rudimentele gramaticii. [...] Fire de calpuzan, Minar a privit literatura noastră ca pe o vistierie cu valori incerte, în care nu se deosibește prea bine banul bun de moneda calpă" (Șerban Cioculescu). La sugestia lui G. Călinescu, care îl încondeiază în fel și chip pe acest „necrofor eminescian", de stabilirea exactă a falsurilor s-a ocupat Sorin Alexandrescu pe vremea când era cercetător la Institutul de Istorie Literară şi Folclor din Bucureşti. În pofida rezervelor, meritorie este, cel puțin sub aspectul întâietății, inițiativa lui **M.** de a face, în 1914, un film documentar ce poartă titlul *Eminescu–Veronica–Creangă*, realizat de Casa de Filme Pathé (imaginea: Victor de Bon) și a cărui premieră a avut loc în 31 ianuarie 1915 la Ateneul Român. El mai este autorul unor dramatizări pe subiecte biblice: *Umbra lui Christ* (1914), *Quo vadis* (1915), ambele după Henryk Sienkiewicz, şi al unor prelucrări după Molière.

SCRIERI: *Eminescu comemorativ*, Iaşi, 1909; *Filosoful Conta. Viaţa şi opera*, Iaşi, 1910; *Caragiale. Omul şi opera*, Iaşi, 1912; ed. 2, București, 1916; *Artistul reginei (Grigore Manolescu)*, Iaşi, [1913]; *Eminescu în faţa justiţiei*, Bucureşti, 1914; *Umbra lui Christ*, Bucureşti, 1914;

Veronica Micle, muza lui Eminescu, Bucureşti, 1914; *Quo vadis*, Bucureşti, 1915; *Delavrancea apărând pe Caragiale*, Bucureşti, [1923]; *Critica literară în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, [1929]; *Molière povestind copiilor*, Bucureşti, 1930; *George Coşbuc*, Bucureşti, 1933; *Simfonia venețiană. Romanul unei mari iubiri: Eminescu – Veronica Micle*, Bucureşti, 1936; *Eminescu. Aspecte din viața şi opera poetului*, Bucureşti, f.a.; *Patriotismul lui Eminescu (Geneza)*, Bucureşti, f.a. **Ediţii:** *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime*, Iaşi, [1911]; Vasile Conta, *Opere complete*, Bucureşti, [1914]; Veronica Micle, *Dragoste şi poezie, ale lui pentru mine şi ale mele pentru dânsul*, Bucureşti,[1923]; I.L. Caragiale, *Teatru*, I–II, Bucureşti, 1924, *Teatru inedit,* Bucureşti, 1926; M. Eminescu, *Probleme şi analize filosofice*, Bucureşti, 1924; G. Coşbuc, *Poeme şi poveşti*, Bucureşti, 1932. **Antologii:** *Iaşii în lumina vremurilor de altădată*, Iaşi, [1911]; *Idei şi gândiri*, Bucureşti, f.a. **Traduceri:** F.M. Dostoievski, *Romanul unui necunoscut*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *186*; Călinescu, *Opere*, I, *897–901*, *1165*, III, *971–972*, IV, *552–553*; Cioculescu, *Aspecte*, *624–626*; Sorin Alexandrescu, *Probleme de autenticitate în corespondenţa Eminescu publicată de Octav Minar*, RITL, 1964, 2; Marta Anineanu, *Corespondenţa lui Eminescu cu Veronica Micle*, RITL, 1967, 4; Bucur, *Istoriografia*, *228–229*; Augustin Z.N. Pop, *Prefaţă* la Veronica Micle, *Corespondenţă*, Cluj-Napoca, 1979, *19–23*; Constantin Cubleşan, *„Romanțări" biografice*, ST, 1992, 2; Irina Grădinaru, *E... bătut în „cuiele" soclului*, LCF, 2001, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *224–225*. ***S.I.-J.***

MINCU, Marin (28.VIII.1944, Slatina – 4.XII.2009, Bucureşti), critic şi teoretician literar, poet, prozator, traducător.

Este fiul Anicăi (n. Voica) şi al lui Duţă Mincu, muncitor. Urmează în Slatina şcoala primară şi liceul, apoi Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română, a Universităţii din Bucureşti (1962–1967). Frecventează cenaclul Junimea, fiind unul dintre studenţii care militează pentru înfiinţarea revistei „Amfiteatru" (1966), la care va avea o rubrică permanentă de critică. Din 1968 va funcţiona la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Constanţa. În 1971 îşi ia doctoratul la Universitatea din Bucureşti cu teza *Opera literară a lui Ion Barbu*. În 1974 obţine postul de lector la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Torino şi la instituţia similară din Milano. În aceeaşi perioadă face o specializare în semiotică literară cu profesorul D'Arco Silvio Avalle. Din 1978 până în 1994 este profesor asociat la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Florenţa. Experienţa formatoare a acestor stagii este fructificată în volumul *Semiotica literară italiană* (ediția în italiană în1982, iar în română în 1983), dar şi în *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică* (1981; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), în care propune o nouă metodă de abordare a textului literar. Metoda textualist-semiotică e aprofundată în *Eseu despre textul poetic* (1986, republicat în 2006, cu titlul *Experimentalismul poetic românesc*), care susţine şi ideea unei „promoţii textualiste" în anii '80 ai secolului trecut. Din 1990 este profesor la Facultatea de Litere din Constanţa. Este membru fondator al Universităţii „Ovidius" din Constanţa (al cărei prim rector este) şi decan al Facultăţii de Litere, Istorie, Teologie şi Drept (1990–1998). În 1991 înfiinţează Editura Pontica, în cadrul căreia coordonează colecţia „Biblioteca italiană" (unde apar autori italieni de prim rang, precum Umberto Eco sau Gianni Vattimo) şi colecţia de poezie „Euridice" (care promovează poezia tânără). În 1993 fondează revista culturală „Paradigma". În 2002–2003 conduce cenaclul „Euridice" al Uniunii Scriitorilor, ulterior transferat la Muzeul Literaturii Române. Debutează în 1964, la „Gazeta literară", cu un articol de critică, iar ca poet la „Amfiteatru" în 1966. Editorial, debutează cu placheta *Cumpănă* (1968) şi cu o culegere de eseuri, *Critice* (I, 1969). Ca romancier, publică primul volum din ciclul *Intermezzo* în 1984. Colaborează la mai toate revistele literare din ţară – deţine rubrici permanente în „Amfiteatru", „Luceafărul", „România literară", „Viaţa românească" ş.a., la pagina culturală a ziarului „Cotidianul", din 1999 – şi la reviste italiene, precum „Alfabeta" (Milano), „La fiera letteraria" (Roma), „Strumenti critici" (Torino), „Uomo e cultura" (Palermo), „Inventario" (Florenţa), „L'Indice" (Torino), „La nuova rivista europea" (Milano) etc. A alcătuit antologii importante din poezia italiană sau din lirica română contemporană: *Poeţi italieni din secolul XX. De la Giovanni Pascoli la Valerio Magrelli* (1988), *Avangarda literară românească* (1983, ediția 3, 2006), *Poezia română actuală* (I–III, 1998–1999), *Poezia română în secolul XX* (I, 2003),

O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea (2007), a îngrijit ediţii din scriitori italieni şi români. În Italia **M.** desfăşoară o eficientă activitate de traducere şi de promovare a literaturii române, editând şi comentând pe M. Eminescu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu sau Paul Celan, întocmind o antologie a poeziei de avangardă (în colaborare cu Marco Cugno) şi o culegere de descântece populare. Folclorul (cu precădere balada) beneficiază de o explorare semiotică în volumele *I canti narrativi romeni. Analisi semiologica* (1977), *I mondi sovrapposti. La modellizzazione spaziale nella fiaba romena* (1978) şi *Mito–fiaba–canto narrativo. La trasformazione dei generi letterari* (1986). Redactează articolele referitoare la literatura română din *Dizionario degli autori* (Milano, 1987). Publică în Italia două romane scrise direct în italiană, *II diario di Dracula* (1992), foarte bine primit de critică și de public, şi *Il diario di Ovidio* (1997; Prix Union Latine), ulterior traduse de autor și în limba română. Ca italienist, a fost răsplătit cu mai multe premii, printre care Premiul „Eugenio Montale" (1989). Pentru activitatea culturală polivalentă i s-a atribuit, în 1996, Premiul Herder.

Situat pe o poziţie de forţă mai puţin acută decât criticul, poetul **M.** este totuşi autorul unei producţii considerabile. Creatorul pare a fi încercat să redescopere pe cont propriu gesturile şi postúrile poetice fundamentale, trecând de la un registru lexical şi imagistic la altul, schimbând cu dexteritate instrumentele. Obsesia centrală a liricii lui este localizabilă în modelul instabil compus de interfeţele realului, înţelegându-se prin aceasta atât existentul, cât şi realitatea poetică, surprinse în contiguitatea lor esenţială. Publicat în 1980, volumul *Pradă realului* marchează un viraj decisiv în direcţia metatextualului. Ca prozator, **M.** este autorul unui ciclu de romane numit generic *Intermezzo* (I–IV, 1984–2001). Cărţile seriei pun în dispozitiv, din perspectiva unei conştiinţe romaneşti bine articulate şi armate teoretic, o provocare adresată tradiţiei literare intimiste şi mimetice, ţintind redefinirea unor concepte ca sinceritate, autenticitate sau experienţă. Paralel cu ambiguizarea relaţiei dintre viaţă şi scris, romanele se remarcă prin ineditul tehnicii de dramatizare a scriiturii. Rezultatul e un text cu identitate incertă, greu de atribuit fără rezerve fie ficţiunii, fie comentariului ei. În cărţile de critică **M.** s-a ocupat intermitent de diferitele momente ale devenirii poetice. Un pivot important al demonstraţiilor sale îl reprezintă studiile eminesciene – cel din *Repere* (1977), dar şi comentariile succesive la *Luceafărul*, care mizează pe dimensiunea „neoonirică" a poemului. Altul e reprezentat de analiza modelelor semiotice ale baladei, conform axiomei enunţate, după care evoluţia formelor româneşti de expresie poetică începe, ca punct de maximă realizare, cu poezia populară. Odată stabilite premisele, criticul survolează literatura română de la Anton Pann la Tristan Tzara şi de la Ion Heliade-Rădulescu la Mircea Cărtărescu, trecând prin momentele-cheie ale epocii interbelice și prin autori de formaţie diversă – Camil Petrescu şi Anton Holban, Lucian Blaga şi Mircea Eliade, Al. A. Philippide şi Ion Barbu – și urmărind acele momente când actul de a scrie începe să fie regândit și analizat profund. În sistemul de referinţă al lui **M.** Ion Barbu ilustrează – la fel ca Lautréamont, Mallarmé sau Rimbaud – un caz, sărind peste etape în înţelegerea şi practicarea poeziei. Opera este abordată dintr-un unghi gnoseologic, analiza concentrându-se asupra modurilor în care funcţionează actul cunoaşterii poetice. Secţiunile fundamentale ale cărţii sugerează convergent imaginea unui poet-pelerin, angajat în explorarea resurselor poeziei. Logica speculativă nu coincide însă cu cronologia reală a scrierilor barbiene, unde ermetismul este etapa ultimă, după care Ion Barbu se refugiază definitiv între meterezele geometriei. Preocupat să găsească un ax central al poeziei acestuia, criticul îl află în obsesia metapoetică. Ca argument de unitate al unui univers poetic, metareflexia este şi puntea de comunicare între cele două cărţi ale lui **M.**, aparent atât de diferite între ele. Barbu iniţiatul şi Barbu textualistul devin cele două feţe ale lui Ianus, dimensiuni complementare ale aceluiaşi tot. De altfel, cărţile de critică ale lui **M.** pot fi grupate sub două zodii diferite: cele anterioare şi cele posterioare studiului *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică*, releu de transmisie în producţia sa. Primele două volume de *Critice* (1969–1971), *Poezie şi generaţie* (1975) şi *Repere* formează un ciclu de sine stătător ca sferă de interes şi ca mijloace. Scopul pare să fie acela de a fixa pe harta literaturii române jaloanele esenţiale, care vor reprezenta sistemul stabil de coordonate al criticului. A doua serie ar include ciclul *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică*, *Eseu despre textul poetic*, *Textualism & autenticitate* (1993), precum şi sateliţi ca antologia *Avangarda literară românească*. În *Eseu despre textul poetic* se acreditează ideea unei „promoţii textualiste", suprapusă în mare parte generaţiei optzeciste,

Mircea Martin și Marin Mincu

dar cuprinzând şi autori din afara acestei generaţii, care scriu o „literatură a experimentului” şi exaltă „conştiinţa de sine a Textului”. Printre textualişti, pentru care scrisul se reduce în mod esenţial la o „aventură semiotică”, **M.** îi numără pe poeţii Mircea Ivănescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Florin Iaru, Cristian Popescu, Aurel Pantea, pe prozatorii Alexandru George, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Gellu Naum (cu *Zenobia*), pe dramaturgul Matei Vişniec sau pe eseistul Petru Creţia din *Norii* ş.a. Odată cu volumul *Textualism & autenticitate*, concepţia textualistă a criticului depăşeşte nivelul tehnicist al anilor ’80 (sub influenţa modelului tel-quelist): va miza acum pe ideea de autenticitate şi pe dimensiunea existenţială a actului scriptural. *Poeticitate românească postbelică* (2000; Premiul Uniunii Scriitorilor) continuă acest demers, oferind o încercare de sinteză asupra poeziei româneşti postbelice, văzută din punctul de vedere al succesiunii „generaţiilor de creaţie” şi urmărind „momentele de ruptură” în evoluţia ideii de poeticitate. Şi romanele-jurnal din ciclul *Intermezzo* pot fi revendicate de acest sistem filotextualist. Romanele *Moartea la Tomis* și *Jurnalul lui Dracula* experimentează același hibrid diaristico-romanesc, exploatând resursele persoanei întâi și jocul dintre istorie, jurnal și ficțiune. Deși ideea de a scrie un rafinat jurnal renascentist al crudului principe valah, printr-o continuă alunecare și dislocare a perspectivelor temporale și narative pare mai mult decât promițătoare cel puțin în prima jumătate a romanului, totuși amprenta textualistă devine tot mai pregnantă și transformă romanul, până la urmă, într-un jurnal al autorului deghizat în Dracula. Și volumele de versuri de după 2000, dintre care cel mai apreciat de critică este *Pacient la spitalul Fundeni* (2007), constituie varianta poetică a teoriilor sale critice, un jurnal autenticist în care eul, cu toate pulsiunile sale, se transpune corporal în scriitură. **M.** se numără printre cei care au limpezit la noi semnificaţiile şi filiaţiile textualismului, intervenind într-un spaţiu al echivocului şi al improvizaţiilor. Pentru critic, în perspectivă sincronică textul devine o alternativă esenţială a creaţiei, pe când dintr-un unghi diacronic el funcţionează ca reper în istoria internă a expresivităţii literare. Aplicat poeziei româneşti, etalonul textual serveşte pentru evaluarea unor autori postbarbieni, de la Nicolae Labiş, Nichita Stănescu, Marin Sorescu sau Mircea Ivănescu la Daniel Turcea şi Virgil Mazilescu sau la optzeciştii Mircea Cărtărescu, Elena Ştefoi, Liviu Ioan Stoiciu ş.a. Comparat uneori cu Heliade-Rădulescu prin pasiunea întemeietoare, cu Ion Barbu și Al. Macedonski prin plăcerea de a-și confecționa un mit propriu în jurul operei și biografiei, **M.** rămâne unul dintre criticii români inovatori, conectați la teoriile europene contemporane, cu un rol stimulator pentru mediul literar autohton al anilor 1980–2000. Chiar dacă ideile sale nu au fost îmbrățișate în mod direct nici de optzeciști, nici de douămiiști, cărțile și inițiativele sale, importul de critică semiotică italiană și promovarea conceptelor textualism, experimentalism și autenticitate au jucat un rol important în înnoirea literaturii române și a paradigmelor sale canonice după 1989.

Scriitorul înoată împotriva curentului, are neobişnuitul talent de a se face campion al tuturor cauzelor controversate şi de a stârni sentimente paroxistice, se manifestă imprevizibil şi excesiv, e faustic şi donjuanesc, erudit şi aventurier, dominând arena confruntărilor literare cu alura unui personaj nietzschean pătruns de miturile virilităţii eroice, cărora le adaugă o câtime din gustul pentru fanfaronadă al unui gascon.

OCTAVIAN SOVIANY

SCRIERI: *Cumpănă*, Bucureşti, 1968; *Critice*, I–II, Bucureşti, 1969–1971; *Calea robilor*, Bucureşti, 1970; *Eterica noapte*, Bucureşti, 1972; *Văile vegherii*, Bucureşti, 1974; *Ion Barbu comentat*, Bucureşti, 1975; *Poezie şi generaţie*, Bucureşti, 1975; *Discurs împotriva morţii*, Bucureşti, 1977; *Repere*, Bucureşti, 1977; *I canti narrativi romeni. Analisi*

semiologica, Torino, 1977; *I mondi sovrapposti. La modellizzazione spaziale nella fiaba romena*, Torino, 1978; *„Luceafărul” comentat*, Bucureşti, 1978; *Pradă realului*, Bucureşti, 1980; *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică*, Bucureşti, 1981; ed. Bucureşti, 2000; *Proba de gimnastică*, Bucureşti, 1982; *La semiotica letteraria italiana*, Milano, 1982; ed. (*Semiotica literară italiană*), Bucureşti, 1983; *Lucian Blaga comentat,* Bucureşti, 1983; *Intermezzo*, I–IV, postfaţă Octavian Soviany, Bucureşti, Constanţa, 1984–2001; ed. Iaşi, 2007–2008; *Pradă realului*, postfaţă Laurenţiu Ulici, Bucureşti, 1985; *Eseu despre textul poetic*, Bucureşti, 1986; ed. (*Experimentalismul poetic românesc*, Constanţa 2006); *In agguato*, tr. şi îngr. Alfredo Giuliani în colaborare cu autorul, pref. Mario Luzi, Milano, 1986; *Mito–fiaba–canto narrativo. La trasformazione dei generi letterari*, Roma, 1986; *Despre fragilitatea vieţii*, Bucureşti, 1987; *Opera literară a lui Ion Barbu*, Bucureşti, 1990; *Il diario di Dracula*, pref. Cesare Segre, postfaţă Piero Bigongiari, Milano, 1992; ed. (*Jurnalul lui Dracula*), Iaşi, 2004; *Textualism & autenticitate*, Constanţa, 1993; *Mihai Eminescu*, Constanţa, 1996; *Il diario di Ovidio*, pref. Umberto Eco, Milano, 1997; ed. (*Moartea la Tomis. Jurnalul lui Ovidiu*), Iaşi, 2005; *Despre fragilitatea vieţii*, postfaţă Valentin F. Mihăescu, Bucureşti, 1997; *I poeti davanti all'apocalisse*, postfaţă Giovanni Rotiroti, Pasian di Prato (Udine), 1997; *Am visat că visez că sunt înger*, Bucureşti, 1998; *Paradigma eminesciană*, Constanţa, 2000; *Poeticitate românească postbelică*, Constanţa, 2000; *Vine frigul*, pref. Gheorghe Grigurcu, postfaţă Irina Mavrodin, Bucureşti, 2000; *Vis fragil*, Bucureşti, 2000; *A fi mereu în miezul realului*, introd. Octavian Soviany, Constanţa, 2001; *Cum mi-am înscenat un accident de maşină*, Bucureşti, 2002; *Avataruri de tranziție*, Craiova, 2004; *Fărâme critice*, Craiova, 2006; *Pacient la spitalul Fundeni*, Bucureşti, 2007; *Cvasitratat despre literatură (A fi mereu în miezul realului)*, pref. Bogdan Crețu, postfață Ștefan Borbély, Pitești, 2009; *Polemos*, îngr. și pref. Bogdan Crețu, București, 2011; *Dulce vorbi în somn*, îngr. Ștefania Mincu, București, 2011. **Ediţii, antologii:** Ion Barbu, *Poezii*, pref. edit., Bucureşti, 1975; *Avangarda literară românească*, introd. edit., Bucureşti, 1983; ed. 3, Constanța, 2006; *Nuovi poeti romeni*, ed. bilingvă, tr. şi introd. Marco Cugno, Florenţa, 1986 (în colaborare cu Marco Cugno); *Mircea Eliade e l'Italia*, Milano, 1987 (în colaborare cu Roberto Scagno); Nichita Stănescu, *11 elegii – Undici elegie*, ed. bilingvă, tr. Claudio Parenti şi Fulvio Del Fabbro, Milano, 1987; Lucian Blaga, *I poemi della luce*, ed. bilingvă, tr. Sauro Albisani, Milano, 1989 (în colaborare cu Sauro Albisani); M. Eminescu, *Lucifero*, ed. bilingvă, Milano, 1989 (în colaborare cu Sauro Albisani), *Genio desolato*, tr. Silvia Mattesini şi Monica Farnetti, pref. edit., Bergamo, 1989, *La mia ombra e altri racconti*, introd. edit., Milano, 2000, *Poesie – Poezii*, ed. bilingvă, tr. Sauro Albisani, Constanţa, 2000; *Fiabe romene di magia*, tr. Fulvio Del Fabbro şi Carlo Molinaro, introd. edit., Milano, 1989; *Mihai Eminescu e il romanticismo europeo*, Roma, 1990 (în colaborare cu Sauro Albisani); Paul Celan, *Scritti romeni*, ed. bilingvă, tr. Fulvio Del Fabbro, pref. edit., Udine, 1994; *Convorbiri cu poeţi italieni*, Constanţa, 1995; *De ce scriu poezie...*, Constanţa, 1996; *Poezia română actuală*, I–III, Constanţa, 1998–1999; *Poezia română în secolul XX*, I, Constanţa, 2003; *Canon şi canonizare*, Constanţa, 2003; *Dosarul Cenaclului „Euridice”*, I–VI, Bucureşti–Constanţa, 2003–2008; *O panoramă critică a poeziei româneşti din secolul al XX-lea*, Constanța, 2007. **Traduceri:** D'Arco Silvio Avalle, *Modele semiologice în „Commedia” lui Dante*, pref. trad., Bucureşti, 1979 (în colaborare cu Ştefania Mincu); *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, introd. trad., Milano, 1980 (în colaborare cu Marco Cugno); *Poeţi italieni din secolul XX. De la Giovanni Pascoli la Valerio Magrelli*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: Doinaş, *Diogene*, *249–250*; Cornel Ungureanu, *Legile meseriei*, O, 1975, 12; Iorgulescu, *Scriitori*, *315–318*; Al. Paleologu, *Regula şi tactica jocului*, LCF, 1979, 9; Grigurcu, *Poeţi*, *281–284*; Negoiţescu, *Alte însemnări*, *167–171*; Marcel Pop-Corniş, *Metodă şi esprit de finesse*, LCF, 1983, 12; Mihai Zamfir, *Colores semioticae*, RL, 1984, 6; Raicu, *Fragmente*, *288–292*; Monica Spiridon, *Drumul spre Meka sau Aventura textuală*, RL, 1989, 23; Mircea Muthu, *Text şi textualizare*, TR, 1995, 3; Grigurcu, *Peisaj*, II, *212–217*; Mircea A. Diaconu, [*Marin Mincu*], CL, 1998, 2, VR, 2004, 11–12; Dimisianu, *Lumea*, *334–338*; Grigurcu, *Poezie*, II, *117–132*; *Dicţ. esenţial*, *523–528*; Soviany, *Textualism*, I, *94–105*, II, *183–214*; Mihaela Ursa, *Recunoașterea „celuilalt” în sine*, ST, 2000, 5–6; George Popescu, *Marin Mincu. Eseu despre autenticitatea scriiturii*, Bucureşti, 2000; Manolescu, *Lista*, III, *359–363*; Solomon Marcus, *A fi mereu în miezul vieţii literare româneşti*, VR, 2002, 5–6; Octavian Soviany, *Experiment şi angajare ontologică. Eseu despre opera lui Marin Mincu*, Bucureşti, 2002; *Dicţ. analitic*, IV, *399–401*, *558–559*; Marius Chivu, *Îmbrânceala canonică*, RL, 2004, 8; Cornel Ungureanu, [*Marin Mincu*], O, 2004, 9, 2007, 4; Ion Pop, *O personalitate accentuată*, VR, 2004, 11–12; Constantin Ciopraga, *O remarcabilă antologie*, CL, 2005, 7; Cristea-Enache, *București*, *105–109*; Grigurcu, *De la un critic*, *177–182*; Bogdan Crețu, [*Marin Mincu*], CLT, 2006, 26, CL, 2007, 3, OC, 2008, 416; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Summa experimentalismului românesc*, ALA, 2006, 850; Bogdan Ghiu, *O carte mozartiană*, CNT, 2007, 7; Mircea Martin, *„Pururi tânăr, înfășurat în manta-i”*, CNT, 2007, 7; Paul Cernat, *Un exercițiu de legitimare teoretică*, OC, 2007, 362; Andrei Terian, *Monoplanul lui Mincu*, E, 2007, 9–10; Ion Simuț, *Cum înaintează poezia*, RL, 2008, 13; Florin Mihăilescu, *Critica și fețele poeziei*, ST, 2008, 10; Popa, *Ist. lit.*, II, *523–524*; Geo Vasile, *Marin Mincu sau Mitul scriitorului total*, LCF, 2010, 3; Micu, *Critici prozatori*, *450–466*; Adrian G. Romila, *Manual de polemică culturală*, LCF, 2011, 31; Borbély, *Existența*, *49–80*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *170–183*. ***M.S., R.D.***

MINCULESCU, Mihai (3.XI.1949, Focșani – 28.IV.2011, București), poet, publicist, traducător. Este fiul Mariei Minculescu (n. Postolache), funcționară, și al lui Constantin Minculescu, avocat. Absolvă școala generală și Liceul „Ioan Slavici" din Panciu (1956–1967), apoi Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română–italiană, a Universității din București (licența în 1972). Frecventează cenaclul lui Miron Radu Paraschivescu și pe cel studențesc al Junimii bucureștene. După terminarea facultății lucrează ca redactor la „România literară" în diferite compartimente ale revistei (secretariat de redacție, pagină externă, publicistică etc.), gestionând mai multe rubrici permanente, până în octombrie 2008, când se pensionează medical. Debutează în 1967 la „Viața studențească", de-a lungul timpului colaborând și la „Amfiteatru", „Luceafărul", „Orizont", „Ramuri", „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Ateneu", „Familia", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Milcovul", „România liberă" ș.a., unde publică versuri, proză, cronică literară, interviuri, reportaje, traduceri (îndeosebi din literatura italiană). Editorial va debuta în volumul colectiv *Caietul debutanților 1979* de la Albatros. În manuscris a lăsat poeme, traduceri din poezia italiană și fragmente dintr-un roman, *Insula*.

Debutul relativ târziu al lui **M.** (alături de optzeciști ulterior consacrați, precum Alexandru Mușina), cu *Poemele truverului*, în acrostih, – a cărui amplă parte secundă, *Poemul unei oarecare cruciade sau Drumul sau Deșteptarea conștiinței poetice*, avea să fie continuată în eufemistic intitulatele *Poemele cuminți* din 1985 –, dezvăluie preocuparea pentru conturarea unei *ars* proprii, în linia livrescă a șaptezecismului. Distinctive par să fie ironia, parodia, pastișarea eroticii trubadurești, predispoziția ludică preoptzecistă și o anume notă încifrată, nu străină de ermetismul barbian. „Necumințenia" definește și celelalte piese ale primului său volum autonom, cu frecvente schimbări de registru, care „indică un ironist sentimental, apt a răsturna convențiile și a lua în răspăr diverse atitudini grave, fără a le trăda substanța" (George Muntean). Motivului erotic, dominat când de aspirația spre puritate, când de deziluzie (*Ca de iască*, *Oare*), i se alătură, încă de acum, cel al solitudinii și al efemerului, dar se menține și interesul pentru scriitura cizelată îndelung, nu în direcție clasicizantă, ci întoarsă către un manierism modern, avid de rima rară și de cuvântul căutat sau chiar inventat (*Hulumbu*, *Lecție de dictare*, *În jocul acesta*), cu disponibilitate însă pentru formele de versificație, inclusiv pentru versul liber. Condiția „scribului" stă în cumpănă între forță și fragilitate încă din primul text: „Încă vom mai scrie, poate,/ câteva poeme pentru nemurire,/ cu degete putrede, descărnate,/ de preapură, multă iubire;// vom pune atunci, tremurânde,/ înghesuite-n de aur ferpare,/ rimele-mbrâncite, zălude,/ aripi dospite prin vechi călimare.// Mai departe vom merge pe apă/ în luntri lâncezi de-amintire:// una-i de purpură, tandră și coaptă,/ afet de tun pe-un dom în prăbușire;// Cealaltă-i spumă, vis, celestă scoică –/ eternul clipei, ghemuită doică" (*Luciditate*). Formula lirică este radical schimbată în *Cafeaua turcească de pe Everest* (2006), poezie a stărilor trăite intens, pe marginea depresiei, sub spectrul sfârșitului: „Încă o foaie…/ N-am să dărui nicicui/ Să bată ultimul cui/ Îl păstrez pentru mine/ Pentru capacul de la sicriu/ Bătut pe dinlăuntru/ Ultimul cui/ Înmormântat de viu/ Iubito, te cam du,/ Chiar acu!" (*Alt „te du!"*). Strâmbătatea, estetica urâtului, putreziciunea, durerea, tortura, distrugerea, nimicnicia sunt temele predilecte ale unui poet pentru care plăcerea jocului a dispărut cu totul. Pierderea frumuseții din om cedează locul vidului existențial: „Nu numai dinozaurii dispar, mamă,/ Tată,/ Ci și sentimentele umane,/ Specii întregi de sentimente/ Se duc, una câte una, pentru totdeauna/ În apropiatele ere geologice de ura/ Cucutei și de curara/ Ori aiurea,/ Ori din prostia nemută/ (Din prostia cea rea/ A timpului ce-nainte minune stătea)" (*Despre unii brontozauri*). Gravitatea trăirilor tensionate, dezamăgirile, neîmplinirile, frustrările, mediocritatea și eșecul existenței, de la iubire la mașinăria divină a poeziei, clamate insistent (cum s-a remarcat), în poeme scurte, concentrate, uneori cu imagini juxtapuse șocant, cu versuri pe alocuri sentențioase, caracterizează ultima plachetă, *În caravana deșertului de cerneală* (2008). Atitudinea marcat meditativă, în pragul iminentei extincții, despre rosturile condiției umane și scriitoricești (de pildă, în *Călătorul suflet*) e întreruptă de câte o izbucnire solitară, orgolioasă, precum în acest autoportret: „Am șters-o în goană/ din dragostea asta cumplită/ ca și din dragostea de sine, de altfel./ Dar de când lumea-i lume/ n-am jucat cum mi s-a cântat/ și hohotu-mi de plâns/ plin de trufie era/ și mersul meu din rău în mai rău/ mă făcea nebun de bucurie/ sub bolta cerului pur" (*Altceva ne trebuie*). Bun cunoscător al literaturii italiene, **M.** a transpus

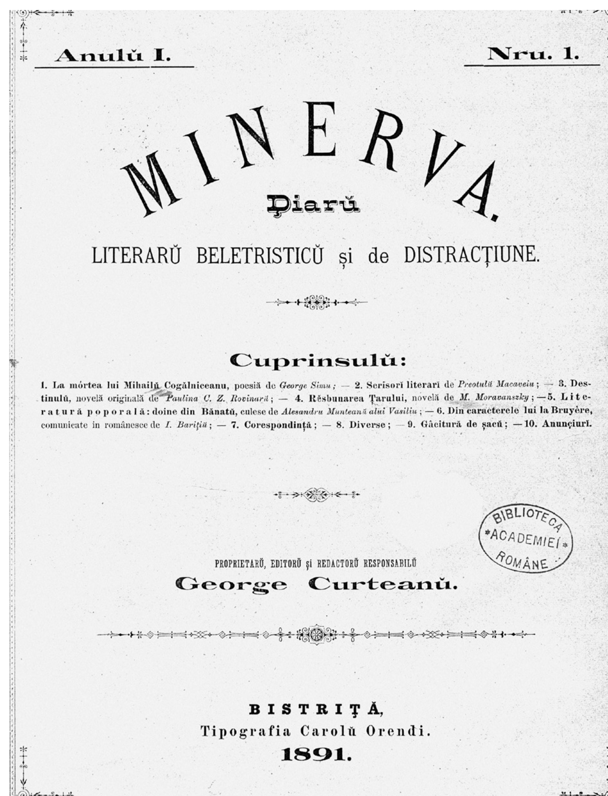
din proza lui Antonio Tabucchi, versiunea la romanul *Se face tot mai târziu* reușind să păstreze ritmul și, în bună parte, subtilitățile de expresie ale scrisorilor de dragoste adresate de mereu alt epistolier iubitei sale, precum și intensitatea lirică a textului.

SCRIERI: *Poemele cuminți*, București, 1985; *Cafeaua turcească de pe Everest*, București, 2006; *În caravana deșertului de cerneală*, Târgoviște, 2008. **Traduceri:** Antonio Tabucchi, *Capul pierdut al lui Damasceno Monteiro*, pref. trad., Iași, 2002, *Se face tot mai târziu*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poeți tineri de la „Albatros”*, RL, 1981, 42; M.N. Rusu, *O anexă: „Caietul debutanților”*, VST, 1981, 46–47; Doina Diaconu, *Ars poetica*, SLAST, 1986, 9; Adriana Iliescu, *Forme și culori*, RL, 1986, 20; George Muntean, *„Poemele cuminți”*, CNT, 1986, 26; Grete Tartler, *Capul regăsit al omului de rând*, RL, 2002, 10; Alina Boboc, *Scrisori de dragoste*, LCF, 2003, 11; Doina Condrea Derer, *Un roman paradoxal*, RL, 2003, 19; Mariana Ionescu, *„Cântecul caută zeul pierdut”*, „Fereastra” (Mizil), 2011, 1; Rodica Grigore, *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011, *165–170.* ***S.G.***

MINERVA, revistă apărută la Brăila, bilunar, între 1 martie şi 15 octombrie 1889, cu o întrerupere între 1 iunie şi 1 septembrie. Director: H. Theodoroff. Editorialul primului număr semnalează primejdia pe care o ascunde avalanşa traducerilor făcute doar pentru profit material. **M.** anunţă că va publica tălmăciri de calitate din literatura străină, „orice scriere originală”, precum şi contribuţii de istorie sau informaţii culturale. Beletristica tipărită este însă cu mult sub nivelul promisiunilor. Colaborează Christu Şt. Reveneanu, Wladimir Barca-Karbotti, I. Christescu şi I. Theodoroff. Se traduc pagini din Georges Ohnet (*Piatra scandalului*) şi câteva romane senzaţionale (*Misterele crimei* ş.a.). W. Barca-Karbotti se vădeşte a fi preocupat şi de mitologie în articolele *Câteva cuvinte asupra divinităţii Krichna la indieni, Mitul lui Prometeu, Feele şi literatura lor*. Sub semnătura Marcel & Marsilius se dă un fragment din *Infernul* de Dante în italiană și în traducere, însoțit de un comentariu. ***R.Z.***

MINERVA, revistă apărută la Bistriţa, bilunar, între 1 august 1891 şi 15 decembrie 1894. Proprietar, editor şi redactor responsabil este George Curteanu. **M.** îşi întrerupe apariţia din cauza „persecuţiilor şi a piedicilor” pe care le întâmpina redactorul, provocate de atitudinea manifestată în problema naţională. Publicaţia îşi propune să reflecte viaţa socială şi culturală a românilor din întreaga Transilvanie şi acordă o atenţie

Anulŭ I. Nru. 1.

MINERVA.

Diarŭ

LITERARŬ BELETRISTICŬ și de DISTRACȚIUNE.

Cuprinsulŭ:

1. La mórtea lui Mihailŭ Cogălniceanu, poesiă de *George Simu*; — 2. Scrisorĭ literarĭ de *Preotulŭ Macaveiu*; — 3. Destinulŭ, novelă originală de *Paulina C. Z. Rovinară*; — 4. Rĕsbunarea Țarului, novelă de *M. Moravanszky*; — 5. Literatură poporală: doine din Bănatŭ, culese de *Alesandru Munteanŭ alui Vasiliu*; — 6. Din caracterele lui la Bruyère, comunicate in românesce de *I. Barițiŭ*; — 7. Corespondință; — 8. Diverse; — 9. Gâcitură de șacŭ; — 10. Anunçiurĭ.

PROPRIETARŬ, EDITORŬ și REDACTORŬ RESPONSABILŬ
George Curteanŭ.

BISTRIȚA,
Tipografia Carolŭ Orendi.
1891.

deosebită poeziei populare. Apar, totodată, note şi ştiri în legătură cu principalele periodice româneşti din Imperiul Habsburgic şi din România, precum şi informaţii culturale, literare, politice despre românii de pretutindeni. **M.** a fost unul dintre puţinele periodice româneşti în care atacurile îndreptate de Al. Grama împotriva lui M. Eminescu au avut o primire favorabilă. Aici a apărut şi un articol intitulat *Un poet din şcoalele Blajului*, în care Eminescu este comparat cu obscurul V.B. Muntenescu, preferinţele criticului de ocazie îndreptându-se către versurile acestuia din urmă. Publicaţia are însă şi merite în ceea ce priveşte propagarea unei literaturi de bună calitate. În paginile ei G. Coşbuc a tipărit pentru prima dată *Noapte de vară*, precum şi alte poezii originale şi traduceri (*Păstorița*, *Gazel*, *Popasul țiganilor*, prelucrare după germanul E. Geibel). Tot aici debuta, dacă nu se iau în considerare versurile din revista şcolară „Muza”, viitorul critic Ilarie Chendi, cu poezia *Nu-mi pasă* (1893). Colaborează cu versuri şi George Simu, Petre Dulfu, Zaharia Boiu, iar cu proză V. Ranta-Buticescu, C. Szatmary, T. Simtion. Un grup de intelectuali transilvăneni (Anton Pop, Iacob Onea, Marioara Bosga ş.a.) trimite culegeri de folclor din jurul Năsăudului, din Bihor, din zona Aradului. Se

publică şi tălmăciri din Byron, Lenau (*Cântece din trestie*), Schiller, La Bruyère (fragmente din *Caractere*, traduse de Ieronim G. Bariţiu), Maupassant şi Jókay Mór. Predomină însă traducerile şi adaptările din autori germani, maghiari şi francezi mai puţin sau deloc cunoscuţi (Theo Seelmann, E. Kulcsár, H. Berlis), ceea ce semnalează orientarea redacţiei către o literatură considerată accesibilă, aptă de a trezi interesul unei categorii mai largi de cititori. ***R.Z.***

MINERVA, cotidian care apare la Bucureşti între 13 decembrie 1908 şi 19 octombrie 1916. Editată de foarte influentul Institut de Arte Grafice cu același nume, în cadrul căruia funcționează o editură și o tipografie, publicația beneficiază de contribuția unei echipe redacționale experimentate, compusă din Ioan Slavici, precum și din ziariști care activaseră la „Dimineața" (C. Demetrescu, V. Anestin, N. Țimiraș, G. Bruthl), „Dreptatea" (Ion Scurtu), „Universul" (Paul Boțan, George Caliga), „Voința națională" (Al. G. Doinaru) etc. Chiar dacă nici un redactor nu-și asumă explicit conducerea gazetei, rolul de lider este îndeplinit de Ioan Slavici care, prin numeroasele editoriale publicate, îi imprimă **M.** atât un caracter cvasisocialist, cât și unul naționalist. Cele două direcții, fidel urmate până la începutul Primului Război Mondial, sunt schițate chiar din articolul-program *Cuvântul nostru*. Cotidianul este numit „organ popular și național în cel mai larg înțeles", cel dintâi calificativ vizând „ridicarea nivelului economic și cultural" al meseriașilor, neguțătorilor și țăranilor, iar cel de-al doilea punând accentul pe nevoia de a dezvolta „mișcarea culturală" și „buna rânduială socială" ale „întregului neam românesc". Pe de o parte, Slavici pledează pentru reformarea instituțională profundă a statului, astfel încât eradicarea sărăciei sau îmbunătățirea condițiilor de muncă să nu mai depindă de „caritatea" celor înstăriți, ci să constituie priorități naționale. Titluri de articole precum *Cartelurile și scumpirea traiului*, *Mortalitatea copiilor*, *Ieftinirea traiului*, *Boala reformei sanitare*, *Traiul țăranilor*, *Populațiunea și scumpetea*, *Pâine caldă*, *Sănătatea săteanului* denotă intensitatea preocupărilor pentru situația „lucrătorilor de la orașe și sate". Nu întâmplător, una din cele mai longevive rubrici ale **M.** este „Din lumea muncitoare". Pe de altă parte, și mai amplu se dovedește proiectul naționalist al ziarului. Alături de elogii închinate familiei regale și Bisericii Ortodoxe, ziarul apără susținut cauza românilor din Ardeal prin editoriale vădit polemice la adresa

ANUL III. — No. 734. SAMBATA 1 IANUARIE 1911.

5 bani ABONAMENTE În țara Un an .. 18.— lei Șase luni 9.— » Trei » 4.50 » În străinătate Un an 40.— lei Șase luni 20.— » Trei » 10.— »

MINERVA

APARE DIMINEAȚA CU ULTIMELE ȘTIRI DIN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: BULEVARDUL ACADEMIEI, 3. — BUCUREȘTI

ANUNCIURI, INSERȚIUNI ȘI RECLAME LA ADMINISTRAȚIA ZIARULUI „MINERVA" 3, B-DUL ACADEMIEI, ȘI LA D. ADANIA CONCESIONARUL PUBLICITĂȚII ZIARULUI NOSTRU STRADA CAROL No. 104. 5 bani

Telefoane: Redacția 24/78. Administrația 3/31. Provincia 25/50.

NOI SECRETARI GENERALI

INTRUNIREA de la Clubul conservator din Craiova

INSTALAREA NOUILOR MINIȘTRI

INSTALAREA nouei comisii interimare la Constanța

NOI PREFECȚI DE JUDEȚE

NOUL MINISTER

D-l I. VIVESCU, la finanțe

PREOCUPĂRILE MOMENTULUI

CONTINUAREA lucrărilor la Catedrala din Galați

SOSIREA în Capitală a Principelui de Bourbon

DECORAREA Sosilor miniștri

SUBSCRIPȚIA „Minervei" pentru aeroplanul Brumărescu

Banchetul dela Capșa

CAMPANIA electorală în Constanța

NOUL PREFECT al poliției Iași

D. cdp. Stroja

PROGRAMUL GUVERNULUI CONSERVATOR Declarațiile d-lui Petre P. Carp

NU UITAȚI A VĂ CUMPARA CALENDARUL „MINERVEI"

Cuprinde: Variate articole literare și de actualitate inedite, splendide suplimente în culori, ilustrații relative la evenimentele mari ale anului, vederi din țară originale, reproduceri după tablourile celor mai de seamă pictori.

LEI 1,25 De vânzare la toate librăriile, depozitarii de ziare și debite de tutun din țară. PE 1911

administrației maghiare, implicând constat critici dure – deloc tipice pentru loialistul filohabsurgic Slavici – la adresa Curții de la Viena (*Mișcarea națională*, *Conspirăm*, *Școlile românești din Ungaria*, *Situațiunea actuală a românilor din Regatul Ungar*, *Germanii din Ungaria*, *Provocările maghiarilor* etc.). Tot astfel, mai multe dosare culturale sunt consacrate figurilor-simbol ale Transilvaniei: Avram Iancu, Andrei Șaguna, Andrei Mureșanu, George Barițiu etc. Deloc în ultimul rând, la **M.** colaborează adeseori scriitori ardeleni promovând tematici și atitudini moraliste și patriotice: Octavian Goga (poezia *De demult* deschizând chiar primul număr), St. O. Iosif, Zaharia Bârsan, Ion Scurtu (titularul rubricii de cronică literară), Ion Gorun (pseudonimul lui Al. I. Hodoş, editorialist din vara lui 1914, când Slavici devine directorul ziarului progerman „Ziua"). Celelalte secţiuni literare ale publicaţiei se caracterizează, în schimb, printr-o vădită eterogenitate și ideologică, și stilistică, și valorică. Ioan Slavici publică în foileton (peste cincizeci de episoade) „romanul inedit și original" *Din două lumi* (1/1908 – 64/1909), nuvela *O lipitoare* sau îi evocă pe M. Eminescu și pe Ion Creangă. Semnează aproape

săptămânal A. Mirea (pseudonimul lui D. Anghel şi St. O. Iosif) , St. O. Iosif o elogiază pe Carmen Sylva, D. Anghel scrie recenzii, dar și proze pe cât de gotice, pe atât de moralizatoare (*Mortul recalcitrant*), Al. T. Stamatiad contribuie cu poezii și traduce din Charles Baudelaire (*Darurile ursitoarelor*), Mihail Sadoveanu colaborează cu nuvela *Un duşman*, Vasile Savel informează abundent despre înființarea Societății Scriitorilor Români și coordonează o anchetă întinsă pe mai multe numere (252–263/1909), D. Karnabatt aproape că monopolizează rubricile „Cronica literară și fantezistă" și „Însemnări", N. Pora, N.N. Beldiceanu, Vasile Pop, D.N. Ciotori sunt prezențe obișnuite în paginile de proză, iar Natalia Iosif, Andrei Naum ori Al. Anestin participă cu traduceri din Albert Samain, Lenau, Victor Hugo, Leconte de Lisle. Odată cu creșterea tirajului (tot mai apropiat de titratele „Universul" și „Adevărul"), **M.** găzduiește seriale de „romane senzaționale": *Crimele amantului statornic*, *Maestrul crimelor*, *Dramele stațiunilor balneare din România*. După 1914 publicația susține un discurs pacifist, pledează pentru neutralitatea țării, însă popularizează mai ales reușitele Puterilor Centrale. În această perioadă apar ancheta *Scriitorii noștri și războiul* (2407/1915), respondenții invalidând avantajele înfruntării armate, articolul de atitudine al lui Mihail Sadoveanu, *O tristă aniversară*, în care sunt condamnate ororile conflagrației, dar și pamfletul lui E. Lovinescu, *Soldatul Ion și Hans Schmidt*, ce opune mașinizării nemțești umanitatea românilor. Proporția articolelor cu tematică literară este, între 1914 și 1916, tot mai mică, consistența rubricilor culturale scăzând la rândul ei. ***Cs.B.***

MINERVA, periodic apărut la Iași, de trei ori pe an, între 1927 şi 1930, ca organ al Societăţii de Filosofie şi Ştiinţe Sociale din localitate, cu subtitlul „Revistă de sinteză culturală". În *Cuvânt înainte*, Ion Petrovici subliniază necesitatea şi utilitatea publicaţiei: „Răspunde […] la o nevoie a timpului apariţia unei reviste *de idei*, cu încercări *de sinteză*. Aş zice a unei reviste filosofice – dacă nu m-aş teme de false interpretări". În fapt, aria preocupărilor e mai extinsă, îmbrăţişând şi alte domenii în afara celui filosofic. Colaborează cu studii D.D. Roşca (*Note pentru o introducere în filosofia lui Hegel*), Dan A. Bădărău (*Virtualităţile noţiunilor*, *Schopenhauer influenţat de pozitivism*), Ion Petrovici (*Comemorarea lui Spinoza*, *Metafizica în filosofia contemporană*), Petre Andrei (*Marx şi Durkheim*), Nicolae Bagdasar, Gh. I. Brătianu, C.I. Botez, Cicerone Iordăchescu. Teme sociopolitice sunt abordate mai ales de Petre Andrei (*Problema claselor sociale*, *Fascismul*, *Raporturile dintre politică şi morală*, *Mişcările sociale şi politice ale tinerimii*) şi Alexandru Claudian (*Rolul socialismului marxist în prefacerile sociale din Rusia şi Germania*), cărora li se adaugă D.I. Suchianu (*Ideea de timp în economia politică*) şi Gheorghe I. Brătianu. De psihologie se ocupă Mihai Ralea (*Asupra saturaţiei fenomenelor sufleteşti*, *Câteva observaţii asupra psihologiei simbolului*, *Filosofia seriozităţii*) şi Ioan D. Gherea (*Analiza psihologică a cauzalităţii*). Paginile consacrate esteticii, istoriei culturale şi literaturii sunt semnate de Tudor Vianu (*Eternitatea şi vremelnicia artei*, *Psihanaliza şi teoria artei*), Petre Andrei (*Consideraţiuni asupra romantismului*), Nicolae Bagdasar (*Asupra culturii europene*). În mai multe numere Andrei Oţetea se ocupă de problemele Renaşterii, iar Cezar Papacostea studiază Antichitatea, făcând şi trimitere la literatura română (*Filosofia antică în opera lui Eminescu*). Şt. Zeletin e preocupat de comparatism: *Romantismul german şi cultura critică română*, iar *În jurul teoriei genurilor literare* se numeşte cercetarea lui Octav Botez. Nu absentează nici domeniul lingvistic, ilustrat prin studiul *Fonetică istorică, fonetică generală şi fonetică experimentală*, semnat de Al. Rosetti. Recenziile şi notele sunt repartizate pe specialităţi: metafizică şi istoria filosofiei (Sorin Pavel, Ştefan George, Vasile Harea, M. Bantaş, Liviu Sirca, Traian Gheorghiu, Victor Savin, Alexandru Claudian, Mihail Uţă), sociologie şi ştiinţe sociale (Laurenţiu I. Preuţescu, Petre Andrei, Sorin Pavel, Emil Diaconescu, Vasile Harea, Mircea Mancaş, Traian Gheorghiu, Radu I. Luca, I. Hudiţă, Traian Ionaşcu), psihologie, estetică, pedagogie (Mihai Ralea, Şt. Bârsănescu, Octav Botez, C.I. Radu, Sterie Diamandi, S. Grigorovici). Colaboratorii străini sunt profesori la prestigioase universităţi europene: Othmar Spann (Viena), H.L. Stoltenbeg (Giessen), Werner Sombart şi Goetz Briefs (Berlin). ***M.V.***

MINERVA, revistă publicată la Bistriţa lunar, apoi trimestrial, din ianuarie 1990 până în 1999, cu subtitlul „Literatură, artă, cultură"; de la numerele 66–67/1997 se subintitulează doar „Literatură–artă". Comitetul de redacţie iniţial este format din Cornel Cotuţiu, Ion Moise, Andrei Moldovan, Ion Negru, Ioan Pintea, Lucian Valea. De la numărul 4/1990 Valentin Raus îl înlocuieşte pe Ioan Pintea. Considerându-se continuatoarea „Minervei" de la 1891,

deschisă „tuturor atitudinilor şi orizonturilor estetice" (*Sub semnul Minervei*), revista mobilizează forţele locale şi valorifică, în general, informaţii legate de istoria şi cultura ţinutului Bistriţa-Năsăud. Contribuţiile documentare sunt, prin urmare, limitate la o arie restrânsă, văzută în relaţie cu importante evenimente sociale sau cu mari valori ale literaturii româneşti: Pompei Boca (*Ilva Mare, vatră a strămoşilor lui Ion Creangă*, *Teatrul lui Vasile Alecsandri în judeţul Bistriţa-Năsăud*), Icu Crăciun (*Liviu Rebreanu şi alegerea de deputat de la Năsăud din 5 mai 1906)*, Radu Telceanu (*Terminologia locală din Maieru în nuvelele lui Liviu Rebreanu*), Valentin Raus (*Viaţa culturală în Bistriţa anilor 1940–1944*). Un *Dicţionar „Minerva"* prezintă personalităţi culturale din zonă (Gavril Istrate, Valentin Raus, Lucian Valea, Lidia Bote, Teodor Tanco, Ion Oarcăsu, Aurel Rău, Zaharia Sângeorzan, Vasile Rebreanu, Dumitru Mircea, Olimpiu Nuşfelean, Dinu Flămând, Ioan Pintea). Un lung serial intitulat *Literatura română în Transilvania nordică* semnează Dumitru Micu. Publică poezie Horia Bădescu, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Mihai Gavril, Luca Onul, Marcel Săsărman, Lucian Valea, proză dau Corin Braga (*Fuga*, fragment din romanul *Claustrofobul*), Cornel Cotuţiu, Valentin Raus, Dumitru Munteanu, iar teatru Radu Ţuculescu şi Ion Moise. Domiţian Cesereanu semnează articolul *Lucian Blaga şi criticul Ion Breazu*. Rubrica intitulată „Convorbirile Minervei" găzduiește interviuri de Ioan Pintea (cu Dumitru Stăniloae) şi Lucian Valea (cu arhiepiscopul Alexandru Todea), dar și altele, cu Vasile Igna, Cornel Moraru, Mircea Zaciu, Cornel Cotuţiu, Horia Bădescu, Gavril Scridon, Alexandru Vlad, Mircea Opriţă, Corneliu Ştefanache, Ioan Alexandru, Bedros Horasangian, Liviu Antonesei ş.a. Cronica literară e semnată de Andrei Moldovan, Olimpiu Nuşfelean şi Ion Moise. Un studiu de istorie literară este cel al lui Alin-Mihai Gherman, *Eminescu şi lecturile sale biblice*. Alte contribuţii documentare: *Manuscrisul lui Leon Coşbuc* (3/1990), interviul acordat în 1971 de Nichifor Crainic ziaristului botoşănean Nicolae Cântec şi corespondenţa inedită Grigore Silaşi–G. Bariţiu. Trei numere (71–73/1997) sunt rezervate memoriei lui Pavel Dan. Se publică documente şi corespondenţă de la Ion Agârbiceanu, Sergiu Al-George. Nu lipsesc traducerile selectate mai cu seamă din literatura modernă și contemporană. Alţi colaboratori: Nicolae Scheianu, Adrian Suciu, David Dorian, Daniel Drăgan, Dorel Şora, Diana Ilieş. ***A.S.***

MINERVA LITERARĂ, revistă apărută la Galaţi într-un singur număr, la 12 noiembrie 1933, sub direcţia lui D. Ţiridis. Într-un *Cuvânt înainte* semnat Direcţiunea, se precizează că atunci „când evenimentele sunt atât de complicate, când spiritele sunt atât de dezorientate […], un mănunchi de câţiva scriitori, fără deosebire de naţiune, de rit şi religie", şi-au propus să scoată această revistă spre „purificarea sufletelor şi înviorarea inimilor". Se publică poezia *Pribeag* de Const. Spirescu, poet căzut în 1917 la Oituz, însoţită de un medalion biografic, precum şi versuri de N. Georgescu; un Movileanu colaborează cu fragmente din romanul *Sânge nobil*, având subtitlul *Scene din viaţa ţiganilor ursari.* Nicolae Ursu scrie un articol polemic, *Contra artei de standard*, lui Radu Gyr i se republică versiunea *Cântecul iubitului,* un poem de Goethe, iar D. Ţiridis, responsabil cu sectorul de popularizare a ştiinţei, scrie despre Einstein şi teoriile sale. ***M.V.***

MINERVA LITERARĂ ILUSTRATĂ, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 15 noiembrie 1909 şi 3 august 1914, ca supliment al cotidianului „Minerva" (1908–1916). Se menţionează că publicaţia este realizată „cu colaborarea domnilor Adam I., Anghel D., Bârseanul I., Bârsan Z., Cazaban Al., Chendi Il., Demetrescu C., Doinaru Al., Dunăreanu N., Gârleanu Em., Karnabatt D., Iosif St. O., Locustean P., Rosetti Radu, Sadoveanu M., Sandu-Aldea C., Slavici I., Savel V., Scurtu I., Silvan Gh., Ţimiraş N. şi alţii". De la numărul 44/1910 caseta redacţională dispare. Revista e menită să întărească, prin literatură, efortul lui Ioan Slavici, redactorul gazetei „Minerva", de a crea un curent tradiţional, adică ataşat la tradiţiile populare. „Pe lângă literatura cea mai captivantă […], pe lângă articole şi desenuri din cele mai artistice, mai de gust, menite să descreţească toate frunţile", periodicul îşi propune să publice „un foarte variat material de sfaturi, o cronică a modei cu un model în ilustraţie şi orice alte rubrici interesante şi utile". Promisiunile sunt onorate, de vreme ce materialele alese şi numeroasele rubrici iniţiate – „Săptămâna teatrală", semnată Barbu Lăutarul (Nicolae Pora), „Cronica plastică" de Nicolae Pora, „Cronica astronomică" de Victor Anestin, „Cronica medicală" de C. Ocăşanu ş.a. – acoperă o arie de preocupări dintre cele mai diverse. Literatura originală se înscrie, în general, pe două direcţii principale, urmărind fie aspectul moralizator, fie cel amuzant-umoristic. Sunt prezenţi cu poezii G. Tutoveanu, Petre

Dulfu, D. Anghel, St. O. Iosif, Al. Gh. Doinaru, I. Al. Sân-Giorgiu, Th. D. Speranţia, Oreste, D. Karnabatt, Zaharia Bârsan, D. Teleor (ține „Rubrica lui Mitică"; semnează şi Roelet), Const. A. Giulescu, Gr. Branişte, Mihail Procopiu, Liviu Coman, Al. T. Stamatiad, Claudia Cridim (Claudia Millian), Aurel Iancu, I. Botez, I.M. Vântureanu, Victor Eftimiu, Mircea Dem. Rădulescu, B. Nemţeanu. Ioan Slavici publică în foileton povestirea *Nuţa*, precum şi schiţele *Leu paraleu*, *O încurcătură*, *O noapte fioroasă*. Semnează proză Emil Gârleanu, Delabârsa (St. O. Iosif), N. Ţimiraş, M. Sadoveanu, Vasile Savel, Ioan Adam, D. Teleor, N. Dunăreanu, Al. Cazaban, C. Sandu-Aldea, I. Răduţ, N. Pora, D. Constant, Vasile Pop, Const. A. Giulescu, V. Neacşu, G. Atanasiu, Petru Gh. Savin, Barbu Călin, Constanţa S. Economu. Critica literară este slab reprezentată. Ilarie Chendi realizează un medalion despre Ioan Popovici-Bănăţeanu, iar I. Scurtu se ocupă de Veronica Micle, Ecaterina Pitiş, Ion Creangă. În schimb, traducerile abundă, acoperind o arie geografică întinsă. Ludovic Leist traduce din August Strindberg, H. Sudermann, Bret Harte, L.N. Tolstoi, Vsevolod Garşin, Jókai Mór, Alphonse Daudet, Grazia Deledda ş.a. Are căutare literatura umoristică (Mark Twain, Jerome K. Jerome, M.G. Saphir), precum şi romanul foileton „emoţional", „pasional" sau „de mare senzaţie" (*Marchiza de Orandini*, *Banul şi nobleţea*, *Mister şi tragedie*, *Romanul unei femei* de J.J. Kraszewsky). Nu lipsesc nici Dostoievski, Maupassant, V. Korolenko, Bjønstjerne Bjørnson, Selma Lagerlöf, Jules Lemaitre. Ilustraţiile reproduc opere de Rubens, N. Vermont, Arthur Verona, Frederic Storck, Kimon Loghi. ***M.V.***

MINIATURI, revistă apărută la Bucureşti, lunar, în trei serii: aprilie – 20 septembrie 1933, 10 februarie – 10 octombrie 1936, 15 noiembrie 1937 – 15 aprilie 1938, sub conducerea unui comitet. Subtitlul este, mai întâi, „Publicaţie lunară de critică şi informaţie literară şi artistică", apoi, de la numărul 1/1937, „Literatură, artă, ştiinţă", iar la ultimul număr, scos sub forma unei broșuri și având-l drept unic autor pe Ion Goschin, acesta devine „Cronici de artă literare şi plastice". **M.** e lipsită inițial de program. Mai târziu, în numărul 8/1936, este formulată totuși intenţia de a oferi „o prezentare şi o sinteză cât mai justă a operelor reprezentative din literatura şi arta românească" (*După trei ani*), sferă în care vor intra şi teatrul, cinematograful, muzica, dansul. La început **M.** are un caracter precumpănitor literar, pentru ca ulterior să câştige teren artele plastice; începând cu numărul 9/1936 se introduce rubrica „Evenimente în artele plastice", iar cea intitulată „Pictori şi expoziţii" ia amploare. Se publică poeziile *Doina*, *Vrut-am*, *Peste creste ude*, *Rănitul*, *Zare de plumb*, *Horia*, *Ţară* de Aron Cotruş, în sumar intrând şi versuri de G. Murnu (*Înstrăinare*), I. Minulescu (*Primăvară rurală*), Tudor Arghezi (*Despărţire*), Coca Farago ş.a. Cronica literară e susţinută de Ion Goschin (*Un roman de mare valoare: „Patul lui Procust" de Camil Petrescu*, *Un nou mare poet român: Aron Cotruş*, *Despre opera lui Gib Mihăescu*, *„Velerim şi Veler Doamne" de V.I. Popa*, *Două romane remarcabile: „Arsenic" de Sergiu Dan şi „Polca pe furate" de Mihail Celarianu*, *Ion Biberi, „Étude sur la littérature roumaine contemporaine"*). Folosind pseudonimele Ilie Gălănescu, Gh. Nicodim, N. Sachelarie, Ana Săbăreanu, V. Săbăreanu, Ilie Văraru, Mache A. Velicu ş.a., acelaşi Ion Goschin scrie şi articole cu un pretins caracter teoretic (*Criteriu şi critică*, *Despre titlul operei de artă*, *Despre geneza şi fundamentele esteticii*, *Tradiţie şi creaţie*) şi semnează recenzii etc. Rubricile dedicate artelor plastice sunt terenul unde se exersează tot Ion Goschin. Seria a doua a revistei este ilustrată cu reproduceri din opera lui N. Grigorescu, S. Mützner, Gh. Petraşcu, C. Baraschi, I. Papazoglu, N. Tempeanu, Adam Bălţatu, Micaela Eleutheriade ş.a. ***M.V.***

MINULESCU, Ion (6.I.1881, Bucureşti – 11.IV.1944, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg, gazetar.

Este fiul Alexandrinei (n. Ciucă) şi al lui Tudor Minulescu, negustor în Slatina, decedat cu o săptămână înainte de naşterea băiatului. Numele de familie al predecesorilor ar fi fost Minculescu. **M.** a copilărit în Slatina. Şcoala primară şi următoarele şase clase le-a urmat la Piteşti. Învaţă apoi la un liceu particular din Bucureşti, unde îşi trece şi bacalaureatul în 1899. Înscris la Facultatea de Drept, o abandonează după un semestru şi pleacă la Paris, unde stă patru ani, însă nu se arată

interesat de continuarea studiilor, ci de familiarizarea cu literatura şi lumea literară franceză, citind poezia simbolistă, frecventând cafenelele literare, făcându-şi cunoştinţe în rândul poeţilor. Debutase în 1897, la „Povestea vorbei", cu versuri semnate I.M. Nirvan şi I.M., colaborase, până în 1900, la „Foaia interesantă", „Foaia pentru toţi", „Moda ilustrată", „Carmen", „Evenimentul", „Adevărul de joi". În 1905 colaborează la „Vieaţa nouă", în 1906–1907 la „Viaţa românească", „Viaţa literară" şi „Convorbiri critice". O poezie apărută în această din urmă revistă stârneşte interesul admirativ al lui I. L. Caragiale. Editorial debutează în 1908 cu volumul de versuri *Romanţe pentru mai târziu* şi cu proza scurtă din *Casa cu geamuri portocalii.* Tot în 1908 scoate „Revista celorlalţi" (trei numere), care, asemenea volumului de poezii, exprimă chiar din titlu o situare polemică faţă de literatura română contemporană ostilă înnoirii, modernizării, instalată în inerţia tradiţionalistă, proprie curentului sămănătorist. O atitudine de singularizare afişează şi revista „Insula" (1912) şi tot astfel, deşi mai puţin direct, cea de-a doua carte de versuri, *De vorbă cu mine însumi* (1913). S-ar putea spune că, prin tot ce a scris şi prin întreaga sa acţiune în viaţa literară, **M.** a fost, înainte de Primul Război Mondial, cel mai dinamic şi eficace factor al înnoirii poeziei. Dedicându-i volumul *Privelişti* (1930), B. Fundoianu îl va numi „primul clopotar al revoltei lirice româneşti". Stâlp al cafenelei Kübler şi al Terasei Oteteleşteanu, **M.** a fost, din 1906 până în 1919, în plan profesional, redactor al ziarului liberal „Viitorul", funcţionar la Constanţa, şef al Biroului de Presă şi director de cabinet în Ministerul de Interne. Se căsătorește cu Claudia Millian. Refugiat în 1916 la Iaşi, a desfăşurat, tot timpul războiului, o intensă activitate publicistică, a organizat şezători literare în beneficiul răniţilor etc. Din 1922 exercită, până în 1940, funcţiile de director al Teatrului Naţional din Bucureşti, director general şi inspector general în Ministerul Cultelor şi Artelor, pe care le-a punctat prin înfăptuiri precum înfiinţarea Premiului Naţional de Poezie şi a Salonului Oficial de Pictură. Călătoreşte mult, mai cu seamă în Franţa. Conduce, împreună cu Liviu Rebreanu, magazinul literar „Cetiţi-mă" (1921–1922), colaborează la numeroase periodice, printre care „Letopiseţi", „Contimporanul", „Cuget românesc", „Sburătorul", „Falanga literară", „Gândirea", „Integral", „Luceafărul", „Lumea", „Rampa", „Universul literar", „Cuvântul liber", „România literară", „Dimineaţa", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a., e director al cotidianului „București" (1941). Îi apar noi volume, precum culegerile de poezii *Spovedanii…* (1927), *Nu sunt ce par a fi…* (1936), volumele de proză scurtă *Măşti de bronz şi lampioane de porţelan* (1920), *Cetiţi-le noaptea* (1930), *3 şi cu Rezeda 4* (1933), romanele *Roşu, galben şi albastru* (1924), *Corigent la limba română* (1928), *Bărbierul regelui Midas* (1931), *Cine-i autorul acestui roman senzaţional?* (1943), piesele de teatru *Pleacă berzele* (1921), *Lulu Popescu* (1921), *Manechinul sentimental* (1926), *Allegro ma non troppo* (1927), *Amantul anonim* (1928) ş.a. Cărţile de poezie şi le-a reunit, în 1939, în culegerea *Versuri*, reeditată în 1943. În 1928 a fost distins cu Premiul Naţional de Poezie.

Portret de Camil Ressu

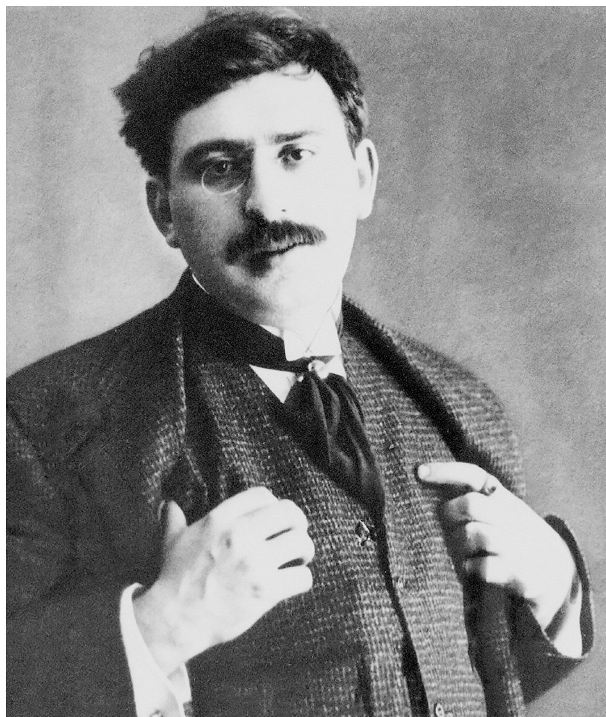
O primă constatare a celui care parcurge poezia lui **M.** cunoscând biografia autorului e asemănarea dintre om şi operă. Spontan, cordial, boem cu eleganţă, extravagant cu distincţie, autorul *Romanţelor pentru mai târziu*, e, înainte de orice, altfel decât „ceilalţi". „Nou venit", cum spune în autoprezentarea

poetică, „din lumea creată dincolo de zare", lume în care „nu-i ceru-albastru şi copacii nu-s verzi", el bate, ca vestitor al „artei viitoare", la o poartă ce nu i se deschide. Pare să fi sosit prea devreme, căci este doar „anul una mie şi nouă sute opt". Limbajul poetic, figuraţia, melosul, timbrul sufletesc, prozodia diferă, în versurile sale, de conţinuturile şi modalităţile expresive ale poeziei româneşti de până atunci. Căutător obstinat, cum însuşi o precizează, al originalităţii, tânărul **M.** mizează pe factorul surpriză, pe provocarea impresiei de straniu. Pentru atingerea acestui scop, el compune în vers liber şi construieşte (potrivit precizărilor din confesiunea intitulată *Nu sunt ce par a fi*) „imagini surprinzătoare", face uz de „repetiţii obsedante", de „efecte onomatopeice", răsuceşte fraza discursului liric cât mai imprevizibil. Poeziile se umplu de peisaje exotice, de figuri mitologice, apar în ele senzaţii erotice de un estetism pervers, reprezentări macabre, de asemenea bizar estetizate. Toponimii de o muzicalitate insolită compun un mozaic sonor străbătut de chemarea depărtărilor: Xeres, Estremadura, Alicante, Golgota, Antile, San Salvador, Sahara, Nil, Babylon, Ninive, Boston, Bassana, Marea Marmara. Aceeaşi chemare vine de la trenuri, de la „gări cu firme-albastre", nave, iahturi, bricuri, albatroşi, faruri, insule, arhipelaguri. Registrul vocabulelor cu sonorităţi încă neauzite sau auzite rar în lirica românească e completat cu nume celebre: Beethoven, Berlioz, Wagner, Chopin, Villiers de l'Isle-Adam, Gauguin, Cézanne, cu titluri de opere şi nume de personaje: Manon Lescaut, Des Grieux, Hamlet, Polonius, *Les Fleurs du mal*, cu citate în limbi străine: „Guerlain a botezat parfumul/ Voilà pourquoi j'aime Rosine". Obişnuit astăzi, procedeul putea impresiona şi chiar scandaliza la începutul secolului al XX-lea. În gustul lui Charles Baudelaire şi al „decadenţilor", poetul imaginează ceremonialuri erotice învăluite în „miresme otrăvitoare", răspândite de pe „trepieduri de argint". În patul stropit cu „parfum de brad" sunt presărate „garoafe/ şi maci,/ Tot flori însângerate", iar „covorul din perete" e ornat cu „Trei ramuri verzi de lămâiţă/ Şi-un ram uscat d-eucalipt". Iubitei i se cer „buzele", „ochii" şi poeziile lui Baudelaire: „Dă-mi şi buzele şi ochii şi…/ Les fleurs du mal la fila/ trei sute treizeci şi nouă: La mort des amants…". De acelaşi gust decadent ţin sicriele,

Ion Minulescu împreună cu D. Anghel, Grigore Tofan, Caton Theodorian, A. de Herz, L. Mubian, Mihail Sadoveanu, Sextil Puşcariu, Emil Gârleanu și Cincinat Pavelescu

coşciugele, catafalcurile, cioclii, morţii ambulanţi. Nu lipsesc „misterele” facile, precum acela al cifrei trei, preluat de la Maurice Maeterlinck („trei corăbii”, „trei drumeţi”, „trei lacrimi reci de călătoare”, „trei ode, trei romanţe, trei elegii şi trei sonete” etc.) sau cel ce se vrea sugerat prin scrierea cu majusculă a unor substantive comune, adjective substantivale şi adverbe: Trecutul, Durerea, Iubirea, Nimicul, Eternul, Albastrul, Cuminţii, Nebunii, stindardul Credinţei, tricolorul Nebuniei, Ieri, Mâine ş.a. Parada de cinism şi teribilism („Eu ştiu c-ai să mă-nşeli chiar mâine” etc.) sau prozaismul voit nu mai impresionează mai târziu pe nimeni, iar „audiţia colorată” („De ce-ţi sunt ochii verzi, culoarea vagnerianelor motive?”; „Într-un amurg de toamnă orchestrată/ În violet,/ În alb,/ În roz/ Şi-n bleu”) era o „noutate” veche chiar la data când o folosea la noi **M.** Nu originalităţile excentrice, căutate conferă valoare poeziei sale, ci tocmai ceea ce, în aparenţă, e mai puţin original în cuprinsul ei. De altfel, până la urmă, poetul însuşi a mărturisit a nu fi ceea ce pare. După Primul Război Mondial, el a renunţat la alura de proroc enigmatic, la excesul de exotism, la felurite trucuri, comunicându-şi simţămintele mai direct, fără abuz de artificii. În *Nu sunt ce par a fi...*, poezia cuprinsă în volumul cu acelaşi titlu din 1936, poetul se declară „cel din urmă strop de vin/ Din rustica ulcică de pământ,/ Pe care l-au sorbit pe rând/ Cinci generaţii de olteni –/ Cei mai de seamă podgoreni”. În autenticitatea sa adâncă, e un mare sentimental. Un sentimental balcanic. „Romanţele” sale sunt „cântece de lume” panneşti în expresie modernă. În ele vibrează sensibilitatea meridională în variantă românească, sensibilitatea „bucureşteanului par excellence”, şi I. L. Caragiale avea de ce să le aprecieze. După G. Călinescu, **M.** este „în bună măsură un Mitică, un Caţavencu şi un Eleutheriu Popescu, deveniţi lirici”. Ar trebui, poate, adăugat: un Mitică şi un Eleutheriu Popescu conştienţi de ei înşişi, dotaţi cu inteligenţă artistică; e, simultan, personaj şi actor: trăieşte şi joacă în acelaşi timp; se mimează pe sine însuşi. În aceasta şi constă deosebirea faţă de G. Topîrceanu, la care autoironia vine de afară, e un produs cerebral, rece, suprapus efuziunii sentimentale anterioare. El se dă în spectacol cu candoare. Se spovedeşte şi se autopersiflează concomitent. Sunetul autentic, nou, al liricii sale e în nota sentimentală bufă, în melodia de romanţă ostentativ modernizată, spre a-i camufla articulaţiile de

fapt demodate. E o ingenuitate, în versuri, travestită în fanfaronadă, o năvală de duioşii şi melancolii ce învederează reale afinităţi cu Paul Verlaine şi Jules Laforgue. S-ar putea zice că este aproape eminescian în simţire, de nu i-ar lipsi adâncimea. În proză **M.** aduce cu primul volum, *Casa cu geamuri portocalii*, ecouri din Barbey d'Aurevilly, Huysmans, Villiers de l'Isle-Adam, din Oscar Wilde. Nuvela ce împrumută titlul volumului e o „fantezie” în genul celor ale lui D. Anghel, pe fundal de parabolă. Un străin ciudat, misterios, cumpără într-o mahala o casă cu grădină, pe care le transformă radical, dându-le o înfăţişare bizară, spre uluirea vecinilor. Toamna străinul pleacă, nu însă înainte de a oferi o splendidă serbare, cu muzici şi vinuri exotice. Episodul serbării e de basm, în decor modern. În balcon apare „o femeie frumoasă, înaltă şi blondă, îmbrăcată într-un peignoir portocaliu”, care, dintr-o baniţă, aruncă în grădină bani de argint. Învălmăşeală, bătaie, omor: *auri sacra fames!* Străinul pleacă, dând foc casei. A doua nuvelă, *Spovedania unui om putred*, înfăţişează un Des Esseintes valah, devorat de sentimentul propriei inutilităţi, pe care caută să şi-l adoarmă ducând o viaţă excentrică, bătându-şi joc de toţi şi de el însuşi. Mai mult declaraţie de adeziune la simbolism decât naraţiune, *Grădina prietenului*

meu conţine pasaje descriptive şi reflexive notabile. Volumul *Cetiţi-le noaptea* însumează istorisiri fantastice sau numai stranii, încântătoare mai ales prin perfecta încorporare a extraordinarului în real. Trecând peste scrieri ce nu rezistă în ansamblu, cu toate meritele parţiale, aşa cum se întâmplă cu *Măşti de bronz şi lampioane de porţelan*, *3 şi cu Rezeda 4*, *Cine-i autorul acestui roman senzaţional?*, se impune atenţiei, dintre romane, îndeosebi *Corigent la limba română*, carte străbătută de nostalgia anilor adolescenţei şi ai primei tinereţi. Optând pentru persoana întâi, naratorul îşi rememorează vârstele revolute cum ar povesti un basm: „A fost odată ca niciodată…”. Atmosfera oraşului copilăriei, ambiţia familială şi şcolară, primele experienţe erotice, cu candorile şi vicleniile lor, apoi despărţirea de locurile natale, anii visurilor şi aventurilor pariziene, reîntoarcerea în ţară şi ancorarea în viaţa literară, toate sunt evocate cu aparentă detaşare, nu însă fără o înfiorare subtextuală. Scris tot la prima persoană, romanul *Roşu, galben şi albastru* e un fals jurnal al experienţelor lui Mircea Văleanu, scriitor şi ziarist, în timpul Primului Război Mondial. Se află aici atmosfera bucureşteană a zilelor imediat pregătitoare evacuării, ca şi atmosfera Iaşilor din timpul refugiului. Patriotismul de paradă şi de bâlci este luat în zeflemea. Unele episoade introduc în intimitatea unui „învârtit”, profitor de pe urma războiului. În *Bărbierul regelui Midas* relatarea e trecută la persoana a treia şi păţaniile unui onest funcţionar în Ministerul Artelor, acostat într-o zi pe stradă de un ins straniu care se dă drept bărbierul legendarului rege din Frigia, oferă naratorului prilej de a trimite săgeţi spre diferite instituţii culturale. Dintre piesele de teatru ale lui **M.**, *Manechinul sentimental*, pe care autorul o voia montată „în felul teatrului de păpuşi”, merită o menţiune prioritară. Ea semnalează câteva „manechine”, „expuse în zilele noastre în cele două mari vitrine sociale din România”. Spectacolul trebuia să sugereze aşadar ideea de joc, de artificiu. Însă, în piesă, viaţa reală sparge convenţia, se substituie ficţiunii. Dornic să creeze un tip de femeie din high-life, autorul dramatic Radu Cartianu intră în casa doamnei Jeana Ionescu-Potopeni, soţie de milionar, căreia îi cere să-i înlesnească „documentarea”. Aceasta acceptă jocul, mimând la început rolul de îndrăgostită, dar până la urmă se îndrăgosteşte cu adevărat de dramaturg. Momentul e bine marcat. Dragostea o preschimbă pe Jeana din manechin în om viu, şi revolta ei conferă piesei, în actul penultim, un real accent dramatic: „Dar nu-nţelegi că nu mai vreau să fiu manechin de vitrină?... Vreau să ies măcar o dată şi eu din închisoarea mea de sticlă…”. Departe de a ocupa în ierarhia valorilor epice şi dramatice româneşti un loc analog celui deţinut de versuri în cuprinsul liricii, proza şi teatrul lui **M.** cuprind suficiente pagini ce au un zvâcnet cald, o reală savoare.

Ion Minulescu (de fapt Minculescu) a fost de la început primit ca exponentul cel mai integral al simbolismului românesc […]. *Lirica lui Minulescu e în marginea celui mai autentic simbolism şi dacă ea a plăcut vulgului, acest fenomen urmează a se lămuri şi explicaţia nu va fi nicidecum în câmpul versificaţiei* […]. *Şi, de altfel, poezia lui Minulescu place şi omului fin, cu toată grandilocvenţa ei, şi după treizeci de ani ea e încă proaspătă* […]. *Eminescu, păstrând liniile simple sentimentale, întorsese cântecul spre mitologie şi meditaţia universalului; Minulescu, mai terestru, îl tratează ca estet, de altminteri aşa cum va proceda în genere poezia modernă (pe urmele lui Eminescu) cu folclorul, punând mai multă coloare şi stingând claritățile. El pune în acţiunea de fascinare prin sentimentalism o grijă excesivă, la modul misterios, care, cu toată teatralitatea şi cu un uşor comic, inclus în orice mistificaţie, încântă prin ineditul contrastului.*

G. CĂLINESCU

Adevăratul stegar al mişcării simboliste a fost Ion Minulescu. Fără a fi ermetic, prin fond, şi, mai ales, prin formă, întrucât e o artă de relativă iniţiere şi, oricum, de rafinare estetică, simbolismul nu poate fi popular. I. Minulescu e în situaţia paradoxală de a-l fi făcut pe înţelesul tuturor şi de a-i fi popularizat metodele […]. *De un simbolism mai mult exterior şi mecanic, poezia lui I. Minulescu conţine, totuşi, pe alocuri, o gândire muzicală* […]. *Succesul poeziei minulesciene nu vine însă de la fondul ei muzical, ci de la muzicalitatea ei exterioară; ea e cea mai sonoră şi declamatoare poezie din literatura noastră actuală.*

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Romanţe pentru mai târziu*, Bucureşti, 1908; *Casa cu geamurile portocalii*, Bucureşti, 1908; *De vorbă cu mine însumi*, cu ilustraţii de Iser, Bucureşti, 1913; *Măşti de bronz şi lampioane de porţelan*, Bucureşti, 1920; *Pleacă berzele*, Bucureşti, 1921; *Lulu Popescu*, Bucureşti, 1921; *Roşu, galben şi albastru*, Bucureşti, 1924; *Manechinul sentimental*, Bucureşti, 1926; *Allegro ma non troppo*, Bucureşti, 1927; *Spovedanii…*, Bucureşti, 1927; *Amantul anonim*, Craiova, 1928; *Corigent la limba română*, cu ilustraţii de Lucia Dem. Bălăcescu, Bucureşti, 1928; *Cetiţi-le noaptea*, Bucureşti, 1930; *Strofe pentru toată lumea*, Bucureşti, 1930; *Bărbierul regelui Midas*, Bucureşti, 1931; *Porumbiţa fără aripi*, Bucureşti, 1931; *3 şi cu*

Rezeda 4, București, 1933; *Nu sunt ce par a fi…*, București, 1936; *Nevasta lui Moş Zaharia*, Oradea, 1937; *Ciracul lui Hegesias*, Bucureşti, 1939; *Versuri*, Bucureşti, 1939; ed. 2, Bucureşti, 1943; *Când doi se ceartă*, Bucureşti, 1940; *Cine-i autorul acestui roman senzaţional?*, Bucureşti, 1943; *Scrieri*, I–II, îngr. şi pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1966; *Opere*, I–IV, îngr. Emil Manu, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974–1983. **Traduceri:** Octave Mirbeau, *Pogromul*, Bucureşti, 1910; Maurice Maeterlinck, *Sora Beatrice*, Bucureşti, 1913; Victor Hugo, Albert Samain, Charles Guérin, Henri Bataille, Henri de Régnier, [*Versuri*], Bucureşti, [1935] (în colaborare cu D. Anghel).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, *378–396*, IV, *574–580*; Davidescu, *Aspecte*, *31–34*, *242–246*, *488–490*; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *392–400*; Aderca, *Contribuţii*, I, *111–121*, *253–254*, *357–360*, II, *137–138*; Perpessicius, *Opere*, II, *83–84*, *111–114*, *136–139*, *278–281*, IV, *200–204*, VII, *251–252*, VIII, *295–299*, XII, *498*, *530*; Călinescu, *Opere*, I, *1382–1383*, II, *77*, III, *213–215*, V, *6–21*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *35–48*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *245–249*, *passim*; Şuluţiu, *Scriitori*, *150–157*; Cioculescu, *Aspecte*, *141–143*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *151–153*, *269*, *355–357*; Munteano, *Panorama*, *259–262*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *613–618*, *Ist. lit.* (1982), *691–697*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, *209–218*; Streinu, *Pagini*, V, *29–41*; Vianu, *Figuri*, *118–125*; Bote, *Simbolismul*, *382–395*; Piru, *Panorama*, *33–36*; Călinescu, *Eseuri*, *105–109*; Manolescu, *Metamorfozele*, *23–24*; Tomuş, *15 poeţi*, *98–111*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *387–406*; Micu, *Început*, *435–448*; Vartic, *Spectacol*, *33–42*; Emil Manu, *Ion Minulescu şi conştiinţa simbolismului românesc*, Bucureşti, 1981; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *140–148*; Daniel Dimitriu, *Introducere în opera lui Ion Minulescu*, Bucureşti, 1984; Micu, *Modernismul*, I, *203–223*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *334–342*; Pop, *Jocul*, *42–56*; Sina Dănciulescu, *Poetica minulesciană*, Craiova, 1986; Cioculescu, *Itinerar*, V, *382–394*; Popa, *Estuar*, *110–123*; *Dicţ. analitic*, I, *164–166*, III, *172–176*, IV, *48–50*, *592–593*; *Dicţ. esenţial*, *528–531*; Anca Andreescu, *Ion Minulescu*, Bucureşti, 2006; Cernat, *Avangarda*, *87–88*; Manolescu, *Istoria*, *544–54*8; Oana Iuliana Ştefănescu, *Ion Minulescu*, Craiova, 2012. ***D.Mc.***

MIOC, Simion (4.II.1931, Giulvăz, j. Timiş – 24.XI.2000, Timișoara), critic şi istoric literar. Este fiul Sofiei (n. Periatu) şi al lui Simion Mioc. A urmat Liceul Comercial la Timişoara (1943–1951) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1951–1955). A funcţionat ca profesor la şcoli din Sânnicolau Mare, Liebling, Peciu Nou, Periam, în județul Timiş. Şi-a luat doctoratul cu o teză despre Ion Vinea, la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iaşi (1971). Asistent la Institutul Pedagogic al Universității din Timişoara (1962–1964), apoi la Facultatea de Filologie (Litere), parcurge toate treptele până la gradul de profesor (1990), fiind și decan (1990–1996). Câțiva ani a fost lector la Universitatea din Dijon (1974–1977). Debutează în 1963 la revista „Scrisul bănăţean”, iar editorial cu volumul *Opera lui Ion Vinea* (1972). A mai colaborat la „Orizont”, „Steaua”, „Tribuna”, „Analele Universităţii din Timişoara”, „Caiete critice”, „Studii de literatură română şi comparată” ș.a. A murit în împrejurări neelucidate până în prezent.

Cu aplecare spre interpretările necanonice, atras de opera scriitorilor esteți şi înclinat spre lecturile deschise, **M.** dă mai întâi o carte despre opera lui Ion Vinea, cu analize inedite şi perspective noi. Este o carte cu o viziune integratoare şi o bună lectură a literaturii de avangardă, cu o contextualizare nuanţată şi o poziţionare a operei lui Vinea în structurile avangardei. Concomitent, autorul documentează apropierea sau chiar integrarea în expresionism a unor poeţi ca Tudor Arghezi, G. Bacovia, Aron Cotruş, Adrian Maniu. În cazul lui Vinea găseşte chiar o formulă pe care o crede mai exactă, aceea de „expresionism romantic”. În celelalte cărţi ale lui **M.** discursul critic se subordonează, de cele mai multe ori, unui demers didactic. Explicaţia şi motivaţia ocupă o parte însemnată a textului, iar sprijinul pe surse bibliografice intră în modul de structurare al studiilor. „Intenţia noastră este să zăbovim în preajma marilor voci lirice, pentru a le sesiza *relieful* şi *muzica*”, notează autorul, care crede că ar putea să realizeze o istorie a poeziei româneşti interbelice (*Modalităţi lirice interbelice*, I, 1995). Despre unii poeți a reuşit să scrie (Tudor Arghezi, Lucian Blaga), despre alţii nu, bună parte din program rămânând la nivel de deziderat. Mereu preocupat de o altfel de interpretare a textului poetic, **M.** înţelege şi conceptul „anamorfoză” ca o nouă lectură, ca o sinteză între resursele, sugestiile textului şi aportul lectorului, al receptorului. *Lecturi (ne)canonice* (1999) cuprinde interpretări despre opera unor scriitori din perioade diferite. Autorul precizează sensul demersului chiar din titlu; este sugestia unei reacții „de împotrivire, adică de provocare a unei *crize* în obişnuinţele şi sclerozele de receptare şi interpretare”. În secțiunile cărții se află studii despre V. Alecsandri, M. Eminescu, Lucian Blaga, Aron Cotruş, G. Bacovia, Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Vintilă Horia, N. Iorga, Tudor Vianu, G. Călinescu. Lectura deschisă, asociativă,

provocatoare tensionează adesea fraza critică, făcând-o percutantă. Volumul de versuri *Telecordii şi ludisme* (1998) cuprinde reflecţii lirice din perspectivă dublă: una care vizează orizontul lecturii şi alta existenţa ei imediată, deseori pe o tonalitate ludică, fie și atunci când trimiterile livrești se referă la nume celebre.

SCRIERI: *Opera lui Ion Vinea*, Bucureşti, 1972; *Structuri literare*, Timişoara, 1981; *Anamorfoză şi poetică*, Timişoara, 1981; *Modalităţi lirice interbelice*, I, Timişoara, 1995; *Telecordii şi ludisme*, Timişoara, 1998; *Lecturi (ne)canonice*, Timişoara, 1999. **Ediţii:** Mihail Sebastian, *Oraşul cu salcâmi. Accidentul*, pref. edit., Bucureşti, 1968; Octavian Goga, *Poezii*, postfaţa edit., Timişoara, 1984; Ion Minulescu, *Versuri*, postfaţa edit., Timişoara, 1985; Gh. Brăescu, *Toasturi cazone*, Timişoara, 1985.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Opera lui Ion Vinea”*, RL, 1972, 40; Cornel Ungureanu, *Vinea*, O, 1972, 27; Ion Marcoş, *Exegeză Ion Vinea*, TR, 1972, 46; M. Niţescu, *Opera lui Ion Vinea*, VR, 1972, 12; Emil Manu, *Ion Vinea în posteritate*, RL, 1973, 8; Vasile Popovici, [*Simion Mioc*], O, 1981, 27, 1988, 49; Sorina Ianovici, *Simion Mioc şi critica în ecou*, O, 1983, 17; Mihai Zamfir, *Critică şi filosofare*, RL, 1989, 25; Doina Curticăpeanu, *Floarea lucrurilor*, F, 1999, 5; Ruja, *Parte*, II, *279–283*; Adrian Alui Gheorghe, *„Telecordii şi ludisme”*, CL, 1999, 10; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *236–238*; *Dicţ. Banat*, *494–497*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1040*. ***Al.R.***

MIORIŢA, baladă populară. S-au făcut diverse supoziţii în legătură cu timpul în care *Mioriţa* a fost creată. În general, se admite că motivul mioritic îşi are originea în relaţiile păstoreşti de transhumanţă, fenomen caracteristic începuturilor orânduirii feudale. Unii cercetători consideră că nucleul a fost conceput în secolul al XVI-lea, alţii indică o dată mai recentă, cu aproximaţie începutul secolului al XVIII-lea. Cea mai veche variantă înregistrată cunoscută până astăzi este cea notată de căpitanul Ioan Șincai, fratele cărturarului ardelean Gheorghe Șincai într-o culegere de versuri din anii 1792–1794 aparținând zonei Bistrița-Năsăud (publicată în 1991 de Elena Mihu). Un indiciu asupra primei versiuni este dat de episodul judecării ciobanului, episod ce ar fi putut fi inspirat de anumite obiceiuri juridice străvechi, semnalate în Transilvania. Conform unui asemenea cod păstoresc, ciobanul acuzat că şi-a neglijat îndatoririle era condamnat. Se pare că aici, în acest *jus valachicum,* trebuie căutată baza istorico-etnografică a epicului din baladă. Prezenţa elementului justiţiar a dus la ipoteza că prima versiune s-a născut în zona de nord-est a Ardealului, în regiunea dintre Munţii Rodnei şi Munţii Căliman. Colinda transilvăneană, considerată ca fiind prima etapă în geneza *Mioriţei*, cuprinde numai acest motiv. Ulterior, în mediul folcloric moldovenesc, firul epic s-ar fi îmbogăţit cu episodul „oii năzdrăvane”. Se pare că într-o fază următoare, în versiunea moldo-munteană este introdus episodul „maicii bătrâne”. Ultima etapă în procesul de închegare a temei ar constitui-o includerea motivului „moartea–nuntă”, preluat din bocetele cântate la înmormântările tinerilor necăsătoriţi. Meritul de a fi publicat pentru prima oară o variantă a *Mioriţei* îi revine lui Vasile Alecsandri. În ceea ce priveşte provenienţa acestei variante, indicaţiile lui Alecsandri sunt contradictorii. Într-o scrisoare adresată lui Al. Hurmuzachi, cel care a tipărit pentru prima oară textul în revista „Bucovina”, la 18 februarie 1850, el afirmă că balada a fost culeasă de Alecu Russo în vremea exilului la Soveja, iar într-o notă la balada *Dolca*, apărută în volumul *Poezii populare ale românilor* (1866), susţine că ar fi cules-o personal în timpul unei excursii pe Ceahlău. Problema locului de origine al baladei culese de Russo şi Alecsandri, considerată şi varianta clasică, nu a fost încă deplin elucidată. Marea ei circulaţie, realizarea artistică excepţională, precum şi multitudinea temelor şi motivelor i-au determinat pe mai toți specialiştii să o considere drept variantă-arhetip. De aceea, în cercetarea motivului mioritic se porneşte întotdeauna de la versiunea Alecsandri. Balada debutează cu prezentarea cadrului natural, ce constituie fundalul acţiunii. Imaginile sugerează un spaţiu cosmic etern stăpânit de linişte: „Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai”. Ideea plaiului este prezentă în cadrul variantelor de tip moldovenesc, în cele transilvănene fiind substituită de cea a spaţiului muntos. Odată cu prezentarea turmelor care coboară, îşi fac apariţia şi „personajele”. Cei trei ciobani, din varianta Alecsandri, se întâlnesc întâmplător. Spre deosebire de alte variante, păstorii nu sunt fraţi de cruce şi nici nu provin din aceeaşi zonă geografică: „Unu-i moldovean,/ Unu-i ungurean/ Şi unu-i vrâncean”. Se pare că denumirea „vrâncean” a fost introdusă de Alecsandri, substituind-o pe aceea de muntean, deoarece în cercurile unioniste înfăţişarea în acest fel a fraţilor din Muntenia ar fi stârnit eventuale animozităţi. În baladă conflictul este declanşat de hotărârea luată de ungurean şi de vrâncean de a-şi

ucide tovarăşul de drum. Ciobanul moldovean trebuie să moară fiindcă e „mai ortoman/ Şi-are oi mai multe,/ Mândre şi cornute”. Astfel, în varianta Alecsandri cauza omorului o constituie invidia celor doi păstori, provocată de averea celui de-al treilea. Variantele presupuse a fi arhaice cuprind ideea judecării ciobanului pentru abateri de la îndatoririle păstoreşti. O categorie aparte o alcătuiesc variantele de dată mai recentă, în care cauzele crimei sunt rivalitatea în dragoste sau jaful. Firul baladei continuă cu motivul „mioarei năzdrăvane”, ce trebuie pus în legătură cu o credinţă străveche, răspândită şi la alte popoare balcanice, potrivit căreia oaia poate prevesti apropierea morţii. Mioara năzdrăvană află planul pe care îl urzesc baciul ungurean şi cel vrâncean şi îl destăinuie tânărului său stăpân, sfătuindu-l să se apere: „Stăpâne, stăpâne,/ Îţi cheamă şi-un câne,/ Cel mai bărbătesc/ Şi cel mai fraţesc,/ Că l-apus de soare/ Vreau să mi te-omoare”. Acceptând gândul morţii, ciobanul moldovean îşi exprimă dorinţa ca ritualul înmormântării să fie îndeplinit după rânduielile străvechi. În dorința ciobanului ceremonialul înmormântării este transpus într-o metaforă a nunţii. Motivul „morţii–nuntă” oglindeşte un anumit tip de ritual funerar. Ca şi în bocet, de unde provine motivul, transfigurarea înmormântării are, pe lângă scopul magic, de îndepărtare a acţiunii malefice pe care ar putea-o avea mortul nelumit asupra celorlalţi membri ai colectivităţii, şi menirea de a alina durerea celor dragi. De aceea, mioara năzdrăvană trebuie să vestească numai sub formă alegorică faptul că păstorul a murit. Cadrul şi personajele nunţii din *Miorița* sunt elementele naturii. Naşii sunt soarele şi luna, nuntaşii sunt brazii şi paltinii, păsările ţin loc de lăutari, iar mireasa este, în unele variante, „un luceferel”. Frecvenţa elementelor de bocet în structura unor variante moldoveneşti evidenţiază faptul că elementul funerar prevalează asupra celui nupţial: „Şi el mi-o luat/ Pe negrul pământ/ – [...] Nevastă mi-o luat,/ Sfântă bătrână,/ Cu muşchi pe bârnă”. Finalul nunţii mioritice proiectează alegoric, la dimensiuni cosmice, durerea în faţa morţii: „Şi la nunta mea/ A căzut o stea”. Mioriţa este rugată să o consoleze pe bătrâna măicuţă a păstorului, vorbindu-i de aceeaşi înşelătoare nuntă. Cununia este acum prezentată mai succint, pentru că măicuţa cunoaşte sensul limbajului figurat din testament. Ea trebuie să afle numai că feciorul ei s-a însurat „C-o fată de crai,/ Pe-o gură de rai”. Testamentul ciobanului constituie nucleul tematic principal al baladei, episodul care îi susţine osatura. Aproape de sfârşitul versiunii Alecsandri, portretul ciobanului este completat cu invocarea chipului acestuia. Tinereţea şi frumuseţea păstorului accentuează sentimentul de durere pentru dispariţia lui timpurie. Ceea ce impresionează în testamentul ciobanului, cu care se încheie varianta Alecsandri, este împletirea dintre dragostea de viaţă şi sentimentele sugerate de contemplarea morţii. În versiunea moldovenească, răspândită şi în Muntenia, Oltenia şi Dobrogea, schema metrică a versului este de 5–6 silabe. Aceeaşi măsură o au şi versurile provenite din sudul şi estul Transilvaniei, ca şi cele bănăţene. Doar în nordul Transilvaniei variantele sunt organizate după măsura de 7–8 silabe. În cele mai multe cazuri schema metrică de 5–6 silabe este cea originară. De remarcat că variantele transilvănene ale baladei se caracterizează prin prezenţa frecventă a rimelor interne. Un procedeu stilistic folosit este aliteraţia, construită pe baza repetiţiei aceloraşi cuvinte sau a

unor derivate flexionare ale acestora. Mai des întâlnite sunt situaţii ca „ori din puşcă să-l împuşte" sau „din drugă-ndrugând". Frecvent folosite sunt conjuncţiile adversative, menite să sublinieze anumite opoziţii („Să nu mă-ngroape/ În dosul stânii,/ Unde latră cânii,/ Ci în strunga oilor"). Diminutivele, numeroase, pun în valoare tonalitatea afectivă a legăturilor dintre mioară şi stăpân sau dintre mamă şi fiu. Antepunerea adjectivului, asupra căruia cade accentul emoţional, apare cel mai adesea în cazul vocativelor „dalbă mioriţă", „mândră mioriţă", „mândru ciobănel". În portretistica din versiunile moldo-muntene accentele sunt predominant lirice, ca în descrierea ochilor tânărului cioban: „Ochişorii lui,/ Mura câmpului,/ Coaptă pe sub foi,/ Ne-ajunsă de ploi,/ Coaptă la răcoare,/ Ne-ajunsă de soare,/ Coaptă la pământ,/ Ne-ajunsă de vânt". În opoziţie cu portretul static al ciobanului, imaginea mamei exprimă zbuciumul sufletesc al femeii care îşi caută zadarnic fiul: „Măicuţă bătrână,/ Cu brâul de lână,/ Pe câmpi alergând,/ Din ochi lăcrămând". În baladă un loc deosebit îl are mioara, care este personificată, atribuindu-i-se şi însuşiri supranaturale. Într-o variantă culeasă din Teleorman, descrierea mioarei pune în evidenţă elemente ornamentale de basm: „Cu patru corniţe/ Cu câte-o piatră nestemată/ De-mi lumină noaptea toată". Cadrul nupţial este realizat magistral. Primele elemente ale tabloului desfăşoară o adevărată feerie cosmică. Într-un spaţiu imens „nunta" este vegheată de soare şi lună, de stele şi luceferi, de lumină, umbră, ploaie, ninsoare, negură şi cer. Apoi cadrul este limitat la peisajul caracteristic, unde munţii, plaiurile, dealurile, vârfurile, văile, pripoarele, câmpurile străjuiesc o stână. La ceremonia funerară participă şi vietăţile pădurii (lupul, ursul, vulturul, cerboaica), dar mai ales animalele domestice (oaia, câinele, calul, vaca, viţelul), după cum apar şi câteva insecte (fluturi, greieri, lăcuste). În Moldova textul tinde mai mult spre dialog, în timp ce în variantele transilvănene există tendinţa către monolog. În funcţie de deosebirile de nivel artistic, se poate face o sistematizare a variantelor mai importante. Până astăzi se cunosc peste două mii de variante şi fragmente de variante. Nici una din creaţiile folclorice româneşti nu are o circulaţie atât de largă. Spre deosebire de celelalte balade, *Mioriţa* este cântată atât de bărbaţi, cât şi de femei. S-au descoperit peste cinci sute de localităţi în care se cântă balada. Variante ale baladei au fost semnalate în Macedonia, în Banatul sârbesc, pe valea Timocului. Din Serbia se cunosc şapte variante, cinci timocene şi două bănăţene, toate influenţate de balada moldovenească. De asemenea, s-a descoperit o variantă şi în Ungaria. Odată cu răspândirea culturii, penetraţia baladei (în special a variantei culese de Alecsandri) este din ce în ce mai mare. Fenomenul indică viabilitatea acestei creaţii folclorice. Comparat cu majoritatea variantelor, textul publicat de Alecsandri este cel mai valoros din punct de vedere estetic, are cea mai largă răspândire teritorială, a dat naştere celor mai numeroase interpretări şi se dovedeşte a fi cel mai rezistent în timp. Alături de varianta-arhetip, au circulat şi alte variante de mare valoare artistică. De la vestitul lăutar brăilean Petrea Creţul Şolcanu, G. Dem. Teodorescu a cules în 1884 varianta cunoscută sub numele *Oaia năzdrăvană*. Această baladă, ce se distinge printr-un viguros patos epic, este considerată reprezentativă pentru tipul muntenesc al *Mioriţei*. În cadrul tipului transilvănean au fost înglobate un număr mare de balade, de cântece lirico-narative şi de colinde. Versiunea ardelenească este redusă ca întindere epică, schema fiind simplificată la două elemente: cadrul nupţial şi testamentul ciobanului. Tema transhumanţei este mai slab reprezentată în variantele transilvănene. Nucleul tematic comun pentru toate zonele în care se cunoaşte balada este testamentul ciobanului. Variantele moldoveneşti au o notă de pronunţat lirism, fapt ce le diferenţiază de variantele ardeleneşti, în care se tinde către epicizare. În Transilvania şi în Banat, concomitent cu formarea versiunii-baladă, s-a constituit şi o versiune-colindă. Între baladă şi colindă a existat un schimb reciproc de valenţe artistice, însă versiunea-baladă a exercitat o influenţă mai puternică asupra versiunii-colindă decât invers. *Mioriţa*-colindă are două tipuri principale. În nordul şi estul Transilvaniei, adică în Crişana şi Maramureş, există colinda cunoscută sub denumirile *Corinda păcurarului, Străienelul* sau *Cei trei păcurari*, cântată în genere între Crăciun şi Anul Nou, dar mai ales în cele trei zile ale Crăciunului. Celălalt tip de colindă, cuprinzând motivul „fata de maior", circulă îndeosebi în zona Jiboului. Tematic, ceea ce deosebeşte versiunea-colindă de versiunea-baladă este episodul „oii năzdrăvane", caracteristic numai baladei. Asupra baladei s-au făcut numeroase cercetări, cu metode diferite. Există o

interpretare în sens ritualist şi mitologic, ai cărei adepţi au fost A.I. Odobescu, G. Coşbuc, Th. D. Speranţia şi H. Sanielevici. Astfel, Coşbuc considera balada ca fiind un bocet solar, ciobanul reprezentând soarele, iar maica bătrână întruchipând pământul. H. Sanielevici mergea mai departe, atribuind omorului un caracter ritual, ciobanul fiind jertfit unei divinităţi. N. Iorga a folosit o prismă istoricistă, încercând să stabilească o datare riguroasă a momentului apariţiei baladei. La rândul lor, Duiliu Zamfirescu şi D. Caracostea au adoptat un punct de vedere estetizant. D. Caracostea a alcătuit şi o schiţă generică a *Mioriţei*. Alţi cercetători, cum au fost Petru Caraman, Ion Taloș, au analizat balada dintr-o perspectivă etnografică. Ovid Densusianu considera că împrejurarea tipică pentru naşterea baladei a fost rivalitatea frecventă pe drumurile de transhumanţă. Glosări etnografice au mai oferit Ion Muşlea, Romulus Vulcănescu, Adrian Fochi şi chiar, la începuturi, V. Alecsandri. Cercetarea filosofiei mioritice a dat naştere la o vie dispută. În viziunea lui Lucian Blaga, moartea transfigurată metaforic în nuntă nu ar fi decât o „unire sacramentală cu o stihie cosmică”, iar Mircea Eliade, care face o lectură etnologică, afirmă că *Miorița* este capodopera ce proiectează o moarte ritualică, trecând existența în mit. O astfel de lectură face în 1946 și Constantin Brăiloiu, dar punând în evidență ideea morții controlate prin ritual. Interpretări estetico-filosofice vor mai da Mircea Vulcănescu, Constantin Noica ș.a.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866, *1–4*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, *435–437*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea I, Bucureşti, 1900, *3–4*; Al. Vasiliu, *Cântece, urături şi bocete de-ale poporului*, Bucureşti, 1909, *24*; Tudor Pamfile, *Cântece de ţară*, Bucureşti, 1913, *70*; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului*, Bucureşti, 1920, *107–109*; Take Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, *120–121*; Ion Diaconu, *Ţinutul Vrancei*, Bucureşti, 1930, *3–159*; ed. vol. III-IV, îngr. și introd. Paula Diaconu Bălan, București, 1989; Al. I. Amzulescu, *Balade populare româneşti*, introd. edit., Bucureşti, 1964, *463–486*; Adrian Fochi, *Mioriţa. Tipologie, circulaţie, geneză, texte*, pref. Pavel Apostol, Bucureşti, 1964, *555–1074*; *Mioriţa. Balade populare româneşti*, îngr. şi pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 1966, *45–47*; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, I, Bucureşti, 1967, *597–600*; Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureş*, I, îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1968, *29–32*; *Folclor din Moldova*, Bucureşti, 1969, I, *81–90*, II, *90–92*; Petru Caraman, *Literatură populară*, îngr. şi pref. Ion H. Ciubotaru, Iaşi, 1982, *345–351*; Elena Mihu, *Mioriţa – varianta transilvană din secolul XVIII*, MS, 1991, 2–4; *Mioriţa la dacoromâni şi aromâni*, îngr. Tatiana Găluşcă-Cârşmariu, Emilia Şt. Milicescu, Nicolae Saramandu și Tudor Nae, introd. Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, 1992, *5–289*; *Mioriţa străbate lumea sau 123 de traduceri ale colindei şi baladei*, îngr. şi introd. Ion Filipciuc, Câmpulung Moldovenesc, 2001; *Colinde mioritice din zonele Codrului și Sălajului*, îngr. Augustin Mocanu, Baia Mare, 2008.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *477–479*; A.I. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice*, I, Bucureşti, 1887, *208–219*; N. Iorga, *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910, *35*; Th. D. Sperantia, *Miorița și călușarii: urme de la daci și alte studii de folklor*, București, 1914; H. Sanielevici, *„Mioriţa” sau Patimile unui Zamolxis*, ALA, 1931, 552–554; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *62–65*, *Ist. lit.* (1982), *57–60*; Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Bucureşti, 1944, *119–131*; Constantin Brăiloiu, *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*, Geneva, 1946; Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare româneşti*, Bucureşti, 1964, *178–179*; Adrian Fochi, *Mioriţa. Tipologie, circulaţie, geneză, texte*, pref. Pavel Apostol, Bucureşti, 1964; *Ist. lit.*, I, *118–121*; Dumitru Pop, *Pe marginea „Mioriţei”*, SUB, Philologia, 1965, fasc. 1; I.C. Chiţimia, *V. Alecsandri şi problemele folclorului românesc la jumătatea veacului al XIX-lea*, RITL, 1966, 1; Gheorghe Vrabie, *Balada populară română*, Bucureşti, 1966, *217–282*; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului. Viaţa păstorească în poezia noastră populară*, îngr. şi pref. Marin Bucur, Bucureşti, 1966, *359–416*; D. Caracostea, *Poezia tradiţională română (Balada poporană şi doina)*, îngr. Dumitru Şandru, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1969, I, *5–309*, II, *224–320*; Gh. Ivănescu, *„Mioriţa”. Tipologia variantelor, geneza*, Craiova, 1970; D. Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice*, Bucureşti, 1971, *105–160*; Ion Muşlea, *Cercetări etnografice şi de folclor*, II, îngr. şi pref. Ion Taloş, Bucureşti, 1972, *29–36*; Al. I. Amzulescu, *Observaţii istorico-filologice despre „Mioriţa” lui Alecsandri*, REF, 1975, 2; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, 1976, *320–329*; *Dicţ. lit. 1900*, *578–580*; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria şi Cezar Ivănescu, pref. Emil Condurachi, Bucureşti, 1980, *223–250*; Ion Taloş, *Mioriţa şi vechile rituri funerare la români, I*, AAF, 1983; Gheorghe Vrabie, *Poetica „Mioriţei”*, Bucureşti, 1984; Nicolae Boboc, *Motivul premioritic în lumea colindelor*, Timişoara, 1985, *5–247*; Petru Caraman, *Alegoria morţii în poezia populară, la poloni şi la români*, îngr. Viorica Săvulescu, introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1988, *54–89*; Radu Niculescu, *Folclorul. Sens, valoare*, îngr. Viorica Nişcov, postfaţă Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1991, *201–229*; Al. Husar, *Mioriţa (De la motiv la mit)*, Iaşi, 1999; Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti*, Bucureşti, 2001, *492–519*; Boriana Ganeva,

Eléments d'initiation dans la ballade populaire roumaine „Miorița", „Synthesis", 2002; Ion Filipciuc, *„Miorița" şi alte semne poetice*, Câmpulung Moldovenesc, 2002; Ştefania Mincu, *Miorița – o hermeneutică ontologică*, Constanța, 2002; Dorin Ştef, *Miorița s-a născut în Maramureş*, Cluj-Napoca, 2005, *7–207*; Al. I. Amzulescu, *Miorița*, ed. 2, București, 2005; Petru Ursache, *Miorița – un dosar mitologic*, postfață Ştefan Arteni, Iaşi, 2010; Alexandru Bulandra, *Miorița*, București, 2011. ***I.H.C.***

MIORIŢA, publicație apărută la Cernăuți, bilunar, între 15 octombrie 1939 şi 15 aprilie 1940, sub direcția unui comitet compus din T. Bănăţeanu (conducerea revistei), Florin Deculescu (rubrica jocurilor), Nicolae Neagu (proza literară) şi Neculai Tăutu (poezia). Subtitlul este „Revistă literară a străjerilor din Cernăuţi". Redactorii îşi propun să încurajeze talentele din şcoli, să promoveze „idei sănătoase, camaraderia, dragostea de ţară şi tron", să poarte discuţii „în jurul problemelor tineretului şi a educaţiei străjereşti" (T. Bănăţeanu, *Drept cuvânt înainte: povestea revistei noastre*). Poezie semnează Neculai Tăutu, Dragoş Vicol, Petre Bucşa, Ion Rotaru, Victor Săhleanu, Tamara Şatran, M.A. Raul, Lucia Ionescu, T. Vlad, Mircea Ropceanu, Radu Scraba, Ştefan Marinescu, Ioan Cunţan. Proză publică V. Stanca, Radu Ignătescu, Gh. Ionaşcu, Dragoş Vicol, Florin Deculescu, Neculai Tăutu, E. Boteanu. Articolele de critică literară sunt iscălite de Nicolae Neagu şi Gh. Ionaşcu. Revista mai include articole ştiinţifice, actualităţi din viaţa străjerească, umor, jocuri. Informaţii referitoare la zona Bucovinei pot fi aflate din rubrica „Culturale". ***M.V.***

MIORIŢA NOASTRĂ, revistă apărută la New York, lunar, de la 1 martie 1988, având subtitlul „Pentru întreaga familie". Din anul 2000 devine publicaţia Academiei de Artă şi Ştiinţă Mioriţa. Este fondată şi condusă de profesoara şi scriitoarea Elisabeta Păunescu. Revista încearcă să răspundă cititorilor prin rubrici diverse precum „Comorile României", „Muzică", „Poezie", „Artă", „Medicină", „Ştiinţă", „Tehnică", „Prelegeri de filosofie", „Humor", „Ştiaţi că…", „Sport", „Curiozităţi", „Moda", „Bucătăria Marioarei", „Poşta redacţiei – Să stăm de vorbă", „Copiii noştri", „Viaţa religioasă" ş.a. Prin deschiderea promovată, **M.n.** se vrea un mijloc de unire a românilor de pe toate meridianele, dar în primul rând a celor din America de Nord. „Revista noastră – se susţine – vine cu simţămintele profunde ale mirificului nostru spaţiu mioritic să umple golul anilor de exil pe alte meleaguri: America, Canada sau de pretutindeni. Coloanele ei se vor deschide curatelor sentimente româneşti, evitându-se polemici de orice natură." Pentru cultivarea mândriei de a fi român se apelează la valorile clasice ale artei şi literaturii naţionale. Se publică texte din M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, V. Alecsandri, A.I. Odobescu, Al. Vlahuţă, G. Coşbuc, O. Goga, I.A. Bassarabescu, V. Voiculescu, Al. Mateevici, D. Iov, I. Minulescu, G. Topîrceanu, St. O. Iosif, Emil Gârleanu, I. Pillat ş.a. Încursiunile în arta populară tind să creioneze imaginea frumuseţilor tezaurului folcloric, iar evocările aduc în prim-plan figuri reprezentative ale istoriei şi culturii naţionale. Mai puţin prezentă în primele numere, literatura originală a diasporei ocupă cu timpul un loc din ce în ce mai însemnat. Alături de versurile şi proza Elisabetei Păunescu, se întâlnesc colaborări semnate de Nicolae Novac, Vasile Posteuca, Ovidiu Vuia, Vasile Vasilache, Ştefan G. Teodoru, Eugen A. Giurgiu, D. Paulescu, Radu Cosmin, Iosefina Ciobanu, Vasile Preda, Ion Brătianu. Interesante sunt îndeosebi grupajele realizate de Nicolae Novac în câteva numere. Revista editează în 1988 o publicaţie congeneră, „Ecoul României", şi un almanah pe 1989. Alte colaborări: Ion Almăjan, Constantin Ioţa, Ionel Ciobanu, Ioana Dinu, Traian Andreescu, Ion Mănescu, Alex. Pop, Veturia Manuilă, C. Aronescu, Aurel Manolescu, Mihai Mihăilă, Z. Albulescu, Teofil Lianu, Mihai D. Dutchevici, Victor Oprişiu, Ovidiu Caprifolios. ***I.O.***

MIRAN, Alexandru (pseudonim al lui Mircea Alexandru Pop; 1.X.1926, Deda, j. Mureş – 4.VII.2019, București), poet, traducător. Este fiul Hortensiei (n. Suciu) şi al lui Traian Pop, medic. Învaţă la Liceul „Al. Papiu-Ilarian" din Târgu Mureş (1937–1940) şi la Colegiul Naţional „Sf. Sava" din Bucureşti, absolvit în 1945, apoi urmează Facultatea de Medicină bucureşteană, specializarea pediatrie, luându-şi licenţa în 1951, iar mai târziu doctoratul în ştiinţe medicale. Funcţionează ca medic la Spitalul de Copii din Tecuci (1951–1956), ca asistent şi ulterior şef de lucrări la Institutul de Medicină şi Farmacie din Capitală şi ca medic la Clinica de Pediatrie a Spitalului „Emilia Irza". Debutează ca traducător în 1958, semnând Alexandru Pop două traduceri din Euripide, incluse în antologia *Tragicii greci*. Primele poezii îi sunt publicate în 1968, în revista „Ramuri", iar cea dintâi plachetă, *Adevărata întoarcere*, îi apare în 1969.

Experienţa de traducător din elină a lui **M.** – a transpus în limba română integrala pieselor lui Eschil şi Euripide, precum şi o comedie de Aristofan – nu a rămas fără consecinţe în lirica personală, deşi relaţia poate fi citită şi invers: afinitatea scriitorului cu spiritul clasic l-a transformat în traducător al tragicilor greci. Preeminenţa fondului clasicist, manifestă prin trimiteri neîntrerupte la cultura Greciei vechi, e vizibilă inclusiv la nivelul poeticii, care în câteva rânduri scoate programul la vedere; aşa se întâmplă în volumul *Năvodul* (1986), compus din improvizaţii, broderii, dezvoltări sau pretexte în marginea unor versuri din *Orestia* lui Eschil. Rezultatul nu este de tipul „Eschil, contemporanul nostru" şi nici în genul „Miran, contemporanul lui Eschil", ci un discurs de contaminaţie, orchestrată optim în regim simbolic şi expresiv prin identificarea unui nex în care coexistă „dinaştii focurilor din tărie", prorociţa Casandra, Zeus, Zeul, Paracelsus, „Preafrumoasa zeiţă", Hamlet, Da Vinci, Darwin, Ghilgameş, Simon Petru, Hristos, Eriniile şi chiar, metaforă vehiculată nostalgic a anihilării prin despiritualizare şi hiperarhivare a memoriei şi tradiţiei, ordinatorul: „acum, după milenii, Casandra nu e decât numele unui ordinator, o încâlceală bine potrivită de fire, sfori, plăcuţe, lipituri, cristale; rosteşte da şi nu, fără greşeală, de mii şi mii de ori într-o secundă; «da, viaţa la-nceput a fost un fel de supă», «nu, pasărea nu-şi alăptează puii», «da, Platon şi gorila se trag dintr-o tulpină», «nu, cine nu munceşte nu mănâncă», «da, omul e un animal politic», «nu, fericirea n-are casă-n turn de fildeş», «da, somnul raţiunii naşte monştri», un milion de-nvăţături într-o secundă!". Prin urmare, Antichitatea nu ar fi frecventată pentru repertoriul ezoteric de învăţături, ci pentru felul pretehnic, „magic", în care învăţăturile sunt conectate; poate fi identificată aici o prelucrare a temei dialogului platonician *Phaidros* privind ravagiile aduse de inventarea scrisului. În rest, ca trăsături generale ale poeziei lui **M.** s-ar distinge stăpânirea sigură şi subtilă a mecanismelor de sugestie simbolică, coexistenţa bucolicului şi a ermeticului modernist (de regulă, poemele sunt dacă nu etanşeizate semantic, oricum structuri închise, frecvent fără poantă, deşi nu şi fără anecdotă), ponderea marcată a elegiacului dar şi a ludicului, prezenţa decorurilor de natură stilizată. Primul volum, *Adevărata întoarcere*, lipsit de stângăciile unui debut, este şi cel mai amestecat şi colorat. Nicolae Manolescu a notat ecouri din Mateiu I. Caragiale (*Pajere*), Ştefan Aug. Doinaş, Radu Stanca, Ion Barbu, Dan Botta, Mircea Ciobanu. Aici apare ciclul *Pastil*, reluat şi completat în antologia de autor *Casa de lemn* (1983), unde poetul se află în cea mai baladescă dispoziţie a sa, înscenând anecdote rimate pseudomedievale cu aer de farsă şi butaforie, a căror finalitate stă adesea în lipsa finalului. *Amfora* poate fi citită ca artă poetică ce vorbeşte despre tehnica scriitorului de a specula amestecul de contexte. Pastil se trezeşte transportat în rolul lui Daphnis şi, din greşeală, o săgetează pe Chloe: „Pastil, bucolic, mângâia rotundul pur/ al unei amfore pictate cu azur,/ când, magic, fu mutat în altă lume,/ păstor de oi ţigăi, Daphnis pe nume". Cu tot sfârşitul dramatic pentru Chloe, aerul poeziei este mai mult de joacă ironică printre convenţii. O baladă caracteristică atât pentru influenţele prezente la debut, cât şi pentru poetica de prezervare a misterului desfăşurată şi de acum înainte este *Caleaşca*: „Gonea ferecată caleaşca,/ cineva înăuntru cânta./ Caleaşca gonea spre departe,/ străina cânta şi plângea.// [...] Cu creieru-n flăcări, o lună/ am fost aşteptat-o, năuc,/ privind la trăsuri şi la roate/ prin galben cum vin şi se duc.// Dar, iată, că-n zi blestemată/ de toamnă, cum stam la uluc,/ sosi până-n seară caleaşca/ prin roşu cu caii clăbuc.// Şi nu era nimeni pe capră,/ de mint, să mă leagăn în ştreang,/ şi băncile goale-năuntru,/ şi uşa balanga-balang,// şi băncile goale-năuntru,/ şi uşa balanga-balang". Altă direcţie anunţată la debut apare în poemul ce dă titlul volumului. Este vorba de aspiraţia către discursul sapienţial de tip Tao-Zen, care îşi va atinge punctul de vârf în ciclul *Catrene* din *Casa de lemn*. Deocamdată **M.** îl practică mai mult în stilul Ion Barbu din ciclul parnasian („Sărbătorim pe coarde triada trecătoare:/ trăim sub cer, ne căutăm, murim,/ murind, ne pregătim plecarea viitoare;/ catarge-nalte se vor legăna, şi răsări-vor alte insule din sânul mării,/ din lăudatele polifonii înalte/ suna-vor alte voci ale uitării"), dar ulterior va ajunge la variante mai apropiate, inclusiv în formă, de spiritul ascetic al originalelor. În *Moartea Penelopei* (1971), poem dramatic, deşi tema este limpede (Penelopa, care îl aşteaptă douăzeci de ani pe Odiseu, este o sacrificată a capriciului zeilor, o simplă funcţie a aşteptării care simbolizează feminitatea), scenariul, mai mult sugerat prin dialogurile purtate între cele

câteva personaje, este sibilinic. Melanthios, cântăreţ din kithara, ajunge cu o „corabie neagră” în Ithaka în acelaşi timp în care se întoarce rătăcitorul Odysseus şi când au loc evenimentele cunoscute (uciderea peţitorilor, reîntâlnirea cu Penelope). O idilă neconsumată se leagă între Melanthios şi Penelope, care, părăsită din nou de Odysseus, „pentru o lună”, moare (probabil aruncându-se de pe stânci). Dincolo de această „reconstituire”, totul este defocalizat şi deschis către ambiguu. Un Melanthios, păstor de capre, fusese ucis în *Odiseea* alături de peţitori. Dar acest Melanthios, omofon cu pictorul grec din secolul IV î.Hr., are mai curând datele unui artist. O interpretare ar fi că Melanthios-artistul îşi încearcă puterile plecând de la motivul sau de la convenţia Penelopei, recreând-o. Altă interpretare îşi află cheia în dialogurile de început şi sfârşit dintre Melanthios şi Naiade, a căror menire de călăuzitoare a sufletelor către Hades este sugerată în mai multe rânduri. Dialogurile înrămate între incipit şi sfârşit ar fi prin urmare simple ecouri derulate într-un limb infernal post-mortem de către Melanthios. În *Locul soarelui* (1970) poezia lui **M.** experimentează o combinaţie de sonuri folclorice („Blândă pajură albastră/ Suie din ograda noastră,/ N-are pene, umbră n-are,/ nu îşi caută cărare” – *Blândă pajură albastră*) şi eminesciene („Istovită-mi cade pleoapa,/ şubreda perdea de sânge,/ şi mă regăsesc în groapa/ fără vise ce mă strânge”– *Istovită-mi cade pleoapa*), cu precizarea că acestea sunt convenţii reprezentate mai mult eufonic decât substanţial. Experienţe asemănătoare sunt, de altfel, curente în neomodernismul postbelic, de la Nichita Stănescu la Nicolae Ionel. *Alegerea lemnului* (1974) avansează, poetic vorbind, până la vârsta Lucian Blaga, a unui neoortodoxism panteist în vers liber: „M-am odihnit în văzduh pe cearcăne supte./ Daimoni bolnavi mă priveau de departe,/ mame-fecioare torceau fuioare de lapte./ Dintr-o dată lumina cetăţii pierdute/ se năluci pentru mine, cu ziduri şi străzi calcinate” (*Popasuri*). Pe o cale apropiată merg versurile din ciclul *Cronică* (I–II, 1977–1979), care poetizează intens şi mai personal o natură stilizată pe coordonate autohtone (în primul volum) şi orientale (în al doilea). *Sub semnul Capricornului* (1985) revine la maniera glumeaţă, anecdotică, rimată săltăreţ, similibaladescă a ciclului *Pastil*; referinţele se întind de la Antichitate până la Weimarul lui Goethe, cu escală în medievalul occidental şi în Orientul mai mult sau mai puţin în afara timpului. Antologiei *Poezii* (1998) îi urmează placheta originală *Focul şi apa* (2000), construită pe teme ale căutării mistice: „Primejdios e mersul fără călăuză/ în căutarea-nvăţăturilor pierdute,/ prin grohotiş, prin sihle şi prin nori,/ adesea cu paşi de cărăbuş,/ mai rar cu pas de cerb împărătesc.../ Lung drumul de la peştera de foc la cea de gheaţă!”. Timbrul personal al poetului e de căutat mai cu seamă în consecvenţa faţă de tradiţie, în speţă faţă de repertoriul clasic, decât într-un sunet personal, ceea ce ar fi impropriu: nu modularea discursului este relevantă aici (din moment ce lirica recurge fără mari erezii la structuri metrice sau de gen oferite de tradiţie), ci inventarul de combinaţii între motive, teme şi rezolvări formale. **M.** e un clasic adaptat modernismului, căruia îi aduce obolul fără a se lăsa confiscat nici într-o parte, nici în alta.

SCRIERI: *Adevărata întoarcere*, Bucureşti, 1969; *Locul soarelui*, Bucureşti, 1970; *Moartea Penelopei*, Bucureşti, 1971; *Alegerea lemnului*, Bucureşti, 1974; *Cronică*, I–II, Bucureşti, 1977–1979; *Casa de lemn*, postfaţă Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1983; *Sub semnul Capricornului*, Bucureşti, 1985; *Năvodul* (*glose la Orestia*), Bucureşti, 1986; *Poezii*, Bucureşti, 1998; *Focul şi apa*, Bucureşti, 2000; *Versuri*, I-II, București, 2007. **Traduceri:** Euripide, *Medeea. Ciclopul*, în *Tragicii greci*, îngr. şi introd. D.M. Pippidi, Bucureşti, 1958, *Baccantele*, Bucureşti, 1965, *Ifigenia în Aulis*, Bucureşti, 1975, *Hecuba. Electra. Ifigenia în Taurida. Hipolit*, pref. trad., Bucureşti, 1976, *Herakles. Fenicienele. Rugătoarele. Ion*, pref. trad., Bucureşti, 1992; Euripide – Pseudo-Euripide, *Rhesos. Troienele. Andromache. Helena. Orestes. Heraklizii,* îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1996; Aristofan, *Adunarea femeilor*, Bucureşti, 1974, *Trei comedii utopice*, București, 2010; Eschil, *Orestia*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1979, *Rugătoarele. Perşii. Şapte contra Thebei. Prometeu înlănțuit*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1982, *Tragedii*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 2000; *Traduceri pentru scenă (*Eschil, *Orestia*, Euripide, *Ifigenia la Aulis*, Shakespeare, *Un vis din noaptea miezului de vară, Hamlet, prințul Danemarcei*), București, 2010; *Traduceri pentru Prințesa Albastră*, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Alexandru Miran*], CTN, 1969, 51, RL, 1979, 41, 1985, 24; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *354–355*; Poantă, *Radiografii*, I, *305–306*; Tuchilă, *Cetăţile, 255–266*; Simion, *Scriitori*, III, *346–352*; Grigurcu, *Existenţa*, *391–394*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *238–239*; Ștefănescu, *Istoria*, *1051–1052*; Manolescu, *Istoria*, *1073–1074*; Popa, *Ist. lit.*, II, *529–532*. ***M.I.***

MIRCEA, Dumitru (20.IX.1924, Ţagu, j. Bistriţa-Năsăud – 15.XI.1998, Cluj-Napoca), prozator, publicist. Este fiul Susanei (n. Sărmăşan) şi al lui Petru Mircea, ţărani. Urmează şcoala primară în satul natal, apoi Şcoala Normală de Învăţători din Blaj, luându-şi diploma în 1945. Îşi completează studiile liceale şi îşi ia bacalaureatul la Liceul „Inocenţiu Micu" din Cluj (1946). Începe în paralel teologia la Blaj. Face studii universitare la Cluj, absolvind Facultatea de Filologie (1950), cu specializarea română – franceză. Lucrează la Cluj, la Muzeul Limbii Române şi la Facultatea de Filologie, ca preparator (1948–1950). Frecventează Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti (1950–1951), unde concomitent e şi cadru didactic. Va funcţiona ca redactor la „Viaţa românească" (1951–1953), corespondent special la „Scânteia tineretului" (1953–1954), redactor la „Gazeta literară" (1954– 1957). În 1957 se întoarce la Cluj, unde va fi redactor-şef adjunct (câteva luni) şi redactor-şef al revistei „Tribuna" (1959–1970), preşedinte al Comitetului de Cultură şi Educaţie Socialistă al Judeţului Cluj (1970–1972), corespondent special al ziarului „Satul socialist" (1972–1974), director artistic la Filarmonica din oraş (1974–1984). După 1989 organizează şi conduce editura şi revista „Viaţa creştină" a Bisericii Greco-Catolice. Un fel de „antedebut" are loc în 1943, când textul cu care **M.** participă la un concurs pe teme patriotice, organizat de Oficiul Educaţiei Tineretului, e premiat şi tipărit în „Revista tineretului", apoi în „Unirea poporului" din Blaj şi în broşură (1944). Următoarea scriere e nuvela *Întoarcerea lui Nicolae Coşoiu*, publicată în „Lupta Ardealului" (1949). Primul volum de proză, romanul *Pâine albă* (1952; Premiul de Stat), va fi tradus în limbile maghiară, germană, bulgară şi albaneză. A mai colaborat la „Almanahul literar", „Tânărul scriitor", „Steaua" ş.a. Poetul Ion Mircea este nepotul său.

Scrierile lui **M.** din anii '50 – *Pâine albă*, *Sfat preţios* (1952, în colaborare cu E. Jianu), *Matca* (1953), *Un flăcău pe plac* (1953), *Povestiri* (1955) ş.a. – sunt puternic afectate de obedienţa faţă de exigenţele propagandistice impuse literaturii de oficialităţile din epocă. Sufocate de tezism, calităţile scriitoriceşti, ţinând de talentul narării şi de fineţea observaţiei, depistabile pe alocuri, nu conving. Astfel, se poate spune că *Pâine albă* e un prototip al literaturii realismului socialist. Romanul echivalează cu o colecţie de documente de partid, de indicaţii, instrucţiuni, norme, teze, obiective şi sloganuri politice sumar romanţate, literaturizate rudimentar, conform schemelor doctrinare. Personajele sunt monocolore, configurate manihеist: se înfruntă „bunii" şi „răii", iar cele câteva figuri aparent mai complexe ori „intermediare" sunt creionate tot urmând scheme previzibile. Scena naraţiunii e lumea rurală a vremii (în speţă un sat transilvan), conflictul se ţese în jurul colectivizării agriculturii, iar textul vehiculează toate clişeele ideologice despre chiaburi, ascuţirea luptei de clasă, mijlocaşii nehotărâţi, puterea persuasivă a dialogului şi a exemplului etc. Ulterior, în anii '60, tezismul scrierilor lui **M.** se atenuează ori dispare, însă valoarea estetică şi interesul literar nu sporesc pe măsură. Scriitorul continuă să publice romane şi povestiri, iar în anii '70 reportaje şi publicistică. Apărută mai târziu, *Inocenţii* (1987), carte de povestiri, echivalează cu al doilea debut şi este scrierea cea mai valoroasă a lui **M.**, vădind, în absenţa oricărui conformism, structura sufletească autentică a scriitorului şi modalitatea proprie, nu lipsită de originalitate, a abordării, marcată de afilierea la o anumită tradiţie (nord) ardeleană. Povestirile amintesc de proza lui Pavel Dan şi de memorialistica lui Ion Vlasiu, iar afinităţile ţin nu numai de determinarea strict geografică, de similitudinea materialului de viaţă (universul rural al câmpiei transilvane în perioada interbelică), ci şi de împărtăşirea unei anumite viziuni asupra existenţei, de adeziunea la un „spirit al locului". Sub forma unor amintiri din copilărie ordonate cronologic, naraţiunile au un caracter unitar. Atmosfera satului de altădată şi haloul de fabulos care înconjoară imaginile reţinute de memoria infantilă sunt surprinse într-o proză colorată de un umor discret, scrisă în dispoziţie deopotrivă melancolic-nostalgică şi hâtră. Discursul narativ e agreabil, cultivând o oralitate dirijată cu meşteşug, recurgând – cu moderaţie – la particularităţi lexicale şi sintactice regionale, la ironie şi autoironie, dar şi la gravitate. Hazul sfătos al autorului îngăduie uneori analogii cu registrul stilistic al basmului, astfel încât nu distonează deloc prezenţa în text a unui basm propriu-zis, parcă extras din colecţia *Poveşti ardeleneşti* a lui Ion Pop-Reteganul. Prozele componente pun în scenă mici pozne, păţanii diverse (unele cu valoare de pildă), personaje pitoreşti. Superstiţii şi eresuri sunt „recuperate" cu farmec în cadrele realului. Privirea povestitorului zăboveşte asupra unor mici ritualuri casnice sau asupra unor gesturi cotidiene, consemnate cu acurateţe, procedeul vorbind despre o fascinaţie a

detaliului alcătuitor de viaţă, ce aminteşte uneori de viziunea lui Sorin Titel. Cum se întâmplă frecvent în literatura de acest fel, conştiinţa naratorului e duală, reunind ipostaza, fixată de memorie, a copilului care percepe şi pe cea a adultului care scrie şi interpretează faptele, atent la psihologie. Asemănător sub aspectul recursului la substratul biografic e romanul *Rădăcini* (1990).

SCRIERI: *Care ar fi hotarele ţării noastre pe baza tradiţiei istorice şi a etnicului românesc?*, Blaj, 1944; *Pâine albă*, Bucureşti, 1952; *Sfat preţios* (în colaborare cu E. Jianu), Bucureşti, 1952; *Matca*, Bucureşti, 1953; *Un flăcău pe plac*, Bucureşti, 1953; *Examenul*, Bucureşti, 1955; *Foloasele muncii unite*, Bucureşti, 1955; *Muncim pentru culturalizarea maselor*, Bucureşti, 1955; *Povestiri*, Bucureşti, 1955; *Întoarcerea lui Nicolae Coşoiu*, Bucureşti, 1956; *Oameni şi pământuri*, Bucureşti, 1960; *Această parte a pământului*, Bucureşti, 1966; *Ana lui Manole şi alte povestiri*, Bucureşti, 1966; *În zilele mari*, Bucureşti, 1969; *Mărturii contemporane*, Cluj, 1972; *Urme pe apă*, Cluj-Napoca, 1976; *Inocenţii*, Cluj-Napoca, 1987; *Rădăcini*, Cluj-Napoca, 1990.

Repere bibliografice: S. Damian, *Un roman valoros al unui tânăr scriitor*, CNT, 1952, 16; Dumitru Drumaru [D. Vatamaniuc], *Despre romanul „Pâine albă" al lui Dumitru Mircea*, ST, 1952, 6; Eugen Luca, *„Pâine albă"*, CNT, 1953,1; Ion Hobana, *O prezentare viguroasă a chipului tânărului comunist*, „Scânteia tineretului", 1953, 5; Paul Georgescu, *Un roman al construirii vieţii noi la sate*, „Lupta de clasă", 1953, 10; Silvian Iosifescu, *Probleme şi opere contemporane*, Bucureşti, 1954, *245–262*; Aurel Martin, *Dumitru Mircea, povestitor*, „Tânărul scriitor", 1956, 5; Lucian Raicu, *„Întoarcerea lui Nicolae Coşoiu"*, ST, 1956, 28; Constantin Cubleşan, *Dumitru Mircea – 60*, ST, 1984, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *239–241;* Popa, *Ist. lit.*, I, *923*. ***N.Br.***

MIRCEA, Ion (1.IX.1947, Sărmaşu, j. Mureş), poet.

Este fiul Susanei (n. Mureşean) şi al lui Ioan Mircea, maistru. Urmează şcoala generală şi liceul în Sărmaşu (1954–1965) şi Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, secţia română–italiană, absolvită în 1971. Este unul din fondatorii grupului şi ai revistei studenţeşti „Echinox". În 1971–1972 este profesor-îndrumător la Muzeul „Octavian Goga" din Ciucea, din 1973 e redactor la revista „Transilvania" din Sibiu, iar din 1990 până în 2000 funcţionează ca redactor-şef al aceleiaşi reviste şi ca secretar al Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor. Este desemnat tot acum vicepreşedinte, apoi preşedinte al Centrului European de Poezie şi Dialog Cultural Est-Vest „Constantin Noica" din Sibiu. Între 1998 şi 2002 e membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor. Din 1999 se mută în Bucureşti, devine membru în Consiliul de administraţie al Copyro, director pentru câţiva ani la Departamentul Românii din Afara Ţării (până în 2012). Debutează la „Tribuna", în 1965, cu poemul *Pescuitorul de perle,* iar primul volum de versuri, *Istm*, îi apare în 1971. Mai colaborează la „Steaua", „Amfiteatru", „România literară", „Luceafărul", „Viaţa românească" ş.a. I s-au decernat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Sibiu (1978, 2002), Premiul Uniunii Scriitorilor (1984, 1996), Premiul UNITER (1998), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (2003), Premiul Naţional „Mihai Eminescu" pentru Opera Omnia (2012) ş.a.

Cartea de debut a lui **M.**, *Istm*, bine primită de critică, propune o lirică abstractă, de semne, cu imagini diafane, aspirând la spiritualizarea şi descărnarea expresiei: „Dacă dorm, nu eu// dorm.// Iată, ne amintim/ o pasăre.// Zborul ei nu/ se întrerupe.// O, craniul perfect// al florii" (*Dublul*). Influenţa lui Lucian Blaga sau a lui Nichita Stănescu, programul unei ambiţioase poetici inovatoare nu sunt decantate în corpuri poetice unitare. Deşi, majoritatea, scurte, poemele sunt cel mai adesea eteroclite şi inconsistente la nivelul semnificaţiei, ca şi la nivel stilistic; de altfel, în antologia *Poezii* (1996) autorul nu va reţine din versurile de acum decât poemul *Cu vremea şi ochii tăi*. Volumul *Tobele fragede* (1978) continuă aceeaşi linie, **M.** perseverând la nivelul inovaţiei stilistice: discurs fragmentar, un amalgam de imagini, metafore, registre, tonalităţi diferite – uneori un melanj de versuri şi proză –, ritm sacadat, alert, notaţie lapidară, imagism ermetizant. Prin acumularea de elemente disparate se mizează în fond pe un efect de sugestie, hipnotic, care să unifice poemul şi să comunice acel inefabil de dincolo de cuvânt. **M.** pare că doreşte să refacă aventura alchimică a lui Arthur Rimbaud, în orice caz aspiră la o resacralizare a discursului poetic – întreprindere modernistă –, dar cu mijloace proprii, postmoderniste (se recunoaşte aici şi modelul lui T. S.

Eliot). Are conştiinţa textului şi voinţa construcţiei totale, de tipul unei geneze (şi autogeneze) textuale, cu alte cuvinte, aspiraţii moderniste desfăşurate în largi falduri postmoderne, în care tragicul şi ludicul, poezia şi proza, emoţia şi livrescul, simbolicul şi cotidianul, oracularul şi colocvialul sunt peticele din care se coase veşmântul poemului. În contextul anilor '70 din secolul trecut inovaţiile sale la nivel tehnic merită să reţină atenţia, dar arareori această străduinţă atinge performanţa propusă, de a comunica „faţa secretă a lucrurilor". Scriitura din *Copacul cu 10 000 de imagini* (1984), de asemenea eteroclită, se concentrează totuşi în jurul unor teme, motive şi simboluri: moartea, trecerea timpului, memoria (individuală şi universală), tăcerea, lumina, ochiul (orb). Un fel de Blaga – Stănescu – Barbu postmodern transpare în poeme unde cuvinte tehnice, neologisme din sfera biologiei, fizicii, filosofiei etc., aluzii livreşti, ironice, ludicul etc. se altoiesc pe un imaginar („înalt") modernist, încercând să se articuleze într-o tramă pseudoepică, care să producă o epifanie a inefabilului: „Jucam cu iubita mea şah/ sub razele Roentgen: în întunericul lor anatomic/ organele noastre erau piesele şahului./ Mai ales serile mi-aduc aminte de mine. Cum spune Char:/ «frunza trece prin copac»./ Mă revedeam copil cum înţărcam viţeii/ punându-le pe frunte coroniţe de spini/ sau scânduri din care creştea o pajişte de cuie […]/ Cât de inexplicabili şi monstruoşi/ sunt totuşi în dragoste multiplii lui unu./ Din corpul meu vid şi verzui/ sub razele Roentgen/ O priveam fără glas/ unduitor şi transparent ca un vierme marin" (*Jocul de şah*). În *Piramida împădurită* (1989), mai epurată de manierismul imagist-ermetic, mai coerentă, inclusiv la nivel formal, **M.** cultivă o lirică a spectacolului exterior, rece, al lumii, în care eul reface în imaginaţie (uneori de tip anamnetic) experienţe grave ori minore, alternând tragicul (obsesia morţii), exoticul oniric, registrul grav şi notaţia cotidiană, în registru ironic-jucăuş: „În rocile de vârstă înaltă/ ne-am întâlnit: două pulberi magnetice./ lumile şi-au pierdut uverturile,/ şi-au pierdut geneza şi odată cu ea seninul/ şi iată-ne venind cu amintirea unei lumi senine" (*Două pulberi magnetice*). În ciclul *Scrisori către Mircea Ivănescu*, alcătuit din „fragmente" eclectice de realitate („reală" şi textuală), poate fi aflată influenţa, parţială (ca atmosferă, frazare), a poeziei ivănesciene. În *Şocul oxigenului* (2002), cel mai valoros volum al lui **M.**, marile teme sunt iubirea şi întoarcerea la origini, la „increat", oglindirea în matricea feminină preformală. Aici se atinge nivelul maxim al unei formule poetice neomoderniste ca substanţă şi postmoderne ca structură, în poeme cosmogonice şi (pseudo)autobiografice mozaicate, livreşti (*Şocul oxigenului*, *Veneţia*, *Terra ballerina*), unde este proiectată, cu aceeaşi tehnică a sugestiei sau a construcţiei oximoronice (Ion Pop), viziunea metamorfozelor lumii, interioare şi exterioare. **M.** publică în 2004 antologia de autor *Pororoca*, cu un bun ecou critic, apoi alcătuieşte o antologie de poezie românească, *Ocolul României în 80 de poeme* (2005). Unul din volumele mai noi, *Manuscrisul din Insula Elefantina* (2012), cuprinzând poeme şi proze poetice inedite, încearcă, fără mare succes, să placheze ermetismul elevat, livresc, tipic poeticii sale, pe un limbaj mai simplu, cotidian, colocvial.

SCRIERI: *Istm*, Cluj, 1971; *Tobele fragede*, Cluj-Napoca, 1978; *Copacul cu 10 000 de imagini*, Bucureşti, 1984; *Piramida împădurită*, Bucureşti, 1989; *Poezii*, Bucureşti, 1996; *Noe care ne străbate memoria e o femeie*, Bucureşti, 1999; *Şocul oxigenului*, Bucureşti, 2002; *Pororoca*, postfață Dan Cristea, Bucureşti, 2004; *Manuscrisul din Insula Elefantina*, Bucureşti, 2012; *Terra ballerina*, postfață Ioan Holban, Piteşti, 2012; *Versuri*, Oradea, 2012; *Visul unui pămîntean*, Oradea, 2012. **Antologii:** *Ocolul României în 80 de poeme*, pref. edit., Bucureşti, 2005. **Traduceri:** *Omul bizantin*, coordonator Giuglielmo Cavallo, postfață Claudia Tița-Mircea, Iaşi, 2000; *Omul secolului al nouăsprezecelea*, coordonatori Ute Frevert și H.G. Haupt, Iaşi, 2002.

Repere bibliografice: Ion Pop, [*Ion Mircea*], ECH, 1971, 3, ST, 2007, 9; Iorgulescu, *Rondul*, *96–97*; Regman, *Explorări*, *9–10*; Grigurcu, *Poeţi*, *490–493*; Poantă, *Radiografii*, II, *87–90*; Tartler, *Melopoetica*, *91–95*; Mircea Iorgulescu, *Poezia în mişcare*, RL, 1989, 23; Simion, *Scriitori*, IV, *376–383*; Ilie Constantin, *Poeţi români*, VR, 1993, 10–11; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *288–292*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *102–107*; Dumitru Chioaru, *Ion Mircea*, APF, 1997, 4; Grigurcu, *Poezie*, II, *133–141*; *Dicţ. esenţial*, *531–533*; Manolescu, *Lista*, I, *309–310*; *Dicţ. analitic*, III, *334–337*, IV, *200–203*; Alexandra Crăciun, *Poetul este cuvântul care vede*, CC, 2003, 3–5; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Tăcerea şi ţipetele lui Ouroboros*, ALA, 2005, 765; Octavain Soviany, *Timpul oglindit*, CU, 2005, 3; Daniel Cristea-Enache, [*Ion Mircea*], RL, 2005, 17, 2006, 32; Ștefănescu, *Istoria*, *1065–1066*; Holban, *Ist. lit.*, I, *124–128*; Popa, *Ist. lit.*, II, *524–525;* Mircea Martin, *Laudatio pentru Ion Mircea*, CL, 2012, 2; Dan Cristea, *Sub semnul misterului*, LCF, 2012, 4. ***R.D.***

MIRCEŞTI, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 15 decembrie 1892 şi 28 februarie 1893. Prim-redactor este G. Russe-Admirescu, gazetar

activ în cercurile şi redacţiile literare de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Colaborează versificatorii Eliza Mustea, Corneliu Botez, Ion Catina, V. Grigorescu-Elvir, Ilie Ighel-Deleanu, D. Nicolescu, B. Theodorescu, autori de proză sumbră, plictisitoare, precum Gr. Mărunţeanu, G. Lungu şi Toma Florescu, în timp ce Ion Catina e prezent cu drama *Amalafrida*. Se mai publică articole despre obiceiurile de Anul Nou, despre jurnalism etc., un portret al lui H. Taine, scris cu pătrundere şi o bună cunoaştere a operei criticului francez, traduceri din versurile lui Jean Richepin şi Catulle Mendès. Lui Al. Macedonski i se retipăreşte poezia *Precum…*, apărută mai întâi în „Literatorul" din 1880. ***R.Z.***

MIRCU, Marius (pseudonim al lui Israel Marcus; 9.VI.1909, Bacău – 4.IX.2008, Tel Aviv), gazetar, prozator. Este fiul Simeliei Marcus (n. Herşcovici) şi al lui Alter Gherşin Marcus, croitori; matematicianul Solomon Marcus şi scriitorul Marcel Marcian sunt fraţii săi. A urmat Liceul „Regele Ferdinand I" din Bacău (1922–1929), apoi cursuri de medicină la Rouen și Paris, pe care le-a întrerupt în 1931. Va fi funcționar la Editura Ancora (1932–1935), continuându-și studiile la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti (1935–1939). Scrie la diverse ziare și reviste, între 1936 şi 1938 lucrând, de pildă, ca secretar de redacţie şi reporter la cotidianul „Gazeta"; devine membru în ilegalitate al Partidului Comunist, în 1940 este exclus din Asociația Publiciștilor Români; în perioada celei de-a doua conflagrații mondiale va fi bibliotecar la Comunitatea Evreilor din București (1942–1945), iar între 1946 şi 1949 e din nou reporter şi secretar general de redacţie la „Naţiunea" şi reporter la „Victoria". Între 1938 şi 1941 este preşedintele Asociaţiei Tinerilor Scriitori, Publicişti şi Artişti Evrei din România. Din 1947 până în 1949 figurează în redacţia revistei „Licurici", apoi este redactor la „Pionierul", concomitent fiind redactor-şef la „Jurnalul copiilor", pe care îl înființează, în 1950–1951 e angajat la „Viaţa Capitalei", de unde este concediat ca „necorespunzător politic", iar între 1956 şi 1969 lucrează ca redactor-șef la revista „Filatelia". Din 1942 până în 1986 funcţionează ca secretar al secţiei de documentare a Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România, apoi ca director (din 1978) al Muzeului Evreiesc din Bucureşti. Emigrează în Israel în 1987. Aici a colaborat la postul de radio Kol Israel. Debutează cu articolul *Scurtă privire asupra presei și întemeietorilor ei din Bacău* în revista Liceului „Regele Ferdinand I" (1928), colaborând apoi la „Bacăul", „Vremea", „Reporter", „Rampa", „Adevărul literar şi artistic", „Jurnalul literar", „Realitatea ilustrată", „Adam", „Hasmonaea", „România literară", „Magazin istoric", „Universul copiilor", „Curentul pentru copii", „Dimineaţa copiilor" ş.a. În Israel scrie la „Toladot", „Revista mea", „Revista familiei", „Minimum", „Facla", „Adevărul", „Izvoare" ş.a. A mai semnat cu numeroase pseudonime, între care Mihail Bistriţeanu (la „Naţiunea"). Obține în 1951 Premiul Editurii Tineretului la secţiunea literatură pentru copii. În Israel este distins cu premiile „Iacob Groper" (1981), „A. Dominic" (1987), „Sara şi Haim Janculovici" (1990, 1997), „Nicu Palty" (1996), iar în 2000 i se decernează Premiul Sion ş.a.

Prima carte a lui **M.,** culegerea *24 de ore în jurul lumii* (1932), are ca temă Expoziţia Colonială de la Paris din 1931. Sunt asamblate aici „reportaje imaginare", realizate prin prelucrarea materialului selectat din ziarele şi revistele franceze care descriau cu lux de amănunte evenimentul. Întâmplărilor reale li se adaugă altele imaginare, fantezia, debordantă, inventivitatea nepermiţându-i vreodată autorului să fie un „simplu cronicar" al realităţii. Nu obiectivitatea reportajului reţine atenţia, ci interesul pentru amănuntul inedit, care duce aproape întotdeauna la naşterea unui subiect interesant. Din aceeaşi categorie, a reportajului în care faptul real este amalgamat cu ficţiunea, fac parte şi *Văzduhul ne cheamă!* (1934), *N-am descoperit America!* (1937) – descrierea unei călătorii de o lună cu avionul prin Europa, Africa, America de Sud şi de Nord –, *Atlantinia* (1939), unde călătoria atinge locuri precum Corsica, Damasc, Algeria, Maroc, jungla africană, fiordurile nordice, Marsilia, Paris, Deauville. Şi în *Amintirile unei studente* (1940), roman-reportaj, gen foarte la modă în epocă, autorul, încercând să-şi asume o „sensibilitate feminină", inventează „o pitorească şi emoţionantă spovedanie din viaţa studenţească de la Facultatea de Drept". Pe măsură ce înaintează în teritoriul reportajului, **M.** va pune din ce în ce mai mult accentul pe „aspectul obiectiv", fără a renunţa integral la elementele proprii de fantezie. Un exemplu ar fi *Extraordinara odisee a reporterilor* (1940), o carte despre acest „specimen" aparte care este reporterul, cu aventurile sale (cele mentale având practic aceeaşi valoare ca şi cele reale), şi unde sunt conturate câteva portrete de mari reporteri. Paginile din

Pogromul de la Iaşi (1944), *Pogromurile din Bucovina şi din Dorohoi* (1945), *Pogromurile din Basarabia şi Transnistria* (1947) se axează pe încercarea de a face în primul rând „reportaj la faţa locului", intenţia fiind de a reconstitui, descriind cazuri particulare, tragedia evreilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Subiectul va fi reluat mai târziu în lucrările *Oameni de omenie în vremuri de neomenie* (1987) şi în *Ce s-a întâmplat cu evreii în şi din România* (I–III, 1996–1997), încadrabile mai degrabă în categoria memorialisticii şi a istoriografiei. În prima sunt prezentate peste o sută de cazuri în care evreii au fost ajutaţi şi salvaţi de români în timpul pogromurilor, iar cealaltă, mai complexă, adună cu minuţiozitate date privitoare la istoria evreilor, existente în presa secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, pentru a construi o imagine a minorităţii evreieşti din România, cu modul ei de viaţă, atmosfera târguşorului de provincie, încercarea de a-şi păstra identitatea şi în acelaşi timp dorinţa de a se adapta şi a se integra. Şi aici autorul evocă diverse momente ale toleranţei şi intoleranţei faţă de evrei. Sunt elogiate nume importante ale culturii şi vieţii publice româneşti (M. Kogălniceanu, I.L. Caragiale, Al. Macedonski, C. Rădulescu-Motru, Tudor Arghezi, Gala Galaction, N. Tonitza, G. Călinescu ş.a.), care s-au aflat de partea celor prigoniţi. Atracţia pentru senzaţional sau pentru întâmplări ce pot deveni subiecte de senzaţie se va manifesta într-un volum precum *Trimis special* (1974), subintitulat *Din amintirile unui ziarist*, alcătuit din „relatări" spectaculoase – *Focul cel mare de la Bacău, A fost odată Târgul Moşilor, Ghicitoarea Mafalda, Acarul Păun, Banditul Coroi, Petrache Lupu – omul care a vorbit cu Dumnezeu.* Partea a doua a cărţii este o sugestivă evocare a carierei de gazetar la „Naţiunea" lui G. Călinescu. Interesul pentru biografie, pentru anumite personalităţi apare şi mai bine conturat în *Dosarul Ana Pauker, Iosif Chişinevschi şi alţii...* (1991) sau în *Treizeci şi şase de stâlpi ai lumii* (1994), unde se schiţează interesante figuri de intelectuali şi artişti evrei şi români ce „şi-au onorat meseria", printre ei numărându-se, de exemplu, filologul H. Tiktin, actriţa Sevilla Pastor, scriitorul M. Brociner (un „Dreyfus local", erou în luptele de la Griviţa) ş.a. Adesea reportajele la faţa locului se învecinează cu eseul, în mod frecvent textul devine un incitant amestec de reportaj, ficţiune, tăieturi din presa vremii, interpretări personale, totul vorbind despre încercarea gazetarului de a-şi apropia evenimentele timpului, cum se întâmplă atunci când îi portretizează pe Hitler, Mussolini, Stalin, Roosevelt, papa Pius al XI-lea, Einstein şi pe mulţi alţii. Literatura pentru copii a lui **M.** valorifică tot o experienţă de reporter. În *Povestea minunată a lui Shirley Temple* (1938), continuată de *Albumul Shirley Temple* (1939), sub pretextul că povesteşte viaţa micuţei artiste de cinema, autorul reface fragmente din viaţa unor copii pe care i-a cunoscut. Apetitul pentru exotic, inedit şi fantezie, pentru o lume total diferită de cea cotidiană e pregnant în romanul *Rango, prietenul oamenilor* (1942), carte apărută, din cauza legilor antisemite ale momentului, sub numele scriitorului G.M. Vlădescu, reluată sub nume propriu cu titlul *Bingo!* (1945). Din aceeaşi categorie face parte şi culegerea de povestiri *Răscoala din junglă* (1947), istorisind „aventurile unui copil în pădurile Africii". Există întotdeauna o legătură strânsă între poveste şi reportaj, și aici realul se învecinează cu imaginarul, faptul divers cu fabulosul, iar textul e plin de savoare. Ca autor de schiţe şi povestiri – *Numai oamenii norocoşi au noroc* (1989), *Şapte buclucuri de scriitor* (1993) –, **M.** exploatează elemente autobiografice într-un amestec de amintiri din copilărie și tinereţe, din viaţa „zbuciumată şi amuzantă de scriitor". În romane, spre pildă în *Peste cincizeci de ani* (1967), se poate observa aceeaşi tendinţă: sub pretextul unei povestiri ştiinţifico-fantastice care proiectează omenirea cu cincizeci de ani înainte, se imaginează cum va fi văzută şi judecată lumea anilor '60 din secolul trecut. Viaţa comunităţii evreieşti din perioada interbelică este avută în vedere în romanul *Croitorul din Back* (1979), unde apare ca protagonist tatăl autorului, ocazie de a surprinde viaţa meseriaşilor evrei din Moldova, lumea târguşorului prăfuit, dar plin de umor, desprins parcă din scrierile lui Shalom Alehem. Tot un roman autobiografic este *M-am născut reporter!* (1981). **M.** îşi descrie viaţa din copilărie până la maturitate într-o manieră romanţată, din care nu lipseşte însă predispoziţia de a capta instantanee, întâmplări, locuri, figuri de oameni obişnuiţi sau notabilităţi ale vremii. Întreaga construcţie vrea să susţină ideea că orice trăire este o învăţătură, adesea viaţa putând fi mai interesantă decât ficţiunea. Ciclul *Şapte momente din istoria evreilor din România*, iniţiat în 1977 şi continuat până în 1992, cuprinde monografii şi evocări a numeroase instituţii şi portrete ale unor personalităţi evreieşti din România.

SCRIERI: *24 de ore în jurul lumii*, București, 1932; *Văzduhul ne cheamă!*, București, 1934; *N-am descoperit America!*, București, 1937; *Paul Valéry și poezia pură*, București, 1938; *Povestea minunată a lui Shirley Temple*, București, 1938; *Să împiedicăm războiul? (Poate știința să împiedice războiul?)*, București, 1938; *Albumul Shirley Temple*, București, 1939; *Atlantinia*, București, 1939; *Să emigrăm cu toții*, București, 1939; *Amintirile unei studente*, Bacău, 1940; *Extraordinara odisee a reporterilor*, București, 1940; *Despre câțiva copii*, București, 1942; *Rango, prietenul oamenilor*, București, 1942; ed. (*Bingo*), București, 1945; *Pogromul de la Iași*, București, 1944; *Pogromurile din Bucovina și din Dorohoi*, pref. Lucrețiu Pătrășcanu, București, 1945; *Pogromurile din Basarabia și Transnistria*, București, 1947; *Povestea unui copil din zilele noastre*, București, 1947; *Răscoala din junglă*, București, 1947; *Peste cincizeci de ani*, Tel Aviv, 1967; *Drama unui umorist*, Haifa, 1973; *Trimis special. Din amintirile unui ziarist*, București, 1974; *Șapte momente din istoria evreilor din România*, Haifa, 1977; *Alte șapte momente*, Haifa, 1978; *Croitorul din Back*, București, 1979; ed. Așkelon, 1988; *M-am născut reporter!*, București, 1981; ed. I–II, Bat Yam, 1998; *Încă șapte momente*, Haifa, 1981; *Tot șapte momente*, Haifa, 1983; *Din nou șapte momente*, Așkelon, 1987; *Oameni de omenie în vremuri de neomenie*, Tel Aviv, 1987; ed. București, 1996; *Iar odată șapte momente*, Bat Yam, 1988; *Ultime șapte momente*, Bat Yam, 1989; *Numai oamenii norocoși au noroc*, Bat Yam, 1989; *Dosar Ana Pauker*, îngr. Mihai Stoian, București, 1991; *Dosarul Ana Pauker, Iosif Chișinevschi și alții*, Tel Aviv, 1991; ed. (*Ana Pauker și epoca ei*), Bat Yam, 2001; *Alte ultime șapte momente*, Bat Yam, 1992; *Șapte buclucuri de scriitor*, Rehovot, 1993; *Treizeci și șase de stâlpi ai lumii*, Tel Aviv– Bat Yam, 1994; *Ce s-a întâmplat cu evreii în și din România*, I–III, Bat Yam, 1996–1997; *Boroboațe de sărbători*, Tel Aviv, 2000; *La noi, la Bacău*, îngr. și pref. Eugen Budău, Bacău, 2000; *Strălucitul meu secol blestemat*, Bacău, 2000; *Uite-așa se petrecea atunci*, Bat Yam, 2001; *Un cimitir plin de viață: Filantropia*, Bacău, 2001; *Am visat că sunt scriitor*, Bat Yam, 2002; *Idișul cântă și încântă*, Bat Yam, 2003; *Povestea presei evreiești din România*, Bat Yam, 2003; *Cele 60 de cărți ale mele*, Bat Yam, 2005. **Traduceri:** Jules Lemaître, *Fecioarele martire*, București, [1927]; Jacob Grimm, Wilhelm Grimm, *Povestiri cu pitici și cu uriași*, București, 1938; Charles Dickens, *O noapte de Crăciun*, București, f.a.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Jurnalism și literatură*, RL, 1974, 46; Alexandra Indrieș, *„Trimis special"*, O, 1974, 52; Victor Bârlădeanu, *Itinerarul pasionat prin timp al unui trimis special*, „Presa noastră", 1975, 3; Constantin Călin, *Jurnal de lectură*, ATN, 1979, 4; Dana Dumitriu, *Un roman demonstrativ*, RL, 1979, 42; Paul Grigore, *Secvențe critice*, AST, 1982, 2; Al. Raicu, *„M-am născut reporter!"*, RL, 1982, 35; Alex. Ștefănescu, *Geo Bogza*, RL, 1994, 28; Magda Răduță, *„M-am născut reporter!"*, OC, 2001, 72; *Dicț. scriit. rom.*, III, *243–245*; Cristofor, *Țara Sfântă*, II, *77–80*; *Marius Mircu văzut de...*, îngr. și introd. Ion Prelipceanu, Bat Yam – Horodnic de Jos, 2003; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *108–114*; Borbély, *Cercul*, *247–257*; Budău, *Bacăul lit.*, *251–257*; Popa, *Ist. lit.*, II, *969–970*; Manolescu, *Enciclopedia*, *508–509*. ***C.Dt.***

MIRODAN, Alexandru (pseudonim al lui Alexandru Zissu Saltman; 5.VI.1927, Budeasa, j. Argeș – 10.III.2010, Tel Aviv), dramaturg, gazetar, istoric literar.

Este fiul lui Netty (n. Thierer) și al lui Herman Saltman, expert contabil. Învață în București la Liceul „Principele Carol" (1937–1940), Liceul Teoretic Evreiesc (1940–1944) și la Liceul „Matei Basarab", unde ia bacalaureatul în 1945. Se înscrie în același an la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, iar un an mai târziu și la Drept, dar nu își va finaliza studiile. În schimb, va fi absolvent al unor cursuri de doi ani la Universitatea serală de marxism-leninism. Intră în gazetărie în 1945, ca redactor la „Tinerețea", „Tânărul muncitor" și „Scânteia tineretului". Trece secretar de redacție la „Gazeta literară" (1954–1956), redactor la „Scânteia" (1956–1957), „Teatrul" (1957–1959) și din nou la „Gazeta literară" (1959–1960), colaborând și la alte publicații. Cofondator, alături de Radu Beligan, al Teatrului de Comedie (1961), lucrează aici în calitate de consilier artistic. În 1977 emigrează în Israel, unde va fi mai bine de zece ani angajat la Eth Hatefutsoth, muzeul diasporei, din Ramat Aviv. Din 1987 editează la Tel Aviv revista „Minimum", al cărei director va fi. Este prezent cu însemnări, cronici, articole de atitudine socială în revistele de limbă română „Viața noastră", „Revista mea", „Izvoare", „Ultima oră" ș.a. Publică prima scriere literară, piesa *Ziariștii*, în „Viața românească" (1953), reprezentată anul următor la Teatrul Național din București. Scrierile sale teatrale – *Cerul nu există* (1957), *Cineva trebuie să moară* (1958), *Celebrul 702* (1960), *Șeful sectorului suflete* (1962), *Noaptea e un sfetnic bun* (1963), *Primarul Lunii și iubita sa* (1969) ș.a. – au fost tipărite în volume sau puse în scenă la principalele teatre din România, precum și

în Italia, Grecia, URSS, Polonia, Cehoslovacia, Cuba, Ungaria, India, Cipru, Bulgaria, Turcia. A fost distins cu Premiul Ministerului Culturii (1957), cu Premiul Academiei RSR pentru comedia *Celebrul 702* (1962) și cu mai multe premii în Israel. A scris scenarii şi dramatizări pentru radio, cinematografie şi televiziune.

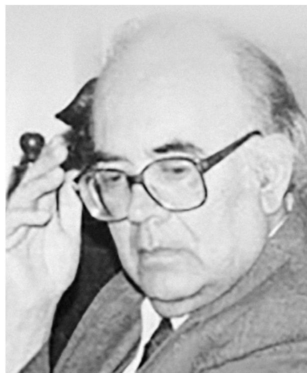
Sinteză între teatrul cu mesaj politic orientat conjunctural şi teatrul bulevardier, întemeiată mai mult pe o replică scânteietoare decât pe profunzimea situaţiei dramatice, piesa *Ziariştii* aşază în prim-plan devotamentul tinerilor ridicaţi de jos pentru cauza celor oropsiţi de reprezentanţii dornici de îmbogăţire ai noului regim, constituiţi în bandă pentru a împiedica informarea corectă a publicului. Cerchez, protagonistul piesei, inaugurează în teatrul lui **M.** un stil sentenţios şi neapărat spiritual, subtil cu ostentaţie şi, bineînţeles, persuasiv, pândit însă de stereotipie, chiar dacă dă impresia că tinde să se emancipeze de şabloane. Pendulând între planul real şi cel imaginar, *Şeful sectorului suflete* e o comedie duioasă, în descendenţa lui Mihail Sebastian. Profesorul Miroiu se numeşte aici Gore, este meteorolog şi la fel de timid înaintea farmecului feminin. „Şeful" ar fi, la rându-i, un alt Cerchez, gata oricând să jongleze cu aforisme şi paradoxuri debitate cu aplomb. Obsesia dramaturgului e de a avea replică, cât mai deşteaptă şi subţire. În *Noaptea e un sfetnic bun* e vorba de dramă. Drama este a inginerului Anatol, om cu experienţă vastă şi de o neîndoielnică bună-credinţă, însă prizonier al unor convingeri orgolioase şi definitive. Abia în urma unui grav accident, cuprins de remuşcări, el îşi va înţelege greşeala, renunţând la falsele certitudini. Sensurile grave alunecă totuşi pe făgaşul unei satire convenţionale, condimentată cu efecte de piesă poliţistă, ceea ce face ca procesul sufletesc al eroului să fie artificios, neconvingător. Un miez de tragedie se află în scurta piesă, stridentă şi declamatorie, *Cineva trebuie să moară*, a cărei acţiune se desfăşoară în curtea Atelierelor Griviţa în februarie 1933. Piesă ocazională, *Cerul nu există* se inspiră din evenimentul lansării sateliţilor artificiali. Lucrare preferată a lui **M.**, *Camuflaj* evocă, într-o manieră voit lipsită de rigoare istorică, premiera piesei *Steaua fără nume* din 1942. *Celebrul 702* e un pamflet dramatic, avându-şi sursa într-un eveniment care a răscolit America celui de-al şaselea deceniu al secolului trecut. Ca şi Cheryl Chessman, prototipul real, a cărui condamnare la moarte a fost mereu amânată timp de doisprezece ani deoarece redactarea „isprăvilor lui" reprezenta o afacere strălucită, personajul principal al piesei lui **M.** e, după atâtea îngrozitoare spovedanii sub teroarea morţii implacabile, un ins regenerat sufleteşte. Frământările lui rămân însă insesizabile. Şarja e aceea care primează. Inspirată de primele grefe de cord, *Transplantarea inimii necunoscute* pare, curios, dominată de blazare, de scepticism, pe un fond de melancolie, pe când *Primarul Lunii şi iubita sa*, scrisă nu mult după prima aselenizare, e o încercare de meditaţie, în spirit umoristic, asupra relelor de pe pământ. *Despre unele lipsuri, deficienţe şi neajunsuri în domeniul dragostei*, o comedie cu un umor ca la spectacolele de revistă, uneori chiar de un gust îndoielnic, semnalează cât de mult s-a subţiat vechiul filon al înzestrării lui **M.** La fel, compunerile intitulate „simple texte antifasciste" – *Cineva trebuie să moară*, *Pasiune plus raţiune sau Temă de luptă*, *Cărţile sunt mincinoase* –, reunite în volumul *Teatru* (1973). Aşa, de pildă, pieseta *Cineva trebuie să moară* este un „simplu text", adesea discursiv, cu o alură filosofardă, mimând procese de conştiinţă. Dramaturgul se lasă şi aici ispitit de jocuri de cuvinte şi paradoxuri facile. Ideea morală (sacrificiul, răspunderea etc.) e valorificată mai mult prin disponibilităţile ei retorice, ceea ce duce, chiar şi sub vălul parabolei, la frazeologie. Succesul lui **M.** în anii realismului socialist a fost enorm. Lucrările cu adevărat importante i-au apărut însă după emigrarea în Israel. *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română* (I–III, 1986–2008) este o istorie a literaturii produse de scriitorii evrei de limbă română, contaminată de spirit călinescian. Observaţia morală se află şi aici în prim-plan, profilul personalităţii unui om domină judecata estetică asupra operelor acestuia, stilul este cuceritor prin vervă, nonconformism, deschidere analogică. Şi însemnările pe teme curente din *Ocolul pământului într-un surâs* (1980) îmbină scepticismul, umorul, inteligenţa observaţiei cu capacitatea de a defini exact, în puţine cuvinte, o situaţie politică. *Contract special de închiriat oameni* (1983) este cea mai izbutită producţie dramatică a lui **M.**, imaginând situaţii exemplare pentru a deconspira prezenţa antisemitismului într-o „lume fără evrei".

SCRIERI: *Tito, duşmanul de moarte al tineretului iugoslav*, Bucureşti, 1950; *Ziariştii*, Bucureşti, 1956; *Cele cinci cercuri* (*Despre jocurile olimpice*), Bucureşti, 1960; *Celebrul 702 sau Autorul moare azi*, Bucureşti, 1962; *Într-o zi de primăvară*, Bucureşti 1964; *Teatru*, Bucureşti, 1965; *Seara târziu, în tipografie*, Bucureşti, 1967; *Teatru şcolar.*

Moş Gerilă, jocuri şi jucării, Bucureşti, 1967; *Lumea în iniţiale*, Bucureşti, 1968; *Camuflaj*, Bucureşti 1969; *Replici sau De dincolo de fileu*, Bucureşti,1969; *Primarul Lunii şi iubita sa*, Bucureşti, 1970; *Simfonietta metalică*, Bucureşti, 1970; *Pasiune plus raţiune sau Temă de luptă*, Bucureşti, 1972; *Piese de teatru*, I–II, Bucureşti, 1972; *Şedinţa*, Bucureşti, 1972; *Un proces posibil*, Bucureşti, 1973; *Teatru. Trei simple texte antifasciste*, Bucureşti, 1973; *O întâmplare la sectorul suflete*, Bucureşti, 1974; *Examenul de dinaintea examenelor*, Bucureşti, 1975; *Minimum*, Bucureşti, 1975; *Scene*, Bucureşti, 1975; *Ziariştii*, Bucureşti, 1976; *Ocolul pământului într-un surâs*, Tel Aviv, 1980; *Contract special de închiriat oameni*, Tel Aviv, 1983; *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limba română*, I–III, Tel Aviv, Cfar Habad, 1986–2008. **Traduceri:** Georges Simenon, *Prima anchetă a lui Maigret*, Bucureşti, 1966, *Cazul Louise Laboine*, Bucureşti, 1969; Pierre Daninos, *Carnetele maiorului Thompson*, Bucureşti, 1971.

Repere bibliografice: Ion D. Sîrbu, *Grandoarea şi servituţile debutului*, TTR, 1956, 7; Tudor Vianu, *„Ziariştii"*, CNT, 1956, 41; D. Solomon, *Al. Mirodan*, GL, 1960, 51; M. Nedelcu, *Al. Mirodan despre literatura dramatică, judecăţile şi prejudecăţile aferente*, CNT, 1966, 24; S. Damian, *„Replici sau De dincolo de fileu"*, RL, 1969, 21; Florin Faifer, *Dramaturgia lui Alexandru Mirodan*, CRC, 1972, 50; Z. Ornea, *Dicţionarul lui Al. Mirodan*, RL, 1998, 2; Marin Diaconu, *Un dicţionar neconvenţional*, JL, 1998, 1–2; Dimisianu, *Lumea, 36–38;* Cristofor, *Țara Sfântă*, I, *144–150;* Ghiţulescu, *Istoria*, *442–444*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *245–249*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *115–119*; Popa, *Ist. lit.*, I, *943–944*; B. Elvin, *Al. Mirodan – finalul. In memoriam*, OC, 2010, 260*;* Manolescu, *Enciclopedia*, *510–512*. ***F.F., R.S.***

MIRON, Paul (13.VI.1926, Giuleşti, j. Suceava – 17.IV.2008, Freiburg im Breisgau, Germania), poet, prozator, dramaturg, eseist, editor.

Este fiul Elenei (n. Danielescu) şi al lui Vasile Miron, prim-grefier la Curtea de Apel din Iaşi. Îşi începe studiile la Fălticeni, oraş care îi va inspira monografia sentimentală *Fălticeni – mon amour* (1996), semnată împreună cu Grigore Ilisei. Ulterior urmează cursurile Liceului Militar din Iaşi. Suspectat de legionarism, în toamna lui 1941 este arestat și condamnat la cincisprezece ani de închisoare. Reușește să evadeze și să fugă din țară. Petrece un timp în închisori din Ungaria și Austria. Trimis pe front în 1945 (voluntar într-un „război ratat"), rănit, stă din nou în lagăr, la americani, ruși și englezi. După război face studii filologice la universităţile din Bonn şi Paris. În 1954 devine doctor în filologie la Universitatea din Bonn cu o teză despre structura tipologică a limbii române în comparaţie cu latina clasică şi populară. Este fondatorul lectoratelor de limba română din Köln (1952), Bonn (1954) şi din Freiburg im Breisgau (1964), unde devine profesor în 1977. Inițiază în 1964, alături de Ioan Cușa, revista „Prodromos", iar în 1967 înfiinţează la Freiburg Societatea „Mihai Eminescu", în scopul susţinerii relaţiilor ştiinţifice şi culturale cu țara din care plecase, numeroși intelectuali români fiind invitați în RF. Germania și mulți profesori germani venind în România. La iniţiativa sa, apare la Freiburg și München, începând din 1973, noua serie a anuarului filologic şi literar „Dacoromania". Elaborează mai multe lucrări ştiinţifice, printre care *Aspekte der lexikalischen Kreativität im Rumänischen* (1973) şi *Der Wortschatz Dimitrie Cantemirs* (1977). Coordonează reeditarea, integral revizuită, a lucrării *Rumänisch–deutsches Wörterbuch* a lui H. Tiktin (I–III, 1986–1989), iar din anul 1988 este coordonator, în cadrul seriei *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, al unei ediţii critice a *Bibliei de la București*, ambele realizate împreună cu o echipă de filologi ieşeni. Semnează numeroase articole ce au ca miză promovarea literaturii române în spaţiul cultural european, în special în *Lexikon der Weltliteratur* (coordonat de Gero von Wilpert) şi în *Moderne Weltliteratur*, editate la Stuttgart, traduce din scrierile unor autori români, de la I.L. Caragiale la Marin Sorescu. Este şi semnatar al mai multor eseuri radiofonice şi al unor piese de teatru reprezentate atât în Germania, cât şi în România. De asemenea, a fost primul profesor universitar de limba şi literatura română din R.F. Germania. *Doctor honoris causa* al Universității „Al. I. Cuza" din Iași, primește și Premiul Fundației Culturale Române (1977), Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor (2003) ș.a. „Suporta greu distanța de țară și era posedat de nevoia de a-i ajuta pe cei rămași acasă" (Andrei Pleșu). Se stinge la Freiburg, dar va fi înmormântat la Vama Veche, unde își construise o casă și ctitorise o biserică.

Activitatea literară a lui **M.**, desfășurată după 1990, cu excepția unui volum de poezii publicat în

1964, este marcată de experienţa filologică, pentru că autorul reactivează în limba actuală anumite caracteristici ale limbii române vechi. Volumele de proză *Fata călăului* (1994), *Ochean* (I–II, 1996–1999), *Maipuţincaperfectul* (1998), *Poștalionul din vis* (1999), *Măsura urmelor* (2000), *Târgul șaradelor* (2000) şi *Moştenirea astrelor* (I, 2002) au în comun caracteristici ce îi situează scrisul într-o descendenţă ce poate fi plasată în zorii literaturii române. Şi asta deoarece multe personaje reafirmă tradiţia altora, închipuite de Ion Neculce, Ion Budai-Deleanu sau de Ion Creangă. Stilistica limbajului popular, dulcea vorbă moldovenească funcţionează ca trăsătură definitorie a unei scriituri ce are drept finalitate plăsmuirea unei adevărate „epopei eroi-comico-satirice" (Cornel Ungureanu). Rememorarea este un principiu ordonator al prozelor, astfel încât toţi cei care traversează, chiar şi accidental, aria de observaţie a autorului devin protagoniștii unor potriviri fericite de cuvinte. De fiecare dată surprinde felul în care scriitorul ştie să combine rigoarea erudiţiei cu umorul şi ironia fină. Paginile memorialistice din *Maipuţincaperfectul* sau din *Măsura urmelor* aduc numeroase crochiuri dedicate românilor din exil sau de acasă. Un excurs autobiografic se află în jurnalul *Drumul străinătății* (I–II, 2006–2007), cu însemnări din intervalul dintre Crăciunul anului 1944 și vara lui 1945, cuprinse în două caiete considerate pierdute și regăsite după șase decenii. Tânărul surprinde crâmpeie dramatice, dar mai cu seamă își notează trăirile pe care le încearcă: frica, „jocul de-a moartea", credința în Dumnezeu, toate contrapunctate de dorul de țară („Mă doare, mă usucă dorul"). Însă dramaturgia este, poate, latura cea mai rezistentă a unei opere subordonate, în mare măsură, obsedantei teme a exilului. Discursul lui **M.**, de o eleganţă mereu egală sieşi, îmbracă pe rând haina comediei şi pe cea a unei drame necanonice, lipsită de artificiile tipice. *Viaţa şi pătimirile lui Publius Ovidius Naso* (pusă în scenă în 1994 la Naționalul ieșean) este o „comedie amară", după cum o numeşte autorul. Poetul latin prezintă doar vagi asemănări cu personajul înfăţişat de istorie sau de alte scrieri literare. Toate faptele sunt luate în răspăr prin numeroase trimiteri parodice la realitatea zilelor noastre. Astfel, la Tomis se decide înfiinţarea unei edituri Humanitas în scopul culturalizării barbarilor, o măcelărie poartă numele Metamorphoses**,** mai sunt aici clubul de noapte Venus şi clubul de oină Callatis etc. Ovidiu se adaptează foarte bine condiţiei de surghiunit, nu pare să fie doborât de nici un cutremur metafizic, ba dimpotrivă, adoptă obiceiurile, legile locului. Ceva îl deosebeşte totuşi de ceilalţi. Simte că pe umerii săi apasă cu putere misiunea civilizării oamenilor din regiune. Încercarea de a purta discuții cu localnicii, foarte ciudată pentru cei din jur, îl transformă pe eroul lui **M.** în caricatura modelului său arhetipal. Tot despre exil, dar într-o cu totul altă manieră vorbeşte piesa *Idoli de lut* (1994; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). Aici predomină tonul grav şi situaţiile dramatice extreme. Personajele au funcţii simbolice şi sunt angrenate în disputa dintre bine şi rău. Inocenţei studenţilor despărţiţi de meleagurile natale i se opune perfidia unui personaj, Uriel, o falsă faţă bisericească, un fals idol, un idol de lut. La intersecţia dintre comic şi tragic ar putea fi plasată piesa radiofonică *Avem telefon*, o lucrare dramatică despre imposibilitatea de a rămâne singur până la sfârşit în faţa păcatului. *Caţavencu sau O seară furtunoasă* este piesa în care se regăsesc majoritatea elementelor ce definesc înzestrarea dramaturgului. Caţavencu este un personaj reinventat, la fel ca în *Viaţa şi pătimirile lui Publius Ovidius Naso*, şi aici spectatorul/cititorul asistă la o reîntemeiere, dar situaţia este inversă. Dacă marele poet latin suferă un proces de vulgarizare, Caţavencu al lui **M.** devine un personaj inatacabil din punct de vedere moral. Asemănările cu modelul din *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale pot fi observate mai mult în spatele replicilor propriu-zise, fiind doar afirmate de personajul care face de mai multe ori trimitere la ilustrul său „genitore". Vrea să devină primar şi de aceea are tot interesul să se facă remarcat de „autorităţile" din ţinut. Prin dialogurile pe care le poartă, Caţavencu ajunge, practic fără voia sa, în posesia unor informaţii ce îi incriminează pe aceşti interlocutori de săvârşirea unor fapte de o gravitate extremă. Caţavencu are talentul de a scoate răul din om, de a le întoarce tuturor „firea pe dos". El nu face decât să constate imoralitatea celorlalți, care își mărturisesc singuri păcatele. **M.** îşi gândeşte scrierile ca pe nişte răspunsuri date literaturii înseşi. Din aproape orice autorul face un studiu de caz. Personajele îi stârnesc un interes inepuizabil de a reciti lumea prin intermediul acestor fiinţe de hârtie. Şi astfel, literatura nu poate fi altceva decât tot un personaj.

SCRIERI: *Rodul ascuns*, Évry Petit-Bourg, 1964; *Fata călăului*, Cluj-Napoca, 1994; *Idoli de lut*, postfaţă Al. Andriescu, Cluj-Napoca, 1994; *Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală* (în colaborare cu

Grigore Ilisei), pref. Ştefan S. Gorovei, cu ilustraţii de Dan Hatmanu, Iaşi, 1996; *Ochean*, vol. I, Bucureşti, 1996, vol. II, Cluj-Napoca, 1999; *Magul*, Cluj-Napoca, 1997; *Maipuţincaperfectul*, Iaşi, 1998; *Poezii*, introd. I. Negoiţescu, postfaţă Cornel Ungureanu, Timişoara, 1999; *Poştalionul din vis*, Timişoara, 1999; *Măsura urmelor*, pref. Mircea Anghelescu, postfaţă Cornel Ungureanu, Timişoara, 2000; *Târgul șaradelor*, Iaşi, 2000; *Moştenirea astrelor*, I, Cluj-Napoca, 2002; *O gramadă de arbori – Eine Menge Bäume*, ed. bilingvă, tr. Elsa Lüder, postfață Cornel Ungureanu, Zürich, 2003; *Drumul străinătăţii*, I–II, Bucureşti, 2006–2007; *În corespondență cu Horia Stamatu*, București, 2007; *O lume pe dos. Convorbiri cu Ovidiu Nimigean*, pref. Nicolae Manolescu, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Horia Stamatu, *„Das Telephon”*, „Cuvântul în exil”, 1962, 4; George Uscătescu, *„Rodul ascuns”*, „Destin”, 1966, 15; Călin Andrei Mihăilescu, *Un dicţionar necanonic*, „Curentul”, 1986, 5981; Popa, *Reîntoarcerea*, *226–235*; Al. Călinescu, *Între memorie şi ficţiune*, ATN, 1999, 1; Ungureanu, *La vest*, II, *45–55*; Florin Faifer, [*Paul Miron*], JL, 2001, 21–24, CL, 2008, 5, RR, 2008, 2, DL, 2008, 81; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *249–251*; Șerban Axinte, *Aspecte ale dramaturgiei lui Paul Miron*, DL, 2005, 59; Mihai Zamfir, *Eroismul discret*, RL, 2005, 36; Sorin Lavric, [*Paul Miron*], RL, 2006, 23, 2008, 16, 2010, 49–50; Holban, *Ist. lit.*, III, *42–48*; Andrei Pleșu, *Nici așa, nici altminteri*, DM, 2008, 219; Al. Zub, [*Paul Miron*], CL, 2008, 6, DL, 2008, 79, 81; Eugen Munteanu, *Paul Miron – vocația generozității*, TP, 2008, 5; Manolescu, *Enciclopedia*, *512–515*. ***Ș.A.***

MIRONESCU, Alexandru (10.VII.1903, Tecuci – 20.I.1973, Bucureşti), prozator, publicist.

Înregistrat oficial cu prenumele Alexandru Constantin, dar numit de familie şi de cunoscuţi Codin, viitorul scriitor este fiul Elenei (n. Budişteanu) şi al lui Victor Mironescu, ofiţer. Licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe şi al celei de Filosofie din Bucureşti (1926), obţine doctoratul în ştiinţe fizice la Sorbona (1929), iar după venirea în ţară şi pe cel în filosofie. Este profesor de chimie la Facultatea de Ştiinţe a Universității bucureștene, disciplină pe care o va preda şi la câteva licee, participând şi la elaborarea unor manuale de specialitate. Debutează în publicistică la „Cuvântul” (1931), iar editorial, cu romanul *Oamenii nimănui*, în 1937. Va susţine rubrica „Cronica ştiinţifică” la „Calendarul”, extinzându-şi apoi natura colaborărilor în sute de articole apărute în „Ţara noastră”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Azi”, „Credinţa”, „Adevărul literar şi artistic”, „Semnalul” (1939–1940, unde a fost şi redactor), „Evenimentul zilei”, „Fapta” ş.a. Popularizarea unor aspecte din domeniul ştiinţelor exacte şi al epistemologiei evoluează de la prezentări în periodice sau conferinţe la încercări de sistematizare din perspectiva teoriei cunoaşterii, propuse în volumele *Spiritul ştiinţific* (1938), *Certitudine şi adevăr* (1945), *Limitele cunoaşterii ştiinţifice* (1945). **M.** înțelege lumea ca „o ordine de semnificaţii”, a cărei cercetare, oricât de detaliată, de profundă, lasă fără răspuns marile întrebări. Astfel devine obligatorie şi acceptarea altor niveluri de realitate, a căror cunoaştere nu e posibilă decât printr-o abordare transdisciplinară, printr-o sinteză în care intuiţia şi revelaţia să aibă un rol determinant. Intelectual la curent cu noile descoperiri experimentale şi teoretizări filosofice sau sociologice, **M.** subliniază mereu rolul culturii în procesul de constituire/funcţionare a personalităţii umane. Militând pentru libertate spirituală, el respinge înregimentarea ideologică sau politică, criticând extremismul şi orice ar putea leza demnitatea individului. În numeroase cronici şi comentarii literare sau teatrale semnate în presă încearcă să evidenţieze idei apte să contribuie la procesul de (auto)cunoaştere şi de ameliorare a existenţei. Îndreptându-se în cele din urmă spre credinţă, în confesiunea *Calea către inima mea* (1947), apărută postum în volumul *Calea inimii* (1998), **M.** mărturisea: „Am înţeles că singura viziune de totalitate a lumii e viziunea religioasă”. Devenind unul din principalii componenţi, alături de Sandu Tudor, V. Voiculescu, Dumitru Stăniloae ş.a., ai grupării Rugul Aprins, formată la mănăstirea Antim din București, grupare ce şi-a continuat întâlnirile şi după 1950, a fost arestat în 1958 şi condamnat la douăzeci de ani de închisoare.

O nelinişte specifică primelor decenii ale secolului al XX-lea îşi pune amprenta dramatică asupra personajului principal din prima carte a lui **M.,** romanul *Oamenii nimănui*. E un adolescent care parcurge un traseu al experienţelor, al căutărilor, în speranța găsirii unei formule care să dea autenticitate vieţii. Cum lumea din jur îi apare dezagreabilă şi deconcertantă, se izolează pentru a se putea

defini, pentru a avea libertatea de a alege. Deşi compusă prin asamblarea de secvenţe introspective cu relatarea unor întâmplări din exterior, naraţiunea e unitară, subordonată ideii din titlu. Notaţia, frecvent spontană, lapidară, imprimă textului un ritm sacadat, un aer modern. Romanul *Destrămare* (1939) continuă să ilustreze disoluţia socială şi morală a mediului urban, în special a familiei. Deși reconstituie copilăria şi adolescenţa protagonistului, treptat acesta rămâne în fundal, în prim-plan intrând o serie de secvenţe narative şi portretizări satirice. Naratorul, plin de o umoare neagră, se lansează uneori în diatribe dure, într-o exprimare când familiar-vulgară, când inflamată de sarcasm, cu retorism mai degrabă specific gazetăriei decât genului epic. Tot cu substrat autobiografic, volumul postum *Ziduri între vii* (1996), „o poveste care nu e un roman, un roman care nu e o poveste", cum îşi subintitulează autorul scrierea, conţine tribulaţiile unui student la Paris, tânărul consumându-se febril între aventurile sentimentale şi aspiraţiile spirituale, cuprins de stări aproape extatice, umbrite însă din ce în ce mai intens de senzaţia unei singurătăţi fără ieşire. Fragmentarismul naraţiunii, vizibil aici, caracterizează şi *Serile singurătăţii* (1996), mai mult un demers în scopul interpretării unor sensuri religioase şi filosofice prin intermediul ficţiunii literare. Operă a ultimului deceniu al vieţii, publicată de asemenea postum, *Poeme filocalice* (1999) vin să vorbească despre o citire mistică a naturii şi a existenţei umane, închinând osanale vinului, grâului, florii, ierbii, toamnei, muntelui, mării şi omului, toate ca ipostaze revelate ale sacralităţii, generatoare de „nedesluşite bucurii", în versuri care uneori scapără în imagini rare. Două piese de teatru, *Ruth* şi *Coborâţi la prima?*, editate tot postum, în 2003, sunt construcţii şi dezbateri de idei în formă literar-scenică, plutind într-o „indeterminare fără efecte decisive", care configurează „viaţa ca aventură inexplicabilă", văzută de „un intelectual fascinat de profund, esenţial şi mister" (Marian Popa). Între textele recuperate postum se află și *Floarea de foc* (2001) – o suită de secvenţe autobiografice şi concomitent un jurnal de idei. „Nu vreau să fac literatură, deşi o preţuiesc în cel mai înalt grad, ca pe una din cele mai valoroase îndeletniciri ale omului… Eu mă spovedesc, frate!", afirmă **M.**, autor al mai multor pagini memorialistice publicate după moartea sa, al volumului *Kairos* (1996), un „eseu despre teologia istoriei", precum și, în 2005, al unei culegeri de publicistică, editată sub titlul *Calea în adevărul vieții*.

SCRIERI: *Oamenii nimănui*, Bucureşti, 1937; *Spiritul ştiinţific*, Bucureşti, 1938; *Destrămare*, Bucureşti, 1939; *Certitudine şi adevăr*, Bucureşti, 1945; ed. îngr. Rodion Galeriu, pref. părintele Galeriu şi Ion Andrei Dorobanţu, Bucureşti, 1992; *Limitele cunoaşterii ştiinţifice*, Bucureşti, 1945; ed. îngr. Rodion Galeriu, pref. părintele Galeriu şi Ion Andrei Dorobanţu, Bucureşti, 1994; *Claude Bernard*, Bucureşti, 1946; *Ziduri între vii*, Bucureşti, 1996; *Serile singurătăţii*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1996; *Kairos*, Bucureşti, 1996; *Calea inimii*, îngr. Răzvan Codrescu, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1998; *Docendo discitur – Înveţi învăţând pe alţii*, Constanţa, 1999; *Poeme filocalice*, pref. Bartolomeu Valeriu Anania, Călăraşi, 1999; *Floarea de foc*, îngr. Lis Karian, pref. Mihai Şora, Bucureşti, 2001; *Valea lui Iosafat*, pref. Ileana Mironescu, postfaţă Mihail Constantineanu, Bucureşti, 2001; *Ruth. Coborâţi la prima?*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 2003; *Calea în adevărul vieţii*, îngr. Fănuș Băileşteanu, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 2005. **Traduceri:** André Gide, *Întoarcere din Rusia*, Bucureşti, 1936.

Repere bibliografice: [*Corespondenţă*], în *Scrisori către Al. Rosetti*, postfaţă Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1979, *336–337*; Erasm [Petru Manoliu], *„Oamenii nimănui"*, „Credinţa", 1937, 1028; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *49–57*; Mihail Fărcăşanu, *„Destrămare"*, „Semnalul", 1939, 539; Perpessicius, *Opere*, VIII, *300–304*; Ivaşcu, *Confruntări*, II, *474–477*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *843*, *Ist. lit.* (1982), *928*; Al. Piru, *„Limitele cunoaşterii ştiinţifice"*, VR, 1945, 11–12; Ştefan Popescu, *Critice*, I, Bucureşti, 1947, *149–152*; Sandu Tudor, *Taina Rugului Aprins*, îngr. și pref. Gheorghe Vasilescu, Bucureşti, 1999, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *251–252*; *Alexandru Mironescu. Centenarul naşterii (1903–2003)*, îngr. Ileana Mironescu Sandu, Bucureşti, 2003; Popa, *Ist. lit.*, I, *1038–1042*; *Alexandru Mironescu, un mărturisitor al ortodoxiei*, coordonatori Adrian Michiduță și Viorel Burlacu, Galați, 2011; Paul Aretzu, *Credința omului de știință*, VR, 2012, 1–2. ***C.T.***

MIRONESCU, Doris (29.VI.1979, Roman), critic și istoric literar. Este fiul Mariei Mironescu (n. Luca), operator calculatoare, și al lui Dumitru Mironescu, inginer. Urmează cursurile Școlii Generale nr. 11 din Roman (1985–1993) și pe cele ale Liceului „Roman Vodă" din aceeași localitate (1993–1997). Devine student al Universității „Al. I. Cuza" din Iași, Facultatea de Litere, secția română–engleză, absolvită în 2001. În perioada studenției participă la întâlnirile grupării literare Club 8, alături de Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici, Florin Lăzărescu, Ovidiu Nimigean, Codrin Liviu Vasiliu, Livia Iacob, Bogdan Crețu, Adrian G. Romila, Șerban Axinte

ș.a. Urmează masteratul de literatură română și hermeneutică literară în cadrul aceleiași facultăți (2001–2003). Obține tot aici postul de preparator la Catedra de literatură română „G. Ibrăileanu", în 2012 devenind lector. Primește titlul de doctor în 2010 cu teza *M. Blecher – dincolo de realism*. Debutează cu o cronică literară în revista „Timpul" din Iași (203), publicație al cărei redactor-șef adjunct va fi în 2005 și în 2006. Mai colaborează la „Suplimentul de cultură", „Convorbiri literare", „Transilvania", „Bucureștiul cultural", „Observator cultural", „Philologica Jassyensia" ș.a. În 2011 publică (derivată din teza de doctorat) monografia *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, distinsă cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor.

Activitatea de cronicar literar a lui **M.** îl recomandă ca pe un comentator de finețe, „perpessician" prin eleganța necontondentă, interesat mai mult de interpretarea comprehensivă a textelor decât de judecăți tranșante. Treptat apetitul interpretativ va fi dirijat, pe de o parte, spre speculația teoretică, centrată prioritar asupra discursurilor identității și memoriei, și, pe de altă parte, spre cercetarea istorico-literară aplicată secolului al XIX-lea și interbelicului. Una din ideile directoare ale monografiei (atipice) pe care **M.** o consacră lui Blecher vizează relațiile dintre realitatea biografică și ficțiune, în linia „noului biografism" din critica occidentală mai nouă. Opera destul de restrânsă cantitativ a scriitorului monografiat pare, dintr-un anumit punct de vedere, o sumă de încercări de literaturizare a propriei existențe, dar autorul „ratează" de fiecare dată proiectul unei narațiuni (auto)biografice, ceea ce devine unul dintre principiile de generare ale unei literaturi care s-ar opune ideii de autenticitate doar pentru a o contura mai convingător. Ceva extrem de subtil transformă „ratările" lui Blecher din planul confesiunii în marile sale izbânzi în panul unei literaturi care propune, cu mijloacele ficționalizării, o autenticitate de tip nou. Pentru a stabili cât mai clar coordonatele acestei transformări, **M.** subliniază mai întâi capcanele genului biografic, amintind atât de riscul mitologizării vieții scriitorilor, ca reflex al gândirii romantice, dar și de limitările „antimonografiei", prin filtrul căreia „artistul de geniu" devine în epoca postmodernă „un *everyman*, iar personalitatea sa unică ajunge un simptom al epocii". Așadar, îndepărtând riscurile unei abordări improprii, exegetul evită atât deducerea abruptă a traseului biografic din datele operei, cât și interpretarea limitativă a acesteia din perspectiva vieții, optând pentru o soluție blecheriană: scriitorul și-a scris opera ca pe un act de răscumpărare a vieții sale netrăite. Nu însă „o reconstituire punct cu punct a unei biografii care n-ar avea nici un motiv să fie socotită excepțională", ci mai mult: „Evadând din degringolada bolii, Blecher se refugiază în spațiul «esențial» al operei. Parcursul este cel de la amorf la ordine, de la lipsa de sens la viziunea limpede". Când scrie biografia lui Blecher concomitent cu restabilirea puzzle-ului evenimențial, rezultat al unei cercetări minuțioase bibliografice și de teren, **M**. află sensul unghiului de fugă al vieții spre ficțiune și relevă cum realități precise sunt evocate în text prin „ceața" care le modifică identitatea. Sunt deconstruite tentativele de romanțare a „vârstei de aur", se evidențiază cum alte etape, precum Parisul, „centrul lumii", suferă în scrisul lui Blecher o modificare de substanță, de la o lume dorită și utopică la una maladivă. Informații prețioase de natură biografică și literară se găsesc în capitolele *Berck-Leysin. De la mitul suferinței la defăimarea mitului*, *Pour Marie* și *Vacanță de vară*, urmate de cele care închid biografia dramatică a unui scriitor care și-a construit opera „împotriva biografiei". **M.** conchide, de altfel, că literatura lui Blecher își refuză autoreprezentarea, autodescrierea, autobiografia și consideră că paginile cele mai pregnante ale scriitorului mărturisesc imposibilitatea de definire a sinelui și incapacitatea de selecție și totalizare a memoriei. Căci opera lui Blecher are o componentă autobiografică aparținând unui „adversar al tuturor autobiografiilor", iar actul scrierii s-ar suprapune celui al așteptării „unei revelații care nu ar aduce cu sine eliberarea, ci ar limpezi dramatismul existențial". Biografia și literatura scriitorului devin astfel un fel de bandă a lui Möbius, rezultatul cărții impresionând, deopotrivă, prin reconstituirea biografică (nimeni n-a reconstituit cu atâta precizie și bogăție documentară copilăria și adolescența lui Blecher; chiar publicarea, în premieră, a actului de naștere arată o dată diferită de cea acreditată până acum) și prin complexitatea reinterpretării operei, contribuții semnificative fiind acordate unor scrieri mai puțin discutate. O adevărată revelație o constituie recuperarea critică a manuscrisului la *Inimi cicatrizate*, mult mai amplu și substanțial diferit în raport cu varianta apărută în timpul vieții. Scrisă cu talent, inovativă

metodologic, dar asimilând firesc tehnicile criticii și istoriografiei literare anterioare, monografia lui **M.** e și una „împotriva biografiei” de tip lansonian. Ea deschide șantierul unei reconstituiri complete a vieții și operei lui Blecher; tânărul exeget s-a impus deja drept principalul expert în domeniu, acreditând totodată un stil critic.

SCRIERI: *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *M. Blecher și reinventarea biografiei*, „22”, 2012, 7; Bianca Burța-Cernat, *Pentru un nou biografism*, „Bucureștiul cultural”, 2012, 112; Bogdan Crețu, *„Împotriva biografiei”*, RL, 2012, 21; Șerban Axinte, *Împotriva canonului*, OC, 2012, 627; Simona Sora, *Antibiografice*, DM, 2012, 21; Antonio Patraș, *Cum trebuie scrisă biografia unui autor fără biografie*, CL, 2012, 8. ***Ș.A., P.C.***

MIRONESCU, I.I. [Ioan I.] (13.VI.1883, Tazlău, j. Neamţ – 22.VII.1939, Tazlău, j. Neamţ), prozator. Este fiul Sofiei (n. Honcu) şi al lui Ioan Mironescu, învăţător. Bunicul pe linie paternă se numea Moraru, iar fiul acestuia, Ioan, se va înscrie cu acest nume la Şcoala Normală din Bucureşti, unde profesorii îl trec în catalog Mironescu. Reîntors pe meleagurile natale, tânărul învăţător se va stabili în Tazlău. Cel de-al doilea copil, din cei şase pe care i-a avut familia Mironescu, este Ioan Eugen, viitor medic şi scriitor. Omul de ştiinţă îşi va semna lucrările Eugen I. Mironescu, literatul, în schimb, va alege iniţiala primului său prenume, dublând-o cu aceea a tatălui. Face şcoala mai întâi în satul natal şi la Piatra Neamţ, continuându-şi învăţătura în Iaşi, la Liceul Naţional şi apoi la secţia clasică a Liceului Internat, absolvit în 1904. Aici îl are profesor pe G. Ibrăileanu, care îl remarcă pentru primele încercări literare. Din 1905 devine student la Facultatea de Medicină şi la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii ieşene. Va absolvi doar medicina şi din 1910 este preparator la Clinica Dermato-Sifilitice a Spitalului „Sf. Spiridon” din Iaşi, unde în 1912 îşi susţine şi doctoratul; face şi studii de specializare la Berlin. Profesor universitar şi şef de clinică din 1921, a fost membru în mai multe societăţi de ştiinţe medicale şi de ştiinţe naturale. Debutează în 1901, semnând Eugen Mironescu, cu două schiţe, *La priveghi* şi *La praznic,* publicate în revista „C. Negruzzi” a elevilor de la Liceul Internat ieșean. Colaborează mai ales cu schiţe şi nuvele, dar şi cu publicistică la „Viaţa românească” (prima scriere e *La cumătrie*, în 1906), „Avântul”, „Însemnări literare”, „Solia Moldovei”, „Însemnări ieşene”. Cea dintâi carte de literatură este o culegere de nuvele, *Sandu Hurmuzel* (1916). Urmează *Oameni şi vremuri* (1920) şi *Într-un colţ de rai* (1930), ambele adunând povestirile apărute în reviste, dramatizarea *Catiheţii de la Humuleşti* (1938) şi *Tulie Radu Teacă* (1940), tipărită postum. **M.** a mai scris articole de atitudine (în 1907 a fost chiar arestat ca „instigator”), a cochetat cu teatrul, dar vocaţia lui este aceea de povestitor.

Fără a fi autobiografică, opera lui **M.** se reazemă, totuşi, pe realităţile unei istorii trăite nemijlocit. Din cadrele ei coboară personaje ca Irimie Honcu şi Tulie Radu Teacă, portretizat în nuvela care îl propune erou titular. Elevul de altădată îşi petrecuse o vară la stâna acestui inimitabil mucalit, mocan în Breţcu, care îi oferă prozatorului prilejul să realizeze admirabile efecte umoristice, bazate pe comicul de limbaj, pe relatarea amănunţită a unor gesturi şi obiceiuri ieşite din obişnuit. Cel ce se visa actor avea, se pare, talent scenic real, dovadă felul de a fi al adolescentului evocat în *Taclale de pensionari*, în care, sentimental, autorul s-a proiectat. Renunţând la scenă, **M.** va purta mereu nostalgia acesteia. Îi plăcea să povestească şi avea abilitatea de a „interpreta” o poveste dându-i o coloratură dramatică. Surprinde, ce-i drept, de cele mai multe ori în prozele sale situaţii şi caractere prin chiar structura lor tensionate. E, între altele, şi cazul revoltei din 1907, la care fostul student medicinist fusese deopotrivă martor şi participant. Atitudinea deschisă în favoarea celor năpăstuiţi, pentru care va fi, de altfel, condamnat şi închis, se regăseşte în relatarea dramei lui Furtună Veteranul. Scriitorul, definit de Mihail Sadoveanu ca un „prieten al țărănimii”, se apropie cu o caldă simpatie de o umanitate în fond tragică, proiectându-i chinurile, izvorâte din sărăcie, boală şi mizerie, pe un ecran de epocă de un crud realism. Alte pagini vor tinde să complinească şi să nuanţeze aria tematică predilectă, aducând în prim-plan psihologia celor sortiţi să facă, neştiuţi de nimeni, istorie. Semnificative rămân povestirile *Căprarul Gheorghiţă* sau *Unul dintre necunoscuţi*, inspirate de Primul Război Mondial, în care **M.** fusese el însuşi angrenat ca medic-sublocotenent. O parte a scrierilor sale se opreşte, de altminteri destul de stăruitor, asupra vieţii cazone, fie urmărindu-i consecinţele nefaste în rândul recruţilor de la ţară (*Sandu Hurmuzel*), fie luând act de corupţia şi ignoranţa militarilor de carieră (*Toto-n război*), fie punând la stâlpul

infamiei politicianismul, demagogia şi pretinsul patriotism. Prozatorul merge de cele mai multe ori pe linia caricaturală inaugurată de Anton Bacalbaşa, dar – cum s-a observat – anticipează, în multe privinţe, umorul acid din proza lui Gh. Brăescu.

SCRIERI: *Sandu Hurmuzel*, Bucureşti, 1916; *Oameni şi vremuri*, Iaşi, 1920; *Într-un colț de rai*, cu desene de A. Murnu, Bucureşti, 1930; *Catiheţii de la Humuleşti*, Bucureşti, 1938; *Tulie Radu Teacă*, pref. Mihail Sadoveanu, Bucureşti, 1940; *Scrieri alese*, pref. Sanda Radian, Bucureşti, 1953; *Oameni și vremuri*, îngr. Sanda Radian, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1959; *Scrieri*, îngr. şi pref. Ilie Dan, Bucureşti, 1968; *Scrieri*, îngr. Cezar Țucu, Iași, 2006.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Literatura „Vieţii româneşti”*, „Falanga literară şi artistică”, 1910, 7; Botez, *Pe marginea cărţilor*, *126–130*; G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Iaşi, 1926, *93–97*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *125–135*; Al. A. Philippide, *„Într-un colţ de rai”*, ADV, 1931, 14488; 4; G. Ivaşcu, *I.I. Mironescu*, JL, 1939, 32; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *700–701*, *Ist. lit.* (1982), *785*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *535–539*; Micu, *Început*, *390–391*; Ilie Dan, *I.I. Mironescu*, Iaşi, 1982; Profira Sadoveanu, *Centenar I.I. Mironescu*, RL, 1983, 24; Opriş, *500 debuturi*, *31–32*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *252–254*; Ilie Dan, *I.I. Mironescu, om al cetății*, CL, 2010, 12. ***T.T.***

MIRONOV, Alexandru (27.I.1942, Vertujeni–Soroca), prozator, publicist. Urmează cursurile Facultăţii de Matematică–Mecanică la Craiova şi Bucureşti, absolvind în 1966. Este profesor de matematică la Beloţ, judeţul Dolj, apoi la Liceul „Oman Abdelaziz” din Ougda, Maroc, din nou în ţară predă la Liceul Industrial de Chimie din Craiova (până în 1979). Va funcţiona ulterior ca redactor la revista „Ştiinţă şi tehnică” (1979–1991), redactor la Radio şi Televiziune (1986–2001), consilier prezidenţial (1991–1993), ministru al Tineretului şi Sportului (1993–1996). Din 1995 este vicepreşedinte al Societăţii Europene de SF. Îndeplineşte şi funcţia de secretar general al Comisiei Naţionale pentru UNESCO. Debutează în 1971 cu prozele SF *Performanţă ciudată* şi *Prea devreme*, în „CPSF Anticipaţia”. Publică în „Ştiinţă şi tehnică”, „Magazin”, „Contemporanul”, „Curentul”, „Cronica română”, „Tomis”, „Dimineaţa”, „Ultima oră”, „Lamura” ş.a.

Profesor de matematică, autor de literatură SF, sportiv de performanţă la tinereţe (căpitan al echipei naţionale de spadă) şi călător în peste şaptezeci de ţări, **M.** porneşte pe urmele enigmelor Terrei într-o aventură ştiinţifică şi a cunoaşterii extrem de personală. Imboldul i-l dă cartea lui Erich von Däniken *Amintiri din viitor*, iar rezultatul peregrinărilor pe patru continente îl reprezintă *Enigmatic, Pământul* (1977). Civilizaţiile aztecă şi incaşă, piramidele, locuri legendare precum Baalbek, Stonehenge şi altele îi prilejuiesc verificări cu multiple argumente (matematice, antropologice, fizice, istorice şi geografice), autorul încercând să demonstreze caracterul exclusiv pământean al acestor mistere, convins că enigmele Terrei sunt percepute ca atare deoarece omul nu le-a descoperit încă secretul. Cartea este şi un pasionant jurnal de călătorie, aducând înaintea cititorului nenumărate peripeţii, ca şi parfumul locurilor şi o umanitate diversă, colorată. Portretele sunt bine desenate, pline de umor, la fel şi întâmplările. Câteodată forţarea comicului răstoarnă perspectiva istorică: astfel războaiele homerice sunt nişte „găinării locale, încăierări mărunte”. Educativă şi incitantă, scrisă cu suficient talent narativ, cartea *Enigmatic, Pământul* se adresează tuturor vârstelor şi gusturilor. Activitatea de prozator a lui **M.** este totuşi secundară în raport cu aceea de animator al mişcării SF româneşti din anii ’80–’90. În afara a numeroase emisiuni de televiziune, a realizat, singur sau în colaborare, mai multe antologii de gen: *O planetă numită anticipaţie* (1985), *Nici un zeu în cosmos* (1985), *Povestiri ciberrobotice* (1986), *Povestiri despre invenţiile mileniului III* (1986), *Cosmos XXI. Întâmplări dintr-un univers al păcii* (1987), *Cronici microelectronice* (1990), *Cronici metagalactice* (1990). De asemenea, a tradus şi a scris articole de popularizare științifică. În anul 2004 **M.** şi-a strâns interviurile pe diverse teme (de la literatură la sport, de la genetică la economie) în volumul *Dialoguri pe lobul frontal al civilizaţiei omului*.

SCRIERI: *Enigmatic, Pământul*, Craiova, 1977; *Proiecte planetare* (în colaborare cu Alexandru Boiu), Bucureşti, 1986; ed. 2, București, 2006; *Întâmplări din mileniul III*, Bucureşti, 1989; *Laboratoarele lumii*, Bucureşti, 1992; *Dialoguri pe lobul frontal al civilizaţiei omului*, pref. Dragoș Șeuleanu, Bucureşti, 2004; *În direct cu NASA*, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Tudor Octavian, *O carte fără gen literar, o carte, totuşi, bună*, FLC, 1978, 21; Mirela Bratu, *Dilemele literaturii de anticipaţie tehnico-ştiinţifică*, SLAST, 1981, 13; Denisa Popescu, *Viitorul văzut de Alexandru Mironov*, ARG, 2007, 4. ***Al.F.***

MIRONOV, Filip (21.I.1928, Dubău–Transnistria), poet, prozator. Este fiul lui Andrei Mironov, ţăran, deportat în anii regimului sovietic în Siberia. A

absolvit școala medie la Tiraspol, urmează Seminarul Teologic din Dubăsari, apoi Institutul Învățătoresc din Tiraspol, încheindu-și studiile la Institutul Pedagogic din Chișinău (1952). Lucrează ca învăţător în câteva sate și la Orhei. Mutându-se la Chișinău, e redactor la „Tinerimea Moldovei", „Tânărul leninist", „Scânteia leninistă" şi la Editura Literatura Artistică. Părăsește țara în 2000, pleacă în Statele Unite ale Americii, stabilindu-se la New York.

M. debutează editorial în 1958 cu placheta de versuri pentru copii *Doi poznaşi pe imaş*, urmată de peste douăzeci de cărți de același gen, în care lumea văzută prin ochii celor mici este plină de farmec și fantezie, nu o dată de umor, deși autorul face loc adesea și unui didacticism sec. Altă dată, valorificând modele folclorice, alcătuiește două culegeri de basme în versuri pentru copii: *Bostănel cu capul chel* (1960) şi *Cosaşii* (1986). Scriitorul publică şi câteva culegeri de proză: *Fântânița comisarului* (1975), *Unul dintre noi* (1979), *Ultima rugăminte a lui Ştefan Gligor* (1981), *Clipa* (1987) ș.a., care nu mai sunt destinate în primul rând copiilor. Majoritatea textelor își fixează ca punct de plecare elemente din viaţa de zi cu zi, dar nu pot evita întotdeauna patosul şi expresia grandilocventă. *Livada de cuvinte* (2007) reunește versuri compuse în America, poetul atât de apreciat în ceea ce a scris despre copilărie schimbându-și registrul. Acum e „un arbore cu rădăcina acasă", rememorând nostalgic pământul, apa, cerul, oamenii locului de obârșie și exprimând astfel „atât trăirile sale, cât şi ale celor mulţi compatrioţi pe care destinul i-a împrăştiat prin lume" (Victor Prohin). Întoarcerea în timp, amintirile, visul, ca în *Casa noastră* bunăoară, refac pe „țărmul atlantic" imaginea unei lumi de care **M.** nu s-a desprins, pe care o simte prezentă la fiecare pas și o invocă mereu „cu o durere ciudată, cu-alean".

SCRIERI: *Doi poznaşi pe imaş*, Chişinău, 1958; *Toboşarul*, Chişinău, 1959; *Bostănel cu capul chel*, Chişinău, 1960; *Copăcei cu cercei*, Chişinău, 1961; *Împărăţia Cucurigu-Cotcodac*, Chişinău, 1962; *Livada din traistă*, Chişinău, 1963; *Gazda piţigoiului*, Chişinău, 1964; *Casa*, Chişinău, 1966; *Adresa primăverii*, Chişinău, 1969; *Vârtejul*, Chişinău, 1970; *Nu ne uitaţi, oameni*, Chişinău, 1973; *Balada cocostârcului*, Chişinău, 1974; *Fântânița comisarului*, Chişinău, 1975; *Dansul focului*, pref. Ion C. Ciobanu, Chişinău, 1977; *Luci, soare, luci*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1978; *Scrânciobul*, Chişinău, 1979; *Unul dintre noi*, Chişinău, 1979; *Isprava toboşarului*, pref. Andrei Hropotinschi, Chişinău, 1980; *Ultima rugăminte a lui Ştefan Gligor*, Chişinău, 1981; *Ţărmul copilăriei*, Chişinău, 1983; *Erau odată trei prieteni*, Chişinău, 1984; *Cosaşii*, Chişinău, 1986; *Clipa*, Chişinău, 1987; *Livada de cuvinte*, pref. Victor Prohin, Chişinău, 2007.

Repere bibliografice: Ion Șpac, *Filip Mironov*, în *Profiluri*, *444–448*; Ion C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chișinău, 1986, *281–285*; Titus Știrbu, *Un scriitor al copiilor*, LA, 1988, 28 ianuarie; Victor Prohin, *Un arbore cu rădăcina acasă: poetul Filip Mironov*, Chișinău, 2009; *Dicț. Chișinău*, *370–371*. ***N.Bl.***

MISAIL, călugărul (a doua jumătate a sec. XVII), copist interpolator. Un „ieromonah Misail" de la mănăstirea Putna iscălea un act în 1676, timp din care datează o copie după versiunea lui Simion Dascălul a cronicii lui Grigore Ureche. Manuscrisul, care conţine o serie de adăugiri atribuite lui **M.**, atestă un copist conştiincios, un cărturar cu bogate cunoştinţe istorice, folosite cu discernământ. Interpolările sale aduc informaţii importante: menţionarea cuceririi Daciei de către Traian (probabil pentru prima oară într-un text românesc), relatarea domniei lui Iuga Vodă, o preţioasă completare privind organizarea Bisericii şi a boieriilor moldovene, trei episoade referitoare la domnia lui Ştefan cel Mare ş.a. **M.** a intervenit şi în topică, lexic, ortografie, realizând una dintre cele mai corecte versiuni ale cronicii lui Ureche, care a stat la baza unei ramuri de manuscrise şi a fost utilizată de Miron Costin şi de Nicolae Costin.

SCRIERI: [*Interpolări*], în Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, îngr. şi introd. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1958, *66–67*, *71*, *72*, *75–78*, *101–103*.

Repere bibliografice: Onu, *Critica*, *70–79*, *409–410*, *416–417*, *424*, *425*; Dumitru Velciu, *Grigore Ureche*, Bucureşti, 1979, *256–266*. ***C.T.***

MISSIR, Ioan (17.II.1890, West Hoboken, New Jersey, SUA – 30.XI.1945, Botoşani), prozator. Tatăl, Bogdan Missir, descendent al unui cunoscut neam armenesc ce număra pe căminarul Ion Missir, pe junimistul Petru Th. Missir ori pe avocatul şi omul politic (deputat şi ministru) Basile Missir, s-a căsătorit cu institutoarea elveţiancă Cécile Marchand şi a emigrat în Statele Unite ale Americii, unde a devenit fermier. Insuccesul întreprinderii, dar şi dorul de ţară l-au determinat să se întoarcă pe meleagurile natale pe când al doilea născut al său, viitorul scriitor, avea patru ani. **M.** a urmat în Botoşani şcoala primară şi cursurile Liceului „A.T. Laurian" (1897–1909). S-a înscris apoi la Facultatea de Drept

din Bucureşti, pe care a absolvit-o în 1913. După ce a fost o vreme secretar al unchiului său Basile Missir, s-a înscris în Baroul botoşănean. Mobilizat, participă la campania din 1916–1917, urcând treptele ierarhiei militare până la gradul de căpitan. După război profesează avocatura, angrenându-se şi în viaţa politică, în formaţiunile conduse de N. Iorga. Ales ajutor de primar al Botoşanilor în 1919–1920, sprijină apariţia ziarului „Crai nou", unde semnează editoriale şi articole pe temele zilei. A fost şi primar în două rânduri: în 1931–1932 şi în 1941–1944. La jumătatea anilor '30 şi-a aşternut pe hârtie amintirile de pe front, utilizând notiţele făcute în campanie, iniţial pentru a pleda cauza foştilor combatanţi în faţa guvernanţilor. Se pare că Petru Manoliu, care era cumnatul său, a sesizat valoarea manuscrisului, pe care l-a înaintat unei edituri. Cu un cuvânt de recomandare semnat de N. Iorga, *Fata Moartă* (1937) a înregistrat un remarcabil succes nu numai de critică, ci şi de public, în următorii şapte ani tipărindu-se încă patru ediţii. A fost distins cu Premiul „I. Al. Brătescu-Voineşti" al Societăţii Scriitorilor Români (asociaţie în care va fi admis în 1941 cu derogare de la statut) şi cu Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române. În 1942 **M.** declara că intenţionează să dea la lumină un memorial al trăirilor din vara anului 1940, pe când, mobilizat din nou, fusese comandant al gării Cernăuţi. Intenţia nu a fost însă finalizată, în schimb după moartea lui prematură au rămas manuscrise, conţinând versuri, epigrame şi amintiri, depuse la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti.

Şi „notesul" de pe front, şi memoria extraordinară a lui **M.** au avut rolul lor, important, în redactarea memorialului *Fata Moartă*. Li s-a adăugat însă şi un excelent „instinct literar" (observat de Vladimir Streinu), care stă la baza unor opţiuni fericite. Avocatul-căpitan în rezervă alege, mai întâi, soluţia cea mai bună, cea de a anula timpul scurs, de a se instala ca narator–personaj chiar în timpul acţiunilor narate. Utilizarea cu precădere a timpului prezent îl face pe cititor spectatorul unei dramei în vertiginoasă desfăşurare. Bine aleasă este şi dicţia, frazarea discursului epic, scenele de război, fie că e vorba de înaintarea sau retragerea din Transilvania, de apărarea platoului Fata Moartă sau de atacurile şi contraatacurile din Valea Bucieşului ori de la Cireşoaia, totul prinzând viaţă prin propoziţii scurte, nu o dată reduse la esenţă. Caracterul halucinant al scenelor nu decurge însă doar din succesiunea extrem de rapidă a acţiunilor, ci şi din multitudinea detaliilor disparate, pe care ochiul combatantului le surprinde într-un ritm alert, detalii compunând adesea tablouri apocaliptice, de o atrocitate rar întâlnită în literatura de război românească. Autorul-narator-personaj este, de asemenea, de o „sinceritate" totală, necruţându-se nici pe sine, nici pe camarazi, nici pe cititor, atitudine ce caracterizează atât privirea în exterior, cât şi în interior. Ofiţerul nu acţionează doar automat, ci se gândește, se întreabă mereu, căutând în sine reazem în vertijul infernal. Frica animalică, abrutizarea progresivă, demenţa, care îşi au motivaţia în riposta inamicului, dar şi în iresponsabilitatea propriilor comandanţi ori a celor din spatele frontului, sunt disecate atent cu bisturiul lucidităţii. Tot sinceritatea face însă ca aceste tablouri să nu acapareze toată pânza. Alternarea momentelor de tensiune extremă şi a celor de înduioşare ori a celor detensionate (glumele soldaţilor în timpul celor mai crâncene lupte, scene de bivuac, precum deparazitarea ostaşilor ori „cheful de la Piscul Raţei", ironizarea jandarmilor, prezenţa câtorva figuri comice) asigură maximă veridicitate textului. O alegere bună a făcut **M.** şi prin completarea jurnalului de front cu scrisorile mamei, ce servesc ca pandant şi cutie de rezonanţă propriului text, dar şi cu episodul ce încheie cartea, *Ţugui*, un recviem pentru cel care i-a fost ordonanţă de-a lungul întregului război şi, mai departe, pentru soldatul de rând. *Fata Moartă* rămâne astfel una din reuşitele literaturii de război româneşti, iar autorul ei un scriitor ce îşi descoperă târziu talentul.

SCRIERI: *Fata Moartă*, pref. N. Iorga, Bucureşti, 1937; ed. îngr. şi pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1967; ed. îngr. și pref. Victor Durnea, București, 2006.

Repere bibliografice: Erasm [Petru Manoliu], *„Fata Moartă"*, „Credinţa", 1937, 984; Camil Petrescu, *Cărţile luptătorilor*, RFR, 1937, 5; Nicolae Roşu, *Destinul ideilor*, Bucureşti, 1944, *373–381*; Pamfil Şeicaru, *„Fata Moartă"*, CRE, 1937, 3373; C. Fântâneru, *„Fata Moartă"*, U, 1937, 164; Vladimir Streinu, *„Fata Moartă"*, „Gazeta", 1937, 1003, 1010; Radu Gyr, *„Fata Moartă"*, PRV, 1937, 799; Horia Liman, *„Fata Moartă"*, „Lumea românească", 1937, 174; [*Ioan Missir*], RRI, II, partea I, *502–506*; Mihail Sebastian, *Cărţi de război*, „Muncă şi voie bună", 1938, 16, 18; I. A. Bassarabescu, *„Fata Moartă"*, AAR, t. LVIII, partea I, dezbaterile, 1937–1938; N. Mihăescu, *Fragmente de critică literară*, Bucureşti, 1939, *287–291*; Vârgolici, *Comentarii*, *303–309*; Gheorghe Stoica, *Din epica de război: „Fata Moartă"*, T, 1980, 5; Kalustian, *Simple*

note, I, *208–216*; Nae Antonescu, *Idealul de unitate națională în literatura română*, ST, 1983, 12; *Dicț. scriit. rom.*, III, *254–255*; Durnea, *Propuneri*, *219–238*. ***V.D.***

MISSIR, Petru Th. (8.X.1856, Roman – 10.VI.1929, Bucureşti), critic literar, publicist. Fiu al lui Theodor Missir, negustor de origine armeană, **M.** a urmat cursurile Liceului Naţional din Iaşi, pe care l-a terminat în 1873. În toamna anului următor se înscrie la Facultatea de Drept din Viena şi devine membru, apoi secretar al societăţii România Jună. Citeşte articolele lui Titu Maiorescu din „Convorbiri literare", al cărui adept ajunge de îndată, şi ia apărarea sistemului ortografiei fonetice. În 1876 pleacă la Berlin, tot ca student în drept, obţinând doctoratul în ştiinţele juridice în 1879. Întors în ţară în anul următor, devine membru al Junimii şi unul din cei mai activi susţinători ai principiilor literare şi politice ale societăţii ieşene. Din 1884 ocupă Catedra de drept natural şi al ginţilor la Universitatea din Iaşi, predând şi filosofia dreptului. Ulterior a fost profesor şi la Universitatea din Bucureşti. Participă la Congresul de drept internaţional de la Haga (1893), cu un referat bine primit. Ca membru al Junimii, s-a îngrijit, din însărcinarea lui Titu Maiorescu, de strângerea fondurilor necesare ajutorării lui M. Eminescu, a cărui găzduire în Iaşi a şi supravegheat-o un timp. Între 1889 şi 1900 a redactat, alături de alţii, săptămânalul „Era nouă", oficios al grupării politice junimiste, iar în 1902 a fost membru în comitetul de redacţie al „Revistei române", alături de Mihail Dragomirescu, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru ş.a. În 1913 trece în partidul politic al lui Take Ionescu, părăsind definitiv gruparea junimistă. În 1926 a fost ales membru onorific al Academiei Române.

M. rămâne unul din ideologii reprezentativi ai celei de-a doua generaţii junimiste atât prin fermitate, cât şi prin sinceritatea pusă în răspândirea şi apărarea principiilor societăţii Junimea. Influenţat de Herbert Spencer şi de Émile Durkheim, el susţine existenţa unor analogii între fenomenele sociale şi cele biologice, dar şi a unor deosebiri fundamentale, date de existenţa conştiinţei sociale. De aceea, a combătut pe T. R. Malthus şi, de la noi, pe A. C. Cuza, care, după opinia lui, nu acordau atenţia meritată factorului uman în evoluţia socială. Adversar al socialismului, a polemizat cu C. Dobrogeanu-Gherea, folosind argumente împrumutate uneori din lucrările lui Eugen Dühring. În extrem de numeroasele sale articole politice, pe care de cele mai multe ori nici nu le semna, a răspândit opiniile maioresciene despre „forma fără fond". Afirmând că între păturile culte şi popor există o mare diferenţă, chiar o ruptură, a susţinut în acelaşi timp că aceasta nu poate fi remediată doar prin intervenţia cercurilor literare, ci prin adoptarea unui complex de măsuri sociale. Deşi restrânsă, activitatea de critic literar a lui **M.** se înscrie pe aceleaşi coordonate junimiste. A dus o campanie susţinută împotriva galicismelor şi a germanismelor din traduceri şi din scrierile originale, condamnând, de pildă, drama *Mort fără lumânare* a lui I. C. Bacalbaşa. Ascuţişul criticilor sale a fost deseori îndreptat contra a ceea ce numea şi el „boala autorlâcului", tendinţa de a scrie literatură cu orice preţ. În această direcţie, a urmărit să releve în mod constant originalitatea scriitorilor de care se ocupa, fiind necruţător faţă de imitatori şi faţă de clişeele poetice, respingând, de pildă, versurile lui T.G. Djuvara. Criticul are un ideal de artă clasic, întemeiat pe noţiunea de verosimilitate. În opera literară el cerea să existe trăsături caracteristice şi concizie, fiindu-i greu să accepte, spre exemplu, poezia lui Al. Macedonski. Din aceeaşi perspectivă condiţiona reuşita unei scrieri de intensitatea emoţională pusă de artist în execuţia ei. Tot astfel judecă poezia patriotică, afirmând că va fi cu atât mai reuşită, cu cât sentimentul care o inspiră îl priveşte mai îndeaproape pe autorul ei, însă cu atât mai firavă cu cât se îndepărtează de individ şi se referă numai la colectivitate. Cu toate acestea, **M.** nu a neglijat relaţiile dintre artist şi societate. Cerea scriitorilor opere accesibile unor categorii întinse de cititori. Fără a respinge, în principiu, noutăţile, le atribuia o valoare infimă. Spirit foarte riguros şi caustic, criticul a dat mai totdeauna articolelor o turnură de pamflet prin întrebuinţarea frecventă, dar urbană, a ironiei. Stringenţa logicii şi răceala judecăţii păstrează în argumentări influenţe din Titu Maiorescu.

SCRIERI: *Scrieri literare și politice*, îngr. și introd. Liviu Papuc, Iași, 2010.

Repere bibliografice: I. L.Caragiale, *Scrisori către Petru Th Missir. 1883–1910*, în I. L. Caragiale, *Opere*, IV, îngr. Stancu Ilin și Constantin Hârlav, București, 2002, *311–361*; Iorga, *Oameni*, III, *291–292*; N. Gane, *Amintiri*, Craiova, 1941, *139–145*; Augustin Z.N. Pop, *Contribuţii documentare la biografia lui M. Eminescu*, Bucureşti, 1962, *347–349*, *441*; Adrian Marino, *Viaţa lui Al. Macedonski*,

Bucureşti, 1966, *183–184*; *Dicţ. lit. 1900*, *581–582*; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iaşi, 2003, *198–223*; Dan Mănucă, *Recuperări utile*, CL, 2012, 6. ***D.M.***

MIŞCAREA, cotidian apărut la Iaşi între 1 septembrie 1909 şi 15 noiembrie 1938; de la numărul 264/1930 își schimbă titlul în „Mişcarea Moldovei”. Fondator şi director politic: G.G. Mârzescu. **M.**, care înlocuiește gazeta „Liberalul”, își propune să fie „un ziar de propagare a reformelor liberale bazate pe ideea ridicării culturale şi economice”, elogiind, mai târziu, îndeosebi politica dusă de Gh. I. Brătianu în anii ’30. Rubrica permanentă dedicată culturii este „Mişcarea literară şi artistică”, transformată în „Carnet literar şi artistic”, cu informaţii despre ultimele apariţii editoriale, despre expoziţii, spectacole de teatru şi concerte. În primii ani multe articole au caracter polemic: *D. Ovid Densusianu plagiază* de G. Pascu, *Premiile bucureştene* de Dem. Theodorescu, *Dezminţirea d-lui C. Stere, În jurul unei chestii literare* (despre „furtuna ridicată în literatura românească de d. Duiliu Zamfirescu cu prilejul intrării d-sale în Academie”), trei scrisori deschise adresate de G. Ibrăileanu lui C. Dobrogeanu-Gherea. Sporadice, rubricile dedicate cărţilor sunt susţinute de recenzenţi diferiţi: Al. Iordan, Ovidiu Constant, Sergiu Ludescu, Virgil Huzum, Eugen Radian, Petronius (Grigore Tăuşan). Poeţi importanţi, tradiţionalişti sau reprezentând noile orientări literare, intră în sumar nu doar cu versuri, ci şi cu articole sau cu proză. Octavian Goga publică *Însemnările unui trecător, Ciocoismul vine la noi*, dar şi *Poezii noi*, Ion Minulescu dă *Cântecul scutierilor*, *Citiţi-le la drum*, *Mode*, *Cafeneaua boemilor*, *Sărutarea*, G. Coşbuc semnează poeme la rubrica „Povestiri orientale” şi articolul *Sărbători fără de rost*, D. Anghel figurează cu *Un vis simbolic*, *Sămănătorul*, *Amintiri despre Ioan Adam*, *Reflecţiile unui poet*, iar G. Topîrceanu dă versurile intitulate *În noapte*. Sunt prezenţi în paginile revistei şi Mihai Codreanu, Dumitru Rareş, Horia Furtună ş.a. Este recuperat „un sonet necunoscut al poetului P. Cerna”, datat „1 ianuarie 1897”. Ion Agârbiceanu tipăreşte *Ceasuri de seară*, *Păsările nopţii* şi *O scrisoare*, lui Mihail Sadoveanu i se republică eseul *În amintirea lui Creangă* şi *Un prieten al nostru (Wilhelm de Kotzebue)* la rubrica „Note pe marginea cărţilor”. În numerele din 17 şi 19 aprilie 1911 apare „schiţa umoristică” *Obsesiune*, iscălită M. Eminescu, deşi într-o notă introductivă se menţionează că de fapt este o traducere a poetului după Mark Twain. Numărul din 1 iulie 1919, dedicat lui M. Eminescu la comemorarea a trei decenii de la dispariție, cuprinde poezia *Lui Eminescu* de D. Anghel şi St. O. Iosif, *Amintiri despre Eminescu* de V.I. Botez, *Câteva amănunte necunoscute din viaţa lui Eminescu* de Ana Conta-Kernbach, o corespondenţă a poetului intitulată *Eminescu despre el însuşi*. Literatura română se află, de cele mai multe ori, în atenţia comentatorilor și a recenzenţilor: Al. Iordan, *N. Filimon, „Ciocoii vechi şi noi” – roman social*, Ion Petrovici, *Ceva despre Eminescu*, Victor Eftimiu, *Poeziile lui Cincinat*, Emil Savin, *Un duel satiric* (despre I.L. Caragiale şi Anton Bacalbaşa), *Tudor Arghezi despre Gh. Brătianu*, *Iaşul şi maestrul George Enescu*, Sorin B. Rareş, *Note despre I.L.Caragiale*, Ştefan Popescu, *Dimitrie Cantemir. Pregătirea şi cultura lui*. Fără semnătură apar articolele *Eugen Lovinescu*, *Eminescu şi Iaşul*, *Coşbuc epigramist* şi interviul *Caragiale despre situaţia politică*. Enric Furtună girează rubrica „Portrete literare”, apoi „Cronica rimată” şi articolul *Poeziile unui prozator (Versurile lui Mihail Sadoveanu)*. Gh. Nădejde este autorul unor *Schițe din viața țărănească*, iar Victor Papacostea al studiului *Balcania*. Un loc aparte în paginile **M.** îl ocupă epistolarele şi memorialistica. Cititorilor li se propun *Amintiri de la fondarea Universităţii din Iaşi* de Spiru C. Haret, *Corespondenţă politică din 1869* (între Mihail Kogălniceanu şi omul politic liberal G. Mârzescu), *Schiţe şi amintiri* de D. D. Patraşcanu, *Impresii de la Blaj* de Petre Locusteanu, *Personalităţi proeminente ale României* de I.G. Duca, *Relativ la istoria gazetăriei: „Gazeta Transilvaniei”* de G. Bogdan-Duică, *Spicuind corespondenţa familiei Brătianu* de Marius Theodorian-Carada. În paginile revistei sunt comemoraţi Mihail Kogălniceanu, A.D. Xenopol, Dimitrie Zarifopol, Gh. Asachi. Literatura străină e reprezentată atât prin traduceri, în special din literatura franceză – prozatorii preferaţi sunt Maupassant, cu nuvelele *Moarta, Idila, Ordonanţa* în transpunerea lui M. Sever, şi Voltaire, cu *Memnon sau Înţelepciunea omenească*, cât şi prin ample prezentări şi comentarii: *Poezia lirică franceză*, *Dramaturgia sârbească*, *Portrete scandinave*, *Aspecte din literatura rusă*, *Scriitori celebri şi autobiografiile lor*, *O incursiune în literatura bulgară* ş.a. „Cronica teatrală” (cu variantele „Teatrele bucureştene”, „Note teatrale”) e semnată de Dem. Theodorescu, Arald (C. Săteanu) ş.a. ***L.Cr.***

MIŞCAREA FEMINISTĂ, periodic apărut la Chişinău, bilunar, din ianuarie 1933 până la 31 ianuarie 1934. A fost organul Ligii Culturale a Femeilor din Basarabia. Au colaborat cu versuri Magda Isanos, Elena Dobroşinschi-Malai, Iorgu Tudor, Tudor Elefterescu. Au mai semnat Elena Alistar, Speranţa Tudor, Elena Dijonat, Gheorghe Bezviconi. ***D.Md.***

MIŞCAREA LITERARĂ, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 15 noiembrie 1924 şi 17 octombrie 1925, sub direcţia lui Liviu Rebreanu; de la numărul 48/1925 va figura ca director şi A. Dominic. Împotriva celor ce vorbeau despre „secetă literară” şi sărăcie culturală, Rebreanu opinează: „Literatura, artele, cultura românească se află […] într-o epocă de înflorire fără pereche în scurta noastră istorie culturală”. Tocmai bogăţia producţiei literare creează „nevoia unei călăuze selective”, rol pe care **M.l.**, publicaţie „de critică şi informaţie literară, artistică şi culturală”, şi-l asumă, ca „verigă de unire între creatori şi cititori”. Dintre numeroasele

MIŞCAREA LITERARĂ
ANUL I No. 2
Sâmbătă 22 Noembre 1924
REDACŢIA
52, CALEA VICTORIEI, 52
(Pasagiul Majestic)
Telefon 12/43
Gazetă săptămânală de critică şi informaţie literară artistică şi culturală
Director: Liviu Rebreanu
5 LEI
Abonamentul 250 lei pe an
ADMINISTRAŢIA
109, STRADA POPA TATU, 109
Telefon 44/15

MASCA TIMPULUI

MEDALIOANE
Alexandru Teodor Maria Stamatiad

PORTRETE STREINE
GEORGES DUHAMEL

De vorbă cu d. E. LOVINESCU
„Splendida generaţie”... — D-l Popescu!... — O întrebare perfidă... — Criteriul de judecată al simbolismului. — „Istoria civilizaţiei române” — Poetesa cu pietele de foc...

Premiul Nobel
W. ST. REYMONT

INDISCREŢII

CRITICA CRITICEI

ABONAMENTUL 250 LEI PE AN

rubrici ale acestei publicaţii valoroase, în ciuda efemerităţii, se reţin „Medalioane”, „Curierul critic”, „Mişcarea literară în străinătate”, „Mişcarea artistică”, „Mişcarea teatrală”, „Mişcarea cinematografică”, „Mişcarea ştiinţifică”, „Conferinţe”, „Noutăţile librăriei”, „Efemeride”, „Ecouri”, „Indiscreţii”, „Revistele şi ziarele româneşti”. Literatura inclusă în sumar ilustrează, în general, rubrica de „Comentarii critice”, reprezentând fragmente din opera scriitorilor analizaţi în acelaşi număr al revistei. În afară de textele propuse ca „Pagini alese”, sunt tipărite şi alte scrieri. Semnează versuri Ion Pillat, Perpessicius, A. Dominic, Camil Baltazar, Mihail Celarianu, Adrian Maniu, Ovid Densusianu, Zaharia Stancu, G. Bacovia, George Gregorian, V. Demetrius, Corneliu Moldovanu, Valeriu Bora, V. Ciocâlteu, G. Murnu, Marcel Romanescu, Emil Isac, Emil Dorian, George Dumitrescu, Sanda Movilă, Agatha Grigorescu-Bacovia, Sandu Tudor, Dragoş Protopopescu, Emil Riegler. Proza cunoaşte acelaşi tratament: selecţiuni din volumele comentate, dar şi titluri noi, printre semnatari fiind N. Davidescu, Mateiu I. Caragiale, Ion Agârbiceanu, Lucia Mantu, Gh. Brăescu, Ion Minulescu, George Cornea, Henriette Yvonne Stahl, Sanda Movilă, Jean Bart, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Dongorozi, Sărmanul Klopştock, Emanoil Bucuţa, Adrian Hurmuz. Ca ilustrare a unui comentariu critic apare şi un fragment din piesa lui Camil Petrescu *Suflete tari*. Criticii literare îi este acordat un spaţiu generos, pe măsura remarcabilelor condeie care o slujesc: Perpessicius (*Cuvinte despre Nicolae Filimon*), E. Lovinescu (*Poporanismul şi civilizaţia română*, *Poporanism sau interdependenţă?*), Ramiro Ortiz (*Dante şi Coşbuc*), Camil Petrescu (*Eminescu*), Tudor Vianu (*Masca timpului*, *Personalitatea lui Eminescu*). Specificul revistei constă însă în faptul că, în afara unor articole disparate, există câteva rubrici bine structurate şi, la fel cu semnatarii lor, de notorietate în literatura noastră. Astfel, chiar din primul număr, Perpessicius este iniţiatorul unor „medalioane” – efigii ale unor scriitori precum Ştefan Petică, Ion Minulescu, St. O. Iosif, Elena Farago, Al. Cazaban, Ilarie Chendi, George Coşbuc, Corneliu Moldovanu, Mihail Săulescu, Cora Irineu, D. Iacobescu. După trecerea lui Perpessicius pe postul de cronicar literar, rubrica „Medalioane” va fi susţinută mai întâi de Gh. Cardaş (care de la numărul 16/1925 scrie, printre alţii, despre G. Ibrăileanu, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voineşti, G.

Topîrceanu), ca apoi, de la numărul 23, titular să devină Pompiliu Constantinescu, autor al unor portrete dedicate lui I.A. Bassarabescu, Panait Cerna, Calistrat Hogaş, Mihai Codreanu, Camil Petrescu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu, Ion Trivale, O. Goga, N. Iorga, Ion Pillat, George Gregorian, Ionel Teodoreanu, Panait Istrati, Al. Davila. Sub titlul „Comentarii critice”, cronica literară este făcută la început de Scarlat Struţeanu, comentator al unor volume aparţinând lui N. Davidescu, Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Luciei Mantu, lui Mihail Dragomirescu, Ilarie Chendi, G. Coşbuc, Gh. Brăescu, Ion Minulescu, George Cornea. Cu începere de la numărul 14/1925 cronica literară e semnată de Ion Marin Sadoveanu şi de Perpessicius. Sub genericul „Pe marginea cărţilor”, cel dintâi scrie despre volume de Adrian Maniu, Henriette Yvonne Stahl, Jean Bart, iar sub condeiul celui de-al doilea rubrica va fi consacrată unor autori precum Ştefan Petică, Ovid Densusianu, Camil Baltazar, Emanoil Bucuţa, Ion Pillat, V. Demetrius, G.M. Zamfirescu, Mihail Sadoveanu, Corneliu Moldovanu, Camil Petrescu, Al. Iacobescu, Liviu Rebreanu, Emil Isac, Hortensia Papadat-Bengescu, E. Lovinescu, Dragoş Protopopescu, George Voevidca, Emil Gârleanu, George Vâlsan, Eugeniu Ştefănescu-Est, Al. T. Stamatiad. Alte colaborări importante: Lucian Blaga cu fragmente din *Filosofia stilului*, C. Rădulescu-Motru cu *Ideologia revoluţionară în cultura română*, Ion Sân-Giorgiu cu *Expresionismul literar*, Ion Marin Sadoveanu cu *Dualismul dramei*. Sub genericul „Figurine”, Anton Holban se ocupă de Calistrat Hogaş, Camil Petrescu, Gh. Brăescu, Hortensia Papadat-Bengescu. Numărul 42–43/1925 omagiază personalitatea lui Ioan Slavici prin intermediul contribuţiilor lui Mihail Dragomirescu, Scarlat Struţeanu, Gala Galaction, Perpessicius, Pamfil Şeicaru, Vasile Savel. Semnatarii altor rubrici: cronica plastică – Tudor Vianu, Liviu Rebreanu; cronica dramatică – A. Dominic, F. Aderca; cronica muzicală – G. Breazul; cronica filmului – Gh. Adamescu; arhitectura – Marcel Iancu; cronica ştiinţifică – C.N. Negoiţă, Ion Biberi. De cel mai larg interes sunt interviurile apărute în paginile revistei. Sub titlul „De vorbă cu…”, F. Aderca chestionează personalităţi din diverse domenii ale culturii româneşti: C. Rădulescu-Motru, E. Lovinescu, O. Goga, Mihail Dragomirescu, Gala Galaction, Lucian Blaga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Camil Petrescu, Ion Minulescu, Ioan Slavici, N. Davidescu, Maria Ventura, Mihail Sorbul, Hortensia Papadat-Bengescu, Cincinat Pavelescu, Elena Farago, Ion Vinea, Gh. Brăescu, G. Murnu, Gr. Tăuşan, Marcu Beza, Ludovic Dauş, Corneliu Moldovanu. Literaturii străine i se acordă un spaţiu mai restrâns. Sub genericul „Portrete streine” sau „Siluete streine”, A. Dominic discută despre Gerhart Hauptmann, Georg Brandes, Knut Hamsun, Romain Rolland, Blasco Ibáñez, Rainer Maria Rilke, iar F. Aderca se ocupă de *Scriitorii români în Europa*, analizează opera lui Marcel Proust, Benjamin Crémieux, Georg Kaiser, în timp ce Marya Kasterska informează cititorii despre noutăţile culturale din Polonia. Alţi scriitori străini comentaţi în paginile revistei: Ramiro Ortiz, Benedetto Croce, Luigi Pirandello, Gabriele D'Annunzio (Gh. Cardaş), Karel Čapek, Paul Claudel, Fr. de Curel (Ion Marin Sadoveanu), George Moore, Henry James (Marcu Beza), Diderot, Henri de Régnier (Anton Holban). În paralel cu portretele dialogate aparţinând lui F. Aderca, sub iscălitura lui Tudor Şoimaru, rubrica „De vorbă cu…” este transmutată pe teritoriu străin. Rezultă conversaţii incitante cu Valéry Larbaud, Georges Duhamel, Paul Morand, Benjamin Crémieux, Joseph Delteil, François Mauriac, Luc Durtain, Charles Vildrac, André Salmon, Pierre Mac Orlan, H.R. Lenormand. În privinţa traducerilor, se remarcă preferinţa pentru clasici. Ion Foti transpune în româneşte fragmente din *Prometeu* de Eschil, din *Triumful lui Epicur* de Lucreţiu traduce D. Murăraşu, pe când I.U. Soricu tălmăceşte fragmente din *Faust* de Goethe, iar D. Nanu din *Britannicus* de Racine. În versiunea lui Al. Busuioceanu apar câteva poeme de Walt Whitman. Mai semnează Elena Protopopescu (Horia Bottea), Vladimir Corbasca, A. Mihăileanu, George Baiculescu. ***M.V.***

MIŞCAREA LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ, revistă editată la Iaşi la 15 februarie, 7 martie şi 1 aprilie 1901, având ca redactor, probabil, pe C. Săteanu. De orientare eclectică, precum majoritatea publicaţiilor de la începutul secolului al XX-lea, reproduce versuri de Ion Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova, G. Coşbuc, Haralambie G. Lecca, Eugen Herovanu, epigrame de Gordon (G.V. Botez) ş.a. Proza este reprezentată de schiţe şi nuvele aparţinând, printre alţii, lui M. S. Cobuz (Mihail Sadoveanu), A. Steuerman-Rodion ş.a. Colaborează cu proză poematică Paul Celian (Spiru Prasin) şi C. Săteanu, se republică însemnări de C. Şărcăleanu

(C. Stere) despre G. Coşbuc (din „Evenimentul literar"), de Traian Demetrescu despre Al. Vlahuţă şi de Gh. Nădejde despre N. Beldiceanu. Acelaşi Gh. Nădejde publică farsa într-un act *După roluri*, iar G.V. Botez traduce un act în versuri, reprezentat la Teatrul Naţional din Iaşi, după *Cantico dei cantici* de un F. Cavalotti. Revista manifestă interes pentru spaţiul slav: C. Săteanu prezintă *Literatura polonă modernă*, în special pe H. Sienkiewicz (din care şi traduce), şi relatează o dispută literară între prozatorii ruşi I.S. Turgheniev şi I.A. Goncearov. O rubrică finală, „Literare şi artistice", oferă informaţii culturale (apariţii editoriale, expoziţii de artă, printre care cea a pictorului Octav Băncilă, reprezentaţii teatrale şi spectacole de operetă). ***G.Dn.***

MIŞCAREA SOCIALĂ, revistă politică şi literară apărută la Bucureşti, săptămânal, între 16 februarie şi 14 decembrie 1897. Panait Muşoiu şi Panaite Zosân sunt directorii şi redactorii acestui săptămânal în care se făcea o publicistică socială apropiată ca mişcare a ideilor de tipul eseului modern. În **M.s.** se scrie într-un stil de bună ţinută intelectuală, utilizându-se un bagaj de informaţii din cele mai variate domenii. P. Zosân se arată preocupat de aspecte culturale şi literare, dar și politice (*Revoluția socială*, *Antropologia*, *Ioan Ghica* ș.a.), în timp ce P. Muşoiu abordează mai ales domeniul politic (*Doctorul Stâncă*, *Omul străzii*, *Neînțeleși* ș.a.). Cu titlul *Discuții sociologice* este reluat un studiu al lui Vasile Conta. Revista poate fi plasată, ca orientare politică generală, în rândurile presei socialiste. Mai colaborează Șt. Micu (probabil un pseudonim al lui C. Al. Ionescu-Caion), Mircea C. Demetriade, N. Ţimiraş (cu versuri), A. Naum (cu versuri), Elena Sevastos (cu însemnări intitulate *Călătorii prin țara românească*). P. Muşoiu tălmăceşte din La Bruyère şi din Schopenhauer. Alte traduceri fragmentare, nesemnate, sunt făcute din Lamennais, Paolo Mantegazza, Goethe, Herbert Spencer, Claude Bernard, Jules Renard. Un D. Paltin (probabil un pseudonim) transpune în româneşte poezia *Tânguire* a poetului N.A. Nekrasov. Mircea C. Demetriade dă în **M.s.** articolul *Voiţi*, un adevărat manifest anarhist, în care poeţii sunt îndemnaţi să participe la răsturnarea ordinii statului burghez. O importantă menire socială este atribuită poetului de P. Zosân în recenzia la volumul *Bronzes* al lui Al. Macedonski, prilej pentru a sublinia protestul social implicit conţinut de literatura modernistă. ***R.Z.***

MIT (MITURI FUNDAMENTALE). Una dintre posibilele definiții ale **m.** ar fi aceasta: povestire în versuri sau în proză care pune în scenă acțiuni fabuloase, evenimente reale ori imaginare situate în timpuri originare sau ancestrale, dar și eroi exemplari. „Mitul povestește o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al «începuturilor». Altfel zis, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală, Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție. E așadar întotdeauna povestea unei «faceri»: ni se povestește cum ceva a fost produs, a început *să fie*" (Mircea Eliade). **M.** românesc, a cărui existență a fost consemnată începând cu Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, la începutul secolului al XVIII-lea, nu a trecut, multă vreme, de circuitul lui firesc, legat de forma orală de comunicare și de împrejurările vieții care îl reactivau prin corelativele lui, riturile. Un secol mai târziu, prin Ion Heliade-Rădulescu, **m.** trece în mediul literaturii, adică al cuvântului scris și multiplicat prin tipar, gestul căpătând valoare de model. După încă un secol, în capitolul *Epoca veche* din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, G. Călinescu se oprește, analitic, asupra fenomenului, selectând din multitudinea de tipuri, structuri și funcții ale **m.** un număr restrâns de ipostaze. Demersul pune accent pe constituirea unui câmp tematic al literaturii susținut de resurse interne ale culturii noastre, resurse ce țin de o zonă a experiențelor profunde, definite de sacralitate, ceea ce este de natură să sporească interesul pentru ordinea metafizică a lumii. Altfel spus, era pusă în lumină valoarea ordonatoare a **m.** care, în limbajul lui simbolic, încifrat, ascunde răspunsuri la mari probleme ale existenței: „Aceste patru mituri înfățișează patru probleme fundamentale: nașterea poporului român, situația cosmică a omului, problema creației (și am putea zice în termeni moderni: a culturii) și sexualitatea". De fapt, numai trei teme sunt de sursă mitică, cea de-a patra, Traian și Dochia, suspectată de Călinescu a fi apocrifă, aparține lui Gh. Asachi, așa cum erau unele povestiri medievale puse în circulație de cărturari. **M.** poate fi recunoscut numai acolo unde există un corelativ al său – ritul. Dar acesta, marcă de autentificare și corelativ în ordinea practică a vieții, ținând de liturgic, confirmă faptul că **m.** este

resimțit ca un adevăr, că are valoare de adevăr. În mod obișnuit **m.** se manifestă prin rit, un complex de acte la originea cărora se află reprezentări străvechi ce ascund o anume înțelegere a omului și a lumii. Georges Dumézil (*Mythe et épopée*, 1968) crede că **m.** lumii vechi, venind din vremuri fără documente, arhive, nu pot fi cunoscute decât prin literatură. Mai mult decât atât, **m.** nu se lasă înțelese dacă sunt rupte de viața oamenilor care le povestesc. Prin rit ele sunt legate de social și cultural, de un orizont de așteptare care le cheamă. Dar când capătă expresie verbală, **m.** trec într-un teritoriu învecinat, al poeziei, devenind descântec, blestem, cântec funerar, vrajă sau, mai rar, baladă. G. Călinescu nu face imprudența să caute **m.** genuin, nici corelativul lui, ritul, ci expresia poetică a **m.**, pe care o rețin două balade din culegerea lui Vasile Alecsandri – *Miorița* și *Monastirea Argeșului.* **M.** erotic al Zburătorului, care n-a căpătat un corp baladesc cunoscut, este ilustrat printr-un text de autor, ce aparține literaturii: *Zburătorul* lui Heliade-Rădulescu. În ce privește geneza noastră etnică, raportarea, reținută și vagă, se face la Gh. Asachi, poetul și artistul plastic. Este o cale pe care, mai târziu, a încercat-o Marcel Olinescu, pictor și autor al unei *Mitologii românești*, bogat, dar nu și fericit, ilustrată. Pot fi reținute astfel trei câmpuri, supuse unor legi diferite și operând cu limbaje diferite, în care **m.** își poate articula mesajul: un câmp al actelor rituale, un câmp al actelor poetice și un câmp al actelor artistice ce se adresează văzului. Asociat cu frumosul, în poezie adevărul **m.** este filtrat, esențializat și, prin forța lucrurilor, ocultat. Așa se explică faptul că generații diferite au văzut în *Miorița* mereu altceva. Soluția poate să fie adusă, în 1946, de un studiu al lui Constantin Brăiloiu – *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*. Ca și Mircea Eliade în *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, C. Brăiloiu optează pentru o lectură etnologică, implicând raportarea textului folcloric la un context mitico-ritual de natură să explice sistemul imaginilor și semnificațiile lor. Cheia dublei metafore ce transpune tema morții-nuntă și cea a substituirii ritului funerar printr-un ritual al naturii nu este oferită de textul în sine, ci de un context mai larg al riturilor funerare și, mai exact, de elementele remanente, precreștine, ale acestor rituri. Avizat cercetător al riturilor funerare românești, Brăiloiu formulează o concluzie tulburătoare: *Miorița* ascunde expresia spaimei pe care o provoca nu atât

Grafică de Marcel Chirnoagă

moartea, cât mortul. Spaima aceasta, în vechea noastră cultură tradițională, era exorcizată prin ritualul funerar, destinat să opereze obligatoria separare a planurilor, a lui „aici” de „acolo”. Intenția lui Brăiloiu era de a recupera „codul” și elementele care articulează balada. Îndepărtarea imaginilor de momentul cultural precreștin, cel care le-a dat naștere, a avut ca efect, sub acțiunea creștinismului, o „încifrare” a lor. Ceea ce se recepteaza astăzi ca imagine poetică nu este decât un gest magic de „îmblânzire” a mortului. Dar, dacă în *Miorița* poate fi recunoscută hieroglifa unui vechi ritual magic, trebuie acceptat că ea nu exprimă, afirmă Brăiloiu, nici „voluptatea renunțării”, nici „beția neantului”, nici „adorația morții”, ci „exact contrariul lor, pentru că se perpetuează în ea memoria gesturilor originare de apărare a vieții”. Concluzia este că balada *Miorița* ar regrupa

formule magice dezafectate, care induc în baladă înțelegeri mai vechi, ținând de un fond precreștin. Dar dislocarea vechilor formule magice dintr-un context ritual, urmată de articularea lor într-o nouă structură expresivă, nerituală, implică o resemantizare a lor, fie și în forme minimale. *Miorița*, o construcție preponderent lirică, atrage atenția asupra importanței la fel de mari pe care le-o acordă cel care se duce. Între cele două atitudini, cea tranzitivă și cea reflexivă, există însă un numitor comun, care nu este ritul, ci **m.**, unicul conotator al ambelor situații. În logica analizei lui C. Brăiloiu, păstorul, ipotetica victimă, resimte nu amenințarea morții, ci amenințarea unei morți necontrolate prin ritual, deci de natură să dezvolte o forță malefică ce s-ar abate atât asupra celor ce rămân, cât și asupra celui care pleacă din lume. Spaima, oroarea celui ce ar putea fi ucis de a reveni între ai săi ca strigoi sunt trădate de insistența cu care este evocată îndeplinirea ritualului funerar de către natură, totul pentru a ocroti echilibrul vieții. Autoritatea **m.** se exercită astfel, în egală măsură, dar în expresie diferită, atât asupra ritului, cât și asupra baladei. Trebuie spus însă că spre deosebire de cântecele funerare, cărora le este proprie o înțelegere a lumii ca structură duală, care opune un „aici" unui „dincolo", *Miorița* acreditează o înțelegere a lumii ca structură monadică. Vieții și morții nu le mai sunt proprii teritorii diferite, separate prin hotar de apă și printr-o trecere dificilă, păzită, și presupunând „marea călătorie" către „dincolo". Moartea, în *Miorița*, este doar un fel de retragere din lumea văzută, dar nu și din ordinea sensibilă: „să mă îngroape/ aicea aproape/ în strunga de oi/ să fiu tot cu voi/ în dosul stânii/ să-mi aud câinii". Această înțelegere a lumii ca structură monadică se regăsește la M. Eminescu: „Cum n-oi mai fi pribeag/ De-acum înainte/ M-or troieni cu drag/ Aduceri aminte./ Luceferi ce răsar/ Din umbră de cetini/ Fiindu-mi prietini/ O să-mi zâmbească iar" (*Mai am un singur dor*). Nu la fel stau lucrurile în *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, care pare să prefigureze ideea lui Brăiloiu: mortul nu are liniște atâta vreme cât ritul funerar n-a fost îndeplinit. De aici și din alte exemple se reține concluzia că **m.**, ca factor de sens, are nu numai propriul său teritoriu, ci își extinde autoritatea și în teritorii învecinate. O confirmă și legenda legată de mănăstirea Argeșului, care, către jumătatea veacului trecut, a atras atenția a doi mari cercetători: G. Călinescu și Mircea Eliade. G. Călinescu vedea în *Meșterul Manole* „un mit estetic": „De astă dată avem de-a face cu un mit estetic și ca atare a fost dezvoltat. El simbolizează condițiile creațiunii umane, incorporarea suferinței individuale în opera de artă". Spre deosebire de G. Călinescu, care își conducea analiza către o ordine ideală pe care o susține textul, în *Comentarii la Legenda Meșterului Manole* Mircea Eliade, cu formație de etnolog, își orienta analiza către ordinea practică a vieții, înregistrând realitatea riturilor de sacrificiu impuse de actele de construcție. Demersul lui Eliade are la bază o lectură etnologică, ce pornește de la izolarea scenariului epic care susține întreaga construcție. Fiecărui motiv epic îi este identificată rădăcina etnografică prin situarea lui într-o corespondență cu o temă mitică sau cu un moment al scenariului ritual. Acest demers, sprijinit pe un bogat fond de exemple, dezvăluie modul în care ordinea practică a vieții este conectată la un nivel superior, care-i dă sens. Orice act de creație, observa Mircea Eliade, e profund ritualizat ca urmare a faptului că omul caută să imite un model divin, cel pe care i-l oferă **m.**; considerată expresie a unei realități

Grafică de Marcel Chirnoagă

etnografice, legenda Meșterului Manole reclamă situarea într-un context originar, acela al riturilor de construcție și al **m.** care le dau sens. Punctul forte al cercetării lui Eliade, erudită și seducătoare, rămâne opera poetică, în compoziția căreia, prin re-înscriere în vechile contexte rituale, de aici și din alte părți de lume, sunt identificate secvențele ce corespund momentelor rituale care, la rândul lor, presupun propria devenire. Nu tot așa procedase G. Călinescu. Acesta propunea o lectură literară, opera poetică reprezentând o valoare suficientă sieși. Semnificațiile pe care le dezvoltă decurg din raportul între elementele constitutive care nu mai sunt induse de un context, ci de sistemul lor de organizare ca text. În această viziune, a literatului, *Meșterul Manole* nu mai interesează ca expresie a unei realități etnografice, ci ca impresie produsă de meditația asupra unei experiențe umane fundamentale, creația. **M.** este mai ales o construcție simbolică, o imagine sau un complex de imagini, care încifrează un sens, un adevăr, este „o ficțiune hermetică". Specificul acesteia ține de faptul că recurge la imagini, adresându-se sensibilității. Lectura literară poate face abstracție de rădăcinile etnografice ale faptelor evocate, căutând în ele dificultatea metafizică din care se naște interogația. Semnificațiile faptelor, în această perspectivă, transcend ordinea imediată a vieții. Manole capătă o dimensiune simbolică, ilustrând tipul creatorului și drama pe care o trăiește un creator. Mai mult chiar, numele are doar valoarea unui procedeu cu un anumit efect estetic, acela de a marca opoziția dintre adevăratul creator, singurul cu existență nominală, și ceilalți nouă zidari, care nu au decât existență numerică. Manole este singurul care respectă „jurământul mare/ pe pâine și sare", o altă modalitate de a accentua opoziția dintre adevăratul și falsul creator. Nu mai puțin, finalul reia aceeași opoziție: spre deosebire de falșii creatori, care mor, adevăratul creator, deși moare, își continuă existența, devenind, prin metamorfoză, „o fântână lină/ cu apă puțină". Manole e mai presus de destinul comun, pentru el moartea nu este un sfârșit, ci un alt început. Îi este rezervat, adică, un destin postum. Spre deosebire de rit, unde semnificațiile sunt iradiate de actele ce compun scenariul, în versiunea poetică a **m.** semnificațiile sunt efecte ale imaginilor care se organizează în rețele, iar în interiorul lor se conotează reciproc, consolidând câmpul simbolic și unitatea de sens. Astfel, urmând sugestiile lui G. Călinescu, s-ar putea descifra mesajul considerând *Meșterul Manole* o construcție independentă și suficientă sieși. Subiectul, adică seria de întâmplări reținute, este compus prin corelarea câtorva motive fundamentale: căutarea, vechea ruină, zidul instabil, visul, jertfa ca soluție, jurământul, probele inițiatice, sacrificiul, orfanul, ispitirea și condamnarea meșterilor, zborul și metamorfoza. Primul motiv epic pare a-și explica prezența prin intenția de a figura dificultatea pe care o presupune actul creator care, înainte de toate, este o căutare. Dar căutarea are un obiect, specificat de motivul următor, al vechii ruine, al preconstrucției: „Zidul părăsit/ Și neisprăvit". Sugestia ar fi că orice act creator trebuie să se înscrie în prelungirea unei încercări anterioare, să-și asume o tradiție al cărei simbol este un zid părăsit și neisprăvit. Motivul următor, al zidului instabil – „ce ziua zidea/ noaptea se surpa", indică o imperfecțiune a actului creator. Modalitatea de a o depăși face obiectul motivului următor: visul și revelația căpătată în vis, specificând imperativul unei jertfe. Este pregătită astfel introducerea motivului următor, al sacrificiului, dar se păstrează și motivul visului, prin raportare la secvența anterioară („Meșterii grăbea,/ Sforile-ntindea/ Locul măsura"), ce reținea doar dimensiunea rațională a actului creator, înțeles ca meșteșug. Este și o

Grafică de Marcel Chirnoagă

modalitate de a redefini creația ca revelație oferită numai unui ales, ca mod de comunicare cu un „dincolo” figurat de lumea visului. Aceeași înțelegere dată actului de creație se află în *Testamentul* lui Tudor Arghezi: „Slova de foc și slova făurită/ Împerecheate-n carte se mărită”. Motivul visului reia și pune sub accent, încă o dată, distincția dintre adevăratul și falsul creator. Motivul jertfei, dincolo de implicațiile lui mitico-rituale, pare să dezvolte și o altă semnificație simbolică, aceea că actul de creație nu este unul autentic atâta vreme cât nu se sprijină pe viață. Numai ceea ce a adunat în sine viață este sortit să dureze. Și motivul jurământului aduce, explicit, distincția dintre adevăratul și falsul creator, o opoziție semnificativă în plan moral; încălcarea jurământului este și un mod de a desemna jertfa, calitatea ei. Urmează probele, care, depășite în mod repetat, sunt de natură să pună în evidență exemplaritatea vieții ce va fi jertfită. Obstacolele ridicate în calea soției vorbesc despre drama creatorului, solicitat simultan, într-o dublă și contradictorie direcție: vocația actului creator și iubirea ce-l leagă de soție. E o dualitate a spiritului superior ce aspiră să-și împlinească vocația creatoare, dar dorind și împlinirea în ordinea imediată a vieții. Sacrificiul care i se cere creatorului este însă cu mult mai mare și mai grav. Nu numai soția îi va fi jertfită, ci și copilul nenăscut, adică tot ce-l leagă de destinul lui pământean. Atunci când, cu mijloacele romanului, G. Călinescu a preluat tema în *Bietul Ioanide*, a tratat motivul orfanului ca pe un motiv-cheie, accepția fiind aceea că, în mod dramatic, creația exclude sau ucide procreația. **M.** estetic a atras, de altfel, numeroși autori care au făcut ca tema să rămână vie și incitantă. Trebuie, totuși, acceptat un fapt: două tipuri de lectură, literară și etnologică, sunt complementare. Deși la lectura literară se poate face abstracție de implicațiile de ordin ritual ale temei, raportul operei literare cu **m.** nu este anulat. Opera literară este construită pe baza unui limbaj poetic, a unui sistem de imagini și simboluri; sarcinile semantice ale acestui limbaj, puterea conotativă a imaginilor, semnificațiile pe care le dezvoltă simbolurile sunt absorbite cu precădere din câmpul **m.** Limbajul poeziei nu este altul decât cel al **m.** și astfel opera literară rămâne legată de planul oricât de îndepărtat al acestuia. Atunci când se manifestă prin rit, el implică o angajare ontologică, iar atunci când se manifestă poetic, impune o angajare gnoseologică. Modalitatea pare

Grafică de Marcel Chirnoagă

a fi mai ușor de urmărit în cazul altei experiențe fundamentale: erosul. Credința în existența unei ființe demonice, vrăjmaș al feminității, este atestată documentar începând cu Dimitrie Cantemir, tot în *Descriptio Moldaviae*. Demonul, numindu-se Zburător, dar cunoscut și ca Zmeu, Lipitură, Crasnic sau, eufemistic, Ăl mai rău, este ca înfățișare destul de diferit, totuși de multe ori poate lua un chip omenesc atractiv, de „tânăr înalt și subțire”, ceea ce îi ascunde natura malefică. Dar demonul se manifestă adeseori și ca monstru – balaur sau șarpe de foc, el pătrunde prin hornul casei la fata sau la femeia bântuită. Un mare număr de descântece, povestiri și legende atestă autoritatea acestui **m.** al Zburătorului, care în zona oralității nu a generat o versiune poetică de valoarea *Mioriței* sau a *Meșterului Manole*. Dar, ca și acestea, el se află la originea unor opere literare ce s-au bucurat de o circulație deosebită. Situația aceasta explică de ce, atunci când s-a oprit asupra **m.**, G. Călinescu l-a ilustrat printr-o operă de autor: *Zburătorul* lui Ion Heliade-Rădulescu. Studiile consacrate **m.** erotic al Zburătorului au subliniat că aici se dezvăluie o viziune specifică asupra instinctului erotic, imaginat ca o boală provocată de o ființă fabuloasă,

invazivă, de care te poți apăra numai prin mijloace magice. **M.** este încă activ astăzi în mediile tradiționale, după cum active rămân și măsurile profilactice de natură magică. În formula poetică adoptată de Heliade-Rădulescu ceea ce atrage atenția este fidelitatea autorului față de **m.**, intenția fiind de a surprinde o mentalitate și o atitudine față de eros. Instinctul, neînțeles, tulbură și neliniștește, fiind perceput prin efectele sale, efecte cărora li se caută o cauză în ordinea exterioară, dar nu și vizibilă, a vieții, acolo de unde pândesc demonii. Aproape un secol mai târziu, **m.** Zburătorului revine în poezia lui Arghezi. Fătălăul, un deținut, „tâlhar de drumul mare", analizat cu ochiul pervers al altui încarcerat, are parte de o surprinzătoare portretizare din perspectiva aceluiași **m.** al Zburătorului: „O fi fost mă-ta vioară./ Trestie sau căprioară/ Și-o fi prins în pântec plod/ De strigoi de voievod?/ Că din oamenii de rând/ Nu te-ai zămislit nicicând./ Doar anapoda și spârc,/ Cine știe din ce zmârc,/ Morfolit de o copită/ de făptură negrăită/ Cu coarne de gheață,/ Cu coama de ceață,/ Cu uger de omăt –/ Iese așa fel de făt./ Din atâta împerechere și împreunare,/ Tu ai ieșit tâlhar de drumul mare". O ereditate încărcată, ca urmare a unui erotism aberant, cu formele sacrului malefic, care figurează o relație numită de demonologi *copula cum daemone*, ar explica imperfecțiunea destinului, anunțată printr-o înfățișare stranie, masculin-feminină. **M.**, acuzând imixtiunea sacrului murdar în destinul uman, este corelat astfel cu elemente ale antropologiei tradiționale, folclorice, care avertizează că răul ascuns în om, predispoziția pentru crimă ar fi denunțate, în primul rând, printr-o înfățișare anormală. O formă coruptă, o spune chiar deținutul-analist, ascunde un fond corupt și vinovat al generației trecute, culpa nefiind a urmașului. Inocența astfel stabilită permite un gest final, de bunăvoință și apropiere: „Na! ține o țigare". Scenarii mitice cu semnificație erotică dezvoltă mai multe scrieri din perioada interbelică și din cea imediat următoare, precum *Noaptea de Sânziene*, romanul lui Mircea Eliade, autorul care definea literatura ca „fiică a mitologiei".

M. continuă să-și exercite fascinația asupra literaturii contemporane, dar în forme mai subtile care uneori sunt elemente de sugestie cu rolul de a face posibilă și o altă înțelegere a faptelor. Cauzelor raționale, ținând de ordinea imediată a vieții, li se opun alte cauze, iraționale, care deschid înțelegerea spre o altă ordine, metafizică, ideală, spre zone ale sacrului. Semnificativ devine recursul la **m.** în romanele lui Marin Preda. Primul volum din *Moromeții* este o incursiune în lumea satului, consemnând, mai mult decât s-ar crede, puterea ordonatoare/modelatoare a **m.** Declinul și destrămarea familiei Moromeților implică o dublă și contradictorie explicație. Prima își are cauzele în ordinea imediată a vieții, în conflictele și tensiunile sociale, în licențele morale la care oamenii recurg în mod voit sau constrânși de împrejurări. Cea de-a doua cauză, surprinsă discret, trimite către o ordine mitică alterată. Adevăratul declin al Moromeților începe în clipa în care este doborât și vândut vechiul și uriașul salcâm din grădină, un simbol al arborelui celest, *axis mundi*, văzut ca atare de toți locuitorii satului, chiar și de copii. Fapta lui Moromete este blamată de întreaga comunitate, acuzând astfel o formă de lezare a sacrului. Salcâmul, asupra căruia, insistent, autorul atrage atenția că stabilea adevăratele dimensiuni ale oamenilor și lucrurilor, prăbușindu-se, redimensionează lumea. Retras din ordinea metafizică, omul devine, asemenea lui Moromete, mic și nesemnificativ, „bicisnic". Valorile oamenilor sunt acum alterate și nu întâmplător exemplele care ilustrează maladia vechilor valori se aglomerează. Motivul câinelui credincios, prezență episodică în *Miorița*, însă figură centrală în *Dolca*, dar și în *Baltagul* lui M. Sadoveanu, este întors aici, având un sens negativ: Duțulache, spre disperarea Catrinei, fură brânza de pe masa familiei. Miorița capătă în roman alt nume, Bisisica, și un alt comportament. Este oaia nebună, cauză a coșmarului și violențelor lui Niculae Moromete, păstor care și-a pierdut chemarea pentru viața păstorească. Calul, care în basme intra în scenă ca o mârțoagă ce-și relua adevărata înfățișare de bidiviu îndată ce era hrănit cu jăratic, este și în romanul lui Marin Preda tot o mârțoagă. Vechiul simbol totemic, ucis cu sălbăticie, are aceeași soartă ca și salcâmul uriaș. Sugestia, sistematic urmărită de autor, este că reperele se prăbușesc sau se prefac și, fără să înțeleagă de ce, omul, asemenea lui Moromete, pare a fi, într-o lume pe care n-o mai înțelege, tot mai singur și mai confuz. De fapt, poate spune că Marin Preda se folosește de ceea ce André Jolles, în *Einfache Formen* (1929), numea „modulația demonică", o întoarcere pe negativ a **m.**, a temei, a eroului, pentru a impune un antimit, o antitemă, un antierou. Toate acestea erau cerute

de imaginea care avea să domine finalul romanului: o lume în disoluție, în care izbucnește războiul și în care timpul nu mai are răbdare. Dar **m.**, în care scriitorii au aflat un conotator al construcțiilor literare, a fost folosit și în forme contrase, cum ar fi titlurile. Exemplul, prin excelență, se află în opera unuia dintre cei mai moderni autori ai epocii interbelice – Camil Petrescu. Două lucrări, un roman și o dramă, sunt puse prin titluri sub autoritatea **m.**: *Patul lui Procust* și *Jocul ielelor*. Titlul, în aceste cazuri, e ales ca să rezume subiectul și să deschidă o comparație între realitatea observată și lumea adevărurilor generale, la care, într-un mod propriu, ar participa orice adevăr particular. Cazul lui Camil Petrescu atrage atenția și asupra altui aspect referitor la modul în care literatura și-a extins teritoriul în lumea **m.** *Jocul ielelor* este o trimitere la un **m.** autohton care spune că acela care se va prinde în hora ielelor își va pierde mințile, situație ilustrată și de protagonistul dramei, Gelu Ruscanu. Celălalt titlu, *Patul lui Procust*, nu mai trimite la un **m.** autohton, ci la un **m.** din vechea cultură greacă, unul exotic. Apelul la acest tipar mitologic este mai vechi și începe cu Eminescu. *Avatarii faraonului Tlà*, manuscrisul eminescian revelat de G. Călinescu, este, poate, cel mai bun exemplu de recurs la un **m.** exotic. Înțelegerea iubirii ca o constantă ce însoțește și definește suita întrupărilor noastre succesive l-a fascinat, jumătate de secol mai târziu, și pe Liviu Rebreanu, care a dedicat temei un roman, *Adam și Eva*, la care, după cum mărturisea, ținea mai mult decât la toate celelalte. Acesta nu este un roman al cuplului primordial, ci al cuplului etern, destinat să-și caute identitatea pretutindeni și mereu. Doi autori din generația următoare, Mircea Eliade și V. Voiculescu, au trăit, mai mult decât alții, această dublă solicitare, a **m.** autohton, dar și a celui exotic. Adeseori ceea ce conotează Mircea Eliade printr-o sursă exotică în *Nopți la Serampore*, V. Voiculescu află într-o sursă autohtonă, ca în *Lipitoarea*. La amândoi un loc anume, unde mai demult s-a întâmplat ceva, face posibilă o experiență tulburătoare, din ordinea nefirescului, provocând întâlniri cu oameni care au fost odinioară. Genul acesta de literatură, cultivând o viziune fantastică, își are strategiile lui, producătoare de incertitudini în planul cunoașterii, în care abordarea mitologică joacă un rol fundamental. Concluzia ar fi că **m.** nu este deloc o valoare obosită, ci rămâne încă un creator de sens, care își păstrează concomitent puterea de expansiune în câmpul artelor, îndeosebi în literatură, unde întruchipările lui sunt numeroase. „În fond, mitologia este *sarea* oricărei culturi”, credea Romulus Vulcănescu.

Repere bibliografice: Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I–III, București–Leipzig–Viena, 1916–1924; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *62–65*, *Ist. lit.* (1982), *57–60*; Mircea Eliade, *Mitul reintegrării*, București, 1942; Mircea Eliade, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, București, 1943; Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, cu desenele și xilogravurile autorului, București, 1944; Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, *119–131*, *passim*; Romulus Vulcănescu, *Două tipuri de mitologie română*, București, 1944; Constantin Brăiloiu, *Sur une ballade roumaine (La Mioritza)*, Geneva, 1946; Mircea Eliade, *Le Mythe de l'éternel retour*, Paris 1949; ed. (*Mitul eternei reîntoarceri*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1999; Mircea Eliade, *Mythes, rêves et mystères*, Paris, 1957; ed. (*Mituri, vise și mistere*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1998; Mircea Eliade, *Aspects du mythe*, Paris, 1963; ed. (*Aspecte ale mitului*), tr. Paul D. Dinopol, București, 1978; Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis Khan*, Paris, 1970; ed. (*De la Zalmoxis la Genghis Han*), tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1980; Romulus Vulcănescu, *Les Aspects essentiels de la mythologie roumaine*, Brașov, 1976; *Mituri esențiale*, îngr. și introd. Victor Kernbach, București, 1978; Ovidia Babu, *Dacii în conștiința romanticilor noștri*, București, 1979; Gheorghe Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979; Mircea Martin, *G. Călinescu și complexele literaturii române*, București, 1981, *passim*; Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, postfață Gh. Vlăduțescu, București, 1983; ed. București, 1995; Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, 1985; Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, I–II, București, 1986–1988; Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor*, București, 1994; Ioan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, 1997; Antoaneta Olteanu, *Mitologie comparată*, București, 1998; Silviu Angelescu, *Mitul și literatura*, București, 1999; Antoaneta Olteanu, *Metamorfozele sacrului. Dicționar de mitologie populară*, București, 1999; Al. Husar, *Miorița (De la motiv la mit)*, Iași, 1999; Ion Ghinoiu, *Panteonul românesc. Dicționar*, București, 2001; Ștefania Mincu, *Miorița – o hermeneutică ontologică*, Constanța, 2002; Andrei Oișteanu, *Ordine și haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Iași, 2004; Antoaneta Olteanu, *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite*, București, 2004; Petru Ursache, *Miorița – un dosar mitologic*, postfață Ștefan Arteni, Iași, 2010; Roberto Merlo, *Il mito dacico nella letteratura romena dell'Ottocento*, Alessandria, 2011. ***S.An.***

MITROI, Florica (15.II.1944, Giurgița, j. Dolj – 14.V.2002, București), poetă. Este fiica Mariei (n. Doancă) și a lui Ion Mitroi, proprietar de moară. A

absolvit în 1962 Liceul „Vasile Roaită" din Râmnicu Vâlcea. În 1962 şi 1963 a urmat Facultatea de Drept în cadrul Universităţii din Bucureşti. Debutează în „Luceafărul" (1966), iar editorial cu volumul *Rugăciune către Efemera* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor), urmat de *Diapazon* (1973) şi *Între cer şi pământ* (1976; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti). În anii '80 emigrează, plecând mai întâi în Israel, iar mai târziu în Canada.

M. a atras atenţia criticii literare încă de la primele versuri. Dacă în cazul altor confraţi opiniile erau controversate, în ceea ce o priveşte se poate vorbi despre o unitate a punctelor de vedere. Toţi comentatorii au remarcat tensiunea emoţională şi forţa liricii sale, dar au subliniat totodată imperioasa necesitate a autocontrolului, a impunerii unei rigori stilistice. Fiindcă în rama aceleiaşi poezii pot fi întâlnite imagini de o remarcabilă puritate: „Şi tu eşti un altar de borangic uşor/sub care se cunună soarele cu luna,/tu eşti în fruntea mea de foişor/un uriaş copil, râzând întruna" (*Rugăciune către Efemera*), alături de incredibile asociaţii de vocabule, care şochează nu prin insolitul lor (benefic, dacă ar fi fost urmărit efectul estetic), ci prin senzaţia de delir verbal, combinaţiile întâmplătoare, uneori de-a dreptul incompatibile, lăsând impresia că autoarea nu cunoaşte sensul cuvintelor: „cărămida botezului, computată", „bătrâneţea castată", „praporii de pulberi indiferenţiale" etc. Paradoxal, în pofida acestor hazardate ori disonante alăturări, atmosfera creată este de o halucinantă intensitate a implicării eului poetic. **M.** reuşeşte să fie şi de o mare candoare, dar şi să braveze, frizând cinismul. În pofida efortului de disciplinare, de reducere a aluviunilor lingvistice (sesizabil în ultimele creaţii), lirica sa rămâne, cum remarca Mircea Iorgulescu, „agitată cu violenţă de impulsuri contradictorii şi tulburi, epuizante".

SCRIERI: *Rugăciune către Efemera*, Bucureşti, 1969; *Diapazon*, Bucureşti, 1973; *Între cer şi pământ*, Bucureşti, 1976.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Teritoriu*, *249–252*; Magdalena Popescu, *„Rugăciune către Efemera"*, RL, 1969, 50; Voicu Bugariu, *Un lirism al survolării*, TR, 1970, 9; Piru, *Poezia*, II, *466–468*; Barbu, *O ist.*, I, *424–427*; Nicolae Manolescu, *Critici şi poeţi*, RL, 1976, 17; Raicu, *Critica*, *383–386*; Felea, *Aspecte*, I, *194–202*; Niţescu, *Poeţi*, *243–250*; Iorgulescu, *Scriitori*, *108–109*; Raicu, *Practica scrisului*, *360–363*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *256–257*; Popa, *Ist. lit.*, II, *583*. ***D.Gr.***

MITROI, Ștefan (5.V.1956, Siliştea, j. Teleorman), prozator, dramaturg, poet, jurnalist. Este fiul Ioanei Dan și al lui Vasile Mitroi, ţărani. După absolvirea școlii generale din localitatea natală (1963–1971), urmează cursurile liceului „Alexandru Ioan Cuza" din Alexandria (1971–1975). Între 1976 și 1980 este student al Facultății de Drept din Iași. Din 1978 este redactor-șef al revistei „Opinia studențească". În 1980 lucrează ca procuror în orașul Alexandria. Se transferă, în același an, la Casa de Cultură a Studenților din București ca instructor, iar în 1983 la ziarul „Scânteia tineretului". Ocupă, de-a lungul timpului, mai multe funcții de conducere: redactor-șef al cotidianului „Tineretul liber" (1990–1992), președinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (1990–1992), redactor-șef adjunct la Televiziunea Română (1993–1996), director al cotidianului „Azi" (1996–1997), consilier la Senatul României (1999), director al cotidianului „Dimineața" (2001–2002), șef de departament și cadru didactic la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza" din București (2007–2010), unde în 2004 își ia și doctoratul. Debutează în 1972 în revista „Astra" din Brașov cu un grupaj de poezii. Mai colaborează la revistele „Convorbiri literare", „Cronica", „Tribuna", „Luceafărul", „România literară", „Argeș", „Caligraf" ș.a. Obține diverse premii literare, între care Premiul Academiei Române (2010) și Premiul Uniunii Scriitorilor (2012).

M. debutează cu volumul de reportaje *Nimic despre singurătate* (1986), un gen la limita literaturii, dar care prefigurează prin lirismul uneori exaltat al descrierilor, prin utilizarea perspectivei cinematografice, prin adoptarea unui stil confesiv, prozatorul de mai târziu. *Războiul de după război* (1987) este o culegere de povestiri și constituie, de fapt, debutul literar al autorului. Între aceste „parabole ale singurătății și alienării" (Radu G. Țeposu) există câteva titluri valoroase, care conțin, *in nuce*, specificul scrisului lui **M.**: realismul magic de influență sud-americană, apetența pentru insolit sau miraculos. Nu există aici nici o încercare de revoluționare a tehnicilor narative, nici un efort de sincronizare cu textualismul sau cu alte inovații specifice prozei optzeciste. Din contră, prozele lui **M.** se desfășoară parcă la marginea timpului și, uneori, într-un spațiu în care realul își pierde caracterul apodictic și implacabil. În povestirea *Aralia*, de exemplu, deși ziua este limpede și liniștită, într-o moară părăsită bate un vânt foarte

puternic, scaunele, patul se lovesc de pereți, apoi întreg satul este luat de vânt, rotindu-se încet în cer, ca într-un tablou chagallian. Aceste texte sunt decupaje care mizează pe crearea unui efect de stranietate, în care metasensul este suspendat. Odată cu volumul de proze scurte *Somnul verde al copacilor* (1989) se remarcă o maturizare a scriiturii, o dozare mai echilibrată a efectelor epice și, cel mai important pentru evoluția ulterioară a scrisului lui **M.**, schimbarea mai clară a decorului narativ – plasarea acțiunii în lumea satului, care aduce cu sine o serie de modificări care țin de arhaizarea lexicului, utilizarea regionalismelor etc. Atmosfera se apropie de cea specifică basmului, gesturile par ritualizate, întâmplările narate sunt enigmatice, misterioase, autorul reconfirmându-și apetența pentru stranietate, exotic, supranatural. În *Colivie pentru curcubeu* o pasăre uriașă, cu un colorit ireal, doarme săptămâni în șir pe acoperișul unei case, iar oamenii, pentru a o prinde, construiesc o colivie uriașă în care ajung tot ei, captivi, de fapt, ai propriei lor incapacități de a coexista cu miraculosul. În *Vocea*, o copilă este găsită de tatăl ei, noaptea, scriind pe perete litere cuiva de „foarte departe". Vântul „va râcâi cu grijă varul de pe peretele acesta și-l va duce acolo unde trebuie. Dacă literele n-or să se dezlipească, vântul le va purta prin văzduh cu perete cu tot. E chiar mai bine așa. Camera mea o să fie singura din oraș și din lume cu un perete de aer. Nu ți se pare frumos?". La sfârșitul povestirii, aceeași fată, după ce este găsită violată la marginea unui râu, începe să meargă pe ape. Sunt fragmente de autentică poezie, de imaginație debordantă în *Somnul verde al copacilor* – o carte pe nedrept ignorată de critica literară. Ca romancier, **M.** rămâne fidel prozei de inspirație rurală, fiind apropiat, în mod natural, de Marin Preda sau de Fănuș Neagu – o opțiune riscantă, întrucât acest fel de a concepe literatura a început să agonizeze încă din anii '70 ai secolului trecut. *Căderea în cer* (2003) este povestea unui Ion sudic, care începe odată cu momentul în care Ion își găsește tatăl mort pe câmp până când moare el însuși, dar și a lumii în care trăiește, supusă unui timp din ce în ce mai agresiv. Acțiunea se desfășoară cam într-o jumătate de secol, metatema romanului constituind-o meditația asupra trecerii implacabile a timpului. Personajele refuză să creadă în îmbătrânire și moarte chiar și atunci când îmbătrânesc și mor. Accentul este pus pe planul faptic, personajele (multe cu o apariție episodică și care nu se justifică în ansamblul romanului) au o psihologie schițată, sunt rudimentare, agresive. Măncioacă, personajul principal, se vrea exponențial, un fel de arhetip al țăranului român, însă în afara mândriei și obstinației de care dă dovadă, nu iese cu nimic în evidență. Romanul este arborescent, construit din aglutinarea mai multor întâmplări, vieți, fără o legătură organică. Viziunea narativă de tip omniscient, axarea pe istorisire și mai puțin pe ceea ce ar putea constitui fondul abisal deconcertează un cititor actual. *Căderea în cer* este și prima parte a trilogiei *Dulce ca pelinul* (2008), care a obținut Premiul Academiei Române. Cel mai reușit roman al lui **M.**, *Gaura sau Apă vie, apă moartă* (2004), reprezintă și o reîntoarcere la realismul magic, în care sensurile sunt mai mult sugerate, iar textul este învăluit într-un nimb atemporal-mitizant. Ritmul este alert, ponderea între real și miraculos, echilibrată, iar compozița este ingenioasă. Fântânarul Anghel Preducel începe să sape, în curtea casei, ceea ce părea inițial o fântână. Doar că lucrează săptămâni, luni, ani, întorcându-se tot mai rar din străfundurile pământului. „Fântâna" aceasta are, se pare, kilometri întregi. Nu este povestită călătoria propriu-zisă a lui Preducel, ci efectul pe care acest gest insolit, cu potențial simbolic, îl are asupra comunității. Se crede că acesta a plecat în căutarea apei vii, care le-ar asigura tuturor tinerețe veșnică. De fapt, *Gaura*... este povestea constituirii mitului, a felului în care acesta este generat. Preducel se întoarce foarte rar pe pământ, însă devine, independent de voința lui, un fel de mesia pentru cei din sat, care, așteptându-l, refuză să mai îmbătrânească și să mai moară, ca în scrierile lui Gabriel García Márquez. Subiectul destul de straniu al romanului publicat un an mai târziu, *Viața inversă a lui Cocostel Ouatu* (2005), nu este chiar original, fiind abordat atât de F. Scott Fitzgerald în *Strania poveste a lui Benjamin Button*, cât și de Andrew S. Greer în *Confesiunile lui Max Tivoli* – adică povestea cuiva care se naște bătrân (în acest caz, la 86 de ani), pentru a întineri în același ritm în care ceilalți îmbătrânesc, totul asezonat cu o dragoste care, până la urmă, își găsește împlinirea. *Viața inversă*... pare un bildungsroman schematic și rezumativ inversat. Textul este „turnat", până la un punct, în formula unui roman de factură balzaciană, dar intruziunile realismului magic îl dinamizează,

conferindu-i o notă de poeticitate și prospețime. În romanele mai recente **M.** abandonează proza rurală cu inserții „suprarealiste" în favoarea fie a unui roman care surprinde în tușe groase, șarjând pe grotesc și caricatural, societatea românească actuală, cartografiindu-i tarele și viciile (*Recviem pentru Tănase*, 2010), fie în favoarea unui roman în care predomină analiza psihologică, abordarea caracterologică, unde, totuși, oamenii se sinucid pentru că nu pot zbura, iar sfinții coboară din icoane pentru a mânca și a bea (*Dacă Dumnezeu ar muri*, 2011). Un roman diferit ca miză și structură narativă este *Vieți greșite* (2012) – o autoficțiune în care personajul este însuși Ștefan Mitroi, o scriere confesivă, autobiografică, melancolică, în care eroul, nemaisuportând vidul propriei vieți, se retrage undeva în munți, aneantizându-și eul social, confundându-se cu elementarul, ca într-un ritual de abluțiune. Volumul *Jocuri de nenoroc* (2012, Premiul Asociației Publicațiilor Literare și a Editorilor Români) conține proze poematice, fermecătoare prin simplitatea și candoarea lor. Fiind de o factură aparent autobiografică, miraculosul pare mai firesc decât realitatea. Această carte continuă, prin viziunea infantilă și imaginativ-exuberantă, literatura pentru copii a lui **M.**: *Povești din Țara Arborado* (1988), *Povești aproape întâmplate* (1999) sau *Călătorie într-un pepene* (2005) și *Povestea copilului care a salvat poveștile* (2011). Piesele de teatru reunite (unele și cu reprezentări scenice la Iași și București) în *Mașina de scărpinat* (I–II, 2006) oscilează între drama absurdă cu ecouri beckettiene (*Laboratorul de îmbălsămări*), trecând prin piese parabolice, metaforice, cu iz existențialist (*Plutonul de execuție*), până la comedia satirică ancorată în contemporaneitate (*Mașina de scărpinat*). În volumele de versuri publicate, deși **M.** adoptă mai multe registre – poezia de factură folclorică, poezie civică sau elegiacă –, rămân constante oralitatea, narativitatea, scenariile și ironia care amintesc de Marin Sorescu în *La Lilieci*. Deseori, metaforizarea excesivă și transparența simbolurilor diminuează efectul estetic, dar se pot găsi poezii reușite atât în *Adio, îngere păzitor!* (2001), cât și în *Buzunare cu grâu* (2001).

SCRIERI: *Nimic despre singurătate*, București, 1986; *Războiul de după război*, București, 1987; *Povești din Țara Arborado*, București, 1988; *Somnul verde al copacilor*, București, 1989; *Bolnav de înserare*, București, 1993; *Elogiu deșertăciunii*, București, 1993; *Întoarcerea lui Ceaușescu*, București, 1995; *Ce iei cu tine în mormânt*, București, 1996; *Colinde, triste colinde*, București, 1998; *Povești aproape întâmplate*, București, 1999; *Yugoslavia dream*, București, 1999; *Adio, îngere păzitor! – Farewell, Guardian Angel!*, ed. bilingvă, București, 2001; *Buzunare cu grâu*, postfață D.R. Popescu, București, 2001; *Căderea în cer*, București, 2003; *Gaura sau Apă vie, apă moartă*, București, 2004; *Viața inversă a lui Cocostel Ouatu*, pref. Ioan Holban, postfață Ciprian Chirvasiu, București, 2005; *Călătorie într-un pepene*, București, 2005; *Mașina de scărpinat*, I–II, București, 2006; *Sfârșitul lumii se amână*, București, 2007; *Expresul către paradis*, București, 2007; *Dulce ca pelinul*, București, 2008; *Recviem pentru Tănase*, București, 2010; *Dacă Dumnezeu ar muri*, București, 2011; *Strigăte spuse în șoaptă*, București, 2011; *Povestea copilului care a salvat poveștile*, București, 2011; *Vieți greșite*, București, 2012, *Jocuri de nenoroc*, București, 2012.

Repere bibliografice: Țeposu, *Istoria*, *251–252*; Irina Petraș, *Lit. rom.*, *586–590*; Emilian Marcu, *Gaura*, CL, 2004, 8; Constantin Dram, *Și totuși, romanul satului*, CL, 2004, 10; Ioan Holban, *Mierea și pelinul țăranului român*, DL, 2004, 53; Nicolae Rotaru, *Alt Moromete*, „Amurg sentimental", 2004, 106; Holban, *Ist. lit.*, II, *299–311*; Mircea Ghițulescu, *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, București, 2008, *756–759*; Ana Dobre, *Ștefan Mitroi – optzecistul fără generație*, București, 2011. ***T.Dn.***

MITRU, Alexandru 16.XI.1914, Craiova – 19.XII.1989, Bucureşti), prozator, dramaturg. Este fiul Angelei Pârăianu, educatoare, urmaşă a unei familii boiereşti, de cărturari şi oşteni, coborâtori din spiţa lui Danciul Pârăianu, ispravnic al Craiovei în vremea lui Matei Basarab. Urmează gimnaziul de la Liceul „Carol" şi apoi Liceul „Fraţii Buzeşti" din Craiova (1926–1933). Întrerupe Facultatea de Ştiinţe (1933–1935) pentru satisfacerea stagiului militar la Şcoala de Ofiţeri Artilerişti din Craiova, după care se înscrie, influenţat de prelegerile erudite ale unchiului său, generalul şi profesorul I.C. Pârăianu, la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1936–1940). După ce a debutat cu proză în 1932, în paginile revistei „Ramuri", la recomandarea lui G. Călinescu scrie la „Naţiunea" (1947–1949), apoi la „Muncitorul agricol" (1949–1954). Colaborează la „Aurora", „Drumul femeii", „Economist", „Fapta", „Femeia", „Informaţia", „Licurici", „România liberă", „Seara", „Universul", folosind pseudonimele M. Adam, Ion Căruntu, Eugen Craioveanu, B. Mitru, Moş Mitru, M. Pârăianu. Devenind profesor de literatură română şi universală, predă în cele din urmă la Liceul „Gh.

Lazăr” din Bucureşti (1956), unde înfiinţează cenaclul literar Luceafărul, consacrându-se, pe parcursul a două decenii, formării şi îndrumării tinerelor talente. A fost membru corespondent al Academiei Germane de Literatură pentru Copii şi Tineret din Volkach şi membru de onoare al Bibliotecii Internaţionale pentru Copii şi Tineret UNESCO. A primit numeroase distincţii şi premii literare, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1967, 1982) şi Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1968). De asemenea, Premiul European de Literatură pentru Copii şi Tineret (pentru întreaga operă, 1976), Diploma de onoare a Premiului Internaţional Trento–Italia (pentru *Din marile legende ale lumii*, în 1978) ş.a.

Dacă la începuturile sale literare **M.** publică reportaje, schiţe, piese de teatru într-un act, după îmbrăţişarea carierei didactice se consacră literaturii destinate copiilor şi tinerilor. Abordează o tematică variată, cu funcţie educativă, subsumând motive de largă circulaţie, dar şi specifice spaţiului nostru cultural. Se adresează primei vârste prin poveste, înfăţişând tipul uman ideal (*Inima mamei*, 1954), sau prin snoavă, ilustrând înţelepciunea şi umorul popular (*Poveşti cu tâlc*, 1956, *Poveşti despre Păcală*, 1961). Nostalgia originilor îl trimite la legendă şi basm. Colecţiile de legende pe care le prelucrează cuprind povestiri din fondul culturii universale, după criteriul armonizării versiunilor contradictorii într-o sinteză personală, aşa cum se întâmplă în *Legendele Olimpului* (I–II, 1960–1962), *Din marile legende ale lumii* (I–II, 1963–1965). Altă dată reinterpretează în viziune proprie mituri româneşti inspirate din folclor şi documente scrise (despre obârşia fantastică a lumii, a elementelor naturii, a locurilor sacre, a formelor stranii de relief), ca în *Copiii muntelui de aur* (1954), *În ţara legendelor* (1956), *Din rădăcini de legendă şi baladă* (1982). Deşi respectă modelul tradiţional, basmul fantastic se particularizează la **M.** prin episoade ilustrând materia unui mic tratat de mitologie, pe de o parte, a unui mic tratat de filosofie, pe de alta, ambele menite să deschidă accesul spre sensurile încifrate ale miturilor. Atât legenda, cât şi basmul se dezvoltă pe obsesia „misterelor orfice”, scriitorul refăcând mitul potrivit accepţiunilor recunoscute. Orfeu e întemeietor al cântecului şi totodată pelerin în căutarea absolutului, dar înfăţişându-l ca păstor cu valenţe războinice, **M.** îl înscrie în spaţiul de cultură autohton. Extinzându-i aria, scriitorul are darul de a introduce mitul, sub forme de expresie adaptate realităţilor contemporane, în romanul social pentru copii, construit pe tema călătoriei, fie „în căutarea timpului pierdut” (*Întoarcerea lui Neghiniţă*, 1966), fie „în căutarea idealului vieţii” (*Bastonul cu mâner de argint*, 1974), precum şi în romanul de dragoste, unde „cunoaşterea” implică două căi: dragostea şi învăţătura (*Portretul dragostei*, 1989). Pentru **M.**, mijlocul cel mai potrivit de a le trezi adolescenţilor sentimentul patriotic este naraţiunea istorică. În povestiri imaginea oraşului cu vechi tradiţii se încheagă din mitul întemeierii, din umbra şi fapta eroică a voievozilor şi a luptătorilor pentru libertate (Gelu, Iancu de Hunedoara, Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, Gheorghe Doja, Tudor Vladimirescu, Iancu Jianu şi mulţi alţii), din spiritul cărturarilor (Miron Costin, Alecu Russo, Dimitrie Ţichindeal, Aaron Florian, Gh. Lazăr, Nicolae Bălcescu), din valori ale artei – *Bucureştii în legende şi povestiri* (1975), *Craiova în legende şi povestiri* (1978), *Iaşii în legende şi povestiri* (1979), *Aradul în legende şi povestiri* (1982). În romanul istoric se reconstituie perioada cuprinsă între domniile lui Vlad Ţepeş şi Neagoe Basarab, acţiunea rezultând din aventurile dramatice prin care trece eroul – căpitanul Ion, personaj de ficţiune cu virtuţi supradimensionate (*Vulturii de foc*, 1970, *Strălucitoarea sabie*, 1976, *Legendă valahă*, 1979). Proiectarea în mit este modalitatea prin care sunt remodelate întâmplări petrecute în timpul războiului daco–roman, ce face obiectul naraţiunii cu ambiţii epopeice *Cântecul Columnei* (1981), inspirată din imaginile Columnei Traiane din Roma. Ca dramaturg, **M.** reia teme din proză şi adaugă altele noi, ca în *Isprăvile viteazului Heracle* (1959), *Avionul de Cluj* (1970, în colaborare cu Constantin Mateescu). Compune drame, texte pentru teatrul de păpuşi şi marionete, teatru radiofonic, de televiziune. O parte din scrieri i-au fost traduse în limbile germană, rusă, maghiară, japoneză, albaneză.

SCRIERI: *Păpuşa*, Bucureşti, 1932; *Albumul de geografie*, Bucureşti, 1951; *Povestea ielelor*, Bucureşti, 1951; *Supărarea lui Dincă*, Bucureşti, 1953; *Inima mamei*, Bucureşti, 1954; *Copiii muntelui de aur*, Bucureşti, 1954; ed. (*Muntele de aur*), introd. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1974; *În ţara legendelor*, Bucureşti, 1956; *Poveşti cu tâlc*, Bucureşti, 1956; *Trandafirul roşu*, Bucureşti, 1956; *Basmele mării*, Bucureşti, 1957; *Palatul de argint*, Bucureşti, 1958; *Isprăvile viteazului Heracle*, Bucureşti, 1959; *Legendele Olimpului*, I–II, introd. Nicolae I. Barbu, Bucureşti, 1960–1962; ed. pref. Demostene Botez, Bucureşti, 1983;

Alte poveşti cu tâlc, Bucureşti, 1961; *Poveşti despre Păcală*, Bucureşti, 1961; *Din marile legende ale lumii*, I–II, pref. Gheorghe Bulgăr, Bucureşti, 1963–1965; *Găina cu ouăle de aur*, Bucureşti, 1963; *Flori pentru Mihaela*, Bucureşti, 1964; *Întoarcerea lui Neghiniţă*, Bucureşti, 1966; *Săgeata căpitanului Ion*, Bucureşti, 1967; *Poveşti cu tâlc (Poveşti cu tâlc. Alte poveşti cu tâlc. Poveşti despre Păcală)*, Bucureşti, 1967; *În ţara legendelor*, Bucureşti, 1968; ed. pref. Alain Guillermou, postfaţă Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1973; *Sabia de foc*, Bucureşti, 1969; *Avionul de Cluj* (în colaborare cu Constantin Mateescu), Bucureşti, 1970; *Luceafărul de ziuă*, Bucureşti, 1970; *Vulturii de foc*, Bucureşti, 1970; *Domnul din Vladimiri*, Bucureşti, 1971; *Bastonul cu mâner de argint*, Bucureşti, 1974; *Bucureştii în legende şi povestiri*, Bucureşti, 1975; *Poveşti despre Păcală şi Tândală*, Bucureşti, 1975; *Acasă la Macedonski*, Bucureşti, 1976; *Nemaipomenitele aventuri ale lui Pinocchio, năzdrăvanul prichindel de lemn*, Iaşi, 1976; *Strălucitoarea sabie*, Bucureşti, 1976; *Florile acelei primăveri*, Bucureşti, 1977; *Joc*, Craiova, 1977; *ABC-ul poveştilor*, fasc. I–XXX, Iaşi, 1978; *Craiova în legende şi povestiri*, Bucureşti, 1978; *Iaşii în legende şi povestiri*, Bucureşti, 1979; *Legendă valahă*, Bucureşti, 1979; *Cântecul Columnei*, pref. Radu Vulpe, Bucureşti, 1981; *Dansez cu tine*, Craiova, 1981; *Aradul în legende şi povestiri*, Bucureşti, 1982; *Din rădăcini de legendă şi baladă*, Iaşi, 1982; *Călătoriile lui Făt-Frumos*, Iaşi, 1985; *Vântul suflă liber peste câmpuri*, Craiova, 1986; *Lumini din vremuri*, Craiova, 1987; *Căciula fermecată*, Craiova, 1989; *Portretul dragostei*, Iaşi, 1989. **Traduceri:** Ruth Lissai, *Sol, nota fugară*, Bucureşti, 1959; *Cum a ajuns lupul cântăreţ. Poveşti populare săseşti (din Transilvania)*, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); Waldemar Bonsels, *Albina Maia şi aventurile ei*, Bucureşti, 1966; Karin Michaelis, *Copiii doamnei Gormsen*, Bucureşti, 1970; Hedi Hauser, *Spiriduşii pădurii*, Bucureşti, 1975; *Poveşti populare româneşti şi săseşti*, îngr. Albrecht Zweier, Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Ion Roman, *Vechi şi nou în basme*, CNT, 1958, 7; Nicolae Balotă, [*Alexandru Mitru*], RL, 1971, 24, LCF, 1972, 45; Dumitru Micu, [*Alexandru Mitru*], CNT, 1973, 37, CNT, 1976, 36; *Alexandru Mitru la 60 de ani*, LCF, 1974, 45; Florea Firan, *„Acasă la Macedonski”*, R, 1977, 2; C.D. Papastate, *„Legendele Olimpului”*, R, 1979, 3; Silvian Iosifescu, *Premio Europeo – 1980*, RL, 1980, 47; Mihai Duţescu, *„Iaşii în legende şi povestiri”*, R, 1980, 12; St. Hof, *„Aradul în legende şi povestiri”*, NL, 1983, 3; Al. Raicu, *Autografe*, Bucureşti, 1983, *120–133*; Gh. Bulgăr, *Un povestitor înnăscut*, RL, 1984, 44; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *257–258;* Firan, *Profiluri*, II, *93–97* Liviu Grăsoiu, *Ar fi împlinit 90 de ani...*, LCF, 2004, 40; Popa, *Ist. lit.*, II, *622*. ***L.Bz.***

MITU, Mihai (22.II.1936, Câmpulung – 24.XI.2017, București), slavist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Eugeniu) şi al lui Ion Mitu, contabil. După absolvirea Facultăţii de Filologie din Bucureşti (1959) este angajat cadru didactic la Catedra de limbi slave, devenind profesor în 1999. În 1961–1962 este bursier UNESCO la Varşovia, iar între 1969 şi 1976 predă limba şi literatura română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Îşi susţine în 1971 doctoratul cu teza *Opera filologică şi lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu în contextul relaţiilor româno–slave*. Membru al Asociaţiei Slaviştilor din România, devine secretar (1976) şi vicepreşedinte (1991) al acestei asociaţii, fiind totodată şi secretar, apoi redactor-şef adjunct al publicaţiei „Romanoslavica”. Colaborează la „Revista de istorie şi teorie literară”, „Manuscriptum”, „România literară”, „Observator cultural”, „Barok” (Varşovia) ș.a. Va fi distins cu înalte ordine poloneze (Meritul Cultural în 1974, Crucea de Cavaler al Ordinului Merite pentru Polonia în 1999). Debutează cu un articol despre Adam Mickiewicz în revista „Universitatea” (1955).

M. debutează editorial cu volumul *Cercetări lingvistice şi literare româno–slave*, apărut în 1996. Precedată de numeroase studii şi articole publicate în revistele de specialitate şi de colaborări la volume colective – *B.P. Hasdeu şi contemporanii săi români şi străini* (II, 1984), *Biblia de la Bucureşti* (1988, Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR) –, cartea se înscrie în aria cercetărilor pozitiviste de bună tradiţie nu numai universitară. Investigaţia la obiect combină posibilităţile oferite de critica, teoria şi istoria literară, literatura universală şi comparată, de lingvistică, sociologie şi istorie. Consistentă îndeosebi este a doua secţiune, *Relaţii culturale şi literare*, cercetarea trimiţând aici exclusiv spre comparatismul binar, româno–polon. Demersul istorico-literar are drept scop principal completarea unor date referitoare la personalităţi reprezentative ale culturii şi literaturii române (Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, I. Bianu ş.a.) în relaţie cu spaţiul polonez. Nu o dată informaţiile comunicate corectează fizionomia unei personalităţi sau a unei opere, o ierarhie statornicită sau chiar perspectiva de apreciere. În spaţiul preocupărilor de literatură română veche se înscrie şi culegerea *Oameni şi fapte din secolul al XVIII-lea românesc* (1999). Primele trei studii de aici, segmente ale tezei de doctorat, au o structură precumpănitor comparatistă, tratând mai ales despre relaţia epicureului Budai-Deleanu cu stoicul M. Kuralt. Alte trei, unul intitulat *Palatul crailor leşeşti*, celelalte dedicate domnitorului

literat Alexandru Moruzi şi lui Chesarie de Râmnic, abordează din acelaşi unghi „cartea de înţelepciune” şi două individualităţi ale culturii române. Întemeiat în primul rând pe o bogată bibliografie **M.** discută cu argumente provenind din mai multe discipline o problematică interesantă, încheindu-şi pledoaria cu unele contribuţii inedite. Pe aceeaşi linie, a evidenţierii unor aspecte inedite în context româno–polon, se situează şi alte investigaţii de istorie literară, referitoare la Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Gh. Asachi, Mihai Eminescu, Adam Mickiewicz, Ignacy Krasicki, Jan Potocki, sau la Teofil Lenartowicz şi poemul său *Dacja* (*Dacia*) ş.a., ca în studiile de istorie culturală din volumul *Romano–polonica* (I, 2007). Rezultatele preocupărilor lingvistice ale lui **M.** vor fi reunite în *Studii de etimologie româno–slavă* (2001) și *Cercetări etimologice şi lexico-semantice* (2006). A tradus din literatura polonă îndeosebi proză modernă şi contemporană.

SCRIERI: *Cercetări lingvistice şi literare româno–slave*, Bucureşti, 1996; *Oameni şi fapte din secolul al XVIII-lea românesc*, Bucureşti, 1999; *Romano–polonica*, I, 2007; **Antologii, ediţii:** *Slavona românească. Studii şi texte*, Bucureşti, 2002; I. C. Chiţimia, *Scrieri alese*, pref. edit., Bucureşti, 2008; *Nu e zână mai frumoasă. Antologie de poezie slavă premodernă*, pref. Corneliu Barborică, București, 2007 (în colaborare). **Traduceri:** *Nuvela polonă contemporană*, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Alice Gabrielescu); Zofia Posmysz, *Pasagera*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Alice Gabrielescu); Janusz Korczak, *Regele Macius întâiul*, Bucureşti, 1969; Kazimierz Brandys, *Cărticica*, Bucureşti, 1976; Stanisław Lem, *Ciberiada*, postfaţa trad., Bucureşti, 1976, *Glasul Domnului*, pref. autorului, Bucureşti, 1997, *Catarul*, Bucureşti, 1998; Jan Potocki, *Manuscrisul găsit la Saragosa*, I–III, pref. trad., Bucureşti, 1989; Ryszard Kapuściński, *Împăratul*, Bucureşti, 1991, *Abanos*, pref. trad., Piteşti, 2002, *Şahinşahul*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Velea, *Plămada*, *377–381*; *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, I, Varşovia, 2000, *430*; Alexandru Ligor, *Cercetători bucureşteni de azi ai cărţilor vechi*, Cluj-Napoca, 2002, *79–80*; Marius Chivu, *Dictatorul stupid al Iranului*, ALA, 2010, 1015. ***S.V.***

MIU, Florea (27.X1.1951, Vedea, j. Teleorman), poet, publicist. Fiu natural al Elenei Miu, a fost crescut de bunicii din partea mamei, Grigore şi Nicula Miu, agricultori. Urmează liceul în oraşul Roşiori de Vede (1966–1970), apoi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1971–1975), specialitatea română–latină. După absolvire funcţionează ca profesor la Păuneşti-Vrancea, iar în 1977 se stabileşte în Craiova, unde până în 1980 continuă să lucreze tot în învăţământ, ca profesor-educator. În 1980, la recomandarea lui Marin Sorescu, este numit redactor la publicaţia militară „La datorie”, unde rămâne până în 1982, când trece la Editura Scrisul Românesc, la care lucrează până în 1991. Urmează câțiva ani de activitate în presa cotidiană, mai întâi la „Cuvântul libertăţii” (1991–1995), apoi ca secretar general de redacție și șef de departament, la „Gazeta de Sud” (1995–1997). Ulterior trece la Primăria Municipiului Craiova, ca şef al serviciului Imagine, protocol, relaţii internaţionale, în același timp conducând ca redactor-șef săptămânalul „Curierul Primăriei”, unde se îngrijește și de publicarea unor lucrări dedicate orașului (*Monumentele Craiovei*, *Grădinile şi parcurile Craiovei*, *Bisericile Craiovei* ș.a.). Din 2002 este redactor, apoi redactor-şef adjunct la revista „Ramuri”. A debutat cu versuri în „Teleormanul literar” (1969) şi editorial cu volumul de poezie *Jocuri în piatră* (1972), sub girul lui Mircea Ciobanu. A semnat versuri, articole, eseuri şi interviuri în „Amfiteatru”, „Argeș”, „Caligraf”, „Cuvântul libertății”, „Ex Ponto”, „Luceafărul”, „Meandre”, „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „Scrisul românesc”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»“, „Teleormanul”, „Transilvania”, „Viața românească” ș.a. I s-a acordat în câteva rânduri Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Craiova (1983, 1990, 1999, 2001, 2004).

Poezia de început a lui **M.** stă tipologic sub semnul lui Lucian Blaga cel din *Poemele luminii*. Versurile, fluente, muzicale, lipsite de orice asperitate în lexicul şi textura lor sonoră, sunt expresia sentimentului de înscriere armonioasă în univers, al unei comuniuni încântate şi calme, prin care făptura poetului se alcătuieşte metonimic şi metaforic din cer, frunze, crini, zăpezi, „pleoape de pom”, mări şi izvoare. Lucrurile „cuvântă” în sângele său, iar natura înconjurătoare devine alfabet, dicţionar, „literă căzută”: interferenţe purificatoare şi securizante. Poetul contactului direct cu sevele şi miracolele firii, fantast („calc printre greşeli/ şi vorbesc despre aripi”), tinzând la recucerirea şi perpetuarea prin evocare a candorilor copilăriei, a satului şi câmpiei natale şi găsind în iubire o prelungire a miresmei lor, dovedește, odată cu volumul *Pasărea de sidef* (1990), că poate să scrie şi în alte chei:

ironică, atunci când contrapune cotidianului trivial propria lume de purități eterice, elegiac-meditativă sau chiar sumbră. Versurile de acest ultim fel se resimt de atmosfera dezumanizantă a ultimilor ani de regim totalitar (simetria cu Blaga obligă la invocarea ciclului postum *Vârsta de fier*), ca și de anxietatea universală a deceniilor din urmă. Paradisiacul se întoarce într-o viziune infernală: „lumina", „uimirea", „cuvintele", „privirile noastre", „cerul" – toate acestea au „ruginit". Perspectiva se accentuează în volumul cu titlul revelator *Negru de fum* (2003), unde un set de poeme intitulate *Viziuni* figurează prăbușirea, înstrăinarea și însingurarea generală: „Se sufocă planeta de atâtea respirații/ tumultuoase./ Cerul strălucește apăsător de aproape/ pulsează în arbori, în ape.// Cine nu a lucrat în grădinile Faraonului,/ cine nu a fugit din Egipt,/ cine nu a trăit și nu a murit îndeajuns/ nu va putea privi mai departe". Tot mai oraculară, solemnă cu discreție, cu simplitate și naturalețe (Mircea Scarlat a remarcat devreme „limbajul poetic frapant prin simplitate"), în centrul poeziei lui **M**. nu stă totuși lumea, exterioritatea, ci eul cu dramele sale interioare, între care cea a identității și solipsismului nu e cea din urmă. Romanticul de la începutul mileniului 3 și-ar putea lua ca deviză versul-legitimație al lui Al. A. Phlippide: „Lumea începe și sfârșește-n mine". Câteva secvențe din *Secunda și templul* (2011) îi sunt definitorii: năzuind să treacă înot peste „marea de stele", „am căzut în mine însumi", „Eu sunt propriul meu ecou". „Înăuntru" – cuvântul tematic care atârnă cel mai greu în cărțile de maturitate ale poetului – definește astfel principala sursă a acestui lirism genuin-elegiac. Punându-și sigiliul pe întreaga personalitate și comportament al poetului, „înăuntrul" devine și cauză primă a eșecului în proiectul excursiei sale mundane: „toată viața ai umblat/ cu temele nefăcute/ prin cartierul uitării,/ toată viața ai întârziat la întâlnirea cu tine,/ mereu cu un pas înapoi,/ mereu cu un pas înainte,/ până când într-o zi de cenușă,/ ai trecut în rândul cocorilor...". Din confruntarea ființei căzute parcă din alte lumi – și care își pare ei înseși stranie și uneori tragicomic de stângace prin inadecvare – cu existența comună rezultă o parte însemnată a poeziei lui **M**., încadrată de critici în paradigma sorosciană. Transferul temelor grave în registrul anecdotei, ironia specifică și ludicul sunt într-adevăr procedări comune ambilor poeți. Însă în vreme ce la Marin Sorescu toate acestea ocupă întregul poem, potențând în chip paradoxal gravitatea temei, la **M**. ele sunt secvențiale: după paranteza anecdotică, ludică etc., urmează obligatoriu întoarcerea la lirismul fără mască al confesiunii și meditației: discursuri care, oricât de sumbru le-ar fi obiectul, sunt rostite în imperturbabilul registru al seninătății, pe care poetul o vădea dintru început. Versurile își păstrează dicțiunea elevată, pe care nimic nu o poate macula. „Poezia e un fel sublim de a rosti adevărul" şi de a accede la lucrurile simple sau de a le purga pe cele comune, spusese autorul în *Semne* (1983), o carte de meditaţii – sub forma tabletei şi (uneori) a poemului în proză – despre artă şi cultură şi despre câţiva creatori români cu care autorul se simte afin. „Felul sublim" al rostirii este, între altele, și ceea ce deosebește poezia lui **M**. de cea a poeților de după 1989, cu care se vede nevoită a fi calendaristic contemporană. Distihul „Nu sunt la modă – nici nu vreau să fiu!/ (deja în mine s-a făcut târziu)" pare a exprima nu numai o realitate nenegociabilă deoarece ține de ontologic, ci și un program, așadar un normativ asumat. De altfel, în ceea ce are mai valoros, această „elegie existențială" (Paul Aretzu) are acces în zona unde încadrările pe considerente de curente, generații, școli etc. își pierd orice semnificație axiologică.

SCRIERI: *Jocuri în piatră*, Bucureşti, 1972; *Rostire în gând*, Bucureşti, 1974; *Numele oglinzii*, Bucureşti, 1978; *Semne*, Craiova, 1983; *Lanul de grâu*, Bucureşti, 1987; *Memorie*, Bucureşti, 1989; *Pasărea de sidef*, Cluj-Napoca, 1990; *Urme de fluturi*, Craiova, 1993; *Grădina Soarelui*, Craiova, 1995; *Vieţile apocrife*, Craiova, 1999; *Cuvinte şi spaţiu. Interviuri cu scriitori contemporani din Oltenia*, Craiova, 2001; *Negru de fum*, Craiova, 2003; *Partea cealaltă. Somnul şi cuvintele*, Craiova, 2004; *Muzeul cu nemărginiri*, Craiova, 2006; *Cerul din lacrimă*, Craiova, 2009; *Secunda şi templul*, Craiova, 2011; *Cum se vede sufletul*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Aureliu Goci *„Jocuri în piatră"*, RL, 1972, 33; Dorin Tudoran, *Gândul şi cuvântul poetic*, LCF, 1975, 6; Fănuş Băileşteanu, *O „rostire" în „numele oglinzii"*, R, 1986, 6; Marin Beşteliu, *Reflexivitate discretă*, R, 1987, 11; Valentin F. Mihăescu, *„Lanul de grâu"*, LCF, 1987, 48; Ovidiu Ghidirmic, *Profiluri literare*, LCF, 1988, 8; Constantin M. Popa, *Noaptea lui Vincent*, Craiova, 1998, *139–141*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *258–259*; Firan, *Profiluri*, II, *97–99*; Dan Cristea, *„Negru de fum"*, R, 2004, 2–3; Valentin Taşcu, *Poezia discreţiei moderate*, LCF, 2004, 12; Cristea, *Teleorman*, *283–284*; Paul Aretzu, *Un trăitor al poeziei*, R, 2006, 12; Geo Vasile, *Gravitate cantabilă*, RL, 2006, 19; Horia Gârbea, *„Cerul din lacrimă"*, LCF, 2010, 5–6; Ana Dobre, *Florea Miu în templul secundei*, LCF, 2012, 2.

N.M.

MIU COBIUL, baladă populară din ciclul baladelor de vitejie. Aparţinând eposului medieval, a fost pusă în circulaţie, printre primii, de Vasile Alecsandri prin colecţia sa din 1866. În culegerea lui G. Dem. Teodorescu varianta *Miu Cobiul* este pusă în legătură cu o legendă despre satul şi pădurea Cobia, cuib al unor haiduci legendari. Acţiunea baladei evoluează în majoritatea variantelor în acelaşi sens. Tema este cea a luptei dintre doi voinici, Miu Cobiul (sau Mihu Copilul, Miul Zglobiul) şi Ianoş (sau Ianuş) ungurul. În miez de noapte prin codru trece călare Miu cântând din cobuz. Cântecul său de dor se aude până în tabăra lui Ianoş, căpetenia unei vestite cete de haiduci. Presimţind o primejdie, calul se poticneşte sau se abate din drum. Miu, încrezător în forţa lui şi în armele-i nebiruite, îşi continuă drumul. Ianoş îşi trimite voinicii după viteazul Miu. Întâlnindu-se, cei doi benchetuiesc, urmând să se întreacă în luptă dreaptă pentru a alege pe cel vrednic a fi căpetenia cetei. Lupta bărbătească a celor doi viteji este sugerată de cântăreţul popular şi prin ecoul ei în natură: „Vântul vâjâia,/ Frunza şuiera,/ Codrul răsuna”. În unele variante, Ianoş încearcă prin viclenie să îl omoare în somn pe Miu, dar calul, credincios, îi dă de veste. Miu îl învinge în luptă pe Ianoş şi haiducii acestuia i se supun. Spre a le încerca vitejia, Miu îi pune la proba ridicării armelor, ca în epopeile antice. În cele mai multe cazuri voinicii lui Ianoş se dovedesc nevrednici, prilej pentru Miu de a-i persifla, refuzând să le fie conducător: „Voi ştiţi să hoţiţi/ Nu să haiduciţi/ Nu să biruiţi”. Uneori reuşeşte în această probă cel mai neînsemnat din ceată şi atunci lui i se atribuie conducerea, iar Miu îşi continuă drumul cântând. În variantele culese la începutul secolului al XX-lea şi chiar mai târziu, Miu nu mai are alura de cavaler medieval care urmăreşte să se impună prin vitejie. Atât personajul, cât şi acţiunea pierd treptat din măreţie. Dispar elementele de basm din episodul întrecerii voiniceşti dintre Miu şi Ianoş, prezente în variantele mai vechi. Balada *Miu Cobiul* cunoaşte o circulaţie mai mare în Muntenia, Oltenia și la românii din Serbia. Ea a circulat şi în Moldova, fără a avea aceeaşi frecvenţă ca în sudul ţării. Închegate ca formă, variantele reprezentative conţin imagini cu o mare putere de sugestie. Se folosesc unităţi sintactice cu caracter hiperbolic, cumulul de epitete cu valoare de formulă în momentele esenţiale ale acţiunii, repetiţia amplificatoare în construcţia frazei („Au şeaua te apasă,/ Au iarba nu-i grasă,/ Pajiştea frumoasă?”) sau enumerări cu nuanţă umoristică.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866, *62–68*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, *490–500*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Bucureşti, 1900, I, partea I, *187–189*, *195–197*, *205–206*, partea II, *1228*; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, Bucureşti, 1913, *63–69*; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, îngr. Iordan Datcu, Bucureşti, vol. III, 1968, *50–54*, vol. IV, 1969, *205–210*; Ion Diaconu, *Ţinutul Vrancei*, II, Bucureşti, 1969, *113–115*; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, Bucureşti, 1974, *301–307*.

Repere bibliografice: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, îngr. şi introd. Gh. Vrabie, Bucureşti, 1965, II, *332–336*; Lovinescu, *Critice*, VI, *91–95*; N. Iorga, *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910, *21–22*; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, Bucureşti, 1966, *376–389*; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, Bucureşti, 1967, *192–197*; Dumitru Pop, Ion Şeulean, *Contribuţii la studiul baladei populare româneşti. Balada voinicească*, SUB, Philologia, t. XII, 1967, fasc. 1; D. Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice*, Bucureşti, 1971, *283*; I. C. Chiţimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, Bucureşti, 1971, *94–95*; *Dicţ. lit. 1900*, *582–583*. ***L.Bd.***

MIU HAIDUCUL, baladă populară. Ca şi balada *Corbea*, a fost creată, probabil, în perioada medievală târzie. Conflictul nu mai este de ordin etic, ca în balada de vitejie *Miu Cobiul*, ci social, caracteristic baladei haiduceşti. În cele mai multe variante acţiunea este localizată la „casele domneşti” din Bucureşti, unde un Ştefan Vodă benchetuieşte cu „boierii sfatului,/ Stâlpii Ţarigradului,/ Stâlpii împăratului”. Domnul dezvăluie slujitorilor planul său de a simula o vânătoare pe valea Cobiului (sau în munţii Crinului), urmărind, în fapt, prinderea vestitului haiduc. Se conturează astfel conflictul social al baladei: „Că de când s-a haiducit,/ Drumuri mari s-au părăsit […]/ Hasnale la Domnie n-a mai venit”. Pentru fărădelegile lui, haiducul trebuie spânzurat în „două furci ş-o cumpeoară,/ Ca să-l bată vânt de vară,/ Să-l privească multă ţară”. Calea (Florica sau Ilincuţa în unele variante), sora haiducului, auzind planul, se strecoară neobservată în codru spre a-şi preveni fratele asupra primejdiei ce îl aşteaptă. Miu nu se sperie şi plănuieşte, la rându-i, atragerea domnului, prin viclenie, într-o cursă şi pedepsirea lui. Îndelung comentat este episodul travestirii haiducului în cioban, motiv larg răspândit în literatura populară balcanică. Haiducul aşteaptă la răspântia drumului sosirea

alaiului domnesc. Acţiunea se precipită, intervine nota senzaţională, menită să stârnească interesul crescând al ascultătorilor. Întâlnirea dintre domn şi Miu este un moment esenţial, care evidenţiază isteţimea şi curajul haiducului. Cu multă abilitate, Miu înlătură bănuielile lui Ştefan Vodă şi reuşeşte să îl convingă să-şi lase oastea pentru a-i păzi turmele risipite. Punctul culminant este momentul judecării voievodului de către haiduc în faţa cetelor sale. Domnul se dovedeşte laş şi fricos. Finalul reflectă atitudinea diferenţiată a cântăreţilor populari şi, implicit, evoluţia variantelor acestui cântec bătrânesc. În culegerea lui V. Alecsandri domnul, mustrat de Miu, se căsătoreşte cu sora haiducului, codrul preamărindu-l ca pe un erou. La G. Dem. Teodorescu acţiunea evoluând mai firesc şi mai aproape de gustul popular, domnul primeşte pedeapsa supremă: este omorât, iar trupul, sfârtecat în bucăţi, este trimis înapoi oastei. De groază, boierii „pe fugă se punea/ Dunărea de nemerea/ Peste Dunăre trecea/ Vestea-n Ţarigrad ducea". În variantele culese la începutul secolului al XX-lea în *Materialuri folkloristice* ale lui Gr. G. Tocilescu şi în cele de dată mai recentă din Muntenia şi Oltenia, se preferă finalul cu fuga ruşinoasă a domnului şi umilirea acestuia. Comicul situaţiei este prins şi în imagini pitoreşti: „Să vezi Vodă cum fugea/ Barba grapă şi-o făcea"; „Nu mi-ş fuge cum se fuge,/ Pare-i crângul tot colnice,/ De ieşea la drum bătut/ C-un car de curpeni de gât". Cântecul bătrânesc despre Miu Haiducul s-a răspândit în Muntenia, Oltenia şi la românii din Serbia, în timp ce în Moldova apare fragmentar, iar în Transilvania cu totul sporadic. Tehnica acestei balade (gradarea acţiunii, peripeţiile personajelor, încordarea atenţiei ascultătorilor) este realizată cu mijloace proprii eposului popular: repetiţia amplificatoare, cumulul de epitete, valoarea sugestivă a hiperbolei. Alături de balada *Corbea*, *Miu Haiducul* s-a impus ca una din cele mai reprezentative creaţii ale ciclului baladesc din care face parte.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866, *206–209*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, *500–509*; Cristu S. Negoescu, *Poezii populare alese. Balade*, Bucureşti, 1896, *26–44*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Bucureşti, 1900, I, partea I, *156–163*, partea II, *1074–1078*; C. N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909, *55–60*; Tudor Pamfile, *Cântece de ţară*, Bucureşti, 1913, *79–81*; N. Georgescu-Tistu, *Folklor din judeţul Buzău*, Bucureşti, 1928, *60–62*; Ion Diaconu, *Folklor din Râmnicul Sărat*, II, Focşani, 1934, *51–55*; C. Nicolăescu-Plopşor, *Balade olteneşti*, Bucureşti, 1961, *70–79*; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, Bucureşti, vol. I, 1967, *199–203*, vol. II, 1968, *197–208*, vol. III, îngr. Iordan Datcu, 1969, *439–448*, *625–627*, *800–817*, vol. IV, îngr. Iordan Datcu, 1969, *211–231*, *543–549*; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, Bucureşti, 1974, *307–316*.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Critice*, VI, *91–95*; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, Bucureşti, 1966, *376–389*; Grigore Botezatu, *Folclorul haiducesc în Moldova*, Chişinău, 1967, *39–50*; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, Bucureşti, 1967, *143–148*; D. Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice*, Bucureşti, 1971, *283*; *Dicţ. lit. 1900*, *583*. ***L.Bd.***

MIU-LERCA, Constantin (15. VIII. 1908, Grădinari, j. Caraş-Severin – 7.VIII.1985, Piteşti), poet. Este fiul Mariei (n. Cipu) şi al lui Pan Miu, ţărani. Rămâne orfan de ambii părinți și trece în grija unui unchi, de la care ia numele Lerca. Frecventează liceul la Oravița și Lugoj. Are studii politehnice neterminate, mult mai târziu urmând Institutul de Perfecţionare a Cadrelor Didactice. A lucrat ca profesor de matematică şi fizică la Lugoj până în 1968, anul pensionării sale. A colaborat la „Azi", „Floarea de foc", „Gândirea", Viaţa literară", „Vremea", „Gând românesc", „Societatea de mâine", „Familia", „Braşovul literar", „Fruncea", „Revista Institutului Social Banat – Crişana", „Universul literar", iar mai târziu la „Scrisul bănăţean", „Orizont", „Albina" ş.a. A mai semnat Costa Oana, C. Mile ș.a. A înființat în 1933, împreună cu Zaharia Stancu, Romulus Dianu, Cicerone Theodorescu, Ion Valerian, Dragoş Vrânceanu, Ion Th. Ilea, Liviu Jurchescu ş.a., Asociaţia Scriitorilor Români Independenţi. Din 1934, odată cu constituirea filialei bănăţene a Asociaţiei, devine preşedintele acesteia. A fost şi secretar în comitetul de înfiinţare a Asociaţiei Scriitorilor Români din Banat (1933), fiind desemnat preşedinte în 1938. Alături de Victor Papilian, Mihai Beniuc ş.a., este membru al comitetului de iniţiativă pentru crearea Asociaţiei Scriitorilor din Ardeal (1937). Debutează în publicaţia „Vestul" din Timişoara (1932), pe care o va şi conduce. Versurile i-au fost publicate în numeroase antologii.

Prima carte semnată de **M.-L.**, *Biblice (*1932), include versuri în linie tradiţională, structurate în patru cicluri. Primul, cu titlu omonim, e alcătuit din meditaţii despre soarta omului, pendulând între căutare şi tăgadă în confruntarea cu

divinul, al doilea, *Ai mei*, e compus din „portrete” de oameni ai gliei, *Lucrătorii* realizează o viziune de infern a Reşiţei, iar ultimul ciclu, *Natură*, stă sub semnul solarităţii care alternează cu melancolia nopţii. Preocupat de valorile folclorului bănăţean, **M.-L.** alcătuieşte lucrarea *Consideraţii asupra artei ţărăneşti din Banat. Cusături și țesături* (1936), o micromonografie în care prezintă nu numai portul popular, ci și obiceiuri, mentalităţi. Cu placheta *Colinde* (1940) revine la o poezie cu tonalitate folclorică, textele fiind însoţite de muzica lui Filaret Barbu şi de desenele lui A. Demian. În 1942 publică *Omul*, un oratoriu pe muzica lui Filaret Barbu, partea a doua cuprinzând tot ciclul de poezii profane din *Biblice*. Peste aproape trei decenii, în 1971 îi apare cartea *Sus stele, jos stele*, reunind versuri din perioada 1930–1970 și reconfirmând ipostaza nostalgică a unui eu liric dominat de amintirile din copilărie şi adolescenţă, de imaginea casei părinteşti, a bunicilor, în tablouri ce configurează cvasiidilic lumea bănăţeană. Paginile din *Unde concentrice* (1975) se opresc la mediul citadin, văzut ca fiind la fel de agresat precum cel rural. Și acesta e un volum retrospectiv, care include versuri de la debut, adică vers liber şi ritmuri inegale, cerute de o anumită mişcare a gândului. Influenţele folclorice sunt multiple, abundă lexicul bănăţean, deşi nu e vorba de poezii scrise în limbaj regional, ci de o încercare de a valoriza folclorul. *Pajura cu două capete* (1978) e o altă carte legată de sat, tradiţie, legende, obiceiuri, ceea ce e vizibil şi în „subiectul” ciclurilor: ocnașii, harambaşii, lotrii, răscoală, represalii. Unele versuri sunt de inspiraţie istorică, un filon epic fiind de asemenea uşor de depistat la **M.-L.** În *Efemerele anotimpuri* (1983) intră mai multe pasteluri şi meditaţii asupra naturii, dar şi „tablouri” din lumea satului cărăşean, cu datini şi expresii populare. Evoluţia autorului are loc în direcţia unui text marcat, pe de o parte, de formaţia sa de matematician, atras de tipologia poeţilor *artifex*, pe de alta, de motivele, sonurile şi mai ales de vocabularul popular, chiar dialectal. Se pot întâlni la el peisajul locurilor natale, dar şi neliniştea, întrebările omului modern, după cum versul liber alternează cu cel clasic. Critica l-a alăturat unor autori ca Ovid Densusianu, Elena Farago şi îndeosebi lui Aron Cotruş.

SCRIERI: *Biblice*, Timişoara, 1932; *Consideraţii asupra artei ţărăneşti din Banat. Cusături și țesături*, Timişoara, 1936; *Colinde*, cu desene de A. Demian, Timişoara, 1940; *Sus stele, jos stele*, Bucureşti, 1971; *Unde concentrice*, pref. Ovidiu Papadima, Timişoara, 1975; *Pajura cu două capete*, Bucureşti, 1978; *Efemerele anotimpuri*, introd. Al. Jebeleanu, Timişoara, 1983.

Repere bibliografice: *Lit. rom. cont.*, I, *131*; Ion Cruceană, *Constantin Miu-Lerca. Personalitatea şi opera*, ARG, 1983, 8; Nicolae Ţirioi, *Constantin Miu-Lerca*, O, 1985, 32; *Dicț. scriit. rom.*, III, *259–260*; Gheorghe Luchescu, *Constantin Miu-Lerca (1908–1985)*, „Reflex” (Reșița), 2002, 7–9; Popa, *Ist. lit.*, II, *253*. ***A.Ct.***

MIZERABILII, periodic apărut la Turnu Severin, lunar, între 14 martie 1936 şi 20 februarie 1938. Administratori: N. Oprişan şi Demetrie Mihail Dascălu. De la numărul 4–5 revista primeşte subtitlul „Literar, artistic şi informativ”, devenit ulterior „Literar, social, informativ”, când director va fi Demetrie Mihail Dascălu (8–9/1937). Revista e scrisă aproape în întregime de cei doi menționați ca administratori, care acoperă toate rubricile. Astfel, ambii semnează versuri, alături de Liviu Bratoloveanu, C. Brânduşoiu-Costeşti, Mariana Simionescu. Sub nume propriu sau sub pseudonimul Dane H. Jepherime, N. Oprişan mai contribuie cu fragmente din romanul *Prin viaţă a trecut Craiova* şi cu articole despre Panait Istrati, Radu Gyr, Anişoara Odeanu, Ion Biberi, scrise într-un stil familiar-teribilist, cu involuntare accente comice. Proză dau Eleonora Ionescu, Dinu Delacerna, C. Brânduşoiu-Costeşti (fragmente dintr-un roman intitulat *Neamul Mărculeştilor*). Numerele 2–3/1936 încep publicarea unei „comunicări” a vicepreşedintelui Misiunii Franceze în România, Marcel Fontaine, pe marginea *Poeziei populare franceze*. Traducerile sunt ilustrate printr-un fragment din Nietzsche (*Aşa grăit-a Zarathustra*, fără menţionarea traducătorului) şi prin câteva secvenţe din dramatizarea făcută de Gaston Baty după romanul lui Dostoievski *Crimă şi pedeapsă*, în transpunerea lui Ion Argatu. ***M.V.***

MIZUMSCHI, Anca (24.XI.1964, Constanţa), poetă. Este fiica Elenei Mizumschi (n. Caraiani) și a lui Corneliu Mizumschi, medici. A absolvit Liceul „Ovidius” din Constanţa (1983). A urmat apoi cursurile Universităţii de Medicină şi Farmacie „Carol Davila” din Bucureşti, secţia medicină generală, absolvită în 1990 cu teza *Vasile Voiculescu – medicină şi poezie*. Două decenii mai târziu, se înscrie la Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei a Universităţii din Bucureşti, terminată în 2009.

A profesat medicina doar doi ani, abandonând-o în favoarea publicisticii; va fi, pe rând, redactor de carte la Editura Viitorul Românesc, ziarist la rubrica de cultură a publicaţiei „Ora”, producător şi realizator de emisiuni culturale la Radio Tinerama etc., iar mai târziu lucrează ca psiholog. Încă de la treisprezece ani publică versuri în reviste pentru elevi („Cutezătorii”), iar în perioada liceului a participat la lucrările cenaclului „Ovidius”, unde s-a ilustrat ca prozatoare. Debutul „matur” s-a produs totuşi în „Tomis” (1979), cu versuri, iar editorial în 1989 cu minivolumul de povestiri *Departe de Hemingway*, apărut în colecţia „Cartea cea mai mică”, supliment al revistei studenţeşti „Convingeri comuniste”. E prezentă şi în „România literară”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Dilema veche”, „Orizont” ş.a. A fost membră a cenaclului studenţesc Universitas, condus de Mircea Martin, unde s-au format majoritatea scriitorilor nouăzecişti, şi a cenaclului de proză Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu. În 1993 publică, împreună cu Daniela Zeca, volumul de poeme *Orfeea-Est*, în care **M.** este autoarea secţiunii *Est*. Primul volum de versuri pe cont propriu, *Opera capitală* (1995) va fi urmat de treisprezece ani de absenţă editorială, compensată ulterior de o productivitate neobişnuită.

Anunţate de o povestire publicată de **M.** în 1984 în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»“, cu o prezentare de Alex. Ştefănescu, cele trei proze „cu ţărani” din *Departe de Hemingway* (patruzeci de pagini „bricolate” de autoare din paginile revistei) au fost plasate de comentatori în linia Slavici–Rebreanu–primul Marin Preda şi au reţinut atenţia prin cruzimea aspră a observaţiei sociale. Autoarea va abandona însă proza în favoarea poeziei. Afine nouăzecismului, atât *Est*, evocând atmosfera întunecată a ultimilor ani de comunism, cât şi *Opera capitală*, dominat de imaginea genezică a mamei, sunt marcate de influenţa lui Cristian Popescu, reformulată într-o cheie „feminină” personală. Revenirea editorială cu *Poze cu zimţi* (2008), cuprinzând „poeme de dragoste şi furie”, aduce cu sine o maturizare a discursului poematic. **M.** îşi concepe de acum cărțile ca pe nişte dialoguri text–imagine sau text–imagine–metatext; *Poze cu zimţi* e ilustrată de colajele foto ale lui Részegh Botond, *Anca lui Noe* (2009) conţine, pe lângă ilustraţiile lui Vasile Mureşan-Murivale, „interstiţii critice” de Iulian Costache, iar *Versouri* (2011) beneficiază de ilustraţia grafică a lui Petru Lucaci. Poemele şi prozopoemele din *Poze cu zimţi* compun, încă din titlu, o imagine multiplicată a identităţii feminine în „alb–negru”. Autoarea elaborează scenarii care se rotesc, obsedant, în jurul unor teme grave (dragostea, moartea, naşterea, scrisul, mântuirea), decantându-şi biografismul în ecuaţii conceptuale laborioase. Scenariile lirice amintesc, pe alocuri, de fabulele şi alegoriile ironic-metafizice ale lui Marin Sorescu, iar situaţiile existenţiale balansează eficient între afectivitatea intensă şi (auto) ironia tăioasă. Directeţea tranşantă, „pe viaţă şi pe moarte”, a poemelor – nu fără un substrat de tandreţe şi pasionalitate controlată – imprimă nota specifică, din care nu lipseşte o importantă doză de ludic: „poezia mă caută ca un cuţit,/ circulând prin mine până când/cineva întreabă cât mai am/ din trăit şi mă spune la alţii:/ nu prea/mai putem face nimic pentru ea, are o boală/ care ameninţă viaţa şi o poezie/ care ameninţă moartea” (*Ameninţări cu poezia*). Dominantă în *Anca lui Noe* este metamorfoza alienantă a propriei identităţi/feminităţi, demultiplicarea stroboscopică şi la limită virtualizarea propriei imagini, regenerată de experienţa erotică şi recuperată printr-o experienţă scripturală transfiguratoare. Esenţializarea conceptuală – un fel de „verso” al biografiei, o cheie interpretativă a ei – atinge o culme în *Versouri*, pentru ca în poezia pusă sub titlul *În moalele cerului* (2012) să înregistreze un spor de concreteţe lirică.

SCRIERI: *Departe de Hemingway*, Bucureşti, 1989; *Est*, în *Orfeea-Est*, Bucureşti, 1993; *Opera capitală*, Bucureşti, 1995; *Poze cu zimţi*, cu ilustrații de Részegh Botond, pref. Alex. Ştefănescu, Timişoara, 2008; *Anca lui Noe*, cu ilustrații de Vasile Mureșan-Murivale, interstiții critice Iulian Costache, Bucureşti, 2009; *Versouri*, cu ilustrații de Petru Lucaci, Bucureşti, 2011; *În moalele cerului*, Timişoara, 2012; *Carte de citire – Cartilla de lectura*, ed. bilingvă, tr. Rafael Pisot, București, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Setea de fericire*, RL, 1996, 24; Cornelia Maria Savu, *Elegii pe catwalk*, CLT, 2008, 38; Simona Sora, *Dogville e viaţa mea*, DM, 2008, 232; Gabriela Gherghişor, *Mitologizarea poetică a Ancăi*, LCF, 2010, 9; Paul Cernat, *Poezie pe viață și pe moarte*, DMT, 2010, 2; Liviu Antonesei, *Poeții mei*, OC, 2010, 269; Ion Bogdan Lefter, *O oglindă purtată de-a lungul unui drum*, Piteşti, 2010, *115*. ***P.C.***

MÎNDRA, Vicu (5.V.1927, Bucureşti – 9.II.2010, București), istoric şi critic literar. Este fiul Friedei Mendelovici (n. Langhaus), educatoare, şi al lui Iosif Mendelovici, tipograf. **M.** (al cărui prenume la

naştere era Lewis) învaţă în Bucureşti, unde urmează Liceul Cultura (1940–1944) şi Facultatea de Litere şi Filosofie (1945–1949). Devine doctor în filologie în 1972. Este redactor la „Tinereţea" (1945–1946), unde şi debutează în 1946, la „Tânărul muncitor" (1947–1949) şi la „Scânteia tineretului" (1949–1951), redactor-şef la Editura Tineretului (1952–1954), redactor-şef adjunct la „Gazeta literară" (1955–1962) şi, în paralel, cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității din Bucureşti (din 1950 până la pensionare), trecând prin toate treptele carierei, până la gradul de profesor (1991). Colaborează la „Flacăra", „Teatrul", „Viaţa românească", „Contemporanul", „Luceafărul" ş.a. La „Flacăra", încă student, afiliat dogmatismului şi îndoctrinării la noua ideologie, **M.** dezlănţuie o campanie de presă împotriva lui G. Călinescu, considerat neconform cu idealurile marxist-leniniste, „incorigibil şi irecuperabil", demonstrând un „spirit de îngăduinţă nevinovată în aparenţă, care s-a dovedit deodată inamic literaturei desprinse din viaţă şi îndrumător către maniera de inventariere impresionistă", propunând totodată renunţarea la „balastul acelora dintre profesori care nu mai găsesc puterea de a se spăla de rugina trecutului". Susţinută, de asemenea, de I. Vitner şi J. Popper, campania dusă împotriva „cazului Călinescu" va culmina cu înlăturarea profesorului de la Universitate. **M.** a debutat editorial cu *Însemnări despre literatură şi teatru* (1958).

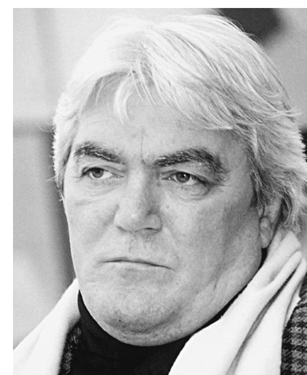
M. s-a consacrat îndeosebi dramaturgiei, domeniu în genere puţin cercetat la noi. Chiar de la debut interesul criticului s-a fixat asupra textului dramatic, următoarele sale cărţi fiind trepte pregătitoare, de natură istorică şi teoretico-estetică, în elaborarea construcţiei critice care culminează cu *Istoria literaturii dramatice româneşti. De la începuturi până la 1890* (I, 1985). În viziunea autorului, două ar fi caracteristicile esenţiale ale dramaturgiei noastre, expuse în *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu* (1971): lirismul, în sensul participării „ardente" a creatorului, a „neobişnuitei sale disponibilităţi pasionale" şi polemice, şi tendinţa spre echilibrul clasic al expresiei. *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816–1918)* (1973) aduce într-un prim capitol precizări teoretice referitoare la teatralitatea clasicismului, ca expresie concentrată a mimesisului, aşadar mijloacele de „a realiza la maximum universalitatea realului", şi continuă cu disocierile privind teatralitatea romantismului, unde accentul cade pe coexistenţa spectaculozităţii operelor dramatice şi a creaţiilor de tipul „spectacolului din fotoliu", prefigurând formula modernă a „teatrului total". Criticul întrevede în realism un factor complementar şi o modalitate de obiectivare a aspiraţiei romantice. Sunt prezentate oscilaţiile criticii dramatice româneşti între clasicism şi romantism, punctându-se, în faza incipientă a dramaturgiei noastre, năzuinţa către marile modele clasice, apoi desconsiderarea comediei satirice, văzută ca un simptom filoromantic, şi preferinţa pentru drama (şi melodrama) istorică romantică, în epocă fiind considerată „superioară" comediei. Într-un amplu capitol este analizată dualitatea între clasicism şi romantism în creaţia propriu-zisă dintre 1830 şi 1918, cu disocieri pertinente privind persistenţa unor elemente clasice în drama romantică (fie în conceperea conflictului, mereu favorabil factorului etic, fie în adoptarea istorismului în manieră tipologică clasică), abordarea dramei citadine pe teme contemporane (care evoluează de la melodrama cu teză la teatrul conflictului de idei), ori, în fine, tendinţele contradictorii ale comediei şi dramei de inspiraţie rurală. În *Jocul situaţiilor dramatice* (1978) **M.** se ocupă, pe de o parte, de chestiuni teoretice specifice genului (definirea poeziei dramatice, raportul între social şi individual în structura situaţiilor dramatice, condiţia scenică şi calitatea literară a dramei, despre dialog şi monolog, feerie şi teatrul de idei etc.), pe de alta, se dovedeşte un cunoscător avizat al fenomenului teatral românesc şi al celui universal (de la Shakespeare şi Goldoni la Pirandello, Brecht şi Michel de Ghelderode). În preambulul lucrării sale de sinteză *Istoria literaturii dramatice româneşti* **M.** analizează relaţia fundamentală dintre dramă şi teatru, stabilind „primatul literaturii în actul scenic", bazat pe natura poetică a teatralităţii textului, relaţie văzută dialectic, ca o „succesiune de ciocniri între propunerile îndrăzneţe ale poeziei dramatice şi conservatorismul scenei", precum şi relaţia dintre drama poetică (ce se foloseşte de disponibilităţile situaţiei dramatice) şi cea ludică, fenomen epigonic care prelungeşte artificial structurile dramei poetice. Într-un amplu capitol sunt studiate formele dramatice în literatura populară, începând de la basm şi baladă ca monodrame concepute pentru a fi interpretate în public la jocurile de copii şi tineri, la teatrul arhaic cu măşti până la cel popular de filiaţie cărturărească (misterele medievale, Vicleimul ş.a.) sau la alte forme implicând dialogul.

Se examinează apoi momentele importante ale începuturilor literaturii dramatice: încercările școlare din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din Transilvania, compuse după modelul farsei carnavalești, apoi piesele livrești de la începutul secolului al XIX-lea din Țara Românească și Moldova, aflate la confluența teatrului de salon cu cel popular de marionete, ce se definesc prin profilul caricatural al caracterelor și efortul prozodic orientat spre tiradă, piese aparținând unor boieri precum Costache Conachi, Iordache Golescu, Nicolae Dimachi. Până spre 1840 se constată înmulțirea prelucrărilor și a localizărilor de piese comice după model molieresc și cu observație autohtonă, prefigurându-se cerința profesionalizării repertoriului. Prin Gheorghe Asachi, cel care adaptează mai întâi piese pastorale și idilice și se dedică apoi dramei istorice, al cărei fondator poate fi considerat (îndeosebi prin *Petru Rareș*, 1837), se depășește momentul vodevilesc dominant în intervalul 1820–1860 pe scena românească. Înainte de 1860 reușește să se impună un nou stil, preponderent realist-satiric, în comedia citadină, precumpănitor bucureșteană. Adevăratul dramaturg prin vocație este însă Vasile Alecsandri, la care – observă autorul – se produce fuziunea dintre vizualitatea cadrului, dinamica dialogului și autenticitatea atmosferei naționale. Un subcapitol notabil este cel referitor la avatarurile Chiriței, personaj de mare mobilitate, mai curând mască decât caracter, în timp ce dramele îi prilejuiesc exegetului fine disocieri cu privire la substanța tragismului alecsandrinian din perioada senectuții. Remarcabile sunt capitolele despre B.P. Hasdeu și I.L. Caragiale (Nicolae Manolescu îl considera pe cel despre Caragiale „cel mai solid din toate", „meritul *Istoriei* sale"). Autorul demonstrează structura de pseudofarsă a comediilor, bazată numai aparent pe *imbroglio,* încurcătura fiind doar pretext, ingeniozitatea construcției situațiilor dramatice jucând de fapt un rol secundar. Forța viziunii comice rezidă nu în acțiune, ci în limbajul mimetic al personajelor, în „jurnalismul locvace" care acaparează existența cotidiană, substituindu-se realității. Modernitatea lui Caragiale o întrevede criticul în spectacolul tragicomic al individului amăgit de lumea aparențelor publice și care și-a pierdut viața interioară. Structura dramatică a comediilor favorizează comicul ambiguu, farsa fiind depășită de amplitudinea caracterelor și de pregnanța dialogului. În pofida limitării sale la secolul al XIX-lea (mai erau anunțate alte două volume), *Istoria literaturii dramatice românești* se înscrie, prin construcția critică întemeiată în egală măsură pe cercetarea istorică, pregătirea teoretică și capacitatea analitică, tinzând spre analiza integrală a textului, ca o lucrare de referință în istoriografia literară românească.

SCRIERI: *Însemnări despre literatură și teatru*, București, 1958; *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, București, 1971; *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, București, 1973; *Victor Ion Popa*, București, 1975; *Jocul situațiilor dramatice*, București, 1978; *Istoria literaturii dramatice românești*, vol. I: *De la începuturi până la 1890*, București, 1985. **Ediții**: Mihail Sebastian, *Opere*, I–II, introd. edit., București, 1962; Victor Ion Popa, *Scrieri despre teatru*, pref. edit., București, 1974.

Repere bibliografice: Lucia Sturdza Bulandra, *Amintiri, amintiri…*, București, 1960, *226–231*; Mircea Iorgulescu, *Dependența de obiect*, RL, 1973, 41; Dumitru Micu, *„Clasicism și romantism în dramaturgia românească"*, CNT, 1973, 49; Georgescu, *Printre cărți*, *237–244*; Paul Georgescu, *„Clasicism și romantism în dramaturgia românească"*, LCF, 1974, 1; Ileana Berlogea, *„Clasicism și romantism în dramaturgia românească"*, CREL, 1978, 2; Dan C. Mihăilescu, *Între teorie și analiză*, L, 1978, 45; Marian Popescu, [*Vicu Mîndra*], CNT, 1985, 42, RL, 1987, 23; Nicolae Manolescu, *Caragiale și înaintașii săi*, RL, 1986, 14; *Dicț. scriit. rom.*, III, *260–262*; Ana Selejan, *Trădarea intelectualilor. Reeducare și prigoană*, ed. 2, București, 2005, *406–412*, *421*, *491–492*, *494*; *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică. 1948*, III, coordonator Eugen Simion, București, 2010, *30–31*, *55*, *293*, *297*; Micu, *Mileniu*, *408–409*. ***G.Dn.***

MLADIN, Emil (24.VII.1949, București), prozator, autor dramatic.

Este fiul Georgetei (n. Voicu) și al lui Ștefan Mladin. A absolvit în 1976 Institutul de Educație Fizică și Sport din București. Lucrează ca desenator tehnic, asistent de imagine la Televiziunea Română, funcționar în administrație, muncitor necalificat, șef de bază sportivă, antrenor de înot, pedagog, supraveghetor de noapte la o școală ajutătoare. Debutează

editorial în 1990 cu romanul *Yesterday*. Colaborează la „Contemporanul – Ideea europeană", „România literară", „Caiete critice", „Literatorul" ş.a.

Yesterday este o pastişă stângace după romanele de consum occidentale, în speţă după acelea de spionaj. Firul epic, schematic şi previzibil, construit pe seama unor personaje de carton, este plasat într-un decor *à l'américaine* şi urmăreşte recrutarea de către o agenţie guvernamentală secretă a unei trupe de mercenari în scopul sabotării unei baze atomice de pe teritoriul unei puteri militare adverse. Finalul este pacifist-moralizator. Scris înainte de revoluţia anticomunistă, romanul era compatibil cu datele unei colecţii specializate în romane cu spioni însiropate ideologic („Sfinx", „Scorpionul" ş.a.). Mai puţin caricatural, *Anno Domini 1989* (1991) urmăreşte viaţa de cazarmă în preajma evenimentelor din decembrie 1989, în nota cărora se încheie cartea. Autorul colecţionează platitudini – unii (sub)ofiţeri sunt răi, alţii sunt buni, viaţa de recrut este grea şi dezumanizează – fără a reuşi să inerveze cumva dialogurile, scenele, personajele. Asupra calităţilor de prozator ale lui **M.** a atras atenţia abia romanul *Haimanaua* (1994), mostră de realism dur, frust, mizerabilist. Naraţiunea se încheagă din confesiunea pe sărite a unui marginal, Radu Tristu, crescut într-o casă de copii şi adoptat apoi în familia unui înalt demnitar comunist, în care rămâne totuşi un corp străin. Ratarea pe toate planurile – socială, afectivă – a personajului, motivată de mediu, dar şi de un anumit fatalism identitar foarte caracteristic personajelor autorului, este în fond un pretext de a înşira pe acelaşi fir diverse contexte purulente ale microsocialului comunist. Infernul din casa de copii funcţionează metonimic-alegoric în raport cu societatea din *Haimanaua*, paginile cele mai bune ale romanului fiind acelea în care umanul apare în poziţii corupte, vicioase, interlope. *Părintele Mavrodin* (1996; Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române) continuă reţeta, schimbând orfelinatul cu un azil de bătrâni şi adăugând tema conversiei religioase. De data aceasta ratatul este inginerul Eustaţiu Brezeanu, zis Bebe, care suferă o metamorfoză declinantă – îşi pierde soţia, locuinţa, situaţia – sub influenţa fascinaţiei mistic-obscure inspirate de un bătrân pacient al azilului. Microromanul *Pedeapsa* (1997) exersează o fişă de patologie conjugală. Farmacistul pensionar Cezar Mărcuş, individ fără însuşiri, este dat afară din casă de soţia lui, rusoaica Olga Babukina, şi împins lent de aceasta către dezintegrarea fizică şi morală. După cum a remarcat critica, Olga reprezintă pandantul demonic al personajului lui Gib I. Mihăescu sau o variantă mai apăsat morbidă a Matildei Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda. În rusoaica alcoolică, violentă, lascivă, abrutizată, vicleană şi răzbunătoare ar putea fi citită şi o alegorie a comunismului impus de sovietici. Câtă este, valoarea scrierii vine din imotivarea întregului conflict. Olga e o forţă obscură, neexplicabilă şi implacabilă care găseşte în pasivul farmacist o plastilină ideală. Sfârşitul este rezolvat prin forţarea unei simbolistici freudiene: Mărcuş regresează compensativ către uterul matern protector, pe care îl identifică în cripta mamei decedate. Surprinzătoare nu este prezenţa unei astfel de soluţii în proza frustă a lui **M.**, întrucât ambiţiile de a-şi depăşi nişa nu-i lipsesc autorului, ci constatarea că funcţionează. Aspiraţia de a da în *Champs-Elysées* (1998) un roman cu decor şi personaje franţuzeşti nu îşi găseşte un corespondent în realizarea propriu-zisă a cărţii. Poveste de dragoste desfăşurată într-un mediu de narcomani intelectualizaţi, scrierea respiră aerul unui senzaţionalism kitsch, preţios şi lipsit de culoarea mahalalelor pentru care **M.** arătase anterior că are cunoştinţele necesare. Parisul pare cunoscut preponderent din ilustrate. *Marea, ultima evadare* (2003) se reîntoarce în decor românesc pentru a povesti – specialitatea prozatorului – istoria descompunerii unui personaj lipsit de voinţă, deşi nu şi de aparenţele ei. Lupu Molete încearcă în van să răzbată în viaţă şi să devină acel cineva la care aspiră. Singura urmă consistentă a trecerii lui printr-o serie de slujbe efemere sunt valizele în care păstrează CV-urile, diplomele, atestatele, o întreagă hârţogăraie proliferantă. În teza romanului societatea tranziţiei ar fi Scyla şi Caribda care împing la pieire sau nebunie pe cei insuficient de adaptaţi la venalitate. Dar teza este irelevantă cât timp Lupu Molete este, în pofida bunelor intenţii, un sărac cu duhul care ar eşua oriunde. Romanul este slab şi din alte pricini decât redescoperirea sămănătorismului: redactare precară, dialoguri puerile, ratând până şi în tuşa mizerabilistă, personaje de carton care cunosc de-a lungul unei singure scene rupturi inexplicabile de comportament şi psihologie ş.a.m.d. În *Obsesia* (2007) profesorul de chimie Sorin Clejan, înșelat cu un medic ortoped de soția adorată (o variantă a nevestei demonice

din *Pedeapsa*), căreia îi închinase un volum de versuri, suferă un declin rapid, sfârșind în închisoare după o tentativă de omor îndreptată împotriva unui oarecare într-un moment de furie provocată *in absentia* de partenera infidelă. În pușcărie devine „Sorina”, reorientându-și obsesia pentru soție către Făt-Frumos, „un țigan mare cât casa, zdravăn, urât ca noaptea, cu dinții cariați și puțind ca dracu'”, pe care sfârșește totuși prin a-l ucide. Mediile sordide și scenele tari precum aceea a unui viol colectiv la care este supus Sorin/ „Sorina” au parte de o indeterminare care proiectează totul în absurd, impresie accentuată de viteza cu care progresează conflictul. Scriitorul s-a încercat şi în teatru, ceea ce era previzibil, fiindcă dialogul e de regulă principala sa unealtă. Dar conversia pare totuşi parţială, întrucât volumul *Teatru* (2001) se recomandă a putea fi citit ca un roman, iar unul din texte e „doar pentru lectură”. O primă piesă şi cea mai izbutită, *On Air*, are ca subiect moartea unui autor alcoolic care încearcă neconvins să se reabiliteze printr-o piesă radiofonică înregistrată în provincie. Alta, *Pedeapsa*, dramatizează romanul cu acelaşi nume, în timp ce *Candelabrul lui Ilici* exploatează mărunt posibilităţile de absurd oferite de întâmplările dintr-o secţie de poliţie discreţionară. În fine, *Epilog* reia firele şi personajele pieselor anterioare, unele sucombate (fiecare text se termina cu o moarte). Recidivări în teatru se produc prin *Cașalotul* (2006), comedie neagră și zgomotoasă despre avatarurile unei familii disfuncționale aflate în prospecție matrimonială în folosul odraslelor, prin *Avenida populista* (2007) și prin *Toate pânzele jos* (2009). **M.** e un scriitor din galeria interbelicilor Mihail Drumeş şi Petre Bellu, deşi fără ştiinţa sau norocul acestora de a breveta o reţetă şi de a obţine un public.

SCRIERI: *Yesterday*, Bucureşti, 1990; *Anno Domini 1989*, Bucureşti, 1991; *Haimanaua*, Bucureşti, 1994; *Părintele Mavrodin*, Bucureşti, 1996; *Pedeapsa*, Bucureşti, 1997; *Champs-Elysées*, Bucureşti, 1998; *Teatru*, Bucureşti, 2001; *Marea, ultima evadare*, Bucureşti, pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 2003; *Cașalotul*, Bucureşti, 2006; *Avenida populista*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2007; *Obsesia*, București, 2007; *Toate pânzele jos*, București, 2009.

Repere bibliografice: Bogdan Popescu, [*Emil Mladin*], CC, 1994, 12, 1996, 6–7, 2004, 1–2; Octavian Soviany, [*Emil Mladin*], CNT, 1996, 28, 1997, 43, 1999, 7; Răzvan Voncu, *Un prozator puternic şi echilibrat*, L, 1997, 37–38; Vasile, *Proza*, *176–181*; Voncu, *Secvențe*, I, *120–125*; Ioan Lascu, *Coborârea în infern*, R, 2008, 1. ***M.I.***

MLĂDIŢA, revistă apărută la Bucureşti, neregulat, între 1 aprilie 1933 şi aprilie 1935, având subtitlul „Literatură, ştiinţă, sport”. Este redactată de un comitet de elevi din clasa a III-a B a Liceului „Spiru Haret”. Se caracterizează prin elanurile, dar şi stângăciile unei publicaţii şcolare. Semnează poezie Mariana Simionescu și Mircea Rădulescu. Proza aparţine lui Traian Lalescu, Aristide Steinhardt, Paul Morgenstern, Victor Stelian Popescu. Tot aceştia, secondaţi de Mihai Meitani şi N. Pascu, susţin comentariile critice. Se remarcă două contribuţii, care marchează debutul altui viitor scriitor, Dinu Pillat – *O călătorie la Constantinopol* (5/1933), şi prezența lui Alexandru M. Paleologu – *Literatura condamnabilă* (8/1934). ***M.V.***

MOCANU, Nicolae (8.VII.1946, Scărişoara, j. Alba), poet, traducător, editor. Este fiul Paraschivei (n. Petrușe) şi al lui Gheorghe Mocanu, ţărani. În copilărie, împreună cu familia, a fost deportat în Bărăgan, unde a făcut câteva clase primare, apoi s-a întors în comuna natală. A urmat liceul din Abrud, iar între anii 1964 şi 1969 Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj, secţia limba şi literatura română. După absolvire a devenit cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu” din Cluj-Napoca, unde a funcţionat până în 2011. Între 1972 și 1993 este secretar ştiinţific de redacţie al revistei „Cercetări de lingvistică”, iar din 2004 redactor-şef al revistei „Dacoromania”, publicată sub egida Editurii Academiei Române. A condus, până în 2008, Editura Clusium, pe care o înfiinţează, împreună cu alții, în 1990. În 2009 a înfiinţat Editura Scriptor din Cluj-Napoca. Debutează cu versuri în revista „Steaua” (1969), iar în 1972 este inclus în sumarul volumului colectiv *Eu port această fiinţă*. Adevăratul său debut editorial îl constituie cartea de poezii *Alarhos*, apărută în 1975. Mai colaborează la „Tribuna”, „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Echinox”, „Viaţa românească”, „Convorbiri literare”, „Apostrof” ş.a. Este coautor al *Atlasului lingvistic român pe regiuni. Banat* (I–V, 1980–2011), precum şi al mai multor ediţii critice. În 1993 beneficiază de o bursă de specializare la Università degli Studi, Istituto di Filologia Romanza din Udine. A fost distins cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române (1993), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj (1995), Premiul „Lucian Blaga” al Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj (2009) etc.

M. posedă o acută conştiinţă a convenţiei poetice, evidentă din chiar motto-ul volumului de debut, unde patru versuri de certă filiaţie eminesciană formulează limpede natura neovizionarist-postromantică specifică liricii sale. Presiunea modelului blagian, firească în cazul unui poet transilvănean din generaţia lui Adrian Popescu şi a lui Horia Bădescu, devine evidentă în organizarea simbolică a imaginarului, în sensul specific al retoricii şaptezeciste cu detentă filosofică şi ontologică. **M.** propune un discurs metaforic al stării, în „caligrafie graţioasă" (Petru Poantă), care porneşte de la luciferismul posteminescian – cu personaje şi, mai ales, cu „poze" lirice reprezentative (*Renaştere*) – şi merge până la poetica mitologizantă şi antropologică şi la metafizica subiectivă de tip blagian (*Lângă urma rămasă din trecerea zeului*). Erosul îşi face loc cu discreţie în vers, axul tematic fiind, în fond, cosmosul. Viziunea pleacă de la proiecţia pitagoreică a unui univers sferic, ipoteză a perfecţiunii, pe care Blaga îl traduce prin geometriile îngemănate ale cupei şi boltei, de regăsit la **M.** în poemul *Singurătăţi din adânc*. Acarnia, lumea figurată imaginar, reprezintă o formă simbolic-mitică a Patriei celeste, un cosmoid al cărui zeu e Alarhos (*Ca două cuvinte*), a cărui „fee" este Aiena (*Şoaptă*) şi al cărui subiect sensibil e personajul liric, cel ce spune povestea. Acesta din urmă, în calitatea sa de menestrel al zeilor, etalează o dublă identitate, asumând uneori masca magic-idealistă a lui Don Quijote, alteori pe cea raţionalist-ironică a lui Sancho Panza, caz în care poemul păşeşte destul de decis către tipul de discursivizare specifică unei părţi a optzecismului românesc. Câteva ecouri simboliste (*Romanţă nesfârşită*), bacoviene chiar (*Seară*), aluvionează spaţiul poematic, imprimându-i nuanţe noi de ironie, pe suportul unei retorici a cotidianului. Apoi, influenţe argheziene (*Fragment IV*) sau barbiene (*Doar Orionul*, *Cântec pur*) marchează calea către o poezie a tragicului (*Ochi de carne*), dominată de „vocaţia ritualizării" (Mircea Muthu). Ca o constantă a perspectivei, e de notat poetica sub-feţelor, exprimată prin imagini de tipul „poeziei" care „cântă pe dedesubt", a „mărilor de jos" etc. – expresii ale căutării nucleului de sens al lumii, care se poate descoperi prin privirea vizionară a „cântăreţului", ipostaziat într-o figură „voievodală", hiperionică. Volumul *La marginea faptei* (2011), cuprinzând poeme dintre 1985 şi 2000, propune o lirică (auto)reflexivă de maturitate, care se întoarce asupra sieşi cu o privire lucid-interogativă. Capacitatea versului de a elucida sensul ultim e o iluzie, mult diminuată acum, dar şi aceasta ţine până la urmă de o paradoxală revelaţie a expresivităţii – o expresivitate mai fragmentară, dar mai suplă ca gesticulaţie lirică.

SCRIERI: *Alarhos*, Cluj-Napoca, 1975; *Scutier al iluziei*, Cluj-Napoca, 1980; *Spuse fratele nostru*, Cluj-Napoca, 1984; *Marele dresor*, Cluj-Napoca, 1997; *Alarhos şi alte poeme*, antologie şi pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 2009; *Amiază târzie*, Cluj-Napoca, 2009; *La marginea faptei*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediţii:** *Poezia friulană din Renaştere până în zilele noastre – Poesie furlane de Rinascinte al Nufcent – Poesia friulana dal Rinascimento al Novecento*, ed. bilingvă, tr. Pimen Constantinescu, îngr. și pref. Domenico Zannier și Galliano Zof, Cluj-Napoca, 1993; Al. Rosetti, Alf Lombard, *Corespondenţă (1934–1990)*, I–IV, Cluj-Napoca, 2000–2009 (în colaborare); Traian Brăileanu, *Teoria comunităţii omeneşti*, Bucureşti – Cluj-Napoca, 2000. **Traduceri:** Domenico Zannier, *Vis de lună şi luni. Poezii spaniole – Sueño de luna y lunes. Poemas españoles – Sogno di luna e lunedí. Poesie spagnole*, ed. trilingvă, Cluj-Napoca, 1995; Galliano Zof, *Plantă sălbatică – Planta salvadia – Pianta selvatica*, ed. trilingvă, Cluj-Napoca, 1995.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poeţi tineri ardeleni*, RL, 1973, 16; Laurenţiu Ulici, *„Alarhos"*, RL, 1975, 39; C. Stănescu, *Un chip de a fi romantic*, LCF, 1975, 43; Ioan Moldovan, *„Alarhos"*, ECH, 1975, 9–10; Mihai Dinu Gheorghiu, *Poezia apocrifelor şi poezia gestului*, CL, 1975, 12; Poantă, *Radiografii*, I, *309–311*, II, *112–114*; Piru, *Debuturi*, *208*; Horia Bădescu, *„Scutier al iluziei"*, CNT, 1982, 12; Vasile Sav, *„Spuse fratele nostru"*, TR, 1984, 37; Taşcu, *Poezia*, *171–175*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *282–283*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *127–128*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *262–263*; Popa, *Ist. lit.*, II, *237*, *595*; Irina Petraş, *Literatura română contemporană. Prelungiri*, Cluj-Napoca, 2010, *343–346*; Radu Ţuculescu, *Trupul de fum al poetului*, TR, 2010, 186. ***C.Tt.***

MOCANU, Titus (1.XI.1923, Brăila – 26.IV.2004, Köln), estetician. Era fiul Alexandrinei (n. Avram) şi al lui Teodor Mocanu, conductor-arhitect. Face şcoala primară (1931–1935) şi liceul (1935–1943) în oraşul natal, iar studiile superioare la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Cluj (1943–1947). Şi-a susţinut doctoratul cu teza *Despre sublim* (1969), pe care, peste un an, o va publica în volum. A studiat, de asemenea, matematicile. După absolvirea facultăţii e numit asistent, conducând seminarii de logică. Ca o consecinţă a reformei învăţământului, i se desfiinţează postul de la Universitate şi e angajat cercetător la Institutul de Istorie şi Filosofie al

Filialei clujene a Academiei (1948–1952). În următorii zece ani va fi, pe rând, profesor de matematică şi director de studii la Şcoala Medie de Instalaţii din Cluj (1952–1954), apoi profesor la o şcoală similară din Bucureşti (1954–1959) şi, între 1960 şi 1962, profesor de matematică şi fizică la şcoala elementară din Starchiojd, judeţul Prahova. În 1964 revine în învăţământul universitar ca lector la Institutul Politehnic din Bucureşti, unde ţine un curs de istoria ştiinţelor, iar din 1965 până în 1979 ca lector, apoi conferenţiar şi profesor (şef al Catedrei de estetică) la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu". În 1979 se stabileşte în Germania, unde va fi cercetător la Academia de Artă din Düsseldorf. A debutat în 1942, într-o revistă şcolară din Brăila. Debutul editorial îl reprezintă romanul *Stăpânii* (1964), după apariţia căruia se dedică studiilor de estetică generală şi aplicată la fenomenul artelor vizuale. A colaborat la „Steaua", „Revista de filosofie", „Contemporanul", „Arta" ș.a., precum și la Radio Europa Liberă.

Romanul *Stăpânii,* cu o acţiune ce priveşte colectivizarea, nu e relevant pentru orizontul intelectual al lui **M.**: stilul narativ e sugestiv, lipsit de emfaza declarativă a multor romane din epocă, dar schema conflictelor se arată previzibilă, conformistă. Adevărata personalitate i se va dezvălui în studiile de estetică. Începând cu teza de doctorat, el va elabora o operă construită pe o foarte bună cunoaştere a demersurilor teoretice din filosofia contemporană a artei şi va plasa în centrul preocupărilor sensul relaţiei dintre creaţia spirituală modernă şi viaţa de fiecare zi, din ce în ce mai mecanicizată. Se poate desluşi aici, implicit, opoziţia între caracterul strict individual al operei de artă şi lumea în care trăiesc receptorii, supusă unei tendinţe evidente de uniformizare continuă. În *Despre sublim* **M.** se îndepărtează foarte hotărât de sensurile conceptului pe care, de la Edmund Burke şi de la romantici încoace, le-au recunoscut mai toţi esteticienii europeni. El realizează o sinteză complexă în care se pot recunoaşte sugestii preluate de la Nicolai Hartmann („caracterul ontologic al lucrurilor"), Mikel Dufrenne („obiectul estetic") şi, prin ei, tinzând spre o concepţie care urcă de la Edmund Husserl la Hegel. Referindu-se la „epifania lumii reale în orizontul sublimului şi al structurilor", esteticianul face aluzie la ideile lui Wilhelm Worringer şi, în primul rând, la conceptul de intropatie (*Einfühlung*), atât de fecund în arta şi literatura secolului al XX-lea. Adoptarea unei asemenea perspective îi permite să se distanţeze de prejudecata „progresului artistic", aşa cum era acceptată în chip forţat, dogmatic de interpretările oficiale ale vremii, în relaţie cu „progresul tehnic şi social". Împlinind o semnificativă unitate între istoria filosofiei şi comentariul privitor la arta modernă, *Morfologia artei moderne* (1973) va conduce demersul spre o analiză a funcţiei formei, în care vor interveni şi implicaţii de factură axiologică. Consecvent cu ideile formulate anterior, **M.** va acorda o mare importanţă psihologiei artistului şi, în acelaşi timp, capacităţii acestuia de a descoperi şi de a exprima sensurile comportamentului uman. Cu studiile de morfologie s-a impus ca unul dintre cei mai importanţi comentatori români ai artei universale. Şi intervenţiile sale sistematice, construite cu o claritate voit didactică, din şedinţele plenare ale Uniunii Artiştilor Plastici, în anii '70, când s-a opus curajos atacurilor patronate de „Scânteia" şi îndreptate împotriva tinerilor pictori nonconformişti, au câştigat respectul artiştilor. Deşi opera lui scrisă nu e abundentă, se remarcă prin densitatea ideilor, prin rigoarea teoretică, prin puterea argumentelor, susţinute adesea de exemple preluate din arta românească a secolului al XX-lea.

SCRIERI: *Stăpânii*, Bucureşti, 1964; *Despre sublim*, Cluj, 1970; *Morfologia artei moderne*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Ardeleanu, *Însemnări*, *237–243*; Negoiţescu, *Însemnări*, *221–231;* Ov. S. Crohmălniceanu, *„Despre sublim"*, RL, 1971, 4; Mircea Muthu, *„Despre sublim"*, ST, 1971, 2; Grigore Zanc, *„Despre sublim"*, TR, 1971, 23; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *263–265*; Dan Grigorescu, *La dispariția unui intelectual adevărat*, CC, 2004, 5; Marin Diaconu, *Titus Mocanu (1923–2004)*, „Revista de filosofie", 2006, 1–2. ***D.G.***

MOCEANU, Ovidiu (17.II.1949, Copru, j. Cluj), prozator, istoric literar, eseist. Este fiul Mariei (n. Macavei) şi al lui Simion Mocean, ţăran, apoi zidar. Face şcoala elementară în satul natal şi la Budeni, iar liceul la Lupeni (1962–1966). Va absolvi Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj (1971), fiind repartizat ca profesor în Braşov. Din 1990 devine consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Braşov. Va mai fi redactor la revista „Interval", secretar al Filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor (1990–1994), cadru didactic la Facultatea de Ştiinţe, secţia filologie, a Universităţii Transilvania.

Între 1997 şi 2002 este student al Facultăţii de Teologie din Sibiu. Este doctor în filologie din 1997 cu teza *Literatura şi visul. Paradigme ale unei teme literare europene*. Debutează în revista „Tribuna" (1969), iar editorial cu volumul de proză scurtă *O privire spre Ioan*, apărut în 1983. Mai colaborează (semnând şi Octavian Manard, David C. Oprean) cu proză, recenzii, eseuri la „Echinox", „Steaua", „Astra", „Vatra", „Familia", „Contrapunct", „Cariatide" (Hunedoara), „Contrafort", „Limba română" (Chişinău) ş.a. Susţine cronica de carte religioasă în „Vatra" (1993), cronica literară în „Gazeta de Transilvania" (1994) şi publică eseuri pe teme creştine în „Renaşterea" (Cluj).

Prima carte de proză a lui **M.** este urmată de romanele *Fii binevenit, călătorule!* (1986), *Ordinul Bunei Speranţe* (1989; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Braşov), de culegerea de nuvele *Împăratul Iubirii* (1994) ş.a. Profesorul şi istoricul literar îşi concentrează interesul asupra perioadei medievale, ca şi asupra începutului de secol XX – *Istoria literaturii române vechi* (1994), *Literatura română veche* (2002), *Literatura română la începutul secolului al XX-lea (1900–1918). Reviste, curente şi direcţii literare* (2002) –, asupra literaturii creştine autohtone (*Sensuri fundamentale*, 2001), asupra relaţiei dintre literatură şi vis dintr-o perspectivă religioasă (*Visul şi Împărăţia*, 1998) sau a aspectelor generale ale problemei (*Visul şi Literatura*, 1999). *Experienţa lecturii* (1997) este o culegere de studii, cronici şi eseuri referitoare la scriitori clasici şi contemporani. **M.** şi-a încercat disponibilităţile analitice şi în chestiuni cum ar fi polemica dintre I. Heliade-Rădulescu şi Andrei Şaguna în privinţa traducerii *Bibliei* (*Teologie şi filologie*, 2003), în timp ce *Literă şi duh* (2003) oferă o suită de meditaţii la *Evangheliile duminicilor de peste an*. În proza din *O privire spre Ioan* **M.** experimentează echilibrat, pornind de la formele clasice, în căutarea unui unghi vizual şi de reflecţie capabil să configureze o poetică originală. Autorul este receptiv la tendinţele moderne şi exersează confruntarea realului cu ficţiunea, a povestirii cu viaţa. Colajul metaforizant, contrapunctul melancolic, reveria de tip magic, decuparea detaliului simbolic, autoscopia vădesc un registru epic variat. Subiectele par decupate din cotidian şi se bazează pe un detaliu-cheie, care, transpus descriptiv sau analitic, în regim realist sau fantezist, devine simbolic. Starea reprezentativă a personajelor este aşteptarea, căutarea unei revelaţii. În schiţa *O fereastră* eroul, un bătrân, aşteaptă ceva: el însuşi a uitat ce aşteaptă, lumea l-a uitat la rândul ei, iar „evenimentul" se desfăşoară într-o zi de sărbătoare uitată. Amintirile, imaginile trecutului îşi pierd contururile şi odată cu ele identitatea personajului se estompează, gândurile alunecând spre ideea morţii. Tot o criză de percepţie a realului aduce subiectul din *Ciudata navă a lui Einstein*: protagonistul trăieşte drama de „a nu avea imagini", căci pierderea, pentru un timp, a vederii atrage alterarea identităţii, alienarea. Tendinţa de a schiţa un cadru imaginar unitar – satul Colina, ţinut real şi livresc – prefigurează abordarea romanului. Evocat în romanul *Fii binevenit, călătorule!*, Colina reprezintă spaţiul reveriei şi al contemplaţiei, reconstituit prin amintire, dar proiectat şi în imaginar. În *Ordinul Bunei Speranţe* acţiunea, plasată în bună parte în mediul şcolii, are drept loc de desfăşurare Oraşul (spaţiu real şi utopic în acelaşi timp), în care scriitorul (personaj în roman) reface epic un scenariu esenţializat al existenţei. Tema de suprafaţă este dublată de o temă de profunzime, realul şi imaginarul se proiectează unul în altul, raportul dintre realitate şi ficţiune se resoarbe în materia epică şi este, simultan, obiect de autocomentariu explicativ. *Spovedania* (2012), „roman cu 30 de ferestre", abordează – din unghiul unei conștiințe religioase – tema bolii, pe fondul bulversărilor aduse la finele secolului al XX-lea de căderea comunismului. Distins cu Premiul Academiei, *Tratatul despre vis* (2012) merge în direcția unei cercetări științifice interdisciplinare.

SCRIERI: *O privire spre Ioan*, Cluj-Napoca, 1983; *Fii binevenit, călătorule!*, Cluj-Napoca, 1986; *Ordinul Bunei Speranţe*, Cluj-Napoca, 1989; *Istoria literaturii române vechi*, Braşov, 1994; *Împăratul Iubirii*, Cluj-Napoca, 1994; *Experienţa lecturii*, Braşov, 1997; *Visul şi Împărăţia*, Bucureşti, 1998; *Visul şi Literatura*, Piteşti, 1999; *Sensuri fundamentale*, Piteşti, 2001; *Literatura română veche*, Braşov, 2002; *Literatura română la începutul secolului al XX-lea (1900–1918). Reviste, curente şi direcţii literare*, Braşov, 2002; *Teologie şi filologie. Andrei Şaguna vs. Ion Heliade-Rădulescu*, Piteşti, 2003; *Literă și duh*, Pitești, 2003; *Cu Hristos prin Babilon*, București, 2004; *Cuvinte și cărți*, Brașov, 2006; *Povestiri cu ușa deschisă*, Brașov, 2009; *Disciplina lecturii*, Brașov, 2010; *Spovedania. Roman cu 30 de ferestre*, Cluj-Napoca, 2012; *Tratatul despre vis*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *9…*, RL, 1983, 36; A.I. Brumaru, *Privire spre celălalt*, AST, 1983, 10; Mihai Zaharia, *„O privire spre Ioan"*, TR, 1984, 7; Ioan Holban,

[*Ovidiu Moceanu*], CRC, 1984, 12, 1986, 43; Cornel Munteanu, [*Ovidiu Moceanu*], ST, 1984, 4, 1986, 7, 1989, 7; Mircea Vasilescu, *Memoria ca discurs*, RL, 1986, 26; Ion Simuţ, *Pragul romanului*, F, 1986, 10; Eugen Simion, [*Ovidiu Moceanu*], RL, 1987, 12, 1989, 16; Steinhardt, *Monologul*, *17–21*; Ţeposu, *Istoria*, *158–159*; Ioan Vlad, *„Vocile" naratorului şi disciplina nuvelei*, TR, 1994, 25–26; Liviu Petrescu, *Exerciţii parodice*, ST, 1994, 9; Moraru, *Obsesia*, *55–60*; Simuţ, *Critica*, *164–168*; ; Constantin Cubleșan, *Romanul credinței*, ST, 2012, 7–8. Andrei Bodiu, *Vindecarea*, T, 2012, 10. ***C.H.***

MOCUŢA, Gheorghe (5.VI.1953, Curtici – 28.XI.2017, Curtici), poet, critic literar. Este fiul Elenei (n. Bulboacă) şi al lui Gheorghe Mocuţa, ţărani. A absolvit cursurile Liceului nr. 5 din Arad (1968–1972), pentru a urma apoi Facultatea de Filologie–Istorie a Universităţii din Timişoara, la specialitatea română–franceză (1972–1976). A fost, succesiv, muncitor necalificat şi funcţionar la „Romtrans" Curtici (1972–1973), profesor de limba franceză la Bârlad (1976–1978), Sânmartin (1978–1988) şi Curtici (1989). Între 1990 și 1992 a fost primar al oraşului Curtici. A debutat cu recenzii în „Orizont" (1975) şi editorial în volumul colectiv *Argonauţii* (1986). Mai colaborează la „Caiete internaţionale de poezie" (SUA), „Convorbiri literare", „Familia", „Luceafărul", „Observator-München" (Germania), „Poesis", „Reflex", „România literară", „Tribuna", „Vatra", „Viaţa românească" ș.a. Din 1990 este redactor-titular de rubrică la revista „Arca" din Arad. A primit Premiul Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor (1992), al Filialei Arad (1994, 1996, 1998, 2002, 2007, 2011) şi Premiul de Excelenţă al celei de-a doua filiale (2001).

Prima carte de autor a lui **M.**, *îngerul ridică lespedea* (1992), deşi amânată mult după debutul publicistic, reflectă căutările unui poet care nu şi-a fixat încă propria formulă. Critica a remarcat alternarea de tehnici şi de registre poetice, „un soi de adaptabilitate acvatică", care riscă „să suspende în capriciu principiul opţiunii poetice" (Al. Cistelecan): intertextualitate, rescriere parodică, livresc etc. Dincolo de exerciţiile de virtuozitate, poezia construieşte însă un imaginar simbolic puternic impregnat de misticism şi, în esenţa sa, modernist. E o lume care, fără să fi traversat o apocalipsă, e deja bătrână, încremenită într-un timp din afara istoriei şi într-o existenţă vegetală. O obsesie a morţii, care va infiltra ulterior întreaga poezie a autorului, se transcrie aici geologic, în sedimentări hieratice ale materiei. Vizibilă printr-o serie întreagă de „scrituri" naturale, în „ridurile adânci ale câmpului", în „semnele dihăniilor" vânate, în cicatricile corpului uman, ea este în fapt o formă de artă şi singura perfecţiune posibilă, veritabilă estetizare a sfârşitului: „moartea încolţeşte în fiecare din noi/ ca statuile în inima bătrânului munte/ totul este să o cultivi cu răbdare/ până îţi iese perfect". În aceste cadre dragostea şi poezia nu sunt altceva decât simple ritualuri de aducere a morţii „la suprafaţă". Cu volumele următoare, poetica lui **M.** se cristalizează în tipar optzecist, atât prin teme, cât şi prin stil. Volumul *zăpada anului unu* (1994) este o monografie a vieţii cotidiene din Curtici, înainte şi după Revoluţia din 1989, care conservă urmele unei existenţe lipsite de orizont: CAP-ul, autobuzul de navetişti, cancelaria profesorală. Proiectat într-un paralelism complex cu satul mitic blagian, spaţiul desacralizat de comunism apare într-o lumină ambiguă, în acelaşi timp ca o sursă de grotesc şi deriziune, şi ca „topos" străbătut de energii ancestrale. Tema morţii revine în *pregătiri pentru marea călătorie* (2002) şi în *călătorie – exil* (2007), înscriindu-se într-un parcurs autobiografic şi asociindu-se bolii. În încercarea de a intui formele de impersonalizare prin care fiinţele refac damnaţia speciei („generaţii de copii au luat urma părinţilor/ spre marea călătorie/ aşa cum câinele ia urma vânatului"), poezia întreţese rememorări personale ale unei vieţi destinate durerii cu portrete ale unor suferinzi pe paturi de spital. Poemele „exilului", scrise în circumstanţele tragice ale unei „amânări a morţii", conţin jurnalul liric al unui vagabondaj parizian. Marele oraş, reconstruit în jurul spitalului, ca serie de instantanee – luate de pe un pod, din săli de aşteptare, din metrou, de pe străzi, din hotelul de imigranţi –, converteşte memoria suferinţei într-un delicat decupaj estetic al peisajului urban, transformând drama în contemplaţie. **M.**, care, într-o culegere de versuri (*omul de litere/ viaţa de hârtie*, 1998), a evocat „personajele" din jurul revistei „Arca" sub forma unei meditaţii ludice despre rosturile poeziei şi ale poetului, şi-a editat sistematic textele publicate în revista arădeană. Sunt cinci volume ce însumează mai mult de două decenii de activitate publicistică, cu un vădit efort de coagulare tematică. Dacă primul volum din serie, *La răspântia scriiturii* (1996), propune o reflecţie

asupra epocii dogmatice a anilor ’50 din secolul trecut şi a scriitorilor care au traversat „purgatoriul” literaturii, următoarele sunt dedicate reprezentanţilor locali ai vieţii literare. *Pe aceeaşi arcă* (2001) adună cronici la cărţile autorilor arădeni contemporani, între care nu lipsesc nici figurile minoritarilor din comunitatea slovacă, iar *Pasiuni la capătul nopţii* (2008), mizând pe o altă accepţie a marginalităţii, antologhează comentarii la scriitori „promiţători”, dar uitaţi. Cele mai rezistente culegeri sunt însă cele dedicate optzecismului şi prelungirilor lui. *Sistemul modei optzeciste* (2004) schiţează portrete de poeţi şi romancieri din primul şi al doilea val al generaţiei ’80, lansând o ipoteză asupra unei vocaţii „sistemice” încremenite în etapa de proiect. Volumelor de cronici li se adaugă o cercetare bine documentată a receptării teatrului lui Eugen Ionescu în România (*Întoarcerea lui Ulise*, 2007), care stabileşte principalele repere ale procesului de consacrare a uneia dintre cele mai importante viziuni dramatice a secolului al XX-lea. Aici **M.** insistă asupra factorilor politici (rezistenţa din anii ’50 datorată opoziţiei lui G. Călinescu, deschiderea din 1964 anunţată de N. Tertulian, interzicerea montărilor scenice între 1971 şi 1989 etc.), precum şi asupra importanţei dezbaterilor care l-au raportat pe Eugen Ionescu la I.L. Caragiale.

SCRIERI: *îngerul ridică lespedea*, Arad, 1992; *zăpada anului unu*, Arad, 1994; *La răspântia scriiturii*, Arad, 1996; *omul de litere/ viaţa de hârtie*, Arad, 1998; *mic tratat asupra naufragiului*, Botoşani, 2001; *Pe aceeaşi arcă*, Arad, 2001; *pregătiri pentru marea călătorie*, Arad, 2002; *Sistemul modei optzeciste*, Bucureşti, 2004; *călătorie – exil*, Timişoara, 2007; *Întoarcerea lui Ulise (Receptarea teatrului lui Eugen Ionescu în critica românească)*, Arad, 2007; *Pasiuni la capătul nopţii*, Bucureşti, 2008; *istoria emoţiilor mele – histoire de mes troubles*, ed. bilingvă, Arad, 2008; *Cea mai bună dintre lumi (Jurnal şi contrajurnal parizian)*, Bucureşti, 2011; *balada profului de francă*, Iaşi, 2011; *voyage – exil*, ed. bilingvă, Paris, 2012. **Traduceri**: Paul Verlaine, *Poèmes – Poeme*, ed. bilingvă, Deva, 2004.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Miscellanea*, RL, 1986, 36; Ioan Moldovan, *La primire*, F, 1995, 1; Al. Cistelecan, *Două cărţi şi trei poeţi*, LCF, 1995, 7; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *127–128*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, II, *188–189*; Dumitru Chioaru, *Developări în perspectivă*, Bucureşti, 2004, *119–122*; *Dicţ. Banat*, *502–504*; Iulian Boldea, *Poeţi români postmoderni*, Târgu Mureş, 2006, *313–314*; Olimpia Berca, *Provincia literară*, Timişoara, 2008, *132–140*; George Vulturescu, *Poesis, conturul secret al literei*, Iaşi, 2009, *175–188;* Aurelian Sârbu, *Epica nostalgiilor*, „Reflex”, 2012, 1–6. ***L.Td.***

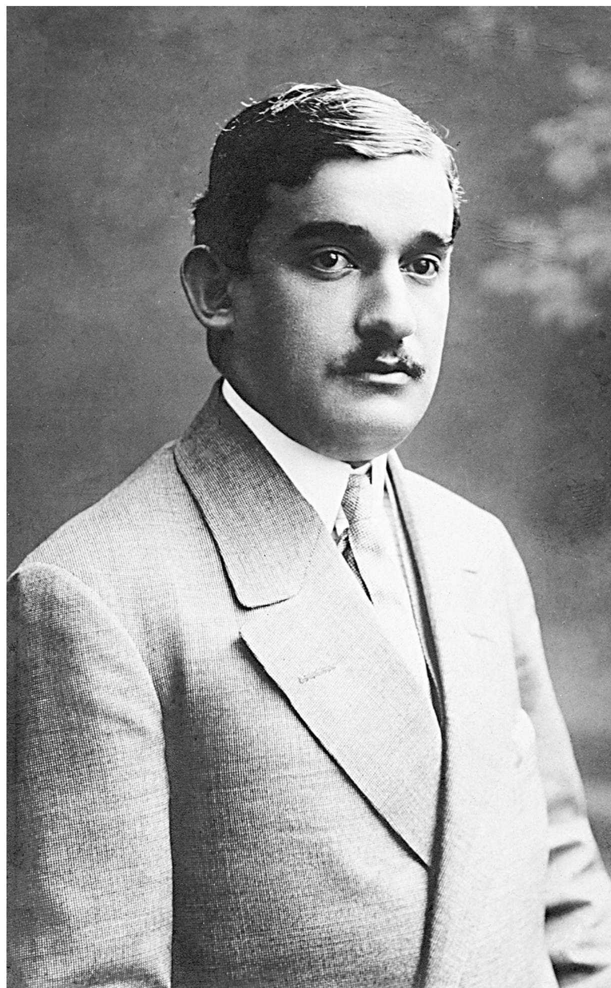
MODERNISM. Anticipat prin cuvântul latin *neotericus*, adaptat de Cicero după grecescul *neoteros* din nevoia marcării opoziției față de valorile aristocrației „clasice”, termenul „modern”, atestat în Evul Mediu creștin (secolul al V-lea), s-a format din adverbul *modo* („recent, chiar acum”). El desemnează, potrivit *Thesaurus linguae latinae* (citat de Matei Călinescu), *qui nunc, nostro tempore est, novellus, praesentus* și era opus unor termeni precum *antiqus, vetus, priscus*. În ceea ce privește termenul **m.**, el nu pare să fi fost atestat înainte de *The Battle of the Books* a lui Jonathan Swift, la începutul secolului al XVII-lea. Potrivit tot lui Matei Călinescu, sufixul „-ism” indica, în context, „adeziunea irațională la principiile unui cult” și a fost adăugat termenului „modern” „nu de către modernii înșiși, ci de către adversarii lor”, ca „expresie a disprețului intelectual” venit din partea „apărătorilor tradiției clasice”. Specializări precum *modernitas* („vremuri moderne”) sau *moderni* („contemporani”) sunt înregistrate mai târziu (noțiunea „modernitate” fiind înregistrată de *Dicționarul Oxford* cu începere din 1627). Până la „cearta dintre antici și moderni” din Franța și Anglia secolului al XVII-lea, conflictul dintre vechi și nou cunoaște o evoluție lentă. Metafora de efect a modernilor ca „pitici cățărați pe umerii unui uriaș”, utilizată de Bernard de Chartres și citată în *Metalogiconul* lui John din Salisbury (1159), indică nu doar superioritatea valorică a anticilor, ci și avantajul perspectivei modernilor, care „văd mai departe”. Opus, în parte, scolasticii Evului Mediu, umanismul Renașterii va duce însă la o reformulare a ideii de timp, prin identificarea acestuia cu o istorie liniară nu doar în planul transcendenței religioase (modelul escatologiei creștine și a timpului ireversibil), ci și într-un plan mundan, imanent. Raportarea permanentă la tradiția precreștină, reprezentată de modelul imperial, universalist al Antichității greco-latine, face astfel loc unei importanțe crescânde a adecvării omului la timpul său, vizând gestionarea optimă a prezentului și a viitorului. De fapt, raportarea la Antichitate tinde să devină mai degrabă formă de emulație într-o epocă marcată de marile descoperiri geografice și de expansiunile noilor imperii coloniale, de Reformă, Contrareformă și războaiele

religioase sau de schimbările dramatice de paradigmă în relația dintre teologie și știință. Conotațiile „modernului" rămân totuși preponderent peiorative, până când cearta dintre antici și moderni dă tonul emancipării rațiunii umane din canoanele Antichității și ale autorității teologice. O răsturnare semnificativă apare în gândirea lui Francis Bacon, care – spre deosebire de Bertrand de Chartres și de John de Salisbury – asociază anticul cu lipsa de experiență a copilăriei, iar modernul cu înțelepciunea senectuții. Mai radical, Descartes va afirma, abrupt, că „noi suntem, cu adevărat, anticii". În *Parallèle des anciens et des modernes* Charles Perrault susținuse ideea unui progres științific al artelor prin introducerea de reguli cât mai numeroase și sofisticate care să normeze frumosul. Pentru Perrault, Fontenelle și pentru ceilalți filomoderni, frumosul este asociat verosimilității și subsumat nevoii de a plăcea, iar științificitatea – aplicată consecvent (și critic) lecturii anticilor – reprezintă argumentul forte al validării perfecțiunii artistice. Ceea ce Jürgen Habermas (1983) numea „proiectul iluminist al modernității" are în secolul al XVII-lea semnificația unui primat al emancipării rațiunii laice asupra iraționalității represive a religiei, superstițiilor și mitului; ideea de progres, asociată științei și cunoașterii, devine centrală în acest proiect antiabsolutist, umanist-emancipator și individualist-liberal. Prin Pascal (în gândirea filosofică) și Boileau (în poetică), superioritatea modernilor asupra anticilor va fi legitimată și prin argumentul adevărului creștin, pe care anticii – „păgâni" – nu-l cunoșteau; iar odată cu Jean-Jacques Rousseau și David Hume, primatul rațiunii lasă locul celui al simțirii („simt deci exist" în loc de „cuget deci sunt"). Totodată, primatul „geniului creștinismului" (în formularea lui Chateaubriand) asupra „geniului Antichității" devine, în termenii lui Stendhal, primatul „idealului modern" asupra „idealului clasic" al frumuseții. După 1800 termenul „romantic" se confundă, o vreme, cu „modernul" în opoziția față de idealul clasic al perfecțiunii (asimilat osificării academizante și rutinei). Categorii estetice precum „subiectivitatea", „afectivitatea", „originalitatea", „imaginația", „excepționalul", „caracteristicul" sau „interesantul", ca și alianțele dintre „grotesc" și „sublim" sau valorizarea „urâtului" (prin intermediul picturii lui Goya, la Karl Rosenkrantz ș.a.) marchează noile definiții romantice ale frumosului. Separarea judecății artistice de judecata morală și de cunoașterea științifică, enunțată de Kant (considerat de criticul de artă american Clement Greenberg „primul modernist"), va alimenta, la rândul ei, gândirea modernă prin ideea autonomiei și specializării valorilor. Ea va duce, un secol mai târziu, la „arta pentru artă" și la purismele esențialist-abstracționiste. Totuși, noțiunea emergentă „modernitate" e asociată unei percepții ambivalente, prezentă și în interiorul mitului faustic sau, mai târziu, în tectonica romantismului (există, spre exemplu, romantisme revoluționare sau progresiste). Există o modernitate politică, definită de contractualism, parlamentarism liberal și stat național, o modernitate economică etc., desemnând pentru unii gânditori și artiști filistinismul burghez; în estetică valorizează însă noul, inovația personală. Dacă în *Le Salon de 1846* Baudelaire identifică romantismul cu arta modernă, elogiind pictura lui Delacroix ca ultimă expresie a progresului, în articolul din 1863 despre Constantin Guys (*Le Peintre de la vie moderne*) el definește modernitatea ca fiind „tranzitoriul, fugitivul, contingentul, jumătatea artei a cărei cealaltă jumătate este eternul și imuabilul", un „element tranzitoriu, fugar, ale cărui metamorfoze sunt atât de frecvente". Asociată exclusiv cu prezentul și cu „valorile și privilegiile impuse de circumstanțe", originalitatea artistică este dată de „pecetea pe care timpul și-o puse pe sentimentele noastre". Percepția lui Baudelaire va alimenta (cum afirmă Antoine Compagnon) atât „religia noului și a viitorului", cât și reacția antimodernă din interiorul unei modernități deziluzionate, sceptică în raport cu propriile limite: atașat valorilor aristocratice și ostil standardizării burgheze, Baudelaire premiază civilizația și artificiul prin respingerea ideii de „progres", asimilată barbariei („o eroare foarte la modă, și de care vreau să mă feresc ca de dracul [...], plăsmuire a filosofismului actual, brevetat fără nici o garanție din partea naturii ori a divinității, felinarul acesta modern învăluie în întuneric toate obiectele cunoașterii; libertatea se destramă, pedeapsa dispare"). Pe de altă parte, pozitivismul științific, exprimat artistic prin intermediul „realismului burghez", e centrat pe preeminența aceluiași „aici și acum". Modernitatea („viața modernă") ajunge să desemneze astfel noua condiție umană prin asocierea cu teleologia hegeliană a progresului istoric și, pe de altă parte, cu avansul postiluminist

și postrevoluționar al secularizării, având drept culminație ideea – intens exploatată după 1870 de Nietzsche – a „morții lui Dumnezeu". Criza conștiinței moderne se exprimă prin asumarea negativității, a absenței divinității, fie că se are în vedere materialismul științific și ateismul militant (de la Feuerbach la Marx), pesimismul metafizic al lui Schopenhauer, nihilismul vitalist al lui Nietzsche, disperarea agonică tematizată în filosofia existențială a lui Kierkegaard (aflată la graniță cu teologia și literatura) sau protoexistențialismul romanelor lui Dostoievski. După 1848 modernitatea socială și artistică devine asimilată unui fenomen urban (fie că e vorba de burghezie sau de proletariatul industrial). Viața modernă e, prin excelență, citadină, și presupune, între altele, modificarea prin intermediul noilor descoperiri; dar și alienarea, fragmentarea, haotizarea, pierderea rădăcinilor în favoarea unei mobilități dispersive, fluide. Refuzul, sentimentul rupturii, afirmarea independenței față de normele canonice impuse primează în conștiința artiștilor postromantici, adepți ai revoluției în și prin artă. Ideea laic-transformistă și universal-emancipatoare a progresului, independenței și evoluției, consubstanțială științei moderne, este transferată și în planul estetic al limbajelor artei, unde se combină cu un elitism aristocratic în răspăr: antiaristocratismul se convertește astfel într-un antiburghezism paradoxal, autotelic, ostil standardizării, uniformizării și aservirii unor scopuri exterioare; o suveranitate a artei, manifestată prin afirmarea identității sale autonome față de morală, politică, știință ș.a. În prozopoemul *Adieu* din volumul *Une Saison en Enfer* (1873) Rimbaud clama: „Trebuie să fii absolut modern" și, pe urmele lui Marx – care viza schimbarea lumii prin intermediul unei filosofii înțelese ca acțiune social-politică –, propovăduia schimbarea vieții prin Poezie. Pe de altă parte, modernitatea artistică are mereu un caracter ambivalent: ea își conține permanent contrareacția antimodernă, partea de umbră, nostalgică după valorile unui „ancien régime" al spiritului.

Termenul **m.**, după conotațiile peiorative din veacurile anterioare, va fi revalorizat relativ târziu, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Interesant e faptul că, spre deosebire de „modern" sau „modernitate", el are un caracter mai curând izolat. Prima mișcare literară intitulată ca atare e considerată a fi *El modernismo*, autor fiind poetul nicaraguan Rubén Darío (1888), influențată de simbolismul francez și legată de mișcările emancipatoare ale țărilor Americii Latine de sub tutela colonială a Spaniei. Cu alte formulări, termenul ajunge și în Spania în perioada „generației de la 1898" a lui Unamuno, Antonio Machado ș.a. Până către anii '40 ai secolului următor, nu se impune însă, cu excepția unor referiri sporadice, în alte spații de emergență ale modernului – în, bunăoară, literatura și artele din Franța, cu excepția notabilă a lui Albert Thibaudet, în *Discussion sur le moderne* ș.a., pentru care **m.** include și depășește romantismul, realismul și simbolismul; nu se impune nici în Italia, Europa Centrală sau de Est, iar în Germania, unde este întâlnit o vreme mai mult în arhitectură, e substituit adesea prin noțiunea mai generală „modern". Școlile asociate mai târziu **m.** au alte denumiri care se consacră: simbolism, impresionism, expresionism, prerafaelitism, decadentism, crepuscularism, secesionism, noul stil, futurism, cubism, ultraism, abstracționism, purism etc. O posibilă explicație o oferă preluarea termenului în vocabularul Bisericii Catolice, care denunța – prin intermediul enciclicei *Pascendi* a Papei Pius al X-lea (1907) – „erezia modernistă", tendință reformatoare inspirată, în parte, de protestantism. Conflictul dintre morala creștină a catolicismului și curentele artistice novatoare marchează ultima jumătate a secolului al XIX-lea, inclusiv prin listele de „scriitori blestemați" și procesele de imoralitate, generând – de cealaltă parte – cultivarea ostentativă a satanismului, a ereziilor ezoterist-ocultiste, a spiritualităților alternative de tot felul sau, la limită, amoralismul și imoralismul „artei pentru artă", prin Oscar Wilde sau prin André Gide. **M.** literar-artistic rămâne oricum, multă vreme, o formulă auxiliară, vagă, rareori elaborată teoretic. Paradoxal, tocmai acest caracter secundar, nebulos, învecinat noțiunilor „modern", „modernitate", „modernizare" sau „modă", însă asociabil tuturor școlilor noi, îl va impune ca termen ce poate aduce o delimitare. Era nevoie de un concept recuperator și unificator, după ce vechile „isme" se epuizaseră. Există tendința de a subsuma **m.** întreaga artă modernă și contemporană, totalitatea mișcărilor și curentelor noi sau novatoare din ultimul secol și jumătate. Este ceea ce acreditează, în lucrarea *De Baudelaire au surréalisme* (1933), și Marcel Raymond, urmărind două filiere ale lirismului **m.** – cea a „vizionarilor" (Rimbaud, suprarealiștii ș.a.) și cea a „artiștilor" (Mallarmé, Valéry ș.a.). În lumea anglofonă **m.** este mai de timpuriu circumscris conceptual. Într-un

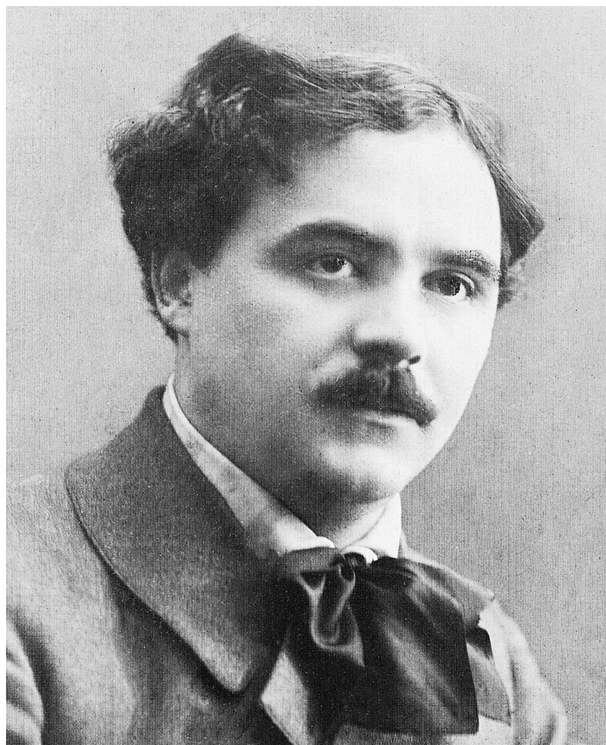
volum din 1908 (*Modernism and Romance*) R.A. Scott-James distinge între accepția teologică și cea artistică a termenului. În 1919 apare și o revistă efemeră, mai curând politică decât literară – „The Modernist. A Monthly Magazine of Modern Art and Lettres”, cu participarea unor nume notorii: G. B. Shaw, Hart Crane, Georges Duhamel, Theodore Dreiser, iar în 1924 John Crowe Ransom, ce va fi mai târziu unul dintre fondatorii orientării New Criticism, tatonează, în „The Fugitive. A Journal of Poetry”, o definire a **m.**, dar fără rezultate prea concludente. O elaborare mai coerentă se întâlnește în 1927, când Robert Graves și Laura Riding publică, la Londra, eseul *A Survey of Modernist Poetry*. Aici **m.** e definit prin raportare la „modern” ca artă antitradițională și dificilă, asimilată „civilizației” și „contemporaneității avansate”; o distincție utilă este operată între „modernismul autentic”, estetic și supraistoric, și „modernitate”, asimilată istoriei și civilizației materiale. În România termenul „modern” începe să fie tot mai des utilizat către finele veacului al XIX-lea, însă pentru curentele literare și artistice noi (de influență preponderent franceză) sunt căutate și alte denominații: „arta/poezia nouă”, „noul curent”, „literatura viitorului”, „simbolism”, „estetism”, „decadentism”. Pentru Adrian Marino, „tradiția modernistă a literaturii române pornește de la Al. Macedonski și «Literatorul»”, ceea ce e în principiu adevărat; cu precizarea că, până târziu, termenul nu este decât rareori utilizat pentru a desemna o realitate literară. Marino distinge oportun între „modern”, „modernitate” și **m.**, optând însă pentru o definire maximală (eventual transistorică) a celui din urmă, ca totalitate a mișcărilor ideologice, artistice și literare cu caracter de ruptură antitradițională, antiacademică, anticonservatoare, asociate noului sau actualității (contemporaneității). Ulterior acreditării conceptului de către E. Lovinescu, critica și istoria literară autohtonă va separa **m.** de simbolism și de curentele înrudite (privite ca o etapă de tranziție postromantică) și vor practica o separare maniheică, ideo-estetică, între **m.** și (neo)tradiționalism. Istoric vorbind, termenul **m.** apare înregistrat în textele simbolistului Ștefan Petică, admirator al prerafaeliților englezi – în *Critica artistică* (1901) de pildă, unde îl prezintă pe pictorul Gustav Klimt drept „modernist”, sau în *Arta națională* (din același an), unde pledează în favoarea unei „școli estetice moderniste” care „propagă deopotrivă cultul divin pentru tehnica măiestrită la care s-a ajuns în străinătate și cultul pentru sufletul românesc dezbrăcat de orice valuri înșelătoare puse de cosmopoliții raționaliști”. În articolul *Poezia nouă*, publicat în „România jună” (1900), Petică apreciază că simbolismul „nu e decât o nuanță din marea școală esteță modernă” care ar începe, la noi, cu Eminescu. O accepție aparte a **m.** apare la publicistul C. Săteanu, într-un articol intitulat chiar cu acest termen, încă o dovadă a faptului că el circula frecvent în România. Autorul simte nevoia apărării **m.** artistic ca „necesitate absolută a vieței, a naturii”, el nefiind „ceva de modă, de lux” sau asociabil cu „celelalte fenomene literare, ca decadentismul, misticismul și simbolismul, adevărata parte bolnavă a artei”. Pe urmele lucrării lui Max Nordau despre „degenerescență” în artă (1890) și, eventual, a romanului *Les Déracinés* (1897) al lui Maurice Barrès (autor al formulei date ca titlu trilogiei *Le Culte du moi*), criticii ostili fenomenului asociază de regulă curentele moderniste cu o artă „bolnavă”, „negativistă”, „degenerată”, „dezrădăcinată”, „cosmopolită” și „înstrăinată”, ceea ce – dincolo de conotațiile peiorativ-stigmatizante – spune multe despre identitatea fenomenului din perspectiva unui organicism postromantic dominant ruralist și etnicist. Organicismul, ca și nevoia asumării unei tradiții „clasice” definesc proiectul *Nation Building* al momentului 1900, manifestat în toate domeniile vieții culturale. De partea cealaltă, adepții „artei pentru artă” își proclamă, sfidător, desolidarizarea de valorile tradiționale dominante, insularitatea, răspărul. Dacă Ovid Densusianu, liderul revistei „Vieața nouă”, evită programatic folosirea termenul **m.** în favoarea celui de simbolism, D. Caracostea – în conferința *Poezia română de azi*, susținută în cercul revistei – consideră publicația în cauză „estetic modernistă”: „din toate punctele de vedere, direcția aceasta modernistă ne apare îndreptățită: ea corespunde unor reale nevoi literare”. Mai târziu, în polemica purtată în 1927 cu E. Lovinescu (*Un mare critic român modernist: domnul Eugeniu Lovinescu*), Caracostea își va revendica prioritatea, dacă nu și paternitatea termenului, imputându-i criticului sburătorist indiferența, dacă nu chiar ostilitatea antebelică față de termenul din care își făcuse stindard după război. În 1913 poetul Emil Isac semnează în „Noua revistă română” un articol intitulat *Modernism pe toate liniile*, dedicat lui Ovid Densusianu. Autorul se limitează la a comenta legitimitatea surselor de inspirație „noi” ale poeziei, fără

E. Lovinescu

referire la termenul enunțat în titlu. O tentativă de circumscriere a conceptului, cu multe confuzii, dar și cu observații relevante, cum ar fi aceea despre fuziunea dintre socialism și estetism întreprinsă prin intermediul lui N. D. Cocea, îi aparține minorului Gh. Savul în broșura *Despre micul curent literar decadent de la noi și îndeosebi despre poezia d-lui Minulescu* (1913), în care, după ce se războiește cu emulii minulescieni și cu adepții numeroaselor „isme" ale momentului („individualiști, singulariști, insuliști") din publicații ca „Revista celorlalți", „Fronda", „Viața socială", „Facla", „Insula", „Versuri și proză", „Farul", „Simbolul", se întreabă: „E, oare, literatura ce studiem, modernistă? Și, mai întâi, ce să fie oare modernismul?". Răspunsul „Decadenții vor să spuie că ei se inspiră dintr-un mediu unde formele civilizației – indiferent de valoarea lor, adăugăm noi – au pătruns mai mult" e apreciat, totuși, ca fiind „prea general". Alături de „bătălia pentru simbolism" (și împotriva „țărănismului" literar), purtată în paginile mai multor reviste – simboliștii apar inclusiv în publicații cu program ruralizant, de la „Sămănătorul" la „Viața românească" –, alături de mica agitație creată în jurul nou-apărutului futurism al lui F.T. Marinetti, un moment semnificativ îl constituie, în 1909, discursul de recepție în Academia Română al lui Duiliu Zamfirescu intitulat *Poporanismul în literatură*, în care autorul pledează pentru o artă intelectualizată inspirată din mediul urban; susținută (alături de Macedonski) de E. Lovinescu, care se afla deja în conflict deschis cu gruparea lui G. Ibrăileanu, ideea va deveni una directoare în demersul critic al conducătorului cenaclului Sburătorul abia după război. Comentând volumul *Flori sacre* al lui Macedonski, Lovinescu îi impută acestuia, într-un spirit clasicizant, „modernismul exagerat, cultura franceză în ce are ea mai putred, prețiozitatea de formă, frânturile de limbă goale de înțeles, nerecunoașterea pentru tot ce e etnic și, mai ales, o lipsă desăvârșită de măsură". La rândul său, adversar (pe atunci) al lui Lovinescu, Tudor Arghezi, ironizează, într-un articol din „Cronica", revista „Flacăra", pe Horia Furtună și „modernismul ca prețiozitate". Un punct de vedere surprinzător (apropiat celui de mai târziu al lui T. S. Eliot din eseul *Tradition and the Individual Talent,* 1919) îi aparține tânărului Liviu Rebreanu (*Modernismul*, în „Ordinea", 6 ianuarie 1910), potrivit căruia: „Adevăratul modernism este, deci, acela care întrunește aceste două modernisme. A produce valori estetice, îmbrăcate în spiritul timpului, dar cu un nivel mai înalt decât al epocilor precedente: acesta trebuie să fie idealul adevăratului scriitor și artist mare modern. El trebuie să-și însușească organicește tot ce s-a alcătuit înaintea sa și să mai adaoge de la sine ceea ce are. Acest adaos este modernismul adevărat". Ideea urbanizării artei e susținută și de Ovid Densusianu (*Sufletul nou în poezie* ș.a.). De altfel, recapitulând curentele poetice noi ale vremii, în *Poezia orașelor* (1922) Ovid Densusianu le subsumează unei „poezii eminamente moderne", afirmând că „poezia trebuie modernizată, pusă în acord cu viața care ne înconjoară" și formulând o definiție a „poeziei noi": „pătrunzători mai adânci ai tainelor poeziei și călăuziți de principiul că literatura trebuie să-și întindă mereu hotarele, să nu

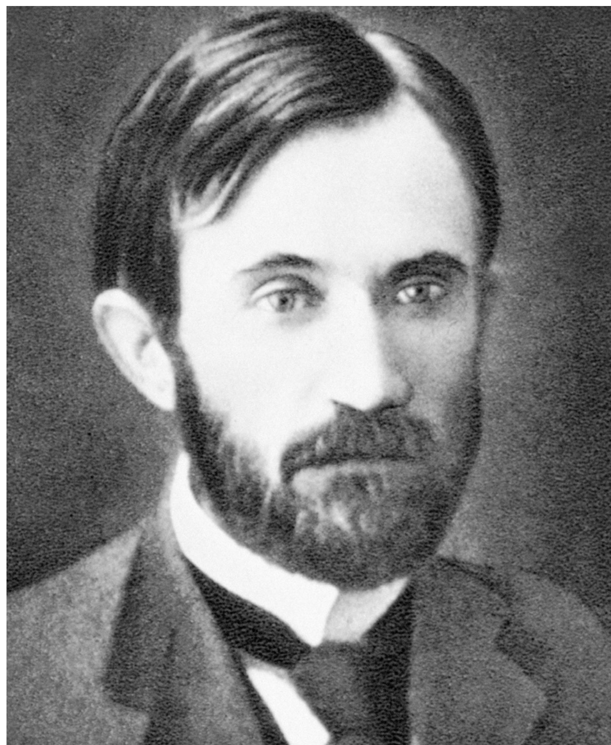
rămână străină de spiritul timpului, scriitorii de azi caută [...] să fie interpreții idealiști ai vieței, să redea mai ales aspectele caracteristice ale vieței moderne. În aceste treceri de la o lume la alta, ei ni se revelează ca suflete mlădioase, capabile de a primi cât mai multe impresii din realitate și de a alege din ea tot ce poate fi transformat în emoție artistică". Densusianu se referă acum la **m.** în treacăt, peiorativ, asociindu-l unui futurism italian „confuz, haotic", în care – spirit francofil – vede efectul „barbariei" germanice pe filiera iraționalismului nietzschean („Modernismul din care își fac o glorie e mai mult superficial, o atitudine căutată, o poză"), apreciindu-i totuși necesitatea în vederea „modernizării" unei lirici „rămase prea mult timp departe de curentele regeneratoare". Chiar avocații simbolismului (F. Aderca, B. Fundoianu sau N. Davidescu) preferă să vorbească despre „poezia nouă", eventual simbolistă sau modernă, și îi descrie altminteri destul de fidel trăsăturile, în vreme ce Lucian Blaga, format la școala expresionismului german, vehiculează termenul „nou stil", ulterior impresionismului și naturalismului; spre deosebire de moderniștii de obediență francofilă, Blaga nu pledează în favoarea individualismului, ci a supraindividualului, identificând premisele unui nou colectivism spiritual. Termenul **m.** începe să pătrundă, totuși, mai decis în critica de autoritate. Într-un bilanț literar din 1919, atunci când comentează volumul *Poemele luminii*, Al. Busuioceanu notează că „Blaga e un modernist și prin forma, și prin fondul poeziilor sale", aducând în sprijinul afirmației „intelectualizarea pe care de atâta vreme o căutam în poeziile maeștrilor din Apus", „versul liber, fără rimă, adeseori și fără ritm" și „noutatea neașteptată". În 1922 E. Lovinescu publică, în trei numere din „Sburătorul", un studiu despre Blaga unde se oprește asupra trăsăturilor poeziei românești de după 1918, scoțând-o de sub incidența „simbolismului de decadență" și considerând că „prin legăturile mai evidente cu epoca, preferăm s-o numim modernism". Tot în „Sburătorul" (*Critica și literatura*) Lovinescu asimilează **m.** – ca direcție complementară „lirismului intelectualizat" al lui Ion Barbu – „poezia notației", venită pe filieră franceză și ilustrată de Adrian Maniu și, mai nou, de Camil Petrescu. Semnificativă e reacția lui Ovid Densusianu, care – într-un articol nesemnat din „Vieața nouă", *Modernism de parodie* – taxează producția poetică „novissimă" de la „Sburătorul" și „Gândirea", care „dă

Tudor Arghezi

F. Aderca

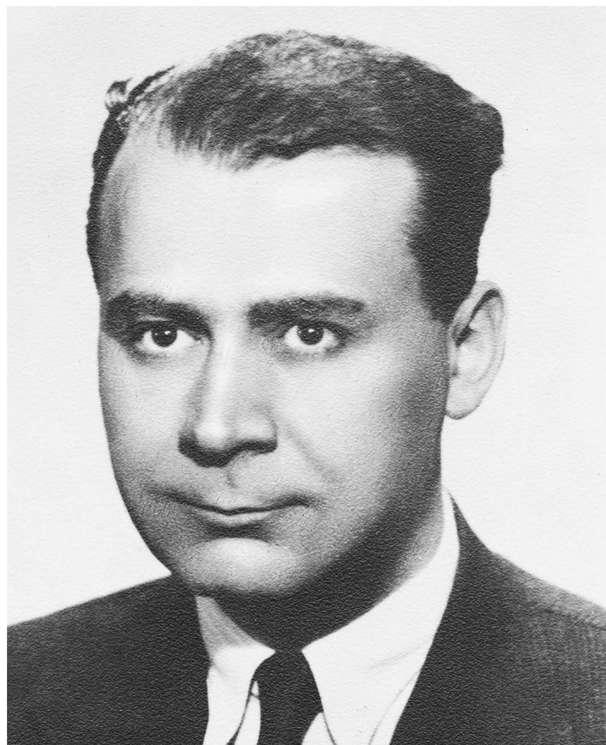
George Bacovia

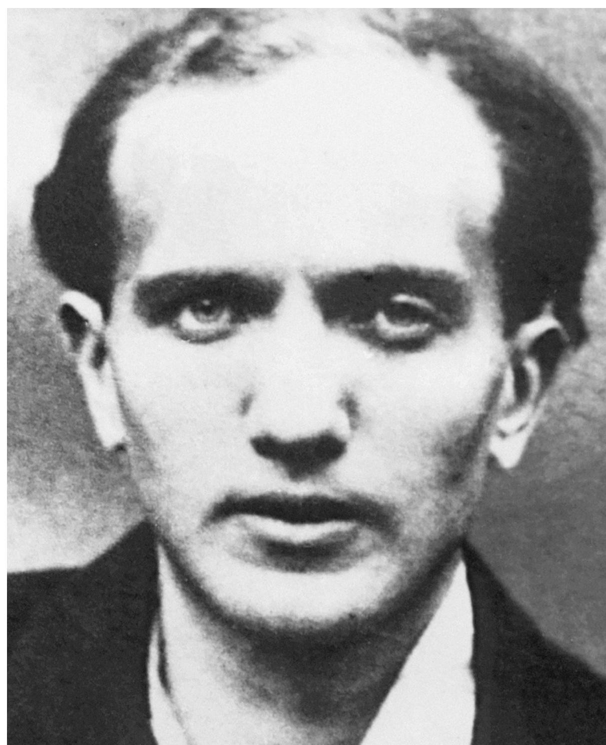
Ion Barbu

prilej unora să persifleze modernismul, în care dânșii pun la un loc simbolismul, futurismul și dadaismul”. Autorul e, vizibil, iritat de includerea simbolismului alături de dadaism și futurism sub umbrela **m.** În replică, Lovinescu atrage atenția că „Modernismul teoretic al d-lui Densusianu nu s-a manifestat prin studii estetice sau critice ce ar fi putut servi de îndreptar generațiilor noi”, iar „poezia modernistă română, în diversele ei tendințe, [...] s-a dezvoltat aiurea, sub mustrarea sau tăcerea sistematică a d-lui Ovid Densusianu”. Deja pentru Lovinescu **m.** nu mai e o „tendință”, ci un fenomen complex cu mai multe tendințe distincte. Un **m.** care e chiar „aerul timpului”. O noutate e faptul că poeți asociați ismelor avangardiste, precum Ion Vinea ș.a., încep să folosească termenul ca umbrelă pentru cele mai noi și radicale tendințe. Într-un articol intitulat *Modernism și tradiție*, din „Cuvântul liber” (1924), polemic la adresa revistei tradiționaliste „Țara noastră”, Ion Vinea plasează sub semnul **m.** întreaga „artă nouă”, în frunte cu comilitonii săi Constantin Brâncuși, Tristan Tzara și Marcel Iancu, dintr-o perspectivă care sfidează teoriile imitației. În opoziție cu adversarii care neagă orice rădăcini autohtone ale fenomenului, Vinea identifică în abstracțiunile artei populare românești un filon al noilor abstracționisme și răstoarnă planurile, distingând între un „modernism de import” (inautentic, imitativ) și un „modernism de export”: „În ceea ce priveşte însă modernismul afirmat mai ales de la 1917 încoace, el e [...] în contrast cu întreaga noastră literatură şi artă de la 1800 încoace, un modernism de export. Pentru întâia dată am dăruit ceva străinătăţii care recunoaşte. Azi e universal recunoscut că sculptorul Brâncuşi a influenţat prin elevii săi Liepschitz şi Arhipenko, mult mai celebri decât maestrul însuşi, întreaga plastică modernă. [...] În sfârşit, prietenul nostru Tristan Tzara [...] a stârnit apoi întregul curent literar care a dezlipit de învechitul tipic al simbolismului tineretul din Franţa, Germania, Elveţia şi America. Orice tânără revistă din aceste ţări e o mărturie a neînsemnatei isprăvi puse la cale aici, înainte de război, şi care izbăveşte pe moderniştii români de acuzaţia importului”. Vinea vede în **m.** o tradiție locală autentică, iar ideea exportului se va regăsi în deceniile următoare și la alți comentatori, inclusiv, mult mai târziu, la protocroniștii anilor ’80. Un punct de vedere asemănător va dezvolta Ion Barbu într-o conferință din 1927 publicată în „Universul literar”

– *Generația nouă față de tradiție și față de modernism.* Cel care elaborează teoretic și impune, definitiv, noțiunea **m.** în România, identificând-o în cuprinsul întregii literaturi moderne a epocii, este E. Lovinescu, ostil înainte de 1918 estetismelor simboliste și decadente, dar care, în noul stat liberal, simte nevoia să se plaseze în direcția „spiritului nou” al modernității occidentale, deschizându-și porțile cenaclului și ale revistei tuturor scriitorilor „care vin”. Nu o va face însă nici în broșura *Poezia nouă* (1923), nici în cele trei volume militante din *Istoria civilizației române moderne* (1924–1925), unde stabilește totuși bazele culturale, ideologice și sociologice ale fenomenului (revoluționarism liberal de sorginte latină/occidentală, sincronism, interdependență, imitație, diferențiere etc.), ci abia în *Istoria literaturii române contemporane* (I–VI, 1926–1929). Comentând sarcastic ineficiența acțiunii critice a lui Ovid Densusianu, el identifică, în primul volum (*Evoluția ideologiei literare*), simbolismul cu **m.** („simbolismul sau, mai bine zis, modernismul” care „s-a dezvoltat [...] împotriva criticei oficiale sau [...] prin simplul determinism al sincronismului”), disociindu-l de academismul clasicizant al mentorului „Vieții noi”; într-un comentariu foarte rezervat Perpessicius, elev al lui Densusianu, identifică și el **m.** cu simbolismul. În volumul al treilea (*Evoluția poeziei lirice*) Lovinescu precizează însă că simbolismul nu e „decât una din formele” mișcării moderniste („mult mai complexă și înglobând în ea principii contradictorii și fenomene ce nu se pot nivela uniform”), definită de „contactul mai viu cu literatura franceză mai nouă, adică de după 1880” și de „disocierea esteticului de etic și etnic”, ducând, în fine, până la limita subiectivismului (individualismului) „idealismul kantian”. Arghezi e recuperat ca „sinteză a poeziei moderniste și tradiționale”, iar **m.** poetic este circumscris mai multor tendințe, între care purismul hermetic („poezia cu tendință spre hermetism”) și avangardismul („poezia extremistă”). Reviste-pilot ale „mișcării ideologice” moderniste sunt considerate a fi „Sburătorul” și „Contimporanul”. Lovinescu include, așadar, avangardele în perimetrul **m.**, distingând între „arta abstractă, pur intelectuală” a constructivismului sau a integralismului și predispoziția spre „ilogic și irațional” a dadaismului și a suprarealismului: „Aceste mișcări au două note comune: caracterul revoluționar de rupere a oricăror tradiții artistice, de libertate

Lucian Blaga

M. Blecher

absolută, de panlibertate am putea spune, de violare a conceptului estetic de până acum, a limbii, a sintaxei, a punctuației, o libertate saturnalică de sclav beat, în care vedem punctul extrem al principiului individualist adus de simbolism și de modernism în genere; și, în al doilea rând, o voință fermă de a realiza o artă internațională, peste hotare, fenomen de reacțiune postbelică ce ne explică, poate, prezența atât de compactă a evreilor în sânul lui". Diferența dintre **m.** „moderat" și cel „extremist" (avangardist) ar fi una de intensitate și atitudine. În capitolul *Evoluția ideologiei literare* din compendiul *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937* Lovinescu va prezenta, la persoana a treia, **m.** său de la „Sburătorul" drept „un modernism teoretic, bazat pe o lege de psihologie socială – prin care criticul arată bunăvoință față de toate fenomenele de diferențiere literară" și care „n-a pornit dintr-o necesitate temperamentală de revoluție, înfrânat fiind și de o cultură clasică, și de inhibiția firească oricărui critic", cu precizarea că „adevăratele revoluții nu le fac decât artiștii". Deși observă că poeții tradiționaliști, „teoreticieni intoleranți ai caracterului specific și ai stilului autohton", sunt, în fapt, „sămănătoriști sincronizați cu posibilitățile estetice ale artei contemporane, [...] ce au intrat în ritmul poeziei universale prin vădite influențe occidentale" (sunt invocați ca modele Rainer Maria Rilke și Francis Jammes), Lovinescu diferențiază între „imitația" sămănătoristă, considerată anacronică și epuizată, și cea modernistă, introducând criteriul sincerității: „sincer sincronizată cu formele expresiei artistice actuale și, ca atare, cu toate riscurile contemporaneității, în care intră elementele caduce ale modei, această poezie [...] este singura ce poate răspunde – principial – sensibilității noastre estetice". Un atare punct de vedere va fi contestat de tânărul G. Călinescu, care, în articolul *Eugen Lovinescu* din „Gândirea", contestă afirmația lovinesciană conform căreia „literatura de după război este creațiunea exclusivă a Sburătorului". Călinescu demontează și argumentul sincronist: „tradiționalismul este osândit că nu e sincronic, dar în măsura în care se afirmă că are legături cu misticismul occidental este acuzat de... nesinceritate. Un Arghezi, un Crainic, care au un contact strâns cu biserica ortodoxă, un călugăr și un teolog, învață de la Rilke să fie mistici, când drept ar fi să se spună că prin Rilke sau Jammes și-au priceput poate mai bine adâncurile sufletești", ceea ce consună cu punctul de vedere al lui Blaga despre influențele care modelează: imitația integrală (solicitată de cultura franceză: „fii ca mine") și cele catalitice (cultura germană ca stimulent al specificurilor autohtone: „fii tu însuți"). Prioritatea lovinesciană în teoretizarea **m.** a fost vehement contestată și de F. Aderca (acesta revendicându-și primatul luptei pentru disocierea între etnic și estetic), în vreme ce Camil Petrescu (urmat, peste câțiva ani, de Eugen Ionescu) consideră **m.** arghezian o „recunoaștere lovinesciană de ultimă oră", poetul *Cuvintelor potrivite* fiind, multă vreme, respins de criticul de la „Sburătorul" și acceptat relativ târziu. Dacă în ce privește „evoluția poeziei lirice" Lovinescu teoretizează o deplasare (în sens modernist, pe filonul deschis de romantism) a lirismului de la obiectiv („poezia de concepție" etc.) către subiectiv, în ce privește „evoluția poeziei epice", anume a romanului, tendința avută în vedere e inversă – de la subiectiv (adică atitudinea afectiv-partizană a naratorului față de personaje și universul operei) spre obiectiv, urmând – ca „material de inspirație" sociologic – evoluția de la rural la urban (deși Lovinescu recunoaște că începuturile romanului românesc sunt caracterizate de inspirația urbană, „misticismul țărănesc" fiind impulsionat de posteminescianismul lui N. Iorga). Recunoaște, de asemenea, că materialul e în principiu indiferent și evoluția spre „literatura urbană" are „o importanță relativă și mai mult socială decât estetică", obiectivarea fiind, în schimb, un certificat de maturizare a prozei. Spre deosebire de cazul poeziei și criticii, Lovinescu taxează drastic **m.** prozastic, văzând în el – pornind de la cazul prozei poetice a lui D. Anghel și de la cea a lui Arghezi – un „principiu de dizolvare al poeziei epice", interpretare în acord cu o concepție puristă, de factură mai degrabă clasică, asupra genurilor literare: „orcâte calități literare ar avea sub raportul fanteziei [...] sau al creației verbale [...] și oricât i-am recunoaște meritul de urbanizare și rafinare estetică, o condamnăm în totalitate ca hibridă și tinzând împotriva sensului poeziei epice". Premiază în schimb pamfletul arghezian (ca expresie a lirismului). „Evoluția" Hortensiei Papadat-Bengescu de la „lirismul și impresionismul" începuturilor spre „creația obiectivă" ar fi fost stimulată de „superioritatea" satirei lui Gh. Brăescu (prin „caracterul ei obiectiv") asupra celei a lui I.L. Caragiale. O excepție care confirmă regula este „evoluția inversă a d-lui F. Aderca, dictată de legea propriului talent,

de la obiectiv (*Domnișoara din strada Neptun*) la subiectiv, la autoanaliză". Impersonalitatea, intelectualizarea, cerebralitatea construcției și (deopotrivă) a observației și analizei, individualismul sunt trăsături dominante; „evoluția" curentului a confirmat predicția lui Lovinescu în poezie, dar l-a infirmat (măcar în parte) în proză, unde obiectivarea epică lasă locul, tot mai mult, (auto)analizei și introspecției, chiar lirismului, deci subiectivității; e adevărat, este vorba despre o subiectivitate controlată, „obiectivată" cerebral la Camil Petrescu, Anton Holban, Mircea Eliade ș.a. Într-un comentariu pe marginea *Istoriei...* lovinesciene Mihail Sebastian observă judicios că în literatura franceză și, prin extensie, în cea europeană (occidentală) evoluția romanului are loc într-un sens invers celui „către obiectivare" stabilit de Lovinescu pentru cea română – anume pe linia Balzac–Proust–Joyce–Svevo ș.a. La fel de judicios distinge Sebastian și între „sentimentalismul social" – care, la Lovinescu, e asimilat „lirismului sămănătorist" – și „panlirismul modern", definit drept „expresie extremă a personalului, a senzației, a unicului, a individualului diferențiat până la ultimul amănunt", evoluția Hortensiei Papadat-Bengescu nefiind „de la subiect la obiect", ci de la „adolescența unui temperament artistic" la „maturitate", spre un „lirism" de altă factură decât cel din poemele în proză ale debutului. Comentariile pe marginea *Istoriei...* lovinesciene – carte care va reuși să impună, în perspectivă, termenul **m.** – vor fi în epocă majoritar negative. Un critic sămănătorist precum D. Tomescu îi dedică ample comentarii în dorința delegitimării estetice a curentului; moderniștii sunt, pentru el, „lipsiți de fondul viu al unei experiențe proprii", iar **m.** nu poate fi „confiscat de un cenaclu"; autorul nu e ostil de principiu **m.**, ci caracterului livresc, de imitație mecanică pe care l-ar avea la noi („Modernismul este expresia unei lecturi, nu și expresia unei sensibilități"). Cezar Petrescu disertează, în „Gândirea", despre „prejudecata modernistă" ca „prejudecata actualității, idolatrizarea necondiționată a noutății, înainte ca primenirea exteriorului să fi statornicit și o formă exterioară", taxând de fapt aceeași inaderență la fondul autohton: „Modernismul în religie înseamnă părăsirea dogmelor și a istoriei în dorința de a adapta cuvântul sfânt legilor actuale ale spiritului și sentimentului. Modernismul estetic pretinde a reda formele așa cum ele n-au fost niciodată întrevăzute".

Emil Botta

Mateiu I. Caragiale

Mircea Eliade

Anton Holban

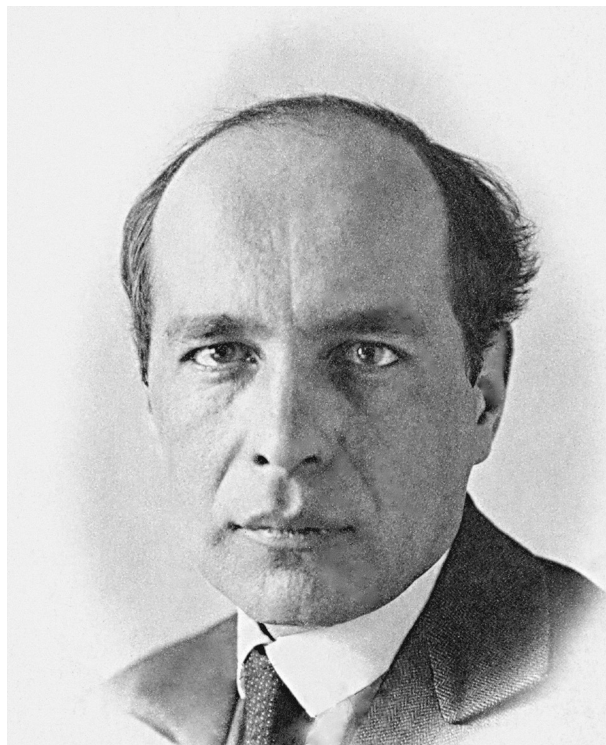
În *Sensul tradiției* (1924) Nichifor Crainic nu refuză curentele moderne (impresionismul francez, expresionismul german), ci le justifică prin necesitatea organicității spirituale, prin „fatalitatea etnică” a specificului autohton, care, „tradiție vie” fiind, „nu e numai tehnică”: „Autohtonismul, înțeles astfel, poate fi numit tot atât de justificat: tradiționalism, actualism sau viitorism”. **M.** e, așadar, respins ca mimetism mecanic și antitradițional, în numele unei legitimități organice. Mai elocvente sunt, în acest sens, respingerile venite din partea aderenților la mișcările modernisto-avangardiste. Reacția negativă a lui Ion Barbu îi mobilizează, în sprijinul său, pe G. Călinescu și pe F. Aderca, în timp ce Arghezi și Lovinescu sunt susținuți de Pompiliu Constantinescu. Și Liviu Rebreanu denunță exclusivismul criticului sburătorist, pe care îl consideră „un Mihalache Dragomirescu modernist”. Ca și G. Călinescu, pentru care **m.** e „un sincronism superficial cu Occidentul”, sustras legilor interne ale creației, F. Aderca recunoaște în sincronismul **m.** un pseudonim al occidentalizării, dar consideră valoarea estetică a poeziei un caz exclusiv de diferențiere identitară, în afara sincronismului „nivelator și stimulator de mediocrități”. Camil Petrescu contestă, la rându-i, teoria mutației valorilor estetice, în al cărei relativism motivat științific (prin Hugo de Vries) vede un „principiu ieftin, neoriginal și caduc”, care duce critica într-un „impas” și o condamnă la toate „incoerențele”. În compendiul din 1937 „modernismul extremist” din 1927 va fi reformulat de Lovinescu drept „modernism de avangardă și experimental”, asociat din nou, sub denominația „avangardism” literar și plastic, „Contimporanului” – lui I. Vinea îndeosebi – și revistelor conexe, care sunt privite drept „consecințe fatale ale sincronismului mișcării literaturii universale, ce au experimentat și la noi dadaismul, expresionismul, integralismul, suprarealismul – adică formele extreme ale modernismului apusean”. Tot aici **m.** e iarăși subsumat mișcării de la „Sburătorul”: „În afară de «Convorbiri literare» și «Sămănătorul» [...], nici o revistă n-a trezit atâtea energii noi, așa că o bună parte a literaturii, mai ales moderniste, de după război este o creațiune exclusivă a «Sburătorului»”. Un punct de vedere diferit asupra „criticii moderniste” formulează Șerban Cioculescu în 1933; deplângând interesul scăzut acordat „tehnicei”, el afirmă că **m.** în critică e practicat de aproape un secol, de la Baudelaire, și

consideră că trebuie căutat mai ales în interiorul așa-numitei „critici a artiștilor” (cu formula lui Thibaudet). Noțiunea devine curentă în vocabularul avangardiștilor (Geo Bogza, Ilarie Voronca, Mihail Sebastian ș.a.), care asimilează **m.** întreaga mișcare artistică novatoare și se afișează ei înșiși ca moderniști; tot mai des începe să apară și o „specializare” ideologică a termenului: „modernismul de stânga” (avangarda) versus „modernismul de dreapta” (asociat grupărilor spiritualiste sau neotradiționaliste), în vreme ce alți comentatori, în general ostili, preferă alte denominații („nihilism” sau, în termenii lui Const. I. Emilian, „anarhism poetic”). Istoricul literar și autorul de manuale școlare Gh. Adamescu publică în 1933 broșura polemică intitulată *Curente „moderniste” în literatură*, în care **m.** funcționează tot ca umbrelă conceptuală, curentele subsecvente fiind veștejite dintr-o perspectivă clasică. Și pentru ultramodernul Ion Călugăru **m.** (a cărui evoluție e discutată în paralel cu cea a mișcării socialiste) se identifică spiritului nou în literatură, în arte și în stilul de viață, curentele de avangardă fiind sinonime, precum simbolismul, cu el; într-un bilanț al curentului el consideră că modernizarea s-a făcut nu datorită pionierilor „care au trăit drama ruperii de tradiție”, ci datorită epigonilor, iar „forța ofensivă a mișcării moderniste din România s-a epuizat demult”. Polaritatea **m.** versus tradiționalism se generalizează în vocabularul criticilor mai tineri, adepți ai liberalismului estetic modern (Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian ș.a.), chiar dacă opoziția e resimțită ca rigidă și insuficientă. Polemica dusă de Ion Barbu după 1927 cu Tudor Arghezi (după apariția *Cuvintelor potrivite*) și cu E. Lovinescu (după apariția volumului *Evoluția poeziei lirice*), reformulează **m.** într-o cheie antimodernă, distingând între două mari accepții: „Dacă modernismul e ancheta niciodată descurajată a condițiunilor frumosului contingent, domnul Arghezi se exclude din aceste preocupări. Dacă înțelegem prin modernism satanismul postbaudelairian sau predilecția desenurilor în materie fecală (à la Huysmans), sigur, domnul Arghezi e un poet modernist cu prisosință. Poet modernist pentru uzul micilor reporteri israeliți emoționați de infinita varietate a înjurăturilor ungro-vlahe”. Barbu își asumă **m.** în termeni precum „act clar de narcisism”, „o pură direcție, un semn al minții”, „nobila gratuitate a spiritului”, „rarefierea lirismului absolut”, egal depărtat de formele afective ale „poeziei leneșe”, care „e foarte adesea o poezie vivace și coincide atunci cu stânga modernistă sau cu modernismul scurt”. Afirmând că sincronismul lovinescian ar fi „o idee democrată aplicată celei mai reacționare forme a spiritului – Lirica!”, Ion Barbu se plasează în zona unui „**m.** reacționar”; căutarea unei Grecii „esențiale”, a misterelor eleusine, consună cu dionisiacul lui Nietzsche și cu întoarcerea la sursele presocratice a filosofiei lui Heidegger. Pe de altă parte, dimensiunea sa apolinică implică o opțiune absolutistă a poeziei, sincronismul civilizațional fiind negat în favoarea unei „contemporaneități în absolut”, eminamente spirituală și regresivă. Adept al „modului intelectual al Lirei”, Barbu se delimitează de „răposata poezie simfonică a simbolismului” (deși e un admirator al lui Moréas și al lui Mallarmé), privind „lirismul cel nou” ca pe un echivalent orfic al liturghiei (al „simplității cântării bisericești”), în acord cu noul misticism și spiritualism european emulat de Tânăra Generație. Esențială rămâne asumarea dimensiunii absolute, anamnetice și epifanice a **m.** prin intermediul exemplului proustian (ca „reminiscență activă”): „Modernismul e un cuvânt impropriu, sau, aplicat poeziei, de-a dreptul ocară. El nu se referă decât la un aspect secundar al recentului proces de limpezire și concentrare presupus de poezie: recâștigarea prin cel mai recules proces de amintire a unui sens pierdut de frumusețe. Invențiunea poetică, astfel înțeleasă, se așază imediat lângă marea experiență proustiană. Între învierea prin reminiscență activă a misteriosului Combray și preocuparea liricei înalte: ridicarea unui helenism neistoric, *altfel* adevărat (prezent în gândirea geometrică a lui Eudox și Apolonius, ajuns la expansiune în oda pindarică) –, aceeași concurență făcută duratei curente se afirmă stăruitor”. Asemeni „poeziei pure”, identificată de abatele Henri Bremond (și de alții, inclusiv de Al. Macedonski) unei forme de mistică, „durata pură” bergsoniană apare aici ca o abolire a timpului liniar și a istoriei unidimensionale, în progres. Revendicat de constructiviștii abstracționiști de la „Contimporanul” lui Ion Vinea și de cenaclul Sburătorul, considerat, de numeroși teoreticieni mai noi, poetul român modernist prin excelență, Ion Barbu e, de fapt, cel mai articulat teoretician autohton din epocă al **m.** antimodern în poezie, poziție întărită și de admirația sa pentru „reacționarul” Mateiu I. Caragiale și pentru balcanism ca recuperare a unei Elade esențiale. Un punct de vedere convergent poate fi întâlnit la Camil Petrescu. Un

articol din 1928, *Modernism modern*, identifică **m.** aceluiași „clasicism substanțial": „S-a întâmplat cu modernismul ceea ce s-a întâmplat cu orice școală literară: elementele lui creatoare [...] în ceea ce realizaseră mai bun, făcuseră, fără să știe, clasicism substanțial. S-au descoperit astfel rude cu Balzac și Stendhal. Nu mai vorbim de Proust care n-a ținut niciodată să fie altceva". Totuși, spre deosebire de Ion Barbu, Camil Petrescu nu depreciază caracterul „revoluționar" al **m.**, în care vede „însuși principiul progresului. Cu o condiție... să fie făcut de revoluționari noi, nu de cei înăcriți. Căci mai mult decât un sens artistic, [...] modernismul, prin elementele lui – care sunt întotdeauna cele mai vii, cele mai apte și cele mai dornice de a cunoaște ale unei generații –, are un neprețuit sens moral". Ideea va fi reformulată în articolul *Poezia pură* (despre condițiile intelectualizării și „purificării" artei postbelice, urmând mai ales filiera Mallarmé–Valéry) și în eseul *Substanțialism* (din același an 1928), unde autorul ia poziție față de „tradiționalism, modernism și generațiile postbelice", acesta fiind unul din cele mai valoroase texte teoretice românești despre **m.** „Purismul hermetizant", nonfigurativ, abstracționist al liniei Mallarmé–Valéry–Ungaretti–Montale–Rilke–Gottfried Benn are, el însuși, adversari și aliați moderniști. Dacă Ion Barbu pleda împotriva „tradiționalismului timid", Camil Petrescu, adept, în forme mai radicale decât Lovinescu, al citadinismului prozastic, vede în substanțial un „prezent permanent", în care tensiunea dintre tradiționalism și **m.** se rezolvă sub semnul unui vitalism sublimat, și consideră că atât tradiționalismul, cât și **m.** sunt forme „parazitare" de artă, fără existență organică; moderniștii sunt „tradiționaliști în devenire", o operă „se învechește mai întâi tocmai prin ce are modernist", iar **m.** nu constituie decât un moment din lanțul de forme menite să fie lepădate de substanțial („Proclamând că numai ceea ce e modern e acceptabil, el renunță la tot ce e substanțial, căci prin definiție substanțialul nu poate fi numai modern"). La Camil Petrescu, ilustrarea substanțialismului prin deschiderea spre epistemologie vizează identificarea – prin neovitalismul psihologic al lui Bergson și prin intuiționismul fenomenologic al lui Husserl – a unei „noi structuri", definitorie pentru spiritul timpului (în conferința *Noua structură și opera lui Marcel Proust*). Aici persoana întâi e asumată ca vehicul al omniscienței morale („eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi... din mine însumi nu pot ieși"), iar experiențele narative ale lui James Joyce sau ale Virginiei Woolf („fluxul conștiinței" etc.) sunt refuzate din unghiul necesarei „unități de perspectivă" – din nou, idealul clasicizat este pus în slujba modernului, ca „instrument de cunoaștere metafizică". Dialectica dintre **m.** și tradiție face și obiectul unor intervenții ale lui Al. A. Philippide, care deplânge excesul de avangardism actualist al **m.** de după Primul Război Mondial și remarcă nevoia reprezentanților săi de a-și găsi o „tradiție" (*Modernismul și tradiția*, 1937). O dificultate constantă pentru critica românească a constituit-o modernitatea – și **m.** – lui Arghezi, revendicat, prin multiplicitatea artei sale, și de tradiționaliști, și de moderniști sau de avangardiști; lectura dominantă mai nouă – prin grila „categoriilor negative" ale lui Hugo Friedrich – nu face decât să complice lucrurile, poetul sustrăgându-se (și) acestui procustianism (caracteristic, altfel, pentru spiritul **m.**). Recuperarea, în acord cu modernul, a „idealului clasic" definește, deopotrivă, atitudinea lui Tudor Vianu și a lui G. Călinescu (al cărui **m.** va fi definit de Eugen Simion drept unul „împins spre trecut"). În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* Călinescu scoate (polemic) **m.** de sub tutela lovinesciană, pulverizându-l într-o serie de individualități (capitolul *Moderniștii*, nu **m.**), plasează, totuși, „momentul 1919" și „Sburătorul" în prim-plan, dar alături de „fenomenul arghezian", iar lista moderniștilor amestecă autori din toate grupările: E. Lovinescu, Tudor Arghezi, Demostene Botez, Adrian Maniu, G. Topîrceanu, Mihail Sevastos, Otilia Cazimir, Claudia Millian, Aron Cotruș, Al. A. Philippide, Camil Baltazar, Virgiliu Monda ș.a. Lipsesc însă figurile-reper ale **m.** lovinescian: Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, Ion Barbu ș.a. Deși i se datorează una dintre cele mai importante circumscrieri teoretice ale poeziei moderne în *Curs de poezie*, afine „categoriilor negative" ale lui Hugo Friedrich, criticul evită de regulă folosirea termenului **m.** Între excepții se numără capitolul din *Istorie...*, unde, după ce încadrează, derutant, la „tradiționaliști" poeți de avangardă precum Ilarie Voronca sau B. Fundoianu, Călinescu formulează, în secvența dedicată celui din urmă, una dintre cele mai subtile definiri interbelice ale fenomenului, depășind polaritatea **m.**–tradiționalism: „tradiționalismul e tot un fel de modernism" (incitantă e și discutarea lui Adrian Maniu prin grila „primitivismului" expresionist). Ideea va fi dezvoltată de

Nicolae Manolescu în eseul *Metamorfozele poeziei*, care prefațează antologia poeziei române moderne (1968), unde tradiționalismul e privit ca un „stil al modernismului", și în volumul *Despre poezie* (1986), unde disociază **m.** de avangardă – în opoziție cu critica interbelică – și lansează un termen de efect: „poeții pereche: modernistul și avangardistul" (postmodernismul fiind, apoi, plasat în relație cu avangardismul). Atitudinea ambivalentă a **m.** față de tehnica modernă este, la rândul ei, revelatoare pentru circumscrierea modernismelor. Prefigurat, în modernitate, de romantismul înalt (legitimist, vizionar, metafizic, idealist, nocturn) și de simbolism (muzical, evanescent, ezoteric), **m.** înalt, oracular, epifanic, purist și elitist, de exemplu, reprezintă o nouă formă de aristocratism spiritual (fie și în negativ), pentru care tehnica modernă reprezintă un agent al „dezumanizării" (în termenii lui Ortega y Gasset) și al standardizării artei. Dimpotrivă, avangardismele (futurismul îndeosebi) fetișizează mesianic progresul tehnologic, în care văd un motor al progresului și al vieții noi. Cu sau fără contribuția lui E. Lovinescu, în România interbelică **m.** e asimilat nu doar literar, ci și civilizațional, ca mimetism în raport cu formele liberalismului occidental. Adversari de cele mai diverse orientări, de la Mihai Ralea la Radu Dragnea și Mircea Vulcănescu, de la Mihail Dragomirescu la Nicolae Roșu, critică **m.** pentru inaderența lui la fondul autohton și pentru superficialitatea mimetică, constatând totodată generalizarea sa, mai ales către finele anilor '30. Există și alte accepții. Recalibrând sincronismul lovinescian pe coordonatele „revoluțiilor naționale", tânărul Emil Cioran descrie geneza statului român, în *Schimbarea la față a României* (1936), ca pe „fructul unei pasiuni moderniste".

După 1944, pe fondul dezbaterilor ideologice despre „criza literaturii" (burgheze), contribuțiile privind conceptul **m.** devin tot mai rare. Reprezentanții Cercului Literar de la Sibiu reformulează – retrospectiv, dar paradoxal inovativ – **m.** lovinescian prin recuperarea estetizantă a unor specii literare „desuete" (balada cultă, în primul rând), iar în broșura *Introducere în modernism* (1947) Dinu Stegărescu schițează o „genealogie" a fenomenului, în care include toate curentele novatoare, de la simbolism la suprarealism. După instaurarea regimului comunist, odată cu dogmatismul realist-socialist, are loc o „înghețare" teoretică de durată, chiar dacă subteran dinamica literară continuă să

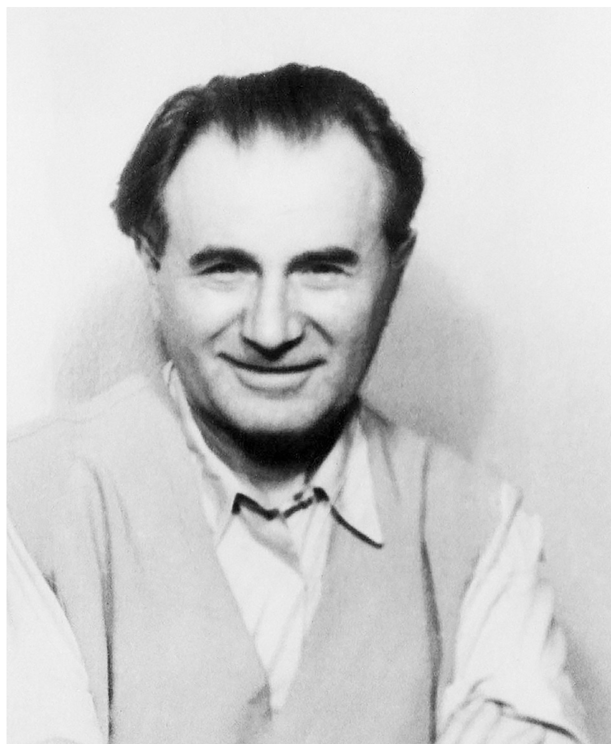
Adrian Maniu

Gib I. Mihăescu

Hortensia Papadat-Bengescu

Camil Petrescu

se manifeste. Privit ca produs al burghezo-moșierimii, **m.** – cu derivatele sale estetizante, hermetizante, puriste sau anarho-avangardiste – e stigmatizat de noua orânduire ca „dușmănos", ca „decadență", „formalism" sau „estetism" (tradiționalismul fiind asimilat, la rândul său, „obscurantismului" și „fascismului"). Recuperarea „moștenirii" interbelice (cu toate orientările puse anterior la index, din rațiuni ideologice) are loc în trepte, îndeosebi după 1960. Abia după 1965 discuția în jurul conceptului **m.** e reluată prin contribuțiile notabile ale lui Matei Călinescu, Adrian Marino, Nicolae Manolescu ș.a., dar și prin recuperarea complexă a lui E. Lovinescu din monografiile lui Eugen Simion, Florin Mihăilescu sau I. Negoițescu (după ce Ileana Vrancea îl recuperase pe Lovinescu în cheie progresist-raționalistă și antifascistă). O vreme **m.** (numit uneori **m.** lovinescian sau moderat) e disociat, în periodizările istorico-literare curente, de simbolism și de avangardă, dar continuă să fie opus tradiționalismului. Totuși, de la Nicolae Manolescu la Z. Ornea, polaritatea începe să fie amendată. O dominantă a definirii **m.** interbelic și a avatarurilor sale postbelice – de tipul **m.** târziu sau al neomodernismului – o constituie, în critica românească a epocii, apelul la grilele de lectură ale lui Marcel Raymond și Hugo Friedrich. Modelul elaborat astfel e caracterizat prin abstracționism, nonfigurativism, (hiper)intelectualizare, sublimare metaforică și simbolică, obscuritate, purism și hermetism, evazionism elitist, formalism; depășirea – prin (neo)avangarde și postmodernism – a acestui model echivalează cu depășirea unui „ancien régime" al literaturii și artei printr-o democratizare (dublată de o tehnocratizare liberalizantă) a acestora, printr-o desacralizare a lor, având ca efect decanonizarea lor postmodernă. O tentativă notabilă de circumscriere a conceptului și a tradiției lui (deja seculare) există la Vladimir Streinu în *Tradiția conceptului modern de poezie* (1938): „Conceptul modern de poezie, care modelează și literatura noastră poetică de azi și sub a cărui forță toate rigiditățile au devenit plastice, îmbracă astfel toată autoritatea unei tradiții centenare". Câteva decenii mai târziu Matei Călinescu reia chestiunea în *Conceptul modern de poezie* (1972), urmărindu-i evoluția de la romantism la avangardă și identificând o deplasare de la o poetică a transcendenței și a muzicalității la una materialistă a literalității. Treptat însă, opoziția, mult vehiculată, începe să fie resimțită ca insuficientă, astfel încât un istoric al ideilor literare precum Z. Ornea, în *Tradiționalism și modernitate în*

deceniul al treilea (1980), simte nevoia să distingă între **m.** și modernitate sau între tradiționalism și „tradiționalitate”, opunând tradiționalismul modernității, nu **m.** *Modernismul românesc* (I-II, 1984-1985), amplă sinteză istorico-literară dedicată de Dumitru Micu fenomenului, tinde să acrediteze un concept integrator luând în calcul diversitatea orientărilor subsumate **m.** de E. Lovinescu. Afirmarea generației ’80 și a postmodernismului militant va impune, în următoarele două decenii, altă perspectivă: ca și modernitatea, **m.** e considerat „depășit”, „încheiat”. O încercare de reconstrucție conceptuală dintr-o perspectivă asumat postmodernă (implicând, adică, „închiderea” paradigmei moderniste) va fi propusă de Ion Bogdan Lefter într-o teză de doctorat cu un titlu derutant prin substituirea **m.** cu modernitatea: *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* (2000). Lucrarea vizează reperiodizarea istoriei literare autohtone de la pașoptism la postmodernism unificând sub o singură titulatură aproape întreaga literatură interbelică „vie”; e de remarcat faptul că, în virtutea acestei nevoi unificatoare, **m.** lovinescian este privit, asemeni clasicismului sau romantismului, ca un „curent literar mare”, ca o paradigmă (de unde și suprapunerea sa cu modernitatea) și „corectat” retrospectiv prin raportarea la „categoriile negative” din cartea lui Hugo Friedrich despre structura liricii moderne. Lefter observă că „modernismul și tradiționalismul se defineau în epocă în planuri practic diferite”, întâiul fiind privit în „ordine formală”, din unghiul „structurii novatoare a limbajului literar”, în timp ce al doilea „își descria conservatorismul pe criterii preponderent conținutistice”. Drept urmare, deși această disimetrie și-a avut rațiunile ei strategice, ea împiedică gândirea critico-teoretică românească să sesizeze „unitatea structurală a curentului literar modernist de la noi”. Lefter tinde să confunde însă „curentul mare” cu paradigma, plasând sub „umbrela conceptuală” a **m.** toate ismele epocii, de la simbolism, parnasianism, decadentism la purism, ortodoxism, criterionism, de la „porțiunile nonreziduale” sămănătoriste și poporaniste la avangarde etc. În 2008, în *Istoria critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu preia ideea, mergând și mai departe cu „unificarea”: sub semnul **m.** sunt incluse toate fenomenele literare de după Junimea (inclusiv Dobrogeanu-Gherea sau Iorga) și până la realismul socialist; tot Ion Bogdan Lefter este cel care introduce, pentru literatura post realist-socialistă a „generației ’60”, termenul „neomodernism”; construcție conceptuală stranie având în vedere „neofilia” proprie **m.**, dar de fapt ironică, întrucât autorul privește **m.** ca pe un fenomen depășit, epuizat, readus artificial la viață în condiții totalitare impuse. În paralel cu această tendință unificatoare, chiar anterior ei, se manifestă însă, mai întâi la criticii români din diaspora, o tendință contrară: vechea opoziție interbelică dintre **m.** și tradiționalism (general resimțită inoperantă) nu mai e depășită prin unificarea conceptuală a tendințelor moderniste, ci prin circumscrierea mai multor formule sau tipuri de **m.** Dinu Pillat (1971) separă între un „concept modernist de poezie” și un „concept modern”, „derivat din romantism”, pe o linie mergând „de la figurativ la nonfigurativ”. În edițiile succesive ale lucrării sale despre „fețele modernității”, apărute în Statele Unite ale Americii, Matei Călinescu (autor, înaintea emigrării, a numeroase studii despre „scriitori moderni”) semnalează existența a „două modernisme”: un **m.** liberal-burghez și un **m.** antiburghez. Într-un eseu despre problema canonului și romanul românesc interbelic, publicat în volum în 1999, Sorin Alexandrescu distinge, în literatura epocii, între un „modernism estetic”, moderat și autonomist, indicând *mainstream*-ul canonic (Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga ș.a.) și un „modernism etic”, antisistem, care reunește două categorii de regulă opuse în critica și istoria noastră literară: avangarda istorică și Tânăra Generație existențialist-autenticistă a lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu ș.a. Propunerea conceptuală a lui Sorin Alexandrescu extinde și nuanțează distincția operată de E. Lovinescu în *Istoria literaturii române contemporane* între „modernismul moderat” (dominant) și cel „extremist” (asimilat avangardei). Ideea „mai multor modernisme” apare enunțată și de Mircea Cărtărescu în *Postmodernismul românesc* (1999). După ce identifică un **m.** interbelic prin excelență intelectualist-abstract în romanele lui Camil Petrescu și în poezia lui Ion Barbu, autorul indică existența unui „al treilea modernism”, precursor al postmodernismului, parțial asimilabil „corinticului” din trilogia *Arca lui Noe* a lui Nicolae Manolescu, dar și cu sugestii dinspre sinteza comparatistului Jacques Le Rider *Modernité viennoise et crises de l’identité*. Separarea **m.** de avangardă și discutarea lor drept fenomene distincte constituie o operațiune post-factum, întreprinsă de instituția critică după ce în anii

’20 și ’30 scriitorii și artiștii avangardiști din România foloseau de multe ori termenul **m.** în locul termenului „avangardă”. O elaborare teoretică incitantă, pornind de la reexaminarea limbajelor poeziei moderne (nu doar sau nu neapărat moderniste) este cea din volumul *Aisbergul poeziei moderne* al lui Gheorghe Crăciun (2002), unde modelul „poeziei reflexive” de tip Mallarmé–Valéry–Wallace Stevens–Eugenio Montale–Ion Barbu–Nichita Stănescu, adică nonfigurativă, înalt-abstracționistă, corespunzând categoriilor lui Hugo Friedrich, e concurat de modelul poeziei „ludice și experimentale” (cultivat de experimentatorii avangardiști și postavangardiști, de la Christian Morgenstern la Șerban Foarță) și, îndeosebi, de cel al poeziei tranzitive, prezentă deja la autori ca Walt Whitman, Ezra Pound, Konstantinos Kavafis, Fernando Pessoa, Francis Ponge, ultimul Bacovia ș.a. Un capitol (*Modernismul românesc și tranzitivitatea*) amorsează agenda militantă a optzecismului, urmărind procesul de impunere autohtonă, în deceniul al nouălea, a tranzitivității poeziei, centrată pe contingență, cultivarea limbajului comun, confesiune prozaică etc., în defavoarea reflexivității aristocratizante; autorul preia termenii operaționali „reflexiv” și „tranzitiv” din *Arta prozatorilor români* a lui Tudor Vianu, și anume din capitolul *Dubla intenție a limbajului și problema stilului*. În ultimul deceniu, inclusiv sub presiunea unor concepte externe de tipul „modernism reacționar” (folosit de istoricul american Jeffrey Herf pentru a descrie **m.** artiștilor occidentali favorabili extremei drepte interbelice), al opoziției dintre **m.** „programatic” și cel „epifanic” (în studiile istoricului britanic Roger Griffin) și al influentei reabilitări a antimodernului – sau a **m.** antimodern – din sinteza lui Antoine Compagnon (*Les Antimodernes*, 2005), în spațiul intelectual românesc tinde să câștige teren o recuperare a antimodernismului (și a antimodernului) de natură să amendeze maniheismul terminologic și confuzia de planuri aferentă, propriu **m.** lovinescian militant, reeditat de militanții optzeciști în vederea susținerii postmodernismului. În interiorul generației mai noi de critici, Paul Cernat rediscută în 2009 **m.** dinspre dimensiunea „retro” a acestuia. *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare*, o culegere din 2008 coordonată de Sorin Antohi, cu participarea unor teoreticieni români și străini, abordează chestiunea într-o perspectivă culturalistă cu o mare deschidere. O amplă antologie panoramică în două volume realizată de Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)* (2008), constituie cel mai complex demers de periodizare a fenomenului modernist autohton. Luând drept bornă prima apariție a „Literatorului” macedonskian și (după caz) anul 2000, culminație a acreditării postmodernismului, sau 1949, ceea ce înseamnă instaurarea realismului socialist, Gabriela Omăt oferă și ocazia urmăririi detaliate, cu o mare bogăție de documente, a procesului, dificil, de impunere a termenului în critica și istoriografia noastră literară.

Repere bibliografice: I. E. Torouţiu, *Modernismul. Simbolism – impresionism – expresionism*, Bucureşti, 1926; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *266–450*; Constantin I. Emilian, *Anarhismul poetic*, Bucureşti, 1932; Philippide, *Scrieri*, III, *369–371*, IV, *245–251*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *passim*, *Ist. lit.* (1982), *passim*; Dinu Stegărescu, *Introducere în modernism*, Bucureşti, 1947; Manolescu, *Metamorfozele*, *passim*; Pillat, *Mozaic*, *15–16*; Adrian Marino, *Modern, modernism, modernitate*, Bucureşti, 1969; Călinescu, *Conceptul*, *226–286*; Streinu, *Pagini*, I–V, *passim*; Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980; Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985; Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, Bucureşti, 1987, *223–227*; Ioan Mihuţ, *Modernismul*, Bucureşti, 1992; Matei Călinescu, *Cinci feţe ale modernităţii: modernism, avangardă, decadenţă, kitsch, postmodernism*, tr. Tatiana Pătrulescu şi Radu Ţurcanu, postfaţă Mircea Martin, Bucureşti, 1995; Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, Bucureşti, 1998; Sorin Alexandrescu, *Privind înapoi, modernitatea*, tr. Mirela Adăscăliţei, Şerban Anghelescu, Mara Chiriţescu şi Ramona Jugureanu, Bucureşti, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *75–77*, *passim*; Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernităţii. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Piteşti, 2000; Vasile Pistolea, *Generația ’60 și redescoperirea modernității modernismului*, pref. Iosif Cheie-Pantea, postfață Gheorghe Glodeanu, Reșița, 2001; Gheorghe Crăciun, *Aisbergul poeziei moderne*, postfaţă Mircea Martin, Bucureşti, 2002; Iulian Boldea, *Simbolism, modernism, tradiţionalism, avangardă*, Braşov, 2002; Ioana Em. Petrescu, *Modernism/postmodernism. O ipoteză*, îngr., introd. şi postfaţă Ioana Bot, Cluj-Napoca, 2003; *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare*, coordonator Sorin Antohi, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, *passim*; *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, îngr. și pref. Gabriela Omăt, București, 2008; Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009; Angelo Mitchievici, *Decadență și decadentism în contextul modernității românești*, București, 2011; Virgil Șoptereanu, *Modernism. Avangardă. Postmodernism*, București, 2012; Zamfir, *Panorama*, I, *483–487*, *passim*.

D.Mc., P.C.

MODOLA, Doina (7.I.1947, Cluj), teatrolog. Este fiica Doinei Modola (n. Giurgiu) şi a lui Ioan Modola, avocaţi. Urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Cluj, apoi Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai", secţia română (1964–1969). Și-a susţinut doctoratul în 1981 cu teza *Modalităţi şi forme în dramaturgia românească.* Este corector la Editura Dacia din Cluj între anii 1970 și 1974, ulterior predă ca asistent universitar la Catedra de limba română pentru studenţii străini a Facultăţii de Filologie din Cluj-Napoca (1974–1981). Ia parte la şedinţele Cercului de stilistică şi poetică al Facultăţii de Filologie clujene (din 1978). În 1981 devine cercetător la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" al Academiei Române, colaborând la lucrări de anvergură: *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004) şi *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005) ș.a. Din 1990 devine profesor asociat la Catedra de regie de teatru muzical a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, iar din 1991 predă în cadrul Departamentului de teatru al Facultăţii de Litere a Universităţii „Babeş–Bolyai". Este profesor, din 1995, la Facultatea de Canto şi Artă Scenică a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima". Din 1994 deţine şi calitatea de consilier artistic la Teatrul Naţional „Lucian Blaga" şi coordonează câteva ediţii ale Galei Teatrelor Naţionale. Este membră a Asociaţiei Oamenilor de Teatru (din 1977) şi a Biroului secţiei de critică al Asociaţiei (din 1980), iar din 1990 a Uniunii Teatrale din România şi a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru, secţia română. Debutează în 1971 la „Tribuna", iar în 1983 publică prima sa carte, *Dramaturgia românească între 1900–1918.* Mai colaborează cu eseuri, cronici teatrale şi recenzii la „Steaua", „România literară", „Transilvania", „Orizont", „Ramuri", „Cronica", „Teatrul azi" ş.a. În 1999 obţine Premiul special acordat de Asociaţia Internaţională a Criticilor de Teatru, iar în 2007 i se decernează Premiul UNITER pentru întreaga activitate. A semnat și Doina Modola-Prunea.

Atât în cronicile dramatice, cât şi în lucrările ample de teatrologie pe care le publică **M.**, stilul critic se distinge prin supleţea analizei, printr-o anume naturaleţe colocvială şi prin precizia argumentaţiei. Volumul *Dramaturgia românească între 1900–1918* radiografiază mutaţiile estetice din teatrul românesc modern de la începutul secolului al XX-lea, explorând modificările apărute la nivelul categoriilor şi al formelor dramatice. În *Dramaturgia prozatorilor. Seducătorul şi umbrele: Gib I. Mihăescu* (2003) exegeta urmăreşte revalorizarea teatrului scris de autorul *Rusoaicei*, a fragmentelor şi a pieselor complete (*Pavilionul cu umbre*, *Confraţii* şi *Sfârşitul*), demonstrând potenţialul lor dramatic şi doza de teatralitate intrinsecă, reprezentabilitatea lor scenică. Se recurge, pentru a susţine actualitatea pieselor lui Gib I. Mihăescu, la o perspectivă istoricistă asupra modernizării scriiturii dramaturgice, înţeleasă ca o rapidă succesiune de mode şi de maniere, demodabile rând pe rând. În cazul pieselor de teatru, pentru care definitorii sunt „prospeţimea de la momentul scrierii", oportunitatea şi actualitatea, riscul perimării este major, iar mutaţiile spectaculoase de mentalitate ale începutului de secol XX au făcut ca piesele reprezentative pentru modernism să devină „mai prăfuite decât cele ale veacului anterior, care dobândesc în timp, compensatoriu, parfum de epocă". Dezvăluind ambivalenţa comicului, când bonom, când macabru, şi „ambiguitatea funciară" a situaţiilor şi a tipologiilor dramatice la Gib I. Mihăescu, studiul nu este doar un exerciţiu reuşit de *close reading*, de lectură în filigran a paradoxurilor acestui teatru, ci şi un act necesar de recuperare istorico-teatrologică. Ciclul de exegeze dedicat dramaturgiei blagiene, supraintitulat *Lucian Blaga şi teatrul* (I–II, 1999–2003), analizează mai întâi, în primul tom, eseistica, memorialistica, cronicile şi însemnările critice de tinereţe, care coagulează o concepţie estetic-teatrală proprie, ca mai apoi să se focalizeze asupra pieselor de început ale scriitorului. Textele de critică şi de dramaturgie ale lui Blaga marchează o ruptură de viziune estetică şi antropologică în epocă, ele ilustrând „toate efectele contondente pe care le generează avangarda". „Noul teatru" expresionist, de avangardă, revoluţionează nu doar structurile dramatice, ci şi concepţia regizorală şi arta actorului. Definind „ekstaza" ca situaţie-cheie a teatrului lui Blaga, **M.** identifică, în fond, nucleul a ceea ce dramaturgul şi teoreticianul expresionist Yvan Goll numea „supradramă", o specie reprezentativă pentru un supraunivers imaginar, al suprasenzorialului. Dincolo de intenţia de a construi o perspectivă de interpretare coerentă şi argumentată, de a găsi o cât mai plauzibilă cheie hermeneutică, miza exegezei este de a propune regizorilor şi actorilor să redescopere şi să prelucreze scenic

piesele de tinereţe ale lui Blaga. Estetica stilizării, declarat antimimetică, se grefează în textele acestuia pe o canava teatrală mitic-arhetipală, reinterpretată prin filtru psihanalitic (*Daria*), dar şi prin actualizarea unor formule dramatice cum sunt misterul antic (în *Zamolxe*), misterul renascentist (*Tulburarea apelor*), pantomima misterială medievală (*Înviere*), tragedia „fondatoare”, reînviată în *Meşterul Manole*, teatrul cu măşti (*Anton Pann*). Sugestia pe care **M.** le-o face viitorilor regizori, actori şi scenografi interesaţi de dramaturgia lui Lucian Blaga este aceea de a nu se lăsa copleşiţi de obsesia că autorul a fost un filosof, de a nu pune în scenă sensurile extrinseci, ci doar mecanismele intrinseci ale textului dramatic, care „vorbeşte prin sine, precis şi deplin”. Deschis lecturii proiectante (în spiritul noţiunii „citit proiectant” a lui Radu Stanca) sau transpunerii scenice, textul dramatic autostructurant al lui Blaga devine pentru **M.** un reper simpatetic al profesiunii sale pe tărâmul teatrului.

SCRIERI: *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983; *Actori pe scena lumii*, Cluj-Napoca, 1990; *Lucian Blaga şi teatrul*, vol. I: *Insurgentul: Memorii. Publicistică. Eseuri*, vol. II: *Riscurile avangardei*, Bucureşti, 1999–2003; *Chipurile Traviatei. Reprezentaţia lirică*, Cluj-Napoca, 2002; *Dramaturgia prozatorilor. Seducătorul şi umbrele: Gib I. Mihăescu*, Cluj-Napoca, 2003. **Ediţii:** Adrian Maniu, *Lupii de aramă*, introd. edit., Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Eugen Onu, *Argumentele dramaturgiei*, T, 1984, 3; Constantin Cubleşan, *„Dramaturgia românească între 1900–1918”*, TR, 1984, 14; Ion Istrate, *Teatrul românesc la început de secol*, ST, 1984, 4; N. Barbu, *Modernitatea literaturii*, CRC, 1984, 20; Marian Popescu, *Dramaturgia începutului de secol*, RL, 1984, 24; Corina Şuteu, *„Dramaturgia românească între 1900–1918”*, TTR, 1985, 1; Mircea Morariu, *Artişti pe scena lumii*, RL, 1990, 37; Ion Cocora, *„Actori pe scena lumii”*, TR, 1991, 16; Nicolae Balotă, *„Lucian Blaga şi teatrul”*, TTR, 2001, 3–4; Elisabeta Pop, *„Lucian Blaga şi teatrul”*, F, 2001, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *265–266*; Adrian Ţion, *Lucian Blaga într-o nouă exegeză critică*, ST, 2002, 2–3; Ovidiu Pecican, *Blaga şi scena*, TR, 2005, 68; Teodor Vârgolici, *„Lucian Blaga şi teatrul”*, ALA, 2005, 755; Nicolae Prelipceanu, *Doina Modola şi seducătorul*, TTR, 2006, 1–2; Valentin Chifor, *Teatrul lui Blaga într-o „lectură” inedită*, ST, 2006, 10–11. ***L.P.***

MODREANU, Cristina (22.IX.1974, Buzău), critic de teatru, jurnalistă. Este fiica Elenei-Lucreția Modreanu (n. Nicolae), contabilă, și a lui George Modreanu, economist. Urmează la Buzău școala gimnazială și Liceul „B.P. Hasdeu”, înscriindu-se apoi la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării a Universității din București, pe care o absolvă în 1997. Studiile universitare sunt completate de un doctorat în cadrul Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică din București, cu o teză despre spațiul de joc în teatrul românesc de după 1990, și de o bursă postdoctorală Fulbright (2011–2012), în cadrul Departamentului de Performance Studies de la New York University. Lucrează încă din timpul facultății ca jurnalist la ziarul „Azi” (1994–1997), devenind ulterior redactor titular la „Adevărul” (1997–2002), redactor-șef adjunct la „Adevărul literar și artistic” (2002–2005) și la „Gândul” (2007–2008). În 2009 cofondează revista „Scena.ro”, ocupând poziția de redactor-șef. În 2012 devine lector universitar în cadrul Centrului de Excelență în Studiul Imaginii (CESI) de la Universitatea din București. Este curatorul celor mai importante festivaluri de teatru din România (Festivalul European al Artelor Spectacolului, Timișoara; Festivalul Național de Teatru; Festivalul Național al Dramaturgiei Românești), selecționer al FestCo – Festivalul Comediei Românești (2005–2006) și autoarea mai multor traduceri de referință pentru artele performative. Debutează în volum cu *Șah la regizor* (2003). În 2001 a fost distinsă cu Premiul Generația 2000, acordat de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, și în 2004 cu Premiul Cel mai bun critic de teatru, acordat de UNITER.

Pentru **M.**, o preocupare constantă o constituie dramaturgia românească de după 1989, cu un interes special pentru felul în care noile spații, necanonice, exploatate de regizorii contemporani, influențează reprezentarea teatrală. *Șah la regizor* grupează o serie de texte publicate anterior în „Adevărul” și în „Adevărul literar și artistic”, în care se face o pledoarie pentru noutate în materie de tehnici regizorale printr-o analiză critică a producției teatrale postdecembriste. Bilanțul e sever și, din anii ’90, dominați de teatrul comercial și de reluarea vechiului repertoriu, **M.** nu reține decât câțiva regizori (Adrian Lupu, Theodor Cristian, Corneliu Dan Borcia). Accentul cade în schimb pe spectacolele următorului deceniu. Noul teatru e definit ca un teatru-acțiune, care abandonează primatul textului, privilegiind vizualul și senzațiile provocate privitorului. Inovația se exprimă prin reducerea distanței dintre sală și scenă și prin implicarea spectatorului în desfășurarea jocului actoricesc; exploatarea noilor tehnologii multimedia

(inserții video, construcție prin flash-back-uri și fragmentare prin input-uri etc.) e unul din mijloacele menite să asigure și să amplifice efectul de imersiune. E o estetică bazată pe performare și realizarea conjuncturală a spectacolului, în funcție de contextul de receptare, cu o importantă dimensiune etică ținând de educarea civică a spectatorului. Autoarea combină analizele și propunerile teoretice cu o serie de portrete regizorale, ilustrative pentru generația 2000, construite printr-un montaj savant de interviu și cronici amănunțite ale spectacolelor reprezentative: Alexandru Tocilescu, Cătălina Buzoianu, Alexandru Dabija, Felix Alexa, Tompa Gábor, Victor Ioan Frunză, Dan Puric, Horațiu Mălăele, Mihai Măniuțiu și Alexander Hausvater. Asupra ultimilor doi **M.** va reveni, consacrându-le volume de sine stătătoare: *Măștile lui Alexander Hausvater* (2005), *Mihai Măniuțiu – Spațiul cameleonic* (2010). Combinația dintre scriitura jurnalistică și cea academică, dintre cronică și eseu, dintre relatarea experienței de spectator și generalizarea teoretică, practicată la modul intuitiv în *Șah la regizor*, constituie o manieră specifică de construcție a ideii, ce se regăsește în toate cărțile. Este o reflecție care se face, după o formulă a autoarei, „cu harta în mână". Caracteristicile acesteia sunt traseele nesigure, dezorientarea și rătăcirea, iar instrumentul prin care se desenează „harta" e cel al „privirii oblice", destinată cartografierii din mers a unui teritoriu de margine, complet nou. Această critică voit orientată spre formele de avangardă se dispensează de cadre integratoare și evită să devină „sistem": fiecare profil regizoral apare ca singular, fiind descris ca un ansamblu izolat de practici, metode și imaginar scenografic. Volumele următoare vor include și narațiunea călătoriilor propriu-zise, drumurile spre festivalurile de teatru din țară și din lume, împletind cronica teatrală cu evocări subiective ale întâlnirilor, ale oamenilor sau ale modurilor de viață locală, construind un soi de „autobiografie de spectator" (George Banu). În această formulă, *Casa dinăuntru* (2008) își propune o analiză a experiențelor de spectator, românești și internaționale, pe care **M.** le face în intervalul 2000–2005, din perspectiva spațiilor scenice neconvenționale alese pentru reprezentații, ambiționând să realizeze o tipologie. Sunt inventariate subsoluri, mici încăperi care obligă la concentrare și exclud risipa de gesticulație și de energie, baruri, săli de bal, fabrici dezafectate. Opțiunea pentru stradă ca spațiu scenic neconvențional e subliniată mai cu seamă în analiza unor festivaluri (Festivalul Artelor de Stradă din Spania; Festivalul de Teatru de la Sibiu), ca modalitate de promovare a unui teatru-experiență și de recuperare a legăturii cu formele teatrului popular. Astfel, interesul pentru angajarea socială a artei dramatice, specific criticii practicate de **M.**, capătă o nouă valență. Comparând, de pildă, înflorirea artelor performative în România și în Rusia, autoarea regăsește posibilitatea de a gândi teatrul ca o conștiință critică a epocii contemporane, asociind conceptul de eveniment stradal cu formele civice de protest și de ocupare a spațiului public.

SCRIERI: *Șah la regizor*, pref. Cristian Tudor Popescu, București, 2003; *Măștile lui Alexander Hausvater*, București, 2005; *Casa dinăuntru*, pref. George Banu, București, 2008; *Mihai Măniuțiu – Spațiul cameleonic–The Ever Changing Space–Les Métamorphoses de l'espace*, ed. trilingvă, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, *Atât de fragedă*, CL, 2003, 9; Iulia Popovici, *Calitatea de martor*, OC, 2004, 215–216; Mircea Morariu, *„Șah la regizor"* , F, 2004, 2; Daniel Cristea-Enache, *Toboșarii timpurilor noi*, RL, 2006, 45; Carmen Mihalache, *Hausvater și măștile sale*, ATN, 2006, 5; Horia Gârbea, *Moartea teatrului și viața virtuală de apoi*, LCF, 2009, 2; Bogdan Romaniuc, *Spațiul interior*, SDC, 2009, 225; Matei Martin, *Ce rămâne*, DM, 2010, 353. ***L.Td.***

MODREANU, Simona (26.XII.1962, Iaşi), critic şi istoric literar, traducătoare. Este fiica Alexandrinei Barbu (n. Ciopron) şi a lui Neculai Barbu, profesori la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași. Învață în orașul natal, devenind în 1981 studentă la Facultatea de Filologie a Universității ieșene, secţia franceză–engleză, absolvită în 1985. Lucrează ca profesor de franceză şi engleză la liceul din Belceşti, județul Iaşi, apoi, între 1988 şi 1990, este bibliotecar documentarist la Biblioteca Municipală „Gh. Asachi" din Iaşi, ulterior fiind cadru didactic la Catedra de limba și literatura franceză a Facultății de Litere ieșene. Parcurge toate treptele profesionale până la gradul de profesor (2008); din 2009 este și director al Departamentului. În 1991–1992 a făcut studii postuniversitare la Centre Européen Universitaire din Nancy, Franţa. În perioada 1990–1997 a pregătit un doctorat în cotutelă între Universitatea ieșeană şi Université Paris VII, încheiat cu teza *Cioran ou L'Ironie comme stratégie du refus... de Dieu*, iar în 1997–2000 și în 2004 a fost bursieră New Europe College. În 2005 a urmat cursuri la École Supérieure pour Interprètes et

Traducteurs din Paris. În perioada 1999–2001 a exercitat funcţia de director adjunct al Centrului Cultural Român din Paris. Din 2004 e redactor-șef și din 2008 conduce Editura Junimea din Iași, unde coordonează traducerile cărților din colecţia „Les Roumains de Paris”, iniţiată în Franţa de Basarab Nicolescu. A participat la câteva proiecte importante, între care cel intitulat *Spațiul identitar în literatura francofonă contemporană,* al cărui director a fost. Publicistic a debutat în 1982 la revista „Dialog”, iar debutul editorial a avut loc în 2002 cu volumul *Eugène Ionesco ou L'Agonie de la signifiance.* Mai colaborează la „Euresis”, „Însemnări ieşene”, „Agora”, „Convorbiri literare”, „Les Cahiers Tristan Tzara” (Moineşti), „ALKEMIE” (Cluj-Napoca), „Dilema veche”, „Revue roumaine d'études francophones”, „Cahiers de décomposition. Revue internationale des études de l'œuvre de Cioran” ş.a. În 2008 a fost distinsă cu Premiul Național de Istorie și Critică Literară „Petru Creția”.

În Eugène Ionesco ou L'Agonie de la signifiance **M.** oferă o analiză a rolului limbajului în piesele acestui autor, premisa fiind formulată astfel: „Întreaga operă dramatică a lui Ionesco pare a fi o întrebare imensă asupra virtuților individuale sau colective ale limbajului”, un limbaj „frustrant, mutilant”, care acaparează omul, zdrobindu-l. O coordonată analizată este ironia „ca teroare verbală care se joacă cu ce este interzis”, neputința comunicării atrăgând pentru autor o unică soluție dramaturgică: „să se joace cu limbajul așa cum dadaiștii au încercat cândva, cu aceeași superbă gratuitate”. Volumul *Cioran,* apărut la Paris în 2003 și tradus în 2005, este o monografie densă care abordează atât elementele biografice, cât și fațetele operei cioraniene, insistându-se asupra diferenţelor dintre perioada românească şi cea franceză, operație fertilă mai cu seamă „în ceea ce priveşte evoluţia stilistică a unui gânditor care a fost extrem de preocupat să acordeze forma cu fondul”. Opera românească, consideră **M.**, este dominată de „lirismul absolut”, pe când cea franceză se caracterizează prin „stilul ca aventură”. Teme recurente la Cioran, precum Dumnezeu ca paradoxală „figură supremă”, problema imortalităţii în creştinism, problema răului şi a libertăţii, mistica şi extazul, voluptatea suferinţei, acedia, vidul, gnoza, păcatul, cosmogonia, înţelepciunea, „Timpul şi căderea în Istorie”, interogaţiile eterne, singurătatea, melancolia, plictisul, hermeneutica lacrimilor, în fine „eul cioranian şi arta dedublării” sunt analizate cu acuratețe și erudiție, fiind considerate paradoxuri în care Cioran trăiește. Un documentat capitol dedicat receptării operei acestuia în România, Franţa, în spaţiul anglo-saxon, în Germania, Olanda, Spania etc. completează studiul propriu-zis. Alte două cărți, *Lecturi nomade. Pagini subiective despre literatura franceză... şi nu numai* (2006) şi *Lecturi sedentare* (2010), cuprind pagini scrise de un fin cunoscător al literaturii franceze şi/ sau de limbă franceză, caracterizate de spirit critic, vervă şi pasiune pentru descifrarea și stabilirea unei „tipologii literare în domeniul francofoniei” (*„Duhul” postmodernităţii francofone*). Un capitol de interes în structura primului volum îl constituie cel dedicat premiilor literare franceze din intervalul 2003–2005. **M.** are în vedere Prix Goncourt, Grand Prix de l'Académie Française, Prix Médicis, Prix Femina, Prix Renaudot, Prix Interallié, comentând romanele cărora li s-a acordat o distincție sau alta. Autoarea nu pare să fie în permanență în consens cu cei care i-au desemnat pe câștigătorii premiilor, intră în „culisele” atribuirii lor şi surprinde frenezia pe care acest fenomen îl stârneşte în lumea literelor franceze: „Tensiunea creşte, întreţinută până la patimă, ziarele, revistele şi emisiunile de specialitate supralicitează, strategiile de marketing se verifică în toiul luptei la cel mai înalt nivel, iar cititorii se simt, adesea, păcăliţi sau rătăciţi. Şi totuşi, odată cernute valorile şi pasiunile în această confruntare codată, în care fiecare parte cunoaşte rolul celeilalte, dar acceptă să mimeze surpriza şi spontaneitatea, bucuria lecturii şi, poate, a vreunui moment de graţie rămâne un bun câştigat” (*A venit, a venit toamna... 2005*). Între altele, un binevenit palmares al Premiilor Goncourt întregeşte comentariile, ca și o antologie de texte din romanele premiate. Din paginile cărţii nu lipsesc articole dedicate lui Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, precum şi unor monografii apărute în colecţia „Les Roumains de Paris”. Volumul *Lecturi sedentare* păstrează, în esenţă, aceeaşi structură. Titlurile care au primit premii literare franceze în perioada 2006–2010 sunt atent prezentate, cu o nuanțată expunere a plusurilor și minusurilor fiecăruia; se adaugă o bibliografie actualizată a romanului francez contemporan și o antologie de texte. Şi în acest volum **M.** revine cu interpretări asupra scrierilor lui Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mircea Eliade. Notația alertă, versatilă, cu o deschidere nu numai spre literatură, ci și spre realitatea multiformă a zilelor noastre (*Roade şi semne.*

2006), se regăsește și aici. În preocupările întâlnite la **M.** un sector important e acoperit de traduceri. Transpune, singură sau în colaborare, din scrierile lui Matei Călinescu, Thierry Magnin, Paul Morand, Basarab Nicolescu, Jean-Jacques Nattiez ş.a.

SCRIERI: *Eugène Ionesco ou L'Agonie de la signifiance*, Iaşi, 2002; *Cioran sau Rugăciunea interzisă*, Iaşi, 2003; *Le Dieu paradoxal de Cioran*, Monaco, 2003; *Cioran*, Paris, 2003; ed. Iaşi, 2005; *Lecturi nomade. Pagini subiective despre literatura franceză... şi nu numai*, Iaşi, 2006; *Lecturi sedentare*, Iaşi, 2010. **Traduceri:** François Brune, *Cronovizorul*, Iaşi, 2005; Matei Călinescu, *Ionesco. Recherches identitaires*, Paris, 2005; Thierry Magnin, *Între ştiinţă şi religie*, Iaşi, 2007; Jean-Jacques Nattiez, *Lupta dintre Cronos şi Orfeu*, Iaşi, 2007 (în colaborare cu Mihaela Corduban), *Proust muzician*, Iaşi, 2011; Paul Morand, *Jurnal inutil*, II, Chişinău, 2009 (în colaborare cu Sorina Dănăilă); Basarab Nicolescu, *Ce este realitatea?*, Iaşi, 2009.

Repere bibliografice: Patrice Bollon, *Cioran: une œuvre, une vie sous pavillon noir*, „Le Figaro littéraire", 2004, 22 ianuarie; Nicolas Cavaillès, *Cioran face à ses paradoxes*, „Sitarmag", 2004, ianuarie; Sebastian Maxim, *Emil Cioran: un maestru al îndoielii?*, „Cotidianul", 2004, 2 februarie; Roger Dumont, *„Le Dieu paradoxal de Cioran"*, „La Nouvelle République des Pyrénées", 2004, februarie; M.d'U., *„Le Dieu paradoxal de Cioran"*, „La Nouvelle revue d'histoire", 2004, martie–aprilie; Marina Mureşanu Ionescu, *„Eugène Ionesco ou L'Agonie de la signifiance"*, „Euresis", 2004, 2; Gabriel Horaţiu Decuble, *„Cioran "*, „Euresis", 2005, 2; Eugène van Itterbeek, *„Le Dieu paradoxal de Cioran"*, „Euresis", 2005, 2; Corin Braga, *Laudatio Simona Modreanu*, CNT, 2008, 8; Marius Chivu, *Un jurnal cât lumea,* ALA, 2010, 1019. ***O.I.***

MOFTUL ROMÂN, revistă umoristică şi literară apărută la Bucureşti, prima serie bisăptămânal între 24 ianuarie şi 23 iunie 1893, a doua săptămânal între 1 aprilie şi 18 noiembrie 1901 şi de la 12 la 28 mai 1902 (ultimul număr ieşind sub titlul „Moftul"). Cu **M.r.** I.L. Caragiale îşi reia activitatea gazetărească pe care o întrerupsese în 1889. La prima serie Caragiale a fost director (între 24 ianuarie şi 20 mai 1893, anunţat ca atare pe copertă), în timp ce Anton Bacalbaşa îşi asuma îndatoririle de prim-redactor (tot până la 20 mai 1893). Odată cu seria a doua, răspunderile redacţionale îi revin lui Caragiale (cu numărul 2 este din nou indicat pe copertă ca director), deşi diversele treburi ale publicaţiei sunt rezolvate de George Ranetti, colaborator asiduu şi titular de rubrici importante. În 1902 revista nu mai este condusă de I.L. Caragiale, ci de

MOFTUL ROMAN

REVISTA SPIRITISTA NAŢIONALA

Organ bi-ebdomadar pentru respîndirea ştiinţelor oculte în

DACIA-TRAIANA

Director I. L. CARAGIALE. *Prim-Redactor* A. BACALBAŞA. *Agenţia Telepatică* FACHINO

Nr. 1.

Moftul Român

APARIŢIA NOASTRA

D. Teleor. Caragiale a editat şi un calendar intitulat „Calendarul «Moftului român» pe anul 1902", care cuprinde toate scrierile literare publicate de marele satiric în seria a doua a revistei, însoţite de reflecţii, cugetări, anecdote şi „sfaturi". La prima serie a scris, alături de Caragiale şi Bacalbaşa, ambii într-o permanentă vervă acidă şi persiflantă, Alceu Urechia, care îşi semna textele cu pseudonimul Iodoform. Este probabilă şi participarea altor umorişti ai vremii, dar e greu de pătruns în hăţişul de pseudonime şi iniţiale întrebuinţate. Situaţia va fi, din acest punct de vedere, mai limpede în cazul seriei din anul 1901, la care, desigur, Caragiale este principalul autor, dar alături de el colaborează – unii cu regularitate şi sub diverse semnături, alţii ocazional – Alceu Urechia, George Ranetti (Tarascon, Menelic, Farmazon ş.a.), Vasile Pop, G. Gr. Caïr, V. Podeanu, Petre Liciu, Al. Cazaban, Emil Gârleanu (Emilgar), D. Teleor, I. Petrovici, I. Al. Brătescu-Voineşti. Dintre caricaturiştii care au ilustrat paginile revistei cel mai statornic a fost C. Jiquidi. Linia generală a publicaţiei nu urmează o anumită orientare politică sau culturală. Totuşi, se poate observa o atitudine comună, de la număr la număr,

mai puţin de la un colaborator la altul, o trăsură de unire inclusă celor mai multe texte, în afara valorii lor literare şi a intenţiei satirice. Este vorba de ceea ce s-ar putea numi o cenzură a bunului-simţ, aplicată cu detaşare „teatrului social al epocii” de cetăţeanul simplu, de pe stradă. Sub ochiul lui atent şi pătrunzător, tarele societăţii apar în toată urâţenia lor, după cum insul social este dezgolit de veşminte şi măşti, iar râsul devine astfel un mijloc de consemnare activă, de protest. La fel sunt urmărite şi scăderile vieţii literare: veleitarismul (aici se află sursa ranchiunei lui C. Al. Ionescu-Caion, detractorul de mai târziu), exagerările moderniştilor (nici scrisul lui Caragiale nu este scutit de îngroşări, mai ales când săgeţile vor fi îndreptate împotriva poeziei lui Al. Macedonski), relaţiile necamaradereşti existente între aleşii muzelor, spiritul de coterie, lipsa de responsabilitate a criticii ş.a. Procedeul întrebuinţat frecvent este parodia. Se parodiază poezia epocii, stilul cronicarilor dramatici şi al criticilor literari, stilul publiciştilor sau al politicienilor, sunt ridiculizate mai ales ambiţiile nejustificate, reputaţiile nemeritate. Deseori simpla reproducere a textului unui articol, a unei poezii din gazete ca „Vocea Covurluiului”, „Vocea Botoşanilor” şi chiar „Literatorul” devine un mijloc de provocare a ilarităţii. **M.r.** are, în mod obişnuit, pe copertă o caricatură politică de actualitate. Rubricile principale sunt dedicate unor chestiuni la ordinea zilei: un editorial (scris de I.L. Caragiale şi, mai rar, la prima serie, de Anton Bacalbaşa), o cronică a Camerei Deputaţilor, alta dramatică, articole de ştiinţă şi de literatură, „mofturi”, „culmi” şi, în sfârşit, o coloană de publicitate. Farmecul periodicului este dat mai ales de schiţele şi parodiile lui Caragiale, de bătăioasele articole scrise de Bacalbaşa, de cronicile rimate şi anecdotele lui G. Ranetti. În paginile acestei reviste s-au tipărit unele dintre cele mai cunoscute schiţe şi articole ale lui I.L. Caragiale, printre care *Lache şi Mache*, *Moftangiul* şi *Moftangioaica* (reluate în „Calendarul «Moftului român»” cu titlurile *Rromânul*, *Rromânca*), *Justiţie* (sub titlul *Justiţia română*) – în prima serie, *Art. 214*, *Căldură mare*, *Diplomaţie*, *Bubico* – în cea de-a doua serie. ***R.Z.***

MOFTUL ROMÂN, publicaţie umoristică, şapirografiată, apărută la Paris în 1951 şi 1952, în cinci numere (şase în numerotarea revistei, căci multiplicarea numărului 3 a fost intenţionat omisă), fără a se indica datele realizării fiecărui număr în parte şi fără să se specifice colegiul redacţional. Formatul este identic cu cel al „României viitoare”, iar ţintele polemice vizează cercurile politice ale exilului, indiferent de poziţia adoptată. Pe frontispiciul primelor două numere apare înscris mottoul caragialian „Bravos, naţiune, halal să-ţi fie!”, spiritul marelui scriitor fiind nu o dată prezent. Ca „precizare” a apartenenţei publicaţiei se fac false trimiteri, cu ţintă umoristică: **M.r.** ar fi„organ al celei de-a treia internaţionale a românilor liberi”, menţionându-se drept preşedinte Nicolae Rădescu, şi drept proprietar Nicolae Malaxa. De aici se poate trage concluzia că în spatele grupării s-ar situa binomul Al. Cretzianu – Constantin Vişoianu, cu acces la Fondul Naţional, cu atât mai mult cu cât în numărul 4 toţi ceilalţi reprezentanţi politici ai exilului sunt vizaţi că ar vrea să obţină privilegiul posesiunii acestor resurse materiale. Tonul este surprinzător de acid, cu şarje împotriva politicianismului, a îndepărtării de combaterea activă a comunismului (se imaginează astfel o asociaţie ARLUS ilustrând „democratismul francez”), împotriva incapacităţii de a organiza un front unitar de acţiune în cadrul exilului românesc. Vorbăria goală, cuvintele patriotice uzate, lipsa de valoare estetică a producţiilor literare cultivate în presa culturală a exilului (cu referire la poezia lui Victor Buescu, publicată în „Caete de dor”, sau la proza lui N.S. Govora), preocupările fals ştiinţifice sau pseudofilosofice (vizaţi, abuziv, fiind Petre Sergescu, Basil Munteanu, Mircea Eliade sau Emil Cioran) sunt tot atâtea „teme” puse în discuţie, scenarizate şi stigmatizate. Excelente sunt caricaturile, precum cea a lui „Pamfil Şeicaru din Beci-eni (Buzău)” sau aceea definindu-l pe „Banfil Sperţaru”. Altele, la fel de reuşite: *Nunta domnului Marecal invalid Ion Gheorghe* sau *Obiecţiile domnilor H. Comaniciu şi Em. Ghilezan*. Unul din iniţiatorii **M.r.** ar putea fi Nicolae Morcovescu, potrivit spuselor lui Theodor Cazaban, probabil şi el redactor al publicaţiei, deşi în numărul 2 este caricaturizat şi „denunţat” ca „secretar particular” al „domnului Comaniciu” – calul de bătaie al revistei. Totodată este de observat că nu de puţine ori ironia şi satira sunt extrem de inconsistente și vizează aspecte particulare sau iau în răspăr atitudini care ar fi trebuit susţinute, nu incriminate. Dar, în cele din urmă, verva nu lipseşte şi rezultatul umoristic nu e de neglijat la o publicaţie ivită chiar din interiorul exilului. ***N.F.***

MOFTUL ROMÂN, revistă de satiră şi umor apărută la Bucureşti, bilunar, din ianuarie 1990 până în 2000, apoi lunar din octombrie 2010. Din colectivul de redacţie iniţial fac parte Mihai Ispirescu (redactor-şef), Gh. D. Constantinescu (redactor-şef adjunct), Ion Tipsie (secretar general de redacţie), Lucia Illes, Marius Tupan, Valentin Munteanu, Elena Drăguşin Popescu, Mihai Crişan, D.R. Popescu, Ioan Lăcustă; din 2010 director este Miron Manega. **M.r.** se doreşte a fi o continuare a publicaţiei omonime a lui I.L. Caragiale, dar este mai curând un urmaş al „Urzicii". „Scăpărătoare de zâmbete în vremuri grele", ea şi îşi propune să ducă mai departe „hazul nostru născut din necaz, hazul cel de toate zilele, din care ne tragem tăria, tinereţea fără bătrâneţe şi viaţa fără de moarte". Începând cu numărul 9/1991 apare şi un supliment intitulat „Rebus–publicitate–divertisment". Profilul precumpănitor literar al revistei se remarcă prin tendinţa de a reuni un număr mare de scriitori, depăşind pe alocuri cadrele unei publicaţii strict umoristice. Astfel, sumarul include poezii de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Anghel Dumbrăveanu, Radu Cosaşu, D.R. Popescu, Viorel Cacoveanu (sonete), parodii de Mircea Micu şi aşa-zise „sonete homeopatice" de Tudor George. Colaborează cu proză Valentin Silvestru, Ion Băieşu (romanul în foileton *Unul dintre noi doi a ucis*), Paul Everac, D.R. Popescu, Valeriu Cristea, Sorin Holban, Vasile Băran, Mircea Horia Simionescu, Bedros Horasangian, iar Dumitru Solomon cu *Teatru foarte scurt*. În cadrul rubricii „Jurnal" **M.r.** găzduieşte numeroase eseuri şi comentarii literare aparţinând lui Eugen Simion (despre Tudor Arghezi, Nichita Stănescu şi Marin Preda). Sunt de menţionat, de asemenea, şi cele câteva recenzii semnate de Valentin Silvestru şi Marius Stănilă, alături de articolele despre Vasile Alecsandri, Saşa Pană şi Ion Pillat ale lui Aureliu Goci. Numerele 9–11/1991 sunt în parte închinate lui G. Topîrceanu, Al. O. Teodoreanu şi Cincinat Pavelescu. Alte eseuri şi texte publicistice, uneori cu sens polemic, oferă Ştefan Cazimir, Iosif Naghiu, Virgil Stoenescu, Mircea Horia Simionescu şi Elena Drăguşin Popescu. La rândul său, Ov. S. Crohmălniceanu încredinţează revistei câteva anecdote literare, iar Valeriu Cristea articolul *Două amintiri cu Marin Preda*. Reţin atenţia şi traducerile din Dino Buzzati, realizate de Paul B. Marian şi Ileana Moldovan, sau cele din Michel de Villiers, în versiunea Rodicăi Lungulescu. **M.r.** mai cuprinde informaţii din actualitate prezentate în manieră umoristică, aforisme de Tudor Muşatescu, caricaturi, anecdote, ştiri sportive şi poşta redacţiei. Alţi colaboratori: Dan Cojocaru, Adrian Socaciu, Mircea Enescu, Varujan Vosganian, Victor Piţigoi, Dumitru Dinulescu, Ion Besoiu. ***M.W.***

MOHANU, Constantin (21.VIII.1933, Bumbuiești, j. Vâlcea – 16.XI.2006, București), istoric literar, editor, folclorist. Este fiul Marioarei (n. Nasture) şi al lui Ionel Mohanu (Vălceleanu), învăţător. Urmează Şcoala Pedagogică din Sibiu (1949–1953) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1953–1958). Lucrează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (1958–1959), Editura pentru Literatură (1959–1970) şi la Editura Minerva (1970–1973, 1981–1996), ca instructor în Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste (1973–1975), lector la Centrala Editorială (1976–1981). Şi-a luat doctoratul la Universitatea din Bucureşti cu teza *Jean Bart. Viaţa şi opera* (1989). Debutează la „Luceafărul" în 1962. Mai colaborează la „Academica", „Adevărul literar și artistic", „Almanah literar", „Argeş", „Astra", „Convorbiri literare", „Cronica", „Curierul românesc", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Manuscriptum", „Revista bibliotecilor", „Revista de etnografie şi folclor", „România literară", „România pitorească" ş.a. În 1989 iniţiază la Râmnicu Vâlcea revista „Izvoraşul". A fost distins în 1982 cu Premiul revistei „Manuscriptum", iar în 2003 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru ediţia Ioan Slavici, *Opere*.

M. a editat, cu multă aplicaţie, teatrul, poezia, proza şi memorialistica lui Victor Eftimiu, într-o întreprindere cu adevărat impresionantă: *Opere*, VI–XX (1975–2007). A scris şi o documentată monografie *Victor Eftimiu* (1999), în care a găsit tonul potrivit pentru caracterizarea unei producţii bogate şi inegale. Încredinţat, ca şi Victor Eftimiu însuşi, că scriitorul se exprimă mai convingător în teatru, exegetul examinează cele peste cincizeci de piese ale acestuia şi le reţine doar pe cele care l-au impus cu adevărat ca autor dramatic (*Înşir-te mărgărite*, *Cocoşul negru* şi *Meşterul Manole*) şi prin care el a contribut la înnoirea teatrului românesc, utilizând substanţa mitică autohtonă şi făcând apel la tehnicile teatrului european (Maurice Maeterlinck, Edmond Rostand). La locul lor sunt puse numeroase piese facile, precum *Ave, Maria!*, *Napoleon I*, *Mireasa roşie*, *Marele duhovnic*, *Fantoma*

celei care va veni ş.a. Lipseşte, poate, un portret al omului Eftimiu, cu trăsăturile lui pitorești. Altă operă care l-a interesat pe **M.** atât ca editor, cât şi ca exeget este aceea a lui Jean Bart, abordată mai întâi în ediţia *Scrieri* (I–II, 1974–1979) şi studiată în monografia *Jean Bart (Eugeniu P. Botez). Viaţa şi opera* (2001). Monograful se bazează pe ample cercetări arhivistice, însă nu poate fi ignorată, totodată, cum a remarcat critica, inflaţia de informaţii colaterale. Analiza, extrem de minuţioasă, este de tip factologic, tematistă. În fine, editorul s-a aplecat și asupra secolului al XIX-lea, îngrijind scrisorile lui Ion Ghica destinate lui Vasile Alecsandri (2001), amintirile lui Teodor V. Stefanelli despre M. Eminescu (1983), scrierile lui Ioan Slavici (*Opere*, VII–XIV, 1973–1987, *Opere*, I–VIII, 2001–2007) ș.a. Ca folclorist, **M.** se remarcă prin culegerea *Fântâna dorului. Poezii populare din Ţara Loviştei* (1975), care cuprinde colinde, cântece lirice – pastorale şi naturistice –, strigături, texte culese dintr-o zonă bogată în elemente etnofolclorice şi lingvistice arhaice. Intenţia a fost de a epuiza repertoriul, în special pe acela al poeziei obiceiurilor, cartea fiind prevăzută cu ample note despre obiceiurile la naştere, nuntă şi înmormântare. Eposului popular îi este dedicată şi *Fata munţilor. Basmele şi poveştile Loviştei* (2003). **M.** a mai îngrijit o culegere de ghicitori, *Cinel-cinel* (1964), altele de balade (1997, 1998) sau de ghicitori (2002), a reeditat în 1994 colecţia de colinde din Transnistria a lui Constantin A. Ionescu, distrusă în decembrie 1944, precum şi lucrarea *Dealu Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Ţara Oltului* de Ion I. Ionică (1996).

SCRIERI: *Victor Eftimiu*, Bucureşti, 1999; *Jean Bart (Eugeniu P. Botez). Viaţa şi opera*, Bucureşti, 2001. **Ediţii, antologii:** *Cinel-cinel*, pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, 1964; Ioan Slavici, *Opere*, VII–XIV, Bucureşti, 1973–1987, *Opere*, I–VIII, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2001–2007; Jean Bart, *Scrieri*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1974–1979; Victor Eftimiu, *Opere*, VI–XX, Bucureşti, 1975–2007; *Ioan Slavici interpretat de...*, pref. edit., Bucureşti, 1977; Teodor V. Ştefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, pref. edit., Iaşi, 1983; *Colinde din Transnistria*, ed. 2, îngr. şi introd. Constantin A. Ionescu, postfaţa edit., Chişinău, 1994; *Bicentenar Anton Pann*, Râmnicu Vâlcea, 1996; Ion I. Ionică, *Dealu Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Ţara Oltului*, introd. edit., Bucureşti, 1996; *Balade populare româneşti (Cântece bătrâneşti)*, Chişinău, 1997; *Mioriţa. Meşterul Manole. Balade populare româneşti*, Bucureşti, 1998; Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, pref. edit., Bucureşti, 2001; *Dicţionar de ghicitori*, Chişinău, 2002; *Anton Pann: între spiritul balcanic şi mirajul Europei*, Bucureşti, 2005. **Culegeri:** *Fântâna dorului. Poezii populare din Ţara Loviştei*, Bucureşti, 1975; *Fata munţilor. Basmele şi poveştile Loviştei*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, [*Constantin Mohanu*], O, 1964, 9, 1976, 2; Ilie Dan, *Jean Bart, „Scrieri”*, CRC, 1975, 22; Petru Ursache, *„Fântâna dorului”*, CRC, 1975, 52; Virgiliu Florea, *„Fântâna dorului”*, ST, 1976, 7; Al. Piru, *„Ioan Slavici interpretat de...”*, LCF, 1978, 5; Mircea Anghelescu, *Nesăţios scrutător al limbii*, T, 1983, 6; Gabriel Ţepelea, *Ioan Slavici, „Opere”, XIII*, RL, 1985, 27; Gh. Deaconu, *Constantin Mohanu. Documentar*, în *Izvoare. Caiete etnoculturale vâlcene*, Râmnicu Vâlcea, 1993; Z. Ornea, [*Constantin Mohanu editor*], RL, 1998, 34, 1999, 31; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, Bucureşti, 2000, *161–162*; H. Zalis, *Două contribuţii de istorie literară*, CNT, 2002, 17; Dan Mănucă, *Datorii uitate*, CL, 2002, 7; Florin Mihăilescu, *Succes, situaţie, valoare*, VR, 2003, 5; Alex. Ștefănescu, *„Fata munților”*, RL, 2005, 1; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *604–606*. ***I.D.***

MOISE, Cilibi (1812, Focşani – 31.I.1870, Bucureşti), autor popular de aforisme şi reflecţii. Froim Moise Schwarz va fi cunoscut drept Moise Ovreiul sau, după poreclă, Cilibi, ceea ce în limba turcă înseamnă „înţeleptul”. Se trăgea dintr-o familie cu zece copii, soarta lovindu-i crunt pe părinţi, dintre toţi numai el rămânând în viaţă. Neştiutor de carte, **M.** şi-a câştigat existenţa cu negoţul ambulant de mărunţişuri pe Podul Calicilor de lângă Tribunalul din Bucureşti sau prin târgurile munteneşti, ademenindu-şi clenţii cu vorbe meşteşugite: „O gheată pe bani, alta de pomană” sau „Marfă ruptă gata pe un sfanţ bucata”. Curând îi vine ideea să tipărească nişte cărticele cu anecdote, pe care le dicta direct zeţarilor, împărţindu-le, odată cu marfa, la cine stătea să îl asculte. Aşa au apărut o serie de broşurele: *Diata lui Cilibi Moise vestitul* (1858), *Viaţa şi proverbele lui Cilibi Moise de la 1859, decembrie 5* (1859), *Visul de 48 de nopţi al lui Cilibi Moise* (1861), *Anecdote şi poveţe din reflexiele lui Cilibi Moise, vestitul din Ţara Românească* (1862), *Practica şi culegeri ale lui Cilibi Moise* (1863), *Practica lui Cilibi Moise, vestitul din Ţara Românească* (1865), *Gândurile a 40 de nopţi ale lui Cilibi Moise* (1867) ş.a. Sunt cunoscute paisprezece cărticele, însoţite de *Voiajul lui Cilibi Moise. Caracteristica oraşelor*, adunate şi ordonate tematic de M. Schwarzfeld şi publicate sub titlul *Practica şi apropourile lui Cilibi Moise, vestitul în Ţara Românească* (1883). I-a încropit şi o schiţă biografică, ajutat şi de fiul autorului, Sender Schwartz. În anul 2000 apare la

Editura Hasefer cea de-a patra ediţie, sub îngrijirea lui Ţicu Goldstein, care descoperă şi publică într-o anexă cărticica pierdută din 1864, a cărei apariție era anunțată de B. P. Hasdeu în revista „Aghiuță" ca fiind semnată de „faimosul Cilibi Moise, Mendelsonul evreilor bucureșteni". Broşurile lui **M.** erau vândute în timpul vieţii sale cu bani puţini, pe ultima copertă stând scris: „Preţul acestei cărţi după inima omului şi după meritul lui Cilibi Moise". Ediţia lui Schwarzfeld s-a difuzat mai bine, pitorescul autor intrând cu timpul în conştiința intelectualității române. Din banii strânşi s-a pus o piatră tombală pe locul său de veci.

Pildele, maximele şi apropourile lui **M.** se înscriu în aşa-numita literatură sapienţială. Oglindind lumea în schimbare de la mijlocul secolului al XIX-lea, ele ironizează ticuri şi moravuri, idealizând cinstea, munca şi învăţătura. O întreagă filosofie populară se înfăţişează cititorului în zicale concentrate şi spirituale. Într-o maximă sunt vituperaţi cei avuţi: „Un om bogat nu primea în casă nici un prieten, nu lăsa să se apropie de uşa sa nici un sărac, trăia singur; sărăciei făcându-i-se milă de dânsul că n-are cu cine să petreacă, intră într-o noapte pe coş şi-i ţinu de urât în toată viaţa sa". Sau, în broşura din 1859: „Scumpă şi frumoasă este ziua de astăzi, fiindcă ziua de ieri s-a dus şi nu se mai întoarce, dar ziua de mâine nu se ştie, fiindcă este viaţă sau moarte". Faţă de prostia omenească **M.** se exprimă astfel: „Două feluri de indivizi sunt fuduli pe această lume, un slujbaş mic şi un prost mare". Cu sarcasm întâmpină lumea gazetarilor: „Minciuna negăsind unde să se găzduiască a cerut de la Dumnezeu o gazdă. Dumnezeu a găsit cu cale că la jurnale şi la calendare va fi bine primită". Alte pilde sunt autoironii bine ticluite: „Moise Ovreiul are un clopoţel pe masă, când sună o dată aduce singur apă, căci n-are slugă". Se pronunţă şi despre învăţătură: „Cilibi Moise mai mult fericeşte pe un om învăţat decât pe un om bogat, fiindcă banii sunt rotunzi"; „Toţi oamenii sunt muritori – afară de autori". Nu este ocolită nici politica: „Omul sărac care se ţine de politică este ca un ceasornic stricat, totdeauna stă la un loc". O săgeată este aruncată şi împotriva oamenilor legii: „Ce deosebire este între o roată de car şi un advocat? Roata strigă ca s-o ungi, pe advocat trebuie să-l ungi ca să strige". **M.** a fost asemuit cu Nastratin Hogea. E în cărţile lui o întreagă paremiologie balcanică îngemănată cu înţelepciunea cărţilor vechi evreieşti, colportată de un umorist bonom, deşi nu fără înţepături vitriolante. I.L. Caragiale l-a cunoscut şi apreciat, în „Epoca literară" din 1896 amintindu-şi de „pildele şi apropourile" lui Cilibi ca de nişte „buni prieteni" ai copilăriei sale: „Cărticelele acelea au făcut multă plăcere copilăriei mele; cu ele am petrecut multe seri într-adevăr încântătoare pe atunci când începusem să ştiu a citi şi poate nu puţină influenţă a avut acea citire, şi dânsa asupra spiritului meu". Culegerea *Practica şi apropourile...* a fost recenzată în „Convorbiri literare", iar autorul ei a intrat în istoria literaturii române. G. Călinescu îl orânduieşte printre primii umorişti şi îl vede ca pe un fel de Anton Pann evreu: „Geniu oral, fără ştiinţă de carte [...]. Maximele lui sunt pătrunse de un sănătos umor bătrânesc", criticul reţinând, între alte cugetări, pe aceasta: „Într-o zi Cilibi Moise a dat de o mare ruşine: l-a călcat hoţii noaptea şi n-a găsit nimic". Deşi **M.** a murit sărac, nu pregeta să îi ajute pe cei mai nevoiaşi, atât evrei cât şi români, pentru că „cine deosebeşte om de om nu e om". Aceasta este însăşi esenţa aforismelor sale, care au circulat ca o adevărată literatură populară.

SCRIERI: *Diata lui Cilibi Moise vestitul*, Bucureşti, 1858; *Viaţa şi proverbele lui Cilibi Moise de la 1859, decembrie 5*, Bucureşti, 1859; *Visul de 48 de nopţi al lui Cilibi Moise*, Bucureşti, 1861; *Anecdote şi poveţe din reflexiele lui Cilibi Moise, vestitul din Ţara Românească*, Bucureşti, 1862; *Practica şi culegeri ale lui Cilibi Moise*, Bucureşti, 1863; *Practica lui Cilibi Moise, vestitul din Ţara Românească*, Bucureşti, 1865; *Gândurile a 40 de nopţi ale lui Cilibi Moise*, Bucureşti, 1867; *Practica lui Cilibi Moise*, Bucureşti, 1868; *Anul nou 1869*, Bucureşti, 1869; *Păcăliturile lui Tilu Buh-Oglindă împreună cu o parte din testamentul lui Cilibi Moise*, Bucureşti, 1883; *Practica şi apropourile lui Cilibi Moise, vestitul în Ţara Românească*, îngr. şi pref. M. Schwarzfeld, Craiova, 1883; ed. Bucureşti, 1936; *Apropouri*, îngr. şi introd. I. Dianu, Bucureşti, 1982; *Cilibi Moise, vestitul în Ţara Românească. Practica şi apropourile*, îngr. şi postfaţă Ţicu Goldstein, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: *Cilibi Moise*, CL, 1884, 2; I.L. Caragiale, *Cilibi Moise. Câteva rânduri alese*, „Epoca literară", 1896, 5; N. Zaharia, *Cilibi Moise ca filosof popular*, Bucureşti, 1915; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *214*, *Ist. lit.* (1982), *225*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *377*; *Dicţ. lit. 1900*, *584–585*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Cilibi Moise*, RCM, 1989, 676; Victor Bârlădeanu, *Anton Pann evreu*, ALA, 2000, 516; Z. Ornea, *Un înţelept*, RL, 2000, 26; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *268–269*; Ţicu Goldstein, *Cilibi Moise, un filosof popular, primul autor evreu de limbă română*, pref. Carol Iancu, Bucureşti, 2012. ***S.I.***

MOISE, Ilie (13.II.1948, Cut, j. Alba), etnolog. Este fiul Susanei (n. Hârjoc) şi al lui George Moise, ţărani. După studii de limba şi literatura română la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj (1967–1972), devine metodist la Centrul de Îndrumare a Creaţiei Populare şi a Mişcării Artistice de Masă (1972–1975), inspector la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Judeţului Sibiu (1975–1978), director al Teatrului de Stat din Sibiu (1983–1988), cercetător (din 1988) şi şef al sectorului de etnologie (din 1990) la Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu. Din 1991 predă şi la Universitatea din acelaşi oraş şi la cea din Alba Iulia. În calitate de secretar al Asociației Folcloriștilor și Etnografilor din județul Sibiu, este redactor-şef al publicaţiei „Studii şi comunicări de etnologie" (din 1978). În 1993 obţine titlul doctor în etnologie al Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca cu teza *Ceata de feciori la români*. Colaborează la „Revista de etnografie şi folclor", „Memoriile Comisiei de Folclor", „Forschungen zur Volks- und Landeskunde", „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu", „Cibinium", „Transilvania", „Tribuna" ş.a.

De la lucrarea *Butea junilor – obicei de iarnă din sudul Transilvaniei* (1976) la *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori* (1999), **M.** manifestă un interes constant pentru un obicei de iarnă întâlnit la „junii" din Transilvania. Aportul cercetătorului constă în observarea nemijlocită a fenomenului şi în îmbogăţirea bibliografiei cu o sumă apreciabilă de documente. Textele par „un jurnal al evenimentelor", ca și cum „autorul a participat el însuși în fiecare localitate la fiecare amănunt al ceremonialului social, gustându-i savoarea și cunoscându-i multiple subînțelesuri" (Gh. Pavelescu). *Cutul. Eşantion de cultură şi civilizaţie tradiţională românească* (text apărut în „Studii şi comunicări de etnologie", 1990) este o monografie temeinică a unei vechi localităţi din judeţul Sibiu, cu o existenţă menţionată într-un document de la 1291. Bogate capitole sunt consacrate graiului local, ocupaţiilor tradiţionale, portului popular, datinilor şi obiceiurilor, literaturii populare. *Folcloristica sibiană* (1999) configurează imaginea preocupărilor de culegere şi studiere a creaţiei populare în zona Sibiu de la începuturi (1677) până în prezent. În alte lucrări recente **M.** analizează ipostaze actuale ale culturii populare și ale etnomuzeologiei românești.

SCRIERI: *Creatori populari sibieni* (în colaborare cu P. Dumbrăveanu), Sibiu, 1975; *Butea junilor – obicei de iarnă din sudul Transilvaniei*, pref. Gh. Pavelescu, Sibiu, 1976; *Portul popular din judeţul Sibiu* (în colaborare cu Horst Klusch), Sibiu, 1978; *Eternităţi sibiene*, Sibiu, 1998; *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Sibiu, 1999; *Folcloristica sibiană*, Sibiu, 1999. *Folclor românesc,* Sibiu, 2001; *Proiecții etnografice în comerț și turism*, Sibiu, 2002; *Sibiu: repere etnologice,* Sibiu, 2004; *Quo vadis, cultura populară?*, Sibiu, 2005; *Sub semnul ceremonialului*, Cluj-Napoca, 2007; *Efigii sentimentale*, Sibiu, 2008; *Oamenii și locurile Albei*, Blaj, 2009. *Seducția muzeului*, Sibiu, 2009; *Fotografia – document etnografic* (în colaborare), Cluj-Napoca, 2009; *Astra – între identitate și aliniere europeană* (în colaborare), București, 2012; *Povestea caselor*, Cluj-Napoca, 2012. **Ediţii:** I. Macrea, *De-aş mai fi odată june*, pref. edit., Sibiu, 1995; S. Fl. Marian, *Legende despre flori, insecte şi păsări*, introd. edit., Sibiu, 1996; Septimiu Albini, *Scrieri*, pref. edit., Sibiu, 1998; Elie Dăianu, *Scrieri*, îngr. și pref. edit., Alba Iulia, 2010; Ioan Dicu, *Jurnal de front: 1939–1943*, Alba Iulia, 2010 (în colaborare). **Culegeri:** *Cântecele noastre. Folclor poetic hunedorean*, Deva, 1969 (în colaborare).

Repere bibliografice: Constantin Catrina, *„Creatori populari sibieni"*, RMZ, 1976, 5; Titu Popescu, *Un fructuos bilanţ editorial*, RMB, 1978, 9 februarie; A.G.[Anca Goţia], *„Butea junilor"*, „Forschungen zur Volks- und

Landeskunde”, 1979; Ioan Mariş, *„Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori”*, „Tribuna culturală”, 1999, 7 mai; Ana Grama, *Etnologia sibiană în contextul cercetării academice naţionale*, „Rondul”, 1999, 7 mai; Petru Ursache, *Cetașii*, CL, 2001, 7; Datcu, *Dicț. etnolog., 606*; *Ilie Moise la 60 de ani*, îngr. Daniela Floroian, Alba Iulia, 2008. ***I.D.***

MOLCUŢ, Zina (Eufrosina) (4.IX.1930, Toracul Mare, Serbia – 15.XII.2004, Koblenz, Germania), istoric literar, editor. Este fiica Floarei şi a lui Ion Molcuţ, ţărani. Din cauza situației sociopolitice din preajma și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, este nevoită să urmeze clasele primare la Harmalâc, judeţul Caliacra (1937–1942), iar gimnaziul şi liceul la Constanţa (1943–1945) şi la Timişoara (1945–1951). După absolvirea Facultății de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1955), devine preparator la Catedra de istoria literaturii române. Interesul pentru literatura europeană modernă, evident încă din studenție, când a coordonat Cercul de literatură universală, s-a materializat prin studii dedicate poeților simboliști și expresioniști. În siajul acestor preocupări a elaborat o teză de doctorat despre Ştefan Petică, susținută în 1972. Între 1992 și 1997 a fost conferenţiar la Universitatea „Ovidius” din Constanţa. A debutat în 1959 la „Analele Universităţii Bucureşti” cu studiul *Concepţia lui Delavrancea despre artă* şi a colaborat sporadic cu articole de istorie literară la „Luceafărul”, „România literară”, „Tomis” ş.a.

Prezență discretă în câmpul istoriei literare postbelice, **M.** se remarcă mai ales prin îngrijirea (parţial în colaborare cu Magdalena László-Kuțiuk) și prefațarea unuia dintre cele mai substanțiale proiecte editoriale din anii ’80: antologia *Simbolismul european* (I–III, 1983), lucrare impunătoare, de aproape o mie opt sute de pagini. Studiul introductiv, amplu cât un volum de autor, argumentează necesitatea invalidării prejudecății că simbolismul este un fenomen de decadență. Propunându-și să-i reliefeze „caracterul prin excelență afirmativ și creator”, „forța regeneratoare” născută din „obsesia integralității și autenticității ființei”, **M.** apelează la câștigurile metodologice din psihanaliză, sociologie, tematism, semiotică și stilistică. Astfel, exegeta decelează reacțiile individuale, dar și de grup, ale poeților simboliști împotriva „platitudinilor” raționaliste, tehniciste și pozitiviste care definesc finalul de secol XIX și primele decade ale celui următor. Angoasa nu e percepută ca o tară, ci devine, în termenii lui Søren Kierkegaard, un „instrument de descoperire”, apt să-l elibereze pe om din impasul pasivității și limitării, după cum descompunerea, oboseala, răul, plictiseala, nevroza, declinul etc. rămân pentru „poeții blestemați” ai vremii însemne ale urgenței impunerii unor „realități secunde”, cu „spațiul vital fixat între Idealitate și Absolut”. Chiar cu riscul redundanței, **M.** urmărește avatarurile acestei concepții artistice și existențiale atât în poezia canonicilor Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, cât și în cea a simboliștilor (inclusiv minori) belgieni, olandezi, englezi, irlandezi, suedezi, norvegieni, danezi, finlandezi, islandezi, portughezi, italieni, spanioli, români și greci. Antiprogresismul și contracultura lor îi plasează în afara sau la marginea modernității sociale, însă le afirmă viziunea modernistă asupra poeziei. Majoritatea comentariilor au un caracter vădit didactic, dar **M.** propune și abordări inedite sau măcar formulări originale. „Până la simbolism a existat un efort susținut pentru structură – cu simbolismul începe un efort spre antistructură”, demonstrează autoarea într-un subcapitol, pentru ca, în alte secvențe, să distingă trăsăturile „regionale” ale angoasei: tragismul ei la popoarele nordice, din cauza contextului politic turbulent, ori coloratura sa terifiantă și paroxistică din țările estice, explicabilă prin impunerea târzie a orientării așa-zis decadente. Afină gloselor despre simbolismul românesc este monografia *Ștefan Petică și vremea sa* (1980). Aceeași documentare conștiincioasă, completată de o lectură aplicată până și pe cele mai neînsemnate motive literare sau variații stilistice, caracterizează cartea despre primul poet român „autentic simbolist”. Grilele de interpretare și structura lucrării sunt clasice, **M.** dedicând capitole extinse vieții și operei (lirica, poemul în proză, teatrul, critica literară, jurnalistica) lui Petică. Fascinantă se dovedește recompunerea biografiei poetului, de la prezentarea lucidă a tragismului existenței sale la inventarierea preocupărilor enciclopedice, la simpatiile sale socialiste și naționaliste sau la „propulsiunea orgolioasă spre grandoare, veleitățile aristocratice, tendința spre mistificare și grandomanie”. Boem autentic, nu în haine de aristocrat ca Al. Macedonski, Ștefan Petică e văzut ca întruchipare a decadentului simbolist român. Mai puțin inspirate rămân, în schimb, câteva secțiuni analitice. Intenționând să dovedească faptul că, „fără a fi creator de prim-plan, Ștefan Petică a făcut

însă «școală»”, exegeta propune adesea comentarii care degenerează în suprainterpretare și uneori în improvizații protocroniste. În viziunea sa, autorul *Fecioarei în alb* inaugurează programatic modernizarea nu doar a liricii, ci și a teatrului sau a criticii autohtone, inventează poemul în proză sau dă „cea dintâi definiție românească a ipostazei moderne a sufletului uman”. Calitatea de cercetător matur este atestată de **M.** în câteva micromonografii mai vechi, adunate în 2004 în volumul *Poeți expresioniști germani într-o viziune nouă*. Clasicii Gottfried Benn și Georg Trakl (promotori ai „infraesteticii” și ai „poemului pluriperspectivist”), „revoltatul absolut” Georg Heym, „eruditul” Ernst Stadler, „marele anticipator” Yvan Goll, „experimentalistul” August Stramm beneficiază aici de o reactualizare nuanțată, precum și de analize dacă nu preponderent inovatoare, cel puțin sintetice și integratoare.

SCRIERI: *Ştefan Petică şi vremea sa*, Bucureşti, 1980; *Poeți expresioniști germani într-o viziune nouă*, București, 2004. **Ediţii:** Ştefan Petică, *Scrieri*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1970–1974. **Antologii:** *Simbolismul european*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 1983 (vol. III în colaborare cu Magdalena László-Kuțiuk).

Repere bibliografice: Paul Dugneanu, *„Ştefan Petică şi vremea sa”*, LCF, 1981, 8; Valeriu Cristea, *O conştiinţă nouă*, RL, 1981, 33; Şerban Cioculescu, *„Simbolismul european”*, RL, 1983, 11, 12; Şerban Foarţă, *Retuşuri*, O, 1983, 12; Irina Mavrodin, *Simbolismul ca invariant şi paradigmă*, MS, 1984, 2; Paul Cornea, *O antologie valoroasă*, MS, 1984, 2; Dumitru Micu, *O vastă panoramă a poeziei moderne*, MS, 1984, 2; Marcel Duță, *Primii șase mari poeți expresioniști*, CC, 2005, 1; Nicolae Scurtu, [*Zina Molcuț*], RL, 2005, 9, 2010, 20. ***Cs.B.***

MOLDAVIA, revistă apărută la Bolgrad, lunar, din iunie 1939 până în martie 1940. Director: Ioan Şt. Botez, redactor: Vladimir Cavarnali. **M.** a început să apară ca o „revistă modestă în paginile căreia plastica şi muzica, literatura şi ştiinţa să găsească adăpostul necesar […], în scopul călăuzirii oamenilor către lumea idealului” (*Cuvântul nostru*). Alături de Vladimir Cavarnali, colaborează cu poezie Mihail Sorbul, Robert Cahuleanu (Andrei Ciurunga), George Meniuc, C. Aldea, I. Spulber, Octav Sargeţiu, Gh. Gheorghiu, cu proză figurează Artur Gorovei, Augustin Z.N. Pop, Aurel G. Stino, Carol Ardeleanu, E. Dumitrescu, Tatiana Găluşcă, iar cu studii şi cronici sunt prezenţi Artur Gorovei, Paul Mihail, Aurel G. Stino, G. Ursu, Augustin Z.N. Pop, Gh. Vrabie. Se publică sau se republică traduceri, acestea fiind selectate din limbile rusă şi cehă (Vladimir Cavarnali), japoneză (Al. T. Stamatiad) şi italiană (Pimen Constantinescu). ***A.Cb.***

MOLDOV (pseudonim al lui Marcu Taingiu; 16.X.1907, Dorohoi – 20.XII.1966, Baltimore, SUA), prozator. Este fiul Friedei și al lui Herșcu Taingiu, comerciant. Provenit din mediile burgheze evreiești, absolvă în 1923 Colegiul „Grigore Ghica Voievod” din Dorohoi, apoi lucrează tot aici ca agent de asigurări la firma comercială Zimmer, fiind director din 1931. Era un familiar al angrosiștilor de vin și ulei din zonă (cărora, analfabeți fiind, le scria adesea documentele oficiale, inclusiv petițiile către autorități) și s-ar fi ocupat, potrivit unor mărturisiri, și cu măsuratul butoaielor. Înzestrat cu talent actoricesc şi de mim, se implică sporadic în activitatea companiei teatrale experimentale Insula (1923), întemeiată de actorul Armand Pascal şi de cumnatul acestuia, B. Fundoianu. În aprilie 1928, ca urmare a unei vizite de serviciu întreprinse în mica urbe moldavă de medicul militar Alexandru Binder (viitorul Sașa Pană), acceptă să scoată împreună, la Dorohoi, revista de avangardă „unu”. În memoriile sale Sașa Pană îl va evoca pe **M.** drept „un prieten de idei literare și revolte, un entuziast al ineditului, un subtil ironist [...], autodidact, cultivat prin bogate și substanțiale lecturi”. Din 1929, odată cu mutarea tipografiei la București, **M.** abandonează treptat conducerea revistei „unu”, rămânând colaborator (cu proză, dar și cu crochiuri polemice). Sub titlul de rubrică „Linii frânte”, publică zeci de „schițe paralogice”, cu modele desprinse, adesea, din realitate. Ele vor fi reluate în unicul său volum, *Repertoriu*, apărut în 1935, cu un portret în peniță de Victor Brauner, cartea, de fapt un număr special al revistei „unu”, fiind oferită autorului ei pe post de cadou de nuntă. Numele i se regăsește și în seria de colaboratori din numărul pe august 1935 al revistei germane „Der Sturm”, dedicat avangardei românești. Tot în 1935, când se stabilește la Iași cu familia, locuința îi e percheziționată la o razie a Siguranței, în căutarea unor materiale comuniste subversive. După acest moment, urma i se pierde. Moare trei decenii mai târziu în Statele Unite, unde emigrase nu de mult timp. În colaborare cu Sașa Pană, a mai publicat în „unu” (1930) fragmente dintr-un roman experimental – *Alfabet*, „lecții de vocabular dezlănțuit în libertate”, pe o formulă brevetată ulterior de gruparea franceză OuLiPo: fiecare

capitol urma să fie alcătuit din cuvinte care încep cu aceeași literă. Cei doi au definitivat, din păcate, doar capitolele *A* și *B*, fără a atinge, în interiorul lor, virtuozitatea lui Grigore Cugler (scriitor neacceptat de „uniști") care, în schița *Drumul dragostei*, reușea performanța ca absolut toate cuvintele să înceapă cu litera d. A mai semnat cu pseudonimele M.T. Moldovanu (în „Gazeta Dorohoiului"), Sempronius și Mac Tobacco (pentru textele scrise în colaborare cu Sașa Pană).

M. a fost considerat de cvasitotalitatea comentatorilor un epigon agreabil, dar minor al lui Urmuz. E, mai curând, un metaurmuzian ludic. Modelul parodic fusese asumat de altfel explicit, *Șmaie*, prima schiță a *Repertoriului*, fiind dedicată „memoriei lui Urmuz". Autorul preia prea fidel șabloanele urmuziene, dezvoltîndu-le truculent în narațiuni-portret. „Fiziologiile" sale satirice încep, fiecare, cu numele personajului central: „Șmaie e un tip compus din ochelari, boccea, calendar și trapez cu om săritor", „Gogó este o mustață cu domiciliul permanent pe buza de sus...", „Pmbzzi e rotund și atârnă de lanțul ceasornicului", „Yusuf e o pată compactă de mărimea unui om, ocupând un loc în spațiu", „Șnax avea o formă civilizată și un loc în societate, înainte de a veni în târgul cu raci" etc. Dimensiunea polemică nu lipsește, iar reacțiile au fost, uneori, în consecință. Un angrosist din Dorohoi, recunoscându-se indignat în personajul schiței *Șmaie*, ar fi intentat revistei o plângere la tribunal, silindu-l pe autor să-i plătească daune și să schimbe numele lui Șmaie în Șnax, modificând orice date recognoscibile ale modelului. Alt text, *Kakarad*, dedicat „memoriei Institutului de Literatură", îl vizează, transparent, pe Mihail Dragomirescu, directorul acestui institut de pe lângă Catedra de literatură a Facultății de Litere și Filosofie bucureștene. Figura universitarului detestat (veritabilă *bête noire* a avangardiștilor de la „unu") apare caricaturizată astfel: „Kakarad e un cioc cu sfârc – atârnând ca un monoclu pe sfoară – pe ceafa celui mai mare creator de statui vii pe socluri de geniu, care împiedică circulația automobilelor...". „Repertoriul" personajelor programate să alcătuiască sumarul volumului din 1935 urma să acopere, cu inițialele lor, alfabetul; printre acestea: Bebke, Bumbi, Bock-bis, Drângă și Cirip, Hihă a lui Rumache, Katiușca, Muțunichi & Perlimpinpin, Olyk, Pulka, Rina, Richis, Vilma, Yggerke, însă autorul (delăsător) a ales să ilustreze litera Z – dedicată lui Zumbru, anagramă a lui Urmuz – printr-un singur rând: „Zăpada se dădea virgină pământului", pus în pagină cu litere uriașe. Există și texte de altă factură, bunăoară *Citronad (o expunere automată făcută la Secol)*, exercițiu de dicteu imagistic trimițând la legendara „lăptărie" Secol a lui Enache Dinu din strada Bărăției. *Amintire alcoolizată* e un prozopoem aproape suprarealist, ca și frazările abracadabrante din *Telegrame* sau delirurile din *114. Eu (confesiunea unui anonim)*, iar jocurile „aforistice" din *Filtru din silogisme*, *Nynu sau instituția familiei*, *Luna și salonul*, *Magi* ș.a. amintesc „exercițiile pentru mâna dreaptă" ale lui Jacques G. Costin din „Contimporanul". Penultima piesă, *Yusuf*, se încheie cu o punere în abis a cărții: „acest brelan făcea deliciul șolticilor dintr-un târg foarte moldovenesc". Personaj de coloratură al avangardei românești interbelice, **M.** nu lipsește din nici o antologie de profil.

SCRIERI: *Repertoriu*, cu un portret de Victor Brauner, București, 1935.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Sadismul adevărului*, București, 1936, *23*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *111–112*; Straje, *Dicț. pseud.*, *455*; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, *226–227*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Figuri obscure din avangarda românească: Moldov, Dan Faur, Raul Iulian*, MS, 1990, 3–4; Pop, *Avangarda*, *290–291*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *143–145*, *194–195*; *Avangarda literară românească*, ed. 3, îngr. și introd. Marin Mincu, Constanța, 2006, *45*, *217–224*, *626*; Ion Pop, *Moldov, pe urmele lui Urmuz*, TR, 2009, 11; Dorina Mandachi, Ilarion Mandachi, *Dicționarul personalităților dorohoiene*, Botoșani, 2012, *210–212*. ***P. C.***

MOLDOVA, gazetă politică şi literară editată la Roman, săptămânal, între 15 iunie şi 27 decembrie 1890. Redactor pentru partea literară şi, pe cât se pare, cel care scrie în întregime acest periodic de orientare liberală este Eugen Vaian, prietenul lui G. Ibrăileanu şi colegul acestuia în redacţia revistei „Şcoala nouă". De altfel, **M.** iese la câteva zile după ce încetase să apară „Şcoala nouă". Probabil că îndatoririle pe care Vaian le avea în redacţia noii gazete îl împiedicau să se mai ocupe de redactarea revistei scoase împreună cu Ibrăileanu. La **M.** se face simţită o uşoară tendinţă antijunimistă, de esenţă politică, nu şi culturală. Un program literar gazeta nu are, dar Vaian continuă aici activitatea începută sub auspicii atât de favorabile la „Şcoala nouă". El publică versuri erotice (*Dragoste?*, *Idila*), unele reluate din „Şcoala nouă", schiţe inspirate

din realităţile sociale ale vremii, o cronică satirică în versuri, traduceri din diverşi scriitori francezi la modă şi un ciclu de articole în chestiunea, la ordinea zilei, a naturalismului (*Pornografie sau naturalism*, *Iarăși naturalismul*). Mai colaborează cu nuvele (*Hotărârea lui Ion Butuc și a Bogoslovilor*, *Schiță din viața seminarelor*) şi cu o traducere din V.M. Garşin (*Floarea roșie*) prozatorul Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu). ***R.Z.***

MOLDOVA, publicaţie apărută la Botoşani, bilunar între 1 noiembrie 1904 şi 20 noiembrie 1905, apoi între 15 noiembrie 1911 şi 15 noiembrie 1912, purtând subtitlul „Organ politic, social, economic şi literar". În a doua serie gazeta, condusă de un comitet, este editată sub îngrijirea lui Alexandru Şmelţ şi se doreşte a fi „o oglindă fidelă a vieţii, sub toate aspectele ei, din Moldova de Sus". În primii ani partea literară cuprinde câteva poezii de Artur Stavri şi Al. Vlahuţă şi are un număr întreg (5/1905) consacrat comemorării morţii lui Ion Păun-Pincio („concetăţeanul nostru"). În paginile gazetei este reprodus un pasaj, intitulat *Moldoveni şi munteni*, dintr-un articol al lui M. Eminescu publicat în „Curierul de Iaşi" din octombrie 1877 şi este găzduită o poezie a lui Lucien Bazin, *Un imn francez lui Eminescu*, în traducerea lui St. O. Iosif. În 1911 şi în 1912 e prezent, tot mai des, Ion Sân-Giorgiu, fie ca poet, fie ca recenzent al unor volume de versuri recent apărute, semnate de D. Anghel, Cincinat Pavelescu, St. O. Iosif sau Victor Eftimiu, autori cărora li se consacră portrete nu lipsite de subtilitate şi acuitate critică. Em. Ciomac publică şi el poezii sau traduceri, alături de Const. Paul, Artur Enăşescu şi St. O. Iosif. Rubrici permanente: „Cronica bucureşteană", „Cronica botoşeneană", „Spicuiri din reviste" ş.a. **M.** găzduieşte şi traduceri din Lafcadio Hearn, Anatole France, Saadi şi I.S. Turgheniev. ***M.Ş.***

MOLDOVA, ziar apărut la Bucureşti între 1 martie 1915 şi 18 august 1916, sub direcţia lui P.P. Carp. Consacrat aproape în întregime problemelor politice din interiorul şi din afara ţării, cu rubrici numeroase ce ţin la curent cititorul cu evenimentele de pe diferite fronturi ale războiului, ilustrând cu fermitate ideile progermane şi rusofobe ale lui P.P. Carp şi ale Partidului Conservator, militând deschis pentru alipirea Basarabiei la patria-mamă, publicaţia nu abordează decât tangenţial problemele literaturii. Scriitorii români sunt surprinşi mai ales pe latura convingerilor şi a gesturilor politice. În acest sens, sunt criticate luările de atitudine ale lui Barbu Delavrancea, Octavian Goga şi N. Iorga, uneori prin publicarea unor documente cu pronunţat caracter polemic: sunt reproduse scrisoarea deschisă a lui Gala Galaction, *D-sale d-lui Barbu St. Delavrancea*, ca răspuns la acuzaţia că semnatarul ar colabora la ziare „vândute străinilor", şi textul lui V. Sion, *Scrisoare d-lui Octavian Goga*, în legătură cu o afirmaţie a celui din urmă, „Cred în nimicirea Austriei". Pe de altă parte, sunt reproduse pagini care sprijină politica ziarului, scrise, în 1915, de Constantin Stere (*Din carnetul unui solitar*, 193–205/1915, *Pentru ce sunt trădător*, discursul ţinut la Cameră, „după notele stenografice") sau de Radu Rosetti (numeroase editoriale, fragmentele *Filofranţuzism şi Germanofobism* din cartea *Atitudinea României şi războiul european*). Ideile politice promovate sunt sprijinite uneori de republicarea unor texte ale scriitorilor consacraţi (de pildă, articolul lui M. Eminescu *Idealul istoric al Rusiei*, *Rusia şi Europa*). De asemenea, este comemorat V. Alecsandri, la un sfert de veac de la moarte, prin publicarea poeziei *Pohod na Sibir* şi prin reproducerea discursurilor funerare ţinute de I.G. Duca şi Caton Theodorian. Morţii reginei Elisabeta (Carmen Sylva) i se consacră în 1916 trei numere, cu un conţinut variat: versuri, proză, pagini memorialistice, testamentul redactat la Curtea de Argeş în 11/24 octombrie 1914. Poeziile, publicate sporadic îndeosebi în 1915, au în mare o temă comună: Basarabia şi destinul ei, fiind reproduse versuri populare culese fie de Elena Sevastos, fie de D.C. Moruzi. Versurile cu acest subiect sunt selectate din Eminescu, Alecsandri, C. Stamati, G. Sion ş.a. Literatura străină este prezentă în rubrica permanentă „Foiletonul ziarului «Moldova»", unde texte din Leonid Andreev (*Şapte spânzuraţi*), din Maxim Gorki (*În temniţă*) şi din alţi scriitori ruşi demonstrează că atitudinea declarat rusofobă a publicaţiei nu se răsfrânge în evaluarea literaturii ruse. Printre scriitorii traduşi mai pot fi amintiţi E.A. Poe (*Poveşti extraordinare*), Lafcadio Hearn, E.T.A. Hoffmann. Alţii, ca G.B. Shaw, Gabriele D'Annunzio, Lev Tolstoi, Pierre Loti, Rabindranath Tagore, sunt comentaţi în cuprinsul ziarului prin prisma ideilor şi gesturilor politice. Cronicile teatrale, semnate G., H.G., L.R., apoi consecvent N.B. sau N. Boian, prezintă succint atât problema teatrului şi a repertoriului în anii tulburi ai războiului,

cât şi piesele jucate. L.R. înregistrează succesul piesei *Azilul de noapte* a lui Gorki, reprezentată, în traducerea lui Iosif Nădejde, la Teatrul Naţional din Bucureşti, „dramă fără acţiune şi fără subiect", gustată, totuşi, de un public „prea obişnuit cu produse dramatice din fabricaţiuni pariziene". Alţi colaboratori: Alexis Nour, Ion Petrovici, Virgil Arion, Paul Arion. ***A.-M.B.***

MOLDOVA, revistă care apare la Iaşi, bilunar, între 15 ianuarie şi 15 aprilie 1918. Intenţia declarată a redactorilor este de a oferi „o serie de producţii cari, plecând de la informaţia şi popularizarea culturală, să tindă spre creaţia originală". Fără să lase la o parte problema, la ordinea zilei, a întregirii României (Alexis Nour, *Fie-ni pe suflet*, Pan Halippa, *Chestii basarabene*), revista se remarcă printr-o tematică bogată, de la poezie (D. Iov – *Carte poștală. Aceleiași femei*, Ion Ojog – *Proză*, *Cântec*, N.I. Bontaş – *Efect de seară*, Th. Scorţescu ş.a.) şi proză (schiţa *Doi voinici* de Mihail Sadoveanu, *Kermesa „Minei şi Pădurei"* de G. C. Stamatopol, un fragment din *Obsesiile războiului. Mutilaţii* de Eugen Relgis, *Din carnetul unui pesimist* de George G. Maxim) la articole şi eseuri (Sever Mureșan, *Istoricul stilului bizantin în pictură*, *Orga, instrument muzical ortodox*). Carol Drimer semnează cu pseudonimul Charles Remird un text comemorativ despre Ion Păun-Pincio şi studiul *Futurismul în literatură*, în care analizează critic *Manifestul* lui F. T. Marinetti, iar Gheorghe Savul publică articole ce vizează domeniul esteticii: *Cum vede Guyau viitorul artei*, *Concepţii de critică artistică*, *Arta nouă germană în judecata franceză*, *Arta germană în cântarul lui Péladan*. Comentariile succinte pe marginea cărţilor nou-apărute, din rubrica „Claie peste grămadă", au un pronunţat accent critic. Lui Eugen Relgis îi sunt reproşate „penuria de acţiune şi idei" şi „lungimea descripţiilor" din volumul *Soare Răsare*, „volumaş de schiţe, legende şi însemnări japoneze", lui Ovid Densusianu i se neagă calitatea de poet, acesta rămânând „un filolog sârguincios şi cu scrupule ştiinţifice", poezia lui Mircea Dem. Rădulescu este caracterizată drept „un discurs în versuri, o simplă proză sforăitoare". Sunt însă apreciate broşurile *Izvorul vieţii* şi *Lupii* ale lui Pavel Cruşevanu („român basarabean de limbă rusă") în traducerea lui Alexis Nour, care „deocamdată e poate singurul care să mai subţieze ignoranţa noastră în literatura poloneză, ucraineană şi chiar rusească". Alte note au ca subiect expozițiile de pictură Aurel Băeșu și Adam Bălțatu sau aceea intitulată *Școala de război* (Șt. Dimitrescu, Otto Briese ș.a.). ***A.-M.B.***

MOLDOVA, periodic apărut mai întâi la Bacău, iar apoi, de la numărul 283/1944, la Deva, săptămânal, între 16 mai 1937 şi 9 octombrie 1944. Este editat sub auspiciile Fundaţiilor Regale. Director: Const. Sturzu. Adresându-se în primul rând „plugarilor şi muncitorilor", publicaţia îşi propune „să-i îndemne la viaţă şi făptură nouă", îndepărtându-se de „întreaga literatură electorală, otrăvită cu fel de fel de gânduri" (Const. Sturzu, *O credinţă şi un program*). Cu regularitate apar rubricile „Pagina satului", „Căminul cultural", „Moldova literară", „Muzeul Moldovei", „Recenzii". Se include în sumar poezie de N. Iorga, Agatha Grigorescu-Bacovia, George Lesnea, Sandu Russu, N. Radu, Ioan Grigorescu, N. Anghel, Apostol V. Antohi, Ion Vespremie, G. Tutoveanu, Al. Călinescu, D. Iov. Gazeta se

ANUL I, No. 1 — 4 PAGINI 2 LEI — DUMINICĂ 16 MAIU 1937

MOLDOVA

ZIAR SĂPTĂMÂNAL, INDEPENDENT, DE INFORMAȚIUNI, REPORTAJ ȘI PROPAGANDĂ CULTURALĂ

Director Prof. CONST. STURZU

Săptămâna — Să întronăm vremi voevodale — O credință și un program — STELE CĂLĂTOARE — Epigrame... — Cuvinte înțelepte — A murit G. Topârceanu

remarcă prin interesul manifest pentru promovarea culturii locale. Astfel, proză publică D. Petrescu, Titi Cerchezeanu, Maria Sascău, iar articolele de critică literară sunt semnate de Dina Sturzu, I. Samson-Helegiu, Alex. Şandrea, I.I. Stoican, Mihail Spiridonică, Viorel Alecu, Const. Sturzu, Aurel G. Stino. Cartea străină este comentată de Jeanne Zlotescu şi de Gabriela Vâlcu. **M.** mai găzduieşte un articol al lui N. Iorga, intitulat *Iubite neam al meu!*, contribuţii cu caracter politic, social, cultural şi agrar, cugetări, epigrame, snoave. Alţi colaboratori: Olga Nicolau-Stoika, Eleonora Gherasim, Dimitrie Bordea, Ion Tudorache, Eleonora Bordea, Vasile Dorneanu, Ştefan Mohor. ***M.V.***

MOLDOVA, cotidian apărut la Iaşi în 1940–1941 şi în 1943, având ca prim-redactor pe Adrian Pascu şi fiind condus de un comitet format din I.Fr. Botez, Dem. Suţu, Al. Nichita. În afara unor cronici dramatice semnate de I. Fr. Botez şi a unor poezii de Radu Gyr, între 26 august şi 9 septembrie 1940 ziarul are săptămânal o pagină intitulată „Moldova literară şi artistică". I.Fr. Botez va publica aici câteva articole: *Conştiinţa scriitoricească*, *Cum devii gazetar* ş.a. Remarcabile sunt contribuţiile lui Eugeniu Coşeriu, prezent cu poezii (*Imn nocturn*), cronici literare, printre care şi la *Cultură şi literatură*, o ediţie din G. Ibrăileanu, unde este subliniată mai vechea afirmaţie a criticului privitoare la faptul că „Moldova este cea care are mai pronunţat caracterul de specific naţional în scrieri". O cronică semnată cu criptonimul A.B. se intitulează *Titu Maiorescu văzut de E. Lovinescu* şi se referă, de asemenea, la apariţii recente. ***M.Ş.***

MOLDOVA, revistă care apare la Chişinău, lunar, din iulie 1966. La început a fost patronată de Comitetul Central al Partidului Comunist al RSS Moldovenească, iar din 1990 de Ministerul Culturii al Republicii Moldova. Primul redactor-şef a fost Nicolae Dorofeev, urmat de Mihail Gh. Cibotaru şi de Leo Butnaru. **M.** este cel mai important magazin cultural din stânga Prutului în perioada postbelică. Înainte de 1990, alături de materiale propagandistice, ca necesară, dar nu o dată oportunistă supunere la comandamentele ideologice ale epocii, în paginile ei au fost publicate numeroase articole, studii, cronici, reportaje despre cultura şi literatura autohtonă, despre problemele vieţii spirituale locale, versuri şi proză. Rubricile permanente sunt „O carte pe lună", „Dintre sute de catarge", „Rampa", „Foclorul și noi", „Ramuri", „Orbitele frumosului", „Armonia", „Solaris", „Autograf pentru Moldova", „La gura sobei" ş.a. Ponderea paginilor cu profil cultural creşte în timp, astfel că începând din 1984 textele literare sunt grupate în suplimentul „Biblioteca «Moldovei»", cuprins în corpul revistei. ***A.Cb.***

MOLDOVA COPIILOR, periodic apărut la Iaşi, săptămânal, între 8 iulie 1941 şi 13 iunie 1942, sub direcţia lui Adrian Pascu. Revista se adresează celor mici, publicând texte adecvate vîrstei lor. Se reproduc câteva poveşti ale lui I. Creangă (*Punguţa cu doi bani* ş.a.) sau se scriu texte speciale pentru copii, semnate de Al. Lascarov-Moldovanu, Vl. Focşa, C. Moruzan (poezii), precum şi istorioare, glume, poveşti moralizatoare, basme semnate de C. Nonea, Vasile V. Lovinescu, Victor Munteanu, Costel Popovici, N. Mihăescu-Nigrim ş.a. ***M.Pp.***

MOLDOVA DE JOS, periodic apărut la Galaţi, săptămânal, între 11 decembrie 1927 şi 13 mai 1928, apoi anual, în 1929 şi 1930. Director: Const. Calmuschi (până la 13 mai 1928), secretar de redacţie: Grigore Vêja; de la 8 aprilie până la 13 mai 1928, prim-redactor este Alexandru Vlădescu. Începând cu anul al doilea de apariţie, își schimbă formatul, iar direcțiunea îi revine lui I. Gherincea. Tot atunci subtitlul iniţial – „Foaie de propagandă culturală a Universităţii Populare Galaţi" – devine „Revista Universităţii Populare din Galaţi". Principalul deziderat exprimat în *Programul nostru* ar fi acesta: „să ne scoborâm în masele căutătoare de cultură", chiar dacă aria acoperită va fi limitată: „vom fi fericiţi dacă – fără vreun gând de regionalism […] – vom putea produce roade în această parte a Dunărei de Jos, în Dobrogea nordică şi în înstrăinata Bucovină". Ca publicaţie de propagandă, cuprinde rezumate ale cursurilor şi conferinţelor ţinute în cadrul Universităţii Populare, abordând diferite discipline. În afară de aceste texte, se publică poezie de Cornelia Buzdugan, C.Z. Buzdugan, C.I. Caranfil, Al. Crăciun Fostini, M. Stelescu şi proză semnată de I. Gherincea şi Ioan Licea. Dintre contribuţiile ştiinţifice se remarcă serialul *Istoria Galaţilor prin călători străini* de Gh. N. Munteanu-Bârlad, articolele lui Al. Bogdan (*Din psihologia mulţimilor, Teatrul şcolar în viaţa modernă*, C.Z. Buzdugan (*Ofensiva culturală*) sau N.N. Lenguceanu. Emanoil Constantinescu oferă serialul *Ofensiva indecenţei*, abordând

chestiunea influenţei nefaste a unui anume gen de literatură asupra tineretului. Mai semnează Ionel N. Ionescu, Grigore Mihail Cotlaru, Ovidiu Maniţiu ş.a. C.Z. Buzdugan traduce primele două cânturi din *Infernul* lui Dante, precum şi *Albatrosul* lui Baudelaire, iar I. Gherincea transpune din Kant (*Consideraţiuni despre sublim şi frumos*). Dintre rubrici, permanentă este „Cronica culturală". Intermitent apare şi „Cronica literară" (N.N. Lungescu, *Centenarul lui Taine* ş.a.). Revista contribuie în mod substanţial la impulsionarea vieţii culturale locale. ***M.V.***

MOLDOVA DE LA NISTRU, revistă apărută la Chişinău de la 1 ianuarie 1920 până în noiembrie 1922; există şi câteva numere din 1925 și 1926; până în decembrie 1921 a apărut săptămânal, apoi lunar. Din comitetul de conducere au făcut parte Leon T. Boga, Elena Alistar, Sergiu Cujbă, Teodor Inculeţ, Tudor Pamfile ş.a. Director literar, pentru un timp, a fost Iorgu Tudor, iar prim-redactori Andrei Murafa, N. Dăscălescu, Vasile Semaca, Teodor Inculeţ. Din ianuarie 1921 Dim. Păun devine director-proprietar al publicaţiei. Articolul-program *Către cititori* promite o gamă amplă de informaţii despre Basarabia, însoţite de ilustraţii. În conformitate cu programul sunt alcătuite rubricile „Instituţii basarabene", „Deputaţii Basarabiei", „Figuri din Chişinău", „Vederi din Basarabia", „Scriitori de origine basarabeană" ş.a. În plan literar-artistic revista îşi orientează activitatea în mai multe direcţii: popularizarea clasicilor (Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, M. Eminescu), asimilarea valorilor literaturii clasice prin traduceri şi prelucrări, îndeosebi din rusește (A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, L.N. Tolstoi ş.a), promovarea patrimoniului literar contemporan (Octavian Goga, Panait Cerna, Mihail Sadoveanu, Nuşi Tulliu, Liviu Marian, Tudor Pamfile). Sunt prezenţi cu versuri, proză, publicistică ori cu amintiri Elena Dobroşinschi, Pan Halippa, Elena Alistar, Iorgu Tudor, N.N. Beldiceanu, Anton Luţcan, iar Sergiu Cujbă publică în mai multe numere balada *Fuga din robie*. Au mai figurat în sumar, adesea cu texte reproduse, N. Iorga, Al. T. Stamatiad, I. I. Mironescu, G. Tutoveanu, Ion D. Dongorozi, Zaharia Stancu. O preferinţă a revistei a fost Alexie Mateevici: în numărul inaugural se tipăresc *Limba noastră* şi *Hristos pruncul*, iar ulterior au fost inserate *Cântec de leagăn* şi traducerea poemului *Păcătoasa* de A.N. Tolstoi. ***S.P.***

MOLDOVA LITERARĂ, revistă apărută la Cernăuţi, săptămânal între 25 septembrie şi 22 noiembrie 1919, având subtitlul „Literatură, artă şi ştiinţă", iar de la numerele 3–4, bilunar. Redactată de Mihail Voinea şi de I.D. Protopopescu, publicaţia îşi propune să promoveze, „în locul literaturii străine de deznaţionalizare", „literatura pur românească, creaţia geniului românesc", să realizeze „un nou mediu de îndrumare pentru tineretul bucovinean" şi „să deschidă fraţilor bucovineni comorile literare ale României" (*Cuvântul nostru*). **M. l.** are meritul de a fi mobilizat forţele locale după Marea Unire. Poezie publică G. Rotică, I.D. Protopopescu, Vladimir Nicoară. Se include în sumar proză de Mihail Sadoveanu (*Cu ochii la cer*), C. Paltin, Mihail Voinea. Revista mai conţine articole reproduse – *Bucovina* de Duiliu Zamfirescu, *Literatura pentru cei mulţi şi dornici* de Gala Galaction –, precum şi diferite contribuţii pe teme muzicale şi teatrale. Emil Isac semnează un articol intitulat *Teatrul român în Ardeal*. Alţi colaboratori: D. Stăncescu, Victor Ghiţulescu. ***M.V.***

MOLDOVAN, Andrei (2.II.1949, Chiuza, j. Bistriţa-Năsăud), critic literar, publicist. Este fiul Valentinei Moldovan (n. Plaian), educatoare, şi al lui Vasile Moldovan, învăţător. După terminarea şcolii elementare, urmează la Cluj Liceul „Nicolae Bălcescu", Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai", absolvită în 1973, precum şi cursuri postuniversitare de regie teatru la Bucureşti. Lucrează ca profesor de franceză şi română la mai multe şcoli din județul Bistriţa-Năsăud, predând şi ore de regie şi actorie la Şcoala Populară de Artă din Bistriţa (1981–1985). Ulterior este profesor de literatură română la Colegiul Naţional „Petru Rareş" din Beclean. Este, de asemenea, redactor al revistei „Mişcarea literară" din Bistriţa. Debutează cu versuri în revista Liceului „Nicolae Bălcescu" (1966), iar editorial în 1997 cu volumul *Coşbuc sau Lirismul pragurilor*. Mai colaborează la „Tribuna", „Steaua", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Contemporanul", „Viaţa românească", „Limbă şi literatură", „Vatra" ş.a.

Atras îndeosebi de domeniul poeziei, **M.** debutează cu o monografie despre George Coşbuc, concepută din perspectiva zonelor de interferenţă a operei poetului cu ariile de cultură clasică şi modernă. Prin analiza elementelor paratextuale, a principalelor surse şi influenţe, criticul identifică

un substrat mitic al versurilor, asociat vocaţiei iluministe a scriitorului. Studiul pledează pentru unitatea liricii coşbuciene, aflată la convergenţa tendinţelor clasice cu cele romantice, dar şi a elementelor mitice cu cele moderne. Ca „lirism al pragurilor", aceasta conţine, în opinia criticului, atât structuri şi teme mitologice, asimilate prin intermediul folclorului, cât şi germeni ai postmodernismului, ilustrat prin recurs la câţiva poeţi contemporani. În numeroasele articole şi studii consacrate poeziei actuale, publicate iniţial în periodice şi ulterior reunite în volumele *Erezii lirice* (2004) şi *Poeţi români de azi. Alte erezii* (2011), **M.** adoptă o perspectivă comparatistă, cu frecvente trimiteri la teoriile literare moderne. Meditând asupra textului liric, criticul propune conceptul „erezie" ca marcă a limbajului poetic în genere, pornind de la definiţia poeziei ca „abatere" de la modalitatea comună de expresie, formulată de Jean Cohen şi comentată mai târziu de Roland Barthes. Cea mai importantă „erezie", în această accepţiune a termenului, ar fi, în lirica română postbelică, direcţia optzecistă, considerată „o manifestare literară ce a produs mutaţii estetice esenţiale, cu semne prevestitoare încă înainte de anii '80 şi cu înrâuriri importante mult după aceea". Din aceste două perspective, a „ereziei" ca emblemă poetică distinctivă şi a apartenenţei la optzecismul privit într-un sens foarte larg, sunt comentaţi poeţi precum Ana Blandiana, Ion Horea, Adrian Popescu, Mihai Ursachi, Nichita Danilov, Ion Mureşan, Dan Damaschin, Grigore Vieru, Mircea Cărtărescu, Liviu Ioan Stoiciu, Ştefan Foarţă, Mircea Dinescu, Mircea Petean ș.a. Nu lipsesc comentariile referitoare la volume de versuri ale unor scriitori mai puţin cunoscuţi, unii aflaţi la debut, pentru a da imaginea poeziei româneşti din ultimele două decenii într-o colecţie de instantanee critice plasate în contexte istorico-literare adecvate. Metoda critică se definește printr-o pronunţată notă eseistică, utilizând deseori textul ca pretext pentru reflecţia pe marginea unor teme culturale şi artistice de interes general. Preocupările lui **M.** se îndreaptă, de altfel, şi spre fenomenul cultural în ansamblu. Cu acribia şi curiozitatea cercetătorului pasionat de lectură, el prezintă apariţiile editoriale de versuri, proză, memorialistică, critică literară, se oprește la literatura exilului, urmăreşte circulaţia scrierilor românești în spaţiul occidental, analizează idei şi concepte din teoria literară actuală, dar şi documente de interes istoriografic. Consemnările reunite în *Butelia cu oxigen* (2010) acoperă o arie tematică foarte diversă, de la simple impresii de lectură şi amintiri despre scriitori şi grupări literare până la analiza unor studii de referinţă din actualitatea culturală sau la opiniile privind mari scriitori ai literaturii noastre. Volumul *Liviu Rebreanu prin el însuşi* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj), alcătuit în colaborare cu Niculae Gheran, oferă o originală biografie a romancierului, reconstituită din diverse mărturii existente în jurnalele sale, articole din presă, corespondenţă, interviuri, sub forma unui „dialog" cu autorii cărţii, pe arii tematice.

SCRIERI: *Coşbuc sau Lirismul pragurilor*, Cluj-Napoca, 1997; *Erezii lirice*, Cluj-Napoca, 2004; *Aruncarea în haos*, Bistriţa-Nasăud, 2004; *Întâmplări literare*, Cluj-Napoca, 2005; *Liviu Rebreanu prin el însuşi* (în colaborare cu Niculae Gheran), Bucureşti, 2008; *Butelia cu oxigen*, Cluj-Napoca, 2010; *Mâhnirile limbii române*, Cluj-Napoca, 2011; *Poeţi români de azi. Alte erezii*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ion Radu Zăgreanu, *Lecturi simpatetice*, Târgovişte, 1999, *123–125*; Ştefania Timofte, *Ora verdictului*, ECH, 2004, 7–10; Vasile Filip, *Eseuri etnologice*, Cluj-Napoca, 2008, *287–290*; Elisabeta Lăsconi, *„Dialog peste generaţii"*, RL, 2009, 18; Teodora Dumitru, *Ce spune autorul*, CLT, 2009, 19; Gheorghe Grigurcu, *Rebreanu în oglindă*, RL, 2009, 36; Ovidiu Pecican, *Limba română la vaduri şi strâmtori*, APF, 2011, 3; Vistian Goia, *O binevenită butelie cu oxigen*, ST, 2011, 6; Al. Cistelecan, *Un critic singur pe lume (încă unul)*, CLT, 2011, 46; Melinda Crăciun, *Adnotări*, VTRA, 2011, 9–10; Olimpiu Nușfelean, *O privire asupra poeziei de azi*, CNT, 2012, 11. ***M.W.***

MOLDOVAN, Ioan (20.III.1952, Mureşenii de Câmpie, j. Cluj), poet.

Este fiul Anei (n. Imbuzan) şi al lui Ioan Moldovan, miliţian, apoi şofer. Urmează în Cluj Liceul „Gh. Bariţiu" (1967–1971), apoi Facultatea de Filologie, secţia română–latină, a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca (1972–1976). Din al doilea

an de studenție devine redactor, apoi secretar general de redacţie la revista „Echinox”. Funcționează ca profesor de română şi latină în Maramureş, la Cavnic (1976–1979), la Baia Sprie (1979–1980) şi la Baia Mare (1980–1989). Din 1989 va fi din nou redactor, iar din 1990 redactor-şef la revista „Familia” din Oradea. Consilier-şef la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Bihor (1997– 2000), din 1997 e și lector la Universitatea din Oradea. După ce publică versuri în revista liceului, debutează semnificativ în 1970 cu poezii în suplimentul „Preludiu” al ziarului „Scânteia tineretului”. A colaborat la *Dicţionarul scriitorilor români,* coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu.

Volumul de debut *Viața fără nume* (1980) stabilește coordonatele poeziei lui **M.**: un neoexpresionism cu rădăcinile înfipte în imaginarul domestic (familial, natural) și în cel livresc, integrând imagini razant-memorabile într-o serie de secvențe a căror fluiditate narativă este de regulă autosubminată. Nu „grija de a expulza o idee/ fără malformații”, evocată la un moment dat, reprezintă prioritatea poetului, ci grija de a distorsiona la nivelul sintaxei notarea familiarului: „Amintirea înlocuiește ceva/ dar rămâne bula de aer care verifică/ poziția ideală a trupului în sănătate” (*Amintirea înlocuiește ceva*). Fără să exploateze o simbolistică presetată, **M.** produce metafizică din felul în care juxtapune notații cu aparență banală de-a lungul mai multor planuri temporale, spațiale sau logice. Observarea prezentului este tulburată fie de cutia de rezonanță a memoriei, fie de o melancolie Zen: „printre buze îți zăresc tăblița de ceară/ a Mnemosynei/ s-au stricat mașinăriile cu imagini/ acum voi privi numai spre perete să văd/ să văd cum plouă peste filmele mute din copilărie”. Indiferent de temele ei, poezia creează atmosfera unui secret amânat sau păstrat în culise: „distanța e ghemuită între noi și-i vedem mapele/ cu documente secrete”. Însă autorul este în același timp un ironist care-și relativizează mecanismele de creare a suspansului și a opacității: „țigări răsfirate pe talgerul balanței/ vânzătoarea le-a aruncat ca pe niște bețigașe/ aștept să spună ceva ocult/ trei lei spune/ încrederea în propriile puteri spirituale mi se clatină” (*Cu tandrețe din malaxor*). În *Exerciţii de transparenţă* (1983) rezultatele cele mai bune apar tocmai pe terenul de manevră al ironistului, care reduce natura la recuzită artificială și recuzita la natură: „Plouă afară/ în lumea de lemn vopsit/ Inima-n păsări cârâie-ncet/ Nu-i nimeni dispus/ să cedeze// Se-aude gongul/ unui spectacol antic/ Se vede spaima/ cu crenguțe vernil” (*Allegro*). *Insomnii lângă munți* (1989) propune câteva imagini neoexpresioniste remarcabile, precum această definiție lichidă-terifiantă a poeziei: „Numai poezia fără mâini, tracasată de viciul mișcării/ schimbă chipuri-chipuri// în apa dintre cărți, cu părul vâlvoi/ smulge cu mânie cepe de apă// ghemuită pe nisip, cu ultimele memorii bătând monoton/ din pistoane// ridică ochi sângeroși, ochind prin fisura celestă/ câte-un fulger dezafectat// sărută scheletul peștelui, rămâne zile întregi/ cu solzii lipiți pe buze, pe dinți// sătulă/ a se ști pe de rost” (*Apă*). Odată cu *Arta răbdării* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj) în poezia lui **M.** își face apariția „mainimicul”, un cuvânt/concept pe care autorul îl va defini astfel în prefața volumului *Celălalt pește* (2005; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad): „*Mainimicul* este [...] rezultatul unei decompoziții pe care nu eu o orchestrez, nu eu o dirijez, ci doar o interpretez și-i caut un sens. Încerc să prind în gramatica limbajului dat o «tranzitivitate agramaticală», o tranziție a existentului”. Așadar, ar fi vorba despre jocul dintre o descriere simplă, aproape prozaică, a existentului (fie că este vorba de un decor domestic, de un peisaj, de o amintire, de un gând), tulburată/distorsionată la nivelul compoziției sintactice sau gramaticale. Mai multe poeme din *Arta răbdării* poartă titlul deceptiv *Scurtă proză.* La **M.**, simplitatea este întotdeauna elaborată și înșelătoare. O evoluție tipică a poemului e aceea în care o descriere aparent banală sfârșește prin a căpăta un sens simbolic de regulă netransparent. Procedeul (care nu se transformă în manieră) apare și în volumul *Tratat de oboseală* (1999): „Bare de metal ruginit – îndoite, pustii/ la capătul liniei/ Doamnele Muncitoare și-au sprijinit cotul/ ori fundul, ori, poate, câteodată, fruntea/ îngrețoșate de oboseală – și le-au lustruit// Vino primăvară, răsai iarbă, sporește praf/ poate-poate obținem ceva/ la capătul acestei linii comunale” (*Poate-poate*). Sau: „După atâtea exerciții de realitate/ începe să tune: va ploua/ Natura se destinde pe apucate/ va cotcodăci/ va oua/ va face/ o mărturisire. Dar ce/ crimă în copilăria ei zace?”. Din când în când sunt încercate și versurile rimate: „Aveam femei berechet aveam puține/ gânduri privitoare la ele/ îmi duceam viața printre alcaline/ coșuri de nuiele/ mereu amețit de corul/ copiilor de bloc din orașul meschin/ scăpasem cu

totul de dorul/ vreunui chin” (*Cantilenă*, în *Însemnări primitive*, 2005). Volumul *Mainimicul* (2010) oferă o sinteză a poeziei lui **M.**: melanj de melancolie și ironie, imagini dense și memorabile, o lipsă de ostentație care punctează la niveluri de adâncime, nu la cele al spectacolului, deși adesea rezultatele sunt spectaculoase: „O rățușcă, miere aur și cenușă/ măcăie afară-n noapte/ sub raza vânătă și inteligentă. De ce/ plângi, obiect bătrân?/ Iată-ți stăpânul, îngrășându-se-n/ lanul de hrean – e verde-negru-indigo// Și-ți taie frunze verzi și negre/ și-ți înfundă gușa cu biluțe/ și petreceți, nu?// Dar somnul și vameșii, dar firicelul/ nebun al vorbelor în vântul incestuos al/ tribului?”. Poezia optzecistului **M.** este perfect contemporană cu poezia care se scrie în anii 2010.

Explorator panicat al realului, un imaginativ de peisaje angoasate și angoasante, Ioan Moldovan se trage la umbra citatului când notațiile lui, duse în febră himerică de o imaginație malignă, ating maxima entropie. Poetica lui are două viteze și direcții: cea a elanului vizionar, în care descripția peisagistă se relevă ca instantaneu infernal, și cea a sedării tensiunii implozive prin retractarea peisajului în reflecție. Poetul se aruncă în hăul elementelor demonizate, dar totdeauna având la îndemână colacul salvator al unei aluzii. Referința îmblânzește viziunea; ea are funcție protectoare, salvifică, pe când spontaneitatea imaginativă duce totdeauna în spații ostile.

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Viața fără nume*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 1980; *Exerciţii de transparenţă*, Bucureşti, 1983; *Insomnii lângă munţi*, Bucureşti, 1989; *Arta răbdării*, Cluj-Napoca, 1993; *Avantajele insomniei*, Timişoara, 1997; *Tratat de oboseală*, Cluj-Napoca, 1999; *O uitare de texte*, Botoşani, 1999; *Interioarele nebune*, Cluj-Napoca, 2002; *Celălalt pește*, Pitești, 2005; *Însemnări primitive*, Cluj-Napoca, 2005; *Mainimicul*, București, 2010; *Poeme 1980–2010*, Iași, 2010; *Recapitulare*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *„Viața fără nume”*, AFT, 1981, 1; Laurenţiu Ulici, *Textul şi viaţa*, RL, 1981, 4; Dinu Flămând, *Bunăcreşterea inspiraţiei*, VST, 1981, 5; Al. Cistelecan, [*Ioan Moldovan*], F, 1981, 8, 1984, 7, VTRA, 1990, 2; Florin Mugur, *Ioan Moldovan şi prefaţatorul său*, ST, 1981, 8; Daniel Dimitriu, *Şase schiţe pentru un tablou de familie*, „Scânteia tineretului”, 1981, 9 944; Dan C. Mihăilescu, *„Exerciţii de transparenţă”*, T, 1984, 7; Marius Lazăr, *Ioan Moldovan (Poezia ’80)*, AST, 1984, 10; Tartler, *Melopoetica*, *21–23*; Eugen Simion, *Poezia „ca o vertebră de aur”*, RL, 1990, 1; Mircea Mihăieş, *Turneul candidaţilor*, O, 1990, 10; Ţeposu, *Istoria*, *72–73*; Ion Simuţ, *Ideograme ale mainimicului*, F, 1994, 1; Borbély, *Xenograme*, *103–105*; Pop, *Pagini*, *236–239*; Milea, *Sub semnul*, *136–142*; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *129–135*; Cistelecan, *Top ten*, *171–174*; Grigurcu, *Poezie*, II, *142–153*; Mincu, *Poeticitate*, *365–367*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *269–271*; *Dicț. analitic*, IV, *641–643*; *Dicț. Echinox*, *224–228*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Lungul drum al privirii spre „afară”*, ALA, 2005, 773; Bodiu, *Evadarea*, *55–64*; Mircea Bârsilă, *Ioan Moldovan – un restaurator al derizoriului*, ARG, 2009, 5; Dan Cristea, *Poezia antiretoricii*, LCF, 2011, 29; Soviany, *Cinci decenii*, I, *234–237*; Ioan Holban, *Plimbat de înger pe la praznice de himere*, CL, 2012, 8. ***M.I.***

MOLDOVAN, Rareș (11.VI.1976, Cluj-Napoca), poet, eseist, traducător. Este fiul Petronelei Moldovan (n. Pantiș), profesoară, şi al poetului Ioan Moldovan. Absolvent al Liceului „Mihai Eminescu” din Oradea (1994), a urmat cursurile Facultăţii de Litere a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca (1994–1998), ulterior obținând titlul de doctor în filologie engleză la Universitatea Naţională a Irlandei din Maynooth (2004). Din 1998 este cadru didactic al Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca la Departamentul de limbă și literatură engleză. Debutează cu versuri în „Luceafărul” (1991), iar editorial cu volumul *Seara artificierului* (2000). În perioada 1997–2000 este redactor-șef al revistei „Echinox” și din 2009 director al publicației. A mai colaborat cu eseuri, studii, poezii la „Vatra”, „Familia”, „Steaua”, „Interval”, „România literară”, „Observator cultural” ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad, pentru volumul de poezie *Skycam* (2007) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea romanului *Curcubeul gravitației* de Thomas Pynchon (2010).

Contemporan cu valul de poezie „mizerabilistă” de la începutul anilor 2000, **M.** se distinge atât prin mijloacele de expresie, cât, mai ales, prin atitudinea față de literatură. Spre deosebire de scriitorii din generația sa, poetul își refuză notația „autentică” a trivialului cotidian, nu din pudoare, ci din scepticism, pentru că nu crede în posibilitatea lirică a confesiunii directe, emancipată ostentativ de „literatură”. Bun cunoscător al culturii anglo-saxone, cu un orizont teoretic neobișnuit de larg, **M.** suspectează orice formă de „inocență” care ignoră, în virtutea unei iluzii a naturaleții, prezența convențiilor literare. Rezultă de aici un program modernist întârziat, cu multiple trasee oblice și obscuritate calculată: „Mai ales ce e vizibil din prima/ Nu folosește la nimic”. Critica s-a grăbit să sublinieze importanța memoriei literare, acuzând recursul excesiv la erudiție. În realitate, în ciuda

multitudinii de referințe intertextuale, poezia sa nu are nimic livresc, citatele, cultura literară, voalarea figurală nu fac altceva decât să inhibe, să prevină sau să estompeze hemoragia confesivă, iar lirismul se constituie printr-o neutralizare a subiectivității. „Niciodată pervers exhibiționist nelalocumeu" este expresia condensată a acestei poezii dominate – aproape etic – de teme precum retragerea, apatia, dezimplicarea, nonșalanța. Antologând versuri scrise între 1993 și 1999, *Seara artificierului* (2000) ilustrează o serie de căutări eterogene și inegale, din care se desprind imagini disparate ale unei prezențe subiective eufemizate prin pasivitate, rutină emoțională sau prin constituirea încă indecisă a ființei. Mult mai clar articulat, *Skycam* lansează chiar în titlu o figură a descentrării perspectivei („camera din cer"), ca emblemă a unui subiect care, prin desfacerea de propria privire, își organizează impersonalizarea. Este monografia unui eu care își trăiește emoțiile în surdină, moderând „științific" bucuria și angoasa: „Sunt o statuie care usturǎ", notează poetul, descriind o umanitate hieratic-înghețată, lipsită de pasiune, pentru care relieful afectiv s-a transformat într-un inconfort continuu. Orientată inevitabil spre banal, cotidian și nonevenimențial, această poezie se reține mai ales prin efortul de a circumscrie stări indistincte, sustrase oricărei forme de preeminență cerebrală ori senzorială: „Frică leșie cafeină ceea ce niciodată nu poate fi numit Senzație învălmășeli frecări în mulțime". În afara creației lirice, **M.** este și autorul unei cărți de teorie, *Symptomatologies. A Study of the Problem of Legitimation in Late Modernity* (2011), la origine teza de doctorat din 2004. Subtitlul este înșelător, pentru că prin „legitimitate" eseul nu vizează o problemă de justificare a puterii politice și a mecanismelor prin care societatea acceptă autoritatea, ci, într-un sens mult mai general, tot ceea ce conferă „importanță" făcând posibile normele, credințele sau categoriile universale. Demonstrația propune refacerea unei „gramatici" elementare a valorii în modernitate, dincolo de contextele istorice sau sociale particulare. Este o încercare polemică de a regândi fundamentele înseși ale culturii contemporane. **M.** se folosește de deconstrucția „importanței" ca să situeze limitele acțiunii și cunoașterii umane în modernitate și să pună sub semnul întrebării posibilitatea unei depășiri, adică a unei „post"-modernități. Interogație importantă, formulată cu inteligență, însă adresată greșit. *Symptomatologies* rămâne fără parteneri de dialog în spațiul românesc; cărții i s-a reproșat (Alexandru Matei) atât decalajul în raport cu temele pieții de idei, cât și întârzierea față de critica postmodernității de la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut. **M.** este de asemenea traducător din engleză, cunoscut pentru transpunerea în românește a câtorva texte esențiale de teorie literară și filosofie, precum și a mai multor romane contemporane reputate pentru gradul ridicat de dificultate.

SCRIERI: *Seara artificierului*, Pitești, 2000; *Skycam*, București, 2007; *Symptomatologies. A Study of the Problem of Legitimation in Late Modernity*, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri**: Hans Vaihinger, *Filosofia lui „ca și cum"*, București, 2002 (în colaborare cu Cristina Dumitru și Octavian More); Hari Kunzru, *Virusul*, Iași, 2005; Michael Cunningham, *Zile exemplare*, Iași, 2006, *Până la căderea nopții*, Iași, 2011; Chuck Palahniuk, *Bântuiții*, Iași, 2007; Harold Bloom, *Anxietatea influenței: o teorie a poeziei*, Pitești, 2008; Thomas Pynchon, *Curcubeul gravitației*, Iași, 2010; Leo Kessler, *Cutezătorii*, Miercurea Ciuc, 2012.

Repere bibliografice: Victoria Luță, *Lumea înghețată a artefactului*, OC, 2001, 47; Iulian Boldea, *Cunoscutele potriviri*, VTRA, 2001, 4–5; Viorel Mureșan, *Ziua de muncă a artificierului*, PSS, 2001, 8; Ștefan Manasia, *„Ocheanul ciuruit"*, TR, 2003, 8; Cistelecan, *Al doilea top*, *43–45*; *Dicț. Echinox*, *228–229;* Pop, *Vocile poeziei*, *337–344*; Alexandru Matei, *Hardcore theory* (*I–II)*, OC, 2012, 358, 359. ***A.Td.***

MOLDOVAN, Silvestru (1861, Agârbiciu, j. Cluj – 31.V.1915, Sibiu), gazetar, prozator. Este fiul Mariei, originară dintr-o familie de români macedoneni, şi al protopopului Simion Pop Moldovan. Învaţă mai întâi la Cluj, urmează liceul la Braşov şi face studii de filosofie la Cluj şi Viena, absolvind în 1884. Funcţionează ca profesor supleant de geografie, istorie şi limba maghiară la Braşov (1885–1887), devenind ulterior director al unei tipografii din Sibiu şi redactor la publicaţiile „Telegraful român", „Tribuna", „Foaia poporului". Va edita revistele „Rândunica" (1894–1895) şi „Femeia şi familia" (1903). În 1911 intră în redacția „Gazetei Transilvaniei". În toate aceste periodice au apărut sub semnătura sa o serie de studii geografice (unele adunate şi în volum), prelucrări de basme şi anecdote. Împreună cu Nicolae Togan a publicat *Dicţionarul numirilor de localităţi cu poporaţiune română din Ungaria* (1909), o lucrare temeinică, reeditată în 1915, 1919 (cu titlul *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiune română din Transilvania, Banat,*

Crișana și Maramureș) și actualizată în 2008. **M.** a fost membru al câtorva societăţi ştiinţifice, printre care Societatea Geografică Română.

Încă din tinereţe **M.** se lasă cucerit de farmecul poveştilor şi legendelor populare, pe care le va prelua şi repovesti în pagini cu o mare circulaţie în Transilvania. Relatate într-un stil îngrijit, în tonul şi cu fabulaţia tradiţională, toate aceste basme reuşesc să captiveze atenţia. Dacă poveştile au fost adunate în volume de sine stătătoare, legendele sunt presărate în număr mare în cuprinsul monografiilor *Zarandul şi Munţii Apuseni ai Transilvaniei* (1898) şi *Ardealul* (I–II, 1911–1913). Descrierea locurilor, stabilirea însemnătăţii lor istorice şi economice, surprinderea oamenilor cu obiceiurile, portul şi ocupaţiile lor sunt realizate în cele două lucrări într-o manieră literară. Preocupat de exactitatea informaţiilor geografice, istorice, etnografice, **M.** este însă întotdeauna sensibil și la farmecul naturii şi la frumuseţea legendelor.

SCRIERI: *Păcală şi Tândală*, Sibiu, 1884; *Îndărătnicul*, Sibiu, 1885; *Fiica a nouă mame*, Sibiu, 1885; *Povestea lui Ignat*, Sibiu, 1885; *Lumea proştilor*, Sibiu, 1886; *Ţara noastră*, Sibiu, 1894; *Zarandul şi Munţii Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898; *În Panteon. Mormintele marilor noştri bărbaţi de la 1848–1849*, Sibiu, 1901; ed. 2, Cluj, 1923; *Nichita Balica*, Sibiu, 1904; *Găsitul. Punga cu noroc şi căciula fermecată* (în colaborare cu Emil V. Degan), Sibiu, 1904; *Ulisse, regele din Ithaca*, Sibiu, 1905; *Edip, nenorocitul rege din Teba şi alte întâmplări din vechime*, Sibiu, 1906; *Şir nesfîrşit… Un mic capitol din viaţa foilor române din Ungaria*, Sibiu, 1906; *An Împărat şi fetele lui*, Sibiu, 1907; *Anecdote*, Sibiu, 1907; *Poveşti*, Sibiu, [1908]; *Noi – şi ceilalţi români*, Sibiu, 1909; *Ardealul*, vol. I: *Ţinuturile de pe Olt*, vol. II: *Ţinuturile de pe Murăş*, Braşov, 1911–1913.

Repere bibliografice: Andrei Bârseanu, *Istoria şcoalelor centrale române gr.-or. din Braşov*, Braşov, 1902, *588*; *Silvestru Moldovan*, „Almanahul scriitorilor de la noi", 1914, *111–118*; Ion Simionescu, *„Ardealul", I–II*, „Buletinul Societății Române de Geografie", 1915, 1; Vasile C. Osvadă, *Un vrednic gazetar ardelean: Silvestru Moldovan*, „Almanahul presei române", 1926; Petrea Dascălu [Ion Agârbiceanu], *Amintiri recunoscătoare*, LU, 1935, 46; Ion Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884–1895)*, DR, 1934–1935; *Dicţ. lit. 1900*, *585*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *271–272*; Valentin Vișinescu, *Silvestru Moldovan, un precursor al Marii Uniri*, Cluj-Napoca, 2010. ***C.Bz.***

MOLDOVAN, Vlad (9.XI.1981, Baia Mare), poet. Este fiul Petronelei Moldovan (n. Pantiș), profesoară, și al poetului Ioan Moldovan. A urmat Facultatea de Istorie şi Filosofie din cadrul Universității „Babeş–Bolyai" (2000–2004), apoi, tot aici, un program masteral în filosofie (2004–2005), absolvind cu o teză despre Martin Heidegger și Jean-Luc Nancy. Devine doctor în filosofie cu lucrarea *Hermeneutica la F.D.E. Schleiermacher* (2009). În 2012 intră ca redactor la revista „Steaua". A debutat cu poeme în „Poesis" (Satu Mare) în 1997. A mai colaborat la „Familia", „Vatra", „Apostrof", „Discobolul", „Echinox" , „Poesis international" etc. I s-au decernat premii ale Uniunii Scriitorilor din partea filialelor Cluj și Arad (2008), precum și Premiul Tânărul Scriitor al anului 2012 în cadrul Galei Tinerilor Scriitori.

M. este unul dintre cei mai importanți poeți ai generației postdouămiiste, din care mai fac parte Valentina Chiriță, Gabi Eftimie, Cosmina Moroșan, Vlad Drăgoi ș.a. Stilul său este opac, mixând registre eterogene și influențe care vin din cultura *underground*, în special din muzica electronică. Volumele sunt construite în jurul câte unui concept rizomatic. Titlul volumului *Blank* (2008) trimite la spațiile albe și la indeterminările care (dez) articulează poemele, dar și la CD-urile goale pe care pot fi inscripționate informații dintre cele mai diverse: „E această lume/ și ea trebuie înțeleasă:/ pe jos au zburat pietricele și/ au umplut colțurile străzilor.// fiecare a avut și pierde acum/ din când în când ieșim în oraș/ și natura înnebunește.// Cu trei cuvinte,/ afară e bine/ am pedalat și am ajuns la lac,/ am vrut să vorbim și/ am uitat" (*Blank*). Titlul volumului următor, *Dispars* (2012), mizează pe un concept explicitat astfel de autor: „Provenind din latină (unde sensul prim e acela de «fără termen de comparație», inegal), disparsul a precipitat tot ceea ce cartea aceasta încearcă să desfășoare: un haos proaspăt și dinamic ce ne premerge și ne însoțește spațiul vital". Poemele integrează inovativ, cu distorsiuni culturale și lingvistice asumate, imersiunea noilor limbaje *social media* în rutinele contemporane: „Am început să îi explic/ la una/ pe mess/ și realizez că ar fi nevoie de prea multe cuvinte/ și chiar de aș reuși n-ar fi nimic de capu' meu după./ Așa că o trag pe emoticoane, mă-m-bălmăjesc cu/ link-uri, admir ceea ce ea consideră că merită" (*Indulgența*). Chiar și atunci când **M.** mimează formal cuplarea la o retorică „poetică" recognoscibilă de către cineva care a frecventat istoria poeziei românești (inclusiv narativitatea douămiistă), sensul preluării stă în deturnare: „O inima mea tu vacă/ în tine păcăne popcorn/ apar lujeri și

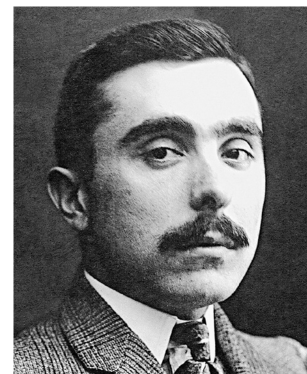
diluează și se subție/ fără oprelişti./ O inima mea tu pe mine ai știut/ cum să mă iei și m-ai trimis/ în colonie să țin contabilitate./ Fă bine inimă și unește-te cu jena asta/ cu tipul radical din apropiere/ fă rost repede de o macetă/ căci lama sa fi-va de mare folos/ în următoarele secunde” (*Cântec dezesperat*). Mixajul, tehnică prin care unități de informație artistică sunt recodificate și extrapolate într-o nouă dimensiune, de regulă aflată în raport de *non sequitur* cu sursa, este principala tactică a lui **M.** De altfel, cartea îi este dedicată DJ-ului *underground* Clutchy Hopkins.

SCRIERI: *Blank*, București, 2008; *Dispars*, București, 2012.

Repere bibliografice: Andrei Terian, *Fill in the blanks*, CLT, 2008, 38; Adriana Stan, *Analiza curcubeului*, VTRA, 2008, 8; Alex Goldiş, *Licenţiozităţi metafizice*, RL, 2012, 40; Ştefan Baghiu, *Sunt magician, dispari!*, CLT, 2012, 44; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Din când în când, un poet*, SDC, 2012, 380. ***M.I.***

MOLDOVA NOASTRĂ, revistă apărută la Chişinău, lunar, între 1 martie şi mai 1921, editată de Cercul Cultural Mărăşti. Scopul declarat este de a „duce graiul strămoşesc în cele mai depărtate unghiuri ale Basarabiei”. În acest scop se va publica „literatură bună, scrisă de condeie româneşti”, alături de „pagini din marii noştri scriitori dispăruţi” şi de „pagini din glorioasa istorie a neamului”. Ca secretar de redacţie funcţionează C.A. Ignătescu, iar în numărul inaugural se consemna că revista va fi redactată „de cele mai de seamă pene din Basarabia şi de peste Prut”. Se reproduc pagini din M. Eminescu (*Veneția* cu titlul *S-a stins viața*), I. Creangă (un fragment din *Amintiri din copilărie*) şi G. Coşbuc (*Cântec*). În sumar figurează Leon Donici (nuvela *Ziua nunței, Cartea vieții – Poeme în proză*), I. Duscian (cu adaptarea povestirii *Nume de cal* de A.P. Cehov), Liviu Marian (schița *Legătura din urmă*), Tudor Pamfile (schița *Întâiul nostru primar*). C.A. Ignătescu este autorul poeziilor *Trotușul* și *Reîntoarcerea*, în care sunt consemnate impresii de pe front. **M. n.** a publicat, de asemenea, recenzii, cronici, bibliografii, încercând astfel să oglindească viața culturală a Basarabiei. ***S.P.***

MOLDOVA NOUĂ, publicaţie apărută la Iaşi şi la Bucureşti, trimestrial, din 1935 până în 1941, ca organ al Asociaţiei Culturale a Transnistrenilor. Au apărut doar cinci numere, primele patru în 1935–1936, iar cel de-al cincilea în 1941. Unele articole sunt în limbile franceză, germană şi italiană. Director-fondator este avocatul și profesorul Nichita P. Smochină. În articolul-program sunt expuse principiile revistei: „Obiectivitatea, adevărul ştiinţific, ideea naţională şi cultura generală cu privire la locuitorii [regiunii Transnistria] şi la «moldovenii» din întreaga Uniune a Rusiei Federative”. În prefaţa la numărul 5/1939 se menţionează că „pe lângă cercetarea fenomenului trasnistrean, revista se va ocupa cu alte studii privind relaţiile istorice şi culturale dintre românii şi slavii de răsărit”. Rubricile mai importante se intitulează „Moldavica”, „Varia”, „Cronica”. Principalele contribuții îi aparțin lui Nichita P. Smochină (*Republica Moldovenească a Sovietelor*, *Organizarea satului la românii de peste Nistru*, *Jocuri de copii la românii de peste Nistru*, *Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș*, *Trecutul și prezentul românilor de peste Nistru* ș.a.). I se alătură Alex. N. Smochină (*Influența și profeția lui Dostoievski asupra revoluției ruse*, *Literatura Republicii Moldovenești Sovietice – Introducere*), M. Florin (*Vechimea ucrainienilor în România*), Onisifor Ghibu și Pan Halippa. În rubrica „Moldavica” se recenzează romanul *Partidul cheamă* de N. Marcov și culegerea *Poezii* de Nistor Cabac. O cuprinzătoare privire analitică și critică, *Bibliografia publicațiilor românești din Rusia Sovietică*, are ca autor, de asemenea, pe N. P. Smochină. Se publică şi texte de Teodor T. Burada. În mai multe studii sunt abordate problemele limbii române din provincie. Publicaţia a strâns în jurul ei forţe culturale şi literare ale românilor refugiaţi din Transnistria. ***Vs.C.***

MOLDOVANU, Corneliu (15.VIII.1883, Bârlad – 2.IX.1952, Bucureşti), poet, prozator.

Este fiul Ruxandrei (n. Răşcanu), fiică de preot, şi al negustorului Dimitrie Vasiliu. Urmează şcoala primară în Bârlad, cursul mediu la Liceul Internat din

Iaşi (absolvit în 1902), unde îl are profesor pe G. Ibrăileanu, şi studii la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (fără trecerea licenţei). Între timp e funcţionar la Creditul Agricol (1901–1902), pedagog la liceul particular Lyautey (1902–1903), ulterior secretar al Conservatorului de Muzică şi Artă Dramatică (1904–1911) şi profesor de literatură dramatică tot aici, până în 1916; în refugiu la Iași, figurează între cei care editează ziarul „România". După război va funcţiona ca director al Teatrului Naţional din Bucureşti şi director general al teatrelor (1924–1928, 1944), succesiv ca membru în comitetul de conducere (1911–1917, 1923–1929, 1935–1940), vicepreşedinte (1917–1919) şi preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români (1921–1923, 1932–1935). Din 1901 activează în presă: e corector la „Cronica", lucrează, în 1918–19019, la „Viitorul", este prezent în numeroase periodice, printre care „Paloda" din Bârlad (unde a debutat, în prima clasă de liceu), „Paloda literară" (este unul dintre membrii fondatori), „Noua revistă română", „Făt-Frumos", „Pagini alese", „Literatură şi artă română", „Sămănătorul", „Revista idealistă", „Convorbiri literare", „Convorbiri critice", „Falanga", „Ţara nouă", „Flacăra", „Ilustraţiunea română", „Tribuna", „Românul", „Luceafărul", „Universul", „Cosinzeana", „Naţionalul", „Epoca", „România nouă", „Mişcarea", „Sburătorul" ș.a. Și-a oficializat pseudonimul în 1922; mai semnează Ada Mat. Poni, Radu Stâncă, Alex. Cobuz. Editorial, debutează în 1907 cu volumul de versuri *Flăcări.* A fost distins cu Ordinul Național al Legiunii de Onoare a Franței (1927), cu Premiul Național de Poezie (1933) ș.a.

Culegere de „poezii erotice", în realitate conţinând şi versuri de caracter elegiac, prima carte a lui **M.**, şi în măsură sporită cele următoare, procură când și când o oarecare bucurie estetică mai ales prin proiecţia iconografică. Declamaţiile de orice fel, patriotice, morale, filosofice, erotice, sunt aproape comune în pofida versificaţiei impecabile, în schimb memoria reţine „tablouri" ca acela, nocturn, al cetăţii fără viaţă din *Pustietate* („În hlamida nopţii, stropită cu aur şi foc,/ Cetatea-şi îmbracă cuprinsul sub farmec de lună;/ Străjerii dau zvoană, strigând din soroc în soroc/ În turnul de pază trist cornul pândarului sună…"), miniaturi cu figuraţie romantică, de genul celei din *Jupâniță*, sau spectacolul terifiant al secetei din poema *Cetatea Soarelui* (pe care Mihail Dragomirescu o aprecia), spectacol întrecut în putere plasticizantă doar de cel din *Seceta mare* de Tudor Arghezi: „Dorm vinete lanuri, dorm văile – dorm/ Ca pete de moarte pe hoitul enorm…/ Vârtejul de flăcări se-nalţă, coboară,/ Sărută şi soarbe din huma amară/ Nădejdea rodirii şi visul de rouă/ Şi ţăndări de pară în locu-le plouă". Prelucrarea lui **M.** după *Cântarea Cântărilor* (1908) e notabilă tot prin secvenţele dominate de vizual: „Frumoasă eşti iubita mea, frumoasă eşti!/ Nu-s ochi de porumbiţă, pământeşti/ Ci înfloriri de stele sclipitoare/ Sunt dulcile-ţi priviri mistuitoare!". Toate imaginile există în originalul biblic, dar dobândesc o prospeţime nouă prin transpunerea versetelor într-o frazare cu „o alunecare grea, uleioasă" (G. Călinescu). În general, tălmăcirile poetului sunt remarcabile, parnasianismul său structural ajungând în spaţiul acestora la maxima realizare de sine, fără ca perfecţiunea prozodică să se substituie, cum se întâmplă uneori în versurile proprii, vibraţiei. Romanul în două volume *Purgatoriul* (1922), care a avut mai multe ediții, a produs impresie încă la apariţie, mai cu seamă prin amploare şi prin noutatea tematică. Nu era primul roman cu mediu citadin, şi nici primul care înfăţişa Capitala, dar până atunci, de la *Ciocoii vechi şi noi* al lui N. Filimon la *Oraşul bucuriei* al lui V. Demetrius, fusese avută în vedere mai ales periferia bucureşteană şi, în orice caz, lumea de altădată a metropolei. **M.** vine cu un panoramic al existenţei bucureştene contemporane lui. Romanul – specifica o amplă notă inserată în cotidianul „România"– „e cea dintâi zugrăvire în stil larg a vieţii româneşti de după războiul Unirii", în al cărei cuprins „se desfăşoară îndeosebi toate aspectele vieţii bucureştene care sintetizează oarecum însăşi viaţa burgheziei româneşti". *Purgatoriul* le-a apărut criticilor ca un pandant tematic al romanului *Ion* de Liviu Rebreanu, editat cu doi ani înainte. Materia romanescă este coagulată de o acţiune alertă, incluzând istorii cu desfăşurări sinuoase, incitante, cu deznodăminte imposibil de anticipat. Narator plat, romancierul este, în schimb, un iscusit „regizor", cu un simţ deosebit al situaţiilor şi cu ştiinţa derulării intrigii, a gradării efectelor, a provocării suspansului, a amânării deznodământului. Dacă pe lângă acestea ar fi avut şi darul de a crea dialog, nimic nu i-ar fi împiedicat afirmarea şi ca scriitor de teatru (fie şi numai prin eventuala dramatizare a *Purgatoriului*) la cu totul alt nivel decât prin comedia în versuri *Fluturii* (1914). Factorul dinamic, înscris în spaţiul vieţii afective din

tabloul de moravuri consacrat societăţii bucureştene, este eternul feminin. Prezent în numeroase variante, acesta e deosebit de activ prin trei dintre întrupările sale tipice din *Purgatoriul*: Lelia Balin, Cora Vogalski şi Sanda Rareş. Nu fără a fi eficient şi prin generăleasa văduvă Aspasia Dorin, retrasă un timp „la pensie”, „la reformă”, dar reintrată curând în „cadrele active” ale feminităţii. Primele trei personaje sunt femei nefericite, şi tot ce se petrece pe plan sentimental şi chiar, prin expansiunea acestuia, în alte planuri, porneşte din tentativele lor de a-şi procura fericire fără a ieşi în vreun fel din condiţia pe care singure şi-au creat-o. Mai precis, ele caută dragoste extraconjugală. Măritate din interes, plictisindu-se alături de soţi, dar nevrând să-i părăsească, fiindcă sunt bogaţi şi aparţin „lumii bune”, toate „flirtează”. De aici, complicaţii de interes relativ în cazul primelor două, meritând să fie cunoscute doar pentru că relevă moduri de existenţă specifice unui anumit mediu social, într-un anume timp, şi pentru că îndeplinesc, în textura epică, funcţia de liant. În cazul al treilea însă prezintă precumpănitor şi interes în sine. Deosebită prin comportament, Sanda Rareș ocupă, în virtutea funcţiei actanţiale, un loc central în ansamblul epic, fiind axul întregii construcţii. La fel de tandră cu cei doi admiratori, nu se dăruie total nici unuia. Rece cu soţul său, un burghez mărginit, e, în compensaţie, mamă exemplară, iar infidelitatea ei nu merge până la adulter. Dintre personajele masculine, cel mai reliefat e arhitectul Mircea Trestian, care se defineşte în opoziţie cu societatea metropolitană, privită nediferenţiat. Dar nu într-o opoziţie activă. Virtuală întrupare a creatorului ce nu se poate simţi în largul său decât detaşându-se de ambianţa alcătuită din nesăţioşi de avere, ambiţioşi de rând, arivişti fără scrupule, escroci, mondene nevropate, juisori, cocote, Trestian cedează vocaţiei de inadaptabil şi se lasă învins. Nu ştie să se realizeze, ca mai târziu Ioanide, eroul lui G. Călinescu, ci adoptă psihologia lui Dan al lui Al. Vlahuţă. Protagonist al unui roman de dragoste, Mircea Trestian e, în acelaşi timp, personajul-martor, omolog, în această funcţie, al lui Titu Herdelea, personajul lui Liviu Rebreanu. Romanescul, în totalitatea lui, este în *Purgatoriul* pasta din care se alcătuiesc cele mai multe figuri şi care strânge la un loc diversele „scene” (cum le-ar spune Balzac) ale vieţii publice din Bucureştii anilor ’20 din secolul trecut. Toți prânzesc şi cinează în localuri, merg la teatru, la slujba Învierii, asistă la o cursă de cai, participă la un bal mascat – prilejuri pentru narator de a proiecta tablouri de epocă, înfăţişând „lumea bună” în intimitate, nu o dată însă „cu declamații și cu observări de nivelul literaturii de magazine” (G. Călinescu). Cu merite şi neîmpliniri, *Purgatoriul* preludează în literatura română romanul citadin de tip nou, diferit de cel de până la Primul Război Mondial, pregătind terenul pentru apariţia cronicii romaneşti a secolului al XX-lea pe care avea să o scrie Cezar Petrescu şi prefigurând, fie şi doar în componentele de superficie, monumentala pictură a vieţii urbane din romanele Hortensiei Papadat-Bengescu. Înainte de război **M.** publicase şi proză scurtă, în bună parte poematică, de felul aceleia a lui D. Anghel şi avându-şi, mai vizibil decât aceasta, modele în proza artistă din epoca simbolismului (Barbey d’Aurevilly, Villiers de l’Isle-Adam, Oscar Wilde), tradiţională totuşi, mai toată, prin tematică şi tipologie. Anumite situaţii şi apariţii feminine din scurtele povestiri antebelice anunţă, în schiţă, episoade şi siluete din *Purgatoriul*. Câteva culegeri – *Majestatea morţii* (1918), *Sărbătoarea pâinei* (1919) – adună, puse sub semnul dramatic al momentului, „pagini din refugiu”.

SCRIERI: *Flăcări*, București, 1907; ed. 2, București, 1910; *Cântarea Cântărilor*, Bucureşti, 1908; *Poezii*, Bucureşti, 1908; *Cetatea Soarelui şi alte poeme*, Bucureşti, 1910; *O privire asupra evoluției artei dramatice*, Bucureşti, 1912; *Venus şi Gioconda*, Bucureşti, 1912; *Fluturii*, Bucureşti, 1914; *Neguţătorul de arome*, Bucureşti, 1916; *Pe-aicea nu se trece* (în colaborare cu Mircea Dem. Rădulescu), Iaşi, 1917; *Majestatea morţii*, Bucureşti, 1918; *Sărbătoarea pâinei*, Bucureşti, 1919; *Autori şi actori*, Bucureşti, 1920; ed. Bucureşti, 1944; *Povestiri*, Bucureşti, 1921; *Povestea vistierului Statori și alte povestiri*, Bucureşti, 1921; *Căderea Rinului*, Bucureşti, 1922; *Purgatoriul*, I–II, Bucureşti, 1922; ed. îngr. Julieta Moldovanu, pref. Dumitru Micu, Bucureşti, 1983; *Poezii*, Bucureşti, 1924; *Poezii*, îngr. şi pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1966. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Mica Roc*, cu ilustraţii de Francisc Şirato, Bucureşti, [1912]; Corneille, *Poliect*, Bucureşti, 1916 (în colaborare cu D. Nanu).

Repere bibliografice: Izabela Sadoveanu, [*Corneliu Moldovanu*], VR, 1907, 11, 1911, 1; Chendi, *Pagini*, *475–480*; S. O. [Simion Mehedinţi], *„Flăcări”*, CL, 1907, 10; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *301–305*; Claudia Millian, *„Purgatoriul”*, ALA, 1922, 107; Mihail Dragomirescu, *„Purgatoriul”*, „Viitorul”, 1923, 4566; Nicolae Iorga, *Trei poeți: Corneliu Moldoveanu, Volbură Poiană, Ion Pillat*, R, 1925, 3–4; I. Valerian, *De vorbă cu d-l Corneliu Moldovanu*, VL, 1926, 4; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *74–76*; Iorga, *Ist. lit. cont.*,

II (1985), *114*, *142–143*, *181–182*; Dragomirescu, *Scrieri*, *204*, *206*, *254–255*, *263*; Perpessicius, *Opere*, II, *85–86*, *147–150*, XII, *267*, *543–544*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *114–116*; Gh. Vrabie, *Bârladul cultural*, pref. N. Petrașcu, București, 1938, *192–205*, *227–231*; E. Lovinescu, *Aqua-forte*, Bucureşti, 1941, *321*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *574–575*, *Ist. lit.* (1982), *646–648*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *283–287*; Streinu, *Pagini*, V, *188–190*; Mircea Popa, *„Poezii”*, ST, 1966, 1; Carianopol, *Scriitori*, I, *22–36*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *139*, *163*; *Corneliu Moldovanu în corespondență*, îngr. Julieta Moldovanu, Bucureşti, 1982; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *187–188*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *272–274*; Nicola, *Valori*, I, *164–186*; Angelo Mitchievici, *Crepuscularismul moldovenesc: locul unde nu s-a întâmplat nimic...*, „Ex Ponto”, 2008, 1. ***D.Mc.***

MOLDOVA SUVERANĂ, cotidian politic şi cultural apărut la Odessa şi la Tiraspol cu denumirea „Plugarul roşu” între 1 mai 1924 şi 14 septembrie 1930; până la 1 august 1990 s-a intitulat „Moldova socialistă”, iar ulterior „Moldova suverană”. Între 1935 şi 1938 cotidianul s-a tipărit cu grafie latină. Din septembrie 1941 şi până în februarie 1944 redacţia s-a refugiat la Moscova, unde colaboratori au fost publiciştii şi scriitorii Bogdan Istru, Emilian Bucov, Petrea Cruceniuc, Ion Canna, Petrea Darienco, Iacob Cutcoveţchi, David Vetrov, iar redactor P. Tereșenko. În martie – august 1944 redacţia a avut sediul la Soroca, iar din septembrie 1944 a revenit la Chişinău. Pentru o perioadă, din 1955, la conducerea gazetei s-a aflat P. Darienco. Pe parcursul întregii perioade de apariţie **M.s.** a promovat scrierile autorilor din stânga Prutului. În 1924 scoate suplimentul „Foaia moldovenească”, în 1928–1929 apare suplimentul „Glasul tinerimii” (din 1930 până în 1941 numit „Comsomolistul Moldovei), iar în anii 1929–1931 se editează suplimentul „Moldova literară” (devenit revista „Octombrie”). Textele literare şi de critică literară publicate sunt selectate după un criteriu corespunzător profilului de organ oficial, precum şi prevederilor normative ale realismului socialist, pe care, până prin 1990, cotidianul le-a propagat intens. Cronicile literare, articolele critice şi notele polemice au căpătat adesea caracter de campanie ideologică dusă împotriva „devierilor” de la directivele ideologiei oficiale. În spiritul politicii de moment, impusă politic sau de gruparea de guvernământ, s-a conturat şi programul cultural conjunctural al suplimentelor literare. La rubricile permanente, intitulate „Cărţi noi”, „Critică şi bibliografie”, „Din carnetul scriitorului”, „Marginalii publicistice”, „Calendar”, „Caiet liric”, „Teatru”, „Cărţi şi ecouri”, „Poşta literară” etc., au semnat Al. Robot, Bogdan Istru, Emilian Bucov, Iosif Balţan, Ion Canna, Al. Cosmescu, Pavel Boţu, Ion Druţă, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă, Anatol Gujel, Mihail Cibotaru, Anatol Ciocanu, Gheorghe Ciocoi, Silvia Celac, Victor Dumbrăveanu, Petru Cărare ş.a. Au mai publicat George Meniuc, Liviu Deleanu, Liviu Damian, Petru Zadnipru, Aurel Roşca, Victor Teleucă, Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Ion Ciocanu. ***A.Cb.***

MOLDOVEANU, **Dem.** **[Demetru]** (1872, Mărculeşti, j. Ialomiţa – 16.XII.1943, Bucureşti), poet. După ce termină cursul secundar la Liceul „Sf. Sava” din Bucureşti, unde a avut printre colegii de clasă viitoare personalităţi ale culturii române (G. G. Mironescu, P. P. Negulescu şi Ilie Bărbulescu), **M.** urmează Facultatea de Drept din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1894 cu teza *Responsabilitatea penală*, tipărită în acelaşi an. Va funcţiona ca avocat în Buzău, apoi ca magistrat, iar din 1916 ca avocat şi inspector general la CFR. Face parte din tribunalele arbitrale ce au pregătit tratatele de pace de la Paris, serviciile fiindu-i răsplătite cu ordinele Coroana României şi Steaua României. În literatură debutează în 1891 cu o imitaţie publicată în „Revista Alexandri”, după care se apropie de cercul lui Al. Macedonski, în ale cărui periodice iscăleşte frecvent. Destul de asiduu mai colaborează cu versuri originale şi traduceri, rareori şi cu proză la „Lumea ilustrată”, „Revista nouă”, „Revista literară”, „Revista contimporană”, „Românul literar şi politic”, „Universul ilustrat”, „Ţara” ş.a. Editorial, debutează în 1894 cu traducerea piesei *Poetul* de Maurice Vaucaire. Un an mai târziu îşi strânge o parte din poeziile publicate în placheta *Versuri*. După intrarea în magistratură a mai dat la iveală, intermitent, poezii în „Pagini literare”, „Litere şi arte”, „Flacăra” ş.a.

Apreciat de Macedonski pentru „silinţele de a exprima un fond estetic”, **M.** împrumută de la maestru efuziunile în faţa florilor exotice şi a pietrelor preţioase. Predominante sunt însă declamaţiile galante şi sentimentalismul minor, de romanţă. Melodramatic sunt tratate şi unele teme sociale (*Cerşetorul*), dar nu lipsesc câteva acorduri mai originale, ce puteau să justifice perseverarea. Acaparat de profesiune ori, poate, lucid, **M.** a

abandonat curând preocupările lirice. Traducerile, apărute în presă sau incluse în volumul de versuri, onorabile, arată un spirit eclectic: sunt selectaţi, în egală măsură, Longfellow, Lermontov, Petőfi, Hérédia, J.M. Guyau, Elena Văcărescu, Iulia Hasdeu, dar şi o serie de poeţi contemporani minori. În proză a tălmăcit câteva bucăţi de Peter Rosegger, iar pentru susţinerea, indirectă, a tovarăşilor de idei angrenaţi în polemici, a transpus în româneşte studiul *Arta şi morala* al lui Ferdinand Brunetière.

SCRIERI: *Versuri*, Bucureşti, 1895. **Traduceri**: Maurice Vaucaire, *Poetul*, Bucureşti, 1894.

Repere bibliografice: D'Ap. [Scarlat Ciornei D'Apolodor], *Dem. Moldoveanu*, „Independentul", 1893, 163; [Al. Macedonski], *Bibliografie*, L, [1895], 1; Cincinat Pavelescu, *„Versuri"*, „Ţara", 1895, 553; Alex. Velescu, *Dem. Moldoveanu*, „Gazeta tribunalelor", 1937, 8–9; Predescu, *Encicl.*, *564*. ***V.D.***

MOLDOVEANU, Ion (10.I.1913, Lechinţa, j. Bistriţa-Năsăud – 17.V.1939, Săvădisla, j. Cluj), poet. Este fiul Suzanei (n. Jucan) şi al lui Gheorghe Moldovan, ţărani. Urmează la Cluj Şcoala Normală. În ultima clasă debutează cu poezii în revista „Hyperion". După absolvire este învăţător în câteva localităţi rurale, mai întâi în Aşchileu Mare şi Vişinelu, apoi în Sălcuţa şi Luna de Sus. Colaborează cu note, recenzii, articole şi poeme la „Freamătul şcolii", „Vatra", „Eu şi Europa", „Gând românesc", „Națiunea română", „Symposion". Prin 1938 unele ziare anunţă ca iminentă apariţia volumului *Ev pur* în editura revistei „Lanuri" din Mediaș. Evenimentul se produce însă abia în 1939, cu puţin înaintea trecerii poetului în nefiinţă, și este datorat strădaniei prietenilor lui de la revista „Symposion". Radu Stanca îşi va aminti că făcuse „ultimele corecturi" ale cărţii grăbit să îl mai prindă pe poet în viaţă. La un ceas după ce ajunsese în posesia ei, „trubadurul se stingea încet şi modest, într-un sanatoriu, departe de prietenii lui literari şi neliterari". Le lăsa acestora freamătul scurt al unei vieţi ce se încheiase într-un emblematic *Zbor peste ape*.

Existenţa lui **M.** a fost prea scurtă ca să îi îngăduie o afirmare pe măsura talentului. Reuşise în numai câţiva ani să se desprindă de sub tutela maeştrilor săi – Eminescu, Goga, Aron Cotruş, Bacovia şi mai cu seamă Lucian Blaga. Asemenea multor colegi de generaţie, oscilează şi el între o lirică de esenţe pure şi una de factură tradiţională, ale cărei semne şi sonuri – cum observă Octav Şuluţiu – se lasă uşor detectate, de la Andrei Mureşanu până la Mihai Beniuc. Preluând topoi şi motive caracteristice din poezia vremii, **M.** le utilizează doar pentru a crea o atmosferă propice reveriei. Întruchipările văzduhului şi ale pământului coexistă în memoria sa afectivă cu domniţele şi voievozii „din legendă şi cronici", alcătuind „ţara" lui de vis, întotdeauna protectoare. Printr-o severă transformare estetică, elementele generice devin entităţi şi simboluri prin care se face simţită „nostalgia cântecului pur", apt a strălumina o „poveste". Poetul iese curând din cadrele ei pentru a se adânci în alta, tragică, pe care i-o dă iminenţa propriului sfârşit. Cântecul se lasă atins acum de o răscolitoare tristeţe, poemele vorbind tot mai insistent de o „pământeană trecere", de acea „înaltă destrămare" pe care i-o inculcă presentimentul unei prea timpurii risipiri în neant. Versul se încheie elegiac, în acorduri de recviem, făcând să se audă – remarca unul din interpreţii lui – „muzica stelară" a unui suflet năzuind la o „supremă împăcare" a vieţii şi a morţii. Cum premonitoriu vestea, „Poetul a plecat în primăvară,/ Cu tristeţea toată-nchisă-n el", împotrivindu-se totuşi vremelniciei printr-un cântec de tulburătoare melancolii şi fervori.

SCRIERI: *Zbor peste ape*, Cluj, 1939; ed. îngr. Dimitrie Danciu, pref. V. Fanache, Cluj, 1970.

Repere bibliografice: Radu Stanca, *„Zbor peste ape"*, TIA, 1939, 114; Ion Agârbiceanu, *Ion Moldoveanu*, TIA, 1939, 116; Mihai Beniuc, *„Zbor peste ape". Cartea poetului Ion Moldoveanu plecat dintre noi*, „Ţara nouă", 1939, 2; George Popa, *Poetul Ion Moldoveanu şi destinul său linosian*, Sibiu, 1942; Perpessicius, *George Popa, „Poetul Ion Moldoveanu şi destinul său linosian"*, „Acţiunea", 1943, 821; Ion Apostol Popescu, *Literatura ardeleană nouă*, Bucureşti, 1944, *49–55*; George Sbârcea, *Un poet uitat: Ion Moldoveanu*, ST, 1968, 6; Fanache, *Întâlniri*, *168–180*; Antonescu, *Scriitori*, *64–71*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *274*; Teodor Tihan, *Un zbor peste apele uitării*, ST , 2000, 2–3. ***T.T.***

MOMENT, LE, cotidian apărut la Geneva în 1933 (numerele 1–198), apoi la Bucureşti între 15 octombrie 1935 şi 9 iulie 1940, sub direcţia ziaristului Alfred Hefter. În perioada editării în Elveţia gazeta este subvenţionată, la sugestia lui N. Titulescu, de Ministerul de Externe al României. Principalele rubrici sunt dedicate actualităţii politice şi economice internaţionale şi din ţară, iar Hefter scrie aproape zilnic la rubrica „La Boîte aux lettres"; alta, mereu vie şi bine informată, se intitulează „Les Livres, les idées, les arts". Promisiunile redactorilor sunt onorate în opt pagini dense (doar în 1939, o

perioadă, numărul acestora se înjumătăţeşte). Informaţia bogată şi la zi din varii domenii, ilustraţiile de bună calitate, dar mai cu seamă calitatea colaborărilor fac din această publicaţie un jurnal modern, dinamic, atractiv. În domeniul literar se remarcă activitatea asiduă a lui Ion Biberi (subsumată îndeobşte rubricilor „Écrivains roumains" şi „Les Livres, les idées, les arts"), care evaluează critic producţia unui însemnat număr de autori atât din generaţiile mai vechi, cât şi dintre cei foarte tineri: E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, Paul Zarifopol, Liviu Rebreanu, G. Ibrăileanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, Ion Pillat, Gib I. Mihăescu, M. Blecher, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Cezar Petrescu, Şerban Cioculescu, Lucia Demetrius, F. Aderca, I. Peltz, G. Bacovia, Ion Barbu, Adrian Maniu, Tudor Arghezi, Urmuz, Ion Vinea, Mateiu I. Caragiale, Lucian Blaga, Mihail Sebastian, B. Fundoianu, Emil Botta ș.a. Aceste portrete vor forma materia volumului *Études sur la littérature roumaine contemporaine*. Tot Ion Biberi scrie şi articole cu caracter general teoretic, precum şi câteva epistole trimise din Paris. Sub genericul „Les Hommes et leurs œuvres", începând din ianuarie 1940 Ana Maria Tudury încearcă să configureze aria culturală sud-est europeană, oprindu-se, în spaţiul românesc, asupra unor nume ca N. Iorga, Ionel Teodoreanu, M. Sadoveanu, Tudor Arghezi, Tudor Vianu, E. Lovinescu, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, G. Călinescu, G. Bacovia, Ion Vinea, G. Murnu, Al. A. Philippide. În cadrul aceleiaşi rubrici Victor Filotti îi prezintă pe Ion Pillat şi pe Ion Barbu, iar Marie Jacques Coulon se opreşte la Otilia Cazimir. Se publică interviuri cu personalităţi culturale româneşti (George Enescu, K. Zambaccian, Lucia Sturdza şi Tony Bulandra, Ion Marin Sadoveanu, M. Sadoveanu, E. Lovinescu, Dimitrie Gusti, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Biberi), dar şi franceze (Henry de Montherlant, Julien Benda). Şi alte rubrici au, prin semnatarii lor şi prin spaţiul acordat, o ţinută remarcabilă. De cronica dramatică se ocupă asiduu E. Cernătescu şi, sporadic, Al. Tzigara-Samurcaş, Mărgărita Miller-Verghy, C.T. Bobeş, Ana Maria Tudury. Cronica muzicală, frecventă, îi revine Cellei Delavrancea şi – în ultima perioadă – lui Mihail Andricu, iar Mihail Toneghin, I. Iliu şi (începând din 1940) Ionel Jianu acoperă cronica plastică, în vreme ce Alexandru Vianu semnează cronica ideilor. Din ianuarie 1937 D.I. Suchianu începe să-şi publice aici sclipitoarele cronici cinematografice. Câteva contribuţii mai importante: C. Gane, *Le Bon vieux temps*, N. Iorga, *Les Minorités en Roumanie*, Victor Ion Popa, *Quelques aspects de notre théâtre* şi *Le Théâtre villageois*. Apar, sporadic, versuri de Ion Minulescu, traduse de Olga Cruşevan-Florescu, şi de Lucian Blaga, în transpunerea Sidoniei Tudor. Proza este ilustrată prin câteva fragmente din Gala Galaction (*Le Violon de Hugolin*, *Le Caligraphe Tertius*), Ion Creangă (*La Belle-mère et ses trois brus*, traducere de Marie Jacques Coulon), Mateiu I. Caragiale, Victor Eftimiu (aforisme). Se desfăşoară în foileton partea întâi din romanul *En Tournant les pages* de Roxana Berindei-Mavrocordat, precum şi un *Fragment* de Peter Neagoe. Mai semnează B. Lahovary, Georges Imann, Pierre Dorian, Madeleine V. Beldiman, Petru Comarnescu, André Rousseaux, Micaela Catargi, Jules Chancel, Guy Laborde, Alice Simionescu, Noël Sabord, A. Bertrand, Elvira Popescu, Abel Hermant, Georges Bourdon, Léo Larguier, Paul Morand, Camille Mauclair, H. Sanielevici, Emil Riegler, Elena Vacărescu, Lucia Dem. Bălăcescu. În 1940 se adaugă nume ca Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu, Lucia Mantu, Tudor Vianu, Ion Petrovici, I. Simionescu, C. Manolache, Mihail Sebastian, Eugen Herovanu. ***M.Pp.***

MONCIU-SUDINSKI, Alexandru (13.VII.1944, Turnu Măgurele), prozator, reporter. Este fiul Irinei Monciu (n. Marchevici) şi al lui Filip Monciu, ingineri agronomi; şi-a adăugat la numele de familie şi numele Sudinski, aparţinând unei bunici. Urmează între 1956 şi 1962 Şcoala Medie Mixtă din Salonta și liceul la Călărași și Babadag, apoi activează ca pedagog la şcoli profesionale în Dragalina (1962–1963) şi Piatra Albă (1964–1965) şi ca redactor la revista „Argeş" (1973–1974). Un timp student la Facultatea de Filologie, secţia limbi slave, a Universităţii din Bucureşti (1963–1964), îşi va lua licenţa la Facultatea de Filosofie a aceleiaşi universităţi (1972). În semn de solidaritate cu Cezar Mititelu, un fost coleg de facultate arestat pentru anticomunism, în 1978 intră în greva foamei. Situaţia lui **M.-S.** e dezbătută şi la postul de radio Europa Liberă, iar autorităţile îl obligă să plece din ţară. Se va stabili în acelaşi an în Suedia, unde mai târziu, în anii '90, va hotărî să se izoleze de lume. Debutează în presă în 1964. Colaborează la „Flacăra", „Luceafărul", „România literară". Fragmente din cartea *Biografii comune* (1974) i-au fost publicate în revista „Les Temps modernes" a lui Jean-Paul Sartre; în exil va scrie, rar, la „Limite" (Paris).

Primul volum de schiţe şi povestiri al lui **M.-S.**, *Rebarbor* (1971), lipsit de ezitările vârstei, va fi primit cu unele rezerve de critici, care îi reproşează lipsa de mesaj şi de imaginaţie, gustul excesiv pentru cenuşiu şi marginal, precum şi aparenta neglijare a travaliului literar. De fapt, această proză a vieţii imediate, premergătoare celei optzeciste, reţine mai cu seamă gesturile sadice, iresponsabile ale unor declasaţi, pentru a descoperi tensiunea din cotidian atunci când sunt înfăţişate, fără implicare afectivă, întâmplări banale. Refuzând constant idilicul şi sentimentalul şi apelând la tehnici de *ciné-vérité*, **M.-S.** scrie o literatură a demitizării, a autencităţii, în care reconstituie din notaţii rapide şi exacte, centrate asupra detaliilor semnificative, un spectacol vorbind despre eşec şi dezumanizare într-o lume meschină şi fără orizont, sufocată de mediocritate. E chiar lumea „socialistă", scrutată cu o privire detaşată şi rece, adeseori ironică. Autorul abandonează la puţin timp ficţiunea în favoarea documentarului, precum în cărţile de interviuri cu oţelarii din Galaţi – *Caractere* (1973; Premiul pentru reportaj al UTC) – şi cu ţăranii din Caraş-Severin – *Biografii comune* (1974). Renunţând la formula obişnuită a reporterului care îşi pune în temă cititorii şi îşi prelucrează subiectul, **M.-S.** se mulţumeşte să formuleze întrebări concise, seci, dar în acelaşi timp stimulatoare, şi să consemneze stenografic răspunsurile, în toată naturaleţea lor adeseori naivă şi stângace, altfel decât în scrierile timpului. Sobrietatea, reţinerea, neutralitatea şi aparentul dezinteres pentru literar al publicistului aflat în căutarea adevărului declanşează imboldul confesiv al oamenilor simpli, care se acomodează treptat cu postura de „actori". Firescul ascunde însă o artă literară rafinată: interviurile îşi depăşesc interesul sociologic sau psihologic pur, persoane reale convinse de îndreptăţirea modului lor de existenţă devin personaje şi sunt privite de autor cu simpatie, dar şi cu un discret amuzament.

SCRIERI: *Rebarbor*, Bucureşti, 1971; *Caractere*, Bucureşti, 1973; *Biografii comune*, Bucureşti, 1974. **Traduceri:** Sf. Ignatie Briancianinov, *Cuvânt despre moarte*, Oradea, 1993.

Repere bibliografice: Sanda Ghiţescu, *„Rebarbor"*, AFT, 1971, 7; Nicolae Manolescu, *Ficţiune şi reportaj*, RL, 1973, 41; Valeriu Cristea, *Reportajul deliteraturizat*, RL, 1973, 45; Eugen Uricariu, *„Caractere"*, ST, 1973, 24; Laurenţiu Ulici, *Viaţa la rând*, RL, 1974, 3; Cornel Ungureanu, *„Caractere"*, O, 1974, 32; Mihai Ungheanu, *„Biografii comune"*, LCF, 1975, 13; Titel, *Pasiunea, 176–178*; Iorgulescu, *Scriitori, 217–219*; V.I. [Virgil Ierunca], *Un nou scriitor contestatar: Alexandru Monciu-Sudinski*, „Limite" (Paris), 1979, 28–29; Ulici, *Lit. rom.*, I, *364*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *276–278*; Ion Manolescu, [*Alexandru Monciu-Sudinski*], RL, 2003, 27, 2004, 5, OC, 2003, 182; Alexandru George, *Cea mai ciudată dispariţie*, LCF, 2003, 31, 32; Popa, *Ist. lit.*, II, *957–959*; Manolescu, *Enciclopedia*, *517–518*. ***A.C.***

MONDA, Virgiliu (22.XII.1898, Ploieşti – 2.V.1991, Bucureşti), prozator. Este fiul Ghizelei (n. Braunstein) şi al lui Zeilic Moscovici, pictor. A absolvit Liceul „Matei Basarab" din Bucureşti (1916) şi, înainte de a-şi începe studiile la Facultatea de Medicină, a debutat în „Literatorul" (1918) cu versuri semnate Virgiliu Moscovici, cum vor fi iscălite şi poeziile apărute în „Sburătorul", „Lumea evree", „Adevărul literar şi artistic", „Rampa" şi adunate în primul său volum, *Fântânile luminii* (1923). Între încercările din această perioadă se numără şi câteva traduceri din scriitori germani, evrei, francezi, publicate în periodice, singura editată fiind cea după o piesă a lui Dario Niccodemi, *Poetul*. A scris şi teatru, unele lucrări fiind apreciate, deşi nici o piesă nu i-a fost jucată sau tipărită (două dintre ele se află în manuscris la Biblioteca Teatrului Naţional din Bucureşti). După absolvire (1924) s-a specializat la Paris, apoi a revenit în ţară şi a practicat medicina, participând totodată la şedinţele cenaclului Sburătorul şi colaborând cu proză şi articole la „Azi", „Vremea", „Adam" ş.a. A călătorit mult prin Europa, fructificându-şi constatările şi impresiile în primele două romane, *Testamentul domnişoarei Brebu* (1933) și *Urechea lui Dionys* (1934), care marchează trecerea definitivă la proză şi la pseudonimul care îl va consacra. Vag lăudat de E. Lovinescu şi categoric respins de Perpessicius ca poet, **M.** însuşi pare să-şi fi renegat acest început. În 1935 devine membru al Societăţii Scriitorilor Români. Din 1949, când ia fiinţă Uniunea Scriitorilor din RPR, va fi medicul ei oficial.

Hora paiaţelor (1935) deschide o prezentare vehementă a „lumii bune" autohtone, continuată în alte câteva romane, cu personaje de o imoralitate agresivă, care distrug tot ce e în jur, implicit relaţia dintre doi tineri care ar fi avut şanse să se salveze prin iubire. În *Serile oraşului* (1947) privirea lui **M.** coboară spre cei de jos, colecţionând o serie de situaţii deprimante, dominate de boală, sărăcie, instinctualitate, toate alcătuind viaţa unor fiinţe condamnate la o agitată existenţă pur

Ștefan Aug. Doinaș, Geo Bogza și Virgiliu Monda

biologică. O pondere însemnată are critica socială, de data aceasta tarată ideologic, în *Statuia* (1969), unde autorul intenţionează să demonstreze şubrezenia, nocivitatea societăţii burgheze în competiţia atroce pentru dobândirea bogăţiei şi a puterii, ceea ce își pune amprenta asupra unor destine până la autodistrugere. **M.** atinge punctul maxim al viziunii sale sumbre în *Corabia pe uscat* (1971), o carte într-un fel tulburătoare, în pofida defectelor şi artificiilor ei. Un fost căpitan de vas îşi contemplă de la o fereastră proprietatea, având vaga senzație că se află pe o corabie ai cărei călători navighează spre un sfârşit tragic: fiica sa, nevrozată, moare după o naştere grea, nepoţica, infirmă, rămâne alături de un tată monstruos, iar fiul, întors din război mutilat sufleteşte, nu mai are forţa sau voinţa de a reveni la normal şi se sinucide. Galer(i)a este completată de câțiva chiriaşi atinşi de morbiditate psihică sau de alte suferinţe. Animalitate, boală, demenţă, moarte – se creează o atmosferă unde totul e amplificat paroxistic, se rostesc monologuri sau replici care fac şi mai explicită nenorocirea generală, dar sunt exploatate și elemente de senzaţie. Şi în mediul rural **M.** vede numai indivizi taraţi, frustraţi, dezumanizaţi, pe care îi plasează într-un spaţiu descris minuţios, alcătuind o lume mai degrabă stranie, unde se desfăşoară drame teribile. În romanul *Via şi rodul* (1971) un medic ciudat, cu o psihologie morbidă, o împușcă pe logodnica prietenului său, bolnavă incurabil, care se zbătea între imperativul de a trăi alături de iubitul ei şi dorinţa de a muri pentru a-l elibera, iar în *La nord de Nerej* (1975) un ţăran ucide fata care urma să-i fie soţie şi pe iubitul acesteia, lăsând orfană o fetiţă, marcată iremediabil de aceste întâmplări şi incapabilă să trăiască normal la maturitate. În *Trubendal* (1946) apar doar sporadic secvenţe în care sunt satirizate parvenitismul, ponderea fiind deţinută de analiza unui caz de alienare din cauza unei pasiuni bolnăvicioase, excesive, pentru artele plastice, caz întruchipat de Anton van Trubendal, proprietarul unui muzeu de pictură. Devenit vulnerabil în relaţiile cu ceilalţi, apăsat şi de o ereditate tenebroasă, el cade pradă unei psihoze care evoluează rapid,

culminând cu tentativa de a-şi ucide logodnica din gelozie. Studiul felului în care psihicul este afectat și în care se instalează starea morbidă constituie miezul narativ al cărţii, fiind cea mai apreciată compoziţie epică a lui **M.** Deşi conţine ingrediente caracteristice romanelor sale (inclusiv trimiteri la experiențele din stagiile la Berlin, Paris şi în alte locuri), *Tinereţea unui artist* (1966) intenţionează ilustrarea unui traseu: formarea unui pictor român în ambianţa europeană de la începutul secolului al XX-lea, cu accent pe explicitarea crizei provocate de dorinţa acută de a-şi cultiva o tehnică, un drum propriu, de a se clarifica asupra sensului artei. În general, în aceste romane, pe un fundal social mai larg, sunt proiectate evoluţiile unor indivizi priviţi fie din exterior, fie prin introspecţii. Autorul doar observă şi descrie, cea mai mare grijă a sa fiind să reconstituie în amănunt locuri, întâmplări, procese, cu o anume lejeritate în selecţia şi ponderea secvenţelor, chiar cu o anume incapacitate de a le organiza semnificativ. Se remarcă tendinţa de a fixa apăsat ipostaze respingătoare, „inumane", precum și predilecţia pentru mister, pentru suspans, pentru un mod teatral de punere în scenă. Despre proza sa critica de întâmpinare s-a pronunţat în general pozitiv, remarcând, la primele apariţii, „arta de a construi o carte" atractivă prin tehnica dozării senzaţionalului, prin capacitatea de analiză a stărilor sufleteşti, prin descrierile plastice, dar şi reproşând slăbiciuni în motivarea şi echilibrarea acţiunii, stilul cam încărcat. Mai târziu prozatorul a fost apreciat pentru puterea de introspecţie, pentru incursiunile psihologice „rafinate", pentru noutatea unor subiecte sau procedee narative, el având „intuiţia justă a vieţii", dar și o predilecţie pentru cazurile patologice, cu particularitatea de a sugera „o undă de straniu, de halucinaţie". Aparenţa de „dosar de existenţe", cu multe secvenţe superflue şi lipsit de „o filosofie a vieţii şi a artei", este atenuată de abilitatea de regizor al „situaţiilor tari, al efectelor spectaculare, al loviturilor de teatru", dar mai cu seamă de imaginarea unor spaţii singulare, uneori „ciudate şi misterioase, probă a puterii de reprezentare", stilul fiind la rândul lui „fluent, de frumoasă acurateţe şi ţinută intelectuală". În culegerile de proză scurtă *Femeia şi maimuţa* (1970) şi *Aurul* (1991) apar personaje asemănătoare cu cele din romane, întâmplări ieşite din comun, între care relatarea (în *La Bate-drum*) a unei crime comise de o mamă îndobitocită, care îşi ucide, fără s-o ştie, propriul fiu, prozatorul plecând de la un fapt real, prelucrat şi de Albert Camus în *Neînţelegerea.* Silit să se desfăşoare pe spaţii mici, **M.** câştigă în concizie şi efect dramatic, reuşind naraţiuni mai alerte, mai expresive, mai puţin parazitate de elemente străine. Firesc aproape, activitatea lui se încheie cu memoriile intitulate *Viaţă şi vis* (1986), având deviza „Scriu – deci sunt". Relatările se referă îndeosebi la cele dintâi încercări literare, încurajate de E. Lovinescu (al cărui elev a fost în liceu şi care este al doilea personaj principal al cărţii, amintirile oprindu-se, practic, la data morţii criticului), la cenaclul Sburătorul şi la scriitorii care l-au frecventat. Paginile aduc multe precizări privitoare la geneza propriilor scrieri, la relaţia dintre viaţă şi subiectele abordate. Notabile sunt în bibliografia lui **M.** şi notele de călătorie prin Europa, cu numeroase consideraţii despre locurile vizitate, mai frecvente fiind însemnările referitoare la pictură, monumente, la viaţa artistică.

SCRIERI: *Fântânile luminii*, Bucureşti, 1923; *Testamentul domnişoarei Brebu*, Bucureşti, 1933; *Urechea lui Dionys*, Bucureşti, 1934; *Hora paiaţelor*, Bucureşti, 1935; *Trubendal*, Bucureşti, 1946; ed. Bucureşti, 1968; *Serile oraşului*, Bucureşti, 1947; *Tinereţea unui artist*, Bucureşti, 1966; *Statuia*, Bucureşti, 1969; *Femeia şi maimuţa*, Bucureşti, 1970; *Corabia pe uscat*, Bucureşti, 1971; *Via şi rodul*, Bucureşti, 1971; *La nord de Nerej*, Bucureşti, 1975; *Viaţă şi vis*, Bucureşti, 1986; *Aurul*, Bucureşti, 1991.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, *115–117*, XI, *364–369*, XII, *240*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *523–524*, VI, *269*; Călinescu, *Opere*, II, *590–591*; [*Interviuri cu Virgiliu Monda*], RRI, II, partea I, *509–520*; Ieronim Şerbu, *„Urechea lui Dionys"*, VL, 1935, 167; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *760–761*, *Ist. lit.* (1982), *844–845*; Octav Şuluţiu, *„Trubendal"*, „Apărarea", 1947, 34; I. Negoiţescu, *„Trubendal"*, „Fapta", 1947, 868; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Trubendal"*, CNT, 1947, 50; Al. I. Ştefănescu, *„Serile oraşului"*, CNT, 1948, 71; Al. Săndulescu, *„Tinereţea unui artist"*, GL, 1966, 28; Alexandru Sever, *„Tinereţea unui artist"*, VR, 1966, 10; Traian Stoica, [*Virgiliu Monda*], VR, 1968, 9, 1970, 5; Piru, *Panorama*, *308–310*; Damian, *Intrarea*, *98–102*; Vlaicu Bârna, *„Via şi rodul"*, VR, 1971, 6; Ardeleanu, *Opinii*, *146–150*; Titel, *Pasiunea*, *29–34*; Valeriu Cristea, [*Virgiliu Monda*], FLC, 1972, 31, RL, 1975, 47; Nicolae Manolescu, *Amintiri de scriitor*, RL, 1986, 47; Rica Ionescu, *O coincidenţă literară*, DL, 1999, 32; *Dicţ. scriit. rom*, III, *278–279*; Gabriel Dimisianu, *Momentul literar 1945–1948. Un roman psihologic şi de senzaţie*, RL, 2002, 2; *Dicţ. analitic*, IV, *256–258*; Popa, *Ist. lit.*, I, *251–252*. ***C.T.***

MONDIAL MAGAZIN, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 22 septembrie 1946 şi 1 ianuarie 1948. Redactor responsabil: V. Firoiu. Reportajelor gazetăreşti, proprii formulei publicistice definite prin titlu, li se adaugă traducerea în foileton a unor scrieri de succes, vizând îndeosebi aspecte şi momente din războiul abia încheiat: *G.I. Joe merge la război* de Ernie Pyle, *Jurnalele* lui Ciano şi Rommel, *Evadările mele* de generalul Giraud ş.a. Eugen Relgis publică, de asemenea în serial, o traducere după *Jucătorul de şah* de Stefan Zweig. Un anume interes literar prezintă cele mai multe dintre evocările şi mărturiile tipărite sub genericul *Viaţa romanţată a oraşelor noastre*, având ca autori pe Ionel şi Al. O. Teodoreanu (*Iaşii de ieri şi de azi*), Tudor Teodorescu-Branişte (*Piteştii*), Tudor Muşatescu (*Suvenir din Câmpulung*), N. Carandino (*Brăila*), Gala Galaction (*Turnu Măgurele*), I.A. Bassarabescu (*Ploieştii*), V. Maximilian (*Buzăul meu de altădată*), Ioachim Botez (*Târgul Pietrei, Mizil*), H. Nicolaide (*Constanţa*), Aurel Dumbrăveanu (*Botoşanii*), Cella Delavrancea (*Râmnicul Vâlcea*), George Voinescu (*Vaslui! 2 minute*), George Stroe (*Viţă de Odobeşti*), Eugen Herovanu (*Roman*), Şerban Cioculescu (*Turnu Severin*), George Horia (*Slatina*), Marius Mircu (*Bacăul*), Sorin Carnabel (*Galaţii*), Vlaicu Bârna (*Brad*), Ion Mincu Lehliu (*Bărăganul şi Călăraşii*), Gh. Brăescu (*Huşii*), Sorana Coroamă (*Alba Iulia*), Claudia Millian (*Mangalia*, cu desene ale autoarei). Reportaje pe teme social-culturale mai semnează Aurel Dumbrăveanu, Ben Corlaciu, Ioan Massoff, iar J. Flavius scrutează „prin gaura cheii…” actualitatea politică internaţională, reflectată şi prin intermediul unor bogate decupaje ori spicuiri din presa străină (*Din patru puncte cardinale*, *Presa mondială în rezumat* ş.a.). Jack Berariu redactează câtva timp un „Supliment teatral”, în care se integrează şi rubricile susţinute constant de Mircea Şeptilici („Teatrul vieţii”), Lascăr Sebastian, George Mihalache ş.a. Alte rubrici care beneficiază de o prezenţă continuă: „Carnet bucureştean”, susţinută de V. Cristian, „Cinematograful”, la care scrie Sorin Mladoveanu, „Cronica fantezistă”, semnată de Ştefan Tita, „Din lumea tribunalului” a lui Aurel I. Ispir, „Perniţa cu ace”, asigurată de ziaristul F. Lobodă. Poezia este inclusă în sumar cu totul accidental şi nesemnificativ. Câteva nuvele au ca autori pe V.A. Munteanu, Alexandru Vaciu, Dan Athanasiu, Ştefania Raiciu. O bogată activitate de reporter (*De-a lungul văii Buzăului*) şi îndeosebi de cronicar literar desfăşoară Ion Caraion (*Manifestări poetice ardelene*, *Lirica feminină*). Câteva cronici publică Sorana Gurian şi Camil Baltazar. Revista mai adăposteşte interviuri cu actori şi oameni de teatru, „filme povestite”, proză umoristică, rubrici sau chiar pagini dedicate cititorilor („Tribuna liberă”, „Cititorii între ei”, „Poşta redacţiei”), dar și „Detectiv Magazin”, „Pagină pentru cei mici”, „Enigmistică”, „Şah”, „Filatelie”, „Grafologie” ş.a. Alţi colaboratori: Virgil Stoenescu, Leonard Paukerow. ***L.B.***

MONDUL, revistă apărută într-un singur număr la Bucureşti în ianuarie 1847. Redactată de I. Genilie, **M.** este o publicaţie cu aspect de magazin, după modele similare franceze, cu literatură adecvată gustului epocii, cu articole istorice timid orientate în direcţia afirmării idealurilor naţionale şi cu traduceri din literatura romantică. Aici s-au tipărit versurile din „condica” lui Alecu Văcărescu, scrise între aprilie 1795 şi decembrie 1796. Le publică I. Genilie, autor şi al unei prezentări succinte (*Ceva despre poeziile lui Al. Văcărescu*), care îl arată bine orientat în chestiuni de literatură şi de folclor. Un articol despre românii din Istria (cu exemple din poezia populară istroromână), un altul, statistic, despre populaţia Principatelor (*Romănimea și statistica lor*) şi un studiu de istorie al lui Dimitrie Gusti dedicat bătăliei de la Racova (Podul Înalt), dintre Ştefan cel Mare şi armatele otomane, completează sumarul. ***R.Z.***

MONICA REVUE, publicaţie de „literatură şi modă” apărută la Bucureşti între 1930 şi iulie 1931 (patru numere). Director: J. Călin. Colaborează Ionel Ţăranu şi H. Blazian, care prin rubricile „Pagina umorului” şi „Plastica feminină” încearcă o diversificare a preocupărilor. Astfel, cel din urmă se ocupă de *Toaleta femeii în artă* (mai–iunie 1931). Sunt atraşi şi publicişti cunoscuţi precum D.I Suchianu sau Al. A. Philippide, care scrie rândurile intitulate *Eleganţă şi literatură*. Sumarul mai cuprinde proze de Cezar Petrescu, Tudor Arghezi, Otilia Cazimir şi Demostene Botez. Se tipăresc şi traduceri în limba maghiară din I.L. Caragiale şi Ion Minulescu. ***M.V.***

MONORAN, Ion (18.I.1953, Petroman, j. Timiş – 2.XII.1993, Timişoara), poet, publicist. În 1978 a absolvit Liceul de Filologie–Istorie din Timişoara. A fost membru al Cenaclului „Pavel Dan” al Casei

de Cultură a Studenţilor din Timişoara, fondator al cotidianului „Timişoara" şi al Societăţii Timişoara, fiind unul dintre liderii evenimentelor din decembrie 1989. Debutează în 1976 la „Forum studenţesc" şi colaborează ulterior şi la „Orizont", „Amfiteatru", „Echinox", „Luceafărul" ş.a. Este inclus în *Caietul debutanţilor 1982*. E prezent, de asemenea, cu o serie de poezii traduse în limba engleză, în *Romanian Poets of the '80 and '90* (1999). Obţine o serie de distincţii: Premiul revistei „Orizont" (1987), Premiul „Nichita Stănescu" (1987), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timiş pentru volumul *Locus periucundus* (1994, post-mortem) şi este declarat, post-mortem, Cetăţean de Onoare al Municipiului Timişoara (1999).

Component al generaţiei optzeciste, refuzând orice fel de compromis, **M.** îşi amână debutul editorial, apariția unei cărți intervenind dincolo de limitele vieții lui. *Locus periucundus* cuprinde, într-o selecţie de autor, o serie de poeme scrise în perioada 1975–1989. Lirica impulsivă, abruptă ca şi scriitura funciar contestatară întreţin o permanentă stare de tensiune dând seamă de experienţa unui spirit liber („sunt un băiat furtunos"), neînţeles. Etichetată ca „poezie biografică", antologia permite depistarea principalelor trepte lirice. Prima etapă este cea a spiritului insurgent, vocaţia contestaţiei constituindu-se în element definitoriu: „Nu ne vom înghiţi niciodată/ sub epiderma sfâşiată a zilei/ ascunşi în avanposturi înşelătoare" (*Veto!*). Urmează, firesc, conturarea propriilor motive poetice, cu invocarea orgolioasă a modelelor: „Am văzut îngerii –/ copiii teribili ai epocii noastre/ reali ca o desprindere sau un efect al tristeţii/ pe trotuare/ sfidând reţetele" (*García Lorca, Brecht, Neruda şi alţii*). Obsesia oraşului şi o apăsătoare lehamite de cotidian, motive dominante, conduc către esenţa tragică a condiţiei umane într-o poezie cu certe accente bacoviene: „De câteva ceasuri prin oraş/ iubito ce singur/ înfăşor firele de sânge ale unei privelişti/ […] lumina ce galbenă/ se târăşte pe ziduri printre crăpături/ înghiţind materia" (*De câteva ceasuri prin oraş*). E o poezie a realului în care „mirosul de gaşcă al realităţii" (*Veto!*) devine supărător pentru sensibilitatea unui spirit prin excelenţă estet, de unde şi permanenta stare de dezacord dintre eul poetic şi cotidian. De dincolo de suflul *underground* al unor ironii caustice răzbate o stare de disconfort, „împlinind lumea sfidătoare a ignoranţei" (*Poem hieroglific*), iar spiritul este dezgustat de „porcăria devenirii" şi de „beţia stridentă a lucrurilor comune" (*Spleen*). Treptat poetul se dezice de spectacolul cenuşiu al realităţii, în timp ce descripţia recuperează esenţele propriei lumi: „O nelinişte misterioasă/ plină de experienţe ancestrale/ se furişează/ absorbindu-le priveliştilor/ fostele semnificaţii" (*Întunecatul april*). Atent de fiecare dată la „compoziţie", **M.** posedă o veritabilă ştiinţă a limbajului ce poartă adesea conotaţii încifrate: „Tovarăşii tăi/ cu capete de lup sau de câine/ cu urechi monstruoase şi cu ochi scăpărători/ […] în desişurile ceva mai îndepărtate/ fără a avea totuşi prea mult din aspectul/ altădată atât de negrelor păduri nibelunge" (*Vis cu Pan*). Surprinde adoptarea livresc-halucinantă a unui limbaj tehnic care, departe de a afecta claritatea imaginii, conduce textul către o expresivitate concordantă cu anticalofilia structurală a poetului: „vuietul centrifug al poemului/ în toate direcţiile basculând forţe/ […]/ fiinţe bastarde imagini tranzistorizate/ şi bineînţeles Maestrul dar ca şi absent" (*Veto!*). Mult mai relevante se dovedesc versurile din volumul *Ca un vagabond într-o flanelă roşie* (1996), alcătuit de prietenii poetului, incluzând versuri din perioada 1972–1979. Se remarcă aceeaşi litanie/confesiune a unui exclus nostalgic şi, pe lângă obsesia Banatului natal, cu ale sale *loca periucunda,* poate fi detectat alt topos, într-o poezie-reportaj evocând un timp pierdut şi, totodată, iubirea: „Banat, Brabant românesc cu mirişti şi ţărani/ care chiar dacă nu mai sunt ţărani/ fac totul să-şi pârlească porcul cu paie" (*Banat, Brabant românesc…*). Senzaţia apăsătoare a artificialului („Anesteziate/ sau nişte secţiuni/ demontabile/ liberate/ cad frunzele/ şi aproape false/ plonjează printre copaci" – *Anesteziate*), ca şi teroarea prezentului accentuând sentimentul tragic al singurătăţii („Uneori pe străzi/ în absenţa oamenilor/ mă simt şi mai singur" – *Ca orice tânăr cu plete*) definesc o tematică asumată. Nici absenţa titlurilor – soi de refuz de a deconspira esenţa poemelor – nu mai surprinde: „E destul de greu/ să fii titlul/ unui poem care de-abia începe" (*E destul de greu*). Influenţa bacoviană, prezentă, nu e totuși dominatoare: „Cu aripi mari şi cu gheare/ deschis-am lada nopţii/ şi-n mica obscuritate/ cu tuse măruntă/ ce-ar fi putut fi plâns/ debarcarăm cu toţii" (*De la o temă bacoviană*), în timp ce impulsivitatea neîmblânzită aduce la lumină o lirică „disidentă", precum în această epistolă către poezie: „a cam sosit momentul să-ţi schimbi puţin câte puţin concepţiile/ şi să nu te mai bâlbâi prin câte-un poem

în care Ştefan cel Mare/ şi Mihai Viteazul măcelăresc turcii în frunte cu Partidul" (*Dragă poezie*). Este aleasă notaţia directă, naturală, într-un gest de categoric refuz al teatralităţii: „Cei ce-au pierit naivi/ / răzvrătiţii/ acestei lumi ne sunt eroii " (*Cei ce-au pierit naivi*…). Spirit nonconformist, boem şi rebel „ca un vagabond într-o flanelă roşie", **M.** rămâne, în multe privinţe, „modelul totemic al generaţiei '80" (Marcel Tolcea).

SCRIERI: *Locus periucundus*, Timişoara, 1994; *Ca un vagabond într-o flanelă roşie,* Timişoara, 1996; *Eu însumi*, îngr. Viorel Marineasa şi Daniel Vighi, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Marcel Tolcea, *Mono heracliticul*, O, 1994, 1; [*Ion Monoran*], O, 1994, 2 (grupaj special); Ruxandra Cesereanu, *Poezia tânără în vreme de tranziţie*, ST, 1994, 7–8; Ruja, *Parte*, I, *251–255*; Ioan Moldovan, *La Marineasa*, F, 1995, 6; Cornel Ungureanu, *Boema, după 20 de ani*, O, 1996, 10; Aurel Pantea, *Fragmente dintr-o singurătate*, VTRA, 1998, 3; Simona-Grazia Dima, *Rebeliune şi ingenuitate*, CNT, 1998, 6; Daiana Felecan, *„E destul de greu să fii titlul unui poem"*, CNT, 1998, 10; Ulici, *Prima verba*, IV, *321*; *Dicț. Banat*, *511–514*; Cosmin Ciotloş, *O motocicletă parcată sub piele*, RL, 2009, 4; Lucian Alexiu, *Monoran – foaie de parcurs*, O, 2009, 2; Daniel Cristea-Enache, *Vântul în plete*, RL, 2009, 15; Mircea Bârsilă, *Revoltă și biografism*, R, 2011, 1. ***D.Bd.***

MORALIȘTI ROMÂNI. Literatura română a dat, pe lângă mari poeți, prozatori, critici literari, și un mare număr de moraliști, începând cu Miron Costin și Dimitrie Cantemir până la Emil Cioran. S-ar putea spune că, născut poet, românul a devenit moralist. El are vocație pentru acest gen de reflecție în care concentrează experiența sa de viață, spiritul lui „cârtitor" (cum zice G. Ibrăileanu) și înțelepciunile populare sau pe acelea pe care le ia din cărți. Faptul se vede în paremiologia românească, bogată și originală. Iuliu Zanne a publicat, între 1895 și 1903, zece volume de proverbe și zicători, după ce înaintea lui, Iordache Golescu alcătuise, în 1845, o carte în care strânsese o parte din aceste reflecții vechi și sănătoase, intrate în imaginarul popular românesc. Luate împreună, proverbele și zicătorile constituie un cod de existență al moralei comune tradiționale (prioritar rurală), apărut anterior culturii moderne. El îmbrățișează toate actele esențiale din viața omului, de la iubire la moarte și, între aceste limite, judecă virtuțile și viciile, credințele și necredințele lui, precum și raporturile cu universul. Acest puternic fond popular, în care se manifestă, în chip evident, elementele moralei religioase (în ocurență: morala creștină, prezentă încă din vremea apostolilor în spațiul carpato-danubian), a existat, la început, în literatura orală și a pătruns apoi în literatura scrisă, religioasă sau laică. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (scrisă în intervalul 1512–1521) este o carte de înțelepciune creștină, un tratat de morală redactat de Neagoe Basarab sau, sub îndemnul lui, de un călugăr instruit la școala bizantinismului. Alte scrieri parenetice, apărute în secolele următoare, continuă această tradiție, asociind în mod mai sistematic principiile morale ale filosofilor antici. Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul și, după ei, prelații ardeleni din a doua parte a secolului al XVIII-lea predică, odată cu înțelepciunea divină, reguli de bună purtare a omului credincios (principalul destinatar al acestor scrieri îndrumătoare) în viața de fiecare zi. Spirite esențial religioase, ei recomandă morala Bisericii, dar în discursul lor pătrund și elemente din morala laică. Ei fac, ca și cei din secolele anterioare, o pedagogie care să ducă la formarea „omului desăvârșit și deplin" – cum îl recomandă Neagoe Basarab –, ceea ce vrea să spună un om în bune raporturi cu divinitatea, dar și cu regulile morale comune. Spiritul modern schimbă aceste principii și aduce în discuție o altă viziune despre om, văzut ca o sumă de complexe, construit din contradicții și bântuit de îndoieli și anxietăți. Acestea sunt comentate nu numai de moraliștii de profesie (care apar, oricum, târziu, de-abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea și, mai bine conturați, în secolul al XX-lea și își revendică, la noi, statutul ca atare, despărțindu-se de filosofie), dar și de scriitori, istorici, ideologi. Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Ion Heliade-Rădulescu și C.A. Rosetti, după ei Titu Maiorescu și M. Eminescu sunt, în grade diferite și în stil diferit, veritabili moraliști. Discursul lor politic și istoric este, în bună parte (uneori în partea lui cea mai bună), și un discurs moral. Din el pot fi selectate (cum se întâmplă în cazul lui Kogălniceanu, Maiorescu sau Eminescu) reflecții memorabile, „sentențe" (cum le spune Dimitrie Cantemir, primul nostru moralist în adevăratul sens al termenului), în fine reflecții ce merg de la viziunea asupra universului până la comportamentul individului comun, cu „norocirile" și păcatele sale. Sunt texte care, la origine, nu-și propun să judece omul și să propună un

model de existență, ci să facă o cronologie a neamului, cum este cazul cronicarilor moldoveni și munteni, continuată de iluminiștii veacului al XVIII-lea. Reconstituind faptele trecutului, ei le judecă și trag concluzii asupra bietului om care nu determină vremurile în care trăiește, ci stă sub ele. Odată cu acești logofeți/întemeietori, se află, în unele cazuri chiar înaintea lor, oamenii luminați ai Bisericii. Ei țin alt fel de discurs, în esență religios, în concordanță cu învățătura biblică, dar în interiorul acestor predici se află, mai totdeauna, o dimensiune morală. Astfel, *Învățăturile lui Neagoe...*, scrise în limba cancelariilor domnești și a Bisericii Ortodoxe, au fost traduse în limba română peste un secol, probabil de un călugăr din preajma lui Udriște Năsturel. Cartea este, în parte, „o oglindă a Principelui” în variantă răsăriteană, cu un conținut preponderent ortodox. Neagoe dă sfaturi fiului Theodosie, pregătindu-l, astfel, pentru a fi un bun principe. Pedagogia lui Neagoe este în consens cu mentalitățile lumii medievale din Răsăritul european. Virtuțile eroului se apropie în mare măsură de acelea ale sfântului și ambele modele exprimă *forma mentis* a timpului. Potrivit ei, omul moral și omul religios (în limbajul din *Învățăturile lui Neagoe...* „omul adevăratei credințe”) împart aceleași virtuți și întâmpină aceleași păcate: „Fii blând și nepizmătareț și răbdătoriu, și urăște cuvintele cele grozave și scârnave, și vei vedea pre Dumnezeu! Fie-ți drag a te ruga de-a pururea, scapi de veseliia lui Dumnezeu. Iubește săracii, ca să fii miluit. Pentru aceea iubește sfinții, ca să te tragă pohta lor către bunătăți”; „Bunătatea face curăție, iar mâniia cea iute face patime. Și muma bunătăților iaste mila, iar umplerea răutăților iaste semețiia”; „Inima cea împietrită face mânie, iar oprirea face liniște”; „Învățătura cea cu frică păzește sufletul de toate răutățile”; „Cel ce n-are îndârjire, acela vede pre Dumnezeu”; „Și cum mănâncă carii copacii, și gândacii îi fac făr' de frunză, așa și pizma-i piiarde sufletul călugărului”; „Iubește adeverința, că tot mincinosul iaste urât înaintea lui Dumnezeu”; „Ferește-ți auzul, ca nu cumva să-ți câștigi sămânța rea”. *Învățăturile lui Neagoe...* constituie prima și cea mai importantă operă teologică, parenetică și morală pe care o cunoaște cultura noastră, înainte de *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul* și cu celelalte scrieri ale lui Dimitrie Cantemir. Ea ridică celui ce o studiază și încearcă să-i determine rostul și originalitatea formală o problemă de statut, de destinație și, în ultimă instanță, de structură. Specialiștii genului atrag atenția că trebuie făcută o deosebire între un „moralist” și un spirit „moralizator”; moralistul este acela care studiază omul și morala lui, adică filosofia sa de existență, cu virtuțile și viciile lui, punându-le pe toate în discuție, pe când moralizatorul pleacă, în discursul său, de la o morală acceptată (un model moral bazat pe principii intrate deja în morala comună), incontestabilă, spunând celor ce-l citesc sau îl ascultă ce trebuie să facă și să nu facă, ce e bine și ce e rău, în fine, rolul preponderent pe care și-l asumă spiritul moralizator fiind acela de pedagog în sfera religiei (și implicit a moralei), îndrumător, luminator al individului și al nației. Din acest punct de vedere, Neagoe este nu un moralist, ci un moralizator, pentru că el nu pune în discuție termenii moralei, ci recomandă o morală deja cunoscută, sigură, verificată, morala divină propovăduită de Biserica Ortodoxă. Moralistul este, în această ecuație, un mesager, un intermediar, nu un analist și nici un creator în sferă morală. Este tipul de moralist/moralizator ce se repetă în cultura medievală românească. El se recrutează din rândul oamenilor Bisericii sau din acela al cronicarilor cu darul înțelepciunii, ca Miron Costin, Ion Neculce, stolnicul Constantin Cantacuzino. Și, totuși, chestiunea departajării lor nu-i deloc simplă, pentru că rareori un bun moralizator este și un moralist, că vrea să fie sau nu vrea. În sfaturile lui Neagoe există o înțelegere superioară a existenței și a istoriei și o capacitate de a o exprima, adăugându-i propriile reflecții morale. Așa procedează și marii cronicari și tot așa scriitorii religioși (Varlaam, Dosoftei și, mai ales, Antim Ivireanul în *Didahiile* sale). Ei sunt mesagerii Bisericii (și, deci, ai moralei divinității), dar, în interiorul predicii, pătrunde și ceea ce s-ar putea numi, cu un termen luat din literatură, fantasmele subiectivității, care pot fi de mai multe feluri, inclusiv acela de a nuanța, particulariza o pildă biblică sau o „sentență” religioasă sau laică. Miron Costin narează tragediile istoriei Moldovei, ca și înaintașul său, Grigore Ureche, dar înșiruind cruzimile („netremniciile”) trecutului, el le judecă și nu uită să noteze, totodată, spaimele și vaietul său de om așezat și înțelept, crescut într-o morală bazată pe ideea de dreptate, cumsecădenie, omenie, milă, toleranță, ostile violenței, nemerniciei, feloniei, noțiuni ce aparțin, deopotrivă, moralei religioase și moralei

populare. Prin toate acestea Miron Costin este un moralist moralizator, spre deosebire de Neagoe Basarab, care poate fi numit un moralizator-moralist. Modelul din urmă este cel mai răspândit în cultura medievală românească. El urmează tiparul bizantin, reprezentat de scrierile lui Vasile Macedoneanul, Constantin Porfirogenetul sau Manuel Teologul. Unele au circulat în spațiul românesc în manuscris sau în traduceri. Nicolae Costin traduce, la începutul secolului al XVIII-lea, *Ceasornicul domnilor* de Antonio de Guevara, alții, ca Nicolae Mavrocordat, alcătuiesc antologii de aforisme din *Biblie*, dar și din filosofii antici. Literatura greco-elină, cum o numește Nicolae Iorga, ia locul slavonismului în spațiul cultural românesc și ne leagă de Occident. Dimitrie Cantemir și, într-o oarecare măsură, stolnicul Constantin Cantacuzino vin în cultura română cu altă formație intelectuală și cu un mod mai erudit și mai personal de a medita istoria, natura și soarta omului, subiecte repetitive în literatura morală.

Până la ei sunt de luat în seamă cronicarii și oamenii învățați ai Bisericii. **Grigore Ureche** face portretele domnitorilor și nu uită să adauge în marginea portretelor mici comentarii, având în minte un model moral. Este cunoscut portretul oximoronic făcut lui Ștefan cel Mare: „om întreg la fire, neleneș”, hotărât, curajos („unde era nevoie însuși se vâra”, „nu pierdea nădejdea”), dar și impulsiv („mânios și de grabă vărsătoriu de sânge nevinovat”) etc. Feciorul său, Bogdan Vodă, îl urmează („urma lui luasă, de lucruri vitejești”) și, ca să întărească această comparație, cronicarul încheie portretele (căci sunt, acum, două, în asemănare și succesiune) cu o înțelepciune populară („cum să tâmplă din pom bun roadă bună iase”). Este „vorba ceea” întâlnită mai târziu în proza lui Ion Creangă. Se pune întrebarea dacă acest mod de a judeca omul poate fi asimilat literaturii morale, mai direct spus, dacă Ureche și ceilalți cronicari pot fi considerați moraliști sau doar niște spirite moralizatoare care folosesc portretul sau, în cazul scriitorilor religioși, parabola, pilda, povața pentru a spune ceva despre moravurile timpului și ale omului format în „adeverința” religiei. Ureche, Costin, Varlaam, Dosoftei nu sunt moraliști, în adevăratul sens al genului, pentru că nu trag înțelepciunea și nemulțumirile lor față de „hirea” domnitorilor în propoziții scurte, cu înțeles general, nu știu să construiască paradoxul și nu cunosc tehnica poantei. Toate acestea le vor cunoaște și le vor folosi moraliștii moderni, profesioniștii genului. Cronicarii de dinaintea lui Cantemir nu ajung la „sentențe” originale, dar le cunosc uneori pe cele vechi (din opera scriitorilor antici) și le citează. Modul lor de a „certa” omul cu apucături rele și, odată cu el, de a certa moravurile epocii este portretul moral și comentariul în jurul lui. Morala se unește aici cu religia și indirect separă omul „desăvârșit și întreg”, cuvios, milos, bun creștin și, dacă este domnitor, viteaz și înțelept, de omul fără Dumnezeu, tipul negativ, destrăbălat, nedus la biserică etc. Ureche rușinează, de pildă, pe cei aroganți și falnici, orbiți de ambițiile lor, amintindu-le că lucrurile lumești sunt pieritoare și că puterea stă nu în om, ci în Dumnezeu. O meditație care nu-i originală, dar care sună bine în limba învăluitoare, plină de înțelepciune bătrânească a cronicarului speriat de atâtea nelegiuiri și nedumnezeiri. **Miron Costin** este și mai mult scârbit de „scârnavele fapte” ale domnitorilor care se schimbă des în Moldova. Le face portrete memorabile prin cruzimea și exactitatea lor. Fiind însă un spirit meditativ mai profund decât Ureche, el împinge meditația morală mai departe, dincolo de individ și de concretul istoric, spre „neștiutoarea hire omenească de lucruri”, adică spre natura generală a omului. Cronicarul, instruit la școlile poloneze, pune reflecțiile lui în propoziții mai scurte, concluzive, se poate spune chiar în aforisme. Certând pe Tomșa, care domnește cu paloșul fricii – „gros la fire și prostatec”, „vărsătoriu de sânge” –, el încheie înfricoșat și scârbit de asemenea procedee și zice: „unde este frica, nu încape dragoste” și, mai departe: „că frica face urăciunia și urâciune cât de târdzâu tot izbucnește”. Observând, apoi, că lucrurile în lume sunt „nestătătoare și niciodată încredințate” și că omul nu este sigur încotro merge și ce-l așteaptă, el trage o concluzie sceptică despre soarta omului: „neștiutor gândul omenesc, sigur de sine la ce merge și la ce întâmplări apoi sosește”. Altădată scrie despre neputința (sau neștiința?) omului de a întâmpina lucid ceea ce se poate întâmpla. Adică de fatalitatea destinului: „cu anevoie este hiecăruia a se feri de ce iaste să fie”. Nădejdea Domnului – scrie mai departe Costin – „iaste ca săninul ceriului și ca încetul mării; acmu iaste senin și să face nuor, acmu iaste marea lină și să face fortuna”. Fraza din urmă este aceea a unui om trecut prin multe în viață, după ce moralizatorul își pregătește cititorul

Miron Costin

etc., dându-i exemple concrete de felonie și nestatornicie omenească. *Letopisețul Țării Moldovei* și *De neamul moldovenilor* sunt pline de asemenea cugetări strecurate în cronologia evenimentelor. Citind, probabil, pe clasicii Antichității, Costin a deprins deja, într-o oarecare măsură, tehnica aforismului și a sentinței, specii esențiale în literatura morală. Cronicarul însuși este, prin natura „hirii" sale, un spirit reflexiv, cartea i-a disciplinat gândirea și imaginația și i-a trezit plăcerea de a face speculații despre om, despre putere și despre soartă. Miron Costin este, esențialmente, un spirit sceptic, vede și judecă lumea prin nesăbuințele și tragediile ei. Idealul său este omul cuviincios, statornic în nestatorniciile lumii. **Ion Neculce**, spre deosebire de cronicarii dinaintea lui, este prin excelență un spirit cârtitor, morala lui este în totalitate cea tradițională și, din unghiul ei, judecă psihologia („hirea") moldovenilor și a altor popoare. Spiritul său critic poate fi nu numai cârtitor, tăgăduitor, umoristic (Neculce are și acest dar), dar și agresiv când este nevoie. Pe greci, pe care îi detestă sincer, îi consideră lași și fricoși (fug de primejdii). „Atâtea amestecături", scrie el, privind lumea în care trăiește, și se plânge cam teatral: „Oh, oh, vai, vai di țară!". Nu exclude, în privința moralei colective, paza bună care să întâmpine primejdia rea. Boierul de la Prigorești crede că o supunere strategică în fața dușmanului violent și copleșitor este mai bună decât o moarte sigură: „Mielul blând suge la doo maice, capul plecat nu-l prinde sabie". Sintetizând, povățuitorul Neculce recomandă în viață prudența și buna chiverniseală, morala capului plecat în fața dușmanului puternic. Cum se poate deduce, morala resemnării și supunerii este veche la noi, la români. Dimitrie Bolintineanu și, după el, alți scriitori din secolul al XIX-lea, o pun în versuri și o duc mai departe, sugerând astfel că, decât o moarte bravă (modelul occidental de virtute medievală), e mai bună, aici, în nestatornicul Răsărit, o supraviețuire prin obediență când este vorba de soarta unui popor. O morală a compromisului și a supraviețuirii care n-a fost și nu este acceptată de toată lumea. Scepticii din toate generațiile de **m.r.** au scos de aici și continuă să scoată o idee negativă despre caracterul omului românesc și despre morala noastră colectivă, bazată, se spune adesea, pe o programatică lașitate, scuzată, înnobilată printr-o filosofie a resemnării în fața destinului. S-a creat o întreagă retorică în legătură cu această temă: popor vegetal, spirit tranzacțional, lipsă de demnitate în fața istoriei, nație fricoasă ce sabotează istoria etc. Neculce o laudă, totuși, găsind, de pildă, că Antioh Vodă dă dovadă de înțelepciune („chiverniseală") atunci când, în loc să poarte un război dinainte pierdut cu craii și hatmanii leșilor, se roagă de ei „să nu pozvolească, să sloboedze poghiiazuri în țară să o strice, că-i păcat că sint creștini". Dintre scriitorii noștri religioși, după Neagoe Basarab, **Antim Ivireanul** are la începutul secolului al XVIII-lea vocația cea mai pregnantă de moralist. Este, înainte de toate, un predicator și deci un moralizator, dar unul cu multe daruri, între altele cu acela de a face speculații în jurul unei idei (în cazul lui, în jurul unei pilde biblice) și de a le pune în formule ce evită de multe ori automatismele limbajului liturgic. Ce-i omul? Omul are „bunătăți îndoite" – răspunde el – iar bunătățile sunt de două feluri: „sufletești și trupești". Cele sufletești sunt, la rândul lor, în număr de patru (vitejia, înțelepciunea, dreptatea și curățenia), iar cele trupești, tot așa, sunt patru: tăria, întregimea, fromoseția și sănătatea. Luate, toate, împreună, ele nasc „bunătățile de obște" care sunt tot patru: credința, nădejdea, dragostea și smerenia. Acestea asigură cele

Antim Ivireanul

„patru temelii nemișcate". Și, după ce explică fiecare bunătate și temelie în parte, Antim, care se numește pe sine „doctor de suflet", ne previne că ele duc la plenitudinea spiritului. Ca să se ferească de trufie (păcat greu la creștini), doctorul de suflete se pocăiește, se umilește, considerându-se „un rob ticălos" tulburat de „norul neștiinței". Pocăința este, în genere, pentru acest iscusit om al Bisericii, o terapie morală. O recomandă, de aceea, în mai toate predicile lui omului credincios și necredincios, pentru a se izbăvi de păcate. Printre cronicarii/istoricii munteni, cel care are o mai mare disponibilitate pentru reflecția morală este **stolnicul Constantin Cantacuzino**. În interiorul prelegerilor sale docte despre latinitatea noastră el introduce fragmente subiective în care își exprimă opiniile despre lume și despre firea omului. Este un moralist bine instruit de cărți și bine mobilat în spiritul său cuprinzător, comparabil din acest punct de vedere cu Dimitrie Cantemir. Mai puțin sofisticat și, poate, mai puțin erudit decât Cantemir, dar cu un limbaj ceva mai fluent și cu o gândire mai aproape de subtilitățile umanismului occidental. El nu formulează „sentențe", ci dezvoltă, comentează și reformulează idei morale pe care le-a întâlnit în cărțile pe care le-a citit sau de care a auzit de la dascălii săi de la Padova. Unele sunt răspândite și fac parte din ceea ce se poate numi codul moral al timpului. De pildă, ideea de nestatornicie a lumii, care preocupă pe toți cronicarii noștri, o idee ce vine din *Biblie*. Ca s-o justifice, Constantin Cantacuzino o ia de departe, de la înțelepciunea comună, zicând că „nici un lucru câte sunt supt lună, stătătoriu și neschimbat nu poate fi, nici în nenumărații ani nu pot tot într-același chip sta, ci toate sunt în mutări și în stricăciuni zidite, cum s-au zis și să cunosc", pentru a ajunge apoi la filosofi, iar de aici la politică și la caracterul și comportamentul individului. După acest șir de reflecții, se observă că tema morală s-a topit în comentariile în marginea temei biblice a deșertăciunii deșertăciunilor și în ideea ruinării imperiilor ce păreau de neclintit în istorie. Așa se întâmplă și în poema *Viiața lumei* a lui Miron Costin sau în *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, tratatul lui Cantemir. Ducând mai departe ideea schimbării în sfera materială și lumească, istoricul muntean vorbește de cele trei „stepene" (trepte) prin care trece orice există pentru simplul fapt că există. Acestea sunt „urcarea, starea și pogorârea" sau, cum le spun alții, „adăogirea, starea și plecarea". Asemenea noțiuni se află și în *Divanul*..., și în *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, scrierile lui Cantemir, și nu lipsesc, în forme mai simple, nici în cronicile lui Ureche și Miron Costin. Nu-i o teorie originală și nici conceptele nu sunt inedite, dar ce-i de toată lauda în aceste speculații este voința, aproape disperată, a acestor spirite întemeietoare de a traduce conceptele filosofice și morale într-o limbă nepregătită încă să le primească. O silesc până la urmă să le accepte. Cel mai inventiv și cel mai bine format intelectualicește se arată a fi Cantemir. Stolnicul este și el suficient de instruit ca să pună ideea veșnicei și inevitabilei metamorfoze a lumii într-o

Dosoftei

ecuație filosofică și morală. Din ideea stricării și stingerii iremediabile a lucrurilor și faptelor de pe pământ el scoate o pildă morală, și anume că „ci numai celor direpte, celor blânde și celor mai cu înțelepciune le rămâne laudă, fericire de bună pomenire și pildă folositoare celor buni și înțelepți dupre urmă și canoane, cu carii mai mult și mai slăvit pot sta și să pot otcârmui. Și de li să întâmplă și surpare, și cădere, înțelepții nu le dau atâta vină și pricină cu sudalme, căci au sosit la aceia, adică să zică că de nechibzuială și nebuniia lor au venit". Întâiul și adevăratul nostru moralist, în concordanță cu natura genului moralistic, este însă **Dimitrie Cantemir**. El face trecerea de la spiritul moralizator, întâlnit la cronicarii și la oamenii învățați ai Bisericii, la spiritul specific al moralistului. La Bruyère numea pe acesta din urmă om „care iubește înțelepciunea". Reflecții morale se află în toate scrierile lui Cantemir, de la cele istorice (*Hronicul...*, *Historia incrementorum...*) până la *Istoria ieroglifică*, operă de ficțiune. Vocația de a medita face parte din natura spiritului său. Prefațatorul *Divanului...*, grecul Ieremia Cacavela, îi laudă „noblețea minții" și „cu totul princiara retorică". Scriind *Divanul...* – operă de filosofie (teologie) morală în totalitatea ei –, Cantemir își inventează vocabularul de care are nevoie pentru a numi în limba română conceptele filosofiei morale. Zice „istaciune" pentru știință, omul „lenitor" (leneș), „buiecie" pentru îngâmfare, „avenia" (cruzime, lipsă de omenie), „dihănesc" (sălbatic), „ceință" (pentru a defini noțiunea de cantitate din logica aristotelică), „feldeință" pentru fel („ce fel de", *qualis*) etc. Sursa de bază a reflecțiilor sale morale este, desigur, *Biblia*. În centrul *Divanului...* se află omul, numit și „lumea mică". Având lumina credinței (elementul fundamental al moralei omului medieval), el trebuie să ajungă la adevăr și „să împrăștie și să răschire" (adică să risipească) greșeala și întunericul din sine. Spre a trăi în dreapta socotință, omul mai trebuie să gândească mereu la trei lucruri fundamentale: moartea, învierea și dreapta judecată. Pentru aceasta, trebuie să se pocăiască și să evite „spurcatele lumești pofte", cum ar fi, de pildă, păcatul curviei sau lăcomia („avuția cea spurcată"). Filosoful nu recomandă, cu toate acestea, lepădarea de lume, ci numai înfrânarea desfrânării, stăpânirea de sine în fața frumuseților înșelătoare ale lumii: „Nice pentru ale lumii de urât frumusețe să te nebunești" sau: „Dragostea frumuseților multe stricăciuni aduce, că, scrie istoria, pentru frumusețea unii muieri, a Ellenii, vestita cetate s-au răzsipit Troada și cu frumusețea pomanei s-au amăgit Evva". Citează într-un rând și pe Thales, filosoful, care recomandă ca omul virtuos să se ferească de trei răutăți, și anume „focul, muierea și marea". Focul și muierea, se înțelege, dar de ce Cantemir, care trăiește atâta timp în mediul mediteranean, acceptă marea printre calamitățile care pândesc omul? Și, după ce-i dă omului urmărit de soartă mai multe învățături folositoare, filosoful moral îi recomandă omului pieritor prin soarta lui: „învață-te a muri" și, mai departe: „mort să viețuiești, viu îți trebuie a muri. Deprindă-te dară a nu muri, a muri". Speculații fine în jurul unui subiect pe care rațiunea încearcă să-l înțeleagă și nu reușește. Rămâne totdeauna doar finețea meditației. Finețea moralistului se vede mai bine în *Istoria ieroglifică*, mai precis în numeroasele paranteze din interiorul discursului literar. Acestea formează un al doilea roman, s-ar putea numi un metaroman moralistic, care însoțește și în anumite locuri dublează narațiunea propriu-zisă. Tehnica este simplă și, odată fixată, autorul nu se abate de la ea pe tot cuprinsul

Stolnicul Constantin Cantacuzino

acestei lungi alegorii. Personajele țin discursuri și, comentându-le, naratorul pune în paranteză opiniile sale, numite „sentenții". Vocabularul „zicerii" în roman cuprinde noțiuni cu precădere de ordin etic și altele din sfera retoricii, logicii și a filosofiei, cum ar fi „o aporie ipothetică", „palinodie ritoricească" etc. Acestea sunt, în *Istoria ieroglifică*, din seria sentențiilor din paranteze și chiar în textul ficțiunii și în construcții lexicale pe care prozatorul le spune într-un rând „învălătucitele cuvintele hrismosului" (oracolului). Judecata filosofului atacă și statutul omului politic, care, rău văzut de ai lui, nu poate aștepta iubire și respect de la alții: „Că cine niamului săi iaste urâcios, cum poate fi streinilor drăgăstos? Și a căruia răutăți pământul său a le suferi n-au putut, cel strein cum le va putea răbda?". Despre efectele invidiei asupra spiritului, Cantemir folosește o comparație marină: „că precum arșița soarelui pelița mută din albă în neagră, așa pizma inimii mută gândul din bun în rău", iar în ce privește ideea că vorba dulce mult aduce, el vede diferențiat lucrurile și, pentru a fi înțeles mai bine, ia ca punct de referință un element din câmpul medical: „că cuvântul bun și neplăcut iaste ca doftoria grețoasă, însă folositoare în trupul bolnavului; ce la cel înțelept așa, iar la nebun iaste ca otrava în măruntaiele sănătosului". Când vine vorba despre lingușitori și, în genere, despre sinceritatea celor care aduleazǎ puterea, Cantemir notează că aceștia din urmă spun, de frică, numai ceea ce știu că place stăpânului. Diplomație păstrată și în timpurile moderne: „că mai toți supușii de frică obișnuiți sint nu ce adevărul, ce ce stăpânul poftește, acela să laude și să fericească". Morala fabulei este că omul înțelept să nu se așeze niciodată pe „scăunașul minciunii". Vituperate sunt și „neștiința cuvintelor trebuitoare" și „împleticirea cuvintelor", adică vorbirea fără rost, improprietatea termenilor, retorica individului fără minte. Cantemir cere ca orice discurs să nu iasă din „hotarele loghicești" și tot el zice că, precum „știința lucrurilor iaste lumina minții, așa neștiința lor iaste întunecarea cunoștinții". O maximă ce trece de la o cultură la alta și dintr-o epocă în alta. Autorul român dă o variantă: „ce unde urechile adevărului sunt astupate, acolea hrizmurile [profeților] să par bazne", dar și că „experiența și ispita lucrului mai adevărat poate fi decât toată socoteala minții, și argumenturile arătării de față mai tari sint decât toate chitelile", continuând: „căci voia slobodă obicinuită iaste mai mult spre rău și împotriva adevărului, decât spre bine și spre plăcerea adeverinții puterea sa a-și arăta", „că zavistia iaste jiganie cu multe capete și cu toatele înghit pizmă și deodată borăsc gâlciavă și vrajbă", „că mai pre lesne iaste cuiva fără organul ochiului și fără lumina soarelui între alb și între negru a deosebi, decât fără cunoștința lucrului de vrednic sau de nevrednic a-l alege", „că știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ce în capetele plecate și învățate lăcuiește". Multe reflecții privesc comportamentul etic al omului și situațiile de existență fundamentale. Ce este fericirea și cât ține ea, întreabă strategic Cantemir. Ce este fericirea nu spune deocamdată, dar spune ceva despre noroc și despre vechimea fericirii adevărate: „căci fericirea adevărată cu cât să vechește, cu atâta mai mult să fericește" sau: „că niciodată norocirea și mărirea unuia, fără nenorocirea și micșorarea altuia a fi nu poate", „că pofta lăcomiei cu puterea împreunată ca pojarul în iarba uscată iaste", „că inima neașezată, din pricina lăcomiei după cinstiri, în mai mari valuri înoată decât corabia pe ocean", „că sula de aur zidurile pătrunde, și lăcomiia își vinde neamul și moșia", „că mai pre lesne iaste firii la cămilă coarne să nască, decât din

Dimitrie Cantemir

inima rea cuvânt sau gând bun să izbucnească", „că vicleșugul înțeleptului cu mult mai cumplit este decât al nebunului".

Intrând în secolul al XIX-lea, numărul **m.r.** crește și, ceea ce este mai important, unii (scriitori sau istorici) încep să cunoască mai bine regulile și subtilitățile genului și le aplică sistematic în reflecțiile lor, vorbind, astfel, și despre psihologia și moravurile omului, nu numai dând sfaturi și reguli de înțelepciune și de bună purtare. Cu alte cuvinte, ei fac, în forme elementare, desigur, și o morală a moralei. Nu renunță, în chip radical, la rolul lor de modelatori, pedagogi, îndrumători ai neamului. Nici nu puteau să renunțe câtă vreme grija lor cea mare este să denunțe mentalitățile unei medievalități târzii și corupte (fanariotismul) și să impună „principiul naționalității" și al unei morale sociale „chibzuite", cum zice Mihail Kogălniceanu. În aceste condiții moraliștii secolului reflectează nu numai la morala omului și, în genere, la filosofia morală, dar și la ceea ce un moralist occidental numește „civilizația moravurilor" într-o epocă. O epocă întinsă la noi pe aproape un secol. Dinicu Golescu pleacă în Europa și ceea ce vede pe unde trece notează în memorialul său, inclusiv despre înfățișarea și firea oamenilor. Gh. Asachi și Ion Heliade-Rădulescu sunt, în felul lor, judecători severi ai moralei comune. Înaintea lor, iluministul ardelean Ion Budai-Deleanu face în *Țiganiada* (operă carnavalescă) clasificație caracteriologică. Iordache Golescu adună într-un manuscris, la mijlocul secolului al XIX-lea, proverbele românilor și ele dau o idee despre înțelepciunea și principiile lor morale, verificate de istorie și intrate într-un fel de ghid al înțelepciunii populare. Reluate, completate și publicate de Iuliu Zanne, ele merită o analiză specială, legate de vechimea, oralitatea și, desigur, de filosofia de existență pe care o exprimă. Nu trebuie uitat Anton Pann, care avertizează că „de multe ori limba taie mai mult decât sabia". *Povestea vorbii* și *Erotocritul* sunt înțesate de proverbe, ziceri, vorbe de spirit culese din folclorul mahalalei balcanice. Anton Pann este el însuși un om de spirit și un moralist în adevăratul sens al termenului. Ce este de remarcat este că în rândul **m.r.** printre cei mai buni sunt, cu mici excepții, criticii literari și istoricii cu deschidere spre meditație. Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, G. Călinescu, Mihai Ralea, Paul Zarifopol, Tudor Vianu, E. Lovinescu și, înaintea lor, Mihail Kogălniceanu au făcut critică literară și, prin ea sau în scrieri de sine stătătoare, au cultivat genul moralistic. Ibrăileanu și-a strâns meditațiile într-o broșură intitulată *Privind viața*, iar N. Iorga a tipărit în 1911 o culegere de cugetări în număr de aproape trei mii. Fiu al vornicului Ilie Kogălniceanu și elev al istoricului Leopold von Ranke, **Mihail Kogălniceanu** – „mandatar al națiunii", cum se numește chiar el – este un spirit moralizator chibzuit. El vrea să reformeze societatea și moravurile ei, dar nu în chip radical și cu mare grabă, pentru a nu strica tradițiile sănătoase, temeinice și, de bună seamă, pentru a nu sminti românul abia ieșit dintr-o istorie lungă și nestatornică. Predică „iscusința" și ceartă „neiscusința", cum face într-o polemică purtată cu G. Sion. În „Calendarul pentru poporul românesc" (1845–1846), apoi în „Album istoric și literar", prelucrează, după Balzac, câteva pagini din *Fiziologia căsătoriei* și dă la urmă *Catihisul căsătoriei*, din care lectorul moldav, om din Răsăritul ortodox al Europei, încercat de o istorie rea și de nenoroc, află câteva lucruri importante: „căsătoria este o știință" și el nu se poate însura „înainte de a învăța anatomia și a diseca cel puțin o femeie". Primește și alte sfaturi, mai fine, cum ar fi acela că „femeia

cea mai virtuoasă poate să fie și cea mai voluptoasă”, dar și că „femeia cea mai virtuoasă poate să fie nerușinoasă fără să știe”. Chiar dacă este doar un prelucrător, nu un autor original, admiratorul lui Balzac (îl numește pe acesta „un bărbat de geniu”, dar și „omul cel mai gras din Franța”) se folosește de o scriere celebră din Occident pentru a transmite cititorilor săi propriile vederi asupra femeii și asupra instituției căsătoriei. Kogălniceanu nu e interesat numai de amor și fiziologia căsătoriei. Omul politic este preocupat de toate domeniile – de la proprietate, agricultură și industrie la adevăr și progresul spiritului. Ca natură interioară și stil de a medita, mandatarul națiunii este, așadar, un moralizator evadat din când în când în reveriile și finețile speculative ale unui moralist cultivat și măsurat în toate. Un înțelept, în felul său, care vine de departe, din vechime și încearcă să se adapteze timpului său, fără complexe și fără să se grăbească. Recunoaște dreptul creștinului de a critica guvernul și își exprimă credința astfel: „cea dintâi dorință a fiecărui popor este dreptul de a fi”, apoi: „după priveliștea lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decât Istoria”, „societatea nu are dreptul a lua aceea ce nu poate lua”, „când sabia e trasă, drepturile se dau deoparte”, „existența statului român depinde în parte de școlile noastre”, dar și: „o adunare fără femei este ca o grădină fără flori, ca un bărbat fără barbă și musteți, ca o zi fără soare [...], ca versuri fără poezie” etc. Moderația este un principiu, un stil ce trebuie aplicat și în spațiul plăcerilor, e de părere Kogălniceanu, om, se spune, cu mare experiență în acest domeniu. De pildă, geniul unui bărbat constă în „a întrebuința cu iscusință nuanțele plăcerii”. Când bărbații se ocupă de politica țării, să facă bine să fie înțelepți, căci îi avertizează istoricul: „înțelepciunea cea mai simplă cere să nu ne nătângim, ci din contră să ne folosim de experiența altor țări” și „să știm cu toții că, spre a fi demni de libertate, trebuie mai întâi să o respectăm în alții; că spre a putea dobândi drepturi nu trebuie mai întâi să le rădicăm altora”, în fine, revenind la plăceri: „când două ființe sunt unite prin plăcere, toate cuviințile sociale dorm”. Iar în ceea ce privește autoritatea, ordinea socială, exercițiul puterii, Kogălniceanu mărturisește în 1882: „a fi autoritar nu este a fi fără inimă, fără milă pentru țară” ori: „puterea nu stă de a lovi tare și des, dar de a lovi drept” și, mai departe: „moderațiunea

Mihail Kogălniceanu

[...] nu este o dovadă de slăbiciune, din contră, este o calitate mare, o podoabă a forței care o caracterizează și care este temelia puterii”. În moralizatorul moralist stă însă totdeauna, treaz, ideologul, îndrumătorul nației. Așa că el trece repede de la amor la politică și, de aici, la „driturile” individului. Iată o reflecție fină despre politică văzută în sensul dat de Napoleon lui Goethe: „politica este puternica circulație ce atâta gândire și toată fapta”. Politica, altfel zis, ca destin al omului modern și al societății moderne. Fiul lui Ilie Kogălniceanu este la curent și cu această idee. Mai mult, numește politica o „știință a organizației sociale” și, mai zice el: „voiți să aveți o politică bună, faceți finanțe bune”. Învățătorul națiunii nu voiește cu nici un preț anarhia, el este un om al ordinii în societate: „sunt om de ordine și autoritate”, strigă el, ca să se audă. Nu-i un sincronist, dar nici un retrograd (un „ruginit”). Este un organicist, vrea reforme cu măsură, graduale, „fără pripeală” și nu acceptă revoluția decât dacă ea aduce „îmbunătățiri”. Ca ministru și prim-ministru dorește ca știința și învățământul

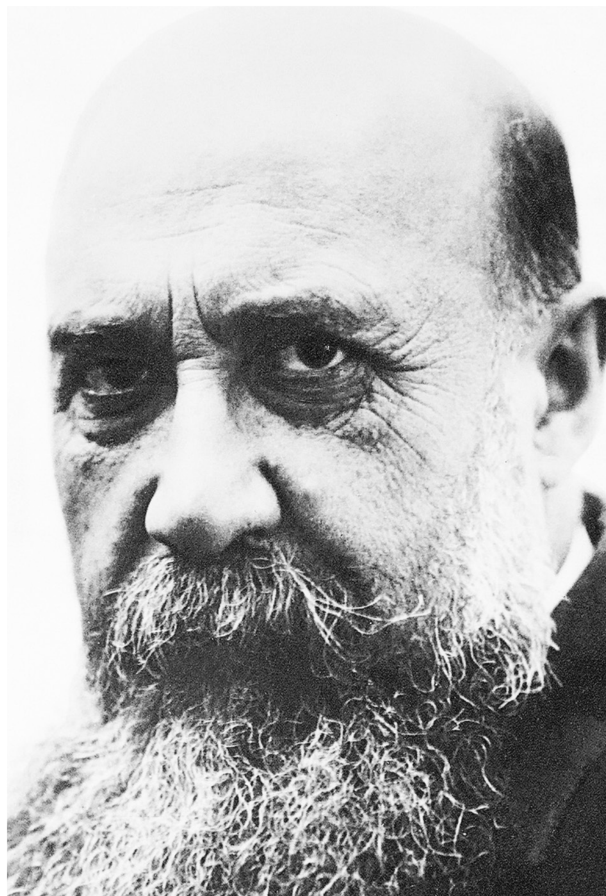
să pătrundă în toate clasele sociale. Mai cere ceva: „la știință se cere creieri liniștiți". Cugetările sale alcătuiesc un manual de educație națională, cu reguli în spiritul veacului său, în care principiul naționalității este esențial. **Titu Maiorescu** este un analist fin, uşor sceptic (dacă nu chiar integral sceptic) al psihologiei şi al moralei individului. În reflecţiile (aforismele) sale el face ceea ce cerea Montaigne: „a reinterpreta interpretările ce au interpretat lucrurile". Maiorescu nu merge atât de departe în acest lanţ de cauzalităţi şi determinări. El face reflecţii asupra cunoaşterii, citând şi poziţionându-se faţă de alţii, depistează ilogismele, incongruităţile din textele contemporanilor săi, în fine, face ceea ce îl definește de regulă pe un intelectual superior înzestrat cu vocaţia meditaţiei: vorbeşte de ideal, de moarte şi nemurire, de adevăr, artă şi civilizaţie şi, mai mult decât atât, pune chiar inteligenţa și cunoașterea în discuţie. Îşi meditează, altfel spus, şi instrumentele de meditaţie. Asta dovedeşte că el citise bine pe moraliştii francezi şi nu era deloc străin de antici şi de filosofia morală germană. Dimpotrivă, manifestă un interes special şi continuu pentru această temă. Publică în „Convorbiri literare" traduceri din *Faust* şi, peste doi ani, începe să apară transpunerea în româneşte a „aforismelor asupra înţelepciunii în viaţă" de Arthur Schopenhauer (în volum în 1890). Preocuparea lui pentru pesimismul lui Schopenhauer era mai veche. Procesele verbale ale Junimii înregistrează că, în şedinţa din decembrie 1865, atunci când se discută subiectele pentru „Prelecţiunile populare", criticul se înscrie cu *Pesimismul ideal (Schopenhauer)*, iar la 29 octombrie 1871 citeşte în fața publicului ieșean din aforismele filosofului. În lunile următoare criticul prezintă, în continuare, paginile despre onoare din pamfletul lui Schopenhauer (*Despre filosofia la universitate*) împotriva lui Hegel etc. Maiorescu traduce şi *Cuvântarea asupra bătrâneţii* de Jacob Grimm (apărută, după moartea criticului, în „Convorbiri literare" din ianuarie 1922) şi publică în 1910 „excerpte" din autorii pe care, cum mărturiseşte într-o notă de început, i-a citit în ultimii 60 de ani. „Toţi – scrie criticul – căutăm să ne întregim mărginita cugetare şi experienţă prin cugetarea şi experienţa altora. Cu ştiinţă sau pe nesimţite, ne-am însuşit o parte din comoara agonisită de premergătorii noştri, şi modul de a vedea lumea este pentru mulţi din noi de-a dreptul format, pentru unii cel puţin întărit, pentru toţi întrucâtva modificat prin colaborarea tainică a autorilor cetiţi". „Excerptele" sunt din *Scrisorile Lordului Chesterfield către fiul său* şi din *Memoriile Cardinalului de Retz*. Sunt de reținut câteva cugetări despre teme ce vor fi regăsite apoi în aforismele lui Maiorescu. De pildă: „lauda nemeritată e o insultă" sau „sunt două pasiuni incompatibile, care totuşi merg adesea împreună ca bărbatul cu nevasta, se ceartă adeseori: ambiţia şi zgârcenia [...]"; „o adunare numeroasă e totdeauna plebee, ori din ce individualităţi ar fi compusă" ori „dacă vrei să cunoşti societatea ia parte la petrecerile ei; în treburile serioase caracterul se ascunde, la petreceri se arată", apoi o maximă ce invită la prudenţă: „trăieşte cu duşmanii parcă ar fi să-ţi devie prieteni; lucrul se întâmplă adeseori în schimbările politice"

Titu Maiorescu

etc. Unele maxime se potrivesc criticului legislator român, altele nu. Mefienţa faţă de laude, de pildă, este în cugetările şi în comportamentul lui Maiorescu tradusă în ideea impersonalizării, a ridicării spiritului (şi a omului care îl reprezintă) deasupra contingenţelor realului. Interesante sunt şi alte exerciţii ale inteligenţei sale. Despre desăvârşire este de părere că „cel mai greu e să nimerească sănătoasa cale de mijloc”. Un precept pe care îl recomandă tot clasicii. Criticul aduce argumentele sale, zicând că nimic în lume nu-i absolut desăvârșit şi că „pregătirile fără sfârşit împiedică fapta”. Aşa că: „Apucă-te de lucru cu nădejde şi aşează o piatră, care, chiar dacă încă nu înseamnă clădire, este totuşi o piatră de temelie!”. Vine apoi un aforism mai laconic şi mai bine articulat: „dar a explica nu va să zică a justifica”. El amendează într-o oarecare măsură plăcerea elevului de la Theresianum de a explica ideile primite prin lecturi. În relaţiile cu oamenii moralistul crede că „e bine sau este rău, dar niciodată indiferent”, iar când omul se află în momentele hotărâtoare, el trebuie să se lase condus nu de minte („care arată numai alternativele”), ci de inimă. Surprinzătoare idee la Maiorescu, pentru că, în mod cert, el nu-i un om de inimă. „Direcţia finală – scrie el – o dă inima.” Este şi credinţa lui Pascal, pe urmele lui Augustin, cu privire la accesul omului credincios la divinitate (prin inimă, nu prin rațiune). Maiorescu, raţionalist incoruptibil, traduce în plan existenţial această idee. Şi, totuşi, în serviciul cunoaşterii el pune înţelegerea, iar înţelegerea se bazează pe raţiune. Morala adevărată se întemeiază tot pe înţelegere care, la rândul ei, se substituie „oarbei necesităţi”. O ştiinţă cu totul deosebită, zice el, este „să ştii ceea ce nu ştii”. Şi tot din sfera cunoaşterii: „unde e o necesitate trebuie să fie o posibilitate” ori, vorbind despre adevăr în cunoaştere: „există tot atâtea adevăruri câte puncte de vedere există”. Nu există, carevasăzică, un singur adevăr și nici ultimul. Cugetările încearcă să pună ordine şi în instrumentele înţelegerii şi ale eticii înţelegerii. Mai toate maximele se învârt în jurul acestei probleme care pe Maiorescu îl preocupă în grad maxim. Repudiază constant inerţia spiritului, respinge însă şi excesul speculaţiei în chestiunea desăvârşirii. Bună este, mai spune o dată, „sănătoasa cale de mijloc”. Arta vieţii trebuie să se bazeze pe „rezervă, discreţiune, cumpătare, în general negaţiune şi în rezumat abnegaţiune” sau: „păstrează-ţi emoţiile pentru lucrurile ce le merită”. Un spirit, aşadar, sceptic, cumpătat, discret şi, dacă într-o propoziţie laudă „fermecătoarea prospeţime a spontaneității”, frazele sale sunt riguros lucrate, expresive prin adevărul şi stilul lor direct, tăios, niciodată dilatat de spontaneitate sau inutil împodobit. Cât despre ce este omul şi în ce relaţie se află el cu lucrurile din afară, scepticismul moralistului este total: „Ce jalnic e omul! Nici o existenţă absolută, numai relativităţi; iar cuvântul relaţie este parola nefericirii omeneşti”. Totuși, cel care cugetă la relativităţile omului este şi el om, ceea ce înseamnă că şi judecăţile sale asupra relativităţilor omului generic rămân relative, îndoielnice. Logicianul cade, din nou, în paradox. Iese din el susţinând că filosofia nu este o ştiinţă exactă, ca matematicile, în care să se adune adevăruri ireductibile. Ca moralist în sfera ideilor (spaţiul prioritar de reflecţie), Maiorescu îşi cenzurează sever pasiunile, sensibilităţile, anxietăţile de ordin existenţial, ceea ce nu înseamnă că nu le-a cunoscut şi nu le-a trăit. Deşi acceptă, ca sursă de meditaţie, situaţiile concrete de existenţă, el le cercetează filosofic şi nu pune aproape niciodată în aforismele sale accent pe faptele subiective. Rareori (şi doar în scrisori) leagă speculaţiile morale de propriile sentimente. Se detaşează de **m.r.** din secolul său (mai toţi ideologi, spirite mesianice, îndrumători, profeţi ai naţiunii), rămânând un raţionalist rece şi calculat, superior speculativ, sceptic din speţa scepticilor cartezieni, nutrit însă de filosofia morală germană şi interesat de stilul ei de a discuta problemele omului. El coboară rar în zonele agitate ale sufletului pentru a putea înregistra în aforisme cuceritoarea spontaneitate a fiinţei. Reflecțiile morale ale lui **Nicolae Iorga**, peste două mii cinci sute, apărute mai întâi în „Sămănătorul” sub titlul *Sfaturi ale unui om ca oricare altul* și strânse în volum sub titlul *Cugetări* în 1911, sunt, în felul lor sfătos, pline de înțelepciunea populară, niște „pilde, povățuiri, cuvinte adevărate și povești”, așa cum se află și în culegerea de proverbe alcătuită de Iordache Golescu. Deosebirea este că autorul lor nu este un creator anonim, ci un tânăr cărturar erudit cu o memorie colosală și o capacitate de cuprindere greu de egalat în epocă. El cultivă programatic tradiția populară și pe mesianicii profetici de tipul Bălcescu, Kogălniceanu, având mereu ca punct de referință idealul naționalității. Ca istoric și om de litere, a citit pe clasici și a extras din scrierile lor o mică antologie de aforisme.

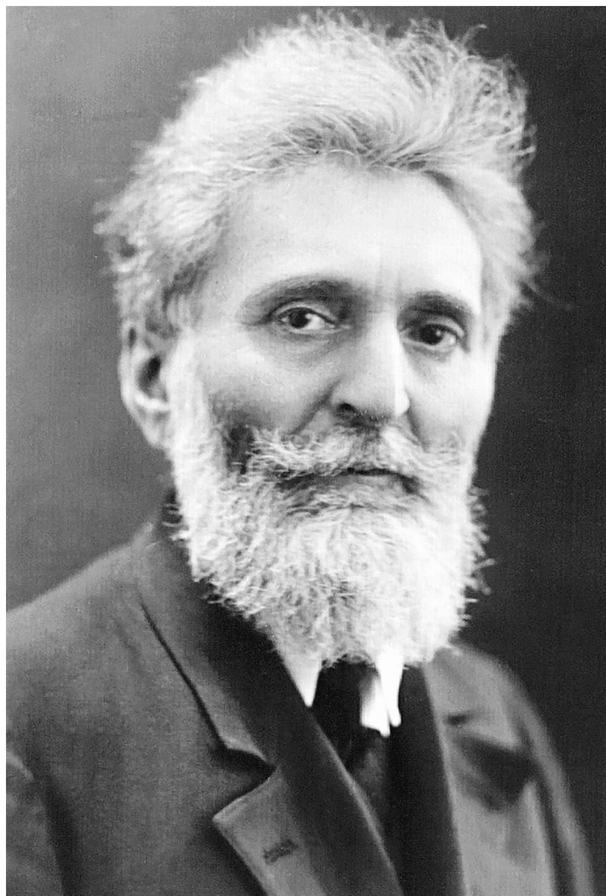
A consultat, tot așa, și proverbele altor popoare și a scos din ele ceea ce i se pare esențial. Având el însuși vocație de moralist (din ramura moralizatorilor), a dorit să fie un povățuitor moral și ideologic al națiunii sale și, mai mult decât atât: un apostol. Are, în mod cert, calitățile necesare: recomandă măsura și cuviința, cumpătarea (virtuți de care vorbesc toți **m.r.**, de la cronicarii moldoveni la Kogălniceanu), laudă bunătatea și omenia, în fine, fixează în cugetările sale câteva norme de viață. Dacă este un termen care ar putea să-i definească gândirea morală și modelul de existență pe care îl predică în propoziții bine articulate, acesta ar putea fi rânduiala, buna rânduială. Ca și înțelepții din prozele lui Mihail Sadoveanu, istoricul instruit la școlile europene crede că toate câte sunt și, dacă nu sunt încă, ar putea să fie pe lume, toate trebuie să aibă un rost și să fie în bună rânduială sau după rânduială. Bunăoară, un păcătos mai puțin detestabil moral, precum chițibușarul, este cel ce își pierde timpul și răbdarea socotind „raportul între lumina chițibușului și lumina soarelui". Dar nerușinatul „nu simte nimic atunci când altora li e rușine că-l mai văd" sau: „de ce să te miri că este nerușinat omul care s-a deprins cu rușinea?" și, pentru a individualiza mai bine spețа, moralistul pornit pe omul fără rușine alege un simbol biblic: „Dracul s-a făcut negru pentru ca să nu-i mai poată fi rușine". În acest stil luat din parimiile românești (stilul pildelor concentrate) este definit și invidiosul: „nu se simte bine nici singur: numai nenorocirea altora poate să facă bucuria lui". Mai elocventă este repudierea păcatelor ca atare, în aceste clasificări morale. Ele sunt multe și grele în sumarul cugetărilor lui Iorga, precum mișelia, lenea, fățăria şi, în genere, lipsa de ruşine şi de bună cuviinţă etc. În ce privește viciile, istoricul este de părere că ele sunt „călăi care te omoară încet, ca o sabie nevăzută". Și cugetarea poate deveni un viciu mai subtil atunci când se judecă singură și cu trufie, căci „orice se razimă pe cugetare singură are mai puțin merit decât ceea ce pornește de la simțirea cea mai unică". Cugetarea dreaptă trebuie să se ferească, așadar, de vanitatea egoismului și să pornească de jos, de la starea primară a simțirii. Autorul ia ca reper pozitiv omul cinstit și, fără să facă trimitere la divinitate, cum fac moraliştii medievali, îi cercetează şi îi judecă, pe scurt, virtuțile și, mai totdeauna, căderile. Omul cinstit trebuie să fie un om bun şi, dacă ajunge să fie, nu trebuie să mintă, să

Nicolae Iorga

trădeze, să viclenească, ci să își vadă de treburile sale etc. Este imaginea omului tradițional, păstrătorul regulilor. Iorga face şi unele clasificări: omul de cuvânt, omul deștept, omul inutil, omul de merit, omul mare, omul de neînlocuit, fără a da despre ei definiții pe care poți să le ții minte. Criteriile sale de judecată sunt prioritar maniheistice. Omul este rău și atunci este plin de păcate (înainte de orice omului rău nu-i e rușine că este rău, vin, apoi, la rând toate păcatele biblice) sau este bun și atunci este cumpătat, omenos, nu spune niciodată că e bun („omul bun nu e acela care face bine, ci acela care se bucură de bine") și se ține de cuvânt. Oamenii mari au o însușire de preț în modestia lor: „n-au înțeles să fie mai mari decât ceilalți" etc. Încă o dată, Iorga nu cercetează misterele, complexitățile și anxietățile ființei, cum fac, iarăși, moraliștii mai noi, el se ţine aproape de tradiție, observă omul social și moravurile lui. Amintește, într-un rând, de „taina ființei", dar nu are curiozitatea să

deschidă ușa tainei. Este interesat mai mult de păcatele ei. În concluzie se poate spune despre el nu numai că este, poate, cel mai productiv dintre **m.r.**, dar și că, în plină modernitate românească, el gândește omul în termenii tradiției (omul cinstit, cu rostul lui și cu respect față de regulile vechi, „rușinat” în firea lui de nerușinările vieții, în fine, omul care întâmpină neantul fără spaimă, convins că toate au pe lume un capăt și că, atâta cât îi este dat să trăiască, omul trebuie să trăiască cinstit şi să rămână un om bun, cumpătat, în spiritul omeniei. Sunt termeni ce se repetă în cugetările acestui doctrinar cu gândul mereu la omul tradiţional pe care vrea să-l salveze de neruşinările modernităţii. Lui **G. Ibrăileanu** îi place să despice firul în patru şi să facă clasificări morale, uneori cu rezultate surprinzătoare. Este, el însuşi, un spirit liniştit, lucrează bătrâneşte, la foc mic, caută nuanţe şi, de cele mai multe ori, le găseşte. Aforismele din *Privind viața* – publicate în cea mai mare parte în „Însemnări literare” și editate în volum abia în 1930 – arată profunditatea şi fineţea acestui spirit critic pe care adversarul său bucureştean, E. Lovinescu, i le contestă. I-a citit pe moraliştii francezi, îi ştie bine pe prozatorii ruşi şi, mai mult, reflecţiile sale despre iubire (tema predilectă) arată o vocaţie autentică într-un domeniu care nu-i accesibil oricui. Se zice că numai culturile bătrâne produc moralişti şi, s-ar putea adăuga: numai spiritele care observă paradoxul în spatele propoziţiilor limpezi pot să surprindă prin meditaţiile lor asupra unei idei. Ibrăileanu apare într-o cultură mai degrabă tânără (în faza ei cultă) şi nu manifestă un interes special pentru aceste noduri ale gândirii. Aforismul lui nu-i sclipitor la suprafaţa limbajului, este doar delicat şi dă impresia că autorul scrie ceea ce crede şi crede ceea ce este mai aproape de adevăr. Temele sale de reflecţie îmbrăţişează mai toate compartimentele umanului, dar mai frecvent revine tema iubirii. Ceea ce pare curios la un critic format, ca G. Ibrăileanu, într-o cultură a pudicităţii. Moralistul o tratează însă nu filosofic, ci din punct de vedere al moralei colective. Are o mare admiraţie pentru femeie şi-i dă aproape totdeauna dreptate în lupta cu animalul preistoric care, în imaginaţia lui, este bărbatul modern în expediţia lui sexuală. Iată câteva meditaţii despre acest subiect mai mult decât delicat. Nu trebuie, zice el, „să ponegrezi pe amantul unei femei în faţa ei; nu vei izbuti să capeţi decât antipatia şi dispreţul ei”. Mai departe, rezumând: fantasma

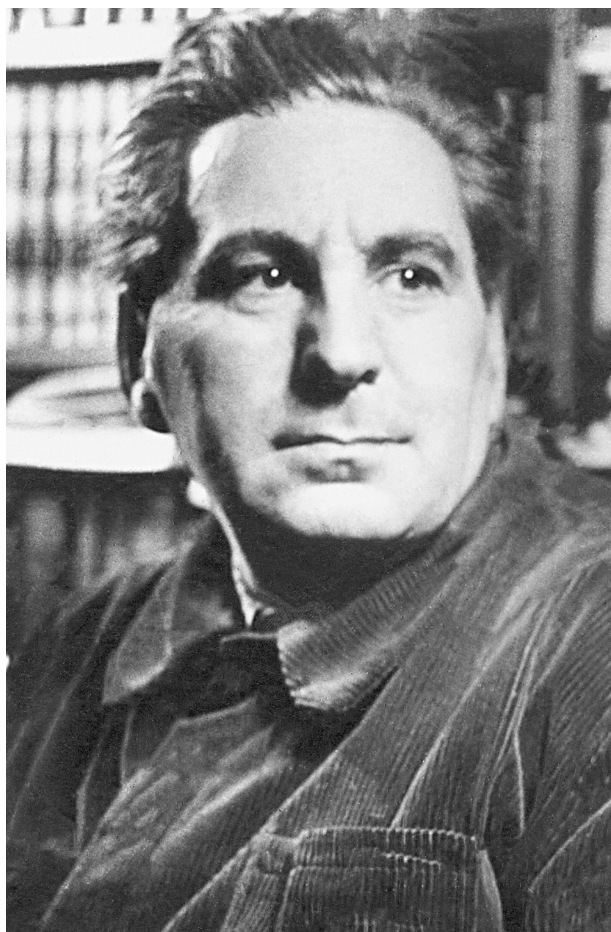

G. Ibrăileanu

iubirii, numai ea, poate înfrunta în conştiinţa noastră imaginea terifiantă a morţii etc. Meditând dacă există eternitate în dragoste, Ibrăileanu nuanţează lucrurile: „fata pe care ai iubit-o la optusprezece ani şi n-ai mai văzut-o de atunci o iubeşti toată viaţa”. Despre gelozie: „nici o durere nu e mai mare decât gelozia care nu poate găsi motive să învinuiască”. I s-ar putea replica aici că omul gelos găseşte uşor motive să fie gelos şi, când nu le află, le inventează. Culmea este că gelosul are mai totdeauna dreptate. Nu există gelozie pură. Există doar trădare încă nedescoperită. Părăsind tema amorului, se observă că moralistul ieșean pune un mare accent pe delicateţe şi inteligenţă în toate acţiunile omului. Delicateţea îi pare a fi calitatea supremă a omului şi ea presupune alte virtuţi: bunătatea, de pildă, chiar inteligenţa. Observaţie fină. Prin inteligenţă, mai spune el, domini oamenii, prin sentimente depinzi de ei. Întrebându-se dacă prietenia e mai rară între femei decât între bărbaţi, răspunde

afirmativ, fără să ezite, criticul ieşean. E mai des întâlnită şi mai puternică între bărbaţi pentru că prietenia este un sentiment „de esenţă spirituală". O nuanţă, din nou, misogină. Toate acestea pot fi sau nu adevărate. E de văzut în ele frumuseţea speculaţiei şi, de este posibil, un portret moral indirect. Ibrăileanu este în mod sigur produsul unei culturi şi omul unei epoci. Este în egală măsură şi o natură specială în literatura noastră. Puterea lui de influenţă a fost mare şi o întreagă generaţie, de la Mihail Sadoveanu la Iorgu Iordan, a văzut în el un model intelectual. Ce surprinde în reflecţiile sale este efortul de a pune accentul, în literatură ca şi în viaţă, pe adevărul uman. Chiar critica literară nu poate trăi, crede el, în afara acestui efort. Ea supravieţuieşte numai „când conţine adevăruri asupra sufletului omenesc". Un roman, chiar dacă-i bine scris, nu-i suficient de puternic şi nu se va impune dacă „aduce un deficit de viaţă". Îndemnul lui este acesta: „nu te certa cu viaţa, nu face pe cimpanzeul abstract". Bătrâneţea îi pare o ruşine (criticul ieşean se întâlneşte aici cu nihilistul Emil Cioran), iar moartea – care consfinţeşte victoria naturii asupra omului – este „suprema ruşine". Moartea ca o ruşine supremă, iată o idee surprinzătoare. Ibrăileanu nu persiflează morala, nici n-o predică. Caută doar să înţeleagă natura umană şi, încă o dată, omul care umblă drept prin natura lui. Este un spirit al nuanţei, deci un om inteligent, după vorba lui Albert Thibaudet.

Moraliştii de după Iorga, un mare cărturar, care duce mai departe, în cea mai mare parte a gândirii sale, spiritul secolului al XIX-lea, schimbă şi stilul şi temele discursului moral. Ei nu mai vor să fie sau nu mai pot să fie îndrumători, pedagogi ai naţiei, nu mai sunt doar critici (critica moravurilor rămâne un subiect viu), ci analişti, filosofi ai fiinţei (precum Constantin Noica şi, în genere, ca existenţialiştii). O schimbare esenţială de optică şi de modele, atunci când este vorba de fundamentele morale şi psihologice ale omului. Mircea Eliade caută – şi află – în comportamentul omului din societăţile profane (cum sunt societăţile moderne) prelungirile omului arhetipal şi miturile ce continuă să acţioneze, sub forme ascunse, sacrul camuflat în actele banale. Psihanaliza impune şi ea un om al complexelor dominat de inconştient, structuraliştii vorbesc de omul gramatical etc. Revenind în spaţiul literar românesc, se remarcă faptul că filosoful moral modern descoperă că omul nu mai este, în exclusivitate, produsul tradiţiei şi al raţiunii, ci este determinat de factori pe care moralistul nu-i cunoaşte şi, de aceea, nu-i stăpâneşte. Sau, dacă îi cunoaşte, îi primeşte cu un scepticism radical. Paul Zarifopol intră în această categorie. **G. Călinescu** alege altă cale de acces spre complexităţile, anxietăţile omului modern şi, nemulţumit de ceea ce gândesc contemporanii săi (unii tradiţionalişti ori sincroniști, alţii obsedaţi de misterele iraţionalului sau de reaua alcătuire a existenţei în genere, precum Cioran), îşi construieşte singur un model uman, şi anume modelul omului universal. Este un model, înainte de toate, pentru sine şi un model posibil pentru cei ce se ridică deasupra contingentului. În el criticul aduce (şi reformulează) însușirile omului clasic şi aspiraţiile spre universalitate ale omului romantic însetat de completitudine și de absolut, cum zic filosofii romantismului. Când îi citeşti aforismele, sentinţele, judecăţile rapide şi lapidare din textele critice sau din romane, pline toate de reflecții ce privesc natura și condiția omului, observi imediat că autorului îi place enorm să răstoarne ideile primite şi să contrazică legile acceptate de toţi. Într-un rând scrie că „atunci când apar geniile, toate legile cad sau tac". Este şi poziţia lui în morală, ca şi în critica propriu-zisă. Este, programatic, un raționalist mizantrop ce știe să facă din mizantropia lui un mare spectacol intelectual. Un prim paradox. Un spirit anxios căruia îi place să facă, în toate situațiile discursului, clarificări morale în spiritul clasicismului pe care îl adoptă. Unele propoziţii din faza „optimistă", scoase din context, sunt de o banalitate descurajantă, precum: „arta este o oglindire a vieţii". Atât. E un enunț de manual şcolar. Sau într-un articol din 1948: „în artă şablonul nu-i recomandabil". Criticul literar e nevoit, uneori, să repete ceea ce ştie toată lumea. Şi, în acest caz, noutatea articolului trebuie căutată nu în frazele izolate, ci în ideea demonstraţiei. Când spune că „adevărul ne umple de sănătate şi ne dă puteri noi de muncă", stârnește surâsul cititorului. Se poate bănui în ce ordine de idei şi în ce circumstanţe istorice a scris Călinescu această frază banală care, în plus, este şi discutabilă, pentru că nu prea se vede limpede de ce adevărul ne sporeşte puterile şi ne întăreşte sănătatea. Sunt şi altele, luate arbitrar din texte (operație ce s-a făcut de cei care au selectat și publicat reflecțiile „optimistului" Călinescu într-o broșură), texte care voiau să dovedească indiscutabil ceva şi să

G. Călinescu

impună o idee. Surprinde în aceste notaţii mărunte absenţa noţiunii de suferinţă, pe care o reclamă de obicei creatorii atunci când vorbesc de arta lor. Călinescu nu arată însă nici un complex în faţa scriiturii. Cu o vorbă de-a lui J.-J. Rousseau, el pare a fi un om care nu ratează niciodată, când scrie, prima lovitură. Are peste tot un aer de siguranţă, o precizie surprinzătoare a termenilor, o notă, în fine, de jovialitate chiar şi atunci când discută, de pildă, despre anatomia melancoliei sau despre moarte. Reflecţiile despre moarte au acea nepăsare a entomologului care constată decesul unei gâze. „A muri înseamnă a trece de la starea de animal sensibil la aceea de obiect rigid". Definiţie de clinician fără sentimentul tragicului. Călinescu preferă să fie, în astfel de cazuri, nu un moralist propriu-zis, ci un estet care nu vrea să se lase terorizat de tragediile existenţialului. Neantul nu-i dă frisoane, vidul poate fi analizat și clasat, dispariţia individului este un proces care intră într-o logică şi, acolo unde este logică, este şi putinţa de a stăpâni prin raţiune. S-ar putea da o replică, spunând că raţiunea descrie, într-adevăr, răul, dar nu vindecă de el, defineşte fatalitatea, dar nu poate împiedica manifestarea ei. Lui Călinescu îi place să facă portrete – şi le face strălucit –, punând în ele judecăţi morale ce privesc omul în genere. Aici este imbatabil. Mizantropul gândeşte în felul lui lumea şi o vede de multe ori *à rebours*. Este locul în care înfloreşte paradoxul călinescian care te sileşte să priveşti lucrurile (ideile) în direcţia în care vrea el. „Oamenii mari în genere nu sunt exemplari; nu-i poţi lua ca pildă pentru năzuinţi proprii; geniul, întâmplarea stau la temelia gloriei lor; iar acestea nu se pot imita; de unde indiferenţa pentru om ca atare şi ideea fatalităţii marilor personalităţi." I se poate reproşa un lucru: oamenii mari trebuie să fie şi modele de urmat, nu numai de contemplat. Încurcă însă, în acest reproş, ideea de geniu, geniul fiind totdeauna imprevizibil şi inimitabil. Atunci trebuie acceptat paradoxul moralistului. Altădată moralistul notează în stilul proverbelor, dând poveţe ce parodiază adevărul vieţii în propoziţii solemn livreşti, nu lipsite de o ironie ascunsă: „Nu fi încremenit. Cine-i bun de gură merge la Roma"; „Îţi mai spun una bună: cine nu riscă, nu strânge turme" ori dă sfaturi practice ce au hazul şi maliţia lor: „Fato, fereşte-te de băieţi când le dau tuleie", încheind într-o notă religioasă din care n-au dispărut însă ambiguitatea și duplicitatea ironiei intelectuale: „Cine greşeşte şi se pocăieşte e bine văzut de Dumnezeu". Prin 1957 Călinescu cedează tot mai des locul mizantropului optimist şi dă o definiţie pozitivă mizantropului, scuzând, astfel, pe moralistul din vechea „cronică a mizantropului". O revalorificare la modă în epocă. Scrie acum: „Mizantropul este un iubitor de oameni, care, contrariat în nobilele lui aspiraţii, s-a îmbolnăvit de melancolie". O justificare greu de spus cât e de convingătoare. Pentru a afla geniul real al lui Călinescu trebuie citită opera, de la *Viaţa lui Eminescu* la *Istoria literaturii române de la origini până azi* şi, de aici, de mers la ediţia a doua din *Opera lui Mihai Eminescu*, scrieri capitale. Aserţiunile, aforismele, jocurile de cuvinte strălucitoare exprimă numai o mică parte din geniul său critic şi din puterea de cuprindere a spiritului său, care, pornind de la specificul naţional, ajunge la universalitate şi face drumul înapoi. Ele dau o idee despre omul universal, construit din

marile concepte ale culturii, dar şi despre omul impetuos, „ataraxic petulant”, stăpânit de subiectivităţi inflamate pe care criticul le traduce în concepte și în metafore oximoronice uluitoare. Este și el, în fond, un eseist al moralei, în sensul lui Montaigne („un moralist al moralei”), un raționalist exuberant care silește morala să treacă prin bibliotecă înainte de a ajunge la el. Un moralist mizantrop care își comentează însă exuberant mizantropia și face din ea un flamboaiant spectacol intelectual. Dacă, sub raport critic, eseistul **Paul Zarifopol** este discutabil prin scepticismul lui nediferențiat față de fondul clasic și prin judecățile lui nesigure asupra literaturii contemporane, moralistul este, în schimb, de o mare finețe intelectuală și, se poate spune, un creator de stil în cultura noastră. Se știe că în literatura română eseiștii se împart în două categorii: raționaliști și mesianici. Cei dintâi vin din cultura clasică și, într-o formă sau alta, sunt urmașii lui Montaigne și, în genere, ai moraliștilor francezi. Ceilalți sunt vizionari, profetici, pun lumea în discuție și vor să reclădească spiritualitatea românească pe alte temeiuri. Generația lui Mircea Eliade merge spre această formă de profetism și de aceea, probabil, ea judecă eseistica „domnului Paul” în termeni neașteptat de duri într-un articol din 1947. Zarifopol este, în fapt, un raționalist și, cum îi stă bine unui spirit raționalist, se arată neîncrezător față de ceea ce numește „vanitățile patetice în stil apocaliptic”. Pe acest temei respinge „mofturile intuiționiste”, „sofismul impudic și incompetența fără scrupule”. În fața invaziei de iraționalism, patetism, mesianism, el propune, cu o formulă neobișnuită, „moderatismul cel mai radical” și întoarcerea la exercițiul lucidității: „înapoi la precizie, la raționalitate consecventă și rezonabilă”. Cât de justificată este această rezistență față de curentele de gândire din epocă rămâne de discutat. Nu toate disciplinele care se ocupă de manifestările inconștientului sunt condamnabile într-o cultură, și nu orice formă de patetism intelectual cade în sfera mistificației. În epoca în care Zarifopol apără prestigiul raționalității, spiritul românesc este pus în discuție de tinerii intelectuali care vor să se despartă de școala lui Titu Maiorescu și, în genere, de linia raționalistă în cultură. „Trăirismul”, pe care îl combat Mihai Ralea și alții, s-a impus în cele din urmă în gândirea românească și a dat un număr de opere remarcabile. Zarifopol rămâne consecvent în celălalt câmp de

Paul Zarifopol

concepție și, neîncrezător față de curentele iraționaliste, respinge bergsonismul, psihanaliza, misticismele, naționalismele, mesianismele de orice fel etc. Domeniile sunt amestecate și reacția față de ele este de multe ori confuză în textele lui sceptice. Sigură este poziția inflexibil raționalistă a eseistului, cu virtuțile și injustițiile de rigoare. În câmpul moral el atacă orice temă, de la criza glumei la stilul modei. Și totdeauna cu o dezinvoltură și o sclipire, în stil, impresionante. Sub acest aspect *Din registrul ideilor gingașe* și celelalte scrieri moralistice rămân, în literatura românească, puncte de reper prin stilul lor incisiv și grația formulării. Zarifopol nu iubește paradoxul, dar nici nu-l ocolește când are prilejul de a-l valorifica. Față de moravurile și temele intelectuale ale veacului, el alege punctul de observație al unui spirit conservator și estetizant, cusurgiu, mofturos (cu oarecare prefăcătorie de om format de vechea cultură), totdeauna ironic. Iată un portret, de data aceasta lipsit de ambiguitate, al sufletului meridional văzut ca un produs al oralității neobosite: „Sociabilitatea

excesivă a omului de miazăzi se semnalează aici mai tare ca în orice alte forme de existență psihică. Este fapt de elementară observație că la noi convorbirea, adică dialogul cu substrat de efort intelectual propriu-zis, reușește greu și rar; în schimb, se discută neostenit, cu aplecarea puternică spre emanciparea absolută a sonorităților verbale. Hipertrofia caracteristică a vieții verbale dezleagă cuvântul de obligațiile lui intelectuale. Formula, calapodul simplu ritmic, ornamentul fonetic, vocabule consacrate prin mode uneori misterioase sunt exploatate cu agresivă energie, cu un fast violent”. Este reluat, aici, portretul generic al lui Mitică, eternul cal de bătaie al eseistului. Mitică vorbăreț, inventiv, buimăcit de vorbe. Moralistul îl urmărește peste tot, în toate mediile și în toate profesiile. Un mic eseu (*Frivolitatea pompoasă*) examinează distrugerea economică a diletantului care-și „înțolește frivolitatea incurabilă cu marafeturile unei competențe expeditive și nescrupuloase”. „A înțoli frivolitatea” și a o însoți cu „marafeturile competenței” arată un talent în exces și o plăcere enormă de a compune, frizând artificialitatea. Impresia este că „tabietliul” Zarifopol șlefuiește la infinit diamantele textului, dându-i o suspectă strălucire și o indiscutabilă fluiditate. Orice-i cade sub condei capătă o pregnanță îndelung lucrată și sistematic silită să producă senzație. Uneori, când textul devine prea împodobit, eseistul adoptă un fel de „eleganță a neglijenței” sau caută cuvântul prost, de mahala, pentru a-l mărita cu un cuvânt tocmai sosit de la Paris. Efectul stilistic este notabil și oricând pot fi reproduse din eseurile sale fragmente de înaltă clasă de stil. Nu-i cu totul un cărturar snob și, dacă detestă mahalagismul, indiscreția, sentimentalismul (marele dușman în literatură), naționalismele de orice fel, nu înseamnă că acceptă complexul că românii nu sunt primiți în salonul Europei. O declarație impertinentă a Annei de Noailles îi provoacă lui Zarifopol, descendent dintr-o familie de origine grecească, o reacție patriotică promptă, de o frapantă actualitate și azi: „Ne ține încă foarte strâns de gât o frică peste măsură dizgrațioasă, adeseori comică, de a nu ne da de gol cu vreun păcat în fața Europei. Europa, în vorbirea noastră publică, este un cuvânt cu fior de patos”. Sau: „Ne răsucim și ne gudurăm ca să fim primiți înăuntru, în salonul european, parc-am vrea să arătăm noi singuri cu degetul că stăm, altminteri, pe dinafară, abia îndrăznind să ne strecurăm până în prag. Cu toată fanfara și zdrăngănul diverselor leit-motive de orgoliu național, în fond, nu ne-am izbăvit de acele răsuciri de gât și tremurări stângace care ne-au rămas în oase pe când eram umile anexe ale atotputerniciei turce.” Scepticul Zarifopol își iese uneori din fire și atacă în stilul unui Mitică erudit și afectat polemic.

În panoramarea **m.r.** un loc special se cuvine scriitorilor-moraliști, în special prozatorilor. Ion Creangă, de pildă, folosește în chip curent zicerile populare în narațiune și face din „vorba ceea” punctul de referință moral esențial în toate situațiile de existență din narațiune. „Vorba ceea” este filtrul care întărește (în negație sau în afirmație) ceea ce spune naratorul în restul textului. Morala lui Creangă este, cum s-a observat, impersonală, ca toate piesele folclorice. Asocierea și distribuția zicerilor populare nu rămân însă până la sfârșit impersonale în narațiunea acestui umorist jovial și plin de cruzime. Ioan Slavici este, prin excelență, un spirit moralizator, un eticist greu de împăcat, consecvent și ireductibil. I. L. Caragiale este mai productiv în acest gen lapidar și semnificativ. Mitică al lui cultivă paradoxul (este, s-ar zice, un specialist), iubește poanta, este un om de vorbe și vorbele lui au, pe lângă ironie, și o valoare moralistică. Autorul însuși știe să construiască fraze care răstoarnă convingerile morale curente. Vede și el lumea *à rebours*, ca mai târziu Eugen Ionescu, și geniul său comic cultivă cu precădere oximoronul, figura stilistică a paradoxului. Cel mai mare moralist dintre scriitorii români este, nu încape vorbă, Mihail Sadoveanu. Epica lui este dominată de înțelepciuni vechi și în ea se mișcă un personaj generic, omul tradițiilor vechi, omul mitic, ce ține, chiar și în epocile noi, de reguli imuabile și are, în existența lui pe pământ, un rost ce-l ține aproape de viața cosmică. În *Zodia Cancerului* sau în *Frații Jderi*, în *Baltagul* și în *Creanga de aur* toate personajele vorbesc de soartă, timp, de ce se cuvine și nu se cuvine să facă omul, de fapte de demult, de scurta trecere prin viață și de moartea ce vine, într-o zi, fără greș. Prozatorul notează cu fidelitate gândurile lor și le fixează în aforisme de sine stătătoare, memorabile ca orice maximă clasică. Din ele se poate deduce un mod de existență și un model uman (omul ce păstrează în el arhetipurile, miturile din vremea dacismului). Punându-le pe toate și asociindu-le reflecțiile morale ale altor scriitori, s-ar putea alcătui un fabulos dicționar al **m.r.**, interesant din mai

multe puncte de vedere. N-ar putea lipsi, printre argumente, acela că pentru scriitorul român, clasic sau postmodern, morala este cârja pe care și el se sprijină când trebuie să definească, în ficțiune sau în nonficțiune, situațiile de viață, firea omului și adâncimile ființei sale.

Cei care fac din filosofia morală o disciplină esențială și chiar o practică – o metodă de studiu, un exercițiu spiritual fără de care filosoful sau creatorul literar nu ajunge la ceea ce este fundamental în existență – sunt scriitorii și filosofii noștri existențialiști: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Emil Cioran. Se cunoaște ambiția lor de a spiritualiza lumea românească, este știută și dorința lor de a extinde aria de cuprindere a spiritului românesc, prea conservator, prea mărginit, satisfăcut cu orgoliile lui și, deopotrivă, cu dezamăgirile, resemnările lui provinciale, aici, la gurile Dunării. Unii, ca Eliade, merg spre mituri și omul arhetipal, Mircea Vulcănescu încearcă să definească ființa românească (modelată de zece ispite) pornind de la gramatică, iar Noica împinge mai departe analiza limbajului pentru a reconstitui formele și adâncimile ființei românești. Toate acestea impun și un mod personal de a gândi omul și de a defini atributele ființei sale interioare prin intuiții sau, cum face Noica, reactivând spiritul geometric de care vorbește Pascal. Moralistul generației „trăiriste", cum i se spune în epocă, este, negreșit, **Emil Cioran**. Creația lui românească este, în totalitate, o operă de filosofie morală. Cioran, care se leapădă încă din tinerețe de filosofi și de filosofie, rămâne un filosof moral, cel mai însemnat pe care l-a dat până acum cultura română. Opera lui în limba română (incluzând și scrisorile) însumează peste 6 000 de pagini. Scriitura este elaborată în așa fel (în românește, ca și în franceza lui Racine) încât răstoarnă toate schemele gândirii clasice și toate ideile morale acceptate. Moralistul se socotește, singur, un „doctor în decepții", un „filosof privat", „profesor de îndoieli", pe scurt, un specialist în dezamăgiri, în anxietăți, angoase și alte negativități, dacă nu chiar specialist în toate negativitățile ce asaltează omul modern și îi fac viața de neacceptat. Straniu e un lucru: consultând și exprimând în propoziții acest imens refuz al lumii și al gândirii de până acum despre lume, Cioran creează – prin scriitura lui originală – o veritabilă mitologie a nedesăvârșirilor. Altfel spus, negativitățile pe care le exaltă filosoful-moralist lasă, la lectura aforismelor, un sentiment puternic de creație superioară în sfera spiritului. Limbajul aforistic cioranian dezamorsează bomba plină de energia acumulată din interiorul frazelor. Așa că lectura devine o bucurie a spiritului, fermecat de aceste paradoxuri ce întorc lumea pe dos și o recompun altfel, în funcție de ierarhiile unui scepticism radical. Cioran respinge religia ortodoxă (*Lacrimi și sfinți*), deși este fiu de preot, respinge cultura și, în genere, lumea balcanică („unde până și zeii sunt destrăbălați"). Se leapădă de filosofia de școală și, în genere, de filosofie („toată filosofia este fără răspuns; față de ea sfințenia este o știință exactă"), cultivând cu obstinație inacceptatul, urâtul, oroarea, extazul naufragiului din existență sau, cum spune el, „leprele existențialului". Nu se acceptă, întâi, pe sine și scrie o carte pentru a denunța fatalitatea nașterii sale, nenorocul (un termen esențial în vocabularul lui) de a fi pe lume. De aceea vrea de mai multe ori să-și dea demisia din omenire. Scrisul i se pare o sinucidere amânată, fără să recunoască, totuși, că scrisul dă strălucire și durată suferințelor sale. Contestă toate religiile în afara budismului. Dar tot el afirmă într-un rând că „refuzul lumii este de esență religioasă și orice tristețe este superficială, dacă nu este religioasă". Contestă pe Dumnezeu, dar în fiecare zi caută argumente pentru a-și întări necredința. Și nu le găsește sau, dacă le găsește, acestea se dovedesc neconvingătoare. Așa că a doua zi tăgăduitorul o ia de la capăt. Reluând o distincție făcută de Pascal despre Montaigne, autorul volumului *Lacrimi și sfinți* ar putea fi considerat un necredincios-credincios, spre deosebire de prietenul său, Eugen Ionescu, care, spirit fundamental religios, are crizele sale de îndoială, și atunci este un credincios-necredincios. „Nu înțeleg cum sunt oamenii care cred în Dumnezeu, deși mă gândesc zilnic la el", notează undeva Cioran, care, așa cum face mereu, introduce o îndoială chiar și în negațiile ferme sau în afirmațiile bazate pe o sumă de negativități ireconciliabile. Scrie de mai multe ori contra românilor, acceptând, dintre valorile lor, doar limba – creația lor cea mai bună – și pe Eminescu. Când i se reproșează lepădarea de nația și cultura originară, moralistul răspunde că trebuie citită în frazele sale negaționiste „o iubire care nu îndrăznește să se mărturisească" și că, în fapt, el îi iubește pe români cu o „ură grea". Este, așadar, un spirit al contrastelor, „îmbătat – cum spune el într-un aforism din *Amurgul gândurilor* – de ireparabil", un nihilist mistic „decavat, primitiv și

Emil Cioran

alexandrin”. Are un puternic și constant sentiment al inutilității lumii, pe care îl trăiește în chip religios. „A trăi religios inutilitatea lumii” – lansează el una din numeroasele provocări, impecabil formulate stilistic. În primele volume (*Pe culmile disperării*, de pildă) aforismele sale sunt introduse în mici eseuri justificative, pentru a epuiza toate nuanțele ideii; în *Amurgul gândurilor* aforismele, reduse uneori la o propoziție, se eliberează de justificări, parafraze, nuanțe și comunică, scurt și elocvent, îndoielile filosofului specialist în eșecuri. După el, paradoxul este tot ce nu intră în rațiune și deschide calea spre absurdități. „De aici – cu un enunț din *Lacrimi și sfinți* – avântul rodnic al gândirii paradoxale care a introdus conținut în forme și a dat curs oficial absurdității.” Altfel zis, paradoxul recuperează ceea ce rațiunea respinge: aporiile, nodurile gândirii, ilogismele logicii și, din sfera moralei curente, ceea ce pare iremediabil, de necrezut, inadmisibilul, ireconciliabilul etc. Rimbaud cerea poetului, pentru a deveni modern, să viziteze nevăzutul, neauzitul, nepipăitul, nemirositul și chiar neînțelesul, adică un spațiu aflat în pivnița noțiunilor și simțurilor clare. Cioran merge mai departe și reclamă ca „filosof privat”, dezlegat de obligațiile impuse de filosofie ca sistem, să cerceteze tărâmul negativității, acolo unde se află vidul și, în el, absurditățile lumii. Au și ele dreptul de a fi luate în seamă și de a fi meditate și valorizate. Ceea ce moralistul face cu strălucire formală. Negația cioraniană este productivă și atât de fermecătoare, încât spiritul, fermecat și el de paradoxurile moralistului, învinge și el îndoielile legii și acceptă ideea că, într-adevăr, absurditățile și aporiile gândirii pot deveni frumoase. Frumoase și înspăimântătoare, după o vorbă a filosofului, în răspăr totdeauna cu recile și sterpele lucidități. Astfel, o reflecție despre secretul vieții ar fi că viața nu are nici un rost, dar fiecare din noi îi găsește unul. Nu-i chiar o reflecție memorabilă, dar trebuie citită pentru a pregăti spiritul pentru ceea ce urmează: „lumea nu-i decât un *Nicăieri* universal; de aceea n-ai unde să te duci niciodată”. După lume vin, fatal, gândurile despre lume: „toate gândurile par gemetele unei râme călcate de îngeri”. *Gemete, râmă, îngeri*. Aceste cuvinte se întâlnesc și se umanizează în propoziția oximoronică din maxima cioraniană. Un alt paradox, desigur. Paradoxul ar fi făcut tocmai pentru a lumina tenebrele lucidității, normalului, logicii. Într-un fragment despre scepticism și dezabuzarea rațiunii, Cioran redefinește paradoxul paradoxului: nu-i o simplă podoabă a frazei, dar nici nu este o soluție: „Paradoxul nu-i o soluţie; căci nu rezolvă nimic. Poate fi folosit doar ca împodobire a ireparabilului. A voi să îndrepţi ceva cu el este cel mai mare paradox. Fără dezabuzarea raţiunii nu mi-l pot închipui. Lipsa ei de patos o obligă să tragă cu urechea la murmurul vieţii şi să-şi desfiinţeze autonomia în tălmăcirea acesteia. În paradox raţiunea se anulează pe ea însăşi; şi-a deschis graniţele şi nu mai poate opri năvala erorilor palpitante, a erorilor care zvâcnesc”. Și, ca să dea un exemplu, Cioran trimite la scepticismul teologilor, care, în vederile sale, nu sunt decât „paraziți ai paradoxului”. Nu-i prima, nici ultima oară când filosoful moral privat atacă teologia (mai mult decât religia) și-i rușinează pe teologi. Fiind vorba de religie și, fatal, de Dumnezeu, de remarcat

faptul că tema nu este lichidată, cum se părea, în *Lacrimi și sfinți*. Tema revine în *Amurgul gândurilor* și în volumele următoare, inclusiv în *Caietele* de mai târziu. Un subiect de care autorul nu se poate despărți, orice ar face și oricât s-ar jura că și-a pierdut credința. Contestat într-un aforism, Dumnezeu revine în altul, însoțit, bineînțeles, de scepticismul variabil al moralistului care, nehotărât, ba îl caută, ba îl repudiază. Dar vorba filosofului francez: l-ar mai repudia el, dacă nu l-ar căuta mereu, cu obstinația necredinciosului-credincios? Iată o meditație dezvoltată ce pare mai degrabă o rugăciune decât o negație: „Doamne, m-am născut *sfârşit* în tine, în tine, Preasfârşitule. Şi uneori ţi-am jertfit atâta viaţă, c-am fost fântână săritoare prin restriştea ta. Sunt stârv sau vulcan în tine? Sau nici tu nu ştii, Părăginitule?! Freamătul demiurgic când strigi: ajutor!, ca viaţa să nu moară de infinitul ei… Caut astrul cel mai departe de pământ; în el să-mi fac un leagăn şi un sicriu, şi să mă nasc din mine şi să mor în mine”. Mai sunt și alte însemnări în care ideea de divinitate, odată refuzată, se întoarce în discursul cioranian. Iată o cugetare de tot sceptică față de Dumnezeu: „inima mea – prin care a trecut cerul – e punctul cel mai îndepărtat de Dumnezeu”. Și Pascal mărturisea că pe Dumnezeu îl cunoaștem nu cu mintea, ci cu inima, *doar cu inima*, sublinia el. Cioran, mai aproape aici de scepticul La Rochefoucauld decât de Pascal (cu care poate avea unele afinități), taie necruțător relația cu Dumnezeu. Revine asupra acestei relații și transformă, așa cum face des, abjurația, dacă nu într-o mărturisire de credință, într-o propunere de împăcare, maxima fiind frumoasă ca un vers dintr-un poem religios: „în fiecare clipă suspină Dumnezeu, căci timpul e rugăciunea lui”. Într-o carte anterioară Cioran scrie că Bach (și, prin el, muzica pe care filosoful negaționist o adoră) reprezintă dovada, pe pământ, că Dumnezeu există. Reia în *Amurgul gândurilor*, într-o interogație aproape retorică: „Fi-va Dumnezeu altceva decât o încercare de a-mi îndestula nevoia infinită de Muzică?”. Revine cu un gând și mai smerit: „Doamne, eu nu spun că nu ești; eu spun că eu nu sunt” și, mai departe, „Despre «eu» n-ar trebui să vorbească decât Shakespeare și Dumnezeu”. În astfel de momente de melancolie a spiritului, obosit de luptele cu vidul și toate golurile existenței, Cioran pare a cere clemență, pare chiar a se pocăi în stilul unei orgolioase resemnări: „toate căile merg de la mine spre Dumnezeu, nici una de la El spre mine; de aceea inima mea este un absolut – și Absolutul, un nimic”. Se poate trage o concluzie provizorie (provizorie pentru că tema rămâne recurentă în aforisme), și anume că scepticismul religios al lui Cioran este într-o continuă confruntare cu ideea de divinitate. O luptă fără sfârșit între îngerul credinței neîndestulate, interogative, și diavolul unei tari necredințe speculative, ce caută fără încetare dovezi și, fapt semnificativ, nu le găsește. Situație paradoxală, fără soluție. Efectul pozitiv, inestimabil în ordine estetică, este că situația paradoxală determină, prin scriitura cioraniană, aceste splendide aforisme și maxime valoroase în sine, ca operă de creație superioară. Trecând mai departe e de văzut și ce crede el despre om: „e mai ușor să faci biografia unui nor, decât să spui ceva despre om”. Rostul lui pe pământ este un blestem în ochii scepticului Cioran: „rostul omului este să preia suferința lui Dumnezeu; cel puțin de la creștinism încoace”. Omul – s-ar putea adăuga – are un model de urmat în această imposibilă misie: pe Iisus, fiul lui Dumnezeu, care a preluat suferințele omului. Lăsând deoparte alte sugestii, paradoxuri sublime, aproximații, există la Cioran și subiecte mai profane. Moralist imprevizibil, el nu mitizează morala: „morala e pierdută de lipsa ei de mister; să n-ascundă binele nici o taină?”. Adevărul? „Adevărul este o eroare exilată în eternitate”; „Orice fel de luciditate este conștiința unei pierderi”. Nici cunoașterea nu are mari virtuți în ochii scepticului. Vorbește de bine, în câteva rânduri, despre iubire, iar despre femeie mai mult de rău decât de bine. În *Pe culmile disperării* punea iubirea alături de muzică și de mistica Sfintelor, mai târziu a scos iubirea din ecuația valorilor acceptate. Când, la 70 de ani, se îndrăgostește de o profesoară de filosofie, îi trimite scrisori în care face elogiul „nefericirii de a fi fericit”. Aforismele românești ale lui Cioran sunt fără egal în cultura noastră și, asociindu-le cu cele scrise în limba franceză, se poate afirma că autorul lor este un mare creator inclasabil și ireductibil. Este un existențialist radical însetat – cum mărturisește – de absolut și de absurditățile lumii. Un negaționist mistic ce aspiră spre o sfințenie a negației, reușind, în cele din urmă, să creeze o mitologie a refuzului. El este, în literatura română, cel care îşi asumă integral, condiţia genului moralistic. Cu virtuţile, competenţele și incompetenţele lui filosofice. Indirect, stabileşte și dă strălucire literară acestui gen care, principial, refuză convenţiile literaturii, ca şi diarismul modern. Refuză, mai mult decât atât, modele

de existență (morale, literare, filosofice, mentalităţile şi moravurile epocii etc.). Cultivă, în contrast cu toate acestea, obscurităţile gândirii și, mai ales, cultivă contradicția. Moralistul Cioran este – după vorba plină de haz a lui Creangă – în mai toate situațiile „pentru contra". Formula lui moralistică seamănă și mai mult nu seamănă cu aceea folosită de moraliştii francezi din secolul al XVII-lea, secolul de afirmare a moralismului european. Îl deosebește de ei nihilismul său fundamental, cultivat cu obstinație și dezgust (oximoron tipic cioranian), cum singur mărturisește. De altfel, această comparație îl privește nu numai pe autorul *Amurgului gândurilor*, ci și pe alți **m.r.** Până la existențialiștii din anii '30 ai secolului trecut, ei au folosit, de regulă, „sentența" în interiorul discursului istoric. Scopul lor este să denunțe fărădelegile istoriei, să apere religia și, prin ea, morala divinității, în fine, direct sau subsidiar, să îndrepte moravurile rele ale timpului. Ei sunt spirite moralizatoare și numai indirect spirite morale. Aforismul nu acționează singur, el este pus în slujba unei idei (opțiuni) generale, cu valori istorice. De aceea are, de regulă, un caracter mesianic și își asumă rolul de a lumina și îndrepta. Primul care pune „sentența" în legătură cu metafizica (cunoașterea) este, în parte, Cantemir. Dar metafizica nu acționează singură, are și ea, în *Divanul*... și în alte scrieri cantemirești, funcții morale, sociale și istorice. De la acest punct, moralismul răsăritean (cu rădăcini în cultura Bizanțului) se desparte de moralismul occidental. Cei care cercetează în chip sistematic structura și arta maximelor din secolul al XVII-lea francez, remarcă faptul că ele au apărut în saloane și sunt, la origine, jocuri de societate. La Rochefoucauld își îndreaptă curtenitor reproșul către Mme de Sablé că i-a înfrumusețat maximele pe care i le-a trimis, încât acestea îi aparțin mai mult ei decât lui. Maximele în discuție circulă dintr-un salon în altul și sunt lăudate sau contestate în scrisorile private. O „sociabilitate ludică" – spune un eseist care studiază genul și epoca în care el înflorește. Lui La Rochefoucauld i se reproșează obscuritățile de stil, lipsa de continuitate, libertinajul, confuziile de spirit și de inimă, așa cum zice Mme de Lafayette într-o scrisoare către Mme de Sablé. Este limpede că **m.r.** nu trăiesc în saloanele femeilor cultivate. Trăiesc în singurătate și cei vechi își notează reflecțiile în letopisețe, pentru a se plânge, de regulă, de vicisitudinile istoriei și de destinul „fără norocire" al omului. Salonul, ca spațiu de meditație și conversație literară, n-a apărut la noi decât în a doua parte a secolului al XIX-lea. Cenzura bunului gust n-a putut funcționa decât târziu și, la drept vorbind, n-a funcționat niciodată în cercuri elitiste determinate. N-a existat la noi o Mme de Lafayette care să-l bârfească subțire pe un La Rochefoucauld local și nici o Mme de Sablé care să primească scrisoarea ei malițioasă. S-a discutat mult în critica și teoria literară din Occident despre structura formală a maximei, cea mai răspândită dintre formele genului moralistic. S-a observat, cum bine se știe, că maxima, sentința, aforismul se opun, întâi, retoricii vechi (lungă, autoritară și previzibilă) și valorifică aporiile gândirii, ilogismele și, prin lapidaritatea și elocvența lor, ele fac din literatură nu numai un joc de societate și o conversație agreabilă, ci și o armă de atac. Ceea ce este adevărat. Cele 430 de maxime ale lui La Rochefoucauld arată, adevărat, un exercițiu al spiritului de finețe, specific secolului său, dar, citite azi, sensibilizează cititorul mai ales prin scepticismul lor și prin faptul că ele pun la îndoială adevărurile acceptate, încercând să dea un alt model pentru om („omul onest"). Ele cultivă, cum s-a spus, plăcerea de a contrazice și – după vorba lui Baltasar Gracián – „să excelezi în excelență". Dar moraliștii vor mai mult decât atât: vor să afirme prin discursul lor concis, direct, voința de independență a spiritului eliberat de dogmele scolasticii, au, în același timp, dorința nedisimulată de „cunoaștere de sine", cum notează undeva Pascal și cum recunosc, după el, moraliștii ca atare și cei care îi comentează. Prin cunoașterea de sine (o aspirație pe care Renașterea o cultivă), ei vor să ajungă la o cunoaștere mai profundă a omului în genere. Studiază, de aceea, nu numai morala și comportamentul omului rațional, dar și rațiunile inimii. Literatura sapiențială, și prin ea toate formele genului concis capătă, astfel, un sens mai larg și devine expresia unei înțelepciuni acceptate de toți. De aceea, multe aforisme, maxime, sentințe circulă prin lume, azi ca și ieri, fără a mai fi cunoscuți autorii lor. **M.r.** își pun rar și târziu, de-abia în modernitatea literaturii, chestiuni de ordin formal, dar, prin instinct bun, le folosesc uneori în discursurile lor. Proverbele populare le-au luat-o, din acest punct de vedere, înainte. În fine, moraliștii noștri compun sentințe rar (aproape deloc) din plăcere (plăcerea spiritului de a-și pune calitățile la încercare), cât din voința și credința de a îndruma omul și de a da un model uman, rămas în grația divinității. De-abia G. Călinescu și Emil Cioran

fac din aforism un joc al spiritului paradoxal, o artă de a înfrunta și răsturna prejudecățile moralei comune. ***E.S.***

MORAR, Ioan T. (13.IV.1956, Şeitin, j. Arad), poet, prozator, publicist. Este fiul Mariei (n. Sava) şi al lui Teodor Morar, zidar. A absolvit Liceul Industrial de Chimie din Arad (1975). Studiază la Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, din Timişoara, obținând licența în 1981. Este profesor de limba şi literatura română la Lugoj (1981–1986), după care funcționează ca metodist la Casa Studenţilor „Grigore Preoteasa” din Bucureşti și ca ziarist la „Viaţa studenţească” şi „Amfiteatru” (1986–1990). După 1989 lucrează la „Cuvântul” și este redactor-şef la redacţia Muzică, spectacole, varietăţi din Televiziunea Română (1990–1991). A făcut parte din grupul „Divertis” (1984–1996). A realizat emisiunea *Lumea citește!* pe TVR 1. Se numără printre membrii fondatori ai revistei „Academia Caţavencu”. Între 2004 și 2009 a fost senior editor la „Cotidianul”. În 2010–2012 a activat în calitate de consul general la Marsilia. Debutează în 1976 la „Orizont”. Mai este prezent în „România literară”, „Steaua”, „Convorbiri literare” ș.a. I s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor în 1984 și 1999. Din 2011 s-a stabilit în La Ciotat, localitate din aglomerația orașului Marsilia.

Critica literară a primit cu rezerve debutul lui **M.** cu volumul *Vară indiană* (1984). Marin Mincu observa că poetul mimetizează textualismul optzecist și că „rescrie cu o candoare nedisimulată textele congenerilor săi”; ca atare, vedea în el „un poet cvasitradiționalist în maniera Petre Got”. Totuși, cu toate inegalitățile, se rețin o serie de versuri citabile, livresc-melancolice: „Doar singurătatea mai roade în noi ca o cârtiță care a înghițit/ kilometri de pământ până să se înece în ocean./ Cote mari la bursele sacrificiului: numai pentru șalul tău au murit/ mii de viermi de mătase, Maria, numai pentru tine am inventat o limbă,/ moartă acum, am scris un vers luminos ca un pumn de licurici,/ Am în tolbă harta vânătorii, două trei fructe sălbatice, un drapel./ Afară mă așteaptă calul și armele, vântul sărat care-mi va închide gura,/ pâlpâiala sărată a numelui Ariel” (*Lupta lui Eu cu Tu*). Versurile din *Fumul şi spada* (1989) insistă în zona textualistă a reflecției asupra poeziei: „Atât își doreau maeștrii iluziei:/ o silabă fierbinte/ care să incendieze pergamentul/ când pe gamela de aur se lăfăie doar semnele bolii/ semințe palide/ căzute într-o altă țărână” (*Poeții n-au dreptate*). Cu timpul însă sentimentalismul poetului se acutizează, atingând cote de avarie în volumul *Paloarea* (2010) și confirmând diagnosticul inițial al lui Mincu: „Așa cum de cele mai multe ori/ vrăbiile mor nu numai pentru că sunt vrăbii/ ci și din cauza frigului/ Tu iubirea mea ești/ nu numai pentru că ești tu/ mai mult pentru că sunt eu”. **M.** a abordat și proza. Fără a fi bine scris, romanul *Lindenfeld* (2005) prezintă o temă interesantă, aceea a satelor din Transilvania părăsite de populația germană care a emigrat. Lindenfeld este un astfel de sat fără locuitori, care devine scena unui *reality show*. Profitând de faptul că un fost locuitor, emigrat după al Doilea Război Mondial și transformat între timp în miliardar, vrea să se întoarcă în locul său de baștină, apropiații acestuia însceneează repopularea satului. Lindenfeld își recapătă astfel viața, dar este o viață fictivă, creată artificial pentru a oferi o iluzie trecătoare. Prin acest joc între realitate și aparență, autorul chestionează atât istoria recentă, cât și identitățile înșelătoare pe care aceasta le-a creat. Romanul face parte dintr-o proiectată serie dedicată minorităților din România. *Cartea de la capătul lumii. Noua Caledonie – la un pas de Paradis* (2007) este un reportaj în care **M.** speculează exoticul geografic. Mijloacele sale sunt anecdotice, scopurile – comerciale, iar rezultatul banal antropologic.

SCRIERI: *Vară indiană*, Bucureşti, 1984; *Fumul şi spada*, Bucureşti, 1989; *Şovăiala*, Timişoara, 1999; *Neruşinarea*, Timişoara, 2002; *Lindenfeld*, pref. Marius Chivu, Iași, 2005; *Cartea de la capătul lumii. Noua Caledonie – la un pas de Paradis*, Iași, 2007; *Paloarea*, Timișoara, 2010.

Repere bibliografice: Mincu, *Eseu*, *102–105*; Simion, *Scriitori*, IV, *546–550*; Coşovei, *Pornind*, *83–87*; Ţeposu, *Istoria*, *81–83*; Mircea Mihăieș, [*Ioan T. Morar*], O, 2000, 1, 2003, 2, 2011, 1; Al. Cistelecan, *Melancolia de gală*, CU, 2000, 4; Adrian Popescu, *Maturitatea unui poet*, ST, 2000, 4; Tudorel Urian, *Lindenfeld on my mind*, RL, 2005, 26; *Dicț. Banat, 514–516*. ***M.I.***

MORARIU, Constantin (5.X.1854, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava – 16.III.1927, Cernăuţi), poet, traducător. Era nepot de frate al mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievici. A urmat liceul la Suceava şi teologia în Cernăuţi. Bun prieten cu compozitorul Ciprian Porumbescu, a activat în societatea studenţească Arboroasa şi, din cauza atitudinii sale proromâneşti, a fost închis. Preot din 1878 în Toporăuţi şi în Cernăuţi, exilat din 1896 la Pătrăuţi, lângă Suceava, pe motive politice, **M.** a

fost una din figurile marcante ale vieţii culturale şi bisericeşti din Bucovina. Scria versuri şi traducea din lirica germană în „Familia", „Aurora română", „Amicul familiei", „Candela", „Glasul Bucovinei". În 1884 trimitea o transpunere din Goethe, *Herman şi Dorotea,* lui V. Alecsandri, care ar fi citit-o „cu plăcere" şi ar fi corectat-o. În 1887 (sub iniţialele F.C. şi sub pseudonimul N. Filin), publica în „Convorbiri literare" şi semna Fluor Carp o traducere din Carmen Sylva. Din 1893 a scos „Deşteptarea", gazetă destinată satului. În primii ani o redacta, aproape în întregime, singur: articolele aveau caracter instructiv (istorie, agricultură, economie), educativ şi literar. După 1900, independent de voinţa iniţiatorului ei, „Deşteptarea" a devenit ziarul Partidului Poporal Naţional. **M.** a fost membru în Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. După *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukowina* (1891), o culegere alcătuită din materialele apărute în „Romänische Revue", a lăsat o istorie foarte documentată a Bucovinei, *Părţi din istoria românilor bucovineni* (I–II, 1893–1894), cuprinzând şi prima schiţă de istorie a literaturii acestei provincii. În ultima parte a vieţii s-a dedicat cărţii teologice; numeroasele sale broşuri de propagandă creştină din colecţia „Biblioteca «Deşteptării»" ţinteau ridicarea ţăranului. Sentimentul naţional fervent, dar ferit de extremism şovin, şi iubirea lui pentru oamenii din popor, persecuţia suferită din partea oficialităţilor au făcut din **M.** o figură aproape legendară: „Sfântul de la Pătrăuţi" – simbol al luptei pentru drepturile românilor. Este tatăl germanistului Victor Morariu și al lui Leca Morariu.

M. şi-a strâns versurile din tinereţe, originale şi tălmăciri, în volumele *Poezii germane traduse liber* (1890), *Versuri de Schiller şi Goethe* (1923), *Versuri originale şi traduse* (1924). Este o lirică a idealului naţional şi creştin, conceptuală şi discursivă, în ciuda autenticităţii sentimentului. Traducerile – din Goethe (cu o încercare, la 1927, de a da, împreună cu poetul I. U. Soricu, o versiune românească la *Faust*), Schiller, Heine – sunt dominate de grija redării exacte a textului, suferind prin ignorarea atmosferei lirice şi puţina mlădiere a limbii.

SCRIERI: *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukowina,* Resicza–Viena, 1888–1891; *Părţi din istoria românilor bucovineni,* I–II, Cernăuţi, 1893–1894; *Câteva cuvinte despre folosul limbii româneşti,* Cernăuţi, 1896; *Moşia şi limba noastră,* Cernăuţi, 1901; *Versuri originale şi traduse,* Cernăuţi, 1924; *Versuri (originale şi traduse),* Cernăuţi, 1937; *Cursul vieţii mele*, îngr. şi pref. Mihai Iacobescu, Bucureşti, 1998. **Traduceri:** Goethe, *Herman şi Dorotea*, Gherla, 1884, [*Poezii*], în *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, în *Versuri de Schiller şi Goethe*, Cernăuţi, 1923; Carmen Sylva, *O rugăciune*, Cernăuţi, 1887; Schiller, [*Poezii*], în *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890, în *Versuri de Schiller şi Goethe*, Cernăuţi, 1923.

Repere bibliografice: Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *135–140*; Iorga, *Oameni*, III, *232–233*; Petru Iroaie, *Poezia lui Constantin Morariu*, „Junimea literară", 1937, 1–9; V. Loichiţă, *Preotul şi românul Morariu*, Cernăuţi, 1938; Victor Morariu, *Semicentenarul „Deşteptării" lui Constantin Morariu*, Cernăuţi, 1943; *Dicţ. lit. 1900*, *586–587*; Elena Teodorescu Ene, *Consideraţii pe marginea unor traduceri în limba română aflate în patrimoniul Muzeului Literaturii Române*, RMZ, 1981, 8; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *286–287*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *78–79*; Oltea Prelucă, *Constantin Morariu*, RR, 2005, 1. ***S.C.***

MORARIU, Leca [Alexandru] (25.VII.1888, Cernăuţi – 15.XII.1963, Râmnicu Vâlcea), filolog, istoric literar, folclorist, memorialist.

Familia căreia îi aparţine a dat numeroşi cărturari, printre care mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici. Tatăl lui **M.**, Constantin Morariu, era preot, poet şi traducător. Din căsătoria acestuia cu Elena Popescu s-au născut mai mulţi copii, dintre care au supravieţuit cinci, **M.** fiind al treilea. Fratele mai mare, Victor Morariu, a fost un reputat germanist şi traducător, altul, Aurel Morariu, doctor în drept, s-a implicat în viaţa socială şi politică, iar o soră, Victoria, va tipări şi ea o culegere de poveşti. **M.** a făcut şcoala primară în Pătrăuţi, iar ciclul secundar l-a urmat, între 1898 şi 1906, la liceul german din Suceava. S-a înscris apoi la Facultatea de Litere şi Filosofie din Cernăuţi. La recomandarea lui N. Iorga şi-a întrerupt studiile un an, pe care l-a petrecut ca preceptor al tânărului Atta Constantinescu, la Abbazia, unde ia contact prima oară cu istroromânii şi totodată poate să-şi completeze cultura artistică. Din 1911, când

își ia licența, funcționează ca profesor la liceul din Gura Humorului. Încă student fiind, în 1908, debutează cu o notiță în „Neamul românesc". Ulterior mai colaborează cu note, scurte articole, cronici, recenzii, însemnări de călătorie, povești și poezii populare, semnate uneori și cu pseudonime (printre care Peregrinus, L. Mărin, Al. Lupu, Al. Drumețul, Humoreanul, M. Sandu, Al. Criță, Elena Popescu, Const. I. Popescu), la „Neamul românesc literar", „Ion Creangă", „Ramuri", „Junimea literară", „Viața nouă" (Suceava), „Românul" (Arad) ș.a. La izbucnirea Primului Război Mondial dascălul publicist este mobilizat și trimis pe frontul din Galiția, unde este rănit de două ori și decorat, apoi pe cel italian, unde e din nou rănit, și în cele din urmă în Bosnia și Herțegovina. Avea răgaz totuși să dea tiparului volumul de povești bucovinene *De la noi* (1915), iar un timp îl petrece și în București, ocazie cu care îi cunoaște pe unii cărturari rămași sub ocupație. Prizonier al comitagiilor sârbi (în Muntenegru) aproape șase luni, se întoarce abia în 1919 în capitala Bucovinei, unde i se încredințează o catedră la Liceul „Aron Pumnul". Susținător al cercetășiei, în anul următor are prilejul să-și lărgească orizontul însoțind o delegație românească într-o croazieră până în Anglia. După ce își susține, în 1921, teza de doctorat *Morfologia verbului predicativ român*, elaborată sub îndrumarea lui Sextil Pușcariu, ocupă Catedra de literatură română modernă și folclor a Universității din Cernăuți. Ceva mai tîrziu, în 1924, profesorul universitar **M.** se înscria la Conservatorul cernăuțean pentru a-și perfecționa interpretarea la instrumentul preferat (violoncel). În 1927 întreprinde o călătorie de studiu la istroromâni, ce va fi repetată în 1928, în ambele drumețul prelungindu-și itinerarul, mai întâi în inima Italiei, apoi în Elveția și Franța. Își reluase și activitatea publicistică, pe care o va continua într-un ritm intens de-a lungul a peste două decenii. Frecvent scrie în „Glasul Bucovinei" și în reapăruta „Junimea literară" (unde din 1924 este secretar de redacție), la „Revista Moldovei", „Lamura", „Convorbiri literare", „Gândul nostru", „Săgetătorul", „Flacăra", „Șezătoarea", „Codrul Cosminului", „Floarea soarelui" ș.a. Ctitorește el însuși periodicele „Făt-Frumos" (1926–1944), „Buletinul «Mihai Eminescu»" (1930–1944), „Fond și formă" (1938, 1944). A fost, de asemenea, președintele Societății Muzicale Armonia și director al Teatrului Național din Cernăuți (1933–1935). Cele mai multe articole, studii și note de drum publicate în periodice apar și sub formă de extras sau în mici volume. Raptul sovietic din 1940 îl determină pe **M.** să se refugieze din Cernăuți, unde revine în 1941, pentru a-l părăsi definitiv în 1944. Retras la Râmnicu Vâlcea, continuă să scrie și mai colaborează până în 1947, când i se interzice să mai publice, la „Gazeta Transilvaniei", „Candela", „Provincia", „Altarul Banatului". A continuat și după 1947 să acorde timp și energie preocupărilor sale, lăsând mai multe lucrări definitivate, printre care se numără monografia *Iraclie și Ciprian Porumbescu* (parțial editată postum, în 1986), tratatul *Stilistica românească* și cartea de însemnări *Drumuri oltene*. Un amplu memorial intitulat *Viață*, rămas neîncheiat, a fost tipărit în 2001 de Liviu Papuc, care a mai editat sau reeditat și alte scrieri ale cărturarului bucovinean.

Format în climatul luptei pentru păstrarea identității culturale românești a provinciei ocupate de Imperiul Habsburgic, **M.** își consacră și el puterile acestei sarcini. Ca atare, la început se orientează către folclorul meleagurilor natale, mergând pe urmele trasate de I. G. Sbiera, Simion Florea Marian, Elena Niculiță-Voronca. Va pune accent pe identificarea celor mai semnificative zone și a celor mai autentice surse, precum și pe înregistrarea cât mai exactă a materialului cules, uneori inclusiv în latura lui muzicală, combătând însă și tendința de a „aservi" folclorul filologiei. Aceste principii vor fi totuși încălcate într-o măsură în cazul poveștilor din culegerea *De la noi* (ediția a treia, din 1920, a fost distinsă cu Premiul „V. Adamachi" al Academiei Române). **M.** s-a apropiat de basmul popular așa cum procedase anterior Ion Creangă, cu conștiința și cu abilitățile scriitorului experimentat, îndepărtând elementele inestetice, recompunând și valorizând anumite laturi, cu precădere umorismul. Poveștile sunt „crengiene" fără să dea impresia de pastișă, dar în același timp sunt populare, specifice Bucovinei, întocmai ca poeziile și cimiliturile tipărite mai târziu. Același farmec se întâlnește pe alocuri și în textele din *Ce-a fost odată* (1922), relatând istoria unei familii de clopotari, crâmpeie din viața „celor din urmă lăutari ai Bucovinei", „cum a fost pe vremuri școala din Pătrăuți pe Suceava" ori călătoria la o biserică a lui Ștefan cel Mare distrusă de austrieci în 1917. Spiritul științific nu i-a lipsit lui **M.** și drept dovadă stau *Morfologia verbului predicativ român*, precum

şi mai multe studii filologice dedicate unor cărţi vechi, religioase ori populare: *Un nou manuscris vechi: Isopia voroneţeană* (1922), *Codicele Pătrăuţean şi asasinarea lui Grigore Ghica (un manuscris inedit)* (1922), *Isopia braşoveană din 1784* (1924), *Războiul Troadei. După Codicele Const. Popovici (1796)* (1924). Înrădăcinată în firea lui, dar şi comandament pe care şi-l asumă publicistul ce se adresează unui cerc larg de cititori este însă o anumită repugnanţă pentru teorii, pentru zborul prea liber al intelectului, pentru tot ce „stârveşte" subiectul tratat. Acest lucru va fi respins cu o causticitate rară oriunde va fi întâlnit, inclusiv la somităţi precum N. Iorga, Sextil Puşcariu, Tudor Vianu, E. Lovinescu ori G. Călinescu. În mai toate scrierile sale informaţia exactă, găsită cu multă trudă, are drept ramă evocări vibrante, naraţiuni la persoana a treia, dar şi la persoana întâi, descrieri plastice, portrete etc. Năzuind să elucideze toate episoadele umbrite, nu o dată controversate, din biografia unor personalităţi ale culturii româneşti (M. Eminescu, Ion Creangă, Veronica Micle, N. Gane, Iacob Negruzzi, T. Robeanu, Iraclie şi Ciprian Porumbescu ş.a.) ori să reliefeze aspecte neglijate, **M.** a amânat mereu cuprinderea monografică. În consecinţă, adeseori lucrările sale au pus în circulaţie o cantitate mare de informaţie de care au beneficiat alţi confraţi. Dacă ele şi-au pierdut în acest chip aproape în întregime valoarea documentară iniţială, literaritatea multor pasaje oferă o lectură plăcută. Rezistentă în întregime este însă memorialistica. Texte precum *Drumuri moldovene. Pe urmele lui Creangă* (1925; Premiul „V. Adamachi" al Academiei Române), *La Comăneşti* (1925), *La Voroneţ*, *La Cetatea Albă*, *La bojdeuca lui Ion Creangă*, *La munte* (1941), *Drumuri cirebire* (I, 1941) ş.a. seduc prin acuitatea observaţiei, prin pregnanța tablourilor, prin vioiciunea naraţiunii, prin vivacitatea dialogurilor prinse fidel în pronunţia lor, prin doza de erudiţie strecurată fără emfază, cu un umor ce aminteşte de A.I. Odobescu şi de Calistrat Hogaş, prin omniprezenta autoironie. Toate aceste calităţi se regăsesc şi în jurnalul din perioada captivităţii muntenegrene, alcătuind prima parte din memorialul *Viaţă*.

SCRIERI: *Ce-a fost odată*, Cernăuţi, 1922; *Codicele Pătrăuţean şi asasinarea lui Grigore Ghica (un manuscris inedit)*, Botoşani, 1922; *Un nou manuscris vechi: Isopia voroneţeană*, Cernăuţi, 1922; *Isopia braşoveană din 1784*, Cernăuţi, 1924; *Războiul Troadei. După Codicele Const. Popovici (1796)*, Cernăuţi, 1924; *Drumuri moldovene. Pe urmele lui Creangă*, Cernăuţi, 1925; *Institutorul Creangă*, Cernăuţi, 1925; *La Comăneşti*, Cernăuţi, 1925; *De vorbă cu stilistul I. Gorun*, Cernăuţi, 1926; *Un cântăreţ al Sucevii: T. Robeanu*, Cernăuţi, 1926; *Eminescu. Note pentru o monografie*, Suceava, 1932; ed. îngr. şi pref. Liviu Papuc, Iaşi, 2001; *Pe marginea cărţilor*, Cernăuţi, 1932; *La semicentenarul C. Porumbescu*, Suceava, 1933; *Eminesciene*, Cernăuţi, 1937; *Bucovineanul N. Gane*, Cernăuţi, 1938; *Iraclie Porumbescu (1823–1896)*, Cernăuţi, 1938; *Precizări*, Cernăuţi, 1938; *Studii*, Cernăuţi, 1939; *Eminescu şi Veronica Micle*, Cernăuţi, 1939; *Multe şi mărunte*, Cernăuţi, 1940; *Eminescu*, Cernăuţi, 1940; *Creangă*, Cernăuţi, 1940; *Drumuri cirebire*, I, Bucureşti, 1941; *La munte*, Iaşi, 1941; *Astra Bucovinei*, Cernăuţi, 1941; *Veronica Micle*, Cernăuţi, 1942; *Miron Costin*, Cernăuţi, 1942; *Epaminonda Bucevschi în corespondenţa lui C. Porumbescu*, Cernăuţi, 1943; *Bucovina turistică*, Cernăuţi, 1943; *Crengene*, Cernăuţi, 1944; *Iraclie şi Ciprian Porumbescu*, I, îngr. Vasile D. Nicolescu şi Vasile Vasile, Bucureşti, 1986; *Hoinar*, îngr. şi pref. Liviu Papuc, Iaşi, 2001; *Viaţă*, îngr. şi pref. Liviu Papuc, Iaşi, 2001; *Pe urmele lui Creangă și Drumuri oltene*, îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2004; *Scrieri istorico-literare*, îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2009; *Opere*, I–III, postfață Constantin Poenaru, Iași, 2011–2012. **Culegeri:** *De la noi*, Suceava, 1915; ed. 3, București, 1920; ed. îngr. şi pref. Petru Rezuş, Bucureşti, 1983; *Cimilituri*, Suceava, 1930; *Lu fraţi noştri. Libru lu Rumeri din Istrie*, Susneviţa–Jeiăn–Suceava, 1928; *Rugaţ pre Domnu ăn limba lu maia nostre. Librici za lu Rumeri din Istrie*, Susneviţa–Jeiăn, 1928. **Traduceri:** *Pagini germane*, I–II, Cernăuţi, 1938–1939.

Repere bibliografice: N. Iorga, *O carte de poveşti*, „Drum drept", 1915, 26; Sextil Puşcariu, *„De la noi"*, AAR, partea administrativă, t. XLI, 1920–1921; S. M. [Simion Mehedinţi], *„Ce-a fost odată"*, CL, 1922, 5; O.D. [Ovid Densusianu], *„Lu fraţi noştri"*, „Grai şi suflet", 1929, *411–412*; G. Pascu, *„Lu fraţi noştri"*, „Revista critică", 1930, 2; C. Loghin, *De la Maier Ebner la d. Leca Morariu*, „Tribuna", 1930, 77; Călinescu, *Opere*, I, *983–986*; Perpessicius, *Opere*, IV, *76–78*; Cioculescu, *Aspecte*, *661–662*; Traian Cantemir, [*Leca Morariu*], „Zori noi", 1968, 6305, „Septentrion", 1992–1993, 6–7; Petru Iroaie, *Realismul uman al lui Leca Morariu*, „Revista scriitorilor români" (München), 1968, 7; Sextil Puşcariu, *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. Ion Bulei, Bucureşti, 1978, *passim*; Petru Homoceanul, *„De la noi"*, AST, 1984, 6; Constantin Ciopraga, *Centenar Leca Morariu*, CRC, 1988, 30; N. Corlăteanu, *Personalitatea ştiinţifică şi universitară a lui Leca Morariu*, AC, 1994, 4, 5, 8; Nicolae Cârlan, *Un năpăstuit cărturar proteic*, RR, 1998, 1–2; Iulian Vesper, *Memorii*, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, 1999, *passim*; Liviu Papuc, *Leca Morariu*, Iaşi, 2004; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *79–80*; Cimpoi, *Critice*, VII, *24–26*. ***V.D.***

MORARIU, Modest (11.VIII.1929, Cernăuţi – 15.IV.1988, Bucureşti), poet, prozator, eseist, traducător. Este fiul Teofilei (n. Simota) şi al lui Alexandru Morariu, profesor provenit dintr-o ilustră familie de intelectuali bucovineni, între care mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici şi fiul acestuia, Vasile Morariu (coleg şi prieten cu Mihai Eminescu), Constantin Morariu, Victor Morariu şi Leca Morariu. Învaţă mai întâi în Cernăuţi, la Liceul Militar „Ştefan cel Mare", continuând cursurile secundare la Slatina, Deva şi Petroşani. După absolvirea Facultății de Filologie a Universităţii bucureştene, secţia limba şi literatura franceză (1954), este, pe rând, redactor la revista „La Roumanie nouvelle", corector la „Gazeta literară" și, din 1969, redactor-şef al Editurii Meridiane, calitate în care a avut o contribuţie esenţială în lansarea şi susţinerea colecţiilor „Biblioteca de artă" şi „Curente şi sinteze", care au reprezentat în anii comunismului un punct de reper al vieţii culturale şi editoriale româneşti. Debutează în 1958 la „Steaua". Mai colaborează la „Tribuna", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Secolul 20", „Orizont" ş.a. Prima carte de poezie, *Povestire cu fantome*, îi apare în 1968.

Făcând parte – alături de Cezar Baltag, Mircea Ivănescu şi Petre Stoica – din grupul de poeţi lansaţi de A.E. Baconsky în anii '50 în paginile revistei „Steaua", **M.** este unul din scriitorii a căror operă, caracterizată prin rafinament intelectual şi stilistic, sfidează dogmatismul ideologic al epocii realismului socialist şi contribuie în mod semnificativ la restabilirea legăturilor literaturii postbelice cu marea tradiţie spirituală românească şi europeană. Spirit elegiac, trăindu-şi cu voluptate nostalgiile, poetul conturează un univers liric dominat de o sensibilitate neoromantică, în care pasiunile şi sentimentele sunt îndelung şlefuite: „Odată despărţirile noastre n-o să mai sfâşie./ Am să plec... totul o să-ţi pară firesc.../ A fost o toamnă cenuşie,/ o seară cu alcool într-un cadru grotesc,/ câteva scrisori, o telegramă,/ degetele tale cuprinzând ceaşca de ceai,/ sarea uscată sub pleoape/ de fiecare dată când plecai,/ surâsul revederii – un joc de limpezi ape./ Şi calmul amintirii ne va învălui/ ca o ploaie molcomă caldă". Lirica de dragoste capătă în *Spectacol de pantomimă* (1970) dimensiuni mitice, îndrăgostiţii regăsindu-se într-un timp fabulos al începuturilor, în care fiecare gest devine deschizător de lumi: „Eu eram Adam şi tu erai Eva./ Şi nimeni nu ne-a alungat cu sabie de foc./ Arhanghelul ne-a adus un ulcior de apă/ şi tu ai rânduit pe şervetul alb prima roşie din lume./ Eu am tăiat prima felie/ din prima pâine a lumii,/ iar după masă în timp ce priveam/ cum zburdă scânteile pe apă/ am scris primul poem". Seninătatea şi echilibrul noii vârste de aur sunt tulburate însă de zgomotele unei istorii convulsive, care induc nelinişte şi angoasă – trăiri ce formează substanţa versurilor din *Ovăzul sălbatic* (1974): „Cine-mi va răspunde?/ Şi de unde?/ Iată zilele curg,/ ca apele curg,/ ca norii se destramă timpul meu,/ şi cerul parcă pregăteşte/ definitivul meu amurg". Celălalt registru al creației lui **M.** este unul ludic şi ironic: intelectual subtil, scriitorul cultivă atitudini și procedee stilistice specifice modernismului târziu, într-un demers de deliricizare a poeziei prin prozaism şi discursivitate, în care inventarele de tot felul generează texturi cu reflexe jucăuşe: „Închis între patru pereţi,/ robinsonez,/ mă descopăr pe mine însumi/ cu uimirea exploratorului naiv/ care căutând drumul spre Indii/ s-a pomenit în America,/ şi-mi fac inventarul:/ doi ochi, două urechi, / nasul şi gura; / două mâini, două picioare,/ cu degetele anexe,/ etcetera". Ironia defineşte şi proza din *Întoarcerea lui Ulise* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman antieroic, în care monotonia şi banalul existenţei cotidiene estompează până la dispariţie ecourile luptelor – oricât de celebre – şi al aventurilor – oricât de exotice – ale binecunoscutului personaj: „Iată-l în sfârşit pe Ulise ajuns acasă şi asta *Odiseea* n-o povesteşte, lângă o Penelopă care acum îşi răzbună fidelitatea cu mici înţepături, ca orice nevastă acrită, căreia i se pare că nu i se arată destulă recunoştinţă pentru anii sacrificaţi. (Oare nici unul din lista de peţitori n-a stârnit o tresărire în carnea Penelopei?)". O menţiune aparte trebuie acordată activităţii de eseist şi critic de artă a lui **M.** – laureat al Premiului de Critică al Uniunii Artiştilor Plastici pentru monografia *Rousseau Vameşul* (1975) –, care s-a dovedit a fi unul dintre cei mai lucizi şi mai avizaţi observatori ai fenomenului plastic românesc şi european. De asemenea, cultura română îi datorează unele dintre cele mai bune traduceri ale unor scrieri de referinţă din Stendhal, André Malraux, Julien Green, Marcel Brion, Albert Camus și Emil Cioran.

SCRIERI: *Povestire cu fantome*, Bucureşti, 1968; *Spectacol de pantomimă*, Bucureşti, 1970; *Ovăzul sălbatic*, Bucureşti, 1974; *Rousseau Vameşul*, Bucureşti, 1975; *Casa dintre portolaci* (în colaborare cu Ruxandra Berindei), Bucureşti, 1976; *Între relativ şi absolut*, Bucureşti, 1979; *Toulouse-Lautrec*, Bucureşti, 1980; *Întoarcerea lui*

Ulise, Bucureşti, 1982; *Gheorghe I. Anghel*, Bucureşti, 1984; *Naşterea nostalgiei*, pref. Mircea Scarlat, Bucureşti, 1984; *Antoine Watteau*, Bucureşti, 1985; *Itinerarii*, Bucureşti, 1987; *Eseuri*, pref. Marcel Petrişor, Bucureşti, 1992; *Poezii*, îngr. și postfață Marcel Petrişor, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1998. **Traduceri:** Jules Renard, *Morcoveaţă*, Bucureşti, 1958, *Jurnal*, pref. trad., Bucureşti, 1979; Stendhal, *Viaţa lui Henri Brulard. Amintiri egotiste*, pref. trad., Bucureşti, 1965, *Jurnal*, pref. trad., Bucureşti, 1971, *Scrisori către Pauline*, Bucureşti, 1975, *Memoriile unui turist*, I–III, pref. trad., Bucureşti, 1976–1978; Julien Green, *Leviathan*, pref. trad., Bucureşti, 1966, *Jurnal*, Bucureşti, 1982; Eugène Fromentin, *Maeştri de odinioară*, pref. trad., Bucureşti, 1969; Marcel Brion, *Arta fantastică*, pref. trad., Bucureşti, 1971, *Pictura romantică*, pref. trad., Bucureşti, 1973; Albert Camus, *Caiete*, pref. trad., Bucureşti, 1971, *Eseuri*, pref. trad., Bucureşti, 1976, *Faţa şi reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara*, Bucureşti, 2002 (în colaborare); André Malraux, *Calea regală*, postfaţa trad., Bucureşti, 1971, *Capul de obsidian*, Bucureşti, 1977, *Omul precar şi literatura*, pref. trad., Bucureşti, 1980, *Ispita Occidentului*, Bucureşti, 1983; Salvador de Madariaga, *Francez, englez, spaniol*, Bucureşti, 1983; Jean Delumeau, *Frica în Occident*, postfaţa trad., Bucureşti, 1986; Emil Cioran, *Eseuri*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeţi*, *120–122*; Caraion, *Duelul*, *94–96*; Poantă, *Modalităţi*, *235–236*; Felea, *Aspecte*, I, *118–121*; Hristu Cândroveanu, *Poeţi și poezie*, Bucureşti, 1980, *120–124*; Moraru, *Textul*, *162–165*; Marcea, *Atitudini*, *120–122*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *217–228*; Simuţ, *Incursiuni*, *175–180*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *279–282*; Simuț, *Reabilitarea*, *126–131*; Irina Mavrodin, *Casa dintre portolaci*, „Scrisul românesc", 2008, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *532*. ***L.H.***

MORARIU, Victor (12.II.1881, Toporăuţi–Cernăuţi – 1.VII.1946, Caransebeş), germanist, istoric literar, folclorist. Este fiul Elenei (n. Popescu) și al preotului Constantin Morariu; Leca Morariu este fratele său. A învăţat la licee din Cernăuţi şi Suceava, devenind apoi student al Universităţii din Cernăuţi (1900–1905); în 1928 avea să-şi ia aici doctoratul în litere (germanistică). După un stagiu ca profesor la Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava, din 1929 până în 1940 este titularul Catedrei de limba şi literatura germană a Universităţii cernăuţene.

M. a debutat cu traduceri în „Junimea literară" (1906), revistă la a cărei editare a participat, alături de Ion I. Nistor. La Suceava a scos şi redactat „Gazeta poporului" (1918–1921). Colaborează cu studii, recenzii, eseuri la „Convorbiri literare", „Revista germaniştilor români", „Făt-Frumos", „Junimea literară", „Buletinul «Mihai Eminescu»" ș.a., textele sale fiind „lucrări cuviincioase de difuzare a literaturii despre romantism şi despre nuvela germană" (Marin Bucur). Astfel, el se ocupă de începuturile nuvelei germane (1928), de Novalis ca teoretician al romantismului (1924), dar și de traducerea *Luceafărului* eminescian în limba germană (1940). Un mai mare interes prezintă studiile sale comparatiste asupra unor texte literare şi folclorice autohtone (Anton Naum și Goethe, de pildă), precum şi schiţele de istorie a literaturii române din Bucovina, axate pe viața muzicală și teatrală sau pe evocarea unor figuri ale locului (Vasile Bumbac, Ion Grămadă, Constantin Morariu ș.a.). Câteva texte folclorice adunate de soldați în timpul Primului Război Mondial și editate de **M.** sunt, de asemenea, semnificative pentru acest cărturar.

SCRIERI: *Novalis – teoretician al romantismului*, Suceava, 1924; *Amintiri despre Ion Grămadă. Crâmpeie din sufletul lui*, Cernăuţi, 1926; *Începuturile nuvelei germane. Premisele istorice – Teoria Goethe–Tieck*, Cernăuţi, 1928; *Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina (1865–1869)*, Cernăuți, 1932; *„Povestea vulpei" de Anton Naum şi „Reinecke Fuchs" de Goethe*, Bucureşti, 1932; *Agata Bârsescu şi Bucovina*, Bucureşti, 1936; *Problema nuvelei în literatura germană*, Cernăuţi, 1937; *Istoricul Reuniunii muzicale-dramatice „Ciprian Porumbescu" din Suceava (1903–1938). Cu o introducere despre mişcarea muzicală şi teatrală din Suceava până la 1903* (în colaborare cu Ştefan Pavelescu), Suceava, 1939; *Maioresciene*, Cernăuţi, 1940; *Prima traducere germană a „Luceafărului"*, Cernăuţi, 1940; *Vasile Bumbac (1837–1918). Pagină din istoria literaturii bucovinene*, Cernăuţi, 1940; *Semicentenarul „Deşteptării" lui Constantin Morariu*, Cernăuţi, 1943. **Culegeri:** *Poezii poporale de pe câmpul de luptă*, Suceava, 1916 (în colabore cu Simion Ivanovici); Constantin Sasu, *Și vechi și noue*, Suceava, 1922; Gavril Ionescu, *Cântece și strigături din județul Suceava*, Suceava, 1932.

Repere bibliografice: Petru Iroaie, [*Victor Morariu*], FF, 1935, 5–6; Virgil Tempeanu, *Istoria literaturii germane*, Bucureşti, 1948, *460–461*; Bucur, *Istoriografia*, *293*; *Ştiinţa în Bucovina*, II, Suceava, 1983, *192–195*; Mircea Grigoriţă, *Un mare profesor şi om de ştiinţă: Victor Morariu*, Suceava, 1988; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *83*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *620–621*. ***G.B.***

MORARIU-ANDRIEVICI, Silvestru (14.XI.1818**,** Mitocu Dragomirnei, j. Suceava – 15.IV.1895, Cernăuţi), cărturar, poet. Este fiul Zamfirei (n. Grigorovici) şi al lui Gherasim Morariu, preot de ţară. A urmat liceul şi a făcut studii de teologie la Cernăuţi.

Tânărul, al cărui nume de botez era Samuil, se preoţeşte şi se stabileşte ca paroh în comuna Ceahor. În 1864 episcopul diecezei, Eugeniu Hacman, îl cheamă la Cernăuţi, ca predicator la catedrală. În 1871 îşi schimbă numele de Andrievici (care îi fusese impus în şcoală, după un înaintaş al său cu numele de Andrii) în acela de Morariu. În 1873 se călugăreşte, luându-şi numele de Silvestru şi este hirotonit arhimandrit. Urcă toate treptele ierarhiei bisericeşti – arhimandrit diecezan şi vicar general al Mitropoliei, arhiepiscop al Cernăuţilor, mitropolit al Bucovinei şi al Dalmaţiei (din 1880). Este membru al Dietei din Bucovina şi deputat în Parlamentul din Viena.

Figură centrală a vieţii bisericeşti din Bucovina, **M.-A.** a considerat activitatea culturală o prioritate, interesat să menţină, prin ea, conştiinţa naţională a românilor bucovineni. Scrie şi editează manuale mult folosite în şcolile săteşti (*Elementariu spre întrebuinţare în şcoalele poporene, Carte de cetire sau Legendariu românesc* ş.a.), dă numeroase cărţi de cult (în limbile română şi germană), înfiinţează o tipografie, iniţiază o revistă pentru preoţi („Candela", 1882) şi sprijină editarea de calendare. A fost vicepreşedinte şi membru de onoare al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. Activitatea sa literară, nu foarte bogată, se încadrează în această acţiune mai largă de răspândire a scrisului românesc. Din 1841 până în 1859 colaborează cu versuri la „Calendariul pentru Bucovina". Lasă fabule, încercând o actualizare a tipurilor şi situaţiilor universale şi subliniind necesitatea păstrării limbii, portului, obiceiurilor autentice. O satiră din „Calendariul pentru Bucovina" pe anul 1848 (*Calendariul vechi către cel nou*) îi este atribuită. Patru sonete de factură clasică, în care compară anotimpurile şi ciclurile vieţii omeneşti, sunt compuneri livreşti, lipsite de fior liric. Lui **M.-A.** i s-a atribuit, de asemenea, localizarea unei povestiri a lui A. S. Puşkin, *Viscolul*, publicată sub titlul *Rătăcirea* în „Calendariul pentru Bucovina" pe anul 1854.

SCRIERI: [*Versuri*], în *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, I, îngr. C. Loghin, Cernăuţi, 1938, *6–9*; *În apărarea bisericii strămoşeşti*, îngr. Ioan Paul Valenciuc, Cîmpulung Moldovenesc, 2007.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *219–220*; Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *28–31*; Liviu Marian, *Contribuţiuni la istoria literaturii româneşti din veacul al XIX-lea*, Chişinău, 1927, *47–50*, *86–92*; *Din istoria pedagogiei româneşti*, III, Bucureşti, 1967, *204–232*; *Dicţ. lit. 1900*, *587–588*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, *190–192*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *82–83*; Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu Andrievici*, pref. Mihai Iacobescu, Iaşi, 2009; Sorina Bălănescu, *Portret de ierarh*, DL, 2010, 92.

S.C.

MORARU, Anatol (18.IX.1958, Scumpia Fălcești), prozator, critic literar. Este fiul Nadejdei (n. Țăranu), țărancă, și al lui Dumitru Moraru, muncitor. A absolvit școala medie din satul natal și Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Alecu Russo" din Bălți (1984). A urmat stagiul de doctorat la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău (1986–1989), având ca temă corelația individual–social în poezia basarabeană din anii 1970–1980 ai secolului al XX-lea. Din 1989 conduce Catedra de literatură română și universală a Universității de Stat din Bălți. Debutează în revista „Limba și literatura moldovenească" (1989), iar editorial cu volumul de nuvele *Nou tratat de igienă* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Premiul Fundației Culturale Române). Este redactor asociat la revista „Semn" (Bălți), publicație în care susține o rubrică (1995–1998). Mai colaborează la „Basarabia", „Limba română", „Revista de lingvistică și știință literară", „Contrafort", „Literatura și arta", „Lecturi filologice" ș.a. Este prezent cu articole de critică literară în mai multe culegeri colective: *Probleme ale literaturii moldovenești* (1990), *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări* (1998), *Orientări artistice și stilistice în literatura contemporană* (2003) ș.a.

În centrul prozei lui **M.** se află ipostaze ale vieții cotidiene, mai cu seamă din mediul universitar, care se dovedește un teren propice pentru investigațiile sale. Protagoniștii – profesori, pictori, scriitori, actori, studenți – ilustrează mentalitatea basarabenilor din perioada tranziției de la regimul comunist la cel democratic. Realitățile sunt examinate din perspectiva insului integrat în viața urbană, fie și într-o urbe provincială, dar angoasat de dihotomia provincie–centru. În atmosfera de „târg prăfuit" sau de oraș marginalizat, personaje „vindecate" de sentimentalism și romantism – cadre didactice universitare, judecători care mimează apărarea legii, comisari de poliție, domnișoare îndrăgostite de profesori semănând cu actori de la Hollywood, bărbați puși pe chef ș.a. – au o existență banală, urmărită de scriitor într-o

manieră neorealistă, pigmentată ironic. Este persiflată blazarea, autosuficiența, prozatorul intercalând în text trimiteri la situații reale. Acțiunile se desfășoară în sălile de curs, în căminele studențești, în cantine sau în baruri, surprinzând un nou modus vivendi, conform unui consumerism alienant. Atât proza scurtă din *Nou tratat de igienă* și din *Nu mă tentează* (2011), cât și romanul *Turnătorul de medalii* (2008) prilejuiesc reflecția asupra unei lumi colorate și pestrițe. Toposul geografic cuprinde cartierele periferice ale orașului Bălți, satele din jurul lui. Întâmplări legate de drumuri repetate sau de navete rutiniere subliniază „neașezarea" personajelor, totul fiind situat sub semnul unui dezechilibru cauzat de neîmpăcarea eului cu sine însuși. În prozele scurte sau în romanul lui **M.** unele episoade sfârșesc brusc, lăsând parcă în voia sorții personajul cu viața lui suspendată, din care scriitorul a desprins numai un fragment. De regulă, narațiunile sunt asamblate după criterii postmoderniste, autorul intrând în dialog cu eroii săi, recurgând și la tehnica intertextualității. Abundența aluziilor, limbajul pitoresc, citatele fac parte din arsenalul de tehnici cu ajutorul cărora personajele se dezvăluie la modul caragialesc. Stilul livresc alternând cu umorul și cu oralitatea ținută sub control nuanțează discursul narativ, dându-i farmec și savoare.

SCRIERI: *Nou tratat de igienă*, Chișinău, 2002; *Turnătorul de medalii*, pref. Nicolae Leahu, Chișinău, 2008; *Ion Druță. Opera epică și dramatică*, Chișinău, 2010; *Nu mă tentează*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Margareta Curtescu, *Nou tratat de igienă stilistică*, CF, 2002, septembrie–octombrie; Marius Chivu, *Un basarabean târgoviștean*, RL, 2002, 50; Vitalie Răileanu, *Confidență în „Nou tratat de igienă"*, LRC, 2002, 11–12; Șleahtițchi, *Cerc, 143–145*; Grigore Chiper, *Dialog, narațiune și strategii narative nonstop*, CF, 2008, 10; Vitalie Ciobanu, *„Turnătorul de medalii" sau Aventuri în casa de sticlă*, VR, 2009, 3–4. ***A.Bn.***

MORARU, Cornel (12.X.1943, Schitu, azi Pietrarii de Sus, j. Vâlcea), critic literar. Este fiul Iulianei (n. Nistor) şi al lui Tudor Moraru, ţărani. Urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Râmnicu Vâlcea, absolvit în 1961, apoi cursurile Facultăţii de Filologie (1961–1966) şi pe cele ale Facultăţii de Filosofie (1968–1974) la Universitatea din Bucureşti. Între 1966 şi 1979 funcţionează ca profesor de limba română în Făgăraş, în 1979 devine redactor, iar în 1983 redactor-şef al revistei „Vatra", stabilindu-se în Târgu Mureş. După 1989 va fi cadru didactic la Universitatea Transilvania din Braşov. Din 1993 este, pentru o perioadă, consilier-şef al Inspectoratului pentru Cultură al Judeţului Mureş. Debutează în 1972, la „Vatra", cu un eseu intitulat *Artă şi alienare*. Între 1974 şi 1979 ţine cronica literară la revista „Flacăra", ulterior la „Vatra". A mai colaborat la „Viaţa românească", „Luceafărul", „Contemporanul", „Familia", „România literară", „Tomis", „Euresis" ş.a. Prima carte, *Semnele realului,* îi apare în 1981.

Modalitatea critică la care subscrie **M.** se poate desprinde mai degrabă din cronici decât din articolele sale programatice. Nici nu e de mirare, de vreme ce autorul se arată mefient faţă de tehnicizarea excesivă a criticii româneşti din anii '70–'80. Totuşi, această mefienţă nu provine din inadaptare – **M.** demonstrează în repetate rânduri că e un bun cunoscător al metodelor mai noi –, ci dintr-o incompatibilitate structurală. De pildă, în articolul *Critica de poezie*, ce deschide volumul *Semnele realului,* îşi declară adeziunea la „profilul de autor", pe care îl contrapune atât tiraniei metodelor în vogă, cât şi taxinomiilor abstracte: „câţi autori, atâtea formule". Şi *Textul şi realitatea* (1984; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Târgu Mureş) ori *Obsesia credibilităţii* (1996) vor fi tot culegeri de cronici care ambiţionează să dea „un tablou echilibrat şi complet al literaturii actuale". Însă criticul nu îşi propune să sistematizeze direcţiile şi formulele dominante din epocă, ci doar să semnaleze, în şi prin scrierile autorilor comentaţi, câteva tendinţe relevante pentru literatura vremii. Fidel convingerilor afirmate şi ghidat de „o obiectivitate comprehensivă", el oferă o suită de portrete ale contemporanilor, fără a institui o cenzură valorică severă şi urmărind uneori o reabilitare a unor autori „consideraţi de plan secund". Bunăoară, dintre prozatori sunt analizaţi George Bălăiţă, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Marin Preda, Mircea Horia Simionescu, dar şi Florin Bănescu, Mihail Diaconescu, Mihai Giugariu, Radu Mareş sau Grigore Zanc. Nu alăturarea în sine a acestor nume e nepotrivită, ci egalitatea de atitudine a interpretului, care îmbrăţişează adesea fără rezerve cauza autorilor. Rezervat în elogii, ca şi în reproşuri, criticul pare să ia de fiecare dată înapoi cu o mână ceea ce a dat cu alta. Riscul acestui tangaj exegetic este că judecăţile de valoare se dizolvă uneori într-un discurs ambivalent; aşa se

întâmplă în cronica la *Bunavestire*, unde „teribila ambiguitate, de fond, a romanului” se repercutează şi asupra discursului critic. E drept că, pe de o parte, o astfel de identificare se explică prin preocuparea criticului de „a evita [...] de-naturalizarea excesivă a limbajului operei”, iar pe de altă parte, prin sarcina atribuită criticii, „să aibă aderenţă directă la valorile vieţii – dar respectând strict un punct de vedere al literaturii asupra vieţii (realităţii)” (*Aspecte ale criticii de azi*). De altfel, în relaţia binară dintre text („epifania literaturii”) şi realitate („epifania realului”), care constituie tema centrală a cărţilor lui **M.**, autorul e ispitit, de regulă, să ia partea termenului din urmă. O arată nu numai recurenţa unor cuvinte ca „adevăr” sau „viaţă” în titlurile cronicilor, ci şi frecventul semnal de alarmă pe care criticul îl trage cu privire la „pericolul livresc”. Dar, mai ales, o arată selecţia şi interpretarea textelor, proces în care cronicarul dovedeşte prea puţină simpatie pentru scriitura gratuită, artizanală, experimentală sau autoreferenţială, ceea ce explică, între altele, afirmaţia că Adrian Păunescu ar fi „poetul cel mai pur, adică cel mai puţin livresc din literatura contemporană”. Chiar şi atunci când are de-a face cu un adept învederat al livrescului ca M. H. Simionescu, criticul încearcă să deplaseze interpretarea către latura existenţială a cărţii: „Problema cea mai chinuitoare în acest roman e cum se scrie un roman. Şi nu din nevoia de artificiu se complică autorul, ci pentru că dilemele creaţiei sunt mai primejdioase decât viaţa însăşi”. O asemenea perspectivă are, neîndoielnic, meritul de a vedea în literatură mai mult decât o simplă asamblare de semnificanţi. Cu atât mai mult cu cât în anii ’80 „o deschidere proaspătă şi încordată spre lume” a criticului era aproape un imperativ deontologic. Această „deschidere” constituie, de altfel, partea cea mai rezistentă a lecturilor lui **M.**, vizibilă îndeosebi în analiza prozei „realiste”, care provoacă mult mai bine observaţia lui lucidă şi pătrunzătoare. Însă „preţul” pe care îl plăteşte în schimbul unei asemenea clarviziuni se relevă într-un anume conservatorism al gustului, ca şi într-o survolare cam grăbită a „discursului” operei. Micromonografiile *Constantin Noica* (2000), *Titu Maiorescu* (2003) și *Lucian Blaga* (2004) realizează o evadare din actualitatea imediată. Fără a produce o mutaţie radicală în receptarea celor trei scriitori, lecturile cuprind puncte de vedere originale şi nu de puţine ori polemice. Ultimul autor va fi tratat mai pe larg în *Lucian Blaga. Convergențe între poet și filosof* (2005).

SCRIERI: *Semnele realului*, Bucureşti, 1981; *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1984; *Obsesia credibilităţii*, Bucureşti, 1996; *Constantin Noica*, Braşov, 2000; *Titu Maiorescu*, Braşov, 2003; *Lucian Blaga*, Brașov, 2004; *Lucian Blaga. Convergențe între poet și filosof*, Târgu Mureș, 2005.

Repere bibliografice: Petru Poantă, *„Textul şi realitatea”*, TR, 1984, 37; Al. Piru, *„Textul şi realitatea”* FLC, 1985, 7; Gheorghe Grigurcu, *Critica lui Cornel Moraru*, CNT, 1996, 48; Doina Curticăpeanu, *Criteriul Noica*, F, 2001, 6; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *282–284;* Lefter, *Critica*, *290–293*; Firan, *Profiluri*, II, *102*; Boldea, *Vârstele*, *143–150*; Cistelecan, *Diacritice*, I, *122–136*; [*Cornel Moraru*], VTRA, 2009, 12 (grupaj special); Borbély, *Existența*, *207–210*. ***A.T.***

MORARU, Cristian (12.IX.1960, Bucureşti), eseist, teoretician literar. Este fiul Silviei Moraru (n. Moţatu), educatoare, şi al lui Spiru Moraru, inginer. Urmează cursurile Facultăţii de Filologie din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1984. În perioada studenţiei frecventează cenaclul Universitas, condus de Mircea Martin. Cadru didactic la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, **M.** primeşte câteva burse în Germania (este bursier Humboldt în 1992–1993) şi una peste ocean. În 1994 se stabileşte în Statele Unite ale Americii, unde obţine masteratul în literatură comparată (1995) şi engleză (1996) la Indiana University (Bloomington) şi doctoratul, în aceleaşi discipline, în 1998. Lucrează apoi ca *assistant professor* de literatură americană şi teorie literară la University of North Carolina (Greensboro). A debutat în 1983 la revista „Amfiteatru” cu un eseu despre Dinu Flămând, iar editorial în 1985 cu *Ceremonia textului*. A mai colaborat, de regulă cu studii critice, în numeroase publicaţii, printre care „România literară”, „Caiete critice”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Contrapunct” (unde în 1990 şi 1991 a susţinut, alături de Ion Bogdan Lefter, cronica literară), „Dialog”, „Ateneu”, „Transilvania”, „Euphorion”, „Observator cultural”, „Adevărul literar și artistic” ş.a. După 1994 devine colaborator al mai multor periodice din SUA, editor asociat al revistei „Simploké” (Chicago) şi membru al unor organizaţii ştiinţifice. Textele în limba engleză le-a semnat Christian Moraru.

Ceremonia textului cuprinde patru studii ample despre opera lui G. Bacovia, B. Fundoianu, Emil Botta şi Nichita Stănescu, în care analiza de tip

semiotic se îmbină cu cea tematistă, pe **M.** interesându-l mai ales demontarea manierei în care un anumit tip de imaginar liric îşi inventează forma şi stuctura textuală. Sunt prezentate mecanismele „autoreflexivităţii discursului bacovian", cele ale „imaginarului agrest" al lui Fundoianu, tematica şi histrionismul poeziei lui Emil Botta, iar despre originalitatea discursului liric al lui Nichita Stănescu se spune că ar fi rezultatul unei misterioase „ceremonii" a sintacticii. Definiţia criticului ca „Sibylla prin gura căreia grăieşte Textul" este, poate, explicația străduinţei de a găsi cât mai multe „coduri" de interpretare a operei, iar obsesia originalităţii duce la reînveşmântarea concluziilor exegezei tradiţionale în savante haine teoretice. Notabil este studiul despre opera lui Fundoianu, scindată, prin chiar motivaţia profundă a genezei sale (mărturisită de poetul însuşi), între o „poetică a rupturii" şi „animalităţii", generatoare de tensiune expresionistă, şi o încercare de reinventare a „realului" ultragiant prin intermediul „spectacolului memoriei", textul funcţionînd, aşadar, ca o utopie salvatoare a unei materii roase de morbul autodistrugerii. În *Proza lui Alexandru Ivasiuc* (1988) studiul tematist se îmbină cu analiza naratologică, comentarea „metaforei obsedante" din imaginarul scriitorului – şi anume puterea – făcându-se prin apelul la psihocritică. **M.** porneşte de la premisa schizoidiei narative sesizabile între diferitele vârste ale prozei lui Ivasiuc (constatare de bază a exegezei) şi demonstrează, într-o manieră receptivă la ultimele tendinţe ale criticii, că aceasta se mulează, de fapt, pe un acelaşi pattern tematic, chiar dacă aparenţele ar putea indica contrariul. Astfel, atât în etapa „scriiturii feminine", „reflexive", favorabilă introspecţiei şi romanului de analiză psihologică (care cuprinde *Vestibul* şi *Interval*), cât şi în aceea a revanşei epicului, a „discursului *masculinizat*", caracterizată prin invazie de personaje şi recursul la fabulă (*Apa*, *Păsările* şi, ca treaptă superioară de realizare, *Racul*), obsesia lui Ivasiuc este inventarea aceleiaşi „mitologii a autorităţii", motivată psihanalitic ca deghizare a terorii resimţite în faţa figurii paterne: recognoscibilă în prima etapă prin profilul special al personajelor, prin măştile născocite de aceştia pentru a se apăra de reverberaţiile propriei individualităţi şi prin predilecţia pentru discursul de „un platonism proustianizat" (descoperirea sinelui ultragiat prin comentarea îndelungă a unor „idei" obsedante), iar în cealaltă prin invazia personajelor cu apetenţe dictatoriale (Piticu din *Apa* sau tiranul din *Racul*), prin imaginarea conflictelor între principii antitetice etc. Uneori acest studiu notabil păcătuieşte prin redundanţă, exegetul reluând aceleaşi observaţii în alţi termeni, obsesia fiind, probabil, nevoia „demistificării" integrale a operei supuse analizei. În *Poetica reflectării* (1990) **M.** întreprinde, sprijinit de concluziile noii noi critici, o cercetare a „arheologiei mimezei", adică a textelor unor filosofi şi scriitori antici ca Platon, Aristotel, Ovidiu ş.a., pentru a reface sensul iniţial al noţiunii mimesis şi pentru a descoperi, implicit, în arhivele ei secrete, punctul de pornire a unei „paradigme narcisiste", autoreflexive. Structurată în trei părţi, *Preliminarii la o „refutatio imitationis"*, *Jocul paradigmelor* şi *Pentru o arheologie a mimezei*, lucrarea este o apropiere lentă, minuţioasă de miezul teoretic, constând în ştergerea prejudecăţii privind antinomia pe care mai vechea teorie literară europeană a aşezat-o între „logosul mimetic" şi „logosul narcisic". Paradigma primului se suprapune peste conceptele clasicism şi romantism (în acest din urmă caz ar fi vorba despre o mimeză profund subiectivă şi fundamentată metafizic), iar a celui de-al doilea presupune un sector literar întins de la postromantism la Noul (nou) Roman, atent la punerea în abis a codului propriei scriituri. Metafora teoretică centrală a scrierii o constituie mitul lui Narcis, regăsibil, în maniere diferite, în cele două tipuri de discurs. Respingând de la bun început echivalarea comodă a mimezei cu noţiuni ca „imitatio", „copiere", „reproducere", „zugrăvire" etc. şi recurgând la un excurs în filosofia europeană (Hobbes, Pascal, Spinoza, Leibniz, Kant, Fichte, Hegel, Nietzsche, Husserl, Heidegger), **M.** propune o înţelegere lărgită a noţiunii mimesis ca „scenariu cataptropic complex", în subteranele căruia există camuflată, uneori în manieră inconştientă, „suispecularitatea", adică autoreflectarea, detectabilă fie şi numai în selectarea unei anumite fâşii de realitate, în plimbarea oglinzii pe un anumit drum. Interogarea atentă a textelor de „arheologie" a mimezei descoperă sensuri profunde ale acesteia, ca anamneza, viziunea, „realismul interior". Între lucrările teoretice și critice publicate de **M.** după anul 2000 în Statele Unite, *Rewriting. Postmodern Narrative and Cultural Critique in the Age of Cloning* (2001) și *Memorious discourse. Reprise and Representation in Postmodernism* (2005) sunt două scrieri gemene, în

care rescrierea, asociată memoriei culturale și literare, este socotită principala caracteristică a paradigmei postmoderne. Perspectiva, care nu-i inedită în bibliografia de specialitate, necesita măcar alegerea unui corpus mai voluminos de texte, pentru asigurarea unei eventuale vizibilități pe o piață teoretică suprasaturată. În *Rewriting* este analizat modul în care proza postmodernă o „rescrie” pe cea a secolului al XIX-lea, intertextualitatea presupunând și mize sau oferte cultural-ideologice, resemantizări ale „tropilor naționalității, etnicității, rasei, standardului social, genului” sau implicații moral-religioase. Se reține îndeosebi prima parte, în care scrieri ale lui E. L. Doctorow, Robert Coover sau Paul Auster sunt privite în oglinda unor proze ale secolului al XIX-lea (Nathaniel Hawthorne, A. E. Poe, Herman Melville, Horatio Alger ș.a.). Nu sunt uitate nici literatura afro-americană (Ishmael Reed, Charles Johnson, Trey Ellis) sau cea de gen (Kathy Acker, Bharati Mukherjee), cultivând acea „cross-fertilization” dragă studiilor postcoloniale. *Memorious discourse* reia analiza în cheie dialogică a unor proze (inclusiv ficțiuni autobiografice) de mai mare sau mai mică anvergură (Vladimir Nabokov, Azar Nafisi, Eva Hoffman), adăugând perspectivei precedente o mai mare deschidere teoretică, în siajul direcției poststructuraliste (Jean Baudrillard, Jean-François Lyotard, Jacques Derrida, Emmanuel Lévinas) și aruncând punți spre mai recentele teorii ale „postumanului” (aplicate unor proze ale lui Thomas Pynchon, Don DeLillo, Mark Leyner, McElroy). Plasându-se în mod asumat pe versantul noilor tendințe teoretice globaliste, la modă în spațiul american (cu ofertele, dar și cu limitele lor interpretative), și apelând la sugestii venite din *newcomparatism, cultural studies, neocosmopolitanism* sau *world literature*, **M.** încearcă să valorifice mai vechile sale preocupări critice și teoretice, livrându-le laolaltă cu un nou concept, anume *cosmodernism*, care dă titlul unei lucrări din 2011. După toate aparențele, conceptul, acoperind imaginarul cultural al globalizării târzii (dar și al rezistenței la aceasta), nu a reușit să se impună, poate pentru că se sprijină și pe texte literare sau teoretice fără mare ecou. Reflectare, dar și refractare a codului globalist, cosmodernismul ar fi caracterizat prin acțiunea de a fi împreună („togetherness”), prin solidaritate, respect pentru eticile diferenței și problemele identității culturale și lingvistice (mai mult decât evidente în cazul societăților multiculturale). Temele abordate în cele cinci capitole ale cărții sunt idiomaticul, onomasticul, imaginarul translațional și cel al lecturii, metastazele sau metamorfozele corporalității. Imaginarul onomastic este analizat în proze ca *Native Speaker* al lui Chang-Rae Lee (integrarea lingvistică a unui expatriat), imaginarul „traducerii” ca traducere de sine, a propriului eu și a diferențelor culturale, în proze ale unor scriitoare precum Suki Kim (*The Interpreter*) sau Nicole Mones (*Lost in Translation*). Nu în ultimul rând, imaginarul lecturii (ca redescoperire identitară, rescriere, dar și ca practică antiideologică) este detectat în proze de Azar Nafisi (*Reading Lolita in Teheran*), Pico Iyer (*Abandon*) sau Alice Randall (*Pushkin and the Queen of Spades*).

SCRIERI: *Ceremonia textului*, București, 1985; *Proza lui Alexandru Ivasiuc*, București, 1988; *Poetica reflectării*, București, 1990; *Rewriting. Postmodern Narrative and Cultural Critique in the Age of Cloning*, Albany (NY, SUA), 2001; *Memorious Discourse. Reprise and Representation in Postmodernism*, Madison, NJ, 2005; *Cosmodernism. American Narrative, Late Globalization, and the New Cultural Imaginary*, Michigan, 2011. **Antologii:** *Postcomunism, Postmodernism, and the Global Imagination*, introd. Aaron Chandler, New York, 2009.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *Critica tânără*, CRC, 1985, 36; Eugen Simion, *În laboratorul criticii*, RL, 1985, 40; Dan C. Mihăilescu, *Critica impetuoasă*, AFT, 1985, 10; Ion Pop, *În intimitatea textului*, ST, 1985, 11; Marian Papahagi, *Gramatica poeziei*, TR, 1986, 27; Nicolae Manolescu, *Critica anatomică*, RL, 1989, 16; Piru, *Critici*, *213–215*; Val Condurache, *De la Criterion la Păltiniș*, RL, 1991, 30; Vasile Spiridon, *Critica rațiunii „literare”*, ATN, 1991, 11–12; Țeposu, *Istoria*, *175–176*; Ierunca, *Semnul*, *91–95*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *186–187*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *284–285*. ***D.Mr., O.S.***

MORARU, Haralambie (10.X.1950, Coștangalia–Cahul – 7.XI.2016, Râșcova–Criuleni), prozator. Este fiul Paraschivei și al lui Nicolae Moraru, țăran. Învață la Cahul, unde urmează școala medie, apoi face studii la Facultatea de Filologie, secția ziaristică, a Universității de Stat din Chișinău, absolvite în 1972. Va fi redactor la „Tinerimea Moldovei”, redactor-șef adjunct la „Literatura și arta” (din 2010) și redactor-șef la „Chișinău. Gazeta de seară”, periodice în care publică numeroase schițe, povestiri și reportaje. Este distins cu Premiul „Boris Glavan” (1983), cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004), iar în 2010 i s-a acordat titlul

Maestru al Literaturii și a fost decorat cu Ordinul Gloria Muncii.

Prima carte a lui **M.** este *Nimeni nu rămâne singur* (1980), culegere de povestiri care are în prim-plan tineri intelectuali, în timp ce *Grâu nou* (1983) tratează în câteva nuvele chestiunea legăturii dintre generaţii, alte texte nuvelistice sau romanești înscriindu-se în aceeași arie tematică: viața mediilor intelectuale și a țăranului. Este o proză de factură realistă, vădit influenţată de stilul gazetăresc, neutră, cu minime axări pe simbol şi parabolă. Totuși, **M.** nu rămâne la modul comun de „zugrăvire" a personajelor și acțiunii acestora, ci, așa cum remarca Serafim Saka, știe să dea autenticitate narațiunii, „să creeze subiecte care compun ceva mai altfel decât ne-am deprins realitatea", ajutat fiind și de o intuiție sigură a cuvântului potrivit și a frazării armonioase.

SCRIERI: *Nimeni nu rămâne singur*, pref. Serafim Saka, Chişinău, 1980; *Grâu nou*, Chişinău, 1983; *Pragul dinspre zi*, Chişinău, 1987; *Ploi mari în secolul douăzeci*, Chişinău, 1989; *Viața, mai târziu*, Chișinău, 2004; ed. Chișinău, 2012; *Lecția Iurie Colesnic*, Chișinău, 2005; *Scările*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Bileţchi, *Pledoarie pentru solidaritate umană*, LA, 1980, 13 noiembrie; Nicolae Bătrânu, *Pasiunea dezbaterilor etice*, „Nistru", 1981, 1; [*Haralambie Moraru*], LA, 1983, 6 octombtrie (grupaj special); Vasile Coroban, *Ingeniozitate sau intuiţie justă*, LA, 1984, 1 martie; Andrei Hropotinschi, *„Ploi mari în secolul XX"*, „Tinerimea Moldovei", 1989, 15 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 215–216*; Nicolae Dabija, *Haralambie, prietenul melcilor*, LA, 2000, 23 martie; Nicolae Rusu, *Relativitatea singurătății*, LA, 2006, 23 februarie; *Dicț. Chișinău, 373–374.* ***M.C.***

MORARU, Iustin (11.III.1944, Orosfaia, j. Bistriţa-Năsăud), poet, prozator. Este fiul Mariei Moraru (n. Man), asistentă medicală, şi al lui Iustin Moraru, preot. În 1962 a absolvit Liceul „Ady–Şincai" din Cluj, fiind apoi student la Facultatea de Filologie (1962–1964) şi la Institutul Politehnic, Facultatea de Electrotehnică (1964–1969) din acelaşi oraş. Urmează şi un curs de ziaristică la Academia de Ştiinţe Social-Politice „Ştefan Gheorghiu" din Bucureşti (1971–1972). Redactor la „Scânteia tineretului" (1969–1976), secretar de redacţie la revista „Autoturism" (1976–1982), ulterior este redactor–şef adjunct la revista „România pitorească", iar după 1989 redactor la ziarul „Dimineaţa", funcţionar în Ministerul Comerţului şi Turismului, patron al unei agenţii imobiliare. Debutează la „Tribuna" din Cluj în 1962. Alături de Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Dinu Flămând, Ion Mincu şi Adrian Popescu, este unul dintre întemeietorii revistei clujene „Echinox". Prima carte de versuri, *La poarta pietrelor*, îi apare în 1972. Pentru romanul *Vina* (1980) obţine Premiul Uniunii Tineretului Comunist şi Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti.

Poeziile din *La poarta pietrelor* stau sub semnul nostalgiei pricinuite de trecerea timpului, care aduce cu sine pierderea inocenţei iniţiale. Vocea lirică a lui **M.** este încă lipsită de consistenţă şi personalitate, uneori imaginile sunt indecise, alteori tributare (strident) unor modele celebre (lui Ion Barbu, de pildă, în *Lasă-mi doar trecerea*). Cu toate aceste ezitări, el se aşază în mod evident în linia neoexpresionismului ardelenesc, mai precis în descendenţa lui Lucian Blaga: „Prin lehuzele văi de prea strâmt suferind/ Sângeră-n boabe pereţii prin somn/ Şi clatină plânse icoanele verzi/ Când zeii-ncolţirii adorm" (*Treier cosmic*). Sunt prezente şi în versurile din *Desprinderea fiului* (1976) şi din *Trăind într-o rază* (1982) jaloanele specifice acestei orientări: mitul jertfei pentru creaţie, peisajul puternic spiritualizat, fuga din contingentul mărginit în vis. Aceleaşi preocupări pentru o arheologie recuperatoare a unor arhetipuri o manifestă **M.** şi în romanele sale. *Vina* este un bildungsroman al transformării unui tânăr ţăran, Traian Laru, într-un om hibrid, navetist pe Marele Şantier, acest traseu fiind dublat de radiografia sentimentului culpabilităţii pe care personajul principal, un inocent, îl simte faţă de moartea tânărului Sebastian, precum şi faţă de părăsirea satului natal, loc al legăturilor ancestrale. Prozatorul dovedeşte o oarecare adecvare în radiografierea mediilor muncitoreşti, însă uneori evenimentul este tratat în manieră gazetărească, accentul căzând pe latura senzaţională. În alt roman, *Părinţii abstracţi* (1983), sentimentul analizat până la obsesie, cu inserţii în vis şi chiar în patologie, este ura însoţită de dorinţa de răzbunare, pe care Liviu Dorda o nutreşte faţă de medicul Petre David, presupusul ucigaş (din iresponsabilitate profesională) al tatălui său. Introspecţia este ghidată de o perspectivă etică, iar finalul este deschis: Liviu Dorda pare că îşi atinge scopul (doctorul moare în urma unui stop cardiac provocat de acuzaţiile primite), dar obsesiile sale se vor converti într-un infern al culpabilităţii, văzută ca o „eternă reîntoarcere".

SCRIERI: *La poarta pietrelor*, Bucureşti, 1972; *Desprinderea fiului*, Bucureşti, 1976; *Vina*, Bucureşti, 1980; *Trăind într-o rază*, Bucureşti, 1982; *Părinţii abstracţi*, Bucureşti, 1983; *Pasăre liberă*, Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: M.N. Rusu, *„La poarta pietrelor”*, CRC, 1972, 23; Nicolae Manolescu, *Versuri*, RL, 1972, 26; Laurenţiu Ulici, *Inocentul*, CNT, 1980, 23; Emil Manu, *„Părinţii abstracţi”*, LCF, 1984, 36; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *285–286.* ***Al.F.***

MORARU, **Mihai** (1.X.1946, Uivar, j. Timiş), istoric literar. Este fiul Olgăi Moraru (n. Bragaru) şi al lui Petre Moraru, învăţători refugiaţi din Basarabia. A urmat Liceul „Fraţii Buzeşti” din Craiova (1960–1964) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1964–1969). Şi-a luat doctoratul în filologie (1991) cu lucrarea *O carte populară necunoscută: „Viteazul şi moartea”*, publicată în 2005. Din 1969 este cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu” din Bucureşti. În anul universitar 1990–1991 funcționează ca lector la Universitatea „Kliment Ohridski” din Sofia, iar ulterior va fi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti: lector (1991), conferențiar (2001) și profesor (2005), apoi, după pensionare (2009), conducând doctorate ca profesor emerit. În 1992 a predat cursuri, ca *visiting professor*, şi la Universitatea Complutense din Madrid. Este membru al Asociației Internaționale pentru Studiul Istoriei Religiilor (IAHR). Publică studii şi articole în „Revista de istorie şi teorie literară” (este şi membru în colegiul de redacţie), „Synthesis”, „Dacoromania”, „Memoriile Academiei Române”, „Limbă şi literatură”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Viaţa românească”, „Manuscriptum”, „Academica”, „Revista de filología románica” (Madrid) ş.a. Colaborează la lucrări fundamentale, precum *Bibliografia analitică a literaturii române vechi* (I–II, 1976–1978), *Literatura română. Dicţionar cronologic* (1979), *Crestomaţie de literatură română veche* (I–II, 1984–1989), *Arte poetice. Renaşterea* (1986), *Patrimoine littéraire européen* (1995), *Literatura română. Dicţionar de opere* (2003). Este coordonator împreună cu I.C. Chițimia și face parte din colectivul de redactare a *Bibliei de la Bucureşti* (1988), ediţie distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR. Pentru ediţia Iordache Golescu, *Scrieri alese* (1990) i se acordă Premiul „Perpessicius” al Muzeului Literaturii Române.

Principalul domeniu abordat în studiile lui **M.** este cel al relaţiilor pe care literatura română veche le stabileşte cu literatura universală prin intermediul cărţilor populare. Contribuie, în 1974, la reeditarea monografiei *Cărţile populare în literatura românească* a lui N. Cartojan, însoţind-o cu o postfaţă în care, pe lângă aportul documentar la studiul circulaţiei manuscrise a acestor cărţi, încearcă o redefinire teoretică a domeniului. În 1976 şi 1978 publică, împreună cu Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărţile populare laice,* o lucrare de referinţă, în care cataloghează şi descrie detaliat câteva sute de manuscrise şi ediţii de cărţi populare aflate în biblioteci din ţară şi din străinătate. În 2001 **M.** a editat, în colaborare cu Alexandra Moraru, *Palia istorică,* unul dintre cele mai ample şi interesante texte apocrife, iar împreună cu Alin-Mihai Gherman şi Alexandra Moraru – o psaltire tipărită în 1651 la Alba Iulia. Culegerea de studii *De nuptiis Mercurii et Philologiae* (1997) reuneşte o serie de contribuţii teoretice, istorico-literare şi comparatistice. În toate se remarcă rigurozitatea demersului, pentru că, aşa cum afirma Virgil Cândea, „dincolo de diversitatea aparentă a temelor, volumul exprimă o concepţie ştiinţifică formată prin erudiţie, reflecţie şi severă metodă”. Cele mai importante studii privesc umanismul filologic şi traducerile biblice în limba română, valorile stilistice ale diglosiei în teatrul popular românesc, manierismul formal la Dosoftei şi Dimitrie Cantemir, sistemul genurilor în literatura română veche, relaţia dintre M. Eminescu şi vechiul scris românesc, ca şi receptarea de către poet a unor influenţe, precum cea a lui Baltasar Gracián, prin intermediul vechilor traduceri româneşti. *O carte populară necunoscută: „Viteazul și moartea”* (2005) este o sinteză a competențelor lui **M**. Micul text (toate cele trei versiuni manuscrise însumează 26 pagini) este precedat de un studiu amplu (112 pagini) urmărind circulația cărții populare și a toposului *dialogus mortis cum homine* în literaturile europene și în cea română a secolelor XVIII–XIX, tipologia și compoziția – de tip dramatic – a textului, asemănările și mai ales diferențele față de dansurile macabre și piesele carnavalești (*Fastnachtspiel*), cea mai importantă și frecventă distanțare fiind atitudinea de împăcare cu gândul morții. Un capitol special tratează despre *Artes bene moriendi* în literatura noastră din secolele XVIII–XIX și despre raportul dintre

tradiția medievală și elementele baroce în scrierile omiletice: *Divanul...* lui Dimitrie Cantemir, poemul *Viiața lumii* al lui Miron Costin, precum și titluri mai puțin cunoscute, ca *Dioptra* lui Vitalie de Dubna, *Crinii țărânii*, *Sicriul de aur*, *Pilde filosoficești* sau romanul *Desiderie*. Sunt cercetate, din perspectiva toposului central al cărții, textele măhăcene (*Codex Sturdzanus*) și alte scrieri omiletice, sunt identificate reminiscențe ale scrierilor omiletice în romanele lui Mihail Sadoveanu (*Creanga de aur*) sau în alte compuneri laice, cum ar fi cea despre moartea lui Constantin Cantacuzino sau *Vâlcu-Vălean*, „singurul tip de baladă în care apare această temă”. **M.** este un erudit de riguroasă disciplină și exactitate, pe care le folosește cu maximă pertinență și eficacitate.

SCRIERI: *Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărţile populare laice* (în colaborare cu Cătălina Velculescu), vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I, Bucureşti, 1976, partea II, Bucureşti, 1978; *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, Bucureşti, 1997. **Ediţii:** *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, coordonator I.C. Chiţimia, Bucureşti, 1988 (în colaborare); Iordache Golescu, *Scrieri alese*, pref. Al. Rosetti, Bucureşti, 1990; *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*, vol. IV: *Palia istorică*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Alexandra Moraru); *Psaltirea de la Alba Iulia. 1651*, Alba Iulia, 2001 (în colaborare cu Alin-Mihai Gherman şi Alexandra Moraru); *Studii și texte*, vol. I: *O carte populară necunoscută: „Viteazul și moartea”*, București, 2005; *Studii și texte*, vol. II: *Vechi legende apocrife*, București, 2005; *Monumenta Linguae Daco-Romanorum*: *Biblia 1688*, vol. VII, Iași, 2008 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Popa, *Bibliografia analitică a cărţilor populare laice*, „Synthesis”, 1977, 4; Irmgard Lackner, *„Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Cărţile populare laice”*, „Berichte im Auftrag der internationalen Arbeitsgemeinschaft für Forschung zum romanischen Volksbuch”, 1977; Irmgard Lackner, *Der germanistische Volksbuchbegriff und die Volksbuchkonzeption in der rumänischen Volksbuchforschung*, „Studien zur rumänischen Sprache und Literatur” (Salzburg), 1984, 6; Virgil Cândea, *„De nuptiis Mercurii et Philologiae”*, LL, 1997, 2; Mihai Mitu, *„De nuptiis Mercurii et Philologiae”*, RITL, 1997, 1–2; Cristina Bogdan, *O carte populară necunoscută: „Viteazul și moartea”*, „Revue des études sud-est européennes”, 2006, 1–4; Simona Vasilache, *Urechea păcătosului*, RL, 2006, 12. ***N.M.***

MORARU, Nicolae (1.VIII.1912, Tighina, azi Bender – 18.I.1998, Bucureşti), critic literar, dramaturg, prozator. Este fiul Clarei Moraru (n. Falic), învăţătoare, şi al lui Simion Moraru, medic (după Vladimir Tismăneanu, prenumele la naştere al lui **M.** ar fi fost Iuli, iar numele părinţilor ar fi fost Şafran; tot Tismăneanu susţine, fără alte precizări, că **M.** „a inventat nume pentru părinţii săi“). Urmează şcoala primară şi gimnaziul la Căuşenii Noi (1919–1927), apoi liceul la Tighina (1927–1930), ani în care frecventează cenaclul literar „Ion Heliade-Rădulescu”. Intră în mişcarea comunistă ilegală, activând asiduu între 1930 şi 1934. Înscris în 1930 la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, nu reuşeşte să-şi termine studiile, fiind arestat în 1934 şi trimis în închisoare pentru activitate politică clandestină. Stă în detenţie zece ani (la Iaşi, Doftana, Bucureşti, Târgu Ocna, Târgu Jiu), aici continuând să aibă preocupări culturale: organizează seminarii pe teme literare pentru camarazii de detenţie, colaborează la reviste de stânga, face traduceri (romanul *Aşa s-a călit oţelul* de N.A. Ostrovski). Pus în libertate imediat după 23 august 1944, avea să fie numit în diferite funcţii de oarecare importanţă în special în domeniul presei, al propagandei, „îndrumării” şi controlului producţiilor literar-artistice: redactor la „România liberă” (1944–1945), director al Radiodifuziunii (1945–1946), adjunct al şefului secţiei de propagandă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român (1946–1948), director general al postului de radio România liberă (1946–1948), secretar al Comitetului artelor din secţia centrală de educaţie politică a CC al PCR (1947), preşedinte al Uniunii Ziariştilor (1947), secretar general la Ministerul Artelor (1949–1950), redactor-şef la „Viaţa românească” (1950–1953) şi „Veac nou” (1953), redactor-şef al Redacţiei publicaţiilor pentru străinătate (funcţie în care a rămas din 1950 până la pensionare, în 1980). Cu toate că nu avea studii superioare de specialitate, a funcţionat ca profesor universitar şi şef al Catedrei de estetică la institutele de arte din Bucureşti (1948–1968). Competenţa profesională precară – în materie de literatură şi artă a rămas un autodidact, nu dintre cei mai înzestraţi – nu a fost un obstacol pentru a ocupa aceste poziţii. În perioada 1947–1954 **M.** era pentru domeniile ideologic, cultural, literar-artistic, jurnalistic etc. un personaj important şi temut, un executant energic şi devotat, autoritar, supraveghetor, evaluator şi păstrător al rectitudinii ideologice, şi nu un ideolog propriu-zis. Era o adevărată „sperietoare” pentru scriitori în perioada dur dogmatică, stalinistă a

regimului totalitar comunist, unul dintre zbirii cei mai temuţi în materie de exercitare a controlului ideologic al activităţilor literar-artistice. A publicat volume de critică şi ideologie literară, însemnări de călătorie, proză scurtă şi roman, a scris câteva piese de teatru, dintre care cea mai cunoscută este *Pentru fericirea poporului*, semnată împreună cu Aurel Baranga (1951; Premiul de Stat). A avut o masivă prezenţă publicistică, prin articole de ideologie şi comentarii literare, jurnalistică politică etc. A colaborat – după debutul din 1936 la „Vitrina" cu articolul *Însemnătatea unor sentințe și importanța unor procese* și cu poezia *Furnale* – la „Păreri libere", „Criza", „Atlas" ş.a., iar după august 1944 la principalele periodice de orientare comunistă ale vremii, în primul rând la cele în redacţia cărora a avut funcţii („România liberă", „Viaţa românească"). A mai folosit pseudonimul Andrei Vălescu. A făcut şi traduceri, a semnat prefeţe ori postfeţe la ediţii sau traduceri din scriitori ruşi (cărţi de Valentin Kataev, Vera Panova, poemul *Poltava* de A. S. Puşkin, *Arta şi realitatea din punct de vedere estetic* de N. G. Cernîşevski ş.a.), dar şi la ale unor clasici din alte literaturi (*Iluzii pierdute* de Balzac ş.a.).

Textele „critice" ale lui **M.** sunt ilustrative în cel mai înalt grad pentru discursul ideologizat, marxist-leninist-stalinist, al primilor ani de regim comunist: un determinism grosier, fără nuanţe, manipulat pentru a servi „luptei de clasă", o încercare abuzivă de desfigurare a literaturii anterioare, pusă fie la zid, fie forţată să anticipeze „valorile" prezentului, un calapod neiertător al realismului socialist, o fetişizare a literaturii sovietice şi a influenţei „benefice" asupra altor literaturi etc. Totul într-o „limbă de lemn", impregnată de jargon stalinist, jdanovist, cu multe „consideraţii" rizibile. Contribuţiile aşa-zis analitice şi eseistice ale lui **M.** nu-şi au, de fapt, locul în istoria criticii literare româneşti. Promovată propagandistic, piesa *Pentru fericirea poporului*, alcătuită în colaborare cu Aurel Baranga şi republicată ulterior într-o versiune definitivă sub titlul *Anii negri*, încearcă reconstituirea unor aspecte ale societăţii româneşti de la sfârşitul anilor '30 ai secolului trecut, în special aşa-numita activitate clandestină a comuniştilor şi reprimarea acesteia de oficialităţile vremii. Piesa se încheie cu procesul unui grup de comunişti, eveniment văzut ca o adevărată apoteoză a acuzaţilor care se transformă în acuzatori, vituperând energic rânduielile social-politice din epocă şi prevestind răsturnări politice viitoare. „Drama" e un exemplu flagrant de artă explicit „angajată", conformându-se prin schematism şi „mesaj" tezismului ideologic al momentului. Extrem de modeste valoric, prestaţiile – târzii – ale lui **M.** în calitate de prozator nu prezintă vreun interes. *Conştiinţe curate* (1972) e un volum de nuvele compuse prin „aglomerare de fapte bizare şi neverosimile ca întreg" (Mircea Iorgulescu), iar romanul *Scurtcircuit* (1983) tratează, ca şi unele nuvele, un subiect cu privire la activiştii comunişti, dar nu în etapa activităţii ilegale, ci în epoca exercitării puterii Partidului Comunist ca partid unic. Autorul s-a străduit să fie „critic" şi să înfăţişeze lucrurile în chip „complex", însă fără succes. Epicul e însăilat, cu dialoguri abundente, de o verbozitate în cele din urmă vulgară. Ilare sunt mai cu seamă secvenţele de „şedinţă de partid", desigur romanţate.

SCRIERI: *Vremuri noi – ţară nouă*, Bucureşti, 1946; *Iugoslavia azi*, Bucureşti, 1946; *Realismul în literatură*, Bucureşti, 1948; *Studii şi eseuri*, Bucureşti, 1950; *Pentru fericirea poporului* (în colaborare cu Aurel Baranga), Bucureşti, 1951; ed. (*Anii negri*), în Aurel Baranga, *Teatru*, I, Bucureşti, 1959; *Prin Republica Sovietică Socialistă Belorusă. Din ţara constructorilor comunismului*, Bucureşti, 1953; *Prin ţara vulturilor. Note de drum*, Bucureşti, 1957; *În lumea contrastelor*, Bucureşti, 1958; *Conştiinţe curate*, Bucureşti, 1972; *Scurtcircuit*, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Aurel Baranga, *Realism în artă*, „Revista literară", 1947, 23; Mihnea Gheorghiu, *„Anii negri"*, GL, 1958, 41; Nicolae Velea, *„În lumea contrastelor"*, GL, 1958, 51; Mircea Iorgulescu, *„Conştiinţe curate"*, LCF, 1972, 28; Ion Cristoiu, *Cazuri. „La scara 1/1" de Nina Cassian. Monopolul principialităţii*, AFT, 1981, 2; Dumitru Micu, *Timpuri zbuciumate*, Bucureşti, 2001, *226*, *323*, *325–326*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *286–289*; Bogdan Creţu, *Un castrat de comunism*, VTRA, 2006, 10; Iulian Boldea, *Călătoriile unui proletcultist în lumea contrastelor*, VTRA, 2006, 10; Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile, *Perfectul acrobat. Leonte Răutu, măştile răului*, Bucureşti, 2008, *74*, *86–87*; Popa, *Ist. lit.*, I, *664–665*, *669–671*; Vladimir Tismăneanu, *Lumea secretă a nomenclaturii*, Bucureşti, 2012, *259–263*. ***N.Br.***

MORARU, Sergiu (10.X.1946, Obreja Veche–Bălţi – 21.V.1996, Chişinău), folclorist. Este fiul lui Gheorghe Moraru, ţăran. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1969). Din 1971 e aspirant la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki" din Moscova, iar în 1974 îşi susţine teza de doctorat, intitulată *Poetica doinelor*

populare moldoveneşti. Va fi, din 1973, colaborator ştiinţific la secţia de folcloristică a Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a RSS Moldovenești, o vreme fiind și șef de secție la Muzeul Republican de Literatură (1986–1990). A colaborat la „Basarabia", „Cultura", „Demos", „Florile dalbe", „Limba și literatura moldovenească", „Literatura și arta", „Revista de etnografie și folclor", „Revista de lingvistică și știință literară" ș.a. A fost distins cu Premiul Dacia (1990) şi cu Premiul „Simion Florea Marian" al Academiei Române pentru lucrarea *Cât îi Maramureşul* (1993), realizată în colaborare cu alţi cercetători.

Culegător, cercetător şi editor al tezaurului etnofolcloric românesc, **M.** a efectuat îndelungate cercetări de teren în Moldova, Transilvania, Bucovina, Maramureşul de Nord, în localităţile româneşti de la est de Bug ş.a., rodul lor fiind trecut în câteva volume (individuale sau colective), organizate pe zone geografice. A mai publicat studiile monografice *Poetica liricii populare moldoveneşti* (1978), *Lumea ghicitorilor* (1981), *La izvoarele gândirii. Motive filosofice în creaţia poetică populară* (1988, în colaborare cu George Bobână). De asemenea, abordează chestiuni teoretice legate de categoriile folclorice în sinteza *Creația populară* (1991). Din corpusul *Creaţia populară moldovenească*, a pregătit volumele *Strigături, amintiri şi scrisori versificate* (1978, în colaborare cu Efim Junghietu), *Ghicitori* (1980), ambele cu ample studii introductive, note şi comentarii. L-au preocupat geneza, tipologia și îndeosebi poetica cântecului liric şi a ghicitorilor, s-a oprit la poetica a două categorii folclorice mai puțin cercetate – amintirile și scrisorile versificate –, articolele semnate de el fiind incluse de cele mai multe ori în volume colective sau rămânând în pagini de revistă. A îngrijit, singur sau în colaborare, numeroase antologii de texte folclorice și, în fine, a transpus, împreună cu Efim Junghietu, din folclorul rus și ucrainean, selecția vizând proverbele și ghicitorile.

SCRIERI: *Poetica liricii populare moldoveneşti*, Chişinău, 1978; *Lumea ghicitorilor,* Chişinău, 1981; *Preliminarii. Speciile folclorice şi realitatea istorică* (în colaborare cu Grigore C. Botezatu), Chişinău, 1985; *La izvoarele gândirii. Motive filosofice în creaţia poetică populară* (în colaborare cu Gheorghe Bobână), Chişinău, 1988; *Creația populară*, Chișinău, 1991. **Culegeri:** *Strigături, amintiri şi scrisori versificate*, introd. edit., Chişinău, 1978 (în colaborare cu Efim Junghietu); *Ghicitori*, introd. edit., Chişinău, 1980; *Folclor din Bugeac*, Chişinău, 1982 (în colaborare); *Folclor din nordul Moldovei*, Chişinău, 1983 (în colaborare); *Folclor din stepa Bălţilor*, Chişinău, 1984 (în colaborare); *Folclor din Ţara Fagilor*, Chişinău 1993 (în colaborare); *Cât îi Maramureşul*, Chişinău, 1993 (în colaborare). **Ediţii, antologii:** *Ciugur, mugur, mugurele*, introd. edit., Chişinău, 1977; *Lumea o face, lumea o desface*, introd. edit., Chişinău, 1982; *Frumos e la şezătoare*, Chişinău, 1983; *Căutătorii de perle folclorice*, introd. edit., Chişinău, 1984 (în colaborare cu Efim Junghietu); *Beţia strică omenia*, Chişinău, 1987 (în colaborare cu Victor Cirimpei şi Efim Junghietu); *Pom înaurit*, pref. edit., Chişinău, 1989; *Ștefan cel Mare. Legende, balade, portrete literare*, pref. edit., Chișinău, 1989; Artur Gorovei, *Folclor şi folcloristică*, Chişinău, 1990; *De urat v-am mai ura*, Chişinău, 1991 (în colaborare cu Nicolae Băieşu); *Vasile Lupu în folclor şi literatură*, Chişinău, 1992.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Folcloristul basarabean Sergiu Moraru*, L, 1993, 14; Nicolae Băieșu, *O nouă ediție din opera lui Artur Gorovei*, AAF, 1993; Victor Cirimpei, *Sergiu Moraru*, REF, 1997, 5–6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *290*; Grigore C. Botezatu, *Sergiu Gh. Moraru*, Obreja Veche–Făleşti, 1997; *Chişinău. Enciclopedie*, Chişinău, 1997, *327–328*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *622–623*. ***Gr.B.***

MOROGAN, Mia (17.I.1937, Oradea), prozatoare, traducătoare. Este fiica Paulei Morogan (n. Ivaşcu), funcţionară, şi a lui Gheorghe Morogan, ofiţer. A urmat şcoala primară şi gimnaziul la Buzău, învăţând apoi la Liceul Clasic din Bucureşti, absolvit în 1956. Tot aici frecventează Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia limbi clasice (1956–1960). Funcţionează ca asistentă la Catedra de filologie clasică a Universităţii bucureştene. În 1970, desfiinţându-i-se postul ca urmare a reducerii drastice a numărului de studenţi, este transferată în învăţământul mediu. **M.** a fost apreciată atât de specialişti, cât şi de învăţăcei pentru solida pregătire lingvistică, istorico-literară şi pentru tactul pedagogic. În 1989 a emigrat în Suedia. Îşi susţine doctoratul cu o teză despre teatrul lui Eugen Ionescu la Universitatea din Stockholm, unde va şi preda cursuri de literatură.

Debutul editorial, în 1980, i-a surprins pe mulţi: în primul rând, pe elevii, pe foştii ei studenţi şi pe colegii săi clasicişti, care i-au descoperit numele pe coperta unui roman poliţist, *La revedere, pe curând!* Dar şi pe ceilalţi cititori, care au fost uimiţi de îndrăzneala unor aluzii sarcastice la sumbrele realităţi sociale ale vremii. Un alt amănunt surprinzător era că romanul fusese

scris în colaborare cu un geolog, George Virgiliu Salomie, care nu avea nici el decât cunoştinţe livreşti despre problemele de criminologie. Următoarele cinci romane – publicate între 1982 şi 1990 – vor purta aceeaşi semnătură, Morogan–Salomie. Ele s-au bucurat de succes pentru că aveau vervă, o acţiune alertă, antrenantă şi dovedeau un simţ al comicului special, care mizează şi pe elemente de parodie a genului. Personajele sunt tineri ofiţeri de miliţie, neconformişti, care rezolvă cazurile cele mai complicate cu o logică riguroasă, chiar cu fantezie şi lansează din când în când câte un comentariu privind cozile la carne şi frigul din apartamente. Modelele par a fi un amestec între detectivii Agathei Christie, ai lui Georges Simenon şi San Antonio. În 1992 **M.** a publicat un roman „serios", *Cacialmaua*, care îi învederează capacitatea de a construi o altfel de acţiune, dar păstrează vioiciunea dialogului din scrierile anterioare. De asemenea, este autoarea unei cărţi despre mitologia nordică, ale cărei calităţi principale sunt claritatea stilului şi raportarea sistematică a legendelor scandinave la tradiţiile, mai bine cunoscute, ale vechii culturi germanice. În ultimii ani s-a consacrat traducerilor din literatura suedeză contemporană, tălmăcind din Agneta Pleijel, Göran Tunström, precum şi din memorialistica regizorului Ingmar Bergman.

SCRIERI: *La revedere, pe curând!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), Bucureşti, 1980; *Să nu exagerăm!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), Bucureşti, 1981; *Scuzaţi deranjul!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), Bucureşti, 1982; *Agepsina şi bătrânii* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), Bucureşti, 1984; *Amnezii de iarnă* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), Bucureşti, 1985; *Să nu ne enervăm!* (în colaborare cu George Virgiliu Salomie), Bucureşti, 1990; *Cacialmaua*, Bucureşti, 1992; *Mitologie nordică*, Bucureşti, 1992; *Du Texte narratif au texte dramatique. Quatre couples symbiotiques dans l'œuvre d'Eugène Ionesco*, Stockholm, 2000. **Traduceri**: Torgny Lindgren, *Batşeba*, Bucureşti, 1995; Agneta Pleijel, *Goana după vânt*, Bucureşti, 1995, *O iarnă la Stockholm*, Bucureşti, 1999, *Lord Nevermore*, pref. Gabriela Melinescu, Iaşi, 2003, *Fungi*, Piteşti, 2006; Göran Tunström, *Oratoriul de Crăciun*, Bucureşti, 1995, *Hoţul*, Bucureşti, 1997; Ingmar Bergman, *Copil de duminică*, Bucureşti, 1998, *Convorbiri particulare*, Bucureşti, 2000; Richard Swartz, *O casă în Istria*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Lectură de vacanţă*, RL, 1980, 26; Sultana Craia, *La revedere, pe cât mai curând!*, LCF, 1980, 33; Dana Dumitriu, *Un roman poliţist*, RL, 1980, 43; Ioan T. Morar, *Consumaţi literatura de consum!*, O, 1985,47; Al. Dobrescu, *Tandem*, CRC, 1985, 48. ***D.G.***

MOROIANU, Dinu (20.X.1920, Brăila – 3.V.1973, Bucureşti), prozator, autor de versuri pentru copii. După ce urmează şcoala primară şi o parte a ciclului secundar în oraşul natal, **M.** se transferă la Liceul „Sf. Iosif" din Bucureşti. În „Licăriri", revista elevilor de aici, scoasă sub îndrumarea profesorului şi criticului Pompiliu Constantinescu, debutează în 1935 cu povestiri şi recenzii iscălite Renaldino (sau Rinaldin) Moor. În anul următor îşi începe colaborarea la „Dimineaţa copiilor", continuată, din 1939, la „Curentul pentru copii şi tineret" şi la „Curentul magazin literar", apoi la „Rapid". Sporadic semnătura îi mai apare în „Curentul", „Universul literar", „Timpul", „Vremea" ş.a. Povestioarelor şi poeziilor pentru cei mici li se adaugă nuvele şi, mai târziu, pe când este student la Facultatea de Litere, traduceri şi două romane în genul Jules Verne – *Aventurile omului mecanic* şi *În fundul oceanelor*. Acestea vor rămâne în periodice, fiindu-i tipărite doar cărţile pentru copii: *Oul de aur* (1942), *Brotăcelul verde* (1943), *Ţăndărică între chinezi* (1943), *Ţăndărică la pieile roşii* (1943), *Ţăndărică la Polul Nord* (1943) şi *Călătoriile lui Ţăndărică* (1944). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial **M.** participă ca translator şi corespondent de front la campania din Ungaria şi Cehoslovacia, iar la întoarcere intră în redacţia ziarelor „Semnalul" şi „Adevărul". După ce tipăreşte *Romanul lui Jules Verne şi al călătoriilor sale extraordinare* (1947), se consacră carierei didactice, fiind lector la Institutul „Maxim Gorki" şi profesor la mai multe şcoli bucureştene. Ulterior, reluându-şi preocupările, publică un roman şi două povestiri de anticipaţie în colecţia revistei „Ştiinţă şi tehnică", reia şi reeditează cartea sa din 1947 şi scrie, singur sau în colaborare, lucrări de popularizare a ştiinţei.

Povestioarele pentru cei mici ale lui **M.**, îndeosebi cele avându-l ca erou pe Ţăndărică, relevă îndemânare în versificare, un limbaj adecvat vârstei şi oarecare inventivitate în închipuirea unor întâmplări amuzante. Scrise cam în aceeaşi vreme, nuvelele *Turla cu paianjeni*, *Foc la Moara Roşie* şi *Minunea din moscheie* reţin atenţia prin exotismul peisajului dobrogean şi prin încercarea de a surprinde derapajele în ireal trăite de copii sau de

indivizi rudimentari. **M.** va abandona însă acest filon şi se va mărgini să urmeze lecţia lui Jules Verne, foarte obedient în *Aventurile omului mecanic* şi *În fundul oceanelor*, ceva mai liber în „romanul" *Polul intangibil* (I–IV, 1958) şi în povestirile *Un erou julesvernean* (1962) şi în *Acasă la Edgar Poe* (1962), unde anticipaţia tehnico-ştiinţifică, destul de banală, este placată pe o tipologie umană fără relief şi pe un epic schematic. Izbutită în genul ei este, în schimb, biografia romanţată a lui Jules Verne, iar lucrările de popularizare se disting prin pasiunea ardentă a autorului, care adesea însufleţeşte şi colorează textul.

SCRIERI: *Oul de aur*, Bucureşti, 1942; *Brotăcelul verde*, Bucureşti, 1943; *Ţăndărică între chinezi*, Bucureşti, [1943]; *Ţăndărică la pieile roşii*, Bucureşti, [1943]; *Ţăndărică la Polul Nord*, Bucureşti, [1943]; *Călătoriile lui Ţăndărică*, Bucureşti, 1944; *Romanul lui Jules Verne şi al călătoriilor sale extraordinare*, Bucureşti, 1947; ed. (*Jules Verne şi „călătoriile sale extraordinare"*), Bucureşti, 1962; *Polul intangibil*, I–IV, Bucureşti, 1958; *Un erou julesvernean*, Bucureşti, 1962; *Acasă la Edgar Poe*, Bucureşti, 1962; *Focul viu*, Bucureşti, 1963; *Pasiunea ştiinţei* (în colaborare cu I. M. Ştefan), Bucureşti, 1968; *Maeştrii ingeniozităţii româneşti* (în colaborare cu I. M. Ştefan), Bucureşti, 1976.

Repere bibliografice: I. M. Ştefan, *Un om ales*, în Dragomir Horomnea, *O sută de ani*, Bucureşti, 1973, *31–32*; Buculei, *Prezenţe, 153–154*. ***V.D.***

MOROIANU, George (21.VII.1870, Săcele – 6.II.1945, Braşov), prozator, publicist. Este fiul Mariei și al lui Ilie Radu Moroianu. Familia, de mocani înstăriți, a dat şi câţiva preoţi cărturari. **M.** urmează Liceul Greco-Oriental din Braşov, după care studiază economia şi ştiinţele politice la Anvers (1889–1892) şi la Paris (1892–1895), doctoratul luându-l la Tübingen (1897). În timpul şederii la Paris activează în cadrul secţiei locale a Ligii Culturale, îndeosebi informând opinia publică internaţională cu privire la procesul memorandiştilor şi la situaţia românilor din Transilvania. Stabilit la Bucureşti, este funcţionar la Ministerul Domeniilor, iar între 1907 şi 1917 va fi ataşat economic sau consul la Londra, Viena, Odessa etc. Face parte din delegaţia română la Conferinţa de Pace de la Paris şi, ca secretar la Externe, din Consiliul Dirigent. În 1922 e numit profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Cluj, unde predă până în 1939, o vreme fiind şi rector. Ca prozator, **M.** debutează în 1899, cu o povestire, la „Literatură şi artă română". Alte scrieri văd lumina zilei în „Sămănătorul", fiind apoi republicate la intervale mari în „Controla" (Timişoara), „Deşteptarea" (Cernăuţi), „Foaia interesantă", „Cosinzeana" ş.a. Ele vor forma, împreună cu câteva inedite, volumul *Chipuri din Săcele* (1938). Traduceri, articole diverse, portrete îi mai apar în „Gazeta de Transilvania", „Gând românesc", „Observatorul economic" (revistă pe care o fondează), „Patria" ş.a. În „Patria" publică în foileton lucrarea *Legăturile noastre cu Anglia*, editată şi în broşură (1923). Amplificată, va fi inclusă, sub titlul *Luptele de emancipare ale românilor din Ardeal în lumină europeană*, în volumul colectiv *Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul* (1929), o versiune franceză fiind tipărită în 1933 la Paris.

Probabil că nostalgia locurilor natale, dar şi radicala transformare la care sunt supuse acestea îl determină pe **M.**, format ca om de ştiinţă, să încerce uneltele scriitorului. Alăturat în chip firesc sămănătoriştilor, el a preluat multe din stereotipurile lor. Darul povestirii, capacitatea de a recupera fidel graiul și de a descrie locuința, portul, obiceiurile în zilele de sărbători, ocupaţiile celor printre care s-a născut dau însă relief câtorva „chipuri săcelene" („moşu Vasile", „părintele Radu", „Călţuna"), asigurând textului şi valoare documentară cu privire la etnografia zonei ș.a. Și partea memorialistică a lucrării *Luptele de emancipare ale românilor din Ardeal*..., a cărei versiune franceză se subintitulează *Épisodes et souvenirs*, este redactată cu har, având în centru câteva figuri politice de rang înalt (lordul Palmerston ş.a.) ori istorici şi publicişti străini – Scotus Viator (Setton Watson), Wickham Steed – ataşaţi cauzei românilor.

SCRIERI: *Legăturile noastre cu Anglia*, Cluj, 1923; *Les Luttes des Roumains transylvains pour la liberté et l'opinion européenne. Épisodes et souvenirs,* pref. Wickham Steed, Paris, 1933; *Chipuri din Săcele*, Bucureşti, 1938; ed. 2, îngr. și pref. Liviu Dârjan, Săcele, 1995; *Corespondența lui George Moroianu (1891–1920)*, I, îngr. şi pref. Şerban Polverejan, Cluj-Napoca, 1981; *Corespondență George Moroianu – Alexandru Vaida Voievod: 1895–1934*, îngr. Ruxandra Nazare și Daniel Nazare, pref. Gheorghe Iancu, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *568*; [*George Moroianu*], în *Cumidava*, IV, Braşov, 1970, *227–280* (grupaj special); Datcu, *Dicț. etnolog.*, *623*. ***V.D.***

MOROŞANU, George (22.VII.1911, Bodea, j. Suceava – 6.XI.1988, Ploieşti), poet, publicist, memorialist. După un „an şi ceva de şcoală populară” la „şcoala din Capu-Satului” (*Punte peste ani*), frecventează cursurile Liceului „Dragoş Vodă” din Câmpulung Moldovenesc(1924–1931), având ca profesor de muzică pe filosoful Alexandru Bogza. Se remarcă în cadrul societăţii de lectură „Mihai Eminescu” a elevilor din liceu. După bacalaureat (iunie 1931) este student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi, unde audiază cursuri ale profesorilor A. Philippide, G. Ibrăileanu, I. Petrovici. Iniţiază şi editează, împreună cu Ghedeon Coca şi Victor Măgură, revista „Alfa” (1933) şi scrie la revista „Manifest”. După licenţă (1935) lucrează ca profesor de română, franceză şi latină la licee din Iaşi, Piatra Neamţ, Bucureşti. Este mobilizat la intendenţă în ajunul războiului, iar după război este scurt timp funcţionar la Ministerul Justiţiei. Din 1947 îşi continuă cariera didactică (profesor, director de liceu, inspector şcolar) la Ploieşti. De asemenea, îndrumă cenaclul literar al copiilor, organizat în cadrul Bibliotecii Judeţene „N. Iorga”. Debutează în presă la Cernăuţi (1929) şi editorial cu volumul de versuri *Dezacord* (1934), sub semnul mişcării bucovinene de la „Iconar”, urmat de cartea de poeme *Întoarceri în biografia mea* (1935). Colaborează cu versuri, comentarii critice şi eseuri la „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară”, „Cuget moldovenesc” (Bălţi), „Glasul singurătăţii” (Dorohoi), „Grai moldovenesc” (Iaşi), „Înmuguriri” (Piatra Neamţ), „Orion” (Rădăuţi), „Pana literară” (Rădăuţi), „Fapta” (Bucureşti, 1943–1947), „Obzer” (Iugoslavia), „Die Zeit” (Viena), „Iaşul literar”, „Astra”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Ateneu”, „Tribuna”, „Ramuri” ș.a.

Există două etape distincte în lirica lui **M.**, despărţite de o tăcere editorială de peste trei decenii. Debutul în cadrul grupării de la „Iconar” indică zona de sensibilitate în care gravitează poetul. Cu identitate imediat remarcată în epocă (ecouri favorabile apar în „Vremea”, „Cuget clar”, „Luceafărul”), poemele din *Dezacord* şi *Întoarceri în biografia mea* – în genere, peisaje interiorizate/ stilizate, notaţii confesive, invocaţii, incantaţii – transcriu lapidar mutaţiile eului, neliniştea existenţială, „slova altui timp”, chiar spaţiul originar, extazul, mirarea, sentimentul dezrădăcinării. Viziunile sunt dominant retrospective, configurând, în notaţii abrupte, o atmosferă de legendă şi hieratism. Spaţiul montan al Ţării de Sus, pădurea, fantasmele medievale, copilăria circumscriu un filon autohton prezent şi în scrisul altor poeţi tineri (bucovineni şi ardeleni) din anii ’30 ai secolului trecut. **M.** cultivă ipostaza unui dezrădăcinat răzvrătit, peregrin anonim „între două lumi”, între „oraşul desfigurat de cimitire multe” şi „altarul unei mici biserici”, căutând „calea către Olimp”. Târzii, celelalte două culegeri de poeme, *Iarba stelelor* (1968) şi *Momentele marmorei* (1976), redimensionează universul imagistic iniţial în „forme de expresie tot mai sintetice” (Haralambie Ţugui), reduse uneori la simpla notaţie, cu miza pe sugestie şi pe asocierile de tip simbolist. Proza din *Vârsta neuitării* (1973) şi din *Punte peste ani* (1984), marcat autobiografică, evocă lumea arhaică din zona Rarăului, unde autorul şi-a petrecut copilăria şi adolescenţa, creionează portretele părinţilor şi ale fraţilor, atmosfera şcolară de la Câmpulung Moldovenesc, anii studenţiei la Iaşi, cu întâmplări şi eroi conturaţi între real şi fabulos.

SCRIERI: *Dezacord*, Cernăuţi, 1934; *Întoarceri în biografia mea*, pref. Octav Botez, cu un portret de N. Popa, Iaşi, 1935; *Iarba stelelor*, Bucureşti, 1968; *Vârsta neuitării*, Bucureşti, 1973; *Momentele marmorei*, Bucureşti, 1976; *Punte peste ani*, pref. Ion Popescu-Sireteanu, Iaşi, 1984.

Repere bibliografice: Teodor Maricaru, *La flacăra „Junimii literare”*, GBV, 1933, 4112; Petre Mircea, *Un poet al generației tinere: George Moroșanu*, „Opinia”, 1935, 8550; A.G. Delafântânele, *„Întoarceri în biografia mea”*, „Grai moldovenesc”, 1936, 24; Hristu Cândroveanu, *Fişă de istorie literară: G. Moroşanu*, RL, 1969, 23; Haralambie Ţugui, *„Iarba stelelor”*, IL, 1969, 6; *Reviste progresiste româneşti interbelice*, coordonator Marin Bucur, Bucureşti, 1972, *345–351*; Al. Voitin, *Însemnările unui ucenic politic de odinioară*, Bucureşti, 1975, *20–21*, *63–64*; Graţian Jucan, *Câmpulung Moldovenesc. Pagini culturale*, Bucureşti, 1979, *43–45*; *Lit. rom. cont.*, I, *504–505*; Gheorghe Andrei, *Ţinutul Sânzienelor*, Bucureşti, 1984, *114–115*; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *73–76;* Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *274–275*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *289–291;* Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *86–87*. ***C.H.***

MORŢUN, Vasile G. (30.XI.1860, Roman – 30.VII.1919, Broşteni, j. Neamţ), prozator, autor dramatic, gazetar. Este fiul Catincăi (n. Polizu) şi al lui Gheorghe Morţun, urmaşul unei vechi familii de răzeşi bucovineni, stăpân al unor întinse moşii. După studii liceale la Institutul Academic din Iaşi,

unde în 1875 l-a avut profesor de limba germană pe M. Eminescu, şi la Colegiul „Sainte-Barbe" din Paris, **M.** frecventează cursuri de litere şi filosofie la Paris şi Bruxelles, dar se întoarce în ţară fără diplome, totuşi cu un meritat renume, pe care i-l adusese activitatea de gazetar şi de militant socialist. Deputat în mai multe rânduri (1888, 1891, 1895), ca reprezentant al socialiştilor români şi membru în conducerea partidului, el face parte din grupul „generoşilor", alături de care, în anul 1899, părăseşte mişcarea şi se raliază liberalilor. După 1900 ajunge în cele mai înalte demnităţi şi funcţii ale statului: senator, ministru al Lucrărilor Publice (1907–1910) şi ministru de Interne (1914–1916), preşedinte al Camerei Deputaţilor. În 1913 se înrolează ca voluntar şi face toată campania din Bulgaria. A înfiinţat şi a condus gazetele socialiste „Dacia viitoare" (1883), împreună cu Vintilă C.A. Rosetti, C. Mille ş.a., apoi „Revista socială" (1884– 1887) şi „Muncitorul" (1887–1888), împreună cu Ioan Nădejde, „Ciocoiul" (1889), „Înainte!" (1891). La „Contemporanul" a fost redactor, din 1885, al părţii literare. A mai colaborat la „Drepturile omului", „Telegraful român", „Critica socială", „Adevărul", „Literatură şi ştiinţă", „Evenimentul literar", „Munca", „Lumea nouă", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Generaţia nouă", „Rodica", „Sămănătorul", „Viaţa socială", „Flacăra", „Viaţa românească", „Revista democraţiei române" ş.a. La „Dacia viitoare" a întrebuinţat pseudonimul Spancioc, iar la „Ciocoiul" pe acela de Tiflă. În romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille apare ca personaj literar sub numele Colţun.

M. făcuse la Paris şi studii de artă dramatică şi se pare că ar fi avut un remarcabil talent actoricesc. În „Contemporanul" a publicat dramele *Ştefan Hudici* (reluată în volum în 1891) şi *Zulnia Hâncu* (apărută tot în 1891). În prima, recenzată favorabil la puţină vreme după apariţie de C. Dobrogeanu-Gherea, încearcă, folosind procedee ale teatrului naturalist, o critică a modului în care mercantilismul influenţează instituţia căsătoriei. Tezismul este însă evident, iar mijloacele artistice se dovedesc insuficiente. Cea de-a doua piesă trezeşte oarecare interes prin descrierea mediului de provincie al anilor 1870–1880, dar construcţia dramatică e ca şi absentă, iar personajele sunt inconsistente. Traducerile şi localizările după *Deputatul pălmuit* de Abraham Dreyfus, *Pascal Fargeau* de Jules de Marthold, *Ministrul* de Edmond Gondinet, cele după *Setea de bani* de A.S. Puşkin şi *Dragoste*, fragment din *Rusalka* de Puşkin (ambele transpuse printr-un text intermediar francez), nu sunt mai izbutite. Schiţele şi poemele în proză, compuse sub influenţa lecturilor din I.S. Turgheniev, în versiunea franceză a lui L. Viardot, rămân simple notaţii de diletant, deşi autorul lor pare să fie un bun observator al realităţii. El literaturizează stângaci, cu toate că are darul de a se exprima bine, dovadă publicistica sa politică ori nuvela *Cuconul Petrachi Sgangură* (pentru al cărui personaj titular i-a servit de model chiar tatăl său), cu o anume precizie şi individualitate a stilului. A mai tradus, făcând apel la versiunile franceze care circulau în epocă, din M.I. Lermontov, L.N. Tolstoi şi F.M. Dostoievski. **M.** a alcătuit şi o ediţie a scrierilor lui M. Eminescu, intitulată *Proză şi versuri* (1890), în care, spre deosebire de ediţia lui Titu Maiorescu, sunt incluse versurile apărute în „Familia" (1866–1869, 1884), poeziile *Făt-Frumos din tei*, *Foaie veştedă* ş.a., două postume, precum şi basmul în proză *Făt-Frumos din lacrimă*, *Sărmanul Dionis* şi studiul *Influenţa austriacă*. Altă ediţie, a operei lui Ion Creangă, întocmită împreună cu autorul *Amintirilor din copilărie*, ar fi fost lăsată în manuscris.

SCRIERI: *Ştefan Hudici*, Bucureşti, 1891; *Zulnia Hâncu*, Bucureşti, 1891. **Ediţii:** M. Eminescu, *Proză şi versuri*, Iaşi, 1890. **Traduceri:** Abraham Dreyfus, *Deputatul pălmuit*, Roman, 1882; Jules de Marthold, *Pascal Fargeau*, Roman, 1882.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, *359–376*, VII, *295–308*; Demetrescu, *Profile*, *127–134*; Al. Şerban, *D-l V.G. Morţun şi Eminescu*, FLR, 1914, 35; *Moartea lui V.G. Morţun*, „Viitorul", 1919, 3415, 3417; Ibrăileanu, *Opere*, II, *286–288*; Ioan Nădejde, *V.G. Morţun. Biografia lui, genealogia şi albumul familiei Morţun*, Bucureşti, 1924; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *290*; Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, 1973, *25–26*; *Dicţ. lit. 1900*, *588–589*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *62–63*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *291–292*. ***R.Z.***

MORUŢAN, Iosif (9.X.1917, Feldioara, j. Cluj – 3.IV.1974, Cluj-Napoca), poet. Fiu de ţărani, **M.** urmează cursurile elementare în comuna natală, apoi pe cele secundare la Liceul „Petru Maior" din Gherla. În momentul cedării Ardealului de Nord îşi întrerupe studiile. În toamna anului 1941 este student la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, unde se înscrie fără bacalaureat. În 1944 primeşte ordin de încorporare în armata maghiară, dar se refugiază la Bucureşti. Întors la Cluj, îndeplineşte

diferite slujbe, în ultimii ani ai vieţii fiind bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară. A colaborat la „Tribuna Ardealului", „Calendarul «Tribuna Ardealului»", „Viaţa ilustrată" (Cluj), „Săptămâna" (Bistriţa) şi „Almanahul «Săptămâna»" (Bistriţa), „Plaiuri năsăudene" (Bucureşti), „Abecedar literar", „Tribuna", „Steaua". Debutează editorial în volumul colectiv *Versuri din Transilvania Nordică*, apărut la Cluj în 1941, sub îngrijirea lui Gh. Dăncuş.

Prima carte a lui **M.**, *Vâslind pe apele destinului* (1942), asemenea celei următoare, *Rugăciunile dorului* (1943), cultivă un lirism neosămănătorist, înveşmântat într-un stil „artificios şi dulceag" (Dumitru Micu). Coleg de generaţie cu Francisc Păcurariu şi cu Teohar Mihadaş, poetul se defineşte printr-o sensibilitate dominată de tristeţe. Cel mai adesea trăirile sunt exprimate direct, în absenţa unei formule poetice suficient cristalizate: „Zidarul de poeme, prin apele destinului/ Trece cu fruntea umbrită de minuni" (*Destinul meşterului de poeme*). În câteva texte transpar vagi note argheziene: „În sânge, oricând e freamătul vremii,/ În mine e rugă de seară, tăinuitele denii" (*Neîmplinire*). Versurile din *Echinocţiu liric* (1969), volum publicat la un interval de douăzeci şi cinci de ani faţă de cel de-al treilea (*Moine*, 1944), pun în lumină o maturizare a expresiei poetice, într-o transcriere sugestivă a tablourilor de atmosferă: „Frunze galbene cad, bruma cade/ Peste umbrele toamnei mereu./ Florile-s risipite, nomade,/ Cuvintele, fermecat minereu"; „Prietene, vinul atunci era amar/ Şi Ana, Maria, nu mai erau cu noi,/ Vinul în culori de chihlimbar/ Urca neînvinse luminile prin ploi" (*Era o toamnă amară*). Fascinaţia plecării, incluzând şi presimţirea marii treceri, cu reminiscenţe din spiritul lui Lucian Blaga, transpare şi în lirica târzie: „Pe ape se lasă linţolii de ceaţă./ O luntre parcă se mai vede în larg,/ În larg, în nebănuitul larg..." (*Ceas de toamnă*). Ultimul poem, cântec de lebădă, se încheagă dintr-o metaforă a călătoriei-moarte: „Ciuguliţi-mă/ păsări/ şi ochii/ aruncaţi-i în mare// Lăsaţi-mi doar cerul/ pe umeri/ să-l port// Încet,/ Încet/ navele mele/ ajung/ în marele port" (*Nautică*).

SCRIERI: *Vâslind pe apele destinului*, Bistriţa, 1942; *Rugăciunile dorului*, Bistriţa, 1943; *Moine*, Bucureşti, 1944; *Echinocţiu liric*, Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: Ion Şiugariu, *„Rugăciunile dorului"*, RFR, 1943, 6; Dumitru Micu, *„Echinocţiu liric"*, RL, 1969, 27; Simion Ştefan, *„Echinocţiu liric"*, TR, 1969, 38; Ion Oarcăsu, *Iosif Moruţan. In memoriam*, TR, 1974, 19; Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa*, *234–235*; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, VII, Cluj-Napoca, 1993, *372–376*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *129*.

M.Dr.

MORUZI, Dumitru C. (2.VII.1850, Iaşi – 9.X.1914, Iaşi), prozator, memorialist, publicist.

Este fiul Catincăi şi al lui Constantin Moruzi, descendenţi ai domnitorilor Ioniţă Sandu Sturdza şi Constantin Moruzi. Surghiunit la cererea turcilor, tatăl lui **M.** trece Prutul împreună cu familia, la sfârşitul anului 1854 devenind, în urma jurământului depus, supus al țarului. Totodată îşi recapătă titlul de prinţ şi, prin lungi procese, o parte din moşii. Mezinul său îşi petrece astfel verile copilăriei la Cosăuţi şi Ciripcău, în judeţul Soroca, apoi la Dănuţeni, pe malul Prutului, de unde vizitează deseori oraşul natal. Cu învăţătura primită acasă, de la mamă, şi în Iaşi, de la un preceptor francez, este dus în 1863 la Paris şi înscris la Liceul „Saint Louis", pe care îl va absolvi în 1869, fără a trece şi bacalaureatul. Întors la Chişinău, **M.** devine în 1873 funcţionar onorific, tot acum petrecând mai mult timp la Odessa, în familia mătuşii Profira Cheşcu. În timpul campaniei din Bulgaria este translator la comandament şi participă la câteva lupte, fiind distins cu mai multe decoraţii. Intrat în conflict cu superiorii, potrivit mărturisirii sale, din cauza panslavismului lor, certat şi cu familia, în urma unei căsătorii „nepotrivite", după un mai lung sejur în Italia, în care se căsătoreşte a doua oară, cu poloneza Tereza Gyzicka, **M.** cere în 1882 să fie recunoscut cetăţean român. Deşi avea rude suspuse, e numit doar subprefect în plasele Constanţa şi Sulina. Demisionând în 1895, călătoreşte o vreme peste hotare, risipind şi bruma de avere ce-i mai rămăsese. Cu ajutorul dat de regele Alexandru I al Serbiei, fiul verişoarei sale Natalia Cheşcu, trăieşte un timp la Bucureşti, consacrându-se pasiunilor

artistice. Scrie poezii, din care trei îi sunt găzduite în 1900 în „Revista literară“, compune romanţe şi două opere – *Cetatea Neamţului* şi *Veta sau Pescarii din Sulina*, aceasta din urmă fiind o operă comică scrisă în colaborare cu Gh. Gr. Arghiropol, pusă în scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti în 1902. Anul următor altă piesă, *Între fraţi*, intra în repetiţii la Teatrul Naţional din Iaşi, dar nu a mai fost reprezentată. În contextul mişcărilor revoluţionare din Rusia, prinţul îşi începe, în decembrie 1904, colaborarea la ziarul bucureştean „Cronica“ cu o „schiţă din Basarabia“, urmată de două serii de „foiletoane“ – *Basarabia şi viitorul ei* şi *Peste Prut. Poporul rus*. Îndată după încheierea primei serii, o tipăreşte în volum şi apoi, în 1906, încă o dată, împreună cu a doua, sub titlul *Ruşii şi românii*, prefaţator fiind N. Iorga. Stabilit la Iaşi prin 1909–1910, locuind singur într-o căsuţă modestă, bolnav, surd în urma unui tifos exantematic, **M.** colaborează totuşi asiduu la „Neamul românesc literar“ cu o suită de proze puse sub genericul *Din amintirile unui bătrân*, continuată în „Arhiva“, în „Drum drept“ şi în „Unirea femeilor române“, revistă ce-i mai dă la iveală în 1911 două piese în trei acte – *Convertirea* şi *Sărutarea lui Iuda*, care ar fi fost apoi jucate pe scenele unor teatre particulare. În interval îi ies de sub tipar „studiul social în formă de roman“ *Înstrăinaţii* (1910), placheta *Cântece basarabene* (1912) şi „romanele sociale“ *Pribegi în ţară răpită* (1912) şi *Moartea lui Cain* (1914). Concomitent, în „Universul“, „Adevărul“, „Neamul românesc“, „Evenimentul“, „Unirea“ ş.a., semnează numeroase scrisori deschise, pe teme morale, sociale şi îndeosebi de politică externă.

„Idealist“, „naţionalist“, pasionat de trecut, deschis la frumuseţile naturii, cu înclinaţii elegiace, cu o sensibilitate, aşadar, apropiată de aceea a tinerilor de la 1848, dar fără o cultură bogată, **M.** nu se poate sustrage, în încercările sale poetice, influenţei lui Vasile Alecsandri. O notă mai aparte capătă totuşi, prin valorizarea folclorului, câteva „cântece basarabene“. *Basarabia şi viitorul ei* şi *Peste Prut. Poporul rus* se circumscriu unei publicistici militante, ele cuprinzând o serie de bune radiografii, dar şi pasaje cu efuziuni declamativ patriotice ori de pamflet coroziv. Paradoxal, mai mult cele din urmă trec uneori graniţa și pot intra în spaţiul literaturii. Aşa se întâmplă în creionările unor tipuri – Nichita Ivanovici, Griciko Golubenka, „Stepan Ignatici, ruskii soldat“ –, ce relevă un ochi atent, dar şi un muşcător spirit satiric. Experienţa publicistică îl va fi impulsionat pe **M.** ca în pragul senectuţii să-și pună pe hârtie amintirile. Pentru salvarea unor „chipuri dispărute“, el recurge mai întâi tot la registrul satiric, în portretul „rusitului“ „staroste Toader de la Dănuţeni“ ori al arivistului „cuconu Costache Velisariu“. În culori mai stinse, potrivite cu patina veacului apus, cu note în care înduioşarea şi ironia se tempereazăreciproc, sunt evocaţi Niţă surugiul, părintele Ioniţă, „cucoana Elencu cămărăşiţa“ ori moş Ilie Mazâlu din neamul lui Stroia, acesta din urmă amintind într-o măsură de Moş Nichifor Coţcariu. Adăugată suitei ceva mai târziu, *Curtea domnească, Uliţa Mare şi Podul Verde* nu ar fi doar un album al unor vechi situri ieşene, ci şi o galerie a protipendadei vremii. Necunoscându-şi bine resursele, autorul a subintitulat *Înstrăinaţii* „studiu social în formă de roman“. Fenomenul, precizat didactic în *Precuvântare...*, este „înstrăinarea“, atât cea de neam, cât, mai ales, între clasele sociale. Ea se configurează într-o dublă cronică de familie, boierească şi ţărănească, acoperind mai mult de jumătate din veacul al XIX-lea. Preţul plătit este simplificarea intrigii, mereu previzibilă, şi un anume schematism al personajelor, care, câtă vreme aparţin epocii vechi, au totuşi contur și pregnanță în povestire. Între ele se remarcă protagonistul, boiernașul Hârtop, care face o „carieră strălucită“ în timpul lui Mihail Sturdza, devenind vel aga Mihalache Stelea, căsătorit cu „mademoiselle Pulchérie de Varlaam“, copila hatmanului Agapie, de neam mare, dar în declin. Pagini de bună naraţiune istorică sunt cele ce înfăţişează peţitul şi nunta, apoi „instalarea“ noii familii, cu descrierea minuţioasă a unei „gospodării“ de boier velit, toate de o plasticitate deosebită, la care contribuie multitudinea arhaismelor, a zicătorilor şi proverbelor populare, precum şi umorul jovial al naratorului. Inferior este ceea ce se subsumează „studiului social“, autorul având însă dibăcia de a-i da forma unor discuţii în contradictoriu între reprezentanţi ai unor generaţii succesive – Agapie Varlaam şi ginerele său, Mihalache Stelea, şi fiul său, Grigore – ori între primii doi, pe de-o parte, şi Alexandru Ioan Cuza şi Mihail Kogălniceanu, oaspeţii lor la Steleni, pe de alta. Cu valoare documentară, bogat depozit de grai vechi, *Înstrăinaţii* se aşază lângă lucrările izbutite ale genului doar prin câteva capitole. Prezentat de autor ca „roman social basarabean“, *Pribegi în ţară răpită* înfăţişează un tablou larg al vieţii din stânga Prutului în cel de-al treilea pătrar al

veacului al XIX-lea, cu detalii realiste, atât din societatea înaltă, în bună parte „rusită“, cât şi din lumea satului. Variaţie şi chiar o doză de exotism aduc lungile călătorii ale personajului central la Petersburg şi în Apusul Europei, cu mijloacele de locomoţie ale vremii („tarantasul“, poştalionul, trenul ori vaporul). Mai importantă este totuşi latura psihologică, *Pribegi în ţară răpită* fiind, în fond, un roman autobiografic deghizat, ce ar fi trebuit să înfăţişeze „formarea“ lui Titi Mavrocosta, „formare“ la capătul căreia el ajunge să se reintegreze lumii în care s-a născut. Insuficienta pricepere într-o construcţie epică amplă, aceeaşi grabă în apropierea finalului, dar şi fascinaţia exercitată asupra autorului-personaj de tatăl său fac ca figura acestuia să domine prim-planul povestirii. „Bonjurist“, participant la mişcarea revoluţionară din 1848, arestat şi exilat, beizadeaua Alecu Mavrocosta revine în Moldova după ce în locul lui Mihail Sturdza e numit prietenul său Grigore Ghica şi se angajează în luptele ce duc la unirea Principatelor. Urmare a unor intrigi, este acuzat de spionaj în favoarea Rusiei şi surghiunit din nou. Fierbând de resentimente contra tuturor şi a ţării înseşi, beizadeaua trece în Basarabia şi, convins că şi partea vestică a Moldovei va ajunge gubernie rusească, se hotărăşte să devină supus al țarului şi să-şi pregătească fiii ca să intre în rândul înaltei nobilimi de la Petersburg. Chemat de Cuza să revină în patrie, după o lungă deliberare beizadeaua nu o face, întrucât crede că ar fi un punct vulnerabil în luptele politice. Deşi preferă să-şi ducă viaţa între ţăranii basarabeni, deşi se teme de tendinţele panslaviste ale Moscovei şi, mai ales, deşi vede progresele făcute de Principatele Unite, el rămâne blocat în proiectul iniţial. Astfel, ajunge să-l oropsească pe fiul mai mic, Titi, care, simţindu-se străin în Imperiul Ţarist îndeosebi după întoarcerea de la Paris, unde-şi făcuse liceul, nutreşte o tot mai mare dorinţă de a se întoarce între „ai săi“, iar când face pasul decisiv, tatăl îl dezmoşteneşte. În ochii beizadelei „declasarea“ lui Titi, ajuns subprefect în Dobrogea şi, mai târziu, însurat cu Elenuţa, fiica unui răzeș, este cu atât mai gravă cu cât celălalt fiu al său, Andrei, pare să-i urmeze întocmai planurile. Însă cariera diplomatică a lui Andrei se sfârşeşte jalnic, ca şi căsnicia lui cu fiica unui negustor grec care ajunge falit. Dezonoarea adusă neamului de fiul mai mare, remuşcările pentru nedreptăţirea fiului mai mic îi provoacă lui Alecu Mavrocosta un atac de apoplexie, curând şi sfârşitul. Neizbutind să dea o dezvoltare credibilă proceselor psihologice, idilizând convieţuirea dintre vechii boieri şi ţărani, romanul *Pribegi în ţară răpită* este superior totuşi *Înstrăinaţilor* prin intriga lui mai strânsă, prin adaosul la tabloul epocii şi prin paginile pline de poezie în care este transpusă copilăria protagonistului pe meleagurile sorocene. Tema din *Înstrăinaţii* este reluată în *Moartea lui Cain* cu variaţiuni care o apropie mai mult de tema „căderii neamurilor şi ridicării noroadelor“, sugerată cu alte metafore în subtitlurile celor două părţi ale sale: *Asfinţitul unui mare leat* şi *Răsăritul unui leat nou*. Personajul central, Costache Vultureanu, reprezentant al „leatului ce asfinţeşte“, este, în liniile esenţiale, identic cu Agapie Varlaam ori chiar cu Alecu Mavrocosta. În schimb, exponentul „leatului nou“, Ghiţă Dudău, e „un înstrăinat“ din ţărănime, cu concursul chiar al boierului care l-a crescut şi l-a şcolit. Dar autorul cedează idiosincraziilor sale, făcând, schematic, din feciorul de sătean devenit agronom un adept al socialismului revoluţionar, răzbunarea împotriva binefăcătorului său mergând până la a-l asasina în timpul răscoalei din 1907. Cartea reţine, cum observa A.D. Xenopol, prin limba frumoasă, prin satira la adresa „leatului nou“, de pe poziţii retrograde cel mai adesea, dar şi, uneori, în marginile unui sănătos bun-simţ.

SCRIERI: *Basarabia şi viitorul ei*, Bucureşti, 1905; *Ruşii şi românii*, pref. N. Iorga, Bucureşti, 1906; ed. Chişinău, 2001; *Înstrăinaţii*, Vălenii de Munte, 1910; ed. 2, Bucureşti, 1912; *Cântece basarabene*, Iaşi, 1912; *Pribegi în ţară răpită*, Iaşi, 1912; *Problema jidovească şi poporul român*, Arad, 1914; *Moartea lui Cain*, pref. A.D. Xenopol, Piatra Neamţ, 1914.

Repere bibliografice: Zamfir C. Arbure, *„Basarabia“*, ADV, 1906, 5.999; N. Iorga, *În legătură cu un roman social*, NRL, 1910, 31; Eugeniu Revent, [*Dumitru C. Moruzi*], „Evenimentul“, 1910, 188, 191, 195, 196, „Arhiva“, 1911, 8; Spiridon Gh. Carpus, *Cetind „Înstrăinaţii“ d-lui D.C. Moruzi*, R, 1911, 16; Radu S. Dragnea, *A doua ediţie a romanului „Înstrăinaţii“*, „Cosinzeana“, 1912, 18; Botez, *Pe marginea cărţilor*, *22*; [*Dumitru C. Moruzi*], „Unirea“, 1914, 34 (grupaj special); Iorga, *Oameni*, II, *131–133*; M. [Mariana] Conta-Kernbach, *Un scriitor necunoscut*, „Mişcarea“, 1924, 38–48; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *90*, *199*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *599–600*, *Ist. lit. (1982)*, *676–677*; Bezviconi, *Profiluri*, *241–253*; Haneş, *Scriitorii*, *330–375*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *68–71*; Colesnic, *Basarabia*, IV, *22–35*; Leonte Ivanov, *Imaginea rusului și a Rusiei în literatura română. 1840–1948*, Chișinău, 2004, *250–271*; Iurie Colesnic, *Reîntoarcerea pribeagului*, „Magazin bibliologic“, 2005, 3–4; *Dicţ. Chişinău*, *375*.

V.D.

MOŞANDREI, Mihai (29.I.1896, Bucureşti – 9.III.1994, Câmpulung), poet.

Este fiul Mariei (n. Nanu), soră a poetului Dimitrie Nanu, şi al lui Mihail Tănăsescu-Moşandrei, inginer silvic. Şi-a petrecut copilăria în Muscel, la Câmpulung, în „casa Nanilor", o veche construcţie de pe la 1800. Acolo a fost vecin, tovarăş de joacă şi prieten, încă dinainte de anii de şcoală, cu Dan Barbilian, viitorul poet Ion Barbu. Învaţă mai întâi la Piteşti, apoi la Bucureşti, la Liceul „Sf. Sava" şi la Liceul „Gheorghe Lazăr" (1910–1914, bacalaureat în 1915), unde este din nou coleg de şcoală cu Dan Barbilian (amiciţia lor va continua în anii maturităţii). Îşi ia licenţa în drept (1921) la Universitatea din Bucureşti şi obţine titlul de doctor în ştiinţe politice la Paris (1926). Debutează cu versuri în „Ramuri" (1921). În Franţa îl vizitează pe Francis Jammes, într-un fel modelul lui literar. Întors în ţară, este numit magistrat la Ocolul de Galben din Bucureşti. Frecventează cenaclul Sburătorul de la începutul anului 1927, iar poeme îi apar în revista „Sburătorul" din acelaşi an. Publică prima plachetă, *Păuni*, în 1929. Colaborează la „Viaţa românească", „Adevărul literar şi artistic", „Vremea", „Universul literar", „Revista Fundaţiilor Regale", „Revista română", „Azi" ş.a. În intervenţiile publicistico-eseistice s-a arătat deopotrivă de reticent faţă de excesele tradiţionalismului (a combătut ortodoxismul) şi faţă de modernismul extremist (nu a agreat avangarda propriu-zisă, dar i-a preţuit pe Mallarmé, Valéry, Ion Barbu). În 1931 demisionează din magistratură, părăseşte Bucureştiul şi se stabileşte la Câmpulung pentru tot restul vieţii. A profesat avocatura, absorbit fiind totuşi, în primul rând, de scris, de meditaţie, ca şi de preocupările cinegetice. Vânător, „specialist" în câini de vânătoare, iubitor al peisajului agrest şi silvestru, al atmosferei târgului patriarhal, **M.** a fost în acelaşi timp un călător care ştie să „vadă" şi un om de acţiune, un temerar, ca aviator slujindu-şi ţara în cele două războaie mondiale şi fiind decorat pentru faptele sale de arme. Sub regimul de „democraţie populară" a fost la un moment dat exclus din Uniunea Scriitorilor şi condamnat la doi ani de închisoare din motive politice (ca „poet mistic" etc.); ulterior, pus în libertate, a fost reprimit în Uniunea Scriitorilor, fiind sprijinit de preşedintele acesteia, Zaharia Stancu. Câteva cărţi i-au fost distinse cu Premiul Societăţii Scriitorilor Români (1932) şi cu Premiul revistei „Argeş" (1971, 1984).

M. cântă în versuri delicate, în ton domol, cadrul domestic, interiorul desuet provincial (elemente de recuzită: malacoafe, uniforme vechi, trandafiri, policandru, pendul), apoi peisajul grădinilor patriarhale (cu păuni şi alte orătănii, cu arbori şi flori, mai ales crini şi trandafiri) şi al împrejurimilor târgului de sub munte, cu zile ploioase sau însorite, vegetaţie, cai, mărunte sălbăticiuni etc. Cele mai multe poezii sunt pasteluri, iar sentimentele precumpănitoare se înscriu într-un registru moderat: nostalgia blândă şi bucuria măsurată a contemplării cotidianului, a concretului, completată afectiv de visare. Apar uneori discrete, eterate sugestii erotice. Tot pasteluri, asemănătoare celor domestic-provinciale, sunt poemele-cărţi poştale care evocă impresii de călătorie (Paris, Napoli ş.a.), atmosfera unor oraşe, grădini cu statui marmoreene ş.a. Un filon relativ distinct e reprezentat de poeziile „de adnotare mitologică" (Perpessicius), populate cu satiri, nimfe, centauri şi respirând un vitalism elenizant, uneori solar, alteori neguros, niciodată violent-patetic. Longeviv, **M.** a publicat volume de versuri de-a lungul a peste cinci decenii, cu o lungă întrerupere din 1945 până în 1971, an în care îi este editat volumul antologic *Cărare printre ani*, cu doar trei piese inedite, ce avea să fie urmat de altele, într-un ritm destul de regulat. Totuşi, lirica lui e surprinzător de unitară, constantă, lipsită de evoluţii sensibile. Poemele publicate în anii '70 – '80 se aseamănă cu cele din tinereţe: aceleaşi teme, acelaşi univers poetic, aceeaşi manieră, acelaşi timbru. Temele noi depistabile în versurile de senectute vor fi cele fireşti: despărţirea de viaţă, trecerea universală, vanitatea vanităţilor, moartea privită cu seninătate. **M.** a putut fi considerat parnasian, simbolist întârziat, iar încercările lui, manifeste la un moment dat, de a adopta, după exemplul lui Ion Barbu, modalităţile ermetismului au fost socotite inautentice. Mai pot fi recunoscute la el accente sămănătoriste, ecouri din D. Anghel şi

Ion Pillat, dar incontestabilă este influenţa „simboliştilor academici din Franţa şi, mai ales, a lui Francis Jammes“ (E. Lovinescu). Aprecierile şi caracterizările, convergente, formulate de critica interbelică – Perpessicius, E. Lovinescu, G. Călinescu ş.a. – rămân în esenţă valabile pentru tot ce a scris acest „poet fără evoluţie“, miniaturist discret, peisagist idilic şi cântăreţ al interioarelor provinciale, maestru al pastelului, foarte atent la graţia formală, creator al unei poezii uşor desuete, campestră sau intimistă, descriptivă şi sentimentală în ton elegiac. **M.** a dat şi proză memorialistică, de notaţie lirică pe teme cinegetice în *Însemnările unui vânător* (1985). Eseuri şi alte texte memorialistice au fost adunate în 1989 în volumul *Evocări literare*. Postum, Adrian Săvoiu i-a reeditat în 2004 versiunea rescrisă a volumului de proză poetică *Lisimah*, respinsă în 1987 de Editura Eminescu, iar în 2006 i-a publicat cartea *File regăsite*.

SCRIERI: *Păuni*, Bucureşti, 1929; *Găteala ploilor*, Bucureşti, 1932; *Prezenţa Pegasului sau Plimbări zilnice în jurul poeziei*, Bucureşti, 1933; *Singurătăţi*, Bucureşti, 1936; *Ofrandă muzelor*, Bucureşti, 1940; *Lysimac*, Bucureşti, 1944; ed. (*Lisimah*), îngr. şi pref. Adrian Săvoiu, Bucureşti, 2004; *Cărare printre ani*, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1971; *Plecarea rândunelelor*, Bucureşti, 1978; *Alt cer*, Bucureşti, 1983; *Depărtata amintire*, Bucureşti, 1984; *Însemnările unui vânător*, Bucureşti, 1985; *Evocări literare*, Bucureşti, 1989; *File regăsite*, îngr. Adrian Săvoiu, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *303–304*, V, *270–272*, VII, *298–300*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *58–71*; Octav Şuluţiu, *„Singurătăţi”*, F, 1936, 9–10; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *173–174*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *761*, *Ist. lit.* (1982), *845;* Şerban Cioculescu, *„Lysimac”*, „Ecoul”, 1944, 198; Florin Manolescu, *„Cărare printre ani”*, ARG, 1971, 9; *Lit. rom. cont.*, I, *86–88*; N. Scurtu, *Un poet, deci un om al adevărului*, VR, 1986, 1; Nicolae Oprea, *Mihai Moşandrei la 95 ani*, VR, 1991, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *292–295*; Emil Manu, *Poezia ca ceremonie parnasiană*, LCF, 2002, 44; Geo Vasile, *O restituire*, RL, 2006, 2; Nicolae Manolescu, *Vara la Câmpulung Muscel*, RL, 2006, 32; Popa, *Ist. lit.*, II, *349*. ***N.Br.***

MOŞOIU, Alfred (8.X.1890, Galaţi – 10.IX.1932, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg. Este fiul lui Ion Moşoiu, magistrat şi autor dramatic. După ce urmează cursul primar în Galaţi şi Liceul „Sf. Sava” la Bucureşti, face studii de drept internaţional, neterminate, la Paris. Întors în ţară, a fost referendar la Casa Şcoalelor. Debutează la „Gazeta Transilvaniei” în 1907, iar prima carte, *Sonete*, îi apare în 1910. Mai colaborează la „Neamul românesc literar”, „Universul”, „Rampa” ș.a., iar după război la „Lectura pentru toți”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Sburătorul”, „Rampa”, „Adevărul literar și artistic”, „Lumea copiilor”, „Universul literar”, „Propilee literare” ş.a. Devine mebru al Societății Scriitorilor Români în 1915, e ales în comitetul de conducere în 1919, apoi vicepreședinte în 1922; asociația îi acordă în 1928 Premiul Socec.

Cultivator al sonetului, **M.** nu e în volumul de debut şi nici în *Sufletul grădinei* (1920) un parnasian, ci un simbolist minor, descendent din D. Anghel. El cântă „moartea florilor”, înregistrează „visul unui flutur” adormit pe o floare, „rugăciunea florilor”. Tonalitatea şi figuraţia din a doua carte sunt cuprinse rezumativ în piesa titulară: „S-a scuturat o chiparoasă/ Şi florile se-apleacă toate,/ S-o vadă cât e de frumoasă,/ Când moare fără de păcate”. În toată plinătatea lui, melosul simbolist sună elegiac, languros, în poemele fără forme fixe, unele în vers liber, ce formează, în culegerea *Pagini alese* (1923), ciclul *A fost odată*: „Cad frunzele şi azi ca şi-n trecut,/ Cum cade gândul în necunoscut…/ Dar parcă azi mai tristă e grădina…/ E vina toamnei sau a mea e vina?/ Cum stăm tăcuţi alături amândoi,/ O altă toamnă plânge parcă-n noi….” *(Toamna*). De altfel, în poemele de după 1920 simbolismul se va vărsa tot mai mult în romantism şi parnasianism. Poetul cutreieră parcul din Versailles admirând statuile, se adresează lui Jupiter, lui Satan, Regelui Soare, Mariei Antoaneta, umblă „pe drumul gândului”, înalţă imn nopţii, semnalează o amforă, un „vas de bronz”, un satir, o statuie a Afroditei, descrie catedrala Notre-Dame în noapte, consacră poeme „reginei Saba”, glorifică pe Aurel Vlaicu şi eroii căzuţi în Primul Război Mondial. Dintre scrierile în proză, cea care a reţinut atenţia unor critici e nuvela *Toader nebunul* (1918), povestea unui copil alcoolic, ucenic al unui preot stăpânit de un bigotism rudimentar, care îi sporeşte degenerarea mintală până la un grad ce face necesară internarea în ospiciu. Scrierile dramatice sunt fie hibride „comedii istorice” (*Striana*, 1926), fie improvizaţii ocazionale, fie texte de revistă scrise, în anii ’20 ai secolului trecut, în colaborare cu Mircea Dem. Rădulescu ș.a. (*Sus cortina!*, *Merge strună*, *Rabdă inimă și taci*, *Colac peste pupăză*, *Când își vâră dracul coada*) sau sunt compuneri inconsistente, precum *Pierde vară*, reprezentată în stagiunea 1924–1925 la Teatrul Naţional din

Bucureşti, ș.a. **M.** a făcut câteva traduceri, unele publicate (Racine, La Fontaine), altele reprezentate pe scenă (*Mizantropul* de Molière) sau rămase în manuscris la Naționalul bucureștean.

SCRIERI: *Sonete*, Bucureşti, 1910; *O toamnă*, Paris, 1912; *Toader nebunul*, Bucureşti, 1918; *O noapte la Mirceşti* (în colaborare cu Mircea Dem. Rădulescu), Bucureşti, 1920; *Sufletul grădinei*, Bucureşti, 1920; *Jocul apelor*, Bucureşti, 1921; *Prin jertfă, la Unire!*, Bucureşti, 1921; *Marieta*, Bucureşti, 1922; *Pagini alese*, îngr. Corneliu Moldovanu, Bucureşti, 1923; *Striana*, Bucureşti, 1926; *Poezii*, Bucureşti, 1927. **Traduceri:** Racine, *Britanicus*, Bucureşti, [1927]; La Fontaine, *Fabule*, București, 1929.

Repere bibliografice: [Ovid Densusianu], *„Sufletul grădinei”*, VAN, 1920, 7–8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *262*, IV, *240*; Perpessicius, *Opere*, II, *400–402*; Rebreanu, *Opere*, XIV, *144–146*; Vianu, *Opere*, III, *509–510*; Costin I. Murgescu, *Racine în româneşte*, UVR, 1939, 17; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *750*, *Ist. lit.* (1982), *835*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *355–357*; Brădăţeanu, *Istoria*, *99*; *Alfred Moşoiu*, DRI, III, *375–380*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *295–296*. ***D.Mc.***

MOŞ TEACĂ, revistă umoristică şi literară apărută la Bucureşti, săptămânal, cu întreruperi, între 26 martie 1895 şi 18 martie 1901. Iniţiatorul acestui „jurnal ţivil şi cazon” a fost Anton Bacalbaşa, iar modelul, în orientarea generală şi în mijloacele satirei şi ale umorului, este „Moftul român” al lui I.L. Caragiale. De altfel, George Ranetti, care, după moartea prematură a lui Anton Bacalbaşa, continuase să redacteze **M.T.**, va opri apariţia publicaţiei pentru a trece în redacţia noii serii a „Moftului român”, ce va fi inaugurată la 1 aprilie 1901. El recunoştea astfel nu numai autoritatea în materie a lui Caragiale, dar şi legătura existentă între cele două reviste umoristice, alcătuite, de fapt, de aceeaşi echipă redacţională (A. Bacalbaşa, G. Ranetti, D. Teleor), căreia i se adăugau, după împrejurări, şi alţi colaboratori. G. Ranetti părăseşte redacţia în 1895, la puţină vreme de la apariţie, dar va relua colaborarea în anul următor. Cu numărul 119/1897 **M.T.** va fi condusă de un comitet de redacţie compus din necunoscuţii G.T. Popescu, A. Vasiliu, P.I. Teodorescu şi St. Apeteanu. După mai bine de un an Bacalbaşa revine la direcţia publicaţiei (începând cu numărul 188/1898), reluând totodată şi vechile făgaşuri care îi aduseseră notorietate, adică atacul neîntrerupt şi necruţător al „moştecismului” din toate sectoarele vieţii sociale. Din mai 1899, când Bacalbaşa, obligat de starea sănătăţii, părăseşte definitiv conducerea, treburile redacţionale vor rămâne în seama unui comitet, cu excepţia perioadei 17 octombrie 1899 – 20 februarie 1900, când Ranetti figurează ca director. Structural, **M.T.** se înrudeşte cu „Moftul român”, înscriindu-se într-o tradiţie care pleacă de la gazetele satirice „Nichipercea” sau „Bondarul”. Coperta, ocupată în întregime de o caricatură politică, indică pentru fiecare număr situarea în imediata actualitate socială şi politică. Editorialul, redactat mai întotdeauna de Anton Bacalbaşa, sprijină cu argumente ingenioase, într-un stil febril, incisiv, atitudinea politică adoptată, care de cele mai multe ori nu este a redacţiei în întregime, ci a directorului. Ceilalţi redactori şi colaboratori erau preocupaţi de latura umoristică propriu-zisă, furnizând materialul literar şi satiric. Câteva rubrici alcătuiesc osatura revistei: pagina literară, variată, cu articole şi note îmbibate de sarcasm; „Moş Teacă în provincie”, culegere săptămânală de ştiri şi informaţii provinciale, vie şi temută, care a provocat numeroase conflicte de presă; o rubrică de informaţii din viaţa societăţii bucureştene, în care sunt persiflate ambiţiile

Anul I. — Nrul 2.
Duminică, 2 Aprilie 1895.

MOŞ TEACĂ

JURNAL ŢIVIL ŞI CAZON

APARE DUMINICA
UN NUMĂR 20 BANI

Director: ANTON BACALBAŞA

REDACTIA
5. PASAJUL BĂNCII. 5
BUCUREŞTI

— NU ÎNVIA, RĂCANE!

burgheziei române de a copia modul de viaţă parizian; în sfârşit, o exigentă revistă a presei, căreia nu-i scapă aproape niciodată stângăciile de stil sau inconsecvenţele de atitudine ale gazetelor din epocă. Un oarecare scepticism, specific lui Anton Bacalbaşa, întunecă imaginea vieţii literare dintre 1895 şi 1900 aşa cum este reflectată în revistă. Aici se critică neobosit, dar fără subţirimea de spirit cu care era discutată literatura la „Moftul român". Acest scepticism este şi sursa lipsei de pătrundere cu care sunt ironizate, batjocorite chiar, eforturile de înnoire poetică făcute de Al. Macedonski şi de emulii săi. E o adevărată campanie, preluată în liniile ei mari tot de la „Moftul român", împotriva poeziei „mistico-simboliste", „decadente-orientale", „instrumentaliste" etc. Alături de poetul *Nopţilor*, sunt ironizaţi Cincinat Pavelescu, Mircea C. Demetriade, C. Cantilli şi Ion Theo (Tudor Arghezi), acesta pentru exotica poezie *Aegypt*, articolul fiind intitulat *Producțiunile d-lor Constant Cantilli, Ion Theo și Caron*. Dar mai cu seamă veleitarii şi nechemaţii în lumea literelor constituie o ţintă a săgeţilor. Avalanşa de versuri, proză şi teatru din paginile revistelor şi ale diverselor periodice este cenzurată cu vigilenţă. Victimele acestei campanii vehemente sunt D. Păun-Drăghicescu, D.S. Vasculesco, schimonahul Pahomie Bălănescu, Ilie Ighel-Deleanu ş.a. Alt grup de literaţi avut în vedere cu perseverenţă de criticii de la **M.T.** a fost cel al epigonilor, autori lipsiţi de personalitate artistică (Ana Ciupagea, Th. M. Stoenescu), atacaţi individual sau în grup (cenaclul de la „Românul literar"). Nu au fost cruţaţi nici marii scriitori, ironizaţi pentru motivele cele mai neaşteptate (naivitatea politică a lui I.L. Caragiale, care l-a făcut să adere la Partidul Radical, exagerările spiritiste ale lui B.P. Hasdeu, tendinţa spre oportunism politic la B. Delavrancea, rigiditatea autoimpusă a lui Titu Maiorescu ş.a.). Apariţia revistei a însemnat, în primul rând, afirmarea unui protest de esenţă morală şi politică îndreptat împotriva unor realităţi ale vieţii sociale româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea. „Moştecismul", urmărit în toate straturile sociale, în toate instituţiile, este sinonim cu incompetenţa arogantă, cu lipsa de cinste şi de demnitate, cu brutalitatea şi obtuzitatea cazonă, cu lipsa de omenie în relaţiile dintre oameni. O mare parte din material – articole politice şi literare, schiţele cu Moş Teacă, versuri şi parodii, note şi recenzii – îi aparţine lui Anton Bacalbaşa, care redactează, sub pseudonimul Rigo, şi câteva suplimente: „Dom Paladu", „Mitiţă Scuza" (în care este ironizat omul politic D.A. Sturdza), „Oculta", „Chefereul". Alături de el, G. Ranetti, D. Teleor, A. Vasiliu şi, desigur, sub multe pseudonime, şi alţi scriitori din jurul anului 1900 contribuie la redactarea revistei. ***R.Z.***

MOTOC, Nicolae (1.II.1936, Feteşti – 6.VI.2013, Constanța), poet, prozator, cronicar literar. Este fiul Sandei (n. Botezatu) şi al lui Zaharia Motoc, marinar. Cursurile primare, gimnaziale (1941–1948) şi parțial pe cele liceale le urmează în Constanţa, întrerupte din 1952 până în 1954, perioadă în care frecventează Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti, unde face parte din promoția lui Nicolae Labiș; dă examenul de maturitate la Constanța. Va fi student al Facultății de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1964–1970), pe care o finalizează cu teza *Personalismul energetic al lui C. Rădulescu-Motru*. Lucrează încă din 1957 în redacţia ziarului „Dobrogea nouă", reuşind, între 1960 şi 1966, să ocupe, oficial, un post de redactor. Lucrează apoi la revista „Tomis", unde îndeplineşte funcţiile de redactor-şef adjunct, secretar general de redacţie (1966–1974), redactor de rubrică (1975–1982), secretar responsabil de redacţie. Aici publică mai ales cronici despre scriitori reprezentativi ai deceniilor postbelice (Nina Cassian, Nichita Stănescu, Gellu Naum, Mircea Ivănescu, Mircea Dinescu, Gabriela Melinescu, Gheorghe Tomozei, Marius Robescu, Adrian Alui Gheorghe, Octavian Paler, Marin Preda, Ovidiu Dunăreanu ș.a.), reunite în volumul *Vivisecții* (2007; Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor). Debutează cu versuri în paginile revistei „Tânărul scriitor" (1952), iar editorial cu reportajele din *Orizonturi dobrogene* (1964), urmate, după câţiva ani, de placheta *Ceasul umbrei* (1969). Succes de public a avut însă cu romanul *Golful sălbatic* (1977). Mai colaborează cu versuri la „Luceafărul", „Ramuri", „România literară", „Săptămâna", „Viaţa românească", „Vatra", „Ex Ponto" ş.a. În perioada 1995–1996 conduce revista „Metafora".

Versurile din *Ceasul umbrei* trasează liniile generale pentru dezvoltările lirice următoare. Într-o structură tripartită, fiecare grupaj fiind circumscris, cel puţin teoretic, câte unui citat semnificativ (*Imaginea răzbunătoare* – sub semnul unui descântec akkadian, *Dezlegarea de mare* – sub cel al unui extras din opera lui Dimitrie Cantemir,

Ceasul umbrei – cu un motto din Pascal). Se valorifică trimiteri livreşti variate, adecvate cu precădere asocierii dominante dintre eros, femeie şi mare. Alături de aceasta, o sferă tematică des întâlnită la **M.**, derivând dintr-o poetică a primordialităţii, este aducerea în prim-plan a procesului de geneză a lumii, prin jocul elementelor. Pe plan artistic preocuparea pentru combinatorica imaginilor, relevând un exerciţiu stilistic baroc, determină surprinzătoare efecte ce definesc figurile anamorfotice inserate în discursul de ansamblu al cărţii („Port o coadă de rechin/ cam pe ceafă ca un coif/ şi drept spadă-mi bate coapsa/ un os mare de balenă” – *Casa mea*). În *Elementele* (1974) ordinea ivirii lumii actualizează, în cadru marin, atât metafora privirii – instrument al cunoaşterii şi al imaginaţiei, cu tot câmpul semantic pe care îl presupune –, cât şi simboluri precum ochiul, cristalul, oglinda, într-un conglomerat ce dă formă finală substanţei lirice: „labirinturi de cristal,/ fulgerate/ de şerpi negri/ înhămaţi la harfe de aur,/ şi lacuri, în şiraguri, de sunete” (*Adâncuri de mare*). Îndepărtându-se de efortul atingerii stării pure de poezie cu valenţe metafizice, *Erezii marine* (1980) evidenţiază relaţia erosului cu spaţialitatea, marea ritmând, stingând elanuri şi ştergând urme ori ducând spre infinit sentimentul limitării fiinţei. Iubirea pentru androgin (femeia cu „trupul zvelt de băiat”), cu rezonanţe amintind de miturile Antichităţii elenistice, diversifică modalităţile de construcţie a personajelor şi, implicit, tipologia afectivă. Aceeaşi formulă se întâlneşte şi în *Dimineaţa nuanţelor* (1989), unde decorul marin devine scena confruntărilor dintre elementul masculin şi cel feminin, ale căror consecinţe dramatice se traduc prin singurătate şi melancolie. Dublu manierizante, mai întâi faţă de lirica universală, apoi faţă de concepţia proprie, volumele *Poem scris pe suflarea pământului* (1975), *Anamorfoze* (1983), *Fragilităţi* (1996; Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, Premiul revistei „Tomis”) şi *Provocări imergente* (2000) reiau fără variaţii prea marcate registrul tematic caracteristic autorului. O uşoară schimbare se înregistrează în *Fragilităţi*, unde se arată interes haikuului (*Haiku în oglindă*), iar imaginile selectează, adesea, gesturi de o cruzime cu atât mai percutantă, cu cât este mai absurdă. *Erezii marine* (2009) fiind o antologie din versurile lui **M.**, ultima carte de poezie publicată e propriu-zis *Ochiul lui Orfeu* (2006), care sugerează, prin dedicația „către doamna care – deși mă urmează/ în spațiul poemului – când vreau s-o privesc/ dispare în infernul clipei”, o călătorie cu influențe inițiatice. Mai intră în combinația aluzivă referințe la Seneca, Wallace Stevens și Eugenio Montale. Decupajul triptic (*La mila unui divin ego viran*, *Epicentrul strălucirilor vagabonde*, *În marginea unei concreteți infinite*) propune poeme cu substanță eclectic filosofică – de la surse, figuri, simboluri antice la concepte din heideggerianism –, dar și cu mesaje care descriu fenomene ale strictei imanențe: „Totul se vinde totul se cumpără și nimic nu are sens/ Dincolo de magia profitului – de la obținerea de locuri/ Pe Marte la licitarea de locuri de cerșit în marile piețe –/ Esențială e prosperitatea la limita visătoriei și în pas/ Cu divinizarea agresiunii și a succesului obligatoriu/ Nu se sustrag acestei legi nici sentimentele mai delicate/ Cum ar fi cel al grijii față de mormântul părinților”. Chiar dacă proza nu constituie pentru **M.** un gen privilegiat, *Golful sălbatic* (1977), apărut în colecţia „Romanul de dragoste” şi al cărui tiraj s-a epuizat rapid, după alte criterii decât literare – accesibilitatea aparentă a subiectului: un conflict între două femei ce îşi dispută un bărbat, sentimentalism etc. –, are totuşi o calitate structurală, şi anume construcţia polifonică, bazată pe succesiunea vocilor narative ale personajelor: Roua Caraoglu – studentă la fără frecvenţă şi lucrătoare într-o tipografie, Ozana Orghidan – studentă şi jurnalist la revista „Universitas”, Şerban Magiru – inginer. Notabilă este şi strategia regizorală, cvasiteatrală, de desfăşurare a unei intrigi tradiţionale (vechiul triunghi amoros): confesiunile fiecărui personaj se derulează în spaţiul izolat al unui golf, într-un peisaj de amurg care, alături de dinamica sentimentală (subiectul propriu-zis al prozei), oscilând între pasiune paroxistică şi gelozie maladivă, ar părea că provin din romanul interbelic (Anton Holban, Cella Serghi). Publicat peste două decenii, romanul *Dignidad* (1997) nu va avea aceeași audiență.

SCRIERI: *Orizonturi dobrogene*, Constanţa, 1964; *Ceasul umbrei*, Bucureşti, 1969; *Elementele*, Bucureşti, 1974; *Poem scris pe suflarea pământului*, Bucureşti, 1975; *Golful sălbatic*, Bucureşti, 1977; *Erezii marine*, Bucureşti, 1980; *Anamorfoze*, Bucureşti, 1983; *Dimineaţa nuanţelor*, Bucureşti, 1989; *Fragilităţi*, cu desene de Tudor Jebeleanu, Constanţa, 1996; *Dignidad*, Constanţa, 1997; *Provocări imergente*, Constanţa, 2000; *Senzații*, Chișinău, 2002; *Ochiul lui Orfeu*, Constanța, 2006; *Vivisecții*, pref.

Corina Apostoleanu, Constanța, 2007; *Erezii marine*, Constanța, 2009. **Antologii:** *Secvenţe marine*, introd. Cornel Regman, Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Marin Porumbescu); *Vânzătorul de enigme*, Comstanța, 1993 (în colaborare); *Fereastra dinspre mare*, Constanţa, 1995.

Repere bibliografice: Radu Cârneci, *Pro amicitia*, ATN, 1969, 12; Dan Laurenţiu, *„Ceasul umbrei”*, LCF, 1969, 17; Al. Protopopescu, *„Ceasul umbrei”*, TMS, 1969, 11; Dana Dumitriu, *Peisaj marin*, RL, 1974, 8; Mircea Iorgulescu, *„Elementele”*, LCF, 1974, 14; Cornel Ungureanu, *„Elementele”*, O, 1974, 9; Lucian Raicu, [*Nicolae Motoc*], RL, 1975, 17, 1980, 39; Mincu, *Poezie*, *193–197*; Piru, *Poezia*, II, *329–332*; Poantă, *Radiografii*, I, *193–194*; Sorin Titel, *Roman de analiză*, RL, 1978, 5; Alex. Ştefănescu, *Poesia omnia vincit*, TMS, 1981, 4; Eugen Simion, *„Anamorfoze”*, RL, 1983, 11; Dumitru Mureşan, *Un roman parodic*, VTRA, 1998, 4; Enache Puiu, *Utopie şi realitate*, ST, 1998, 4–5; Grigurcu, *Poezie*, II, *154–158*; Corina Apostoleanu, [*Nicolae Motoc*], LCF, 2001, 1, „Ex Ponto”, 2006, 3; Ion Roșioru, [*Nicolae Motoc*], CL, 2001, 2, „Poezia”, 2003, 3, LCF, 2004, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *296–298*; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, *477–485*. Nicolae Rotund, *„Vivisecții”*, „Ex Ponto”, 2008, 2; Marius Manta, *„Ochiul lui Orfeu”*, ATN, 2008, 11. ***C.M.B.***

MOTRESCU, Ilie (18.VIII.1941, Crasna Putnei–Storojineț, azi în Ucraina – 26.VII.1969, Crasna, azi în Ucraina), poet, publicist, folclorist. Este fiul Anei (n. Pleşca) şi al lui Ion Motrescu, țărani. După absolvirea şcolii medii din Ciudei (1959), îşi continuă studiile la Institutul Pedagogic „Alecu Russo” din Bălţi, pe care îl termină în 1964. Debutează publicistic studenţie. În perioada 1964–1967 este profesor de limba şi literatura română la o școală medie din Crasna lui Ilschi, ulterior fiind angajat la noul ziar de limba română „Zorile Bucovinei”, în calitate de redactor literar, apoi de corespondent. Mai e prezent cu poezii şi articole în „Cultura”, „Tinerimea Moldovei” ş.a. Dispare în condiţii misterioase în vara anului 1969, fiind ucis probabil de agenții KGB, în pădurea Crasnei, aruncat în Prut, înmormântat, ca persoană neidentificată, în cimitirul din Cernăuți.

Versurile lui **M.**, multe lăsate în manuscris, au fost incluse post mortem în diverse culegeri colective apărute în Ucraina, România şi Republica Moldova, au fost reproduse în publicaţii periodice precum „Zorile Bucovinei”, „Plai românesc”, „Arcaşul”, „Concordia”, almanahul „Ţara Fagilor”, „Septentrion literar”, „Glasul Bucovinei”, „Literatura şi arta”, „Cronica”, „Dunărea de jos” ș.a. Un fost coleg de redacție la „Zorile Bucovinei”, Ion Ţâbuleac, „alcătuitorul” ediției de versuri și publicistică *Hora vieții* (2001), menţiona că **M.** avea propriul său nerv şi modalitatea sa „de a vedea şi interpreta faptele şi fenomenele de viaţă”, adăugând că scrisul lui „este un dialog, o conversaţie cu cineva de alături, cu cineva din inimă... şi din conştiinţă”. Drept dovadă pot fi citate rândurile „şi am să răzbat în vreme pe de-a dreptul/ Făcându-mi loc cu fruntea şi cu pieptul” sau cele dintr-un zguduitor dialog liric „– Cale bună, bărbatule voinic/ – Din darurile voastre n-am moştenit nimic./ – Să ne-auzim de bine, flăcăule frumos!/ – Vă mulţumesc de moarte, petreceţi sănătoşi” (*Hora vieţii*) sau „Mi-e teamă? Aş! Am cutezat spre larg/ Cu-o zdreanţă de credinţă legată de catarg/ şi-un cântec cât nu-s mările de larg” (*Cântecul vâslaşului*). Într-unul din cele mai substanțiale poeme, *Semn*, se întrevede cu uşurinţă capacitatea lui **M.** de a cuprinde în vers, vibrant, energic, demnitatea de urmaș al unei seminții nobile, învingătoare în lupta cu vremurile de cumpănă, dăinuind peste timp, asemenea munților și brazilor: „Sub muntele bătrân şi-mpădurit/ molizii grei se prăbuşesc în mit,/ străbunii mei se prăbuşesc şi ei/ cu vremile de-a valma peste zei.// Şi-aşa cum vin din coame de Carpaţi/ se-ntunecă genunea de bărbaţi/ scoborâtori din seminţia dacă./ Se luptă aici cu moartea şi se-mpacă.// Până aici veniră să se-nfrunte/ virtuţile romane cu cremenea de munte;/ molizii tari şi brazii aici s-au prăbuşit/ Peste mânia turcului pocit.// Cu braţul vlăguit de grele arme/ sub muntele acesta Ştefan doarme.../ Sub muntele acesta neamul meu/ răsare-ntre Pământ şi Dumnezeu”.

SCRIERI: *Cântarea Carpaţilor*, Bălţi, 1960; ed. Hliboca, 2002; ed. Storojineţ, 2008; *Hora vieţii*, îngr. Ion Ţăbuleac, pref. Mihai Cimpoi, Timişoara, 2001.

Repere bibliografice: Vasile Tărâţeanu, [*Ilie Motrescu*], „Plai românesc” (Cernăuţi), 1994, 4 august, „Arcaşul” (Cernăuţi), 1999, 24 iulie; Dumitru Covalciuc, *Poetul şi apa. Ilie Motrescu*, LA, 1996, 20 mai; Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *279–283*; Nicolae Motrescu, [*Ilie Motrescu*], „Zorile Bucovinei” (Cernăuţi), 1999, 4 septembrie, 16 octombrie; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuţi (1775–2000)*, Cernăuţi, 2000, *452–458*; *Restituiri – Ilie Motrescu*, îngr. Laurențiu Dragomir, București, 2000; Ion Beldeanu, *Ilie Motrescu sau Demnitatea tragică*, „Crai nou” (Suceava), 2001, 30 mai; George Muntean, *Ilie Motrescu și tragica lui Crasnă*, „Oglinda literară”, 2003, 21, 2005, 39, 40; *Ilie Motrescu – coborâtor din semeția dacă*, București, 2003; Cimpoi, *Critice*, III, *212–215*; Eleonora Schipor, *De-a*

pururi logodit cu tinereţea, Hliboca, 2004; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *200–203*; Hostiuc, *Scriitori*, *29–30*, *93–111*; [*Ilie Motrescu*], în *Crasna Bucovinei*, I, Storojineţ, 2006, *95–98*, *99–123*; *Ilie Motrescu*, în *Poezia Bucovinei*, îngr. Vasile Tărâţeanu, Alba Iulia, 2009, *252–258*. ***V.Tț.***

MOTZAN, Peter (7.VII.1946, Sibiu), critic literar, editor, traducător. Este fiul Bertei Motzan (n. Krauss) și al lui Bruno Walter Motzan, funcționari. A studiat la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1959–1974) și la Facultatea de Filologie, secția germană–română, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj (1965–1970) și și-a susținut doctoratul în 1980 la Universitatea din București cu teza *Poezia de limbă germană din România după 1945. Privire istorică și sistematică*. Între 1970 și 1988 a fost asistent, apoi lector la Catedra de filologie germanică a Universității din Cluj. Stabilit în Germania în 1990, va fi *Gastprofessor* pentru literatura germană modernă la Universitatea din Marburg (1991), iar din 1992 cercetător al Institutului „Südostdeutsche Kulturwerk" (din 2001 Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas de pe lângă Ludwig-Maximilian-Universität din München), apoi director adjunct al Institutului (din 2001) și profesor asociat al acestei universități. Este unul din fondatorii revistei „Echinox" și redactor al paginilor în limba germană între 1968 și 1972. Debutează în 1968 cu un articol despre Rainer Maria Rilke în „Hermannstädter Zeitung". A publicat sute de studii, eseuri, cronici pe teme de literatură germană și română în volume colective, în reviste academice, de cultură și literatură, în periodice din România, Germania, Austria, Elveția – „Neue Literatur", „Karpathenrundschau", „Steaua", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Transilvania", precum și în „Südostdeutsche Vierteljahresblätter" (din 2005 „Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas") din München, revistă pe care o editează, „Rhein-Neckar-Zeitung" din Heidelberg, „Frankfurter Allgemeine Zeitung", „Die Welt" ș.a. A colaborat cu eseuri radiofonice în limba română la Radio Europa Liberă (1990–1994), va fi prezent în emisiunile de la Deutschlandfunk Köln și Hessischer Rundfunk. În 2003 i s-a decernat titlul *doctor honoris causa* din partea Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca.

M. este unul din fervenții promotori ai literaturii germane din România atât prin ediții, însoțite de comentarii, din scriitori germani ai spațiului românesc, cât și prin studii fie incluse în volume colective, fie autonome. Bine primită de critică a fost cartea *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944* (1980), în care perspectiva istorică este corelată cu cea estetică. Autorul procedează la o periodizare a liricii germane, subliniază interdependențele cu poezia românească interbelică, ajunsă la un nivel european, distinge înrâuririle exterioare și tradiția endogenă, descrie diversitatea tematică și pluralitatea formelor de expresie, stabilește liniile majore de evoluție ale liricii germane din România în perioada contemporană. Critic mereu avizat, la curent cu noutățile din teoria și critica literară, în *Lesezeichen* (1986) el își amplifică aria de cuprindere. Pe lângă studii despre Oscar Walter Cisek și Adolf Meschendörfer, își fac loc reflecții teoretice despre estetica receptării, sociologia literaturii comparate, raportul dintre poetică și realitate, cu referiri la nume cunoscute precum Hans Robert Jauss, Manfred Durzak, Klaus Schuhmann, Heinrich Vormweg. Un capitol îi este dedicat lui Rilke (receptarea istorică, scrierile sale de comentator al literaturii germane și europene, un aprofundat studiu despre sonetul *Apollo timpuriu* din *Poezii noi*). Literaturii române i se acordă un spațiu distinct, cu prilejul unor traduceri de referință în limba germană, fie din prozatori (Pavel Dan, proza scurtă contemporană de la Ovidiu Constantinescu la Mircea Nedelciu din cuprinzătoarea antologie a Evei Behring), fie din poeți ca Ion Barbu („o sărbătoare a intelectului"), Lucian Blaga (se face o fină paralelă comparatistă cu Rilke), Aurel Rău (cu o analiză a timpului în multiplele sale forme de apariție), criticul dovedindu-se un cunoscător al literaturii române nu numai pe coordonata istorică, ci și în privința subtilității interpretative. De altfel, **M.** a intenționat să-i familiarizeze pe cititorii germani și cu lirica românească, prin traduceri îndeosebi din poeții contemporani, unele rămase în publicațiile la care a colaborat, de pildă „Neue Literatur", altele reunite în volum, pentru a crea o punte de cunoaștere între cele două culturi. Nu în ultimul rând, sunt de menționat colaborările la antologiile *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947* (Leipzig, 1988), cu traduceri din Scarlat Callimachi, Ilarie Voronca, Eugen Ionescu, Ștefan Roll, Gherasim Luca, și *Gefährliche Serpentinen. Rumänische Lyrik der Gegenwart* (Berlin, 1998), cu texte din Traian T. Coșovei, Daniela Crăsnaru, Mircea Dinescu, Dinu Flămând, Virgil Mihaiu, Nicolae

Prelipceanu, care pun în valoare lirica românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Un loc însemnat în biografia intelectuală a lui **M.** o deține implicarea sa editorială. De un interes deosebit a avut parte antologia *Vânt potrivit până la tare* (1982), incluzând lirica tinerei generații din jurul Grupului de Acțiune Banat, care a suscitat nu numai polemici aprinse, dar și represiuni suferite de unii poeți antologați. Cartea punea în evidență orientarea liricii acestei generații spre postmodernism, prevestindu-l prin atitudinea ironico-parodică, adeseori sarcastică, la adresa discursului sociopolitic oficial, prin caracterul prozastic al perceperii realității, prin refuzul metaforizării, în favoarea oralității și a mesajului explicit, prin cultivarea experimentelor formale. Printre poeții incluși se aflau Anemone Latzina, Franz Hodjak, Johann Lippet, William Totok, Richard Wagner, Rolf Bossert. La reeditarea din 2012 au fost recuperați poeții excluși inițial pe motiv de emigrație, Klaus Hensel și Werner Söllner, ediția fiind completată cu texte programatice, mese rotunde, bilanțuri, polemici și cu un dosar de receptare aparținând mai cu seamă lunediștilor, invitați de revista „Neue Literatur" să-și exprime opiniile cu privire la diferențele și similitudinile dintre ei și poeții germani, printre care Mircea Cărtărescu, Ioan Buduca, Ion Bogdan Lefter, Elena Ștefoi ș.a. O altă inițiativă meritorie a lui **M.** a fost aceea de a edita, împreună cu George Guțu și Stefan Sienerth, antologia lăsată în manuscris de Alfred Margul-Sperber, și anume *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus Bukowina* (2009), inserând poeți importanți ai acestui spațiu spiritual multicultural, precum Rose Ausländer, Paul Antschel (Paul Celan), Alfred Kittner, Alfred Margul-Sperber, Ulrich Birnbaum și mulți alții, de o varietate lirică extinsă între clasicismul german, melosul romantic și expresionismul austriac. Consacrându-se, după plecarea din țară, mai cu seamă „literaturii germane regionale", **M.** a excelat ca editor (singur sau într-o fructuoasă colaborare îndeosebi cu Stefan Sienerth, o vreme director al Institutului münchenez) al unor masive volume colective de studii privitoare la acest spațiu constitutiv al celei „de-a patra literaturi germane", cel est-european, documentând cu acribie diverse etape, tendințe sau evenimente. Este o contribuție fundamentală la cunoașterea contextului istoric-cultural-literar din secolul al XX-lea.

SCRIERI: *Interpretationen deutscher und rumäniendeutscher Lyrik* (în colaborare), Cluj, 1971; *Reflexe. Kritische Beiträge zur rumäniendeutschen Gegenwartsliteratur* (în colaborare), Cluj-Napoca, 1977; *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944*, Cluj-Napoca, 1980; *Lesezeichen*, Cluj-Napoca, 1986; *Worte als Gefahr und Gefährdung* (în colaborare cu Stefan Sienerth), pref. Stefan Sienerth, München, 1993; *Die deutschen Regionalliteraturen in Rumänien. 1918–1944. Positionbestimmungen, Forschungswege, Fallstudien* (în colaborare cu Stefan Sienerth), München, 1997; *Ost-west-identitäten und -perspektiven. Deutschsprachige Literatur in und aus Rumänien im interkulturellen Dialog* (în colaborare cu George Guțu, Ioana Crăciun și Laegreid Sissel), München, 2012. **Antologii:** *Vânt potrivit până la tare*, tr. Ioan Mușlea, pref. Mircea Iorgulescu, postfața edit., București, 1982; ed. 2, tr. Ioan Mușlea și Emanuel Ulubeanu, îngr. și pref. Ioan Bogdan Lefter, București, 2012; Alfred Margul-Sperber, *Die Buche. Eine Anthologie deutschsprachiger Judendichtung aus der Bukowina*, postfața edit. și George Guțu, München, 2009 (în colaborare cu George Guțu și Stefan Sienerth). **Ediții:** *Schriftsteller zwischen (zwei) Sprachen und Kulturen*, München, 1999 (în colaborare cu Antal Mádl); *Karl Kurt Klein (1897–1971). Stationen des Lebens. Aspekte des Werkes. Spuren der Wirkung*, München, 2001 (în colaborare cu Stefan Sienerth și Anton Schwob); *Deutsche Literatur in Rumänien und das Dritte Reich*, Münster, 2003 (în colaborare cu Michael Markel); *Wahrnehmung der deutsch(sprachig)en Literatur aus Ostmittel- und Südosteuropa – ein Paradigmenwechsel? Neue Lesearten und Fallbeispiele*, München, 2009 (în colaborare cu Stefan Sienerth). **Traduceri:** Nicolae Prelipceanu, *Was tatest du in der Bartholomäus Nacht?*, Cluj-Napoca, 1985; *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947*, îngr. Eva Behring, Leipzig, 1988 (în colaborare); *Gefährliche Serpentinen. Rumänische Lyrik der Gegenwart*, îngr. Dieter Schlesak, Berlin, 1998 (în colaborare).

Repere bibliografice: Werner Söllner, *Între provincialism și universalitate*, AFT, 1981, 3; Virgil Mihaiu, *Un literator al timpului nostru*, ST, 1981, 7; Klaus Schuhmann, *„Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944"*, „Weimarer Beiträge", 1982, 9; Emmerich Reichrath, *Die fällige Synthese*, în *Reflexe*, II, îngr. Emmerich Reichrath, Cluj-Napoca, 1984, *25–30*; Ute Rill, *Gehaltvoll und beispielhaft*, NL, 1987, 5; Ion Bogdan Lefter, *„Lesezeichen"*, RL, 1987, 15; Adrian Marino, *Studii și traduceri germane*, TR, 1987, 53; *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Thaur bei Innsbruck, 1993, *346*; Stefan Sienerth, *Trotz Bedeutungsverlust noch immer eine „Instanz"*, SBZ, 1996, 10; Alexander Ritter, *Deutsche Minderheitenliteraturen. Regionalliteraturische und interkulturelle Perspektiven der Kritik*, München, 2001, *32–34*, *63–66*; Andrei Corbea, *Conivență și complicitate*, OC, 2004, 218; Cosmin

Dragoste, *Literatura germană din România, istoria și critica sa*, „Scrisul românesc”, 2009, 5; Grete Tartler, *Poezia de limbă germană a evreilor din România*, RL, 2009, 27; Marius Chivu, *Vântul schimbării*, DM, 2012, 437; George Neagoe, *Acțiunea prin cultură*, CLT, 2012, 29; Cosmin Ciotloș, *Pact de neagresiune*, RL, 2012, 32. ***G.Dn.***

MOVILĂ, Petru (21.XII.1596, Suceava – 22.XII.1646, Kiev), cărturar.

M., unul dintre fiii Margaretei (n. Zólkiewska) şi ai lui Simion Movilă, ce a domnit scurt timp în Ţara Românească (1601, 1602) şi în Moldova (1607–1608), se află după moartea tatălui său (1612) în Polonia, sub protecţia unor nobili polonezi. Urmează şcoala Frăţiei Ortodoxe din Lvov, completându-şi studiile, probabil, la Academia Zamoiska din Zamosk, dar poate şi în Occident. Mai târziu va sprijini domniile fraţilor săi, Gavril și Moise Movilă, după ce, la un moment dat, dorise pentru sine tronul Moldovei. Prestigiul ascendenţei voievodale, sprijinul nobilimii poloneze, solida sa cultură umanistă cu deschideri occidentale şi legăturile privilegiate cu mitropolitul Iov Boreţki de la Lavra Pecerska din Kiev au determinat alegerea sa, în 1627, ca arhimandrit al influentei mănăstiri kievene. Mare prelat şi din 1633 mitropolit al Kievului, **M.** va trasa un vast program cultural-religios de emancipare a clerului ortodox, prin intermediul şcolilor şi al tipăriturilor, şi de consolidare a ortodoxiei răsăritene, periclitată de ofensiva catolicismului (prin „unaţia” de la Brest-Litovsk) şi a protestantismului. Contribuie la deschiderea, în 1631, a colegiului de la Lavra Pecerska, ce se va uni în 1632 cu şcoala Frăţiei Ortodoxe din Kiev, extinzându-şi, în decursul anilor, programul de studii după model apusean. Colegiul, ce va inspira pe cel înfiinţat după 1640 la Trei Ierarhi, în Iaşi, va deveni ulterior o reputată academie teologică. **M.** dezvoltă activitatea editorială de la Lavra Pecerska – traducând şi corectând texte, scriind prefeţe şi lucrări originale, supraveghind pregătirea meşterilor tipografi şi gravori, ca şi răspândirea cărţilor, imprimate cu litere latine, în Ţările Române. Revede Moldova în 1645, când oficiază la Trei Ierarhi nunta, cu substrat politic, a fiicei lui Vasile Lupu, Maria, cu nobilul protestant lituanian Janusz Radziwill. Activitatea cultural-religioasă desfăşurată de **M.** a marcat o reformă a tradiţionalei culturi bizantino-slave, aşezând-o în relaţie cu umanismul european. Acest proces de înnoire culturală slavo-ucraineană se răsfrânge favorabil în Ţările Române în timpul domniilor lui Vasile Lupu şi Matei Basarab. Mitropolitul Kievului trimite materiale şi meşteri tipografi pentru înfiinţarea unor tipografii româneşti la Câmpulung (1635), Govora (1637) şi la Iaşi (1642), unde ajunge chiar Sofronie Poceaski, fost rector al Lavrei Pecerska. Ediţii rutene stau la baza unor tipărituri româneşti din epocă sau inspiră lucrări lexicografice în Ţara Românească. Predosloviile lui **M.** – polemice sau cu dedicaţie – sunt luate ca model de Udrişte Năsturel sau de Teofil, mitropolitul Ugro-Vlahiei.

Personalitate umanistă, **M.** a scris în latină, slavonă şi polonă mai multe prefeţe, memorii şi lucrări erudite de polemică teologică. Prefaţa slavonă la *Triod ales* (Kiev, 1631), închinată domnitorului Moise Movilă, conţine idei comparabile cu cele din *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, privitoare la îndatoririle „politiceşti şi duhovniceşti” ale conducătorului ţării. Prefaţa altui *Triod*, tot din 1631, dedicată protectorului Toma Zamoiski, aduce informaţii istorice despre Movileşti, situate în context polonez. *Cuvânt duhovnicesc* (Kiev, 1645) este editarea în polonă a discursului ţinut la nunta domnească de la Iaşi. Opera memorialistică a mitropolitului, redactată în slavona culturii medievale române, oferă bogate mărturii istorice şi de viaţă confesională. Intervenţia polemică în apărarea ortodocşilor suspectaţi de protestantism se reflectă într-o lucrare tipărită sub pseudonimul Eusebie Pimen în 1644. Principala operă a lui **M.**, elaborată în latină, mai cunoscută sub numele de *Mărturisirea ortodoxă*, este o scriere teologică normativă pentru Biserica Răsăriteană, ce răspundea unor acuzaţii de erezie şi decădere provocate de confesiunea ortodoxă, cu tente calvinizante, a lui Chiril Lucaris, apărută la Geneva în 1633. *Mărturisirea ortodoxă* trebuia să obţină confirmarea Patriarhiei din Constantinopol în cadrul unui sinod ecumenic, ce s-a ţinut, date fiind neutralitatea poziţiei şi prestigiul în Orient

al lui Vasile Lupu, la Iaşi între 15 septembrie şi 27 octombrie 1642, reunind prelaţi kieveni, greci şi moldoveni. Dezbaterile sinodului au reprezentat nu doar o limpezire de doctrină, ci şi un moment al colaborării teologice greco–româno–slave. În 1645, fără a accepta modificările teologale aduse de Meletie Sirigul în versiunea sa neogreacă, **M.** îşi tipăreşte lucrarea în polonă şi în slavona ucraineană (sub titlul de *Catehismul cel mic*). Operă de mare circulaţie, *Mărturisirea ortodoxă* a fost citată şi de catolicul port-royalist Antoine Arnauld în disputele dintre catolici şi protestanţi. La mănăstirea Snagov s-a tipărit în 1699, sub îngrijirea lui Antim Ivireanul, o ediţie grecească a lucrării. În româneşte ea s-a tipărit încă din 1691, la Buzău, din îndemnul lui Constantin Brâncoveanu, fiind tradusă de Radu Greceanu, cu aportul filologic al stolnicului Constantin Cantacuzino. Mult preţuită de români, *Mărturisirea ortodoxă* a lui **M.** a cunoscut numeroase ediţii ce reiau traduceri făcute de Radu Greceanu, Filaret Scriban, Barbu Constantinescu, Ghenadie Enăceanu sau de Al. Elian.

SCRIERI: *Pravoslavnica mărturisire a săborniceştii şi apostoleştii Besericii Răsăritului*, tr. Radu Greceanu, Buzău, 1691; ed. (*Mărturisirea ortodoxă a apostoleștei şi catoliceştei Biserici de Răsărit*), tr. Filaret Scriban, Mănăstirea Neamţ, 1844; ed. (*Mărturisirea ortodoxă*), îngr. şi introd. Niculae M. Popescu şi Gh. I. Moisescu, pref. Tit Simedrea, Bucureşti, 1942; *Mărturisirea ortodoxă a credinţei universale și apostolice a Bisericii Orientale – Orthodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae Ecclesiae Orientalis,* ed. bilingvă, tr. şi introd. Traian Diaconescu, Iaşi, 2001.

Repere bibliografice: A. Philippide, *Introducere în istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, 1888, *138–142*; Iorga, *Ist. Bis.*, I, *290–295*, *297–300*, *310–313*; P.P. Panaitescu, *L'Influence de l'œuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés Roumaines*, Paris, 1926; T.G. Bulat, *Petru Movilă, prinţ de Moldova, apărător al ortodoxismului*, Iaşi, 1941; Cartojan, *Ist. lit.*, II (1942), *93–96*; Ciobanu, *Ist. lit.*, I (1947), *253–259*; Piru, *Ist. lit.*, I, *87–88*; G. Mihăilă, *Petru Movilă*, LRV, II, *260–263*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *129–132*, *137*, *140*, *142–143*; Dan Horia Mazilu, *Udrişte Năsturel*, Bucureşti, 1974, *23–35*, *219–221*, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *590–592*; Mazilu, *Proza*, II, *51–53*, *92–97*; Mazilu, *Vocaţia*, *190–218*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *30–47*; P. P. Panaitescu, *Petru Movilă*, îngr. și postfață Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, București, 1996; Nestor Vornicescu, *Sfântul ierarh Petru Movilă, mitropolitul Kievului, al Galiției și a toată Ucraina*, „Studii teologice", 1997, 1–2; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *298–300*; Petru Zugun, *Mitropolitul Petru Movilă, contemporanul nostru*, CRC, 2002, 3. ***A.Sm.***

MOVILĂ, Sanda (pseudonim al Mariei Ionescu; 7.I.1900, Cerbu, j. Argeş – 13. IX.1970, Bucureşti), poetă, prozatoare. Este fiica Mariei (n. Niculescu) şi a lui Ion Ionescu, mic negustor. Urmează liceul la Piteşti, iar după ce îşi ia licenţa în filologie modernă, specialitatea limba franceză, la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1924), devine funcţionară în Ministerul Instrucţiunii Publice. Începe să scrie de timpuriu; la şaisprezece ani îi apare o poezie în „Universul", apoi colaborează, sub semnătura Chrysanthème, în „Viața studențească". În 1921 va fi prezentă cu versuri în „Sburătorul", unde E. Lovinescu îi dă numele literar sub care va fi cunoscută. Mai colaborează la „Curierul artelor", „Flacăra", „Spre ziuă", „Năzuinţa", „Adevărul literar şi artistic", „Mişcarea literară", „Universul literar", „Bilete de papagal", „Gazeta literară", „Revista scriitoarelor", „Cuvântul", „Timpul", „Revista Fundaților Regale", „Adevărul", „Vremea" ş.a. Editorial, debutează în 1925 cu volumul de poeme *Crinii roşii*, premiat de Societatea Scriitorilor Români, unde fusese admisă în același an. După august 1944 colaborează la „Viața românească", „Caiete de poezie", „Lumina", apoi numele pare să-i fi dispărut din presă. A fost soţia lui F. Aderca.

Atrasă din copilărie de insolit, de extraordinar, **M.** obţine un oarecare succes de critică la apariţia primelor poeme prin sceneria exotică, cu motive japoneze, şi prin miniaturalul graţios. Parnasianismul inerent modului poetic decorativ e inundat de o muzicalitate venită din simbolism, producătoare de atmosferă stranie, cele mai vizibile aspecte fiind vaporizarea imaginilor, fluidizarea versului, liber şi adesea alb, sugerarea stărilor sufleteşti prin obsesii cromatice. În producţia lirică ulterioară feericul se dezvoltă în fabulos, spaţiul imaginarului se lărgeşte, iar în locul figuraţiei de evantai apar motive de baladă, legendă sau roman cavaleresc. Peisajele sunt mai ales de burg medieval, cu turnuri învăluite uneori de ceţuri nordice, bântuite de stafii. Cu timpul, gustul poetei pentru straniu, fantastic şi exotic începe să fie concurat de un simţ al realului, exprimat în versurile din volumul *Călătorii* (1946) prin visuri de cutreierare a planetei, în *Fruct nou* (1948) prin evocări ale coşmarurilor provocate de fascism şi prin dorinţa de implicare în timpul istoric. Proza anterioară instaurării regimului comunist, îndeosebi romanele, intră în perimetrul naturalismului prin interesul pentru ceea ce este ieşit

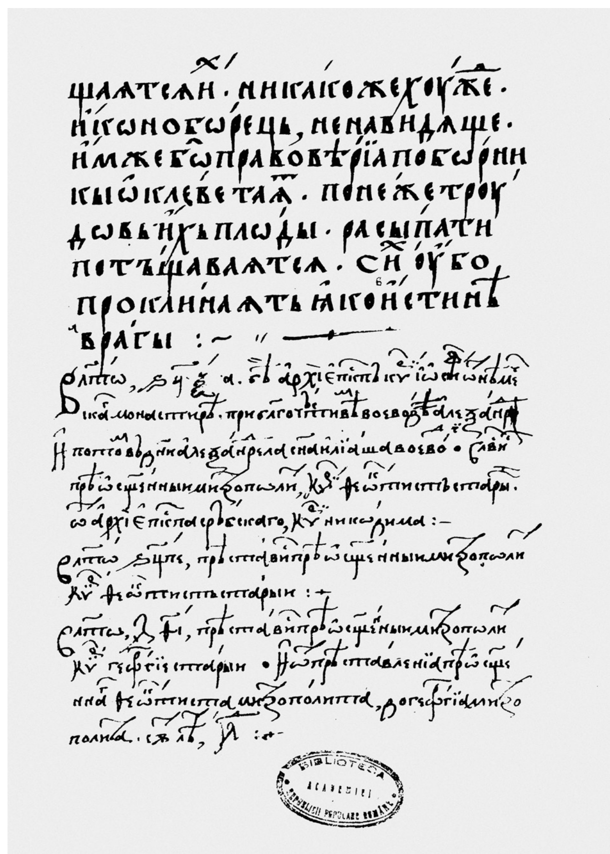
din normalitate, pentru „cazuri” înfăţişând vieţi sfărâmate sau măcar traumatizate, suflete „desfigurate”. O caracterizare, gândită de Ada Udrescu, protagonista din *Desfiguraţii* (1935), se aplică tuturor personajelor reprezentative ale romancierei: „Unde sunt sufletele noastre drepte de odinioară? Suntem desfiguraţi, desfiguraţi pentru tot restul vieţii”. Fascinată în copilărie de Ludovic al Bavariei, descoperit într-un album, Ada Udrescu iubeşte în adolescenţă, simultan, doi băieţi. Înainte de a se decide în favoarea unuia sau a altuia, ambii sunt mobilizaţi în 1916 şi unul din ei moare pe front. Pe celălalt şi-l dispută, după război, două surori. Cea de-a doua şi-l face soţ cu forţa, dar este înşelată de el cu prima şi, zdruncinată psihic, se afundă în bigotism. O altă fată, prietena cea mai apropiată a Adei, îşi pierde şi ea iubitul în război. Ca urmare, suferă o traumă, devine morfinomană, decade din ce în ce mai mult şi în cele din urmă moare într-un hotel periferic din Iugoslavia, iar cadavrul ei e luat la Facultatea de Medicină ca material didactic. Ada însăşi, ajunsă între timp pianistă, neacceptând măritişul plănuit de tatăl ei, fuge de acasă şi se angajează, în Bucureşti, profesoară de pian la o şcoală catolică. Evadează şi de acolo, traversează un episod erotic degradant, din care reuşeşte să iasă relativ teafără sufleteşte, spre a se consacra integral muzicii. Ceea ce susţine romanul e descifrarea plauzibilă a proceselor sufleteşti, deși nu toată critica vremii l-a apreciat; e „fără valoare”, afirmă G. Călinescu. Al doilea roman, *Marele ospăţ* (1947), reeditat cu titlul *Viaţa în oglinzi* (1970), e construit cu tehnica lui Marcel Proust. Moşier, avocat, fost ministru, Grigore Olmazu revede, la vârste diferite, propriul trecut. Resuscită în „oglinzile” amintirii secvenţe, momente ale idilei din liceu şi din studenţia pariziană cu fosta soţie, care avea să-l părăsească, situaţii din lagărul german de prizonieri, scene din căsnicia devenită infernală ori situaţii din zilele când, în drum spre Paris, cunoaște într-o gară din Iugoslavia o mirabilă rusoaică, încarnare, în mintea lui, a idealului de feminitate, în fine își amintește o aventură bucureşteană cu o celebră actriţă franceză venită în turneu. Având, după ani, sentimentul că o regăseşte pe rusoaică în cumnata lui, o italiancă, Grigore face pentru ea o pasiune demenţială, care duce la adulter. Toate aceste amintiri se mistuie intermitent în spectacolul unui lugubru incendiu. Făcând scrum conacul, incendiul răpune şi vieţile celor aflaţi în el. Cumnata s-a împuşcat, fratele lui tocmai se spânzurase. Şi aici, ca în *Desfiguraţii*, fluxurile vieţii interioare, marcate acum de mari tensiuni, de cutremurări distrugătoare, sunt dezvăluite verosimil. Situaţia structurantă din roman – pasiunea a doi fraţi pentru aceeaşi femeie – este prefigurată în nuvela titulară a volumului *Nălucile* (1945) și în alte câteva narațiuni (*Episod*, *Cei trei*). Celelalte nuvele expun situaţii şi mai puţin obişnuite, ciudate sau patologice. Venit să elucideze un caz, un inspector şcolar îl lasă în suspensie, amintindu-şi că tatăl său, moşier, îi împuşcase mama, găsită în pat cu vechilul (*15 minute*). Un bărbat doarme pe un vârf de munte între două femei, ţinându-le pe amândouă îmbrăţişate (*O noapte în munţi*). O studentă inteligentă, capabilă, dar extrem de săracă, adorată de o colegă din societatea înaltă, preferă fratelui acesteia, excepţional de bine situat, pe un umil funcţionar, cu pleoape fără gene, saşiu (*Jocurile mele*). O minoră cu înfăţişare angelică se dovedeşte a fi o perversă (*Logodnica iubirii*). Două nuvele, *Fetiţa se pregăteşte să moară* şi *O picătură de sânge*, descriu agonii. Romanele târzii, din perioada postbelică, evocă schematic şi tendenţios, în spiritul vremii, realităţi din lumea ţărănească argeşană dinaintea şi din timpul Primului Război Mondial. Câteva traduceri, în colaborare, se înscriu în linia ideologică a epocii postbelice.

SCRIERI: *Crinii roșii*, Bucureşti, 1925; *Desfiguraţii*, Bucureşti, 1935; *Nălucile*, Bucureşti, 1945; *Călătorii*, Bucureşti, 1946; *Marele ospăţ*, Bucureşti, 1947; ed. 2 (*Viaţa în oglinzi*), Bucureşti, 1970; *Fruct nou*, pref. Octav Şuluţiu, Bucureşti, 1948; *Pe văile Argeşului*, Bucureşti, 1950; *O vară la Şipotul Fântânilor*, Bucureşti, 1957; *Neuitatele călătorii*, Bucureşti, 1958; *Câte se petrec pe mare*, Bucureşti, 1962; *Versuri*, pref. D. Micu, Bucureşti, 1966; *Desfiguraţii. Nălucile. Viaţa în oglinzi*, îngr. şi pref. Eugenia Tudor-Anton, Bucureşti, 1990. **Traduceri:** Arkadi Gaidar, *Timur şi băieţii săi*, Bucureşti, 1950 (în colaborare cu V. Cărăuşu); Lev Abramovici Kassil, *Cupa gladiatorului*, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Natalia Radovici); Gabriela Zapolska, *Imagini*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu I. Georgian).

Repere bibliografice: Ionel Teodoreanu, *„Crinii roșii”*, VR, 1926, 1; Perpessicius, *Lecturi*, *233–241*; Perpessicius, *Opere*, VII, *199–201*, XII, *250–252*; Streinu, *Pagini*, V, *74–76*, *108–109*, *235–237;* Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *428–429*; Mihail Sebastian, *„Desfiguraţii”*, RP, 1935, 5341; Octav Șuluțiu, *„Desfiguraţii”*, F, 1935, 9–10; Călinescu, *Opere*, II, *1154–1155*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *77–84*; Lovinescu, *Memorii*, III, *86–87*; Călinescu, *Ist. lit.*

(1941), *851*, *Ist. lit.* (1982), *936*; Piru, *Panorama*, *61–66*; Zaharia Stancu, *Pentru oamenii acestui pământ*, București, 1971, *317–319*; Corbea–Florescu, *Biografii*, I, *143–150*; Boris Buzilă, *Mărturii în amurg*, Cluj-Napoca, 1974, *122–127*; Z. Ornea, *O restituire*, RL, 1990, 51–52; *Dicț. scriit. rom.*, III, *300–302*; Ana Selejan, *Drumul unei poete: Sanda Movilă (I–II)*, LCF, 2006, 40, 41; Popa, *Ist. lit.*, *201–202*, I, *passim*. ***D.Mc.***

MOXA, Mihail (circa 1585 – circa 1650), cronicar. Se cunosc puţine date despre viaţa lui **M.** El însuşi menţionează în cronica sa că este călugăr, probabil la o mănăstire din Oltenia, şi că a scris din îndemnul lui Teofil, episcopul Râmnicului, servindu-se de izvoade slavoneşti. A folosit, pentru întocmirea cronografului său, terminat în 1620, versiunea slavă a cronicii lui Constantin Manasses (care fusese model de stil pentru cronicarii moldoveni Macarie, Eftimie şi Azarie) și alte cronici bizantine, o cronică slavonă sârbească (1355–1490) şi o alta bulgară. **M.** a prelucrat toate aceste izvoare, le-a îmbinat şi le-a dat o anumită unitate, introducând unele date şi informaţii de istorie românească, folosind tradiţia şi câteva surse interne munteneşti. Cronograful său este o istorie universală, prima de acest fel în limba română, care înşiră întâmplările de la „facerea lumii” până la 1489, cuprinzând ştiri despre asirieni, egipteni, caldeeni, perşi, romani şi bizantini, despre împăraţii din Apus şi Răsărit, până la stabilirea domniei otomane în Europa. La sfârşit se ocupă de luptele turcilor cu bulgarii, sârbii şi românii, ocazie de a prezenta figuri de domni români: Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Ştefan cel Mare. Legende fantastice sau naraţiuni populare, legate de figurile istorice pe care le evocă, se întâlnesc în scriere mai la tot pasul. Foarte interesante sunt ştirile de la sfârşitul cronografului, adăugate de **M.**, despre luptele cu turcii la Rovine şi Nicopole. Cronicarul scrie într-o limbă apropiată prin imagini de cea populară, lipsită însă de virtuţi stilistice. Tot lui i se datorează şi traducerea din slavonă în româneşte a *Pravilei de la Govora* (1640), pe care o iscăleşte Mihail Moxalie. Ar mai fi tradus un *Liturghier* între 1620 şi 1630. O culegere alcătuită dintr-o învățătură a sfântului Vasile cel Mare către preoți, din *Tâlcul Sfintei Liturghii a Sfântului Grigore Teologul* și câteva slujbe, lăsată în manuscris, se află la British Museum din Londra.

Cronica universală, *BAR*, *ms. sl. 636*

SCRIERI: *Hronograful lui …*, îngr. N. Simache şi T. Cristescu, Buzău, 1942; *Cronica universală*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, 1989.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *488–489*; Margareta Ştefănescu-Serghi, *Cronica lui Manasses şi literatura româno-slavă şi română veche*, Iaşi, 1927; Puşcariu, *Ist. lit.*, *88–89*; Cartojan, *Ist. lit.*, II (1942), *135–136*; Emil Turdeanu, *La Littérature bulgare du XVI-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Paris, 1947, *159–163*; Piru, *Ist. lit.*, I, *94–95*; K.H. Schroeder, *Un manuscris necunoscut al cronografului lui Mihail Moxa*, LL, 1971, 5; Dennis Deletant, *Un manuscris al lui Mihail Moxa din Muzeul Britanic*, RITL, 1975, 2; *Dicţ. lit. 1900*, *592–593*; G. Mihăilă, *Cultură şi literatură română veche în context european*, Bucureşti, 1979, *380–404*; Dumitru S. Panaitescu [Perpessicius], *Moxa ca începător al prozei româneşti*, publ. Petru Creţia, MS, 1992, 1–4; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *293*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *302–303*; Voncu, *Secvențe*, II, *7–11*; Al. Dobrescu, *Corsarii minţii. Istoria ilustrată a plagiatului la români*, Iaşi, 2007, *13–20*; Victor Petrescu, *Mihail Moxa: primul cronograf românesc*, „Biblioteca”, 2008, 7; Manuela Tănăsescu, *O istorie a literaturii române*, I, Bucureşti, 2009, *282–284*. ***I.L.***

MOZAICUL, revistă culturală apărută la Craiova, săptămânal, între 3 octombrie 1838 şi 25 septembrie 1839. Profesor de desen şi caligrafie la şcoala publică din Craiova, Constantin Lecca, redactor şi editor, fost colaborator la „Bibliotecă românească" a lui Zaharia Carcalechi, intenţiona să facă din această primă revistă craioveană o tribună culturală a oraşului. Ecoul apariţiei, în gazetele vremii („România", „Albina românească", „Gazeta de Transilvania"), a fost favorabil. C. Lecca a tipărit în **M.** traduceri de nuvele (*Moneda – o povestire fantastică într-o întâmplare adevărată*, *Dragoste fiască*, *Câinele cel credincios*, *Otrava*, *Omorâtorul de inimi*), versuri semnate Gr. Canuş (*Cântecul morţii*, *Bătrânul amorezat*), câteva poezii şi fabule reluate din „Curierul românesc" şi din „Albina românească". Nemulţumit de conţinutul revistei şi dorind să găsească mijloacele necesare pentru a-i schimba formatul şi a-i îmbogăţi conţinutul, redactorul i-a oprit apariţia după primul an. ***R.Z.***

MOZAICUL, revistă culturală care apare la Craiova, lunar, o dată la două luni sau trimestrial, începând cu 9 octombrie 1998. Sub titlu se precizează că publicația constituie „seria nouă" a celei dintâi gazete de cultură din Oltenia, fondată de Constantin Lecca în 1838. Din primul colegiu redacțional fac parte Nicolae Marinescu (directorul Editurii Aius, principalul susținător financiar al **M.**), Ilarie Hinoveanu (căruia îi aparține ideea înființări unei reviste alternative la „Ramuri"), Constantin M. Popa și Ileana Petrescu (secretar de redacție). Odată cu al doilea număr funcțiile de conducere se stabilizează: Nicolae Marinescu (director), Constantin M. Popa (redactor-șef). În schimb, componența redacției cunoaște permutări însemnate de-a lungul timpului. Secretari sunt Ilarie Hinoveanu (1998–2001), Ion Buzera (2001–2002), Marin Budică (2002–2004), Xenia Karo-Negrea (2009–2012), în 2003 este înființat postul de redactor-șef adjunct, ocupat de Gabriel Coșoveanu, iar redactori devin majoritatea colaboratorilor constanți ai **M.:** în 2000 Ion Buzera, Gabriel Coșoveanu, Sergiu Ioanicescu, Ion Militaru, Aurelian Zisu; în 2001 Sorina Sorescu, Mihai Fifor, Horia Dulvac, Marin Budică; în 2003 Xenia Karo; în 2005 Luminița Corneanu; în 2006 Adrian Michiduță, Cornel Mihai Ungureanu, Tiberiu Neacșu; în 2007 Petrișor Militaru și Cosmin Dragoste; în 2008 Gabriela Gheorghișor, Silviu Gongonea, Mihaela Velea; în 2009 Adriana Teodorescu; în 2010 Rodica Stovicek; în 2011 Luiza Mitu; în 2012 Gabriel Nedelea și Daniela Micu. Toate aceste modificări, vizând, pe de o parte, diversificarea ariei de preocupări și, pe de cealaltă, întinerirea continuă a echipei redacționale, sunt menite să susțină demersul „neopașoptist" al revistei. Mai precis, în articolul-program *Din nou la drum...*, Nicolae Marinescu pornește de la conceptul propus de Adrian Marino (mentorul și editorialistul **M.** în primii trei ani de apariție), argumentând că „prezentul are puternice similitudini cu perioada prepașoptistă", așa încât proiectul „Mozaicului" lansat de Constantin Lecca („schimbarea radicală a unui popor stigmatizat de pasivitate și conservatorism") se dovedește mai actual ca oricând. Programul publicației este liberal și modernist, îndreptat împotriva mentalităților localiste și izolaționiste, deschis eforturilor „de descoperire, de adaptare și de adeziune spirituală la un autentic «model european»" prin crearea unor dezbateri de interes național, prin redefinirea unor concepte, prin abordarea unor problematici noi sau mai puțin tratate, cum se menționează într-un articol de bilanț semnat de același Nicolae Marinescu (*Primul an*, 8–9/1999). Ideologia culturală a **M.** se reflectă mai ales în rubrica „Mișcarea ideilor", care găzduiește de obicei contribuțiile lui Adrian Marino (*Descoperirea Europei*, *Pentru neopașoptism*, *Simple idei despre antiliteratură*, *Multiculturalitatea – lumini și umbre*, *Cenzura în România*, *Două Românii ideologice* ș.a.), dosare și anchete coordonate de redactori (despre oportunism, subversivitate, mitologii citadine, premii literare, exil, canon literar, spirit critic, nuditate, societate civilă, sistem editorial, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, I.D. Sîrbu, Marin Sorescu, Eugen Negrici, Aktionsgruppe Banat etc.), precum și intervenții de la colocviile anuale organizate de revista craioveană, având tematici precum cultura medie și clasa de mijloc (8–9/1999), raportul dintre valoare și autoritate (10–11/2000), relația dintre economie și cultură (11–12/2001), spiritul sud-est european (10–12/2002), multiculturalismul și identitatea națională (11–12/2005), relativismul contemporan (10–12/2007), plăcerea lecturii (11/2009), criza (11/2010), disidența (11/2012). Cu aceste prilejuri, în paginile **M.** semnează articole substanțiale numeroși intelectuali definitorii pentru cultura română a vremii: Paul Cornea, Solomon Marcus, Mircea Martin, Sorin Alexandrescu, Mircea Anghelescu, Adrian Cioroianu, Sorin Antohi, Gabriel Andreescu, Al. Călinescu,

Livius Ciocârlie, Christian Moraru, Ion Bogdan Lefter, a cărui colaborare se extinde și prin deținerea rubricii „Însemnări nocturne" ș.a. În schimb, tocmai eseurile – uneori filosofarde sau prolixe – aparținând redactorilor Gabriel Coșoveanu, Horia Duvlac, Sergiu Ioanicescu, Aurelian Zisu reduc de obicei capacitatea publicației de a depăși relevanța strict locală ori regională. Tot astfel, nelipsite din aproape fiecare număr, paginile consacrate poeziei și prozei diluează consistența revistei. Excepții notabile rămân grupajele de versuri publicate de Nicolae Coande, Ionel Ciupureanu, Liviu Ioan Stoiciu, Vasile Baghiu, Constantin Acosmei. Propice deschiderii naționale a **M.** se dovedește și susținerea (dublată de cooptarea în redacție a) celor mai noi promoții de critici din Craiova. Microstudiile ce dezbat aspecte teoretice de actualitate și recenziile dezinhibate semnate de Sorina Sorescu sau de Ion Buzera completează oportun analizele meticuloase, dar mai conservatoare, ale lui Constantin M. Popa, până în 2004, titularul „Cronicii literare", pe urmă al rubricii „Avantext". Când nu radiografiază literatura imediat contemporană, precum Xenia Karo, care inițiază în 2002 „Fractali", o rubrică longevivă ce tratează în special poezia „douămiistă", subiect care îl atrage și pe Gabriel Nedelea, criticii tineri sunt receptivi cu precădere la formele alternative ale creației literare: Luminița Corneanu dedică un serial oniricilor autohtoni, Petrișor Militaru organizează dosare (André Breton, Gherasim Luca, Victor Brauner) și scrie despre avangarda interbelică și postbelică, Gabriela Gheorghișor se preocupă de experimentele epice recente, iar Cosmin Dragoste panoramează și traduce constant formule necanonice de expresie germană (Herta Müller, Paul Celan, Franz Hodjak, Richard Wagner, Cătălin Dorian Florescu). De altfel, ultima pagină a fiecărui număr este ocupată de rubrica „Universalia", unde se disting traducerile din literatura italiană realizate de Marin Budică. Demne de reținut sunt și secțiunile „Arte", „Vitralii", „Serpentine" ori „Altfel despre filme", care ocupă câteodată jumătate de număr, concretizând astfel proiectul **M.** de a oferi mai mult spațiu de manifestare subiectelor sau evenimentelor culturale ce depășesc sfera literaturii. Adrian Michiduță sistematizează, ani la rând, istoria ideilor filosofice românești, Cătălin Ghiță revizitează producții cinematografice importante, Mihaela Velea și Adriana Teodorescu întâmpină critic spectacolele teatrale și expozițiile plastice din Craiova, iar Nicolae Marinescu dialoghează cu Silviu Purcărete, Ilie Gheorghe, Mircea Cornișteanu, Emil Boroghină, precum și cu muzicologi ori pictori aparținând unor generații diferite. ***Cs.B.***

MUDURE, Mihaela (7.XI.1954, Cluj-Napoca), anglistă, traducătoare. Este fiica Elenei Ţiclete (n. Popescu), profesoară, şi a lui Vasile Ţiclete, medic; prenumele la naştere: Michaela Cristina. Urmează Liceul „George Bariţiu" din Cluj-Napoca (1969–1973) şi cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din acelaşi oraş (1973–1977). În anul 2000 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Katherine Mansfield. From Realism to Impressionism.* Lucrează ca profesoară la Liceul „Petru Maior" din Gherla (1978–1990) şi la Liceul Pedagogic „Gheorghe Lazăr" din Cluj-Napoca (1990–1991), apoi ca asistentă la Catedra de engleză a Facultăţii de Litere a Universităţii „Babeş–Bolyai". Ulterior devine profesor al acestei facultăţi şi cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca. Este membră a mai multor societăţi culturale naţionale şi internaţionale, precum Societatea Română de Studiere a Secolului al XVIII-lea, British Society for Eighteenth Century Studies, Collegium of African-American Research, Centre for Transdisciplinary, Cognitive and State-system Sciences (vicepreşedinte). Debutează în 1982 cu proză scurtă în revista „Steaua", iar editorial cu volumul de eseuri *Feminine* (2000). Mai colaborează la „Echinox", „Tribuna", „Steaua", „România literară", „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»", „Convorbiri literare", „Astra", „Poesis" etc. Este coautor al *Dicţionarului cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011).

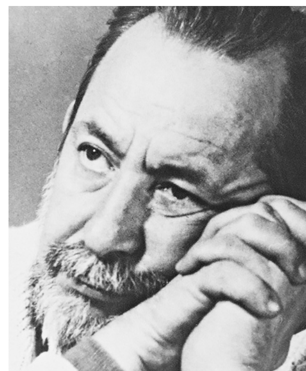
Preocupată de valorificarea literaturii feminine, analizată în context sociocultural, **M.** debutează cu o culegere postmodernă de eseuri teoretice şi proze scurte, consacrate, generic, feminismului. Pe structura temei cu variaţiuni, cartea reuneşte însemnări diaristice, schiţe din viaţa cotidiană, meditaţii, reflecţii pe teme istorice, psihologice, artistice, sociolingvistice, vizând o interpretare pluralistă a rolului femeii în cultură şi în societate. Concise şi alerte, crochiurile critice constituie, indirect, un jurnal de idei, agreabil atât prin vivacitatea expresiei, cât şi prin varietatea perspectivelor. Evitând subiectivismul excesiv şi ideologismul specific unor scrieri de gen, autoarea păstrează în analizele sale o viziune nuanţată, echilibrată, acestea

fiind concepute mai degrabă ca invitaţii deschise la reflecţie. La fel ca în articolele de istorie şi critică literară ori în monografia în limba engleză consacrată scriitoarei Katherine Mansfield, informaţia, extrem de generoasă, este trecută prin filtrul sensibilităţii personale. Fie că este vorba de scriitori contemporani aparţinând literaturilor anglofone ori de autori consacraţi ai secolelor trecute, ca, de pildă, în volumul *Istorie şi literatură* (2001), reluat, cu adăugiri, în cartea *Ispitiri, trecute vremi* (2002), **M.** are în vedere îmbinarea dintre elementul estetic şi cel istoric, etnic, social. Comentând poeţi şi prozatori ai modernităţii britanice timpurii a secolelor XVII şi XVIII, precum Ben Jonson, John Donne, George Herbert, John Milton, Henry Fielding ș.a., comentariul urmăreşte interesul în contemporaneitate al operelor, privite atât în ansamblul lor, cât şi sub anumite aspecte considerate semnificative. Excursul critic evoluează pe mai multe paliere, pornind de la specificul istoric, cultural al epocii până la analiza propriu-zisă de text. Demersul este similar şi în studiile, redactate în limba română sau în limba engleză, despre scriitori mai puţin cunoscuţi, aparţinând noilor literaturi anglofone, în speţă canadiene şi americane. Sub forma unor profiluri literare, integrate aceleiaşi viziuni pluraliste, volumul bilingv *Lecturi canadiene – Canadian Readings* (2009), de pildă, reuneşte eseuri dedicate unor autori amerindieni, scoţieni, caraibieni, indieni şi români din Canada. *Ethnic America* (2008) este, la rândul său, o analiză a literaturilor etnice americane, de la sursele folclorice până la texte foarte recente ale unor prozatoare arabo-americane. Privite în ansamblu, eseurile schiţează o poetică a spaţiilor culturale liminale, a distincţiilor de rasă, etnie şi gen din perspectiva reverberaţiilor artistice specifice, în spiritul multiculturalismului modern, căruia, de altfel, autoarea îi consacră şi o carte, intitulată *Coveting Multiculturalism* (2000). Modalitatea predilectă este studiul cultural, interdisciplinar, comparatist, întemeiat pe un demers teoretic bine fondat şi susţinut de o interpretare avizată a textelor.

SCRIERI: *Feminine*, Cluj-Napoca, 2000; *Katherine Mansfield. Plucking the Nettle of Impressions*, Cluj-Napoca, 2000; *Coveting Multiculturalism*, Cluj-Napoca, 2000; *Istorie şi literatură*, Cluj-Napoca, 2001; *Ispitiri, trecute vremi*, Piteşti, 2002; *Ethnic America*, Cluj-Napoca, 2008; *Still Balnibarbi? (Post-)coloniality Irish History and Culture*, Cluj-Napoca, 2008; *Lecturi canadiene – Canadian Readings*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2009; *Things of Beauty, Things of Joy. An Interpretative Anthology of Seventeenth and Eighteenth Century British Poetry*, Cluj-Napoca, 2009. **Traduceri:** Donald Kenrick, *Dicţionar istoric al ţiganilor (romilor)*, Cluj-Napoca, 2002; Mia Pădurean, *Thorns and Halo. The Life of the Martyr Bishop Ioan Suciu*, Cluj-Napoca, 2004; Matéo Maximoff, *Preţul libertăţii*, Cluj-Napoca, 2005; Barbu Constantinescu, *Proverbe de limba şi literatura ţiganilor din România – Specimens from the Language and the Literature of the Gypsies in Romania*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2005; Hugo de Burgh, *Jurnalismul de investigaţie*, Cluj-Napoca, 2006; Marius Eppel, *Politics and Church in Transylvania. 1875- 1918*, Frankfurt am Main, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ileana Galea, *Feminism şi istorie culturală*, ST, 2001, 10–11; Iuliana Alexa, *Teme de literatura engleză*, RL, 2002, 24; Doina Curticăpeanu, *Referinţa feminină*, F, 2002, 6; Ioana Macrea, *Iluminism şi feminine*, ST, 2002, 5–6; Laurenţiu Malomfălean, *„Lecturi canadiene”*, ST, 2010, 4–5; Amelia Nan, *Jonathan Swift în versuri pentru cititorul român*, TR, 2011, 215. ***M.W.***

MUGUR, Florin (7.II.1934, Bucureşti – 9.II.1991, Bucureşti), poet, prozator.

Este fiul Rosei (n. Thau) şi al lui Leon Legrel, ziarist. Urmează studii gimnaziale şi liceale la Şcoala „Sf. Iosif” şi la fostul Colegiu „Sf. Sava” din Bucureşti. Pentru doi ani își întrerupe studiile liceale, lucrând ca redactor în presa scrisă și la Radio. Între 1952 și 1954 urmează cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București, făcând parte din promoția lui Nicolae Labiș. În toamna anului 1956 este exclus din Uniunea Tineretului Comunist, ceea ce îi atrage pentru o vreme restricții privind publicarea de volume. Urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvind-o în 1960, apoi este profesor timp de un an în două sate din județul Argeș și ulterior în București. În 1968 și 1969 lucrează ca redactor la revista „Viața românească”, iar între 1969 și 1973 este redactor-șef adjunct la revista „Argeș”. În 1973 devine redactor la Editura Cartea Românească. Debutul și-l face în

revista „Brigadierul” (1948), suplimentul ziarului „Tânărul muncitor”, cu versuri în spiritul epocii. Debutul în volum are loc în 1953 cu placheta *Cântecul lui Philipp Müller*, urmată de numeroase cărţi de versuri şi proză. O antologie de versuri îi apare în limba maghiară în 1984, iar una în limba germană în 1988. Traduce din Serghei Mihalkov, Jiří Wolker ş.a. A obţinut Marele Premiu la Festivalul Internaţional de Poezie de la Sarajevo (1968), Premiul Uniunii Scriitorilor (1973, 1977) ș.a.

În primele două volume, *Cântecul lui Philipp Müller* și *Romantism* (1956), **M.** este tributar realismului socialist al anilor ’50, glorificând, în ton cu lozincile vremii, „lupta pentru pace”, tinerețea comunistă, munca activiștilor, responsabilitatea celor angajați în construirea noii lumi și scriind versuri epice, lipsite de personalitate. În câteva rânduri o notă de candoare, ca la Nicolae Labiș, se resimte în cultul camaraderiei și în pudicele înfiorări sentimentale. Al treilea volum de versuri, *Visele de dimineață* (1961), se deschide timid către poetica modernistă. Chiar dacă linia generală rămâne aceea partinică, multe texte cultivă noua poetică pe care o va impune generația ’60. Arborii care „vibrează”, ploaia „fosforescentă”, ca și dramatismul împrumutat dintr-o copilărie bântuită de spectrele războiului îi sunt îndatorate lui Nichita Stănescu, noul lider al generației. Un poet original, cu un profil aparte, devine **M.** începând cu *Mituri* (1967). Limbajul poetic a evoluat până la un modernism curajos, de o mare densitate metaforică, rezultând din deschiderea limbajului către asocierea liberă de imagini. Mai toate metaforele cardinale și simbolurile obsedante ale liricii de mai târziu sunt prezente aici. Poetul își construiește o mitologie personală folosindu-se de figuri din cultura universală sau din folclorul românesc: Hamlet, Falstaff, Ioan fără de Țară, Oedip, Dionisos, calfele meșterului Manole și mai ales, mit personal, „Jumătate de om călare pe jumătate de iepure șchiop”. Unii critici au notat existența unor ecouri din Emil Botta, o notă declamatorie, teatrală, susceptibilă de artificialitate. Cu toate acestea, poemele nu par timorate de prestigiul marilor modele; poetul reinterpretează dezinvolt piesele clasice, le adaptează cu ingeniozitate temei proprii. Tema sa este, deocamdată, incertitudinea ontologică, nesiguranța existențială a individului în mijlocul unui univers fizic precar și al unei lumi de o nemărginită violență, sau, mai târziu, sentimentul de precaritate al celui demis din propria existență, a celui sosit „întotdeauna prea târziu la locul gloriei”. Această nesiguranță este numită „frică”, exprimată prin „tremur” ca semn al umanității profunde, al nevoii de protecție; de aceea, din *Hamlet*, figura decupată este curteanul Polonius: „Aici, cu frica,/ ambasador al cenușii,/ lăsându-și umbra pe creierul meu subjugat./ Aici, slujbaș al nemuririi altora/ care nu-mi dau voie să mor” (*Elsinore*). Proveniența livrescă a miturilor îi impune o relație indirectă cu lumea reală, iar tema următoarei cărți de poezie, *Destinele intermediare* (1968), privește tocmai caracterul derivat al experienței celui lipsit de vocația eroismului. Ulterior simbolurile livrești devin mai personale, o parte din aluziile shakespeariene este resorbită, iar masca, tot de proveniență livrescă, a prințului care citește o carte ascunde chipul poetului, acesta fiind omul generic, explorând soarta speciei sale; cartea sa este lumea însăși, pe care o citește cufundându-se în existență. Actul de a scrie este o metaforă pentru încercarea de a construi un sens existenței incerte, dialogând cu moartea. În *Piatra palidă* (1977) viața poetului este „arta fricii”: „O, arta fricii! Prea grăbite fapte./ El tremură-n amurg atât de tare/ de parc-ar stăpâni deodată șapte/ suflări și șapte trupuri muritoare.// Cum să-l omori de șapte ori deodată?/ Pe armele întinse din povești/ pe umbra lor în iarbă nemișcată/ se-așează moale cărăbuși regești.// E-o primăvară cu fantome. Ține/ în stăpânire șapte duhuri de poet./ Ridicați armele, țintiți-l bine/ va trebui să-l omorâți încet” (*Veche baladă despre prinț*). Figura majoră a poeziei lui **M.** rămâne Jumătate de om, căruia îi sunt dedicate numeroase poeme, dar și un remarcabil volum, *Cartea numelor* (1975), un eseu despre singurătate și înstrăinare, despre cel care se știe izolat și detestat, interpretare lirică a basmului lui Aleodor Împărat, în care apare această figură folclorică unică. Pe urmele lui G. Călinescu din *Estetica basmului*, preluând ecouri din Platon („fiecare din noi este o jumătate de om”), Shakespeare, Eschil și I.L. Caragiale, eseistul descrie „monstrul din regatul necesității”, victima predilectă, străinul, ca pe delegatul condiției umane puse sub semnul fragilității, al incertitudinii și temporalității. Începând cu *Portretul unui necunoscut* (1980), poetica lui **M.** devine, treptat, alta. Nota de autoderiziune devine mai pronunțată; o altă dezvoltare inedită este latura de protest politic, căpătând forme tot mai puțin mascate. Astfel, ciclul *Vara genială* vorbește despre

Portret de Nichita Stănescu

istorie ca loc rău, folosind formula prozodică a lui Emil Brumaru și recuzita din povestirile fantastice ale lui Bruno Schulz („acel fante de spatiu/ frumosul Bruno, scamatorul, cabotinul”), scriitorul polonez ucis de naziști în 1941. Poetul apare drept victimă predilectă a istoriei (a cărei muză, Clio, „rânjește între două crize”) și totodată ca o conștiință revoltată în fața abuzurilor politice. Poemele încărcate de energia ludică și de imaginarul exuberant al lui Schulz din *Sanatoriul cu clepsidră* vin să sugereze rezistența artei în fața agresiunii. Tema este reluată în *Viața obligatorie* (1983), unde artistul este reprezentat, subversiv, prin imaginea clovnului. Clovnii sunt artiști ai subversiunii care își practică arta derizorie, parodică, pentru a denunța puterea: „vin artiștii, păzea!/ falșii ciungi, falșii șchiopi, falșii regi și miniștri/ și sperietorile falselor ciori// spioni, trădători și briganzi/ pofticioși/ violându-ți grădinile june-n aprilie// mint cu marile răni/ mult căscate/ ca gurile proștilor// mint și miorlăie:/ vai, ochii mei detunați și cenușile lor/ cum în dulcile urne le port// mint și miorlăie:/ vai, brațul meu retezat de un fulger timid/ într-o vineri la cinci” (*Regii-cerșetori*). În această etapă cartea nu protejează, ci se îmbolnăvește ea însăși de bolile sociale, iar poetul, părând a rămâne la uneltele proprii, formulează o acuzație la adresa puterii. În poemul *Semne de carte* fâșia de carton folosită drept indice evocă denunțătorii, informatorii care otrăvesc corpul social, stârnind repulsia indivizilor unii față de alții, ca și cum organele aceluiași trup s-ar respinge anarhic. Pulsiunea etică devine mai puternică: „nelămurirea/ veche de pe când eram coleg de clasă cu frica:/ fluturii devin viermi ori viermii fluturi?” (*Viața obligatorie*). Rictusul sardonic caragialian este și el invocat, într-o formă pe care o vor relua și aprofunda poeți precum Ion Stratan: „Muzica! muzica! strigă Mitică/ plasatoarea îi dă fiecărui spectator un bacșiș/ vine Galibardi, pleacă Galibardi/ cineva aruncă în sală programe cu chenar de doliu pembé/ ne doare inima de atâta râs/ ne paște congestia/ ne paște râia caprei și ne paște capra/ și calul și paștele cailor” (*Personaj*). Ultimul volum antum, *Firea lucrurilor* (1988), merge cu autoderiziunea mai departe decât celelalte, apropiindu-se mult de confesiunea biografică, cu o umoare mai neagră și o ironie mai apropiată de sarcasm, părând astfel să vină în întâmpinarea poeziei cotidianului practicată programatic în același timp de poeții optzeciști. **M.** răspunde astfel atmosferei tensionate a finalului anilor ’80, dar și nefericirilor personale, morții sau suferinței celor apropiați, care rimează cu tragedia colectivă din România. O nouă figură de basm intervine acum, Scufița Roșie, al cărei sânge circulă pe străzi o dată la două zile (o aluzie la hemodializă) ca să culeagă globulele roșii pe care i le consumă lupul cel rău. Tot mai numeroase poeme intitulate *Un minut fericit* conțin imagini condensate, care nu se mai lasă toarse metaforic, căpătând o expresivitate de tip aforistic, multe cu ascuțiș antitotalitar: „adevărul a murit de mult – tu, julien, îi editezi memoriile”; „de atâția ani în căutarea unui dușman leal și negăsindu-l”, „să-ți bați joc de tine însuți – da, însă cu entuziasm!”, „nici un loc pentru tine în fanfara măcelarilor”, „nu poți fi decât un războinic, dar cum să lupți împotriva unui dușman care-ți fură proviziile, îți cere bacșiș și te întâmpină căscând?”. **M.** a scris și proză, eseu și importante cărți de convorbiri, în special cele cu Marin Preda (1973) și cu Paul Georgescu (1982). Romanele sunt îndrăznețe la nivel de construcție, veritabile provocări atât naratologic, cât și prin subiect. *Aproape noiembrie* (1972) reia substanța unei cărți anterioare, *Serile din sectorul nord* (1964), topind-o și resemantizând-o. Prima parte relatează experiența rurală a unui proaspăt

profesor din anii ’60 ai secolului trecut, face portretele elevilor, ale unor muncitori care vin la școala serală, ale unor săraci cu duhul etc. Partea a doua cuprinde reflecțiile redactorului de carte care primește spre lectură manuscrisul primei părți și se străduiește să-l înțeleagă mai bine pe autorul lui, explorându-i sensibilitatea bine mascată. Romanul *Ultima vară a lui Antim* (1978) este scris la persoana a doua, expunând conflictul între două generații, cea care a cunoscut stalinismul și cea a tinerilor din anii ’70. Mai vârstnicul Alexandru Antim vrea să-i împărtășească, prin scrisori, tânărului Adrian Sterescu, secrete despre părinții acestuia, dar numeroasele sale digresiuni arată mai mult o conștiință luptându-se cu propriile vinovății. Volumul *Schițe despre fericire* (1987) reunește paginile diaristice ale unui creator și cititor de literatură, sugestive portrete ale unor scriitori precum Marin Preda, Nichita Stănescu, Emil Brumaru, Norman Manea ș.a. Editate postum, însemnările din *Scrisori de la capătul zilelor* (2002) înregistrează atmosfera înainte și după decembrie 1989, moartea soției și coborârea autorului într-un „gol interior”.

Din romanticul euforic iese un poet al interogaţiilor, neliniştit şi sarcastic […]. *Esenţial la el este, mi se pare, un simţ (un sens) neobişnuit al fragilităţii lucrurilor. Toate imaginile care definesc raporturile cu universul din afară arată o ezitare, o teamă, o senzaţie de inconsistenţă şi o suferinţă provocată de inconsistenţă.* […] *Florin Mugur nu s-a specializat, totuşi, în persiflarea miturilor, ca mulţi dintre colegii lui de generaţie. O parte din semnificaţia gravă a mitului se salvează şi această parte este cea care se vede, până la urmă, în poemele tremurate, tremurătoare…*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cântecul lui Philipp Müller*, Bucureşti, 1953; *Romantism*, cu un portret de Constantin Piliuţă, Bucureşti, 1956; *Casa cu ferestre argintii*, Bucureşti, 1959; *Rilă Iepurilă şi cărăbuşul cu aripioare de aur*, Bucureşti, 1960; *Visele de dimineaţă*, Bucureşti, 1961; *Serile din sectorul nord*, Bucureşti, 1964; *Unde e oraşul de argint?*, Bucureşti, 1965; *Mituri*, Bucureşti, 1967; *Destinele intermediare*, Bucureşti, 1968; *Cartea regilor*, Bucureşti, 1970; *Aproape noiembrie*, Bucureşti, 1972; *Cartea prinţului*, Bucureşti, 1973; *Convorbiri cu Marin Preda*, Bucureşti, 1973; *Cartea numelor*, Bucureşti, 1975; *Roman*, Bucureşti, 1975; *Piatra palidă*, Bucureşti, 1977; *Ultima vară a lui Antim*, Bucureşti, 1978; *Profesiunea de scriitor*, Bucureşti, 1979; *Portretul unui necunoscut*, Bucureşti, 1980; *Dansul cu cartea*, Bucureşti, 1981; *Vârstele raţiunii. Convorbiri cu Paul Georgescu*, Bucureşti, 1982; *Viaţa obligatorie*, Bucureşti, 1983; *Spectacol amânat*, Bucureşti, 1985; *Schiţe despre fericire*, Bucureşti, 1987; *Firea lucrurilor*, Bucureşti, 1988; *Scrisori de la capătul zilelor*, îngr. şi pref. Mircea Iorgulescu, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, X, *897*; Constantin, *Despre poeţi*, *123–129*; Caraion, *Duelul*, *97–100*; Iorgulescu, *Rondul*, *56–63*; Petroveanu, *Traiectorii*, *267–276*; Piru, *Poezia*, II, *48–52*; Laurenţiu, *Eseuri*, *156–162*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *268–274*; Raicu, *Critica*, *287–293*; Vlad, *Lectura*, *198–203*; Georgescu, *Volume*, *55–58*; Poantă, *Radiografii*, I, *147–152*, II, *79–81*; Stănescu, *Jurnal*, I, *282–286*; Raicu, *Practica scrisului*, *318–321*; Grigurcu, *Poeţi*, *456–463*; Doinaş, *Lectura*, *203–207*; Felea, *Aspecte*, II, *85–89*, III, *75–86*; Negoiţescu, *Alte însemnări*, *151–156*; Culcer, *Serii*, *29–37*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *112–117*; Ciocârlie, *Eseuri*, *114–125*; Pop, *Lecturi*, *73–79*; Raicu, *Fragmente*, *233–242*; Simion, *Scriitori*, III, *225–234*; Grigurcu, *Existenţa*, *173–185*; Călinescu, *Biblioteci*, *188–196*; Cistelecan, *Poezie*, *65–75*; Cristea, *A scrie*, *266–272*; George, *Sfârşitul*, IV, *254–260*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *301–304*; Constantin, *Complicitatea*, *118–121*; Pop, *Pagini*, *71–75*; *Dicţ. analitic*, I, *265–267*, IV, *384–386*; Nicolae Breban, *Florin Mugur*, CNT, 2000, 26–33; Grigurcu, *Poezie*, II, *159–193*; Manolescu, *Lista*, I, *141–152*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *303–306*; Mihai Iovănel, *Un jurnal al cenușii*, ALA, 2003, 663; Holban, *Portrete*, I, *375–379*; Lefter, *5 poeţi*, *107–119*; Ștefănescu, *Istoria*, *351–354*; Holban, *Ist. lit.*, III, *102–105*; *Florin Mugur în treizeci și șapte de lecturi critice*, îngr. Florentin Popescu, București, 2007; Dimisianu, *Oameni*, *248–251*; Manolescu, *Istoria*, *1013–1018*; Ileana Mălăncioiu, *Scrisori despre căderea în golul interior*, LCF, 2009, 5; Popa, *Ist. lit.*, II, *389–390*; Ion Pop, *Florin Mugur, poezia ca artă a fricii*, VR, 2012, 5–6. ***D.Mn.***

MUGUREL, publicaţie apărută la Chişinău, lunar, din martie 1942 până în septembrie 1943. Continuă tradiţia şi programul revistei „Armonia” (1937–1938), editată de elevii Liceului „Alecu Russo”, dar are ambiţia de a depăşi condiţia de publicaţie şcolară, fiind animată de dorinţa încadrării în orizontul literar basarabean şi a prezentării, în acest scop, doar a scrierilor literare de reală valoare. **M.** şi-a luat drept motto cuvintele lui Alecu Russo: „Creier occidental şi inimă moldovenească”. Conţinutul este marcat de evenimentele petrecute în Basarabia în iunie–iulie 1941. Sunt de menţionat nuvelele *Părintele Gheorghe* de Octavian Rusu, *Trei morţi de-un Paşte* de R. Sărăţeanu, povestirea *Miraj* de P. Dumitru. În **M.** A.E. Baconsky este prezent cu poezia *Linişte*. În primul număr din 1943 profesorul Ion Negrescu lansează un apel către redactorii revistelor şcolare pentru a-şi uni eforturile în vederea editării unei singure publicaţii

interşcolare, mai exigente. Rubricile „Revista revistelor” şi „Vitrina cărţilor” dovedesc un interes constant faţă de viaţa literară din epocă. ***I.Dg.***

MUGURI, almanah apărut la Arad în 1859. Subtitlul acestei publicaţii a elevilor de gimnaziu şi a tinerilor intelectuali români era „Almanah pe anul 1859 prin conlucrarea junimei clericale şi studioase a claselor gimnaziale superioare”. Redactat de Mircea V. Stănescu-Arădanul, **M.** înscrie în sumar încercările poetice ale redactorului (*Eu ca poet*, *Oftul meu*, *Spinii amoarei* ș.a.), alături de altele compuse de I. Goldiş (balada *Caiu Muciu Scevola*, *Orfanul contra mumei sale* ș.a.), N. Christian (*Plânsul fetei*, *Păcurariul și amanta* ș.a.), G. Crăciunescu, August Russu, Vincenţiu Grozescu, „auditoriu classa 8-a” (*Visul meu*, *Mundra mea*), Iulian Grozescu, „auditoriu classa 8-a” în Seghedin (*Păcurariul*, *Junele român*), G. Popovici, N. Costa, M. Şerban, Paul Draga, At. M. Marienescu „rigorosant în Pesta” (*Morbul meu*, *Visul copilei*, *Vulturul și corbul* ș.a.), I. Puticiu şi Moise Bota. Alt semnatar, Atanasie Şandor, e autorul unui îndemn intitulat *Încurajare spre înălţarea ştiinţelor folositoare şi a limbei materne*, scris în hexametri şi pentametri, iar N. Christian semnează un articol-program, *Onoraţi leptori*, în care susţine că almanahul apare pentru a „restatornici” limba română în publicistica şi printre tinerii români din Arad. Însă publicaţia este interesantă nu prin literatura tipărită, ci prin polemica pe care a prilejuit-o. Sărăcia inspiraţiei, dar mai ales limba hibridă întrebuinţată de tinerii ei colaboratori au stârnit protestele intelectualilor din Transilvania, dând ocazia să se discute chestiunea limbii române dintr-o nouă perspectivă, aceea de instrument al creaţiei poetice. Această discuţie va fi încheiată mult mai târziu de Titu Maiorescu, prin acerba critică făcută grupului de la **M.** în studiul *Direcţia nouă în poezia şi proza română.* ***R.Z.***

MUGURI, revistă apărută la Turnu Măgurele, lunar, între 1 decembrie 1921 şi 1 februarie 1922. Este condusă de un comitet de redacţie, care va declara în editorialul inaugural: „Drumul nostru este hotărât de mai înainte: Frumosul în slujba Adevărului”. O primă poezie a lui Constantin Asiminei se intitulează, ca atare, *Muguri.* Zaharia Stancu, care debutase cu câteva luni înainte, publică în fiecare număr câte o poezie (*Plângeri de toamnă, Noapte de Crăciun* şi *În drum*), alături de Florin Chiru-Nanov şi Al. Niţulescu. Proză semnează Ion Chiru-Nanov, iar C. Ungureanu se ocupă în ciclul „Scriitori teleormăneni” de Radu Grămăticul, cel care în secolul al XVI-lea a copiat o *Biblie* pentru Petru Cercel, şi de Al. Depărăţeanu. Alte rubrici: „Frângurele”, „Cronică teatrală”, „Cărţi şi reviste”. ***M.Ş.***

MUGURI, revistă apărută la Câmpulung, lunar, între 1 august 1922 şi aprilie 1923 (nouă numere, ultimul dublu), sub conducerea unui comitet. De la numărul al doilea poartă subtitlul „Organ de propagandă al Cercului Cultural Muguri”. Director administrativ este Aureliu Dancovici. Preț de un singur număr, cel din februarie 1923, A. Rudeanu figurează ca director literar; tot atunci se anunță că „Dl Tudor Mușatescu și-a dat demisia atât din Cercul Cultural cât și din conducerea revistei”. Articolul-program *Cuvânt înainte* afișează intenții tradiționalist-etniciste: „Vom căuta în marginile puterii noastre să coborâm în paginile acestei modeste reviste ceva din sufletul vremilor de azi, fără ca să uităm însă bunul fir al tradiției literare. În literatura actuală sunt tendințe de rupere de la vechiul curent intelectual și moral legat de însuși sufletul acestei nații. Aici e pericolul. O individualitate nu-și poate găsi adevărata sa putere decât în măsura în care e mai intim legată cu marele suflet colectiv, din care ea e una din gânduri. În noua epocă de cultură care începe la noi, artistul trebuie să pornească din adâncul sănătos al rasei, ca să dea posibilitate de închegare sufletului național, ca apoi el să se manifeste cu nota specifică românească în simfonia culturii universale”. Totuși, în realizarea efectivă revista va adopta un program care simpatizează cu modernismul susținut de E. Lovinescu – criticul de la „Sburătorul” este de altfel aniversat cu căldură într-un editorial semnat de Alexandru Marinescu (*Douăzeci de ani de critică*). O vioaie revistă a presei este realizată de A. Bădăuță și Alexandru Marinescu. Poezii oferă Vladimir Streinu (*Terține*, *Toamna*, *Cruciații*), Tudor Mușatescu (*Balada cărților de joc*, *Kiralina* – ample narațiuni în versuri), D. Nanu (*Reflexuri de amurg*), Elena Farago (*Scrisoare*, *Iubirea mea*), Sanda Movilă (*În salonașul portocaliu*), George Dumitrescu (*Păianjenul*), I. Valerian (*Râsul clopotelor*), Eugen Constant (*Pași de fantomă*). Proza are un nivel mai scăzut (calitativ și cantitativ): Neculae Patraulea, *La hanul Joiței*, Theodor Solacolu, *Scrisoare*. Câteva cronici literare publică Vladimir Streinu (*Poetul V. Voiculescu*, dar

și despre volumele *Idei și oameni* de F. Aderca ori *Șovăiri* de Andrei Braniște, pseudonimul fiind al lui Tudor Teodorescu-Braniște), Alexandru Marinescu (despre *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu; prezent și cu schițe de studii despre St. O. Iosif ori despre Henrik Ibsen). Șerban Cioculescu apare cu articolul *Centenarul lui Renan*, Alexandru Claudian scrie despre capitalele românești (*București–Iași*). Al. Țuțuianu, în *Feminismul*, rezumă conferința *Tâlcul moral al mișcării feministe* de Alice Steriad Voinescu. Aureliu Dancovici scrie articole de almanah (*Taina întineririi*), dar și cronici științifice (*O revoluție în știință: Einstein*). Cu un articol moralizator este prezent profesorul Dimitrie Baciu (*Școala și familia*). În numărul de Crăciun, datat ianuarie 1923, articolul *Către cititori* face câteva precizări: „Pentru a limpezi turbureala aruncată de guri veninoase în apa existenței «Mugurilor», suntem datori să spunem clar, ca să poată înțelege și cei mai grei de cap, că trăim prin mijloacele noastre, nesubvenționați de nimeni și cu nimic. […] Am știut de la început că vom pierde bani, și pierdem". Alt colaborator: Mihail Lungianu (*Râul Doamnei*). ***M.I.***

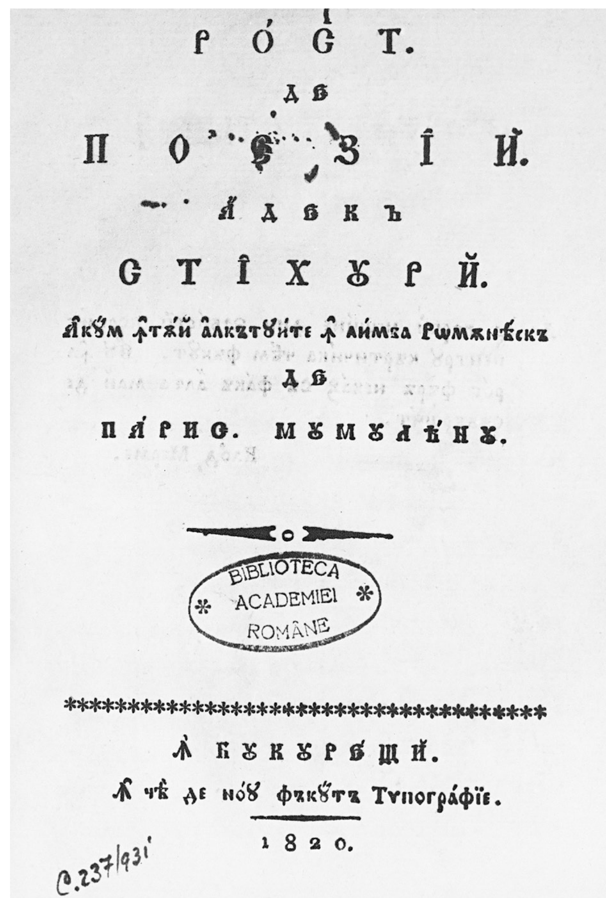
MUGURI LITERARI, publicație apărută la Târgoviște, bilunar, între 1 martie 1938 şi 30 ianuarie 1939, sub conducerea unui comitet de redacţie alcătuit din M. Ştefănescu, Emil Băicoianu, Iordache Răducu. Director: Iordache Răducu, prim-redactor: Silviu Lazăr. Începând cu numărul 7/1938, este menţionat ca director Iordache Răducu, colaboratori fiind N. Crevedia, Virgil Carianopol, I.O. Suceveanu, Ovid Caledoniu, Ion Calboreanu, Mihail Straje. În articolul-program *Predoslovie* sunt afirmate evaziv crezul şi ţelul publicaţiei: „Vom sluji Frumosului cu neclintita convingere că cele ale Trecutului şi Tradiţiei româneşti nu pot fi date la o parte ca lucruri răposate şi fără preţ". Tinerii scriitori care concep revista se autodefinesc, încă din articolul-program, „curaţi şi fără gând de câştig", ghidaţi fiind nu de vreun interes mercantil, ci de dorinţa de „a pune pe coala albă feriga gândului şi mugurii visului nostru". Gruparea scriitoricească din jurul revistei nu ajunge să-şi coaguleze un program prea clar, în afara formulării unor exigenţe estetice şi, câteodată, a clamării valorilor culturale naţionaliste, ba chiar a unor poziţionări antisemite. În articolul intitulat *Despre un concurs al „Gândirii"* Ion Gh. Bădică polemizează cu gruparea Sburătorul şi cu E. Lovinescu, susţinând o viziune culturală tradiţionalist-naţionalistă. Într-un alt articol reprezentativ pentru concepţia revistei, *Elogiul clasicismului*, Ştefan Mihai Lazăr deplânge faptul că „nefericita noastră istorie ne-a exilat în mijlocul slavismului", apoi ironizează fenomenul „galomaniei" şi pledează, totodată, pentru reabilitarea culturii clasice latine în şcoli şi pentru necesitatea ca scriitorii contemporani să cultive, la rândul lor, un spirit al clasicismului, reactualizând canoane estetice atemporale. **M.l.** conţine rubrici diverse: „Cronica literară" (semnează Iordache Răducu, Jul. Giurgea, Mihail Straje, Cuza Marinescu şi Silviu Lazăr), „Cronica dramatică", „Recenzii", „Note", „Însemnări", „Cartea străină" (susţinută de M. Ştefănescu), „Cartea franceză". Se publică versuri de Ştefan Baciu, Vintilă Horia, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Ion Calboreanu, Vlaicu Bârna, Ion Th. Ilea, Ovid Caledoniu, Silviu Lazăr, Teodor Scarlat, Em. Papazissu, Ion Şiugariu. Numărul 6/1938 este dedicat poetului Octavian Goga, omagiat prin articolele semnate de Iordache Răducu şi Cristofor Dancu, ca şi prin versurile lui George Gregorian şi Zaharia G. Buruiană. Este selectată proză de Mihail Drumeş, Mihail Şerban, N. Crevedia, N. Ladmiss-Andreescu, Al. Lascarov-Moldovanu, Aurel Călinescu, Alice Gabrielescu, Şt. M. Lazăr, Eufrosina Pallă-Arion. Articolele şi eseurile sunt semnate de Vintilă Horia, Traian Stoica, Mihail Lazăr şi Ion Gh. Bădică. Rubrica „Cronica literară" oferă recenzii ale unor cărţi semnificative şi anunţă apariţii importante, între care *Gorila* de Liviu Rebreanu, *Maitreyi* de Mircea Eliade şi *În casa bunicilor* de Ionel Teodoreanu. Cronica lui Iordache Răutu despre *În casa bunicilor* critică lirismul uneori excesiv al prozei lui Teodoreanu, argumentând că acesta ar face dificilă lectura şi ar putea îndepărta cititorul de text, dar metaforele scriitorului comentat contaminează, simptomatic, şi discursul critic al cronicarului. Se reţin, din „Cronica revistelor", însemnările despre „Gândirea" condusă de Nichifor Crainic. În „Cronica măruntă" se afirmă că poemul *Maria Doamna* de Aron Cotruş „va rămâne în istoria poeziei piatră de hotar". La „Cronica dramatică" se analizează piesele *Sfântul a biruit legenda* de Marcu Beza şi *Rudele* de N. Iorga. Mai colaborează Valeriu Cârdu, Petru M. Butucea, Viorel Şuluţiu, Coca Farago, Şerban Bascovici, Grigore Bugarin, E. Ar. Zaharia, Ioan Ursu, Ileana Busuioceanu, C. Salcia. ***C.A., L.P.***

MUGURI NOI, publicație apărută la Oradea, lunar, din octombrie până în decembrie 1932 (trei numere), cu subtitlul „Revistă literară, artistică, socială", „sub direcția unui comitet de redacție". Destinată unui public larg, **M.n.** are drept ţintă să răspândească „în straturi cât mai largi slova românească" şi să procure cititorilor „o clipă de reconfortare morală şi trupească". „Informaţiuni", „Galantar literar", „Curierul literar şi artistic", „Revista revistelor" sunt rubrici permanente. Colaborează cu versuri Horia I. Gheorghiţă, George A. Petre, Constantin Doboş, Şt. Oprişanu, Ion Th. Ilea, Petre Damaschin, cu proză – M.G. Samarineanu, Al. Olteanu, cu eseuri sunt prezenţi George Bota (*Filosofia valorilor*), Al. Olteanu, D. Theodorescu, iar Mihail Gyally semnează note biografice despre Jókay Mór și Petőfi Sándor. „Curierul literar şi artistic" şi „Galantar literar" semnalează apariţii de cărţi, între care *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Tablete din Ţara de Kuty* de Tudor Arghezi, *Isabel şi apele diavolului* de Mircea Eliade şi *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu. Este consemnată şi activitatea unor reviste precum „Viaţa românească", „Darul vremii" ş.a. ***C.A.***

MUGURUL, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între 1 octombrie 1888 şi martie 1889. Un comitet îşi asumă răspunderile redacţionale şi editarea periodicului, care se adresează tineretului în scopul de a contribui la răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice şi, mai ales, a literaturii originale. Revista nu a tipărit însă articole de ştiinţă. În schimb, literatura tinerilor redactori şi atitudinea plină de bunăvoinţă manifestată la „Poşta redacţiei" faţă de corespondenţi au atras un număr relativ mare de cititori. În **M.** a publicat versuri muzicale, dovedind, în egală măsură, sensibilitate poetică şi o bună cunoaştere a poeziei eminesciene, sub semnătura Ciopone, un autor al cărui pseudonim rămâne încă nedezlegat (*Poveste*, *Sonet* ș.a.). C. Dimitriu dă versuri şi nuvele prin nimic memorabile. Ciopone şi O. Carp traduc din Heine, se tipăresc şi traduceri din Alfred de Musset (de C. Dimitriu), din L.N. Tolstoi (*Portdrapelul*) şi N.V. Gogol (*Niprul*). Cu poezii populare, culese la Berevoieşti, colaborează D. Nanu, care, după o susţinută corespondenţă cu redactorii, debutase în numărul 5/1889 cu poezia *Lacrimi de toamnă.* Alt debut în **M.**, tot cu versuri, este cel al lui I.A. Bassarabescu. ***R.Z.***

MUMULEANU, Barbu Paris (1794, Slatina – 21.V.1836, Bucureşti), poet. Provenea dintr-o modestă familie de târgoveţi; copil încă, **M.** locuia în Bucureşti. Va ajunge logofăt în casa boierului Constantin Filipescu, traducător al lui Byron. Cu înclinaţii spre lectură, îşi formează o cultură de autodidact: cunoştea *Alexandria*, scrierile lui Ioan Barac, Vasile Aaron, Petru Maior, Costache Conachi, Iancu Văcărescu, vorbea despre Homer ca despre treapta cea mai înaltă a poeziei, îi cita pe Aristofan, Euripide, Hesiod, Vergiliu, Ovidiu. Surprinzător, în raport cu lecturile sale clasice definiţia dată poeziei („o mişcare a simţirii, o patimă sufletească şi o naştere a fandasiei") este în esenţă romantică, acordând primat spontaneităţii (simţirii, fanteziei) faţă de compunerea raţională. **M.** intuieşte şi înrudirea dintre poezie şi muzică. Chiar dacă nu sunt originale, asemenea idei sunt singulare în epocă.

Erotica din primul său volum, *Rost de poezii adecă stihuri* (1820), îl apropie pe **M.**, prin accentele neoanacreontice şi sentimentalismul lăutăresc, de

РО́СТ.
ДЕ
ПОЕЗІИ.
АДЕКЪ
СТІХУРЙ.
Акꙋм ꙟтжй алкътꙋите ꙟ лимба рꙍмжнѣскъ
де
Парис. Мꙋмꙋлѣнꙋ.

ꙟ Бꙋкꙋрещй.
ꙟ чѣ де нꙋ̀ фъкꙋтъ Тѵпографіе.
1820.

Conachi şi de Văcăreşti. Poemele exaltă un hedonism împrumutat din Athanasie Hristopoulos, lipsindu-le însă nota de senzualitate graţioasă caracteristică liricii acestuia, chiar dacă unele versuri sunt de-a dreptul traduceri. *Stihurile bachiceşti* au forma cântecului de lume, dar patetismul forţat al multor tânguiri şi blesteme le ţine departe de „truculenţa genială" întrevăzută de G. Călinescu în modele folclorice. *Odă râvnitoare spre învăţături*, scrisă cu prilejul deschiderii la Bucureşti a Şcolii de la „Sf. Sava", indică orientarea spre problemele epocii şi spre ideile iluministe. *Pentru mărirea omului*, *Pentru neputinţa omului* amintesc discursurile lui Voltaire din *Sur l'Homme*. Filosofia sceptică a acestor versuri e înlocuită în *Caracteruri* (1825) de satira activă, cu finalitate precisă, de îndreptare. În portretizarea patimilor omeneşti, tributară lui Teofrast şi lui La Bruyère, tendinţa şi expresia generalizatoare, ţintind către tipologia clasică a modelelor, se aliază cu înverşunarea polemică. De unde, naturalismul în limbaj, invectivele, mulţimea detaliilor ce individualizează şi dau tablourilor autenticitate, culoare locală. Verva imprimă „caracterelor" mişcare, transformându-le în mici scenete (*Defăimătorul*). Obositoare lungimi, discursivitatea nu au putut fi totuşi evitate. Prefaţa volumului e o virulentă critică, în spirit iluminist, a societăţii timpului. Poema *Plângerea şi tânguirea Valahiei asupra nemulţemirii streinilor ce au derăpănat-o*, apărută în 1825 la Buda, fără semnătură (au existat controverse cu privire la paternitatea ei), este o elegie exprimând durerea şi mânia ţării în haosul provocat de Eterie. Prin alegorie şi prin tonul liric de rugă şi de blestem, *Plângerea şi tânguirea Valahiei...* precedă *Cântarea României*. Reprodusă de Aron Pumnul în *Lepturariu rumânesc...*, a fost cunoscută de M. Eminescu, în *Epigonii* **M.** fiind evocat ca un „glas de durere". Sub influenţa unor lecturi din Gray, Young, James Thomson, Lamartine, **M.** adoptă faţă cu natura şi eternitatea atitudinea contemplativă a romanticului (*Poezii*, 1837). Nestatornicia vieţii omeneşti devine motivul liricii sale (*Memoria celor trecute*, *Toamna*, *Vremea*, *Greierele*, *Clopotul*, *Mormântul*). Utilizarea stângace a mijloacelor de transpunere a sentimentului, absenţa fiorului şi a transfigurării menţin meditaţia în exterioritate şi cadrul în decorativ. Frecventele aluzii mitologice atestă preromantismul poetului. Înrâurit direct de James Thomson pare a fi **M.** în evocarea anotimpurilor. Dar aici el reuşeşte, când nu diluează lirismul prin descrieri dilatate, să suprindă prospeţimea şi puritatea agrestă. Meditaţii precum *Adevărul*, *Prieteşugul* îl vestesc pe Grigore Alexandrescu. *Începutul omului şi starea orăşănească* glosează, în felul lui J.-J. Rousseau, asupra decăderii prin civilizaţie, iar *Omul*, construită pe antiteze şi amintind de Alexander Pope, este interesantă prin reflecţia asupra măreţiei şi neputinţei existenţei umane trecătoare. Pesimismul şi melancolia sunt notele caracteristice ale acestui volum postum, prin care, cu ecouri din lirica occidentală, **M.** deschidea drumul meditaţiei. Tot el, prin *Caracteruri*, după Ion Budai-Deleanu şi înainte de Grigore Alexandrescu, a consolidat satira, schiţând, astfel, drumul urmat de lirica românească în secolul al XIX-lea.

SCRIERI: *Rost de poezii adecă stihuri*, Bucureşti, 1820; ed. 2, Bucureşti, 1822; *Caracteruri*, Bucureşti, 1825; *Plângerea şi tânguirea Valahiei asupra nemulţemirii streinilor ce au derăpănat-o*, Buda, 1825; *Poezii*, Bucureşti, 1837; Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Ilarie Chendi, Bucureşti, 1909, *20–56*; *Scrieri*, îngr. şi pref. Rodica Rotaru, Bucureşti, 1972.

Repere bibliografice: *Necrologie*, „Muzeu național", 1836, 17; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *40–44*, *80–86*; Densusianu, *Lit. rom.*, II, *75–87*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *118–122*, *Ist. lit.* (1982), *117–120*; Popovici, *Romant. rom.*, *110–126*; Călinescu, *Opere*, VII, *31–35*; *Ist. lit.*, II, *206–210*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim*; Păcurariu, *Clas. rom.*, *48–54*; Cornea, *Originile*, *364–386*; *Dicţ. lit. 1900*, *593–594*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *236–240*; Tacciu, *Romant. rom.*, II, *314–315*; Ursu, *Contribuţii ist. lit.*, *395–403*; *Dicţ. analitic*, I, *121–122; Dicţ. scriit. rom.*, III, *306–308*; Manolescu, *Istoria*, *103–104*. ***S.C.***

MUNCA, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, săptămânal, între 25 februarie 1890 şi 23 octombrie 1894. Cu puţin timp înainte de a ieşi primul număr al cotidianului „Lumea nouă" (2 noiembrie 1894), **M.** îşi suspendă apariţia, aşa cum anunţa Ioan Nădejde în editorialul *Cel din urmă număr al „Muncei"*. La început comitetul de redacţie al **M.** este format din I. Nădejde, C. Mille, I. Catina, Panait Muşoiu şi Al. Ionescu. Din 24 februarie 1891 conducerea periodicului revine comitetului executiv al Clubului Muncitorilor, compus din I. Nădejde, V.G. Morţun, Al. Ionescu, Al. G. Radovici, C. Mille, Al. Georgescu şi Anton Bacalbaşa. După ce în aprilie 1893 se constituie Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, **M.** devine organul de presă al partidului, sub directa responsabilitate a

Consiliului general. Însărcinat cu redactarea gazetei va fi în această perioadă, aşa cum rezultă dintr-un anunţ inserat în paginile ei, Anton Bacalbaşa. Un an mai târziu, prin august 1894, direcţia era girată de I. Nădejde. Rostul gazetei a fost unul politic. Predomină luările de poziţie în cele mai însemnate chestiuni sociale şi politice, prin articole privind organizarea muncitorilor, activitatea cluburilor muncitoreşti şi apoi a partidului (I. Nădejde, *Ce vor socialiştii?*, C. Mille, *Ţinta noastră*, C. Dobrogeanu-Gherea, *Chestii de tactică*). Rubricile literare nu au ocupat niciodată un spaţiu prea mare, iar literatură propriu-zisă s-a publicat puţină. Totuşi, chiar din primul an s-a făcut loc unor comentarii, mai ales ale conducătorilor gazetei, privitoare la menirea socială a literaturii, la rolul intelectualului şi al artistului în societate. Astfel, în continuarea atitudinii statuate de „Contemporanul" şi de pe aceleaşi poziţii politice, s-a militat şi prin **M.**, aşa cum s-a făcut şi prin „Democraţia socială" sau prin „Adevărul", şi înainte de „Lumea nouă ştiinţifică şi literară" ori de „Evenimentul literar", pentru o artă angajată. Promotorii acestei campanii de presă au fost C. Mille (*O literatură nouă*) şi Anton Bacalbaşa (*Arta populară*). Li s-au adăugat Panaite Zosân care, sub pseudonimul Şt. Sacâz, polemiza cu Al. Vlahuţă (*În chestia artei, Din luptele „Vieţei"* ş.a.) şi cu H. Sanielevici (*Cu privire la discuţia asupra artei*). Cu articole în care au dezbătut de multe ori aceleaşi probleme, dar şi cu altele de factură socială au colaborat C. Dobrogeanu-Gherea (şi sub pseudonimul I. Vasiliu; *Calomnii vădite*, *Apărătorii libertăţii publice* ş.a.), G. Ibrăileanu (sub pseudonimul Cezar Vraja; *Malthus şi prostituţia*, *Funcţionarismul*, *În chestia iredentismului* ş.a.), Raicu Ionescu-Rion (*Ocazie fericită*, *Despre anarhişti* ş.a.). Scrieri literare au dat Sofia Nădejde, C. Mille, Anton Bacalbaşa, Gh. Nădejde (sub pseudonimul Leon Gârbea), C.Z. Buzdugan, Eugen Vaian, I. Catina, Mihai Pastia, Traian Demetrescu (schiţele *Căruţaşul* şi *Copilul*, articolele *Nuvelele doamnei Sofia Nădejde* şi *Proletariatul din Craiova*, poezia *A fost*), A. Steuerman (și cu pseudonimele De la Iaşi, De la Prut), C.A. Teodoru (C. Ghindă), I.N. Roman, I. Păun-Pincio, Spiridon Popescu (N. Tofan), V. Pop, Z.C. Arbore. Într-o serie de articole cu note polemice H. Sanielevici (sub semnătura Hassan) răspunde unor observaţii critice făcute de Al. Vlahuţă în revista „Vieaţa", privitoare la problema „artei pentru artă" și a „artei cu tendință" (articolul *Sectari?*), semnatarul susținând legitimitatea „tendinței în artă". În **M.** a debutat Jean Bart (Eugeniu P. Botez), sub semnătura Gh. Rot, care polemiza de asemenea cu Al. Vlahuță, cu un articol intitulat *Să ne dumerească*, şi tot în săptămânalul socialist el a mai publicat un articol iscălit Tr. (abreviere pentru Trotuş, pseudonim frecvent întrebuinţat). Mai sunt incluse în sumar traduceri din I.S. Turgheniev (schița *Pragul*), F.M. Dostoievski (*Crăciunul*), S.I. Nadson (poezia *Nu dispera*), H. Heine (poezia *Maxime*) și Léon Claudel (schița *Răzbunare*). ***R.Z.***

MUNCA, săptămânal politic apărut la Bucureşti între 21 ianuarie şi 18 februarie 1896. Un grup de social-democraţi, între care C. Mille, Panaite Zosân, Panait Muşoiu, B. Brănişteanu, Gr. Mălinescu ş.a., editează **M.** în continuarea ziarului cu acelaşi titlu care apăruse între 1890 şi 1894. Ei marcau astfel diferenţa de opinii în raport cu conducerea Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, pe care o acuzau de oportunism. Mille, Muşoiu şi Zosân scriu în fiecare număr articole polemice. B. Brănişteanu trimite de la Roman un studiu politic intitulat *Poporanismul*. Zosân este şi autorul unor excelente portrete ale scriitorilor Ion Păun-Pincio şi Nicolae Beldiceanu, precum şi al unor schiţe de atmosferă, care apar sub titlul *Palatul de justiție*. Gr. Mălinescu publică poemul *Proletarii*, un I. Zane face o paralelă între Schiller şi Eminescu, iar Panait Muşoiu traduce câteva fragmente din romanul lui Cernîșevski *Ce-i de făcut*. Unele colaborări ale lui Zosân sunt semnate cu pseudonimul Șt. Sacâz, ca și în gazeta omonimă anterioară. ***R.Z.***

MUNCA, revistă apărută la Piatra Neamţ, săptămânal, din 10 octombrie 1904 până în 1906. Editori sunt Mathilde şi C.D. Gheorghiu. Publicaţie tradiţionalistă, cultivând o tematică variată, **M.** are un caracter eclectic. Programul cultural nu este bine definit, iar criteriile valorice au prea puţină importanţă în alegerea autorilor publicaţi. În sumar intră legende, jocuri, poveşti, poezii, romane, nuvele etc. de Calistrat Hogaş, N. Beldiceanu, P.V. Grigoriu, N. Ţincu, V. A. Urechia, Gr. H. Grandea, Th. D. Speranţia, M. Gaster, E. Lovinescu, T. T. Burada, Şt. St. Tuţescu, dar şi numeroase traduceri din literatura universală, într-o gamă largă ce cuprinde teatrul ibsenian, poezia romantică şi parnasiană, proza realistă şi naturalistă, de anticipaţie şi istorică, fantastică şi satirică. ***C.A.***

MUNCA INTELECTUALĂ, publicație apărută la Cernăuţi, săptămânal, între 2 februarie şi 16 martie 1930 (trei numere), având subtitlul „Solia Moldovei de Sus. Ziar literar și artistic". Director este Eugen Liteanu. Gruparea revistei, menționată în locul colectivului redacțional, este alcătuită din reprezentanţi ai noii generaţii bucovinene în curs de afirmare: I. Velicu-Adam, Traian Chelaru, Dragoș Vitencu, Mircea Streinul, Theodor D. Păunescu, S. Bejan, N. Roșca, Valerian D. Cudla, D. Rupeanu, Iulius Plumbeanu. Încercând să atragă bunăvoința publicului, scurtul articol inaugural *Deslușire* arată că, mai ales în „timpurile de feroce criză materială pe care le traversăm", „o revistă literară e o întreprindere îndrăzneață" și că pentru a reuși „are nevoie de largul concurs al masei cititorilor, cât și de puțină condescendență din partea celor… intransigenți". Tot aici este formulat un program în două puncte: „1) Încurajarea celor ce fac primii pași în literatură și 2) o strânsă conlucrare literară cu elementul minoritar". La aceste deziderate se adaugă, în final, și o promisiune: „Ne vom sili să prezentăm întotdeauna un bogat material informativ în domeniul beletristicii, științei și artei în general". O promisiune care, date fiind caracterul efemer al revistei și puținătatea mijloacelor, nu a putut fi onorată decât în mică măsură. Totuși, cele trei numere apărute lasă să se întrezărească tentativa tinerilor inițiatori de a realiza o publicație vie, al cărei evantai cultural și literar să fie îndeajuns de larg pentru a satisface toate exigențele. Cele câteva articole de fond fac dovada unui spirit incisiv, în care dorința de a promova valorile naţionale se împletește cu nevoia ardentă de racordare la modernitate. Astfel, în numărul 3, cel ce semnează Ion Bucovineanul propune înființarea, după model francez, al unui „directorat al literelor" care să se ocupe, la nivel ministerial, de susținerea amplă, în diferite moduri, a literaturii și a creatorilor ei: fondarea unei „reviste-magazin", activizarea editurii naționale Casa Școalelor, care ar trebui să tipărească ediții critice din clasici, acordarea unor premii literare și, în general, sprijinirea reală și „în formele cele mai demne" a scriitorilor. Complementar, ca un argument în favoarea acestei nevoi de revigorare culturală, în același număr Al. Mareș schițează „peisajul intelectual" jalnic al provinciei, în care cititul e o deprindere rară, iar scrisul o ocupație rămasă adesea fără orizont. În aceste condiții, constituirea Ateneului Popular din Cernăuți, al cărui scop declarat era „propagarea culturii în masele largi ale poporului", este întâmpinată ca o inițiativă dătătoare de speranță. Activitățile Ateneului, îndeosebi „șezătorile" organizate de el, vor fi consemnate statornic de **M.i.**, care, fie și vremelnic, s-a străduit să se alăture și ea acestui efort de culturalizare. Revista face loc în paginile sale atât literaturii propriu-zise, cât și unei publicistici destul de animate și de felurite, semnatari fiind, în principal, membrii grupării. Apar, astfel, proze aparținând directorului Eugen Liteanu (*Peste ani*, *Timpuri grele…*, *Sfârșitul unui opozant. Schiță politică*) și lui Traian Chelaru (*Lala*), dar și versuri de Mircea Străinul (fragment din poemul *Drumul*), Theodor D. Păunescu, V. Fulger-Dan, A. Rudu. Nu lipsește nici dramaturgia, chiar în primul număr tipărindu-se sfârșitul actului II din comedia *Un proces de divorț* a lui At. Mitric, piesă despre care se precizează că se va juca la Teatrul Național din Cernăuți. De altfel, interesul pentru teatru e una din trăsăturile distincte ale revistei, în al cărei sumar intră nu numai cronici și note teatrale, adesea polemice, ci și articole cu bătaie mai lungă, precum cel intitulat *Concepții curente în teatru și obiectivitatea în critică* de Iulius Plumbeanu („Teatrul de azi trebuie să intervie activ în viața activă", spune, între altele, autorul). În **M.i.** se mai pot citi comentarii pe teme literare (*Inutilitatea criticii*), recenzii la cărți (romanul *Duhovnicul maicilor* de Damian Stănoiu) și la reviste bucureștene sau locale, însemnări despre expoziții de pictură, multe texte fiind semnate cu inițiale sau cu pseudonime. Printre colaboratori se mai numără Ion Sân-Giorgiu, M. Kososchi, E. Cotan, V. Vasiliu și Mişu Fotino, ultimii doi cu o serie de epigrame. ***C.A., I.M.***

MUNCA LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ, revistă care apare, lunar sau o dată la două luni, la Buzău între 12 aprilie 1933 şi ianuarie 1934, apoi la București până în aprilie 1936; începând cu al doilea număr (10 mai 1933), titlul de pe prima pagină este „Munca literară", titulatura completă fiind menționată doar în caseta redacțională alături de subtitlul „Gazetă de critică, informație, artistică și culturală". Redactori: N.N. Șerbănescu și Ioan Georgescu. Denumirea scurtă este asumată definitiv în 1934, când publicația rămâne cu un singur redactor, Ioan Georgescu. În lipsa unui articol-program, orientarea culturală și ideologică promovată de **M.l.a.** se conturează prin editorialele și eseurile

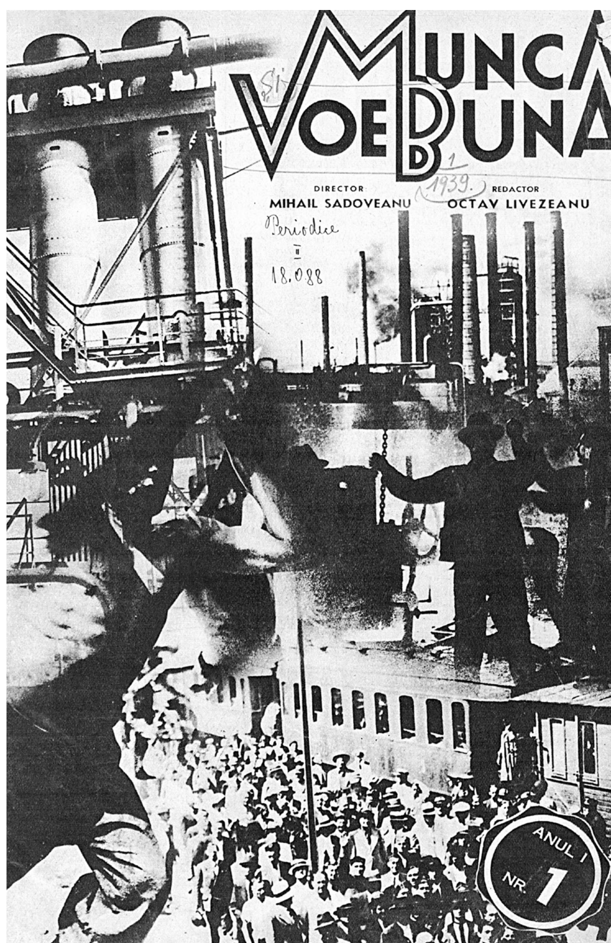
colaboratorilor constanți. Textele polemice publicate de Șerban Ionescu (*Literatura ca factor de moralizare a vieții sociale*, *Frumosul spiritual*, *Tineret și educație*, *Modernismul... și literatura*), de Radu Gyr (*Frontul înaltei spiritualități*) ori de Dan Smântânescu (*Idealul tinerei generații*), serialele lui Paul I. Papadopol (*Intelectualismul în provincie*, *Reabilitarea provinciei*) dau seama de programul conservator al revistei. Pentru Șerban Ionescu, artistul este un „apostol, un făuritor de suflete”, un „pedagog al națiunii”, așa încât creația sa ar trebui ferită de „influența freudismului, a senzualismului, ca și a materialismului nesăbuit”, pentru a fi pusă în slujba „moralizării vieții sociale, iar nu pângăririi ei”. Pericolul cel mai mare e identificat în modernismul „libertin, viciat, înfumurat al unei generații ce scapă de sub control și e lipsită de busola sincerității și a asprimii vieții”. La rândul lui, Radu Gyr sancționează ermetismul „abscons” din scrierile contemporane, care ar perverti spiritul cititorilor în aceeași măsură ca literatura de divertisment: „Frontul comun va trebui să calce în picioare nu numai vulgul literar. Dar și ostroave și citadele izolate. Afară deci din singurătatea turnurilor noastre; fie ele tăiate în fildeșul cel mai de preț!”. Atitudini apăsat critice vizând incapacitatea conaționalilor de a prețui marile valori spirituale caracterizează și encomioanele dedicate lui Camil Petrescu, Adrian Maniu, Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Elena Văcărescu, G. Bogdan-Duică ș.a. Tot astfel, titularii rubricilor de recenzii literare (cărora li se consacră ultima pagină a fiecărui număr) – Lucian Boz, Dinu Roco, Pericle Martinescu, Scarlat Preajbă, Paul I. Papadopol – apelează adeseori la o retorică didactic-moralizatoare când scriu despre cele mai recente cărți semnate, printre mulți alții, de Lucian Blaga, H. Bonciu, G. Călinescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Ion Pillat, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, V. Voiculescu, Ilarie Voronca. Monotonia ideatică a revistei este contracarată doar de colaborările frecvente ale lui Camil Petrescu, care condamnă câteva dintre marile deficiențe de funcționare a câmpului cultural românesc din epocă. În *„Drepturi de autor”* (2/1933), pornind de la o comparație între actori și autorii de literatură, deplânge inexistența unui statut profesional bine fundamentat al scriitorilor, până și cei mai valoroși fiind grav subevaluați. Condiția precară a creatorilor literari este justificată, apoi, fie prin expansiunea criticii de judecată („cavernă de putrefacție a literaturii române”) în detrimentul celei de analiză (*Bilanțuri „literare”*, 19/1935), fie prin absența unei culturi a lecturii (*O problemă națională: Cartea*, 21/1935): „Românul citește atât de puțin încât se poate spune că nu citește deloc... Citește numai în școală cât să ia o diplomă și pe urmă cu aceasta o slujbă la stat... După ce a luat slujba s-a isprăvit lectura (chiar când domnul funcționar e profesor)”. Idei aproape similare se regăsesc și în luarea de poziție despre criza manualelor (*Cărțile de școală*), ca și în medalionul *Liviu Rebreanu* (26/1935). Demne de remarcat sunt grupajele de versuri în care pot fi întâlnite constant nume consacrate: G. Bacovia (*Cântec*, *Amurg*), Adrian Maniu (*Departe – Târziu*, *Țara*, *Peste zidurile albe*, *Primăvara dulce*, *Vraje*), Vasile Voiculescu (*În sihla de imagini*), Camil Petrescu (*Parabola completă*, *Cercul*), Nichifor Crainic (*Scrisoare*, *Reculegere*, *Colind*). Revista acordă o atenție susținută și traducerilor, aproape fiecare număr cuprinzând versiuni aparținând lui

Emil Gulian, Ion A. Ghimbășanu, Panait Anghati ș.a., din scrierile lui Paul Claudel, R.M. Rilke, Goethe ș.a. ori din literatura greacă modernă. Mai puțin consistente sunt, în schimb, atât paginile de proză, unde rareori apar autori notabili (Gala Galaction, Tudor Mușatescu, Al. Cazaban), cât și rubrica „Teatru", care conține dări de seamă conformiste scrise de Dinu Roco și de Teofil Șerban sau convorbiri cu actorii Alexandru Critico și Victor Bumbești. Colaborările ocazionale nu suscită un interes deosebit, chiar dacă printre semnatari se numără E. Lovinescu (cu o parabolă despre un copac biruitor în raport cu „paraziții" ce îl asaltează zilnic), Cezar Petrescu, Ion Minulescu, Victor Ion Popa și V. Ciocâlteu (care răspund la o anchetă despre festivalul național Săptămâna cărții). ***Cs.B.***

MUNCA ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, între 26 februarie şi 16 octombrie 1894. Într-un articol din „Munca", scris de C. Mille cu o săptămână înainte de a ieşi de sub tipar **M.ş.l.**, se afirma că aceasta va fi un supliment al săptămânalului socialist, afirmaţie reluată în editorialul întâiului număr al noii gazete. Câteva săptămâni mai târziu „Munca" se delimita însă de publicaţia literară, anunţând că între cele două redacţii, deci şi între cele două periodice, nu există nici o legătură. **M.ş.l.** a fost, de fapt, redactată şi subvenţionată de studentul medicinist C. Popescu-Azuga, activist socialist, publicist şi traducător. Articolul-program enunţă ideea că muncitorii au nevoie de o publicistică ştiinţifică şi culturală scrisă pe înţelesul lor. Din literatură se va publica „tot ce e de valoare", adică foarte multe traduceri din scriitori clasici (Teofrast, Esop, Plaut, Iuvenal) sau de circulaţie europeană (Byron, Lenau, Fraţii Grimm, Heine, Bjørnson, Lev Tolstoi, Nekrasov, Turgheniev, Korolenko, Garşin, La Fontaine, Hugo, Balzac, Maupassant, Sienkiewicz). Fiecare text tradus este însoţit de o prezentare succintă a scriitorului. Unele transpuneri din Heine sunt făcute de O. Carp, care întrebuinţează pseudonimul Alastor. C. Popescu-Azuga tălmăceşte din Byron şi Heine, iar Cornelia V. Morţun din Maupassant. Câteva poezii şi poeme în proză aparţin lui I. Păun-Pincio şi lui V.G. Morţun. Din fabulele lui Grigore Alexandrescu se retipăresc *Lupul moralist*, *Şarlatanul şi bolnavul*, iar din poeziile lui M. Eminescu se republică *Sara pe deal*. Sumarul cuprinde şi articole de popularizare în maniera „Contemporanului", scrise de C. Popescu-Azuga (sub pseudonimul Gregorian). ***R.Z.***

MUNCĂ ŞI VOIE BUNĂ, revistă culturală editată la Bucureşti de Ministerul Muncii din 15 aprilie 1939 până la 15 august 1940 şi, sub titlul „Muncitorul naţional român", abreviat apoi la „Muncitorul român", din iunie 1941 până în iunie 1944. Iniţial publicaţia este scoasă săptămânal, apoi bilunar sub direcţia lui Mihail Sadoveanu, redactor fiind Octav Livezeanu. Când reapare, ca mensual, având pe frontispiciu înscris anul al IV-lea, la direcţia ei se află N. Porsenna, înlocuit după două luni de Pan M. Vizirescu. Programul revistei este fixat în primul număr prin articolele ce poartă semnătura ministrului Muncii, Mihai D. Ralea, şi a directorului general Stavri C. Cunescu. Prin **M.v.b**, se voia „să se dea muncitorilor din toate categoriile posibilitatea de a se împărtăşi cât mai mult din binefacerile culturii şi ale artei, să le înlesnească dezvoltarea armonioasă a spiritului şi a trupului şi să-i ajute să se perfecţioneze în meşteşugul lor". Erau în fond obiectivele „mişcării" sau „iniţiativei" Muncă şi Voie Bună, înfiinţată cu câteva luni mai înainte, după modelul unor mişcări ivite în Occident, al căror scop declarat era mai buna organizare a timpului liber aflat la dispoziţia muncitorilor, lucru care, totodată, trebuia să-i sustragă curentelor politice extremiste – comunismul şi fascismul. („Mişcarea" devine ulterior „oficiu" din structura ministerului de resort, căpătând şi un alt nume: Muncă şi Lumină.) În primele numere ale hebdomadarului, în afară de Mihail Sadoveanu, ce dă texte precum *Paşcanii*, *Armindenul*, *Nastratin Hogea la Balcic*, mai semnează Al. Vasiliu (articole diverse, apoi altele sub genericul „Graiul neamului"), C.N. Negoiţă (recenzii, cronici, note diverse), Ştefan Cârstoiu (note şi reportaje, scurte comentarii pe teme literare), Const. Vâlcovan (*Munca în poezia şi literatura românească, Munca în poezia lui Tudor Arghezi* etc.), N. Cristinoiu, Mircea Florentin (*Un 1 mai acum 100 de ani, Într-un port dunărean*), Tache Soroceanu (cu articole relative la pictură, arhitectură sau arta grădinilor), Ioan Massoff (*George Diamandy*, apoi articole despre teatru). Aceştia par să capete statut de redactori ori de „colaboratori interni". Curând redacţia izbuteşte să aducă în fiecare număr câte un text al unei personalităţi – I. Simionescu (*Munca înaltă*),

Gala Galaction (*Înțelepți în bucurie, Nicopole*), C. I. Parhon, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu (*Arta și munca, Artă și meșteșug*), Dragomir Hurmuzescu, Stanciu Stoian (*Despre educație*), Gr. Trancu-Iași (*Cartea*), Eugen Herovanu, Ion Zamfirescu ș.a. Se obțin, de asemenea, colaborări cu proze, reportaje, însemnări, note ale unor autori afirmați ori în curs de afirmare, precum Gh. Brăescu (*Găinușa*), Emanoil Bucuța (*Începuturi, Brașovul nou*), Vladimir Streinu (*Un poet al muncii* [Walt Whitman]), Dan Petrașincu (*Tristețile și bucuriile muncii de scriitor, Biblioteca vie*), George Dorul Dumitrescu (*Basarabia*), Coca Farago (*Elegie cu natură moartă*), Mihail Straje (*Întuneric*), Petre Drăgoescu (*Tot vin aș bea!, Nenea Mișu, Nina la mare*), N. Carandino (*Darclê*), Șerban Bascovici, N. Deleanu (*Printre mineri, O noapte pe locomotivă*), Ion Pas (*Palme bătătorite*), Gh. Dinu (*Din ce trăiesc unii oameni*), Geo Bogza (*O vizită la cantonul nr. 153, O mină de aramă în munții Ardealului, Americanii din satele Ardealului, Evocare a regiunilor petrolifere*), N. Papatanasiu (*Mari călători*), Stoian G. Tudor (*Cum se face pâinea, Spoitorii*), Al. Bilciurescu, Aurel Călinescu (*Martirii muncii*), Al. Iacobescu (*Un poet al muncii*), Marin Iorda (*Accidentul*), Const. Nani (*Revelionul singuraticului*), Al. Talex (*Panait Istrati*), Petru P. Ionescu (*Muncă și psihologie*), Emilia Șt. Milicescu (*Țigăncile florărese*). Se adaugă și colaborări numeroase de la o serie de scriitori și publiciști afectați de legile antisemite implementate începând din ianuarie 1938, precum Camil Baltazar (*Muncitorul Caragiale*), Mihail Sebastian (cronici teatrale și recenzii), [F. Brunea-] Fox, Ștefan Tita (*Aprinzătorii, Viața la 1000°*), Silviu Cernea (*Toamna în mahalaua muncitorească*), Barbu Lăzăreanu, A. Munte, Geri Spina, C. Săteanu (*Anton Bacalbașa*), Liviu Floda, V. Cristian, S. Semilian (*Samoilă Petrov – pictorul sobar*). Rubrica „Humor" e alimentată de la o vreme de Ion Vasiliad (V. Iad.). Ocazional sunt inserate și câteva traduceri (din Jerôme K. Jerôme, E. Renan, V. Heltay, B. Franck, C. Howard, Willy Scott ș.a.). După cele două numere scoase sub conducerea lui N. Porsenna, cu un sumar alcătuit mai mult la întâmplare, din care se remarcă doar contribuțiile lui Victor Ioan Popa, Gh. Brăescu, George Gregorian, Vasile Militaru și Al. Cazaban, revista recapătă o fizionomie proprie sub direcția lui Pan M. Vizirescu, în condițiile impuse de războiul la care participă România. Acum paginile preponderent propagandistice sunt completate de cele consacrate poeziei și prozei, reportajelor literare, precum și cronicilor și recenziilor. Articole care se conformează ideologiei zilei, orientate contra bolșevismului, dar și a „democrației demagogice" ori a „plutocrației iudaice", semnează, în afară de director, Petru P. Ionescu, D. I. Cucu, Aurel Cosmoiu, Coriolan Bărbat, Horia Nițulescu, C.N. Negoiță, Ovid Caledoniu, Ion Șiugariu. (În câteva rânduri se dau și versiuni germane ale textelor, pentru a fi accesibile și „aliaților".) Cu poezii – uneori, de circumstanță – colaborează Constantin Barcaroiu, Constantin Salcia, Ion Th. Ilea (*Ev nou*), Vasile Militaru, Ion Șiugariu, Pan M. Vizirescu (*Avram Iancu*), Iustin Ilieșiu (*Satul meu din Munții Rodnei*), George A. Petre (*Cântec de leagăn, Ține minte*), Mircea Dem. Rădulescu (*Moara*), Octav Sargețiu, Petru P. Popescu (*Colind*), Mircea Ionescu (*Colinde*), George Păun (*Cântec pentru adormit răniții*), Sergiu Grosu (*Cântec pentru Transnistria,*

Îmi bate inima la Bug), Haralambie Ţugui, Cristofor Vitencu, V. O. Spineni, Dimitrie Albotă, George Buznea, Ion Potopin, Const. Goran, Nicolae Leoveanu, Dobre Panait, Lucia Burnuz, Magda Raiu, Leonte Dumitrescu ş.a. Cu reportaje, însemnări de drum, schiţe şi povestiri sunt prezenţi Victor Ion Popa (*Încurcătura domnului Angheliu*), Ion Marin Sadoveanu (*Insula fermecată*), Tudor Măinescu (*La frizer, În tramvai, Curăţitorul de pete*), Pan M. Vizirescu (*Crăciun însângerat*), Ion Petru (*Sunt eu, fratele tău*), Ion Vasiliad (*O vânătoare de lupi, Petrecere de Crăciun*), George Acsinteanu (*Escadrila albă, Chipul Gabrielei, Legenda Sarmisegetuzei, Zaharia Matcău*), Ion Ojog (*Ce chilipir de om pe jos*), Ion Valerian (*Prin zăpezile Dobrogei, Minunea din Noaptea Învierii, Crăciunul grănicerului*), Eusebiu Camilar (*Colindătorul*), Ovid Caledoniu (*Prin zăpezile şi liniştile munţilor*), Ladmiss Andreescu (*Zburătorii Armatei a III-a*), Aurel Tita (*Românii din Transnistria*), Ion Th. Ilea (*Troiţa din satul îndepărtat, Un scurt popas în ţara fierului*), Sm. M. Vizirescu (*Jertfa celor patru fraţi, Găinile Chivei*), Const. Virgil Gheorghiu (*O anchetă la Cartea Românească, Cum au trăit muncitorii basarabeni sub bolşevici*), C. Panaitescu (*Călătorie fantastică prin infernul minelor de cărbuni*), Ernest Verzea (*Străbătând Transnistria*). Paginile destinate divertismentului sunt umplute de Ion Vasiliad. În pofida abundenţei sumarului şi a semnăturilor cu notorietate, revista nu şi-a atins obiectivele propuse în program, unele, de altfel, utopice în circumstanţele date. ***V.D.***

MUNGIU-PIPPIDI, Alina (12.III.1964, Iaşi), eseistă, autoare dramatică, prozatoare. Este fiica Mariei Mungiu, profesoară, şi a lui Ostin Mungiu, medic alergolog, profesor la Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa" din Iași; e sora cineastului Cristian Mungiu; s-a căsătorit, în 1993, cu istoricul Andrei Pippidi. Între 1982 şi 1988 a urmat cursurile Facultăţii de Medicină a Universităţii „Gr. T. Popa", secţia psihiatrie. În această perioadă semnează articole de critică literară şi eseuri la revistele „Opinia studenţească" şi „Cronica". Imediat după căderea regimului comunist, devine redactor-şef la „Opinia studenţească" şi colaborator permanent la revista „22". În 1992 şi 1993 a fost corespondent de presă al cotidianului francez „Le Monde", iar în 1993 şi 1994 a fost redactor-şef la săptămânalul „Expres". În 1995 obţine doctoratul în psihologie socială la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi. În 1996 fondează Societatea Academică Română (SAR), care susţine promovarea de măsuri legislative în materie de combatere a corupţiei, integrare europeană şi libertate a presei. A fost profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative (SNSPA), consultant politic. A predat şi la Harvard, Oxford, Princeton, Stanford. Din 2007 este cadru didactic la Hertie School of Governance din Berlin, unde conduce Catedra de studii de democratizare. A fost membră în mai multe ONG-uri cu finanţare externă (Freedom House) şi iniţiatoare a portalului online România Curată. Mai colaborează cu articole de opinie şi analize politice la „Dilema veche", „România liberă" ş.a. Occidentalismul civilizator, moralitatea clasei politice, drepturile minorităţilor, practica legislativă a societăţii deschise şi a bunei guvernări sunt elemente definitorii pentru acţiunea publică a autoarei. Ca politolog şi sociolog, expert în politici publice, **M.-P.** a publicat mai multe volume şi studii, singură sau în colaborare. Studiile sunt centrate pe geneza şi mecanismele conflictelor sociale din România comunistă şi postcomunistă, cu extensie asupra statelor est-europene: *România, mod de folosire* (1994), *Românii după '89* (1996), *Transilvania subiectivă* (1999), *Secera și buldozerul. Scornicești și Nucșoara. Mecanisme de aservire a țăranului român* (2002, în colaborare cu Gérard Althabe), *Politica după comunism* (2002), *Nationalism after Communism* (2004, în colaborare cu Ivan Krastev) ş.a. Diverse tematic, articolele din volumul *De ce nu iau românii Premiul Nobel?* (2012) vădesc inteligenţă critică, nerv polemic şi virtuţi portretistice.

Scrisă în 1992, inclusă în volumul *Moartea lui Ariel* (1997) şi reeditată separat în 2006, piesa *Evangheliştii*, reinterpretare provocatoare până la blasfemie – denunţată ca atare inclusiv de bisericile ortodoxe şi romano-catolice din România – a textului biblic, a expus-o pe **M.-P.** unor campanii de presă vehemente, dar a şi atras atenţia asupra calităţilor sale dramaturgice (Premiul UNITER). „Evangheliştii" sunt patru ucenici derizorii din Antiohia ai lui Pavel, un criminal psihopat care-i ucide la final; îndemnaţi de acesta, ei reformulează în variantă sexual-polemică episoadele vieţii unui „obscur" profet evreu – „Povestitorul", identificat cu Iisus. Toate episoadele gravitează în jurul unei prostituate-„preotese a zeiţei Artemis", echivalată Mariei Magdalena şi cu care Povestitorul are o relaţie erotică perversă. Autoarea va recidiva ca

dramaturg în mai palida *Moartea lui Ariel*, piesă „detectivă“ inspirată dintr-un caz real şi evoluând tematic pe fondul unor probleme ale actualităţii precum abuzurile justiţiei, corupţia presei, incriminarea homosexualităţii. Conceput, după informațiile date de **M.-P.**, la finele anilor ’80 ai secolului trecut şi rescris un deceniu mai târziu, romanul *Ultima cruciadă* (2001) se prezintă ca un „roman deopotrivă istoric, poliţist, iniţiatic, oniric, psihologic şi politic”; de fapt, este un thriller politico-religios cu o intrigă dinamică, derulată pe trei paliere istorice paralele (perioada 1500, interbelicul, anii ’80) şi având ca supratemă avatarurile controversate ale identităţii autohtone.

SCRIERI: *România, mod de folosire*, Bucureşti, 1994; *Românii după ’89*, Bucureşti, 1996; *Moartea lui Ariel*, Bucureşti, 1997; *Transilvania subiectivă*, Bucureşti, 1999; *Ultima cruciadă*, pref. Monica Lovinescu, Bucureşti, 2001; *Politica după comunism*, Bucureşti, 2002; *Secera şi buldozerul. Scorniceşti şi Nucşoara. Mecanisme de aservire a ţăranului român* (în colaborare cu Gérard Althabe), Iaşi, 2002; *Nationalism after Communism* (în colaborare cu Ivan Krastev), Budapesta, 2004; *Evangheliştii*, Bucureşti, 2006; *De ce nu iau românii Premiul Nobel?*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Ștefan Borbély, *Transilvania de cabinet*, APF, 2000, 4; Alex. Ştefănescu, *Un roman care modifică ierarhiile literare*, RL, 2001, 15; Mihai Iovănel, *Versiunile misterului*, ALA, 2001, 587; C. Rogozanu, *Bun, nu extraordinar*, OC, 2001, 66; Alexandru George, *O veche problemă actuală*, ALA, 2002, 689, 690; Marian Popescu, *Despre Raţiune şi Credinţă: „Evangheliştii”*, OC, 2005, 299; Mircea Mihăieş, *Cenzura transcendentală*, RL, 2005, 49; Andrei Terian, *Mungiu-Pippidi Superstar*, CLT, 2006, 20; Liviu Malița, *Evanghelişti, apostoli și apostați*, TTR, 2007, 3–7; Dan C. Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, III, *75–80*; Cristian Teodorescu, *De ce n-avem faţă de Premiul Nobel*, „Caţavencii”, 2012, 40. ***B.B.-C.***

MUNTE, Aspazia (pseudonim al Aspaziei Munteanu; 11.V.1903, Tereblecea–Cernăuţi – 1944, Focşani), poetă. Este fiica Victoriei şi a lui Costan Scripcari, ţărani. A absolvit Şcoala Normală la Cernăuţi în 1922. Se căsătoreşte cu un funcționar de la o bancă vieneză şi pleacă în capitala Austriei, lucrând, la rândul ei, ca funcţionară de bancă. Rămasă curând văduvă, se întoarce în România; este învăţătoare la Ipoteşti (Suceava) şi Cozmin (Cernăuţi). Împreună cu Lazăr Munteanu, noul ei soţ, şi cu alţi intelectuali din zonă întemeiază un cenaclu literar, desfiinţat odată cu invazia sovietică. În 1934 editează la Plaiul Cosminului, în colaborare cu Neculai Pavel, „Plai”, publicație a Editurii Iconar.

M. a debutat cu versuri, probabil în 1928, la „Revista tinerimii” (Dorohoi). Va mai colabora la „Voinţa şcoalei”, „Orion”, „Junimea literară”, „Convorbiri literare”, „Însemnări”, „Înnoiri”, „Glasul Bucovinei” ş.a. Versurile, adunate în volumele *Învolburări* (1933), *Luminişuri* (1936) şi *Diamante albe şi negre* (1938), se încadrează în mişcarea iconaristă bucovineană prin fragmentarea de tip modern a imagisticii şi printr-o peisagistică citadină inspirând melancolie. În colaborare cu Neculai Pavel a tipărit în 1934 o antologie intitulată *Breviar de poezie bucovineană contemporană*.

SCRIERI: *Învolburări*, Cernăuţi, 1933; *Mia*, Cernăuţi, 1933; *Luminişuri*, Cernăuţi, 1936; *Diamante albe şi negre*, Bucureşti, 1938; *Pe urme cosânzene*, Cernăuţi, f.a. **Antologii:** *Breviar de poezie bucovineană contemporană*, Cernăuţi, 1934 (în colaborare cu Neculai Pavel).

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, [*Aspazia Munte*], VRA, 1933, 310, 1934, 329; George Drumur, [*Aspazia Munte*], GBV, 1934, 4243, 4263; Teofil Lianu, *„Luminişuri”*, „Voinţa şcoalei”, 1936, 12–13; Ion Biberi, *„Luminişuri”*, MOM, 1936, 352; Eusebiu Camilar, *„Diamante albe şi negre”*, IIŞ, 1938, 3; Mircea Streinul, *„Diamante albe şi negre”*, BVS, 1938, 285; Teodor Al. Munteanu, *O poetă din Ţara Fagilor*, PRV, 1938, 969; Călinescu, *Opere*, III, *1425–1426*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *72*, *79–80*; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, *301–304*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *95*. ***D.M.***

MUNTEAN, George (17.XI.1932, Bilca, j. Suceava – 1.VI.2004, Bucureşti), critic și istoric literar, folclorist. Este fiul Varvarei (n. Tărâţă) şi al lui Atanasie Muntean, ţărani. A făcut şcoala primară şi gimnaziul în satul natal, o clasă la Şcoala Normală din Siret (1946–1947) şi apoi liceul la Rădăuţi (1947–1953). Admis la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică din Bucureşti, secţia regie de film, este îndepărtat după numai un an din motive dogmatice (scrisese un scurt scenariu după romanul *Bietul Ioanide* de G. Călinescu, carte brusc interzisă). Va urma Şcoala de Literatură „M. Eminescu” (1954–1955), după care va fi student la Facultatea de Filologie a Universității din Bucureşti, secţia critică literară şi proză (1955–1959). Lucrează ca redactor la „Contemporanul” (1959–1968), cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române (1960–1996), redactor-şef al „Revistei de istorie şi teorie literară”

(1974–1979). După 1989 a fost, între altele, preşedintele Partidului Pensionarilor. A editat şi prefaţat numeroase ediţii ale unor scriitori precum A. Bădăuţă, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Al. O. Teodoreanu ş.a., a alcătuit antologii de specii folclorice (proverbe, poezii etc.), de reportaje, literatură pentru copii, iar în 2000 a pus în circulație o sută de documente inedite Eminescu. Colaborează cu articole, studii, cronici la „Analele Academiei Române", „Cronica", „Argeş", „Familia", „Steaua", „Tribuna", „Viaţa românească", „Limbă și literatură", „Tomis", „Adevărul literar și artistic", „Poesis", „Dacia literară" ş.a. Unele contribuţii le-a semnat cu pseudonimele George M. Berger, G. Bilca, M. George, Radu Mavrodin, Vasile Vasilescu. Pentru lucrarea colectivă *Arta şi literatura în slujba independenţei naţionale* (1977) a fost distins, alături de ceilalţi autori, cu Premiul „Nicolae Bălcescu" al Academiei RSR.

M. debutează simultan în „Cultura poporului" şi în „Albina" (1954) cu folclor şi articole de folcloristică. Editorial, este prezent în 1959 cu *Folclor din Suceava*, prima culegere de după război ce cuprinde, în transcriere literară, versuri inegale ca valoare (așa-numite cântece noi, contrafăcute, dar și remarcabile piese lirice), provenind de la o singură sursă, mama sa. Dubla formaţie, de critic literar şi folclorist, se relevă în studiile din volumele *Cercetări literare* (1969) şi *Interpretări şi repere* (1982). Chiar în cea de-a doua carte, în care mai numeroase sunt textele despre creaţia populară (*Contemporaneizare şi statornicie în folclor*, *Cântecul popular de dragoste*, *Doina şi dorul – expresii ale spiritului românesc*, *Meşterul Manole – semnificaţii ale episoadelor finale*, *Homo aedificans*), sunt examinate contactele dintre literatura de autor şi creaţia anonimă, ca în cercetarea despre această relaţie în epoca marilor clasici. Sunt, mai de fiecare dată, interpretări incitante, cum este aceea despre doină şi dor, despre care Edgar Papu scrie: „Autorul cuprinde aci aproape exhaustiv ceea ce s-a scris mai important în privinţa *dorului* – inclusiv datele însumate, în ordinea comparatistă a fenomenului –, avansând şi o serie de idei proprii a căror subtilitate intenţionează să epuizeze toate capcanele destinate a prinde acest preţios vânat spiritual". Sunt de menționat comentariile critice despre Mihail Sadoveanu şi despre G. Călinescu. La autorul *Țării de dincolo de negură* **M.** examinează vocaţia acestuia pentru viaţa naturii, marea lui admiraţie pentru ceea ce el însuşi numea „zidirile creaţiei dintâi, încă măreţe şi nestricate". Observă că la Sadoveanu reprezentările se înscriu „în direcţia unei mitologii de factură populară", spre deosebire de impresiile despre natură ale lui Lucian Blaga din *Hronicul şi cântecul vârstelor*. Alte comparaţii, cu Emil Gârleanu şi cu I. Al. Brătescu-Voineşti, conduc la concluzia că autorul cărţilor *Olanda*, *Uvar* ş.a. „subordonează exemplarul, îl integrează ariei speciei, neamului său, mişcării şi destinului totalitar al acesteia". Notând la G. Călinescu propensiunea spre fenomenul artistic „în toate componentele lui", **M.** afirmă că fiecare din domeniile care l-au atras pe critic (teatru, muzică, plastică, modă, urbanism, gastronomie) „era cucerit în desfăşurarea lui pe verticală şi pe orizontală", în toate laturile specifice.

SCRIERI: *Cercetări literare*, Bucureşti, 1969; *Bilca – o aşezare din Valea Sucevei. Privire istorică* (în colaborare cu Vasile Cârdei), Suceava, 1971; *Interpretări şi repere*, Iaşi, 1982. **Culegeri:** *Folclor din Suceava*, Bucureşti, 1959. **Antologii, ediţii:** *Apa trece, pietrele rămân*, pref. edit., Bucureşti, 1966; *Proverbe româneşti*, pref. edit., Bucureşti, 1967; G. Călinescu, *Scrieri despre artă*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1968, *Însemnări de călătorie*, pref. edit., Bucureşti, 1973; Ion Dongorozi, *Stea de cinema*, postfaţa edit., Bucureşti, 1971; *Cântece de dragoste şi dor*, pref. edit., Bucureşti, 1972; *Pagini din istoria gândirii teatrale româneşti*, pref. edit., Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Ileana Berlogea); Vladimir Streinu, *Studii de literatură universală*, pref. edit., Bucureşti, 1973, *Pagini de critică literară*, III–V, Bucureşti, 1974–1977, *Eminescu – Arghezi*, pref. edit., Bucureşti, 1976, *Poezii*, pref. edit., Bucureşti, 1982; *Reportajul românesc contemporan (1944–1974)*, pref. edit. Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Nicolae Mecu şi Vasile Teodorescu); *5 nuvele contemporane*, pref. edit., Bucureşti, 1976; Teofil Dumbrăveanu, *Ţara soarelui*, postfaţa edit., Iaşi, 1976; Vasile Gherasim, *Mihai Eminescu*, pref. edit., Iaşi, 1977; Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, pref. edit., Bucureşti, 1978; *Eminescu. O sută de documente noi*, pref. edit., Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: V. Adăscăliţei, *„Folclor din Suceava"*, IL, 1960, 1; Radu Niculescu, *„Folclor din Suceava"*, REF, 1960, 1–2; Pillat, *Itinerarii*, *367–370*; Al. Săndulescu, [*George Munteanu*], RL, 1982, 52, 2004, 13, 2009, 30; Papu, *Motive*, *131–132*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *308–309*; Z. Ornea, *Documente inedite Eminescu*, RL, 2001, 15; Dan Mănucă, *Eminesciene*, CL, 2001, 8; Teodor Vârgolici, *Caleidoscop literar*, Bucureşti, 2003, *56–61*; Lucia Olaru-Nenati, *George Muntean – un avar risipitor*, „Bucovina literară", 2006, 7; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *624–625*; *A fost odată George Muntean. Remember*, îngr. Adela Popescu, București, 2008; Geo Șerban, *Încă o filă pentru George Muntean*, OC, 2009, 233.

I.D.

MUNTEANU, Aurel Dragoș (16.I.1942, Buda, j. Lăpușna – 20.V.2005, New York), prozator, eseist. A absolvit Liceul „Mihai Viteazul" din Turda și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj (1964). În 1968, 1970 și în 1980 beneficiază de burse de studii în Statele Unite ale Americii, la San Paul University, Iowa, și la Columbia University. Lucrează la început ca asistent la Institutul Pedagogic din Oradea, apoi ca redactor la „Contemporanul" și „România literară" (1968–1969), „Magazin" (1971). În 1971 și 1972 este redactor-șef la „Tribuna școlii". Ulterior, devine redactor la „Luceafărul", de unde va fi îndepărtat în 1989 ca disident (între altele, acordase la sfârșitul lui 1988 un interviu telefonic lui Dorin Tudoran pentru postul de radio Vocea Americii). După 1989 a fost primul președinte al Televiziunii Române, demisionând la începutul lui februarie 1990. Reprezentant al României la ONU tot din februarie 1990, e numit în 1992 ambasador al României la Washington, unde s-a și stabilit definitiv. Debutează cu reportaje și articole critice în „Steaua" (1962), iar în „Viața românească" publică proză începând din 1965. A mai colaborat la „Tribuna", „Familia", „Cronica", „Flacăra". Povestirilor din prima lui carte, *După-amiază neliniștită* (1967), li se adaugă romanele *Singuri* (1968), *Scarabeul sacru* (1970) și *Marile iubiri* (1977). *Opera și destinul scriitorului* (1972), în care **M.** retipărește o parte din articolele și eseurile apărute în reviste, abordează literatura din unghiuri variate, istoria și filosofia culturii, existențialismul și psihanaliza oferind multe dintre argumentele la care recurge.

Bun cunoscător al literaturii și filosofiei moderne și contemporane, **M.** e un fin comentator al cărților și ideilor, enunțând opinii adesea pertinente, totdeauna îndrăznețe. Proza pe care o scrie este influențată de preocupările teoretice și critica a remarcat în romanele sale tendința de a ilustra varii idei filosofice. Moartea este un motiv central în romane, anunțat deja în câteva povestiri din volumul *După-amiază neliniștită*. Astfel, fotbalistul din *Victorie* visează să facă din jocul său un spectacol, dar tocmai în meciul în care urma să-și dovedească arta suferă un accident grav și moare contemplând cerul „alb și liniștitor și pur". Personajul din povestirea titulară a cărții, o femeie, își pune întrebări directe despre moarte: „Și cum va fi?… La ce vârstă se moare în general? A muri? Să mori? Ea va muri?". Tot în povestiri autorul exersează analiza psihologică minuțioasă. Din acest unghi privită, proza va fi un exercițiu obstinat de a prinde „fluxul spontan", complex al memoriei. Gândurile și senzațiile se întretaie, se întrerup, trec de la un plan la altul. În *După-amiază neliniștită* femeia, panicată de o criză de inimă, rememorează întâmplări și fapte disparate, **M.** ilustrând astfel discontinuitatea psihicului uman. La fel în *O iarnă*, unde efortul de a nota senzațiile obscure primește și o justificare teoretică, percepția dereglată a bolnavului fiind asociată cu o viziune solipsistă a lucrurilor. Aici se află germenii din care vor naște romanele *Singuri* și *Scarabeul sacru*: fluxul psihicului și viziunea asupra existenței, fiecare primind, pe rând, un accent sporit. *Singuri* este expresia îndrăznelilor autorului în materie de proză: ambiția înnoirii construcției romanești clasice și a împământenirii orientării spre eseism, proprie prozei europene contemporane. Pe deasupra, și poate esențial, se află intenția de a transforma romanul într-un „debușeu" pentru ideile filosofico–morale ale scriitorului. **M.** gândește sincron cu existențialismul când își concepe personajele ca universuri psihologice închise, trăind fiecare din și prin sine însuși, ca niște cosmoide în stare de emanație neîntreruptă, dar fără corespondență între ele. O ordine, un sistem li se impune totuși din afară, ca o „armonie prestabilită" a monadelor, care, altfel, se consumă izolat. „Armonia" este însă fragilă, căci în cele din urmă acțiunile converg spre un incident menit să distrugă echilibrul constituit. De exemplu, protagonistul din *Singuri* moare călcat de un camion. Accidentul devine însă posibil în urma conjugării a numeroase acte aparent disparate ale mai multor personaje. Un joc interesant teoretic între determinism și întâmplare. Din alt unghi, autorul se arată un virtuoz al analizei psihologice, ce pare aproape excesivă atunci când ajunge la procedee oarecum artificioase, ineficiente în raport cu intenția: de pildă, un experiment este ruperea cuvintelor pentru a sugera discontinuitatea și scurtcircuitele gândirii. Mai elocvente sunt paginile în care comentariul autorului se îmbină cu monologul interior și cu intruziunile venite dinspre mediul exterior. Nu lipsesc nici fragmentele pur teoretice. Această îmbinare de proză și eseu creează o specie densă la nivelul ideilor, chiar dacă ambiguă din perspectivă artistică. Și faptul că se transmite un conținut, că cititorul e angajat în discutarea unei problematici nu e lipsit de însemnătate. Aceleași observații pot

fi făcute cu privire la romanul *Scarabeul sacru*. Aici personajele sunt concepute ca niște structuri psihologice în permanentă schimbare, de unde și senzația lor de inconsistență, „obsesia vidului". Magda afirmă direct: „ceea ce se schimbă nu există", Georges Fotiade crede inițial că efectiv există, dar când atinge ceva totul se destramă și „golul își arată fața", astfel încât personajul se imaginează permanent pe buza prăpastiei. Romanul a fost numit de critică un „simpozion pe tema morții" sau „un tratat de tanatologie deghizat literar". Schematic vorbind, perspectiva ideologică a autorului combină vechi idei platonice cu formulări existențialiste. Omul ar fi „aruncat în lume", o lume cu care nu are nici o contingență, iar existența lui nu este decât o construcție solipsistă, un univers singular creat din propriile senzații. De aici trăirile personajelor, ce rătăcesc azvârlite afară dintr-o lume ce le era proprie într-una care le e străină. Postum a apărut volumul de versuri *Singurătate vie* (2006). Dincolo de eterogenitatea stilurilor, firească în cazul unor compoziții elaborate de-a lungul unei întinse perioade de timp, predomină elegiile, dar pot fi întâlnite și poeme politice în care aluziile sunt transparente: „În sfârșit crimă ideologică/ Viața lumii la colț de pădure/ Cu domn analfabet/ Din Tartaria./ A lui e porunca, bucurie-noptată,/ Moștenire doar trădarea pentru fiu./ Să cânți latinește acum,/ În graiul ancestral/ Il populo romano tresaltă pe muzică rock/ Cu fervori post-moderniste./ Libera me, Domine.../ ...Am văzut/ Pe unde-am trecut/ Un zid părăsit/ Și neisprăvit./ An unfinished wall/ Ruined, shunned by all" (*Requiem*).

SCRIERI: *După-amiază neliniștită*, București, 1967; *Singuri*, București, 1968; *Scarabeul sacru*, București, 1970; *Opera și destinul scriitorului*, București, 1972; *Marile iubiri*, București, 1977; *Singurătate vie*, îngr. Tudor B. Munteanu, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„După-amiază neliniștită"*, GL, 1967, 27; Nicolae Manolescu, [*Aurel Dragoș Munteanu*], CNT, 1969, 13, RL, 1973, 9; Dana Dumitru, *Autonomia intelectuală a romanului*, RL, 1970, 47; Al. Dobrescu, *„Scarabeul sacru"*, CRC, 1970, 50; Dimisianu, *Prozatori*, *116–122*; Stănescu, *Cronici*, *129–138*; Protopopescu, *Volumul*, *206–211*; Constantin, *Prozatori–critici*, *115–119*; Petrescu, *Scriitori*, *109–112*; Iorgulescu, *Rondul*, *160–163*; Ungheanu, *Arhipelag*, *157–161*; Laurențiu Ulici, *Tensiunea lucidității*, CNT, 1977, 42; Roxana Sorescu, *Dincolo de veleitate, talentul*, VR, 1978, 11; Iorgulescu, *Scriitori*, *219–220*; Ciobanu, *Însemne*, II, *110–114*; Iorgulescu, *Firescul*, *205–209*; Cristea, *Faptul*, *260–265*; Băileșteanu, *Refracții*, *231–238*; Nițescu, *Atitudini*, *301–305*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *181–185*; Petrescu, *Studii transilvane*, *203–209*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *309–311*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *187–189*; Nicolae Stroescu-Stânișoară, *A plecat autorul „Marilor iubiri"*, CL, 2006, 1; Radu Mareș, *De amicitia*, F, 2006, 4; Petre Țuțea, *Aurel-Dragoș Munteanu*, îngr. Tudor B. Munteanu, postfață Gavril Matei-Albastru, București, 2006; Marian Victor Buciu, *Proza lui Aurel Dragoș Munteanu*, RL, 2007, 15. ***M.Vs.***

MUNTEANU, Basil (9.XI.1897, Brăila – 1.VII.1972, Paris), critic și istoric literar, comparatist.

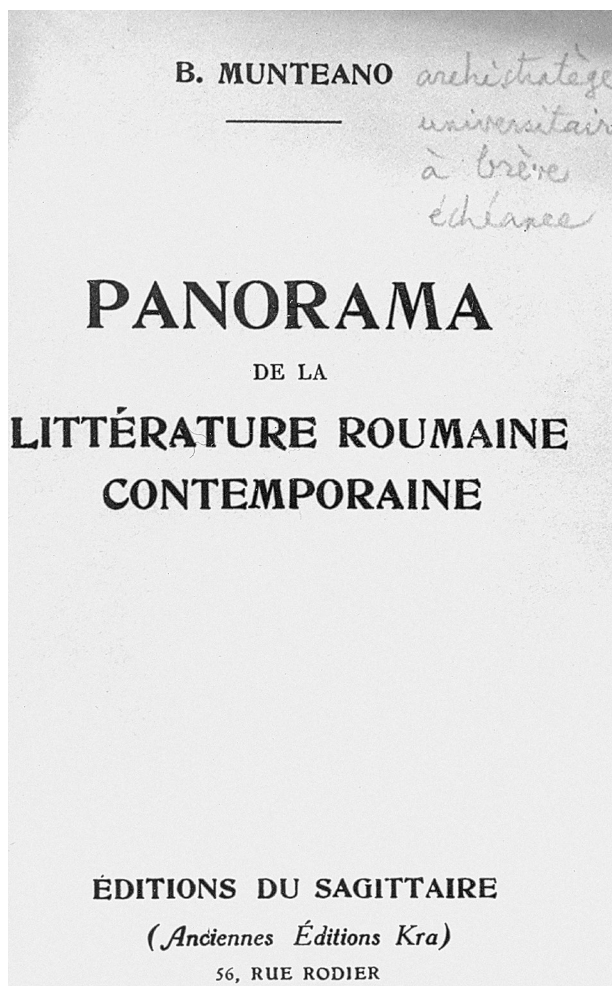

Este fiul Ştefaniei (n. Radu Stoianovici) şi al lui Ion S. Munteanu, agricultor şi comerciant. După absolvirea Liceului „N. Bălcescu" din Brăila, urmează Şcoala de Ofiţeri de Rezervă în Iaşi (1916–1917). Va lupta pe front într-un regiment de artilerie, obţinând gradul de sublocotenent. Demobilizat, se înscrie la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti (1918–1921), pe care o va absolvi *magna cum laude*. Lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Academiei Române, iar în 1922 obţine o bursă la Şcoala Română de la Fontenay-aux-Roses, într-o serie din care mai fac parte Constantin C. Giurescu, Grigore Nandriş, P.P. Panaitescu, Al. Rosetti, Scarlat Lambrino. Parisul îi oferă şansa specializării în literatură comparată şi a însuşirii unor foarte solide cunoştinţe în domeniu. La încheierea studiilor refuză să se întoarcă în ţară, devenind secretar particular al scriitoarei Elena Văcărescu (din 1926). Colaborează la diferite reviste ştiinţifice şi îşi pregăteşte teza de doctorat. Obţine doctoratul în 1939, la Bucureşti, cu o teză despre Ovid Densusianu, an în care e ales membru corespondent al Academiei Române, la recomandarea lui Lucian Blaga, care îl preţuia în mod deosebit. Charles Drouhet încercase să îi creeze o conferinţă de literatură comparată la Bucureşti, dar se obţine scoaterea la concurs a Catedrei de literatură franceză de la Universitate. Candidând alături de Şerban Coculescu (Pius Servien) şi Nicolae Şerban, câştigă concursul, este

numit profesor titular în 1940, dar din cauza împrejurărilor politice schimbate (venirea la putere a legionarilor) este demis de ministrul Traian Brăileanu, care îl preferă pe Nicolae Şerban. Va fi repus în drepturi tot în 1940. Îşi deschisese cursul cu lecţia *De la metodă la cunoaşterea literară.* În 1946 obţine postul de director adjunct la Şcoala Română din Franţa, având şi rolul de expert la Conferinţa de Pace din 1946; acum se îngrijeşte de apariţia unui impresionant volum despre Transilvania. Rămâne definitiv în Franţa, fiind cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique (1948), secretar general la „Revue de littérature comparée" (din 1952), membru în consiliul de direcţie al Institutului Universitar „Carol I" din Paris, preşedinte al secţiei de istorie literară, literatură şi artă a Societăţii Academice Române din Roma (din 1957). **M.** a debutat în 1918 cu traducerea unor poezii (Leconte de Lisle, Alfred de Vigny) în „Letopiseţi", în anii următori semnând versuri în „Vieaţa nouă", revista lui Ovid Densusianu. A funcţionat ca secretar de redacţie la „Cugetul românesc" (1920–1922) şi a inaugurat rubrica „Figuri dispărute" în „Flacăra". În Franţa îşi continuă cariera de critic, publicând studii şi articole, cronici şi note în „Mélanges de l'École Roumaine en France", „La Revue de littérature comparée", „Les Belles Lettres", „L'Europe Centrale", „La Revue bleue", impunându-se curând drept unul dintre cei mai buni comparatişti. *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, publicată la Paris în 1938, îi aduce repede recunoaşterea internaţională; tradusă în limbile engleză (1939), germană (1943), italiană (1947) şi portugheză (1969), lucrarea a reprezentat pentru străinătate principala sursă de cunoaştere a literaturii noastre. Alte cărţi vin să se adauge pe parcurs – *Permanenţe franceze. De la Descartes la Giraudoux* (1946), *Constantes dialectiques en littérature et en histoire. Problemès. Recherches. Perspectives* (1967) – la o carieră de critic, istoric literar şi comparatist de talie europeană. Şi-a semnat scrierile în trei feluri: Vasile Munteanu pentru perioada de tinereţe, Bazil Munteanu după plecarea în Franţa pentru ceea ce a scris în româneşte, şi Basil Munteano pentru textele publicate în străinătate.

Poezia lui **M.** nu intră în discuţie decât ca exerciţiu literar şi de înţelegere a universului său imaginativ, definit de elemente livreşti şi de nevoia unei compensaţii intimiste. A realizat şi câteva traduceri din Francis Jammes şi Leconte de Lisle şi a continuat să scrie până târziu versuri, pe care nepoata sa Ruxandra D. Shelden şi Eugen Lozovan le-au adunat postum în *Ante saeclum. Fantezii panteiste* (1993), tot ei făcând posibilă apariţia volumului *Permanenţe româneşti. Discursuri şi portrete* (1994), dar și a versiunii românești la *Panorama...* (1996). Anterior, soţia criticului publicase o culegere revelatoare, *Corespondenţe* (1979), conţinând scrisori de mare importanţă pentru definirea profilului intelectual al omului de cultură. Se găsesc acolo referinţe la mentorii literari de acasă (Charles Drouhet) şi din Franța (Abel Lefranc, Fortunat Strowski, Paul Hazard, Fernand Baldensperger, Albert Thibaudet), care i-au influenţat în mod decisiv formaţia. „Aceşti oameni, aceste cărţi au fost învăţătorii mei. Am învăţat de la ei o metodă şi o disciplină. Dar, mai ales, ei mi-au întărit voinţa de cucerire a unei concepţii personale" – mărturiseşte **M.** Ei l-au ţinut departe de „fanatismul critic" sau de „dogmatismul istoric" şi l-au făcut receptiv la o serie de discipline auxiliare cum ar fi gramatica, stilistica, filosofia: „Deci gust şi pregătire pentru comparaţia stilistică; cunoaşterea sistemelor filosofice şi aptitudinea de gânditor [...]. Ce altceva vom cere exegetului literar? Îi vom cere un lucru capital: să-şi însuşească o concepţie modernă despre viaţa spiritului şi despre felul cum decurg procesele sufleteşti. Un exeget cu concepţii filosofice rudimentare va fi un exeget mediocru şi chiar primejdios. Pentru înţelegerea unei opere trebuiesc părăsite prejudecăţile arhaice, cum ar fi aceea a stabilităţii şi identităţii elementelor şi proceselor psihice. Trăim în plină spontaneitate, în plin dinamism. Aşa s-a creat, aşa trăieşte şi opera literară. Opera literară e o lume, dar nu haotică, aşa cum e viaţa sufletească, ci simfonică. A o interpreta prin turnarea în tiparele înguste ale vechii psihologii statice, logice, intelectualiste şi asociaţioniste înseamnă s-o anulăm". Astfel de consideraţii sunt numeroase în scrisorile pe care le trimite prietenilor, dovadă că e preocupat mereu de găsirea unei metode proprii de lucru, chiar dacă una aflată sub semnul eclectismului, aşa cum o va teoretiza în câteva lucrări speciale consacrate acestei probleme, precum *Metoda şi personalitatea în studiul literaturii, Sensul şi interesul cunoaşterii literare, De la metodă la cunoaşterea literară.* Odată eliberat de obsesiile metodologice, **M.** se va dedica unor cercetări de anvergură, care îl vor face să străbată sistematic perioade întregi de cultură franceză

spre a le fixa într-o dinamică atotcuprinzătoare. Lucrul la o teză de doctorat, începută la Paris, dar nefinalizată, numită mai întâi *La Critique littéraire en France sous le Consulat et l'Empire* (ulterior *La Pensée française sous le Directoire, le Consulat et l'Empire*), îi va oferi posibilitatea unui contact permanent cu valorile literaturii franceze, pe care va avea satisfacţia să le pună în lumină în calitate de profesor la Bucureşti, când va redacta cursuri universitare precum *Clasicismul francez* (1941–1942), *Dix-huitième siècle* (1943–1944), *Le Drame et le roman au XVIII-e siècle* (1944–1945), după ce în perioada de tinereţe publicase în revistele din Franţa rezultatele preliminare ale unei cercetări cu tema *Le Problème du retour à la nature dans les premiers ouvrages de Senancour* (1924), *L'„Âme sensible", le „Génie français" et les débuts de Kotzebue en France* (1929). O atracţie deosebită manifestă pentru dinamica ideilor, cu privire specială asupra receptării lui Immanuel Kant în Elveţia şi în Franţa, dar şi a momentului pe care l-a reprezentat pe plan european modelul Jean-Jacques Rousseau, cu atât de difuze şi fertile influenţe – *La Solitude de J.-J. Rousseau* (1950), *Solitude et contradictions de Jean-Jacques Rousseau* (apărută postum, în 1975). Aceste cercetări sunt învederate şi de volumul *Permanenţe franceze*, editat în ţară, şi care voia să atragă atenţia asupra unora dintre cele mai fertile momente din literatura franceză. Lucrarea se înscrie în rândul celor mai bune întreprinderi de acest gen, dovedind nu numai o excelentă familiarizare cu literatura investigată, dar şi o specială priză la obiect, o apetenţă sporită pentru analiză, o sugestivă punere în pagină a ideilor critice. Cu o viziune coerentă de ansamblu, **M.** pune clasicismul francez în relaţie cu spiritul cartezian năzuind spre claritate, echilibru şi construcţie riguroasă, personaje tipice fiind sesizabile în literatura lui Corneille, Racine, La Bruyère, Jean-François Regnard ş.a. Sunt luaţi în discuţie şi câţiva reprezentanţi ai romantismului (Rousseau, Benjamin Constant, Alfred de Vigny) tocmai spre a se vedea mai bine diferenţa de metodă, ultimul scriitor avut în vedere fiind Jean Giraudoux, un fel de „vizionar al purităţii", la care modernitatea e pe deplin triumfătoare. Cartea care îl reprezintă cel mai bine pe comparatistul **M.** este fără îndoială *Constantes dialectiques en littérature et en histoire*, unde îşi dau mâna atât teoreticianul obsedat de metodă, cât şi analistul subtil al operei văzută ca entitate estetică.

B. MUNTEANO

PANORAMA
DE LA
LITTÉRATURE ROUMAINE
CONTEMPORAINE

ÉDITIONS DU SAGITTAIRE
(Anciennes Éditions Kra)
56, RUE RODIER

În concepţia sa, istoria literară este o disciplină care fixează destinul unor scrieri pe aliniamentul unor „constante dialectice", iar acestea se vădesc (şi pot fi depistate) de-a lungul unui parcurs de timp, derivând din chiar confruntările de idei, viziunile de tip ideologic, aspiraţiile mentale şi estetice sub care se configurează epoca. „Unul din rolurile decisive ale constantelor antinomice ale naşterii şi existenţei operei literare este acela de a anima tot acest complex de relaţii, raporturi, corespondenţe şi comparaţii care furnizează operei structura ei vitală." Opera nu este privită, prin urmare, ca un cosmoid închis şi suficient sieşi, ci ca o relaţie dinamică, vie, ce îşi schimbă configuraţia în raport cu timpul graţie unei bivalenţe spectaculoase, menirea ei fiind aceea de a favoriza necontenit meditaţia, contemplarea, spiritul de cunoaştere, competiţia: „Adevărata operă

literară refuză atât spontaneitatea absolută a revărsărilor nezăgăzuite de norma comună, cât şi dictatura acestei norme în dauna spontaneităţii. Iar valoarea ei se va judeca tocmai după cantitatea de inefabil şi de spontaneitate pe care va fi reuşit să o ridice la suprafaţa înaltei conştiinţe a celor aleşi”. În cadrul acestor constante dialectice funcţionează cu rezultate dintre cele mai benefice antinomiile de tipul sociabilitate–solitudine, sentiment–senzualitate, individual–universal, autohtonism–europeism etc. Jocul dialectic al constantelor are ca rezultat depistarea unor forme noi de polarizare şi configurare a organismului operei, aluviuni şi straturi de sensibilitate neglijate, un flux interior care animă dezbaterea de idei şi care permite înţelegerea şi potenţarea imagismului creator. Comparatist de anvergură, cu o prezenţă apreciată şi asiduă la reviste de specialitate recunoscute, ca şi la numeroase reviste româneşti, **M.** n-a uitat nici o clipă literatura căreia îi aparţine şi pe care a căutat să o introducă într-un circuit european mai larg (*La Littérature roumaine et l'Europe*, „Bulletin de l'Institut Roumain de Sofia”, 1942 ș.a.). S-a ocupat astfel de literatura lui Vasile Alecsandri, de cea a Elenei Văcărescu, a lui Ilarie Voronca, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Mihail Sadoveanu, Vasile Pârvan, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Tudor Vianu ş.a. *Panorama de la littérature roumaine contemporaine* prezintă pentru prima dată scrisul literar contemporan din România prin valori certe, de talie europeană, văzut din perspectiva noutăţii ideatice, de construcţie şi de viziune, printr-o raportare permanentă la fenomenul european. Nevoia de a sistematiza efortul creator românesc, de a-i stabili liniile directoare, liniile de evoluţie se îmbină în cazul lui **M.** cu vocaţia sintezei, a clasificărilor memorabile. Scriitorii sunt grupaţi pe direcţii şi afinităţi ideologice, iar opera lor este discutată (şi disecată) metodic, prinsă în caracterizări pertinente şi revelatoare. E o cunoaştere atentă, din interior, dar dublată de o rodnică detaşare, care îi asigură un maximum de credibilitate. Ecourile partizane, coteriile ideologice sau de grup, exagerările produse de cronicile literare şi de motivaţiile extraestetice sunt eliminate şi sancţionate, ţinta criticului fiind aceea de a realiza o cât mai exactă scară de valori şi de a sesiza timbrul particular al operei, cel prin care aceasta se poate face auzită în lume. *Panorama*… a devenit astfel o carte de referinţă, indispensabilă pentru orice cercetare serioasă care îşi propune să investigheze fenomenul literar românesc. **M.** este un reprezentant ales al criticii constructive pe care literatura noastră l-a oferit comparatismului european.

Viziunea criticului impresionează mai puțin prin subtilitate – el scrie pentru cititorul străin, mai puțin sau deloc familiarizat cu problemele literaturii noastre –, cât prin justețe, prin intuiția remarcabilă cu care emite judecăți de sinteză care au puterea de a situa ansamblul unei opere în locul acordat, abia după mulți ani, de consensul a două sau trei generații de critici. Judecățile sale se bazează nu numai pe o largă cunoaștere a propriei literaturi, ci și a altora, el fiind unul dintre primii noștri critici capabili, ca și Călinescu în același timp, să vadă fără efort scriitorul român într-o perspectivă natural europeană.

MIRCEA ANGHELESCU

SCRIERI: *Le Problème du retour à la nature dans les premiers ouvrages de Senancour,* Paris, 1924; *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938; ed. (*Panorama literaturii române contemporane*), tr. Vlad Alexandrescu, îngr. Eugen Lozovan și Ruxandra D. Shelden, Cleveland – București, 1996; *De la metodă la cunoaşterea literară*, Bucureşti, 1941; *Literatura românească în perspectivă europeană*, Sibiu, 1942; *La Littérature roumaine et l'Europe*, Bucureşti, 1942; *Un vizionar al latinităţii. Latinitatea, Franţa şi sufletul autohton în concepţia lui Ovid Densusianu,* Bucureşti, 1945; *Permanenţe franceze. De la Descartes la Giraudoux,* Bucureşti, 1946; ed. Bucureşti, 2005; *Constantes dialectiques en littérature et en histoire. Problèmes. Recherches. Perspectives,* Paris, 1967; *Solitude et contradictions de Jean-Jacques Rousseau,* Paris, 1975; *Corespondenţe,* Paris, 1979; *Ante saeclum. Fantezii panteiste*, îngr. Eugen Lozovan şi Ruxandra D. Shelden, Cleveland–Copenhaga–Paris, 1993; *Permanenţe româneşti. Discursuri şi portrete,* îngr. Eugen Lozovan şi Ruxandra D. Shelden, Cleveland, 1994; *Corespondenţă Vasile Băncilă – Basil Munteanu*, îngr. Zamfir Bălan, Brăila, 1997; *Istoria literaturii franceze. Clasicismul, ideologia și literatura de idei*, îngr. și pref. Mihaela Spinei și Victor Spinei, București, 2004.

Repere bibliografice: Ion Breazu, *O istorie în limba franceză a literaturii române contemporane*, GR, 1939, 1–6; Mihail Sebastian, *Basil Munteanu*, RFR, 1940, 3; Perpessicius, *Opere*, XII, *150–153*; Dumitru Găzdaru, *O prezenţă românească în cultura internaţională: Basil Munteanu*, „Cuget românesc” (Buenos Aires), 1957–1958; Piru, *Panorama, 493–495;* Marcel Bataillon, *Basil Munteano*, „Revue de littérature comparée”, 1972, 3; Bucur, *Istoriografia*, *267–272*; Emil Turdeanu, *Basil Munteanu (1897–1972)*, „Revue des études roumaines”, 1974; Anghelescu, *Textul*, *196–207;* Marcea, *Atitudini*, *210–214*; Titu Popescu, *O ignorare nemeritată: Basil Munteanu*, „Revista scriitorilor

români" (München), 1989, 26; Poantă, *Scriitori, 147-149;* Mircea Anghelescu, *Un critic de vocaţie europeană: Basil Munteanu,* RL, 1995, 51–52; Ierunca, *Semnul, 273–287;* Popa, *Reîntoarcerea, 107–116*; *Dicţ. esenţial, 536–537*; Al. Niculescu, *Basil Munteanu – marele nostru european ignorat,* RL, 2002, 29; Cristian-Florin Popescu, *Basil Munteanu, contemporanul nostru*, București, 2003; Popa, *Ist. lit.*, I, *984–986*; Manolescu, *Enciclopedia, 521–525*; Scurtu, *Contribuții*, I, *93–98.* ***M.Pp.***

MUNTEANU, Cassian R. (12.XII.1892, Vermeş, j. Caraş- Severin – 12.I.1921, Lugoj), prozator, poet. Este fiul Brânduşei (n. Lighezan) şi al lui Paul Munteanu, învăţător. Urmează cursul secundar la Lugoj (1901–1903, 1910–1911) şi Oradea (1903–1910), dar este nevoit să-şi întrerupă şcoala din cauza persecuţiilor declanşate de faptul că publicase proză şi versuri patriotice în „Drapelul" din Lugoj (1911). Redactor al ziarului tot acum, va fi obligat să treacă munţii în România. Între 1911 şi 1913 lucrează la jurnalele „Drapelul" din Constanţa, la „Foaia noastră" şi „Lumina nouă" din Bucureşti şi este redactor la revista „Ramuri" din Craiova, apoi revine acasă, în redacţia ziarului „Românul" din Arad. Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial e mobilizat în armata austro–ungară şi trimis pe front. În 1915 va fi degradat şi deferit Curţii Marţiale pentru articolele şi schiţele expediate de pe front cotidianului „Românul". Evadează şi se stabileşte în România; colaborează la „România Mare" şi „Tribuna". În 1916, la intrarea ţării în război, se înrolează ca voluntar şi ia parte la bătălia de la Mărăşeşti. După demobilizare va fi redactor la „România nouă". Editează la Bucureşti gazeta „Banatul" (mutată ulterior la Lugoj). A mai iscălit Roman, C.R.M., Cassian, Bănăţeanu, Pribeag. Bolnav de tuberculoză, moare la numai douăzeci şi nouă de ani.

În cel dintâi volum al lui **M.**, *Atacul. Însemnările de război ale unui soldat român din armata austro–ungară* (1915), sunt schiţate întâmplări ale militarilor români pe frontul din Galiţia. Spiritul juvenil dă scrierii, cu accente reportericeşti, o notă de prospeţime şi sinceritate. Schiţe de război sunt prezente şi în broşura *Prin Basarabia românească* (1919) sau în volumul *Bătălia de la Mărăşeşti. Zilele de glorie ale Armatei I Română* (1919). Notele de aici sunt importante şi din punctul de vedere al martorului ocular, fiind documente cu o deosebită autenticitate. Ca poet, **M.** s-a manifestat cu versuri scrise sub influenţa lui Octavian Goga, ca în placheta *Pribeag* (1919). Tematica este fie elegiacă – dorul de locurile natale, de părinţi, presentimentul morţii –, fie patriotică ori naturistă. A mai scris piesa *Rai şi iad* şi poezie în grai bănăţean.

SCRIERI: *Atacul. Însemnările de război ale unui soldat român din armata austro–ungară*, Bucureşti, 1915; ed. (*Martiriul cătanelor. Însemnări de război ale unui soldat român din armata austro–ungară*), Lugoj, 1919; *Bătălia de la Mărăşeşti. Zilele de glorie ale Armatei I Română*, Bucureşti, 1919; *Prin Basarabia românească*, Lugoj, 1919; *Pribeag*, Lugoj, 1919; *Bătălia de la Mărăşeşti*, îngr. şi pref. Nicolae A. Roşu şi Nicolae Ţirioi, Timişoara, 1977.

Repere bibliografice: P. Nemoianu, *Cassian R. Munteanu. Viaţa şi activitatea sa*, Lugoj, 1927; Suciu, *Lit. băn.*, *229–240*; Virgil Birou, *Cassian R. Munteanu sau Crezul unei generaţii*, O, 1968, 4; Elena Preda, *Consideraţii asupra poeziei lui Cassian R. Munteanu*, O, 1976, 37; Mircea Şerbănescu, *„Bătălia de la Mărăşeşti"*, O, 1978, 10; Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş*, *181–183*; Ion Căliman, *Omagiu postum*, „Coloana infinitului", 2006, 58. ***S.I.-J.***

MUNTEANU, Constantin (26.X.1945, Fedeleşeni, j. Iaşi), dramaturg, prozator. Înscris în acte cu prenumele Costache, fiul Mariei (n. Munceleanu-Crâşmăriuc) şi al lui Neculai Munteanu, ţărani, face şcoala primară în satul natal. Ciclul secundar îl urmează mai întâi la Târgu Frumos, unde îl are ca profesor pe Costin Merişca, iar ultimele două clase la Liceul „C. Negruzzi" din Iaşi. Între 1964 şi 1969 frecventează cursurile Facultăţii de Fizică a Universităţii din Bucureşti, la absolvire fiind repartizat la Combinatul de Fibre Sintetice Săvineşti. În a doua jumătate a anului 1989 funcţionează ca director al Bibliotecii Judeţene Neamţ. Ales preşedinte al CPUN Piatra Neamţ în ianuarie 1990, este apoi, până în iunie 1993, consilier-şef la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Neamţ, ulterior reluându-şi postul la Săvineşti. Debutează în 1969 cu parodii în revista „Amfiteatru", iar trei ani mai târziu piesa *Iubirea mea cu zurgălăi* este distinsă cu premiul al II-lea la concursul de scenarii TV. Televiziunea îi mai include în programele sale scenariile *Scrisori apocrife* (1975), *Dincolo de munte* (1976), *Vocaţie* (1977), *Vremea sânzienelor* (1978), *Florile amintirii noastre* (1983). *Cu zâmbetul pe buze*, premiat în 1978, nu va primi în final girul cenzurii. În aceeaşi perioadă şi posturile de radio Iaşi şi Bucureşti îi pun în undă o suită de piese: *Trenul din zori* (1974), *Cursa de Braşov* (1974), *Magnolii pentru un măgar* (1975), *Dosarul cu sânziene* (1975), *Oameni la cumpănă de ani* (1977), *Urgenţa* (1981), *Vântul de februarie* (1981), *Vina florilor*

(1983), *Vorbeşte-mi de tata* (1984), *Prima ninsoare* (1985), *Poeme pentru schimbul trei* (1987), *Prietenie trădată* (1994). Fragmente din textele dramatice, dar şi de proză i-au fost găzduite de-a lungul timpului în revistele „Teatrul", „România literară", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Cronica", „Cinema" ş.a. O piesă, *Valea râsului*, vede luminile rampei în 1974 la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ, iar alta, *Nimic despre sânzienе* (*Şerifii*), în 1982 la Teatrul Dramatic din Braşov. Aceasta din urmă, împreună cu alte patru, majoritatea nejucate, formează târziu volumul *A fluierat în timpul Evangheliei* (2003). După un scenariu al lui **M.** având ca subiect furtul tezelor de doctorat în chimie, s-a turnat în 1984 filmul *Sezonul pescăruşilor*, interzis de cenzură, difuzat abia în 1990, când primeşte şi Marele Premiu al Uniunii Cineaştilor. După ce câştigă concursul pentru debut al Editurii Junimea cu romanul *Zaruri de cretă* (1976), îi mai apar *Ziua magnoliilor viscolite* (1979), *Cursa rapidă* (1982), *Vremea brânduşelor* (1984), *Teona* (1989), *Sfârşitul înserării* (1989). Acestora li se adaugă, după Revoluţie, *Zodia bâlciului* (1995), *Maria, prinţesă de Place Pigalle* (1995) şi *Lacrimile tăcerii* (2010). Dintr-un ciclu, purtând un titlu ce trimite la Balzac, *Comedia contemporană,* de sub tipar iese romanul-fluviu *Cristina* (2012), în patru masive „cărţi" (*Pentru o salbă de mărgele*, *Doamna în hermină albă, Groapa cu lei* şi *Steaua polară*). Aceluiaşi ciclu îi aparţin şi anunţatele *Viaţa la second hand* (în trei volume: *Femei cardinale*, *A trecut un scriitor…*, *Bufonul sorţii*) şi *Stăpânul licuricilor* (în două volume).

Debutul lui **M.** în teatrul TV a fost spectaculos, *Iubirea mea cu zurgălăi* impresionând prin firescul, cadenţa alertă şi, uneori, causticitatea replicilor, prin tensiunea situaţiilor, prin candoarea adolescentină degajată, dar şi printr-o viziune critică, nonconformistă (un soi de „fluierat în biserică"), amintind multora de creaţiile „tinerilor furioşi". Cu timpul, calităţilor native li se adaugă şi pricepere atât în construcţia unei intrigi complicate, cât şi în folosirea tehnicilor specifice celei de-a şaptea arte, ceea ce se relevă bine în *Scrisori apocrife*, *Valea râsului* şi mai ales în *Şerifii.* Experienţa acumulată va fi fructificată şi în romanul cu care **M.** s-a prezentat la concursul Editurii Junimea. În esenţă, *Zaruri de cretă* este „filmul" unui eveniment din viaţa „Combinatului din Valea Brânduşelor" (Combinatul de Fibre Sintetice Săvineşti), supunându-se astfel fără constrângere clasicei reguli a celor trei unităţi. Evenimentul (punerea în aplicare a unei invenţii) se dovedeşte a fi un moment al adevărului, ce dezvăluie firea profundă a personajelor. Deşi se împart tranşant, maniheistic, în „pozitive" şi „negative", ele au viaţă, mai ales cele din urmă, animate aproape exclusiv de rapacitate, de orgoliu primitiv şi de o necontrolată dorinţă de putere. Prin ele, beneficiindu-se de breşa făcută de romancierii anilor '70 (Al. Ivasiuc, Augustin Buzura, Romulus Guga ş.a.), sunt reliefate câteva tare ale sistemului social, nepunându-se, fireşte, frontal în discuţie valabilitatea lui. Ataşamentul prozatorului **M.** faţă de lumea în care trăieşte, având ca rezultat o cunoaştere aprofundată a ei şi constituind totodată o cauţiune a frondei faţă de câteva tabuuri ideologice, îl vor face să opteze pentru ipostaza de „cronicar implicat" al acestei lumi, ceea ce se traduce nu numai prin responsabilitatea prezumată încă de Miron Costin, invocat ca pildă, ci şi prin autoreferenţialitate. În consecinţă, romanul ciclic început cu *Zaruri de cretă* va fi, concomitent, al combinatului chimic (prin extensie, al oraşului din apropierea lui) şi al scriitorului-inginer Mihai Vlădeanu, alter ego al autorului. Acesta devine personajul central al celui de-al doilea volet al „cronicii", *Ziua magnoliilor viscolite*. Şi aici se întrevăd lesne o suită de procedee cinematografice, precum şi respectarea regulii celor trei unităţi, acţiunea desfăşurându-se de-a lungul a 24 de ore, în acelaşi combinat. Protagonistul trece printr-o avalanşă de întâmplări, axate pe „cele trei dimensiuni umane pe care individul le poate controla" – munca, iubirea şi creaţia. Fiecare întâmplare (accident uzinal, riscantă punere în funcţiune a unei instalaţii, răfuieli între colegi, şantaj, matrapazlâcuri ale celor din fruntea întreprinderii şi a oraşului, „cuceriri" şi rupturi sentimentale, violuri, sinucideri, bucurii şi necazuri scriitoriceşti, lupta cu mereu posibila ratare etc.) e perfect plauzibilă şi necesară epic, dar multitudinea lor şi, mai ales, precipitarea cursului normal, dacă augmentează interesul cititorului, nu mai puţin primejduiesc veridicitatea întregului. „Sinceritatea", spiritul critic, dar mai ales vertiginoasa succedare a scenelor şi tensiunea sporită pe nesimţite până la punctul maxim fac ca *Ziua magnoliilor viscolite* să rămână totuşi o construcţie romanescă notabilă. Şi a treia piesă a ciclului epic, *Cursa rapidă*, are arhitectură dramatică, prezentând o călătorie cu autobuzul, un fel de „corabie a

nebunilor”, posibilă parabolă a vieţii. Un accident survenit, înzăpezirea vehiculului, face ca o bună parte din pasageri sau din cei care îi aşteaptă la sosire să-şi dea jos masca obişnuită, circumstanţă ce precipită şi elucidarea unor întâmplări care le marcaseră în chip esenţial biografia. Aici pericolul îl reprezintă numărul mare de „recunoaşteri” şi de „lovituri de teatru”, dar ele erodează doar în mică măsură verosimilitatea naraţiunii, datorită aceleiaşi vivacităţi a dialogurilor, cu meandre surprinzătoare, şi incisivităţii satirei. În ciuda variaţiei introduse printr-o continuă redistribuire a rolurilor principale, romanele *Vremea brânduşelor*, *Teona* şi *Sfârşitul înserării* suferă din cauza unei anume stereotipii a desfăşurării luptei dintre „buni” şi „răi”, ca şi din cauza unor episoade erotice nesemnificative. Acestea din urmă reliefează totuşi prin contrast un episod având în centru o figură memorabilă, ivită prima oară în *Ziua magnoliilor viscolite*, enigmatica Teona, acum personaj absent. Romanul ce îi are numele drept titlu, mai mult decât celelalte, este, de asemenea, dacă nu un jurnal de atelier, cel puţin o oglindă fidelă a nesfârşitelor tribulaţii prin care trece, din cauza editorului-cenzor, un scriitor în regimul comunist. În acest context se înscriu şi intervenţiile, sceptic amare ori colerice, întru apărarea de reproşurile criticii. Unul, şi anume „lipsa de rădăcini a personajelor romanului-ciclu”, va fi totuşi interiorizat, astfel încât *Sfârşitul înserării* recuperează o bună parte din copilăria în cadru rural a inginerului-scriitor, precum şi din tinereţea tatălui său, Neculai Vlădeanu, figură interesantă, prinsă în vârtejul unor evenimente ca rebeliunea legionară, războiul, „colectivizarea” satului. Ciclului romanesc îi aparţine formal şi *Zodia bâlciului*, al cărui titlu caracterizează anii imediat următori evenimentelor din decembrie 1989. Centrul de greutate îl constituie totuşi peripeţiile erotico-politice prin care trece, către sfârşitul „obsedantului deceniu”, profesorul Grigore Moraru, devenit prefect postdecembrist, peripeţii cu o tentă de senzaţional, îngroşată polemic-caricatural în epilog. Intenţia lui **M.** de a da în *Maria, prinţesă de Place Pigalle* un echivalent al artefactelor erotico-senzaţionale de mare succes pe piaţă a fost în final anihilată de inerţia creativităţii. Protagonista povestirii este vie, bine conturată, dar în defavoarea ei lucrează asemănarea cu alte personaje ale autorului, un patriotism ce poate părea prea mult reliefat („prinţesa”, româncă, posedă, pe lângă frumuseţe, şi alte numeroase calităţi la superlativ), precum şi decorul, parcă zugrăvit cu ghidul turistic în mână. Mult mai elaborat, alternând perspective narative diferite (naratorul omniscient lasă uneori locul naratorului-personaj), cu o miză mai mare este romanul-fluviu din 2012. În centrul lui este povestea unei iubiri secrete între studenta Cristina, nepoata scriitorului-inginer Mihai Vlădeanu, şi cvincvagenarul om de afaceri Andrei-Cătălin Păduraru, fost coleg de şcoală al aceluiaşi. Viaţa dublă pe care cei doi sunt siliţi să o ducă se complică şi mai mult ca urmare, pe de o parte, a înclinaţiei cvasierotice a tinerei pentru unchiul ei sau pentru Dorin, fiul lui Păduraru, şi, pe de altă parte, a pasiunii pe care o face protagonistul pentru doctoriţa Tamara, din Cherson, coborâtă parcă din galeria eroinelor lui Lev Tolstoi, Turgheniev şi Cehov. Acestei intrigi i se adaugă una social-politică, întrucât cel ce debutase ca „bişniţar” nu se mărgineşte a evolua printre afacerişti veroşi români ori străini, ci din sponsor al unui partid ajunge viceprim-ministru şi, în cele din urmă, candidat la alegerile prezidenţiale. Prefaţă şi trambulină a acestui salt e publicarea unui roman intitulat *Viaţa la second hand* (I, 2012), coagulat în jurul unei fabuloase călătorii în Rusia la începutul anilor ’90, în timpul căreia se înfiripează o iubire ideală între protagonist şi doctoriţa Tania. Însă, de fapt, „părintele” adevărat al cărţii este Mihai Vlădeanu, care i-o „dă în adopţie” fostului coleg, singurul capabil atât să-i răsplătească munca la adevărata ei valoare, cât şi să-i asigure succes naţional şi internaţional. Materializarea acestuia îngăduie romancierului pătrunderea în culisele scenei literaturii, cu vechile instanţe de validare, reprezentate, la lansarea cărţii, de cei doi corifei ai criticii „oficiale“ – profesorul Aristide şi Ioachim – şi de nonconformistul Matei Avram, acesta secondat de Mihai Vlădeanu însuşi, ori de cele noi, ce operează prin posturile de radio şi televiziune ori pe internet.

SCRIERI: *Zaruri de cretă*, Iaşi, 1976; *Ziua magnoliilor viscolite*, Bucureşti, 1979; ed. pref. Valentin Ciucă, Iaşi, 2008; *Cursa rapidă*, Iaşi, 1982; ed. pref. Dan Radu Ruşanu, Iaşi, 2008; *Vremea brânduşelor*, Bucureşti, 1984; *Teona*, Iaşi, 1989; ed. Iaşi, 2008; *Sfârşitul înserării*, Bucureşti, 1989; ed. Iaşi, 2008; *Zodia bâlciului*, Bacău, 1995; *Maria, prinţesă de Place Pigalle*, Bacău, 1995; *A fluierat în timpul Evangheliei*, Bucureşti, 2003; *Lacrimile tăcerii*,

București, 2010; *Cristina*, I–IV, Iași, 2012; *Viața la second hand*, I, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Aurel Bădescu, *La TV: „Iubirea mea cu zurgălăi"*, CNT, 1973, 11; Ioana Mălin [Antoaneta Tănăsescu], *Un debut-eveniment*, RL, 1973, 11; Ecaterina Oproiu, *Concursul*, CNT, 1973, 13; Paul Tutungiu, *„Valea râsului"*, TTR, 1974, 6; Dumitru Solomon, *Evoluție*, TTR, 1975, 3; Mihai Dinu Gheorghiu, *Argumentul scriiturii*, CL, 1976, 3; Laurențiu Ulici, *Junimiștii IV*, RL, 1976, 17; Mircea Florin Șandru, *Muncă și pâine*, LCF, 1976, 37; Cristian Livescu, [*Constantin Munteanu*], ATN, 1976, 4, 1980, 2; Sultana Craia, *Între narațiune și literatură*, LCF, 1980, 6; Sorin Pârvu, [*Constantin Munteanu*], CL, 1980, 2, CRC, 1982, 15; Constantin Radu-Maria, *„Nimic nou despre sânziene"*, TTR, 1982, 4; Tatiana Mihuț, *„Cursa rapidă"*, ATN, 1983, 3; C. Merișca, *Un roman al actualității*, CRC, 1984, 26; Laurențiu Ulici, *Promoția '70. Moldovenii (XVIII)*, RL, 1986, 8; Al. Dobrescu, *Viața și literatura*, CL, 1989, 8; Roxana Răcaru, *Tinerii furioși și planul de producție la hectar*, RL, 2003, 11; Durnea, *Propuneri*, *409–414*. ***V.D.***

MUNTEANU, Constantin A. (19.I.1919, Muncești–Lăpușna – 3.III.1981, București), poet, prozator. A absolvit Facultatea de Drept a Universității din București. După debutul ce s-ar fi produs în 1938, **M.** colaborează cu versuri și proză la „Cuvânt moldovenesc", „Albina", „Basarabia literară", „Raza literară", „Atelier literar", „Cadran", „Universul literar", „Universul copiilor", „Pogonici", „Familia", „România literară" ș.a. Prima plachetă, *Decebal la Vadul lui Vodă*, semnată A.-Diana Cortes, îi apare în 1940. Până în 1947 îi mai ies de sub tipar paisprezece plachete și volume de proză, unele iscălite cu pseudonimele A.-Diana Cortes, Antim Basarab Cortes, Azal Kamun, Tytan de Kamuty. În anii '50–'70 izbutește să mai publice câteva cărticele de versuri pentru copii. Alte manuscrise, oferite mai multor edituri, au rămas nepublicate.

Filonul principal al scrierilor lui **M.** este cel legat de istoria țării. De la primele plachete și până la publicațiile destinate copiilor și adolescenților sunt invocate figurile lui Decebal, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul ș.a. În poeme, cele mai multe ode sau balade, transpare chipul martirizat al Basarabiei („Sfântă Mare Martiră Basarabie"), se perindă cetățile ei mult încercate – Tighina, Soroca, Hotin, Ismail, Chilia –, precum și codrii seculari ai Orheiului, pământul îmbelșugat, scăldat în lacrimi și sânge: „Țară de răni, de lacrimi, de sânge,/ Țară de mucenici,/ Țară de iubiri netălmăcite,/ Dragostea mea – Basarabie!" (*Țară de mucenici*). În culegerile de poezii, ce dezvăluie atât tragismul ocupării Basarabiei de „deavoli cu stea în frunte" (*Țară de martiri și de profeți*, 1942), cât și dramele războiului devastator, este semnificativă frecvența în titluri a cuvântului „sânge": *Pecetea sângelui*, *Nopțile sângelui*, *Buciumă sângele*, *Stropi de sânge* etc. Trecutul și prezentul, legenda și istoria, imaginarul și realul, soarta țării și soarta lumii se întâlnesc în ritm de colindă populară: „Colindă, colindă/ Poposiră-n tihnă,/ Crai înalți de-o șchioapă,/ Cu obraji de ceară,/ În ajun sub seară/ [...] Că în umbra nopții,/ Stau la pândă lupii/ Slujitorii Morții/ Împrejurul stânii/ [...] Trădătorii lumii,/ Adunați cu lașii,/ Din taigaua rece/ Și din Kazahstan,/ Spre Munceștii noștri,/ Își îndreaptă pașii" (*La Muncești*). După 1945, refugiat în România, **M.** își schimbă atitudinea de tribun. Poezia, păstrând însemnul tragicului, devine contemplativă, de un lirism concentrat, metaforei revenindu-i totuși rolul preponderent. Cuvântul de referință în *Vestala neagră* (1945) este „tăcere" (*Poarta tăcerii*, *Templul tăcerii*, *Două tăceri*): „Două fulgere, ieri,/ Atât am rămas?/ Răstignite tăceri?/ Râșnit între pietrele anilor,/ Cascade de pulbere nărui/ [...] Alături, în cremene,/ Stăruim,/ Tăcere albă lângă neagră tăcere" (*Două tăceri*). Poetul își revede numai în amintiri „colțul de țară" părăsit. Vestala antică se preschimbă în „autohtona" Sfânta Vineri, care dă pribeagului posibilitatea a se găsi pretutindeni, de a trece „din loc în loc,/ Din timp în timp,/ Din țară în țară,/ Peste nedrepte impuse hotară" (*Vestala*). Nostalgia pentru pământul natal e prezentă și în culegerea *În cumpăna de fiecare seară* (1947), în care sunt incluse micronuvele, maxime, precepte morale, poeme în proză. Versurile din *Potirul profanat* (1946) și din *Spre oază. În marmora neagră* (1947) reprezintă punctul de sus al liricii lui **M.** Rădăcinile folclorice sunt susținute de reconsiderarea propriei vieți prin prisma baladei populare *Meșterul Manole*: „Sunt eu Manole, Meșterul/ Sunt eu același cutezător zidar/ Care-am pornit în zadar/ Cel mai mare templu lui Dumnezeu?" (*Manole, Meșterul*). Sacrificiul dragostei pare a fi și el zadarnic: „În zori,/ Peste inima, fără tine rămasă,/ Goală,/ Se înalță trufașa catedrală,/ Oare dac-aș săpa în temelie,/ Ana,/ Te-aș mai putea scoate la lumină,/ Vie?" (*Ana*). Vazând „nemurirea ca pe-un blestem" (*Acceptând*), nu întâmplător poetul alege „marmora neagră" pentru înălțarea unui monument al „nemuririi". Reluând într-o proiecție personală motivul Meșterului Manole, **M.** creează versuri

reușite: „Cu dalta dezbrăcată de mâna mea,/ Marmora neagră rămâne tot ea,/ Tot neagră şi dură,/ Tot neagră şi pură,/ Parcă mai neagră, parcă mai grea./ Discretă, lumina/ O sărută pe gură.// Pură şi neagră, neagră şi grea,/ Mai neagră şi dură,/ Marmora neagră mereu e mai ea./ Şi numai pe mine mă vrea" (*Marmora neagră*).

SCRIERI: *Decebal la Vadul lui Vodă*, Chişinău, 1940; *Porunci domneşti...*, Iaşi, 1941; *Buciumă sângele*, [Chişinău], 1942; *Ţară de martiri şi de profeţi*, [Chişinău], 1942; *Caravana luminelor*, Iaşi, 1942; *Grohotiș*, București, 1943; *Meleag străbun*, Iaşi, 1943; *Protiv–Verboten*, Focşani, [1943]; *Deocheatul*, Lugoj, 1944; *Ereditate*, Lugoj, 1944; *Vestala neagră*, pref. Virgil Petrovici, Lugoj, 1945; *Nu-s drumuri înapoi?*, Lugoj, 1946; *Potirul profanat*, Lugoj, 1946; *În cumpăna de fiecare seară*, Găvojdia, 1947; *Spre oază. În marmora neagră*, Găvojdia, 1947; *Ghicitori*, Bucureşti, 1954; *Scrisoare către Moş Gerilă*, Bucureşti, 1964; *Stele mici pentru pitici*, Bucureşti, 1968; *Poezii şi ghicitori pentru preşcolari*, Bucureşti, 1971; *Rodia de aur*, Bucureşti, 1973; *Versuri*, îngr. și pref. Constantin Ciopraga, postfață Vlad Bejan, Iași, 2005.

Repere bibliografice: Traian Chelariu, [*C.A. Munteanu*], UVR, 1943, 32; Andrei Ciurunga, *C.A. Munteanu*, RL, 1981, 14; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *151*; *Mireasa de peste Prut*, îngr. Alexandru Darie, pref. Grigore Vieru, introd. Mihai Cimpoi, Bucureşti, 1994, *102*; *Dicț. Chișinău*, *377*. ***E.H.***

MUNTEANU, Cornel (9.IV.1956, Cetatea de Baltă, j. Alba), critic şi istoric literar. Este fiul Eugeniei și al lui Ioan Munteanu. Absolvent al Liceului Pedagogic „Horia, Cloşca şi Crişan" din Abrud, va fi apoi licenţiat în filologie română–franceză la Universitatea din Suceava (1982). Îşi susţine doctoratul cu teza *Pamfletul ca literatură* la Universitatea „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca (1997). Învățător, profesor de liceu în Satu Mare, va fi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava (1991–1992) și la Facultatea de Litere a Universităţii de Nord din Baia Mare, parcurgând treptele profesionale până la gradul de profesor (2004). În 1994–1999, 2001–2007 a fost detaşat la Catedra de filologie română a Universității „Eötvős Lorand" din Budapesta, iar în 2010–2012 la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. A fost prezent în revistele „Steaua", „Jurnalul literar", „Tribuna", „Poesis", „Familia", „Solstiţiu" (e redactor), „Pleiade" (unde este de asemenea redactor) ş.a. A debutat editorial cu volumul *Marin Preda. Fascinaţia iubirii*, apărut în 1996.

M. este autorul câtorva monografii dedicate unor prozatori români contemporani – *Marin Preda. Fascinaţia iubirii*, *Romulus Guga. Polifonia unei voci* (1998) şi *Laurenţiu Fulga* (2001). Cartea despre Laurenţiu Fulga este un comentariu asupra operei scriitorului, biografiei acordându-i-se doar câteva pagini. Capitolele *Sub zodia lui Marte* şi *Fantasticul – coordonată majoră a prozei lui Fulga* sunt cele mai dense, caracterizându-se printr-un discurs clar şi comentarii pertinente. O atenţie deosebită se acordă prozelor fantastice, considerate şi cele mai izbutite, criticul studiindu-le din perspectiva „relaţiei metafizice dintre eros şi tanatos". Încearcă totuşi să recupereze şi prozele mai puţin realizate ale autorului comentat. Astfel, noutatea romanului *Steaua Bunei Speranţe* ar consta în „cultul pentru dragoste, înţeleasă în sens larg, drept apropiere între oameni, indiferent de scopurile ce i-au antrenat în război şi deasupra oricăror determinări naţionaliste". *Pamfletul ca discurs literar* (1999) are intenția de a epuiza toată „problematica de esenţă" a pamfletului: mecanism, paradigme, procedee, variante formale, structură etc. Porneşte de la ideea că „pamfletul românesc ca *literatură* se naşte din proza jurnalistică" şi comentează copios atât autori români, cât şi străini. Specia e studiată de la apariţia ei, ajungându-se la concluzia că „abia cu Ion Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, Eminescu, I.L. Caragiale, Anton Bacalbaşa putem vorbi de conştiinţa «artizanală» a unei literaturi pamfletare". **M.** are în atenţie şi (re)definirea pamfletului din perspectiva celor mai actuale teorii despre text şi genurile literare. În capitolul intitulat *Zonele de contact* pamfletul e studiat ca artă a elocinţei, e raportat la presă, iar când e apropiat de polemica literară se conchide că „în mare parte, o istorie *critică* a literaturii române ar trebui să devină o istorie a polemicilor în zona literaturii; acestea dau pulsul şi dinamica ideilor în contextul cultural în care se manifestă un scriitor sau altul". Capitolul *Paradigmele pamfletului* este rezervat unei descrieri „decodificatoare" a pamfletului şi unei „anatomii" date de invarianţii modali (adică satira, parodia, ironia etc.). Pentru a-şi susţine demonstraţia, autorul recurge la nume precum Roman Jakobson, Gérard Genette, Marc Angenot, Tzvetan Todorov ş.a. În căutarea valorii estetice şi a literarităţii pamfletului se întreprinde un excurs prin toată literatura română, preferându-se, pentru exemplificări şi comentarii, perioada paşoptistă şi cea

interbelică. **M.** s-a ocupat și de activitatea românilor din Ungaria în a doua parte a secolului trecut și începutul secolului al XXI-lea, subiect căruia i-a consacrat o monografie bine documentată, prima sinteză de acest fel la noi – *Românii din Ungaria*, un prim volum (2006) ocupându-se de presa din intervalul 1951–2004, iar al doilea (2009) de literatura publicată de românii din țara vecină între 1950 și 2008. Anunțat de mai multe fragmente publicate în presă, în Polonia i-a apărut studiul *Eminescu: polimorfismul operei* (2012), distins cu Premiul Național „Mihai Eminescu”.

SCRIERI: *Marin Preda. Fascinaţia iubirii*, Bucureşti, 1996; *Romulus Guga. Polifonia unei voci*, Târgu Mureş, 1998; *Pamfletul ca discurs literar*, Bucureşti, 1999; *Laurenţiu Fulga*, Cluj-Napoca, 2001; *Lecturi neconvenţionale*, Cluj-Napoca, 2003; *Românii din Ungaria*, vol. I: *Presa (1951–2004)*, Gyula, 2006, vol. II: *Literatura românilor din Ungaria (1950–2008)*, Cluj-Napoca, 2009; *Monografia școlii românești din Gyula*, Gyula, 2011; *Eminescu: polimorfismul operei*, Cracovia, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Glodeanu, *„Pamfletul ca discurs literar”*, JL, 2000, 1–2; Dan Mănucă, *Dificultăţile pamfletului*, CL, 2000, 3; Al. Ruja, *Teoria pamfletului*, O, 2000, 5; Petraş, *Panorama*, *429–431*; Săluc Horvath, *„Lecturi neconvenţionale”*, „Nord literar”, 2003, 4; Iulian Boldea, *Presa românească din Ungaria*, VTRA, 2007, 1–2; Ioan Nistor, *„Literatura românilor din Ungaria”*, „Poesis Internațional”, 2010, 2. ***L.Cr.***

MUNTEANU, **Donar** (16.VI.1884, Podu Bărbierului, azi Răcari, j. Dâmboviţa – 1972, Bucureşti), poet. Fiu al lui Ilie Muntenu, **M.**, al cărui nume de botez ar fi fost Dimitrie, a făcut şcoala primară în comuna natală, unde tatăl său, originar din Munţii Apuseni, era învăţător. Cursul secundar l-a urmat la Colegiul „Sf. Sava” din Bucureşti, după care s-a înscris la Facultatea de Drept a Universităţii bucureştene, pe care a absolvit-o în 1909. Intrat în magistatură, va peregrina prin Piatra Neamţ, Iaşi, Caliacra, Muscel, Brăila, Sibiu, Odorhei, Târgu Mureş, Deva, Chişinău ş.a. În 1937 este numit director general al penitenciarelor, iar anul următor membru în Consiliul Legislativ, post pe care îl deţine până la pensionare, în 1945. Încă de pe băncile şcolii frecventează cercul lui Al. Macedonski, care îi publică în 1902 primele versuri, apoi şi proză în „Forţa morală”. Ulterior, deşi scrie puţin, numele îi apare într-o mulţime de periodice, între care „Tribuna literară”, „Cronica”, „Secolul”, „Observatorul”, „Analele literare şi ştiinţifice”, „Toamna”, „Românul literar”, „Românul din Ardeal”, „Revista literară”, „Revista celorlalţi”, „Convorbiri critice”. În 1904 tânărului i se încredințează editarea revistei „Pleiada”, dispărută după al doilea număr. Editorial, debutează cu placheta *Aripi negre* (1909), sumarul, organizat altfel, fiind reluat integral în *Aripi fantastice* (1925), alături de câteva piese noi, apărute în „Adevărul literar şi artistic”. Alte poezii, îndeobşte sonete, sunt găzduite începând din 1930 în „Gândirea”, „Viaţa Basarabiei”, „Cele trei Crişuri”, „Revista Fundaţiilor Regale”, mai târziu constituind volumul *Simfonia vieţii* (1943). După exact un sfert de veac poetul dădea în „Iaşul literar” pagini de amintiri dintr-un volum „în pregătire”, ce trebuia să se intituleze *Despre Alexandru Macedonski, despre alţi poeţi şi despre mine, din Bucureştii patriarhali*, dar care nu s-a mai tipărit.

Frecventarea asiduă a cercului macedonskian a făcut ca **M.** să nu se alăture sămănătoriştilor, de care îl apropiau originea, temperamentul şi experienţele. Însă discipolul nu şi-a urmat maestrul pe drumul ce ducea către simbolism. Stări de spirit specifice vremii, unele aproape bacoviene, sunt prinse, în poeme precum *Suflet gol*, *Sonete de iarnă*, *Clamavi in deserto*, *În parc*, *Palinodie*, *Imagini sumbre* ş.a., cu mijloace vechi, romantice, între care un loc deosebit îl ocupă culorile tari, antiteza, hiperbola, declamaţia grandilocventă. Poetul este fascinat şi de unele figuri romantice – marele damnat (*Cain*), titanul (*Pe Muntele Golgotha*), ori de cazurile anormale, maladive – somnambulismul în *Lunatic* „după Rollinat” sau debutul demenţei în *Spre nebunie*, amintind oarecum de viziunile lui E. A. Poe. Atmosfera sumbră ar fi trebuit să prindă relief, prin contrast, şi cu ajutorul unor scene bucolice, dar acestea nu ies din convenţional (*În parc*) ori dintr-un idilic vag trimiţând la G. Coşbuc (*Pastel*). Poeziile adăugate în volumul *Aripi fantastice*, mai ales *Între umbră şi lumină*, *Fantome*, *Albastru*, *Nici sus, nici jos*, arată doar o mai bună stăpânire a uneltelor, nu şi o sincronizare cu spiritul vremii. Conştient de propriile limite, după 1930 **M.** se va întoarce la singurele sale surse lirice mai profunde, pe care încearcă să le valorizeze prin forma fixă a sonetului şi printr-o anume arhitectonică a cărţii *Simfonia vieţii*. Astfel, primelor trei cicluri le vor corespunde vârstele eului, particular şi totodată generic: copilăria fericită în orizont rural, tinereţea cu flacăra erosului şi cu entuziasmul trăit în preajma geniului, maturitatea cu înţelepciunea

câştigată. Cel de-al patrulea ciclu închide bucla prin întoarcerea la copilărie, dar o şi transcende ca revelaţie a raporturilor cu divinitatea. Dacă în ciclul *Zile de aur* autenticitatea vocii nu poate fi pusă la îndoială, totuşi impresia de repetiţie, de variaţie pe teme sămănătoriste persistă, rareori fiind diminuată de stilizarea tablourilor. *Cântece din flăcări* conţine piese ce recompun un fel de roman al iubirii, cu momente variate, unele de o galanterie cam anodină, altele acuzând ecouri epigonice (*Agonie* aminteşte de versurile lui D. Anghel). Notă aparte fac câteva texte în care erosul comun capătă irizaţii venind dinspre cel religios. În *Cântece din amurg* eul liric dă rareori glas unei angoase a sfârşitului, încrezător fiind, pe de o parte, în supravieţuirea asigurată de poezie, pe de alta, în viaţa de apoi. Din acest ciclu reţine atenţia mai ales *Templul cu şapte statui*, în care evocarea participativă a înmormântării maestrului adorat, Al. Macedonski, se împleteşte cu rezumate lirice ale celor mai cunoscute poeme ale sale. Ultimul ciclu, *Bisericuţa neamului*, este organizat, la rându-i, în trei volete: cel dintâi este „liturgic-iconografic" (Nichifor Crainic), procedând la descrierea detaliată a picturii bisericuţei din satul natal, văzută prin ochii copilului de altădată, apoi a unei slujbe religioase cardinale, cea a Învierii, sfârşitul acesteia formând al doilea volet, *Misteriosul stol*, iar ultimul, *Din vremea de demult*, este repovestirea legendei populare a călătoriei făcute de Dumnezeu şi Sfântul Petru pe pământ. Simplitatea mijloacelor utilizate, regăsirea stilizării populare, vibraţia afectivă fac din *Bisericuţa neamului* un poem al vechii evlavii ţărăneşti şi din **M.** un poet religios de reținut.

SCRIERI: *Aripi negre*, Bucureşti, 1909; *Aripi fantastice*, Bucureşti, 1925; *Simfonia vieţii*, Bucureşti, 1943; *Bisericuţa neamului*, Bucureşti, 1943.

Repere bibliografice: Gh. Dumbravă [Il. Chendi], *„Aripi negre"*, ŢA, 1909, 27; [Mihail Dragomirescu], *„Aripi negre"*, CVC, 1909, 9; [Ovid Densusianu], *„Aripi negre"*, VAN, 1909, 9; Perpessicius, *Menţiuni şi medalii critice*, „Mişcarea literară", 1925, 48; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *470–471*; Const. Rîuleţ, *Amintiri: Donar Munteanu*, „Pământul", 1937, 168; Predescu, *Encicl.*, *575*; Nichifor Crainic, *Donar Munteanu, poet religios*, G, 1943, 4; Octav Sargeţiu, *„Bisericuţa neamului"*, VBA, 1943, 5; Traian Chelariu, *„Simfonia vieţii"*, UVR, 1943, 23; D. Karnabatt, *Poetul „Simfoniei vieţii"*, SE, 1943, 1693; Ion Şiugariu, *Viaţa poeziei*, Timişoara, 1999, *190–193*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *117*, *290*; Micu, *Început*, *111*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *311–312*; Scurtu, *Cercetări*, I, *84–103*, III, *45–53*. ***V.D.***

MUNTEANU, Eugen (18.VIII.1953, Seimenii Mari, j. Constanţa), filolog, eseist, traducător. Este fiul Nicoletei (n. Cocor) şi al lui Ilarion Munteanu, agricultori. Face şcoala generală în comuna natală, după care se înscrie la Liceul Teoretic nr. 4 din Constanţa, pe care îl va absolvi în 1972. Între 1974 şi 1978 frecventează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, secţia limba şi literatura română – limbi clasice. Iniţial predă limba şi literatura română la o şcoală generală, apoi la Liceul Pedagogic din Iaşi, iar în 1983 devine cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor (ulterior Institutul de Filologie Română „A. Philippide") din Iaşi, în colectivul de redactare a *Dicţionarului limbii române*. În 1990 obţine postul de lector la Catedra de limba română a Universităţii ieşene, iar după susţinerea, în 1993, a tezei de doctorat *Influenţa modelelor clasice asupra limbii traducerilor româneşti din secolul al XVII-lea. Lexicul*, va deveni conferenţiar, iar din 1999 profesor. Între 1997 şi 1999 funcţionează ca lector de limba română la Universitatea Paris IV–Sorbona, între 1999 şi 2001, în calitate de cercetător invitat, la Institutul de Romanistică al Universităţii din Jena, unde ulterior va fi profesor invitat (2005–2009, cu intermitenţe), ca şi la Viena (2006–2010). A fondat Şcoala Doctorală de Studii Filologice a Universităţii ieşene (2005), apoi Centrul de Studii Biblico-Filologice Monumenta Linguae Dacoromanorum al aceleiaşi universităţi, încercând să coaguleze la Iaşi o şcoală de filologie biblică. Organizează un simpozion anual internaţional (*Explorări în tradiţia biblică românească*), participă la numeroase întruniri ştiinţifice peste hotare. A condus, din 2009, şi Institutul de Filologie Română. Debutează cu articole şi comentarii în 1977 la revista „Opinia studenţească". Studii, cronici, traduceri comentate i-au mai apărut în „Cronica", „Caietele Eminescu", „Tribuna", „Anuar de lingvistică, istorie literară şi folclor", „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi" (la care în 1995–1999 este redactor responsabil), „Limba română", „Studii şi cercetări lingvistice", „Limba română" (Chişinău), „Dacoromania" (Freiburg im Breisgau), „Contrapunct", „Revista română", „România literară", „Timpul", „Balkan-Archiv", „Revue de linguistique romane", „Romanische Sprachgeschichte" (Berlin–New York), „Idei în dialog", „Convorbiri literare", „Scriptor", „Biblicum Jassyense" (senior editor din 2010) ş.a. A dat tiparului volumele *Studii de lexicologie*

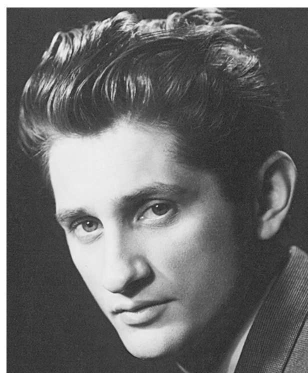
biblică (1995; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române) şi *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină* (1997, în colaborare), precum şi o suită de traduceri, îndeobşte în ediţii bilingve, cu ample studii introductive, note şi comentarii, din literatura latină antică ori medievală, dar şi din literatura franceză (Jean-Jacques Rousseau, Rivarol, Ernest Renan) ori din cea germană (Jakob Grimm, Wilhelm von Humboldt) sau în limba germană (Eugeniu Coşeriu). A participat, de asemenea, la realizarea unor ediţii critice monumentale: H. Tiktin, *Rumänisch–deutsches Wörterbuch* (I–III, 1985–1987; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR), *Biblia de la Bucureşti,* în seria *Monumenta Linguae Dacoromanorum* (I–III, 1988–1994, Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române), începând cu volumele din 2011 fiind şi coordonator al lucrării.

Începându-şi activitatea publicistică prin cronici literare şi recenzii, eseuri şi articole ce aprofundează unele aspecte ale poeziei româneşti clasice (M. Eminescu, G. Bacovia, Lucian Blaga, Ion Barbu), **M.** se va orienta în cele din urmă spre studii de istorie a filosofiei limbajului (preferinţele mergând către Antichitatea târzie, Evul Mediu şi către scolastici), dar şi de filologie românească şi de istorie a limbii române literare. Cercetările lui conturează câteva domenii de preocupări complementare, între care cele biblice ocupă un loc de prim-plan. Lucrarea *Studii de lexicologie biblică* propune o metodă nouă în abordarea textuală, interlingvistică, istorică şi comparativă a lexicului de origine biblică al limbii române. Cunoaşterea limbilor vechi (greacă, latină, slavonă, ebraică) şi a câtorva limbi moderne i-au permis exegetului evidenţierea unor interesante fenomene de transfer semantic şi frazeologic din limbile „sacre” în limba română, produse în procesul de traducere. Comentariile ce însoţesc traducerile biblice publicate în seria *Monumenta Linguae Dacoromanorum* se caracterizează prin fineţe a distincţiilor şi bogăţie a asociaţiilor, prin rigoare şi supleţe, minuţie şi lărgime de vederi, mobilitatea susţinând un demers interpretativ erudit. De altfel, în mai multe intervenţii programatice, **M.** invită la investigaţii în „istoria externă” şi în „istoria internă” a textelor biblice. Admirator declarat al Evului Mediu latin şi al filosofiei scolastice, el s-a înscris în pleiada de tineri exegeţi care a contribuit după 1989 la trezirea interesului pentru această zonă culturală. Tălmăcirile din Sf. Augustin (*De dialectica, De Magistro, Confessiones*), Plotin, William Ockham, Thomas de Aquino sau din Emanuel Swedenborg se remarcă prin corectitudinea transpunerii, adecvarea terminologică, acurateţea expresiei şi printr-o orientare constantă către sensibilitatea stilistică a cititorului modern. Amplitudinea şi rafinamentul comentariilor ies în evidenţă şi în versiunea românească a marii antologii de poezie medievală *Carmina Burana* (1998), alcătuită împreună cu Lucia-Gabriela Munteanu. Întocmit în aceeaşi colaborare, volumul *Aeterna Latinitas* însumează aproape opt mii de sintagme, expresii, maxime, formulări memorabile etc. (cele mai multe puţin cunoscute), fiind socotită cea mai completă lucrare de acest tip. Ca publicist şi eseist, **M.** se remarcă prin exprimarea tranşantă, uneori polemică a ideii.

SCRIERI: *Studii de lexicologie biblică*, Iaşi, 1995; *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină* (în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu), Iaşi, 1997; *Enciclopedia Bibliei* (în colaborare), Cluj-Napoca, 1996. **Ediţii:** *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I–III, Iaşi, 1988–1994 (în colaborare), vol. IX–X2, XXII, 2011–2012 (în colaborare); Eugeniu Coşeriu, *Prelegeri şi conferințe (1992-1993)*, Iaşi, 1994 (în colaborare); Gh. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, ed. 2, postfaţa edit., Iaşi, 2012 (în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu). **Traduceri:** Sf. Augustin, *De dialectica – Despre dialectică*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1991, *De Magistro – Despre Învăţător,* ed. bilingvă, Iaşi, 1995, *Confessiones – Confesiuni*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2000; *Carmina Burana*, Iaşi, 1998 (în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu); Thomas de Aquino, *De ente et essentia – Despre fiind şi esenţă*, ed. bilingvă, introd. trad., Iaşi, 1998; Jean-Jacques Rousseau, *Eseu despre originea limbajului*, Iaşi, 1999; Emanuel Swedenborg, *Despre înţelepciunea iubirii conjugale*, Iaşi, 1999; Jakob Grimm, Ernest Renan, *Două tratate despre originea limbajului*, Iaşi, 2001; Rivarol, *Discurs despre universalitatea limbii franceze, urmat de Maxime, reflecţii, anecdote, cuvinte de duh*, Iaşi, 2003; Wilhelm von Humboldt, *Diversitatea structurală a limbilor şi influenţa ei asupra umanităţii*, Bucureşti, 2008; Eugeniu Coşeriu, *Istoria filosofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau*, Bucureşti, 2011 (în colaborare cu Mădălina Ungureanu).

Repere bibliografice: Lucia Wald, Alexandru Boboc, Daniel Barbu, *Trei opinii despre un eveniment editorial: Augustin, „De dialectica”*, „Universul cărţii”, 1991, 7; Tania Radu, *Augustin, „De dialectica”*, LAI, 1991, 10 august; Felicia Niţă-Dumas, *Augustin, „De dialectica”*, ALIL, seria A, t. XXXIII, 1992–1993; Ioan Oprea, *Augustin, „De dialectica”*, AUI, literatură, t.XXXIX, 1993; Alexandru

Gafton, *Un act de cultură autentică*, CRC, 1995, 10; Eduard Ferenţ, *Actualitatea învăţăturii din „De Magistro" de Sfântul Augustin*, CRC, 1995, 18,19; Dan C. Mihăilescu, *„Aeterna Latinitas"*, „22", 1998, 26; Adrian Papahagi, *„Aeterna Latinitas"*, RL, 1998, 48; Adriana-Maria Diac, *Jean-Jacques Rousseau, „Eseu despre originea limbajului"*, AUI, literatură, t. XLVIII, 2002; Eugeniu Coşeriu, *„Istoria filosofiei limbajului…"*, CF, 2003, 10–11; Rodica Zafiu, *O carte fundamentală*, RL, 2008, 10; Bogdan Creţu, *Un filolog pur sânge*, „Ziarul financiar", 2008, 20 iunie; Antonio Patraş, *„Despre diversitatea structurală a limbilor…" de Wilhelm von Humboldt*, RL, 2010, 12; Sorin Lavric, *Cunabula verborum*, RL, 2012, 8. ***V.D.***

MUNTEANU, Francisc (9.IV.1924, Veţel, j. Hunedoara – 13.IV.1993, Bucureşti), prozator.

Este fiul Iuliei Munteanu (n. Gomboş), croitoreasă, şi al lui Francisc Munteanu, funcţionar. După câteva clase de liceu, îşi câştigă existenţa ca ucenic lăcătuş la Reşiţa (1939–1940), muncitor la o fabrică de ciocolată (1940), ajutor într-un atelier de firme la Budapesta (1940–1942), marinar pe Dunăre (1944). În război va fi luat prizonier atât de trupele germane (septembrie–decembrie 1944), cât şi de cele sovietice (ianuarie–februarie 1945). Întors acasă, va fi redactor la „Orizonturi noi" (Arad, 1945), muncitor la o ţesătorie din acelaşi oraş (1946–1947), redactor la „Patriotul" (Arad, 1947–1949), inspector general în Direcţia Teatrelor din Ministerul Artelor şi Informaţiilor (1949–1951), salahor în piaţa bucureşteană Obor (1951–1953), regizor, din 1954 la Studiourile Cinematografice Buftea, unde realizează, până în 1989, circa douăzeci de filme. Debutează în 1951 cu schiţe, în volumul *Mecanici şi alţi oameni de azi*, semnat împreună cu Titus Popovici. Într-un ritm susţinut, în anii ce au urmat tipăreşte carte după carte, fără să-şi facă griji pentru perenitatea prozei pe care o scrie. În 1950 i se joacă la Teatrul Naţional din Bucureşti o dramă, *Sabotaj*, compusă după tiparul dramaturgiei sovietice. Nuvela *Lenţa* şi romanul *În oraşul de pe Mureş* (Premiul de Stat) sunt publicate în 1954. Alte culegeri de schiţe şi nuvele, mai multe romane – *Statuile nu râd niciodată* (1957), *Fericitul negustor* (1957), *Reîntoarcerea* (1967), *Încotro?* (1970), *Dacă toţi copacii ar fi la fel* (1977), *Filiera Prahova* (1982) ş.a. – şi memorialistica din *Oameni, fapte, amintiri* (I–II, 1981–1985) completează o bibliografie personală amplă, dar care ratează şansa de a deveni o operă. Menţionabile, în afara conformismului politic, sunt scenariile filmelor *Valurile Dunării* (în colaborare cu Titus Popovici), *Pistruiatul*, *Roşcovanul*, *Hoţul*, *Buletin de Bucureşti* ş.a. A mai colaborat la „Contemporanul", „Flacăra", „Gazeta literară", „Iaşul literar", „Steaua", „Tribuna", „Viaţa românească" ş.a.

Mult comentat în epoca realismului socialist, întrucât aborda teme „centrale", „de cea mai acută actualitate", înfăţişând mediul industrial, satul în curs de transformare socialistă, conturând chipuri de muncitori şi ţărani, așa-numite procese de restructurare morală în climatul noii societăţi, dar şi de involuţie sufletească prin refuzul de integrare în acest climat, **M.** este astăzi uitat, fie şi parţial pe nedrept. Cu toată superficialitatea şi facilitatea, cu tot senzaţionalismul ieftin, literatura lui învederează câteva calităţi. Ceea ce conferă interes mai cu seamă prozei lui scurte nu e relevarea – convenţională şi schematică – a activităţii comuniştilor, descrierea „realizărilor socialiste", ci pictura de medii, de climate, îndeosebi de medii periferice, înecate în mizerie, cu lume interlopă, cu figuri picareşti, printre care apar exemplare ce amintesc de umanitatea gorkiană. Un volum reprezentativ rămâne *Hotel Tristeţe* (1957). Titlul reproduce alterat denumirea unui hotel arădean, denumire ce tocmai prin alterare rezumă starea de spirit a populaţiei din cartier. Prin ştergerea unei litere de pe firmă, Hotel Triest a devenit Hotel Trist, iar localnicii îi spun Hotel Tristeţe. Pentru relevarea condiţiei multora dintre localnici, iată doar câteva situaţii, care se regăsesc şi în alte scrieri ale lui **M.** Un cerşetor stă în faţa catedralei catolice cu mâna întinsă. E dus acolo dimineaţa şi readus acasă seara, de un copil, pentru cinci lei, preţul unei pâini negre. De frică să nu fie furat, cerşetorul scotoceşte buzunarele copilului şi îl caută în gură. Un tinichigiu e nevoit să vândă masa şi paturile din casă în contul chiriei. Ducându-şi copiii la azil, unde nu sunt primiţi, de vreme ce au un părinte, nenorocitul se sinucide, pentru a le crea „calitatea de orfani".

Un sculptor în lemn, rămas şomer, încearcă într-o noapte să fure dintr-o prăvălie. Prins, e bătut şi lăsat în nesimţire la marginea străzii. Un copil îşi câştigă existenţa ca hamal, altul strânge de pe jos mucuri de ţigări pentru tatăl său, căruia nu îi e frică de îmbolnăvire de pe urma lor, întrucât oricum e tuberculos. O povestire dintre cele mai mişcătoare este *O felie de pâine*. Evadând, în timpul războiului, dintr-un tren horthist cu deţinuţi politici, un tânăr primeşte de la un rabin, într-o batistă, ceva ca o felie de pâine, cu povaţa de-a o ţine înfăşurată până în clipa când i se vor fi istovit, de foame, toate puterile. Rătăcind zile întregi prin pusta ungară, tânărul nu desface batista decât ajuns la Budapesta, în sânul familiei. În loc de pâinea menită a-i menţine certitudinea că, la maximă nevoie, are ce mânca, el găseşte înăuntru o… aşchie. Detaşându-se de celelalte romane ale sale, în care notaţia realistă acută, plecând de la propria experienţă de viaţă, observaţia caracterologică mai mereu adecvată, tablourile realizate prin înfăţişarea colorată, pitorească a mediilor sociale şi a unor tipuri umane insolite, memorabile, este umbrită, chiar alterată de conformism politic şi de locurile comune ale discursului realist-socialist, *Scrisori din Calea Lactee* (1989) încearcă să surprindă, într-o construcţie romanescă mai ambițioasă, ultimele convulsii şi sfârşitul regimului Ceauşescu. Și *Cont secret* (1993), de data aceasta un roman simplist, mizând pe senzațional, se oprește la Ceaușescu, cu accent pe lumea serviciilor secrete românești care administrau conturile din străinătate ale familiei. Intrând în categoria romanelor de capă și spadă, *Baladă carpatină* (2001), ecranizată în 1990 de Sergiu Nicolaescu sub titlul *Coroana de foc*, pune în pagină rețeta genului (personaje caracterizate maniheist, răsturnări de situații, suspans etc.). Câteva teme majore (puterea, binele colectiv ș.a.) sunt introduse forțat, cu o retorică emfatică.

SCRIERI: *Mecanicul şi alţi oameni de azi* (în colaborare cu Titus Popovici), Bucureşti, 1951; *Lenţa*, Bucureşti, 1954; *În oraşul de pe Mureş*, Bucureşti, 1954; *Ciocârlia*, Bucureşti, 1955; *Scrisoarea*, Bucureşti, 1955; *A venit un om*, Bucureşti, 1956; *Statuile nu râd niciodată*, Bucureşti, 1957; *Fericitul negustor*, Bucureşti, 1957; *Hotel Tristeţe*, Bucureşti, 1957; *Cerul începe la etajul 3*, Bucureşti, 1958; *Nuvele*, Bucureşti, 1959; *Terra di Siena*, Bucureşti, 1962; *Prietenul meu Adam*, Bucureşti, 1962; *Hotel Tristeţe şi alte povestiri*, Bucureşti, 1965; *Reîntoarcerea*, Bucureşti, 1967; *Profesorul de muzică*, Bucureşti, 1968; *Încotro?*, Bucureşti, 1970; *Testamentul şi alte povestiri*, Bucureşti, 1972; *Strada semaforului*, Cluj, 1972; *Pistruiatul*, Bucureşti, 1976; *Dacă toţi copacii ar fi la fel*, Bucureşti, 1977; *Roşcovanul*, Bucureşti, 1979; *Profesorul de muzică*, Bucureşti, 1979; *Hoţul*, Bucureşti, 1980; *Povestiri de război*, Bucureşti, 1980; *Oameni, fapte, amintiri*, I–II, Bucureşti, 1981–1985; *Filiera Prahova*, Bucureşti, 1982; *Patru zile fierbinţi*, Bucureşti, 1983; *Dincolo de ziduri*, Bucureşti, 1983; *Cocorii zboară fără busolă*, Bucureşti, 1984; *Prinţesa din Şega*, Bucureşti, 1985; *Barajul*, Bucureşti, 1986; *Sonata în re major*, Bucureşti, 1987; *Scrisori din Calea Lactee*, Bucureşti, 1989; *Cont secret*, București, 1993; *Baladă carpatină*, București, 2001.

Repere bibliografice: Al. Oprea, *Însemnări despre proza lui Francisc Munteanu*, VR, 1955, 6; Vera Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957, *54–74;* Iosifescu, *Drumuri, 5–31;* Ion Vlad, *Francisc Munteanu*, ST, 1958, 7; Al. Andriescu, *„Cerul începe la etajul 3”*, IL, 1958, 11; Georgescu, *Încercări*, II, *68–84, 163–170;* Mihail Petroveanu, *„Cerul începe la etajul 3”*, GL, 1959, 20; Micu, *Romanul, 307–315;* Damian, *Direcţii, 299–319;* I. Vitner, *Prozatori contemporani*, I, Bucureşti, 1961, *251–260, passim;* Oprea, *Mişcarea, 95–100;* Marian Popa, *„Reîntoarcerea”*, LCF, 1968, 1; Liviu Petrescu, *„Strada semaforului”*, RL, 1972, 26; Ion Bălu, *Tinereţea unui prozator*, RL, 1982, 29; Petre Sălcudeanu, *Francisc Munteanu – 60*, RL, 1984, 15; Radu, *Pagini*, *70–72*; Simuţ, *Incursiuni*, *29–33*; Micu, *Ist. lit.*, *478*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *312–314*; Popa, *Ist. lit.*, I, *920–921*. ***D.Mc.***

MUNTEANU, Gavriil (1812, Vingard, j. Alba – 28.XII.1869, Braşov), cărturar, traducător. Cu tatăl său, cantor la biserica din sat, desluşeşte primele slove. E dat la învăţătură la Alba Iulia, unde face şcoala normală şi liceul (1823–1830), iar între 1831 şi 1834 urmează la Cluj cursuri de filosofie şi drept. Cum nici o perspectivă sigură nu i se deschide în Transilvania, pleacă la Bucureşti (1835), unde capătă un post de prefect de studii la internatul înfiinţat de curând la Şcoala de la „Sf. Sava”. Din 1836 este profesor la Seminarul de pe lângă Episcopia Buzăului; demisionează în 1844, plecând la Bucureşti. În 1845 se găsea, ca inspector şi profesor, la Seminarul din Râmnic, apoi la mănăstirea Bucovăţ. Fiind scos din slujbă ca urmare a participării la Revoluţia de la 1848, se întoarce în Transilvania. În urma intrării armatei ungare, se vede nevoit să plece iarăşi, dar se înapoiază nu peste multă vreme, instalându-se la Braşov. Colaborează la publicaţiile de acolo, făcând parte din comitetul de redacţie al „Gazetei Transilvaniei” (1860–1861), unde semnează „cronica străină”. Prin articole şi

documente, ca şi prin scrieri pledează cauza românilor ardeleni, apărând totodată (cum făcuse şi în ziarul „Bucovina") mişcarea de la 1848. După înfiinţarea Gimnaziului Greco-Oriental Român din Braşov, lucrează aici, pe parcursul a două decenii, ca profesor, din 1853 devenind director al instituţiei. Câteva versuri originale publică în „Telegraful român". În 1866 este primit în Societatea Academică Română. În ultimii ani ai vieţii, **M.**, fire depresivă, suspicioasă, se cufundă tot mai mult în melancolie, persecutat de obsesii mistice.

M. a fost, întâi de toate, un pedagog. În diverse programe gimnaziale i s-au tipărit lucrări pe teme de învăţământ şi de lingvistică. A întocmit manuale şcolare, iar împreună cu George Bariţiu a alcătuit un dicţionar german–român. Mai multă însemnătate prezintă *Gramatica română* (1860–1861). În discursuri, disertaţii (unele reproduse în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură"), **M.**, membru în comisia filologică transilvăneană, argumentează pe larg romanitatea limbii române, declarându-se pentru o ortografie etimologică. În articolul *Purismul în limba română*, inserat în „Revista română", el cere înlăturarea cuvintelor de origine nelatină şi înlocuirea lor prin vocabule culese din cărţile vechi sau existente în graiurile românilor din toate provinciile. Bun cunoscător al literaturii bisericeşti, **M.**, întovărăşit cu ierodiaconul Dionisie Romano, scoate la Buzău o „gazetă religioasă şi morală", „Vestitorul besericesc" (1839–1840). Scrieri morale în fond, subsumându-se concepţiei sale pedagogice, sunt *Meditaţii religioase* (I–II, 1839–1840) şi *Urmare lui Iisus Hristos* (1845), o traducere corectă din Thomas a Kempis, accesibilă, deşi într-o limbă latinizată. O altă tălmăcire este aceea a biografiei „fericitei Macrina", după episcopul Grigorie al Nyssei (Sibiu, 1868). Din germană transpune, fără a o tipări, *Încurcătura* de August von Kotzebue, apoi, surprinzător în raport cu preocupările sale, *Suferinţele junelui Werter* de Goethe (1842). Traduceri notabile, unele însoţite de prefeţe, comentarii şi note, sunt cele din Tacit (1858–1871), Suetoniu (1867) şi Horaţiu (1868). O cultură naţională, susţine **M.**, trebuie neapărat să aibă la bază clasicismul antic.

Traduceri: *Meditaţii religioase*, I–II, Buzău, 1839–1840; Goethe, *Suferinţele junelui Werter*, Bucureşti, 1842; Thomas a Kempis, *Urmare lui Iisus Hristos*, Bucureşti, 1845; Tacit, *Viaţa lui C.J. Agricola*, Braşov, 1858, *Germania sau Situaţiunea, datinele şi popoarele ei*, Sibiu, 1864, *Opurile lui…*, postfaţă G. Bariţiu, Sibiu, 1871; Suetoniu, *Viaţa a XII imperatori*, pref. trad., Braşov, 1867; Horaţiu, *Odele şi epodele lui…*, pref. trad., Iaşi, 1868.

Repere bibliografice: Aron Pumnul, *Gavriil Munteanu*, în *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, IV, partea II, Viena, 1865, *40–42*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *287–288*; G. Bogdan-Duică, *Relativ la G. Munteanu*, „Ţara Bârsei", 1930, 1; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, Bucureşti, 1931, *90–96*; *Cărturari braşoveni*, *150–151*; Gabriel Cocora, *Peneluri şi condeie*, Bucureşti, 1978, *41–49*; *Dicţ. lit. 1900*, *595–596*; Rusu, *Membrii Academiei*, *560*. ***F.F.***

MUNTEANU, George (14.IV.1924, Bravicea–Orhei – 8.XI.2001, Bucureşti), critic şi istoric literar.

Este fiul Xeniei (n. Stratan) şi al lui Simion Munteanu, ţărani. Urmează cursurile primare la Bravicea, Şcoala Normală la Cluj (între profesori, Eugen Todoran) şi în paralel Liceul „Gh. Bariţiu", ambele absolvite în 1946, apoi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj, unde îi are profesori pe I. Breazu, D. Popovici, Liviu Rusu, D. D. Roşca şi Lucian Blaga. Se consacră carierei universitare: preparator, asistent (1951) şi lector (1959) la Catedra de istoria literaturii române a Universităţii clujene. Din 1960 este transferat la Universitatea din Bucureşti. Predă până la pensionare (1989) cursul *Epoca marilor clasici.* În 1973 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Hyperion (Viaţa lui Eminescu)*, publicată în acelaşi an. Între 1969 şi 1971 funcţionează ca lector de română la Universitatea din Montpellier. Din 1990 activează ca profesor la Facultatea de Filologie a Universităţii „Hyperion" din Bucureşti. Paralel cu munca didactică, deţine în primii douăzeci de ani de activitate o seamă de funcţii în presa literară: cronicar (1948–1950) la „Lupta Ardealului", unde şi debutează, redactor (1949) al paginii culturale a ziarului, redactor-responsabil al secţiei de critică şi istorie literară la „Almanahul literar" şi la „Steaua" (1950–1960), redactor al paginii literare a „Contemporanului" (1960–1968). Colaborează la principalele reviste literare din ţară.

Micromonografia *B. P. Hasdeu* (1963), cea dintâi carte a lui **M.,** se remarcă prin câteva trăsături ce vor fi confirmate de lucrările care au urmat: bogăţia şi rigoarea informaţiei, interesul pentru ideologia literară şi pentru palierul teoretic al cercetării, atenţia acordată metodei adecvate la text. Tinzând spre interdisciplinaritate şi utilizând o paletă amplă de strategii critice mai vechi sau mai recente (istoristă şi pozitivistă, stilistică, structurală, psihanalitică, tematistă, sociologică, antropologică, semiotică), istoricul literar îşi va lărgi accesul la text, ajungând la ceea ce Edgar Papu avea să numească pansemantism. Lectura superficială, care îşi neglijează obiectul declanşează resortul polemic necruţător al lui **M.** Pentru revelarea pansemantismului, el propune trei tipuri de lectură, conjuncte şi complementare: textuală („la nivelul epidermei textului"), contextuală (în vederea dezambiguizării) şi subtextuală (pentru identificarea funcţiei aluzive şi a „arheologiei" cuvintelor). Istoricul literar disociază între o biografie exterioară şi una interioară, aceasta din urmă urmărind felul în care aleatoriul vieţii (al biografiei exterioare) este „redimensionat [...] după cerinţele creaţiei". Deşi marcat de ideologizarea discursului critic după metoda realismului socialist (eului liric i se cere „tipicitate", iar poeziei „«eroi» care-s purtători ai moralei înaintate"), volumul *Atitudini* (1966), ce reflectă activitatea criticului de la „Steaua", cuprinde şi studii rezistente la eroziunea timpului: o sinteză erudită privind anii de formaţie ai lui I. Heliade-Rădulescu, pledoaria antidogmatică în favoarea subiectivităţii şi a dramatizării (= problematizării) lirismului. *Sub semnul lui Aristarc* (1975) reprezintă o justificare a poziţiilor de principiu, teoretice şi indică totodată stabilirea cvasidefinitivă şi exclusivă a lui **M.** în perimetrul marilor clasici. Anterior, *Hyperion* (I, *Viaţa lui Eminescu*; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR) arată hotărât această deplasare a interesului. Venind după biografia lui G. Călinescu, noua „viaţă" se impune prin bogăţia şi acurateţea documentaţiei. Autorul a investigat exhaustiv manuscrisele şi publicistica poetului, arhiva Junimii, mărturiile din epocă, contribuţiile predecesorilor în eminescologie, lucrarea urmând riguros şi amănunţit cronologia. Traiectul existenţial al poetului ar fi supus dialecticii „eonilor" „htonic" şi „astral" („contemplativ", al „nemarginilor de gândire"). Acestei perspective de sus i se subsumează o serie de (re)interpretări ale unor fapte biografice: relaţia cu tatăl, pe care **M.** îl percepe ca pe un „romantic" (imagine opusă celei acreditate, de ins pozitiv şi mărginit), experienţa erotică originară (pentru copila de la Ipoteşti), relaţia formativă cu Mihail Pascaly, boala şi „pariul cu existenţa" pe care suferinţa îl provoacă, stimulând eonul contemplativ, episoadele pedagogului care descoperă, catalizează şi îndrumă talente („vânătoarea de oameni") ş.a. Discutabilă este – cum au observat comentatorii cărţii – interpretarea relaţiei poetului cu Titu Maiorescu, nu o dată ironizat de biograf. Lucrarea a obţinut sufragiile entuziaste ale lui Mircea Eliade („pentru întâia oară înţeleg viaţa lui Eminescu", mărturiseşte savantul într-o scrisoare) şi ale lui Edgar Papu (prima „biografie metafizică a poetului"). Seria deschisă de *Viaţa*... trebuia să continue cu biografia interioară. O primă aproximare a acesteia e de găsit încă în *Sub semnul lui Aristarc* şi se cuvine aşezată la un loc cu sintezele ulterioare din *Istoria literaturii române*, volumul I: *Epoca marilor clasici* (1980) şi din *Eminescu şi eminescianismul* (1987), împreună cu care alcătuieşte un ansamblu. Sunt redefinite cultura poetului (rolul capital, de suprem model, al lui Shakespeare), viziunea lui tragică (nu pesimistă, cum sună clişeul încetăţenit) rezultată din tensiunea ontic–antropologic (absolutul fiinţei – finitudinea conştiinţei umane) şi raţiune – afect, tensiune rezolvată de „dorul nemărginit" ce leagă, în chip reprezentativ românesc, umanitatea de univers. Opera este percepută în structuri, „sensibilul", „inteligibilul" şi „imaginarul" fuzionând în logos. Este valorizată gândirea mitică a poetului, prin apelul la logica dinamică a contradictoriului (Ştefan Lupaşcu). Imaginarul subordonează sensibilul şi inteligibilul, integrând şi polii antinomici ontic (principiul) – antropologic („formele"). *Sub semnul lui Aristarc* anticipează *Istoria*... printr-o serie de studii cum ar fi cel despre „metafora «drumului»" la Ion Creangă, teatrul comic al lui I.L. Caragiale (o analiză structurală temperată), Ioan Slavici (abordat din perspectivă psihanalitică). Micromonografia *Introducere în opera lui Ion Creangă* (1976) uzează de conceptul „natură sintetizatoare", folosit în cazul lui Eminescu (şi apoi şi al celorlalţi mari clasici). „Nucleul emblematic" al sintezei înfăptuite de Creangă stă în hazul de necaz şi în isteţime, aflate în competiţie homerică cu prostia. Alte contribuţii exegetice se referă la cultura şi filosofia povestitorului, la aspectul de bildungsroman al unor naraţiuni, la metafora

(centrală) a drumului şi la motivul lumii ca spectacol, la lirism şi la romantismul subiacent al întregii opere. Unele afirmaţii sunt excesive şi extravagante (Creangă ar fi „unul dintre ctitorii prozei de analiză”, filosofia sa e comparabilă cu a lui Kant), iar polemismul nu se justifică întotdeauna. *Istoria literaturii române* este o lucrare fundamentală, conţinând binevenite schimbări de accent. La capitolul despre Titu Maiorescu se insistă asupra anilor de formare şi de afirmare, este subliniată pasiunea pentru psihologie şi scos în evidenţă, ca numitor comun al iniţiativelor criticului, spiritul latin de organizare şi clarificare: Maiorescu e „fiinţa menită să pună rânduială în toate” (acesta ar fi maiorescianismul însuşi). La capitolul consacrat lui I.L. Caragiale sunt puse în valoare ignoratele proze de la „Ghimpele” şi „Calendarul Claponului” şi farsa *D-ale carnavalului,* iar personalitatea de scriitor a lui Ioan Slavici este văzută ca fiind atrasă de două „chemări” definitorii: a „bătrânilor” (coborârea în „psihea” colectivă) şi a „muntelui” (atracţia călătoriei). **M.** amendează şi periodizarea epocii marilor clasici, care în opinia lui se circumscrie anilor 1866–1886, în vreme ce Junimea cunoaşte epoca de început între 1863 şi 1871, iar pe cea de glorie de la 1871 la 1886. Imaginea finală a marilor clasici e rezultatul unei perspective antropologice, potrivit căreia „romanticitatea” nu se rezumă la stil, ci reprezintă un mod al umanităţii de a se înscrie în univers. O serie de studii introductive şi prefeţe (la Cezar Bolliac, B.P. Hasdeu, Eminescu, Creangă) întregesc preocupările istoricului literar, iar întrucât îl priveşte pe eminescolog, culegerea de glose *Eminescu şi antinomiile posterităţii* (1998) suplineşte, într-o anumită măsură, unele aspecte expediate sau neabordate în sintezele lui anterioare.

SCRIERI: *B.P. Hasdeu,* Bucureşti, 1963; *Atitudini,* Bucureşti, 1966; *Hyperion,* vol. I: *Viaţa lui Eminescu,* Bucureşti, 1973; ed. postfaţă Theodor Codreanu, Chişinău, 2002; *Sub semnul lui Aristarc,* Bucureşti, 1975; *Introducere în opera lui Ion Creangă,* Bucureşti, 1976; *Istoria literaturii române,* vol. I: *Epoca marilor clasici,* Bucureşti, 1980; ed. 2, I–II, Galaţi, 1994; *Eminescu şi eminescianismul,* Bucureşti, 1987; *Eminescu şi antinomiile posterităţii,* Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Felea, *Reflexii*, *170–176*; Martin, *Generaţie*, *174–180*; Nicolae Manolescu, *O biografie a lui Eminescu*, RL, 1973, 25; Virgil Ardeleanu, *„Hyperion* (*I*), *Viaţa lui Eminescu”*, ST, 1973, 23; Al. Piru, *O nouă biografie a lui Eminescu*, RL, 1973, 25; Dumitru Micu, [*George Munteanu*], CNT, 1973, 39, 1975, 25, 1976, 52; Cristian Livescu, *Studii eminesciene*, ATN, 1974, 1; Eugen Todoran, *O nouă „Viaţă”a lui Eminescu*, O, 1974, 10; Mihai Zamfir, *„Hyperion* (*I*)*, Viaţa lui Eminescu”*, LL, 1974; Liviu Leonte, *Între „vechea” şi „noua critică”*, CRC, 1975, 29; Marian Barbu, *Monografii. Ion Creangă*, R, 1976, 2; Regman, *Explorări*, *204–210*; Dimisianu, *Opinii*, *327–330*; Ungheanu, *Lecturi*, *195–200*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *171–176*; Edgar Papu, [*George Munteanu*], „Scânteia”, 1980, 11 778, LCF, 1988, 3, SLAST, 1989, 19; Pompiliu Marcea, *Dificultăţile şi voluptatea istoriei literare*, R, 1980, 8; Adriana Iliescu, *Monografia epocii marilor clasici*, RL, 1980, 43; V. Fanache, *O categorie literară: „marii clasici”*, ST, 1980, 12; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *195–199*; Grigurcu, *Critici*, *125–130*; Al. Săndulescu, *Epoca marilor clasici la Universitate*, VR, 1981, 7; Mircea Popa, *George Munteanu,* ST, 1984, 4; Mircea Handoca, *Prezenţa lui Eminescu,* RL, 1984, 24; Ovidiu Ghidirmic, [*George Munteanu*], R, 1989, 3, „Lamura”, 2008, 7–9; Alex. Ştefănescu, *Un profesor universitar despre epoca marilor clasici*, RL, 1995, 11; *Dicţ. esenţial*, *533–534*; Mihai Zamfir, *La dispariţia lui George Munteanu. Profesorul îngândurat*, RL, 2001, 47; Nicolae Mecu, *George Munteanu. In memoriam*, LL, 2002, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, I, *737–739*, *974–975;* Micu, *Mileniu*, *353–356*. ***N.M.***

MUNTEANU, Ion Horia (pseudonim al lui Ion N. Vasilescu; 17.X.1914, Râmnicu Vâlcea – 26.IX.1950, Bucureşti), poet. Este fiul Anei-Nella (n. Ionescu) și al lui Nicolae Vasilescu, functionar; poetul e frate mai mic al lui Virgil Treboniu. A urmat cursul secundar la Liceul „Matei Basarab” din Bucureşti, după care s-a înscris la Facultatea de Drept. A debutat în „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români” sub numele real. Ulterior a mai colaborat la „Cruciada românismului”, „Raza literară”, „Progresul”, „Suflet şi viaţă”, „Prepoem”, „Jurnalul literar”, „Afirmarea”, „Curentul magazin” ş.a. După ce îşi tipăreşte la Craiova placheta *Versuri* (1937), îi apar în colecţia „Adonis”, între ai cărei fondatori se numără, volumele *Ţărm sacru* (1938), *Iulia Hasdeu* (1939), *Critice* (I, 1939), *Soare pe Prut* (1941), *Brăţări* (1944) şi *Lirica lui Virgil Treboniu* (1944). Poezii ale sale sunt incluse în antologiile *Primăvara, vara, destinul*, *Dumnezeu, toamna, iarna* (1938) şi *Dragostea văzută de şapte poeţi* (1939), ambele scoase în aceeaşi colecţie.

Mai multe pasteluri, în genere autumnale (*Stanţe*, *Teama*, *Sfârşit*, *Final*, *Umbre*) din placheta de debut a lui **M.**, creionează destul de fad climatul apăsător al unei amărăciuni provocate de nefericiri familiale (moartea tatălui, părăsirea casei părinteşti), maladii fizice ori nevroze, despărţiri.

Versul clasic face loc deseori celui liber, aspirând să capteze duritatea cotidianului, însă glisând mereu în prozaic. Mai ambiţios este *Ţărm sacru*, poem compus în şase părţi, în vers liber, pe antiteza dintre existenţa antică, având ca nucleu credinţa în sacru, şi cea modernă, caracterizată de scepticismul rece. Intenţia de a releva tragismul vieţii în figura Iuliei Hasdeu eşuează într-un comun sentimentalism. *Soare pe Prut* marchează revenirea la versul clasic, alternând motive simboliste (*Adonis*, *Noapte faustiană*, *Simfonie de seară*, *Menuet*) cu pastelul pointillist, acumulând detalii disparate (*Toamnă pe Prut*, *Octombrie pe Prut*, *Seară în parc*, *Gravură*, *Caprele negre*). Expresia e oarecum limpezită, dar lirismul rămâne unul minor. **M.** a mai semnat şi câteva texte pretins critice, în fapt laude exagerate aduse fratelui său ori prietenilor.

SCRIERI: *Versuri*, Craiova, 1937; *Ţărm sacru*, Bucureşti, 1938; *Iulia Hasdeu*, Bucureşti, 1939; *Critice*, I, Bucureşti, 1939; *Soare pe Prut*, Bucureşti, 1941; *Brăţări*, Bucureşti, 1944; *Lirica lui Virgil Treboniu*, Bucureşti, 1944.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, *916*; N. Gr. [Camil Petrescu], *Cel dintâi volum*, „Fotbal”, 1937, 4; Leonida Secreţeanu, *„Versuri”*, „Sbucium”, 1937, 119–120; *Repertoriul nostru: I. Horia Munteanu*, JL, 1939, 30; C. Pârlea, *„Ţărm sacru”*, „Prepoem”, 1939, 65; Stelian Segarcea, *„Critice”*, „Tinereţea”, 1939, 6–7; Petre A. Butucea, *„Critice”*, „Drapelul”, 1940, 39; Predescu, *Encicl.*, *576*; Al. Cerna-Rădulescu, *Tineri poeţi olteni*, CML, 1941, 110; Petru Homoceanul, *„Brăţări”*, VS, 1944, 3013; *Scrisoare de la Virgil Vasilescu* [*Virgil Treboniu*]. *1980*, ADLTR , V-15. ***V.D.***

MUNTEANU, Ion (Ionel) (30.I.1909, Buştenari, j. Prahova – 1992, Bucureşti), prozator, gazetar. Este fiul Tarsiţei Munteanu şi al lui Niţă Munteanu, muncitori.Urmează Şcoala Comercială din Ploieşti, iar între 1928 şi 1932 Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Capitală. După ce debutează în 1929, cu proză, la „Bilete de papagal”, se orientează spre gazetărie, fiind redactor sau colaborând, uneori cu pseudonimele Ion Munte, Ion Manta şi Ion Măgură, la „Acţiunea”, „Ordinea”, „Gazeta noastră ilustrată”, „Calendarul”, „Săptămâna CFR”, „Voinţa”, „Dimineaţa”, „Adevărul”, „Gazeta”, „Viitorul”, „Capitala”, „Universul”, „Rampa”. Ceva mai târziu, în 1935, are posibilitatea de a se perfecţiona, cu o bursă oferită de Sindicatul Ziariştilor, la Roma şi Paris. Fondează în 1937 ziarul „de informaţii generale” „Popularul”, iar între 1942 şi 1944 este în comitetul de direcţie al ziarului „Bucovina” şi apoi al revistei „Bucovina literară”. Între timp scoate şi câteva broşuri – *I. G. Duca* (1934), *România de azi* (1939), piesa de teatru *Peţitorii* (1934), o carte de însemnări de front – *Spitalul 2 de campanie* (1943) şi romanele *La marginea oraşului* (1943) şi *Ne caută pământul* (1944). Şi-a continuat activitatea gazetărească şi după 1945, la periodice precum „Lupta CFR”, „Munca”, „Apărarea patriei”, „Flacăra”, „Contemporanul”, „Presa noastră”, „Lumea”, „Viaţa militară”, „Pentru Patrie”, „Tribuna României”, „România literară” ş.a. În 1985 depunea la edituri romanul *Zece străzi* şi lucrarea *Istoricul Societăţilor Scriitorilor Români*, aceasta din urmă fiind tipărită abia în 1998.

Multă vreme **M.** face jurnalism onest, dar fără strălucire, scriind reportaje, documentare, corespondenţă, cronici economice şi sociale etc. O bună informaţie şi acurateţe relevă încercarea monografică *I. G. Duca* şi îndeosebi documentarul *România de azi*. Alerte, cu o anume abilitate în prinderea unor chipuri şi a unor întâmplări relevante sunt însemnările din *Spitalul 2 de campanie*. Însă meşteşugul gazetăresc este vizibil un lest foarte greu când este abordat romanul. *La marginea oraşului*, autobiografic într-o măsură, năzuind să înfăţişeze anevoioasa ascensiune a unui tânăr venit la Bucureşti pentru a se realiza în lumea presei, sfârşeşte prin a fi o colecţie de experienţe erotice, banale când nu sunt sordide. Ceva mai multă substanţă epică există în celălalt roman, *Ne caută pământul*. Dar povestea a două surori cu firi opuse, cea mare – realistă, acceptându-şi senină destinul, cea mică – romanţioasă şi aventuroasă, este grevată de un tendenţionism caduc şi de reminiscenţe literare neasimilate. O oarecare siguranţă în conturarea tabloului vieţii rurale arată totuşi un progres al autorului. Pe o temă de interes deosebit, *Istoricul Societăţilor Scriitorilor Români* se constituie ca un documentar al evoluţiei instituţiei avute în vedere, rămânând, în pofida manierei publicistice, o întreprindere utilă.

SCRIERI: *I. G. Duca*, Bucureşti, 1934; *Peţitorii*, Bucureşti, 1934; *România de azi*, Bucureşti, 1939; *Sub scutul Regelui*, Bucureşti, 1943; *Spitalul 2 de campanie*, Cernăuţi, 1943; *La marginea oraşului*, Cernăuţi, 1943; *Ne caută pământul*, Bucureşti, 1944; *Istoricul Societăţilor Scriitorilor Români*, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Emil Samoilă, *Ziaristica*, Bucureşti, f.a., *297*; Predescu, *Encicl.*, *576*; *Scrisoare de la Ion Munteanu*. *1985*, ADLTR, M-109. ***V.D.***

MUNTEANU, Luminița (13.II.1960, Sebeș), turcolog, traducătoare. Este fiica Elenei Munteanu (n. Mihăescu), farmacistă, și a lui Cornel Munteanu, medic. Urmează Liceul de Matematică–Fizică din orașul natal (1975–1979), apoi Facultatea de Limbi Străine, secția turcă–franceză, a Universității din București (licența în 1983). În 1999 susține, la aceeași Universitate, doctoratul în filosofie, sub îndrumarea lui Andrei Pleșu, cu teza *Sufismul în Turcia – experiență mistică și sinteză spirituală*. În 1983–1984 e profesoară la Chiojdu (județul Buzău), apoi arhivist la Arhivele Statului din Capitală (1984–1989), arhivist-paleograf, specializat în turcă osmană, la Direcția Generală a aceleiași instituții (1989–1990), redactor de limba turcă la Departamentul emisiunilor pentru străinătate de la Radiodifuziunea Română (1990–1991), cercetător în turcologie la Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al-George" (1991–1994, apoi colaboratoare până în 2007. Din 1991 intră și în învățământul superior, mai întâi colaborator extern, apoi lector la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția turcă, a Universității din București, promovând toate treptele, până la cea de profesor (2008). Debutează cu poezie, în 1983, la „Amfiteatru", iar editorial în 2001 cu *Literatura turcă de inspirație sufită*. Colaborează cu studii și articole la „Annals of the «Sergiu Al-George» Institute for Oriental Studies" (unde este coeditor între 1995 și 2006), „Analele Universității București", „Romano–Arabica" (unde face parte din colegiu), cu traduceri la „România literară", „Observator cultural" ș.a., precum și cu contribuții științifice la volume colective din România și Turcia. Este membră a Asociației Române de Studii Religioase (2008) și a Asociației Turcologilor din Balcani (2012). Este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România (2007) pentru versiunea la romanul *Cartea neagră* de Orhan Pamuk.

Specializată în sufismul de expresie turcă, **M.** l-a analizat în două lucrări de referință: *Literatura turcă de inspirație sufită* și *Dervișii sub zodia Semilunei* (2005). În primul studiu face o incursiune în doctrina spirituală esențialistă a acestei revelații care, prin multitudinea confreriilor și tehnica de însușire de la maestru la discipol, încearcă să evite osificarea religioasă, înlesnind totodată experiența personală prin stimularea propriei inițieri. Autoarea trece în revistă diversele curente de gândire cu care sufismul intră în contact în vastul areal asiatic, de la confiniile Chinei și Indiei până în podișul anatolian, unde se înfiripă literatura turcă de inspirație sufită. Sunt tratate și cărți de învățătură cu finalitate didactică și tendință moralizatoare, lirică de tip devoțional cu marcate componente populare, hagiografii cu accente patetice, care s-au bucurat de o largă audiență mai ales în lumea rurală, contribuind la formarea unui anumit gust pentru literatură, îndeosebi prin circulația anumitor teme și motive pe spații ample, prin cultivarea miraculosului, a narațiunii în proză și în versuri, și, nu în ultimă instanță, prin folosirea literară a limbii turce, mai întâi a celei anatoliene, până la căderea Constantinopolului, apoi a celei otomane clasice, favorizând unificarea lingvistică. Exegeta se oprește la câțiva străluciți reprezentanți medievali, precum poetul Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Kaygusûz Abdal, Hatâyî (Șâh Ismâʿîl-I Safevî) sau Pîr Sultân Abdâl. Autoarea ia în considerație o amplă bibliografie actualizată, din toate domeniile, evidențiind nu numai particularitățile teologiei confesionale, ci și pe cele culturale și literare. În masivul tratat *Dervișii sub zodia Semilunei* exegeta se preocupă de diversitatea facțiunilor ordinului Bektâsî – ordin care a marcat profund civilizația și cultura turcă otomană –, de sociologia ereziei, factorii non-teologici implicați în apariția și dezvoltarea mișcărilor contestatare din spațiul turc al islamului, de investigarea relațiilor dintre aceste facțiuni, precum și cu restul societății în diferite epoci, reliefând aspectele doctrinale și rituale inedite, într-o abordare interdisciplinară. Redutabilă traducătoare a lui Orhan Pamuk, chiar înainte de încununarea scriitorului cu Premiul Nobel în 2006, **M.** se distinge prin fluența narațiunii ce reconstituie, la toate palierele, subtilitățile textului de origine, prin plăcerea comunicării lingvistice, într-o frază bogată, plină de plasticitate și sevă, urmând meandrele unui discurs dens, adesea ambiguu nuanțat.

SCRIERI: *Literatura turcă de inspirație sufită*, București, 2001; *Dervișii sub zodia Semilunei*, București–Cluj-Napoca, 2005. **Traduceri:** *Călăuza dervișului. Din mistica islamică. Texte sufite*, introd. trad., București, 2001 (în colaborare cu George Grigore); Orhan Pamuk, *Viața cea nouă*, București, 2006, *Mă numesc Roșu*, București, 2006, *Cartea neagră*, București, 2007, *Fortăreața albă*, București, 2007, *Zăpada*, București, 2008, *Muzeul inocenței*, Iași, 2010, *Istanbul, amintirile și orașul*, Iași, 2011; Ihsan Oktay Anar, *Atlasul continentelor încețoșate*, București, 2009; Nedim Gursel, *Fiicele lui Allah*, București, 2011.

Repere bibliografice: Marius Chivu, [*Traduceri de Luminița Munteanu*], CL, 2001, 4, ALA, 2008, 907, 917; Anca Manolescu, *Marginalii în centrul islamului*, DM, 2005, 94; Bogdan-Alexandru Stănescu, *„Voi fi numit Ucigașul”*, SDC, 2006, 100; Cristina Manuk [Paul Cernat], *Orhan Pamuk, un nobelizat acum și în românește*, „Ararat”, 2006, 19; Claudiu Constantinescu,[*Luminița Munteanu*], DMT, 2007, 1, 4; *Profil – Luminița Munteanu*, DMT, 2007, 9; Cristina Balinte, *Uite Hogea, nu e Hogea*, CLT, 2007, 149; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, *206–209*; Grete Tartler, *Noi traduceri din Orhan Pamuk*, RL, 2012, 49; *Balkan türkoloji tarihçesi ve balkan türkologları*, coordonator Selçuk Kırbaç, Ankara, 2012, *193–194*. ***G.Dn.***

MUNTEANU, Mihail (? – 7.II.1944, Bucureşti), poet, publicist. Înzestrat cu o voce deosebită, ce i-a adus cognomenul Mielu-Basu, **M.,** născut, se pare, pe la 1887, ar fi urmat Conservatorul din Bucureşti în aceeaşi clasă cu basul George Folescu, precum şi Schola Cantorum a lui Vincent d'Indy. S-ar fi numărat, de asemenea, printre fondatorii Operei Române şi a concertat pe scena Ateneului Român, însă a cântat şi în corul societăţii Carmen ori în câteva coruri bisericeşti. Cu înclinaţie spre aventură şi boemă, atras şi de poezie, şi de gazetărie, având la un moment dat chiar veleităţi politice, **M.** a schimbat numeroase profesiuni. Ajutor de clovn şi cântăreţ în turnee balcanice, dar şi la Paris, notar într-un sat ardelean, subprefect în câteva rânduri, profesor la Conservatorul din Braşov etc., după Primul Război Mondial şi-a potolit neastâmpărul, găsindu-şi de lucru în redacţiile unor periodice precum „Cronicarul”, „Legea nouă”, „Hiena”, „Ora”, „Epoca”, „România nouă”, „Ţara noastră”, „Funcţionarul” şi, în cele din urmă, la „Îndreptarea”, „Săptămâna CFR”, „Gluma”, pentru colegi rămânând totuşi „ultimul trubadur” sau „cel din urmă din boema de altădată”. Iniţierea poetică a lui **M.** are drept cadru cenaclul lui Al. Macedonski, prieten şi cicerone fiindu-i Mircea C. Demetriade. Debutul, probabil destul de precoce, îi este găzduit în 1903 de „Tribuna”. Ulterior mai semnează versuri, uneori şi cu pseudonimele M. Munte şi Mihail Tallianu, în „Prezentul”, „Ilustraţiunea literară”, „Traian Demetrescu”, „Biblioteca modernă”, „Rodica”, „Carmen”, „Junimea”, „Românul literar şi politic”, „Ilustraţiunea naţională”, „Capitala”, „Contimporanul”, „Făclia”, iar după Primul Război Mondial scrie în ziarele la care a lucrat sau în reviste precum „Literatorul”, „Flacăra”, „Gloria României”, „Imaginea”, „Acţiunea” ş.a. În răstimp traduce, pare-se foarte bine, numeroase librete de operă. Relativ târziu îşi adună o parte din poezii în placheta *Cântecul vieţii* (1926). Ar mai fi scos încă una, intitulată *Octombrie*, de negăsit în biblioteci. Anunţate în mai multe rânduri, volumul *Covoare basarabene* şi romanul *Cetatea moartă* nu au mai apărut.

Versurile de început ale lui **M.** par să refacă îndeaproape evoluţia liricii maestrului său, Al. Macedonski. Romantismul „decadenţilor” şi parnasianismul se împletesc astfel în *Anacreontica* („Lângă lotusul albastru/ Poartă amforele pline,/ Astă seară beau cu tine/ Din pocale de-alabastru/ Cercuite cu argint/ Vinul negru de Corint”), în *Seară albastră, Noaptea amorului* sau în *Noaptea patimilor*. Cu timpul, sensibilitatea proprie, vădit modernă, simţul muzical deosebit, experienţele variate şi, poate, noi lecturi ies la suprafaţă. Şi dacă *Stanţe*, *Cântecul crinului roşu* ş.a. mai păstrează fibre vechi, alte poeme, precum *Oraş cu amăgiri deşarte*, *Nevroză*, *Vechi motiv flamand*, *Imnul funebru de Chausson* sau ciclul *Toamna* denotă apropierea de simbolism. Aflat între slujitorii acestuia, poetul face către 1910 figură distinctă, dar boema sa agitată îl împiedică să aprofundeze căutările. Tipărită târziu, lăsând deoparte câteva poeme apărute în presă, ce frapau prin lexic bogat, muzicalitate şi imagini mai îndrăzneţe, placheta *Cântecul vieţii* dă în cele din urmă o impresie de vetust şi chiar de epigonism. Un nou elan liric trăieşte **M.** la mijlocul anilor '20 pe meleagurile basarabene, dar şi acesta se epuizează repede, concretizându-se doar în câteva poezii epico-descriptive (*Pe limanul Nistrului*, *Akermanul*, *Nadia*, *O iarnă la Bugaz*, *Legenda covoarelor basarabene* ş.a.). Simple versificări, satisfăcând comanda organizaţiei carliste pentru copii şi tineret, „episodul ostășesc” *Sergentul Soare* (1938) şi *Cântecul străjerilor* (1939) nu au valoare. În schimb reţin atenţia, în destul de bogata publicistică a lui **M.**, o suită de amintiri târzii şi de medalioane din lumea muzicienilor, precum şi câteva schiţe umoristice apărute în „Gluma”.

SCRIERI: *Cântecul vieţii*, pref. N. Davidescu, Bucureşti, 1926; *Sergentul Soare*, Bucureşti, 1938; *Cântecul străjerilor*, Bucureşti, 1939.

Repere bibliografice: N. Davidescu, *Un poet inedit: Mihail Munteanu*, ALA, 1925, 252; Mircea Ştefănescu, *Poetul Mihail Munteanu*, „Epoca”, 1926, 6; George Silviu, *„Cântecul vieţii”*, DMN, 1926, 6998; I. Peltz, *Un poet şi o carte*, „Caiete lunare”, 1926, 3–4; N. N. Şerbănescu, *Mihail*

Munteanu, „Săptămâna CFR”, 1944, 37; D. Karnabatt, *Cel din urmă din boema de altădată*, „Curentul familiei”, 1944, 24; Iulius Lazăr, *Figurine: Trei boemi au dispărut*, „Drapelul”, 1945, 50; Straje, *Dicț. pseud.*, *465*; Mircea Ștefănescu, *Un dramaturg își amintește…*, I, București, 1980, *172–174*; Mariana Popescu, *Tenorul Mihai Munteanu – o voce de aur*, „Ex Ponto”, 2009, 2. ***V.D.***

MUNTEANU, Romul (18.III.1926, Călanu Mic, j. Hunedoara – 17.III.2011, București), critic şi istoric literar, comparatist, editor.

Este fiul Mariei (n. Uieţ) şi al lui Romulus Munteanu, muncitor siderurgist. După ce urmează cursurile Şcolii Normale din Deva (1938–1946), îşi dă diferenţele la Liceul „Sf. Sava” din Bucureşti (1946), susţinându-şi bacalaureatul la Liceul „Spiru Haret”, apoi este student la Facultatea de Litere şi Filosofie din Cluj. În 1950 îşi ia licenţa şi rămâne la Catedra de literatură română modernă, condusă de D. Popovici. Între 1953 şi 1956 este preparator, apoi asistent şi lector la Institutul Pedagogic din Bucureşti şi inspector în Ministerul Învăţământului; în 1956 se transferă la Facultatea de Filologie bucureşteană. Între 1957 şi 1961 este detaşat la Institutul de Romanistică din Leipzig, unde, în 1960, îşi va susţine doctoratul în litere şi filosofie cu o teză despre iluminismul românesc. Din 1961 va funcţiona, până la pensionare, la Catedra de literatură universală şi comparată a Universităţii din Bucureşti, în 1970 devenind profesor titular. Între 1971 şi 1990 a fost directorul Editurii Univers, exercitând un rol esenţial în încercarea de sincronizare cu literaturile contemporane ale lumii, prin iniţierea şi coordonarea unor colecţii prestigioase de carte tradusă, între care se distinge cea de critică şi estetică universală, intitulată „Studii”. Face parte din comitetul de conducere al revistei „Cahiers roumains d'études littéraires”. Este membru al Asociaţiei Criticilor Europeni şi al Asociaţiei Internaţionale de Literatură Comparată. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1971, 1972, 1976), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1979, 1996), Premiul „Menelaos Ludemis” (Atena, 1980), Premiul revistei „Flacăra” (1987) ş.a., precum și cu Ordinul Steaua României în grad de Cavaler (2005).

Cartea de debut a lui **M.**, *Contribuţia Şcolii Ardelene la culturalizarea maselor* (1962), este o sinteză în ansamblul căreia fenomenul iluminist transilvan se defineşte prin raportare la contextul european şi la condiţiile socioistorice autohtone. Insistând asupra aceloraşi probleme, aria cercetării se va lărgi considerabil în *Literatura europeană în epoca Luminilor* (1971), la rândul ei revizuită integral şi adăugită în *Cultura europeană în epoca Luminilor* (1974). Exegetul utilizează metodele comparatismului şi tinde să sublinieze particularul naţional incluzându-l în spaţiul filosofiei culturii. Literatura ocupă locul privilegiat, dar este studiată în conexiune cu gândirea filosofică, social-politică, estetică şi critică. Dacă în filosofie afirmarea spiritului critic determină predominanţa sistemelor practice, cu funcţii educaţionale, adică morala şi pedagogia, în dauna celor metafizice, în estetica iluministă **M.** surprinde absenţa unor concepţii autonome originale, aici vechile poetici clasiciste, mai stăruitor solicitate, coexistând cu cele care vestesc romantismul. Aflate sub zodia raţiunii, luându-şi natura drept model suprem şi echivalând frumosul artistic, binele şi adevărul, artele şi literele iluministe sporesc rolul ficţiunii moderne, iar viziunea raţionalizatoare cedează teren în favoarea imaginaţiei moderne. Critica literară e doar normativă în iluminism, năzuind spre unitate conceptuală, şi tot acum se configurează spiritul istorist din care se va dezvolta istoria literară. Poezia parcurge o perioadă de criză, teatrul polemic metamorfozează comedia şi impune drama burgheză, iar în proză domină romanul. Sistematizarea acestui material enorm, expus într-o formă densă, fluentă, numeroasele referinţe comparatiste ce au în vedere nu doar culturi de circulaţie, ca şi probitatea ştiinţifică a opiniilor, nu o dată diferite de ale cercetătorilor anteriori, plasează *Cultura europeană în epoca Luminilor* printre contribuţiile de valoare sub aspect documentar şi interpretativ. Studiul *Bertolt Brecht* (1966) deschide altă direcţie de preocupări pentru **M.** – literatura universală – şi reprezintă totodată un punct de plecare spre teatrul absurdului, căruia îi va fi dedicată monografia *Farsa tragică* (1970) şi pe care o consideră cartea sa cea mai originală, unde critica şi istoria literară interferează cu teoria literară. Ideea structurantă ar

fi că, formulă de investigare a condiţiei umane într-o epocă de criză a valorilor, „deriziunea" scenică absurdă propune noneroul, un personaj tragic prin zodia sa existenţială şi comic până la grotesc din cauza zădărniciei gestului de a traversa un univers absurd. Fundamentând social-istoric reapariţia farsei absurde ca efect al unui univers degradant, peste care domnesc angoase, criticul descifrează în farsa tragică anumite convenţii de atelier, poetica deschisă spre a aglutina stiluri extrem de diverse, urmările fireşti ale acestei atitudini estetice în construcţia personajului, a intrigii, replicilor etc., totul pus sub semnul parodicului, mimând incoerenţa realităţii şi discontinuitatea labirintică a psihicului. Concluziile atestă metamorfoza comicului contemporan, întrepătruns cu alte categorii estetice şi alte stiluri. De la teatrul absurdului **M.** a trecut lesne la poetica Noului Roman, situat pe acelaşi palier al genezei social-filosofice. Primele delimitări teoretice, însoţite de texte ilustrative, autorul le opera încă în *Noul Roman francez* (1968), oprindu-se mai îndelung asupra „clasicilor" francezi ai antiromanului – Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute şi Michel Butor. O viziune mai închegată conceptual, voit exhaustivă, a noii şcoli literare o va conţine însă *Noul Roman francez. Preludii la o poetică a antiromanului* (1973). Pronunţat teoretică şi pornind de la o arie mai amplă, cartea debutează cu o privire istorică, în căutarea definiţiei şi a unei linii evolutive cu privire la arta naraţiunii, comentariile referenţiale şi discursul narativ. Tranziţia de la *roman-histoire* la *roman-recherche* s-a făcut prin relativizarea autorului obiectiv şi a viziunii omnisciente, prin mijlocirea unor mutaţii antitradiţionale la nivelul agenţilor epici: personaje, intrigă, timp, spaţiu etc. Se aspiră spre un roman total, care să investigheze realitatea din cât mai multe unghiuri, deci spre un realism maximal, irealizabil practic, dar fertil ca tendinţă. Fireşte, noile convenţii presupun un nou tip de cititor, angajat în actul creaţiei ca partener cu viziune proprie. Contestatară şi contestată, formulă romanescă avansată, ca şi aceea a farsei tragice, aceasta e o manifestare a manierismului literar ce caracterizează epoca actuală. Studierea şi înţelegerea lor impun schimbări la nivelul instrumentelor interpretative, al criticii literare. Devenirea spectaculoasă a disciplinei, modificarea permanentă a perspectivei teoretice, a direcţiilor şi criteriilor de apreciere, precum şi perfecţionarea investigaţiei vor fi analizate în *Metamorfozele criticii europene moderne* (1975, care va avea mai multe ediţii, ultima în 2004), constituind o noutate în cultura românească. Diversificarea şcolilor critice începuse încă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când opera era socotită un complex de sensuri criptice, a căror desluşire impunea interogarea din perspective şi cu procedee multiple. Prezentarea criticii sociologice, genetice, existenţialiste, psihanalitice, structuraliste etc. **M.** o realizează analitico-istorist, prin mijlocirea exponenţilor de prim rang. Calea sinuoasă străbătută de critica literară în epoca modernă răsfrânge – crede exegetul – însăşi dezvoltarea literaturii contemporane. După sondajele întreprinse în zonele înnoitoare ale teatrului şi prozei actuale, el va reveni la epoci anterioare cu trilogia *Clasicism şi baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea* (1981–1985), care ambiţionează o cuprindere integratoare. Demersul istorist şi comparatist, cu adjuvante eseistice şi teoretice, câmpul referenţial acoperind nu doar culturile mari, cât şi câştigurile faţă de contribuţiile antecesorilor îl plasează pe **M.** printre cercetătorii de prestigiu ai epocii baroce. Primul volum este consacrat problemelor teoretice suscitate de conceptele manierism, baroc şi clasicism, creaţia literară fiind investigată doar prin poezie. Al doilea volum abordează proza, care se diversifică enorm, pornind de la realismul picaresc baroc şi ajungând uneori la forme clasice, embrionar prefigurându-se acum şi aproape toate formele de discurs romanesc. În sfârşit, ultimul volum cuprinde analitic fabula, poemul eroic şi dramaturgia, încheindu-se cu un excurs teoretic legat de cele două sisteme estetice fundamentale care se confruntă în epocă, clasicismul şi barocul. Într-un cuvânt, o vastă interpretare în care **M.** urmăreşte contrastele şi asemănările dintre clasicism, baroc şi manierism. Toate aceste sinteze, despre literatura română şi cea universală, presupun cercetarea unui material vast, ce depăşeşte mult problematica enunţată. Atelierul critic şi materialul de construcţie capătă determinări mai precise în *Profiluri literare* (1972), *Jurnal de cărţi* (I–VII, 1973–1998), dedicat, în mare măsură, criticii de întâmpinare a scriitorilor români, *Lecturi şi sisteme* (1977), *La Civilisation des livres. Littérature roumaine, littérature européenne* (1986) ş.a., conturând, s-ar putea spune, imaginea cărturarului total. Spre senectute, **M.** a iniţiat un soi de memorii-jurnal intens confesive

(*O viaţă trăită, o viaţă visată*, 1996, cu o extindere în 2001, şi *Viaţa în ceaţă sau Cântecul lebedei*, 2006), de o sinceritate necenzurată, împinsă până la brutalitate, lăsând o mărturie despre lumea prin care a trecut. De menţionat că e vorba despre amintiri nesistematizate, notate sau dictate după ce criticul începuse să-şi piardă vederea. Sunt însemnări despre familie şi prieteni (cu unele portrete şi evocări ce se reţin, de pildă Al. Rosetti, Mircea Sântimbreanu, Aurel Covaci, Iosif Sava, Ileana Berlogea, Irina Mavrodin ş.a.), unele consemnări, incisive şi rapide, despre personalităţi ale vieţii literare, referiri la cărţi, evenimente, idei, reflecţii cu caracter etic şi filosofic, dar şi o nereţinută elegie a omului marginalizat în ultimele decenii, supus cenuşiului unei existenţe tot mai precare şi însingurate. Stilul este de multe ori amorf, alteori animat de notaţii alerte, de tresăriri intelective.

Remarcabilă este şi opera critică propriu-zisă a lui Romul Munteanu, mult peste nivelul a ceea ce scriu (sau a ceea ce ar scrie dacă ar mai scrie) unii critici de azi în prim-plan. Examinând lista de cărţi sesizăm, printre altele, consecvenţa cu care autorul s-a pregătit pentru activitatea sa de editor. Ca şi consecvenţa cu care a pregătit publicul pentru înţelegerea textelor puse în circulaţie la Editura Univers. […] *Un document al acestui efort de autoconstrucţie, dar şi o operă de sine stătătoare este lucrarea* Metamorfozele criticii europene moderne. *În cuprinsul ei toate orientările din critica literară occidentală de după război sunt prezentate panoramic, schiţându-se şi un istoric al lor. Autorul a procedat la o sistematizare a numeroaselor tendinţe înregistrate, într-un răstimp în care critica literară s-a modernizat impetuos, devenind la un moment dat un spectacol în sine, mai captivant decât literatura.*

ALEX. ŞTEFĂNESCU

SCRIERI: *Contribuţia Şcolii Ardelene la culturalizarea maselor*, Bucureşti, 1962; *Bertolt Brecht*, Bucureşti, 1966; *Noul Roman francez*, Bucureşti, 1968; *Farsa tragică*, Bucureşti, 1970; ed. 2, Bucureşti, 1989; *Literatura europeană în epoca Luminilor*, Bucureşti, 1971; *Profiluri literare*, Bucureşti, 1972; *Jurnal de cărţi*, I–VII, Bucureşti, 1973–1998; *Noul Roman francez. Preludii la o poetică a antiromanului*, Bucureşti, 1973; ed. 2 (*Preludii la o poetică a antiromanului: Noul Roman francez*), Bucureşti, 1995; *Cultura europeană în epoca Luminilor*, Bucureşti, 1974; ed. Bucureşti, 1999; *Metamorfozele criticii europene moderne*, Bucureşti, 1975; ed. Bucureşti, 2004; *Lecturi şi sisteme*, Bucureşti, 1977; *Clasicism şi baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, I–III, Bucureşti, 1981–1985; ed. 2, I–III, Bucureşti, 1998; *La Civilisation des livres. Littérature roumaine, littérature européenne*, Bucureşti, 1986; *O viaţă trăită, o viaţă visată*, Bucureşti, 1996; ed. (*O viaţă trăită, o viaţă visată. Memorii-jurnale 1993–2001*), Bucureşti, 2001; *Introducere în literatura europeană*, Bucureşti, 1996; *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1997; *Iluminismul şi romantismul european*, Bucureşti, 1998; *Literatura europeană modernă*, Timişoara, 2000; *Viaţa în ceaţă sau Cântecul lebedei*, Bucureşti, 2006; *Şcoala Ardeleană şi problemele culturii*, Bucureşti, 2007. **Ediţii, antologii:** Ion Codru-Drăguşanu, *Peregrinul transilvan*, pref. edit., Bucureşti, 1956; *Iluminismul*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 1971; *La Culture roumaine à l'époque des Lumières*, I–II, Bucureşti, 1982–1985; *Le Comparatisme roumain. Histoire, problèmes, aspects*, Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *„Bertolt Brecht"*, GL, 1966, 37; Adrian Marino, *Noul Roman sub acuzaţie*, CRC, 1968, 32; Marian Papahagi, *„Noul Roman francez"*, TR, 1974, 12; Dimisianu, *Valori*, *152–156*; Nicolae Balotă, *„Metamorfozele criticii europene moderne"*, RL, 1976, 12; Darie Novăceanu, *Barochus maniera*, RL, 1981, 35; Mircea Martin, *„Jurnal de cărţi"*, CNT, 1983, 13; Irina Mavrodin, *Portret la o aniversare*, RL, 1986, 12; Stan Velea, *O sinteză românească despre clasicism şi baroc*, T, 1986, 12; Velea, *Universalişti*, *162–176*; Ileana Berlogea, *Excursie intelectuală*, LCF, 1998, 29; *Dicţ. esenţial*, *534–536*; Radu Voinescu, *Criticul şi cărţile (I–II)*, LCF, 2000, 42–43; Cassian Maria Spiridon, *Metamorfozele criticii*, CL, 2001, 3; Octavian Soviany, *Culoarea cenuşie a disperării*, LCF, 2001, 29; Voncu, *Secvenţe*, I, *139–142*, *166–173*; George Arion, [*Interviu cu Romul Munteanu*], RL, 2003, 7; Simona Vasilache, [*Interviu cu Romul Munteanu*], RL, 2006, 13; Popa, *Ist. lit.*, II, *1061–1062*; Alex. Ştefănescu, *Eroul uitat*, CLT, 2010, 12. ***S.V.***

MUNTEANU, Sanda (15.VI.1928, Arad), germanistă, traducătoare. Este fiica Letiției (n. Ispravnic) și a lui Romulus Ioanovici, ofițer; a fost soția filologului Valeriu Munteanu. Face gimnaziul și liceul la Arad (1939–1947), își începe studiile universitare la Facultatea de Filologie, secția germană, a Universității din București (1947), apoi se transferă la Cluj, unde își va susține licența în 1953. Din 1955 este cadru didactic la Facultatea de Limbi Germanice a Universității bucureștene, de unde se va pensiona conferențiar în 1988. Tot aici obține în 1977 doctoratul în filologie germană cu teza *Elemente de structură în nuvela lui Conrad Ferdinand Meyer*. Debutează în 1961 în „Analele Universității București", continuând să publice studii, articole, cronici și în „Viața românească" și „Secolul 20", precum și traduceri, îndeosebi în „Lettre internationale". A tradus pentru Teatrul Mic piesele lui Thomas Bernhard *Minetti* (jucată în stagiunea 1979–1980) și *Înaintea pensionării* (reprezentată în stagiunea

1981–1982). De asemenea, a colaborat cu traduceri (Karl Vossler, Leo Spitzer, Roman Jakobson ș.a.) la antologia *Poetică și stilistică. Orientări moderne* (1972), întocmită de Mihail Nasta și Sorin Alexandrescu, un eveniment pentru acea vreme. A semnat și Sanda Ioanovici, Sanda Ioanovici-Munteanu.

Activitatea filologică depusă de **M.** s-a concretizat în participarea la elaborarea unor cursuri de limba germană, publicate de mai multe ori, și a unor antologii de texte literare pentru studiul acestei limbi, precum și la realizarea, în calitate de autor și revizor, a primei ediții academice a lucrării lexicografice *Dicționar german–român* (1966, coordonatori Mihai Isbășescu și Maria Iliescu). Cursul său de istoria literaturii germane (I–III, 1970–1972) prezintă întreaga evoluție a literaturilor de expresie germană până în 1945. În studii și articole (neadunate în volum) se ocupă îndeosebi de proza germană în diversitatea ei, interesul autoarei îndreptându-se fie asupra unor aspecte teoretice, fie asupra tehnicii narative a unor scriitori. Dedicându-se traducerilor, preocupările ei în această direcție sunt diverse. Va da versiuni din romanele unor clasici ai modernității ca Erich Maria Remarque și Stefan Andres, dar și din prozatori de ultimă oră, precum elvețienii Pascal Mercier sau Martin Suter, din *bestsellers* (ecranizate) ca *Șapte ani în Tibet* de Heinrich Harrer. Acordă atenție biografiilor foarte documentate istoric și cultural ale scriitoarei Brigitte Hamann despre Viena începutului de veac XX sau despre împărăteasa Sissy. Va tălmăci cărți de referință, între care scrieri de Konrad Fiedler, teoretician al artei din secolul al XIX-lea, susținător al autonomiei actului artistic și al receptării din perspectiva subiectului („vizibilitatea pură"), cu influență asupra unor pictori avangardiști (Paul Klee, Wassily Kandinski). De asemenea, s-a implicat și în transpunerea celui de-al doilea volum al tratatului filosofului Peter Sloterdijk, *Critica rațiunii cinice*. **M.** e o germanistă completă, care s-a aplecat asupra mai multor aspecte ale specialității sale, onorându-le în egală măsură.

Traduceri: Konrad Fiedler, *Scrieri despre artă*, București, 1993; Cathrine Lépront, *Viața la patru mâini*, București, 1993; Klaus Umbach, *Celibidache – celălalt maestru*, București, 1998; Brigitte Hamann, *Viena lui Hitler*, București, 2000, *Winifred Wagner sau Hitler și Festivalul de la Bayreuth*, București, 2004, *Elisabeth – împărăteasa fără voie*, București, 2006; Erich Maria Remarque, *Pământul făgăduinței*, București, 2001, *Gam*, București, 2002, *Cuibul visurilor*, București, 2002, *Obeliscul negru*, București, 2012; Heinrich Harrer, *Șapte ani în Tibet*, București, 2002; Peter Sloterdijk, *Critica rațiunii cinice*, II, Iași, 2003 (în colaborare cu Tinu Pârvulescu); Stefan Andres, *Noi suntem Utopia*, București, 2004; Traudl Junge, *Până în ultima clipă*, București, 2005; Inge și Walter Jens, *Doamna Thomas Mann*, București, 2006; Yrsa Sigurðardóttír, *Ultimul ritual*, București, 2007; Pascal Mercier, *Trenul de noapte spre Lisabona*, pref. trad., București, 2007, *Acordorul de piane*, pref. trad., București, 2008, *Tăcerea lui Perlmann*, pref. trad., București, 2009, *Lea*, București, 2010; Martin Suter, *Diavolul din Milano*, București, 2008; Kathrin Lange, *Manuscrisul ars*, București, 2009.

Repere bibliografice: Rodica Grigore, *Cărți, mistere și dincolo de ele*, CNT, 2011, 3. ***G.Dn.***

MUNTEANU, Ştefan (18.IV.1920, Plaiul Cosminului–Cernăuţi – 7.III.2012, Timişoara), stilistician, memorialist. Este fiul Mariei şi al lui Gheorghe Munteanu, ţărani. Urmează cursurile secundare la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuţi şi la Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava, absolvit în 1941. Obţine licenţa în litere şi filosofie la secţia filologie clasică a Universităţii din Iaşi (1945). Lucrează ca profesor de limba română la licee din Rădăuţi (1945–1946) şi Alba Iulia (1946–1960). Din 1960 este, succesiv, lector, conferenţiar şi profesor la Catedra de istoria limbii române şi de lingvistică generală a Universităţii din Timişoara. Obţine titlul de doctor în filologie în 1968 cu teza *Probleme ale cercetării stilului cu privire specială la expresivitatea limbii artistice*. Între 1974 şi 1978 funcţionează ca lector de limba română la Universitatea din Viena. Debutează la revista „Mioriţa" din Cernăuţi în 1940. Mai colaborează la „Cercetări de lingvistică", „Limba română", „Analele Universităţii din Timişoara", „Limbă şi literatură", „Orizont" ş.a. A îngrijit, în colaborare cu Eugen Todoran şi Ionel Stan, antologia *M. Eminescu, I. Creangă. Studii* (1965), distinsă cu Premiul Ministerului Învăţământului.

În lucrările *Stil şi expresivitate poetică* (1972; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR), *Limba română artistică* (1981), *Introducere în stilistica operei literare* (1995), *Studii de lingvistică şi stilistică* (1998), *Cuvânt şi cultură* (2000), *Lingvistică şi stilistică* (2005), *Limbă şi cultură* (2006), **M.** se remarcă – alături de Iorgu Iordan şi Ion Coteanu – prin contribuţiile în domeniul teoriei stilului şi al istoriei stilisticii. Interesat cu deosebire de problema expresivităţii ca atribut esenţial al limbii

artistice, autorul face importante precizări de natură teoretică şi metodologică privitoare la cercetarea stilistică, tratează sistematic raporturile dintre stilistică şi domeniile interferente, cum ar fi retorica, poetica, estetica, sociolingvistica sau critica literară, pentru a-şi verifica ulterior ideile prin analiza textelor literare şi a aplica metodele criticii stilistice în exegeza operei unor autori ca I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, G. Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Barbu sau Lucian Blaga. Cercetătorul preocupat de stilistica literaturii îşi dovedeşte înclinaţiile de scriitor în memorialistica din *Scrisori vieneze* (1992; volum reeditat în variantă revizuită şi adăugită sub titlul *Scrisori din Vindobona* în 2000) și din *Pagini de memorial* (2006). **M.** evocă melancolic perioada şederii la Viena şi reconstituie nostalgic o imagine a oraşului impregnată de propria subiectivitate. Lăsându-se călăuzit de memoria afectivă, aptă să reţină, pe lângă evenimentele semnificative, şi detaliile existenţei cotidiene, reface liber paşii apropierii sale de o mare capitală a culturii, dar şi de un loc în care îşi duc viaţa oameni obişnuiţi. Retrăirea experienţei vieneze prilejuieşte, într-o subtilă orchestrare de planuri temporale, regăsirea de sine a autorului, care îşi dublează mereu relatarea cu reflecţii asupra propriei deveniri. Omul evită cu discreţie să-şi dezvăluie emoţiile şi trăirile intime, în timp ce cărturarul îşi face mereu simţită prezenţa în paginile acestui pseudoepistolar, pentru că din perspectiva celui pentru care cultura înseamnă modul esenţial de a fi, Viena reprezintă un spaţiu ideal.

SCRIERI: *Stil şi expresivitate poetică*, Bucureşti, 1972; *Istoria limbii române literare* (în colaborare cu Vasile Ţâra), Bucureşti, 1978; *Limba română artistică*, Bucureşti, 1981; *Scrisori vieneze*, Timişoara, 1992; ed. (*Scrisori din Vindobona*), Timişoara, 2000; *Introducere în stilistica operei literare*, Timişoara, 1995; *Studii de lingvistică şi stilistică*, Piteşti, 1998; *Cuvânt şi cultură*, Timişoara, 2000; *Scrieri alese*, Cluj-Napoca, 2003; *Lingvistică şi stilistică*, Timişoara, 2005; *Limbă şi cultură*, Timişoara, 2006; *Pagini de memorial*, Timişoara, 2006. **Traduceri:** Rainer Maria Rilke, *Gedichte – Poeme*, ed. bilingvă, îngr. Simion Dănilă, Timişoara, 2009.

Repere bibliografice: Dimitrie Macrea, *Limbă şi lingvistică română*, Bucureşti, 1973, *114–116*; Titu Popescu, *Concepţii şi atitudini estetice*, Bucureşti, 1983, *103–106*; Gh. Bulgăr, *„Introducere în stilistica operei literare”*, LL, 1995, 3–4; George Bădărău, *O carte de adâncă învăţătură*, CL, 1996, 6; Ileana Oancea, *Nostalgia timpului regăsit*, O, 2001, 3; Valentin Taşcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, *179–181; Ştefan Munteanu – 85*, îngr. Doina David, Ileana Oancea şi Vasile Ţâra, Timişoara, 2005; Alexandru Ruja, [*Ștefan Munteanu*], O, 2007, 4, 2010, 4; *Studia linguistica in honorem Ștefan Munteanu*, AUT, științe filologice, t. XLVIII, 2010. ***A.C.***

MUNTEANU, Teodor Al. (13.X.1911, Smulți, j. Galați – 12. XII.1988, București), poet. Este fiul Sandei (n. Tacu) și al lui Alexandru Munteanu, agricultori. Face clasele primare în satul natal. Urmează Seminarul Teologic „Episcop Melchisedec” din Ismail (1924–1932) și Facultatea de Teologie din Cernăuți (1932–1936). Este secretar de redacție la „Convorbiri literare” (din ianuarie până în septembrie 1944). După instalarea comunismului **M.** este marginalizat, fiind nevoit să accepte postul de corector într-o tipografie (1945–1962) și de dispecer la Editura Didactică și Pedagogică (1962–1969). În 1969 se pensionează din cauze de sănătate. Debutează cu schița *Bolnava* în „Cultura poporului” (1930), iar editorial cu volumul de versuri *Viori de lut* (1937). Colaborează și la „Universul literar”, „Vremea”, „Săptămâna CFR”, „Acțiunea”, „Universul”, „Frontul”, „Straja Moldovei”, „Ramuri”, „Albina”, „Astra”, „Argeș” ș.a. Mai semnează cu pseudonimele Sandu Crivăț, Damian Codru, Toader de la Smulți și Talm.

Cu *Viori de lut* **M.** se înscrie încă de la început în poetica tradiționalismului, însă cu vădite ecouri moderniste dinspre lirica lui Tudor Arghezi, prin materializarea conținuturilor abstracte, și dinspre simbolismul lui G. Bacovia, prin translarea stărilor interioare în realitatea imediată. Poezia abundă în metafore, deseori suprasolicitarea lor tinzând să alunece în manierism: „ciorchini de vis”, „holdele amintirii”, „strugurii chinului”, „târnăcoape de tristețe”, „lanuri de vis”, „vinul veciniciei”, „curpeni veșteji de neliniști”. Totodată, metafora marchează hotarul dintre patria rurală, atemporală, evocată prin imagini ale plenitudinii și abundenței vitaliste („miros de grăunte crud”, „rodul greu”, „Sub greutatea boabelor spicele se rup”) și omul fragil, supus erodării și efemerității. Astfel, dezrădăcinarea de matricea satului intensifică sentimentul perisabilității și dizarmoniei omului cu natura, de unde o permanentă stare de căutare, numită de poet „foame de eternitate”. În partea a doua, *Lespezi de toamnă*, în care se resimte până la pastișă influența lui Bacovia, reflecția asupra

timpului generează pustiu sufletesc și conduce la scindarea eului: „Mi-e sufletul greu ca un sfârșit de veac,/ Vânturi aspre și umede mi-l desfac;/ Aștept ceva și nu știu ce anume,/ Mă caut și mă strig pe nume”. *Meri domnești* (1940) filtrează influențele moderniste, activând un tradiționalism conformist și provincial, cu reminiscențe romantice și sămănătoriste, care trece în plan secund potențialul poeziei anterioare. Unele poeme sunt încercări de a imita, uneori abuziv, ritmul și sintaxa populară sau formele folclorice, precum doina, balada, haiducească sau cântecul campestru, rezultatul fiind o reducție a mijloacelor poetice. Sunt celebrate în continuare satul, ca spațiu al elanului vital, natura ocrotitoare care izbăvește neliniștile legate de mișcarea ireversibilă a timpului, locurile dragi, populate de flăcăi și fete vesele, țărani, haiduci și voievozi, patria și neamul românesc. Impresia finală este, însă, de monotonie, de oboseală, de acalmie fără nerv. *Furtuni potolite* (1972) e o antologie care reia câteva poeme reprezentative din primele volume (cu suprimări de strofe și versuri refăcute), la care sunt adăugate versuri din periodice publicate între 1940 și 1944 (nu și cele ce fac referință la Basarabia sau la al Doilea Război Mondial) și câteva inedite. Este, desigur, un volum (auto)cenzurat, spre a se conforma cerințelor ideologice ale momentului. Al. A. Philippide, prefațatorul cărții, vorbește, poate numai circumstanțial, despre o „poezie sănătoasă, în forme disciplinate”, având „caracterul tradițional în fondul ei de sentimente și de gândire”. Poemele inedite păstrează linia tradiționalistă, dar sunt epurate de folclorizarea forțată sau de prozaism, mizându-se acum pe teme precum idilismul satului, armonia omului cu natura sau eternitatea poeziei. Dispar astfel pulsiunile moderniste din volumul de debut. *Năzdrăvanul Mâțulache în vacanță* (1982) adună versuri pentru copii. Ultima carte publicată de **M.** înainte de perioada comunistă este *Scriitori căzuți pe front* (I, 1944), o antologie în care sunt cuprinse articole, amintiri, evocări etc. ale celor „cari i-au cunoscut îndeaproape” pe cei douăzeci de tineri confrați secerați pe front, de la Constantin Almăjan la Emanuel Voinescu.

SCRIERI: *Viori de lut*, București, 1937; *Meri domnești*, București, 1940; *Furtuni potolite*, pref. Al. A. Philippide, București, 1972; *Năzdrăvanul Mâțulache în vacanță*, București, 1982. **Antologii:** *Scriitori căzuți pe front*, I, București, 1944.

Repere bibliografice: I. G. Dimitriu, *„Viori de lut”*, CL, 1937, 8–10; Bogdan Istru, *„Viori de lut”*, VBA, 1939, 7–8; Dragoș Vrânceanu, *„Meri domnești”*, CML, 1940, 61; Teodor Scarlat, *„Meri domnești”*, RVS, 1940, 46; Pompiliu Constantinescu, *„Viori de lut”*, VRA, 1942, 649; Emilia Șt. Milicescu, *„Scriitori căzuți pe front”*, „Basarabia”, 1944, 792; Ovidiu Papadima, *Poezie și cunoaștere etnică*, București, 1944, *47–48*; Murărașu, *Ist. lit.*, *394*; Piru, *Varia*, II, *435–436*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *319–320*; Popa, *Ist. lit.*, II, *352*. ***Mr.M.***

MUNTEANU, Valeriu (4.X.1921, Blăjel, j. Sibiu – 20.XII.1999, București), traducător. Este fiul Inei (n. Roman) și al lui Nicolae Muntean, subofițer; a fost soțul germanistei Sanda Munteanu. După studii liceale la Odorheiu Secuiesc și Sighișoara (bacalaureat în 1940), urmează Facultatea de Drept și Litere a Universității „Regele Ferdinand I” la Sibiu și Cluj (licența în 1945). Funcționează o scurtă perioadă în Ministerul de Externe (1945–1947), iar din 1949 se angajează la Agerpres, în calitate de redactor translator la secția de documentare, frecventând în paralel Facultatea de Filologie, secția engleză–germană, la Universitatea din București, pe care o va absolvi în 1957. În anul următor intră în învățământul superior, fiind asistent (1959), apoi lector de germană (din 1962) la Catedra de limbi străine din cadrul Institutului Agronomic „Nicolae Bălcescu” din București; se transferă în 1970 la Facultatea de Limbi Germanice a Universității din București, unde va preda cursuri de lingvistică și de gramatică comparată. Între timp se specializează în limbi scandinave la Universitatea din Uppsala (Suedia) (1968–1973), beneficiind, de asemenea, de numeroase stagii în Suedia, Danemarca, Germania. Inițiază învățământul de limbă suedeză (1968) și daneză (1970) în România, mai întâi la Universitatea Cultural–Științifică „Ioan Dalles”, apoi la Universitatea din București. Pensionat inițial în 1984, va lucra până la sfârșitul vieții. Debutează editorial în 1964 cu versiunea (în colaborare cu Ticu Archip) a romanului *Primăveri irosite* a danezului Hans Scherfig. Pentru traducerile sale i s-au acordat Premiul Academiei Suedeze (1981) și Premiul Asociației Scriitorilor din București (1987). A fost distins cu Ordinul suedez Nordstjärne (1981) și cu Ordinul danez Dannebrøg (1986), ambele în grad de Cavaler, pentru promovarea relațiilor culturale între România și cele două țări, iar în 2005 Academia Regală pentru Literatură, Istorie și Antichități din Stockholm i-a conferit, post-mortem, Medalia

de Argint pentru *Dicționar suedez–român* (apărut în 2002 la Iași).

Specialist în limbi germanice, **M.** este și fondatorul învățământului universitar de limbi nordice în țara noastră, pentru care a elaborat lucrări lexicografice de amploare, precum *Dicționar danez–român* (1984, în colaborare cu Poul Høybye și Emma Kjærulf) și *Dicționar suedez–român*, dar și auxiliare (ghiduri de conversație perechi pentru suedeză și daneză, antologii de texte din cele două literaturi, însoțite de prezentări biobibliografice ale scriitorilor incluși). A scris studii despre receptarea literaturilor nordice la noi, apărute în publicații din străinătate, și despre romantismul suedez. La fel de importantă este și contribuția sa la cunoașterea literaturilor nordice prin traducerea unor scriitori de vârf și a operelor lor reprezentative. Din norvegianul Knut Hamsun, unul din cei mai influenți prozatori din prima jumătate a secolului trecut prin realismul său psihologic și prin tehnica novatoare, derulată în fluxul conștiinței și a monologului interior, scriitor cu profunde consecințe asupra modernizării romanului mondial, **M.** a dat numeroase echivalări, de la *Foamea* la *Rodul pământului*. Un gol a fost completat cu masivul volum antologic din dramaturgia lui August Strindberg (1973), cuprinzând piese din toate perioadele de creație, câteva fiind aduse pe scenă în traducerea lui până dincolo de anul 2000. Din proza daneză a tălmăcit romane ale maestrului impresionismului, Herman Bang, dar și ale unui scriitor contemporan în vogă, ca Peter Høeg, care s-a bucurat de ecranizări de succes. A preferat aprofundarea marilor personalități cu ceea ce au mai specific și mai puțin o panoramare pe orizontală, oricât de necesară ar fi aceasta într-o arie lingvistică diferită. Prin strădania sa de a iniția transpunerea după original pentru spațiul nordic, a deschis, și în această direcție, calea traducătorului profesionist, modern.

Traduceri: Hans Scherfig, *Primăveri irosite*, București, 1964 (în colaborare cu Ticu Archip); Hjalmar Bergman, *Markurell din Wadköping*, pref. trad., București, 1964 (în colaborare cu Paul Anghel); Knut Hamsun, [*Romane*], I–II, *Foamea. Pan. Victoria*, București, 1967, *Mistere*, București, 1997, *Visătorii. Cer de toamnă înstelat*, București, 1998, *Benoni. Rosa*, București, 2000, *Rodul pământului*, București, 2002; August Strindberg, *Teatru*, pref. Alexandru Sever, București, 1973; Sigrid Undset, *Vigdis și Viga-Ljot*, București, 1973; Herman Bang, *Tine. La calea ferată*, București, 1976; *Trei saga islandeze*, pref. trad., București, 1980; Artur Lundkvist, *Fantezie despre Goya*, București, 1982; Peter Høeg, *Cum simte domnișoara Smilla zăpada*, București, 1997, *Femeia și maimuța*, București, 1999.

Repere bibliografice: Sanda Baciu–Tomescu, *O lucrare de referință*, RL, 2003, 11. ***G.Dn.***

MUNTEANU, Vladimir (22.VIII.1951, Sibiu – 26.I.1993, Sibiu), prozator. Este fiul Viorică Munteanu (n. Popa), funcţionară, şi al lui Teofil Munteanu, profesor. Urmează Liceul „Octavian Goga" din Sibiu (1966–1970) şi Facultatea de Matematică a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca (1970–1974). În perioada 1974–1990 lucrează ca profesor de matematică în localităţile Alţâna, Turnu Roşu şi Răşinari (judeţul Sibiu). Debutează în „Vatra" (1981) cu proză şi editorial în volumul colectiv *Doisprezece prozatori* (1988). Este unul din fondatorii revistei sibiene „Euphorion", unde a lucrat ca redactor (1990–1992), apoi ca redactor-şef (1992–1993). A mai colaborat la revistele „Transilvania", „Vatra", „Viaţa românească", „Contemporanul", „Contrapunct", „România literară" ş.a. Postum, cenaclul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor a primit numele său.

În contrast cu tendințele textualiste din deceniul al nouălea al secolului trecut, **M.** scrie o proză parabolică, de un epic redus, cu elemente fantastice şi poematice, grefată pe tipare mitice şi turnată într-o scriitură artizanală, uneori prolixă. Astfel, romanul *În preajma legendei* (1989) conjugă tema creaţiei cu erosul şi cunoaşterea, descriind alienarea individuală şi posibilitatea transcenderii. Susţinut de o metafizică spiritualistă, provenită din simbioza dintre reverberaţiile arhetipale şi speculaţiile paraştiinţifice, textul descrie autocreaţia personajului-narator, care parcurge o iniţiere multiplă – erotică, estetică şi mistică. Punctat de introspecţii abisale şi întrerupt de divagaţii eseistice, nucleul narativ se coagulează, ca în ultimele nuvele eliadeşti, prin asamblarea unor mituri convergente (Faust, Orfeu, Meşterul Manole) ce compun o naraţiune pluristratificată. Dominantele narative suportă o decantare superioară în *Depoziţia* (I–II, 1991–1992), cel mai reuşit roman al autorului. Tehnica narativă este acum mai complexă, încorporând pluriperspectivismul şi variaţia persoanelor gramaticale, anamorfoza onirică şi imaginarul teratologic. Mărturia pe care Ioan Dabija, fost deţinut într-un lagăr nazist de exterminare, o depune

împotriva foştilor torţionari se transformă lent într-o recapitulare a propriei existenţe, suspendată între teroarea de extincţie şi speranţa salvării (susţinută de teoria „energiei a-entropice" şi concretizată prin ascensiunea finală a protagonistului). De altfel, motivele apocalipsei şi resurecţiei, proiectate pe un dublu ecran – biografic (al individului) şi biologic (al speciei) –, articulează întregul univers romanesc al lui **M.** Ele se prelungesc în romanul *Cartea muntelui în derivă* (apărut postum, în 1994) prin prelucrarea mitului mioritic într-un stil, de această dată, mai transparent, ce ar fi putut prefigura o nouă etapă de creaţie.

SCRIERI: *În preajma legendei*, Cluj-Napoca, 1989; *Depoziția*, vol. I, Cluj-Napoca, 1991, vol. II: *Aproape de țărm*, Sibiu, 1992; *Cartea muntelui în derivă*, Sibiu, 1994.

Repere bibliografice: Vasile Andru, *Alte voci, altă istorie*, CRC, 1989, 37; Mircea Ivănescu, *Un debut remarcabil*, T, 1990, 2; George Nistor, *În registru simbolic*, VR, 1990, 4; Mihai Dragolea, *Sumbra depoziție*, F, 1991, 11; Sanda Cordoș, *În căutarea „vieții fără de moarte"*, TR, 1992, 7; Ioana Pârvulescu, *Libertatea suferinței*, RL, 1993, 48; Victoria Dimitriu, *O experiență transfigurată*, JL, 1996, 13–16; Andrei Ileni, *Înfrânt de teroarea vieții în derivă*, E, 2003, 1–2. ***A.T.***

MUNŢII APUSENI, revistă apărută la Alba Iulia, lunar, între septembrie 1938 şi martie 1939. Director responsabil este Liviu Bica, iar redactori Ion Ţolescu-Văleni şi V. Oprescu-Spineni. **M.A.** îşi propune să fie o publicaţie de afirmare a tinerilor („să înălţăm talentul tânăr către culmile înveşmântate în freamătul cerului românesc") şi, pe de altă parte, să transmită doleanţele moţilor, încercând să înfăţişeze „feţele problemei". De remarcat în primul număr versurile lui V. Oprescu-Spineni închinate lui Avram Iancu. În sumar intră poezie de Virgil Carianopol, Aurel Marin, Dumitru Missir, Ovid Caledoniu, Dan Negrescu, D. Iov, Emil Zegreanu, Petre Paulescu, V. Spiridonică, Constantin Virgil Gheorghiu (*Mucenica*) ş.a. Se publică proză de C. Gane, Iordache Răducu, Ion Ţolescu-Văleni, Victor Papilian (*Fotografia*). Eseuri şi articole diverse scriu Ion Codrea (*Epicureism*), Petre Paulescu (*Autohtonism*), Vladimir Dogaru (*Latenţele dacismului*), C. Moraru-Balş (*Singurătatea creatoare*), V. Oprescu-Spineni (*Tematica poetică a lui Sfarmă Piatră*), V. Copilu Cheatră (*Visătorii moţilor*). Ion Potopin semnează un necrolog Gib I. Mihăescu. Revista găzduieşte şi cronici la cărţi recent apărute: Emil Botta, *Trântorul*, Ion Şiugariu, *Trecere prin alba poartă*, Vasile Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească*. De asemenea, nu sunt neglijate cronicile muzicale şi dramatice. Traducerile incluse în sumar aparţin lui Pimen Constantinescu. ***M.Pp.***

MUNŢIU, Adrian (5.VIII.1936, Cărpiniş, j. Alba), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Elenei (n. Popa) şi al lui Mircea Munţiu, funcţionar. Între 1950 şi 1954 a urmat cursurile Şcolii Medii Tehnice de Mecanică din Sibiu, iar între 1954 şi 1957 pe cele ale liceului teoretic din acelaşi oraş. Între 1963 şi 1967 este student la Institutul Pedagogic, iar în 1971 termină Facultatea de Limba şi Literatura Română din Bucureşti. Funcţionează ca realizator la Televiziunea Română din 1968 până în 1993, când devine consilier în Ministerul Culturii. Debutează la „Luceafărul" în 1960, iar editorial în placheta colectivă *Trei zboruri*, alături de Ion Lupu şi Ştefan Stănescu.

Încă de la început se remarcă în versurile lui **M.** o înclinaţie aparte pentru temele cu rezonanţă dramatică, pentru momentele limită din existenţa umană. O conştiinţă poetică mutilată de experienţa războiului se exprimă în versuri patetice, deseori retorice, pe un ton declarativ, ce se vor ecou al cântecelor semenilor de pretutindeni: „Nu pot să uit nici morţii, nici bombele, nici vina./ Eu sunt ecoul unor chemări suind din lut/ Prin mine se-ntregeşte din pulberi Hiroşima/ Şi braţul meu e spada şi braţul meu e scut" (*Cântec de pace*). Cel dintâi volum personal, *Vârsta cunoaşterii* (1962), perpetuează aceeaşi imagine a poetului angajat, supus comandamentelor momentului, care concepe creaţia lirică fie ca pe un reportaj în versuri despre realitatea imediată, fie ca pe un lamento al unei generaţii cu o copilărie marcată de coşmarul războiului. Odată cu *Chipul cioplit* şi mai ales prin *Faţa a doua* (ambele apărute în 1967), expresia se decantează, glasul de trâmbiţă al poetului coborând spre şoaptă. Chiar dacă obsesia ororilor războiului nu a dispărut, o tristeţe gravă ia locul tumultului de blesteme. Renunţând să se mai erijeze în răzbunătorul lumii, să se considere purtătorul de cuvânt al unei generaţii, **M.** începe aventura căutării de sine, continuată, în alt plan, prin versurile din *Până la Iov* (1970). Acum el ambiţionează sondarea universului mitic, ancestral, abandonând discursivitatea tumultuoasă şi exaltată în favoarea unei concizii aproape ermetice. Autenticitatea liricii sale nu constă în muzicalitate, ci în

nelinişitile şi incertitudinile ce îi cenzurează fiecare avânt. Respins de cuvânt („Cuvântul niciodată nu m-a iubit supus”), poetul are intuiţia de a nu mai şlefui versul, ci de a-l lăsa bolovănos şi dur, mizând pe forţa, şi nu pe frumuseţea lui. *Vârsta cunoaşterii II* (1974), *Pământul din statui* (1975), *Memoria tăcerii* (1978), *Arlechiniada* (1997), *Singur între două milenii* (2003) confirmă imaginea unei voci grave, care reuşeşte să pătrundă şi să releve sensul adânc al existenţei, în versuri ce tulbură prin dramatismul viziunii şi prin accentele tragice ale expresiei. Ca romancier, **M.** este prezent încă din 1971 prin *Ringul*, revenind în 1984 cu *Blazonul* şi în 1995 cu încă un titlu, *Caii de la bicicletă*. Dacă primele două romane puteau să pară doar capriciile unui poet ce se supune de bunăvoie rigorilor autoimpuse ale obiectivării, dorind să dovedească şi alte predispoziţii decât cele lirice, cel de-al treilea convinge că autorul este, cu adevărat, un remarcabil prozator. Conceput ca o lungă spovedanie a personajului narator Josua Denimic – un deţinut de drept comun –, romanul reface, cu subtilitate şi cu o rafinată ştiinţă a pendulării între real şi imaginar, copilăria chinuită a protagonistului, adolescenţa sa plină de privaţiuni: mama, victima unui destin nefericit, iar tatăl – „înviat din morţi”, întors acasă după ani de dispariţie, cu minţile grav zdruncinate. Scris la persoana întâi, din perspectiva adolescentului Deni, cartea e o pledoarie pentru respectul faţă de puritate şi candoare, fiindcă, în pofida tuturor aparenţelor, Deni, deşi condamnat de două ori, este un simbol al curăţiei morale, pe care o maculează ceilalţi. Roman al tuturor „iluziilor pierdute”, *Caii de la bicicletă* transcrie o resemnare tragică în faţa unei lumi ostile şi a unei societăţi bolnave. **M.** este şi autorul câtorva piese de teatru reprezentate – *Răscrucea* (Teatrul Naţional din Timişoara), *Poveste de dragoste* (Teatrul Naţional din Iaşi), *Oraşul* (Teatrul de Stat din Ploieşti), *Omul de catifea* (TV) – sau radiodifuzate – *Soarele alb*. Un aspect deloc neglijabil îl reprezintă versurile pentru copii: *Circul* (1971), *Val zglobiu* (1971), *Şcoala jucăriilor* (1972), *Planeta copilăriei* (1977), *Cel mai mare spectacol* (1984) ş.a. A îngrijit, alături de Traian Filip şi Mircea Filip, ediţia *Pagini de jurnal* de Petru Comarnescu (I–III, 2003).

SCRIERI: *Vârsta cunoaşterii*, pref. Savin Bratu, Bucureşti, 1962; *Chipul cioplit*, Bucureşti, 1967; *Faţa a doua*, Bucureşti, 1967; *Iepuraşul Iepurilă*, Bucureşti, 1968; *Până la Iov*, Bucureşti, 1970; *Circul*, Iaşi, 1971; *Ringul*, Cluj, 1971; *Val zglobiu*, Bucureşti, 1971; *Şcoala jucăriilor*, Bucureşti, 1972; *Vârsta cunoaşterii II*, Bucureşti, 1974; *Pământul din statui*, Bucureşti, 1975; *Planeta copilăriei*, Bucureşti, 1977; *Memoria tăcerii*, Bucureşti, 1978; *Stemă de ţară*, Iaşi, 1978; *Blazonul*, Cluj-Napoca, 1984; *Cel mai mare spectacol*, Bucureşti, 1984; *Caii de la bicicletă*, Bucureşti, 1995; *Arlechiniada*, Bucureşti, 1997; *Singur, între două milenii*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *„Vârsta cunoaşterii”*, LCF, 1962, 23; Nicolae Manolescu, *„Vârsta cunoaşterii”*, CNT, 1963, 2; Nicolae Baltag, *„Faţa a doua”*, GL, 1967, 32; Virgil Mazilescu, *„Chipul cioplit”*, GL, 1968, 2; Edgar Papu, *„Până la Iov”*, F, 1970, 10; Negoiţă Irimie, *„Val zglobiu”*, TR, 1972, 1; Alex. Ştefănescu, *„Ringul”*, LCF, 1971, 5; Virgil Mazilescu, *„Vârsta cunoaşterii II”*, RL, 1975, 21; Emil Manu, *Memoria poeziei*, AST, 1978, 8; Dim. Rachici, *„Cel mai mare spectacol”*, RL, 1985, 22; Liviu Grăsoiu, [*Adrian Munţiu*], LCF, 1996, 21, 1998, 14, 2004, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *322–323.* ***D.Gr.***

MURĂRAŞU, Dumitru (26.XI.1896, Botoşani – 19.X.1984, Bucureşti), istoric literar, traducător.

Este fiul Profirei (n. Gheorghiu) şi al lui Haralamb Murăraşu, preot. După absolvirea liceului (1915), intră în acelaşi an la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, pe care o întrerupe din cauza războiului, la care participă ca sublocotenent; o va termina în 1921, când obţine licenţa în franceză şi română. Este profesor de liceu la Reghin (1921–1923), asistent universitar în cadrul seminarului condus de Mihail Dragomirescu (1923–1925), apoi primeşte o bursă la Şcoala Română de la Fontenay-aux-Roses (1925–1929). Din studiile şi cercetările de aici rezultă cartea de debut, *La Poésie néo-latine et la Renaissance des lettres antiques en France (1500–1549),* publicată la Paris în 1928. În 1932 obţine titlul de doctor în litere cu lucrarea *Naţionalismul lui Eminescu,* apărută în volum în acelaşi an. Activează la Bucureşti ca profesor la Liceul „Aurel Vlaicu” (1931), conferenţiar la Seminarul Pedagogic Universitar şi profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale. În 1941–1942 este redactor la „Revista

societăţii Tinerimea Română”. După reforma învăţământului din 1948 lucrează, până în 1957, când e pensionat, ca funcţionar la fabrica Pipera.

Esenţiale pentru cariera de istoric literar a lui **M.** sunt formaţia de clasicist şi cercetările latiniste efectuate în tinereţe. Ca şi în cazul lui Petru Creţia mai târziu, acestea se dovedesc hotărâtoare în dobândirea disciplinei filologice (aplicare la text, rigoare, acribie) şi a unui solid fundament cultural, cu funcţie de reper valoric. Lucrarea *La Poésie néo-latine…* demonstrează că literatura neolatină franceză nu e o „simplă imitaţie şi nu e de tot mediocră”, iar unele manifestări ale ei revelează deja un „spirit francez”, reuşind, înainte de Pleiadă, să arate cum „cultura antică a pătruns în poezia modernă şi cum, spre a o asimila, din simplu material de erudiţie, ea urma să devină, într-o bună zi, element de inspiraţie”. Şi încă: „Pleiada pare să fi retrăit în limba franceză evoluţia pe care neolatinii o trăiseră în limba latină”. În demonstraţie autorul e nevoit să se bazeze aproape exclusiv pe propriile-i investigaţii, deoarece nu a găsit „vreun studiu sintetic asupra poeziei neolatine şi nici o bibliografie completă”. Recenzând cartea, Pierre Jourda observă „omisiuni regretabile”, „lacune supărătoare” şi încă altele, însă concluzia nu descurajează, de vreme ce se afirmă că **M.** „a desprins cu acurateţe caracterele generale ale poeziei neolatine” şi că lucrarea merită a fi continuată. Istoricul literar va avea şi alte preocupări de clasicist, traducând cu exactitate şi fluenţă din Lucreţiu (*Poemul naturii*) şi din Vergiliu (*Eneida*, *Bucolice* şi *Georgice*, ultimele două în colaborare cu Teodor A. Naum. Activitatea ulterioară are însă în centrul ei cercetarea şi editarea lui M. Eminescu. Începutul îl face tot un studiu al clasicistului, *Eminescu şi clasicismul greco-latin*, apărut iniţial în revista „Făt-Frumos” (1932), apoi, în acelaşi an, în volum. Era, după studiul lui N. Sulică din 1930–1931, a doua încercare de a cuprinde tema în ansamblul ei şi cea dintâi sondare a manuscriselor eminesciene din perspectiva preocupărilor clasiciste ale poetului şi a înrâuririlor clasice asupra operei lui. O atenţie specială e acordată *Odei (în metru antic)* în procesul de trecere de la ucenicia la clasici la creaţia originală. *Naţionalismul lui Eminescu* porneşte de la premisa că „între scrierile militante şi cele poetice ale lui Eminescu nu există deosebire de fond sufletesc, ci de finalitate şi expresie”, totuşi, cum era şi firesc, materialul de bază al cărţii îl formează publicistica. Cercetarea, sistematică şi descriptivă (opera jurnalistului era încă sumar editată), demonstrează că „firul conducător” al întregii creaţii eminesciene este „ideea naţională”, care „face reductibile la unitate toate gândurile, simţirile şi atitudinile ziaristului şi în parte ale poetului”, exprimând totodată, în chip exponenţial şi integral, epoca. Lucrarea, scrisă cu exces de participare, dar şi cu înţelegerea lucrurilor în contextul lor istoric, luminează aspecte particulare importante, cum ar fi genealogia unor idei eminesciene (teoria „păturii superpuse”, de pildă, nu e invenţia lui, ci se întâlneşte la Simion Bărnuţiu, I. Heliade-Rădulescu, B.P. Hasdeu, iar cea a „formelor fără fond” e împărtăşită şi de Ion Brătianu), bazele filosofice ale pesimismului eminescian (şi, corelativ, caracterul reducţionist al schemei pesimism versus optimism), „dragostea temperamentală pentru trecut”. Cum observă şi Mircea Anghelescu, contribuţia cea mai rezistentă a eminescologului rezidă în editarea poeziilor eminesciene şi în comentariile adiacente. Principalul merit al editorului este de a fi grupat la un loc antumele şi postumele, reconstituind ordinea cronologică a acestora din urmă şi întreţesându-le, la locul potrivit, cu antumele. Cititorul are astfel posibilitatea de a cunoaşte evoluţia operei poetice în întregul ei, caracterul său organic, comunicarea între antume şi postume, fenomenele de „butăşire”, cum le va numi Alain Guillermou ş.a.m.d. Fără a concura ediţia lui Perpessicius, **M.** aduce importante corectări şi precizări de structură şi lecţiune (de exemplu, la antume ca *Împărat şi proletar*, *Pe lângă plopii fără soţ…* sau la postume ca *Ah, cerut-am de la zodii*, *Codru şi salon*, *O, -nţelepciune, ai aripi de ceară!*), îmbogăţeşte informaţia privitoare la geneză, surse, influenţe, paralelisme, desfăşurând un aparat de erudiţie impresionant atât prin conţinut, cât şi prin stilul redactării, exemplar prin claritate, exactitate şi impersonalitate. Chiar dacă noile abordări comparatiste vor distribui altfel accentele, materialul prezentat rămâne în continuare util. Aceeaşi bogăţie de informaţii este învederată de ediţia poeziilor de factură populară, de la textele culese şi păstrate ca atare până la cele eminescianizate definitiv. Notele şi comentariile se constituie nu o dată în micromonografii ale poemelor. De altfel, acestea au şi fost izolate de editor şi publicate într-un volum aparte, *Comentarii eminesciene* (1967). Specialiştii nu pot face abstracţie de studiile genealogice, comparatiste şi filologice de aici,

axate pe poemele *Amicului F. I.*, *Epigonii*, *Mortua est!*, *Feciorul de împărat fără stea*, *Rugăciunea unui dac*, *Cărţile*, *Povestea codrului*, dar antrenând în demersul demonstraţiei multe alte texte (variantele *Mureşanu* sau *Demonism*, *Memento mori*, *Odă…*, *Sarmis*, *Gemenii* ş.a.). Nu de aceeaşi valoare este lucrarea *Mihai Eminescu. Viaţa şi opera* (1983), care ar fi trebuit să încununeze activitatea de eminescolog a lui **M.** Cartea absoarbe, într-adevăr, cam tot ceea ce autorul achiziţionase pe teren bio-bibliografic, însă îi lipseşte intuiţia fundamentală care să sudeze organic şi original tot acest material. În numele obiectivităţii, adică al fidelităţii faţă de document, biograful respinge metoda călinesciană a perspectivei epice creatoare, însă tocmai această fidelitate îl face inexpresiv. Inexpresivă este şi privirea asupra operei ca modalitate de completare a documentului propriu-zis, iar analiza acesteia nu depăşeşte nivelul didactic. De aceeaşi factură se dovedeşte şi *Istoria literaturii române* (1940). Relevabilă ar fi periodizarea (*Epoca unităţii de neam prin ortodoxie*, *Epoca unităţii de neam prin limbă*, *Epoca unităţii de neam prin conştiinţă* şi *Epoca formării idealului artistic*), ca şi accentul pus pe opera celor patru „stâlpi ai bolţii" (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga), deasupra cărora stă Eminescu, prin care se realizează „unitatea vieţii noastre spirituale". *Istoria…* este opera unui tradiţionalist, în sensul interbelic al cuvântului, pentru care sămănătorismul este cea mai importantă mişcare literară de după (şi în prelungirea lui) Eminescu, urmat de curentul de la „Gândirea". Aşadar, Ion Barbu nu va fi decât un poet „obscur, căutat, recurgând la simple înşirări de cuvinte ilogice", Mateiu I. Caragiale va ocupa un spaţiu mai mic decât Al. Lascarov-Moldovanu, lui Camil Petrescu i se va acorda unul de cinci ori mai restrâns decât lui Ionel Teodoreanu, iar lui G. Călinescu trei rânduri: „Modernismul lui Gh. Călinescu se reduce la senzualismul fără de frâu şi la trivialul din *Cartea nunţii*. Un progres pe linia descriptivului pitoresc se constată odată cu *Enigma Otiliei*".

SCRIERI: *La Poésie néo-latine et la Renaissance des lettres antiques en France (1500–1549)*, Paris, 1928; *Eminescu şi clasicismul greco-latin*, Bucureşti, 1932; *Naţionalismul lui Eminescu*, Bucureşti, 1932; ed. Bucureşti, 1994; *Eminescu şi literatura populară*, Craiova, f.a.; *Hasdeu. Ediţia Mircea Eliade*, Bucureşti, 1938; *Lectura particulară şi biblioteca şcolară* (în colaborare cu Dan Simonescu), Bucureşti, 1939; *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1940; ed. Madrid, 1959; *Comentarii eminesciene*, Bucureşti, 1967; *Mihai Eminescu. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1983. **Ediţii:** M. Eminescu, *Scrieri politice*, Craiova, 1931, *Scrieri literare*, Craiova, 1935, *Literatura populară*, Craiova, 1936; ed. I–II, pref. edit., Bucureşti, 1979, *Sărmanul Dionis*, Bucureşti, 1943, *Poezii*, Bucureşti, 1969, *Poezii*, I–III, Bucureşti, 1970–1972, *Scrisori*, Bucureşti, 1972, *Opere*, I–II, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1995; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, pref. edit., Bucureşti, 1971. **Antologii:** *Din presa literară românească (1900–1918)*, pref. edit., Bucureşti, 1970. **Traduceri:** Lucreţiu, *Poemul naturii*, introd. trad., Bucureşti 1934; Vergiliu, *Eneida*, introd. H. Mihăescu, Bucureşti, 1956, *Bucolice. Georgice*, pref. Gh. Guţu, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Teodor A. Naum).

Repere bibliografice: Pierre Jourda, *„La Poésie néo-latine et la Renaissance des lettres antiques en France (1500–1549)"*, „Revue d'histoire littéraire de la France", 1929, 2; Călinescu, *Opere*, I, *884–891*, *1511–1512*; Bucur, *Istoriografia*, *392–394*; Mircea Anghelescu, *D. Murăraşu la 85 de ani*, RL, 1981, 41; Nicolae Manolescu, *În aşteptarea biografiei*, RL, 1983, 12; Victor Stoleru, *Dumitru Murăraşu*, „Buletinul Societăţii de Ştiinţe Filologice din România", 1985; Micu, *Ist. lit.*, *738*; *Dicţ. esenţial*, *537–539*; Octavian Păun, *M. Eminescu, „Literatura populară"*, ALA, 2001, 564; Scurtu, *Contribuţii*, II, *106–112*. ***N.M.***

MURĂŞANU, Teodor (19.VII.1891, Ghiriș Sâncrai, azi în Câmpia Turzii – 2.IX.1966, Cluj), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Evdochiei (n. Dan) şi al lui Vasile Murăşanu, cantor greco-catolic, „mai puțin aplecat spre cele gospodărești". Urmează, cu întreruperi, până în 1904, școala primară din satul Urca, județul Cluj, unde locuia împreună cu familia. Fratele mai mare, învățător, îl susține să-și continue studiile la Gimnaziul Superior din Blaj (1904–1912), unde învățământul axat pe studiul limbii latine și pe cultivarea spiritului național își vor fi pus amprenta asupra viitorului intelectual. A fost, apoi, student-bursier al Seminarului Central Catolic din Budapesta (1912–1916). Până în 1919 este preot rural în comuna Panticeu, perioadă în care scrie romanul *Vâltoarea*, un fragment fiind publicat în revista „Pagini literare", dar al cărui manuscris s-a pierdut; în revista „Țara noastră" îi apăreau în 1925 fragmente din romanul *Neghină și grâu*. Îşi completează studiile la Facultatea de Litere din Cluj. După obţinerea licenţei obţine Catedra de limba română la Liceul „Regele Ferdinand" din Turda, unde funcţionează până în august 1948, când este arestat (împreună cu fiul său, Camil), acuzat fiind de

deținere și răspândire de literatură interzisă. Este nevoit să suporte un an de închisoare la Turda și Aiud, apoi „munca de jos” (muncitor necalificat pe un șantier, funcționar în alimentația publică), iar mai târziu reprimirea, după pensionare, doar ca pedagog la liceul unde predase. Va fi din nou arestat în august 1952 și deținut în beciurile Securității fără judecată. Eliberat, are domiciliu forțat și nici un mijloc de subzistență, întrucât își pierduse și pensia de profesor, deși servise 32 de ani ca dascăl, dar nu și după 1948. Primele versuri **M.** le trimitea la ziarul „Unirea” din Blaj în 1909, debutul semnificativ producându-se în toamna aceluiași an în paginile revistei „Luceafărul” din Sibiu cu poezia *A plecat în lume*. Mai colaborează cu poezii, proză şi articole la periodicele ardelene „Răvaşul”, „Tribuna”, „Cosinzeana”, „Revista politică şi literară”, „Românul”, „Transilvania”, „Societatea de mâine”, „Gazeta de la Turda”, „Înfrăţirea” ș.a. Își începuse munca redacțională în vara anului 1912 la „Unirea” din Blaj, ulterior fiind redactor responsabil la ziarul „Turda” (din 1919), director la „Arieşul” (din 1926) şi redactor la revistele „Abecedar” (1933–1934) şi „Pagini literare” (1934–1943). În editoriale, rubrici fixe, diverse alte articole, semnate şi T. M., Hyperion, Ion Codrin, Silviu Bardeş, P. Pădure şi T. Pădure, şi-a continuat la altă scară activitatea de la catedră, popularizând cunoştinţe şi orientări morale, religioase, culturale, politice. În paginile celor două reviste la a căror redactare a participat, și îndeosebi în „Pagini literare”, reușește să-i promoveze în special pe tineri, contribuind astfel la ceea ce s-a numit resurecţia literară ardeleană începută la „Gând românesc” şi „Abecedar”. El însuşi publica număr de număr versuri, proză, traduceri şi diferite intervenţii la rubricile permanente „Carnet”, „Însemnări”, „Cronici (literare)”, cultivând valorile consacrate, militând pentru autenticitatea scrisului artistic, pentru înnoirea literaturii şi a modului de receptare a operei literare sau difuzând opinii şi informaţii despre evenimentele culturale curente, despre cărţi şi reviste. O acţiune complementară a fost şi aceea de îngrijire a colecţiei „Biblioteca românească” a Editurii Librăria Poporală din Turda, în cadrul căreia a alcătuit broşura de popularizare *Avram Iancu* (1924). Fără a fi un intelectual de anvergură, **M.** și-a câștigat un bun renume ca animator şi mentor, făcând din „Pagini literare” una din cele mai importante reviste ale Transilvaniei interbelice.

Prima plachetă a lui **M.**, *Poezii* (1920), este mai puţin semnificativă atât din cauza prea marii apropieri de modele (Coşbuc, Iosif, Goga), cât şi a pronunţatului caracter ocazional. Începând cu volumul *Fum de jertfă* (1923; Premiul Academiei Române), continuând cu *Lumini suflate de vânt* (1925), *Chiot câmpenesc* (1926) şi mai ales cu *Lilioară* (1938) – toate reunite postum sub acest ultim titlu –, poetul reuşeşte să-şi fixeze o voce, deşi modestă şi cu inflexiuni oarecum cunoscute. Dar dincolo de orice influenţe, pare evident că în memoria lui afectivă dominau imagini ale naturii agreste, elemente de referinţă ale sensibilităţii sale. Spectacolul satului însumează grădini multicolore, câmpuri însorite, păduri, toate animate de siluete, voci, cântece, sunete. De aici dorinţa contopirii cu firea, asemenea unui „punct în lumea de culori”, în bogăţia şi calmul câmpiei sau chiar sentimentul identificării eului cu natura („mi-e sufletul o tainică pădure”), senzația inimii pulsând în pământ. Prea puţin s-a modificat mai târziu acest fond genuin care oferă substanţă liricii. Evidentă apare doar influenţa, ghidată de afinităţi, a altor poeţi ardeleni, care l-au întărit în convingerea că esenţa poeziei o constituie cultul pământului, al satului. Anotimpurile, ploaia, negura, ninsoarea, vântul, căldura, frigul, momentele zilei, lumina, noaptea, surprinse în panouri ample sau în simple secvenţe picturale, atestă o sensibilitate mereu vie, receptând năvalnic totul. Când şi când se invocă opoziţia dintre tumultul veşnic al firii şi singurătatea, efemeritatea individului, ca şi neputinţa în faţa misterelor lumii. Firesc, în vers se insinuează şi ideea morţii, uneori chiar în momente de fericită contemplare a naturii, fie ca o „adumbrire”, fie ca o revoltă că un demon „închide o omidă în tot ce-i frumos” şi face ca toate să se surpe. În pofida etichetei de poet rural, satul apare în poezia lui **M.** ca o entitate doar în imagini izolate, în aluzii şi referiri fugare sau ca proiecţie a amintirilor de odinioară. Un elogiu direct este adus totuşi în câteva poezii (*Bisericuţa de la noi din sat, Clopotul, Fapta, Din sufletul satului*), în care sunt relevate puritatea morală, pioşenia, echilibrul, toate definind un mod de viaţă. Mai mult decât în asemenea vederi luate de sus, ruralismul poetului constă în vâna folclorică a inspiraţiei, în piesele scrise în spirit şi vers popular, în special cântece, balade, doine, descântece, care păstrează pretutindeni un aer de autenticitate. Deşi, în general, temele au la **M.** cea mai mare

importanţă, în volumul *Lilioară* se poate constata atenţia dată expresiei, versurile, imaginile fiind mai elaborate, mai puţin descriptive şi enunţiative. Intervin sugestia, ambiguitatea, incantaţia (uneori în genul colindei sau al descântecului), ponderea căzând pe jocul cuvintelor, pe sonoritate, pe efectele muzicale. În mare măsură, proza lui **M.**, inițial apărută în periodice, a fost republicată în volume, cu excepţia mai multor fragmente de roman. *Cioburi de oglindă* (1925) conţine câteva prozopoeme şi câteva mici povestiri din satul copilăriei şi al adolescenţei. În *Tolba cu notiţe* (1942) sunt reluate unele articole pe teme istorice şi literare, iar în secţiunea *Florile soarelui* sunt incluse o serie de proze lirice despre peisaje şi anotimpuri, dublând, oarecum, poezia. Câteva discursuri şi lecţii cam emfatice conţine volumul *Efemeride* (1944), care se încheie cu nişte exaltate note de drum. Un jurnal publicat după mai bine de jumătate de secol, în 2009, restituie felul în care **M.** a traversat o epocă marcată, pe de o parte, de momentul eliberării Transilvaniei, în 1944, iar pe de alta, de o experiență dramatică, trăită de autor în închisorile de la Turda și Aiud în 1948–1949. Titlul *Lumină și negură*, indică, simplu, cele două realități. Mai cu seamă jurnalul ținut în închisoare, scris „cu un căpățel de creion și câteva file furate din magazie", izbutește să prindă stări și personaje, să canalizeze revolta și ura celui privat pe nedrept de libertate, consemnând totodată încercările acestuia de a-și păstra demnitatea: compune versuri, traduce din memorie, ca mulți alți colegi de breaslă aflați după gratii. **M.** a fost şi un asiduu traducător din poezia maghiară (Arany János şi Ady Endre), germană (Goethe, Uhland) şi greacă (Anacreon), din care a publicat în periodice. Mult din ce a scris şi a tradus după 1944 a fost lăsat în manuscris.

SCRIERI: *Poezii*, Turda, 1920; *Fum de jertfă*, Cluj, 1923; ed. 2, Turda, 1940; *Avram Iancu*, Turda, 1924; ed. îngr. Valentin Vișinescu, ClujNapoca, 2012; *Lumini suflate de vânt*, Arad, 1925; *Cioburi de oglindă*, Arad, 1925; *Chiot câmpenesc*, Cluj, 1926; *Lilioară*, Sighişoara, 1938; *Tolba cu notiţe*, Turda, 1942; *Efemeride*, Turda, 1944; *Lilioară*, îngr. Lucian Bogdan, pref. Virgil Podoabă, Cluj-Napoca, 1982; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Corespondență*, îngr. Ileana Ghemeș, pref. Mircea Popa, Alba Iulia, 2006; *Lumină și negură. Zilele eliberării Transilvaniei de Nord (file de jurnal – 1944). Însemnări din temnițe. Turda–Aiud (1948–1949)*, îngr. și introd. Gheorghe I. Bodea, postfață Camil Mureșanu, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Sebastian Bornemisa, *„Fum de jertfă"*, CZ, 1923, 10–11; Octavian Goga, *„Fum de jertfă"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. XLIV, 1923–1924; Perpessicius, *Opere*, VIII, *271–272*, XII, *272–273*; G. Bogdan-Duică, *„Chiot câmpenesc"*, „Naţiunea", 1927, 101; Miron Radu Paraschivescu, *„Lilioară"*, TIL, 1938, 433; Demetrescu, *Însemnări*, *146–165*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *786–787*, *Ist. lit.* (1982), *870–871*; Ion Oarcăsu, Constantin Cubleşan, *Mărturii literare. De vorbă cu Teodor Murăşanu*, TR, 1966, 38; Zaciu, *Glose*, *171–178*; Brateş, *Oameni*, *201–204*; Petru Poantă, *Recitind poezia lui Teodor Murăşanu*, TR, 1977, 27; Antonescu, *Scriitori*, *183–193*; *Scrisoare de la Camil Mureşanu. 1980*, ADLTR, M-15; Mircea Popa, [*Teodor Murășanu*], TR, 1991, 28, RL, 1991, 30, ALA, 1991, 76, ST, 1991, 9; *Teodor Murășanu, un poet care-a trăit demult…*, îngr. şi pref. Aurel Podaru, Cluj-Napoca, 1998; Teodor Tihan, *Teodor Murășanu – linii pentru un portret*, ST, 2000, 2–3; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *325–327*; Ileana Ghemeş, *Teodor Murăşanu (1891–1966)*, pref. Mircea Popa, Alba Iulia, 2002; Gabriela Someșfălean, *Teodor Murășanu (1891–1966). Biobibliografie*, Turda, 2011. ***C.T.***

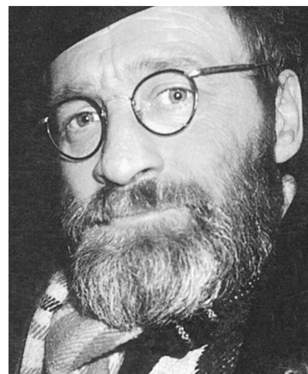
MUREŞAN, **Dumitru** (21.I.1941, Bucium, j. Alba), poet. Este fiul Ecaterinei Mureşian (n. Clim) şi al lui Vasile Mureşian, învăţători. A absolvit Facultatea de Matematică şi Fizică a Universităţii din Cluj. Debutează cu versuri la „Gazeta literară" în 1964, iar editorial, în 1968, cu volumul *Nebuloasa crabului*. Între 1962 şi 1968 este profesor de matematică în Jurilovca, judeţul Tulcea, apoi funcţionează ca director al Casei Creaţiei Populare a Judeţului Tulcea până în 1972, când se angajează redactor la „Vatra". Mai colaborează la „Tomis", „România literară", „Luceafărul", „Tribuna" ș.a.

În *Nebuloasa crabului* **M.** propune un lirism de factură descriptiv-evocatoare. Poemele, simple ca structură şi imaginar, sunt pline de locuri comune, dar câteva versuri se evidenţiază prin percepţia misterului sau, uneori, prin exaltarea eului liric adolescentin în faţa spectacolului naturii. Trecerea timpului, marea, iubirea, amintirile sunt teme predilecte, dar poetul reuşeşte arareori să depăşească nivelul unui reportaj liric, al unei banale descrieri peisagistice sau al simplei confesiuni. *Orologiul din oglinzi* (1975) continuă linia marinelor şi a eroticelor din volumul de debut, dar într-o tonalitate mai melancolică, conferită, oarecum, şi de întoarcerea dinspre prezentul percepţiei către trecutul amintirii. Lirismul se interiorizează, în căutarea unui peisaj lăuntric semnificativ, dar adesea printr-o notă exagerat didactică şi sentenţioasă.

M. trece rar de bariera mediocrităţii, în poeme vizionare, de notaţie oniric-expresionistă, precum *Viziune colectivă*, *Noaptea crescută* sau *Clipa de răgaz*: „Când atingeam, în treacăt,/ trandafirii, palmele/ mi se umezeau de rouă;/ se aninau de fiecare deget/ picăturile, cu teamă/ începând să se prelingă;/ iar când cădeau, din fiecare/ izbucnea un arbore în noapte". Proza poetică *Dixtuorul*, poate piesa cea mai reuşită a cărții, este un colaj de amintiri fulgurante din copilăria eului-narator şi de fragmente din *Amintirile* lui George Enescu. *Despre melancolie* (1981) aduce o schimbare vizibilă: poemele, în ansamblul lor, dar şi versurile sunt mai ample, tonalitatea mai neutră, lirismul se abstractizează, iar în limbaj abundă neologismele şi cuvintele din registrul ştiinţific. În unele poeme se continuă linia reportajului liric, fiind consemnate întâmplări diverse sau amintiri, câteva în nota falsă a moralei „omului nou", altele în nota mai autentică a onirismului melancolic, definitoriu pentru această etapă. Tentaţia epicizării, vizibilă de la început la **M.**, este puternică, dar limbajul cade adesea în prozaic, golindu-se de emoţie. *Lira meditativă* (1998) este o culegere net superioară, care îmbină fericit imagismul, notaţia descriptivă impresionistă, simbolismul sinesteziilor sunet–imagine–miros, cu deschideri către un expresionism tragico-melancolic. Poemele sunt fine arabescuri, muzicale, cu modulaţii sinuoase, în care ochiul şi auzul fantazează în marginea realului. În al doilea ciclu, dedicat satului şi copilăriei, memoria, duioasă, joacă rolul unui organ special al percepţiei. Este o lirică unde natura, peisajul, rural sau citadin, sunt însufleţite, totul fiind perceput într-o continuă, incandescentă sau somnolentă mişcare, în care se amestecă regnurile, senzaţiile, amintirile, iar peisajul se transformă într-un jurnal de impresii cvasidepersonalizate, opacizate, vizionare.

SCRIERI: *Nebuloasa crabului*, Bucureşti, 1968; *Orologiul din oglinzi*, Cluj-Napoca, 1975; *Despre melancolie*, Bucureşti, 1981; *Lira meditativă*, Târgu Mureş, 1998.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Nebuloasa crabului"*, GL, 1968, 26; Ion Pop, *Zodia crabului*, ST, 1968, 5; Marin Mincu, *„Nebuloasa crabului"*, TMS, 1968, 5; Petru Poantă, *„Orologiul din oglinzi"*, ST, 1976, 5; Iorgulescu, *Scriitori*, *109–110*; Poantă, *Radiografii*, I, *302–304*; Lucian Raicu, *Pledoarie pentru simţuri*, RL, 1981, 31; Moraru, *Textul*, *123–127*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *215–216*; Cornel Moraru, *După o lungă absenţă*, VTRA, 1998, 10; Aurel Pantea, *Imagini de aici şi, parcă, de altunde*, VTRA, 1998, 10; Adrian Popescu, *De partea lucrurilor*, ST, 1999, 1; Florin Lazăr, *„Lira meditativă"*, ST, 1999, 7; Iulian Boldea, *Melancolie și meditație lirică*, LCF, 2000, 12; Cistelecan, *Top ten*, *141–143*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *327–328*. ***R.D.***

MUREŞAN, Ion (9.I.1955, Vultureni, j. Cluj), poet, eseist.

Este fiul Mariei (n. Curt) şi al lui Ilie Mureşan, ţărani. Urmează şcoala primară în Vultureni, apoi Liceul „George Coşbuc" din Cluj, absolvit în 1974. Debutează la vârsta de paisprezece ani în revista „Cutezătorii". Student la Facultatea de Istorie–Filosofie a Universităţii din Cluj-Napoca (1977–1981), face parte din redacţiile revistelor „Napoca universitară" (1977–1978) şi „Echinox" (1979–1980). Frecventează cenaclurile literare Echinox şi Napoca, Cenaclul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj, cenaclul Saeculum ş.a. După absolvire este profesor de istorie la o şcoală generală din Strâmbu, judeţul Cluj, iar din 1988 e redactor la „Tribuna". În 1992 devine şef de secţie la revista „Nu" (Cluj-Napoca), cu o rubrică permanentă de eseu politic („Recurs"); din 1997 este director editorial la „Transilvania jurnal", apoi redactor responsabil al ediţiei clujene a ziarului „Evenimentul zilei". Mai colaborează cu versuri, recenzii, eseuri, însemnări la „Amfiteatru", „Vatra", „Familia", „Astra", „Cronica", „Steaua", „Contrapunct", „22", „Poesis" ş.a. Debutează editorial în 1981 cu volumul *Cartea de iarnă*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Selecţii din poemele sale sunt traduse în limbile maghiară, germană, italiană, franceză, în reviste şi în antologii româneşti şi străine. În timpul şi după stagiul efectuat în Elveţia, la Basel (1994), colaborează la publicaţiile „Der Punkt" şi „Basler Stadtbuch".

Fără să fi constituit o revelaţie absolută în momentul debutului, **M.** s-a impus definitiv odată cu cea de-a doua sa carte şi a fost aşteptat vreme

de aproape douăzeci de ani să-şi publice cel de-al treilea volum. Poet cu impact la public, manifestându-se mai mult în mediile boeme, apariţie iconoclastă şi inteligentă în ciuda contextelor cel mai adesea bahice în care se încadrează, „legendă vie” în Cluj, **M**. este unanim considerat unul dintre cei mai importanţi poeţi contemporani, chiar dacă lirica sa reprezintă mostra cea mai atipică de optzecism. Autor a doar trei cărţi de poezie, *Cartea de iarnă*, *Poemul care nu poate fi înţeles* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Cartea Alcool* (2010), asemănător lui Virgil Mazilescu prin parcimonia editorială, **M.** este văzut ca reprezentant al optzecismului de tip expresionist şi ca deschizător al unei direcţii neoexpresioniste în lirica de după 1989. Poet vizionar şi retoric deopotrivă, oracular şi discursiv, aplecat asupra „realului”, dar cu totul altfel decât colegii de generaţie, neepicizant, tragic, ironic şi crud, dar subminându-şi mereu tragismul, ironia şi cruzimea cu o gestică teatrală, el pare să iasă în afara formulelor uzitate în ultimii treizeci de ani şi, în orice caz, la o privire atentă, în afara formulelor în care a fost în genere încadrat. Poeticul ţine, în cazul lui, în primul rând de o retorică a incoerenţei programatice, a bulversării realului sau a memoriei, refăcute în nuclee de imagini care constituie tot atâtea „viziuni”, fiind în mare măsură efectul acestei dezarticulări vizionare. Între nucleele de imagini care alcătuiesc poemul adesea nu există legături semantice, la nivel global textul construindu-se şi denunţându-se ca o alcătuire destructurată semantic („poemul care nu poate fi înţeles”). Dar procedeul are forţa de a reordona, de a recompune realul într-o ordine nouă, cu efect miraculos-taumaturgic: tocmai acesta este poemul care „vindecă”. La forţa dezarticulării/rearticulării vizionare concurează şi structura sintactică, topica şi o fonetică total opusă faţă de structura semantică: versurile sunt extrem de muzicale, se bazează pe o oralitate specială (a discursului cotidian, dar şi livresc), pe o gestică de recitativ trubaduresc, pe repetiţii, paralelisme sintactice şi reluări. Geometria poemului apare astfel la antipodul semanticii sale, tot aşa cum muzicalitatea şi uzul diminutivului se opun tragismului crud – o cruzime a „rânjetului” arlechinesc, tragic-absurd, care îndepărtează cumva estetica lui **M.** de cea a expresionismului pur. Histrionismul funciar, de nedisociat de tragism, face din expresionismul său mai mult o hibridă formulă personală decât o pură „moştenire” literară. De altfel, acest expresionism de substanţă, de tonalitate histrionică, se exprimă printr-o imagerie, dacă nu printr-un „imagism” baroc, adesea simbolic (în sens modernist), grefat însă pe limbajul discursivităţii postmoderne. Viziunile ar îndritui formula unei poezii fantast(ic)e şi absurde, amintind de universul tablourilor lui Marc Chagall ori de cel al prozelor lui Daniil Harms. Rupturile, discontinuităţile dintre structurile semantice sau vizuale care compun (sau descompun) poemele – majoritatea picturale la modul cinematic – joacă un rol similar cu discontinuităţile din pictura sau din proza fantastică. Densitatea ireală a liricii lui **M.** se naşte din aceste rupturi, dislocări, împerecheri imposibile, din destructurarea, vidarea semantică, subtilă sau violentă, a realului şi recompunerea sa într-un registru dublu, incert, tragic-buf, deopotrivă cotidian şi simbolic-vizionar: „Tot ceea ce am uitat, molozul, zgura, resturile/ constituie într-adevăr realitatea./ Lucruri şi fapte pe care dinţii nu le-au putut roade,/ cuţitele nu le-au putut înjumătăţi, din aceste/ produse ale uitării pe care gheare obosite le scot mereu/ din baia de acid a memoriei/ şi le aruncă cu scârbă afară,/ numai din acestea/ se poate construi o lume cu adevărat nouă.// Şanţuri şi gropi, şanţuri şi gropi,/ sălbăticiune leneşă cuibărită între fragmente/ delicate de pulpe şi coapse,/ între sâni desperecheaţi, de diferite mărimi/ şi culori, şanţuri şi gropi,/ trupul meu îmbătrânit într-o neagră dantelă îl înfăşor/ şi uitându-l pe vecie, îl renasc” (*Constituirea realului prin uitare*). Sunt aici şi unele aluzii la *Testamentul* arghezian („sălbăticiune leneşă”), iar estetica materiilor imunde, care intră în alcătuirea poeziei, aminteşte de programul *Florilor de mucigai*. Numai că, plasându-se în această tradiţie romantică şi postromantică a poeziei damnate, a poeziei ca nebunie sau ca boală (Lucian Blaga poate fi considerat alt reper tematic autohton, dar de tonalitate opusă), **M.** recontextualizează tema modernistă în decorul postmodern al unei lumi fărâmiţate, desperecheate. Centrul acestei lumi este însuşi Poetul, dar Poetul-ca-trup-mort, obsesia morţii ca realitate corporală (şi poetică) constituind poate miezul traumatic al universului său şi una din temele majore. *Cartea de iarnă* este un volum în care poemele despre poem, tematica mai explicit filosofică, poemul aşa-zis reflexiv, conceptual, ocupă un spaţiu important, dar tematica

modernistă este abordată într-un registru jos, într-un limbaj autodemitizant, ludic autodistructiv, amestecând limbajul comun cu metafora, ironia cu viziunea: „Cu viclenie s-a năpustit frumuseţea asupra mea/ ca o căţea turbată s-a năpustit frumuseţea asupra mea./ Piară fiecare în averea lui – zic eu –/ şi jucându-mi ochii uscaţi ca lemnul unui copac trăsnit/ la complicate şi elegante ceremonii râd în hohote/ şi recit cântecele stupide./ Cu viclenie s-a năpustit frumuseţea asupra mea/ ademenitoare sunt regulile puterii/ în rest se poate vorbi de plictis./ Hei cum vom mai întinde laţul veninos/ în splendidele grădini ale aurului" (*Splendidele grădini ale aurului*). Acest gen de dicţie culminează cu *Izgonirea din poezie*, un mixaj tipic de poezie filosofic-conceptuală, livrescă, lirism, expresionism şi discursivitate, de registre şi tonalităţi diferite, care par scrise de autori diferiţi, dacă nu ar exista un timbru, o voce comună, grav-histrionică, cu modulaţii caracteristice, recognoscibilă în ciuda „măştilor" adoptate. *Poemul care nu poate fi înţeles* continuă linia din *Cartea de iarnă*, cu o mai accentuată aplecare spre „real", în sensul deconceptualizării, al potenţării materialităţii şi visceralităţii poemului şi cu o tuşă în plus de întuneric şi de grotesc: „Acum stau cu capul plecat. Sângele se scurge/ din păr în fântână./ Ea stă cu o lumânare galbenă în mână în spatele meu./ Un singur peisaj: câmpul pietros, tufele de cucută, urzicile.// Un porc alb îşi scoate capul din apă. Exact sub împunsătura roşie din frunte un porc alb/ îşi scoate capul din apă. Exact sub norul de/ piatră roşie. Astfel, lucrarea minţii este lucrarea unei păsări/ de lemn.// La fel în copilărie: capul plecat sângele se scurge/ din păr în fântână, sângele coboară în fum, coboară într-o râpă/ cu paie negre sub care sunt perne de catifea şi scâncetele/ nu mai contenesc. Acolo e odaia mortului./ Pe sub uşă iese o dâră de lumină. Iese o broscuţă./ Ţepene, ies trei degete" (*Odaia mortului*). Şi aici există „definiţii" şi texte programatice definitorii pentru estetica lui **M.**, cum ar fi cel care dă titlul volumului: „Eu lucrez la poemul care nu poate fi înţeles./ El este o piatră neagră şi lucioasă/ din care brusc începe să crească părul aspru/ a treizeci şi trei de sălbăticiuni;/ El este mlaştina verde ce se întinde în piaţa oraşului–/din trestiile ei latră moale, linguşitor, o vulpe/ singuratică;/ El este mireasa de lemn (o, minunată mireasă/ de lemn!) – rochia vânătă,/ gura de ierburi,/ scâncetul acoperind ca un muşchi alb fereastra;/ El este văgăuna din cer şi norul de sânge ce mârâie/ în văgăuna din cer,/ El este stolul de ciori ce se roteşte cu voioşie/ în jurul frunţii/ bruma neagră a frunţii mele: limba în gură e rece/ ca gheaţa şi aproape casantă,/ ca o decoraţie acordată de Dumnezeu/ profeţilor;/ El este vinul care nisip se face în gura ta". *Cartea Alcool* (Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române, Premiul revistei „Observator cultural"), fără să se bucure de o primire deosebit de entuziastă din partea criticii, a pus pe piaţă poeme care circulau în mediul literar mai mult sau mai puţin *underground*, unele deja legendare, cum ar fi capodopera *Poemul alcoolicilor*, a surprins şi a confirmat prin calitatea de excepţie a mai multor „piese de rezistenţă", a dezamăgit prin prezenţa unor poeme mai slabe, de factură eteroclită, dând naştere mai multor ipoteze şi pronosticuri critice. În genere, exceptând poemele „inegale", posibil experimentale, cartea aduce la maturitate o formulă poetică unitară, o retorică inconfundabilă care va rămâne marca „Ion Mureşan", mai ales în poemele lungi, vizionar-histrionice, oraculare într-un mod lucid, autosubminant şi autopersiflant. *Cartea pierdută (o poetică a urmei)*, publicată în 1998 (Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, Premiul revistei „Apostrof"), conţine în mare parte scurte eseuri pe marginea sensurilor metatextuale ale basmelor româneşti. Deşi reunesc şi interpretări ale specialiştilor, paginile oferă mai ales lecturi ale basmelor dintr-o perspectivă personală, simbolică şi poetică, folclorul dezvăluind virtuţi pierdute ale limbajului, personajului etc. Unele texte-„paranteze" sunt memorialistice (*Cărţile şi frigul*, *Oraşul din oglindă*), altele sunt proze cvasimemorialistice, cvasifantastice, precum *Jurnalul de sub Schwarzwaldbrücke*. „Poetica urmei", ilustrată cu exemple din basme (şi, câteva, din propria biografie) şi teoretizată la modul poetico-filosofic, este în esenţă o încercare de explicare şi sondare a viziunii autorului asupra limbajului şi a lumii, totuşi mult sub nivelul poeziei sale.

De la poeții expresioniști a deprins Ion Mureșan, nu mai încape îndoială, acest limbaj aluziv, parabolic, deschis spre marile simboluri nedeterminate. [...] *Există o anumită cruzime în poezia lui Ion Mureșan, un refuz al emoției și o fugă de limbajul oracular. Poezia nu mai este un spațiu de securitate, o caligrafie ocrotitoare, un limbaj incantatoriu, poezia este un ghem de neliniști, locul în*

care spiritul întâlnește cauzalitățile obscure și se pregătește să înfrunte visceralul, informul, necunoscutul... Vorbind despre cuprinderea și sublimarea realului, care este actul poetic decisiv, Ion Mureșan folosește un limbaj fără iluzii.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cartea de iarnă*, Bucureşti, 1981; *Poemul care nu poate fi înţeles*, Târgu Mureş, 1993; *Cartea pierdută (o poetică a urmei)*, Bistriţa, 1998; *Cartea Alcool*, Bistriţa, 2010.

Repere bibliografice: Felea, *Aspecte*, III, *174–177*; Tartler, *Melopoetica*, *171–174*; Mincu, *Eseu*, *65–69*; Simion, *Scriitori*, IV, *538–541*; Ţeposu, *Istoria*, *79–80*; Octavian Soviany, *O poetică a infrarealului*, APF, 1993, 10–12; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *304–306*; Al. Cistelecan, *Ion Mureşan*, ECH, 1994, 1–3; Perian, *Scriitori*, *35–44*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *157–160*; *Dicţ. analitic*, I, *127–129*, IV, *673–675*; Soviany, *Textualism*, I, *165–170*; Regman, *Ultime explorări*, *66–71*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, II, *201–204*; Manolescu, *Lista*, I, *356–358*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *328–330*; Diaconu, *Poezia*, *159–171*; *Dicţ. Echinox*, *231–235*; Lefter, *Flashback*, *350–359*; *Ion Mureșan în oglinzi succesive*, VTRA, 2008, 1–2 (grupaj special); Manolescu, *Istoria*, *1328–1329*; Popa, *Ist. lit.*, II, *569–570*; Liviu Antonesei, [*Ion Mureșan*], OC, 2010, 277, 2011, 304; Paul Cernat, *Alcooluri îndoite cu apă*, „22”, 2010, 49; Daniel Cristea-Enache, *Întoarcerea poetului (I–II)*, OC, 2011, 306, 307; Mihai Iovănel, *Mureșan colonizatorul*, CLT, 2011, 8; Iulian Boldea, *O carte-eveniment*, APF, 2011, 4; Gheorghe Grigurcu, *O fenomenologie a alcoolului*, RL, 2011, 20; Soviany, *Cinci decenii*, I, *214–220*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *117–120*. ***C.H., R.D.***

MUREŞAN, Viorel (1.IV.1953, Vicea, j. Maramureş), poet, eseist. Este fiul Viorică i (n. Oros) şi al lui Victor Mureşan, ţărani. A urmat clasele primare în satul natal (1960–1964), continuându-și învăţătura la Someş-Uileac (1964–1968), apoi la liceul teoretic din Cehu Silvaniei (1968–1972). A frecventat, în 1975–1979, cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca. În anii de studenție a fost membru al grupării polarizate de revista „Echinox”, fiind coleg de redacție cu Aurel Pantea, Ion Simuț şi Radu G. Țeposu. După absolvire este profesor de limba şi literatura română la câteva şcoli generale din judeţul Sălaj şi la Liceul Industrial (redenumit după 1989 Liceul Teoretic „Ion Agârbiceanu”) din Jibou (între 1982 și 1986, din 2008). A îndeplinit, de asemenea, funcția de redactor-şef la revista „Unu” (Oradea) şi de redactor-șef adjunct la „Caiete silvane” (Zalău). A debutat în 1972 la „Amfiteatru” și editorial, zece ani mai târziu, cu volumul *Scrisori din muzeul pendulelor*. Mai este prezent cu poezii și eseuri în „Familia”, „Vatra”, „Luceafărul”, „Contrapunct”, „Poesis”, „Apostrof”, „Calende”, „Tribuna”, „Steaua”, „Transilvania”, „Euphorion”, „România literară”, „Convorbiri literare” ș.a.

Mai mult decât prin „artele poetice” răspândite în cărțile sale, **M.** își definește particularitățile în micromonografia pe care o dedică, împreună cu Traian Ștef, lui Leonid Dimov (2000). Poetul-eseist enunță veritabile profesiuni de credință artistică atunci când demonstrează că marea calitate a lui Leonid Dimov este de identificat în ceea ce unii exegeți au catalogat drept „infirmitate” estetică: renunțarea la reflexivitate și la lirism, mai precis absența deschiderii programatice spre existențial ori „anularea stării poetice în favoarea actului poetic”. Mai mult, respingând eticheta de „ermetism”, **M.** descoperă în versurile acestuia o „lume aflată într-o chinuitoare sete de sens”, un univers ce are ca „figură dominantă desfacerea”, iar nu desfășurarea sau descompunerea, așa încât seamănă cu un „spectacol funambulesc, caleidoscopic, în continuă mișcare, tensiune, așteptare”. La rândul lor, poeziile lui **M.**, înglobând „suite de imagini din care putem recompune realitatea cu destulă dificultate, la fel ca dintr-un set de desene abstracte” (Radu G. Țeposu), evită să postuleze o mallarmeană realitate a esențelor sau o barbiană ordine adâncă a universului, accesibilă exclusiv celor aleși. Programatic înstrăinat de congenerii optzeciști, autorul echinoxist nu aderă însă la o poetică pur (neo)modernistă. Fiorul tragic-metafizic, retorica vizionară, propensiunea metaforică ori manierismul stilistic și livresc din versurile sale sunt constant filtrate printr-o conștiință a desubstanțializării ontologice a lumii și a omului, inclusiv a creatorului. În fapt, această perspectivă deziluzionată și relativizantă e motivul perceperii fragmentare, caleidoscopice, a realității. Dematerializarea și depersonalizarea sunt poziționări reactive și retractile față de o lume vidată de metafizică, de omogenitate, de coerență, după cum abstractizarea și ermetismul se dovedesc tentative, nicidecum lipsite de o gesticulație ludică sau autoironică, de a învălui dezvăluind platitudinea existenței. La **M.** subiectul poetic se arată prea slăbit pentru a trece printr-o retortă purificatoare imaginarul bulversat de straturi osificate de simulacre („Scriu din partea de sus a unui muzeu/ în care totul se știe precis”

este confesiunea ce deschide volumul de debut, *Scrisori din muzeul pendulelor*), prin urmare se limitează la a decupa și sublima mostre de real care păstrează încă o autenticitate potențială: „Sângele nostru într-o cameră goală/ ține o piele de vulpe la geam/ secundele trec prin ea zâmbitoare/ până se rup de tavan// Vântul ne smulge părul din cap/ dunga subțire de ochi/ și/ tabloul din care fugim" (*Secol*). Salvarea e pretutindeni și nicăieri, depinzând strict de forța limbajului poetic de a capta interstițiile existentului încremenit și incasabil, asemenea unei „biblioteci de os". Altfel spus, autorul manifestă un interes obsesiv pentru „impasul fantasmatic al realului", dezvoltând o poezie a „himerei instalate în cotidian" (Al. Cistelecan). Deloc paradoxal pentru lirica sa, cu cât decupajele existențiale sunt mai șlefuite stilistic, cu cât dau impresia de prelucrare artizanal-manieristă, cu atât crește șansa re-naturalizării lor. Nu e de mirare că primele volume includ cicluri poetice fățiș experimentale (ciclul literelor/sunetelor, al calendarului), iar următoarele cuprind grupaje de haikuuri, toate detaliind mecanismele creatoare ce poartă amprenta lui **M.**: scrutarea unui „moment crepuscular, de cădere și destrămare, deloc amorfă, însă, și haotică, ci ordonată ritualic" printr-o „grafie a eleganței grave" (Ion Pop). *Poem de dragoste cu litera T, Despre singurătatea literei I, Z, M, Luni, Miercuri, Sâmbătă* se intitulează câteva poezii de această factură, iar multe altele oferă instantanee similare ale transfigurării miniaturale a apocalipsei perpetue: „memoria mea ca gunoiul proaspăt întins/ negre movile/ coborând/ colina/ după înmormântarea unui copil" (*10 zile sub cer, I*); „între ghețari: trestia/ prin care respiră/ un înecat"; „salonul: ieșim/ pe rând să huiduim/ golul dintre oglinzi" (*Împăratul liniștii*). Nu metamorfozele registrelor stilistice sau ale viziunii îi caracterizează scrisul, sentimentul tragic al existenței impunând un set restrâns de reacții artistice posibile, ci mai degrabă intensificarea angoaselor, ceea ce amplifică filigranarea lumii. Odată cu *Pietrele Nimicului* (1995), ulterior în *Ceremonia ruinelor* (2003), dar mai ales în *Buchetul de platină* (2010), atât problematica morții, cât și ipostaza de orfevru a poetului ajung tutelare. Ba mai mult, datorită apariției lor itinerante, chiar înscenările abstractizate și așa-zis ermetice par mai tranzitive. Sugestive, în acest sens, sunt nu puține poezii care pigmentează ceremonialul desfacerii și retușării realității cu inserturi de umor hâtru: „după aceea scriam/ tristețea tuburilor de tablă seara/ setea foițelor de staniol plutind sub lună// păianjenul/ pe coridoarele înclinate/ punea sufletele în piramide// cu stâlpii din zare nu-i chip să-ți faci semn/ pe față ai raze căzute în apă/ pe-a ochilor neagră coajă de lemn/ îți vine un ou de lumină și crapă// tu stai acum la o fereastră/ și privești orele/ umbra unui bătrân aruncă/ discuri pe o stradă pustie// sub lună tac dealurile/ ca niște clepsidre arabe// luna aceea se usucă pe crengi/ eu atunci îmi aduc aminte/ că marea poezie de dragoste/ a lui francesco petrarca/ a fost scrisă de-un mort" (*Scribii*). Exersându-le în aproximativ aceleași cadre poetice, ingeniozitatea și energia configurativă ale poetului dau totuși semne de epuizare. Multe poeme, în special din *Ramele Nordului* (1998) și din *Lumina absentă* (2000), glisează spre prolixitate sau sunt simple exerciții de virtuozitate. Ajunsă la etapa antologiilor – *Sâmbăta lucrurilor* (2006), *Soare tăiat cu o foarfecă* (2011) –, poezia lui **M.** nu promite mari prefaceri, însă confirmă complexitatea scrisului său. Dincolo de cotidianism și de neoexpresionism, echinoxistul retras în provincia sălăjeană dovedește că optzecismul cuprinde direcții poetice încă insuficient valorizate.

SCRIERI: *Scrisori din muzeul pendulelor*, Bucureşti, 1982; *Biblioteca de os*, Cluj-Napoca, 1991; *Pietrele Nimicului*, Cluj-Napoca, 1995; *Ramele Nordului,* Cluj-Napoca, 1998; *Leonid Dimov* (în colaborare cu Traian Ştef), Braşov, 2000; *Lumina absentă,* Piteşti, 2000; *Ceremonia ruinelor,* Cluj-Napoca, 2003; *Sâmbăta lucrurilor*, pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 2006; *Buchetul de platină*, Cluj-Napoca, 2010; *Locul în care se va deschide cartea*, Cluj-Napoca, 2010; *Colecția de călimări*, I, Zalău, 2011; *Soare tăiat cu o foarfecă*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Sunetul văzut*, RL, 1982, 28; Ştefan Borbély, *Scrisori către Doamna de Ceară*, RL, 1991, 15; Mircea Petean, *Ştiri de pe frontul cuvintelor*, APF, 1991, 5; Ioan Moldovan, *Criptocomunicări*, F, 1991, 6; Iulian Boldea, *Ficţiune şi luciditate*, VTRA, 1992, 8; Ţeposu, *Istoria*, *63–64*; Ruxandra Cesereanu, *Două melancolii atipice*, ST, 1995, 6; Perian, *Scriitori*, *23–28*; Pop, *Pagini*, *249–254*; Cistelecan, *Top ten*, *21–23*, *152–155*; Grigurcu, *Poezie*, II, *194–196*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *204–206*; *Dicţ. analitic*, IV, *115–117*; Bodiu, *Evadarea*, *71–78*; Pop, *Vocile poeziei*, *198–206*; Popa, *Ist. lit.*, II, *572*; Raluca Dună, *„Buchetul de platină"*, RL, 2010, 31; Soviany, *Cinci decenii*, I, 222–224; Cistelecan, *Diacritice*, II, *121–125*. ***Cs.B.***

MUREŞANU, Andrei (19.XI.1816, Bistriţa – 23.X.1863, Braşov), poet, publicist.

Este fiul Eftimiei (n. Sereţeanu) şi al lui Toader Mureşanu (Moroşanul), ţăran şi meşteşugar. După ce învaţă la şcoala săsească (1825–1826) şi la liceul călugărilor piarişti (1827–1832) din Bistriţa, pleacă la Blaj, unde din 1832 urmează cursurile de filosofie şi teologie, avându-i printre profesori pe Timotei Cipariu şi pe Simion Bărnuţiu. Chemat de George Bariţiu, coleg mai vârstnic şi prieten, **M.** se duce la Braşov în 1838. Este mai întâi institutor la şcoala românească condusă de Bariţiu, apoi profesor de gimnaziu (până în 1849), ca şi vărul său, publicistul Iacob Mureşianu. Din 1838 începe să colaboreze la „Gazeta Transilvaniei" şi la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". Alături de poezii semnate uneori Sereţeanu şi Urziceanu sau, mai frecvent, Eremitul din Carpaţi, publică articole, istorioare, fabule în versuri, unele prelucrate după Schiller, Wieland, Bürger, Herder, M.G. Saphir sau Kisfaludy, cele mai multe culese din revistele străine, fără indicarea autorului. Câteva fragmente din *Nopţile* lui Young, transpuse spre sfârşitul vieţii, au apărut postum. Pentru educaţia copiilor a tradus din germană *Icoana creşterii rele cu mijloace de a o face şi mai rea*, după C. F. Salzman şi Karl Han (1848). Participant la Revoluţia de la 1848 din Transilvania, trece, după înfrângerea ei, în Muntenia, împreună cu Bariţiu. Întors la Sibiu, este numit funcţionar şi translator la buletinul oficial al guvernului. E un slujbaş conştiincios, închinând ode şi imnuri reprezentanţilor imperiali de la Viena. Pentru a nu-şi risca modesta stare dobândită, refuză propunerea lui Bărnuţiu de a ocupa o catedră la Iaşi. Colaborează cu articole la „Telegraful român" din Sibiu, iar în 1862 îşi adună versurile într-un volum, *Din poesiele lui Andreiu Mureşanu*, premiat de Astra. Pensionat, se retrage la Braşov, unde moare în sărăcie, cu mintea rătăcită.

M. a debutat cu versuri în maniera alegorică a poeţilor Văcăreşti. Sub influenţa poeziei romantice franceze (Lamartine, în primul rând), dar şi a poeţilor de peste munți (Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, Ion Heliade-Rădulescu), el a evoluat spre o lirică pesimistă, cu interogaţii lamentuoase către ursită şi Dumnezeu şi cu meditaţii despre nedreapta alcătuire a lumii. Şi-a relevat vocaţia pentru poezia socială şi patriotică după 1843, cu *Glasul unui român,* şi mai ales la 1848, prin poezia *Un răsunet*, apărută inițial în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" cu titlul *Manifestul Țării Române.* Cunoscută îndeosebi sub titlul *Deşteaptă-te, române!* şi devenită repede imn popular, „această *Marsilieză* română a distrus restul poeziei lui Mureşanu, ce însemna totuşi un pas în progresul poeziei ardelene profetice care avea să culmineze cu Octavian Goga" (G. Călinescu). Poetul se închipuie un tribun care vorbeşte în numele neamului oprimat, invocând vitejia străbună şi vestind profetic, în cadenţe ample, momentul decisiv al „deşteptării". Imaginea bardului exponent al unui întreg popor, atitudinea gravă, tonul sumbru şi răspicat, cu rezonanţe biblice, inaugurate acum în poezia ardeleană, se vor regăsi, amplificate, la George Coşbuc, la Octavian Goga şi mai târziu la Aron Cotruş şi Mihai Beniuc. Unele accente din poezia socială a lui M. Eminescu au fost, cu siguranţă, inspirate de **M.**, devenit şi „personaj" (sub chipul unui mare poet romantic şi damnat) al unor ample poeme eminesciene din tinereţe, elogiat drept „preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet", la antipodul opiniilor maioresciene, care apreciau doar *Un răsunet* („Andrei Mureșanu a scris multe versuri, dar a făcut o singură poezie: *Deșteaptă-te, române*!"). Pe lângă puţinele poezii de autentică vibraţie, după 1848 va fi doar autorul a numeroase versuri ocazionale, în care retorismul greoi şi confuz, stângăcia expresiei sau stridenţa unor neologisme nu mai sunt compensate de patosul din poeziile care l-au făcut cunoscut. Articolele lui **M.**, mai ales cele din „Telegraful român", dezvăluie o bună cunoaştere a istoriei românilor şi a stărilor sociale din Transilvania (a şi tradus din cronicile săseşti capitole referitoare la epoca lui Mihai Viteazul). Publicistul este preocupat mereu de situaţia „poporului celui de rând", de a cărui stare, ca şi în viziunea socială a lui Eminescu, depinde destinul unei naţiuni. Un ciclu de articole din 1853 sintetizează dezvoltarea artelor de-a lungul secolelor, văzută, sub influenţa lui Herder, în legătură cu evoluţia istorică şi socială a popoarelor,

cu o particulară atenţie pentru evoluţia artelor la români (*Arţile sau măiestriile cele frumoase*, *Românul în privinţa muzicei*, *Românul în privinţa picturei*). Pentru gazetar înflorirea artei este condiţionată de libertatea socială, de organizarea statului după legi drepte şi morale. Marii artişti nu apar decât în societăţile întocmite raţional, într-o „desfăşurare liberă a puterilor sufleteşti". Poezia, definită, după Goethe, ca un „simţământ viu de a cuprinde lucrurile din lume după toate împrejurările lor, şi puterea de a le reproduce sau răspica cu graţie şi suavitate", trebuie să se afle în slujba idealurilor sociale şi naţionale. **M.** considera, încă de la 1844, în *Câteva reflexii asupra poeziei noastre* şi în *Duplică* (*Asupra poeziei*), că a sosit „minutul criticei" şi, după exemplul revistelor din Principate, făcea observaţii (polemizând cu foarte tânărul Vincenţiu Babeş) pe marginea versurilor primite la redacţia „Foii pentru minte, inimă şi literatură". Urmărea mai ales respectarea regulilor de prozodie şi dădea ca model lirica populară, elogiată şi în articolul *Românul şi poezia lui*. Prin claritatea şi consecvenţa cu care a avut în vedere obiectivele estetice, ideile despre artă şi poezie depăşesc nivelul la care s-a ridicat versul său.

În peisajul poeziei ardelene a epocii, Andrei Mureşanu – a cărui liră nu avea destule coarde prelungi, care să vibreze continuu cu mare vuiet – a fost totuşi, în momentele sale de elan patriotic, cel mai conştient de puternicele accente naţionale şi sociale din poezia munteană şi moldoveană, cel mai aproape de piscurile pe care le-au atins marii scriitori de acolo [...]. *De la versurile festive exprimând în stilul tradiţiilor iluministe ale noastre bucuriile şi speranţele generate de progresele vieţii româneşti, ca factor de renaştere naţională prin cultură,* [...] *până la acel* Răsunet, *care a devenit, ca* Deşteaptă-te, române!, *marşul revoluţionar al acelei epoci nu numai al transilvănenilor, e o cale străbătută cu strălucire şi urmată de Andrei Mureşanu şi mai târziu, însă cu aceleaşi mari oscilaţii.*

OVIDIU PAPADIMA

SCRIERI: *Din poesiele lui…*, Braşov, 1862; ed. 2, Sibiu, 1881; *Poezii*, Arad, 1920; *Poezii şi articole*, îngr. şi pref. D. Păcurariu, 1963; *Reflexii*, îngr. şi pref. Livia Grămadă, Cluj-Napoca, 1977; *Poezii, articole*, îngr. şi postfaţă Ion Buzaşi, Bucureşti, 1988; *Publicistică*, îngr. şi pref. Ion Buzaşi, Iaşi, 2003; *Pagini regăsite*, îngr. și pref. Ion Buzași, Bistrița, 2004; *Publicistica*, I–II, îngr. și pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2006; *Poezii și articole religioase*, îngr. și pref. Ion Buzași, Târgu Lăpuș, 2007.

Repere bibliografice: Aron Densuşianu, *Cercetări literare*, Iaşi, 1887, *121–142*; Maiorescu, *Critice*, III, *90–100*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *240–241*; Ioan Lupaş, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, Bucureşti, 1925; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *237–239*, *Ist. lit.* (1982), *253–255*; Olimpiu Boitoş, *Poezia lui Andrei Mureşanu*, Sibiu, 1943; *Ist. lit.*, II, *566–572*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *467–469*; Papadima, *Ipostaze*, *337–358*; *Dicţ. lit. 1900*, *596–597*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *264*, *342*, *344*, *353*, *384*, *388*; Ion Buzaşi, *Andrei Mureşanu*, Bucureşti, 1988; Zamfir, *Secolul*, *198–205*; Aurel Rău, *Andrei Mureșanu în răsăririle magicului*, Cluj-Napoca, 1996; Ion Buzași, *Andrei Mureșanu: biografia imnului național*, București, 1996; Sorescu, *Bibliotecă*, *179–183*; *Dicţ. esenţial*, *539–540*; *Dicţ. analitic*, IV, *320–322*; *Viața și opera lui Andrei Mureșanu*, coordonatori Grigore Iuga, Vasile Iuga și Ion Buzași, pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2003; *Pagini vechi și pagini noi despre Andrei Mureșanu*, îngr. Ion Buzași și Vasile Iuga, Cluj-Napoca, 2006; Ion Buzași, Radu Gavrilă, *Andrei Mureșanu, nemuritor*, Dej, 2009. ***L.V.***

MUREŞANU, Rusalin (9.II.1932, Păiuşeni, j. Arad – 4.IX.2001, București), autor de versuri. Este fiul Barbarei (n. Mihuţ) şi al lui Loghin Mureşan, învăţător. Învaţă la Liceul „Moise Nicoară" (1944–1948) şi la Şcoala Normală din Arad (absolvită în 1952), urmează Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti (1952–1954) şi este un an student la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Devine redactor la „Gazeta literară" (1954–1957), la „Viaţa militară" (1958–1959), la Radiodifuziunea Română (1960–1962), referent literar la Centrala Cărţii (1962–1963). Ulterior este transferat la Craiova, de unde în 1967 revine în Capitală, ca redactor la publicaţii ale armatei. Debutează cu publicistică în ziarul „Patriotul" din Arad (1948) şi cu poezie în „Scrisul bănăţean" (1952), iar editorial cu volumul *Puiul de moţ* (1954). A colaborat, mai ales cu versuri, și la „Tânărul scriitor", „Gazeta literară", „Contemporanul", „Steaua", „Tomis" ş.a.

De la poemul epic *Puiul de moţ*, prolix, încărcat cu toate lozincile anilor '50 ai secolului trecut, **M.** a trecut la poezia lirică, la un lirism „obiectiv", în care celebrează, cu aceeași osârdie de slujbaș al temelor ideologice ale momentului, tractoarele, uzina nouă şi, mai ales, iarăşi şi iarăşi, partidul unic, ca în *Coboară munţii* (1955), *La marginea câmpiei* (1957), *Amiezile veacului* (1961) ş.a. Versificatorul se socoteşte „slobod" să cânte, şi în cântecul lui abundă locurile comune ale liricii epocii: 23 August, armata clasei muncitoare, Griviţa '33, cu deosebire „era roşie a comunismului", „era incandescenţei". O poezie lozincardă, grandilocventă, scrisă mai toată spre a servi „acțiunile" brigăzilor

artistice de agitaţie. Ceva mai mult firesc aduce **M.** în versurile pentru copii din cărţile *Niculae clop de paie* (1957), *A venit un cocostârc* (1964), *Nelu Mititelu* (1973) ş.a.

SCRIERI: *Puiul de moţ*, Bucureşti, 1954; *Coboară munţii*, Bucureşti, 1955; *La marginea câmpiei*, Bucureşti, 1957; *Niculae clop de paie*, Bucureşti, 1957; *Amiezile veacului*, Bucureşti, 1961; *Cartea cu prieteni*, Bucureşti, 1961; *Era incandescenţei*, Bucureşti, 1963; *A venit un cocostârc*, Bucureşti, 1964; *Ionuţ–Petruţ în vacanţă la bunici*, Bucureşti, 1965; *Partid, făuritor al vieţii* (în colaborare cu Mircea Micu), Timişoara, 1966; *Aventurile lui Singur–Eu*, Bucureşti, 1968; *Brotăcel şi Roşioara*, Bucureşti, 1970; *Nelu Mititelu*, Bucureşti, 1973; *Ţară de doină*, Bucureşti, 1976; *Bucurii de la părinţi pentru cei ce sunt cuminţi*, Bucureşti, 1985. **Traduceri:** Frigyes Karikás, *Un om umblat*, Bucureşti, 1964; Mihály Fazekas, *Mateiaş Gâscarul*, Bucureşti, 1966.

Repere bibliografice: Romulus Rusan, *„Coboară munţii”*, ST, 1956, 3; Savin Bratu, *„Coboară munţii”*, GL, 1956, 19; Remus Luca, *Profil de tânăr poet*, VR, 1956, 7; Al. Căprariu, *Doi poeţi tineri*, TR, 1957, 21; Mihail Petroveanu, *Doi poeţi tineri*, GL, 1957, 33; Mircea Moga, *„Ţară de doină”*, CNT, 1976, 23; Victor Rusu, *„Ţară de doină”*, O, 1976, 35; Ioan Adam, *Poeme de ţară*, „Scânteia tineretului”, 1976, 8435; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *332–333*; Nicolae Rotaru, *Vecinul meu*, „Amurg sentimental”, 2003, 4; Popa, *Ist. lit.*, I, *840–841*. ***I.D.***

MUREŞANU IONESCU, Marina (29.VII.1949, Bucureşti), comparatist, critic şi teoretician literar. Este fiica Ricăi-Cecilia Ionescu (n. Voisin), de origine elveţiană, şi a lui Octavian Ionescu, profesori universitari. A urmat la Iaşi şcoala primară, Liceul „M. Eminescu” (1956–1967) şi Facultatea de Filologie, secţia franceză–română, a Universităţii „Al. I. Cuza”. Cadru didactic universitar din 1972, cu doctoratul luat în 1982 la Facultatea de Limbi Străine din Bucureşti, **M.I.** a parcurs toate treptele, de la asistent la profesor titular (1996), fiind din 1992 şefa Catedrei de limba şi literatura franceză şi din 2007 conducător de doctorat. Din 1975 face stagii de specializare în Austria, Polonia, Franţa, Marea Britanie, Belgia, Elveţia şi Spania, unde susţine şi conferinţe de specialitate. Din 2009 este lector la Universitatea din Saint-Etienne (Franța). Este membră a Asociaţiei de Literatură Comparată, face parte din Société d'Histoire Littéraire de la France (corespondent pentru România al revistei acesteia), Société „Gérard de Nerval” (Franţa) şi Association Internationale de Sémiotique. A fost distinsă cu Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române (1990), Premiul revistei „Cronica” (1995) şi cu titlul Chevalier de l'Ordre des Palmes Académiques al Republicii Franceze (1997). Colaborează la „Convorbiri literare”, „România literară”, „Cronica” (unde debutează în 1970), „Ramuri”, „Caiete critice”, „Synthesis”, „Cahiers roumains d'études littéraires” – „Euresis”, „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al.I. Cuza» din Iaşi”, „Cahiers Gérard de Nerval”, „Dialogue”, „Œuvres et critique”, „Degrés” (Belgia) şi conduce, din 2009, „Revue roumaine d'études francophones”.

M.I. stăpâneşte principalele tehnici actuale de investigare a textului literar, cu deosebire pe acelea teoretizate în Franţa. Volumele *La Littérature, un modèle triadique* (1995) şi *Literatura, un discurs mediat* (1996) pornesc de la premisa că între creatorul şi cititorul textului există „praguri” (sau „filtre”), a căror analiză contribuie la o înţelegere nuanţată a literaturii. În consecinţă, sunt urmărite diferite niveluri extra şi intratextuale, precum semiologia lecturii, dimensiunea pragmatică a naraţiunii sau relaţia dintre referinţă şi intertextualitate. Informaţia bibliografică este riguros controlată şi sistematizată, aplicaţiile critice având în vedere, de exemplu, gradele autoreferenţialităţii în literatura exilului (ilustrate de scrisul lui Vintilă Horia). Adeptă a unui comparatism modern, refuzând pozitivismul, autoarea reconsideră „istorismul clasic” prin prisma lui René Étiemble şi propune o abordare aprofundată a „influenţei”. Este, între altele, fundamentul exegezei *Eminescu şi intertextul romantic* (1990), contribuţie importantă la definirea caracteristicilor romantice ale operei poetului român şi totodată a raporturilor acesteia cu romantismul francez. Exegeta exemplifică cele două aspecte făcând o amplă paralelă între Eminescu şi Gérard de Nerval, ambii situaţi într-o reţea literară specific romantică. Raportarea la context şi la avantext constituie unul din principiile studiului, în tentativa de a afla punctele comune între biografiile, mediile culturale frecventate de cei doi şi operele lor. Paralela respectă apartenenţa scrierilor la genurile tradiţionale (proză, poezie, dramaturgie), ca şi la speciile corespunzătoare. În interiorul fiecărei diviziuni sunt discutate metodic motivele şi procedeele retorice folosite. Se urmăreşte, în principal, motivul visului şi se afirmă că la cei doi ar putea fi aflată chiar o „poetică a oniricului”. În interiorul acesteia **M.I.** analizează temeinic universurile lirice, stabilind numeroase

similitudini la nivelul caracterelor spaţiale şi temporale, al obiectelor onirice (cartea, tabloul, dublul ş.a.). În explorarea textului liric se au în vedere, prudent, diferenţele dintre două sisteme deosebite de limbaj poetic. Figurile retorice călăuzesc alăturările, întregite de asemănările din domeniul speciilor preferate, din rândul cărora se detaşează sonetul. Alături de elaborarea cărților personale, **M.I.** a participat la realizarea mai multor lucrări colective despre critica şi poetica franceză, despre terminologia poetică şi retorică, despre francofonie etc. De asemenea, a tradus din franceză mai multe lucrări, majoritatea de poetică și semiotică: Grupul µ, *Retorica poeziei* (1997), Jacques Montangero, *Vis și cogniție* (2003), Jean-Marie Klinkenberg, *Iniţiere în semiotica generală* (2004), André-Comte Sponville, Jean Delumeau, Arlette Farge, *Cea mai frumoasă istorie a fericirii* (2007), dar şi câteva cărţi despre România semnate de Catherine Durandin (2010, 2011) ş.a.

SCRIERI: *Direcţii în critica şi poetica franceză contemporană* (în colaborare), Iaşi, 1983; *Réception de la littérature française en Roumanie* (în colaborare), Iaşi, 1988; *Eminescu şi intertextul romantic*, Iaşi, 1990; ed. 2, Iași, 2004; ed. (*Eminescu et Nerval: un intertexte possible*), Iași, 2008; *Terminologie poetică şi retorică* (în colaborare), Iaşi, 1994; *La littérature, un modèle triadique*, Iaşi, 1995; ed. 2 (*Pour une Sémiotique du narratif. Une lecture de Nerval*), Iaşi, 2007; *Literatura, un discurs mediat*, Iaşi, 1996; *Culture et francophonie. Dictionnaire des relations franco-roumaines* (în colaborare), Cluj-Napoca, 2003; *Avatars du féminin dans l'imaginaire francophone* (în colaborare), Iași, 2008.

Repere bibliografice: Irina Mavrodin, *Eminescu într-o lectură intertextuală*, RL, 1991, 29; Al. Piru, *Eminescu şi Gérard de Nerval*, L, 1991, 2; Ioan Holban, *Eminescu şi Nerval*, CRC, 1992, 1; Gabriela Duda, *Prinţul Moldaviei şi Prinţul Aquitaniei*, VR, 1992, 3–4; Mihaela Mârţu, *„Eminescu şi intertextul romantic”*, AUI, literatură, t. XXXVII-XXXVIII, 1991–1992; Ioana Mărăşescu, *„Eminescu şi intertextul romantic”*, „Revue d'histoire littéraire de la France”, 1996, 6; Dan Mănucă, *Oglinzi paralele*, București, 2008, *174–182*; Anca Popa, *„Eminescu et Nerval: un intertexte possible”*, „Revue roumaine d'études francophones”, 2009, 1; Hisachi Mizuno, *„Eminescu et Nerval: un intertexte possible”*, „Revue d'histoire littéraire de la France”, 2009, 4.

D.M.

MUREŞEANU, Marcel (28.XI.1938, Cluj), poet. Este fiul Mariei Mureşeanu (n. Bradea), învăţătoare, şi al lui Gheorghe Mureşeanu, preot şi învăţător. A urmat şcoala primară în Gătaia, judeţul Timiş, şi în Morlaca, judeţul Cluj, iar liceul la Huedin (1952–1955). A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj în 1960. A fost, până în 1965, profesor la Prundu Bârgăului, apoi s-a stabilit la Suceava, unde a fost ziarist, vicepreşedinte şi consilier-şef al Inspectoratului pentru Cultură (1985–1989, 1990–1996), director adjunct al secţiei sucevene a Teatrului Naţional „V. Alecsandri” din Iaşi (1985–1989), redactor-şef la „Pagini bucovinene” şi la „Bucovina literară”. În 1996 revine în Cluj-Napoca în calitate de inspector la Inspectoratul pentru Cultură al judeţului. Tot aici va fi director al Teatrului de Păpuși „Puck” (1997–2001), iar din 2007 senior-editor al revistei „Orașul”. Debutează în 1957, cu versuri, la „Tribuna”, continuând să publice poezii, proză, cronică literară şi plastică în „România literară”, „Familia”, „Steaua”, „Orizont”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Viaţa românească”, „Astra”, „Luceafărul”, „Cronica” ş.a. Primele volume – *Pe adresa copilăriei* (1969), *Versuri de vacanţă* (1973) – se adresează copiilor. Din 1974 va renunţa la acest tip de poezie. I s-au tradus versuri în Polonia, Ungaria, Ucraina. A a fost distins de mai multe ori (1998, 2004, 2006, 2007) cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj şi a primit Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004).

Versurile lui **M.** din culegerile *Cel din urmă* (1974) şi *Scrisori către prieteni* (1978) marchează un intimism întors către evocare şi destăinuire potolită. Poetul este atras de o atmosferă incertă, ambiguă, dar care nu incită la debusolare, ci, dimpotrivă, la meditaţie calmă. Predomină seara, amurgul, umbra, se mizează pe nedumerire. Se invocă „suprafaţa istoriei”, deşi în realitate se încearcă trăirea în profunzimea timpului, în lumea esenţelor, a căror latură periculoasă pare deliberat trecută cu vederea. De altfel, **M.**, care îşi cultivă discret înclinaţiile moralizatoare, a publicat şi câteva volume de aforisme, *Monede şi monade* (I–IV, 2001–2012). Nonşalanţa lor aparentă şi ludicul contrastelor ascund, în fapt, o îngrijorare perpetuă („Nici în dimineaţa asta nu mi-a sunat ceasul! E semn bun!”). În poezie nostalgia este provocată uneori de imaginea rusticităţii fruste şi e vizibilă în construirea unui peisaj care năzuieşte către liniştea patriarhală, deşi este bântuit de „banchetul strigoilor” (*Seara când vin prin sat*…). Înţelepciunea comunitară pare să constituie un scut a cărui ocrotire este însă ascunsă îndărătul vorbei în doi peri, susţinută de un text care oscilează între poemul în proză şi

snoava cu iz sapienţial, ca în *Şarpele casei* (1998). **M.** este adeptul unui lirism eliberat de elemente livreşti, cu toate că nu totdeauna şi le refuză. Un rest de „înţelepciune" din cărţi rămâne în subtext, ca un termen obligatoriu de comparaţie pentru „poezia ca o vulpe" (*Artă poetică*). Alteori o scriitură deliberat inexpresivă urmăreşte să impersonalizeze emoţia, într-un proces pe care îl accentuează meditaţia asupra rosturilor artei. De această dată poetul îşi implică nemijlocit versul în descifrarea ascunzişurilor existenţei, pe care le răscoleşte fără încetare, în aspiraţia către o „ontofanie" izbăvitoare. Poetul rămâne acelaşi „călător în insomnii", cum se caracterizase în volumul omonim din 1991, dar cu timpul îşi schimbă în bună măsură formula poetică. Cuvintele sunt mai puţin supuse metaforismului de sorginte culturală şi mai mult tentativei de a da un înţeles lumii. Dramatismul căutărilor este când şi când atenuat de „hărţuirea textuală", adică de îmbinări din al căror hiatus s-ar putea ivi un sens. Arhitectura poemului ţinteşte către o fabulă absurdă: „Eu în cerc vreau să mă prind/ eu în cerc vreau să rămân…/că acolo nimeni nu mai intră/ după ora lui de închidere/ nici un duh şi nici un trup de-afară" (*Mierle de lut*). Joaca lexicală nu vizează muzicalitatea, dar încearcă limitele unor îmbinări şocante, cu măsură şi tact. Volumul *Cu voia corbului* (2012) aduce o accentuare a sentimentului trecerii dincolo („în canalele rușinoaselor plăceri/ ale viermilor"). Altădată izvor de jovialitate, păsările devin aici un simbol al neliniștilor tanatice (mierla neagră, corbul). Totul pare a se înveșmânta în culori sumbre. Chiar imacularea albului stârnește presentimente greu de ascuns (*În avanpost*). Dacă înainte viața părea să aibă un înțeles, acum versurile mărturisesc o împăcare stoică: „nimic nu se încheagă".

SCRIERI: *Pe adresa copilăriei,* Bucureşti, 1969; *Versuri de vacanţă,* Bucureşti, 1973; *Cel din urmă,* Cluj-Napoca, 1974; *Scrisori către prieteni,* Cluj-Napoca, 1978; *Amurgul furtunilor,* Cluj-Napoca, 1983; *Matineu,* Bucureşti, 1985; *Viziune cu porumbei călători,* Iaşi, 1988; *Călător în insomnii,* Sibiu, 1991; *Am fost de faţă,* Turnu Severin, 1993; *Capriciile Săgetătorului,* Timişoara, 1997; *Pe mine mă caută,* pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 1998; *Şarpele casei,* pref. Dumitru Cucu, Suceava, 1998; *Hărţuire textuală sau A doua faţă a crinului,* pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2001; *Monede şi monade,* I–IV, postfaţă Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2001–2012; *Memoria lui Orfeu,* Timişoara, 2002**;** *Schimb de întuneric,* pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2003; *Pregătit pentru a greși*, Suceava, 2003; *Valea Tauris*, pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2004; *Orbul pământului*, Cluj-Napoca, 2005; *Octogonul*, Cluj-Napoca, 2006; *Patima recunoștinței*, Cluj-Napoca, 2006; *Totul e altfel*, Cluj-Napoca, 2007; *Poeme*, pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2008; *Oracol*, Cluj-Napoca, 2010; *Cele patru triburi ale sfârșitului*, Cluj-Napoca, 2011; *Cu voia corbului*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: D.R.Popescu, *Marcel Mureşeanu*, TR, 1969, 47; Mircea Braga, [*Marcel Mureşeanu*], TR, 1978, 10, 1984, 2; Ruxandra Cesereanu, *„Amurgul furtunilor"*, ST, 1984, 4; Ion Cristofor, *Un citadin ironic*, TR, 1992, 6; Ulici, *Lit. rom.*, I, *285–286*; Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *284–292*; Victor Cubleşan, *„Capriciile Săgetătorului"*, ST, 1998, 7–8; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *136–138*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *333–334*; Mircea A. Diaconu, *„Hărţuire textuală"*, CL, 2002, 4; Petraş, *Cărțile*, *112–113*; Adrian Ţion, [*Marcel Mureşeanu*], LCF, 2005, 42, 2007, 38, ST, 2006, 1–2, 2007, 3, „Oraşul", 2008, 10, „Acolada", 2011, 7–8; Petru Poantă, *Clujul meu*, Cluj-Napoca, 2007, *164–168*; Popa, *Ist. lit.*, *598*; Marius Manta, *Profetul fără dimineți*, ATN, 2011, 7; Ovidiu Pecican, *Profeția surâzătoare*, TR, 2011, 213; Popa, *Prezențe 169–172*. ***D.M.***

MUREŞIANU, Iacob (28.XI.1812, Rebrişoara, j. Bistriţa-Năsăud – 29.IX.1887, Braşov), gazetar, autor de versuri. Trăgându-se, ca şi vărul său, poetul Andrei Mureşanu, dintr-o veche familie maramureşeană, **M.** era al treilea copil al Anastasiei (n. Făgărăşeanu) şi al preotului greco-catolic Ioan Mureşanu; o tradiţie preoţească există şi în linie maternă. Învaţă la Năsăud şi la Blaj, unde îi are profesori pe Timotei Cipariu şi pe Simion Bărnuţiu. Deşi la Blaj urmase şi Seminarul Teologic (1833–1837), renunţă la cariera ecleziastică şi devine profesor de limba latină la Gimnaziul Romano-Catolic din Braşov, unde predă din 1837 până în 1875, din 1857 fiind şi director. Se află de la început printre fruntaşii mişcării naţionale, alături de alţi tineri cărturari stabiliţi la Braşov. La şcoala unde predă şi al cărei istoric îl publică în 1859, introduce ore de predare în limba română. Contribuie la apariţia „Gazetei de Transilvania", scrie mult aici, ca şi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", reuşind, într-un moment dificil, să împiedice suprimarea definitivă a celor două foi şi să preia direcţia (1850). Până la retragerea din presă (1878), prudenţa şi abilitatea lui au fost salvatoare pentru continuarea programului lui George Bariţiu, întemeietorul acestor gazete. Militantismul lui **M.**, de sorginte iluministă, se defineşte prin moderaţie. Cărturarul este un adept al reformelor şi acordă, firesc, o atenţie aparte instrucţiei, şcolilor: sprijină deschiderea unui gimnaziu românesc

la Braşov, strânge fonduri pentru o „academie română de drept", încearcă să organizeze o şcoală agronomică, contribuie la înfiinţarea societăţii braşovene Reuniunea Femeilor Române, lucrează eficient în Astra. Este ales în 1877 membru onorific al Societăţii Academice Române.

Ca ziarist interesat în tot ceea ce scrie de propăşirea românilor din Transilvania şi de solidarizarea acestora cu românii din Principate, **M.** recomandă cititorilor scrieri istorice, literare şi folclorice, îndeamnă la culegerea şi publicarea documentelor, a tradiţiilor populare, solicită sprijin pentru editarea de cărţi şi periodice în limba română. Versurile lui, ca şi traducerile din poezia lui Schiller, apărute între 1839 şi 1863 în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", dar needitate în volum, au o menire identică: mobilizarea conştiinţei naţionale. Se invocă aici nobleţea originilor, sunt preamărite virtuţile patriotice ale înaintaşilor pilduitori, se face apel la demnitate, unitate. Aproape de rigoare în epocă, imaginile ceremonios-convenţionale, limbajul latinizant apar şi la **M.**

Repere bibliografice: A.A. M. [Aurel A. Mureşianu], *Iacob Mureşianu*, Braşov, 1913; Iuliu Moisil, *Figuri grăniţereşti năsăudene*, [Bistriţa], 1937, *211–234*; *Cărturari braşoveni*, *155–156*; George Em. Marica, *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, I–II, Cluj-Napoca, 1977–1978, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *597–598*; Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa*, *240–242;* Ovidiu Savu, *Iacob Mureșianu, promotor al învățământului brașovean în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, „Țara Bârsei", 2002, 1. ***G.D.***

MUREŞUL, revistă apărută la Târgu Mureş, săptămânal, între 1 februarie şi 15 martie 1946. Prim-redactor este Ovidiu Drimba. **M.** îşi propune o luptă hotărâtă sub deviza „Rege, Ţară şi Neam". Idealul formulat în articolele programatice este „libertatea de conştiinţă a omului moral, libertatea de acţiune a omului raţional". În acest spirit, pe frontispiciu sunt înscrise valorile călăuzitoare: „Libertate. Dreptate. Prosperitate". Într-o epocă în care începuse procesul de comunizare a României, gazeta încearcă să opună rezistenţă, declarându-și încrederea în monarhie şi în democraţie. Deşi modest şi cu ecou restrâns, **M.** îşi menţine poziţia până când existenţa sa nu mai este posibilă. Militează pentru deschiderea spre civilizaţia universală, îndeosebi prin contribuţia eseistică a lui Ovidiu Drimba, ca şi pentru valorificarea tradiţiei din zona Mureşului, prin articole şi recenzii semnate de autori locali, şi prin folclor. Apare şi o traducere din François Villon, realizată de Francisc Păcurariu. Mai colaborează Traian Dragoş, Emanuil Precup, Al. Şara, G.I. Olteanu, Const. Ciolac, Al. Munteanu. ***C.A.***

MUREŞUL CULTURAL, revistă apărută la Târgu Mureş, săptămânal, între 7 noiembrie și 25 decembrie 1929 (opt numere), sub conducerea unui comitet. Director administrativ este Panait Herescu, redactor responsabil Iuliu Ghila, iar secretar de redacție Simion Kleanu. Publicația își propune să trezească „obștea către adevărata sa datorie, către iubirea de țară", dar nu oricum, ci înlăturând „buruiana rea și dezbinătoare de frați a politicii sectare" și „pregătind terenul culturii generale pentru viitorime": „Aici nu vom face decât cultură", se spune în *Cuvânt înainte*, scopul fiind acela de a „propăși pe calea binelui și adevărului" și de a „coborî în sufletele fraților noștri români un pic de nădejde". Recurgând la colaboratori locali, îndeosebi din rândul profesorilor și preoților, dar și al unor tineri dornici de afirmare (dintre care unii vor confirma ulterior chiar la nivel național), **M.c.** caută să aibă un conținut îndeajuns de bogat pentru a putea „îndruma poporul în orice domeniu". În paginile ei pot fi citite medalioane consacrate unor personalități din trecut, ca Andrei Șaguna, și din contemporaneitate, ca N. Iorga („o stea de prima ordine, cu văpăi nestinse și pătrunzătoare"), articole de fond pe tema nevoii de culturalizare (*Perspective culturale* de D. Mărtinaș), conferințe precum aceea ținută de V. Al. George la împlinirea a zece ani de la Marea Unire, reportaje despre locuri și monumente (*Monumentele istorice din Moldova* de J. Géoconst.), dări de seamă despre activitatea unor grupări culturale (cercul Coronca), impresii de călătorie (cele din croaziera lui Simion Kleanu de-a lungul Dunării). Revista are și câteva rubrici mai mult sau mai puțin constante: „Curierul Clujului", „Informațiuni", „Cronica științifică", „Cronica muzicală" (titular Octav Z. Vancea), în care, prin relatări și note diverse, se urmărește actualitatea culturală. Chiar dacă literatura e mai puțin prezentă, din sumar nu lipsește nici „Cronica literară", susținută de Vasile Netea, care face, între altele, un bilanț al anului literar 1929. Tot el scrie elogios, în afara rubricii, despre Ion Gorun, „realist cu puternică intuiție" și „având viguroase posibilități de creație", ori despre Sextil Pușcariu, „bărbat cu erudiție vastă, învățat cu alese calități",

care, în cadrul Muzeului Limbii Române fondat de el la Cluj, s-a dedicat „grelei munci" de întocmire „a marelui dicționar al limbii române". În revistă se publică și câteva poezii de V. Hondrilă, Theodor A. Bogdan și C. Mariescu, ca și versuri populare culese de pe meleaguri mureșene, de pildă colinde din comuna Glăjărie. Alți colaboratori: E. Câmpeanu, A. Bogdan, E. Nicoară. ***C.A., I.M.***

MURGEANU, Ion (7.VI.1940, Zorleni, j. Vaslui – 7.VIII.2016, București), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Grama) şi al lui Vasile Murgeanu, ţărani. Îşi face studiile liceale la Bârlad şi Vaslui, absolvind în 1956 și urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1963–1969). Între 1957 şi 1959 lucrează ca inspector la Întreprinderea Cinematografică Suceava. Este mai apoi învăţător şi profesor suplinitor în judeţele Vaslui, Galaţi şi Suceava (1959–1964), activist cultural la Suceava (1965–1967), redactor la ziarul „Clopotul" din Botoşani (1968–1970), la „România liberă" (1971–1974), „Tribuna României" (1979–1989) şi la „Curierul românesc" (1989–2000). Din 1997 este editor al suplimentului cultural al hebdomadarului „Meridianul românesc" (SUA). Debutează cu poezie în ziarul „Flacăra Iaşului" (1959). Debut editorial cu volumul *Repaose* (1969). Mai colaborează la „Luceafărul", „Contemporanul", „Gazeta literară", „Amfiteatru", „România literară", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Oglinda literară" ș.a. precum şi la diferite publicaţii româneşti din SUA.

Debutul lui **M.** a fost întâmpinat binevoitor de G. Călinescu într-o „Cronică a optimistului", după lectura unui mic grupaj de poeme publicat în paginile „Contemporanului". Impresiile marelui critic, subliniind calitatea solară şi exultantă a acestei poezii, nu vor fi însă confirmate de evoluţia scriitorului. Nici volumul de debut, pe care **M.** îl avea în 1962 aproape de finalizare, deşi îl va publica abia în 1969, nici următoarele două plachete – *Confesiunea* (1971, *Datoria* (1972) – nu reflectă vitalitatea pe care o observase Călinescu. În schimb, caracterizarea criticului îl va însoţi obsesiv pe poet de-a lungul carierei sale, obligându-l la o permanentă negociere a poeticii sale şi sfârşind prin a-i influenţa scrisul. Simptomatic rămâne felul în care **M.** îşi alcătuieşte ediţiile de autor *Turnul Onoarei* (2004) și *Metafizica practică* (2005), rescriind mare parte din poeme şi inversând cronologia volumelor pentru ca opera să intre sub semnul călinescian al exuberanţei şi al stărilor jubilatorii (Gheorghe Grigurcu). În realitate, lirica primelor volume e bucolică, fără a fi tradiţionalistă. Poemele se desfăşoară amplu, digresiv, proiectând o rătăcire nesfârşită în spaţii vaste, ale căror coordonate nu se fixează. Temele definitorii sunt cele ale evaziunii în natură, ale cutreierării sau ale contemplării fără scop a peisajului. Tablourile, care implică vag şi erosul, descriu o natură încetinită, somnolentă, leneşă („dormind sub roţi cum doarme-n zbor o vrabie"), în care se lasă totuşi presimţită o congestie a forţelor telurice, încă nedezlănţuite. Poezia împleteşte, nu fără o anume virtuozitate, descrieri ale devitalizării („flori veştezite", „lumină bolnavă", „sânge veşted"), cu imagini ale unei instinctualităţi latente („Urina câinilor înţepătoare; văzduhul o toarnă/ În cupe de alabastru"). Discursul liric se colorează politic în *Poemele europene* (1980) şi în *Tratatul despre spini şi alte poeme* (1982), cărţi dominate de reprezentări ale absurdului, ale traumei şi ale fricii, mărturisite în numele unei etici a sincerităţii. „Va fi învinuit că-i sincer şi că-l doare carnea", spune un vers. Alternând sarcasmul cu violenţa polemică şi pamfletul, poemele se construiesc ca nişte parabole social-politice populate de figuri odioase ale puterii (regi, soldaţi, ambasadori, generali, preoţi), pe alocuri aluziv-subversive în contextul politic al anilor '80 („un taur şi-o nimfă conduc divinul destin"). Tonalitatea se schimbă în *Turnul Onoarei* (1987) şi în volumele publicate după 1989. **M.** se apropie acum de un lirism cvasimistic, desfăşurat în cadenţe imnice, îngânate discret de sentimentul calm al unei revolte îmblânzite. Când nu e de-a dreptul copleşită de teme religioase, substanţa acestei poezii e gnomică, închegată adesea în formule sentenţioase şi fragmentar-aforistice. Din această etapă datează şi un volum de eseuri biblice, *Iisus* (1999), reeditat ulterior cu titlul *Viaţa lui Iisus* (2007). **M.** e şi autorul a trei romane autobiografice: *Edenul* (1980), care evocă timpul copilăriei şi al adolescenţei, *Via* (1984), inspirat din perioada în care **M.** funcţionase în cadrul Întreprinderii Cinematografice de la Suceava, şi *Carla în decembrie* (2002), care relatează experienţa implicării sale în Revoluţia din decembrie 1989.

SCRIERI: *Repaose*, pref. G. Călinescu, Bucureşti, 1969; *Confesiunea*, Bucureşti, 1971; *Datoria*, Bucureşti, 1972; *Confesiune patetică*, Bucureşti, 1976; *Edenul*, Bucureşti, 1980; *Poeme europene*, Bucureşti, 1980; *Tratatul despre spini şi alte poeme*, Bucureşti, 1982; *Via*, Bucureşti, 1984;

Turnul Onoarei, Bucureşti, 1987; *Aur şi flacără*, Timişoara, 1996; *Darul*, Oradea, 1997; *Iisus*, Bucureşti, 1999; ed. (*Viaţa lui Iisus*), Bucureşti, 2007; *Confesorul*, Oradea, 1999; *Carla în decembrie*, Bucureşti, 2002; *Turnul Onoarei*, pref. Miron Blaga, Bucureşti, 2004; *Metafizica practică*, postfaţă Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 2005; *Himera literaturii. Dialog epistolar cu Ion Lazu*, Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, X, *883–884*; Florin Manolescu, *„Repaose”*, RL, 1970, 1; Petru Poantă, *„Repaose”*, ST, 1970, 5; Corina Popescu, *„Confesiune patetică”*, RL, 1972, 4; Nicolae Prelipceanu, *„Datoria”*, TR, 1972, 49; Georgescu, *Printre cărţi, 205–206*; Marcel Petrişor, *Gnoseologia etnosului nostru poetic*, F, 1975, 10; Piru, *Poezia*, II, *339–340*; Daniel Dimitriu, *Modalităţi ale confesiunii*, CL, 1976, 8; George Alboiu, *Ipostazele asincroniei*, VR, 1977, 5; Iorgulescu, *Scriitori, 110–112*; Ioan Holban, *Romanele poeţilor,* CRC, 1980, 38; Al. Piru, *„Tratatul despre spini şi alte poeme”*, TBR, 1983, 242; Adriana Iliescu, *Timpul care fuge,* RL, 1987, 45; Geo Vasile, *Carte de reculegere*, RL, 1999, 30; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *335–336*; Gheorghe Istrate, [*Ion Murgeanu*], „Bucovina literară”, 2006, 5–6, „Oglinda literară”, 2008, 76; Popa. *Ist.lit.*, II, *395*. ***L.Td.***

MURGU, Eftimie (28.XII.1805, Rudăria, azi Eftimie Murgu, j. Caraş-Severin – 12.V.1870, Budapesta), filolog. Este fiul Cumbriei (n. Pungilă) şi al lui Simu Murgu, ofiţer dintr-un regiment de graniţă din Banat. A urmat cursuri de filosofie la Seghedin (1826) şi la Pesta (1827), unde a absolvit şi Facultatea de Drept (1830). După obţinerea titlului de doctor în drept (1834), este chemat la Iaşi, inaugurând aici cursurile de filosofie în limba română la Academia Mihăileană. Din cauza neînţelegerilor cu Gh. Asachi şi cu domnitorul Mihail Sturdza, se mută la Bucureşti, ca profesor de logică şi drept roman, la Colegiul „Sf. Sava” (1837–1839). În 1840, împreună cu Dimitrie Filipescu şi J.A. Vaillant, pune bazele unei organizaţii revoluţionare, din care au mai făcut parte N. Bălcescu, Cezar Bolliac ş.a. În urma arestării complotiştilor, la sugestia consulului rusesc, **M.** este expulzat în Banat, unde practică avocatura şi în scurt timp devine purtătorul de cuvânt al revendicărilor naţionale şi sociale ale românilor. După o nouă detenţie (1845–1848) pentru acţiuni revoluţionare şi propagarea ideii unirii Banatului cu Ţara Românească, îşi reia activitatea politică: este ales deputat în Parlament la Pesta, convoacă şi prezidează adunarea populară a românilor, la Lugoj, în 15 iunie 1848, încearcă, fără succes, să obţină aprobarea guvernului lui Lajos Kossuth pentru înfiinţarea unei armate româneşti. După înfrângerea revoluţiei ungare este din nou închis (1849–1853) şi abia în 1861 revine în viaţa politică, lipsit însă de popularitatea de care se bucurase înaintea şi în timpul revoluţiei. În scrisori, proclamaţii sau broşuri politice se relevă constant ca un revoluţionar intransigent, cu spirit practic şi tact politic, militant neobosit pentru unirea şi emanciparea socială a românilor. După mai bine de şaizeci de ani de la moartea sa osemintele i-au fost aduse în ţară şi reînhumate în capela cimitirului din Lugoj.

M. a fost un susţinător înfocat al culturii şi limbii naţionale, în tradiţia cărturarilor Şcolii Ardelene. Încă în timpul studiilor a publicat o lucrare polemică în limba germană (1830), în care discuta pe larg, ca şi prietenul său Damaschin T. Bojincă şi împotriva aceluiaşi adversar, sârbul Sava Tököli, originea şi caracterul romanic al limbii române şi necesitatea înlocuirii alfabetului slav cu cel latin. Ca argument în sprijinul romanităţii limbii, el transcrie cântece populare româneşti (probabil prelucrate), împreună cu traducerea lor latină. Cu jumătate de veac înaintea lui B.P. Hasdeu vorbeşte despre circulaţia cuvintelor, despre cuvintele de „necesitate” care alcătuiesc „esenţa” unei limbi. În lecţiile sale de filosofie şi logică **M.** se dovedeşte un spirit raţionalist, „luminat”, situat în descendenţa ideologiei Şcolii Ardelene, care găseşte în filosofie un temei pentru ideile sale privitoare la cultura naţională. Aceste lecţii sunt importante şi pentru formarea terminologiei filosofice româneşti.

SCRIERI: *Scrieri*, îngr. şi introd. I.D. Suciu, Bucureşti, 1969; *Curs de filosofie*, îngr. şi introd. V. Țârcovnicu, Timişoara, 1986; ed. 2, Timişoara, 2005

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, Bucureşti, 1937; Traian Topliceanu, *Eftimie Murgu,* Timişoara, 1938; Emil Diaconescu, [*Eftimie Murgu*], IL, 1956, 12, 1957, 6; *Istoria gândirii sociale şi filosofice în România*, Bucureşti, 1964, *190–191*; I.D. Suciu, Tiberiu Moţ, *Eftimie Murgu,* O, 1970, 5, STD, 1970, 5; Gh. Cotoşman, *Eftimie Murgu,* BOR, 1970, 7–8; Al. Metea, *Preocupări filologice în scrierile lui Eftimie Murgu,* AUT, ştiinţe filologice, t. VIII, 1970; *Dicţ. lit. 1900*, *598–599*; Ioan Chindriş, *Eftimie Murgu: o sentință pentru Conachi,* MS, 1990, 1; Iosif Sava, *Eftimie Murgu și argumentele muzicale în apărarea latinității,* CNT, 1992, 34; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *336–337*; Aurel Turcuș, *Pesonalitatea lui Eftimie Murgu*, „Columna 2000”, 2008, 33–34; *Eftimie Murgu (1805–1870): erudiție și faptă,* îngr. Iosif Băncilă, pref. Ion Marin Almăjan, Timișoara, 2009; *Studii și documente bănățene,* îngr. Valeriu Leu, Timișoara, 2011, *51–60*. ***L.V.***

MURGU, Elena (7.II.1932, Iara, j. Cluj), traducătoare. Este fiica Gheorghiţei (n. Avram) şi a lui Ioan Ţoropoc, subofiţer. Urmează Şcoala Normală nr. 2 din Bucureşti (1953), absolvind apoi Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura italiană, a Universităţii din Bucureşti (1958). A profesat ca redactor de editură, la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, la Editura pentru Literatură şi la Editura Minerva.

M. face parte din acel grup de redactori care, cu devotament, promptitudine şi mare putere de muncă, de-a lungul a patru decenii, a îngrijit câteva sute de volume apărute în colecţia „Biblioteca pentru toţi", fiind de altfel şi coordonatorul redacţiei între anii 1987 şi 1990. Ca traducătoare, s-a specializat în literatura italiană, preferinţele îndreptându-i-se spre Grazia Deledda. Versiunile sale, nu doar exacte şi elegante, dovedesc şi „excelente calităţi de scriitor-traducător" (Alexandru Balaci).

Traduceri: Grazia Deledda, *Iedera*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Mihai Murgu), *Comoara din Sardinia*, Bucureşti, 1993, *Dragoste şi speranţă*, pref. Alexandru Balaci, Bucureşti, 1993; Elio Vittorini, *Călătorie în Sicilia. Oameni şi neoameni*, Bucureşti, 1968; Michele Prisco, *O spirală de ceaţă*, Bucureşti, 1973. ***I.D.***

MURGU, Mihai (13.III.1928, Hunedoara – 29.IV.1985, Bucureşti), traducător, gazetar. Este fiul Oliviei (n. Tatu) şi al lui Ioan Murgu, funcţionar. Face liceul la Deva şi Petroşani şi urmează Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura franceză, la Universitatea din Bucureşti, absolvind în 1955. Lucrează ca ziarist la „Steagul roşu" din Petroşani (1948–1951), redactor-şef la publicaţiile editate de Universitatea din Bucureşti (1952–1954), redactor-şef adjunct la revistele „La Roumanie nouvelle" (1955–1958) şi „România de azi", unde este şef de secţie pentru versiunea în limba franceză, redactor, apoi şef de secţie la Televiziunea Română (1967–1985). A fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1978).

M. compune în anii studenţiei *Teatru şi antiteatru pentru scene mici*, texte publicate postum în „Manuscriptum" (1996), dar cunoscute, citite încă din anii '50 unor colegi de generaţie (Modest Morariu, Dan Grigorescu, Petre Stoica şi Florea Oprescu). Este un teatru scris de „un stilist desăvârşit", „ale cărui personaje erau nimicurile şi nimicniciile unei vremi", pe care autorul „le desluşea cu o luciditate ce-i îngăduia să nu se lase înşelat de cuvintele mari ale propagandei de pe atunci, dar nici să le creadă mărunte şi inofensive" (Dan Grigorescu). În timpul vieții **M.** are însă o susţinută activitate de traducător, în versiunile din scrieri de Gustave Flaubert (*Ispitirea sfântului Anton*), André Gide (*Falsificatorii de bani*), Edmonde Charles-Roux, Pierre Chenal ş.a. ori în transpunerea lucrării *Teorii ale simbolului* de Tzvetan Teodorov probând rafinament, subtilitate şi utilizând „cu îndrăzneală o limbă românească modernă" (Irina Mavrodin).

Traduceri: Grazia Deledda, *Iedera*, București, 1967 (în colaborare cu Elena Murgu); Edmonde Charles-Roux, *Să uiţi Palermo*, pref. trad., Bucureşti, 1969; Louis Guilloux, *Sângele negru*, Bucureşti, 1971; Pierre Lephron, *Van Gogh*, Bucureşti, 1973; Las Cases, *Memorialul din Sfânta Elena*, I–III, îngr. și pref. Manole Neagoe, Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Vasile Covaci); Gustave Flaubert, *Ispitirea sfântului Anton*, pref. Irina Mavrodin, Bucureşti, 1977; Pierre Chenal, *Ultima furtună*, Bucureşti, 1979; André Gide, *Falsificatorii de bani*, pref. Irina Mavrodin, Bucureşti, 1980; Tzvetan Todorov, *Teorii ale simbolului*, pref. Maria Carpov, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Irina Mavrodin, *Despre fidelitatea traducerii*, RL, 1978, 2; Irina Mavrodin, *„Teatru şi antiteatru pentru scene mici"*, MS, 1996, 3–4; Dan Grigorescu, *O recuperare necesară*, MS, 1996, 3–4, 1997, 1. ***I.D.***

MURMURUL PĂDURII, publicație apărută la Turnu Severin, lunar, din iulie până în octombrie 1933 (patru numere), sub conducerea unui colectiv redacţional, purtând subtitlul „Revistă literară, artistică-socială". În articolul inaugural *Drum*, deplângându-i pe cei care, în „goana după modernizare", perimează limba și obiceiurile sfinte, Em. Gojinescu face un apel la trecutul neamului și la nenumăratele sale comori. **M.p.** cultivă tradiţia în linie sămănătoristă şi poporanistă, valorizând iubirea de neam şi păstrarea moştenirii culturale: „O literatură trebuie să-şi aibă întotdeauna ramuri care să pornească din trupul gros al poporului, din gândirea, viaţa, spiritul şi manifestaţiile acestui popor" (Sava Pârăianu, *Curentul poporan în literatura românească*). Se publică articole şi literatură de inspiraţie rurală şi folclorică. La rubrica „Din scriitorii români" sunt reproduse versuri de Ion Pillat (din *Satul meu*) şi poezia *Limba noastră* de Alexie Mateevici. Alte rubrici permanente: „Populare", „Cronica", „Reviste". Mai colaborează A. Dumbrăveanu și Dan Colboreanu. ***C.A.***

MURNU, George (1.I.1868, Veria, Grecia – 17.XI.1957, Bucureşti), poet, traducător.

Este fiul Ecaterinei (n. Smiceianul) și al lui Ioan Georgiade Murnu. Profesor de latină, elină și franceză, director de liceu la Xanthi şi de gimnaziu la Bitolia, paroh la biserica greco-macedoneană din Buda, tatăl său este autorul unui *Dicționar aromân-român-francez* rămas în manuscris la Biblioteca Academiei Române. **M.** urmează liceul la Xanthi şi Bitolia, începe facultatea la Buda, apoi studiază istoria şi filologia la Universitatea din Bucureşti, sub îndrumarea lui Titu Maiorescu, Alexandru Odobescu și Ion Bogdan (1889–1892). În lucrarea de licență studiază elementul grec antefanariot în limba română. Între 1893 și 1898 va fi profesor de elină la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, precum și la Seminarul „Veniamin Costache", Liceul Naţional şi Institutul „Humpel" din Iaşi. În 1901 obţine doctoratul în litere la München, sub conducerea bizantinologului Karl Krumbacher, cu o teză despre împrumuturile lexicale românești în neogreacă. În urma mai multor stagii de cercetare arheologică la Atena, Roma şi Berlin, publică studii de specialitate, uneori cu aspect de note de călătorie: *Monumente antice din Roma. Descriere şi impresii* (1908), *Portretul elin. Studiu iconografic din arheologia clasică* (1908), *Atena şi ruinele ei* (1910). Întors în ţară în 1908, devine conferențiar (1908) și profesor titular (1914) la Catedra de arheologie a Universităţii din Bucureşti, iar din 1910 director al Muzeului de Antichităţi. Membru corespondent al Academiei Române din 1909, este ales membru titular în 1923. Desfășoară o bogată activitate în apărarea cauzei aromânilor. Debutează în 1887 în revista „Ţara nouă" cu poezia *Către Pind*, semnată Apindor Diselli, o posibilă replică la poemul *Balcanul şi Carpatul* de V. Alecsandri. Mai colaborează la „Arhiva", „Flacăra", „Luceafărul", „Revista Macedonia", „Sămănătorul", „Vatra", „Văpaia", „Viaţa românească", „Vieaţa" ş.a. În „Convorbiri literare", unde este redactor din 1902, îi apar în multe numere consecutive, între anii 1900 și 1905 și între 1911 și 1912, fragmente traduse din *Iliada* lui Homer, tipărită și în volume (1906, 1912) și pentru care i se decernează Marele Premiu „Năsturel-Herescu" al Academiei Române.

Traducător al multor scriitori antici (Eschil, Sofocle, Pindar, Isocrate, Xenofon, Safo, Catul, Lucrețiu, Vergiliu) ori moderni (Goethe, Schiller, Heine, Stefan George, Dante, Leopardi, Carducci, Shelley, Keats, Poe, Hugo, Baudelaire, Verlaine, Valéry), **M.** s-a impus în cultura română mai ales drept tălmăcitorul lui Homer. Descendent al unei familii din ținutul Pindului, cunoaște îndeaproape viața patriarhală a locuitorilor zonei, desfășurată după ritmuri străvechi, asemănătoare celor ale Eladei arhaice, astfel că se simte intim legat de universul homeric. Alegând pentru transpunerile sale, reluate și îmbunătățite în repetate rânduri, metrul cel mai adecvat fiecărui poem epic – hexametrul eroic pentru *Iliada,* solemnă, amplă și avântată, endecasilabul iambic apropiat vorbirii obișnuite pentru *Odiseea,* familiară și de multe ori idilică – , el realizează în același timp o lucrare științifică și o operă de creație. Recreează, cu reală competență filologică și arheologică, dar și cu talent poetic, o umanitate plauzibilă, evidențiind surprinzătoare apropieri de mentalitate între lumea homerică și cea a țăranilor și ciobanilor români. Înzestrat cu o mare putere de invenție verbală, precum și cu darul de a reuni în deplină armonie arhaismele și provincialismele din toate regiunile țării, **M**. transpune epopeile eline într-un grai autohton savuros și suculent, plin de culoare, forță și prospețime. Primul volum de poezie personală, *Gânduri și vise* (1898), grupează versuri prea puțin expresive, scrise cu o preocupare formală exagerată, din care se rețin doar ciclul dezinvolt și exuberant de inspirație anacreontică, precum și unele piese pitorești balcanice. Mai reușite sunt volumele următoare, *Alme sol* (1925), dar mai ales *Altare* (1934) și *Ritual pentru tine* (1934), care reunește poezii mereu remaniate și sporite, spre a le fixa în versiune definitivă în *Tropare* (1940). Cu „forme în continuă, aproape neabătută ascensiune și epurație spre sinteză și simbol", după cum precizează autorul în prefața la *Ritual pentru tine*, reluată în *Tropare*, poemele exprimă euforia vitală mediteraneeană, exuberanța vegetală, explozia de lumină, armonia cosmică. Fidel originilor și formației sale, **M.** preferă să păstreze motivele și tiparele clasice, sugerate și de titluri ca *Tanagră*, *Proteism*, *Urania*, *Epitalam*,

Tantal, Symposion, Ditiramb, Damocles, Ulise către Circe, dar lasă la vedere și destule influențe simboliste ori ecouri din operele unor poeți ca Mallarmé, Rilke și Stefan George. Înzestrate de multe ori cu o alură solemn-imnică, versurile erotice ale lui **M**. se disting prin frenezia adorației mistice a femeii iubite și aspirația de a transcende realitatea prin spiritualizare. În pofida măiestriei verbale a autorului și a capacității de a crea expresii și îmbinări lingvistice novatoare, poezia lui, care mizează pe un exces de plăsmuiri bizare, este pândită de sterilitate, fiind prea îndelung cizelată, din obsesia perfecțiunii exterioare.

Apariţia Iliadei *în româneşte* [...], *în versiunea macedoneanului G. Murnu* [...], *constituie un moment fundamental în evoluţia limbii literare (corespunzător* Iliadei *lui Gnedici în literatura rusă). Marele poem clasic era în sfârşit împământenit şi putea exercita o înrâurire nemijlocită asupra conştiinţei estetice.* Iliada *şi* Odiseea *în interpretarea Murnu sunt nişte capodopere superioare* Eneidei *în versiunea Annibale Caro,* Iliadei *lui V. Monti,* Iliadei *şi* Odiseei *lui J.H. Voss. Puţine literaturi se bucură de traduceri mai norocoase. Termenul de „traducere" este cu totul impropriu. Epopeile homerice sunt simple basme cu materie universal cunoscută. Interpretatorul n-a tradus, ci a creat din nou poezia lor cu ajutorul cuvântului, aşa cum Caragiale a creat în* Abu-Hasan *şi în* Kir Ianulea *pe marginea* Halimalei *şi a lui Machiavel. Invenţia verbală este extraordinară.*

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Gânduri şi vise*, Iaşi, 1898; *Monumente antice din Roma. Descriere şi impresii*, Bucureşti, 1908; *Portretul elin. Studiu iconografic din arheologia clasică*, Bucureşti, 1908; *Atena şi ruinele ei*, Bucureşti, 1910; *Istoria românilor din Pind. Vlahia Mare (980–1259). Studiu istoric după izvoare bizantine*, Bucureşti, 1913; ed. îngr. și pref. Iustina Burci, Craiova, 2004; *Alme sol*, Bucureşti, 1925; *Poezii*, Bucureşti, 1925; *Descătuşare*, Bucureşti, 1928; *Bair di cântic armânescu. Ritmuri macedonene*, Bucureşti, 1931; ed. 2, Syracuse, NY (SUA), 1989; *Altare*, Bucureşti, 1934; ed. 2, București, 1940; *Ritual pentru tine*, Bucureşti, 1934; *Tropare*, Bucureşti, 1940; *Poeme*, îngr. Sanda Diamantescu şi Radu Hâncu, Bucureşti, 1970; *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, îngr. Nicolae-Şerban Tanaşoca, Bucureşti, 1984; *Poeme pentru templul frumuseții*, îngr. Iulia Murnu, Bucureşti, 2000. **Antologii:** *Cele mai frumoase doine ale poporului român, după diferite colecțiuni*, pref. edit., Bucureşti, 1922. **Traduceri:** Homer, *Iliada. Cânturile I–XII*, Budapesta, 1906, *Cânturile XIII–XXIV*, Bucureşti, 1912, *Iliada*, ed. integrală, Bucureşti, 1916; ed. îngr. şi pref. D. M. Pippidi, Bucureşti, 1967; ed. îngr. şi pref. Liviu Franga, Bucureşti, 1985, *Odiseea*, Bucureşti, 1924; ed. îngr. şi pref. D. M. Pippidi, Bucureşti, 1971; Sofocle, *Electra*, Bucureşti, 1910, *Oedip rege*, Bucureşti, 1943; A. Papadopulos-Kerameus, *Scrieri și documente grecești privitoare la istoria românilor din anii 1592–1837*, București, 1914 (în colaborare cu Constantin Litzica); Socrate, *Sfaturi către Demonicos*, Xenofon, *Amintiri despre Socrate,* în *Din comoara de înțelepciune antică*, București, 1923; *Poeme străine*, Bucureşti, 1928; ed. 2 *(Poeme străine antice şi moderne),* Bucureşti, 1943; Eschil, *Orestia*, Bucureşti, 1942.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, Bucureşti, 1922, *265–282*; Aderca, *Contribuţii*, I, *157–159*, *270–274*, II, *22–23*, *512–513*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *330–332*, III, *112–114*; Th. Capidan, *„Bair di cântic armânescu"*, GR, 1933, 2; Călinescu, *Opere*, II, *607–611*; Nicolae Lascu, *Horaţiu în literatura română*, GR, 1935, 11–12; Vianu, *Opere*, III, *23–28*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *581–583*, *Ist. lit.* (1982), *658–660*; D. Marmeliuc, *O sută de ani de la naşterea lui George Murnu*, SC, 1968, 10; Al. A. Philippide, *Un pasionat al literaturii antice*, TMS, 1968, 1; Ciopraga, *Lit. rom.*, *248–252*; Micu, *Început*, *538–539*; Piru, *Varia*, II, *215–218*; Ecaterina Murnu, Iulia Murnu, *George Murnu, poetul homerid*, Bucureşti, 1979; *Dicţ. esenţial*, *540–542;* Octavian Soviany, *Neoclasicism și instrumentalism,* CNT, 2002, 11; Nicolae-Șerban Tanașoca, *Balcanologi și bizantinologi români,* București, 2002, *19–92;* Radu Comănescu, *Studiile etno-literare ale aromânului George Murnu,* VR, 2005, 12. ***A.C.***

MUSCALU, Florin (13.VIII.1943, Lipnic–Hotin – 27.IX.2001, Lehliu), poet. Este fiul Virginiei Muscalu, soră medicală, şi al lui Simion Muscalu, profesor. A absolvit Liceul „Al. Vlahuţă" din Râmnicu Sărat, Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Constanţa (1966) şi Facultatea de Ziaristică din Bucureşti (1979). Între 1969 şi 1989 a funcţionat ca redactor la ziarul „Milcovul", iar din 1979 a condus cenaclul Uniunii Scriitorilor din Focşani. Începând cu 1990 este redactor-şef adjunct la „Revista V", editată la Focşani, şi director al unui post local de televiziune. *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni*, pe care îl publică în 1999, îi confirmă ataşamentul pentru zona în care s-a stabilit. A debutat în 1964 la „Luceafărul". A fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi pentru *Arta ceaiului* (1992) şi cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru *Sfântul Aer şi prietenii săi* (1996).

Deşi lasă să se întrevadă o vocaţie poetică, volumul de debut al lui **M.**, *Ţara bătrânului fotograf* (1970), derutează prin eclectismul şi inegalitatea valorică a versurilor ce îl compun. Ţara invocată

– tărâm bântuit de cai de fum, unde arborii visează luna şi păsări nemaiauzite au lumânări în loc de aripi – este ţinutul poeziei adevărate. Imaginea simbol, metafora relevantă, sugestia potenţează sensurile proprii ale cuvintelor şi creează impresia transcenderii obiectului. Expresia armonioasă, purificată de locuri comune, este însă deseori siluită de barbarisme sau de împerecheri forţate de sintagme, care doar eufemistic ar putea fi catalogate drept stângăcii stilistice. În plus, obstinaţia cu care poetul îşi alătură numele de al unor iluştri confraţi (M. Eminescu, Arthur Rimbaud) dovedeşte fie un teribilism juvenil, fie o îngrijorătoare megalomanie. Odată cu *Lupoaica albă* (1976), „Cavalerul Blândei Figuri" îşi creează „o mică mitologie proprie, în care ironia îşi desface din candoare simbolurile: şarpele, floarea, pasărea (păunul), melcul, lira, poetul călăreţ" (I. Negoiţescu). În pofida unei înrudiri cu fantezismul modern românesc, de la Emil Botta la Emil Brumaru, versurile din *Jurământ pe apa vie* (1977), *În hainele scumpe-ale mierlei* (1982), *Puterea lunii* (1985), *Viaţa şi vremea* (1987), *Cartea de argint* (1991) şi *Arta ceaiului* întăresc impresia că **M.** şi-a delimitat un teritoriu propriu. Îmbinarea graţiosului, a delicatului (concretizate în imagini ce sugerează frăgezimea, puritatea) cu melancolia provocată de gândul (nu de spaima) morţii dă naştere unui efect deseori notabil. În momentele de graţie poetului îi reuşesc şi memorabile definiţii metaforice, precum mierlele văzute ca o explozie de chihlimbare, sfecla de zahăr ca o potârniche de purpură, golită de zbor, poeţii „acum la sfârşitul de veac, Niagara plângând". *Sfântul Aer şi prietenii săi*, apreciată la apariţie drept cea mai bună carte a autorului, impresionează prin tonul grav (fără a deveni patetic), prin pedala pusă exuberantelor confesiuni de altădată, prin infiltrarea insidioasă a semnului morţii, existent în fiinţe, în lucruri, în gânduri şi în vise. *Elegie universală* şi *Plâns universal*, piese de rezistenţă, sunt doar două dintre numeroasele poezii citabile în acest sens.

SCRIERI: *Ţara bătrânului fotograf*, Bucureşti, 1970; *Lupoaica albă*, Bucureşti, 1976; *Jurământ pe apa vie*, Iaşi, 1977; *În hainele scumpe-ale mierlei*, Iaşi, 1982; *Puterea lunii*, Iaşi, 1985; *Viaţa şi vremea*, Bucureşti, 1987; *Cartea de argint*, Galaţi, 1991; *Arta ceaiului*, Galaţi, 1992; *Sfântul Aer şi prietenii săi*, Focşani, 1996; *Chipul şi asemănarea*, Focşani, 1998; *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni*, Focşani, 1999; *Lupoaica albă*, îngr. Stela Doina Muscalu, Iaşi, 2003.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, *„Ţara bătrânului fotograf"*, RL, 1970, 30; Enache Puiu, *Un poet al viziunilor fantaste*, ST, 1982, 12; Daniel Dimitriu, *Miza stilului*, LCF, 1986, 31; Vasile Petre Fati, *Şcoala melancoliei*, VR, 1988, 3; Al. Piru, [*Florin Muscalu*], SLAST, 1988, 16 aprilie, „Dimineaţa", 1992, 250; Cornel Regman, *Florin Muscalu (Profil)*, „Revista V", 1990, 14; I. Negoiţescu, *Florin Muscalu – 50*, CRC, 1993, 16; Ulici, *Lit. rom.*, I, *286–287*; [*Florin Muscalu*], „Revista V", 1996, 4, 2001, 4 (grupaje speciale); Constantin Ciopraga, *Un reflexiv tandru*, L, 1997, 1–2; Constantin Coroiu, *Vrancea literară într-un dicţionar*, ALA, 1999, 486; Dan Mănucă, *„Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni"*, „Revista V", 2000, 4; Vlad Sorianu, *Frumuseţe şi credinţă*, ATN, 2000, 12; Octavian Soviany, *Poetul și moartea*, LCF, 2001, 37; Ion Pop, *La o întâlnire cu calendarul* (dialog cu Florin Muscalu), „Revista V", 2001, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *340–341*. ***D.Gr.***

MUSCELUL, revistă apărută la Câmpulug, bilunar, între 1 iulie 1907 şi 1 august 1908, sub direcţiunea unui comitet până la 1 septembrie1907, ulterior director fiind I. Ionescu-Boteni (Ion Boteni). Publicaţia cultivă tradiţia rurală şi îşi propune să valorifice fondul etnic local. În articolul-program *Un rost* se menţionează caracterul regional al publicaţiei şi interesul particular manifestat faţă de folclor. Cercul colaboratorilor este stabil şi format cu predilecţie din poeţi ai aceleiaşi generaţii, debutanţi în anii începutului de secol XX în raza sămănătorismului, a micii poezii sentimentale îndatorate clişeelor macedonskiene, poeţi care încă nu-şi găsiseră calea. Dintre aceştia, C.Ş. Făgeţel, Ştefan Braborescu şi N. Vulovici se întâlniseră anterior în paginile revistelor „Ramuri" şi „Noua revistă olteană". Versurilor semnate de ei li se adaugă cele la fel de stângace, de firave ideatic şi estetic ale lui D. Nanu (*Sextin*), Al. C. Neicu-Calotescu (*Jale*), Alexandru Gherghel (*La o floare*), de care într-o măsură se distanţează cele datorate Elenei Farago şi lui Lazăr Iliescu. Impresia de strădanie, de efort activist o aduc şi cele câteva, la fel de puţine şi de stângace, sărăcăcioase texte păşuniste de D. Ionescu-Morel. Mai reuşite sunt traducerile făcute de Elena Farago după Clément Marot (*Cântec*) și de D. Nanu după Paul Verlaine (*Rugăciune*) şi Alfred de Vigny (*Muntele măslinilor*). Este transpus în româneşte de D. Nanu și un fragment din „cea mai celebră carte de explicare pe larg şi pe înţelesul tuturor a divinelor precepte evanghelice", *Imitaţiunea lui Christos*,

operă a misticului german Thomas a Kempis. Tot D. Nanu, sub iniţialele N. D., dă un fragment tălmăcit din *Il santo*, roman al lui Antonio Fogazzaro. În sfârșit, dezideratul iniţial al valorificării fondului creaţiei populare locale pare cu adevărat atins, **M.** reuşind să îşi asigure câte un florilegiu de poveşti, colinde, doine, cântece, credinţe, snoave, ghicitori, balade etc. culese din satele muscelene de Mihail Lungianu, C. Rădulescu-Codin, Şt. St. Tuţescu şi de Al. C. Calotescu-Neicu. Rubricile „Din sate" şi „Carnet ştiinţific" reunesc şi ele informaţii provenind din viaţa satului, precum și sfaturi gospodăreşti ori medicale etc. Doar la „Cronica" se pot citi câteva note despre volumul *Şoapte din umbră* al Elenei Farago şi despre sumarele unor numere din revistele „Ramuri" şi „Luceafărul". ***R.P.***

MUSCELUL, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 20 februarie şi 20 iunie 1916. Director este I. Ionescu-Boteni (Ion Boteni). Comitetul redacţional este alcătuit din C.I. Brătianu (preşedinte), Em. Kretzulescu, I.A. Dobrovitz, I. Lugoşianu. În *Cuvânt înainte* se anunţă că publicaţia are un dublu scop. În primul rând, „educaţia civică", informarea tuturor românilor despre „grelele răspunderi ale prezentului", ca „să-i lumineze asupra împrejurărilor" în care România urma să intre în război. În al doilea rând, educaţia şi formarea de „oameni noi", în spiritul democraţiei, este considerată a fi „datoria de mâine" a revistei. Mai importante sunt rubricile „De peste munţi", „Cronica războiului", „Cronica", „Cărţi, ziare şi reviste". În sumar intră recenzii, folclor şi articole semnate de C.I Brătianu (*Războiul şi democraţia*), Em. Kretzulescu (*Documente istorice muscelene*), C. Rădulescu-Codin (*Din Muscel*, prefaţă la o antologie de folclor), I. Lugoşianu (*C.A. Rosetti*), Al. T. Dumitrescu (*Originea Corvinilor*). ***C.A.***

MUSTAŢĂ, Ion (6.XI.1936, Siliştea, j. Brăila – 10.VI.2004, Brăila), poet. Este fiul Mariei (n. Ichimescu) şi al lui Pavel Mustaţă, muncitor. Urmează Liceul „N. Bălcescu" din Brăila şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi. Este profesor de limba română în zona rurală, iar din 1978 în Brăila. Debutează în ziarul brăilean „Înainte" (1954) şi editorial într-o antologie a Editurii Albatros în 1977, cea dintâi plachetă personală, *Un fluviu cu nume sfânt*, fiindu-i publicată în 1990. Mai colaborează la „Libertatea" (Brăila), „Viaţa nouă" (Galaţi), „Tânărul scriitor", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Ţara", „Literatorul", „Orizont" ş.a. Este redactor–şef la gazeta „Dunărea", devenită în 2001 „Florile Dunării".

Poezia lui **M.** înregistrează, într-o notaţie simplistă, spaţiul câmpiei Dunării de Jos, câteva metafore şi motive aflându-se în centrul poemelor: apa ca reflex al trecerii, singurătatea ş.a. Fără mari tulburări metafizice, lirica se naşte şi din observarea ritmurilor naturii, a perindării anotimpurilor. Versurile sunt variaţiuni pe tema tristeţii lumii, poetul devenind un aed melancolic şi epicureu. El aparţine cetăţii dunărene, a cărei imagine este apropiată de cea a cetăţii greceşti antice (*Agora*, *Triptic*). Metaforic, câmpia este asociată limbii: „E-o câmpie necuprinsă limba română/ pas cu pas o străbatem până la moarte" (*Limba română*). Ciclul *Nopţile disperării* din volumul *Corăbii pierdute* (1994) abordează lirica de dragoste, creându-se un spaţiu halucinant, în care poetul, asemenea lui Orfeu, penduleazǎ între certitudine şi suferinţa pierderii iubitei.

SCRIERI: *Un fluviu cu nume sfânt*, Galaţi, 1990; *Dropii în amiază*, Galaţi, 1993; *Corăbii pierdute*, Galaţi, 1994; *Singurătatea ţărmului*, Galaţi, 1995; *Intrarea în singurătate*, Galaţi, 1996; *Viscol de toamnă*, Galaţi, 1997; *Sub lacrima nopţii*, Brăila, 1998; *Umbra lui Terente*, Galaţi, 1998; *Evadare din Babilon*, Bucureşti, 2000; *Melancolia cuvintelor*, Brăila, 2000; *Sărbătorile câmpiei*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Notaţii lirice*, L, 1992, 2; Lucian Chişu, *Armatorul de iluzii*, L, 1994, 45, Buculei, *Prezențe, 291–292*. ***M.Dr.***

MUŞAT, Aura (pseudonim al Rodicăi-Georgeta Şuiu; 15.IV.1947, Iaşi), poetă, istoric literar. Este fiica Valeriei Şuiu (n. Amanolesei), învăţătoare, şi a lui Ilie Şuiu, economist. Şi-a făcut studiile secundare la Liceul „Mihai Eminescu" din Iaşi (1958–1965). După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii ieşene „Al. I. Cuza" (1970), este cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide"), secţia de istorie literară. A debutat cu versuri în „Iaşul literar" (1965) şi editorial cu volumul *Până la asfinţit* (1972), urmat de alte cărţi de poezie: *Tâlcuitorul* (1977), *Puck umple cu stângăcie paharul* (1982), *Fantasma greierului* (1996). Este coautor, sub semnătura Rodica Şuiu, la *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR). În articolele ce-i aparţin cercetarea se aplică preponderent epocii vechi şi premoderne, în spiritul unei elaborări caracterizate prin rigoarea investigaţiei şi elevaţia scriiturii. Colaborează cu

versuri, articole, eseuri şi studii la „Cronica”, „Iaşul literar”, „Convorbiri literare”, „Symposion”, „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, „Arlechin”, „România literară”, „Dialog”, „Tribuna”, „Ateneu”, „Literatura şi arta” (Chişinău), „New Europe” (Luxemburg) ş.a. Versuri i-au apărut în antologii publicate în Bulgaria, SUA, Polonia, Coreea de Sud etc. Deţine Premiul revistei „Convorbiri literare” (1981), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi (1982), Premiul de Excelenţă acordat de Filiala Iaşi a Uniunii Scriitorilor (2012).

Intrarea în poezie **M.** şi-o face sub irizate bolţi de „poveste”: în *Până la asfinţit* se lasă bănuit, în reverii eliptice și metafore ţintind spre sine, ca într-un delicat filigran, conturul unui destin pe cale de a-şi urzi „desenul”. Spaţii ale unui imaginar poetic în curs de configurare se asociază unor proiecţii lirice ezitând între o varietate ludică aparte, de un livresc voit „copilăros”, şi mărturisiri niciodată lăsate să se rostească deplin, repede curmate, acoperite prin întoarceri-reflex la impersonale, protectoare tipare: „obcina” şi ninsorile din munţi, apa Moldovei, „vama sfioasă a toamnei”, iazul „cu năluci”, „o veşnică pădure ursitoare” nu închipuie atât trăsături ale unui „decor”, cât însemne ale unei timpurii înclinări spre o mitologizare a vieţuirii, a trecerii eului prin lumea pe care încearcă s-o facă, pe o astfel de cale, cel puţin să pară mai „a sa”. Modelul înalt (nu imitat, ci în a cărui matcă duc afinităţile) e Lucian Blaga, ultimul Blaga, cântăreţul lumii-basm arborescent, văzută cu o sublimată nostalgie. Mişcarea proprie acestei lirici evită sistematic gestul majusculizat, spectaculosul, ostentaţia; discreţia, surdinizarea apar cu mult mai motivante fie că este vorba de fixarea unei stări căreia detaliile-sursă îi „rezumă” unda de emoţie („Întâmplările se legau între ele,/ frunzele împlineau o călătorie prin moarte”; „piatra adumbrea istorii miraculoase,/ dar cărţile rămâneau necitite”), fie de semnalizări indirecte, învăluite, ale „spaimei de cenuşă”. E preferat refugiul într-o spunere mai dispersată, în pliuri relativizante, catifelând, înceţoşând peisajul şi obscurizând imaginea: „Glorioase trec păsările spre vărării./ Un ochi de aur bântuie apele serii./ Ce naufragiu? – îngerii noştri târziu/ Se războiesc, presărând pe cărare cenuşă”. De regulă, impulsul de dezvăluire confesivă va fi captat laconic, în notaţii succint rezumative, şi astfel obligat a nu se discursiviza. *Tâlcuitorul* se păstrează în aceeaşi notă reţinută, interiorizată, din „armura” căreia rareori se iese. Emoţia e stăpânită, poezia respiră o linişte de suflet clasic, când ea nu e decât lectura bemolizată a semnelor lumii. O dispoziţie contemplativă e pusă în lumină, în decupaje sugerând melancolii difuze, stări crepusculare: „Apa mă strigă pe nume deodată/ Şi visez că-mi aşez fruntea pe umărul ei, printre frunze”. *Puck umple cu stângăcie paharul,* carte a maturităţii de expresie, urmează în aceleaşi linii dominante, de confesiune eliptică şi proiecţie dată sinelui, într-un imaginar poetic ce unifică lăuntric reperele, în codul asumat (metafore, simboluri-cheie). Insinuându-şi foşnetul şi umbra, atotprezent, timpul va însoţi aici stările, gândul, jocul de ape al interiorităţii. Iluzia, stăpână altcândva, cedează unei lecturi care percepe violenţa, asprimea, agresivitatea „aproape”-lui şi a „departe”-lui deopotrivă, de-construind acum o „fără-lume, reavănă”, în care străjuieşte, emblematic, „şarpele-n-cerc”: „drumuri pe care nimeni nu răspunde”, „poveri migratoare” de care „începi să te miri”, cu soarele – halucinant, într-un „tablou votiv” – „duios mâncat de furnici”. Este ordinea unei percepţii de vârstă interioară, a „amiezii”, când sufletul „cu frig încercuindu-se, ca de piatră, tăcut/ pe trunchi aşteaptă decapitarea/ la un semn nevăzut”. Semnele timpului apar proliferante, ca într-un irepresibil asediu: „Cosaşi şi greieri/ fac salturi de-a dreptul în moarte”. Un perisabil resimţit acut, destinul fracturat, lecţia morţii cu firescu-i tragic („Eram mereu atrasă de pământul/ aproape locuit, aproape tânăr/ brusc înserat crescut la loc”) se proiectează ca durate ale vegetalului. Starea de pustiire se amplifică, translând, cu urme expresioniste în limbaj, seismele din imediatul existenţei într-o tendinţă de cosmicizare a climatului „absenţei”, cu asumarea – privilegiată în final – a complementarităţilor spre care se aspiră („Râs şi lacrimi, în adânc bolţile se-mpreună”). În teritoriul poeziei însă nu s-au pierdut ireversibil sevele, lumina, care mai rar, dar cu accent notabil, ies la iveală, pe chipul ei, spălat de „fard”. Umil în aparenţă, „darul”/ „tâlcul” îşi revelează preţul: pierderea şi privirea sceptică adaugă, paradoxal, în profunzime, conferind textului, reflecţiei, ţinută austeră, ca într-un amplu ciclu din ultima antologie publicată: „Epictet şi Marc Aureliu – lumina ce-o poartă/ octombrie, împăcatul” (*Chiparosul de mâine*). Discernământul stă în consimţire, în acceptarea a ceea ce te răsplăteşte şi „alege” („înaintez,/ şi-n tăcerea de ambră, mărul se-opreşte la mine”). Între mitologizarea lui „a fi” şi o scriitură discret autoreflexivă, limitele rămân indiscernabile, „a scrie” este predicatul sublimat al existenţei

înseşi: „Aşază-ţi tu gâtul fragil/ în licărul roţii,/ Scrie poveşti în nisip/ Nimeni nu te întreabă,/ nimeni nu te zoreşte,/ Nu te va ierta nimeni”. E un lirism de o gravă, totuşi necrispată, luciditate, al cărui miez de tensiuni naşte reveria compensatoare. Orgolios eliptică, întemeiată pe un fond de cultură care nu o artificializează, poezia scrisă de **M.** este expresia rafinată a unei sensibilităţi lirice autentice şi distincte.

SCRIERI: *Până la asfinţit*, Iaşi, 1972; *Tâlcuitorul*, Iaşi, 1977; *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), Bucureşti, 1979; *Puck umple cu stângăcie paharul*, Iaşi, 1982; *Fantasma greierului*, Timişoara, 1996.

Repere bibliografice: Const. Ciopraga, *Poeţi ieşeni*, CRC, 1972, 6; Alexandru Lungu, [*Aura Muşat*], ATN, 1972, 4, VR, 1972, 8; Daniel Dimitriu, [*Aura Muşat*], CL, 1972, 5, CRC, 1978, 7; Nae Antonescu, *„Până la asfinţit”*, ST, 1972, 10; Mihai Duţescu, *Solemnitate suavă*, R, 1978, 4; Corneliu Popel, *O tânără poetă*, TR, 1978, 20; Dumitru Radu Popa, *Trei poeţi: Aura Muşat, Mircea Dinescu, George Alboiu*, TBR, 1978, 139; Alexandru Duţu, *„Dicţionarul literaturii române”*, RL, 1979, 49; *Dicţionarele literare şi locul lor în cadrul culturii româneşti contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Nicolae Creţu, *Şarpele Uroboros şi „iarba albastră”*, CRC, 1983, 6; Nicolae Manolescu, *„Puck umple cu stângăcie paharul”*, RL, 1983, 10; Andrei Corbea, *„Puck umple cu stângăcie paharul”*, TBR, 1983, 241; Liviu Leonte, *Discreţie şi fantezie*, CL, 1983, 6; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *38–43*; Taşcu, *Poezia*, *262–266*; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *267*, *310–311*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *217–218*; Liviu Grăsoiu, *Poemul creştea încet...*, LCF, 1998, 40; Nicolae Turtureanu, *Mătrăguna dulce*, Iaşi, 2001, *124–126*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *341–342*; Popa, *Ist. lit.*, II, *491, 1074–1075*; Nicolae Turtureanu, *Aura poeziei*, CL, 2012, 11. ***N.Cr.***

MUȘAT, Carmen (18.XII.1964, Buzău), critic și teoretician literar, eseistă. Este fiica Mariei Matei și a lui Paul Matei, asistenți medicali. Urmează cursurile Liceului „Ion Creangă” din București, secția filologie–istorie, apoi pe cele ale Facultății de Filologie a Universității bucureștene, secția română–engleză (1983–1987). În studenție frecventează cenaclul Universitas condus de Mircea Martin. Devine doctor în filologie în 2000, cu teza *Descriere și narațiune în proza postmodernistă românească.* Lucrează ca profesoară de limba și literatura română la o școală generală din Codlea (1987–1990), apoi, până în octombrie 1991, la Departamentul de muzică, programe și varietăți al Televiziunii Române. În martie 1991 devine cadru didactic al Facultății de Litere a Universității din București, unde predă teoria literaturii. Redactor-șef al revistei „Observator cultural” de la înființarea ei (februarie 2000), preia conducerea publicației după plecarea, în 2005, a echipei fostului director Ion Bogdan Lefter. A publicat în „Contrapunct”, „Luceafărul”, „Interval”, „Euresis”, „Revista 22”, „Dilema” ș.a. Este membră a Asociației de Literatură Generală și Comparată din România. A semnat și cu numele Carmen Matei Mușat.

M. a debutat editorial în 1998 cu o carte didactică, *Romanul românesc interbelic*, apărută într-o colecție de profil a Editurii Humanitas. Propunerile de tipologie a romanului interbelic autohton subliniază diversificarea modernă a realismului într-un moment de maturizare și expansiune a acestui „gen burghez”, devenit, pentru prima dată, dominant și canonic. Volum hibrid, reunind studii teoretice și articole de atitudine definitorii pentru opțiunile militant-optzeciste și ideologice ale autoarei, *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice* (1998) constituie o avanpremieră pentru *Strategiile subversiunii. Descriere și narațiune în proza postmodernă românească* (2002, având la bază teza de doctorat). Scrisă clar, cu apetit analitic și polemic, cartea evită perspectiva literaturocentrică în favoarea uneia deschise spre social, politic și istorie. Ea ambiționează, totodată, să schițeze o „poetică” și o „politică” a postmodernismului românesc pornind de la metamorfozele romanului, evitat inițial de optzeciști în favoarea „prozei scurte”. Premisa este dată de prezumata epuizare estetică și politică a mimesis-ului tradițional perpetuat prin propaganda realismului socialist, apoi prin așa-numitul roman politic al dezvăluirilor despre „obsedantului deceniu”. Vechiul mimesis e abordat, sistematic, la nivelul „politicilor reprezentării”, în perspectivă teoretică și comparatistă. Susținută prin intermediul hermeneuticii istorice a unui Paul Ricœur, mai puțin prin apelul la poststructuraliștii francezi sau la teoreticienii neomarxiști anglo-saxoni, narațiunea legitimatoare a optzecismului este afirmată atât pe latură „estetică”, sincronistă (indicând evoluția literaturii române spre postmodernitate), cât și pe latură etico-politică (prin subminarea codurilor specifice regimului național-comunist și promovarea implicită a unui ethos liberal); ideea „rezistenței prin cultură”, prezentă la Ricœur prin formula „dezertării în scriitură”, va fi, în consecință, respinsă ca acomodare „evazionistă” cu Sistemul; în replică, generația ’80 și precursorii săi (prozatorii din Școala de la Târgoviște etc.) ar propune

o „subversiune” ale cărei „strategii” îi definesc mizele. Ele sunt vehiculate însă prin intermediul literaturii postmoderne și a tehnicilor (anti)reprezentaționale. Discutabilă, dar ilustrativă pentru tezele optzecismului militant e sugestia echivalării dintre omnisciența narativă a „realismului tradițional” și discursul unic al totalitarismului. Prin comparație, prozatorii Școlii de la Târgoviște inversează vechile raporturi dintre realitate și ficțiune, deconspirându-le artificiul prin intermediul metaficțiunii ironice și parodice. Un alt fel de „tranziție”, de la vechiul mimesis spre „noua autenticitate” postmodernă, ar avea loc în prozele neorealiste ale lui Radu Mareș, Mihai Sin sau ale Gabrielei Adameșteanu, care „atacă” realul într-o manieră directă, spre deosebire de cea esopică, parabolică a lui Dumitru Radu Popescu, George Bălăiță sau Octavian Paler; de notat faptul că tipologia „literaturii subversive” e debitoare, între altele, clasificării extraestetice, cvadripartite propuse de Ion Simuț, la începutul anilor ’90, cu privire la literatura română sub comunism: literatură oportunistă, evazionistă, subversivă și disidentă. Insuficient explicat rămâne totuși demersul unor romancieri precum Nicolae Breban, Constantin Țoiu, Augustin Buzura, ale căror raporturi cu mimesis-ul sunt mai complexe. Raportul narativ–descriptiv în proza postmodernă constituie un alt element-cheie al lucrării. Deconstruirea epicului tradițional – asociat „marii narațiuni” istoriciste moderne – implică destituirea narațiunii ca „aventură” și creșterea ponderii descriptivului; proliferantă, descripția e însă învestită cu alte atribute, active, cu potențial de subminare la adresa reprezentărilor oficializate. Postmodernismul ar propune, printre altele, o descoperire a „eului” multiplu și contradictoriu, fapt care se răsfrânge asupra narațiunii. Statutul autorului, biografismul și iterabilitatea complinesc analiza, întemeiată pe „efectele” pluralității vocilor narative. În cea de-a treia secțiune a cărții se discută, într-o introducere teoretică, raportul realitate–ficțiune în interiorul romanului postmodern. O serie de capitole cu caracter micromonografic sunt dedicate unor autori ilustrativi pentru modelele postmoderne din proza românească: Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Ștefan Agopian, Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu și Daniel Vighi. Calitățile critico-analitice ale autoarei sunt puse cel mai bine în evidență aici. Subcapitolele *Prestigiul ficțiunii* și „iluzia realistă”, *Teorii ale realismului literar*, *Romanul postmodernist: realitate și provocare* întăresc ideea unui nou „pact cu realul”. Dincolo de echilibrul analizelor, există un partizanat generaționist vizibil, manifestat nu atât prin supralicitarea postmodernilor, cât prin minimalizarea reprezentanților realismelor canonice. În prefața ediției a doua (2008) **M.** simte nevoia să ia distanță față de militantismul primei ediții, constatând istoricizarea postmodernismului. Publicistica angajată, civic-culturală, din volumul *Canonul și tarotul* (2006) cuprinde articole în majoritate apărute în „Observator cultural”. Ele conțin, mai ales în primele secțiuni, o *critique de combat* pe direcția liberalismului ideologic al generației ’80, radiografiind vicii ale vieții publice și instituționale. Presa, învățământul, plagiatul practicat la scară națională intră în atenția autoarei. Luându-și ca aliat revizuirile est-etice ale Monicăi Lovinescu, **M.** denunță formele de perpetuare a „canonului” literar șaizecist, identificat *statu quo*-ului politic și academic. În ultima parte a cărții autoarea abandonează zona social-politică, revenind la probleme cotidiene ale literaturii. *Dincolo de literatură. O carte cu și despre Lucian Raicu* (2009) e o antologie comentată și un montaj subiectiv de texte critice.

SCRIERI: *Romanul românesc interbelic*, București, 1998; *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Pitești, 1998; *Strategiile subversiunii. Descriere și narațiune în proza postmodernă românească*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2002; ed. 2, București, 2008; *Canonul și tarotul*, Pitești, 2006. **Antologii**: *Romanul românesc interbelic*, introd. edit., București, 1998; *Dincolo de literatură. O carte cu și despre Lucian Raicu*, București, 2009.

Repere bibliografice: Z. Ornea, *Bătălie câștigată*, RL, 1999, 5; Iulian Ciocan, *„Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice”*, CF, 1999, 1; Cornel Moraru, *„Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice”*, E, 2001, 1–2; Lefter, *Scriit. rom.* ’*80–’90*, II, *206–208*; Petraș, *Cărțile*, *291–294*; Șerban Axinte, Încă *o carte despre postmodernism?*, TP, 2004, 5; Al. Cistelecan, *Cultura de baricadă*, F, 2006, 7–8; Alex. Ștefănescu, *Dacă talent nu e…*, RL, 2008, 40; Andrei Terian, *Politica postmodernismului românesc*, CLT, 2009, 24. ***P.C., Ș.A.***

MUŞAT, I.D. (pseudonim al lui Ioan Dimoftache; 7.I.1898, Podu Turcului, j. Bacău – 23.IX.1983, Cluj-Napoca), prozator. Este fiul Emiliei Dimoftache (n. Popovici), moaşă, şi al lui Gheorghe

Dimoftache, funcţionar rural. Orfan de mic, va fi crescut de bunicul patern. Şcoala primară o face la Nicoreşti, apoi, la unsprezece ani, intră ucenic la un meşter fierar. Participând la un concurs, obţine o bursă pentru Şcoala de Agricultură din Iaşi, urmând concomitent, cu sprijinul lui I. Simionescu, gimnaziul şi liceul la Tecuci şi Iaşi. Încorporat în 1916, va fi trimis pe front. După ce în 1919 termină liceul şi obţine bacalaureatul, îşi continuă studiile la Academia Agricolă din Cluj, oraş în care se va şi stabili. Este inginer agronom al judeţului Cluj şi devine membru al Partidului Social Democrat, din a cărei conducere va face parte între 1946 şi 1949. În perioada 1940–1944, obligat să plece din Cluj, întemeiază la Bucureşti Editura şi Tipografia Omnia, la care va publica peste două sute de cărţi pentru copii (*Moartea lui Siegfrid, Simbad marinarul, Califul din Bagdad, Povestiri de Crăciun, Motanul încălţat, Prinţesa bătută, Uriaşul zgârcit* ş.a.). Prefect al judeţului Turda (1945–1947) şi deputat (1945–1948), din 1949 se dedică activităţii literare. După debutul cu publicistică socială la „Adevărul" (1920), scoate la Cluj revistele „Gazeta satului" (1939) şi „Manifest ţărănesc" (1939), iar la Bucureşti săptămânalul „Lectura copiilor şi a tineretului" (1941–1946). Colaborează la „Clopotul", „Opinia publică", „Aurora", „Steaua" ș.a., iar la „Ţara nouă" (Cluj, 1939–1940) şi la „Tribuna" este şi redactor. A semnat cu pseudonimul Horia Guguianu cărţile scrise pentru copii între 1941 şi 1944, între care şi prelucrări după Fraţii Grimm, Contesa de Ségur, Oscar Wilde. Mai utilizează iscăliturile Maria Decusară, Ioana Muşat ș.a.

Romanul *Răscoala iobagilor* (1951) prezintă într-o manieră tradiţională revolta ţăranilor iobagi sub conducerea lui Gheorghe Doja. Critica vremii a incriminat cartea, considerând „necorespunzătoare", „deformată", prezentarea faptelor istorice şi mai ales figura lui Gheorghe Doja, care este văzut ca un cavaler aventurier. Romanul va fi reluat, amplificat şi „corectat" în conformitate cu ideologia momentului în trilogia *Războiul iobagilor* (I–III, 1956). Urmărind evenimentele anterioare izbucnirii revoltei şi culminând cu supliciul conducătorului răscoalei, textul se înscrie în tipul de poveste de aventuri, cu psihologii sumare şi liniare. De interes documentar sunt surprinderea spiritului epocii, imaginea oraşelor medievale (Cluj, Sibiu), mediul specific alcătuit din meşteşugari, nobilime, ţărani liberi. Umorul şi caricatura, folosite în creionarea unor personaje, individualizează când şi când personajele, care au, cel mai frecvent, psihologii rudimentare. După aceeaşi formulă epică este scris şi romanul *Horea, rex Daciae* (I–III, 1982–1985), care evocă răscoala din 1794. Documentat istoric, **M.** propune unele perspective neobişnuite sau care ţin de tradiţia apocrifă: Horea este adept al masoneriei, în întrevederea pe care o are cu Horea la Viena împăratul Iosif al II-lea aprobă declanşarea revoltei ş.a.m.d. *Povestirile sergentului Negoiţă* (1960) este o lucrare de popularizare pe tema stingerii incendiilor, în spiritul preceptelor realismului socialist, cu „pionieri prieteni ai pompierilor". *Microromanul doamnei Stastok* (1974) dezvoltă epic motivul incertitudinii, căci drama doamnei Stastok este declanşată de posibilitatea ca ea să fi trădat autorităţilor pe soţul sabotor, ofiţer în armata germană. Scris sub forma confesiunii în faţa unui tovarăş întâmplător de călătorie, scrierea nu are motivaţii psihologice consistente, de unde senzaţia de facilitate.

SCRIERI: *Răscoala iobagilor*, Bucureşti, 1951; *S-aprind luminile în sat*, Bucureşti, 1951; *Războiul iobagilor*, I–III, Bucureşti, 1956; *Misiunea H.S.*, Bucureşti, 1957; *Povestirile sergentului Negoiţă*, Cluj, 1960; *Microromanul doamnei Stastok*, Bucureşti, 1974; *Horea, rex Daciae*, I–III, Cluj-Napoca, 1982–1985.

Repere bibliografice: Eugen Luca, *O imagine deformată a răscoalei iobagilor*, VR, 1952, 4; Monica Lazar, *„Războiul iobagilor"*, TR, 1957,15; Mircea Braga, *Note despre romanul de aventuri*, TR, 1960, 3; Magda Ursache, *„Microromanul doamnei Stastok"*, CRC, 1974, 23; Tudorel Urian, *Istorie şi adevăr*, O, 1984,43; Petru M. Ardelean, *Horea, un destin literar*, O, 1985, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *342–343;* Negrici, *Comunism, Proza*, *162;* Popa, *Ist. lit.*, I, *926.* ***M.Dr.***

MUŞAT, Virginia (pseudonim al Victoriei Ghinju; 17.III.1948, Craiova), poetă, prozatoare, istoric literar. Urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Craiova, apoi Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, şi Facultatea de Drept la Universitatea din Bucureşti, devenind profesoară la Liceul nr. 36 de aici. Semnează cu numele adevărat la debutul său din 1971, produs în revista „Ramuri", apoi din 1977 publică, tot acolo, sub pseudonim. Mai colaborează la „România literară", „Luceafărul" şi „Contemporanul". Este laureată a concursului de debut al Editurii Eminescu pentru volumul de poezie *Orion, constelaţia mea*, apărut în 1976.

Într-un ciclu din *Orion, constelaţia mea* **M.** împrumută un întreg vocabular religios pentru

a descrie ţara („idee absolută", „începutul şi sfârşitul luminii/ şi-împărăţia cerului") cu un soi de cuminte exaltare patriotică. Oarecum în aceeaşi notă se trasează linia celorlalte poeme, autoarea uzând de aceleaşi figuri cărora nu le lipseşte un anume filigran metaforic, fie că e vorba de tribulaţii sentimentale, fie de meditaţii lirice. Lirica din *Ars amandi* (1980) este una a fiorului erotic. Eul liric se întruchipează ca iederă care invadează fiinţa celuilalt, ca o dorinţă de lumină (metaforă obsedantă), uneori îngemănată cu suferinţa. În placheta *De faţă cu desăvârşirea* (1983) lirismul se naşte din dorinţe vagi, dintr-un eros leneş şi luminos, dar narcisist, de unde şi conturarea inconsistentă a celuilalt. Ca şi în cărţile precedente, chiar presentimentul evanescent al unei surpări afective e irizat de lumină. În *Mihail Sadoveanu, povestitor şi corespondent de război* (1978) **M.** îşi propune să înregistreze minuţios toate scrierile autorului referitoare la viaţa militară, angrenând în expunere pe memorialist, pe povestitor, pe romancier şi pe corespondentul de război, cu o informaţie detaliată referitoare la experienţa militară, stagiul şi participările scriitorului la campaniile din 1913 şi 1917. Acelaşi mod al criticii descriptive e prezent în monografia *C. Stere, scriitorul* (1978), ţintind epuizarea informației despre subiectul tratat: sunt urmărite reperele biografice ale lui C. Stere, activitatea sa de ideolog al poporanismului, de critic şi eseist, apoi „aventura românească". Altă încercare monografică, *Vasile Cârlova* (1981), reconstituie, cu documente istorice, cadrul social în care se situează poetul, de al cărui nume se leagă o serie de controverse biografice. Autoarea a publicat ulterior câteva romane „de mistere" cu caracter detectivistic şi bune pagini de atmosferă (*Secretul femeii dispărute*, 1996, *Misterul din strada Paris*, 1998). În *Neuitata iubire* (2011) intriga amoroasă din primplan şi o meditaţie subsidiară despre putere se proiectează pe fundalul celui de-al Doilea Război Mondial, într-o naraţiune dinamică, servită de fidelitatea reconstituirii documentare.

SCRIERI: *Orion, constelaţia mea*, Bucureşti, 1976; *Mihail Sadoveanu, povestitor şi corespondent de război*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1978; *C. Stere, scriitorul*, Bucureşti, 1978; *Ars amandi*, Bucureşti, 1980; *Vasile Cârlova*, Bucureşti, 1981; *De faţă cu desăvârşirea*, Bucureşti, 1983; *Secretul femeii dispărute*, Bucureşti, 1996; *Misterul din strada Paris*, Bucureşti, 1998; *Judecata de apoi*, Bucureşti, 2000; *Liberul arbitru*, Bucureşti, 2002; *Arta iubirii*, pref. Aureliu Goci, Bucureşti, 2004; *Neuitata iubire*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Piru, *Poezia*, II, *518–520*; Constanţa Buzea, *„Orion, constelaţia mea"*, AFT, 1977, 2; Mihai Dinu Gheorghiu, *Trecere şi petrecere în poezie*, CL, 1977, 9; Andrei Roman, *Documentele unei atitudini*, LCF, 1978, 25; Ulici, *Prima verba*, II, *110–112*; Pompiliu Marcea, *Prima carte despre C. Stere*, CNT, 1979, 4; Mihai Ungheanu, *„C. Stere, scriitorul"*, LCF, 1979, 12; Elena Tacciu, *„Ars amandi"*, RL, 1981, 6; Nae Antonescu, *„Vasile Cârlova"*, ST, 1981, 10; Simion Bărbulescu, *„Vasile Cârlova"*, RL, 1982, 13; Aureliu Goci, *„De faţă cu desăvârşirea"*, RL, 1984, 17; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *344–345*; Firan, *Profiluri*, II, *107*.

E.M.

MUŞATESCU, Tudor (22.II.1903, Câmpulung – 4.XI.1970, Bucureşti), dramaturg, prozator, gazetar, traducător.

Este fiul Elenei (n. Vlădescu) şi al lui Alexandru Muşatescu, profesor de latină, greacă şi română, director al Gimnaziului „Dinicu Golescu" din Câmpulung, primar, senator, prefect. Între 1910 şi 1914 **M.** învaţă la şcoala primară din Câmpulung şi dovedeşte un talent literar precoce – la nouă ani compunea feeria *Povestea violetelor* şi alcătuia revista „Ghiocelul", în care dădea epigrame, schiţe şi piesa *Ardealul*. Urmează liceul la Câmpulung şi Iaşi (1914–1919), iar bacalaureatul îl susţine la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti (1919). Scrie versuri pentru copii în „Revista copiilor şi a tinerimii", povestiri şi însemnări de război, cuplete pentru teatrul de revistă, pe care le publică sub pseudonim (Ion Freamăt, Mircea Boldur, Mat) în „România" şi în „Scena" din Iaşi. Între 1919 şi 1924 urmează la Bucureşti Facultatea de Drept şi Facultatea de Litere şi Filosofie, absolvite *magna cum laude*, dar nu va profesa nici în domeniul juridic, nici ca profesor de franceză. Se dedică jurnalisticii şi literaturii, colaborează la „Adevărul literar", „Universul literar", „Ţara de Jos", „Sburătorul", „Sinteza", scrie frecvent în „Rampa", „Săptămâna muncii intelectuale şi artistice" şi în „Cetatea literară",

unde semnează cu pseudonimele Lunettes Noires, Simeon Kiru, Mitică, Mouche, Don Rodrigue, Dimitrie Taiga, B. Vrăbiuţă, iar în anii ’40 la „Papagalul”. Primele piese – *T.T.R.* şi *Datoria* – îi sunt jucate (fără a fi vreodată tipărite) în 1925, în timpul stagiului militar, de colegii de la Şcoala de Ofiţeri de Rezervă de Artilerie din Craiova. La Bucureşti i se reprezintă în 1928 piesa *Panţarola*, care, deşi premiată de Asociaţia Criticilor Dramatici, nu are succesul scontat de E. Lovinescu. La premiera din 21 noiembrie 1932, la Teatrul Naţional din Bucureşti, comedia *Titanic Vals* este primită foarte bine de public, deschizând astfel un drum pe care **M.** îl va parcurge ca autor de succes. Întemeiază, împreună cu Sică Alexandrescu, Teatrul Vesel şi Teatrul Nostru, cu Aurel Maican înființează Grădina Boema, iar în 1943 e director la Teatrul Colorado. Ca animator şi conducător de companii teatrale, face foarte multe adaptări şi localizări ale unor piese străine, unele minore, dar înregistrând succes în epocă. Este inspector general al teatrelor (1930–1940) şi în 1945 intră în conducerea Societăţii Autorilor Dramatici Români, tot acum începându-și redactarea paginilor de jurnal. Din 1949 până în 1951 traversează o perioadă grea. Piesele îi sunt scoase de pe afiş şi, după mărturia jurnalului, familia supravieţuieşte din salariul modest al soţiei dramaturgului, actriţa Kitty Gheorghiu. Ulterior comediile lui sunt montate din nou, iar *Titanic Vals* şi *Visul unei nopţi de iarnă* vor fi şi ecranizate.

Versurile din volumul de debut al lui **M.**, *Vitrinele toamnei*, apărut în 1926, pun în evidenţă un fond liric capabil să cuprindă în fineţea notaţiilor atât autenticitatea trăirii, din care nu lipseşte o undă de autoironie, cât şi farmecul oraşului din anii copilăriei. În schimb, schiţele din volumele *Nudul lui Gogu* (1928) şi *Ale vieţii valuri* (1932) se află sub semnul umorului. Opera în proză este completată de *Teatru la domiciliu* (1944), care include schiţe dramatice construite pe dialoguri pline de vervă între obiecte din spaţiul domestic, individualizate concis, cu acurateţe şi simţ al poantei, precum şi de „epistolele” din *Doresc ca micili mele rânduleţe…* (1945), a căror savoare rezidă în comicul de limbaj – confuzii naive, preţiozităţi emfatice, snobism intelectual, prin care este satirizat un mediu pecetluit într-o ridicolă suficienţă. Citite de-a lungul anilor pe scenă ori la televiziune, textele şi-au dovedit caracterul teatral pregnant. Judecata scăpărătoare, umorul maliţios, expresia lapidară până la aforism caracterizează stilul „muşatismelor” din celebra rubrică „10” a revistei „Contemporanul” (1965–1970), reunite în *Fiecare cu părerea lui* (1970) ş.a. Însă ceea ce l-a consacrat pe **M.** este dramaturgia. În 1932 are loc premiera spectacolului *Sosesc desează* (reluat în 1936 cu titlul *Chestiuni de familie*), comedie ce îşi propune să amendeze mentalitatea provinciei şi a personajelor impregnate de acest spirit, dar dornice să pară altfel de cum sunt. Un personaj, Adelaida, domnişoară bătrână, bătăioasă şi autoritară o anunţă pe Chiriachiţa din *Titanic Vals* şi pe Miza Stamatescu din *…Escu.* Comedia *Titanic Vals* va însemna unul din cele mai răsunătoare succese ale teatrului românesc. În stagiunea 1932–1933 se joacă la Teatrul Naţional din Bucureşti de o sută de ori, este reluată la Cluj, Craiova, Iaşi şi, în 1960, din nou la Bucureşti, în regia lui Sică Alexandrescu, fiind tradusă şi montată în mai multe ţări. *Titanic Vals* este în primul rând o comedie de moravuri, ce vizează din nou mediul provincial într-o ipostază caracteristică: familia funcţionarului mărunt, marcată deopotrivă de lipsuri materiale şi de absenţa oricărei perspective. Dar dacă Spirache Necşulescu, om cumsecade şi cu bun-simţ, acceptă cu resemnare, cu placiditate chiar, neajunsurile, ceilalţi membri ai clanului sunt roşi de egoism, agitându-se în deşert, făcându-i lui Spirache reproş după reproş. Şi deodată survine lovitura: o moştenire. Proaspăt îmbogăţiţii vor să-şi depăşească condiţia, iar mijlocul este politica, astfel încât şarja piesei va avea şi o ţintă politică. Acţiunea se precipită, fiecare membru al familiei participă cu zel pentru a-l împinge în vâltoarea alegerilor exact pe omul cel mai puţin interesat de acestea, pe Spirache. „N-am încredere în nici un partid”, „Nu e firea mea să fac politică”, repetă el, dar, împotriva voinţei sale, se trezeşte implicat şi în final chiar câştigă lupta electorală, faptul subliniind absurditatea şi caracterul absolut întâmplător al actului politic. Şarjarea arivismului politic, cât şi anumite virtuţi ale construcţiei dramatice şi tipologice îl situează pe **M.** în descendenţa lui I.L. Caragiale, dar, spre deosebire de *O scrisoare pierdută*, în *Titanic Vals* lupta politică este înfăţişată indirect. Faimosul discurs în care Spirache le spune sincer alegătorilor: „Să nu mă votaţi fiindcă eu nu merit să intru în Parlament, pentru că eu n-am făcut nimic pentru voi şi nici n-am să pot să fac” se desfăşoară în culise, spectatorul luând cunoştinţă de el din două relatări contradictorii: după opinia uneia dintre odraslele

lui Spirache, Traian, părere împărtăşită unanim de familie, cuvântarea este un dezastru, spulberând definitiv întreaga lor strădanie, pe când agentul electoral dă un verdict de politician profesionist: „O lovitură, o bombă căzută în tabăra duşmanului tocmai la momentul oportun". De fapt, prestaţia electorală a lui Spirache este în perfect acord cu structura lui. Dacă politicii i se acordă un spaţiu secundar de desfăşurare, prim-planul descripţiei comice este acaparat de tabloul moravurilor familiale, de peripeţiile legate de modificarea testamentului şi de încercările disperate de a rămâne în posesia moştenirii. Raportul dintre personaje, fixat în primul act, se răstoarnă, acţiunea are ritm, replicile se încrucişează cu vervă, poanta apare când e mai puţin aşteptată. Dacă unii dintre cei din jur sunt falşi, Spirache disimulează şi el, dar în alt sens. Docil, „molâu", modest într-o lume a impostorilor şi ariviştilor, el reuşeşte să-şi ia revanşa şi să impună în familie o atmosferă de împăcare, în care crede sincer. Un personaj de referinţă în comedia românească, apreciat ca atare de E. Lovinescu, este Chiriachiţa, soacra dominatoare, în permanentă ofensivă, nesocotind cu străşnicie părerile şi sentimentele celorlalţi, apariţie cu efect comic sigur. În *Titanic Vals* **M.** priveşte cu înţelegere şi compasiune indivizi cu orizonturi strâmte, dar cu vanităţi mari, tonalitate ce nu se mai regăseşte în …*Escu,* cea de-a doua piesă ce urmăreşte destinul familiei Necşulescu, pusă în scenă în 1933. Comedia reia destinele tinerei generaţii de Necşuleşti, ajunşi acum, la vârsta maturităţii, în pătura de sus a societăţii, dar la fel de goi pe dinăuntru. Ambiţia parvenirii şi-a asociat cinismul, iar în plan sentimental domină lipsa de moralitate. Decebal Necşulescu visează un fotoliu ministerial şi, cum scopul scuză mijloacele, cameleonismul său politic este foarte eficient. Fără scrupule şi demagog, cu atitudini conjuncturale, el reprezintă tipul politicianului agresiv, portretizat cu virulenţă satirică. Pe un ton patetic, încearcă legitimarea ascensiunii sale politice, dar pledoaria, vădind venalitatea unui Caţavencu, eşuează în ilar: „Viu dintr-o familie imensă de «Eşti» […] ţinuţi fără pâine de moravurile politice ale unei ţări eminamente agricole. Ei bine, azi viu să-mi revendic partea mea, să intru în pâinea după care atâtea generaţii de «Eşti» au făcut zâmbre. Nu mă interesează mijloacele prin care am ajuns şi vreau să ajung! […] «Escu» nu se dă îndărăt de la nimic". Faţă de *Titanic Vals*, personajele se încadrează în tipologii caricaturale, iar din verva cu care este atacată farsa electorală a dispărut înţelegerea pentru slăbiciunile umane sau nota sentimentală. Reprezentată pentru prima dată în 1937, *Visul unei nopţi de iarnă* se înscrie în seria comediilor lirice aparţinând unor inspirate condeie în dramaturgia interbelică. Maria Panait, vânzătoare într-un magazin de bijuterii, personaj cu o existenţă cenuşie, banală, îşi vede visul împlinit în noaptea Anului Nou: ajunge să îl cunoască pe celebrul scriitor Alexandru Manea, pe care îl admiră şi îl iubeşte în taină. Titlul piesei nu este doar un joc de cuvinte cu trimitere la capodopera lui Shakespeare, Maria Panait, sau mai bine zis Doruleţ, reuşind să transmită, aidoma îndrăgostiţilor din comedia shakespeariană, farmecul visătorului vrăjit de obiectul adoraţiei sale. Alexandru Manea, obişnuit cu ipocrizia, artificialitatea şi snobismul cercurilor mondene, este surprins şi iniţial uşor amuzat de elanul naiv al tinerei, dar puritatea sentimentelor ei îl cucereşte ireversibil, într-o poveste cu final fericit. În paralel cu

acest filon de lirism, piesa relevă valenţele de autoironie şi parodie ale scriiturii lui **M.**, detectabile în vivacitatea critică a lui Manea, atunci când se observă pe sine, sau prin remarcile sale caustice ce demontează mitul vieţii mondene, în fond o simplă combinaţie de frivolitate şi cinism. *Coana Chiriţa* (pusă în scenă în 1942), compusă la sugestia lui Liviu Rebreanu, director al Teatrului Naţional din Bucureşti, după personajul lui Vasile Alecsandri, exploatează din plin comicul de caracter şi contrastul hazliu dintre realitate şi pretenţiile Chiriţei. Fără a se îndepărta prea mult de personajele lui Alecsandri, piesa sugerează actualitatea tipurilor comice create altcândva. Aportul său cel mai evident este în planul comicului de limbaj, unde afectarea „culturală” a Chiriţei este pusă în evidenţă de inventivitatea lingvistică inepuizabilă a lui **M.** Scriitorul a mai abordat melodrama cu accente sociale – *Ţara fericirii* (1945), satira socială – *Al optulea păcat* (1946) şi farsa violent satirică – *A murit Bubi* (1948). Comedia de moravuri *Burtă-verde* (1952) batjocoreşte carierismul politic, dar, lipsită de consistenţa tipologică din *…Escu*, pare mai curând o autopastişă sub semnul schematismului tendenţios al epocii în care este scrisă. De altfel, după 1944 are loc o anume reorientare a autorului spre probleme social-morale, însă cu o inspiraţie secătuită. Nici comedia lirică *Madona* (1947) nu mai atinge fiorul poetic din *Visul unei nopţi de iarnă*. Pe lângă configurarea unor personaje cu valoare de simbol (Spirache, Chiriachiţa, Doruleţ) şi stăpânirea desăvârşită a acţiunii dramatice, **M.** rămâne în dramaturgia românească un maestru al comicului de limbaj (sunt exploatate savuros stridenţa neologismelor, deformarea cuvintelor, retorismul delirant ş.a.) şi al comicului de situaţie (antologice sunt în *Titanic Vals* scena pălăriei, surpriza apariţiei moştenirii sau schimbarea testamentului), pe care le mânuieşte ca un virtuoz, nu rareori cu strălucire.

La Muşatescu moartea se plimbă pe stradă sub înfăţişarea Flaşnetarului cântând valsul Titanic *cu semnul său rău prevestitor. Ceea ce atrage atenţia este, iarăşi, ordinea matematică a surprizelor dramatice, a răsturnărilor de situaţii şi a loviturilor de teatru, motiv pentru care lectura va fi totdeauna proaspătă şi apetisantă. În acest cult al surprizei autorul pune o atitudine programatică vizând teatralitatea imediată, inclusă în text şi autonomă faţă de orice altă sursă posibilă de teatralitate.*

MIRCEA GHIŢULESCU

SCRIERI: *Vitrinele toamnei*, Câmpulung, 1926; *Nudul lui Gogu*, Bucureşti, 1928; *Ale vieţii valuri*, Bucureşti, 1932; *Titanic Vals*, Bucureşti, 1933; *Sosesc deseară*, Bucureşti, 1934; *Mica publicitate*, Bucureşti, 1935; *…Escu*, Bucureşti, 1939; *Licuricii*, Bucureşti, 1939; *Ca în filme*, Bucureşti, 1942; *Coana Chiriţa*, Bucureşti, 1943; *Teatru la domiciliu*, Bucureşti, 1944; *Doresc ca micili mele rânduleţe…*, cu desene de Fred Ghenădescu, Bucureşti, 1945; *Teatru*, I, Bucureşti, 1945; *Cuscrii Gherghinei* (în colaborare cu Ion Luca), Bucureşti, 1950; *Sfântul Gogu*, Bucureşti, 1950; *Burtă-verde*, Bucureşti, [1952]; *Cuplete şi scenete umoristice*, Bucureşti, 1952; *Banii lui Celibidache*, Bucureşti, 1952; *Târâie-brâu*, Bucureşti, 1954; *Zvoniştii*, Bucureşti, 1956; *Teatru*, postfaţă Mihai Vasiliu, Bucureşti, 1958; *Unchiul Temistocle*, Bucureşti, 1966; *Motanul încălţat*, Bucureşti, 1966; *De-ale lui Păcală*, Bucureşti, 1966; *Ale vieţii valuri*, Bucureşti, 1968; *Geamandura*, Bucureşti, 1968; *Scrieri*, I–IX, îngr. Traian Radu, postfaţă Dumitru Solomon, Bucureşti, 1969–1990; *Fiecare cu părerea lui*, Bucureşti, 1970; *Doresc ca micili mele rânduleţe…*, îngr. Bogdan Muşatescu, pref. Florica Ichim, Bucureşti, 2003; *Domnul cu camelii*, Bucureşti, f.a.; *Amoru-i un copil pribeag*, Bucureşti, f.a.; *Monumentul lui Petrache*, Bucureşti, f.a.; *Gâsca*, Bucureşti, f.a.; *Glasul roţilor de tren*, Bucureşti, f.a. **Traduceri:** Molière, *Căsătorie cu de-a sila*, în Molière, *Opere*, II, Bucureşti, 1955; Vladimir Maiakovski, *Teatru*, Bucureşti, 1957 (în colaborare); Ilf şi Petrov, *Opere*, I–II, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Ion Mihail); Karel Čapek, *Teatru*, Bucureşti, 1968 (în colaborare).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *320–322*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *85–92*; Călinescu, *Opere*, II, *359–362*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *377–378*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *836–837*, *Ist. lit.* (1982), *922*; N. Carandino, *Autori, piese, spectacole*, Bucureşti, 1973, *110–113*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *62–76*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *344–352*; Carol Isac, *Permanenţe în dramaturgie*, Iaşi, 1982, *87–160*; Holban, *Literatura*, I, *146–152*; Ionuţ Niculescu, *Un spectacol de „adio”*, TTR, 1990, 4; Maria Alexandrescu, *Tudor Muşatescu şi dramaturgia franceză modernă*, ATN, 1999, 5; *Dicţ. esenţial*, *542–545*; Ghiţulescu, *Istoria*, *114–118*; Ioan Holban, *Tudor Muşatescu şi împlinirea prin jurnal*, CL, 2001, 4; Simona Vasilache, *Poetic şi prozaic*, RL, 2007, 27; Popa, *Ist. lit.*, I, *277–278*. ***Il.C.***

MUŞATESCU, Vlad (4.V.1922, Piteşti – 4.III.1999, Bucureşti), prozator, traducător. Este fiul Olgăi (n. Marincu) şi al lui Eftimie Muşatescu, contabil. Face studii la Liceul Militar din Craiova (1933–1936) şi la Liceul Militar din Chişinău (1936–1939), dar nu îşi susţine bacalaureatul. Este corector la mai multe gazete bucureştene, secretar al Editurii ABC (1941–1945), redactor la ziarul „Înainte”

(1945–1946), la Editura Europolis (1946–1947) şi la Editura de Stat (1948–1953), tehnoredactor şi machetator la „Flacăra", „Gazeta literară", „Magazin istoric", „Scânteia" şi redactor artistic la revista „Cinema". Debutează la „Universul literar", cu nuvela *Maruca Schiavoni*, în 1942 şi în volum în acelaşi an, ca autor de texte umoristice pentru copii, cu *Bobby Felix Făt-Frumos şi motocicleta BMW*, urmată de *Magdalena şi Târţoi* (1943), o carte despre nişte puşti aventurieri care fug de acasă, ajungând să se angajeze la circ. În 1945 încearcă şi genul senzaţional în primul său roman, *La sud de lacul Nairobi,* unde se va adresa şi adulţilor, dezvăluind tainele vieţii de explorator. După o lungă perioadă de tăcere, autorul va reveni abia în anii '70 cu o bogată colecţie de texte comice, în care păstrează acelaşi spirit „voios, semimemorialistic" (Marian Popa), anunţând parodia prin titluri împrumutate de la jocurile de copii: *De-a v-aţi ascunselea* (1974), *De-a puia-gaia* (1975), *De-a baba oarba* (1976), *De-a bâza* (1977), cărţi subintitulate *Jocurile detectivului Conan*, reeditate în 1978 în două volume cu titlul *Extravagantul Conan Doi.* În 1984 **M.** face trecerea spre poezie, publicând placheta *Cerbul din oglindă.* Este şi un traducător înzestrat, predilecţia lui mergând tot către literatura pentru tineret, de factură poliţistă ori de spionaj şi aventură, dar şi de călătorie

Vocaţia lui **M.** aparţine registrului comic. În ciclul care îl are ca protagonist pe Conan Doi, autorul, sub masca neseriozităţii, ia peste picior toate clişeele reţetelor „clasice" ale romanului poliţist, depăşind limitele acestuia şi inovând tehnic faţă de canoane, într-un fel la limita postmodernismului (intertext, pastişă). Cărţile par facile, dar nu sunt scrise deloc superficial, ci doar în răspăr faţă de convenţii, cu strategia unei literaturi care devine astfel de succes. În parodiile „criminalistice", personajul central este unchiul Andi Detectivul, care foloseşte şi pseudonimul Al. Conan Doi (referinţa fiind evidentă la Arthur Conan Doyle, „părintele" lui Sherlock Holmes), lângă el evoluând mătuşa Raliţa, Penke (printr-o „coincidenţă" biografic-ironică acesta este numele real al soţiei lui **M.**), nepoţii Biba, Babana şi Babacu – „ostrogoţii", motanul Nea Mişu Falconetti (preluând numele personajului negativ din serialul *Om bogat, om sărac,* la modă în anii '70), „eroii" fiind reluaţi şi în *4 ostrogoţi, unu' mare şi trei mici* (1992). De altfel, autorul recurge frecvent la „continuări", pentru că are ceva nou de pus în scenă, de povestit şi pare a nu se plictisi niciodată de această familie formidabilă de încurcă-lume, în care toţi se joacă de-a detectivii, iar acţiunea devine un simplu pretext pentru reuşite umoristice. Când se detaşează totuşi de alter egoul său, corpolentul Alexandru E. Coman, dar şi de trabantul Bombiţa al mătuşii sâcâitoare şi de copiii năzdrăvani din Valea cu Urşi, prozatorul devine ceva mai interesat de realism, însă tot cu fond autobiografic, improvizând în altă manieră, ca în romanul *Contratimp* (I–II, 1981–1983; Premiul Uniunii Scriitorilor) sau în paginile cu inserții memorialistice din *„Aventuri" aproximative* (I–III, 1984–1987; ediție necenzurată, în patru volume, 2008), unde alte personaje, ca Maca-Maia, Tata-Petre, tanti Malica, sunt prezentate mai mult decât pitoresc. Scriitorul este aici un fin portretist şi depăşeşte practic genul de divertisment. Un element-cheie ar fi de remarcat (l-au semnalat critici precum Valeriu Cristea sau Teodor Vârgolici): „seducătoarea jovialitate" a autorului, un fel de copil mare care se amuză în tot ceea ce scrie, rămânând însă, în umbră, un autor serios, ce mizează mai ales pe stilul dinamic şi pe dialogul colorat. Cu fantezie nesecată, păstrând o doză de autoironie care îl fereşte să cadă în derizoriu, improvizând mereu jocuri pentru a submina genul de spionaj, **M.** învinge şi alte stereotipii care îi pândesc naraţiunile.

SCRIERI: *Bobby Felix Făt-Frumos şi motocicleta BMW*, Craiova, 1942; *Magdalena şi Târţoi*, Craiova, 1943; *La sud de lacul Nairobi*, Bucureşti, 1945; *Apa vie*, Bucureşti, 1948; *Pogonici*, Bucureşti, 1949; *Aventurile lui Tûskés Dónci*, Bucureşti, 1949; *De-a v-aţi ascunselea*, Cluj-Napoca, 1974; *De-a puia-gaia,* Bucureşti, 1975; *De-a baba oarba,* Bucureşti, 1976; *De-a bâza*, Bucureşti, 1977; *Extravagantul Conan Doi,* I–II, Bucureşti, 1978; *Contratimp*, I–II, Bucureşti, 1981–1983; *Unchiul Andi „detectivul" şi nepoţii săi*, Bucureşti, 1982; ed. (*Unchiul Andi „detectivul" şi nepoţii săi ostrogoţii*), Bucureşti, 1991; *„Aventuri" aproximative*, I–III, Bucureşti, 1984–1987; ed. I–IV, Bucureşti, 2008; *Cerbul din oglindă*, Bucureşti, 1984; *Cei trei veseli năpârstoci*, Bucureşti, 1984; *Expediţia „Nisetrul 2"*, Bucureşti, 1987; *Oameni de bună credinţă*, Bucureşti, 1989; *4 ostrogoţi, unu' mare şi trei mici*, Bucureşti, 1992. **Traduceri:** A. J. Cronin, *Doamna cu garoafe*, Bucureşti, 1943 (în colaborare cu Mircea Streinul); Rudyard Kipling, *Se lasă noaptea*, Bucureşti, 1943 (în colaborare cu Al. Olaru şi Mircea Streinul); Jack London, *Temniţa profesorului*, Bucureşti, 1943; Erskine Caldwell, *Povestiri despre albi şi negri*, Bucureşti, 1948 (în colaborare cu Pena Zabunov); Vsevolod Ivanov, *Trenul blindat 14–69*, Bucureşti, 1950; Jules Romains, *Stăpânii apelor,* Bucureşti, 1951; Gaston Leroux, *Misterul camerei galbene*, Bucureşti,

1969, *Fantoma de la operă*, Bucureşti, 1994; Émile Zola, *Gervaise*, I–II, pref. Georgeta Horodincă, Bucureşti, 1972, *Cu inima zdrobită*, Bucureşti, 1992; Émile Gaboriau, *Afacerea Boiscoran*, Cluj-Napoca, 1975, *Cu ştreangul de gât*, Bucureşti, 1991; Paul Féval, *Misterele Londrei*, I–II, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Lazăr Cassvan); Anatoli Ivankin, *Ultimul kamikadze*, Bucureşti, 1984.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Un prozator jovial*, RL, 1974, 15; Sorin Titel, *Două romane polițiste*, RL, 1975, 48; Valentin F. Mihăescu, *Aventură şi umor*, LCF, 1976, 5; Artur Silvestri, [*Vlad Muşatescu*], LCF, 1977, 2, 1978, 45, 1981, 43, 1985, 6; Alex. Ştefănescu, *Giumbuşlucuri, boroboațe, ghiduşii*, LCF, 1977, 42; Mirela Roznoveanu, *Un roman parodic şi de aventuri*, RL, 1979, 12; Dumitru Dinulescu, „*Contratimp*", RL, 1981, 31; Nicolae Georgescu, *În căutarea familiei*, LCF, 1984, 12; Voicu Bugariu, „«*Aventuri*» *aproximative*", RL, 1984, 40; Teodor Vârgolici, *Avatarurile unui destin literar*, RL, 1986, 35; Nicolae Baltă, *„«Aventuri» aproximative"*, RL, 1987, 23; *Dicț. scriit. rom.*, III, *349–350*; Dodo Niță, *„Extravagantul" Vlad Mușatescu*, Craiova, 2002; Popa, *Ist. lit.*, II, *942–943*. ***A.Ml.***

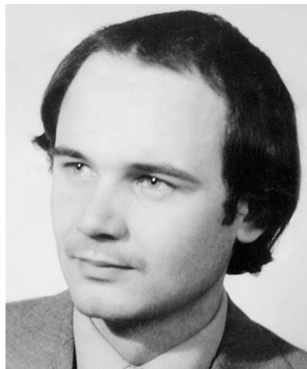
MUŞEŢEANU, Crişan V. (23.IV.1915, Bucureşti – 5.XII.2006, Freiburg, Germania), memorialist, poet. Este fiul Luciei Muşeţeanu (n. Codreanu), croitoreasă, şi al lui Victor Muşeţeanu, contabil. Urmează Liceul „V. Alecsandri" din Galaţi (1925–1932) şi Facultatea de Medicină din Bucureşti (1932–1938). Din 1940 student la Facultatea de Științe, în 1941 primeşte o bursă Humboldt şi pleacă la Jena, unde face studii de chimie, fizică şi matematică până în 1942, când vine în ţară, luându-și doctoratul în medicină la facultatea bucureșteană. Mobilizat, este trimis ca medic de batalion pe Frontul de Răsărit. Profesând ca medic din 1938, cu o întrerupere în timpul războiului, va avea mai multe locuri de muncă în București. În 1969, invitat la Institutul de Boli Infecțioase „Robert Koch" din Berlinul de Vest, este împiedicat să se întoarcă în ţară. Rămâne în RF Germania și activează în calitate de cercetător la institutul care îl invitase. Se pensionează în 1981 şi se mută în apropiere de Freiburg, unde, din 1987 până în 2002, va lucra la Institutul „Max Planck". Oprit să publice în ţară, trimite poezie şi proză la „Limite" (Paris), „Revista scriitorilor români" (München) şi „Zodii în cumpănă" (Freiburg). Abia după 1989 va fi prezent atât cu volume, cât și cu intervenții în presa de acasă: „Jurnalul literar", „Porto-Franco", „Antares" ș.a.

Scrierile lui **M.** cuprind memorialistică, nuvele, povestiri „laviuri" (*Caniculă asupra Prusiei*, 2004) și versuri. Frescă a Galaţiului şi a altor oraşe dunărene în perioada interbelică, *Lumea copilăriei mele* (1998) reconstituie nu numai ambianţa familială, ci şi rafinamentul din mediile urbei în care greci şi turci aduc, fiecare, amprenta culturii lor. Se profilează case boiereşti, oameni care poartă haine scumpe croite în străinătate, călătoresc la Bayreuth la festivalul Wagner, au preocupări artistice; aici se organizează prelegeri despre muzică, la care cetăţenii participă cu însufleţire. Sunt evocate şi obiceiurile tradiţionale, şi forfota vulgului, cheiul cu bordeluri, toate învăluite de un farmec ce vine din nostalgia pentru locurile copilăriei, oraşul Galați devenind un fel de Arcadie pierdută. Deşi caracterul memorialistic predomină, închegându-se o genealogie şi o „istorie" a familiilor Muşeţeanu şi Codreanu, personajele reale devin aproape figuri de roman, conturate prin câteva elemente ce au plasticitate ficțională. Naraţiunea se insinuează şi ea atunci când se urmăreşte traiectul vieţii protagonistului – desprinderea de copilărie, şcoala, atracţia feminităţii, dar şi discuţiile despre muzică, literatură şi civilizaţie. Deşi autorul mărturiseşte în nenumărate rânduri că şi-a scris amintirile proprii („Scriu toate acestea de-a valma, aşa cum îmi vin în gând, fără să încerc să transform povestirea în proză beletristică"), senzaţia de ficţiune stăruie peste tot. Alt volum memorialistic, *Amintiri din război. 1941–1944* (1998), păstrează acelaşi timbru discret, dar aici istorisirea este mai înnegurată. Războiul este văzut ca o nenorocire ce mutilează fizic şi psihic, legând în acelaşi timp oamenii sub semnul solidarităţii. Autorul-narator, medic de front, comentează situaţia trupelor româneşti, al căror rol era să întârzie contraofensiva sovietică, şi prezintă realitatea pe care trebuia să o înfrunte soldaţii deveniţi „carne de tun", mulţi încercând să se întoarcă acasă după ce fuseseră trimişi în linia întâi. Figurile sunt privite dihotomic: cei plini de stoicism îşi îndură soarta chiar dacă înţeleg că sunt sacrificaţi, în timp ce alţii, aflaţi în poziţii înalte, încearcă orice stratagemă pentru a părăsi frontul. Astfel, memorialistica lui **M.** recompune traseul existenţei autorului, prezentând două momente esenţiale, unul plin de inocenţă şi bucurie, iar celălalt, dominat de un suflu tragic, cu secvenţe de cruzime care pun la încercare fibra morală. Repuse în circulație târziu, poeziile, și mai ales cele șaizeci de sonete din volumul *În căutarea lui Dumnezeu* (2006), scrise în anii ’80, dau imaginea unui poet indiferent la tendințele momentului, la care aderă

confrații săi, dedicat însă virtuozitățiii versului, pe urmele lui V. Voiculescu.

SCRIERI: *Lumea copilăriei mele*, Bucureşti, 1998; *Amintiri din război. 1941–1944*, Bucureşti, 1998; ed. (*Strigătul sau Proiecţia unui necunoscut în secolul în care a trăit*), Bucureşti, 2003; *Caniculă asupra Prusiei*, București, 2004; *Destinul geometric*, București, 2004; *În căutarea lui Dumnezeu*, Galați, 2006.

Repere bibliografice: Florin Grigoriu, *Cronici de carte*, „Revista română de versuri şi proză", 2001, 4; Cornelia Ştefănescu, *Iarna rusească '42–'43*, JL, 2003, 7–12; Paul Miron, *Crișan V. Mușețeanu și împărăția apelor*, TP, 2005, 3; Lidia Stăniloae, *O carte care trebuie citită*, JL, 2005, 11–16; Ciprian Dad, *În căutarea sensului ascuns*, JL, 2005, 11–16; Dumitru Augustin Doman, *O lecție despre sonet*, ARG, 2007, 3; Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, I, Onești, 2012, *161–169*. ***M.Dr.***

MUȘINA, Alexandru (1.VII.1954, Sibiu – 19.VI.2013, Brașov), poet, eseist, editor.

Este fiul Viorică Mușina (n. Flucuș), vânzătoare, și al lui Alexandru Mușina, chelner. Absolvent al Liceului „Andrei Șaguna" din Brașov (1973), urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română–franceză (1974–1978). Ulterior, până în 1989, va fi profesor la Liceul Industrial din Întorsura Buzăului, cultivator și vânzător de flori, apoi redactor la revista „Interval" (1990–1992) și cadru didactic la Facultatea de Litere din Brașov, unde ține cursuri de literatură comparată și folclor. În 1995 își susține doctoratul la Universitatea din București cu o teză despre poezia modernă. După 2000 activitatea de cenaclu este dublată sau substituită de aceea de profesor de „scriere creatoare" (*creative writing*), **M.** numărându-se printre promotorii introducerii acestei discipline în spațiul universitar românesc. Din 1999 a condus editura brașoveană Aula, care s-a specializat în publicarea de lecturi revizioniste ale literaturii române și în căutarea de tinere talente. Debutează publicistic în „România literară" (1978), iar editorial e prezent în volumul colectiv *Cinci* (1982), alături de Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter și Mariana Marin. Mai colaborează la „Astra", „Convingeri comuniste", „Vatra", „Familia", „Echinox", „Contrafort", „Contrapunct", „Convorbiri literare", „Euphorion", „Apostrof", „Transilvania" ș.a. Începând din 2011 a fost, alături de Andrei Bodiu, editor senior al revistei „Corpul T". A activat în cenaclurile Junimea (1974–1978), Cenaclul de Luni (1977–1983), Cercul literar 19 (1981–1985), Alternative (1987–1988) și Interval (începând din 1990), ultimele trei din Brașov. Prin activitatea din cadrul Cercului literar 19, **M.** a servit drept mentor pentru ceea ce s-a numit ulterior „Grupul de la Brașov", pornit sub forma unui grup de tineri literați (Marius Daniel Popescu, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Marius Oprea, Sorin Matei, Simona Popescu) și atingând în deceniul următor proporțiile unei veritabile „școli". Câteva antologii, alcătuite singur sau în colaborare, privesc poezia generației '80 (1993), poezia modernă (1997), tinerii prozatori brașoveni (2003) ș.a. I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor Profesioniști (1995), Premiul Uniunii Scriitorilor (1984, 2009), premiile câtorva reviste: „Poesis" (1992, 1996), „Familia" (1997), „Cuvântul" (2004), „Transilvania" (2008), „Observator cultural" (2010), Premiul Mediensis (2006) ș.a. Unele dintre poemele și articolele lui **M.** au apărut în antologii și numere tematice de reviste din SUA, Germania, Franța, Spania, Ungaria, Italia, Cehia, Belgia, Rusia, Bulgaria, Haiti etc.

Trei teme aflate într-o strânsă simbioză se degajă din eseurile reunite de **M.** în volumul *Sinapse* (2001). Mai întâi, e vorba de radiografierea moravurilor epocii (post)comuniste, descrisă pe un ton ce alternează cinismul și jovialitatea, cum se întâmplă, de pildă, în *Comunismu-i ca viagra sau Filosofia mațului plin.* A doua temă, dezvoltată cu talent epic și umor, vizează inserția biograficului, ce dezvăluie uneori nebănuite – și neconvingătoare – veleități paideice (*Să devii ceea ce ești*). În fine, al treilea compartiment privește poezia, care, pe lângă dimensiunea ei estetică, implică și conexiunea cu sinele și cu realitatea cotidiană: „Nu pot crede decât într-o poezie a vieții noastre de zi cu zi, centrată *pe mine*, cu corpul și fantasmele mele, aici și acum, într-un timp și un loc" (*Poezia – un mod de a fi viu*). Pe o idee similară, expusă într-o manieră axiomatică („poezia este o formă de explorare a Realității"), este construit și eseul *Paradigma poeziei moderne*

(1996), unde **M.** extrage trăsături definitorii din textele programatice ale poeților. Deși cartea se află în bună măsură în siajul lui Hugo Friedrich, eseistul aduce o serie de corecții semnificative, referitoare la importanța poeziei americane în definirea paradigmei, caracterul dialogic al poeziei și relevanța referentului în raport cu textul. De asemenea, de reținut sunt sistematizarea formelor eului liric în poezia modernă și utilizarea modelului epistemologic al lui Thomas S. Kuhn în explicarea „revoluțiilor" poetice. Refuzând să vadă în lirica modernă un fenomen încheiat, **M.** o consideră o paradigmă aflată încă în derulare; transpare aici una din idiosincraziile autorului, care, deși a fost printre primii care au folosit la noi termenul postmodernism, a refuzat constant ralierea la această orientare. În contrapartidă, el a propus o „poezie a cotidianului", echivalată prin formula „noului antropocentrism", ale cărei date esențiale ar fi „centrarea pe ființa umană, în datele ei concrete, fizic-senzoriale, pe existența noastră de aici și de acum și o anume «claritate a privirii»" (*Noul antropocentrism*). O asemenea perspectivă definește și versurile lui **M.** Încă de la începuturile activității sale, autorul practică o poezie polifonică, în care pojghița realului e fisurată de clișeele discursive ale limbii de lemn și de elemente livrești. Așa se întâmplă, de pildă, în *Lecțiile deschise ale profesorului de limba franceză A.M.*, unde se conturează o atmosferă sordidă, de mitocănie generalizată, cu navetiști apatici, cu seraliști semianalfabeți și cu duhori de țuică, peste care plutește sumbru obsesia vidului și a ratării: „e cazul să ieșim și noi/ balul bobocilor deși a început/ atacul nemilos al cheliei e cazul/ să dați și voi ceva nu-i așa un început fericit/ mult succes în carieră hip hip ura/ și la gară desigur cât mai repede dar nici/ prea repede să nu conturbăm/ procesul instructiv-educativ și sălile-nalte/ ca florile dalbe ca un veșnic stai jos asseyez-vous" (*Lecția a doua. Zi de sărbătoare*). Poezia se dezvoltă astfel în jurul unui pivot biografic care apoi își întinde tentaculele în tentativa de a împresura realitatea. Însă poetul nu se oprește aici, ci – așa cum remarcă Al. Cistelecan – „arta referinței" e doar un pretext pentru „arta transreferențială". Numai că o asemenea dilatare a referentului nu se realizează prin transfigurarea realului: **M.** nu este un mistic, ci un gnostic. El tânjește să recupereze realitatea ocultată, camuflată – după caz – de mâzga ideologiei sau de poleiala „culturii". Nu degeaba își mărturisise poetul dorința ca prin poezie să descopere „adevărate epifanii ale banalului". Și poate că nicăieri acest proces nu se relevă mai clar decât în *Budila-Express* – apărut în volumul *Cinci* și reluat, din cauza cenzurii, abia în *Lucrurile pe care le-am văzut (1979–1986)* din 1992 –, unul din cele mai bune poeme ale generației '80: „Budila-Express! Budila-Express! Budila-Express!/ Și noi am știut și noi am iubit,/ Și noi am avut și-am putut, am scris și-am citit!/ Budila-Express, garnitură cu bou-vagoane,/ Garnitură dublată, uneori, garnitură bondoacă,/ Iute și verde-murdară printre grămezile de cartofi/ Putrezind pe câmpuri, pe lângă peroanele/ Pline de cioburi și de capace de bere,/ Budila-Express, ruginind nevăzut/ Precum tinerețea, la încheieturi". Ca și în restul operei lui **M.**, aventura eului liric se configurează aici ca o expediție cinegetică de înlănțuire a realului. E drept că prima lui carte personală, *Strada Castelului 104* (1984), dezvoltă o anume figurație medievală, trubadurescă, galantă, iar poetul se abandonează uneori în voia unor convenții facile; însă recuzita lirică e mereu subminată prin ironie, prin telescoparea actualității sau prin destrămarea vrajei. De fapt, există pretutindeni o pronunțată componentă antivizionară, cum se întâmplă în această revelație ratată, ce readuce subiectul liric sub zodia acelui *hic et nunc* propriu poetului: „În depărtare se auzeau glasuri nedeslușite/ Și prin perdelele aerului/ Păreau că se mișcă ființe fantastice/ Cu 16 labe, 3 capete și coame lânoase/ Deasupra chipurilor de om.// «O viziune a apocalipsei», își spuse,/ «Toate acestea nu sunt posibile și adevărate/ Decât când țesătura lumii/ Începe să se destrame. Or eu/ Sunt viu și uman.» Scara de oricalc/ De deasupra-i dispăru, ca o lucire întâmplătoare./ Trupul i se restrânse brusc în forma pieritoare" (*O viziune intermediară*). Însă repudierea viziunii nu conduce la cantonarea în minimalismul biografic, de vreme ce există și o anume ocultare a planului imediat, având ca supape reveria și histrionismul. Atâta doar că imaginarul nu permite, ca la Mircea Cărtărescu, instrumentarea sa ca vehicul al decolării, iar fanteziile lui **M.**, oricât de coerente, se autodenunță mereu ca „făcături". Dacă există vreo revelație în această poezie, ea ar consta în conștientizarea imanenței ca unică formă de ființare. Astfel, în *Aleea Mimozei nr. 3* (1993), *Tomografia și alte explorări* (1994) și în *Tea* (1998), evenimentul liric central îl reprezintă tocmai constatarea opacității lumii, ca

realitate insurmontabilă și ca obiect ce se refuză oricărei „codificări": „De-acolo, de dincolo de gară, de stâlpi și de fire,/ Din spatele aerului, cortinei,/ Ar trebui/ Să vină un semn./ Nu vine./ [...]/ Mă scol de pe iarbă. -Mi privesc/ Mâinile. Și plec/ În partea cealaltă, calm, nepăsător" (*Surprinderea serii. Eseu*). Dar această certitudine nu numai că nu devine pretext de lamentație, ci maschează chiar o jubilație secretă. Există aici o metafizică „naturistă", un rousseauism latent, care constituie axul central al poeziei. Nici primitivismul, nici frustețea nu provoacă indignarea eului liric; dimpotrivă, civilizația, „tiehnica" și sofisticăria reprezintă echivalențe ale unei căderi din raiul agrest: „Nu vei fi/ Cu nimic mai frumoasă dacă mergi cu o sută la oră/ Nici dacă radioul ne ține suspendați/ În muzică și prostii. Nici măcar/ Dacă bomba va exploda sau gargaragiii/ Vor răguși.// Nu o să se schimbe nimic. Doar metabolismul bazal/ Al corpului tău, în care am investit/ Miliarde de imagini și neuroni. Doar pistruii/ De pe umărul stâng or să lunece/ În moartea termică, întocmai/ Mult mai neînsemnatului Univers" (*Tiehnica...*). Preluând un titlu lansat de Ezra Pound (față de care poetul român are un adevărat cult), *Personae* (2001) reprezintă deopotrivă o revizitare cu caracter experimental a satirei latinești. Cu toate că poemele pot fi citite și ca embleme ale unor moravuri general umane, ținta otrăvurilor o constituie în primul rând contemporanii, care transpar cu ușurință îndărătul măștilor: „Marinidas, logograful, care singur consumă/ În fiece an recolta de papirus/ A unei întregi nome egipțiene, e mândru/ Că a socotit, fără greșeală, de câte ori/ Apare «moira» în piesele tragicilor autori" (*Marinidas*). În alianță cu tradiția poeziei „boabei și a fărâmei", satira reapare sub formă fabulistică în *Și animalele sunt oameni!* (2002). După modelul arghezian, **M.** creează un bestiar benign, care se pretează la o lectură plurală datorită aluziilor biografice și intertextuale: „... domnișoara Privighetoare,/ Soprană de coloratură,/ Deși are/ O prea mignonă făptură/ Și nici nu locuiește pe lac,/ Ci într-un copac,/ Apare/ Numai în roluri de solistă.// De-aceea broasca e melancolică și tristă" (*Doamna Broscvary*). În *Hinterland* (2003) discursul poetic constituie, pe de o parte, aidoma celui din *Personae*, un exercițiu de recuperare a unor formule lirice aproape uitate, iar pe de altă parte, volumul marchează o revenire, de o virulență necenzurată, la obsesia esențială a autorului: opoziția dintre un mod de existență „naturală" și mecanismele alienante ale societății contemporane. De această dată răbufnirile vizează „paradisul artificial" al consumismului, fotografiat din unghiuri diferite, în ipostaza unui eden acefal, larvar și devitalizant: „Suntem mulțumiți: W.C.-urile-s curate,/ Paturile moi, mâncarea pe săturate./ Nu trebuie să facem nimic, decât/ Să zâmbim pentru următorul afiș:/ Ștreangul transparent, petrecut după gât,/ Ne ține oricum cu ochii tot timpul deschiși" (*P. C. Paradise*). Volumele de versuri din a doua jumătate a anilor 2000 continuă formulele dezvoltate anterior. Astfel, *Poeta, poetae* (2008) și *Cordilio, Bibinia & comp.* (2012) prelungesc maniera din *Personae*, pe când *Album duminical* (2008) este un *Hinterland* localizat la scara unei scări de bloc, un teritoriu bacovian indeterminat, unde „aici" este mereu blocul, iar „acum" este mereu duminică. O excepție de la acest parcurs iterativ o constituie *Regele dimineții* (2009), care se distinge prin maniera în care proiectează drama inconsistenței eului sub forma unor figurații micro- și macrocosmice: „Iarăși pe piele mi-a răsărit/ Un roșu arhipelag. Să fie arheii/ Celulelor? Nemulțumiți. Să fie daimonii/ Ficatului, splinei? Să fie micii zei/ Ai vaselor sangvine?// Port cu mine un animal uriaș./ Un continent, o galaxie. Nimeni nu știe cu-adevărat/ Ce se petrece acolo. Din când în când/ Primesc semne: un dinte găurit, o vânătaie,/ Un roșu arhipelag pe mâna mea stângă" (*Arhipelagul*). Eseurile publicate de **M.** după antologia-bilanț *Sinapse* se caracterizează printr-o ancorare mai puternică în actualitatea imediată. Semnificative în această privință sunt volumul *Supraviețuirea prin ficțiune* (2005), o culegere de cronici neconvenționale la cărți semnate de Viktor Astafiev, Ken Kesey, Valentin Rasputin, Cinghiz Aimatov, Marguerite Yourcenar, Umberto Eco, George Steiner, Fernand Braudel, E. R. Dodds ş.a., în care valoarea textelor comentate este aproximată în primul rând pe baza gravității problemelor pe care acestea le ridică –, dar mai ales piesele dipticului *Epistolarul de la Olănești: Scrisorile unui fazan* (2006) și *Scrisorile unui geniu balnear* (2007). Cele două titluri au stârnit interesul prin formula lor insolită, o suită de zig-zaguri între anecdote, bârfe și zvonuri care pretind că dezvăluie tarele „vieții literare" românești, alăturate unui șir de reflecții cu privire la probleme „grave", precum complexele de inferioritate ale

culturii române, dezinteresul pentru lectură (cuplat, în mod surprinzător, cu explozia veleitarismului agresiv), parohialismul și provincialismul, revizitarea trecutului literar, mizele derizorii ale bătăliilor generaționiste etc. Singurul roman al lui **M.**, *Nepotul lui Dracula* (2012), pare un rezultat al provocării de a găsi justa măsură între metaficțiunea postmodernă și literatura de consum. Florin Angelescu Dragolea („FAD" sau „Fifi"), un insipid asistent la catedra de franceză a unei universități din provincie, este nexul în care se intersectează cele trei romane cuprinse în volum: un roman „cu cheie", al vieții academice, în care, pe lângă ironia benignă și tandră la adresa unor colegi ușor identificabili, autorul cuprinde și o serie de șarje savuroase la adresa unor „mode" metodologice din universitățile românești, precum semiotica și studiile culturale; un roman al (post)tranziției postcomuniste, unde radiografia moravurilor e făcută cu ajutorul, cel mai adesea involuntar, al studentelor Bubu și Lulu (și nu fără concursul șeicului Abdalah); în sfârșit, romanul propriu-zis „cu vampiri", o narațiune parodică și burlescă în care incursiunea în trecutul neguros al Drăculeștilor este tulburată și mai mult prin secvențele onirico-fantastice care populează cartea.

Poezia lui Alexandru Mușina, ca și a celorlalți poeți din generația lui, ascunde sub aparentul prozaism fotografic (datorită prizei la realul imediat, la cotidian) procedee artistice extrem de sofisticate. [...] [*R*]*ealul care pare brut este în fapt modelat de clișeul verbal, de acea limbă de lemn a manualelor, stereotipă și instrumentalizantă. Dar nu e numai asta. Poezia* [...] *nu se referă doar la realitate și la limbajul real, ci și la alte poezii.* [...] *În trei atlazuri e culcușul, cum ar fi spus Ion Barbu.*

NICOLAE MANOLESCU

Poezia lui, nu fără orchestrație, spune întotdeauna direct ce-l doare pe omul care-o scrie (și mai ales, firește, pe toți cei asemeni lui). E o poezie, în felul ei, abrupt confesivă; biografică și realistă, fără îndoială, dar nu atât prin însumare și montaj de secvențe, cât printr-o promovare substanțială a biograficului și prin inducerea lui într-o condiție. Căci poet al condiției e Mușina în primul rând; dar poet al condiției (și umane și poetice, dar mai cu seamă al celei dintâi) nu înseamnă poet de notații, un fel de poet-stivuitor, ci, cu necesitate, poet de reflecție subiacentă acestora. Subiacentă, dar manifestă; la Mușina, adesea, nu numai manifestă, ci și exhibată (are o coardă parenetică, de guru, *deși se străduiește mereu s-o dezacordeze).*

AL. CISTELECAN

SCRIERI: *Cinci* (volum colectiv), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Strada Castelului 104*, București, 1984; *Lucrurile pe care le-am văzut (1979–1986)*, București, 1992; *Aleea Mimozei nr. 3*, Constanța, 1993; *Tomografia și alte explorări*, Timișoara, 1994; *Budila-Express*, Paris, 1994; *Introducere în poezia modernă*, Brașov, 1995; *Unde se află poezia?*, Târgu Mureș, 1996; *Paradigma poeziei moderne*, București, 1996; ed. Brașov, 2004; *Antropologie culturală și folclor*, București, 1996; *Eseu asupra poeziei moderne*, Chișinău, 1997; *Tea*, Botoșani, 1998; *Personae*, Brașov, 2001; *Sinapse*, Brașov, 2001; *Și animalele sunt oameni!*, Brașov, 2002; *Hinterland*, Brașov, 2003; *Poeme alese (1975–2000)*, postfață Al. Cistelecan, Brașov, 2003; *Supraviețuirea prin ficțiune*, Brașov, 2005; *Scrisorile unui fazan. Epistolarul de la Olănești*, Chișinău, 2006; *Scrisorile unui geniu balnear. Epistolarul de la Olănești II*, Brașov, 2007; *Album duminical*, Brașov, 2008; *Poeta, poetae*, Brașov, 2008; *Regele dimineții*, București, 2009; *Poezia. Teze, ipoteze, explorări*, Brașov, 2008; *Cordilio, Bibinia & comp.*, București, 2012; *Nepotul lui Dracula*, Brașov, 2012. **Antologii:** *Antologia poeziei generației '80*, pref. edit., Pitești, 1993; ed. 2, Brașov, 2002; *Antologie de poezie modernă. Poeții moderni despre poezie*, București, 1997 (în colaborare cu Romulus Bucur); *Junii '03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, pref. Andrei Bodiu, Brașov, 2003 (în colaborare cu Andrei Bodiu și Caius Dobrescu).

Repere bibliografice: Steinhardt, *Critică*, *253–254*; Simion, *Sfidarea*, *297–301*; Ion Bogdan Lefter, *În căutarea „ținuturilor boreale"*, VR, 1986, 10; Mincu, *Eseu*, *98–101*; Simion, *Scriitori*, IV, *542–545*; Florin Manolescu, *Dincoace și dincolo de Thule*, LCF, 1992, 22; Țeposu, *Istoria*, *54–55*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *141–148*; *Dicț. analitic*, I, *101–102*, IV, *583–586*; Ioan Moldovan, *Poetul ca „bărbat singur și rece"*, F, 1999, 7–8; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *194–199*, *passim*; Manolescu, *Lista*, I, *339–341*; Pop, *Viață*, *153–157*, *196–205*; *Dicț. scriit. rom*, III, *350–352*; Diaconu, *Poezia*, *62–84*; Nicoleta Sălcudeanu, [*Alexandru Mușina*], CU, 2003, 2, VR, 2008, 12; Cistelecan, *Al doilea top*, *58–60*, *114–116*; Mihai Iovănel, *Poezia ExMuchina (sonete în adidași)*, ALA, 2005, 762; Andrei Terian, [*Alexandru Mușina*], E, 2005, 11–12, 2007, 3–4; Boldea, *Vârstele*, *228–231*; Cristea-Enache, *București*, *213–217*; Lefter, *Flashback*, *239–257*; Simona Sora, *Sfaturi pentru un tânăr critic*, DM, 2006, 138; [*Alexandru Mușina*], CLT, 2006, 49 (grupaj special); Delia Ungureanu, *Viețuirea prin ficțiune*, OC, 2006, 90; Teodora Dumitru, *Paradigmistica*, CLT, 2007, 56; Simion, *Fragmente*, V, *108–111*; Soviany, *Apocaliptica*, *329–330*; Manolescu, *Istoria*, *1321–1325*; Cosmin Ciotloș, [*Alexandru Mușina*], RL, 2009, 48, 2012, 27; Daniel Cristea-Enache, *Ține aproape*, OC, 2010, 524; Soviany, *Cinci decenii*, I, *201–208*; Claudiu Turcuș, *Un potop de parodii*, OC, 2012, 379; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Dar vie dezghețul*, OC, 2012, 397; Cistelecan, *Diacritice*, *II*, *126–141*. ***A.T.***

MUŞLEA, **Ion** (29.IX.1899, Braşov – 27.VII.1966, Cluj), folclorist, etnolog.

Este fiul Ecaterinei (n. Pitiş) şi al lui Candid Muşlea, învăţător. Face liceul la Braşov şi studii universitare la Bucureşti şi Cluj (1918–1922). Se specializează la Şcoala Română din Franța (1923–1925), urmând şi cursurile unor mari savanţi ai vremii, între care Joseph Bédier la Collège de France şi Mario Roques la Sorbona. Devine doctor al Universităţii din Cluj cu teza *Obiceiul junilor braşoveni* (1927). Lucrează la Biblioteca Universitară clujeană, între 1925 şi 1929 ca bibliotecar, între 1936 şi 1947 ca director, concomitent fiind şi cercetător la Muzeul Etnografic al Transilvaniei (din 1926). Întemeiază şi conduce, din 1930, Arhiva de Folclor a Academiei Române şi publică „Anuarul Arhivei de Folclor" (1932–1945). În 1947 e ales membru corespondent al Academiei Române. A mai fost cercetător şi şef de secţie la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară din Cluj. Colaborează la „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", „Arhivele Olteniei" „Boabe de grâu", „Convorbiri literare", „Dacoromania", „Făt-Frumos", „Gazeta Transilvaniei", unde a debutat în 1912, „Gând românesc", „Mélanges de l'École Roumaine en France", „Revista de folclor", „Revue internationale des études balkaniques", „Societatea de mâine", „Steaua", „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»", „Şezătoarea", „Transilvania", „Ţara Bârsei", „Viaţa românească" ş.a.

M. rămâne în istoria folcloristicii şi a etnografiei româneşti atât prin activitatea de organizare și modernizare a cercetării ştiinţifice (Arhiva de Folclor a Academiei Române, „Anuarul Arhivei de Folclor"), cât şi prin contribuţiile directe, câteva cu adevărat marcante, la studiul culturii populare. Pentru proiectele de studiu ale Arhivei de Folclor lansează apeluri către intelectualii satelor, îndemnându-i să se consacre culegerii producţiilor folclorice. Într-o altă etapă, pentru a îndruma acţiunea corespondenţilor şi a „stipendiaţilor", concepe paisprezece chestionare care au în vedere aproape toate aspectele fundamentale ale culturii populare: calendarul, obiceiurile, credinţele, povestirile etc. Materialele primite (1244 de caiete manuscrise) le-a ordonat într-un fişier tematic ce face posibilă consultarea întregului corpus de texte, arhiva devenind în timp una din cele mai complete din ţară şi chiar din Europa. În acelaşi cadru de preocupări vizând realizarea unor instrumente de lucru indispensabile studiului ştiinţific al culturii orale, se înscrie şi *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu* (tipărită postum, în 1970, cu implicarea lui Ovidiu Bârlea), unde sunt catalogate şi sistematizate 17 000 de pagini. Spiritul riguros, de o mare probitate ştiinţifică (inclusiv sub aspect filologic) răzbate şi din modul în care **M.** a alcătuit câteva ediţii critice: Nicolae Pauleti, *Cântări şi strigături româneşti de cari cântă fetele şi ficiorii jucând* (1962), Gheorghe Alexici, *Texte din literatura poporană română* (II, 1966), *George Pitiş, folclorist şi etnograf* (1968). Studiile cu caracter monografic, de folclor comparat etc., precum şi articolele mai puţin extinse au ţinută ştiinţifică, reprezentând fiecare o contribuţie de certă însemnătate. Dintre ele se remarcă *La Mort-mariage*: *une particularité du folklore balcanique* (1925), *Obiceiul junilor braşoveni* (1930), *Cercetări folclorice în Ţara Oaşului* (1932), *Variantele româneşti ale snoavei despre femeia necredincioasă* (1933), *Cântare şi verş la Constantin. Sfârşitul lui Brâncoveanu în repertoriul dramatic al minerilor români din Nordul Transilvaniei* (1964) ş.a. Prin problematică şi prin ipotezele avansate, *La Mort-mariage*… a avut un ecou deosebit în rândul specialiştilor. Studiul analizează un aspect semnificativ al riturilor de trecere, această practică folclorică fiind prezentă în toată Peninsula Balcanică. Este vorba de „nunta mortului", care se desfăşoară la dispariţia unui tânăr încă „nelumit". Sunt urmărite atent originile fenomenului, căile de răspândire, elementele comune din spaţiul cultural balcanic, precum şi cele distinctive. Folcloristul investighează meticulos documentele etnofolclorice, constatând că, răspândită pe arii foarte largi, „nunta mortului" cunoaşte numeroase ipostaze în sud-estul european nu doar ca practică folclorică, ci şi ca întrupare artistică. Fenomenul ar putea avea o provenienţă poligenetică, dar întemeiată pe un fond mental comun indoeuropean. Referitor la

alegoria morţii mioritice, se avansează presupunerea, argumentată ştiinţific, potrivit căreia la baza ei ar sta tocmai această cutumă a nunţii mortului. Adrian Fochi va remarca mai târziu că ideea lui **M.** este extrem de utilă în încercarea de a decoda setul de mesaje al baladei şi al colindei mioritice. *Obiceiul junilor braşoveni*, *Cercetări folclorice în Ţara Oaşului*, *Variantele româneşti ale snoavei despre femeia necredincioasă* sunt alte studii demne a fi consemnate, punând în evidenţă viziunea cercetătorului asupra culturii populare, ca şi maniera de abordare a tot ce aparţine acestei culturi. Folcloristul are în vedere un ansamblu unitar şi de aceea, rămânând în afara oricărei şcoli sau direcţii etnologice, el se afirmă ca etnopsiholog, estetician, sociolog sau filolog, indiferent dacă se ocupă de folclor, etnografie, artă populară, istoria folcloristicii sau de instituţionalizarea cercetării ştiinţifice. În domeniul istoriei folcloristicii **M.** este considerat „unul dintre fondatorii acestei discipline" (Ion Taloş), un deschizător de drumuri, studiile sale fiind axate mai ales pe relevarea interesului pentru folclor în Transilvania. Cercetările consacrate preocupărilor de folclor ale lui Samuil Micu, Vasilie Popp, Timotei Cipariu, Nicolae Pauleti, At. M. Marienescu, Ion Pop-Reteganul, Ovid Densusianu ş.a. demonstrează că mişcarea folcloristică din Transilvania a parcurs aceleaşi etape, are aceleaşi caracteristici şi cunoaşte o evoluţie asemănătoare cu folcloristica de peste munţi. Cercetările etnografice şi de folclor, ca şi cele privind arta populară ale lui **M.** (*Icoanele pe sticlă și xilogravurile țăranilor români din Transilvania*, bunăoară, apărută postum, în 1995) izbutesc să contureze profilul unei personalităţi care a contribuit în chip esenţial la investigarea şi cunoaşterea în profunzime a culturii populare româneşti.

SCRIERI: *Învăţătorii şi folclorul*, Cluj, 1928; *Şcheii de la Cergău şi folclorul lor*, Cluj, 1928; *Obiceiul junilor braşoveni*, Cluj, 1930; *Cercetări folclorice în Ţara Oaşului*, Cluj, 1932; *Contribuţiuni nouă la viaţa şi opera doctorului Vasilie Popp (1789–1842)*, Cluj, 1936; *Ovid Densusianu, folclorist*, Bucureşti, 1939; *Xilogravurile ţăranilor români din Ardeal*, Bucureşti, 1939; *Din istoria tipografiei, editurii şi librăriei româneşti din Ardeal (1830–1918)*, Cluj, 1939; *Ioan Maiorescu despre naşterea şi copilăria sa*, Cluj, 1938; *Pânea pruncilor (Bălgrad, 1702). Din istoria unei vechi cărţi româneşti*, Bucureşti, 1941; *Dr. Vasilie Popp (1789–1842). La centenarul morţii sale*, Sibiu, 1942; *Muzeul Astrei*, Sibiu, 1942; *Timotei Cipariu şi literatura populară*, Bucureşti, 1964; *La centenarul naşterii lui Artur Gorovei*, Cluj, 1966; *Noi contribuţiuni la studiul „Obiceiul junilor braşoveni"*, Cluj, 1966; *George Pitiş, folclorist şi etnograf*, Bucureşti, 1968; *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu* (în colaborare cu Ovidiu Bârlea), Bucureşti, 1970; ed. 2, îngr. Ioan I. Mușlea, pref. Ion Taloș, București, 2010; *Cercetări etnografice şi de folclor*, I–II, îngr. şi introd. Ion Taloş, Bucureşti, 1971–1972; *Icoanele pe sticlă şi xilogravurile ţăranilor români din Transilvania*, Bucureşti, 1995; *Bibliografia folclorului românesc. 1930–1955*, îngr. şi pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 2003; *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, îngr. Ion Cuceu şi Maria Cuceu, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2003; *Cercetări etnologice zonale*, îngr. Ion Cuceu şi Maria Cuceu, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2004; *Valea Gurghiului. Monografie etnologică* (în colaborare), îngr. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2008; *Cercetări etnologice în Ţara Oaşului şi la minerii din nordul Transilvaniei*, îngr. Ioan I. Muşlea, Cluj-Napoca, 2011. **Ediţii:** Nicolae Pauleti, *Cântări şi strigături româneşti de cari cântă fetele şi ficiorii jucând*, introd. edit., Bucureşti, 1962; Gheorghe Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, introd. edit., Bucureşti, 1966; George Pitiş, [*Studii. Texte folclorice*], în Ion Muşlea, *George Pitiş, folclorist şi etnograf*, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Ovidiu Bârlea, *Ion Muşlea*, „Demos" (Berlin), 1966, 2; Ion Şeuleanu, *„Cercetări etnografice şi de folclor"*, SUB, Philologia, t. I, 1972, TR, 1973, 17; Bârlea, *Ist. folc.*, *493–497*; Dumitru Pop, *Clujul, centru de cercetare a culturii populare româneşti*, AAF, 1991–1993; Al. Dobre, *Ion Muşlea şi chestionarele Arhivei de Folclor a Academiei Române*, MCF, 1992; Al. Dobre, *Comisia de Folclor a Academiei Române (1946–1948)*, MCF, 1993; Gh. Pavelescu, *„Icoanele pe sticlă şi xilogravurile ţăranilor români din Transilvania"*, REF, 1997, 5–6; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *352–354*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *630–633*; *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Studii închinate memoriei savanților Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2011. ***I.Ș.***

MUTAŞCU, Dan (22.12.1944, Slatina), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Mariei-Virginia (n. Iorga) şi al lui Traian Mutaşcu, ofiţer. Urmează studiile secundare la liceele bucureştene „Mihai Viteazul" (1957–1960) şi „G. Coşbuc" (1960–1962), după care frecventează Facultatea de Filologie din cadrul Institutului Pedagogic din Bucureşti (1963–1966), absolvită în 1973, şi, fără a finaliza studiile, Facultatea de Filosofie (1966–1968). Va absolvi în 1975 Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene, secţia română–franceză. În 1970–1984 este redactor şi şef de secţie la „Săptămâna". Debutează cu versuri la „Ramuri" în 1966, iar prima carte, *Poems*, îi apare în 1969. Cariera sa literară durează până la căderea comunismului; după aceea nu mai publică nici un volum, doar pagini sporadice în reviste. I

s-a acordat Premiul Academiei RSR pentru volumele de versuri *Leuky* și *Stema din inimi*, ambele apărute în 1973.

Predispoziția lui **M.** mergea către sentimentalismul liric lejer, înșirând naiv metaforele pe ață, după cum o arată prima sa carte în română, *Substratum* (1970): „Mi-e sete de mine și de cei fericiți în dragoste!.../ Tăcerea ține un vas din care curge mereu sângele frunzelor" (*Chipuri din lună*). Titlul anticipează doar nominal direcția ulterioară a poetului, neavând deocamdată nici un punct de legătură cu conținutul. Însă curând **M.** adoptă din mers, via Ion Gheorghe, moda tracismului, apoi, via Eugen Barbu, și pe aceea a bizantinismului. În *Oglinda lui Cagliostro* (1972), încă mărunt sentimental, deja își fac apariția elementele de recuzită caracteristice: „Și acolo, în colț, veghea în chip de Maică,/ chiar Zoroastru veghea și-n o lacrimă bizantină ucidea codobaturi,/ iar țiglele–secunde spre noapte îl zideau pe Negru-Vodă/ în chiar somnul său de mănăstire blestemat de măiastră" (*Acolo, în colț…*). Însă *Ochiul lui Zamolxe* (1972) marchează decisiv tracizarea poeziei lui **M.** Aceasta își ia seama și retoric că a trecut în altă categorie: renunță la declarațiile zaharoase, devine mai opacă, începe să vorbească încifrat (sau doar în dodii) și majusculează substantive comune transformându-le în simboluri: „Numerele de aur scriu/ o mie de ani (o, făpturi de ger!)/ și înc-o mie…/ Scriu semințiile/ și Ochiul băștinaș fiind în toate!/ Scriu trupurile întristate-n straie albe/ șirag/ spre scorburosul Domn/ Zamolxe". Deși mimetic, procedeul funcționează într-o oarecare măsură. *Ochiul lui Zamolxe* rămâne, alături de *Leuky*, poetizând în cheia Antichității grecești o călătorie pe mare, și de *Scrisori bizantine* (1974), volumul cel mai relevant al poetului. *Scrisori bizantine* a fost văzut ca o „addenda lirică la *Princepele*" (Laurenţiu Ulici), formula cuprinzând implicit o judecată defavorabilă imitatorului: „Prea mult aur, prea multe candele/ uneori/ simt vidul bizantin prin toţi porii/ plutesc printre hărţi balistice/ şi-n loc să cânt cu glasul fumegos/ «Kyrye, Kyrye, Eleyson!»/ cu voce aspră număr meterezele/ şi garnizoanele/ şi umbra mea încoifată împinge seara în fântâni". Însă bizantinismul și maniera arhaizantă à la Eugen Barbu rămân în bună măsură un adaos coloristic pe vechea predispoziție către sentimentalism, convertită acum la erotism direcţionat către patrie. Debuşeul şi finalitatea poemelor se dovedesc a fi adesea doar elemente de recuzită din zona emoţionalului patriotic, tranzacţionat uneori fără preliminarii: „Închinare acestui nufăr de aur:/ România,/ ţară pe care istoria/ o întinde cu amândouă mâinile/ stelelor celor mai pure!". Tipică este poezia *Stema din inimi*, care coboară în istorie pentru a culege pretexte pentru declarații de dragoste specifice; dar și într-o plachetă de versuri pentru copii, *Cerbul din oglindă* (1984), **M.** tot patria o cântă: „Aici, în țara pionierilor,/ în România,/ stejarii poartă-n vârfuri numai note de zece" (*Țara pionierilor*); „Și-avem un steag, și-avem o pace,/ și-avem privire de români/ căci steaua grâului se coace/ în țara noastră de stăpâni" (*Un portret al patriei*). În proza pe care a scris-o **M.** s-a interesat cu precădere de romanul istoric. Și aici teza patriotică este un ingredient constant. În unele cazuri istoria este convocată doar pentru a sluji ca scenă unor dezbateri sau antiteze moral-politice elementare, ca în *Bunul cetăţean Arhimede* (1975), unde patriotismul local reprezentat de inventator se opune până la autosacrificiu internaționalismului/ imperialismului roman. În *Mirii cei trişti* (1982), roman compus din monologurile protagoniştilor, tezismul implicit nu este suficient: autorul intervine direct, în monologuri distincte, cu comentarii redundante asupra semnificaţiilor cărţii, cât se poate de clare; plasat în timpul Primului Război Mondial, romanul tratează activităţile subversive organizate în spatele liniilor germane de un grup de patrioţi din cadrul serviciilor secrete româneşti. O scriere vag superioară, în contextul literaturii lui **M.**, este *Dans sub spânzurătoare* (1978), roman-puzzle, compus într-o limbă arhaizantă, din materia fictivă a unor însemnări personale, scrisori, acte oficiale, rapoarte secrete ș.a., ce îl au ca figură centrală pe Iacob Eraclide Despot, aventurier ajuns domn al Moldovei. Păienjenişul acestei documentări imaginare vrea să sugereze contradictoriul, dacă nu şi complexitatea „ciudatului personaj", combinaţie de şarlatan lipsit de scrupule şi de „geniu ştiinţific, politic, linguistic, strategic", care visează să reînvie puterea Bizanţului. Alte subiecte istorice prelucrate sunt revoluţia lui Tudor Vladimirescu (*Vara şi iarna*, 1980) sau, oportun aniversar, Războiul pentru Independenţă (*Lunea cea mare*, 1977). **M.** a mai scris schiţe – compuneri pe subiecte caleidoscopice, în *Ipoteca şi alte povestiri* (1979) şi *Căsătorie din dragoste* (1981) –, texte dramatice şi librete: *Sacul* (1980), *Despot Eraclidul* (1982), *Noaptea cea mai lungă* (1983). Publicistica din *Lumea ca literatură* (1979) e alcătuită din recenzii şi medalioane poetizante, cu

„propuneri pentru statui” (de la Dimitrie Cantemir la Eugen Barbu).

SCRIERI: *Poems*, tr. Mircea Bucurescu şi M. Redmond, New Jersey, 1969; *Substratum*, Bucureşti, 1970; *Ochiul lui Zamolxe*, pref. Emil Manu, Bucureşti, 1972; *Oglinda lui Cagliostro*, pref. Eugen Barbu, Cluj-Napoca, 1972; *Călătoriile lui Sinbad marinarul*, Bucureşti, 1972; *Leuky*, Bucureşti, 1973; *Stema din inimi*, Bucureşti, 1973; *Scrisori bizantine*, Bucureşti, 1974; *Bunul cetăţean Arhimede*, Bucureşti, 1975; *Ţara ca meditaţie*, Bucureşti, 1975; *Lunea cea mare*, postfaţă Dinu C. Giurescu, Bucureşti, 1977; *Dans sub spânzurătoare*, Bucureşti, 1978; *Ipoteca şi alte povestiri*, Bucureşti, 1979; *Lumea ca literatură*, Timişoara, 1979; *Vara şi iarna*, Bucureşti, 1980; *Căsătorie din dragoste*, Timişoara, 1981; *Mirii cei trişti*, Bucureşti, 1982; *Cerbul din oglindă*, Bucureşti, 1984; *Clipe şi regi*, Bucureşti, 1984; *Fastele oglinzilor*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Un roman istoric*, RL, 1975, 35; Barbu, *O ist.*, I, *320–338*; Mincu, *Poezie*, *67–69*; Piru, *Poezia*, II, *477–479*; Iorgulescu, *Scriitori*, *112–115*; Ruja, *Valori*, *174–176*; *Lit. rom. cont.*, I, *635–638*; Odangiu, *Romanul*, *27–30*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *287–288*; Mircea Muthu, *Literatura sudului*, JL, 1998, 1–2; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *354–355*; Firan, *Profiluri*, II, *108–109*; Popa, *Ist. lit.*, II, *619–620*. ***M.I.***

MUTHU, Mircea (1.I.1944, Iernut, j. Mureş), critic şi teoretician literar, comparatist.

Este fiul Olimpiei Muthu (n. Lupşa), profesoară, şi al lui Emil Muthu, avocat. A absolvit Liceul „Timotei Cipariu” din Dumbrăveni (1960) şi Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj, secţia română (1967). Este doctor al aceleiaşi universităţi (1976) cu teza *Balcanismul literar românesc până în secolul XX*. Urmează o carieră universitară la Catedra de literatura română, comparată şi teorie literară a Facultăţii de Filologie din Cluj-Napoca. Între 1976 şi 1979 a fost lector de limbă şi civilizaţie română la Universitatea din Saint-Etienne, Franţa. Decan al Facultăţii de Litere (1992–1996), ocupă apoi funcțiile de prorector (1996–2002) şi rector interimar (1999) al Universităţii clujene. Din 1987 este membru în Association Internationale des Études Sud-Est Européennes. Debutează în 1967 la „Tribuna”, iar editorial în 1972 cu volumul *Orientări critice*. Alte cărţi adâncesc preocupările de istorie literară ale autorului, acesta distingându-se prin atenţia acordată, în context comparatist, spaţiului balcanic şi culturii române în Europa de Sud-Est. Versurile din *Esenţe* (1994) completează o arie largă de interese culturale şi literare. Mai este prezent în „Études balkaniques”, „Synthesis”, „Revue des études sud-est européennes”, „South-Est Monitor”, „Byzantinoslavica” ş.a. şi a ţinut rubrici permanente la „Echinox”, „Tribuna”, „Jurnalul literar”. I s-au acordat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj (1993), Premiul Uniunii Scriitorilor (2002) ş.a, a fost distins cu Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler (2000) și este Chevalier d'Ordre des Palmes Académiques (2001).

Orientări critice, deşi este o carte eterogenă – articole de metodologie, profiluri teoretice şi „schiţe de sinteză” de tipul unor rezumate academice –, anunţă totuşi liniile preocupărilor ulterioare ale lui **M.**: conceptul de balcanism, literatura balcanică, problema structurii şi a formei literare, a „mentalităţii estetice” sau a morfologiei culturii. Volumele următoare, *Literatura română şi spiritul sud-est european* (1976), *La marginea geometriei* (1979), *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată* (1986) şi parţial *Alchimia mileniului* (1989), dezvoltă o teorie comparatistă a balcanismului literar românesc şi sud-est european, definitivată în *Balcanismul literar românesc* (I–III, 2002), care reuneşte şi actualizează texte mai vechi, aduce completări, recuperează fragmente cenzurate, astfel încât abia aici se configurează imaginea unui ansamblu pertinent articulat. Demersul este sistematic şi are în vedere etapele istorice ale conceptului, permanenţele literare sud-est europene şi fixarea conceptului „în cheie estetică”, cât şi definirea şi descrierea unei categorii tipologice. Cu alte cuvinte, trilogia reprezintă o reorganizare a cărţilor dedicate anterior balcanismului, sub diverse aspecte, de la cel teoretic la cel al analizei aplicate, de la cel comparatist la cel al criticii literare, de la analiza literaturii populare la analiza literaturii culte, de la literatura veche la literatura contemporană. Este vizibilă o înclinaţie tot mai accentuată către cercetarea morfologică a formelor literaturii balcanice, în

direcţia criticii arhetipale a lui Gilbert Durand şi a criticii tipologice a lui Northrop Frye şi către o filosofie a culturii sud-est europene, în linia viziunii filosofice a lui Lucian Blaga, la ai cărei termeni sau concepte autorul apelează uneori, trecând şi prin idei ale lui Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu şi Constantin Noica. **M.** pleacă de la distincţia, nu foarte clară, dintre balcanitate, concept determinat istoric, care se referă la spiritul unei epoci, şi anume secolele al XV-lea – al XVIII-lea (acoperind zona mai vechiului termen „spirit sud-est european", înţeles ca matrice spirituală, stilistică în sensul dat de Blaga), şi balcanism, înţeles ca literatură/cultură a balcanităţii. Ambii termeni nu mai sunt peiorativi: balcanitatea este impregnată de „sentimentul istoriei tragice", iar balcanismul nu e „doar artificiu, decorativism şi mahalagism, ci o dramă cu reversul său parodic". Balcanismul literar interesează ca paradigmă morfologică, sub aspectul comparatist al unor „serii estetice de tipul motivelor şi al temelor", generate de condiţii geografice, istorice, etnice, religioase, etice şi culturale similare: substratul indoeuropean comun, romanizarea, dominaţia bizantină şi apoi cea otomană, ortodoxia şi antiislamismul, bizantinismul (modelul bizantin), orientalismul, etica supravieţuirii, filosofia lui „întru" sau a lui „ca şi cum". Etapele istorice ale balcanismului (literar) ar fi: în secolele al XVI-lea – al XVII-lea – etapa unui „bizantinism structural", al cărui summum literar se găseşte în *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, apoi perioada fanariotă, a unui „Bizanţ după Bizanţ" (utilizând formula lui N. Iorga), numită de cercetătorul clujean şi etapa unui balcanism „militant", naţionalist, deschisă de umanistul Dimitrie Cantemir şi continuată, într-o a treia etapă, de romanticii paşoptişti ai secolului al XIX-lea şi în fine, o a patra etapă, în literatura veacului al XX-lea, vizibilă doar în plan estetic, nu şi în planul mentalităţii generale, fiind vorba despre un tip de sensibilitate estetică, despre teme şi motive identificabile în opera unor scriitori precum Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Panait Istrati, Emanoil Bucuţa, Eugen Barbu (*Princepele*) ş.a. Pe lângă informaţia de profunzime şi foarte diversă, din întreaga arie culturală sud-estică (**M.** e un cunoscător al literaturilor albaneză, sârbă, croată, greacă, turcă), trilogia balcanică (re)aduce în actualitate teorii şi idei interesante: dualismul de factură bizantină şi eterogenitatea structurilor mentale ale balcanităţii, dimensiunea eroică, continuitatea bizantină în literatură până în epoca modernă, *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir ca „trecere de la balcanitatea profund tragică la balcanismul literar-artistic", balcanismul ca „produs al urbanismului", ca model cultural cosmopolit, „răscumpărarea estetică a unei drame istorice" în opera literară a unor „balcanici" precum Dimitrie Cantemir, Anton Pann, Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu. Se remarcă mai ales analizele unor texte aparţinând literaturii române, în cazul căreia autorul discerne o *forma mentis* şi o stilistică tipic balcanice (modelul paradigmatic ar fi cel barbian–matein), cu predilecţie în proza şi poezia interbelică şi postbelică. Volumul al doilea al trilogiei, care corespunde cărţii din 1986 (*Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*), se ocupă, într-o manieră mai pregnant comparatistă, de tipologiile şi motivele balcanice: tipul tragic (eroul de tip semiantropomorf, haiducul, parvenitul, Meşterul Manole, Nastratin ş.a.), de dimensiunea istorică a creaţiei literare (capitolul *Spre o poetică a romanului istoric sud-est european*), de laitmotive precum Bizanţul, roata, lumina, drumul ş.a. Cititorul e purtat prin literaturile sud-estului european, vechi şi contemporane: Cantemir, Konstantinos Kavafis, paşoptiştii români, baladele populare, Eminescu, Ion Barbu, Nikos Kazantzakis, Ştefan Bănulescu ş.a. *Alchimia mileniului*, poate cea mai valoroasă carte a sa, şi *Călcâiul lui Delacroix* (1996) sunt consacrate cercetării comparatiste de tip iconologic, urmărind pasionanta relaţie dintre cuvânt şi imagine. În afară de un capitol teoretic, *Alchimia mileniului* conţine analize, dintr-o perspectivă „balcanică", ale unor autori români şi străini precum Ion Creangă, Mateiu I. Caragiale, Nichita Stănescu, Ion Barbu, W.B. Yeats, Mikes Kelemen, Al-Hamadhani şi Al-Hariri (*Şezătorile arabe*). **M.** a mai publicat două monografii importante – *Paul Zarifopol între fragment şi construcţie* (1982) şi *Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului* (1993) –, a editat o antologie din scrierile lui Anton Pann (1973), volumul *Amalgam* de Liviu Rebreanu (1976), *Babel, mit viu* de Henri Jacquier (1991), câteva lucrări de estetică aparținând lui Eugeniu Sperantia, Radu Stanca și Al. Dima, a propus o reinterpretare a basmului *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte* în volumul *Făt-Frumos şi „vremea uitată"* (1998, în

colaborare cu Maria Muthu), a abordat eseistica în *Dinspre Sud-Est (*1999), iar *Studii de estetică românească* (2005), un prim volum dintr-un proiectat triptic dedicat problemelor de estetică, se ocupă în principal de autori precum Titu Maiorescu, Anghel Demetriescu, Eugeniu Sperantia, Tudor Vianu, Liviu Rusu, Al. Dima, Radu Stanca ș.a. În *Esenţe* şi în *Grafii* (2004) criticul îşi încearcă mâna şi în poezie, dar lirica sa, imagist-abstractă, este în mare parte lipsită de relevanță.

SCRIERI: *Orientări critice*, Cluj, 1972; *Literatura română şi spiritul sud-est european*, Bucureşti, 1976; *La marginea geometriei*, Cluj-Napoca, 1979; *Paul Zarifopol între fragment şi construcţie*, Bucureşti, 1982; *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*, Bucureşti, 1986; *Alchimia mileniului*, Bucureşti, 1989; ed. 2, Cluj-Napoca, 2008; *Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului*, Cluj-Napoca, 1993; *Esenţe*, Cluj-Napoca, 1994; *Cântecul lui Leonardo*, Bucureşti, 1995; *Călcâiul lui Delacroix*, Bucureşti, 1996; *Făt-Frumos şi „vremea uitată”* (în colaborare cu Maria Muthu), Bucureşti, 1998; ed. 2, București, 2008; *Dinspre Sud-Est*, Bucureşti, 1999; *Lucian Blaga. Dimensiuni răsăritene*, Piteşti, 2000; *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. 2, Pitești, 2008; *Balcanologie*, I–III, Cluj-Napoca, București, 2002–2007; *Grafii*, Cluj-Napoca, 2004; *Studii de estetică românească*, Cluj-Napoca, 2005; *Ochiul lui Osiris. Dialoguri*, Cluj-Napoca, 2010; *Europa de Sud-Est în memoria culturală românească (bibliografie)*, București, 2011. **Ediţii:** Anton Pann, *Felurite*, introd. edit., Cluj, 1973; Liviu Rebreanu, *Amalgam*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1976; Henri Jacquier, *Babel, mit viu*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1991; Eugeniu Sperantia, *Contemplaţie şi creaţie estetică*, postfaţă I. Maxim Danciu, Cluj-Napoca, 1997; Radu Stanca, *Problema cititului. Contribuţii la estetica fenomenului literar*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1997; Al. Dima, *Gândirea românească în estetică. Aspecte contemporane*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Ipoteză şi aproximaţie*, LCF, 1977, 10; Al. Duţu, [*Mircea Muthu*], REVR, 1977, 3, RL, 1980, 3; Valentin Taşcu, [*Mircea Muthu*], ST, 1979, 12, CNT, 1983, 20; Cornel Ungureanu, [*Mircea Muthu*], O, 1986, 51, 2004, 2; Adrian Marino, *Valoarea specializării*, TR, 1987, 24; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Complicatul, aproape inextricabilul sud-est…*, RITL, 1987, 3–4; Liviu Petrescu, *„Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului”*, ST, 1994, 4–5; Borbély, *Xenograme, 58–60*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *150–153*; Doina Curticăpeanu, *Făt-Frumos şi lumea reminiscenţei*, F, 1998, 12; Cornelia Ştefănescu, *Pornind de la o carte…*, JL, 2000, 9–12; Florin Mihăilescu, [*Mircea Muthu*], VR, 2000, 3–4, 2006, 6–7; Dan Mănucă, [*Mircea Muthu*], CL, 2000, 5, 2003, 10; *Dicţ. esenţial*, *545–548*; Petraş, *Cărţile, 320–329*; Ion Vlad, *Sud-estul european. Balcanitate şi balcanism literar*, APF, 2003, 11; Ion Pop, *Obsesii vechi şi preocupări statornice*, ST, 2004, 3 ; Cioculescu, *Lecturi*, II, *117–119*; *Dicţ. Echinox, 244–262*; Andrei Terian, *Aux Portes de l'Occident*, E, 2005, 9–10; Boldea, *Vârstele*, *124–128*; Bodiu, *Evadarea*, *18–20*; Irina Petraş, *Tinereţe fără bătrâneţe*, CNT, 2009, 1; Borbély, *Existența*, *22–27*. ***R.D.***

MUZA ROMÂNĂ, almanah apărut la Pesta în 1865. Ioan Ioviţă era „redigintele”, adică redactorul acestei culegeri de versuri, proză şi articole de istorie, care se adresa „sororilor romane”. Cuvântul introductiv, scris într-un curios şi aproape neinteligibil amestec de cuvinte, de altfel ca şi textele literare publicate, conţine câteva idei demne de consemnat cu privire la penuria de scrieri beletristice originale şi la rolul educativ al literaturii naţionale. I. Ioviţă a avut intenţia de a scoate un periodic cu acelaşi titlu, în continuarea almanahului, dar condiţiile materiale nu i-au fost favorabile. La **M.r.** au colaborat cu lirică erotică şi patriotică, alături de literaţii transilvăneni At. M. Marienescu (*Poetul*, *Muza română*, *Florile amorului*), Aron Densuşianu (balada *Polixenia*, *Plângeai*), Carol Grama, Iulian Grozescu (*Florica*, *Mare ești tu, Doamne*), George Marchiş (*Fantasia*), Iosif Vulcan (*Prizonierul român*, *Amantei mele*), Vincenţiu Babeş (*Umbra mea*), şi moldoveanul Gheorghe Tăutu (*Ingratul*, *Remani senatosu!*) sau bucovineanul Vasile Bumbac (*Visul meu*, *Două roze – imitație*). Nuvele istorice şi articole politice dau Vincenţiu Babeş (*Meditațiuni în presera anului 1848*) şi George Marchiş (*Prețul de capitulare*), iar A. Trâmbiţaşu-Betlen scrie un articol despre posibilităţile artistice şi literare ale femeilor (*Să poetizeze damele române?*). ***R.Z.***

MUZA ROMÂNĂ, revistă muzicală şi literară apărută la Blaj, lunar, prima serie între 1 ianuarie şi 31 decembrie 1888, seria a doua între 1 ianuarie 1894 şi 6 septembrie 1895 şi seria a treia de la 1 martie 1906 la 1 martie 1907. Periodic specializat în publicarea partiturilor muzicale şi a textelor acestora redactat de Iacob I. Mureşianu, **M.r.** a inserat adeseori şi versuri ale redactorului, ale lui Andrei Bârseanu şi ale lui Traian H. Pop, care publică şi multe culegeri de poezie populară. ***R.Z.***

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE DIN IAŞI, instituţie de conservare, expunere şi cercetare a valorilor literare şi culturale cu precădere din zona

Moldovei, înfiinţată în octombrie 1990. Înglobează muzeele „Sf. Ierarh Dosoftei – Mitropolitul", Muzeul „Ion Creangă" (Bojdeuca), Muzeul „Vasile Alecsandri" de la Mirceşti, Muzeul „Vasile Pogor" (Casa Pogor), Muzeul „Otilia Cazimir", Muzeul „G. Topîrceanu", Muzeul „Mihai Eminescu", Muzeul „Mihail Sadoveanu", Muzeul Teatrului, Muzeul „Mihai Codreanu", Muzeul „Constantin Negruzzi" din satul Hermeziu, comuna Trifeşti, şi Muzeul „N. Gane" din Iaşi. La acestea se adaugă Centrul de Muzeologie Literară şi Biblioteca **M.L.R.I.** Colecţiile sunt alcătuite din manuscrise, corespondenţă, documente, cărţi vechi şi cărţi rare, româneşti şi străine, presă, stampe şi fotografii, artă plastică şi decorativă, mobilier etc., legate de viaţa şi activitatea unor personalităţi ale vieţii culturale româneşti. Din 1990, sub auspiciile Muzeului, se editează revista de reconstituiri culturale „Dacia literară" (serie nouă), iar din anul 2008 „Anuarul Muzeului Literaturii Române Iași". Muzeul „Vasile Pogor" (Casa Pogor) este sediu central şi filială muzeală, având ca obiect literatura română modernă şi contemporană, îndeosebi perioada marilor clasici şi a societăţii Junimea. Edificiul, datând din 1850, a fost locul în care se întâlneau membrii Junimii şi sediul revistei „Convorbiri literare". Destinaţia actuală o are din anul 1968, când casa și atenansele au fost declarate monumente istorice, înființându-se Muzeul de Literatură al Moldovei, secţie a Complexului Muzeal Iaşi, care a fost inaugurat în decembrie 1972. Podul Muzeului „Vasile Pogor", amenajat şi deschis pentru public în ianuarie 2003 în cadrul Galeriilor „Pod-Pogor", găzduieşte multiple activităţi: conferinţe, cenacluri, simpozioane, aniversări şi comemorări, întâlniri cu scriitori români sau străini, prezentări şi lansări de cărţi şi reviste literare, recitaluri de muzică, spectacole de teatru, expoziţii de artă. Muzeul dedicat mitropolitului Dosoftei adăposteşte o expoziţie reprezentativă pentru literatura română veche, ilustrând vechile centre tipografice româneşti. Muzeul „Ion Creangă" (Bojdeuca) este primul muzeu memorial literar din România, inaugurat în aprilie 1918. Sunt expuse aici obiecte care au aparţinut scriitorului sau familiei sale. Muzeul „Vasile Alecsandri" se află în casa din Mirceşti a poetului, construită între 1861 şi 1867 şi intrată în 1914, cu toate bunurile, printre care biblioteca şi manuscrise autografe, în posesia Academiei Române. Clădirea a dobândit statutul de instituţie muzeală în 1955. Manuscrise, cărţi, reviste, fotografii, tablouri,

obiecte personale ilustrează aspecte importante din viaţa scriitorului. În parcul casei se află mausoleul familiei, construit de Academia Română în 1928, după proiectul arhitectului Nicolae Ghica-Budeşti şi pictat de Paul Molda în stilul vechilor ctitorii voievodale din Moldova. La Iași Muzeul Teatrului a fost inaugurat ca instituţie de cultură în decembrie 1976, când se împlineau o sută şaizeci de ani de la prima reprezentaţie teatrală în limba română, în imobilul care a aparţinut vornicului Vasile Alecsandri şi care datează de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Expoziţia organizată aici trece în revistă momente din istoria teatrului românesc, cu accent asupra spectacolelor teatrale din Moldova. Muzeul deţine un patrimoniu bogat, alcătuit din colecţii de afişe şi programe teatrale, volume, documente, fotografii, manuscrise, corespondenţă, presă, partituri, obiecte de artă, piese de mobilier, costume de teatru ş.a. În anul 2008, ca urmare a retrocedării casei, Muzeul Teatrului a fost reorganizat la etajul Muzeului „Mihai Eminescu", sub denumirea de Colecția Istoria Teatrului Românesc. Muzeul „G. Topîrceanu" este situat în clădirea care, în 1919, a fost sediul redacţiei revistei „Însemnări literare" şi în care poetul a locuit între 1932 şi 1937, expoziţia cuprinzând câteva din obiectele, cărţile şi revistele acestuia. Muzeul dedicat Otiliei Cazimir a fost inaugurat în iunie 1972 în casa, construită în 1858, în care poeta a locuit până la sfârşitul vieţii. Aici sunt peste trei sute de exponate legate de activitatea scriitoarei: manuscrise, unele cu corecturi autografe, ediţii şi periodice, fotografii de familie, ale prietenilor şi cunoscuţilor, mărturii ale prieteniei cu G. Topîrceanu şi cu alţi colaboratori ai „Vieţii româneşti", multe obiecte personale. În Muzeul „N. Gane", inaugurat în octombrie 1993, se află un memorial închinat scriitorului şi un Muzeu al Administraţiei Publice a Oraşului Iaşi, aici fiind instalat şi Centrul de Muzeologie Literară (Depozitul de Bunuri Culturale, Fototeca **M.L.R.I.** și Laboratorul Restaurare Carte). Exponatele referitoare la administraţia ieşeană au în vedere principalele personalităţi care s-au aflat în fruntea oraşului începând cu secolul al XIX-lea: Constantin Negruzzi, Teodor T. Burada, Dimitrie Gusti, N. Gane, Vasile Pogor, Leon C. Negruzzi, Al. O. Teodoreanu, Gh. Mârzescu, Mihai L. Negruzzi ş.a. Muzeul „N. Gane" a intrat în conservare în anul 2007 și a fost închis publicului. Muzeul „Mihai Codreanu", inaugurat în 1970, este situat în Vila Sonet, unde se etalează peste şapte sute de piese (unele de patrimoniu), biblioteca scriitorului rămânând în rafturi în cvasitotalitatea sa. Muzeul „Mihail Sadoveanu" îşi are, din 1980, sediul în Vila cu turn pătrat, construită în 1834 de Mihail Kogălniceanu în mijlocul podgoriei sale de pe Copou şi dobândită în 1919 de Mihail Sadoveanu, care a locuit aici până în 1947. Muzeul „Mihai Eminescu", inaugurat în 1989, este situat în mijlocul parcului Copou. Este compus din două săli: Sala Zodiac și Sala de Artă. Colecţia de carte cuprinde numeroase volume, de la prima ediţie până în contemporaneitate, studii monografice, exegeze critice şi traduceri ale operei eminesciene, fiind completată de o bogată arhivă fotografică. Colecţia de artă cuprinde pictură, grafică şi sculptură cu referire la Eminescu şi creaţia sa. Muzeul „Constantin Negruzzi" este situat în conacul din Hermeziu, unde, de la începutul veacului al XIX-lea şi până după cel de-al Doilea Război Mondial, au locuit mai toţi membrii familiei Negruzzi. În 1968, cu prilejul centenarului morţii scriitorului, desfășurat sub patronajul UNESCO, s-a organizat un nucleu muzeal, în cea mai mare parte de etnografie şi istorie, într-o încăpere fiind expuse obiecte personale şi de mobilier ale familiei Negruzzi. Augmentat în timp, muzeul reconstituie salonul de muzică și teatru, biblioteca-birou, sufrageria şi dormitorul, amenajate cât mai aproape de destinaţia lor iniţială, aici aflându-se numeroase obiecte originale donate de membrii familiei. Muzeul „Constantin Negruzzi" a fost nominalizat în anul 1996 pentru Premiul Muzeul European al Anului – The European Museum of the Year Award (EMYA), alături de alte 65 de muzee europene. Sub auspiciile **M.L.R.I.** funcționează cenaclul literar Junimea și se organizează frecvent importante evenimente culturale: Prelecțiunile Junimii, Sărbătoarea poeziei, Simpozionul internaţional „Istorie, cultură, patrimoniu", Concursul naţional de creaţie literară „Poveşti", Concursul naţional de proză „Mihail Sadoveanu", Festivalul de literatură pentru copii „Ion Creangă" ș.a. ***V.D.*.**

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE „MIHAIL KOGĂLNICEANU", instituție de conservare, expunere și cercetare a valorilor literare și culturale din Republica Moldova. A fost înființat la Chișinău prin hotărârea Sovietului Miniștrilor al RSS

Moldovenești din 10 februarie 1965, în ajunul Congresului al III-lea al Uniunii Scriitorilor, la care a fost abordată problema revenirii la alfabetul latin. Și-a început activitatea sub egida și în sediul Uniunii Scriitorilor. În 1983 poartă numele lui Dimitrie Cantemir, iar în 1991 este transformat în Centrul Național de Studii Literare și Muzeografie „Mihail Kogălniceanu", din 1997 devenind Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu". La fondarea instituției a contribuit în mod esențial Gheorghe Cincilei, susținut de viceprim-ministrul Anatol Corobceanu. Pentru crearea fondurilor de manuscrise, carte etc. a fost inițiată o enormă muncă de depistare și de colectare, acțiune la care au participat atât angajații instituției, cât și numeroși studenți de la Chișinău, Bălți și Cernăuți. Programul de investigare a inclus satele și orașele din Basarabia, precum și cele din regiunile Cernăuți și Odessa (Ucraina), acțiune de amploare ce a contribuit la mișcarea de renaștere națională din anii '90 ai secolului trecut. Gheorghe Cincilei, primul director și principalul promotor al activităților instituției în primii patru–cinci ani, are meritul de a fi coordonat derularea acestui important proiect ce a avut ca obiectiv constituirea de fonduri. În timp, colecția muzeului s-a îmbogățit, ajungând la aproximativ 100 000 de exponate: cărți, manuscrise, fond de ziare și reviste, de afișe, documente, fotografii, obiecte de artă plastică etc. Fondul de carte cuprinde peste 22 000 de volume ce datează din secolele XVI–XXI, lucrări cu caracter laic și religios, inclusiv ediții rare din operele lui Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Alecu Donici, Vasile Alecsandri, Constantin Negruzzi, B. P. Hasdeu ș.a., ale unor clasici latini, ruși, francezi, ucraineni. Cea mai veche carte în limba latină din fondul muzeului datează din 1572, fiind o scriere a Sfântului Dionisie Areopagitul. Fondurile includ, de asemenea, manuscrise vechi, dar și de dată recentă, în limbile română și slavonă, zapise de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, precum și manuscrise aparținând scriitorilor contemporani Liviu Deleanu, George Meniuc, Liviu Damian, Vlad Ioviță, Nicolai Costenco, Vladimir Beșleagă, Anatol Ciocanu ș.a. Printre documentele păstrate în muzeu se află, de pildă, și un caiet cu versuri ale lui Alexie Mateevici, scrisori de pe front, fotografii, toate edițiile lui de scrieri. Dintre publicațiile mai importante din prima jumătate a secolului al XX-lea în patrimoniul muzeului se păstrează „Viața românească" din 1906, „Revista Fundațiilor Regale" din 1934, „Gândirea" din anii 1921–1931, „Convorbiri literare" din 1939, „Viața Basarabiei" (Chișinău), „Cuget moldovenesc" (Bălți), „Solidaritatea" (Soroca), „Bugeacul" (Bolgrad), „Însemnări ieșene" (Iași), „România literară" (București), „Revista Bucovinei" (Cernăuți). Colecția de artă plastică se constituie din lucrări ale pictorilor Aurel David, Igor Vieru, Mihai Grecu, Gheorghe Vrabie ș.a. Edițiile, portretele scriitorilor, ilustrațiile de carte, manuscrisele sunt prezentate în expoziții cu prilejuri aniversare sau comemorative, precum și în cadrul diverselor evenimente literare organizate de muzeu, care dau o notă specifică vieții culturale de la Chișinău. Activitatea instituției s-a făcut remarcată și prin elaborarea unor lucrări de referință: *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2006*, coordonat de Valeriu Nazar (2007), cu o ediție adăugită în 2010, aici fiind valorificate cu precădere materiale din patrimoniul propriu, *George Meniuc. Pagini de corespondență*, sub îngrijirea Elenei Țau (2010), ș.a., la acestea adăugându-se nenumăratele biobibliografii privind mai cu seamă literatura contemporană, lucrări realizate în cadrul departamentelor muzeului. Sub aceeași egidă au fost inaugurate câteva case muzeale. Deschisă în 1966, Casa–muzeu „Alexandru Donici" funcționează din 1976 în incinta conacului familiei, în satul Donici (fost Bezin), lângă Orhei. Casa „Alexie Mateevici", situată în Căinari, locul nașterii poetului, a fost reconstruită din temelie și redeschisă la 31 august 1991; altă casă–muzeu a fost organizată în edificiul construit de tatăl poetului, preotul Mihail Mateevici, în satul Zaim. Muzeul „Constantin Stamati" a fost inaugurat în 1968 în școala din satul Ocnița, fiind transferat ulterior în conacul restaurat al familiei, care a intrat în circuitul muzeistic în octombrie 1988; din păcate, în urma unui incendiu, în 2002 casa–muzeu a fost distrusă, dar datorită efortului locuitorilor din Ocnița, a fost salvată o bună parte din patrimoniul muzeal, iar prin grija unui grup de la Muzeul Național de Istorie a fost reorganizată expoziția și restabilită atmosfera de epocă, pentru ca în octombrie 2005 casa–muzeu să fie redeschisă. ***A.Bn.***

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE, instituţie culturală de promovare a literaturii române pe plan intern şi internaţional, prin realizarea obiectivelor sale specifice: prezervarea, conservarea, expunerea, cercetarea şi valorificarea

eficientă a patrimoniului literar românesc având ca scop integrarea literaturii române în circuitul valorilor culturale europene. Muzeul a fost înființat la 1 iunie 1957, în Bucureşti, prin Ordinul 121 din 21 mai 1957 emis de Ministerul Învăţământului și Culturii. Prin acest ordin instituția are o strânsă colaborare cu Institutul de Istorie Literară (Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu") al Academiei RSR și cu Uniunea Scriitorilor. Din 1994 devine muzeu național, schimbându-și titulatura din Muzeul Literaturii Române în **M.N.L.R.** Începând din 2003, trece de sub autoritatea Ministerului Culturii şi Cultelor, acesta păstrându-și numai autoritatea științifică și culturală asupra instituției, sub aceea a Consiliului General al Municipiului Bucureşti. A fost condus, succesiv, de Perpessicius (1957–1971), Alexandru Oprea (1971–1983), Adriana Daia (1983–1985), Nicolae Ciobanu (1985–1987), Dan Petrescu (1989), Alexandru Condeescu (1991–2007), Elena Fluierașu (2007), Radu Călin Cristea (2008–2009), Lucian Chișu (din 2009). De-a lungul timpului, printre angajații acestei instituții s-au aflat poeți, prozatori, critici și istorici literari, universitari: Laurențiu Avram, Fănuș Băileșteanu, Constandina Brezu, Oxana Busuioceanu, Aurel Ciulei, Lucian Chișu, Simona Cioculescu, Petru Creția, Diana Cristev, Ioan Cristescu, Alexandru Condeescu, Anca Costa-Foru, Traian T. Coșovei, Ștefania Coșovei, Claudia Dimiu, Aurelia Dumitrașcu, Ileana Ene, Aureliu Goci, Nicolae Florescu, Corin Grosu, Ruxandra Mihăilă, Eugenia Oprescu, Horia Oprescu, Alexandru Surdu, Manuela Tănăsescu, Eugenia Țarălungă, Ioana Vasiloiu, D. Vatamaniuc, Teodor Vârgolici, Paul Vinicius, Romulus Vulpescu. Muzeul posedă un impresionant fond însumând peste 300 000 documente. Acesta este format din manuscrise (sute de colecţii aparţinând unor scriitori din toate generațiile literare, de la Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga la Nichita Stănescu), carte veche (Dosoftei, Varlaam, Simion Ştefan, Şerban Cantacuzino, Dimitrie Cantemir), cărţi bibliofile din bibliotecile George Coşbuc, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Pompiliu Constantinescu ș.a, reviste şi ziare, colecţii epistolare, piese de mobilier, tablouri semnate de pictori de renume, precum și o

colecție de înregistrări audio-video. **M.N.L.R.** este un centru de cercetare şi informare, de promovare dinamică a valorilor literaturii române, fie în expoziţii permanente, fie cu prilejul unor comemorări, aniversări desfăşurate în ţară şi în străinătate. În structura organizatorică internă, fondurile au fost repartizate în Sanctuarul cărții (cu volume reprezentative pentru perioada 1508–1830), biblioteca de carte curentă (65 000 de volume destinate consultării de către cercetători), periodice (40 000 de piese), obiecte memoriale (manuscrise, mobilier, obiecte de folosință personală ale marilor scriitori), colecția de artă plastică, ce include desene, tablouri, busturi ale marilor scriitori semnate de George Löwendal, Mişu Popp, Francisc Șirato, Camil Ressu, Jean Al. Steriadi, Theodor Pallady, Henri Catargi, Lucian Grigorescu, Nicolae Tonitza, Hans Mattis-Teutsch, Victor Brauner, Marcel Iancu, Iosif Iser, Al. Ciucurencu, Magdalena Rădulescu, M. H. Maxy, ş.a., busturi ale unor scriitori, realizate de sculptorii Romulus Ladea, Constantin Baraschi, Corneliu Medrea, Oscar Han, Ion Vlasiu, Ion Jalea, Miliţa Petraşcu ş.a. De asemenea, în arhivele muzeului se află numeroase manuscrise ale unor scriitori străini care reflectă legăturile lor cu cei români: Rafael Alberti, Ivo Andrić, Louis Aragon, Henri Barbusse, Henri Bergson, Carlo Bo, André Breton, Ivan Bunin, Roger Caillois, René de Chateaubriand, Paul Claudel, Rosa Del Conte, Benedetto Croce, Georges Dumézil, T. S. Eliot, Anatole France, Joseph Kessell, Nikos Kazantzakis, Roger Martin du Gard, John Galsworthy, Hermann Hesse, Aldous Huxley, A. M. de Jong, Selma Lagerlöff, Pierre Loti, Thomas Mann, Eugenio Montale, Henry de Montherlant, Axel Munthe, Eugene O'Neill, Giovanni Papini, Saint-John Perse, Vasko Popa, Marcel Proust, Sully Prudhomme, Jules Romains, Edmond Rostand, Salvatore Quasimodo, Antoine de Saint-Exupéry, G. B. Shaw, Mark Twain, Giuseppe Ungaretti, Paul Valéry, Jules Verne, Émile Zola, Stefan Zweig, ș.a. De-a lungul vremii, muzeul a avut mai multe sedii: fosta casă Toma Stelian, casa Monteoru, casa Kretzulescu (retrocedată în 2007), Casa Presei Libere (provizoriu). Vernisajul primei expoziții permanente a avut loc în 1958, expoziția fiind de mai multe ori reorganizată și actualizată, pe măsură ce fondurile s-au îmbogățit din donații sau achiziții și conform noilor exigențe. De pildă, după cutremurul din 4 martie 1977, circuitul expozițional de la sediul Kretzulescu a fost reorganizat pe două niveluri, oferind vizitatorilor parcursul credibil al evoluției literaturii și culturii române, totuși cu multe intruziuni ale propagandei comuniste care privilegia prezența pe simeze a scriitorilor comuniști ori de orientare de stânga, precum și a presei de același profil. După 1989 expoziția permanentă a fost refăcută parțial și reactualizată, fiind adusă „la zi" prin insertarea personalităților literaturii române din țară și din diaspora care fuseseră ostracizate. În 2006 se deschide, o nouă expoziție permanentă, reconcepută din temelii, cu accent prioritar pe etalarea pieselor originale, în care tabloul panoramic al literaturii române reflectă evoluția tuturor etapelor istorice și rolul jucat de personalități de-a lungul timpului, sarcină pe care a avut-o Alexandru Condeeescu, aflat la conducerea muzeului în acest interval. Prin reorganizare, parterul era rezervat expozițiilor permanente, vernisajelor de artă, concertelor, ședințelor de cenaclu și conferințelor cu public. În 2010 a fost reorganizată componenta contemporană a Expoziției de bază. Pe lângă sediul central, **M.N.L.R.** are în subordine mai multe case memoriale: „Tudor Arghezi – Mărțișor", „George Bacovia și Agata Grigorescu Bacovia", „Liviu și Fani Rebreanu", „Ion Minulescu–Claudia Milian". Până în 2005 în Capitală a funcționat și Casa memorială „Gala Galaction", retrocedată moștenitorilor familiei printr-o hotărâre a instanțelor judecătorești. Sediilor din București li se adaugă Expoziția memorială „Ciorănescu" din Moroieni (Dâmbovița) și Casa „Sadoveanu" de la Vânători (Neamț), preluată prin ordin al Ministerului Culturii în 1993 și retrocedată Episcopiei Neamț, în care funcționează expoziții documentare și camere cu obiecte personale ale celor nominalizați. Muzeul editează începând din 1970, la inițiativa și sub conducerea lui Perpessicius, revista „Manuscriptum", publicație cu un format insolit în cultura română și europeană, care s-a bucurat de aprecieri elogioase în rândul specialiștilor din țară și din străinătate. „Manuscriptum" a a avut până în 1989 apariție trimestrială; după 1989 publicația își pierde ritmicitatea, dar continuă să apară anual, încât a fost posibilă publicarea bibliografiei tuturor aparițiilor în indexul *Integrala „Manuscriptum" (1971–2012)*. Lui Perpesscius i-a succedat la conducere criticul și istoricul literar Al. Oprea, care a continuat linia trasată de înaintașul său, transferând colectivul de cercetători ai integralei Eminescu în structura administrativă a

muzeului, unde s-a continuat, de la volumul VII, ediţia M. Eminescu, *Opere*, coordonată de un colectiv condus de Petru Creţia şi Dimitrie Vatamaniuc, finalizată până la volumul XVII, consacrat bibliografiei. De asemenea, sub conducerea lui Al. Oprea, au fost constituite colective restrânse de cercetători pentru literaturile populațiilor conlocuitoare (maghiară și germană). Începând din 1972, în sala ovală de la parterul clădirii Kretzulescu, a fost organizat, în a treisprezecea zi a fiecărei luni, Rotonda 13, un format cultural-literar constând în evocări și mărturisiri consacrate celor mai notorii scriitori din literatura română, născuți în luna respectivă. Prezenţa lui Şerban Cioculescu în calitate de spirit călăuzitor al rotondelor a revărsat asupra lor farmecul indicibil al personalităţii sale: erudiție filologică întinsă în domeniile istoriei și criticii literare, pasiune pentru anecdotic, umor fin, uneori caustic, dus până la vervă satirică. Urmărite cu fervoare de un public numeros, rotondele au constituit un autentic fenomen literar, transformat de Șerban Cioculescu într-un spectacol intelectual de excepţie, neegalat după dispariția lui. În același an a luat ființă Teatrul Manuscriptum, cu spectacole de gen, inspirate din lucrările dramatice inedite existente în arhiva instituției. Activitatea editorială apare inițial sub denumirea „Biblioteca Manuscriptum", în cadrul căreia sunt publicate volumele Perpessicius, *Excurs sentimental* (1972), Caragiale–Caion, *Dosarul procesului, O istorie a literaturii române în imagini* (1973), *Nicolae Iorga, Dosarul unei crime* (1974), *13 Rotonde 13* (I–II, 1976–1979), continuate după 1989 cu încă patru volume, *Mateiu Caragiale – un personaj. Dosar al existenței, Centenar Mihal Sadoveanu* (1980), *Dialoguri – Dialoge (literatura română–germană), Panait Istrati urmărit de Siguranță* (1983), Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop* (1988). Din 1994 **M.N.L.R.** include în sfera preocupărilor și tipărirea de cărți la editura proprie, orientată în special către restituirea operelor scriitorilor reprezentativi, a documentelor inedite și cercetării de factură istorico-literară. Activitatea editorială a fost extinsă de la ediții critice consacrate unor scriitori precum Nichita Stănescu, *Opera Magna* (6 volume), Virgil Mazilescu, *Opere*, Nichifor Crainic, *Opere* (2 volume), Mariana Marin, *Poezii*, la colecții: „Aula Magna", destinată tezelor de doctorat și cercetărilor postdoctorale, „Primordialia", în scopul cultivării clasicismului greco-latin, „Biblioteca Bucureștilor". În cadrul seriei „Manuscriptum" (devenită „Manuscript"), din arhiva muzeului au fost editate, anastatic și bibliofil, manuscrise din operele lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Al. Macedonski, A.I. Odobescu, Panait Istrati, George Coșbuc, Mateiu I. Caragiale, Tristan Tzara, V. Voiculescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Constantin Noica, Ștefan Baciu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu. Tot după 1990 au reapărut, sporadic, ediții din „Bilete de papagal", la Casa memorială Tudor Arghezi – „Mărțișor". Alte publicații periodice scoase sub egida muzeului sunt „Dice (Diversité et identité culturelle en Europe)", revistă științifică acreditată BDI, și „Caietele Avangardei". Prima se referă la activitatea de cercetare științifică, cea de-a doua este consacrată promovării arhivei curentului avangardist. Spațiile expoziționale au fost refăcute în timp, unele formate continuând cu ajutorul noilor tehnologii, de care au beneficiat și Rotondele 13, devenind înregistrări audio-video. S-a revenit la decernarea Premiului revistei „Manuscriptum", numit după 2008 Premiul **M.N.L.R.** În 2004 se înființează Departamentul Proiecte culturale multimedia, destinat modernizării informației muzeale în conformitate cu noile tehnologii ale comunicării și realizării de proiecte culturale de anvergură europeană, cum a fost EuroLiteratur. În ultimele două decenii au funcționat, succesiv, cenaclul La Muzeu, Clubul de lectură, Salonul literar **M.N.L.R.**, Grădina lui Polemos, cenaclul „Euridice" și alte formate culturale precum Cinemateca literaturii, Seri de literatură și muzică, TNCP (serii de recitaluri sub titlul *Tu nu citești poezie ?*), Noaptea Muzeelor. ***L.C.***

MUZEU NAŢIONAL, revistă apărută la Bucureşti, ca supliment al „Curierului românesc", de la 5 februarie 1836 până în martie 1838, condusă de Ion Heliade-Rădulescu și având ca redactor pe Florian Aaron. S-a tipărit săptămânal până la 26 ianuarie 1837, apoi lunar de la 1 aprile 1837 până în martie 1838. Primele zece numere cuprind texte paralele, în română şi franceză. **M.n.** îşi propune să participe la mişcarea naţională pentru răspândirea culturii, pentru cultivarea unei limbi literare unitare şi pentru susţinerea învăţământului. Publicaţia, subintitulată „literară şi industrială", cuprinde numeroase articole pe teme ştiinţifice, scrise la un nivel accesibil, de popularizare. O atenţie deosebită este acordată învăţământului: se reproduce

programa cursurilor de la Colegiul „Sf. Sava”, se publică anual lista premianţilor, precum şi cuvântările festive ţinute de Petrache Poenaru, Ion Maiorescu, Simeon Marcovici, în care, în spirit iluminist, se face elogiul înnoirilor civilizatoare şi al instrucţiei în limba naţională. **M.n.** anunța, de asemena, că-și va „consacra” paginile „articolelor de literatură valahă și străină, cu apropieri între ele, în scopul de a ajuta dezvoltarea literaturii țării”. Interesul cititorilor a fost trezit mai ales prin tipărirea schimbului de scrisori dintre Costache Negruzzi şi I. Heliade-Rădulescu (*Corespondenţă între doi rumâni, unul din Ţara Rumânească şi altul din Moldova*, 1836), expunere a ideilor acestora privitoare la istoria limbii şi a poporului român, la obiectivele activităţii culturale şi literare în provinciile româneşti. La 3 iunie 1836, într-un articol nesemnat, intitulat *Necrologie* și închinat lui Barbu Paris Mumuleanu, se specifica: „El din mica copilărie arătase cele mai norocite a înainta în cariera literală și cu toate că i-a lipsit mijloacele de a-și dezvolta îndestul talentele firești cu care natura îl împodobise, tot dobândise îndestul cunoștințe prin care i se luminase calea virtuții. Scrisele sale ce a publicat, și acelea ce a lăsat nepublicate, în versuri și în proză, dovedesc cele mai curate sentimente de patriotism și o dorire din adâncul inimii pentru binele obștesc”. ***L.V.***

MUZICA, publicaţie apărută la Bucureşti, neregulat, în octombrie 1908 – februarie 1910, 1 ianuarie – iunie 1916, noiembrie 1919 – septembrie 1922, apoi la Timişoara în ianuarie – iunie 1923, ianuarie – octombrie 1925. Din 1919 are subtitlul „Revistă pentru cultura muzicală”. Directori sunt, succesiv, M. Margaritescu, Maximilian Costin, Ion Nonna Otescu şi G.N. Georgescu-Breazul. În deschiderea revistei George Enescu, „gloriosul stegar” al acestei arte, consemnează cu satisfacție efervescența preocupărilor în domeniu: „Compozitori, virtuozi, cântăreți se ivesc din toate părțile, asociațiuni se formează pentru popularizarea muzicii”, dar deplânge dispersia fenomenului: „fiecare vrea să joace un rol preponderent și de acolo decurg certuri, dezbinări, împărțeală într-un număr neverosimil de fragmente ale asociațiunilor”, încheind în registru dubitativ: „Nu s-ar putea oare ca amorul propriu să joace un rol mai mic la noi, iar dragostea dezinteresată pentru artă un rol mai mare?” (*O dorință*). La reapariție, în 1916, publicația confirmă intenția de a fi, pentru iubitorii de muzică, o „călăuză credincioasă, de încredere, veghetoare neobosită la întreținerea focului sacru” (*Precuvântare*). Scopul revistei îl reprezintă cultivarea artelor, cu o atenţie specială pentru muzică şi literatură. Poezia este bogat reprezentată: D. Nanu, Em. Ciomac, G. Bacovia (*Nevroză*), Mircea D. Rădulescu, Alfred Moşoiu, Elena Văcărescu (*Musiques*), Const. Asiminei, Nikita Macedonski (*În catedrală*), Emanoil Bucuţa (*Cântec vechi*), Al. Macedonski (*Rondelul orelor*). Cu proză este prezentă doar Bucura Dumbravă (*Lupta cu îngerul*, din volumul *Ceasuri sfinte*). Compartimentul publicisticii ocupă, în schimb, un spațiu considerabil. În 1916 Eduard Caudella se ocupă de prima reprezentație a primei opere comice românești, D. Cuclin deschide seria *Ființa creatoare în compoziția muzicală*, iar Mihail Jora analizează relația dintre muzica lui Richard Wagner și arta clasică. Despre șansonete scrie, în 1919, Nikita Macedonski, iar despre dans, în 1920, Cora Irineu. Raportul dintre muzică și poezie intră în atenția lui Al. Zirra, dar și a lui Şt. I. Neniţescu (*Dante şi muzica*). În 1925 Sabin V. Drăgoi abordează elementul etnic în muzică. Teatrul este ilustrat prin câteva fragmente din *Sonata umbrelor* de A. Dominic. Nikita Macedonski onorează promisiunea pe care tatăl său o făcuse redacției, oferind două scrisori din corespondența acestuia cu muzicologul francez Jules Combarieu. În **M.**, în preambulul răspunsului pe care poetul îl dă unei misive a prietenului francez – document avansat publicului în *La Revue musicale* (1906) – se vorbește despre „omul de litere cel mai celebru din România”, autorul unui „fel de epopee în proză – *Le Calvaire de feu* [...] – care ar putea fi semnată de unul din cei mai mari scriitori naționali ai noștri”, artistul prin a cărui operă se certifică teoria privind esența muzicală, sinestezică a lumii. Într-adevăr, Macedonski mărturisește într-o epistolă, că „după mine, viața însăși – înțeleg viața organică – nu este decât o mare, o delirantă simfonie. Totul vibrează și totul cântă în noi și prin noi și în jurul nostru. [...] Mirosul, gustul, pipăitul se unesc întru completarea acestei simfonii pe care auzul o desăvârșește într-un chip atât de energic și delicat”. Totodată, dispus să restituie în întregime adevărul, el vorbește de „accidente nervoase” responsabile de „cele dintâi și cele mai puternice senzații muzicale auditive ale mele, accidente care, survenite după mari depresiuni fizice, mă aruncau într-o stare de inconștiență momentană și

întunecau, oarecum, pentru mine realitatea, dezbrăcându-mă de personalitate și permițându-mi totuși să aud și să văd" (*Jules Combarieu și Alexandru Macedonski*, 7–8/1921). Traducerile urmăresc aceeaşi corelaţie: *Din ideile lui Rousseau asupra muzicii*, *Heine şi Paganini*. Olimpiu Ștefanovici tălmăcește din germană *Amintiri despre Beethoven*, iar Maximilian Costin corespondența Beethoven – Goethe. De remarcat două poezii traduse din limba engleză de Petre Grimm (J. Dryden, *Imn pentru ziua Sfintei Cecilia* şi *Corul cel mare*) și un fragment în tălmăcirea lui G. Niculescu (Heine, *Der Salon*). În 1916 numere speciale sunt dedicate reginei Elisabeta și compozitorului Hector Berlioz. Publicația include şi materiale cu caracter documentar: scrisoarea deschisă adresată de George Georgescu, fost director general al Societăţii Filarmonice, lui Octavian Goga, ministru al Artelor, cu prilejul numirii în fruntea Operei Române a lui Scarlat Cocorescu, sau mărturii despre reprezentația primei opere comice românești, *Olteanca*, în 1880. Numărul 3–4/1921 este consacrat Societății Filarmonica, publicându-se lista membrilor Consiliului de administrație și ai orchestrei de sub bagheta lui George Georgescu. În numărul ce-i este dedicat (5–6/1921) George Enescu revine cu o sumă de îndemnuri în sprijinul metafizicii muncii: „Încercați, voi acei care n-ați gustat adevărata dulceață a muncii, voi care aveți superstițiunea că munca e o povară inventată pentru a-ți plăti dreptul de a viețui pe bietul nostru pământ; încercați să munciți pentru și numai pentru plăcerea de a vă concentra forțele într-o direcțiune anumită, de a-l echilibra bine în folosul bunului și naturalului rezultat" (*Despre muncă*). Alți colaboratori: Barbu Solacolu, Al. Bilciurescu, Constantin Brăiloiu, Leon Donici, Valeriu Braniște. ***C.A., D.B.***

MUZICĂ ŞI POEZIE, publicație apărută la Bucureşti, lunar, din noiembrie 1935 până în aprilie 1937; de la numărul 11/1936, subtitlul „Revista Filarmonicei" devine „Teatru şi plastică". Redactori sunt Adrian Maniu şi Victoria Dragoş-Ursu (3–6/1937). Grafica îi aparține Rodicăi Maniu. Apariția publicației este justificată, se precizează în *Cuvânt de început*, „de lipsa în mișcarea noastră culturală a unei reviste muzicale care, între poezia muzicii și melodia unui vers, să stea în slujba bunelor intenții ce pot da strălucire artei", adăugându-se că **M.p.** face apel la „toate talentele de muzică și poezie, toată priceperea cărturărească a celor ce pot ajuta mai departe înfăptuirile de artă românească" (*Închinare*). Convingerea că „sufletul blajin și visător al românului a devenit cunoscut lumii" și grație muzicii, „un grai în care se oglindesc, fără posibilitatea de prefăcătorie, însușirile psihice ale omului, ale popoarelor", o mărturisește George Enescu în articolul *Gând desprins*. Publicaţia îşi propune să întrunească valori artistice şi literare de orientare tradiţionalistă sau modernistă, promovând critica estetică. O mărturie sensibilă a Elenei Văcărescu (*Două femei – o operă*) este publicată în deschidere. Cu versuri figurează în sumar Tudor Arghezi (*Confidențe*), G. Bacovia (*Cântec de seară*, *Serenadă*, *Nihil*), Mateiu I. Caragiale, Emanoil Bucuţa, Octavian Goga, V. Voiculescu, Ion Vinea, Zaharia Stancu, Teodor Scarlat, Al. A. Philippide, Adrian Maniu, N. Iorga, Virgil Gheorghiu, Carmen Sylva (versuri transpuse în româneşte de Adrian Maniu), D. Ciurezu. Se publică proză de Tudor Arghezi, Adrian Maniu, N.M. Condiescu, Gala Galaction, Leon Donici, iar eseuri propun G. Marinescu (*Audiția colorată*), Adrian Maniu (*Muzică și poezie*), Em. Ciomac (*Spiritul muzicii spaniole moderne*), Dimitrie Cuclin (*Folclorul şi individualitatea creatoare*), Victoria Dragoş-Ursu, Sabin Drăgoi, Mihail Jora (*Minunea Enescu*), Virgil Gheorghiu, V.I. Popa (*Note despre muzică şi teatru*), Silviu Cernea (*Iarna în poezia lui Bacovia*, *Destinul și poetica lui Artur Enășescu*), N. Davidescu (*Ideea de muzicalitate și poezia modernă*). Portrete ale artiştilor conturează în pagini atractive Cella Delavrancea, Virgil Gheorghiu, Ion Nonna Otescu, Al. Iordan (*Ciprian Porumbescu*), C.I. Nottara (*Camille Saint-Saëns*). Tudor Arghezi rememorează întâlnirea dintre Ștefan Luchian, bolnav, și George Enescu (*Vioara și paleta*), Gala Galaction îi scoate din negura timpului pe lăutarii din copilăria sa, iar B. Lăzăreanu evocă personalităţi precum Ciprian Porumbescu, George Enescu, Camille Saint-Saëns ş.a., I. Gherea readuce în atenție figura lui I.L. Caragiale, Andrei Tudor scrie despre Gustav Mahler, iar Zamfir C. Arbore oferă, din arhiva personală, date despre viața lui Puşkin la Chişinău (*Puşkin şi ţiganca*). „Cronica muzicală", „Cronica literară", „Cronica ştiinţifică", „Ştiri artistice din ţară" şi „Cronica străinătăţii", „Plastica" publică informaţii legate de evenimente artistice importante. Sunt dedicate cronici unor opere muzicale cu librete inspirate din scrieri clasice ale literaturii române: *O noapte furtunoasă* de

Paul Constantinescu, după piesa lui Caragiale, sau dramatizarea poemului *Strigoii* de M. Eminescu, pe muzica lui Mihai Andreescu-Skeletty. Fiecare număr are și un supliment muzical. Sunt reproduse partiturile unor cântece pe versuri de Tudor Arghezi, G. Bacovia (muzica Mihail Jora), Matilda Cugler-Poni (muzica Ciprian Porumbescu). E inserat libretul tragediei lirice *Oedip* de George Enescu, traducerea textului original al lui Edmond Fleg fiind realizată de Em. Ciomac. Se semnalează reprezentarea la Paris a operei lui Enescu, ca un eveniment cultural de rezonanţă. De asemenea, sunt publicate cincisprezece scrisori ale lui Al. Vlahuţă către D. Kiriac, cu un preambul de Constantin Brăiloiu. Într-o corespondență din Cernăuți Liviu Rusu deplânge caracterul refractar al fenomenului artistic muzical bucovinean la spiritul românesc modern, nutrind speranța unei resurecții sub auspiciile noului Conservator (*Cronică din Cernăuți*). Constantin Brăiloiu traduce cercetările lui Béla Bartók despre muzica populară românească, F. Dima tălmăcește din rusă *Doina* lui V. Korolenko. Victor Ion Popa glosează despre traduceri sau localizări. Alţi colaboratori: Al. Theodorescu, Tudor Flondor, Alfred Alessandrescu, Ion Sân-Giorgiu, N. Crevedia, Paul Constantinescu, D.I. Cucu. ***C.A., D.B.***

MYLLER, Theodor A. (1848, Botoşani – 23.VI.1906, Bucureşti), prozator, comediograf. Învăţând la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană), apoi la Bucureşti, unde urmează un timp cursurile Şcolii de Medicină şi Farmacie a doctorului Carol Davila, **M.** intră în 1866 funcţionar în administraţia Ministerului de Finanţe şi ajunge inspector general, ba chiar director al Serviciului contribuţiunilor directe şi ordonanţărilor. Publică mai întâi câteva versuri fluente şi banale în „Ghimpele" (1871) şi în „Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice".

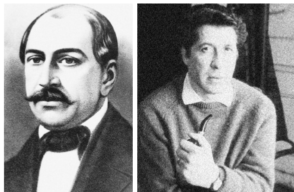
Romanul *În Iaşi* (1871), scris după mai vechea reţetă a romanului de mistere, împinge tehnica senzaţionalului până în preajma aberaţiei. Dar, ca şi înaintaşii săi, **M.** află registrul potrivit, caracterizat prin naturaleţe şi vervă, atunci când observă moravurile, urbea de pe Bahlui devenind obiectul unei priviri lucide, câteodată aproape cinice. Poate de aceea, îndreptându-se spre comedie, a avut şi un oarecare succes. Piesele *Socrul unui ginere* (1873), *1–ul aprilie stil nou* (1874), *Fata lui chir Troancă* (1874), *Gulgudachi* (tipărită în 1876 în „Revista literară şi ştiinţifică" şi în „Revista contimporană", unde apăruseră iniţial şi celelalte) aduc în scenă mici burghezi surprinşi într-un moment de ridicolă buimăceală legată de căpătarea vreunui „onor", de o tranzacţie matrimonială ori de vreo farsă pusă la cale în familie sau între amici. **M.** ştie să încondeieze fumurile acestei lumi, să facă dialogul alert, suculent, să intuiască efectele comice declanşate de ticuri, clişee, verbiaj, anticipând astfel, ca şi alţi comediografi ai epocii, tehnici exploatate de I.L. Caragiale. O dramă ocazională, *Răpirea Bucovinei*, scrisă în colaborare cu V.A. Urechia şi N. Ţincu şi semnată X.Y.Z., e publicată în 1883 în „Literatorul" lui Al. Macedonski.

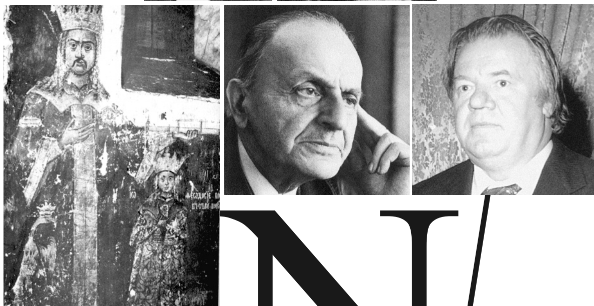
SCRIERI: *În Iaşi*, Bucureşti, 1871; *Socrul unui ginere*, Bucureşti, 1873; *1–ul aprilie stil nou*, Bucureşti, 1874; *Fata lui chir Troancă*, Bucureşti, 1874.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *114–115, 205*; *Dicţ. lit. 1900, 600*; Barbu, *Romanul, 100–104*; Mîndra, *Ist. lit. dram.*, I, *234–237.* ***G.D.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

N

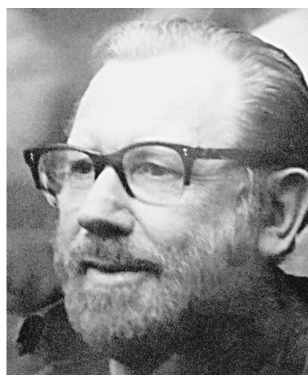
NADIN, Mihai (2.II.1938, Braşov), eseist, prozator. După absolvirea liceului la Braşov (1955), urmează Facultatea de Electrotehnică a Institutului Politehnic din Bucureşti (1955–1960) şi Facultatea de Filosofie a Universităţii bucureştene, luându-şi licenţa în 1968 şi doctoratul în 1971. Lucrează doi ani ca inginer, apoi ca redactor la ziarul braşovean „Drum nou" (1962–1965), numărându-se în 1966 printre întemeietorii revistei „Astra", al cărei redactor-şef este în 1974. Concomitent predă filosofia la Universitatea din Braşov (1969–1975), apoi se transferă la Institutul de Filosofie din Bucureşti. Valorificând perspectivele deschise de tehnologia computerelor, s-a ocupat de sunetul de sinteză şi a fost unul dintre primii care au generat imagini grafice pe calculator (1964). Părăseşte ţara la sfârşitul anilor '70 şi face, în străinătate, o notabilă carieră universitară şi de cercetător în domenii interdisciplinare. A fost profesor invitat şi profesor titular în Germania (1977–1980), Italia (1978), SUA (1981–1991, 1999, 2002). Din 1994 ţine prelegeri de proiectare pe calculator la Universitatea din Wuppertal, Germania, numărându-se printre pionierii domeniului, iar din 2004 predă la Universitatea din Dallas, SUA. A debutat precoce, în „Cravata roşie" (1950). În 1965 îi apare volumul *Braşovul anilor noştri* (semnat împreună cu Ştefan Petraru), iar în 1967 publică, în colaborare, un ghid intitulat *Drumeţind pe meleaguri braşovene*. Prima carte personală, *Lawrence Olivier. Aventură în universul lui Shakespeare*, îi apare în 1968. Împreună cu A.I. Brumaru a alcătuit antologia de texte *Literatură şi cunoaştere* (1975), tot acum semnând și câteva traduceri. A mai semnat N. Milea, Ana Mihai. După plecarea din România a publicat numeroase lucrări de specialitate: *Mind: Antizipation und Chaos* (1991), *Creating Effective Advertising: Using Semiotics* (1994, în colaborare cu Richard D. Zakia), *The Civilization of Illiteracy* (1997), *Zeichen und Wert. Jenseits der Schriftkultur* (1999), *Jewish: Does It Make a Difference?* (2000, în colaborare cu Elvira Nadin ş.a.), *Anticipation: The End Is Where We Start From* (2003) ş.a. Este membru în mai multe societăţi de estetică şi semiotică.

O zi pentru podoabe (1971) este un roman în care se regăsesc mai toate ingredientele la modă în proza epocii. În prim-plan se află lumea teatrului (protagonista e actriţă), observată din interior, cu accent asupra unor elemente ce pot părea bizarerii, şi utilizată ca receptacul pentru investigarea unor chestiuni sociale şi sufleteşti de interes general. Este prezent însă şi „marele şantier din munţi", topos al literaturii şi cinematografiei din anii '50–'80. **N.** nu este lipsit de o oarecare iscusinţă, cultivă observaţia amănunţită şi notaţia măruntă, cu încercări de a mânui tehnici de analiză psihologică, cu frecvente pasaje de comentariu asupra universului cotidian. Îşi îngăduie accente de maliţie, chiar mici îndrăzneli, pe fondul unui cvasiomniprezent convenţionalism provenit nu din tendinţa de a se plia comandamentelor propagandei oficiale ori unor poziţii estetice conservatoare, ci, dimpotrivă, un „convenţionalism" care pare izvorât din dorinţa de a fi modern pe toate planurile. Astfel, cartea conţine şi şantier, şi teatru, şi scene de dragoste, şi imagini onirice (inclusiv cu un tramvai gol, ca la Dumitru Ţepeneag sau la Leonid Dimov), şi fragmente de jurnal, şi un citat din scenariul filmului *Au hasard, Balthazar* de Robert Bresson etc., acumulând episoade ambigue, bizare, voit frapante, toate cu aparenţa bifării unor puncte dintr-o reţetă, fără coeziunea şi forţa de plăsmuire a prozei de calitate. Un sensibil – totuşi nu decisiv – pas înainte face **N.** cu romanul *Pana de gravitație*, apărut în 2001, dar scris între 1970 și 1975, înainte de plecarea din România. Autorul mobilizează şi de data aceasta ingrediente eterogene şi pline de culoare, pe trama unui roman pseudopoliţist, de fapt, un policier psihologic cu implicaţii social-politice şi cu o componentă erotică. Protagonistul este un ziarist care, intrat oarecum în graţiile unui membru al nomenclaturii, e martor la un suspect accident de vânătoare, devine apoi iubitul victimei accidentului (o balerină) şi, pe de altă parte, un fel de neobosit investigator pe cont propriu al adevărului. Naraţiunea se încheie, printr-un fel de buclă textuală, cu începutul (accidentul de vânătoare), dar prozatorul izbuteşte între timp să construiască tabloul destul de veridic – chiar dacă marcat de convenţionalism – al unor medii sociale şi al unor realităţi ale epocii, sub semnul eticismului şi al pasiunii pentru adevăr. Studiile de critică şi eseistică (în special pe teme de estetică teatrală) publicate de **N.** în România rămân realizări modeste, în pofida pretenţiilor de a înnoi domeniul vizat. *Cămaşa lui Nessus* (1973), de pildă, reuneşte eseuri de estetică teatrală – mai degrabă de filosofie a artei – fără mare relevanţă, formulate alambicat, sufocate de gongorism terminologic şi de o sintaxă distorsionată. La curent cu evoluţiile

moderne, bunăoară cu interpretarea operei lui Shakespeare întreprinsă de Jan Kott ori de regizorul Peter Brook, eseistul pare să fi încercat, fără succes, să rivalizeze cu aceştia. Contestate aspru şi ironizate de unii comentatori (Mircea Iorgulescu reproşa „truismele abundente", „frazele găunoase", excesul de limbaj figurat), cu un succes de stimă pe lângă alţii, aceste cărţi au trecut în uitare. Cariera strălucită şi succesul repurtat ulterior de **N.** pe alte meridiane în disciplinele către care s-a îndreptat – semiotica artei, proiectarea pe calculator, sisteme de anticipare ş.a. – atestă descoperirea adevăratei vocaţii printr-un parcurs intelectual în care încercările beletristice şi eseistice nu vor fi fost decât nişte episoade tranzitorii.

SCRIERI: *Lawrence Olivier. Aventură în universul lui Shakespeare*, Bucureşti, 1968; *O zi pentru podoabe*, Bucureşti, 1971; *A trăi arta. Elemente de metaestetică*, Bucureşti, 1972; *Reîntoarcerea la zero*, Iaşi, 1972; *Cămaşa lui Nessus*, Bucureşti, 1973; *Hans Eder*, Bucureşti, 1973; *Pana de gravitaţie*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *„O zi pentru podoabe"*, LCF, 1971, 37; Nicolae Balotă, *„O zi pentru podoabe"*, RL, 1971, 37; Dana Dumitriu, *„O zi pentru podoabe"*, ARG, 1971, 12; A. I. Brumaru, *Estetică nepredicativă*, TR, 1973, 15; Valentin Silvestru, *Teatrul în cărţi*, RL, 1973, 16; Radu Negru, *„Reîntoarcerea la zero"*, CRC, 1973, 26; Voicu Bugariu, *„Cămaşa lui Nessus"*, AST, 1973, 10; Grigore Zmeu, *Estetica – o metacritică?*, CL, 1973, 12; Mircea Iorgulescu, *Critică de şcoală nouă?*, RL, 1974, 7; *Dicţ. scriit. rom*, III, *360–362;* Popa, *Ist. lit.*, II, *870.* ***N.Br.***

NAGHIU, Iosif (11.III.1932, Bucureşti – 8.XI.2003, Bucureşti), dramaturg, poet.

Este fiul Amaliei (n. Baroti) şi al lui Iosif Naghiu, tâmplar. După terminarea Liceului „Sfântul Andrei" din București (1947), urmează tot aici cursurile secţiei de grafică de la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", pe care le absolvă în 1959. Între 1948 și 1959 este legitimat ca baschetbalist la mai multe cluburi bucureștene. Ulterior, până în 1968, funcționează ca grafician la Întreprinderea Decorativa din Capitală. Își face debutul cu poezie şi teatru scurt în paginile „Luceafărului" (1959) şi editorial cu placheta *Teama de păsări* (1968). Mai colaborează la „Astra", „Contemporanul", „Gazeta literară", „România literară", „Teatrul", „Tribuna", „Vatra" etc. După 1996 a îndeplinit funcția de secretar al Asociației Scriitorilor din București. Primele două piese jucate pe scenă, la București, sunt *Celuloid*, la Teatrul Nottara (1968), şi *Absenţa*, la Teatrul Giulești (1969). *Întunericul*, reprezentată începând din 1970 la Teatrul Bulandra sub titlul *Gluga pe ochi*, avea să fie interzisă un an mai târziu, în urma unui scandal provocat de apariția unui articol critic în paginile ziarului „Scânteia". După o încercare eșuată de montare a piesei *Misterul Agamemnon* la Teatrul de Comedie (1981), **N.** va renunța un timp la reprezentarea pieselor sale. Numai câteva vor fi jucate sporadic după schimbarea de regim din 1989: *Celula poetului dispărut* și *Spitalul special* la Teatrul TV, *A treia caravelă* la Teatrul Odeon (1997), *Gluga pe ochi* la Teatrul „Maria Filotti" din Brăila (1997). Este deținătorul a numeroase premii: Premiul Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1968, 1969), Premiul Asociației Scriitorilor din Bucureşti (în 1975 pentru piesa *Într-o singură seară*), Premiul Uniunii Scriitorilor (în 1981 pentru volumul *Misterul Agamemnon* și în 1993 pentru volumul *Execuţia nu va fi amânată*). A mai fost distins cu Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă românească a anului 1993 (*Spitalul special*), iar în 1994 cu Premiul „Camil Petrescu" al Ministerului Culturii (*Celula poetului dispărut*). A scris, de asemenea, scenarii de film (*Luchian*, *Capul de zimbru*) și după 1989 a făcut publicistică. A semnat romanul SF *Hammet intergalactic* (1994) cu pseudonimul Ray Willbruce.

Tipologic, **N.** face parte din acea „școală" a dramaturgiei est- și central-europene influențate de Eugen Ionescu și Samuel Beckett, care a folosit limbajul absurdului pentru a transcrie experiența totalitarismului. Critica l-a apropiat de polonezul Sławomir Mrożek (Mircea Ghițulescu) sau de bulgarul Hristo Boicev (Laura Pavel), identificând aceleași teme: ștergerea identității, mecanicitatea existenței și uniformizarea umanității, intruziunea puterii în spațiul intim, relația reversibilă dintre călău și victimă etc. Această reinterpretare a absurdului în context totalitar nu a fost lipsită de o anume ambiguitate. Prin „importul" rețetei ionesciene, o

formulă teatrală cu vocație critică apărută ca o reflecție despre modernitate și despre alienarea ființei umane în condițiile urbanizării, tehnologizării și a locului tot mai important al instituțiilor statului în viața indivizilor, a fost transferată într-o societate comunistă, a cărei principală obsesie vizează limitarea libertății. În esență, teatrul absurdului s-a hrănit dintr-o critică socială mai generală, angajată intermitent în subversiunea politică, fără să devină propriu-zis o formă de disidență. Cariera dramatică a lui **N.** exprimă pe deplin acest echivoc, alternând episoade de interdicție și de aliniere la tematica dramaturgiei oficiale. Autorul și-a câștigat reputația unui „incomod", fără ca opera lui să aibă caracteristicile unui teatru al rezistenței. Piesa cu care debutează, *Celuloid*, e din acest punct de vedere semnificativă: critică a societății spectacolului, cu o umanitate captivată și subjugată de imagini, ea implică în același timp o condamnare a imersiunii în ficțiune și a retragerii din viață. „Să nu ieșim afară. Afară cine știe ce ne așteaptă", spune un personaj. Denunțând „oamenii fericiți de celuloid", critica ionesciană a modernității se întâlnea astfel cu critica escapismului, presupusă de doctrina literaturii angajate. Prin limbajul absurdului **N.** putea să joace pe muchia subțire dintre contestare și conformism, oferind un alibi pentru reiterarea unei critici pe care chiar ideologia regimului totalitar o făcea societății moderne. Această ambivalență explică de ce, prin aceleași mijloace, dramaturgul a produs piese subversive și piese „pe linie" și de ce unele dintre operele lui au fost retrase de pe scenă, fără să îl transforme totuși în autor clandestin. Într-un interviu (*Exerciții de mimică*, 1984) **N.** distingea între două filoane ale creației sale: unul „realist" și psihologic, celălalt „poetic". Primul e un teatru care evocă viața care trece pe nesimțite, într-o așteptare indefinită a unui eveniment care nu se petrece. Protagonistul din *Absența* descoperă, după o lungă luptă pentru corectarea unei nedreptăți care i s-a făcut, că nu mai regăsește sensul propriei existențe: „sunt ca un om căruia i s-a redat identitatea și acum stă într-o cameră mare și goală în așteptarea buletinului". În același fel s-a irosit și protagonistul piesei *Într-o singură seară* (reprezentată în 1973 și publicată în 1975). Acesta și-a organizat întregul destin pe o orbită periferică, trăind calmul și rutina vieții provinciale, precum și armonia familiei, ca forme temporare de existență, cu speranța unei solicitări superioare, de la „Centru". Sunt „așteptări" beckettiene proiectate într-un univers realist, cu determinări sociale, unele chiar autohtone. Înscriindu-se într-o tradiție românească a ficționalizării vieții de provincie, de la Victor Ion Popa la Tudor Mușatescu, viziunea dramatică a lui **N.** transpune în decorul unei lumi așezate „pe vechiul și bunul făgaș de altădată" o abordare existențialistă, care implică absurdul și lipsa de sens a destinelor individuale, dar și o morală – conformă ideologiei oficiale – a vieții rămase netrăite. Nu întâmplător, criticii contemporani au putut să recunoască în aceste piese un „spirit lucid și angajat", care denunță „absența" din viață printr-un „act de prezență civică" (Călin Căliman). Cealaltă tendință a dramaturgiei lui **N.**, teatrul „poematic", se sprijină pe forța imaginilor și asocierea lor liberă, emancipându-se de iluzia realistă a imitării unor raporturi sociale. Legătura cu „poezia", pe care autorul ține să o sublinieze („Primele mele încercări de dramaturgie au fost niște poeme, niște poeme care au căpătat structură dramatică"), privește placheta de versuri publicată la 36 de ani, *Teama de păsări*, care a precedat cu puțin debutul ca dramaturg. Comună atât imaginației teatrale cât și celei lirice e tema unei vieți ce a fost deposedată de „artă", adică de visare și de aspirația liberă spre ideal. Este ceea ce transcrie metafora zborului abandonat, figură recurentă a mai multor poeme: „Un om a aruncat semințe la păsări și acuma/ fuge cu capul plecat să nu-l taie un zbor de aripă,/ și-i e teamă de păsări și de prietenii păsărilor/ și de zbor și de cuibul de paie al păsărilor" (*Teama de păsări*). În jurul acestui nucleu al deziluzionării, **N.** construiește câteva dintre piesele sale cele mai cunoscute, care uneori au fost învestite cu conotații politice subversive. *Gluga pe ochi*, intitulată inițial *Întunericul*, a generat un scandal public (devenit definitoriu pentru profilul autorului), propunând imaginea unei lumi cuprinse pe nesimțite de obscuritate, o lume din care s-au retras luminile înțelegerii și ale cunoașterii. Printr-o anecdotă banală – spargerea unei locuințe de intelectual și ocuparea ei de către hoți –, **N.** schițează o „parabolă austeră" (Mircea Iorgulescu) în care „orbirea" se exprimă pe mai multe paliere și sub mai multe ipostaze, de la închiderea în sine a omului de spirit la iraționalitatea agresivă a societății și până la indiferența voită a autorității. Profesorul Max, care nu realizează că locuința e invadată de străini în prezența pasivă, „cu gluga pe ochi", a polițistului, e simbolul unei

lumi din care modelele spirituale și forța lor exemplară au dispărut sau au fost inhibate. **N.** a continuat să urmărească aceeași temă a dezeroizării și în *Misterul Agamemnon*, considerată cea mai importantă dintre dramele sale. Concepută prin intersecția planului realității cu planul ficțiunii, piesa îl aduce în scenă pe Agamemnon, care descoperă că povestea vieții sale e jucată ca tragedie de niște simpli actori: viața se confruntă cu arta, într-o experiență a căderii în derizoriu, implicând trivializarea și banalizarea gesturilor eroice. Totuși, semnificația politică a acestor piese, faptul că, de pildă, *Gluga pe ochi* a fost denunțată de critica oficială și în cele din urmă interzisă, nu s-a datorat atât caracterului aluziv, cât efectului de receptare, proiectele dramatice ale lui **N.** bazându-se pe o reflecție generală asupra modernității, ce presupune în egală măsură o critică a instituțiilor puterii și a condiției umane. Câteva scenete și piese de mai mici dimensiuni, care asumă explicit mize subversive, evocând complacerea în teroare (*Ionescu sau O ipoteză absurdă*) sau complicitatea dintre victimă și călău (*Execuția nu va fi amânată*), nu au fost publicate în epocă, fiind reluate într-un volum editat în 1993, după căderea regimului comunist. După 1989 **N.** a încercat să adapteze formula teatrului absurd, reîncărcând-o cu sensuri contestatare evidente. Tema constantă a dezeroizării se asociază indignării și vehemenței, într-un program de angajare politică schițat în *Visul românesc şi omul revoluţiei prăbuşite* (1994): „furia amânată timp de decenii părăseşte mitologia, metafora şi îşi îndreaptă tăişul ironic către omul revoluţiei prăbuşite”. În realitate, nu e vorba atât de o schimbare de limbaj, expresia dramaturgului rămânând asociativă și metaforizantă, cât de transparența aluziilor. Abordând fie momentul revoluției (*Celula poetului dispărut*, *Revolta*), fie episodul tranziției (*Monstrul sau Despre efectul dăunător al economiei de piață*), **N.** proiectează viziunea pesimistă a unei lumi fără salvare, plecând uneori de la modelul distopiilor orwelliene. Astfel e *Spitalul special*, care descrie un spațiu al experimentului social menit să asigure uniformizarea existențelor, „eliberarea bolnavilor de toate complexele biografice”: prin descătușarea terapeutică a instinctelor, pacienții sunt pervertiți și puși în rând cu criminalii, umanitatea e redusă la nivelul animalității, iar comunitatea e realcătuită dincolo de morală și vină. „Nimeni nu e vinovat”, ține să sublinieze un personaj. Ca și cum abia după prăbușirea regimului dictatorial, când dispare cenzura, dar și societatea totalitară în întregul ei, teatrul lui **N**. și-ar atinge expresia deplină, caracterul general al criticii sale vizând o boală socială mult mai profundă, pentru care utopia comunistă nu era decât una dintre ipostazele posibile. Este ceea ce asigură unitatea formulei dramaturgului și supraviețuirea ei, aproape între aceleași repere, până la începutul anilor 2000, în condiții istorice radical schimbate. Fapt semnificativ, **N.** își încheie cariera cu *Grup de orbi într-o sală de cinema* (2000), care reia, după mai bine de trei decenii, critica societății spectacolului din *Celuloid*: „Și dacă vedem și noi din ce în ce mai puțin? Dacă a venit rândul nostru?”.

SCRIERI: *Teama de păsări*, Bucureşti, 1968; *Autostop*, Bucureşti, 1969; *Într-o singură seară*, Bucureşti, 1975; *Barajul la prima vedere*, Bucureşti, 1979; *Misterul Agamemnon*, Bucureşti, 1981; *Masa de la fereastră*, Bucureşti, 1982; *Barca e plină*, Bucureşti, 1984; *Exerciţii de mimică*, Bucureşti, 1984; *Mâneca vântului*, Bucureşti, 1991; *Execuţia nu va fi amânată*, Bucureşti, 1993; *Hammet intergalactic*, Bucureşti, 1994; *Spitalul special. Visul românesc şi omul revoluţiei prăbuşite*, Bucureşti, 1994; *Celula poetului dispărut*, Bucureşti, 1994; *A treia caravelă. Misterul A. Fereastra. Gluga pe ochi*, pref. Dan-Silviu Boerescu, Bucureşti, 1997; *Armurierul Cehov*, Bucureşti, 1997; *Teatru scurt*, Bucureşti, 1999; *Grup de orbi într-o sală de cinema*, Bucureşti, 2000; *Teatru*, I–III, postfaţă Mircea Ghiţulescu, Bucureşti, 2002–2003; *Copilul fără nume*, București, 2004.

Repere bibliografice: Călin Căliman, *„Absența”*, RMB, 1969, 7825; Mircea Iorgulescu, *„Autostop”*, RL, 1970, 39; Caraion, *Duelul*, *101–103*; Cocora, *Privitor*, II, *261–263*; Mancaş, *Teatrul*, *211–213*; Cubleşan, *Teatrul*, *180–186*; Marius Robescu, *Autori și spectacole (1970–1980)*, București, 1980, *129–132*; Brădăţeanu, *Istoria*, III, *271–276*; Diaconescu, *Dramaturgi*, *283–288*; Titel, *Cehov*, *170–173*; Mihaela Ursa, *„Mâneca vântului”*, ST, 1994, 7; [*Iosif Naghiu*], DRI, III, *447–472*; Dan-Silviu Boerescu, *Iosif Naghiu – 65: „Flagranta deformare a realității”*, LCF, 1997, 9; Magdalena Boiangiu, *Elogiul întunericului*, TTR, 1998, 1–2; Ghițulescu, *Istoria*, *271–279*; Alex. Ștefănescu, *Teatru scurt... și cuprinzător*, RL, 2000, 2; Mihaela Michailov, *„Grup de orbi într-o sală de cinema”*, OC, 2000, 35; Octavian Soviany, *Marele teatru al textului*, LCF, 2000, 8; *Dicț. scriit. rom.*, III, *362–364*; Mircea Morariu, *„Teatru”*, F, 2003, 9; Laura Pavel, *„Spitalul special”*, în *Dicţ. analitic*, IV, *148–150*; Popa, *Ist. lit.*, II, *881–882*; Veronica Plăcintescu, *„Spitalul special”: depăşit de 17 ani şi de stagiunile care vor fi să vină*, OC, 2010, 291. ***A.Td.***

NANDRIŞ, Grigore (17.I.1895, Mahala–Cernăuţi – 29.III.1968, Londra), slavist, eseist, memorialist.

Este fiul Mariei (n. Lazăr) şi al lui Dumitru Nandriş; memorialista Aniţa Nandriş-Cudla este sora sa. Urmează şcoala primară în comuna natală, apoi cursurile gimnaziale şi liceale la Cernăuţi. În 1915 devine student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. La declanşarea Primului Război Mondial se înrolează ca voluntar, luptând efectiv pe front. Participă în Transilvania la rezistenţa împotriva atacurilor armatei ungare (1918). După încetarea conflagraţiei şi-a continuat studiile, absolvind, în 1919, secţia clasică şi modernă. Ajutat de fratele său, Ion Nandriş, urmează, la Universitatea din Viena, cursuri de specializare în filologie slavă şi indoeuropeană (cu profesorii V. Vondrák şi P. Kretschmer). Între 1920 şi 1923 este lector de limba română la Universitatea din Cracovia, continuându-şi specializarea în slavistică cu profesorii K. Nitsch, J. Rozwadowski, J. Loś, J. Chrzanowski şi S. Wędkiewicz. Îşi ia doctoratul în filologie cu teza *Aspecte verbale în „Evangheliarul" slav de la Putna* (1922). Întors în ţară, funcţionează o scurtă perioadă ca profesor la Colegiul Pregătitor din Cernăuţi. În toamna lui 1923 i se acordă o bursă de doi ani la Şcoala Română de la Fontenay-aux-Roses. Audiază cu acest prilej la École Pratique des Hautes Études şi la École de Langues Orientales Vivantes din Paris cursurile profesorilor Antoine Meillet, A. Mazon şi Mario Roques. În 1925 revine la Cernăuţi, unde e profesor la Şcoala Normală, iar în 1926 este chemat profesor extraordinar la Catedra de filologie slavă de la Universitate, post pe care se va titulariza în 1929. În acelaşi an e ales preşedinte al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, rămânând în această funcţie până în 1942. Datorită prestigiului ştiinţific căpătat, e ales membru al Comisiei Dicţionarului Academiei de Ştiinţe din Cracovia şi i se acordă Medalia de Argint a Academiei Poloneze pentru Literatură. În 1940 e deputat de Suceava. Căsătorit în 1937 cu Mabel W. Farley, fiica reverendului W. J. Farley, profesor la Colegiul Universitar din Londonderry (Irlanda), **N.** este trimis, în mai 1940, în misiune oficială, pentru a înfiinţa un consulat român la Dublin. Blocat aici de război, lucrează ca profesor de limba română la o şcoală pentru instruirea ofiţerilor englezi ce urmau să fie paraşutaţi în România. Susţine frecvent emisiuni la Radio BBC. În 1945 e titularizat profesor la Şcoala de Studii Slavone şi Sud-Est-Europene din Londra, iar din 1946 ţine prelegeri de filologie slavă la Facultatea de Limbi Medievale şi Moderne de la Oxford. În 1947 devine membru al Societăţii Universitare Slave de la Cambridge, iar în toamna aceluiaşi an este chemat ca profesor titular la Catedra de filologie slavă de la Universitatea din Londra, unde va funcţiona până la retragerea la pensie, în 1963. După numirea ca profesor, călătoreşte mult în Italia, Franţa, Spania, Elveţia, Belgia, SUA şi la Muntele Athos. Colaborează la majoritatea revistelor de filologie, în special slavă, din ţară şi străinătate, la „Comparative Literature Studies", „Annali dell'Istituto Universitario Orientale" ș.a., precum și la câteva publicații ale exilului („La Nation roumaine" ș.a.).

După primele articole de slavistică, axate pe chestiuni strict lingvistice, **N.** se îndreaptă spre aspectele de mai larg contur, menite, pe de o parte, să definească trăsăturile specifice ale limbilor slave (*Unitatea lingvistică a popoarelor slave*, 1927), iar pe de alta, să releve elementele de limbă şi structură preluate de slavi de la români, cercetând astfel un traseu inedit, nefrecventat de alţi slavişti. De la faptele de limbă va trece la compararea şi aprofundarea relaţiilor interetnice din perspectiva folclorului şi a textelor scrise, luminând mereu rolul culturalizator al românilor în spaţiul est-european, ca în lucrările *Les Rapports entre la Moldavie et l'Ukraïne d'après le folklore ukraïnien* (1924), *Hăis! Cea!* (1927), *Răzeş (despre cuvânt şi instituţie)* (1928), *The Beginning of Slavonic Culture in the Romanian Countries* (1946), dintre care multe au rămas în pagini de revistă. **N.** aduce o contribuţie de seamă prin *Documente slavo-române din mănăstirile Muntelui Athos. 1372–1658* (1936), întreprindere de o acribie ştiinţifică ireproşabilă, în care valorizează izvoarele fundamentale ale scrisului românesc. Exemplară este şi cercetarea motivului Dracula, finalizată în studiul *The Historical Dracula. The Theme of His*

Legend in the Western and in the Eastern Literatures of Europe („Comparative Literature Studies", 1966), în cadrul căruia sunt dezavuate fanteziile lipsite de suport despre România şi se reconstituie drumul transfigurării realităţii istorice în mit, apelându-se totodată la germenii narativi populari din răsăritul Europei, care au favorizat şi au impus tema şi legenda. Către sfârşitul vieţii **N.** este atras tot mai mult de frumuseţea, semnificaţiile şi importanţa picturii murale bisericeşti din Bucovina. El definitivează traducerea lucrării lui Władysław Podlacha, *Pictura murală din Bucovina*, începută în 1938, dar publicată postum (1985, cu contribuția Ancăi Irina Ionescu). Călătoreşte la mănăstirile româneşti de la Muntele Athos spre a intra pe cât posibil în atmosfera picturilor bisericeşti din ţară. Înflăcărat, pe de o parte, de subiect, dornic, pe de altă parte, să releve Apusului valoarea acestor monumente unice în cultura universală, elaborează poate cea mai importantă lucrare despre pictura murală românească şi est-europeană, *Christian Humanism in the Neo-Byzantine Mural Painting of Eastern Europe,* ce avea să apară abia după moartea sa, în 1970. Patosul şi replica tăioasă a articolelor, studiilor şi lucrărilor cu caracter ştiinţific izvorăsc din talentul de prozator al lui **N.**, rămas necunoscut în timpul vieţii sale. Cele câteva nuvele şi povestiri păstrate în manuscris, dar mai ales paginile de jurnal şi evocările unor personalităţi precum Constantin Brâncuşi, Lucian Blaga, Al. Busuioceanu, publicate parţial în 1999, în volumul *8 ani din viaţa României (1940–1948)*, fac dovada unei înzestrări reale. Descrierile de natură şi mai ales surprinderea unor dezlănţuiri stihiale, căldura evocării copilăriei, a mamei şi a fraţilor, a prietenilor de luptă şi crez, creionarea imaginii îndurerate a ţării, numeroasele portrete, anecdotele savuroase alternând cu momente de duioşie, autoanaliza şi reflecţiile asupra vieţii sau artei şi literaturii dau sentimentul întâlnirii cu o personalitate tumultuoasă, angajată total în ceea ce scrie. Prin jurnal cărturarul ţine o continuă şi vie legătură cu limba şi literatura română. Se adaugă, într-un volum de corespondență publicat tot postum (2000), imaginea celeilalte părți a vieții lui **N.**, petrecută departe de țară.

SCRIERI: *Aspecte verbale în „Evangheliarul" slav de la Putna*, Cernăuţi, 1924; *Les Rapports entre la Moldavie et l'Ukraïne d'après le folklore ukraïnien*, Paris–Bucureşti, 1924; *Viaţa mareşalului Iosif Pilsudski*, Turnu Măgurele, [1935]; *Aurel C. Popovici (1863–1917)*, pref. S. Mehedinţi, Cernăuţi, 1937; *Bessarabia and Bucovina. The Trojan Horse of Russian Colonial Expansion to the Mediterranean*, Londra–Madrid, 1968; ed. (*Basarabia şi Bucovina. Calul troian al expansiunii coloniale rusești spre Mediterana*), tr. Mihaela Motoca şi Ioan Felea, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2002; *Christian Humanism in the Neo-Byzantine Mural Painting of Eastern Europe*, Wiesbaden, 1970; ed. (*Umanismul picturii post-bizatine din Estul Europei*), tr. Anca Vasiliu, introd. Al. Busuioceanu, Bucureşti, 1985; *8 ani din viaţa României (1940–1948)*, îngr. şi pref. I. Oprişan, Bucureşti, 1999; *O radiografie a exilului românesc. Corespondenţă emisă şi primită de Grigore Nandriş (1946–1967)*, îngr. şi pref. I. Oprişan, Bucureşti, 2000. **Ediţii:** *Documente slavo-române din mănăstirile Muntelui Athos. 1372–1658 (după fotografiile și notele lui Gabriel Millet),* Bucureşti, 1936.

Repere bibliografice: *Repertorium bibliographicum in quo continentur opuscula Gregorii Nandriş*, I–II, Londra, 1961; Constantin Sporea, *Profesorul Grigore Nandriş (1895–1968)*, „Revista scriitorilor români" (München), 1967, 7; Petru Iroaie, *Grigore Nandriş, cărturarul rectitudinii*, „Revista scriitorilor români", 1969, 8; Emil Turdeanu, *Grigore Nandriş (1895–1968)*, „Revue des études roumaines", 1969; S.S. [Sanda Stolojan], *Umanismul creştin în picturile murale din Europa de Est*, „Ethos", 1982, 3; Nicolae Corlăteanu, *Nandrişii. Povestea unui neam bucovinean*, Chişinău, 1998; Teodor Vârgolici, [*Grigore Nandriş*], ALA, 2000, 503, 2001, 558; Mircea Popa, *Grigore Nandriş – memorialist şi epistolier*, ALA, 2002, 621; Manolescu, *Enciclopedia*, *526–528.* ***I.O.***

NANDRIȘ-CUDLA, Anița (21.III.1904, Mahala-Cernăuți – 30.VIII.1986, Mahala-Cernăuți), memorialistă. S-a născut în familia Mariei (n. Lazăr) și a lui Dumitru Nandriș, țărani cu șapte copii, din care șase au făcut studii universitare, printre care slavistul Grigore Nandriş, profesor la Londra. Din cauza Primului Război Mondial, **N.C.** a fost nevoită să abandoneze clasa a treia a școlii primare. În noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, trupele sovietice o vor despărți cu forța de soțul ei, Chirică Cudla, care moare în 1942, deportat în Munții Urali. Împreună cu mai multe familii din satul Mahala, Anița este și ea deportată, în Siberia, în apropierea Cercului Polar, alături de cei trei fii de vârstă școlară. Va fi eliberată abia în februarie 1959 după mai multe petiții către autoritățile sovietice și în urma constatării unei erori judiciare. În 1961 revine în propria casă din Mahala, reușind să și-o recapete prin eforturile unuia din băieți, care își continuă încă doi ani, ca om liber, munca în Siberia pentru a putea obține banii necesari răscumpărării. Într-o scrisoare din 5 martie 1966, fratele supraviețuitor,

medic stabilit la București, o îndeamnă să-și noteze amintirile într-un caiet. Manuscrisul a fost predat în 1982 nepotului Gheorghe Nandriș, cu intenția de a fi scos din țară (ceea ce se va și întâmpla). Volumul rezultat, cu titlul *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, a apărut în toamna anului 1991, fiind întâmpinat ca o revelație a memorialisticii autohtone și distins cu Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române. Monica Lovinescu dă tonul aprecierilor, afirmând că „după o asemenea carte, orice complex de inferioritate a noastră ca neam ar trebui să dispară". A doua ediție (2006) va apărea cu câteva completări în *Anexe* și cu titlul schimbat – *Amintiri din viață. 20 de ani în Siberia*, păstrat și în ediția a treia, definitivă, din 2010 (titlul inițial al caietului era *Amintiri din viață*). Transcris cu minime modificări în vederea publicării, memorialul lui **N.-C.** e o scriere „naivă", dar insolită prin autenticitatea, naturalețea și forța limbajului unei țărănci simple, cu o experiență umană fabuloasă. Autoarea găsește de la început tonul potrivit: „Prin câte poate triece o ființă omenească fără să-și de siama..."; cele câteva rânduri de prezentare a propriei familii, a locului și datei nașterii lasă locul unei evocări a Primului Război Mondial, condusă cu o mână de prozator experimentat. Limbajul transcrie fidel particularitățile pronunției unei țărănci din nordul Bucovinei, iar unitatea de ton și de stil rămâne până la final nedezmințită, ca și fidelitatea tacticoasă a relatării. Nimic politic sau ideologic nu răzbate în acest text, departe de orice abstracțiune intelectuală și centrat exclusiv pe experiența de viață concretă a oamenilor aflați sub vremi. Înzestrată cu o memorie aproape cinematografică, autoarea derulează „filmul" vieții sale fără redundanțe sau comentarii și cu mult simț al detaliilor; narativitatea ei e, așa-zicând, pură. Viața de familie de după 1920, climatul rural bucovinean sunt reconstituite de la „firul ierbii" și de la distanță, istoria personală captând din mers efectele istoriei mari asupra comunității; din loc în loc, apar comparații dintre vechea stare de lucruri interbelică și cea din prezentul scrierii. O singură referință culturală, dar una cheie, cu rol de punere în abis, unde biograficul și mitologicul se suprapun: balada Mănăstirii Argeșului. Întoarsă din drum de soț după intrarea „muscalilor" în Bucovina ca urmare a Pactului Ribbentrop–Molotov, Anița revine provizoriu în satul natal și își aduce aminte, citind retrospectiv semnele destinului, legenda învățată la

școală a „Meșterului Manolia": „Eu am uitat din versuri, cum au fost alcătuite de frumos, dar de atâta durere care m-a pălit și pe mine nu o mai pot uita niciodată. Căci parcă Dumnezeu a trimis și înaintea mea, când am făcut pasul cel nenorocit și m-am întors înapoi din drumul pe care am fost pornită, ploaie așa grozavă, cu trăsnete, ca un semn parcă să-mi spuie: de ce te-ai întors la necaz și nenorocire? Mergi pe drumul drept pe care ai fost pornită". O nouă Ană va fi sacrificată de soțul ei căci, în loc să-și găsească refugiul în România alături de fratele ei, Anița va fi ridicată de trupele sovietice și expediată, alături de copii, în Siberia; mai întâi cu trenul, apoi cu vaporul, până la estuarul fluviului Obi, în pustietățile subpolare ale tundrei. Scena invaziei satului Mahala de către „muscali", cu sălbăticia represiunii și deportărilor, e formidabilă; la fel vor fi însă și numeroase pagini care evocă anii petrecuți în lagărele de muncă din Siberia: pescuit la gheață sau cu bărcile pe estuar, construcții de izbe și bordeie, curățări de hornuri, cosit de fân, vânători de sălbăticiuni în taiga, drumuri epuizante prin tundră în căutarea hranei de minimă subzistență, cu îmbrăcăminte confecționată din resturi peste trupurile goale, cu locuiri la comun în locuințe improvizate, în ierni lungi cu friguri polare, cu inaniție și epuizare fizică extremă, dar și cu momente de solidaritate umană impresionantă între oameni de cele mai diverse etnii. Anița

se îmbolnăvește de dizenterie, apoi de tifos, dar scapă miraculos într-un spital improvizat, după o experiență onirică la limita morții; atinsă de scorbut, se vindecă hrănindu-se cu fructele mlaștinilor; ajunge la închisoare, sub acuzația că nu mai muncește (în realitate, era bolnavă și epuizată de prea multă muncă). Nenorocirile care decimează comunitatea deportaților devin, pe alocuri, copleșitoare, dar autoarea evită mereu patetismul, preferând să păstreze tăcerea despre ceea ce e prea mult sau de nepovestit („Toate amănuntele nu mai poți să le scrii"). Dacă la început limbajul era presărat de regionalisme bucovinene, acum cele rusești, specific siberiene, colorează narațiunea. O narațiune nu lipsită, pe alocuri, de umor și, pe ansamblu, de înțelepciunea vieții; nimic patetic, moralizator sau vindicativ, totul are seninătatea și firescul fenomenelor naturii, deși atrocitățile abundă, iar suferințele sunt, mai ales în timpul războiului și în primii ani după aceea, atroce. Câteva episoade au un aspect aproape fantastic: spre exemplu, drumul Aniței spre închisoare, 80 de kilometri prin tundra înzăpezită, cu sania condusă de elani a unui eschimos, cu un popas halucinant la locuințele acestor „oameni sălbatici", cu obiceiuri stranii (cadavre atârnate în copaci, nu îngropate). Toate activitățile practice sunt descrise meticulos, ca în narațiunile cu exploratori, iar peripețiile epice ale feciorilor la pescuit pe Obi, relatările despre expedițiile femeilor prin mlaștinile tundrei în căutarea hranei sălbatice sau despre mizeria și noblețea solidară din societatea pestriță a deportaților au suflul marilor romane rusești, comprimate însă. Potrivit lui Eugen Simion, paginile pot fi citite și ca „o confesiune care, prin autenticitatea și savoarea limbajului, se impune ca un excepțional roman indirect... un destin de tragedie greacă în lumea românească din secolul al XX-lea". De la romanul memorialistic al lui Constantin Stere, Î*n preajma revoluției*, nu a mai apărut în literatura română o evocare atât de puternică a universului deportării siberiene – reformulată, acum, într-un epos al Gulagului comparabil, în anumite privințe, cu *Povestiri din Kolîma* de Varlam Șalamov, mai degrabă decât cu *Arhipelagul Gulag* de Aleksandr Soljenițîn . După anul 2000 au mai apărut câteva astfel de cărți-document, cum ar fi *Siberia dus-întors* a armeanului Levon Harutiunian. Ele nu au însă anvergura istoriei lui **N.-C.** Umanitatea triumfă aici, asemenea vieții siberiene, în condiții limită. Un cult indestructibil al familiei o leagă pe această mamă de fiii săi (și invers). Aceeași dragoste o face pe femeia simplă, dar puternică, isteață, inepuizabilă, să învingă, ca într-un basm, cele mai aspre obstacole fizice și morale. Cultul mamei ca principiu de rezistență supremă o legase de fapt pe Anița și de mama ei, mutilată fără nici o rațiune de un alt „muscal" în timpul Primului Război Mondial; vreme de două decenii, până la separarea brutală din 1940, o îngrijise cu devotament eroic pe femeia imobilizată pe viață la pat; refugiată la Câmpulung Muscel, mama Aniței a supraviețuit războiului, dar nu va mai apuca să-și vadă fiica. Ca și mesajul din trenul spre Siberia, mesajul cărții va ajunge la destinație, însă după moartea autoarei. „Amintirile din viață" au fost reprezentate scenic și traduse în limbile engleză, germană și franceză, succesul fiind pe măsura acestei mărturii, în toate privințele exemplară.

SCRIERI: *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, București, 1991; ed. 2 (*Amintiri din viață. 20 de ani în Siberia*), îngr. Gheorghe Nandriș, București, 2006; ed. 3, pref. și postfață Gheorghe Nandriș, București, 2010.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Unde*, VI, *300–305*; Ștefan Hostiuc, *O țărancă din nordul Bucovinei premiată de Academia Română*, „Glasul Bucovinei", 1994, 3; Nicolae Corlăteanu, *Nandrișii. Povestea unui neam bucovinean*, Chișinău, 1998; Simion, *Fragmente*, IV, *338–342*; Viorel Marineasa, *Bucovinenii mei*, „Reflex", 2002, 1–3; Tania Radu, *Cu zilele în mână*, „22", 2006, 837; Valentina Butnaru, *Odă Aniței Nandriș*, CL, 2007, 8; Adrian G. Romila, *O biografie zguduitoare: Anița Nandriș-Cudla*, „Antiteze", 2007, 6 noiembrie; Apetri, *Atitudini*, *140–142*; Maria Toacă, *Anița Nandriș – simbol al reînvierii prin sacrificiu și curaj*, „Crai nou", 2012, 20 octombrie. ***P.C.***

NANU, D. [Dimitrie] (26.X.1873, Câmpulung – 16.II.1943, Câmpulung), poet, traducător. Este fiul Zoei (n. Hristodor) şi al lui Gheorghe Nanu, negustor. Urmează şcoala primară la Câmpulung, iar din 1884 Liceul „Matei Basarab" şi Liceul „Sf. Sava" la Bucureşti. Licenţiat în drept (1900), nu profesează. După o specializare în literatura franceză la Bruxelles, este profesor de franceză la Bacău şi între 1902 şi 1905, la Liceul „Gh. Roşca Codreanu" din Bârlad (în 1904, aici înfiinţează şi conduce revista „Paloda literară"), apoi inspector şcolar în judeţul Tutova. Din 1905 va fi secretar, ulterior șef de cabinet în Ministerul Instrucţiunii, iar din 1907, la recomandarea lui Mihail Dragomirescu, profesor la Institutul Pompilian din Bucureşti. Viaţa sa este însă a

D. Nanu şi Corneliu Moldovanu

unui anahoret, preocupat de dimensiunea religioasă a existenţei, de experienţa mistică, şi făcând din poezie o cale de edificare spirituală. Debutează cu poezia *Lacrimi de toamnă* în 1889 la revista „Mugurul". Mai colaborează la „Drapelul", „Lumea ilustrată", „Convorbiri literare", „Sămănătorul", „Convorbiri critice", „Făt-Frumos", „Sburătorul", „Viaţa românească" ș.a., semnând şi D.N., Alesy, L. Lys, Mariu, Nagedum, Nicodem, Stal, Stymphal. În 1911–1912, 1915–1916, 1921–1922 face parte din în comitetul de conducere al Societăţii Scriitorilor Români, iar în 1937 i se acordă Premiul Naţional pentru Poezie.

Versurile de tinereţe ale lui **N.**, adunate fără spirit critic în volumul *Nocturne* (1900), sunt aservite modelelor epocii: meditaţia eminesciană, tradusă însă în maniera moralizatoare şi didactică a lui Al. Vlahuţă, perihelia macedonskiană, pastelul neoclasic al lui Duiliu Zamfirescu, unele clişee parnasian-simboliste. Culegerea *Poezii* (1934), cuprinzând ceea ce a publicat autorul de la 1902 la 1934, e precedată de expunerea concepţiei sale despre poezie. Ideile prefeţei, lipsite de originalitate, însă nici contestabile în sine, se dovedesc anacronice, deoarece sunt stângaci plasate polemic. Optând pentru o poezie a „simplităţii, clarităţii şi adâncimilor" şi a „consecinţelor morale" şi încercând să acrediteze conceptul unui lirism filosofic, eliberat de imagini (E. Lovinescu îl plasează în „sfera poeziei «de concepţie»"), **N.** condamnă în bloc „modernismul" (ghilimelele au conotaţie peiorativă), proclamat „anarhism literar" (cam în acelaşi timp Emilian I. Constantinescu publica *Anarhismul poetic*), „intenţionat abscons şi confuz", „bâlbâială" şi „beţie de cuvinte". Salvarea ar consta într-un nou umanism întru susţinerea căruia sunt citaţi E. R. Curtius şi Hugo von Hofmannsthal. Poezia, concepută ca un sacerdoţiu de vreme ce îşi asumă o finalitate moral-spirituală, are ca obiect universul, înţeles ca lucrare a lui Dumnezeu. Drept consecinţă, poemele sunt grupate în cicluri cu titulatură heliadescă, vestind îmbrăţişarea progresivă a totalităţii din perspectivă cosmic-religioasă: *Pronaos, Natura, În nostalgia unui cămin, Patria, Umanitatea, Dumnezeu.* Lui **N.** îi lipseşte însă suflul unei imaginaţii pe măsura temelor propuse şi harul expresiei menite să dea vibraţie intenţiei vizionare. Din această cauză, tensiunea mistică – incontestabilă ca punct de plecare – se neutralizează, eşuând într-o poezie conceptuală, cu puţine insule de lirism adevărat (G. Călinescu a reţinut *Ploaia de noapte, Scafandrierii* şi *În ceasul din urmă* – profesiune de credinţă a unui discret, evidenţiată şi de Pompiliu Constantinescu), în tradiţia lui Al. Vlahuţă şi Panait Cerna. Versurilor nu li se poate nega însă tonalitatea gravă, de oficiere înaltă, după cum sunt evidente distincţia dicţiunii şi oroarea de trivial, transpuse în obsesia formei. Probabil că în aceste trăsături stă şi secretul bunelor traduceri din tragedia franceză clasică (Corneille, Racine), din Shakespeare, François Coppée şi Alfred de Musset, apreciate de criticii vremii drept „poate cea mai interesantă parte din activitatea lui" (Pompiliu Constantinescu), dar și din Guy de Maupassant, Selma Lagerlöf ș.a. Alte traduceri din literatura dramatică, precum şi o culegere din poezia franceză a secolului al XIX-lea, au fost lăsate în manuscris.

SCRIERI: *Nocturne*, Bucureşti, 1900; *La focul rampei*, Bârlad, 1904; *Ispitirea de pe munte*, Bucureşti, 1914; *La „Mielul Alb”* (în colaborare cu Charles Lebrun), Arad, 1925; *Poezii*, Bucureşti, 1934. **Traduceri:** François Coppée, *Pentru sceptru*, Bucureşti, 1898 (în colaborare cu George G. Orleanu); Racine, *Andromaca*, Bucureşti, 1909, *Fedra*, Bucureşti, 1929; Guy de Maupassant, *Yvetta*, Bucureşti, 1911, *Între dragoste şi moarte*, Bucureşti, 1929, *Doi prieteni*, Bucureşti, 1930; Shakespeare, *Othello*, Bucureşti, 1913; Corneille, *Poliect*, Bucureşti, 1916 (în colaborare cu Corneliu Moldovanu); Leonid Andreev, *Revoluţionarul*, Bucureşti, 1925 (în colaborare cu Alexe Ilici); Ivan Vazov, *Bulgăroaica*, Bucureşti, 1925 (în colaborare cu Alexe Ilici); Selma Lagerlöf, *Păcatul Astridei*, Bucureşti, 1925 (în colaborare cu Paul Valy); Villiers de l’Isle-Adam, *Misterul eşafodului*, Bucureşti, 1928; Joseph Kessel, *Copilul care se întoarce*, Bucureşti, 1930, *Spaima*, Bucureşti, 1930; *Cântecul prea fericitului Bhagavad Gita Krishna*, Bucureşti, 1943.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuţii*, I, *122–129*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *450–456*; I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, Bucureşti, 1967, *130–135*; Dragomirescu, *Scrieri*, *253*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *passim*; Călinescu, *Opere*, IV, *1009–1018*, VII, *1052–1054*, X, *630–632*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *572–573*, *Ist. lit.* (1982), *644–646*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *93–95*; Ștefan Baciu, *D. Nanu*, UVR, 1943, 7; Ciopraga, *Lit. rom.*, *271–274*; Micu, *Început*, *503–505*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *364–365*; Octavian Soviany, *Un mic Moréas*, CNT, 2002, 10; Adrian Săvoiu, *Corespondența lui Dimitrie Nanu cu Mihai Moșandrei*, LL, 2003, 3–4. ***N.M.***

NAPOCA UNIVERSITARĂ, revistă apărută la Cluj-Napoca, lunar, din 1974 până în februarie 1990, sub conducerea lui Tudor Cătineanu (1974–1975), Octavian Ştireanu (1975), Constantin Hârlav (1975–1977), Andrei Marga (1978–1979), Dorin Serghie (1980–1982), Radu Buda (1982–1984), Sorin Goia (1985–1987), Adrian Chircă (1987–1988) şi Dan Pantea (1989–1990). În timp, din comitetul redacţional mai fac parte Dan Baciu, Augustin Cupşa, Mircea Bălan, Ioan Buduca, Alexandru Ţion, Borsos Magdi, Andrei Rusu, Eugen Crihan, Gheorghe S. Suciu, Florin Ardelean, Dan Zepa Antonoaie, Constantin Hiriza, Alexandru Lele, Dorel Moţiu, Cristian Contraş, Simona Secherneş ş.a. Concepută ca sinteză a publicaţiilor studenţeşti locale, **N.u.** îşi propune să redea „temele de bază ale meditaţiei şi activităţii universitare”, devenind „un punct de convergenţă a energiilor, un for de dezbatere şi atitudine, un cadru de manifestare a libertăţii şi responsabilităţii studenţilor”, „un amfiteatru pentru colocviul generaţiilor” (*Pentru tinereţea cuvintelor*, 1/1974). Printre rubricile mai importante se numără „Interval”, „Sensuri şi accente”, „Amfiteatrele practicii”, „Opinii şi confruntări”, „Cartea”, „Pantheon”, „Secvenţe şi deschideri”, „Eseu”, „Estudiantina” şi „Actualitatea studenţească”. În consens cu orientarea sa preponderent socioculturală, revista publică, în conformitate cu ideologia timpului, articole propagandistice, ştiri şi reportaje din actualitatea politică şi universitară a ţării, alături de texte de interes mai larg din domeniul istoriei, geografiei, arheologiei, psihologiei, filosofiei sau al ştiinţelor exacte. Sunt consemnate şi comentate succint principalele evenimente culturale, în special cele locale, precum diferite întruniri studenţeşti, festivaluri, cenacluri, spectacole sau expoziţii. Printre preocupările publicaţiei se numără şi cele literare, ilustrate în cadrul unor pagini speciale, atât în limba română, cât şi în limba maghiară, unde sunt găzduite versuri, scrieri în proză, cronici, recenzii, precum şi traduceri din literatura universală. Apar, astfel, poezii de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ion Horea, Ion Brad, Mircea Ivănescu, Radu Cosaşu, Mircea Cărtărescu, Adrian Popescu, Constanţa Buzea, Ion Mureşan, Petre Stoica, Victor Felea, Florin Iaru, Matei Vişniec ș.a., alături stând numeroase texte ale studenţilor participanţi la cenacluri sau la ateliere de poezie. Sunt republicate şi versuri de M. Eminescu (*Când marea*), Lucian Blaga (*Brumar*) sau Tudor Arghezi (*Psalm*). Scrieri în proză, mai puţine la număr, semnează Aurel Rău (*Irak, 1976*) şi Eugen Uricaru (*Istoria Evului Mediu*), iar în cadrul unei rubrici nepermanente intitulate „Biblioteca SF”, ulterior transformată într-un supliment, scriu Ovidiu Pecican, Victor Martin, Tudor Ionescu, Constantin Cubleşan, Leonida Neamţu, Mircea Opriţă şi Miron Scorobete. De asemenea, în numărul 1/1990 sunt tipărite fragmente din romanul *Pe muntele Ebal* de Teohar Mihadaş şi din memorialistica lui Panait Istrati, cu titlul *Mărturisire pentru învinşi*, în intenţia repunerii în circulaţie a scriitorilor marginalizaţi de regimul comunist. Dramaturgia este ilustrată de Ioan Groşan (*Seară folclorică televizată*) şi Augustin Cupşa. Rubricile „Eseu” şi „Cartea” sunt adesea rezervate temelor literare și, mai larg, culturale prin studii, cronici, recenzii şi articole teoretice vizând fenomenul cultural al timpului, precum şi unor noi interpretări date câtorva scriitori clasici. Sunt de menţionat recuperarea și editarea unor scrisori ale lui Titu Maiorescu și ale câtorva texte inedite de Simion Bărnuţiu, Timotei Cipariu, M. Eminescu,

Ioan Slavici (*Viaţa sufletească*), încredinţate publicaţiei de Mircea Popa, Eugen S. Cucerzan şi M. Ciurdariu. În numărul 1/1977 revista publică un articol jubiliar consacrat lui I.L. Caragiale (Constantin Hârlav, *I.L. Caragiale – 125 de ani de la naştere*) şi un text aniversar cu ocazia centenarului lui Sextil Puşcariu, de Viorel Igna. Începând cu anul 1980, când conţinutul social-informativ devine precumpănitor, publicaţia găzduieşte, în compensaţie, la rubrica „Reveniri", o serie de texte menite a readuce în atenţia publicului literatura lui Eugen Ionescu (*Eugen Ionescu şi... fiii*) sau opera științifică a lui Mircea Eliade (*Mircea Eliade sau Nostalgia originilor* şi *Mircea Eliade, în context naţional şi universal*), sub semnătura lui Marius Lazăr, Ion Oarcăsu şi Ovidiu Pecican. În numărul 5/1988 sunt restituite câteva fragmente din volumul lui Emil Cioran, *Mărturisiri şi anateme*, în traducerea lui Liviu Man, precum şi din *Oceanografie*, cartea lui Mircea Eliade, însoţite de un articol de Tudor Cristea. Alte studii literare, istorice, filosofice şi psihologice aparţin lui Tudor Cătineanu, semnatar al editorialului din 1974, Ştefan Pascu, Nicolae Edroiu, Vasile Puşcaş, Andrei Marga, Nicolae Mărginean, Eugen Crihan, Mariana Vartic, Mircea Arman, Ion Maxim Danciu, Horia Muntenuş, Ioan-Viorel Bădică ș.a. Discuţiile ideologico-literare pe marginea literaturii angajate şi a diverselor aspecte ale realismului socialist alternează constant cu cronici de cărţi din domeniul criticii sau al beletristicii. Sub semnătura lui Ioan Buduca, Paul Hărăguş, Gheorghe Perian, Radu Săplăcan, Gheorghe S. Suciu, Ion Cristofor, Ovidiu Pecican sau a Ariadnei Iuhas sunt recenzate cărţi de Adrian Marino, Nicolae Balotă, Marin Preda, Vasile Rebreanu, D.R. Popescu, Constantin Ţoiu, Fănuş Neagu, Victor Felea, Ştefan Bănulescu, Mircea Nedelciu şi mulţi alţii. Încă din primii ani de apariţie **N.u.** îşi atrage colaborarea unor personalităţi ale vieţii culturale, depăşind, astfel, problematica universitară de interes strict local. O dovadă în acest sens o constituie interviurile cu scriitori, artişti şi oameni de ştiinţă de renume ca Ştefan Pascu, Mircea Zaciu, Victor Ernest Maşek, Hadrian Daicoviciu, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban sau Al. Căprariu, realizate de Ioan Buduca, Octavian Ştireanu, Gh. S. Suciu ş.a. În numărul 5/1979 este reprodus un dialog cu Gabriel García Márquez, iar în numărul 3–4/1989 un interviu cu Mario Vargas Llosa, în traducerea Lilianei Şomfelean. O anchetă pe tema condiţiei romanului, iniţiată în numărul 3–4/1984, vizează atât definirea unui posibil specific românesc al speciei în raport cu proza scurtă şi cu scrierile romanești europene, cât şi diferite aspecte ale laboratorului de creaţie, legate în special de influenţele ideologiilor estetice asupra autorilor de romane. Printre cei care participă la anchetă se numără Laurenţiu Cerneţ, Gheorghe Schwartz, Dan Rebreanu, Constantin Zărnescu, Florin Bănescu, Gheorghe Sabău şi Grigore Zanc. Consistentă în traduceri, **N.u.** găzduieşte versuri din lirica italiană, americană, franceză sau rusă, uneori cu o scurtă prezentare a autorilor, în versiunea lui Demostene Şofron (care îşi exprimă şi intenţia de a alcătui un prim dicţionar al traducătorilor clujeni), Ştefan Damian, Virgil Stanciu, Nicolae Mocanu, a Monicăi Gheţ, a Irinei Petraş sau a Ancăi Vultur. În numărul 1/1985 apare poemul lui Ilarie Voronca, *Elogiul tăcerii*, în varianta românească a lui Virgil Bulat, iar în primul număr din 1990 figurează *Despre sărăcie şi moarte* de Rainer Maria Rilke, în traducerea lui Mircea Vulcănescu. Revista mai cuprinde diverse suplimente editate sporadic, ştiri din actualitatea plastică, cinematografică, muzicală şi sportivă, un breviar juridic, dialoguri cu cititorii, anchete pe teme sociale, cugetări şi rubrici de divertisment. Alţi colaboratori: Alexandru Vlad, Cornel Nistorescu, Valentin Taşcu, Traian Vedinaş, Lucian Perţa, Gabriel Cojocaru, Sanda-Delia Enescu. Din 1990 **N.u.** este urmată de publicația purtând titlul, cu o dublă semnificaţie, „Nu", al cărei redactor-șef și apoi director este Liviu Man. ***M.W.***

NARLY, Constantin (30.V.1896, Tecuci – 6.VII.1956, Bucureşti), poet, prozator. Este al patrulea dintre cei şase copii ai Clementinei (n. Voicu) şi ai lui Ion Averin Narly, ofiţer. Urmează şcoala primară şi gimnaziul în oraşul natal, iar liceul la Iaşi. Trece bacalaureatul la Focșani și în 1914 se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi, unde se apropie de profesorul Ion Găvănescul, care îi sădeşte pasiunea pentru pedagogie. Fiind mobilizat şi încadrat din toamna anului 1916 până în primăvara lui 1918 la o şcoală de ofiţeri, va susţine examenul de licenţă abia în 1919. Numit profesor la Brăila, apoi la Râmnicu Sărat şi Cernăuţi, funcţionar o vreme în Ministerul Muncii, între 1921 şi 1926 **N.** se află mai mult în concedii pentru continuarea studiilor în străinătate. Audiază cursuri de filosofie şi mai ales de pedagogie la Berlin şi la Göttingen, unde în 1924 obţine doctoratul în filosofie cu teza *Die soziale Schichtung Rumäniens*. Întors

în ţară, este asistent la Catedra de pedagogie a Universităţii ieşene şi, în urma concursului susţinut în 1927, profesor în aceeaşi specialitate la Universitatea din Cernăuţi. În capitala Bucovinei rămâne până la ocuparea acesteia de către URSS. Va reveni acolo pe durata războiului, fiind apoi transferat la Universitatea din Bucureşti, de unde va fi epurat în 1947. În cele aproape două decenii de carieră a publicat numeroase studii în reviste de specialitate şi de cultură româneşti („Revista de pedagogie", al cărei director este, „Analele Universităţii din Cernăuţi", „Buletinul Seminarului Pedagogic Universitar din Iaşi" „Revista de filosofie", „Revista generală a învăţământului", „Convorbiri literare", „Junimea literară", „Îndreptar", „Preocupări literare" ş.a.) şi străine („Revue internationale de sociologie" ş.a.), precum şi o suită de cărţi, printre care se numără *Educaţie şi ideal* (1927), *Tolstoi educator* (1929), *Patru mari educatori* (1933), *Istoria pedagogiei* (I, 1935), *Pedagogia lui Immanuel Kant* (1936), *Pedagogie generală* (1938), *Metode de educaţie* (1943) ş.a. Câteva contribuţii i-au fost incluse în *Istoria filosofiei moderne* (I, 1938) şi în *Antologie filosofică* (1943). Desfăşoară în acest timp şi o relativ intensă activitate literară. După ce debutase la sfârşitul anului 1918 în „Vieaţa nouă" cu versuri, mai colaborează cu poezie şi proză la „Orizonturi noi", „Sburătorul", „Năzuinţa", „Cuvântul liber", „Adevărul literar şi artistic", „Flacăra", „Viaţa literară" ş.a., textele fiind adunate mai târziu în volumele *Evocări veneţiene* (1928) şi *Ispite şi biruinţi* (1930).

Colaborarea lui **N.** la „Vieaţa nouă" şi la „Sburătorul" probabil nu vine dintr-o adeziune deplină la simbolism. Climatul frecvent în versurile sale este, ce-i drept, vagul sufletesc, prins în sugestii împrumutate din domeniul muzicii, obişnuite fiind „cutremurările sfioase" şi „armoniile pierdute", „cântecele de toamnă" ori „conturările fantastice", cum se intitulează câteva din ciclurile cuprinse în placheta *Ispite şi biruinţi*. În fond, acest climat e produs de o sensibilitate în care dominanta este o molcomă melancolie, tipic moldovenească, colorată şi individualizată de o doză discretă de intelectualitate şi care exclude tot ce depăşeşte măsura, exhibarea, disonanţa, insolitul. În acelaşi sens pledează şi fidelitatea faţă de versificaţia clasică, grija pentru expresie şi recursul intermitent la virtuţile „cugetării". Astfel **N.** putea fi revendicat şi de curentele tradiţionaliste, iar N. Iorga îl apreciază aproape în termenii folosiţi de E. Lovinescu. Mai modern pare a fi impresionismul poetic întâlnit în proza din *Evocări veneţiene*. În *Castelana* personajul mijloceşte o trăire palpabilă a trecutului, iar în *Peregrinări* voiajul continuă în lumea artelor plastice şi a muzicii, la aceasta contribuind din plin şi memoria involuntară. Un amurg pe lagună sau Piaţa San Marco toamna predispun la melancolie, în timp ce Festa Veneziana ori Zanzara stimulează reveria. Diversitatea este augmentată prin alăturarea unui eseu-meditaţie asupra destinului unui personaj (Casanova), a relatării unui coşmar trăit în decor veneţian şi a unei „nuvelete" (*Signor Canot*). Talentul nu i-a lipsit lui **N.**, dar ecloziunea lui a fost târzie şi nu a durat.

SCRIERI: *Educaţie şi ideal*, Bucureşti, 1927; *Evocări veneţiene*, Cernăuţi, 1928; *Tolstoi educator*, Bucureşti, 1929; *Ispite şi biruinţi*, Bucureşti, 1930; *Patru mari educatori*, Bucureşti, 1933; *Istoria pedagogiei*, I, Cernăuţi, 1935; *Texte pedagogice*, îngr. şi pref. Viorel Nicolescu, Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: Const. Şăineanu, *„Educaţie şi ideal"*, ADV, 1927, 13 335; Călinescu, *Opere*, I, *178*; Perpessicius, *Opere*, III, *163*, XII, *363–364*; Radu Boureanu, *„Evocări veneţiene"*, VRA, 1928, 23; V. Horea, *„Tolstoi educator"*, VR, 1929, 9–10; I.M.R.[I.M. Raşcu], *„Ispite şi biruinţi"*, „Îndreptar", 1930, 3; Gabriel Drăgan, *„Ispite şi biruinţi"*, CL, 1930, 5; Lovinescu, *Scrieri*, V, *524*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *256*, *293*; G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, *18*, *127–128*. ***V.D.***

NAŠINEC, Jiří (20.IV.1950, Křižatka–Beroun, Cehoslovacia), romånist ceh. Este fiul Karlei Našincová (n. Kozlerová), magazioneră, și al lui Václav Našinec, funcționar. După ce frecventează Liceul Economic de Comerț Exterior din Praga (1965–1969), studiază româna și franceza la Facultatea de Litere a Universității Caroline din același oraș (1969–1973). În 1970, obținând o bursă de trei luni la Universitatea din București, va urma un curs de literatură interbelică română cu Ovid S. Crohmălniceanu. Se angajează redactor-stilizator la Editura Práce. După susținerea doctoratului în litere (1983) la aceeași Universitate Carolină, se transferă în anul următor la Editura Odeon, specializată în literatură universală, lucrând mai întâi ca redactor la secția de literaturi romanice, apoi ca șef de redacție, iar între 1993 și 1995 în calitate de redactor-șef. Scurtă vreme va fi redactor-șef și la Editura „Josef Šimon", iar din noiembrie 1995 traducător liber profesionist, până în septembrie 2001, când devine lector la Catedra de limbi romanice a Facultății de Litere

de la Universitatea Carolină, iar din 2011 la Catedra de studii sud-est europene. Debutează editorial în 1981 cu versiunea în cehă a romanului *Les Arbres pour Suleyman* de Adèle Fernandez. Colaborează cu traduceri din literatura română (din Mircea Eliade, Emil Cioran, D. Țepeneag, Ion D. Sîrbu, Nichita Danilov, Tudor Octavian, Bogdan Suceavă ș.a.) și comentarii în presa pragheză („Světová literatura", „Lidové noviny", „Hospodářské noviny", „Týden", „Labyrint", „Literární noviny" ș.a.), dar și la „România literară", „Vatra", „Observator cultural" sau „Contrafort" și „Limba română" de la Chișinău. A fost distins cu Premiul Asociației Traducătorilor din Cehia (în 2000 pentru volumul de povestiri *Ghicitor în pietre* de Mircea Eliade, în 2003 pentru volumul *Pactizând cu diavolul* de Aureliu Busuioc, în 2008 pentru romanul lui Norman Manea *Întoarcerea huliganului*) și cu Marele Premiu Magnesia Litera în 2006 pentru cea mai bună traducere și cel mai bun roman (versiunea la *Simion liftnicul* de Petru Cimpoeșu). A primit Ordinul Serviciul Credincios în rang de Comandor (2003), acordat de președintele României.

Hotărâtoare pentru destinul lui **N.** a fost, după propria-i mărturie, întâlnirea cu opera lui Mircea Eliade încă din perioada studenției, scriitor pe care avea să-l traducă o vreme fie și pentru sertar, ca o evadare interioară, în condițiile impuse de regimul instaurat în Cehoslovacia după invazia în 1968 a armatelor Pactului de la Varșovia. Editor experimentat, în 1984 va găsi momentul de a include *Domnișoara Christina* într-un volum de nuvele românești în care va apărea, tot în transpunerea sa, și *Sakuntala* lui V. Voiculescu. Proza fantastică a lui Mircea Eliade îl fascinează prin insolitul viziunii (intruziunea sacrului în profan, amestecul de elemente orientale și occidentale, combinația dintre științific și literar) și de aceea îi va consacra mai multe culegeri. Hrănit cu studiile de istoria religiilor ale savantului, tălmăcește, din franceză, în perioada „*boom*-ului eliadesc" declanșat în Cehia în ultimul deceniu al veacului trecut, când Eliade devine „cel mai tradus autor român" (Libuše Valentová), fiind totodată receptat drept „cel mai important și original exponent mondial" al exegezelor de această natură, unsprezece capitole din *Istoria credințelor și ideilor religioase,* precum și tratatul *Yoga. Nemurire și libertate.* De mare audiență (cum atestă Jiří Plocek, Petr Turecký ș.a.) s-au bucurat și memoriile lui Eliade, pe care **N.** le-a prevăzut nu numai cu o concludentă prefață, intitulată *Intelectualul miop între ciumă și holeră*, ci și cu un aparat critic menit a-l introduce pe cititorul ceh în atmosfera interbelică românească (literară, culturală și politică) și a explica „simpatia" lui Eliade pentru mișcarea de extremă dreaptă. Tot din franceză tălmăcește romanul *Le Solitaire* și culegerea de nuvele *La Photo du colonel* de Eugen Ionescu, pe care studentul de altădată îl „descoperise" pentru protestul său vehement din același nefast an 1968. Și alt reprezentant al exilului târziu, de la sfârșitul anilor '80, Norman Manea, cu romanul său *Întoarcerea huliganului*, va fi bine primit, în excelenta versiune realizată de **N.** Însă o adevărată deschidere către literatura română contemporană în Cehia o provoacă romanul lui Petru Cimpoeșu, *Simion liftnicul*, perceput ca parabolă filosofică, gustat deopotrivă pentru umorul său amar, apreciat de critici ca Libuše Valentová și Pavel Mandys. În ultimul deceniu **N.** se dedică preponderent literaturii din Republica Moldova (în 2004 inițiază la Universitatea Carolină și un curs), la care constată depășirea momentului postsămănătorist și sincronizarea atât cu literatura română, cât și cu cea europeană, printre cei traduși aflându-se prozatorii Vladimir Beşleagă, Aureliu Busuioc, Iulian Ciocan, Nicolae Rusu. Exeget dintre cei mai avizați ai literaturii române, **N.** a făcut parte din echipa restrânsă a cercetătorilor care a inițiat primul dicționar de scriitori români din afara țării, *Slovník rumunských spisovatelů*, apărut în două ediții (1984 și 2001), ultima amplificată și cu scriitori basarabeni. De asemenea, a elaborat articole pentru literatura română în dicționarul universal de opere (1989). Prin întreaga sa activitate, de traducător, comentator, profesor, cercetător, **N.** se înscrie printre cei mai cunoscuți româniști europeni de astăzi.

SCRIERI: *Slovník spisovatelů. Rumunsko* [*Dicționar de scriitori. România*] (în colaborare cu Libuše Valentová și Jitka Lukešová), coordonare Marie Kavková, Praga, 1984; *Slovník literárních děl* [*Dicționar de opere literare*] (în colaborare), Praga, 1989; *Slovník rumunských spisovatelů* [*Dicționarul scriitorilor români*] (în colaborare cu Vitalie Ciobanu, Vasile Gârneț), coordonare Libuše Valentová, Praga, 2001. **Traduceri:** V. Voiculescu, *Šakuntala*, în *Pět rumunských novel* [*Cinci nuvele românești*], Praga, 1984; Mircea Eliade, *Slečna Kristýna* [*Domnișoara Christina*], în *Pět rumunských novel*, Praga, 1984, *Had* [*Șarpele*], postfața trad., Praga, 1986, *Svatba nebi* [*Nuntă în cer*], postfața trad., Praga, 1989, *Tajemství doktora Honigbergera* [*Secretul doctorului Honigberger*], postfața

trad., Praga, 1990, *Dějiny náboženského myšlení* [*L'Histoire des idées et des croyances religieuses*], I–III, Praga, 1994–1997 (în colaborare), *V hájemství snu* [*Pe tărâmul visului*], postfața trad., Praga, 1996, *Joga. Nesmrtelnost a svoboda* [*Le Yoga. Immortalité et liberté*], Praga, 1999, *Hádání z kamenů* [*Ghicitor în pietre*], Praga, 2000, *Paměti* [*Memorii*], postfața trad., Praga, 2007; Laurențiu Fulga, *Fascinace* [*Fascinația*], postfața trad., Praga, 1985; Vladimir Beșleagă, *Zlomená křídla* [*Zbor frânt*], postfața trad., Praga, 1987; Radu Tudoran, *Napněte všachny plachty!* [*Toate pânzele sus!*], I–II, Praga, 1988; Ion D. Sîrbu, *Myš B* [*Șoarecele B și alte povestiri*], postfața trad., Praga, 1990; Eugen Ionescu, *Samotář* [*Le Solitaire*], postfața trad., Praga, 2000, *Fotografie plukovníka* [*La Photo du colonel*], postfața trad., Praga, 2000; Aureliu Busuioc, *Smlouvání s ďáblem* [*Pactizând cu diavolul*], postfața trad., Havlíčkův Brod, 2003, *Říkej mi Johny!* [*Spune-mi Gioni!*], Praga, 2012; Petru Cimpoeșu, *Simion Vytažník* [*Simion liftnicul*], Praga, 2006, *Christina Domestica a lovci duší* [*Christina Domestica și vânătorii de suflete*], Praga, 2008; Norman Manea, *Chuligánův návrat* [*Întoarcerea huliganului*], Praga, 2008; Iulian Ciocan, *Než zemřel Brežněv* [*Înainte să moară Brejnev*], Praga, 2009; Nicolae Rusu, *Silvester na vraku* [*Revelion pe epavă*], Praga, 2011, *Krysiáda* [*Șobolaniada*], Praga, 2011.

Repere bibliografice: Jiří Plocek, *Intelektuál ve víru dějin*, „Literární noviny", 2007, 21; Pavel Mandys, *Prorok z panelákového bytu*, „Respekt", 2007, 23; Eugenia Bojoga, *Memoriile lui Mircea Eliade în limba cehă*, OC, 2007, 385; Eugenia Bojoga, *„Prin romanul său „Simion liftnicul", Petru Cimpoeșu a deschis larg poarta literaturii române în Cehia"* (interviu cu Jiři Našinec), OC, 2008, 405; Ondřej Horák, *Kdo by mě u sebe schoval?*, „Lidové noviny", 2008, 11 octombrie; Petr Turecký, *Fantastické pod rouškou všednodennosti*, „Nezávislý evangelický měsíčník", 2008, 10; Libuše Valentová, *UFO a jiné zázraky*, „Respekt", 2009, 33. ***G.Dn.***

NASTA, Dan Ion (7.VII.1951, București), poet, eseist, traducător. Este fiul Paulei Gabriela Nasta (n. Popescu), monteză de film, şi al lui Atanasie Nasta, jurist. Absolvent al Liceului „Nicolae Bălcescu" din oraşul natal (1970), licenţiat al Facultăţii de Litere a Universităţii Paris IV – Sorbona (1974) şi doctor în literatura franceză la aceeaşi universitate (1979) cu o lucrare ce stă la baza volumului de debut *Saint-John Perse ou La Découverte de l'être,* publicat în 1980, **N.** va fi profesor de franceză la licee din Bucureşti (1976–1989) şi de literatura franceză la Universitatea din Constanţa. Alcătuieşte, în colaborare, dicţionare şi istorii ale literaturii franceze, precum şi numeroase manuale de limba franceză. Transpune în franceză din lirica lui Emil Botta ori din versurile lui Ion Vinea şi inițiază antologia *Jeunes poètes roumains* (1985). Debutează cu versuri în revista „Amfiteatru" (1967), colaborând cu studii şi articole la „Caiete critice", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Revue roumaine" ş.a. Și-a strâns versurile în *Căderea zilei* (1985; Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei RSR) şi *Aici, nicăieri* (1987). Pentru traducerea în franceză a poeziilor din *Ora fântânilor* de Ion Vinea (1982) i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor. Este autorul a numeroase programe şi lucrări de didactica şi pedagogia limbii franceze.

Volumul *Căderea zilei*, situat sub semnul lui Saint-John Perse, reuneşte poezii cerebrale şi ceremonioase, ce supun unei cenzuri riguroase profuziunea imagistică şi tind spre o dematerializare a lirismului. *Aici, nicăieri* apelează la intertextualitate, plasând totodată spaţiul cultural sub semnul derizoriului: saturaţia livrescă pare să impună întoarcerea la real, dar demersul liric rămâne mai degrabă controlat decât spontan. Postmodernist prin gustul pentru metapoem sau ironie, **N.** recurge adeseori la o imagistică suprarealistă şi se apropie de autorii avangardei. Jocul interferenţelor livreşti (Apollinaire, René Char, Saint-John Perse ş.a.) e valorizat cu abilitate, expresia fiind trecută cu o mână sigură prin filtrări succesive până la o maximă condensare. Poetul pare însă mai puţin preocupat de perfecţiunea tehnică exterioară, cât de miezul unei lirici dezvăluind precaritatea umană şi cosmică. Deşi ameninţată uneori de ariditatea eseismului abstract, poezia sa rămâne totuşi substanţială. În activitatea de traducător **N.** nu se mulţumeşte cu exactitatea echivalărilor verbale, ci caută apropierea în spirit de textul de la care pleacă.

SCRIERI: *Saint-John Perse ou La Découverte de l'être*, Paris, 1980; *Căderea zilei*, Bucureşti, 1985; *Aici, nicăieri*, Bucureşti, 1987. **Traduceri:** Ion Vinea, *Ora fântânilor–L'Heure des fontaines*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1982; Emil Botta, *Cavalerul cu melc de aur–Le Chevalier à l'escargot d'or*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1985; *Jeunes poètes roumains*, Bucureşti, 1985; N. Iorga, *La Vie de l'histoire et l'histoire d'une vie*, Bucureşti, 1989; Bernard-Henri Lévy, *Aventurile libertăţii. O istorie subiectivă a intelectualităţii*, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Eugen Simion, [*Dan Ion Nasta*], RL, 1983, 7, 1985, 44, 1988, 2; Dana Dumitriu, *Tineri poeţi români în versiune franceză*, RL, 1985, 31; Irina Mavrodin, *Carnaval verbal*, RL, 1986, 5; Emil Manu, *„Căderea zilei"*, CNT, 1986, 20; Radu Enescu, *„Aici, nicăieri"*, F, 1988, 3; G. Popescu, *În regnul trandafirului anarhic*, R, 1988,

4; Ştefan Borbély, *„Aici, nicăieri”*, T, 1988, 7; Papahagi, *Cumpănă*, *314–318*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *366–367*. ***A.C.***

NASTA, Mihail (2.VIII.1933, Bucureşti), clasicist, traducător. Este fiul Luciei (n. Băicoianu) şi al medicului ftiziolog Marius Nasta, profesor universitar, academician. Urmează cursurile Liceului Francez şi ale Liceului Clasic din Bucureşti (1944–1951) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din acelaşi oraş (1951–1955), unde ulterior lucrează ca preparator, asistent şi lector la Catedra de limbi clasice (1955–1983). Obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Imitaţie şi stil în opera lui Dionis din Halicarnas* (1978). Este membru fondator al Cercului de poetică şi stilistică şi al Societăţii de Studii Clasice din România şi responsabil al Cercului de poetică şi analiză textuală din cadrul Universităţii din Bucureşti. Din 1984 se stabileşte la Bruxelles şi activează în calitate de cercetător pe lângă Universitatea din Louvain-La-Neuve şi Universitatea Liberă din Bruxelles. Predă ca profesor asociat la câteva şcoli superioare din Italia (la Padova, Napoli, Roma, Cosenza), iar după 1989 la Universitatea din Cluj-Napoca. A debutat la „Analele Universităţii «C. I. Parhon»” în 1956 cu un studiu despre miturile delfice. Mai colaborează la „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Les Études classiques” (Namur), „Revue roumaine de linguistique”, „Studii clasice”, „Studii de literatură universală” ş.a., precum şi la volumele colective *Curs de istoria literaturii greceşti* (1962), *Dicţionar enciclopedic român* (I–IV, 1962–1964), *Scriitori greci şi latini* (1978), *Manual de lingvistică romanică* (1979), *Thesaurus Pseudo–Dionysii Areopagitae* (I–II, 1993–1995). Împreună cu Sorin Alexandrescu publică antologia *Poetică şi stilistică. Orientări moderne* (1972). Până la plecarea din ţară traduce din Herodot, Sofocle, Plutarh, Dionis din Halicarnas şi mai cu seamă din pitagoreici şi alţi filosofi greci de până la Platon, revizuieşte şi asigură notele şi comentariile la transpunerile altora, scrie numeroase studii introductive. Mai multe traduceri realizate de **N.** intră în sumarul unor cărţi precum *Probleme de stilistică* (1964), *Proza istorică greacă* (1969), *Arte poetice. Antichitatea* (1970) ş.a.

Prima carte a lui **N.**, *Le Fonctionnement des concepts dans un texte inédit de Castelvetro* (1977), este o restabilire însoţită de comentarii erudite a unui manuscris al cărturarului renascentist, în care acesta glosează pe marginea tratatului lui Dionis din Halicarnas, *Despre potrivirea cuvintelor*. Eseistul se impune cu *Anatomia suferinţei. Primul pătrar* (1981), text polimorf de factură originală, asociind incursiunile în filosofia culturii, în antropologie sau psihologie cu fragmente memorialistice sau poematice. După cum arată şi titlul, gândit în replică la *Anatomia melancoliei* a lui Robert Burton, lucrarea se concentrează asupra noţiunii de suferinţă văzută ca o dimensiune definitorie a condiţiei umane. În încercarea de a descifra experienţele fundamentale ale lui *homo patiens*, omul conştient de propria suferinţă, **N.** cercetează mai cu seamă mitul lui Dionysos ca paradigmă a existenţei omeneşti. Cercetătorul identifică treizeci şi una de etape ale itinerarului dionisiac, de la primele atestări legendare până la apariţia tragediei greceşti, şi reţine cu deosebire contrabalansarea, după principiul armonizării contrariilor, a elanului dionisiac, modalitate de purificare şi eliberare de sine pe calea jertfei, prin soluţia apolinică a stăpânirii de sine şi a cunoaşterii universale. Lucrare de exegeză savantă, după modelul celor ale lui J. G. Frazer, Frobenius, Oswald Spengler, Mircea Eliade sau Paul Detienne, şi concepută în prelungirea studiului lui Friedrich Nietzsche despre naşterea tragediei, *Anatomia suferinţei* nu este doar un tratat neutru cu privire la pătimirile omului generic, ci include şi experienţa personală a autorului. Demersul analitic se împleteşte astfel în chip firesc, în acelaşi efort de tălmăcire a fiinţei, cu pasajele în care suferinţa umană este transpusă în poeme sau în pagini de memorialistică, unde sunt reconstituite episoade dramatice, cum ar fi bombardarea casei bunicilor în timpul războiului. Înzestrat cu ştiinţa textului, dar şi cu certe virtuţi creatoare, **N.** se arată preocupat de descifrarea temeiurilor lumii în cuvintele care denumesc realitatea. „Scara cuvintelor”, alcătuită după modelul lui Dimitrie Cantemir, caută să restituie sensul primordial al termenilor prin operaţia de reetimologizare, care presupune şi o lectură de tip poetic. Îmbinarea de erudiţie şi de vocaţie literară conferă lucrării o amprentă originală în peisajul cultural autohton.

SCRIERI: *Le Fonctionnement des concepts dans un texte inédit de Castelvetro*, Padova, 1977; *Anatomia suferinţei. Primul pătrar*, Bucureşti, 1981; *Les Êtres de paroles. Herméneutiques du langage figuré*, Bruxelles, 2001. **Antologii:** *Poetică şi stilistică. Orientări moderne*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Sorin Alexandrescu). **Traduceri:** Aram M. Frenkian, *Apollodoros sau Despre bătrâneţe.*

Dialog socratic, introd. trad., pref. Cicerone Poghirc, Bucureşti, 1978; *Filosofia greacă până la Platon*, I–II, Bucureşti, 1979 (în colaborare); *Despre Pythagora şi pythagorei: Philolaos*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Mihai Zamfir, *Apolinic şi dionisiac în exegeza clasicistă*, RL, 1982, 2; Dan C. Mihăilescu, *„Anatomia suferinţei”*, T, 1982, 1; Alexandru Niculescu, *Reetimologizarea*, RL, 1982, 8; Smaranda Vultur, *Discursul suferinţei şi retorica lui*, F, 1982, 6; Andrei Ionescu, *Râvnita suferinţă a cunoaşterii de sine*, VR, 1982, 11; Adrian Marino, *Exerciţii de lectură: Mihail Nasta*, TR, 1983, 14; Ştefan Borbély, *Erudiţie şi tinereţe*, VTRA, 1983, 10; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *368–370*; *Un hermeneut modern. In honorem Michaelis Nasta*, îngr. Elena Popescu şi Vasile Rus, Cluj-Napoca, 2001. ***A.C.***

NATION ROUMAINE, LA, publicaţie apărută la Paris de la 1 august 1948 până în 1973, ca buletin de informare al Consiliului partidelor politice româneşti (Partidul Naţional Ţărănesc, Naţional Liberal, Social Democrat Independent). Apariţie bilunară iniţial, lunară din 1954 până în aprilie 1961, ulterior are o periodicitate sporadică. Responsabil: C. Arsene. Din februarie–aprilie 1969 jurnalul devine proprietatea Institutului Universitar Român „Carol I”. Scris în limba franceză pentru informarea Occidentului asupra situaţiei României, publicaţia este realizată de Romulus Boilă, cu sprijinul constant al lui Theodor Cazaban, apoi de Constantin Amăriuţei. Editorialul din numărul inaugural, *La Lutte pour la liberté*, nesemnat, solicită solidarizarea lumii libere cu cei care luptă pentru binele României, idee accentuată şi de Mihail Fărcăşanu în articolul de fond *Continuité et permanence de l’État roumain*. Jurnalul a fost – consideră după o jumătate de secol Theodor Cazaban – „principalul nostru glas într-o lume occidentală precumpănitoare de stânga, foarte puţin interesată de soarta ţărilor înrobite de comunism în Est”. Sunt publicate numeroase articole de atitudine anticomunistă şi antisovietică, informaţii despre activitatea Comitetului Naţional Român şi despre sesiunile Adunării Naţiunilor Captive, comunicate şi mesaje ale Casei Regale, ştiri culturale şi date despre Institutul Universitar Român „Carol I”, sinteze şi eseuri pe teme de istorie şi cultură. Numărul 186/1959 consacră aproape întregul spaţiu temei *La Culture roumaine dans la communauté européenne*. Principalii publicişti sunt Theodor Cazaban (cea mai mare parte a articolelor sale apar fără semnătură), Basil Munteanu (*La Vraie Roumanie. Son quarantième anniversaire*, *La Vocation européenne et humaniste de la littérature roumaine*, *La Justice de l’histoire* ş.a.), Grigore Nandriş, Mihail Fărcăşanu (*L’Europe et ses complexes*), Constantin Vişoianu (*L’URSS impose le communisme dans un pays sans communistes*), C.V. Bianu (*Pax Sovietica*), George Ciorănescu (*L’Exploitation soviétique des richesses économiques roumaines*), Ion Raţiu (*Le Canal Danube – Mer Noire, un œuvre d’esclavage et de mort*), D.N. Ciotori (*Incapables de comprendre*), Grigore Filiti, Mihai Cismărescu, Suzanne Labine, Marcel Fontaine, Eugen Lozovan (*Une Fiction de la linguistique soviétique: la langue moldave*), Sanda Stolojan (*L’Exil... un mot?*) ş.a. Informaţiile şi comentariile despre situaţia din ţară sunt grupate în rubricile „Nouvelles économiques”, „Cronique militaire” şi sub genericul „Esclavage et liberté”, în rubricile permanente „Nouvelles brèves de Roumanie”, „Notes et commentaires” şi „Bulletin de Roumanie”. Altă secţiune, „La Vie intellectuelle et artistique”, cuprinde ştiri culturale din ţară şi din Occident şi are în vedere publicaţiile scriitorilor români, spectacole teatrale, expoziţii, cărţi etc. și rubrica „Informations”, devenită în 1961 „Informations culturelles” (*Balcesco et Anna Pauker, Le Maquis et la littérature officielle, Petru Dumitriu, „Vânătoare de lupi”*, *Cénacles et cercles littéraires*, *Les Jeunes écrivains*, *Les Arts plastiques en RPR* ş.a.). În anii ’60 în paginile literar-culturale apar sporadic noi rubrici: „Les Consciences enchaînées” (din 1964), „Notes de lectures” (1968), semnate C.A. (Constantin Amăriuţei), Aurora Cornu, C. Cesianu, Gr. Filitti, şi „La Chronique littéraire”, susţinută de Constantin Amăriuţei. Prezenţa în redacţie, din 1959, a lui Constantin Amăriuţei a sporit considerabil importanţa paginilor consacrate vieţii intelectuale şi artistice printr-o suită de eseuri, cronici literare, recenzii şi note de lectură abordând particularităţi ale spiritualităţii româneşti, curente ale gândirii contemporane, exilul şi condiţia exilatului, opera unor scriitori din exil (Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Vintilă Horia) şi din ţară (Marin Sorescu), precum şi aspecte ale vieţii literare din România comunistă: *L’Homme absurde et l’absurdité des héros*, *L’Exil et le retour au pays*, *La Visite des Rhinocéros*, *Dialogue sur la mort*, *Rapport sur la littérature*, *Le Réfugié et l’Occident*, *Hommage à Brâncuşi*, *La Vraie «révolution copernicienne» de Stéphane Lupasco*, *Eminescu ou De l’Absolu*, *De l’Exil politique à l’exil littéraire* (consideraţii asupra romanului modern, despre *Cavalerul resemnării* de

Vintilă Horia în special, condiția scriitorului din exil în general), *Lucian Blaga en RPR*, *Bilan et perspectives de la littérature roumaine. Langage poétique et réalisme socialiste*, *Emil Cioran. La chute dans le temps*, *Mircea Eliade. Souvenirs*, *L'Art des surréalistes roumains*, *La Pensée interdite*, *Vintilă Horia, „Journal d'un paysan du Danube"*, *Libération de la pensée poétique?* (marginalii la două dialoguri publicate în „Contemporanul", cu Ştefan Aug. Doinaş şi N. Tertulian), *Un nouveau poète roumain* (despre Marin Sorescu, „ultimul nostru mare poet naţional"), *La Condition roumaine*. Au colaborat sporadic la pagina literară Virgil Ierunca (*Deux morts, un même exil. Lucian Blaga et Alexandre Busuioceanu*, *Le Cas Petru Dumitriu. Un dialogue révélateur sans masque et sans rideau de fer*), Theodor Cazaban (*Invitation à l'exil*), Vintilă Horia (*Un Écrivain face à son siècle*), Al. B. Ion (*Notes sur le «Journal philosophique» de Constantin Noica*) ş.a. Numărul 202/1960 este consacrat aproape în întregime „cazului" Vintilă Horia, sub titlul generic *Quand „L'Humanité" dirige l'opinion publique en France. Les Goncourt proposent... les communistes disposent* fiind analizate presiunile oficialilor români şi ale presei franceze asupra Academiei Goncourt în scopul retragerii premiului atribuit lui Vintilă Horia pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil*. ***M.P.-C.***

NATURALISM. Ambiguitatea conceptului **n.** se datorează coexistenței unei definiții istorice înguste a curentului literar, motivată de apariția sa în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în anumite țări și în contextul unor structuri socioculturale înrudite, cu o definiție mai largă, referindu-se la o constantă de ordin estetic, care sfidează înrădăcinarea locală și fixarea într-o epocă, traversând granițe și supraviețuind cu încăpățânare mult dincolo de sfârșitul secolului al XIX-lea. Cele două definiții concurente pot fi urmărite în istoriografia literară românească, unde dau ocazia unor condamnări brutale, dar și unor reevaluări spectaculoase ale **n.**, în funcție de accepția pe care o folosesc criticii. Sub raport istorico-literar, **n.** se afirmă în ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea în special în Franța, dar manifestându-se și în Italia, Germania și Spania și având iradieri în Rusia, Polonia, România, Marea Britanie, mai târziu în America Latină, Statele Unite ale Americii ș.a. Émile Zola este scriitorul care ilustrează abundent curentul ca romancier, fixându-i totodată și trăsăturile doctrinare într-o serie de eseuri publicate în 1880–1881, momentul de apogeu al mișcării: *Le Roman expérimental*, *Les Romanciers naturalistes*, *Le Naturalisme au théâtre*. Marcat de scientismul epocii, de filosofia pozitivistă (Auguste Comte, Herbert Spencer), de estetica lui Hippolyte Taine (construită pe concepţia triplei determinări a creaţiei literare: prin rasă, mediu social şi moment istoric), de realizările chimiei şi ale medicinei, Zola se mărturiseşte îndatorat mai cu seamă medicului Claude Bernard. Convins că pretutindeni în existenţă funcţionează un strict determinism, Zola găseşte că se poate „opera asupra caracterelor, asupra pasiunilor, asupra faptelor umane şi sociale" întocmai cum chimistul şi fizicianul operează pe corpurile brute şi fiziologul pe cele vii. Personajul este „produsul aerului şi al solului, ca planta" şi de aceea scriitorului nu îi rămâne decât să întreprindă, fără preocupări de artă, de stil, „studiul exact al mediului", stabilind „stările lumii exterioare care corespund stărilor lăuntrice ale personajelor". Pe fondul avântului capitalist din a doua jumătate a secolului,

Émile Zola

I.L. Caragiale

asumându-și țeluri de critică socială care să depășească simpla compasiune, **n.** studiază universul uman pe mai multe niveluri, urmărind în fiziologie consecințele sărăciei și detectând în destinele cele mai banale consecințele marilor prefaceri sociale, economice și ecologice ale mediului. Preocuparea pentru omul banal, pentru temele non-eroice, pentru laturile umbrite, urâte, ridicole, revoltătoare moral ale existenței îi aduce alături pe scriitorii care au format grupul de la Médan (Zola, Alphonse Daudet, Guy de Maupassant, Joris-Karl Huysmans, Paul Alexis, Léon Hennique, Henri Céard), ca și pe „maeștrii" invocați de aceștia (Gustave Flaubert, Jules și Edmond de Goncourt). În contemporaneitate **n.** este îmbrățișat, integral sau cu modulații personale, de scriitorii din mai multe țări: italienii Luigi Capuana, Giovanni Verga, Grazia Deledda (reprezentând școala veristă), spaniolul Blasco Ibáñez, germanii Gustav Freytag și Gerhart Hauptmann, suedezul August Strindberg, polonezii Adolf Dygasiński și Gabryela Zapolska, englezii Thomas Hardy și Arnold Bennett, americanul Frank Norris. Uneori Feodor M. Dostoievski este și el înseriat acestui curent literar. **N.** este primul curent literar discutat sincron, încă din anii '80 ai secolului al XIX-lea, în publicațiile literare românești și asumat de C. Dobrogeanu-Gherea (care îl vede ca pe „un copil legitim al epocii noastre, strâns legat de întreaga dezvoltare socială contemporană") în asemenea măsură încât reculul mișcării din anii '90 este considerat de critic un simptom de „debandadă" spirituală. Un apărător fervent al **n.** a fost Barbu Delavrancea, care definește destul de adecvat curentul drept „baconism literar; experiență și observație; luptă psihofiziologică: iată în două cuvinte caracterul naturalismului" și critică cu argumentele lui Zola drama romantică a lui Vasile Alecsandri *Despot Vodă*. Nuvelele sale dintre 1880 și 1894, precum *Iancu Moroi*, *Zobie*, *Milogul*, *Parazitul*, *Liniște*, *Trubadurul*, exprimă o mare curiozitate pentru observația psihofizică și pentru cazurile morale extreme: declasați, schilozi, nevrotici, somnambuli. Însă nici Delavrancea nu acceptă toate imperativele curentului, profitând de noțiunea zolistă ambiguă de „simpatie estetică" pentru a da curs înclinației sale neoromantice pentru o proză a compasiunii sentimentale. De altfel, în contextul epocii, puțini sunt comentatorii care să accepte valorizarea pozitivă a urâtului în estetica **n.**, cei mai mulți respingând-o chiar și atunci când o acceptă principial, socotind-o vulgară, pornografică. N. Iorga, bun cunoscător al doctrinei, o respinge pentru reducerea omului la statutul de „paiață fiziologică", pentru ignorarea dimensiunii spirituale, căreia îi opune termenul de „iluzionism", preferat și de Maupassant. În aceiași termeni vagi („iluzionarea realității") își formulează și Duiliu Zamfirescu poziția adversă față de **n.** în prefața la *Tănase Scatiu*. Cel mai ilustru reprezentant al **n.** în literatura română, considerat de G. Călinescu „după Delavrancea, scriitorul cel mai zolist, naturalistul nostru prin excelență", rămâne Ion Luca Caragiale. Zolismul lui Caragiale, cu atât mai surprinzător cu cât autorul era un cunoscut oponent al oricărei înregimentări estetice și al oricărei fidelități doctrinare, adept al „artei cu talent", nu „cu tendință", constă în focalizarea la nivelul reacțiilor fiziologice și, mai ales, în selectarea de cazuri bizare, de curiozități patologice, cu sugestia fatalității ereditare și chiar de rasă. Nuvelele *O făclie de Paște*, *Păcat...*, *În vreme*

de război, *Grand Hôtel „Victoria Română"*, *Cănuță, om sucit*, *O reparație*, drama *Năpasta* și tabloul dramatic *1 Aprilie*, toate scrise în jurul anului 1890, cuprind cazuri morale și psihologice extreme, adesea marcate de o anumită condiționare patologică; în cuvintele lui G. Călinescu, comentând nuvela *În vreme de război*, „incontestabil există o tară în familia în care un frate înnebunește, iar altul se face tâlhar ca popă și delapidator ca ofițer". Caragiale reprezintă însă unul din puținele cazuri de zolism, adică de prelucrare literară a determinismului biologic, cel mai adesea **n.** fiind reprezentat în literatura română de aplecarea scriitorilor către mediile umile, de preocupările legate de urât, de mizeria socială și morală, de fixarea atenției la nivelul fiziologiei. Elemente de **n.** vor putea fi, astfel, întâlnite la sfârșitul secolului al XIX-lea și în proza lui Al. Vlahuță, Al. Macedonski, la Sofia Nădejde, C. Mille, Traian Demetrescu, ultimii trei legați de revista „Contemporanul". Altfel vor sta lucrurile atunci când, în context istoric diferit, în perioada interbelică, apar noi scriitori și opere ce pot fi din nou descrise drept naturaliste. Nu mai este vorba de doctrina pozitivist-deterministă care dominase intelectual sfârșitul veacului anterior; totuși numeroși scriitori cultivă fie romanul unor medii sociale predispuse la mizerie, fie ale familiilor amenințate de degenerescență, cu mijloacele anterior folosite de Zola, Maupassant și Frații Goncourt. Precedați de romancierii Ion Agârbiceanu, V. Demetrius și de dramaturgul Mihail Sorbul în anii dinaintea Primului Război Mondial, mulți romancieri interbelici scriu despre lumea apăsătoare a muncitorilor, despre „viermii pământului", despre periferia bucureșteană ca univers închis (Carol Ardeleanu, George Mihail Zamfirescu, Sărmanul Klopștock, Aureliu Cornea), despre lumea interlopă (Tudor Gh. Stoian, Petre Bellu, Constantin Barcaroiu), despre mahalaua evreiască săracă (Ion Călugăru, I. Peltz, Ury Benador), despre dezmoșteniții de toate felurile (Al. Sahia, Geo Bogza, Mircea Damian). Dacă unii dintre acești autori pot fi socotiți „captivi" ai unui orizont literar îngust, incapabili de invenție, simpli stenografi ai unui mediu social, alții sunt scriitori reputați, creatori ai modernismului românesc, precum Liviu Rebreanu sau Hortensia Papadat-Bengescu. Acest fenomen de renaștere a **n.** în epoca interbelică nu are loc doar în România, ci și, de pildă, în Statele Unite (prin John Steinbeck sau prin John Dos Passos) și mai ales, în mod spectaculos, în Franța, prin Louis-Ferdinand Céline. Într-un discurs ținut la Médan, în 1933, Céline apăra patetic viabilitatea **n.**, un „discurs al adevărului" devenit tot mai urgent într-o perioadă de totalitarism și manipulare. Nu mai este în discuție supraviețuirea unui fenomen istorico-literar, ci existența unei estetici naturaliste care nu se limitează la preferința superficială pentru scene brutale și pentru urât. **N.** înseamnă acum o atitudine etică, curajul de a spune adevărul necosmetizat unei societăți care se amăgește cu minciuni consolatoare. În același timp, el ridică probleme de ordinul reprezentării realității prin adecvare la viziunea personajului și la universul său intelectual și moral, astfel încât iluzia cunoașterii totale și a reflectării perfecte a acesteia prin limbaj, întreținută inclusiv de naturaliștii de primă generație, nu mai rezistă la noii romancieri. Pentru Mihai Ralea, ideea naturalistă reprezintă un factor de evoluție în artă, prin provocarea la depășirea limitelor canonice ale frumosului: „Realismul în literatură atinge apogeul în lupta împotriva frumosului". Lucian Blaga va descrie, în *Fețele unui veac* (1926), **n.** ca un stil artistic major, rezultat al unei reacții de delimitare față de clasicism și romantism prin antimetafizică, pasivitate, estetică a „realității", „psihologia de constante", lipsa de prestigiu a temelor tradiționale: „«Conținutul» devine în linie naturalistă din ce în ce mai irelevant. Nu mai interesează nici mitul, nici legenda, ci tocmai acel «omenesc prea omenesc» de care se fereau romanticii și clasicii". Marii scriitori care ilustrează o astfel de estetică nu sunt zoliști, reușind totuși să încorporeze în operele lor elemente ale esteticii naturaliste. Astfel, E. Lovinescu apreciază în *Ion* de Liviu Rebreanu ambiția totalității, manifestată în „formula marilor construcții epice, [...] formula romanului naturalist"; un argument este și absența cazuisticii psihologice și cruzimea lumii morale din roman. La fel, Tudor Vianu vede în severitatea viziunii despre lume a romancierului român o supraviețuire a „crudului naturalism francez și rus". În același timp, romanul *Rădăcini* al Hortensiei Papadat-Bengescu îi inspira lui Vladimir Streinu considerații de „diagnostician mai degrabă decât de critic literar". Ov. S. Crohmălniceanu constată „raportul de înstrăinare între drama sufletească a eroilor și peisaj", de asemenea de proveniență naturalistă. Cu toate acestea, critica resimte adesea rețineri în a folosi termenul **n.** în legătură cu operele celor doi mari scriitori interbelici, utilizând, acum și mai târziu, formule eufemistice: „realism crud",

„realism dur", „realism brutal". Doar I. Negoițescu preferă să pună cea mai mare parte a romanului interbelic sub semnul **n.**, vorbind despre două direcții majore: „de la naturalism la integrarea simbolismului și expresionismului" și „de la naturalism la analiza psihologică". În perioada comunismului **n.** devine o prezență rară, iar autorii nu îl cultivă explicit. În anii 1940–1950 detectarea unei viziuni naturaliste într-un text literar este prilej pentru severe chemări la ordine, deoarece ea ar fi echivalentă cu morbiditatea, cu individualismul și cu lipsa unui ideal social comunist. Marin Preda întâlnește astfel de acuze în 1948, la publicarea volumului *Întâlnirea din Pământuri*; Eugen Barbu este tras la răspundere de I. Vitner pentru că scrie în romanul *Groapa* (1956) despre „acel «teren fetid» visat de Zola". În deceniile următoare **n.** se manifestă în special în literatura „rezistentă", cea care nu se străduia să menajeze susceptibilitățile regimului și căuta să ilustreze prin tablouri atroce falimentul politicii sociale a regimului, literatură de obicei interzisă de cenzură; astfel că abia după 1989 este descoperit „naturalismul grotesc" al prozelor lui Al. Monciu-Sudinski din *Rebarbor* (1971). O revenire a **n.** are loc în perioada postcomunistă, când se vorbește în critică de un „mizerabilism" care ar caracteriza proza autorilor din generația '90, între care în primul rând cea a lui Radu Aldulescu. Scrierile acestuia (*Amantul colivăresei*, *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare* ș.a.) exemplifică violența, intensitatea, dar și lirismul improbabil, célinian, al mediilor muncitorești urgisite din ultimul deceniu comunist și al dezmoșteniților epocii de după 1989.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VII, *162–168*; Barbu Delavrancea, *Opere*, V, îngr. Emilia Șt. Milicescu, București, 1969, *40–42*; Duiliu Zamfirescu, *Opere*, II, îngr. Mihai Gafița, București, 1971, *183–185*; Ibrăileanu, *Opere*, X, *4–35*; Iorga, *Pagini*, II, *42–53, 59–72*; Sanielevici, *Noi studii*, *137–147*; Lucian Blaga, *Zări și etape*, București, 1968, *94–118*; E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, II, București, 1973, *177–183*, *255–269*; Octav Botez, *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, București, 1936; Ralea, *Scrieri*, II, *5–17*; Călinescu, *Opere*, III, *1499–1556*; Vianu, *Arta*, II, *177–196*; Streinu, *Pagini*, II, *189–200*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *255–315*; Ștefănescu, *Momente*, *67–111*; Paleologu, *Simțul*, *31–33*; H. Zalis, *Sub semnul realului. Eseu despre naturalismul european*, Bucureşti, 1974; Livius Ciocârlie, *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, Timișoara, 1974, *79–90*; H. Zalis, *Estetica imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, 1979; Petrescu, *Configurații*, *132–150*; H. Zalis, *Naturalismul în literatura română. Contribuţii bibliografice*, Bucureşti, 1983; Negoițescu, *Ist. lit.*, *195–197*; D. Păcurariu, *Curente literare româneşti şi context european*, Bucureşti, 1998, *164–200*; Sergiu Ailenei, *Psihologism și naturalism*, CL, 2002, 5; Marina Cap-Bun, *Caragiale și naturalismul*, LL, 2003, 3–4; Ion Manolescu, *Pe urmele lui Monciu-Sudinski*, RL, 2003, 27; Nicolae Mecu, *Între fapte și sens,* București, 2004, *46–116;* Rodica Ștefan, *Naturalism românesc*, București, 2005; Mihai Zamfir, *Un Céline local*, RL, 2006, 9; Dan Mănucă, *Naturalismul autohton*, CL, 2007, 3. ***D.Mc., D.Mn.***

NAŢIONALUL, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, bisăptămânal, între 5 decembrie 1857 şi 11 mai 1861. Comparabil ca răspândire cu „Românul", acest periodic de orientare liberală, dar reprezentând liberalismul moderat şi critic al lui Vasile Boerescu, militant de la 1848 şi ziarist cu vocaţie, a impus un alt stil jurnalistic şi o altă judecată a evenimentelor decât gazeta lui C. A. Rosetti. La **N.** redactori responsabili au fost V. Boerescu (până la 29 mai 1860), I. Bălăşescu (până la 17 iulie) şi Aristide Pascal (de la 28 iulie 1860). Lipsită de exagerările de ton şi de atitudine din alte publicaţii ale vremii, gazeta încearcă să formeze un public interesat de viaţa politică şi culturală a ţării. Ideile de bază ale programului sunt realizarea Unirii Principatelor şi instaurarea unui regim democratic, apt să guverneze ţara pe calea progresului. În jurul **N.** s-au strâns scriitorii legaţi printr-o atitudine politică asemănătoare: D. Bolintineanu (un fragment din articolul *Cântecele domnilor români și moldoveni din timpul antichității până în zilele noastre*), Cezar Bolliac (un fragment din *Călugărița*, „romanț în versuri", *Călătorie arheologică în România, Mozaicul social, Epigrame* ș.a.), C. D. Aricescu (*Moartea lui T. Vladimirescu* ș.a.) şi chiar I. Heliade-Rădulescu (fragmente din *Biblice, Critica*, reluată din „Curierul românesc" din 1847, *La încoronarea bustului lui F. Schiller* ș.a.) dintre paşoptişti, apoi Al. Depărăţeanu (*Încă ceva despre instrucțiunea publică*), G. G. Meitani (*Moartea lui Mihai Viteazu* ș.a.), Şt. Sihleanu (*Un glas din popor*), G. Baronzi (*Un act de încurajare,* cu ocazia plecării la studii la Paris în 1860 a actorului Mihail Pascali), I. C. Fundescu (*24 ianuarie 1859* ș.a.) și bănățeanul At. M. Marienescu (o scrisoare adresată redacției, însoțită de mai multe poezii populare). Au mai publicat şi francezii Antonin Roques, Ulysse de

Anulŭ I. 1857. № 1. Joĭ 5 Decembre

NAȚIONALULU

JURNALU POLITICU-COMERCIALU.

VA EȘI LUNEA ȘI JOIA.
Prețulŭ abonamentuluĭ pentru Moldo-România este:
Pe unŭ anŭ 2 galbenĭ
Pe șase lunĭ 15 sfanțĭ.
Pentru treinătate se va adăoga costulŭ transportuluĭ.
Anunțiurile se plătescŭ 20 par. linia.
Redactorŭ responsabilŭ V. Boerescu.

București.

ABONAMENTULŬ
se face în Bucureștĭ la cantonul redacțieĭ, strada Lipscanilor No. 82, Otelulŭ Hagi Teodorak[e]
In județe, la D-niĭ administra[...]torĭ, saŭ la corespondențiĭ N[a]ționaluluĭ.
A se adresa pentru totŭ se pri[...]vesce administrarea la D. A. Pe[...]trescu, administratorulŭ jurna[...]luluĭ.

Tipografia luĭ Iosif Romanov et Comp[...]

FOILETON.

TEATRU ITALIANŬ.

Paralismŭ între fosta direcțiune și cele de astădĭ.

Marsillac, Ange Pechméja și P. Rossi. Un colaborator statornic al gazetei a fost Nicolae Filimon, care, debutând aici, şi-a publicat în continuare o parte din cronicile sale muzicale şi dramatice, însemnări din călătoriile în Italia şi Germania (*Trei luni în străinătate. Impresiuni și memorii de călătorie*) și mai multe încercări în proză (*O baronesă de porunceală, O cantatriță de uliță... Din memoriile unui călător, Ascanio și Eleonora*). O traducere din nuvelele lui Al. Dumas, *Istoria unui mort narată de el însuși*, îi aparține lui I. G. Valentineanu. ***R.Z.***

NAŢIONALUL, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti de la 9 martie 1889 până la 1 decembrie 1896. Ca atâtea alte gazete, **N.** şi-a întrerupt deseori apariţia pentru perioade mai scurte sau mai lungi. Direcţia politică îi aparţine lui I. N. Iancovescu. Partea literară a fost redactată de Anton Bacalbaşa (până la 8 noiembrie 1889), Bonifaciu Florescu (1889–1890), Al. Vlahuţă (prim-redactor în 1891) şi Al. Macedonski, prim-redactor puţină vreme în 1892. Însă Macedonski, excedat pe cât se pare de ceea ce numea o „cenzură internă”, renunță repede la colaborarea cu Iancovescu. Printre colaboratori s-au numărat G. Coşbuc (*Paștele, Pe lângă boi*), I. N. Roman, Cincinat Pavelescu, Matilda Cugler-Poni, Elena Niculiţă-Voronca, A. C. Cuza, Gheorghe din Moldova, Iuliu Cezar Săvescu, Mircea C. Demetriade, Al. Obedenaru, Radu D. Rosetti, Duiliu Zamfirescu (*Dorința*), St. O. Iosif ș.a. Se publică, alături de literatură română, traduceri din Goethe, Schiller, Lamartine, Leopardi, E.A. Poe, Heine (în transpunerea lui St. O. Iosif), Hans Christian Andersen, Tolstoi, Balzac, Turgheniev, Korolenko, Garşin, Maupassant, Alphonse Daudet, Anatole France, Mark Twain, Jókai Mór, Henri Murger, Alphonse Allaïs, Georges Courteline. Cronici literare şi dramatice, recenzii şi note bibliografice, ştiri literare, redactate de Mircea C. Demetriade, Bonifaciu Florescu, Al. Vlahuţă, care semna Sandu, Caton Theodorian, Al. Macedonski, completează paginile de literatură. În mai și în iunie 1889, într-o serie de articole care îi aparțin lui Bacalbașa, se relatează mai întâi despre starea sănătății lui M. Eminescu (Bacalbașa îl vizitase la spital, unde discutase și cu doctorul Suțu), apoi se anunță moartea poetului și, în mai multe editoriale, se subliniază semnificația și valoarea operei eminesciene. ***R.Z.***

NAŢIONALUL, cotidian apărut la Bucureşti între 11 mai 1934 şi 13 martie 1938. De la numărul 43/1934 titlul devine „Naţionalul nou”, pentru ca de la numărul 1104/1938 să se revină la cel inițial. Directori sunt Vasile Şova (1–41/1934), Petre Răzvan (43–164/1934), Ion Rotaru (din 1935), I. Bărbulescu (din 1937). Publicaţie politică, cultivând un „naţionalism creator”, **N.** repudiază „orice tendințe dictatoriale care ar încerca să instaureze în viața noastră publică practici împrumutate de aiurea; sub paravanul unui regim dictatorial înflorit cu emblema unui naționalism de ocazie, pot sălășlui cele mai grave turpitudini”, pledând pentru democrație, care, „cu toate imperfecțiunile ei, înfățișează aceste două capitale însușiri: face posibilă selecția valorilor de jos în sus” și „îngăduie criticismul în aprecierea tuturor actelor guvernanților, criticism sub semnul căruia e posibil progresul real, frânându-se în același timp înclinațiile conducătorilor efemeri către sfera turpă a domniei bunului plac” (*Naționalism și democrație*). În pofida poziționării sale clare, contextul politic intern și internațional tensionat va duce la suspendarea gazetei odată cu instaurarea dictaturii regale. Pagina literară, intitulată generic „Mişcarea literară, artistică şi culturală” (restrânsă la „Litere și arte”) – cu rubricile „Săptămâna cărții”, „Fapte, note, polemici”, „Spectacole”, „Radio”, „Însemnări fugare”, „Actualități teatrale” și „Cărți” (la cea din urmă semnând Septimiu Bucur, Teodor Scarlat, Silviu Cernea, Mihail Șerban ș.a.) – este îngrijită de Zaharia Stancu. Încă din numărul inaugural, acesta imprimă un ton polemic intervențiilor. Astfel, cu prilejul deschiderii în București a Săptămânii cărții, intervine în susținerea cauzei scriitorilor tineri (*Săptămâna cărții*). Mai apoi, tot el va adresa o scrisoare deschisă lui N.M. Condiescu, președintele Consiliului de Administrație al Radiodifuziunii și secretar general al Uniunii

Fundațiilor Regale, acuzând lenea, incapacitatea și analfabetismul angajaților din radioul de stat. Va veni rândul lui Dimitrie Gusti să fie luat în vizor pentru activitatea de la Fundația „Principele Carol”, iar seria vindictelor va urma același registru acid. Mai reținut, Virgil Carianopol intervine în sprijinul lui Sașa Pană, acuzând intelectualitatea autohtonă pentru ignorarea fenomenului dadaist (*Despre extremismul nostru...*). „Cronica dramatică” este semnată de Şt. Vornicu și Gh. Soare, „Cronica teatrală” de Mihail Băişoiu, „Cronici ardelene” de Corneliu Albu, „Cronica muzicală” de Marcel Botez, iar „Cronica filosofică” de Alexandru Trifu. În 1934 rubrica „Romancieri, nuvelişti, poeţi” e susţinută de Zaharia Stancu şi cuprinde interviuri cu Anton Holban, Octav Şuluţiu (despre artă ca expresie a realităţii), George Mihail Zamfirescu (despre viitorul literaturii dramatice româneşti şi soluţii pentru regenerarea acesteia). Tot cu G.M. Zamfirescu realizează un interviu Silviu Cernea – „despre cărţile lui Zamfirescu, despre el şi despre alţii” (1935). Constantin Calotă semnează la rubrica „Recenzii”. Sunt prezenţi cu versuri Simion Stolnicu, Ion Th. Ilea, Iulian Vesper, Mircea Streinul, Const. Rîuleţ. Se publică proză de Neagu Rădulescu (*Sfânta foame*, fragment din *Dragostea noastră cea de toate zilele*), Gib I. Mihăescu (un fragment din *Donna Alba*) și Mircea Florentin (*Început de furtună*, fragment din romanul *Drumuri în beznă*). Numerele 26–77/1934 găzduiesc romanul foileton *Marea pasiune a ultimului Habsburg: Ecaterina Schratt*. Pentru câtva timp **N.** are și un „supliment” sporadic – „«Naţionalul nou» literar şi artistic”, unde, la „Cronica literară”, semnează Vlaicu Bârna, Octav Şuluţiu, N. Albu. Aici Eugen Ionescu scrie articolul *Contra teatrului*: „Teatrul e o formulă de artă vulgară. Pentru că este o artă pentru mulțime și pentru că un mic spațiu trebuie să fie văzut din toate colțurile unei săli mari – nu sunt posibile subtilitățile, detaliile psihologice și discreția. [...] Nu mă interesează ceea ce este clar și facil în om. Teatrul nu poate prezenta decât ceea ce este clar și facil. [...] Teatrul nu poate înfățișa decât conflicte evidente, conflicte grosolane, și ceea ce se numește conflicte eterne. [...] La teatru – când prin cine știe ce hazard mă aflu – sunt literalmente jenat de ațele albe, de evidența lucrurilor. [...] Teatrul nu poate crea atmosfera. Atmosfera este spirituală, abstractă, și teatrul nu are la îndemână decât decoruri materiale sau gesturi care sfarmă armonia oricărei stări”. Aceluiași tânăr autor Neagu Rădulescu îi va consacra cronica la *Nu*, conchizând: „în volumul lui Eugen Ionescu poți găsi: eseu, pamflet, jurnal intim și cafenea. Toate stând pe cel mai înalt și mai interesant plan. Și-n toate, inovator și haiduc”. Mai colaborează Camil Petrescu (*O problemă naţională: cartea*), Sașa Pană (*Urmuz*), Al. Bilciurescu, Const. Barcaroiu, Antonie Străuţ, Constantin Virgil Gheorghiu, Aurel George Stino, Gaby Mihăilescu, George Drumur, Petre Chiricuță, Liviu Teodoru. ***C.A., D.B.***

NAŢIUNEA, publicaţie apărută la Bucureşti, mai întâi zilnic între 10 martie şi 2 aprilie 1923, apoi săptămânal între 8 aprilie şi 13 mai 1923; ca hebdomadar, poartă subtitlul „Foaia intelectualităţii” şi apare sub conducerea lui Tudor Arghezi. De pe o poziţie proguvernamentală, prim-ministru fiind Ion I.C. Brătianu, **N.** îşi propune, într-o manieră vădit polemică, să denunţe „puii politici, melcii şi mormolocii politici” care „râvnesc să tulbure seninătatea sublimă a marelui efort de reclădire naţională şi să contrazică natura”. „Dacă apare astăzi «Națiunea» este ca să puncteze stările, să deosebească puterile şi să caracterizeze, dintr-o înaltă preocupare morală, reflectând într-însa aşteptările şi năzuinţele naţiunii, care nu primeşte să i se învăluiască zarea cu ţânţari” (*Către cititori*, 1/1923). Printre rubricile mai importante se numără „Foiţe”, „Note parlamentare”, „Ultimele informaţiuni”, „Adunările naţionale” şi „Informaţii culturale”. În cadrul unor rubrici sporadice, precum „Literatura şi arta plastică”, „Note literare şi artistice” sau „Note literare”, **N.** găzduieşte informaţii din actualitatea culturală, scurte prezentări de cărţi, medalioane şi texte comemorative. Apar, de asemenea, scrieri în proză de Cezar Petrescu (*Vera Arcadievna*, fragment din *Scrisorile unui răzeş*), Alexandru Macedonski (*Pomul Margaritii*), Tudor Arghezi (*Amintirile ierodiaconului Iosif*), Gheorghe Brăescu, precum şi traduceri din poezia lui Charles Baudelaire (*Albatrosul*, în versiunea lui Tudor Arghezi), din scrierile lui Gérard de Nerval şi ale lui Henri Murger. Orientarea polemică a publicaţiei transpare mai cu seamă în textele lui Tudor Arghezi din cadrul rubricii „Foiţe”, unde poetul surprinde, cu ironia sa caracteristică, adesea sub formă de pamflet, diferite aspecte din viaţa politică, socială şi culturală a ţării. În texte precum *Datoria guvernului*, *Epilepsia cu beţia*, *Metodele ungureşti*, *Jupiter Mihalache* ş.a. poetul polemizează savuros

cu reprezentanţii opoziţiei, pledând pentru politica partidului aflat la guvernare. Nu lipsesc nici atacurile la adresa presei, polemicile purtate cu publicaţii ca „Aurora", „Timpul", „Ideea europeană", „Cultura naţională" sau „Facla", culminând cu iniţiativa creării unei asociaţii de represiune pentru controlul libertinajului în presă. Această organizaţie, concepută „pentru pedepsirea faptelor de infamie şi nedemnitate, cu scopul moralizării sociale", ar urma să militeze, prin metode fizice, împotriva calomniei, a pornografiei şi a imoralităţii în genere. Alte texte, nu mai puţin emblematice pentru orientarea publicaţiei, semnate tot de Tudor Arghezi, se referă la viaţa monastică ori la revendicările privitoare la drepturile femeii. Titularul rubricii „Foiţe" critică şi diferite aspecte din viaţa culturală şi literară românească de după Primul Război Mondial, pledând pentru reforma învăţământului şi pentru sprijinul statului în susţinerea culturii. Astfel, în articolul *Proprietatea literară*, scriitorul deplânge înmulţirea disproporţionată a caselor de editură în absenţa unei legislaţii adecvate privind drepturile de autor: „În special scriitorul, cel care păstrează, subţie şi înavuţeşte limba poporului şi a civilizaţiei lui, se bucură, pentru că aşa vine vorba, de starea cea mai contradictorie cu rostul lui cultural" (1/1923). Cu prilejul înfiinţării Editurii Cultura Naţională, se remarcă legătura de „inamiciţie" dintre autorul silit să-şi caute o meserie pentru a supravieţui şi editorul ce realizează venituri considerabile în lipsa unor legi menite a apăra proprietatea artistică, literară şi ştiinţifică, mai „sacră" decât toate celelalte. Scriitorii români, afirmă publicistul, sunt „citaţi şi chemaţi să mărturisească pentru cultură şi pentru naţie atunci când prezenţa lor în viaţă nu mai poate inoportuna pe nimeni şi când posteritatea lor a pierit". Un exemplu în acest sens ar fi relaţia lui Gala Galaction, „unul din stăpânii cei mai autentici ai prozei româneşti", cu editura Cultura Naţională, care-l invită iniţial să traducă *Biblia*, pentru a-şi retrage propunerea ulterior (*O editură nouă – Cultura Naţională*). Şi în calitate de semnatar al unor cronici plastice sau teatrale directorul publicaţiei îşi exprimă dezgustul faţă de confuzia valorilor existentă în viaţa cultural-artistică a timpului. Iată, de pildă, debutul unui asemenea text, consacrat unor importante expoziţii de pictură: „Trăind într-o epocă de mercantilism artistic şi de virtuozitate vulgarizată, ajunsă până la o adevărată acrobaţie coloristică, era normal ca arta lui Iser să rămână cu totul izolată de restul producţiunilor noastre, etichetate emfatic" (*Expoziţiile pictorilor Iser şi Petraşcu*). Alteori ironiile sale se îndreaptă împotriva unor scriitori ca Liviu Rebreanu, în calitatea acestuia de autor dramatic: „După un roman, domnul Liviu Rebreanu a ţinut să aibă la tabla de materii a vieţii şi o piesă de teatru şi a făcut *Plicul*, o penibilă nerozie dramatică. Dar programul autorului continuă: domnul Rebreanu va ieşi în public, rând pe rând, cu o expoziţie de acuarele, cu un bust în piatră, cu o operetă şi, după o apă pentru distrugerea bătăturilor, va înfăţişa cunoscătorilor o broboadă croşetată de mâinile domniei sale" (*Plicul*). Evenimentele de actualitate culturală prezentate sunt adesea prilejuri pentru exprimarea unor opinii personale pe teme dintre cele mai diverse. Bunăoară, anunţând iniţiativa ziarului „Dimineaţa" de a oferi un premiu pentru cel mai bun roman, scriitorul observă prevalenţa romanului în literatura noastră de la război încoace, pentru a-şi mărturisi preferinţa pentru acest gen în detrimentul celui dramatic. „O carte se citeşte acasă, în liniştea familiei sau a bibliotecii, o carte obişnuieşte pe cititor cu interiorul lui, cu interiorul casnic şi cu interiorul sufletesc", în timp ce teatrul „scoate pe cititor din casă, îl aşază incomod într-un jilţ într-o atmosferă de parfumerii antagoniste, lângă un vecin lăudăros şi în spatele unei spectatrice care trăncăneşte [...]. În teatru omul se risipeşte, se micşorează, se toceşte, purităţile morale se descompun, ambianţa îl îndulceşte. Cartea îl concentrează" (*Un premiu literar*). **N.** mai cuprinde ştiri interne şi externe, cronica mondenă, muzicală, sportivă şi medicală, dialoguri cu oameni politici, anchete, anunţuri, caricaturi, fotografii, reclame. ***M.W.***

NAŢIUNEA, cotidian apărut la Cluj de la 12 ianuarie 1927 la 31 august 1932. Director este Virgil Bărbat, iar prim-redactori Isaia Tolan și Corneliu I. Codarcea, ultimul figurând, de la numărul 254/1928, ca director politic. Din 1935 este preluat de „Națiunea română", sub redacția lui Ioan Petruca, continuându-și apariţia în intervalele 1935–1938 și 1944–1946. În articolul *Lămurire* din primul număr se arată că jurnalul „nu va cunoaște mărunte osebiri de partid în marile chestiuni ale neamului", dar efortul principal va fi canalizat înspre „retușarea granițelor sufletești care trăiesc în umbra multor inimi românești din Ardeal", manifestate – la opt ani de la Marea Unire – prin

„rezistența îndârjită față de tot ce vine din Vechiul Regat”. Repudiind mahalaua gazetărească, **N.** își propune să urmeze „conduita urbanității distinse, tinzând să filtreze în pustiul de moravuri postbelice parfumul fin al stilului și manierei intelectuale”, aducând în fața ardelenilor faptele de glorie din istoria politică a Țării Românești și făcând, în felul acesta, și „o întinsă propagandă pentru îndrăgirea cititului”. Pe plan politic, **N.** reprezintă opiniile Partidului Naţional Liberal, al cărui şef local era istoricul Al. Lapedatu. Sufletul publicaţiei, impunându-se prin autoritate intelectuală, ca şi prin activitatea deosebit de laborioasă, este G. Bogdan-Duică, profesor şi rector al Universităţii clujene. El va fi secondat în primul an de trei tineri universitari care îşi fac ucenicia aici, Nicolae Mărgineanu, George Marica şi Liviu Rusu, toţi publicând numeroase articole. G. Marica va fi analistul politic al gazetei (*Mișcările naționaliste*), N. Mărgineanu va da articole pe teme de pedagogie şi psihologie (*Valoarea naționalismului sub aspect cultural*), iar Liviu Rusu articole pe teme literare şi note de călătorie (*Cărți pentru copii*). Partea forte o constituie însă politica, domeniu în care se manifestă cu articole Al. Lapedatu, C. Argetoianu, Gh. I. Brătianu, Isaia Tolan, Corneliu I. Codarcea, V. Hanu, Al. Topliceanu, Sever Stoica, Virgil Bărbat, Ion Munteanu, Jean Paleolog, Simion Mândrescu, Valeriu Roman. La rubrica „Profiluri politice” I. Mateiu trasează portretele Brătienilor, dar și pe ale lui Gh. Mârzescu, I.G. Duca, Constantin Banu, Al. Lapedatu. Tiberiu Vornic relatează despre românii din America. Un mare număr de colaboratori scriu pe teme culturale – Petru Moldovean, Ion Gherghel, N. Georgescu-Tistu, Sextil Puşcariu, Virgil Bogdan, Al. Ciura, Victor Papilian, Izabela Sadoveanu, Horia Stanca, Coriolan Petranu ş.a. **N.** se face purtătorul de cuvânt al Extensiunii universitare, acţiune lansată de Virgil Bărbat şi Florian Ştefănescu-Goangă în vederea ridicării culturale a oraşelor transilvănene. Sunt publicate ample relatări de la conferinţele ţinute în diferite oraşe din Transilvania de G. Bogdan-Duică, Florian Ştefănescu-Goangă, Ioan Lupaş, Ştefan Bezdechi, N. Leon, Coriolan Petranu, Liviu Rusu, I. Gherghel, N. Drăganu, D.D. Roşca ş.a. Printre conferenţiari se află Liviu Rebreanu, care vorbeşte despre roman, Mihail Sadoveanu, Sextil Puşcariu (*Frumuseţea limbii române, Cuvinte vechi și cuvinte nouă, Lingvistica modernă și evoluția ei*), dar și

Anul I.–Nr. 1 Lei 2 exemplarul Mercuri, 12 Ianuarie 1927

NAŢIUNEA

Editura Societăţii „GRAFICA” Societate Anonimă de Arte Grafice şi Editură Cluj. | REDACŢIA Telefon Nr. 227 | CLUJ, PIAŢA UNIRII Nr. 29. | ADMINISTRAŢIA Telefon Nr. 227 | ABONAMENTELE: Pe un an 600 Lei; pe ½ an 300 Lei, pe ¼ an 150 Lei, pentru streinătate 1200 Lei

LĂMURIRE

In clipa când acest ziar porneşte la drum, ne dăm perfect de bine seama, că marşul lui nu va fi o plimbare incindentală de agrement, pe alea înflorită a unei romantice simpatii colective. Ar avea desigur parte de această fericită promenadă, dacă în coloanele lui s'ar desfăta dela un capăt la altul, spuma uşoară a unor agitaţiuni, cari răscolesc fantazia adolescenţilor copleşiţi

al existenţei unor minorităţi în Stat. Lăsăm în sarcina zilelor ce vor veni, să confirme dreapta şi loiala noastră atitudine.

Dar la temelia ziarului „Naţiunea” se mai găseşte încă şi argumentul puternic al luptei pentru retuşarea tuturor graniţelor sufleteşti, cari trăiesc în umbra, multor inimi româneşti din Ardeal. După opt ani dela Unire, ne este dat să întâlnim nu ara-

se cunoască adevărul asupra celor şasezeci de ani din viaţa Ţării Româneşti, vrem să se ştie cine şi prin ce lupte grozave a ridicat această ţară în scurta vreme de o jumătate de veac dela vasalitate, la rangul celui mai important Stat în sud-estul Europei şi vrem să arătăm cât de sterp, cât de dureros de ridicol apare verbozitatea banală şi uzată, cât de mici la suflet sunt acei cari tră-

Ministerul artelor în criză

Să fim înţeleşi dela început; nu e vorba de o criză provocată de subita demisiune a titularului ministru.

Oamenii se chinuiesc şi se sbat aşa de mult până să ajungă miniştrii, încât e greu de imaginat, o despărţire de această situaţie, aşa — cum s'ar zice — dintr'un capriciu.

C criza dela Ministerul Artelor, are din păcate o întindere mai largă, îmbrăţişând de sus în jos, o serie întreagă de laturi.

Ordonanţa dlui Vasile Goldiş pentru regulamentarea parohiilor din Ardeal, a stârnit cea dintâi

FUZIUNILE

Dacă în alte ţări epidemia spaniolă se întinde cuprinzând în frigurile ei mii de oameni, la noi — suntem singuri, — nu va putea răsbi. Căci noi, avem epidemia noastră naţională, cu frigurile ei specifice şi cu emoţiile ei aparte. Se chiamă: fuziune. De vre o şase ani încoace, ravagiile acestei nefericite molime, încearcă în mod crud, din vreme, în vreme, tabere întregi de oameni.

După ce partidul naţional şi cel

Const. Stanca (*Higiena sarcinei*), Popescu-Voiteşti (*Geologia și armata*) ori Petre Grimm (*Bernard Shaw*). Pe lângă cronici şi prezentări de cărţi, sunt găzduite însemnări de călătorie din Italia şi Egipt (Coriolan Bărbat), Ungaria (Isaia Tolan, Corneliu I. Codarcea), Polonia (Iustin Ilieşiu), Serbia şi Muntenegru (Corneliu I. Codarcea) etc. Despre sărbătorirea lui Octavian Goga la Universitatea din Cluj, despre festivitățile Astrei, ca și despre alte evenimente culturale, ziarul scrie pagini însufleţite, după cum de un deosebit interes documentar sunt dările de seamă şi cronicile la principalele spectacole ale Teatrului Naţional şi ale Operei clujene. Cele mai multe articole literare îi aparţin însă lui G. Bogdan-Duică, neobosit cititor şi comentator de cărţi la rubrica „Națiunea literară”, cu apariție bisăptămânală (marțea și duminica), până în 1928. El scrie dări de seamă despre opera lui Lucian Blaga, Tudor Arghezi, F. Aderca, Igena Floru, Carol Ardeleanu, Emanoil Bucuţa, Vasile Savel, Ion Pillat, Teodor Murăşanu, N.I. Herescu, George Dumitrescu, Eugeniu Sperantia, G. Talaz, Adrian Maniu, V. Teodoru, dovedind o neaşteptată adeziune la literatura modernă, dar cu unele limite în înţelegerea ei. Predomină însă incursiunile în trecut (V. Alecsandri, Al. Depărăţeanu, G. Bariţiu ş.a.), cele mai multe referindu-se totuși la istoria culturii ardelene. De fapt, încă din debutul publicației, în articolul *Știri literare din trecutul Ardealului* (23/1927), acesta mărturisea: „Vorbesc bucuros despre Ardeal, nu din vreun spirit regionalist, ci din convingerea că orice revistă, orice ziar publicat aici trebuie să intereseze publicul său la ceea ce s-a produs aici, la viața celor ce într-un trecut greu și-n prezent liber țesură și țes la pânza istoriei noastre culturale”. Dezamăgesc paginile consacrate teatrului lui Lucian Blaga, pe care Bogdan-Duică nu îl înţelege, numindu-l „literatură fără rost”. Astfel, scriind despre *Daria*,

condamnă absența „scheletului rezistent criticei”, opțiunea pentru patologic, o „grabă” nepermisă în cazul unui asemenea talent, acuzând inclusiv ilustrarea neinspirată a copertei. **N.** publică și versuri (Iustin Ilieșiu), proză (Ion Munteanu, Coriolan Bărbat) sau teatru (*Crina*, dramă în trei acte de D. Psatta). P. Grimm traduce din James Thomson (*Răsăritul soarelui*). Sunt oferite și tălmăciri din literatura franceză (Anatole France) ori cea bulgară (I. Vazov). Numărul 152/1927 este unul comemorativ, consacrat personalității regelui Ferdinand I al României. Alți colaboratori: Marin Dragnea, Octav Minar. ***M.Pp., D.B.***

NAŢIUNEA, publicaţie apărută la Bucureşti între 20 martie 1946 şi 30 septembrie 1949, cu subtitlul „Ziar de informaţie, atitudine şi reportaj”. Director este G. Călinescu. Cu o declarată orientare social-democrată, **N.**, oficios al Partidului Naţional Popular (din al cărui comitet executiv făcea parte directorul), formaţiune creată din iniţiativa Partidului Comunist Român, îşi încetează apariţia odată cu ieşirea din scenă a acestei formațiuni politice. Conţinutul cotidianului reflectă atitudinea ambivalentă a directorului său: dacă în plan ideologic acesta îşi dă silinţa să îi convingă pe ideologii momentului de loialitatea sa faţă de marxism-leninism, în plan literar nu este dispus să se conformeze întru totul. Alături de tiradele sale procomuniste şi prosovietice, uneori atât de ostentative încât par a fi folosite ca armă defensivă, trădând nesiguranţa, criticul acceptă autori care se ţin departe de politica momentului, precum G. Bacovia și Constant Tonegaru, ori scrie articole despre B.P. Shelley şi E.A. Poe, despre I. Heliade-Rădulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, Şerban Cioculescu ş.a. În afară de paginile cu problematică social-politică şi economică, periodicul are şi o pagină literară care contrastează prin calitatea şi sobrietatea unor materiale. Se publică versuri, proză, cronici literare, dramatice şi cinematografice, recenzii şi informaţii din viaţa culturală. În paginile revistei se încurajează colaborarea unor scriitori ce se manifestă în reviste cu afinităţi culturale tradiţional democratice, ca D.I. Suchianu, Ioana Postelnicu ș.a. Cronicile dramatice şi cele cinematografice sunt redactate de Al. Raicu, D.I. Suchianu şi N. Saftu, rubrica numită „Caleidoscop” este asigurată o periodă de Dan Petraşincu. Colaborează cu poeme Petru Vintilă, Mihai Beniuc, Emil Isac, Ion Th. Ilea, Dragoş Vicol, Veronica Porumbacu, Al. Raicu, dar și Constant Tonegaru, Mircea Popovici sau Ion Caraion. Cu articole pe teme literare şi culturale sunt prezenţi Vera Călin, Mihail I. Dragomirescu, Ovidiu Papadima, Geo Şerban, Radu Petrescu (*Romanticul Petică*), Andrei Oţetea, dar mai ales tinerii Al. Piru și Adrian Marino. Isaiia Răcăciuni semnează traduceri din Hermann Hesse, iar Ovidiu Papadima din Lautréamont şi Hölderlin. Rubrica „Destine” evocă nume celebre ale literaturii universale (Balzac, Flaubert, Montaigne). Însă **N.** interesează mai ales prin câteva semnături punctuale, ca și prin dorința de a se menține relativ departe de imperativele momentului (prin pagina sa culturală). Astfel, editorialele politice ale lui G. Călinescu reprezintă, din cauza partizanatului lor ideologic, una dintre părțile cele mai controversate ale publicisticii postbelice a criticului. Încă din articolul-program *Lupta prin rațiune*, autorul pleda pentru un altfel de ziarist, animat de „o convingere civică și un sentiment al răspunderii personale”, al cărui principal rol ar fi persuasiunea publicului prin demonstrații logice. Pe de altă parte, imaginația (din care nu lipsește apetitul autorului pentru sofisme sau deducțiià la Stănică Rațiu) cu care sunt epicizate schemele și sloganele ideologice și prin care este ordonată materia acestor pledoarii politice este evidentă, iar mâna romancierului, a fizionomistului balzacian sau a eseistului se face nu o dată simțită. Astfel, doar aparent paradoxal, activitatea lui G. Călinescu din paginile acestui ziar poate fi considerată una dintre cele mai interesante din acest sector ignar al publicisticii românești. Apar o seamă de portrete (*Dr. P. Groza*, *Iosif Vissarionovici Stalin*, *V.I. Lenin*, personajele fiind construite uneori în jurul unei calități fizice, precum zâmbetul în cazul celui dintâi) sau schițe de profiluri generale (*Partizanii lor*, cu două personaje reprezentative pentru susținătorii partidelor istorice). Nu lipsește, desigur, pamfletul (*Pensionarii politici*). Alteori demonstrația se bazează pe analogii (ca în *Mistinguett sau femeia istorică*, unde partidele istorice sunt persiflate prin comparația cu artista de la Moulin Rouge, acum decrepită, dar care se încăpățânează să-și ia iubiți tineri), pe creionarea de personaje ilustrative (profesorul din *Lacto-Lido*, susținător al liberalilor), pe sofisme (ca în *Mâncăm foarte mult*, unde foamea devine un motor civilizațional), pe

crochiurile de viață privată (*La mare*, *Un ou*, *Laptele*, *Vacanța*). Nu lipsesc nici rețetele culinare (*Salata de cartofi*), inventivitatea criticului publicist dovedindu-se, practic, inepuizabilă. Însă partizanatul ideologic este evident, pornind și de la o întreagă strategie a adaptabilității (nu doar comportamentală, ci și ideatică), în care criticul vede principalul mod rațional de acțiune în condițiile date: analogiile, portretele, pamfletele, maniheismele subliniază beneficiile noului regim politic și situația, defazată în opinia autorului, a partidelor politice tradiționale. **N.** mai conţine, în serial, şi impresiile din călătoria pe care G. Călinescu a întreprins-o în Uniunea Sovietică în 1946, împreună cu Cezar Petrescu, George Macovescu, Tudor Teodorescu-Branişte ş.a. (*Kiev–Moscova–Leningrad*). Minus tendenţiozitatea, *Kiev–Moscova–Leningrad* rămâne unul dintre cele mai bune memoriale de călătorie ale acestei perioade, G. Călinescu combinând eseul de morfologie culturală cu notații despre artă (sculptură, pictură, arhitectură) sau de viață cotidiană (excelente pagini, de pildă, despre metrou, descinderea în subteran stârnindu-i criticului comparații dantești). După 1989 incriminate au fost îndeosebi articolele din perioada procesului Ion Antonescu (serialul în șase părți *Procesul a început*, 1946) și, în același an, articolele de înfierare ale unor personalități politice precum Iuliu Maniu (*Hieratismul d-lui Maniu*), Ion Mihalache sau Corneliu Coposu. Pe de altă parte, cu excepția câtorva articole, cu mize mai degrabă generale (*Intelectualii în democrație*, *Rostul scriitorului*), în plan literar criticul pare imun la ideologia realismului socialist, la care recurge pieziș mai ales în cazul negocierii receptării eminesciene, unde publicistica politică risca să tabuizeze opera scriitorului, deja trecut pe lista epurărilor. Temându-se de manevrarea politică a publicisticii eminesciene, trasă în interbelic „de mâneca dreaptă", iar acum „de mâneca stângă", criticul își orchestrează „apărarea" prin diferite scheme persuasive, Eminescu, socotit un „conservator progresist", ca și Maiorescu, dovedindu-se „la ordinea zilei" prin vehicularea ideii că „promovarea civilizației se întemeiază pe *muncă* și că numai clasele producătoare sunt *pozitive*". Nici în acest ziar de partid G. Călinescu nu uită să publice, mai cu seamă în primii doi ani, articole de comparatistică sau de istorie literară românească: *Al. Manzoni și romanul istoric*, *Exilul lui Eliade*, *C. Caragiale*, *Iordache Golescu*, *Eminescu și Müllner*, *Iorgu Caragiale* ș.a. Nu lipsesc nici intervențiile pe teme teoretice: *Problema generației*, *Preambul*, *Fatalitatea vocației*, *Criticul ca umorist*, *Genul epistolar* etc. Dacă în unele dintre acestea sunt expuse mai vechile idei despre polivalența creatorului (*Fatalitatea vocației*), altele avansează propuneri mai mult sau mai puțin ingenioase – ficționalitatea potențială a genului epistolar, respingerea criteriului generaționist prin acela inefabil, al unui „an comun de naștere sufletească, indiferent de condițiile civile", prin care Goethe ar fi de fapt contemporan cu Schiller, iar Arghezi mereu actual, așadar necontemporan cu Bacovia, care și-ar fi „încheiat de mult existența poetică". Nu lipsesc intervențiile autobiografice (*Autofișă*, *Rememorări*) și nici cronicile literare despre tinerii scriitori ai momentului. Astfel, Călinescu scrie laudativ despre Veronica Porumbacu, mai reținut despre Geo Dumitrescu sau despre Petru Dumitriu. Unele observații au o nuanță cel puțin ambivalentă, ca în cazul lui Geo Dumitrescu, a cărui poezie, prin accentele pesimiste, ar fi „încă de mentalitate «burgheză»", deși poetul pozează în „progresist". Până în ultimele luni ale anului 1947 se rețin semnăturile celor doi discipoli ai lui G. Călinescu, Adrian Marino și Al. Piru, ale căror profiluri viitoare se lasă ghicite, în linii mari, încă de pe acum. Cel dintâi publică articole pe teme teoretice, manifestând scrupule antimoderniste (*Decadența hermetismului*, curentul fiind atacat de pe poziții clasiciste; *Poet „tânăr"?*, unde se contestă criteriul „tinereții" ca principiu axiologic etc.) sau are intervenții consistente de literatură universală și comparată (*Lermontov nuvelist*, *Sainte-Beuve și clasicismul*, *Clasicism și romantism după Sainte-Beuve*, *Eroul romantic* ș.a.). Alteori deplânge *Lipsa monografiilor* și publică mai multe inedite și materiale documentare despre Al. Macedonski. Deși se manifestă contra cronicii literare („cronicarul literar care aleargă la redacție săptămânal cu foiletonul în buzunar […] este un biet funcționar", *Dialog despre critică (fragment)*), Marino va deține o vreme rubricile „Cărți noi" sau „Caleidoscop", luând uneori poziții destul de tranșante împotriva reprezentanților noii generații. Spre exemplu, poezia lui Geo Dumitrescu ar fi „cu desăvârșire […] lipsită de orice însușiri lirice", oferind „doar spectacolul agasant al unui adolescent care și-a făcut din impertinență un stil sufletesc",). Cât despre Al. Piru, el se

4 PAGINI 200 LEI

Naţiunea

ZIAR DE INFORMAŢIE, ATITUDINE ŞI REPORTAJ

Director: G. CĂLINESCU

OALA IN DEMOCRAŢIE

de C. BALMUŞ

TITEL PETRESCU

de G. CALINESCU

SOLUŢIILE D-LUI ROMNICEA

manifestă drept cronicarul prin excelenţă, ţinând încă de pe la început rubricile intitulate „Cartea românească” sau „Recenzii” şi comentând cele mai semnificative apariţii editoriale ale epocii (*Tudor Vianu, „Figuri şi forme literare”*, *Mircea Popovici, „Izobare”*, *Constant Tonegaru, „Plantaţii”*, *Geo Dumitrescu, „Libertatea de a trage cu puşca”*, *Petru Dumitriu, „Euridice”, 8 proze* etc.). Ca şi Adrian Marino, dar într-o mai mică măsură, Al. Piru manifestă o anumită reţinere în privinţa noii generaţii. Petru Dumitriu, spre exemplu, ar avea „mai mult un spirit cultivat (şi rafinat până la un punct) decât talent literar propriu-zis”. Corelate cu mai vechea activitate a lui G. Călinescu, intervenţiile din pagina culturală trădează o poziţie în siajul autonomiei esteticului, poziţie imputată criticului de revista „Flacăra” (prin Nicolae Moraru, Vicu Mîndra), care îl acuză de a fi contribuit la „mărirea confuziei ideologice” a intelectualităţii române. Astfel, în ciuda dovezilor de loialitate din publicistica politică, criticul va fi aşezat alături de alte personalităţi culturale marcante (Titu Maiorescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi ş.a.) în cadrul campaniei dirijate împotriva lor începând cu 1947–1948. G. Călinescu se apără publicând *Un răspuns*: ar fi asigurat „educarea poporului prin artă şi crearea unei arte pentru mase” prin publicarea de creaţii folclorice în paginile revistei, „idealismul artistic” fiindu-i străin datorită „balzacianismului” său programatic, iar purismul, hermetismul sau dadaismul sunt tendinţe modernolatre antipatizate şi înainte de 1944. Criticul nu renunţă nici acum la criteriul autonomiei esteticului: „Un autor poate să aibă idei progresiste, nu şi talent, dar se întâmplă ca unii să nu fie progresişti şi să aibă totuşi talent”. Încercările de disculpare nu sunt însă suficiente, efect nul având şi declaraţia lui Călinescu privitoare la faptul că face „critică şi literatură în baza ideologiei marxisto-leniniste” (*Spre o critică literară marxist-leninistă*), ca şi câteva articole în favoarea rapoartelor lui A.A. Jdanov. Astfel că, după primele luni ale anului 1948, tematica paginii culturale, până atunci oaza estetică a publicaţiei, se schimbă, autorii văzându-se obligaţi să abordeze fie literatura sovietică, fie pe aceea a autorilor occidentali cuceriţi de marxism-leninism. Astfel, Octav Şuluţiu va scrie articole precum *Literatura muncii*, *Vladimir Maiakovski*, *A. Kuprin, „Sulamita”*, pe când Leon Ţopa se opreşte la Louis Aragon, C. Macri semnează, printre altele, *În legătură cu Gorki*, iar Petru Comarnescu, proaspăt colaborator al ziarului, are şi o intervenţie despre Gorki, „părintele realismului socialist”. De reţinut, din această perioadă relativ ingrată a publicaţiei, cronica pozitivă a lui Octav Suluţiu despre *Întâlnirea din Pământuri*, volumul de debut al lui Marin Preda, susceptibil şi bun de acuzat, după alţi cronicari ai vremii, de tendinţe „naturaliste”. După Şuluţiu, nuvelele ar fi „semn al unei aptitudini creatoare certe”, reprezentând „exerciţii de digitaţie pe care un mare maestru le încearcă pentru a-şi pregăti viitoarele atacuri din plin ale creaţiei”. Desfiinţarea **N.**, în toamna anului 1949, va fi motivată de director ca o acţiune benevolă, menită să faciliteze unitatea „masei muncitoare”. ***C.A., O.S.***

NAŢIUNEA ROMÂNĂ, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, de trei şi de patru ori pe săptămână, între 10 mai 1867 şi 24 februarie 1868. Şi-a suspendat apariţia pentru că directorul şi fondatorul publicaţiei, Teodor Pascal, nu mai putea face faţă cheltuielilor pe care le pretindea redactarea şi imprimarea. **N.r.** a pus în discuţie ideea organizării scriitorilor într-o societate intitulată Adunarea Generală a Autorilor Români, care ar fi trebuit să îi sprijine profesional şi material. Aici şi-a publicat Dimitrie Bolintineanu o parte dintre articolele politice (*Principii din 1789*, *Liberalismul*, *Şcoalele primare rurale* ş.a.), precum şi poezii. Versuri mai dau V. Alecsandri, Zaharia Antinescu, I. Savin. O comedie de Eugène Scribe traduce, sub titlul *Independinţii*, Iacov G. Manu, iar I. Răducănescu transpune, sub titlul *Şarlota Corday,* un fragment din studiul *Femeile şi revoluţiunea* de Jules Michelet. În 1867, la rubrica „Încercări de poezie”, e inserat un *Imn cântat de elevii bursieri din Liceul Sf. Sava* de Gr. G. Tocilescu, pe atunci elev în clasa a cincea de liceu, iar după câteva luni, la 4 octombrie 1867, **N.r.** tipărea mai multe poezii

ale elevului V. Conta din Iaşi (*Căderea Istanbulului sau Viziunea unui bun otoman*, *Viaţa*, *Timpul*). ***R.Z.***

ANUL I. — No. 7 PROGRES—LIBERTATE JOUI, 1 SEPTEMBRE 1877

Naţiunea Română

ZIAR COTIDIAN

REDACŢIUNEA 3. — STRADA LIPSCANI. — 3.

ADMINISTRAŢIUNEA 3. — STRADA LIPSCANI. — 3.

PENTRU STRAINATATE SE ADAOGA PORTUL POSTAL

In toată România un număr 10 bani — EDIŢIA DE NOAPTE — In toată România un număr 10 bani

BURSA.

CALENDAR

O MESURĂ URGENTĂ

CESTIUNEA ZILEI

Bucureşti, 31 august.

NAŢIUNEA ROMÂNĂ, cotidian apărut la Bucureşti la sfârşitul lui august şi începutul lui septembrie 1877. S-a păstrat doar numărul 7 din 1 septembrie al acestui periodic redactat de Frédéric Damé, cu concursul lui I. L. Caragiale. Ziarul, după cum îşi va aminti mai târziu Caragiale, este scos din iniţiativa lui Damé, gazetar întreprinzător, ca să cultive „entuziasmul popular pe chestiunea independenţei”. Câteva articole „de entuziasm” şi multe ştiri de pe câmpul de luptă, transcrise cele mai multe din gazetele vieneze, alcătuiesc un material publicistic de succes, datorită căruia în scurt timp gazeta ar fi ajuns la tirajul, imens pentru vremea aceea, de 1800 de exemplare. Dar o ştire eronată, prin care se anunţă prematur căderea Plevnei, pune capăt întreprinderii, primejduindu-i şi pe redactori, atacaţi de „publicul” indignat. În numărul păstrat Caragiale publică articolul *O măsură urgentă*, în care cere trimiterea pe front a medicilor Gărzii Naţionale, şi o compilaţie, după surse franceze, despre omul politic L.-A. Thiers. „Ecourile de ieri şi astăzi”, cu ştiri din război, sunt, după mărturisirea scriitorului, tot ale lui. Damé figurează cu un articol „de entuziasm”, cu o traducere din franceză dată în foileton, *Domnul de Camors* de Octave Feuillet, şi cu o nuvelă. Ziarul inserează, de asemenea, ştiri interne, fapte diverse, noutăţi economice, acte oficiale, informaţii de stare civilă, notiţe bibliografice. Se publică şi un calendar, buletinul meteorologic, lista călătorilor sosiţi în Bucureşti, reclame la cărţi, bunăoară la varianta în limba franceză a alegoriei *Visul Dochiei* de Frédéric Damé şi la *Les Roumains du Sud*, lucrare scrisă tot de el împreună cu Nicolae Densuşianu, reclame comerciale ş.a. ***R.Z.***

NAŢIUNEA ROMÂNĂ, cotidian economic, politic şi social apărut la Cluj între 5 aprilie 1935 şi 3 aprilie 1938, sub redacţia lui Ioan Petruca. Continuă gazeta ,,Naţiunea” (1927–1932); între 1944 şi 1946 a apărut o a treia serie. În articolul-program, semnat de Gheorghe Stoica, se afirmă că ziarul urmăreşte „nivelarea asperităţilor unor vremuri turburate de curente periculoase vieţii noastre de stat, încurajarea elementelor valoroase, care se disting prin opere pozitive”, precum şi promovarea politicii Partidului Naţional Liberal, lupta împotriva ideilor iredentiste. În numărul inaugural se publică şi scrisoarea trimisă de C.I.C. Brătianu, în care se afirmă: „Ziarul «Naţiunea română» are menirea să lumineze opinia publică din Ardeal cu privire la opera din trecut a partidului, chestiunile la ordinea zilei discutate în mod obiectiv şi în cadrul programului nostru”. În condiţii politice instabile, pe fondul ascensiunii Germaniei hitleriste, ziarul sprijină acţiunile de solidaritate cu ţările învecinate, Polonia şi Cehoslovacia, discută despre problemele satului, despre constituirea unei clase mijlocii româneşti, afirmă latinitatea poporului român prin articole istorice, în timp ce articolele de morală şi etică socială încearcă să mobilizeze conştiinţa apartenenţei individului la societate. Cu toate că e organ al Partidului Naţional Liberal, **N.r.** impune şi o politică temeinic elaborată în domeniul culturii. Colectivul redacţiei culturale strânge tineri care îşi fac ucenicia aici, înainte de a se grupa în jurul revistei culturale „Symposion” în toamna anului 1938: C.S. Anderco, Radu Stanca, Horia Stanca şi Ion Moldoveanu. Deşi pagina „Picături de cerneală”, apărută săptămânal, susţine direcţia propriu-zis literară, publicaţia se evidenţiază prin includerea în programul ei a tuturor domeniilor care aparţin culturii. Din **N.r.** transpare viaţa culturală intensă a provinciei, iar cronica muzicală, cronica teatrală sau plastică au în vedere concomitent şi educarea publicului. Se promovează deschiderea spre spaţii cu mentalităţi diferite, articolele de ştiinţă având rolul de a combate superstiţiile, problemele femeii sunt tratate în numeroase articole, sunt discutate amplu chestiuni de antropologie. Pagina literară apare de la numărul 19/1936 şi conţine mai multe rubrici: „Încrestări”, „Scurte note” (despre reviste nou-apărute, apariţii editoriale), „Comemorări”, „Poeme”, „Siluete artistice”, „Reviste”. Poezia este cel mai bine reprezentată: Ion Moldoveanu, trecut ulterior la „Symposion”, trimite în 1937 numeroase versuri, Gabriel Ţepelea colaborează cu epigrame ce vor fi

incluse în volumul *Instantanee* (1937), I. Negoiţescu debutează aici cu poezia *Indiană* (65/1937). Numeroase poeme publică Radu Stanca între anii 1935 şi 1937, mai sunt găzduite versuri de Iustin Ilieşiu, Emil Isac, C.S. Anderco, Florin Varduca, V. Copilu Cheatră. Eseurile, variate ca tematică, au în atenţie studiul de mentalităţi şi educarea publicului (Horia Stanca, *Practica snobismului*, *Week-end-ul estival*), conturarea unor opţiuni culturale (Ion Minulescu, *Specific românesc*, Horia Stanca, *Întoarcerea spre cultură*), peripluri filosofice (D.D. Roşca, *Existenţa tragică*, Ion Petrovici, *Schopenhauer*) sau poetice (Ion Moldoveanu, *Preludii la o moarte albă*). Cronica literară nu este prezentă regulat, semnatarii obişnuiţi fiind Horia Stanca, cel care se opreşte la volume de I. Al. Brătescu-Voineşti, Sera Furpa (pseudonimul lui Alexandru D. Rădulescu), Ioan Georgescu, E. Lovinescu, G. Călinescu ş.a.), în timp ce V. Copilu Cheatră scrie despre cărţi de N.M. Condiescu, Ion Minulescu, Vlaicu Bârna ş.a. Mai semnează recenzii Radu Stanca. Sunt abordate şi probleme teoretice ale literaturii vremii: Horia Stanca, *Întoarcerea la nuvelă*, Leonard Divarius, *Romanul românesc* ş.a., care nu sunt analize critice propriu-zise, ci simple treceri în revistă. Transpar în paginile **N.r.** şi câteva dintre polemicile epocii: *Cearta în literatură (Iorga vs. Arghezi)* de H. Stanca, *Împotriva literaturii imorale*, text care face trimitere la *Poema invectivă* a lui Geo Bogza şi la *Bagaj* de H. Bonciu. Se publică interviuri cu Emil Isac şi Ion Agârbiceanu, Karel Čapek, Sabin Drăgoi. Utilă este considerată şi includerea în paginile ziarului a unor secvenţe din *Moralitatea în artă*, conferinţă susţinută de Ion Agârbiceanu în cadrul întrunirilor Astrei. „Cronica muzicală", asigurată de Lucian Voiculescu, prezintă repertoriul Operei din Cluj, unde se pun în scenă opere de Richard Wagner, Giuseppe Verdi, Bedřich Smetana ş.a., dar şi opere româneşti – *Oedip* de George Enescu, *Năpasta* de Sabin Drăgoi sau *O făclie de Paşti* de Al. Zirra. În „Săptămâna muzicală", rubrică ţinută tot de Lucian Voiculescu, sunt comentate concertele lui George Enescu la Cluj în 1936 şi în 1937. Sunt analizate câteva monografii elaborate de autori români (Emil Ciomac, *Poeţii armoniei*, Jean Bobescu, *Portrete muzicale şi artistice*), se prezintă festivaluri internaţionale de muzică (Salzburg şi Bayreuth), ducându-se astfel o binevenită activitate de promovare a domeniului. Teatrul este o altă direcţie privilegiată, frecvente fiind comentariile şi cronicile cu privire la spectacolele Teatrului de Vest:

Națiunea Română
ANUL X. Nr. 1. Miercuri 1 Ianuarie 1936
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, STR. REGINA MARIA NO. 6. - TELEFON: 11-06
Cotidian politic, economic și social

Alt an, alte nădejdi

Opera național-liberală

In zarea anului nou

Pe unda preocupărilor

Pentru un nou început...

le marginea anului politic 1935

Italienii înarmează Dodecanezul

Partidul național-țărănesc

Arestarea unei bande de falsificatori de dolari

Horia Stanca consemnează premiera piesei *Suflete tari* de Camil Petrescu, *Salomeea* de Oscar Wilde ş.a. Având în vedere istoricul preocupărilor legate de teatru, Ion Breazu publică studiul *Începuturile teatrului românesc în Ardeal*. Numeroase sunt şi cronicile plastice, în care Horia Stanca prezintă expoziţiile N. Brana şi Cornel Codreanu, apar şi studii precum cel aparţinând lui C.S. Anderco, *Arta plastică şi viaţa sufletească*, sunt marcate momente aniversare sau comemorative, bunăoară ca în articolul lui George Sbârcea *30 de ani de la moartea lui Paul Cézanne*. Evocarea unor personalităţi culturale reprezintă o constantă a **N.r.**, în sumar intrând articole de Vasile Netea (*Ion Pop-Reteganul*), At. Motogna şi Horia Stanca (*In memoriam. Vasile Pârvan*). Deşi este un cotidian, acordând atenţie în primul rând contextului politic al momentului, prin conţinutul şi orientarea variată a procupărilor şi prin colaboratorii săi **N.r.** contribuie la educarea în spiritul sentimentului naţional şi al deschiderii prin cultură. ***M.Dr.***

NAUM, Alexandru A. (27.VIII.1884, Iaşi – 18.I.1974, Bucureşti), poet, estetician, traducător. Este fiul cel mai mare al Ecaterinei (n. Pandeli) şi al lui Anton

Naum, poet junimist, profesor universitar, academician. Părea la început sortit să-şi egaleze părintele, dacă nu chiar să îl întreacă. Înclinaţia spre poezie, dragostea pentru frumosul clasic şi voinţa de a-şi însuşi o cultură temeinică se manifestă clar către sfârşitul cursului secundar, urmat la Liceul Naţional din oraşul natal. Tânărul semnează în 1903 traduceri în ziarul ieşean „Tribuna conservatoare", apoi, adăugându-le şi versuri originale, în „Foaia familiei", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Literatură şi artă română", „Sămănătorul", „Făt-Frumos", „Epoca". Transpunerile în româneşte sunt strânse repede în placheta *Traduceri* (1904). Serios este **N.** şi în studiile sale. După ce în 1906 obţine licenţa în drept, o ia şi pe cea în litere şi filosofie în 1909, ambele la Universitatea din Iaşi. În anul următor frecventează cursul de istoria artelor la Sorbona, iar în 1912 îşi susţine examenul de doctorat la Iaşi cu teza, tipărită în acest scop, *Idealismul şi realismul în artele plastice*. La concursul pentru postul de conferenţiar de estetică la Universitatea ieşeană, susţinut în 1913, mai prezenta lucrările *Phidias şi Parthenonul* (1911) şi *Impresionismul şi neoimpresionismul* (1912), precum şi colecţia revistei „Sânziana", scoasă în 1912–1913 şi scrisă în mare parte împreună cu fratele său, Teodor A. Naum. După obţinerea postului, marcată prin tipărirea cursului introductiv (*Însemnătatea culturii artistice*, 1912), îşi continuă colaborarea, cu versuri, dar şi cu note, comentarii ori studii estetice, la „Convorbiri critice", „Floarea darurilor", „Neamul românesc literar", „Drum drept", „Arhiva", „Solia" ş.a. Izbucnirea războiului pare să îl determine a încredinţa tiparului, în 1915, trei volumaşe deodată: *Poezii*, *Ritmuri şi rime* şi *Rugăciune în codru*. Nu a putut să le adauge un al patrulea, conţinând traducerea comediei în versuri *Cucuta* de Émile Augier, apărută prea târziu, în 1916, în revista „Drum drept". În 1920 părăseşte catedra universitară pentru a deveni inspector general al muzeelor, dar revine în învăţământ în 1926, ca profesor la Şcoala de Belle-Arte din Iaşi, de unde se transferă în 1940 la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti. Absorbit de activitatea didactică, în cele două decenii interbelice se manifestă publicistic intermitent, de preferinţă în „Convorbiri literare", cu note şi studii, rareori cu poezii proprii şi cu traducerea completă a poemului *Mirèio* al lui Frédéric Mistral, din care tatăl său transpusese doar *Cântul IV*. Mai tipărea primele două volume din lucrarea *Istoria artei de la începutul creştinismului până în secolul al XIX-lea* (1925–1937), reeditate în 1940, când se anunţau şi următoarele cinci, dar care nu au mai apărut. În stadiu de proiect au mai rămas un volum de versuri – *Poezii nouă* – şi cele ce ar fi cuprins tălmăcirile piesei lui Augier şi a poemului lui Mistral.

Înregimentat mişcării sămănătoriste şi apreciat de N. Iorga, **N.** este, în fond, un emul întârziat al tânărului V. Alecsandri. Dragostea pentru meleagurile natale (zugrăvite în ciclul *Moldova*), nostalgia după gloria lor de altădată – „Când Moldova era-n floare" –, evocată într-un alt ciclu, intitulat *Din cronici*, într-un *Imn lui Ştefan cel Mare şi Sfânt* ori în „tabloul" *Alecsandri în lunca din Mirceşti*, ca şi melancolia sufletului însingurat, plăcerile molcome, cu un uşor gust amărui, ale vieţii în natură, sub rotirea anotimpurilor (*Impresii* şi *Vedenii*), ori erotica, mai mult ca minus-experienţă, ca respingere a formei sale „degradate", ce ar fi specifică vremii moderne, sunt, ca şi la autorul *Mărgăritărelelor*, sincere, dar simplitatea mijloacelor de exprimare nu mai are la **N.** minima cauţiune a „naivităţii" vârstei literare. Incapabil să-şi lărgească partitura, va căuta să aducă unele modulaţii noi, utilizând, cu rezultate mediocre, sonetul sau oda alcaică ori împrumutând din inspiraţia altor maeştri (Carducci, Mistral). Recursul la metrul antic este, în schimb, întrucâtva mai fericit în poemul *Rugăciunea în codru*, solemnitatea lui sugerând mai bine cutremurarea în faţa iminentului ceas de cumpănă al istoriei, care va fi războiul mondial. Versiunile din volumul *Traduceri* (Victor Hugo, André Chénier, Alfred de Vigny, Leconte de Lisle, J.-M. de Hérédia, Teocrit) sunt deocamdată exerciţii de şcolar silitor, însă abia mai târziu experienţa îşi spune cuvântul, încât tălmăcirea integrală a epopeii provensale a lui Mistral este meritorie.

SCRIERI: *Phidias şi Parthenonul*, Iaşi, 1911; *Idealismul şi realismul în artele plastice*, Iaşi, 1912; *Impresionismul şi neoimpresionismul*, Iaşi, 1912; *Însemnătatea culturii artistice*, Iaşi, 1912; *Poezii*, Iaşi, 1915; *Ritmuri şi rime*, Iaşi, 1915; *Rugăciune în codru*, Bucureşti, 1915; *Schiţă despre pictura istorică militară*, Iaşi, 1916; *Istoria artei de la începutul creştinismului până în secolul al XIX-lea*, I–II, Iaşi, 1925–1937; ed. 2, Bucureşti, 1940; ed. îngr. Rodica Pandele, pref. Ruxandra Demetrescu, Bucureşti, 2000. **Traduceri:** [Victor Hugo, André Chénier, Alfred de Vigny, Leconte de Lisle, J.-M. de Hérédia, Teocrit], în *Traduceri*, Iaşi, 1904.

Repere bibliografice: Gr. V. Prut [Gh. Vasiliu], *Recensiune*, „Tribuna conservatoare”, 1904, 37; Ion Nistor, *„Poezii”, „Ritmuri şi rime”*, AAR, partea administrativă, 1915–1916; N. Iorga, *Poeziile d-lui Al. Naum*, „Drum drept”, 1916, 5; Predescu, *Encicl.*, *586*; Mănucă, *Scriit. jun.*, *93–116*; *Scrisoare de la Direcţia Judeţeană Iaşi a Arhivelor Naţionale. 2003*, ADLTR, A-185; Durnea, *Propuneri*, *321–323*. ***V.D.***

NAUM, Andrei (18.VIII. 1875, Ploiești – 18.VIII.1917, Mărăşeşti), poet, traducător. Este fiul Mariei Naum (n. Călin), „economă de casă”, și al lui Constantin Naum, antreprenor, dintr-o familie macedo-română. Urmează în orașul natal școala primară, precum și ciclul secundar, la Liceul „Sf. Petru şi Pavel”, pe care îl va absolvi în 1893. După efectuarea serviciului militar, a urmat o şcoală de ofiţeri şi a devenit sublocotenent, dar nu a fost ofiţer activ decât un an, preferând să lucreze ca funcţionar în Ministerul de Interne. Se înscrisese şi la Facultatea de Drept, pe care însă nu a terminat-o. Înrolat voluntar în 1915, avansat căpitan, este rănit de două ori în toamna anului 1916, însă revine pe front, unde cade în bătălia de la Mărăşeşti chiar în ziua în care împlinea patruzeci şi doi de ani. Înainte de a-şi lua bacalaureatul, **N.** debutează în 1893 cu versuri la ziarul bucureștean „Independentul”, semnând A. Naum, Ploiești; aici va publica frecvent și proză scurtă. Mai colaborează cu poezii originale şi traduceri, precum şi cu „nuvelete” (ale căror titluri – *Nebun din dragoste* ori *Dragoste nenorocită* – revelează tematica şi modelele) la „Revista contimporană”, „Lumea ilustrată” (semnând uneori Andrei de la Zagovia ori Andrei de sub salcâmi), la „Literatură şi artă română”, „Noua revistă română”, „Curierul literar”, „Generaţia nouă”, „Făt-Frumos”, „Conservatorul”, „Viaţa literară” ş.a. Deşi în 1894 anunţa un volum căruia zece ani mai târziu îi da şi titlul (*Destăinuiri*), mai mult delăsător decât neîncrezător în sine, poetul şi-a amânat mereu debutul editorial. Câţiva prieteni devotaţi i-au strâns o parte din stihuri în 1921 în placheta *Poezii postume*, retipărită cu adăugiri şi cu o prefaţă semnată de Ion Petrovici în 1944. Poetul Gellu Naum este fiul lui.

De extracţie rurală, **N.** caută mai întâi, ca mulţi contemporani ai săi, modele în lirica lui G. Coşbuc şi a lui Al. Vlahuţă, pentru a se sustrage eminescianismului, vizibil încă în poeme ca *Scrisori*, *Praf şi vreme*, *Ruină*, *Vin-cu mine*. Tablouri de natură senină ori agitată (*Spre Vârful cu Dor*, *Pe Marea Neagră*, *Amiază de vară*), scene de şăgălnicie juvenilă (*Stăpâni*, *Prin livadă*, *Dor*, *La coasă-n zori*) ori desfăşurări epice în cadru rustic (*Drică*, *Muan*) lasă loc uneori accentelor de amărăciune şi revoltă în faţa nedreptăţii sociale (*La praşilă*, *Pomenire*). Pretutindeni apare în cele din urmă schelăria greoaie a unei cugetări ce glosează pe tema divinităţii, a idealului, a sensului vieţii etc. Pătrunderea nu îi lipseşte lui **N.** şi nici cultura, destul de bogată, încât atunci când îşi struneşte pornirile retorice şi când izbuteşte o focalizare a gândului (ca în *Stânca*, *Pârâul*, *Marea*, *Lebăda*, *Bărăganul*) îl anticipează pe Panait Cerna. Dintre tălmăciri, reuşite sunt cele, destul de numeroase, din Lenau, îndeosebi ciclul *Cântec de pădure*, de nefericitul poet german apropiindu-l o afinitate profundă.

SCRIERI: *Poezii postume*, Bucureşti, 1921; *Poezii*, pref. Ion Petrovici, Bucureşti, 1944.

Repere bibliografice: Ion Petrovici, *Andrei Naum*, „România”, 1917, 214; Barbu Lăzăreanu, *Andrei Naum*, „Scena”, 1918, 95; Davidescu, *Aspecte*, *185–187*; Ion Petrovici, *Figuri dispărute*, Bucureşti, 1937, *69–81*; Ion F. Buricescu, *Pe margini de prăpastie*, Bucureşti, [1939], *143–144*; Predescu, *Encicl.*, *586*; Streinu, *Pagini*, V, *13–15*; Perpessicius, *Opere*, XI, *47–48*; Nicolae Tăutu, *Poetul Andrei Naum*, GL, 1967, 33; Florin Mugur, *Cei de sub marele flutur*, FLC, 1983, 48; Paul-Remus Ghircoiaş, *Poeţi şi compozitori în uniformă: Andrei Naum (1875–1917)*, „Răsunetul”, 1992, 544. ***V.D.***

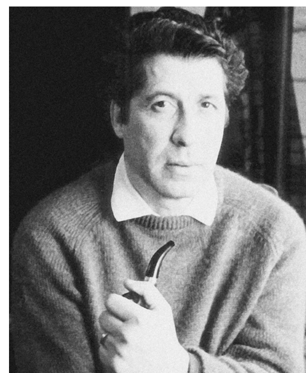
NAUM, Anton (17.I.1829, Iaşi – 27.VIII.1917, Iaşi), poet, traducător. Comerciant mărunt, apoi arendaş, tatăl lui **N.**, Theodor Naum, căsătorit cu Zamfira (n. Nactu), se stabilise în Iaşi venind din Macedonia. După absolvirea Academiei Mihăilene din Iaşi, fiul urmează la Paris, începând din 1858, Facultatea de Litere şi Collège de France. Întors în ţară în 1865, este numit profesor la câteva licee ieşene. Abia în 1879 i se oferă un post stabil de profesor la Şcoala Militară din Iaşi, iar din 1894 la Şcoala Normală Superioară de pe lângă Universitatea ieşeană. Între 1892 şi 1895 l-a suplinit pe Şt. G. Vârgolici la Catedra de istoria literaturilor moderne (neolatine) de la Facultatea de Litere din Iaşi. Titularizat în 1897, avea să predea până în 1907. „Pudicul Naum”, cum i se spunea, a devenit membru al Junimii în 1872, colaborând numai la „Convorbiri literare”, unde a şi debutat în acelaşi an, cu traduceri. În 1887 e ales membru corespondent, iar în 1893 devine membru titular al Academiei Române. În discursul de recepţie, despre poezia română (1894), aduce, între altele, un reproş Academiei de a nu-l fi cooptat în rândurile ei, la timpul potrivit, pe Mihai Eminescu.

A fost înmormântat în cimitirul satului Cândeşti, din judeţul Neamţ. Poetul Alexandru A. Naum și clasicistul Teodor A. Naum au fost fiii săi.

Lirica lui **N.**, mai ales cea cuprinsă în volumele *Aegri somnia* (1876) şi *Versuri* (1890), este o continuare a poeziei meditative a lui Barbu Paris Mumuleanu, Al. Beldiman şi Vasile Pogor. Motivele principale sunt „credinţa" şi „îndoiala", „divinitatea" şi „ştiinţa". Credinţa reprezintă pentru el un sprijin moral cu atât mai puternic, cu cât, în înţelesul pe care i l-a dat, religia nu are aproape nimic din spiritualizarea romantică, ci este mai degrabă rodul unui creştinism primitiv şi teluric. Temperament paşnic, **N.** e impresionat totuşi de spectacolul violenţei, de unde şi imaginea, frecventă în versurile sale, a lui Cain şi Abel. Un refugiu totdeauna fortifiant găseşte în natură, înţeleasă ca manifestare a divinităţii, în momentele ei de linişte maiestuoasă, cu note bucolice accentuate. Având ca model opera lui Goethe *Reinecke Fuchs* şi scrierea populară franceză *Le Roman de Renard,* compune poemul *Povestea vulpei* (1903). Satira sa are asemănări numeroase şi cu *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Într-o manieră comică, adesea de parodie, poetul imaginează o dispută dusă în parlamentul animalelor pe marginea nedreptăţilor săvârşite de Vulpe în timpul cât fusese prim-ministru, acuzatorul fiind Lupul, duşman şi adversar politic. Dar cele cincisprezece cânturi se desfăşoară greoi, împiedicate atât de lungimi de prisos, cât şi de dificultatea cu care e mânuită ironia. Aluziile la evenimentele politice din timpul lungii guvernări liberale dintre 1876 şi 1888 sunt mult prea străvezii, iar atitudinea autorului alunecă adesea spre sarcasm şi pamflet. O foarte rodnică activitate a desfăşurat **N.** în calitate de traducător din literatura franceză. Este cel dintâi care tălmăceşte integral în româneşte, în 1875, *Arta poetică* a lui Boileau, oprindu-şi apoi îndelung atenţia asupra autorului său preferat, André Chénier. A mai tradus din Teocrit, La Fontaine, Lamartine, Alfred de Musset, Victor Hugo, Théophile Gautier, Jean Reboul, Adolphe Belot, François Ponsard. Pentru transpunerea în româneşte a *Cântului IV* din poemul *Mirèio* al lui Frédéric Mistral a fost premiat în 1882, la Jocurile Florale de la Forcalquier, de mişcarea literară provensală.

SCRIERI: *Aegri somnia*, Iaşi, 1876; *Versuri*, Iaşi, 1890; *Povestea vulpei*, Bucureşti, 1903. **Traduceri:** La Fontaine, *Filemon şi Baucis*, Iaşi, 1874; Boileau, *Arta poetică*, Iaşi, 1875; [André Chénier, La Fontaine, Lamartine, Alfred de Musset, Victor Hugo, Théophile Gautier], în *Traduceri*, Iaşi, 1875; [André Chénier, La Fontaine, Lamartine, Alfred de Musset, Victor Hugo, Jean Reboul, Théophile Gautier, Boileau, Frédéric Mistral, François Ponsard], în *Traduceri*, Iaşi, 1890.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, II, *56*, *258–276*; Gr. G. Tocilescu, *„Versuri", „Traduceri"*, AAR, partea administrativă, t. XIII, 1890–1891; Negruzzi, *Junimea*, *174*, *181*, *205–208*; Petraşcu, *Figuri*, *117–132*; Maiorescu, *Critice*, III, *283–296*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *371–372*, *Ist. lit.* (1982), *427–428*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *196–197*; Mănucă, *Scriit. jun.*, *93–116*; *Ist. lit.*, III, *35–37*; *Dicţ. lit. 1900*, *602–603*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *370–37*; Gheorghe Manolache, *Anton Naum*, Cluj-Napoca, 2012. ***D.M.***

NAUM, Gellu (1.VIII.1915, Bucureşti – 29.IX.2001, Comana, j. Giurgiu), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Mariei (n. Ghica) şi al lui Andrei Naum, poet şi traducător de origine aromână. Tatăl i-a murit în război, la Mărăşeşti, în august 1917. Face studiile primare la Şcoala Tunari, apoi la Liceul „Cantemir-Vodă" din Bucureşti (1926–1933). Este absolvent al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1937). În 1933 aderă la Uniunea Tineretului Comunist, participând la întâlniri clandestine; atrage atenţia Siguranţei, este percheziţionat şi chiar arestat pentru propagandă comunistă. Colaborează, din 1934, la publicaţia de stânga „Cuvântul liber", iar în 1935 înfiinţează, cu Virgil Teodorescu, revista „Tânăra generaţie". În 1939 pleacă la Paris pentru pregătirea unei teze de doctorat despre scrierile lui Abélard, pe care însă n-o finalizează. Frecventează, în schimb, introdus de pictorul prieten Victor Brauner, cercurile suprarealiste pariziene, alături de un alt camarad poet, Gherasim Luca. Întors în ţară în 1939, va fi mobilizat pe Frontul de Est, de unde revine în 1942, pentru a fi trimis, vreme de un an, la Şcoala de Ofiţeri de Rezervă de la Sibiu. Aflat pe punctul de a fi chemat pe Frontul de Vest (1944), se îmbolnăveşte, rămânând la Bucureşti. Întemeiase, între timp (1941),

Grupul suprarealist român, împreună cu Gherasim Luca, la care aderă Virgil Teodorescu, Paul Păun şi Dolfi Trost, foarte activ în perioada 1945–1947, până la destrămarea în acest ultim an, sub presiunile ideologice apărute după ocupaţia sovietică şi instalarea puterii comuniste. Se căsătorise, în 1946, cu Lygia Alexandrescu, cunoscută cu trei ani în urmă, după ce se despărţise de prima soţie, Mariana, pe vremea când mai era la Paris. În anii 1950–1952 funcţionează ca asistent de pedagogie, apoi conferenţiar de economie politică la Institutul Agronomic din Bucureşti. Până la sfârşitul vieţii va trăi din traduceri (peste treizeci de autori francezi transpuşi în româneşte) şi din publicarea propriilor scrieri. În 1962 îşi cumpără o casă în satul Comana din judeţul Giurgiu, unde îşi petrece verile, vizitat şi admirat de un grup de tineri fascinaţi de suprarealism (Sebastian Reichmann, Dan Stanciu, Gheorghe Rasovszky), avându-l ca prieten apropiat şi pe compozitorul Ştefan Niculescu.

Debutul cu placheta de poeme *Drumeţul incendiar* (1936), apărută după o prezenţă mai degrabă sporadică în presa literară a momentului (un poem i s-a tipărit în revista „Meridian”, în 1934) semnalează ivirea unui poet îndrăzneţ, deja familiarizat cu programele şi ideologia (anti)literară a supraraealismului european. Poemul care dă titlul cărţii anunţă cu o fermitate tăioasă un poet nonconformist de reală forţă, decis să sfideze convenţiile literare, bunele maniere şi cuminţenia „burgheză”, într-un discurs cu licenţe ce pot trimite spre *Poemul invectivă* al lui Geo Bogza, apărut cu trei ani mai devreme, şi spre „reportajul” său acentuat polemic, angajând surprinzătoare cutezanţe expresive. Protagonistul său e modelat după tiparul poetului-„aparat înregistrator” al modernismului avangardist (Blaise Cendrars, Paul Morand, la noi Ilarie Voronca), călător prin excelenţă, care „ascultă toate punctele cardinale”, e un „garderob” şi poartă o „geantă... cu semnele vremii”, propune o viziune caleidoscopică, de mare dinamism, a lumii, desfăşurată aleatoriu, prin asociaţii insolite de termeni îndepărtaţi, după tehnica imaginii suprarealiste. E o „panoramă” profund perturbată în ordinea ei, „drumeţul” simbolic mărturisindu-şi la tot pasul nonconformismul sfidător-iconoclast faţă de o lume care „a început să pută”, face gesturi ostentativ triviale, chemate să jignească orice tip de autoritate şi „administraţie”, promite să-şi „fluture ciorapii împuţiţi lângă porţile Academiei Române”, vorbeşte de „zeama puturoasă a versului dulceag”, constată scârbit că „Domnii ne aleg poemele după panglicuţe, ca pe curve...”. Prin contrast, propune scrierea de „cronici noi” cu penele smulse ale „tuturor păsărilor din Balcani”. Propoziţiile de manifest se întâlnesc astfel cu înscenarea aparent „gratuită” a discursului, deschisă celor mai neobişnuite asociaţii verbale. Este linia urmată şi în cărţile următoare – *Libertatea de a dormi pe o frunte* (1937) şi *Vasco da Gama* (1938, publicată în 1940). Tentaţia înscenării e mare şi aici, aerul ludic-parodic cunoaşte amplificări importante, imagismul de tip Ilarie Voronca sau Ștefan Roll e înlocuit cu îndrăzneţe „corelative obiective” ce se articulează foarte liber, prin contiguităţi de sunete şi cuvinte, salturi asociative spectaculoase, sugerând totodată dezordinea şi haosul lumii din jur, nota de „irealitate imediată” onirică, replică a unei farse existenţiale regizate de un comediograf sarcastic, precum în poemul *Aceste cravate mă fac inuman*. Frate cu „drumeţul incendiar” este şi Vasco da Gama, „un alt călător”, care „miroase apa cu ajutorul lunetei/ nările i se prelungesc până la ţărm/ pentru că el mănâncă şi capul cârmaciului”, într-un decor maleabil, cu deformări în genul Dalí sau Picasso, cu o anatomie şi ea în perpetuă schimbare. „Automatismul psihic pur” – dicteul automat – e sesizabil peste tot în amplificarea, în virtutea aceluiaşi asociaţionism aleatoriu, a unui discurs unde cuvintele compun până la urmă un fel de comedie a limbajului, accentuat burlescă, cu antropomorfizări groteşti şi reificări urmuziene, insinuând o puternică notă de senzualitate, cultivată şi de viziunea „pansexuală” suprarealistă (evocată la noi de tânărul Geo Bogza). Aceasta capătă dimensiuni obsedante, generatoare de viziuni onirice încărcate de senzualitate, cu precădere în volumul *Culoarul somnului* (1944), pe care poemul *Calul erotic* îl reprezintă emblematic, cu proiecţiile sale hiperbolice ale unei forţe devoratoare, apocaliptice, simbolicul „cal erotic” fiind văzut la dimensiuni colosale de gigant goyesc, într-un spaţiu în care „femei se freacă de arbori”, tentacule de meduze agresive prind oamenii şi îi sugrumă, o vegetaţie maladiv-luxuriantă invadează totul, flori carnivore muşcă trenurile într-o revărsare sufocantă, răvăşitoare, de ape marine. Micul ciclu de poeme *Oglinda oarbă*, recuperat mai târziu din acest moment al scrisului lui **N.**, este dintre cele mai consistente şi anunţă concentrarea formală din volumul *Athanor* (1968), cu care poetul va reintra în

scena poeziei autentice, reluând firul viziunii de sursă suprarealistă. Până la această dată scriitorul, supus asediului realismului socialist, îi cedase în câteva cărţi conformiste precum prozele din *Filonul* (1952) şi *Tabăra din munţi* (1953) şi placheta *Poem despre tinereţea noastră* (1960), perfect aliniate sloganurilor de partid, şi, într-o mai mică măsură, versurile din *Soarele calm* (1961), repudiate şi ele mai târziu de autor. În schimb, *Athanor* îl reabilitează deplin, marcând, sub numele cuptorului alchimic, şi o importantă înnoire a discursului liric, acum mai concentrat decât oricând, până la a putea fi apropiat de ermetismul de factură barbiană, datorită stricteţii expresiei şi marii sale capacităţi de sugestie, dincolo de rupturile caracteristice tehnicii suprarealiste a dictării automate. Este cartea cea mai „austeră" a lui **N.**, propunând, după propria expresie, o „poetică dificilă a legăturilor", în care „trebuie să tai apa cu plămânii/ trebuie să sparg(i) lemnele cu limba/ trebuie să car(i) apa cu urechile", adică un tip de relaţii stricte, tensionate, obligând la o remodelare îndrăzneaţă a universului exterior şi a expresiei stărilor de spirit. Unele poeme sunt adevărate „enigme" (*Zidul*, *Crusta*), parabole, reflecţii cu o densă încărcătură plastică, uzând în continuare şi de jocul aleatoriu al asociaţiilor, însă controlat acum mai riguros („rostogolirea pătrată" a „zarului" ar fi metafora acestei întreprinderi combinatorii). Contează aici îndeosebi jocul sintaxei, cu scheme de construcţie reluate în variaţiuni semnificative, mai mult decât metafora propriu-zisă, câte un text precum *Aventura cercului* oferind o performanţă de sugestivitate la limita cimiliturii şi a aforismului: „Tată al somnului văr al săgeţii frate al echilibrului/ aleargă aleargă prin ploaie/ vesela simetrie a începutului/ urmăreşte pe asfalt o linie dreaptă/ la capătul căreia aşteaptă oboseala". O narativitate insolită caracterizează alte poeme ale ciclului, aproximând peisaje onirice stranii, cu apariţii de „mame obscure obscene", de vulturi anunţând telefonic o vizită, un cal „crescut în grădină", „sufletul lemnului", „vânturi de fier", „seninătăţi navigabile", „peisaje acustice", „cuvinte hexagonale". Evantaiul unor asemenea asociaţii este extrem de larg şi se va desfăşura în toate cărţile următoare, *Copacul-animal* (1971), *Tatăl meu obosit* (1972), *Descrierea turnului* (1975). O noutate – relativă – aduce acum, cu începuturi în câteva „poeme regăsite" din anii 1940–1945, apelul la discursul narativ de articulare mai amplă, soi de „povestire" a unor „întâmplări" schiţate adesea doar pe jumătate, laxe sub aspectul structurării, mici înscenări din aria oniricului burlesc, la sugestivitatea cărora contribuie şi jocurile de cuvinte, evidenţiind încă o dată registrul ironic-parodic prezent şi în textele mai vechi. Îşi face tot mai mult loc în aceste versuri „Marele Derizoriu", ca sintagmă concentrând perspectiva asupra unui univers comun, prozaic, banal, aparent anodin, înlăuntrul căruia sunt căutate „ecourile" unor „abisuri concrete". E un mod de a spune că „minunatul" („le merveilleux") se ascunde în cotidian şi poate izbucni oricând, în virtutea unui fericit hazard. Pe acest fundal de ambiguităţi ale „derizoriului" şi durabilului se conturează figura „pohemului" propriu, numit astfel cu o formulă autoironică a lui Jacques Vaché, prietenul „dandy", sinucis tânăr, al lui André Breton, care vorbise despre „inutilitatea teatrală (şi fără bucurie) a tuturor lucrurilor". Ea va avea o carieră durabilă în scrisul lui **N.**, care o va extinde spre roman, rebotezat, fals-retoric, „homan". „Poheticele noastre stări" revin periodic ca antidot al solemnităţii pretenţioase, produse retorice, de fabricaţie artizanală (într-un loc se visează „în colaborare cu Isaac Newton/ într-un pendul într-o melancolie manufacturieră"). Majusculele Tradiţiei, Adevărului, Înţelepciunii sunt expuse mereu săgeţilor ironiei, orice tentaţie emfatică fiind repede demascată. Variaţiunile onirice pe tema relaţiei parentale tată–fiu se apropie de proza poetică, cu concentrări de verset şi de aforism – multe secvenţe din *Tatăl meu obosit* sunt inserţii teoretice contra... teoriei, subliniind refuzul clarităţii conceptuale a discursului în profitul „solicitării permanente a echivocului", al unui „puls la fel de orb şi de obscur", al unei „asimetrii iniţiale" a lucrurilor. Un fel de fragmente de discurs amoros, cu desolemnizări parodice programate şi ambiguităţi cultivate la tot pasul propun ciclurile inedite din volumul *Poeme alese* (1974). Şi aici „Maeştrii sacrilegiului se amestecă printre porumbei/ într-un fel de happening invizibil", poemele căpătând fie un caracter comediografic-burlesc în ciclul *Purtătorul de lance*, fie o notă de gravitate contemplativă în secvenţele de prozopoem, foarte concentrate, din *Focul negru*, poate sub influenţa lui René Char, din care **N.** tradusese. Astfel de coexistenţe stilistice şi de viziune apar şi mai marcate în ampla culegere *Partea cealaltă* (1980), ce include şi versurile din *Descrierea turnului*, dar cuprinde şi numeroase

Vasko Popa și Gellu Naum

inedite şi „recuperări”. (În ultimele sale culegeri poetul va perturba voit cronologia volumelor, sugerând unitatea de adâncime a întregii opere.) De-acum scrisul lui **N.** pare a se fi stabilizat în zonele de interferenţe ale numitului „derizoriu” cu orizonturi ale misterului ascuns în faptul cotidian. Îndrăznelile asociative sunt mereu spectaculoase, fie în sensul destructurării convenţiilor poetizante, fie în acela al surprinderii „scânteii revelatoare”: dicteu automat în bună măsură, însă şi hazard supravegheat, într-un discurs cu aspect compozit. E un joc între text şi metatext nu lipsit de riscuri, dar care îl individualizează puternic pe poet, desprinzându-l de dependenţele suprarealismului dogmatizat şi permiţându-i o libertate de mişcare mai puţin evidentă la alţi aderenţi ai mişcării. Trecerea prin acest spaţiu imaginar a Zenobiei, femeia-călăuză-vizionară (tot un motiv suprarealist) ce va reapărea în romanul omonim din 1985, este semnificativă şi oferă noi luări de cuvânt „programatice”, în expresii constant insolite: „Zenobia nu ştie ce-i obscuritatea”, „Zenobia îmi spune Între noi fie vorba suntem victimele imaginaţiei celorlalţi/ Nu pot să-i răspund pentru că mi-ar intra tot cerul în gură”, „Uite un triunghi spune Zenobia A venit pe lume să se adapteze”... Erosul apare asociat mereu cu Thanatosul, în întoarceri ale reveriei spre zonele originare, telurice şi acvatic-materne, ale imaginarului în coexistenţă cu simbolurile morţii şi ale neantizării: proximitatea apei, ploaia, malul, barca, mâlul, noroiul, pământul, scândura, oasele, seminţele, cârpele-scutece, trestiile, rădăcinile, peşterile, figurile maternităţii ocrotitoare. Volumul *Faţa şi suprafaţa* continuă jocul dintre mişcările de dezagregare („arsenalul mut şi vid al destrămării”) şi reînchegările purificatoare ale viziunii, sugerând pe de o parte profunzimea vederii sub aparenţe şi, pe de alta, înălţarea lor ca „supra-faţă”. Minunatul şi angoasa suprarealistă se asociază mereu, menţinând şi intensificând, cu fiecare text, senzaţia de „frumuseţe convulsivă”, în poeme mai strict asamblate în care nota de narativitate, relatare de „viziuni”, e un factor important de coagulare. Nişte „povestiri de vise” (cum ceruseră suprareliştii) sunt, în fond, şi cele din ciclul nou, *Discurs către pietre*, din antologia *Ascet la baraca de tir* (2000), unde imaginarul funebru e dominant, propunând câteva dintre cele mai tulburătoare viziuni ale sfârşitului din poezia românească. O carieră spectaculoasă au avut şi versurile pentru copii ale lui **N.**, mai ales *Cartea cu Apolodor* (1959), *A doua carte cu Apolodor* (1964) și *Cărțile cu Apolodor* (1979). Foarte aproape de poezie, nişte „prozopoeme” în care, ca la orice avangardist, ficţiunea poetică se află în osmoză cu reflecţia teoretică, de program şi de manifest, sunt textele din *Medium* (1945) şi *Castelul orbilor* (1946), cărţi fundamentale pentru înţelegerea spiritului care animă mişcarea suprarealistă şi puncte de sprijin importante în interpretarea operei lui **N.** însuşi. Adeziunea la doctrina mişcării în formularea sa bretoniană e evidentă, poetul dezvoltând multe dintre ideile-forţă ale mentorului parizian. Ca toţi avangardiştii, autorul acestor cărţi este un nonconformist radical, sfidează convenţiile literaturii, căreia îi opune poezia, supralicitând chiar poza de revoltat cu vehemenţe spectaculoase ce pot trimite spre „exasperarea creatoare” a lui Geo Bogza. Tristeţea de a nu fi făcut „decât literatură”, respingerea „cangrenei puturoase a poeziei” (considerată în sensul ei tradiţional, convenţionalizat), acompanierea actului de creaţie cu „râsul cel mai abject” şi „urletele cele mai sinistre”, mărturisirea că e „infectat de literatură” sunt doar câteva expresii ale acestei iconoclastii. Limbajul poetic este pentru **N.** un „langaj al perturbaţiunii”, poezia evocă un „solemn ceremonial al ereziei”, e o depărtare de „miturile osificate” şi „reflexiune asupra miturilor iniţiale”, „sfărâmă dogmele”, face să „delireze sistemele”. Sunt reflecţii ce apar şi în alte texte precum *Cerneala surdă*, din volumul *Teribilul interzis* (1945), unde e inclusă şi o reacţie polemică la adresa manifestului lui Gherasim Luca şi D. Trost, *Dialectique de la dialectique*, în numele unui angajament social-politic mai ferm, căci poezia e văzută ca instrument de

Ioana Crăciunescu și Gellu Naum

luptă pentru „eliberarea totală a omului”. E de notat şi delimitarea poetului faţă de avangarda românească interbelică, acuzată că s-a mărginit la cultivarea „imaginii poetice”, fără să întreprindă acţiuni cu adevărat revoluţionare în materie de limbaj, ca în manifestul *Critica mizeriei*, semnat alături de Paul Păun şi Virgil Teodorescu în 1945. Ca prozator, **N.** s-a ilustrat în povestiri de factură tipic suprarealistă – *Poetizaţi, poetizaţi...* şi *Patul de crini* (din volumul *Teribilul interzis*), dar opera sa majoră rămâne în acest spaţiu „homanul” *Zenobia*, a cărui protagonistă apăruse şi în proza poetic eseistică din anii ’45–’46 ori în poezie. Este femeia-călăuză, „voyantă”, bună conducătoare de mistere, „medium” prin excelenţă. Ţesătura narativă a romanului e construită ca un scenariu mitico-oniric, teatru al „apariţiilor” spectral, greu de încadrat într-o ramă realistă. Un teatru al pulsiunilor profunde ale eului, căci, mai mult decât nişte personaje cu fizionomii precizate, el angajează nişte forţe în tensiune. Spaţiul ficţiunii are şi el valenţe simbolice – parcursul narativ se întinde între zona „mlaştinilor”, cu conotaţii mitic-originare, elementare, şi „oraş” (străbătut şi el de „coridoare” subterane), cu o revenire finală spre aceleaşi „mlaştini”, angajând şi o simbolistică alchimică şi iniţiatică. O lectură în cod psihanalitic e de asemenea posibilă – un personaj precum „bătrânul Dragoş” e un soi de proiecţie a instanţei parentale interdictive, Jason, împrumutat mitului lânei de aur, o marcă a impulsivităţii agresive, iraţionale, Constantin e „vizitatorul abject, mesagerul promiscuităţii”, întors din lumea celor morţi, Doamna Gerda e o ipostază grotescă a feminităţii, în opoziţie cu „Spiritul-femeie” reprezentat de Zenobia, Ioachim e „cârtiţa universitară” ş.a.m.d. Naratorul, care-şi păstrează numele real, Gellu Naum, traversează un fel de trepte ale iniţierii, prins între „cercuri” de impulsuri contrare şi sfârşind – „frate al lui Orfeu” – într-o stare de seninătate recuperată, alături de femeia ideală. Ca dramaturg, **N.** a debutat cu mica piesă onirică *Exact în acelaşi timp*, cuprinsă în volumul *Teribilul interzis*, dar lucrările sale majore sunt *Insula*, *Ceasornicăria Taus* şi *Poate, Eleonora...*, scrise în anii 1962–1966, reunite într-un volum în 1979. Mai aproape de universul imaginar suprarealist sunt ultimele două, cu o scenografie complicată, alternând între spaţiul „realităţii” şi cel al visului, într-o atmosferă de „pictură metafizică”, stranie şi neliniştitoare, cu belşug de dedublări ale personajelor între cele două lumi şi uzând de un limbaj în care se pot identifica răsfrângeri ale teatrului lui Eugen Ionescu. *Insula*, cu punctul de pornire în *Robinson Crusoe*, romanul lui Daniel Defoe, e o spectaculoasă şi spumoasă parodie, foarte inventivă, a literaturii de aventuri şi de senzaţie. Convenţia teatrală e şi aici deconspirată la tot pasul, începând cu didascaliile deloc „realiste”, continuând cu evidenţierea clişeelor de comportament şi de limbaj ale unei maşinării teatrale în care comicul e împins spre grotesc şi absurd. Aceleaşi trăsături pot fi regăsite în comedia *Florenţa sunt eu*, scrisă în 1958 în colaborare cu pictorul Jules Perahim. O scriere surprinzătoare, cu caracter ezoteric, editată postum (în 2002) sub titlul *Calea șearpelui*, redactată în anii 1947–1948, dezvăluie la **N.** preocupări apropiate de cele ale suprarealiştilor francezi, foarte sensibili faţă de „ştiinţele oculte”, cum se vede, bunăoară, în *Arcane 17* a lui André Breton, scrisă în 1944. A tradus, preponderent, texte de referință din literatura franceză, din clasici (Denis Diderot, Stendhal, Victor Hugo, Jules Verne, Alexandre Dumas, Gérard de Nerval) și din contemporani (Jacques Prévert, René Char ș.a.).

Athanor se mai numește în limbajul de specialitate și Aludel și designează o matrice în formă de ou, simbolizând deopotrivă căminul, Sfântul Graal și universul. În el se petrece Marea Operă sau crearea „pietrei filosofale”, care, încălzită până la incandescență, favorizează transmutarea metalelor în aur. Dar în simbolistica alchimiștilor, pe care o sugerează Gellu Naum, rostul poetului nu ține atât de această acțiune practică a realizării artificiale

*a aurului (*Chrisopeia verbalis*), cât de aceea – intelectuală – a obținerii unei imagini edificatoare a universului, a unei cunoașteri inițiatice de tip gnostic care să asigure „căile majore ale libertății spiritului". Pentru aceasta, poetul nu se va sfii să procedeze ca alchimiștii, operând în cinci stadii: dizolvând, purificând, sublimând, divizând și recompunând realul. Rezultatul obținut va fi o suprarealitate de ordin verbal, sferă specifică poeziei, replică strict personală – și în sensul acesta, mai revelatoare pentru subiect decât pentru obiect – la realitatea din jur, pe care n-o copiază, ci căreia-i răspunde; ceea ce, în ultimă instanță, corespunde visului unui Nerval (supranaturalismul), Baudelaire (irealitatea, operă a fanteziei poetice) și Lautréamont.*

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

SCRIERI: *Drumeţul incendiar*, cu trei calcuri de Victor Brauner, Bucureşti, 1936; *Libertatea de a dormi pe o frunte*, Bucureşti, 1937; *Vasco da Gama*, Bucureşti, 1940; *Culoarul somnului*, Bucureşti, 1944; *Medium*, Bucureşti, 1945; *Critica mizeriei* (în colaborare cu Paul Păun şi Virgil Teodorescu), Bucureşti, 1945; *Teribilul interzis*, Bucureşti, 1945; *Castelul orbilor*, Bucureşti, 1946; *Spectrul longevităţii: 122 de cadavre* (în colaborare cu Virgil Teodorescu), Bucureşti 1946; *Infra-Noir* (în colaborare cu Gherasim Luca, Paul Păun, Virgil Teodorescu şi D. Trost), Bucureşti, 1947; *Éloge de Malombra* (în colaborare cu Gherasim Luca, Paul Păun, Virgil Teodorescu şi D. Trost), Bucureşti, 1947; *Le Sable nocturne* (în colaborare cu Paul Păun, Virgil Teodorescu şi D. Trost), în *Le Surréalisme en 1947. Exposition Internationale de Surréalisme, présentée par André Breton et Marcel Duchamp*, Paris, 1947; *Filonul*, Bucureşti, 1952; *Tabăra din munţi*, Bucureşti, 1953; *Aşa-i Sanda*, Bucureşti, 1956; *Cel mai mare Gulliver*, Bucureşti, 1958; *Cartea cu Apolodor*, Bucureşti, 1959; *Poem despre tinereţea noastră*, Bucureşti, 1960; *Soarele calm*, Bucureşti, 1961; *A doua carte cu Apolodor*, Bucureşti, 1964; *Athanor*, Bucureşti, 1968; *Poeme alese*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1970; *Poetizaţi, poetizaţi…*, Bucureşti, 1970; *Copacul-animal*, Bucureşti, 1971; *Tatăl meu obosit*, Bucureşti, 1972; *Poeme alese*, Bucureşti, 1974; *Descrierea turnului*, Bucureşti, 1975; *Cărţile cu Apolodor*, Bucureşti, 1979; *Insula. Ceasornicăria Taus. Poate, Eleonora…*, Bucureşti, 1979; *Partea cealaltă*, Bucureşti, 1980; *Zenobia*, Bucureşti, 1985; ed. Bucureşti, 2003; *Amedeu, cel mai cumsecade leu*, Bucureşti, 1988; *Apolodor, un pinguin călător*, Bucureşti, 1988; *Malul albastru*, Bucureşti, 1990; *Faţa şi suprafaţa. Malul albastru*, Bucureşti, 1994; *Focul negru*, Bucureşti, 1995; *Sora fântână*, Bucureşti, 1995; *Întrebătorul*, Bucureşti, 1996; *Partea cealaltă – L' Autre côté*, ed. bilingvă, tr. Annie Bentoiu şi Andrée Fleury, Bucureşti, 1998; *Copacul-animal. Avantajul vertebrelor*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2000; *Ascet la baraca de tir*, postfaţă Ioana Pârvulescu, Bucureşti, 2000; *Calea şearpelui*, îngr. şi introd. Simona Popescu, Piteşti, 2002; *Exact în acelaşi timp*, îngr. şi pref. Ion Cocora, Bucureşti, 2003; *Despre interior–exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roşescu*, Piteşti, 2003; *Opere*, I–II, îngr. şi pref. Simona Popescu, Iaşi, 2011–2012. **Traduceri:** Jules Verne, *20 000 de leghe sub mări*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Lucia Donea-Sadoveanu), *Goana după meteor*, Bucureşti 1963, *Uimitoarea aventură a misiunii Barsac*, Bucureşti, 1967; Denis Diderot, *Opere alese*, I–II, introd. Valentin Lipatti, Bucureşti, 1956–1957, *Călugăriţa. Nepotul lui Rameau. Jacques fatalistul*, Bucureşti, 1963, *Scrieri despre artă*, Bucureşti, 1967, *Scrieri literare*, I–II, Bucureşti, 1972; Alexandre Dumas, *Contele de Monte-Cristo*, I–III, Bucureşti, 1957; Stendhal, *Roşu şi negru*, I–II, Bucureşti, 1959, *Despre dragoste*, postfaţă Vera Călin, Bucureşti, 1968; Victor Hugo, *Omul care râde*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1961, *Notre-Dame de Paris*, Bucureşti, 1967; Franz Kafka, *Procesul*, Bucureşti, 1965; Jacques Prévert, *Poeme*, Bucureşti, 1965; René Char, *Poeme alese*, pref. Virgil Teodorescu, Bucureşti, 1969; Samuel Beckett, *Aşteptându-l pe Godot*, Bucureşti, 1970; Julien Gracq, *Ţărmul Syrtelor*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1970; Gérard de Nerval, *Fiicele focului*, Bucureşti, 1974.

Repere bibliografice: Virgil Teodorescu, *„Drumeţul incendiar"*, „Meridian", 1936, 10; Pericle Martinescu, *„Drumeţul incendiar"*, SDM, 1936, 5; Paul Scorţescu, *„Medium"*, ORT, 1945, 8; Streinu, *Pagini*, V, *81–84*; Perpessicius, *Opere*, XI, *103–104*; Papu, *Luminile*, *75–80*; Piru, *Panorama*, *128–131*; Doinaş, *Diogene*, *72–78*; Raicu, *Structuri*, *198–203*; Andriescu, *Disocieri*, *95–103*; Poantă, *Modalităţi*, *204–208*; Petroveanu, *Traiectorii*, *119–126*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *433–440*; Piru, *Poezia*, I, *171–175*; Cristea, *Domeniul*, *85–87*; Raicu, *Critica*, *177–184*; Caraion, *Pălărierul*, *115–120*; Raicu, *Practica scrisului*, *277–280*; Regman, *Explorări*, *40–50*; Grigurcu, *Poeţi*, *418–422*; Bucur, *Poezie*, *237–253*; Simion, *Scriitori*, III, *35–58*; Grigurcu, *Existenţa*, *15–21*; Popescu, *Teatrul*, *116–125*; Micu, *Limbaje*, *26–39*; Pop, *Avangarda*, *304–312*, *334–362*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *327–329*; Rémy Laville, *Gellu Naum. Poète roumain prisonnier au château des aveugles*, Paris, 1994; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *202–208*; Pop, *Pagini*, *47–52*; *Dicţ. analitic*, I, *62–64*, *328–329*, III, *20–22*, IV, *429–430*, *484–486*, *556–558*, *646–648*; *Dicţ. esenţial*, *549–551*; Grigurcu, *Poezie*, II, *197–208*; Ghiţulescu, *Istoria*, *209–213*; Simona Popescu, *Salvarea speciei. Despre suprarealism şi Gellu Naum*, Bucureşti, 2000; [*Gellu Naum*], RL, 2001, 40 (grupaj special); Manolescu, *Lista*, I, *39–41*; Ion Pop, *Gellu Naum. Poezia contra literaturii*, Cluj-Napoca, 2001; *Dicţionar de avangardă literară românească*, coordonator Lucian Pricop, Bucureşti, 2002, *111–114*; Lefter, *5 poeţi*, *43–65*; Morar, *Avatarurile*, *245–269*; Grigurcu, *De la un critic*, *273–278*; Alina Ologu, *Gellu Naum: experimentul poetic*, Constanţa, 2007; Dan Gulea, *Domni, tovarăşi, camarazi*, Piteşti, 2008, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *228–233*; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, Bucureşti, 2010, *134–145*; Vasile, *Mărci*, *7–19*. ***I.Pp.***

NAUM, Jean (22.I.1883, Roman – ?), publicist, prozator. Este fiul Eufrosinei (Mariei) Naum, învăţătoare, şi al lui Paraschiv Naum, „dascăl", probabil la Institutul Academic din Iaşi, apoi director al Institutului Israelit din Roman. Casa părintească e o vreme „sediul" Partidului Social Democrat, pragul ei trecându-l oaspeţi precum fraţii Ioan şi Gheorghe Nădejde, V.G. Morţun, C. Mille, D.A. Teodoru, dar şi M. Eminescu. Familia era destul de înstărită, cei trei copii având parte de o instrucţie deosebită. **N.** va fi urmat astfel cursul secundar la Iaşi şi se va fi înscris, de asemenea, la Universitate, căci mărturisea a-l fi avut profesor pe Matei B. Cantacuzino. Se va fi transferat apoi în Capitală, fiindcă în 1901 îi apărea teza de licenţă, cu titlul *Novaţiunea*, susţinută la Şcoala Superioară de Ştiinţe de Stat. În acelaşi an mai tipărea „studiul juridico-filosofic" *Evoluţia ideii de drept*, pe care îl semna I. Naum-Inau. În 1902 pleacă pentru studii în străinătate, unde, nedezminţindu-şi capacitatea, ar fi obţinut două doctorate, unul în drept la Liège, celălalt în filosofie la Leipzig. În literatură debutase devreme, în 1897, iscălind Jean Naum Paraschiv, cu o proză scurtă, în „Foaia pentru toţi", urmată de două poeme în proză în „Foaia populară". Ceva mai târziu ar fi frecventat redacţia ziarului „Epoca", legând prietenie cu Al. Antemireanu, St. O. Iosif, Radu D. Rosetti. Întors în ţară, e avocat şi profesor de filosofie la Focşani, iar în 1906, voind să aprofundeze criminologia, acceptă postul de director al penitenciarului de la Ocnele Mari. Îşi reluase şi activitatea publicistică, dând ziarului „Adevărul" câteva recenzii şi un fel de reportaj din viaţa ocnaşilor. În 1907 trimitea manuscrisul romanului *Cântec barbar* mai întâi lui G. Ibrăileanu, apoi lui C. Rădulescu-Motru şi lui C. Mille, ultimul arătându-se dispus să i-l publice. Deconsiliat de tatăl său, abandonează, iscălind, în schimb, în periodice de specialitate, în „Arhiva" şi în „Revista de filosofie" studii juridice, precum *Fundamentul dreptului de a pedepsi*. Între timp se apropiase de N. Filipescu şi de tinerii din preajma acestuia, la a căror publicaţie, „Săptămâna politică şi culturală", colaborează cu note şi cu o suită de incisive „păreri ale unui provincial". Va fi ulterior avocat în Bucureşti, ataşat de legaţie şi consilier juridic în delegaţia ce negociază, după război, tratatele de pace. Intermitent dă la iveală în „Ilustraţia", „Parlamentul", „Politica", „Tribuna politică", „Adevărul" ş.a. note şi comentarii privitoare la politica internă şi europeană, medalioane şi însemnări de drum din epoca studenţiei, pe care le adună în volumul *Cu aripile întinse. Amintiri din estompate vremuri* (1932). După o încercare în dramaturgie – piesa *Vâltoarea* (sau *Învingătorii*) este acceptată în 1934 în repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti, dar nu e reprezentată – mai dă tiparului „studiul psihico-social" *Tâlcuirile bufniţei albe sau Religia aristocraţiei intelectuale* (1937), un volum memorialistic, *Din volbura vremii. Însăilări* (1939), şi romanul *Cântec în amurg* (1942). Prezent cu nişte amintiri în „Convorbiri literare" şi cu însemnări de călătorie în „Jurnalul de dimineaţă", după 1944 scriitorul nu mai lasă nici o urmă.

Desemnat printr-o formulă prezumţioasă ce întregeşte titlul uneia din cărţile sale drept „religia aristocraţiei intelectuale", crezul politico-literar al lui **N.** este în esenţă conservator, antimodernist şi antidemocratic. Execrând, ca Lucreţiu, „aurul" care corupe totul, autorul propovăduieşte o întoarcere la valorile cardinale (frumos, elegant şi moral), singurele ce pot conduce la ţelul dorit – „Ţară mândră şi oameni destoinici şi tari". „Coloritul literar" al lucrării *Tâlcuirile bufniţei albe*, ce ar fi fost cerut de C. Rădulescu-Motru, este destul de stângaci, pueril chiar pe alocuri, încât cititorul nu e convins în privinţa modalităţilor de atingere a obiectivelor, dar o anume vervă pamfletară nu-i lipseşte autorului când descrie „decăderea" contemporană din toate domeniile, inclusiv din literatură. În focul demonstraţiei sunt acuzaţi de-a valma şi suprarealiştii de la „unu", şi Tudor Arghezi, şi F. Aderca, şi Mircea Eliade ş.a. Cu aceste idei se „justifică" în fond şi volumul *Cu aripile întinse*, generaţiei tinere dându-i-se exemplul celei de la începutul veacului, din care autorul însuşi făcea parte. Grevată de lestul moralizator, precum şi de numeroase ezitări stilistice şi chiar de greşeli de exprimare, cartea conţine totuşi multe pagini de interes documentar, luminând aspecte din viaţa câtorva personalităţi ale epocii, precum şi fragmente de bună proză autoreferenţială, în care lirismul nostalgiei e jugulat de umor şi autoironie. Şi „însăilările" incluse în *Din volbura vremii* relevă aceste calităţi, la care se adaugă firescul povestirii, abilităţi de portretist (Ghiţă Crişan, Ovid Densusianu, V. G. Morţun, I. Nădejde, C. Mille, Istrate Micescu, Ion Petrovici, C. Rădulescu-Motru, Radu D. Rosetti, Alfred Steed ş.a.) şi un plus de îngrijire a stilului. Interesant se anunţa şi cel de-al doilea volum, ce ar fi cuprins, după cum se spune în prefaţă, amintiri despre alte figuri politice de prim rang, însă acesta nu s-a mai tipărit. Înclinația memorialistică a autorului părea biruitoare,

încât apariţia romanului *Cântec în amurg* putea fi o surpriză măcar pentru un critic, Perpessicius. Titlul pare să fie o trimitere la piesa *În amurg* a lui Gerhart Hauptmann, atestând (re)cunoaşterea unei posibile apropieri. În fapt, dacă nucleul intrigii – iubirea dintre doi oameni între care e o mare diferenţă de vârstă – e comun celor două texte, dezvoltarea ei merge pe căi diferite. Scris la persoana întâi, *Cântec în amurg* porneşte, poate, de la experienţa reală a autorului. În orice caz, naratorului şi protagonistului, Andrei Codru, îi sunt împrumutate mai multe elemente identitare (vârstă, profesie, avere, trasee în lumea politică şi financiară), ca şi opinii şi idiosincrasii ale lui **N.** faţă de noile manifestări din societatea românească. Expunerea detaliată a atitudinii se datorează temperamentului polemic al autorului şi dăunează realizării romanului, însă ajută într-o măsură la caracterizarea personajului şi motivează în cele din urmă cursul acţiunii, ameninţat de idilic şi de melodramatic. Nu se poate spune acelaşi lucru şi despre „colocviile" dintre Andrei Codru şi dublurile sale (Domnul X sau Cucoana Conştiinţa), acestea fiind nu numai superflue, ci şi parazitare. Romanul, poate și o replică la *Adela* lui G. Ibrăileanu, înfăţişează, totuşi, credibil şi cu fineţe, înfiriparea iubirii dintre un cincantenar și o studentă, în ciuda numeroaselor obstacole exterioare sau interioare, a căror înfrângere asigură tensiune şi dinamism intrigii.

SCRIERI: *Cu aripile întinse. Amintiri din estompate vremuri*, Bucureşti, 1932; *Tâlcuirile bufniţei albe sau Religia aristocraţiei intelectuale*, Bucureşti, [1937]; *Din volbura vremii. Însăilări*, Bucureşti, [1939]; *Cântec în amurg*, Bucureşti, [1942].

Repere bibliografice: Radu Stănescu, *Unul din cei mulţi*, „Neamul românesc", 1912, 137–138; C. G.[C.V. Gerota], *„Cu aripile întinse"*, CL, 1932, 8–10; D. I. Suchianu, *Din amintirile unui bărbat de condiție*, VR, 1933, 1–2; C. Tomescu, *„Tâlcuirile bufniţei albe"*, PRV, 1937, 961; S. T.-S. [Sandu Tzigara-Samurcaş], *„Tâlcuirile bufniţei albe"*, CL, 1937, 11–12; Alex. Anestin, [*Jean Naum*], „Ordinea", 1938, 1752, 1939, 2267; C. Dan Pantazescu, *„Din volbura vremii"*, PRV, 1939, 1464; Iosif E. Naghiu, *„Din volbura vremii"*, F, 1939, 10; Predescu, *Encicl.*, *587*; Perpessicius, *Opere*, X, *108–113*; *Scrisori – Ibrăileanu*, III, *157*; Liviu Papuc, *Evocări junimiste*, CL, 2007, 2. ***V.D.***

NAUM, Teodor A. (1.IX.1891, Iaşi – 19.III.1980, Cluj-Napoca), clasicist, traducător. Exemplul părintelui său, poetul junimist Anton Naum, şi al fratelui mai mare, Alexandru A. Naum, dar mai ales al lui Vasile Bogrea, profesorul pe care l-a avut în cursul secundar, absolvit în 1910 la Liceul Internat din oraşul natal, a fost decisiv pentru formaţia ştiinţifică a lui **N**. Când îşi începea studiile universitare, la secţia de limbi clasice a Facultăţii de Litere din Iaşi, avea deja o pregătire serioasă, revelată atât de câteva traduceri din Teocrit date la iveală în 1911 în „Convorbiri literare", la care va continua să colaboreze destul de susţinut şi mai târziu, cât şi de o lucrare de seminar, intitulată *Despre utilitatea studiilor clasice*, apărută în acelaşi an în „Cultura română". Student încă, îşi secondează fratele în redactarea revistei „Sânziana" (1912–1913), unde dădea alte tălmăciri din autori antici şi moderni, precum şi studiul *Clasicismul şi cultura naţională*, tipărit în 1913 şi separat. Intrat în învăţământ în 1913 la Seminarul Pedagogic al Universităţii ieşene, apoi la liceul din Piatra Neamţ, până la intrarea ţării în război mai iscălea tălmăciri, versuri originale, precum şi articole polemice în „Unirea", „Junimea literară", „Drum drept", „Solia", „Steagul" ş.a. Firul întrerupt de conflagraţia mondială este reluat în 1919 la „Unirea", „Sabarul", „Convorbiri literare" şi la „Apărarea naţională" (aici cu o serie de articole privitoare la opiniile unor personalităţi româneşti din secolul al XIX-lea în aşa-numita „chestiune evreiască"). De sub tipar îi ieşea în 1922 tălmăcirea *Bucolicelor* lui Vergiliu, distinsă cu Premiul „Constantinide" al Academiei Române, şi *Varia* (1926), cuprinzând mai vechi versiuni din creaţia câtorva poeţi clasici şi moderni (La Fontaine, Florian, Béranger, Victor Hugo, Alfred de Musset, Paul Verlaine, Giosuè Carducci, Alexander Pope, Heine, Lenau ş.a.). Îşi desăvârşea pregătirea, tot sub conducerea fostului său dascăl, acum profesor universitar la Cluj, pregătind teza de doctorat *Idilele rustice ale lui Theocrit* (1925), încât după decesul prematur al lui Vasile Bogrea putea fi numit în postul rămas vacant, mai întâi ca suplinitor, iar din 1929 ca titular. Va preda până în 1951, când Catedra este desfiinţată. În interval, paralel cu activitatea didactică, fiind cooptat în colectivul Muzeului Limbii Române, colabora la alcătuirea, sub direcţia lui Sextil Puşcariu, a *Dicţionarului limbii române*. Totodată dădea la lumină alte traduceri din autorii clasici în reviste de specialitate – „Favonius", „Orpheus", „Propilee literare", „Revista clasică", „Dacoromania", „Preocupări literare", „Anuarul Institutului de Studii Clasice" sau în reviste de cultură – „Convorbiri literare", „Gând românesc", „Revista română" ş.a. Cele mai multe au fost reunite în volumele *Idile* de Teocrit

(1927), *Eneida. Cartea a II-a* de Vergiliu (1941), *Germania lui Tacit* (1943). Se adaugă studiile *Sentimentul naturii în scrisorile lui Pliniu cel Tânăr* (1927), *Vergiliu şi Teocrit* (în volumul colectiv *Viaţa şi opera lui Publius Vergilius Maro*, 1930), *Horaţiu* (1936). După părăsirea forţată a catedrei, **N.** izbuteşte să-şi reediteze o parte din tălmăcirile anterioare şi să dea câteva noi, din Ovidiu (*Scrisori din exil*, 1957), Lucreţiu (*Poemul naturii*, 1965), Catul (*Poezii*, 1969) şi o versiune parţială a *Eneidei* (1979). A mai iscălit traducerea *Elegiei nobilului transilvănean Gheorghe Şincai*, a unor fragmente din opera lui Dio Cassius (în tratatul *Istoria României*, 1960), a lucrărilor *Supplex Libellus Valachorum* (1967) şi *Memoriul clerului unit din 1791* (1968).

Ideile structurante din *Despre utilitatea studiilor clasice*, *Clasicismul şi cultura naţională* şi *În jurul clasicismului* nu erau noi, le susţinuseră anterior mulţi alţii, străini ori autohtoni, printre care şi Titu Maiorescu. Mentorul Junimii, faţă de care tatăl lui **N.** manifesta respect şi afecţiune, nu era însă invocat ca autoritate, tânărul înţelegând să înlăture fără larmă atât exagerările (credinţa în superioritatea anticilor în raport cu „modernii"), cât şi jumătăţile de măsură (în susţinerea caracterului naţional al artei). În consecinţă, după el studiile clasice au o mare utilitate pentru români nu doar în ordinea formării morale, ci şi în aceea a modelării culturii naţionale. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât literatura şi arta epocii sunt în criză. În faţa fenomenului, partizanul clasicismului nu-şi poate menţine atitudinea senină, specifică unui clasic, vituperările sale contra simbolismului francez ori a futurismului italian, precum şi a „literaturii «Flăcării»" (în speţă cea scrisă de Tudor Arghezi, G. Bacovia, Adrian Maniu, F. Aderca, Ion Pillat ş.a.) fiind printre cele mai violente, atitudinea sa fiind însă elogiată de N. Iorga. Mai târziu **N.** pare să nu mai acorde contemporaneităţii nici o atenţie; *ex cathedra*, profesorul de literatură latină se va mulţumi să le insufle învăţăceilor un adevărat cult mai ales pentru valorile liricii antice – Vergiliu, Teocrit, Horaţiu, Ovidiu, Catul, Lucreţiu, iar traducătorul trudeşte cu pasiune ani în şir să dea echivalenţe româneşti demne de original. O singură dată va ieşi din sfera interesului pentru Antichitate, în 1936, la comemorarea a zece ani de la moartea scriitorului Ioan Paul, în aprecierea acestuia punând cele mai calde cuvinte.

SCRIERI: *Despre utilitatea studiilor clasice*, Iaşi, 1911; *Clasicismul şi cultura naţională*, Iaşi, 1913; *Antisemitismul lui Vasile Conta*, Bucureşti, f.a.; *Idilele rustice ale lui Theocrit*, Bucureşti, 1925; *Geniul latin*, Cluj, 1926; *Răspuns unei acuzaţiuni de plagiat*, Cluj, 1927; *Sentimentul naturii în scrisorile lui Pliniu cel Tânăr*, Bucureşti, 1927; *Viaţa şi opera lui Publius Vergilius Maro* (volum colectiv), Bucureşti, 1930; *Horaţiu*, Cluj, 1936; *În amintirea lui Ioan Paul*, Cluj, 1936; *Biobibliografia lui Vasile Bogrea. 1881–1926* (în colaborare cu Iosif E. Naghiu), Cluj, 1937. **Traduceri:** Vergiliu, *Bucolice*, Bucureşti, 1922, *Eneida. Cartea a II-a*, Bucureşti, 1941, *Bucolice. Georgice*, pref. G. Guţu, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu D. Murăraşu), *Eneida*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1979; *Varia*, Bucureşti, 1926; Teocrit, *Idile*, introd. trad., Bucureşti, 1927; ed. Bucureşti, 1969; Tacit, *Germania lui…*, introd. trad., Sibiu, 1943; ed. (*Despre originea şi ţara germanilor*), pref. Nicolae Lascu, Bucureşti, 1957; Ovidiu, *Scrisori din exil*, introd. Nicolae Lascu, Bucureşti, 1957; ed. (*Tristele. Ponticele*), cu ilustraţii de Mircia Dumitrescu, Bucureşti, 1972; Lucreţiu, *Poemul naturii*, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, 1965; *Supplex Libellus Valachorum*, cu note de D. Prodan, Bucureşti, 1967; Catul, *Poezii*, introd. trad., Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: N. Iorga, [*Teodor A. Naum traducător*], „Neamul românesc", 1923, 5 aprilie, „Cuget clar", 1928, 13–16; Sextil Puşcariu, *Virgil, „Bucolice"*, AAR, partea administrativă, 1922–1923, Cezar Papacostea, *„Idilele rustice ale lui Theocrit"*, „Orpheus", 1925, *282–284*; George Baiculescu, *„Idilele rustice ale lui Theocrit"*, PRL, 1926, 18; N. I. Herescu, [*Teodor A. Naum traducător*], „Favonius", 1927, fasc. 7–10, RC, 1929; Constantin Balmuş, *Theocrit, „Idile"*, VR, 1927, 2–3; Constantin Balmuş, *D-l T. A. Naum şi „Geniul latin"*, Iaşi, 1927; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), II, *214*; D. M. Pippidi, *„Germania lui Tacit"*, RC, 1943, *93–94*; G. Popa-Lisseanu, *„Germania lui Tacit"*, AAR, partea administrativă, 1943–1945; Gh. Bulgăr, *Publius Ovidius Naso, „Scrisori din exil"*, VR, 1957, 9; H. Jacquier, *Publius Ovidius Naso, „Scrisori din exil"*, ST, 1957, 11; Eugeniu Sperantia, [*Teodor A. Naum traducător*], ST, 1965, 11, 1969, 10; Nicolae Lascu, [*Teodor A. Naum traducător*], TR, 1969, 42, 1970, 4; Şerban Cioculescu, *Catul, „Poezii"*, RL, 1969, 44; Iosif E. Naghiu, Nicolae Lascu, *Lucrările ştiinţifice şi literare ale profesorului Teodor A. Naum*, „Acta Musei Napocensis", 1971; Octavian Şchiau, *Teodor Naum*, TR, 1980, 14; Nicolae Lascu, *Prof. Teodor Naum şi clasicismul antic*, „Acta Musei Napocensis", 1980; G. Guţu, *Teodor Naum (1891–1980)*, SC, 1981; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *377–378*; Durnea, *Propuneri*, *323–328*; Magdalena Indrieş, *Patriae et scientiae sacrum*, Oradea, 2008, *110–153*. ***V.D.***

NAUM RÂMNICEANU (27.XI.1764, Corbi, j. Argeş – c. 1838, Cernica, j. Ilfov), cronicar, autor de versuri, traducător. Este unul dintre copiii protopopului Bucur, a cărui familie de ascendenţă ardeleană se strămutase în Muscel. Pentru învăţătură, în limbile română şi greacă, este trimis la Bucureşti. Luat pe lângă sine în 1776 de arhimandritul mitropolitan

Filaret, în 1780 îl însoţeşte pe acesta la Episcopia Râmnicului, ca diacon. În 1784 va îmbrăca rasa monahală la mănăstirea Hurezi. În 1788, în timpul războiului austro–turc, pribegeşte în Transilvania, în suita episcopului Filaret. Cunoaşte locul străbunilor de la Jina Sibiului, episcopi ortodocşi ardeleni şi cărturari iluminişti, printre care Ioan Piuariu-Molnar. Ajunge în Banat ca dascăl sau trăieşte retras la mănăstirea Lipova. Întors de peste munţi în 1795, slujeşte la Râmnic pe lângă episcopii greci Dositei Filitis şi Nectarie Moraitul, dar se va devota mai mult lui Constantie, episcop de Buzău, care îl va face protosinghel în 1802. Atras de preocupările cărturăreşti, nu ezită, la o vârstă matură, să devină elevul Academiei Domneşti, familiarizându-se şi cu ideile mai noi, în spiritul veacului, profesate de dascăli renumiţi: Neofit Duca, Constantin Vardalah, Lambru Fotiade ş.a. Trăieşte în continuare modest, fiind în 1814 cântăreţ la biserica bucureşteană Sf. Nicolae Şelari şi apoi profesor la biserica Panaghia din Ploieşti, unde, îmboldit de boieri locali, deschide o şcoală elementară şi rămâne până în 1821. În anul următor va fi egumen la biserica Sfinţii Apostoli din Bucureşti, dar renunţă, iar din 1825 va fi din nou dascăl, de data aceasta în casa boierului Scarlat Grădişteanu. Se dedică preocupărilor literare până se retrage, bolnav, la Cernica în 1833 şi, urmând un gând mai vechi, se face schimonah în anul următor.

Cărturarul **N.R.**, bun cunoscător al limbilor slavonă, elină şi neogreacă, ştiind ceva turceşte şi, poate, şi vreo limbă modernă, a lăsat numeroase şi amestecate scrieri, unele greu de identificat, cu profil istoric, filologic, literar şi teologic. A întocmit planuri de reformă şcolară, memorii, encomioane, discursuri patriotice sau funebre, manuale, o gramatică,versuri ocazionale şi traduceri, ca *Istoria bisericească* după Meletie de Arta. Proiecta o istorie în greceşte despre Ţara Românească, din care au rămas un *Poemation* cu versuri despre originea românilor, o cronică a evenimentelor din perioada 1768–1810 şi *Izbucnirea şi urmările zaverei din Valahia* la „leatul" 1821. Pe la 1800 începe a scrie în limba română un cronograf de la „facerea lumii" continuat până la 1834, învechit ca metodă, dar influenţat de idei iluministe. Folosea ca izvoare *Geografia veche şi nouă* (Veneţia, 1728) a lui Meletie de Arta, cronologia sârbească de la Vârşeţ, o alta a Transilvaniei, *Letopiseţul Cantacuzinesc* şi *Cronologia tabelară* a stolnicului Dumitrache. Mai cita, cunoscându-i indirect, pe Strabo, Dio Cassius, Suidas, pe Nikephoros Gregoras, Ioan Zonaras, Antonio Bonfini, Laurențiu Toppeltin, Caesar Baronius, în disertaţia sa despre originea românilor, aflată la începutul cronografului şi intitulată *Cuvânt înainte la Adunarea hronologiei domnilor ţării noastre*. Vorbeşte despre neamurile şi limbile Europei, venind cu o imagine plastică, antropomorfizantă a continentului, pentru a ajunge la Italia şi la colonia ei, Dacia. Povesteşte cum, după războaiele cu romanii şi decapitarea lui Decebal, li se îngăduie dacilor înrobiţi să locuiască printre „râmleni". Cu timpul, neamul dacilor s-au „rumânit", iar limba lor, asemănătoare cu a tătarilor, „de tot s-au pierdut". Nu îi uită pe coloniştii romanizaţi din sudul Dunării numindu-i „curfuziaşi" (cuţovlahi). În acest mod alambicat şi confuz, plin de fantezii şi barbarisme, tratează şi chestiunea latinităţii şi a continuităţii elementului roman în Dacia. Combate defăimările străine („hulele ungurenilor") cu argumente preluate din Miron Costin sau din stolnicul Constantin Cantacuzino, susţinând că „patrioţii" nu şi-au părăsit ţara. Atenuează însă exagerările puriste ale lui Petru Maior, afirmând cu mândrie dacismul (îşi luase, de altfel, pseudonimul Dac). Cronicarul enumeră cetăţile romane rămase, aminteşte de năvălirile barbarilor şi de imperiul Asăneştilor, pentru a ajunge la descălecatul lui Radu Negru de la 1290. Următoarele două capitole ale cronicii, ce au un caracter compilativ, rămân interesante pentru modul în care sunt preluate şi folosite sursele. Până la 1774 **N.R.** transcrie cu modificări şi adaosuri *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti* a lui Mihai Cantacuzino. Oferă unele ştiri în plus despre Cantacuzini, dar pe parcurs îl vor interesa mai mult soarta beizadelelor domnitorului Alexandru Ipsilanti sau tipărirea mineielor de la Râmnic, de care fusese legat, decât refugiul vistiernicului Mihai Cantacuzino în Rusia. De la 1774, anul când se opreşte cronica lui Mihai Cantacuzino, până la 1834 cronologia domnilor este cu totul lacunară, deşi se strecoară şi informaţii inedite, ca tentativa lui Nicolae Mavrogheni de a se elibera de tutela turcilor printr-o apropiere de ruşi. Sunt deplânse abuzurile fanarioţilor, excesele dregătorilor şi spolierile domnilor Constantin Hangerli, Ioan Gheorghe Caragea sau Alecu Suţu, rămaşi de pomină prin dăjdiile impuse. La sfârşitul cronicii se află un tezaur de date geografice, statistice şi economice, preluate din condici boiereşti.

Cronograful are o frază sobră, cam fără relief, cu o sintaxă arhaizantă, în grai muntenesc. Despre aceeaşi perioadă istorică **N.R.** scrie în greceşte *Cronicul de la 1768–1810* şi *Izbucnirea şi urmările zaverei din Valahia,* lucrare ce vădeşte poziţia autorului, temător de „anarhie" şi de mişcările revoluţionare. Este ostil fanarioţilor, dar nu acceptă nici pretenţiile de conducător ale lui Tudor Vladimirescu. Mai puţin retrograd apare istoriograful într-un „tratat" din 1822, descoperit printre manuscrisele sale greceşti, în care îşi fac loc idei iluministe şi naţionaliste. El vine cu un proiect de constituţie pentru „patrioţii" lui (amintind, ca principii, de cea a cărvunarilor), în scopul refacerii societăţii după eliberarea de greci. În 1829 **N.R.** traduce în româneşte, în versuri, *Buna obicinuinţă nouă*, un manual cuprinzând sfaturi pentru corectarea moravurilor, având la bază „hristoitia" lui A.Vizantios după Erasm.

SCRIERI: *Despre originea românilor* şi *Cronicul protosinghelului… de la 1768–1810,* publ. Constantin Erbiceanu, în *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucureşti, 1888, *235–294; Poeziile protosinghelului… asupra zaverei*, îngr. Constantin Erbiceanu, Bucureşti, 1890; *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului* …, partea I, îngr. şi introd. Şt. Bezdechi, Cluj–Sibiu, 1944.

Repere bibliografice: Constantin Erbiceanu, *Viaţa şi activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu*, Bucureşti, 1900; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *277–284*; Demostene Russo, *Studii şi critice,* Bucureşti, 1910, *41–46*; Densusianu, *Opere*, IV, *423–425*; Călinescu, *Studii*, *22–25*; Piru, *Ist. lit.*, II, *176–184*; *Ist. lit.*, II, *126–128*; Cornea, *Originile*, *463–464*; *Dicţ. lit. 1900*, *603–604*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *375–377.* ***A.Sm.***

NĂDEJDE, Ioan (18.XII.1854, Tecuci – 29.XII.1928, Bucureşti), publicist.

Este fiul Elenei (n. Ghica) şi al lui Gheorghe Nădejde, urmaş al unei vechi familii răzeşeşti. Urmează liceul la Botoşani şi ia bacalaureatul la Iaşi. Este remarcat ca un tânăr cu lecturi bogate, cu bune cunoştinţe de greacă, latină, franceză; devine profesor la gimnaziul ieşean „Alexandru cel Bun" (1874), apoi, prin concurs, la Liceul Naţional (1876). Membru şi apoi lider al cercului socialist din Iaşi, recunoscut pentru darul agitatoric, **N.** îşi transformă, împreună cu scriitoarea Sofia Nădejde, soţia lui, casa din Sărărie într-un centru de propagare a unor idei care, prin nonconformism şi insurgenţă, au fascinat, o vreme, mai cu seamă tinerii. După ce în 1879 scoate cu alţii (fratele lui, Gheorghe Nădejde, printre ei) gazeta bisăptămânală „Basarabia", i se încredinţează conducerea revistei „Contemporanul" (1881–1891). Colaborează la majoritatea gazetelor socialiste din epocă, scriind articole ideologice *pro causa.* Semnează programul la „Revista socială", activează în redacţie la „Drepturile omului", „Muncitorul", editează cu V. G. Morţun „Critica socială", e prezent în „Literatură şi ştiinţă", „Evenimentul literar", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Gazeta săteanului" ş.a. A utilizat şi pseudonimele Audax, Audetot, Mordax, Simbad, Vedetot, Verax, Veritas, Vindex ş.a. Poziţia câştigată determină alegerea lui ca deputat, în 1888 şi în 1892. Figurează în Consiliul General al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România încă de la constituire (1893), conduce „Munca" (din 1894), oficiosul partidului, şi mai târziu „Lumea nouă". În 1894 se mutase la Bucureşti, unde îşi susţine şi licenţa în drept (*Din dreptul vechi român,* 1898). Va părăsi mişcarea socialistă în 1899. Ulterior se înscrie în Partidul Liberal (1903) şi va conduce „Voinţa naţională", oficiosul acestuia. Mai publică articole de istorie şi drept în „Noua revistă română", în „Viaţa românească" şi compilaţii de vulgarizare a ştiinţei în „Albina". Ieşit din viaţa publică, îmbătrânit şi îndurerat (îi mor doi fii), **N.**, din 1918 jurisconsult pe lângă Înalta Curte de Casaţie, traduce lucrări de drept, face studii asupra istoriei instituţiilor juridice româneşti etc. Şi-a încheiat viaţa „cu ideile cele mai burgheze şi cu spaima de revoluţie" (G. Călinescu).

Publicist abundent, ubicuu în presa socialistă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, **N.** s-a impus în primul rând prin prestaţia de la „Contemporanul". Aici îşi valorizează pornirea polemică în mai multe campanii, în care temeritatea iniţială se metamorfozează aproape reflex în agresivitate şi exces, în rigiditate ideologică. Declarându-se adept al darwinismului şi al ateismului, el receptează de fapt ideile mai noi printr-o grilă pozitivistă, frecvent empirică. Traduce, prelucrează cu zel şi consacră

acestor subiecte numeroase articole, unele organizate în cicluri. Aceeaşi perseverenţă în numele umanitarismului o pune în răspândirea unor teorii sociale antiburgheze. Două lucrări, din Friedrich Engels (*Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului*) şi din Karl Marx (*Manifestul Partidului Comunist*), pe care le traduce, sunt un fel de corolar al acestei orientări doctrinare cu o urzeală totuşi eclectică. Dar în epocă au avut ecou mai ales campaniile lui **N.** (secondat de ceilalţi redactori ai „Contemporanului") împotriva instituţiilor burgheze (şcoala, armata, familia ş.a.) ori împotriva „monstruozităţilor" descoperite în manuale şcolare şi în cursuri universitare. Deseori şi aici, atitudinea suficientă, exagerarea criticii, asociate cu stilul rău dau unei acţiuni salutare, cel puţin ca intenţie, aerul unei răfuieli. Preocupat, ca profesor şi ca publicist, de limba şi de literatura română, **N.** încearcă diverse căi de abordare a domeniului. Cu informaţia la zi, cunoscător al şcolii neogramatice, desigur şi prin intermediul lucrărilor lui A. Lambrior, pe care le analizează şi le prelungeşte în încercările proprii, el are opinii în câteva chestiuni de gramatică istorică, dialectologie, limbă literară. *Istoria limbei şi literaturei române* (1886), manual pentru cursul liceal superior, include şi astfel de incursiuni, precum şi o prezentare, sumară, uscată, cu destule inadvertenţe, a cărturarilor şi scriitorilor. Util, aplicat, interesul redactorului faţă de literatura populară face din „Contemporanul" o publicaţie citabilă în istoria disciplinei. De pildă, cerinţa culegerii fidele, riguroase a folclorului este meritorie, ca şi tipărirea de literatură populară din toate provinciile româneşti. Ceea ce publică el însuşi (*Cântece şi obiceiuri la nunţi*, *Despre strigoi, strige sau strigoaice* ş.a.) conţine exemplificări interesante, dar comentariul, ideologizat, exclusivist, tinde să demonstreze doar caracterul de clasă, locul luptei sociale în folclor etc. **N.** este pretutindeni un susţinător îndărătnic şi pătimaş al pozitivismului şi al determinismului social în artă (*Direcţia urmată de „Contemporanul"*, *Baza pozitivă a artei*, *Menirea artei* ş.a.). Imposibilitatea gratuităţii în artă, imperativul angajării artistului, rolul artei în lupta de clasă, devize ale ideologiei lui C. Dobrogeanu-Gherea, sunt preluate şi afirmate din nou. Deşi nu era un critic literar atunci când privea spre contemporani, ştia, în schimb, să-i preţuiască pe M. Eminescu („superior tuturor artiştilor literari români, trecuţi şi prezenţi") ori pe Ion Creangă. Îl ataca însă pe Al. Macedonski şi îl declara pe D. A. Teodoru, colaborator al „Contemporanului", un mare talent. **N.** a tradus *Spartacus sau Războiul robilor contra romanilor* de Benoît Malon (1882), câteva fragmente din scrierile lui Zola, Flaubert, Turgheniev, Dickens ş.a., iar în 1882 a publicat o ediţie adnotată din *Tristele* lui Ovidiu, text latin după Rudolph Merkel.

SCRIERI: *Istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, 1886; *Schiţă despre Miron Costin şi vremea lui*, Iaşi, 1888; *V.G. Morţun. Biografia lui, genealogia şi albumul familiei Morţun*, Bucureşti, 1923.

Repere bibliografice: G. Panu, *Portrete şi tipuri parlamentare*, Bucureşti, 1893, *97–101*; D. Anghel, *Fantome*, Bucureşti, 1911, *69–80*; Dafin, *Figuri*, *293–298*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *481–482*, *Ist. lit.* (1982), *545–546*; Sadoveanu, *Opere*, XX, *439–442*; Călinescu, *Opere*, VIII, *389–394*; Bucur, *Istoriografia*, *52–54*; Ornea, *Contemporanul*, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *605–607*. ***G.D.***

NĂDEJDE, Sofia (14.IX.1856, Botoşani – 11.VI.1946, Bucureşti), publicistă, prozatoare, traducătoare, autoare dramatică.

Este fiica Pulheriei Profira (n. Neculce) şi a lui Vasile Băncilă-Gheorghiu, descendent al unei familii de răzeşi scăpătaţi, unul dintre cei patru fraţi ai ei fiind viitorul pictor Octav Băncilă. Învaţă mai întâi la Botoşani şi, după căsătoria cu Ioan Nădejde, îşi ia bacalaureatul la Iaşi. Femeie energică şi capabilă să se devoteze exemplar, slujeşte concomitent cauza familiei (purta de grijă nu numai numeroşilor ei copii, ci şi fraţilor sau rudelor) şi ideile cercului socialist de la Iaşi. Debutează la publicaţia „Femeia română", în 1879, cu articolul *Chestiunea femeilor*, preludiul unei campanii feministe îndelungate, a cărei campioană va fi. Colaborează la „Basarabia", iar din 1881 la „Contemporanul", unde pledează pentru emanciparea femeii şi regenerarea vieţii sociale. Adversarilor, între care la un moment dat se află şi Titu Maiorescu, le răspunde cu argumente extrase dintr-o pasionată lectură a lucrărilor de referinţă, iar după 1885 cu trimiteri la

idei marxiste. Atee, ca şi soţul ei, participă la popularizarea unor teorii ştiinţifice, combate înflăcărat superstiţiile, chiar dacă, intermitent, se preocupă de altceva (*Despre viaţa viitoare la români*, *Credinţele religioase la români*). În aceeaşi cheie scrie la „Drepturile omului", „Muncitorul", „Literatură şi ştiinţă", „Munca", „Lumea nouă", „Gazeta săteanului", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Albina" ori la „Calendarul pozitivist", „Almanahul social-democrat" ş.a. E directoare (1894) a revistei „Evenimentul literar", unde publică mult, uneori sub pseudonim (Elisabeta, Eva, Sonia, Sorina, Vanda D.). Recunoscută ca o vajnică militantă în interiorul mişcării social-democrate româneşti, va părăsi partidul în 1899, odată cu Ioan Nădejde. Crezând în puterea de influenţă a scrisului, **N.** a făcut deseori şi din literatură o prelungire a jurnalisticii militante. Debutase literar în 1885, la „Contemporanul", cu nuvela *Două mame*, fiind prezentă apoi în mai toate publicaţiile socialiste, dar şi în „Universul", „Noua revistă română", „Adevărul", „Dimineaţa", „Arta", „Voinţa naţională", „Comoara tinerimei", „Viaţa românească" ş.a. Tipăreşte proză scurtă – *Nuvele* (1893), *Din chinurile vieţii. Fiecare la rândul său* (1895), *Din lume pentru lume* (1909), romane, dintre care doar *Tragedia Obrenovicilor* rămâne în foileton („Universul", 1903), celelalte fiind editate şi în volum – *Patimi* (1903), *Robia banului* (1906), *Părinţi şi copii* (1907), *Irimel. Întâmplările unui tânăr român în Moldova, Rusia şi Japonia* (1919), piese de teatru – *O iubire la ţară* (1888), *Fără noroc* (1898), *Ghica-vodă, domnul Moldovei* (1899), *Vae victis! Vai de învinşi* (1903). După o lungă perioadă de tăcere, în 1935 reapare în „Adevărul" cu *Amintiri*, o suită de însemnări cu valoare de document pentru istoria mişcării socialiste româneşti.

Pentru **N.**, finalitatea instructivă şi educativă a literaturii este esenţială. Aşa se explică inaderenţa la romantism, privit ca o orientare generatoare de iluzii şi artificialitate, dar şi admiraţia faţă de naturalism, recomandat pentru interesul, important în ordine ideologică, pe care îl acordă mediilor sociale noi (*Ce scriem!*). Opţiune destul de laxă, de vreme ce „metoda experimentală" este înlocuită de umanitarism şi sentimentalism, mod structural al perspectivei din scrierile ei literare. În acest fel este filtrată şi o influenţă venind dinspre literatura rusă, dinspre I. S. Turgheniev în special. În schiţe, nuvele, piese de teatru, paradigmatice pentru tendinţa din revistele socialiste, prefigurând şi câte ceva din sămănătorism şi poporanism, mediul predilect rămâne cel ţărănesc. Autoarea colectează sârguincios „documente omeneşti", cum cerea şcoala lui Émile Zola: oameni roşi de mizerie, boală şi vicii, înrăiţi, fără speranţă, ducând un trai chinuit şi zadarnic, ameninţaţi permanent de ciocoi şi boieri care le sugrumă bucuria săracă. Cu o invenţie precară, sufocată de patos demonstrativ şi reflecţii moralizatoare, pagina seamănă mai curând cu un text jurnalistic. Alte nuvele, piesa *Fără noroc*, dar mai cu seamă romanele cumulează, într-un rechizitoriu vehement, cu accente melodramatice, ideile publicistei cu privire la lumea oraşului, văzut ca focar de necinste şi compromis, loc care distruge sau perverteşte sufletul, unde orice instituţie e clădită pe viciu şi corupţie. Ici şi colo pâlpâie câteva bune intuiţii psihologice ori calităţi de limbaj şi se observă autenticitatea dialogului, alert, fluid, plastic. O piesă istorică, *Ghica-vodă, domnul Moldovei*, neînzestrată cu un conflict dramatic, se susţine tot prin virtuţile dialogului. Meritorii sunt transpunerile în româneşte, multe rămase în pagini de revistă, din literaturile engleză (Charles Dickens), franceză (Émile Zola, Jules Verne, Prosper Mérimée, André Theuriet), italiană (Matilde Serao, Edmondo De Amicis), poloneză (Henryk Sienkiewicz), rusă (I.S. Turgheniev, N.A. Nekrasov, Maxim Gorki, Leonid Andreev).

SCRIERI: *O iubire la ţară*, Iaşi, 1888; *Nuvele*, Iaşi, [1893]; *Din chinurile vieţii. Fiecare la rândul său*, Craiova, 1895; *Fără noroc*, Bucureşti, 1898; *Ghica-vodă, domnul Moldovei*, Bucureşti, 1899; *Patimi*, Bucureşti, 1903; *Vae victis! Vai de învinşi*, Bucureşti, 1903; *Robia banului*, Bucureşti, 1906; *Părinţi şi copii*, Bucureşti, 1907; *Din lume pentru lume*, Bucureşti, 1909; *Irimel. Întâmplările unui tânăr român în Moldova, Rusia şi Japonia*, Iaşi, [1919]; *Scrieri*, îngr. şi introd. Victor Vişinescu, Iaşi, 1978. **Traduceri:** Henryk Sienkiewicz, *Viaţa la sate. Schiţe cu cărbune* (*Natură şi viaţă)*, Bucureşti, 1908, *Fără credinţă*, Bucureşti, 1908, *Prin foc şi sabie*, I–III, Bucureşti, 1909–1910; Jules Verne, *Minunile şi grozăviile Indiei*, Bucureşti, 1908; Camille Flammarion, *Visuri înstelate*, Bucureşti, 1909; André Theuriet, *Prăvălia „La doi crapi"*, Bucureşti, 1909; Ludwig Fulda, *Prostul*, Bucureşti, 1910; Prosper Mérimée, *Don Juan*, Bucureşti, 1911; Maxim Gorki, *Omorul*, Bucureşti, 1912; Leonid Andreev, *Prăpastia*, Bucureşti, 1912; Matilde Serao, *Visul unei nopţi de dragoste*, Bucureşti, 1915, *Idila paiaţei. Ciccotto*, Bucureşti, f.a., *Iubire pierdută*, Bucureşti, 1921; Edmondo De Amicis, *Cuore*, Bucureşti, 1916; Karl May, *Saiwa-Tjalem*, Bucureşti, 1926.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *254–255*; Izabela Sadoveanu-Evan, *Impresii literare*, Bucureşti, 1908, *201–212*; Dimitrie Anghel, *Fantome*, Bucureşti, 1911, *69–80*; Dafin, *Figuri*, *293–298*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *482*, *Ist. lit.* (1982), *546–547*; Călinescu, *Opere*, VIII, *389–394*, IX, *1073–1074*, X, *614–618*; Victor Vişinescu, *Sofia Nădejde*, Bucureşti, 1972; *Ist. lit.*, III, *584–585*; Ornea, *Contemporanul*, *passim*; Victoria Frâncu, *Un roman mai puţin cunoscut al Sofiei Nădejde: „Tragedia Obrenovicilor”*, RITL, 1978, 3; *Dicţ. lit. 1900*, *607–609*; Mîndra, *Ist. lit. dram.*, I, *202–204*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *379–380*; Zaharia-Filipaş, *Studii*, *93–103*, *105–110*. ***G.D.***

NĂDEJDEA, publicaţie apărută la Vârşeţ, în Iugoslavia, săptămânal, din 24 aprilie 1927 până la sfârşitul anului 1944, sub îngrijirea unui comitet de redacţie. Directori au fost Savu Butoarcă şi A.S. Butoarcă, iar redactori Nicolae Roman, Adam Fiştea, Ioan Mităr, Traian Petrică, Traian Mucuceanu, Cuzman Lăpădat, Adam Bulić. Temporar, ca secretari de redacţie au funcționat Nicolae Roman şi Cuzman Lăpădat. De la numărul 47/1935 frontispiciul este scris în limba sârbă. Revista are o pagină culturală care propune mai cu seamă scrieri literare (culte sau populare), încercând să compenseze astfel absenţa unei publicaţii literare propriu-zise. Sunt reproduse poezii din opera lui M. Eminescu, Vasile Alecsandri, George Coşbuc, Octavian Goga, St. O. Iosif, D. Anghel, Al. Vlahuţă, Cincinat Pavelescu, Aron Cotruş, Ion Pillat, Victor Eftimiu, Emanoil Bucuţa, Elena Farago, Al. Mateevici, iar începând cu anii ’30 apar şi versuri ale unor poeţi de expresie românească din Iugoslavia: Teodor Şandru, Aurel Trifu, Mihai Avramescu. Proza este ilustrată cu pagini din scrierile lui B. Delavrancea, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, N. Iorga, Cezar Petrescu, Ion Agârbiceanu, I.Al. Brătescu-Voineşti. Din literatura universală se dau traduceri de nuvele, schiţe şi fragmente de roman de Hans Christian Andersen, Selma Lagerlöf, Guy de Maupassant, L.N. Tolstoi. Creaţia populară (în versuri sau în proză) e recoltată din localităţile rurale din Banatul Sârbesc. În primii cinci ani sunt incluse în sumar multe texte din colecţia de folclor bănăţean a lui Lucian Costin. Din 24 ianuarie 1942 **N.** editează temporar un supliment cu titlul „Foaia Timocului”. În numărul inaugural al acestuia figurează un articol-program, *Scrisoare către fraţii timoceni*, în care se afirmă scopul noii tipărituri: acela de a cultiva la cititori, mai ales la cei din Valea Timocului, conştiinţa naţională, dragostea faţă de limba şi literatura română. Textele publicate aici sunt scrise atât cu caractere latine, cât şi cu caractere chirilice şi reflectă strădaniile modeste, dar temerare ale iniţiatorilor de a promova cultura română în regiune. *****

NĂSTUREL, Udrişte (c. 1596 – c. 1658), cărturar, traducător, autor de versuri. Descendent al unei vechi familii boiereşti ale cărei atestări urcă în timp până la voievodul Vlad Călugărul (1482–1496), **N.** este al treilea copil al Calei (n. Calomfirescu) şi al postelnicului Radu Năsturel. Se ştie că a fost căsătorit de două ori: din prima căsătorie (cu Maria Corbeanu) a avut un băiat, pe Mateiaş postelnicul, ce va fi înfiat de doamna Elina, sora lui **N.** şi soţia voievodului Matei Basarab, iar dintr-a doua (când nevastă i-a fost Despa) pe Radu Toma, ce va deveni la rându-i cărturar şi ban al Craiovei, şi pe Măriuţa. În lipsa informaţiilor precise asupra locului şi a modalităţilor în care **N.** a dobândit o formaţie cărturărească solidă (ştia latineşte, slavoneşte şi, poate, greceşte), cercetătorii au avansat diferite ipoteze privind pregătirea sa într-una din şcolile Ucrainei apusene (Ostrog sau Lvov), în vreun colegiu iezuit sau printre „spudeii” Academiei întemeiate la Kiev de Petru Movilă. Totuşi, probabil că a studiat în ţară, în casa părintească, împreună cu fraţii lui, cu dascăli aduşi din Ucraina, cu călugării mănăstirilor locale sau cu vreunul dintre misionarii ce străbăteau Ţara Românească. În predoslovia la *Carte despre urmarea lui Hristos* (1647) **N.** precizează că a învăţat latineşte când trecuse pragul adolescenţei, acasă, cu un profesor care putea fi foarte bine unul dintre călugării catolici din Târgovişte. Aproape treizeci de ani acest boier nu şi-a schimbat dregătoria – apare prima dată în acte ca „logofăt al doilea” la 13 februarie 1632, înainte de urcarea pe tron a cumnatului său Matei Basarab –, deşi contextul politic i-a fost cu deosebire favorabil. Marca fundamentală a personalităţii logofătului este complexitatea. Curteanul, extrem de abil în manevrele politicii complicate a timpului, era un european „ce nu s-a sfiit să privească toată viaţa spre acea lume occidentală, nouă şi nu prea agreată la noi” (N. Iorga), un aristocrat care şi-a înălţat la Fiereşti o reşedinţă în cel mai autentic stil al Renaşterii şi şi-a compus un blazon cu o heraldică destul de alambicată. Urmărind crearea premiselor necesare înfăptuirii unei puternice alianţe antiotomane şi consolidării autonomiei Ţării Româneşti, scopuri majore ale programului politic

al lui Matei Basarab, el face călătorii – la Viena, la Cracovia, în Transilvania la Gheorghe Rákóczy II, la Belgrad –, duce tratative, încheie alianţe şi, fără îndoială, cumpără foarte multe cărţi. Sugerând sau poate doar aderând la principiile campaniei culturale desfăşurate de Matei Basarab, campanie al cărei ideolog va fi, **N.** porneşte de pe o platformă bine conturată şi are obiective precise. Cunoştinţele sale clasice sunt împletite cu o adâncă preţuire arătată confesiunii ortodoxe şi cu o bună cunoaştere a istoriei naţionale. Informaţiile coboară până în Antichitate şi pe baza lor cărturarul descifrează simboluri ignorate încă de contemporanii ce încercau să lumineze începuturile neamului. Idealul pe care caută să-l refacă în timp este reprezentat de anii de glorie ai lui Neagoe Basarab. Iniţiază câteva tentative de definire a mitului dinastic al Basarabilor, construcţie pe care o opune, ca formulă dătătoare de stabilitate, vremurilor de nesiguranţă politică ce învolburau Ţara Românească, iar frazele preţioase, urmând tipare baroce pe care literatura română acum le învăţa, aduc din adâncul istoriei numele vechi, de profundă rezonanţă, ale pământului (*Predoslovia* la *Antologhion*, 1643). Chiar dacă nu e sigur că a scris şi o cronică a domniei lui Matei Basarab, ce va fi fost intercalată în compilaţiile ulterioare – ipoteză puţin probabilă –, el a făcut destul pentru nemurirea numelui acestui voievod, căruia i-a fost şi consilier „tainic", şi alături de care s-a înrolat pentru realizarea unui moment de accentuată prezenţă culturală a românilor în Europa Răsăriteană. Având în atenţie nu numai ridicarea nivelului de cultură al compatrioţilor săi, ci şi răspândirea cărţii tipărite dincolo de hotarele Ţării Româneşti, **N.** a apelat la slavonă, unic instrument ce făcea realizabilă această intenţie. El a controlat îndeaproape munca de tipărire a scrierilor slavoneşti, fiind principalul factor responsabil pentru opera de cultură care se înfăptuia în Ţara Românească în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Moştenirea literară a lui **N.** adună, într-un inventar ce impune mai ales prin varietate, texte originale şi traduceri, scrieri în slavonă şi în română. Prima categorie include „versurile la stemă" imprimate în *Molitvenicul* din 1635 (reluate în *Pravila mică* din 1640), cele din *Antologhion*, din *Carte despre urmarea lui Hristos* şi din *Triod Penticostar* (1649) şi predosloviile ce însoţesc lucrările a căror apariţie a supravegheat-o. Dintre acestea, *Predoslovia către mitropolitul Varlaam* (în *Carte despre urmarea lui Hristos*) şi prefaţa la *Triod Penticostar* (atribuită lui cu solide argumente) constituie veritabile breviare ale concepţiilor sale umaniste. Textele care au făcut faima de literat a lui **N.** au fost însă, datorită şi posibilităţilor de circulaţie sporite, traducerile. Cărturarul a tălmăcit din latină în slavonă, cu deosebit talent şi aplicaţie, scrierea ascetică *De imitatione Christi* atribuită lui Thomas a Kempis, tipărită sub titlul *Carte despre urmarea lui Hristos.* Exerciţiu de durată şi acţiune programatică, traducerea introducea pentru prima dată în mediul ortodox est-european o lucrare catolică a cărei popularitate a concurat la un moment dat cu cea a *Bibliei.* Lucrarea transcrisă de zeci de copişti este însă transpunerea în româneşte a romanului popular *Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf* (1649), act exemplar sub toate aspectele, căruia i se cuvine adăugată participarea cărturarului, cel puţin în faza de iniţiere, la traducerea în româneşte a *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* şi a *Vieţii patriarhului Nifon.* „Versurile la stemă" alcătuite de **N.**, „primul stihuitor cult din literatura română" (G. Călinescu), pentru cărţile epocii lui Matei Basarab, au avut în practica tiparului din Ţările Române şi implicit în literatura română o descendenţă remarcabilă. Raportate la tradiţia poetică în limba slavonă – câteva tropare, imnuri ori rugăciuni ocazionale –, aceste stihuri heraldice, alături de care trebuie amintite, spre a întregi averea „poetică" a scriitorului, epitaful pentru Mateiaş Basarab, compus, se pare, în trei versiuni: latină, slavonă şi română, şi, probabil, o „recapitulare" în slavonă a conţinutului scrierii despre Varlaam şi Ioasaf, impun prin noutate. Texte eminamente laice, alcătuind o poezie emblematică sui-generis, ele îşi găsesc corespondente în toate literaturile europene şi, mai aproape de noi, în scrisul baroc polon şi ucrainean. Mai mult, versurile imprimate în 1647 (semnate de **N.**) şi cele ce apar în *Triodul Penticostar* (atribuite lui) depăşesc chiar tiparele compunerilor consacrate emblemei voievodale şi afişează o factură complet diferită. Anticipând compunerea din *Triod Penticostar*, stihurile slavone din *Carte despre urmarea lui Hristos* încearcă o descifrare a numelui Elina prin aluzii sugestive („A tot binecinstitoarei stăpânei noastre/ Făcătoarei de bine vădită în toate lăcaşele […] care asemenea/ Cu har împărătesei aceleiaşi cu acelaşi nume") şi fac paşi, timizi încă, spre integrarea reminiscenţelor clasice („Destoinici pentru aceea de bărbătească virtute/ Cununi de mulţumire nu încetaţi a-i

împleti”). *Epigramma* din 1649, consacrată aceleiaşi doamne Elina, reprezintă o treaptă către apropierea unei maniere poetice savante – jocul etimologic. Renaşterea şi apoi barocul redescoperiseră şi preluaseră acest procedeu ingenios care îi încântase pe toţi marii poeţi ai Antichităţii. **N.** încearcă în versurile sale (compuse într-o slavonă cizelată) să afle sensurile numelui surorii sale, soţie a voievodului şi protectoare, după cum indică inscripţia ce înconjoară stema, a tipăriturii. Tentativa de etimologizare este plasată într-un context nobil, *Epigramma*, deosebit de elegantă în ansamblul realizării ei şi prozodic remarcabilă, fiind o subtilă reverberaţie a cunoscutei dispute antice cu privire la natura cuvintelor. Se face apel la autoritatea filosofiei lui Platon, potrivit căreia fixarea numelui se face în funcţie de natura lucrului. Pe baza tezei din *Kratylos*, autorul încearcă

Pravila de la Govora

să derive, fantezist, desigur, dar în acord cu ţelul discursului encomiastic, numele doamnei Elina din cuvântul grecesc *eleos* – „milă, milostivire”. Spune: „vezi cât de potrivit se numeşte Elena cu Eleos”, după ce nu mult înainte explicase cu precizie sensul lexemului elin. Versurile mai conţin cel puţin încă o trimitere interesantă la înţelepciunea anticilor în construcţia care, cu ajutorul simbolismului pitagoreic al numerelor, îşi propune să argumenteze că *Penticostarul*, adică 50, este un component al seriei „numerelor perfecte”. Există în această alcătuire şi în contextul cultural general în care ea se plasează – împreună cu celelalte texte ale cărturarului – suficiente elemente ce pot califica *Epigramma* drept prima creaţie poetică originală de factură pronunţat barocă din literatura română. **N.** a fost catalogat adesea – grăbit şi cu totul nefondat – drept promotor al curentului pentru resurecţia limbii slavone şi opus atât mitropolitului Teofil, ce reprezenta gruparea partizanilor introducerii limbii române, cât şi postelnicului Constantin Cantacuzino, înclinat în acţiunile sale să sprijine umanismul greco-latin. Dar slavona, ca şi posibilităţile pe care le oferea, reprezintă o parte din preferinţele omului de cultură. Ca limbă a tiparniţelor, aceasta putea asigura transferarea valorilor culturale create de români la popoarele slave ortodoxe din jur, sporind şi consolidând faima Ţării Româneşti, iar iradierea spiritualităţii româneşti păstrătoare a valorilor ortodoxe într-o epocă în care Sud-estul european trăia sub ameninţarea Semilunii era un punct programatic de extremă importanţă, afişat ca atare de predosloviile vremii. Cărturarul şi-a ales instrumentele cele mai adecvate scopurilor sale, dar nu s-a opus niciodată folosirii limbii române ca vehicul cultural. El a făcut pentru biruinţa limbii române mai mult decât mulţi dintre contemporani. A tradus *Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf* într-o limbă ce nu este cu nimic mai prejos decât cea a *Cazaniei* lui Varlaam. Ca şi romanul popular, vor rămâne netipărite în epocă versiunile româneşti la *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* şi *Viaţa patriarhului Nifon*, realizate de cercul de traducători din preajma lui. Totodată, cărţile ce urmau să fie imprimate în limba poporului, codicele de legi şi lucrările de edificare apar tot cu sprijinul şi prin eforturile sale. Înţeleptul umanist selectează textele potrivite *(Pravila mică*, 1640), supraveghează munca de tălmăcire (*Evanghelie învăţătoare*, 1642), scrie predoslovii şi împodobeşte aceste tipărituri cu stihuri. Intelectual de

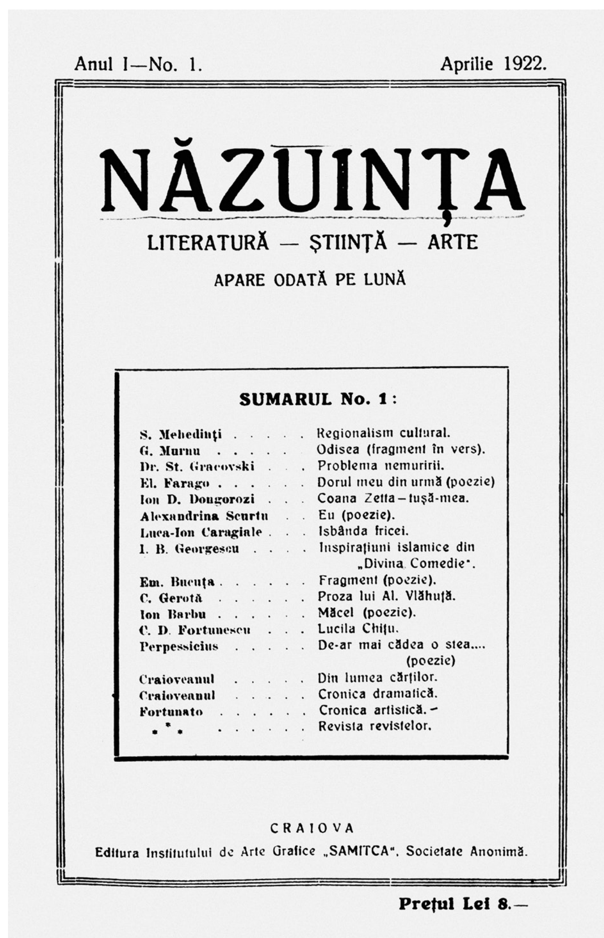
ţinută, slujitor devotat al cărţii, în care vedea „bogăţia cea mai de preţ şi mai cinstită decât toate bogăţiile pământeşti”, el compune versuri emblematice, precum cărturarii barochizanţi, cultivă cu pasiune latina şi se ocupă de educarea în acelaşi sens a fiilor săi, îşi transformă numele în Orest, dându-i o rezonanţă elină, dar foloseşte şi forma scripturistică Uriil (o altfel de „antichizare”), participă la discuţiile de subtilitate teologică organizate în casa mitropolitului Ştefan. Interesat de ideile Contrareformei şi chiar de declanşarea unei contrareacţii ortodoxe la presiunile reformate, traduce în slavonă *De imitatione Christi*, îi sugerează, poate, mitropolitului Varlaam ideea protejării credinţei româneşti prin redactarea unei lucrări polemice, *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, tipărită în 1645 la Mănăstirea Dealu, ia el însuşi o poziţie anticalvină în prefaţa *Evangheliei învăţătoare*. Celelalte lucrări originale ale sale sunt eminamente laice, astfel încât „umanismul său creştin” trebuie circumscris cu multă atenţie, mai cu seamă în raport cu al cărturarilor ce vor da către finele veacului traducerea românească a *Bibliei*. Fundamentul umanist, achiziţionat prin lecturi şi consolidat prin exerciţii variate – cum ar fi „eseul” *Despre generozitate*, ce deschide *Triodul Penticostar* din 1649 şi în care trimiterile la *Sfânta Scriptură* sunt concurate de referirile la o întinsă bibliotecă a Antichităţii păgâne, ilustrată de numele lui Aristofan şi Eratostene, Platon, Aristotel, Plutarh şi Strabon, Theognis din Megara şi Simonide din Ceos, Diogene Laerţiu şi Lucian din Samosata –, i-a relevat lui **N.** principalele idei ce vor sta mai târziu în atenţia scriitorilor obişnuiţi cu reflecţia umanistă. El constată asemănarea dintre limba latină („nouă vădit înrudită”) şi română la numai câţiva ani după Grigore Ureche, dar cărturarul muntean îşi tipăreşte afirmaţia, făcând publică pentru întâia oară o asemenea constatare fundamentală aparţinând unui român. Vorbind despre „ţările dacice” peste care domnea Matei Basarab, el se referă, probabil, şi la neîncetata continuitate a românilor pe pământul lor de geneză. Adept al unui umanism de limbă slavonă, dar scriind şi tălmăcind pentru ai săi într-o limbă românească plină de har, afirmând consecvent marile adevăruri istorice legate de limba şi fiinţa poporului român, **N.** a fost unul din primii ctitori ai spiritualităţii româneşti moderne.

SCRIERI: *La prea luminata stemă a milostivilor domni Basarabi* (în slavonă), în *Molitvenic*, 1635; reed. în *Pravila mică*, 1640; reed. şi tr. în BRV, I, *109*, IV, *181*, tr. în LRV, II, *272–273*; *Predoslovie* (în slavonă), în *Molitvenic*, Câmpulung, 1635; reed. şi tr. în BRV, IV, *182–187*; *Predoslovie cetitorului* (în slavonă), în *Evanghelie învăţătoare*, Govora, 1642; reed. în BRV, I, *120–123*; *La prealuminata stemă a prealuminatei case a măriilor lor domnilor Basarabi* (în slavonă), în *Antologhion*, Câmpulung, 1643; tr. în LRV, II, *274*; *Predoslovie arătând cuprinsul şi închinând cartea Domnului, ctitor al mănăstirii* (în slavonă), în *Antologhion*, Câmpulung, 1643; reed. şi tr. în BRV, I, *129–132*, tr. în LRV, II, *275–277*; *Preacuvântare către cititori* (în slavonă), în *Antologhion*, Câmpulung, 1643; reed. şi tr. în BRV, I, *133–135*; *Stihuri în stema domniei Ţării Româneşti, neam casei Băsărăbească*, în *Evanghelie învăţătoare*, Mănăstirea Dealu, 1644; reed. în BRV, I, *145*, în LRV, II, *273*; *A tot binecinstitoarei stăpânei noastre* (în slavonă), în *Carte despre urmarea lui Hristos*, Mănăstirea Dealu, 1647; reed. şi tr. în BRV, IV, *195*; *Predoslovie* (în slavonă), în *Carte despre urmarea lui Hristos*, Mănăstirea Dealu, 1647; reed. şi tr. în BRV, IV, *195–198*, tr. în LRV, II, *277–279*; *Epigramma* (în slavonă), în *Triod Penticostar*, Târgovişte, 1649; reed. şi tr. în BRV, I, *172–173*, tr. în LRV, II, *274*; *Predoslovie* (în limba slavonă) la *Triod Penticostar*, Târgovişte, 1649; tr. Virgil Cândea, în *Udrişte Năsturel şi începuturile umanismului românesc*, RL, 1969, 11; [*„Recapitulatio” la romanul „Varlaam şi Ioasaf”*] (în slavonă), tr. Dan Horia Mazilu, în *Udrişte Năsturel*, Bucureşti, 1974; [*Epitaful lui Mateiaş Basarab*], în *Crestomaţie de literatură română veche*, I, coordonatori I.C. Chiţimia şi Stela Toma, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1984, *237*. **Traduceri**: *Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf*, îngr. şi pref. P. V. Năsturel, Bucureşti, 1904.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. Bis.*, I, *338*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *495*; Emil Turdeanu, *„Varlaam şi Ioasaf”. Istoricul şi filiaţiunea redacţiunilor româneşti*, CEL, 1934; Emil Turdeanu, *„Varlaam şi Ioasaf”. Versiunile traducerii lui Udrişte Năsturel*, BOR, 1934, 7–8; Aurelian Sacerdoţeanu, *Predosloviile cărţilor bisericeşti*, I, Bucureşti, 1938, *68–71*, *74–79*, *81–86*, *89–96*, *101–105*, *113–115*; Dan Simonescu, Damian P. Bogdan, *Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab*, BOR, 1938, 11–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *52–53*, *Ist. lit.* (1982), *10–11*; Cartojan, *Ist. lit.*, II (1942), *97–98*, *102*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), *31*, *234*, *272–283*; Piru, *Ist. lit.*, I, *105–110*; *Ist. lit.*, I, *346–349*; Panaitescu, *Începuturile*, *193–194*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *145–147*; Virgil Cândea, *Udrişte Năsturel şi începuturile umanismului românesc*, RL, 1969, 11; G. Mihăilă, *Udrişte Năsturel*, LRV, II, *270–272*; Diomid Strugaru, *Versificaţia românească până la Dosoftei*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internaţional de lingvistică şi filologie romanică*, II, Bucureşti, 1971, *464–467*; Dan Horia Mazilu, *Udrişte Năsturel*, Bucureşti, 1974; Mazilu, *Barocul*, *90–136*; Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria*

umanismului românesc, București, 1979, *33–77*; *Dicț. lit. 1900*, *609–611*; Dan Horia Mazilu, *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*, București, 1981, *77–90*; Mazilu, *Vocația*, *234–246*; *Dicț. scriit. rom*, III, *380–381*; George Coandă, *Udriște Năsturel – spiritul renascentist din vremea lui Matei Basarab* (*I–II*), „Litere", 2005, 11–12, 2006, 1; Petre Gheorghe Bârlea, *Un spirit care și-a depășit veacul – Udriște Năsturel*, „Curier", 2009, 2. ***D.H.M.***

NĂZUINȚA, revistă apărută la Craiova, lunar, din aprilie 1922 până în mai 1929; din decembrie 1925 revista fuzionează cu „Suflet românesc", iar titlul devine „Năzuința românească". Subtitlul inițial „Literatură, știință, arte" va fi modificat în „Literatură, știință, artă" (3/1922), apoi în „Revistă lunară" (1/1928). Este editată sub conducerea unui comitet format din Elena Farago – care până în 1925 girează „tot ce privește redacția și administrația revistei", George Murnu, I. Dongorozi, C.D. Fortunescu, C.V. Gerota, I.B. Georgescu, N.M. Condiescu și Al. Popescu-Telega (de la numărul 6/1922), care va prelua sarcinile Elenei Farago, Gh. Tătărescu (de la numărul 9/1924), N.I. Herescu, C.S. Nicolăescu-Plopșor și T. Păunescu-Ulmu (din decembrie 1925). Numărul din octombrie 1928 marchează revenirea la titlul inițial, menționându-l ca fondator pe I.B. Georgescu, iar ca director pe Al. Popescu-Telega. Într-un articol inaugural, Simion Mehedinți, vorbind despre regionalismul cultural ca dovadă de conștiință românească, susține dreptul ținutului oltenesc la afirmarea națională. Nuanțările vor apărea într-un *Cuvânt înainte* din mai–iunie 1925: „Literații de azi, fără să se mărginească a fi niște senili *laudatoris temporis acti*, sunt tradiționaliști dacă izbutesc să redea momentul istoric într-o limbă adecvată. În felul acesta literatura românească devine susceptibilă de adevărate asimilări și așa înțelegem noi să fim tradiționaliști, sprijinindu-ne, în drumul spre frumos, bine și adevăr, cât mai mult pe talentele ce există și se vor ivi în părțile oltenești". Publicația își propune să împlinească „rostul unei reviste de cultură generală pusă în serviciul Patriei", slujind „neamul românesc în toate manifestările sufletului său străbun și contemporan" (*O lămurire*, 1/1925). Ulterior aspirațiile **N.** primesc o tentă s-ar spune eugenică, potrivit căreia dăltuirea „noului tip de român" va trebui să se facă doar după o acerbă și susținută muncă de „perfecționare a neamului, pe dinăuntru, nu la suprafață", prin constituirea unei elite intelectuale, model pentru întreaga națiune

Anul I—No. 1. Aprilie 1922.

NĂZUINȚA

LITERATURĂ — ȘTIINȚĂ — ARTE

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMARUL No. 1:

S. Mehedinți	Regionalism cultural.
G. Murnu	Odisea (fragment în vers).
Dr. St. Gracovski	Problema nemuririi.
El. Farago	Dorul meu din urmă (poezie)
Ion D. Dongorozi	Coana Zetta – tușă-mea.
Alexandrina Scurtu	Eu (poezie).
Luca-Ion Caragiale	Isbânda fricei.
I. B. Georgescu	Inspirațiuni islamice din „Divina Comedie".
Em. Bucuța	Fragment (poezie).
C. Gerotă	Proza lui Al. Vlăhuță.
Ion Barbu	Măcel (poezie).
C. D. Fortunescu	Lucila Chițu.
Perpessicius	De-ar mai cădea o stea.... (poezie)
Craioveanul	Din lumea cărților.
Craioveanul	Cronica dramatică.
Fortunato	Cronica artistică.–
***	Revista revistelor.

CRAIOVA

Editura Institutului de Arte Grafice „SAMITCA", Societate Anonimă.

Prețul Lei 8.—

(*Imperativul selecționării*, 1/1928). Din punct de vedere cultural, publicația păstrează totuși un echilibru între tradiție și modernitate, între autohton și universal, între etic și estetic. Tradiționalistă și autohtonistă prin tematica literaturii incluse în paginile sale, **N.** publică scriitori ce au experimentat modernismul stilistic al curentelor literare apusene, adaptat pentru a reflecta realitățile naționale. De asemenea, cultivă valorile culturale și literare universale, făcându-le cunoscute prin traduceri. Rubricile obișnuite sunt „Cronica dramatică", „Din lumea cărților" – susținute, sub pseudonimul Craioveanu, de I. Dongorozi –, „Cronica artistică" (expoziții, șezători), purtând semnătura Fortunato (C.D. Fortunescu), „Pagina începătorilor", „Revista revistelor" (separată la un moment dat în „Reviste străine" și „Reviste române"), sub îngrijirea lui F. Costin și I. Dongorozi. La rubrica intitulată „Critica literaturii contemporane" Al. Țuțuianu se ocupă de E. Lovinescu, iar la rubrica

„Medalioane literare" H. Blazian se oprește asupra lui Blasco Ibáñez sau scrie despre literaturile suedeză și daneză. La rubrica „Literaturi străine" semnează I. Dongorozi, F. Aderca, C.D. Fortunescu, P.N. Paulian, N.I. Herescu. Sub genericul rubricii „Străbunii", sunt reproduse fragmente din opera lui Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir. Se publică versuri de Ion Barbu (*Măcel*), Perpessicius (*De-ar mai cădea o stea, am plânge*), Emanoil Bucuța, Victor Eftimiu, N.I. Herescu, T. Păunescu-Ulmu, Camil Baltazar, Lucian Costin, Camil Petrescu (*Vis anemic*), Elena Farago, Ilarie Voronca (*Elegie*, *Clopote*), Tudor Mușatescu, Radu Gyr, Eugen Constant, Ion Pillat (*Morții*), V. Voiculescu (*Noapte de martie*, *Coboară cuvintele*), Teodor Murășanu, Marcel Romanescu, G. Bacovia (*Prietenul meu, smochinul*), Ada Umbră, George Baiculescu, D. Nanu, George Murnu, M.D. Ioanid, A. Toma. Cu proză intră în sumar Luca Ion Caragiale (*Izbânda fricii*), Al. Popescu-Telega (romanul foileton *Renunțare* și fragmente din romanul *Rătăcirea lui Ion Vancea*), Gh. Brăescu (*Glorie și decadență*), I. Dongorozi, George Mihail Zamfirescu (*Nuieluşa e un copil necăjit*, fragment din romanul *Bariera*), F. Aderca și G.M. Vlădescu (*O rămășiță de soare*, fragment din romanul *Dureri fără nume*). Secvențele dramatice poartă semnătura lui B. Luca (*Soarele*), F. Aderca (*Floare de mac*), Gh. Tătărescu (*Când vine viforul*) și G.M. Zamfirescu (comedia tragică *Cuminecătura).* Reuşite sunt şi traducerile realizate de F. Aderca, cel care în 1924 oferă cele dintâi pagini în româneşte din *À la recherche du temps perdu*, romanul lui Marcel Proust. I se alătură Elena Farago transpunând din D'Annunzio și Anatole France, Perpessicius, care se apleacă asupra poeziei lui Émile Verhaeren și a lui Baudelaire, D. Nanu propunând lirică arabă, dar și George Murnu, traducător al lui Homer, Teodor A. Naum tălmăcind din Theocrit sau I.M. Marinescu, din Petronius. Numărul 6/1925 anunță publicarea în foileton a romanului lui Eça de Queiroz, *Mandarinul* în traducerea lui Al. Popescu-Telega, pe când Ion Pillat și N.I. Herescu traduc din Francis Jammes. Cu eseuri şi critică literară sunt prezenţi E. Lovinescu (*Poezia nouă*), I. Iordan (*Influenţe culturale*), Mihail Dragomirescu (*Idealul culturii*), I. Rădulescu-Pogoneanu (*Simple însemnări pe teme de pedagogie socială*), Paul I. Papadopol (*Profesiunea de ziarist, Cum s-a introdus tendința democratică în literatura noastră?*), F. Aderca (*Marcel Proust*), Mircea Florian (*Realitatea „lumii exterioare"*, *Kant și geneza criticismului*), C.V. Gerota (*Anatole France*), I. Galben (*Criza bergsonismului*), Șt. Zeletin (*Dezvoltarea burgheziei în România*), Stelian Constantin-Stelian (*Panait Cerna*), T. Păunescu-Ulmu, D. Furtună. N.M. Condiescu semnează note de călătorie (*În drum spre Indii*). În numărul 3/1926 D. Furtună publică trei scrisori inedite ale lui Ion Creangă. Mai colaborează Alice Soare, Al. Lascarov-Moldovanu, C. Narly, Alexandrina Scurtu, Sanda Movilă, Ştefan Bălceşti, Nicolae Milcu, George A. Petre, George Voevidca, Ramiro Ortiz. ***C.A., L.Bc.***

NĂZUINŢA, revistă apărută la Braşov între 23 mai şi octombrie 1931, cu subtitlul „Literară, socială, economică". Într-un moment marcat de o „criză de entuziasm", coordonatorii revistei îşi exprimă intenţia de a porni la drum „atraşi de mirajul tuturor năzuinţelor omeneşti, călăuziţi întotdeauna de tainicul spre mai bine" (*Pornim la drum*). Rubricile obişnuite sunt: „Cronica industrială", „Cronica comercială", „Cărţi". Se publică versuri de Ecaterina Pitiş, V. Marinaş, I. Al. Bran-Lemeny, Maria Baiulescu şi proză de Ecaterina Pitiş. Revista mai cuprinde o recenzie la volumul de poezii *Drumul spre stele* de Adrian Maniu, sub semnătura lui Ion Focşeneanu, două medalioane consacrate lui N. Iorga şi lui Emanoil Bucuţa, cugetări de F.-R. Chateaubriand, o cronică a revistelor, informaţii din actualitate. ***M.W.***

NĂZUINŢA, revistă apărută la Călăraşi, bilunar, între 1 decembrie 1935 şi 15 mai 1939, cu subtitlul „Socială, ştiinţifică, artistică, intelectuală". Redactor-şef este Const. V.G. Grigorescu. Publicaţie de interes local, **N.** face apel la „cărturarii satelor şi oraşelor" pentru „o luminare a tuturor problemelor ce interesează opinia publică": „Năzuim să semănăm sămânță bună pentru inimi și suflete, pentru îndrumarea de mâine a țării" (*Năzuință*). Primatul îl are comandamentul etic care „nu-și poate impune autoritatea sa salvatoare nici în ceasul al doisprezecelea. El s-ar putea foarte ușor realiza printr-o educație aleasă și o cultură temeinică și sănătoasă, din rezervorul căreia va țâșni vulcanic și neîntârziat patriotismul. [...] Se impune deci, o trezire cât mai grabnică din urgia apăsătoare a decadenței..." (*Quousque tandem*). Lipsită de un program clar, revista are un caracter eclectic: tradiţionalistă, didacticistă, cultivând valorile rurale autohtone, pe de o parte, deschisă spre

universalitate şi modernism, cel puţin la nivelul expresiei, în ceea ce priveşte procedeele stilistice, pe de altă parte. Va rămâne o publicaţie democratică, nefiind afectată de expansiunea dreptei şi de impactul neosămănătorismului intolerant asupra culturii şi literaturii. Printre rubricile permanente se numără „Politice", „Teatrale", Însemnări", „Știri", „Caietul violet", „Alfabetul cu mărgăritare", „Suflete de cristal". Semnează versuri D. Ciurezu, Cătălin Ionescu, Al.T. Stamatiad (*Despărțire*), Virgil Carianopol (*Spovedania vulturului*), Mircea Florentin, Mihu Dragomir (*Orizont*) și Mircea Papadopol. Se anunţă debutul poetic al lui Demostene G. Nolla. Proza poartă semnătura lui Const. V.G. Grigorescu și Dimitrie Batova (*Cheful de la Plevna*, fragment din romanul *Anteu*). Publicistica este mai bogată: N. Iorga, *Lupta Academiei Române împotriva literaturii nesănătoase*, Const. V.G. Grigorescu, *Tragedia culturii*, C. Alfred Vârnav, *Statul cultural*, N. Batzaria, *Un nou ideal național*. Lucius Mihăescu oferă un întins studiu „filosofico-literar privit ca o problemă penală" în marginea *Portretului lui Dorian Gray* de Oscar Wilde (*Crimă și conștiință*), Al. Bătrânu sondează lirica lui Adrian Maniu și V. Voiculescu, Const. V.G. Grigorescu închină un articol lui Panait Istrati la împlinirea unui an de la moartea scriitorului, iar poetul Ioan Micu analizează tălmăcirile lui B.P. Hasdeu din opera lui Ovidiu. Sub pseudonimul George Danubia, George Dan se oprește asupra poeziei lui Edgar Poe și traduce din Paul Valéry. I se alătură acestui efort Demostene Gh. Nolla, care tălmăcește din greacă, și Al. T. Stamatiad, care propune inspirate variante din lirica chineză și japoneză. Memorialistica este prezentă prin Valentin Economu. Mai pot fi citite note de călătorie de Elena N. Pop Vaidomir și reportajul lui Al. Bătrânu *În drum spre Vălenii de Munte*. Consistență au și profilurile filosofice propuse de Virgil V. Pasăre sau articolul lui G. Arabolu-James, dedicat personalității lui Kemal Atatürk (*Un geniu fericit*). R. Victor face rezumatul conferinței lui Radu Gyr, *Boemă și poezie*. Alți colaboratori: C. Barcaroiu, Dem. Bassarabeanu, D. Iov. ***C.A., L.Bc.***

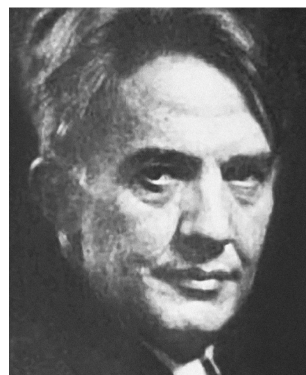
NEACŞU, Iulian (14.XII.1941, Jideni, azi Podgoria, j. Buzău), prozator, poet, traducător. Este fiul Mariei Neacşu (n. Păruş) şi al lui Nicolae Neacşu, funcţionari. Între 1956 şi 1959 frecventează liceul la Bucureşti, iar între 1960 şi 1964 urmează tot aici Facultatea de Filologie. Va fi profesor, apoi inspector la Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă al raionului Răcari, redactor la „Albina" (1968–1973), la „Flacăra" (1973–1977), şef de secţie la Redacţia publicaţiilor pentru străinătate „România" (1977–1984), redactor la „Luceafărul" (1984–1989), iar din 1992 până în 1996 va lucra ca expert guvernamental la Departamentul informaţii publice. Debutează în „Gazeta literară" (1964) cu schiţa *Limpede ca bună ziua*. A făcut parte din „grupul oniric", alături de Leonid Dimov, Dumitru Ţepeneag, Florin Gabrea, Daniel Turcea, Dumitru Dinulescu, Vintilă Ivănceanu ş.a. Mai este prezent în „Viaţa studenţească", „Amfiteatru", „Contemporanul", „România literară", „Viaţa românească", „Orizont", „Convorbiri literare", „Ramuri", „Adevărul literar și artistic" ş.a., folosind uneori pseudonimele Gelu Ruscanu, Ion Nica, Andrei Pietraru. A frecventat cenaclurile Junimea şi „Nicolae Labiş". În 1984 a fost distins cu Premiul I la Congresul Internaţional de Proză de la Moscova.

Debutul editorial al lui **N.**, cu volumul de proză *Iarna când e soare* (1966), a surprins critica mai ales prin dorinţa de evitare a unei maniere aşa-zis tradiţionale de a povesti. Schiţele lui presupun o participare efectivă din partea receptorului, de multe ori solicitându-i-se chiar o completare a datelor expuse în text, fiindcă autorul nu este interesat de evoluţia naraţiunii, ci de surprinderea unui moment unic dintr-o desfăşurare de fapte. Adept al maximei autenticităţi, el optează pentru sufletul adolescentin, sufocat de singurătate şi înstrăinare. Însemnele vârstei rebele îşi pun pecetea pe toate actele tânărului, care nu e dispus să accepte nici înţelepciunea bătrânilor (*Un sfat pentru fiecare*), nici să se lase subjugat, fără zbateri, de conformismul unei căsnicii (*Iarna când e soare*). Modul de a percepe simultan fluxul memoriei afective şi impulsurile realităţii imediate este reflectat în schiţa *O zi ca celelalte, dar pentru mine alta*, exemplară prin întrepătrunderea până la limita extremă dintre trecut şi prezent. Nu este o alternare de planuri, ci o coexistenţă a lor. Un medic sufocat psihic de ţipetele unei mame pe care o ajutase la naştere se vede brusc proiectat în real prin accidentul ce era pe punctul să îl împingă spre sufocare fizică. Reflex al unei atitudini refractare, iconoclaste faţă de tradiţia prozei anterioare, schiţele lui **N.** gravitează în jurul aceloraşi date esenţiale: adolescenţa (ca vârstă între inconştienţă şi naivitate) şi bătrâneţea (senilitate şi decrepitudine), neputinţa comunicării

între generaţii (*Plecările absurde*), toate ca laitmotive ale aceleiaşi teme – alienarea individului printre semenii săi. Tendinţa de a surprinde inefabilul unei stări sufleteşti este prezentă şi în culegerea *Insul. Texte, semne, apocrife* (1968), din care nimic nu este diferit ca modalitate narativă de schiţele din *Iarna când e soare*, în afară de nuvela eponimă, una dintre cele mai izbutite scrieri ale lui **N.** Pendularea între aparenţă şi esenţă este împinsă aici până spre ultima ei limită, aceea dintre viaţă şi moarte. Odată cu *Un bucureştean în trecere prin Bucureşti* (1979), scriitorul apare în inedita ipostază de reporter. Observator atent şi lucid, el se dovedeşte şi un abil regizor, ce ştie să îşi lase „personajele" să evolueze fără permanenta lui intervenţie. Comentariul succint (uneori chiar laconic), entuziast sau ironic, sentimental ori sarcastic, punctează, atât cât e necesar, atitudinea omului de bun-simţ. *Amintirile lui Harap Alb* (subintitulate *Confabule,* 1983) reamintesc nonconformismul afişat – aproape bătăios – din primele cărţi. Reacţia critică faţă de poncife se manifestă acum prin modul extrem de original de a reciti basme demult intrate în conştiinţa publică, sensul lor fiind deturnat sau, în orice caz, răstălmăcit. Înzestrarea poetică, deloc anticipată de prozele lui **N.**, se relevă în două cărţi de versuri, *Maria de zăpadă* (1987) şi *Capcană pentru îngeri* (1995), unde scriitorul se deconspiră ca un iremediabil sentimental, chiar dacă „bine temperat". A mai publicat culegerile de proză scurtă *Ora exactă* (1996) şi *Un ţăran trece strada* (2001), în care comunică în modul cel mai direct cu putinţă drame cotidiene care se transformă uneori în adevărate tragedii. A tradus, în colaborare, mai ales din scriitori ai spațiului sovietic.

SCRIERI: *Iarna când e soare*, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1966; *Insul. Texte, semne, apocrife*, Bucureşti 1968; *Un bucureştean în trecere prin Bucureşti*, pref. Nicolae Dragoş, Bucureşti, 1979; *Amintirile lui Harap Alb. Confabule*, Bucureşti, 1983; *Maria de zăpadă*, Bucureşti, 1987; *Capcană pentru îngeri*, Bucureşti, 1995; *Ora exactă*, Bucureşti, 1996; *Un ţăran trece strada*, Bucureşti, 2001. **Traduceri:** Fazil Iskander, *Zodia Kozloturului*, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Eleonora Mircea); Vladimir Voinovici, *Doi prieteni*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Vladimir Vasiliev); N.S. Leskov, *Lady Macbeth în Siberia*, Bucureşti, 1971 (în colaborare); Milcio Radev, *Sâmbătă seara*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Laura Baz-Fotiade); Günter de Bruyn, *Premiul*, Bucureşti, 1979 (în colaborare cu N. Köhl); Ba Jin, *Nopţi reci*, pref. Paul Mariş, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Adriana Certejan); Hrant Matevosian, *Noi şi munţii noştri*, Bucureşti, 1986 (în colaborare cu Sergiu Selian şi Ludmila Vidraşcu).

Repere bibliografice: Balotă, *Labirint*, *407–411*; Damian, *Intrarea*, *130–134*; Stănescu, *Cronici*, *139–144*; Ungheanu, *Arhipelag*, *176–179*; Iorgulescu, *Scriitori*, *221–223*; Nicolae Ulieru, *„Un bucureştean în trecere prin Bucureşti"*, RL, 1980, 8; Valentin F. Mihăescu, *„Maria de zăpadă"*, LCF, 1987, 19; Alexandru Horia, *Poeme de zăpadă*, LCF, 1988, 12; Lucian Chişu, *Între vis şi realitate*, L, 1996, 26; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *381–382*; Ştefania Coșovei, *„Un ţăran trece strada"*, CNT, 2002, 39; Marian Victor Buciu, *Proza onirismului estetic (structural)*, „Mozaicul", 2005, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, II, *810*. ***D.Gr.***

NEAGOE, Peter (7.XI.1881, Odorheiu Secuiesc – 28.X.1960, Kingston, NY, SUA), prozator.

Este fiul Barbarei (n. Mengel) şi al lui Petre Neagoe, notar. Tatăl, înrudit cu familia memorandistului Septimiu Albini, are studii de drept, dar preferă traiul simplu şi sănătos la Aciliu, lângă Sibiu, unde fiul său cunoaşte toate bucuriile unei copilării fericite. Absolvind liceul german din Sibiu (1897), în toamna anului 1900 se înscrie la Şcoala de Arte şi Meserii din Bucureşti, unde e coleg cu Constantin Brâncuși, frecventând totodată cursuri la Facultatea de Litere şi la cea de Drept. Colaborează la ziarul „România muncitoare" cu traduceri din Maxim Gorki, reunite în volum sub titlul *Vagabondul. Tovarăşul meu de drum* (1905). Ideea plecării din ţară îi este inculcată de prietena sa evreică şi, cu un scurt popas la München, ia drumul Statelor Unite ale Americii, stabilindu-se la începutul anului 1906 la New York. După perioada de acomodare, în care îndeplineşte tot felul de munci şi învaţă limba engleză, devine gazetar şi îşi continuă studiile de artă la National Academy şi la Art Student League. În 1911 se căsătoreşte cu pictoriţa de origine lituaniană Anna Frankel, primeşte cetăţenia americană în 1913 şi participă la Primul Război Mondial, stabilindu-se la sfârşitul acestuia în Franţa. Lucrează ca redactor la publicaţia internaţională „The New

Review", pentru care realizează antologii şi traduceri. Debutează cu povestirea *Kaleidoscope* în 1928, la revista „Transition", publicație a scriitorilor americani din Franța, ca apoi să mai scrie la „Story", „L' Europe", „Les Cahiers du Sud", „Contact", „The New British Weekly" ş.a. Este selectat în antologia *The Best Short Stories of 1932*, editată la New York, alături de Erskine Caldwell şi William Faulkner, el însuși alcătuind tot acum o antologie a scriitorilor americani din străinătate, *Americans Abroad* (Haga, 1932). În acelaşi an debutează editorial la Paris cu *Storm. A Book of Short Stories*, cu o versiune franceză în 1935 şi alta în limba română în 1936. Notorietatea i-o aduce romanul *Easter Sun* (1934), tipărit la New York, dar repede tradus în franceză şi germană, apoi şi în foiletonul „Adevărului literar şi artistic" (1937). Invitat în ţară în 1937, participă la o serie de şezători literare, dar se face cunoscut şi prin traducerile realizate de Jul. Giurgea, care transpune romanul *There Is My Heart* (1936) sub titlul *Drumuri cu popas* (1938), şi de Ionel Jianu, care tălmăceşte *Easter Sun* în 1940. În ţară va reveni şi după al Doilea Război Mondial, spre a se documenta pentru romanul închinat lui Brâncuşi, *The Saint of Montparnasse,* apărut postum (1965). Literatura lui **N.** este puternic ancorată în realităţile româneşti, acestea oferindu-i o sursă de inspiraţie permanentă. Cele mai bune proze ale sale îşi asigură tensiunea epică prin inspiraţia din arhaitatea rurală transilvăneană. Într-un anume fel, scriitorul reface drumul spre universalitate al lui Panait Istrati, dar înlocuind Bărăganul şi ţinutul pestriţ-oriental al Brăilei cu acela al vieţii oierilor transilvăneni, dominat de obiceiuri şi tradiţii coborând din străvechime. **N.** a oferit cititorului american şansa de a „vizita" pământul transilvănean, un ţinut la fel de exotic, cu o umanitate vie şi frapantă, cu legi specifice şi cu realităţi antagonice. La **N.** satul este văzut ca o oază de patriarhalitate şi armonie, cu o viaţă rostuită după legi imemoriale, cu o solidaritate de clasă şi de neam precisă, cu datini de încuscrire şi de familie venind din străbuni, cu o ierarhie socială bazată pe avere sau pe ştiinţa de carte. Pe lângă membrii familiei, personajele principale ale romanului autobiografic *Timp de neuitat* (*A Time to Keep*, 1949; versiunea în limba română, 1975) sunt preotul Radu, învăţătorul Vlad şi moş Gherasim, om isteţ cu inimă mare şi cel mai înstărit gospodar al satului, care îl ţine pe copil o vară în sihăstria munţilor, spre a-l familiariza cu obiceiurile ciobăneşti. Alte ipostaze ale acestui tip pot fi întâlnite în povestirile *Viscol* (Ion Baciu), *Păstorul Domnului* (preotul), *Drumuri cu popas* (Ion Codreanu), în care laitmotivul constă în asigurarea bunăstării urmaşilor sau în buna rânduială a căsătoriei celor tineri. Între sentimentele copiilor şi calculele părinţilor există uneori mari discrepanţe, care generează suferinţă şi duşmănie, marcând destine. Moment esenţial în viaţa săteanului, căsătoria devine temă de dezbatere şi în alte povestiri, precum *Spovedania lui Gavrilă, Suzana şi cei trei moşnegi* sau *Cum se câştigă o nevastă*, din volumul *Soare de Paşti*. Personaje ca Nicu Sălbatec din *Cum se câştigă o nevastă* ori Andrei Valna din *Suzana şi cei trei moşnegi* trebuie să-şi pună la încercare întreaga energie spre a înfrânge uneltirile celor bătrâni şi a-şi dobândi de soţie fata pe care o iubesc. Ei nu trebuie să se înfrunte brutal şi cavaleresc, ca în *Întâlnirea din Pământuri* a lui Marin Preda, ci trebuie să recurgă la tot felul de stratageme pentru a învinge prejudecăţile şi a restabili ordinea firească a lucrurilor. Pentru bunul mers al vieţii de familie preotul satului e obligat să ţină seama de imperative sociale, recurgând chiar la falsuri, ca în cazul lui Gavrilă, înşelat de nevastă, sau la aşa-zisul sacrificiu personal, ca în *Sfântul satului*, unde un cioban viril asigură continuitatea cuplurilor atunci când legile firii dau greş. Nuanţele de umor şi satiră îl plasează uneori pe **N.** în vecinătatea prozei lui Victor Papilian, cel din *Nuvele olteneşti*. Anumite paralelisme în valorificarea credinţelor şi a practicilor magice s-ar putea stabili şi între romanul *În credinţa celor şapte sfeşnice* al lui Papilian şi *Iléana la Possédée* (1934), atât prin tema epică, cât şi prin câteva elemente legate de psihologia personajelor. Ileana apare în faţa sătenilor dând dovadă de un comportament ciudat, care sfidează legile comunităţii, şi pe care tatăl ei, Ion Chiorul, se simte chemat să le restabilească. De fapt, fata respectă o seamă de norme impuse de iubitul ei, Serafim Corbu, care o amăgeşte mereu, dovedindu-se nesincer în sentimentele lui, un mărunt donjuan de extracţie rurală, un amant de ocazie, preocupat să-şi joace cartea îmbogăţirii prin Saveta, fiica bogătaşului Filimon. Scenele duplicităţii sunt surprinse cu veridicitate de autor, care îşi depăşeşte şi îmbogăţeşte mereu registrele narative, căci în *Iléana la Possédée* interesante de urmărit sunt mai ales isterizarea colectivă trăită de lumea din sat, modul în care „gura satului" şi „moara zvonurilor" influenţează mentalul colectiv, văzut în paralel cu fixaţia amoroasă. O astfel de fixaţie se întâlneşte şi în

romanul *Drumuri cu popas*, un fel de *Han al lui Mânjoală* schimbat, pentru că protagonistul, Ion Codreanu, este oprit din drumul său spre America de dragostea pentru Zamfira, soţia cojocarului şi negustorului de lână Anghel. Femeia îl farmecă într-atât, încât preferă rolul de subaltern al soţului acesteia, decât de stăpân la casa sa. Tumultul trăirilor personajelor, contradicţiile şi antinomiile sufletului lor îl ţin departe pe autor de rezolvări stereotipe şi de banalitate narativă, proza sa oferind cititorului o incitantă galerie de personaje complexe, neliniare. În rândul lor poate fi situat şi „Sfântul din Montparnasse", Brâncuşi, prietenul şi colegul său de şcoală, pe care l-a cunoscut îndeaproape încă din ţară şi al cărui temperament de artist, cu întreg cortegiul de fluctuaţii proprii geniului nativ, face obiectul unui „studiu de caz" vizând trăirea prin artă şi pentru artă, opţiunea pentru asceză şi trudă individuală, împlinirea prin sacrificiu.

SCRIERI: *Storm. A Book of Short Stories,* pref. Eugène Jolas, Paris, 1932; ed. (*Tempête*), tr. Victor Llona, Paris, 1935; ed. (*Vifor*), tr. Profira şi Teodora Sadoveanu, Bucureşti, 1936; *What is Surrealism*, Paris, 1932; *Easter Sun*, New York, 1934; ed. (*Iléana la Possédée*), tr. Paul Genty, Paris, 1934; ed. (*Soare de Paşti*), tr. Ionel Jianu, Bucureşti, 1940; *Winning a Wife and Other Stories*, pref. Edward J. O'Brien, New York, 1935; *There Is My Heart*, New York, 1936; ed. (*Drumuri cu popas*), tr. Jul. Giurgea, Bucureşti, [1938]; *A Time to Keep*, New York, 1949; ed. (*Timp de neuitat*), tr. şi pref. Ioan A. Popa, Cluj-Napoca, 1975; *No Time for Tears*, New York, 1958; *The Saint of Montparnasse*, Philadelphia – New York, 1965; ed. (*Sfântul din Montparnasse*), tr. Sever Trifu, pref. Ioan A. Popa, Cluj-Napoca, 1977; *A Selection of Short Stories,* îngr. John S. Mayfield, Syracuse, NY, SUA,1969; *Povestiri*, tr. şi introd. Ioan A. Popa, Cluj-Napoca, 1972. **Antologii:** *Americans Abroad*, pref. edit., Haga, 1932. **Traduceri:** Maxim Gorki, *Vagabondul. Tovarășul meu de drum*, pref. trad., București, 1905.

Repere bibliografice: Izabela Sadoveanu, [*Peter Neagoe*], ALA, 1933, 650, 1934, 711; Ion Chinezu, *„Iléana la Possédée"*, GR, 1934, 9–10; D. Gherghinescu-Vania, *Gând chinuit*, GR, 1935, 11–12; Victor Eftimiu, *Peter Neagoe*, ALA, 1937, 854; Șerban Cioculescu, *Personalitatea lui Peter Neagoe*, GL, 1961, 27; Donald F. Sturtevant, *Peter Neagoe. An Essay and Some Bibliographical Notes*, Syracuse, NY, 1964; Petru Comarnescu, *Un roman despre viaţa lui Brâncuşi*, CNT, 1965, 2 iulie; Basil Lapadat-Marcu, *Afirmări româneşti în America. Scriitorul Peter Neagoe*, „America", 1969, 28; Al. Cerna-Rădulescu, *„Sfântul din Montparnasse" sau Peter Neagoe, Modigliani şi Brâncuşi*, RL, 1970, 24; Viorica Guy Marica, *Romanul lui Brâncuşi*, ST, 1970, 5; Ileana Verzea, *Oameni şi locuri româneşti în romanele lui Petre Neagoe*, SLU, 1971, *249–261*; Ioan A. Popa, *Peter Neagoe, scriitor român de limbă engleză*, Cluj-Napoca, 1978; Denise Claude Le Goff, *Peter Neagoe. L'Homme et l' œuvre*, New York – Berna – Frankfurt am Main – Paris, 1988; Popa, *Reîntoarcerea*, *117–133*; Mircea Anghelescu, *Cămaşa lui Nessus,* Bucureşti, 2000, *51–74; Dicţ. scriit. rom.*, III, *382–386*; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *190–194*; Victoria Anghelescu, *Peter Neagoe*, ALA, 2009, 965; Manolescu, *Enciclopedia, 528–530*. ***M.Pp.***

NEAGOE, Vlad (pseudonim al lui Vladimir Berlinschi; 2.III.1952, Tănătari–Tighina), poet, prozator. Este fiul Raisei (n. Osadci) şi al lui Isachie Berlinschi, ţărani. Urmează liceul în localitatea natală, absolvindu-l în 1969, şi se înscrie la Facultatea de Filologie, secţia jurnalistică, a Universităţii din Chişinău, obţinând diploma în 1975. Între 1978 şi 1980 urmează cursurile Institutului Pedagogic „Alecu Russo" din Bălţi, în acelaşi timp funcţionând ca profesor de limba franceză la Buda şi Călăraşi, apoi ca inspector la Direcţia Arhivelor de Stat, după care va fi redactor la publicaţiile „Literatura artistică" (1980–1981) şi „Direcţia bibliofililor" (1981–1984). Între 1985 şi 1987 e corespondent al ziarului „Învăţământul public", din 1987 până în 1989 lucrează ca redactor la revista „Pedagogul sovietic", iar în 1990 şi 1991 este corespondent la ziarul „Glasul naţiunii". Ocupă şi funcţia de director adjunct al Muzeului de Literatură „Dimitrie Cantemir" din Chişinău (1989–1991). În 1993 se mută în Bucureşti, unde își va pregăti doctoratul la Facultatea de Litere. În 1994 își redobândește cetăţenia română, stabilindu-se la Bucureşti.

Scrierile lui **N.**, care a publicat zeci de volume, majoritatea de poezie, pot fi împărţite în două mari secţiuni, prima cuprinzând cărţile apărute la Chişinău: culegerea de nuvele *Poteci răzleţe* (1987) şi romanul *Mireasa Domnului sau Schimbarea la faţă* (1989), placheta *Memoria cuvintelor* (1990) şi piesa *Loc de iernat* (pusă în scenă în 1992 la Teatrul „Mihai Eminescu" din Botoşani), în timp ce a doua secţiune include foarte numeroasele volume de poezie editate la Bucureşti, de la *Vorbirea care vede*, *Puncte de sprijin pentru suflet*, *Recviem pentru inimă de zeu*, *Cartea Babilonului*, toate scoase în 1999, la *Alunecarea cometei* (2012), la care se adaugă o culegere de nuvele, *În căutarea împărăției* (2003), și romanul *Fugi, îngere, îți arde casa* (2011). La început poetul abordează într-o manieră ludică degajată diverse aspecte ale existenţei, fără a reuşi

să le transfigureze expresiv, după cum nici procedeele experimentate nu izbutesc să ilustreze pregnant conceptul postmodernist. Cărţile tipărite la sfârşitul anilor ’90 cultivă o formă a poeziei onirice, proprie fiindu-i imaginaţia inflamată, care percepe lumea în detaliu, căutând pulsaţia ascunsă a lucrurilor şi îndreptându-se spre arhetipuri. Imaginarul lui **N.** „pare o împreunare nupţială a elementelor”, afirmă Radu G. Țeposu, care formulează în continuare și o caracterizare densă: „Mag şi explorator celest, poetul desfăşoară o gesticulaţie grandilocventă, de obârşie romantică, se deghizează în instanţă cosmică, veghind spectacolul terestru al umanităţii. Senzaţia de disconfort ontologic, de rătăcire nevrotică vine din interferenţa, aproape suprarealistă, a simbolurilor”. Există un traseu ascendent al liricii lui **N.**, căci, dacă în *Cartea Babilonului* se prezintă o lume declinantă, aproape în putrefacţie, scrierile ulterioare duc spre euforie (în sens etimologic, ca fecunditate şi abundenţă), trecând prin câteva „puncte de sprijin pentru suflet”. Titlul unei cărți din 2000, *Coenaesthesicon*, face trimitere la sinteza lumii sub semnul esteticului, jocul livresc al etimoanelor greceşti continuând în *Aionios* (2001), care sugerează eternitatea. Titlul altei cărţi, *Eudaimonia* (2001), are similitudini cu grecescul *eudaimon* („norocos”), culegerea cuprinzând poeme ce invocă personaje ale Antichităţii greco-latine, ca în *Către Aurora*, *Către Tais*. Îndeobște, însă, poetul cultivă tragicul existenţei perceput în note expresioniste. Se simt deopotrivă și alte influenţe, mai cu seamă din Lucian Blaga şi din M. Eminescu. Totuși, poezia plină de fervoare a lui **N.** închide frecvent, în pofida unei imaginaţii copleşitoare şi a sensibilităţii aparte, un text ceţos, suprasaturat de metafore şi imagini poetice. Versul lui „se cristalizează în viziuni bântuite de vedenii eschatologice şi de prezenţa îngerilor malefici sau consemnează, dimpotrivă, momentele aurorale ale universului, într-o succesiune de geneze şi năruiri apocaliptice care reprezintă expresia unei vibraţii primordiale” (Octavian Soviany). Pe de altă parte, poemele erotice, pentru care există o predilecţie vizibilă, sunt pătrunse de o senzualitate oarecum mimată: „Răul de tine e mai rău ca răul de mare/ când te apropii unduioasă să stingi lampa/ miracolului râsului, şoaptele unse cu suava/ salivă, sfiala graţie aştrilor traversând ochii/ de pisică şi uite, acolo auzi căzând fulgi peste/ munţii îndepărtaţi, de parcă aici nu ai fi natură,/ pulsează paşii tăi luminoşi pe orizont”. Concluzia criticii, sprijinită pe o reorganizare a particularităților acestei lirici în funcție de vârsta biologică și de cea scripturală a autorului, vine de la Al. Cistelecan: „După ani, Vlad Neagoe ar trebui să ţină de primele contingente optzeciste; după scris, însă, el se ataşează programatic şi temperamental (de nu chiar structural) unui vizionarism de descendenţă romantică imediată şi stridentă. Vizionarismul lui are o conduită mesianică sui-generis, iar stihialul încă mai agită metafora, îndreptată deopotrivă spre cereşti şi lumeşti, vizate în sinteza oximoronului. Principiul poetic e centrat – ori chiar restrâns exclusiv – pe incantaţie, iar oracularul acoperă toată dicţia”.

SCRIERI: *Poteci răzleţe*, pref. Vladimir Beşleagă, Chişinău, 1987; *Mireasa Domnului sau Schimbarea la faţă*, Chişinău, 1989; *Memoria cuvintelor*, Chişinău, 1990; *Cartea Babilonului*, pref. Nicolae Ţone, Bucureşti, 1999; *Puncte de sprijin pentru suflet*, pref. Radu G. Ţeposu, Bucureşti, 1999; *Recviem pentru inimă de zeu*, Bucureşti, 1999; *Vorbirea care vede*, Bucureşti, 1999; *Coenaesthesicon*, pref. Octavian Soviany, Bucureşti, 2000; *Aionios. Armonii ale paradisului spiritual*, Bucureşti, 2001; *Eudaimonia*, pref. Al. Balaci, Bucureşti, 2001; *Ochiul luminos*, Bucureşti, 2002; *În căutarea împărăţiei*, Bucureşti, 2003; *Arcane majore*, pref. Al. Cistelecan, Bucureşti, 2006; *Limite şi orizonturi*, Bucureşti, 2006; *Tăcerea celui mai înalt Cuvânt*, Bucureşti, 2006; *Zvonuri şi tăceri*, pref. Val Condurache, Bucureşti, 2006; *Anatomia melancoliei*, Bucureşti, 2007; *Sfere precum epopeea*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Bucureşti, 2007; *Sorrento*, Bucureşti, 2007; *Alchimia aleanului*, Bucureşti, 2008; *Pe neaşteptate, o floare fatală*, Bucureşti, 2008; *Sonate*, Bucureşti, 2008; *Ecuaţia iluziei*, Bucureşti, 2009; *Urzeli ale clipei*, Bucureşti, 2009; *Cărarea luminoasă*, Bucureşti, 2010; *Fugi, îngere, îți arde casa*, Bucureşti, 2011; *Alunecarea cometei*, pref. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *245*; Veronica Chinde, *Poezia ca punct de sprijin pentru suflet*, ST, 2000, 4; H. Zalis, *Note despre lirismul penetrant*, VR, 2000, 5–6; Al. Balaci, *Cuvânt + Poezie*, VR, 2001, 3–4; Liviu Capşa, *Tineri poeţi basarabeni*, TMS, 2001, 11; Al. Cistelecan, [*Vlad Neagoe*], „Columna”, 2003, 5–6, CRC, 2004, 12; Val Condurache, *Un poet ermetic*, DL, 2004, 53; *Dicţ. Chişinău*, *379* ; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *440–444*. ***M.Dr., N.Br.***

NEAGOE BASARAB (1482 – 15.IX.1521, Curtea de Argeş), autor de literatură parenetică. Voievod al Ţării Româneşti între 1512 şi 1521, **N.B.** se şcolise la mănăstirea Bistriţa din Oltenia sub supravegherea lui Nifon al II-lea, fost patriarh ecumenic, şi va ocupa tronul cu sprijinul puternicei familii

a boierilor Craioveşti. Era – spune o tradiţie – fiu nelegitim al lui Basarab cel Tânăr (Ţepeluş) şi al Neagăi, probabil o soră (sau soție) a lui Pârvu Craiovescu, alte izvoare contemporane prezentându-l şi ca fiu bun al lui Pârvu Craiovescu, care l-a și crescut. Căsătorit cu Despina Miliţa, urmaşă a dinastiei sârbeşti Brancovici, fusese mare postelnic din 1501 până în 1509 şi mare comis în 1510 şi 1511, iar domnia lui a însemnat culmea puterii politice a influentei familii oltene. Adept al dominaţiei autoritare, a avut de înfruntat opoziţii interne, pe care le-a lichidat cu fermitate. A ştiut să întreţină relaţii bune cu Moldova (pe Ştefăniţă al Moldovei, viitor soţ al Stancăi, fiica sa mai mică, vrând să şi-l facă aliat într-o proiectată campanie antiturcească), cu Transilvania (prin acorduri ce stipulau avantajul reciproc) şi cu Ungaria. Aflat în raporturi echilibrate cu Înalta Poartă, a trimis emisari în Apus, la Veneţia şi la Roma, la papa Leon al X-lea, dorind să devină aliat al occidentalilor în expediţiile împotriva turcilor. Domnia lui este un reper fundamental şi pentru mersul alcătuirilor culturale la români. A sprijinit tiparul, scriptoriile, pe cărturari. A fost unul dintre cei mai însemnaţi ctitori de biserici din istoria românilor şi un mare protector al ortodoxiei. Domnia lui se va transforma în model şi în temei pentru edificarea mitului dinastic al Basarabilor. A murit probabil de tuberculoză şi a fost înmormântat în ctitoria sa de la Curtea de Argeş.

În formaţia de cărturar a lui **N.B.** intră mai întâi cunoaşterea slavonei şi faptul că nu-i era străină limba greacă. Călătorise la Constantinopol, avea relaţii strânse la Muntele Athos. Îi erau familiare realităţile din Transilvania, provincie unde avea câteva posesiuni pe care le vizita deseori. Legăturile cu vestul Europei sunt constante, iar trimişii lui ajung de câteva ori, cu treburi negustoreşti şi diplomatice, în republica dogilor. La Veneţia se vor duce Hieronim Matievici din Raguza, medic la Curte şi diplomat al voievodului, ori vistiernicul Oprea. Căutau probabil obiecte de preţ pentru domnul lor, care, iubitor de fast şi făcând figură de mare stăpânitor, îi trimitea dogelui un cal ce valora două sute de ducaţi. Un gust artistic sigur, ce aduna „moştenirea” bizantină lângă rafinamentul vest-european, dirija opţiunile voievodului în materie de lucruri de valoare. Pe unii istorici i-a surprins solia trimisă de **N.B.** în 1519 la papa Leon al X-lea, pontiful deschis către luminile Renaşterii, prin Antonio Policalas, un grec de la Curtea

Neagoe și Theodosie. Tablou votiv, Mănăstirea Snagov

voievodului, iniţiativa fiind menită să confere un oarecare suport năzuinţelor românilor. Aproape concomitent domnul muntean îi cerea lui Manuil din Corint, „mare ritor” al Patriarhiei din Constantinopol, un text privitor la deosebirile de dogmă dintre ortodocşi şi catolici, având nevoie de un înscris emis de o autoritate ecleziastică. Doveditoare pentru faima voievodului este şi promptitudinea cu care au reacţionat înalţii prelaţi ai Bisericii Ortodoxe la invitaţia adresată cu prilejul târnosirii ctitoriei de la Curtea de Argeş, strălucirea ceremoniilor ce adunau asemenea participanţi egalând

fastul obişnuit la Curtea bazileilor. Ceea ce probabil că şi dorea **N.B.**, căruia Gavriil Protul îi zice „ighimon”, iar Manuil din Corint „împărat”, şi care pe fresca de la mănăstirea Snagov este arătat având cusut pe straiele sale de brocart purpuriu vulturul bicefal al Bizanţului. Pe de altă parte, mai mulţi oameni de carte, în fruntea cărora trebuie aşezat Macarie, mitropolit al Ungrovlahiei între 1512 şi 1522, au participat la îmbogăţirea fondurilor de manuscrise ale mănăstirilor şi la înzestrarea cu texte a noilor ctitorii ale voievodului. În biblioteca bisericii din Şcheii Braşovului s-a păstrat un minei pe luna noiembrie, scris în 1513 din porunca lui **N.B.** şi dăruit de acesta în 1517 Mitropoliei din Târgovişte. Tot din ordinul lui s-a scris un *Tetraevanghel*, din care a ajuns până la noi doar ferecătura, somptuos lucrată în argint. Pentru mănăstirea de la Curtea de Argeş a făcut importante achiziţii de cărţi, după cum probează un codex ce cuprinde omilii ale lui Ioan Hrisostom, dăruit în 1519. Un gust ales marchează produsele scriptoriilor epocii. Multe hrisoave alcătuite în cancelaria domnească s-au conservat, iar frumuseţea lor face din aceste acte veritabile podoabe. Şi tipograful Macarie, care îşi avea atelierul la mănăstirea Dealu ori, poate, la Bistriţa, se străduia în chip deosebit atunci când lucra pentru voievod. Cărturarilor li se alăturau artiştii – arhitecţi, sculptori, pictori, autori ai unor opere faimoase precum zidirile de la Curtea de Argeş, „minunea” pe care Gavriil Protul o descrie cu răsuflarea oprită, cele de la Snagov, Târgovişte etc. La Târgovişte se încheagă cel mai important centru artistic al epocii, aici ia naştere o veritabilă şcoală de pictură autohtonă căreia, în circumstanţe artistice postbizantine, nu îi sunt străine inovaţiile meşterilor cretani ce împrumutaseră, la rându-le, multe elemente caracteristice picturii italiene. Reprezentanţii acelei şcoli vor picta mai târziu, în timpul lui Radu de la Afumaţi, biserica mănăstirii de la Argeş. Ei zugrăvesc acolo acea remarcabilă „galerie de portrete” ale Basarabilor, tablou genealogic şi dinastic cu multiple semnificaţii, „cronică eroică” în imagini, semn al solidarizării ctitorului cu trecutul, ansamblu proiectat de **N.B.** însuşi. Şi tot ei imaginează, alături de icoanele cu două „feţe” (una privind spre „lumea dinlăuntru”, cealaltă tinzând către cea „din afară”), celebra *Coborâre de pe cruce*, care accede să îngemăneze durerea pământeană cu cea divină.

În 1843 Ioan, eclesiarhul Curţii, edita versiunea românească a *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, text pe care îl semnalase încă din 1838 ardeleanul Vasilie Popp în *Disertaţie despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele ţări de la începutul lor până în vremile noastre*, imprimând, cu numeroase defecţiuni şi intervenţii nemotivate, traducerea (făcută probabil în vremea lui Matei Basarab) păstrată într-un codice al voievodului Ştefan Cantacuzino, copiată înainte de anul 1716 (astăzi manuscrisul 109 din Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române). Ajungea astfel (într-o ediţie de care B. P. Hasdeu s-a arătat profund nemulţumit) sub ochii cititorilor o carte ce nu încetase, în lunga ei istorie, să stârnească interesul literaţilor şi al oamenilor politici, o carte scrisă în slavonă în intervalul 1512–1521, transpusă tot în prima jumătate a secolului al XVI-lea în greceşte (se pare că de Manuil din Corint, tălmăcitorul grec fiind interesat doar de partea a doua a textului, din aceeaşi parte un Gheorghe din Enos, retor şi el, preluând, tot în greacă, un capitol) şi în fine, în româneşte de un cărturar din cercul lui Udrişte Năsturel. *Învăţăturile...* vor declanşa cea mai lungă şi mai întortocheată dezbatere din exegetica noastră literară. Ca şi în alte cazuri, timpul modern a descoperit în etape (versiunile în română, slavonă şi greacă) această scriere, cap de serie cu o istorie îndestul de complicată. Treptele acestei cunoaşteri – o lungă dispută în jurul „chestiunii homerice” a literaturii române vechi, cum o numeşte Dan Zamfirescu – au constituit tot atâtea prilejuri pentru configurarea şi revigorarea periodică a controverselor în legătură cu drepturile de proprietate ale lui **N.B.** asupra cărţii în al cărei titlu se află numele său, chestiune din care s-a ivit, firesc, problema autenticităţii. Între adversarii paternităţii voievodului asupra scrierii se află figuri ilustre ale filologiei, istoriei şi istoriei literare româneşti sau simpli amatori, învăţaţi români şi străini: A. Philippide (care se îndoieşte circumspect de soliditatea atribuirii), Teodor Codrescu (spune că „autorul mai degrabă pare a fi fost un purtător de mitră decât de coroană”), Demostene Russo (originalul *Învăţăturilor...* ar fi reprezentat de versiunea grecească, teză la care învăţatul va renunţa mai târziu, iar autorul a fost un călugăr din secolul al XVII-lea), P. P. Panaitescu (opera, o „compilaţie religioasă erudită”, a fost scrisă în slavonă între zidurile mănăstirii, cândva în prima jumătate a secolului al XVII-lea).

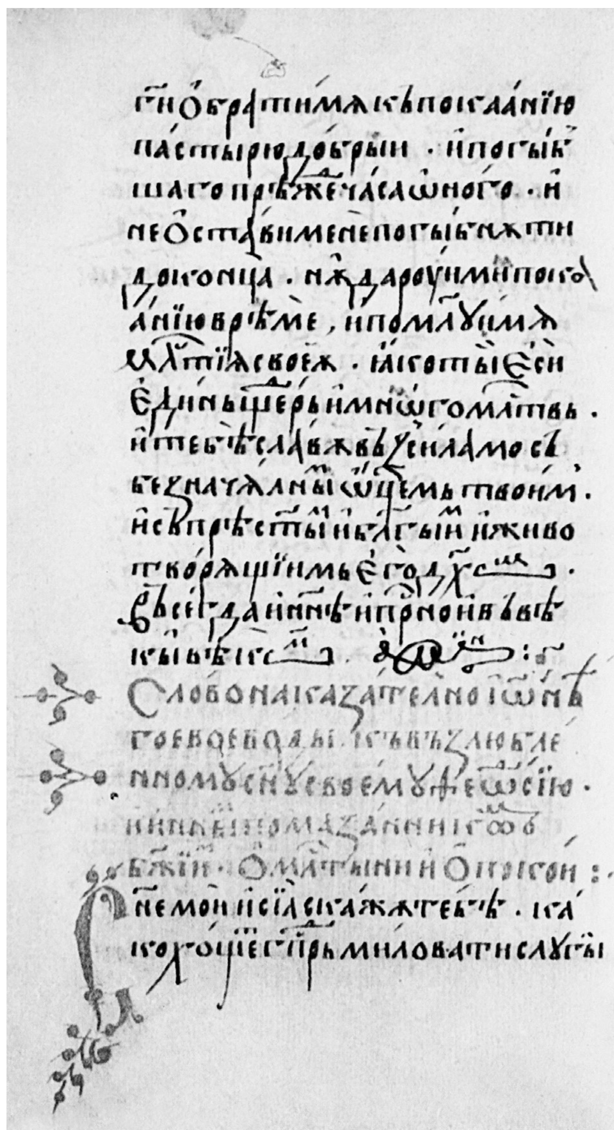
Sprijinitorii paternităţii lui **N.B.** asupra *Învăţăturilor...* formează şi ei o echipă numeroasă: N. Bălcescu, B. P. Hasdeu (versiunea primă a cărţii a fost scrisă în română de domnul muntean – un Marc Aureliu al Răsăritului european), M. Gaster (originalul a fost redactat în slavonă), P. A. Lavrov (descoperă la Sofia fragmente păstrate din textul slavon, autorul – adică voievodul – fiind un om învăţat şi un scriitor cu har), Spiridon Lampros (descoperă o versiune grecească), Polihronie Sârcu (textul slavon este cel primordial), A. I. Iaţimirski (textul slavon era cel original, iar autor al său nu putea fi decât un „Marc Aureliu, domn-filosof"), Ioan Bogdan (voievodul a scris *Învăţăturile...* în slavonă), I. G. Sbiera, A. D. Xenopol, Stoian Romanski, Aron Densuşianu, Ovid Densusianu, D. Onciul, N. Iorga, Sextil Puşcariu, Al. Lapedatu, T. Gh. Bulat, Al. Procopovici, D. Popovici, Vasile Grecu, Ştefan Ciobanu, G. Călinescu, I. C. Chiţimia, Emil Turdeanu ş.a. Începând de prin 1958 se depune un însemnat efort de recuperare (ştiinţifică) totală a *Învăţăturilor...* pentru cultura şi literatura română: cercetări (precum cea a lui Petre Ş. Năsturel, care a pus în evidenţă „ieşirea" concomitentă în lume a pisaniilor de la Argeş şi a „cărţii pentru prinţ"), dezbateri (de felul celei organizate de Al. Piru la Institutul de Istorie, Teorie Literară şi Folclor „G. Călinescu", cu un „actor" – Dan Zamfirescu – ce va deveni o figură proeminentă a acestei ofensive şi cu o încheiere ce va elimina capitolul redactat de P. P. Panaitescu pentru tratatul academic de istorie a literaturii române şi înlocuirea lui cu un text scris de Al. Piru şi revăzut de G. Mihăilă, ce proclama paternitatea lui **N.B.** asupra *Învăţăturilor...*), comunicări ştiinţifice, publicaţii ce au găzduit dezbateri ample, studii şi cărţi consacrate *Învăţăturilor...* sau personalităţii voievodului-autor, retipăriri ale textelor, reveniri ale „adversarilor" (Leandros Vranoussis a susţinut că manuscrisul grecesc de la mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos este autograful lui Manuil din Corint şi că teologul – cu care domnul Ţării Româneşti se afla în bune relaţii – ar fi nu doar copist al codicelui şi, eventual, cel ce a transpus textul în greceşte, ci autor al scrierii), replici la replici ş.a.m.d. „Mozaic" a spus D. Russo, încercând să definească felul în care autorul *Învăţăturilor...* a aşezat într-un text nou fragmente împrumutate din mai multe cărţi, „colaj" au zis cercetătorii vremurilor noastre, modernizând imaginea acestei alcătuiri şi apropiind-o de o descriere mai exactă a manierei în care au fost reunite secvenţele împrumutate, întovărăşite adesea de comentarii. Antologarea, într-o carte care îşi propunea să înveţe, să modeleze, are un temei esenţial, iar selecţia trebuie să fi constituit principala temă asupra căreia s-a concentrat strategia auctorială. Nu a fost o temă prea greu de rezolvat: titlurile, autorii sunt, aproape fără excepţie, nume importante dintr-o bibliografie fundamentală a oricărui literat cu pretenţii din Răsăritul european. Este învederată în primul rând familiarizarea lui **N.B.** cu literatura de factură isihastă, copiată şi răspândită în epocă, aflată deja în biblioteci ca achiziţie temeinică a veacului anterior. Această cunoaştere trebuie să fi început în timpul „uceniciei" la mănăstirea Bistriţa din Oltenia şi va fi continuat în timpul stagiului petrecut pe lângă Nifon al II-lea, ştiutor avizat al doctrinei. Nu adunarea pasajelor ce se referă la experienţele eremiţilor este semnificativă, pentru că nu aceste aspecte, tangente cu doctrina, fac parte din „învelişul" textului, ci marile „teze" ce dau coerenţa ansamblului. Relaţia cu doctrina isihastă este cea dintre învăţatul bine informat şi sistemul de gândire pe care îl examinează în chip activ. Din paginile *Învăţăturilor...* nu vorbeşte un monah ce face în faţa colegilor de breaslă (şi doar pentru ei) elogiul schimniciei, ci un laic care operează cu date aparţinătoare unui sistem filosofic bine conturat, acceptându-le pe cele întemeiate. Cel ce putea da în doar câteva pagini de carte un „îndreptar" isihast aproape complet (sfârşitul primului capitol al părţii a doua – *Despre cinstirea icoanelor*) urcă fără efort spre formularea unor sentinţe comparabile cu cele ale unui Evagrie, Isihie Sinaitul ori Maxim Mărturisitorul. Comuniunea cu divinitatea, atingerea stării angelice, idee în jurul căreia au pivotat construcţiile marilor reprezentanţi ai curentului – de la Simeon Noul Teolog până la Grigorie Sinaitul ori la Grigorie Palamas –, sunt urmarea parcurgerii unor „trepte ale desăvârşirii", zidite cu pricepere, ce încep cu purificarea minţii. Textul ţese cu subtilitate momentele obligatorii ale „urcării" isihaste: „Că mai întâi de toate iaste tăcerea. Deci tăcerea face oprire, oprirea face umilinţă şi plângere, iar plângerea face frică, şi frica face smerenie. Smerenia face socoteală de cele ce vor să fie, iar acea socoteală face dragoste, şi dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii. Atunci va pricepe omul că nu iaste departe de Dumnezeu…", iar „depărtarea de lume", moment de maximă altitudine spirituală, nu este propusă ca soluţie unică şi

obligatorie. „Scara” care trebuia să ducă spre vederea „luminii de pe muntele Tabor” începe prin postularea opţiunii în afara oricăror presiuni: „Cine vrea la aceste virtuţi să ajungă…”. Alegând traseul ghidat de măsura obişnuită a lucrurilor, străin de exaltările ascetice, dar condamnând vehement – cum face o superbă „cuvântare” intitulată *Spunere şi încredinţare pentru frica şi dragostea lui Dumnezeu* – ipocrizia morală, isihasmul lui **N.B.** îşi adaugă o trăsătură ce ţine – spun cercetătorii – de spiritualitatea românească. Drumul spre perfecţiune conturat de cărturarul român poartă o limpede marcă omenească şi porneşte de la ideea, proprie duhului ortodox, că omul e bun prin natură. Soluţiile voievodului sunt umane şi „umanizate”, ele nu aleg desprinderea de lume, refugiul în asceză, nu resping concretul, temporalul, alcătuirile omeneşti în genere. Depăşirea „stării de lume” prin ascensiune spirituală (pe drumul palamit de la *praxis* spre *theoria* etc.) nu reprezintă nicidecum respingerea spaţiului populat de oameni (omul pe pământ, între oameni, este perfectibil), nu constituie o negare a lumii, ci implicarea unei noi perspective pentru înţelegerea ei. Ce încerca să îl înveţe acest „manual” („oglindă a principelui”) pe Theodosie, fiul care va ajunge domn al Ţării Româneşti? În primul rând că omul este cea mai desăvârşită creaţie a lui Dumnezeu. În unicitatea lui, proclamată de un Ioan Hrisostom (a cărui *Omilie la Psalmul 8* este folosită din plin), omul trebuie respectat, considerat cu băgare de seamă, înconjurat cu legi drepte, apărat împotriva celor ce nu sunt în stare să deslușească măsura adevărată a miracolului sublim al vieţii. Cel ce trebuie să vegheze la conservarea şi protejarea acestei minuni dumnezeieşti este conducătorul, monarhul. Şi viitorul voievod este condus pe un traseu al iniţierii presărat cu pilde, țintind o şlefuire morală, teologică şi, evident, politică, toate comentate spre consolidarea „învăţăturilor”. Fragmente alese, cu intenţii bine conturate, din *Cărţile Regilor*, din *Cuvântul de laudă* compus de Eftimie al Târnovei în cinstea împăraţilor bizantini Constantin şi Elena, din scrierea ascetică *Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf*, din texte ale scriitorilor epocii patristice, închipuie o antologie exemplară şi – s-a zis – originală (ca structurare) în câmpul literaturii parenetice. În cea de-a doua secţiune sunt cuprinse sfaturile propriu-zise: politice, militare, diplomatice, de ceremonial etc., în capitole bine individualizate, alcătuind un ansamblu fără egal în literaturile din Europa Răsăriteană.

Theodosie (şi, după el, ceilalţi destinatari ai consiliilor) este sfătuit – în prima parte a cărţii – să refacă nişte comportări pilduitoare, să urmeze exemple, să imite prin urmare: „Deci, să ascultaţi şi să înţelegeţi de viaţa lor şi vă veţi înţelepţi, de veţi lua aminte cu socoteală […]. Şi vă feriţi fieştecarile den voi de cele rele, iar lucrurile cele bune neîncetat să vă nevoiţi a face bine. Dreptu aceia ia aminte de vezi şi să ştii cum le-au fost începutul împărăţiii lor şi cum le-au fost împărăţiile şi cum le-au fost şi sfârşitul”. În orice pedagogie – iar în vremea lui **N.B.** lângă pedagogia monarhică, una de tip special, trebuie aşezată pedagogia religioasă, supraordonată celei dintâi, supraveghind, în fapt, orice fel constituit de educaţie – imitarea era principiul capital. Era o lecţie fertilă a timpului vechi, fie el păgân – Antichitatea elină şi cea latină operând frecvent propunerea unor existenţe exemplare, fie creştin – când personajele din *Sfânta Scriptură* îşi propun vocaţia pilduitoare. Într-o medievalitate trenantă şi stăruitoare, cum a fost cea pe care au trăit-o Ţările Române, creştinul nu putea fi modelat fără obligatoria referire la personaje ridicate spre o mitologie general acceptată de fapte importante puse în slujba legii lui Hristos, strânse în colecţii. Pentru Occident, dar şi pentru Orient, culegerile *Acta sanctorum* sau *Vieţile sfinţilor* ocupă „raftul” unor cărţi ce s-ar fi putut intitula, bunăoară, şi *De viris illustribus*, cu condiţia – spunea un învăţat francez – ca Scipio să lase locul regelui David sau Sfântului Apostol Pavel. În chip firesc, autorul *Învăţăturilor...* şi-a cules exemplele din istorie, unica depozitară a pildelor, iar istoria aceasta este cea povestită de *Vechiul Testament*. În Evul Mediu îndreptarea către suita de pilde veterotestamentare nu are concurent, ba mai mult, compunerile cu rost formativ proclamă, toate, funcţia proeminentă a referirilor la „eroii” acestei istorii a poporului evreu. *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* intră în acest şir. Cum ţinta demersului pedagogic în cazul *Învăţăturilor...* era „construirea” monarhului („om desăvârşit” şi totodată politician şi conducător de oşti), izvoarele cercetate vor fi, cu precădere, *Cărţile Regilor*. Exemplele culese cu pricepere edifică, dar o fac în chip diferit. Nu toţi monarhii selectaţi de **N.B.** stau şi se simt bine sub lumina solară. Unii răspândesc şi umbre, sunt pilde negative. Precum Ahav, conducătorul abuziv,

despotic, care îi ia moştenirea dreaptă lui Navuthei, faptă pentru care (deşi regele se căieşte şi obţine o iertare vremelnică) va fi sancţionat drastic. Un Dumnezeu punitiv veghează şi hotărârea lui, neştiută oamenilor, va răzbuna „până la al treilea neam” inocenţa violentată. Om fiind, monarhul poate cădea în culpă, dar fapta neconformă cu norma nu îşi pierde caracterul pilduitor, în selecţia autorului asemenea situaţii alcătuind exemplaritatea negativă, comportarea ce trebuie evitată. A greşit şi Solomon (cel care va exemplifica şi figura monarhului în stare să îi covârşească prin înţelepciune pe supuşi şi pe vecini), marele stăpânitor, regele regilor (făptuitor al celebrei „judecăţi”, pe care *Învățăturile...* o reţin), îndrăgindu-i, când se apropia de senectute, pe idolii unei păgânătăţi detestabile şi aflate sub interdicţie divină. Mânia divină (materializată prin desfacerea ţării după moartea regelui) va fi, prin urmare, o reacţie justificată, iar comentariului lui **N.B.**, care, ca şi în celelalte cazuri, montează fragmentele selectate împreună cu secvenţele ce subliniază sensurile întâmplărilor, nu îi rămâne decât să izoleze rosturile ce trebuie reţinute: „Dreptul aceia nimeni să nu să amăgească şi să să ţie mare, măcar să fie împărat, măcar domn, măcar boiariu, măcar fieştece va fi; că acestea toate Dumnezeu le dă, Dumnezeu le ia”. Şi exemplele urmează unul altuia: David, Saul, Solomon, Iezechiel, iar între ele şi cel al unui om cu o existenţă „datată”, împăratul Constantin cel Mare. În prima parte a *Învăţăturilor...*, în galeria regilor veterotestamentari, după fragmentul intitulat *Aici să războli Ezechiia împărat al Iudei, către moarte...* şi înaintea celui ce se cheamă *Aici s-au sculat Avesalom asupra tătâne-său, lui David,* este intercalată (o plasare ciudată totuşi, greu de explicat) relatarea „aventurilor” unui stăpânitor care din istorie a trecut direct în sanctoral – *Poveste pentru marele Constandin împărat.* S-a observat de timpuriu că această *Poveste...* descinde din *Panegiricul sfinţilor împăraţi Constantin şi Elena* de Eftimie al Târnovei, fiind o versiune comprimată. Că *Povestea...* a făcut parte din textura originală a *Învăţăturilor...*, că ea nu este o interpolare ulterioară, operată către mijlocul veacului al XVII-lea, după ce fusese realizată tălmăcirea grecească (cum au crezut D. Russo şi Emil Turdeanu), constituie azi un adevăr pe care ultimele cercetări l-au scos de sub incidenţa semnelor de întrebare. Chemând din depozitul (literar, politic, doctrinar şi religios) bizantin faptele lui Constantin cel Mare, **N.B.** nu inova, ci consolida. Gestul voievodului cărturar se desparte însă atât în planul cauzelor, cât şi în cel al ţelurilor de cele făcute de copiştii vieţilor de sfinţi. Alcătuind prin adunarea trăsăturilor fundamentale ale personalităţii împăratului (stăpânitor absolut, protector al creştinismului, ziditor de sfinte lăcaşe şi dătător de lege, combatant în apărarea semnului sacru), o biografie parenetică, autorul urmăreşte impunerea unui erou

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,
pagină facsimilată după manuscrisul de la Biblioteca Națională din Sofia

exemplar, a unui model cu virtuţi validate. Prescurtând, el nu lasă totuşi la o parte punctele forte ale celebrei vieţi*:* viziunile stelare, multiplicate de şirul scriitorilor, miracolele active şi cu capacitate de premoniţie, vocea celestă auzită în vis, inscripţia stelară transcriind un verset psalmic – „Invoca me in die tribulationis tuae, et liberabo te et glorificabis me” (traducerea românească din prima jumătate a secolului al XVII-lea sună fermecător: „Chiamă-mă în ziua grijii tale, şi te voi izbăvi şi mă vei proslăvi”), secvenţa găsirii relicvelor sacre de către împărăteasa Elena. Face ca exemplaritatea personajului să coboare dintr-un absolut creştin pe pământ şi să accepte modulări către împlinirea unor ţeluri particulare şi naţionale. Pilda este sublimată şi recapitulată într-un rezumat sugestiv către sfârşit: „Vezi, iubitul mieu fiiu, că Costandin, marele împărat şi îngăduitoriul lui Dumnezeu, bărbatul cel sfânt şi slăvit, carele fu mai mare înaintea lui Dumnezeu pentru bunătăţile lui decât toţi împăraţii den veac, şi pentru dreptăţile lui i să arătă semnul crucii lui Dumnezeu făcut pre cer de stele, în vreme de amiază-zi, şi strălucea mai vârtos decât soarele, şi era scris cu slove leteneşti, şi acele slove să înţelegea aşa: «Costandine, cu aceasta vei birui». Şi i să întâmplă de-i fu arătată întâi când vru să să bată cu Maxentie împărat. De-acii, deaca muri şi să sfârşi Maxentie înecat, iar el mărturisi semnul sfintei cruci pretutindinea, şi făcu cruce mare şi o puse în mijlocul cetăţii Romei şi o scrise cu slove leteneşti, aşa zicând, adecă: «Aceasta au izbăvit cetatea noastră den muncă»”. Nu trebuie exclusă ideea că acest recurs la modelul lui Constantin cel Mare să trimită şi la nişte năzuinţe ale voievozilor români de a afişa legătura între ei şi monarhii Imperiului Bizantin. Într-un context care, substituind consistent politicul religiosului, metamorfozează marca ecumenică în marcă eroică, îi adaugă şi îi subsumează toate atributele ce ţin de putere şi proteguire, locul marelui ocrotitor al creştinismului şi al locurilor sfinte poate fi luat de un alt mare stăpânitor, glorificat în acest chip de Gavriil Protul în *Viaţa patriarhului Nifon,* unde era declarat „ctitor a toată Sfetagora”. Se poate afirma că sclipirea, spectaculoasă, din tema iconografică a lui Ştefan cel Mare (*Cavalcada Sfintei Cruci* pictată la Pătrăuţi, reluată la Bălineşti şi la Arbore) şi-a aflat în *Învăţături...* o extensie profundă şi mai ales durabilă. Ideea cruciadei antiotomane prinde astfel substanţă, în primul rând prin alegerea făcută de cărturarul român citind *Panegiricul...* lui Eftimie al Târnovei. **N.B.** opreşte pentru „îndreptarul” său pasajele ce istoriseau victorii câştigate de Constantin cel Mare sub pavăza semnului sfânt. Căci, printr-un anacronism produs probabil de Eftimie al Târnovei, împăratul luptă adesea contra turcilor. Gândul protejării patriei, a valorilor ameninţate de cotropitorii desemnaţi de zugravii din Moldova drept principali candidaţi la flăcările iadului contribuie decisiv la definirea unor sensuri pentru care exemplaritatea canonizată propusă drept model era numai un îndepărtat punct de plecare. Tot din *Panegiricul...* lui Eftimie al Târnovei (mai precis din *Rugăciunea latină* a lui Constantin şi a lui Licinius) şi probabil din ruga înălţată de Ezechia la împresurarea Ierusalimului de către asirieni, s-a inspirat cărturarul român în *Rugăciune pentru ridicarea armelor:* „Stăpâne, făcătoriul tuturor şi Dumnezeul cel bun, noi sântem robii tăi şi n-am iubit lucrul acesta. Că tu eşti singur ştiutoriul inimilor, care vezi şi cunoşti toate inimile, cele bune şi drepte şi cele rele şi hiclene. Iar noi, Doamne, nu sântem bucuroşi să să facă această răzmeriţă, după cum ne-ai poruncit noao, nici voim să fie vărsare de sânge, nici să să ude mâinile noastre în sânge de om. Iar ei poate că doar să potrivesc puterii tale cei mari; că noi, Doamne, Dumnezeul nostru, ştim că tot cel ce va veni cătră tine cu smerenie şi cu plecăciune nu-l vei goni de la tine. Deci şi noi am plecat smereniia noastră lor, iar ei n-au vrut să priimească smereniia noastră, ce s-au potrivit să fie mai puternici decât tine. Că tu, Doamne, însuţi mărturiseşti şi zici: «Cel ce să va smeri să va înălţa, iar cel ce să va înălţa să va smeri». Pentr-aceia, Dumnezeul nostru, acum nu avem altă nădejde, făr' numai singur pre tine, judecătoriul cel drept, că toate bunătăţile de la tine pogoară. Şi acum, într-această vreme de întristăciune la tine alergăm, ca să ne fii ajutor spre vrăjmaşii noştri. Nu doar pentru păcatele noastre, ci pentru mila ta cea multă, ajută noao, Dumnezeul mântuirii noastre, într-această vreme cu nevoie şi grea”. Este o rugăciune-crez, o declaraţie de aderare la principiile păcii făcută de voievodul unui popor silit adesea să ducă războaie împotriva feluriţilor cotropitori. Textele parenetice clasice (bizantine, în primul rând) trudesc, toate, la elaborarea modelului monarhic (coincident, în codul timpului, cu exemplaritatea). *Învăţăturile...* nu exclud acest ţel şi

ajung să îl atingă într-un chip care seamănă cu al vechilor autori, dar învederează şi deosebiri faţă de sugestiile antice. Diferenţele constituie şi impun evoluţia pe care o produce textul lui **N.B.**, marchează rezultatul reelaborării în mediul românesc a propunerilor bizantine, ţin de contribuţia autorului, ce cunoştea în profunzime condiţiile specifice societăţii româneşti. Spre exemplu, teoria stăpânitorului uns de Dumnezeu era un element de bază al doctrinei imperiale politice bizantine, de care acum era nevoie, întrucât procesul politic pe care îl traversa Ţara Românească ţintea instalarea unei autorităţi voievodale puternice, stabile. Teoria bizantină şi preceptele biblice îl ajută pe voievod să-şi construiască un program aflat în opoziţie cu cel emis de o boierime centrifugă. El ajunge la câteva fraze definitive, uşor de aşezat lângă principiile ce se cristalizau în Europa în secolul lui Machiavelli. Idei de circulaţie în „cărţile de învăţătură", cum ar fi îndemnurile la stăpânirea de sine, cumpătare, modestie, prevedere, prudenţă, sunt însumate într-un model de stăpânitor ce acţionează urmărind prevenirea diplomatică a conflictelor militare. Apare astfel, remarcabil formulat, principiul prudenţei politice, ce sintetiza experienţe mai vechi. Theodosie, viitorul voievod în general, este „proiectat" în duhul înfăptuirii „omului desăvârşit şi întreg". Între atributele lui, mintea este izolată şi plasată într-o poziţie esenţială, căci de prestaţiile ce dovedesc înţelepciune depinde achiziţionarea „numelui celui bun" şi, ca urmare, înveşnicirea, realizabilă pe pământ prin succesori, prin memoria comunităţii. Formele de manifestare ale acestei dorite înţelepciuni politice se subordonează, toate, programului de instruire a viitorului conducător în tainele guvernării, acea *formazione alla vita civile* pe care o propuneau tratatele umaniste de pedagogie. Autorul *Învăţăturilor...* ştia că voievodul va fi obligat să îşi exerseze calităţile (sau defectele) în situaţii foarte concrete, produse de oameni, fie ei supuşi, vecini, aliaţi ori inamici. Omul, ca făptură a lui Dumnezeu, capabil să se înalţe către starea angelică („Minunat iaste Dumnezeu în faptele sale, că cu mare cinste ne cinsti şi ne dede minte slobodă şi chibzuitoare, firea omenească cea căzută o au înălţat mai pe deasupra îngerilor, cum ziş mai sus, după cuvântul proorocului: «Ce iaste omul, că-ţi aduseşi aminte de dânsul, sau fiiul omului, că-l cercetaşi?» Vezi câtă dragoste are Dumnezeu cătră oameni şi ce au făcut pentru dânşii? Făcu toate văzutele şi nevăzutele şi pentru dânsul să făcu om"), dar şi ca fiinţă cu personalitate şi responsabilităţi, centru către care gravitează „învăţăturile" şi tentativele de modelare, sau omul ca alcătuire favorizată ori oropsită este descris sub specia unei demnităţi aproape intangibile, proprie unei creaturi unice şi privilegiate între toate componentele cosmosului. Formal, pledoaria pentru om apelează la veşmântul teologic (la fel făceau şi Erasm, şi Pico della Mirandola), spiritul ei este însă modern, de pură sorginte umanistă, şi impune prin consecvenţă şi elevaţie. Sacrificarea omului va fi condamnată („Însă iată că te învăţ să nu fie adesori păharul tău plin de sânge de om, că acel sânge care vei tu să-l verşi făr' de milă, vei să dai seamă de dânsul") în numele poziţiei deţinute de suprema creaţie a lui Dumnezeu: „Şi să nu omori pre nimeni făr' de judecată dreaptă şi făr' de ispovedanie, ca să nu fii şi tu junghiat fără de milă ca noatenii şi ca mieii. Că sângile omului nu iaste ca sângile vitelor, sau ca ale altor fieri, sau ca al pasărilor, ci iaste într-alt chip". Rezultatele, trudnic obţinute în modelarea unor personalităţi eficiente, roade ale unor „programe" specializate şi rezervate elitelor („Eu, feţii miei, am o grădină, şi această grădină, cu darul şi cu ajutoriul lui Dumnezeu între multele mele osteninţe şi nevoinţe, o am făcut şi o am crescut frumos şi bine. Grădina aceia şi creştirile cele frumoase dintr-însa sânt boiarii mei cei mari şi cinstiţi"), trebuie conservate şi protejate cu o grijă ce nu exclude purificări parţiale: „Iar acum, fătul mieu, eu te las să fii gard grădinii mele şi să o păzeşti, cum o am păzit şi eu; că deaca o vei păzi şi-i vei fi gardu cu zidul de piatră, cum am fost şi eu, deci, ei cum cugeta să-şi verse sângele şi să-şi puie capetele pentru mine, aşa-şi vor vărsa sângele şi-şi vor pune capetele pentru tine sau pentru fieştecare domn care va face şi va păzi aceste învăţături ale mele, şi niciodată nu vor da spatele vrăjmaşilor voştri". În concordanţă cu preceptele Renaşterii, **N.B.** îi sugerează urmaşului o politică în cadrul căreia criteriul meritului personal trimite în umbră grila ce ţinea cont în primul rând de apartenenţa la clasa dominantă. Teza că domnul trebuie să îşi selecteze dregătorii – adică pe cei ce urmau să înfăptuiască recomandările ce izvorau din înţelepciunea politică a voievodului: să împartă dreptatea nefăţarnic, să aibă verticalitate morală şi să dezarmeze arbitrariul, să discute

Chivotul cu moaștele Sfântului Nifon, donație a lui Neagoe Basarab către Mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos

cumpătat cu ambasadorii, să participe la protocolul plin de măsură al Curţii, să conducă oştile în războaie – după valoarea lor, şi nu după familia în care s-au născut, instituie, în chip ideal, pentru că este vorba de un model, un soi de egalitarism: „Şi de va fi mai harnic unul din cei săraci decât unul den feciorii de boiari sau decât o rudă de ale voastre, voi să nu daţi acelora cinstea şi boeriia, în făţărnicie; ci să o daţi aceluia mai sărac, deaca iaste vrednic şi harnic şi-şi va păzi dregătoria cu cinste. Că mai bun îţi iaste săracul cu cinste decât boiariul de ocară”. Ideea este nu numai foarte curajoasă, ci şi foarte modernă. Cărturarului nu i-o puteau sugera textele bizantinilor, la fel cum nu putea găsi acolo idei pentru discursul în favoarea demnităţii umane. Sufletul stăpânitorului trebuie să vibreze odată cu sufletul ţării peste care Dumnezeu l-a aşezat să stăpânească. Iubirea de ţară este, într-un fel, regula de aur a conducerii înţelepte: „Nu fireţi ca pasărea ceia ce să chiamă cucu – sunt sfătuiţi urmaşii –, care-şi dă oaolă dă le clocescu alte păsări şi-i scot pui, ci fiţi ca şoimul şi vă păziţi cuibul vostru. Că şoimul, feţii miei, are altă pildă şi are inimă vitează şi bărbată întru sine şi multe pasări oblăduiaşte şi biruiaşte şi nici de una nu-i iaste frică, nici să teme...”. Prudenţa şi înţelepciunea sunt chemate să vegheze curajul şi să cenzureze manifestările pripite. Aceste sfaturi nu sunt bune pentru oricine, oricând şi în orice loc. Relaţia cu un anume pământ, cu o experienţă şi cu o vreme plină de nelinişti se simte. Este o pecete inconfundabilă a modelului monarhic, model pe care îl va pune în aplicare, în ziua sa combatantă, Radu de la Afumaţi, viteazul ginere al lui Neagoe Basarab, model pe care Udrişte Năsturel i-l va recomanda insistent (alături de alte pilde din *Învăţături...*) lui Matei Basarab, model de care se vor interesa, peste timp, Constantin Brâncoveanu, Ştefan Cantacuzino şi chiar Nicolae Mavrocordat. Valorile umaniste ale gândirii lui **N.B.**, definitorii pentru înfăţişarea lăuntrică a poporului român, prin care cultura românească ia parte cu drepturi de netăgăduit la ansamblul renascentist al Europei, au fost stabilite şi puse în lumină cu destulă dificultate. „Falnic monument de literatură, politică, filosofie şi elocvenţă” (B.P. Hasdeu), *Învăţăturile...* promovează un umanism creştin ce nu a pierdut legătura nici cu valorile impuse de Antichitate, nici cu cele caracteristice unui fond popular. Precepte de felul celor ce proclamă, indiferent de circumstanţe, necesitatea unei conduite bazate pe justiţie, precum: „Domnul carele va judeca pre dreptate, acela-i domn adevărat [...]. Judecaţi pe direptate şi priatenilor şi streinilor, şi celor mari şi celor mici, de nimenea să nu-ţi fie ruşine [...]. Iar de vei face judecată făţarnică, tu cugetă când să va lua judecata de la tine şi se va da altuia”, au ca sursă şi tradiţia politică bizantină, dar şi o anumită omenie românească. Cum se articulează acest fond cu viziunea teologică din paginile cărţii? Limpezirea acestei relaţii este capitală pentru calificarea umanismului profesat de **N.B.** şi, după el, de alţi cărturari români din prima jumătate a secolului al XVI-lea şi de mai târziu. Într-o lume precum cea românească, profund ataşată tradiţiei, vieţuind (paradoxal s-a zis, dar este un paradox al întregului Ev Mediu) între hieratic (hieratismul celor ce se roagă – *oratores*) şi dinamic (dinamismul luptătorilor – *bellatores*), între idealul ascetic şi pornirea epicureică, cărturarii români îşi însuşeau viziunea religioasă prin lecturi şi prin celelalte informaţii la care aveau acces, pentru că aceasta domina firesc codul şi limbajul epocii, guverna toate translaţiile pe palierul meditaţiei. A

minimaliza sau a ignora această prezenţă ar fi o gravă eroare. Mai folositoare şi mai eficientă ar fi definirea stării în care se află gândirea voievodului în raport cu principiile ideologiei dominante în epocă. El porneşte de la teologie pentru a figura concretul. Desăvârşirea fiinţei omeneşti, proces la care meditează, este cu putinţă de înfăptuit (au zis isihaştii) în circumstanţele pământeşti, concrete, chiar istoriceşte precizate, prin eforturi ce nu depăşesc posibilităţile celui angajat. Este o concluzie de factură pur umanistă cu care teologia ortodoxă nu intră în raporturi de incompatibilitate. Cărturarul ajunge la formularea ei urmând un drum pe care umanismul românesc îl descoperă în cadrul celui răsăritean ortodox. *Învăţăturile...* sunt o „operă pedagogică, prima de acest fel din cultura română" (Dan Zamfirescu). Ambiţia autorului a fost mare, cutezanţa lui, de asemenea. Şi nu obstacolele, virtuale, ridicate de celebritatea modelelor erau cele mai de temut, ci inamovibilitatea tiparului şi a structurii literare pe care le impuneau acele modele. Textul parenetic îşi instalase o etichetă literară specifică, un ceremonial

Tablou votiv, Mănăstirea Curtea de Argeș

propriu, în care tradiţia unui şir de contribuţii antice, preluate de bizantini şi amendate în spirit creştin, se topise în acea imobilitate în care medievalii traduceau fixitatea şi invariabilitatea universului ce îi adăpostea. *Învăţăturile...* se apropie prin spirit şi ţeluri declarate de literatura sapienţială a Renaşterii apusene, ceea ce se observă în primul rând prin trimiteri la tot felul de scrieri – de la *Il libro del cortegiano* al lui Baldassare Castiglione şi *Principele* lui Machiavelli până la „texte de învăţătură" atribuite unor monarhi europeni (Ludovic al IX-lea, Friedrich Wilhelm al II-lea, Elisabeta, văduva lui Kazimierz al IV-lea al Poloniei) – ce dezvoltă teme din seria *Oglinda principelui* (Gottfried von Viterbo sau Giraldus Cambrensis). **N.B.** se desparte – cu deosebire în cele treisprezece „cuvinte" ale părţii a doua, secţiune armonios articulată într-un „ce întreg şi complet" (B.P. Hasdeu) – de atemporalismul posibilelor sale surse medievale. Deşi aveau, în majoritatea cazurilor, nişte destinatari bine precizaţi, parenezele bizantine trăiau dincolo de vreme, aproape indiferente la timpul când fuseseră create, stabilind cu cititorul relaţii de un tip mai special, care le recepta doar în funcţie de timpul lecturii. Acest anistorism medieval (ce semnifica, în fapt, caracterul imuabil al dogmei creştine) nu putea fi compatibil cu platforma concretă, istoriceşte descriptibilă, de pe care voievodul îşi rostuieşte încheierea gândurilor. Comunicând formulările privind autoritatea domnească drept rezultat al meditaţiei pe marginea propriei experienţe politice (Dan Zamfirescu), el se identifică unui anume timp şi avansează în a produce câteva schimbări. Sacralul vechilor autori bate în retragere în faţa laicului, „înţelepciunea divină" se restrânge (nu mai covârşeşte, adică) făcând loc şi celei „profane" (Al. Duţu). Demersul, în esenţa lui, se umanizează, iese de sub semnul eternităţii fixe şi alunecă sub imperiul schimbării. Pandantul filosofic al acestei translaţii va fi tot cel recomandat de veacul de mijloc: sentimentul deşertăciunii şi caracterul iluzoriu al întreprinderilor omeneşti. Dar ansamblul de măsuri pe care scriitorul şi filosoful înţelege să le adopte în hăţişul de relaţii cu lumea şi cu ideologia ei denotă modernitate. Apelul la înţelepciunea celor vechi ţine de tehnica umanistă a cercetării tradiţiilor Antichităţii. Uzând de seriile de maxime şi sentinţe – aşa cum face în capitolul *Cartea să începe pentru cinstea icoanelor* –, autorul se întâlneşte cu modalitatea, practicată

asiduu de umaniştii italieni, datorită căreia au ajuns în timpurile moderne numeroasele liste de citate, maxime, exemple şi pilde, cunoscute sub numele *loci communes*. Un arsenal variat şi o strategie adecvată sunt puse în mişcare (într-o relaţie pentru a cărei corectă descifrare trebuie avut mereu în vedere raportul dintre idealul inculcat şi idealul aşteptat) pentru săvârşirea unei importante construcţii pedagogice. Dacă în plan etico-filosofic scopul este edificarea „omului desăvârşit şi întreg", la nivelul finalităţilor practice sensurile demersului vor fi eminamente laice: „creşterea" succesorului/succesorilor şi instruirea lui/lor în chestiunile fundamentale ale conducerii. În acest plan, cultivarea înţelepciunii politice, în trăsăturile ei fundamentale, domină. Monarhul trebuie să distribuie dreptatea prin proclamarea unei surprinzătoare (prin modernitatea ei) egalităţi în faţa legii şi prin eliminarea arbitrariului şi a gestului abuziv (*Cuvânt pentru judecată, care au învăţat Io Neagoe voievod pre fie-său Theodosie şi pre alţi domni, pre toţi. Cum şi în ce chip vor judeca*). Respectarea meritului personal, comportarea demnă faţă de soli (*Învăţătură a lui Neagoe voievod cătră fie-său Theodosie voievod şi cătră alţi domni, cătră toţi, pentru solii şi pentru războaie*), rezolvarea – în spiritul nobil al dragostei de ţară – a problemei păcii şi a războiului fac din *Învăţături...* o carte ce promovează şi un umanism politic de o extracţie superioară. Lui Agapet, de pildă, iubirea de patrie îi era absolut indiferentă. Pentru **N.B.**, cel care căuta în istorie rosturile ascunse ale curgerii lumii, patriotismul nu putea veni din sursele bizantine, care ignorau, în bună măsură, simţământul, ci este propriu acestui text, cum era propriu sufletului autorului. Dragostea pentru ţară devine o exigenţă fundamentală în programul de formare a urmaşului şi trăsătura capitală a modelului monarhic. Este o prezenţă care aşază umanismul lui **N.B.** pe o platformă unde înţelepciunea, omenia şi încrederea într-o dreptate eternă a celor asupra cărora cad cotropiri de aiurea îi sunt deopotrivă reazem şi legătură cu fondul sufletesc al poporului căruia îi aparţinea scriitorul voievod.

SCRIERI: *Învăţăturile bunului şi credinciosului domn al Ţării Româneşti Neagoe Basarab vvd. către fiul său Teodosie vvd.*, îngr. Ioan Eclesiarhul, Bucureşti, 1843; *Tractat despre purtarea ce trebuie să ţină un domn în timpul ospeţelor; scris româneşte de Neagoe Basarab domnul Ţării Româneşti în chip de povăţuire către fiul său Teodosiu*, publ. B.P. Hasdeu, „Arhiva istorică a României", 1865, partea II, *111–116*, *122–132*; *Tractatul lui Neagoe Basarab despre arta militară*, publ. B.P. Hasdeu, „Buletinul Instrucţiunii Publice", 1865, *76–80*; *Slova nakazatelnâia voevodî valaşskogo Ioanna Neagoia k sânu Feodosiiu*, îngr. şi pref. P.A. Lavrov, Sankt Petersburg, 1904; *Învăţăturile lui Neagoe-vodă (Basarab) către fiul său Teodosie*, îngr. şi pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1910; *Învăţăturile lui Neagoe Basarab, domnul Ţării Româneşti (1512–1521). Versiunea grecească*, îngr. şi pref. Vasile Grecu, Bucureşti, 1942; *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. Versiunea slavă*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, *215–316*; *Învăţăturile lui Neagoe Basarab*, LRV, I, *117–154*; *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* tr. G. Mihăilă, îngr. Florica Moisil şi Dan Zamfirescu, introd. Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Bucureşti, 1970; *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea originală,* tr. şi introd. G. Mihăilă, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1996; *Învățăturile lui Neagoe Basarab, domnul Țării Românești (1512–1521),* ed. bilingvă, tr. și introd. Vasile Grecu, București, 2007; *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. Versiunea românească de la Curtea de Argeş*, ed. bilingvă, tr. G. Mihăilă, îngr. și pref. Dan Zamfirescu, București, 2010.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, II, Bucureşti, 1879, *439–448*; Densusianu, *Ist. lit. rom.*, *305–317*; Demostene Russo, *Studii bizantino–române*, Bucureşti, 1907, *31–52*; Demostene Russo, *Studii şi critice*, Bucureşti, 1910, *1–26*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *141–150*; Russo, *Studii istorice*, I, *24*, *161–162*, *205–226*, II, *509–510*, *531–532*; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *42–47*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *15*, *Ist. lit.* (1982), *10–11*; Vasile Grecu, *Autenticitatea „Învăţăturilor lui Neagoe Basarab"*, CL, 1944, 7; Panaitescu, *Contribuţii*, *154–273*; Piru, *Ist. lit.*, I, *41–45*, *48*; Chiţimia, *Probleme*, *109–144*; *Ist. lit.*, I, *266–270*; Zamfirescu, *Studii*, *69–183*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *78–83*; Manole Neagoe, *Neagoe Basarab*, Bucureşti, 1971; Duţu, *Cărţile*, *65–103*; Mihăilă, *Contribuţii*, *327–383*; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab şi „Învăţăturile" către fiul său Theodosie. Problemele controversate*, Bucureşti, 1973; Curticăpeanu, *Orizonturile*, *17–19*, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, *27–54*; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existenţă*, II, Bucureşti, 1977, *257–272*; *Dicţ. lit. 1900*, *470–472*; Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget şi simţire românească*, Bucureşti,1981, *37–62*; Dan Zamfirescu, *Contribuţii la istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1981, *305–323*; Mazilu, *Lit. rom.*, *232–254*; Mazilu, *Proza*, I, *5–20*; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, *7–21*; Mazilu, *Recitind*, II, *228–299*, *438–443*; *Dicţ. analitic*, II, *274–276*; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și umanismul „restaurării omului"*, „Argeşul ortodox", 2008, 1; Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab*, Curtea de Argeș, 2009; *Sfântul voievod Neagoe Basarab: ctitor de biserici și cultură românească*, București, 2012. ***D.H.M.***

NEAGU, Fănuş (5.IV.1932, Grădiştea de Sus, j. Brăila – 24.V.2011, Bucureşti), prozator, publicist, dramaturg.

Este fiul Paraschivei (n. Miroslav) şi al lui Vasile Neagu, ţărani. Face şcoala primară în satul natal, iar cursul secundar la liceele militare din Iaşi şi Câmpulung (1944–1948) şi la şcoli pedagogice din Bucureşti şi Galaţi (1948–1952). Cursant la Şcoala de Literatură „Mihai Eminescu" din Bucureşti (1952–1953), scurt timp e profesor suplinitor la o şcoală generală din comuna buzoiană Largu şi devine student la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia fără frecvenţă (1954–1957). A fost redactor la „Scânteia tineretului" (1954–1956), redactor-şef adjunct la „Amfiteatru" (1966–1968) şi „Luceafărul" (1968), secretar adjunct al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti. În 1990 este director al săptămânalului „Ţara", în 1991 va figura ca director, alături de Eugen Simion, Marin Sorescu, Gheorghe Tomozei şi Valeriu Cristea, al revistei „Literatorul", iar între 1993 şi 1996 e director general al Teatrului Naţional „I.L. Caragiale" din Bucureşti. Devine membru al Academiei Române, corespondent din 1993, titular din 2002.Ca prozator, debutează în 1954, la „Tânărul scriitor", cu povestirea *Duşman cu lumea*, iar prima carte, culegerea de povestiri *Ningea în Bărăgan*, îi apare în 1959. Textele de aici şi alte schiţe, povestiri şi nuvele strânse în *Somnul de la amiază* (1960) şi în *Dincolo de nisipuri* (1962) sunt reluate în volumul *Cantonul părăsit* (1964; Premiul Uniunii Scriitorilor). Li se adaugă proza scurtă din *Vară buimacă* (1967) care, împreună cu mai multe povestiri inedite, va fi din nou tipărită, în culegerile *În văpaia lunii* (1971) şi *Fântâna* (1974). *Pierdut în Balcania* (1982) include schiţe şi nuvele noi. Alte volume de proză scurtă sunt *Povestiri din drumul Brăilei* (1989), *Partida de pocher* (1994) și *O corabie spre Bethleem* (1997). Și-a reeditat povestirile în două antologii cu titluri emblematice, *Dincolo de nisipuri* (2007) și *Pierdut în Balcania* (2008). Seria romanelor lui **N.**, care au prilejuit discuţii aprinse, pro şi contra, începe cu *Îngerul a strigat* (1968; Premiul Uniunii Scriitorilor) şi continuă cu *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Scaunul singurătăţii* (1987), toate trei fiind publicate în ediţie definitivă sub titlul generic *Ţara hoţilor de cai* (1991). *Amantul Marii Doamne Dracula* (2001) este tot un roman, ca și *Asfinţit de Europă, răsărit de Asie* (2004), acesta din urmă însoțit de un jurnal de creație, *Jurnal cu faţa ascunsă* (I, 2004). **N.** a scris şi piese de teatru (*Echipa de zgomote*, *Scoica de lemn*, *Olelie*, *Casa de la miezul nopții sau Paiața sosește la timp* (2003; Premiul Uniunii Scriitorilor) ș.a., scenarii de film şi de televiziune, versuri (*Poeme răsărite-n iarbă*, 1985), cărţi pentru copii (*Caii albi din oraşul Bucureşti*, 1967, *Casa care se leagănă*, 1971), cărţi despre prietenii săi scriitori (*Cartea cu prieteni*, 1979, *A doua carte cu prieteni*, 1985) sau de publicistică, mai ales sportivă (*Cronici de carnaval*, 1972, *Cronici afurisite sau Poeme cântate aiurea*, 1977, *Rapid nu oprește în gările mici*, 1999).

Debutând într-o perioadă încă saturată de dogmatism, **N.** irită forurile de îndrumare prin cele mai individualizate caractere ale literaturii sale şi în special prin atipicitatea personajelor. Deşi reflectă, ca întreaga proză narativă a timpului, lupta de clasă, povestirile conţin pitoresc nefuncţional, iar unii „eroi" se disting nu prin fermitate revoluţionară, prin intransigenţă în reprimarea duşmanului sau, dimpotrivă, prin hidoşenia morală proprie „exploatatorilor", ci prin felurite ciudăţenii. Nimeni nu nega autenticitatea picturii de mediu, dar – se spunea – clasa muncitoare nu are nevoie de orice autenticitate. Adevărul este că, de la început, prozatorul narează întâmplări neobişnuite, stranii, multe comice până la absurd, fapte comise de inşi într-o ureche, dezvăluie comportamente „buimace", născociri ale unor minţi ce funcţionează anapoda, iar tot ce se petrece, în orice istorisire, e îmbibat de poezia Bărăganului, a bălţilor dunărene, a Deltei. O poezie de genul celei cuprinse în eposul sadovenian, dar pigmentată de ţărănisme iuţi, asemănătoare parţial acelora din *Desculţ* al lui Zaharia Stancu, de exotisme şi senzualităţi vrednice de Panait Istrati, punctată de situaţii ce amintesc de proza rurală americană (William Faulkner, Erskine Caldwell, John Steinbeck), răscolită de freamăte ce răspund în felul lor tumultului din *Pe Donul liniştit* al lui Mihail Şolohov. Adecvat cadrului natural e climatul de spiritualitate. Perpetuat din arhaic, acesta

conservă frânturi de gândire mitică şi magică, exprimate în credinţe bizare, eresuri de sursă precreştină, datini pitoreşti, practici extravagante. Totul învederează persistenţa irepresibilă a unei tradiţii atemporale, conţinătoare de o tot atât de nedatabilă poezie. Se poate vorbi şi de un adevărat panlirism. Chiar epicul îndeplineşte, în acest orizont, funcţii poetizante şi adesea nu e decât pretext sau suport al câtorva repere indispensabile. În timpul secetei din ’46 un călăreţ necunoscut strigă unui ţăran, uscat de foame, ca toţi consătenii, că „vine gârla”. Ar fi plouat la munte. De teamă ca apa să nu fie oprită în şanţuri de morarii din satele de sus, bărbaţii încalecă şi, înarmaţi cu ce le cade în mână, merg în susul apei Buzăului să împiedice nelegiuirea. Nici vorbă însă de apă în râu, niciunde. Naraţia e absorbită de descripţia peisajului nisipos, dezolant şi a verii toride. Părăsit de nevastă, Enea Lelea stă toată noaptea de Anul Nou singur. După ce bea o cană de vin, adoarme şi visează. Îl trezeşte un strigăt de spaimă, de pe urma căruia nu se mai linişteşte niciodată. În altă povestire acelaşi personaj traversează ceasuri de fericire. Tot ce vede şi aude, tot ce se petrece cu el nu e menţionat decât pentru a lumina, „în văpaia lunii”, stări sufleteşti gingaşe, stârnite insului, preşedinte de colectivă, de o fată ce pare a-i zâmbi dintr-o stea, fata fiind colegă la crescătoria de păsări a soţiei pierdute. Într-o seamă de povestiri, întocmai ca în cele sadoveniene de tinereţe, sunt evocate fapte năprasnice, dar altfel decât la Mihail Sadoveanu. Și acestea par inerente existenţei, par a fi provocate nu atât de ceea ce le declanşează accidental, ci de misterul unor determinisme ascunse, de o demonie a naturii locurilor în care se petrec. Un flăcău se îndrăgosteşte de fata cuiva la care argăţise, acela îl pândeşte, noaptea, în barcă, vrând să-l împuşte. Flăcăul Dincă e împuşcat realmente de propriul tată şi, doar rănit, el se spânzură de o salcie, pe care tatăl său o arde. Nişte copii cad într-o fântână secată, unde sunt devoraţi de câini, cadavrele sunt scoase, dar coborâte din nou în adânc, pentru anchetă. Prin impulsivitate, prin aplecarea spre acte necugetate, prin nereţinere, la mânie, de la crimă, oamenii lui **N.** seamănă mai degrabă cu cei din nuvelistica lui C. Sandu-Aldea. Unii vădesc înclinaţii spre cruzimea gratuită, spre perversitate. Tinerii din cutare sat, bunăoară, se amuză chinuind câinii prin „dare în jugău”. Mai numeroase decât firile violente şi crude sunt cele doar „sucite”. Un sătean îşi aprinde casa, apoi, de pe o movilă, strigă de trei ori: „Cocoşul roşu”. Cineva înnebuneşte subit văzându-l viu pe unul de care era sigur că murise. O ţigancă ce pretinde a ghici ţărăncilor soarta soţilor aflaţi în război suferă o adevărată traumă când este întrebată ce e cu propriul bărbat, părăseşte satul şi, după un timp, vine vestea că a fost arestată pe front, unde îl căuta. O fată este violată de trei tineri, scandalul fiind mușamalizat de șeful de post. Ca să-i scape de pușcărie și în înțelegere cu părinții băieților, fetei i se propune să aleagă drept mire „p-ăl care-i place mai mult”, ceilalți urmând să plătească o „despăgubire” de câte zece mii de lei. După alegere, în toiul pregătirilor de nuntă, când părinții vinovaților aduc banii, mireasa își schimbă „alesul”, replicând în felul acesta violenței și umilinței la care fusese supusă. Cineva înnebuneşte, sub efect de lună plină, şi începe din senin să cânte un cântec învăţat în prima clasă primară – „Neaua peste tot s-a pus” – și de atunci îl repetă de câte ori vede „regina nopţii”. Indiferent de conţinut, povestirile, dezvăluind zăcăminte de spiritualitate arhaică, concurează la crearea unui imaginar de extracţie mitică. Cititorul e atras într-un tărâm de poveste, în care flăcăii şi fetele caută „inima-pământului”, păzită de „căţeii pământului”, babele aduc „caii grâului”, cei cu „trup de grâu, picioare de grâu, cap de grâu” şi sub ai căror paşi „spicul se umflă cât coada vulpii”. *Povestiri din drumul Brăilei* rezumă esența a tot ce, prin scriitura sa, **N.** întruchipase: pierderea în bogăția și vastitatea unui univers al revelațiilor, spirit dionisiac, limbaj artistic expresiv, fină acustică a pulsațiilor existenței, parfum liric, personaje cu vorbirea colorată, atmosferă fabulos folclorică, realism magic. Povestirile celebrează eroismul fanteziei, altoit pe o densă proză poetică grație căreia **N.** transfigurează hotarul dintre real și imaginar într-un topos autohton miraculos, cu întreaga lui mitologie, în care personajele călătoresc prin universul elementelor. Astfel se petrec lucrurile în *Ploaie de vară cu peștișori roșii*, unde drumul prin câmpie al tatălui cu fiul este revelator. Un condamnat la moarte insuflă celor din plutonul de execuție calm și seninătate (*În stepă*). Proze precum *Beția trandafirului*, *Albastru de ger* și *Fantezie de primăvară* sunt populate de personaje excentrice și situații neverosimile, care provoacă puternice conflicte, fiind ilustrative în ceea ce privește invenția artistică și imaginația metaforică a lui **N.** Și cărțile următoare, apărute editorial după

1989, conțin subiecte îmbibate de lirism metaforic, de întâmplări senzaționale, care asigură linia de continuitate a „stilului fănușian”, imprevizibil, incitant (iubirea coexistă cu ura, fidelitatea cu trădarea, înțelepciunea cu prostia, răutatea cu altruismul) și nonconformist (personajele, indiferent de extracția lor socială, vorbesc o limbă puternic metaforică). Însă efortul de a scoate cuvintele din starea lor naturală, de a le aduce într-o stare de grație nu mai este primit cu vechea admirație, unii critici literari afirmând, din ce în ce mai des, că sigiliul acestui gen prozastic este înecat în manierism baroc, că înfloriturile au devenit excesive. O schimbare de atitudine se face simțită în volumul *O corabie spre Bethleem*. Deși substanța narativă continuă să fie învolburat-metaforică și coboară nu o dată spre labirintul mitului, chiar dacă personajele nu par a-și fi diminuat energiile, fiind asemeni celor din prozele scrise în urmă cu o jumătate de secol, în atenția prozatorului intră acum eroi vârstnici, personaje cu vocație esopică în preajma cărora se insinuează însăși prezența autorului. Împovărat de vârstă, **N.** scrie evocator, cu sentimentul că trăiește el însuși „o poveste ce se construiește singură, cu mare grijă pentru detalii și punând preț pe ceea ce trebuie să intre în neuitare”. Personajele ies bucuroase din pridvorul amintirii spre a descinde în spațiul imaginar. În *Fusul de aur* atmosfera și peisajul sunt de pictură flamandă. Sania are „tălpicile încălțate cu șină și curbate ca gâtul lebedei”. O „dârhoaie” de copii gonesc în jurul ei „pe patine de lemn prevăzute cu câte două rânduri de sârmă” proptind șpăngi pe oglinda gheții. În fruntea acestui alai, pe spinarea „unui cal cu mască de postav”, în anteriu „înghețat ca tabla”, cu cizme „galbene peste genunchi”, se deslușesc doar „bulgării ochilor liliachii” ai părintelui Andrei Dabija. Tabloul continuă cu prezentarea cailor mărunți, lăsați în seama unui cumnat ce „sugea lacom rachiu dintr-o ploscă împodobită cu panglici”, în timp ce un alt participant îndrumă cu „o nuia patru crapi uriași”. Sentimentul copleșitor este că „o putere mai presus de lume încerca să țină scena în veșnicie...” și, parcă nefiind de ajuns, **N.** sparge convenția narativă, adăugând complice către cititor: „Cred, sunt sigur și astăzi, că un ins nevăzut ne trăgea covorul de sub picioare și nouă ne plăcea. Am fi rămas acolo o veșnicie... oricum”. Finalul cărții, un jurnal al unei vizite în Israel (*Însemnările lui Theodor Zorini [Jderul] pentru Malu Slobozeanu*) este un microroman *in nuce*. Cumulând toate însuşirile prozelor de până atunci ale lui **N.** – culoare, lirism, pitoresc, savoare lexicală şi celelalte –, romanul *Îngerul a strigat* întocmeşte un tablou cuprinzător, aproape o monografie a lumii nepoţilor lui Terente. Micul univers gravitează în jurul unui sat de lângă Dunăre, Plătăreşti, de unde pleacă şi unde se întoarce, de câteva ori, în anii săi de formaţie, personajul a cărui biografie devine liantul scrierii. Naraţiunea se încheagă pe măsură ce Ion Mohreanu, ins care a parcurs o experienţă gorkiană, îşi regăseşte în amintire timpul pierdut, adolescenţa şi tinereţea, consumate în perioada cea mai seismică a istoriei contemporane. Limitat, orizontul acestui tânăr ce nu izbuteşte nimic din ce îşi pune în gând nu încadrează un spectacol al răsturnărilor şi prefacerilor social-istorice, iar romanul nu devine o cronică sau o frescă, cu toate că dezvăluie unele consecinţe ale procesului de restructurare socială. Istoria e absorbită de geografie. Discontinuă, istorisirea e o succesiune de momente, de frânturi de viaţă, un potpuriu de situaţii, un caleidoscop. Plecat din sat de copil, Ion Mohreanu, pierzându-şi tatăl, îşi ia lumea în cap, intră la stăpân, prilej pentru scriitor de a evoca (fie lăsând personajul să rememoreze singur anumite episoade autobiografice, fie punându-l să îi asculte pe alţii, pe Che Andrei în special, consăteanul ce îi este un fel de mentor, fie asumându-şi funcţia narativă) oameni şi locuri, de a descrie medii şi peisaje, rezultatul fiind câteva crâmpeie de epopee sociologică. Devenirea protagonistului explicitează sugestia de destin, de predestinare tragică, din titlu. Încheindu-se astfel, romanul dă expresie metaforică sensului ce îl străbate. Căile pe care oamenii pornesc spre a se realiza în viaţă duc aproape toate în prăpastie, ieşirea din impas nu se întrezăreşte, însă potenţialul lor de vitalitate este inepuizabil. *Îngerul a strigat* devine o carte a vieţii explozive, oamenii par crescuţi direct din pământ, ţâşniţi din lutul negru, mustos, din smârcul bălţilor. În substanţa lui cea mai adâncă, *Îngerul a strigat* e un poem tribal; spaţiul lui – un tărâm de baladă, unde vinul se bea, ca în Moldova, cu oala, şi se vinde cu „burta”, unde fiecare ţăran e „cumătrul lui Terente”, unde iubirile sunt aprige ca apele repezi, ibovnicii se întâlnesc pe clăi de iarbă, în tufe de scoruşi, iar femeile (Netina, Tiţa, Bocu, Bişca şi celelalte) sunt nişte Kire Kiraline, făpturi de văpaie arzând până la mistuire lângă şi pentru omul iubit.

D. R. Popescu, Adrian Păunescu, Mihai Beniuc, Galfalvy Zsolt, Fănuş Neagu

Fără a părăsi climatul dunărean, al doilea roman, *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe*, subintitulat *Fals tratat despre iubire*, îşi introduce lectorii într-un cu totul alt univers, cel metropolitan. Un cântăreţ se îndrăgosteşte fulgerător de o actriţă, cunoscută întâmplător într-un sat din Dobrogea, şi se însoară cu ea. Actriţa este iubită şi de un scriitor, prieten nedespărţit al cântăreţului. Amiciţia începe să se clatine, şi se surpă de-a binelea, când cântăreţul află de o întâlnire, în absenţa lui, a soţiei cu scriitorul. Se destramă şi căsnicia. De fapt, nici nu era validă, întrucât actriţa se măritase a doua oară fără să fi desfăcut în prealabil o primă căsătorie. Romanul aglutinează tablouri ce se succedă în ordine calendaristică pe cuprinsul a aproape doi ani, unele intră în planul întâi al naraţiunii, pe altele le recompun (mental sau verbal) doi dintre protagonişti. Retrăindu-şi aventura cu Asta Dragomirescu, cântăreţul Radu Zăvoianu reface, implicit, cu minuţie, cadrul şi ambianţa în care s-au consumat principalele momente ale acestei relaţii: într-un sat dobrogean, pe şantierul de la Mogoşoaia, la Pustnicul, pe Bărăgan, la o vânătoare neobişnuită (de câini) în Balta Brăilei. Un moment colateral, derulat într-o cârciumă din Brăila, e adus în prezent de Ramiţki, scriitorul. Momentele nodale ale scenariului sunt tot atâtea ceremonialuri bahice, culminând cu o petrecere orgiastică, desfăşurată în noaptea de Crăciun în casa tatălui Astei Dragomirescu, un ins bizar care organizează o dată pe an la domiciliul său „spectacole fără egal în Bucureşti". Episodul generează o atmosferă asemănătoare aceleia din casa Arnotenilor. Trei, asemenea „crailor" lui Mateiu I. Caragiale, personajele centrale (Radu Zăvoianu, Ramiţki şi Eduard Valdara) sunt duse cu sania dintr-o cârciumă situată pe una din „străzile subţiri căzând perpendicular pe Lipscani" (adică în perimetrul oficierilor mateine), undeva la periferie, într-o zonă cu grădini, fără case, doar cu o cocioabă, într-un spaţiu înconjurat cu un gard înalt de lut, ce fumegă sub viscol. Cocioaba cu pereţi dărâmaţi se dovedeşte, la o privire mai atentă, a fi citadelă şi, intrând în ea, oaspeţii văd scânteind pe un perete, de pe care se ridică o perdea, „în lucrătură de aur, icoane vechi, inscripţii slave, sfinţi în mantii verzi", toată arta Bizanţului.

Romulus Vulpescu, Fănuș Neagu și Lucian Chișu

În acest decor se va produce un soi de ritual ezoteric, barbar, precedat de un ospăţ sardanapalic. Punctul de senzaţie îl înscrie momentul în care trei fete îndură cu voluptate, goale, o bătaie cu biciul. „Sfinţi ai gunoaielor" şi „voievozi ai păduchilor", în propria lor conştiinţă de sine, noii „crai" se autoproclamă „frumoşii nebuni ai marilor oraşe". Cineva îi numeşte „tineri contestatari". Indiferent de sensul dat de autor cărţii, nu încape discuţie că este scrisă cu măiestrie şi construită astfel încât se creează o suprarealitate, totul petrecându-se ca în vis. Cartea „frumoşilor nebuni" e un triumf al scriiturii artiste. În romanul *Scaunul singurătăţii* (al cărui titlu evocă un presupus scaun, pe care se zice că şedea eunucul-şef al sultanului, venit la Brăila, din doi în doi ani, să recruteze fete pentru harem) erup în epic lirismul, pitorescul, cromaticul de sursă orientală şi balcanică, barocul lingvistic, ce corelează onomastica bizară cu metaforismul delirant, sintagma suavă cu expresia groasă, suculentă, ca şi duhul folcloric local, eresul, etnograficul regional, întrecând tot ceea ce se produsese analog în opera anterioară a prozatorului. Alte ambianţe individualizează lumea unui roman publicat după decembrie 1989, *Amantul Marii Doamne Dracula*. Apar şi aici secvenţe cârciumăreşti, aspecte şi figuri din medii periferice, imagini de ţinut danubian, limbajul e tot atât de colorat ca în orice altă carte a lui **N.** şi nu lipsesc poveşti cu aromă orientală, vrednice de *O mie şi una de nopţi*, însă unicitatea scrierii o dă prezenţa unor specimene din sfera politicului şi a puterii de stat, din aparatul de represiune. Personajele formidabile sunt cel titular, pe numele din acte Augusta, soţia lui Bazileu, şi mama ei, Die Goia. Prima, o femeie trecută de multişor de vârsta tinereţii, întrupează tot ce poate fi mai abject, mai abominabil, de la răutate bestială la vulgaritate extremă. Ieşită din ţigănime, Marea Doamnă Dracula e o tirană arogantă, care tratează oamenii ca pe nişte otrepe, le vorbeşte trivial, neevitând vorbele şi expresiile neruşinate şi înjurând ca la uşa cortului. Şi mai necontrolat se exprimă maică-sa. Nonagenară cu picioarele scheletice, pline de gâlme, cu părul cărunt rar, cu obrajii năruiţi, cu ochi mici de cucuvea, răspândind un miros fetid, cu toate că „se scaldă zilnic" în apă de colonie, Die Goia nu rosteşte nici o propoziţie fără să o pigmenteze cu măscări. Emite, fără jenă,

sonorităţi intestinale în prezenţa oricui, ba le şi comentează. Protagonistă şi factor coagulant al romanului, Augusta nu e doar prima „doamnă” a ţării, e deţinătoarea puterii supreme, absolute, sub acoperirea docilului Bazileu. Regimul instituit de neîncoronata regină Dracula e un despotism absurd, grotesc. Ca unealtă îi slujeşte tânărul amant, căpitanul de securitate Bob Orlando, o puşlama isteaţă, răsfăţat al femeilor. Prin el, septuagenara îşi retrăieşte juneţea aventuroasă, punctată de momentul trecerii de la fetie la o feminitate orgiastică, partener fiindu-i un ofiţer neamţ, în timpul războiului, între şinele dintr-o gară rurală. Ultimul roman scris de **N.** se intitulează, cu o tentă de mesianism, *Asfințit de Europă, răsărit de Asie* și a apărut însoțit de jurnalul scrierii. Refăcut în timpul unor ani lungi de spitalizări și suferințe greu de imaginat, textul a fost retipărit în 2012, rezultând de fapt un nou roman. Conceput în trei secvențe – *Farmecul înfrângerii*, *Casa ivită din dorință* și *Dropia magică* –, romanul are personaje cu nume exotice (Șerban și Veturia Necșari, Grigore Toporași zis Țarul, evreica sefardă Sara Zackman, Yvonne Zapodeanu, Ford Merișoreanu, Tonino Delacruce, Toma Zodiac, Dragomir Mireasa, Didițel Mladin, Rudolf Marochinul), iar acțiunea se petrece în Brăila și la București, orașul de la Dunăre devenind personajul simbolic al acestei cărți, scrisă din fărâme narative, plină de dialoguri ermetice, traforată de citate din lecturi proaspete. Parcurgerea *Jurnalului romanului...* infirmă prejudecata că **N.** aparținea exclusiv boemei „frumoșilor nebuni”, completându-i revelator profilul. În dramaturgie **N.** s-a revelat prin piesele-parabole *Echipa de zgomote* şi *Scoica de lemn*, *Olelie*, *Casa de la miezul nopții sau Paiaţa soseşte la timp*. Prima, dezvăluind trista condiţie a unei familii nevoite, spre a exista, să lucreze într-un studiou cinematografic la producerea de zgomote, la imitarea, bunăoară, a tropotelor de cai, exprimă implicit nostalgia unei presupuse origini mitice. Strămoşul arhetipal, totemic, al capului familiei ar fi fost un bizon: forţă a naturii, „care îngenunchea numai în vadul apelor, niciodată în praf”. Titlul celei de-a doua piese e o metaforă a iluziei. Casa de la mare în care eroii îşi petrec verile devine pentru aceştia o „scoică”, în care se izolează de tot ce le maculează existenţa. În ea citadinii regăsesc Dobrogea eternă, prin care umblă „zeul apelor” şi sub al cărei pământ e scufundată o biserică. Altă piesă, *Olelie*, valorifică scenic obiceiul de a striga de pe dealuri numele fetelor nemăritate, în noaptea de Lăsata Secului. *Casa de la miezul nopții sau Paiaţa soseşte la timp* este un poem dramatic despre iubire și condiția umană sub comunism. Năluca readuce pe scenă destinul scriitoricesc al lui Panait Istrati, călător prin himerele vieții și artei. Asemenea prozei narative, opera dramatică a lui **N.** freamătă de lirism şi etalează simboluri. Lirismul funciar al scriitorului se comunică şi în versuri (ciclul *Poeme răsărite-n iarbă*), inundă şi publicistica, inclusiv cea sportivă, „afurisită” de obicei, pătrunde şi în unele titluri de volume (*Insomnii de mătase*, 1981), nu mai puţin în scrierile pentru copii (*Caii albi din oraşul Bucureşti*, *Casa care se leagănă*). Sub titlul *Punți prăbușite* (2007), **N.** a încredințat tiparului articolele din presă, scrise după Revoluție. Precumpănitor polemice (unele de-a dreptul pamflete), acestea scot în evidență unul dintre redutabilele atuuri pe care acest floretist al stilului îl folosește cu o rară virtuozitate, metafora oximoronică. **N.** a dat cinematografului, singur sau în colaborare, scenarii precum *Vremea zăpezilor*, *Punga cu libelule*, *Dincolo de nisipuri*, *Lișca*, *Sania albastră*, *Sosesc păsările călătoare*, *Frumoșii marilor orașe*, *Baloane de curcubeu*, *Casa din vis*, *Apostolii*, *Terente, regele bălților.*

Proza lui Fănuş Neagu poate fi citită şi admirată pentru calităţile ei intrinseci: o proză carnavalescă, un nesfârşit lanţ de metafore în sărbătoare, un simţ neobişnuit al miraculosului şi un instinct sigur al limbii, o proză, pe scurt, artistă, pe care noile promoţii de scriitori n-o mai cultivă.

EUGEN SIMION

Astăzi multă lume leagă numele lui Fănuș Neagu de acest stil poetic, înflorit, metaforic, ca al lui Ionel Teodoreanu înainte de război. Însă cele dintâi povestiri, scrise într-o limbă foarte îngrijită, ca și acelea ale lui Sorin Titel ori Nicolae Velea, sunt valabile epic și psihologic, și au mai mereu un miez dramatic, mascat de pitoresc și de melancolie.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Ningea în Bărăgan*, Bucureşti, 1959; *Somnul de la amiază*, Bucureşti, 1960; *Dincolo de nisipuri*, Bucureşti, 1962; *Cantonul părăsit*, Bucureşti, 1964; *Apostolii* (în colaborare cu Vintilă Ornaru), Bucureşti, 1966; *Caii albi din oraşul Bucureşti*, Bucureşti, 1967; *Vară buimacă*, Bucureşti, 1967; *Îngerul a strigat*, Bucureşti, 1968; *Echipa de zgomote*, Bucureşti, 1971; *Casa care se leagănă*, Bucureşti, 1971; *În văpaia lunii*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1971; *Cronici de carnaval*, Bucureşti, 1972; *Fântâna*, îngr. şi pref. Ovidiu Ghidirmic, Craiova,

1974; *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe. Fals tratat despre iubire*, Bucureşti, 1976; ed. Bucureşti, 2001; *Cronici afurisite sau Poeme cântate aiurea*, Bucureşti, 1977; *Cartea cu prieteni*, Bucureşti, 1979; *Insomnii de mătase*, Bucureşti, 1981; *Pierdut în Balcania*, Bucureşti, 1982; *A doua carte cu prieteni*, Bucureşti, 1985; *Poeme răsărite-n iarbă*, Bucureşti, 1985; *Întâmplări aiurea şi călătorii oranj*, Bucureşti, 1987; *Scaunul singurătăţii*, Bucureşti, 1987; *Povestiri din drumul Brăilei*, Bucureşti, 1989; *Ţara hoţilor de cai*, Bucureşti, 1991; *Casa de la miezul nopţii*, Bucureşti, 1994; *Partida de pocher*, Bucureşti 1994; *Dincolo de nisipuri*, postfaţă Eugen Simion, Galaţi, 1994; *O corabie spre Bethleem*, Bucureşti, 1997; *Năluca*, Bucureşti, 1997; *Rapid nu opreşte în gările mici*, Bucureşti, 1999; *La umbra crailor de ghindă* (dialog cu Mihai Ispirescu), Bucureşti, 2001; *Amantul Marii Doamne Dracula*, Bucureşti, 2001; *Dincolo de nisipuri*, postfaţă Eugen Simion, Bucureşti, 2002; *Punţi prăbuşite*, Bucureşti, 2002; *Asfinţit de Europă, răsărit de Asie*, Bucureşti, 2004; ed. Bucureşti, 2012; *Jurnal cu faţa ascunsă*, I, Bucureşti, 2004; *1001 povestiri*, vol. I: *Dincolo de nisipuri*, Bucureşti, 2007, vol. II: *Pierdut în Balcania*, Bucureşti, 2008. **Traduceri:** Gheorghi Markov, *Siberia*, I–II, postfaţă Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1976–1984 (în colaborare cu Tatiana Nicolescu); Georges Rodenbach, *Bruges, a doua moarte*, pref. trad., Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Florica Dulceanu); Pavlo Zagrebelnîi, *Vântul de seară*, postfaţă Valentin F. Mihăescu, Bucureşti, 1986 (în colaborare cu Puiu Brăileanu); William Faulkner, *Conacul*, Bucureşti, 1998 (în colaborare cu Aurora Leicand).

Repere bibliografice: Simion, *Orientări*, *282–287*; Regman, *Cărţi*, *63–68*; Martin, *Generaţie*, *126–134*; Balotă, *Labirint*, *397–400*; Dimisianu, *Prozatori*, *73–77*; Regman, *Cronicari*, *180–192*; Stănescu, *Cronici*, *145–155*; Constantin, *Prozatori–critici*, *52–61*; Săndulescu, *Citind*, *218–230*; Iorgulescu, *Rondul*, *179–187*; Dimisianu, *Valori*, *72–76*; Balotă, *Universul*, *144–164*; Dumitru Micu, *Periplu*, Bucureşti, 1976, *257–264*; Ştefănescu, *Preludiu*, *174–181*; Dimisianu, *Nouă prozatori*, *89–117*; Pillat, *Itinerarii*, *291–297*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *582–597*; Raicu, *Practica scrisului*, *246–250*; Mugur, *Profesiunea*, *109–123*; Munteanu, *Jurnal*, II, *253–257*, IV, *291–294*, *308–311*; Marian Popa, *Viscolul şi carnavalul. Eseu despre opera lui Fănuş Neagu*, Bucureşti, 1980; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *205–210*; Ţeposu, *Viaţa*, *143–150*; Cristea, *Modestie*, *161–164*; Leonte, *Prozatori*, I, *158–161*, II, *168–183*, *273–278*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *82–88*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *404–436*; Holban, *Profiluri*, *89–96*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *167–174*; Regman, *De la imperfect*, *29–41*; Stănescu, *Jurnal*, III, *72–79*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *262–264*, *361–363*; Simion, *Mercuţio*, *321–323*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *310–313*; Adrian Mateescu, *Limbajul artistic al lui Fănuş Neagu*, Craiova, 1998; *Dicţ. analitic*, II, *228–231*, IV, *340–342*; Dimisianu, *Lumea*, *218–222*; Ghiţulescu, *Istoria*, *447–449*; *Dicţ. esenţial*, *551–554*; Cristea-Enache, *Concert*, *139–144*; Andrei Grigor, *Fănuş Neagu*, Braşov, 2001; Manolescu, *Lista*, II, *155–169*; Mircea Micu, *Fănuş Neagu, frumosul nebun al marilor metafore*, Bucureşti, 2002; *Fănuş Neagu – 70*, îngr. Cristiana Crăciun, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2002; Lucian Chişu, *Accente*, Bucureşti, 2003, *69–75*; Holban, *Portrete*, I, *145–152*; Ştefănescu, *Istoria*, *565–572*; Cristina Popa-Mihăilă, *Filonul fantastic în nuvelistica lui Fănuş Neagu*, Bucureşti, 2006; Simion, *Fragmente*, V, *284–293*, VI, *211–212*; Manolescu, *Istoria*, *1105–1108*; Popa, *Ist. lit.*, II, *728–738*; Nicoleta Florina Mincă, *O geografie a imaginarului în proza lui Fănuş Neagu*, Piteşti, 2010; Viorel Coman, *Fănuş Neagu: povestirile magice*, Brăila, 2011; Mihaela Mica, *Universul prozei lui Fănuş Neagu: destine umane şi tipologia naraţiunii poetice*, Turnu Severin, 2011. ***D.Mc., L.C.***

NEAGU, Gheorghe I. (22.X.1904, Călăraşii Vechi, j. Călăraşi – 29.XI.1983, Bucureşti), etnolog. Este fiul Leancăi şi al lui Ion Neagu, ţărani. Urmează liceul la Călăraşi şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1926–1929). Între 1927 şi 1930 este şi funcţionar în Ministerul Educaţiei Naţionale, după care lucrează ca profesor de limba şi literatura română la Călăraşi, Olteniţa şi Roşiori de Vede, unde a fost şi redactor-şef al revistei „Muguraşi”, publicaţia Liceului „N. şi I. Anastasescu” (1938). Colaborează la „Şcoala Ialomiţei”, unde îşi face debutul în 1934, la „Preocupări literare”, „Drum” (Roşiori de Vede), „Cum vorbim”, „Revista de etnografie şi folclor”, „Teleormanul” ş.a.

Cercetător al tradiţiilor, **N.** înţelege tradiţia într-o accepţiune pe care nu o restrânge la creaţiile populare, el fiind interesat şi de tradiţia creştină a românilor, de cartea de cult, pentru a cărei studiere şi conservare pledează în *Cărţi mucezite* (1938). Ca etnolog, s-a înscris încă de la început în rândul celor care au aplicat principiile formulate de Ovid Densusianu în *Folclorul. Cum trebuie înţeles* (1910). Astfel, *Antologia Bărăganului* (1935, în colaborare cu Constantin Fierăscu), include, în afara a 36 de texte, douăsprezece convorbiri cu ţărani din Ialomiţa. Bogată în mod deosebit e culegerea *Ghicitori din Ialomiţa şi Teleorman* (1939), care aduce, între cele 327 piese repertoriate, mai multe inedite. Culegerea *Colinde din Ialomiţa* (1946) a fost remarcată pentru calitatea artistică a celor 46 de texte şi pentru notele bibliografice care stabilesc geografia motivelor. Cea mai amplă colecţie a lui **N.**, *Folclor din Câmpia Dunării*, inclusă în volumul IV al lucrării *Folclor din Oltenia şi Muntenia*

(1969), aduce un set important de balade, colinde, cântece lirice ș.a., cele mai multe fiind „piese de antologie" (Ovidiu Bârlea). A scris şi câteva studii temeinice, publicate mai cu seamă în „Revista de etnografie şi folclor": *Podul de la Tingrele*, în care a dovedit că Tingrele nu este un toponim, cum crezuse Vasile Bogrea, ci o expresie din colinde, „tini grele", neînţeleasă de mulţi culegători şi transcrisă greşit; *Câteva însemnări pe marginea textelor folosite în jocurile de copii* (în *Studii de folclor și literatură*, 1967), un excurs amplu în care a demonstrat că aceste texte, cum observase B.P. Hasdeu, „răsfrâng într-un mod foarte curios diferitele epoci din istoria românilor"; *Christea N. Ţapu*, care prezintă monografic activitatea principalului realizator al colecţiei *Materialuri folkloristice* (1900), coordonată de Gr. G. Tocilescu.

SCRIERI: *Cărţi mucezite*, Roşiori de Vede, 1938; *Studii de etnologie*, îngr. şi pref. Iordan Datcu, Alexandria, 2004. **Culegeri:** *Antologia Bărăganului*, Călăraşi, 1935 (în colaborare cu Constantin Fierăscu); *Ghicitori din Ialomiţa şi Teleorman*, Roşiori de Vede, 1939; *Poeme de război*, Bucureşti, 1942 (în colaborare cu Floarea M. Costache); *Colinde din Ialomiţa*, Roşiori de Vede, 1946; *Folclor din Câmpia Dunării*, în *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, IV, Bucureşti, 1969, *7–482*; *Cântece şi jocuri de copii*, îngr. şi pref. edit., Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Dumitru Şandru, *„Colinde din Ialomiţa"*, CFL, 1947, *288–289*; Bârlea, *Ist. folc.*, *547–549*; Ion Cuceu, *„Cântece şi jocuri de copii"*, ALIL, t. XXIX, seria B, 1983–1984; Argentin St. Porumbeanu, *Personalităţi roşiorene*, I, Alexandria, 2002, *109–111*; Iordan Datcu, *Gheorghe I. Neagu, etnolog*, Bucureşti, 2004; Cristea, *Teleorman, 301–302*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *637–638*. ***I.D.***

NEAGU, Nicolae (18.VII.1931, Ioneşti, j. Dâmboviţa – 17.VI.2009, Găeşti), poet, prozator. Este fiul Dumitrei (n. Constantin) şi al lui Gheorghe Neagu, subofiţer. Urmează şcoala primară la Doiceşti, în judeţul Dâmboviţa, liceul la Târgovişte şi Găeşti, terminându-l la Timişoara (1950), şi Facultatea de Medicină Generală din Bucureşti (1950–1956). Lucrează doi ani ca medic în mediul rural, apoi ca medic radiolog la Bucureşti, cu un interval de câţiva ani când a fost medic la Casablanca, în Maroc. Debutează în 1962 cu versuri la „Luceafărul", iar prima carte, placheta *De-a soarele*, îi apare în 1967. Va fi o prezenţă editorială regulată, cu numeroase cărţi de versuri sau de proză, câteva fiind destinate copiilor, precum *În oraşul Poc-în-Plic* (1985) ş.a. *Frunze sub copaci nebuni* (2002) este un volum de teatru. Cărţile pentru copii i-au fost traduse şi publicate în limbile maghiară şi germană. I s-au acordat câteva premii ale Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (pe anii 1979, 1985, 1995), Premiul Academiei Române (1996) ş.a. Stabilit la senectute la Găeşti, deosebit de activ pe plan literar, a murit în urma supliciului barbar la care a fost supus, în propria locuinţă, de nişte tâlhari.

Lirica lui **N.** pare – mai ales la început – una exterioară, generată mai degrabă de o propensiune artizanală decât de vreo somaţie lăuntrică. Ea se desfăşoară în nota conformismului din anii '60–'70, printr-un fel de mimetism susţinut de o certă îndemânare tehnică şi, din câte se pare, alimentat de credinţa că obscuritatea şi bizareria ar ridica valoarea poeziei. O versificaţie armonioasă e compromisă frecvent de rupturi şi dizarmonii, voite a fi şocant-expresive. Metaforele şi construcţiile alegorice rămân însă opace, indescifrabile, iar o coerenţă de fond, fie ea şi abil criptată, pare să nu existe. Astfel, sensul câte unui poem (sau al câte unei stanţe) e insesizabil, chiar dacă lirismul ambiţionează să se înscrie în registrul meditativ, moral-filosofic, gnomic, confesiv, contemplativ sau „de notaţie". În fapt, e vorba de un fel de exclamare a trăirii erotice ori a angoasei, a incertitudinii etc. De aici, un efect mai curând decorativ, de litanie monoton-frapantă, liniştitoare în fond, admirată uneori, cu măsură, de comentatori tocmai pentru aceste însuşiri. Poezia, vădind o incontestabilă capacitate de a prelua plauzibil o retorică şi o recuzită ideatică prestigioase în epocă, pare în ultimă analiză autotelică, principalul ei sens fiind chiar consemnarea propriei elaborări. Ceea ce, în principiu, ar fi susceptibil să-i asigure o anumită savoare şi mai ales legitimitate estetică, dacă ar lipsi insistenţa inadecvată a unei „măiestrii" mulţumite de sine şi dorinţa fastidioasă de a fi „plină de înţelesuri", când acestea se dovedesc evanescente ori chiar absente. S-a opinat totuşi că obscuritatea sau afectarea acestui poet ţin nu de insuficienţă, ci de procedeu, el optând structural pentru „jucarea" trăirilor, pentru medierea lor, din decenţă, prin artificiu (bine stăpânit, de altfel). Sub alt raport, se poate admite că **N.** a dat într-adevăr ceea ce e exprimat prin titlul unui volum din 1970: *Poeme rococo*. Cu trecerea anilor tonul elegiac se accentuează, crisparea iniţială, afectată doar, e abandonată în favoarea descoperirii propriei vocaţii, cea de artizan giumbuşlucar al verbului, cu recurs la tehnici

şi procedee variate: prozodie tradiţională, inclusiv ilustrarea formelor fixe, vers liber, artificii grafice, cascade asociative bizare şi gratuit-ludice, apropiate de cele ale avangardismului etc. Unele înlănţuiri sintagmatice amintesc de verva lui George Magheru, ca în *Şi-apoi, uite-aşa*, din volumul *Soarele meu, inima mea* (1986): „Mai prin nori de mai curând/ mai încet de mai aproape,/ cum arena nu-l încape/ trece timpul şuierând.// Jos în magazinul cu/ armăsari ciupind nevroze,/ ies copilele din poze/ şi argintul se făcu// cel puţin cât steaua, lin/ deznodându-se din cercuri/ şi-acea vineri era miercuri,/ iarba aceea caolin,// Te opui şi dă din bot/ din femeie malul, briza/ mă uitam cum trece criza". Verva lexicală şi complicarea barocă a textelor pot transforma un crochiu într-o construcţie agreabil-enigmatică, etalând un manierism gratuit: „gheparzi pereche azurii (sau poate eu doar cifre pare accept prin ochiuri şi grătare, sau poate numai auriu percepe ochiul meu geamgiu), gheparzi boccii la colţi şi gheară cu reticenţă funerară şi amurgitul vânt satrap câineşte-n blana cu valtrap". În 2005 autorul şi-a antologat poezia în volumul *Mirabile dictu*. Ca prozator, **N.** a dat povestiri în *Întoarce-te să mă vezi* (1977), proză poetică în *Ninsoarea care ne trebuie* (1979) şi romane de analiză, cu pretenţii neonorate. A exploatat tehnicile narative moderne şi a încercat, bunăoară în romanul *Somnul* (1984), să desfăşoare un tablou caleidoscopic, prin împletirea mai multor biografii (cu referire la tematica „obsedantului deceniu" etc.), dar cele mai caracteristice scrieri în proză rămân cele alimentate de filonul autobiografic. Viaţa scriitorului a fost umbrită de un episod dramatic – un grav accident vascular, necesitând intervenţii şi tratamente îndelungate –, pe care s-a străduit să îl transpună literar. În romanul *Inima* (1989) personajul Nichita N., medic de profesie, se refugiază în amintire ca să facă faţă unei boli grave de inimă. Literar, analiza este convingătoare, însă reluarea temei într-o „continuare" se soldează cu rezultate mai puţin fericite, autorul cedând preţiozităţii şi imboldului de a cultiva o vervă glumeaţă, în fond banală. De aceea, sub titlul poetic *Iubirea ca o mânză neagră* (1995) se află un roman destul de inconsistent, confesiv, despre iubirile succesive sau simultane ale protagonistului, un om afectat de o maladie cardiacă etc., „felii de viaţă" narate alert, dar fără suflu, în registrul burlescului intimist, curent în mediile intelectuale de la sfârşitul secolului al XX-lea.

SCRIERI: *De-a soarele*, Bucureşti, 1967; *Echilibru până în ploaia din octombrie*, Bucureşti, 1969; *Erezii*, Bucureşti, 1970; *Poeme rococo*, Bucureşti, 1970; *Ninse colinele în amurg*, Bucureşti, 1973; *Hibernale*, Bucureşti, 1977; *Întoarce-te să mă vezi*, Bucureşti, 1977; *Înţelesul de pierdere, seara*, Bucureşti, 1979; *Ninsoarea care ne trebuie*, Bucureşti, 1979; *Suvenire*, Bucureşti, 1980; *Cabinet de familie*, Bucureşti, 1981; *Anonimul de-aproape*, Bucureşti, 1982; *Purpura şi iarba*, Bucureşti, 1983; *Somnul*, Bucureşti, 1984; *În oraşul Poc-în-Plic*, Bucureşti, 1985; *Soarele meu, inima mea*, Bucureşti, 1986; *Cu mâna stângă*, Bucureşti, 1987; *Inima*, Bucureşti, 1989; *Printre cărţi, copii şi cuburi*, Bucureşti, 1989; *Exerciţii de-a muri*, Bucureşti, 1991; *99 de poeme de toată mâna*, Bucureşti, 1991; *Iapa verde, mânzul Poc şi băiatul fără toc*, Bucureşti, 1993; *Iubirea ca o mânză neagră*, Bucureşti, 1995; *Trandafiri în grădina cu iarnă*, Bucureşti, 1996; *Părtaş la domnie*, Bucureşti, 1997; *Citiţi-mă singuri*, Bucureşti, 1998; *Obitus, apusul stelei*, Bucureşti, 1999; *Interiorul căderii*, Bucureşti, 2000; *Nouă luni cu Lelia*, Bucureşti, 2000; *Doi*, Bucureşti, 2001; *Harap Alb şi Harap Gri. Poezii pentru copii cu, la şcoală, pedigri*, Bucureşti 2001; *Frunze sub copaci nebuni*, Bucureşti, 2002; *Plural în singurătate*, Târgovişte, 2003; *Pretutindenea femei: pseudo-roman erotic*, Bucureşti, 2004; *Cărţulia cu bunici*, Târgovişte, 2005; *Mirabile dictu*, Târgovişte, 2005; *Jocuri, jocuri de copii*, Bucureşti, 2006; *Scrisori neexpediate*, Târgovişte, 2007; *Apologia preludiului*, Târgovişte, 2008; *Iubirea mea-n decembrie, pe seară*, Bucureşti, 2008; *Mânzul Poc! şi Iapa Verde şi băiatul care pierde*, Târgovişte, 2008; *Pur şi simplu*, Târgovişte, 2009.

Repere bibliografice: Marieta Nicolau, *„De-a soarele"*, AFT, 1967, 22; Dumitru Micu, *„Echilibru până în ploaia din octombrie"*, RL, 1969, 22; Florin Manolescu, *„Poeme rococo"*, RL, 1970, 22; Adrian Popescu, *„Poeme rococo"*, TR, 1971, 5; Dan Laurenţiu, *„Erezii"*, LCF, 1971, 7; Laurenţiu Ulici, [*Nicolae Neagu*], CNT, 1971, 12, 1979, 22, 1980, 6, RL, 1977, 25, LCF, 1990, 23; M. N. Rusu, *Personajul numit destin*, AFT, 1977, 6; Emil Manu, *Poeme de dragoste*, SPM, 1978, 374; Doina Uricariu, *„Ninsoarea care ne trebuie"*, LCF, 1979, 15; Dana Dumitriu, *„Înţelesul de pierdere, seara"*, RL, 1980, 2; Elena Tacciu, [*Nicolae Neagu*], RL, 1980, 38, ST, 1982, 11; Mircea Iorgulescu, *Observaţie şi analiză*, RL, 1982, 30; Mara Nicoară, *„Anonimul de-aproape"*, F, 1983, 4; Ştefan Aug. Doinaş, [*Nicolae Neagu*], RL, 1984, 2, 1987, 6, 20; Tania Radu, *„Somnul"*, RL, 1985, 15; Liviu Grăsoiu, *Sub semnul dragostei şi-al morţii*, LCF, 1996, 17; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *390–393*; Ştefan Ion Ghilimescu, *Arcadia natală*, LCF, 2001, 4; Henri Zalis, *Seismele sufletului la senectute*, „Litere", 2004, 3; Mariana Criş, *Realitatea privită dintr-o perspectivă reflexivă*, LCF, 2005, 11; Tudor Cristea, *Soarta cărţilor*, „Litere", 2009, 7–8; Popa, *Ist. lit.*, II, *1000*.

N.Br.

NEAGU BASARAB, Mihai (pseudonim al lui Mihai Nicolae Neagu; 3.V.1946, Bucureşti), dramaturg. Este fiul Nataliei Neagu și al lui Valentin Neagu, medici. Învaţă la Liceul Clasic Mixt, apoi la Liceul „Gh. Lazăr" din Bucureşti (1960–1964). Urmând tradiţia familiei, face Facultatea de Medicină Generală din Bucureşti (1965–1971). Lucrează ca intern în spitale bucureştene şi ca asistent la Catedra de istorie a medicinei şi etică medicală a Facultăţii de Medicină Generală bucureştene. Doctor în ştiinţe medicale din 1977, profesează ca medic psihiatru la Spitalul „Gh. Marinescu" şi ca medic homeopat. În 1990 se stabileşte în Germania, la Freiburg, unde practică medicină homeopată, dar şi psihosomatică. Are o bogată activitate ştiinţifică – autor de studii, de manuale şi capitole în diferite tratate publicate în ţară şi peste hotare, semnând şi cărţi adresate unui public mai larg. Ca scriitor, debutează în 1967 cu proză ştiinţifico-fantastică în „Preludiu", supliment al „Scânteii tineretului". Mai e prezent cu poezii, teatru, articole, cronici în „Luceafărul", „Viaţa studenţească", „Astra", „Albina", „România literară", „Săptămâna", „Amfiteatru", „Jurnalul literar" şi colaborează la reviste româneşti din străinătate: „Vatra", „Căminul", „Cuvântul românesc" ş.a. Prima carte, *Butoiul lui Diogene şi Mica publicitate*, apărută în 1969, este urmată de câteva volume de teatru scurt: *Scurtă poveste cu un suveran zănatic* (1971), *Frânghia de rufe a familiei* (1971), *Teatru* (1974), *La „Gura leului"* (1985), de o traducere din Tristan Bernard (1977), de *Paracelsus, călătorie neîntreruptă* (1981), o biografie romanţată, precum şi de editarea unor pagini de jurnal ale medicilor Francisc Rainer (1979, în colaborare cu Gheorghe Brătescu) şi Marta Trancu-Rainer (1982). După câteva decenii **N.B.** revine cu o culegere de texte intitulată *Conferinţe freiburgheze şi alte scrieri* (I–II, 2012). Activitatea de dramaturg i-a fost încununată cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti.

„Tensiunea intelectuală" semnalată de critică încă de la debut este o constantă a dramaturgiei lui **N.B.** Autor cu multe lecturi, face uz de ele la propriu, citând abundent (cu predilecţie din filosofi) şi practicând cu dezinvoltură tehnicile moderne ale genului. Piesele, majoritatea într-un act, sunt pretexte de controverse şi riposte, aprinse schimburi de replici care, chiar dacă frivole, conduc adeseori la moartea unor personaje. În *Laleaua galbenă* mottoul „Hai să râdem de cadavrul din coşciugul acela" – cu explicaţia complementară: „Înţeleg prin absurd, în primul rând, maniera «civilizată» de a prezenta grotescul"– este un avertisment. Exasperat de capriciile superficialei sale partenere, Dragul ei, personaj preocupat de „Ideea Macră", de Platon şi de Kant, o sugrumă pe Draga lui în finalul unei acţiuni de numai douăzeci şi cinci de minute. **N.B.** converteşte în absurd, şi rezolvă în acelaşi mod, contradicţiile individ–grup. Introduşi în scenă cu nume generice, Studentul atent, Studentul fricos, Studentul mincinos, Şeful de grupă elimină astfel, într-o macabră conjuraţie, pe Studentul însemnat. Omul, din *Scurtă poveste cu un suveran zănatic*, este, poate, personajul cel mai izbutit. În piesă contradicţia decurge explicit din refuzul individului de a se încadra în serie (Turma). Neacceptând ajutorul, nici ideea că „Noi toţi suntem fraţi. Nimeni nu e mai deştept decât ceilalţi. Toţi suntem egali", Omul rămâne propriul lui suveran: „Tragic când sunt văzut din afară, şi om, pur şi simplu, când mă privesc pe dinăuntru... Artist... Erou... Sfânt... Suveran înfăşurat în nimic...". Mai puţin fermi în opţiuni decât acest anacronic erou, Primul om şi Al doilea om dintr-o parabolă a săpatului gropii altuia (*Groapa*) sunt constrânşi să execute ordinele unei Serenisime Sanctităţi, în numele căreia se proclamă legi şi precepte morale aberante, ca de pildă: „Să fii cinstit nu înseamnă să-ţi vezi de treaba ta, ci să îndeplineşti ordinele pe care ţi le dă Sanctitatea Serenisimă... Tu exişti, eşti în viaţă, atâta vreme cât vrea Sanctitatea Serenisimă". Cei doi se salvează în cele din urmă printr-un act violent, înainte de a cădea în groapa pe care singuri şi-o săpaseră. Se strecoară aici, cu îndrăzneală, aluzii la o realitate trăită de autor şi de contemporanii săi. Disponibilitatea de a migra dintr-o lume în alta, de a deplasa dialogul din sfera ştiinţei medievale în cea a ideilor filosofice, de a vehicula teme cunoscute şi de a provoca personaje ilustre implică însă şi riscul alunecării într-un anume teribilism juvenil, care îl împiedică uneori pe **N.B.** să construiască în profunzime.

SCRIERI: *Butoiul lui Diogene şi Mica publicitate*, Bucureşti, 1969; *Frânghia de rufe a familiei*, Bucureşti, 1971; *Scurtă poveste cu un suveran zănatic*, Bucureşti, 1971; *Teatru*, Bucureşti, 1974; *Paracelsus, călătorie neîntreruptă*, Bucureşti, 1981; *La „Gura leului"*, Bucureşti, 1985; *Conferinţe freiburgheze şi alte scrieri*, I–II, Oneşti, 2012.

Repere bibliografice: Negoiţescu, *Lampa*, *258*, *246–266*; Iorgulescu, *Scriitori*, *268–270*; Adrian Popescu, *Dramaturgi români contemporani*: *Mihai Neagu Basarab*, TTR, 1983, 12; Voicu Bugariu, *„La «Gura leului»"*, RL, 1986,

21; Ulici, *Lit. rom.*, I, *461–463*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *390*; Popa, *Ist. lit.*, II, *885–886*; Sorin Lavric, *Conştiinţa ultragiată*, RL, 2012, 43. ***M.P.-C.***

NEAMTZU, Ionel (27.I.1907, Făgăraş – 23.IV.1978, Bucureşti), prozator. Este fiul unic al Elvirei (n. Ciutea) şi al lui Ion Neamţu, avocat, mort în Primul Război Mondial. A absolvit cursurile şcolii primare din Zambor (oraş în sudul Ungariei, azi în Serbia), familia fiind nevoită să se refugieze acolo când Transilvania devenise teatru de război. Tot la Zambor a început liceul, pe care l-a continuat la Făgăraş, terminându-l la Blaj. Universitatea a urmat-o la Iaşi, unde a făcut Facultatea de Drept, apoi la Cluj și la Sibiu, ca student al Facultăţii de Litere şi Filosofie, absolvită *magna cum laude* (1942). Încearcă iniţial să continue tradiţia familiei, profesând avocatura la Sibiu până în 1938. Ocupă ulterior postul de subdirector al Oficiului de Studii din Ministerul Economiei Naţionale, iar după război îşi continuă activitatea ca profesor de limba română la şcoli din Mihalţ, județul Alba (1953–1960), şi Floreşti, judeţul Ilfov (1960–1967), de unde s-a şi pensionat. Între cele două războaie a activat în cadrul Grupării Intelectuale Thesis din Sibiu, al cărei preşedinte a fost Al. Dima, **N.** deţinând funcţia de secretar. În calitate de colaborator permanent, este prezent în paginile revistelor „Gând românesc", „Pagini literare", „Luceafărul", iar temporar la „Acţiunea" (Bucureşti), „Acţiunea"(Sibiu), „Dimineaţa", „Viaţa" (sub direcţia lui Liviu Rebreanu), „Tribuna",„Familia", „Viaţa literară", „Gândirea" ş.a. A fost membru al Asociaţiei Scriitorilor Români din Ardeal. A semnat uneori şi cu pseudonimul Ion N. Alezan.

Debutul lui **N.** se produce în 1928 cu romanul *Farmecul gotic*. În centrul acţiunii se află o „saxonă", rece, frumoasă, care atrage atenţia bărbaţilor din Sibiu, de fapt o „colecţionară" de admiratori. Deşi reuşit ca atmosferă, romanul păcătuieşte prin lipsa de consistenţă a personajelor; autorul doar pare că îşi exersează condeiul, transpunând, probabil, o experienţă personală. Mai târziu va reveni, fără succes, la roman; naraţiunea de dimensiuni extinse nu e, pentru el, un avantaj. Substanţa epică din *Atenţie mărită* (1946) este, de asemenea, diluată, personajele nu sunt bine conturate, prietenia dintre protagonişti se curmă nejustificat, deşi cei doi trecuseră împreună prin clipe dificile în timpul bombardamentelor etc. Ceva mai închegate sunt, în schimb, povestirile şi schiţele lui **N.** Textele reunite în volumul *Oameni* (1936), puse pe hârtie în perioada studenţiei ieşene a autorului, polarizează acţiunea în jurul unor personaje din medii intelectuale diferite. Un judecător intransigent devine clement când se confruntă cu trădarea soţiei, pe care o iubeşte de altfel, un medic e deranjat inutil de istericalele unei femei din aşa-zisa înaltă societate, un poet mediocru nu-şi poate promova versurile, altul îşi risipeşte viaţa, deşi trece drept un „fermecător", iar un „burghez" cade pradă iubirii dinafara căsniciei, membrii unui cenaclu local se întâlnesc mai puţin din considerente artistice, cât pentru a bârfi şi a-şi inventa motive puerile de distracţie. Preeminentă aici, ca şi în *Oraşul nordic* (1940), rămâne preocuparea pentru configurarea unei atmosfere de mediocritate a existenţei într-un oraş de provincie, a lipsei de şanse şi a sentimentului inutilităţii. În povestirea *Pentru o femeie* (1937) un student sărac, dar strălucit, nu poate spera la mâna unei fete frumoase şi bogate. Aceasta face o partidă din interes, nu-şi găseşte fericirea în iubirea soţului şi renunţă şi la amorul ideal, şi la cel matrimonial. În fine, la o distanţă bună de timp, **N.** publică o carte intitulată *Întâmplarea din pădure* (1977), unde adună amintiri nefericite din copilărie, critică nedreptăţi ale „vechii orânduiri", fără a cădea însă în obediență totală faţă de noua societate. Se simt influenţe din I. Al. Brătescu-Voineşti în *Mieluţul* (un copil orfan pierde un miel şi e tratat cu atâta cruzime de stăpână, încât fuge în pădure, unde va fi răpus de sălbăticiuni), din Liviu Rebreanu în *Împărţeala* (unui ţăran îi moare de sărăcie un copil şi, ca să nu mai piardă unul, iniţiază o revoltă în sat, în urma căreia împarte cu ceilalţi cerealele boierului) şi, oarecum, din ironia lui I.L. Caragiale în *Funcţionar cinstit* (un slujbaș refuză să se lase corupt de un bogătaş, consecinţa fiind retrogradarea, dar rămâne astfel fără o sursă de venit substanţială). Fixarea în zona prozei scurte îi aduce scriitorului un beneficiu evident, el pierzându-și suflul pe spaţii narative ample. **N.** face şi câteva incursiuni teoretice informate, ca în *Originea sociologică a artei* (1942), prezentată ca teză de licenţă, şi în *Introducere în estetică*, publicată tot în anii '40.

SCRIERI: *Farmecul gotic*, Cluj, 1928; *Oameni*, Sibiu, 1936; *Pentru o femeie*, Craiova, 1937; *Oraşul nordic*, Sibiu, 1940; *Originea sociologică a artei*, Blaj, 1942; *Introducere în estetică*, Sibiu, f.a.; *Atenţie mărită*, Bucureşti, 1946; *Întâmplarea din pădure*, pref. Nae Antonescu, Bucureşti, 1977.

Repere bibliografice: Emil Isac, *„Farmecul gotic"*, „Patria",1929, 49; Nic. N. Munteanu, *Un nou romancier*

ardelean: Ionel Neamtzu, GR, 1937, 11–12; Costin I. Murgescu, *„Oraşul nordic”*, „Gazeta cărţilor”,1940, 19–20; Fanache, *Întâlniri*, *69–73*; Nae Antonescu, *Atelier literar*, Bucureşti, 1977, *14*; Nae Antonescu, *Prozele lui Ionel Neamtzu*, T, 1978, 4; *Scrisoare din 7.VII.1980*, ADLTR, N-19; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *393–394*. ***N.Bc.***

NEAMŢU, Leonida (26.VIII.1934, Soroca – 3.XI.1991, Cluj-Napoca), prozator, poet. Este fiul Ecaterinei Neamţu (n. Panov) şi al lui Vladimir Neamţu, profesori, refugiați din Basarabia. Urmează şcoala primară la Vişeu (1941–1945) şi gimnaziul la Sighet (1945–1949). Din 1951 până în 1953 frecventează Facultatea de Filologie, secţia limba rusă, a Universităţii din Cluj. După absolvire se angajează la revista „Steaua”, beneficiind de sprijinul lui A. E. Baconsky. A primit Ordinul Meritul Cultural (1969).

N. debutează cu versuri în „Almanahul literar” din Cluj (1952), iar editorial cu volumul de versuri *Cântecul constelaţiei* (1960). După altă plachetă, *Ochii* (1963), publică o lungă serie de romane poliţiste şi de aventuri. Această producţie abundentă îi conturează un profil aparte printre autorii români de gen. Chiar dacă formula narativă se limitează la o stângace înregistrare a faptelor, trecându-se cu vederea cel mai adesea succesiunea logică a raţionamentelor în explicarea „cazurilor”, epicul, accentuând latura de mister a situaţiilor şi a personajelor, se remarcă prin interesul pentru întâmplări aflate la graniţa dintre straniu şi absurd. Cel dintâi roman, *Toporul de argint* (1964), consemnează periplul anchetelor lui Adrian Mocanu, ofiţer de miliţie, detectivul-tip al scrierilor lui **N.**, care încearcă să elucideze cauzele dispariţiei lui Valentin Leordeanu (supranumit Toporul de argint), în perioada construirii tunelului de la Viştea Mică. Elementul-cheie al reluării, după ani, a investigaţiilor este reprezentat de un ceas descoperit în pădure şi inscripţionat cu numele victimei, fixând data de 27 iulie 1949. Fără a excela prin altceva decât prin natura şi accesibilitatea conflictului, romanul impune câteva trăsături, permanentizate ulterior: cadrul general (situat în anii ’60, însă trimiţând către evenimente dramatice petrecute imediat după terminarea războiului), detaliul semnificativ, pus în legătură cu o crimă, prezenţa personajului bizar, cu un rol decisiv în rezolvarea unui caz. Treptat autorul îşi rafinează tehnica, renunţând la desemnarea unui obiect-martor şi străduindu-se a crea contexte sugestive. În *Moartea ca o floare de „nu-mă-uita”* (1970), de pildă, umbra proiectată pe un perete de razele soarelui capătă pe rând formă de revolver, de garoafă, conturul Americii, profilul unui nud şi al unui topor. Altă categorie de povestiri se ocupă, fără a exclude filonul detectivistic, de tema adiacentă a terorismului „de culise”, concretizat în episoade cu aventuri „la cabană”, ca în *Naraţiuni detective într-un tempo clasic, monoton* (1978). Incluse în colecţii populare, adresate atât tinerilor – „Cutezătorii” (*Frumuseţea pietrei nevăzute*, 1965, *Aventură şi contraaventură*, 1966), cât şi adulţilor – „Scorpionul” (*Strania poveste a „Marelui Joc”*, 1982), „Aventura” (*Chirie pentru speranţă*, 1968, *Înotătorul rănit*, 1969, *Speranţă pentru Marele Vis*, 1975, *Speranţă pentru speranţă*, 1980, *Balada căpitanului Haag*, 1984), „Sfinx” (*Teroare pentru colonel*, 1971), cărţile de proză ale lui **N.**, câteodată cu o tentă parodică, dar în general cu numeroase scăderi de stil şi de structură (confesiuni ale naratorului care deseori se declară incoerent, determinări temporale naiv-deictice şi prezentări directe, implicând identificarea autorului cu naratorul etc.), răspund, prin ritmul alert al acţiunilor şi prin tematică, aşteptărilor unui public nepretenţios, dornic de o lectură agreabilă în timpul liber. În volumele de versuri *Cântecul constelaţiei* şi *Ochii*, asociind poezii dedicate Partidului, comunismului, Uniunii Sovietice, detaşamentelor de brigadieri etc., cu balade şi pasteluri construite pe tema naturii, **N.** nu reuşeşte să depăşească nivelul de imitator sârguincios, fie al poeţilor proletcultului, fie al autorilor clasici de tablouri în versuri, Vasile Alecsandri şi George Coşbuc. Excesul de ideologie comandată corupe valoarea unor poezii ce transpun bucuria de a contempla imagini din realitatea înconjurătoare, transformându-le în anodine cărţi poştale cu hidrocentrale, fabrici şi uzine. Apărut în 1984, romanul *Legenda cavalerilor absenţi* aduce în prim-plan viaţa culturală a Clujului din perioada anilor’50, ca materie narativă pentru un text „cu cheie”, ale cărui personaje sunt Poetul, Pictorul, Marea Actriţă, dar şi A.E. Baconsky, D.R. Popescu ş.a. Mai degrabă cu o valoare documentară decât literară, cartea poate oricând alcătui obiectul unor studii de critică sociologică.

SCRIERI: *Cântecul constelaţiei*, pref. Dumitru Micu, Bucureşti, 1960; *Ochii*, Bucureşti, 1963; *Întoarcerea focului*, Bucureşti, 1964; *Toporul de argint*, Bucureşti, 1964; *Celălalt prezent*, Bucureşti, 1965; *Frumuseţea pietrei nevăzute*, Bucureşti, 1965; *Acolo unde vântul rostogoleşte norii*, I–II, Bucureşti, 1966; *Aventură şi contraaventură*,

Bucureşti, 1966; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Febră de origine necunoscută*, Bucureşti, 1967; *Chirie pentru speranţă*, Bucureşti, 1968; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Înotătorul rănit*, Bucureşti, 1969; *Terra-Orr*, Bucureşti, 1969; *Moartea ca o floare de „nu mă uita”*, Bucureşti, 1970; *Ştii, Lavinia, caracatiţele…*, Cluj, 1970; *Jurnalul oficial al misiunii Scorbowsky*, Cluj, 1971; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Teroare pentru colonel*, Bucureşti, 1971; *Acoperiş cu demoni*, Bucureşti, 1973; *Blondul împotriva umbrei sale*, Bucureşti, 1973; *Casa Isolda sau Cutremurul*, Bucureşti, 1973; *Norii de diamant*, Cluj-Napoca, 1974; *Comoara locotenentului Balica*, Bucureşti, 1975; *Speranţă pentru Marele Vis*, Bucureşti, 1975; *Când moare inamicul cel mai bun*, Bucureşti, 1977; *O meserie de premiant*, Cluj-Napoca, 1977; *Naraţiuni detective într-un tempo clasic, monoton*, Bucureşti, 1978; *La Goulue dansează cu Chocolat*, Cluj-Napoca, 1979; *Speranţă pentru speranţă*, Bucureşti, 1980; *Strania poveste a „Marelui Joc”*, Cluj-Napoca, 1982; *Balada căpitanului Haag*, Bucureşti, 1984; *Legenda cavalerilor absenţi*, Cluj-Napoca, 1984; *Orhidee pentru Marifelis*, Cluj-Napoca, 1986; *Curbura dublă a infinitului*, Iaşi, 1988; *Deodată, inevitabilul…*, Bucureşti, 1990; *Sferele infinitului*, Cluj-Napoca, 1990.

Repere bibliografice: Al. Săndulescu, *„Toporul de argint”*, GL, 1965, 3; Constantin Cubleşan, *„Febră de origine necunoscută”*, TR, 1967, 39; Teodor Tihan, *„Chirie pentru speranţă”*, ST, 1968, 11; Valentin Taşcu, [*Leonida Neamţu*], TR, 1969, 32, 1970, 32, ST, 1979, 9; Dana Dumitriu, *„Ştii, Lavinia, caracatiţele…”*, RL, 1970, 23; Mircea Iorgulescu, *„Acoperiş cu demoni”*, LCF, 1973, 23; Virgil Ardeleanu, *„Casa Isolda sau Cutremurul”*, ST, 1973, 7; Sanda Radian, *„Blondul împotriva umbrei sale”*, VR, 1974, 1; Petru Poantă, [*Leonida Neamţu*], ST, 1974, 11, TR, 1977, 21; Mihai Coman, *„O meserie de premiant”*, RL, 1978, 18; Mircea Tomuş, *Principiul activităţii absenţei sau „Legenda cavalerilor absenţi”*, T, 1985, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *394–396;* Viorel Ștefănescu, *„Casa Isolda sau Cutremurul” reloaded,* ARG, 2007, 12; Popa, *Ist. lit.*, II, *948.* ***C.M.B.***

NEAMUL ROMÂNESC, publicație apărută la București, bisăptămânal între 10 mai 1906 și 30 decembrie 1907, de trei ori pe săptămână între 1 ianuarie 1908 și 5 decembrie 1913, o dată pe săptămână între 13 ianuarie 1914 și septembrie 1916 (cu o întrerupere între 5 iulie și 20 august 1913, în timpul intervenției române în Balcani), zilnic între 23 septembrie 1916 și 11 octombrie 1940. **N.r.** apare la Vălenii de Munte din 13 aprilie 1908 până la 31 decembrie 1913; între 21 noiembrie 1916 și 10 decembrie 1918, în timpul ocupației militare a Capitalei de către trupele germane, se editează la Iași. Directori: N. Iorga (1906–1918; din 1919 până în 1940 e director politic), G. Tașcă (1927–1929), N. Georgescu (1927–1940). De-a lungul timpului au făcut parte din redacție Emil Gârleanu (secretar de redacție în 1906), Nichifor Crainic (1917–1918), A. Metroniu (prim redactor în 1918), A.C. Cusin (redactor-șef din 1927) și Emil Ciuceanu. Subtitlurile succesive marchează programul politic al publicației: „Foaia naționaliștilor democrați” (ianuarie 1910–decembrie 1913), „Foaia Partidului Naționalist Democrat” (1914–1916), „Foaia conștiinței naționale luptătoare” (1916), „Organ al Uniunii Democrației Naționale” (1919), „Foaia Uniunii Democratice Naționale” (1919), „Foaia zilnică a Partidului Naționalist Democrat/ Foaia zilnică a Partidului Naționalist al Poporului“ (1924–1925), „Organ oficios de seară al Partidului Național“ (aprilie 1926); fără nici o precizare iese între aprilie 1926 și decembrie 1927; „Foaie culturală, economică, socială și națională“ (1938–1940). Tipărește complementar „Neamul românesc literar” (1908–1912, 1925–1926), „Neamul românesc pentru popor” (1910–1916, 1920–1940) și, în corpul ziarului, „Neamul românesc de duminică” (1916). În 1923, pe lângă unele numere, se tipărește un „Supliment literar și artistic”. În Transilvania, din cauza interzicerii tipăriturilor cu substrat național, **N.r.** e introdus cu titlurile „Sfătuitorul” (1909), „De la noi” (1909), „Din țară” (1910), „Foaia Jiului” (1910) sau „Primăvara”, „Toamna” etc. În viața publicației se pot distinge patru etape, fiecare îndeobște cu alți colaboratori, deși unii autori au publicat aici de la început până la sfârșit: I. Simionescu, I.U. Soricu și alți câțiva. În prima etapă, până la Primul Război Mondial, ziarul fiind, în cea mai mare parte, scris de N. Iorga, sunt prezenți puțini colaboratori, mai toți notați cu inițiale. Cei mai importanți dintre aceștia: V. Pârvan, A.D. Xenopol, I. Slavici, S. Teodorescu-Kirileanu, G.M. Murgoci, Elena Voronca, Onisifor Ghibu, Ion Zelea Codreanu, G. Rotică, Pompiliu Păltănea, N. Dumitrașcu, I. Ionescu-Boteni, Tudor Pamfile, D. Stoica (desenator), Elena Farago, Sextil Pușcariu, Oreste (Georgescu), Leon C. Cosmovici, D. Tomescu, N.V. Hințescu, Horia Petra-Petrescu, I. Bârlea, Apostol D. Culea, Radu Şerban, Valerian Pașcanu, Ioan Ştefănescu, I. Scriban, N. Andreescu, I. Hasnaș ș.a. Dintr-o a doua etapă (1914–1918/1919), pe lângă cei incluși anterior în revistă, mai pot fi menționați N.A. Constantinescu, I. Ciocârlan, D. Furtună, Virgil Caraivan, I. Gr. Oprișan, G. Bogdan-Duică, Ion Pillat, Regina Maria, Liviu Rebreanu, Eugeniu Revent, Gr. T. Popa, Ovidiu

Hulea, Şt. Berechet, I. Bianu, G. Vâlsan, Sebastian Bornemisa, Mihail M. Şerban, Şt. Meteș ș.a. A treia etapă, începând din 1919 până spre sfârșitul anilor '20, este epoca afirmării marilor scriitori și a personalităților cultural-literare, mulți figurând și în paginile **N.r.**: Cezar Petrescu, Ioan Paul, Victor Ion Popa, Pamfil Şeicaru, I. Al. Brătescu-Voinești, Elena Văcărescu, Leon Feraru, Henri Stahl, Al. Lascarov-Moldovanu, N. Batzaria, Gh. D. Mugur, P. V. Haneș, Barbu Salacolu, Vasile Bogrea, Victor Motogna, Victor Ianculescu, Tiberiu Crudu, G. Vlădescu-Răcoasa, Virgil Şotropa, G.M. Ivanov, Ion Buzdugan, Apostol D. Culea, Şt. Meteș, D. Pompeiu, I. Simionescu, Barbu Theodorescu, D. Furtună ș.a. În a patra etapă pot fi întâlnite și alte nume: G. Bacovia, Vintilă Horia, M. R. Paraschivescu, Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Aron Cotruș, Stelian Popescu, Ovidiu Papadima, Şerban Cioculescu, Cezar Papacostea, Paul P. Papadopol, Aurel G. Stino, Anton Balotă, Emil Gulian, D. Marmeliuc, Petru Iroaie, Gino Lupi, Gh. Bezviconi, Th. Capidan,

NEAMUL ROMÂNESC

Anul I, No. 1. Bucureşti 10 Maiŭ 190

Numărul 15 banĭ
ABONAMENTE
pe un an:
În ţară . . . Lei 15.—
În străinătate . . 17.—

Director:
N. IORGA

Redacţia
şi
Administraţia:
STRADA BUZEŞTI,
BUCUREŞTI

CĂTRE CETITORĬ

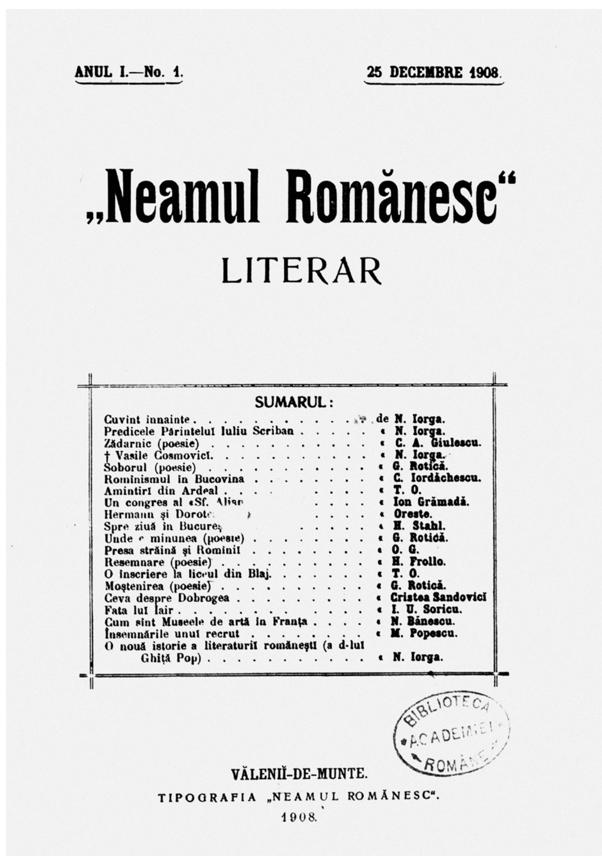
Ceia ce vă dăm în aceste caiete nu-ĭ o revistă poli
Reviste politice aŭ maĭ fost la noĭ, amestecînd cîte un a
ticol despre politica zilnică, cu poesiĭ şi cu nuvele, men
să maĭ îndulcească lumea. Avem şi acum o revistă p
litică, «Săptămîna», a d-luĭ G. Panu, care iese, precum
ştie, de două orĭ pe săptămînă, şi cuprinde numaĭ lucr
pe care le spune d. Panu însuşĭ: păreri despre oamenĭ
cari-ĭ cunoaşte şi despre oamenĭ pe cari nu-i cunoaşt
despre unele lucrurĭ pe care le ştie, şi despre atîtea l
crurĭ pe care nu le ştie, amintirĭ despre ce a fost chiar a
saŭ, după părerea altora, a fost altfel. O revistă ca aceas
are fără îndoială foarte mult interes pentru lumea ca
doreşte să ştie ce crede d. Panu despre toţĭ oamenii şi desp
toate lucrurile, dar trăiesc milioane din poporul român
care n'aŭ nicĭ-un interes să ştie ce crede d. Panu, ba ni
nu-l ştiŭ cine este.
Tot aşa sînt atîţia şi atîţia Romînĭ, sute de miĭ şi m
lioane de oamenĭ, cari habar n'aŭ cine este cel ce scr
aceste rîndurĭ şi scoate această foaie, aşa încît, între mu
tele lor nevoĭ, nu-ĭ chinuieşte de loc gîndul să ştie care

Dimitrie Cuclin, Virgil Carianopol, G. G. Ursu, Vasile Netea, George Voevidca, I.C. Antonovici, D. Iov, I.E. Torouțiu, Nuși Tulliu și mulți alții. Prin **N.r.** N. Iorga intenționa realizarea unei reviste care să continue „Sămănătorul", de la conducerea căreia va demisiona câteva luni mai târziu: o „tipăritură menită tuturora, tuturor celor buni și de ispravă, și chiar celor ce șovăiesc încă, și chiar celor care sunt în stare a se întoarce" (*Către cetitori*). Formulată de Iorga, doctrina sămănătoristă, ale cărei principii se regăsesc și aici, se întemeiază pe revalorificarea tradiției istorice, pe cultivarea specificului național și, ceea ce este caracteristic demersului său, raportarea naționalului la universal. Ţelurile publicației, în care istoricul a investit o energie uriașă, sunt reafirmate încă și mai clar la împlinirea unei „jumătăți de an de muncă": „[ziarul] e menit […] numai destăinuirii tuturor nedreptăților, pedepsirii tuturor păcatelor, proclamării tuturor lipsurilor și sârguinței cinstite de a găsi o îndreptare care să ne asigure o viață vrednică"; ținta era „a se întemeia o viață slobodă a poporului românesc din toate clasele, unit printr-o cultură care să-l ție pe dânsul și să ajute la opera cea mare a civilizației omenești". Precizările privind orientarea politică a revistei sunt formulate în felul acesta: „Suntem astfel și liberali și conservatori, și antisemiți și socialiști, în măsura în care *neamul* nostru, acela la care ne gândim, are nevoie de asemenea doctrine". „După doi ani de muncă", în mai 1908, N. Iorga continua să afirme aceleași obiective: „La 10 mai 1906 a apărut cel dintâi număr din această foaie închinată mărturisirii adevărului, dezvăluirii rănilor deschise care sângeră, înfruntării fără sfială, falsă sau meșteșugită, a celor răi strânși în legiuni ale politicianismului orb și lacom, îndemnării și, dacă se poate, strângerii laolaltă, pentru binele acestei țări și a neamului acestuia, a tuturor celor care sunt cu adevărat oameni de cinste, oameni de muncă, oameni de credință și jertfă". Prin orientarea naționalistă, prin autohtonismul, tradiționalismul și misionarismul său, **N.r.** reprezintă dreapta culturală ce a susținut ideea solidarității naționale a românilor, pregătind astfel Marea Unire din 1918. Publicația își păstrează direcția culturală și politică până la încetarea apariției, în 1940 (când extrema dreaptă ajunsese la putere), și anume naționalismul în viața publică, realismul și naturalismul în literatură, raționalismul în filosofie, o critică literară promovând în primul rând valorile etice și etnice. Pe cale de consecință, vin către **N.r.** în special scriitori

tradiționaliști, care mai sunt prezenți în paginile unor reviste precum „Sămănătorul", „Viața românească" și „Gândirea" ș.a. Unii își vor păstra echidistanța politică, alții se vor înrola în forțele stângii sau în cele de dreapta. În privința opțiunilor politice, N. Iorga va avea o atitudine consecventă de condamnare a fascismului și comunismului. Articolele de fond, semnate de N. Iorga, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Cezar Petrescu tratează probleme la zi ale vieții politice și culturale atât înainte, cât și după realizarea Marii Uniri. Pe de altă parte, absența unui program estetic face ca literatura publicată să fie reprezentativă îndeosebi pentru mesajul și ideologia gazetei și mai puțin din punct de vedere artistic. Tradiționalismul îl determină pe N. Iorga să respingă influențele moderniste în literatură. Așa, de pildă, el polemizează cu „Bilete de papagal" și cu „Adevărul literar și artistic", atacă poezia lui Tudor Arghezi, pe care o consideră imorală, dăunătoare educației tineretului. Predomină articolele, cronicile, recenziile. După realizarea unității naționale, **N.r.** reflectă schimbările economice și sociale survenite în viața politică a țării. Receptarea literaturii și contribuția presei au un loc important în cadrul paginii „Viața culturală" (din 1924), prin câteva rubrici stabile: „Cronica literară", „Cronica teatrală", „Cărți noi", „Răsfoind reviste" ș.a. „Cronica teatrală", bunăoară, este susținută de Ion Băilă, Victor Ion Popa, Virgil Șotropa, Pamfil Șeicaru. Colaborează cu articole, recenzii și eseuri Cezar Petrescu (*Ocrotirea cărților*, *Generații de ieri și de azi*, *Literatura, expresie a societății „Astra" la București*, *Românii în literatura franceză*), Nichifor Crainic (*Utopice deznădejdi: Paneuropa*), Ion Sân-Giorgiu, Barbu Solacolu ș.a. Sunt oferite în foileton traduceri realizate de Cezar Petrescu din literatura rusă și sunt reproduse conferințe susținute de N. Iorga și de alte personalități cu ocazia unor manifestări culturale românești și internaționale. Din păcate, la un moment dat publicația își restrânge numărul de pagini la două, dispărând și pagina dedicată evenimentelor culturale. ***I.H., C.A., I.O.***

NEAMUL ROMÂNESC LITERAR, revistă apărută sub direcţia lui N. Iorga, la Vălenii de Munte, lunar de la 25 decembrie 1908 până la 25 decembrie 1909 şi săptămânal de la 1 ianuarie 1910 până la 25 noiembrie 1912 şi de la 29 noiembrie 1925 până la 18 aprilie 1926. La seria postbelică redactor este Ion Sân-Giorgiu. În *Cuvânt înainte*, din fruntea primului număr, proprietarul şi directorul revistei afirmă că, dacă „scriitorii au ajuns zile bune", întrucât pentru cei mai însemnaţi „se bat" trei partide care „au deschis trei reviste mari" („Viaţa românească", „Noua revistă română" şi „Convorbiri literare"), cu bogate „fonduri", de unde i se asigură fiecăruia „bani mulţi pentru orice poezie, pentru orice nuvelă, care i se cer ca să nu le dea altuia", în schimb „publicul e nemulţumit", fiind „asurzit de aceste neruşinate ambiţii", „orbit" de „rachetele şi focurile de artificii", „dezgustat" de „atâta trivialitate obraznică şi atâta perfidie amară". În consecinţă, „toată lumea" cere „un colţ curat şi cinstit, în care să se poată ceti". Acest lucru i s-a cerut şi celui „care [a] dus lupte literare în vremea când ele ţinteau un ideal, astăzi atins", cerere pe care a decis să nu o refuze. „Începând" **N.r.l.**, N. Iorga mai declară că acesta „n-are partid literar, n-are săgetători anonimi, n-are mandarini şi bonzi şi n-are Dalai-Lama", că tipăreşte „pentru plăcerea şi învăţătura publicului […] numai articole, poezii şi nuvele care să-i poată folosi", cu „o singură normă" – „*exprimarea sinceră a sufletului românesc în forme de adevăr*". Formula porneşte, cum se observă, de la „dulce et utile" al Antichităţii, mai departe pune accentul pe ultimul termen („care să-i poată folosi"), dar circumscriindu-i domeniul conştiinţei naţionale. Cu diferite prilejuri directorul **N.r.l.** revine la ideile sale asupra literaturii aducând lămuriri suplimentare. Astfel, în articolul *Ce-am dorit de la scriitorii români* (43–44/1911) se afirmă din nou că „literatura e artă, dar nu numai artă", că ea „poate să aibă o misiune reformatoare" şi că, întrucât „are un substrat, o inspiraţie şi un efect" sau, altfel spus, întrucât „e un fenomen social cu obârşie şi urmări sociale, deci cu răspundere socială", ea „trebuie să fie *adevăr* şi atunci va fi şi o *faptă bună*". Acel „adevăr", care „ne trebuie", este cel „despre noi înşine, despre ce e mai aproape de noi ca oameni, despre valoarea şi originalitatea noastră naţională"şi el „ar avea o putere mântuitoare îmbrăcat în biruitoarea sugestie, în farmecul atotputernic al artei". Numai în acest sens scriitorii ar fi „educatorii permanenţi către moralitate şi ideal, către credinţa în neam şi, printr-însul, în omenire". Noi precizări sunt aduse de N. Iorga în anii următori în articole relative la alţi reprezentanţi ai presei culturale (*Reviste literare nouă*, *Reviste şi magazine*, *Ziar şi cultură*) ori în cronicile consacrate unor lucrări de istorie literară, precum *Spiritul critic în cultura românească* a lui G. Ibrăileanu (*Teoriile literare ale unui nou profesor de universitate*, 3–4/1909), ca şi în

cele asupra unor noi volume semnate de poeţii Panait Cerna, D. Anghel, St. O. Iosif, Victor Eftimiu, Oreste, I. Bârseanu, G. Rotică ori de prozatorii I. Agârbiceanu, C. Sandu-Aldea, I. Brătescu-Voineşti, Ioan Adam, Al. Ciura, Irina G. Lecca, Constanţa Hodoş, N.N. Beldiceanu, I. Ciocârlan, H. Stahl, D.C. Moruzi ş.a. Ocazional, Iorga se pronunţă şi cu privire la scriitorii epocilor mai vechi, de la Dinicu Golescu, Costache Conachi, Ion Ghica, D. Bolintineanu la Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuţă. Fără îndârjirea de altădată, cu un început parcă de resemnare e lupta din 1911–1912 contra „curentelor false” şi a „pretinsului” modernism (*Nouă înrâuriri apusene*, *O protestare „bătrânească” împotriva poeziei tinere*). În schimb, cu accente violente, N. Iorga se declară „contra pamfletelor”. Mult mai combativi se arată unii discipoli, precum D. Tomescu (*Dezorientarea în literatură*) ori mai tinerii Aurel Metroniu (*Tentative simboliste*), Tiberiu Crudu (*Protivnicilor scrisului nostru de azi*). Articole de istorie literară mai dau Virgil Tempeanu, N. Bănescu (însemnările „unui călător rus la noi”, corespondenţa lui Simeon Bărnuţiu), Ştefan Berechet, I. Grămadă, I.E. Torouţiu ş.a. Remarcabil este studiul *Viaţa lui Alexandru Russo*, din 1912, al lui Radu S. Dragnea, abia intrat la universitate. Interesante sunt şi notele lui D.N. Ciotori despre învăţământul şi cultura din Suedia. Decepţionat de scriitorii ce se afirmaseră în pragul secolului şi care sucombă în faţa „setei de bani” sau a „setei de glorie”, N. Iorga îşi face un obiectiv din „descoperirea talentelor”, pe care „se va osteni să le îndrepte”. Inițial, însă, sunt chemaţi chiar în chip insistent să colaboreze cei ce îi stătuseră alături când condusese „Sămănătorul”. Cu versuri vin G. Rotică, I.U. Soricu, N. Vulovici, Volbură Poiană, H. Frollo, C.A. Giulescu, Oreste, Mihnea Olmazu (cu basmul versificat *Pelişandru*), C. Manolache, Al. A. Naum. După un început bun, solicitaţi în alte direcţii, G. Topîrceanu, Alfred Moşoiu, Aron Cotruş îşi încetează colaborarea. Mai fideli şi harnici sunt traducătorii Iorgu G. Toma (din Lenau), Mihai Iorgulescu (*Oedip la Colona* de Sofocle, *Alcesta*, dar şi din *Florile răului* de Charles Baudelaire), Cezar Papacostea (*Odiseea*), Ion Sân-Giorgiu (din Goethe), Oreste (din Jean Rostand), Mihail I. Pricopie (din Lenau, Schiller, Goethe, Vigny). Proză semnează I. Agârbiceanu (*Vâlva băilor*, *Iarna grea*, *Gardistul*), C. Sandu-Aldea (*Pe Mărgineanca*), H. Stahl (un fragment dintr-un roman SF, „scene bucureştene” şi

ANUL I.—No. 1. 25 DECEMBRE 1908.

„Neamul Romănesc“

LITERAR

SUMARUL:

Cuvint innainte . . . . de N. Iorga.
Predicele Părintelui Iuliu Scriban . . . . . « N. Iorga.
Zădarnic (poesie) . . . . « C. A. Giulescu.
† Vasile Cosmovici. . . . . « N. Iorga.
Soborul (poesie) . . . . « G. Rotică.
Rominismul in Bucovina . . . . « C. Iordăchescu.
Amintiri din Ardeal . . . . « T. O.
Un congres al «Sf. Alis[r] . . . . . « Ion Grămadă.
Hermann şi Dorote[a] . . . . . « Oreste.
Spre ziuă in Bucure[şti] . . . . . . « H. Stahl.
Unde e minunea (poesie) . . . . « G. Rotică.
Presa străină şi Rominii . . . . « O. G.
Resemnare (poesie) . . . . « H. Frollo.
O inscriere la liceul din Blaj. . . . . . . « T. O.
Moştenirea (poesie) . . . . « G. Rotică.
Ceva despre Dobrogea . . . . « Cristea Sandovici
Fata lui Iair . . . . « I. U. Soricu.
Cum sint Museele de artă in Franţa . . . . « N. Bănescu.
Însemnările unui recrut . . . . « M. Popescu.
O nouă istorie a literaturii româneşti (a d-lui Ghiţă Pop) . . . . « N. Iorga.

VĂLENII-DE-MUNTE.
TIPOGRAFIA „NEAMUL ROMĂNESC“.
1908.

portrete de oratori), Romulus Cioflec (*Rândunica*, *Hanul Zotti*), un enigmatic T.O. (cu „amintiri din Ardeal”), Damian Izverniceanu (povestiri bănăţene), Virgil Tempeanu (note de drum în Germania). O descoperire a lui Iorga poate fi considerat Dumitru C. Moruzi, căruia i se publică *Din amintirile unui bătrân* şi o suită de „chipuri dispărute” (*Niţă Surugiul*, *Starostele Toader din Dănuţeni*, *Cucoana Elencu cămărăşiţa*, *Moş Ilie Mazâlu*.) Din diverse regiuni adună poveşti populare Al. Morariu, N. Mateescu, C. Rădulescu-Codin, V. Caraivan ş.a. În primul an sunt găzduite şi două romane în foileton: *Fetele lui Conu' Arghire* de Irina G. Lecca şi *Din vremuri de mărire* de Mihail Gaşpar. În 1911, pe lângă nişte „privelişti din ţară”, directorul revistei mai dădea poemele dramatice *Mihai Viteazul* (iscălit cu pseudonimul M. Vlad) şi *Învierea lui Ştefan cel Mare*, iar în 1912 i se publică *Un domn pribeag*. Seria de după război a **N.r.l.** e începută îndată ce N. Iorga se retrage, împreună cu Ion Sân-Giorgiu, de la direcţia „Universului literar”, pe care o preluase cu şase luni mai înainte. Din acest motiv, nici nu s-a mai simţit

nevoia unor noi declaraţii de intenţii ori a reluării programului de acolo (*Menirea noastră*). Obiectivul principal rămâne desigur acela de „a prezenta şi a explica" „literatura sufletului naţional", cea care „există" dincolo de negările unora, ca şi de „exagerările bufone" ale altora. Diagnosticul asupra stării momentului e mai degrabă grav: în timp ce după N. Iorga ne aflăm „în plină anarhie literară", în prezenţa unei „literaturi nesugestive", a „mai multor literaturi şi a niciuneia", după Ion Sân-Giorgiu prim-planul îl ocupă coliziunea dintre „credinţe şi mafii literare". Consecinţa este existenţa unor favorizaţi (A. de Herz, Cezar Petrescu) şi a unor „nedreptăţiţi" precum „povestitorul Eugen Boureanul", semnalat de N. Iorga, ori Alice Soare, despre care scrie Ion Sân-Giorgiu. Directorul **N.r.l.** mai pledează pentru „înfrăţirea prin literatură" şi pentru asimilarea de către scriitorii români a „învăţăturilor zilei din urmă", iar „redactorul" revistei glosează pe marginea raportului dintre „spontaneitate şi spirit critic", schiţează „originile dramei engleze burgheze" ori semnalează un nou scriitor german – Franz Werfel. Câteva articole despre folclor aduce D. Furtună, iar Petre Sergescu informează despre mişcarea teatrală din Paris. Versuri semnează câţiva din vechii colaboratori ai lui N. Iorga – Volbură Poiană, Mihail Iorgulescu, Virgil Tempeanu, Elena Farago, precum şi câţiva nou-veniţi: Ioan Ciorănescu, Const. Barcaroiu, Ştefan Bălceşti, Agatha Grigorescu, Radu Boureanu, Al. Iacobescu, Lucian Costin, Dem Gâlman, Victor Ion Popa (o traducere din Puşkin), Dragoş Protopopescu (o traducere din lirica engleză) ş.a. Cu nuvele şi povestiri colaborează Eugen Boureanul, G.M. Vlădescu (*Romanul domnişoarei Mimi*), N. Batzaria, A. Lascarov-Moldovanu, V. Cârlogea. Fără putinţa de a interesa un număr mai mare de cititori, revista condusă de N. Iorga îşi încetează existența după nici şase luni de la reapariție. ***V.D.***

NEAMUL ROMÂNESC PENTRU POPOR, gazetă apărută săptămânal la Vălenii de Munte din 1 ianuarie 1910 până în 21 august 1916, apoi la Bucureşti din 2 februarie 1920 până în octombrie 1940; de la 1 ianuarie 1921 apare bilunar. Director fondator este N. Iorga. Pe frontispiciu este înscris mottoul „Prin lege la dreptate. Prin lumină la fericire." Publicaţia se găseşte din 1932 sub auspiciile Ligii Culturale şi „serveşte ca organ al Comitetului Central Executiv al Ligii în rapoartele sale cu secţiunile şi membrii ei, precum şi ca revistă pentru răspândirea culturii". În articolul *La drum nou* (1/1932) N. Iorga anunţă: „Foaia aceasta pentru popor, care a răspândit sfaturi bune şi, în zilele grele, şi puţină mângâiere între acei mulţi ai neamului nostru de care nu se apropie decât rareori învăţătura şi îndemnul folositor, ajunge de la începutul acestui an în legătură cu o mare şi veche societate română, Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor [...]. La ei, tot la ei ne gândim şi acum, când prefac vechea mea foaie de învăţături în hrană aleasă pentru dânşii". Alături de celelalte publicaţii sămănătoriste, gazeta cultivă o literatură cu substrat etic, menită să insufle cititorilor dragostea pentru tradiţie, limbă şi istorie, al căror unic păstrător este considerat satul, depozitar al valorilor morale şi chintesenţă a spiritului naţional. Schimbarea treptată, evolutivă şi naturală a unei Românii rurale fusese întreruptă, în viziunea istoricului, de apariţia oraşului modern, cosmopolit şi burghez, artificial şi imoral. Întoarcerea la temeliile dezvoltării organice, adică la societatea patriarhală, putea readuce ţara pe linia de evoluţie determinată de „spiritul naţional", care s-a format de-a lungul secolelor. Totuşi, N. Iorga nu putea să nu integreze dezvoltarea naţională, socială şi culturală a României în curentele şi tendinţele europene. Prin conservatorismul estetic al directorului şi prin importanţa acordată mesajului etic, şi această publicaţie încurajează însă literatura minoră, cu atât mai mult cu cât nu mai beneficiază de prezenţa constantă a unor scriitori precum Mihail Sadoveanu, St. O. Iosif, O. Goga, care ridicaseră prestigiul „Sămănătorului". În articolul *Prieteni şi călăuze* (4/1935) Aurel G. Stino face bilanţul colaborărilor în cei douăzeci şi trei de ani de existenţă ai gazetei. În opinia acestuia, scrierile lui N. Iorga „reprezintă toate zvâcnirile vremurilor, cu durerile şi fericirile lor". Colaborează cu articole de directivă şi I.N. Longinescu, G.D. Scraba, I. Agârbiceanu. Se remarcă prin continuitate câteva rubrici: „Cronica literară", „Cărţi apărute", „Cărţi ce se pot procura prin Liga Culturală", „Reviste", „Mişcarea literară în străinătate", „Mişcarea literară la noi", „Îndrumări culturale", „Culegeri din popor". Numărul din 16 februarie 1929 inaugurează rubrica „Alegeri din scriitorii români" (texte de I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coşbuc, Panait Cerna, Al. Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu, Al. Mateevici, St. O. Iosif). Rubrica „Din literatura străină" înmănunchează traduceri realizate de G. Coşbuc, Izabela Sadoveanu, I. Constantinescu-Delabaia. Contribuie cu articole Adrian

Maniu, Horia Petra-Petrescu, Ilie Danciu, Sever Al. Slătineanu, Vasile Netea, Dumitru Furtună. I. Agârbiceanu semnează la rubrica „Sfaturi cu priință”. Poezia, de inspiraţie idilică, folclorică, religioasă şi istorică, este selectată din scrierile lui B.P. Hasdeu, N. Iorga, G. Tutoveanu ş.a. I. Constantinescu-Delabaia (uneori semnând cu pseudonimul I.C. Vălenaru) intră în sumar cu numeroase fabule şi pilde în versuri, la rubrica „Pilduiri”. Se mai publică proză de Petre Dulfu și I. Constantinescu-Delabaia. ***C.A.***

NECHIT, Irina (1.I.1962, Antonești-Cahul), poetă, dramaturg, critic de teatru. Este fiica Valentinei (n. Slobodeniuc) și a lui Nicolae Nechit. Învață la școala medie din satul natal (1969–1979), după care urmează Facultatea de Jurnalism a Universității de Stat din Chișinău (1979–1984). După încheierea studiilor, devine redactor la „Tinerimea Moldovei” și după 1990 la săptămânalul „Literatura și arta”. Colaborează la revistele „Basarabia”, „Sud-Est”, „România literară”, „Poesis”, „Vatra”, „Familia” ș.a. Debutează editorial cu volumul de versuri *Șarpele mă recunoaște* (1992; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). În 1996 a participat la Festivalul Internațional „Est – Vest” din orașul Die (Franța). Este căsătorită cu scriitorul Nicolae Popa.

Șarpele mă recunoaște este o carte de tatonări ale formulei lirice, cu metafore căutate ce indică prea evident lecturile din poeții interbelici, din Nichita Stănescu, Ana Blandiana sau din Nicolae Popa. În *Cartea rece* (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova) relația dintre poezie și cunoaștere este explorată în mod programatic. Inserțiile suprarealiste, deconspirând, pe alocuri, un automatism stilistic, schițează scenarii onirice, uneori chiar fabuloase, doar că acestea presupun o constantă supraveghere din partea rațiunii. În volumul *Un fel de liniște* (2006) **N.** își păstrează tonalitatea, căutând să-și rafineze mijloacele discursive. Poemele sunt impregnate de un tragism difuz, frământările consumându-se în surdină. Supliciul existențial, însingurarea, trecerea către moarte sunt mereu atenuate prin interiorizare. Cataclismele, viziunile apocaliptice, dublate de frenezia imaginilor, sunt îmblânzite de o conștiință senină, „un fel de liniște” fragilă, la granița dintre resemnare și revoltă. După plonjeurile suprarealiste și expresioniste anterioare, *Copilul din mașina galbenă* (2010) pare să asimileze experimentul douămiist. Poezia aluvionară, deși încă prezentă, este concurată de un minimalism care dă întâietate unor pulsiuni biografice, flashbackuri din copilărie, descrieri de peisaje sau călătorii în lume. Intimismul este temperat de o predispoziție către discreție, fiind vorba, de fapt, de un pseudobiografism, de o lirică post-confesivă. În dramaturgie **N.** se înscrie cu mai multe texte (*Doamna-din-satul-florilor-ce-mor, Coridorul morții, Nudiștii* ș.a.), reprezentate la teatre din Chișinău și Bălți, dar se face remarcată cu *Proiectul unei tragedii* (2001), care pune în scenă viața unei boeme autohtone. Lipsită de acțiune, piesa este alcătuită din discuțiile vii ale unor prieteni artiști, suflete bovarice, care citează la fiecare pas nume mai mult sau mai puțin ilustre, de la Homer și Goethe până la Alexandru Mitru și George Murnu. *Maimuța în baie* (2006), subintitulată „farsă”, pune în valoare tema identității. Maimuța Augustin, reîncarnată în om, se confruntă cu problemele existențiale acute ale omenirii, conștientizându-și condiția efemeră. Cărțile pe care le devoră nu-l ajută în viața de zi cu zi. Este un topos comun la **N.** această ineficiență a lecturii înțeleasă ca inabilitate a unui intelectual de a se adapta la mediul înconjurător. În *Ametist* (2006) este explorată mecanica relațiilor dintre mamă și fiică pe fondul dezbinării produse de emigrarea celei din urmă. Însingurarea celor două protagoniste se produce treptat, iar ruptura e definitivă atunci când fiica acceptă să fie adoptată, pecetluind astfel desprinderea definitivă de țara natală. **N.** mai colaborează la volume colective de istorii orale și interviuri – *Femeia în labirintul istoriei* (2003), *Democrația la feminin* (2005), *Femeia ca factor de stabilitate în zonele de conflict* (2006) –, textele rezultând îndeosebi din discuțiile cu participantele la evenimentele petrecute după 1989 în stânga Prutului, un bun prilej de a reflecta asupra condiției și rolului femeii în societate.

SCRIERI: *Șarpele mă recunoaște*, Chișinău, 1992; *Cartea rece*, Chișinău, 1996; *Un viitor obosit*, Timișoara, 1999; *Godot eliberatorul*, Chișinău, 1999; *Proiectul unei tragedii*, Chișinău, 2001; *Gheara*, București, 2003; *Un fel de liniște*, București, 2006; *Maimuța în baie. Ametist*, Chișinău, 2006; *Copilul din mașina galbenă*, Chișinău, 2010; *Chișinău, 7 aprilie* (în colaborare), București, 2010.

Repere bibliografice: Dorin Ștefănescu, *Ideea de rod și imaginea rodirii*, VTRA, 1996, 5; Radu Lilea, *O carte cu poeme reci*, CNT, 1997, 4; Galaicu-Păun, *Poezia*, *137–141*; Elisabeta Pop, *Irina Nechit față-n față cu teatrul*, F, 2000, 6; Bogdan Ulmu, *Proiectul (imperfect) al unei tragedii*, CL, 2001, 7; Șleahtițchi, *Cerc*, *138–140*; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *88–92*; *Dicț. Chișinău*, *381–382*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *572–580*; Adina Dinițoiu, *Poemele albe ale amintirii*, OC, 2011, 312. ***M.C., Mr.M.***

NECULA, Damian (14.II.1937, Bucureşti – 6.IX.2009, Argentan, Franţa), poet, prozator. Este fiul Anei (n. Racoviceanu) şi al lui Alexandru Necula, inspector comercial. După absolvirea cursurilor liceale (1954) a lucrat ca tehnician topograf în Bucureşti. Între 1960 şi 1965 frecventează cursurile Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti. Funcţionează ca redactor la „Viaţa românească” până în 1987, când se refugiază în Franţa, unde obţine azil politic. După ce stă un timp la Paris, se stabileşte în Normandia, la Argentan. Lucrează ca bibliotecar la Universitatea din Caen. Colaborând la Radio BBC, în noiembrie 1989 lansează intelectualilor francezi un apel de solidaritate cu intelectualii din România, iar în decembrie 1989 se numără, la Paris, printre organizatorii unei manifestaţii de solidaritate cu revolta de la Timişoara. În 1990 revine în ţară şi înfiinţează Maison de l'Europe la Bucureşti. În 1993 organizează în Normandia o Săptămână culturală românească, la care au participat peste patruzeci de scriitori, pictori, muzicieni din România. Debutează în „Gazeta literară” (1962) şi mai colaborează la „Luceafărul”, „România literară”, „Secolul 20” ş.a.

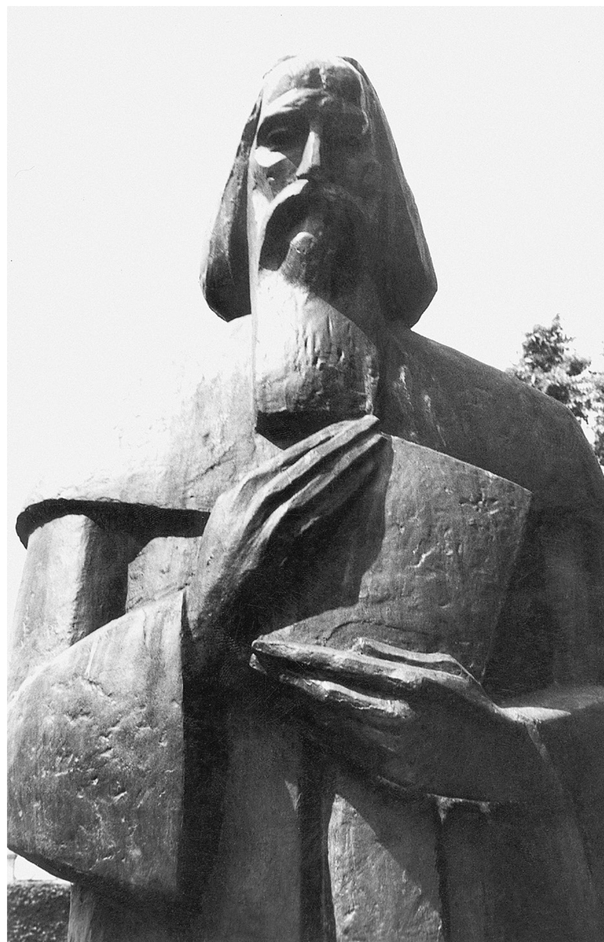
Debutul editorial al lui **N.** se produce relativ târziu, cu volumul de versuri *Bărbaţii acestui pământ,* apărut în 1967, urmat de placheta *Anul soarelui cald* (1969). Ceea ce îi caracterizează temperamentul este sentimentul de independenţă, de refuz al constrângerilor, dar şi o puternică dorinţă de autoiluzionare. În poezia lui coexistă contrastele: pe de o parte, un vitalism debordant, pe de alta, o oboseală copleşitoare, dublată de o nelinişte bântuită de spaime, de întrebări existenţiale. Cartea *Maşina timpului* (1975) este expresia altei vârste şi a altei atitudini. Exuberanţa şi vitalismul au dispărut, lăsând loc unei noi ipostaze a poetului: aceea în care „înnebunind de luciditate”, „nu mai vrea linişte, nu mai vrea somn, nu mai vrea vis”. În volumul de proză intitulat ostentativ *Aleargă, nu te opri* (1970), dincolo de titlu nimic nu îndreptăţeşte încadrarea nuvelelor în literatura „tinerilor furioşi”. Discursive, teziste chiar (în pofida unui nonconformism afişat, bătăios), textele nu constituie decât exemplificări narative ale unui concept. Copleşit de propriile-i „descoperiri” (tirania timpului, zbaterea ca principiu unic al vieţii), autorul nu reuşeşte să le transforme în structuri coerente, preceptul teoretic apărând doar vag ilustrat de povestirea în sine. Odată cu *Frica* (1976), **N.** abandonează spaţiile mici, în favoarea construcţiei ample. Romanul, inconsistent epic, vrea să fie un eseu moral pe tema incapacităţii individului din societatea modernă de a-şi înfrânge sentimentul copleşitor al fricii. Agresat de lucruri, de întâmplări ce-i depăşesc puterea de opţiune (uneori chiar şi de înţelegere), insul trăieşte acut şi continuu sub imperiul spaimei, provocată de lipsa vreunei certitudini. Ilustrându-şi „teza” cu fragmente narative aparent disparate, care ignoră cauzalitatea faptelor şi derularea lor firească, autorul complică deliberat linia povestirii, aşezând tot soiul de obstacole în faţa receptorului. *Ispita într-o dimineaţă ploioasă* (1978; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti) este povestea mai mult sau mai puţin banală a unei iubiri eşuate. În termenii prozei tradiţionale, subiectul ar fi acoperit cel mult cerinţele unei nuvele, în nici un caz spaţiul unui roman. Dar noile tehnici narative, ce permit (şi chiar reclamă) înlocuirea personajelor cu propriile lor voci, frângerea firului cronologic al întâmplărilor şi alternarea planului evenimentelor cu cel al rememorărilor afective îi facilitează prozatorului o construcţie romanescă axată pe această unică temă. Chiar dacă şi aici unele episoade sunt parazitare, iar salturile între o atitudine şi alta se petrec uneori prea brusc (de la plimbările fără speranţă pe sub ferestrele iubitei la descrierile naturaliste ale aventurii protagonistului cu o femeie necunoscută), în ansamblu textul se susţine prin stilul degajat, lipsit de crispări. Reuşita certă a prozei lui **N.** o reprezintă *Sărbătoare continuă*, roman scris între 1980 şi 1982, citit la Europa Liberă în aprilie şi mai 1989 şi tipărit în 1996. Cartea urmăreşte, în peste patruzeci de episoade, modul cum mizeria, deopotrivă materială şi morală, pusese stăpânire pe o Românie devenită temniţa unui popor. Terorizaţi de spaimă, umiliţi la tot pasul de „băieţii cu ochi albaştri”, îngroziţi de ameninţătoarea umbră a „Piticului”, oamenii nu mai luptă în nici un fel, preferând, din laşitate sau din resemnare, să se supună unei cumplite „sărbători continue”. Se configurează astfel imaginea unei lumi obosite fără să fi trăit, înfrânte fără să fi luptat. *Pământul făgăduinţei* (1997) rămâne în aceeaşi zonă tematică, aducând un plus de reflexivitate în viziunea asupra comunismului. S-a vorbit despre „un univers infernal” în care doar arta poate fi un filtru protector al ființelor fragile (Dan Stanca). *I-real. O felie de pepene foarte rece* (2003) este un roman polemic cu privire la rostul artei, combativitatea

autorului fiind răsfrântă în vocile unor cititori care deconstruiesc cu furie „arta" contrafăcută. Ideea se susține printr-o narațiune lucrată după toate canoanele postmoderniste, uneori excesive.

SCRIERI: *Bărbaţii acestui pământ*, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1967; *Anul soarelui cald*, Bucureşti, 1969; *Aleargă, nu te opri*, Bucureşti, 1970; *Maşina timpului*, Bucureşti, 1975; *Frica*, Bucureşti, 1976; *Reîntoarcerea verii*, Bucureşti, 1976; *Ispita într-o dimineaţă ploioasă*, Bucureşti, 1978; ed. 2, postfaţă S. Damian, Bucureşti, 2001; *Sărbătoare continuă*, Bucureşti, 1996; *Pământul făgăduinţei*, Bucureşti, 1997; *I-real. O felie de pepene foarte rece*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Aleargă, nu te opri"*, RL, 1970, 48; Nicolae Manolescu, *„Anul soarelui cald"*, VR, 1970, 12; Constantin, *A doua carte*, *216–218*; Dana Dumitriu, *Atitudini poetice*, RL, 1976, 16; Eugen Simion, *Tineri romancieri*, LCF, 1976, 46; Ardeleanu, *Menţiuni*, *162–166*; Sorin Titel, *Un roman de dragoste*, RL, 1979, 22; Laurenţiu Ulici, *Cu cerneală simpatică*, CNT, 1979, 26; Sultana Craia, *„Ispita într-o dimineaţă ploioasă"*, LCF, 1979, 30; Eugenia Tudor-Anton, *Roman de atmosferă şi moravuri*, VR, 1979, 8–9; Octavian Soviany, *Carnavalul apocaliptic*, CNT, 1996, 42–45; Dan Stanca, *Un prozator parcimonios*, LCF, 1998, 45; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *396–397*; Manolescu, *Enciclopedia*, *530–531*. ***D.Gr.***

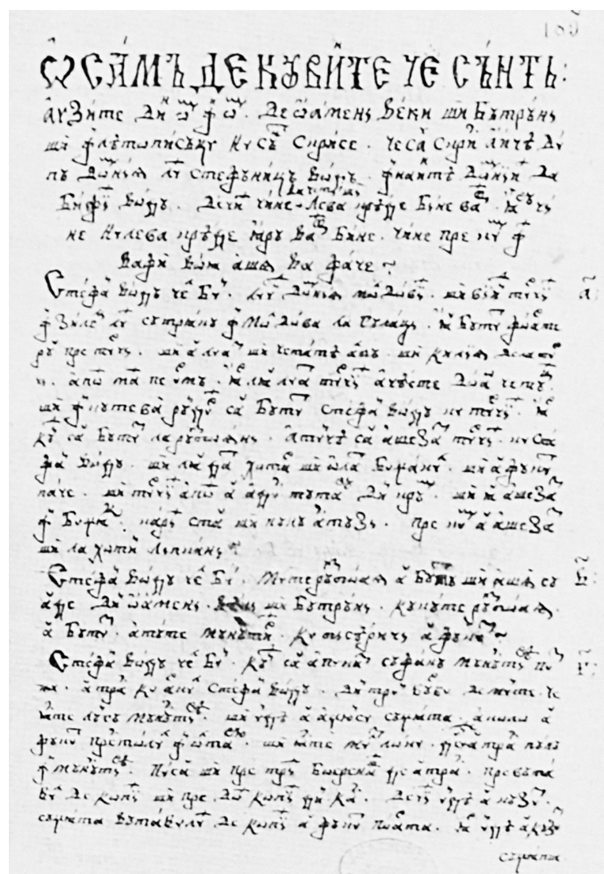
NECULCE, Ion (c. 1672–1745, Prigoreni, azi Ion Neculce, j. Iaşi), cronicar. Tatăl său se înrudea prin alianță cu Vasile Lupu și provenea dintr-o familie cu rădăcini grecești sau macedo-române care se stabilise în Țara Românească și se strămutase în secolul al XVII-lea în Moldova. Frate vitreg cu Stamate postelnicul, acesta primește o modestă slujbă de vistier. Documentele demonstrează că avea o stare materială relativ bună (explicabilă și prin activitatea lui negustorească), figurând în calitate de cumpărător al unor proprietăți în ținuturile Iașilor, Tecucilor și Bacăului, pe care le pierde ulterior. Mama cronicarului, Catrina Cantacuzino, era a treia fiică a lui Iordache Cantacuzino, mare vistiernic. Cum zestrea mamei a fost foarte mare, situația materială a familiei se stabilizează. E de remarcat înrudirea cronicarului cu spița atât de extinsă a Cantacuzineștilor, față de care va manifesta însă o atitudine de totală respingere. Tatăl moare când fiul avea în jur de șase ani și este înmormântat, cel mai probabil, în biserica familiei din Prigoreni, de vreme ce figurează în pomelnice și la mai bine de un secol de la deces. În scurt timp mama se recăsătorește cu Enache grămăticul, cu care mai are două fete, Maria și Sanda. Dintr-o scrisoare târzie a

cronicarului se poate deduce că acesta a crescut în casa de la Blăgești, lângă Pașcani, a bunicii dinspre mamă, Alexandrina Cantacuzino, unde se pare că își începe și instrucția pentru cariera de slujbaș pe lângă curtea domnească, având acces la o bibliotecă consistentă. Între 1686 și 1690 se află în pribegie la București, unde fuge din calea expediției lui Jan Sobieski spre Dunăre. Acum află despre moartea domniței Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu și rudă apropiată, și mai ales despre uciderea lui Enache grămăticul. Adăpostit, după toate aparențele, în casele stolnicului Constantin Cantacuzino, are prilejul de a asista la multe intrigi politice, care au dus la moartea lui Șerban Cantacuzino și la asuprirea familiei acestuia de către Constantin Brâncoveanu. Familia se întoarce în Moldova în 1690 și se stabilește la Prigoreni. În aprilie 1693 **N.** este numit, sub domnia lui Constantin Duca, postelnicel. În 1699, sub Antioh Cantemir, devine, după propriile însemnări din letopiseț, „vătav de aprozi", o slujbă

cu responsabilități financiare, ceea ce înseamnă că se bucura de încrederea domnitorului. În martie 1700 este numit mare agă, comandând oștile pedestre ale domnului. În 1701 se căsătorește cu Maria, fiica hatmanului Lupu Bogdan, cumnat al Cantemireștilor, înmulțindu-și astfel proprietățile. O vreme este mazil și se ocupă de viața de familie. Nici măcar Mihail Racoviță, vărul său, nu îl aduce la Curte. În 1704 îi moare mama, Catrina. În toți acești ani numele îi apare în tot felul de acte privitoare la proprietățile sale, pe care și le disputa cu diverse neamuri. În februarie 1705 pleacă la Constantinopol, la îndemnul influentului său socru, pentru a sprijini pe lângă Înalta Poartă revenirea la domnie a lui Antioh Cantemir. În mai 1705 își primește răsplata, fiind numit mare sluger, a șasea demnitate din divan. Profită de putere și de veniturile pe care noul rang i le aduce și își extinde proprietățile. În ianuarie 1706, după moartea hatmanului Lupu Bogdan, este numit mare spătar, având atribuții judecătorești. La începutul lui 1706 participă ca delegat al domnului la nunta lui Constanin Brâncoveanu, fiul cel mai mare al domnitorului muntean, cu Anița, fiica stolnicului moldovean Ion Balș. Când Antioh pleacă, în primăvara anului 1707, la Tighina ca să controleze lucrările la cetate, cronicarul este lăsat caimacam, adică locțiitor al domnitorului, alături de Ilie Cantacuzino și Ilie Catargiul. În urma mazilirii lui Antioh Cantemir se refugiază în Polonia. Revenit din pribegie în 1708, nu mai ocupă nici o poziție privilegiată la Curte, nici sub Mihai Racoviță, nici sub Nicolae Mavrocordat. Abia în decembrie 1710, odată cu venirea pe tron a lui Dimitrie Cantemir, este numit, din nou, mare spătar, devenind omul de încredere al domnului, după cum nu ezită să consemneze: „Iar mai de credință și mai ales toate trebile domniei era după mine Ioan Niculce vel spătar". Este numit ulterior hatman, primind astfel comanda întregii armate. În această calitate asistă la întâlnirile lui Cantemir cu țarul Petru cel Mare, care vor duce la bătălia de la Stănilești din 8–11 iulie 1711, încheiată cu victoria turcilor. **N.** este în miezul istoriei pe care o va relata ulterior, fiind martorul cel mai aplicat al acesteia. În urma înfrângerii este nevoit să își urmeze domnul în exil, la Kiev și apoi la Harkov. În 1712 refuză împroprietărirea pe care țarul o acorda boierilor moldoveni pribegi, ceea ce a dus la o încordare a relațiilor cu Dimitrie Cantemir. Se stabilește în 1713 la Soltanov, în Polonia, aproape de hotarul cu Moldova, unde va aștepta iertarea din partea turcilor. Acum scrie o parte a letopisețului și *O samă de cuvinte.* Își tot mută reședința, dar rămâne în apropierea hotarului până în 1720, când, la 1 iulie, reușește să revină în patrie după nouă ani de exil și pribegie. Începe demersurile pentru a-și recâștiga proprietățile, intrate în posesia unor boieri aflați în grațiile celor puternici. Întreaga sa activitate este consacrată acum recuperării averii. Treptat,se reabilitează, iar documentele indică procese repetate și dramatice, în care are pledoarii fulminante. Abia la începutul anului 1731 mai ocupă o funcție foarte importantă la Curtea lui Grigore Ghica, fiind numit vornic de Țara de Sus. Din 1733 dă însă în primire dregătoria, fiind ulterior mazil, ocupându-se de moșiile sale și mai ales redactându-și cronica – *Letopisețul Țării Moldovii de la Dabija v.v. până la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662–1743)*, publicată sub acest titlu în 1845 de Mihail Kogălniceanu. Își trăiește ultimii ani

O samă de cuvinte, *BAR, ms. rom. 253*

la moșia de la Prigoreni. Va fi înmormântat lângă biserica satului, alături de părinți și de soție.

În predoslovia letopisețului său **N**. se referă explicit la înaintașii lui cronicari, intrând în polemică deschisă cu interpolatorii cronicii lui Grigore Ureche, pe care îi acuză că „au defăimat pre moldoveni, scriind că sunt din tâlhari". Patriotismul va marca întregul letopiseț, dând naștere nu o dată unor răbufniri care nu sunt decât semnul frustrărilor boierului pământean care își vede drepturile și avantajele uzurpate de noua protipendadă grecească. Spre deosebire de Grigore Ureche sau de Miron Costin, cronicarul, a cărui scriere subîntinde o perioadă de aproape un secol, nu a avut nevoie pentru ultima parte a letopisețului de nici un alt izvod, „ce au scris sângur, dintru a sa științâ, cât s-au tâmplat de au fost în viiața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein să citiască și să scrie, că au fost scrisă în inima sa". Prin urmare, el este profund implicat în istoria pe care o narează, motivația sa este una de datorie morală față de urmași, care se vor putea cizela și orienta parcurgând faptele strămoșilor („cu cât vă viți îndemna a ceti pre acest letopisățu mai mult, cu atâta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi în stare a da răspunsuri la sfaturi, ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinste"), dar și subiectivă, de construire a imaginii sale și a aliaților săi în fața posterității. Dintre tote cronicile moldovene, cea a lui **N**. este de departe cea mai impregnată de personalitatea tumultuoasă, de temperamentul surescitat, irascibil al autorului. Ceea ce, în plan literar, reprezintă un mare câștig. Înaintea cronicii autorul atașează o culegere de cincizeci de legende intitulate *O samă de cuvinte*, pe care le-a strîns la un loc pentru că, deși nelegitimate de cronici, ele par a spune adevărul despre trecutul eroic al țării. Cele mai multe au în centru figura lui Ștefan cel Mare și au alimentat literatura pașoptiștilor (cea referitoare la Dumbrava Roșie, cea despre altarul mănăstirii Putna sau aceea referitoare la „muma lui Ștefan cel Mare"), altele sunt consacrate unor domnitori precum Petru Rareș, Barnovschi vodă, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan ș.a. Una dintre ele reprezintă cea dintâi schiță biografică dedicată lui Nicolae Milescu spătarul. I-a fost dat lui **N**. să traverseze o istorie sincopată, instabilă, cu foarte multe schimbări de domni și cu o situație mereu incertă a țării pe care o iubește cu patimă. Referirile lui la „sărmana țară a Moldovii" sunt dese și rostite cu un patos netrucat. De la un punct încolo, fiind foarte aproape de evenimente, autorul oferă multe detalii concrete, ceea ce imprimă narațiunii o forță de evocare specială. În plus, pentru istoricul vieții private, al mentalităților, letopisețul lui **N**. este, prin indiscreția sa, prin gustul pentru pitoresc, pentru amănuntul ieșit din comun, o mină de aur. Autorul excelează în portretistică; figurile lui sunt vii, oamenii sunt reali, cu metehne, cu defecte și năravuri îngroșate abil de cronicar, care își atinge potențialul creator în special în registrul caricaturii și al grotescului. Memorabil este portretul lui Dumitrașco-vodă Cantacuzino, pe care autorul îl detestă vizibil, ca și ceilalți boieri pământeni. Evocarea figurii bătrânului domn nu reține nici un detaliu favorabil și nu iartă nici un păcat. Dacă narațiunea este cel mai adesea simplă, când nu simplistă, în orice caz, spontană, portretele sunt episoade studiate, montate în chip de concluzii la capitolele alocate cutărui domn trecător. „Dumitrașcu vodă era un om bătrân, grec țărigrădean de neamul lui, de Cantacozoneștii. Și mai nainte vreme fusesă visternic mare și-n Țara Muntenească, la Gligori vodă. Și era om nestătător la voroavi, tălpiz, amăgitor, geambaș de cei de la Fener din Țarigrad. Și dup-acestea, după toate, era bătrân și curvar. Doamna lui era la Țarigrad, iar el aice își luasă o fată a unei rachierițe de pe Podul Vechiu, anume Arhipoaia, care o chema Anița, țiitoare, de o purta în vedeală între toată boierimea, de-o ține în brați, de-o săruta și o purta cu sălbi de galbeni și cu haine de șahmarand, cu șlic de sobol și cu multe odoară înpodobită. Și era tânără și frumoasă și plină de suleiman, ca o fată de rachieriță. Și o triimite cu carăta domnească, cu siimeni și cu vornici și cu comiși dzuoa amiadzidzea mari pe uleți, la feridiu și pe la mănăstiri și pe la vii, în prinblări. Și făce și pe boieri de-ș triimitè giupânesăle cu dânsa. Și după ce viniè de la primblări, triimitè giupânesilor daruri, canavețe, bilacoase, căce i-au făcut cinstea de-au mărs cu dânsa în primblare. Și după ce s-au mazilit, au luat-o cu dânsul ș-au dus-o în Țarigrad cu dânsul ș-au măritat-o dup-o slugă a lui, după un grec." Portretul nu se încheie după epuizarea muniției, căci **N**. știe că e important, în pragmatica povestirii, să plaseze morala la final. Pentru a crea un efect absolut, marchează climaxul prin detalii grosiere, care țin de intimitatea domnitorului (ceea ce trădează și mentalitatea cronicarului), urmate imediat de tonul patetic, abil dramatizat, care ar trebui să îi asigure

complicitatea cititorului: „Căutați, frați, iubiți cetitori, de videți ce iaste omenie și curvie grecească! Că el, de bătrân, dinți în gură n-ave. Dimineața îi încliè de-i punea în gură, iar sara îi descliè cu încrop și-i puna pe masă. Carne în toate posturile cu turcii depreună mânca. Oh! oh! oh! săracă țară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni c-aceștia ai avut! Ce sorți de viiață ț-au cădzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce să trag până astădzi în tine, Moldovă!”. Construcția este însă mai amplă, iar portretul domnitorului reprezintă numai un element al ei. Boierul pământean detestă toți țarigrădenii, grecii care vin pradă tot ce se poate prăda, pun biruri noi, fac avere și apoi sunt maziliți și iar vin pe tron, fără a fi legați cu nimic de soarta țării. Adevărul este că istoria pe care o trăiește **N**. este una accidentată, alcătuită dintr-un șir de comploturi, trădări, intrigi la Înalta Poartă, care au ca efect o succedare rapidă a domniilor și o stare cumplită, marcată de foamete, bejenii, ciumă și de tot felul de nenorociri, pe care cronicarul nu pregetă să le detalieze și să le deplângă. Deși foarte scurtă (numai unsprezece luni), domnia lui Dimitrie Cantemir ocupă partea cea mai amplă din letopiseț, pentru că ea a reprezentat un punct de cotitură în istoria Moldovei. Dar poate și pentru că sfârșitul ei a marcat decisiv și istoria personală a autorului, obligându-l la ani buni de exil. În orice caz, este exact momentul în care influența dregătorului **N**. a atins cota maximă. De aceea, simte nevoia nu doar să relateze evenimentele, ci și să se justifice, să își creeze o imagine pozitivă. Cronica părăsește registrul prudent al evocării și al efortului de obiectivare și își asumă subiectivitatea accentuată, apropiindu-se de autobiografie: cronicarul reconstituie o istorie în centrul căreia se află, a cărei figură tutelară se consideră. Câteodată curmă narațiunea într-un moment tensionat și inserează în text un discurs al dezvinovățirii: „Atunce am știut și eu c-au fost scris să vie moscalii; că eu tot gândiem că om purcede în gios spre Huși, precum sfătuisem. Iar dac-am înțeles c-au sosit moscalii, mult m-am mirat și am dzis lui vodă să scrie, să să întoarcă moscalii înapoi, și să mergem, precum scrie veziriul, să prindem pre Brâncovanul, să să lasă de moscali, că poate să-i bată turcii, și tătarâi or robi țara. Puiu pre Dumnedzeu martur că așea i-am dzis, și tare am stătut, că doar l-oi întoarce, și n-am putut. [...] Măcar că mulți dzic că eu l-am îndemnat

Letopisețul Țării Moldovii, *BAR, ms. rom. 112*

să să închine la moscali, dar grăiesc cu năpaste și ca niște oameni ce nu pricep și nu știu. Că atunce era toți creștinii bucuroși moscalilor, nu numai eu, că scriia alții mai-nainte de chiema pre moscali, mai-nainte de Dumitrașco-vodă: muntenii, sârbii, moldovenii, cu câți ani mai-nainte! Numai pizmașii zavistnici scorniia asupra mea ocară, și oamenii cei proști și neprieteni și cei nepricepuți credea așa”. Orgolios, **N**. ține să iasă curat din întreaga afacere, neezitând, de câte ori are ocazia, să se propună drept model. Cronicarul nu se mai mulțumește să relateze evenimentele cele mai importante, ci își spune apăsat punctul de vedere. Nu are fire de moralist, precum Miron Costin, ci sancționează neajunsurile direct, tăios, nu o dată vehement, în termeni chiar brutali. Nu își ascunde malițiozitatea sau satisfacția atunci când anumiți rivali pățesc ceva („Acest fel de zeefet frumos i-au

făcut”), nu își ține în frâu ironia. Prezența sa este mereu vizibilă în modul în care regizează textul, în care își orientează cititorul, apelând nu o dată la empatia acestuia. Toate aceste trădări ale principiilor de imparțialitate presupuse de textul letopisețului fac din **N**. autorul cu cele mai puternice trăsături de scriitor dintre cronicari. De aceea, el va deveni, după editarea corpusului istoric al Țărilor Române, cel mai frecventat dintre cronicari. Odată cu programul „Daciei literare” din 1840, prin care Mihail Kogălniceanu orienta literatura națională către trecut, letopisețul său, care circulase anterior în numeroase variante manuscrise, a devenit una din sursele esențiale ale literaturii de secol XIX: nu numai pașoptiștii (Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu) l-au rescris ficțional, producând poeme care au stat la temelia mitologiei naționale, ci și M. Eminescu în *Umbra lui Istrate Dabija-voievod*. Tipul de povestire spontană, cu ample inserții orale, pe care îl practică Ion Creangă, își are în **N**. un înaintaș. Nu o dată, Mihail Sadoveanu l-a numărat pe cronicar printre modelele sale esențiale, preluând de la el nu doar subiecte, decupând scene și personaje istorice (ca în *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi Vodă*), ci și strategii narative și stilistice. În *Hronicul măscăriciului Vălătuc* Al. O. Teodoreanu pastișează respectuos cronica lui **N**. În plus, boierimea moldoveană s-a recunoscut adesea în textul său, de unde a cules nu numai informații despre strămoși, ci a și aderat la atitudinile tranșante ale cronicarului. În prima sa carte de memorii, *Ce am auzit de la alții* (1922), Radu Rosetti își întemeiază multe dintre reconstituirile istoriei familiei sale apelând la „Neculcea”, sursă de bază a interesului genealogic al boierimii moldave. Nu întâmplător, Buletinul Muzeului Municipal din Iași, înființat în 1922 de Gheorghe Ghibănescu și continuat până în 1933, s-a numit „Ion Neculce”. Dintre toți cronicarii români, **N**. pare a avea posteritatea cea mai generoasă.

Cugetarea ascuţită şi puţintel sceptică pe care o găsim în proverbe, expresia colorată şi plastică, alternanţa de zâmbet şi tristeţă, tot sufletul poporului, variat ca o primăvară de la noi, le găsim în cel dintâi povestitor artist al nostru, Ion Neculce – care nu e un mare cărturar, cum au fost Costineştii, şi care vorbeşte ca un răzăş sfătos de odinioară. Năcazurile săracei Moldove Neculce le-a avut scrise în inima lui, cum spune însuşi. În marginile limbii simple și înțelepte, a adunat cronica lui comori de frumuseți artistice. Letopisețul său mi-i carte de căpătâi – și de câte ori îl deschid mi se umple sufletul de plăceri rare.

MIHAIL SADOVEANU

Când citeşti cronica lui Neculce, un nume îţi năvăleşte numaidecât în minte: Creangă. Într-adevăr, dacă ne-am închipui pe Creangă trăind în veacul al XVIII-lea, el ar fi trebuit să scrie ca Neculce, precum Neculce în epoca eminesciană, nemaifiind acum boierii la cârmă, şi-ar fi scris istoria vieţii. În Neculce se înfăptuieşte cu un veac înainte acel amestec de mică cultură de târgoveţ şi de înţelepciune ţărănească.

G. CĂLINESCU

Neculce abdică de la maniera moralei prin parabole și dictoane, preferată de Costin. Încât mustrării subțiri îi ia locul invectiva. De altfel, cronicarul nu mai ține la didactica povestirii sale, precum predecesorii. Opinia, pretutindeni prezentă, e comunicată frust, neiertător. Nimic nu amână aflarea atitudinii naratorului, cugetarea nu e stilul gândirii sale. Faptele imorale primesc o tăioasă sancțiune ironică. Ironia de tip popular este facultatea dominantă a spiritului său și, prin urmare, nota distinctivă a stilului. Neculce înviorează seria narativă a cronicarilor cu povestirea de factură ironică.

ELVIRA SOROHAN

SCRIERI: *Leatopiseţul Ţării Moldovii de la Dabija v.v. până la domnia lui Ioan Mavrocordat v.v. (1662–1743). Cuprinzând şi o samă de cuvinte*, în *Letopisiţile Ţării Moldovii*, II, publ. M. Kogălniceanu, Iaşi, 1845, *193–464*; *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi *O samă de cuvinte*, îngr. şi introd. Iorgu Iordan, Bucureşti, 1955; *Cronica lui Ion Neculce copiată de Ioasaf Luca. Manuscrisul „Mihail”*, îngr. şi pref. Zamfira Mihail şi Paul Mihail, cuvânt înainte Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1980; *Opere*, îngr. şi introd. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 1982; *Marii cronicari ai Moldovei*, îngr. și pref. Gabriel Ștrempel, București, 2003, *809–1199*.

Repere bibliografice: Vasile Cireş, *Studii*, Iaşi, 1899, *21–123*; Iorga, *Ist. lit.*, II, *269–309*; Iulian Marinescu, *Documente relative la Ioan Neculce*, „Buletinul Comisiunii Istorice a României”, 1925, 1928; Sadoveanu, *Opere*, XIX, *472–498*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *28–30*, *Ist. lit.* (1982), *23–26*; Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *189–197*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *290–306*; *Ist. lit.*, I, *596–619*; Cioculescu, *Varietăţi*, *70–92*; Dumitru Velciu, *Ion Neculce*, Bucureşti, 1968; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *274–302*; Onu, *Critica*, *249–281*, *342–363*, *passim*; Valeriu Cristea, *Introducere în opera lui Ion Neculce*, Bucureşti, 1974; Curticăpeanu, *Orizonturile*, *72–122*; Rotaru, *Valori*, I, *193–273*; *Dicţ. lit. 1900*, *611–614*; Petrescu, *Configuraţii*, *74–85*; Sorohan, *Introducere*, *216–255*; Mazilu, *Noi*, *61–69*, *193–195*, *203–205*; *Dicţ. analitic*, II, *368–370*, III, *246–248*; *Dicţ. esenţial*,

554–558; Ștefan S. Gorovei, *Ion Neculce și tradițiile Putnei*, „Analele Putnei”, 2005, 2; Manolescu, *Istoria, 66–71*; Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanul, Ion Neculce*, Cluj-Napoca, 2011; Răzvan Voncu, *Labirintul mărturisirii. Strategii autoreferențiale în literatura română medievală*, București, 2012, *98–104*. ***B.C.***

NECULUŢĂ, D.T. [Dumitru Theodor] (20.IX.1859, Târgu Frumos – 17.X.1904, Bucureşti), poet. Copil de ţărani nevoiaşi, **N.** părăsea la zece ani casa părinţilor săi, Zamfira a Ciubotăriţii şi Toader Neculuţă. Muncitor cizmar, el se formează ca autodidact. Citea literatură (M. Eminescu şi G. Coşbuc, în primul rând), iubea muzica. Legat de mişcarea muncitorească, este alături de I. C. Frimu în lupta pentru refacerea Partidului Socialist Democrat după trădarea „generoşilor”. Debutează, sub numele D. Niculescu, în săptămânalul „Icoana vremei”. O parte din versurile apărute prin reviste („Adevărul ilustrat”, „Icoana vremei”, „România muncitoare”, „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”, „Viitorul social”, „Facla”) i-au fost adunate după moartea sa, cauzată de o boală de inimă, în volumul *Spre ţărmul dreptăţei* (1907). A semnat şi D. Azur, F. Crâng, Odin, N. Sorin (ultimul pseudonim fiind folosit și de N. Țimiraș). Post-mortem a fost ales membru de onoare al Academiei RPR (1948).

Nu originalitatea face meritul poeziei lui **N.**, îndatorată mult modelelor vremii (Eminescu, Coşbuc, Vlahuţă), ci pronunţata ei notă socială, patosul revoltei şi speranţei. În poemul *Spre ţărmul dreptăţei* apare viziunea revoluţiei triumfătoare. Energiile colective, încărcate de revoltă, vor purifica lumea (*Poporul*). Amestec de obidă şi ură, de sarcasm şi profeţie, lirismul preia adesea tonul coşbucian din *Noi vrem pământ* (în *Moment de revoltă*) ori din *Doina* (în *Sorţarii*). Modelul eminescian se simte în linia poeziei satirice (*Lor* este un ecou al *Junilor corupţi*). Reminiscenţe evidente sunt *La steaua*, *Unei proletare, Cusutoreasa.* Influenţa lui Eminescu este receptată, în registru minor, prin Vlahuţă în compunerile care retorizează suferinţa (*Durere de mamă, Bordei şi mormânt*). Culoarea sentimentală a versurilor sociale, ideologia sentimentalizată cerând înfrăţirea cu neamurile lovite şi cu categoriile năpăstuite (*Tu, Moise, Prigonitul, Ţiganii, Cor de robi*) dau nota specifică a primului poet-muncitor din literatura română, revitalizat, într-un exces programatic, în anii ’50 ai secolului trecut.

SCRIERI: *Spre ţărmul dreptăţei*, pref. Al. Constantinescu, Bucureşti, 1907; *Spre ţărmul dreptăţii. Poeziile unui muncitor*, pref. Nicolae I. Lazu, Bucureşti, 1945; *Spre ţărmul dreptăţii*, îngr. Mihu Dragomir, pref. Maria Banuş, Bucureşti, 1954; ed. pref. V. Moglescu, Bucureşti, 1965.

Repere bibliografice: Cristian Sârbu, *Dumitru Theodor Neculuţă*, Bucureşti, 1940; I. Vitner, *Viaţa şi opera lui D. Th. Neculuţă*, Bucureşti, 1950; Călinescu, *Opere*, VII, *939*; Regman, *Confluenţe, 280–287*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *278–279*; Micu, *Început*, *526–532*; *Dicţ. lit. 1900*, *614–615*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *404–406*. ***S.C.***

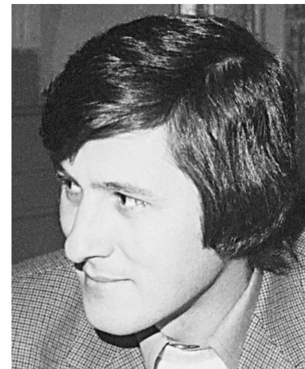
NEDELCEA, Tudor (23.III.1945, Valea Ursului-Tâmna, j. Mehedinţi), istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Tipan) şi al lui Iancu Nedelcea, grefier. Învaţă mai întâi în satul natal, frecventează cursul liceal în Turnu Severin (1959–1963), iar la Bucureşti face studii de biblioteconomie în cadrul Institutului Pedagogic (1964–1967), apoi urmează Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii (1967–1971), unde îşi susţine, în 1983, teza de doctorat *Geneza ideilor social-politice şi filosofice în literatura română veche*. Lucrează la Arhivele Statului (Filiala Dolj), funcţionează ca bibliotecar la Biblioteca Judeţeană „Alexandru şi Aristia Aman” din Craiova, fiind aici şi director (1974–1985), este redactor la Editura Scrisul Românesc, unde în 1991 va deveni redactor-şef, este cercetător la Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopşor” şi cadru didactic la Facultatea de Filologie–Istorie a Universităţii din Craiova. Debutează la „Ramuri”, în 1970, publicând o scrisoare inedită a lui Al. Macedonski. Colaborează şi la „România literară”, „Luceafărul”, „Analele Universităţii din Craiova”, „Mitropolia Olteniei”, „Cronica”, „Flacăra”, „Contemporanul”, „Meridian”, „Literatorul”, „Caiete critice”, „Lamura”, „Mozaicul”, „Noul Literator” ş.a. A mai semnat N. Tudor, N. Theodor, Teofil Mehedinţeanu.

N. desfăşoară o merituoasă activitate de identificare şi ordonare a izvoarelor documentare, investigaţia privind deopotrivă periodice, cărţi vechi, manuscrise, acte de cancelarie, cronici, discursuri etc. Astfel, alcătuieşte lucrările bibliografice *Publicaţii periodice din Oltenia* (I–II, 1976–1979), *Manuscrise şi cărţi vechi* (1977) şi monografia *70 de trepte* (1978), consacrată Bibliotecii Judeţene „Alexandru şi Aristia Aman”din Craiova. Şi lucrarea *Geneza ideilor social-politice şi filosofice în literatura română veche* (1987) beneficiază de pe urma

efortului documentar al autorului. Începând din 1990, **N.,** manager cu iniţiative lăudabile în producţia Editurii Scrisul Românesc, intră într-o zonă în care spiritul critic nu funcţionează pe măsura intenţiilor, având drept consecinţă supraevaluări cu mize naţionaliste şi localiste: susţine caracterul literar al declaraţiilor lui Tudor Vladimirescu, se străduieşte să descopere frânturi de zicere artistică în relatările martorilor la evenimentele din timpul domniei lui Mihai Viteazul sau în scrisorile acestuia către soli, e convins că poate să restabilească adevărul istoric în legătură cu personalitatea lui Vlad Ţepeş, transformat de o întreagă literatură în vampirul Dracula, aruncând anatema, în chip ce ţine deja de tradiţie, asupra contesei Elisabeta Bathory, care ar fi fost „un vampir adevărat, cu atât mai înspăimântător cu cât este o femeie". În fine, antologând texte, insistă asupra unor chestiuni controversate din publicistica eminesciană, pe care le abordează nenuanţat, dintr-un unghi lipsit de perspectivă, ca în *Eminescu împotriva socialismului* (1991), *Eminescu – apărătorul românilor de pretutindeni* (1995), *Eminescu, istoricul* (1998), ori vorbeşte despre o „dogmatică personală" a poetului în *Eminescu şi cugetarea sacră* (1994). **N.** reuneşte în două volume, *Vocaţia spiritualităţii* (1995) şi *Interferenţe spirituale* (2002), articolele publicate de-a lungul timpului în presa culturală din ţară, diversitatea tematică – de la subiecte de eminescologie, literatură veche, recenzii la cărţi aparţinând unor autori craioveni până la pledoaria pentru canonizarea lui Mihai Viteazul – fiindu-le caracteristica definitorie.

SCRIERI: *Publicaţii periodice din Oltenia*, I–II, pref. Dan Simonescu, Craiova, 1976–1979; *Manuscrise şi cărţi vechi*, pref. Dan Simonescu, Craiova, 1977; *70 de trepte*, pref. Dan Simionescu, Craiova, 1978; *„Arhivele Olteniei". 1922–1946* (în colaborare), Bucureşti, 1983; *Geneza ideilor social-politice şi filosofice în literatura română veche*, Craiova, 1987; *Povestiri despre Mihai Viteazul*, Craiova, 1991; *Pasărea măiastră* (*Viaţa Mariei Tănase*), Craiova, 1993; *Vlad Ţepeş Dracula*, Craiova, 1994; *Vocaţia spiritualităţii*, Craiova, 1995; *Civilizaţia cărţii*, Craiova, 1996; *Bisericile Craiovei* (în colaborare), Craiova, 1998; *Interferenţe spirituale*, Craiova, 2002; *Cartea și circulația ei*, Craiova, 2005; *Carte despre carte*, Craiova, 2008; *Centenar – Biblioteca „Aman"*, Craiova, 2008; *Eminescu și realsemitismul*, Craiova, 2010. **Antologii:** *Eminescu împotriva socialismului*, Craiova, 1991; *Mihai Eminescu–Veronica Micle, Corespondenţă*, Craiova, 1992; *Eminescu şi cugetarea sacră*, Craiova, 1994; *Cărţi româneşti vechi. Predoslovii*, Craiova, 1994; *Eminescu – apărătorul românilor de pretutindeni*, Craiova, 1995; *Stihuri la stema ţării*, Craiova, 1995; M. Eminescu, *Texte esenţiale*, introd. edit., Craiova, 1997; *Eminescu, istoricul*, Craiova, 1998.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *„Manuscrise şi cărţi vechi"*, LR, 1979; Grigore Traian Pop, *Entuziasm şi rigoare*, SLAST, 1988, 23 aprilie; Ilie Purcaru, *Carte cu olteni*, Craiova, 1988, *94–97*; I.C. Chiţimia, *„Geneza ideilor social-politice şi filosofice în literatura română veche"*, ARG, 1989, 8; Ion Dur, *Exerciţii de recunoaştere*, Craiova, 1992, *87–92*; Nicolae Bellu, *Eminescu şi Oltenia*, Craiova, 1995, *138–140*, *146–148*; Ungheanu, *Scriitorii*, *192–195*; Marian Barbu, *Trăind printre cărţi*, I, *235–238*, II, *394–297*, Petroşani, 2001–2002; Constantin Cubleşan, *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, *202–206*; Fănuş Băileşteanu, *Feţele rostirii*, Bucureşti, 2002, *52–54*; Firan, *Profiluri*, II, *110–111*; Marius Dobrin, *Vechile testamente*, „Mozaicul", 2004, 7; Cimpoi, *Critice*, IV, *219–223*; Burlacu, *Texistenţe*, I, *123–127*; Gabriela Nițulescu, *„Cartea și circulația ei"*, „Litere", 2008, 3–4; Constantin Preda, *„Eminescu și realsemitismul"*, R, 2011, 2. ***C.M.B.***

NEDELCIU, Mircea (12.XI.1950, Fundulea, j. Călăraşi – 12.VII.1999, Bucureşti), prozator, publicist.

Este fiul Marioarei (n. Ioniţă) şi al lui Ştefan Nedelciu, agricultor și casier CEC. După liceul urmat la Brăneşti (1965–1969), frecventează Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii din Bucureşti, absolvind în 1973 cu teza *Valoarea de schimb şi valoarea de întrebuinţare în opera literară*. În timpul facultăţii scoate împreună cu câţiva colegi revista de perete „Noii" (1970–1973). Este pe rând ghid interpret la ONT Carpați, profesor de franceză în Gurbănești, județul Ilfov (1976–1977) și de română în Sinaia (1978), apoi, din 1982, vânzător la librăria Editurii Cartea Românească. După 1990 este redactor la revista „Contrapunct". Ales secretar al Uniunii Scriitorilor în 1990, între octombrie 1991 şi iulie 1992 este lector de limba şi literatura română la Universitatea „Paul Valéry" din Montpellier. În 1992 înființează Societatea franco-română Euromedia. În 1994 se numără printre

fondatorii Asociației Scriitorilor Profesioniști din România (ASPRO). Are inițiativa înființării Târgului de Carte Gaudeamus. Debutează în 1977 în „Luceafărul” cu povestirea *Un purtător de cuvânt*, iar editorial în 1979 cu volumul de proză scurtă *Aventuri într-o curte interioară*. Membru al cenaclului Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu, intră în sumarul volumului colectiv *Desant 83*, manifest al generației ’80. După 1989 a avut rubrici săptămânale în „Suplimentul literar-artistic al «Tineretului liber»”, „Contrapunct”, „Formula As”. I s-au acordat premii ale Uniunii Scriitorilor (1979, 1983, 1986, 1991), Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române (1986) etc. Moare la 49 de ani neîmpliniți în urma unor complicații ale maladiei Hodgkin, afecțiune degenerescentă a măduvei spinării ale cărei prime simptome apăruseră în 1988, anul în care începe romanul *Zodia scafandrului*, rămas neterminat și publicat postum, în 2000.

N. este în ordine cronologică primul prozator optzecist care reușește să se afirme. Alături de Mircea Cărtărescu, rămâne probabil cel mai important reprezentant al generației, deși poziția sa nu a fost lipsită de controverse. Dacă pentru Ion Bogdan Lefter **N.** este „un foarte mare scriitor”, lui Alex. Ștefănescu el îi apare lipsit de talent, iar lui Nicolae Manolescu drept „o mare promisiune neținută”. Oricum, s-a numărat printre strategii grupării și a fost, în anii ’80–’90, unul dintre capii ei teoretici. Inițial, literatura sa a fost anexată textualismului, amănunt explicabil prin notorietatea teoriilor venite pe filiera grupului Tel Quel sau a Noului Roman; de asemenea, însuși scriitorul, alături de o parte din colegii săi de generație (aripa Gheorghe Iova – Gheorghe Crăciun), a vehiculat în diverse contexte termenul. Ulterior însă, după ce postmodernismul devine în a doua parte a anilor ’80 conceptul-drapel al optzeciștilor, literatura lui **N.** începe să fie considerată o reprezentare caracteristică a acestei paradigme (Ion Bogdan Lefter). Mărcile literaturii sale au putut fi observate de la început, volumul de debut înfățișând deja un prozator format; totuși, formula își va atinge ipostaza clasică a maturității în volumul din 1989 *Și ieri va fi o zi*. Literatura sa are o facondă experimentală manifestată atât formal, cât și substanțial (întâia ipostază este mai vizibilă în primele cărți). Tehnicile narative se contaminează de la tehnologia recentă (magnetofon, reportofon, video); mai multe texte poartă subtitlul *Transmisiune directă* și sugerează o priză directă asupra realității, distinsă de priza mediată cultural a codurilor literare anterioare (a căror autenticitate **N.** o contestă implicit). De asemenea, apar tehnici importate din cinema: *split screen* (text/narațiune pe două coloane în *Greva de zel*), montaj rapid și nonliniar (prin care fabula este fragmentată și restructurată la nivelul discursului), supraimpresiune (fire narative sunt expuse simultan, până la confuzia planurilor), schimbarea unghiurilor (privirea acelorași întâmplări din mai multe perspective în *Zmeura de câmpie* sau în *Probleme cu identitatea (variațiuni în căutarea temei)*: acest din urmă text oferă relatarea acelorași întâmplări – călătoria unui pictor amator către București, la aflarea veștii că a murit Nichita Stănescu – în trei versiuni substanțial diferite, două aparținându-i „autorului” și a treia protagonistului întâmplărilor, „proprietarul” lor, Vasile Mureșan „Murivale”, care, spre a crește complexitatea raporturilor intra- și interficționale, este un personaj real. În plan teoretic, unei astfel de contaminări îi corespunde dorința de a introduce experimentalismul (deja acut în literatura română a anilor ’60–’70) într-o nouă paradigmă, a mediaticului, care avea să devină dominantă abia din anii ’90, când cea mai mare parte a literaturii lui **N.** fusese deja scrisă. Dacă realismul și autenticismul autorului au fost remarcate de la început de critică, s-a observat de asemenea că ele sunt abordate într-un mod autoreflexiv: astfel, realismul este dublat de indicii ale caracterului de convenție al acestuia. Autenticitatea construită de **N.** include autodemistificarea ei, avertizarea cititorului că are în față o construcție artificială. Numeroasele inserturi auctoriale sunt tipice pentru o operațiune de acest fel. De pildă, descrierea unui personaj care se deplasează este punctată de un comentariu apt să extragă cititorul din pactul ficțional: „Este chiar tentant să-și privească propriile picioare executând acțiunea de a merge. Este oare suspicios? Se suspectează pe sine de irealitate?” (*Curtea de aer*). În mod caracteristic, povestea se întrerupe pentru a-l înfățișa pe autor (ipostaza narativă a autorului concret) în diverse scene domestice sau creative. Dar însuși autorul aflat în această ipostază se demistifică prin indicarea caracterului în același timp discreționar și tipic al alegerilor sale narative: „Aș putea să descriu îndelung diversele persoane care se perindă spre stânga sau spre dreapta prin fața acestei vitrine și desigur că această descriere ar spune foarte multe

Ion Stratan, Mircea Nedelciu, Tudor Jebeleanu și Nicolae Iliescu

lucruri despre modul în care eu mă situez față de aceste persoane, ar releva atitudinea mea, deci, față de societatea în care trăiesc" (*Simplu progres*). Poate fi notat și nivelul metatextual al acestei fraze, care ironizează ideea determinismului social asociat literaturii în comunism. Subsolul unor asemenea texte este întotdeauna polisemantic; uneori el apare încărcat la propriu de notele autorului care-și comentează textul. Cititorul este, de altfel, atras în text printr-o serie de tactici de captare a atenției („probabil că tu nu știi în ce fel se construiește o instalație de canalizare într-un sat și nici eu, mircea nedelciu, cel din spatele paginii, nu știu prea multe despre acest subiect" – *O traversare*) și finalmente de recrutare într-o poziție activă. Scriitorul își antrenează cititorul pentru a-i decoda textele. De pildă, povestirea *O căutare în zăpadă* se înfățișează ca o piesă autobiografică în care naratorul își relatează prima amintire. Însă textul începe, deloc inocent, printr-un citat mascat din Marin Preda, iar discursul narativ este întrerupt într-un punct printr-un comentariu al „autorului" (sau, mai bine zis, al unui narator care se prezintă drept autor): „Autenticitatea unui text precum cel de mai sus pare de necontestat. Cu toate acestea, e greu de stabilit cine este autorul tuturor propozițiilor. Sper că nu v-ați grăbit să-l identificați cu Mircea Nedelciu și să credeți că aceasta e vreo povestire autobiografică de-a lui. De altfel, mici semne ale inautenticului apar încă din prima propoziție: «Aventura conștiinței mele a început...»". Altă povestire ilustrativă, *Istoria brutăriei nr. 4 (văzută cu ochii de către caporalul G.P., zis Bobocică)*, are forma așa-ziselor însemnări agramate ale unui caporal-brutar care face pâine pentru soldații români ce luptă pe Frontul de Est. La un prim nivel, textul instrumentează opoziția conformă ideologic între război și pâine. După ce își obține însă acest alibi, autorul intervine în textul lui Bobocică prin note de tipul „proprietatea asupra limbajului devine o importantă sursă a puterii politice": notație care, stabilind o solidaritate tacită cu cititorul (aflat, ca și textul/autorul, în plin comunism târziu, etapă a regimului notorie pentru instrumentarea politică a unui limbaj golit de orice referențialitate), trece brusc din modul conformist al mesajului antirăzboinic în cel subversiv. Acest aspect subversiv, caracteristic întregii literaturi optzeciste, a fost

exploatat în luptele canonice de după 1989 de o seamă de critici pentru a distinge o „autentică” subversiune a scriitorilor optzeciști de subversiunea „cu voie de la poliție” practicată de autorii șaizeciști. Autoreflexivitatea literaturii lui **N.**, moștenită, pe linie românească, de la Școala de la Târgoviște – structura de dicționar a romanului din 1984 *Zmeura de câmpie (Roman împotriva memoriei*) îl omagiază de altfel pe Mircea Horia Simionescu – include problematizarea pe un larg portativ a ideii de granițe. Sunt chestionate granițele dintre literatură și realitate (un titlu tipic pentru inversiunea postmodernă este *O zi ca o proză scurtă*). Expresia dramatică a acesteia apare în romanul *Zodia scafandrului.* Scrierea cărții a coincis cu manifestarea bolii fatale. Textul rezultat ar fi consecința întâlnirii dintre presiunea exercitată de corpul propriu-zis al autorului și corpul social. O altă frontieră anulată este cea dintre personaje și recuzită/ obiecte: în proza *Un purtător de cuvânt* perspectiva narativă trece de la personaj la pălăria lui, analizată din punct de vedere statistic și simbolic. De asemenea, sunt aduse în discuție diferențele dintre genuri: proza narativă coexistă cu poezia și eseul; povestiri întregi sunt redactate sub formă de proză rimată (*Tânguire de mior*); în alte părți sunt recuperate convenții socotite desuete, precum proza epistolară. Mai sunt problematizate frontierele dintre literatura „înaltă” și „joasă”, prin valorificarea unor genuri populare precum literatura polițistă (*Zmeura de câmpie* are structura informă a unei anchete: trei tineri care au crescut la orfelinat își caută părinții, cu incursiuni în trecut care ajung până în perioada războiului sau a anilor ’50; *Femeia în roşu,* scris în colaborare cu Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş, propune tot o investigație metaficțională pe urmele Anei Cumpănaș, cea care îl trădase pe gangsterul John Dillinger în America interbelică) sau SF (*Tratament fabulatoriu, Și ieri va fi o zi*; de asemenea, romanul *Zodia scafandrului* urma să aibă, potrivit agendelor scriitorului, o secțiune science-fiction). În mod specific postmodernismului, literatura lui **N.** apelează la o dublă codificare, cooptând simultan două tipuri de cititor ideal: unul genuin și unul sofisticat-metatextual. La un prim nivel, autorul utilizează diverse clișee science-fiction pentru a oferi textului un plus de atractivitate; însă, la nivelul ulterior, clișeul se dovedește un simplu instrument pentru accesarea unei perspective critice. În povestirea *Cât timp ești invizibil* motivul invizibilității este un simplu pretext pentru a critica starea de corupție dintr-o uzină. În mod asemănător procedează *Ora spre zero*, care camuflează o fabulă a alienării sub aparența unei istorii cu iz horror (un bărbat întâlnește la miezul nopții, pe o stradă pustie, o ființă care ar putea fi un vampir; mai multe piste, inclusiv titlul care trimite la ideea de transformare ori sfârșitul eliptic, susțin acest nivel). Pretutindeni sunt subminate diferențele dintre instanțele narative sau dintre text, intertext și metatext. O posibilă alegorie a acestor granițe cu geometrie variabilă apare în romanul *Tratament fabulatoriu* (1986), roman pus sub semnul meteorologiei (profesia protagonistului său) încă de la începutul care descrie (ca în *Omul fără însușiri* de Robert Musil, operă la care de altfel **N.** face trimitere în altă parte) un „front atmosferic în schimbare”. În carte, un falanster împrumutat parcă din repertoriul utopic al secolului al XIX-lea se inserează în lumea rurală, prezentată realist, a anilor ’70–’80 din secolul următor. Falansterul rămâne până la sfârșit un spațiu indecidabil ontologic. O proiecție livrescă? un clișeu fantastic? o simplă năzărire a personajelor? un spațiu real? – nici una dintre aceste întrebări nu primește un răspuns categoric. Tot în *Tratament fabulatoriu* apare cel mai notoriu experiment al autorului, anume introducerea unei prefețe cu caracter teoretic, în care, valorificându-și teza de licență, dezbate în limbaj marxist problema marșandizării artei în societatea occidentală. Din această pricină, romanul a fost atacat de Monica Lovinescu, în articolul *Textualismul socialist*, pentru așa-zisul compromis al scriitorului cu regimul comunist, pentru faptul de a fi „epigon [...] al unui marxism decedat azi pe mai toate meridianele”: „realismul său «științific» aduce a realismul «socialist» de altădată. Cu alte tehnici, dar cu aceeași demisie a spiritului critic”. Însă într-o notă din ediția a doua, publicată însă postum, după căderea comunismului, **N.** arată că prefața a fost introdusă pentru a deruta cenzura, orientându-i atenția asupra unei piste false pentru a-și proteja romanul. Mai mult, anunțându-și intenția de a o păstra și în această ediție, **N.** semnalează punctele în care a fost forțat de cenzură să modifice (prin adăugiri sau eliminări) textul prefeței. Rezultă un text-palimpsest, spectaculos din punctul de vedere al caracterului său mixt, în care eseul sociologic marxizant coexistă cu inserturi autobiografice sau cu pasaje narative care vor fi

reluate și adâncite în romanul propriu-zis. Un alt joc al perspectivelor din opera lui **N.** privește diferența dintre adâncimea și suprafața unui text. *Zodia scafandrului* urma să o tematizeze pe larg. Romanul începe prin pasaje contradictorii, care afirmă simultan „Acesta este un roman de profunzime" și „Acesta este [...] un roman de suprafață". Și structura personajelor din literatura lui **N.** pune în discuție ideea de frontiere. Personajele sunt tot timpul în mișcare, unind prin dinamica lor spații eterogene (Capitală–provincie, metropolă–sat). O condiție consecventă a personajelor este aceea de navetiști. Se circulă cu trenul, cu avionul, cu autocarul, cu mașina. În spectrul larg de profesii intră profesori, medici, șoferi, ghizi turistici, muncitori, milițieni, moașe, cartofori. Alături de celelalte dinamici, aceste personaje aflate în mișcare construiesc o euristică a sensului care oferă literaturii lui **N.** actualitatea pe care o au problemele deschise.

Mircea Nedelciu are ochiul format pentru gesturi, locuri, detalii și o ureche plecată spre limbajul cotidian și spre clișeele lui. Însă realismul de fond nu mai e acela clasic. Realul are o porozitate imensă, ca și cum ar fi privit cu lupa. Metoda este aceea hiperrealistă a lui Joyce, mai ales că prozele sunt polifonice. Vocile narative își răspund la infinit, într-o „confuzie" rodnică. Nu știm cu certitudine ce aparține naratorului și ce personajelor, ce este imaginație și ce realitate. Textul se compune din inserturi, colaje, citate, referințe livrești, tăietura fiind surprinzătoare și modernă. Autorul explorează realul [...] *prin binoclu: privirea lui este în același timp serioasă și ironică, familiară și distantă. Ambiguitatea planului textual și a celui metatextual este deplină.*

NICOLAE MANOLESCU

Mircea Nedelciu (născut nu departe de Sionu, reședința „moșierului" Mateiu Caragiale) este liderul incontestabil al generației textualiste. Prestigiul lui, într-o generație în care obediența nu este deloc o lege morală, se bazează pe talentul epic ieșit din comun, pe voința și priceperea de a înnoi mijloacele prozei și, nu în ultimul rând, pe inteligența și tactul lui. E un om de idei, știe ce așteaptă de la proză și știe, în ceea ce îl privește, să-și organizeze discursul epic. Este un experimențialist în sensul pe care îl avea termenul în anii '20, un prozator, cu alte vorbe, care gândește nu numai la ceea ce spune, dar și cum spune textul epic. În termenii Noului Roman, Mircea Nedelciu face în chip deliberat, cu multă știință și, din fericire, cu tot atât de multă ironie de bună calitate, o proză a semnificantului. Dar nu numai, iarăși, din fericire. Cine-i citește cu atenție năzdrăvanele, ingenioasele lui scenarii epice, observă ce povestitor talentat este acest tânăr autor și că textualismul său este, în primul rând, un stil de a aduce în discursul epic un număr mare de povestitori. Narațiunea lui este, în fapt, o gală a indivizilor care știu să povestească, iar personalitatea individului este dată tot de capacitatea lui de a povesti. Este, bineînțeles, o strategie a prozatorului și un stil de a reabilita epicul după o perioadă în care proza românească și-a exercitat virtuțiile în sfera narațiunii autoreferențiale și a eseului epic. Cel mai talentat povestitor din această nesfârșită serie de indivizi care pun existența într-o poveste este prozatorul însuși, Mircea Nedelciu, trecut ca și eroii săi prin multe. A fost profesor navetist, ghid ONT, magazioner și, apoi, vânzător în librăria editurii „Cartea Românească", funcționar la Uniunea Scriitorilor și cultivator, dacă informațiile mele sunt exacte, de viță de vie într-un sat din împrejurimile Capitalei.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Aventuri într-o curte interioară*, Bucureşti, 1979; *Efectul de ecou controlat*, Bucureşti, 1981; *Amendament la instinctul proprietăţii*, Bucureşti, 1983; *Zmeura de câmpie (Roman împotriva memoriei)*, Bucureşti, 1984; *Tratament fabulatoriu*, Bucureşti, 1986; ed. 2, Bucureşti, 1996; *Şi ieri va fi o zi*, Bucureşti, 1989; *Femeia în roşu* (în colaborare cu Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş), Bucureşti, 1990; *Povestea poveştilor generaţiei '80 – Histoire des histoires vue par la génération '80*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1998; *Aventuri într-o curte interioară*, pref. Ion Bogdan Lefter, postfaţă Sorin Alexandrescu, Piteşti, 1999; *Zodia scafandrului*, Bucureşti, 2000; *Proza scurtă*, pref. Sanda Cordoş, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *291–293*; Moraru, *Semnele*, *167–171*; Iorgulescu, *Critică*, *129–134*; Gheorghe Crăciun, *Mircea Nedelciu*, AST, 1983, 10; Cristea, *Modestie*, *211–216*; Manea, *Contur*, *228–230*; Monica Spiridon, *O „figură" a discursului critic: textualismul*, CRC, 1987, 41; Cristea, *Fereastra*, *272–277*; Regman, *De la imperfect*, *61–70*; Simion, *Scriitori*, IV, *580–601*; Papahagi, *Cumpănă*, *293–296*; Ţeposu, *Istoria*, *111–116*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *313–316*; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *101–106*; *Dicţ. analitic*, I, *29–31*, II, *63–65*, IV, *430–432*; *In memoriam. Mircea Nedelciu*, RL, 1999, 30 (grupaj special); Cărtărescu, *Postmodernismul*, *412–417*, *444–456*; *Dicţ. esenţial*, *558–562*; Al. Th. Ionescu, *Mircea Nedelciu*, Braşov, 2001; Manolescu, *Lista*, II, *283–290*; Gheorghe Crăciun, *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei). Fragmente cu Radu Petrescu şi Mircea Nedelciu*, Cluj-Napoca, 2003; Simuț, *Arena*, *200–211*; Oțoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Ștefănescu, *Istoria*, *1021–1028*; Holban, *Ist. lit.*, II, *217–222*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *108–110*; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iași, 2006, *93–101*; Manolescu, *Istoria*, *1365–1367*; Popa, *Ist. lit.*, II, *832–835*, *951–952*; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni*, Pitești, 2010, *7–44*; Adina Dinițoiu, *Proza lui Mircea Nedelciu. Puterile literaturii în fața politicului și a morții*, București, 2011. ***M.I.***

NEDELCOVICI, Bujor (16.III.1936, Bârlad), prozator. Este fiul Marcelei (n. Țepeş) şi al lui Grigore Nedelcovici, ofiţer. Va absolvi liceul la Ploieşti (1953) şi Facultatea de Ştiinţe Juridice a Universităţii din Bucureşti (1958). În 1959, pentru o scurtă perioadă, profesează avocatura la Ploieşti, dar este forţat să-şi abandoneze profesia şi să se reorienteze către meserii „sănătoase", precum cea de muncitor la Întreprinderea de Construcţii Hidroenergetice Bicaz (1959–1962) sau de merceolog la Braşov (1962–1965), deoarece tatăl său, fost membru al Partidului Liberal, este arestat şi întemniţat pentru delict de opinie. Între 1965 şi 1971 este economist la Întreprinderea de Electricitate Bucureşti, ulterior dedicându-se literaturii. În 1982 devine secretar al secţiei de proză a Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti şi redactor-şef la „Almanahul literar". Debutează cu un fragment de roman la „Gazeta literară" în 1968, iar editorial în 1970 cu romanul *Ultimii*. Colaborează cu proză, reportaje, critică de teatru şi film la „Luceafărul", „Contemporanul", „România literară" ş.a. Romanul *Zile de nisip* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor) este ecranizat în 1981 de regizorul Dan Piţa, filmul, intitulat *Faleze de nisip*, fiind vizionat la câteva zile după lansare de Nicolae Ceauşescu, care îl interzice, pelicula fiind trimisă la Arhiva de Filme de la Jilava. În 1982 termină alt roman cu caracter „subversiv", *Al doilea mesager* (titlul iniţial: *Ereticul îmblânzit*), pe care editurile româneşti îl refuză; autorul reuşeşte să îl trimită la Paris, unde în 1985 apare la Editura Albin Michel în traducerea lui Alain Paruit şi i se acordă Prix de la Liberté, oferit de PEN-Clubul francez. În ţară suportă o serie de represiuni din partea aparatului de partid (interogatorii, supraveghere, destituirea din funcţia de la Asociaţia Scriitorilor, interdicţia de a publica un nou volum de nuvele, *Oratoriu pentru imprudenţă*). În 1986 emigrează şi obţine azil politic în Franţa. Din 1987 lucrează la revista „Esprit", unde publică articole şi eseuri, dar şi ca portar la un imobil din Paris. Continuă să scrie în limba română, îi apar, tot în traducerea lui Alain Paruit, *Crime de sable* (1989, versiunea franceză a romanului *Zile de nisip*), *Le Matin d'un miracle* (1992) şi *Le Dompteur de loups* (1994). În 1990 i se decernează titlul Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres. După 1989 se întoarce de mai multe ori în România, dar continuă să trăiască la Paris. În ţară îi apar cărţile publicate în exil sau interzise de cenzură, în ultimii ani publicând un jurnal, publicistică, eseuri, proză ş.a. Volumul *Aici şi acum* (1996) cuprinde mărturii, eseuri, fotografii etc. despre demolările din zona Antim şi cronici de film din perioada 1970–1995. În 1995, sub titlul *Somnul insulei*, regizorul Mircea Veroiu face o ecranizare după romanul *Al doilea mesager*.

Prima carte a lui **N.**, *Ultimii*, este un roman matur, iniţiind o problematică pe care autorul nu o va abandona niciodată, despre adevăr şi vinovăţie, dar deocamdată abordată într-un mod oarecum atipic, comparativ cu scrierile ulterioare, în sensul în care naraţiunea se apropie de o proză de atmosferă, cu accente proustiene. În centru se află o poveste poliţistă, o crimă ambiguă şi un fascinant personaj feminin, decadent, dostoievskian şi bovaric, doamna Rujinski. Protagonista este plasată într-o „casă a morţilor", vizitată de un poştaş, Petran, care împlineşte o justiţie imanentă, dar diferită de justiţia umană sau socială. Petran provoacă adevărul, face ca doamna Rujinski să destăinuie o crimă, dar nu împiedică altă crimă şi sinuciderea vinovatei, astfel încât el va ispăşi pedeapsa pentru toate crimele. Sfârşitul ambiguu ilustrează o teză preeminentă la **N.**, aceea a nevinovăţiei vinovate, frecventă în literatura cu substrat politic din anii '70 ai secolului trecut şi de mai târziu. Căutarea adevărului şi împlinirea dreptăţii sunt strâns legate de soarta victimei (ambiguu) inocente, ideea de vinovăţie şi cea de adevăr având mereu conotaţii duble, întrucât sensul social al adevărului nu coincide cu sensul moral. Dacă tema se va menţine, ca şi tehnica schimbării perspectivelor narative (modelul este cel al romanului-mozaic, cum mărturiseşte autorul), atmosfera crepusculară, hipnotică, încărcată de o „poezie a decadenţei umane" (I. Negoiţescu), specifică acestui roman al „ultimilor" descendenţi ai lumii vechi („burghezo-moşiereşti") este unică în proza lui **N.** Trilogia *Somnul vameşului* (1981), care cuprinde romane publicate anterior – *Fără vâsle* (1972), *Noaptea* (1974; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti) şi *Grădina Icoanei* (1977) – dezvoltă în continuare tema nevinovatului vinovat, descendent al lumii vechi şi purtător al stigmatului trecutului. Scriitorul exersează mijloace stilistice total diferite, însă abandonează subtilităţile unei scriituri poetico-simbolice, de sugestie şi de atmosferă, în favoarea uneia realiste, exacte, de tipul scenariului cinematografic, dar cu supleţea unui stil intelectual cu propensiuni filosofice şi psihologice, însă fără mari profunzimi analitice. Autorul are ambiţia romanului total, specifică epocii, vizând concomitent cronica unei familii (Arghir), fresca socială (a

Bujor Nedelcovici, Dorin Tudoran și Dan Deșliu

burghezo-aristocraţiei de provincie) şi mărturia unei conştiinţe supuse vremilor. Personajul central al trilogiei, Iustin Arghir, are un destin în care autorul îşi proiectează propria dramă, în fond nu doar individuală, ci şi istorică: personajul nu se poate angaja decât ca muncitor, nu îşi poate exercita profesia de avocat, pentru că este fiul unui fost puşcăriaş politic, victimă a schimbărilor de regim politic. Publicarea în anii '70 a unui astfel de roman e posibilă datorită incriminării regimului politic anterior, nu a orânduirii ceauşiste. Miza rezidă în căutarea adevărului personal şi istoric, în descoperirea vinovăţiei nevinovate a personajului, prin care se relevă o întreagă lume. Istoria familiei Arghir, cu secretele şi dramele ei, reface un traseu al decadenţei, după cum povestea care se desfăşoară în prezent, şi anume încercările lui Iustin de a fi iertat şi acceptat social, stă sub semnul eşecului. Înţelegerea originii, a trecutului nu aduce eliberarea protagonistului, ci conştientizarea imposibilităţii de a ieşi curat din cercul vinovăţiei (dacă vrei să nu fii lovit, trebuie să loveşti, iar dacă vrei să nu fii condamnat, trebuie să condamni), „vinovăţie" care se reflectă nu doar în sfera relaţiei cu propria istorie şi familie (reprezentată de unchiul Trifon), dar şi în sfera relaţiei cu istoria prezentă sau cu femeia iubită. Simbolul acestei ambivalente (ne)vinovăţii, asociată violenţei îndreptate împotriva celuilalt, este vâsla: cine ţine vâsla îl poate lovi pe celălalt (care, poate, chiar doreşte să fie lovit), pentru a se salva el însuşi. Justiţiarul Iustin Arghir caută de fapt modalitatea de a nu ţine în mâini nici un fel de vâslă – metaforă a puterii, a cârmei politice, trimiţând la sintagme de tristă amintire precum „la cârma ţării" sau „cârmaciul". În *Zile de nisip* problema puterii ca formă de egoism şi conservare se pune în mod direct şi cu acuitate. Naraţiunea se concentrează, cinematografic, pe acţiunea din prezent şi pe câteva personaje, implicate într-o stranie crimă petrecută pe plajă, la mare. Personajul central, Theodor Hristea, nu mai este un justiţiar, ci un doctor foarte bine plasat social şi profesional, un ambiţios, dar nu un orgolios al adevărului, ci al puterii. Implicându-se într-o anchetă, nu o face decât pentru a-şi dovedi forţa, invulnerabilitatea. „Puştiul" delincvent nu are voie să îl înşele, să-i strice planurile, concediul, încrederea în sine. Hristea vrea să îl determine pe tânărul asupra căruia planează suspiciunile anchetei să-şi recunoască vinovăţia, oferindu-i în schimb eliberarea, numai că puştiul este un pur, asemenea lui Petran din *Ultimii*, aproape un sinucigaş în hotărârea

inflexibilă de a nu se abate de la propriul adevăr. Violenţa doctorului este răzbunată ca într-o tragedie antică: doctorul doreşte să îl ajute pe băiatul tocmai ieşit din închisoare (unde ispăşise crima) şi care voia să se însoare, dar, scos din minţi de această nouă intervenţie în viaţa lui, puştiul îl ucide. Interesantă este construcţia cărţii, care, dincolo de dinamica acţiunii, de ritmul susţinut, motivat şi de trama poliţistă, este un roman dublu: povestea propriu-zisă e dublată, în fundal, de o poveste a poveştii, scrisă de un personaj-martor neutru, Ştefan Albini, cel care scrie şi care, prin aceasta, determină într-un fel povestea celorlalţi, a lui Theodor Hristea, a Cristinei (amanta doctorului) şi a puştiului. Chestionarea adevărului cuprinde de aceea trei aspecte: faptul real, istoric (ce s-a întâmplat/ ce se întâmplă de fapt?), aspectul psihologic (ce sunt, ce vreau cu adevărat?) şi un al treilea aspect, textual sau mai degrabă metatextual (ce este de fapt această poveste, cine şi de ce scrie această carte?). *Îmblânzitorul de lupi* (1991) inaugurează tema exilului, pe o tramă iniţiatică amintind de *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu: o femeie însoţită de fiul ei îşi caută bărbatul iubit, emigrat cu mai mulţi ani în urmă la Paris. Romanul pune aceleaşi probleme: cine este omul de lângă tine („omul torturat de demonii săi se răzbună inconştient pe aproapele lui"), posibilitatea transformării omului într-un animal, deci într-un agresor inocent (este vinovat un animal că atacă sau că se apără?). În fond, este tot un roman despre puterea malefică a trecutului şi despre imposibilitatea evadării din trecut: „îmblânzitorul de lupi" reuşeşte să trăiască concomitent, dar cu o inumană seninătate, în prezent şi în trecut. Finalul pare optimist: fiul se vindecă de surzenie prin sacrificiul tatălui, iar câinii-lupi, „îmblânziţi", sunt eliberaţi. O caracteristică a scriiturii de aici o constituie adoptarea unui punct de vedere feminin şi a persoanei întâi narative, modalităţi pe care autorul le va relua într-un roman de o cu totul altă factură, *Provocatorul* (1997), text aproape comercial, cu scene de sex, care marşează pe problema cuplului (personajul masculin donjuanic, „provocatorul", şi personajul feminin, „provocat" să-şi descopere feminitatea). Aceeaşi temă fusese abordată și în *Dimineaţa unui miracol* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman-mozaic, desfăşurat pe un palier realist, care cuprinde povestea de dragoste dintre Iosif şi Maria, privită când în prezent, când în trecut, dar şi pe un palier mitico-simbolic (Maria e zeiţa Ishtar, cea care coboară şi se întoarce din Infern, salvându-şi bărbatul şi readucându-l la sine), un al treilea palier fiind cel metatextual, care urmărește drumul inițiatic al textului. În construcția acestui roman fragmentar **N.** uzează de tehnici specifice: delimitează prin blancuri şi paranteze fragmentele disparate, subliniază cuvinte sau fraze care aparţin altui personaj (nu naratorului feminin), unele fragmente sunt redate direct în franceză. Două volume de nuvele, *Oratoriu pentru imprudenţă* (1991) şi *Iarba zeilor* (1998), în mare parte identice, cuprind nuvele stranii sau (semi)fantastice în cheie parabolică („fantastice, iniţiatice şi metafizice", le apreciază autorul însuşi în *Prefaţă*), pe aceleaşi teme obsedante: răul, vinovăţia, destinul, timpul, iubirea, exilul. Reapar personaje simbolice din primele romane, atmosfera de mister, exotică, de data aceasta în stilul prozei fantastice franţuzești. Tehnica e aceeaşi: alternarea planurilor narative şi temporale, confuzia dintre vis şi realitate, dintre trecut şi prezent, mergând până la criza de realitate sau de identitate. Scriitura diferă totuşi, acum fiind vorba de un fel de onirism mitico-psihologic, iar miza nuvelelor se eliberează de obsesia politicului. Paginile din *Jurnal infidel* (I–III, 1998–2004) relatează istoria exilului, pornind de la întâmplări din copilărie şi de la experienţe decisive de dinainte de momentul rupturii, care l-au pregătit şi determinat pe **N.** să-şi părăsească ţara, până la exilul propriu-zis. E o confesiune alcătuită din fragmente disparate, scurte, unele în genul unui roman de formare (încercarea de a se construi, vocaţia scriitoricească), mixate cu însemnări tipice jurnalului de idei şi de lecturi şi împănate cu informaţii subiective (nemulţumire, dezamăgire, incriminări) tipice pentru exilul românesc parizian. Jurnalul, asemenea ficţiunii scriitorului, este interesat de istorie (problema comunismului de ieri şi de azi, a Securităţii etc.) în măsura în care aceasta se raportează la sine – un jurnal din care ceilalţi lipsesc cu desăvârşire –, scopul fiind nu atât înțelegerea, comunicarea, oglindirea în afară, cât oglindirea narcisiacă în propriul sine. În afară de *Cartea lui Ian înțeleptul, apostolul din golful îndepărtat* (2003), un roman nu prea reușit al exilului, ultimele apariții sunt reeditări (seria *Opere complete* apare între 2005 și 2008, în șapte volume) și jurnale, dar și un fals jurnal, editat în 2010 sub forma unei cărți de interviuri, *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici?*, un „dialog" cu Sergiu Grigore (Grigore Sergiu fiind de fapt prenumele reale ale autorului). **N.** a mai publicat și un „mic" proces al comunismului, eseul autobiografic *Un tigru de hârtie. Eu, Nica şi Securitatea* (2003, ediția 2, 2004), Nica fiind numele său ca „obiectiv" în dosarele Securității, și, în 2006, albumul

de fotografie *Lectorul de imagini. Vandalism arhitectural în București* (*1980–1987*).

Ca şi în numeroase alte utopii, literare sau filosofice, şi în cazul nostru, teritoriul geografic, locul evenimentelor de care se ocupă romanul lui Bujor Nedelcovici, este o insulă: ceea ce înseamnă accesibilitate mai dificilă, capacitate de izolare şi apărare sporită. Autorul se sustrage în acest mod caracterului insular al regimurilor comuniste, constrânse a se ţine cât mai izolat posibil unele de altele. Urmând apoi de asemenea modelul altor utopii, cunoscute nouă printr-un vizitator al lor, aflăm şi despre această insulă tot ceea ce trebuie să aflăm, din relatarea cuiva care după mulţi ani de înstrăinare se întoarce acasă. Dar dacă mă aplec cu întreaga atenţie asupra romanului lui Bujor Nedelcovici, în conturul şi particularitatea sa, descopăr brusc că nu fac altceva, de astă dată, decât să mă cufund în tema altor utopii.

I. NEGOIȚESCU

SCRIERI: *Ultimii*, Bucureşti, 1970; *Fără vâsle*, Bucureşti, 1972; *Noaptea*, Bucureşti, 1974; *Grădina Icoanei*, Bucureşti, 1977; *Zile de nisip*, Bucureşti, 1979; ed. (*Crime de sable*), tr. Alain Paruit, Paris, 1989; *Somnul vameşului*, I–III, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1981; *Le Second messager*, tr. Alain Paruit, Paris, 1985; ed. (*Al doilea mesager*), Bucureşti, 1991; *Îmblânzitorul de lupi*, Bucureşti, 1991; ed. (*Le Dompteur de loups*), tr. Alain Paruit, Paris, 1994; *Oratoriu pentru imprudenţă*, Bucureşti, 1991; *Le Matin d'un miracle*, tr. Alain Paruit, Paris, 1992; ed. (*Dimineaţa unui miracol*), Bucureşti, 1993; *Aici şi acum*, Bucureşti, 1996; *Provocatorul*, Bucureşti, 1997; *Iarba zeilor*, Bucureşti, 1998; *Jurnal infidel*, vol. I: *Pagini de exil*, Bucureşti, 1998, vol. II: *Ieșirea din exil*, Piteşti, 2002, vol. III: *Calea și semnul*, Bucureşti, 2004; *2+1 (două scenarii + o piesă de teatru)*, Bucureşti, 1999; *Cochilia şi melcul sau Fericirea interzisă*, Bucureşti, 2002; *Cartea lui Ian înţeleptul, apostolul din golful îndepărtat*, Bucureşti, 2003; *Un tigru de hârtie. Eu, Nica şi Securitatea*, Bucureşti, 2003; ed. 2, București, 2004; *Opere complete*, I–VII, București, 2005–2008; *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici? Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Ultimii"*, RL, 1970, 26; Stănescu, *Cronici*, *156–160*; Nicolae Manolescu, [*Bujor Nedelcovici*], RL, 1972, 45, 1974, 31, 1980, 7; Cornel Ungureanu, *Biografie şi construcţie*, RL, 1973, 25; Petrescu, *Scriitori*, *129–135*; Iorgulescu, *Rondul*, *115–120*; Cristea, *Domeniul*, *279–282*; Raicu, *Critica*, *157–160*; Iorgulescu, *Scriitori*, *224–225*; Iorgulescu, *Firescul*, *216–219*; Iorgulescu, *Critică*, *108–114*; Zaciu, *Cu cărţile*, *97–101*; Gheorghiu, *Reflexe*, *35–40*; Simion, *Scriitori*, III, *435–445*; Iorgulescu, *Prezent*, *221–224*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *428–430*, III, *145–148*, IV, *183–189*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *316–321*; *Dicţ. esenţial*, *562–564*; Adrian Marino, *Et in Balcania ego*, CU, 1999, 10; Gheorghe Grigurcu, [*Bujor Nedelcovici*], RL, 2001, 17, 2003, 1,2; Cristea-Enache, *Concert*, *182–185*; Soviany, *Textualism*, II, *119–122*; Carmen-Ligia Rădulescu, *Utopia realităţii şi realitatea ficţiunii*, Bucureşti, 2003; Bianca Burța, *„Jurnal infidel"*, OC, 2003, 155; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Ian, Sade, Fourier... Loyola?*, LCF, 2004, 5; Barbu Cioculescu, *Cartea lui Ian înțeleptul*, JL, 2004, 1–6; Bârna, *Prozastice*, *166–176*; Simuț, *Reabilitarea*, *204–208*; Eugen Simion, *Din culisele cenzurii*, CLT, 2005, 2; Ștefănescu, *Istoria*, *963–972*; Nicoleta Sălcudeanu, *În acvariu*, CLT, 2006, 52; Bogdan Crețu, *„Al doilea mesager"*, CLT, 2006, 24; Manolescu, *Istoria*, *1178–1183*; Popa, *Ist. lit.*, II, *798–801*; Manolescu, *Enciclopedia*, *531–534*; Constantin Cubleșan, *Drumul spre adevăr*, CL, 2011, 7, 9, 12. ***R.D.***

NEDELCU, Şerban (13.II.1911, Putineiu, j. Ilfov – 5.V.1982, Bucureşti), prozator. Este fiul Dumitrei şi al lui Stan Nedelcu. Absolvent în 1929 al unei școli normale, funcţionează ca învăţător într-un sat, iar după august 1944 devine secretar al Comitetului Judeţean Vlaşca al Partidului Comunist Român (până în 1946). După ce editează la Giurgiu revista „Veac" (1939–1940), este redactor la „Vestea satelor", „Frontul plugarilor", „Scânteia satelor", „Agricultura nouă" şi redactor-şef adjunct la „Albina". Debutează la „Cuvântul liber" în 1935, colaborând apoi şi la „Azi", „Meridian", „Timpul", „Fapta". Prima carte, nuvela *Întovărăşirea*, îi apare în 1949.

Reprezentant prolific al realismului socialist, **N.** este unul dintre condeierii care, dând tiparului şi câte două romane pe an, neabătându-se nici un moment de la „linia partidului", au contribuit la rescrierea falsificată a unor perioade din istoria interbelică şi postbelică. Se găsesc în cărţile sale mai toate poncifele ideologice ale anilor '50, întreaga recuzită tematică impusă oficial, propagate şi dincolo de limita cronologică a „obsedantului deceniu". Fie că au în centrul lor personaje provenite din rândul dăscălimii rurale „progresiste", ca în romanul *Învăţătorii* (I–II, 1961–1964), sau ingineri agronomi, ca în *Moara Săracă* (1967), muncitori ori ţărani, scrierile produc pe bandă rulantă tipologii convenţionale, lipsite de adâncime psihologică, oameni care sunt puşi să „gândească", să vorbească şi să acţioneze spre a ilustra clişeistic o aşa-numită dramă a înnoirii. Vasile Nisipaş (din *Învăţătorii*) dezertează de pe frontul antisovietic, trecând în liniile ruseşti, mai târziu se întoarce în ţară, iar după 1944 contribuie la construirea socialismului. În *Dudică* (1964), *Salba de aur* (1975) sau în *Apele revărsate* (1981), romane „ţărăneşti",

abundă scenele cu şedinţe interminabile, elogiind colectivizarea şi fericirea generală adusă de „viaţa nouă” la sate. Până şi erotismul cade sub incidenţa ideologicului. Ion Damian, protagonistul din *Drum deschis* (1960), îşi face autocritica pentru abaterile sale profesionale şi pentru relaţia platonică cu o profesoară („Sunt vinovat că am avut încredere în ea, fără să o cunosc, şi m-am lăsat niţel ameţit”) şi este de două ori iertat de cea mai vajnică acuzatoare a sa, tovarăşa Lisaveta: prima oară aceasta îl iartă pe linie de partid, menţinându-l într-o funcţie de conducere, pentru ca mai apoi să-l ierte şi în calitate de soţie, reprimindu-l acasă. Într-o altă zonă tematică, *Insurecţie în cetate* (1973), o alcătuire romanescă la comandă, dedicată evenimentelor din august 1944, face elogiul luptei comuniştilor în rezistenţa antifascistă. Şi în romanul *Destin* (1981), tot o stângace compunere cu teză, se încearcă acreditarea ideii că în războiul din Spania cohorte de tineri români s-au înrolat voluntari, sub identitate falsă, pentru a lupta împotriva fasciştilor şi a naziştilor. Aproape nici o pagină din scrisul lui **N.** nu rezistă examenului vremii, în ciuda tonului mai temperat şi a câtorva inserţii documentare valide din romanele istorice scrise în perioada „dezgheţului” ideologic.

SCRIERI: *Întovărăşirea*, Bucureşti, 1949; *Credinţe rătăcite*, Bucureşti, 1949; *Superstiţiile sunt buruieni ale întunericului şi neştiinţei*, Bucureşti, 1949; *Danie chiaburească*, Bucureşti, 1950; *Îndoiala*, Bucureşti, 1950; *Viaţă nouă*, Bucureşti, 1950; *Pe marginea Dunării*, Bucureşti, 1955; *Furtuna stârneşte valurile*, Bucureşti, 1957; *Drum deschis*, Bucureşti, 1960; *Învăţătorii*, I–II, Bucureşti, 1961–1964; *O vizită neaşteptată*, Bucureşti, 1963; *Dudică*, Bucureşti, 1964; *Ce-i mai de preţ pe lume*, Bucureşti, 1965; *Moara Săracă*, Bucureşti, 1967; *Tunarul lui Avram Iancu*, Bucureşti, 1968; *Inima omului*, Bucureşti, 1970; *Rada, sora haiducilor*, Bucureşti, 1970; *Cavalerii dreptăţii*, Bucureşti, 1973; *Insurecţie în cetate*, Bucureşti, 1973; *Salba de aur*, Bucureşti, 1975; *Bateria albastră*, Bucureşti, 1976; *Colegii*, Bucureşti, 1978; *Dan căpitan*, Bucureşti, 1978; *Apele revărsate*, Bucureşti, 1981; *Destin*, Bucureşti, 1981; *Oamenii din Zorleni*, Bucureşti, 1983; *Prietenii Mioarei*, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: I. Peltz, *„Pe marginea Dunării”*, CNT, 1956, 32; S. Damian, *„Drum deschis”*, GL, 1960, 29; Eugen Simion, *„Învăţătorii”*, GL, 1962, 20; Laurenţiu Ulici, *„Moara Săracă”*, CNT, 1968, 5; George Muntean, *„Inima omului”*, CNT, 1970, 31; Viola Vancea, *Literatura parazitară*, RL, 1970, 33; Eugen Luca, *„Cavalerii dreptăţii”*, CNT, 1973, 28; H. Zalis, *Vocaţia actualităţii*, CNT, 1982, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *413–415*; Popa, *Ist. lit.*, I, *925*, II, *622*. **Al.F.**

NEDELESCU, Vasile (29.VII.1951, Elizaveta – Bălți), poet. Urmează școala medie în satul natal. Este absolvent al Facultății de Electrofizică a Institutului Politehnic „S. Lazo” din Chișinău (1973) și, la cursuri fără frecvență, al Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1983). Lucrează la Centrul de Calcul al Institutului de Cercetări Științifice în Domeniul Planificării, la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova (1990–1993), la Pretura Ciocana (1993–1995), la Institutul Național de Standardizare și Metrologie din Chișinău (din 1997). Ca student, frecventează cenaclul literar Ritmuri și publică primele versuri în ziarul Institutului Politehnic, „Inginerul”. Debutează editorial cu ciclul de poezii pentru copii *Scărița ploii*, inclus în volumul *Soare-n floare* (1983), semnat împreună cu Emil Nicula și Nicolae Roșioru. A folosit și semnătura Vasile Nedelea. Participă la mișcarea de eliberare națională din Basarabia și este consilier în Sovietul Orășenesc Chișinău (1990–1994).

În poezia din volumele *Lumina salvatoare* (1987), *Treptat-treptat* (2007), *101 poeme* (2011) **N.** cultivă o permanentă „nevoie de suflet” (Tudor Palladi) prin revenirea la lucrurile simple, la cuvintele ingenue ale copilăriei și la mirajul naturii, văzute ca nișe de evadare din cotidianul tehnicizat al omului modern. Având similitudini cu poeți precum Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Ioan Hadârcă și, în general, cu poeții din generația „ochiului al treilea”, el reînvie un cult romantic pentru starea de grație a omului, schițând frecvent tablouri sufletești: „Culori de curcubeu pe codru curg:/ E ora când se macină lumina./ Icoana zilei scade în amurg/ Și ramul își ascultă rădăcina”. Este o „poezie care nu relatează, nu anunță sau declară o stare poetică, ci chiar o plăsmuiește și-i dă suflare” (Nicolae Rusu). Versurile sunt limpezi, fără artificii în limbaj, scrise adesea într-o formulă aforistică, mai mereu cu patos îndurerat și râvnă didacticistă. Întoarcerea către inocența primordială, imnurile închinate florilor și luminii reprezintă un răspuns polemic față de un contingent robotizat și poluat, pe care poetul îl descrie ca pe un „timp abrupt”, „veac supraexcitat”, populat de proroci propagandiști și de „Mesia ultramoderni”. Motiv recurent, golirea țării („curând vom fi o țară de bătrâni”), este însoțit de proiecția unei stări de neliniște tensionată. În contrapondere, iubirea și speranța, întrezărirea, în rotirea ritmurilor vieții,

a „luminii salvatoare” dau un alt timbru acestei lirici. Pentru **N.**, poetul are o miză etică, retragerea din lume, individualismul și autosuficiența fiind sancționate drept culpabilitate. El crede că poezia tinde spre un „cântec comun”, că este un îndemn de solidaritate umană în numele unei vârste de aur a omenirii.

SCRIERI: *Scărița ploii*, în *Soare-n floare* (volum colectiv), Chișinău, 1983; Chișinău, 1983; *Steaua de noroc*, Chișinău, 1986; *Lumina salvatoare*, pref. Vasile Romanciuc, Chișinău, 1987; *Treptat-treptat*, Chișinău, 2007; *101 poeme*, București, 2011.

Referințe bibliografice: Valeriu Senic, *Tinerețea și maturitatea versului*, LA, 1986, 44; Victor Pânzaru, *Poezii pentru fete-cosânzene și feți-viteji*, „Scânteia leninistă”, 1987, 2; Andrei Țurcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, *66–69*; Nicolae Rusu, [*Vasile Nedelescu*], LA, 2001, 30, „Timpul”, 2011, 29 iulie, 5 august; *Dicț. Chișinău*, *382–383*; Tudor Palladi, *Scara ideatică a poeziei sau Nevoia de suflet, credință și zbor*, LA, 2011, 30; Ludmila Bulat, *Ehei, sunt încă tânăr*, LA, 2011, 30. ***Mr.M.***

NEGOESCU, Cristu S. (26.VIII.1858, Bucureşti – 5.IX.1923, Bucureşti), publicist, folclorist. A făcut şcoala primară la Câmpulung, unde tatăl său era institutor. În 1868 este trimis la Bucureşti pentru a frecventa gimnaziul, dar după un an, murindu-i tatăl, se mută cu familia la Craiova, de unde era originară mama, şi continuă aici liceul ca bursier. Încă din şcoală era pasionat de ziaristică şi oratorie. În 1876 debutează cu versuri şi cu un articol despre importanţa învăţământului în gazeta „Oltenia”. Între 1876 şi 1879 urmează la Bucureşti cursurile Facultăţii de Litere şi pe cele ale Facultăţii de Drept. A iniţiat societatea Unirea în 1879 şi a fost membru în comitetul Ligii Culturale. A desfăşurat o notabilă activitate culturală la Ploieşti, unde, după ce în 1884 își ia licența în litere cu teza *Încercare asupra fabulei în genere şi în parte despre fabula română*, este numit profesor. Un timp se află în Belgia ca să-şi perfecţioneze cunoştinţele în domeniul dreptului şi obţine titlul de doctor în ştiinţe politice și administrative la Universitatea din Bruxelles. La Ploiești înfiinţează Societatea Corpului Didactic, alte câteva societăţi economice şi populare şi un ateneu popular, în care ţinea conferinţe duminicale – despre teatrul lui Corneille, despre literatura populară, despre dor ş.a. Se mută la Bucureşti ca profesor de liceu, iar din 1891 până în 1901 ocupă diferite funcţii în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, la un moment dat fiind și deputat. La Ploieşti editase periodicul „Şcoala română” (1882) şi gazeta „Alarma” (1884–1885), la Bucureşti scoate, împreună cu alții, revista enciclopedică „Renaşterea” (1901) şi este redactor la „Românul”. Colaborează la „Columna lui Traian”, „Jurnalul”, „Oltenia”, „Revista literară”, dar se face cunoscut mai cu seamă prin articolele politice din „Resboiul” şi „Democratul” din Ploieşti, unde publică de asemenea versuri şi proză. La cumpăna secolelor a îngrijit editarea, în patru volume (1901–1904), a discursurilor politice ale lui Take Ionescu.

N. este autor de manuale de retorică şi stilistică (ediții succesive ale unui astfel de manual fiind tipărite în 1883, 1888, 1896), precum şi de antologii de literatură populară: *Poezii populare alese. Balade* (1896), *Poezii populare alese. Doine, colinde, cântece soldăţeşti, bocete, legende* (1896), *Colinde şi cântece de stea* (1911); textele sunt adunate din diverse colecții folclorice și din reviste. Literaturii populare **N.** i-a acordat o importanță specială, socotind-o „izvorul cel mai bogat de cultură generală pentru o națiune”. De altfel, încă din 1882 lansase în „Școala română” un apel „către inteligența satelor” pentru culegerea de literatură populară. O retrospectivă a preocupărilor sale pentru folclor, „de interes strict bibliografic” (Iordan Datcu), va fi publicată în volumul *Negru pe alb* (1922), care reuneşte şi câteva studii, conferinţe, precum și amintiri, încercări poetice, proză, cugetări. Exercițiile lui literare, grevate de tonul didactic, moralizator, au ca țintă câteva „tipuri după natură” extrase din lumea comercianților provinciali (*Gură rea*, *Burtă verde* ș.a.) sau, atunci când este vorba de versuri, se concentrează, stângaci, asupra unui fel de meditație pesimistă. Consacrând fabulei câteva lucrări complementare, **N.** se rezumă la a prelua păreri deja exprimate în legătură cu originea și evoluția speciei, în 1905 alcătuind și o amplă antologie de fabule românești, de la D. Țichindeal la Nicolae Istrati.

SCRIERI: *Retorica*, Ploiești, 1883; ed. 2, Ploiești, 1888; ed. 3 (*Retorica și stilistica*), București, 1896; *Încercare asupra fabulei în genere şi în parte despre fabula română*, Bucureşti, 1885; *Diverse. Conferinţe publice*, Ploieşti, 1887; *Studiu asupra fabulei*, Bucureşti, 1898; *Fabule şi fabulişti*, ed. 3, Bucureşti, 1905; *Negru pe alb*, Bucureşti, 1922. **Antologii:** *Poezii populare alese. Balade*, Bucureşti, 1896; *Poezii populare alese. Doine, colinde, cântece soldăţeşti, bocete, legende*, Bucureşti, 1896; *Colinde şi cântece de stea*, Bucureşti, 1911.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, III, *385*; D. Teleor, *Oamenii şcoalei*, „România ilustrată", 1901, 2; *Candidaţii noştri. Din viaţa şi activitatea d-lui Cristu Negoescu*, Ploieşti, 1911; Predescu, *Encicl.*, *590*; *Dicţ. lit. 1900*, *615–616*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *639*. ***L.Bd.***

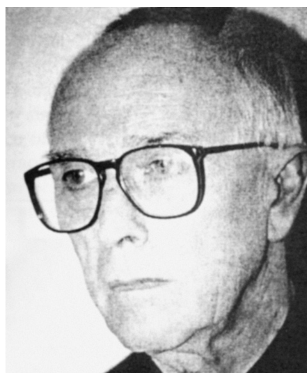
NEGOIŢĂ, Lucia (9.IX.1945, Breaza, j. Buzău), poetă, publicistă. Este fiica Elenei Negoiţă (n. Duca), învăţătoare, și a lui Oliviu Negoiţă, profesor şi autor de literatură pentru copii. Școala primară o urmează la Breaza, iar liceul la București (1959–1962). Urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității bucureștene, luându-și licența în 1967. După absolvire devine redactor în cadrul Departamentului emisiunilor culturale al Radiodifuziunii Române; din 1969 este realizatoarea emisiunii „Meridiane lirice", iar din 1971 semnează săptămânal „Revista literară radio". În 1981 se angajează ca redactor al Televiziunii Române, în 1994 devenind redactor-șef adjunct și, ulterior, redactor-șef al Redacției emisiunilor culturale. Debutul ca poetă are loc în 1966 la „Contemporanul", ulterior publicând poeme și interviuri și în „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Tribuna", „Cronica", „Amfiteatru", „Convorbiri literare", „Litere", „Acolada", „Argeș" ş.a. Experiența în radio și o parte din dialogurile publicate în „Acolada" sunt captate în cărțile *„Revista literară radio" comentată de scriitori și ascultători* (1976) și *Carte cu poeți. Interviuri. Viața face parte din literatură* (2012). În 2002 a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

În primul volum publicat de **N.**, *Poeme* (1973), se remarcă tema închiderii, tăcerii, retragerii din fața unei inevitabile înfrângeri metafizice, datorată influenței copleșitoare a poeziei lui Lucian Blaga: „fericită adunare, altcineva, în locul lui/ să vorbească; el chipul l-a împrumutat/ fără să-l ceară înapoi [...]/ de treizeci de ani a trecut, graiul/ i s-a făcut pumn curat de ninsoare" (*Altcineva, fericită adunare*). Titlul celui de-al doilea volum, *Roza și închipuirea* (1976), invocă un mariaj fericit al materiei și imaginației, o vârstă de aur a poeziei. Blagianismul poetei migrează spre poezia rodului, a împlinirii, invocând „primavera incinta, cu rochia rotunjită pe pântec" (*Sărbătorile primăverii*). Melancolia defetistă de mai devreme este repudiată în numele valorilor vieții, feminității, maternității: „nu ca supusă, ca învingătoare bat la ușa ta/ flacăra mea e ca roua, arsura ei e viață". Volumul următor, *Duminică spre luni* (1980), sugerează reintrarea în fluxul anxios al vieții, după „duminica" exuberantă în care poezia fusese o celebrare escapistă a existenței anistorice. Poeta se îndreaptă spre un lirism mai tranzitiv; limbajul metaforic începe să fie pus sub semnul întrebării, iar poezia este asumată în nume propriu, pentru ca în *Cazemata de rouă* (1983) să se proiecteze deschis biografismul. **N.** scrie despre călătoriile prin țară în calitate de reporter cultural, călătoriile au episoade deloc lirice, textul fiind recontextualizat de o poetă „fără fard", conștientă de gradul de montaj care contribuie la transformarea unor simple imagini în amintiri: „Sunt fără fard/ în vechea biserică din burg/ aflată-n reparație./ Turiști străini/ cu copii în cârcă/ mestecă gumă" (*Tocmirea lumii*). Volumul *Scenă de conversație* (1986) își propune tema confruntării între eul intim și cel public: „Tu, pronume al sfielii/ îndurătoare// voi, pronume al decorului,/ al mărturisirii". Senzația e de maturizare, de pierdere a avântului începuturilor, iar poeta se autocitează cu distanță, asimilând textualismul epocii. Totuși, discursul este adesea alegoric, pierzând priza cu realitatea. Și *Turnul cailor albaștri* (1987) aduce aceeași circumspecție față de materia trădătoare a scrisului: „Amâni iluzia/ întinzi capcana/ te vezi/ prins/ acolo în turnul cailor/ albaștri/ printre ficțiuni" (*Turnul cailor albaștri*). Emil Botta este evocat pentru a ilustra o conștiință actoricească a realului, care face din propria viață o butaforie. După o pauză mai lungă, poeta revine în 2003 cu *Gara de Est*. Poemele cuprind acum scene de cotidian trivial, iar poezia este văzută ca o enclavă înconjurată de o realitate mediatică agresivă: „Ia aminte, faimosul «play-back»/ cel ce ducea la perfecțiune/ hohotul de plâns al eroului, chiar/ parfumata prostie, iată/ riscă să atingă zonele pure, sângele cald, vinul/ scurs din urechea țareviciului/ [...]/ Unde să-ți mai așezi, Teroare/ covorul de rugă/ pentru îngenunchere și închinare?". În fine, în *Dincolo de Barbaria* (2010) revine tema feminității ca pseudonim al condiției umane.

SCRIERI: *Poeme*, Bucureşti, 1973; *Roza şi închipuirea*, Bucureşti, 1976; *Duminică spre luni*, Bucureşti, 1980; *Cazemata de rouă*, Bucureşti, 1983; *Scenă de conversaţie*, Bucureşti, 1986; *Turnul cailor albaştri*, Bucureşti, 1987; *Gara de Est*, Bucureşti, 2003; *Dincolo de Barbaria*, Timișoara, 2010. **Antologii:** *„Revista literară radio" comentată de scriitori şi ascultători*, Bucureşti, 1976; *Carte cu poeţi. Interviuri. Viaţa face parte din literatură*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Prelipceanu, *„Poeme"*, TR, 1974, 6; Constantin Hârlav, *„Poeme"*, ST, 1974, 3; Daniel Dimitriu, *„Poeme"*, CL, 1974, 7; Cornel Ungureanu, *„Poeme"*,

O, 1974, 9; Ulici, *Prima verba*, I, *104–107*; Piru, *Poezia*, II, *516–518*; Virgil Mihaiu, [*Lucia Negoiță*], ST, 1977, 5, 1988, 10; Iorgulescu, *Scriitori*, *115*; Adrian Popescu, *Cristalizări lirice*, ST, 1980, 7; *Lit. rom. cont.*, I, *741–742*; Tartler, *Melopoetica*, *80–82*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *356–357*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *416–418*; Popa, *Ist. lit.*, II, *518*; Irina Petraș, *„Dincolo de Barbaria"*, RL, 2011, 15. ***D.Mn.***

NEGOIŢESCU, I. [Ion] (10.VIII.1921, Cluj – 6.II.1993, München, Germania), critic și istoric literar, poet, prozator, traducător.

Este fiul Lucreţiei (n. Cotuţiu) şi al lui Ioan Negoiţescu, ofiţer şi avocat. Elev încă, la Aiud – va absolvi Liceul „G. Bariţiu" din Cluj în 1940 –, aderă la mişcarea legionară şi mai târziu participă la rebeliune, fiind student la Sibiu, unde se mutase, după Dictatul de la Viena, Universitatea clujeană. Scrie şi articole militante, de care ulterior se dezice. În 1941 face parte din redacţia revistei „Curţile dorului". Îl cunoaşte pe E. Lovinescu, cunoştinţă care, după propriile-i mărturisiri, îi marchează definitiv destinul literar. În 1943 se publică în ziarul „Viaţa" manifestul Cercului Literar, sub forma unei scrisori adresate lui E. Lovinescu, intitulată *Ardealul estetic*. Între semnatari, **N.** figurează cu pseudonimul Damian Silvestru, dar se ştie că textul a fost redactat de el. În 1945 apare „Revista Cercului Literar", al cărei redactor unic este. Aici deţine cronica literară (împreună cu Cornel Regman), afirmându-se printr-o surprinzătoare maturitate, prin siguranţa judecăţilor de valoare şi eleganţa stilistică. De altfel, perioada sibiană a Cercului Literar se dovedeşte extrem de fertilă în planul formaţiei intelectuale şi în privinţa elaborării unei ideologii literare. După întoarcerea Universităţii la Cluj, **N.** revine în oraşul natal, încercând să continue activitatea cerchistă. Vrea să scoată o revistă sub titlul „Euphorion", care ar fi sugerat, în concepţia sa, sinteza dintre clasicitatea arhetipală şi spiritul faustic modern. Are proiecte mari, imaginând, de pildă, crearea unui clasicism românesc axat cu precădere pe categoria tragicului. Face lecturi sistematice din filosofie şi din marii mistici, îndeosebi în limba germană. Se pasionează de teatru, susţinând şi o cronică dramatică foarte exigentă şi intrând astfel în conflict cu autorităţile locale. În 1946 va absolvi Facultatea de Litere şi Filosofie. În 1947 Editura Fundaţiilor Regale îi atribuie Premiul Scriitorilor Tineri Needitaţi. Funcţionează ca bibliotecar la Institutul Medico-Farmaceutic (1948–1950), fiind apoi cercetător (1950–1952) şi secretar al unei şcoli tehnice (1952–1954). Publică (stilizează) în acești ani, așa cum erau obligați să facă și alți confrați, traduceri din limba rusă, toate realizate în colaborare. În 1961 e arestat, deţinut politic la Jilava, eliberarea survenind în 1964. E angajat redactor la „Luceafărul" (1965–1967), apoi la „Viaţa românească" (1968–1971). Transpune *Mimesis* de Erich Auerbach (1967), dă, alături de alții, versiuni în româneşte din lirica universală (*Sunete fundamentale*, 1970) ori din versurile lui Friedrich Hölderlin (1971). Mai bine de un deceniu este extrem de activ în critica literară, scoţând mai multe volume care îi consolidează atât originalitatea, cât şi autoritatea. Îşi şochează contemporanii în primul rând cu studiul *Poezia lui Eminescu* (1968), în care răstoarnă raportul valoric dintre antume şi postume, privilegiindu-le pe cele din urmă, ca fiind mai apropiate, prin profunzime, de marele romantism european, în special de cel german. Publică totodată un aproape scandalos, pentru mentalitatea vremii, proiect de *Istorie a literaturii române*, în principiu o replică la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. De altminteri, articolele şi cărţile apărute acum cuprind în mare parte fragmente ale viitoarei *Istorii*.... Impune exclusiv criteriul estetic în evaluarea scrierilor literare, dar şi un mod întrucâtva inedit de a citi literatura, adică dinspre prezent spre trecut, ajungând, bunăoară, la paradoxul unor „influenţe" inverse. În 1977 se solidarizează, printr-o scrisoare deschisă transmisă de Europa Liberă, cu Paul Goma. Primeşte o bursă de studii în Germania de Vest, i se permite plecarea în 1980 şi rămâne în exil până la sfârşitul vieţii. În 1982–1983 predă literatura română la Universitatea din Münster. Lucrează intens la *Istoria literaturii române*, din care primul volum, cuprinzând intervalul 1800–1945, iese de sub tipar în ţară, în 1991. Concomitent, scrie frecvent despre scriitorii români contemporani, articolele fiind difuzate la postul de radio Europa

Liberă şi la Radio Londra, apoi editate postum în culegerea *Scriitori contemporani* (1994), este redactor la „Caiete de literatură" (1988–1992), supliment al revistei „Dialog", apărută la Dietzenbach. Produce o serie de articole politice extrem de critice la adresa regimului Ceauşescu, adunate în volumul *În cunoştinţă de cauză* (1990), şi începe elaborarea memoriilor, nereuşind să ajungă decât până la întâlnirea cu E. Lovinescu.

N. debutează în presă cu poezia *Indiană,* apărută în „Naţiunea română" (1937), iar editorial cu „romanul" suprarealist *Povestea tristă a lui Ramon Ocg*, publicat în 1941. Primul articol de critică literară este o recenzie la *Panorama de la littérature roumaine* a lui Basil Munteanu, semnată în „Luceafărul", revistă a elevilor de la Liceul „G. Bariţiu" din Cluj (1938). Până la apariţia „Revistei Cercului Literar", când se va dedica integral criticii literare, se exersează în proză şi într-o eseistică diversă. Din martie 1937 începuse să ţină un jurnal, în cea mai mare parte pierdut. Fragmentele rămase – editate postum în *Ora oglinzilor* (1997) – dezvăluie aceeaşi precocitate, o familiarizare uimitoare pentru un adolescent cu numele mari din literatura modernă română şi străină. Lovinescianismul său de fond, manifestat din etapa Cercului Literar, poate fi dedus şi din micromonografia *E. Lovinescu* (1970). **N.** preia de la Lovinescu teoria sincronismului, însă cu un sens modificat, conform euphorionismului său: sincronismul nu se reduce la stricta actualitate, cultura/literatura română trebuind să se sincronizeze, cumva retroactiv, cu o „Europă culturală arhetipală", cu o „clasicitate absolută". Pe de altă parte, criticul descinde din ceea ce el numeşte „simbolismul" textului lovinescian, revendicându-se şi dintr-o înţelegere a actului critic ca expresie intuitivă. Și călinescian până la un punct este **N.** printr-o concreteţe aproape senzuală a limbajului, prin imprevizibilitatea jubilantă a asociaţiilor şi comparaţiilor ori printr-o anumită tehnică a citatului. Cu toate acestea, originalitatea sa rămâne frapantă, pe unele paliere chiar ostentativă. Cărţile tipărite până la plecarea din ţară sunt în majoritate culegeri de studii şi articole: *Scriitori moderni* (1966), *Însemnări critice* (1970), *Engrame* (1975), *Analize şi sinteze* (1976), *Alte însemnări critice* (1980). Simptomatic rămâne faptul că, în timp ce îşi construia *Istoria literaturii române*, simte nevoia să facă elogiul foiletonului critic (cronica şi recenzia), definit drept expresia cea mai vie, imediată, „a modalităţii critice în general şi sarea însăşi a fenomenului literar la un moment dat". **N.** este adeptul unei critici

Ion Negoițescu și Radu Stanca

creatoare în măsura în care este adeptul unei critici axiologice, unde esteticul reprezintă o valoare de creaţie. Se poate sesiza aici un proces de adaptare, mai exact, de asumare a fenomenului literar în mişcare. Actul critic se exercită, astfel, în două sensuri: pe de o parte, prin descoperirea unor valori noi, iar pe de alta, prin identificarea în operele mai vechi a unor semnificaţii rezonante în sensibilitatea contemporană. Cu toate că, în fond, nu a aderat la nici una din formulele noii critici, în sensul imitării lor, **N.** se dovedeşte extrem de sensibil la sensul novator al acestora. Uneori chiar anticipându-le, aşa cum se întâmplă în *Poezia lui Eminescu*, unde face critică arhetipală. Deşi a apărut în 1968, cartea fusese încheiată în 1954 şi rămâne, alături de *Istorie...*, opera fundamentală a autorului. Eminescu este abordat din perspectiva unui proiect vast, care constă în scrierea unei istorii a literaturii române, concomitent cu altă, necesară, tranşantă disociere a valorilor. Criticul preia şi radicalizează demersul călinescian de valorificare a postumelor până la schimbarea poziţiei lor valorice faţă de antume. La apariţia studiului reacţia tradiţionaliştilor împotriva acestui „sacrilegiu" a fost extrem de vehementă. În realitate, exegetul nu discreditează poezia eminesciană antumă, ci o disociază de cealaltă, rămasă în manuscrise, aplicând în ambele cazuri acelaşi criteriu de evaluare, care este strict estetic şi vizează lirismul în esenţialitatea sa. Există,

prin urmare, doi poeţi distincţi, unul „plutonic”, altul „neptunic”, primului corespunzându-i lirica postumă, celuilalt cea antumă. Simplificând puţin, plutonicul este romanticul vizionar pur, comparabil cu Schelling, Novalis, Brentano, Jean Paul, Hölderlin, pe când neptunicul acoperă vârsta unei conştiinţe estetice clasicizante. Diferenţa se măsoară prin ponderea lirismului, maximă în primul, diminuată mult în al doilea în avantajul conceptualizării şi al fineţii artistice. Se înţelege că vizionarismul, caracteristic zonei plutonice, izbucneşte fragmentar şi în spaţiul neptunicului. De fapt, între cele două lumi (cu criteriile lor poetice diferite) ar exista o relaţie subtilă, aceea dintre dublurile unei personalităţi scindate. Mai mult – afirmă criticul –, poetul şi-a abandonat vizionarismul abisal dintr-o „teamă ciudată”, lăsând în legalitate numai reprezentările „tangibile ale spiritului”. Poetica implicită a lui Eminescu stă sub semnul contradicţiei dintre viziune şi filosofie, dintre imagine şi concept, sensul procesului de creaţie evoluând înspre abstractizare, cu triumfurile sale din *Scrisori* ori din *Glossa.* La extrema cealaltă se găsesc marile poeme vizionare *Mureşanu*, *Memento mori*, *Miradoniz*, *Povestea magului călător în stele*, *Gemenii*, *Diamantul Nordului.* Trebuie remarcat că în capitolul consacrat poetului în *Istoria literaturii române* e avut în vedere doar acest segment al operei poetice, singurul care îl îndreptăţeşte pe autorul cărţii să proclame universalitatea lui Eminescu. Traseul demonstraţiei critice din *Poezia lui Eminescu* porneşte de la un vers revelator („De plânge Demiurgos, doar el aude plânsu-şi”), al cărui son profund, cu rezonanţe existenţial-vizionare, „închide” sensurile lirismului plutonic. „Fenomenul originar” al tuturor proiecţiilor mitice eminesciene constă, aşadar, în „plânsul lăuntric al cosmosului”, dar un cosmos nestructurat integral, rămas încă într-o stare de somnolenţă haotică, marcat de „paloarea mortală” a neantului. Dintr-o asemenea „demonie cosmotică” se desprind nişte figuri emblematice sau arhetipuri prin care se constituie mitologia poetică. Ele sunt Odin, Orfeu, cel „sălbăticit de suferinţă”, şi regele Somn, iar la alt nivel, Călugărul, Poetul şi Monarhul – acestea trei putându-se confunda sub o identitate androgină, la rândul ei configurată ca Înger al Morţii. Performanţa hermeneutului se realizează excepţional prin descinderile în „stratul ultim al viziunilor”, în metaforicul esenţial unde se contopesc miticul, magicul, muzica şi poeticul, aici fiind spaţiul misterului văzut ca „liman al morţii” şi clipă a nupţiilor genuine dintre spirit şi trup, înger şi materie. Poezia antumă, corespondentă neptunicului, cunoaşte în schimb, prin conceptualizare, diminuarea, transformarea sau chiar dispariţia unor categorii ale lirismului specifice zonei plutonice: mitosul, magia, melancolia, somnia ş.a. Substanţa spirituală se subţiază, cedând iniţiativa „trăirii subiective”, patosului, sentimentului. Viziunile demonice devin „peisaje”, mitosul se dizolvă în elegie. Dar clasicizarea nu e înţeleasă ca un defect, ci doar ca o reprimare a vizionarismului originar. Deşi nu a avut acelaşi impact ca studiul despre Eminescu, micromonografia *E. Lovinescu* propune o interpretare în multe privinţe inedită asupra marelui critic. Pentru prima dată **N.** explică aici câteva dintre contradicţiile evoluţiei spirituale a lui E. Lovinescu, identificând în simbolism sâmburele originar al criticii sale. Dar cartea cea mai spectaculoasă din deceniul al optulea al secolului trecut rămâne *Un roman epistolar* (1978), cuprinzând corespondenţa cu Radu Stanca şi unde, pe lângă subtilele pasaje referitoare la un singular *amor intellectualis* din literatura română, abundă fragmente de o formidabilă eclatanţă. Sunt evocate cele mai vii şi mai pline de promisiuni momente, aparţinând anilor ’46–’47, când autorul se afla la Cluj şi credea încă într-un reviriment al Cercului Literar, mai mult chiar – într-o revoluţie structurală a literaturii române. Alături de „euphorionism”, lansează acum conceptul „axiocraţie”, imaginând o lume dominată de criteriul valorilor. Tot în anii ’70 **N.** publică proză şi versuri în registru decadent şi manierist-estetizant, recuperări, în bună parte, ale anilor de tinereţe. Mai târziu, cartea lui de anvergură este *Istoria literaturii române*, pe care o dorea editată şi într-un al doilea volum, de vreme ce a lucrat eficient şi la perioada contemporană, după cum se vede din culegerea de articole (unele de sinteză) *Scriitori contemporani.* Oricum, deşi parţială, *Istoria...* se referă la epocile esenţiale ale literaturii române şi, ca operă de exil, e concepută cu o ţintă precisă: „Ce ne spune literatura română asupra fiinţei noastre axiologice, adică ce suntem noi românii şi cum ne prezentăm noi în confruntarea istoriei?”. Nu o metodologie, ci o profesiune de credinţă se înalţă din aceste rânduri. Concepţia asupra începuturilor literaturii române moderne este lovinesciană, în sensul aplicării ideilor de imitaţie, sincronism şi adaptare din mers la un fond naţional originar. Mai precis, literatura română începe odată cu descoperirea Occidentului, aşadar după 1800. Tot ce a fost înainte cade sub semnul „culturii minore”, însemnând provizorat, absenţa unor creaţii estetice. E de precizat însă că ideea sincronismului

funcţionează ca un principiu de evaluare pozitivă, istoricul literar descoperind tocmai vitalitatea mai puţin obişnuită a unei literaturi care a avut, aproape nesperat, „instinctul" sincronizării cu marile literaturi europene. Metodologic, *Istoria...* nu pune probleme deosebite. Materia e organizată cronologic şi compartimentată destul de convenţional, tradiţional adică, pe epoci, în cadrul acestora scriitorilor consacrându-li-se articole analitice concentrate. Un mic scandal a stârnit, mai cu seamă din cauza asumării deschise a opţiunilor homoerotice, *Straja dragonilor* (1994), gândită de **N.** ca o primă piesă dintr-un amplu proiect autobiografic. Deformat prin lupa estetismului, destinul autorului apare scăldat acum într-o altă lumină, pigmentată cu asociaţii livreşti, dar şi cu introspecţii pătrunzătoare, care sintetizează senzualitatea stridentă şi confesiunea nudă. Ca o oglindă autoreflexivă, cartea revelează faţa „plutonică" a lui **N.**

Personalitatea lui Ion Negoiţescu este, de fapt, aceea a unui poet damnat şi rămâne în veci inexplicabilă strădania acestui poet, care îşi injecta literatura în vene ca pe un drog, de a fi critic şi istoric literar. [...] *Ion Negoiţescu a trăit solitar şi neînţeles în societatea românească. Avea o existenţă estetizată, incompatibilă cu grosolănia forţată la care fuseseră condamnaţi românii de ocupanţii sovietici. Era lipsit de nerăbdarea indecentă de-a se afirma, şi aceasta tocmai în mijlocul vieţii literare, spaţiu al ambiţiei duse până la isterie.* […] *În postura de critic literar, făcea impresia unui om căzut din Lună. Nu ţinea seama de ţesătura de prejudecăţi şi interese din cauza căreia ierarhia de valori literare părea de neclintit. Dădea verdicte care contrariau. Se lăsa condus, cel mai adesea, de dorinţa de a trăi un moment de beatitudine estetică.*

ALEX. ŞTEFĂNESCU

SCRIERI: *Povestea tristă a lui Ramon Ocg*, Sibiu, 1941; *Despre mască şi mişcare*, Sibiu, 1944; *Scriitori moderni*, Bucureşti, 1966; *Poezia lui Eminescu*, Bucureşti, 1968; ed. îngr. Dan Damaschin, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1995; *Sabasios*, Bucureşti, 1968; *Poemele lui Balduin de Tyaormin*, Bucureşti, 1969; *E. Lovinescu*, Bucureşti, 1970; *Însemnări critice*, Cluj, 1970; *Lampa lui Aladin*, Bucureşti, 1971; *Moartea unui contabil*, Bucureşti, 1972; *Engrame*, Bucureşti, 1975; *Analize şi sinteze*, Bucureşti, 1976; *Viaţa particulară*, Bucureşti, 1977; Ion Negoiţescu – Radu Stanca, *Un roman epistolar*, Bucureşti, 1978; *Alte însemnări critice*, Bucureşti, 1980; *În cunoştinţă de cauză*, Cluj-Napoca, 1990; *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1991; *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994; *Straja dragonilor*, îngr. şi pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994; *Traversarea Cortinei. Corespondenţa lui Ion D. Sîrbu cu Ion Negoiţescu, Virgil Nemoianu, Mariana Şora*, îngr. Virgil Nemoianu şi Marius Ghica, pref. Virgil Nemoianu, Timişoara, 1994; *Scriitori moderni*, I–II, îngr. Mihai Ungheanu, pref. Emil Hurezeanu, Bucureşti, 1996–1997; *Ora oglinzilor*, îngr. şi pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1997; *Dialoguri după tăcere. Scrisori către S. Damian*, Bucureşti, 1998; *Despre E. Lovinescu*, îngr. Dan Damaschin, Piteşti, 1999; *Însemnările unui cosmopolit*, îngr. Dan Damaschin, Piteşti, 1999; *Primăvara elveţiană şi alte proze*, îngr. Ioan Milea, Piteşti, 1999. **Antologii:** *De la Dosoftei la Ştefan Augustin Doinaş*, îngr. şi pref. Cornel Regman, Cluj-Napoca, 1997. **Traduceri:** L. N. Tolstoi, *Hagi-Murad*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Mihail Calmâcu); Erich Auerbach, *Mimesis*, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1967; Georg Christoph Lichtenberg, *Aforisme*, pref. trad., Bucureşti, 1970; *Sunete fundamentale*, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Ştefan Aug. Doinaş, Virgil Nemoianu, Toma Pavel ş.a); Friedrich Hölderlin, *Poezii*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Ştefan Aug. Doinaş şi Virgil Nemoianu).

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, *174–177*; Manolescu, *Poezia*, *66–68*, *229–235*; Grigurcu, *Teritoriu*, *63–70*; Piru, *Varia*, I, *285–289*, II, *516–518*; Doinaş, *Poezie*, *113–121*; Raicu, *Structuri*, *204–208*; Grigurcu, *Idei*, *49–63*; Niţescu, *Repere*, *139–157*, *163–164*; Vlad, *Lectura*, *57–62*; Ungheanu, *Lecturi*, *275–284*; Regman, *Explorări*, *73–84*; Grigurcu, *Poeţi*, *232–240*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *382–387*; Grigurcu, *Critici*, *235–254*; Vartic, *Modelul*, *140–151*; Simuţ, *Diferenţa*, *197–201*; Grigurcu, *Între critici*, *115–123*; Al. Piru, *O nouă istorie a literaturii române*, L, 1992, 19–21; Matei Călinescu, *Despre „Istoria literaturii române" de I. Negoiţescu*, „22", 1992, 39; Nicolae Balotă, *Un condotier al literelor*, RL, 1993, 6; [*I. Negoiţescu*], VR, 1993, 2–3, APF, 1993, 3–4, ST, 1993, 3–4 (grupaje speciale); Grigurcu, *Peisaj*, I, *49–52*, III, *114–131*, *270–293*; Papahagi, *Fragmente*, *11–16*; Simuţ, *Incursiuni*, *89–95*; Ungureanu, *La vest*, I, *185–202*; Nicolae Balotă, *Cazul lui Nego*, JL, 1995, 5–12; Borbély, *Xenograme*, *13–17*; Poantă, *Cercul Literar*, *116–119*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *19–32*; Spiridon, *Apărarea*, *71–76*, *85–87*; Grigurcu, *Imposibila*, *152–165*; Zaciu, *Departe*, *78–86*; Faifer, *Faldurile*, *96–99*; *Dicţ. esenţial*, *564–567*; Virgil Nemoianu, *România şi liberalismele ei*, Bucureşti, 2000, *264–279*; Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar*, *passim*; Manolescu, *Lista*, III, *119–131*; Soviany, *Textualism*, II, *125–128*; *Dicţ. analitic*, IV, *168–171*; Gavril, *Cercul Literar*, *59–102*; Cioculescu, *Lecturi*, II, *221–224*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *120–124*; Grigurcu, *De la un critic*, *56–61*, *86–90*; Ştefănescu, *Istoria*, *687–694*; Manolescu, *Istoria*, *918–920*, *passim*; Terian, *A cincea esenţă*, *557–558*, *575–582*, *passim*; Damaschin, *Cercul Literar*, *passim*; [*I. Negoiţescu*], în *Spiritul critic la Cercul Literar de la Sibiu*, coordonator Sanda Cordoş, Cluj-Napoca, 2009, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *143*, *passim*, II, *1014–1015*; Manolescu, *Enciclopedia*, *536–540*; Goldiş, *Critica*, *244–251*.

P.P.

NEGOŞANU, Petronela (17.VI.1913, Copăcel, j. Braşov – 10.VIII.2001, Bucureşti), prozatoare, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Comşa) şi a lui Ioan

Şandru, funcţionar. Urmează şcoala generală germană la Cincu şi la Sighişoara (1920–1924), liceul la Blaj (1924–1931), Facultatea de Litere şi Filosofie şi Facultatea de Drept la Cluj (1931–1937), luându-şi doctoratul în drept cu teza *Basarabia în lumina dreptului internaţional*. Între 1938 şi 1940 a fost avocat pledant în cadrul Baroului Cluj, după care a îndeplinit funcţia de şef de secţie şi şef de serviciu în Ministerul Afacerilor Străine (1944–1947). A fost condamnată de Tribunalul Militar din Bucureşti pentru „agitaţie publică”, executând o pedeapsă de cinci ani (1950–1955). După repunerea în libertate a avut un timp domiciliu forţat. A fost căsătorită cu pictorul Grigore Negoşanu, în preajma căruia şi-a desăvârşit cultura artistică. În 1990 a intrat în Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România. Debutează în revista clujeană „Symposion” (1939) şi colaborează cu schiţe, eseuri şi traduceri la „Viaţa”, „Vremea”, „Tribuna”, „Universul literar”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Dacia rediviva”, „Orizont”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „România literară”, „Ramuri”, „Familia”, „Tomis” ş.a. În 1943 publică un volum de nuvele, *Am ucis albatrosul*, urmat de monografia *Destinul unui artist. Theodor Aman* (1973). Este autoarea a două piese pentru teatrul radiofonic, prin care revine la universul picturii, cu referire la Rubens şi Rembrandt.

Nuvela *Am ucis albatrosul*, care dă titlul cărţii de debut, dezvăluie un talent matur, **N.** fiind preocupată de incursiunea în psihicul feminin. Dragostea pentru acelaşi bărbat desparte două prietene, una alegând moartea. Prozatoarea sugerează cu delicateţe înfiriparea sentimentului în abisul emoţional al protagonistelor, pentru ca totul să se amplifice într-un sincretism tumultuos ce surprinde – nu numai ca peisaj rezonator – marea calmă ori agitată, deopotrivă cu tensionata, dar muta dispută dintre rivale. De altfel, atmosfera vieţii de la ţărmul mării este recompusă în panouri ce denotă sensibilitate şi forţă, secvenţial intrând în cadru atât peisajul în care se desfăşoară vilegiatura turiştilor fideli farmecului marin, cât şi mediul familial, cu ritmurile şi întâmplările lui. Cartea de amintiri *Călătoria,* scrisă între 1995 şi 2000, dar apărută postum, în 2004, conţine o rememorare a coşmarului trăit în închisorile comuniste, acolo unde personalitățile, valorile umane deveniseră nişte simple numere, iar instanţele supreme erau ura şi nedreptatea. **N.** a împărţit aceeaşi celulă cu femei de notorietate în viaţa politică, culturală şi socială românească, supuse torturii psihologice şi fizice la Jilava, Mislea sau în alte locuri de detenție. În memorial sunt evocate soţiile unor foşti oameni politici ca Dinu Brătianu, Ion Mihalache, Virgil Madgearu, soţia compozitorului Mihail Jora, scriitoarele Sanda Stolojan şi Alice Voinescu, Mioara Cantacuzino (nepoată a prinţesei Maruca Cantacuzino, soţia lui George Enescu). Carte a închisorii, *Călătoria* e scrisă cu simplitate, cu o amărăciune reținută, resemnată. A fi întemniţat ani de zile însemna a ţi se ivi tot mai des în minte, după cum notează scriitoarea, „acele spaţii largi în care nu mă simţeam ca o fiinţă vie, ci ca o vietate din care se evaporaseră sentimentele, simţirea, ciudata existenţă în nefiinţă”. **N.** a dovedit o înzestrare deosebită ca traducătoare, dând, singură sau în colaborare cu Virgil Teodorescu, mai cu seamă versiuni ale unor scrieri de limbă engleză.

SCRIERI: *Am ucis albatrosul*, Bucureşti, 1943; *Destinul unui artist. Theodor Aman*, Craiova, 1973; *Călătoria*, Bucureşti, 2004. **Ediţii:** A.P. Bănuţ, *Scrieri*, pref. edit., Bucureşti, 1974. **Traduceri:** Louis Bromfield, *Delta sălbatică*, Bucureşti, 1944; H.C. Andersen, *Poveştile lui Moş Ene*, Bucureşti, 1948; Charles Dickens, *Poveste de Crăciun*, Bucureşti, 1949; Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, Bucureşti, 1949; Friedrich Dürrenmatt, *Făgăduiala*, Bucureşti, 1966; *Macnair cel Orb. Povestiri canadiene*, Bucureşti, 1970; *Înţelegând zăpada (Antologie a poeţilor canadieni de limbă engleză)*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); *Lirică americană contemporană*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); *Steaua Marilor Lacuri (45 poeţi canadieni de limbă franceză)*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); *Walum Olum (Cântecele şi proverbele indienilor din America de Nord)*, Cluj-Napoca, 1981 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); Marin Sorescu, *Symmetries*, Toronto, 1982 (în colaborare cu John Robert Colombo); Ezra Pound, *Cantos*, îngr. şi postfaţa trad., pref. Vasile Nicolescu, Iaşi, 1983 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); D. H. Lawrence, *Apărarea Lady-ei Chatterley*, Bucureşti, 1993; Joseph Jacobs, *Tom Degeţel şi alte basme englezeşti*, Bucureşti, 1995; Charles Perrault, *Frumoasa din pădurea adormită*, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Mihail Chirnoagă, *„Am ucis albatrosul”*, VAA, 1943, 921; Ovidiu Drimba, *„Am ucis albatrosul”*, VAA, 1943, 948; Petre Pascu, *„Am ucis albatrosul”*, „Tribuna română”, 1943, 63; George Sbârcea, *Anul literar 1943*, „Almanahul ziarului «Curentul»”, 1944; Iulian Vesper, *„Am ucis albatrosul”*, „Prietenie şi luptă”, 1944, 1; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *421–423*; Iordan Datcu, *Procesul de lichidare*, LCF, 2005, 22. ***O.I.***

NEGREA, Gelu (23.I.1945, Orodel, j. Dolj), critic literar, prozator. Este fiul Constanţei Negrea (n. Mihăilescu), funcţionară, și al lui Marin Negrea,

agricultor; prenumele la naștere Gheorghe. Urmează școala generală în Braniște și în Cujmir, ambele în județul Mehedinţi. Liceul îl face în Plenița, județul Dolj (1959–1961) și în Vânju Mare, județul Mehedinţi (1961–1963). Absolvent al Facultății de Limba şi Literatura Română la Universitatea din Bucureşti (1969), va mai frecventa Facultatea de Ziaristică din cadrul Academiei „Ştefan Gheorghiu" (1981) și Facultatea de Regie Teatru, Academia Luceafărul din Bucureşti (1991–1994). Este pe rând redactor și şef de secţie culturală la ziarul „Viitorul" din Drobeta-Turnu Severin (1969–1971, 1978–1983), bibliotecar și instructor cultural tot aici (1972–1974), inspector la Consiliul Popular al judeţului Mehedinţi (1975–1977, 1983–1989), director și patron al ziarului „Dimineaţa" din Drobeta-Turnu Severin (1990–1992), redactor-şef al ziarului „Universul românesc" din Bucureşti (1992–1993), secretar general de redacţie și redactor-şef adjunct la cotidianul guvernamental „Vocea României" (1993–1996), secretar general de redacţie și redactor şef adjunct la „Sportul românesc" (1997–1999), redactor-şef al ziarului „Universul" din Los Angeles (1999–2001), şef de secţie la „Cronica română" (2001–2002); pensionat medical, va fi redactor-şef adjunct la „Flacăra lui Adrian Păunescu" (2002–2005), secretar general de redacţie și redactor-şef la „Luceafărul de dimineață" (2009–2011), redactor la Editura Academiei Române (2009–2012). A obținut Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române și Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, ambele în 2009.

Primele volume ale lui **N.**, *Anti-Caragiale* (2001) și *Cine eşti dumneata, domnule Moromete?* (2003), revelă un critic specializat în vânarea clișeelor interpretative așternute asupra unor scrieri canonice. *Anti-Caragiale* cercetează rolul de actant al textelor non-orale (ziare, scrisori, răvașe, telegrame, petiții, demisii, polițe, reclamații, procese-verbale ș.a.) în opera lui I.L. Caragiale, în particular în *O scrisoare pierdută*. **N.** combate o serie de locuri comune ale exegezei: astfel, în stilul G. Călinescu din *Domina bona*, Cațavencu devine un politician de calibru, „un promotor al progresului [...], un pătrunzător analist și chiar un vizionar", Tipătescu e un Oblomov, Trahanache se transformă într-un potențial personaj de dramă ibseniană și într-un politician „care posedă organ pentru prizarea conceptelor mari", Zoe aduce cu Madame Bovary și cu Don Quijote, Cetățeanul turmentat este neonest ș.a. Mai mult, criticul sesizează câteva incoerențe provocate de Caragiale însuși sau face, prin deducție detectivistă, dezvăluiri: scrisoarea din titlu de fapt nu există, neputând fi expediată prin nici unul dintre canalele convenționale; temporalitatea internă a piesei nu poate fi tradusă verosimil într-o temporalitate reală, fiind manipulată de autor în ceea ce ar premerge logica cinematografică; votul Cetățeanului turmentat este nul. În volumul *Cine eşti dumneata, domnule Moromete?*, Moromete devine un primitiv despotic, suficient și violent, fără scrupule în fața legii și a familiei, în plus un spirit nepractic, inapt să descifreze corect sau în folosul său realitatea. Citirea, din unghi naratologic sau tipologic, a romanului lui Marin Preda în paralel cu scrieri de Ion Creangă, I.L. Caragiale și Liviu Rebreanu se dovedește de asemenea fertilă. Calitățile lui **N.** se manifestă cel mai limpede în aceste prime două cărți: inteligență deductivă, priză asupra textului, atitudine necopleșită de presiunea precedenței critice, vervă, umor. Continuarea șantierului Caragiale în *Dicţionar subiectiv al personajelor lui I.L. Caragiale* (I, 2004) îl împinge însă pe critic către un pariu imprudent. Metoda lecturilor ireverențioase și în răspăr din *Anti-Caragiale* este forțată prin caracterul exhaustiv al cercetării (personaje de la A la Z) să capete proporții de sistem și, ca atare, devine repetitivă, previzibilă și tot mai inaderentă la realitatea textului. Deși *Dicționarul...* rămâne un proiect util, cu unele abordări ingenioase, construcția ca atare nu convinge. Încă mai inconsistent devine „șantierul" Caragiale în *Caragiale. Marele paradox* (2012). Canibalizând o bună parte din lucrările anterioare, cartea încearcă totuși, în partea ei originală, să arate că autorul *Momentelor* este un romantic. Dar tentativa este minată de diletantism și de alte cusururi, care aici devin patente: stil jurnalistic, asociații forțate, citări după ureche, lipsa unui aparat bibliografic, predilecția pentru retezarea de noduri gordiene, recursul la glumițe și la divagații peremptorii ce par că importă editoriale din presa cotidiană. Romanul *Codul lui Alexandru* (2007) încearcă să pastișeze stilul Dan Brown din *Codul lui Da Vinci* și în același timp să producă o ficțiune de consum performantă. Indecizia în regimul strategiei discursive îl împiedică să fie și una, și cealaltă. *Secretul lui Don Juan. 1001 aforisme*

(2010) valorifică umorul lui **N.,** care nu este, totuși, un Rivarol.

SCRIERI: *Anti-Caragiale*, București, 2001; ed. 3, București, 2012; *Cine ești dumneata, domnule Moromete?*, București, 2003; *Dicționar subiectiv al personajelor lui I.L. Caragiale*, vol. I: *A-Z*, București, 2004; ed. București, 2009; *Codul lui Alexandru*, București, 2007; *Secretul lui Don Juan. 1001 aforisme*, București, 2010; *Caragiale. Marele paradox*, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Celălalt Caragiale*, RL, 2004, 6; Mihai Iovănel, *Sabia cu lunetă*, CLT, 2007, 17; Manolescu, *Istoria*, *424–427*; 9; Doris Mironescu, *Caragiale, fără sare şi piper*, SDC, 2010, 265; Gelu Ionescu, *Cioclopedice*, APF, 2012, 4; Dan Cristea, *În jurul lui Caragiale*, LCF, 2012, 10; Ioan Adam, *Afinităţi selective*, Târgovişte, 2012, *259–266*. ***M.I.***

NEGREANU, Constantin (6.I.1942, Turnu Severin – 27.I.1991, Drobeta-Turnu Severin), folclorist. Urmează şcoala primară şi liceul la Turnu Severin (1949–1960) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara (1960–1965). Funcţionează ca profesor de limba şi literatura română la Cerneţi, azi cartier al oraşului Drobeta-Turnu Severin (1968–1990). Obţine titlul de doctor în filologie al Universităţii din Timişoara (1979). A editat între 1975 şi 1986, la Turnu Severin, revista „Şcoala Mehedinţiului”. Colaborează la „Buletinul Societăţii de Ştiinţe Filologice”, „Limba şi literatura română”, „Limbă şi literatură”, „Revista de etnografie şi folclor”, „Mehedinţiul literar şi artistic”, „Revista de lingvistică și știință literară” (Chișinău), „Proverbium Dacoromania”, „Proverbium” (Helsinki) ș.a.

N. a făcut parte dintr-un grup de cercetători care i-a mai cuprins pe Dumitru Stanciu şi pe Ion Bratu, grup preocupat de studiul proverbelor. Pasionat al cercetărilor în domeniu, el a impulsionat şi a creat la Turnu Severin o mişcare dedicată paremiologiei, cunoscută şi în cercuri de specialitate de peste hotare. *Structura proverbelor româneşti* (1983), iniţial teză de doctorat, este o sinteză din perspectivă lingvistică şi stilistică a paremiologiei româneşti. Autorul se dovedeşte un bun cunoscător atât al metodelor tradiţionale, cât şi al celor moderne, structuralistă şi semiotică, iar cartea reprezintă „o contribuţie serioasă şi clară a ceea ce a vrut să aprofundeze folcloristul” (I. C. Chiţimia). A reeditat, în colaborare cu Ion Bratu, colecţia de proverbe a lui I. C. Hinţescu.

SCRIERI: *Structura proverbelor româneşti*, Bucureşti, 1983; *Istoria proverbului românesc*, îngr. Al. Stănciulescu-Bârda, Bârda, 1998; ed. 2, Bârda, 2012. **Ediţii:** I. C. Hinţescu, *Proverbele românilor*, pref. I. C. Chiţimia, Timişoara, 1985 (în colaborare cu Ion Bratu); Ştefan Odobleja, *Pagini inedite*, pref. edit., Craiova, 1986.

Repere bibliografice: Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, SPM, 1983, 35; I. C. Chiţimia, *„Structura proverbelor româneşti”*, LL, 1983; Tudora Şandru-Olteanu, *„Structura proverbelor româneşti”*, LR, 1984, 3; Ion Cuceu, *„Structura proverbelor româneşti”*, ST, 1984, 7; Lucia Cireş, *„Structura proverbelor româneşti”*, ALIL, seria B, t. XXIX, 1983–1984; Al. Dobre, *„Structura proverbelor româneşti”*, REF, 1984, 2; Dumitru Stanciu, Efim Junghietu, *Constantin Negreanu*, RLSL, 1991, 5; Mihail M. Robea, *Constantin C. Negreanu*, REF, 1992, 2; Virgil Tătaru, *Constantin Negreanu, un mare paremiolog pe nedrept uitat*, „Răstimp”, 2001, 1; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *640–641*; Al. Stănciulescu-Bârda, *Un paremiolog de frunte: Constantin Negreanu*, „Răstimp”, 2012, 1. ***I.D.***

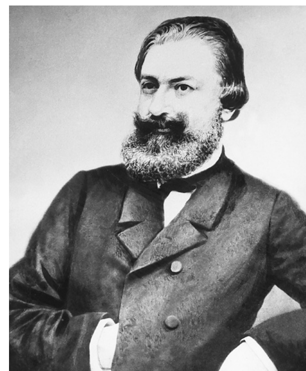
NEGREANU, Gabriela (6.VII.1947, Bucureşti – 22.X.1995, Bucureşti), poetă, eseistă. Este fiica Mariei Vasilache (n. Manea Gheorghe-Belduganu), muncitoare, şi a lui Constantin Vasilache, tehnician în industria confecţiilor. A urmat liceul la Botoşani şi Călăraşi, absolvindu-l în 1965, şi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, fiind licenţiată în 1970. În 1971 a început să studieze şi filosofia, dar se retrage de la cursuri după doi ani. Din 1970 până în 1985 lucrează ca lector la Editura Albatros, ulterior revenind ca redactor la Televiziunea Română. Debutează în 1963, cu poezia *Dunăre,* în „Luceafărul” (semnată Gabriela Vasilache; a folosit, cu alte ocazii, şi semnătura Maria-Gabriela Vasilache). Prima ei carte este eseul *Paul Valéry şi modelul Leonardo* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor). Vor urma opt plachete, de la *Decorul şi prezenţa (Capricii)* la *Noaptea inițiaților* (1995), romanul pentru copii *Aventurile lui Mototol-Rostogol la prima lui ieşire din ocol* (1981) şi diverse traduceri, între care, în 1988, o antologie din Paulin Joachim. A mai colaborat la „Echinox”, „Ramuri”, „România literară” ş.a.

Lirica scrisă de **N.** indică o luciditate asumată cu fervoare şi cu fascinaţia riscului, un patos fără grandilocvenţă, susţinut prin forţa şi rigoarea elegantă a rostirii, legitimat de angajarea existenţială puternică. Individualitatea poetei se defineşte prin ardenţă glacială, inteligenţă şi cerebralitate. O caracterizează, de asemenea, o egolatrie „înaltă“, orgoliul afirmat al persoanei libere şi

active, jubilaţia trăirii, aspiraţia spre esenţializare şi preferinţa pentru abstracţiune, trăirea aproape organică a orizontului ideatic. Poeta arborează o directeţe tăioasă, consemnează eşecul, deruta, marasmul, aprehensiunile, angoasele, lirica ei fiind – în pofida peisajelor geometrice, reci ori a beatitudinii existenţiale – marcată de o melancolie de fond, fără încetare contracarată de elanuri controlat-inflamate, conjurând „triumful“: „Exersându-mi privirile/ până ce n-ar mai arde decât/ triumful, strălucirea demnităţii mele de om liber./ O, şi ce aripi pot închipui/ pentru a trece zidurile-aceste“. Apropiată de generaţia optzecistă prin vârstă şi prin perioada în care s-a manifestat literar, **N.** nu i-a aparţinut pe plan literar. Poezia ei este mai degrabă şaptezecistă, în orice caz aparţine modernismului, prezentând, între altele, afinităţi sensibile cu ermetismul lui Ion Barbu şi cu alte formule ale modernităţii. Eseul *Paul Valéry şi modelul Leonardo* este conceput cu o mare capacitate simpatetică faţă de omul Valéry, faţă de opera lui (chestiunea raportului om–operă e aprofundată cu subtilitate) şi cu deschidere către reverberaţiile în actualitate. Textul e alert, cu frecvente schimbări de unghi, dar în cadrul unui proiect de ansamblu foarte coerent. Criterii diferite – cronologic, tematic, biografic etc. – sunt convocate pe rând cu un pragmatism eficace. Valéry este considerat mai ales ca eseist şi gânditor, examinat prin raportare la modelul omului complet. Studiul e organizat pe capitole, alternate cu grupaje de fragmente din textele lui Valéry, în traducerea autoarei. Cu deosebire interesante sunt interpretările ce vizează identitatea lui Paul Valéry ca precursor al abordărilor lingvistico-filosofice şi semiotice promovate de stilistica modernă. Cartea propune un Valéry plauzibil, cu accente puse convingător. Stilul eseistei vădeşte aceeaşi fervoare care poate fi depistată în poezia ei.

SCRIERI: *Paul Valéry şi modelul Leonardo*, Bucureşti, 1978; *Decorul şi prezenţa (Capricii)*, Bucureşti, 1979; *Aventurile lui Mototol-Rostogol la prima lui ieşire din ocol*, Bucureşti, 1981; *Elegii pentru sufletul înflorit*, Bucureşti, 1981; *Jurnal. Eul peregrin*, Bucureşti, 1984; *Partea omului*, Bucureşti, 1987; *Incinte*, Bucureşti, 1988; *Viziune cu logofagi*, Constanţa, 1994; *Memoria unui creier*, Bucureşti, 1995; *Noaptea iniţiaţilor*, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Marian Vasile, *Paul Valéry şi europenismul*, LCF, 1979, 8; Al. Piru, *Cartea de debut*, LCF, 1979, 26; Mircea Vaida, *„Elegii pentru sufletul înflorit”*, TR, 1982, 3; Dana Dumitriu, *Patos şi luciditate*, RL, 1982, 32; Radu G. Ţeposu, *Ideografii lirice*, FLC, 1985, 7; Elena Tacciu, *Continentul cuvintelor*, RL, 1985, 23; Grigurcu, *Existenţa, 417–420*; Mihai Ungheanu, *„Partea omului”*, LCF, 1987, 45; Alex. Ştefănescu, [*Gabriela Negreanu*], RL, 1995, 5, CLT, 2010, 15; Edith Horvath, *„Noaptea iniţiaţilor”*, ST, 1995, 46; C. Stănescu, *Nu vă temeţi!*, ALA, 1995, 292; Iulian Boldea, *La porţile utopiei*, LCF, 1996, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *422–423*; Claudiu Komartin, *Trei poeţi de dincolo*, TMS, 2010, 1. ***N.Br.***

NEGRI, Costache (1812, Iaşi – 28.IX.1876, Târgu Ocna), prozator.

Este al doilea dintre cei șase copii ai Smarandei, fiica lui Miron Donici, pârcălab de Soroca, şi ai lui Petrache Negre (sau Negrea), vel agă. Învaţă acasă, cu un dascăl grec, iar după 1823 la Curtea domnitorului Ioan Sandu Sturdza. În 1821, în timpul mişcării eteriste, familia se refugiază la Chişinău şi **N.** îşi continuă acolo învăţătura, la şcoala Mitropoliei. După moartea tatălui (1823), se înapoiază la Iaşi şi urmează o vreme la pensionul lui Mouton. În 1828, la Odessa, înscris tot la un pension ţinut de un francez, e apelat Negry, nume pe care îl şi adoptă într-o formă uşor modificată. La întoarcere avea să treacă prin pensionul lui Victor Cuénim. Plecat în Apus (1832) pentru a studia medicina, se lasă subjugat de frumuseţea unor oraşe ca Viena, Paris, Berlin, Veneţia, Napoli, Florenţa. În 1841 era în ţară şi refuza să devină clironomul averii, impresionante, a tatălui vitreg, Costache Conachi. Din moştenirea lăsată de Petrache Negre îşi păstrează moşia de la Mânjina, care avea să fie un loc de întrunire al unioniştilor din cele două provincii. Amfitrion preţuit pentru tactul, modestia şi chibzuinţa lui, pentru caracterul său ales, **N.** se bucură de multă autoritate. În 1845 ajunge în Anglia. La Paris, în 1848, înmânează Guvernului Provizoriu tricolorul românesc, realizat – după unele mărturii – chiar de el, prin combinarea culorilor vechilor drapele moldovenesc şi

muntenesc. Fiind în străinătate, nu participă la mişcarea revoluţionară din Moldova, dar va împărtăşi cu alţi căuzaşi soarta de exilat. E ales, la Cernăuţi, preşedinte al comitetului revoluţionar restrâns. În 1849 Nicolae Bălcescu îl propune şef al emigraţiei române în străinătate, însă **N.** nu acceptă. Întors acasă, face propagandă pentru Unire. În 1851 este numit pârcălab de Covurlui, iar în 1854 funcţionează ca şef al Departamentului Lucrărilor Publice. Trimis în anul următor în fruntea unei delegaţii la Viena, pentru a susţine cauza Principatelor şi drepturile de autonomie, îşi inaugurează o carieră diplomatică eminentă. Agent al ţării la Constantinopol, se preocupă de chestiunea mănăstirilor închinate. Revine la Iaşi în 1856, fiind integrat în Comitetul Unirii. În 1857 devine deputat la Galaţi. Vicepreşedinte al Adunării Ad-hoc, pledează pentru împroprietărirea ţăranilor. La un moment dat (1858), erau de partea sa mari şanse să fie ales domn, dar renunţă la candidatură. Va rămâne un sfetnic apropiat al prietenului său Al. I. Cuza, cu deosebire în problemele de politică externă. Din nou la Constantinopol, ca reprezentant oficial, el luptă cu dârzenie şi cu infinită răbdare pentru recunoaşterea dublei învestituri a lui Cuza, prin urmare a Unirii. Năzuind de mult la chietudinea sălaşului său din Târgu Ocna, se retrage acolo. S-a stins de pe urma unei pneumonii.

Ca scriitor, **N.** este un diletant fin şi cultivat. A colaborat în 1844 la „Propăşirea" şi, mai mult la insistenţele unor amici (era covârşit de înrâurirea lui Vasile Alecsandri), a trimis câte ceva la „Calendar pentru poporul românesc pe anul 1845", „Calendar pe 1853", „România literară", „Steaua Dunării", „Foaia Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina". Poet ocazional, stihurile lui de dragoste, care – pe muzică de M. A. Corradini – şi-au avut răsunetul lor în epocă, nu sunt prea departe de alcătuirile poetice ale lui Costache Conachi sau ale Văcăreştilor. Mai multă vigoare au versurile de inspiraţie folclorică, nu însă şi cele pe temă istorică, fade cu totul. Ca divertisment, a compus şi câteva fabule. Inapt pentru scrierile de ficţiune, **N.** se dovedeşte mai convingător în proza de evocare lirică şi mai ales în memorialul de călătorie. Cele trei „sări" din ciclul *Veneţia*, de atmosferă romantică, povestesc patetic despre iubiri aprinse, răzbunări teribile, petrecute într-o ambianţă misterioasă şi lugubră. Un fragment de nuvelă, cam neguroasă, *Mănăstirea*, are ca protagonist un proscris politic pe nume Corrad, amintind de M. A. Corradini. Tot neterminată, schiţa *Memoriile unei părechi de foarfici* dezvăluie resurse satirice. Poliglot (cunoştea franceza, italiana, engleza, germana, turca, greaca modernă şi latina), **N.** a tradus din Byron, Schiller, poate şi din André Chénier. În decursul activităţii lui a rostit multe discursuri, remarcabil fiind toastul ţinut la Paris (în decembrie 1848), cu prilejul comemorării lui Ştefan cel Mare. Epistolele, cu pecete oficială (adresate lui Al. I. Cuza) sau destinate unor prieteni (Vasile Alecsandri, Ion Ghica) şi unor membri ai familiei, constituie partea ataşantă a scrisului acestui om sensibil şi dornic de echilibru. Epistolierul apare ca un moralist blajin şi un înţelept, înclinat spre un trai patriarhal, în mijlocul naturii. Omul politic, ce meditează acum cu amărăciune la moravurile vremii, e o prezenţă tot mai discretă, imaginea care prinde contur fiind aceea a unui boier de ţară, retras departe de vânzoleala din agora, dedându-se, cu o bucurie simplă şi naivă, plăcerilor de numismat şi horticultor. Predicând răbdarea, resemnarea, el se înfioară câteodată de singurătate şi de apropierea sfârşitului. E un spirit reflexiv şi sceptic, cu porniri de duioşie şi alunecări spre fatalism. Umorul nu îi lipseşte însă, nici autoironia. Din scrisorile lui se desprinde un cult al prieteniei şi al lucrurilor frumoase. În literatura epistolară românească **N.** ocupă un loc distinct.

SCRIERI: *Versuri, proză, scrisori*, pref. Emil Gârleanu, Bucureşti, 1909; *Scrieri*, I–II, îngr. şi introd. Emil Boldan, Bucureşti, 1966; *Scrieri social-politice*, îngr. şi introd. Emil Boldan, Bucureşti, 1978; Alexandru Ioan Cuza – Costache Negri, *Corespondenţă*, îngr. şi introd. Emil Boldan, Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: George Missail, *Constantin Negri*, Bucureşti, 1877; D. Teleor, *Costachi Negri*, Bucureşti, 1909; Gh. N. Munteanu-Bârlad, *Costache Negri*, Bucureşti, [1911]; G.G. Burghele, *Costache Negri*, Dorohoi, 1927; Petraşcu, *Icoane*, II, *61–70*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *243–245*, *Ist. lit.* (1982), *259–262*; Pericle Martinescu, *Costache Negri*, Bucureşti, 1966; *Ist. lit.*, II, *446–451*; *Dicţ. lit. 1900*, *616–617*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *400–401*; Paul Păltănea, *Viaţa lui Costache Negri*, Iaşi, 1985; Arthur Baligot de Beyne, *Corespondența cu Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri*, tr., îngr. și introd. Emil Boldan, Iași, 1986; Manolescu, *Istoria*, I, *255–258*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *423–425*; Gina Negruţ, *Costache Negri: omul politic, scriitorul*, Tecuci, 2010.

F.F.

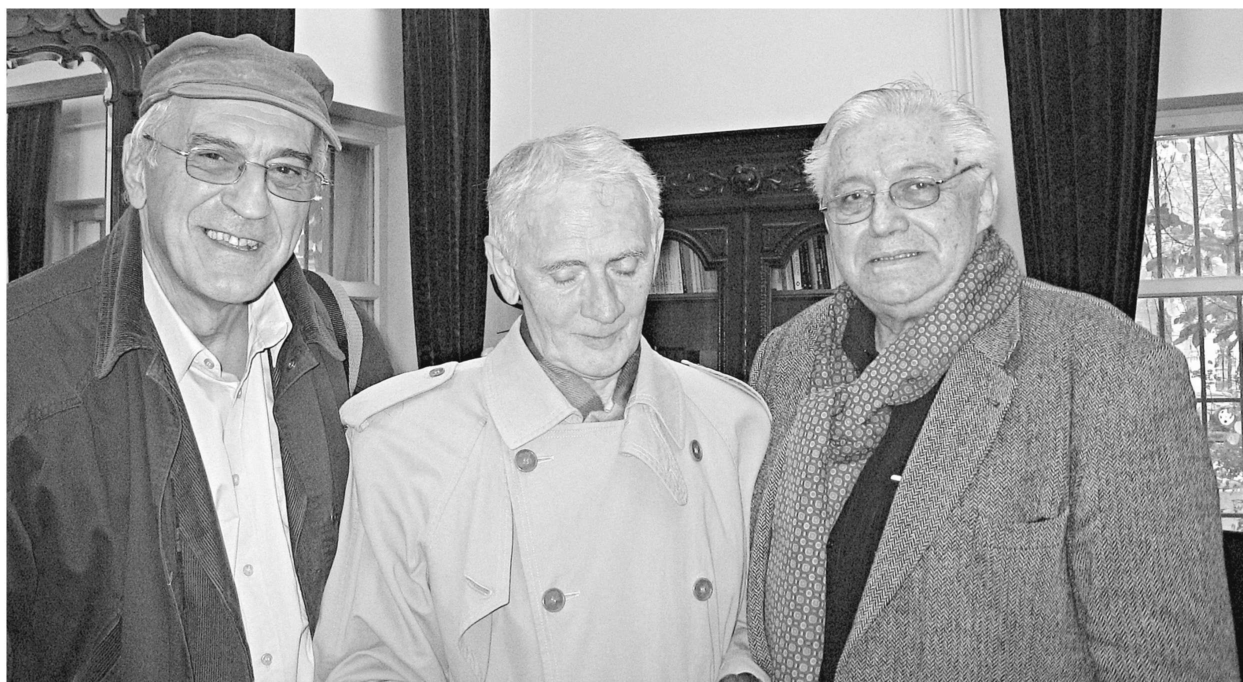
NEGRICI, Eugen (28.IX.1941, Râmnicu Vâlcea), critic şi istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Popescu) şi al lui Nicolae Negrici, ofiţer. Între 1948 şi 1955 urmează şcoala elementară, iar între 1955 şi 1959 Liceul „N. Bălcescu" din oraşul natal. Din 1959 este student al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti, absolvită în 1964. Din acelaşi an lucrează ca redactor la revista „Lumea" şi ca preparator la Institutul Pedagogic din Craiova. În 1973 devine doctor al Universităţii din Bucureşti. Îşi construieşte o carieră la Universitatea din Craiova, parcurgând toate treptele ierarhiei universitare până la aceea de profesor, între 1983 şi 1988 îndeplinind şi funcţia de decan al Facultăţii de Filologie. Între 1974 şi 1976 este lector de limba şi literatura română la Bratislava. Din 1991 devine profesor la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, fiind, pentru scurtă vreme, şi director la Editura Eminescu (1990–1991). Debutează în 1964 la „Gazeta literară", iar editorial în 1971 cu *Antim. Logos şi personalitate*. Mai colaborează la „Ramuri", „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Viaţa românească" ş.a. Este distins de mai multe ori cu Premiul Uniunii Scriitorilor şi al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti şi deţine Ordinul Naţional pentru Merit în grad de Ofiţer.

Antim. Logos şi personalitate şi *Naraţiunea în cronicile lui Grigore Ureche şi Miron Costin* (1972; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Craiova), la origine teză de doctorat, sunt lucrări care anunţă temele de care-şi va lega numele **N.**: „expresivitatea involuntară" a textelor vechi, importanţa contextului şi a receptării (publicului), apte să reinventeze o scriere etc. Astfel, se remarcă în predicile lui Antim Ivireanul atenţia pentru relaţia dintre autorul-predicator şi public, tendinţa mitropolitului spre literaturizarea (estetizarea) discursului teologic chiar cu riscul de a aluneca spre erezie, „plasticitatea involuntară" a *Didahiilor* etc. Lucrarea despre Ureche şi Costin scoate de asemenea în evidenţă valorile „involuntar moderne" sau „expresive" din scrierile celor doi cronicari, accentuând calitatea literaturii vechi de a „stârni interesul stilistic atât prin ceea ce o apropie de modalitatea narativă modernă, cât şi prin ceea ce o opune acesteia". Tatonată în lucrările despre literatura veche, tema „expresivităţii involuntare" va dobândi consistenţă în trilogia *Expresivitatea involuntară*, cuprinzând volumul omonim din 1977, *Figura spiritului creator* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor) şi *Imanenţa literaturii* (1981). În *Expresivitatea involuntară*, inspirat de semiotică şi îndeosebi de scrierile lui Umberto Eco (originalitatea ideilor proprii este însă deseori greu de cuantificat, dat fiind că nu se trimite riguros la surse), **N.** pledează pentru relativitatea actului critic, subliniind importanţa contextului şi a receptării în valorizarea produsului artistic. Teza lui Lovinescu din *Mutaţia valorilor estetice* este revizitată din unghiul teoriei receptării şi a conceptului „semioză deschisă": „mutaţia valorilor estetice" devine, ca atare, „mutaţiile petrecute în conştiinţa estetică", opera neputându-şi pierde ipoteticul cuantum estetic obiectiv delegat ei de autor, fiindcă nu posedă decât acea realitate estetică pe care i-o atribuie cititorul într-un moment sau altul al istoriei. Dacă Lovinescu semnala dificultatea progresivă a accesului la contextul originar al operelor din trecut, **N.** alege să pună în evidenţă aptitudinea catalitică a prezentului şi aportul receptorului la reconfigurarea obiectului estetic: operele se actualizează, se „reinventează", se „revitalizează" cu fiecare nouă lectură sau orizont de aşteptare capabile să-i ataşeze o „semnificaţie", deci o „valoare". „Expresivitatea involuntară" este depistată şi în scrieri cu caracter non-artistic (de la istoriografie la texte ţinând de sfera juridică, ştiinţifică, publicistică etc.), care, prin imprevizibilul evoluţiei contextelor de receptare, pot obţine valenţe expresive nescontate la momentul producerii lor. Dacă *Expresivitatea involuntară* exploata ipostaza activă a receptorului, contribuţia lui la (re)lansarea unei opere, *Figura spiritului creator* oferă o perspectivă dinamică asupra autorului: „imaginea spiritului creator în acţiune", „istoria tranzacţiilor mentale" ale creatorului, „mişcarea gândirii producătoare", „drama generării unei opere", prin intermediul unui corpus de opere care pleacă de la *Didahiile* lui Antim Ivireanul şi ajunge la poezia lui Nichita Stănescu şi a lui Marin Sorescu. *Imanenţa literaturii* reafirmă rolul contextului şi al receptării, apte să includă în aria literaturii texte de varii facturi, care pot fi recuperate ca artistice graţie „polisemiei latente". Ideea

directoare din *Figura spiritului creator* este dusă mai departe într-un studiu consacrat poeziei din anii 1960–1980, *Introducere în poezia contemporană* (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor), o „încercare de sistematizare" a ceea ce **N.** numeşte „gândirea producătoare" a unora din poeţii timpului şi a tipului de poezie practicat de aceştia. Sunt distinse trei categorii sau tipuri de poezie: poezia „ca prelucrare" (Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Mircea Dinescu, Mircea Ivănescu), poezia „ca transfigurare" (Vasile Vlad, Virgil Mazilescu) şi poezia „ca substituire" (Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu, Mircea Ciobanu). Proiectul din *Introducere…* va fi reluat în *Sistematica poeziei* (1988) – volum care, cu mici modificări nominale („prelucrarea" devine „structurare", „substituirea" devine „metamorfozare"), extinde viziunea triadică din *Introducere…* la sfera genului liric în ansamblu, izolând trei modele generative universale ale procesului de creaţie. *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitaţie şi propagandă* (1995) anunţă un nou câmp de interes, lectura în cheie mitografică a literaturii din comunism. Este o antologie a liricii autohtone postbelice, cu o introducere care fructifică o idee lansată la începutul secolului trecut de Eric Voegelin: tiparul propagandei politice calchiază tiparul discursului religios. După un nou studiu consacrat perioadei vechi (*Poezia medievală în limba română*, 1996; Premiul Uniunii Scriitorilor), **N.** publică *Literatura română sub comunism* (2002–2003; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), în două volume, primul tratând proza, celălalt poezia. Tomul despre proza postbelică este împărţit în două mari secţiuni, una expunând un „scurt istoric al raporturilor literaturii cu propaganda", iar cealaltă „evoluţia prozei" de la „etapa stalinismului integral (1948–1953)" până la „etapa naţionalismului comunist". Dacă în prima secţiune sunt urmărite metamorfozele relaţiei dintre politic şi literatură, cu accent pe lectura mitografică (tema patriei primejduite, tema Salvatorului, tema apoteotică a Cârmaciului etc.), în a doua parte materialul e distribuit conform perechii conceptuale „literatură aservită" versus „literatură tolerată", aceasta din urmă modulată de un nou dublet – „aspiraţia la adevăr" versus „aspiraţia la literaritate". Autorul îşi asumă din start postura implicată, de martor şi actor al perioadei, discursul fiind populat de calificative pline de furie („minţi diabolice", „bacilul «luptei de clasă»" etc.). Raţionalismul metodei sale nu exclude diatriba, incriminarea. În *Iluziile literaturii române* (2008) **N.** îşi propune să deconstruiască aşa-numita mitogeneză protecţionistă sau

Eugen Negrici, Livius Ciocârlie și Nicolae Breban

compensatoare a criticii literare româneşti, începând cu G. Călinescu, dar şi o serie de concepte care au format osatura ideologică a istoriografiei autohtone, de la modernitatea şi modernismul lui Lovinescu la preromantism, romantism, baroc, balcanism, onirism, protocronism, postmodernism ş.a. Toate acestea sunt interpretate ca forme fără fond prin care criticii literari ar fi căutat, de-a lungul secolului trecut, să sincronizeze producţia literară autohtonă în raport cu metaliteratura occidentală, pentru a induce prestanţă şi organicitate literaturii autohtone. Dacă *Expresivitatea involuntară* extindea feuda literaturii până la confundarea acesteia cu limbajul în sine, *Iluziile…* este o încercare de restrângere a patrimoniului critico-literar existent printr-o filosofie a debarasării/epurării. Astfel, texte şi autori canonici – începând cu literatura veche şi sfârşind cu marile nume ale literaturii postbelice – sunt priviţi printr-o lentilă diminuantă şi măcinată de diverse inconsistenţe metodologice sau de umori personale. Cu literatura veche, în sfera căreia cariera lui s-a construit în bună măsură, dar și cu cercetătorii care au încercat să inducă scrierilor vechi românești prestanță și o imagine coerentă cu modelele occidentale ale premodernității, **N.** este acum deosebit de sever: „Oricât m-aș strădui să-mi imaginez funcționarea organică a fenomenului artistic românesc și, chiar mai puțin decât atât, să-mi închipui linia firavă, dar neîntreruptă a tradiției culturale, nu izbutesc". Fără tradiție și fără o structură organică, literatura română veche devine, după **N.**, incompatibilă cu însuși conceptul de istorie literară, pe care nu îl pot susține „trei secole de apariții întâmplătoare, neorganice, izolate, ignorând, adesea, orice precedență, o circulație precară a unor manuscrise incomplete sau viciate […], inexistența unui mediu propice receptării, a unui număr rezonabil de știutori de slovă". Nici epoca modernă n-ar oferi premisele unei perspective mai optimiste, câtă vreme chiar modernismul literar românesc ar fi, în realitate, „premodern", abia printre avangardiștii celui de-al doilea val putându-se număra câtiva moderniști în accepția lui Hugo Friedrich din *Structura liricii moderne*. Când vine vorba despre moștenirea lui G. Călinescu, mare parte din ea s-ar reduce, după **N.**, la stimularea direcției ceaușist-naționaliste, la fetișizarea tradiției și a componentei etnice, la descurajarea „scepticismului critic" și a oricărei filosofii relativiste: „Limbajul la limita vulgarităţii, iritările, tehnicile subestimării, ale discreditării şi chiar loviturile sub centură pe tema antiromânismului şi neromânismului prezente în «luările de atitudine» ale criticilor în misiune, servind cu zel politica culturală ceauşistă, ori ale semidocţilor de astăzi şi dintotdeauna, învăpăiaţi de mistica salvării idolilor, toate se află *in nuce* la Călinescu". Nici canonul literar construit în comunism n-ar rezista acestei tentații de mitizare și iluzionare care, în opinia lui **N.**, a compensat de secole lipsurile unei literaturi fără organicitate, fără un fond propriu consistent: „figurile marcante ale literaturii scrise în comunism ar fi trebuit să ne ofere destule motive de antipatie prin lipsa de atitudine, fie şi în chestiuni minore şi chiar prin colaboraţionismul lor. Cu toate acestea, tendinţa generală atunci, dar şi astăzi – la câţiva ani buni după Revoluţie – este de a-i ţintui pe vecie în ţinută de gală, în fotoliile lor, şi de a reacţiona vehement la orice schimbare de locuri, la orice posibil cutremur". Lucrarea a stârnit ample dezbateri în lumea literară, multe puternic dezaprobatoare. Primul volum din *Literatura română sub comunism. 1948–1964* (I, 2010) reuneşte într-o structură compactă materiale din cele două tomuri anterioare, adăugându-le însă un capitol care decretează natura „excepţională", anormală, a literaturii române şi a tipologiei scriitorului din comunism şi, prin urmare, necesitatea reformării radicale a perspectivei istoriografice asupra acestei perioade. Toposul normalităţii trucate revine şi în antologia de eseuri *Simulacrele normalităţii* (2011).

SCRIERI: *Antim. Logos şi personalitate*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1997; *Naraţiunea în cronicile lui Grigore Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, 1972;*Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, 1977; *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978; *Imanența literaturii*, Bucureşti, 1981; *Introducere în poezia contemporană*, Bucureşti, 1985; *Sistematica poeziei*, Bucureşti, 1988; *Poezia medievală în limba română*, Craiova, 1996; ed. Iaşi, 2004; *Literatura română sub comunism*: *Proza*, Bucureşti, 2002, *Poezia*, I, Bucureşti, 2003; *Iluziile literaturii române*, Bucureşti, 2008; *Literatura română sub comunism. 1948–1964*, I, Bucureşti, 2010; *Simulacrele normalității*, Piteşti, 2011. **Antologii**: *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitaţie şi propagandă*, introd. edit., Bucureşti, 1995; ed. Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *„Antim. Logos şi personalitate"*, RL, 1971, 41; Iorgulescu, *Scriitori*, *320–322*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *186–190*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *367–371*; Grigurcu, *Critici*, *230–234*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *187–195*; Călinescu, *Biblioteci*, *171–175*; Piru, *Critici*, *224–226*; Papahagi, *Fragmente*,

30–36, *76–90*; Cornea, *Semnele*, *211–216*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *484–487*; Spiridon, *Apărarea*, *55–59*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *196–207*; Spiridon, *Interpretarea*, *209–214*; *Dicț. esențial*, *567–568*; Mihai Iovănel, [*Eugen Negrici*], ALA, 2003, 691, 2004, 722, CLT, 2011, 47; Andrei Terian, [*Eugen Negrici*], E, 2003, 12–13, CLT, 2008, 27; Nicoleta Sălcudeanu, [*Eugen Negrici*], CNT, 2004, 11, CU, 2004, 8, VR, 2008, 11; Cioculescu, *Lecturi*, II, *71–75*; Simuţ, *Reabilitarea*, *55–62*; Grigurcu, *De la un critic*, *228–233*; Alex Goldiş, [*Eugen Negrici*], CLT, 2007, 22, RL, 2012, 27; Cistelecan, *Diacritice*, I, *89–95*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, III, *245–251*; Paul Cernat, *Puncte în minus pentru o literatură iluzionată*, OC, 2008, 441; Manolescu, *Istoria*, *1250–1257*; Eugen Simion, *Iluziile literaturii şi cârtelile criticii (I–IV)*, CLT, 2009, 235–238; Popa, *Ist. lit.*, II, *1033–1034*; Borbély, *Existenţa*, *44–48*; *Eugen Negrici 70*, îngr. Ioan Es. Pop, Piteşti, 2011. ***T.D.***

NEGRILĂ, Iulian (19.XI.1936, Albeşti, azi Cungrea, j. Olt), poet, istoric literar. Este fiul Alexandrinei Negrilă (n. Lică), moaşă, şi al lui Nicolae Negrilă, factor poştal. După şcoala elementară urmată în comuna natală, face liceul teoretic la Râmnicu Vâlcea, absolvit în 1954, Institutul Pedagogic de Învăţători din Timişoara (1956–1958), iar între 1963 şi 1968 este student la Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română, a Universităţii din Timişoara. Funcţionează în judeţul Arad şi la Arad în învăţământul secundar, iar după 1989 devine inspector şcolar, din 1994 cadru didactic la Colegiul Universitar Pedagogic al Universităţii „Vasile Goldiş" din Arad, ajungând în 2000 profesor, deținând o perioadă şi funcţia de decan. În 1993 obţine la Bucureşti titlul de doctor în filologie cu teza *Presa literară românească arădeană (1869–1944)*, publicată în 1999 (Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad). Debutează în 1964 la ziarul „Flacăra roşie" cu recenzii, iar ca poet, în 1975 la „Tribuna". Prima carte, *Păuliş '944*, îi apare în 1981. A mai colaborat, semnând şi cu pseudonimul I. Cungreanu, în presa locală, dar şi la „Orizont", „Familia", „Manuscriptum", „Vatra", „România literară", „Steaua", „Jurnalul literar", „Arca", „Paradox" ş.a., precum şi la periodice ale românilor din Ungaria şi Serbia. În 2000 i s-a acordat Premiul Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor.

Poezia lui **N.** e articulată de câteva teme recurente, între care locul privilegiat îl ocupă iubirea şi decorul rustic, colorat nostalgic de revenirea frecventă la „însemnele natale". Ca limbaj şi uneori ca tematică, poetul se revendică de la modele interbelice (Ion Pillat, Lucian Blaga) sau chiar mai vechi (St. O. Iosif, Octavian Goga). Apar clişee la modă în poezia tributară patriotismului de paradă („plai mioritic", „sfântă Ţară"). Activitatea istoricului literar **N.** s-a axat pe explorarea şi valorizarea presei şi a personalităţilor arădene sau, mai larg, ale vestului țării, lucrările sale aducând necesare contribuţii – completări documentare şi interpretative la harta literară şi culturală naţională: „Tribuna"/„Tribuna poporului" din Arad (1897– 1912) cu programul ei „activist" în politică şi tradiţionalist/antimodernist în literatură, reflexul Unirii de la 1 Decembrie 1918 în presa literară a Aradului, presa literară arădeană prezentată într-o suită de micromonografii etc. Şi volumul *Însemnări despre scriitori* (1987) intră în acest perimetru, căci majoritatea articolelor oferă informaţii noi despre relaţiile unor scriitori cu revistele şi publicul cititor al zonei (Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu, Octavian Goga, Ion Minulescu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Gib I. Mihăescu ş.a.) sau luminează aspecte inedite ori neclare din activitatea celor născuţi aici (de pildă, Ioan Slavici). În volumele de mai târziu, asemenea informații particulare (continuate cu colaborarea la *Dicționarul scriitorilor arădeni*, 2009) se văd serios concurate de generalitățile și locurile comune ale istoriei literare, cum se întâmplă în culegerea *Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici* (2006), unde de real interes este doar editarea câtorva scrisori ale lui Slavici rămase în periodice obscure și o inedită „scrisoare politică" din 1889.

SCRIERI: *Păuliş '944*, Bucureşti, 1981; *Ora plecării*, 1982; *Scriitori tribunişti din perioada arădeană*, Timişoara, 1983; *Revoluţia europeană de la 1848 reflectată în presa arădeană*, Bucureşti, 1985; *Însemnări despre scriitori*, Timişoara, 1987; *Ziarul „Românul" şi Marea Unire*, postfaţă Ion Spălăţelu, Bucureşti, 1988; *Însemnele natale*, Timişoara, 1989; *Dor albastru*, Sibiu, 1991; *Viorile luminii*, pref. Gh. Bulgăr, Baia Mare, 1993; *Privighetorile timpului*, Arad, 1995; *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997; *Scriitori români în corespondenţă*, I, Arad, 1997; *Tudor Arghezi. Teme poetice*, Arad, 1998; *Presa literară românească arădeană (1869–1944)*, Arad, 1999; *Regină-n cumpănă de noapte*, pref. Marcel Crihană, Bucureşti, 1999; *Versuri*, Arad, 2001; *Scriitori români în actualitate*, Arad, 2003; *Ioan Slavici, contemporanul nostru* (în colaborare cu Mădălina Lupău), Arad, 2004; *Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici*, Arad, 2006; *Dicționarul scriitorilor arădeni* (în colaborare cu Vasile Man și Bianca Negrilă), Arad, 2009; *Cerdacul amintirilor*, Arad, 2010; *Din fântâna lirei mele*, Arad, 2012.

Repere bibliografice: Domițian Cesereanu, *„Ora plecării”*, TR, 1982, 49; Gh. Bulgăr, *„Scriitori tribuniști din perioada arădeană”*, AST, 1983, 10; Eugen Todoran, *Iulian Negrilă*, O, 1983, 52; Eugen Simion, *Iulian Negrilă*, ST, 1985, 3; G. I. Tohăneanu, *Iulian Negrilă*, O, 1986, 16; Al. Piru, *Iulian Negrilă*, „Curierul Aradului”, 1994, 145; Dumitru Protase, *„Privighetorile timpului”*, F, 1996, 4–5; *Dicț. scriit. rom.*, III, *427–428*. ***N.M.***

NEGRU, Natalia (5.XII.1882, Buciumeni, j. Galați – 2.IX.1962, Tecuci), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Elenei (n. Dumitrescu) și a lui Avram Negru, învățător, proprietar al unei mici podgorii. Urmează cursul secundar la Galați, iar în 1901 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, secția filosofie–istorie, a Universității din București, pe care o va absolvi în 1908. Ca studentă, îl cunoaște pe St. O. Iosif, custode la biblioteca Universității, de care se îndrăgostește. Episodul romantic îi inspiră primele versuri, cu care debutează în 1903 la „Sămănătorul”. Căsătoria din 1904, nașterea fiicei lor, Corina, studiile îi dau totuși răgaz să dea la iveală în același hebdomadar, sub semnătura Natalia Iosif-Negru, mai multe poezii, strânse în 1909 în placheta *O primăvară*. Sentimentul care le alimentase se stinge curând, cât din cauza bolii soțului, generatoare de comportamente nepotrivite, cât din cauza pasiunii nestăpânite pe care i-o insuflă lui D. Anghel, prietenul și colaboratorul lui St. O. Iosif. **N.** se va separa de primul soț în aprilie 1910, iar în noiembrie 1911 se va căsători cu fostul „dioscur”, în parte – va declara ea – forțată de acesta, în parte asumându-și consecințele faptei sale. Condamnată chiar și așa, îndeosebi după moartea lui St. O. Iosif, **N.** își intensifică activitatea literară, colaborând destul de asiduu la „Viața românească”, „Minerva”, „Cumpăna”, „Flacăra” cu articole și pagini de proză, adunate în volumul *Mărturisiri* (1913). I se tipăresc și o seamă de traduceri – *Mănunchiul de rugioare* de André Theuriet, *Colomba* de Prosper Mérimée ș.a. Tălmăcirea piesei *Gustul vițiului* de Henri Lavedan este încredințată în 1912 Teatrului Național din Craiova. Aflată între membrii fondatori ai Societății Scriitorilor Români, **N.** este aleasă în 1913 în comitetul de conducere, din care făcea parte și D. Anghel. Faptul va provoca reacții penibile, în urma cărora cei doi soți vor demisiona din societate. În noua ei familie climatul este extrem de tensionat, consumându-se în crize ce culminează, în octombrie 1914, cu folosirea de către Anghel a unui revolver, pentru a-și speria soția, care, din ricoșeul glonțului, este ușor rănită. Realizând consecințele gestului său necugetat, Anghel se va împușca în piept. Rănit grav, a refuzat să mai trăiască, neacceptând îngrijirile medicale. Ostracizată încă o dată, **N.** se va retrage în locurile natale, continuând totuși să publice intermitent în „Flacăra” și în „Cronica”, unde iscălește un fragment din romanul confesiv *Floarea Soarelui*. Acesta va fi publicat după Primul Război Mondial, în care trăiește o nouă tragedie – moartea fiicei sale, provocată de un bombardament al avionelor germane –, sub titlul *Helianta. Două vieți stinse. Mărturisiri* (1921). Mai tipărește acum și poemul dramatic *Legenda* (1922). Recăsătorită cu Ioan Gh. Savin, profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, ulterior iscălește intermitent în „Rampa”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar” și „Universul copiilor” sau în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, dând proză memorialistică (din romanele „inedite” *Cicoarea*, *Liușa* și *Scrisori necitite*), eseuri feministe (ce formează broșura *Amazoana. Femeia prin veacuri*, 1925) și mai ales basme. În intervalul 1925–1939 Casa Școalelor îi tipărește o suită de traduceri, mai toate din poveștile lui Hans Christian Andersen. Spre sfârșitul vieții a vândut Muzeului Literaturii Române din București arhiva sa, ceea ce a îngăduit editarea unei substanțiale secvențe de corespondență.

O anume sensibilitate lirică, ingenuă, se întrevede în „cântecele” din *O primăvară*, nu însă în expresia, mai curând stângace, a sentimentului erotic, nici în viziunea idilizată a naturii (câteva accente mai firesc duioase se întrevăd în *Codrul*, *Un mosafir*, *Mă cheamă*), ci în recuperarea unor trăiri ale copilăriei și adolescenței (*În clas*, *Aleargă trenul*, *Străbunica)*. Textul *Siretului*, care deschide volumul de „nuvele” *Mărturisiri*, cuprinde o efuziune ce ia curând înfățișarea unui pur exercițiu de retorică. Cu inflexiuni lirice sunt și *Din scrisorile unei prietene*, *Revedere*, *Mihăiță* ori *Mărțișorul*, care aduc tabloul, trasat cu oarecare finețe psihologică, al unor iubiri adolescentine. Din același punct purcede și *O taină*, o veritabilă nuvelă, construită pe destinul unei fete de la țară, rămasă cu un „copil din flori” în urma morții năprasnice, în preajma nunții, a iubitului ei. Tendința feministă, vizibilă ici-colo, e în final dezactivată de amănuntul realist, ce denotă buna cunoaștere a lumii rurale. Alte proze (*Bunicuța*, *Sunt lacrimae rerum*, *Umbra Mariei Antoaneta*, *Prin Pădurea Fontainebleau* ș.a.) relevă, în

incipit, în scriitură, dar şi în tematică, o influenţă măcar, dacă nu cumva o colaborare, a lui D. Anghel. După moartea „dioscurilor” **N.** a fost muncită de dorinţa de a se justifica, de a explica dramele. În ciuda multiplelor îndemnuri de a renunţa, de a lăsa lucrul în grija biografilor nepărtinitori, publică *Helianta. Două vieţi stinse*, carte subintitulată *Mărturisiri*, având pe copertă titlul *Destăinuirile iubitei* şi structurată ca un roman. Prima parte este constituită de secvenţe din jurnalul ţinut de Helianta, alter ego al autoarei, în timpul studiilor secundare. Paginile sugerează ceva din atmosfera internatului de fete, cu toate că „diarista” nu are darul portretizării, nici al evocării micilor întâmplări, iar stilul e neglijent. Ultima parte, având în centru perioada celor două căsătorii nefericite, împleteşte relatările Heliantei cu pasaje decupate din scrisorile celor doi. Procedeul, productiv în sine, dă greş aici. Textului i se refuză ficţionalitatea, iar ca discurs confesiv i se impută nesinceritatea, manipularea „dovezilor”. Remarcabilă în *Helianta* este, în schimb, partea mediană, formată dintr-o serie de episoade epice care au drept protagoniste pe consătencele eroinei. Cuprinzând portretizări izbutite, în câteva tuşe, mostre fireşti din graiul locului, relatări rapide, modulate, ale unor aparent aceleaşi întâmplări, aceste micronuvele relevă adevărata înzestrare a scriitoarei. Poemul dramatic (în proză) *Legenda*, o alegorie cu tablouri vivante, unde personajele sunt Viaţa, Legenda, Cântul, Mitul, Cicoarea, Fluturele, figuri ale mitologiei greceşti, ambiţionează să înfăţişeze sensul lumii şi al existenţei umane. În genul său, oarecum anacronic, cu stângăcii şi incongruenţe, poemul rămâne totuşi o încercare notabilă. Numeroasele tălmăciri făcute de **N.**, multe prin intermediar, denotă talent în adaptarea limbii la nivelul de înţelegere al cititorilor cărora li se adresează.

SCRIERI: *O primăvară*, Bucureşti, 1909; *Mărturisiri*, Bucureşti, 1913; *Helianta. Două vieţi stinse. Mărturisiri*, Iaşi, 1921; *Legenda*, Bucureşti, 1922; *Amazoana. Femeia prin veacuri*, Bucureşti, [1925]. **Traduceri:** Prosper Mérimée, *Colomba*, Bucureşti, 1909; Maurice Maeterlinck, *Steaua*, Bucureşti, 1912; Henrieta Harkort, *Califul Barză*, Bucureşti, 1921; Hans Christian Andersen, *Prichindel închide ochii*, Bucureşti, 1925, *Privighetoarea şi alte povestiri*, Bucureşti, 1926, *Ionică Haplea şi alte povestiri*, Bucureşti, 1926, *Lebedele şi alte povestiri*, Bucureşti, 1927, *Grădina raiului şi alte povestiri*, Bucureşti, 1928, *Tovarăşul călătorului*, Bucureşti, 1929, *O poveste din ţara dunelor*, Bucureşti, 1929, *Crăiasa zăpezilor*, Bucureşti, 1929, *Zâna gheţurilor*, Bucureşti, 1929, *Povestea vieţii mele*, Bucureşti, 1939.

Repere bibliografice: I. S. [Izabela Sadoveanu], [*Natalia Negru*], VR, 1909, 2, 1913, 2; G. Bogdan-Duică, *„O primăvară”*, R, 1909, 4; Ioan Bianu, *„Mărturisiri”*, AAR, partea administrativă, t. XXV, 1912–1913; Gala Galaction, *Opinii literare*, Bucureşti, 1979, *16–18*; A. de Herz, *„Helianta”*, ALA, 1921, 54; C. Vraja [G. Ibrăileanu], *„Helianta”*, VR, 1922, 1; Sextil Puşcariu, *„Helianta”*, DR, 1921–1922; Constanţa Hodoş, *„Legenda”*, ALA, 1923, 120; Lovinescu, *Scrieri*, II, *129–132*, IV, *404–405*; Romulus Dianu, [*Natalia Negru*], RP, 1928, 3276, 1929, 3309, 3314, 3316, 3322, 3324; Constantin Virgil Gheorghiu, *Tecucel, cătunul poeţilor*, RML, 1939, 2; Constantin Virgil Gheorghiu, *25 de ani de la sinuciderea lui Dimitrie Anghel*, RML, 1939, 33; G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, *129–134*; *Corespondenţă*, îngr. şi pref. Horia Oprescu, Bucureşti, 1969, *passim*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *214–215*; Micu, *Început*, *238*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *154–157*, II, *258–262*; Leon, *Umbre*, II, *190–194*; Gh. S. Ştefănescu, *Drama St. O. Iosif – D. Anghel – Natalia Negru*, CRC, 1981, 4; M. I. Dragomirescu, *D. Anghel*, Bucureşti, 1988, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *429–430*; Al. Cistelecan, *Natalia, femeia–drog (I–III)*, CLT, 2009, 224–226; Adriana Babeți, [*Natalia Negru*], SDC, 2011, 334–336. ***V.D.***

NEGRU, Nicolae (14.X.1948, Ciutulești–Florești), dramaturg, jurnalist. Este fiul Domnicăi (n. Borzac) și al lui Nichita Negru, țărani a căror familie a fost deportată, în 1951, în Siberia. Urmează școala primară în regiunea siberiană Tomsk, în satele Zimovskoe și Pîșniko–Troițkoe. Revenit acasă, frecventează școala medie din satul natal. După absolvirea Facultății de Economie a Institutului Politehnic din Chișinău (1970), deține mai multe funcții în diverse instituții: până în 1988 este funcționar la Institutul de Proiectări și Cercetări Științifice și la Comitetul de Stat pentru Planificare, apoi la Moldova–Film, secția scenarii (până în 1990), șef al secției de publicistică la revistele „Nistru” („Basarabia”), „Literatura și arta”, „Columna”, redactor-șef al buletinului „Massmedia în Republica Moldova”, editat de Centrul pentru Jurnalism Independent, și la portalul „Moldova azi”. Concomitent, este comentator politic la „Jurnalul de Chișinău” și la „Jurnal TV”, scenarist la Teatrul Măști TV. **N.** este un jurnalist militant, care se implică în dezbateri publice utilizând toate căile oferite de mass-media, în pledoariile sale țintind afirmarea unei societăți civile puternice. A debutat în 1981 la „Literatura și arta” cu o povestire umoristică și editorial în 1989 într-un volum colectiv de satiră și umor,

Cu ferestrele deschise. Mai colaborează la „Contrafort”, „Contrapunct”, „Sud–Est cultural”, susține o rubrică la revista ieșeană „Convorbiri literare”, are emisiuni radiofonice la BBC și la Europa Liberă. I s-au reprezentat pe scenă mai multe piese: comedia *Revine Marea Sarmațiană și ne întoarcem în Carpați* la Teatrul „Alexei Mateevici” (1998), *Realitatea violetă*, spectacol-lectură, la Teatrul Național „Mihai Eminescu” (2002), *Minte-mă, minte-mă...* la Teatrul Municipal Satiricus (2006), *Actorul Crap* la Teatrul Municipal al Unui Actor (2009) ș.a. Piesa *Realitatea violetă*, apărută în volum în 2001, a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Cu punctul de plecare în cotidian, piesele lui **N.** aduc în prim-plan chestiuni identitare vitale, ce țin de istoria, cultura și spiritualitatea românilor din stânga Prutului. Autorul încearcă să imagineze situații, conflicte care înseamnă tot atâtea căutări în speranța găsirii unui răspuns la preocupări actuale spinoase. Cum se raportează oamenii la limba vorbită la est de Prut, la istorie este tema dominantă, expusă într-un joc tensionat al dialogului, protagoniștii fiind exponenți ai unei categorii în care intră marginalizații societății. Filtrul ce ține de literatură și cultură, știința schimbării registrelor, de la grav la ironic, savoarea limbajului susțin eșafodajul ideilor ce se vor transmise. Ulterior toate aceste teme vor fi tratate în cheie satirică în scenariile pentru spectacolele Teatrului Măști TV. Alt registru, care restrânge spectrul întrebărilor, vizând de data aceasta relația de cuplu, poate fi observat în piese precum *Minte-mă, minte-mă...*, exercițiu ludic nu lipsit de inteligență dramaturgică. Este o trecere pe care Mircea Ghițulescu o semnalează astfel: „Nicolae Negru părăsește geopoliticul pentru un teatru de cameră intens și sugestiv”.

SCRIERI: *Revine Marea Sarmațiană și ne întoarcem în Carpați*, Chișinău, 1998; *Minte-mă, minte-mă...*, Chișinău, 1999; *Realitatea violetă*, Chișinău, 2001; *Revoluția Twitter* (în colaborare), Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, *Dramaturgi basarabeni (II)*, CNT, 1999, 47; Valentina Tăzlăuanu, [*Nicolae Negru*], în *Patru texte, patru autori…*, Chișinău, 2000, *26–28*; Vasile Gârneț, *Realitatea violetă a teatrului basarabean*, CF, 2002, 1–3; [*Nicolae Negru*], în *Dramaturgie*, pref. Valentina Tăzlăuanu, Chișinău, 2004, *passim*; Constanța Popa, *Visul neîmplinit al dramaturgilor basarabeni*, OC, 2006, 329; *Dicț. Chișinău, 386.* ***A.Bn.***

NEGRUZZI, Costache (Constantin) (1808, Trifeşti, j. Iaşi – 24.VIII.1868, Iaşi), prozator, poet, dramaturg, traducător.

Este fiul Sofiei (n. Hermeziu) şi al fostului răzeş Dinu Negruţ, intrat nu de multă vreme în rândul micii boierimi. Leon şi Iacob Negruzzi sunt fiii săi. Înainte de a deprinde slova românească, învaţă greceşte şi franţuzeşte. La 1821, izbucnind mişcarea eteristă, familia se refugiază la moşia Şărăuţi din ţinutul Hotin (unde **N.** face primele încercări literare), apoi la Chişinău. Aici, în 1822, după propria-i mărturie, l-ar fi cunoscut pe Puşkin. Întors la Iaşi în 1823, va fi numit peste doi ani diac la Vistierie şi, după un timp, primeşte rangul de căminar. Ca urmare a unui articol tăios, *Vandalism*, este exilat la moşia de la Trifeşti. Spătar, agă, postelnic, vornic, lui **N.** i se încredinţează slujbe importante: prezident al Eforiei (primar al Iaşilor) între 1840 şi 1843, director al Vistieriei (1843–1849). Sub domnia lui Grigore Alexandru Ghica va fi director al Departamentului Lucrărilor Publice (1850–1851), din nou director al Vistieriei (1851–1854), iar în timpul Căimăcămiei, în două rânduri membru al Consiliului Administrativ Extraordinar al Moldovei; în 1856 revine ca director al Vistieriei, în acelaşi an lucrând împreună cu Gh. Asachi în cadrul Cenzurii, ale cărei rigori le suferise el însuşi cu prilejul publicării nuvelei *Toderică* în „Propăşirea” (1844). În timpul domniei lui Al. I. Cuza este numit director al Statisticii Centrale (1859) şi devine ministru interimar la Finanţe (1861). Cu Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu şi P. M. Câmpeanu luase în antrepriză, fiind şi codirector, Teatrul Naţional din Iaşi (1840–1842). A mai fost efor al şcolilor (1848), a făcut parte din comisia pentru delimitarea frontierelor conform Tratatului de la Paris (1856), precum şi din alte, nu puţine, comisii. În 1855 pleacă pentru prima oară în Apus, la Berlin, apoi la băile de la Ems, să-şi îngrijească sănătatea. În 1860 e ales reprezentant al marilor proprietari în Obşteasca Adunare. La mişcarea din 1848 nu a luat parte, deşi

nu era un adept al regimului lui Mihail Sturdza. Rămânea însă refractar la ideea schimbărilor survenite prin violenţă. Transformările, după **N.**, trebuie să se producă treptat, de aceea el şi condamnă importul grăbit de civilizaţie. În totul, se manifestă ca un spirit moderat, omagiind eroismul femeii române de la 1848, dar totodată socotind că la acel an „politica predomnind, literatura amuţi”. Nu s-a agitat nici pentru Unire, fără să fie împotrivă, după cum reiese din broşura *Despre capitalia României* (1861). De altfel, în 1862 va vota şi el unirea definitivă a Principatelor. În 1867 este chemat ca membru în Societatea Academică Română, dar, bolnav, nu poate da curs invitaţiei. Moare de apoplexie, după ce în ultima parte a vieţii suferise mult.

Ceea ce frapează la **N.** este precocitatea. Nu avea mai mult de treisprezece ani când se încumeta să facă traduceri, intitulându-le, la un loc, *Zăbăvile mele din Basarabia în anii 1821, 1822, 1823 la satul Şărăuţii, în raiaua Hotinu.* Nuvela *Zuma sau Discoperire scorţâşoarii tămăduitoarei de friguri, adecă a hinii* e o scriere cu tentă moralizatoare, după M-me de Genlis, iar *Moraliceşti haractiruri*, trădând o înclinaţie timpurie pentru fiziologia literară, reprezintă tălmăcirea unor imitaţii ale lui Dimitrie Darvari după Teofrast. *Crispin, rival stăpână-său*, după Lesage, şi o transpunere dintr-un autor necunoscut completează acest prim lot de încercări. În 1823 traduce, după un text grecesc al lui Evghenie Vulgaris, povestirea *Memnon* de Voltaire. *Pirostia Elenei* (1824) e o nuvelă de Marmontel, preluată direct din franţuzeşte. O „idilie”, *Satirii*, câteva fabule de La Fontaine, J.-B. Grécourt, Pessellier, P.-F. D'Erbigny, un fragment dintr-o nuvelă romanţioasă, *Duchesa Milanului*, precum şi *Chelestina*, traducere din Florian, nu au ajuns să fie tipărite antum. Din anul 1828 se păstrează primele versuri originale ale lui **N.** – un poem burlesc purtând titlul *Disţărare şlicului.* Cea dintâi operă literară publicată este melodrama *Triizeci ani sau Viaţa unui jucătoriu de cărţi* (1835), după Victor Ducange, J.-F. Beudin şi P.-P. Goubaux (ultimii, cu pseudonimul comun Dinaux). Depăşind de pe acum neoclasicismul, traducătorul se apropie, dar fără o afinitate reală, de autori preromantici şi romantici. De unde în 1837, în prefaţa românească la *Maria Tudor* de Victor Hugo, lua apărarea romantismului, în 1838, într-o epistolă către Gh. Asachi, se desparte de romantism în favoarea clasicismului. În afara lui Victor Hugo (*Baladele*, în „Albina românească”, şi *Dervişul*, din ciclul *Orientalelor*, în „Curier de ambe sexe”), a mai tradus sau a imitat din G.-M. Legouvé, Ch.-H. Millevoye, L. Dufilhol, J. Delille. Folosindu-se de intermediare franţuzeşti, a tălmăcit versuri din literatura germană şi engleză: S. Gessner (*Potopul*), H. von Levitschnig (*Floarea florăriţa romăncă*), Byron (*Oscar d'Alva*), Thomas Moore (*Melodiile irlandeze*), Young (prima *Noapte*) – unele publicate, altele nu. Din ruseşte a transpus din Derjavin, Jukovski, Puşkin (*Şalul negru*, *Cârjaliul*, *La Maria*) şi, împreună cu Alecu Donici, din Antioh Cantemir (*Satire şi alte poetice compuneri*, 1844) şi din A. F. Veltman (povestirea haiducească *Tunsul*, iscălită Radul Curălescu). A mai tălmăcit din Alphonse Karr şi Edmond About. Într-un fragment de memorial din „Propăşirea”, *Călătoria arabului patriarh Macarie de la Alep la Moscova*, e pus la contribuţie un text rusesc al lui P. Saveliev, iar *Fragmente atingătoare de istoria Moldovei, trase din istoria Rosiei*, după N. M. Karamzin, apar în „Magazin istoric pentru Dacia”. Din 1835 **N.** e un colaborator preţuit al publicaţiilor lui Gh. Asachi („Albina românească”, „Alăuta românească”, „Spicuitorul

moldo-român”) şi I. Heliade-Rădulescu („Curierul românesc”, „Curier de ambe sexe”, „Gazeta Teatrului Naţional”, „Muzeu naţional”). A mai scris în „Dacia literară”, „Propăşirea” – unde a fost redactor – şi în presa unionistă („România literară”, „Steaua Dunării”, „Zimbrul”, „Tribuna română”). Ca redactor la foaia sătească „Săptămâna” (1853–1854), atitudinea scriitorului rămâne una retrogradă. Propovăduind smerenia înaintea lui Dumnezeu şi a stăpânirii, el consideră că adevărata cauză a mizeriei ţăranilor ar fi lenea şi beţia. Structura intimă a lui **N.** e duală: în el sălăşluiesc, după cum mărturiseşte singur (în *Pentru ce ţiganii nu sunt români*), „românul vechi” şi „românul nou”. În broşura *Elemente de dreptul politic dupre mai mulţi autori de un filoromân* (1846), compilaţie după Montesquieu şi G.-L. J. Carré, **N.**, adept al monarhiei constituţionale, întreprinde în fond, dincolo de teoriile expuse, o critică a regimului regulamentar din Moldova. Cu nostalgia vremurilor patriarhale, el vede – ca mai târziu junimiştii – civilizaţia noastră ca pe o imitaţie a celei apusene. În ultimii ani a mai semnat în „Din Moldova” şi în „Convorbiri literare”. Atât prin scrierile literare, cât şi prin opiniile exprimate în diferite împrejurări, el anticipează programul paşoptist conceput de Mihail Kogălniceanu în *Introducţie* la „Dacia literară”, crezul său lăsând să se întrevadă însă şi nuanţe prejunimiste, mai ales în chestiunea limbii literare. În *Muza de la Burdujăni* (1851) ş.a. combate exagerările latiniste sau italienizante ale lui Heliade, pe care, mai înainte, îl privise ca pe un reformator, dovadă *Corespondenţă între doi rumâni, unul din Ţara Rumânească şi altul din Moldova*, din „Muzeu naţional” (1836). Un diletant este **N.** în părerile lui despre folclor, dar unul cu bun-simţ şi intuiţie. Considerând laolaltă aspectul muzical, coregrafic, etnografic, literar, împarte cântecele populare în mai multe categorii – cântecul ostăşesc sau istoric, religios, erotic, de nuntă, cântecul codrului sau voinicesc. Ocazional, face şi critică literară. A scris, cu un evident talent portretistic, prefeţe, biografii, necrologuri despre Dimitrie Cantemir, Antioh Cantemir, Daniil Scavinschi, Al. Hrisoverghi, Alecu Donici. În ceea ce priveşte teatrul, îl asemăna cu o oglindă în care cată să se reflecte atât moravurile sociale, cât şi faptele glorioase de odinioară. Criteriul său fiind acela al verosimilităţii, cere ca o piesă să fie elegantă, nu trivială, comică, nu bufonă, tragică, însă nu sângeroasă. A realizat, din necesităţi de repertoriu, prelucrări şi traduceri. *Doi ţărani şi cinci cârlani* (1849), probabil o adaptare, e o farsă fără aplomb, cu o atmosferă idilică. *Muza de la Burdujăni*, după un proverb dramatic al lui M.-Th. Leclercq, întreprinde o satiră a cosmopolitismului şi a exagerărilor lingvistice, nu numai latiniste. Cucoana Calliopi, un fel de Chiriţă a Burdujenilor, vorbeşte un jargon imposibil, franţuzist, ciunist etc. *Carantina* (1851), după Eugène Scribe şi Édouard Mazères, e croită în maniera farselor clasice. **N.** a mai tradus din Victor Hugo (*Angelo, tiranul Padovei* şi *Maria Tudor*) şi Molière (patru scene din *Femeile savante*), precum şi piese de D'Ennery, Eugène Cormon, Jean-François-Alfred Bayard, Philippe Dumanoir ş.a. *Două dueluri* este o prelucrare a lui Pierre Carmouche şi Méllesville după *Nanine ou Les préjugés vaincus* de Voltaire. **N.**, unul dintre cei mai buni traducători în versuri din prima jumătate a secolului al XIX-lea, nu era, el însuşi, un poet. A compus versuri în spirit folcloric, iar poemul *Aprodul Purice* (1837) – care porneşte de la o anecdotă consemnată de Ion Neculce în *O samă de cuvinte* – suferă de monotonie. *Potopul*, după Gessner, are o anume atmosferă şi un fior de dramatism. *Gelozie*, după Millevoye – semnată Carlu Nervil –, ar fi mai mult o analiză, destul de convenţională, a acestui sentiment. O elegie, *Melancolia*, după Legouvé, încearcă să sugereze corespondenţele misterioase dintre natură şi stările afective: ruinele sau un ţintirim sărac trezesc cuvenitele reflecţii. Scriitorul e un reflexiv, un contemplativ, care mimează afectele poeţilor romantici. Mai conform firii sale poate fi socotit un *Apolog*, unde predică o existenţă cumpătată, sub semnul raţiunii.

În volumul selectiv *Păcatele tinereţelor* (1857), trei secţiuni – *Amintiri de juneţe*, *Fragmente istorice*, *Negru pe alb – Scrisori la un prieten* – sunt ocupate de scrieri în proză, capitolul de poezie intitulându-se, cu autoironie, *Neghină şi pălămidă*. Lipsit de facultatea invenţiei, **N.** fie recurge la anecdotică, fie se bizuie pe propriile suveniruri. În *Zoe*, nuvelă melodramatică, dincolo de gesticulaţia exaltată, se conturează o imagine colorată şi exactă a societăţii mondene a Iaşilor. Protagonista, o femeie pierdută, dar inocentă sufleteşte, e în stare de pasiuni extreme; căzută pe mâna unor curtezani cinici, ea sfârşeşte prin a se sinucide. Elementele de psihologie sunt puse în relaţie cu aspectul fizic, cu fizionomia. Repovestită cu umor fin, *O alergare de cai* (*Scacica*), împletind două istorii de dragoste, una

romanţioasă şi alta, galantă, a naratorului însuşi, schiţează cu ascuţime un tablou de epocă. Un ochi lucid, maliţios scrutează în final iluziile din tinereţe. Despre anii de ucenicie vorbeşte schiţa *Cum am învăţat româneşte*, în care grotesca apariţie a dascălului Socoleanu e batjocorită cu o faceţie crudă. *Au mai păţit-o şi alţii* relatează, cu lejeritatea unui divertisment, tribulaţiile conjugale ale postelnicului Andronache Zâmbolici. În *Toderică*, de fapt o traducere mai slobodă a nuvelei *Fédérigo* de Prosper Mérimée, felul ingenios în care Toderică păcăleşte moartea îl prevesteşte parcă pe Ivan Turbincă al lui Ion Creangă. *Fragmente istorice* se înfăţişează ca o secţiune neomogenă. *Regele Poloniei şi Domnul Moldaviei* pare mai curând o pagină de istorie, folosind ca izvoare *Histoire de Charles XII* de Voltaire şi letopiseţul lui Nicolae Costin. *Sobieţki şi românii*, celebrând eroismul plăieşilor, se inspiră dintr-o lucrare a lui Dimitrie Cantemir. În *Cântec vechi* e inserat un cântec bătrânesc despre omorârea Costineştilor de către domnitorul Constantin Cantemir. Eminamente prozator, **N.** se afirmă pe acest tărâm nu doar ca un deschizător de drumuri, creator al nuvelei româneşti, ci şi ca autor al unei capodopere, *Alexandru Lăpuşneanul*. Într-o naraţiune densă, bine ţinută sub control, figura voievodului se devoalează, treptat, în toată complexitatea ei. Alexandru Lăpuşneanu e crud şi sângeros ca şi veacul în care trăieşte, răzbunător şi perfid, sadic până la monstruozitate în „dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omeneşti". Despotul e însă şi om politic dibaci, clarvăzător, decis să îngrădească ambiţiile boierimii în folosul unei domnii centralizate. Ivirea lui, crede scriitorul în *Ochire retrospectivă*, a fost, de aceea, providenţială, greşeala Lăpuşneanului fiind că nu s-a sprijinit pe norod. Adevărul este că autorul se lasă fascinat de demonismul personajului, trăsătură ce denotă o fire maladivă. Nuvela are o tensiune crescândă, putând fi asemănată cu o piesă în patru acte, fiecare purtând un motto rezonant: „Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu...", „Ai să dai sama, doamnă!...", „Capul lui Moţoc vrem...", „De mă voi scula, pre mulţi am să popesc şi eu". Uciderea celor patruzeci şi şapte de boieri într-un groaznic măcel constituie punctul culminant al scrierii, după care urmează călugărirea şi, în final, moartea prin otrăvire a lui Lăpuşneanu. Celelalte personaje au o siluetă discretă, însă conturată cu linii sigure: doamna Ruxanda, blândă şi supusă, mitropolitul Teofan, nu atât prelat cucernic, cât abil diplomat, Moţoc, intrigant, slugarnic şi laş. De-a lungul vremii nuvela a înrâurit scriitori ca Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Scurtescu, Samson Bodnărescu, Iuliu I. Roşca, pe M. Eminescu însuşi, pe A. I. Odobescu şi B.P. Hasdeu, G. M. Zamfirescu şi, poate, pe Liviu Rebreanu. Cu *Negru pe alb – Scrisori la un prieten*, **N.** inaugurează un gen nou în literatura română, genul epistolar. Un mozaic de aspecte se configurează aici, de la cele lingvistice (*Critică*) până la cele de natură istorico-socială (*Ochire retrospectivă*). Moralist de esenţă clasică, prozatorul se exersează în crearea de „fiziologii". *Fiziologia provinţialului*, *Un poet necunoscut*, *Lumânărică* sunt încercări de caracterologie, în timp ce *Istoria unei plăcinte* tinde spre pictura de moravuri. Deplângând risipirea acelor urme ce atestă originea străveche a neamului (*Vandalism*), precum şi stingerea unor deprinderi patriarhale (tipul boiernaşului de ţară din *Pentru ce ţiganii nu sunt români* va avea multă căutare în proza sămănătoristă), autorul stăruie în convingerea că ritmurile prezentului spulberă vechile şi bunele rânduieli (*Pelerinagiu*). Dacă îi place să se refugieze

în trecut sau în spaţiul de linişte al unei mănăstiri, unde îi vin în minte triste cugetări despre vremelnicia celor omeneşti (*Calipso*), asta nu înseamnă că nu sesizează ridicolele, acolo unde vor fi fost (*Un proţes de la 1826*). Se mai găsesc între cele treizeci şi două de scrisori (emise între 1837 şi 1855) pagini de critică şi istorie literară, polemici pe teme filologice ş.a.m.d. În relatarea spirituală a unor voiajuri, descrierile de natură nu sunt cele mai reuşite, peisajul fiind perceput prin prisma unor reminiscenţe livreşti. Un miniatural cap de operă este *Păcală şi Tândală sau Morală moldovinească*, ingenios compendiu de proverbe şi sentinţe, debitate cu voluptate paremiologică. Stilul epistolar, asociativ, capricios, câteodată (auto)persiflant, emană şi o anume sfătoşenie calmă, bonomă. Între proze se mai află un „manual", *Vânătorul bun sau Meşteşugul de a nu-ţi fi urât* (1844), îndatorat unui E. Blaze, de care s-a servit şi Odobescu în *Pseudo-cynegeticos*. În *Flora română*, original dicţionar botanic pornind de la o sugestie din Alphonse Karr, florilor le sunt atribuite însuşiri omeneşti. Pusă în seama lui Alecu Russo, n-ar fi imposibil ca scrierea *Palatul lui Ghica Vodă* să-i aparţină lui. Cu Mihail Kogălniceanu dă la iveală, în 1841, *200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti*. În scrisul românesc **N.** are titlul de merit al unui precursor. El iniţiază, prin *Aprodul Purice*, poemul istoric, în scrisori îl anticipează pe memorialistul Ion Ghica, iar cu fiziologiile, devansându-i pe Mihail Kogălniceanu, Nicolae Filimon şi pe Ion Ghica, impune specia. Cu echilibrul său clasic modulat de luciditate ironică, **N.** este primul nostru mare prozator modern.

C. Negruzzi este întâi de toate un mare prozator, fără invenţie, mărginit la anecdotă şi memorii, creator de valori de interpretare artistică. [...] *Numele lui C. Negruzzi este legat de obicei de nuvela istorică* Alexandru Lăpuşneanul, *care ar fi devenit o scriere celebră ca şi Hamlet dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observaţie psihologică şi sociologică acută, de atitudini romantice şi intuiţie realistă. Abstrăgând de la sensul literar, figura eroului e romantică, Lăpuşneanu e genialoid, plin de contradicţii, un monstru moral* [...]. *Nuvela ar intra în rândul naraţiunilor de asasinate italiene, de nu s-ar fi dat eroului principal o semnificaţie superioară. Lăpuşneanu e desigur un damnat, osândit de Providenţă să verse sânge şi să năzuie după mântuire. El suferă de o melancolie sangvinară, colorată cu mizantropie. Echilibrul între convenţia romantică şi realitatea individului, aceasta e minunea creaţiei lui Negruzzi.*

G. CĂLINESCU

Echilibrul în propriile-i „antiteze" care i-a fost reproşat uneori omului a fost fericit pentru scriitor. Într-o epocă de mari revărsări afective, pe o direcţie sau alta, Negruzzi a ştiut să nu se entuziasmeze facil şi a înţeles că, mai presus de jocul personal al preferinţelor, stau privirea şi înţelegerea realităţii. Intuise că istoria are un curs al ei, pe care sentimentele noastre nu-l pot schimba. Din acest echilibru şi din această intuiţie a ieşit Alexandru Lăpuşneanul *şi e destul.*

LIVIU LEONTE

SCRIERI: *Aprodul Purice*, Iaşi, 1837; *200 reţete cercate de bucate, prăjituri şi alte trebi gospodăreşti* (în colaborare cu Mihail Kogălniceanu), Iaşi, 1841; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zaciu, Cluj, 1973; ed. (*Carte de bucate boiereşti*), Cluj-Napoca, 1998; ed. îngr. Liviu Leonte, Iaşi, 2004; ed. îngr. Lucian Vasiliu şi Liviu Papuc, postfaţă Bogdan Ulmu, cu ilustraţii de Florin Buciuleac, Iaşi, 2005; ed. îngr. şi pref. Rodica Pandele, Bucureşti, 2007; *Doi ţărani şi cinci cârlani*, Iaşi, 1849; *Muza de la Burdujăni*, Iaşi, 1851; *Carantina*, Iaşi, 1851; *Păcatele tinereţelor*, Iaşi, 1857; *Scrierile lui…*, vol. I: *Păcatele tinereţelor*, pref. V. Alecsandri, vol. II: *Poezii*, vol. III: *Teatru*, Bucureşti, 1872–1873; *Aprodul Purice. Lăpuşneanul. Scrisori…*, Bucureşti, 1894; *Opere complete*, I–III, îngr. şi pref. E. Carcalechi şi Ilarie Chendi, Bucureşti, 1905–1912; *Poezii*, îngr. Petre V. Haneş, Bucureşti, 1908; *Opere necunoscute ale lui…*, îngr. N. Iorga, Iaşi, 1918; *Fragmente istorice*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1928; *Opere alese*, îngr. şi pref. Al. Iordan, Bucureşti, 1941; *Opere alese*, I–II, Bucureşti, 1955–1957; *Păcatele tinereţelor şi alte scrieri*, îngr. Liviu Leonte, pref. N. I. Popa, Bucureşti, 1959; *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Liviu Leonte, Bucureşti, 1974–1986; *Opere*, îngr. și introd. Liviu Leonte, Bucureşti, 2009. **Traduceri:** Victor Ducange, M. Dinaux, *Triizeci ani sau Viaţa unui jucătoriu de cărţi*, Iaşi, 1835; ed. Iaşi, 1863; Victor Hugo, *Maria Tudor*, Bucureşti, 1837, *Angelo tiranul Padovei*, Bucureşti, 1837, *Balade*, Iaşi, 1845; Antioh Cantemir, *Satire şi alte poetice compuneri*, Iaşi, 1844 (în colaborare cu Alecu Donici); [*Traduceri*], în *Scrierile lui Constantin Negruzzi*, II–III, Bucureşti, 1872–1873; *Traduceri în proză*, pref. Ilarie Chendi, Bucureşti, 1908.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *237–250*, II, *39–41*, *151–152*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *68–79*; E. Lovinescu, *Costache Negruzzi. Viaţa şi opera lui*, Bucureşti, 1913; Iorga, *Oameni*, I, *106–111*; Vianu, *Opere*, IV, *400–401*, *408*, *410–412*, *476–477*, V, *35–43*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *195–206*, *Ist. lit.* (1982), *205–218*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *35–40*; Popovici, *Romant. rom.*, *339–363*; Călinescu, *Opere*, IX, *435–472*; Al. Piru, *C. Negruzzi*, Bucureşti, 1966; Vladimir Streinu, *C. Negruzzi, marele precursor*, LCF, 1966, 52; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *77–107*;

Ist. lit., II, *380–399*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *431–437*; Ion Osadcenco, *Constantin Negruzzi. Viaţa şi opera*, Chişinău, 1969; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *167–171*; Cornea, *Originile*, *589–594*; Cornea, *Oamenii*, *60–71*, *294–309*; Zaciu, *Lecturi*, *39–46*; *Dicţ. lit. 1900*, *618–623*; Liviu Leonte, *Constantin Negruzzi*, Bucureşti, 1980; *C.Negruzzi interpretat de…*, îngr. şi pref. Ana-Maria Boariu, Bucureşti, 1981; Gabriel Dimisianu, *Introducere în opera lui Constantin Negruzzi*, Bucureşti, 1984; Manolescu, *Istoria*, I, *193–206*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *29–32*; *Dicţ. analitic*, I, *21–23*, II, *191–192*, III, *124–125*, *302–304*; *Dicţ. esenţial*, *568–571*; Mihăilă, *Scriitori*, *61–68*; Eugen Simion, *C. Negruzzi*, CLT, 2008, 49, 50, 2009, 2–5; Neagu Perianu, *Despre opera literară a lui Constantin Negruzzi*, Galaţi, 2012; Zamfir, *Panorama*, I, *168–176*. ***F.F.***

NEGRUZZI, Iacob (31.XII.1842, Iaşi – 6.I.1932, Bucureşti), prozator, dramaturg, poet, critic literar. Este al doilea fiu al Mariei (n. Gane) şi al scriitorului Costache Negruzzi. Prin mamă se înrudeşte cu prozatorul N. Gane. S-a bucurat de timpuriu, împreună cu fratele său, Leon Negruzzi, de o educaţie foarte îngrijită. La Berlin urmează, din 1853, liceul şi, din 1859, cursurile Facultăţii de Drept. În 1863 obţine, tot acolo, titlul de doctor în drept. În anul următor devine profesor de drept comercial la Universitatea din Iaşi, unde funcţionează până în 1884, când ocupă aceeaşi catedră la Facultatea de Drept din Bucureşti. Din anul 1870 a fost deputat, apoi senator. Este ales membru al Academiei Române în 1881, fiind ulterior, între 1888 şi 1929, secretar general şi de mai multe ori vicepreşedinte şi preşedinte al forului academic.

În 1863, îndată după întoarcerea în ţară, la Iaşi, **N.** face cunoştinţă cu P. P. Carp, Titu Maiorescu, Vasile Pogor şi Theodor G. Rosetti, împreună cu care înfiinţează societatea literară Junimea. Devenit unul din membrii de bază, el îndeplineşte din 1868 însărcinarea de secretar al societăţii. Totodată e redactor răspunzător al revistei „Convorbiri literare” chiar de la început, de la 1 martie 1867, continuând să o conducă mai târziu ca director, până în 1895. În această calitate, s-a dovedit un sprijinitor energic al literaturii române atât prin încurajarea tinerelor talente, cât şi prin atragerea scriitorilor din toate provinciile locuite de români. Supraveghind îndeaproape tot ceea ce se publica în paginile revistei, el imprimă „Convorbirilor literare” o linie fermă. Are posibilitatea de a-i cunoaşte bine pe toţi membrii societăţii şi strânge numeroase date despre aceştia, precum şi despre desfăşurarea întrunirilor junimiste, folosite

mai târziu în cartea de memorialistică *Amintiri din „Junimea”*, apărută în 1921, dar scrisă cu începere din 1889. Amintirile se disting prin precizia informaţiilor, rămânând cea mai importantă lucrare documentară despre societatea literară ieşeană, deşi în câteva locuri memorialistul s-a lăsat condus de patimă. Prin „prelecţiunile populare” la care a participat, prin articole, note redacţionale sau chiar prin rubrica de corespondenţă din „Convorbiri literare”, **N.** sprijină fără rezerve toate ideile junimiste, cu o constanţă pe care puţini comilitoni au avut-o. Susţine astfel rolul frumosului în desăvârşirea educaţiei şi recomandă cultivarea lui pentru câştigarea unei garanţii de statornicie morală şi stabilitate socială. Combătând cosmopolitismul, afirmă necesitatea dezvoltării conştiinţei naţionale prin îngrijirea „izvorului naţional” în literatură şi prin culegerea folclorului, prin cultivarea limbii populare şi îndepărtarea neologismelor de prisos, prin combaterea latinismelor şi răspândirea operei marilor scriitori din trecut. Ca scriitor, **N.** a debutat în 1866 la „Foaia Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina”. Poeziile sale

lirice, scrise sub imboldul dezamăgirilor în dragoste, sunt lipsite de valoare, iar baladele sunt tributare lui Goethe, Schiller ori lui Heine, din care, de altfel, a şi tradus. Tot livrescă, dar bine construită şi scrisă într-o limbă îngrijită, este idila *Miron şi Florica* (1870), după cum deasupra mediocrităţii izbutesc să se ridice şi unele satire. Mult mai consistentă este proza lui **N.** Aici înclinaţiile sale de moralist se desfăşoară în voie în așa-numitele „copii de pe natură”, strânse în volum în 1874, fiind cele care i-au stabilit reputaţia de scriitor. Animate de un umor abundent, textele surprind cu precizie trăsături caracteristice unor personaje aparţinând de preferinţă, ca şi la I.L. Caragiale, burgheziei mărunte. Înrâurite de realism şi având ca model câteva proze ale lui Costache Negruzzi, „copiile” vizează, de regulă, obiective ce au stat frecvent în atenţia criticii junimiste: politicianismul (*Tachi Zâmbilă, om politic*), demagogia (*Ştefan şi Mihai*), mania latinistă (*Vespasian şi Papinian*), veleitarismul literar (*Poeticale*). Scrutând atent moravurile contemporane, **N.** realizează câteva portrete remarcabile: *Părintele Gavril*, *Cucoana Nastasiica*, *Ioniţă Cocovei*, *Cuconul Pantazachi*. O contribuţie deosebită la campania începută de Junimea pentru cultivarea limbii populare şi pentru îndepărtarea neologismelor de prisos o au cinci *Scrisori*, susţinute de o argumentare ce dovedeşte cunoaşterea aprofundată a istoriei naţionale şi ataşament faţă de limba vie. Tot predispoziţia pentru satiră este cea care dă viaţă romanului *Mihai Vereanu* (1873), altfel minat de o intrigă romanţioasă neverosimilă. Scriitorul se simte îndemnat să facă un roman social şi reuşeşte în oarecare măsură, ajutat de darul său de observator, care e prezent, cu mai bune rezultate, şi în însemnările de călătorie apărute mai întâi în „Convorbiri literare”, sub titlurile *Plimbări prin munţi* şi *Pe malul mărei*. Un interes constant a arătat **N.** pentru teatru: traduce, în proză şi în versuri, piese de Schiller şi alcătuieşte el însuşi câteva comedii de moravuri şi de situaţii, nepublicate, dintre care se disting *Amor şi viclenie* (1870) şi *O alegere la Senat* (1878). În aceasta din urmă verva satirică se dezlănţuie nestânjenită, în scene a căror maliţie anticipează secvenţe din piesa *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, cu acesta colaborând în 1884 la scrierea textului pentru opera bufă *Hatmanul Baltag*, pe muzică de Eduard Caudella.

SCRIERI: *Miron şi Florica*, Iaşi, 1870; *Poezii*, Bucureşti, 1872; *Mihai Vereanu*, Iaşi, 1873; *Copii de pe natură*, Bucureşti, 1874; *Pe malul mărei*, Craiova, 1883; *Nazat!* (în colaborare cu D. R. Rosetti), Bucureşti, 1886; *Eroul fără voie*, Craiova, 1891; *Scrieri complecte*, I–VI, Bucureşti, 1893–1897; *Făt-Frumos şi cele 12 fete de împărat*, Bucureşti, 1905; *Amintiri din „Junimea”*, Bucureşti, 1921; ed. îngr. şi pref. Ioana Pârvulescu, Bucureşti, 2011; *Un drum la Cahul*, Bucureşti, [1923]; *Cuconul Pantazachi*, Bucureşti, [1924]; *Scrieri alese*, I–II, pref. Cornel Simionescu, Bucureşti, 1970; *Scrieri*, I–II, îngr. Andrei Nestorescu şi Nicolae Mecu, pref. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1980–1983; *Jurnal*, tr. Horst Fassel, pref. Dan Mănucă, Cluj-Napoca, 1980. **Traduceri:** Schiller, *Hoţii. Fiesco. Cabală şi amor*, Iaşi, 1871; [Heine, Schiller, Hugo], în *Poezii*, Bucureşti, 1872.

Repere bibliografice: Panu, *Junimea*, I–II, *passim*; Aderca, *Contribuţii*, I, *422–425*; Alexandru Iordan, *Iacob Negruzzi*, Bucureşti, 1932; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *377–379*, *Ist. lit.* (1982), *434–436*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *184–186*; E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi contemporanii lui*, II, Bucureşti, 1944, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *624–625*; Anghelescu, *Lectura*, *96–109*; Faifer, *Semnele*, *269*, *343–346*; Mănucă, *Analogii*, *53–59*; *Dicţ. analitic*, I, *226–228*; Nicolae Mecu, *Iacob Negruzzi sau Vocaţia comunicării*, Bucureşti, 1999; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *435–437*; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iaşi, 2003, *135–160*, *184–187*; Săndulescu, *Memorialişti*, *51–57*; Dascălu, *Germanitatea*, *114–157*; Ioan Holban, *Literatura română subiectivă*, Iaşi, 2007, *65–71*. ***D.M.***

NEGRUZZI, Leon (5.VI.1840, Iaşi – 16.VII.1890, Trifeşti, j. Iaşi), prozator. Este primul fiu al Mariei (n. Gane) şi al scriitorului Costache Negruzzi. A învăţat la Academia Mihăileană din Iaşi, apoi la un pension particular din acelaşi oraş. În 1853, împreună cu fratele său, Iacob Negruzzi, pleacă la studii în străinătate. La Berlin şi Viena frecventează cursuri de medicină, filosofie şi drept, dar în 1864 se întoarce în ţară fără să fi obţinut vreo diplomă universitară. A fost judecător la Curtea de Apel, procuror general, apoi prefect şi primar al oraşului Iaşi. Figură deosebit de jovială, a avut mai mult faimă de om de societate decât de scriitor. Membru al Junimii din 1865, şi-a publicat toate scrierile în „Convorbiri literare”, unde a şi debutat în 1867 cu poezii.

Două dintre nuvelele lui **N.**, *Vântul soartei* şi *Osândiţii*, au caracter de foileton şi descind direct din specia răspândită la noi prin literatura franceză a vremii. Dominate de un romantism mediocru, ele cultivă aventura în sine şi propagă o morală dulceagă prin intermediul unor personaje puse în cele mai neverosimile situaţii. Măsura talentului prozatorul a dat-o în alte câteva nuvele, unde personajele nu mai sunt simple pretexte pentru imaginaţia lui, ci, devenind caractere, determină acţiunea. Subiectul nu mai pare artificial, ci este o consecinţă

firească a comportamentului indivizilor, desprinşi dintr-un mediu cunoscut în amănunţime: societatea ieşeană a epocii 1860–1880. Din această cauză, dialogurile sunt naturale şi, făcând abstracţie de unele întorsături de frază încă greoaie, au fluenţă. Mai toate personajele sunt dominate de viaţa afectivă, ca în *Serghie Pavlovici*, unde forţa sentimentului atinge un prag ce o face patologică, iar protagonistul devine un obsedat. În linii generale, comportarea personajelor e previzibilă, le dă viabilitate dialogul, care particularizează mentalitatea prin nuanţe distinctive. În ce priveşte arta nuvelistică, **N.** se dovedeşte capabil să închege o intrigă folosind câteva prezenţe cărora are grijă să le dea o fundamentare socială, insistent reliefată. Scopul evident este de a crea un tip, ceea ce îi reuşeşte deseori. De altfel, în cele mai izbutite texte (*Evreica* şi *ţiganca*), conflictul se produce între reprezentanţii a două categorii sociale diferite. Nuvelele au o compoziţie asemănătoare, în primul capitol fiind expuse intenţiile personajului central, sortite, de la început, eşecului. Avertizat, cititorul urmăreşte totuşi cu interes desfăşurarea propriu-zisă a conflictului, a cărui rezolvare este de obicei tragică, deşi scriitorul încearcă să atenueze impresia, punând deznodământul sub specia eternităţii.

SCRIERI: *Serghie Pavlovici şi alte nuvele*, pref. Titu Maiorescu, Bucureşti, [1912].

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, *167–173*; Negruzzi, *Junimea*, *56–59*, *70–71*, *173*, *334–379*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *122*, *229*; Constantin V. Gerota, *Nuvelele lui Leon Negruzzi*, RFR, 1942, 3; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *200*; Mănucă, *Scriit. jun.*, *117–127*; *Dicţ. lit. 1900*, *625–626*; Ionel Maftei, *Leon C. Negruzzi, un junimist de seamă*, „Evenimentul" (Iași), 2005, 1 iunie. ***D.M.***

NEGULESCU, Mihai (22.I.1936, Fântânele, j. Prahova – 17.I.2006, Bucureşti), poet, prozator. Este fiul Ioanei (n. Dumitrescu) şi al lui Ion Negulescu, funcţionar. Învaţă la Liceul „I. L. Caragiale" din Ploieşti, absolvit în 1955, şi urmează Şcoala de Literatură „M. Eminescu", apoi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1960. Lucrează ca redactor la „Viaţa militară", „Luceafărul" şi ca redactor-şef la „Cutezătorii". Debutează, în 1953, la „Tânărul scriitor" şi editorial în 1962 cu placheta de versuri *Nopţile albe ale oraşului*.

N. se înscrie tematic și prozodic în linia tradiţiei, liricizând simţăminte precum iubirea de ţară, nu fără a comunica şi altele, generate de străbaterea meleagurilor mai îndepărtate. Imagini din ţinuturile româneşti, care compun, de pildă în volumul *Desfrunzirea uitării în vântul auriu de septembrie* (1979), ciclul *Ave, iarba din Transilvania*, alternează, aproape în fiecare culegere, cu privelişti europene, asiatice, africane etc. Unei emblematice „porţi de pe Mara", celebrată chiar în titlul unei culegeri din 1972, îi răspund unduiri egeene, turnuri din Nürnberg, coline din deşertul Gobi, munţi din Sahara („cariatide într-un templu sur"), caravane a căror umbră „cu cerul curge-n muntele amar", păduri de palmieri, zboruri de pescăruşi. Aşa cum o indică şi titlurile unor volume – *Ceramică regăsită* (1967), *Pinacoteca unei lire* (1971), *Ceremonie în albastru* (1975) –, poetul e sensibil mai cu seamă la imaginea plastică şi aplică nedeclarat principiul *ut pictura poesis*. Semnele distinctive ale geografiei româneşti sunt celebrate, de regulă, în spirit prea ostentativ, inflamat ca retorică. Poeticul autentic se realizează rareori, de pildă când fixează pictural o cavalcadă („Arcuri de templu păgân,/ Gâturi prelungi implorând reverie –/ cavalcada fecundă, ţară de fân/ spulberată de oameni"), când imaginează o coborâre în „cripta de vinuri" („Timizi/ de-atâta aur sacru, de-atâta grea aromă,/ vom coborî în cripta de vinuri luminaţi –/ cezari, străini de oaste şi de Roma,/ doar glasului acestor podgorii dulci dedaţi") sau când, într-un sonet, omagiază, ca Ion Pillat, în *Ţărm pierdut*, Helada: „Purtând celestul neodihnei chin/ în grotele submerse, visătoare/ creşti taina mută dintre zei şi soare,/ balans dintâi, purificat senin // pe când sământa robilor transpare/ din cei ce-am fost, în lujerul marin/ legi valul într-o floare de măslin –/ fiinţa pură şi nescăzătoare". Impregnate de lirism sunt, de asemenea, mai toate reportajele şi însemnările de călătorie ale poetului.

SCRIERI: *Nopţile albe ale oraşului*, pref. Radu Boureanu, Bucureşti, 1962; *Jocul soarelui*, Bucureşti, 1963; *Rapsodie în Oaş*, Bucureşti, 1963; *Ploile au venit târziu*, Bucureşti, 1965; *Oraşul lui Pintea*, Bucureşti, 1966; *Ceramică regăsită*, Bucureşti, 1967; *Mânzul*, Bucureşti, 1967; *Maramureş*, Bucureşti, 1967; *Balans de zodii*, Bucureşti, 1969; *Pinacoteca unei lire*, Bucureşti, 1971; *Echinox*, Bucureşti, 1972; *Poarta de pe Mara*, Bucureşti, 1972; *Arcul de miazănoapte*, Bucureşti, 1973; *Neodihna de a fi om*, Bucureşti, 1973; *Rapsodie în jad*, Bucureşti, 1974; *Aeroportul alb*, Bucureşti, 1975; *Ceremonie în albastru*, Bucureşti, 1975; *Ţine minte zăpada*, Bucureşti, 1976; *Secundă în milenii*, Bucureşti, 1977; *Desfrunzirea uitării în vântul auriu de septembrie*, Bucureşti, 1979; *Cine eşti?*, Bucureşti, 1982; *Drumul spre casă*, Bucureşti, 1984; *O dragoste mai întâi şi*

Eu întâi, Bucureşti, 1985; *Puterea acestui pământ*, Bucureşti, 1986; *De unde vine dimineaţa*, Bucureşti, 1987; *Un spaţiu al iubirii*, Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: M.N. Rusu, *Mihai Negulescu*, LCF, 1964, 25; Mircea Anghelescu, *„Ploile au venit târziu”*, GL, 1965, 26; Radu Cârneci, *„Ceramică regăsită”*, ATN, 1968, 7; Eugenia Tudor, *„Ceramică regăsită”*, VR, 1968, 12; Dumitru Micu, *„Balans de zodii”*, RL, 1969, 31; Sanda Radian, *„Balans de zodii”*, VR, 1970, 3; Adrian Popescu, *„Pinacoteca unei lire”*, ST, 1972, 7; Lucian Alexiu, *„Neodihna de a fi om”*, O, 1974, 10; Piru, *Poezia*, II, *161–162;* C. Stănescu, *„Drumul spre casă”*, „Scânteia”, 1984, 13 055; H. Zalis, *Spaţii afective*, RL, 1989, 17; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *438–440*; Popa, *Ist. lit.*, II, *244–245.* ***D.Mc.***

NEGULICI, Ioan D. (1812, Câmpulung – 5.IV.1851, Constantinopol, azi Istanbul), traducător. Foarte dotat pentru pictură, fiul Bălașei (călugărită mai târziu sub numele Palaghia) și al preotului Ion Dumitrache Negulici, zis și Oaie, a primit primele îndrumări în atelierul Mariei Rosetti, la Bucureşti, unde frecventează un timp şi Şcoala de la „Sf. Sava”. După studii particulare de pictură la Iaşi, iar din 1834 la Paris, **N.** se întoarce în Bucureşti şi devine unul dintre cei mai cunoscuţi pictori din Muntenia. Împrietenindu-se cu Ion Heliade-Rădulescu, este atras de activitatea publicistică şi literară de la „Curierul românesc”, gazetă pe care a şi condus-o între octombrie 1845 şi decembrie 1846, în absenţa din ţară a lui Heliade. Tânărul pictor şi publicist ia parte la acţiunile cercurilor revoluţionare, iar în timpul Revoluţiei de la 1848, numit administrator al judeţului Prahova, se remarcă printr-o activitate energică în sprijinul Guvernului Provizoriu. După înfrângerea Revoluţiei pleacă în exil, la Brusa, apoi la Constantinopol, unde moare de tuberculoză. Ultima perioadă a vieţii sale e marcată de conflictul cu Heliade, căruia, într-o memorabilă scrisoare, îi reproşează, în numele cauzei comune, egolatria şi inconsecvenţa politică.

N. a făcut parte din grupul cărturarilor care urmau să pună în aplicare vasta acţiune de traduceri din literatura universală iniţiată de Ion Heliade-Rădulescu. El însuşi a întocmit un *Plan de o mică bibliotecă universală* (1847), care să pregătească şi să sprijine proiectul lansat anterior de Heliade, după modelul celui publicat de Aimé-Martin, literat francez foarte apreciat de intelectualii paşoptişti. Din scrierile acestuia **N.** a tradus, în „Curierul românesc”, *Despre amor, lege fizică şi morală a naturei* şi *Scrisori la Sofia: asupra fizicei, himiei şi istoriei naturale* (1846), iar în volum dă *Educaţia mumelor de familie sau Civilizaţia neamului omenesc prin femei* (I–II, 1844–1846), transpunere recenzată elogios de Nicolae Bălcescu. Convins de rolul educativ al literaturii (întregul plan este conceput în acest sens) şi urmărind pregătirea şi atragerea cititorilor prin lecturi accesibile, a tradus din franceză şi câteva scrieri fără valoare ale unor autori minori, ca J.-É. Paccard sau S.-H. Berthoud, şi două piese, reprezentate, dar nepăstrate: *Dreptatea lui Dumnezeu* de Anicet-Bourgeois şi *Credinţa, Speranţa, Caritatea* de B.-P. Rosier. Mai importantă este tălmăcirea romanului lui Jonathan Swift, *Călătoriile lui Guliver în ţere depărtate* (I–II, 1848). Câteva traduceri, anunţate ca fiind sub tipar, se pare că nu au mai apărut sau nu se păstrează: *Martirii* de Chauteaubriand, *Zestrea Suzetei* de Joseph Fiévée şi nuvela (poate originală) *Samoil neguţătorul.* Tălmăcirile lui **N.** sunt cursive, într-un stil deloc vetust, modern chiar, vădind preocuparea pentru cultivarea limbii române, întâlnită şi în unele prefeţe, ca şi în *Vocabular român de toate verbele străbune*, apărut în 1848.

Traduceri: Louis Aimé-Martin, *Educaţia mumelor de familie sau Civilizaţia neamului omenesc prin femei*, I–II, pref. trad., Bucureşti, 1844–1846; J.-É. Paccard, *Judita franţeză sau Clotilda şi Edmond*, I–II, pref. trad., Bucureşti, 1844–1846; S.-H. Berthoud, *Maria*, Bucureşti, 1846; Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver în ţere depărtate*, I–II, Bucureşti, 1848.

Repere bibliografice: Nicolae Bălcescu, *Opere alese*, I, Bucureşti, 1960, *126–131*; Ion Heliade-Rădulescu, *Scrisori şi acte*, îngr. George Potra, N. Simache şi George G. Potra, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1972, *76–78*, *83–86*, *107–110*; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu*, Bucureşti, 1935, *167–173*; Lucia Dracopol-Ispir, *Pictorul Negulici*, Bucureşti, 1962; ed. 2, București, 2012; Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, Bucureşti, 1967; *Dicţ. lit. 1900*, *626*; Spiridon Voinescu, *Argeșeni în spiritualitatea românească*, Pitești, 1980, *66–75.* ***L.V.***

NELEGA, Alina (18.XII.1960, Târgu Mureş), dramaturg, prozatoare, teatrolog. Este fiica Eugeniei Nelega (n. Georgescu), profesoară, şi a lui Nicolae Nelega, ofiţer. Urmează Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din oraşul natal, iar între 1980 și 1984 cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca, secţia engleză–română. Este doctor al Universităţii Naţionale de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale” din Bucureşti cu o teză despre tragic (2004). A fost profesoară la Miercurea Ciuc (1984–1988), instructor cultural, redactor la postul de radio Târgu Mureş (1990–1995), apoi, timp de trei

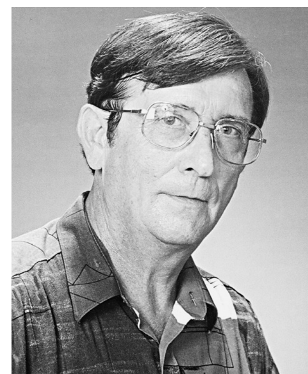
luni, redactor-șef al cotidianului „24 ore mureşene”, după care se dedică în exclusivitate teatrului. Este secretar literar al Teatrului „Ariel” din Târgu Mureș (1995–1998), prilej cu care înfiinţează un studio *underground*, dedicat experimentelor şi fenomenelor teatrale alternative. Din 2009 devine conferenţiar şi apoi director de departament la Universitatea de Arte din Târgu Mureş. Debutează cu proză în „Echinox” (1983), iar editorial cu piesa *www.nonstop.ro* (2000). A fost distinsă cu Premiul UNITER (2000).

Directeţea scriiturii, ştiinţa construirii relaţiei şi a intrigii sunt specifice dramaturgiei şi prozei lui **N**. Li se adaugă opţiunea autoarei pentru o tematică extrem-contemporană. O tematică ce ţine cu precădere de traumele identităţii de gen, de fluctuaţiile identităţii politizate din perioada comunistă, de identitatea din postcomunism (e cazul piesei *Amalia respiră adânc*) sau de identitatea cibernetizată, a generaţiei douămiiste, pulverizată afectiv, comportamental, relaţional, precum în *www.nonstop.ro*. De altfel, şi atunci când se află în postura de romancieră, în *ultim@vrajitoare* (2001), autoarea găseşte sursa epicului într-o „viziune comică, derizoriu-«blasfematorie», satirică a sacrului într-o lume parodică, virtualizată şi globalizată” (Paul Cernat). Studiile şi eseurile de critică şi de teorie teatrală pe care le scrie **N.** au în comun inteligenţa analitică, verva argumentativă, precum şi preocuparea continuă pentru sincronizarea cu teoriile europene asupra teatralizării şi a deteatralizării. Pentru aceasta din urmă, înţeleasă deopotrivă în sensul de concept funcţional şi de fenomen, autoarea pledează fervent, punând-o în legătură cu ceea ce ea numeşte „întoarcerea dramaturgului”, într-o epocă adesea considerată drept „postregizorală”. În volumul de teorie teatrală intitulat *Recuperarea tragicului în textul nou de teatru* (2009) **N**. recurge la construirea unei argumentaţii polemice pasionate, mizând pe un „partizanat” pentru revirimentul tragicului în dramaturgia postexpresionistă, hiperrealistă, „brutalistă” a sfârşitului de mileniu, atât britanică sau germană (Marius von Mayenburg, Thomas Jonigk, Mark Ravenhill, Sarah Kane), cât şi românească. Pe de altă parte, în substanţiala lucrare *Structuri şi formule de compoziţie ale textului dramatic* (2010) **N.** îşi asumă postura de teoretician al dramei, dar şi de critic aplicat şi acid al dramaturgiei contemporane. Autoarea optează pentru o formulă de scriere dramatică mai degrabă deteatralizantă, axată pe comunicarea vie, degrevată de manierisme stilistice, dintre dramaturg, regizor, actor şi spectator. Între scrierile sale dramatice un statut privilegiat îl au monoloagele şi monodramele „pentru actori şi actriţe”. **N.** publică, pe lângă teatru şi proză, literatură pentru copii. A tradus, de asemenea, din limba engleză texte dramatice ale unor autori precum Mark Medoff, Eve Ensler, Alan Ayckbourn, Saul Bellow, David Harrower, Mark Ravenhill și a mai transpus lucrarea *Ecologii teatrale* de Bonnie Marranca.

SCRIERI: *www.nonstop.ro*, Bucureşti, 2000; *ultim@vrajitoare*, pref. Gheorghe Crăciun, Piteşti, 2001; *Teatru și povestiri*, pref. Marian Popescu, postfață Irina Coroiu, Bucureşti, 2003; *Hess*, Târgu Mureş, 2003; *Kamikaze. Monoloage şi monodrame pentru actori şi actriţe*, pref. Magdalena Boiangiu, Bucureşti, 2007; *Recuperarea tragicului în textul nou de teatru*, Târgu Mureş, 2009; *Structuri şi formule de compoziţie ale textului dramatic*, Cluj-Napoca, 2010; *Cum și-a petrecul iepurele Audedestuldebine sărbătorile de iarnă*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Eugenia Anca Rotescu, [*Alina Nelega*], TTR, 1997, OC, 2002, 112, 2003, 174, 2005, 291, 2006, 49, 57, 2008, 424, 443, 2009, 464; Paul Cernat, *Îngeraşi virusaţi... și un eșec excepțional*, OC, 2001, 71; Simona Sora, *Noua scriitură feminină*, DM, 2001, 439; Nicoleta Cliveț, *Prozacuri*, VTRA, 2001, 6–7; Catrinel Popa, *Vrăjitoarele în cyberspace*, RL, 2001, 49; C. Rogozanu, *Angelul internaut*, OC, 2002, 100; Mircea Morariu, [*Alina Nelega*], TTR, 2005, 11–12, 2009, 3–4, 2012, 12; Mihăilescu, *Lit. rom. postcomunism*, II, *321–323*; Mircea Sorin Rusu, *„Efectele” Genovese*, OC, 2012, 643; Oana Cristea Grigorescu, *Teatrul dezbate sindromul spectatorului*, TR, 2012, 242. ***L.P.***

NEMEŞ, Mihail (12.XI.1944, Siliştea Crucii, j. Dolj – 3.II.2005, Mureni-Vânători, j. Mureş), traducător.

Este fiul Ioanei şi al lui Gheorghe Nemeş, morar. Urmează şcoala generală în satul natal, apoi şcoala profesională a Grupului Şcolar Electroputere din Craiova (1958–1962), calificându-se ca matriţer-sculer, meserie pe care a practicat-o (cu o întrerupere pentru efectuarea serviciului militar) paralel cu

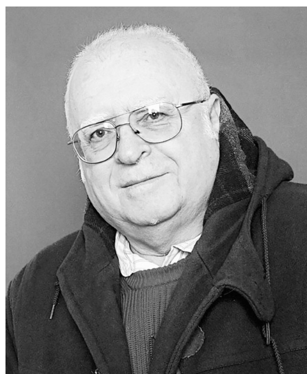
frecventarea cursurilor liceale la Şcoala Medie nr. 3 din Craiova (1962–1964, 1966–1968). Îşi continuă studiile la Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii din Bucureşti (1968–1972), funcţionând după licenţă ca profesor de limba franceză la liceul din Baia de Arieş (1972–1978). Spirit nonconformist, renunţă la catedră şi, retras în satul natal, se dedică exclusiv tălmăcirii unor mari poeţi de expresie germană şi franceză. Viaţa îi este marcată de alternanţa între activităţile neintelectuale – va fi miner la Baia Borşa (1984–1985), matriţer la Băileşti (1985–1987), morar la Siliştea Crucii (1994–1999) – şi încercarea de revenire la profesia sa – e bibliotecar la Întreprinderea „Nicovala" din Sighişoara (1987–1991), profesor de franceză şi română la şcolile generale din Albeşti (1991–1993) şi Archita (1993–1994, din 1999 până la moarte) în judeţul Mureş –, preocuparea permanentă rămânând în tot acest timp activitatea de traducător. Debutează cu o versiune la o poezie de Iulia Hasdeu în „Amfiteatru" (1969), iar editorial, cu *Poezii* de Georg Heym (1986). A colaborat la „Steaua", „Secolul 20", „Convorbiri literare", „Familia", „Vatra", „Poesis", „Ramuri", „Mozaicul", „România literară". A fost nominalizat în 2003 la Premiul pentru traducere atât de Asociaţia Editorilor din România (pentru versiunea din Rimbaud), cât şi de Uniunea Scriitorilor (pentru traducerile din Apollinaire).

N. reprezintă un caz singular – şi totodată exemplar prin dăruire – în literatura contemporană: acela de a-şi consacra viaţa tălmăcirii unor mari valori ale literaturii universale. Exclusiv traducător de lirică, el este puţin cunoscut, în genere doar în cercurile restrânse ale editorilor şi cunoscătorilor de poezie. Opera sa de traducător se distinge printr-o rară adecvare la cele mai subtile nuanţe ale textului original, printr-o familiarizare puţin obişnuită cu posibilităţile de exprimare ale versului şi prin recrearea, aproape consubstanţială, în româneşte, a turnurii poeziei în modulaţiile ei imperceptibile. Debutând relativ târziu şi continuând să-şi publice cu greu traducerile, într-o perioadă nereceptivă la lirică, a avut totuşi şansa să-şi vadă tipărite versiunile din poezia completă a lui Georg Trakl (2001), Guillaume Apollinaire (2002) şi Arthur Rimbaud (2003), tălmăcirea unei bune părţi din versurile lui Georg Heym (1986) şi Gérard de Nerval (2000) şi doar *Ceaslovul* (2000) din Rainer Maria Rilke, poetul său preferat. A lăsat în manuscris transpunerea integralei operei poetice a lui Rilke, peste 26 000 de versuri, precum şi a lui Goethe (aici intrând şi cea de-a treia versiune românească de referinţă la *Faust*, după cele realizate de Lucian Blaga şi Ştefan Aug. Doinaş), tălmăciri din lirica de expresie germană, de la romantici la expresionişti (Eduard Mörike, Conrad Ferdinand Meyer, Ricarda Huch, Hugo von Hofmannsthal, Richard Dehmel, Ernst Stadler, Else Lasker-Schüler, Oskar Loerke, Gottfried Benn, Paul Celan) şi din Paul Valéry. Publicarea postumă a versiunii sale din *Faust* (2005; Premiul revistei „Cuvântul"), considerată cea mai echilibrată din punctul de vedere al proprietăţii terminologice şi al echivalenţelor formale, apreciată şi de Ştefan Aug. Doinaş în corespondenţa încă inedită cu **N.**, ca şi prima traducere europeană integrală (Gabriel H. Decuble) din creaţia lui Rilke (*Opera poetică*, 2007), unde, de asemenea, devotamentul şi fidelitatea faţă de textul original se împlinesc în rezolvări expresive ale unei limbi româneşti perfect adecvate spiritului rilkean impun un traducător de lirică de primă mână. Tot postum, un masiv *Dicţionar de rime şi asonanţe* (2011) completează strădainţele autorului de a înţelege, dinăuntru, secretele meseriei. Operă în primul rând de creator, deprins cu şlefuirea îndelungată a versului, în descendenţa exemplară a lui Eminescu, dicţionarul s-a ivit ca o necesitate stringentă şi nu doar ca aridă înregistrare lexicografică. E un instrument de lucru fundamental pentru truditorul asupra versificaţiei, în căutarea echivalărilor formale optime în decursul unei vieţi.

SCRIERI: *Dicţionar de rime şi asonanţe*, Bucureşti, 2011. **Traduceri:** Georg Heym, *Poezii*, pref. Thomas Kleininger, Bucureşti, 1986; Georg Trakl, *Poezii*, pref. Mihai Mangiulea, Bucureşti, 1988, *Poeme – Dichtungen*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1991, *Opera poetică*, I–II , Chişinău–Bucureşti, 2001; Rainer Maria Rilke, *Rugăciunile*, Bucureşti, 1998, *Ceaslovul*, Bucureşti, 2000, *Opera poetică*, îngr. şi pref. Dan Flonta, Piteşti, 2007; Gérard de Nerval, *Himerele*, Bucureşti, 2000; Guillaume Apollinaire, *Alcooluri. Bestiarul. Vitam impendere amori*, pref. Ioan Es. Pop, Bucureşti, 2002; Arthur Rimbaud, *Opere*, pref. Livius Ciocârlie, Iaşi, 2003; Johann Wolfgang Goethe, *Faust: o tragedie*, Piteşti, 2005; Paul Celan, *Mac şi memorie*, pref. Dan Flonta, Piteşti, 2006 (în colaborare cu George State).

Repere bibliografice: Romaniţa Constantinescu, *Expresionismul, o cultură anexată*, RL, 1992, 5; Constantin Dumitrache, *„Rugăciunile" lui Rilke*, R, 1999, 6; Gabriel H. Decuble, *Faustiada fausta*, CU, 2006, 3; Cidli Nemeş, *„Dicţionar de rime şi asonanţe"*, „Litart" (Târgu Mureş), 2011, 12.

G.Dn.

NEMOIANU, Virgil (12.III.1940, Bucureşti), comparatist, eseist, traducător.

Este fiul Victoriei (n. Boldea) şi al lui Virgil Camil Nemoianu, jurist. Şcoala o începe în 1946 la Caransebeş şi o continuă din 1949 la Bucureşti, unde urmează Liceul nr. 7 (1954–1956) şi Facultatea de Filologie, secţia germană–engleză (1956–1961). După absolvire este redactor la Editura Academiei (1961–1962), documentarist la revista „Contemporanul", iar din 1964 asistent şi ulterior lector de literatura engleză la Universitatea din Bucureşti până în 1977, când părăseşte definitiv ţara. Îşi ia doctoratul în literatura comparată la University of California, San Diego (1971), cu o teză consacrată idilei şi publicată cu titlul *Micro-Harmony. The Growth and Uses of the Idylic Model in Literature* (1977). Funcţionează ca lector de limba şi literatura română la School of Slavonic and East-European Studies din Londra (1973–1974) şi la University of California, Berkeley (din 1975). Se stabileşte în Statele Unite ale Americii, unde este lector de literatură engleză la University of Cincinnati (1978–1979) şi ulterior, din 1993, profesor de literatură la Catholic University of America, Washington DC, ocupând şi alte poziţii ştiinţifice: consultant al unor edituri, fundaţii şi centre de cercetare, component al unor echipe redacţionale prestigioase, coordonator de reuniuni internaţionale specializate, membru în organismele de conducere ale Asociaţiei Internaţionale de Literatură Comparată.

N. debutează la revista „Teatru" în 1961, primele lui intervenţii în presă fiind sau un ecou, sau o replică faţă de conjunctura literară a vremii. Studiile pe care le elaborează trădează rigoarea formală deprinsă în preajma lui Tudor Vianu şi a cercului său de discipoli: ele apar, în 1964–1965, în „Analele Universităţii Bucureşti" şi în „Cahiers linguistiques", tratând despre paralelisme în structura dramei shakespeariene şi despre relevanţa semantică a rimei. Simptomatic pentru orientarea sa din această perioadă este debutul în volumul colectiv al cercului, *Studii de stilistică şi poetică* (1966), cu analiza poeziei *Pe o scândură cu actinii* de Mihai Beniuc. În acelaşi context, întâia carte personală, *Structuralismul* (1967), este un gest de legitimare cu semnificaţii mai curând sociale decât intelectuale. În anii imediat următori **N.** nu ocoleşte totuşi viaţa literară, risipindu-se chiar între subiecte pe cât de numeroase, pe atât de diverse: eseuri pe marginea literaturii şi actualităţii culturale româneşti, comentarii însoţite de traduceri din literatura străină contemporană, în special din cea aşa-zis decadentă americană, articole de atitudine ş.a., care apar în special în „Secolul 20", „Luceafărul", „Viaţa românească", „România literară", „Familia" şi în „Scânteia", unde, pe lângă recenzii ocazionale, susţine un serial cu articole de orientare, *Sfaturi către editori*. Textele formează materia a două volume intitulate *Calmul valorilor* (1971) şi *Utilul şi plăcutul* (1973). Printre ediţii, prefeţe şi traduceri (Ion Pillat, W.H. Pater, Chesterton, Eliot, Hölderlin, Gottfried Benn ori textele din *Eseul englez*, I–II, 1975), **N.** mai compune o cărticică inedită de proză, *Simptome* (1969). Mimând canonul literar al fragmentelor, minieseurile aforistice şi paradoxale de aici tratează teme absolut indiferente în sine, dincolo de care suverană rămâne norma unică, cea a jocului, dictată de un autor *magister ludi*. Funcţionând ca o supapă decomprimantă, spiritul ludic a născut cărţi echivoce, precum *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter* a lui Matei Călinescu (comentată de **N.** în articolul *Morala ca stil*) sau ca textele inclasabile ale lui Mircea Horia Simionescu. Fragmente din *Simptome* au fost traduse în revistele „Antaios", „Kenyon Review", „Exquisite Corpse". De la începutul decadei a opta datează prima versiune a monografiei *Surâsul abundenţei. Cunoaştere lirică şi modele ideologice la Ştefan Aug. Doinaş*, finisată înainte de expatriere, dar publicată abia în 1994. Cartea este un studiu clasic de caz. Poetul Doinaş ilustrează exemplar productivitatea unei mişcări de conversiune în doi timpi. În chiar termenii criticului, ar fi vorba despre „transferul în estetic al unui model social, al unei macroimagini sociale, iar apoi (ca după o binecuvântată scufundare în apele memoriei şi ale frumosului) transferul esteticului spre semnale şi impacturi ale prezenţei istorice şi cetăţeneşti". Demonstraţia urmăreşte

încadrarea structurilor estetice brevetate de poet în scheme mai largi de mentalitate, identificând şi canalele prin care ele pot acţiona ulterior asupra formelor sociale în genere. Mecanismul poeziei analizate devine exemplar pentru ilustrarea acestui proces sinuos de transfigurare, mediere, modelare, într-o relaţie de circularitate real–cognitiv–estetic–ideologic–politic–real. Din perioada primului stagiu american al lui **N.** datează disertaţia doctorală despre idilă, tradusă în româneşte cu titlul *Micro-armonia. Dezvoltarea şi utilizarea modelului idilic în literatură* (1996). Cartea a marcat un moment de mutaţie calitativă pe un fond de continuitate. Un subiect reputat minor, idila, devine trambulina unui salt teoretic şi comparatist cu detentă speculativă. Urmărind cu metodă paradigma, destinul şi eşantioanele istorice reprezentative ale idilei, autorul expune o lecţie despre relaţia formelor literare (scheme, viziuni, topoi, imagini mai mult sau mai puţin extinse) cu contextul lor sociocultural, evaluând potenţialul mediator al creaţiei între teoretic şi politic. Într-una din dimensiunile sale esenţiale, studiul vizează literaturile atipice, central şi est-europene, în mod special literatura română. Deosebindu-se de pastorală, cu care e în mod curent confundat, obiectul vizat nu este un gen, ci un model literar – idilicul – având o acoperire empirică eteroclită. Conform ipotezei lui **N.**, la temelia ontologică a idilicului se află tensiunea dintre real şi ideal, altfel spus, dintre un spaţiu reputat ca adevărat şi un spaţiu poetic. Se aşază sub lupă procesul prin care capitalul filosofic de valori umaniste al idilei (cu resursele în realitatea socială din perioada 1750–1850) este prelucrat în tipare estetice, convertit într-o lume poetică, în scheme, teme, imagini, stereotipii şi clişee. Proiecţia idilică suferă astfel un proces de osificare, pregătindu-şi debuşeul final în didactic, sociologic, ideologic, în fine, în doctrină şi practică politică. Literatura îşi dezvăluie astfel virtuţi asupra cărora exegetul insistă în toate cărţile sale: vocaţia de releu şi de laborator al unor energii creatoare instrumentale. În circuitul filosofic – literar – sociopolitic, adică teoretic, literar şi din nou teoretic, literatura dobândeşte o forţă surprinzătoare pentru prejudecăţile curente. Ipoteza e cu deosebire fertilă pentru literatura română, care ilustrează ceea ce **N.** numeşte „răzbunarea idilismului", în romantismul întârziat, necanonic, şi unde, în perioada postromantică, idilismul supravieţuieşte, pierzându-şi semnificaţia estetică şi primind un caracter accentuat sociologic. Printr-o serie de obsesii structurante, cartea anunţă argumentul de unitate al tuturor scrierilor teoretice, comparatistice sau memorialistice viitoare, publicate de teoretician în ţară sau peste ocean. Nexul lor formator este legătura ombilicală a intelectualului **N.** cu Banatul, locul de origine al părinţilor săi – o veritabilă paradigmă a societăţii organice. Rolul ei matricial este invocat explicit în volumul publicat în 1994, *Arhipelag interior. Eseuri memorialistice (1940–1975)*. Iradiind asupra scrierilor anterioare şi dezvăluindu-le supratema comună, lucrarea este revelatoare pentru luciditatea autoscopică acută a autorului, înclinat constant spre problematizarea propriei condiţii intelectuale. Relevând etimonul spiritual al operei, cartea este istoria unui destin exemplar prin modul în care ilustrează dinamica unei culturi matriciale şi prin vocaţia unei lucide construcţii de sine. Casa din Borloveni a bunicilor întruchipează – în sens literal – lumea idilică şi societatea de tip organicist, cele două fixaţii de la care i s-a constituit în cercuri concentrice opera. După ce au coagulat teza de doctorat, ele au stimulat studiile despre romantismul Biedermeier şi, ulterior, despre fecunditatea creatoare a secundarului, a marginalităţii culturale. Aceeaşi sursă alimentează impulsul constant spre temperanţă şi măsură, spre evitarea exceselor, spre opţiunile echilibrate ale căii de mijloc. Urmărind un itinerar spiritual, eseurile oferă radiografii penetrante ale celor două lumi de adopţiune unde s-a format central-europeanul **N.**: mediul cultural bucureştean privat şi public al anilor '50–'70 şi America – o experienţă a alterităţii. Căci stagiul american e în primul rând istoria unei reacţii, exact în sensul rezervat conceptului în lucrarea consacrată teoriei secundarului. Ea consemnează răspunsul unei conştiinţe transilvane în faţa unui spaţiu radical străin. Transferată în registrul teoretic, diferirea devine o arhitemă a scrierilor publicate după expatriere. Mai întâi în *The Taming of Romanticism. European Literature and the Age of Biedermeier* (1984). Aici paradigmele creatoare trufaşe suferă o progresivă domesticire (*Taming*). Este examinată simptomatologia proceselor prin care, în estul şi în centrul Europei, romantismul canonizat (*High Romanticism*) diferă în raport cu sine. Conform autorului,

romantismul şi evoluţia sa se bazează pe o macroimagine, constituită progresiv de-a lungul veacului al XVIII-lea. Literatura este astfel integrată unor unităţi existenţiale şi culturale cuprinzătoare. Modelele mentale îşi dovedesc utilitatea şi datorită dublei lor naturi: de realităţi speculative şi în acelaşi timp empirice. Întruchipate de figuri şi personaje ale discursului unei vremi, ele sunt un simptom al conştiinţei de sine a unei vârste literare anume. Pentru **N.**, în memorialistică, în corespondenţă, în publicistică, etalonul Biedermeier este un instrument de autoreflexivitate şi de autoevaluare. A doua carte transoceanică este *A Theory of the Secondary. Literature, Progress and Reaction* (1989), de asemenea cu deschideri spre spaţiul cultural românesc, urmată de lucrări dedicate, de pe poziții conservatoare asumate, rolului jucat de estetic sau de postmodernism în contexte sociale mai largi: *Imperfection and Defeat. The Function of Aesthetic Imagination in Human Society* (2006), *The Triumph of Imperfection. The Silver Age of Sociocultural Moderation in Early 19th Century Europe* (2006), *Postmodernism and Cultural Identities. Conflicts and Coexistence* (2010). Norme ale jocului social, politic, intelectual sunt descoperite în spatele tensiunii canonizare–recanonizare literară, aflate azi în actualitate acută şi analizate într-o antologie editată împreună cu fostul său doctorand Robert Royal, *The Hospitable Canon. Essays on Literary Play, Scholarly Choice and Popular Pressures* (1991). Escortată de intervenţii ale lui **N.** în presa literară postdecembristă, cercetarea a catalizat o direcţie fertilă de investigare în istoria literaturii române, ale cărei canoane tradiţionale se cer legitimate contemporan, dacă nu reformate. În sfârşit, o sinteză editată de acelaşi tandem, *Play, Literature, Religion. Essays in Cultural Intertextuality* (1992), plasează explicit ludicul în relaţie cu imaginarul şi cu sacralitatea, cartografiază zona de interferenţă a literarului cu religiosul, semnalând căile bătute, petele albe, ca şi itinerariile frecvent circulate şi deschizând perspectiva colonizării unor noi teritorii: în special numeroasele analogii între discursul teologic şi cel literar în planul substanţei, ca şi în acela al formei. O precizare esenţială este că punctul de racord nu trebuie căutat în planul obiectului, ci la nivelul categoriilor care regizează şi explică atât religiosul, cât şi literarul. Eseurile din *Jocurile divinităţii. Gândire, libertate şi religie la sfârşit de mileniu* (1997) au ca supratemă „urgenţa depăşirii uneia dintre polarităţile definitorii ale lumii moderne”: cea dintre secular şi sacralitate. **N.** se situează polemic faţă de maniheismul contemporan, care opune tranşant, de o parte, raţionalitatea ştiinţifică orgolioasă, iar de cealaltă, sistemul de referinţă categorial şi discursiv al religiei, aşa cum a fost fixat în *Scripturi*, căutând în ele marile modele metanarative. În tot ce întreprinde, teoreticianul probează un simţ versat al urgenţei intelectuale – româneşti, ca şi general culturale. În mod firesc, aşadar, activitatea sa academică a fost în permanenţă dublată de una febril publicistică pe ambele maluri ale Atlanticului, după 1989 intervenţiile sale în chestiuni politice, ideologice, de strategie culturală sau strict literare apărând ritmic în „România literară”, „Orizont”, „Euphorion”, „22”, „Dilema” ş.a. Dincolo de orice diferenţe, ele au ca numitor comun implicarea pătrunzătoare în dezbaterea pe marginea condiţiei intelectualului central şi est-european în lumea contemporană, o condiţie asumată şi în

același timp problematizată de autor. O parte din această publicistică bogată a fost culeasă în *Tradiție și libertate* (2001). Ca intelectual public, dar și ca eseist extrem de mobil, **N.** mai apare în volumele de convorbiri realizate de Robert Lazu – *Înțelepciunea calmă. Dialoguri în cyberspace* (2002) – și Sorin Antohi – *România noastră. Conversații berlineze* (2008). O selecție din jurnalele ținute de autor a fost inclusă în *Străin prin Europa* (2006). A tradus eseistică anglo-saxonă și, în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, din lirica germană (Friedrich Hölderlin, Gottfried Benn).

Spirit ecumenic, el nu a știut nici să piardă ceea ce cultura română are bun de oferit lumii, nici să deprindă viciul arivist al supraadaptării la condițiile țării de adopție; dimpotrivă, reacțiile lui Nemoianu la corectitudinea politică a universității și vieții publice nord-americane au fost mereu ferme, chiar dacă adesea sastisite. Savantlâcul și prețiozitatea îl plictisesc, umorul îl prinde, politica îl pasionează și încinge; corespondența sa e spontană și încântătoare prin puterea evocării și umor. Nemoianu e unul dintre cărturarii noștri maturi de devreme și călătoriți în lumile prin care cultura română a ajuns dacă nu să se recunoască, măcar să se plimbe.

CĂLIN ANDREI MIHĂILESCU

SCRIERI: *Structuralismul*, București, 1967; *Simptome*, București, 1969; *Calmul valorilor*, Cluj, 1971; *Utilul și plăcutul*, București, 1973; *Micro-Harmony. The Growth and Uses of the Idylic Model in Literature*, Berna–Frankfurt am Main–Las Vegas, 1977; ed. (*Micro-armonia. Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură*), tr. Manuela Cazan și Gabriela Gavril, Iași, 1996; *The Taming of Romanticism. European Literature and the Age of Biedermeier*, Cambridge–Londra, 1984; ed. (*Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Biedermeier*), tr. Alina Florea și Sanda Aronescu, București, 1998; *A Theory of the Secondary. Literature, Progress and Reaction*, Baltimore–Londra, 1989; ed. (*O teorie a secundarului. Literatură, progres și reacțiune*), tr. Livia Szász Câmpeanu, București, 1997; *Arhipelag interior. Eseuri memorialistice (1940–1975)*, Timișoara, 1994; *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș*, București, 1994; *Jocurile divinității. Gândire, libertate și religie la sfârșit de mileniu*, îngr. Ioan I. Ică Jr., București, 1997; *România și liberalismele ei*, București, 2000; *Tradiție și libertate*, București, 2001; *Înțelepciunea calmă. Dialoguri în cyberspace cu Robert Lazu*, pref. Wilhelm Dancă, Iași, 2002; *Imperfection and Defeat. The Function of Aesthetic Imagination in Human Society*, Budapesta – New York, 2006; *The Triumph of Imperfection. The Silver Age of Sociocultural Moderation in Early 19th Century Europe*, Columbia, SC, 2006; *Străin prin Europa*, București, 2006; *România noastră. Conversații berlineze* (în colaborare cu Sorin Antohi), București, 2008; ed. 2, Iași, 2009; *Postmodernism and Cultural Identities. Conflicts and Coexistence*, Washington DC, 2010; ed. (*Postmodernism și identități culturale. Conflicte și coexistență*), tr. Laura Carmen Cuțitaru, postfață Codrin Liviu Cuțitaru, Iași, 2012. **Ediții, antologii:** Ion Pillat, *Portrete lirice*, pref. edit., București, 1969; *The Hospitable Canon. Essays on Literary Play, Scholarly Choice and Popular Pressures*, Philadelphia–Amsterdam, 1991 (în colaborare cu Robert Royal); *Play, Literature, Religion. Essays in Cultural Intertextuality*, New York, 1992 (în colaborare cu Robert Royal); *Traversarea Cortinei. Corespondența lui Ion D. Sîrbu cu Ion Negoițescu, Virgil Nemoianu, Mariana Șora*, pref. edit., Timișoara, 1994 (în colaborare cu Marius Ghica); *Nonfictional Romantic Prose. Expanding Borders*, Amsterdam, Philadelphia, 2004 (în colaborare cu Steven P. Sondrup și Gerald Gillespie). **Traduceri:** W.H. Pater, G.K. Chesterton, T.S. Eliot, *Eseuri literare*, pref. trad., București, 1966; *Sunete fundamentale*, București, 1970 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, I. Negoițescu, Toma Pavel ș.a.); Friedrich Hölderlin, *Poezii*, București, 1971 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș și I. Negoițescu), [*Scrieri*], I–II, pref. Wolf von Aichelburg, București, 1977 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș); Gottfried Benn, *Poeme*, introd. trad., București, 1973 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș); Ștefan Aug. Doinaș, *Alibi and Other Poems*, Londra, 1973 (în colaborare cu Peter Jay); *Eseul englez*, I–II, pref. trad., București, 1975 (în colaborare); Thornton Wilder, *Ziua a opta*, București, 1976 (în colaborare cu Anca Nemoianu).

Repere bibliografice: Negoițescu, *Lampa*, *211–218*; Grigurcu, *Idei*, *183–187*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *103–107*; Ioana Pârvulescu, *Biederman & Bummelmeier*, RL, 1994, 39; Tania Radu, *Războiul de independență*, LAI, 1994, 41, 42; Ion Pop, *Asistând la tragicomedia istoriei*, ST, 1994, 10–11; Ierunca, *Semnul*, *179–183*; Borbély, *Xenograme*, *22–27*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *239–241*; Spiridon, *Apărarea*, *173–177*, *186–191*, *201–206*, *215–222*; Spiridon, *Interpretarea*, *150–153*, *162–166*; Ungureanu, *La vest*, II, *85–94*; Călin Andrei Mihăilescu, Virgil Nemoianu, în *Dicț. scriit. rom.*, III, *440–442*; Manolescu, *Lista*, III, *301–305*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *200–207*; Grigurcu, *De la un critic*, *215–221*; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, I, *318–330*, III, *449–451*; Ioan Stanomir, *Conștiința conservatoare*, București, 2004, *109–148*; *Dicț., Banat*, *547–554*; Mircea Anghelescu, [*Virgil Nemoianu*], CU, 2006, 9, VTRA, 2010, 5–6; Mihai Zamfir, [*Virgil Nemoianu*], RL, 2007, 10, 2012, 29; Cistelecan, *Diacritice*, I, *51–60*; Manolescu, *Istoria*, *1236–1239*; Manolescu, *Enciclopedia*, *542–544*; *Virgil Nemoianu – 70*, îngr. Iulian Boldea, Pitești, 2010; Goldiș, *Critica*, *196–200*, *passim*; Adriana Stan, *Rezistența la structuralism*, E, 2012, 9–10; Andrei Terian, *Îmblânzirea postmodernismului*, E, 2012, 9–10. ***M.S.***

NEMŢEANU, Barbu (pseudonim al lui Benjamin Deutsch; 1.X.1887, Galaţi – 29.V.1919, Bucureşti), poet, traducător, gazetar. Este fiul Saninei Deutsch şi al lui Iacob Deutsch, învăţători. A făcut câteva clase de liceu în oraşul natal. Moartea tatălui, când avea abia zece ani, îl obligă să lucreze pentru a se întreţine şi a-şi ajuta familia. A fost practicant într-un birou, reporter, funcţionar. Debutează cu versuri în săptămânalul gălăţean „Înainte” (1904). Încă foarte tânăr, s-a angajat în gazetăria de orientare socialistă. Pe aceleaşi poziţii ideologice se situează săptămânalul literar-ştiinţific „Pagini libere”, pe care l-a editat în oraşul natal între 1 iulie şi 1 noiembrie 1908, publicaţie de deschidere modernistă, dar promovând, totodată, creaţii având „un substrat de realitate sufletească și arta să fie artă”. În ciuda tuberculozei care i-a minat sănătatea şi care îl va răpune la nici treizeci şi doi de ani, **N.** s-a arătat permanent un condei activ. E prezent în numeroase periodice: „Neamul românesc”, „Neamul românesc literar”, „Adevărul literar”, „Vieaţa nouă”, „Convorbiri literare”, „Convorbiri critice”, „Floarea darurilor”, „Viaţa literară”, „Cosinzeana”, „Flacăra”, „Actualitatea”, „Ilustraţiunea română”, „Săptămâna ilustrată”, „Dimineaţa”, „Minerva literară ilustrată”, „Dumineca”, „Noua revistă română”, „Lumina”, „Steaua noastră” (New York), în publicaţii teatrale – „Rampa”, „Scena”, „Teatrul” (Iaşi) sau cu profil social – „România muncitoare”, „Facla”, „Viaţa socială”, „Viitorul social” ş.a. Internat în 1913 într-un sanatoriu din Elveţia, aşterne pe hârtie impresiile stârnite de acel mediu. După moartea lui un grup de tineri înfiinţează o societate care îi poartă numele şi scoate o revistă care se cheamă „Barbu Nemţeanu” (1920, 1922). **N.** a utilizat şi pseudonimele B. Askenazi, Cireşeanu, Ion Crângu, Ion Corbu, Vasile Crângu, Barbu Exoticu, Germanicus Galitiensis, Tedesco, Luca Zimbru.

Primul volum al lui **N.**, *Poezii alese* (1910), a fost elogiat de Mihail Dragomirescu, însă nu a avut un ecou deosebit în epocă, de vreme ce, în afara unor nuanţe de ironie vioaie, se înscria în minoratul sentimental posteminescian. De fapt, personalitatea poetului dobândeşte un anumit contur, nu foarte decis, abia în ultima plachetă antumă, *Stropi de soare* (1915). Nota fundamentală a lirismului prezent în tablourile de natură, în scenele din intimitatea căminului ori

Desen de Marcel Iancu

în proiecţia oraşului de provincie şi a peisajelor portuare este lentoarea melancolică sobră (dizolvând orice tentaţie a pateticului), cu o undă de meditaţie, îmbinată cu blânde, dulci-amare inflexiuni ironice, chiar autoironice, care dau pe alocuri senzaţia unui vitalism, dacă se poate spune, resemnat. Doar rareori îşi fac loc accente de deznădejde sau de sarcasm. Este o poezie degajând îndeobşte un aer de simplitate familiară, amalgamând tendinţe clasicizante sau de notaţie realistă cu altele romantice şi mai cu seamă simboliste – fluiditatea versului, cultivarea vagului, accentul pe atmosferă, predispoziţia spre analogii –, acestea din urmă fiind cele mai pregnante. Dar **N.** nu e un simbolist (sentimental) propriu-zis, ci un continuator al sensibilităţii de acest fel, la graniţa cu modernismul interbelic. Se observă la el şi o lipsă de substanţă a reprezentărilor plastice, cât şi alunecări într-un limbaj reflexiv-problematizant rece. Activitatea sa de traducător, în versuri şi în proză, e legată de literaturile germană (Lessing, Goethe, Schiller, Lenau, Max Nordau), franceză (Baudelaire), engleză (Oscar Wilde), daneză (Andersen) şi rusă (Turgheniev, Lev Tolstoi).

Printre altele, i-a apărut în volum tălmăcirea *Melodiilor ebraice* de Heine (1919), cel care l-a influenţat prin nota tristă şi ironică din lirica lui.

SCRIERI: *Poezii alese*, Bucureşti, 1910; *O călătorie în lumea albinelor*, Bucureşti, 1911; *Povestea unei idile*, Bucureşti, [1913]; *Stropi de soare*, Galaţi, 1915; *Poezii*, pref. Mihail Dragomirescu, Bucureşti, 1926; *Stropi de soare*, îngr. şi pref. I. D. Bălan, Bucureşti, 1973. **Traduceri:** Goethe, Schiller, Lessing, Heine, Lenau, *Poezii alese*, Bucureşti, 1910; Lev Tolstoi, *După bal*, Bucureşti, 1911; H. C. Andersen, *Grădina raiului*, Bucureşti, [1911]; Paul Heyse, *Mireasa lui Crist*, Bucureşti, [1914]; [Schiller, Lessing, Heine, Lenau, Max Nordau, Otto Julius Bierbaum, Rudolf Presber, Baudelaire, Mickiewicz, Oscar Wilde, Kisfáludi, A.A. Feth, lirică greacă, Ibsen], în *Poezii*, Iaşi, f.a.; H. Heine, *Melodii ebraice*, Bucureşti, 1919.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Menţiuni*, I, *176–182*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *119–120*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *630–631*, *Ist. lit.* (1982), *709*; D. D. Şoitu, *Un poet uitat…*, LL, 1966; Ciopraga, *Lit. rom.*, *330–332*; Micu, *Început, 473*; I.D. Bălan, *Barbu Nemţeanu*, TR, 1973, 13–15; Piru, *Reflexe*, *213–217*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *201–202*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *443–444*; Ada Tăbăcaru, *Barbu Nemțeanu, un poet al Galațului*, „Axis libri", 2012, 16. ***E.O.***

NENCEV, Teodor (3.III.1913, Văleni–Cahul – 3.XI.1944, Lieidzelda–Liepaia, Lituania), poet. Cu o mamă româncă și un tată bulgar, **N.** s-a mutat împreună cu familia la Bolgrad, unde în 1935 a absolvit Liceul „Regele Carol al II-lea". Debutează în „Familia noastră", revista elevilor de la liceul bolgrădean, pe care o înfiinţează în 1935 şi o conduce împreună cu Vladimir Cavarnali. Este unul dintre animatorii mişcării culturale române în Bugeac, unde fondează revista „Bugeacul", fiind, un timp, prim-redactor (1935–1936). Mai colaborează la „Viaţa Basarabiei", „Pagini basarabene", „Generaţia nouă", „Poetul", „Moldavia", „Jurnal literar" ş.a. A tipărit două volume de versuri: *Poezii* (1937), carte confiscată de autorităţi ca fiind subversivă, şi *Poezii* (1940), apărută la Chișinău. A murit pe front. Post-mortem i s-a acordat Premiul „N. Ostrovski" (1968).

N. face parte din familia poeţilor basarabeni profund marcaţi de versul nostalgic al lui Serghei Esenin, din care preia motive, imagini şi tonalităţi, afinitate explicabilă, în primul rând, prin aceeaşi obsesie a meleagurilor natale. Lirica lui evocă elegiac priveliştile Bugeacului cu stepa şi orăşelul de provincie, cu succesiunea anotimpurilor. Viziunea, imaginile şi stările sufleteşti se sincronizează în linii mari cu cele ale poeziei basarabene din anii '30 ai secolului trecut: dezrădăcinarea, singurătatea, neîmplinirile, setea de ducă, deznădejdea, alături de iubirea pentru părinţi şi ţinutul natal, de încrederea în destinul neamului, de aşteptarea unor noi orizonturi. Cultivând unele metafore şi simboluri cu totul particulare, **N.** fixează stepa, salcâmii, ploile şi vânturile toamnei, cocorii, păsările cerului drept componente esenţiale ale universului său liric. Poetul este, aşa cum se autodefineşte, un „fiu al stepei", în sufletul căruia sălăşluieşte „dorul cocorului" şi care e atras mereu de „pânze de catarg", chiar dacă uneori se identifică lăuntric cu „vulturii răniţi", cu nişte „ghitare sfărâmate" sau cu „copaci pustii". Spre a ţine piept „ceţii" şi „ruginii", cheamă „răsăritul" soarelui şi „seninul" cerului, duioşia cântecului de dragoste. Conjugând notaţia realistă, în manieră tradiţională, cu sugestia metaforică, poemele lui, nu lipsite de platitudini şi stângăcii, impresionează prin spontaneitate, prin stilul sobru şi muzical. Din păcate, poeziile scrise după 1940 sunt străbătute de un optimism fals, de circumstanţă, şi se lasă dominate de o retorică găunoasă. **N.** a mai publicat schiţe, fragmente de nuvele, articole și foiletoane sociale.

SCRIERI: *Poezii*, Bolgrad, 1937; *Poezii*, Chişinău, 1940; *Poezii*, pref. Simion Cibotaru, Chişinău, 1967; *Predestinare*, îngr. şi postfaţă Gheorghe Gheorghiu, pref. George Meniuc, Chişinău, 1991.

Repere bibliografice: Simion Cibotaru, *Teodor Nencev*, în *Profiluri*, *453–457*; [*Teodor Nencev*], LA, 1983, 17 martie (grupaj special); Simion Cibotaru, *Scrieri alese*, Chişinău, 1985, *386–392*; Eliza Botezatu, *Poezia şi dialectica vieţii*, Chişinău, 1988, *3–22*; Gheorghe Gheorghiu, [*Teodor Nencev*], „Nistru", 1990, 3, „Basarabia", 1991, 6, 1993, 3, LA, 1998, 12 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *128–129*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *102–103*; Efimia Ţopa, *Un poet al anilor '30*, LA, 2003, 27 martie, *Dicț. Chișinău, 387–388.* ***M.Dg.***

NENIŢESCU, Ioan S. (11.IV.1854, Galaţi – 23.II.1901, Buzău), poet, dramaturg. Este fiul Elisabetei (n. Zaharia) şi al lui Ştefan Neniţescu, manufacturier; scriitorul Ştefan I. Neniţescu este fiul său. **N.** urmează Şcoala Comercială „Alexandru Ioan I" din oraşul natal şi liceul în Iaşi, unde se înscrie audient la Facultatea de Litere. A luptat ca voluntar în Războiul pentru Independenţă şi a fost rănit la Griviţa. În 1878 se afla la Berlin, student al Facultăţii de Filosofie. Îşi dă doctoratul în 1887, la Leipzig, cu o teză despre Spinoza. A funcţionat ca inspector şcolar în Bucureşti, a fost prefect al judeţului Tulcea şi deputat de Covurlui. Debutează cu versuri în „Gardistul

civic" (Galaţi), colaborând apoi la „Albina", „Revista nouă", „Românul literar", „Şezătoarea" ş.a. Din 1884 până în 1887 editează la Bucureşti revista ştiinţifică, politică, economică şi literară „Ţara nouă", unde semnează versuri, articole de sociologie şi pedagogie, iar în 1888–1890 e în redacţia publicaţiei „Democraţia". În 1895 publică un studiu etnografic şi statistic asupra aromânilor, *De la românii din Turcia Europeană*, răsplătit cu Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române, care în anul următor îl alege membru corespondent.

În 1878 **N.** semna în „Convorbiri literare" pasteluri şi poezii erotice în linia lui Vasile Alecsandri, care au intrat în volumul de debut, *Flori de primăvară* (1880). Poemul *Şoimii de la Războieni* (1882) are ca model *Dumbrava Roşie*, dar şi legendele istorice ale lui Dimitrie Bolintineanu. Scriitorul s-a făcut cunoscut însă mai ales cu „poeziile eroice şi naţionale" din *Pui de lei* (1891). Foarte răspândite prin intermediul şcolii, majoritatea sunt versificări didactice ale unor episoade din istoria naţională, cu utilizarea, de preferinţă, a versului de factură populară (*Voievodul Ştefan, Vlad Ţepeş, Moartea lui Decebal*). Patriotismul autorului era real, însă convenţionalismul naiv al personajelor istorice, dilatarea hiperbolică a portretelor duce, fără intenţie, chiar la efecte comice. Mai interesantă ar fi drama *Radu de la Afumaţi* (1897), care e scrisă într-o limbă românească îngrijită, mlădioasă, în unele scene precumpănind reminiscenţe din teatrul lui Shakespeare. În 1897 lui **N.** i s-a jucat la Teatrul Naţional din Bucureşti comedia *Un singur amor*.

SCRIERI: *Flori de primăvară*, Berlin, [1880]; ed. 2, Bucureşti, 1889; *Şoimii de la Războieni*, Bucureşti, 1882; *Die Affectenlehre Spinoza's*, Leipzig, 1887; *Pui de lei*, Bucureşti, 1891; *Tatăl nostru în câteva istorioare pe înţelesul tuturor*, Bucureşti, 1894; *De la românii din Turcia Europeană*, Bucureşti, 1895; ed. îngr. Iustina Burci şi Elena Camelia Zăbavă, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 2003; *Radu de la Afumaţi*, Bucureşti, 1897; *Poezii*, Bucureşti, 1911.

Repere bibliografice: Luciliu [Al. Macedonski], *„Flori de primăvară"*, L, 1881, 3; Iacob C. Negruzzi, *„Şoimii de la Războieni"*, AAR, partea administrativă, t. V, 1882–1883; G. Bogdan-Duică, *„Pui de lei"*, TR, 1891, 265; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *7–8;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *264, Ist. lit.* (1982), *591–592*; Rodica Florea, *Poeţi convorbirişti din perioada 1867–1895*, SIL, *175–177*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *172–174*; *Dicţ. lit. 1900*, *626–627*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *444–446*; Corneliu Stoica, *Restituiri Ioan Neniţescu (I – II)*, „Dunărea de Jos", 2005, 44, 45; *Oameni în memoria Galaţiului*, Galaţi, 2010, *201–204*. ***S.C.***

NENIŢESCU, Ştefan I. (8.X.1897, Bucureşti – 3.X.1979, Bucureşti), poet, estetician, traducător.

Este fiul Elenei (n. Ştefan) şi al poetului Ioan S. Neniţescu. Urmează şcoala primară, gimnaziul şi liceul în oraşul natal (1904–1916), frecventează cursurile Universităţii La Sapienza din Roma şi ale Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Îşi susţine doctoratul cu teza *Istoria artei ca filosofie a istoriei. I. Teoria criticei* (1925). Docent în estetică, va fi conferenţiar la Universitatea din Bucureşti, apoi va intra în diplomaţie ca secretar de presă şi consilier economic la Legaţia României din Haga. În 1949 este arestat, judecat pentru acţiuni anticomuniste şi condamnat la închisoare pe viaţă. Eliberat în 1964, refuză înregimentarea care i se propune şi până la sfârşitul vieţii îndură nenumărate privaţiuni. Debutează în „Noua revistă română" (1915), iar editorial cu volumul de versuri *Denii* (1919). Mai colaborează cu versuri şi critică plastică la „Literatorul", „Renaşterea", „Fapta", „Luceafărul", „Contimporanul", „Politica", „Roma", „Convorbiri literare", „Ideea europeană", „Gândirea", „Adevărul literar şi artistic", „Vremea", „Universul literar", „Viaţa românească", „Arta plastică" ş.a. În 1918 este alături de Gala Galaction şi L. Algazi, care scot revista literară „Spicul", iar între 1920 şi 1922 publică frecvent în ziarul de dimineaţă „Luptătorul", editat de L. Algazi. Lasă în manuscris o operă impresionantă, doar parţial recuperată editorial: peste patru sute de sonete, proză, eseuri filosofice şi de estetică, monografii dedicate unor artişti plastici (Constantin Brâncuşi, Theodor Pallady ş.a.) şi o bogată corespondenţă cu Nicolae Titulescu, Virgil Madgearu, Lucian Blaga, Ion Pillat, Dinu Pillat, V. Voiculescu, Vladimir Ghika ş.a.

Versurile debutantului **N.** anunţă un poet religios autentic – în sensul sincerităţii devoţiunii –, devansând poezia ortodoxistă a „Gândirii". „Deniile" lui sunt laude şi adoraţii de mistic medieval, străin de spiritul religios dilematic al modernilor,

în această privinţă distanţându-se şi de poezia lui Tudor Arghezi. Febra ascensională şi purificatoare, preeminenţa spiritului şi impactul său alchimic asupra materiei îi marchează lirismul. Poemele ulterioare se nutresc din aceeaşi magmă incandescentă, însă universul tematic se centrează pe eul liric răsfrânt asupra sa şi figurat prin bufniţă, sfinx şi Narcis („Eu sunt a mea robie"). Teritoriul liric se modifică în *Ode italice* (1925), obiectul adoraţiei fiind acum peisajul natural şi arhitectural-arheologic roman. Noutatea majoră se petrece la nivelul limbajului, evoluând de la tiparele versului tradiţional spre logica abstrusă a unui lirism ermetic, rezultat al combinării inflexiunilor prozodice latine cu inovări morfologice şi cu insolite dislocări de sintaxă şi topică. Punctul cel mai înalt al acestui proces de obscurizare e atins de ciclurile *Exerciţii de tăcere (1917–1954)* şi *Geluituri (1946),* apărute fragmentar în antologia *Ani* (1973), drastic redusă prin intervenţia cenzurii – potrivit mărturiei lui Dinu Pillat, alcătuitorul ediţiei. Ultima fază a liricii lui **N.**, înscrisă în eonul manierist aşa cum îl înţelege un teoretician ca Gustav René Hocke, propune o epură a spiritului într-o subtilă construcţie de esenţe ideale, replică la lumile „poliedrale" ale lui Ion Barbu. Această dimensiune a operei va fi cunoscută şi înţeleasă numai în parte. Manuscrisele păstrează cicluri şi volume inedite de versuri şi – ipostază cu totul necunoscută a autorului – de proză. Autorul *Deniilor* s-a încercat şi în teatru, actualizând în câteva „mistere" naşterea, patimile şi învierea lui Iisus, transpuse într-un decor românesc, de mahala bucureşteană sau de aşezare rustică (*Trei mistere*, 1922). Interesul pieselor (*Ieslele*, *Cântecul cocoşului*, *Nebunul*) stă în patosul aproape expresionist al trăirilor şi al viziunilor extatice, halucinate ale personajelor, care poartă nume generice. Originală, o primă parte, *Teoria criticei*, a proiectului de sistem estetic propus în *Istoria artei ca filosofie a istoriei* porneşte de la teza că „istoria artei este istoria personalităţii general omeneşti; este istoria omenirii de valoare şi cu valoare; este istoria universală a conştiinţei în libertate". Altfel spus, istoria artei este „şi filosofie, şi istorie". În acest mod, autorul se desparte polemic de autonomismul estetic, dar şi de pozitivism, recunoscându-i artei capacitatea de a integra umanul în întreaga lui complexitate şi reţea de determinări. Esteticianul uzează de o logică şi de un lexic conceptual proprii, dificile – acesta fiind şi unul din motivele pentru care opera lui a fost puţin comentată şi uneori considerată drept o creaţie bizară şi obscură. În tinereţe **N.** a tradus breviarul de estetică al lui Benedetto Croce şi a mai transpus din Goethe, Machiavelli şi Luigi Chiarelli.

SCRIERI: *Denii*, Bucureşti, 1919; *Trei mistere*, Bucureşti, 1922; *Vrajă*, Bucureşti, 1923; *Ode italice*, Bucureşti, 1925; *Istoria artei ca filosofie a istoriei. I. Teoria criticei*, Bucureşti, 1925; ed. îngr. şi introd. Dumitru Matei, Bucureşti, 1985; *Ani*, îngr. Dinu Pillat, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1973; *Scrieri de istoria artei și de critică plastică*, îngr. Adina Nanu, postfață Florina Cruceru, București, 2008. **Traduceri:** Benedetto Croce, *Elemente de estetică*, Bucureşti, 1922; Luigi Chiarelli, *Masca şi obrazul*, Bucureşti, 1922; Machiavelli, *Mandragora*, Bucureşti, 1926; Goethe, *Versuri*, îngr. trad., Bucureşti, [1932] (în colaborare), *Poezii*, îngr. trad., introd. Ion Pillat, Bucureşti, [1936] (în colaborare).

Repere bibliografice: Ovid Densusianu, *„Denii"*, VAN, 1919, 5–6; Perpessicius, *Opere*, XII, *531*; N.I. Herescu, *Însemnări literare (1924–1926)*, Arad, 1926, *65–68*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *185–186*; Mario Ruffini, *Roma nella poesia del poeta romeno Ştefan I. Neniţescu*, Spoleto, 1938; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *801*, *Ist. lit.* (1982), *885*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *317–320*; Piru, *Ist. lit.*, *360–361*; Sanda Radian, *Măştile fabulei*, Bucureşti, 1983, *203–205*; Papu, *Scriitori–filosofi*, *29–33*; Ileana Constantin, *Despre zvonuri și taină*, JL, 1996, 33–38; *Dicț. esenţial*, *576–577*. ***N.M.***

NERSESIAN, Anaïs (22.III.1938, Bucureşti), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Vilmei Nersesian (n. Csiky), profesoară, şi a lui Petre Nersesian, contabil. A absolvit în 1954 Liceul „Gh. Lazăr" din Bucureşti şi tot aici a urmat între 1957 şi 1961 Facultatea de Istorie. Între 1961 şi 2000 a funcţionat ca redactor la Biblioteca Naţională a României. A debutat în 1954, cu versuri, la „Tânărul scriitor", colaborând apoi, şi cu pseudonimele Alla, Aner, Anaïs Ner, la „Gazeta literară" (din Bucureşti şi din Erevan), „Contemporanul", „Amfiteatru", „Luceafărul", „România literară", „Ramuri", „Tribuna", „Revista muzeelor", „Arta plastică", „Nor Ghiank", „Ararat" (după 1989 va fi în redacția revistei), „Ani". În 1973 îi apare cea dintâi plachetă, *Cântăreţul de sticlă*.

Voce distinctă a promoţiei '70, **N.** este apreciată la debut pentru „nervul", „superbia" şi „asprimea" tonului, pentru patosul cenzurat ludic şi ironic, emisia lirică fără dulcegării şi cu locuri comune inerente începutului, fără dependenţe stilistice. E de adăugat mobilitatea şi anvergura figurativă – imaginaţie mitică, fast al peisagisticii simbolice, caligrafie sigură a ambientului domestic, rustic sau citadin,

funambulie carnavalescă. Poetica sa e obsedată de metafora existenţială, de praguri, esenţe, transsubstanţieri. *Cântăreţul de sticlă*, poemul titular al primei plachete, rezumă metoda prin care descrierea unor sinestezii – sunetele „de sticlă" ale bluesului unui jazzman virtuoz – primeşte reverberări magice: „şi el despică arşiţa/ Cu pasul jaguarului/ [...] trompeta se-ntoarce spre umăr,/ vibraţiile cerului se sparg/ în mii de sunete colorate/ şi oamenii aleargă desculţi/ în urma picioarelor lui goale". Dominantă într-o primă etapă este comunicarea într-un orizont epopeic, dar şi cerebral încifrată – tiparul de adâncime e în barbiana *Riga Crypto şi lapona Enigel*, afină fiind şi „ceremonia" hibernală regizată de Gabriela Melinescu – a unei treceri iniţiatice: „dezgheţul" albului „boreal" al inocenţei virginale, sub valul cald al mareelor din „sud", amplificat de la susur la torent stihial de zăpezi arzătoare, năruind geografii, zeităţi, idoli şi zăgazuri, până la ultimele „insule" din memoria primordială imaculată. Tumultul eului e impersonalizat în alegoria barocă a unei antropologii mitice: „Omul trecea/ şi insulele se mutau/ după mersul lui./ Păsările se zbăteau împotmolite/ în cercuri de aur/ şi idolii ieşiţi din peşteri/ clipeau buimaci/ în lumină/ şi se clătinau între cer şi pământ". Izvorâtă din „ultima Thule" şi ancorând într-o „reîntrupare a Walhallei", această sagă a vitalităţii dezlănţuite cunoaşte stadiul ultim în luminiscenţa eterată a fiinţei incendiate de ardoare. Alt registru în care **N.** a scris texte antologabile, devenit cu timpul precumpănitor, este lirismul măştilor în decor „dospind de metaforă". Scherzoul arlechinesc, crochiu de gen predilect, e iniţial năstruşnic, cu „piruete pe poante" în „subţioara cerului", apoi sarcastic, drăcesc, macabru: „Se umplu de răguşeală/ clarinetele oaselor crude" şi „Colombine carbonizate/ între acoperişuri de aur şi ceară/ picură din streşini". Teritoriul liric rămâne o vreme hotarul, „estuar deschis/ între două limanuri", „împărăţie dintre două lumi"; una e proiecţie imaginară a eului, land alb, cu gheţari plutitori fumegând în cascade de arşiţă, cealaltă e un spaţiu întunecat, „de umbră" – oraş („sterp") sau insulă („ipotetică") de cuvinte, e un artefact discreditat şi recuzat („depărtează de mine vremea cuvintelor"), o fatalitate sfidată de exaltata credinţă că „poeme sublime sunt gesturile simple". Metaforismul anxios al intermundiului – limbul, laguna, ţinutul „amfibiu" –, al zbaterii făpturii între contrarii ajunge la paroxism în volumul consacrat sinelui şi umbrei, *Alb şi negru* (1982), unde hotarul e „un tăiş de coasă" şi umbra „se dezleagă" fatidic de trup. Descinderea, care va precumpăni la maturitate, în derizoriul banalităţii, al dramei anonime şi fără salvare, se deconspiră încă din *Singurătatea spectacolului* (1983), ca refuz al „terorii dublului" arhetipal: „Ianus refuză teroarea/ celor două feţe dintâi/ se rupe de mit şi devine/ un oarecare/ ca mine/ ca tine". *Sigiliul trecerii* (1978), carte a ritului sacrificial al transgresiei, desfăşoară, într-o scenografie cu spectre, iele, năluci şi aburi stihiali, motivul abolirii hotarelor prin combustie erotică. O inversare de semn a arderii se va produce începând cu *Bolta glisantă* (1986). **N.** abandonează brusc scenografia fantasmatică şi mitizantă pentru un cadru fără aură, citadin şi domestic, când nu recurge la teatru şi circ, livrându-se unui dens lirism elegiac al intimităţii devastate de deziluzii, „învinsă" şi „însângerată". Apare acum o exasperare crescândă a preamultului luminii, care a calcinat chiar memoria. Şi *Înstrăinatul solstiţiu* (1987) atestă o adevărată teroare a „lavei luminii"; acum „tumoarea soarelui" cotropeşte creierul. O altă vârstă, de dincolo de iubire şi plenitudine, s-a furişat în trup ca o înstrăinare şi, sub cangrena luminii, poemul devine un „stacojiu lamento". Ultimele volume stăruie în contratimp tot mai marcat (şi discrete aluzii polemice) faţă de poeticile momentului, plonjând în vertijul extrem al confesiunii. Stridenţa luminii e pusă în surdină de pendularea spre elementul advers, apa. Elegia agoniei în „viclenia unui timp fără timp", „cu răşina sângelui neagră", chipul brăzdat de „năvodul" urmelor şi corpul alterat din care membrele se rup, va reantrena în *Terase de apă* (1991) imaginarul acvatic, cu „o mutaţie insolită a semnificaţilor" şi fără grandoarea tumultului vital de altădată. Sub alarma limitei şi captivităţii în agonie, *Cu faţa la zid* (1996) agită caleidoscopic scenografia precedentă, între seraficul atroce, coborât din Bosch sau (invocatul) Hyeronymus von Aachen şi capriciul goyesc sau coşmarul expresionist, recapitulând gesticulaţia tandreţei şi a ororii, a „suferinţei şi lăcomiei", cu toate tonalităţile elegiei. Detaşată de modele literare în curs, fără orgoliul inovaţiei sau al deplinei originalităţi, poeta îşi asumă monologul în „singurătatea spectacolului". În registrul asincron al modernităţii clasicizate, romanul *Parfumul rochiei* (1994) mixează două scriituri cu narator ubicuu – un realism ironic-sordid al banalităţii, cu etalonul în *Dimineaţă pierdută*, romanul

Gabrielei Adameşteanu, şi un realism magic, cu bune pagini în linia V. Voiculescu, Mircea Eliade, Ştefan Bănulescu. Se juxtapun mutaţiile situării în lume din conştiinţa a trei generaţii, la finele anilor ’80, sub apogeul bolnav al ceauşismului. Cu toată amploarea acoladei în timp, naraţiunea stagnează în perimetrul unor partituri individuale. *Armenii în istorie şi cultură* (2003) grupează în trei secţiuni – *Armenii în istoria şi cultura occidentală*, *Armenii în Ţările Române* şi *Personalităţi* – pagini sobru documentare sau pitoresc evocatoare din avatarurile fertilei vocaţii culturale a etniei. Cartea furnizează istoriei literare româneşti detalii şi abordări insolite ale unor figuri precum Lazăr Asachi, căminarul Gheorghe Eminovici, membrii armeni ai Junimii, I.L. Caragiale şi Petru Th. Missir, G. Ibrăileanu ş.a. Alte două cărți, *Din istoria armenilor* (2006) și *Personaje armenești din literatura română* (2008), de asemenea bine documentate și cu o stilistică personală, se înscriu în aceeași zonă de preocupări. **N.** a mai publicat traduceri din lirica medievală armeană – *Cântece ale trubadurilor armeni* (1997).

SCRIERI: *Cântăreţul de sticlă*, Bucureşti, 1973; *Stampe lirice*, Bucureşti, 1975; *Sigiliul trecerii*, Bucureşti, 1978; *Balanţa solară*, Bucureşti, 1980; *Alb şi negru*, Bucureşti, 1982; *Singurătatea spectacolului*, Bucureşti, 1983; *Bolta glisantă*, Bucureşti, 1986; *Înstrăinatul solstiţiu*, Bucureşti, 1987; *Terase de apă*, Bucureşti, 1991; *Parfumul rochiei*, Bucureşti, 1994; *Cu faţa la zid*, Bucureşti, 1996; *Armenii în istorie şi cultură*, Bucureşti, 2003; *Oraşe italiene*, Bucureşti, 2004; *Din istoria armenilor*, Bucureşti, 2006; *Personaje armeneşti din literatura română*, Bucureşti, 2008. **Traduceri**: *Cântece ale trubadurilor armeni*, pref. trad., Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, [*Anaïs Nersesian*], LCF, 1974, 10, RL, 1980, 44; Nicolae Manolescu, [*Anaïs Nersesian*], RL, 1974, 12, 1976, 5, 1987, 43; Daniel Dimitriu, [*Anaïs Nersesian*], CL, 1974, 6, 1976, 1, 1985, 6, ALA, 1997, 355; Ulici, *Prima verba*, I, *107–109*; Dumitru Micu, *„Stampe lirice”*, CNT, 1976, 24; Felea, *Aspecte*, II, *180–186*, III, *112–117*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *220–222*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *447–449*; Vasile, *Poezia*, *194–196*; Paul Cernat, [*Anaïs Nersesian*], „Ararat”, 2004, 13, 2009, 9; Maseleine Karakaşian, *Călătorii prin Italia*, CLT, 2005, 11; Geo Vasile, *Compendiu de personaje armeneşti*, RL, 2010, 31. ***G.O.***

NESTORESCU, Andrei (23.V.1943, Bucureşti), istoric literar, editor. Este fiul Elisabetei (n. Dinescu) şi al lui Nicolae Nestorescu, profesor universitar. După absolvirea Liceului „Nicolae Bălcescu” din Bucureşti, urmează tot aici Facultatea de Filologie (1961–1966). Între 1966 şi 1969 a fost cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei Române, cu preocupări în studiul limbii literare. Din 1969 este cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”, unde, printre altele, a condus zece ani sectorul Documente şi manuscrise literare şi a fost, în mai multe rânduri, redactor şi redactor-şef adjunct la „Revista de istorie şi teorie literară”. În 1990–1991 a condus ca redactor coordonator revista de cultură „Paradox”. Din 1994 a organizat lunar, la Centrul de Cultură Arcuş (judeţul Covasna), o serie de prelegeri academice, la care participă personalităţi marcante ale culturii române, iar din 1998 organizează același gen de prelegeri la Vălenii de Munte. A primit Diploma de Onoare a Premiului „Perpessicius” pentru ediţia *Teatru românesc inedit din secolul al XIX-lea* (1986). Debutează la revista „Tomis” în 1967. A fost prezent constant în „Revista de istorie şi teorie literară”, „Limbă şi literatură”, „Manuscriptum”, „Litere, arte & idei”, „Limba română”, „Tribuna”, „România literară”, „Studii şi cercetări de istoria artei”.

Ca editor, **N.** a realizat ediţiile *Scrieri* (I–II, 1980–1983) de Iacob Negruzzi, îngrijită împreună cu Nicolae Mecu, şi *Poezii nouă* de Ioan Cantacuzino (1993), aceluiaşi scriitor publicându-i şi o valoroasă traducere, *Cercarea asupra omului,* din Alexander Pope. De asemenea, este coautor la o serie de volume de „restituiri”, precum *Scrieri literare inedite* (*1820–1845*) (1981), *Teatru românesc inedit din secolul al XIX-lea*, care fac parte din lucrarea colectivă *Documente şi manuscrise literare,* apoi a participat la editarea unor volume grupate sub titlul *Texte uitate – texte regăsite* (I–V, 2002–2006) şi a colaborat la mai multe culegeri de studii. **N.** se afirmă ca un cercetător şi un editor aplicat al scrierilor literare de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului XIX-lea rămase în manuscris în bibliotecile şi arhivele din Bucureşti şi din ţară. Condus de convingerea, susţinută şi în intervenţii teoretice, că literatura română din veacurile trecute este cu mult mai bogată şi mai variată decât se crede îndeobşte, pune pentru prima dată în circulaţie importante opere literare, fie ele anonime (pamflet versificat, poezii, piese de teatru), fie aparţinând unor scriitori ca Ienăchiţă Văcărescu, Gh. Asachi, Costache Negruzzi, Matei Millo, G. Sion, Iacob Negruzzi. **N.**, unul dintre puţinii specialişti în literatura română premodernă, demonstrează un cert profesionalism, îndeosebi în promovarea valorilor ei ignorate.

Ediţii: Iacob Negruzzi, *Scrieri*, I–II, pref. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1980–1983 (în colaborare cu Nicolae Mecu); *Documente şi manuscrise literare,* vol. IV: *Scrieri literare inedite (1820–1845),* pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Paul Cornea şi Petre Costinescu), vol. V: *Teatru românesc inedit din secolul al XIX-lea,* pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1986, vol. VI: Ioan Cantacuzino, *Poezii nouă*, pref. edit., Bucureşti, 1993; *Texte uitate – texte regăsite*, I–V, introd. edit., Bucureşti, 2002–2006 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dan Mănucă, *Iacob Negruzzi, „Scrieri”*, MS, 1982, 1; Z. Ornea, *Editarea clasicilor*, CNT, 1985, 2; Valeriu Râpeanu, *„O nouă generaţie se ivi”*, RL, 1985, 3; Mircea Anghelescu, *„Poezii nouă” de acum două veacuri*, L, 1994, 1; Cornelia Ştefănescu, *Vitalitatea textelor vechi*, RL, 2003, 45; Cristina Bogdan, *Şi textele se convertesc...*,CLT, 2005, 1. ***Al.S.***

NEŞ, Teodor (26.III.1891, Mădăraş, j. Bihor – 29.V.1975, Bucureşti), publicist. Fiu de ţărani, **N.** face gimnaziul la Şcoala Reformată din Salonta (1901–1906), liceul la Beiuş (1907–1910), urmează Facultatea de Matematică–Fizică şi Colegiul „Eötvős József” din Budapesta (1910–1914), în 1923 specializându-se în limba şi literatura română la Universitatea din Cluj. Este profesor de liceu la Oradea (1919) şi Satu Mare (1920), la Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov (1920–1923), la Liceul „Emanuil Gojdu” din Oradea (din 1923), unde între 1925 şi 1938 funcţionează şi ca director. Între 1940 şi 1942 este inspector general al învăţământului din Ţinutul Bucegi, între 1942 şi 1948 inspector al învăţământului din Bucureşti, iar între 1951 şi 1958 funcţionar la Ministerul Învăţământului. A colaborat la „Transilvania”, „Cele trei Crişuri”, „Societatea de mâine”, „Cele trei Crişuri pentru popor”, „Familia”, „Gazeta de Vest”, „Astra Bihariei”, „Şcoala românească” ş.a.

Precedată de o serie de microportrete ale unor personalităţi precum Aurel Lazăr, Emanuil Gojdu, Alexandru Roman, Alexandru Vlad şi Partenie Cosma, pe care **N.** le-a tipărit atât în anuarul liceului orădean la care era profesor, cât şi în „Familia”, vrând să releve astfel „care a fost nota caracteristică a Bihorului în luptele naţionale ale românilor” ardeleni, lucrarea *Oameni din Bihor. 1848–1918* (1937), continuată de *A doua carte despre oameni din Bihor* (1979), editată postum, este o amplă reconstituire a istoriei propriu-zise şi a istoriei culturale şi literare a regiunii. O remarcabilă contribuţie conţine capitolul în care este prezentată cea de-a treia serie a revistei „Familia” şi sunt evocaţi mai mulţi colaboratori ai ei, între care M. G. Samarineanu, George Bota, Tiberiu Moşoiu, George A. Petre, Gh. Tulbure.

SCRIERI: *Oameni din Bihor. 1848–1918*, Oradea, 1937; *Bihorul strajă la hotare*, Oradea, 1937; *A doua carte despre oameni din Bihor*, îngr. şi pref. Stelian Vasilescu, pref. Ioan Chira, Oradea, 1979.

Repere bibliografice: Stelian Vasilescu, *Oameni din Bihor (1940–2000). Dicţionar sentimental*, I, Oradea, 2000, *372–380*; Valentin Chifor, *Omagierea lui Teodor Neș*, F, 2007, 1; *Epistolar – Teodor Neș (I–III)*, îngr. Valentin Chifor, APF, 2007, 6–8. ***I.D.***

NETEA, Vasile (1.II.1912, Deda, j. Mureş – 6.III.1989, Bucureşti), istoric literar, publicist. Este fiul Lucreţiei (n. Onigaş) şi al lui Grigore Netea, ţărani. Urmează şcoala primară în Deda (1918–1923), cursul secundar la Târgu Mureş (1923–1931) şi la Blaj (1932–1933), Şcoala Normală Superioară din Cluj (absolvită în 1939) şi, în acelaşi oraş, Academia Pedagogică (încheiată în 1940). Este licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1946). În 1948 obţine la Bucureşti titlul de doctor în istorie cu monografia *George Bariţiu*. Martor al apărării în procesul lui Iuliu Maniu (1947), este deţinut politic în 1952–1955 şi 1959–1963. În răstimp a funcţionat ca învăţător la Târgu Mureş şi profesor de liceu la Bucureşti. A fost cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din Bucureşti (1963–1975) şi secretar de redacţie la „Revue roumaine d'histoire”. Debutează în 1926 cu versuri la revista „Îndemnul” a Liceului „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureş, iar editorial în 1933 cu volumul *Figuri mureşene* (scris în colaborare cu Eugen Nicoară). Şi-a publicat numeroasele contribuţii de istorie, istorie culturală sau literară în „Mureşul cultural” (unde susține și cronica literară), „Vremea”, „Universul literar”, „Ardealul”, „Viaţa”, „Jar şi slovă”, „Transilvania”, „Credinţa”, „Progres şi cultură”, mai târziu în „Tribuna”, „Steaua”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „România literară”, „Vatra” ş.a. A fost codirector la „Clipa” (1936–1937), redactor (1942) şi apoi redactor responsabil (1943–1944) la „Dacia rediviva”. A editat culegeri de literatură populară şi scrierile lui Ion Simionescu, Ilarie Chendi, Ion Gorun, George Bariţiu ş.a. I s-a acordat Premiul „Gh. Asachi” al Academiei Române pentru volumul de studii şi evocări istorice *De la Petru Maior la Octavian Goga* (1944).

Activitatea de istoric literar a lui **N.** este îngemănată cu cea a istoricului sociopolitic şi cultural

şi nu poate fi definită făcând abstracţie de activitatea sa prodigioasă de animator, orator şi popularizator de succes al istoriei. Descinzând din familia spirituală a luminătorilor transilvăneni, **N.** perpetuează, în plin secol XX şi în vremuri potrivnice, militantismul lor naţional şi patosul pedagogic (alimentat, în cazul său, şi de formaţia de dascăl), ca şi modelul oratorului de for public, cu virtuţi exprimate deopotrivă în lucrările ştiinţifice şi în cele destinate publicului larg, cum sunt broşurile despre Ion Pop-Reteganul, St. O. Iosif, Octavian Goga, G. Bogdan-Duică şi alte „figuri ardelene", publicate în colecţii de tipul „Cunoştinţe folositoare" şi scrise într-un limbaj accesibil şi antrenant. În aceeaşi paradigmă a pedagogiei naţionale, a resuscitării şi conservării memoriei colective se înscriu profilurile lui Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu sau Take Ionescu, compuse cu talent portretistic şi căldură a evocării. În centrul tuturor lucrărilor lui **N.** şi conferindu-le omogenitate stau cercetarea istoriei transilvănene şi – corelativ obligatoriu al acestei suprateme – lupta politică şi culturală pentru emancipare şi unitate naţională. În acest ansamblu de un interes particular s-a bucurat figura lui George Bariţiu, subiect al unei monografii publicate în 1966 (Premiul „N. Bălcescu" al Academiei RSR). Meritul principal al ideologului literar Bariţiu e identificat în „îndreptarea scriitorilor spre perfecţiunea clasică, spre captarea izvoarelor literaturii populare şi spre idealurile naţionale". Ca istoric literar, exegetul are avantajul unei pregătiri ce-i facilitează înţelegerea largă a contextului istoric şi a complexei personalităţi a lui Bariţiu (educator, ziarist, om politic, istoric, scriitor, director de conştiinţe). De acelaşi avantaj beneficiază şi monografia *C. A. Rosetti* (1970). În ceea ce îl priveşte strict pe scriitorul C. A. Rosetti, comentariul nu excelează în analiza interpretativă, însă realizează situări pertinente în contextul poeziei paşoptiste (jurnalul e mai puţin valorizat), stabilind filiaţii, paralelisme şi influenţe uneori neaşteptate. Şi aici aspectul de studiu doct, erudit, se asociază cu patosul persuasiv. Spre sfârşitul vieţii **N**. îşi scrie amintirile, la îndemnul lui Romulus Guga, care i le cere pentru revista „Vatra". Apărute postum sub titlul *Memorii* (2010), cu o înfăţişare de şantier sau de primă redacţie, cu încălcări ale cronologiei, întoarceri în timp, devansări, acestea oferă informaţii bogate despre viaţa culturală din efervescenta Transilvanie din epoca Unirii şi pe urmă din anii interbelici (utile informaţii despre presa civică şi culturală), dar şi din Vechiul Regat al anilor '30–'40, ca şi despre personalităţi cunoscute îndeaproape (numeroase pagini despre Goga, dar şi portrete şi referiri importante şi la Simion Mehedinţi, Dimitrie Gusti, C. Anghelescu, Mihail Manoilescu, C. Argetoianu, Guţă Tătărăscu ş. a.), despre iridenta maghiară şi reacţiile româneşti etc. Memoriile se opresc, poate intenţionat, înainte de venirea (oficială) la putere a comuniştilor, aşa încât tabloul restituit este prin excelenţă al epocii interbelice. Amintirile sunt completate de o serie de „însemnări ocazionale", datând din 1939 şi intitulate *Faţă în faţă cu mine însumi*.

SCRIERI: *Figuri mureşene* (în colaborare cu Eugen Nicoară), Târgu Mureş, 1933; *Ion Pop-Reteganul*, Cluj, 1938; *ed. Bucureşti, 1943; I.P.S.S. patriarhul dr. Miron E. Cristea*, Târgu Mureş, 1938; *Sub stindardul Astrei. Două decenii de activitate culturală în despărţământul Reghinului (1919–1939)*, Cluj, 1939; *Gh. Bogdan-Duică*, Bucureşti, 1940; *Ţara Oaşului*, Bucureşti, 1940; *St. O. Iosif. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1941; *Noi contribuţii la cunoaşterea vieţii şi activităţii lui Visarion Roman. Corespondenţa sa cu Gheorghe Bariţiu şi Iosif Hodoş*, Sibiu, 1942; *Figuri ardelene*, cu chipuri desenate de Aurel Jiquidi, Bucureşti, 1943; *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Bucureşti, 1944; *Pe urmele lui Iosif Vulcan…*, Bucureşti, 1947; *George Bariţiu. Viaţa şi activitatea sa*, Bucureşti, 1966; *C. A. Rosetti*, Bucureşti, 1970; *August Treboniu Laurian* (în colaborare cu Ilie Popescu-Teiuşan), Bucureşti, 1970; *Nicolae Iorga. 1871–1940*, Bucureşti, 1971; *Take Ionescu*, pref. Mircea Maliţa, Bucureşti, 1971; *Interviuri literare,* Bucureşti, 1972; *Pe drumul unităţii naţionale*, Cluj-Napoca, 1975; *Munţii Apuseni, muzeu istoric şi pantheon al poporului român*, Bucureşti, 1977; *Liga Culturală şi unirea Transilvaniei cu România*, Iaşi, 1978; *Spre unitatea statală a poporului român. Legături politice şi culturale între anii 1859–1918*, Bucureşti, 1979; *Folclorul şi folcloriştii mureşeni*, Târgu Mureş, 1983; *Memorii*, îngr. şi introd., Dimitrie Poptămaş, pref. Florin Bengean, Târgu Mureş, 2010. **Antologii, ediţii:** *Murăş, Murăş, apă lină… Literatură populară din regiunea Murăşului de Sus,* I, pref. Ion Agârbiceanu, Reghin, 1936 (în colaborare cu Eugen Nicoară); Ion Pop-Reteganul, *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti*, pref. edit., Bucureşti, 1943, *Crăiasa zânelor. Poveşti ardeleneşti*, pref. edit., Bucureşti, 1970; George Bariţiu, *Articole literare*, pref. edit., Bucureşti, 1959; Miron Pompiliu, *Literatură şi limbă populară*, pref. edit., Bucureşti, 1967; Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, introd. edit., Bucureşti, 1969; Ion Simionescu, *Prin munţii noştri,* Bucureşti, 1973; *1877 în conştiinţa*

literară a epocii, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Rodica Iovan şi Mihaela Podocea-Constantinescu); *Carmen saeculare valachicum*, Bucureşti, 1979; *Interviuri din literatura română. Mărturisirea mai multor generaţii*, pref. edit., Iaşi, 1983; Ion Gorun, *Scrieri alese*, pref. edit., Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Lidia Munteanu); *Poveşti ardeleneşti*, Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Paul Cernovodeanu, *„C. A. Rosetti”*, „Revue roumaine d'études internationales”, 1971, 9; Bucur Ţincu, *„August Treboniu Laurian”*, RITL, 1971, 4; Mircea Iorgulescu, *„Interviuri literare”*, LCF, 1972, 32; Nae Antonescu, *„Interviuri literare”*, TR, 1972, 37; Dumitru Micu, *„Interviuri literare”*, VR, 1972, 11; Dan Amedeo Lăzărescu, *„Nicolae Iorga. 1871–1940”*, „Revue roumaine d'histoire”, 1972, septembrie–octombrie; Al. Zub, *„Nicolae Iorga. 1871–1940”*, AIX, t. IX, 1972; [*Vasile Netea*], VTRA, 1982, 2 (grupaj special); Mihai Pop, *Vasile Netea*, „Buletinul Societăţii de Ştiinţe Filologice”, 1987; Toader Buculei, *Clio încarcerată*, Brăila, 2000, *177–196*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *449–451*; *Vasile Netea. Evocări şi bibliografie*, îngr. Dimitrie Poptămaş şi Şerban Melinte, Târgu Mureş, 2008. ***N.M.***

NICA, Sergiu Matei (20.VIII.1917, Holercani– Orhei – 17.VIII.1973, Bucureşti), poet, prozator. Este fiul Anei şi al lui Matvei Nicov, protopop. Urmează şcoala primară în satul natal, iar după absolvirea Seminarului Teologic din Chişinău (1937) se înscrie la Facultatea de Teologie din capitala Basarabiei, unde, din cauza războiului, nu va face decât doi ani. În 1933, încă elev, debutează cu versuri în „Cuvânt moldovenesc”, care îi mai tipăreşte şi alte poezii, scurte proze şi articole, semnate la început cu numele de familie rusificat Nicov, apoi Sergiu Nicu şi în cele din urmă Sergiu Matei Nica. În 1934 înfiinţează şi conduce împreună cu Al. Bardieru „Limba noastră”, revistă a seminariştilor din Chişinău, şi începe să colaboreze la „Raza” şi „Luminătorul”, pentru ca între 1936 şi 1938 să se angajeze redactor la „Tribuna tinerimii”. Îşi intensifică activitatea publicistică în anii studenţiei: este redactor la „Gazeta Basarabiei”, secretar de redacţie la revista „Din trecutul nostru” şi colaborează cu articole, versuri, nuvele (*Şilimon Pălămariu*, *Hangiul de la Cuşmariica*), fragmente de roman (*Nasturii albi sau Seminariştii*), traduceri, cronici şi recenzii la „Pagini basarabene”, „Itinerar”, „Bugeacul” şi „Viaţa Basarabiei”. Se implică şi în recent înfiinţata Societate a Scriitorilor Basarabeni, fiind ales secretar. Nu peste mult timp izbuteşte să-şi strângă o parte dintre versuri în placheta *Aluviuni,* apărută în 1940. Mobilizat în 1941, participă la campania din Răsărit, de unde trimite gazetelor reportaje de război. Rănit într-a cincea lună de front, este evacuat în ţară, iar după însănătoşire lucrează în Ministerul Propagandei Naţionale şi în redacţia periodicelor „Basarabia” şi „Basarabia literară”. Sporadic îi mai găzduiesc versuri „Curentul magazin”, „Universul literar” şi „Gândirea”. Între timp îi apare volumul de poezii *Furtuni pe Nistru* (1943) și pregătește pentru tipar alte patru cărţi – *Pământ de graniţă* (reportaje), *Pridvorul cu duzi* (versuri), *Degetele moarte* (nuvele) şi *Ţara lui Dragobete* (roman). Rămas în Bucureşti după ce armata sovietică ocupă Basarabia, va lucra într-o întreprindere de transporturi auto. În 1951 este arestat şi condamnat la patru ani de detenţie (petrecuți la Jilava, Aiud, Canalul Dunăre–Marea Neagră, Poarta Albă ș.a.), confiscarea averii şi degradare civică, acuzaţiile privind activitatea literară şi gazetărească din timpul războiului. După 1955 îşi câştigă existenţa ca muncitor necalificat, izbutind într-un târziu să se încadreze la Institutul de Cercetări şi Încercări în Construcţii. A lăsat numeroase manuscrise, o parte din ele fiind donate de familie Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iaşi. Versuri şi ample fragmente de jurnal au fost publicate între 1997 şi 2002 de Lucia Cireş în „Literatura şi arta” (Chişinău), „Revista română”, „Dacia literară” şi „Timpul”.

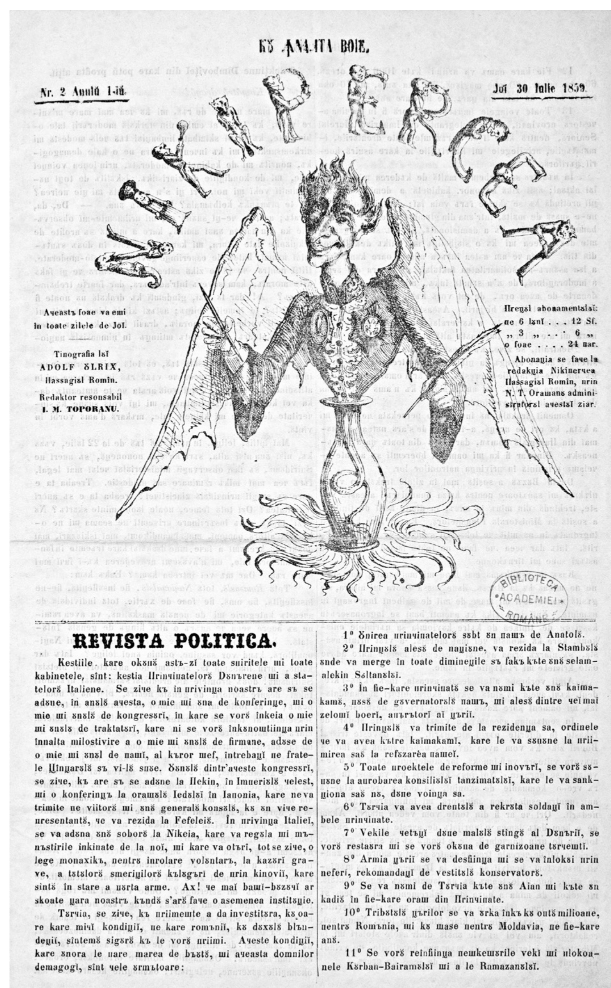
O seamă de aptitudini, setea de cultură şi un dinamism rar au făcut ca **N.** să se găsească între fruntaşii tinerei generaţii basarabene ivite către mijlocul anilor '30 ai secolului trecut. Această poziţie este doar în mică măsură consolidată prin debutul editorial. Strânsă în plachetă, lirica sa îşi relevă mai pregnant stângăciile şi reuşitele parţiale în încercarea de a îmbina tradiţionalismul şi modernismul. Folosirea timidă a unor formule noi, aritmice ori poliritmice, adeseori în combinaţie cu rima şi ritmul popular, precum şi alăturarea vocabulelor regionaliste, neaoşe sau de-a dreptul nepoetice, cu neologismele, câteodată alese doar de dragul sonorităţii, dau o impresie de artificiu, amplificată şi de abundenţa metaforelor şi a comparaţiilor. Experienţa va contribui la diminuarea acestor neajunsuri, iar cele rămase vor avea un impact redus datorită mai cu seamă dramatismului noilor trăiri, legate de părăsirea locurilor natale după iunie 1940. În *Poeme de peste graniţă*, primul ciclu din *Furtuni pe Nistru*, „crâncena tocmeală de norod” are drept urmare un „exod” ce ia

înfăţişarea unor apocaliptice calamităţi naturale (secetă, viscol, prăbuşiri de stânci uriaşe). Revolta cedează locul „obidei”, disperării, pe care o traduce un ţipăt universal, interminabil, ca în gravura lui Edvard Munch („A ţipat azi-noapte un plod/ […]/ Parc-ar fi ţipat o ţară”). Cel de-al doilea ciclu, *Versuri natale*, dă fundament mai amplu tristeţii apăsătoare, vecină cu jalea doinelor, prin imagini ale „Sionului” pierdut – tablouri ale meleagurilor natale (*Odă la Basarabia*, *Podgoria*, *Salcâmii sorb*), portrete ale celor dragi (tatăl, mama, iubita), episoade ale copilăriei lui „Sârghi al lui Maftei Popa al lui Profir Vasile” (*Botez*). O completare, în registrul unui lirism direct, fără mască, trimiţând uneori la Serghei Esenin, aduc stihurile din secțiunea *Scrisori pentru mine*, mai ales *Copilărie*, *Iubire*, *Capuşoanele* ş.a. Ultimul ciclu, *Brazde însângerate*, transpune într-o manieră precumpănitor obiectivă, cu inserţii epice, experienţa războiului (*Noi ne-am rugat*, *Fata dintre linii*, *Închinare pentru un teterist*). Paradoxal, când nu e îndemnat de ambiţii mari, îndeosebi în ipostază de prozator, **N.** izbuteşte mai mult. Bine prinse, personajele nuvelelor *Şilimon Pălămariu* şi *Hangiul de la Cuşmariica* au viaţă, ca şi unii dintre colegii de seminar evocaţi în fragmentele publicate dintr-un roman autobiografic. Terorizat, rupt de viaţa literară mult timp, scriitorul şi-a reluat uneltele abia în jurul anului 1968. Numeroase poezii compuse în ultimii ani de viaţă atestă vocaţia iniţială, dar şi dificultatea recuperării timpului pierdut. De o valoare reală sunt articolele (*„Reconsiderarea” lui C. Stere*, de pildă), câteva medalioane consacrate celor cunoscuţi în tinereţe, precum şi paginile de jurnal.

SCRIERI: *Aluviuni*, Bucureşti, 1940; *Furtuni pe Nistru*, Chişinău, 1943.

Repere bibliografice: G. Bezviconi, *Sergiu Matei Nica*, „Cetatea Moldovei”, 1941, 14; Sabin Popescu-Lupu, *Un poet basarabean*, VAA, 1942, 320; Vasile Spiridonică, *Glasuri din Basarabia*, TIA, 1943, 717; Ioanichie Olteanu, *„Furtuni pe Nistru”*, „Ţara” (Sibiu), 1944, 811; Nichifor Crainic, *Cântăreți ai Basarabiei: Sergiu Matei Nica, Robert Cahuleanu*, G, 1944, 3; *Scrisoare de la Gheorghe Cunescu. 1979*, ADLTR, C-5; *Scriitori de la „Viaţa Basarabiei”*, îngr. Alexandru Burlacu şi Alina Ciobanu, Chişinău, 1990, *93–94*, *177–182*, *284–292*; *Mireasa de peste Prut*, îngr. Alexandru Darie, pref. Mihai Cimpoi, Bucureşti, 1994, *112–119*; Lucia Cireş, *Un destin tragic şi exemplar*, RR, 1997, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *136–137*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *104*; Colesnic, *Basarabia*, V, *284–309*; *Dicț. Chişinău*, *388–389*. ***V.D.***

NICHIPERCEA, revistă satirică şi literară apărută la Bucureşti, săptămânal, între 23 iulie 1859 şi mai 1879. Înfiinţată şi condusă de N.T. Orăşanu, **N.** poate fi considerată cea mai însemnată publicaţie satirică românească dintre 1860 şi 1880. După ce redactase „Ţânţarul” (împreună cu C.A. Rosetti până la 23 mai 1859), iar de unul singur „Spiriduş” (suspendat la 14 iulie 1859), Orăşanu scoate noul hebdomadar, pe al cărui frontispiciu figurează numai în calitate de administrator, pentru a ocoli astfel prevederile legii presei. În primii ani de apariţie revista va fi suspendată de şase ori şi va cunoaşte mai multe schimbări de titlu. Prima sancţiune a autorităţilor survine după numai câteva săptămâni, la 19 septembrie, şi va dura până la începutul lunii decembrie. Suspendată din nou în ianuarie 1860, **N.** apare un timp sub formă de broşuri („Coarnele lui Nichipercea”) numerotate, dar păstrând paginaţia periodicului. Iese iar ca revistă între 28 iulie şi 30 noiembrie, apoi din nou în broşuri („Ochiul Dracului”, „Arţagul Dracului”, „Codiţa Dracului”, „Ghearele Dracului”) din ianuarie până în aprilie 1861. Din 5 mai îşi reia formatul de revistă, trei săptămâni mai târziu şi numerotarea, pentru a cunoaşte o perioadă de relativă linişte, care se încheie la 22 mai 1864, când este suspendată din nou. La reapariţie, în 11 februarie 1865, va purta titlul „Cicala”. Odată cu noua denumire începe, de fapt, altă perioadă, în care răspunderile redacţiei nu-i mai revin în întregime lui Orăşanu, după cum, uneori, nici orientarea politică nu va mai corespunde integral cu vederile lui. „Cicala” fiind suspendată repede, reapare într-un singur număr la 1 ianuarie 1866, apoi, cu alt titlu, „Sarsailă”, din 27 februarie până în 18 mai. La 29 mai, când se va numi „Ghimpele”, redacţia publică un editorial în care se face istoricul periodicului, subliniind continuitatea dintre „Spiriduş”, „Nichipercea”, „Cicala”, „Sarsailă” şi „Ghimpele”. Totuşi, această continuitate era acum mai mult formală, de vreme ce după un an Orăşanu încearcă să editeze, în paralel cu „Ghimpele”, un nou „Nichipercea” (31 mai–25 iunie 1867). Nereuşind, revine la „Ghimpele”, dar se înstrăinează de revistă şi, cu timpul, nici nu mai colaborează, ceea ce recunoaşte într-o scrisoare publicată în „Românul”. **N.** este legat între 1859 şi 1866 de numele lui N.T. Orăşanu. Colaboratorii care i s-au alăturat în această perioadă, Radu Rosetti, I.V. Adrian (*Ghicitoare*, *Odă la bucoavna lui Eliad*, semnată Iașanul, ș.a.), Pantazi Ghica, I.A. Geanoglu, I.C. Fundescu (*Un*

КȢ ÎNALTA BOIE.

Nr. 2 Anulŭ 1-iŭ. Joĭ 30 Iulie 1859.

Ачеастъ фoae va eши în toate zilele de Joĭ.

Типографіа луĭ ADOLF ȢЛRIX, Пассаціул Ромîн.

Redaktor responsabil I. M. TOPORANU.

Прецул абонаментулуĭ: пе 6 лунĭ . . . 12 Sf. „ 3 „ . . . 6 „ o фoae . . . . 24 пар.

Абонаціа се фаче ла редакціа Никиперчеа Пассаціул Ромîн, прин N. T. Орашанȣ администраторул ачестуĭ ziar.

REVISTA POLITICA.

Kestiile kare okȣпȣ астъ-zĭ toate spiritele шi toate kabinetele, sînt: kestia Прінчіпателорȣ Дȣнъреne шi a statelorȣ Italiene. Se ziче къ în привинца noastrъ are съ se adȣne, în anȣlȣ ачеста, o mie шi ȣna de konferinцe, шi o mie шi ȣnȣlȣ de kongresȣrĭ, în kare se vorȣ înkeia o mie шi ȣnȣlȣ de traktatȣrĭ, kare ni se vorȣ înkȣnoштiinцa прin înnalta milostivire a o mie шi ȣnȣlȣ de firmane, adȣse de o mie шi ȣnȣl de пашĭ, al кърor шef, întrebaцĭ пе fratele Цîнцарȣлȣ съ vi-лȣ spȣe. Ȣnȣlȣ dintr'ачeste kongresȣrĭ, se ziче, къ are съ se adȣne la Пekin, în Imперiȣлȣ челest, шi o konferinцъ la oraшȣлȣ Iedȣлȣĭ în Iапonia, kare ne va trimite пе viitorȣ шi ȣnȣ generalȣ konsȣлȣ, kȣ ȣn viче-representantȣ, че va rezida la Fefeleiȣ. În привинца Italieĭ, se va adȣna ȣnȣ soborȣ la Nikeia, kare va regȣla шi мънъстiрile inkinate de la noĭ, шi kare va отърî, tot se ziче, o lege monaxikъ, пentrȣ înrolare volȣntarъ, la kazȣrĭ grave, a тȣтȣлорȣ smeriцилорȣ kълȣгърĭ de прin kinoviĭ, kare sintȣ în stare a пȣrta arme. Ax! че maĭ baшĭ-bȣzȣчĭ ar skoate цara noastrъ kъndȣ s'arȣ faче o asemenea institȣцie.

Tȣrчia, se ziче, къ приimeшte a da investitȣra, kȣ oare kare miчĭ kondiцiĭ, пе kare romъniĭ, kȣ dȣxȣлȣ блъndeцiĭ, sîntemȣ sigȣrȣ къ le vorȣ приimi. Ачeste kondiцiĭ, kare ȣпora le паre marea de бъȣтȣ, шi ачeasta domnilor demagogĭ, sînt чeле ȣrmътoare:

1° Ȣnirea прinчipатeлорȣ sȣbt ȣn пашъ de Anatolȣ.

2° Прinцȣлȣ alesȣ de naцiȣne, va rezida la Stambȣлȣ ȣnde va merge în toate dimineцile съ fakъ kъte ȣnȣ selam-alekin Sȣltanȣлȣĭ.

3° În fie-kare прinчipатȣ se va nȣmi kъte ȣnȣ kaimakamȣ, пȣsȣ de gȣvernatorȣлȣ пашъ, шi alesȣ dintre чeĭ maĭ zeloшĭ boerĭ, апърътoрĭ aĭ цъriĭ.

4° Прinцȣлȣ va trimite de la rezidenцa sa, ordinele че va avea кътre kaĭmakamĭ, kare le va sȣпȣne la приimirea saȣ la refȣzarea пашеĭ.

5° Toate проektele de reforme шi inovърĭ, se vorȣ sȣпȣne la апробarea konsiliȣлȣĭ tanzimatȣлȣĭ, kare le va sankцiona saȣ nȣ, дȣпе voinцa sa.

6° Tȣrчia va avea дrentȣлȣ a rekrȣta soldaцĭ în ambele прinчipате.

7° Vekile четъцĭ дȣпе malȣлȣ stingȣ al Дȣнъriĭ, se vorȣ restaȣra шi se vorȣ okȣпa de garnizoane тȣрчeштĭ.

8° Armia цъriĭ se va desfiinцa шi se va înlokȣi прin neferĭ, rekomandaцĭ de vestitȣлȣ konservatorȣ.

9° Se va nȣmi de Tȣrчia kъte ȣnȣ Aian шi kъte ȣn kadiȣ în fie-kare oraш din Прinчipате.

10° Tribȣтȣлȣ църilor se va ȣrka înkъ kȣ опtȣ milioane, пentrȣ Romъnia, шi kȣ шase пentrȣ Moldavia, пе fie-kare anȣ.

11° Se vorȣ reînfiinцa пeшkeшȣrile vekĭ шi плokoaнele Kȣrban-Bairamȣлȣĭ шi a le Ramazanȣлȣĭ.

cap mare și alte poezii), au publicat puţin, revista fiind scrisă aproape în întregime de redactor. Din versurile lui Dimitrie Bolintineanu se republică *De ce n-are ursul coadă*, iar din cele ale lui Grigore Alexandrescu *Vulpea liberală*. Caricaturile sunt făcute până în 1861 de H. Trenk. Orăşanu a întrebuinţat o sumedenie de pseudonime, între care Nicor, Netto, Odobaşa, Iago. Înzestrarea lui de ziarist şi pamfletar dă nota dominantă a periodicului. Autor de comentarii politice pătrunzătoare, făcute cu patimă şi cu o agitaţie a spiritului care de multe ori îl avantajează, el era întotdeauna în miezul evenimentelor şi, chiar dacă sensul lor îi scapă nu o dată (mai ales în ceea ce priveşte înfăptuirile şi politica domnitorului Al. I. Cuza şi ale lui Mihail Kogălniceanu), are în schimb darul de a le relata într-o lumină particulară, cu o subiectivitate care le dă culoare: va căuta latura comică, făcând adesea haz de necaz. Tot lui îi aparțin în majoritate cronicile literare și teatrale (apărute sub genericul *Teatrul Național*) semnate Nicor. Compune şi versuri, sub tutela poetico-satirică a lui Béranger, din care traduce *Măturătorul*, *Bunica mea* ș.a., scrie parodii şi fabule, schiţe şi reportaje parlamentare, redactează false ştiri politice, note polemice, anecdote. Nu îşi cenzurează mijloacele de expresie, buna-cuviinţă este adesea uitată în focul polemicii, adversarii având a se teme de ironia lui, de vorbele de duh memorabile, de portretele trasate cu o peniţă muiată în venin, dar şi de calambururile licenţioase, de anecdotele nu rareori grosiere. Într-un fel, Orăşanu e un martor al vremurilor din spiţa cronicarilor, iar **N.** este cronica lui, prin care, păstrând proporţiile, îl precedă pe I.L. Caragiale. ***R.Z.***

NICHITA, George (9.V.1899, Floreşti, azi Poieneşti, j. Vaslui – 10.XI.1968, Bucureşti), poet. Este fiul lui Gheorghe Nichita, subchirurg. Urmează cursul primar, gimnaziul şi liceul la Tecuci, intrând apoi la Şcoala Militară de Cavalerie, pe care o va absolvi în 1920, cu gradul de sublocotenent. Va părăsi curând armata, pentru un post de inspector la Casa Centrală a Asigurărilor Sociale, căutând, desigur, un cadru mai potrivit realizării veleităţilor sale artistice. Debutul literar îi este găzduit, în 1923, de „Universul literar", care îi publică intermitent şi alte poezii. Colaborează cu versuri, articole, medalioane şi cronici plastice, iscălite uneori G. N. Floreşti, la „Ţara de Jos", „Adevărul literar şi artistic", „Omul liber", „Clipa", „Ţara noastră". După ce frecventează o vreme cenacul lui Mihail Dragomirescu, se ataşează grupării lui E. Lovinescu, colaborând la „Cetatea literară" şi la „Viaţa literară" şi asumându-şi secretariatul de redacţie la a doua serie a „Sburătorului". Între timp îşi editează plachetele *Destrămare* (1926) şi *Evadări* (1927) şi participă, ca pictor, la câteva expoziţii de grup. Dinamic, cu oarece relaţii în lumea politică, izbuteşte să scoată revistele „Sinteza" (1927–1928), la care şi-l asociază scurt timp pe G. Călinescu, şi „Săptămâna literară, plastică, teatrală" (1928–1929), abandonată după câteva numere, se pare în urma obţinerii unei burse de studii la Paris. În presă numele lui revine în „XY. Literatură şi artă", „Cristalul", „Excelsior", „Limba română" şi, către sfârşitul deceniului al patrulea, în „Curentul" şi „România literară", pentru ca după război să se cufunde în obscuritate.

Contemplativ şi elegiac, înrudit în primele versuri cu „senzitivii" şi „intimiştii" de la sfârşitul veacului al XIX-lea, **N.** face eforturi pentru a se integra generaţiei sale. Notabilă în placheta de debut este depersonalizarea lirismului fie prin rotirea – pe urmele „parnasianului" Ion Barbu – în jurul unor simboluri sau alegorii (*Vulcanul, Icar, Două ape, Din fundul mării*), fie prin focalizarea asupra peisajului, afină cu modul propriu lui G. Bacovia (*Groază, Toamnă, Deznădejde*), apoi într-altul, emancipat întrucâtva, în care se mizează pe verbalizarea cât mai exactă a impresiei vizuale (*Amiază, Dimineaţă, Pe Bărăgan, Stanţe nocturne*). Bunei stăpâniri a unei sintaxe destul de simple şi a unui lexic nu foarte bogat, precum şi unei anume dexterităţi în versificaţie li se datorează câteva reuşite. Procedeul verbalizării elementului de percepţie vizuală va fi ameliorat în cea de-a doua plachetă, *Evadări*, care include mai multe pasteluri, inspirate îndeosebi de „stepa" dunăreană. Mai înzestrat ca pictor, **N.** n-a putut fi cu adevărat poet.

SCRIERI: *Destrămare*, Bucureşti, 1926; *Evadări*, Bucureşti, 1927.

Repere bibliografice: Ion Pas, *„Destrămare"*, LUT, 1926, 1282; Alexandru Bilciurescu, *„Destrămare"*, CL, 1926, 4; Perpessicius, *Opere*, XII, *277–278*; Constantin Şăineanu, *Recenzii*, Bucureşti, f.a., *35–39*; Ion Pas, *„Evadări"*, LUT, 1927, 1789; Zaharia Stancu, *Antologia poeţilor tineri*, Bucureşti, 1934, *163–165*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *443*; Predescu, *Encicl., 597*; G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, *139*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *451;* Nicola, *Valori*, V, *290–293*. ***V.D.***

NICHITA, Mihai (18.I.1925, Vaslui – 4.VII.2006, Bucureşti), clasicist. Este fiul Mariei şi al lui Ion Nichita, funcţionar. Urmează liceul la Vaslui, Cernăuţi, Piatra Neamţ şi Iaşi (1940–1944) şi Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia filologie clasică, a Universităţii din Bucureşti (1945–1949). Între 1949 şi 1987 predă în Capitală limba şi literatura latină. Publică ample cercetări şi articole în „Studii clasice" şi în „România literară". Colaborează la lucrări colective precum *Istoria literaturii latine* (I–III, 1964–1986), dicţionarul *Scriitori greci şi latini* (1978) şi la *Romano-Dacica*, volumul II: *Izvoare antice ale istoriei României* (1989).

N. alcătuieşte una din primele ediţii bilingve ale unui autor antic apărut în România, lucrare care reprezintă totodată şi cea dintâi ediţie românească integrală a operei lui Horaţiu (1980). În studiul introductiv reconstituie biografia lirică a poetului latin, urmărind devenirea interioară a unei personalităţi aflate mereu în căutare de sine – ca artist şi cetăţean –, de la contemplarea reţinută a unei lumi derutante şi nesigure, care transpare în epode, până la descoperirea echilibrului interior şi revelarea esenţei umane în epistole. Pentru a identifica elementele determinante ale viziunii poetice horaţiene, cercetătorul, un erudit înzestrat şi cu o mare capacitate analitică, studiază opera prin raportare la biografie, precum şi la contextul cultural al epocii. Imaginea poetului latin este completată de informaţiile cuprinse în tabelele cronologice sau metrice şi în bogatul corpus de note care evidenţiază filiaţiile motivelor poetice în cadrul tradiţiei literare, analizează implicaţiile filosofice sau semantice ale termenilor folosiţi de Horaţiu, oferă lămuriri privitoare la cultura şi civilizaţia latină. Ediţia dovedeşte precizie şi rigoare în aplicarea metodelor moderne de critică şi interpretare a textului clasic, ca şi fineţe, subtilitate şi pătrundere în aprecierea poeziei.

Ediţii: Horaţiu, *Opera omnia*, I–II, ed. bilingvă, introd. edit., Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: M. Alexianu, *Horatius, „Opera omnia"*, ATN, 1980, 2; D. Rodina, *Horatius, „Opera omnia"*, RL, 1980, 16; V. Mocanu, *Horatius, „Opera omnia"*, TR, 1980, 27; Nicolae Balotă, *Horaţiu între clasic şi modern*, RL, 1980, 50; Liviu Franga, *In memoriam. Profesorul Mihai Nichita*, OC, 2006, 79; Gabriela Creţia, *Admirabilis Rector*, OC, 2006, 79. ***A.C.***

NICOARĂ, Mara (3.XII.1948, Cozma, j. Mureş), poetă. Este fiica Eugeniei Nicoară (n. Rus), muncitoare, şi a lui Vasile Nicoară, ofiţer; a fost căsătorită cu scriitorul Ion Lilă. Urmează cursurile Liceului „Al. Papiu-Ilarian" din Târgu Mureş (1964–1968), înscriindu-se mai apoi la secţia română–franceză a Facultăţii de Litere din Bucureşti, absolvită în 1974. Funcţionează o vreme ca redactor la revista „Contemporanul" (1980–1989) şi ca referent extern la Editura Cartea Românească. După Revoluţia din decembrie 1989 îşi înfiinţează propria editură, Miron, împreună cu Ion Lilă. Debutează publicistic în „Steaua roşie" din Târgu Mureş (1962) şi editorial cu volumul *Cuvintele, frumoase flori* (1972). Colaborează cu poezie, cronici literare şi teatrale, precum şi cu reportaje, la „România literară", „Vatra", „Alma Mater" ş. a.

Deşi relativ activă în intervalul 1972–1990, **N.** scrie o poezie ale cărei coordonate se găsesc deja în primul volum. Şi registrul stilistic, şi imaginarul sunt

constituite acolo, culegerile ulterioare exploatând acelaşi filon poetic, fără schimbări majore. E o lirică a freneziei vegetale, pe alocuri cu accente expresioniste. Versurile evocă o natură intens colorată, mai curând domestică decât sălbatică, cu plante, peşti, păsări şi flori de grădină (în special crini, trandafiri şi maci), care se dezvoltă luxuriant, sub revărsări de lumină: „Grădina amurgului creşte în oglinzi/ până ce peşti aurii vor luneca pe acoperişurile înfrunzite”. Decorul e fie urban, al unui „vechi” oraş-cetate („în oraşul/ atât de vechi încât se aude iarba viitoare./ Bătând în temelia catedralelor”), fie rural, al unei rusticităţi matriciale şi imemoriale. Tensiunea dintre nostalgia eternităţii şi sentimentul trecerii inexorabile a timpului dă naştere câtorva dintre cele mai reuşite secvenţe ale acestei poezii: o sensibilitate particulară, pe care critica nu a ratat-o (Al. Piru, Laurenţiu Ulici), surprinde formele de disoluţie a materiei, descriindu-le nu cu revoltă sau cu resemnare, ci printr-un fel de caligrafie melancolică. Îmbătrânirea e o „boală a crinilor”, natura afectată de moarte apare ca un infern colorat („infernul meu albastru”), iar suferinţa se asociază unei neaşteptate voluptăţi a aneantizării („Dulcele meu ucigaş are cuţit de iarbă”). Sub influenţa – mai degrabă de atmosferă – a optzecismului, **N.** scrie şi o poezie a cotidianului, proiectând, alături de spaţiile anistorice cu vegetaţie luxuriantă şi în contrast cu ele, tablouri ale oraşului „nou”, pustiit şi prăfuit, copleşit de „munţi de gunoaie”, între blocurile noi de beton şi dărâmăturile vechilor construcţii. O viaţă sumbră îşi consumă rutina în acest spaţiu, supusă de-spiritualizării („Merg pe stradă, sufletul se târâie prin praf după mine/ Şi-i curg lacrimi mari cât capul pe un bot prelung de câine”) sau chiar cruzimii („Trecând prin maşina de tocat, şi porcul şi mielul/ tot chiftele ajung./ Noi trecând prin maşinăria acestei zile/ ajungem cu toţii hrană pentru macii somnului”). În ceea ce **N**. a dat tiparului se află şi o serie de poeme patriotice, cu titluri precum *Transilvania*, *Eminescu*, *Limba română*, *Patria*, *Grâul patriei*, înscrise în gama minoră a literaturii de propagandă: „Credeţi-mă, cetăţeni, nu se află cetate/ Mai fericită ca a noastră/ Numele ei nu se poate scrie decât cu flori: România!”. Ultimele trei volume, *Obiectele verii* (1980), *Existenţa poetului* (1982), *Vara pierdută* (1989) lasă impresia de epuizare, poeta clişeizându-şi propriile formule. Abia după un deceniu mai alcătuiește o antologie de autor – *Mai mult pasăre decât înger* (2002).

SCRIERI: *Cuvintele, frumoase flori*, Bucureşti, 1972; *Biciul albastru*, Cluj-Napoca, 1974; *Inorogul alb*, Bucureşti, 1976; *Mai mult pasăre decât înger*, Bucureşti, 1978; *Boala crinilor*, Bucureşti, 1980; *Obiectele verii*, Bucureşti, 1980; *Existenţa poetului*, Bucureşti, 1982; *Vara pierdută*, Bucureşti, 1989; *O poveste de-o zi*, Bucureşti, 1990; *Mai mult pasăre decât înger*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Victor Felea, *Două debuturi poetice*, TR, 1972, 20; Nicolae Manolescu, *Versuri*, RL, 1972, 26; Eugen Barbu, *„Biciul albastru”*, LCF, 1974, 46; Dumitru Mureşan, *„Inorogul alb”*, VTRA, 1977, 1; Dan Ciachir, *„Mai mult pasăre decât înger”*, SPM, 1978, 416; Dana Dumitriu, *Un strop de viaţă*, RL, 1978, 51; Iorgulescu, *Scriitori, 117–119*; Victor Atanasiu, *„Boala crinilor”*, RL, 1980, 32; Dimitriu, *Singurătatea, 180–184*; Al. Piru, *Exuberanţă şi tandreţe*, SLAST, 1981, 12; Sultana Craia, *„Obiectele verii”*, LCF, 1981, 15; Laurenţiu Ulici, *Între Saphelia şi Circelopa*, RL, 1984, 50; Grigurcu, *Existenţa, 457–461*; Petru Poantă, *Două profiluri*, ST, 1989, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *451–452*; Popa, *Ist. lit.*, II, *513–514*. ***L.Td.***

NICODIN, Dinu (pseudonim al lui Nicolae P. Ioanidi; 18.VI.l884, Bolintin Deal, j. Giurgiu – 10.XII.1948 București), prozator.

Din biografia scriitorului se cunosc puţine date concrete şi sigure: era fiul arendaşului P. Ioanidi, cu ascendenţă în Moldova de Nord, dar arendând moşii în varii locuri, între care Conţeşti, judeţul Teleorman. În 1898 absolvea la Iaşi gimnaziul la Institutele Unite, iar în 1902 clasa a VII-a a Liceului Internat (între profesori, Calistrat Hogaş și G. Ibrăileanu). Avea convingeri politice conservatoare (fiind, nu întâmplător, membru al Partidului Conservator şi prieten cu Al. Marghiloman), luptă în Primul Război Mondial, apoi, priceput finanţist, e numit de guvernul Iorga–Argetoianu comisar pentru lichidarea Băncii Marmorosch-Blank, făcând de asemenea parte, ca preşedinte, din consiliul de administraţie al Băncii Vultur şi al Societăţii Petroliere Titan–Nădlag–Călan. Mai edificatoare pentru personalitatea lui sunt evocările cu aer de legendă lăsate de contemporani, care au conturat imaginea – mult mai suculentă şi vie

decât o poate da sicitatea datelor de stare civilă – a unui tip original, impunând în lumea literară interbelică prin amestecul de aristocratism, exotism şi excentricitate. Era cunoscut ca pasionat vânător şi excelent trăgător, spadasin şi duelist de marcă. Frecventa cenaclul Sburătorul, unde, potrivit „agendelor" lui E. Lovinescu, este prezent cu asiduitate începând din aprilie 1934. Criticul şi mentorul grupării i-a plăsmuit în *Memorii* un amplu-sugestiv portret, intitulat *Un anglo-saxon autocton* (de altfel, prima consemnare din „agende" îl recomandă drept „angloman"). În tipologia lui Lovinescu **N.** este, pe rând, un „Des Esseintes bucureştean", „yankee" şi „dandy" wildeian. Omul era un erudit sui-generis, „purtat – zice memorialistul – prin lumea largă, cultivat prin ceea ce a văzut, dar şi prin ceea ce a citit, mai ales în domeniul istoriei, cu o memorie solidă, poliglot, vorbind toate limbile cu ton just, afară de limba română, unde devine anglo-saxon, trăgaci cunoscut, vânător de lei autentici din jungla africană, fastuos ca un maharajah [...], preţios până la manierism, modest şi superb, înflorit de violete verbale, dar mai presus de orice: calm, flegmatic, indemontabil". Literatura lui – proiecţie a acestui mod de a fi – este firească şi totodată artificială/rafinat erudită şi livrescă, solemn lirică şi ironică/gratuit umoristică ori sarcastic biciuitoare, dizolvând istoria în anecdotică şi într-un voluptuos verbiaj, dar concomitent dezvăluindu-i raţiunea gravă şi sângeroasă. Debutează cu naraţiunea *O lecţie de radiofonie* (fragment din romanul *Lupii*), apărută în „Viaţa românească" din 1933. A mai colaborat la „Adevărul", „Arta", „Cuvântul", în gazeta din urmă publicând fragmente din romanul *Revoluţia*, „Galeria" (cronică dramatică), „Convorbiri literare", „Acţiunea" ş.a.

Romanul *Lupii*, cu care **N.** debutează editorial în 1933, are un schelet memorialistic și un pretext cinegetic. Invitat la o partidă de vânătoare şi de pescuit în Maramureş, autorul-narator are parte de o primire grosier-inospitalieră. Resortul umoristic şi satiric este astfel declanşat, revelându-se un pictor în tonuri dure, păstoase, cu vocaţia şi voluptatea caricaturii, exersată începând cu descrierea ambianţei, care e dominată de combinaţii kitsch ce invadează până şi sfintele lăcaşuri: „La uşa de intrare coarne de cerb deasupra, trofee. În rând şi mai departe, în faţa casii principale, *bisericuţa*! Din lemn, îngustă şi înaltă. Intrăm. Micuţă, răcoroasă, lespezi de piatră albă şi crengi de brad pe jos şi în unghere crăci întregi. Şi iar trofee. Portrete. Crucifix. Statui, flori... de hârtie, picturi. Altar, alt crucifix şi în părete un portret, o damă; nu-i nici Sfânta Fecioară, nici Magdalena, altă cucoană-i, de pe-aici, se vede. Bisericii aistea nu-i definesc nici ritul, după-nfăţişare... s*erbocroatocinegeticogrecocatolică* trebuie să fie!". Majoritatea chipurilor, pe măsura ambianţei, sunt zugrăvite cu pana unui Rabelais trecut prin măştile lui Goya şi prin figurile agresiv-respingătoare ale lui Bosch. Venetici, gazda şi soţia acestuia, dar şi întregul lor cerc de apropiaţi prilejuiesc portrete fizice şi morale groteşti, toate memorabile. La fel de pregnante sunt personajele concepute în cheie sobră şi învăluite într-un abur mitic şi magic: pădurarul Falger şi copiii săi – profiluri sadoveniene şi voiculesciene –, cum şi unele animale vorbitoare. Ironia incisivă, şarja şi umorul se văd astfel contrapunctate de registrul grav, stăruind adesea în perceperea lirică a peisajului sălbatic şi a existenţelor fruste, elementare. Ineditul chipurilor şi al scenelor este consolidat de insolitul tehnicii narative: combinaţie liberă de relatare de călătorie şi vânătorească, roman satiric de moravuri şi de măşti, poem al naturii şi al adoraţiei franciscane (sau numai profan-„ecologiste", bănuindu-se aici o teză antimodernistă, foarte probabilă la acest original conservator de speţă englezească), scenariu mitic, epic senzaţional, digresiune şi disertaţie pe teme cinegetice, istorice, teologice, sociologice, metafizice, totul într-un *symposion* destins, în care parada policromiei lingvistice ocupă un loc proeminent. Lexicul, de o mare diversitate şi culoare, (se) dă el însuşi (într-)un spectacol carnavalesc, de un ambitus enorm, de la vânjos-naturalul grai maramureşean şi bucovinean la hibrizi bizari, confecţionaţi din aluviuni slave, maghiare, nemţeşti, evreieşti etc.; de la neaoşisme suculente la neologisme rarisime şi de la forme savante corecte la estropieri jalnice, căci, declară cu mândrie idiolectică gazdele, „noi vorbiăm limbiele toatie, numai franţuzeineşte speţiel mă abţin". Excedat şi contaminat parcă, graiul naratorului se împănează cu forme vernaculare şi obsolete, dintre care unele sunt pesemne creaţii proprii („abârglă", „beancă", „butdulă", „ciupos", „găpurele", „gogleţ", „pirş", „zgumţi" ş.a.), aşa încât excursia cinegetică pare a fi numai un pretext pentru una de arheologie și exotism lingvistic. Apariţia romanului a iscat şi un incident. Vladimir Streinu a demonstrat, cu textul în faţă, că un fragment din capitolul *Cimitirul Măcărlău* nu e altceva decât traducerea în proză a unor secvenţe din poemul *Le Cimetière marin* de Paul Valéry. Obiecţia nu afectează însă factura

scrierii, care propune un *pattern* stilistic original, recognoscibil şi în altă naraţiune cu pretext memorialistic, *O plimbare pe Olt*, din culegerea de proze scurte *Pravoslavnica ocrotire* (1941). Cel mai bun text rămâne însă povestirea *Aghan*, apărută iniţial în 1938, în condiţii grafice deosebite, şi reeditată în 1941 sub titlul *Ursita*. Este o naraţiune în care **N**. se dovedeşte perfect stăpân pe mijloacele fantasticului terifiant, valorificând motivul mâinii vrăjite şi malefice, din familia în care intră *Mâna vrăjită* de Gérard de Nerval şi *Nasul* de N.V. Gogol, agrementat cu sugestii locale (credinţa în strigoi etc.). Sinteză a artei epice şi disertative proprii acestui insolit scriitor, capodoperă, totodată, a creaţiei sale este romanul *Revoluţia* (I–II, 1943), compunere masivă, însumând aproape o mie două sute de pagini. Este o cronică a Revoluţiei Franceze de la 1789, dar o cronică demistificatoare, cum a observat Ion Simuţ, urmată, în ultimele capitole, de evocarea contrapunctică a sfârşitului epocii fanariote din Valahia. „Acest roman – una dintre cele mai temerare «construcţii» epice din literatura noastră – e un haos care tinde neîncetat a deveni cosmos, şi în care colecţionarul de cuvinte româneşti Dinu Nicodin şi-a putut satisface patima" (I. Negoiţescu). De altfel, în acest sens sună prima din dedicaţiile romanului: „Ţie, Limbă românească – limbă dumnezeiască!". Compunerea, digresivă şi mereu deschisă, prinde în tentaculele ei o erudiţie fastuoasă, fantastică şi asumat ostentativă, mereu vie însă, capitonând firul abstract al evenimentelor istorice cu o materie epică de o mare concreteţe, diversitate şi densitate. Cronologia, cu deplasări bruşte înainte şi înapoi, cuprinde în perimetrul ei şi Europa anilor '30 ai secolului al XX-lea (cu hitlerista *furor teutonicus*) sau Rusia lui 1917, revoluţia bolşevică fiind văzută ca un transplant, încă mai nociv, al celei franceze. Naratorul trece totul prin filtrul unei viziuni conservatoare (mai concret, al uneia de liberalism clasic, în linia lui Tocqueville, François Guizot şi Prévost Paradol), demitizantă, meditând la traumele cauzate de revoluţie şi, în subtext generalizant, la tragismul nu o dată ironic al istoriei. Descrierile, extraordinarele portrete ale ideologilor şi capilor revoluţiei, scenele, rezumatele, dialogurile se compun din propoziţii scurte, sincopate, eliptice şi gâfâite, ca înseşi evenimentele teribile evocate, şi care sunt sustrase prolixităţii prin originalitatea orchestraţiei. Spectacolul lexical este neobişnuit, romanul realizând o savuroasă „promiscuitate" între neologismul nobil şi îndrăzneţ, citatele în mari limbi europene şi vorbirea familiară, colocvială ori cea a străzii, plebee. Desfrâul lingvistic atinge culmea în capitolele finale, dedicate epocii corespondente din Principate. Astfel, odată cu deschiderea către Occident, „începuseră să ne vină şi din Francia mărfuri: scule uşoare şi din ale mai scumpe. Diamanticale: fulii, ghiordane. Marchitănie, ornice [...], sulimanuri, mirodenii, mobile: crivaturi, poloage, baiu-uri, braţe de tumbac – sfeşnice regeşti, canapele cu răsturniş [...]. Hapuri, gogoşele, prafuri de iureş. Teci de sculă, mici la măsură: gumilastice – vârşti cu ploiţe şi fără – capcane de copii [...]. Strumeneage de gumă pentru putere şi pentru plăceri – rădăcină bună berechet în ţară! Marfă de prisos, nu le cumpără nime [...]. Liovuri, zub, perdele, flori de cârpă şi de hârtie, lucrate cu skepsis". Sau (contrapunct valah de coloratură rustică al revoluţiei): „Iar la ţară? – ţară: Zi de vară, toţi pe prispă. Iarna, toţi la foc. Coc porumb – sar floricele. Tac, oftează... Plânge, ţipă... « – Taci cu maica, vin tătarii!». Unul cască, altul doarme. So-o-mn şi aşteptare...[...] Doarme satul – doarme Ţara". **N**. e un prozator artist şi baroc, asumându-şi libertăţi de mare curaj; un nedreptăţit însă, puţin cunoscut şi valorizat. Cu unele excepţii (Perpessicius, I. Negoiţescu, Ion Simuţ sau, pe linia valorificării laturii lui fantastice, Alexandru George şi Sergiu Pavel Dan), criticii şi istoricii literari l-au citit prin grila neadecvată a romanului realist clasic, obiectiv sau a celui psihologic interbelic, repudiind tot ce nu intra în schema canonică a acestor formule epice.

SCRIERI: *Lupii*, Bucureşti, l933; *Aghan*, Bucureşti, 1938; ed. (Ursita), Bucureşti, 1941; *Pravoslavnica ocrotire*, Bucureşti, 1941; *Revoluţia*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. îngr. şi pref. Ion Simuţ, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *163–165*, *181*, *1227–1228*, III, *957*, *1663*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *96–99*; Perpessicius, *Opere*, VI, *337–338*, IX, *161–163*, X, *224–241*, XII, *36*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *404–408*, VI, *263–264*; Streinu, *Pagini*, V, *191–194*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *838*, *Ist. lit.* (1982), *924*; Dan Petraşincu, *O carte mare: „Revoluţia"*, VAA, 1943, 627; Negoiţescu, *Engrame*, *195–207*; Piru, *Panorama*, *267–269*; Dan, *Proza*, *74*, *100*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *543*; Negoiţescu, *Analize*, *173–179*; Vlaicu Bârna, [*Dinu Nicodin*], ST, 1989, 11–12, 1990, 1, RL, 1993, 21; Elena Zaharia-Filipaş, *Un scriitor uitat: Dinu Nicodin*, CC, 1991, 6–9; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *234–237*; Pericle Martinescu, *Profiluri literare – Dinu Nicodin*, RL, 1994, 21; *Dicţ. esenţial*, *577–578*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV–VI, *passim*; Gabriel Dimisianu, *Un mare roman ignorat*, RL, 2000, 44; *Dicţ. analitic*, IV, *35–38*; Popa, *Ist. lit.*, I, *253–254*; Simuţ, *Vămile*, *357–375*. ***N.M.***

NICOLAE, Emil (pseudonim al lui Emanuel Nadler; 18.III.1947, Bacău), poet, eseist. Este fiul Julietei Nadler (n. Dolinger), funcţionară, şi al lui Marcu Nadler, medic. După ce urmează Liceul „Calistrat Hogaș” din Piatra Neamţ (1961–1965), frecventează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al.I. Cuza” din Iaşi, secţia română–italiană (1967–1972). În timpul studenţiei este redactor, apoi redactor-șef adjunct la revista „Alma Mater” (1969–1972). După absolvirea studiilor universitare se stabilește la Piatra Neamţ. Lucrează ca redactor la ziarul „Ceahlăul” (1973–1974), profesor de educaţie fizică la Şcoala Generală din Negrești, județul Neamţ (aprilie–septembrie 1974), și muzeograf la Complexul Muzeal Judeţean Neamţ (1976–2004). Jurnalist pasionat, este cofondator, coeditor și secretar de redacţie la săptămânalul „Acţiunea” (1990–2001), secretar de redacţie al revistei de „literatură & arte & atitudini” „Antiteze” (2000–2005), redactor cultural la ziarul „Realitatea media” (2005–2012), din 2010 fiind și redactor-șef la revista „Conta”. Debutează cu poezia *Zimbrii* în „Gazeta literară” (1966), iar editorial cu un grupaj de versuri în antologia colectivă *Cerul în apă* (1970). Mai colaborează cu versuri, articole, cronici și recenzii la „Amfiteatru”, „Cafeneaua literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Dacia literară”, „Ateneu”, „Echinox”, „Steaua”, „Poesis”, „România literară”, „Viața românească” ș.a., precum şi la câteva reviste de peste hotare – „Dichtungsring” (Germania), „Poésie & Art” (Israel) ș.a. Versurile i-au apărut și în antologii din Franţa, Germania, Israel, Italia, Statele Unite. A mai folosit pseudonimele Emil N. Condeieru și N. Emanuel. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iaşi (1999, 2005), cu Premiul de Excelenţă al aceleiași filiale (2012) ș.a. În 2004 i se acordă Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Chiar și atunci când pare a da întâietate trăirilor de o puritate aspră, transcrise lucid în cele mai bune versuri din *Poetul adormit în dragoste* (1976), *Rostirea unui fluture în lumină* (1979) și *Studii. Confesiuni. Capricii* (1983), poezia de început a lui **N.** declină, expresionist, în pasteluri întunecate ori se contractă, orgolios, în forma „faptului divers”. Ea este altoită pe o conştiinţă acută a mizeriei crude, cvasigeneralizate, care din perspectiva autorului ameninţă inclusiv lumea culturală. Deși stăpân pe strategiile de seducţie ale textului, pe care îl înţelege, în eseul *Femeia și femela. Recurs la erogenia textului* (1997), ca pe o anagramă a corpului erotic, autorul alege să denunţe din ce în ce mai tranşant, fără menajamente ipocrite, recrudescenţa acesteia la toate nivelurile percepţiei, inclusiv cel textual. Admirator declarat și recuperator împătimit al avangardei interbelice în mai multe lucrări eseistice, scriitorul nemţean contează și în propria creaţie literară pe o poetică a agresiunii abil controlate. Anunţată în diferite poeme din *Omul de hârtie* (1999), un „thriller cu 16 replici grafice de Dinu Huminiuc”, sau în cele din *Mortul perfect* (2002), această poetică ambiguă, dar fecundă estetic își dezvăluie mizele, cu o asprime considerată necesară, la finalul unei secvenţe din *Paranoima* (2005): „îţi dai seama că mii de litere ar vrea să te mitralieze/ rezerva de infracţionalitate ascunsă în cărţile pe care le-ai părăsit/ şi te cuprinde ardoarea ciudată de a-ţi asuma întreaga vină a oraşului/ în care caprele respiră prin urechi pe spaţiile verzi/ căci până la urmă ce ar putea să-ţi facă mai mult/ decât să te excludă din viitoarea ediţie a Who’s Who/ pentru că ai refuzat să mai exersezi ecoul moral şi ai decis/ că e mai important să afli ce te-aşteaptă după colţ/ şi dacă mersul acesta pe sârmă îţi va fi de folos dincolo”. Frecventele confuzii, orbecăiri, rătăciri, metaforic înţelese ca un „mers pe sârmă”, sunt, peste tot în versurile lui **N.**, mai degrabă jucate. Prin intermediul lor scriitorul problematizează însăşi reprezentarea, jonglând voit cu imposibilitatea ei în „paranoime” cu sens esențial tragic. Ceea ce explică revenirea obsesivă, în lirica lui, a unor construcţii, figuri şi simboluri ale indeciziei, incongruenţei sau dezarticulării, proiectate ca reflexii ori simptome poietice ale unei alterităţi eşuate, aidoma rămăşiţei umanoide descrise în *Omul de hârtie*. Dar adevărata finalitate a discursului este devoalată abia în câteva arte poetice extinse, precum *Când inima nu ştie ce murmură buzele*: „un poem este nimicul absolut/ şi ce ar avea el de propus ca să fie luat în seamă/ poate senzaţionala istorie a sentimentului fără sentimente/ adică mortul perfect care bate la uşă/ neauzit”. Căutarea acestui tip de poem continuă și în ciclurile din *Poezia nu e decât slăbiciunea artei* (2009), nouă aproximare a condiţiei poetului „incomod/ insolvabil/ inutil/ indecis/ insolent/ interzis/ inabil/ invocat/ ca o literă ieșită din rând”. Prin *Victor Brauner, la izvoarele operei* (2004) și prin *Patimile după Victor Brauner* (2006), **N.** realizează o incursiune participativă în biografia și opera

pictorului suprarealist, insistând pe rădăcinile și experienţele românești, ca și pe afinitățile care își au punctul de plecare tot aici, modelându-i opera.

SCRIERI: *Poetul adormit în dragoste*, Iași, 1976; *Rostirea unui flutur în lumină*, Iaşi, 1979; *Studii. Confesiuni. Capricii*, Iași, 1983; *Psihodrom*, Piatra Neamţ, 1994; *Femeia și femela. Recurs la erogenia textului*, Iaşi, 1997; *Omul de hârtie. Thriller cu 16 replici grafice de Dinu Huminiuc*, Piatra Neamţ, 1999; *Mortul perfect*, cu ilustrații de Dinu Huminiuc, Bacău, 2002; *Victor Brauner, la izvoarele operei*, pref. Amelia Pavel, București, 2004; *Paranoima*, cu ilustrații de Dinu Huminiuc, Piatra Neamț, 2005; *Patimile după Victor Brauner*, București, 2006; *Cearcăn*, Iași, 2007; *Poezia nu e decât slăbiciunea artei*, Cluj-Napoca, 2009; *Harșt se aude la marginea cimitirului*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, *97*; Nicolae Băciuţ, *„Rostirea unui fluture în lumină"*, ECH, 1980, 8–10; Ulici, *Lit. rom.*, I, *222–223*; Vasile Spiridon, [*Emil Nicolae*], LCF, 1995, 33, 2000, 24, 2002, 6, PSS, 2007, 1–2; Cristian Livescu, [*Emil Nicolae*], CL, 1997, 9, 2005, 11; Bogdan Mihai Mandache, *Seducţia corpului scris*, CRC, 1998, 3; Adrian Alui Gheorghe, [*Emil Nicolae*], CL, 2000, 3, 2002, 4, 2012, 11; Paul Cernat, *„Omul de hârtie"*, OC, 2000, 28; Mircea A. Diaconu, *Emil Nicolae – Dorinţa de a fi o relicvă străveche aruncată pe ţărm*, CL, 2000, 11; Roxana Răcaru, *Poezia și asfaltul*, RL, 2002, 23; Dan Bogdan Hanu, [*Emil Nicolae*], CL, 2003, 6, 2006, 5; Budău, *Bacăul lit.*, *616–619*; Adrian G. Romila, *Esenţialul despre Victor Brauner*, LCF, 2007, 22; Constantin Tomșa, *Ce mai înseamnă poetul acum?*, „Antiteze", 2010, 3; Silvia Munteanu, *„Harșt se aude la marginea cimitirului"*, ATN, 2012, 4. ***E.I.***

NICOLAE, Marin Iancu (28.V.1907, Constanţa – 16.II.1991, Bucureşti), prozator. Îşi pierde vederea la zece ani, din cauza exploziei unui proiectil. După o intervenţie chirurgicală îşi recapătă parţial vederea şi lucrează un timp ca ajutor de fotograf la Sulina şi Medgidia, dar orbirea va veni în cele din urmă definitiv.

Autor de cărţi pentru copii şi tineret, **N.** abordează o tematică îngustă, caracteristică literaturii teziste postbelice: viaţa celor „umiliţi şi obidiţi", tratată într-o manieră schematică, apăsat ideologizată. Va trece totuşi lent de la vehemenţa dirijată din *Focosul*, cartea lui de debut din 1958, spre o proză de observaţie mai obiectivă, în care comentariul auctorial, cu intenţii explicativ-orientative, se află în plan secund, ca în *Flori de pădure* (1982). *Focosul* conţine şi o mărturisire privind începuturile literare ale autorului. Afectat de cruntul handicap, dar îmbărbătat de lectura cărţii *Aşa s-a călit oţelul* a lui N.A. Ostrovski, **N.** va găsi în scris terapia şi arma împotriva sinuciderii. Personajele din volumul de debut, construite antitetic, simplist, sunt oameni săraci, cinstiţi şi oropsiţi, victime ale oprimării celor avuţi (primari, boieri, plutonieri grosolani, perceptori cinici sau preoţi hrăpăreţi). Mai interesante sunt câteva poveşti şi legende dobrogene. Încadrate în viaţa cotidiană prin povestiri în ramă, după modelul sadovenian, şi reluate în mai multe cărţi ale prozatorului, acestea familiarizează cititorii cu viaţa, obiceiurile şi priveliştile locului. Legenda lacului Techirghiol, naraţiunile din *Iusuf* (1959), basme orientale, cu situaţii uneori previzibile sau melodramatice, au în centru oameni de condiţie modestă care, datorită priceperii şi vitejiei lor, obţin în final libertatea şi faima, cum se întâmplă, în *Libertate şi iubire*, cu robul Suleiman care ajunge sultan. În 1974 un concurs internaţional de literatură destinat nevăzătorilor, organizat la New York, îi premiază nuvela *Pira*. Câteva traduceri, printre care *Norul îndrăgostit* de Nazim Hikmet (1965), îi completează activitatea.

SCRIERI: *Focosul*, Bucureşti, 1958; *Iusuf*, Bucureşti, 1959; *După negură, soare...*, Bucureşti, 1960; *Bunicuţa poveştilor*, Bucureşti, 1968; *Răpirea elefantului cârn*, Bucureşti, 1970; *Pegas*, Bucureşti, 1978; *Flori de pădure*, Bucureşti, 1982; *Azura*, Bucureşti, 1983; *Făurarul basmelor în țara piticilor*, București, 1989.

Repere bibliografice: F. Oprescu, *„Azura"*, „Viaţa nouă", 1983, 1; Alina Nour, *„Azura"*, CL, 1983, 9; N. Ionescu, *„Azura"*, „Viaţa nouă", 1984, 1. ***Al.F.***

NICOLAE, Mihai (17.VII.1932, Ogretin, j. Prahova – 17.I.2001, Ploieşti), prozator. Este fiul Sevastiţei (n. Voiculescu) şi al lui Ion Mihai, ţărani. La vârsta de un an rămâne orfan de mamă, iar la treisprezece ani îi moare şi tatăl. Frecventează şcoala primară în satul natal, apoi Liceul „Sf. Petru şi Pavel" din Ploieşti. Un an lucrează ca învăţător suplinitor în comuna Bertea din judeţul Prahova. În 1951 intră la Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii din Bucureşti, dar în 1956, în ultimul an de studii, este exmatriculat împreună cu prietenul său cel mai bun, Sorin Titel, pentru „abateri grave de la disciplina de student". Lucrează ca profesor suplinitor la şcoli din judeţul Prahova, mai întâi la Cărbuneşti, stabilindu-se în cele din urmă în Bertea. Reprimit în facultate, îşi finalizează pregătirea universitară la cursuri fără frecvenţă, luându-şi licenţa în 1965. Predă limba şi literatura

română tot la Bertea până în 1993, când se pensionează. Ultimii ani ai vieţii îi sunt întunecaţi de o boală necruţătoare. Debutează într-o antologie județeană (1974), dar adevăratul debut se produce în „România literară” (1978) cu un fragment de roman, *Călător în amurg*, iar în 1983 îi apare prima carte, romanul *Noaptea roşie*. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Caiete critice”, „Viaţa românească”, „Prahova” ş.a.

Intrat în viaţa literară târziu, **N.** va învedera în *Noaptea roşie* că „poartă toate însemnele unei depline maturităţi artistice” (Sorin Titel). Axul romanului este o stranie poveste de dragoste, ivită sub semnul unei atracţii misterioase între Ieronim şi Maia, soţia fratelui său. Este o dragoste nepermisă, care se desfăşoară sub ochii îngroziţi ai mamei şi într-o atmosferă de damnare (tatăl, bolnav, e ţintuit la pat, iar un unchi e nebun), de claustrare şi pasionalitate tenebroasă. Tema triunghiului conjugal se intersectează cu tema destrămării familiei, investigată cu o bună intuiţie a situaţiilor de criză şi a psihologiilor, într-o compoziţie echilibrat structurată. În al doilea roman, *Casa de lângă lună* (1988), trama epică e diferită: un adolescent orfan de mamă şi cu un tată alcoolic înfruntă bărbăteşte obstacolele şi, maturizându-se brusc, îşi impune proiectul lui de viaţă. În fine, culegerea de nuvele şi povestiri *Mestecenii din vis* (1990) reţine atenţia prin câteva secvenţe autobiografice şi prin inserţiile cu privire la Sorin Titel şi la sfârşitul tragic al acestuia.

SCRIERI: *Noaptea roşie*, Bucureşti, 1983; *Casa de lângă lună*, Bucureşti, 1988; *Mestecenii din vis*, Bucureşti, 1990.

Repere bibliografice: Titel, *Cehov*, *206–208*; Dan C. Mihăilescu, *Complicaţii afective*, CNT, 1984, 11; Valentin Dumitrescu, *Romanul unei familii*, O, 1984, 16; *Viaţa lui Sorin Titel povestită de Iosif Titel, tatăl scriitorului*, CC, 1984, 1–2; Vasile Băran, *Fermecătoarea natură*, RL, 1988, 41; Sebastian Vlad Popa, *Spiritul doctorului Wagner*, RL, 1991, 18; Stela Covaci, *Persecuția. Mișcarea studențească anticomunistă, București, Iași (1956–1958). Nume de cod „Frăţia paleolitică”. Documente din arhiva Securității*, Bucureşti, 2006, *58*, *384–394*, *396*, *399*. ***C.H.***

NICOLAE, Octavian (27.IX.1943, Șerbănești, j. Olt), germanist, traducător. Este fiul Iuliei Nicolae (n. Călin) și al lui Iordache Nicolae, învățători. După frecventarea Liceului „Nicolae Bălcescu” din Craiova, începe, la București, Facultatea de Filosofie, dar în anul 1965 este exmatriculat, împreună cu alți colegi, sub acuzația de „dispreț față de marxism și dușmănie la adresa regimului”, cu interdicția de a-și continua studiile. Totuși, în 1968, dă din nou admiterea, de data aceasta la Facultatea de Limbi și Literaturi Germanice, secția engleză–germană, din cadrul aceleiași universități, susținându-și licența în 1972 și tot aici doctoratul, în 1986, sub îndrumarea lui Mihai Isbășescu, cu teza *Erzählhaltungen im zeitgenössischen deutschen Roman*, privind ipostazele naratorului în proza lui Günter Grass, Heinrich Böll, Martin Walser, Siegfried Lenz ori Christa Wolf. Între 1972 și 1990 funcționează la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, la Catedra de limbi și literaturi germanice, apoi se stabilește în Germania, unde e profesor la școli secundare. Din 1994 revine conferențiar la Iași, unde ține cursuri de lexicologie, semantică, pragmatică, limbaje speciale pentru masteranzi, iar între 2001 și 2004 e profesor delegat la Universitatea din Priștina, în Kosovo. La Iași, în cadrul Editurii Polirom, coordonează sectorul de germanistică.

Filolog specializat în limba germană, **N.** a prelucrat mai întâi câteva lucrări pentru învățarea acestei limbi (precum *Gramatica limbii germane* de Gerhard Helbig și Joachim Buscha ori cea a lui Rudolf și Ursula Hoberg, apărute în mai multe ediții), etapă după care s-a dedicat elaborării unor lucrări proprii, de notabil interes în spațiul lingvistic de la noi: *Gramatica contrastivă a limbii germane. Vocabularul* (I–II, 2000–2001), reluare a unei cărți, scrisă în colaborare, publicată în 1993 la Institut für Deutsche Sprache din Mannheim, în care pune accent pe caracterul de sistem al limbii germane și pe capacitatea sa combinatorică, *Dicționar de gramatică a limbii germane* (2002), *Dicționar german–român* (2010), *Dicționar de verbe germane* (2012, acesta în colaborare cu Ulrich Engel) ș.a. Debutând în 1976 ca traducător (Herbert Zand), a preferat prozatori contemporani precum Martin Walser și Christa Wolf (*Model de copilărie*), prezentați în riguroase și temeinice studii introductive, dificili îndeosebi în transpunerea limbajului colocvial ori a rememorărilor conștiinței latente, confruntată cu mecanismele imprevizibile ale unei realități tensionate, de pregnantă discontinuitate. A mai dat versiuni din texte filosofice (H.G. Gadamer) și de importanță culturală și istorică. A alcătuit, în colaborare, mai multe antologii privind interferențele culturale româno–germane sau germanistica ieșeană, literatura germană postbelică ș.a.

Antologii, ediții: *Interferențe culturale româno–germane*, Iași, 1980 (în colaborare cu Andrei Corbea); *Johann Wolfgang Goethe. 1749–1832. Contribuții ale germanisticii ieșene*, Iași, 1982 (în colaborare cu Andrei Corbea); *Deutsche literarische Texte nach Gattungen und Arten*, Iași, 1982 (în colaborare); *Vorlesungen zur deutschen Literatur nach 1945*, Iași, 1988 (în colaborare cu Sorin Chițan). **Traduceri:** Herbert Zand, *Moștenitorii focului*, pref. Ion Roman, București, 1976; Martin Walser, *Dincolo de iubire. Un cal hăituit*, pref. trad., București, 1982; Christa Wolf, *Model de copilărie*, pref. trad., București, 1987; Heimito von Doderer, *Drumul lui Conrad Castiletz*, București, 1990; Hans Georg Gadamer, *Elogiul teoriei. Moștenirea Europei*, pref. Ștefan Afloroaei, Iași, 1999 (în colaborare cu Val Panaitescu); Wolfgang Schuller, *Cleopatra. Regină în trei culturi*, pref. Alexander Rubel, Iași, 2011; Eva Bettina Stumpp, *Prostituția în Antichitatea romană*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Model de copilărie”*, RL, 1988, 3; Gabriela Danțiș, *Model de experiență*, LCF, 1988, 25; Carmen Mușat, *Actualitatea teoriei și diversitatea Europei (I–II)*, OC, 2000, 28, 29. ***G.Dn.***

NICOLAIE, Ioana (1.VI.1974, Sângeorz-Băi), poetă, prozatoare. Este fiica Anei și a lui Ion Nicolaie, muncitor. După absolvirea Liceului „George Coşbuc” din Năsăud devine studentă la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti (secţia română–franceză), pe care o termină în 1997 cu o teză de licenţă despre Urmuz. În 1998 va încheia cursurile de masterat ale aceleiași facultăți, cu o lucrare despre Leonid Dimov. După absolvire va fi profesoară la Liceul „Dimitrie Leonida” din București, redactor la revista „Tribuna învățămîntului”, la Editura Humanitas și la ziarul „Independent”. A mai colaborat ca redactor la editurile Casa Radio, Polirom și Paralela 45. În prezent e profesoară de română la Școala Little London din Bucureşti. A fost soția poetului Gelu Vlaşin, semnând cu numele Ioana Vlaşin în *Ferestre 98* (1998), culegere a cenaclului Litere condus de Mircea Cărtărescu, şi în volumul colectiv experimental *40238 Tescani* (2000). S-a recăsătorit cu scriitorul Mircea Cărtărescu. A debutat publicistic în revista „Contrapunct” (1991). A mai colaborat la „România literară”, „Observator cultural”, „Contemporanul”, „Timpul”, „Adevărul literar și artistic” ș.a.

Primele poeme publicate de **N.** vădesc o sensibilitate visătoare, compensată prin implicarea în datele unui cotidian evocat nostalgic, cu graţie calofilă şi torsionări „naive” ale sintaxei. O particularitate structurală a poeziei sale, eminamente biografiste, este predilecţia pentru automonografia lirică, desfăşurată pe spaţii ample. *Poză retuşată* (2000) developează, sub forma unui jurnal poematic sau a unui roman sentimental în versuri, istoria unei iubiri dificile şi ilicite pentru un bărbat însingurat şi vulnerabil. Realismul „fotografic” este „retuşat”, desigur, artistic. Centrul de greutate al scrisului autoarei îl reprezintă însă saga rurală din volumele *Nordul* (2002) şi *Credinţa* (2003), reeditate, uşor modificat, în dipticul *Cenotaf* (2006). Se poate vedea aici inclusiv un „Nord” al busolei interioare. Imersiunea în memoria afectivă a propriei copilării şi adolescenţe, dar şi a „pocăiţilor” maramureşeni din rândul cărora provine, cu părinţii şi cei unsprezece fraţi, cu un bunic pastor neoprotestant şi istoriile tulburi adiacente, mergând până în anii celui de-al Doilea Război Mondial, în cheia unui vizionarism hiperrealist. Spre deosebire de congenerii douămiişti, **N.** nu ezită să reabiliteze virtuţi „conservatoare” sau „feminine” considerate desuete în postmodernitate: sentimentalitatea lirică, tradiţia rurală, valorile familiei, credinţa religioasă, particularităţile dialectale. Amintirile fantasmatice din copilărie şi adolescenţă sunt derulate filmic într-un discurs de mare mobilitate, pe alocuri cu aspect de jurnal intim, de reportaj liric sau, după caz, de monolog adresat: „şi buna ta Ioana se numea,/ în loc de suflet înteţea pălălaie/ şi-n loc de văz un cer neostoit,/ căci grâul copt sub veşmintele ei/ s-a măcinat încet spre un străin/ şi-n veştejiri de iarnă ne-a lăsat!/ doar c-o mânie sârmoasă împrejur,/ aşa ne-a lăsat!//…/ iar tu pari să semeni cu ea,/ veşmintele ei aurite le porţi/ cu mâniile şi ocara din ele,/ cu strunirile de dealuri prinse-n foiţe,/ cu vârtejuri tăind depărtarea,/ tu pari din plămada stricată în ea…” (*Spiţă*). Comentatorii au făcut apropieri tipologice de poemele „rustice” ale Ilenei Mălăncioiu, de epopeile comunitare din *Eglogă* şi *Triumful paparudei* de Ioana Ieronim sau din *Ieudul fără ieşire* al lui Ioan Es. Pop, pe linia inaugurată de Edgar Lee Masters în *Spoon River Anthology*. *Cerul din burtă* (2005) se constituie, de asemenea, într-o monografie poematică, dedicată, de această dată, graviditǎţii şi naşterii. Din nou, nu e doar o experienţă individuală, ci şi una „comunitară”, consemnată polifonic (sunt prinse în cadru mai multe voci feminine, din varii straturi sociale, care îşi spun povestea), fără idealizări, dar şi fără tuşe demitizante. Un experiment artistic al cărui curaj constă nu în refuzul feminităţii canonice, ci

în asumarea ei organică, abruptă. Ceea ce scade, totuşi, nivelul „romanului" este nu atât estetizarea decorativ-metaforică a relatării, cât edulcorarea sentimentală. Pe linia aceleiaşi memorii biografice recuperate, **N.** ia distanţă faţă de propria subiectivitate încercând, ocazional, şi formula romanului propriu-zis. Roman de formare, *O pasăre pe sârmă* (2008) e o reeditare în context consumerist a micii proze cu inadaptaţi de la începutul de secol XXI. Protagonista – o studentă provincială inocentă, Sabina Seni, prinsă între două lumi – se luptă să supravieţuiască în labirintul Bucureştiului postcomunist; încearcă tot felul de ocupaţii (vânzătoare la un fast-food, crainică la un post de radio religios – „Radio Iubirea", manechin într-o vitrină ş.a.), trăieşte buimac experienţa vieţii de chiriaşă şi de căministă, căzând victimă unui escroc sentimental (misteriosul Eman) de care se vindecă prin scrierea propriei experienţe. Scrisă la persoana a treia, cartea are un aer de „telenovelă dâmboviţeană" (Daniel Cristea-Enache), minată de naivitate stilistică şi de stângăcii. În cele din urmă, **N.** rămâne o poetă notabilă a generaţiei 2000. A scris şi literatură pentru copii (*Aventurile lui Arik*, 2008).

SCRIERI: *Poză retușată*, Bucureşti, 2000; *Nordul*, Piteşti, 2002; *Credința*, Piteşti, 2003; *Cerul din burtă*, pref. Gabriela Adameșteanu, Piteşti, 2005; *Cenotaf*, Piteşti, 2006; *Aventurile lui Arik*, Bucureşti, 2008; *O pasăre pe sârmă*, Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Carmen Muşat, *Traseele memoriei, popasurile identităţii*, OC, 2002, 123; Simona Sora, *Eliza şi cei 11 fraţi*, DM, 2002, 490; Constantin Abăluţă, *„Nordul": precipitare şi echilibru*, „Ziarul de duminică", 2002, 104; Marius Chivu, *Poezia din faldurile memoriei*, „22", 2003, 677; Marin Mincu, *Angajarea existenţială în discurs*, LCF, 2002, 42; Ioana Pârvulescu, *O carte cu taină*, RL, 2003, 24; Cristea-Enache, *Bucureşti, 558–561*; Adriana Stan, *Ciripeli*, CLT, 2008, 43; Bianca Burţa-Cernat, *„Păcatele tinereţilor"*, OC, 2008, 446; Bodiu, *Evadarea, 153–158*; Daniel Cristea-Enache, *O telenovelă*, RL, 2009, 16. ***P.C.***

NICOLAU, Emil (1866, Galaţi – 24.X.1919, Bucureşti), gazetar, prozator, dramaturg. Din referirile puţine asupra condeierului gălăţean **N.** se conturează imaginea unui om cumsecade, inspirând încredere şi simpatie prin afabilitatea lui surâzătoare. O vreme, contând şi pe un fizic de care era mândru, a jucat teatru pe scene din provincie, experienţă ce avea să-i folosească. În 1911 este primit în Societatea Scriitorilor Români. Iniţial cu opţiuni conservatoare, ulterior trece la liberali, ajungând şef de cabinet în Ministerul Instrucţiunii Publice (1912). În presă nu era privit ca un gazetar oarecare, de vreme ce în 1914 Sindicatul Ziariştilor Români îl deleagă să reprezinte breasla la o reuniune desfăşurată la Copenhaga. O altă deplasare în străinătate îi este fatală. Îmbolnăvindu-se pe drum, apucă să se întoarcă în ţară, dar cu toate îngrijirile medicilor, se prăpădeşte. După primele manifestări în presa gălăţeană, **N.** colaborează cu articole politice, cronici teatrale, recenzii literare, proză, fragmente dramatice, suveniruri din teatru, interviuri la „Evenimentul" (Iaşi), „Naţiunea", „Adevărul literar", „Epoca", „Floare-albastră", „Pagini literare", „Orientul" (Galaţi, 1900), unde a fost redactor politic, „Depeșa", „România ilustrată", „Gazeta", „Vremea", „Acţiunea" (1905, 1908, 1916), la care a fost redactor, „Îndrumarea", „Revista ilustrată", „Ţara nouă", „Rampa", „Opinia publică" (1913–1914), la care a lucrat de asemenea ca redactor, „Adevărul", „Biruinţa", „Românul" (Arad), „Universul", „L'Indépendance roumaine", „Acţiunea română", „Mişcarea" (Iaşi) ş.a. Purtat de evenimente, în 1917 editează împreună cu S. Pauker, la Odessa, un ziar în limbile rusă şi română, „Vestitorul", în care se arată ostil insurecţiei bolşevice. Va scoate şi o broşură, *Românii în ghearele bolşevicilor* (1919), în care istoriseşte, parcă dintr-o suflare, tot calvarul (anchete, arestări ş.a.) îndurat în ţara intrată sub teroarea roşie.

Un publicist temperamental se dovedeşte a fi **N.** în luările lui de poziţie pe teme politice sau în alte felurite „chestiuni palpitante" care ţin afişul, cum ar fi urgenţa reformei agrare şi electorale. E, chiar dacă nu recunoaşte, o fire pătimaşă. Se aprinde repede şi devine patetic sau se îndârjeşte, proferând vorbe tari. Evocând „scene din război", descrie, în maniera lui agitată, impresionante fapte de bravură, dar, cum un oarecare umor nu-i lipseşte, şi unele întâmplări hazlii. De altfel, o rubrică a sa din „Evenimentul", intitulată „De toate", urmărea „să descreţească frunţile". Nutrind aversiune pentru puterea instalată în Rusia, el relatează cu nerv şi cu implicare ce s-a petrecut la Sankt Petersburg în anul fatidic al căderii Palatului de Iarnă. Câteva „siluete", „profiluri", „profile universitare" sau de parlamentari sunt exerciţii portretistice vizând şi aspectul fizic, şi pe acela moral. „Notiţele literare" exprimă nişte convingeri (literatura trebuie să cultive nu „frumosul", ci „adevărul şi moralitatea") pe care recenzentul le respectă cu stricteţe în propriile scrieri. Ştiind ruseşte, atacă şi o problemă de paternitate, silindu-se să probeze că poezia *Rugăciunea din urmă* a

lui G. Coşbuc este îndatorată poemei *Testamentul* a lui M. I. Lermontov. Câte o însemnare capătă configuraţia unei schiţe. În comentariul teatral se pare că priceperea lui **N.** se vădea mai mult în aprecierile făcute prin redacţii. Altfel, critica lui, care se vrea „dreaptă şi nepărtinitoare", nu aspiră la profunzităţi analitice, fiind îndeobşte amabilă şi aburită de „emoţiune". În loc să discute spectacolul, cronicarul expune subiectul piesei şi doar atunci când ajunge la maniera de joc textul ia o alură mai personală, fostul slujitor al scenei cerându-le interpreţilor să evite „forţarea notei" şi să se ţină cât mai aproape de natural. O rubrică atractivă, înşirând episoade („anecdote") vesele şi triste din existenţa „bieţilor actori" este „Din culisele teatrelor". Sunt povestite, cu haz mărunt, farse, întâmplări „tragicomice" de prin turnee, dominantă rămânând însă compasiunea pentru destinul de „martiri" al artiştilor, împinşi de nepăsarea statului într-o „restrişte" fără speranţă. Prins în vârtejul publicisticii, **N.** găseşte timp şi pentru confecţionarea câtorva „romane sociale" (*Crime sociale*, apărut în „Acţiunea" din 1905, *Dreptate!*) sau pedalând pe senzaţional („romanele originale" *Incestul din Bucureşti* şi *Misterele Ocnelor Mari*, publicate în „Depeşa", 1901). Calibrate după reţete la modă, ele mizează pe afecte puternice care dau, una-două, în plânset ori se congestionează subit în răcnete sfâşietoare. Trama e pigmentată cu incesturi, violuri, leşinuri, sinucideri, cum şi cu potriveli neverosimile şi stridente lovituri de teatru. Personajele se supun aceluiaşi canon, fiind în tabăra negativilor – laşi, infami, sceleraţi („cu ochii injectaţi", cu un râs „răutăcios şi bolnav"), iar în cea a inocenţilor – făpturi vulnerabile (ftizica, orfana, inocenta), căzând uşor victime unor hărţuitori lipsiţi de scrupule, care uneori se căiesc, alteori nu, şi atunci îşi primesc pedeapsa sortită de o instanţă mai presus de legile omeneşti. Presărat cu ingrediente de acest soi, romanul *Crime sociale* abundă în consideraţii pretenţioase, cu persistent iz moralizator. Răul care domneşte în societate, întreţinut de prejudecăţi, e pus pe seama mediului păcătoşit, care încurajează proliferarea „viţiului"; în unele cazuri vinovată ar fi ereditatea nesănătoasă sau, pur şi simplu, slăbiciunea de caracter ce duce la „pierzanie" şi, în anumite circumstanţe, chiar la crimă. **N.** s-a încercat și ca dramaturg, iar succesul nu l-a ocolit. Meseriaş dibaci, cu intuiţia efectului scenic, se pricepea să provoace publicului stări de implicare emoţională. Altfel, situaţiile pe care le propune rămân insuficient motivate dramatic, când nu apar de-a dreptul trase de păr, iar personajele, împărţite net în bune şi rele, nu au consistenţă. Dialogul, asumat melodramatic, cu formulări preţioase, de o pompă rizibilă, se canalizează în tirade care, când nu sunt indignate rechizitorii, năzuiesc să fie pledoarii samaritene. *Crima socială*, scrisă în versuri împreună cu Carol Scrob, *Puterea calomniei* (1905), *Copiii nimănui* (1907) sau *Urmările* (reprezentată în premieră de Compania Dramatică Davila în 1909, publicată în 1910), *Fiul ei...!* (1912), care îl are coautor pe Alex. Simionescu, *Actriţa*, *Două lumi*, jucată şi sub titlul *Sus şi jos*, drama *A cui e vina?*, compusă împreună cu Mihail Mora, cu care dă la iveală şi o comedie intitulată *Ghicitoarea în cafea*, cât şi *Ziariştii*, *Lacrimi luminoase* şi *Femeie!...*, reprezentate în 1915, se vor a fi „piese de moravuri" şi nu mai puţin „drame sociale". Calul de bătaie, aşa-zicând, al lui **N.** este mereu societatea care, cu „prejudiţiile" ei, blochează sentimentele frumoase, tinde să anihileze „morala firească a sufletului", preferând vinovat „morala de convenienţă". De o parte, în lumea „bună", moravurile dubioase, desfrâul generalizat, de cealaltă, în rândul celor simpli, cinstiţi şi mult prea adesea loviţi de soartă, valorile neîntinate, harul iubirii, capacitatea de jertfă, puterea de a ierta. „Fiul din popor", în mintea răzbită de clişee a dramaturgului, este „aristocratul adevărat", în timp ce – în aceeaşi rigidă antiteză – privilegiaţii se lăfăie în „mocirlă". Autorul care incriminează şi educaţia defectuoasă ce agravează tarele moştenite, crede în posibilitatea răscumpărării unor greşeli în cazurile când resursele profunde nu sunt viciate. Texte lozincarde, cu o brumă de referiri la evenimente istorice, sunt *Lucaci în temniţa de la Seghedin*, *Inimă de soldat*, ecou al luptelor de la Plevna, *Lumină nouă 1913* (1914), unde este omagiat săteanul viteaz ca un „leu paraleu" în campania din 1913, la care participă cu „voioşie", ca şi *În vârfuri*, *De la Marna*, toate cu o croială de ocazie. **N.** a tradus, pentru a fi puse în scenă, drame (*Renée* de Émile Zola, *Alexandra* de Richard Voss, *În fundul minei* de Marcel Gerbidon, *Din noroi* de Pierre Wolff), comedii (*Crimele lui Berluron* de Ordonneau şi Grenet Dancourt, *Amor et comp.* şi *Bobinetta* de H. de Gorse şi M. de Marson) şi a făcut localizări (comediile *Fiul supranatural*, după Grenet Dancourt şi Maurice Vaucaire, *Inimă de actriţă*, după Maurice Vaucaire, *Împerecherile*, după A. Bisson). Dacă, în pofida productivităţii, nu a reuşit să se impună ca un scriitor de ispravă, **N.**

a lăsat măcar amintirea unui ins agreabil, care şi-a negociat cu isteţime relaţiile cu cei din jur, obţinând o seamă de reuşite de moment.

SCRIERI: *Puterea calomniei*, Bucureşti, 1905; *Copiii nimănui*, Bucureşti, 1907; *Urmările*, Bucureşti, 1910; *Fiul ei...!* (în colaborare cu Alex. Simionescu), Bucureşti, [1912]; *Lumină nouă 1913*, Bucureşti, 1914; *Românii în ghearele bolşevicilor*, Bucureşti, 1919.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *„Copiii nimănui”*, CVC, 1908, 3; Cos.[C. Cosco], *„Sus şi jos”*, U, 1908, 296; Emil D. Fagure, [*Emil Nicolau*], ADV, 1909, 7223, 1911, 7953; Arghezi, *Scrieri*, XXVIII, *15–16*; Lazăr Cosma, *„Fiul ei...!”*, NRR, 1911, 3; Rebreanu, *Opere*, XII, *117–119*; D. Karnabatt, *„Lacrimi luminoase”*, „Seara”, 1915, 2085; Romulus Seişanu, *„În vârfuri”*, „Acţiunea română”, 1917, 193; N. Negru, *„Femeie!...*, U, 1919, 130; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *73–74*; *Emil Nicolau*, DRI, III, *480–493*; Florin Faifer, *Agitatul*, CL, 2003, 3.

F.F.

NICOLAU, Irina (29.I.1946, Bucureşti – 3.VIII.2002, Bucureşti), etnolog, eseistă. Este fiica Angelei Șafarica (n. Patrichiu), costumieră de teatru, şi a lui Pavel Şafarica, negustor. Urmează liceul la București. În 1964 se înscrie la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, absolvind în 1969. Ulterior devine cercetător la Institutul de Etnografie şi Folclor (1970–1989). Își susține doctoratul în filologie în 1978 cu teza *Elemente de folclor urban. Spectacolul de folclor*. Pentru colecția națională de folclor a redactat volumele *Elemente de folclor aromân*, *Tipologia textelor ceremoniale funerare* și *Structuri și semnificații în obiceiurile de la naștere*. În 1990 fondează, împreună cu Horia Bernea, Muzeul Țăranului Român, funcționând ca director până în 2002. În cadrul acestei instituții coordonează mai multe programe, alcătuiește, în colaborare, ghiduri privind cultura populară, care vorbesc despre „rânduiala”, „rostul”, „rândul” sărbătorilor, jocului, portului, podoabelor, icoanelor, numelor etc., organizează numeroase expoziții permanente (*Ferestre*, *Ciuma. Instalație politică*, *Timp*) și temporare în țară și peste hotare (1991– Franța, 1997 – Belgia), expoziții pe care frecvent le și prezintă în mape-catalog sau în albume. A beneficiat de câteva stagii și burse (în 1990, 1991, 1994 în Franța, în 1994 și în Grecia). A fost membră a Societăţii de Antropologie Culturală Română, a făcut parte din Societatea Europeniştilor şi din Fundaţia „Al. Tzigara-Samurcaş”. A figurat în colegiile de redacţie la „Revista de istorie socială” și „Martor”, colaborând cu articole și la „Cotidianul”, „Curentul”, „Dilema”, „România liberă” ș.a.

Deși începe să profeseze în domeniul etnologiei imediat după terminarea facultății, **N.** alege să debuteze editorial abia după Revoluția din 1989, printr-o formulă de reflecție antropologică și etnografică originală, a cărei metodă e intuitivă și în mod esențial subiectivă. O ilustrare a felului în care i-ar fi arătat scrisul înainte de 1989 o dă volumul *Aromânii: credințe și obiceiuri* (publicată abia în 2001), sintetizând o documentare de dimensiuni mult mai mari, realizată între 1983 și 1985. Organizarea materialului, urmând structura unui tratat academic, propune o descriere a comunităților de aromâni în funcție de categoriile deja constituite ale etnologiei și folcloristicii. Cu totul altfel se construiește cincisprezece ani mai târziu cea de-a doua cercetare despre aromâni. Editată tot în 2001, sub titlul *Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor*, aceasta asumă o mult mai mare libertate de prelucrare a materialului etnografic, alcătuindu-se în raport cu date ale experiențelor personale, pe firul unei evocări autobiografice, asemenea unei narațiuni literare. Aromâncă după tată, autoarea propune o cercetare a comunității din care îi provenea părintele, prin intermediul căreia să se înțeleagă pe sine, spiritul în care a fost educată și valorile sufletești care i s-au transmis. Reconstruită din „frânturi”, într-un ritm al memoriei afective și într-o tonalitate nostalgică, reflecția îi readuce aproape figura tatălui pierdut („De câte ori mă apuc să scriu despre aromâni, simt cum vine tata să ierneze în sufletul meu”). Grecoaică după mamă, **N.** utilizează în trama literară a demonstrației figura (inventată) a unei grecoaice (Pepo), care intervine ca un soi de personaj „non-funcție”, pentru a tulbura logica argumentației. Condusă de o reflecție în același timp afectivă și discontinuă, atitudinea etnologului e clară: „nu descrie, nu analizează, nu interpretează și nu explică”. Astfel, informațiile despre oierit la aromâni sunt înlocuite cu o narațiune pitorească despre felul în care se stingea această practică în ultimul deceniu comunist. Tendința generală e de a evita categoriile convenționale ale descrierii etnografice sau, cu expresia autoarei, „drumurile bătute”. Nu atât ocupațiile tradiționale ale aromânilor o interesează pe **N.**, ci formele de adaptare la condițiile sociale și la vicisitudinile istoriei: transformarea lor în hangii și hotelieri, în patroni de restaurante și de localuri de divertisment; apariția negustorilor aromâni „în rețea” sau a fotografilor și cineaștilor (Frații

Manachia) etc. Aceeași metodă e utilizată și în *Talmeș balmeș de etnologie și multe altele*, carte editată în 2001 împreună cu *Haide, bre!...*, dar cu pagini de titlu și paginații diferite. De astă dată se propune ca obiect de cunoaștere etnologia însăși, după tentativa eșuată de a redacta un manual, sub formă „canonică", în anii '80. Metoda autoarei revendică o „libertate de a rămâne deasupra fără să ratezi esențialul" și identifică o gândire etnologică elementară în chiar capacitatea omului comun de „a se mira" și de a căuta explicații pentru tot ce întâlnește. Teme ale etnologiei rurale (definiții ale „țărăniei", producerea în casă a obiectelor, modurile ancestrale de căutare a locului de dormit, cum râd țăranii) se împletesc cu teme ale etnologiei urbane („descurcăreala" românului, cafeneaua ca mod de viață, importanța preșului din fața ușii, maniere de asumare a singurătății, moda „bascului", construcția magaziilor și a cotețelor la bloc, formele contemporane de turism), într-un du-te-vino temporal care amestecă epoca interbelică, viața sub comunism și deceniile postdecembriste. „Mă tulbură să văd cum din petice se compune un întreg" rămâne descrierea emblematică pe care **N.** o face acestui ansamblu de secvențe etnografice, voit neomogen și dezordonat. Se poate constata că încă din anii '70 cercetările ei au vizat în mod deosebit etnologia orașului, domeniu pe care îl numește „etnologie alternativă", impunând o abordare și metode diferite de cele clasice. Bunăoară, importanța montajului e subliniată de autoare și în elaborarea (colectivă) a unor volume de istorie orală. În mod semnificativ, patru dintre ele – *Ne-a luat valul* (1990), *Vom muri şi vom fi liberi* (1990), *Piața Universității* (1997) și *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara, urmată de Mărturia lui Cornel Drăgoi* (1993) – sunt strâns legate de momentul revoluționar din 1989 și de procesul comunismului. Primele trei conțin înregistrări audio, interviuri, mărturisiri, jurnale, relatări, conversații spontane realizate între 23 aprilie și 17 iunie 1990 în Piața Universității, pe străzile Bucureștiului, la mitinguri și mineriade. Ultima reproduce mărturia Elisabetei Rizea (completată de depoziția lui Cornel Drăgoi) despre torturile și arestările la care au fost supuși între 1952 și 1961 luptătorii din grupul de rezistență anticomunistă Arsenescu–Arnăuțoiu. Sunt cărți-obiect, care reproduc mărturiile prin combinarea, într-un unic flux, a mai multor voci reduse la anonimat. Ceea ce se obține sunt niște narațiuni colective în marginea unor traume istorice, puternic marcate afectiv, pe care autoarea le numește „discursuri-stare": un „vaiet prelung" în *Povestea Elisabetei Rizea...* sau o „rumoare" care încarnează starea de spirit ce a dominat primele alegeri libere din România postcomunistă. În prelungirea acestei preocupări pentru destinele umane afectate de comunism stă o monografie dedicată etnomuzicologului Harry Brauner (*Surâsul lui Harry*, 1999, în colaborare cu Carmen Huluță), bazată pe jurnalul de detenție al acestuia (arestat în 1950 în procesul Lucrețiu Pătrășcanu și condamnat în 1954 la doisprezece ani de muncă silnică) și pe scrisorile pe care i le adresase soției sale, Lena Constante. Se adaugă alte câteva volume, între care și un studiu de teren (*O stradă oarecare din București*, 1999, în colaborare cu Ioana Popescu) consacrat uneia din străzile „vechiului" București, inclusă de Ceaușescu pe lista demolărilor. Realizat prin implicarea cercetătoarei în activitatea unuia din primele ateliere franco–române de etnologie urbană (1992–1994), acesta se sprijină tot pe raportul „afectiv" cu obiectul de reflecție, ilustrat și în alte cărți ale autoarei.

SCRIERI: *The Simple Splendour of a Character. The Romanian Peasant*, Bucureşti, 1996; *Ghidul sărbătorilor la români*, postfață Gérard Althabe, Bucureşti, 1998; *O stradă oarecare din Bucureşti* (în colaborare cu Ioana Popescu), Bucureşti, 1999; *Surâsul lui Harry* (în colaborare cu Carmen Huluţă), Bucureşti, 1999; *Cu Octavian Ghibu despre Picu Procopie Pătruț*, Bucureşti, 2000; *Experimentul Zaica*, Bucureşti, 2000; *O viață, un destin, o icoană* (în colaborare cu Ioana Popescu şi Raluca Alexandrescu), Bucureşti, 2000; *Lecţii cu poveşti despre facerea lumii*, Bucureşti, 2000; *Aromânii: credințe și obiceiuri*, Bucureşti, 2001; *Talmeş balmeş de etnologie şi multe altele. Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor*, Bucureşti, 2001; ed. 3, Bucureşti, 2012; *Anii '80 şi bucureştenii*, Bucureşti, 2003; *Arca lui Noe. Între neolitic și Coca-Cola* (în colaborare), Bucureşti, 2003; *Vagabondages dans les Balkans. Une incursion subjective au pays des Aroumains*, La Tour-d'Aigues, 2003. **Antologii:** *Ne-a luat valul*, Bucureşti, 1990 (în colaborare); *Vom muri şi vom fi liberi*, Bucureşti, 1990 (în colaborare); *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara, urmată de Mărturia lui Cornel Drăgoi*, pref. Gabriel Liiceanu, Bucureşti, 1993 (în colaborare cu Theodor Niţu); *Piaţa Universităţii*, Bucureşti 1997 (în colaborare); *Credinţe şi superstiţii româneşti după Artur Gorovei şi Gh. F. Ciauşanu*, Bucureşti, 2000 (în colaborare cu Carmen Huluţă); *Versuri din flori*, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Marina Spalas, *„Surâsul lui Harry"*, LCF, 1999, 32; Z. Ornea, *Din viața lui Harry Brauner*, RL, 1999, 42; Luminiţa Marcu, *Irina Nicolau, scriitoarea*, RL, 2002, 7; Elena Vlădăreanu, *Memoria petecului*, LCF, 2002,

11; Otilia Hedeşan, *Irina*, O, 2002, 8; *Recviem în petice*, DM, 2002, 535 (grupaj special); *In memoriam. Irina Nicolau*, „22", 2002, 28 (grupaj special); Ştefan Cazimir, *Irina Nicolau. In memoriam*, ALA, 2002, 627; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *644–645*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, III, *136–137*, *425–429*, *452–454*; [*Irina Nicolau*], VR, 2008, 1–2 (grupaj special); *10 ani fără Irina Nicolau*, „22", 2012, 27 (grupaj special). ***L.Td.***

NICOLAU, Marieta (10.IX.1943, Bucureşti), poetă, prozatoare. Este fiica Elenei (n. Radu) şi a lui Mihail Nicolau, funcţionar. Şcoala o face în Bucureşti, urmând tot aici Facultatea de Filologie, pe care o va absolvi în 1966. Încadrată la Radioteleviziunea Română, ulterior se transferă la Redacţia publicaţiilor pentru străinătate şi, mai târziu, la Editura Ion Creangă. A înfiinţat în 1992 Editura Junior Club, pe care o conduce, cărţile scoase aici semnându-le, ca editor, Marieta Nicolau Plămădeală. Debutează în 1964 cu poezie la „Contemporanul" şi cu texte publicistice în „Viaţa studenţească". Scrie, de-a lungul anilor, recenzii de cărţi, cronici de film şi reportaje în „Amfiteatru", „Contemporanul", „România literară", „Secolul 20", „Luceafărul". Debutul editorial se produce în 1973 cu volumul de versuri *Masculin, feminin*. Vor urma alte cărţi de poezie, reportaje, povestiri, proză pentru copii.

Deşi semnalate de critică cu destulă bunăvoinţă, poemele scrise de **N.** nu par menite să reţină atenţia decât cu titlu documentar. Autoarea s-a străduit să traseze caligrafii delicate, să-şi decanteze filonul liric, însă cu rezultate de tot modeste. Nici emoţie reală, nici pregnanţă a rostirii. Doar unele imagini sunt conturate cu fineţe. Ceva mai consistentă, deşi pândită de convenţionalism, este poezia ce pivotează în jurul unor simboluri etnice şi care se lasă inspirată de sentimente patriotice. Interesantă ar fi proza, mai precis schiţele şi nuvelele din culegerea *Nodul de apă* (1981). Sunt, de fapt, mici poeme în proză, conţinând scene pitoreşti sau bizare, puţin absurde uneori, evocator-enigmatice. Universul banal al cotidianului rutinier, cu micile sale drame, generează stări emoţionale uneori ambigue, care sunt privite fără patetism, cu o anume înţelegere resemnată şi înscrise cu delicateţe, fulgurant, într-o viziune mai degrabă cinematografică. *Alaska, patria totemurilor* (1973) este o carte de ştiinţă popularizată, construită cu profesionalism, prin valorificarea unei solide bibliografii.

SCRIERI: *Masculin, feminin*, Bucureşti, 1973; *Alaska, patria totemurilor*, Bucureşti, 1973; *Invitaţie la umbră*, Bucureşti, 1977; *Nodul de apă*, Bucureşti, 1981; *Lacrimi de curcubeu*, Bucureşti, 1985; *Iarba soarelui*, Bucureşti, 1986; *Colecţia de pistrui*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Două moduri lirice*, RL, 1973, 33; Mircea Iorgulescu, *„Masculin, feminin"*, LCF, 1973, 34; Eugen Simion, *Poezia feminină*, LCF, 1978, 12; Hristu Cândroveanu, [*Marieta Nicolau*], RL, 1978, 28, LCF, 1982, 22; Constantin Cubleşan, *„Nodul de apă"*, TR, 1982, 19; Mara Nicoară, *„Nodul de apă"*, CNT, 1982, 33; Dan Ciachir, *Medalion*, SPM, 1982, 587. ***N.Br.***

NICOLAU, Valentin (22.VI.1960, București – 13.I.2015, București), dramaturg, jurnalist. Urmează la București cursurile Liceului „Spiru Haret" (1975–1979). În 1985 devine licențiat al Facultății de Geologie și Geofizică din cadrul Universității bucureștene. Ulterior lucrează ca inginer geofizician în cadrul Întreprinderii de Prospecțiuni Geologice și Geofizice din Capitală. După decembrie 1989 sfera sa de preocupări se schimbă. Susţine un doctorat în ştiințele comunicării cu teza *Serviciul public în audiovizualul românesc: modele europene, realități autohtone*, pe care o va publica în 2009 sub titlul *TVR – mărire și decădere. Televiziunea publică în România și modelele europene*. De asemenea, face studii în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din București (2009–2011). În 1990 editează „Ziarul ştiințelor și călătoriilor". În 1991 fondează Editura Nemira, în 2007 Editura Nemi, ramură a Nemirei, dedicată literaturii pentru copii. În 2009 creează postul de radio SMART FM. În paralel, se implică în viața publică şi politică: e consilier pe probleme de cultură, educație, cercetare și turism al prim-ministrului (iulie 2001–iunie 2002), președinte-director general al Societății Române de Televiziune (iulie 2002–iunie 2005) și din 2007 membru al Consiliului Național al Audiovizualului, poziție din care își va da demisia acuzând subordonarea politică a instituției. Din 2006 predă, ca profesor asociat, la mai multe facultăți de teatru și film sau de jurnalism și comunicare din țară (Sibiu, București, Brașov). Colaborează la „Jurnalul național", „Cotidianul", „Adevărul", „Cațavencu" ș.a. Debutează editorial în 1994 cu volumul de literatură pentru copii *Bronto, un dinozaur încă mic*. Este distins cu Marele Premiu „Camil Petrescu" al Ministerului Culturii (2000).

România postcomunistă e o temă recurentă atât a publicisticii, cât și a dramaturgiei lui **N.** Articolele din „Jurnalul național" și „Cațavencu", scrise

între 2008 și 2012 și adunate în *Dumnezeu e în sens invers* (2011) și în *România feudelor târzii. Comediografii politice* (2012), interpretează realitatea socială și politică a României prin filtrul carnavalescului. Figura lui Candiano Popescu, celebrul erou al republicii de la Ploiești, e folosită pentru a situa România sub o „zodie a Măscăriciului" și pentru a ilustra „devălmășia" în comportament și limbaj a politicianului român contemporan: „Hărmălaie mare și colorată ca aceea a unei fanfare interpretând nedeslușit perinițe și marșuri funebre. Țară veselă prin destin, dar tristă prin consecințe". Caracterizările societății românești se concentrează în jurul unui model antropologic și cultural al lui Homo televizisticus, figură generică a individului captiv într-o industrie de divertisment, fără conținut moral și fără repere politice. Tema „vieților stricate", dominantă în publicistică, avea să se prelungească în dramaturgia lui **N.** Mizând pe pitoresc și pe alegorii eroi-comico-satirice, piesele din volumele *Dacă aș fi un înger* (2000), *Lume, lume, soro lume...* (2000), *Ultimul împărat* (2001), *Mai jos de Figueras* (2006), *Dumnezeu e în sens invers* construiesc imaginea unei Românii a tranziției ca pe un mediu social și moral fără ieșire. Autor al unui „teatru abstract, postpsihologic și postrealist" (Nicolae Manolescu), **N.** dramatizează de fapt realități politice, realizând o literatură satirică pe suportul unei poetici a absurdului. Angoasa e întreținută prin reiterarea obsesivă a unor decoruri stereotipe: gara (din care nu se poate pleca sau în care se ajunge din greșeală), blocul ori camera de hotel închiriată pentru o noapte, cârciuma – care sunt, toate, spații ale unei așteptări disperate, îmblânzite uneori prin turmentarea „cetățeanului" caragialian. Gama de personaje e și ea sărăcăcioasă, alcătuită, în maniera teatrului existențialist, din personaje generice: Ea, El (*Dacă va ninge*), Bărbatul (*Room service*, *Joi la două*), Femeia (*Puțină rugină*, *Zi că-ți place*), Călătorul 1 și Călătorul 2 (*Păstrează copia și nu uita originalul*), Vecina, Eroul (*Povești din al nouălea cer*), Bătrâna borțoasă (*Puțină rugină...*), Șeful, Măscăriciul, Împăratul (*Vecinii noștri de pat*, *Fotograful Majestății Sale*), Bătrânul, Politicianul, Târfa, Călugărița. Ultimele patru sunt figuri recurente, marcând, ca un soi de topoi obligatorii, o viziune identitară și distopică asupra universului românesc. Critica l-a apropiat de Romulus Guga (Dan C. Mihăilescu), regăsind aceeași reprezentare sumbră a unei societăți populate de vicii ori de multiple forme ale lașității. Totuși, tabloul acestei umanități nu e monocrom, realizat exclusiv în spectru negativ. Urmărind destinul lui Homo televizisticus, **N.** e atras de stările și episoadele de incertitudine, când conduitele și comportamentele sociale ies din tiparele „răului" lumii românești. Nu doar manipularea prin instrumentele mediatice a vieților îl interesează pe dramaturg, ci mai ales efectul care se produce atunci când indivizii sunt „eliberați", lăsați să se descurce singuri, fără ajutorul vocii tutelare din televizor. „Canaliile" lui **N.** ilustrează în fond o lume de victime, în care până și Politicianul e un „cetățean turmentat", împărțit între propriile ezitări și asumarea pasivă a unei vinovății care nu îi aparține. În ipostaza cea mai blândă, reflecția asupra condiției românești capătă accente lirice, evocând solidaritatea unei societăți obligate să își accepte damnarea colectivă: „Toți vindem și toți cumpărăm câte puțin din celălalt. Trece unul pe aici și pleacă cu o bucată din tinerețea mea, cu o fărâmă din sufletul tău, cu o îndurare de-a ta..." (*Dacă aș fi un înger*).

SCRIERI: *Bronto, un dinozaur încă mic*, București, 1994; *Dacă aș fi un înger*, postfață Nicolae Manolescu, București, 2000; *Lume, lume, soro lume...*, București, 2000; *Ultimul împărat*, postfață Dan C. Mihăilescu, Iași, 2001; *Crapă lemnul și ridică piatra*, București, 2001; *Mai jos de Figueras*, București, 2006; *Bronto. Un dinozaur neastâmpărat*, București, 2008; *Zina Benzina*, București, 2008; *TVR – mărire și decădere. Televiziunea publică în România și modelele europene*, pref. Mihai Coman, București, 2009; *Dumnezeu e în sens invers*, București, 2011; *România feudelor târzii. Comediografii politice*, București, 2012; *Păstrează copia și nu uita originalul*, București, 2012.

Repere bibliografice: Doru Mareș, *Țara de cartier*, OC, 2000, 26; Mihaela Michailov, *Gradul maxim al mistificării*, OC, 2000, 26; Marian Popescu, *Un dramaturg care ştie să-şi aleagă subiectele*, OC, 2001, 73; Iulia Popovici, *Modernii*, RL, 2002, 42; Cristina Modreanu, *Limba maternă: dragostea, „Ultima haltă în Paradis" – teatru TV*, ALA, 2003, 649; Irina Coroiu, *3 Valentin Nicolau*, CNT, 2003, 1–4; Rodica Palade, *TVR – un pacient în convalescență*, „22", 2004, 735; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *83–87*; Costi Rogozanu, *Nu-i așa că toți ne pricepem la TVR?*, SDC, 2010, 269; Lavinia Bârlogeanu, [*Valentin Nicolau*], OC, 2012, 388, 396; Cristina Manole, *Lumea lui Caragiale*, OC, 2012, 393. ***L.Td.***

NICOLAU-GOLFIN, Marin (19.X.1914, Golfin, j. Dolj –?), poet, prozator, dramaturg, eseist. A urmat la Bucureşti Facultatea de Litere şi Filosofie, licenţa luând-o în istoria artelor. Ulterior îşi trece şi licenţa în drept şi susţine în 1975 un doctorat în ştiinţe istorice cu tema *Războiul pentru cucerirea independenței de*

stat a României oglindit de arta plastică – grafică și pictură. Între 1939 şi 1947 activează ca funcţionar în Ministerul Afacerilor Externe, ajungând până la gradul de consul. Din 1949 până în 1953 este cadru didactic la Universitatea bucureşteană şi, în aceeaşi perioadă, cercetător principal la Institutul de Istoria Artei al Academiei RPR. Între 1955 şi 1957, 1966 şi 1974 funcţionează ca profesor la Şcoala de Arte Plastice din Capitală. Din 1957 până în 1961 e şef de secţie la Muzeul de Istorie al Oraşului Bucureşti, iar între 1962 şi 1968 predă limba franceză la Institutul de Ştiinţe Economice bucureştean. În anii ’80 părăseşte ţara, stabilindu-se la Geneva. Aici fondează în 1985 Editura Drum Românesc, iar în anul următor întemeiază şi conduce Institutul Liber Helveto–Român. Primele articole îi apar în „Timpul" şi în „Curentul magazin" (1938–1941). După război colaborează la „Săptămâna" şi „Contemporanul", iar în exil publică la „Cuvântul românesc", „Românul liber", „Presa liberă română" ş.a. Primul volum, o monografie despre pictorul Barbu Iscovescu, îi este tipărit în 1940. Un manual de istoria artei, în două volume, i-a apărut în 1967, cu o ediție amplificată în 1975–1977. Se adaugă albumul *Amedeo Preziosi* (1976) și o carte intitulată *1877 în imagini* (1977).

Activitatea literară a lui **N.-G.** s-a concretizat iniţial în câteva cărţi de poezie, editate după stabilirea sa în străinătate. *Gând românesc* (1982) cuprinde versuri care au făcut parte „dintr-un volum pierdut, rămas nepublicat, nu din voia autorului". Oricum, poeziile din această plachetă şi din următoarele două – *Cântec românesc* (1983), *Drum românesc* (1985) – nu sunt ale unui începător. Autorul plasticizează idei la flacăra dorului de ţară. Patria suferindă lăsată în urmă, tragedia ţăranului, evocat sub numele simbolic Ion, vicisitudinile exilului, idealurile de dreptate ale înaintaşilor sunt teme recurente, de o intensă forţă emoţională. Nu este vorba despre un poet metaforic, nici despre un patriotard discursiv. Versurile par prozaice, deşi cultivă rima bogată, iar arta constă în a folosi cu umor sau cu sarcasm ritmuri ale cântecului de lume sau chiar sloganuri din epocă. Unele titluri sunt sugestive: *S-o spui aşa, din gură-n gură, fără de patimă şi ură*, *Folclor nou, pe motive din actualitate*, *Epistolă din sania fără zurgălăi*. Ciclul dedicat ţăranului (*Cu bâtele, Ioane*, *Chipul tău, Ioane*, *Rupe lanţul, Ioane* şi *Ioane, încotro?*) dezvăluie alt registru, grav, în care verbul şfichiuitor şi imprecaţia amintesc poezia argheziană. După 1989 **N.-G.** publică la Bucureşti câteva piese de teatru şi câteva romane proiectate a face parte din ciclul intitulat *Românii scriu istoria* sau *Condiţia valahă*, cel mai interesant fiind *K2B3, misiune secretă în România, 1989* (1993), o încercare de reconstituire a evenimentelor din decembrie 1989, cu inserţii de roman poliţist.

SCRIERI: *Gând românesc*, München, 1982; *Cântec românesc*, München, 1983; *Drum românesc*, Geneva, 1985; *Frumoasa grădinăriţă*, Bucureşti, 1992; *Stella Alba*, Bucureşti, 1992; *Suflet românesc*, Geneva, 1992; *Fata senatorului Tiberiu*, Bucureşti, 1993; *K2B3, misiune secretă în România, 1989*, Bucureşti, 1993; *Fata pământului*, Bucureşti, 1994; *Stele cad, stele se ridică*, București, 1995; *Ceață...*, București, 1996.

Repere bibliografice: *Români*, *265–266*; Popa, *Ist. lit.*, II, *237–238*. ***S.I.***

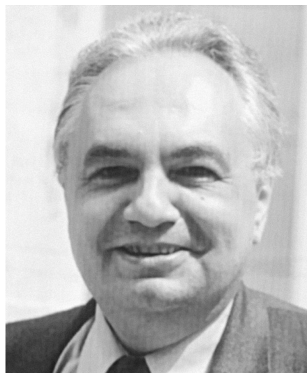
NICOLEANU, Nicolae (pseudonim al lui Neagoe Tomoşoiu; 16.VI.1835, Săcele – 7.IV.1871, Bucureşti), poet. Familia sa – ţărani din Cernatu Săcelelor, de lângă Braşov – stabilindu-se în Buzău, **N.** este înscris aici, de un văr episcop, la seminar. Profesorul V. Caloianu îl aduce la colegiul din Craiova. Tânărul scria versuri şi se întreţinea dând lecţii de franceză. Pe cheltuiala unor binevoitori bogaţi, este trimis în 1858 la studii în Franţa. Revine în 1861, trecând – până în 1868, când înnebuneşte şi este internat la spitalul Pantelimon – prin câteva slujbe modeste: corector şi redactor la ziarul „Românul", perceptor în Roman, director al Gimnaziului Central din Iaşi, funcţionar la Arhivele Statului din Bucureşti, revizor şcolar. O broşură, *Poezii*, semnată cu iniţiale, îi apăruse în 1865. Versurile de aici, câteva articole şi traduceri (*Secreta mea durere*, *Sonetul* lui Arvers, poeme de Alfred de Musset), colaborările la „Satyrul", gazeta lui B. P. Hasdeu (semnate San-Huang-Ki şi Tschao-Wan-Ki), cronici teatrale în „Românul" şi o conferinţă-protest împotriva valului de imitaţii din roman, *Despre influința lecturei romanţelor streine*, publicată în „Atheneul român" (1867), e tot ce a publicat **N.** Manuscrisele conţin extrase din J. J. Winckelmann, fragmente ale unor articole despre originea, esenţa şi decadenţa artei, cât şi o piesă de teatru, *Van Buck*. Poetul, apreciat de Titu Maiorescu, pe care îl cunoscuse la Paris, din 1864 a fost membru al Junimii şi un timp a susţinut foiletonul literar la „Gazeta de Iaşi".

Versurile lui **N.**, amestecând elegia cu satira, între lamentaţie şi sarcasm, adună şi interiorizează motive caracteristice momentului de destrămare a

iluziilor ce a urmat Revoluţiei de la 1848. „Desperarea” de a fi, „gândirea spăimântată” de pierderea virtuţilor străbune (*Dor şi jale*, *În memoria celor morţi pentru patrie şi libertate*), prinse în faldul romantic al fatalităţii şi damnării („Să fii om, să ai un suflet, să-ţi vezi mâna sfâşiată/ Şi să nu poţi nici să speri, nici să plângi, nici să vorbeşti”), se alătură sentimentalismului duios, lamartinian, din versurile de dragoste, dar şi indignării stârnite de ipocrizia şi parvenitismul din societatea vremii. Abstracţia şi convenţionalul minează o astfel de poezie, consonantă, prin unele accente, cu atitudini din lirica lui Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, B.P. Hasdeu.

SCRIERI: *Poezii*, Iaşi, 1865; *Poezii*, pref. Iacob Negruzzi, Iaşi, [1895]; N. Nicoleanu, *Poezii şi proză*; V. Cârlova, *Poezii*; C. Stamati, *Poezii şi proză*, îngr. G. Bogdan-Duică, Bucureşti, 1906. **Traduceri:** [Arvers, Alfred de Musset], în *Poezii*, Iaşi, 1865.

Repere bibliografice: Ştefan Vellescu, *Nicolae Nicoleanu*, „Revista nouă”, 1888, 12; Ovid Densusianu, *Din viaţa şi scrierile poetului Nicoleanu*, NRR, 1900, 5; Paul I. Papadopol, *Din istoricul epigramei româneşti: N. Nicoleanu*, ALA, 1923, 144; Iorga, *Oameni*, I, *156–162*; Gh. Adamescu, *Nicolae Nicoleanu*, Bucureşti, 1934; Călinescu, *Opere*, III, *310–319*, VI, *782–784*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *297–298*, *Ist. lit.* (1982), *334–336*; Perpessicius, *Menţiuni*, V, *276–283*; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *288–324*; *Ist. lit.*, III, *20–23*; *Dicţ. lit. 1900*, *628–629*; Sorescu, *Bibliotecă*, *133–145*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *455–456*. ***S.C.***

NICOLESCU, Basarab (25.III.1942, Ploieşti), eseist.

Este fiul Anghelichiei (n. Anastasiadis) şi al lui Anton Nicolescu, jurist şi contabil. În interviuri sau în alte pagini autobiografice **N.** se va referi la originea grecească a mamei sale sau la prizonieratul tatălui în lagărele sovietice, în anii 1942–1948. După ce urmează liceul la Ploieşti (1956–1960), se înscrie la Facultatea de Fizică a Universităţii din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1965. Devine asistent în cadrul aceleiaşi facultăţi, pentru ca în 1968 să plece la Paris, unde obţinuse o bursă „Joliot-Curie” la Universitatea „Pierre et Marie Curie”. În 1970, după terminarea stagiului, se stabileşte în Franţa. În acelaşi an va fi angajat fizician teoretician în cadrul Laboratorului de Fizică Nucleară şi Energii Înalte al Centrului Naţional de Cercetare Ştiinţifică, iar în 1972 îşi susţine doctoratul cu profesorul Robert Vinh Man, cu o teză despre difuzarea pion-nucléon. Între 1976 şi 1984 este *guest scientist* la Berkeley, la Universitatea Brown (Providence), în SUA, *senior visiting scientist* la Universitatea din Londra. În intervalul 1996–2002 este profesor la Şcoala de Studii Politice din Barcelona, iar din 2000–2001 și la Universitatea din Girona (Spania). În tot acest timp duce mai departe cercetările întreprinse de Ştefan Lupaşcu (principalul său model), preluându-le aproape integral, dar reuşind să dezvolte şi o viziune personală, cum ar fi aceea despre particulele elementare sau despre „nivelurile de realitate”. Totodată, **N.** formulează conceptul de transdisciplinaritate şi pune bazele aceleiaşi discipline, care propune o apropiere de cunoaşterea ştiinţifică prin filosofie şi care conduce, în ultimă instanţă, la o nouă viziune, „cosmodernă”, asupra lumii contemporane. Același tip de preocupări îl conduc la fondarea în 1987, împreună cu Ştefan Lupașcu, a Centrului Internațional de Cercetări și Studii Transdisciplinare (CIRET). Din 2006 e profesor asociat la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, unde coordonează programe de doctorat. Colaborează cu studii ştiinţifice şi eseuri la reviste din Franţa, România, Marea Britanie, Italia, SUA, Japonia etc. Coordonează, la propria-i editură, Oxus, o serie de studii monografice aşezate sub genericul „Les Roumains de Paris”, din care au apărut lucrări despre Gherasim Luca, Tristan Tzara, Victor Brauner, B. Fondane, Emil Cioran, Mircea Eliade, Claude Sernet. Alcătuieşte, de obicei în colaborare, o serie de antologii publicate în ţară sau în afara ei, dedicate fie mentorului său – *Stéphane Lupasco. L'homme et l'œuvre* (1999), *La confluenţa a două culturi: Lupasco astăzi* (2010), fie relaţiei dintre ştiinţă şi religie – *Ştiinţă şi religie. Antagonism sau complementaritate?* (2002), *Le Sacré aujourd'hui* (2003), *Transdisciplinary Approaches of the Dialogue between Science, Art and Religion, in the Europe of Tomorrow* (2008) ş.a. În 2001 este ales membru de onoare al Academiei Române, iar în 2002 i se acordă Ordinul Serviciul Credincios în grad de Mare

Ofiţer. Este *doctor honoris causa* al mai multor universități din țară (Iași, Cluj-Napoca, Bacău, Arad, Ploiești), din Mexic etc.

Dacă sunt creditate autopropunerile de personalitate pe care le face **N.** în cartea sa de convorbiri cu Michel Camus, *Les Racines de la liberté* (2001), sau în eseurile autobiografice din volumul *În oglinda destinului* (2009), poate fi obţinut profilul spiritual al unui monoman superior care, până să formuleze o idee obsedantă, o sinteză a elementelor reveriei sale intelectuale, o încercuieşte şi o aproximează pe diferite căi, văzute apoi prin prisma rezultatului final ca trepte necesare ale unui proces labirintic de iniţiere. În cazul lui **N.**, transdisciplinaritatea poate fi această „blestemată chestiune insolubilă" pentru care studiul de debut, *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund"* (1968), ar fi o primă treaptă de aproximare, eseul *Nous, la particule et le monde* (1985; Premiul Academiei Franceze) este o teoretizare în manieră ştiinţifică, monografia *La Science, le sens et l'évolution. Essai sur Jakob Boehme* (1988; Premiul Uniunii Scriitorilor pentru ediţia în limba română, 1992) o exemplificare, *La Transdisciplinarité: manifeste* (1996) închegarea în „manifest", iar *Ce este realitatea?* (2009) e o investigare a filosofiei lupasciene, matrice a gândirii lui **N.** El prelungeşte cercetările lui Niels Bohr, Alfred Korzybski şi mai ales pe cele ale lui Ştefan Lupaşcu şi găseşte bune sugestii în teoriile lingvistice ale lui Ch. S. Pierce (limbajul ca „fenomen cuantic") sau în doctrina filosofică a lui Jakob Boehme pentru formularea unor legi ale „cunoaşterii transdisciplinare", opusă uneia „disciplinare". Astfel, transdisciplinaritatea este o viziune-program a „completitudinii" umane, care nu este nici religie, nici „ştiinţă a ştiinţelor", ci un manifest-utopie al unui savant, bun cunoscător al fizicii cuantice, dar duşman al dogmatismului ştiinţific, şi care, bântuit de idealul de tip renascentist al sintezei integratoare şi de convingerea existenţei „terţului inclus", proiectează o intersectare şi o intercomunicare între ştiinţele exacte, umanioare, arte, mitic şi religios. Ar rezulta de aici o viziune numită „cosmodernă", opusă unilateralității științifice moderne, dar și fluidității desacralizate și parodice postmoderne. Două ar fi personalităţile obsedante pentru **N.**: Ion Barbu, în care vede un personaj de tip renascentist, loc de întâlnire a matematicianului cu poetul, interesat de definirea în „axiome lirice" a treptelor autocunoaşterii (a „nunţilor necesare"), şi „filosoful modern" Jakob Boehme, „ereticul gândirii creştine", care a avut viziunea împletirii raţionalului cu iraţionalul şi care a intuit legea indeterminării. Că între Ion Barbu şi Dan Barbilian nu există o schizoidie, ci o sinteză de personalitate se demonstrează în *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund"*, o primă încercare în exegeza barbiană de a reciti creaţia poetului fără a ignora viziunea şi structura intelectuală a matematicianului, de vreme ce poetul aspiră la unitatea contrariilor şi la „elaborarea unei metode riguroase, geometrice de captare a inefabilului". Se obţine astfel o reorganizare din interior a simbolurilor şi o invitare a lor de a-şi arăta partea ascunsă, locul secret prin care fiecare se încatenează cu altul, aparent opus. În fapt, este vorba de una dintre cele mai originale monografii consacrate lui Ion Barbu, inițiind o altă „vârstă" interpretativă. Nucleul studiului îl constituie „cosmologia" jocului secund ca reverie a ternarului, opera barbiană fiind centrată în jurul a trei mituri fundamentale: oglinda, nunta, soarele, cărora le corespund trei culori – albastru, verde, galben – şi o serie de poeme-cheie. Astfel, mitul oglinzii e travestit îndeosebi în artele poetice, mitul nunţii se asociază cunoaşterii iniţiatice în *Ritmuri pentru nunţile necesare* şi „nostalgiei increatului" în *Oul dogmatic*, mitul soarelui îşi află una dintre cele mai bune întrupări în *Riga Crypto şi lapona Enigel* ş.a.m.d. Ulterior, după elaborarea teoriei transdisciplinarităţii, **N.** revine în *Les Racines de la liberté* cu câteva nuanţări, socotind, spre exemplu, *Joc secund* „un giuvaer al transdisciplinarităţii", în care ultimul termen al fiecărei triade ar reprezenta, în raport cu celelalte două, un „terţ secret inclus". Analiza fiecărui poem în parte este remarcabilă, multe idei fiind fructificate de critică (Marin Mincu, Mándics György). Interpretarea este incitantă când cele trei mituri sunt corelate între ele sau, dimpotrivă, aşezate în opoziţie. Astfel, *Joc secund* ar fi o îmbinare a mitului oglinzii şi a mitului nunţii, *Oul dogmatic* şi *Riga Crypto...* o „replică baladescă" la *Ritmuri...*, în care soarele (şi nu Enigel) ar fi „Luceafărul" barbian, iar râpa Uvedenrode, văzută ca Olimp grotesc al poeţilor, se proiectează ca intersecţie a mitului oglinzii cu simbolica îngroşată a „cercului Venerii" sau, în fine, poemul *Domnişoara Hus* este citit ca un „cântec de dragoste moartă" şi ca o celebrare, nu lipsită de burlesc, dar şi de sublim, a nunţii cu „noul mire, soarele". Latenţe ori aproximări „degradate" ale acestor mituri sunt decelabile şi în viziunea hipertrofiat dionisiacă a liricii de tinereţe: poemul *Pentru Marile Eleusinii* este conceput în scenariul poetic al nunţii,

soarelui şi morţii, în *Înecatul* simbolurile oglinzii şi nunţii ar fi deformate prin prisma tanaticului etc. Febrilitatea ideilor îl face pe **N.** să arunce în joc ipoteze interesante – unele lăsate în stadiul de fulguraţii – care, reordonate, compun o perspectivă nouă asupra liricii barbiene: poetul face parte din aceeaşi familie spirituală cu M. Eminescu şi Lucian Blaga, viziunea balcanismului purificat prin răsfrângerea în oglindă din ciclul *Isarlâk* ar fi opusă celei crepusculare a lui Mateiu I. Caragiale, consubstanţialitatea artei cu ştiinţa este demonstrată, *in extremis*, odată cu interpretarea poeziei *Grup* prin prisma simbolurilor matematice ş.a. Un punct de plecare al ideii care tutelează lucrarea *Théorèmes poétiques* (1994) poate fi găsit tot în studiul despre Ion Barbu, unde multe poeme sau nuclee lirice sunt socotite „teoreme" prin aspiraţia lor de a reuni simboluri contradictorii în metafore eliptice, axiomatice şi în construcţii riguros geometrice. „Teoreme poetice" ar reprezenta definiţia oricărui eseu ştiinţific al lui **N.** transpus în alt registru, acela al axiomelor / „ateoremelor" (Michel Camus) / sentinţelor metaforice. Structurată în mai multe părţi (*Niveaux de réalité*, *La Transdisciplinarité*, *La Poétique quantique*, *La Nature* ş.a.), cartea porneşte de la aceeaşi reverie a terţului secret inclus şi a unităţii contrariilor şi poate fi considerată şi un „curs practic" de poietică, o cale de aproximare a mijloacelor de „captare" a ceea ce poeţi romantici precum Nerval înţelegeau prin „poezie organică" sau „poezie transcendentală" ori poeţi moderni precum Rimbaud prin „imperativul vizionarismului". Drumul de acces spre poezie ar fi tot fizica cuantică, înţeleasă ca metafizică pornind de la premise ştiinţifice. Astfel, imaginarul poetic nu este altceva decât imaginarul cuantic, în care cuvintele sunt cuante etc. Publicistica românească de după 1989 a lui **N.** este reunită în două volume cu titlul *De la Isarlâk la Valea Uimirii* (2011), lucrare cu o compoziție eteroclită, alăturând disertațiile despre marotele transdiciplinare cu interviurile sau cu eseurile autobiografice și pe teme culturale. Se remarcă îndeosebi intervențiile despre prizonieratul tatălui și eseurile despre relațiile intelectuale și amicale dintre Ștefan Lupașcu și alți membri ai exilului parizian. În evocarea lui Mircea Ciobanu sunt reproduse și o bună parte din scrisorile schimbate cu acesta. Comentând aspiraţia lui **N.** spre revelarea unităţii contrariilor, a legăturii poeziei cu ştiinţa, Mircea Anghelescu îl plasează pe exeget într-o „familie" specială a esteticii româneşti, alături de Ion Barbu, de Pius Servien şi de Matila C. Ghyka.

SCRIERI: *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund"*, Bucureşti, 1968; ed. 2, pref. Eugen Simion, postfaţă Pompiliu Crăciunescu, Bucureşti, 2004; *Nous, la particule et le monde*, Paris, 1985; ed. (*Noi, particula şi lumea*), tr. Vasile Sporici, Iaşi, 2002; *La Science, le sens et l'évolution. Essai sur Jakob Boehme*, pref. Antoine Faivre, Paris, 1988; ed. (*Ştiinţa, sensul şi evoluţia. Eseu asupra lui Jakob Boehme*), tr. Aurelia Batali, Bucureşti, 1992; *Théorèmes poétiques*, pref. Michel Camus, Paris, 1994; ed. (*Teoreme poetice*), tr. L.M. Arcade, Bucureşti, 1996; *La Transdisciplinarité: manifeste*, Paris, 1996; ed. (*Transdisciplinaritatea: manifest)*, tr. Horia Mihail Vasilescu, Iaşi, 1999; *Les Racines de la liberté*, Paris, 2001; ed. (*Rădăcinile libertăţii*), tr. Carmen Lucaci, Bucureşti, 2004; *Ce este realitatea? Reflecții în jurul operei lui Stéphane Lupasco*, tr. Simona Modreanu, Iași, 2009; *În oglinda destinului*, Bucureşti, 2009; *De la Isarlâk la Valea Uimirii*, I–II, pref. Irina Dincă, București, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Ion Barbu. Cosmologia «Jocului secund»"*, CNT, 1968, 20; Solomon Marcus, *Explicaţie şi sugestie, ambiguitate şi deschidere*, SCL, 1968, 6; Mincu, *Critice*, I, *131–142*; Ion Staicu, *„Nous, la particule et le monde"*, „Lupta" (Paris), 1986, 60; Mircea Anghelescu, *„Teoreme poetice"*, LCF, 1995, 13; Ioana Pârvulescu, *Philosofus teutonicus*, RL, 1997, 11; Grete Tartler, *În „valea mirării"*, RL, 1997, 18; Cassian Maria Spiridon, [*Basarab Nicolescu*], CL, 1997, 7, 2006, 3, 2009, 11; Magda Cârneci, *O viziune (mai) coerentă a lumii*, RL, 2000, 13; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *456–459*; Pompiliu Crăciunescu, *A gândi altfel: Basarab Nicolescu*, VTRA, 2003, 4–5; Sorin Lavric, [*Basarab Nicolescu*], RL, 2007, 13, 2012, 6; Lucia Dărămuș, [*Basarab Nicolescu*], CNT, 2007, 7, CL, 2009, 11, ATN, 2010, 1; Emanuela Ilie, *Basarab Nicolescu*, Iași, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, *1084–1085*; Eugen Simion, *Teoremele poetice ale lui Basarab Nicolescu (I–II)*, CLT, 2010, 4, 5; Manolescu, *Enciclopedia*, *546–547*. ***O.S.***

NICOLESCU, G.C. [Gheorghe C.] (26.V.1911, Ploieşti – 24.XI.1967, Bucureşti), critic şi istoric literar, editor. Este fiul Paraschivei Niculescu (n. Dragomirescu), învăţătoare, şi al lui Constantin Niculescu, funcţionar. Urmează la Bucureşti Liceul „Sf. Sava", terminat în 1928, Facultatea de Litere şi Filosofie (1931), Facultatea de Drept (1932) şi Seminarul Pedagogic (1932). Parcurge la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti întreaga ierarhie didactică şi administrativă, de la asistent onorific (1935) şi bugetar (1938) până la profesor titular, şef de catedră şi decan (1966). Şi-a susţinut doctoratul în 1944 cu o lucrare monografică despre Duiliu Zamfirescu. Între 1949 şi 1955 a condus redacţia literară a Radiodifuziunii Române. A făcut

publicistică social-politică la ziarul „Frontul plugarilor” şi a colaborat cu studii şi articole la „Universul literar”, „Gândul nostru”, „Chemarea vremii”, „Curentul literar”, „Viaţa românească”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Limbă şi literatură”, „Tribuna”, „Revista de istorie şi teorie literară” ş.a. Editorial a debutat cu volumul *Ideologia literară poporanistă* (1937; Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române). Ulterior i-au ieşit de sub tipar monografiile *Nicolae Bălcescu* (1945), *Mihail Kogălniceanu* (1946), *Viaţa lui Vasile Alecsandri* (1962; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei RPR), lucrarea *Curentul literar de la „Contemporanul”* (1966), precum şi un studiu de mai mici dimensiuni, *Paternitatea „Cântării României”* (1955). A scris prefeţe şi postfeţe la ediţii din scrierile lui V. Alecsandri (poezie, proză, corespondenţă), N. Bălcescu, I.L. Caragiale, G. Coşbuc, M. Sadoveanu. A îngrijit el însuşi ediţii din Gh. Brăescu, C. Mille, Duiliu Zamfirescu, între acestea aflându-se contribuția la ediţia academică a poeziilor lui Alecsandri, a alcătuit culegeri şi antologii de poezii populare vechi şi noi, a tradus din limba rusă. Tatiana Nicolescu a fost soţia sa.

Ca istoric literar, **N.** a considerat că disciplina pe care şi-a ales-o este o ştiinţă aproape exactă, care presupune „cercetare concretă, severă, metodică”. Şi critica literară o socotea, de altfel, tot o ştiinţă, cu o metodă poate mai puţin riguroasă, influenţată parţial de impresia de moment a lecturii, dar niciodată atât de subiectivă încât să nu se încadreze unui sistem estetic şi metodologic, cu alte cuvinte – un fel de suprastructură clădită pe temelia solidă a istoriei literare. Adept al documentării exhaustive din convingerea că acumularea de date noi contribuie decisiv la înţelegerea mai adâncă a fenomenului literar, **N.** a făcut din lucrările sale adevărate depozite de informaţii, folosite cu abilitate în susţinerea unor ipoteze interpretative. *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, contribuţia sa esenţială în domeniul istoriei literaturii române, este o „biografie ştiinţifică” structural factologică, urmărind drumul vieţii scriitorului prin reconstituirea minuţioasă a formaţiei şi personalităţii lui în cadrul frământărilor sociale ale epocilor pe care le străbate. „Noul” Alecsandri, un „om mare”, nu numai un „scriitor mare”, este în bună măsură rezultatul analizei precise, al unei aglomerări de fapte puţin cunoscute până atunci, între care corespondenţa poetului. Aceeaşi acribie a documentării defineşte prima cercetare semnificativă a autorului, *Ideologia literară poporanistă*, cât şi monografia de tinereţe *Duiliu Zamfirescu*, editată postum (1980). Aplecarea spre concret poate să fi fost şi una din căile prin care după 1945 **N.** se orientează către viziunea determinist-sociologică, marxistă asupra literaturii. Participă la acţiunea de „reconsiderare” a clasicilor, a curentelor şi revistelor literare, a scriitorilor „realişti”, urmărind literatura română modernă nu numai ca oglindire a prefacerilor economice, politice şi sociale, dar şi ca produs şi expresie a acestor prefaceri, ca în cursul *Literatura română în legătură cu dezvoltarea socială* (1947–1948). Agresivitatea acestei viziuni se estompează însă în anii ’60, şi o sinteză precum *Curentul literar de la „Contemporanul”* se prezintă în bună măsură ca o carte de discuţii, câteodată cu puncte de vedere surprinzătoare, propice polemicilor. Perseverența în susținerea unor opinii adeseori extrem de personale, care au suscitat riposte vehemente, caracterizează majoritatea contribuţiilor sale de istorie literară, consacrate în general unor probleme controversate (de eminescologie, cu privire la paşoptism, romantism, poporanism, simbolism, la romanul românesc de la sfârşitul secolului al XIX-lea, la paternitatea *Cântării României* etc.). Cele mai multe dintre acestea i-au fost strânse postum în volumele *Studii şi articole despre Eminescu* (1968) şi *Structură şi continuitate* (1970). **N.** este şi autorul unei controversate periodizări a literaturii române moderne în şase intervale (1779–1821, 1821–1863, 1863–1886, 1886–1919, 1919–1944, de la 1944 încoace), mult prea mecanic condiţionată de anumite evenimente istorice, culturale şi literare, toate văzute exclusiv prin prisma unei concepţii sociologizante asupra literaturii.

SCRIERI: *Ideologia literară poporanistă*, Bucureşti, 1937; *Subiectivismul în cercetarea literară*, Bucureşti, 1939; *Nicolae Bălcescu*, Bucureşti, 1945; *Mihail Kogălniceanu*, Bucureşti, 1946; *Paternitatea „Cântării României”*, Bucureşti, 1955; *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, 1962; ed. Bucureşti, 1965; *Curentul literar de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1966; *Studii şi articole despre Eminescu*, Bucureşti, 1968; *Structură şi continuitate*, introd. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1970; *Duiliu Zamfirescu*, îngr. Georgeta Adam şi Ioan Adam, Bucureşti, 1980. **Ediţii:** V. Alecsandri, *Opere*, I, introd. edit., Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru), *Opere*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Lecturi intermitente*, GL, 1966, 46; Teodor Vârgolici, *„Curentul literar de la «Contemporanul»”*, LCF, 1966, 49; Ion Buzaşi, *„Studii şi

articole despre Eminescu", TMS, 1968, 5; Al. Dima, *G. C. Nicolescu*, RITL, 1968, 2, CRC, 1978, 17; Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiţiei*, Cluj-Napoca, 1976, *197–203*; Bucur, *Istoriografia*, *480–483*; Victor Stoleru, *Crochiuri de istorie literară*, Bucureşti, 1974, *127–139*; Victor Stoleru, *G. C. Nicolescu (1911–1967)*, Bucureşti, 1978; Z. Ornea, *O reevaluare, în postumitate*, RL, 1980, 31; Pompiliu Marcea, *O excelentă monografie*, FLC, 1980, 39; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *459–460*; Micu, *Mileniu*, *329–331*. ***A.N.***

NICOLESCU, Ioan Dan (16.V.1947, Ploieşti), prozator. Este fiul Corneliei Zoe (n. Opran) şi al lui Vasile Nicolescu, economist. Frecventează Liceul „N. Iorga" din Vălenii de Munte, trecându-şi bacalaureatul în 1965. Din 1968 student la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, îşi ia licenţa în 1972. Participă la activităţile cenaclului revistei „Luceafărul" şi face parte din colegiul de redacţie al revistei „Ecoul" (Vălenii de Munte). Este profesor de română şi franceză la şcoala din Olteni, judeţul Prahova, metodist şi inspector cultural la Ploieşti (1984–1988), director al Teatrului „Toma Caragiu" (1988–1991), editor privat. În 1990, împreună cu Ion Stratan, Florin Dochia, Constantin Hârlav, iniţiază publicaţia „Revista nouă". Primele scrieri îi apar în revista şcolară „Ecoul", dar debutul propriu-zis îl reprezintă versurile publicate în „Luceafărul" (1972). Mai colaborează cu poezii, proză, eseuri, articole politice la „România literară", „Scânteia tineretului", „Munca", „Viaţa românească", „România liberă" ş.a. Cea dintâi carte, romanul *Rana statuilor*, îi apare în 1977. Ulterior i-au ieşit de sub tipar volumul de proză scurtă *Legătura de chei* (1980), romanele *Sărbători marţiale* (1980; Premiul Uniunii Tineretului Comunist) şi *După mine, o zi...* (1983). A mai semnat Dan Nicolescu.

Romanul de debut al lui **N.**, *Rana statuilor*, se prezintă ca o „cronică de familie" în răspăr cu modelele consacrate în literatura română. Pentru epoca descrisă – anii premergători şi cel de-al Doilea Război Mondial, instalarea comunismului, colectivizarea, procesul Pătrăşcanu, mergând până la inundaţiile din 1970 –, saga familiei Melkiewici, un clan amestecat etnic, alcătuit din fiinţe neliniştite şi bizare, adevărate „cazuri", devine simbolică. Naraţiunea este discontinuă, cu răsturnări temporale şi istorii paralele, cu episoade simbolice şi proiecţii în fantastic, cu alternanţe între observaţia realistă şi notaţia fantezistă, între reconstituirea documentară şi imaginarul poetic, proiectând caleidoscopic o lume în destrămare sub agresiunea tulbure a istoriei. Prozatorul vizează formula romanului ca desfăşurare a unei metafore – parţial în *Rana statuilor*, pregnant în celelalte construcţii romaneşti –, lucru evident îndeosebi în tipul de construcţie/articulare a universului epic, şi anume acela poematic. Sunt des invocate şi evocate „legile" povestirii şi condiţia simbolului, puterea de premoniţie a imaginarului. Atât romanul simbolic *Sărbători marţiale*, cât şi romanul istoric *După mine, o zi...* se întemeiază pe un asemenea mod de a vedea. Acţiunea acestuia din urmă este plasată în Moldova, în epoca fanariotă. Protagonistul romanului, domnul ţării, se poartă ca un dictator. Vodă îl are alături pe Artemie, cronicarul Curţii, scribul, care alcătuieşte o istorie cu două feţe: una aparentă, oficială, pe placul stăpânului şi ca atare mincinoasă, alta secretă, adevărată şi destinată posterităţii. **N.** izbuteşte aici „o carte de mare virtuozitate lingvistică" (Ioan Holban), într-un registru comparabil, însă diferit de acela din *Princepele* lui Eugen Barbu.

SCRIERI: *Rana statuilor*, Bucureşti, 1977; *Legătura de chei*, Bucureşti, 1980; *Sărbători marţiale*, Bucureşti, 1980; *După mine, o zi...*, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Eugen Simion, [*Ioan Dan Nicolescu*], LCF, 1977, 50, RL, 1980, 12, 1983, 49; Nicolae Ciobanu, *Tentaţia formelor divergente*, RL, 1978, 17; Doina Uricariu, *Oglinzile memoriei*, LCF, 1978, 31; Vasile Andru, *Viaţa şi decantarea spirituală*, VR, 1978, 9; Sultana Craia, *Ficţiune şi lirism*, LCF, 1980, 18; Mihai Dragolea, *„Legătura de chei"*, ST, 1980, 12; Piru, *Debuturi*, *109–112*; Alex. Ştefănescu, *Un urmaş al Şeherezadei*, SLAST, 1986, 6; Holban, *Profiluri*, *364–368;* Ulici, *Lit. rom.*, I, *405–407*; *Cosma, Romanul*, II, *99–100*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *460–462;* Simuț, *Reabilitarea*, *70–71*. ***C.H.***

NICOLESCU, Ion (10.I.1943, Buzău – 17.II.2012, Buzău), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Zamfir) şi al lui Traian Nicolescu, agronom. După absolvirea Liceului „B. P. Hasdeu" din Buzău (1961), urmează cursurile Facultăţii de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1962–1968). Debutează în ziarul „Steagul roşu" din Bacău (1956), iar editorial, cu volumul de versuri *Indulgenţe* (1969). Mai colaborează cu versuri şi reportaje la „Viaţa Buzăului", „Munca", „Luceafărul", „Scânteia tineretului", „Contemporanul", „Amfiteatru", „Gazeta literară", „România literară", „Viaţa românească", „Cronica", „Tribuna" ş.a. Devine doctorand în filosofie, dar starea sănătăţii îl obligă să se pensioneze la vârsta de douăzeci şi cinci de ani. A scris versuri pentru

cântecele lui Nicu Alifantis, popularizate la cenaclul Flacăra, între care *Imn (Trăiască România)*.

Ţinând de aripa „modernistă" a noului val al anilor '70, prin comparaţie cu Virgil Mazilescu **N.** pare de-a dreptul minor. Altminteri, într-o *Scrisoare către cititor* pusă în fruntea volumului *Vox populi, vox Dei* (1979), ţine să-şi asigure, ironic, cititorul că „munca poetului nu e cu nimic mai spectaculoasă decât o muncă de rând", răspunderea morală a celui care scrie fiind însă „extraordinară". Nonconformist, pus pe şotii, „caraghiozlâcuri" şi „pezevenglâcuri", el este totodată împotriva lucrului poetic „sofisticat", fatalmente „perisabil", supus „dezavuării" publice. Poetica lui e fantezistă şi parodică, dinamitând, nu întotdeauna facil, clişee, automatisme în jocuri de cuvinte ca acestea: „şi totuşi mă voi sinucide/ frumoasă-i viaţa la castel/ noi suntem căruţa lumii/ nici la vale nici la deal/ folosiţi cu-nverşunare trambulina ideal/ Maria Magdalena/ când vom fi noi la Viena/ ce-am avut şi ce-am pierdut/ de ce nu m-aş legăna/ ca să trag pe roata roţii/ catolicii hughenoţii" (*Domina*). În *Retorica* (1975) sunt propuse nişte „exerciţii" din aceeaşi panoplie ludică (de „rostire", de „gândire", de „simţire"), iar în *Vox populi, vox Dei*, subintitulat ludic *Stilistica*, se dau mostre de stil („istoric", „universalist", „luciferic", „popular", „meditativ", „poematic", „eseistic", „duios", „naiv", „canonic", „parodic" etc). Şi romanul *Voi de colo, de la Biarritz* (1979) mizează pe dimensiunea parodică şi comică.

SCRIERI: *Indulgenţe*, Bucureşti, 1969; *Ironice*, Bucureşti, 1970; *Mioritiada*, Bucureşti, 1973; ed. Râmnicu Sărat, 2009; *Retorica*, Bucureşti, 1975; *Vox populi, vox Dei. Stilistica*, Bucureşti, 1979; *Voi de colo, de la Biarritz*, Bucureşti, 1979; *Scrisori de serviciu*, Bucureşti, 1982; *Odele pământului pârjolit de iubire*, Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Florenţa Albu, *„Indulgenţe"*, VR, 1970, 2; Mircea Iorgulescu, *„Mioritiada"*, LCF, 1973, 39; Piru, *Poezia*, II, *449–455*; Barbu, *O ist.*, I; *400–404*; Iorgulescu, *Scriitori*, *119–129*; Mircea Constantinescu, *„Voi de colo, de la Biarritz"*, RL, 1979, 30; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, *106–107;* Ion Bogdan Lefter, *„Scrisori de serviciu"*, CNT, 1982, 52; Laurenţiu Ulici, *Triplu salt ludic*, RL, 1984, 32; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *462–463*; Popa, *Ist. lit.*, II, *250;* Liviu Apetroaie, *Cărți pe masă*, DL, 2010, 3; Viorel Francu, *Ion Nicolescu – poetul rebel*, „Fereastra" (Mizil), 2012, 2. ***I.R.***

NICOLESCU, Otilia (3.I.1932, Drăghici, j. Argeş – 28.IX.1993, Piteşti), poetă. Este fiica Elenei Tuţă (n. Neagoe) şi a lui Ion Tuţă, comercianţi. După absolvirea Liceului de Fete din Piteşti (1951), urmează o şcoală de farmacie (1963) şi funcţionează ca asistentă de farmacie, iar ulterior ca tehnician chimist. Din 1970 până în 1973 este redactor la revista „Argeş". În 1970, în suplimentul revistei „Argeş", coordonat de Gheorghe Tomozei, îi apare ciclul *Lunecând în alb* şi tot atunci se produce debutul editorial cu volumul *Lumea care nu moare*.

Voce lirică individualizată dintru început prin sobrietate, **N.** nu se lasă sedusă de retorica efuziunilor şi nici de metaforismul pletoric propriu, de regulă, debutanţilor. Este o senzorială, care transcende însă materialitatea şi efemeritatea senzaţiilor, trăgându-le în trăiri spiritualizate, e şi o sentimentală cenzurată prin luciditate şi prin construcţia riguroasă. Cu aceste mijloace creează în *Lumea care nu moare* un univers populat de „păsări de zăpadă" şi de alte ipostaze simbolice pentru cristalin, translucid şi aerian, plăsmuieşte lumi ale transcendenţei, ale visului şi misterului, peisaje mitico-magice fulgurante, inclusiv prin resuscitarea copilăriei, apelând şi la inflexiuni folclorice. În acelaşi timp, pe un versant simetric, poeta trăieşte starea de pierdere a tuturor acestor aspiraţii şi jocuri grave. Poezia stă sub semnul tensiunii dintre aceşti versanţi, complementari în fond şi revelând dualitatea eului poetic, care va pendula mereu între participare entuziast-juvenilă şi luciditate. Textul care dă titlul culegerii *Sfere muzicale* (1973) poate fi socotit emblematic pentru situarea poetei între voluptatea iluziei şi demonul privirii realiste, reci: „Intru în calda lumină/ genunchiul înfloreşte/ ape dulci îmi lunecă pe unghii – sfere muzicale plutesc/ ca nişte verzi şi galbene baloane,/ dar vai, plesneşte sunetul/ [...] şi sentimentele vor pieri/ uscate...". La fel este ultimul poem al cărţii, *În jur e lumină*, unde o primă mişcare dă impresia unei beatitudini levitaţionale, pe când cea secundă instalează sentimentul singurătăţii şi al destrămării clipei de graţie. Versurile din cărţile care au urmat accentuează această a doua mişcare, evoluând în sfera gravităţii, cu sau fără conotaţii ironice, a viziunilor sumbre ori chiar groteşti şi absurde. Universul muzical se restrânge, sufocat de invazia tot mai agresivă a lucrurilor maculate, viaţa e ameninţată de fantoma nopţii şi a morţii. Corelativ, notaţia lapidară, fulgurantă cedează locul compunerilor descriptiv-narative ample, în chip intenţionat prozaice, ca şi când degradarea lucrurilor şi a valorilor ar induce trivializarea discursului liric,

denobilarea dicţiunii. Este, cum a observat Victor Felea, o poezie a cotidianului „nefardat”, care o înscrie pe **N.** în familia lui Petre Stoica, Constantin Abăluţă, Aurel Gurghianu şi a Norei Iuga. Viaţa e acum o „sminteală”, un exil într-un teritoriu în care soarele luminează „perfid”, un „paradis al singurătăţii” guvernat de „logica de fier” a „exerciţiilor de civilizaţie”. Zorile nu mai vestesc întoarcerea la un nou început, ci, ca la Lucian Blaga, un paradis în destrămare: „îngeri obosiţi cu penele umede/ înoată în văzduhul albastru”. Sau, altundeva, îngerii capătă un statut de soldaţi, în faţa cărora a scrie poezie devine un gest absurd. *Spectacol imaginar* (1985) şi *Poeme* (1987) închegă din notaţii convergente o lume reificată: domnie a materiei inerte şi opace, informe, infernale în ultimă instanţă. Imaginile dominante sunt negative, poeta vorbeşte de „ruinele vârstei”, trăieşte starea de „prea târziu”, îşi simte „sufletu-n derivă”, aerul se umple de ceaţă şi de păsări care, în loc să zboare, cad de pe ramuri. În acest univers reificat şi degradat, „un ţipăt de pasăre/ aminteşte că nimic nu e de înţeles/ nici măcar graiul nevinovat/ al păsărilor”. În versurile din anii ’80 destinul tragic personal converge cu deriva colectivă, într-o rostire sobră, accentuând dramatismul trăirii.

SCRIERI: *Lumea care nu moare*, Bucureşti, l970; *Sfere muzicale*, Bucureşti, l973; *Ora clopot*, Bucureşti, l974; *Colinele somnului*, Bucureşti, l976; *Cămăşile vieţii*, Bucureşti, l980; *Exerciţii de civilizaţie*, Bucureşti, l981; *Despre Astralia*, Bucureşti, l983; *Spectacol imaginar*, Bucureşti, l985; *Poeme*, Bucureşti, l987.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Lunecând în alb”*, ARG, l970, 6; Felea**,** *Aspecte*, II, *150–157*; Romul Munteanu, [*Otilia Nicolescu*], RL, l982, 2, LCF, 1997, 39; Costin Tuchilă, *„Spectacol imaginar”*, LCF, 1986, 10; Grigurcu, *Existenţa*, *250–258*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *291–293*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *463–465;* Popa, *Ist. lit.*, II, *519*. ***N.M.***

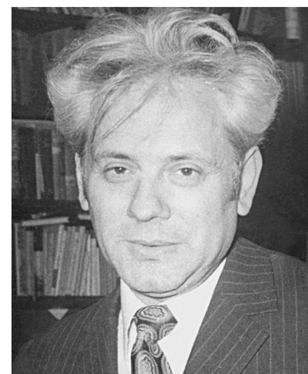
NICOLESCU, Tatiana (8.VII.1923, Chişinău), istoric literar, comparatistă, traducătoare. Este fiica Ninei (n. Goriuşcenco) şi a lui Nicolae Golim şi soţia lui G.C. Nicolescu. După absolvirea Liceului „Regina Maria” la Bucureşti, urmează tot aici cursuri universitare, obţinând licenţe în filologie clasică (1945), drept (1945) şi în filologie rusă (1947). Din 1947 va desfăşura o îndelungată activitate didactică, mai întâi la Facultatea de Filologie, apoi în cadrul Catedrei de literatură rusă, la Institutul de Limbi şi Literaturi Străine, concretizată cu elaborarea unor cursuri de literatură rusă, a unui *Dicţionar rus–român,* I–II, 1959–1960, în colaborare cu Gh. Bolocan) şi a altor lucrări similare. După 1960 face parte din redacţia revistei „Secolul 20”. În 1962 îşi susţine doctoratul cu lucrarea *L.N. Tolstoi şi literatura română*, iar în 1971 docenţa. Şi-a axat cercetările pe relaţiile literare româno–ruse – *Opera lui Gogol în România* (1959), *L. N. Tolstoi şi literatura română* (1963) –, a studiat activitatea unor scriitori ruşi – *Ivan Bunin* (1971), *A.S. Puşkin* (1978), *Leonid Andreev* (1983, în colaborare). În anii ’70 a predat limba şi literatura română la Universitatea din Moscova. Din 1988 trăieşte (și predă) la Milano.

În lucrarea de debut, *Opera lui Gogol în România*, **N.** reconstituie răspândirea scrierilor gogoliene între hotarele spiritualităţii româneşti. Sinuozităţile receptării sunt explicate frecvent prin prisma împrejurărilor sociale şi istorice. Sprijinite pe argumente factologice, comentariile conţin judecăţi, critice sau laudative, asupra tălmăcirilor şi intervenţiilor interpretative. Nu o dată se operează comparaţii, indicându-se posibile înrâuriri, transmise către M. Eminescu ori către proza marilor clasici. Materia, criteriile de organizare şi finalitatea, similare, configurează şi a doua carte cu profil comparatist – *L.N. Tolstoi şi literatura română.* Cauze social-istorice sunt convocate pentru a explica perioadele receptării, dar tabloul sporeşte în complexitate din cauza abundenţei faptelor istorico-literare şi a implicaţiilor moral-estetice ale operei tolstoiene. Şi rolul contextului autohton va creşte simţitor în expunere, de vreme ce asimilarea se săvârşeşte în strânsă legătură cu devenirea literaturii române. Mai interesante decât itinerariile răspândirii sunt incursiunile comparatiste, care conduc la concluzii relevante. Astfel, se observă că, în diferite epoci, contactul cu opera lui Lev Tolstoi a furnizat la noi argumente convingătoare în discuţiile literare, iar marii prozatori români au apreciat experienţa novatoare a scriitorului rus în poetica romanului şi a dramei, înclinând deliberat spre realism în construirea unor fresce cuprinzătoare ale societăţii. Referirile comparatiste vor intra şi în alte lucrări, subordonate însă unor metodologii diferite. Menţinându-se în câmpul literaturii ruse, dar avansând spre contemporaneitate, **N.** se opreşte asupra unui poet şi prozator de renume, căruia îi dedică o monografie – *Ivan Bunin.* Interpretarea se plasează acum într-un

sistem de relaţii istorico-literare şi critice. Elaborarea operei este tratată paralel cu biografia, incongruenţele dintre cei doi termeni explicând parţial dramatismul acestui destin. Îngreunat câteodată de abundenţa citatelor, discursul analitic este realizat într-o expresie vioaie, asezonată cu digresiuni lirice, pe alocuri având o turnură eseistică. În *Prozatori sovietici contemporani* (1968) accentele se schimbă în favoarea modalităţilor proprii criticii literare. Unsprezece profiluri ilustrează opţiunile tematice şi „stilistica" din literatura sovietică a epocii, dominată, în proză, de ofensiva formelor scurte, în care rolul tradiţiei rămâne considerabil. Aprecierile şi interpretările depăşesc treapta popularizării, dar sunt evident grevate de imixtiunile ideologiei momentului. Densă şi interesantă este cartea *La hotar de veacuri* (1981, în care doar capitolul *Tema Rusiei* îi aparţine lui Vladimir Piskunov), unde **N.** investighează efervescenta literatură rusă de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea (simbolism, decadentism, futurism, expresionism ş.a.) atât pe plan poetologic, cât şi al creaţiei propriu-zise. Prin câteva teme urmărite, autoarea încearcă să traseze unele linii directoare ale acestei epoci de mari frământări ideologice ale unei Rusii aflate între slavofilism şi occidentalism, perioadă de reconsiderări radicale şi în planul gândirii estetice, ferment pentru noi curente şi forme literare. Constrânsă mai totdeauna de exigenţe impuse ori autoimpuse, emoţionalitatea autoarei va irupe în încercările memorialistice intitulate *Pe scara timpului...* (1972). Scurte însemnări despre locuri, oameni şi cărţi, comunicate în forme mozaicate, miniaturale, evocările reţin câteodată atenţia prin prospeţimea impresiei. Mai multe traduceri din literatura rusă sunt realizate de **N.** cu talent şi acurateţe, printre care proză de Lev Tolstoi, Leonid Leonov, Mihail Bulgakov (*Ouăle fatale*, *Demoniada*), memorialistica lui Ilya Ehrenburg (*Oameni, ani, viaţă*) ş.a. Câteva antologii sunt dedicate poeziei şi prozei scurte ruse şi sovietice.

SCRIERI: *Opera lui Gogol în România*, Bucureşti, 1959; *L.N. Tolstoi şi literatura română*, Bucureşti, 1963; *Prozatori sovietici contemporani*, Bucureşti, 1968; *Ivan Bunin*, Bucureşti, 1971; *Pe scara timpului...*, Bucureşti, 1972; *A.S. Puşkin*, Bucureşti, 1978; *La hotar de veacuri* (în colaborare cu Vladimir Piskunov), Cluj-Napoca, 1981; *Leonid Andreev. Studii* (în colaborare cu Ana Maria Brezuleanu şi Nina Vucolov), Bucureşti, 1983. **Antologii:** *Povesti i rasskazî pisatelei Rumânii*, tr. Iuri Kojevnikov, Moscova, 1981 (în colaboare cu I. Romanenko); *Antologie de poezie rusă. Perioada clasică*, I–III, pref. edit., Bucureşti, 1987. **Traduceri:** L.N. Tolstoi, *Cât pământ îi trebuie unui om*, Bucureşti, [1953], *Nuvele şi povestiri*, I–II, pref. trad., Bucureşti, 1965; L.V. Nikulin, *Întâlniri cu Maiakovski*, Bucureşti, 1957; Lao She, *Ricşa şi alte povestiri*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Lucian Renert şi Alice Gabrielescu); A.S. Puşkin, *Despre munca literară*, Bucureşti, 1958; *Puşkin în amintirea contemporanilor*, Bucureşti, 1960; A.N. Tolstoi, *Despre munca literară*, Bucureşti, 1961, *Versuri şi proză*, pref. trad., Bucureşti, 1965; *Antologia nuvelei sovietice (1945–1965)*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1965 (în colaborare); Ilya Ehrenburg, *Oameni, ani, viaţă*, I–VII, Bucureşti, 1967–1972; Veniamin Aleksandrovici Kaverin, *În faţa oglinzii*, Bucureşti, 1972; Leonid Leonov, *Vifornița*, Bucureşti, 1973; Vladimir Piskunov, *Andrei Belîi*, Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Madelaine Fortunescu şi Leonid Dimov), *Romanul sovietic*, Iaşi, 1978 (în colaborare cu Alexandra Nicolescu); Gheorghi Markov, *Siberia*, I–II, postfaţa trad., Bucureşti, 1976–1984 (în colaborare cu Fănuş Neagu); Aleksandr Vampilov, *Vara trecută la Ciulimsk*, Bucureşti, 1977; *Nuvele rusești*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1978; Mihail Bulgakov, *Ouăle fatale. Demoniada*, Bucureşti, 1991; Pavel A. Florenski, *Perspectiva inversă şi alte scrieri*, pref. Nina Kauchtschischwili, Bucureşti, 1997 (în colaborare).

Repere bibliografice: Al. Dima, *Un studiu de literatură comparată*, LCF, 1960, 10; Modest Morariu, *„Opera lui Gogol în România"*, GL, 1960, 22; Ana Maria Topală, *„Ivan Bunin"*, RITL, 1971, 4; Ilie Gyurcsic, *„Ivan Bunin"*, O, 1972, 8; Sorin Titel, *O carte despre Puşkin*, RL, 1978, 35; Ion Ianoşi, *„La hotar de veacuri"*, RL, 1981, 40; Dan C. Mihăilescu, *De trei ori Leonid Andreev*, T, 1983, 10; Velea, *Universalişti, 152–157*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *465–466*. **S.V.**

NICOLESCU, Vasile (1.XI.1929, Podenii-Vechi, j. Prahova – 31.V.1990, Bucureşti), poet, eseist, editor, traducător.

Este fiul Floricăi (n. Mihăilescu) şi al lui Ioan I. Nicolescu, factor poştal. După absolvirea Liceului „Spiru Haret" din Ploieşti (1949), a urmat Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1949–1953), luându-şi licenţa în 1961. Activează la Direcţia Presei (1953–1961), apoi este şef al secţiei de

poezie şi critică literară la Editura pentru Literatură (1961). Face studii de specializare editorială la Paris, cu o bursă oferită de statul francez (1966), şi obţine diploma de studii franceze la Universitatea din Poitiers (1968). Ca director al Editurii pentru Literatură Universală (1968–1969), iniţiază colecţiile „Poesis", „Orfeu", „Romanul secolului XX", „Mythos". Este în colegiul de redacţie, alături de Adrian Marino şi Romul Munteanu, la „Cahiers roumains d'études littéraires" (1973). Până în 1983, când se pensionează medical, e director în Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, funcție care îi incumbă sarcina de a supraveghea ideologic producția de carte. În 1946 debutează cu versuri în „Naţiunea" şi editorial cu placheta *Liturghii negre*. A mai colaborat cu versuri şi articole la „Contemporanul", „România literară", „Luceafărul", „Secolul 20" ş.a. Semnează scenarii şi comentarii de film pentru scurtmetraje cu diverse teme: *Enescu, Eminescu, Luchian, Lumea aztecilor*. I se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Clopotul nins* (1971), a fost distins de asemenea cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978) și cu Premiul Academiei RSR (1985).

Poemele cuprinse în placheta de debut a lui **N.**, *Liturghii negre*, dezvăluie un temperament neoromantic eclectic, descris de unii critici drept vulcanic, de alții drept mai degrabă reținut (Victor Felea), pendulând mereu între romantism și clasicism, ba chiar și cu un barochism formal (Nicolae Manolescu). Poetul apelează la formule diverse, combină preţiozitatea livrescă, sonuri populare, glosa fastuoasă, atacă mari teme lirice, dar influențele culturale sunt mai mult sau mai puțin asimilate, poetica sa ilustrând perfect tiparul epocii, fără note originale puternice. În pofida unei retorici de circumstanţă, versurile din volumul *Enescu. Suită lirică* (1958) se înscriu aproximativ între aceleaşi coordonate: un „clasicism latent" (H. Zalis) în filigrane confesive cu un sâmbure epic pictural. În *Poeme* (1963) predomină lirica peisagistică şi de dragoste, cu explozii expresioniste, în descendenţa lui Lucian Blaga. Eugen Simion îl caracterizează de altfel ca poet al iubirii, observă sentimentalitatea sa funciară, dar subliniază în egală măsură cerebralitatea discursului, de sorginte barbiană, tot mai evidentă în volumele următoare. *Parabola focului* (1967) marchează modificarea modalităţilor lirice: emoţia expresionistă este substituită de plăsmuiri livreşti, de un pitagoreism vag. *Secţiunea de aur* (1973) aduce poezia rigorii: căutarea blagiană şi-a găsit limanul în întrezărirea ordinii estetice superioare, orfic-solară. Imaginarul său devine preponderent solar, iar poetica e una a transparenței. Dar lângă „părelnicul foc", trop al iluziei transfigurate în ordine şi în „joc secund" la acest *poeta artifex*, „un alexandrin" în esenţă (P. Poantă), stă oglinda. Volumul elocvent intitulat *Întâlnire în oglindă* (1978) aduce evadarea din sugestia panteistă spre un spiritualism răsfrânt în sine – autocunoaştere matură şi semn al unei noi schimbări de viziune. Un ciclu din *Salonul olandez* (1979), cu poeme pe motive picturale (inspirate din vechi maeștri olandezi, dar și din Salvador Dalí), este metatextual: naraţiunea vizuală este transcrisă pe un ton elegiac, în interpretări diafane. Este vizibilă în poezie influența preocupărilor sale din domeniul artei, **N.** semnând comentariul câtorva albume de artă (Turner, Monet, Constable, Whistler, Caravaggio, Vermeer). *O grădină pentru Orfeu* (1982) şi *Semnătura fulgerului* (1983) sunt continuări pe aceeași linie, într-un ton elegiac în genul lui Ion Vinea, deși unii critici au remarcat caracterul mai degrabă aspru al acestei poezii „lutoase" (Eugen Simion). Începând de acum, autorul propune în secţiunea finală a cărţilor „interpretări" din marea lirică universală, „călătorii pe meridianele lumii, un fel de „«jurnale» esenţializate" (Petru Poantă). Ultimul volum antum, *Fugato* (1987) lasă tot mai pregnant impresia de presentiment al extincţiei, iar tonul elegiac devine mai acut. *Starea lirică* (I–II, 1975–1984), cuprinzând eseuri despre Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Federico García Lorca, Sylvia Plath ș.a., note de călătorie, studii despre dialogul artelor sau eseuri despre pictură (Vermeer, Fuseli ș.a.) sunt reprezentări ale idealurilor sale estetice: calofilie întemeiată pe claritatea clasică, amintind de G. Călinescu prin asociaţiile fulgurante și prin „exaltarea" comentariului (Gheorghe Grigurcu). Complementar, **N.** a realizat antologii tematice din lirica mării (1964) și din poezia românească de dragoste (1966) și a tradus din câțiva importanţi poeţi contemporani, reunind în *Lirică universală* (1975) multe din transpunerile sale din franceză, engleză, germană etc. Nu puține sunt prefețele sau postfețele sale, îndeosebi la cărți de poezie.

SCRIERI: *Liturghii negre*, Bucureşti, 1946; *Enescu. Suită lirică*, Bucureşti, 1958; *Poeme*, Bucureşti, 1963; *Parabola focului*, Bucureşti, 1967; *Clopotul nins*, Bucureşti, 1971; *Secţiunea de aur*, Bucureşti, 1973; *Poeme*, Bucureşti,

1974; *Starea lirică*, I–II, Bucureşti, 1975–1984; *Lumea diafană*, Bucureşti, 1977; *Întâlnire în oglindă*, Bucureşti, 1978; *Salonul olandez*, Bucureşti, 1979; *Corabia de sunete*, Bucureşti, 1981; *O grădină pentru Orfeu*, Bucureşti, 1982; *Semnătura fulgerului*, Bucureşti, 1983; *Magnolii şi fum*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1986; *Fugato*, Bucureşti, 1987. **Ediţii, antologii:** *Din lirica mării*, pref. edit., Bucureşti, 1964; *Cântecul iubirii (Din lirica românească de dragoste)*, pref. edit., Bucureşti, 1966; G. Călinescu, *Scriitori străini*, pref. Adrian Marino, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Adrian Marino); *Épitő Amfion* [*Amfion constructorul*], îngr. și pref. edit., Bucureşti, 1967. **Traduceri:** Robert Desnos, *Noaptea nopţilor fără iubire*, pref. trad., Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Taşcu Gheorghiu); Henri Michaux, *Spaţiul dinlăuntru*, pref. trad., Bucureşti, 1970; Ted Hughes, *Din cântecele lui Kra*, pref. trad., Bucureşti, 1974; Max Jacob, *Cornetul de zaruri*, pref. trad., Bucureşti, 1974; *Lirică universală*, pref. trad., Bucureşti, 1975; *Antologia poeziei americane*, îngr. Ion Caraion, București, 1979 (în colaborare); Sylvia Plath, *Ariel şi alte poeme*, pref. trad., Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: Felea, *Dialoguri*, *175–180*; Regman, *Cărţi*, *35–40*; Piru, *Panorama*, *50–60*, *163–165*; Caraion, *Duelul*, *104–107*; Ciobanu, *Panoramic*, *88–91*; Poantă, *Modalităţi*, *190–194*; Felea, *Secţiuni*, *140–149*; Zalis, *Tensiuni*, *265–270*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *255–258*; Laurenţiu, *Eseuri*, *164–174*; Baltag, *Polemos*, *200–205*; Dorcescu, *Embleme*, *134–138*; Poantă, *Radiografii*, I, *126–130*, II, *47–50*; Grigurcu, *Poeţi*, *131–133*; Grigurcu, *Critici*, *562–565*; Cristea, *Modestie*, *43–47*; Simion, *Scriitori*, III, *321–333*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *466–469*; *Dicţ. analitic*, III, *9–10*; Ciopraga, *Partituri*, *230–*237; Valeriu Anania, *Vasile Nicolescu – 80*, „Acasă”, 2009, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, *313–315*. ***E.M.***

NICOROVICI, Vasile (27.X.1924, Moşoreni–Cernăuţi – 9.XI.1992, Bucureşti), reporter, prozator. Face liceul la Bacău, absolvindu-l în 1942, şi urmează la Bucureşti Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, unde obţine licenţa în 1947, apoi Facultatea de Filosofie (1949) şi Şcoala de Literatură „M. Eminescu”. Lucrează ca redactor la „Licurici”, „Contemporanul”, „Viaţa românească”, „Uzina noastră” (Hunedoara), în cadrul Comitetului de Cultură şi Educaţie Socialistă (1970–1975) şi ca instructor cultural la Hunedoara. Din 1962 face parte din Comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor. Debutează la „Flacăra”, în 1948, cu o poezie ocazională, versurile pe care le va scrie ulterior aflându-se pe aceeaşi linie a oportunismului faţă de cerinţele ideologice ale epocii. A mai colaborat la „Scânteia tineretului”, „România liberă”, „Familia”, „Gazeta literară”, „Iaşul literar”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Transilvania”, „Veac nou”, „România literară” ş.a.

Începuturile, ca şi bună parte din activitatea lui **N.**, vor fi dedicate reportajului. De la primul volum, *În mina de cărbuni* (1950), şi continuând cu *400 de zile în oraşul flăcărilor* (1958), *Meridianul de foc* (1959), *Marele arc petrolifer* (1961; Premiul Academiei RPR), *Între Riga şi Irkutsk. 30 000 de kilometri prin Uniunea Sovietică* (1964), reporterul va încerca să confere o dimensiune grandioasă realităţii, pornind de la premisa, curentă în epocă, privitoare la datoria de a înnobila prin literaturizare „împlinirile” noii orânduiri, atât de la noi, cât şi din „marea ţară prietenă” URSS. Scoaterea reportajului din domeniul gazetăriei e însă o falsă ţintă, pentru că totul serveşte scopurilor propagandistice ale momentului. Mai mult, în articolul *Pasiunea de a descoperi. Unele probleme actuale ale reportajului* (1960) **N.** formulează ideea „colectivizării reportajului”, oamenii condeiului urmând a fi repartizaţi la principalele obiective economice. Îndemnul de a „descoperi noi regiuni de realitate” nu va avea ca rezultat decât descrierea din ce în ce mai încărcată de lirism factice şi de sentimentalism dulceag a „noului” de tip comunist şi a „viitorului luminos”. În aceste texte de propagandă realitatea e „zugrăvită” maniheist, tot şi toate intră într-un malaxor ideologic sau, mai bine zis, sunt dintru început prefabricate, schematizate. Reportajul lui **N.** devine într-un fel minimal „literar”, dar nu este literatură. Cosmetizarea realităţii va conduce la un tip de discurs superficial, „documentarea” tipizată distrugând aproape orice urmă de verosimilitate. În cărţile de mai târziu, *Călător pe 5000 de străzi. Sinteze bucureştene* (1965) şi *Porţi pentru eternitate sau Sentimentul capodoperei* (1973) ori *Totul este în mişcare* (1976), **N.** va apela la o ficţionalizare extremă, încercând să confere prozei sale un statut nou, diferit de ceea ce scrisese anterior. Pe de altă parte, în *Romeo, Julieta şi lumina* (1962) – titlul parafrazând romanul *Romeo, Julieta şi întunericul* al scriitorului ceh Jan Otčenášek – o suită de povestiri sunt construite sub forma confesiunii, în care personaje reale şi fictive se amestecă, iar *51 prozo-poeme despre obiecte, fiinţe, plante şi insecte, precum şi despre cuvinte sublime, tertipuri şi eiusdem farinae* (1979) cuprinde, ordonate alfabetic, poeme în proză, meditaţii, schiţe, idei notate în fugă, aforisme. Notabilă este varietatea

subiectelor abordate, adesea în spiritul prozei argheziene. Comentariul de subtext îi asigură autorului o libertate pe care reportajul, mai cu seamă cel confecţionat conform unui standard ideologic, nu ar fi avut cum să i-o ofere.

SCRIERI: *În mina de cărbuni*, Bucureşti, 1950; *400 de zile în oraşul flăcărilor*, Bucureşti, 1958; *Meridianul de foc*, Bucureşti, 1959; *Marele arc petrolifer*, Bucureşti, 1961; *Romeo, Julieta şi lumina*, Bucureşti, 1962; *Între Riga şi Irkutsk. 30 000 de kilometri prin Uniunea Sovietică*, Bucureşti, 1964; *Călător pe 5000 de străzi. Sinteze bucureştene*, Bucureşti, 1965; *Nebunia vitezei*, Bucureşti, 1968; *Diluviul sau Apele lui Saturn* (în colaborare cu Traian Filip), Bucureşti, 1971; *Porţi pentru eternitate sau Sentimentul capodoperei*, Bucureşti, 1973; *Tragedia „Excelsior" în patru acte, un prolog şi un episod intermediar*, Bucureşti, 1973; *Sufletul focului* (în colaborare), Bucureşti, 1974; *Totul este în mişcare*, Bucureşti, 1976; *51 prozo-poeme despre obiecte, fiinţe, plante şi insecte, precum şi despre cuvinte sublime, tertipuri şi eiusdem farinae*, Bucureşti, 1979; *Startul*, Bucureşti, 1980; *Descriptio Romaniae*, Bucureşti, 1982; *Autentismul*, Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Aurel Martin, *„400 de zile în oraşul flăcărilor"*, LCF, 1958, 8; Eugenia Tudor, *„Meridianul de foc"*, GL, 1959, 29; H. Zalis, *Vasile Nicorovici*, GL, 1960, 49; D. Ursuleanu, *„Călător pe 5000 de străzi"*, LCF, 1966, 8; I. Friduş, *„Nebunia vitezei"*, IL, 1968, 9; Al. Căprariu, *„Porţi pentru eternitate..."*, TR, 1973, 31; Dumitru Micu, *Ţara înfăţişată direct*, CNT, 1976, 29; Mircea Constantinescu, [*Vasile Nicorovici*], RL, 1979, 36, 1984, 41; Aureliu Goci, *„Descriptio Romaniae"*, RL, 1982, 46; Popa, *Ist., lit.*, I, *934*. ***C.Dt.***

NICU, Ghenadie (13.II.1963, Bălți), poet, critic literar. Este fiul Ninei (n. Șerban) și al lui Ilie Nicu. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău în 1985. Urmează doctoratul la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Republica Moldova, apoi la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași. A devenit cadru didactic la Universitatea Pedagogică „Alecu Russo" din Bălți. De asemenea, a fost corespondent netitular al cotidianului „Sfatul Țării". Mai colaborează la „Ziarul de Iași" (cu o rubrică săptămânală) și la revistele „Viața Basarabiei", unde scrie cronică literară, „Semn", „Contrafort", „Literatura și arta", „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Timpul", „Litere", „LiterNet.ro" ș.a. A debutat în antologia *Dintre sute de catarge*, apărută în 1990. Individual, debutează cu volumul de versuri *Calmant pentru alter ego*, apărut în 1992.

Calmant pentru alter ego, cu un incitant motto din Fernando Pessoa, poetul cu identități multiple, rămâne totuși o timidă încercare a lui **N.** de a versifica pe teme date. Drumul eului, în aceste poeme, se îndreaptă către o liniște absolută, vidată de gânduri. Creierul pare un pandemoniu de euri gălăgioase ce tulbură unitatea: „tot mai des recalcitrantă făptură/ o iei razna pe câmpuri și-am obosit/ să te-aduc înapoi de aceea rămâi/ de mâine voi pune zăvoare la uși/ fereca-voi porțile/ și cerberi cruzi dezlega-voi/ în curte/ ca să te pot iubi sincer și neafectat/ lasă-mă singur lângă paharul cu vin...". Acest alter ego îndărătnic și „ingrat", un soi de *evil twin* materializat în „himere", fisurează identitatea primordială, plasând-o față în față cu alteritatea. Proteismul înseamnă, pentru **N.**, bruiaj, aglomerație și, mai cu seamă, lipsa vidului odihnitor: „Nimic nu poate rămâne vacant/ mai mult de-o clipă/ și nu există exil veritabil/ nu există exil veritabil/ chiar și în cupa cu vid/ stă cineva jinduind un loc". Poezia *Pronumele Eu* imaginează un fel de geneză a acestei identități fragmentate, în care eul, „exilat în absolut", visează alteritatea, doar că ivirea alterității creează timpul, așadar conștiința finitudinii. Limbajul, de un postmodernism naiv, ba chiar stângaci uneori, cultivă o nuanță ușor desuetă („desueta mea togă", anunță poetul) ce pare să funcționeze ca un paliativ pentru discordiile eului. *Deșertul consoanelor* (2003), primit cu focuri de artificii de critica literară din Basarabia, contrariază prin stridența neologismelor și a încifrărilor de limbaj, uneori forțate; e o constantă la scriitorii basarabeni recursul la găselnițe lingvistice, ținând de un complex al periferiei, țara fiind vreme îndelungată sub influență rusească. Cu toate acestea, versul lui **N.** ilustrează o conștiință poetică matură și un lirism reflexiv, care se autopersiflează de câte ori are ocazia. În centru stă textul ca realitate, compus din imagini suprapuse, sensuri dinamitate și schimbare în viteză a cadrelor, ca într-un imens caleidoscop. Autorul preferă simultaneitatea spațială, marcată prin referințe geografice precum „șesul falangelor desperecheate", „un teritoriu de faianță", „zonele adipoase", „ținut ezitant", „chelia dealului", „dâre de propoziții". „Deșertul consoanelor" este o inspirată metaforă spațială pentru a reprezenta realitatea poeziei, întrucât sugerează un teritoriu liber, încă necartografiat, ce se sustrage oricărei sistematizări. Jonglând cu tehnica dadaistă a colajului sau cu imaginația anarhică de

esență suprarealistă, **N.** regândește poezia în termenii postmodernismului printr-o atitudine detașat-ironică și o prozaizare a substanței lirice: „stăteam așa ancorați într-o circumferință/ și priveam ca pe un epilog fericit procesul masticației/ în timp ce trei pantofi străbăteau în fugă pardoseala/ și apele unei descrieri urcau languroase spre noi/ și falduri mari se mișcau lenevos// cât erai tu de singuratică atunci/ când eu îți galopam pleoapele în căutarea cauzalității/ câtă materie se cutremura/ de la un pol la altul/ și cum plângea în hohote debarcaderul spintecând depărtările!”. Cele mai reușite poeme sunt acelea care trec anarhismul cuvintelor într-un *story* inteligibil, resemantizând astfel dezordinea poeziei. Pe lângă această planare între *phantasia* limbajului și banalitatea realului (viața „de uz general”, spune poetul), poezia lui **N.** este, totodată, un metalimbaj care comunică, peste timp, cu propriile viziuni poetice. Maria Șleahtițchi observă acest dialog al autorului cu prima sa carte, prin care sunt răsturnate perspectivele, de la un „eu arhetipal” în căutare de stupefiante către un eu multifațetat. Este un joc inventiv cu identitățile poetului, care se imaginează, pe rând, drept calfă, un dandy „înalt, pomădat și distins”, „cadavru cu aripi”, „șoarec poet”, „țipar”, „pangolin” sau „pulbere de silex”. Histrion ce-și perindă măștile, el migrează dintr-o dimensiune în alta, dintr-un regn în altul și dintr-o carte în alta.

SCRIERI: *Calmant pentru alter ego*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1992; *Deșertul consoanelor*, postfață Nicolae Leahu, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: A. Basarabeanca, *Aspirație la fuga îndărăt*, LA, 1992, 7 ianuarie; Eugen Lungu, *Portret de grup*, Chișinău, 1995, *7–9*; Nicolae Leahu, *Fantezismul eclectic și ezoteric*, „Basarabia”, 1996, 1–2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *250*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *142–144*; Liviu Capșa, *Tineri poeți basarabeni*, TMS, 2001, 4, Grigore Chiper, *Deșertul percutant*, CF, 2003, 7–8; Șleahtițchi, *Cerc*, *130–133*; *Dicț. Chișinău*, *390–391*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *623–625*. ***Mr.M.***

NICULESCU, Mihai (29.IV.1909, Oltenița–4.VIII.1994, Londra), poet, prozator. Este fiul Ecaterinei Niculescu (n. Dinescu) și al lui Lazăr Niculescu, institutori. Urmează școala primară, al cărei director era chiar tatăl său, în orașul natal, după care, familia mutându-se la București, frecventează cursurile Liceului „Mihai Viteazul”. Va fi student, în paralel, la două facultăți ale Universității bucureștene, obținând licența în drept în 1930 și licența în litere în 1931, an în care devine elev al Școlii Militare de Ofițeri în Rezervă de Geniu de la Otopeni, pe care o va absolvi în 1932. După câteva tentative nereușite de a se acomoda cu profesiunea de avocat (se înscrie la doctorat, lucrează ca asistent al unui avocat cu experiență), renunță la cariera juridică și devine redactor responsabil la „Universul literar”. Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial îl găsește la Isaccea, ca sublocotenent de pionieri și comandant de pluton. După o scurtă concentrare în Cadrilater trece Dunărea pe la Ismail și ia parte la luptele pentru eliberarea Basarabiei; rănit grav în august 1941, în apropiere de Odessa, este evacuat și tratat la spitalul Colțea din București. În 1943 pleacă la Paris în calitate de corespondent de război al ziarului „Universul”. Locuiește în Franța până în 1956, când este invitat să lucreze ca realizator de programe culturale la secția în limba română a BBC. În timpul șederii la Paris a activat ca membru al Fundației Regale Universitare „Carol I”, fiind coleg și prieten cu Basil Munteanu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Emil Cioran. De asemenea, a participat, alături de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, la emisiunile de la Radio France Internationale. A colaborat cu cronici literare, versuri și proză la majoritatea revistelor culturale ale exilului românesc din Franța și Germania: „Ethos”, „Revista scriitorilor români”, „Caete de dor”, „Apoziția”, „Destin”, „Ființa românească”, „Limite” ș.a.

N. și-a desfășurat activitatea scriitoricească din țară la „Universul literar”, unde a debutat în 1926 și apoi a semnat, între 1938 și 1943, o rubrică permanentă dedicată cărții franceze și un foileton de critică literară. Observator avizat al peisajului literar francez din vremea sa, pe care l-a creionat cu siguranță și finețe analitică, a scris despre majoritatea autorilor de marcă ai epocii – André Gide, Paul Valéry, André Maurois, Louis-Ferdinand Céline, Roger Martin du Gard, Jean Cocteau, Jules Romains, Jean Giraudoux, Marcel Brion ș.a.. Cronicile sale, în care cunoașterea aprofundată se împletește cu verva argumentării, iar observația precisă cu empatia și sensibilitatea, se constituie în provocări la lectură, foiletoanele fiind mereu străbătute de patos cultural, moral și educativ. Idealul umanist, care îi va marca scrisul, este definit de cel aflat în postura criticului literar prin potențarea ideii de „sociabilitate”, înțeleasă ca dispoziție sufletească superioară de a intra în relație cu semenii în mod direct și dezinteresat,

depăşind astfel cercul îngust al egocentrismului. Primele poeme ale lui **N.**, publicate între 1926 şi 1936 în „Universul literar" şi în „Almanahul «Universul»" şi strânse postum în *Abecedar* (secțiune a primului volum al ediției *Opere* din anul 2000), se înscriu, atât din perspectiva tehnicilor poetice, cât şi din aceea a ariilor tematice, în climatul spiritual interbelic, în care interesul tot mai accentuat pentru tradiţie al intelectualilor grupaţi în jurul „Gândirii" este permanent dublat şi completat de tendinţe moderniste, într-un proces ce reflectă complexitatea unei literaturi ajunse la deplinătatea conştiinţei sale estetice. Căutările tânărului poet abordează succesiv teme romantice, simboliste, parnasiene şi tradiţionaliste, într-un adevărat „abecedar" al poeziei. Iar cea mai importantă lecţie este, fără îndoială, lecţia argheziană, pe care **N.** o exersează cu meticulozitate obstinată, perfect conştient de importanţa ei pentru devenirea oricărui poet: „În adăpostul stânei păstorul lâncezeşte/ Şi tot mai grea în suflet turburarea-i creşte;/ Gândul îl doare, îl frământă ca un cui/ Şi-l înglodeşte piatra pusă căpătâi./ Zile întregi şi săptămâni, pe brânci,/ S-a căţărat prin bolovani şi stânci,/ Prin bălării şi spini a sângerat/ Până ce oaia rătăcită a aflat". Odată cu volumul *Petreceri* (1977), care cuprinde poeme scrise începând cu 1951, scrisul lui **N.** se maturizează, iar versul își desfășoară întregul potenţial imaginar şi muzical. Temele predilecte de meditaţie sunt mirarea şi bucuria de a fi în lume, relația viață–moarte, rostul omului pe pământ, arta ca joc şi în acelaşi timp ca justificare a existenţei. *Arta poetică* care deschide placheta îl înfăţişează pe poet ca fiind un „pescar de vorbe", pe care, „pândar" neobosit al cuvintelor, le cheamă: „Pescar de vorbe, le-amăgesc în mreji,/ Cercându-le sfios cu înţelesuri". În ordine spirituală, jocul de vorbe, „graiul nenuntit", este singurul care poate cuprinde esenţa lumii (*Vorbe din flori*) – „harul nălucit", „suferinţa nezăcută" care îl îndeamnă mereu să caute în aparenţe ceea ce nu aparţine, de fapt, mundanului: „Vorbă cu vorbă rup din nefiinţă/ Câte-o fărâmă de lumină caldă/ În care sufletu-mi tânjind se scaldă/ Bolnav de-o nezăcută suferinţă". Locul după care tânjeşte sufletul poetului este eternitatea, „timpul oprit", în care cer şi pământ se contopesc într-o supraînţelegere fulgurantă, transpusă în versuri cu sonorităţi barbiene: „Amiază pură, clară amăgire!/ Sloi de-ntuneric fosforos, minţit/ De frageda luminii fulguire/ Promisă-n zori, ucisă-n asfinţit,// Salut! La gândul trist, robit în ţeastă,/ Mărunte roiuri dau ocol:/ Ce grai nespus va dezlega această/ Pătrată minte oarbă de sobol?...// Adânc prin timpul gol aud cum tace/ Neîncăput de vorbe un Cuvânt./ – Am fost? Mai sunt? Doar El mă ştie. Pace!/ Aceeaşi clipă-n cer şi pe pământ...". Proza lui **N.**, expresie a unei sensibilităţi capabile să surprindă în evenimente aparent neînsemnate dovezile apartenenţei tuturor lucrurilor la „cântul universal" al luminii şi vieţii, intră, din punct de vedere expresiv-stilistic, în ceea ce se numeşte literatura autenticităţii. *Amintiri în uniformă* (1952), *Povestea vorbelor* (1959) şi *Carte de vise* (1968) alcătuiesc o poetică a existenţei, o partitură a trăirilor esenţiale şi a înţelegerii empatice a universului. Constituită într-una dintre cele mai zguduitoare mărturii ale ororilor celui de-al Doilea Război Mondial, *Amintiri în uniformă* relatează experienţa lui **N.**, în calitate de ofiţer genist, la războiul din Est. Realitatea crudă a vieţii militare, de la simplele aplicaţii la asaltul decisiv, la baionetă, sau la aşteptarea îngrozită sub barajul focului de artilerie, se revelează, în chip asemănător cu viziunea din scrierile lui E.M. Remarque, drept absurdă şi monstruoasă. Îngreţoşat de „patriotismul trăncănitor" al generalilor şi erou al unui război pe care nu l-a dorit, **N.** arată acuzator spre cei care, la adăpostul funcţiilor înalte, trimit pe front fără nici o remuşcare oameni care ar fi trebuit să-şi împlinească destinul conform propriei voinţe. Din loc în loc, relatarea seacă a faptelor lasă locul prozei poetice, efuziunile lirice transfigurând până şi cruzimea bombardamentelor sau chiar „ceremonia" macabră a perindării leşurilor umane luate de apele Nistrului. *Povestea vorbelor*, poem în proză, are drept temă călătoria mistică a sufletului în căutarea propriei identităţi, desfăşurată literar ca un voiaj pe ocean la bordul unui mic vas de pescuit. Dorul mistuitor de casă al unui român exilat transformă o călătorie de plăcere într-o odisee în care evenimentele de fiecare zi sunt ridicate la rang de repere esenţiale ale destinului uman. Întâmplările şi discuţiile din timpul voiajului devin astfel etape ale unei meditaţii existenţiale, în care talentul poematic al lui **N.** reuşeşte să transpună treptele unei revelaţii: revelaţia sensului vieţii şi al morţii într-o lume prea grăbită pentru a se mai opri asupra lucrurilor cu adevărat importante.

SCRIERI: *Amintiri în uniformă*, Valle Hermoso (Argentina), 1952; *Povestea vorbelor*, Paris, 1959; *Carte de vise*, Roma, 1968; *Aşa a fost să fie*, München, 1975; *Petreceri*, Londra, 1977; *Toană de har*, Londra, 1978; *Înăuntru*, Londra, 1979; *Opere*, I–II, îngr. şi pref. Laurenţiu Hanganu, Bucureşti, 2000. **Antologii:** *Omul şi pământul românesc în lumina literaturii noastre*, pref. Basil Munteanu, Paris, 1955; ed. București, 2000.

Repere bibliografice: Aristide Burilianu, *Literatura în exil*, „România viitoare", 1953, 9 ; Emilia David, *Un poet interbelic şi un prozator postbelic*, OC, 2000, 40; Ileana Corbea, *Cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca despre „omul care nu s-a plâns niciodată"*, JL, 2003, 17–20; Florescu, *Menirea, 293–295*; Popa, *Ist. lit.*, I, *651–653*; Manolescu, *Enciclopedia, 550–551.* ***L.H.***

NICULESCU, Radu (1.I.1938, Bucureşti – 9.XII.1987, Bucureşti), etnolog, eseist. A urmat în Capitală şcoala primară şi liceul, pe care l-a absolvit în 1954. În perioada studiilor la Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene (1954–1959) s-a specializat în domeniul limbilor şi literaturilor romanice, acumulând o solidă cultură umanistă. Din 1960 cercetător la Institutul de Etnografie şi Folclor din Bucureşti, în 1968 s-a înscris la doctorat, sub îndrumarea lui A.-J. Greimas, la École Pratique des Hautes Études din Paris, teza, rămasă în stadiul de proiect, tratând structura baladei populare româneşti. În perioada 1969–1982 a făcut parte din colegiul de redacţie al „Revistei de etnografie şi folclor". În 1970 devine membru în Comisia de Antropologie şi Etnologie a Academiei RSR. A colaborat la „Demos", „Revista de filologie romanică și germanică", „Revista de istorie literară și folclor", „Synthesis", „Contemporanul", „România literară" ș.a. A fost căsătorit cu Viorica Nişcov.

N. s-a implicat în cercetarea folcloristică și etnologică atât în plan teoretic, cât şi prin anchete și culegeri directe, înregistrând pe teren numeroase producţii populare din mai multe județe, din Dolj până în Maramureș. Din păcate, din cauza unor conjuncturi nefavorabile din epoca dogmatică, o serie de lucrări i-au fost sistate şi au rămas în manuscris, cum s-a întâmplat cu studiile *Obiceiurile din ciclurile calendaristice şi familiale* şi *Istoria socială a zonei Năsăud*, care urmau să fie integrate în monografia acestei zone folclorice. Aceeaşi soartă a avut-o şi monografia consacrată baladei *Pintea Viteazul*. Chiar dacă unele cercetări nu au putut fi finalizate, etnologul a izbutit totuşi să se impună, investigând cultura populară românească cu mijloace de pregnantă modernitate. Mai multe studii, precum şi câteva prefeţe, împreună cu alte texte inedite au fost reunite în volumul postum *Folclorul. Sens, valoare* (1991). Cu bune cunoştinţe de filosofie şi logică, de sociologie şi psihologie, înzestrat cu simţ estetic, abordând investigaţia cu tehnici tradiţionale ori cu altele mai noi, proprii structuralismului şi semioticii, **N.** se dovedeşte adeptul demersului analitic interdisciplinar. Îl preocupă definirea conceptului de folclor şi a determinărilor sale, relaţia cu creaţia cultă, cele două forme de manifestare a spiritualităţii unui popor fiind văzute ca „modalităţi logic paralele, istoric succesive şi totodată simultane ale aceleiaşi esenţe: nevoia de comunicare prin artă cu ceilalţi şi cu sine a omului social". Fiecare determinare e analizată cu supleţe disociativă, apelându-se la repere dintr-o serie largă a creativităţii. De pildă, în ceea ce priveşte anonimatul, se argumentează că acesta nu e din cauza uitării, ci a nememorării numelui creatorului, că în plan fenomenal „opera folclorică este simultan şi nominativă, şi anonimă, în proporţii schimbătoare după caz [...], după cum în ordinea esenţei ea este concomitent şi colectivă (prin prezenţa tradiţiei şi prin perpetuarea actului redacţional iniţial în serii de reluări creatoare), şi individuală (cel puţin prin interpretare)" (*Consideraţiuni pe marginea anonimatului creaţiei populare*). În raport direct cu anonimatul stă oralitatea (*Observaţii critice asupra validării euristice a conceptului de „oralitate folclorică"*), concept considerat inoperant, fiind propusă înlocuirea propoziţiei „folclorul este oral" cu aserţiunea „folclorul este conservat mnemonic, creat şi circulat preformativ, în şi prin interpretare, în condiţiile unei mentalităţi specifice". Tradiţia este definită de asemenea în termeni conceptuali, demonstrându-se „transformarea lentă a tradiţiei în contrariul ei, înnoirea care, adaptată la colectivitate, redevine la rându-i tradiţie". În viziunea lui **N.** metodologia de cercetare a culturii populare trebuie să se bazeze pe fundamentarea epistemologică a interdisciplinarităţii, ceea ce implică „fenomene interconexate de ordin psihologic, lingvistic, filosofic, estetic, juridic, etic, pedagogic, tehnologic, economic etc." (*Aspecte epistemologice ale cercetărilor interdisciplinare şi cultura populară*). În mod preeminent cercetătorul are în vedere problema interferenţei anumitor discipline, ca etnologia şi teoria comunicării, istoria şi folcloristica, lingvistica şi coregrafia, interferențe

care duc la stabilirea unui nou ansamblu de simboluri privitoare la obiectele culturii populare materiale ca semne destinate comunicării între om şi univers (*Repere ale unei teorii structural-semiotice a culturii populare materiale*, *Analiza structurală a dansului popular românesc*). Prin raportare la câteva interpretări curente potrivit cărora, de exemplu, balada *Mioriţa* conţine ideea morţii ca fatalitate, el ajunge la concluzii noi. Argumentează că „prin ceea ce are elegiac, *Mioriţa* apare ca o dureroasă laudă a vieţii şi a lucrărilor ei. În sfârşit, prin ceea ce explică, *Mioriţa* se străduie să facă suportabilă – şi raţională – moartea" (*Ovid Densusianu şi actualitatea exegezei „Mioriţei"*). Dintre cercetările aplicate ale lui **N.** se distinge analiza de text la *Cântecul Iancului*, unde este relevată funcţia regală de „excelenţă" a eroului în plan uman şi cea sacră în plan suprauman, mitic, iar în planul formelor este descoperită o construcţie în „secţiune de aur", de inegalabilă armonie şi perfecţiune. De menționat și alt tip de activitate, și anume întocmirea, în anii 1967–1975, a două instrumente de lucru cerute în epocă: *Catalogul liricii populare românești cu tematică socială* și *Catalogul cântecului liric popular nou*.

SCRIERI: *Folclorul. Sens, valoare*, îngr. Viorica Nişcov, postfaţă Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1991. **Ediţii:** *Bulgăre de aur în piele de taur*, introd. edit., Bucureşti, 1975; *Ghicitori*, Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *In memoriam. Radu Niculescu*, REF, 1988, 3; Ion Cuceu, *Radu Niculescu (1938–1987)*, AAF, 1991; Mircea Anghelescu, *Sensul folclorului*, LCF, 1992, 3; Cătălina Velculescu, *„Folclorul. Sens, valoare"*, RITL, 1992, 3–4; Cornelia Ştefănescu, *Tensiunea argumentului*, JL, 1992, 9–12; Nicolae Mecu, *Un exemplar spirit critic*, VR, 1993, 1; Ion Taloş, *Die Folklore. Bedeutung, Wert*, „Fabula" (Berlin–New York), 1992, 3–4; Datcu, *Dicţ. etnolog., 647–648.* ***T.V.***

NICULESCU-VARONE, G.T. (15.XII.1884, Bucureşti – 30.V.1984, Bucureşti), etnolog. S-a născut într-o familie de intelectuali; tatăl era originar din Oltenia, iar mama din Moldova. După ce urmează la București școala primară, Liceul „Enăchiţă Văcărescu" și Liceul „Matei Basarab", face tot aici studii universitare de litere şi drept, absolvite în 1908. Funcţionează ca bibliotecar la Institutul Geologic al României (1905–1930). A audiat în 1927 şi 1928, câte două luni pe vară, cursuri de romanistică şi de istoria artei şi folclor la Collège de France, unde urmărește cursurile lui Henri Focillon și Charles Diehl. Ca membru al Societății Scriitorilor Români, a organizat o serie de șezători literare. A colaborat la „Hunedoara noastră", „Izvoraşul", „Informaţia Harghitei", „Universul" ş.a. și a desfășurat o bogată activitate de conferenţiar la Ateneul Român (1933–1938).

La începutul activităţii **N.-V.** scrie nuvele, schiţe, însemnări de călătorie, face traduceri, reunite într-o serie deschisă în 1913 de volumul *Printre străini*, fără mare ecou în critica vremii. Adevărata vocaţie se dovedeşte cercetarea folclorului, două din cărţile sale fiind distinse cu premii ale Academiei Române: *Jocuri româneşti necunoscute* (1930) – Premiul „Năsturel-Herescu", *Monografia satului Şăuleşti, plasa Deva, judeţul Hunedoara* (1945) – Premiul „Stolojan". Este, mai întâi, un asiduu culegător de folclor, din diferite zone ale țării, fie că este vorba despre cântece propriu-zise, strigături sau cântece de joc. De asememea, publică sistematic studii privind portul, precum în cele două volume *Portul național românesc* (1933–1934) ș.a., şi mai cu seamă coregrafia populară românească: *Jocuri româneşti necunoscute*, *Alte jocuri româneşti necunoscute* (1931), *Folclor român coregrafic* (1932), *Jocurile noastre naţionale* (1933), *Les Danses populaires roumaines* (1933) ş.a., iar peste aproape o jumătate de secol, *Dicţionarul jocurilor populare româneşti* (1980, în colaborare cu Elena Costache Găinariu-Varone), lucrare care cuprinde 5332 de jocuri, fiind un instrument de lucru „unic în literatura de specialitate" (I.C. Chiţimia). Pe de altă parte, prin *Bibliografia poeziei noastre populare. Folclor român versificat cuprins în volume şi broşuri. 1830–1935* (I–III, 1936), prin *Cei mai de seamă folclorişti români* (1938), ca și prin alte câteva lucrări, **N.-V.** se numără printre pionierii istoriei folclorului românesc.

SCRIERI: *Printre străini*, Bucureşti, 1913; *„De închiriat o cameră mobilată"*, Bucureşti, 1914; *În preajma artei*, Bucureşti, 1914; *Elogiul frumuseţei*, Bucureşti, 1915; *Existenţa, munca, plictiseala şi minciuna*, Bucureşti, 1915; *Singur*, Bucureşti, 1915; *Cartea inimei*, Bucureşti, 1916; *Note despre artă*, Bucureşti, 1916; *Spovedania unui singuratic*, Bucureşti, 1917; *Povestea unui orfan*, Bucureşti, 1920; *Însemnările unui singuratic*, Bucureşti, 1928; *Paris*, Bucureşti, 1928; *Albume cu modele de cusături şi ţesături naţionale româneşti*, Bucureşti, 1930; *Jocuri româneşti necunoscute*, Bucureşti, 1930; *Alte jocuri româneşti necunoscute*, Bucureşti, 1931; *Folclor român coregrafic*, cu desene de Ary Murnu, Bucureşti, 1932; *Folclor şi caracterizări etnografice. În Şcheii Braşovului. Junii şi costumul de sărbătoare al femeilor române*, Bucureşti, 1932; *Jocurile*

noastre naționale, București, 1933; *Les Danses populaires roumaines*, București, 1933; *Portul național românesc*, I–II, București, 1933–1934; *Bibliografia poeziei noastre populare. Folclor român versificat cuprins în volume și broșuri. 1830–1935*, I–III, București, 1936; *Le Folklore roumain versifié*, București, 1936; *Costumele naționale din România întregită*, I–II, București, 1937–1940; *Cei mai de seamă folcloriști români*, București, 1938; *Jocurile naționale românești*, București, 1938; *Monografiile orașelor, comunelor și mănăstirilor din România întregită. Bibliografie (1855–1938)*, București, 1939; *Ce trebuie să citească tineretul român*, București, 1939; *Însemnătatea educativă și literară a operei lui Anton Pann* (în colaborare cu Elena Costache Găinariu-Varone), București, 1940; *Castelul brâncovenesc de la Sâmbăta de Sus, județul Făgăraș. Căminul de odihnă pentru scriitori, ziariști și artiști români*, București, 1941; *Rolul cultural și educativ al literaturii noastre populare*, București, 1941; *Monografia satului Șăulești, plasa Deva, județul Hunedoara*, București, 1945; *Dicționarul jocurilor populare românești* (în colaborare cu Elena Costache Găinariu-Varone), București, 1980; *Vraja iubirii*, București, f.a. **Culegeri:** *Folclor românesc din Ardeal. Comuna Nadășu, plasa Huedin, județul Cluj*, București, 1935; *Folclor versificat din Moldova. Poezii populare din comuna Plopeni, plasa Bucecea, județul Botoșani*, București, 1936; *Strigături la jocurile populare românești*, București, 1936; *Strigături alese de la horă*, București, 1938; ed. 2, București, 1943. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Strigăt de alarmă*, București, 1914.

Repere bibliografice: N.I. [Nicolae Iorga], *Cronică*, RI, 1930, 10–12; Romulus Dianu, *Jocuri și folclor*, CRE, 1931, 18 martie; N.C. [Nicolae Cartojan], *Dicționarul jocurilor românești. Coregrafie populară*, RIR, 1931, 3; P.V. Ștefănucă, *„Folclor român coregrafic”*, VBA, 1932, 5; Dan Simonescu, [*G.T. Niculescu-Varone*], „Epoca”, 1932, 8 iunie, RIR, 1935–1936, 5–6; Albert Marinus, *Coutumes roumaines avec danses et chants*, „Bulletin de recherches historiques et folkloristiques du Brabant”, Bruxelles, 1932; D. Murărașu, *„Costumele naționale din România întregită”*, „Tinerimea română”, 1937, 1 septembrie; C. Pajură [C. Papacostea], *„Rolul cultural și educativ al literaturii noastre populare”*, „Nădejdea”, 1941, 28 octombrie; Seche, *Schiță*, II, *171–172*; Valeriu Nițu, *Un folclorist uitat*, VTRA, 1972, 2; Șerban Cioculescu, *Folcloristica*, RL, 1980, 50; I. C. Chițimia, *Preocupările pentru folclor ale lui G. T. Niculescu-Varone (1884–1984)*, „Buletinul Societății de Științe Filologice”, 1984; Datcu, *Dicț. etnolog., 648–650.* ***I.D.***

NICULIȚĂ-VORONCA, Elena (15.V.1862, Bârlad – 1939, Siret), folcloristă, autoare de versuri. Este fiica Rucsandei (n. Schipor) și a lui Iorgu Niculiță, publicist aromân. Face școala primară la Botoșani (1869–1873), iar cursurile secundare le va urma la pensioane particulare din Iași și Botoșani (1873–1878). A debutat cu versuri în „Familia” și a mai colaborat la „Calendarul copiilor”, „Sămănătorul”, „Neamul românesc”, „Convorbiri literare”, „Ion Creangă”, „Dreptatea”, „Ghilușul”, „Junimea literară” ș.a. A fost președintă a societății culturale România Tânără și, o perioadă scurtă, redactor la „Gazeta Bucovinei”. Primele texte populare culese le publică în „Românul” (1890), iar cele dintâi cercetări dedicate folclorului îi apar în revista „Rândunica” din Iași (1893). *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică* (I, 1903), monografie care include și o culegere de material folcloric, va fi urmată de două volume intitulate *Studii în folclor* (1908–1912) și de *Sărbătorea Moșilor în București* (1915). **N.-V.** e și autoarea plachetei *Poezii* (I, 1935), conținând în majoritate versuri patriotice, unele în stil popular. A mai semnat cu pseudonimul Veronea.

Lucrarea *Datinele și credințele poporului român...* poate fi apreciată ca una din cele mai importante monografii regionale realizate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, zona investigată fiind Bucovina. E remarcabilă atât prin bogăția și diversitatea textelor cuprinse, cât și prin preocuparea folcloristei de a surprinde „spiritul poporului, precum și limba lui”, de a privi totul din perspectiva mitologiei poporului român, de a reproduce fidel oralitatea, adică de a nu omite ori a adăuga, chiar dacă i s-a părut „ceva naiv” în ceea ce spun cei anchetați. **N.-V.** nu a găsit însă cel mai bun criteriu de ordonare a materialului, includerea lui în cinci secțiuni – *Facerea lumei*, *Pământul*, *Aerul (Văzduhul)*, *Apa*, *Focul* – întâmpinând critici întemeiate, ca și identificarea fantezistă a unor surse romane. Dincolo de aceste neajunsuri, cartea a fost adesea citată și folosită, uneori cu o frecvență foarte mare (Tudor Pamfile, în trilogia sa *Sărbătorile la români*, o citează de peste două sute de ori, iar în *Mitologia românească* de aproximativ o sută treizeci de ori). Treptat, meritele lucrării sunt recunoscute: Ovidiu Bârlea, de exemplu, o socotește ca fiind „cea mai reprezentativă pentru acest colț al Moldovei de Sus”. Aria de cercetare este destul de extinsă, numărul localităților din care a cules fiind apreciabil. Murindu-i soțul, **N.-V.** nu a mai putut să-și tipărească celelalte două volume la care face mereu referire în lucrare. Prezentate la Premiul „I. Heliade-Rădulescu” al Academiei Române, *Studii în folclor* sunt respinse, cu argumente judicioase, de Andrei Bârseanu. Mai târziu Ovidiu Bârlea avea să sublinieze că valoarea lor „stă în bogăția variantelor inedite, nu în interpretările care, de cele mai multe ori, nu sunt plauzibile”. **N.-V.**

a lăsat în manuscris o amplă lucrare intitulată *Studii de folclor (basme, poveşti, superstiţii, mitologie)*, însumând peste cinci sute cincizeci de pagini.

SCRIERI: *Datinele şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, I, Cernăuţi, 1903; ed. I–II, îngr. Victor Durnea, introd. Lucia Berdan, Iaşi, 1998; ed. I–II, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1998; *Studii în folclor*, vol. I, Bucureşti, 1908, vol. II, Cernăuţi, 1912; *Sărbătoarea Moşilor în Bucureşti*, Bucureşti, 1915; *Poezii*, I, Botoşani, 1935.

Repere bibliografice: Andrei Bârseanu, *„Studii în folclor”*, AAR, partea administrativă, t. XXXIII, 1910–1911; Miller–Săndulescu, *Evoluţia*, *237–243*; D. Caracostea, *Poezia tradiţională română (Balada poporană şi doina)*, îngr. Dumitru Şandru, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1969, I–II, *passim*; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. şi introd. Maria Luiza Ungureanu, Bucureşti, 1970, *passim*; Bârlea, *Ist. folc.*, *332–335*; *Dicţ. lit. 1900*, *629*; [*Elena Niculiţă-Voronca*], în *Siretul – vatră de istorie şi cultură românească*, îngr. Ion Popescu-Sireteanu, Iaşi, 1994, *282–296*; Ion Șeuleanu, *La umbra unei tradiții protectoare*, ST, 1998, 9; Teodor Vârgolici, *Redescoperirea folcloristicii românești*, ALA, 1998, 438; Victor Durnea, *Din nou despre datinile și credințele poporului român*, CL, 1999, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *469–471*; Nicola, *Valori*, V, *319–322*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *650–651*; Iordan Datcu, *Elena Niculiță-Voronca*, „Bucovina literară”, 2012, 3–4. ***I.D.***

NICUȚĂ, Iulian (9.X.1942, Izvoare–Soroca – 22.XI.2002, Chișinău), prozator. Este fiul Mariei și al lui Florea Nicuță. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1965), va fi redactor la „Cultura” (1967–1977), „Învățământul public” (1977–1978), „Nistru” și „Basarabia” (1984–1990). Debutează cu povestirea *Greșeala* în 1959 la revista „Femeia Moldovei”, iar editorial cu volumul de nuvele *Aerodromuri* (1969).

Trăsătura dominantă în *Aerodromuri* este restituirea unor lucruri simple, a unor secvențe din viața de zi cu zi, precum iubirea pentru pământ, găsirea unui rost în viață, prima dragoste, trecerea examenelor din studenție sau frământările morale ale țăranilor. Personajele sunt ființe umile, scoase, de obicei, din viața satului și surprinse în momente de îndoială sau de pasiune. Autorul caută să sesizeze ce este distinct în existențele comune, dincolo de rutina zilnică. *Văpaia focului latent* (1972) continuă să exploreze realitatea imediată, cu accent pe trăirile intense ale personajelor în situații dintre cele mai obișnuite. Ceea ce caracterizează proza lui **N.** este secvențialul, miniaturalul, autorul interesându-se mai degrabă de ceea ce este fenomenal, secundar, și mai puțin marile evenimente consacrate istoric. Tot aici prozatorul introduce însă tema războiului, concentrându-se asupra impactului pe care îl are istoria mare asupra omului simplu. Indiferentismul istoriei este contrabalansat de viețile fragile, zbuciumate ale celor angrenați fără voia lor în mecanismul absurd al războiului. Ca un hiatus, *Lumina este dulce* (1978) păcătuiește prin atașarea în colajul de povestiri a unor nuvele de propagandă antiromânească. Sunt pagini de proslăvire a „Basarabiei roșii” și de denigrare a anilor interbelici, văzuți ca o perioadă de asuprire în istoria Basarabiei. Dincolo de astfel de derapaje de ordin etic, autorul exersează pe temele deja familiare lui, cu atenție la realitățile concrete, la accidental. *Inspectorul vine pe ploaie* (1987) este cea mai reușită culegere de povestiri a lui **N.** Prozatorul nu mai decupează „felii de viață” ca în cărțile precedente, miza este de a arăta că oamenii mărunți, evenimentele banale, aparent insignifiante, ascund adâncimi, că dramele autentice se pot ivi în liniaritatea vieții, fără a fi implicate cataclisme de ordin istoric. Cartea este organizată în două părți, denumite aforistic prin zicale populare: *Nu sta că-ți stă norocul* și *Tot paiul are umbra lui.* În prima parte tema centrală este raportul dintre om și destin. Personajele nu-și găsesc locul în lume și simt că își ratează destinul autentic. De aceea cotidianul la **N.** este populat de pseudoinspectori, directori cu aversiune pentru funcția lor, profesori poeți, tractoriști care construiesc avioane sau țărani care se preocupă de cântecele populare. Uneori autorul jonglează cu instanțele discursive ale textului, destinul fiind cunoscut și stăpânit de naratorul omniscient. În partea a doua, în locul imaginilor macrosociale, el valorifică din nou formele de viață vulnerabile, ratările, deriva cotidiană, boala, paradoxurile. Este vorba în subsidiar de o încercare de dinamitare a „eroismului” omului simplu, propagat de realismul socialist prin deturnarea unor microanalize ale vieții de zi cu zi. Culegerile *Povestiri despre Nelu* (1974), *Greu e să fii mare* (1979), *Start!* (1980) sunt destinate copiilor.

SCRIERI: *Aerodromuri*, Chișinău, 1969; *Văpaia focului latent*, Chișinău, 1972; *Culorile pământului*, Chișinău, 1974; *Povestiri despre Nelu*, Chișinău, 1974; *Lumina este dulce*, Chișinău, 1978; *Greu e să fii mare*, Chișinău, 1979; *Start!*, Chișinău, 1980; *Inspectorul vine pe ploaie*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Vasile Nastasiu, *Văpaia focului latent*, „Tinerimea Moldovei”, 1972, 31 iulie; Victor

Dumbrăveanu, *Izvoare ce-și așteaptă cronicarul*, „Moldova suverană”, 1992, 10 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *219*; *Dicț. Chișinău*, *391–392*. ***Mr.M.***

NIJLOVEANU, Ion (27.IX.1913, Rădeşti, j. Olt – 23.VI.2000, Craiova), folclorist, poet, prozator. Fiu de ţărani, **N.** urmează gimnaziul la Drăgăşani (1927–1930), liceul la Slatina (1930–1934) şi Facultatea de Litere şi Filosofie la Bucureşti (1936–1940). Activează ca profesor suplinitor la şcoli din Râmnicu Sărat, Târgu Jiu, Turnu Severin şi Bucureşti, profesor la licee din Slatina (1945–1948, 1951–1961, 1962–1974), la şcolile elementare din Oporelu (1948–1951) şi Ipoteşti (1961–1962), judeţul Olt. A mai fost lector la Institutul Central de Perfecţionare a Personalului Didactic din Craiova (1974–1977). Şi-a luat doctoratul în ştiinţe filologice la Universitatea din Bucureşti cu teza *Conceptul etnofolcloric în scrierile lui Dimitrie Cantemir* (1978). I-au apărut culegeri de poezie populară, descântece, ghicitori şi basme în volumele colective *Folclor din Oltenia şi Muntenia* (IV, VIII, XI–XII, 1969, 1982, 1989), precum şi în *Jos, pe valea Oltului. Cântece bătrâneşti* (1976). Este şi autorul unei culegeri de povestiri (*Satul copilăriei*, 1983), al unor cărţi de versuri (*Cântece de libertate*, 1994, *Epigrame*, 1995), al romanului *Satul meu* (1984), de factură neosămănătoristă, şi din nou al unor povestiri adunate în *Îmblânzitorul de păsări* (1995). Colaborează la „Cadran”, „Sfarmă-Piatră”, „Universul literar”, „Oltul”, iar mai târziu la „Analele Universităţii din Craiova”, „Argeş”, „Revista de etnografie şi folclor”, „Limbă şi literatură”, „Philologica”, „Ramuri” ş.a.

Elev al lui D. Caracostea, **N.** are o contribuţie deosebită la culegerea folclorului oltenesc şi muntenesc. Pe lângă tipurile clasice de balade, colecţiile sale conţin, în special în secţiunea „haiduceşti”, un număr însemnat de piese noi sau mai rar atestate în alte culegeri. Publicarea variantelor locale contribuie la cunoaşterea mai temeinică a zonei cercetate. În secţiunea liricii apar mai toate subdiviziunile: cântece de sărăcie şi revoltă, cântece haiduceşti, cântece de răscoală şi război, cântece de jale şi de noroc, cântece ciobăneşti şi de natură, cântece de dragoste, de dor, cântece de lume şi satirice. În majoritatea cazurilor folcloristul foloseşte mijloace moderne de înregistrare şi este preocupat de surprinderea manifestării diferenţiate a formelor folclorice, de schimbările survenite în ultima jumătate de secol XX în viaţa satului. Se disting şi câteva interesante observaţii privitoare la repartizarea repertoriului pe vârste, baladele fiind cunoscute mai ales de bătrâni, iar repertoriul liric de tineri. În *Basme populare româneşti* (1982), culegere alcătuită la îndemnul lui D. Caracostea şi adoptând ordonarea textelor după modelul din *Antologie de proză populară epică* de Ovidiu Bârlea, **N.** a inclus basme fantastice, basme nuvelistice, basme-snoave şi snoave, legende, toate culese din judeţul Olt, numai câteva provenind din comuna Dimitrie Cantemir, judeţul Vaslui. Înregistrate, cele mai multe, pe bandă de magnetofon, de la „talentaţi povestitori mai vârstnici”, transcrise cu grijă pentru păstrarea specificului graiului local, selectate după criteriul estetic, piesele propun imaginea unei bogate şi originale vetre folclorice.

SCRIERI: *Satul copilăriei*, Bucureşti, 1983; *Satul meu*, Bucureşti, 1984; *Făt-Frumos ca Soarele*, Craiova, 1987; *Cântece de libertate*, Craiova, 1994; *Epigrame*, Craiova, 1995; *Expresii populare româneşti şi locuțiuni. Dicționar* (în colaborare cu Dorina Bărbuț), Craiova, 1995; *Îmblânzitorul de păsări*, Craiova, 1995. **Culegeri:** *Poezii populare de pe Argeş şi Olt*, în *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, IV, Bucureşti, 1969, *429–826*; *Jos, pe valea Oltului. Cântece bătrâneşti*, notația muzicală de Marin Brânaru, Bucureşti, 1976; *Basme populare româneşti*, în *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, VIII, Bucureşti, 1982; *Balade populare româneşti*, Bucureşti, 1984; *Poezii populare româneşti. Balade, doine, colinde, descântece, ghicitori*, în *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, XI–XII, Bucureşti, 1989.

Repere bibliografice: I. Oprişan, *„Jos, pe valea Oltului. Cântece bătrâneşti”*, RITL, 1977, 4; Silvia Ciubotaru, *„Basme populare româneşti”*, ALIL, t. XXIX, 1983–1984; Florin Bucescu, Viorel Bârleanu, *„Balade populare româneşti”*, ALIL, t. XXX–XXXI, 1985–1987; Maria Cuceu, *„Basme populare româneşti”*, AAF, 1987; Elena Hlinca-Drăgan, *„Balade populare româneşti”*, AAF, 1987; Nicolae Bellu, *Biblioteca din folclor*, R, 1991, 3; Firan, *Profiluri*, II, *121–122*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *651–653*. ***I.D.***

NIMIGEAN, Ovidiu (19.VII.1962, Năsăud), poet, eseist, prozator. Este fiul Mariei (n. Manoilă) şi al lui Ioan Nimigean, tâmplar. Urmează primele opt clase la Ilva Mică, iar între 1977 şi 1980 este elev al Liceului „George Coşbuc” din Năsăud. În 1983 devine student al Facultăţii de Filologie, secţia română–rusă, de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iaşi. După absolvire (1988) este profesor stagiar la şcoala generală din Lueta, judeţul Harghita, apoi preparator la Catedra de limba română a Facultăţii de Litere din Iaşi (1990–1993) şi cercetător

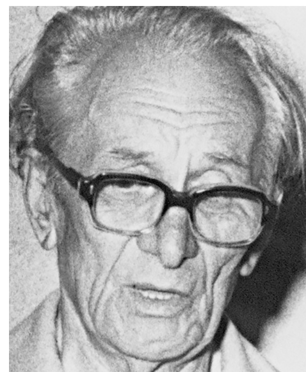
(1995–1996) în colectivul care elaborează *Dicţionarul limbajului poetic eminescian*, iniţiat şi coordonat de Dumitru Irimia. În 2002, ca invitat al Fundaţiei Kulturkontakt, e *writer in residence* la Viena, beneficiind şi de alte burse similare. Debutează cu versuri în „Almanahul literar” al revistei „Luceafărul” (1980), coordonat de Geo Dumitrescu; primul volum, *Scrieri alese*, îi apare în 1992. În perioada studenţiei colaborează cu poezie, proză, critică literară la „Dialog” şi „Opinia studenţească”, iar după 1989 publică în „Timpul” (unde în 2000 era secretar de redacție), „Dacia literară”, „Convorbiri literare”, „Minerva”, „România literară”, „Monitorul-Arte”, „Observator cultural”, „Viaţa românească”, „Mişcarea literară”, „Caiete critice” ş.a., precum și la reviste din Austria, Statele Unite, Canada ș.a. Inițiator și președinte al grupării literare ieșene Club 8, coordonează mai multe antologii de poezie sau de proză. În anul 2012 se stabileşte în Franţa, dar urmăreşte atent toate volutele societăţii şi culturii româneşti.

Debutul lui **N.** stă sub semnul unor gesturi literare nonconformiste. Se întrevede, în majoritatea textelor, voinţa răsturnărilor şi a mutaţiilor paradigmatice. Cum realitatea este o dezamăgire continuă, poetul spune „m-aş întoarce acasă – dar unde/ peste tot atârnă portrete pancarde şi funde”, în timp ce toate principiile se dovedesc şi ele lipsite de orice consistenţă: „preţul omului – afişat la târgul de vite/ ascunde-te într-un arici/ şi învaţă să vezi cu buricele degetelor”. Poezia nu se mai poate defini decât prin raportare la o sterilitate autodivulgată, exasperantă, de care autorul reuşeşte să se detaşeze doar prin autoironie. Însă în acest caz autoironia nu ţine de retorică, ci este un mijloc de absorbţie şi de interiorizare a dimensiunii tragice: „dar uite am săpat cu sapa de lemn/ câteva cuiburi în care/ în loc de cartofi am îngropat/ cele mai albe şi rotunde pietre/ dar uite cu sapa de lemn/ am săpat mormântul tatei/ şi mormântul mamei/ şi sap în zgura din fundul grădinii/ mormântul fiului meu”. În *Week-end printre mutanţi* (1993) refuzul se acutizează, devenind oglinda „părţilor întunecate ale existenţei” (Al. Andriescu). Textelor de o încărcătură negativistă severă li se opun cele intitulate *Însemnări în proză*, care oferă autorului prilejul de a-şi exersa discursul parodic: **N.** aplică aceeaşi formulă a contrastelor şi în *adio adio dragi poezii* (1999). Aici, tonul grav al unor poeme precum *Celălalt, Fiara mă iubeşte* (o veritabilă artă poetică) sau *O casă un gard un copac o pasăre* este deconstruit prin câteva „poezii în balon”: „nimigean ovidiu/ scrie poezii/ hai călcaţi pe vârfuri/ nu-l treziţi copii/ nimigean ovidiu/ a ieşit din sine/ nu-l smintiţi să-şi ducă/ opera la fine/ nimigean ovidiu/ e rău şi ursuz/ dacă îi ajunge/ zgomot la auz/ nimigean ovidiu/ de voi se ascunde/ pentru a vă scrie/ poezii profunde”. În *Planeta 0* (2002) dimensiunea ludică este complet eludată şi autorul propune un discurs poematic organizat după principiile jurnalului intim. Poezia ca notaţie zilnică, pactul cu biografia sunt simple pretexte pentru o examinare atentă a impasului existenţial, căruia poetul nu reuşeşte să i se sustragă decât printr-o dificilă şi îndelung amânată resemnare. Cărţile lui **N.** comunică între ele, se anunţă unele pe altele, aşa justificându-se prezenţa în *Week-end printre mutanţi* a unor fragmente care vor intra în romanul *Mortido* (2003), scriere perfect asimilabilă poeziei. Textul de deschidere al volumului *Nicolina blues* (2007) pare un poem al discursurilor contrarii, numai că scrierea nu sintetizează manierele poetice la care recurge autorul pe parcursul cărţii, ci, mai degrabă, se realizează interpretarea propriului discurs. Trecerea în revistă a obiectelor din jur, obsesiva transcriere cvasinudă a decorului ar putea să însemne transcenderea cotidianului aluvionar prin chiar mijloacele specifice acestuia. A te citi pe tine după ce ai terminat de citit toate cărţile, o lectură a sinelui prin gesturi mărunte şi defulări lirice supravegheate. **N.** depăşeşte practica poetică optzecistă, asimilând-o, păstrând din ea doar disponibilitatea pentru autoreferenţialitatea livrescă. El nu face comedia literaturii, nu găseşte în ludic decât forma predilectă pentru evidenţierea maximei gravităţi a lucrurilor despre care vorbeşte. Totuşi, comédia e un soi de personaj ce-i stă în coaste poetului şi-l îndeamnă, din când în când, la tertipuri poznaşe. Există în carte mai multe texte ce funcționează ca arte poetice. „Foarte întortocheat, foarte greoi” pare drumul către un topos nou, nefrecventat. Dorința de a spune altceva și altfel conduce spre „un scris căzut pe gânduri, apoi scos din minţi, mâzgăleală neputincioasă”. Dicteul automat pare a fi o soluție, dar chiar şi asocierile involuntare dintre cuvinte sunt „false iluminări”. Dacă se spune că „la început a fost cuvântul”, la **N.** situaţia e pe dos. Nu cuvintele clădesc o lume, ci lumea deja existentă probează

cuvintele, le validează sau nu capacitatea de a desemna ceva. Poetul se obligă să nu facă nimic din reflex, nu se încrede în coordonatele spaţio-temporale, nu le acceptă ca pe un dat: „oare timp se cuvine să numesc durata vidă a respiraţiei mele?". Interogaţia continuă îmbracă astfel haine cameleonice. În romanul *Rădăcina de bucsau* (2010; Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor) desfăşurarea narativă, evoluţia acţiunii din punctul A spre punctul B este sugerată şi presupusă dincolo de ramele romanului. Destrămarea cuplului Liviu – Zelda are loc înainte de prima filă a cărţii, iar moartea protagonistei, mama personajului-narator Liviu, nu se mai produce deloc, deşi aceasta pare iminentă la tot pasul. Câteva „alveole" mentale de care tot aminteşte protagonistul sunt singurele ce se interpun între sine şi infernul coroziv şi ubicuu, în fața căruia el se simte vulnerabil, fără reacţie, expus, „infestat de un morb" pentru care trebuie să găsească anticorpi. Liviu nu înţelege, nu acceptă destrămarea căsniciei sale, pentru că o ştie întemeiată pe un pact insurmontabil, mai presus de iubire şi ură, mai presus de crize, disoluţii şi reveniri la armonie. Zelda, aproape mitică în amintirile şi fantezia protagonistului, este redusă în concret doar la cele câteva fraze neutre, impersonale, rostite în treacăt. Rugăciunea părintelui Cleopa, de fapt rugăciunea isihastă a minţii şi a inimii, este interiorizată progresiv, cum la fel de progresivă e detaşarea spiritului de carne sau, mai bine zis, de mizeria cărnii. Rugăciunea însoţeşte personajul prin infernul său personal. Liviu este un Iov care şi-a întărit credinţa „plin de bube pe gunoi". **N.** mută accentul de pe alfabetul obișnuit al romanescului pe spectrul ontologic.

SCRIERI: *Scrieri alese*, Iaşi, 1992; *Week-end printre mutanţi*, Iaşi, 1993; *adio adio dragi poezii*, Iaşi, 1999; *Planeta 0*, Iaşi, 2002; *Mortido*, postfaţă Liviu Antonesei, Iaşi, 2003; *Inerţii de tranziţie, altruism & bahluviuni literare*, Bucureşti, 2006; *Nicolina blues*, preambul Șerban Foarță, Iași–Bucureşti, 2007; *Rădăcina de bucsau*, Iaşi, 2010.

Repere bibliografice: Nichita Danilov, *Apocalipsa de carton*, Iaşi, 1993, *108–112*; Al. Andriescu, *„Week-end printre mutanţi"*, CL, 1994, 4; Mircea A. Diaconu, *Poezia insurgentă*, RL, 1994, 20; Codrin Liviu Cuţitaru, *Pledoarii în contumacie: nouăzeciştii*, CNT, 1994, 43; Radu Andriescu, *Ovidiu*, TP, 2000, 2; Radu Pavel Gheo, *Poetul meu Pierrot*, O, 2000, 3; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *149–153*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *226–228*; Tudorel Urian, *Ucigaş fără simbrie*, RL, 2003, 32; Gabriel Horaţiu Decuble, *Deparazitarea muzei*, OC, 2004, 206; Cistelecan, *Al doilea top*, *99–101*; Doris Mironescu, [*Ovidiu Nimigean*], TP, 2005, 1, SDC, 2007, 124, 2010, 282; Paul Cernat, *Prea multe coduri de spart*, OC, 2007, 133; Bodiu, *Evadarea*, *130–132*; Bogdan Creţu, *Iov ţine un jurnal*, OC, 2010, 279; Liviu Antonesei, *Poeţii mei: O. Nimigean – cu preambul reparatoriu*, OC, 2010, 271; Chioaru, *Noi developări*, *52–55*; Cosmin Ciotloş, *Şi ca dânsa suntem noi*, RL, 2011, 3; Radu Aldulescu, *Învăţarea suferinţei ca artă pentru artă*, LCF, 2011, 1; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, *198–207*. ***Ş.A.***

NISIPEANU, Constantin (10.X.1907, Craiova – 5.V.1999, Bucureşti), poet.

Este fiul Eugeniei (n. Dumitrescu) şi al lui Alexandru Nisipeanu, funcţionar. Învaţă mai întâi în oraşul natal, unde între 1919 şi 1926 este elev la Liceul „Carol I", la Şcoala Comercială (secundară şi superioară), apoi urmează Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti, absolvită în 1938. Schimbă mai multe slujbe (casier, contabil, director al Muzeului Peleş în anii 1953–1957, îndrumător la Muzeul Literaturii din Bucureşti în 1957–1958) şi duce o viaţă aventuroasă. După ce debutează în 1927 cu versuri în revista „Săptămâna" (Ploieşti), mai colaborează la „Bilete de papagal" (1928), „Poezia", „unu", „Herald", „Meridian", „Jurnalul" (Craiova), „Revista literară" ş.a. Redactează, la Craiova, revistele „Ostaşii luminii" (1931) şi „Radical" (1929–1931, împreună cu Mihail Dan), pe lângă cea din urmă funcţionând şi o editură, unde își va publica placheta de debut, *Cartea cu grimase* (1933). La Editura unu, de care se îngrijea Saşa Pană şi unde el va fi o vreme redactor, scoate volumul următor, căruia mai vârstnicul comiliton îi schimbă titlul din *Altă planetă* în *Metamorfoze* (1934). În 1936 proiectează împreună cu Victor Brauner, Victor Valeriu Martinescu şi Saşa Pană revista „Antagonism", care însă nu mai apare. Este perioada în care pictează acuarele suprarealiste destinate ilustraţiei de carte. **N.**, unul din ultimii suprarealişti români, alături de Saşa Pană şi Gellu Naum,

pregăteşte, în 1937, cu ajutorul celui dintâi, placheta *Spre ţara închisă în diamant*, care cuprinde poeme de un „suprarealism halucinant” (G. Călinescu). După 1950 este redactor la „Pentru patrie” şi publică în „Viaţa românească”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Ramuri” ş.a.

Poezia de început a lui **N.**, ale cărei imagini sunt în maniera lui Ilarie Voronca („Nopţile se desprind din pătulul cerului ca hulubii”, bunăoară) sau în cea a lui Stephan Roll şi împrumută reflexe argheziene, este expresia trăirilor unui franciscan în spirit, cum l-a categorisit G. Călinescu („Sunt fratele plantelor”), străbătute de o umanitate generoasă („Visele mele sunt ca fructele coapte/ Pentru cei flămînziţi de Linişte şi Adevăr”). Un poem se cheamă chiar *Pe insulă cu Ilarie Voronca*, iar uvertura volumului de debut evocă „testamentul” arghezian („Am scris această carte/ În nopţile moarte/ Când printre perdele/ Alunecau lacrămi de stele/ Am spus aici cuvinte adevărate…”). Totuşi, un întreg arsenal avangardist histrionic îşi găseşte locul aici: umor negru, absurd, ironie parodică (*În viteză, Undeva, o călătorie).* Delirantul poem *Protozoar* ar fi fost scris, potrivit declaraţiilor lui **N.**, în timpul unei crize de malarie, „la cererea unui medic”. Odată cu *Metamorfoze* poemele îşi precizează intenţia şi îşi asumă integral asocierea cu suprarealismul, acută în poemul *Umbra unei clipe* din deschidere, iar în dicteul oniric nu lipseşte inserţia de realitate brută, ceea ce devine şi mai evident în versurile din *Spre ţara închisă în diamant*, elogiat de G. Călinescu, într-o cronică de întâmpinare, pentru „purismul” său. Specială este înclinaţia spre asocieri imagistice insolite, cu apeluri la strategii ludice de invenţie lingvistică, ceea ce la alţi avangardişti pare doar o căutare excesivă. Influenţat de fantasma feminină miraculoasă glorificată de André Breton sau de Paul Éluard, imn erotic evocând, pe departe, *Cântarea Cântărilor*, lungul poem *Femeia de aer* (1943), însoţit de două desene suprarealiste ale autorului, este revelator pentru înnoirea posibilităţilor expresive: „Deodată braţul meu a început să cadă/ Cascade luminoase/ Pe care femeia de aer le culegea în palmă/ Şi le lăsa să zboare suflet către suflet”. Aici se află un „personaj” feminin transfigurat, produs pur al imaginarului (Ranna), ce constituie centrul magnetic de atracţie al vertijului imagistic. Remarcabilă e, cu deosebire, graţia feerică, plutitoare a imaginilor, care se înlănţuie imponderabil într-un joc continuu al metamorfozelor, făcând din acest poem unul dintre cele mai reprezentative produse ale suprarealismului autohton din anii ’40 ai secolului trecut. După război lirica lui **N.** se păstrează într-o zonă a reveriei, întoarsă acum spre sentimentul iubirii şi adoraţia trubadurescă pentru femeie, versul conservând unele irizări suprarealiste (*Să ne iubim visele*, 1967). Câteva culegeri din anii ’80 – *Păsări de fum* (1982), *Arbori cu aripi de harfe* (1986), *Fata pescăruşului* (1988), dar mai ales *Păduri de oglinzi* (1998) – readuc în atenţie un poet substanţial. Scris în 1956, dar publicat abia în 1968, poemul dramatic în patru acte *Stăpâna viselor* se prezintă sub forma unui basm fantezist în metrică populară, populat de creaturi halucinante, de oameni deghizaţi în animale sau coloraţi în toată gama cromatică. Toate aceste făpturi sunt de fapt „visate” timp de trei ani de protagonista piesei, Smaralda, care-şi „trăieşte” visul cu o intensitate ce-l asimilează realului.

SCRIERI: *Cartea cu grimase*, Craiova, 1933; *Metamorfoze*, Bucureşti, 1934; *Spre ţara închisă în diamant*, Bucureşti, 1937; *Femeia de aer*, Bucureşti, 1943; *Moş Ioniţă Făt-Frumos*, Bucureşti, 1956; *Cartea cu oglinzi*, Bucureşti, 1962; *Să ne iubim visele*, Bucureşti, 1967; *Stăpâna viselor*, pref. Miron Radu Paraschivescu, cu un portret de Jules Perahim, Bucureşti, 1968; *Păstorul de umbre*, Bucureşti, 1971; *O lăută de frunze*, Bucureşti, 1977; *Păsări de fum*, Bucureşti, 1982; *Arbori cu aripi de harfe*, Bucureşti, 1986; *Fata pescăruşului*, Bucureşti, 1988; *Păduri de oglinzi*, pref. Nicolae Ţone, Bucureşti, 1998; *Bună dimineaţa, noapte frumoasă*, Bucureşti, 1998; *Tristeţea firului de iarbă*, Bucureşti, 1999; *Glorie tăietorului de lemne*, pref. Ion Cocora, Bucureşti, 2000. **Traduceri:** Feodor A. Abramov, *Fraţi şi surori*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu M. Engher); Juliusz Słowacki, *Balladyna*, Bucureşti, 1964; Zoltán Jékely, *Poezii*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *„Cartea cu grimase”*, ADV, 1933, 15228; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *100–105*; Călinescu, *Opere*, III, *927–928*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *820–821*, *Ist. lit.* (1982), *905*; Virgil Ierunca, *Constantin Nisipeanu*, TIL, 1943, 2176, 2211; Dumitru Micu, *„Stăpâna viselor”*, RL, 1968, 11; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *431–433*; Grigurcu, *Poeţi*, *432–435*; Simion, *Scriitori*, III, *62–65*; Liviu Papadima, *„Păsări de fum”*, TBR, 1984, 267; H. Zalis, *Un itinerar împlinit*, CNT, 2000, 47; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *472–473*; Morar, *Avatarurile*, *171–177*; Ion Pop, *Introducere în avangarda literară românească*, Bucureşti, 2007, *160–161*; Popa, *Ist. lit.*, II, *397–398*; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, Bucureşti, 2010, *118–124*.

E.M.

NISTEA, Cornel (6.VIII.1939, Valea Lungă, j. Alba), prozator, publicist. Este fiul Victoriei (n. Belea) şi al lui Gheorghe Nistea, țărani. Cu un parcurs școlar accidentat, urmează clasele primare în Sălciua, cursuri de zi și fără frecvență în cadrul Liceului Teoretic din Baia de Arieș, precum și cursurile serale ale unei școli silvice din Câmpeni. În paralel, lucrează la Ocolul Silvic din Aiud. În 1962 se înscrie la Facultatea de Litere a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj, absolvind în 1967. Va fi, succesiv, profesor la Școala Generală din comuna Berghin (județul Alba) și inspector în cadrul Comitetului de Cultură și Artă Alba. După 1989 funcționează ca profesor de literatură la un liceu industrial, apoi la Seminarul Teologic Ortodox din Alba Iulia. Concomitent, este redactor la nou-înființata revistă „Discobolul". Debutează cu proză scurtă în 1979 la „Vatra" și editorial în 1984 cu *Focuri în septembrie*, o culegere de schițe și nuvele. Colaborează cu rubrici permanente la două publicații locale: „Unirea", între 1990 și 1991, și „Ulpia Jurnal", între 2005 și 2006. Pentru *Papagalii mei adorați* (2004) i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Mureș, iar pentru *Ritualul bestiei* (2008) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Hunedoara.

Proza lui **N.** stă sub semnul unei stăruitoare evocări a vieții sub totalitarism, cu valențe de document și, uneori, cu accente subversive. Cunoscut multă vreme într-o variantă parțială, amputată de cenzură, volumul de debut *Focuri în septembrie* a fost restituit integral abia în 2004 sub titlul *Papagalii mei adorați*. Trei nuvele, inițial suprimate, și-au regăsit locul în sumar: *Când înflorește oleandrul*, *Excomunicarea reporterului* și *Colonia de vulturi* (publicată și ca volum separat, tot în 2004). În noua configurație, miza politică a narațiunilor devine evidentă. Dacă nuvela *Colonia de vulturi* e construită alegoric, parodiind emfaza dictatorului, celelalte două texte expun direct și fără echivoc realitățile anilor '80 în România. *Când înflorește oleandrul* face cronica unei agonii, sub supravegherea „milițianului de sector" și a unei infirmiere de la „Noua Terapie", iar *Excomunicarea reporterului* încearcă o problematizare a „obsedantului deceniu". Restul prozelor din primul volum al lui **N.** evocă prezența crepusculară a unei lumi „vechi", compusă din relicve ale epocii staliniste, populată cu unchi și mătuși cu existențe marcate de abandon și de solitudine, care își consumă pasiv, în gesturi desuete, ultimele pâlpâiri de viață. Văzută din perspectiva unui personaj-martor, construit ca alter ego, această lume e configurată printr-un filtru ironic și moralizator, cu tendințe justițiare, pe un fond de intoleranță. Caracteristică prozei lui **N.**, această postură de „martor" a protagonistului desenează un profil alcătuit din distanță critică și conformism: sarcastic, narcisist, autosuficient, egoist, parvenit, afișând o superioritate afectată, acesta e caracterizat în egală măsură de un respect scăzut de sine, de neîncredere în propria judecată și de o hiperluciditate ce amintește de eroii camilpetrescieni. Critica a văzut în această elaborată perspectivă ironică un mod de estompare a dramatismului unei epoci traumatice (Aurel Pantea) și ilustrarea unui ritual de culpabilizare individuală și colectivă (Cornel Moraru). Poziția de „martor" neconvențional, cu care naratorul se identifică biografic, va fi perpetuată în textele lui **N.**, ca un element indispensabil al reprezentării experienței totalitare ca experiență-limită. Două ficțiuni, romanul epistolar *Inocența șarpelui* (2000) și *Ritualul bestiei. Amintiri din șezlongul albastru* (2008), concepute prin tehnica manuscrisului găsit ca un jurnal al unui transfug în Occident, revin asupra vârstei staliniste a comunismului românesc. Mărturii directe asupra unei lumi „bestializate", guvernată de forțe oarbe și de cruzime, acestea pot fi asimilate documentului de epocă și citite în seria memorialisticii carcerale. *Întâlnirile mele cu Orlando* (2012) exploatează din nou filonul autobiografic, ipostaziind relația dintre două personalități creatoare, un scriitor și un pictor. Dincolo de complexitatea analizei, narațiunea se dezvoltă sprijinită de o sumă de evocări ale totalitarismului, automatizate și stereotipizate prin exercițiul repetat al mărturisirii, realizându-se, cum remarca Mircea Muthu, tot ca „literatură de poziție, caustică".

SCRIERI: *Focuri în septembrie*, București, 1984; ed. (*Papagalii mei adorați*), Cluj-Napoca, 2004; *Inocența șarpelui*, Alba Iulia, 2000; *Colonia de vulturi*, Cluj-Napoca, 2004; *Ritualul bestiei. Amintiri din șezlongul albastru*, Cluj-Napoca, 2008; *Împăratul lupilor*, Cluj-Napoca, 2009; *Caseta cu paradoxuri*, Cluj-Napoca, 2010; *Întâlnirile mele cu Orlando*, Alba Iulia, 2012.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Debut și maturitate*, RL, 1984, 44; Tudorel Urian, *Omul la răscruce*, O, 1985, 6; Cornel Moraru, [*Cornel Nistea*], VTRA, 2006, 3, „Discobolul", 2009, 139–141; Mircea Muthu, [*Cornel Nistea*], TR, 2008, 145, „Discobolul", 2009, 139–141; Aurel Pantea, *Cel mai recent roman al obsedantului deceniu*, „Discobolul", 2008, 127–129; Mircea Moisa, *Individualitatea sub teroarea ideologiei totalitare*, R,

2008, 9; Constantin Cubleșan, *„Ritualul bestiei"*, „Cetatea literară", 2008, 11; Monica Grosu, *Lumea sub asaltul bestiei*, VR, 2009, 3–4; Irina Petraș, *Schimb de dame*, RL, 2012, 47; Nicolae Oprea, *Cronica întârziată. Un roman-pamflet*, ARG, 2012, 12; Dana Sala, *Cornel Nistea – granița autoficțiunii*, ST, 2012, 12. ***L.Td.***

NISTOR, Eugeniu (13.V.1957, Giuluș, j. Mureș), poet, eseist. Este fiul Corneliei (n. Chelza) și al lui Olofir Nistor, maistru sondor. Urmează Şcoala Generală din Giuluș (1964–1972), Liceul Industrial nr. 1 din Târgu Mureș (1972–1977), apoi Facultatea de Filosofie a Universității din București (1992–1997) şi cursuri postuniversitare la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative (2009–2011). Obține doctoratul în filosofie în 2006. Lucrează ca profesor suplinitor (1979–1981) şi funcționar tehnic (1981–1987). Din 1995 este lector asociat şi apoi titular la Universitatea „Petru Maior" din Târgu Mureş, din 2004 fiind și decan, iar din 2010 e cercetător ştiinţific asociat la Institutul de Filosofie şi Psihologie „C.Rădulescu-Motru" al Academiei Române. Are o activitate susţinută în domeniul editorial şi publicistic, fiind director al Casei de Editură Mureș (1992–1995) şi al Editurii Ardealul, redactor-şef la revistele „Alpha" (1990) şi „Izvoare filosofice" (2012), director al revistei „Târnava" (1992–2009), redactor la „Studia Universitatis «Petru Maior»", seria Philologia. Debutează la „Vatra" cu poezia *Prin ochii mei* (1976), iar editorial cu volumul *Primăvara pe o bicicletă albastră* (1980). Mai colaborează la „România literară", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Orizont", „Steaua", „Tribuna", „Literatura şi arta" (Chişinău). Filiala Mureş a Uniunii Scriitorilor din România i-a acordat premii pentru eseu (1999, 2007, 2011, 2012), poezie (2000), ediţii îngrijite (2002), antologii (2003), publicistică (2006) ș.a., iar Academia Română i-a conferit Premiul „Vasile Conta" (2007) și Premiul „Lucian Blaga" (2010).

N. este înscris în descendenţa lui George Coșbuc, Octavian Goga şi Lucian Blaga şi în proximitatea lui Ion Horea. Interiorizând percepţia asupra peisajului copilăriei, viziunea lirică se centrează pe rememorări nostalgice şi mirări iluminatoare. Amintirea înregistrează imagini evanescente şi devine agentul stărilor lirice subsecvente care, printr-o „recuzită optică" specială – ocheane, lunete, oglinzi, retine, priviri, ochi, „fântâna ochilor", „lupa ochiului uimită", „prisme de melancolii" sau „geamul aburit al cofetăriei în care savurez dimineaţa cafeaua" –, favorizează o perspectivă „inversă" către un peisaj interior transfigurat: „prin lunetă inima-i adusă tot mai aproape" – *În nordul ființei*; „Câmpia s-a făcut imensă,/ nu mai încape în poveşti,/ privirea mea – demult inversă – visează fluturi şi caleşti" – *Prin apa verde*; „mi se părea că ochiul zăreşte doar invers" – *Ostroave*. Asumarea condiției înstrăinatului nuanțează geografia lirică introspectivă, adăugându-i călătoria în zone mediteraneene şi reflecția asupra efemerității spațiului, altul decât cel natal, ca în *Golfuri şi melancolii* (2012). Diversitatea registrului discursiv, de la madrigale, elegii, imnuri, contemplări nostalgice la confesiuni neliniștite, glose filosofice sau reflecții cu nuanţe sarcastice, contribuie la particularizarea tonalității lirice. **N.** a scris și literatură pentru copii – *Cântă vara la fereastră* (1989), *Luneta de rouă* (1990), *Bătălia cu gâscanii* (1991), *Insula lui Robinson* (1993). Ca eseist, este preocupat de scrierile lui Lucian Blaga, aşezându-se în linia de exegeză – deschisă de Vasile Băncilă – care situează opera lui Blaga în coordonatele spiritualităţii româneşti. *Teoria blagiană despre matricea stilistică* (1999) şi *Conceptul de spaţiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga* (2007) restituie traseele spirituale ale poetului-filosof şi oferă sistematizări sinoptice ale creaţiei acestuia.

SCRIERI: *Primăvara pe o bicicletă albastră*, Bucureşti, 1980; *Cântă vara la fereastră*, Bucureşti, 1989; *Luneta de rouă*, Târgu Mureş, 1990; *Bătălia cu gâscanii*, Târgu Mureş, 1991; *Elegii transilvane*, pref. Alex. Ștefănescu, Târgu Mureş, 1991; *Scrisori din Transilvania*, Târgu Mureş, 1991; *Glosele râului*, Târgu Mureş, 1992; *Lacrimi şi flori*, Târgu Mureş, 1992; *Insula lui Robinson*, Târgu Mureş, 1993; *Izgonirea din rai*, pref. Virgil Podoabă, Târgu Mureş, 1993; *Nostalgia golfului*, Târgu Mureş, 1993; *Teoria blagiană despre matricea stilistică*, pref. Ioan N. Roșca, Târgu Mureş, 1999; *Îndepărtatele coline*, pref. Al. Cistelecan, Târgu Mureş, 2000; *Dialoguri în Agora*, Târgu Mureş, 2006; *Conceptul de spaţiu mioritic în filosofia lui Lucian Blaga*, Târgu Mureş, 2007; *Giuluş – file de monografie*, Târgu Mureş, 2008; *Elemente de retorică şi argumentare. Din Antichitate la Şcoala din Bruxelles şi Grupul µ*, Târgu Mureş, 2011; *Introducere în filosofia comunicării şi a relaţiilor publice, cu focalizare pe aspectele de criză*, Târgu Mureş, 2011; *Prolegomenele inimii*, pref. Iulian Boldea, Cluj-Napoca, 2011; *Golfuri şi melancolii*, pref. Al. Cistelecan, Târgu Mureş, 2012; *Filosofie şi comunicare*, pref. Gheorghe Vlăduţescu, Bucureşti, 2012. **Antologii, ediții:** *Polemica Blaga–Botta*, Târgu Mureş, 2001; *Antologia poeţilor ardeleni contemporani*, Târgu Mureş, 2003 (în colaborare cu Iulian Boldea); *Arcade*, Târgu Mureş, 2008

(în colaborare cu Iulian Boldea și Ileana Sandu); *Opera blagiană – filosofie şi destin*, pref. edit., Târgu Mureş, 2009 (în colaborare cu Iulian Boldea); *Din lirica românească de dragoste*, Târgu Mureş, 2010 (în colaborare cu Ileana Sandu).

Repere bibliografice: Serafim Duicu, *Între Apollo şi Dionis*, VTRA, 1991, 12; Vasile Spiridon, *Iarba verde de-acasă*, PSS, 1992, 4–5; Iulian Boldea, *Metamorfozele textului*, Târgu Mureş, 1996, *30–33*; Al. Cistelecan, *Pillatieni de Ardeal*, „Piața literară”, 2002, 5; Iulian Boldea, *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureş, 2002, *305–307*; Aurel Pantea, *Raiul memoriei şi al senzaţiei*, F, 2005, 6; Constantin Cubleşan, *Eminescu în comentarii critice*, Cluj-Napoca, 2008, *120–125*; Iulian Boldea, *Melancolii în palimpsest*, RL, 2012, 15. ***I.T.***

NISTOR, Ion (1.X.1937, Panduri, azi Axintele, j. Ialomiţa), editor, istoric literar. Este fiul Linei (n. Olteanu) şi al lui Călin Nistor, ţărani, şi nepot după mamă al scriitorului George Acsinteanu. A urmat primele opt clase în comuna natală, iar liceul şi Facultatea de Filologie la Bucureşti, trecându-şi examenul de licenţă în 1965. A absolvit în 1976 şi Academia „Ştefan Gheorghiu”. Între 1959 şi 1969 a fost redactor la Editura pentru Literatură, din 1969 redactor la Editura Albatros, unde va fi mai târziu şef de redacţie. Debutează în presă la „Gazeta literară” în 1964. A mai colaborat la „Iaşul literar”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Viaţa Buzăului”, „Adevărul literar şi artistic”, „Universul Bucureştilor”, „Sud”. Prima prezenţă editorială va fi ediţia G. Bacovia, *Plumb. Versuri şi proză*, apărută în 1965. A semnat volumele de versuri pentru copii *Martinică la bunici* (1995) şi *Martinică face sport* (1995) cu pseudonimul Grigore Storin. Ca editor, **N.** şi-a îndreptat preocupările cu precădere asupra scriitorilor din perioada interbelică (G. Bacovia, Gib I. Mihăescu, Damian Stănoiu, Ionel Teodoreanu, George Acsinteanu). Unele din studiile sale introductive au aspect monografic, precum cel la antologia *Dramaturgia istorică română contemporană* (I–II, 1974) ori la ediţia Damian Stănoiu, *Nuvele şi romane* (1987). Este preocupat, de asemenea, să recupereze texte necunoscute din periodice (Gib I. Mihăescu, G. Bacovia, Lucian Blaga) şi ajunge să realizeze în 1998 o ediţie critică G. Bacovia. Activitatea sa editorială s-a remarcat prin rigoare și acuratețe filologică. O parte din articolele și studiile ce însoțesc edițiile, precum și câteva evocări ale unor personalități din viața culturală postbelică au fost reunite în volumul *Consemnări în labirint* (2009).

SCRIERI: *Martinică la bunici*, Bucureşti, 1995; *Martinică face sport*, Bucureşti, 1995; *Consemnări în labirint*, București, 2009. **Ediţii, antologii:** G. Bacovia, *Plumb. Versuri şi proză*, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1965, *Plumb. Poezii. Proză*, pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1998; Gib I. Mihăescu, *La „Grandiflora”. Noaptea focurilor*, I–II, Bucureşti, 1967, *Vedenia*, postfaţă Laurenţiu Ulici, București, 1973, *Visul*, pref. edit., Bucureşti, 1991, *„La Grandiflora”*, postfața edit., București, 2003; Mihai Tican-Rumano, *Peste mări şi ţări*, introd. Domnica Filimon, Bucureşti, 1973; Mihai Beniuc, *Poezii*, pref. V. Fanache, Bucureşti, 1973; Damian Stănoiu, *Alegere de stareță. Ucenicii Sfântului Antonie*, București, 1970, *Necazurile părintelui Ghedeon. Cum petrec călugării*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1974, *Nuvele şi romane*, introd. edit., București, 1987, *Furtună în iad*, Bucureşti, 1991, *Cazul Maicii Varvara*, Bucureşti, 1991, *O noapte cu ghinion*, Bucureşti, 1993, *Ucenicii sfântului Antonie*, pref. edit., București, 2007; *Dramaturgia istorică română contemporană*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1974; Lucian Blaga, *Poezii*, București, 1982; George Acsinteanu, *Piatra neagră. Convoiul flămânzilor*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1990; Ionel Teodoreanu, *Arca lui Noe*, postfața edit., București, 1991, *Secretul Anei Florentin*, pref. edit., București, 1992; Tudor Vianu, *Scriitori clasici români*, pref. edit., București, 1998; Ion Pillat, Perpessicius, *Antologia poeţilor de azi*, I–II, pref. Cornelia Pillat, Bucureşti, 2000; Lucia Demetrius, *Memorii*, pref. G. Dimisianu și Miron Bergmann, București, 2005; *Fabule alese*, pref. edit., București, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Drăgan, *Despre unele omisiuni şi adaosuri*, ATN, 1973, 9; Martin, *Metonimii*, *291–295*; Constantin Sorescu, *Teatrul identităţii*, SPM, 1982, 592; Ion Bogdan Lefter, *Damian Stănoiu, „Nuvele şi romane”*, RL, 1988, 43; Ilie Dan, *„Dramaturgia istorică română contemporană”*, CL, 1989, 14; Mircea Anghelescu, *Bacovia şi bacovianismul*, LCF, 1994, 29; Teodor Vârgolici, [*Ion Nistor, editor]*, ALA, 2000, 534, 2001, 584, 2006, 809; Valeriu Râpeanu, *Poezia noastră aşa cum era în anii '20*, „Curierul naţional”, 2000, 3022; Barbu Cioculescu, *Firul vremii în curentul epocii*, RL, 2001, 6; Al. Săndulescu, *„Antologia poeţilor de azi”*, JL, 2001, 5–10; Florentin Popescu, *Un editor cu fler. Ion Nistor*, „Litere”, 2010, 2. ***Al.S.***

NISTOR, Virgil (22.IX.1922, Şomărtin, j. Sibiu – 10.VII.2017, Cluj-Napoca), poet, dramaturg. Este fiul Otiliei (n. Răduleţ) şi al lui Ilarion Nistor, învăţător. După ce face şcoala primară în satul natal (1929–1933), urmează liceul la Făgăraş (1933–1936), Sighişoara (1936–1938), Sibiu (1938–1940) şi la Blaj (1940–1942), unde îşi ia şi bacalaureatul. În 1943 se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie şi la Facultatea de Medicină de la Universitatea clujeană, aflată în refugiu la Sibiu. După ce în 1945 părăseşte medicina, va absolvi, la Cluj, literele

(1948). Este angajat ca preparator la Universitatea clujeană, la Catedra de literatură română, de unde este disponibilizat în scurt timp ca urmare a participării la grevele studenţeşti. În 1949–1960 şi 1963–1965 este profesor la mai multe şcoli şi licee din Cluj, iar între 1960 şi 1963 lucrează tot aici ca metodist la Casa Regională a Creaţiei Populare şi ca profesor la Şcoala Populară de Artă; între 1965 şi 1969 a fost şef de producţie şi redactor la redacţia clujeană a Editurii pentru Literatură, iar până în 1985 redactor, apoi secretar general de redacţie la revista „Steaua". **N.** debutează cu versuri în 1941, simultan în revista braşoveană „Claviaturi" şi în gazeta „Dacia" din Bucureşti, iar editorial în 1962 cu *Noapte bună, Mister Dollar!*, piesă de teatru într-un act. A mai colaborat la „Luceafărul" (Sibiu), „Pagini literare" (Turda), „Provincia" (Craiova), mai târziu la „Almanahul literar", „Steaua", „Tribuna", „Orizont", „Familia", „Argeş", „Cultura" ș.a., precum şi la diverse ziare locale, semnând şi cu pseudonimele Ramiro şi Marcel Pint. Din perioada studenţiei la Sibiu există mărturii (în corespondenţa dintre Radu Stanca şi I. Negoiţescu) că ar fi frecventat Cercul Literar. În anii '80 a fost iniţiatorul şi coordonatorul almanahurilor apărute în redacţia revistei „Steaua". Câteva din piesele lui de teatru au fost incluse în repertoriile unor teatre din Cluj, Bacău, Turda şi Satu Mare (în 1984 piesa *Canarul* a fost interzisă din motive ideologice).

Ambiţiile teatrale ale lui **N.** nu s-au realizat la vremea debutului. Piesele, scrise cu oarecare profesionalism, dar practicând prea insistent metafora şi simbolul scenic, au atras rar atenţia regizorilor, poate şi pentru că ele depăşeau limitele moralei pretinse în anii '60. *Omul de la miezul nopţii* (1965), cea mai izbutită din punct de vedere scenic şi tehnic, tratează un caz dificil de conştiinţă: un medic chirurg este pus în situaţia de a salva viaţa unui prieten care fusese amantul soţiei sale sau de a se răzbuna, lăsându-l să moară. *Canarul* conţine scene şi personaje greu de acceptat de cenzura vremii: „oameni cenuşii" puşi să-i urmărească pe alţii. Dacă două volume de teatru, cel de debut şi *Cursa de şoareci* (1970), nu au avut un ecou cât de cât notabil, abia târziu, după câteva decenii, autorul a avut satisfacţia de a-şi vedea tipărită o antologie reprezentativă, în care intră toate scrierile sale dramatice, unele apărute în presa literară şi altele inedite. **N.** părea că părăsise poezia în favoarea teatrului, dar, nemulţumit probabil de performanţele obţinute, revine la vers şi practic redebutează în 1968 cu *Întoarcerea în anotimp*. În această carte, care ar fi trebuit să fie de maturitate, poetul se manifestă ca un june romantic, cu accente de baladist (poate sub aripa lui Radu Stanca sau a lui Ştefan Aug. Doinaş). Era, cum remarcă Nicolae Balotă, „un sentimental cu pudori", acoperindu-se cu cuvinte („verbe-afecte", precizează acelaşi critic). El ajunge să învăluie totul, mai ales meditaţia despre condiţia umană, în straie neologice, dominate de o luciditate căutată. Renunţarea voită la lirism duce spre o anume uscăciune a versului, de care **N.** este însă mândru. Următoarele cărţi de poezie din anii '70–'80 urmăresc constant o linie riscantă a sensibilităţii intelectualizate, cu implicaţii livreşti. Abia în *Ultimele cuvinte* (2001) scriitorul îşi regăseşte sensibilitatea refuzată, dar pe temeiul unei nostalgii, e drept, acum senină. Dacă mai înainte îşi obliga poezia să intre în mit şi legendă, aici o lasă liberă, primind-o în propria-i intimitate. Mai demult crea tablouri de legendă, în care personaje hieratice, eterate, se mişcau controlat („Păduri întrepătrunse de hăţişuri,/ pe trunchiuri verzi reptile care dorm/ nutresc otrăvuri dulci sub învelişuri/ şi arborii exală cloroform,/ se înfăşoară simultan pe gleznă/ din plante lipicioşi miriapozi"), de data aceasta tinde să se exprime confesiv, în exclusivitate pe sine, încercând să privească un viitor apropiat şi cutremurător: „Mi-e imposibil să-mi imaginez/ că într-o zi nu voi mai auzi zgomotele străzii/ că nu voi mai vedea iarba şi arborii". Distanţa dintre cele două moduri de exprimare este mare, fără a produce totuşi discrepanţe.

SCRIERI: *Noapte bună, Mister Dollar!*, Bucureşti, 1962; *Puii nu zboară singuri*, Cluj, 1963; *Întoarcerea în anotimp*, Bucureşti, 1968; *Spirală*, Bucureşti, 1969; *Cursa de şoareci*, Bistriţa, 1970; *Ispititoarea pasăre de foc*, Bucureşti, 1975; *Pe-o invizibilă harfă percuţii*, Bucureşti, 1976; *Clipa când orele tac*, Bucureşti, 1979; *Ceremonia cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1986; *Alternativă cu Fata Morgana*, Cluj-Napoca, 2001; *Ultimele cuvinte*, Cluj-Napoca, 2001; *Teatru*, I–II, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Aurel Gurghianu, *„Omul de la miezul nopţii"*, ST, 1966, 5; Dumitru Micu, *„Întoarcerea în anotimp"*, RL, 1969, 6; Alexandra Indrieş, *Despre literaritate*, O, 1969, 6; Nicolae Balotă, *„Întoarcerea în anotimp"*, F, 1969, 3; Nae Antonescu, [*Virgil Nistor*], ST, 1969, 5, F, 1975, 6, T, 1976, 12; Virgil Mihaiu, *Muzica rememorării*, ST, 1975, 9; Poantă, *Radiografii*, I, *211–213*, II, *110–112*; Steinhardt, *Critică*, *97–100*; Felea, *Aspecte*, III, *34*; Taşcu, *Poezia*, *176–179*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *135–136*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *474–475*. ***V.T.***

NISTORESCU, Cornel (15.XII.1948, Turmaş, j. Hunedoara), prozator, gazetar. Este fiul Ilinei (n. Popa) şi al lui Aurel Nistorescu, ţărani. După absolvirea Liceului „Aurel Vlaicu" din Orăştie (1965), urmează cursurile Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, unde a făcut parte din echipele de folcloriști ale Catedrei de etnologie. Imediat după licență (1974), se angajează ca redactor la „Viaţa studenţească" şi „Amfiteatru" (1974–1980), precum și, ulterior, la ziarul „Scânteia tineretului" (1980–1984) şi la revista „Flacăra" (1984–1990). După 1990, devine unul dintre cei mai importanți antreprenori din presa românească, lansând mai multe publicații de mare tiraj (revistele „Expres" şi „Expres magazin", iar împreună cu Ion Cristoiu, cotidianul „Evenimentul zilei") și susținând în paralel o bogată activitate ca editorialist și formator de opinie. Din 1997 până în 2005 a condus „Evenimentul zilei" și din 2009 „Cotidianul". A fost, de asemenea, fondatorul primului post național de radio privat din România postcomunistă (Europa FM). A debutat cu reportaj în paginile „Vieţii studenţești" în 1971, iar editorial în 1978 cu volumul *Întâmplări în liniștea unei fotografii* (Premiul Uniunii Tineretului Comunist). A colaborat la „Agora", „Het Folk" (Belgia), „L'Événement de jeudi" (Franța), „Meridian", „România literară", „Steaua", „De Steem" (Olanda), „Viaţa românească" ş.a.

Pentru **N.**, reportajul nu face parte dintr-o rutină jurnalistică, ci dintr-o convenție literară cu înalte exigențe stilistice și narative. Comparat adesea cu Geo Bogza sau cu F. Brunea-Fox, scriitorul reînnoadă tradiția interbelică a genului, prelucrând realitatea prin desfășurarea unei largi game de tehnici literare, prin înscenări lirice sau epice, prin montaje savante ale faptelor, uneori cu bătaie alegorică, precum și prin tematizări ale percepției subiective a personajului-reporter. Resituate în epoca în care au fost scrise, aceste texte ilustrează nu poetica minimalistă a optzeciștilor și interesul acestora pentru reprezentarea crudă a banalității cotidiene, ci cultul pentru literatură al modernismului târziu. Investiția „estetică" explică de altfel renunțarea la formula reportajului după 1989, în ciuda faptului că scriitorul avea să-și continue cariera de jurnalist, devenind unul dintre cei mai importanți oameni de presă din România postdecembristă. Ca și literatura pentru generația '70, reportajele sunt pentru **N.** simple pretexte de retragere dintr-o activitate publicistică condiționată de constrângerile politice. Toate cele trei culegeri apărute până în 1989 ilustrează deja prin titlurile lor această funcție de „refugiu". Astfel, volumul de debut, *Întâmplări din liniștea unei fotografii*, împrumută titlul unui text care relatează o vizită la Muzeul de Istorie, făcând în același timp elogiul contemplației tăcute a obiectelor trecutului. „Liniștea fotografiei" e o reverie a imersiunii istorice, trăită departe de agitația actualității („cei care se predau obiectelor, care trec de marginile lor și le văd prinse în hora vieții, coboară alături de ele în secolele din care au venit"). În același spirit, *Paradisul provizoriu* (1982) evocă o vacanță petrecută pe unul din brațele Dunării, într-o izolare aproape deplină de lumea exterioară în cadrul unei microcomunități, după cum ultimul volum, *Proprietarul de iluzii* (1988) poartă titlul unui reportaj despre existența retrasă și neînțeleasă a unui inventator excentric, autor al mai multor brevete depuse în vederea construcției unei rachete autohtone. În interiorul acestui univers escapist, scriitorul migrează treptat dinspre reportajele cu temă istorică, spre cele dedicate unor subiecte contemporane, atras de explorarea pegrei sau a excepționalității sociale. Dacă în primul volum sunt mai multe texte despre personaje sau episoade din istorie, nu străine de agenda oficială a momentului (o expediție la cetățile dacice, o evocare a lui Ștefan cel Mare sau a răscoalei lui Horea), în următoarele devin dominante articolele despre realitățile marginale sau mai puțin cunoscute ale societății comuniste: prostituția practicată la hotelul Intercontinental, lumea mahalalelor sau a penitenciarelor, existența studenților străini de la Facultatea de Medicină etc. Apreciate de comentatori, comparate adesea cu reportajele lui Geo Bogza despre viața petroliștilor, aceste texte sunt totuși datate. În anchetele sale asupra marginalității scriitorul nu are libertatea de a reconstitui raporturile sociale din epocă, astfel încât să poată restitui credibil relația exclușilor cu autoritatea și cu puterea. În plus, tendința de eroizare, reflexul de a proiecta fapticul, oricât de mărunt, prin filtrul legendei constituie o caracteristică constantă a stilului reportericesc al lui **N.**, introducând în textele sale accente mitologizante specifice discursului propagandistic. Una dintre cele mai reușite narațiuni, *Să bată, să bată, să bată!*, despre activitatea unui spital de boli cardiovasculare, face din medici și din pacienți eroii moderni ai unei vaste epopei a suferinței și a salvării. Ca și alte

forme ale literaturii care s-au prevalat sub regimul totalitar de neutralitatea ideologică a esteticului și de posibilitatea refugiului în artă, reportajele lui **N.** sunt marcate de o atitudine politică echivocă, rămânând mai degrabă ca un document de epocă, strâns condiționat de limitele de exprimare din perioada comunistă.

SCRIERI: *Întâmplări în liniştea unei fotografii*, Iaşi, 1978; *Paradisul provizoriu*, Bucureşti, 1982; *Proprietarul de iluzii*, Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Ipostaze ale reportajului*, LCF, 1978, 48; Dinu Flămând, *Un remarcabil portretist*, AFT, 1978, 12; Mihai Ungheanu, *„Întâmplări în liniştea unei fotografii"*, LCF, 1979, 8; Mircea Mihăieş, [*Cornel Nistorescu*], O, 1982, 21, CU, 2001, 4, RL, 2003, 36; Mircea Zaciu, *„Paradisul provizoriu"*, ST, 1982, 5; Al. Călinescu, *Viaţa prozei şi proza vieţii*, CL, 1982, 7; Cecilia Caragea, *Dialog cu Cornel Nistorescu*, Cluj-Napoca, 2000; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *475–477*. Alex. Ștefănescu, *Doi publiciști antipatici*, RL, 2001, 11; Holban, *Ist. lit.*, II, *259–261*. ***A.Td.***

NIŞCOV, Viorica (3.II.1936, Bohumin, Cehoslovacia), folcloristă, germanistă, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Bulsup) şi a lui Traian Ionescu-Nişcov, slavist. Urmează şcoala primară şi liceul la Bucureşti, luându-şi examenul de absolvire în 1954. Este licenţiată a Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia limba şi literatura germană (1959). Din 1962 până în 1998 a fost cercetătoare la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române. În 1970 şi 1971 a efectuat o specializare la Universitatea din Tübingen, ca bursieră a Fundaţiei „Alexander von Humboldt", iar în 1991 a beneficiat de un stagiu de documentare la Universitatea din Bonn, cu o bursă oferită de Fundaţia „Friedrich Ebert". În acelaşi an obţine titlul de doctor cu o teză de literatură comparată. Debutează în revista „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor" (1964) cu studiul *Consideraţii asupra baladei „Costea Ciobanul"*. A colaborat la „Limbă şi literatură", „Revista de istorie şi teorie literară", „Viaţa nouă", „Dacoromania", „Manuscriptum", „Synthesis", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte". A fost căsătorită cu etnologul Radu Niculescu.

În 1979 **N.** publică antologia *Cele trei rodii aurite*, iar în 1996 tot o antologie de folclor, *A fost de unde n-a fost*, însoţită de un amplu studiu introductiv, echivalând cu o monografie, care se încheie cu un capitol substanţial, intitulat *Basmul ca practică şi reprezentare*. Întregul demers referitor la basm, alcătuit cu o largă cuprindere a fenomenului, se remarcă prin buna informaţie în domeniu, caracterizări şi disocieri inspirate, fineţea analizei şi printr-o reală sensibilitate artistică. Basmul – consideră **N.** – poate fi abordat din mai multe unghiuri (magic, ontologic, psihologic etc.), dar el rămâne totodată sursă de primă importanţă a literaturii culte româneşti. Folclorul e privit şi din perspectivă comparatistă în studiul *Ecouri în România ale activităţii folcloristice a Fraţilor Grimm. Teoria mitologică,* prin prismă teoretică, aşa cum se întâmplă în *Note privind aspectele funcţionale ale colindei,* sau în legătură cu literatura cultă, ca în *Folclorul în opera lui Ion Barbu. Cultura populară ca parte constitutivă a creaţiei literare moderne*. Preocuparea pentru basm a exegetei va fi completată, în cartea *Ești cât povestești* (2012), cu studiile privind istoricul colecțiilor și cu istoria cercetărilor referitoare la această specie în proză a creației folclorice. Temeinic documentată, lucrarea *Un elogiu al diferenței. Literatura de limbă germană în revista „Adevărul literar și artistic" (1920–1939)* (2011), deși se ocupă numai de un segment din literatura străină editată în această publicație de cultură interbelică, analizează valoarea și calitatea traducerilor, dar și comentariile critice, germane și românești, cu mult mai numeroase decât literatura inserată. Autoarea evidențiază și unele aspecte de natură sociologică (selecție, scop, adresabilitate, preferințe etc.). Ca germanistă, cercetătoarea elaborează şi studii de literatură comparată în domeniul ei de specialitate (*Eminescu şi Novalis*, *J.W. Goethe în presa românească interbelică*, *Ricarda Huch – poezia istoriei*), precum şi în altele, mai largi, unde se evidenţiază prin înzestrare teoretică (*Considérations de principe sur la littérature comparée*, *Observaţii metodologice privind „Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice"*). A participat la realizarea unor volume colective publicate în cadrul Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu": *Izvoare folclorice şi creaţie originală* (1970), *Temelii folclorice şi orizont european în literatura română* (1971), *B.P. Hasdeu şi contemporanii lui români şi străini* (I–III, 1982–1984), *Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1919–1944)* (I–X, 1997–2009) ş.a. Tălmăcirile din germană ale lui **N.** se disting prin implicarea totală în descifrarea unor

texte dificile, fie literare, fie de cultură, cu caracter înalt specializat, precum psihanaliză (C.G. Jung, printre care *Tipuri psihologice*), religie, filosofie, basme românești în colecții străine ori critică literară (Ricarda Huch, Georg Lukács ș.a.). Și alegerea anumitor scriitori germani (Novalis, Ernst Jünger) stă sub semnul excelenței ideatice și stilistice.

SCRIERI: *Un elogiu al diferenței. Literatura de limbă germană în revista „Adevărul literar și artistic" (1920–1939)*, Brăila, 2011; *Ești cât povestești. O fenomenologie a basmului popular românesc*, București, 2012. **Antologii:** *Cele trei rodii aurite*, Bucureşti, 1979; *A fost de unde n-a fost*, introd. edit., Bucureşti, 1996. **Ediţii:** N. Steinhardt, *Articole burgheze*, introd. Nicolae Mecu, Iași, 2008. **Traduceri:** Ricarda Huch, *Romantismul german*, pref. trad., Bucureşti, 1974; Georg Lukács, *Teoria romanului*, pref. N. Tertulian, Bucureşti, 1977; Novalis, *Discipolii la Sais. Heinrich von Ofterdingen*, introd. trad., Bucureşti, 1980, *Între veghe şi vis. Fragmente romantice*, Bucureşti, 1995; ed. îngr. și pref. trad., București, 2008; C.G. Jung, *Tipuri psihologice*, Bucureşti, 1997, *Cartea Roșie*, București, 2011 (în colaborare cu Simona Reghintovschi); Ernst Jünger, *Jurnale pariziene*, pref. trad., Bucureşti, 1997, *Cartea ceasului de nisip*, pref. trad., Iași, 2001, *Grădini şi drumuri. Însemnări caucaziene*, Bucureşti, 2002, *Pagini din Kirchhorst. Ani de ocupație. Coliba din vie*, pref. trad., Iași, 2004; Gershom Scholem, *Despre chipul mistic al divinității în Cabală*, Bucureşti, 1998; Richard Kunisch, *Bucureşti și Stambul. Schițe din Ungaria, România şi Turcia*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 2000; Arthur și Albert Schott, *Basme valahe*, îngr. și pref. trad., Iași, 2003; Martin Walser, *Cal în fugă*, București, 2004.

Repere bibliografice: Felix Kleininger, *„A fost de unde n-a fost"*, „Österreichische Zeitschrift für Volkskunde" (Viena), 1996; Al. Săndulescu, *Basmul popular românesc*, RL, 1997, 13; Roxana Sorescu, *De-ar fi să fie...*, LCF, 1997, 14; Nicolae Constantinescu, *„A fost de unde n-a fost"*, LL, 1997, 3–4; Z. Ornea, *Călătoria lui Kunisch*, RL, 2001, 4; Catrinel Popa, *Timpul nisiparniței*, RL, 2001, 42; Grete Tartler, *Ernst Jünger, „Grădini şi drumuri"*, RL, 2002, 24; Cornelia Ștefănescu, *„Basme valahe"*, RL, 2003, 19; Elisabeta Lăsconi, [*Interviu cu Viorica Nişcov*], ALA, 2004, 38; Radu Ciobanu, *În postul uitat*, 2005, 6; Datcu, *Dicţ. etnolog., 653–654*; Lavinia Bârlogeanu, *„Cartea Roșie", autobiografia spirituală a lui Jung* (*I–II*), OC, 2012, 369, 370.

Al.S.

NIŢESCU, M. [Marin] (25.VIII.1925, Perieţi, j. Olt – 24.IV.1989, Perieţi, j. Olt), critic şi istoric literar. Pe numele adevărat Marin Niţă, este fiul Mariei (n. Ghimiş) şi al lui Vasile Niţă, agricultori. Urmează Liceul de Băieţi nr. 12 din Bucureşti, absolvit în 1951, şi, ca bursier, Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1951–1955). Va fi educator la Şcoala Profesională „23 August" din Bucureşti (1949–1950), îndrumător cultural în regiunea Piteşti (1955–1956), pedagog la o școală de muzică din Bucureşti (1956–1957), la Școala de Cinematografie de la Buftea (1957–1958), învățător și profesor suplinitor la Dobroești, lângă București (1958–1963), îndrumător principal la Centrala Editurilor şi Difuzării Cărţii din Bucureşti (1964–1969). Din 1972 până în 1984, când se pensionează, lucrează ca redactor la „Viaţa românească". Grav bolnav și afectat de reducerea pensiei, se retrage în comuna natală, de unde va continua să pledeze, fără succes, prin memorii înaintate lui Nicolae Ceaușescu, pentru publicarea volumului *Sub zodia proletcultismului*, redactat în 1979. Debutează în 1968, în „Viața românească", cu articolul *Ambițiile criticii „cosmologice"*, iar editorial cu volumul Între Scylla şi Char*ybda. Delimitări critice* (1972). A mai colaborat la „România literară", „Familia", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Argeș" ș.a.

Volumul de debut *Între Scylla şi Charybda* (1972) conţine, în ampla *Introducere la poezia actuală*, o replică la „cercetarea critică" a poeziei române din urmă cu un secol, Scylla și Charybda reprezentând dogmatismul realist-socialist și, respectiv, neomodernismul care-i succedă (considerat epigonic). Un text care a făcut obiectul unor contestări este *G. Călinescu – istoricul și criticul artist*, unde meritele *Istoriei*... călinesciene din 1941 sunt identificate, în descendența obiecțiilor lui Șerban Cioculescu, mai degrabă în domeniul expresivității literare decât istoriografic sau conceptual. În al doilea volum, *Rezerve critice* (1972), autorul avansează o clasificare cvadripartită a „modalităților" criticii actuale, în conformitate cu un sistem de repere orientat în sensul valorii estetice: „critica exegetică" (ilustrată de Dinu Pillat, Eugen Simion, I. Bălu, Ov. S. Crohmălniceanu, Mihai Gafiţa), „critica eseistică" (Al. Paleologu, Nicolae Balotă, Al. George, Paul Georgescu), „critica empirică" (Mihai Ungheanu, Cornel Regman, Valeriu Cristea) şi „critica creatoare" (Nicolae Manolescu, I. Negoiţescu). Însă, chiar dacă privește critica drept un „act de creație", **N.** n-o și practică astfel. Volumele sale sunt fragmentariste; criticul nu a vădit mize panoramice și n-a elaborat sinteze; judecățile sale de valoare, deseori în răspăr, sunt simpliste, didactice, primitive ca limbaj. Chiar dacă indirect, **N.** se situează „în contra direcției" dominante din poezia contemporană, vizate fiind

câteva din figurile de prim-plan. Textele, multe dintre ele – cronici literare, incluse în volumul *Poeți contemporani. Sinteze critice* (1978) o confirmă, deși titlurile lor sunt neutre. Lui Marin Sorescu i se reproșează „gustul plebeu al anecdotismului caricatural", „prozaismul" și „registrul minor"; lui Nichita Stănescu – „tumbele puerile", „jocul mecanic și simplificator", „impresia de superficialitate şi de improvizaţie", „absenţa lirismului", lipsa „de profunzime şi de substanţialitate"; la Mircea Ivănescu sunt acuzate complacerea în banalul cotidian, prozaic, „minor" și intelectualizarea artificioasă. Poezia lui Mircea Cărtărescu e redusă și ea (polemic față de N. Manolescu) la minoratul unor „parodii în fond". Asemenea rezerve, implicând contestarea criticii de autoritate care i-a impus pe autorii în speță, se întemeiază pe criterii axiologice discutabile: „Nu e neapărat nevoie să invocăm autoritatea lui Maiorescu sau pe aceea a lui G. Călinescu pentru a susține că [...] dacă un poet cu mijloace modeste nu poate face dintr-o temă majoră o poezie mare, nici un poet excelent nu reușește aceasta cu o poezie minoră." Linia „majoră" e dată, în concepția sa, de poezia modernismului purist interbelic și a neotradiționalismului (cea mai reprimată de sociologismul vulgar). Este prețuită poezia „cerchiștilor" sibieni, a lui Ion Caraion și, în alt plan, a lui Zaharia Stancu, iar din interiorul generației '60 sunt apreciați Ioan Alexandru, Ileana Mălăncioiu, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu (ale cărui „parabole angajate" sunt primite cu simpatie). *Atitudini critice* (1983, Premiul Asociației Scriitorilor din București) reunește cronici despre poezie și proză, eseuri (inclusiv despre „clasici" ca Duiliu Zamfirescu și Camil Petrescu), răspunsuri la anchete despre evoluția genurilor literare, polemici pe diverse teme (între care o pledoarie pentru mereu amânata ediție integrală de opere M. Eminescu). Poate fi întâlnit și aici un spirit în răspăr: comentariul despre *Intrusul* de Marin Preda e rezervat (mai puțin cel despre *Marele singuratic*), ca și cel despre *Animale bolnave* de N. Breban (*Îngerul de gips* fiind, dimpotrivă, elogiat), *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* de Fănuș Neagu sau *Vânătoare regală* de D.R. Popescu (favorabil e întâmpinată în schimb proza lui Augustin Buzura). Concepția lui **N.** e a unui comentator legat de valorile clasicității; admirator al lui E. Lovinescu, în care vede continuatorul modernizator al lui Titu Maiorescu, respinge teoria „mutației valorilor" în favoarea unei estetici atemporale, substanțialiste; respinge și primatul metodelor critice, văzând în ele o fugă din estetic în favoarea unui primat al extraliterarului și al teoretizării pseudo-științifice. Apetitul polemic e prezent pretutindeni (eseul *Morala unor polemici* îl autodefinește în câmpul controverselor actualității), fiind definitoriu pentru tipul de critică predilect al lui **N.**: critica de atitudine. Substratul politic irumpe vehement în scrierile „de sertar": studiul *Sub zodia proletcultismului* și „eseul politologic" *Dialectica puterii*, editate împreună postum, în 1995. Elaborat în anii '70 și nepublicabil în epocă, studiul panoramic *Sub zodia proletcultismului* este o *critique du combat* despre efectele stalinizării literaturii din „obsedantul deceniu", comparabilă cu diatribele lui Virgil Ierunca și prefigurând unele investigații documentare de după 1989. Abuzivă rămâne punerea pe același plan a „profilurilor de epocă" ale unor scriitori ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu ș.a. cu activiști ca I. Vitner, C.I. Gulian, Nicolae Moraru, dar și cu Al. Piru (dizgrațiat până în 1956) sau cu tinerii Eugen Simion și Nicolae Manolescu, a căror invocare cu tributuri specifice debuturilor după 1960 pare să indice acuzarea unui „compromis fondator" pe care, deducem, **N.** n-ar fi dorit să-l plătească în vederea afirmării. Pe de altă parte, în virtutea caracterului de „victime ale comunismului", colaboratori notorii ai extremei drepte interbelice sunt inocentați politic; servit copios de citate, maniheismul moral-politic al grilei ratează, astfel, obiectivitatea. Elaborat în doi timpi (1975, 1988) „eseul politologic" *Dialectica puterii* ar fi fost, difuzat înainte de 1989, una dintre cele mai vehemente analize polemice ale comunismului în fază terminală; apărut după căderea regimului, și-a ratat însă ținta.

SCRIERI: *Între Scylla şi Charybda. Delimitări critice*, Bucureşti, 1972; *Repere critice*, Bucureşti, 1974; *Poeţi contemporani. Sinteze critice*, Bucureşti, 1978; *Atitudini critice*, Bucureşti, 1983; *Sub zodia proletcultismului. O carte cu domiciliu forţat (1979–1995). Dialectica puterii. Eseu politologic*, îngr. M. Ciurdariu, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Între Scylla și Charybda"*, RL, 1972, 51; Nicolae Manolescu, [*M. Nițescu*], RL, 1973, 9, 1975, 7, 1979, 19; Culcer, *Citind, 53–56*; Gheorghe Grigurcu, *Incredulul M. Nițescu*, VR, 1979, 5; Al. Piru, *„Poeți contemporani"*, LCF, 1979, 29; Simuț, *Diferența, 202–205*; I. Negoițescu, *Criticul M. Nițescu*, VR, 1990, 6; Borbély, *Xenograme, 53–57*; Cristian Livescu, *...A sosit un revizor: M. Nițescu*, CL, 1996, 1; Alexandru George, [*M. Nițescu*], LCF, 1996, 8, 2009, 34–35;

Dicț. scriit. rom., III, *477–479*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *171–180*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1072*. ***P.C.***

NIŢU, **Radu** (10.X.1943, Caracal), prozator. Este fiul Ilenei Niţu (n. Musceleanu) şi al lui Gheorghe Niţu, profesori. Urmează liceul la Caracal (1957–1961) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, secţia germană (1961–1966). Funcţionează ca profesor în Hălchiu, judeţul Braşov, apoi la Şcoala Comercială din Braşov (1968–1972). Scurt timp va lucra în calitate de corespondent comercial la Întreprinderea Autotractor Dacia din Braşov, între 1973 și 1975 e referent la Întreprinderea Universal Tractor din Bucureşti, iar ulterior se angajează ca translator la Întreprinderea Antrepriză Montaj Reparaţii Centrale Tehnice din Bucureşti. Debutează cu reportaje în „Viaţa studenţească" (1965). Din 1967 colaborează şi cu articole legate de cultura veche şi de folclor la „Orizont", „Astra", „Limba română", „România pitorească" ș.a. Prima carte, romanul *Vâlva codrului,* îi apare în 1974. În 1985 emigrează în Suedia, unde urmează liceul, apoi Facultatea de Ştiinţa Religiilor la Universitatea din Göteborg şi Facultatea de Management la Scandinavian International University, continuându-și activitatea literară sub numele Victor Ravini.

Cartea de debut a lui **N.** şi următoarea, *Pădurea nu doarme* (1976), sunt romane de aventuri, cu haiduci din perioada 1822–1848, palpitante mai ales la nivelul inventivităţii şi al pitorescului de limbaj. Interesant prin construcţia artistică, elaborată, şi savuros prin limbaj, *Pădurea nu doarme* continuă acţiunea din *Vâlva codrului* cu aceleaşi personaje (Liucimir, Taure, Popa Şapcă ş.a.), din întretăierea unor destine individuale conturându-se destinul unei categorii sociale. Dacă naraţiunea din primul roman era liniară, în *Pădurea nu doarme* structura este mozaicată, firele narative se întrepătrund, tehnica se apropie de aceea cinematografică: naraţiunea este o succesiune rapidă de scene, majoritatea scurte, reflectorul mutându-se necontenit de la un personaj sau grup de personaje la altul. Alte romane, *Dincolo* (1978) şi *Ora incertă* (1982), deşi bine scrise, cu o acţiune şi personaje deloc liniare, sunt un reflex obedient al ideologiei comuniste: tema construcţiei unei ţări şi a unui „om nou", luminos: în *Dincolo* apare revolta maselor exploatate, iar *Ora incertă* e un roman al grevei muncitorilor de la Uzinele Vulcan, din 1918.

SCRIERI: *Vâlva codrului*, Bucureşti, 1974; *Pădurea nu doarme*, Bucureşti, 1976; *Dincolo*, Bucureşti, 1978; *Ora incertă*, Bucureşti, 1982; *Doldahavsrullarna*, Gråbo, 1998; *I Draculas land*, Stockholm, 2004; *Mioriţa: izvorul nemuririi*, Göteborg, 2012.

Repere bibliografice: C. Stănescu, *Poveşti cu haiduci...*, LCF, 1974, 31; Laurenţiu Ulici, [*Radu Niţu*], RL, 1974, 42, CNT, 1976, 53; Paul Dugneanu, *Anecdotic şi pitoresc*, LCF, 1977, 3; Valentin F. Mihăescu, *Epică şi etică*, LCF, 1978, 15; Alexandru Ţion, *„Ora incertă"*, AST, 1983, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *478–480*; Firan, *Profiluri*, II, *125–126;* Popa, *Ist. lit.*, II, *936*. ***R.D.***

NOAILLES, Anna, contesă de (15.XI.1876, Paris – 30.IV.1933, Paris), poetă, prozatoare, eseistă.

Este primul dintre cei trei copii ai Ralucăi/Rachel (n. Musurus), de origine cretană (tatăl ei, Constantin Musurus Paşa, fost ambasador al Porţii Otomane la Londra, tradusese *Divina Comedie* a lui Dante în greceşte şi avea în ascendenţă un erudit umanist prieten cu Erasm şi cu Aldo Manutio), şi ai lui Grigore Bibescu, fiu al domnitorului Gheorghe Bibescu. Bunica paternă, Zoe Mavrocordat, dobândise prin adopţie numele Brâncoveanu şi Basarab. **N.** primeşte în casă o instrucţie umanistă (tatăl îi predă istoria), rafinată în contactele cu numeroase personalităţi artistice şi diplomatice care frecventează familia; printre acestea, Frédéric Mistral, Sully Prudhomme, Ignace Paderewsky sau viitorul rege al Angliei, Eduard VII. Mama, pianistă de virtuozitate, o pregăteşte pentru această carieră şi, la opt-nouă ani, fetiţa execută furtunos piese de Beethoven, Mozart, Chopin, Mendelssohn. E însă egal înzestrată pentru desen şi pictură (în 1927 va expune o suită de pasteluri, cu vernisajul patronat de Édouard Herriot). În 1885, la vârsta de nouă ani, călătoreşte, pentru prima şi singura oară, o săptămână, în România, la înmormântarea tatălui său, decedat subit, şi amintirile păstrate sunt mai ales întunecate (ceremonia funerară) sau dezolante prin spectacolul agresiv al sărăciei şi înapoierii; merge apoi să-şi

viziteze bunicul la Constantinopol, în palatul de la Arnăut-Chioi. Aici un frate al mamei, Paul Musurus, poet parnasian, discipol al lui Leconte de Lisle şi al lui Théophile Gautier, dar şi mare admirator al lui Victor Hugo, îi imprimă cultul, nestins întreaga viaţă, pentru bătrânul bard vizionar, incitându-i pasiunea pentru poezie şi cu lecturi din Corneille, Racine, Musset, Goethe, Shakespeare, care îi vor modela decisiv personalitatea, desăvârşită mai târziu prin descoperirea lui Nietzsche şi a lui Wagner. Dintre lecturile copilăriei şi adolescenţei, cu amprentă în cele ce va scrie, nu pot fi omişi Pascal, Chateaubriand, Lamartine, Francis Jammes şi Verlaine. La treisprezece ani se vădeşte total confiscată de muza poetică şi compune două albume de versuri. Frédéric Mistral vede în mica autoare o viitoare scriitoare de geniu. Integrându-se, prin căsătoria cu contele Mathieu de Noailles (1897), unei străvechi familii franceze, va întreţine un salon reputat prin aristocratismul de blazon şi valori, dar şi prin nonconformismul opiniilor şi verva scăpărătoare a amfitrioanei. Avea să cultive, ca un crez moral manifest, prietenia literară; bogate afinităţi au legat-o de Marcel Proust; îşi scriu aproape zilnic între 1901 şi 1919, prozatorul îi laudă scrisul cu exaltare, consolidându-i reputaţia literară, şi, recunoscându-se el însuşi excesiv dependent de stilul prietenei sale, îşi va distruge un volum; o prietenie pasionată a legat-o şi de Maurice Barrès, care îi închină în 1905 memorialul de călătorie *Le Voyage de Sparte*, cu emblematica dedicaţie „coborâţi de la Dunăre ca Ronsard şi de la Bizanţ ca Chénier”; o relaţie de excepţie a avut cu vara ei, Elena Văcărescu, sub a cărei înrâurire va consacra un poem străbunilor valahi; i-au fost prieteni şi Anatole France, Pierre Loti, Maurice Maeterlinck, Gabriele D'Annunzio, Paul Valéry, Paul Claudel, Henri Bergson, Roger Martin du Gard, Colette, Jean Cocteau. Etalând semeţ o stirpe princiară multiseculară, **N.** apără însă, vehement hugolian, opţiuni democratice republicane şi, strălucită oratoare, reprezintă decenii de-a rândul, la solemnităţi, regimul, cineva numind-o maliţios „muză oficială a celei de-a treia Republici”. Sfidându-şi mediul social, se recunoaşte atee şi voltairiană, îl agreează pe plebeianul Émile Zola, agită adeziuni radicale de stânga – în 1894 combate şi ea de partea dreyfusarzilor, atrăgându-şi ocara „Gavroche de Byzance” –, în 1914 compune poemul *Moartea lui Jaurès*, în memoria „apostolului” socialist asasinat, Léon Blum îi e prieten şi, cu toate că închină eroismului de la Verdun poeme imnice, face profesie de credinţă pacifistă, iar în 1925 îl însoţeşte pe Paul Painlevé (preşedinte al Consiliului de Miniştri, republican socialist) la sesiunea Ligii Naţiunilor. După 1920, când, alături de Proust şi Colette, primeşte Legiunea de Onoare, cursul onorurilor care i-au jalonat biografia se accelerează, trezind elogiile presei internaţionale: în 1921 devine membră a Academiei Regale de Artă şi Literatură Franceză a Belgiei şi i se conferă Marele Premiu pentru Literatură al Academiei Franceze. Un deceniu mai târziu este, consacrare superlativă în premieră feminină, Comandor al Legiunii de Onoare. Dependentă de „oxigenul gloriei” şi sfidând nietzschean etica modestiei, **N.** e o personalitate cu viaţa concurând opera. Eminamente prezenţă-spectacol, cumul de frenezii şi tăceri oraculare, degaja un „farmec fizic violent”, magnetizant. Trăind narcisiac şi estetic la modul saturat din *la belle époque*, exacerbând „pasiunea unicului”, s-a ştiut face percepută ca „o fiinţă nepereche”, care provoacă prin nonconformism şi paradox: fragilă şi dominatoare („voce de bronz şi argint”), natură de „cuceritoare” (Elena Văcărescu), iradiind inextricabil aroganţă şi simplicitate, prodigios locvace, cu o gestică vehementă, subtil afectată, intransigent justiţiară, stăpâneşte elanul de a convinge şi „reflexul de a decreta” seducător. Adorată de contemporani, mulţi iluştri, şi întreţinând frenetic „climatul geniului” (Léon Blum, Maurice Barrès o vedeau ca întruchipare a condiţiei geniale), a trăit adulată, cu tot cortegiul simbolurilor excelenţei: e lider informal de opinie, conduce în topurile revistelor culturale şi ale istoriilor literare, suveranii participă la festivităţile ei omagiale şi îi devin prieteni, pictori de aparat, dar şi mari artişti ca Vuillard, Van Dongen sau Rodin îi fac portretul, îi sunt dedicate cărţi, mentoratul spiritual îi este frecvent invocat („poezia ei a fost strigătul adolescenţei noastre”, declara François Mauriac). Deşi nu şi-a asumat feminismul, a ridicat prestigiul condiţiei feminine şi a propagat „celălalt” punct de vedere asupra erosului, stilului de viaţă, implicării politice, eroismului şi gloriei, operând o „schimbare de sex” în modelul literar de la 1900. Trăindu-şi, ca Proust, în recluziune şi suferinţe nevralgice ultimul deceniu de viaţă, locuinţa ei rămâne centru de pelerinaj. La 5 mai 1933, când i se oficiază funeralii naţionale, zece mii de parizieni înconjoară biserica La Madeleine, apoi e condusă pe ultimul drum către cimitirul Père Lachaise. Nu a

vorbit şi nu a scris româneşte, declarându-se mult timp total ignorantă cu privire la ţara părintească – ceea ce a aprins reacţii indignate printre compatrioţi (Octavian Goga, Ion Vinea, Paul Zarifopol). Se definea ca „scriitoare franceză cu mamă grecoaică", iar în discursul de recepţie de la Bruxelles a elogiat „nobila limbă franceză", „edificatoare de naţiuni şi oameni", căreia îi datora „toate şansele vieţii". Abia în amurg, câteva gesturi remarcabile dovedesc o recuperare interioară a „renegatei" apartenenţe româneşti: va omagia filoanele latine rămase credincioase în fiinţa ei de fiică a Orientului, în 1931 va prefaţa cu empatie volumul *Contes roumains d'écrivains contemporains*, tipărit la Paris de Sarina Cassvan, şi va parcurge, în poemul *Amintirea străbunilor*, dedicat Elenei Văcărescu în numărul festiv, consacrat României Mari de „Illustration", la 1 decembrie 1928, o anamneză pioasă a „tainei obârşiilor" în „ţara aurită, cuminte, plină de candoare", care îi va fi imprimat cel dintâi vis – un „cânt să fie, de păstori" –, şi ale cărei palate, biserici, morminte au „zămislit neştiutoru-mi suflet". În ţară are un public fidel, „mii de gingaşe lectriţe române" (Paul Zarifopol), iar critica o indică drept reper pentru fizionomii literare autohtone ca Hortensia Papadat-Bengescu sau Lucian Blaga. Considerată mesager al spiritului românesc, un titlu de glorie este triada feminină în care, alături de verişoarele ei, Elena Văcărescu şi Martha Bibescu, a captivat lumea literară franceză antebelică şi a adus notorietate României. În vasta bibliografie care i s-a consacrat, apologetic sau polemic, o temă recurentă este tocmai alchimia inclasabilă a lirismului ei şi aportul rădăcinilor româneşti („valahe"/„danubiene"/„balcanice") la insolitul prin care **N.** s-a impus în lirica de după parnasianism şi simbolism, instaurând intempestiv o resurecţie romantică aparte: astfel, la rom… românitatea poetei au fost raportate panteismul mistic, dar şi naturismul păgân, vitalismul concrescent contemplării morţii, cultul înaintaşilor, exaltarea deopotrivă a cosmosului şi a micului univers, cu deosebire vegetal, plonjeul în intimitatea eului, toate turnate în clasicitatea solemnă a prozodiei, cu manifesta conotaţie a unui discurs sapienţial, de sorginte străveche. În 1925, la propunerea unui grup de personalităţi animat de N. Iorga, **N.** este primită în Academia Română ca membră de onoare, cu motivaţia: „Între cine cântă mediocru în româneşte după inspiraţii total străine şi cine aduce genial acordurile misterioase ale sufletului nostru într-una din cele mai mari literaturi ale lumii, este de preferat cu admiraţie acesta". A debutat la 1 februarie 1898, sub numele Anne de Brancovan, în „Revue de Paris", cu un grupaj de şapte poeme, *Litanies*. A mai colaborat la „Revue hébdomadaire", „Revue des deux mondes", „Renaissance latine", „Mercure de France", „Paris Midi", „Nouvelle revue française", „Le Quotidien", „Le Figaro", „Revue de Paris", „Les Nouvelles littéraires", „Les Annales", iar în 1909 a editat cu Maurice Barrès, la Strasbourg, revista „Les Marches de l'Est". Prima carte de poeme, *Le Cœur innombrable*, apare în 1901, cu un titlu şocant pentru uzanţele limbii franceze, înregistrat în lexicoane ca o „expresie proverbială" şi proiectând volumul în prim-plan (Premiul „Archon-Despérouses" al Academiei Franceze). Au urmat, în notorietate crescândă – succes şi, uneori, scandal de sfidare morală – celelalte volume, încă opt, de versuri: *L'Ombre des jours* (1902), *Les Éblouissements* (1907), *Les Vivants et les morts* (1913), *Les Forces éternelles* (1920), *Le Poème de l'amour* (1924), *L'Honneur de souffrir* (1927), *Poèmes d'enfance* (1929), *Derniers vers et Poèmes d'enfance* (1934, postum); trei romane – *La Nouvelle espérance* (1903), *Le Visage émerveillé* (1904), *La Domination* (1905); fiziologii morale – *Les Innocentes ou La Sagesse des femmes* (1923); instantanee şi reflecţii de călătorie – *Exactitudes* (1930); proză memorialistică – *Le Livre de ma vie* (1932).

Lirica din *Le Cœur innombrable* coboară, prin nostalgia modernilor, în clasicitatea mitică, dionisiacă, şi celebrează, cu un senzualism de „cutezătoare", „fierbinte violenţă", frenezia vitală – chiar moartea e paroxism al jubilaţiei, „ca fructul în strivire" –, punând sub semnul lui Pan şi al faunului un eu poetic neînfrânat, pulsând de hedonism tragic: „Trăiţi; nu vă lipsească iubirea, furia şi dorinţa./ Biete făpturi ce vieţuiţi, nimic n-aveţi pe lume în afara vieţii". Clasicismul îl evocă şi metrul alexandrin (recuzând versul alb, la modă), însă esenţial, cartea relansează, răsunător în epocă, trăirea romantică şi trece drept etalon al „romantismului feminin", contemporan cu Nietzsche şi Bergson. Vocea „faunesei", eruptivă, „nenumărată", pendulând între „strigăt ascuţit" şi torpoare extatică, pornind din „excesivu-mi suflet" – „savană cutreierată de lei" –, îşi revendică o „amprentă" de orgoliu pe „întristarea lumii". *L'Ombre des jours* şi *Les Éblouissements* adâncesc excursul în paradoxul numinos al uimirii orbitoare, al martiriului revelaţiei cotidiene, cu euforia rănită de proximitatea furişă a întunericului,

iar pe pragul disoluţiei în neant, o rugăciune „ameţitor de aprigă", în semeaţă îngenunchere şi îndrăzneaţă conversie egolatră, e înălţată soarelui, dublul cosmic al inimii adoratoare; tinereţea triumfală nu e eternă, ochii sunt „plini de strigăt", gura „grea de umbră", iar cenuşa postumă fierbinte de trăire. *Les Vivants et les morts* e o culminaţie a temei definitorii pentru **N.**: viaţa gestantă de moarte. Erosul e asociat morţii în toate omologiile care se potenţează reciproc; dragostea pierdută deschide sufletul către misterul macabru, cei vii sunt trecut, cuprinşi în viitorul morţii şi poeta, asemeni Isoldei, agonizează învolburat, celebrând iubirea ca moarte extatică. Lirismul târziu reorchestrează marile ei teme – la care se adaugă carnagiul războiului –, oficiind solemn, cu zvâcniri revoltate, „onoarea de a suferi", într-o splendoare a dezolării spiritualizate amar, cu resemnare de astru crepuscular, absorbit în „forţele eterne". Blamat ca un sacrilegiu moral, dar entuziasmându-i pe Proust şi pe Barrès, romanul *Le Visage émerveillé* adoptă formula notaţiei de jurnal, expunând, într-o proză cu tuşă diafană, impresionistă, candid, dar ardent senzitivă, erosul reprimat al unei călugăriţe aproape adolescente, iubind un pictor de icoane. *La Nouvelle espérance*, în a cărei protagonistă, Sabine de Fontenay, s-au detectat note autobiografice, şi *La Domination*, portretizând în scriitorul Antoine Arnauld pe Maurice Barrès, prezintă ipostazele feminină şi masculină ale unor fiinţe de excepţie, cu vocaţie dominatoare, dar sortite chinului şi morţii prin forţa propriei atipii. Într-o proză sensibil contemporană lui Proust şi D'Annunzio, cu performanţe descriptive şi evocatoare neprăfuite de vreme, e scrisă *Le Livre de ma vie*, roman autobiografic frânt brusc după nararea ieşirii din adolescenţă. Deşi contestată şi cu gloria declinând postum, **N.** a rămas o figură literară de referinţă prin complexitatea energică a mesajului, în care marii topoi ai secolului romantic „îşi dădeau ultima bătălie" triumfală (Albert Thibaudet), iar cei ai secolului al XX-lea explodau provocator.

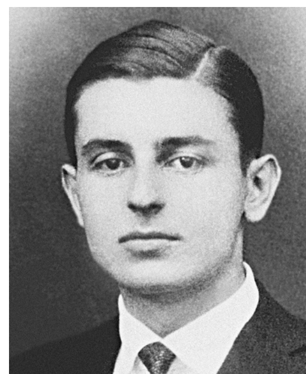
SCRIERI: *Le Cœur innombrable*, Paris, 1901; *L'Ombre des jours*, Paris, 1902; ed. (*Umbra zilelor)*, tr., îngr. şi pref. Virgil Bulat, Cluj-Napoca, 1982; *La Nouvelle espérance*, Paris, 1903; *Le Visage émerveillé*, Paris, 1904; *La Domination*, Paris, 1905; *Les Éblouissements*, Paris, 1907**;** *De la Rive d'Europe à la rive d'Asie*, Paris, 1913; *Les Vivants et les morts*, Paris, 1913; *Les Forces éternelles*, Paris, 1920; *Poésies*, Paris, 1920; *Conte triste avec une moralité*, Paris, 1921; *Les Innocentes ou La Sagesse des femmes*, Paris, 1923; *Les Climats*, Paris, 1924; *Le Poème de l'amour*, Paris, 1924; *Passions et vanités*, Paris, 1926; *L'Honneur de souffrir*, Paris, 1927; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Miresme de departe*, tr. A. Pop-Marţian şi Ştefan Bălceşti, Câmpulung Muscel, 1927; *Poèmes d'enfance*, Paris, 1929; *Exactitudes*, Paris, 1930; *Le Livre de ma vie*, Paris, 1932; ed. (*Cartea vieții mele*), tr. Irina Izverna-Tarabac, pref. Irina Mavrodin, Pitești, 2009; *Derniers vers et Poèmes d'enfance*, Paris, 1934; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Versuri*, tr. Demostene Botez şi Lazăr Iliescu, introd. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1971; Anna Brâncoveanu de Noailles, *Cartea vieţii mele* – Marcel Proust, *Scrisori către Anna Brâncoveanu de Noailles*, îngr. şi tr. Virgil Bulat, Bucureşti, 1986; *Dispreţul vanităţii*, tr. Lazăr Iliescu, Timişoara, 1995.

Repere bibliografice: Charles Maurras, *L'Avenir de l'intelligence*, Paris, 1905, *209–220*; Léon Blum, *En lisant. Réflexions critiques*, Paris, 1906, *64–83*; Remy de Gourmont, *Promenades littéraires*, Paris, 1906, *passim*; Gaston Rageot, *Le Succès. Auteurs et public*, Paris, 1906, *103–111*; Marcel Proust, *„Les Éblouissements"*, „Le Figaro", 1907, 15 iunie; René Gillouin, *La Comtesse Mathieu de Noailles*, Paris, 1908; E. Lovinescu, *Critice*, I, Bucureşti, 1909, *283–306;* Jean de Gourmont, *Muses d'aujourd'hui*, Paris, 1910, *35–45*; André Gide, *Jurnal. Pagini alese. 1880–1951*, tr. şi pref. Savin Bratu, Bucureşti, 1970, *120–121*; *Madame de Noailles et les Roumains*, „Revue roumaine", 1912, 4; Octavian Goga, *Din umbra zidurilor*, Bucureşti, 1913, *84–86*; René Lalou, *Histoire de la littérature contemporaine*, Paris, 1924, *408–414*; Joseph Bédier, Paul Hazard, *Histoire de la littérature française*, II, Paris, 1924, *305–306*; Iorga, *Oameni*, III, *370–371*; Al. Tzigara-Samurcaş, *„Le Poème de l'amour"*, CL, 1925, iulie-august; René Benjamin, *Sous l'œil en fleur de Mme de Noailles*, Paris, 1928; Maurice Barrès, *Mes Cahiers*, II, Paris,1930, *108*, III, Paris, 1931, *96*; Paul Zarifopol, *Artişti şi idei literare române*, Bucureşti, 1930, *3–6*; Marcel Proust, *Correspondance générale*, vol. II: *Lettres à la comtesse de Noailles. 1901–1919,* îngr. Robert Proust şi Paul Brach, Paris, 1931; Jean Larnac, *Comtesse de Noailles. Sa vie, son œuvre*, Paris, 1931; [*Anna de Noailles*], „Les Nouvelles littéraires", 1933, 551 (grupaj special); Elena Văcărescu, *Memorii*, tr. Aneta şi Ion Stăvăruş, pref. Ion Stăvăruş, Cluj-Napoca, 1989, *166–181*; Horia Furtună, *Contesa de Noailles*, Bucureşti, 1933; Louis Barral, *Anna de Noailles*, CL, 1933, septembrie; Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, îngr. Dan Grigorescu şi Florin Toma, introd. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1985, *251–252*; Colette, *Discours de réception à l'Académie Royale de Langue et Littérature Françaises de Belgique*, „Bulletin de l'Académie Royale", 1936; Albert Thibaudet, *Histoire de la littérature française de 1789 à nos jours*, Paris, 1936, *548*; Marthe Borely, *L'Émouvante destinée d'Anna de Noailles*, Paris, 1939; Charles du Bos, *La Comtesse de Noailles et le climat du génie*, Paris, 1949; Edmée de la Rochefoucauld, *Anna de Noailles*, Paris, 1956; Jean Cocteau, *La Comtesse de Noailles. Oui et Non*, Paris, 1963; Louis Perche**,** *Anna de Noailles*, Paris, 1964;

Negoiţescu, *Scriitori*, *489–500*; George Hanganu, *Interferenţe şi peisaje literare franceze*, Bucureşti, 1973, *70–87*; Cristian Popişteanu, *Anna de Noailles*, RL, 1976, 42; Elisabeth Higonnet, *Anna de Noailles, cœur innombrable. Biographie. Correspondance*, [Paris], 1989; Gabriela Stoica, *Ultima Şeherezadă. Contesa Anna Brâncoveanu de Noailles*, Bucureşti, 1991; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *480–481*; Maria Platon, *Anna Brâncoveanu de Noailles: poezia*, Iași, 1998; Cornelia Ştefănescu, *Destinul unei întâlniri. Marcel Proust şi românii*, Bucureşti, 2001, *63–93*; Ștefania Viorica Rujan, *Trois cas d'intégration dans l'espace culturel français: Anna de Noailles, Marthe Bibesco, Hélène Vacaresco*, Iași, 2003, *81–237*; Roxana Verona, *Parcours francophones. Anna de Noailles et sa famille culturelle*, Paris, 2011. ***G.O.***

NOI, săptămânal apărut la Gyula de la 4 octombrie 1991 până în 2000, editat de Uniunea Românilor din Ungaria. De la numărul 40/1994, are titlul *Noi românii din Ungaria*, iar din 2000 îşi schimbă titlul în „Foaia românească". Redactor-şef: Alexandru Hoţopan. Colectivul de redacţie este alcătuit inițial din Eva Ruja Bányai, Edda Illyés, Tiberiu Juhász, Ştefan Oroian, Ana Radics Repinsky. În articolul-program *Debut*, semnat de Gheorghe Petruşan, se spune: „Noul săptămânal ar trebui să fie, după părerea noastră, o gazetă cu un pronunţat caracter românesc, o oglindă a trecutului şi prezentului nostru politic şi cultural, care nu se mulţumeşte numai cu înregistrarea evenimentelor, ci s-ar angaja să fie şi un îndrumător, un mijloc de orientare şi de educare în spirit românesc". Revista reflectă înainte de toate viaţa românilor din Ungaria, oferind numeroase informaţii despre evenimente din satele româneşti Micherechi, Bătania, Aletea, Citighaz, Letea Mare, Bedeu, Săcal ş.a., dar şi despre comunitatea românească din Gyula. Publicaţia reflectă şi aspecte din viaţa şcolară, relatează despre reuniuni, schimburi culturale cu românii din ţară, apariţii de cărţi, analizează istoricul legăturilor româno–maghiare, evocă figurile unor personalităţi locale, se ocupă de istoria învăţământului, dă informaţii etnografice, folclorice şi religioase. Un loc important este rezervat literaturii, reproducându-se număr de număr poezii, schiţe, nuvele ale unor autori români clasici sau contemporani: M. Eminescu, Al. Vlahuţă, I.L. Caragiale, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Otilia Cazimir, G. Topîrceanu, Ana Blandiana, Mircea Dinescu ş.a. Nu sunt ocoliţi nici scriitorii din diaspora: Eugen Ionescu, Emil Cioran, Paul Goma, I. Negoiţescu ş.a. Din grupul statornic de colaboratori sunt de amintit Florin Olteanu (*Soarta românilor sud-dunăreni*), Eva Ruja Bányai (*Cât se mai predă româneşte la Jaca?*), Tiberiu Boca (*Românii din Ungaria şi presa din România*), Gh. Santău (*Impresii despre Avram Iancu*), Ana Hoţopan (*Paul Goma*), Tiberiu Juhász, Edda Illyés (*La Pécs. Consfătuire pe tema învăţământului şi a culturalizării minorităţilor*), Gheorghe Petruşan, Kozma Mihály. Între cercetătorii şi oamenii de cultură din România, foarte activi se dovedesc Eugen Gluck (probleme de istorie şi relaţii reciproce), Mircea Popa (legături culturale şi literare), Iulian Negrilă, Gheorghe Şora, Géza Kovács, Gavril Scridon, Vasile Voia. Victor Iancu ţine o „cronică a limbii", iar Maria Berényi creionează *Portrete române din Ungaria* (Petre Mihuţiu, Ioan Popovici-Desseanu, Ilie Mişcuţia, George Vasilievici ş.a.). Sunt prezenţi şi unii scriitori români locali, precum Şt. Oroianu, Ilie Ivănaş, Ştefan F. Olaru. Se publică o serie de comentarii la cărţi recent apărute, se discută despre biblioteci, evenimente culturale (Forumul Românilor de la Neptun, Ziua minorităţii române din judeţul Bichiş, repere culturale ale românilor din Ungaria la Cluj, societăţi de prietenie, consfătuiri, simpozioane, vizite reciproce). Un loc aparte se acordă dezvelirii unor plăci comemorative (M. Eminescu la Budapesta, Liviu Rebreanu la Gyula), interviurilor cu scriitori din ţară (Ileana Vulpescu) sau cu diplomaţi (Gh. Albuţ), revista dovedindu-şi pe deplin utilitatea. ***M.Pp.***

NOICA, Constantin (11.VII.1909, Vitănești, j. Teleorman – 4.XII.1987, Sibiu), eseist, traducător.

Este fiul Clemenţei (n. Casassovici) şi al lui Grigore Noica, moşier. Cursurile gimnaziale, urmate la Liceul „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti (1920–1924), sunt continuate la secţia modernă a Liceului „Spiru Haret" (1924–1928). Fiind printre cei dintâi elevi ai clasei, alături de Arşavir Acterian şi Barbu Brezianu, **N.** are lecturi literare bogate şi dovedeşte înclinaţii spre beletristică. În decembrie 1927 debutează în „Vlăstarul", revista elevilor de la Liceul

„Spiru Haret”, cu poemul în proză *O poveste*. Mai publică în lunile următoare câteva articole, patru poezii (dintre care una, cu titlul *Meşterul Manole*, este dedicată lui Lucian Blaga), iar la recomandarea lui Ion Barbu (care i-a fost profesor câtva timp) în „Viaţa literară” a lui I. Valerian i se tipăreşte poezia *Învierea* (dedicată unui coleg, Radu Sighireanu). Se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti şi optează pentru specializarea în filosofie. „Ariditatea” studiilor filosofice este reechilibrată de activitatea publicistică la „Ultima oră”, unde colaborează de la înfiinţarea cotidianului (decembrie 1928) la pagina culturală, îngrijită de Petru Comarnescu. Aici studentul **N.** publică numeroase eseuri, cronici, note, interviuri despre viaţa culturală curentă, îndeosebi despre cea literară. Este momentul când începe să semneze şi în „Vremea”, mai ales „notaţii”, dar şi eseuri sau cronici. Iar dintre proiectele de publicaţii ale Tinerei Generaţii se realizează pentru început „caietele semestriale de sinteză naţională în cadrul secolului XX”, intitulate „Acţiune şi reacţiune” (două numere, 1929, 1930), scoase împreună cu Petru Comarnescu, Ionel Jianu ş.a. În 1931 susţine examenul de licenţă cu teza *Problema lucrului în sine la Kant*, acesta fiind filosoful sub semnul căruia stă din 1928 până în 1940. După ce în vara anului 1931 este audient la Liga Naţiunilor din Geneva, unde obţinuse o bursă, e încorporat la o unitate de vânători de munte din Sinaia. Este o vreme de autosuspendare publicistică, între noiembrie 1931 şi octombrie 1932, când face totuşi un pas înspre „Revista de filosofie” cu o cronică despre Tudor Vianu şi alta despre Immanuel Kant. În toamna lui 1932 va intra ca bibliotecar la Seminarul de istoria filosofiei al lui P.P. Negulescu. Concomitent, începe studii universitare de matematică şi de filosofie clasică, în vederea adâncirii filosofiei ştiinţei şi a istoriei filosofiei. Nu promovează decât primul an la Facultatea de Matematică, dar revine la activitatea publicistică, scriind la „Rampa” şi la „Credinţa” (din decembrie 1933 până în decembrie 1934); participă la activitatea Asociaţiei de Arte, Litere şi Filosofie Criterion şi e prezent în revista „Criterion”. La începutul lui 1934 este atras împreună cu alţi tineri (Ion I. Cantacuzino, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, H.H. Stahl) în comitetul de redacţie al revistei „Convorbiri literare”, în paginile căreia tipăreşte câteva cronici şi două necrologuri; dar grupul va demisiona în bloc la sfârşitul lui iunie. Anul 1934 marchează şi debutul editorial al lui **N.**, cu *Mathesis sau Bucuriile simple*, lucrare tipărită la propunerea Comitetului pentru premierea tinerilor scriitori needitaţi; este şi anul când refuză un post de asistent la catedra lui P.P. Negulescu şi când se orientează mai hotărât către activitatea filosofică. Retras la Sinaia, meditează la cărţi filosofice, tălmăceşte lucrări din Descartes şi din Kant, iar pentru a se întreţine face traduceri literare, singur ori în colaborare cu soţia sa, Wendy (n. Muston). Acum îi apar *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz şi Kant* (1936; Premiul Academiei Române), *De Caelo. Încercare în jurul cunoaşterii şi individului* (1937) şi *Viaţa şi filosofia lui René Descartes* (1937). În 1938 pleacă pentru studii de specializare la Paris cu o bursă oferită de Institutul Francez de Înalte Studii din România. Revenit în ţară în 1939, îşi susţine în 1940 doctoratul în filosofie la Universitatea din Bucureşti cu lucrarea *Schiţă pentru istoria lui „cum e cu putinţă ceva nou”*. Din toamna lui 1938 până în toamna lui 1940 se avântă în activitatea politică naţionalistă de dreapta şi în septembrie şi octombrie 1940 colaborează la „Buna Vestire” cu articole ideologice deschis în favoarea legionarilor. O experienţă publicistică personală este gazeta „Adsum”, scoasă la Sinaia în august 1940, în număr unic şi cu texte scrise doar de el. Spre sfârşitul anului e angajat referent la Institutul Româno–German din Berlin (director Sextil Puşcariu). Ca referent (până în 1943), mijloceşte relaţii interculturale, ţine conferinţe, publică traduceri de broşuri, scrie câteva studii intitulate *Filosofia politică a Germaniei de azi* ori plănuieşte o lucrare de prezentare, pentru lumea germană, a spiritualităţii româneşti, proiect din care s-au materializat *Pagini despre sufletul românesc* (1944). În anii războiului, la Bucureşti, participă deosebit de activ la întemeierea Asociaţiei Filosofice „Prietenii lui Nae Ionescu”, la îngrijirea anuarului „Izvoare de filosofie” (1942–1943) şi la editarea a patru cursuri universitare predate de Nae Ionescu. Tot acum se înscrie la un concurs pentru ocuparea unei conferinţe de filosofie a culturii la Universitate. Respins la examen în februarie 1944, prin jocuri de culise (fapt pentru care Lucian Blaga, singurul care preda în ţară filosofia culturii, îşi prezintă demisia din comisie), **N.** se va retrage la moşia de la Chiriacu, unde va rămâne din toamna lui 1944 până în primăvara lui 1949. În 1946 cere Tribunalului Poporului să fie judecat pentru articolele scrise în toamna lui ’40, dar cererea este

clasată. În 1947 publică un studiu despre Goethe – după ce în anii războiului se orientase tot mai mult spre Platon (voia să scrie o monografie despre filosoful grec) şi Hegel (din care traduce şi tipăreşte o lucrare). Întrucât în 1938 tatăl îi cedase cincizeci de hectare ca să se poată întreţine, iar după moartea acestuia îl moşteneşte, în 1949 este arestat, expropriat şi i se stabileşte domiciliu obligatoriu în alt judeţ decât cel în care se afla moşia. Alege Câmpulung, unde se va afla până în toamna lui 1958. Aici meditează şi scrie studiile *Încercare asupra filosofiei tradiţionale* (1950), *Anti-Goethe* (1952) şi povesteşte în scris *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel (manuscris trimis clandestin în străinătate şi tipărit la Paris în 1962). Se întreţine din lecţii particulare. Divorţează de englezoaica Wendy Muston (căsătorie din care s-au născut Dinu în 1942, viitor diacon călugăr într-o mănăstire ortodoxă din Marea Britanie şi în ultimii ani în România, şi Dina în 1944, care în 1955 se stabileşte în Marea Britanie împreună cu mama ei). **N.** se recăsătoreşte în 1952 cu Mariana Nicolaide, cu care va rămâne până la sfârşitul vieţii. Arestat în decembrie 1958 şi învinuit, cum va menţiona el însuşi, pentru „1. ascultare de posturi de radio străine şi comentarii duşmănoase; 2. răspândirea lucrărilor mele în manuscris şi a cărţilor primite de la Emil Cioran şi Mircea Eliade; 3. preconizarea unei schimbări a regimului", este judecat şi condamnat la douăzeci şi cinci de ani de muncă silnică. Eliberat în august 1964, i se oferă să aleagă între expatriere şi rămânerea în ţară. Alege să rămână în ţară şi peste un an este încadrat cercetător la Centrul de Logică al Academiei, unde se ocupă cu istoria logicii, exegeza greacă a aristotelismului şi traduce scrieri ale lui Teofil Coridaleu în limba franceză. Se pensionează în 1975 şi se stabileşte la Păltiniş, de unde revine în Bucureşti cu diverse prilejuri. Perioada 1964–1987 cuprinde anii când **N.** îşi dă măsura personalităţii creatoare. Îşi formulează un sistem filosofic original, publică studii, eseuri de filosofie a culturii, se deschide spre spiritualitatea românească, îndeosebi către câteva culmi reprezentative din perspectiva sistemului de gândire, şi către limbajul filosofic românesc, face traduceri din Platon şi contribuie – alături de Petru Creţia – la realizarea ediţiei *Opere* ale filosofului Ideii, militează, în scris şi organizatoric, pentru tipărirea manuscriselor lui M. Eminescu, reia proiectul unei şcoli filosofice, încolţit încă din anii războiului, şi este mentor pentru mai mulţi tineri, între care în prim-plan se află Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Sorin Vieru, Thomas Kleininger şi alţi câţiva, independent unul de altul, precum Alexandru Surdu, Vasile Dem. Zamfirescu ş.a. „Mi-am trăit viaţa în idee, *fără rest*" – se dezvăluie, adâncindu-se în sine, autorul. La 3 iulie 1990 a fost ales membru post-mortem al Academiei Române. Studiile, articolele, eseurile, comentariile şi traducerile, tipărite în numeroase reviste de specialitate sau culturale, au fost semnate şi A.C.I., A.C. Ion, Attius, Caelius, Cassandra Nicodim, c. n., C.N., C. Nicasius, Nicodim, Novus.

Ideea cu care a început aventura „cărturărească" a lui **N.** este cea de *mathesis universalis*, iar către sfârşitul vieţii el ajunge la ideea „devenirii întru fiinţă". În *Mathesis sau Bucuriile simple*, pe urmele lui Blaise Pascal, care distingea între spiritul de geometrie şi cel de fineţe, cu alte cuvinte între spiritul ştiinţific şi cel literar-artistic, autorul nuanţează distincţia spre a o prelungi etic şi a întemeia speculativ „teoria" „bucuriilor simple", a simplităţii şi a modestiei, cu corolarul excesului în puţin, pentru a înfăptui un ideal etic pe care l-a urmărit întreaga viaţă: „să apropiu viaţa de idee, s-o modific pe ea în sensul ideii". La începutul anilor '30, **N.** s-a orientat spre critica culturală, îndeosebi spre cea literară, cu însemnări despre Tudor Arghezi, Eugen Goga, Cezar Petrescu, Lucian Blaga, E. Lovinescu, G. Bacovia şi mulţi alţii – adunate mult mai târziu în *Semnele Minervei*, în *Între suflet şi spirit* ş.a., cuprinse în seria *Publicistică* (I–III, 1994–2004) –, de care se delimitează prin *Mathesis*... Unui lustru al speculativului, cu *Concepte deschise*…şi cu *De Caelo*, îi succedă un respiro raţionalist şi literar în marginea lui Descartes, apoi adâncirea într-o temă sugerată de Kant: „cum e cu putinţă ceva nou", în finalul lucrării de doctorat despărţindu-se de filosoful care îl „confiscase" în adolescenţă, spre a se orienta către ideile lui Platon şi ale lui Hegel, pentru ca mai târziu să-şi găsească *terra mirabilis* în sufletul poporului român şi în „sentimentul românesc al fiinţei". Terenul era pregătit prin despărţirea de ceea ce e nefilosofic în Goethe – nu de spiritul goethean, cum ar sugera titlul iniţial, *Anti-Goethe* –, iar după suspendarea forţată din viaţa culturală din anii '60, prin deschiderea către subsolul arhaic al limbii române, pentru a scoate la suprafaţă şi a reactualiza semnificaţiile pierdute întru o nouă „rostire filosofică românească". În ultimii doi ani de închisoare, când i se pun la îndemână câteva cărţi

filosofice, hârtie şi creion, **N.** evadează în meditaţie către sistemele lui Platon, Aristotel şi Kant – pe care le povesteşte în *Douăzeci şi şapte trepte ale realului* (lucrarea se va tipări în 1969). Deşi fusese condamnat pentru că întreţinea corespondenţă cu străinătatea, curând după ce se află „afară”, în noua realitate socialistă, cumintele necuminţit reia corespondenţa cu străinătatea – de data aceasta doar cu fiica sa, Dina, căreia îi trimite, nici mai mult, nici mai puţin, tocmai „amintiri din casa morţii”, intitulate *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru* (publicate postum, în 1990). În paginile lor autorul transfigurează literar victoria fostului deţinut asupra împrejurărilor din exterior şi găsirea căii către „necesitatea lăuntrică”. Odată înţeleasă „necesitatea lăuntrică”, cărturarul începe încă o „povestire”, pe înţelesul tuturor, a hegelienei *Fenomenologii a spiritului* (în „România literară”), se deschide către straturile adânci ale câtorva cuvinte româneşti, se străduieşte, într-un mod exemplar, să pună la îndemâna tineretului chipul lui Eminescu aflat în manuscrisele de la Biblioteca Academiei Române. Studiile se succedă într-un ritm impresionant: *Lumea culturii şi Eminescu*, *Un miracol al culturii româneşti*, *Un simplu caiet*, *Margini şi nemargini ale limbii*, *Despre geniu*, *Un uomo universale*, *Marginalii la un vers*, *Eminescu şi nefiinţa*. El vrea să probeze că „omul deplin al culturii române” – cu expresia fericită a lui N. Iorga – este şi un mare pedagog al neamului şi că oferă un model de cărturar pentru tineretul în formare. Dă şi câteva comentarii în marginea creaţiei eminesciene, sub exigenţă filosofică, despre „infinit şi infinire”, haos şi neant, câmpurile fiinţei, arhei, cât şi o interpretare filosofică a *Luceafărului*, prin prisma conceptelor de general şi particular, conform modelului ontologic şi logic I–D–G (Individual–Determinaţii–General). ***M.Dn.***

În 1944 **N.** publică un jurnal de idei (*Jurnal filosofic*) în care notează un număr de reflecții despre filosofie, ca disciplină prioritară a spiritului, despre singurătatea comunitară, despre bunul simț, etica devenirii și accesul spiritului tânăr la cunoaștere. Sunt, de bună seamă, nenumărate alte teme în aceste fragmente în care două personaje se repetă: fiul risipitor și fratele fiului risipitor. Fiul risipitor este spiritul cel bun, spiritul neliniștit, cel ce caută și pune lumea în mișcare. Fratele rămas acasă este spiritul stătător, invidios, mărginit, cel care ține lumea pe loc. Noi, românii, am avea două suflete: sufletul pastoral și sufletul agrar, avertizează Noica:

„tot ce e nostalgie și libertate, tot ce e sentiment artistic, tot ce e sete de zări noi – spun unii – ține la noi de sufletul păstorului. Dar a trecut peste noi sufletul stătător al plugarului și l-a pustiit, are să-l pustiască. Suntem țara lui Cain, în care Abel n-a murit încă de tot. Dar va veni pedeapsa lui Dumnezeu, mașina, și-i va mătura pe amândoi: – pentru ca neamul lor să crească, să crească biblic, dincolo de zările țării”. E dificil de comentat textele unui filosof care spune că nu există adevăr, există numai adevăruri. Adevărul este că, odată cu lectura moraliștilor, ești silit să cazi într-un detestabil estetism sau mai bine-zis într-un paradox al estetismului. Acest fapt se verifică prin jurnalul lui **N.** Nu toate propozițiile filosofului sunt acceptabile, dar trebuie recunoscut că propozițiile lui sunt frumoase, arată o extraordinară finețe a gândirii. Și, dacă sunt frumoase, sunt, cel puțin în parte, și adevărate.

Trebuie, apoi, protestat când filosoful face elogiul ignoranței („ignoranță, câtă viață este în tine!”) sau când cade într-un evident sofism: „Ce interesant e să trăiești eticul și ce anost să-l teoretizezi!” (asta într-un jurnal care tocmai acest lucru anost face: teoretizează eticul, vorbește într-o sută de feluri despre ce e rău și ce e bine să faci în viață!). Iată dilema bietului spirit critic, ar zice **N.** El este condamnat să judece și ce-i place, și ce nu-i place și, nefiind de acord cu o idee, să se resemneze în fața frumuseții enunțului ei. O ieșire din paradox (s-ar putea numi paradoxul criticului) totuși există, trebuie să existe. Place frumusețea limbajului, dar bine ar fi ca frumusețea să nu stea prea mult timp departe de adevăr. Și, apoi, nu este totdeauna sigur că ceea ce contrazice adevărurile curente (adevărurile bunului simț) este, din capul locului, neadevăr, nu are, cu alte cuvinte, îndreptățirea lui. Fie numai faptul că provoacă spiritul și-l obligă să se îndoiască de sine. Iar acolo unde apare îndoiala se naște și posibilitatea cunoașterii. Cunoașterea, dovedește **N.**, are nevoie de exercițiul incertitudinii. Fără el, devine o știință stătătoare, materia Profesorului de filosofie, tema fratelui fiului risipitor. Și tocmai împotriva acestei științe pledează *Jurnalul filosofic* cu vervă, cu inteligență, cu o mare imaginație a ideilor. **N.** și-a creat un scenariu, și-a luat un rol (rolul intelectualului incomod, cel care seamănă îndoiala) și propune o mică mitologie filosofică din care se reține că filosofia nu este posibilă decât la oraș, într-o rodnică singurătate comunitară (este, aici, vechea idee a lui Montaigne că omul care meditează își găsește liniștea în singurătatea creată de marea aglomerare urbană), că „e încă prea multă natură în România”, că acela care iubește muzica are șansa de a întâlni într-o zi filosofia, că școala este bună cu condiția de a nu o lua în serios, în fine, că „libertatea de a fi absurd stă la originea filosofiei” și „singura școală valabilă, singura școală creatoare de cultură, e aceea în care profesorul însuși trece examene”. **N.** nu iubește școala care dăscălește și bagă în mintea tânără cadavre de idei. El, filosoful experienței, vorbește tot timpul de necesitatea de a produce unele rupturi în viața spirituală românească. În afară de despărțirea de filosofia de școală (de „bietul Maiorescu”), trebuie și o despărțire de „țărănescul” nostru: „despre imposibilitatea de a prelungi *țărănescul* nostru care e incapabil să dea o filosofie, și nu numai o filosofie”. La acest punct, esențial pentru civilizația și cultura noastră, **N.** este mai aproape de Cioran decât de Mircea Vulcănescu. Acesta din urmă e de părere că tot ceea ce este important în cultura noastră a ieșit de la sat sau, cel puțin, a trecut prin sat. Ar putea fi contrazis filosoful **N.**, dar la un moment dat se contrazice singur: citează în mai multe rânduri proverbele noastre și zice că omul simplu știe mai bine, în unele privințe, decât Profesorul de filosofie. Știe, de pildă, că nu trebuie să-i dai sfaturi celui care n-are chef să te asculte. Și altele ca acestea din care filosoful care contestă țărănescul nostru scoate remarcabile reflecții. Se știe că filosofii contestă evidențele, revin asupra contestației, se contrazic și știu să fugă la timp din paradoxul în care l-au introdus pe cititor. **N.** o face, oricum, în chip sclipitor. Nu te poți supăra pe el din moment ce te avertizează că orgoliul este un păcat și că bunul simț e de multe ori o piedică în calea cunoașterii. Dar bunul simț e mai mult decât atât, sunt pline capodoperele omenirii de acest bun-simț. Moraliștii secolului al XVII-lea nu fac decât să laude, când este vorba de *l’honnête homme*, bunul simț, această virtute modestă și întemeietoare a omului. **N.** spune ceva și despre literatură: „recunosc că literatura e o mare pierdere de timp; dar e dintre marile pierderi de timp care pot fi un câștig, pe când celelalte...”. Celelalte care sau celelalte ce filosoful nu mai spune. El mărturisește că n-a putut citi niciodată până la capăt *Divina Comedie*: „e atâta monstruoasă ordine acolo”. A citit *Biblia*, l-a citit, bineînțeles, pe Kierkegaard, dar: „omul acesta a atins toate problemele valabile, dar ce anost le discută, aproape întotdeauna”, recitește și pe Racine (care, hotărât, nu-i place), pe Claudel, dar nici acesta nu i-a spus mare lucru. A frecventat în câteva rânduri seminarul lui Heidegger și ce crezi, „cititorule, cinstitorule, cârtitorule”, c-a descoperit: că și Heidegger este profesor, până și el nu poate scăpa de ticurile profesoratului, vrea răspunsuri exacte, nu-l lasă pe elev să aproximeze, așteaptă ca ucenicul să știe. Și tocmai aici este greșeala spiritului, după **N.**: „esența profesorului e de a împiedica gândirea să fie căutare, spre a fi exactitate”. Un jurnal intim este o cronică a interiorității, o autobiografie fragmentară, pe când jurnalul filosofic al lui **N.** pune complet viața intimă între paranteze. Nimic despre omul care scrie jurnalul, despre iubirile, urile, înfrângerile sale. Și, totuși, poate fi aflat din aceste însemnări ceva despre „spiritul Noica” dominat de îndoieli. Rodnice îndoieli, care amintesc de caietele lui Valéry. Și

acolo se află, în mai mare dezordine și, poate, cu mai mare sinceritate, o cronică a stărilor de spirit, un jurnal al spiritului care caută o cale spre adevăr și, de cele mai multe ori, n-o află. Există, cu toate acestea, o deosebire importantă: **N.** nu caută adevărul pentru că nu crede că el există, caută numai adevărurile sale. Este o vitalitate spirituală în acest spirit relativist, o cruzime realistă, din când în când, în luciditatea spiritului fascinat de paradoxurile sofismului: „Să pui ordine în lucruri. Să desparți nepotrivitul de nepotrivit și să pui potrivitul lângă potrivit. Să faci sinteze, apropiind oamenii între ei, căsătorindu-i între ei și cu lucrurile – ce adânc filosofic exercițiu!". Sau în aceste meditații sceptice despre legătura dintre politică și filosofie: „Platon – spunea lumea – și-a pierdut timpul pe lângă tiranii Siciliei încercând zadarnic să întemeieze o cârmuire după principiile filosofiei. Ca și cum un filosof ține neapărat să reușească! Ține să învețe. Boissier arăta că filosofia a guvernat odată lumea: sunt cei cinci ani de prim-ministeriat ai lui Seneca, sub Neron. Tot mai vreți filosofi?". Fiind vorba de biografia filosofului, trebuie amintit și jurnalul (memorialul) său – *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* – scris în detenție și tipărit după dispariția autorului. Spre stupefacția (și indignarea) prietenilor săi de exil, **N.** laudă aici condiția sa de recluziune pe motiv că ea i-a dat posibilitatea de a-și pune ordine în idei și a medita în tihnă la condiția sa existențială. În fapt, nici *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* nu-i un jurnal intim în sensul strict al termenului. Este o meditație despre omul ajuns în pragul insuportabilului. Câteva elemente de cadru (detenție, relațiile dintre deținuți, reacțiile umane în recluziune etc.) facilitează această confesiune. Aici se află adevăratul **N.**: un spirit care nu se simte bine în secolul său. Naratorul lui ajunge la închisoare din motive politice și trece printr-o experiență care îl preocupă și teoretic, ca filosof. Naratorul are înțelegere pentru tot ceea ce se întâmplă și încearcă să valorifice, în planul reflecției, nenorocirile prin care trece. Alec, un coleg de celulă, are 22 de ani și nu înțelege de ce trebuie să-i fie milă de torționarii săi. Filosoful, om mai în vârstă și mai cultivat, vorbește de mizeria politicii moderne și arată că „nimeni nu mai e în adecvație cu nimeni" în timpurile noastre. El are o teorie și teoria spune că lumea modernă este faustică, adică: în ea posibilul primează asupra realului. Așadar: „grație tehnicii, lumea noastră s-a mutat din realul cel aspru sau indiferent în blândețea posibilului". Și tot el, în dialog mental cu Alec, tânărul sportiv care habar nu are despre dialectica posibilului: „cum stăm amândoi așa, nevinovați, dar cu vina posibilă, simt tot primatul posibilului asupra realului". Ideea ar fi că individul modern are o culpă potențială în această „stupidă primă jumătate a veacului XX". Omul trăiește, dar, fără să știe, trăiește în eroare și naratorul se roagă pentru iertarea lui. Se roagă pentru anchetatorii lui și pentru Marx și, în genere, vede în orice individ un posibil frate Alexandru (un ofițer rus care salvase o mănăstire din Moldova și lăsase o însemnare prin care cerea ca maicile să se roage pentru sufletul lui). Nu e mila creștină, ci mila filosofului care înțelege că oamenii de azi sunt beți de luciditate, dar nu de adevăr. Iar el i-ar dori împrieteniți doar cu adevărul, care, fapt reținut din jurnalul anterior, nici el nu-i posibil în stare pură, absolută. Numai adevărurile (adevărurile celui ce caută adevărul și nu-l găsește) sunt posibile. Ca să înțelegi toate acestea, spune naratorul lui **N.**, trebuie să cunoști recluziunea: „trebuie să fii azvârlit într-un loc ca acesta ca să-ți dai seama că problemele adevărate ale cugetului nu sunt de găsit în cărți". Cunoașterea înseamnă experiență, adică a trăi adevărul. O idee răspândită în eseistica filosofică din anii '30 ai veacului trecut. **N.** o experimentează acum, într-o situație specială. Personajul său este chiar azvârlit într-un astfel de loc. Și, apoi, cel ce spune că adevărul nu stă în cărți este un om de carte. El știe multe și se îndoiește, de aceea, de multe. Personajul lui Noica binecuvântează condiția de recluziune pentru că ea stimulează meditația. „Cum nu se gândesc oamenii, când sunt în libertate, la asemenea situații pure? Ce stupid se încurcă ei în situații derivate. Situația de aici ar putea fi chiar ideală". Pare o formă de masochism intelectual: detenția ca situație pură, situație ideală pentru reflecție. N. Steinhardt și chiar **N.** au binecuvântat experiența pușcăriei. „Acolo, argumenta N. Steinhardt, am descoperit pe Dumnezeu..."; „În celulă am avut timp să-mi pun ordine în gânduri" – declara **N.**, provocând toate convingerile despre recluziunea forțată. Filosofic privind lucrurile, ideea se poate accepta (detenția silește spiritul să-și definească în chip mai acut condiția). Însă, omenește vorbind, închisoarea este închisoare și, orice s-ar spune, nu este locul ideal pentru meditație. Naratorul lui **N.** are însă altă reprezentare a relațiilor lui cu puterea

represivă și vrea să tragă un profit pentru spirit chiar din situațiile imposibile. Este umilit de un anchetator cinic și el, filosoful, nu se supără. Scrie zile în șir despre zilele cosmice ale individului și, când este pe punctul să încheie, comandantul închisorii ia foile și le rupe fără să le citească. Credința prizonierului este că, dacă nu are nimic de spus umanității, nu merită să fie liber. Și apoi, în supărarea lui pe omul modern, îmbelșugat, lenevit în societățile de consum, se găsesc ideile filosofului existențialist din eseurile ulterioare. Iritarea sa față de lumea occidentală care a optat pentru civilizația bunăstării. Problema urâtului și a culturii (dilemă falsă, de altfel). Lumea de azi este vrăjită de urât. Cinste, omenie, cultură, creativitate, categorii fundamentale, au trecut în plan secund, lăsate să vină „de la sine sau să nu vină deloc...”. La întrebarea dacă există state ideale, naratorul lui **N.** răspunde: „Dacă un stat funcționează prea bine ca stat, e o pacoste pentru individ”. Și tot el: „Umanitatea a avut noroc că n-a încercat nimeni să realizeze «Republica» lui Platon: totalitarismele veacului nostru nu sunt nimic pe lângă ea. Ori de câte ori aud pe cineva plângându-se că nu capătă pașaport, îi spun că în statul lui Platon omul nu poate ieși din cetate până la 50 de ani, și chiar atunci doar cu o misiune specială. Noroc că statul va dispărea într-o zi, după câte spun comuniștii. Din păcate nu se știe când”. Cu toate acestea, prizonierul lui **N.** preconizează și el un stat ideal și anume „un stat al creditului nelimitat”, acela care produce și sprijină pe oamenii aleși. Adică elita unei societăți. Asta vrea să spună că trebuie selecționați 200–300 de tineri între 30 și 35 de ani și, asigurându-le toate facilitățile materiale, să fie lăsați să facă tot ceea ce vor. Morala lor de viață trebuie să se țină după vorba Sfântului Augustin: „iubește și fă ce vrei”. Tinerii selectați și lăsați de capul lor, cu cecuri nelimitate în buzunar, sunt ființe cu o dotație umană completă, „intelectuală, morală și practic creatoare”. Ele vor guverna societatea de mâine. **N.** a încercat mai târziu, prin anii ’70, să selecteze el însuși 22 de tineri geniali și să-i pregătească pentru cultura de performanță. N-a prea reușit. La drept vorbind, n-a găsit nici unul. Nu e ușor de spus cum trebuie primită confesiunea acestui filosof care, ignorând culpa criminală și culpa metafizică (în terminologia lui Karl Jaspers), recomandă mila și se roagă chiar și pentru călăul său. Este el „desprins de toate”, cum zice la urmă? În orice caz, jurnalul

de detenție face aproape total abstracție de existența interioară a individului, arătând interes doar față de devenirea ideilor sale. Sub acest aspect, memorialul lui **N.** este decepționant. Nimic esențial în el despre tragedia omului silit la recluziune. Dimensiunea umană este lăsată deoparte și tocmai această latură este importantă într-o scriere subiectivă. Rămân, desigur, ideile. Ele fac parte din ceea ce s-ar putea numi utopia lui **N.**: un stat condus de o echipă de aleși, „mizeria oricărui delir politic”, primatul posibilului asupra realului și de aici neliniștile societății faustice etc. Și, dacă toate acestea sunt adevărate, statul guvernat de cei aleși (cei antrenați în spirit) nu ar scăpa de „mizeria oricărui delir politic”, intrând și el, fatal, în acest delir. Ca și în alte împrejurări, filosoful sugerează la timp că rostul său nu e să găsească soluții, rostul lui este să pună întrebări și să provoace insomnii spiritelor lenevite de filosofia bunului simț. O revenire spectaculoasă în literatura și filosofia română are **N.** după eliberarea din detenție, cu volumele *Rostirea filosofică românească* (1970) și *Creație și frumos în rostirea românească* (1973). El fundamentează prin aceste scrieri ceea ce, în limbajul existențialismului, se cheamă filosofia ființei, prefigurată deja de Mircea Vulcănescu în eseul *Dimensiunea românească a existenței*. Spiritul tăgăduitor dinainte acceptă acum realitatea istoriei și caută să definească o etică și o spiritualitate specifică din consultarea învelișurilor semantice ale cuvintelor.

Întoarcerea la filologie o recomandase și Nietzsche, care preconiza o genealogie a spiritului din cercetarea codului lingvistic: „un ochi exersat care să știe să citească în chip hotărât trecutul în straturile suprapuse ale textului”. Filosoful trebuie să întreprindă astfel o „lectură simptomală și genealogică” (*Uman, prea uman*), rolul lui fiind mai puțin să descopere, cât să recunoască în niște concepte vechi o gramatică a spiritului. Este ceea ce face (sub influența presocraticilor și a lui Heidegger) mai întâi Mircea Vulcănescu, apoi, mai sistematic, **N.** Punctul de plecare este, la el, Eminescu, în manuscrisele căruia filosoful descoperă expresii vechi și pilduitoare. Însă limbajul lui Eminescu nu este suficient. **N.** apelează la dicționare, psaltiri, scrieri filosofice vechi (Cantemir), cuvinte uitate în și mai uitate însemnări lăsate de călugări și dieci domnești, în scopul de a întocmi o genealogie a spiritului românesc: „Am voit să pătrundem – spune el în *Cuvânt înainte* – în uitarea românească”. Filosoful merge pe urmele unor „cuvinte de răspundere”, cum ar fi *sinele* și *sinea*, *întru*, *rost* și *rostire*, *fire* și *ființă* etc. și, luând în seamă toate sensurile (unele pierdute în istorie), scoate un mod de a fi și de a gândi al poporului nostru. Sinele, ca să luăm un exemplu, exprimă după eseist trei forme (sau trei straturi) ale eului: 1) unul pasiv („familia lui spirituală, clasa, poporul, cultura, ceasul lui istoric”), 2) conștiința activă a eului („este Ordinul în care te-ai încadrat, idealul tău, conștiința ta etică mai adâncă – libertatea ta”) și, în fine, 3) expresia lucidității eului („atunci el ține de libertatea care și-a aflat necesitatea”). E de la sine înțeles că o noțiune cu asemenea deschidere încorporează totul, de la divinitate la eros. Bucuria de acum a filosofului este să treacă prin cercurile cuvântului și să recunoască în spatele lor o filosofie de existență, un mod special de a întâmpina universul. Lângă sine, el pune sinea care poate denumi „ceva întru totul dincolo de uman”. Sinea ar fi partea nocturnă, germinativă a sinelui, un fel de Evă umbroasă ieșită din coasta raționalistă a lui Adam. Un vers din Eminescu: „Tu ești o noapte, eu sunt o stea” este interpretat, în sensul dialecticii de mai sus, ca o expansiune a luminii sinelui asupra întunericului sinei. Teoria lui Blaga asupra cunoașterii poetice care adâncește misterul este aplicată la relația sinelui cu sinea și duce în mitologia lui **N.** spre două principii fundamentale: „Acum noaptea sinei a devenit un haos, cu bogăția lui încă nedeslușită. O nouă trăsătură a sinei îți apare cu acest vers. Dacă lumina străpunge întunericul nopții, ea nu poate în schimb stăpâni și deslușí dintr-odată haosul. Pe măsură ce sinea este dezvăluită, ea se retrage și se învăluie mai departe. Te poți gândi o clipă la acel «eu sporesc taina lumii» al lui Blaga dacă aventura cunoașterii științifice din veacul nostru n-ar fi mai lămuritoare încă”. Capacitatea lui **N.** de a inventa o problematică gravă din ocultarea gramaticii este excepțională. De pildă, cazul verbului și al substantivului despre care se știe că exprimă o acțiune și o însușire. Pentru **N.**, în aceste părți de vorbire există o dramă a conștiinței. Verbul are, prin agresivitatea spiritului lui cezaric, ceva irațional. Substantivul exprimă, dimpotrivă, rațiunea îmblânzitoare: „Verbul îți este dat de procesele lumii sau de impulsurile și înrâuririle ființei proprii; substantivul în schimb reprezintă înstăpânirea ta de om asupra lumii. În timp ce verbul pune totul în disoluție, substantivul hotărăște, pune hotare, ca fiind solidar cu ideea și conceptul”. Astfel de considerații sunt gratuite până la o limită, căci un filolog de profesie nu va spune niciodată (neavând datele trebuitoare) că substantivul pune hotare, iar verbul le dă deoparte, lărgind orizontul spiritual al omului. Însă în această gratuitate (în fapt, inventivitate) trăiește puterea de creație a eseistului. Rolul lui este să împingă frontierele cunoașterii și să născocească ipoteze fertile pentru gândire. Limba nu este un simplu semn convențional, limba este „însăși rostirea de sine a ființei omului și a rânduielilor lui”. Atunci care e ființa noastră, ce ne spun etica, estetica românească? **N.** vede într-o expresie ca „ba” motorul dialecticii; „se cade – nu se cade” reprezintă cerul nostru moral, bazat pe o blajină intransigență și pe un echilibru care, ca principiu de viață, atestă vechimea noastră clasică. Câte un cuvânt ca *vremuiește* sau *cădere* îi dă lui **N.** însuflețire lirică. Prefixul *în* este o sărbătoare a gândului, el are darul, în limba noastră, să înființeze, să aducă în ființă. Particula *s* reprezintă în gramatica filosofică a lui **N.** elementul anarhic, acela care strică, pentru a vorbi în limbajul filosofului, rânduielile rostirii: „Pui un *s* și cuvântul s-a deșuchiat: *mintea* devine *sminteală* [...]; particula *s* este așadar operatorul nostru de *smintire*”. Altă dată filosoful ființei plânge biblic pe ruinele vreunui cuvânt. Pierderea vocabulei *petrecere* îi pare tot atât de tragică precum dispariția unui mare conducător de oști: „Cine e vinovat de pierderea câte unui cuvânt

în viața societății? Să fie bătrânii, tinerii? Să fie dascălii, scriitorii, omul de pe stradă? N-o știm bine dar întreaga obște plătește pentru moartea câte unui cuvânt – și am putea-o vedea limpede în cazul cuvântului «petrecere». Cuvântul acesta ne trebuia”. Comentariile acestea de un mare răsfăț al limbii, cu suceli și sminteli ingenioase de fraze elegiace, tind să se organizeze într-un sistem coerent de gândire. Eseistul nu uită că este totuși filosof și cea dintâi virtute a filosofului este să se pună de acord cu geometria. După sinele și sinea, cuvinte-vedete, cuvinte primordiale în acest alfabet filosofic al ființei noastre spirituale, termenii sunt grupați pe cicluri (*Ciclul ființei*, *Ciclul devenirii*, *Ciclul rânduielii*), după care urmează o cercetare cu un obiect mai precis (*Viața și societatea în rostirea românească*), însă în același stil de meditație în care strălucește, ca o piatră rară, aforismul. Aforismul nu mai este un scop, ci un mijloc de a sintetiza o demonstrație. „Viața nu merită să fie trăită fără comentariul ei” – scrie într-un loc autorul, și cele două elemente (viața și comentariul) stăpânesc spiritul eseistului hotărât să stea acum în umbră. În locul orgoliului juvenil de a da lecții și a impune o nouă tablă de valori morale apare calma dorință a spiritului matur de a înțelege morala ce guvernează viața unei colectivități. Glasul devine atunci spășit și grav, ironia tăioasă pe care o are în chip necesar orice moralist se transformă în înfiorare lirică. Mintea trasează în acest timp ocoluri largi în jurul noțiunilor. Pornit de la o vocabulă (*ba da*, *mă paște gândul),* gândul ajunge la Helada, la dialectică și la filosofia infinitului. Nu s-ar bănui o legătură între „dracul gol” al nostru și demonia lui Goethe. **N.** dovedește că legătura există și ceea ce părea la început speculație exagerată a unui spirit livresc sfârșește prin a fi acceptată ca verosimil: tema din *Faust*, *II* („cartea gândului care și-a ieșit din țâțâni”) este aceea care stă și în spatele „dracului gol”, simbolul realității demonice, Mefisto al spiritului românesc. După ce a stabilit o filosofie de viață și o etică din „adulmecarea câtorva cuvinte”.

Gabriel Liiceanu, Constantin Noica și Alexandru Paleologu

N. încearcă în *Creație și frumos în rostirea românească* să definească și o estetică a spiritului românesc, luând ca punct de plecare sensurile unor cuvinte ca *dor*, *depărtișor*, *ispitire*, *lamură*, *lămurire*, *a făptui*, *a săvârși*, *sfârșit*, *desăvârșit* etc. O estetică este poate mult spus: o coborâre spre rădăcinile limbajului pentru a scoate la lumină un fel particular al spiritului de a concepe și a defini creația și frumosul, apare calma dorință a spiritului matur de a înțelege morala unei colectivități, ceea ce e mai în sensul cărții. Dor este un arhetip care ne însumează, ca popor, și ne exprimă refuzând să ne exprime până la capăt: „o căutare de negăsire". Sinea (despre care filosoful vorbește pe larg în *Rostirea filosofică...*) este cuvântul de aur al limbii noastre; exprimă cununia omului cu lucrurile, poziția lui față de elemente. Dacă se traduce demonstrația lui **N.** în limbaj tematist, s-ar putea spune că sinea este figura spiritului românesc, aceea care exprimă mai bine direcția imaginarului și poziția față de univers. Sunt și sensuri, teme adiacente și plăcerea acestui filosof încântat de finețurile limbii române este să le urmărească în cronici, în cărți bisericești, proverbe, versuri populare. Din aceste învelișuri pierdute ale cuvântului el deduce, încă o dată, o mișcare a gândului și gândul duce totdeauna spre faptă și creație. Termenii ce exprimă această nuanță se leagă între ei ca treptele într-o ierarhie a cunoașterii, fixată în formule verbale dificile și rafinate: „Toate cuvintele – explică el – pe care le-am avut înaintea ochilor, de la *dor* și până la *lămurire*, sunt tot atâtea trepte către faptă și creație. *Dorul* lasă cugetul încă în nehotărârea dintre pasivitate și activitate, dar ispitele și ispitirea încep să pună accentul pe partea activă din om, iscodirea e și mai activă încă, până ce se trezesc în om iscusirile de un fel ori altul, care nu-l mai lasă în liniștea și astâmpărul lui. Omul trăiește câtva timp sub semnul lui «ce-ar fi să încerc», «va fi fiind și așa», «ar fi să fie», adică sub toate vrerile și trimiterile verbului, care e atât de iscoditor în limba noastră – pentru ca, în sfârșit, încercând în adâncul său în fel și chip, omul să iasă lămurit cu sine și cu lucrul". Nu se poate spune cât de exacte sunt aceste comentarii, dar se vede cât de frumoasă, fină este rostirea filosofului. Vorbind de cuvinte, el creează un limbaj propriu, cu un vocabular bogat, tras din vechile scrieri și din graiurile populare, ignorate în mod obișnuit de limba pur neologistică a presei literare. Ca la Sadoveanu și Creangă, limba lui are farmec și farmecul nu trece dincolo de marginile cărții: încercând s-o imiți, aerul de vechime piere și subtilitatea, adâncimea devin căutare și prețiozitate. În fraza eseistului cuvintele acestea, cu parfum de candelă și moliciuni de vechi icoane bisericești, trag mintea spre teritorii necunoscute. În fond, **N.** ne învață să citim dincolo de cuvinte și să vedem în *a fi* sau *iscodire*, *întru*, *către*, *spre* – vorbe banale – un efort colosal al spiritului de a încorpora lucrurile în coaja fragilă a expresiei. Prepozițiile, verbele auxiliare, infinitivul lung – toate exprimă o tulburare a spiritului, un efort de cunoaștere prin aproximare. **N.** dă exemplul construcțiilor verbale ale lui „a fi", în care pulsează, ca mercurul în recipiente complicate, îndoiala, posibilitatea, teama, opțiunea etc. A defini o spiritualitate prin limbă s-a încercat și altă dată. Uluitor la **N.** este însă faptul că, voind să facă o genealogie a cuvântului, ajunge să scrie o genealogie a spiritului românesc, folosind elemente ce se află la îndemâna oricui. Niște biete vorbe ca „o să fie" sau „depărtișor" se dovedesc a ascunde o istorie, o dramă și o bogăție de gândire ce surprind. Ar surprinde ele dacă n-ar fi creația, rostirea, limbajul lui **N.** atât de bine, frumos „împelițat" (spre a-i folosi o vorbă care-i place)? Într-o notă din *Rostirea filosofică* se poate citi: „Dar în orice comentariu zace un germene de îndrăcire, și toate întrupările gândului critic sunt statornic primejduite de împelițările lui". „Îndrăcirea" lui **N.** este ambiția lui de a coborî la rădăcinile limbii române pentru a descoperi „facerea omului românesc", finețea și adâncimea spiritului său. Primejdia vine din „împelițarea" prea frumoasă a comentariului. Ca gânditor preocupat de spațiul spiritual românesc, **N.** nu putea să nu ajungă la Eminescu, piatră de încercare pentru toate ambițiile creatoare ale intelectualului român. Iubirea lui pentru Eminescu a luat în ultimii ani forma unui cult, provocat sau numai întărit de întâlnirea cu caietele rămase de la poet. Răsfoindu-le, el are sentimentul că se află în fața unui miracol și publică în presă mai multe articole în scopul de a atrage atenția opiniei publice asupra însemnătății lor. **N.** are și o idee mai practică, aceea de a reproduce cele 14 000 de pagini de manuscris într-o ediție de facsimile. Proiectul a fost preluat și realizat, după dispariția filosofului, de către Academia Română, care a publicat, în 38 de volume, cele 14 000 de pagini. Ideea lui **N.** exprimată în articolele și memoriile strânse în volumul postum *Introducere la miracolul eminescian* (1992)

este că în paginile rămase în manuscris se ascunde un mare spirit și că acest fapt a fost înțeles de către puțini. Doar Nicolae Iorga, văzând în Eminescu „cea mai vastă sinteză făcută de vreun suflet de român”, ar fi avut viziunea totalității, grandorii spirituale a omului ascuns în foile îngălbenite. Ceilalți le-au privit cu ochi „de alexandrini”, inclusiv G. Călinescu, care, explorând totul și înțelegând mai mult decât contemporanii săi, a sfârșit prin a pune pe cântar lucrurile. Dar Eminescu nu trebuie „judecat” – zice **N.** – ci „cuprins”. Cuprinderea ar arăta un lucru: ceea ce este Goethe pentru germani este Eminescu pentru noi – „conștiința noastă mai bună”. De acord că Eminescu este conștiința noastră mai bună, la acest paragraf nici un superlativ nu este suficient de puternic, dar de ce crede filosoful că este o eroare intenția de a „judeca” însemnările rămase de la un mare poet? Și, apoi, ce înțeles are verbul „a cuprinde” în critică în afara noțiunii „judecată”? A judeca înseamnă, în fapt, a „cuprinde” dimensiunile unui fenomen și orice „cuprindere”, „încorporare” reprezintă o judecată. Suspiciunea de alexandrinism nu are, atunci, nici un rost când este vorba de G. Călinescu pe care, de altfel, **N.** îl prețuiește (un articol se intitulează: *Ne-am odihnit în Călinescu*). Rămâne însă nemulțumirea (și aici eseistul are întru totul dreptate) față de superficialitatea cu care alții au citit și citesc aceste manuscrise. Ele trebuie privite în totalitate, numai lectura integrală poate da o idee despre adâncimea spiritului eminescian. **N.** face această lectură din punct de vedere filosofic și rămâne uimit de ce află acolo. O magie, mai întâi, a „informului, a larvarului, a originalului”, o mare dorință de cultură și o cultură chiar profundă în mai multe domenii, deși nu totdeauna bine articulată. Întâlnirea cu „informul” eminescian poate fi însă „modelatoare” și **N.** se gândește ce s-ar produce în lirica română dacă aceste foi ar fi puse sub ochii poeților noștri. Și tot el dă răspunsul: „Gândindu-se la Socrate, oamenilor le-a fost rușine, pur și simplu, să-și spună filosofi. Credem că la fel trebuie să te încerce sfiala în țara lui Eminescu ori în țările altor mari poeți să te numești poet”. Trebuie luate atunci rândurile lui **N.** ca metafora unei mari iubiri spirituale. Recitind pe Eminescu în totalitatea scrierilor sale, el pune din nou în fața poetului tânăr oglinda acestei conștiințe vaste, avertizând: „nu există poet mare care să nu fie și un mare om de cultură, unul al vredniciei, nu numai al învrednicirii”. Jocul de termeni de la sfârșit amintește că autorul lucrării *Rostirea filosofică românească* nu și-a abandonat tema. Eminescu devine un aliat spiritual, caietele constituie dovada unei pasiuni ce încearcă, la alte dimensiuni, și pe eseist. Numărul mare de cuvinte cu sensuri azi uitate, expresiile scoase din cărți vechi sau din vorbirea populară arată că Eminescu era un sămădău de cuvinte, cel care dă seama de rostul și înțelesul lor. Un citat, într-adevăr surprinzător din manuscrisul 2257, unde este vorba de „partea netraductibilă a unei limbi”, readuce în prim-plan problema limbii ca sursă a spiritualității noastre și, prin aceasta, filosoful revine la tema lui esențială. Comentariile părăsesc terenul descripției, ideile iau înălțime, meditația dă ocol conceptelor mari. La această temperatură ipotezele cele mai îndrăznețe sunt verosimile. Aceea, de pildă, despre existențialismul lui Eminescu, descifrat în versul din manuscrisul 2254: „«Ca o spaimă împietrită, ca un vis

încremenit»: ai putea vedea [aici] un întreg capitol din frământarea filosofică a omului modern, existențialismul, prin prima jumătate a versului lui Eminescu – spaima împietrită; și depășirea existențialismului, prin cealaltă jumătate – visul încremenit. Existențialismul întreg se lasă regândit, într-un sens, prin formularea unei jumătăți din versul lui Eminescu". **N.** este, indiscutabil, cel mai bun eseist în latură filosofică pe care cultura română îl are de la Blaga încoace. Un creator de limbă și, dacă se ține seama de imaginația ideilor sale, un veritabil scriitor, un mare scriitor.

Paradoxul este că acest gânditor, al cărui demers constant pare să fie unul de separare radicală între filosofie şi viață – până la un fel de reducţionism logic (nu numai ontologic) –, a încercat să trăiască această filosofie. Între filosofia lui şi biografia lui există o unitate fundamentală. [...] *Biografia lui este semnificativă într-adevăr, dar nu în sine, ca „simplă existență", ca prezență a unei persoane, ci tocmai datorită acestui acord esenţial cu un mod de a gândi, cu o operă. E adevărat că Noica şi-a trasat de la început (cu excepţia acelei rătăciri iresponsabile de la sfârşitul deceniului al patrulea) o orbită pe care evoluţia lui să nu fie tulburată de interferenţele cu istoria. În reprezentarea sa, cultura şi istoria nu se întâlnesc, mai bine zis, istoria îl interesează doar în măsura în care devine cultură. Chiar modul său de a problematiza identitatea românească a fost şi a rămas unul atemporal.*

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Mathesis sau Bucuriile simple*, Bucureşti, 1934; *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz şi Kant*, Bucureşti, 1936; *De Caelo. Încercare în jurul cunoaşterii şi individului*, Bucureşti, 1937; *Viaţa şi filosofia lui René Descartes*, Bucureşti, 1937; *Schiţă pentru istoria lui „cum e cu putinţă ceva nou"*, Bucureşti, 1940; *Două introduceri şi o trecere spre idealism*, Bucureşti, 1943; *Jurnal filosofic*, Bucureşti, 1944; *Pagini despre sufletul românesc*, Bucureşti, 1944; *„Fenomenologia spiritului" de G.W.F. Hegel, istorisită de …*, Paris, 1962; *Douăzeci şi şapte trepte ale realului*, Bucureşti, 1969; *Eseu despre înţelesul grec al dragostei de oameni şi lucruri*, în Platon, *Lysis*, Bucureşti, 1969; *Rostirea filosofică românească*, Bucureşti, 1970; *Creaţie şi frumos în rostirea românească*, Bucureşti, 1973; *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii româneşti*, Bucureşti, 1975; *Despărţirea de Goethe*, Bucureşti, 1976; *Sentimentul românesc al fiinţei*, Bucureşti, 1978; *Spiritul românesc în cumpătul vremii. Şase maladii ale spiritului contemporan*, Bucureşti, 1978; *Povestiri despre om. După o carte a lui Hegel*, Bucureşti, 1980; *Devenirea întru fiinţă*, vol. I: *Încercare asupra filosofiei tradiţionale*, vol. II: *Tratat de ontologie*, Bucureşti, 1981; *Trei introduceri la „Devenirea întru fiinţă"*, Bucureşti, 1984; *Scrisori despre logica lui Hermes*, Bucureşti, 1986; *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, 1987; *De dignitate Europae*, Bucureşti, 1988; *Istoricitate şi eternitate*, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1989; *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru*, Bucureşti, 1990; *Jurnal de idei*, îngr. Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu şi Sorin Vieru, Bucureşti, 1990; *Eseuri de duminică*, Bucureşti, 1992; *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, îngr. Marin Diaconu şi Gabriel Liiceanu, Bucureşti, 1992; *Introducere la miracolul eminescian*, îngr. Marin Diaconu şi Gabriel Liiceanu, Bucureşti, 1992; *Carte de înţelepciune*, Bucureşti, 1993; *Modelul cultural european*, Bucureşti, 1993; *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1994–2004; *Poeme*, îngr. George Vulturescu, pref. Nae Antonescu, Piatra Neamţ, 1995; *Manuscrisele de la Câmpulung. Reflecţii despre burghezie şi ţărănime*, Bucureşti, 1997; *Devenirea întru fiinţă. Scrisori despre logica lui Hermes*, introd. Sorin Lavric, Bucureşti, 1998; *Echilibrul spiritual*, îngr. şi pref. Marin Diaconu, Bucureşti, 1998; *21 de conferinţe radiofonice*, Bucureşti, 2000. **Ediţii:** M. Eminescu, *Lecturi kantiene. Traduceri din „Critica raţiunii pure", cu două fragmente de Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Alexandru Surdu); Platon, *Opere*, vol. I, ed. 2, vol. II–VI, introd. Ion Banu, Bucureşti, 1975, 1976–1989 (în colaborare cu Petru Creţia); Athanase Joja, *Istoria gândirii antice*, Bucureşti, 1980 (în colaborare). **Traduceri:** H.G. Wells, *Omul invizibil*, Bucureşti, 1935; René Descartes, *Regulae ad directionem ingenii*, Braşov, 1935, *Meditationes de prima philosophia*, Bucureşti, 1937, *Două tratate filosofice*, Bucureşti, 1992; Immanuel Kant, *Despre forma şi principiile lumii sensibile şi ale celei inteligibile*, Bucureşti, 1936; Porphyrius, *Isagoga*, Bucureşti, 1966; Platon, *Dialoguri* (după traducerile lui Cezar Papacostea, revizuite şi întregite cu două traduceri noi şi cu *Viaţa lui Platon*), Bucureşti, 1968, *Sofistul*, în Platon, *Opere*, VI, Bucureşti, 1989; Porphyrius, Dexippus, Ammonius, *Comentarii la „Categoriile" lui Aristotel*, îngr. și introd. trad., Bucureşti, 1968; Théophile Corydalée, *Œuvres philosophiques*, I–II, ed. bilingvă, text grec stabilit de Athanase Papadopoulos, Bucureşti, 1970–1973; Stephanus, Ammonius, *Comentarii la tratatul „Despre interpretare" al lui Aristotel*, introd. trad., Bucureşti, 1971; Aristotel, *Parva naturalia*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Şerban Mironescu), *Categorii*, Bucureşti, 1994, *Despre interpretare*, pref. trad., Bucureşti, 1998; *Fragmentele presocraticilor*, I, Iaşi, 1974 (în colaborare cu Simina Noica); Augustin, *De Magistro*, ed. bilingvă, introd. Lucia Wald, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Mihai Rădulescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *431–432, 439–440*, II, *1107–1113*, III, *1110*; Eugen Ionescu, *Constantin Noica*, „Păreri libere", 1936, 6; Mihail Sebastian, *„De Caelo"*, „Reporter", 1938, 1; Octav Şuluţiu, *Descartes*, F, 1938, 1–2; Vasile Băncilă, *Cărţile d-nului Constantin Noica*, GR, 1939, 1–6; Ion Frunzetti, [*Constantin Noica*], RFR, 1941, 2; Petru Comarnescu, *Lucrări de filosofie*

românească, RFR, 1943, 7; Cioculescu, *Aspecte*, *709–712*; Simion, *Scriitori*, II, *391–403*, *464–466*; Paleologu, *Ipoteze*, *7–67*; Simuț, *Diferența*, *184–187*; Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş*, Bucureşti, 1983; Steinhardt, *Critică*, *238–241*; Simion, *Sfidarea*, *206–211*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *31–38*; Adrian Marino, *Logica teoriei literare*, TR, 1986, 40; Gabriel Liiceanu, *Epistolar*, Bucureşti, 1987; Marin Diaconu, *Constantin Noica*, „Revista de filosofie", 1988, 2; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *305–307*, II, *93–95*, III, *40–43*, IV, *228–234*, V, *70–75*; Andrei Pleşu, *Limba păsărilor*, Bucureşti, 1994, *195–213*; Zamfirescu, *Căutarea*, *9–155*; Valentin Coşereanu, *Constantin Noica şi aventura facsimilării manuscriselor eminesciene*, Bucureşti, 1997; Stelian Tănase, *Anatomia mistificării (1944–1989). Procesul Noica–Pillat*, Bucureşti, 1997; Alexandra Laignel-Lavastine, *Filosofie şi naţionalism. Paradoxul Noica*, Bucureşti, 1998; Ion Ianoşi, *Constantin Noica între construcţie şi expresie*, Bucureşti, 1998; *Dicţ. esenţial*, *578–585*; Simion, *Fragmente*, IV, *124–153*, VI, *92–107*; Cornel Moraru, *Constantin Noica*, Braşov, 2000; Manolescu, *Lista*, III, *64–89*; Mircea Handoca, *Eliade şi Noica*, Cluj-Napoca, 2002; Mircea Martin, *Cultura română între comunism şi naţionalism*, „22", 2003, 692; Sorin Lavric, *Ontologia lui Noica*, Bucureşti, 2005; Sorin Lavric, *Noica şi mişcarea legionară*, Bucureşti, 2007; Laura Pamfil, *Noica necunoscut: de la uitarea fiinţei la reamintirea ei*, Cluj-Napoca, 2007; Manolescu, *Istoria*, *901–905*; Radu Gabriel Pârvu, *Paradigme culturale complementare: Noica şi Cioran*, Iaşi, 2008; Culianu, *Studii rom.* II, *224–231*; Florescu, *Aristarc*, I, *190–240*; Marin Diaconu, *Modelul cultural Noica*, I–II, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2009; Ion Dur, *Noica: vămile gazetăriei între dandysm şi mitul şcolii*, pref. Gh. Vlăduţescu, Iaşi, 2009; Adrian Niţă, *Noica: o filosofie a individualităţii*, Bucureşti, 2009; *Constantin Noica în arhiva Securităţii*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Gabriel Liiceanu, Bucureşti, 2009; Popa, *Ist. lit.*, I, *53, passim*, II, *989–997*; *Prigoana*, ed. 2, coordonator Mihai Giugariu, Bucureşti, 2010, *passim*; Marta Petreu, *De la Junimea la Noica*, Iaşi, 2011. ***E.S.***

NOI PAGINI LITERARE, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 1 ianuarie 1913 şi octombrie 1915. Director-proprietar: Constantin Ştefănescu. Comitetul de redacţie este compus din Artur Zarafu, Dragomir Frunză şi Dumitru Zarafu. Pe tot parcursul existenţei sale, publicaţia, de orientare declarat modernistă, se va bucura de colaborarea lui Al. Macedonski, care tipăreşte poezii (*Noapte albă*, *Ura*) şi articole virulente pe tema războiului de-abia început sau împotriva pericolului uniformizării minţilor românilor din pricina profesorilor, criticilor şi a scriitorilor, consideraţi vinovaţi de perpetuarea locurilor comune şi a falselor valori (astfel, Gheorghe Şincai ar fi un mit literar fără operă). La moartea lui Panait Cerna, revista publică masiv versuri şi proză din opera celui dispărut. Iuliu Cezar Săvescu este de asemenea comemorat, în 1914, printr-o selecție de poeme însoțită de considerații critice aparținând lui Ilarie Chendi. În numărul 1/1914 este prezent şi tânărul Nichifor Crainic cu poezia *Strofe patetice*. Victor Eftimiu, autorul piesei *Cocoşul negru* şi colaborator al revistei, este apărat împotriva acuzaţiei de plagiat după *Faust*. „Cronica dramatică", rubrică efemeră, este susţinută de Duiliu Zamfirescu şi Vintilă Panţa. Scriu regulat D. Karnabatt, Oreste, Al. T. Stamatiad, N. N. Hârjeu, Dragomir Frunză (comedii într-un act), Radu D. Rosetti, Corneliu Mugur (autor de portrete duioase, moralizatoare, precum *Domnul Dan*), D. Iacobescu, Mircea C. Demetriade, Mia Vlad (Mia Frollo), Cridim (Christea N. Dimitrescu), Sandu Teleajen, Claudia Millian, N. Zaharia, Şerban Bascovici. În 1915 sunt incluse în sumar cronici permanente: politică, literară, teatrală, muzicală, artistică, rimată. Deşi sporadice, nu sunt ocolite nici traducerile (Cehov, Verlaine). ***Al.F.***

NOR, Radu (pseudonim al lui Josef Norbert Rudel; 26.X.1921, Cernăuți – 16.IV.2006, Petach Tikva, Israel), prozator. Este fiul Reginei (n. Weber-Holzstein) și al lui Ahron Rudel. Urmează școala primară și liceul la Cernăuți. Face studii de medicină la Timișoara, fără a le finaliza. În 1972 emigrează în Israel, continuându-și cariera de scriitor în limba germană. În 1975 fondează Asociația Scriitorilor Israelieni de Limbă Germană.

Scriitor pe cât de prolific, pe atât de naiv de literatură SF, polițistă și de popularizare științifică, **N.** își leagă numele de începuturile realist-socialiste ale genului științifico-fantastic din România. Romanele *Drum printre aştri* (1954) şi *Robinsoni pe planeta oceanelor* (1958), ambele scrise în colaborare cu I. M. Ștefan, ilustrează într-o manieră de inspiraţie sovietică formula *space opera*: se descriu peripeţiile unor astronauţi civilizatori sau doar curioşi, cu propensiuni pentru cartografierea galactică. Partea de divertisment propriu-zis ia pe bune porţiuni forma unui cofraj în care se toarnă betonul ideologic şi cel al ştiinţei popularizate. În *Drum printre aștri* o echipă românească, îmbarcată pe un asteroid abordat cu ajutorul unei rachete de concepție și realizare autohtone, face turul sistemului solar de-a lungul unui an, culegând informații și înfruntând diverse peripeții. Informația enciclopedică se află în acord cu știința (fiind citați

la tot pasul savanți sovietici), dar mai ales cu fanteziile vremii: Venus adăpostește gheizere cu apă clocotită, vegetație luxuriantă și animale uriașe; pe Marte, care a dezvoltat o civilizație superioară (ce a descoperit „televizorul în formă de sferă, instalația de reglare a climei artificiale, combina pentru călcarea și spălarea automată a îmbrăcăminții, dictafonul care transforma direct sunetele rostite în semne scrise sau invers, semnele scrise în sunete”), expediționarii au ghinionul de a nimeri în mijlocul unui trib de marțieni „pe jumătate sălbatici, care se ascundeau în caverne, dedându-se la idolatrie”. Partea de extrapolare științifică își are umorul său: de pildă, racheta, deși atomică, folosește drept combustibil apa, funcționând *de facto* ca o locomotivă cu aburi. Componența lotului de călători interplanetari acoperă o caracterologie dedusă ideologic, de pildă prin antiteza dintre liderul expediției, Matei Butaru, un tânăr inventator cu spirit constructiv just ancorat partinic, și mai vârstnicul George Scarlat, savant eminent dotat însă cu spirit negativist, convenabil dumirit în cele din urmă. Piedicile, inclusiv cele tehnice, sunt înfrânte pe rând prin valorificarea unor directive partinice (problema radiației solare letale este rezolvată prompt în urma unei ședințe de partid). Simptomatică este negocierea raportului colonial dintre URSS și România, tradusă printr-o emancipare controlată a celui de-al doilea termen. Deși voiajul interplanetar românesc este unul de pionierat și relativ autonom, el se bucură non-stop de asistență și consiliere sovietice, fiind monitorizat „fratern” de o echipă aflată pe un satelit artificial al Pământului, Hepta. De asemenea, se sugerează că, deși de pionierat, inițiativa românească nu se compară cu posibilitățile sovietice. În genere, „dialogului i se imprimă un pronunțat aer de ședință” (Mircea Opriță). Ulterior unor astfel de încercări caracteristice și ilare, **N.** nu depășește stadiul copilăriei trăite de romanul SF și de aventuri în anii ’50. În *Capcana cerului,* din *Mister în zece ipostaze* (1971), o navă extraterestră, manevrată prin telecomandă, rămâne înțepenită pe fundul mării, provocând în zonă turbulențe termice și electromagnetice cărora le cad victimă mai multe avioane. Problema este rezolvată de un scafandru care descinde în adâncuri și pătrunde pe navă, „o namilă negricioasă, de formă ovală sau poate rotundă”, având „în centrul cabinei […] ceva ce semăna vag cu un creier electronic”. *Acțiunea Pirat* (1970) consfințește performanțe dificil de atins în ce privește stângăcia, naivitatea și comicul involuntar. O acțiune copiată din filmele cu James Bond, plasată într-un mileniu al treilea în care toate contradicțiile ideologice vor fi fost rezolvate în favoarea păcii și a cooperării dintre popoare. Rolul lui James Bond îl joacă un grup de români (un savant, fata lui, logodnicul ei, dar și oameni ai muncii – un furnalist din Reșița, un feroviar din Pitești, un pescar de lângă Sulina, un bucătar din Constanța ș.a.), care, supraviețuind succesiunii complet neverosimile de întorsături de situație și de surprize, dejoacă în cele din urmă complotul. Modic mai reușite decât scrierile SF sunt romanele polițiste sau de spionaj ale lui **N.**, plasate în contemporaneitatea autorului și scutite de cazna extrapolării: *Idolul de sticlă* (I–II, 1966), *Reîntoarcerea „Păianjenului”* (1971), *Tridentul de aur* (1972) etc. **N.** a semnat numeroase lucrări de popularizare științifică, pe teme preponderent astronomice.

SCRIERI: *Drum printre aştri* (în colaborare cu I. M. Ștefan), Bucureşti, 1954; *Taina prințului Semempsis* (în colaborare cu I. M. Ștefan), București, 1957; *Robinsoni pe planeta oceanelor* (în colaborare cu I. M. Ștefan), Bucureşti, 1958; *Călătorie în cer*, București, 1962; *Cei trei din Altaïr*, București, 1963; *Marele magnet – pământul*, București, 1963; *Bobiță și avionul de hârtie*, București, 1964; *Artificii cerești*, București, 1965; *Capitolul XXIII*, București, 1965; *Idolul de sticlă*, I–II, București, 1966; *Poftiți în parcul de distracții*, București, 1966; *Brâul albastru*, București, 1968; *Mesajul din oceanul aerian*, București, 1969; *Acțiunea Pirat*, București, 1970; *Mister în zece ipostaze*, București, 1971; *Reîntoarcerea „Păianjenului”*, București, 1971; *Tridentul de aur*, București, 1972; *Migdale dulci, stafide amare: instantanee israeliene*, Ierusalim, 1978; *Von Czernowitz bis Tel Aviv gab’s immer was zum Lachen*, Tel Aviv, 1994. **Traduceri**: Alexander von Humboldt, *Cu piroga pe Orinoco*, pref. trad., București, 1970.

Repere bibliografice: Opriță, *Anticipația*, *108–110*; Popa, *Ist. lit.*, I, *949*. ***M.I.***

NORA, A. (pseudonim al lui Aron Rosen; 28.V.1876, Bucureşti – 1948, Bucureşti), gazetar, prozator. A studiat un an la Facultatea de Medicină din Bucureşti. Debutează în „Adevărul ilustrat”. Douăzeci de ani va fi redactor la „Adevărul”, apoi la „Universul” (până în 1914). În 1917–1918 scrie la „Gazeta Bucureștilor”, fapt pentru care intră în lotul ziariștilor judecați de Curtea Marțială pentru colaboraționism. Spre deosebire de Ioan Slavici, Tudor

Arghezi, D. Karnabatt ș.a., **N.** este achitat. După Primul Război Mondial a lucrat ca redactor la „Izbânda”, din nou la „Adevărul” şi la „Universul”. Redactează împreună cu Adrian Verea suplimentul literar „Dumineca” al ziarului „Adevărul”. La 1 ianuarie 1941, când s-a pensionat, era redactor la „Curentul”. A colaborat şi la „Generaţia nouă”, „Revista literară”, „Adevărul literar”, „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”, „Răsăritul” (Iaşi), „Universul literar”. A mai semnat A. Aron, A.R. Aron, Nora R. Aron.

Cu precare mijloace artistice, **N.** scrie schiţe şi nuvele didacticist-moralizatoare, precum cele reunite în volumele *Fâşii din viaţă* (1903), *Visuri de fecioară* (1921) ş.a., ilustrând teoriile misogine pe care tot el le avansează prin mai multe broşuri, intitulate ostentativ *Femeia aşa cum e* (1921), *Femeia ne e stăpână. Adulter sau nu? Ea n-are dreptul să fie geloasă* (1936) etc., și unde, pentru sprijinirea „părţii teoretice”, se serveşte de reportaje senzaţionale din presa vremii. Sub oarecare rezerve ţinând de veridicitatea informaţiei, poate fi consultat volumul *Un om uitat: Const. Mille* (1945). Traducerea unor pagini din proza lui Guy de Maupasant, Sacher Masoch, Leonid Andreev ș.a., alcătuind volumul *Inimi de femei*, completează bibliografia acestui mărunt autor.

SCRIERI: *Fâşii din viaţă*, Bucureşti, 1903; *Clipe trăite*, Bucureşti, 1906; *Fiori de dragoste*, Bucureşti, [1908]; *Suflete fără noroc*, Bucureşti, [1910]; *Notele unui om timid*, Bucureşti, f.a.; *Un roman de dragoste. Scrisori răvăşite*, Bucureşti, 1917; *Căsătoria. Legende absurde*, Bucureşti, 1921; *Visuri de fecioară*, Bucureşti, 1921; *Femeia aşa cum e*, Bucureşti, [1921]; *Femeia ne e stăpână. Adulter sau nu? Ea n-are dreptul să fie geloasă*, Bucureşti, [1936]; *Un om uitat: Const. Mille*, Bucureşti, 1945. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Nuvele alese*, Bucureşti, 1907; [Grazia Deledda, Enrico Castelnuovo, Sacher Masoch, Leonid Andreev, Guy de Maupassant], în *Inimi de femei*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *606*; Straje, *Dicţ. pseud.*, *494–495.* ***G.E.***

NORD, revistă apărută la Baia Mare, la început trimestrial, apoi cu intermitențe, din 1969 până în 1972 și din 1981 până în 1984. Se reia în 1993, cu un singur număr, ultima serie fiind în 2001–2002. E subintitulată succesiv „Revistă a Asociației Studenților din Institutul Pedagogic Baia Mare”, „Revistă a C.U.A.S. din Institutul Pedagogic Baia Mare” (începând cu numărul 1/1970), „Revistă a Consiliilor U.A.S.R. din Institutele Pedagogic și Subingineri din Baia Mare” (de la numărul 3/1972, când se trece de la formatul carte la cel de ziar), „Revistă a Consiliului U.A.S.C. din Centrul Universitar Baia Mare” (începând cu numărul 1/1981) și „Revistă a studenților din Universitatea de Nord Baia Mare” din 2001. Potrivit editorialului din numărul 1/2001, inițiatorul a fost profesorul Gabriel Georgescu, semnatarul mai multor articole și traduceri apărute în prima serie. **N.** e coordonată de cadre universitare precum Gheorghe Glodeanu, Cornel Munteanu, Constantin şi Georgeta Corniță, Teodor Ardelean, Horia Ursu, Ioan Chiș-Șter, având în componența redacției studenți. Primul redactor-șef este Constantin Corniță, urmat de I. Chiş-Şter, Georgeta Căprioară, Gheorghe Grama, Ioan Pop, Delia Muntean, Radu Mircea Macrinici și Mihaela Ţap. Redactori-şefi adjuncţi sunt, pe rând, Dorel Todea, Eugen Sabău, Cristian Stamatoiu, Pongrácz Ludovic, Octavian Iacob, Ciprian Chirvasiu, Octavian Iacob şi Larisa Tivadar, iar secretari de redacție Mihai Marinache, Georgeta Căprioară, Radu Ciprian Pop, Ileana Mihai, Cristian Stamatoiu, Nicolae Păuna, Radu Mircea Macrinici, Ciprian Chirvasiu și Andrei Achim. Printre redactori se numără Gh. Moldovan, responsabil și de prezentarea grafică, Adrian Oțoiu, Florin Sasărman, Gheorghe Roșianu, Ion Sigheartău, Valer Pașca, Kozma Szilárd, Cristian Fulaș, Bartha Noemi Alicia sau Maria Hadnagy. Semnat de Ion Moldovan, în 1969 rector al Institutului Pedagogic Baia Mare, articolul introductiv *Personalitate și perspectivă* evidenţiază importanța revistei pentru formarea spirituală a viitorilor profesori și calitatea ei de mediu de exprimare și de afirmare literară pentru studenții băimăreni. Odată cu schimbarea formatului, la numărul 3/1972, se redimensionează și programul, articolul *La început de drum* precizând că, deși va păstra „tradițiile pozitive legate de ținuta elevată a numerelor anterioare, revista va părăsi totuși orientarea aproape exclusiv filologică pentru a se face ecoul opiniilor studențimii băimărene”. La rândul său, *Editorial. Nord – 2001* (1/2001), programul ultimei serii, anunță că **N.** își propune „să fie o revistă de cultură, știință, artă și viață spirituală a studenților din Universitatea de Nord din Baia Mare; să ofere imaginea unei structuri intergeneraționale, publicând în paginile sale atât creațiile de valoare ale actualilor studenți, dar și lucrări ale foștilor studenți sau ale cadrelor didactice […], să

contribuie la strângerea, tezaurizarea și valorificarea într-o formulă modernă, științifică, a valorilor culturii tradiționale românești și universale”. Poezii publică Adrian Oțoiu, Dorel Todea, Ion Stepan, Iulian Ion Chivu, Alexandru Oblu, Dragomir Ignat, Ion C. Ștefan, Constantin Corniță, Aurel Rău, Ioana Trăistaru, Mihai Marinache, Romeo Ionescu, George Mureșan, George Mocanu, Al. Mărculescu, Al. Gorșcovoz, Vasile Radu Ghenceanu, Ion Bogdan, Nicolae Herțeg, T. Ardeleanu, Cristian Stamatoiu, Ioan Pop, Nicolae Scheianu, Ion Pintea, Cristian Fulaș, cărora li se adaugă prozatorii Al. Mărculescu, Radu Mircea Macrinici, Mihai Marinache, Pop Simion sau T. Ardeleanu. Revista publică, deopotrivă, cronici consacrate unor scriitori locali și texte despre romane și cărți teoretice din producția editorială naţională. Astfel, Constantin Corniță comentează romanul *Șatra* de Zaharia Stancu, dar și volumele *Introducere la istoria culturii românești* de P.P. Panaitescu sau *Descoperirea operei* de Ion Vlad. Un alt cronicar literar, Romulus Turbatu, se oprește asupra unor romane scrise de D.R. Popescu și Petru Popescu, în vreme ce Mihai Marinache analizează *Princepele* lui Eugen Barbu. La rândul său, Vasile Radu Ghenceanu recenzează operele lui Titus Popovici, Laurențiu Fulga, Ștefan Bănulescu, Nicolae Velea, Nicolae Țic și Fănuș Neagu. Pot fi citite în **N.** atât traduceri din Guillaume Apollinaire, Ady Endre, Paul Éluard, Juhász Gyula, Auguste Barbier, M.I. Lermontov, Jean Moréas, Jean Cocteau, Robert Desnos, José-Maria de Hérédia, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, Émile Verhaeren, Max Jacob, Francis Jammes, Pablo Neruda, Petőfi Sándor, Paul Valéry, Giuseppe Marotta, cât și versiuni în alte limbi ale unor poezii de George Bacovia și Marin Sorescu. Revista alocă un spațiu generos istoriei presei maramureșene, cu precădere prin articolele publicate de către Săluc Horvat. ***C.R.B.***

NORD LITERAR, revistă apărută la Baia Mare, lunar, începând cu iunie 2003, editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare, sub egida Consiliului Județean Maramureș. Director este Gheorghe Glodeanu, secondat de directorul executiv Săluc Horvat și de secretarul general de redacție Augustin Cozmuța. Colegiul de redacție este format din Mircea Bochiș, responsabil pentru prezentarea artistică a revistei, Vasile Radu Ghenceanu, Ion M. Mihai, Daniela Sitar-Tăut, Adela Naghiu, Delia Pop și Gheorghe Pârja, cărora li se adaugă redactori asociați: Florica Bud, Ion Burnar, Victor Iancu, Nicolae Iuga, Marian Ilea, Cornel Munteanu, Adrian Oțoiu, Echim Vancea, Augustin Botiș, Tatiana Dragomir, Lucian Perța, Florian Roatiș ș.a. Articolul programatic *La început de drum* înscrie **N.l.** în tradiția publicistică locală și prefigurează o revistă animată de dorința „de a reflecta, în toată complexitatea ei, viața spirituală a unui topos încărcat cu tradiții milenare, un spațiu aflat – după cum ar spune Lucian Blaga – în «zariștea cosmică»”. Publicația își propune să reflecte valenţele creative al Maramureșului, să stimuleze viața literară locală și să contribuie la „depășirea provincialismului și integrarea cât mai rapidă în circuitul valorilor naționale”, ceea ce-l determină pe Săluc Horvat să aprecieze la ceas aniversar (100/2011) că „deși apare în «provincie», prin întregul său cuprins, prin deschiderea spre valorile perene, prin atragerea, pe lângă resursele locale, a unor colaboratori din peisajul literar național, revista băimăreană a depășit încă de la primele numere spațiul «provinciei», devenind una din revistele de primă importanță în topul revistelor de cultură din țară”. Rubricile constante sunt „Cronica literară”, unde principalul semnatar este Gheorghe Glodeanu, „Viața culturală”, consacrată știrilor culturale de interes local, „Județ al poeților” (rubrică încorporată „Lecturilor”, realizată de Mircea Petean), ,,Graiul nostru”, concepută de Victor Iancu, „Cronica edițiilor”, al cărei titular este Săluc Horvat etc. Cronicile literare ale lui Gheorghe Glodeanu au în vedere atât volume ale unor autori locali, cât și cărți semnate de Nicolae Breban, Eugen Simion, Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Ilarie Voronca, Victor Iancu, Augustin Buzura, Matei Călinescu, Cornel Ungureanu sau Mihail Avramescu. Recenzii mai oferă Daniela Sitar-Tăut sau Cornel Munteanu. Alte cronici literare, consacrate cu predilecție producției editoriale transilvane, sunt semnate de Crina Bud, Augustin Cozmuța, Adela Naghiu, Daiana Felecan, Ion M. Mihai, Cristina Scarlat, Vasile Radu Ghenceanu, Alexandru Zotta sau Delia Pop. Grație numeroaselor studii ale lui Mircea Handoca, seriei de cronici și articole semnate de Gh. Glodeanu, exegezei datorate Cristinei Scarlat și interviurilor sale cu Mac Linscott Ricketts, Francisc Ion Dworschak, Dumitru Micu, Joaquín Garrigós, opera lui Mircea Eliade ocupă un spațiu predilect. Lui N. Steinhardt îi sunt dedicate studiile lui Gheorghe Ardelean și recuperarea, de către Florian Roatiș, a corespondenței inedite N. Steinhardt

– Eugen Jenney (6–7/2003 și 2, 4/2004). Numărul 9/2008 omagiază creația lui Augustin Buzura, numărul 6/2010 îl sărbătorește pe Adam Puslojić, revista publicând sistematic medalioane aniversare dedicate unor scriitori și artiști locali sau unor nume importante ale culturii române. **N.l.** rezervă spații generoase unor poeți ca Grigore Vieru, Horia Bădescu, George Vulturescu, Arcadie Suceveanu, Liviu Ioan Stoiciu, Gheorghe Grigurcu, Gaál Áron, Ioan Moldovan, Vasile Igna, Ioan S. Pop, Adrian Alui Gheorghe, Mircea Petean ș.a. Cu proză figurează Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag, Marian Ilea, Nicolae Goja, Florica Bud, Viorica Răduță, Vlad Crăciun, Tatiana Dragomir, Olimpiu Nușfelean, Dan Grădinaru, Radu Ulmeanu, Adrian Suciu ș.a. **N.l.** nu ignoră literatura străină, publicând studii de Ileana Scipione, Ana Olos, Cristina Scarlat, Ștefan Jurcă și Delia Pop. O substanțială pagină dedicată traducerilor oferă fragmente din opera lui Rainer Maria Rilke, Luigi Pirandello, Dino Buzzati, Jorge Luis Borges, Simone de Beauvoir, Alberto Moravia, Flann O'Brian, Tadeusz Różewicz, Umberto Eco, Margaret Atwood ș.a. Ilustrată cu reproduceri după lucrările unor artiști plastici locali, **N.l.** cuprinde numeroase articole consacrate patrimoniului cultural regional, cum sunt paginile de istorie a presei maramureșene datorate lui Săluc Horvat sau studiile de etnografie şi folclor. Mai semnează, ocazional, Mircea Popa, Sandu Frunză, Marian Barbu, Constantin Cubleșan, Andrei Marga. ***C.R.B.***

NORD VESTUL, publicaţie apărută inițial la Baia Mare, săptămânal, între 22 martie și 15 august 1936, apoi la Cluj (începând cu 26 decembrie 1936), Brașov (iunie 1941) și Timişoara (1 februarie 1942 – 30 noiembrie 1945). Cel dintâi director este fondatorul Dimitrie Șeptilici, urmat de Vasile I. Frăteanu şi Sever Stoica. Pentru o scurtă perioadă de timp, Vasile I. Frăteanu figurează în 1943 ca prim-redactor. În numărul 6/1937, **N.v.** apare cu subtitlul „Ziar independent", suprimat ulterior, iar în majoritatea numerelor apărute între 1938 și 1945 este subintitulat „Organ regional pentru apărarea intereselor de la granița de Nord-Vest". De asemenea, cele mai multe numere apărute la Timișoara titrează „Refugiat din Cluj" și au ca motto „Români cu țara sfâșiată. Faceți zilnic jurământ. Ori să fim toți laolaltă. Ori să fim toți un mormânt...". Articolul *Prezentare* din primul număr prefigurează o publicație independentă, curajoasă și obiectivă, în paginile căreia prioritate au problemele regionale de interes general: „În ceea ce privește obiectivitatea noastră, ea este garantată prin neatârnarea «Nord vestului» față de partidele politice. Coloanele gazetei de față nu sunt puse la dispoziția corifeilor de partid. Facem cronica vieții politice ca spectatori – extra muros –, departe de luptele intestine". Neînregimentarea politică a publicației este reconfirmată în articolul *Câteva precizări* (5/1936): „Nu suntem gazetă-pamflet. Atacăm atunci când trebuie și pe cine trebuie. Nu o facem la întâmplare sau din ordinele ori sugestiile mai-marilor. Peste capul nostru nu este nimeni mai mare și grumazul nu ni l-a încălecat nimeni". Rubrica „Arte și litere" prezintă lucrările pictorilor Nicolae Brana și A. Popp, iar „Pagina satului" găzduiește folclor cules de Petru Țiucra-Pribeagul și de preotul I. Bârlea, ca și „Teatru sătesc", rubrică unde, în mai multe numere din 1936, apare *Școala de menaj* de D. Dariu Pop. **N.v.** închină un număr dublu (8–9/1938) Ligii Antirevizioniste Române și publică, în 26 decembrie 1936, cuvântarea lui N. Iorga *Documentare antirevizionistă, Fundamentele dreptății naționale.* În 1937, Dimitrie Șeptilici îi consacră lui Ioan Moța un text subintitulat *Simbolul eroismului legionar*, revenind cu articolul *Sensul naționalismului nostru.* Numerele 15–18 și 20/1936 îl omagiază pe Vasile Lucaciu, inclusiv printr-o poezie de Octavian Goga. Acestuia din urmă, **N.v.** îi dedică numărul din 10 iunie 1943, precum și numeroase articole, printre care un amplu medalion de Dimitrie Șeptilici și studiul lui Aurel Baciu *Cultul lui Octavian Goga.* Numărul 17/1938 sărbătorește zece ani de universitate românească la Cluj și publică articolul lui Iuliu Hațieganu *Educația fizică a femeii.* Versurile din paginile publicației, multe fiind republicări, sunt semnate de Silvia Georgescu, Eugen Constant, Victor Ilieșiu, D. Hinoveanu, Vasile Militaru, Aron Cotruş, Ionel Bulboacă, Ștefan Căprariu, Iosif Moruțan, Florica Ciura Ștefănescu, Francisc Păcurariu, Teodor Boşca (debut în numărul 9/1940), în vreme ce proza aparține lui Dimitrie Șeptilici, A.E. Iordan, Gr. Retezeanu. Valentin Strava scrie despre lirica lui Ion Moldovan și a lui Victor Hortopan, Eugenia Mureșanu recenzează *Insula lui Euthanasius* de Mircea Eliade, iar Eugen Todoran comentează volumul lui Nichifor Crainic *Nostalgia Paradisului.* Alți colaboratori: Valeriu Cârdu, Radu Boureanu, Iosif E. Naghiu, Dumitru Isac, Pavel Berariu, Vasile Netea, Al. Borza. ***C.R.B.***

NOTTARA, Constantin I. (5.VI.1859, Bucureşti – 16.X.1935, Bucureşti), traducător. Încă elev la „Sf. Sava", **N.** se înscrie la Conservator (1876). După o scurtă ucenicie în trupa lui Mihail Pascaly, în 1877, remarcat de Ion Ghica, este primit în Societatea Dramatică. Din 1885 va fi înaintat societar clasa I la Teatrul Naţional din Bucureşti, iar în 1889 preia funcţia de director de scenă, din care îl îndepărtează Al. Davila. S-a iscat un conflict în urma căruia **N.** îşi dă demisia, dar în 1907 el va reveni în trupa Naţionalului. Din 1893, vreme de treizeci şi trei de ani, activează ca profesor la Conservatorul de Muzică şi Declamaţie. În 1927 este declarat societar de onoare, iar după câţiva ani societar pe viaţă al Teatrului Naţional. A avut un fiu, Constantin C. Nottara, compozitor.

De la o manieră grandilocventă, cu gesticulaţie fastuoasă, actorul **N.**, impresionând mereu prin măştile pe care şi le compune, prin maiestatea ţinutei şi rostirea cantabilă, plină de virtuozităţi, evoluează spre un joc mai realist, mai puţin preocupat de plastica exterioară, mai interiorizat. Era, pe scenă, un adevărat creator. De altfel, în intervenţiile lui asupra artei actorului (unele găzduite de „Rampa"), el susţine dreptul interpretului de a crea. În afara acestor articole, care iau în discuţie şi chestiuni de teorie a teatrului sau de artă a interpretării, schiţează – în „Rampa" sau în „Literatură şi artă română" – portrete ale unor oameni de teatru: Ion Brezeanu, Tony Bulandra, I.L. Caragiale, Al. Davila, Aristide Demetriade, Paul Gusti, Grigore Manolescu, Matei Millo, Aristizza Romanescu, Maria Ventura ş.a. Tot în „Literatură şi artă română", ca şi în „Ilustraţia", i s-au publicat câteva schiţe. A încurajat dramaturgia originală, ceea ce nu l-a împiedicat să facă, în folosul scenei, şi traduceri (de fapt, localizări) după piese de Victorien Sardou (*Amicii falşi, Bechierii*), Al. Dumas-fiul (*Demi-monde*), Octave Feuillet (*Egoism şi făţărnicie*), Auguste Vacquerie (*Jean Boudry*), Eugène Brieux (*Dezrobirea sufletească*). În volum i-au fost adunate, postum, numai suvenirurile din teatru.

SCRIERI: *Amintiri din teatru*, îngr. Tatiana Nottara şi Ioan Massoff, Bucureşti, 1936; *Amintiri*, îngr. şi pref. Mihai Vasiliu, Bucureşti, 1960.

Repere bibliografice: Virgil Brădăţeanu, *Constantin I. Nottara*, Bucureşti, 1966; *Ist. teatr. Rom.*, II, *328–336, passim*; *Dicţ. lit. 1900, 629–630.* ***F.F.***

NOTTARA, Constantin I.A. (21.I.1872, Ariceştii Rahtivani, j. Prahova – 1923, Bucureşti), prozator. Cu o obârşie modestă, **N.** pretindea a fi un descendent al lui Hrisant Nottara, patriarh al Ierusalimului la începutul veacului al XVIII-lea. Îşi ia licenţa în drept la Bucureşti, cu teza *Individul şi statul* (1899), îşi continuă studiile ca bursier la Paris, iar la întoarcerea în ţară devine magistrat.

Romanele *De vânzare* (1897) şi *Suflete obosite* (1898), bună parte din nuvelele cuprinse în volumul *De dincolo de moarte* (1907) interesează ca încercări de aclimatizare, la noi, a unor orientări moderne. Dar **N.** nu este un intermediar nimerit, căci el ilustrează într-o expresie hibridă, devitalizată, artificioasă, atât câştigurile naturaliste, cât şi experienţele decadente, estetizante, proprii sfârşitului de secol XIX. În zelul lui de neofit, ajunge să-şi transforme paginile în simple pastişe după scrierile lui J.-K. Huysmans, Joséphin Péladan, Léon Bloy ş.a., în epocă fiind chiar acuzat de plagiat. Mai cu seamă romanul *Suflete obosite* este o astfel de mixtură. Eroul, Alexe Villara Comnean, un tânăr aristocrat apăsat de ereditate, trăindu-şi cu orgoliu izolarea, cufundat în rafinament şi sexualitate, apare în primul rând ca un epigon al lui Des Esseintes din *À rebours* de Huysmans.

SCRIERI: *De vânzare*, Bucureşti, 1897; *Suflete obosite*, Craiova, 1898; ed. Bucureşti, 1911; ed. îngr. şi pref. Mircea Popa, Bucureşti, 1999; *De dincolo de moarte*, Bucureşti, 1907.

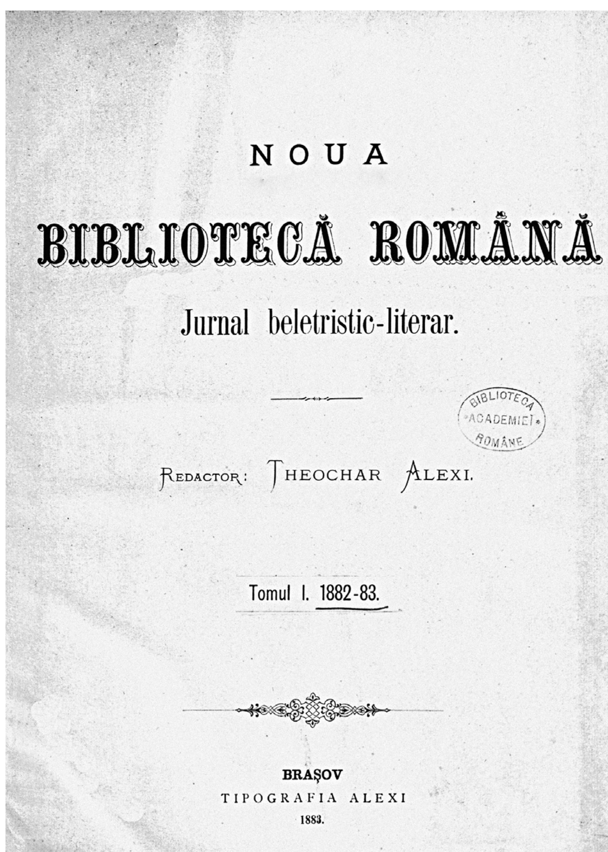
Repere bibliografice: D. Evolceanu, *„De vânzare"*, CL, 1897, 3–4; C. Scânteie, *„Suflete obosite"*, „Carmen", 1899, 8; Caragiale, *Opere*, IV, *412–413*; Pamfil Şeicaru, *Un sfârşit de an*, „Freamătul", 1912, 12; D. Karnabatt, *Unul din întâii romancieri moderni*: *C.I.A. Nottara*, „Evenimentul zilei", 1942, 1158; *Dicţ. lit. 1900, 630.* ***G.D.***

NOUA ALBINĂ ROMÂNĂ, supliment literar și cultural la „Gazeta de Moldavia", apărut la Iaşi, bilunar, între 5 ianuarie şi 7 februarie 1857. Apariţia acestui periodic sub redacţia lui Gh. Asachi îşi are explicaţia în dorinţa scriitorului de a găsi mijloacele prin care să învioreze un ziar ce devenise anacronic şi ca structură jurnalistică, şi ca atitudine socială. **N.a.r.** păstrează însă caracteristicile „Gazetei de Moldavia" şi nu aduce nimic nou, în măsură să atragă cititorii, încetându-şi de altfel existenţa după trei numere, ceea ce consfinţeşte şi apusul unei orientări politice şi culturale. În **N.a.r.** au publicat versuri V. Alecsandri (*Marșul ostașilor români care se duc în Basarabia*), I. Ianov (*Imnul moldovan la ocazia trecerii oștilor Moldovei în Basarabia*) şi Gh.

Asachi (*Noul an 1857 în Moldova* și fabula *Desagii)*, care redactează şi toate articolele culturale sau de informaţie ştiinţifică (*Valul lui Traian*, *Dunărea*, *Persia*, *Cavaleri români în Franța la 1346*). ***R.Z.***

NOUA BIBLIOTECĂ POPULARĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, între ianuarie 1889 şi 15 martie 1891. Iniţiativa pare să fi fost a lui Gr. H. Grandea, care şi-l asociază pe editorul D. I. Cerbureanu pentru a scoate o revistă dedicată republicării celor mai valoroase opere ale literaturii române. Fiecare număr este consacrat unui scriitor. Grandea semnează studii biografice, în general bine documentate, dar minate de un anacronic entuziasm romantic şi lipsite de spirit critic, care însoţesc o antologie de texte reprezentative, alese tot de el. Seria este deschisă de prezentarea vieţii şi operei lui Ion Heliade-Rădulescu. Sunt selectate poeziile *O noapte pe ruinele Târgoviştei*, *Zburătorul*, *La Schiller*, *Margarita*, *Viaţa sau Androginul*, în timp ce scrierilor în proză ale lui Heliade li se preferă un discurs din 1866 rostit în faţa Adunării Constituante. Urmează selecţii din scrierile lui D. Bolintineanu (*Mircea cel Mare*, *Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul*, *Muma lui Ștefan cel Mare* ș.a.), Gr. Alexandrescu (*Toporul și pădurea*, *Anul 1840*, *Satiră spiritului meu* ș.a.), iar în aprilie 1889 se dedică un număr lui M. Eminescu, din ale cărui poezii se reiau *Venere și Madonă*, *Doina*, *Glosă*, *Melancolie* ș.a. Se întocmesc apoi alte antologii, din opera lui Iancu Văcărescu, Ion Ghica (*Civilizațiunea noastră*, *Bucureștii acum o sută de ani*, *Casa Dudescului* ș.a.), V. Conta, V. Alecsandri (*Legenda ciocârliei*, *Grozea*, *Iarna* ș.a.), Cezar Bolliac, N. Bălcescu, Gh. Asachi, Costache Negruzzi (*Cum am învățat românește*) şi Al. Sihleanu. Câteva numere sunt închinate unor scriitori mai noi, ca N. V. Scurtescu ori Petre Ispirescu, sau pictorilor Sava Henţia şi Mişu Popp. În aceste cazuri prezentarea şi antologarea sunt făcute de Iuliu I. Roşca. Totodată, în supliment se dau şi versuri ale lui Al. Vlahuţă sau ale unor autori de mai mică importanţă: Th. M. Stoenescu, Veronica Micle, Al. I. Şonţu. ***R.Z.***

NOUA BIBLIOTECĂ ROMÂNĂ, revistă apărută la Braşov, bilunar, între 1 mai 1882 şi 1 septembrie 1883. Acest „jurnal beletristic-literar” se adresa „claselor de mijloc”, Theochar Alexi fiind redactorul responsabil al foii şi autorul unei bune părţi din beletristica originală şi din traducerile publicate. Deşi nu era încercat de mari ambiţii, Alexi avea totuşi dorinţa de a menţine periodicul la un nivel literar satisfăcător, motiv pentru care a respins propunerile unei librării de colportaj din Bucureşti de a publica romane de genul *Nihiliştii* sau *Mireasa ucigaşului*. Se dau în fiecare număr articole biografice dedicate unor personalităţi culturale şi literare: Racine, Molière, J.-J. Rousseau, Byron, Dickens, Vincenzo Monti, Vörösmarty Mihály. În cadrul aceleiaşi rubrici figurează şi prezentări ale lui Kant şi H. C. Andersen. V. Alecsandri a publicat în **N. b. r.** poezia *Cireşele*. Alte versuri aparţin mai puţin cunoscuţilor autori ardeleni I. N. Macavei, Teodor V. Păcăţian, C. Băilă, precum şi lui Alexi. Culegeri de folclor, realizate, ca atâtea altele în epocă, fără vreo preocupare metodică sau ştiinţifică, publică N. Petra-Petrescu şi C. Băilă. În foiletonul revistei Th. Alexi e prezent cu un amplu roman istoric, *Ciocoii*, pastişă inabilă după *Ciocoii vechi şi noi* al lui Nicolae Filimon; tot el mai publică *Amor în veacul crâncen*, roman de inspiraţie istorică, iar Virgil Oniţiu (*Dinaintea Griviței*, *O intrigă cu bun*

sfârșit ș.a.), A. Vlaicu, N. Petra-Petrescu (*Amintiri*), I. Pop-Reteganul (*Detunata*), N. Popilian, Emilia Lungu, Ion Broju şi Gr. Sima al lui Ion colaborează cu nuvele, schiţe şi amintiri. Scriitorii străini din ale căror opere se traduce sunt Swift (fragmente din *Călătoriile lui Gulliver*), Molière (*Sgârcitul*, în versiunea profesorului lugojan Virgiliu Popescu), La Bruyère, La Rochefoucauld, August von Kotzebue, Schiller (*Parazitul*), Mérimée, Al. Dumas, Th. Körner, Ponson du Terrail, Vincenzo Monti şi Ernest Legouvé, iar principalii traducători sunt I. Pop-Reteganul, Arsene Vlaicu, Virgiliu Popescu. ***R.Z.***

NOUA REVISTĂ, publicaţie politică şi culturală apărută la Iaşi, săptămânal şi bisăptămânal, de la 13 noiembrie 1883 până la 24 noiembrie 1885 şi de la 19 octombrie 1886 până la 7 iunie 1887. Directoare este Am. Netara, iar prim-redactor e Gr. C. Stamatopol. **N.r.** își propune, după cum se menționează în *Programa noastră*, să „apere drepturile și interesele femeiei române”. Colaborează cu versuri N. A. Bogdan şi I. G. Holban. Se mai republică, la centenarul morţii lui Horea, câteva poezii ale lui Andrei Mureşanu. Nuvele, unele cu subiecte din viaţa satului moldovenesc (*Garofiţa de la Poeni*), dă N. A. Bogdan. La rubrica „Revistă teatrală” se discută activitatea Teatrului Naţional din Iaşi, iar o „Revistă muzicală”, săptămânală, este semnată de Gavril Muzicescu. Acestor rubrici li se adaugă și altele („Revista politică”, „Informațiuni”, „Bibliografie”), într-o încercare, din păcate lipsită de succes, de a surprinde atmosfera intelectuală a orașului. În acest scop, se comentează critic și nedrept manifestările junimiștilor (*Banchetul Junimei*) sau inițiativele culturale ale grupării socialiste ieșene condusă de Ioan Nădejde și de Theodor D. Speranția. ***R.Z.***

NOUA REVISTĂ OLTEANĂ, publicaţie apărută la Craiova, lunar, între 1 noiembrie 1903 şi 1 septembrie 1904 (nouă numere), cu subtitlul „Științifico-literară” (până la 1 martie 1904). Într-un *Cuvânt introducător* directorul N. Popescu-Gorgota motivează alegerea titlului prin respectul față de Traian Demetrescu și față de revista inițiată de poet în 1888, distanțându-se însă de atmosfera melancolică a acesteia: „de aceea n-a mers acea bună revistă mai mult de doi ani de zile, căci își plimba dezgustul și amărăciunea pe străzile unui oraș altfel dispus și plin de viață”. „Motivele dispariției «Revistei Olteniei»”, replică Petru Vulcan într-un articol din numărul secund, „trebuiesc căutate în lipsa forțelor fizice ale poetului [...], pe când știut este că, pentru a dirija un organ literar, ani îndelungați, cu succes, și chiar în lipsă de capital bănesc, trebuie să fii înzestrat cu o constituție de fier, cu răbdarea filosofului Juba și multe altele, care lipseau poetului”, punctând că „într-o mișcare literară, unde arta să strălucească în puritatea ei, în loc de program [...] e tot mai bine să se substituie de la sine avântul, iubirea de frumos și credința în vitalitatea neamului nostru – fără să ne îngrijoreze lucrul că producțiunea noastră urmează să fie înveșmântată în haina veseliei sau a melancoliei” (*Artă pură – fără niciun program*). Dorind să suplinească lipsa mişcării literare din Craiova, **N.r.o**. intenționează să publice articole de literatură și de istorie – mai ales de istorie locală. Primul număr debutează cu o inedită de Traian Demetrescu, „singura – poate ce s-a mai găsit printre manuscriptele regretatului poet”, oferită de fratele acestuia, Radu Demetrescu; două epistole ale poetului vor apărea în numărul 7/1904. Versuri publică I.C. Popescu-Polyclet (*Cucernice*, *Inima*), Ioan M. Russu și N. Vulovici. Ștefan Braborescu îl evocă pe același Traian Demetrescu (*Intim*), dar semnează și cronica la volumul de versuri al Lucillei Chițu, *Au Claire du rêve*, apărut la Paris. Rubricile „Cronica literară” şi „Cărţi apărute” sunt ținute de Ştefan Braborescu şi de I. C. Popescu-Polyclet, iar „Chestii teatrale” de D.D. Stoenescu. Colaborează cu lirică de înrâurire simbolistă sau cu tematică preponderent socială N. Burlănescu-Alin, N. Vulovici (*Visul veteranului*), I.C. Popescu-Polyclet, Al. Gherghel, Florian I. Becescu, D. Karnabatt, I. Stătescu. Cu proză sunt prezenţi Ştefan Braborescu (*Suflete dragi*), Orest Tafrali (*Prada*), V. Grigorescu-Elvir, Petre Danilescu, iar cu articole figurează Ştefan Braborescu, M. Galiţă (*Zilot Românul din punctul de vedere al dezvoltării limbii literare româneşti*). Al. Anestin traduce din José-Maria de Hérédia (*Antoniu și Cleopatra*). ***C.A., L.Bc.***

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, bilunar, apoi săptămânal şi din nou bilunar, în două serii, de la 1 ianuarie 1900 la 15 ianuarie 1902 şi de la 12 octombrie 1908 la 31 iulie 1916, sub conducerea lui C. Rădulescu-Motru. Subtitlul iniţial – „pentru politică, literatură, ştiinţă şi artă” – este modificat la începutul noii serii, devenind „politică, literatură, ştiinţă şi artă”, iar de

la 9 septembrie 1912 este înlocuit cu altul – „socială, critică, ştiinţifică şi literară”. În numărul inaugural C. Rădulescu-Motru declară că revista va avea „un cuprins enciclopedic” prin care „va căuta să îmbrăţişeze toate chestiunile de interes general”. Scopul trebuia atins prin diversitatea rubricilor („Cronica politică şi economică”, „Ştiinţă”, „Literatură şi artă”, „Mişcarea ştiinţifică şi literară”) şi prin prezenţa a două suplimente, unul rezervat informaţiilor culturale (ulterior se precizează că e vorba de „notiţe de tot felul asupra culturei ţărilor locuite de români”), cel de-al doilea conţinând „nuvele şi lectură recreativă, datorată, în parte, scriitorilor români, în parte, după cei mai buni scriitori străini”. Aparent raţională, soluţia implica suprapuneri, ceea ce a dus la părăsirea ei după un an, când revista devine săptămânală. În acelaşi text introductiv directorul conturează un program ce ar rezulta din starea politică şi culturală a ţării. Cât priveşte literatura, aceasta ar trece printr-o „perioadă de istovire”, întrucât „înstrăinată de aspiraţiunile şi interesele marelui public, ea-şi cerşeşte existenţa de la aşa-zisa «elită socială», ale cărei gusturi cosmopolite scriitorii noştri încearcă să le împace copiind pe întrecute modele străine”. C. Rădulescu-Motru se arată totuşi încrezător în viitorul culturii, care trebuie să fie „potrivită geniului său, ferită de ademenirile falsului patriotism, bazată pe respectul adevărului şi al dreptăţii şi cu un ideal înţeles de toate straturile sociale ale neamului românesc”. În esenţă, programul preia atât din doctrina junimistă, cât şi din aceea a lui C. Dobrogeanu-Gherea, aceasta din urmă considerată în articolul lui C. Rădulescu-Motru *Idealurile sociale şi arta* mai adecvată, într-o măsură, momentului. Pledând ca scriitorii să „destăinuie lumii suferinţele poporului şi să devină educatori morali ai acestuia”, profesorul respinge „aservirea literaturii faţă de politică”, fie aceasta conservatoare, liberală, socialistă ori, mai ales, „naţionalistă”. În acelaşi sens se pronunţă şi Ovid Densusianu în articolul *Patriotismul nostru*. Pe o linie paralelă întrucâtva se plasează o luare de poziţie a lui Al. Antemireanu, *Simţul artei la români*, în care se susţine că nici poezia, nici proza românească a celor cinci decenii precedente, în ce au ele mai bun, nu sunt „româneşti” (Eminescu „e mai mult german”, Alecsandri e „franţuzit”, Duiliu Zamfirescu „n-are în scrierile sale mai de seamă naţionalitate”, nuvelele lui B. Delavrancea şi ale lui I. L. Caragiale „pot să fie subscrise de orice scriitor străin”). Lipsa s-ar datora faptului că firea românilor dintre Carpaţi şi Dunăre „nu e compatibilă cu calităţile necesare artistului”, lucru dovedit prin „mediocritatea literaturii noastre populare”. Singura soluţie (indicată de existenţa poetului G. Coşbuc) ar fi „altoirea” „tulpinei stoarse de sevă a poporului român de aici” cu aceea a „provinciilor transcarpatine”. Ideea o reia, în articolul *Literatura de peste munţi*, H. Sanielevici, care îndeplineşte sarcina de secretar de redacţie, dar acesta se apropie mai mult de opiniile lui C. Rădulescu-Motru, considerând că valoarea superioară se datorează mai marii „părţi de *rein menschlich*” din scrierile ardelenilor. Poziţia programatică destul de unitară a redacţiei nu se reflectă integral în conţinut. Într-un fel, „Cronica politică şi economică” rămâne o „tribună liberă”, personalităţi ale diverselor partide expunându-şi opiniile anonim (Un conservator, Un fost ministru liberal) ori sub semnătură (C. Dobrogeanu-Gherea). Caracterul deschis este întărit şi de recursul la anchetă. Astfel, în primul an sunt întreprinse două anchete cu caracter internaţional, una asupra „chestiunii israelite în România”, la care răspund somităţi precum Émile Zola, Lombroso, Mommsen, Clémenceau, Max Nordau, H. S. Chamberlain, Wilhelm Wundt, Thomas Masaryk ş.a., alta oglindind „opinia publică din Italia faţă de România”. Largă deschidere are şi rubrica ştiinţifică, unde semnează personalităţi ale lumii universitare româneşti, precum N. Vaschide, M.G. Cantacuzino, I. Simionescu, N. Iorga, Ovid Densusianu, Dumitru Drăghicescu ş.a. Şi aici se introduce o inovaţie, prin lansarea, în iunie 1900, sub semnăturile lui G. Coşbuc, Anghel Demetriescu, Ovid Densusianu şi C. Rădulescu-Motru, a unui *Chestionar privitor la psihologia poporului român*. Demersul nu se circumscrie strict etnopsihologiei, dat fiind că se cere şi opinia asupra „celui care a scris mai bine româneşte” şi asupra „operelor literare ce reflectă mai bine firea poporului român”. La chestionar, adresat în genere cititorilor, nespecialiştilor, răspund şi câţiva scriitori (Constanţa Dunca-Schiau, Jean Bart, G. Tutoveanu, Al. Macedonski). În domeniul filologiei, al criticii şi istoriei literare ori al esteticii se înregistrează contribuţii aparţinând lui H. Sanielevici (*Eminescu şi şcoala romantică germană*, *„Înviere”*, *„Quo vadis”*, *„Manasse”*, *Foiletoanele lui Caragiale*), Şt. Petică (*Esthetismul lui Ruskin*), G. Ibrăileanu (*Cu prilejul foiletoanelor lui Caragiale*, *Curentul*

eminescian), P.V. Haneş, Sextil Puşcariu, I.-A. Candrea ş.a. Uneori spiritele se încing, precum în cadrul polemicilor N. Iorga – Lazăr Şăineanu, Ovid Densusianu – A. Philippide, ca şi în jurul unor acuzaţii de plagiat. Un spaţiu generos au la dispoziţie folcloriştii şi etnografii Simion Florea Marian, T. Duţescu-Duţu, Th. D. Speranţia, Sofia Nădejde, ca şi G. Coşbuc. Şi în ce priveşte literatura, **N.r.r.** manifestă eclectism. Proză publică, alături de mulţi diletanţi, Paul Bujor, Jean Bart, Em. Grigorovitza, Vasile Cosmovici, Victor Crăsescu, Artur Gorovei, Izabela Sadoveanu, Ion Pop-Reteganul, acesta din urmă părând să fie preferatul redacţiei. G. Coşbuc dă o singură poezie (nu mai iscălește aici, de altfel, din toamna anului 1900), iar dintre poeţii afirmaţi colaborează H.G. Lecca şi Cincinat Pavelescu. În schimb, sunt prezenţi numeroşi tineri, precum Panait Cerna, Radu D. Rosetti, Florian Becescu, Andrei Naum, G. Tutoveanu, Nirvan (Ion Minulescu), Ion Petrovici, D. Karnabatt, Eugen Ştefănescu, Adrian Verea. Teatru, îndeosebi liric, dau Ion Petrovici şi Petre Dulfu. Redacţia va încerca să mărească numărul cititorilor lansând un „concurs literar" dotat cu un premiu substanţial, strâns prin subscripţie. La concurs participă mulţi dintre colaboratori, alăturându-li-se Ion Agârbiceanu, Ion Scurtu, Corneliu Moldovanu (tustrei cu versuri). „Greutăţile de editură", cum va declara C. Rădulescu-Motru mai târziu, sau, mai probabil, slăbiciunile „programului", în jurul căruia s-au raliat prea puţini scriitori de marcă ai vremii, au făcut ca hebdomadarul să-şi înceteze apariţia după doi ani. Iniţierea celei de-a doua serii se produce însă într-un moment mai puţin favorabil. Existenţa „Sămănătorului", chiar dacă intrat în declin, a „Vieţii româneşti", a „Convorbirilor critice", alături de mai vechile „Convorbiri literare", făceau mai dificilă (re)câştigarea unui public propriu. Nu erau de natură să faciliteze sarcina nici liniile expuse de C. Rădulescu-Motru într-o simplă notă (*Reapariţia „Noii reviste române"*), care vorbea despre promovarea „discuţiunii de idei" civilizate, despre apărarea „în contra a două exageraţiuni deopotrivă de periculoase: servilismul faţă de cultura străină, pe de o parte, grandomania naţionalistă, pe de altă parte", despre „atitudinea critică faţă de intelectuali, sfătuiţi să-şi înfrâneze pornirile agitate […] dând exemplul unei activităţi cumpănite, ca fond şi ca formă". Inabilă este şi susţinerea ideii unei completări reciproce a două periodice conduse de

Redacția „Noii reviste române" în 1912: C. Beldie, Nae Ionescu, Dem. Theodorescu, C. Spiru Hasnaș

C. Rădulescu-Motru: „Studii filosofice", ca „revistă de specializare", şi **N.r.r.**, ca „revistă de popularizare". În sfârşit, imparţialitatea politică, declarată solemn în aceeaşi notă, motiv de afişată superioritate faţă de liberala „Viaţa românească" ori de conservatoarea „Convorbiri literare", va fi dezminţită curând, numeroase intervenţii ale directorului (*Poporanismul politic şi democraţia conservatoare*, *Profetismul în cultura noastră naţională*, *Naţionalismul cum se înţelege şi cum trebuie să se înţeleagă* ori câteva veritabile manifeste electorale), vădind implicarea ideologică de partea Partidului Conservator Democrat (takist). În aceste condiţii, între compartimentele săptămânalului se manifestă mult timp un flagrant dezechilibru. Foarte bogate sunt rubricile „Politică" şi „Ştiinţă", unde se întâlnesc semnături cunoscute – A. D.

Xenopol (*Naţionalismul*, *Naţionalism şi antisemitism*), C. Dimitrescu-Iaşi, D. Drăghicescu, I. Simionescu, N. Zaharia, I. Duscian ş.a. Numeroase sunt, de asemenea, studiile şi articolele despre artă, literatură, teatru şi folclor, aparţinând lui Al. Tzigara-Samurcaş, Th. D. Speranţia, N. Em. Teohari, P.V. Haneş, Ilarie Chendi (cu câteva articole şi un text consacrat piesei *Apus de soare* a lui B. Delavrancea), Eugen Porn, acesta, secretar de redacţie în primii doi ani, dând şi multe cronici dramatice. În schimb, „Revista revistelor", când nu arată spirit partizan, e cvasinerelevantă, de interes redus fiind îndeobşte şi rubrica „Note şi discuţiuni", iar capitolul „Literatură" se dovedeşte foarte sărac. Sporadic apar poezii de Radu D. Rosetti şi H. G. Lecca, snoave versificate de Th. D. Speranţia, câteva proze semnate, printre alţii rămaşi necunoscuţi, de Al. Cazaban, Victor Eftimiu, B. Nemţeanu, I. Chiru-Nanov (autorul cel mai fidel, care va colabora până la ultimul număr), N. Pora şi o piesă, *Domnul Luca*, de C. Rădulescu-Motru. Pentru complinirea lacunei se apelează la tălmăciri, mai ales din literatura rusă (Cehov, Turgheniev, Tolstoi, Gorki) şi din cea italiană (D'Annunzio, Roberto Bracco, Ugo Ojetti ş.a.). Publicarea textului *Începem!* al lui I. L. Caragiale rămâne o excepţie, datorită relaţiilor politice cu autorul. În fapt, poeţii şi prozatorii în vogă evită evident să colaboreze la **N.r.r.** Cauza se află, în principal, în atitudinea exprimată de C. Rădulescu-Motru în articolul *Scriitorii monopolizaţi sau Finanţa literară* (din mai 1909), precum şi în aprecierile negative la adresa întregii literaturi a momentului, pe care le face la sfârşitul aceluiaşi an Eugen Porn, opinii ce declanşează o ascuţită polemică cu revistele „Cumpăna" şi „Falanga", urmată de o intervenţie a recent înfiinţatei Societăţi a Scriitorilor Români la Camerele Legiuitoare, prin care se cere respingerea acordării cetăţeniei criticului denigrator, de origine evreiască. Cu acest prilej C. Rădulescu-Motru lansează o aşa-zisă anchetă, intitulată *Evreii şi literatura*, în fond un „manifest al intelectualilor", în genul celor din vremea „afacerii Dreyfus". Situaţia se ameliorează puţin după ce rolul de secretar de redacţie, rămas liber prin plecarea lui Eugen Porn în Italia, pentru doctorat, este preluat de C. Beldie. Din toamna anului 1910 paginile revistei găzduiesc proza lui Virgil Cioflec, Oreste, Mihail Cruceanu, Emil Isac. Cronici dramatice semnează Lazăr Cosma (Scarlat Froda). Progresul este evident în 1911 la toate rubricile. Încep să colaboreze Virgil I. Bărbat, Orest Tafrali, Ion Petrovici, C. Antoniade, N.I. Apostolescu, Marin Simionescu-Râmniceanu, H. Sanielevici (şi sub pseudonimele V. Podriga, H. Richard, Gh. Pribeag), Ramiro Ortiz şi Mihail Dragomirescu (cu studii diverse), I. Netzler (care ulterior îşi va iscăli cronicile literare Ion Trivale), George Duma, A. Mândru, Cincinat Pavelescu, Leon Feraru, Emil Dorian (sub pseudonimul Castor şi Pollux), Wilhelm Schwefelberg (iscălind Ieronim Laurian), Mihail Sorbul, Elena Farago, Raul Teodorescu, D. Iacobescu, Cezar T. Stoika (toţi cu versuri). Forţe noi aduc, în 1912, filosofii Mircea Florian, Marin Ştefănescu, I. Brucăr şi Nae Ionescu (semnând N. C. Ionescu şi Mihai Tonca), criticul E. Lovinescu (e prezent la intervale mari), ca şi N. Davidescu, Adrian Maniu – autori proteiformi, abordând şi proza, şi teatrul, şi critica, nu numai literară, ci şi plastică şi dramatică –, Ion Vinea, Al. Iacobescu ş.a. Lor li se adaugă în 1913, debutând aici cu o poezie dedicată lui Tudor Arghezi, F. Aderca, foarte activ şi combativ, intrând în polemică, pe marginea existenţei simbolismului românesc, cu Ion Trivale; mai târziu, în 1914, vin la revistă Mihai Săulescu şi G. Bacovia. Grupul redacţional se sudează în anii premergători Primului Război Mondial şi datorită unor întâlniri săptămânale care iau aspect fie de ciclu de conferinţe, fie de cenaclu deschis, ceea ce asigură **N.r.r.** o fizionomie distinctă între celelalte periodice. Redacţia mai întreprinde două anchete ample, una internaţională în 1913 – *Problema balcanică în faţa Europei culte*, cu participări notabile: Gustave Le Bon, Félix Le Dantec, Achille Loria, Wilhelm Wundt, Émile Boutroux ş.a – şi alta restrânsă la hotarele ţării în 1915 – *Universitatea şi chestiunea naţională*, cu puncte de vedere ale profesorilor universitari C. I. Dissescu, G. Ţiţeica, Constantin M. Sipsom, N. Măldărescu ş.a. Mult dezbătută este şi decizia istorică în faţa căreia se afla România, şi anume de partea căror puteri să intre în război, atitudinea redacţiei fiind în genere pro Antantă. În acest sens, se publică studiile *Imperialismul culturii germane* de C. Antoniade şi *Critica culturii germane* de Virgil I. Bărbat. Notabil este şi un număr special *Cervantes*, prilejuit de tricentenarul morţii scriitorului spaniol. Nucleul tare al grupului redacţional se regrupează, reluându-şi activitatea în toamna anului 1918 prin iniţierea „Colecţiei cărţilor galbene" (în care apar broşurile *Ce vrem? Catehism pentru sufletele nehotărâte*, *Un apostol al vieţii*

moderne: William James şi *Glossa spiritului cărturăresc. Încercare antiintelectualistă*, scrise de C. Beldie şi D. Ioaniţescu), iar în vara lui 1919, prin editarea, în locul **N.r.r.,** a hebdomadarului „Ideea europeană”. ***V.D.***

NOUĂZECISM. Termenul a fost creat spontan, după modelul celui – ceva mai vechi – de optzecism, mărturisind o intenţie polemică sau, în orice caz, una de individualizare şi definire programatică a unei promoţii literare. Cuvânt cu sens vag, ivit iniţial în sfera publicisticii, ulterior acceptat şi în terminologia criticii literare, **n.** este presupus a exprima concis şi sintetic particularităţile literaturii practicate de o serie de scriitori născuţi, în marea lor majoritate, în jurul anului 1960 şi afirmaţi la începutul ultimului deceniu al secolului al XX-lea. Originea fenomenului se află în anii ’80, când mai mulţi dintre cei mai importanţi membri ai promoţiei frecventează cenaclul literar bucureştean Universitas, condus de Mircea Martin. Cenaclul s-a deschis în aprilie 1983 şi a funcţionat până în primele luni ale anului 1990, când s-a destrămat. Şedinţele aveau loc de regulă vineri seara, în localul Clubului Universităţii din bulevardul Schitu Măgureanu nr. 9. Timp de un an Universitas a funcţionat în paralel cu Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu, cenaclu ulterior desfiinţat. A fost vizitat la început sporadic, mai târziu destul de consecvent, de „lunedişti”, de scriitori din generaţia optzecistă, inclusiv dintre cei trăitori în provincie (Gheorghe Crăciun, Alexandru Muşina). Din alte generaţii participa la lucrări poeta Angela Marinescu, ocazional fiind invitaţi şi alţi poeţi consacraţi – Ana Blandiana, Cezar Baltag ş.a. Cenaclul a avut şi câteva şedinţe în afara Capitalei (de pildă, la Reşiţa sau la Timişoara, cu cenaclul animat de Livius Ciocârlie) şi a atras prezenţa unor tineri scriitori din Piatra Neamţ, Braşov, Satu Mare etc. Dintre cei care îşi descoperă şi consolidează vocaţia ori îşi definesc – sau redefinesc esenţial – viziunea şi maniera literară în cadrul cenaclului Universitas sunt de menţionat Cristian Popescu, Radu Sergiu Ruba, Ioan Es. Pop, Cătălin Ţîrlea, Răzvan Petrescu, Daniel Bănulescu. Un adevărat „stâlp” al cenaclului, activ în toate genurile literare, era Horia Gârbea. De Universitas este legată, măcar în parte, şi activitatea altor scriitori mai tineri, precum Ramona Fotiade, ori membri ai Grupului de la Braşov (Simona Popescu, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Marius Oprea). Din impulsul de a-şi marca specificul generaţionist, şi prin opoziţie cu optzeciştii, apare ideea afirmării şi susţinerii **n.** Un nucleu cu deosebire activ îl vor forma Cristian Popescu, Cătălin Ţîrlea şi Ioan Es. Pop – alături de ei aflându-se, constant sau cu intermitenţe, Horia Gârbea, Dan-Silviu Boerescu ş.a. –, care, sub tutela lui Laurenţiu Ulici, editează, din noiembrie 1990 până în octombrie 1993 (cu o întrerupere între februarie 1991 şi septembrie 1992), un „supliment de direcţie al revistei «Luceafărul»” intitulat „Nouăzeci”. În privinţa „direcţiei” susţinute, sub titlul *Un punct de plecare*, editorialul primului număr afirmă între altele: „Generaţia NOUĂZECI şi-a făcut ucenicia literară în perioada de radicalism etic şi de reformism estetic impusă în anii ’80 de generaţia predecesoare”, iar accentul cade pe ideea de schimbare a paradigmelor: „Vrem să stabilim un alt raport între *literatură* şi *biografie*. Dacă la modernişti literatura era supraordonată biograficului, postmodernismul optzecist plasează textul şi asistenţa sa pe acelaşi nivel axiologic şi tipologic. Vom subordona întotdeauna textul literar existenţei, considerându-l pe acesta doar un *produs al procesului realizării de sine*”. Expuse în registrul publicisticii literare alerte, fără excese profesoral-dogmatice şi fără pretenţia de a se articula într-un „sistem” predictiv şi complet, precizări sunt formulate ulterior în special de Cristian Popescu şi Cătălin Ţîrlea. Astfel, Cristian Popescu afirma: „Nouăzeci nu este numele unei promoţii literare, ci numele unei decade, al unui fragment de timp. [...] Ceea ce încercăm este să delimităm implicit un spirit literar al timpului în care trăim şi scriem. Cine suntem *noi* ai acestei persoane întâi plural a încercării? Un grup de scriitori legaţi nu neapărat prin vârstă, ci prin diferite grade ale relaţiilor normale dintre semeni – de la prietenia directă şi o anume înţelegere comună a literaturii, până la, pur şi simplu, afinitatea spirituală”. Într-un editorial cu titlul reluat ulterior ca generic, *Dinastia Caragiale*, sunt avansate alte consideraţii care încearcă o definire a **n.**: „Căutăm similitudini între coordonatele noastre interioare şi direcţiile de structură ale timpului şi locului în care trăim, adică vrem să aflăm ce anume ni se potriveşte şi poate fi generator de autenticitate literară în dialogul nostru cu lumea. În mod fatal, nu putem participa, aliniaţi cu toţii, după criterii de vârstă biologică, la definirea unei unice mentalităţi literare, zisă de generaţie”. În acelaşi loc se mai

afirma: „Însuşi spiritul timpului obligă la o percepere acută a cotidianului. Literatura, în acest context, n-o putem înţelege decât ca o *transcriere directă a realităţilor* (nu neapărat a Realităţii). În acest fel este lesne explicabilă afinitatea noastră pentru modalităţi literare de gen Radu Cosaşu, Mircea Ivănescu sau Marin Sorescu din poemele epice, precum şi lipsa de aderenţă la formule estetice de tip Ana Blandiana, Ion Stratan sau Nichita Stănescu”. În altă ordine de idei, o trăsătură esenţială a **n.** este considerată „radicalismul moral”, asumat şi explicat de corifeii orientării. Revista „Nouăzeci” nu a fost totuşi una teoretică, ci una cu deschidere predilectă către cotidianul vieţii literare; promovează texte publicistice literaturizate – după modelul caragialian –, dar şi beletristică propriu-zisă (proză, poeme etc.). În afară de Cristian Popescu şi Cătălin Ţîrlea, care au o contribuţie majoră în fiecare număr, semnează constant Radu Sergiu Ruba, Horia Gârbea, Ioan Es. Pop, Lucian Vasilescu. Ceva mai rar se exprimă Dan-Silviu Boerescu, Daniel Bănulescu, Vasile Petre Fati. Publică versuri Andrei Damian, Georgeta Manole, Alina Durbacă ş.a. Mircea Martin şi Laurenţiu Ulici sunt prezenţi ca mentori discreţi ai noii orientări. Relaţiile cu generaţia optzecistă nu sunt atât de tensionate cum s-ar putea crede: colaborează frecvent Florin Iaru, Ion Stratan, iar ocazional Gheorghe Iova, Mircea Nedelciu, Liviu Ioan Stoiciu ş.a. Rolul de critic susţinător „din interior” şi l-a asumat – cu mare râvnă, aproape un deceniu, dar abandonându-l după anul 2000 – Dan-Silviu Boerescu, autor al mai multor volume de „ficţiuni critice” şi alcătuitor al unor consistente antologii. El a condus în a doua jumătate a anilor ’90 clubul profesionist de lectură al Muzeului Literaturii Române şi efemera – dar consistenta – revistă „ArtPanorama”. Fără exclusivism, deschise scriitorilor din toate generaţiile, atât clubul, cât şi revista au fost cu precădere foruri de exprimare ale nouăzeciştilor. În general, se consideră că definitorie pentru literatura generaţiei ’90 este – prin comparaţie cu cea a reprezentanţilor canonici ai generaţiei optzeciste, reputaţi ca textualişti extremişti, gratuit-ludici şi evazionist-livreşti – o mai mare aplecare către viaţă, către real, o pronunţată angajare existenţială faţă cu o realitate odioasă. În linii mari, caracterizarea ar putea fi adecvată, însă la o examinare nuanţată lucrurile nu se mai prezintă chiar atât de simplu. Pe de o parte, nu puţini optzecişti importanţi manifestau o deschidere certă, incontestabilă către real, către biografismul derizoriu sau către cotidianul sordid, precum şi o angajare puternică, o autenticitate ostentativă, deşi mediată de ingineria textuării. Pe de altă parte, nouăzeciştii sunt departe de a fi străini de rafinatele cuceriri ale scriiturii textualiste, iar sporul lor de gravitate şi realism este dublat uneori de o exacerbare a ludicului, dar nu pe coordonate livreşti, ci mai degrabă în registrul unei fronde dezabuzate. În focul unor confruntări polemice optzeciştii i-au etichetat pe nouăzecişti drept continuatori – ori, mai bine zis, epigoni, imitatori inferiori esteticeşte – ai lor, în vreme ce nouăzeciştii, în replică, accentuează asupra diferenţelor. În acelaşi timp, scriitori din generaţii – ori promoţii – mai tinere, emergenţii douămiişti, fie se revendică de la unele direcţii nouăzeciste în calitate de continuatori radicalizaţi ale acestora, fie le contestă nouăzeciştilor specificitatea, considerându-i o varietate de optzecişti şi, în consecinţă, îi repudiază şi tăgăduiesc de-a valma cu aceia. Toate aceste delimitări, adeziuni ori respingeri au fost deseori exagerate, din raţiuni tactice, în vâltoarea polemicilor vizând autopromovarea ori autolegitimarea „generaţionistă”, în vreme ce o examinare atentă şi imparţială dezvăluie o realitate literară mult mai nuanţată, în care continuitatea şi ruptura stau într-un raport mai complex decât cel „aruncat” în disputele directe. După anul 2000 s-a putut observa o relativă estompare a orientării nouăzeciste, sub raportul consistenţei estetico-militante şi a manifestării ca „grup literar“. Cu vremea, ies în evidenţă tot mai mult particularitățile fiecărei individualităţi scriitoriceşti şi se atenuează caracteristicile generale ale **n.** Nu toţi autorii care au debutat ori s-au afirmat în anii ’90 pot fi consideraţi nouăzecişti, iar pe de altă parte, nu toţi au trecut prin cenaclul Universitas sau pe la revista „Nouăzeci”. Numele considerate reprezentative pentru orientare sunt Cristian Popescu, Mihail Gălăţanu, Cătălin Ţîrlea, Radu Sergiu Ruba, Răzvan Petrescu, Horia Gârbea, Ioan Es. Pop, Lucian Vasilescu, Dan-Silviu Boerescu, Daniel Bănulescu, Simona Popescu, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Marius Oprea, Radu Aldulescu. Lista este însă deschisă, adăugându-se mulţi alţi autori, din Capitală şi din alte localităţi – de pildă, Paul Vinicius, Dan Bogdan Hanu, Adrian Oţoiu, Adrian Alui Gheorghe, Iustin Panţa, Ioan Mihai Cochinescu, Dan Perşa ş.a., unii alcătuind ceea ce a fost numit „aripa tânără” a **n.** În 2008, sub titlul *Universitas. A fost*

odată un cenaclu…, a fost editat sub coordonarea lui Mircea Martin un volum masiv care regrupează texte memorialistico-documentare (*Amintiri, mărturii*), o consistentă *Antologie literară*, un bogat dosar critic (*Ecouri critice*), un florilegiu intitulat *Ecouri literare*. În antologie sunt incluşi 46 de autori. Între scriitorii şi criticii care semnează textele memorialistico-evocatoare ori de comentariu critic incluse în volum se află, alături de nouăzecişti, autori din diferite generaţii – Mircea Martin, Constantin Abăluţă, Laurenţiu Ulici, Angela Marinescu, George Bălăiţă, Mircea Cărtărescu, Ana Blandiana ș.a. Dedicat istoriei şi ecourilor cenaclului Universitas, volumul coordonat de Mircea Martin constituie de fapt şi un edificator instrument documentar pentru examinarea **n.**

Repere bibliografice: Dan-Silviu Boerescu, *La noapte, pe strada Toamnei*, Bucureşti, 1993; Dan-Silviu Boerescu, *Doamna Ovary (dicţionar antologic)*, Bucureşti, 1993; *Sfâşierea lui Morfeu. Literatura generaţiei '90*, îngr. Dan-Silviu Boerescu, Bucureşti, 1994; Valeriu Bârgău, *Generaţia '80. Precursori & urmaşi*, Deva, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul, 458–480*; *Fenomenul nouăzecist*, CC, 2000, 9–12 (număr special); Constantin Vică, *Vremea textului*, CRC, 2001, 3; Dan Perşa, *În trecere despre literatura deceniului apocaliptic*, E, 2002, 3; Octavian Soviany, *Generaţia artistică de după 1990*, TMS, 2003, 1; Cristian Livescu, *Nouăzecismul sau „Poezia periculoasă"*, CL, 2005, 4; Radu Aldulescu, *Optzecism versus nouăzecism*, CU, 2007, 1; Michael Haulică, *Nouăzeciştii*, OC, 2008, 157; Andreea Mironescu, *„Nouăzeciştii" – în căutarea identităţii*, TP, 2008, 12; *Universitas. A fost odată un cenaclu…*, coordonator Mircea Martin, Bucureşti, 2008. ***N.Br.***

No. II de probă. Iași, Vineri 24 Decemvrie, 1871. No. II de probă.

NOUL CURIERU ROMÂNU

Apare de PATRU ORI pe sĕptĕmână: Duminecâ, Marti, Joi si Sâmbata.

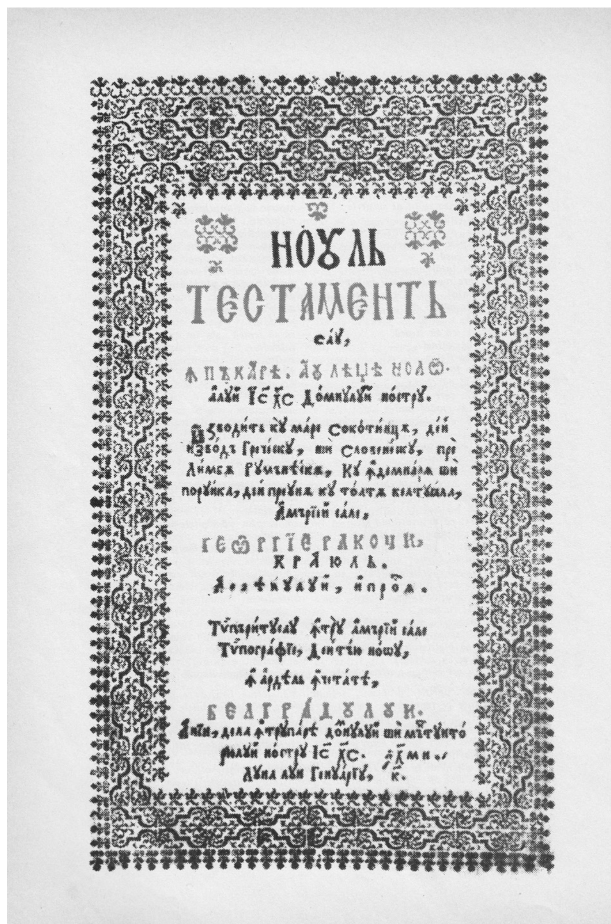
REDACTORU: ION SCIPIONE BADESCU.

NOUL CURIER ROMÂN, gazetă politică şi literară apărută la Iaşi între 12 decembrie 1871 şi 5 iulie 1873; până la 19 februarie 1872 a ieşit de patru ori pe săptămână, iar după această dată de trei ori. Redactor a fost ardeleanul I. S. Bădescu, gazetar experimentat, coleg de redacţie peste câţiva ani la „Timpul" cu M. Eminescu şi prieten al poetului. Pentru un timp direcţia şi editarea gazetei vor fi asigurate de Teodor Codrescu şi apoi de I. M. Codrescu, dar un conflict cu redactorul duce la apariţia a două publicaţii cu acelaşi nume. De la 1 ianuarie 1873 Teodor Codrescu renunţă însă la editarea ziarului său şi titlul rămâne în proprietatea exclusivă a lui I. S. Bădescu. În **N.c.r.** se găseşte puţină literatură originală, mai ales reprodusă după publicaţii bucureştene sau din „Convorbiri literare": *Cugetări* de Alecu Russo, versuri de Grigore Alexandrescu (*Lorelei sau Stânca Lorei*, *frumoasa fermecătoare*, reproducere din „Românul"), căruia i se republică și mai multe articole politice apărute mai întâi tot în „Românul", poemul *Dumbrava Roşie* şi pasteluri de V. Alecsandri, nuvele ale lui Pantazi Ghica (*Nu mă uita* ș.a.), o schiță a lui B.P. Hasdeu (*Magda lui Arbure*). Cu versuri şi proză sunt prezenţi I. Ianov, I. Pop-Florantin şi V. Gr. Pop. Se mai publică poezia *Viaţa la ţară* a lui Al. Depărăţeanu şi versuri de Maria Suciu. Redactorul I. S. Bădescu, folosind şi pseudonimul Bihoreanul, e prezent cu fabule şi cu o culegere de poezii populare. Se dau şi câteva traduceri din Lamartine (reproduse după „Telegraphul") şi din Xavier de Maistre (tălmăcire de I. M. Codrescu). Colaborează şi Ion Creangă, atunci diacon, cu articolele *Misiunea preotului la sate* şi *Iezuitismul în România*, iar I. Pop Florantin glosează despre misiunea educativă a teatrului (*Educația*, *Teatrul ca institut de cultură națională*). ***R.Z.***

NOUL TESTAMENT DE LA BĂLGRAD, prima traducere integrală în limba română a *Noului Testament*, apărută în 20 ianuarie 1648 la Alba Iulia (Bălgrad, în toponomastica medievală), sub auspiciile mitropolitului Simion Ştefan. Demersurile pentru tălmăcirea cărţii au început la scurt timp după alegerea acestuia în scaunul arhiepiscopal, în martie 1643. Într-o circulară din 5 august 1643 superintendentul calvin Ştefan Geleji Katona îi înştiinţa pe protopopii români despre modul în care „ne silim să traducem *Noul Testament* din limba greacă, în care au scris evangheliştii şi apostolii, în limba română şi să-l tipărim pentru întremarea sufletească a numeroaselor comune româneşti sărmane", anunţându-i, totodată, că a găsit un „om potrivit" care cunoştea greceşte şi înţelegea şi limba latină. Noul mitropolit s-a implicat efectiv în această acţiune, mai ales că prima condiţie din diploma sa de confirmare era aceea de „a predica pretutindeni cuvântul lui Dumnezeu după Sf. Scriptură în româneşte". Textul a fost transpus, într-o

primă redactare, neîncheiată, de ieromonahul Silvestru taha, adică „smeritul, nevrednicul”, trimis de Matei Basarab în capitala transilvană. Acesta fusese înainte egumen la mănăstirea Govora, unde tradusese, sub îndrumarea lui Udrişte Năsturel, *Evanghelia învăţătoare* din 1642. După moartea lui Silvestru, survenită în 1646, tălmăcirea a fost revăzută şi finalizată de un grup de cărturari aflaţi în cercul lui Simion Ştefan. Unii istorici au văzut în persoana mitropolitului ardelean principalul continuator al traducerii lui Silvestru, singurul care şi-ar fi asumat sarcina de a „posledui” versiunea iniţială. În schimb, N. Iorga este convins că Simion Ştefan a realizat o mare parte dintre proiectele sale „prin alţii”, având, se pare, numai rolul de „sfătuitor”. Mitropolitul ar fi patronat lucrarea, iar traducerea a fost efectuată de mai mulţi colaboratori, cărora li s-au repartizat anumite porţiuni de text, eventual după cărţile evangheliştilor. Pentru o repartiţie a textului la mai mulţi traducători ar pleda modul diferit în care a fost glosat acelaşi cuvânt, precum şi diferenţele în citarea psalmilor, după cum anumite forme de limbă par să susţină că printre aceştia s-ar fi aflat cărturari originari din Banat. S-a presupus că acei „preuţi cărtulari şi oameni înţelepţi”, menţionaţi în cea dintâi prefaţă, ar fi fost ardeleni, dar, în mod sigur, alături de ei s-au aflat şi cărturari veniţi din Ţara Românească. Printre aceştia ar fi putut fi Meletie Macedoneanul, recomandat în 1640 pentru funcţia de mitropolit, sau Daniil Andrean, „monahul din Ţara Panoniei”, ajuns episcop în Ţara Făgăraşului, care va traduce, în anii următori, *Îndreptarea legii*. Legăturile lui Daniil Andrean Panoneanul cu reşedinţa transilvană au fost strânse, începând de la mijlocul secolului al XVII-lea, acesta fiind amintit în pomelnicul mitropoliei de la Bălgrad. Faptul că traducătorii au rămas în anonimat s-ar explica prin aceea că ei au lucrat separat, în faze diferite, iar Simion Ştefan, care a coordonat munca de colaţionare cu mai multe izvoare şi de revizie a textului, n-a mai precizat, în final, partea de contribuţie a fiecăruia. În privinţa tipografilor cărţii, aceştia au fost consideraţi, multă vreme, necunoscuţi, la fel ca traducătorii. O notiţă consemnată de Vasilie Popp, în 1838, dezvăluia numele unuia dintre meşterii chemaţi de mitropolitul ardelean la Alba Iulia, cu patru ani înainte de apariţia tipăriturii din 1648, şi anume Ştefan Tipograful, care a fost identificat în persoana lui Ştefan din Ohrida, activ mai înainte în tipografiile de la Govora şi Câmpulung. Sosit la Bălgrad în toamna anului 1644, meşterul sârb a fost angrenat, la început, în operaţiile pregătitoare dinaintea tipăririi, inclusiv cele ale săpării unor clişee în lemn, urmate de procurarea, la începutul anului 1646, a materialului necesar pentru turnarea garniturilor de litere. Alţi doi tipografi localnici, logofătul Dumitru şi Gheorghe Rusu din Sibiu, sunt atestaţi în diferite însemnări ale vremii. Primele indicaţii privind originalul traducerii *Noului Testament* sunt furnizate chiar pe foaia de titlu, unde se arată explicit că textul este izvorât „cu mare socotinţă” dintr-o sursă grecească şi una slavonă. Cele două prefeţe, prima dedicatorie către principele Transilvaniei, iar a doua adresată cititorilor, lărgesc paleta sursologică prin menţionarea, pe lângă aceste izvoare, şi a unui original latin. Afirmaţia din *Prefaţa către cetitori*, potrivit căreia „mai vârtos ne-am ţinut de izvodul grecescu”, este puţin exagerată, dar conţine şi un sâmbure de adevăr. Cea dintâi variantă a traducerii, aparţinând ieromonahului Silvestru, rămasă nefinalizată, căreia i s-au imputat în aceeaşi prefaţă multe lipsuri şi inadvertenţe cauzate de „neînţelesul limbiei şi cărţii greceşti”, a avut ca prototip, probabil, o ediţie apoi confruntată cu una slavonă sau, eventual, cu o tălmăcire mai veche. Într-adevăr, nu au fost ignorate nici traducerile anterioare, „întorsura cea de mult”, cum se arată într-o glosă, existând indicii ale folosirii, într-o mică măsură, a *Tetraevanghelului* din 1561, a unei *Psaltiri* coresiene, precum şi a unei versiuni de *Apostol* asemănătoare cu cea din *Codicele Voroneţean*. Ideea că ediţia de la Bălgrad este tributară în cea mai mare parte acestor versiuni româneşti din secolul al XVI-lea a câştigat teren în istoriografie, încât N. Cartojan afirma că nu se ştie cât preţ s-ar putea pune pe mărturisirea cărturarilor privind confruntarea izvoarelor greceşti, latineşti şi slavone, întrucât se pare că ei numai „au refăcut vechea traducere coresiană”. Studiul comparativ arată că versiunea principală după care s-a efectuat traducerea propriu-zisă în română este cea latină, restul izvoarelor fiind doar versiuni de control, prin care să se verifice unele echivalenţe şi să se confirme canonicitatea textului. Păstrarea diviziunii slavone a textului în pericope (zaceale), în paralel cu împărţirile latineşti în capitole şi versete denotă un compromis de ordin formal. Pornind de la identităţile care se constată între „şumele” fiecărui capitol al tipăriturii din 1648 şi textul scoliilor latine corespunzătoare, precum şi de la rolul gloselor

marginale de a înregistra variante de traducere şi diferenţe de ordin semantico-lexical faţă de alte versiuni, se poate admite că traducătorii de la Alba Iulia au folosit o ediţie greco-latină de tip poliglot. Textul-etalon, în consonanţă cu stadiul pe care îl atinsese în acel moment criticismul biblic apusean, era *Editio Regia*, publicată de Robert Estienne (Stephanus) la Paris în 1550, care valorifica versiunea lui Erasmus. În aceeaşi oficină va fi editată sistematic, începând din 1565, o nouă variantă în latină a traducerii lui Erasmus, prelucrată şi adnotată minuţios de Théodore de Bèze (Beza). O ediţie mai apropiată de data traducerii bălgrădene este *Novum Testamentum graece et latine*, tipărită la Geneva în 1611, în oficina lui Samuel Crispin, cu o dispunere a textului pe trei coloane (în greacă, în versiunea nouă a lui Bèze şi în versiunea veche din *Vulgata*), având la fiecare capitol câte un rezumat (*argumentum*), potrivit procedeului instituit în biblistica secolului al XVI-lea de François du Jon (Junius). Numeroasele soluţii de traducere, precum şi concordanţele textuale între rezumatele la capitolele *Noului Testament* și cele întâlnite în ediţia geneveză (sau o ediţie anterioară de acelaşi tip) sugerează o relaţie directă de filiaţie. Notele explicative amănunţite, trimiterile marginale, precum şi posibilitatea confruntării a două versiuni latine cu prototipul grecesc au constituit pentru editorii de la Alba Iulia un model de critică textuală. Noua traducere din greacă a lui Bèze reprezenta una dintre sursele cele mai autorizate în epocă, urmată cu fidelitate şi de traducătorii în engleză ai versiunii King James şi care a stat la baza ediţiilor elzeviriene, adoptate în 1633 ca „textus receptus". Alte izvoare secundare sunt ediţia *Bibliei* de la Ostrog, tipărită, în 1580–1581, în „ţara Moscului", cea a lui Károlyi Gáspár, de la Vizsoly, din 1590, reluată de către Molnár Albert în 1608, la Hanovia, şi în 1612, la Oppenheim, eventual şi aceea a lui Luther, fără a avea pondere egală în perfectarea traducerii din 1648. Cele două predoslovii ale cărţii, prin amploarea exegezei, depăşesc cadrul simplificat, schematic, în care erau concepute textele complementare din secolul anterior, reflectând o schimbare de optică în privinţa importanţei conferite acestui element al aparatului critic. Nefiind un text de circumstanţă, protocolar, redactat în termeni convenţionali, *Predoslovia către Măriia Sa, craiul Ardealului* ilustrează elocvenţa discursului teologic printr-o tehnică a argumentaţiei care apelează la mijloacele uzuale ale retoricii. Sunt invocate principii filosofice şi etico-politice novatoare din gândirea europeană a timpului, în special cele despre doctrina contractului social şi teoria dreptului natural, provenite din scrierile unor filosofi precum Hugo Grotius sau Thomas Hobbes. Utilizarea unor fraze mai greoaie, care reeditează perioada oratorică amplă, savantă, pare să indice un model străin. Pornind de la aceste considerente, a fost declinată, în pofida semnăturii sale, paternitatea mitropolitului ardelean asupra primei predoslovii, ea fiind atribuită unuia din fruntaşii calvini de la curtea princiară, Gheorghe Csulay. Este posibil ca prefaţa să fi fost concepută doar parţial de Simion Ştefan, împreună cu unii colaboratori apropiaţi, poate chiar revăzută, în unele pasaje, de către oficialii bisericii calvine, dar textul arată neîndoielnic că emană de la ierarhul ortodox. Cea de-a doua prefaţă, intitulată *Predoslovie către cetitori*, este nesemnată, având, în multe privinţe, configuraţia unei note

НОѴЛЬ
ТЕСТАМЕНТЬ
сау,

asupra ediţiei. Ea oferă o mărturie asupra „modului critic" (M. Gaster) pe care l-au urmat cărturarii bălgrădeni în elaborarea acestei traduceri. Redactat într-o manieră mai riguroasă, fără divagaţii, expozeul este structurat metodic în cinci puncte care dezbat următoarele chestiuni: persoana traducătorului iniţial şi izvoarele utilizate; modul de alcătuire a ediţiei, împărţirea în capitole şi versete, precum şi redactarea unei prezentări sintetice a cărţilor şi a unui rezumat pentru toate „capetele"; necesitatea îmbogăţirii limbii prin introducerea unor neologisme de origine grecească; existenţa unor diferenţe de ordin dialectal şi posibilitatea de a le depăşi prin realizarea unui instrument de comunicare adecvat, care să permită o înţelegere cât mai largă; evaluarea calităţii traducerii de către lectori în funcţie de sursele folosite. Partea cea mai însemnată a predosloviei se referă la necesitatea de a armoniza deosebirile de natură lexicală constatate în vorbirea românilor din diferite ţinuturi, autorul pledând pentru constituirea unei limbi literare unitare, de o largă accesibilitate. El susţine, cu multă convingere, că „ne-am silit den cât am putut să izvodim aşea cum să înţeleagă toţ", întrucât „cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sânt buni carii îmblă în toate ţărâle, aşea şi cuvintele acealea sânt bune carele le înţeleg toţi". Această comparaţie plastică aminteşte de o maximă răspândită în Evul Mediu: „Verba valent sicut nummi". Paralela se întâlneşte şi la un filosof, Boethius din Dacia, într-un comentariu la traducerea în latină a lucrării lui Aristotel *Peri hermeneias*. Unul din profesorii sosiţi la colegiul de la Alba Iulia, J.H. Alstedius, revenea cu aceeaşi comparaţie, dar cu o nuanţă diferită, în prefaţa unei lucrări de exegeză biblică din 1635: „Verbum Dei est veluti moneta ponderosa". Vechile tratate de logică apelau, de asemenea, la această paralelă. Indiferent pe ce filieră a pătruns, analogia este integrată armonios în argumentaţia ideilor vehiculate în *Predoslovia către cetitori,* prefigurând teoria circulaţiei cuvintelor pe care o va formula, peste mai bine de două secole, B.P. Hasdeu în *Cuvente den bătrâni*. Pe lângă cele două predoslovii propriu-zise, există încă 24 de predoslovii, de fapt introduceri la majoritatea cărţilor *Noului Testament*, redactări originale sau compilaţii după diferite comentarii în latină cu caracter isagogic. Prima traducere integrală a cărţilor neotestamentare în limba română a exercitat o influenţă covârşitoare asupra textelor religioase elaborate în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ca şi a celui următor. Textul din 1648 a fost preluat, în special, în citatele biblice din cuprinsul cărţilor de cult apărute în acest răstimp la Sebeş şi la Bălgrad. Un manuscris din 1650–1675 al *Tetraevanghelului* ar fi, după M. Gaster, tot o copie muntenească a izvodului de la Bălgrad. Ediţia tutelată de Simion Ştefan a avut o înrâurire decisivă asupra textului *Bibliei de la Bucureşti*, al traducerii lui Petru Pavel Aaron din 1760–1761 şi, într-o oarecare măsură, al *Bibliei de la Blaj* din 1795. Influenţa tipăriturii bălgrădene asupra *Bibliei de la Bucureşti* a fost pusă în evidenţă, în mod plauzibil, atât în diferite porţiuni ale textului, cât şi în reproducerea exactă a predosloviilor de la *Evangheliile* după Marcu, Luca şi Ioan. Există, de asemenea, unele corespondenţe în *Predoslovia către cetitori* din *Noul Testament de la Bălgrad* şi predoslovia din manuscrisul 4389, aflat, alături de alte versiuni, la baza ediţiei din 1688. O eventuală dependenţă a ediţiei similare publicate de Antim Ivireanul, în 1703, faţă de ediţia din 1648 nu este confirmată de examenul textual. Unele similitudini care apar între cele două ediţii pot fi explicate prin *Biblia* din 1688, pe care tipăritura lui Antim Ivireanul o urmează îndeaproape. O copie mai târzie a celor patru evanghelii va fi realizată la Bârgău, în Maramureş, în anul 1760, de către Vartolomei Volskii, edificatoare pentru posteritatea *Noului Testament de la Bălgrad*.

Ediţii: *Noul Testament sau Împăcarea au Leagea Noao a lui Isus Hristos, Domnului nostru*, Bălgrad, 1648; ed. îngr. Dalila-Lucia Aramă, introd. Nicolae Neaga, Virgil Cândea, Mircea Păcurariu, Grigorie T. Marcu, Florica Dimitrescu, Eva Mârza şi Iacob Mârza, Alba Iulia, 1988; reed. Alba Iulia, 1998.

Repere bibliografice: M. Gaster, *Chrestomatie română*, I, *XXX*; [Petre V. Haneş], *Evangheliarul românesc din 1561 în comparaţie cu cel slavonesc*, CL, 1913, 6–7; Iorga, *Ist. lit.*, I, *281–283*; I. Lupaş, *Documente istorice transilvane*, I, Cluj, 1940, *227–228*; Cartojan, *Ist. lit.* (1996), *171–172*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *189–191*; Ţepelea, *Studii*, *7–75*; G. Istrate, *Un moment important în istoria limbii române literare: Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, MM, 1972, 9–12; Mircea Păcurariu, *325 de ani de la apariţia Noului Testament de la Bălgrad*, BOR, 1973, 11–12; Pavel Binder, *Din istoria legăturilor tipografice dintre Ţara Românească şi Transilvania. Ştefan, tipograful Noului Testament din Alba Iulia (1644–1648)*, LR, 1974, 3; *Dicţ. lit. 1900*, *631–632*; Maria Rădulescu, *Noul Testament de la Bălgrad. (1648). Modele şi izvoare*, SCL, 1982, 3; Mioara Avram, *Noul Testament de la Bălgrad. Începuturile stilului ştiinţific*, AC,

1990, 1; Alin-Mihai Gherman, *Tiparul bălgrădean între tradiţie şi modernitate*, în *Spiritualitate transilvană şi istorie europeană*, Alba Iulia, 1999, *392–403*; Eugen Pavel, *Carte şi tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, 2001, *43–60*, *149–154*, *163–180*; Dragoş Şesan, *Noul Testament de la Bălgrad (1648) – carte de limbă şi simţire românească*, Braşov, 2002; Alin-Mihai Gherman, *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, Bucureşti, 2004, *42–67*; Liana Lupaş, *„Şuma capetelor" şi sursele Noului Testament de la Bălgrad*, în *In memoriam I. Fischer*, coordonatori Lucia Wald şi Theodor Georgescu, Bucureşti, 2004, *246–256;* Istrate, *Portrete,* IV, *11–43*. ***E.P.***

NOUR, Alexis (1878, Chişinău – 1940, Bucureşti), publicist, memorialist, prozator. Este fiul doctoriţei finlandeze Ulgren şi al lui Vasile Nour, descendent dintr-o familie de boieri moldoveni. Un străbunic, postelnicul Anghel Nour, a fost cel dintâi primar al Chişinăului după ocuparea Basarabiei de către Imperiul Ţarist, iar un unchi (Matvei C. Zozulin) a fost viceguvernator al Basarabiei, apoi preşedinte al zemstvei guberniale. Primii ani de învăţătură **N.** i-a făcut în casă, sub îndrumarea părinţilor şi a unor preceptori străini. Pentru ciclul secundar a fost înscris la Liceul nr. 2 din Chişinău, dar neacomodându-se, mai ales după ce rămâne orfan de ambii părinţi, a continuat să se pregătească în particular, examenele susţinându-le la liceele din Tiraspol, Kiev şi Odessa. Încearcă să dea bacalaureatul la Liceul din Vladikavkaz, dar, nereuşind, trebuie să se reînscrie în clasa a VIII-a la Liceul nr. 1 din capitala Basarabiei. Neîmpăcându-se cu profesorii, se retrage, mai târziu fiind înmatriculat la liceul din Kameneţ Podolsk, unde, în 1900 sau în 1901, trece şi bacalaureatul. Se înscrie la Facultatea de Drept din Kiev, dar nu poate susţine examenele neprimind aprobarea poliţiei politice, deşi nu se implicase în mişcări ilegale. Adolescentul călătoreşte mult, atât în interiorul Imperiului Ţarist (în Finlanda, în Caucaz, pe litoralul Mării Negre), dar şi în Occident (în sudul Franţei şi în Italia, în Irlanda). Intră în gazetărie, fiind în 1905 prim-redactor la „Bessarabskaia jizni". Pe fondul revoluţiei ruseşti se înscrie în Partidul Constituţional Democrat („cadet") şi participă la primul congres, ţinut în mai 1906 la Petrograd. Se implică de asemenea în mişcarea naţională moldovenească, găsindu-se în grupul ce scoate, sub îndrumarea lui C. Stere, gazeta „Basarabia", în al cărei prim număr semnează un text programatic. În decembrie 1906 – ianuarie 1907 „Adevărul" îi găzduieşte câteva „scrisori din Basarabia". Cu sprijin de la Bucureşti, scoate în aprilie 1907 gazeta „Viaţa Basarabiei", în două versiuni, cu litere latine şi cu litere ruseşti, care însă nu rezistă decât şase numere. În anii 1907–1909 semnează „scrisori din Basarabia" în „Adevărul" şi, mai frecvent, în „Viaţa românească". Ulterior tipăreşte prima carte de literatură în Basarabia (un volumaş cuprinzând traducerea a trei povestiri de Lev Tolstoi); preia apoi postul de redactor-editor la ziarele „Bessarabeţ" şi „Drug", acesta din urmă fiind un jurnal antisemit declarat câtă vreme fusese condus de Pavel Cruşevan (decedat în 1909). De la „Drug" este dat afară în februarie 1913, pentru un articol ce nu plăcuse Ohranei. Implicat şi într-un proces, **N.** trece în mai 1914 Prutul şi se stabileşte la Iaşi. Îşi reia colaborarea la „Viaţa românească", unde după declararea conflagraţiei mondiale dă numeroase articole în favoarea Puterilor Centrale. Mai semnează în „Adevărul", în revistele ieşene „Cuvântul" şi „Politica", în ziarul carpist „Moldova", iar din 1915 este redactor la „Seara". Tot acum elaborează harta etnografică a Basarabiei utilizând numai datele oficiale, din sursele ruseşti. Când Bucureştiul este ocupat de armatele germane, **N.** se refugiază totuşi la Iaşi. După izbucnirea revoluţiei în Rusia, nu poate merge la Chişinău, fiind acuzat, inclusiv de cei cu care lucrase în 1906–1907, că ar fi fost informator al Ohranei. Scoate la Iaşi în 1918 revista „Umanitatea" şi colaborează la „Chemarea", „Momentul", „Însemnări literare", „Opinia", „Avântul", „Lumea. Bazar săptămânal", iar din 1924-1925 la „Cuvântul liber" şi la „Adevărul literar şi artistic", unde mai târziu devine redactor. În 1928, pentru scurt timp, e prim-redactor la „Convorbiri literare". În toate periodicele, până în 1935, semnează articole referitoare la situaţia din Rusia, traduceri din literatura rusă şi sovietică, câteva studii asupra ideilor sociale şi filosofice ale lui N.K. Mihailovski, recenzii şi cronici muzicale, precum şi numeroase „amintiri din Basarabia şi din Rusia", povestiri şi nuvele. A mai iscălit cu iniţiale şi cu pseudonimul Ruon Sixela (de fapt, numele inversat). Tipăreşte în colaborare cu Alexandru Bilciurescu, Sărmanul Klopştock şi Dr. Y aşa-numitul „roman al celor patru", intitulat *Stafiile dragostei* (1929). Suferind de o boală congenitală de inimă, ultimii ani şi-i petrece într-un spital, fără vreun sprijin, uitat de toată lumea, în ciuda unui patetic strigăt de ajutor al lui Tudor Arghezi.

Cu un rol important în apariţia primelor periodice în limba română în teritoriul dintre Prut şi

Nistru, **N.** este, totodată, între 1906 şi 1916, cel mai harnic informator al opiniei publice din Regat asupra vieţii basarabene, încât nu este deloc prezumţioasă caracterizarea pe care şi-o face în 1916, spunând că este „un glas unic şi nediscutabil al poporului român din Basarabia în ultimii ani în presa românească”. Reflectând fidel, obiectiv realitatea, gazetarul insistă asupra marii primejdii a deznaţionalizării românilor de la răsărit de Prut. De aici vin şi îndemnurile insistente adresate românilor din dreapta Prutului şi mai ales oficialităţilor din Regat, de a acţiona fără preget, precum şi criticile, ironia şi sarcasmul când aceste îndemnuri nu sunt ascultate. Ca şi în cazul basarabenilor C. Stere, Zamfir C. Arbore, P. Cazacu, I. Costin (Gh. Dighiş) ori al publiciştilor „regăţeni” Radu Rosetti, P.P. Carp, Tudor Arghezi, D. Karnabatt ş.a., aversiunea împotriva Imperiului Ţarist, ideea reunirii românilor fac loc şi pledoariei pentru Puterile Centrale. Spre deosebire de toţi, **N.** atrage atenţia şi asupra numeroasei populaţii româneşti existente între Nistru şi Bug, regiune căreia îi dă numele Transnistriana. Din ianuarie 1918 el reiterează cu ardoare îndemnurile ca armata română să intre în această regiune, fapt pentru care este criticat aspru atât de cei câştigaţi de ideologia socialist-revoluţionară, cât şi de spiritele pragmatice ori de cei ce se temeau de reacţia Marilor Puteri. Ulterior **N.**, care are posibilitatea să se informeze nemijlocit, prezintă situaţia din Rusia în adevărata ei înfăţişare, punând în evidenţă genocidul ce are loc acolo. Impresionant este articolul *De hatârul viitoarei omeniri?*, din 1928, bazat pe cutremurătoarele întâmplări prin care trece fiul său în Crimeea represiunilor conduse de „revoluţionarul” Béla Kun. Mai târziu, în special în paginile „Adevărului literar şi artistic”, publicistul abordează cu predilecţie subiecte referitoare la literatura rusă mai veche sau mai nouă („decembriştii”, Tolstoi, „literatura constructivistă”). Începând din 1919, dă la lumină numeroase texte ce resuscită episoade din copilărie (*Tilinca, Mândrie de răzeş, Epoca clopotăriei*)), din viaţa de elev (*În luptă cu un liceu, Guvernatorul von Raaben, Din ordinul guvernatorului, Fraţii Finn, Strugurii siberieni*) ori din cea studenţească, desfăşurată la Kiev (*Izida, Folclorul Crăciunului culinar, Folclorul Revelionului culinar, Drept înainte, Zâna de zăpadă*) etc. Acestora li se vor adăuga şi câteva „amintiri” despre cei cunoscuţi la Iaşi – Axentie Frunză, V.G. Morţun şi I.G. Duca. După ce câştigă experienţă scriitoricească, memorialistica face loc şi prozei de ficţiune. Câteva schiţe – *Păcatul, Lumina neagră, Luminile de la „Mănăstirea din stânci”* –, înfăţişând, fără complezenţă, chipuri din tagma bisericească, denotă opţiunea pentru un realism ce nu se teme de subiectele aşa-zis sensibile. În acest sens, pilduitoare este ampla nuvelă *Aierul lui Iisus*, a cărei acţiune se desfăşoară în Rusia războiului civil. Pe fondul atrocităţilor extreme, al regresului către primitivitate, către animalitate, se înfiripă o iubire „păcătoasă” între un căpitan alb, cocainoman, şi un tânăr rabin, maltratat, rănit grav într-un pogrom, care ofițerului i se pare a fi asemenea personajului central dintr-o pictură din biserica oraşului său natal. Celor doi, ajunşi prizonieri ai anarhistului Mahno, li se promite libertatea dacă vor arăta „cum fac când se droghează şi se iubesc”, dar sunt decapitaţi de sabia unui cazac, „scârbit de dezmăţul clasei de sus”. Interesant ca prim experiment în literatura română este şi *Stafiile dragostei*, „romanul celor patru” – „o formidabilă încercare de fantezie humorescă, […] o parodie, o glumă, o satiră amuzantă, un număr de circ, un foileton pasionant, o comedie bufă” (Izabela Sadoveanu). Iniţiativa pare să fi venit din partea lui **N.**, care releva într-un articol din 1927 experienţele făcute de un medic rus în resuscitarea celor morţi cu ajutorul electricităţii. Este şi preocuparea doctorului Ovidiu Heraclide, personajul central, înrudit cu oamenii de ştiinţă extravaganţi până la demenţă din unele romane ale lui Jules Verne ori din cele ale lui H.G. Wells. Sigur este că Dr. Y a asigurat verosimilitate părţii medicale a subiectului, dar mai departe contribuţia fiecăruia din ceilalţi trei colaboratori e greu de stabilit. Nu este exclus totuşi ca lui **N.** să-i aparţină paginile în care apar câteva figuri interlope, oaspeţi ai „casei bătrânei Postolea”, unde se dedau consumului de droguri.

SCRIERI: *Stafiile dragostei* (în colaborare cu Al. Bilciurescu, Dr. Y şi Sărmanul Klopştock), Bucureşti, 1929. **Traduceri**: Lev Tolstoi, *Stăpân şi argat. Prin ce sunt oamenii vii. Doi moşnegi*, Chişinău, 1908 (în colaborare cu Theodor Inculeţ); Pavel Cruşevan, *Izvorul vieţii. Lupii*, Iaşi, 1918; Mihail Arţîbaşev, *Răzbunătorul*, Bucureşti, [1927].

Repere bibliografice: *Scrisori – Ibrăileanu*, III, *159–160*; A. Frunză, *Note pe marginea unei hărţi*, VR, 1916, 6; O. Ghibu, *O „Chemare” greşită*, „România nouă”, 1918, 10

februarie; Panaite Zosân, *Pregătirea şi buna credinţă a d-lui Nour*, „Opinia”, 1920, 27 august; Isabela Sadoveanu, *„Romanul celor patru”*, ALA, 1929, 448; L. Leoneanu, *Profiluri şi opere contemporane*, Bucureşti, [1929], *77-94*; Arghezi, *Scrieri*, XLI, *passim*; G. Bezviconi, *Dintr-un sfert de veac de scris moldovenesc*, „Basarabia”, 1991, 4; Vasile Leviţchi, *O personalitate remarcabilă în publicistica basarabeană*, „Basarabia“, 1992, 1; Colesnic, *Basarabia*, IV, *78–85*; Ion Constantin, *Alexis Nour – agent al Ohranei ţariste*, „Magazin istoric“, 2011, 11. ***V.D.***

NOUTATEA, cotidian politic şi literar apărut la Iaşi între 22 iunie 1897 şi 1 ianuarie 1898. Redactori sunt A. Steuerman(-Rodion), recent întors de la Paris, unde urmase cursurile Facultății de Medicină, și studentul la Drept Eugen Herovanu, iar începând cu numărul 128 redactor responsabil va fi poetul Virgiliu N. Cişman. Jurnal independent, nesusţinut material de vreo grupare sau partid politic, **N.** a dat o mare atenţie rubricilor literare şi distractive, pentru a atrage astfel cititorii. Din echipa celor prezenţi aici fac parte poeţii Mihai Codreanu, Ştefan Cruceanu, G. Botez-Gordon, Adrian Millan şi D. Karnabatt. Primul dintre ei este și cel mai activ, semnând, printre altele, *Oda*, poemul în proză *Poeme barbare*, satirele *Masă de maus* şi *Mi-ar fi ruşine*, poeziile *Anul Nou* şi *Adio*, ambele intrate în volumul *Diafane*. A Steuerman-Rodion își semnează versurile cu pseudonimele Tristis și Leandru, schițele, unele puse sub titlul general *Moravuri semite*, cu inițiale sau iscălind As și la fel articolele de factură politică și socială; o serie de scrisori adresate lui Eugen Herovanu sunt iscălite de asemenea Leandru; Herovanu îi răspunde utilizând semnătura Hero (*Leandru către Hero, Hero către Leandru*); traducerile din Heine şi din Sully Prudhomme, multe note vizând actualitatea culturală a orașului, precum și unele răspunsuri de la poșta redacției îi aparțin tot redactorului. Eugen Herovanu este autor de comentarii politice, de note și articole cu caracter cultural, de versuri (*Carnaval*, *Regele din Thule* ș.a.), de proză (nuvela *Ochii moartei* ș.a.) și de transpuneri din Goethe, Hugo şi Baudelaire, recurgând și la pseudonimele Mor-Dax, Rolla, Romeo. În **N.** Ioan Adam colaborează cu schiţe din seria intitulată *Poznăşii ţărăneşti*, pe care o continuă şi în alte gazete şi reviste. Li se alătură Ștefan Cruceanu cu versuri (*Moartea magului*, *Enigma*, *Serenada* ș.a.), proză (nuvela *Musette*), diverse comentarii (*Alphonse Daudet*), cronici dramatice (între care *Boierii și ciocoii* salută deschiderea, cu drama lui V. Alecsandri, a stagiunii 1896–1897 a Teatrului Național din Iași), G.V. Botez, sub pseudonimul Gordon, cu versuri (*Pe stradă*, *În primăvară* ș.a.) sau încercări în proză (nuvela *Iubire*), Dimitrie Nanu (schița *Țărmul mărei*), Valeriu Hulubei cu prezentarea dramei *John Gabriel Borkman* de Ibsen și cu mai multe note culturale sau politice, D. Karnabatt (poezia *Flori târzii*), George Murnu (versurile *Improvizație*, *Doamne...*, *Iubirea...* ș.a.), M. Fainsilber, semnând M. Rusu, cu poezia *Din flori*. Lui St. O. Iosif i se publică poezia *Amurg pe lac*, Virgiliu N. Cișman, V. Scântee, Eliza Mustea, Adrian Millan dau versuri și proză, iar Laura Vampa o serie de articole pe teme politice (*Traiul muncitorilor*, *Scrisori moderne* ș.a.), schița *Cum sfârșesc* și un fragment din drama *Un caz de adulter*. În numerele 125 din 21 noiembrie și 132 din 30 noiembrie 1896 se anunță că se va alătura gazetei și C. Vraja (G. Ibrăileanu), care își începe colaborarea la **N.**, încheiată odată cu apariția ultimului număr din 1 ianuarie 1897; recurge la pseudonimele Un sociabil (*De-a civilizația*, *Totul despre duel*, *Friedrich Nietzsche*) și Verax (seria de articole *Din carnetul unui nemulțumit*). În foileton se publică *Dubrovski* de Puşkin, sub titlul, în manieră gazetărească, *Răzbunarea unui fiu sau Viața unui haiduc rus*. Se traduce, de asemenea, un roman al francezului Alexis Bouvier, versuri de Byron (*Unei frumoase ce-mi vorbește adesea de moarte*, în transpunerea lui Mihai Codreanu), de Verlaine (*Cântec de toamnă*, în versiunea lui G. Botez-Gordon) și o adaptare a lui G. Coșbuc după poezia *Războiul* de Carmen Sylva. ***R.Z.***

NOUTATEA ILUSTRATĂ, periodic apărut la Iaşi, mai întâi bilunar, apoi lunar, de la 1 noiembrie 1927 la 15 ianuarie 1928. Secretar de redacţie: L. Paul. Într-un *Cuvânt către cititori* publicaţia îşi declară intenţia „de a contribui la luminarea maselor”, şi nu oricum, ci folosind ca principal mijloc de informare imaginea. Despre ideea de a scoate un magazin ilustrat, nu tocmai nouă în epocă, li se cere părerea, tot într-un articol inaugural, şi câtorva scriitori, între care Demostene Botez şi Ionel Teodoreanu („O revistă ilustrată se adresează ochiului; n-ar fi rău să se adreseze şi creierului”). Deşi nu publică aproape deloc literatură, reproducerea poeziei *Colindătorii* de George Coşbuc şi traducerea unui fragment dintr-un roman de senzaţie al lui Gaston Leroux reprezentând excepţii, **N.i.** are totuşi câteva rubrici cu caracter literar: „În vitrina librăriei”, „Curier

literar", care cuprind însemnări despre scriitori români şi străini, despre opere recent apărute sau doar anunţate. Actualitatea culturală este oglindită şi într-o seamă de alte rubrici: „Noutatea ecranului", „Carnet teatral", „Noutatea teatrală", „Informaţii". Colaboratori: Sandu Teleajen, G. Spina. ***I.M.***

NOVAC, Ana (21.VI.1929, Dej – 31.III.2010, Paris), memorialistă, autoare dramatică, prozatoare. Pe numele real Zimra Harsányi, provenită dintr-o familie de evrei maghiari din Transilvania de Nord, fiica unui avocat, obligată de treacă la cetățenia maghiară de autoritățile horthyste după Dictatul de la Viena, adolescenta va fi internată în vara lui 1944, împreună cu părinții și fratele ei, în lagărele de la Auschwitz și Kratzau. Va fi singurul membru al familiei care va supraviețui. În lagăr (iunie–octombrie 1944) ține însemnări intime. La întoarcere (mai 1945) își recapătă cetățenia română și e nevoită să se interneze, timp de doi ani, într-un spital psihiatric pentru recuperare. Face studii de pedagogie și de artă teatrală la Conservatorul muncitoresc, afirmându-se în anii imediat următori ca o figură semnificativă a teatrului realist-socialist autohton, în proximitatea noilor vedete Horia Lovinescu, Lucia Demetrius, Alexandru Mirodan sau Aurel Baranga. Pseudonimul Ana Novac îl primește de la Petru Dumitriu. A fost căsătorită cu scriitorul și traducătorul Paul Schuster, redactor la revista „Neue Literatur" din București.

În iunie 1954 **N.** debutează în „Viața românească" cu o piesă de moravuri teatrale „noi", scrisă cu nerv și simț scenic (*Scene din viața unui institut*) despre un fost baron cu mentalități burgheze – poreclit „Balaurul" – care subvenționează imediat după 1945 un teatru de provincie unde soția sa isterică ține morțiș să fie actriță; o absență a acesteia din timpul unei scene va fi suplinită cu succes de o tânără învățătoare (Ana) care știe rolul. Aceasta rezistă vechilor obiceiuri ale „Balaurului", conform cărora succesul unei actrițe e condiționat de favoruri erotice, dar apariția unei alternative comuniste, ipostaziate de activistul Adam, întemeietor al unui nou institut de teatru, schimbă fericit lucrurile, făcându-l pe „Balaur" să evolueze în acord cu morala proletară. *Familia Kovács* (1955) e o „dramă de familie" tensionată, cu conflicte psihologice acute, plasată într-o perioadă traumatică familiară autoarei: într-o Transilvanie de Nord marcată de prigoană și pogromuri (antiromânești, anticomuniste) ale regimului Horthy, medicul Kovács este concediat de autorități pentru vina de a fi protestat împotriva îndepărtării unui coleg român. Natură slabă, cedează moral, iar familia se destramă sub ochii săi. Fiul îi alunecă pe panta fascismului, iar fiica, Eva, e sedusă de un tip dubios. Va fi salvată moral, în cele din urmă, de iubirea pentru un tânăr comunist. O nouă piesă, satirica *Preludiu* (1956), primește Premiul de Stat clasa a III-a. *Ce fel de om ești tu* (reprezentată la Teatrul Național din București în stagiunea 1957–1958) prezintă metamorfoza morală negativă a unui muncitor devenit director obtuz de întreprindere, conflictul dramatic fiind soluționat abrupt printr-un happy-end comic. După revoluția maghiară din 1956, față de care **N.** și-ar fi manifestat simpatia, va fi acuzată de „neprincipialitate" în legătură cu *Familia Kovács* și de „negativism" pentru *Ce fel de om ești tu*, fiind invocată îndeosebi ponderea redusă a personajelor comuniste. *Preludiu* va fi comparată defavorabil în presa de partid cu exemplara *Mielul turbat* a lui Aurel Baranga. Denunțurile unor apropiați (publicate după 2000) semnalează Securității intenția autoarei de a da, pe baza propriilor însemnări și amintiri, o mărturie superioară jurnalului Annei Frank, copila evreică exterminată de naziști la 14 ani în lagărul olandez de la Bergen-Belsen. Exclusă din partid și din Uniunea Scriitorilor, expusă și din cauza deținerii ilegale, de către Paul Schuster, a manuscriselor unui poet transfug în Occident, Moses Rosenkranz, **N.** reușește să emigreze în Ungaria (unde se recăsătorește cu un fost activist). În pofida presiunilor politice, izbutește să-și publice aici o primă versiune a memorialului (*A téboly hétköznapjai*, 1966). Emigrează apoi în RFG (unde-l cunoaște pe Günter Grass), pentru a se stabili, în cele din urmă, la Paris (1968). Intră în cercurile existențialiste franceze – lui Simone de Beauvoir îi va înmâna manuscrisul romanului memorialistic de lagăr, tradus din maghiară în franceză în colaborare cu Ion Pârvulescu/ Jean Pârvulesco – și se apropie de exilul anticomunist românesc (Monica Lovinescu îi va fi bună prietenă). Sub titlul *Les Beaux jours de ma jeunesse*, testimonial unic al unei supraviețuitoare a Holocaustului, se regăsește un amestec derutant de document brut și autoficțiune retrospectivă. Va apărea în 1968 la editura pariziană Julliard, fiind tradusă ulterior în Olanda, Italia, Germania, Statele Unite și în 2004 în România (*Cele mai frumoase zile ale tinereții mele*). Se va impune, firesc, pe plan internațional (pe plan intern rămânând cvasiignorată), ca una dintre cele mai importante

depoziții feminine, confirmând comparația (scontată) cu Anna Frank. A frapat umorul negru, atroce și antifrastic al consemnării, prezent încă din titlu, ca în filmul *La vita è bella* al lui Roberto Benigni. Experiența va fi relatată și în numărul din octombrie 1978 al revistei „Les Temps modernes”, sub titlul *Les Mémoires d'un zombie ou Si j'étais bébé-phoque*. La Paris **N.** mai publică, sub numele Anna Novak, mai multe piese de teatru, unele reprezentate scenic, și câteva romane. Tradus din română de autoare în colaborare cu Luba Jurgenson și recenzat admirativ în „Familia” de Monica Lovinescu, romanul-frescă *Les Accidents de l'âme* (1991), cel mai apropiat de o autobiografie, împletește istoriile a două supraviețuitoare ale Auschwitz-ului care traversează experiența comunismului stalinist și a exilului; temperamente opuse, ele încearcă, în maniere specifice, să exorcizeze trauma prin umor, sub semnul simbolic al „clovnului”. *Comme un Pays qui ne figure pas sur la carte* (1992) este confesiunea posttraumatică a unei femei destabilizate psihic și „dezrădăcinate”, care încearcă să-și reconstruiască viața în Franța din fragmentele identității sale anterioare. *Un Lit dans l'Hexagone* (1993), desprins probabil din perioada internării post-Auschwitz a autoarei, are în centru conflictul mentalitar dintre cea internată într-un spital psihiatric după eliberarea din lagăr și un psiholog arivist care-și pledează propria cauză și sfârșește prin a se îndrăgosti de pacientă. *Les Noces de Varenka* (1996) narează iubirea incestuos-bovarică pentru un tată „aristocratic” a unei tinere artiste ambițioase dintr-o Uniune Sovietică decadentă, aflată în pragul Perestroikăi. *Le Maître de Trésor* (2002) este, potrivit lui Florin Manolescu, „un *thriller* politic, cu personaje din lumea internațională a exilului postbelic european”.

SCRIERI: *Familia Kovács*, București, 1955; *Preludiu*, București, 1956; *A téboly hétköznapjai* [Nebunia de zi cu zi], Budapesta 1966; ed. (*Les Beaux jours de ma jeunesse)*, tr. autoarei în colaborare cu Ion Pârvulescu, Paris, 1968; ed. (*Cele mai frumoase zile ale tinereții mele*), tr. Anca-Domnica Ilea, Cluj-Napoca, 2004; *Un Peu de tendresse ou Le Complexe de la soupe*, Paris, 1969; *J'Avais quatorze ans à Auschwitz*, tr. autoarei în colaborare cu Ion Pârvulescu, Paris, 1982; *Un Nu déconcertant et autres pièces*, Paris, 1985; *Cap sur la lune (exercices liriques)*, Paris, 1989; *Les Accidents de l'âme*, tr. autoarei în colaborare cu Luba Jurgenson, Paris, 1991; *Comme un Pays qui ne figure pas sur la carte*, Paris, 1992; *Un Lit dans l'Hexagone*, Paris, 1993; *Les Noces de Varenka*, Paris, 1996; *Le Maître de Trésor*, Monaco, 2002.

Repere bibliografice: Ecaterina Oproiu, *Însemnări despre piesele Anei Novac*, „Tânărul scriitor”, 1955, 9; ***, *Așa arată oare o piesă de teatru?*, „Scânteia”, 1958, 4165; Aurora Cornu, *„Les Beaux jours de ma jeunesse”*, „La Nation Roumaine”, 1968, 242; Monica Lovinescu, *Ana Novac și ne-bunele sentimente*, F, 1991, 4; Popa, *Ist. lit.*, I, *946*; Manolescu, *Enciclopedia*, *551–552*. ***P.C.***

NOVAC, Constantin (15.VIII.1937, Constanţa – 30.IX.2016, Constanța), prozator. Este fiul Mariei (n. Cioconea) şi al lui Dumitru Novac, ceferist. Urmează cursurile Liceului de Marină din Constanţa (1951–1955) şi Şcoala Tehnică de Marină (1955–1957) din acelaşi oraş. Se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvind-o în 1962. Își începe activitatea ca asistent universitar la Institutul Pedagogic din Constanţa (1962–1966), funcționând apoi în presă, ca redactor (1966–1971, 1973–1980) şi redactor-şef (1971–1972, 1981–2002) la revista „Tomis”. Între 1995 și 2005 este preşedintele Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor. Debutează în „Tribuna” cu povestirea *Prietenul meu, Cărniță* (1963) și editorial cu volumul de nuvele *Cheltuieli de reprezentare* (1970). Mai colaborează la „Argeş”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „România pitorească”, „Vatra”, „Ex Ponto”, „Dacia literară”, „Viața românească” ş.a. Semnează și trei scenarii de film: *La porțile țării* (1971), *Furtună în Pacific* (1984), *Puterea calorică a lemnului de palisandru* (1985). Romanul *Punctul mort* (1996) a fost distins cu Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor.

Într-o tradiție destul de slab reprezentată în literatura română, în care numele cel mai cunoscut e acela al lui Jean Bart, **N.** scrie o proză inspirată de oamenii și lumea mării, reușind să aducă un timbru dobrogean al narațiunii marinărești. Primele volume – *Cheltuieli de reprezentare*, *Adio, Robert!* (1974), *Separaţia bunurilor* (1975), *Cocorul de pază* (1976) – ilustrează încă tatonările scriitorului în căutarea unei formule, o manieră proprie fixându-se abia odată cu romanul *Vară nebună cu bărci albastre* (1983). O întreagă populație de „somnambuli” ce se imaginează „barcagiii lui D-zeu” și de „brute nesimțitoare, croite după hachițele mării” evocă pitoresc un specific local al vieții maritime, în reprezentări situate la limita dintre ridicol și abject. Scriitorul redescoperă, cum s-a spus, ceva din genul romanelor picarești, explorând existențele

mizere și solidaritățile pe care ele le constituie. Sălbăticiți și singuratici, acești bărbați trăiesc alături de bărcile lor sărăcăcioase și „albastre” ca alături de niște femei: „Ne sprijineam frunte în frunte, în vreme ce bărcile noastre, ca niște neveste impacientate, una la nord, alta la sud, ne vegheau aiurelile” (*Povestiri arogante*, 2002). Prozele au și un marcat substrat autobiografic, protagonistul fiind adesea un „autor”. Un fost profesor de filosofie, Macavei Benito din *Vară nebună cu bărci albastre*, își „scrie” viața în fața polițistului însărcinat cu anchetarea lui; Emil Căutișanu, din *Plutind avan pe marea cea adâncă...* (1987), e un bibliotecar care se îmbarcă pe vaporul Arcadia ca pasager clandestin, pentru a scrie jurnalul de bord al echipajului; Ion C. Pilat din *Punctul mort* (1996), redactor la o editură, e în căutarea unui subiect de roman etc. Influența vizibilă a textualismului implică, în fundalul narațiunii marine, o meditație despre condiția scrisului și a scriiturii, despre retragerea din lume și căutarea sterilă a autenticității gestului creator, despre inevitabila ratare a experienței. Prozele lui **N.** antrenează astfel o tensiune specifică între trăire și text, între postura de autor și lumea pe care acesta o descrie, făcând de fapt imposibilă „întâlnirea” dintre propriul destin și existența celorlalți. Drama ratării și teama în fața vieții revin în prozele de după 2000 – *Povestiri arogante*, *Văduva neagră* (2010) – sub forma unui „jurnal de călătorie” înțeles însă ca gen ambivalent, oscilând între notația exploratorie a jurnalului de bord și întoarcerea spre sine specifică jurnalului intim. Această formulă hibridă marchează în cele din urmă singularitatea prozatorului constănțean. Spre deosebire de Jean Bart sau de Lawrence Durrell, scriitorul-călător al cărui model îl invocă, **N.** nu vede în universul maritim nici atracția aventurii, nici tentația exotismului, marea devenind în textele sale un motiv al introspecției, mediu ideal al naturilor inhibate, un paradoxal loc al recluziunii și al protecției.

SCRIERI: *Cheltuieli de reprezentare*, Bucureşti, 1970; *Adio, Robert!*, Bucureşti, 1974; *Separaţia bunurilor*, Bucureşti, 1975; *Cocorul de pază*, Bucureşti, 1976; *Fericit cel care, ca Ulise...*, Bucureşti, 1978; *Vară nebună cu bărci albastre*, Bucureşti, 1983; *Oameni, furtuni, vapoare*, Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Nicolae M. Balotă); *Plutind avan pe marea cea adâncă...*, Bucureşti, 1987; *Vânzătorul de enigme*, Constanţa, 1993; *Punctul mort*, Constanţa, 1996; *Povestiri arogante*, Constanţa, 2002; *Văduva neagră*, Bucureşti, 2010. **Antologii:** *Vânzătorul de enigme*, Constanţa, 1993 (în colaborare).

Repere bibliografice: Al. Protopopescu, „*Cheltuieli de reprezentare*”, TMS, 1970, 12; Nicolae Manolescu, [*Constantin Novac*], RL, 1975, 45, 1988, 10; Constantin M. Popa, „*Separaţia bunurilor*”, R, 1976, 3; Nicolae Motoc, „*Cocorul de pază*”, TMS, 1976, 4; Alex. Ştefănescu, *Peripeţii povestite la persoana întâi*, „Scânteia tineretului”, 1979, 93; Sorin Titel, *Patetism şi ironie*, RL, 1983, 23; Laurenţiu Ulici, „*Vară nebună cu bărci albastre*”, CNT, 1983, 30; Cornel Regman, „*Vară nebună cu bărci albastre*”, VR, 1983, 10; Liviu Petrescu, *Maladii ale personajului*, TR, 1985, 45; Papahagi, *Interpretări*, *129–132*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *487–488*; Ștefan Cucu, *Portrete literare*, Constanța, 2002, *158–166*; *Dicţ. analitic*, IV, *342–344*; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, *504–508*; Holban, *Ist. lit.*, II, *202–205*; Georgiana Alexe, *Universul marin*, „Ex Ponto”, 2007, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *815*. ***L.Td.***

NOVAC, Elisaveta (l8.X.1943, Cernişoara, j. Vâlcea), poetă. Este fiica Linei (n. Dumitraşcu) şi a lui Nicolae Niţă, ţărani. A absolvit Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1973) şi a lucrat ca profesoară în învăţământul preuniversitar. Între 1971 şi 1973 face parte din redacţia revistei „Argeş”, iar după 1989 conduce revista „Satul natal” din Piteşti. Debutul din 1966, în revista „Luceafărul”, este urmat în 1973 de ciclul de versuri *Mona Lisa*, cu o prezentare de Gheorghe Tomozei, în suplimentul „Biblioteca «Argeş»”. În 1981 îi apare volumul de versuri pentru copii *Ochiul de basm*. A mai colaborat la publicaţiile pentru copii „Cutezătorii” şi „Luminiţa”, la „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „România literară”, „Vâlcea literară” ş.a.

N. este o poetă pentru care copilăria există nu numai spre a fi evocată nostalgic sau întâmpinată cu compuneri didactice şi educative, dar şi ca vârstă adoptivă, cum ar fi spus Lucian Blaga. *Ochiul de basm* vestea o fină înţelegere a psihologiei infantile şi totodată vocaţia pentru perceperea mitico-magică a universului, într-o rostire caldă, muzicală, incantatorie. Cu *Lemn de sticlă* (1982) această percepţie se traduce în recuperarea purităţii şi a candorii, a puterii de a mai crede în „himere” şi, deopotrivă, în construirea unui univers cristalin şi transparent, dominat de lumină. Aer, cer, zbor, aripă, ninsoare se instituie în cuvinte-cheie, metamorfozând şi diafanizând teluricul: „Ninsoarea iarăşi podideşte cerul/ şi drumul se transfigurează/ pierdut înspre real”. Acum apar mai clar

direcţiile pe care va evolua lirica sa: proiecţia unei lumi solare, din ce în ce mai îndepărtată de materie, şi, în paralel, amintirea satului natal tradiţional şi resuscitarea valorilor lui agresate de rostogolirea precipitată şi brutală a istoriei; declin biologic (de unde elegia senectuţii), declin sufletesc şi înstrăinare a identităţii ancestrale (o uşoară notă subversivă nu lipseşte). În pofida unor accente elegiace, dominante rămân însă, pe de o parte, solaritatea contagioasă atât la nivelul notaţiei pasteliste, cât şi la cel simbolic, al transgresării materiei, iar pe de alta, capacitatea de a privi lumea printr-un ochean care o face miraculoasă. De altfel, poeta mărturiseşte într-o baladă-autoportret că descinde dintr-o ţară de basm. Dacă tematica ancestralului se concentrează reprezentativ în *Părinţii* (1983) şi în *Casa cu greieri* (1984), volumul *Grădina Salamandrei* (1987) sintetizează paradigmatic poezia extazului vital şi a elanului ascensional al spiritualizării şi al absolutului. Cartea, constând dintr-un singur poem, are o construcţie care ea însăşi induce acest sens al depăşirii particularului şi mundanului. *Lumină din iubire* (1997) şi *Îngerii* (2002) conţin versuri religioase, într-un limbaj simplu şi adesea didactic, însă reuşind să creeze ambianţa de intimitate şi de ritual propice comunicării–comuniune. Lumea ancestrală revine în *Nostalgia* (2006), unde este evocat satul arhetipal, marcat de figurile, simbolurile și legendele lui tutelare, versurile fiind și o spovedanie lirică. Tema înstrăinării de matcă ia forma unei confesiuni dramatice, reconstituind trecerea prin vârsta de fier a totalitarismului, când satul se degradează, iar proiectul existențial al poetei se prăbușește: „nu ne-a rămas decât deșertăciunea/ unor dorințe veștejite înainte de-a-nflori/ […] perfidul timp s-a răsucit șerpește/ ne-a țintuit cu ochii goi la stele/ cu visul ca o floare retezată”. *Corbii de Piatră* (2009) continuă evocarea aceleiași lumi, care urcă aici până la arhaicul geologic. E un lung poem, construit pe secvențe coerente narativ, cu pretextul în legenda țesută în jurul lăcașului monahal rupestru al cărui nume a dat și titlul cărții.

SCRIERI: *Ochiul de basm*, pref. Gheorghe Tomozei, Bucureşti, 1981; *Lemn de sticlă*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1982; *Părinţii*, Bucureşti, 1983; *Casa cu greieri*, Bucureşti, 1984; *Planeta bunicilor*, Bucureşti, 1985; *Grădina Salamandrei*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1987; ed. Pitești, 1999; *Copacul cu stele*, Bucureşti, 1991; *Lumină din iubire*, Piteşti, 1997; *Umbra*, Piteşti, 2001; *Îngerii*, Piteşti, 2002; *Copiii lui Lerui Ler*, Piteşti, 2004; *Caligrafia copilăriei*, Piteşti, 2006; *Nostalgia*, Piteşti, 2006; *Corbii de Piatră: 7 legende*, Piteşti, 2009; *Nămăieşti: apostolul Andrei pe tărâmul lupilor*, Piteşti, 2010; *Cavalerul trac şi misterele lui Zamolxis: legende din mitologia traco-dacă*, Piteşti, 2012.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *Două volume de versuri,* LCF, 1981, 51; Carolina Ilica, *A vedea cu ochi de basm,* „Scânteia tineretului”, 1982, 10 217; Laurenţiu Ulici, *Din demult...,* RL, 1982, 46; Gheorghe Grigurcu, *Triptic liric feminin,* VR, 1983, 5; Nicolae Oprea, *Poezia spaţiului natal,* ARG, 1984, 10; Liviu Grăsoiu, *Credinţa în Dumnezeu*, LCF, 2003, 2; Amalia Elena Constantinescu, *La timpul unei flori*, ARG, 2005, 6. ***N.M.***

NOVAC, Nicolae (pseudonim al lui Aurel D. Bugariu; 27.III.1919, Moldova Nouă – 16.III.2003), poet, prozator, traducător. Este fiul Anei (n. Gruescu) şi al lui Dumitru Bugariu. Urmează şcoala primară în localitatea natală, iar liceul la Bozovici şi Oraviţa, absolvindu-l în 1938. Frecventează doi ani cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Debutează cu versuri în revista „Caraşul nou” (1935) şi mai colaborează la „Fruncea”, „Reşiţa”, „Universul literar”, „România literară”, „Dacia rediviva”, „Ardealul”. Mobilizat pe front ca sublocotenent de cavalerie, participă la luptele din Crimeea şi, după întoarcerea armelor, la cele din Ungaria. Cade prizonier în ianuarie 1945, în ţară acordându-i-se în lipsă Ordinul de Cavaler cu Panglică Virtutea Militară şi Frunză de Stejar pentru acte de vitejie pe frontul din Ungaria. Fiind în Germania, refuză repatrierea şi îşi continuă studiile trei ani la Universitatea din Erlangen (istoria artei, ziaristică, istoria muzicii). În 1954 se stabileşte în Statele Unite ale Americii. Lucrează ca funcţionar la o fabrică din Indiana (1954–1983). Editează, mai întâi în Germania şi apoi în Indiana, revista „Vers” (1951–1957), destinată să cultive valorile tradiţionale româneşti. Va fi realizatorul programului radiofonic „Ora românească” la Gary (Indiana), ce va rezista treizeci şi cinci de ani neîntrerupt. Redactor la revista „Drum” şi la ziarul „America” (Cleveland), va colabora şi la „Înşir’te mărgărite”, „Exil”, „Căminul” (Brazilia), „Carpaţii” (Spania), „Cuvântul românesc” (Canada), „Libertatea” (SUA), „Limite” (Franţa), „Apoziţia”, „Revista scriitorilor români” (Germania) ş.a. Debutează editorial în ţară (sub numele real) cu volumul de schiţe şi nuvele *Încrustări în bancă* (1939), urmat în 1941 de romanul *Dragoste albă*. În exil scrie şi publică în

limba română poezie – *Magul care-şi caută steaua* (1951), grupajul *Catapetesme* în volumul colectiv *Poeme fără ţară* (1954, împreună cu Vasile Posteuca şi N.S. Govora), *Ultimul învins* (1965) –, grupajul de nuvele *La capătul drumului* în volumul colectiv *Poveşti fără ţară* (1957, împreună cu Faust Brădescu şi N.S. Govora), volumul de proză scurtă *Cetăţi sfărâmate* (1973) şi secvenţa *Încrustări în bancă* în volumul colectiv *Agape* (1982, împreună cu Florica Baţu şi Dumitru Ichim). În 1981 i-a apărut o culegere de nuvele în limba germană: *Sturm und Feuer*. A tradus din lirica amerindiană (1977) şi americană (1979), volumele fiind editate la München, ca şi din scriitorul de origine libaneză Khalil Gibran (Madrid, 1980).

Poemele din ciclul *Catapetesme* sau din volumul *Ultimul învins*, al căror spirit se resimte de înrâurirea lui St. O. Iosif, Octavian Goga şi Aron Cotruş, îl aşază pe **N.** în rândul dezrădăcinaţilor mesianici care îşi cântă durerea în accente patetice, cu o evidentă apetenţă mistică: „L-am poftit să ia loc, să şadă la masă.../ – Doamne – i-am zis – a venit ceasul întoarcerii acasă?/ M-a privit tăcut, apoi şi-a întors în altă parte faţa,/ şi-am înţeles atunci că prin străini aveam să-mi/ sting dorul de ţară şi viaţa.../ – Nu-mi certa, Doamne, slăbiciunea – l-am rugat – nu mi-o certa,/ precum crezi, aşa facă-se voia Ta.../ Mă sfâşia dorul de Ţară şi fraţi,/ dorul de Caraşul meu drag şi de îndureraţii/ Carpaţi,/ aş fi vrut să-i revăd cât mai degrabă, cât mai/ curând,/ să nu-i port, ca pe-o icoană, numai în suflet şi-n gând/ [...]/ Cu capul proptit pe umărul meu,/ a plâns împreună cu mine, aseară, Dumnezeu” (*Lacrimi*). Versurile sunt alteori îndatorate poeziei populare, asimilând rostirea, timbrul proprii doinei, bocetului, colindei sau cântecului haiducesc. Dezrădăcinarea atrage după sine pierderea sentimentului identităţii: „Nu ştiu. Mă caut. Dar nu mai sunt eu!”, declară, arghezian, poetul. Şi poeziile erotice sunt influenţate de Arghezi: „Ţi-am căutat părul, fruntea şi genele,/ Ochii tăi albaştri şi sprâncenele,/ Grumazul, umerii rotunzi şi mâinile care/ Ştiu să te-nfioare-n dezmierdare...” (*Cântec pustiu*). Nuvelele de maturitate ale lui **N.** sunt reunite în secţiunea *La capătul drumului* din volumul colectiv *Poveşti fără ţară* şi în *Cetăţi sfărâmate*. Primele sunt cinci povestiri cu tematică diversă, cu tentă nostalgic-sentimentală, întrupând personaje puternice, cum este Dora din *Strada florilor*, patroană de bordel, victima unui destin tumultuos şi nefericit, dar animată de voinţă şi omenie, sau Annemaria din nuvela omonimă, care pe fondul traiului plin de privaţiuni din Germania sfârşitului de război, îndrăgostită, se sinucide când e bănuită de infidelitate. Alteori povestea de dragoste se împleteşte cu lupta împotriva prigoanei instituite de dictaturile de tot felul (antonesciană în *Într-o noapte de toamnă* sau comunistă în *La capătul drumului*). Străbătute de aversiune faţă de regimul stalinist sunt şi prozele din *Cetăţi sfărâmate*. Povestirea *Dubla crimă de pe strada Speranţei* are în centru o vendetă îndreptată împotriva unui miliţian care şi-a ucis fosta soţie, şi o faptă eroică: aruncarea în aer a rezervelor de benzină dintr-o garnizoană sovietică. Marcate însă de maniheism în configurarea personajelor şi a situaţiilor, prozele nu se ridică la valoarea poeziei pe care o scrie **N.**

SCRIERI: *Încrustări în bancă*, pref. Grigore Bugarin, Reşiţa, 1939; *Mărturii din trecut, București*, 1940; *Dragoste albă*, Bucureşti, 1941; *Magul care-şi caută steaua*, Paris, 1951; *Catapetesme*, în *Poeme fără ţară*, pref. Aron Cotruş, cu desene de Eugen Drăguţescu, Madrid, 1954; *La capătul drumului*, în *Poveşti fără ţară*, Madrid, 1957; *Ultimul învins*, pref. Vasile Posteuca, Cleveland, 1965; *Cetăţi sfărâmate*, Hamilton (Ontario, Canada), 1973; *Sturm und Feuer*, München, 1981; *Încrustări în bancă*, în *Agape*, Kitchener (Ontario, Canada), 1982. **Ediţii:** *Poeme din închisori*, Madrid, 1970 (în colaborare cu Vasile Posteuca şi Nicholas Dima).

Repere bibliografice: Marin Sârbulescu, *„Dragoste albă”*, „Albatros”, 1941, 3–4, 6; I.G. Dimitriu, *„Magul care-şi caută steaua”*, „Înşir’te mărgărite”, 1952, 78; Vasile Posteuca, *„Poveşti fără ţară”*, „America”, 1958, 53; Ovidiu Vuia, *„Catapetesme”*, „Cuvântul românesc” (Hamilton, Canada), 1982, 70; Ion Cristofor, *Nicolae Novac sau Spovedania omului învins*, ST, 1995, 1–2; Popa, *Reîntoarcerea, 172–177*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *488–490*; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA, 209–211*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1091–1092;* Manolescu, *Enciclopedia, 552–553.* ***Al.F.***

NOVAC, Ruxandra (24.VI.1980, Făgăraş), poetă. Este fiica Marioarei Novac (n. Rotaru), telefonistă, și a lui Gruia Mihai Novac, avocat. A urmat Liceul Unirea din Brașov (1995–1999), apoi Facultatea de Litere a Universității din București (1999–2003), tot aici absolvind în 2004 masteratul de teoria literaturii. A lucrat la UNATC ca referent, timp de un și jumătate, activând apoi în domeniul traducerilor la Curtea de Justiție din Luxemburg.

Unicul volum publicat de **N.**, *Ecograffiti. Poeme pedagogice. Steaguri pe turnuri* (2003), este una dintre cele mai influente cărți de poezie ale

generației 2000. Linia minimalismului mizerabilist asociată cu fracturismul lui Marius Ianuș este remixată printr-un neoexpresionism mult mai întunecat și mai dur decât acela cultivat în epocă de poeți tineri precum Dan Coman, Teodor Dună, Claudiu Komartin. Sursele lui vin din poezia scrisă de Mariana Marin sau de Angela Marinescu. Volumul valorifică ironic un motto și un titlu preluate de la pedagogul sovietic Anton Makarenko. Tema generică ar fi aceea a abandonării (de către sistem, de către părinți, de către toate instanțele purtătoare de putere) a primei generații formate în postcomunism. Este o ruptură violentă de poezia relaxată a lui Mircea Cărtărescu, începând cu felul în care se instrumentează lecția poeziei Beat (o sursă majoră pentru poemele optzeciștilor): „Sinele meu trist croșetează un pulovăr din părul lung al sinelui anilor șaizeci". Versurile sunt tot atâtea sloganuri vorbind despre dezabuzare, sărăcie, lipsă de orizont, condiționări materiale: „oh, dacă am cunoaște/ toate odăile ascunse ale orașului/ cele pentru care nu se plătește întreținere/ odăile de cinci sute de mii pe lună care își deschid ochii însângerați când toată lumea adoarme/ acolo sunt execuții lente/ și râsete aspre dar zâmbete nu zâmbete nu". Decorurile sunt proiecții postapocaliptice ale unei umanități în derivă, populate de droguri, de reclame capitaliste și de fantome ale comunismului: „vreau pornografie și igienă/ în mijlocul unui deșert nuclear". Speranța este ea însăși o fantasmă: „mașinile salvării sunt pline cu oameni salvați". Idealismul mincinos de care vorbise comunismul este înlocuit de cinismul neoliberal: „Vreau de fapt bani./ Și vreau bani. Și vreau bani". Chiar dacă autoarea nu va mai publica nimic, *Ecograffiti. Poeme pedagogice. Steaguri pe turnuri* îi asigură un loc important în configurația mobilă a primei generații care urmează postmodernismului românesc din anii '80–'90.

SCRIERI: *Ecograffiti. Poeme pedagogice. Steaguri pe turnuri*, București, 2003; ed. (*Ecograffiti*), București, 2006.

Repere bibliografice: Dan Sociu, *„Ecografitti. Poeme pedagogice"*, LCF, 2003, 31; Cristian Tudor Popescu, *Lolitele înțepate*, ALA, 2004, 699; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Despre viață, cu mânie*, LCF, 2004, 22; Andrei Terian, *Manual de morală impracticabilă*, ALA, 2004, 733; Marius Ianuș, *Generația 2000 (II)*, ALA, 2004, 737; Cistelecan, *Al doilea top, 175–176;* Cristea-Enache, *București, 610–616;* Bodiu, *Evadarea, 162–164;* Chioaru, *Noi developări, 136–139*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *127–129*. ***M.I.***

NOVĂCEANU, Darie (8.V.1937, Crasna, j. Gorj – 3.IV.2018, Madrid), poet, hispanist, traducător. Este fiul Elenei (n. Roangheş) şi al lui Constantin Mituţoiu, ţărani; numele la naștere era Aurel Mituțoiu. A făcut clasele primare în comuna natală, o şcoală medie tehnică de construcţii feroviare şi Liceul „Nicolae Bălcescu" (1952–1955) la Craiova, iar la Bucureşti a urmat Facultatea de Filologie, secţia limbi romanice (1957–1962). Lucrează ca redactor la revistele „Secolul 20" (1962–1964), „Luceafărul" (1964–1966), „Gazeta literară" (1966–1968) şi ca funcţionar în Ministerul Afacerilor Externe (1966). În 1990, odată cu apariţia noii serii a ziarului „Adevărul", devine director, funcţie pe care o deţine până când este numit ambasador în Spania (decembrie 1991 – decembrie 1996). În 1999 s-a stabilit la Madrid. Debutează cu versuri în antologia colectivă *Oltenia literară* (1955), iar individual, cu placheta *Autobiografie*, în 1962. Colaborează la „Tânărul scriitor", „Lumea", „Contemporanul", „România literară", „Viaţa românească", „Familia", „Steaua", „Tribuna", „Orizont" ş.a. A fost distins cu Ordén del Mérito Civil (1999) și cu Ordén Civil Alfonso X El Sabio (2003) ș.a.

Poezia din volumul *Tehnica umbrei* (1970) propune o formulă poetică modernă, marcată de o sensibilitate asociativă capabilă să surprindă viziuni esenţiale în imagini atent stilizate. Vocea poetică este lucidă, tonul detaşat, ceea ce duce la austeritate emoţională, în versuri ce problematizează discret, dar fără fior. Împătimit de literatură, **N.** apelează din plin la semnificaţii de sorginte livrescă, la mottouri şi trimiteri, într-o dicţie în care notaţiile eliptice cenzurează trăirea lirică. Metaforă plurivalentă, umbra este duhul lucrurilor şi al fiinţelor, „Scoasă-n afară, sângerează,/ Ruptă de ele, dizolvă, ucide", sub stăpânirea ei „Trandafirii devin schelete triste, iar muzica/ Putrezeşte lângă cenuşa lor". Umbra „creşte singură, unde-i lumină/ Şi poate umili lumina", „călătoreşte uşor şi repede, măsură a timpului, dar şi a curajului inutil, a speranţei vane, a tristeţii unui gând" (*Poem în picioare*), o oglindă a egolatriei distrugătoare (*Narcis orb, încă o dată*). În poezia *33. O umbră dinspre tată*, metafora câştigă un plus de căldură ce animă lirismul lucid şi rezervat. În *Există nopţi* (1973) se observă o modificare a registrului poetic şi a reţelei imagistice. Demarând greoi, poemele transmit neliniştea autorului obsedat, la vârsta maturităţii, de vacuitatea cuvintelor, pe care o simte ca pe o trădare

– cuvintele „s-au sfârşit desprinse/ din coaja sunetelor crudă/ monezi uşoare pentru schimbul/ de necunoaşteri şi-ndoieli”. Salvatoare sunt racordarea la matca formativă şi retrăirea copilăriei, timp de inalterabilă prezenţă când sintagmele, azi terne, erau generos semnificante. Decurge de aici apariţia recurentă a unor imagini precum „primul ţărm”, „palisade pururi verzi/ de sarmizegetusă”, „umbre de părinţi/ stratificate ca o frunză”, din care creşte treptat „rostirea patriei” ce configurează, în ciclurile volumului, diferite ipostaze, nu întotdeauna convenţionale, ale ideii de patriotism. Hispanist apreciat, **N.** a publicat câteva cărţi ce cuprind mai cu seamă note de călătorie, vădind buna cunoaştere a culturii din America Latină, fără ca substanţa lor să fie în primul rând documentară, ci mai curând un percutant comentariu de istorie a civilizaţiilor: *Ora Americii Latine* (1971), *Havana* (1974), *Precolumbia. Teritoriul miturilor astrale* (1975). Fără a fi propriu-zis o carte de memorialistică, *Saloanele de lux ale nemerniciei* (2006) relatează experiența sa diplomatică la Madrid, consemnând totodată fapte și întâmplări neplăcute din perioada de „tranziție” și mai ales degradarea relațiilor interumane, pe care scriitorul le pune sub semnul „nemerniciei”. Specializat în traducerea literaturii de limbă spaniolă **N.** va da versiuni din opera unor scriitori precum Jorge Luis Borges, J. M. Castillo Narvarro, Ernesto Sábato, Juan Ramón Jiménez, Federico García Lorca, Octavio Paz, Gabriel García Márquez, Gonzalo Torrente Ballester ș.a. Cu totul specială, un adevărat eveniment literar, va fi ediția realizată din lirica lui Luis de Góngora, intitulată *Polifem și Galateea* (1982), care mai cuprinde, pe lângă acest poem și două ample *Soledad*, aproape întreaga creație a poetului: balade, letrilii și sonete, traducătorul vădind deopotrivă talent poetic şi erudiţie. Limbajul marelui liric al barocului spaniol, printre cele mai inovatoare şi încifrate, considerat de mulţi intraductibil, este convertit în versuri pline de muzicalitate, păstrând intacte simbolistica insolită, bogăţia aluziilor, sintaxa aparte. Urmărind echivalarea sensului şi familiarizarea cititorului român cu universul marelui spaniol, volumul (distins în Spania cu Premiul Naţional pentru Traduceri al Academiei Regale, 1983) include un studiu cvasiexhaustiv despre temele şi sursele lui Góngora, despre impactul gongorismului asupra literaturii europene, precum şi comentarii de substanţă şi interpretări aplicate la fiecare operă tălmăcită. Şi volumului *Moartea şi busola*, alcătuit din traducerea unor povestiri de Jorge Luis Borges, i s-a acordat în 1972 Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti. Culegerea *Valori eterne ale poeziei hispane* (1991) ilustrează, prin selectarea şi transpunerea versurilor unor autori din douăzeci de ţări, perioada modernă şi contemporană a liricii de limbă spaniolă. Dincolo de timbrul propriu al fiecărui poet, **N.** descoperă contribuţiile unificatoare ale modernismului: înnoirea tehnicii poetice, revigorarea imaginilor, stimularea interpretării. Traducătorul este prezent și în mai multe antologii pe care le-a alcătuit: poezie galiciană, braziliană, chiliană, cubaneză şi din Costa Rica. De asemenea, a tradus poezie românească în mai multe antologii, iar în volume distincte i-au apărut echivalențe în spaniolă din lirica lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, precum și din poezia lui Tristan Tzara, la care se adaugă pagini din Mircea Eliade (*Bajo el signo de Zalmoxis*).

SCRIERI: *Autobiografie*, Bucureşti, 1962; *Păsări de lut*, Bucureşti, 1966; *Noaptea, pe drumurile Italiei*, Bucureşti, 1968; *Tehnica umbrei*, Bucureşti, 1970; *Peisaj în mişcare*, Bucureşti, 1971; *Ora Americii Latine*, Bucureşti, 1971; *Există nopţi*, Bucureşti, 1973; *Federico García Lorca*, Bucureşti, 1974; *Havana*, Bucureşti, 1974; *Precolumbia. Teritoriul miturilor astrale*, Bucureşti, 1975; ed. București, 2001; *Insulele Canare*, Bucureşti, 1981; *Hombres en las orillas*, Ciudad de México, 1983; *Efectul oglinzii*, Bucureşti, 1983; *Întoarcerea gladiatorului*, Bucureşti, 1986; *Lumina toamnei*, Bucureşti, 1987; *Reporter în piaţa ghilotinei*, Bucureşti, 1990; *El estado del tiempo*, Madrid, 1993; *Descântec întru adormirea corupţiei*, Bucureşti, 1997; *Saloanele de lux ale nemerniciei*, Bucureşti, 2006.
Traduceri: Ernesto Sábato, *Tunelul*, pref. trad., Bucureşti, 1965, *Abaddón exterminatorul*, pref. trad., Bucureşti, 1986; *Antologia poeziei braziliene*, îngr. trad., Bucureşti, 1970; Juan Ramón Jiménez, *Platero şi eu*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 1966, *Poeme*, Bucureşti, 1971; Lucian Blaga, *En el gran correr – În marea trecere*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1972, *Breve antología poética*, îngr. și pref. trad., Ciudad de México, 1977, *Antología poética general*, îngr., introd și postfață trad., Zaragoza, 2006; *Poesía rumana contemporánea – Poezia română contemporană*, ed. bilingvă, Barcelona, 1972; Jorge Luis Borges, *Moartea şi busola*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 1972; Federico García Lorca, *Poezii*, Bucureşti, 1974, *Carte de poeme*, îngr. trad., Bucureşti, 1986; *Antología de la narrativa rumana contemporánea*, îngr. trad., Madrid, 1974; George Bacovia, *Plombo – Plumb*, ed. bilingvă, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1974; *Poezie contemporană din Costa Rica*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1974; *Memoria de las rosas floridas. Selección de poesía rumana del siglo*

veinte, îngr. trad., Bucureşti, 1975; Tudor Arghezi, *Palabras adecuadas – Cuvinte potrivite*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, postfața trad., Bucureşti, 1977, *Breve antología*, Ciudad de México, 1978; *Antologia poeziei române contemporane – Antología de la poesía rumana contemporánea*, ed. bilingvă, îngr. trad., București, 1977; *Puerta abierta (12 poetas)*, îngr. trad., Ciudad de México, 1977; Gabriel García Márquez, *Fantastica şi trista istorie a candidei Erendira şi a nesăbuitei sale bunici*, Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Miruna Novăceanu), *Toamna patriarhului*, pref. trad., Bucureşti, 1979, *Opere*, I–III, București, 1998–2000 (în colaborare cu Cristina Hăulică, Andrei Ionescu și Tudora Șandru Mehedințeanu); Washington Irwing, *Povestiri din Alhambra*, pref. trad., Bucureşti, 1979; *Antologia poeziei chiliene*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1980; Alvaro Mutis, *Poemele lui Maqroll El Gaviero*, pref. trad., Bucureşti, 1980; Luis de Góngora y Argote, *Polifem şi Galateea*, îngr. și introd. trad., Bucureşti, 1982; Dario Samper, *Poeme*, pref. trad., Bucureşti, 1982; George Uscătescu, *Erasmus*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1982; Octavio Paz, *Piatra soarelui*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1983; *O sută de ani de poezie cubaneză*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1988; *Valori eterne ale poeziei hispane*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1991; *Antología de la poesía rumana contemporánea*, București, 2000; ed. Madrid, 2004; Tristan Tzara, *Las primeros poemas – Primele poeme*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., Zaragoza, 2002; *O sută de ani de poezie galiciană*, îngr. și pref. trad., București, 2004; Mircea Eliade, *Bajo el signo de Zalmoxis*, îngr. și introd. trad., Zaragoza, 2008.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, *„Tehnica umbrei”*, RL, 1970, 41; Victor Felea, *„Antologia poeziei braziliene”*, TR, 1971, 3; Al. Căprariu, *Darie Novăceanu*, TR, 1971, 8; Radu Mareş, *„Ora Americii Latine”*, TR, 1971, 35; George Muntean, *„Peisaj în mişcare”*, ST, 1972, 6; Eugen Dorcescu, *„Există nopţi”*, O, 1974, 8; Piru, *Poezia*, II, *166–169*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *334–338*; Edgar Papu, *Un monument editorial*, FLC, 1982, 46; Dan Munteanu, *Maturitate artistică şi erudiţie*, FLC, 1982, 46; Lucian Alexiu, *Eterna reîntoarcere*, O, 1986, 30; Liviu Papadima, *„Întoarcerea gladiatorului”*, TBR, 1986, 326; Mircea Iorgulescu, *Centrul de greutate*, RL, 1987, 52; Gabriel Rusu, *Poeme pentru despărţire*, TMS, 1988, 3; Pia Brânzeu, *Răsfrângerile toamnei*, O, 1988, 11; Grete Tartler, *Fulgere în labirint*, RL, 1996, 29; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *490–492*; Firan, *Profiluri*, II, *126–129*; Rodica Grigore, *Arta traducerii*, ALA, 2007, 880; Popa, *Ist. lit.*, II, *393–394*; Dumitru Velea, *„Dumnezeu nu scrie romane”*, VTRA, 2012, 8. ***Il.C.***

NOVĂCEŞTII, ciclu de balade populare având ca protagonişti pe Novac, Balaban, Gruia şi Ioviţă, din neamul Novăceştilor. Cuprinde tipuri din categoriile de balade fantastice (*Novac şi Zâna*, *Însurătoarea lui Gruia cu fata sălbatică*, *Novac şi Dârvij*, *Gruia şi şarpele*, *Gruicea*) şi vitejeşti (*Gruia captiv în Ţarigrad*, *Aniţa (Lidva) crâşmăriţa*, *Însurătoarea lui Ioviţă cu fata cadiului*, *Gruia la arat*, *Gruia-femeie şi turcii*, *Însurătoarea lui Gruia cu fata birtăşiţei din Dodrin*, *Novac vinde pe Gruia*, *Turcul şi Novăceştii*, *Novac şi Balaban*, *Gruia scapă pe Novac legat de turci*). Aria de răspândire este întinsă, cuprinzând şi Peninsula Balcanică. Numele eroilor acestui ciclu este comun la români şi la slavii de sud, mai ales la bulgari, dar acţiunile lor apar deosebite în folclorul românesc faţă de cel balcanic. În cronicile din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea este atestat ca personaj cu existenţă reală Baba Novac, sârb de origine, căpitan de oşti al lui Mihai Viteazul. Plecând de la numele lui, B. P. Hasdeu a presupus că variantele româneşti provin din baladele sârbeşti, teorie susţinută şi de N. Iorga, iar ulterior de D. Marmeliuc, Lucian Costin, Gh. Vrabie. Alţi cercetători, ca D. Caracostea, Traian Ionescu-Nişcov, Al.I. Amzulescu, Adrian Fochi, adepţi ai teoriei originii autohtone a baladei populare româneşti, au considerat că nu trebuie să se plece de la existenţa istorică a lui Baba Novac. De altfel, Hasdeu însuşi observase că în Baba Novac poporul a contopit mai multe personaje reale şi imaginare. În tradiţia populară „novaci” sunt numiţi la români şi primii locuitori, „uriaşii”, de la care ar fi rămas nume de munţi şi toponimul Brazda lui Novac. Tematica ciclului novăcesc în folclorul românesc este deosebită de cea bulgară, sârbă sau croată. Faptele se desfăşoară în cadrul familiei patriarhale, bătrânul Novac este personajul cel mai autoritar din familie, fiind caracterizat prin vitejie, prudenţă şi înţelepciune. Protagonistul ciclului românesc despre Novăceşti este însă Gruia, fiul lui Novac, în jurul căruia se desfăşoară cel mai adesea acţiunea. E un tânăr dinamic, dar nechibzuit, care în isprăvile sale are mereu nevoie de ajutorul tatălui. Ioviţă e nepotul lui Novac, iar Balaban este fratele bătrânului. Toţi trăiesc la curţile lui Novac, localizate „în munţii Cătrinului” ori „Pe culmiţa dealului,/ Dealului Ardealului” sau „Sub seninu cerului,/ La aripa norului”. Motivul tematic principal este însurătoarea lui Gruia. În baladele mai vechi, din categoria celor fantastice, eroul trebuie să-şi dovedească vitejia în lupta cu fata sălbatică sau cu şarpele, să răpească o zână, să aducă mărul de argint de peste Marea Neagră, să se lupte cu viteazul Dârvij, încercări ce amintesc de basm. În cântecele bătrâneşti ale acestui ciclu dintr-o epocă mai târzie, Gruia

(sau Ioviţă în unele variante) vrea să se însoare cu fata cadiului, nepoata împăratului din Ţarigrad, pe care o răpeşte din grădina palatului. Lupta se dă de data aceasta între cadiu şi bătrânul Novac, venit la timp pentru a-şi salva fiul (sau nepotul). Un motiv foarte răspândit al ciclului se referă la plecarea lui Gruia la Ţarigrad. Neascultând sfaturile bătrânului de a fi prudent, el trage la cârciuma împăratului, „la Aniţa crâşmăriţa", care duce veste împăratului despre purtarea ciudată a drumeţului. Gruia este prins de turci numai după ce, la sfatul împăratului, Aniţa îl îmbată, apoi e închis trei ani (în alte variante, şapte sau nouă ani), până când Novac trimite un corb să îl caute. Corbul îl află la închisoare, iar bătrânul Novac, travestit în călugăr, pleacă la Ţarigrad. La refuzul turcilor de a-i da fiul, Novac recurge la şiretlicul cu galbenii aruncaţi pe jos la care se reped paznicii, şi în acest timp el îl eliberează pe Gruia. Cei doi nimicesc o armată întreagă de turci şi se întorc la curţile lor, „Către Ţara Românească,/ Fapta să şi-o povestească". Un subiect rar, cu caracter local, cunoscut însă şi la bulgari, este *Gruia la arat*. Mama îl sfătuieşte pe Gruia să renunţe la lupte şi să aibă grijă de gospodărie. Gruia îi urmează sfatul şi pleacă împreună cu sora lui la arat. Nu peste mult timp apar turcii, pe care Gruia îi răpune, apoi, spunându-i mamei că a terminat lucrul, o cheamă să-i arate „rodul". Mai puţin răspândit este motivul travestirii lui Gruia în femeie pentru a-i ademeni pe turci, unul asemănător întâlnindu-se şi la sârbi. Baladele româneşti despre Novăceşti sunt realizate cu mijloace artistice din fondul tradiţional autohton. În cântecele bătrâneşti aparţinând categoriei eroico-legendare se întâlnesc elemente din basme: fabulosul, fiinţe monstruoase (fata sălbatică, Dârvij, balaurul) sau procedee caracteristice basmului: formule introductive şi finale, întreita repetiţie a acţiunii, hiperbola descriptivă (ca în portretul fetei sălbatice: „Buzele ca clisele,/ Măselele ca piuăle,/ Mânele ca bârnele,/ […]/ Iar dinţii ca lopeţile") ş.a. De asemenea, prin trăsăturile sufleteşti şi fizice Novăceştii amintesc de personaje din basme. În baladele vitejeşti ale ciclului proporţiile fantasticului se diminuează. Se mai păstrează hiperbola în relatarea unor acţiuni (Gruia bate singur cinci sute de turci şi ucide o armată numai cu grindeiul plugului) sau în realizarea unor portrete, cum este cel al lui Gruia făcut de Aniţa crâşmăriţa: „Căutătura lui/ Seamănă cu-a lupului,/ Mustăţile-i ca la rac/ Şi le-noadă după cap,/ Face nodul cât pumnul/ Şi rânjeşte ca ursul,/ De bubuie tot locul". În privinţa circulaţiei motivelor, cele mai frecvente apropieri se pot face între unele variante româneşti şi bulgare. Subiectul din *Novac şi Zâna* apare şi în baladele bulgăreşti, unde este însă mai dezvoltat. Motivul tematic din *Aniţa crâşmăriţa* se află la bulgari într-o singură variantă, iar cel din *Gruia la arat* nu are o răspândire prea largă, în timp ce motivul corbului şi cel al travestirii în haine călugăreşti se întâlnesc în mai toate literaturile sud-slave, unde corbul prevesteşte nenorociri, spre deosebire de baladele româneşti, în care el este solul celui întemniţat. Baladele româneşti despre Novăceşti din categoria celor fantastice sunt răspândite în Banat şi sunt cele mai vechi variante ale acestui ciclu. În Muntenia au circulat baladele *Gruia la Ţarigrad*, *Ioviţă şi fata cadiului*, în Oltenia – *Aniţa (Lidva) crâşmăriţa* şi *Însurătoarea lui Ioviţă*, în Moldova – *Aniţa crâşmăriţa*. Ciclul *Novăceştii* a polarizat episoade şi teme variate: lupta lui Gruia cu şarpele uriaş aminteşte balada *Iovan Iorgovan*, iar *Gruia la arat* are legătură cu balada *Tanislav*, din ciclul dunărean. În 1879, urmărind să reconstituie întreg ciclul novăcesc, At. M. Marienescu realiza epopeea *Novăceştii*, în care aranja episoadele cronologic şi intercala fragmente din mai multe variante în aceeaşi baladă. Procedeul a fost criticat de B. P. Hasdeu şi de V. Alecsandri, iar Academia Română a refuzat publicarea lucrării. Au existat mai multe încercări de prelucrare cultă. Din ciclul novăcesc St. O. Iosif alege momentul petrecerii celor trei voinici la crâşma Aniţei, pe care îl versifică în poezia *Aniţa crâşmăreasa*, urmată de balada *Gruia*. Petre Dulfu versifică douăzeci şi patru de episoade în ciclul *Gruia lui Novac* (1913), într-o formă apropiată de cea populară, ceea ce a făcut ca versurile lui să se răspândească în popor. În Moldova circulă ca urătură de Anul Nou în special *Gruia la arat* şi *Gruia în Ţarigrad*. Astăzi baladele româneşti despre Novăceşti se întâlnesc mai rar, chiar în Banat, zona lor de maximă frecvenţă în trecut, deseori fiind contaminate cu alte motive.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866, *77–81*, *144–147*, *149–151*; Simion Fl. Marian, *Poezii poporale române*, Cernăuţi, 1873, *71–85*, *142–150*, *171–180*; I. Pop–Reteganul, *Trandafiri şi viorele*, Gherla, 1884, *57–78*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, *614–615*; Dimitrie Vulpian, *Poezia populară pusă în muzică*, Bucureşti, 1886, *56–57*, *78–79*, *85–86*; I.G. Bibicescu, *Poezii populare din*

Transilvania, Bucureşti, 1893, *284–317*; Gh. Cătană, *Balade poporale din gura poporului bănăţean*, Braşov, 1895, *108–114*, *124–134*; C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel. Cântece poporane*, I, Bucureşti, 1896, *263–267*; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, 1899, *13–22*; Avram Corcea, *Balade poporale*, Caransebeş, 1899, *81–118*, *125–131*; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Bucureşti, 1900, vol. I, partea I, *106*, *261*, partea II, *733–734*, *1238–1240*; Enea Hodoş, *Poezii poporale din Banat*, vol. II: *Balade*, Sibiu, 1906, *100–138*; Iosif Popovici, *Poezii populare române*, vol. I: *Balade populare din Bănat*, Oraviţa, 1909, *99–113*; Al. Vasiliu, *Cântece, urături şi bocete de ale poporului*, Bucureşti, 1909, *14–16*, *67–68*; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, Bucureşti, 1910, *255–263*; Tudor Pamfile, *Cântece de ţară*, Bucureşti, 1913, *89–91*; G. Giuglea, G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, Bucureşti, 1913, *19–23*, *155*; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului*, Bucureşti, 1915, *183–189*; Ion Buzdugan, *Cântece din Basarabia*, vol. I, Chişinău, 1921, *180–186*, vol. II, Craiova, 1928, *132–133*; Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureş*, îngr. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1968, *15–22*; Tache Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, *87–89*, *106*; Gh. Cardaş, *Cântece poporane moldoveneşti*, Arad, 1926, *116–119*; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, îngr. şi pref. Gheorghe Macarie, Bucureşti, 1973, *314–317*, *322–324*; *Gruia Viteazul şi tatăl său Novac*, Gherla, 1928; C. Sandu Timoc, *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*, introd. N. Cartojan, Craiova, 1943, *75–90*, *93–116*; C. Sandu Timoc, *Cântece bătrâneşti şi doine*, Bucureşti, 1967, *83–87*, *130–135*, *146–155*; C.S. Nicolăescu-Plopşor, *Balade olteneşti*, Bucureşti, 1961, *53–57*, *89–97*; *Folclor din Moldova*, Bucureşti, 1969, I, *294*, II, *648–657*; At. M. Marienescu, *Novăceştii*, îngr. Eugen Blăjan, Bucureşti, 1970; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, Bucureşti, 1974, *145–174*; Nicolae Densuşianu, *Vechi cântece şi tradiţii populare româneşti. Texte poetice din răspunsurile la „chestionarul istoric” (1893–1897)*, îngr. şi introd. I. Oprişan, Bucureşti, 1975, *122–132*, *247–248*.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Baba Novac*, „Columna lui Traian”, 1876, 4; D. Marmeliuc, *Figuri istorice româneşti în cântecul poporal al românilor*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXVII, 1914–1915; Vasile Bogrea, *Cercetări de literatură populară*, DR, 1921–1922; C.S. Nicolăescu-Plopşor, *Din legendele lui Novac*, CL, 1921, 2–4, 10, 11; Traian Ionescu-Nişcov, *Lupta dintre creştini şi păgâni în balada populară*, AO, 1930, 49–52; Pavel Dan, *Baladele haiduceşti. Ciclul Novăceştilor*, „Blajul”, 1934, *3*; Lucian Costin, *Studii asupra folclorului bănăţean*, vol. II: *Balada bănăţeană*, Craiova, 1942, *69–115*; D. Caracostea, *Poezia tradiţională română* (*Balada poporană şi doina*), II, îngr. Dumitru Şandru, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1969, *106–107*; Traian Ionescu-Nişcov, *Haiducia şi cântecele haiduceşti*, REF, 1958, 2; Al. I. Amzulescu, *Introducere* la *Balade populare româneşti*, I, Bucureşti, 1964, *40–42*; G. Călinescu, *Estetica basmului*, Bucureşti, 1965, *40–51*; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, Bucureşti, 1966, *326–339*; Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare româneşti*, Bucureşti, 1975, *16*, *65*, *74–75*, *96*, *97*, *250*; *Dicţ. lit. 1900*, *632–634*; Octav Păun, *Novăceştii*, Bucureşti, 2003. ***L.Bd.***

NOVICOV, Mihai (27.VIII.1914, Odessa – 9.XI.1992, Bucureşti), critic şi teoretician literar, prozator. Este fiul Varvarei (n. Dox) şi al lui Maximilian Novicov, avocat. Urmează primele trei clase secundare la un liceu particular rus, apoi la Liceul de Stat din Cetatea Albă, absolvit în 1930. Frecventează secţia de matematică a Facultăţii de Ştiinţe din Iaşi, terminată în 1933 fără examen de licenţă, fiind arestat pentru activitate de propagandă comunistă. Va petrece zece ani (1934–1944) în diferite închisori, printre care şi Doftana. După război va urma cursurile Facultăţii de Filologie şi Istorie a Universităţii din Iaşi, obţinând licenţa în 1960 printr-o hotărâre a Ministerului Învăţământului. Desfăşoară o intensă activitate publicistică şi de coordonare în domeniul culturii, fiind, pe rând, redactor-şef la „România liberă” (1944) şi la „Moldova liberă” din Iaşi (1944–1947), şeful propagandei şi agitaţiei în Comitetul Regional Iaşi al Partidului Comunist Român (1945–1946), director în Ministerul Artelor (1948–1949), secretar al Uniunii Scriitorilor (1949–1953), redactor-şef la „Flacăra” (1950–1951), director al Şcolii de Literatură „M. Eminescu” din Bucureşti (1950–1951), vicepreşedinte al Comitetului pentru Cinematografie (1953–1954), director general adjunct în Ministerul Culturii (1954–1955), profesor la Şcoala Superioară de Partid „Ştefan Gheorghiu” (1955–1962), profesor, şef al Catedrei de istoria literaturii ruse la Institutul „Maxim Gorki” (1949–1962) şi rector al acestui institut (1958–1962), conferenţiar (1949–1951), profesor (1951–1979) şi şef al Catedrei de teoria literaturii (1952–1953), apoi al Catedrei de literatură rusă şi sovietică (1954–1978) din cadrul Universităţii din Bucureşti, director adjunct la Institutul de Istorie Literară şi Folclor – ulterior Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române (1955–1973). Între 1976 şi 1990 a fost preşedintele Asociaţiei Slaviştilor din România şi membru în Comitetul Internaţional al Slaviştilor, iar din 1971 până în 1977 vicepreşedinte al Asociaţiei Internaţionale „Dostoievski”. A fost, de asemenea, membru al Asociaţiei Internaţionale de Studiere şi Răspândire a

Culturilor Slave de pe lângă UNESCO şi membru al Asociaţiei Internaţionale de Literatură Comparată.

N. a debutat în anii ’30 cu articole politice în presa studenţească de stânga, după 1944 colaborând la aproape toate revistele literare, în special la „Contemporanul”, „România literară”, „Flacăra”, „Luceafărul” şi la ziarele „Moldova liberă”, „Scânteia”, „Scânteia tineretului”. Debutează editorial în 1949 cu broşura *Câteva sfaturi pentru îmbunătăţirea gazetelor de perete*. Până în 1983, data publicării în traducere românească a scrierii *Cercul de foc* de Ales Adamovici, prefaţează transpuneri din Lev Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Puşkin, Goncearov, Dobroliubov, Taras Şevcenko, Maiakovski, Ilf şi Petrov, Boris Pasternak, Vera Panova, V. Bahmetiev, I. Oleşa, V. Rasputin ş.a. La aceste prefeţe se adaugă un mare număr de studii şi articole publicate în reviste şi volume colective româneşti şi străine, tratând fie aspecte ale scrierilor unor autori ruşi şi sovietici (între care Cehov, Bielinski, Şolohov, Nekrasov, Herzen, Esenin, Maiakovski, Maxim Gorki, Ostrovski, Bulgakov), fie aspecte ale literaturii române moderne şi contemporane sau ale relaţiilor literare româno–ruse, un interes deosebit manifestându-l pentru I.L. Caragiale, Eminescu, Dobrogeanu-Gherea, Coşbuc, Ibrăileanu, G. Călinescu, Mihail Sadoveanu, Beniuc, Titus Popovici. A acordat o importanţă specială literaturii contemporane şi aspectelor de „îndrumare” corelate cu evoluţia genurilor predilecte în anii ’50–’60, textele fiind analizate din perspectiva doctrinară a criticismului sociologist, sub zodia realismului socialist, pe care de altfel îl teoretizează zelos, cum se poate observa în indicaţiile date în *Pentru literatura vieţii noi* (1953), *Chipul luptătorului comunist în proza contemporană* (1961), *Realism, realism critic, realism socialist* (1961), *Literatura şi viaţa. Consideraţii sociologice pe marginea unor romane* (1965), întru totul servile ideologiei epocii. Aproape fără vreo excepţie, **N.** rămâne tributar celei mai stricte viziuni materialist-dialectice despre fenomenul literar, pe care o promovează în câteva „îndreptare” pentru uzul scriitorilor şi o susţine cu obedienţă şi cu spirit reducţionist în peisajul cultural românesc. Prin articole precum *Chipul lui Lenin în literatură* (1949), *Eroul revoluţionar al literaturii sovietice din primii ani de după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie* (1963) sau *Literatura revoluţiei şi revoluţionarea literaturii* (1967), apărute în „Viaţa românească”, „Romanoslavica”, „Revista de istorie şi teorie literară” ş.a., se încearcă şi „transplantul” modelului sovietic. Publică, sub pseudonimul Corneliu Rădulescu sau fără semnătură, materiale de propagandă, probabil solicitate, şi pe care era oricând dispus să le producă: *În slujba poporului* (1955), *Avem un cârmaci încercat* (1955). Mai puţin precare sunt textele mai târzii dedicate literaturii de expresie rusă, între care se află volumul *Scriitori ruşi* (1972) şi monografia *Mihail Şolohov. Omul şi opera* (1977). Tinereţea agitată a lui **N.**, nu lipsită de accente dramatice şi marcată de mai multe tragedii familiale (un frate, Constantin, e împuşcat în 1941, la intrarea trupelor române în Basarabia, iar alt frate, Alexandru, fiind confundat cu **N.**, va fi împuşcat de sovietici în 1944 sub acuza de a fi „în slujba României”, părinţii mor în timpul deportării, cel mai mic frate, Dumitru, dispare în război, pe Frontul din Răsărit, sora, Maria, supravieţuieşte cu greu unei captivităţi prelungite în lagărele de muncă forţată din Siberia), anii lungi de închisoare – toate au fost evocate, chiar cu oarecare talent literar, în scrieri memoralistice sau în povestiri cu pronunţat caracter subiectiv în refacerea traseului autobiografic şi cu o valoare documentară parţială: *Vasca* (1950), *Povestiri despre Doftana* (1957), *Ilie Pintilie* (1958), *Din anii studenţiei* (1961), *Naşterea cântecului* (1964), *Trei în grotă* (1965), *Moartea lui Grigore Preoteasa. Catastrofa de pe aeroportul Vnukovo (1957)* (1998). A colaborat cu Cezar Petrescu, în 1952, la scenariul filmului *Nepoţii gornistului*, distins cu Premiul de Stat. În ultimii ani de viaţă **N.** îşi exprima părerea critică despre regimul la a cărui consolidare culturală contribuise cu fervoare în tinereţe. Fără a merge până la o contestare făţişă, îşi trecea deziluziile în poezii de respiraţie maiakovskiană, rămase în sertare sau risipite prin publicaţii obscure. Ultimul său proiect, un *Dicţionar cronologic al literaturii ruse*, amplă operă colectivă căreia îi asigura coordonarea, deşi terminat înainte de moartea lui, a rămas nepublicat.

SCRIERI: *Câteva sfaturi pentru îmbunătăţirea gazetelor de perete*, Bucureşti, 1949; *Legenda unui pustiu*, Bucureşti, 1949; *Vasca*, Bucureşti, 1950; *„Mitrea Cocor” de Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1953; *Pentru literatura vieţii noi*, Bucureşti, 1953; *În slujba poporului*, Bucureşti, 1955; *Avem un cârmaci încercat*, Bucureşti, 1955; *Principiul leninist al spiritului de partid şi unele probleme ale creaţiei literare*, Bucureşti, 1956; *Povestiri despre Doftana*, Bucureşti, 1957; *Ilie Pintilie*, Bucureşti, 1958; *Chipul luptătorului comunist în proza contemporană*, Bucureşti, 1961; *Din anii studenţiei*, Bucureşti, 1961;

Realism, realism critic, realism socialist, Bucureşti, 1961; *Naşterea cântecului*, Bucureşti, 1964; *Literatura şi viaţa. Consideraţii sociologice pe marginea unor romane*, Bucureşti, 1965; *Trei în grotă*, Bucureşti, 1965; *Scriitori ruşi*, Bucureşti, 1972; *Studii despre Puşkin* (în colaborare), Bucureşti, 1974; *Mihail Şolohov. Omul şi opera*, Bucureşti, 1977; *Moartea lui Grigore Preoteasa. Catastrofa de pe aeroportul Vnukovo (1957)*, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Dan Costa [Cornel Regman], *Între cronică şi roman*, „Almanahul literar", 1951, 1–2; Eugen Simion, *„Povestiri despre Doftana"*, VR, 1958, 5; George Muntean, *„Scriitori ruşi"*, RL, 1973, 20; Dumitru Micu, *Ipostazele biografiei*, CNT, 1977, 44; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *391–392*; Ana Maria Brezuleanu, *„Mihail Şolohov. Omul şi opera"*, CREL, 1978, 3; Gheorghe Barbă, *Profesorul Mihai Novicov la 70 de ani*, RSL, 1984, *397–411*; *Mihai Novicov (1914–1992)*, RSL, 1994, *121–126*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *492–494*; Popa, *Ist. lit.*, I, *663–664.* ***Il.M.***

NU, publicaţie apărută la Cluj-Napoca, săptămânal, între 1990 şi 25 noiembrie 1992, purtând subtitlul „Revistă de atitudine şi cultură pentru tineret"; până la numărul 21/1990 nu se indică ziua şi luna apariţiei. Redactor-şef este Liviu Man, redactor-şef adjunct Cristian Contraş, iar secretar responsabil de redacţie Ciprian Moga. De la numărul 46/1991 Liviu Man devine director, iar Alin Fumurescu redactor-şef, secretariatul de redacţie fiind asigurat de Dan Pârcălab şi de Ovidiu Popa. Membrii redacţiei, în mare parte semnatari ai paginilor social-politice intitulate „Nu", cuprinse în publicaţia studenţească „Napoca universitară" (1974–1990), pe care **N.** o continuă, înţeleg să se delimiteze prin articolul-program *Destul modelelor sovietice!* de activitatea lor anterioară, afirmând tranşant: „Din momentul apariţiei acestui număr, revista «Nu» se declară o publicaţie liberă, care nu va accepta niciodată vreun compromis şi nu va abdica de la adevărata datorie care este slujirea adevărului". Din păcate, în afara unor gesturi de simpatie, cum este acela al lui Ştefan Aug. Doinaş, care le oferă în exclusivitate spre publicare poema *Cronica şobolanilor,* redactorii nu au reuşit să atragă decât sporadic scriitori cunoscuţi. E vorba de Ioan Alexandru, Dorin Tudoran şi Teohar Mihadaş. Spre deosebire de aceştia, doar poetul Ion Mureşan s-a încumetat la o colaborare de durată, între 1991 şi 1992. Interesant rămâne totuşi interviul luat de Alin Fumurescu lui Marin Sorescu, ca şi retipărirea, în serial, a unor fragmente antimaghiare din *Schimbarea la faţă a României* de Emil Cioran (începând cu numărul 15/1990), prezentate ca inedite, gest sancționat ulterior de filosof, alături de publicarea unor texte din Aleksandr Zinoviev sau Václav Havel. Din scrisul lui Mircea Eliade se reia *Mitul generaţiei tinere*, iar din Mircea Vulcănescu articolul *Generaţie*. Se republică poezia lui Radu Gyr *Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane!*. Alţi colaboratori: Mircea Popa, Ciprian Banciu, Adrian Coman, Cornel Buda, Codruţa Muscariu, Dan Necşa, Octavian Hoandră, Cătălin Popescu. ***I.I.***

NUŞFELEAN, Olimpiu (8.VII.1949, Şieu-Sfântu, j. Bistriţa-Năsăud), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Neamţu) şi al lui Oliver Nuşfelean, ţărani. Urmează şcoala primară în satul natal, următoarele clase în Şieu-Odorhei (1960–1963) şi liceul la Beclean, absolvindu-l în 1967. Student al Facultăţii de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, îşi ia licenţa în 1973. Funcţionează ca profesor suplinitor în câteva sate din judeţul Bistriţa-Năsăud (1969–1971), profesor titular la Şieu-Odorhei, Telciu şi Nuşeni, apoi la Liceul Teoretic din Beclean (1972–1980) şi ca metodist la Casa Corpului Didactic din Bistriţa (1982–1986). Ulterior, până în 1989, lucrează ca redactor la ziarul judeţean „Răsunetul", din 1990 e redactor la ziarul bistriţean „Ecoul", reluându-şi totodată funcţia de metodist la Casa Corpului Didactic. A mai predat limba şi literatura română la Grupul Şcolar Sanitar şi la Colegiul Naţional „Liviu Rebreanu" din Bistriţa. Membru în colectivul de redacţie al revistelor „Didactica nova" şi „Minerva" din acelaşi oraş, în 2002 devine, tot aici, director al publicaţiei „Mişcarea literară". Primele versuri îi sunt publicate în „Apărarea Patriei" (1968), în timpul stagiului militar. Debutul propriu-zis, după cum consideră autorul însuşi, este cel din „Echinox" (1971), revistă la care a scris intens în vremea studenţiei. După câteva participări la volume colective, este prezent editorial cu romanul *La marginea visului* (1980), care beneficiază de o recomandare semnată de D.R. Popescu. A mai colaborat cu poezie, proză, teatru, eseu, reportaj, cronică literară, recenzii, interviuri, traduceri din literatura franceză la „Steaua", „Tribuna", „Vatra", „România literară", „Luceafărul", „Viaţa românească", „Astra", „Contemporanul – Ideea europeană", „Contrapunct", „Apostrof", „Poesis", „Convorbiri literare", „Dilema", „Flacăra", „Timpul", „Origini", „Orizont", „Cetatea culturală" ș.a., precum şi la posturi de radio şi televiziune din Bucureşti şi Cluj-Napoca. A fost distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru

volumele de poezie *Libertate de noapte* (1995) şi *Focul irevocabil* (2000), acelaşi for acordându-i Premiul „I.D. Sîrbu” pentru antologia de proză scurtă *Un om fără aripi* (2009); în 2004 primeşte Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

După ce se manifestă întâi în poezie, **N.** se afirmă prin cărţi de proză, în câţiva ani publicând un volum de povestiri şi două romane. Tocmai de aceea a intrat în conştiinţa publicului şi în atenţia criticii mai degrabă în această ipostază. Romanul *La marginea visului* ar fi putut fi foarte limpede, fiind vorba de viaţa unei familii. Numai că planul real, banal şi conformist, este tot timpul oglindit într-un plan imaginar, exact cel care ar fi trebuit să semnifice. Transferul de semne şi semnale dintr-o parte în cealaltă complică lucrurile, într-o construcţie aproape absconsă. Motorul acestui transfer este „gândul”, cel pe care scriitorul îl va „felia” şi îl va pune sub lupă şi în povestirile din *Poziţia fiinţei* (1982). El revine la aceeaşi analiză obsedantă şi în al doilea roman, *Piatra soarelui* (1987). Şi aici tema e simplă, aproape de reportajul de tip social: existenţa unei familii care locuieşte la etajul al douăzecelea. Pe metafora „blocului turn” se sprijină, iarăşi, o structură narativă complicată, cu relaţii indefinibile, în care şi timpul, nu numai spaţiul, se relativizează. Întrebarea din *Argumentul* la *Poziţia fiinţei*: „De ce n-am accepta drept credibilă şi utilă şi o poveste inventată?” îngăduie structurarea unui univers epic care, în volumul *Câinii de vânătoare* (2004), denotă o „modernitate promiţătoare”, consolidarea unei viziuni artistice prin care „se trece pe neobservate de la prozaismul vieţii de fiecare zi la fantastic” (Alex. Ştefănescu). Povestea băiatului care s-a născut având în loc de ochi două margarete, din *Ochii lui Gabriel*, cuprinsă în *Poziţia fiinţei*, dialoghează cu imaginea tânărului Alin Ispir din *Fiinţe zburătoare*, proza din culegerea apărută în 2004, prin neobişnuitul pe care îl propune de fiecare dată autorul asupra limitelor condiţiei umane. Dreptul de a fi este permanent redimensionat ca drept de a fi altfel, în interiorul unei unice aspiraţii ascensionale, care devine, în volumul *Un om fără aripi*, sursă a unor naraţiuni de o originalitate aparte. „Gustul pentru destine ciudate, pentru manifestări bizare – spune Ion Vlad – e justificat de natura ceţoasă a unei proze voit situate în clar-obscur.” Dar, la un moment dat, întoarcerea la poezie păruse mult mai spectaculoasă, autorului publicându-i-se două culegeri de versuri, *Libertate de noapte* şi *Focul irevocabil*. Aici **N.** practică un lirism de factură mai degrabă romantică, în fapt o altă tentativă de includere a „gândului” propriu în ordinea universală. Dar şi acum se ascunde de agresiunea cotidianului, optând pentru singurătate ca formă de libertate faţă de situaţia când solitudinea i se impusese ca soluţie extremă. Citabilă este chiar poezia care dă titlul primei cărţi: „E linişte, din oraş/ nu răzbate/ nici o voce politică,/ radioul, închis – nu se aude/ nici un lider de opinie;/ în schimb, citesc o carte anonimă,/ parcurg presa de scandal,/ îmi umplu un pahar/ cu vinul meu acru/ şi-mi fumez ţigările mele ieftine./ Apoi fac de câteva ori socoteala:/ cât mă costă laptele, fasolea/ şi pâinea pentru copii”. Totul sună simplu şi impresionant, confirmând ceea ce observă şi critica: „poetul se exprimă cu precădere pe sine prin fanteziile sale lirice” (Rodica Mureşan). Se modifică doar dimensiunea poemului, acesta câştigând în amploare. *Focul irevocabil* conţine doar şapte texte, două dintre ele fiind traduse în engleză şi franceză, ceea ce denotă credinţa autorului că îşi poate depăşi propriile limite, precum şi pe cele ale limbii în care scrie. Absolut vizibil, nu doar ca metaforă critică, se trece de la o „libertate de noapte” la una în plină zi, poate un ideal visat şi abandonat în simbolul expus şi greu de găsit din *Piatra soarelui*. Urmează placheta *Eu, celălalt* (2004), conţinând frumoase poeme de dragoste, de un romantism numai în aparenţă desuet. Un florilegiu liric cum este *Poeme pentru cei care citesc în linişte* (2009), dublat de selecţia antologică *Spiritul sau strigătul* (2012), îl plasează pe autor în zona valorificării depline, sub aspect literar, a unui tip special de creativitate, bazată pe „ficţionalizarea realităţii”, armonizată „cu imaginarul autoreflexiv” (Viorel Mureşan). Înţeleasă ca mod de interogare a realului, dar şi ca expresie a unor adevăruri lăuntrice dureroase, poezia şi proza scrise de **N.** relevă o personalitate pentru care registrele în care se exprimă sunt întotdeauna complementare. De altfel, scriitorul a încercat să performeze şi în eseu prin volumul *Tentaţia scrisului* (2011), de o patetică şi, adesea, extrem de motivată fermitate în apărarea ideii de literatură, de carte, ca realitate materială şi spirituală de sine stătătoare.

SCRIERI: *La marginea visului*, Cluj-Napoca, 1980; *Poziţia fiinţei*, Bucureşti, 1982; *Piatra soarelui*, Bucureşti, 1987; *Libertate de noapte*, Cluj-Napoca, 1995; *Focul irevocabil*, Cluj-Napoca, 2000; *Câinii de vânătoare*, Cluj-Napoca, 2004; *Eu, celălalt*, Cluj-Napoca, 2004; *Iubeşte-mă repede şi uită-mă iar*, Cluj-Napoca, 2005; *Poeme pentru*

cei care citesc în linişte, Cluj-Napoca, 2009; *Un om fără aripi*, Bucureşti, 2009; *Tentaţia scrisului*, Cluj-Napoca, 2011; *Spiritul sau strigătul*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Starea prozei*, RL, 1981, 5; Ioan Holban, *Un prezent irepetabil*, CRC, 1981, 12; Cornel Ungureanu, *Proza – genul sărbătoresc*, CNT, 1981, 23; Alex. Ştefănescu, [*Olimpiu Nuşfelean*], SLAST, 1982, 60, „Mișcarea literară” (Bistrița), 2011, 4; Mircea Muthu, *Ironie și tandrețe*, TR, 1983, 5; Gheorghe Glodeanu, *Maieutica personajului*, TR, 1988, 22; Călin Teutişan, *Postmodernism sau neoromantism?*, TR, 1995, 48–49; Viorel Mureşan, [*Olimpiu Nuşfelean*], PSS, 1995, 12, „Caiete silvane” (Zalău), 2011, 8–9; Gheorghe Grigurcu, *Poeţi bistriţeni*, RL, 1999, 26; Rodica Mureşan, [*Olimpiu Nuşfelean*], LCF, 2001, 31, „Bucovina literară”, 2011, 9; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, II, *231–233*; Ulici, *Prima verba*, IV, *35–37*; Ioan Holban, *Proza română contemporană*, II, Iaşi, 2008, *243–245*; Ion Vlad, *Zborul imaginaţiei*, TR, 2011, 5; Mircea Popa, *Dincolo de cotidianul anost*, ST, 2012, 7–8. ***V.T., I.I.***

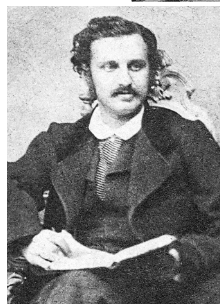
NUVELISTUL, cotidian politic apărut la Bucureşti în 1877. S-au păstrat puţine numere (20 din 6 mai, 55 din 10 iunie, 60 din 15 iunie, 67 din 22 iunie şi 116 din 11 august) din această publicaţie redactată de Pantazi Ghica, „director politic şi literar”. Au figurat cu articole politice N.R. Lăcusteanu, vechi discipol al lui I. Heliade-Rădulescu, Pantazi Ghica şi Bonifaciu Florescu. O nuvelă, *Moartea lui Nicolae Bălcescu*, este semnată de Bonifaciu Florescu. Un M. Dulceţeanu traduce în foileton romanul *Banditul judecător* de Fr. Gerstäcker. Redactorii manifestă simpatie pentru Al. Macedonski, solidarizându-se cu poetul atunci când acesta, nemulţumit de o funcţie oferită de C. A. Rosetti, protestează în „Vestea”. ***R.Z.***

NUVELISTUL, revistă apărută la Bucureşti în 1895. Un singur număr, de probă, a ieşit din această publicaţie a lui Iuliu Cezar Săvescu. Alături de versurile lui Săvescu, revista mai cuprinde o nuvelă, *Trâmbiţa Arhanghelului*, de I.S. Spartali, şi proză umoristică de D. Marinescu-Marion (*Care din două?*). Pentru numerele următoare, care nu au mai fost tipărite, îşi anunţau colaborarea Mircea C. Demetriade, Cincinat Pavelescu, Septimiu Sever Secula, N. Carageally-Costache ş.a. ***R.Z.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

O

OANĂ, Ion (14.XI.1920, Cioara, azi Săliştea, j. Alba – 28.III.2011, Bucureşti), istoric literar, traducător. Este fiul Rafilei şi al lui Achim Oană, ţărani. Urmează clasele primare în satul natal, liceul la Alba Iulia (1932–1940) şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj, unde în 1944 îşi ia licenţa cu o teză de estetică. Este profesor de limba şi literatura română la licee din Braşov şi Alba Iulia (1946–1949) şi inspector în învăţământul liceal din judeţul Alba (1949–1950). Din 1951 va fi profesor la Şcoala de Literatură „M. Eminescu" şi la Institutul „Maxim Gorki" din Bucureşti, iar din 1955 până la pensionare (1985) funcţionează la Catedra de istoria literaturii române de la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, unde între 1968 şi 1972 a îndeplinit şi funcţia de prodecan. A predat cursuri de istorie literară şi în cadrul unor lectorate de limba şi literatura română la Leipzig (1963–1965), Paris (1973–1975) şi Grenoble (1976–1977).

O. debutează încă din vremea liceului, cu versuri, în „Universul literar" (1938). A fost membru al Cercului Literar de la Sibiu, figurând între semnatarii manifestului *Ardealul estetic*, publicat ca o scrisoare a grupării adresată lui E. Lovinescu. Colaborează cu traduceri, articole de estetică şi istorie literară la „Universul literar", „Revista Fundaţiilor Regale", „Claviaturi", „Curţile dorului", „Luceafărul", „Tribuna literară" (Braşov), „Curentul literar", „Saeculum", „Ţara" (Sibiu). La Alba Iulia, în 1941, scoate revista „Răscruci", în care publică şi versuri. Face parte din comitetul de redacţie de la „U. Preocupări universitare" (Bucureşti, 1943–1944), alături de Adrian Marino, Alexandru Borza ş.a. Pentru versiunea românească din *Cimitirul marin* de Paul Valéry primeşte în 1943 Premiul „Revistei Fundaţiilor Regale". În afară de tălmăcirile din Paul Valéry, transpune poezii de Arthur Rimbaud, José-Maria de Hérédia, Stéphane Mallarmé şi Maurice Maeterlinck. În perioada postbelică s-a dedicat cu precădere activităţii didactice, elaborând manuale de liceu, dicţionare şi ediţii de uz şcolar. A semnat numeroase prefeţe şi studii introductive la antologii şi ediţii din operele unor scriitori români din secolul al XIX-lea. Principalele sale contribuţii de istorie literară, multe rămase în paginile unor reviste academice, altele incluse în primul volum din tratatul *Istoria literaturii române* (1968) publicat de Academia Română, privesc iluminismul românesc şi opera lui Ion Budai-Deleanu.

SCRIERI: *Dicţionar de terminologie literară* (în colaborare), Bucureşti, 1970; *Eminescu şi Blaga – corespondenţe şi consonanţe*, în *Eminescu după Eminescu*, îngr. D. Păcurariu, Iaşi, 1978; *Aspects de l'illuminisme roumain*, în *Libra. Études roumaines offertes à W. Noomen,* Groningen, 1983.

Repere bibliografice: : Clemente Constantin, *Ion Oană, membru al Cercului Literar de la Sibiu*, LCF, 2004, 38; Micu, *Mileniu, 361–362*. ***C.Pp.***

OANCEA, Nicolae (1.III.1937, Galaţi – 27.XII.2007, Bucureşti), poet, eseist. Este fiul Marinei (n. Stoica) şi al lui Vasile Oancea, funcţionar. A urmat şcoala generală şi Şcoala Medie Tehnică Veterinară în oraşul natal (1946–1954), apoi, la Bucureşti, Facultatea de Filologie, absolvită în 1960. A funcţionat ca secretar literar la Teatrul de Stat din Galaţi (1960–1961), ca metodist principal la Biblioteca „V. A. Urechia" (1961–1962), la Casa Regională a Creaţiei Populare (1962–1964) din acelaşi oraş şi la Casa Centrală a Creaţiei Populare din Bucureşti (1964–1966). A frecventat şi a condus Cenaclul literar din Galaţi şi tot aici a fost membru fondator al Societăţii literare „Costache Negri". În 1966 devine redactor la Editura Tineretului, în 1968 la Editura pentru Literatură, iar din 1970 la Editura Eminescu, unde după 1989 este redactor-şef şi director. A debutat în 1951, cu versuri, la pagina literară a ziarului „Viaţa nouă" din Galaţi, colaborând mai târziu cu poezie, critică şi eseuri la „Pagini dunărene", „Tânărul scriitor", „Viaţa studenţească", „Amfiteatru", „Luceafărul", „România literară", „Contemporanul", „Viaţa românească", „Ateneu", „Ramuri", „Porto-Franco", „Ziarul de duminică" ş.a. Debutul editorial l-a constituit volumul de poezii *Roata*, apărut în 1968. Au urmat *Întoarcerile* (1970), *În aşternerea văilor* (1974), *Poeme* (1985), *Păsări apocrife* (1988), selecţia de autor *Roata* (1997) și antologia *A şaptea treaptă* (2010); participă cu ciclul *Ploaia, fluviul şi mandolinele* la antologia colectivă *Poemele Dunării* (1998).

Elogiat la debut de Nichita Stănescu (într-o *Planetă* pe coperta volumului *Roata*) pentru „versurile nemachiate" lansate în „ploaia de măşti grave sau groteşti" din lirica momentului, **O.** îşi particularizează prezenţa prin simplitatea cu care îşi asumă modul minor al condiţiei umane. Fără emfaza de a reinventa sau destructura lumea, cu o denominare nudă (rar metaforică) – în fond sceptică faţă de cuvânt, pe care îl potenţează printr-o rostire

incantatorie –, vocea lirică relatează datul trăirii sau pe cel al imaginării şi îl suie pios în mit. Rezultă un lirism cu precădere elegiac al existenţei, în care sunt „toate primite în voia lor lumească”, nu fără zvâcnetul conştiinţei rănite de limitări, anxietate, nedumeriri. În prozodie predilect tradiţională, cu o scenografie calofilă riscând desuetudinea („Geea se scufundă în mări, reapărând/ cu insule albastre de cer şi de cuvânt/ prin ochiul apei care o visează”), se articulează astenic un lamento pentru osânda „morţii în care prea viu am s-ajung” şi în care, „ciudat” decolorate, au căzut toate lucrurile. Un strigăt surd e ridicat „pentru însufleţirea/ lumii rămasă oarbă în cuvânt”. Dobândind prestigiu iniţiatic, alveola secată a lumii şi a lucrurilor va deveni emblema poeziei lui **O.**, captată în arhetipul „roţii întoarse a lumii”, care tutelează un bogat izomorfism al năzuitei palingeneze: orbita ciclopului, care îşi visează perechea, „galopul” aştrilor în sferele galactice, hora, cercurile, cupele reversibile ale clepsidrei, melcul, şarpele încolăcit în urme uscate, dar visând „cum înconjoară grădini”. Cu un instrumentar expresiv şi formal larg uzitat în deceniul al şaptelea din secolul trecut, volumul *Roata* e consemnabil prin tipul insolit de atitudine lirică a unui eu-exponent anonim, situat în orbita mitului şi întărind prin varii procedee – forma folclorică de baladă, descântec sau strigătură, un ciclu de poeme intitulate alternativ *Voce, Cor, Strigăt* – marca rostitorului detaşat o clipă, spre a se retopi în colectivitatea supusă aceluiaşi destin. Placheta *Întoarcerile* arată eşecul imaginarului recuperator al „roţii întoarse a lumii”. Moartea şi măsura măruntă sunt damnaţiunea ironică sub care insul se zbate: „Vai, îngerul pipernicit/ Ca şi pipernicitul diavol...”. Lanţul continuităţii nesfârşite trece prin moartea netranzitivă a insului, şi nu aceleaşi frunze renasc, nu aceleaşi păsări se întorc, îndrăgostiţii se despart şi se uită, iar povestitorul eternei istorii, bătrân, cu frica de moarte „intrată în nări”, claustrat în strâmtoarea implacabilă a destinului, se lamentează de „risipirea”, la moartea sa, a lumii şi a Creatorului: „Doamne,/ Dacă stă în puterea mea/ Să te păstrez,/ Ce voi face cu tine/ Când lut voi fi?”. *În aşternerea văilor*, volum retrospectiv în mare măsură, aduce o accentuare a singularizării insului din ce în ce mai delimitat de ceilalţi („privească-mă cine e altul/ şi va rămâne altul”), în ciuda captivităţii în generalitatea rituală a vieţii, erosului, regresiei spre stingere. Dominantă e acum o lirică intimistă, cu tot mai frecvente, în vădită descendenţă bacoviană, ricanări sardonice pentru degradarea în alcoolism sordid: „Şi iar paharul dus, îngropat/ în peştera cu dinţii mei la gură/ şi braţul asudat al celuilalt/ pe umerii tăi ca pe o căzătură”. Amar reflexive – dominantă e frica de moarte pendulând între paroxism şi amânare – sau irigate intermitent de eros târziu, *Poeme* lasă la vedere frecventarea dependentă a manierei lui Nichita Stănescu. Prozaicul cotidian, fabulosul anodinului, bric-à brac-ul citadin, desacralizarea miturilor, intersectarea textelor străine în textul, devenit apocrif, al propriei memorii, toate ecouri ale contextului postmodern al deceniului al nouălea, traversează versurile din *Păsări apocrife*, dar nu renovează în substanţă scrisul lui **O.**, rămas fidel unei poetici moderne retro, cu aluzii insistente la G. Bacovia, dar şi la momentul Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru.

SCRIERI: *Roata*, Bucureşti, 1968; *Întoarcerile*, Bucureşti, 1970; *În aşternerea văilor*, Bucureşti, 1974; *Poeme*, Bucureşti, 1985; *Păsări apocrife*, Bucureşti, 1988; *Roata*, Bucureşti, 1997; *Brâncuşi, artist-filosof*, Bucureşti, 2001; *A şaptea treaptă*, îngr. Dorina Oancea şi Dumitru Matală, pref. Gabriel Dimisianu, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Două debuturi poetice*, „Informaţia Bucureştiului”, 1968, 8 august; M.N. Rusu, *Despre necuvinte*, VST, 1968, 43; Magda Ursache, *„Roata”*, CRC, 1968, 47; Dorin Tudoran, *Un poet credincios prozodiei clasice*, LCF, 1974, 43; Eugen Barbu, *„În aşternerea văilor”*, LCF, 1975, 19; Al. Piru, [*Nicolae Oancea*], RL, 1975, 34, SLAST, 1988, 32; Mincu, *Poezie*, *154–155*; Iorgulescu, *Scriitori*, *120–121*; *Lit. rom. cont.*, I, *680–682*; Gabriela Omăt, *Viaţa e o şansă*, CNT, 1986, 14; Romul Munteanu, *Despre stele, concret şi eroare*, FLC, 1986, 24; Sultana Craia, *Pierdut în vise*, LCF, 1986, 35; Valentin F. Mihăescu, *„Păsări apocrife”*, LCF, 1988, 33; Ulici, *Lit. rom.*, I, *294–295*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *495–496*; Popa, *Ist. lit.*, II, *394*; Luminiţa Corneanu, *„A şaptea treaptă”*, RL, 2011, 3. ***G.O.***

OANCEA, Stelian (25.VI.1938, Blejeşti, j. Teleorman), poet. Este fiul Niculinei (n. Stanciu) şi al lui Dumitru Oancea, lăcătuş mecanic. Urmează liceul în Bucureşti, absolvindu-l în 1956, apoi Facultatea de Matematică şi Fizică, secţia fizică a Universității din Bucureşti (1962), după care frecventează un curs postuniversitar de relaţii internaţionale, din 1964 fiind angajat în Ministerul Afacerilor Externe. Este asistent la Facultatea de Matematică și Fizică (1957–1962), iar mai târziu, între 1969 și 1971, la Institutul Politehnic din Bucureşti, în paralel cu activitatea de la MAE. Este trimis la

Ambasada României din Franţa, unde avansează până la rangul de secretar I (1971–1982). Suspendat din funcție, între 1984 și 1990 e profesor la Serviciul de învăţământ al Ministerului Minelor. După 1989 revine în diplomaţie, inițial conducând Direcția culturală a ministerului, ulterior ca ambasador în Argentina (1992–1997) şi Paraguay (1993–1997), apoi în Spania (1997–2006). Pentru câteva luni, între mai 2000 și ianuarie 2001, deţine funcţia de secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe. Îşi încheie activitatea în 2009. Debutează la revista „Luceafărul" în 1968, iar editorial în 1973 cu volumul *Timpul ştiut*. Mai colaborează la „România literară", „Steaua", „Tribuna", „Contemporanul", „Tomis", „Piața literară", „Cultura" ș.a. A fost distins cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofițer (2000).

Lirica de certă înrâurire blagiană a lui **O.** are în centru încercarea de definire poetică a timpului. Vârstele timpului, ciclicitatea lui, dimensiunea temporală reflectată în propria existenţă constituie esenţa meditaţiilor propuse de poemele din volumul *Timpul ştiut*. Timpul înseamnă momentele importante ale vieţii, copilăria (*Anotimpul copilăriei*), dragostea (*Grădinile de dragoste*), moartea tatălui (*O singură apă*), dar şi un simplu moment de aşteptare în care secundele se fac „şalupe lungi". Alteori, personificat, timpul „îşi pierde memoria", „se prăbuşeşte orb", „răscoleşte, se-ntoarce/ Şi caută,/ Caută/ Înapoi, înapoi..." (*Ce o fi văzut dincolo?*). *Împărăţia sorilor* (1978) este construit tot pe ideea ciclicității (nivelul vital, cosmic, al civilizaţiilor): cartea se deschide cu proiecția începutului în *Atlantida*, „peisajul" imaginat trecând apoi prin creştere, maturizare, intrarea în declin, epuizare şi reîntoarcerea în haos (*Atlantida 1,3,5*...). O legătură osmotică vede **O.** între timp şi pietre în volumul *Seminţe de timp* (1982): „Timpul se întoarce în pietre/ În stâncile coborâte în munţi// Vine, duh, de se întrupează/ Acolo/ În frigul din care se nasc/ Clipele, clipele...". Versurile din volumul *Litera imperfectă* (1985) tind spre o rafinare a conceptualizării. Plasticitatea imaginilor aduce sugestia unor scenografii suprarealiste: „Unsprezece ceasuri/ Ca tot atâtea păsări/ Fâlfâiră deasupră-mi [...]// Întunericul se lăţea [...]/ Şi se tăia în felii/ După spuza de stele/ Spânzurate în ceruri" (*Unsprezece ceasuri*). Antologia *Exerciţii de melancolie* (2002) cuprinde, în proporţii egale, poeme publicate de **O.** în volumele anterioare şi poeme inedite.

SCRIERI: *Timpul ştiut*, Bucureşti, 1973; *Împărăţia sorilor*, Bucureşti, 1978; *Seminţe de timp*, Bucureşti, 1982; *Litera imperfectă*, Bucureşti, 1985; *Exerciţii de melancolie*, pref. Basarab Nicolescu, Bucureşti, 2002. **Traduceri:** Jean-Louis Étienne, *Pe jos spre Pol*, București, 1988; Georges Duby, *Evul Mediu masculin. Despre dragoste și alte eseuri*, București, 1992 (în colaborare cu Constanța Oancea).

Repere bibliografice: Adrian Popescu, *„Timpul ştiut"*, ST, 1973, 20; Laurenţiu Ulici, *Violon d'Ingres*, RL, 1973, 32; Eugen Dorcescu, *„Timpul ştiut"*, O, 1973, 40; Piru, *Poezia*, II, *350*; V. Fanache, *„Timpul ştiut"*, ST, 1976, 9; Valentin F. Mihăiescu, *Alb-negru*, LCF, 1978, 44; Ion Pop, *„Seminţe de timp"*, ST, 1983, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *496–497*; Corina Sandu, *Între pasăre și pasere, melancolicul domn Stelian Oancea*, LCF, 2003, 33; Cristea, *Teleorman*, *326*. ***S.G.***

OARCĂSU, Ion (22.VI.1925, Josenii Bârgăului, j. Bistriţa-Năsăud – 9.III.2000, Cluj-Napoca), critic literar. Este fiul Ravecăi (n. Moldovan) şi al lui Valer Oarcăsu, ţărani. După ce face clasele primare în satul natal (1933–1937) şi Liceul „George Coşbuc" din Năsăud, absolvit în 1945, urmează cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii „Victor Babeş" din Cluj (1945–1949). A lucrat ca funcţionar al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (1949–1957), ca redactor la Editura pentru Literatură, Filiala Cluj, şi, în acelaşi timp, ca redactor la revista „Tribuna" (1957–1988). Debutează cu poezie în „Tribuna Ardealului" (1942) şi editorial cu volumul *Opinii despre poezie* (1965). Activitatea cea mai intensă a depus-o în paginile „Tribunei", fiind ani de zile cronicarul ei literar şi responsabilul sectorului de critică literară. A mai colaborat la „Steaua", „Utunk", „Korunk", la periodice clujene îndeosebi, fiind rareori întâlnit în alte reviste, faţă de care avea o atitudine adesea polemică, generată de un excesiv orgoliu local (într-o vreme în care „Tribuna" era o revistă de prestigiu naţional).

Intenţia declarată a lui **O.** în anii '70 ai secolului trecut a fost de a crea la Cluj, pe lângă revista „Tribuna", o şcoală de critică literară. În consecinţă, a condus un cenaclu, frecventat de câţiva tineri (Mircea Vaida, Constantin Cubleşan, Mircea Popa, Aurel Sasu, Valentin Taşcu). Tentativa a eşuat însă din două motive: deoarece, prea sigur de el însuşi, a intrat în conflict cu importanţi critici de la Bucureşti, atacându-i deseori pe Nicolae Manolescu, Matei Călinescu şi pe alţii, şi pentru că modelul pe

care îl oferea era destul de fragil, fără consistență ideatică, fără o fundamentare teoretică validă. În *Opinii despre poezie*, o culegere de articole de întâmpinare, **O.** încearcă să contureze mai multe portrete prin comasarea unor cronici literare. Își expune principiile într-o postfață cu tentă metaforică, intitulată *Colocviu imaginar,* considerând că intuiția este esențială pentru un comentator de literatură. Ideea și-o susține și în celelalte cărți, în *Oglinzi paralele* (1967), *Prezențe poetice* (1968) și mai ales în *Destine și valori* (1974). Această perspectivă nu este lipsită de îndreptățire, dar în momentul în care lasă loc unei atenții exagerate pentru unele elemente de tehnică literară sau chiar cedează comenzii social-politice, dominantă în epocă, se dovedește prea versatilă. **O.** a scris mai ales despre poeți, stăruind asupra unora dintre ei: Mihai Beniuc, Mihu Dragomir, Marcel Breslașu, Maria Banuș, Nina Cassian, Dan Deșliu, Tiberiu Utan, Gellu Naum, Aurel Rău. Când formulează „opinii despre creația tinerilor" poeți, criticul devine aproape circumspect și arborează un aer de superioritate. Așa se face că aprecierile sale sunt neutre în ceea ce îi privește pe Anghel Dumbrăveanu, Ilie Constantin, Leonida Neamțu sau Florența Albu și de o prudență nejustificată față de debutul neobișnuit al lui Nichita Stănescu, cu versurile din *Sensul iubirii.* În volumul *Destine și valori* criticul își adună din nou producția publicistică, de data aceasta selectând valori clasice. Consecvent cu sine în a nu pronunța verdicte riscante, comentatorul (care nu aspiră să fie și un istoric literar) se ocupă de Ion Budai-Deleanu, Titu Maiorescu, Ioan Slavici (în mai multe articole), G. Ibrăileanu, Liviu Rebreanu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Radu Stanca. Un studiu menționabil este *Petőfi în două imagini românești*, de fapt o însumare de analize ale traducerilor apărute sub semnăturile lui St. O. Iosif și Octavian Goga. Cunoscător al limbii maghiare, **O.** analizează cu atenție și înțelegere opera poetului maghiar. De altfel, a și tradus sau a prefațat scrieri ale unor poeți maghiari. Câteva ediții din versurile lui Emil Isac ori din ale Anișoarei Odeanu (o preferință a criticului), cât și numeroase prefețe întregesc o activitate notabilă în deceniile al șaptelea și al optulea din veacul trecut, dar inaptă să se impună în posteritate.

SCRIERI: *Opinii despre poezie*, București, 1965; *Oglinzi paralele*, București, 1967; *Prezențe poetice*, București, 1968; *Destine și valori*, Cluj-Napoca, 1974. **Ediții:** Anișoara Odeanu, *Noaptea creației*, pref. edit., București, 1969, *Ciudata viață a poetului*, pref. edit., Timișoara, 1975; Emil Isac, *110 poezii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1981, *Poezii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1986.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Oglinzi paralele"*, CNT, 1967, 43; Victor Felea, *„Prezențe poetice"*, ST, 1968, 1; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Oglinzi paralele"*, RL, 1969, 4; Mihai Drăgan, *„Prezențe poetice"*, IL, 1969, 4; Mioara Apolzan, *„Prezențe poetice"*, RITL, 1969, 3; Gabriel Dimisianu, *A opta pentru clasici*, RL, 1974, 22; Domițian Cesereanu, *„Destine și valori"*, TR, 1974, 22; Teodor Tihan, *„Destine și valori"*, ST, 1974, 8; Beke György, *Emil Isac, „110 poezii"*, UTK, 1981, 34; Mircea Vaida, *Criticul care își cunoaște locul*, TR, 1985, 25; Domițian Cesereanu, *Ion Oarcăsu,* ST, 1995, 6; Aurel Rău, *Un om al cărților,* ST, 2000, 2–3; *Dicț. scriit. rom.*, III, *497–498.* ***V.T.***

OBEDENARU, Alexandru (13.VII.1865, București – 13.I.1945, București), poet. În afară de ceea ce menționează cu zgârcenie el însuși în *Amintiri* („Adevărul", 1933) sau cu ocazia unei sărbătoriri („Dimineața", 1934), se cunosc puține lucruri din viața lui **O.** Născut în mahalaua bucureșteană Dobroteasa, a copilărit la conacul moșiei Obedeni din Ilfov. Ceea ce explică în cazul său semnătura Obedenaru, ca și în cazul unui unchi, Mihail Georgiade (1839–1885), medic și diplomat cu studii lingvistice, care a lucrat la legațiile României din Roma, Constantinopol, Atena și a colaborat la „Revue des langues romanes" din Montpellier, a fost membru al Societății Academice Române, din 1859 adăugându-și numelui moștenit și pe acela de Obedenaru, tot după moșia Obedeni, cumpărată de tatăl lui, originar din Macedonia. **O.** publica primele versuri în 1884, în „Opinca" (unde apărea ca Al. S. Georgiad-Obedenaru) și în „Ciulinul". A lucrat la Biblioteca Centrală din București și, după preluarea acesteia de Academia Română, a fost funcționar aici, între 1901 și 1933. Figură cunoscută a boemei bucureștene, bun cozeur și rafinat meloman, participa la ședințele cenaclului de la „Literatorul" (din 1888), conferenția la Ateneul Român despre „poezia decadentă" (1890), era prezent cu versuri la revista lui Al. Macedonski (unde în 1890 figura ca redactor) și la toate publicațiile de orientare modernă ale timpului: „Generația nouă", „Românul literar", „Liga literară", „Revista literară", „Vieața nouă", „Ilustrațiunea română". În

1891 îi succedă lui Mircea C. Demetriade ca director la „Revista poporului". Colaborează şi la „Convorbiri literare", „Epoca", „Luceafărul", „Masca", „Evenimentul", iar după Primul Război Mondial la „Universul" şi „Propilee literare". Este autorul volumelor *Spleen* (1891), *Rondele* (1892), *Sonete. 1888–1916* (1916), *Dacia noastră* (1919), *Himere* (1927) şi *Pantheea* (1927). În 1932 este decorat cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Ins jovial şi de o robusteţe remarcabilă, **O.** cultivă în poezie un decadentism programatic. Imaginaţia sa se complace în scene de un fantastic macabru şi bizar. Pe urmele lui Maurice Rollinat, el asociază plăcerea, moartea şi descompunerea (*Cadavrul şi scheletul*, *Sodoma*). Neajungând la vibraţia mai adâncă a poeziei abisului, rămâne un imitator conştiincios, dar superficial. Mai personal este în poezia de alură parnasiană, transpunere în viziune clasicizant-mitologică a unor frământări lăuntrice. Soldat roman „surprins pe Istru de sciţi şi sloi de gheaţă", epicureu înălţând imnuri lui Joe ori „proscrisul" resemnat aşteptând-o pe „funesta nimfă cu-mbrăţişarea ei de fier", poetul apare pe deplin integrat universului antic şi un străin printre contemporani: „La Tibru m-ai trimis să gem/ Cu lut aprins de o minune". El caută „aticul fior, sunet divin", „himerica splendoare" a mitului. Figuraţia antichizantă sau mitologică, ezoterismul imprimă un aer livresc poemelor. Imagistica sculpturală, cultul formelor fixe, versificaţia sonoră, impecabilă, trimit la parnasianism, de care **O.** se distanţează totuşi prin accentul liric imprimat versului, expresie a eului „avid de reurcare", dar şi printr-un „danţ pe-abise": „Tu vei danţa în negrul şir/ Pe drumul spre metamorfoze" (*Flori de sânge*). Visare, spleen, arome producând extazul, simboluri, analogii atestă şi influenţa simbolistă (*Vibraţiuni*, *Yahtul negru*). Printr-o discretă notă parodică la adresa propriei figuraţii simboliste, **O.** îl anunţă pe Ion Minulescu. A cultivat cu insistenţă sonetul şi rondelul, „poème exquis", cum îl numea Théodore de Banville. *Pantheea* este o amplă invocaţie, cu reflexe venind din macedonskiana *Noaptea de mai*, adresată zeiţei iubirii şi a morţii, Isis-Pantheea, patroană a evoluţiei sufletului în timp şi în spaţiile sale interioare, alegorizate de „Dacia hibernală", de Veneţia, Roma şi „Byzanţiu". **O.** a mai scris un poem dramatic, *Astrela*, şi a lăsat libretul unei „opere feerice", *Sabaru,* precum și pagini memorialistice, sub titlul *Amintirile unui poet decadent* (2010). Puse pe hârtie începând din 1932, rememorările tind să restituie o atmosferă culturală diferită de aceea configurată de junimiștii Iacob Negruzzi și G. Panu. Scriitori, pictori, actori, muzicieni se perindă pe dinaintea cititorului, observația caracterologică, prospețimea și culoarea evocării asociindu-se cu umorul. Și în cafenelele și restaurantele vestite ale Bucureștiului**,** de asemenea evocate, **O.** are șansa de a cunoaște câțiva mari scriitori, tot aici întâlnindu-se cu poeții din generația sa, asupra cărora se oprește cu deosebire.

SCRIERI: *Spleen*, Bucureşti, 1891; *Rondele*, Bucureşti, 1892; *Sonete. 1888–1916*, Bucureşti, 1916; *Dacia noastră*, Bucureşti, 1919; *Himere*, Bucureşti, 1927; *Pantheea*, Bucureşti, 1927; *Amintirile unui poet decadent*, îngr. Margareta Perian, pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Polit [Ştefan Orăşanu], *Alexandru Obedenaru*, Bucureşti, 1891; Chendi, *Pagini*, *576–580*; G. M., *Sărbătorirea poetului Alexandru Obedenaru*, DMN, 1934, 10 027; *Alexandru Obedenaru*, în *Din poezia noastră parnasiană*, îngr. N. Davidescu, Bucureşti, 1943, *67–71*; Ciorănescu, *Lit. comp.*, *240–243*; Bote, *Simbolismul, passim;* Vladimir Streinu, *Doi poeţi macedonskieni*, AFT, 1970, 5; *Dicţ. lit. 1900*, *635*; Iliescu, *Poezia*, *passim*; *Alexandru Obedenaru*, în *Climat poetic simbolist*, îngr. şi introd. Mircea Scarlat, Bucureşti, 1987, *113–116*; *Alexandru Obedenaru*, în *Poezia simbolistă românească*, îngr. şi introd. Rodica Zafiu, Bucureşti, 1996, *133–142*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *498–499*; Gheorghe Perian, *Despre amintirile unui poet decadent*, VTRA, 2010, 2. **S.C.**

OBSERVATOR CULTURAL, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, din 29 februarie 2000. În prima serie publicaţia este condusă de Ion Bogdan Lefter (director), Carmen Muşat (redactor-şef) şi Gheorghe Crăciun (redactor-şef adjunct până la numărul 83); din echipa redacţională fac parte Raluca Alexandrescu, Paul Cernat, Victoria Luţă, Cristian Munteanu şi Ana Maria Sandu; din 2001 în redacţie figurează numai Paul Cernat şi Victoria Luţă, Ana Maria Sandu fiind secretar de redacţie. În ianuarie 2005 o parte din redacție – Ion Bogdan Lefter, Paul Cernat, Mihaela Michailov, Ana Maria

Sandu – își anunță retragerea. A doua serie este inițiată în martie 2005. Carmen Mușat este redactor-șef, Ovidiu Șimonca redactor-șef adjunct, Doina Ioanid secretar general de redacție, redactori fiind Adina Dinițoiu, Alexandru Matei, Iulia Popovici și Ana Maria Popescu. Echipa de redactori va fi completată ulterior prin Florina Pîrjol, Bianca Burța-Cernat, Alina Purcaru, Silvia Dumitrache, Cezar Gheorghe; cu timpul, Alexandru Matei și Florina Pîrjol vor părăsi revista. Prima serie este cea mai importantă. Conform articolului-program *Pentru refacerea coerenţei culturale naţionale*, semnat de Ion Bogdan Lefter, **O.c.** îşi propune să ofere „cât mai multe informaţii", să aibă „o bună reactivitate la evenimentele actualităţii culturale" şi disponibilitate pentru „noile medii". Pledând pentru „dezbaterea culturală" „cu deschidere spre viitor", directorul revistei indică drept „strategie generală" „o «ideologie» culturală în sensul cel mai larg al cuvântului", care ar putea fi configurată „prin termeni precum postmodernism, poststructuralism şi studii culturale, europeism şi proamericanism, antinaţionalism, antifundamentalism şi antiortodoxism, liberalism şi multiculturalism, prodemocraţie şi corectitudine politică". În spațiul acestei autodefiniri poate fi identificat modelul stângii culturale nord-americane, remarcându-se în acest sens interesul constant pentru studiile de gen, pentru feminism, ideologiile minorităţilor – sexuale, etnice etc. –, pentru dialogul intercultural. Ideologia locală a publicaţiei e derivată din strategiile de (auto)omologare, sub umbrelă postmodernă, a fenomenului optzecist, valorizat în opoziţie explicită sau implicită cu generaţiile anterioare (cu unele excepţii, printre care sunt de amintit reprezentanţii Şcolii de la Târgovişte, acceptaţi ca precursori, sau personalităţi singulare, precum Gellu Naum). Din această perspectivă, **O.c.** joacă într-o primă fază rolul de oficios al Editurii Paralela 45, specializată în mare măsură în publicarea literaturii optzeciste. Ca structură, revista intră în polemică cu rubricarea fixă în funcţie de criterii exterioare („literatură română", „literatură străină" etc.), proprie revistelor româneşti. O bună parte a materialelor este dispusă de regulă în „dosare" privind o temă, o personalitate, un eveniment sociocultural, o comemorare, un moment de ebuliţie a unui gen anume ş.a.m.d. Astfel de dosare sunt dedicate, bunăoară, dispariţiei lui Ov. S. Crohmălniceanu (scriu Ioana Pârvulescu, Mircea Nedelciu, Gheorghe Ene, Gheorghe Iova, Mircea Cărtărescu), lui Gellu Naum la împlinirea vârstei de optzeci şi cinci de ani (texte de Paul Cernat, Simona Popescu, Iulian Băicuş, C. Rogozanu), un dosar e intitulat *Dimensiunea iudaică a culturii române* (colaborează Andrei Oişteanu şi Amelia Pavel), altele sunt consacrate corespondenţei inedite dintre Eminescu şi Veronica Micle (semnează Paul Cornea, Liviu Papadima, George Gană, Mircea Anghelescu), lui Nicolae Manolescu (scriu Sorin Alexandrescu, Viorel Padina, Bedros Horasangian, Cristina Ionică ş.a.), feminismului (texte de Cosana Nicolae, Codrin Liviu Cuţitaru, Mihaela Miroiu), lui Ioan Petru Culianu (scriu Tereza Petrescu-Culianu, Andrei Pleşu), interviului, turbulenţelor de dreapta din tinereţea lui Cioran (colaborează Valentin Protopopescu şi William Totok), perspectivelor asupra literaturii române în manualele alternative ş.a.m.d. Un dosar care a provocat ample ecouri în presa culturală a fost cel dedicat în 2002, sub genericul *O carte cu probleme*, volumului *Omul recent* al lui Horia-Roman Patapievici. Criticile, formulate – de altfel previzibil, dată fiind orientarea afișată a revistei – din direcția progresismului nord-american (al „corectitudinii politice"), au născut prin caracterul lor neechivoc și compact acuzații de „stalinism". O reacţie semnificativă este aceea a lui Alex. Ştefănescu (*Poliţia culturală*, în „România literară"). Controversele stârnite cu acest prilej vor determina, pe de o parte, izolarea treptată a **O.c.** în peisajul publicistic românesc, dar pe de altă parte vor despărți apele în spațiul intelectual, acționând ca turnesol pentru disputa din ce în ce mai acută dintre neoconservatorii din așa-zisa „școală de la Păltiniș" și (neo) liberalii progresiști, cele două tabere apărând până atunci ca relativ omogene (de pildă în cadrul Grupului pentru Dialog Social). Dintre anchetele de succes pe care revista le-a lansat trebuie amintită în primul rând aceea privind *Romanul românesc al secolului XX*, în cadrul căreia peste o sută de critici şi istorici literari din generaţii diferite au fost solicitaţi să alcătuiască un top al celor mai valoroase/influente zece romane româneşti ale secolului al XX-lea. Printre punctele de interes din agenda redacţiei s-a numărat şi dezbaterea pe marginea canonului, eseuri percutante publicând Mircea Martin (*Canonizare şi decanonizare*) sau Gheorghe Crăciun (*Valoare şi canon*). Dintre

rubrici, pot fi amintite „Tehno”, asigurată de Ion Manolescu (în care sunt urmărite aspecte ale culturii spaţiului virtual-cibernetic), sau „Cuvintelnic fără frontiere”, susţinută de Andrei Cornea. În fiecare număr apare câte un interviu cu personalităţi ale culturii române. Odată cu cea de a doua serie, **O.c.** renunță parțial la programul ideologic fixat de I.B. Lefter (transplantat între timp la revista „A(l)titudini”), deși o parte din datele acestuia (de pildă, caracterul de portdrapel al optzecismului românesc) rămân implicite. Revista capătă un aspect mai degrabă informativ. Ovidiu Șimonca publică interviuri incisive, Carmen Mușat semnează editoriale preponderent politice. Cronici literare semnează Paul Cernat (revenit la bordul **O.c.**), Bianca-Burța Cernat, Daniel Cristea-Enache, Adina Dinițoiu ș.a. Iulia Popovici se ocupă de artele performative, Mihai Fulger scrie despre film. Crește rolul rubricilor în spațiul revistei, printre cele mai relevante numărându-se „Bifurcaţii” a lui Liviu Ornea. Din 2007 s-a acordat anual Premiul „Observatorului cultural”. ***M.I.***

Observatoriulu ese de doue ori in septemana, mercurea si sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau câte 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a d'o'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste acesta 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin asemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiiu

Nr. 2. Sibiiu, 4/16 Ianuariu 1878. Anulu I.

OBSERVATORIUL, foaie politică şi literară apărută la Sibiu, bisăptămânal, între 1 ianuarie 1878 şi 15 iunie 1885. În *Anunţ de prenumeraţiune*, publicat în ultimele zile ale anului 1877, proprietarul, editorul şi redactorul responsabil al gazetei, G. Bariţiu, după ce analizează situaţia presei ardelene subliniind puţinătatea ei şi erorile orientării politice şi culturale ale unor periodice, expune un bine argumentat program redacţional. Potrivit acestui program, **O.** trebuia să urmărească realizarea unei coordonări a mişcării naţionale şi culturale, păstrându-şi independenţa în raport cu diversele grupări politice ale românilor transilvăneni. Ţelurile gazetei sunt acelea de a sprijini şi îndruma învăţământul românesc şi eforturile de culturalizare a poporului şi de a oferi o informare obiectivă şi promptă asupra evenimentelor politice din Europa, cu precădere asupra celor din Imperiul Austro-Ungar şi din România. În afara rubricilor obişnuite („Conversaţiuni literare”, „Revista politică”, „Ştiri din România şi din Imperiul Austro-Ungar”, „Informaţii diverse” ş.a.), G. Bariţiu scrie aproape în fiecare număr articole referitoare la actualitatea culturală sau socială transilvăneană (*Despre emanciparea femeilor*, *Material pentru biografia lui Andrei Mureșianu*, *Din corespondența lui Andrei Mureșianu* ș.a.). Cu pagini de popularizare a ştiinţei sau cu însemnări culturale au colaborat Ieronim G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu, I. Pop-Reteganul (*Tipul abecedarelor sau Elementariele române din Imperiul Austro-Ungar*), G. Garbiniu (G. O. Gârbea), S. Fl. Marian. Consecvenţa cu care se publică scrierile literare ale unui grup restrâns de autori (Grigore M. Jipescu, Ieronim G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu) semnalează încercarea redacţiei de a constitui un cerc literar şi de a sprijini literatura inspirată din realităţile naţionale. N. Petra-Petrescu publică versuri (*Curgeți lacrimi*, *Către rândunele*, *Am jurat* ș.a.), Grigore M. Jipescu dă mai multe fragmente din *Cum petrec țăranii când se află la drum* (*Schițe din viața poporului*), iar Ieronim G. Bariţiu figurează cu *Poezii poporale culese din Orăștie și Hunedoara*, în vreme ce I. Sterca Șuluțiu publică pagini intitulate *Memorii*. Cu *Un apel literar* și *Tradițiuni poporale române* colaborează Simion Florea Marian. Prin rubrica „Bibliografie” **O.** ţine la curent cititorii cu evenimentele vieţii culturale de peste munţi. De regulă se reiau din gazetele bucureştene şi ieşene acele scrieri pe care G. Bariţiu le socotea utile acţiunii proprii: fragmente din drama *Ovidiu* de V. Alecsandri, versuri închinate eroilor din Războiul pentru Independenţă, proză de N. Istrati ş.a. Ieronim G. Bariţiu, N. Petra-Petrescu, D. Petrescu şi I. Marcheş traduc din operele lui J.-J. Rousseau, Al. Dumas, Victor Hugo, Rudolf von Gottschall, Paul Féval, Théophile Gautier, Al. Dumas-fiul. Se dau, de asemenea, traduceri din diverse reviste literare germane şi austriece („Die Gartenlaube”, „Die Neue Freie Presse”), precum şi din scriitori francezi şi germani mai puţin cunoscuţi. O oarecare uscăciune a stilului, revenirea, uneori obositoare, la aceleaşi idei, argumente şi evenimente, fără încercarea de a face din gazetă şi o oglindă a vieţii politice transilvănene în continuă evoluţie, ca şi lipsa de preocupare pentru organizarea mai variată, mai atractivă a paginilor, explicabile, poate, istoriceşte, sunt principalele cauze pentru care **O.** nu a devenit un periodic cu o răspândire mai mare. ***R.Z.***

OCCISIO GREGORII IN MOLDAVIA VODAE TRAGEDICE EXPRESSA, cea mai veche piesă românească de teatru cunoscută. Compusă între 1778 şi 1780, scrierea despre „uciderea lui Grigore Vodă în Moldova, expusă în formă tragică" este o curioasă alcătuire în proză şi versuri, cu indicaţii scenice în latineşte şi replici în mai multe limbi. Piesa a fost atribuită lui Samuil Vulcan, unui profesor din Blaj sau din Oradea ori lui Ion Budai-Deleanu (singur sau în colaborare). Se pare că autorul este totuşi Samuil Vulcan, pe atunci elev la Blaj, în ultima clasă a Gimnaziului Teologic. Oricum, textul a fost înrâurit de dramele şcolare maghiare, în care anumite întâmplări grave din istorie erau parodiate – pretext pentru spectacole de divertisment, organizate cu ocazia unor serbări sau carnavaluri. În manieră de farsă, momente cu rezonanţă dramatică alternând cu interludii groteşti (cântece, scamatorii, dansuri), este evocată uciderea domnului moldovean Grigore III Ghica de către turci, în anul 1777. După un *Praeambulum* ce anunţă subiectul, acţiunea începe cu o scenă în care domnul plănuieşte împreună cu sfetnicii săi o alianţă cu puterile creştine (Rusia şi Austria) împotriva împărăţiei otomane. Dar sfetnicii îl trădează sultanului, care porunceşte vizirului să îl suprime pe principele moldav. Ghica e asasinat prin vicleşug turcesc. Soţia îi deplânge moartea în versuri ungureşti şi nemţeşti, un ţigan ţine o predică urmată de un cântec pe limba lui. Într-o scenă pastorală, fostul secretar al domnului îşi cântă, în latineşte, româneşte şi ungureşte, fericirea simplă, în mijlocul naturii, oricând de preferat măririlor lumeşti. În fine, se intonează un cântec bahic şi apoi, în româneşte, un *Testamentum Bacchi*. După o scenă de un spectaculos naiv, în care sfetnicii uneltitori sunt luaţi de un demon înveşmântat în flăcări, în încheiere se face o urare împărătesei Maria Tereza, împăratului Iosif al II-lea şi episcopului Grigore Maior. Aşadar, piesa e mai mult o improvizaţie de carnaval, precum în *commedia dell'arte*, după inspiraţia interpreţilor, probabil studenţi ai şcolilor înalte din Blaj. Expresiile licenţioase, care apar şi într-o oraţie de nuntă din scena peţitului (se remarcă apelul la folclor, la obiceiurile populare), erau menite a spori efectul comic, şi aşa destul de gros. *Occisio...*, cu toată întâmplarea sângeroasă din care se inspiră, nu e deloc o tragedie, ci o compoziţie burlescă. Ea a prilejuit primul spectacol de teatru atestat în limba română.

Ediţii: *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, îngr. şi introd. Lucian Drimba, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: Al. Ciorănescu, *„Occisio Gregorii Vodae" – cea mai veche piesă de teatru în româneşte*, RFR, 1937, 8; Lucian Drimba, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa" – cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută*, LL, 1963; Eugen Onu, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae..."*, T, 1977, 10; *Dicţ. lit. 1900, 636–637*; Ursu, *Contribuţii ist. lit., 320–333*; Cinzia Franchi, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa"*, Miercurea Ciuc, 1997; Ion Istrate, *Primul Occident. Începuturile poeziei şi teatrului în cultura română*, Piteşti, 2001, *79–105*. ***F.F.***

OCHINCIUC, Ion (20.VIII.1927, Sculeni, j. Iaşi – 4.X.2016, București), prozator, dramaturg. Este fiul Olimpiadei (n. Vasilică) și al lui Constantin Ioan Ochinciuc, țărani. Începe cursurile secundare la Iaşi, le continuă la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti, absolvind în 1946. După ce frecventează doi ani Facultatea de Construcţii din Bucureşti, urmează tot aici Facultatea de Filologie, luându-şi licenţa în 1953. Lucrează ca documentarist la Consiliul General ARLUS (1950–1952), redactor la „Veac nou" (1952–1955), unde și debutează cu reportaje în 1952, şef de secţie la Redacţia publicaţiilor româneşti pentru străinătate (1956–1967) şi ulterior ca şef de secţie la Radioteleviziune, unde realizează în perioada 1967–1987 emisiunea duminicală „De toate pentru toți". Prima carte, romanul poliţist *Răzbunarea Ofeliei*, îi apare în 1967.

Cărţile lui **O.** ilustrează, în epoca în care apar, genul literaturii de consum. Ţinând de codul naraţiunii poliţiste – *Îngerul negru* (1969), *Egreta violetă* (1972) – sau istorice – *Masca burgundă* (1971), *Spada de Toledo* (1976), *Eroul necunoscut* (1977) –, romanele duc la capăt, cu mijloace modeste, încropirea și deslușirea unor enigme. Date fiind personajele principale (miliţieni, ofiţeri de securitate, dar și figuri istorice precum Vlad Țepeş), ale căror acţiuni sunt consemnate sub inventarul pozitivului, literatura lui **O.** este în acelaşi timp un almanah de valori ale eticii socialiste. Caracteristic pentru această ipostază, *Nopţile colonelului Bârsan* (1973) este o prezentare romanţată a luptei duse de Securitate împotriva „bandiţilor" care opun rezistenţă armată în munţi. „Bandiţii" ilustrează trăsătura opresivă a societăţii de dinainte de comunism, făcând contrast cu ofiţerii de securitate, exemplar pozitivi. Un interes relativ

prezintă, în peisajul prozei poliţiste româneşti, romanul *Îngerul negru* (pe baza căruia a fost realizat în 1980 filmul *Cântec pentru fiul meu*, în regia lui Constantin Dicu), prin aceea că asasinul nu acţionează direct, ci prin interpuşi manipulaţi sub hipnoză. **O.** este stimulat și de figurile justițiare ale Drăculeștilor (Vlad al II-lea Dracul și fiul său, Vlad Ţepeş), care apar în naraţiunile de spionaj şi aventuri *Masca burgundă* şi *Spada de Toledo*. În schimb, protagonistul din *Eroul necunoscut* evoluează în decorul anilor 1876–1877, înainte de începutul Războiului pentru Independenţă. Un căpitan, patriot român care luptase şi sub comanda lui Garibaldi, organizează, la sfatul lui C.A. Rosetti, un „detaşament invizibil", menit să combată, neoficial dar eficient, acţiunile din umbră ale spionilor Imperiului Otoman. Un roman apărut în 1994, *Capcana din Bulevardul Primăverii*, oferă un thriller detectivist și de spionaj cu ițe internaționale înnodate pe fondul evenimentelor din decembrie 1989, intriga fiind oferită de căutarea unei colecții inestimabile de timbre. Este înfierat tardiv și oportunist regimul comunist, laolaltă cu sistemul represiv al Securității. **O.** a avut şi o modestă activitate de dramaturg. Piesa *Stânca Miresei*, semnată cu pseudonimul Ion Dragomir (utilizat și în presă), a fost jucată în 1960 la Teatrul Armatei din București. Piesa pentru copii *Acţiunea „Codalbul"* a fost pusă în scenă în 1977 la Teatrul „Ion Creangă" din Capitală. O culegere de trei lucrări dramatice este *Bastardul* (2008). Compunerea titulară prelucrează în context românesc postcomunist *Contele de Monte-Cristo*, fiind ulterior transformată în romanul *Secrete în alb şi negru* (2011): un bărbat care crescuse într-un orfelinat din România, autorealizat ulterior ca milionar american, deschide o afacere în țara de origine pentru a se răzbuna pe un fost politruc comunist, prosper *businessman* în „tranziție". **O.** și-a valorificat proza stângace și în genul memorialistic. *Jurnal anapoda* (2012) reprezintă o întinsă colecție de mărunțișuri private valorificând copilăria și varii episoade ale experienței profesionale, presărată cu anecdote notorii repovestite greoi; amintirilor, dramatizate de-a lungul unor secvențe prin dialogul imaginar cu „spiridușul"/ „drăcușorul" Asmodeos/ Asmodică, li se atașează un jurnal ținut intermitent între 1994 și 2007, martor al dezorientării scriitorului în noul context, dar și al unor trivialități casnice relatate cu sârg.

SCRIERI: *Răzbunarea Ofeliei*, Bucureşti, 1967; *Îngerul negru*, Bucureşti, 1969; *Acasă, fugarule!*, Bucureşti, 1970; *Masca burgundă*, Bucureşti, 1971; *Egreta violetă*, Bucureşti, 1972; *Nopţile colonelului Bârsan*, Bucureşti, 1973; *O noapte în „Venus"*, Bucureşti, 1974; *Spada de Toledo*, Bucureşti, 1976; *Eroul necunoscut*, Bucureşti, 1977; *Fotografia de nuntă*, Bucureşti, 1981; *Norocul era şchiop*, Bucureşti, 1982; *Capcana din Bulevardul Primăverii*, Bucureşti, 1994; *Bastardul*, pref. Cristiana Gavrilă, București, 2008; *Secrete în alb şi negru*, Bucureşti, 2011; *Jurnal anapoda*, pref. Christian Crăciun, București, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Acasă, fugarule!"*, RL, 1970, 27; Viola Vancea, *Literatura parazitară*, RL, 1970, 33; George Pruteanu, *„Egreta violetă"*, CL, 1972, 15; Cornel Ungureanu, *Romanul poliţist*, ATN, 1973, 5; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *394*; Emil Manu, *„Eroul necunoscut"*, „Pentru patrie", 1978, 4; Constantin Ciopraga, *„Norocul era şchiop"*, CRC, 1983, 15; Popa, *Ist. lit.*, II, *942*. ***M.I.***

ODANGIU, Marian (16.V.1954, Turda), critic literar, poet. Este fiul Lucreţiei (n. Popa) şi al lui Emil Odangiu, ofiţer. Face şcoala elementară la Cluj, iar la Timişoara urmează liceul (1969–1973) şi Facultatea de Filologie, secţia română–latină, pe care o va absolvi în 1977. Funcţionează ca profesor, referent la Filiala din Timişoara a Uniunii Scriitorilor (din 1981), director la Televiziunea Liberă Timişoara (1991–1992), director de programe la Radio Vest Timişoara (din 1992). Predă cursuri de jurnalism la facultăţi de profil din Timişoara, activitate convertită în studii despre mass-media. Debutează cu o cronică literară în 1977, la revista „Orizont", după ce în 1974 îi fuseseră incluse câteva versuri într-o antologie a elevilor timişoreni, *Vârste de lumină*. Mai colaborează cu eseuri, versuri şi studii critice la „Luceafărul", „România literară", „Tribuna", „Convorbiri literare" ş.a. I s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timişoara (2002). În anii '80 începe să colaboreze, în postură de textier, cu o seamă de formaţii rock (Pro Musica, Gramofon, Sfinx). Alături de Pro Musica, a scris libretul operelor rock *Introducere într-un concert baroc* (1984) și *Timişoara 20.0*, versurile albumului *Rockul baroc* (1988) etc.

Afirmarea lui **O.** în domeniul criticii literare se face cu volumul *Romanul politic* (1984), compus într-o manieră mai degrabă clişeizantă decât analitică, prin comentarii precumpănitor eseistice. Cu eseul *Alternativa labirintului* (1989) el îşi reorientează discursul critic spre poezie, subtitlul *Repere pentru un dialog cu poezia lui Slavco Almăjan* fiind,

în fond, o autoprezentare a volumului. Monografia dezvoltă exegeza scriitorului român din Iugoslavia din perspectiva „imaginilor dinamice" şi a „imaginilor matriciale". *Norul sau Despre iubire* (2002), subintitulat *Introducere într-un concert baroc*, este un volum care trece în revistă teme şi formule lirice verificate în general de autorii cu vizibilitate în peisajul literar autohton. Versurile lui **O**. sunt fraze sentenţios-speculative despre iubită, poezie sau despre criza de identitate a insului agresat de toate relele civilizaţiei: „mă veghează o interminabilă bibliotecă/ de gări pustii/ prin ferestrele trenurilor de noapte/ incert văruite/ cu cerneala tipografică/ din plămânii fiinţelor de hârtie/ de atâtea ori înecate în sângele meu/ în arterele mele/ încât/ am uitat cum e să-ţi aparţii/ pe-de-a-ntregul".

SCRIERI: *Romanul politic*, Timişoara, 1984; *Alternativa labirintului. Repere pentru un dialog cu poezia lui Slavco Almăjan*, Pancevo, 1989; *Norul sau Despre iubire. Introducere într-un concert baroc*, Timişoara, 2002.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieş, *Critica actualităţii*, O, 1984, 42; Cristian Livescu, „*Romanul politic*", ATN, 1984, 11; Cornel Ungureanu, [*Marian Odangiu*], O, 1986, 23, 1990, 47; Cosma, *Romanul*, I, *308*; Ţeposu, *Istoria, 190–191;* Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni, 106–107; Dicţ. scriit. rom.*, III, *499–501*. . ***L.P.B., L.A.***

ODEANU, Anişoara (pseudonim al Doinei Stella Graţiana Peteanu; 28.V.1912, Pădureni, j. Timiş – 1.IX.1972, Lugoj), poetă, prozatoare, publicistă.

Este fiica Vioricăi (n. Bujigan) şi a lui Aurel Peteanu, profesor de română şi latină, publicist, animator cultural, în perioada interbelică, al Lugojului. **O.** face cursul primar şi pe cel secundar în localitatea natală şi în Timişoara, luându-şi licenţa în drept la Universitatea din Bucureşti (1936), după ce urmase şi Facultatea de Litere, fără să o încheie. A studiat, în 1930 şi 1931, la Dijon şi Grenoble. Scrie versuri de foarte timpuriu, şi în 1922, la doar zece ani, îi apar primele în „Lumea copiilor". Alte poezii îi sunt publicate în „Primăvara Banatului", „Semenicul", „Banatul". Eleva scrie şi proză, o primă nuvelă, semnată cu pseudonimul ce avea să-i devină numele de scriitoare, fiindu-i publicată de „Adevărul literar şi artistic" în 1929. Obţine premii numeroase, cele mai multe acordate de societatea Tinerimea Română. Tot acum, venită la Bucureşti, se angajează ca redactor la „Adevărul literar şi artistic", unde ţine rubrica intitulată „Cronica feminină", apoi la „Universul literar" şi la începutul anilor '40 la „Viaţa", condusă de Liviu Rebreanu. Colaborează la „Revista Fundaţiilor Regale", „Vremea", „Gând românesc", „Litoral", „Viaţa românească", „România literară" ş.a. Debutează editorial în 1934 cu romanul *Într-un cămin de domnişoare*, elogios întâmpinat de G. Călinescu, nu mai puţin de Camil Petrescu, acesta devenind şi mentorul ei literar. În 1946 se căsătoreşte cu medicul Dan Crivetz. În 1972, la o zi după moartea lui, se sinucide.

Aproape toate poeziile publicate de **O.** compun o singură „cântare", un poem unic, variantă transfigurată a unui roman de iubire. În *Fata lui Codru-Împărat* (1939), poeta e o Sulamita valahă care uneşte *Cântarea Cântărilor* cu folclorul autohton. Iubitul e un rege şi un zeu căruia poeta îi compune imnuri sacre, oficiind ca o preoteasă a soarelui. Ca eroina biblică, fata codrilor bănăţeni îşi destăinuie fericirea, extatic, prietenelor, fetelor „fluturatice": „Voi, tinere, fluturatice fete,/ De râsul cărora nu mai pot codrii să doarmă,/ Nici iepurii câmpului să-şi asculte/ Cântecul solitar al inimii,/ Voi, nebune, tinere, fluturatice fete,/ Nici una din voi nu ştie/ Cât e de frumos iubitul meu,/ Cât de calde îi sunt braţele/ În care mi-am înecat drumurile,/ Cât de adânci îi sunt ochii/ În care zările mi le-am stins". Menită a nu se înfăptui pe pământ, ci în cer, nunta devine o însoţire de felul celei din balada *Mioriţa* şi epitalamurile se preschimbă în bocete. Volumul *Moartea în cetate* (1943) e un lung lamento: „Suntem faţă în faţă şi, totuşi, între noi/ E-o punte pe care nici pasul viilor, nici pasul morţilor n-o poate trece,/ Ci numai pasul îngerilor.// Dă-mi mâinile, te rog, iubitul meu./ Îmi răspunzi:/ Mâinile mele sunt îngheţate,/ Nici o dragoste nu le poate încălzi,/ Mâinile mele nu-s îngheţate ca mâinile vii…". Este vizibilă afinitatea cu poezia Magdei Isanos: aceeaşi spiritualizare prin diafanizare a reprezentărilor, aceeaşi orientare spre fraged, spre pur, aceeaşi deschidere candidă a sufletului spre elementar, acelaşi mod ingenuu al

frazării („Ci dă-mi, Doamne, brâul de clopoţei/ Ce vesteşte pădurii trecerea îngerilor tăi,/ Să-l duc în peştera celui mai tânăr vânt/ Şi slava ta şi bucuria mea/ Cu el să descânt necontenit şi să le cânt"). A stabili un raport de influenţă e totuşi dificil, întrucât cele două poete şi-au publicat volumele în acelaşi interval de timp. Nota deosebitoare a poetei **O.** este o preferinţă vag poescă pentru halucinant şi fantastic, ce o apropie întrucâtva de Emil Botta. O apropie, dar mai mult o desparte, căci, spre deosebire de autorul *Întunecatului April*, „fata lui Codru-Împărat" nu dezvoltă elementul terifiant, ci adesea îi substituie feericul, practică o exprimare poetică spontană, lipsită de teatralitate, un ton de confesiune şi rugăciune, iar pentru plasticizări apelează de obicei la icoane de basm, senine chiar şi când sunt triste. Ca prozatoare, **O.** cultivă în primele două romane elementul manifest autobiografic. *Într-un cămin de domnişoare* e jurnalul unei studente în litere, Dany Penzza, care îşi notează fluxurile şi refluxurile sufleteşti zilnice din aproximativ ultimele luni ale anului universitar. Puţin preocupată de pregătirea examenelor, ea e obsedată în schimb de un coleg, Dinu, a cărui apariţie în orizontul interior estompează imaginea, recurentă intermitent, a fostului iubit, germanul Peter Kraus. Îndrăgostita îşi înregistrează fluctuaţiile de temperatură psihică fără „talent", adică fără literaturizare, cu luciditate, cu putere de obiectivare, de introspecţie imparţială, şi nu fără integrarea vieţii personale în ambianţa dată: o ambianţă juvenilă, ştrengăresc idilică, inocent şi decent boemă. În romanul următor, arbitrar intitulat *Călător din noaptea de Ajun* (1936; reeditat în 1971 sub titlul *Anotimpul pierdut*), faptele relatate sunt anterioare celor din *Într-un cămin de domnişoare*. Participantă, în 1931, la cursurile de vară de la Grenoble, naratoarea, una şi aceeaşi cu protagonista, face o pasiune devastatoare şi devine obiectul unei pasiuni de aceeaşi intensitate a colegului german prezent în romanul anterior, Peter. Ei ar vrea să se căsătorească, dar familia acestuia se opune. Relaţiile se complică şi în cuplu, prin supralicitarea de către fată a unor comportamente ale partenerului, mai ales a celor cu tentă erotică. Asemenea personajului feminin din romanul anterior, Olga e o natură dificilă: anxioasă, inconsecventă, capricioasă. Expansivă uneori până la pierderea autocontrolului, deşi hiperlucidă, pe de altă parte, ea este reticentă, retractilă, de neînţeles în manifestările faţă de iubit. Scrierea devine în felul acesta un document pentru psihologia instabilităţii feminine: lunga confesiune, obositoare prin repetiţie, a unor apropieri şi îndepărtări, a unor întâlniri şi despărţiri, a unor elanuri epistolare exprimând dorinţe exasperante, cenzurate când îndrăgostiţii sunt împreună de susceptibilităţi cu aspect morbid. Comentatorii romanului au apreciat autenticitatea psihologică a trăirilor protagonistei (G. Călinescu şi mai ales Pompiliu Constantinescu), dar au reproşat tocmai excesul autoarei într-o proiecţie personală a feminităţii, de unde provine impresia de incapacitate de a se ridica de la general la simbol. Al treilea roman, publicat după decenii, *Legile jocului* (1972), e o confesiune la persoana a treia, foarte puţin deosebit de romanele precedente, şi exploatează elemente autobiografice din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, când **O.** a trăit în Bucureşti. Intriga, având în centru aceleaşi personaje dizarmonice, surprinde implicit scene de viaţă burgheză, mic-burgheză şi mai ales de boemă bucureşteană (artişti, jurnalişti), pe fundalul social alterat de război. Un roman propriu-zis, cel puţin în prima parte, este *Acele lucruri mari* (1973), deşi sâmburele epic pare a fi tot de provenienţă autobiografică. În timpul Primului Război Mondial, Andra, soţia unui preot de ţară bănăţean, dezamăgită şi neglijată, se întoarce în oraş, la mama ei. În tren face cunoştinţă cu un grof ofiţer, pe care îl fascinează şi de care e fascinată. Ajunse la destinaţie, Andra şi fetiţa ei nu sunt primite cu braţele deschise, mama (bunica) lor fiind o văduvă strâmtorată, ursuză din fire. Primind o scrisoare de la contele care o invită la moşie, femeia fuge iar, însă nenorocirea face să aibă un accident stupid în oraş, poate autoprovocat, în care îşi pierde viaţa. Naraţiunea suscită interes, pe de o parte prin consemnarea reacţiilor unui copil precoce, isteţ şi cam afurisit, pe de altă parte, prin abilitatea compoziţiei, prin iscusinţa naratoarei de a provoca suspansuri şi de a soluţiona imprevizibil situaţii încordate, ca şi prin relevanţa detaliilor realiste. A doua parte a cărţii, singura corespunzătoare titlului, se leagă de prima tot atât de puţin ca în romanul lui Camil Petrescu, „întâia noapte de război" de „ultima noapte de dragoste". Partea aceasta înregistrează fapte petrecute în satul preotului bănăţean după prăbuşirea Imperiului Austro-Ungar, descriind în final întâmpinarea entuziastă a armatei române eliberatoare,

care intră în oraşul cel mai apropiat. În fine, alt roman, *Simina și istoria*, e lăsat în manuscris. De-a dreptul opusă principiului autenticităţii e poetica prozei scurte a scriitoarei. Semnele literarului sunt aici etalate ostentativ. Nuvela eponimă a volumului, *Ciudata viaţă a poetului* (1942), începe cu formula de basm „A fost odată". Alta, *Paco şi Petro*, „poveste spaniolă", cu „Povestea de faţă, pentru unii, e, poate, de necrezut. Asta nu înseamnă că nu e adevărată". Multe naraţiuni sunt scrise în notă ironică, incluzând parodie, grotesc, insolit, absurd, fabulos, mister, simbol. Mai evident parodică e *Paco şi Petro*, nuvelă având ca personaj central o femeie frumoasă inspiratoare de pictură şi literatură nemuritoare, preschimbată, după zece ani, în opusul ei: o muiere grasă şi cu început de mustăţi. De aceeaşi factură sunt majoritatea textelor din volum. *Nedumeririle lui Duduţă* (1969) însumează povestiri cu scene de familie, mai ales amuzante, al căror erou e „un derbedeu de nouă ani, blond şi pistruiat", „cu imaginaţie".

SCRIERI: *Într-un cămin de domnişoare*, Bucureşti, 1934; *Călător din noaptea de Ajun*, Bucureşti, 1936; ed. (*Anotimpul pierdut*), Bucureşti, 1971; *Fata lui Codru-Împărat*, Bucureşti, 1939; *Ciudata viaţă a poetului*, Bucureşti, 1942; *Moartea în cetate*, Bucureşti, 1943; *Noaptea creaţiei*, Bucureşti, 1943; *Sub lumina verii*, Bucureşti, 1967; *Nedumeririle lui Duduţă*, Bucureşti, 1969; *Noaptea creaţiei*, îngr. şi pref. Ion Oarcăsu, Bucureşti, 1969; *Legile jocului*, Bucureşti, 1972; *Acele lucruri mari*, Bucureşti, 1973; *Ciudata viaţă a poetului*, îngr. şi pref. Ion Oarcăsu, Timişoara, 1975; *Într-un cămin de domnişoare. Călător din noaptea de Ajun*, îngr. şi introd. Cornel Ungureanu, Timişoara, 1983; *Domnişoara Lou şi trandafirul galben*, îngr. şi pref. Cornel Ungureanu, Timişoara, 1985; *Publicistică la „Viața"*, îngr. Eugen Beltechi şi Gheorghe Luchescu, pref. Cornel Ungureanu, Timișoara, 2009; *Ora fără chip*, București, 2012.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *718–722*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *106–107*; C. P. [Camil Petrescu], *Notă despre romanul feminin*, RFR, 1937, 2; C. Fântâneru, *„Fata lui Codru-Împărat"*, UVR, 1939, 13; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *879*, *Ist. lit.* (1982), *965–966*; Perpessicius, *Opere*, X, *268–272*; Ion Oarcăsu, *Prezenţe poetice*, Bucureşti, 1968, *58–65*; Val Condurache, *„Legile jocului"*, CRC, 1972, 41; Oarcăsu, *Destine*, *100–107*; Ilea, *Mărturisirile*, *137–143*; Titel, *Pasiunea*, *35–36*; Ţirioi, *Premise*, *78–79*, *87–89*, *112*, *114–119*, *192–193*; Ungureanu, *Imediata*, I, *109–170*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *25–29*; Ruja, *Parte*, I, *18–27*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *501–503*; Gheorghe Luchescu, *Anișoara Odeanu*, pref. Mircea Popa,-Cluj-Napoca, 2001; *Dicț. Banat*, *555–559*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *111–117*; Popa, *Ist. lit.*, II, *860–861*; Bianca Burța-Cernat, *Un episod din aventura legionară*, OC, 2010, 267; Elena Jebelean, *Anișoara Odeanu – mesaje din lumea de dincolo*, O, 2012, 7; Grațiela Benga, *Anișoara Odeanu și generația '27*, VR, 2012, 7–8. ***D.Mc.***

ODOBESCU, Alexandru I. (23.VI.1834, Bucureşti – 10.XI.1895, Bucureşti), prozator, eseist.

Fiu al Catincăi (n. Caracaş) şi al generalului Ioan Odobescu, **O.** îşi începe învăţătura în casă, intrând în 1844 la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, unde urmează „umanioarele". Din această perioadă datează cele dintâi exerciţii literare, toate redactate în limba franceză. Aflat din 1850 la Paris pentru a-şi continua studiile, vine în contact cu grupul revoluţionarilor români exilaţi aici şi, entuziast, se străduieşte să aducă servicii cauzei Principatelor Române. De altfel, intrase în grija lui A. Ubicini, francez care slujise revoluţia română, şi are între profesori pe Alfred Dumesnil, ginerele lui Jules Michelet, în casa căruia şi locuieşte o vreme. Acum traduce în limba franceză părţi din poemul *Cântarea României* şi tot în această vreme se află printre iniţiatorii societăţii şi revistei „Junimea română", unde debutează cu articolul *Muncitorul român* (1851). Spre sfârşitul anului 1851 se înscrie la Collège de France, îşi ia bacalaureatul în 1853 şi urmează apoi cursuri la Sorbona. Este remarcat îndeosebi de profesorul E. Egger, elenist, epigrafist, arheolog. Îşi alcătuieşte, cu cheltuială mare, o bibliotecă în care figurează ediţii bune din clasicii greci şi latini, dar şi din scriitorii moderni, istorii literare, studii filologice, lucrări de estetică, arte poetice, volume de critică literară, de istorie antică, medievală şi modernă. Îşi procură din ţară cărţi şi periodice şi ţine să-şi completeze mereu colecţiile. De pe acum pare a trăi mai intens şi mai real în spaţiul cărţilor decât în realitatea propriu-zisă. Ca şi alţi „copii teribili" ai veacului, ca B. P. Hasdeu în primul rând, **O.** îşi exersează de timpuriu condeiul,

întrucât ştie că rostul său în lume va fi acela de om de cultură. O puzderie de încercări – versuri, piese de teatru, traduceri din Homer, Vergiliu, Horaţiu, articole, conferinţe –, neîncredinţate tiparului, sunt semne ale căutării de sine. Avea obiceiul scrisului zilnic şi încerca să-şi aproprie lumea prin lecturi şi prin călătorii: călătorii în lumea cărţii şi călătorii în lume pe urmele cărţilor. „Jurnalul" celor două moduri de peregrinare va fi ţinut în epistole către cei apropiaţi. Acest tip de comunicare, cultivat până la capătul vieţii, câteodată abia vag disimulat şi în discreta diversitate a operei, îl exprimă fidel şi complet. Când revine la Bucureşti, în 1854, fără licenţă, de vreme ce studiase cu pasiune, dar fără pragmatism, i se dau mărunte funcţii administrative: şef al Biroului francez la Secretariatul de Stat (1857), procuror la secţia a doua a Curţii de Apel (1859) ş.a., doar în 1860 ocupând un post mai important, ca membru al Comisiei Documentale. Se căsătoreşte, în 1858, cu Saşa Prejbeanu, fiica naturală a generalului P. D. Kiseleff, înrudită după mamă cu familia princiară rusă Bagration. Duce aceeaşi existenţă de boem aristocrat, scandalizând cu deosebire pe rigidul său tată. După ce i se publicaseră câteva scrieri (fragmentul *Fecioara din Orléans* în „Calendarul popular pe anul 1852", poeziile *Odă României*, *Întoarcerea în ţară pe Dunăre* şi studiul *Despre satira latină* în 1855, în „România literară" a lui V. Alecsandri), îi apar în „Românul" (1857) şi, respectiv, în „Revista Carpaţilor" (1860) nuvelele istorice *Mihnea-Vodă cel Rău* şi *Doamna Chiajna*, tipărite împreună în 1860, sub titlul *Scene istorice din cronicele româneşti.* Scoate, între 1861 şi 1863, „Revista română", în care publică şi cercetări proprii despre mănăstiri, tipărituri şi manuscrise inedite, studii de istorie literară şi folclor, memorialul de călătorie *Câteva ore la Snagov*. Primeşte în aceşti ani funcţii înalte: director (1862), apoi ministru al Cultelor (1863) şi ministru ad-interim la Externe. Se implică în problema secularizării averilor mănăstireşti, interesat de posibilitatea folosirii veniturilor pentru propăşirea culturală; are o atitudine potrivnică guvernului, ceea ce îl determină să-şi dea demisia din minister. Îşi argumentează poziţia în broşura *Étude sur les droits et obligations des monastères roumains dédiés aux Saints-Lieux d'Orient* (1863, sub pseudonimul Agathon Otmenedec). Tot acum propune un program de reorganizare şi modernizare a învăţământului secundar. Ca delegat permanent şi apoi în calitate de comisar al pavilionului românesc la Expoziţia Universală de la Paris (1867), pregăteşte minuţios prezentarea exponatelor, preocupat de imaginea ţării (*Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et comerciale,* scrisă în colaborare cu P. S. Aurelian, *Notice sur les antiquités de la Roumanie).* Călătoreşte în Rusia, Danemarca, Turcia, Grecia, Elveţia, Italia, irepresibil atras de istorie şi de artă. Devine, în septembrie 1870, membru al Societăţii Academice Române, în 1879 fiind desemnat secretar general al forului. Fără a-şi părăsi cercetările arheologice şi istorice, ale căror rezultate le publică în „Trompeta Carpaţilor", „Românul", „Columna lui Traian", răspunde solicitărilor Academiei mai cu seamă în chestiunile filologice: traducerile din greacă şi latină (*Despre condiţiunile unei bune traducţiuni a autorilor clasici în limba română*, 1874), revizuirea dicţionarului latinizant al lui I. C. Massim şi A. T. Laurian, editarea de texte vechi ş.a. În spiritul modernizării culturale se înscrie şi activitatea lui **O.** ca director, numit în 1875, al Teatrului Naţional din Bucureşti. Chiar dacă a înnobilat misiunile publice pe care le-a primit cu distincţia şi competenţa ce îi erau caracteristice, **O.** nu avea nici prea mult simţ practic, nici energia lui Ion Heliade-Rădulescu, nici puterea de muncă a lui B. P. Hasdeu sau disciplina lui Titu Maiorescu. Fire aristocrată, se lasă în voia „colindei" neîntrerupte într-ale culturii, în epocă el părând mai curând o „grădină suspendată". De altfel, l-au impus câteva lucrări de erudiţie surâzătoare: *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gând să fie Precuvântare la cartea „Manualul vânătorului"* (1874), *Istoria arheologiei* (I, 1877), unde sunt reunite cursuri ţinute la Facultatea de Litere din Bucureşti, monografia în trei volume *Le Trésor de Pétrossa* (1889 şi, postum, 1896, 1900). După mai bine de un deceniu de preumblări între Bucureşti şi Paris, unde locuiau soţia şi fiica lui şi unde între 1881 şi 1885 a funcţionat ca secretar de legaţie, reuşeşte să-şi readune familia în ţară în 1890. Predă la Liceul „Sf. Gheorghe" al lui Anghel Demetriescu, este membru în Consiliul General al Învăţământului, conduce, în 1891, Şcoala Normală Superioară din Bucureşti. Bolnav, incapabil să-şi pună ordine în viaţă, împovărat de încurcături băneşti şi de o nefericită legătură sentimentală, **O.** se sinucide.

Ca vlăstar altoit pe trunchiul generaţiei paşoptiste, ţintind să continue efortul înaintaşilor, **O.** a

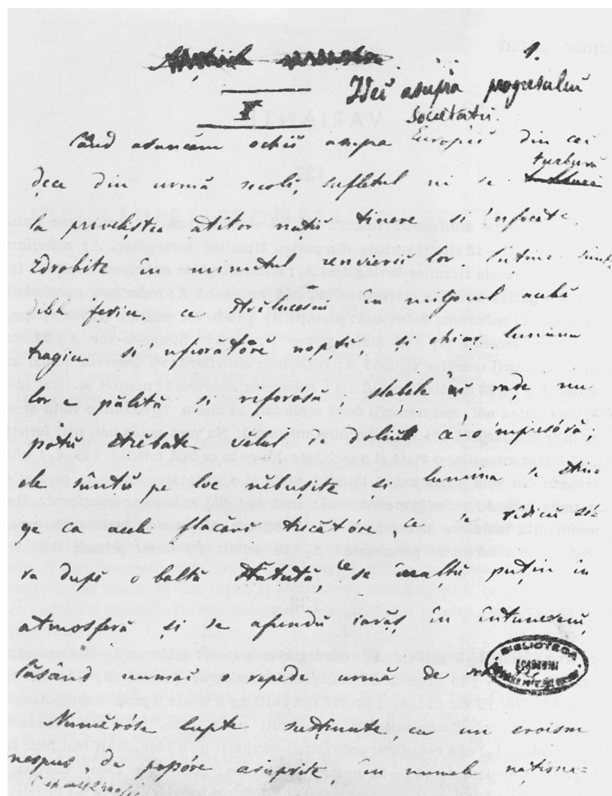
crezut şi el că trebuie impulsionată „formarea unei literaturi şi unor arte naţionale” (*Viitorul artelor în România*, *Bazele unei literaturi naţionale*). Ceea ce îl deosebeşte de antecesori este aspiraţia către o cultură durabilă care să-şi afle modelul în clasicismul antic. Antichitatea înseamnă pentru el un echilibru interior şi un peisaj estetic, a cărui perfecţiune formală poate fi transmisă inteligenţei, sensibilităţii creatorului modern. În idealul clasic al lui **O.** intră, alături de euritmia estetică a Antichităţii, şi armonia, frumuseţea spiritului popular, civilizaţiei româneşti fiindu-i proprii „instinctul artistic” şi „stilul artistic” (*Artele în România în periodul preistoric, Priviri asupra stilului în arte*). Autorul detaşează ideea cea mai dragă lui: această tradiţie, preluată, poate individualiza arta naţională. Ca arheolog, **O.** are o contribuţie de seamă la descoperirea şi cercetarea, din perspectivă estetică, a vestigiilor de cultură materială veche şi medievală românească. Studiile sale, monografia *Le Trésor de Pétrossa,* elaborări savante, cu o informaţie prodigioasă, exercită o seducţie specială prin aptitudinea autorului de a transforma un obiect, un vestigiu într-un centru al lumii, luminat prin ocoluri succesive şi conexiuni neaşteptate, reînviat, recreat. Se exprimă aici „vechea libertate a curiozităţii sale rătăcitoare, nesăţioasă să cunoască şi să se bucure de descoperirile ei” (Tudor Vianu). Şi în *Istoria arheologiei,* lucrare modernă, unică în literatura de specialitate de la noi, **O.**, înrâurit de J. J. Winckelmann, face un periplu prin arta universală, în Antichitate şi Renaştere, ghidat de intuiţii sigure, bun gust şi rafinament. În demersul său, întotdeauna un discurs îndrăgostit, se conturează lucruri scoase din încatenarea lor temporală şi spaţială, pentru a fi aşezate într-o simultaneitate justificată originar, prin apartenenţa lor la tărâmul artei. Aflat la interferenţa mai multor şcoli literare, scriitorul a fost văzut deseori ca o efigie, ca „personalitatea-tip secolul al XIX-lea” (Vladimir Streinu), tocmai prin conjuncţia unor orientări altfel dispuse succesiv şi divergent. **O.** se situează între romantismul civic al generaţiei anterioare şi exigenţa estetică manifestată, în ceea ce-l priveşte, firesc, netensionat, având un resort înnăscut. Frumosul preexistă, înscris în fibra fiinţei lui, primatul esteticului căpătând ulterior o legitimitate aparte prin cultul clasicismului. Se stabileşte astfel, în cultura română, o punte între Mihail Kogălniceanu şi Titu Maiorescu, între paşoptism şi junimism. Fără a fi teoretician sau critic literar propriu-zis, **O.** face de multe ori dovada unui spirit critic apt să ţină cumpăna între însufleţire şi severitate. În ideile despre limbă, artistul, dar şi filologul minuţios şi competent, evitând orice tip de exagerare, îndreaptă privirea contemporanilor spre „izvoarele naţionale”, spre îmbogăţirea cu împrumuturi ce pot fi adaptate firii limbii române. Ca şi Maiorescu, respinge „frazeologia nomoloasă şi încâlcită”, cerând traducătorului, de pildă, să fie „limpede, corect, elegant, cumpănit şi mai cu seamă inteligibil în limba sa”. Referindu-se la creaţia populară, **O.** preia idei herderiene şi vorbeşte despre valoarea de document istoric şi psihologic a literaturii orale. Tinde însă, cel dintâi la noi, către cercetarea folclorului, făcând analize de text şi utilizând metoda comparativă, ca posibilitate de omologare a originii şi durabilităţii creaţiilor folclorice (*Cânticele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu ţara, istoria şi datinile românilor*). Astfel, cercetările lui indică

Cu soția și fiica

un făgaş nou în folcloristica românească, pe care merge şi un alt erudit al timpului, B.P. Hasdeu. **O.** încurajează, în acelaşi timp, culegerea literaturii populare şi apreciază contribuţiile, distincte, aduse de Petre Ispirescu şi de G. Dem. Teodorescu. El însuşi face câteva adaptări literare (*Jupân Rănică vulpoiul, Tigrul păcălit*) ori prelucrează, după G. W. Cox, *Zece basme mitologice*. Din pasiunea conjugată pentru istorie, filologie şi literatura propriu-zisă pleacă studiile de istorie literară şi culturală ale lui **O.** A cercetat manuscrise şi tipărituri vechi, a scris despre *Psaltirea* diaconului Coresi, a contribuit la editarea scrierilor lui Dimitrie Cantemir, a elogiat efortul lui Timotei Cipariu de a scoate la lumină texte vechi româneşti. În *Mişcarea literară din Ţara Românească în secolul al XVIII-lea* reînvie figuri de cărturari demne să stea alături de Samuil Micu, Gh. Şincai şi Petru Maior, după cum mai înainte, în monografia *Poeţii Văcăreşti*, afla meritele unei familii de literaţi în tendinţa „nobilă şi demnă" de a modela limba română, edificând „o cultură începândă". Din aceeaşi preţuire pentru înaintaşi publică în „Revista română" postume ale lui Alecu Russo, republică din poeziile lui Vasile Cârlova, editează *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, reluată, alături de alte lucrări ale lui N. Bălcescu, şi în volum (1878).

Un voluptuos al ideilor, dar şi al erudiţiei, asupra cărora arcuieşte întotdeauna un nimb de poezie, este **O.** şi în paginile literare. Având structura unui umanist, el crede că „una dintre cele mai fericite însuşiri" ale omului este aceea „de a poetiza orice lucru, după placul său". A lăsat mult mai multe pagini decât cele încredinţate tiparului în timpul vieţii; scria zi de zi, pentru că astfel îşi regăsea echilibrul lăuntric. Jurnalele de călătorie, adesea sub forma unor epistole, o întinsă corespondenţă, gândită probabil şi spre a fi citită de urmaşi, sunt moduri de intensificare a existenţei, câteodată poate mai importante decât întâmplările care le-au generat. În plăcerea rafinată a comunicării discrete, colocviale, se cristalizează o neistovită – şi dramatică – sete de armonie şi bun gust. Nu în ficţiunea literară poate fi întâlnit **O.** cel adevărat, imaginaţia lui nu poate zămisli sub astfel de stele, ci în paginile izvodite cu o desăvârşită libertate a spiritului, în acea „stare de reverie a inteligenţei" (Vladimir Streinu), condiţie într-adevăr fericită, aşteptată, întâmpinată, cultivată şi fixată în scris. Desigur, proiectele literare i-au fost, la începuturi, grandioase. A încercat să dramatizeze sub înrâurirea romantismului subiecte legendare foarte diferite, schiţând tragedia în versuri *Mihai Viteazul* (1848), o dramatizare a cărţii despre Ruth din *Biblie*, dramele *Urban Grandier*, *Ioaniţiu, craiul românilor*, *Decebal* ş.a. Din visurile de dramaturg ale lui **O.** nu s-a născut nici o piesă terminată, iar localizările de mai târziu – *Radicalele* (1881) după Eugène Labiche, *Nea Frăţilă* după Erckmann–Chatrian (1882, în colaborare cu G. I. Ionnescu-Gion şi semnată Aliod) – sunt divertismente fără relevanţă. Întâile lui reuşite rămân „scenele istorice" *Mihnea-Vodă cel Rău* şi *Doamna Chiajna*. Compunându-le, avea în vedere maniera romantică a evocărilor istorice ilustre din literatura europeană (Walter Scott, Prosper Mérimée, Victor Hugo), dar ţinea să se integreze mai ales unei tradiţii româneşti, oprindu-se la paradigma nuvelei istorice a lui C. Negruzzi. Autorul îşi prezintă, de altfel, scrierile ca pe nişte imitaţii şi îşi defineşte contribuţia cu modestie: păstrarea limbii cronicăreşti, culoarea locală şi virtuţile documentare. În cele două nuvele **O.** evocă remarcabil, cu ingeniozitate narativă şi descriptivă, domniile a doi despoţi din secolul al XVI-lea, încrâncenata şi nelegiuita lor încercare de a-şi păstra tronul. Cu toate că apelează uneori la înscenări convenţionale, bine cunoscute în arsenalul romantic, portretele celor două personaje au relief dramatic, creat prin acumulări gradate şi chiar cu un anume halou reflexiv, născut din sugestia forţei care împinge eroii de la mărirea iluzorie, nestatornică spre moartea violentă, cuvenită oricărui uzurpator. Sunt reconstituite în detaliu, cu luxurianţă cromatică, tablouri de epocă, sunt descrise case boiereşti, Curtea domnească, obiceiuri, ceremonii, vestimentaţie. Stilistica nuvelelor dezvăluie cu adevărat un maestru. Bogăţia lexicală, irizările cuvântului arhaic, fluenţa, muzicalitatea frazei, când maiestuoasă, când simplă, se întâlniseră arareori la prozatorii anteriori. Aristocrat şi estet, **O.** are mereu tendinţa de a se delecta dând viaţă, aproape cu senzualitate, impresiilor şi emoţiilor. O face întotdeauna dintr-o mare plăcere a comunicării intelectuale. În nomadismul acestui voluptuos al digresiunii există întotdeauna o premisă, un pretext care îl declanşează. În *Câteva ore la Snagov* pretextul este un pelerinaj istoric. Rătăcind pe urmele celor ce au fost, autorul alătură informaţiei, referinţei istorice savante reveria, fantazarea, interesat cu deosebire de sugestii

Pagină de manuscris

venind dinspre figuri şi scene dramatice, dinspre duhurile istoriei. Pe o altă treaptă se situează *Pseudo-cynegeticos,* efigie a umanismului estetic al lui **O.** Şi aici există un pretext, opera fiind „scrisă cu gând să fie *Precuvântare*” la *Manualul vânătorului*, cartea prietenului C.C. Cornescu. Călătoria este acum imaginară. Scriitorul adună în jurul ideii de vânătoare o serie de *difficiles nugae,* care compun un mozaic strălucitor, lucrat cu o migală disimulată sub detaşarea graţioasă şi umorul discret. Recunoscându-şi, dintru început, puţina pricepere într-ale vânătorii, scoate totuşi din tăcere amintiri despre timpul de odinioară, când, copil fiind, văzuse vestitele locuri ale acestei îndeletniciri, în Bărăgan, împărăţia dropiilor. În substanţa fluidă a rememorării intră spectacolul unei lumi fascinante: mişcarea surdă a imensităţii toropite de arşiţă, colinda căruţelor cu tămădăieni, vânătorii de dropii (*Et in Arcadia ego*). Monolog în meandre, debitat nostalgic, împodobit cu digresiuni despre păsări, reverii livreşti, anecdote vânătoreşti. Peregrinarea propriu-zisă, pe tărâmul artei, are ca punct de plecare lucrarea *Laokoon* a lui Lessing, care i-ar fi sugerat posibilitatea unei scrieri despre reprezentările artistice ale unui subiect. Trei imagini, statuia antică a Dianei, sculptura *Diana de Poitiers*, aparţinând lui Jean Goujon, şi o gravură a lui Albrecht Dürer, *Miraculoasa vocaţiune a Sfântului Hubert*, considerate întruchipări emblematice ale motivului vânătorii în arta plastică, deschid galeriile muzeului imaginar al lui **O.** Sunt reunite într-o dezordine căutată, cu asociaţii capricioase, surprinzătoare, descrieri de sculpturi şi picturi antice şi moderne, aprecieri fine asupra muzicii, comentarii şi citate din literatură, de la Horaţiu la Turgheniev, referiri la poezia românească, aluzii la disputele filologice şi literare ale vremii, istorioare subtil ironice sau autoironice, snoave şi anecdote spuse cu zâmbet subţire. Povestind o excursie în munţii Buzăului, autorul află cadrul adecvat pentru a înscena un dialog cu un om al locului, de la care aude basmul despre „feciorul de împărat cel cu noroc la vânat”. Basmul bisoceanului filtrează expresia populară, întâlnită des în *Pseudo-cynegeticos,* şi imaginaţia specifică poveştii într-o compoziţie uşor convenţională, apropiată de luxurianţa barocă. **O.** este un spirit cultivat, erudit fără trufie, un hermeneut mobil şi carismatic, om de gust şi rafinament, care se delectează întreţinând un dialog, mereu seducător, cu cititorul; pe acesta îl măguleşte inducându-i ideea că jocul este deschis, că perspectivele şi ipotezele pot fi multiplicate la infinit. Văzut şi ca „un avar în domeniul artistic, care se desparte de ceea ce posedă în imaginaţie la fel de greu ca orice harpagon de ceea ce posedă în realitate” (Nicolae Manolescu), **O.** este totuşi un epicureu, care trăieşte autentic doar în şi prin text. O poezie difuză, un abur de uşoară melancolie, ce ţine de sentimentul vremelniciei, învăluie pagina. În echilibrul clasicului, aparent mai senin ca oricând, străfulgeră uneori accente dramatice, amintind de neliniştea romanticilor. Alcătuirea operei, cel dintâi eseu din literatura română, revelează structura acestei personalităţi de tip estet, creator de stil în integralitatea manifestărilor sale. Aici contează înainte de toate modul rostirii, iar acesta este singular în epocă: o scriitură dezinhibată, unde se trece cu eleganţă de la registrul grav la badinerie, de la solemnitate la familiaritate, unde, în locul unei severităţi profesorale, sunt preferate tonul bonom, gluma, persiflarea şi autopersiflarea. Valorificând modele livreşti şi populare în ingenioase alternări lexicale, **O.** realizează, prin cizelarea relaţiei dintre

cuvinte (arhaice, populare, neologice), efecte neaşteptate, de un pitoresc aristocratic. Imagist care refuză expresia cenuşie, el este deopotrivă un muzician ce frazează armonios, utilizând fie perioada cu arborescenţa ei solemnă, fie enunţul oral, brevilocvent, cu o euritmie cristalină. ***G.D.***

Un loc deloc neglijabil ocupă în opera lui **O.** proza ştiinţifică. Arheolog şi profesor de arheologie la Universitatea din Bucureşti, el a străbătut, cum zice, „cu o plăcere nespusă [...] tărâmul patriei, cercetând peste tot locul umbrelor şi amintirile strămoşilor noştri", a iniţiat săpături arheologice şi a scris în limba franceză, cu mari pauze, o lucrare fundamentală despre tezaurul de la Pietroasa. Nu este unica scriere de acest gen. *O călătorie la Snagov, Istoria arheologiei* şi numeroase alte studii de arheologie preistorică şi istorică, dar mai ales opera lui capitală în acest domeniu, *Le Trésor de Pétrossa,* arată nu numai o erudiţie uşor exagerată prin parantezele, fugile prezente din tema centrală a discursului, dar şi plăcerea de a înflori fraza şi de a divaga şi rătăci în mai multe culturi şi de a da expresivitate epică ideilor sale. **O.** este, şi aici, un erudit „surâzător", cum i-a zis, inspirat, Tudor Vianu, un vizionar romantic anxios, iubitor de reverii clasicizante. Când îi citeşti cursul de istoria arheologiei, te surprinde uşurinţa de a trece de la o problemă la alta şi de a rupe discursul, fiind vorba de o știință aspră și severă, cum este arheologia. Și încă arheologia preistorică, o știință înconjurată de mari și grele necunoscute, spre care s-a îndreptat, la noi, după **O.**, un alt mare vizionar cu vocație literară, Vasile Pârvan (în *Getica,* 1927). Este motivul pentru care arheologul surâzător sau, cum se poate spune, arheologul din fotoliu, n-a prea fost luat în serios de specialiștii propriu-ziși, socotindu-l „un arheolog beletrist". O suspiciune și o denumire minimalizantă pe care o primesc de regulă, în lumea intelectuală românească (țeapănă și puțin deschisă față de tot ceea ce iese din tipic), toți cei care intră, cu altă pregătire intelectuală, în alt domeniu de activitate. Așa s-a întâmplat cu E. Lovinescu, când a publicat *Istoria civilizației române moderne,* și cu Lucian Blaga, când a tipărit eseurile sale filosofice. Au fost taxați, numaidecât, de a fi „beletriști", oameni fără sistem, adică literați aventurați în discipline în care nu sunt specialiști. Studiile de arheologie ale lui **O.** n-au, poate, un sistem ușor depistabil la lectură, dar au, în mod sigur, idei și informații bogate, care, uneori, cad ca o grindină

în pagină și inundă parantezele, comparațiile, analogiile, iar ideile și referințele, detaliile sunt puse, toate, într-o epică în care auzim „glasurile de farmec ale lui Dante și Petrarca" și dintre ierburi sălbatice se ivesc ruinele maiestoase. Spiritul arheologului aleargă pe o hartă întinsă, ridicând mereu probleme adiacente la care tot el răspunde prin lungi considerații despre „antropologia", „fiziologia" și chiar despre „etica timpului". Așa procedează când vorbește, de pildă, despre *Laocoon.* Arheologul deschide larg turbinca imaginației sale și în ea năvălesc, ca într-o fabuloasă proză romantică, personaje terifiante: „În adevăr, ce senină și cu toate acestea ce pătrunzătoare e durerea care stă răspândită pe fețele lui Laocoon și ale fiilor săi, în admirabila grupă de marmură! Doi șerpi lungi și mlădioși i-au încolăcit de toate părțile; unul strivind sub vârtoase împleticiri un picior și un braț

ale copilului din stânga, care încearcă spăimântat a se desprinde, și-a înfipt colții în șoldul bătrânului, al cărui pântece se sumet, formând un deșert spasmodic până sub coaste. Copilul din dreapta, mușcat sub braț de celălalt șarpe, pare a cădea sleit de puteri pe altarul de piatră, unde se rezemă și muncitul său părinte. Totul formează o piramidă în care musculatura cumpătată a trupurilor goale și expresiunea de adâncă durere a frumoaselor chipuri răsare cu un efect armonios și impunător din pletoasele și năclăioasele încolăciri ale fiarelor târâtoare. Firea omenească se vede suferind strașnic, dar suferința n-o face să piardă nimic din frumusețea formelor ei. Laocoon și fiii lui cu amarnică jale rabdă pedeapsa cerească ce i-a ajuns. Cine din d-voastră ar vedea, în marmură, grupa Laocoonului, nu și-ar putea opri gândul de a se repurta îndată către admirabilele versuri din cartea a II-a a *Eneidei* lui Virigiliu, versurile în care vedem cum fiul lui Priam, preotul lui Apollon, cel care, în înțeleapta-i prevedere se temea de greci și când veneau cu daruri – *Timeo Danaos et dona ferentes* – își plătește cu o groaznică moarte întemeiatele sale presimțiri. Dați-mi voie, domnilor, a vi le rememora, ca o plăcută și clasică amintire de care arheologia niciodată nu se ferește". În *Le Trésor...* geniul epic (în sensul franțuzesc al termenului) se desfășoară pe spații largi și trece, cu o ușurință aproape frivolă, de la o epocă la alta și de la un subiect la altul. Ispita detaliului se transformă într-o ispită a totalității. Mai precis: obiectul concret aflat sub lupa arheologului este pus mereu în context, comparat cu altele asemănătoare, din alte civilizații și alte culturi, unele foarte îndepărtate în timp și spațiu. **O.** face, dar la 1874–1875, un comparatism erudit, aproximativ în ceea ce privește posibilitatea vreunei înrudiri (cauzalități). Un comparatism digresiv, i s-ar putea spune, pentru că de la o referință autorul trece la alta din alt mediu și din altă sferă a artei. Partea profitabilă este că prin aceste digresiuni în lanț obiectul prim (piesele ce formează *Cloșca cu pui*) capătă, astfel, o noblețe universală, intră într-o rețea. Când discută, de pildă, despre „vesel" de la „onomastica" lui Julius Pollux, pe care o ia ca punct de referință, **O.** merge la cartea lui Athenaios, *Deipnosophistai*, acolo unde este descrisă o masă a sofiștilor și un festin dat, în Macedonia, de un oarecare Caranos de ziua nunții sale. Arheologul român preia de acolo lista băuturilor, a felurilor de mâncare și a dansurilor, neuitând să prezinte totodată seria de platouri mari și platouri mici sau să noteze faptul că tinerii sclavi au adus, la începutul festinului, un mare platou de bronz de Corint plin „des pains avec tout un régal de vollailles, [...] de canards, pigeons et oies", după care sunt puse pe masă farfurii de argint pentru fiecare musafir cu „d'autres pains plus grands avec du gibier de poil et de plume, lièvres, chevreaux, tourterelles, perdrix etc". La al treilea rând, se folosește „un plat en riche vermeil" și pe el se află un porc întreg umplut „de tout sorte de fricassées, mélange de cailles, de petits oiseaux, de vulves, de jaunes d'oeuf, d'huîtres et de coquillages, plongeant dans des sauces variées". Ce legătură poate să existe între acest savuros meniu macedonean cu sosuri variate și piesele din tezaurul de la Pietroasa? Evident, nici una, în afară de pura plăcere a eseistului de a divaga cu multă și fastidioasă erudiție în jurul unui subiect. Eseistul conștientizează, după ce descrie amănunțit platourile și elementele culinare de la banchetul de nuntă al lui Caranos, faptul că poate a mers prea departe cu erudiția sa, dar nu abandonează digresiunea și, schimbând locul, secolul și genul artei, citează opt versuri din Boileau pe temă culinară: „En lisant cela – adaugă el – nous ne sommes vraiment pas loin, malgré la distance des siècles, du fameux rôt de Boileau: „Sur un lièvre flanqué de six poulets étiques/ S'élevaient trois lapins, animaux domestiques,/ Qui, dès leur tendre enfance élevés dans Paris,/ Sentaient encore le chou dont ils furent nourris./ Autour de cet amas de viandes entassées/ Régnait un long cordon d'alouettes pressées,/ Et sur les bords du plat six pigeons étalés/ Présentaient pour renfort leurs squelettes brûllés". Trecând peste alte exemple, se poate conchide: Odobescu este un excelent prozator într-o știință care cere multe cunoștințe și multă disciplină spirituală. Reușește pentru că, în tot ceea ce scrie, are simț epic și are capacitatea de a fantaza inteligent în jurul unei teme oricât de aridă ar fi. Este un prozator impresionist cu imaginație și un „discursionist" care rupe mereu discursul academic, pe care ar fi obligat, prin tradiție, să-l țină în limitele științei arheologice. Nu are însă răbdare să stea deoparte, intră în subiect, deschide paranteze și face speculații, analogii de multe ori încântătoare. Comentariile lui au un epicism interior de bună calitate, în omul de știință care vrea să fie și este, cu adevărat, pândește tot timpul un eseist – prozator inteligent, cultivat și inventiv, adică un

creator veritabil. Cele mai bune pagini de proză (sub formă fragmentară) se află aici, în scrierile arheologice, în notele pe care le-a luat în timpul excursiilor sale științifice prin țară și, de bună seamă, în *Pseudo-cynegeticos*, nucleul creației sale.

De la **O.** a rămas un număr mare de scrisori (în jur de trei mii) dintre care au fost adunate până acum 2693 în ultimele șase volume din seria *Opere* (1979–1996); alte câteva sute de scrisori așteaptă să fie tipărite. Cele mai multe (cu precădere cele adresate Sașei – soția scriitorului – și mamei – Catinca Odobescu) sunt scrise în franțuzește. O limbă pe care **O.** o cunoaște bine și în care scrie în chip fluent. Prietenilor din țară (V.A. Urechia, Ioan Bianu, Grigore G. Tocilescu, G. Barițiu) le scrie în românește, fără preocupare de stil frumos, dar cu o frumusețe a frazei care vine din demnitatea și complexitatea limbajului. **O.** scrie mult, ca Voltaire (despre care se spune că scria zece scrisori pe zi), ani de-a rândul (1880–1887) scrie aproape zilnic Sașei (confidentul principal, confidentul ideal) și așteaptă, cu anxietate, răspunsul. Are, nu mai încape discuție, vocație epistolară. Din ceea ce s-a păstrat se vede că energiile lui creatoare cele mai importante sunt îngropate în această corespondență agitată, disperată deseori, scrisă mai mereu într-un stil care ar trebui numit stil al urgenței. Epistolierul are mereu de comunicat ceva urgent, cere ceva de care are numaidecât nevoie, dă relații, se vaită, solicită informații, propune soluții de salvare, în fine, scrisorile – redactate de regulă dimineața – arată un spirit anxios și întreprinzător (în sfera lui de acţiune), care caută tot timpul ceva ce nu găseşte. Impresia pe care o dă este că spiritul său doarme pe un pat de spini şi că existenţa lui este un supliciu: aşteaptă mereu ceva (o sumă de bani, de regulă) ce nu vine, trebuie să se vadă cu cineva pe care îl detestă, scrie unei autorități academice sau ministeriale și autoritatea în chestiune întârzie să-i răspundă și, când îi răspunde, răspunsul este negativ, în fine, totdeauna are ceva de rezolvat și – în eternă panică – nu ajunge să rezolve. Comunică toate acestea Sașei, terapeutul lui, revine a doua zi, în fine, **O.** este, la Paris sau la București, într-o continuă alarmă. Puse la un loc, aceste epistole alcătuiesc un jurnal intim voluminos, pe alocuri (mai ales spre sfârșit) dramatic. O mare corespondență, cea mai importantă – probabil – din literatura noastră, cu toate că, în aceste mesaje zilnice, nu vine aproape deloc vorba de literatură. Ceea ce este curios la un spirit scormonitor ca **O.** Citește în chip curent studii de istorie (arheologie) și, când află din reviste că s-a descoperit ceva în Crimeea sau în altă parte, cere numaidecât informații de la prieteni. *Istoria arheologiei* dovedește cât de vastă și cât de serioasă este informația sa în acest domeniu, iar corespondența sugerează faptul că literatura de ficțiune nu se află printre prioritățile sale. Citește într-un rând un roman de Émile Zola (*Pot-Bouille*) și este oripilat: „quelle lourde pâtée de saloperies". Nu sunt alte trimiteri în lunga lui activitate epistolară la cărți de literatură. **O.**, care cunoaște stilurile mari ale culturilor vechi și le definește bine în studiile de arheologie, nu este preocupat de teoriile privitoare la epică și nu are idei originale, cum are contemporanul său mai tânăr, Duiliu Zamfirescu, despre roman, un gen la modă. Curiozitatea lui merge spre istorie și preistorie, mai puțin după 1860 (când își publică în volum *Scenele istorice*...), spre literatura propriu-zisă. Pe scurt: în acest amplu jurnal intim care

este corespondența lui **O.** nu trebuie căutate opinii despre literatură, căci nu se află; se poate afla, în schimb, un meticulos, vast roman de familie al cărui personaj principal se luptă zilnic, ca un personaj balzacian, cu creditorii și scrie, tot zilnic, mesaje pline de combinațiuni himerice. G. Călinescu, criticul care-i acordă mai multă atenție decât alții, îi reconstituie (în ediția a doua din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*) biografia după datele din scrisori și face reflecții, în genere juste, despre acest destin neobișnuit în cultura noastră. Corespondența lui este, într-adevăr, un monument – cum s-a spus – în cultura noastră și ea așteaptă istorici literari și filologi pricepuți și devotați pentru ca monumentul să fie întregit și, acolo unde este cazul, tradus în limba română. Cele câteva mii de scrisori (nu toate interesante) constituie, în fond, partea cea mai originală a creației sale, cu mult – ca valoare culturală și estetică – peste literatura epistolară românească a secolului său. Acest vast jurnal intim (prin corespondență) vorbește de toate, de la luptele lui **O.** cu „huissierii" care-i ridică mobila din casă din pricina datoriilor neachitate până la drama sentimentală care l-a determinat să-și pună capăt zilelor în toamna anului 1895. Cele mai multe epistole le adresează soției, Sașa, alcătuind un roman conjugal atipic. G. Călinescu s-a inspirat din el și a creat în *Bietul Ioanide* un personaj memorabil, Elvira, soția înțelegătoare a arhitectului. Elvira, din fidelitate și admirație pentru soțul ei îndrăgostit de o femeie tânără, se duce și cere, în numele lui, mâna excentricei Cucly. Romanul sentimental al lui **O.** se încheie prost. Personajul central se sinucide, nu înainte de a lăsa trei scrisori, dintre care, una, sublimei Sașa. Scrie, de asemenea, amicului Anghel Demetriescu și lui Petru Poni, ministrul Învățământului. Se plânge în ele de reaua lui soartă și de felonia femeii care l-a trădat (Hortensia Racoviță, cu 30 de ani mai tânără decât el, fosta soție a lui Alexandru Davila). Mesajul către Anghel Demetriescu dezvăluie mai multe din secretele acestei tragedii. **O.** pledează, în continuare, culpabil. Dar culpabilizează și pe infama femeie fără inimă și fără conștiință, „prăpastia", „mormântul" vieții lui. Se teme de posibilele ei clevetiri murdare. Werther bucureștean nu mai este atât de sigur că dispariția sa aduce mângâiere și liniște. Nici că Hortensia este o „zână inspiratoare". **O.** vrea să-și curme zilele nu dintr-o mare iubire imposibilă, ca eroul lui Goethe, ci cu sentimentul că a căzut pradă unei pasiuni nenorocite pentru o femeie vulgară și trădătoare. Scenariul romantic coboară din sfera miturilor sublime ale erosului în lumea periferiei balcanice: „Amice Anghele, fără ca să fiu un om rău, nu ştiu cum s-a întâmplat de am avut mulţi, foarte mulţi vrăjmaşi şi detractori pe lumea aceasta. Puţini, din contra, au fost aceia care mi-au arătat întotdeauna o vădită simpatie. Printre aceştia ai fost şi d-ta. Poate chiar de aceea împrejurări cu totul nechibzuite te-au făcut să aibi asupra ultimilor ani ai vieţii mele – şi în mod cu totul indirect – o influenţă aşa de mare, aşa de hotărâtoare, încât o credinţă ca şi superstiţioasă mă îndeamnă astăzi, când ar trebui, după convenţiunile sociale, să-ţi urez veselie, a veni prin aceste rânduri să-ţi zic un rămas bun pe vecinicie. Fericitul chip ce ai de a preţui ale vieţii nu s-a potrivit cu violenţa şi cu idealurile patimilor mele. Într-o zi, ca în glumă, m-ai împins d-ta spre o cale, pe care eu, din nefericire, apucând-o orbeşte, ea m-a adus, peste patru ani şi jumătate, la prăpastia în care mă afund acum şi din care nu am putut scăpa, căci inima mi-era ferecată. Când uneori te vei mai gândi la mine cugetă, te rog, şi spune tuturor că nebun n-am fost, dar că, cu inima mea peste fire simţitoare, am căzut pradă uşurinţii şi vulgarităţii simţirilor unei fiinţe fără inimă, fără conştiinţă, lipsită chiar de acea pătrundere de minte ce ar fi făcut dintr-însa o zână inspiratoare a mult-puţinelor mele facultăţi intelectuale. Mi s-a întâmplat să iubesc şi alte femei în viaţa mea şi câteva din acelea au fost pentru mine îndemnătoare la cele mai bune şi mai alese ale mele lucrări. Aceasta însă, pe care am iubit-o mai mult decât pe oricare, a fost adevăratul mormânt al inteligenţei, al iluziilor, ba chiar şi al vieţii mele. De ce n-am judecat-o şi eu aşa precum o judecaseşi d-ta? Aş mai fi trăit poate ani mulţi încă, lucrând cu folos pentru toţi. Acum m-am dus! Arhanghelul Mihail cel răpitor de suflete a fost astăzi *dânsa* pentru mine. Să n-aibi însă d-ta mustrare! Dar iar, să nu laşi ca dânsa să-şi bată joc de memoria mea prin tot felul de murdare clevetiri, precum şi-a bătut joc de ultima parte a vieţii mele. Acestea, amice Anghele, ţi le spun rândurile de faţă cu prietenească limbă de moarte de la mine". **O.** n-a lăsat o operă de ficțiune care să-i justifice viața febrilă pe care a dus-o, a lăsat, în schimb, o corespondență uriașă care salvează totul: și biografia (de la uitare) și opera (de la puținătatea ei literară). Corespondența în sine este o operă fără

egal până acum în literatura română și este, indiscutabil, creația lui cea mai bună. G. Călinescu vorbește de „viața aproape ascetică a lui Odobescu". Scrisorile nu lasă această impresie, decât atunci când este vorba de preocupările lui științifice. Dar despre acestea, ca și despre literatură, **O.** notează foarte rar, s-ar spune aproape deloc, în această lungă cronică a banalităților cotidiene care ipotechează spiritul unui umanist romantic cu reverii clasicizante. ***E.S.***

Odobescu bate câmpii cu graţie pe simpla firmă verbală a vânătoarei. Pseudo-kinegheticos *e un pot-pourri bine armonizat, un magazin de bric-à-brac literar, cuprinzând orice obiect artistic, de la descripţia exactă de amator a unui tablou până la cuplet. Farmecul stă în scandalul de a surprinde pe un om atât de serios schiţând cancanul pe scara rulantă a bibliotecii lui înţesate cu autori greci sau de a ascunde litografii libertine în sala cu marii maeştri ai picturii.*

G. CĂLINESCU

Dispunând de o gândire complexă şi nuanţată, scriitorul şi-a creat un instrument sintactic adecvat în hipotaxele sale cu multe determinări, a căror armonioasă simetrie, perfect stăpânită, răspundea simţului său muzical. Odobescu este un scriitor care se ascultă când scrie. Deşi nu este orator ca Bălcescu, el este un om care vorbeşte chiar atunci când aşterne o pagină pe hârtie. Faptul acesta explică mulţimea locuţiunilor, a proverbelor, a formelor de adresare, a digresiunilor, a efectelor de umor din scrisul său. Operele sale sunt ale unui vorbitor sfătos care narează, îşi aminteşte, glumeşte şi transmite cunoştinţele adunate în bogata comoară a ştiinţei sale. Atitudinea aceasta se vădeşte nu numai în operele beletristice, dar şi în cele de ştiinţă, care posedă din această pricină o netăgăduită valoare literară.

TUDOR VIANU

Odobescu are spiritul fin al unui gourmet *împătimit de obiecte artistice, descoperite cu strădanie şi colecţionate cu grijă. El nu ne evocă numai pe personajul balzacian asediat de creditori, asupra căruia atrăgea atenţia Călinescu la lectura scrisorilor, dar şi pe Des Esseintes, care-şi inventează ambianţa imediată cu preţul unor mari cheltuieli şi deopotrivă cu dorinţa de a trăi aristocratic, în mijlocul unor lucruri frumoase. Dandy-ul revelat de corespondenţa din tinereţe devine cu vârsta un homo aestheticus.* […] *Paradoxul lui Odobescu este de a nu realiza viaţa decât în iluzia artei şi invers: el este un senzual în percepţiile estetice şi un estet în percepţia realului.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Scene istorice din cronicele Ţării Româneşti. Mihnea-Vodă cel Rău (1508–1510),* Bucureşti, 1857; *Scene istorice din cronicele româneşti. Mihnea-Vodă cel Rău. Doamna Chiajna*, Bucureşti, 1860; ed. pref. E. Lovinescu, Bucureşti, f.a.; ed. îngr. şi pref. Al. Dima, Bucureşti, 1935; ed. îngr. şi pref. N. N. Condeescu, Bucureşti, 1942; *Pseudo-cynegeticos. Epistolă scrisă cu gând să fie Precuvântare la cartea „Manualul vânătorului"*, Bucureşti, 1874; ed. îngr. şi introd. Al. Busuioceanu, Craiova, 1932; ed. îngr. şi pref. Şt. Bezdechi, Bucureşti, 1935; ed. îngr. Ion Pillat, Bucureşti, 1941; ed. îngr. J. Byck, Bucureşti, 1947; ed. îngr. G. Pienescu, Bucureşti, 1971; *Istoria arheologiei. Studiu introductiv la această ştiinţă*, I, Bucureşti, 1877; ed. îngr. şi introd. D. Tudor, Bucureşti, 1961; *Moţii şi Curcanii. 1785–1877,* Bucureşti, 1878; *Nea Frățilă* (în colaborare cu G. I. Ionnescu-Gion), București, 1882; *Petre Ispirescu*, Bucureşti, 1887; *Scrieri literare şi istorice*, I–III, Bucureşti, 1887; *Petrache Poenaru*, Bucureşti, 1889; *Le Trésor de Pétrossa*, I–III, Paris, 1889–1900; *Opere complete,* I–IV, pref. Ilarie Chendi, E. Carcalechi, Bucureşti, 1906–1919; *Opere literare*, îngr. şi introd. Scarlat Struţeanu, Bucureşti, 1938; *Opere alese*, I–II, introd. Al. Iordan, Bucureşti, 1941; *Scrieri alese*, I–II, îngr. şi pref. N. Mihăescu, Bucureşti, 1943; *Opere,* I–II, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1955; *Pagini regăsite*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1965; *Opere,* vol. I, îngr. G. Pienescu, Tudor Vianu şi Virgil Cândea, pref. Tudor Vianu, vol. II, îngr. Marta Anineanu şi Virgil Cândea, pref. Al. Dima, vol. IV, îngr. şi introd. Mircea Babeş, studii arheologice Radu Harhoiu şi Gh. Diaconu, vol. V, partea I, îngr. Marian Ciucă şi Alexandru Avram, introd. Alexandru Avram, vol. VIII–XIII, îngr. Nadia Lovinescu, Filofteia Mihai şi Rodica Bichis, introd. Al. Dima, Bucureşti, 1965–1996.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *passim*; Iorga, *Oameni*, I, *49–58*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *137–143*,VIII, *279–313*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *195*, *290–296*, *304–307*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *80–82*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *214–218*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *108–111*, VI, *205–206*, *493–495*; Al. Dima, *Al. Odobescu (Privire sintetică asupra operei şi personalităţii)*, Sibiu, 1935; Al. Iordan, *Contribuţii la cunoaşterea operei lui Alexandru Odobescu. Bibliografia completă a scrierilor lui Alexandru Odobescu*, I–II, Bucureşti, 1936; Călinescu, *Opere*, III, *972–975*, VI, *1020–1028*, VII, *216–217*, *752–760*, *802–803*, *931–932*, VIII, *376–381*; Perpessicius, *Opere*, VII, *377–386*; Streinu, *Clasicii*, *5–39*; Munteano, *Panorama, 66–67*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *303–309*, *Ist. lit.* (1982), *343–358*; Vianu, *Arta*, I, *196–205*; N.N. Condeescu, *Al. Odobescu şi „scenele" sale „istorice"*, Craiova, 1943; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *116–123*; Scarlat Froda, *Odobescu şi teatrul*, Bucureşti, 1957; Tudor Vianu, *Alexandru Odobescu*, Bucureşti, 1960; D. Păcurariu, *Al. I. Odobescu*, Bucureşti, 1966; Şerban, *Exegeze*, *56–112*; *Ist. lit.*, II, *705–739*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *504–511*; Săndulescu, *Lit. epistolară*, *103–112*; Gafiţa, *Faţa lunii*, *401–429*; Nicolae Manolescu, *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, Bucureşti, 1976; *Al. Odobescu interpretat de...*, îngr. şi pref. Rodica Pandele,

București, 1976; Cristea, *Arcadia*, *5–14*; *Dicţ. lit. 1900*, *637–643*; Şerban, *Ispita*, *44–50*; Piru, *Ist. lit.*, *107–112*; Doina Curticăpeanu, *Odobescu sau Lectura formelor simbolice*, București, 1982; *Alexandru Odobescu și corespondenții săi*, îngr. Filofteia Mihai și Rodica Bichis, București, 1984; Cioculescu, *Itinerar*, V, *189–202*; Manolescu, *Istoria*, I, *275–294*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *98–102*; Faifer, *Semnele*, *126–128*, *236–241*, *passim*; Paul Cornea, *Adevăratul Odobescu*, RITL, 1995, 3–4; *Dicţ. analitic*, I, *308–310*, III, *57–60*, *431–436*; *Dicţ. esenţial*, *586–590*; Mihăilă, *Scriitori*, *83–131*; Zamfir, *Panorama*, I, *276–284*. ***G.D.***

OECONOMU, Ciru (1848, Lunguleţu, j. Dâmbovița – 20.II.1910, Bucureşti), prozator, poet. Este fiul Mitanei şi al lui Gheorghe Economu. A urmat liceul la Bucureşti şi a făcut studii juridice la Paris, de unde s-a întors doctor în drept (1872). Procuror la Tribunalul Ilfov (1873–1875), apoi la Curtea de Casaţie din Bucureşti (1876), în 1879 ajunge secretar general la Ministerul de Justiţie, în 1882 procuror general la Curtea de Apel, iar în 1884 revine la Înalta Curte de Casaţie.

Ca scriitor, **O.** a debutat în 1870, cu versuri, la „Columna lui Traian". Ulterior a mai colaborat la „Revista contimporană", „Convorbiri literare", „Literatură şi artă română", „Convorbiri critice" ş.a. Poeziile sale, patriotice sau de dragoste, nu reuşesc să depăşească nivelul mediocrităţii. Este printre cei care au făcut cunoscută cititorului român lirica lui Charles Baudelaire, combinând *Bénédiction* şi *L'Albatros* sub titlul *Poetul* (1874). A tradus, de asemenea, din versurile lui Byron, Victor Hugo, Théodore de Banville. La legendele istorice în versuri, imitate fără aplicaţie după D. Bolintineanu, se adaugă şi prelucrările din Paul Déroulède (poezia *Le Clairon*, sub titlul *Cimpoierul*) şi din Eugène Manuel (*La Chanteuse*, sub titlul *Cerşetoarea*). Amplul poem *Babel*, publicat în „Revista contimporană" (1874), atestă totuşi disponibilităţi lirice. Alt poem, scris în franceză şi editat la Paris în 1871, *Bene merentibus*, este dedicat ostaşilor francezi căzuţi în războiul din 1870–1871. **O.** şi-a încercat talentul şi ca romancier, scriind *Răzbunarea lui Anastase* (1896) şi *Fiica lui Sejan* (1899), primul cu subiect din lumea Imperiului Bizantin, al doilea din lumea Imperiului Roman. Scriitorul e un bun şi minuţios cunoscător al epocilor descrise, mişcându-se cu uşurinţă printre personaje, moravuri şi intrigi de Curte. Interesul său principal se îndreaptă către viaţa socială, subiectul dovedindu-se un simplu pretext. Obiceiuri, tradiţii, organizare politică, forme de guvernământ – toate sunt urmărite din dorinţa evidentă de a cuprinde fapte cât mai numeroase. Informaţiile istorice sunt introduse fără ostentaţie, la fel şi descrierile de monumente, împrumutate adesea din tratate de istorie a arhitecturii. Ambele scrieri au în centru două tipuri de arivişti ca, de altfel, şi ultimul său roman, *Din Rucăr (Scene văzute)* (1905).

SCRIERI: *Bene merentibus*, Paris, 1871; *Cronici şi legende*, Bucureşti, 1890; *Răzbunarea lui Anastase. Linda. Un jubileu literar*, Bucureşti, 1896; *Fiica lui Sejan*, Bucureşti, 1899; *Din Rucăr (Scene văzute)*, pref. B. Delavrancea, Bucureşti, 1905.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *184–185*; D. Evolceanu, *„Răzbunarea lui Anastase"*, CL, 1896, 4; Caragiale, *Opere*, IV, *421–422*; V.A. Urechia, *„Răzbunarea lui Anastase. Linda. Un jubileu literar"*, AAR, partea administrativă, t. XIX, 1896–1897; D.C. Ollănescu, *„Fiica lui Sejan"*, AAR, partea administrativă, t. XXII, 1899–1900; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *112–113*; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *288–324*; *Dicţ. lit. 1900*, *643*; Barbu, *Romanul*, *199–200*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *509–510*. ***D.M.***

OGLINDA LITERARĂ, revistă care apare la Focşani, lunar, din ianuarie 2002, editată de Asociaţia Culturală „Duiliu Zamfirescu", sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Primul număr menţionează în caseta redacţională pe Florin Paraschiv (redactor-şef) și pe Gabriel Funica (redactor-şef adjunct). Din iulie 2002 componenţa redacţiei se schimbă, în casetă figurând o echipă alcătuită din Gheorghe Neagu (redactor-şef), Virgil Panait (redactor-şef adjunct) și Magda Ursache (consilier editorial). Articolul intitulat *Tendinţe* schiţează în linii mari programul publicaţiei: „Să reuşim să fim o grupare literară. Să reuşim să ne exprimăm într-un context european. [...] Să reuşim să nu pierim sufocaţi de magma subculturii şi a vulgului cultivat în clanuri şi caste mânate de interese obscure, dezumanizante". Încercând să răspundă acestor obiective, exagerate în raport cu posibilităţile ei, **O.l.** strânge în jurul său atât scriitori şi critici cunoscuţi, cât şi începători într-ale literaturii. Încă din primul număr Magda Ursache semnează rubrica de pamflet literar „Mânie liberă" (*Dihonia*, *Vergangenheitsbewältigung* ș.a.). Sunt prezenţi cu studii de istorie literară, cronici, comentarii vizând actualitatea culturală, versuri proză, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Const. Ciopraga, Al. Săndulescu (*Pe urmele diplomatului Duiliu Zamfirescu. Jurnal italian*, *Jurnal polonez*, *Duiliu Zamfirescu. Scrisori inedite către fiul său*), Emil Manu (*Scriitorii*

români în comentariul lui Mircea Eliade), Ioan Adam (*Caragiale. De la „Discursul îndrăgostit la Victimele istoriei”*), Petru Ursache (*Armaghedonul lui Cezar*, comentariu privind personalitatea poetică a lui Cezar Ivănescu), Liviu Grăsoiu (*Apariție accidentală?, Ștefan Augustin Doinaș* și alte contribuții la rubrica „Varia”), Mircea Dinutz (*Sub semnul lui Hermes* ș.a.), Paul Goma (*Săptămâna roșie. 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și evreii*), Nicolae Georgescu (numeroase contribuții vizând personalitatea și opera lui M. Eminescu), Victor Sterom (*Lamentația lui Leo Butnaru*), Grigore Vieru, Stelian Baboi, Theodor Codreanu, Tudor Ghideanu, Vasile Andru, Florentin Popescu, Gheorghe Istrate, Mircea Radu Iacoban, Adrian Dinu Rachieru, George Muntean, Mihai Cimpoi, Bogdan Ulmu ș.a., contribuțiile (și numele autorilor) fiind inegale valoric. Un aport meritoriu au scriitorii vrânceni, între care Gh. Neagu, Ștefania Oproescu, Virginia Paraschiv ș.a. Radu Comănescu este prezent cu studiile *Personajul pozitiv în literatura sumero-akkadiană*, *Avatarurile unui personaj – picarul* ș.a. Aristide Butunoiu, Constantin Miu, Mariana Vârtosu, Gabriel Berceanu, Dorina Costan dau note, recenzii, cronici literare, ca și Florin Paraschiv, care asigură și rubrica „Revista presei”. Prin materialul cultural, literar și de publicistică socială **O.l.** se înscrie, astfel, cel puțin în rândul celor mai active reviste focșănene, alături de „Milcovia”, „Ethnos” a lui Ion Diaconu sau de „Pro Saeculum”. ***R.Z.***

OGLINDA LUMII – WELTSPIEGEL – LE MIROIR DU MONDE – VILÁG TÜKRE, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 14 octombrie 1922 şi 28 mai 1934. Publicaţia e interesată strict de dimensiunea senzațională a cotidianului românesc şi internaţional, pe care îl prezintă preponderent prin imagini fotografice şi foarte puţin prin articole de analiză. Dintre rubrici se reţin: „Săptămâna”, „Moda”, „Actualitatea în caricatură”, „Jocuri”, „Sporturile”, „Pagina femeii”, „Pagina cinematografică”, „Notiţe ştiinţifice”. Interes literar prezintă traducerile din prozatori străini, cea mai mare parte nesemnate. Totuşi, câteva nume de traducători pot fi identificate. Unul dintre ei este Const. A.I. Ghica, tălmăcitor în 1923 şi 1924 din Zola, Maupassant, Théodore de Banville, Knut Hamsun, Georges Courteline, Arthur Conan Doyle, Tristan Bernard, Selma Lagerlöf, Walter Scott, Jack London ş.a. În 1924 Marcel Tiberiu oferă cititorilor nuvela lui Paul Bourget *Accidentul*. Alexandru Iosif traduce din Andersen *Regi, dame şi valeţi*, iar Rud. A. Knapp se opreşte asupra lui Maxim Gorki (*Mizeria unui copil*) şi A.P. Cehov (*Kolchas*). Din 1928 sub semnătura Lilly A. apar numeroase pagini din H.G. Wells, Martin Andersen Nexø, Alberto Casella, Clement Wood, Vladimir Korolenko ş.a. Miron Grindea traduce *Marşul nupţial* al Selmei Lagerlöf, optând, sub pseudonimul M.M. Geron, și pentru Ernest Hemingway (*Satul indian*). G. Rădulescu tălmăceşte din portughezul Eça de Queirós (*Comoara*), iar din Luigi Capuana, Luciano Zuccoli şi Mihail Zoşcenko traduce Liviu Andrei. În fine, Carol Drimer transpune din germană o piesă de Carmen Sylva (*Constantin Brâncoveanu*), un lung serial intitulat *A treia dragoste* (*Din viaţa pictorilor*) de H. Sienkiewicz, precum şi din Ilya Ehrenburg. Alţi traducători sunt C. Cristobald şi A. Nora. Printre autorii tălmăciţi se mai numără Blasco Ibáñez, Karel Čapek, Italo Svevo, E.A. Poe, Oscar Wilde. Numărul 7/1931 include însemnări sub titlul *În intimitate cu Gabriele D'Annunzio,* numărul 13/1932 conţine pagini dedicate centenarului Goethe, iar din Pirandello e tradusă nuvela *Râzi...* Numărul 44/1931 reproduce din ziarul brăilean „Ancheta” un articol al lui Panait Istrati, *De ce m-am retras la Brăila.* ***D.B.***

OIŞTEANU, Andrei (18.IX.1948, Bucureşti), etnolog, antropolog al culturii, prozator. Este fiul Bellei Oişteanu (n. Iosovici), traducătoare, ziaristă la Agerpres, şi al lui Mihail Oişteanu, profesor de istorie (numele inițial: Mihail Oigenstein); poetul Valeriu Oişteanu este fratele său. A făcut școala elementară (1955–1962) şi liceul (1962–1966) la Bucureşti. După absolvirea Facultăţii de Energetică a Institutului Politehnic din Capitală (1971), urmează cursurile de filosofie şi cultură indiană ţinute de Sergiu Al-George şi de Amita Bhose la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti şi mai târziu cursuri de istoria şi civilizaţia evreilor din Europa Centrală şi de Est, ţinute de Moshe Idel şi de Michael Silber la Central European University din Budapesta. Beneficiază și de o bursă de studii la University of Jerusalem (1997–2000), de alta în Germania, oferită de Institutul Goethe (2002), iar în 2005–2006 New Europe College îi acordă o bursă de cercetare în istoria religiilor din România. Din 2000 este profesor asociat la Centrul de Studii Ebraice din cadrul Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti, iar din 2003 cercetător

la Muzeul Naţional al Literaturii Române. În 2009 își susține doctoratul la Facultatea de Litere bucureșteană cu teza *Evreul imaginar.* Este membru fondator şi cercetător la Institutul de Istorie a Religiilor din cadrul Academiei Române (din 2008), preşedinte al Asociaţiei Române de Istorie a Religiilor, membru al Comisiei de Folclor a Academiei Române, al Asociaţiei de Studii Orientale, face parte din International Union of Anthropological and Ethnological Sciences (Londra) ș.a. Debutează în 1970 la revista „Amfion". Mai colaborează la „Contrafort", „Ethnologica", „Études et documents balkaniques et méditerranéens" (Paris), „International Journal for Romanian Studies" (Amsterdam), „Archaeus. Études d'histoire des religions", „Asclepios" (Bruxelles), „Lumea liberă" (New York), „New Observation" (New York), „Minimum" (Tel Aviv), „Revista de etnografie şi folclor", „Revista de istorie şi teorie literară", „Jurnalul literar", „România literară", „Dilema", „22", „Steaua", „Folclor literar", „Secolul 20", „Vatra", „Viaţa românească", „Ateneu", „Plural", „Observator cultural", „Orizont" ş.a. Volumul de debut, *Grădina de dincolo. Zoosophia*, îi apare în 1980. A semnat şi cu pseudonimul Andrei Ieremia. Câteva cărți i-au fost traduse în engleză, germană, italiană, franceză ș.a. I-au fost conferite mai multe distincții, între care Ordinul Național Steaua României în grad de Cavaler (2006).

Prima carte a lui **O.**, *Grădina de dincolo. Zoosophia*, reuneşte două eseuri de antropologie culturală: *Harap Alb*, un comentariu mitologic bazat pe lucrări ale lui Mircea Eliade, J. G. Frazer şi V.I. Propp, care propune o nouă lectură a basmului ca alegorie a unor rituri iniţiatice, şi *Zoosophia*, un „dicţionar-eseu" în care se examinează câteva animale fabuloase (unicornul, salamandra, aspida, vasiliscul, pasărea Phoenix) asociate unor concepţii morale, filosofice sau religioase. Altă lucrare, *Motive şi semnificaţii mito-simbolice în cultura tradiţională românească* (1989), porneşte de la motive mito-folclorice autohtone pentru a defini un model de gândire arhetipală centrat pe înfruntarea dintre Cosmos şi Haos. În studiile și eseurile din *Mythos & Logos* (1997) precizia informaţiilor şi reticenţa în faţa speculaţiilor hazardate se aliază cu o reală mobilitate a spiritului. Volumul include pagini de istoria religiilor de factură diferită, de la cele de antropologie culturală referitoare la practici magico-religioase sau la imaginea evreului în folclorul românesc la analiza sensurilor magico-rituale ale „dreptei" şi „stângii" sau la dialogul din 1984 cu Ioan Petru Culianu despre gnosticism, bogomilism şi nihilism. Revenind în amplul studiu *Cosmos vs. Chaos. Myth and Magic in Romanian Traditional Culture* (1999) – reluat ulterior în altă dispunere şi în formă revizuită în *Ordine şi haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească* (2004) – asupra unor subiecte care l-au preocupat mai demult, **O.** abordează în perspectivă comparatistă mai multe teme magico-rituale şi motive mitologico-religioase româneşti situate în context european (furtul astrelor de către demon, potopul, dendromitologia – cazul paltinului, balaurul şi solomonarul ca termeni ai unei ecuaţii mitice arhetipale –, magia erotică, fecioara legând fiara, labirintul, limba adamică, locuirea tradiţională), pentru a evidenţia importanţa confruntării permanente dintre haos şi cosmos ca elemente de semn contrar, coexistente în imaginarul popular românesc. În *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european* (2001; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, Marele Premiu al ASPRO ş.a.) **O.** urmăreşte modul în care s-au născut, au evoluat şi au supravieţuit (sau au dispărut) stereotipurile referitoare la evrei. Traseul acestei evoluţii începe cu felul în care este perceput evreul la nivelul culturii arhaice şi tradiţionale (legende, basme, balade, colinde, snoave, superstiţii, reprezentări iconografice) şi se încheie cu imaginea evreului la nivelul culturii „înalte" (literatură cultă, eseistică, publicistică, literatură sociopolitică în secolele al XIX-lea şi al XX-lea), fiind avută în vedere migrarea motivelor specifice „antisemitismului popular" în planul „antisemitismului intelectual". Perspectiva comparată este mereu prezentă, fie că este vorba de cercetarea diacronică a clişeelor, fie de contextualizarea lor zonală, perspectivă anunţată chiar de subtitlu. Altă analiză din perspectivă comparată evidenţiază în ce măsură imaginea evreului în cultura română diferă sau nu de imaginea altor „străini" cu care poporul român a conlocuit de-a lungul secolelor (maghiari, nemţi, romi, turci, armeni, greci). **O.** desenează portretul robot al aşa-numitului „evreu imaginar", format de-a lungul timpului din clişee, legende, superstiţii, spaime şi informaţii greşit asimilate. Măsurarea distanţei dintre portretul „evreului imaginar" şi cel al „evreului real" (distanţă variabilă în timp şi spaţiu) este una din metodele de antropologie culturală folosite de autor. Stereotipurile – negative sau aparent

pozitive – din care se compune „evreul generic”, „abstract” şi „virtual” sunt urmărite exhaustiv, de la portretul fizic şi profesional la cel moral şi intelectual, de la portretul magico-mitologic la cel religios, fiecare dintre aceste portrete fiind dezvoltat în câte o secţiune separată. Studiul de imagologie etnică este dublat de unul de antropologie vizuală, aproximativ două sute de ilustraţii susţinând demersul ştiinţific. După decenii de tabuizare a subiectului, această lucrare a declanşat o dezbatere vie. Și în *Narcotice în cultura română. Istorie, religie şi literatură* (2010; Premiul Special al Uniunii Scriitorilor), **O.** abordează doct, dar şi dezinvolt o temă multă vreme trecută sub tăcere în mediul românesc şi o studiază din perspectivă interdisciplinară, îmbinând antropologia culturală şi istoria mentalităţilor, etnologia şi istoria literaturii, lingvistica şi sociologia, filosofia şi istoria religiilor. Pe urmele cercetărilor de etnologie botanică ale lui Simion Florea Marian şi ale celor de mitologie comparată întreprinse de Mircea Eliade, el reconstituie în prima secvenţă a cărţii inventarul plantelor psihotrope din spaţiul autohton, evidenţiind utilizarea lor religioasă sau magică. În a doua parte a lucrării se investighează experienţa narcozei la savanţii şi artiştii români, îndeosebi la scriitori, din epoca veche la cea romantică sau simbolistă până la perioada postmodernă, precum şi la personajele create de aceştia. Propunând noi interpretări ale unor texte scrise de Ion Barbu sau de Mateiu I. Caragiale, autorul urmăreşte răsfrângerea literară a faptelor de viaţă şi asociază fenomenul consumului de narcotice formulelor estetice evazioniste şi subversive, de depăşire a graniţelor realului. Microromanele parabolice publicate de **O.** în *Cutia cu bătrâni* (1995) îi continuă firesc lucrările ştiinţifice, transpunând în ficţiune problematica sinuciderii din eseistica lui Albert Camus (*Comisionarul*) sau reconstituind misterul unor individualităţi prin colajul baroc al amintirilor şi al viziunilor trezite de colecţia mateină de obiecte stranii (*Arhivarul*). Prozele trădează o anumită ariditate livrescă, dar şi uşurinţa asociativă şi familiaritatea cu simbolul, proprii specialistului în mitologie comparată.

SCRIERI: *Grădina de dincolo. Zoosophia*, Cluj-Napoca, 1980; ed. 2, Iaşi, 2012; *Motive şi semnificaţii mito-simbolice în cultura tradiţională românească*, Bucureşti, 1989; *Cutia cu bătrâni*, pref. Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, 1995; ed. 3, Iaşi, 2012; *Mythos & Logos*, Bucureşti, 1997; ed. 2, Bucureşti, 1998; *Cosmos vs. Chaos. Myth and Magic in Romanian Traditional Culture*, Bucureşti, 1999; ed. (*Ordine şi haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească*), Iaşi, 2004; *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, Bucureşti, 2001; ed. 3, Iaşi, 2012; *Religie, politică și mit. Texte despre Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu*, Iaşi, 2007; *Narcotice în cultura română. Istorie, religie şi literatură*, Iaşi, 2010; ed. 2, Iaşi, 2011. **Traduceri:** Ioan Petru Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*, postfaţa edit., Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Gabriela Oişteanu).

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, [*Andrei Oişteanu*], LCF, 1980, 9, CNP, 1990, 25, „22”, 1999, 22; Mircea Muthu, *„Grădina de dincolo”*, ST, 1980, 9; Cezar Ivănescu, *Andrei Oişteanu*, LCF, 1982, 36; Paul P. Drogeanu, *Cosmos şi Haos*, LCF, 1990, 30; Paul H. Stahl, *Motifs et significations mytho-symboliques*, „Études et documents balkaniques et méditerranéens”, 1993, 17; Ioana Pârvulescu, *Un obiect straniu*, RL, 1995, 24, 25; Barbu Cioculescu, *Andrei Oişteanu şi cutia cu bătrâni*, JL, 1995, 37–40; Ioan Stanomir, *„Mythos & Logos”*, LCF, 1997, 29; Victor Neumann, *Studii de antropologie culturală*, RL, 1997, 35; Andrei Cornea, [*Andrei Oişteanu*], „22”, 1998, 5, 2001, 477, „Realitatea evreiască”, 2001, 151–152, ALA, 2006, 836; Alexandru Paleologu, *O carte de antropologie culturală şi politică*, „Sfera politicii”, 1998, 62; Z. Ornea, *Prejudecăţi antisemite*, RL, 2000, 33; Sorin Antohi, *„Imaginea evreului în cultura română”*, „22”, 2001, 21; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *510–511*; Nicu Gavriluță, *Imagologia lui Andrei Oişteanu*, OC, 2002, 107; Ion Bogdan Lefter, *Teme „fierbinţi”*, OC, 2002, 121; Paul Goma, *Basarabia şi evreii*, JL, 2002, 11–12; Boris Marian, *O dezbatere despre antisemitism*, „Ultima oră” (Tel Aviv), 2003, 2443; Borbély, *Cercul*, *67–75*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *663–665*; Cosmin Ciotloş, *Iluziile literaturii române*, RL, 2010, 30; Angelo Mitchievici, *Nocturnele psihedelice ale lui Andrei Oişteanu*, „22”, 2010, 31. ***A.C.***

OIŞTEANU, Valeriu (3.IX.1943, Karaganda, Kazahstan), poet. Este fiul Bellei Oişteanu (n. Iosovici), translatoare, ziaristă la Agerpres, şi al lui Mihail Oişteanu, profesor de istorie (numele inițial: Mihail Oigenstein); antropologul cultural Andrei Oişteanu este fratele său. A urmat la Bucureşti liceul (1956–1961) şi Facultatea de Chimie Industrială a Institutului Politehnic (1961–1966). Din 1967 până în 1972 a lucrat ca redactor al emisiunii „De toate pentru toți” la Radiodifuziunea Română. În 1972 părăseşte ţara, peregrinează prin Italia, Franța, Israel, India, Nepal, iar în 1973 se stabileşte în Statele Unite ale Americii, la New York. Debutează în 1964, la „Luceafărul”, cu versuri. Poemul în trei părţi *Peisaj spaniol* este tipărit în „Povestea vorbii”, suplimentul literar al revistei „Ramuri” (1966), inițiat și girat

de Miron Radu Paraschivescu. Poeziile şi le strânge în mai multe volume, publicate în țară și în SUA, în română și engleză, seria fiind deschisă de *Proteze* (1970).

Versurile lui **O.**, îndeajuns de provocatoare, au reţinut atenţia lui Miron Radu Paraschivescu. Fixate în „peisaj spaniol”, secvenţe dure până la macabru (cimitire ce „fac naveta între ele şi închisoare”, „plutonul de execuţie plecat în vacanţă”, „corul de copii debili şi puşcăriaşi”) ori festivităţi-şablon puteau fi identificate şi în spaţiul românesc al anilor de comunism: „Pentru cetăţenii de onoare ai acestui ciudad/ Însuşi primarul croşetează copii premiaţi/ Fiecare se prezintă cu partea sa de animale/ Cine vrea să facă prezentările cu eroul naţional/ să-ntindă mâna prin ghişeul din stânga statuii”. Dar curajul constă în primul rând, cum se va vedea în volumul *Proteze*, în sfidarea canoanelor estetice şi a logicii curente, în asociaţiile năstruşnice de noţiuni şi de idei prin care **O.** se înscrie deliberat în descendenţa avangardiştilor români, invocaţi şi evocaţi ulterior în propria creaţie. Poeziile (majoritatea fără titlu) dezvăluie apetitul unui observator care înregistrează o realitate deformată de bizarerie şi caricatural. Uneori, cu aparentă nevinovăţie, sunt strecurate aluzii precum: „Armatele secrete decimează/ Litera maşinii de scris/ Acordul vamal corodează panglica indigoului/ Degetele se uzează până la umăr/ Numai semne de punctuaţie/ Instaurarea tremei e o cauză comună/ Peste această răzvrătire a clapelor” (*Mâinile cresc pe zidul terasei*). Plecând din ţară, publică sub o semnătură uşor adaptată, Valery Oisteanu, iar în 1977 întemeiază Poets & Artists Surreal Society. El propune un concept pe care îl numește „jazzoetry” sau „comuniune poetico–șamanistă”, definit ca îmbinare artistică multimedia. Între 1973 şi 1995 organizează expoziţii de artă şi literatură dadaistă şi suprarealistă, între care şi The Romanian Contribution to Dadaism and Surrealism în 1981, o amplă expoziţie artistică şi documentară la Franklin Furnace Gallery. Între 1986 şi 1995 este redactor la „COVER. Arts New York”, magazin lunar independent, în care publică el însuşi poezii şi traduceri, susţinând şi rubrica de artă avangardistă „Wall Patrol” (semnată Valery Gallery). Îi apar aici, precum şi în alte reviste americane, traduceri din scrierile lui Urmuz, Tristan Tzara, D. Trost, Gherasim Luca, Gellu Naum ş.a., în timp ce în „Mele”, „Micron” ș.a. figurează cu versuri în limba română. În 1996, cu prilejul centenarului Tristan Tzara, prezintă mai multe spectacole dadaiste la Centrul Cultural Român din New York, la Praga, München şi Bucureşti. Preocupat și de culturile primitive orientale, realizează filme documentare în Indonezia, India, China, Thailanda. După 1989 a revenit în spaţiul cultural românesc, colaborând cu versuri la „Contrapunct”, „România literară”, „Luceafărul”, „Jurnalul literar”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Viaţa românească”, „Observator cultural” ș.a., unde uneori mai sunt incluse, în traducere, comentarii despre actualitatea literară sau larg artistică, americană îndeosebi. Pe de altă parte, reflexivitatea camuflată sub teribilisme juvenile în volumul de debut trece în prim-planul liricii de maturitate a lui **O.**, unde accentul cade pe problemele existenţiale, soarta poeţilor și a poeziei, a artei în general, nu o dată discursul său căpătând tonalităţi profetice: „Tuturor, vă spun, sufletul s-a dus/ Sufletul artei trebuie reînviat/ Reîncarnat, recapturat, recirculat/ Restaurat şi renăscut/ Trezit apoi din somnul fără vis/ Din somnul adânc!” (*Statutul artei şi arta statutului*).

SCRIERI: *Proteze*, Bucureşti, 1970; *Underground Shadows*, New York, 1977; *Underwater Temples*, New York, 1979; *Do Not Defuse*, New York, 1982; *Vis-à-vis Bali*, New York, 1985; *Passport to Eternal Life*, New York, 1990; *Moons of Venus*, New York, 1992; *Temporary Immortality*, New York, 1995; *Zen Dada. Meditations on the Third Millenium*, New York, 1999; *Poeme din exil*, Pitești, 2000.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, *„Proteze”*, RL, 1970, 38; Ion Pop, *„Proteze”*, TR, 1970, 42; Laurenţiu Ulici, *„Proteze”*, CNT, 1970, 46; [*Valeriu Oișteanu*], CNP, 1990, 32 (grupaj special); Adrian Mihalache, [*Valeriu Oișteanu*], DM, 1996, 191, CNT, 2001, 5, OC, 2010, 288; Luminița Marcu, *Dada for ever*, RL, 1999, 32; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *511–512*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *212–214*; Ovidiu Morar, *Un ultim mohican al Poeziei*, CNT, 2004, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, *399–400*; Manolescu, *Enciclopedia*, *555*; Iolanda Malamen, *Lumea ca sens și cuvânt*, LCF, 2011, 30. ***M.P.-C.***

OJOG, Ion (24.VII.1896, Dorohoi – 12.III.1961, Bucureşti), poet. Este fiul Cleopatrei (n. Săraru) şi al lui Constantin Ojog, jurist; e unchiul scriitoarei Rodica Ojog-Braşoveanu. A fost elev al Liceului Internat din Iaşi, pe care l-a absolvit în 1914. Mobilizat, participă la Primul Război Mondial şi pe front se îmbolnăveşte de tuberculoză. Urmează, în primii ani postbelici, Facultatea de Drept a Universităţii din Iaşi. După încheierea studiilor e magistrat (substitut de procuror, procuror), avocat (până

în 1946, când i se interzice practicarea avocaturii în urma epurării politice a barourilor). A trăit la Dorohoi până în 1940, mutându-se apoi la București, unde frecventează ocazional cenaclul Sburătorul. **O.** era apreciat ca fermecător partener de conversaţie şi cultiva cu talent „comerţul" epistolar, dar existenţa lui s-a plasat sub semnul discreţiei. A debutat cu poezie în 1918 la „Noui orizonturi" (Dorohoi), iar editorial în 1929 cu volumul de poezii *Pridvoare*. Colaborează mai ales cu versuri la „Gazeta Dorohoiului" (1919), „Convorbiri literare", „Adevărul literar şi artistic", „Cugetul românesc", „Flacăra", „Luceafărul", „Basarabia literară", „Cetatea Moldovei", „Curentul magazin", „Floarea soarelui", „Dacia rediviva" ş.a., semnând şi I. Citta; e prim-redactor la revista „Transilvania" (1942). După 1947 continuă să scrie, dar nu mai publică nimic.

La debut **O.** se înfăţişează publicului „cu versuri de aleasă şi nobilă factură parnasiană", cum spunea Perpessicius. Producţia lui din anii '40 a suscitat însă şi rezerve din partea aceluiaşi critic, care, referindu-se la volumul *Stema din vâltoare* (1943), observa: „Fără să putem vorbi de afectare şi nici chiar de un anume gongorism, nu e mai puţin adevărat, totuşi, că stăruie în poemele de astăzi ale d-lui Ojog oarecare manierisme şi oarecare preţiozitate, ce se reflectă şi în imaginile de tot atâtea ori artificioase". Evoluţia liricii lui **O.** a tins către o domolire a accentelor de dinamism, către întunecarea vitalismului iniţial. Se regăsesc filoane, formule şi modalităţi comune poeziei româneşti din epocă, ecouri din George Bacovia, Lucian Blaga, Ion Barbu. Nu originalitatea e prima însuşire, ci preocuparea vădită pentru perfecţiunea formală. Este o poezie de notaţie, de consemnare a unei stări, de meditaţie subtilă, ferită de retorism. Eleganţa versificaţiei atestă îndelunga şlefuire. Sunt utilizate cu graţie formele fixe, **O.** fiind un virtuoz al catrenului şi un meşteşugar al terţinei; el cultivă puritatea formală şi tradiţia madrigalescă. Pe rând şi cu egală participare poetul dă glas melancoliei nocturn-autumnale într-un peisaj urban sumbru şi ostil; se poate recunoaşte o melancolie bacoviană (fără tragismul lui Bacovia), contemplativă. Trăieşte însă şi stări de jubilaţie în peisaj marin şi însorit, stăruind în descripţia, de un erotism rafinat, estetizant, a nudului feminin. Peisajul rustic, silvestru sau montan e valorizat liric fără idilizări convenţionale, fiind corelat uneori cu evocări paseiste, menţinute la nivelul sugestiei; destule poeme amintesc de Blaga, cel din *În marea trecere* (un poem e intitulat chiar *Despre Trecerea-cea-mare*). Notabile sunt câteva crochiuri discret exotice, cu recuzită orientală: *Zugrăveli dintr-un chioşc (ceramică chineză)*, *Panopticul pisicii mele*. Varietatea prozodică şi tematică a versurilor acestui poet sumbru şi luminos, tensionat şi calm, nocturn şi solar, contemplativ şi „activ" e cumpănită de omniprezenţa unificatoare a unei stări de nostalgie fără accente acute.

SCRIERI: *Pridvoare*, Bucureşti, 1929; *Amiezi târzii*, Bucureşti, 1940; *Stema din vâltoare*, Bucureşti, 1943; *Amurguri vechi*, Bucureşti, 1947.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *301–303*, IX, *100–102*, X, *213–215*; A.N., *„Pridvoare"*, ALA, 1929, 437; M.P. [Mihai Popescu], *„Pridvoare"*, CL, 1930, 1; Ion Şiugariu, *„Stema din vâltoare"*, RFR, 1943, 8; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *512–513*; Nae Antonescu, *Ion Ojog (1896–1961)*, PSS, 2001, 8.

N.Br.

OJOG-BRAŞOVEANU, **Rodica** (28.VIII.1939, Bucureşti – 2.IX.2002, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Anei Ojog, profesoară, şi a lui Victor Ojog, avocat; poetul Ion Ojog îi era unchi.. Copilăria e pentru **O.-B.** una tulbure, tatăl său fiind de mai multe ori arestat şi întemniţat, ca fost deputat liberal. La Bucureşti urmează primele clase la Maison des Français, apoi liceul (1948–1955), iar la absolvire se înscrie la Facultatea de Drept. În 1956 este exmatriculată şi arestată sub acuzaţia de solidarizare cu susţinătorii revoltei anticomuniste din Budapesta. În 1962, reabilitată politic după un an petrecut ca muncitoare într-o fabrică de medicamente, intră, la Iaşi, la Facultatea de Ştiinţe Juridice, pe care o va absolvi însă în 1967 la Universitatea din Bucureşti. Profesează doar șapte ani, renunțând definitiv la avocatură și dedicându-se scrisului.

O.-B. debutează în literatura (de consum) cu un scenariu de televiziune *Crima din Cişmigiu* (1969), publicând şi romanul *Moartea semnează indescifrabil* în 1971, iniţial apărut sub formă de foileton într-un supliment literar vâlcean. Modelele preferate sunt Edgar Wallace, Georges Simenon, Conan Doyle, iar dintre autorii români se apropie de Theodor Constantin şi de Haralamb Zincă. A fost supranumită, în paginile revistei „Săptămâna", „Agatha Christie a României", romanciera engleză fiind de altfel etalonul cel mai evident în cărţile ei, care înainte de 1989 se vindeau în tiraje fabuloase. Personajul notabil este Melania Lupu (inspirat dintr-o

eroină secundară a filmului *Aeroportul*), căreia romanciera îi dă şi un confident – pe motanul Mirciulică, după cum altă protagonistă, comisarul Minerva Tutovan (personaj inspirat de propria profesoară de matematică), îl va primi drept partener pe canişul Spiridon. Fascinată de faimoasa Cancelarie Neagră a lui Constantin Cantacuzino, **O.-B**. va lansa un ciclu de cinci romane despre domnia de douăzeci şi cinci de ani a lui Constantin Brâncoveanu, făcând trecerea de la *policier* la genul istoric à la Dumas; personajul central este „logofătul de taină” Radu Andronic, care, după ce moare în primul volum, este „reînviat” la cererea cititorilor. Alt roman, *Întâlnire la „Elizeu”* (1983), se inspiră din fapte reale din vremea Primului Război Mondial. Autoarea, care stăpâneşte la fel de bine şi arhaismele, şi argoul, scrie şi o piesă de teatru, *Cursa de Viena* (după romanul *Plan diabolic*, 1974), pusă în scenă în 1984 la Teatrul Giuleşti din Bucureşti. Realizează şi o serie de scenarii TV: *Şantaj* (1981, după romanul *Omul de la capătul firului*, 1973), *A doua variantă* (1984), *Enigma* (1995–1996), *Poveste imorală* (1998). Cea mai reuşită carte rămâne însă *Cianură pentru un surâs* (1975), unde, ca şi în *Bună seara, Melania!* (1975), se articulează întâmplări senzaţionale pornind de la furtul a două tablouri: *Vânătorul* lui Rembrandt şi *Femeia cu evantai* de Goya. Schema eliminării pe rând a vecinilor (prin plasarea cianurii în plombe) este preluată din *Zece negri mititei* de Agatha Christie, iar Melania Lupu se joacă simultan de-a detectivul şi de-a infractoarea. Posibilităţile de improvizaţie ale autoarei par nesfârşite: în *Spionaj la mănăstire* (1972), de exemplu, având în centrul intrigii pe maiorul Minerva Tutovan, o „doamnă de fier”, ajutată de naivul şi docilul căpitan Dobrescu, s-ar putea spune că **O.-B**. foloseşte intertextul şi ironia postmodernă. Procedeele sunt reluate în ciclul dedicat agentului secret al lui Altân-Bey, unde printr-o decupare secvenţială se începe cu sfârşitul, întâmplările primei cărţi fiind cele ale finalului de domnie a lui Brâncoveanu, iar celelalte romane narând peripeţii anterioare. După ce schimbă registrul de la romanul poliţist la cel de capă şi spadă, scriitoarea ia în răspăr gustul publicului pentru senzaţional şi paranormal în *Coşmar* (1992), cu o falsă intrigă SF-horror. De la genul thriller trece şi la romanul erotic, ceva mai siropos, dar şi el pigmentat cu spionaj, ca în *Să nu ne uităm la ceas* (1989), observându-se predilecţia autoarei pentru întâmplări din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. După 1989 prolifica prozatoare încearcă să-şi adapteze registrul narativ la ordinea zilei, ca în *Crimă prin Mica publicitate* (1991), bunăoară, dar o face cu mai puţin aplomb, ultimele cărţi nemaiatingând succesul din comunism. Va reveni şi la personajul favorit, Melania, în ultimul roman din serie, *O toaletă à la Liz Taylor* (1992). Un roman al soţului său, actorul Cosma Braşoveanu, *Fiara*, rămas neterminat la moartea lui fulgerătoare, este finisat de **O.-B.**

SCRIERI: *Moartea semnează indescifrabil*, Bucureşti, 1971; *Enigmă la mansardă*, Bucureşti, 1971; *Spionaj la mănăstire*, Bucureşti, 1972; *Cocoşatul are alibi*, Cluj, 1973; *Omul de la capătul firului*, Bucureşti, 1973; *Minerva se dezlănţuie*, Bucureşti, 1974; *Plan diabolic*, Bucureşti, 1974; *Cianură pentru un surâs*, Cluj-Napoca, 1975; *Bună seara, Melania!*, Cluj-Napoca, 1975; *Agentul secret al lui Altân-Bey*, Bucureşti, 1976; *Panică la căsuţa cu zorele*, Bucureşti, 1977; ed. (*Un stilet cu șampanie*), Bucureşti, 1999; *Anchetă în infern*, Bucureşti, 1977; *Al cincilea as*, Bucureşti, 1978; *Logofătul de taină*, Bucureşti, 1978; *320 de pisici negre*, Cluj-Napoca, 1979; *Ochii jupâniţei*, Bucureşti, 1980; *Ştafeta*, Bucureşti, 1981; ed. (*O bombă pentru Revelion*), Bucureşti, 1999; *Letopiseţul de argint*, Bucureşti, 1981; *Nopţi albe pentru Minerva*, Bucureşti, 1982; *Întâlnire la „Elizeu”*, Bucureşti, 1983; *Anonima de miercuri*, Bucureşti, 1984; *Cursa de Viena*, Bucureşti, 1984; *Apel din necunoscut*, Bucureşti, 1985; *Violeta din safe*, Bucureşti, 1986; *Dispariţia statuii din parc*, Bucureşti, 1987; *Vulturul de dincolo de cornul lunii*, Bucureşti, 1988; *Să nu ne uităm la ceas*, Bucureşti, 1989; *A înflorit liliacul*, Bucureşti, 1990; *Crimă prin Mica publicitate*, Bucureşti, 1991; *Coşmar*, Bucureşti, 1992; *Melania şi misterul din parc*, Iași, 1992; *O toaletă à la Liz Taylor*, Bucureşti, 1992; *Cutia cu nasturi*, Bucureşti, 1994; *Poveste imorală*, Bucureşti, 1998; *Un blestem cu domiciliu stabil*, Bucureşti, 1998; *Telefonul din bikini*, Bucureşti, 1999; *Bărbaţii sunt nişte porci*, Bucureşti, 2000; *Grasă şi proastă*, Bucureşti, 2000; *Răzbunarea sluţilor*, Bucureşti, 2000; *Necunoscuta din congelator*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Spionaj la mănăstire”*, RL, 1973, 17; Magda Ursache, *„Cocoşatul are alibi”*, CRC, 1973, 36; Val Condurache, *„Omul de la capătul firului”. „Plan diabolic”*, CL, 1974, 4; Romul Munteanu, *Rodica Ojog-Braşoveanu*, „Flacăra pentru minte, inimă şi literatură”, 1974, 10; Valentin Taşcu, *Arheologia spiritului sau Proza istorică*, ST, 1977, 1; Emil Manu, *„Anchetă în infern”*, „Pentru patrie”, 1977, 12; Irina Petraş, *Secţiuni în proza feminină contemporană*, T, 1984, 7; Mădălina Ojog-Pascu, *A fost Agatha Christie a României – Rodica Ojog-Braşoveanu*, pref. Florentina Chivu, Bucureşti, 2003; Popa, *Ist. lit.*, II, *942*. ***A.MI.***

OLAHUS, Nicolaus (10.I.1493, Sibiu – 15.I.1568, Bratislava), cărturar, istoriograf, poet. Descendent al unei vechi familii voievodale româneşti, origine des invocată de umanistul european de mai târziu, **O.** este al doilea din cei patru copii ai sibiencei Barbara Hunsar şi ai argeşanului Stoian (Ştefan), fiul unui boier Mânzilă; se înrudea cu Vlad Ţepeş, Mihnea cel Rău şi Iancu de Hunedoara. Refugiat în Transilvania, Ştefan respinge la un moment dat sprijinul vărului său Matei Corvin pentru a dobândi tronul Ţării Româneşti, preferând viaţa liniştită de jude crăiesc în Orăştie. **O.** îşi începe învăţătura la şcolile săseşti din Sibiu şi Orăştie, pentru a-şi continua studiile, între 1505 şi 1512, la şcoala capitulară din Oradea, modelată după profilul umanist apusean, incluzând, în două cicluri, gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, geometria, astronomia şi muzica. Din 1510 va fi paj la Curtea din Buda a regelui Vladislav II până la moartea acestuia, în 1516. Urmează un deceniu dedicat studiului şi vieţii ecleziastice: secretar episcopal şi canonic de Pécs (1518), arhidiacon de Komáron (1522) şi canonic-lector (director de studii) la Strigoniu (Esztergom). Calităţile dobândite îl recomandă în 1526, într-un moment de restrişte pentru soarta Ungariei, pentru funcţia de secretar şi consilier al regelui Ludovic al II-lea, iar după moartea acestuia în dezastrul de la Mohács va îndeplini cu fidelitate aceleaşi îndatoriri pe lângă regina văduvă, Maria de Habsburg, însoţind-o în exil. Cinci ani pribegeşte prin Europa, pe la Bratislava, Viena, Linz, Innsbruck, rămânând un timp la Augsburg, unde, ca mandatar regal în Dieta Imperială, va pleda, zadarnic, pentru o coaliţie antiotomană. În 1531 asistă la instalarea suveranei sale ca regentă în Ţările de Jos. Se acomodează noii situaţii, locuind în mai multe oraşe: Gand, Bruges, Mons, Louvain, pentru a se fixa pentru următorii zece ani la Bruxelles. Este perioada de maximă europenizare a umanistului **O.** Prin poziţia de politician şi diplomat la Curtea regentei, propovăduieşte concordia între state, neuitând interesele patriei adoptive. Stabileşte relaţii cu personalităţi princiare (Ferdinand I de Habsburg, împăratul Carol Quintul, fraţii regentei), ecleziastice (papa Clement al VII-lea, cardinali, episcopi), cu scriitori şi filosofi umanişti (o prietenie epistolară privilegiată îl leagă de Erasm din Rotterdam), regăsindu-se, alături de savanţi, erudiţi, profesori clasicişti, într-o veritabilă „republică a literelor". Îşi scrie în Ţările de Jos majoritatea operei

– lucrări istorice, corespondenţă, poezii, după ce, mai tânăr fiind, produsese un tratat de alchimie sub pseudonimul Nicolaus Melchior. Revine la Buda în 1542, pentru a îndeplini noi misiuni politice, şi la conducerea Bisericii Catolice, fiind considerat timp de un sfert de veac omul providenţial pentru regatul ungar. Este consilier şi cancelar aulic, episcop de Zagreb din 1543, episcop de Agria (Eger) în 1548, arhiepiscop de Strigoniu (1553) şi – supremă recunoaştere a meritelor sale excepţionale puse în serviciul Casei de Habsburg – este numit regent al Ungariei (1562). Prinţ al Bisericii, **O.** îl încoronează pe Maximilian ca rege al Ungariei şi tot el rosteşte discursul funebru la moartea lui Ferdinand I. Diploma de reînnobilare ca baron imperial, în 1548, îi va reaminti originea şi genealogia ilustră ce îl legau de vechi familii domnitoare româneşti. Detractorii şi invidioşii nu au lipsit să se manifeste în faţa acestei personalităţi proeminente. Din cauza războaielor religioase dintre catolici şi luterani, **O.** se află pe câmpul de luptă de la Mühlberg (1547) şi mai târziu la asediul cetăţii

Ovár (1566). Ofensiva religioasă pe care o susţine **O.** împotriva Reformei s-a orientat spre o renaştere a catolicismului prin dezbateri doctrinare în sinoadele diecezane pe care le-a organizat. A lansat el însuşi cărţi de ritual catolic şi pastorale pentru preoţi. În acelaşi timp are merite incontestabile în restructurarea învăţământului de toate gradele, până la cel universitar, la Tyrnavia (Trnava) (1566), iniţiativele sale abordând şi studiile clasice, şi educaţia estetică (muzica, declamaţia). Reformele profunde pe care le face se vor extinde în centrul Europei, ajungând până în Transilvania. După el au rămas şi edificii culturale în stil renascentist baroc la Viena şi la Tyrnavia, unde a şi fost înmormântat.

Opera lui **O.** pare să fi fost mai cunoscută contemporanilor – circulând în manuscris, prin vehiculul universal al limbii latine – decât posterităţii, care o primeşte în ediţii bilingve incomplete şi în traduceri lacunare. Două lucrări istorice, *Hungaria* şi *Atila*, finalizate în 1536, la cererea regentei Maria, reprezintă o monografie şi un capitol de etnogeneză dintr-un proiect mai vast, nerealizat. *Hungaria* este o bogată monografie istorică, geografică, economică şi etnografică, cuprinsă în nouăsprezece capitole, dintre care opt sunt dedicate Ţărilor Române. Autorul dă importante amănunte biografice legate de neamul său din Ţara Românească, „patria mea paternă”, dar şi date precise despre organizarea statală şi militară a muntenilor şi moldovenilor, despre relaţiile lor cu vecinii unguri, poloni, turci, detalii despre obiceiurile, portul şi limba lor de origine latină. În cele două capitole despre Transilvania vorbeşte despre frumuseţea şi bogăţia legendară a provinciei, despre cetăţile şi oraşele ei şi despre existenţa celor patru naţiuni (valahii fiind, conform vestigiilor arheologice, urmaşii romanilor). **O.** este, se pare, primul român care afirmă în scris unitatea de neam, de origine şi de limbă a românilor din Ţara Românească, Moldova şi Transilvania. Pentru ideile sale va fi citat de stolnicul Constantin Cantacuzino, de Samuil Micu şi Timotei Cipariu. În *Atila*, lucrare de erudiţie, specifică istoriografiei umaniste, se exaltă virtuţile războinice, cu scopul de a revigora curajul ungurilor, copleşiţi de jugul otoman. Cărturarul îmbină componenta documentară şi calitatea oratorică a discursului, vivacitatea portretelor şi dinamismul scenelor de luptă. Altă lucrare, *Chronicon*, poate fi considerată un fragment de istorie contemporană, consemnând cele mai importante evenimente ale unui secol, de la 1464 (încoronarea regelui Matei Corvin) până la 1558 (învestirea ca împărat a lui Ferdinand I de Habsburg). Pe de altă parte, decretat de contemporani *poeta ornatissimus*, **O.** nu face decât să se supună convenţiilor epocii, versificând cu dexteritate în latină câteva duzini de *Carmina*. Sunt reunite, astfel, epitafuri – celebre rămân „elegiile” compuse în 1536 la moartea prietenului Erasm din Rotterdam şi a fratelui Matei, influenţate, ca ton, de *Tristele* lui Ovidiu –, compoziţii ocazionale, distihuri către amici, câteva satire şi epigrame. O vastă corespondenţă (de peste şase sute de epistole), purtată cu personalităţi politice, diplomatice, ecleziastice şi culturale din epocă, este spaţiul de comunicare, într-o latină concisă, elegantă, a noutăţilor ştiinţifice şi a problemelor din viaţa publică. Preţioase sunt, mai ales, cele 29 de scrisori adresate lui Erasm între 1530 și 1536.

SCRIERI: *Carmina*, îngr. I. Fogel şi L. Juhász, Leipzig, 1934; *Carmina*, în Şt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, pref. Ioan Lupaş, Aninoasa-Gorj, 1939; *Texte alese*, îngr. şi introd. I. S. Firu şi Corneliu Albu, Bucureşti, 1968; *Corespondenţă cu umanişti batavi şi flamanzi*, tr. Maria Capoianu, îngr. şi introd. Corneliu Albu, Bucureşti, 1974; *Ungaria. Atila*, ed. bilingvă, tr., îngr. şi introd. Antal Gyöngyvér, Iaşi, 1999; ed. Bucureşti, 2011; *Opere*, vol. I: *Hungaria. Chronicon*, ed. bilingvă, tr., îngr. şi pref. Maria Capoianu, Bucureşti, 2002; *Versuri*, ed. bilingvă, tr., îngr. și pref. Antal Gyöngyvér, București, 2011.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Renegaţi în trecutul ţărilor noastre şi al neamului românesc*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVI, 1914; Ioan Lupaş, *Doi umanişti români în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1928; Şt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, pref. Ioan Lupaş, Aninoasa-Gorj, 1939; Piru, *Ist. lit.*, I, *48–51*; Corneliu Albu, [*Nicolaus Olahus*], AST, 1968, 1, RL, 1968, 5; Emil Domocoş, *Idei pedagogice înaintate în opera şi activitatea umanistului român Nicolae Olahus (1493–1568)*, „Revista de pedagogie”, 1968, 6; Maria Holban, *Nicolaus Olahus et la description de la Transylvanie*, „Revue roumaine d’histoire”, 1968, 4; Al. Tonik, *Diplomele de înnobilare ale lui Nicolaus Olahus*, RA, 1969, 1; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *58–62*; G. Mihăilă, *Nicolaus Olahus*, LRV, I, *250–255*; *Dicţ. lit. 1900*, *643–644*; Ştefan Pascu, *De la umanism la luminism*, ST, 1993, 3–4; Popa, *Convergenţe*, *7–12*; Maria Capoianu, *Nicolaus Olahus europeanul*, Bucureşti, 2000; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *513–514*; Dan Horia Mazilu, *Un „Dracula” pe care Occidentul l-a ratat*, Bucureşti, 2001, *60*, *99–105*; Antal Gyöngyvér, *Nicolaus Olahus*, Iași, 2003; Mihăilă, *Scriitori*, *17–31*; Antal Gyöngyvér, *Nicolaus Olahus: permanențe umaniste*, București, 2011.

A.Sm.

OLARIU, Constantin (22.X.1927, Zăbala, j. Covasna – 30.III.1998, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Este fiul Irinei (n. Kádár) şi al lui Aron Olariu, funcţionar. După ce termină la Târgu Secuiesc clasele primare şi gimnaziul, urmează Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1940–1946) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1947–1951). A lucrat ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Editura pentru Literatura Universală şi Editura Univers din 1952 până în 1975, când devine lector la Centrala Editorială. Debutează în 1952 cu traduceri din literatura maghiară, la „Viaţa românească", iar primele poezii proprii îi apar în 1966, în „Luceafărul". Mai colaborează cu versuri, proză, însemnări critice şi traduceri la „România literară", „Astra", „Ateneu", „Orizont", „Transilvania", „Secolul 20", „Utunk" ş.a. Cărţile de versuri proprii, *Apa iubirii* (1978), *Melicondra* (1983), *Drumurile din noi* (1985), şi culegerea de „alegorii şi întâmplări diurne" *Vânzătorul de sunete* (1985) sunt însoţite de numeroase traduceri din poeţi, prozatori şi dramaturgi maghiari.

Lirica lui **O.** din *Apa iubirii* şi *Melicondra*, cu propensiune spre versul calofil, e dominată de eros şi tanatos. Cel mai îndelungat şi consecvent demers al lui **O.** a fost însă cel de traducător din literatura maghiară clasică şi contemporană. S-a ilustrat ca un prezentator al literaturii maghiare din România, făcând, prin cele peste patruzeci de volume traduse, o „elocventă demonstraţie de activitate intensă în domeniul raporturilor culturale între cele două popoare, maghiar şi român" (Alexandru Balaci).

SCRIERI: *Apa iubirii*, Bucureşti, 1978; *Melicondra*, Bucureşti, 1983; *Drumurile din noi*, Cluj-Napoca, 1985; *Vânzătorul de sunete. Alegorii şi întâmplări diurne*, Bucureşti, 1985; *Mic dicţionar biblic* (în colaborare cu Magdalena Timar), Bucureşti, 1992. **Traduceri:** Ady Endre, *Nuvele*, pref. Méliusz József, Bucureşti, 1961, *Baronul şi cumanii*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1977; István Katona Szabó, *Borika*, Bucureşti, 1964; Papp Ferenc, *Sub rădăcini şi încă o povestire*, Bucureşti, 1966; Szakony Károly, *Până şi în clipele cele mai frumoase*, Bucureşti, 1966; Karinthy Frigyes, *Alo? Cine-i acolo?*, Bucureşti, 1972; Örkény István, *Nuvele-minut*, Bucureşti, 1973, *Nuvele-minut. Expoziţia de trandafiri*, pref. Alexandru Balaci, Bucureşti, 1982; Illés Endre, *Cel ce e laş în dragoste (Străinul)*, Bucureşti, 1974; Méliusz József, *Oraşul pierdut în ceaţă*, pref. Adrian Marino, Bucureşti, 1974; Babits Mihály, *Poeme*, pref. Szász János, Bucureşti, 1977; Illyés Gyula, *Poetul şi porumbelul*, pref. Szemlér Ferenc, Bucureşti, 1977; Szilágyi Domokos, *Poeme*, pref. Nichita Stănescu, Bucureşti, 1979; Tamási Áron, *Obştească înviere*, pref. Francisc Păcurariu, Bucureşti, 1979, *Abel în codru*, Bucureşti, 1987; Déry Tibor, *Excomunicatorul*, pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1981; *Dincolo de formă*, introd. Kántor Lajos, Bucureşti, 1981 (în colaborare); Moldova György, *Pavilionul singuratic*, Bucureşti, 1983; Munkácsi Miklós, *Sfidarea*, Bucureşti, 1985; Krúdy Gyula, *Ultima ţigară la Calul Bălan*, Bucureşti, 1987; Füst Milán, *Tava de aur*, Bucureşti, 1990 (în colaborare cu Victoria Olariu); P. Howard (Rejtő Jenő), *Freg-Jeg, căpitanul*, Bucureşti, 1991 (în colaborare cu Victoria Olariu); Lucian Magdu, *Confesiune*, Budapesta, 1991.

Repere bibliografice: Beke, *Fără interpret*, *455–464*; H. Adrian, *„Apa iubirii"*, AST, 1978, 3; Alexandru Balaci, *Studii şi note literare*, Bucureşti, 1979, *251–257*; Ion Ianoşi, *Convergenţele poeziei*, CNT, 1979, 23; Mircea Zaciu, *Tamási Áron, „Obştească înviere"*, RL, 1980, 6; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *514–517*. ***I.D.***

OLARU NENATI, Lucia (20.II.1949, Rădăuți), poetă, prozatoare, istoric literar. Este fiica Aspaziei Nenati (n. Rușindelar) și a lui Traian Nenati, refugiat din Bucovina de Nord, ambii funcționari. Face școala elementară și liceul în orașul natal, absolvind în 1967. Se înscrie la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, unde urmează cursurile Facultății de Filologie, secția română–latină–engleză, iar în 1972 obține diploma de licență. Primește prin repartiție postul de muzeograf la Casa Memorială „Mihai Eminescu" din Ipotești, fiind angajată până în 1977, când, la Botoșani, devine secretar literar și director al Teatrului de Păpuși „Vasilache", apoi, între 1986 și 1990, este director al Teatrului „Mihai Eminescu". În 1995 face un stagiu de specializare în domeniul mass-media la Universitatea din Chico (California, SUA). În 2002 își susține doctoratul la Universitatea ieșeană cu teza *Reviste literare, focare de cultură și conștiință națională în nordul țării întregite. 1919–1930*. A fost redactor, director, publicist-comentator la „Gazeta de Botoșani". A avut un timp și activitate didactică, mai ales în cadrul Colegiului Universitar din Botoșani. A debutat cu poezia *Lui Eminescu* în revista „Lumina" a Liceului nr. 2 din Rădăuți (1967). Debutul editorial se înregistrează în 1975 cu placheta *Cea mai tânără Ecaterină*, apărută în urma unui concurs organizat de Editura Junimea. A mai colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Steaua", „Contemporanul", „Bucovina literară", „Hyperion", „Cronica", „Tribuna", „Dacia literară",

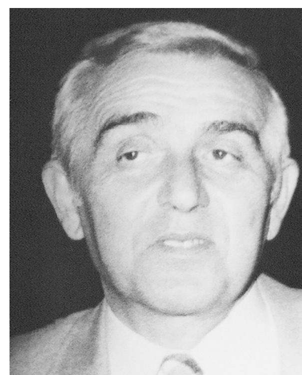
„Caiete botoșănene" ș.a. În 2007 i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași.

Poezia publicată de **O.N.** a fost primită cu moderație de critică, fiindu-i remarcate, clișeistic, „echilibrul intim al afectivității feminine" (Al. Piru), „registrul liric delicat" (Constanța Buzea), „fiorul meditativ, zborul înalt și, mai ales, adevărul simplu din care se nutrește" (Laurențiu Ulici). De la tendințele baladești, în tradiție bucovineană, ale cărții de debut (*Cea mai tânără Ecaterină*), stilul autoarei a evoluat înspre o poezie de reflecție, cu accente melodice și tendințe ireprimabile, încercând apropierea de filosofie prin insistentele meditații asupra stării de sine. Fiecare volum – *Drumuri* (1977), *Nesfârșitele vămi* (1979), *Cochilii cântătoare* (1982) – marchează câte un pas pe calea clarificării formulei poetice potrivite. În proza scurtă – *Serpentine* (1989), *Coridorul dintre ceasuri* (2000) – **O.N.** adoptă modelul narațiunilor având ca subiect conflictele citadine, focalizându-se pe inadaptabilitatea, însingurarea, nefericirile femeii pierdute în lumea orașului. Cele mai reprezentative contribuții aduse de **O.N.** sunt totuși studiile de istorie literară, în care prevalează documentul și materialul inedit. Pasionată de istoria insuficient cunoscută a Bucovinei, de muzică și de personalitatea eminesciană, situată în paradigma *genius loci*, scriitoarea reușește să intre pe un filon de cercetare marginal: „interesul lui Eminescu pentru muzică", după cum îl sintetizează D. Vatamaniuc, prefațator al lucrării *Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii* (2000) și încurajator al acestui „demers inedit", care „face legătura între un număr de texte din colecția de literatură din manuscrisele lui Eminescu și un număr de texte din culegerea de texte muzicale a lui Alexandru Voevidca, colaboratorul apropiat al lui Matthias Friedwagner, profesorul de romanistică de la Universitatea din Cernăuți". Amplificare a tezei de doctorat, *Arcade septentrionale* (2007) armonizează studii istorice (*O epocă de răscolire sufletească profundă*, despre acțiunea unionistă din Bucovina), biografii ale unor bucovineni (preotul Toma Chiricuță, Constantin Iordăchescu, Tiberiu Crudu, George Voevidca), monografii ale unor reviste interbelice înființate imediat după Marea Unire, precum „Junimea Moldovei de Nord" (1919–1921), „Revista Moldovei" (1921–1927), elemente de eminescologie. Sunt valorificate microfilme și documente din fondurile Bibliotecii Academiei Române, de la Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale, din fondul Leca Morariu de la Muzeul Județean Suceava, o serie de colecții private ș.a.

SCRIERI: *Cea mai tânără Ecaterină*, Iași, 1975; *Drumuri*, București, 1977; *Floarea-ntre pietre*, Botoșani, 1979; *Nesfârșitele vămi*, București, 1979; *Cochilii cântătoare*, București, 1982; *Umbra Casandrei*, Iași, 1983; *Ucenicia de aur și purpură*, București, 1985; *Când adoarme o buburuză*, Iași, 1986; ed. 3, Botoșani, 2003; *Serpentine*, București, 1989; *Băiețeі, clopoței și fetițe,luminițe*, Iași, 1991; *Singur, sinele meu*, Iași, 1996; *Coridorul dintre ceasuri*, Timișoara, 2000; *Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii*, pref. D. Vatamaniuc, Botoșani, 2000; *Arca de frunze*, Timișoara, 2003; *George Voevidca*, Câmpulung Moldovenesc, 2007; *Arcade septentrionale*, București, 2007; *Academia Nordului – 150*, Botoșani, 2012; *Sentimentul spiralei*, Iași, 2012. **Traduceri:** Svetlana Paleologu-Matta, *Existența poetică a lui Bacovia*, Bacău, 2012.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *Lucia Olaru Nenati. Debuturi*, AFT, 1978, 1; Vlad Sorianu, *„Drumuri"*, ATN, 1978, 1; Ulici, *Prima verba*, II, *35*; Al. Piru, *Spontaneitate și rigoare*, LCF, 1978, 8; Constantin Călin, *„Nesfârșitele vămi"*, ATN, 1980, 1; George Muntean, *„Cochilii cântătoare"*, RL, 1982, 33; Florin Faifer, *Esența de banal*, CRC, 1990, 28; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *303–304*; Dan Mănucă, *Eminescu și muzica*, DL, 2001, 3; Vasile Sporici, *„Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii"*, ATN, 2001, 6; *Dicț. scriit. rom.*, III, *517–518*; Svetlana Paleologu-Matta, *Ontologia verdelui (I–II)*, PSS, 2004; Alex. Ștefănescu, *Oameni de valoare uitați*, RL, 2008, 41; Liviu Papuc, *Valori periferice ignorate*, CL, 2009, 3; Cimpoi, *Critice*, VIII, *128–131*. ***C.M.B.***

OLĂREANU, Costache (1.VII.1929, Huşi – 23.IX.2000, Iaşi), prozator, poet.

Este fiul Mariei (n. Ciocârlan) şi al lui Gheorghe Olăreanu, avocat. Primele trei clase le urmează la Şcoala nr. 2 din oraşul natal. În 1939 familia se mută la Târgovişte, unde **O.** urmează clasa a patra. În 1940 se înscrie la Liceul „Ienăchiţă Văcărescu", unde va absolvi cinci clase şi îi cunoaşte pe Mircea Horia Simionescu şi pe Radu Petrescu, de care îl va

lega o lungă prietenie, ulterior ei formând grupul cunoscut sub numele Şcoala de la Târgovişte. Printre preocupările literare ale adolescenţilor figurează alcătuirea unor reviste-manuscris într-un singur exemplar („Apollo”, „Cântece noi”, „Carnet literar”, „Oraşe de nikel”, „Spada”). În 1948 termină liceul la Huşi şi se înscrie la Facultatea de Pedagogie–Psihologie a Universităţii din Bucureşti, unde se apropie de Tudor Ţopa, Petru Creţia şi Tudor George. Frecventează prelegerile lui G. Călinescu, experienţă marcantă consemnată pe larg în jurnalul din *Ucenic la clasici* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor). În 1951, din cauza dosarului tatălui său (fruntaş ţărănist, închis în 1947 la Piteşti), se transferă, la intervenţia lui Mihai Ralea, vechi prieten al familiei, la Cluj. Totuşi, la terminarea anului al IV-lea, în 1952, este exmatriculat din toate universităţile din ţară. De aici înainte va trece printr-un lung şir de slujbe: ajutor de caloriferist, funcţionar la Biblioteca Centrală de Stat (1956–1965), metodist în Ministerul Învăţământului, profesor la o şcoală postliceală (1967–1971), cercetător la Institutul de Cercetări Psihologice şi Pedagogice – până în 1982, când, în urma scandalului provocat de „meditaţia transcendentală”, institutul este desfiinţat –, muncitor necalificat la Uzinele Timpuri Noi (1982), documentarist (1982–1989), consilier-şef la Inspectoratul pentru Cultură şi Artă al Municipiului Bucureşti (1990–1991), unde iniţiază Festivalul de Teatru „I. L. Caragiale” – al cărui director este la primele două ediţii –, director general în Ministerul Culturii şi director al Editurii Fundaţiei Culturale Române. Practic, **O.** a debutat în presă de două ori: în 1946, la „Glasul armatei”, cu poezie, şi în 1966, la „Luceafărul”, cu schiţa *Un cer atât de aproape*. Debutul editorial s-a produs în 1971 cu volumul de schiţe şi crochiuri *Vedere din balcon*. Începând cu 1998 ţine în „Adevărul literar şi artistic” o rubrică săptămânală intitulată „Ferestre”, acoperind o paletă variată de subiecte. Articolele publicate aici sunt strânse în volumele *Merci pour les covrigi* (1999) şi *Cum poţi să fii persan* (2001).

Literatura lui **O.** respiră aerul de familie al reprezentanţilor Şcolii de la Târgovişte. Ceea ce o apropie de scrierile lui Mircea Horia Simionescu sau de ale lui Radu Petrescu sunt, în primul rând, caracterul ei de proză intelectualistă, caligrafică şi caligrafiată, rafinată stilistic şi sofisticată narativ, clasicismul temperamental şi experimentalismul efectiv, recursul continuu la resursele livrescului şi ale autobiograficului. O diferenţiază priza mai directă la realitate, inclusiv în ceea ce priveşte simţul limbii vorbite, precum şi un gust al umorului sensibil mai apropiat de cel al lumii lui Caragiale. Biografia scriitorului reprezintă, cu toate distorsiunile inerente oricărei autoficţionalizări, solul cel mai ferm la care se raportează această proză. Cuvântul de ordine nu mai este însă, ca la Radu Petrescu, jurnalul, ci autobiografia, în chiar sensul pervertit impus în anii ’50, de versiune mobilă, corectabilă la nesfârşit, a propriei vieţi. Formula autobiografiei favorizează romanescul, supunându-se unui principiu sintactic, spre deosebire de jurnal, care ţine de unul morfologic, al „fotogramei”, şi nu al „peliculei”. **O.** a publicat în câteva rânduri secvenţe diaristice autonome – în *Ucenic la clasici*, jurnal al perioadei 1949–1953, sau în *Poezie şi autobiografie. Micul Paris* (1994), pentru 1991–1992 –, dar de regulă a folosit jurnalul ca materie primă topită în romanele autoficţionale *Confesiuni paralele* (1978), *Cvintetul melancoliei* (1984) şi *Dragoste cu vorbe şi copaci* (1987). Consecvenţa cu care referinţa biografică este contextualizată în versiuni autobiografice are două consecinţe de principiu. Prima priveşte nucleul anecdotic care asigură comunicarea mai mult sau mai puţin secretă între cărţile autorului. Cea de-a doua califică mecanismul narativ prin care este înscenată anecdotica: unul relativizant, care favorizează incertitudinea şi scepticismul, care transmite şi date neesenţiale, de umplutură, care plusează în dreptul „versiunilor”, subminând „povestea unică”. „Întâmplările mele sunt ca acele cutii care ascund alte cutii mai mici”, scrie într-un loc **O.**, oferind în treacăt formula literaturii pe care o practică. Cărţile lui de vârf sunt *Ficţiune şi infanterie* (1980) şi *Cu cărţile pe iarbă* (1986). Prima este un metaroman având ca pretext pierderea unui manuscris şi ca subiect imposibilitatea autorului de a-l reconstitui. Romancierul Victor Testiban asistă la fărâmiţarea, în ceea ce ţine de convenţie şi artificiu, a ficţiunii pe care o imaginase, concomitent cu trecerea ei în actele de stare civilă, adică în realitate. Un proces care inversează ironic, epuizându-l, visul lui Balzac de a concura starea civilă. *Cu cărţile pe iarbă* reprezintă o variantă mult amplificată a textului *Sancho Panza al doilea*, din *Fals manual de petrecere a călătoriei* (1982). Subiectul romanului este o iscusită formă care dezvoltă o schemă reductibilă la prelucrarea parodică a unui text de referinţă (*Don Quijote*)

într-un spaţiu al realului autohton din anii ’70–’80. Un şofer, Anghelache Gh. Sotir, ins cât se poate de frust la prima vedere, se alătură unui personaj mai în vârstă, bizar şi erudit, într-o călătorie aiuritoare – „nu aşa, o călătorie până ici-colea, ci ceva cam pe tot globul şi care să dureze ani de zile”. Vehiculul acestei curajoase întreprinderi este o vechitură de aproape un secol, cu o marcă incertă. Tipurile lui Sancho Panza şi Don Quijote sunt transferate sub chipurile lui Anghelache şi al mai vârstnicului său însoţitor; maşina Felicia Imaculata reprezintă nechezatul peste timpuri al Rocinantei, gloaba Cavalerului Tristei Figuri. Naraţiunea principală este dublată de numeroase naraţiuni secundare. Rama devine adesea, în cel mai curat stil picaresc, o simplă rampă de lansare a noi fire epice – diverse povestiri ale unor personaje care într-un chip sau altul intersectează traseul celor doi. Construcţia romanului este, tehnic vorbind, ingenioasă. Funcţia naratorului este dispusă pe trei voci, iar textul e „creat” prin coroborarea a trei identităţi narative. Anghelache, recurgând continuu, prin citare, la caietele însoţitorului său, povesteşte (de aici oralitatea romanului, marcat de individualitatea frustă a „vorbitorului”) întâmplările, după mai mulţi ani, ale unui „scrib”. Acesta – sugerează romanul – manifestă, concomitent cu rolul de redactor al spuselor lui Anghelache, o funcţie creatoare, intervenind în text: „Dar văd că aţi scris ceva ! Multe sunt din ce v-am povestit eu, alte chestii le-aţi pus de la dumneavoastră. Mă rog, poate ştiţi mai bine ce trebuie şi ce nu”. De altfel, în persoana scribului devenit scriitor pe ultimele pagini, identitatea autorului **O.** este pusă în abis. Finalul punctează fervoarea cotropirii planului real de cel fictiv: ţicneala fostului său companion îl va contamina în cele din urmă pe Anghelache, care la final se pregăteşte pentru o nouă călătorie, de data aceasta în compania scribului. Temperamentul clasic al lui **O.** (sugestii în acest sens pot fi desprinse din lecturile inventariate în *Ucenic la clasici*) l-a îndemnat să reviziteze şi să recicleze, adesea parodic, convenţii literare ieşite din uz. De pildă, reactualizări ale convenţiei literaturii epistolare pot fi găsite în *Avionul de hârtie* (1983), *Dragoste cu vorbe şi copaci* sau în *Scrisoare despre insule* (1999). Într-o pagină de jurnal reprodusă în *Cvintetul melancoliei* poate fi găsit un rezumat aproximativ al romanului *Avionul de hârtie*, datând din faza de proiect: „Pe drumul de întoarcere mă gândesc la subiectul unui roman de dragoste. Eroul vine la iubita lui, o scoală din somn, ea îl repede (îl anunţase cu puţin timp înainte că nu vrea să-l mai vadă) şi readoarme. Atunci, el ia o bucată de hârtie şi-i scrie: «Iubita mea, ai adormit cum nu se poate mai frumos». Iar tot romanul să nu fie decât această scrisoare, o scrisoare de 200 de pagini”. Finalmente, cartea va fi compusă de fapt din mai multe epistole. Discursul îndrăgostit al profesorului care iubeşte o femeie ce îi răspunde prin indiferenţă glisează dinspre sentimental către o ironie care uită cu bună-ştiinţă să se mai ia în serios. Altă formulă „vetustă” reciclată este aceea a portretului, antologat într-o secțiune complementară jurnalului în *Ucenic la clasici* ori revelat postum, în versiuni surprinzător de corozive, în *De la Abulius la Zotta. Portrete contemporane* (2000); sau aceea eterogenă, digresivă și fragmentară a manualului în *Fals manual de petrecere a călătoriei*. **O.** a scris în adolescenţă şi poezie, experiență despre care a dat seama, inclusiv printr-o miniselecție lirică, în prima parte din *Poezie şi autobiografie. Micul Paris*. Volumul *Caiete vechi şi sentimentale* (1995) cuprinde toate versurile compuse „până pe la 18 ani”, grupate în trei secţiuni corespunzând caietelor originare: *Turpitudini* (1945), *Caietul albastru* (1946), *Secolul sirenelor* (1947–1948). Sunt poeme joviale, ironice, uşor frivole, colportând – într-un discurs cu accente intenţionat retro – referinţe erotice, exotice, mitologice, literare. Un soi de elegie adresată uneltelor scrisului este reprezentativă pentru caligraful propriei vieţi care a fost **O.**: „Voi, neobositelor peniţe Klaps/ şi voi, prea dulci sticluţe Pelikan!/ Cine să mai aibă grija sufletelor noastre/ înmuiate în acreala/ altui veac barbar?// Voi, estompe, radiere, ascuţitoare,/ tocuri,/ şi tu, vin vechi de Kores,/ cine să ne mai înveţe/ ronda scriere sau finul duct/ al genialelor creioane Hardtmuth?/ Cine să mai plângă cu cerneală/ pe degetele noastre tremurătoare,/ uscate şi reci, bolnave de lâncezeală/ şi-atât de singure, de necaligrafice,/ de pieritoare?”.

Costache Olăreanu e un prozator rafinat şi cult, a cărui principală preocupare nu e proza robust realistă sau psihologică a contemporanilor săi, ci naraţiunea discret cizelată şi încadrată unei convenţionalităţi literare diferite, având însă drept de cetate cât celelalte. Mai mult decât unui public, el se adresează unui cerc de fideli care îi recunosc ingeniozitatea procedeelor compozitive şi ţinuta stilistică. Şi vorbind de stil avem în minte o bine cumpănită „mediocritas”, o modicitate decurgând din absenţa rupturilor. O

astfel de literatură nu refuză însă maniera, ba chiar face din ea cel mai constant dintre recursuri.

MARIAN PAPAHAGI

În proza sa fascinația imaginarului cel mai pur și a inteligenței care gândește posibilul caută punctul autobiografic de sprijin. Autenticitatea e înțeleasă de proza intelectualistă căreia i se raliază Costache Olăreanu ca oglindă a inteligenței, fidelitate față de ipotezele și capacitatea ei combinatorie și imaginativă. Relevanța stilistică a unui text de Costache Olăreanu o dă idealul clasic de concizie, limpezime și eleganță. Umorul și fantezia adaugă epicului noi dimensiuni și tonalități.

ION SIMUȚ

SCRIERI: *Vedere din balcon*, București, 1971; ed. București, 1998; *Confesiuni paralele*, București, 1978; *Ucenic la clasici*, București, 1979; ed. pref. Ioana Pârvulescu, București, 1997; *Ficțiune și infanterie*, București, 1980; ed. pref. C. Stănescu, București, 2005; *Fals manual de petrecere a călătoriei*, București, 1982; ed. Târgoviște, 2004; *Avionul de hârtie*, București, 1983; *Cvintetul melancoliei*, București, 1984; *Cu cărțile pe iarbă*, București, 1986; ed. (*Sancho Panza al II-lea*), București, 2000; *Dragoste cu vorbe și copaci*, București, 1987; *Poezie și autobiografie. Micul Paris*, București, 1994; *Caiete vechi și sentimentale*, București, 1995; *Lupul și chitanța și alte încercări*, București, 1995; *Vedere din balcon*, București, 1998; *Merci pour les covrigi*, București, 1999; *Scrisoare despre insule*, pref. Luca Pițu, Iași, 1999; *De la Abulius la Zotta. Portrete contemporane*, îngr. Constantin D. Donose, postfață Theodor Codreanu, Iași, 2000; *Cum poți să fii persan*, București, 2001; *Frica*, Pitești, 2002. **Antologii:** *Genul scurt: nuvele, schițe, povestiri, reportaje, publicistică literară*, București, 1966.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, [*Costache Olăreanu*], RL, 1978, 35, 1983, 3; Manolescu, *Arca*, III, *221–222*; Manea, *Contur*, *56–59*; Călinescu, *Biblioteci*, *211–221*; Holban, *Profiluri*, *310–321*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *122–129*; Simion, *Scriitori*, IV, *327–350*; Papahagi, *Cumpănă*, *127–130*; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *121–124*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *323–326*; Mihai Dragolea, *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște*, Cluj-Napoca, 1992, *40–44*, *passim*; Simuț, *Incursiuni*, *171–174*; Valeriu Cristea, *Ucenic la clasici în vremea lui Giuseppe cel Cumplit*, ALA, 1998, 424; Zaciu, *Departe*, *92–95*; *Dicț. analitic*, I, *247–249*, IV, *275–277*, *492–494*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *351–356*; Ioan Stanomir, [*Costache Olăreanu*], RL, 1999, 3, LCF, 1999, 26; *Dicț. esențial*, *590–592*; Dimisianu, *Lumea*, *228–232*; Manolescu, *Lista*, II, *139–141*; Mușat, *Strategiile*, *227–231*; Lefter, *Primii postmoderni*, *passim*; Holban, *Ist. lit.*, II, *74–79*; Manolescu, *Istoria*, *1172–1174*; Popa, *Ist. lit.*, II, *910–911*; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *56–59*. ***M.I.***

OLINESCU, Marcel (4.IX.1896, Dorohoi – 15.II.1992, București), folclorist, poet. Este fiul Terezei (n. Chernbach) și al lui Teofil Olinescu, profesor de germană. După ce urmează gimnaziul la Pomârla (1907–1911) și Liceul „A.T. Laurian" din Botoșani (1911–1915), este student la Academia de Arte Frumoase din Iași (1919–1921) și București (1921–1923), devenind profesor de desen și caligrafie la licee din Brad (1923–1926), Botoșani (1926–1927), Arad (1927–1937) și București (1937–1958). Debutează publicistic în 1918, la Huși, iar cu poezie în revista „Hyperion" din Cluj (1932). La Arad este secretar de redacție la „Hotarul" (1933–1940), publicație pe care o și ilustrează cu xilogravuri proprii. Împreună cu Al. Constantinescu și Tiberiu Borneas-Maier conduce revista „Duh" (1934–1935), în același oraș fiind și redactor la ziarul „Știrea" (1933–1937). A colaborat la „Decalogul", „Fruncea", „Înnoirea", „Pământul", „Societatea de mâine", „Artă și tehnică grafică", „Sociologie românească", „Tinerimea română", „Plastica", „Universul literar", „Adevărul literar și artistic", „Cuvântul liber", „Viața literară", „Datina", „Zărand". A folosit pseudonimele Bătrânul Stradivarius, M. Moldoveanu și Ion Păgânu.

Dacă în cercetarea unor aspecte ale civilizației populare tradiționale, precum portul popular, **O.** a pornit de la observații făcute nemijlocit, pe teren, cu prilejul participării sale la echipele Școlii Sociologice de la București, condusă de Dimitrie Gusti, atunci când în *Mitologie românească* (1944) abordează creația literară, recurge exclusiv la surse livrești – lucrările Elenei Niculiță-Voronca, ale lui Tudor Pamfile, S. Fl. Marian și Artur Gorovei. Își propunea să îi îndemne pe creatorii culți să se inspire din miturile autohtone, convins că mitologia românească „e tot așa de încântătoare ca și mitologia scandinavă sau greco-romană și [...] are aceeași savoare poetică și artistică". Expunerii din lucrările altora, el i-a preferat prezentarea „cursivă și logică a miturilor despre facerea lumii, oameni vechi, Dumnezeu, diavol, crearea omului, Iisus Hristos, viața omului, timp, duhuri nevăzute, făpturi de basm și a doua viață". Receptarea contribuției lui **O**. a fost contradictorie: dacă Romulus Vulcănescu o situează între încercările eșuate de alcătuire a unei mitologii românești, I. Oprișan opinează că folcloristul „surprinde, în linii mari, cu justețe coordonatele de bază ale mitologiei românești și susține o structură coerentă". **O.** însuși, ca

artist plastic, a realizat desene şi gravuri inspirate de *Mioriţa* şi de *Meşterul Manole*, şi-a ilustrat cărţile şi a publicat mai multe albume: *Din Țara Moţilor* (1925), *Botoşanii care se duc* (1927), *15 gravuri pe lemn* (1929), *Arabescurile şubelor din Criş* (1937), *Târgoviştea de ieri şi de azi* (1976) ş.a. În versurile din volumele *Păreri de rău* (1934), *Eu. Poeme în versuri şi linii* (1935) şi *Nimfă şi sclavă* (1938) cultivă o lirică reflexivă, cu o neistovită interogare a eului în căutarea, lucidă şi în acelaşi timp dramatică, a identităţii.

SCRIERI: *Păreri de rău*, Arad, 1934; *Eu. Poeme în versuri şi linii*, Arad, 1935; *Nimfă şi sclavă*, f.l., 1938; *Mitologie românească*, cu desenele şi xilogravurile autorului, Bucureşti, 1944; ed. îngr. şi pref. I. Oprişan, Bucureşti, 2003; *Peisaje*, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Ion Frunzetti, *Grupul Grafic*, UVR, 1940, 40; Alexandru C. Ionescu, *Poezia lirică românească contemporană*, Bucureşti, 1941, *260–262*; Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Bucureşti, 1985, *6*; Dan Grigorescu, *Un artist al sufletului românesc*: *Marcel Olinescu*, „Viaţa nouă", 1992, 1; Ileana Turuşancu, *In memoriam*, „Gazeta de Botoşani", 1992, 23–24 mai; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *521–522*; Adina Ciubotariu, *„Mitologie românească"*, ALIL, t. XLII–XLIII, 2002–2003; Adrian Majuru, *Manual de mitologie românească*, CLT, 2005, 9; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *666–667*; I. Oprișan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, *336–342*. ***I.D.***

OLLĂNESCU-ASCANIO, Dumitru C. (21.III.1849, Focşani – 20.I.1908, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg, publicist.

Este fiul Mariei (n. Caloian) şi al lui Constantin Olănescu, proprietari în Focşani. Studiază la colegiul bucureştean „Sf. Sava" şi la Institutul Academic din Iaşi (absolvit în 1868), iar între 1870 şi 1873 urmează dreptul la Paris şi la Bruxelles, obţinând aici şi titlul de doctor în drept şi în ştiinţe politice şi administrative. Magistrat, primar al Tecuciului, a intrat în 1876 funcţionar la Ministerul de Externe, inaugurând o întinsă carieră diplomatică: secretar general al ministerului, secretar de legaţie şi ministru al României la Istanbul, Viena şi Atena. În 1893 a fost ales membru al Academiei Române şi, mai târziu, vicepreşedinte al secţiei literare. Membru al Junimii din 1878, colaborează constant la „Convorbiri literare" până în 1895. Relaţiile cu Junimea, căreia îi reproşa cosmopolitismul, răcindu-se, **O.-A.** iniţiază, împreună cu Nicolae Petraşcu, o nouă grupare artistică, Amicii Literaturii şi Artei Române, al cărei preşedinte a fost. Debutează cu versuri în 1870 la „Foaia societăţii Românismul" a lui B.P. Hasdeu. Mai este prezent în „Convorbiri literare", „România liberă", „Voinţa naţională", „Literatură şi artă română" ş.a. Şi-a strâns producţia poetică în volumele *Satire* (1896) şi *Poezii* (1901), iar piesele de teatru – comedii originale şi prelucrări – sunt adunate în *Teatru* (1893), după ce publicase, în 1879, încercarea dramatică *Pe malul gârlei*. Scrierile în proză, nuvele şi schiţe, rămân în periodice.

Fără să fi desfăşurat o prea întinsă activitate de prozator, **O.-A.** este unul dintre nuveliştii meritorii de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Majoritatea nuvelelor sale îşi plasează acţiunea în Ţara Românească, între 1800 şi 1850, iar altele în Grecia. Personajele cunosc o viaţă aventuroasă, cu ridicări şi căderi neprevăzute. Din apele tulburi ale obârşiei, **O.-A.** alege trăsături care să confere figurilor nu numai originalitate, ci şi dramatism (*Fata spânzuratului*, *Fecior de bani gata*, *Burdumba)*. Ca poet, a debutat cu un ciclu de doine în care brodează motive culte pe o canava populară. Versurile de mai târziu se disting prin aceeaşi acurateţe a limbii ca şi scrierile în proză. Imaginile sunt simple şi limpezi, iar coloritul poeziilor luminos, cu tonalităţi calme, aproape idilice. Atitudinea faţă de viaţă e, în esenţă, horaţiană. Realizate sunt şi satirele, scrise de pe poziţiile junimismului şi vizând îndeosebi înstrăinarea, renunţarea la obiceiurile strămoşeşti. În 1878 i s-a jucat piesa-proverb *Lupul şi barza*, urmată, după puţină vreme, de comedia *Pe malul gârlei* şi de *Pribeagul*. Toate trei conţin aluzii la evenimente politice ale epocii, ceea ce şi explică succesul lor. Se disting prin stilul savuros, împânzit de expresii populare, dar păcătuiesc printr-o excesivă tendinţă moralizatoare. Alte trei piese, *După război*, *Fanny, Primul bal*, sunt comedii de situaţie, compuse cu grijă, dar lipsite de nerv dramatic. În 1878 şi în 1879 **O.-A.** a susţinut, sub pseudonimul Ascanio, cronica dramatică la ziarul „România liberă", iar în 1884 şi în 1885 la „Voinţa naţională", unde a semnat şi câteva cronici literare.

În cronicile teatrale s-a preocupat mai mult de spectacol, insistând asupra regiei, scenografiei şi a jocului actorilor. În calitate de critic literar a combătut pesimismul posteminescian. L-a preţuit în mod deosebit pe I.L. Caragiale, scriind una dintre cele mai bune cronici dramatice despre *O scrisoare pierdută* şi un raport academic în favoarea premierii volumului *Momente*. Este şi autorul unui amplu studiu monografic intitulat *Teatrul la români* (I–II, 1897–1898), unde, folosindu-se de o bibliografie extrem de bogată şi apelând la amintirile unora dintre întemeietorii şi sprijinitorii teatrului românesc cult, alcătuieşte cea dintâi istorie sistematică a spectacolului românesc. **O.-A.** a realizat şi reuşite traduceri din Horaţiu, modernizând prozodia antică, adoptând versul, ritmul modern şi chiar rima. A proiectat să tălmăcească în întregime opera scriitorului latin, dar nu a reuşit să transpună decât epistolele, odele şi epodele, două satire şi, integral, pentru întâia oară în România, *Arta poetică* (1891). Din franceză transpune în 1878 drama *Ruy Blas* de Victor Hugo, text care s-a jucat aproape trei decenii la Teatrul Naţional din Bucureşti. A mai tradus din Catul, François Coppée, Ada Negri, I.S. Turgheniev, Multatuli, Maxim Gorki, versiuni rămase în presa vremii, iar în colaborare cu Theodor Șerbănescu a dat o versiune în limba română, *Visul Dochei*, după Fréderic Damé.

SCRIERI: *Pe malul gârlei*, Bucureşti, 1879; *Teatru*, Bucureşti, 1893; *Vasile Alecsandri*, Bucureşti, 1894; *Satire*, Bucureşti, 1896; *Teatrul la români*, I–II, Bucureşti, 1897–1898; ed. îngr. şi pref. Cristina Dumitrescu, Bucureşti, 1981; *Poezii*, Bucureşti, 1901; *Satire. Pe malul gârlei*, Bucureşti, 1908; *Poezii. Teatru. Proză*, îngr. şi pref. Florin Berindeanu, Bucureşti, 1988. **Traduceri:** Horaţiu, *Ode, epode, Carmen Saeculare*, I, Bucureşti, 1891, *Ad Pisones (Ars poetica)*, Bucureşti, 1891; Fréderic Damé, *Visul Dochei*, Bucureşti, 1894 (în colaborare cu Theodor Șerbănescu).

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, *275–282*; Caragiale, *Opere*, III, *313–314*; Iacob Negruzzi, *Dimitrie C. Ollănescu*, CL, 1908, 2; Nicolae Petraşcu, *Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio)*, Bucureşti, 1926; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *246–247*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *372*, *Ist. lit.* (1982), *428–429*; Ciorănescu, *Teatr. rom., 150–153*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit., 197–198, 203–204*; *Ist. lit.*, III, *69–70*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *26–27*; *Dicţ. lit. 1900*, *644–646*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *522–524*; Mircea Ghiţulescu, *Un admirator al lui Alecsandri: D. C. Ollănescu-Ascanio*, CL, 2007, 6, 2008, 3. ***D.M.***

OLTEANU, Antoaneta (22.I.1968, Bucureşti), etnolog, slavistă, editoare, traducătoare. Este fiica Georgetei Olteanu (n. Buzea), funcţionară, şi a lui Radu Olteanu, ofiţer. A absolvit Liceul „Gheorghe Şincai" din Bucureşti (1986) şi Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, secţia rusă–română, a Universităţii bucureştene (1990), devenind în 1991 cadru didactic la Catedra de limba şi literatura rusă; profesor din 2008, director al Departamentului de filologie rusă și slavă din 2011, va fi prodecan al Facultății de Limbi și Literaturi Străine între 2001 și 2004. Este doctor în filologie cu teza *Personaje mitologice malefice la popoarele romanice şi slave* (1995). Membră a mai multor organizații internaționale (European Association of Social Anthropologists, International Society for Folk Narrative Research, Slavic and Est European Folklore Association), a fost recompensată cu numeroase distincții și premii. A mai semnat Antoaneta-Liliana Olteanu.

Un amplu demers în domeniul cercetării magiei şi a mitologiei este întreprins de **O.** în *Ipostaze ale maleficului în medicina magică* (1998) şi în *Şcoala de solomonie. Divinaţie şi vrăjitorie în context comparat* (1999). Cele două lucrări impun prin vastitatea câmpului cercetat, prin amploarea problematicii dezbătute şi prin demersul comparatist, cvasiabsent în studii similare. Vrăjitoria trebuie să stea în atenţia cercetătorului, consideră **O.**, fiindcă este un fenomen viu: „Magia contemporană cunoaşte şi astăzi, ca şi odinioară, forme surprinzător de bine conservate, ancorate într-un sistem de credinţe care găseşte încă explicaţii pentru multe din neliniştile noastre". O bibliografie întinsă este convocată în *Şcoala de solomonie* pentru a evoca formele magiei în istoria umanităţii, de la *Biblie*, cu influenţele ei covârşitoare în condamnarea magiei şi a vrăjitoriei, la Evul Mediu, la Renaştere, la alte momente din istorie. Autoarea apreciază drept cea mai importantă contribuţie a Bisericii constituirea în mentalul popular a imaginii lui Solomon, ceea ce a condus la apariţia solomonarilor. Informaţii documentate evocă importanţa manticii în Antichitatea greacă şi romană atât în domeniul vieţii religioase, cât şi în opera unor filosofi. Actele de magie oficiate au fost, susţine autoarea, de o mare diversitate: practici cu caracter oracular, practici de magie meteorologică, trimiterea bolilor, provocarea morţii, uciderea simbolică (uciderea prin *defixio*, prin „învăluire"; directă, înjunghiere-necromanţie), farmece de despărţire, luarea manei,

metamorfozele, iluzionarea simţurilor, atacarea/mutilarea morţilor. Cartea este, totodată, un istoric al magiei şi vrăjitoriei la asiro-babilonieni, unde această practică ocupa, în cadrul religiei, o poziţie specială, la akkadieni, egipteni, greci, mesopotamieni. Examinarea este nuanţată, fiind consemnate oscilaţiile de la o epocă la alta, de la o personalitate la alta. Cadrul analizat se lărgeşte mult atât spre vestul, cât şi spre estul Europei. Sunt înregistrate, în epoca de după creştinare, actele de pedepsire a persoanelor care se ocupau de magie. Ample capitole prezintă apariţia vrăjitorilor, iniţierea lor, bestiarul demonic, plantele şi ingredientele magice, instrumentarul casnic, principalele forme de magie şi de farmece. **O.** este preocupată şi de cercetarea mitologiei, ca în *Mitologie comparată* (1998), *Metamorfozele sacrului. Dicţionar de mitologie populară* (1998) sau în *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite* (2004). Primul studiu înfăţişează „câteva noţiuni fundamentale ce caracterizează sistemul de reprezentări propriu modului de gândire tradiţional, şi anume pe acelea legate de personajele demonice”. E o abordare comparatistă, în care au pondere mitologia română şi cea slavă, cercetătoarea fiind preocupată să releve similitudini între anumite componente ale unor culturi. Examenul critic este restrâns la mitologia inferioară, adică la demonologie, mai precis la imaginile legate de personajele demonice. Autoarea nu caută neapărat specificităţi, pentru că, preluând o opinie a lui Ovidiu Papadima, ştie că „nu e unică substanţa – ce poate fi universală –, ci nuanţele ei şi, mai ales, echilibrul în care se îmbină aceste nuanţe, aspectul sub care trăiesc toate organic”. Chiar restrânsă la expresia sa inferioară, mitologia studiată se arată foarte bogată, astfel că şi dicţionarul cuprinde o mare varietate de termeni. *Calendarele poporului român* (2001) reprezintă o încercare inedită de a reuni, într-un tablou complet al mentalităţii populare asupra reprezentărilor temporale, tipuri variate de aşa-numite calendare populare. În cadrul fiecărui tip de calendar constituit – al sărbătorilor fixe, al sărbătorilor mobile, lunar, săptămânal etc. – sunt reconstituite toate manifestările spirituale legate de reprezentările generale ale fiecărei zile. *Homo balcanicus. Trăsături ale mentalității balcanice* (2004), mai mult o introducere în problematica abordată, examinează vechile moșteniri spirituale ale acestui spațiu geografic, mitologia, mentalitățile, fără să-și propună o mai extinsă considerație a balcanismului literar românesc, asupra căruia s-au exprimat o serie de critici și istorici literari. În domeniul slavisticii **O.** a prezentat în mai multe studii coordonatele istorice și estetice ale literaturii ruse în context cultural slav și s-a remarcat, după 2000, printr-o bogată activitate în aceeași arie și prin transpunerea în limba română atât a unor autori ruși clasici (Dostoievski, Cehov, Bulgakov ș.a.), cât și a unora mai puțin cunoscuți cititorului român, îndeosebi contemporani (Andrei Kurkov, Iuri Mamleev, Vladimir Sorokin, Mihail Șișkin ș.a.), mai toate textele traduse fiind însoțite de documentate și utile note și comentarii.

SCRIERI: *Mitologie comparată*, Bucureşti, 1998; *Civilizaţia rusă. Perioada veche şi modernă*, Bucureşti, 1998; *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, Bucureşti, 1998; *Metamorfozele sacrului. Dicţionar de mitologie populară*, Bucureşti, 1998; *Şcoala de solomonie. Divinaţie şi vrăjitorie în context comparat*, Bucureşti, 1999; ed. 2, București, 2007; *Calendarele poporului român*, București, 2001; ed. 4, București, 2009; *Homo balcanicus. Trăsături ale mentalității balcanice*, București, 2004; ed. 2, București, 2009; *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite*, București, 2004; *Miturile Rusiei clasice*, București, 2004; *Literatura rusă contemporană: direcţii de evoluţie a prozei*, București, 2005; ed. (*Proza rusă contemporană)*, București, 2008; *Zile și demoni. Calendar și mitologie bulgară*, Cluj-Napoca, 2008; *Zile și demoni. Calendar și mitologie populară rusă*, Cluj-Napoca, 2008; *Reprezentări ale spațiului în credințele populare românești*, București, 2009; *Rusia imperială: o istorie culturală a secolului al XIX-lea*, București, 2011. **Ediţii:** Simion Florea Marian, *Botanică românească*, pref. edit., Bucureşti, 2000, *Mitologie populară*, pref. edit., Bucureşti, 2000; Artur Gorovei, *Ouăle de Paşti*, Bucureşti, 2001; Tudor Pamfile, *Văzduhul*, pref. edit., Bucureşti, 2001, *Cerul şi podoabele lui*, Bucureşti, 2001, *Diavolul învrăjbitor al lumii*, Bucureşti, 2001, *Povestea lumii de demult. Pământul. Sfârşitul lumii*, pref. edit., Bucureşti, 2002; I.-A. Candrea, *Lumea basmelor*, pref. Al. Dobre, Bucureşti, 2001; George Bujorean, *Boli, leacuri şi plante de leac cunoscute de ţărănimea română*, Bucureşti, 2001; Traian Gherman, *Meteorologia populară*, Bucureşti, 2002; Ion Otescu, *Credinţele ţăranului român despre cer şi stele*, pref. edit., Bucureşti, 2002. **Traduceri**: Victor Erofeev, *Frumoasa rusoaică*, postfața trad., Pitești, 2006; Andrei Kurkov, *Legea melcului*, îngr. trad., București, 2007, *Ultima iubire a președintelui*, îngr. și postfața trad., București, 2009, *Prieten drag, tovarăș al răposatului*, îngr. trad., București, 2012; Iuri Mamleev, *Ceilalți*, îngr. și postfața trad., București, 2008; Vladimir Sorokin, *Kremlinul de zahăr*, îngr. și postfața trad., Bucureşti, 2009, *Viscolul*, Bucureşti, 2012; F. M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, I–II, Bucureşti, 2010–2011,

Adolescentul, București, 2011, *Amintiri din casa morților. Jucătorul*, îngr. trad., București, 2011, *Demonii*, I–II, îngr. trad., București, 2011, *Dublul: poem petersburghez. Oameni sărmani*, îngr. trad., București, 2011, *Umiliți și obidiți*, îngr. trad., București, 2011, *Însemnări din subterană. Eternul soț*, îngr. trad., București, 2011; Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta*, îngr. trad., București, 2011; Sașa Sokolov, *Şcoală pentru proşti*, Bucureşti, 2011; A. P. Cehov, *O mică glumă*, îngr. și postfața trad., Bucureşti, 2012; Iuri Dombrovski, *Facultatea lucrurilor de prisos*, îngr. și postfața trad., București, 2012; Mihail Şişkin, *Scrisorar*, îngr. trad., Bucureşti, 2012; Sofia Tolstaia, *Viaţa mea: fragmente de jurnal*, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 2012; Andrei Platonov, *Cevengur*, îngr. și postfața trad., Bucureşti, 2012; I.S. Turgheniev, *Prima iubire*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Constantinescu, [*Antoaneta Olteanu*], ALA, 1999, 466, „Datina", 1999, 15; Ecaterina Căpăţână, [*Antoaneta Olteanu*], „Filologie rusă", 1999, 2001; Adriana Cristian, *„Civilizaţia rusă. Perioada veche şi modernă"*, „Studii de limbă, literatură şi metodică" (Cluj-Napoca), 2000; Camelia Burghele, *În numele magiei terapeutice*, Zalău, 2000, *62–63*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *667–668*; Petru Ursache, *Antropologia, o știință neocolonială*, Iași, 2006, *46–49*; Nicolae Constantinescu, *Citite de mine. Folclor, etnologie, antropologie. Repere ale cercetării (1967–2007)*, București, 2008, *294–297*. ***I.D., I.Rp.***

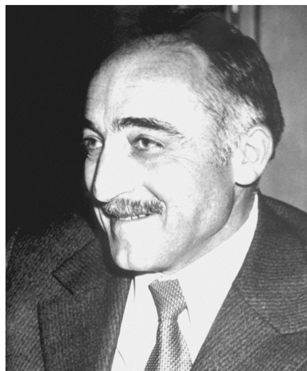
OLTEANU, Aurică Gh. (9.VI.1939, Mireş, j. Prahova), folclorist. Este fiul Anei (n. Leescu) şi al lui Gheorghe Olteanu, funcţionar. După studii universitare de limba şi literatura română la Bucureşti (1961–1966), devine profesor la Liceul „Dimitrie Cantemir" din acelaşi oraş. Şi-a susţinut doctoratul cu teza *Retorica liricii orale româneşti* (1977). Colaborează la „Folclor literar", „Limbă şi literatură", „Limba şi literatura română", „România literară", „Tribuna învăţământului", „Cultura", „Răstimp" ş.a.

Cartea de debut a lui **O.**, *Structurile retorice ale liricii orale româneşti* (1985), este o atentă cercetare a figurilor de retorică orală, vizând funcţiile şi combinaţiile cu alte elemente poetice. *Folclor şi literatură cultă* (1994) abordează cealaltă componentă a folclorului, cântecele epico-lirice, şi are ca obiect mituri româneşti fundamentale – *Mioriţa*, *Meşterul Manole*, *Soarele şi Luna* –, examinate nu doar în sine, ci şi cu reflexele lor în creaţia cultă. Autorul propune un model de analiză didactică, şi prin compararea textelor relevă variabilele şi invariabilele în funcţie de timp şi de stil individual. Un caracter didactic au și antologiile *Cronicarii* (1995), *Reflexe folclorice în literatura scrisă* (2000) şi *Perenitatea textului literar* (2003); autorul mai contribuie la elaborarea unor manuale școlare de limba și literatura română. Propunându-şi să faciliteze înţelegerea fenomenului de absorbţie a valorilor etice şi estetice folclorice de literatura de autor, în *Reflexe*… **O.** analizează relaţia dintre folclor şi literatura cultă, punctele de contact, sensul interferenţelor şi al evoluţiei lor. Cartea este alcătuită dintr-un „dosar critic" în care sunt selectate opinii ale lui B. Delavrancea, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Ovidiu Papadima, Perpessicius, Romulus Vulcănescu, Mihail Sadoveanu şi Tudor Vianu, la care e adăugată o antologie de fragmente ilustrative alese din poezia riturilor de trecere, din epica în versuri (balade), epica în proză (basme), din lirică şi din paremiologie, precedate de analize pertinente. În volumul *Școala și literatura. Studii didactice dar nu numai* (2011) **O.** și-a adunat articole în care a pledat pentru reformarea studierii limbii și literaturii române în școală, a denunțat nu doar greșelile de limbă din școală, ci și agramatismele din emisiunile posturilor de radio și televiziune, incoerența anunțurilor, incorecta folosire a conceptelor, a unor categorii estetice și și-a extins comentariul critic asupra neglijențelor lingvistice din unele cărți, tot mai multe odată cu împuținarea redactorilor de carte profesioniști.

SCRIERI: *Structurile retorice ale liricii orale româneşti*, Craiova, 1985; *Folclor şi literatură cultă*, pref. Eugen Simion, Braşov, 1994; *Școala și literatura. Studii didactice dar nu numai*, București, 2011. **Ediţii, antologii:** Mihail Sadoveanu, *Baltagul*, pref. edit., București, 1994; *Cronicarii*, introd. edit., București, 1995; Ion Budai-Deleanu, *Ţiganiada*, pref. edit., București, 1995; *Reflexe folclorice în literatura cultă*, introd. edit., București, 2000; *Perenitatea textului literar*, introd. edit., București, 2003; M. Eminescu, *Poezii*, I–II, pref. George Gană, București, 2005, *Poezii–Proză literară*, București, 2007; *Basme populare româneşti*, I–II, introd. Nicolae Constantinescu, București, 2008 (în colaborare cu Iordan Datcu și Nicolae Constantinescu); *Poezie simbolistă românească*, București, 2010.

Repere bibliografice: Constantin Negreanu, *O nouă carte consacrată liricii populare*: *„Structurile retorice ale liricii orale româneşti"*, O, 1986, 17; Mihai Coman, *Un nou val în etnologia românească*, SLAST, 1986, 29; Nicolae Constantinescu, *Aspecte actuale ale cercetării liricii populare*, T, 1987, 6; Liviu Maliţa, *Lirica populară în actualitate*, AAF, 1991; Maria Cuceu, *„Structurile retorice ale liricii orale româneşti"*, AAF, 1991; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *668–669*; Datcu, *Pagini*, *152–156*; George Mirea, *Semn[al] de carte*, „Forum" (Râmnicu Vâlcea), 2011, 1; Adrian

Costache, *Cartea ca pretext*, „Tribuna învățământului”, 2011, 1121; Mihai Floarea, *„Basme populare românești”*, LL, 2011, 1–2; Constantin Eretescu, *Antologia basmelor populare românești*, CLT, 2012, 17. ***I.D.***

OLTEANU, Ioanichie (13.IX.1923, Vaideiu, j. Mureş – 29.III.1997, Bucureşti), poet, traducător, gazetar.

Este fiul Zamfirei (n. Horgoş) şi al lui Ioan Olteanu, ţărani. Urmează la Târgu Mureş Liceul „Alexandru Papiu-Ilarian”(1933–1940), de la care trece la Liceul „Titu Maiorescu” din Aiud, absolvit în 1941. Se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj – aflată în refugiu la Sibiu –, dar o abandonează în anul al patrulea (1945). În răstimp debutează cu *Poem* în „Claviaturi” (Brașov, 1941); mai tîrziu devine membru al Cercului Literar de la Sibiu, în a cărui revistă publică, în 1945, două dintre cele mai reprezentative poeme, *Balada soțului înșelat* și *Pățania teologului cu arborele*. Având convingeri de stânga şi atras de doctrina comunistă de foarte tânăr, intră în redacţia ziarelor „România viitoare” (condusă de Pavel Apostol), „Tribuna nouă” (Cluj, 1945–1948), „Ardealul nou” (1946) şi „Lupta Ardealului” (1946–1949). Are un rol important în înfiinţarea, pe lângă acest din urmă jurnal, în 1948, a unui supliment literar care va deveni „Almanahul literar” în 1949, apoi „Steaua” în 1954, revistă la a cărei fondare joacă de asemenea un rol determinant. În 1957 participă la înfiinţarea la Cluj a săptămânalului de cultură „Tribuna”, dar în acelaşi an demisionează din redacţie în semn de protest faţă de centralismul ideologic. Lucrează ca redactor la „Viaţa românească” (1960–1961), secretar al Uniunii Scriitorilor (1965–1968) şi preşedinte al Fondului Literar (1965–1980), redactor-şef al revistei „Tomis” (1965–1969), director al Editurii Eminescu (1970–1972), de unde – sancţionat administrativ din motive politice pentru publicarea volumului *Engrame* de I. Negoiţescu şi a altor cărţi considerate indezirabile, ca şi pentru tentativa de a edita romanul *Ostinato* de Paul Goma – este mutat ca redactor-şef adjunct (1972–1974) şi ulterior redactor-şef (1974–1986) la „Viaţa românească”; pentru „lipsă de principialitate” (în realitate pentru că se opusese „rentabilizării” revistei) este eliminat şi de aici.

O. a fost cunoscut şi apreciat în primul rând ca om de presă, animator şi creator de climat literar. Intelectual cultivat şi cu simţul valorii, personalitate puternică şi echilibrată, înzestrat cu simţ moral şi justiţiar, el a jucat în epocă un rol meritoriu, uneori salutar, în fondarea şi orientarea unor reviste importante, reuşind – împotriva injoncţiunilor puterii – să le imprime o direcţie cât mai puţin înregimentată ideologic. Exemplul cel mai caracteristic: sub conducerea sa, „Viaţa românească” a menţinut un spirit benefic pentru atmosfera literară în anii ceauşişti, de recrudescenţă agresivă a ideologizării. Opţiunea pentru gândirea independentă e ilustrată de apariţia în revistă a unor texte de C. Noica, N. Steinhardt, Ileana Mălăncioiu, Andrei Pleşu ş.a., de prezenţa unor cronici literare neconcesive semnate de Cornel Regman și de alţii. Consecvent susţinător al valorilor autentice, **O.** rămâne legat de lansarea şi impunerea multor scriitori importanţi, de la generaţia ’60 până la cea optzecistă. Meritele sale de factor de echilibru, de promotor şi sprijinitor al creaţiei altora au pus în umbră creaţia proprie. Poezia sa cea mai reprezentativă – operă de tinereţe – a rămas în reviste („Vremea”, „Universul literar”, „Revista Cercului Literar”). În 1946 o adună în vederea publicării în volum. Manuscrisul, care poartă titlul *Turnul*, este acceptat de Fundaţiile Regale în acelaşi an, dar editura fiind desfiinţată în 1947, cartea nu mai apare. Încercând un *modus vivendi* între formula originară a lirismului său cu normele ideologice impuse de noul regim, o vreme poetul continuă să scrie și să publice în periodice, dar nu se mai gândește la tipărirea cărții. Aceasta va apărea postum, prin grija lui Ioan Milea, în 2012, sub un titlu identic cu cel propus de poet în 1946. Subtitlul „și alte poeme” îngăduie și explică includerea de către editor a altor compuneri, dintre cele marcate de noua ideologie. În ceea ce-l caracterizează genuin, poetul conturează figura unui spirit avid de puritate şi de absolut, însă cenzurat de luciditate şi de o conştiinţă ironică secundă. Asociate cu scrupulul moral al nepervertirii vocației prin compromis, acestea din urmă par a fi constituit rațiunea

profundă a renunțării la poezie. Într-o scrisoare din august 1947 către Ion Horea – vărul și discipolul său – , citată de I. Milea în prefața la volum, **O.** apasă pe ideea că poezia sa „e în realitate o frână, o piedecă pe care mi-am pus-o mie însumi pentru a-mi stăvili tendința irezistibilă de «a face poezie»", pe „luciditatea mușcătoare care omoară poezia", conștient fiind că „poezia mare n-a fost niciodată fructul cenzurei intelectuale, ci al orgiei pasiunii, al emoției sălbatice și libere". Așa s-a făcut că – după bine găsita formulă a lui Nicolae Balotă – „poezia și-a înghițit poetul". Din ceea ce a reușit să compună, el apare ca un fantast condamnat la starea de veghe şi la recunoaşterea diferenţei dintre aspiraţie şi realizare/realitate: un inadaptabil de fibră romantică, marcat însă de experienţa umană şi artistică specifică „generaţiei pierdute", a războiului. De altfel, el este singurul din Cercului Literar apropiat (programatic) de grupul de scriitori din preajma revistei bucureştene „Albatros". Poet original totuşi, graţie dozării personale a lirismului astral (sau, mai rar, bucolic) cu notaţia existenţei comune şi comentariul ironico-sarcastic necruțător ori numai cu umorul sec și sadic, „de spânzurătoare" („*Galgenhumor*, ca la Morgenstern", propune Ov. S. Crohmălniceanu). Figura lui este a unui izolat de bună voie, emblema sa este „camera fără ferestre, suspendată în aer ca o nacelă" sau turnul din poemul ce urma să dea titlul cărții („Stau singur lângă vânturi într-un pustiu de turn,/ Amețit de fantome, bântuit de furtuni", sună definitoriu începutul acestui text), un turn „degradat/ de atâtea mistere care l-au cercetat" și care urmează a fi asaltat și demolat de „oameni cu târnăcoape și sape". Urmărindu-i traiectoria lirică, I. Negoiţescu i-a izolat tema-pivot: eşecul. La Cercul Literar baladistul (pe lângă cele două poeme amintite, o antologie a genului ar mai include *Balada insucceselor, Balada sinucigaşului* și *Balada înecaților*) face figură aparte printre heralzii sibieni ai acestei originale sinteze moderne de epic, dramatic și liric, distingându-se prin „luciditatea ironic-amuzată" (Ştefan Aug. Doinaş). Pe lângă asemenea reușite certe, ediția lui Milea reproduce și o serie de versuri scrise după rețeta realismului socialist în forma ei drastică din primii ani ai regimului comunist. Trebuie remarcat totuși că în câteva poeme din 2012 de această orientare se află și insule de poezie autentică, de tip maiakovskian sau, pe teren românesc, cotrușian, verbul acestui cerchist deținând în chip natural o forță similară aceleia a autorului lui *Pătru Opincă* (*Despre om*, *Floarea soarelui*, *Poem agrar* și *An de luptă*). Poetul a tradus cu talent din literatura rusă, performanţa sa în acest domeniu rămânând versiunea românească a poeziei lui Serghei Esenin, idolul său încă din adolescență. Ediţia *Ceaslovul satelor* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor) este până astăzi cea mai cuprinzătoare selecţie în româneşte din lirica poetului rus. Mult mai exactă decât tălmăcirile anterioare, transpunerea lui **O.** evită tot ce era infidelitate la George Lesnea şi imprecizie la Zaharia Stancu, emanând totodată aerul de autenticitate al unei poezii scrise parcă dintru început în româneşte.

SCRIERI: [*Versuri*], în *Sburătorul. Balade culte româneşti*, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1973, *414–420*; *Turnul și alte poeme*, îngr. și pref. Ioan Milea, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** Dimos Rendis, *Argonauţii*, Bucureşti, 1956, *Copiii Atenei*, Bucureşti, 1958, *Legenda lacului*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei şi Nina Cassian); Alişer Navoi, *Versuri alese*, pref. trad., Bucureşti, 1958; Menelaos Ludemis, *Cântece sugrumate*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Dorina Talaz); Nikolai Rubțov, *Steaua câmpului*, Bucureşti, 1980; Serghei Esenin, *Ceaslovul satelor*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1981, *Spovedania unui huligan*, Bucureşti, 1999 (în colaborare); Varlam Şalamov, *Povestiri din Kolîma*, pref. Ion Ianoși, Bucureşti, 1993; *Ţara cireşilor în floare. Poezia Japoniei*, pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Ion Acsan şi Dan Constantinescu);

Repere bibliografice: I. Negoiţescu, *Curente noi în poezia din Ardeal*, VRA, 1943, 706; Negoiţescu, *Scriitori*, *378–379*; Regman, *Cărţi*, *147–151*; Balotă, *Labirint*, *318–341*, *passim*; Negoiţescu, *Lampa*, *51–62*; Negoiţescu, *Engrame*, *72–80*; Manu, *Eseu*, *307–310*; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, Bucureşti, 1981, *205–207*; *O nouă etapă în asimilarea lui Esenin: versiunea Ioanichie Olteanu*, SXX, 1982, 1–3 (grupaj special); Steinhardt, *Critică*, *222–228*; Nicolae Balotă, *Un poet al tăcerilor*, LCF, 1997, 13; Petru Poantă, *Ioanichie Olteanu, baladistul*, APF, 1997, 4; Aurel Rău, *Ioanichie*, ST, 1997, 4–6; Negoiţă Irimie, *Plecarea baladistului*, TR, 1997, 28–29; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *84–85*; Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar*, *152–166*; Doinaș, *Scriit. rom.*, *131–138*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *524–526*; Vasile Andru, *Puterea discretă a lui Ioanichie Olteanu*, VR, 2005, 8–9; Popa, *Ist. lit.*, I, *237–238*; Iulian Boldea, *Ioanichie Olteanu în volum*, APF, 2012, 10; Virgil Nemoianu, *Ioanichie Olteanu*, CL, 2012, 12. ***N.M.***

OLTEANU, Lucia (16.V.1925, Bucureşti – 17.VI.2015, Bucureşti), poetă, prozatoare. Este fiica Victoriei (n. Andreescu) şi a lui Petre Olteanu, cofetar. A urmat Şcoala Normală „Elena Doamna" (1936–1944) şi

Facultatea de Filosofie, secţia psihologie–pedagogie, a Universităţii din Bucureşti. Lucrează ca operatoare la Telefoane (1947–1949), apoi intră la Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti (1951–1952), unde rămâne asistentă (1952–1954). Debutează cu scenariul de film *Într-o zi, un tânăr. O zi din viaţa tineretului* (1950), premiat de Studioul de Filme „Al. Sahia" (juriul fiind prezidat de Geo Bogza). Redactor la „Contemporanul" (1952–1958) şi la revistele pentru copii „Luminiţa" şi „Cravata roşie", redactor-şef la „Arici-Pogonici" (1958–1969), va fi ulterior directoare a Studioului Cinematografic Bucureşti (1969–1971) şi a Studioului Animafilm (1971–1983). Deţine Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru volumul *Lumea într-un degetar* (1981). A fost soţia poetului Tiberiu Utan.

Prozele ritmate compuse de **O.**, „spuse" pentru copii de o voce caldă, cu inflexiuni jucăuşe, au fost aşezate în descendenţa lirismului sorescian. „Prozo-poemele", mici piese în versuri sau prozastic-ritmate, sunt conduse de un fel de logică magic infantilă, lăsând impresia că sunt rostite chiar de copii. Unele cărţi sunt însoţite de ilustraţii graţioase, viu colorate – un fel de bandă desenată – , care narează imagistic episoadele descoperirii şi înţelegerii lumii, într-o manieră fabulatorie copilărească. Urmând aventurilor echipei animaliere din povestirile ce alcătuiesc volumul *Hai în lună!* (1978) şi instantaneelor din *Arhitectul firelor de iarbă* (1980), proza poetică din *Lumea într-un degetar* poate fi apropiată, prin graţia fanteziei miniaturiste, de *Ocolul infinitului mic* de Marin Sorescu. Mai târziu **O.** s-a înfăţişat cititorilor şi ca memorialistă, cu *Declaraţie de avere* (2002), volum care, fără să revoluţioneze în vreun fel tehnicile şi miza autoficţiunii, este unul de amintiri în sensul curent al termenului, selectiv, autentic, cu o dozare echilibrată între informaţie, afectivitate şi comentariu, fără exces de literaturizare. Autoarea, fostă cursantă a „şcolii de poeţi", cu un stagiu în presa culturală şi cu însărcinări manageriale în cinematografie, a trăit şi a observat nemijlocit împrejurări şi evenimente, a cunoscut atmosfera vieţii culturale din deceniile postbelice, a întâlnit numeroase personalităţi, precum G. Bacovia, Tudor Arghezi, Nichifor Crainic, Petru Dumitriu, Paul Anghel, Marin Preda, Marin Sorescu ori ca Maria Tănase, Malvina Urşianu, Lucian Pintilie ş.a. Memorialista şi-a constituit o „avere" lăuntrică, pe care înţelege să o mărturisească, de unde şi titlul cărţii. Caracteristice îi sunt darul de a selecta din sfera banalului ceea ce contează şi, pe de altă parte, percepţia, viziunea morală (de regulă nu şi fastidios moralizatoare), care predomină în raport cu hedonismul autocontemplării nostalgice. Volumul de „fantezii" *Viaţa ca o glumă* (2011) este o colecţie de schiţe rimate despre dulciuri, insecte, personaje animate sau inanimate, în care meditaţia despre artă se insinuează subtil în perspectiva „copilăroasă", magică asupra lumii.

SCRIERI: *Aventurile lui Mac*, Bucureşti, 1970; *Zâmbiţi, vă rog!*, Bucureşti, 1973; *Bilete pe adresa prietenilor mei*, Bucureşti, 1974; *Bună seara, Dorli*, Bucureşti, 1977; *Hai în lună!*, Bucureşti, 1978; *Arhitectul firelor de iarbă*, Bucureşti, 1980; *Lumea într-un degetar*, Bucureşti, 1981; *Liniştea cri*, Bucureşti, 1983; *Cine a găsit vise frumoase*, Bucureşti, 1987; *Câte mai trec prin mintea frunzelor*, Bucureşti, 1990; *Poveşti neastâmpărate*, Bucureşti, 1993; *Bilete pe adresa prietenilor mei*, Bucureşti, 1997; *Declaraţie de avere*, Bucureşti, 2002; *Pentru mama mea frumoasă*, Bucureşti, 2004; *Viaţa ca o glumă*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Andrei Roman, *Exerciţii de sensibilitate*, LCF, 1979, 22; Mircea Sântimbreanu, *„Lumea într-un degetar"*, RL, 1981, 47; Constantin Crişan, *„Lumea într-un degetar"*, CNT, 1981, 50; Virgil Nistor, *În lumea celor mici*, CL, 1982, 9; Dimitrie Rachici, *„Liniştea cri"*, RL, 1983, 32; Marton Lili, *Négy új gyermekkönyv*, „Igazság", 1985, 10; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *526–527*; Nicolae Bârna, *Memoria ca avere*, CC, 2003, 12; Teodor Vârgolici, *Întoarcerea în timp*, ALA, 2004, 732. ***E.M.***

OLTEANU, Pandele (5.IX.1908, Bascov, j. Argeş – 18.XII.1995, Bucureşti), slavist. S-a născut într-o familie de ţărani cu unsprezece copii. După absolvirea în 1935 a Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, s-a specializat în slavistică prin stagii în Bulgaria, Polonia (1932–1935) şi mai târziu în Cehoslovacia (1942–1949), când predă limba şi literatura română, întâi ca lector, apoi ca profesor invitat, la Universitatea „J. A. Comenius" din Bratislava. Aici şi-a susţinut teza de doctorat – *Raporturi lingvistice între limba română şi limbile slave de apus: slovaca şi ceha* – şi a participat, împreună cu alţi slavişti din România şi Cehoslovacia, la editarea unei publicaţii intitulate „Românoslavica" (1948). A fost profesor de liceu în Bucureşti (1935–1938), la Seminarul Pedagogic din Iaşi (1938–1942) şi la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1949–1974), în cadrul Catedrei de limbi slave, pe care a condus-o din 1968. După

1974 a activat ca profesor consultant la Facultatea de Limbi Slave a Universităţii bucureştene. În 1965 obţinuse titlul de doctor docent. Membru al Societăţii şi al Cercului de Lingvistică de la Bratislava, al Societăţii de Romanistică, al Asociaţiei Slaviştilor din România (membru fondator), **O.** a făcut parte şi din Comisia Textologică a Comitetului Internaţional al Slaviştilor.

Lingvistica slavă, lingvistica şi filologia slavo–română şi istoria literaturii române vechi au avut în **O.** un cercetător pasionat şi informat. Semnând contribuţii importante în domeniul relaţiilor culturale româno–ceho–slovace, redactând manuale şi cursuri universitare de limba slovacă şi de istoria limbii slovace, participând la alcătuirea corpusului de documente slavo–române editat de Academia Română (a tradus hrisoave slavone pentru Institutul de Istorie „Nicolae Iorga"), elaborând sau coordonând – pentru uzul studenţilor, al şcolilor minorităţii slovace din România şi al cercetătorilor – lucrări consacrate studierii limbii slave vechi, slavonei şi gramaticii comparate a limbilor slave, **O.** a probat cunoştinţe temeinice, deschideri apreciabile în interpretarea fenomenelor lingvistice şi culturale, putinţa de a mânui instrumente şi metodologii moderne. Chiar dacă unele concluzii la care a ajuns pot suferi amendări, cercetările lui, vizând chestiuni complicate de filologie slavo-română, de identificare a surselor şi versiunilor unor texte importante ale scrisului vechi, poartă pecetea investigaţiei de detaliu făcute cu acribie. A abordat probleme controversate ale literaturii române medievale, ca în *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş* (1961; Premiul Ministerului Învăţământului), cu o interesantă încheiere privind slava carpatică în care au fost scrise aceste naraţiuni, a operat distingeri însemnate şi demonstraţii de erudiţie filologică. După părerea sa de eminent cunoscător al vechii literaturi omiletice, prima *Cazanie* a lui Coresi (din 1567) este o tălmăcire a *Postillei de Neagovo*, culegere de cazanii puternic înrâurită de dogma calvină, alcătuită pe la 1550 în slavona ucraino-carpatică, iar a doua *Cazanie* coresiană aduce în româneşte textul *Cazaniei* tipărite în 1569 la Zabludovo, în Lituania, de Ivan Feodorov; în fine, *Carte românească de învățătură*, imprimată de mitropolitul Varlaam în 1643, se sprijină în bună măsură pe omiliile adunate în *Tisavros* (*Comoara*) de grecul Damaschin Studitul. **O.** a încercat, în studiile răspândite prin „Romanoslavica" şi în alte publicaţii, să dovedească maniera particulară în care românii s-au manifestat în ansamblul literar est şi sud-est-european. Ediţiile de texte vechi pe care le-a pregătit au confirmat ideile profesate de-a lungul unei îndelungate activităţi ştiinţifice.

SCRIERI: *Povestiri prelucrate din limbile slave*, Iaşi, 1940; *Povestiri de Crăciun*, Bucureşti, 1942; *Povestiri de Paşti*, Bucureşti, 1943; *Rumunská kultura a slavonstvo*, Bratislava, 1947; *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş*, Bucureşti, 1961; *Criterii stilistice în studiul comparat al literaturii omiletico-parenetice*, Bucureşti, 1970; *Slava veche şi slavona românească*, Bucureşti, 1975; *Studii de filologie slavă*, îngr. Dagmar Maria Anoca, pref. Mihai Mitu, Bucureşti, 2008. **Ediţii:** Nichifor Crainic, *Curs de istoria literaturii bisericești și religioase moderne*, București, 1933 (în colaborare cu Ion V. Georgescu); Nicolae Milescu, *Aritmologhia, Etica şi originalele lor latine*, tr. şi introd. edit., Bucureşti, 1982; *Floarea Darurilor sau Fiore di Virtù*, tr. şi introd. edit., Timişoara, 1992; *Biblia adecă Dumnezeiască Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, coordonator I.C. Chiţimia, Bucureşti, 1988 (în colaborare).

Repere bibliografice: Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *189–190*; Silvia Niţă-Armaş, [*Pandele Olteanu*], RSL, 1984, 1995.

D.H.M.

OLTEANU, Tudor (16.XII.1943, Timişoara), comparatist, teoretician literar. A absolvit la Bucureşti Liceul „Mihai Viteazul" (1961) şi Facultatea de Limba şi Literatura Română, devenind, după licenţă (1966), asistent la Catedra de literatură universală şi comparată. Debutează în „Gazeta literară" (1964), iar editorial cu volumul *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea* (1974). A mai publicat lucrarea *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea* (1977). Este autorul unor studii introductive la traduceri din beletristica universală (la *René, Atala* şi *Aventurile ultimului Abencérage* de Chateaubriand, la *Domnişoara de Maupin* de Théophile Gautier, *Romane şi nuvele* de Stendhal ș.a.) şi la lucrări de istorie şi teorie literară (Fritz Martini, *Istoria literaturii germane*, Oscar Walzel, *Conţinut şi formă în opera poetică*), el însuşi transpunând, în colaborare cu Bucur Stănescu, *Plimbarea* de Robert Walser (1972), o culegere de povestiri. Din 1977 a fost lector de limba şi literatura română la Universitatea din Amsterdam, unde, după ce s-a stabilit în Olanda, în 1983 devine profesor asociat la Catedra de literatură comparată şi în 1987 profesor la Facultatea de Ştiinţa Comunicării. În 1998 traduce în româneşte lucrarea *Ştiinţa*

comunicării de J.J. van Cuillenburg, O. Scholten şi G.W. Noomen.

Cele două sinteze despre romanul european publicate de **O.** sunt reprezentative pentru studiile de literatură comparată de factură academică modernă. Autorul se manifestă ca participant la o mişcare de înnoire, materializată la sfârşitul anilor ’60 şi în anii ’70 ai secolului trecut prin apariţia unor lucrări de Dan Grigorescu, Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Romul Munteanu ş.a., în continuarea drumului deschis de Tudor Vianu. Abordarea subiectului e cuprinzătoare şi consistentă, exegetul examinând toate formulele de roman dezvoltate în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea prin situare istorică şi prin recursul substanţial la instrumentarul teoretic al studiului literaturii. El apelează la o vastă bibliografie critică, selectată din patrimoniul diferitelor şcoli de cercetare ori spaţii culturale (francez, german, anglo-saxon etc.), evoluţia acestui gen literar prin definiţie proteic fiind observată la toate nivelurile: origini, ideologie, intertextualitate, naratologie, tematism, convenţii de lectură, stilistică, estetică etc., într-o sinteză eseistică bogată în asocieri şi disocieri, ce promovează puncte de vedere, ipoteze ori concluzii personale. Studiile nu sunt nicidecum nişte istorii convenţional descriptive, alcătuite prin enumerare de date de istorie literară şi de rezumate comentate, ci analize preponderent teoretice, animate de bogăţia şi relevanţa referirilor concrete şi de ingeniozitatea unghiurilor de examinare şi a conexiunilor stabilite. Romanului îi este reafirmat caracterul proteic, îi sunt relevate elasticitatea şi fluiditatea poeticii, iar aceste însuşiri sunt analizate în diacronie, cu ilustrări proeminente sau cu deosebire pertinente tocmai în ce priveşte reformularea canonului. Pluralitatea şi mobilitatea formelor romanului nu îl descurajează pe autor de la strădania de a le demonstra unitatea, pe care diversitatea de forme nu o estompează. Pe fundalul acestei unităţi se profilează – remarcă eseistul – „atât înnoirile impuse sistemului epic de către un creator, cât şi gradul de coincidenţă dintre resursele care îi determină ficţiunea şi tipurile de integrare a realităţii, specifice unei epoci anume”. Autodefinirea şi redefinirea periodică a romanului ca gen literar, în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, e surprinsă, urmărită, învederată şi explicitată la mai multe niveluri: categorii naratologice şi poetice, ideologie şi viziune, tehnici şi convenţii definitorii (convenţia de oralitate şi convenţia scripturii), estetica şi practica scripturală implicită. În cadrul tratării analitice se fac referiri la un mare număr de autori din toate literaturile europene importante, iar când contextul o permite, şi din literatura română, pagini interesante fiind consacrate lui N. Filimon. Dar despre marii scriitori sunt inserţiate adevărate microeseuri critice. Se reţin, cu deosebire, capitolele sau pasajele ample despre Richardson, Diderot, Flaubert, Lev Tolstoi, demne de interes şi dacă sunt considerate independent de context. Oportun eclectică, arborescentă uneori până la marginea prolixităţii spre a nu lăsa neexploatate asociaţii, analogii şi sugestii provenind din toate zonele exegezei de specialitate şi, în general, din ştiinţele omului şi ştiinţele limbii, cercetarea comparatistă promovată de **O.** se distinge ca o realizare notabilă.

SCRIERI: *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1974; *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1977.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Romanul unui secol*, RL, 1975, 6; Aurel Sasu, *Un secol al romanului*, TR, 1975, 16; Mircea Iorgulescu, [*Tudor Olteanu*], RL, 1975, 44, FLC, 1978, 7; Adriana Babeţi, *„Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea”*, O, 1978, 7; Paul Dugneanu, *Un studiu istoric şi tipologic al romanului*, LCF, 1978, 10; Dana Dumitriu, *Feţele romanului*, RL, 1978, 11; Călinescu, *Perspective*, *209–212*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *527–529*; Manolescu, *Enciclopedia*, *555–556*. ***N.Br.***

OLTENIA LITERARĂ, publicaţie anuală apărută la Craiova în 1956 şi în 1958, editată de filiala locală a Uniunii Scriitorilor. Publică versificări conforme cu orientarea ideologică a acestor ani, multe folclorizante, Marin Ancuţescu (*La cules de vii în colectivă*), Petre Dragu (*Când era Mărin haiduc*), Ilie Tudor, Dumitru Matală (*Amănuntul principal*), Mihail Cruceanu (*De mii de milenii*), Emil Manu (*Sub farmecul iernii*), Adrian Petringenaru (*Groază în pustiu*), George Sorescu (*Severin*), Sina Dănciulescu (*În turnătorie*). Proza este de aceeași factură: Horia Pătrașcu (*Umbre vechi*), Radu Tudor (*Fata cantonierului*). Colaborează cu studii Mihnea Radovan (*La 60 de ani de la moartea lui Traian Demetrescu*, *„1907” de Tudor Arghezi*, *Topîrceanu și Craiova*), Mihnea Gheorghiu (*Literatura românească în limbi străine*), C. Vălimăreanu (*Schiță de studiu asupra operei lui Eusebiu Camilar*), Ştefan Bossun (*Un poet popular al răscoalelor din 1907: Radu de la Giubega*), Ion Schintee (*O revistă socialistă din Craiova cu preocupări literare*), Despina Teodorescu (*Recitind pe Camil*

Petrescu), Ion Marinca (*Un manuscris necunoscut al lui Alexandru Sahia: „Măgarii lui Bică Lamba”*), Elisabeta Lalier și Al. Oprea (*Actualitatea unor principii din estetica lui Stasov*). Apar şi câteva traduceri din A.S. Puşkin (fragmente din *Evgheni Oneghin*), Rafael Alberti, Nazim Hikmet. ***N.S.***

OLTUL, gazetă apărută la Bucureşti, bisăptămânal, între 14 noiembrie 1873 şi 22 decembrie 1874; ar fi apărut până la sfârșitul lui iulie 1875. A fost editată de Partidul Liberal în timpul unei campanii de înlăturare a guvernului Lascăr Catargi. Conducerea i-a fost încredinţată tânărului Al. Macedonski. *Profesiune de credinţă*, cu care acesta îşi deschide publicistica din **O.**, este socială, umanitară, insurgentă. Poetul transformă **O.** într-o publicaţie antimonarhică. Pentru că a reprodus aici o insinuantă *Respectuoasă cerere guvernului* (în care se solicita publicarea genealogiei Casei Regale, necesară pentru a se evita situaţia de lezmaiestate), lui Macedonski i s-a intentat un proces de presă. Poetului i se datorează orientarea polemică a ziarului, în duel cu întreaga presă guvernamentală şi chiar cu propriul partid, cum şi spaţiul larg acordat literaturii. În paginile **O.** se află o mare parte a încercărilor lui de tinereţe, încercări ce nu se disting prea mult de poezia epocii. Macedonski reia teme lirice în circulaţie cu o juvenilă şi deplină încredere în sine (*La patria*, *Un tânăr poet murind*, *Reîntoarcerea*, *Chemarea la arme a lui Tudor Vladimirescu*, *Fericirea vieţii câmpeneşti*, *Meditaţiune*, *La condeiul meu*, *Melancolia*, *Desperarea*, *Fatalitatea*, *Secolul*). Totuşi, accente mai personale, interesând evoluţia sa ulterioară, se conturează chiar în aceste începuturi. Unele motive vor reapărea într-o desăvârşită execuţie poetică: *Umbrei amicului meu Ricardo Bergamasco* este schiţa excelentei *O umbră de dincolo de Styx.* Alţi colaboratori literari sunt N. Ţincu, N. Scurtu, T. G. Djuvara, B. P. Rădulescu, Şt. I. Slăvescu, Const. I. Cornăţeanu, D. N. Saphir, I. N. Polychroniade, ca şi Theodor Şerbănescu, Veronica Micle, ambii din cercul Junimii. Se reproduc versuri din poeţii paşoptişti, cultivaţi şi mai târziu de Macedonski la „Literatorul” (Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, M. Zamphirescu). Macedonski publică, în traducere, o suită de portrete romanţate: *Lucreţia, Jana d'Arc, Cleopatra, regina Egiptului* (de Al. Dumas), *Jana Grey* (de G. Dufaye), precum şi o versiune a poemului *Lacul* de Lamartine. ***S.C.***

OLTUL, periodic apărut la Slatina, săptămânal, între 17 ianuarie şi 10 mai 1928 şi între 3 mai şi 4 octombrie 1931, cu subtitlul „Gazetă pentru propagandă culturală”. Director: Mihail S. Vergulescu; din comitetul de redacţie face parte şi D. Popovici. În primul număr, într-o notă a redacţiei este enunţat cu modestie principiul călăuzitor al publicaţiei, acela de a cultiva „comorile sufleteşti moştenite de la părinţi”. Orientarea tradiţionalistă transpare şi din câteva articole pe teme generale (*Problema culturii*, *Spirit suflet*), ca şi, într-o oarecare măsură, din sumarul literar al gazetei. Se publică frecvent versuri populare, se retipăresc două scrieri ale lui G. Coşbuc (un fragment din basmul în versuri

Tulnic şi Lioara şi poemul *Atque nos*). D. Popovici semnează un mic studiu intitulat *Câteva răsunete ale Unirii Principatelor în literatura română*, iar N. Iorga contribuie cu cercetarea *De unde vine judeţul Olt*. Remarcabile sunt, de asemenea, două proze reproduse în **O.**: schiţa *În ascensor* de Tudor Arghezi şi povestirea *Fără permis de export* de Jean Bart. Versiunea românească a trei poezii de Goethe (în traducerea lui Nic. Jingoiu) completează cuprinsul acestei publicaţii efemere. ***I.M.***

OMĂT, Gabriela (12.V.1947, Turnu Măgurele–1.VIII. 2019, Bucureşti), editor, istoric literar. Este fiica Angelei Omăt (n. Alexandrescu), funcţionară, şi a lui Vasile Omăt, expert contabil. A absolvit Liceul „I.L. Caragiale” din Bucureşti (1965) şi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii bucureştene (1970). După încheierea studiilor funcţionează ca lector la Editura Minerva, iar din 2002 este angajată cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, participând la elaborarea *Dicționarului general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Debutează în 1969 la „România literară”, colaborând în continuare şi la „Echinox”, „Viaţa românească”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Caiete critice”, „Familia”, „Observator cultural” ş.a.

Cea dintâi prezenţă editorială este volumul *Versuri* de Ion Minulescu (1972), îngrijit şi postfaţat de **O.** cu un studiu în care poetul simbolist e recitit din unghiul lărgit al impresionismului. Şi postfaţa ediţiei D. Bolintineanu, *Poezii* (1977) a fost apreciată pentru repertorierea integrală a motivelor poeziei antologate. Consemnabile mai sunt analiza prozei lui Al. Ivasiuc, centrată pe romanul *Cunoaştere de noapte* şi – în texte neadunate în volum, ca *Realismul lui Nicolae Iorga* şi *Trăind spre a ajunge la carte* – relevarea *pattern*-elor clasice care constrâng viziunea romantică a istoricului sau reedificarea de sine a lui E. Lovinescu. Deşi vădeşte aptitudini pentru comentariul de critică şi istorie literară, **O.** se dedică în cele din urmă, aproape exclusiv, activităţii de editor. După o restituire a *Jurnalului* lui Mihail Sebastian (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor), ediţie a cărei acurateţe a fost remarcată, se impune definitiv cu E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare* (I–VI, 1993–2002; Premiul pentru Excelenţă al Asociaţiei Editorilor, Premiul Uniunii Scriitorilor), recuperare laborioasă, realizată în colaborare cu Monica Lovinescu, Alexandru George şi Margareta Feraru, sub un titlu dat de Monica Lovinescu. Critica a considerat apariţia „jurnalului” lui E. Lovinescu un eveniment, un reper indispensabil de-acum înainte pentru orice abordare a literaturii române interbelice. La valoarea textelor restituite se adaugă complicatul şi extrem de utilul aparat de note şi comentarii, la a cărui realizare **O.** are un aport decisiv. Partea de comentarii, covârşitoare la ultimul volum, concurează adesea cu eseul monografic. O contribuţie notabilă pentru repunerea în circulaţie a memorialisticii lovinesciene este şi E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte* (1998), prima reeditare integrală a textului, cu o substanţială *Addenda*, unde se recompune, din periodice, sumarul proiectatului volum al cincilea. **O.** a mai coordonat o ediție în trei volume a romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu, redactând notele și comentariile în colaborare cu Eugenia Tudor Anton. Dacă primele două volume reiau, printr-o nouă coroborare cu manuscrisele, textele stabilite în ediția de la Editura Minerva (I–IV, 1972–1988), cel de-al treilea volum este dedicat editării în premieră a romanului *Străina*. Textul, considerat multă vreme pierdut, este reconstruit sisific de **O.**, sub titlul „ipoteză de reconstituire”, din molozul labirintic al unor manuscrise de etapă completate cu fragmente apărute în periodice; ediția a fost răsplătită cu Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române. În fine, fără a fi o monografie propriu-zisă, cele două volume din *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880–1949)* (2008) oferă, prin cronologia cuprinzătoare și prin antologia avizată și generoasă, cel mai solid instrument de lucru pe care-l are la dispoziție cercetătorul modernismului literar românesc.

Ediţii: Ion Minulescu, *Versuri*, postfaţa edit., Bucureşti, 1972; Dimitrie Bolintineanu, *Poezii*, postfaţa edit., Bucureşti, 1977; E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002 (în colaborare cu Monica Lovinescu, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru), *Memorii. Aqua forte*, Bucureşti, 1998; Mihail Sebastian, *Jurnal*, pref. L. Volovici, Bucureşti, 1996; *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880-1949)*, I–II, Bucureşti, 2008; Hortensia Papadat-Bengescu, *Opere.*, I–III, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Ion Minulescu, poet al marilor tiraje*, RL, 1975, 36; Cornea, *Aproapele, 226*; Alexandru George, [*Gabriela Omăt*], LCF, 1998, 26, 30; Nicolae Manolescu, [*Gabriela Omăt*], RL, 1998, 29, 2002, 41, 2003, 7; Săndulescu, *Constelaţii, 169–175*; Z. Ornea, *Un eveniment editorial*, RL, 1999, 32; Paul Cornea, *Enigma marelui critic*, OC, 2000, 1; Eugen Simion, *Multă melancolie şi solitudine*, „Curentul”, 2001, 571; Cornelia Ştefănescu, *Monumentalitatea epică*, RL, 2002, 11; Al.

Săndulescu, *Agendele literare ale lui E. Lovinescu*, JL, 2002, 7–12*;* Gabriel Liiceanu, *Uşa interzisă*, Bucureşti, 2002, *267*; Monica Lovinescu, *Jurnal. 1990–1993*, Bucureşti, 2003, *138, passim*; Marta Petreu, *„Agendele" lui Lovinescu*, APF, 2004, 4; Paul Cernat, *Pentru o nouă istorie a modernismului literar românesc (I–II)*, OC, 2009, 474, 475; Florin Mihăilescu, *Modernitate şi ideologie*, ST, 2010, 6. ***Al.S.***

OMESCU, Corneliu (24.IX.1936, Ineu – 12.V.2001, Bucureşti), prozator. Este fiul Margaretei Omescu şi al lui Pavel Omescu, funcţionari. După ce a absolvit Şcoala Medie Tehnică de Drumuri şi Poduri, apoi Şcoala de Ofiţeri Chimişti, a urmat cursuri de actorie. A avut ocupații foarte diverse: muncitor necalificat la un sfat popular, dulgher, magazioner la o fabrică de cărămizi, topograf, casier la o cantină, achizitor de fructe, redactor de televiziune, metodist la o casă de cultură, proiectant și tehnician pe diferite șantiere ş.a. Odată cu stabilirea în București, a devenit scriitor liber-profesionist. A debutat cu o schiță în 1957 la revista militară „Înainte", iar editorial în 1965 cu volumul de proză *Între două trenuri*. Între 1972 și 1974 a coordonat, alături de Liviu Ioan Stoiciu, cenaclul „3,14 (Pi)".

Scriitor cu „biografie de prozator american" (Gabriel Dimisianu), **O.** practică o literatură de consum tipică epocii comuniste. Nonconformismul tematic și, uneori, discursiv al prozelor sale este mai mereu filtrat sau de-a dreptul cenzurat de o perspectivă (naratorială) umanist-conservatoare. Tinerii care își populează nuvelele și romanele, „furioși", boemi, chiar libertini, adepți ai amorului liber și ai plaisirismului, sfârșesc mereu prin a-și asuma o identitate conformă convenientelor sociale și morale ale vremii. Vitalismul și agresivitatea revoluționară a noilor „huligani" din cărțile lui **O.** se manifestă exclusiv în cadrele sistemului macrosocial dat. Excesele lor comportamentale rămân un antidot pentru abuzurile și greșelile legate de impunerea noii ordini sociale, după cum individualismul și egoismul acestor marginali se dovedesc soluții pe cât de salutare, pe atât de provizorii pentru reglarea disfuncționalităților vieții comunitare. Orice revoltă e atent controlată pentru a servi binelui comun, fiecare furie e bine temperată de necesitatea împlinirii unui deziderat general uman. Această dialectică schematizată omogenizează scenariile epice ale lui **O.**, în ciuda varietății lor tipologice: nuvele erotice, psihologizante, melodramatice, romane sociale, de dragoste, de aventuri, polițiste, proze SF, umoristice, satirice, parodice etc. Chiar din volumul de debut, conținând multe texte ce par simple eboșe, se afirmă clasica tensiune – soluționată pozitiv – dintre utopia trăirii plenare a tuturor experiențelor și obstacolele alienante ale existenței propriu-zise. Un băiat orfan, aventurier și contrabandist de nevoie, refuză dur orice înseriere socială, dar descoperă într-un ceferist, recalificat ca jurnalist, afecțiunea paternă atât de necesară formării sale ca om (*Visul cu bătaie lungă*). Un geolog, obsedat de meseria sa și de evadările periodice pe care i le prilejuiește, își ratează căsnicia, însă o colegă care-i devine amantă îi oferă alternativa împlinirii sentimentale fără a renunța la carieră (*Între două trenuri*). Tot astfel, dipticul *Două povești de dragoste* (1973), compus din *Puștoiaca* (roman publicat mai întâi în 1966) și *Poveste de dragoste*, inclus inițial, cu titlul *Invidia*, în volumul *Adam evadează...* (1967), sau trilogia „timidului" Andrei Murgu, alcătuită din *Aventurile unui timid* (1968), *Aventurile unui cascador* (1971) și *Povestea unui debut* (1986), aglutinează narațiuni alerte, senzaționaliste și panerotice, organizate în jurul unor cupluri de tineri energici, nonconformiști (așa-zise „elemente antisociale și decadente"), avizi de libertate, de autenticitate și de aceea veșnic amenințați de conveniențe, de comunitatea obtuză. Pe de altă parte, având în fundal tragediile cauzate de cutremurul din 1977, *Impas* (1979) prezintă tentativele patetice ale unui fost aventurier de a-și ispăși greșelile trecutului și de a se metamorfoza în „omul nou" moral, demn de a fi tată pentru fiica eliberată de sub dominația unei mame abuzive. Mai incitantă putea fi trama din *Toți pentru unul* (1982), roman urmărind setea de răzbunare și destinele unor foști elevi ai școlii militare, arestați în urma unui denunț calomnios. Participând, în 1978, la banchetul de douăzeci de ani de la încheierea studiilor, ei recompun, caleidoscopic, un trecut traumatic, care ar fi putut contura o frescă satirică a României postbelice. Deznodământul este însă dezamăgitor, dând seamă de autocenzura și de limitele autorului, foarte vizibile, de altfel, și în *Clopote sub apă* (1984) ori în *Munții nu cad* (1989): delatorul e chiar unul dintre tovarășii arestați, anume cel mai înrăit dintre ei, ulterior transfug, detractor al patriei în presa occidentală, un drogat abulic etc. Nici *Planeta fără memorie* (1978), subintitulat *Jurnalul unei adolescente născute în Cosmos*, nu scapă îngrădirilor ideologice. Deși acțiunea se petrece pe Lostany, o planetă colonizată cu secole în urmă, cu polii magnetici inversați în urma unui cataclism cosmic și populată de ființe amnezice,

acest roman SF dezvoltă tezist o problematică falsă, în intenție umanistă. Alături de Belami, „sălbaticul” cu care se inițiază erotic, protagonista coordonează eroic procesul de salvare a speciei și de reeducare a ei în spirit socialist. Abordând adeseori subiecte licențioase, într-un stil narativ colorat de folosirea limbajului regional sau argotic, cu un ritm epic alert, care facilitează lectura rapidă, prozele lui **O.** se caracterizează, totuși, printr-o vădită inhibiție ideologică, de nu cumva e vorba mai curând de oportunism ideologic. Iar discrepanța dintre nonconformismul personajelor și conformismul auctorial le dă o puternică notă de artificialitate, diminuându-le calitatea artistică și plasându-le pe treapta de jos a literaturii de consum.

SCRIERI: *Între două trenuri*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1965; *Puştoaica*, Bucureşti, 1966; *Adam evadează...*, Bucureşti, 1967; *Aventurile unui timid*, Bucureşti, 1968; *Enigma*, Bucureşti, 1970; *Aventurile unui cascador*, Bucureşti, 1971; *Două poveşti de dragoste*, Bucureşti, 1973; *Întâmplări de necrezut*, Bucureşti, 1975; *Noaptea, printre maşini*, Bucureşti, 1977; *Planeta fără memorie*, Bucureşti, 1978; *Impas*, Bucureşti, 1979; *Toţi pentru unul*, Bucureşti, 1982; *Clopote sub apă*, Bucureşti, 1984; *Povestea unui debut*, Bucureşti, 1986; *Moştenirea*, Bucureşti, 1987; *Munţii nu cad*, Bucureşti, 1989.

Repere bibliografice: Şerban Foarţă, *„Între două trenuri”*, O, 1965, 26; Sânziana Pop, *„Puştoaica”*, LCF , 1967, 3; Laurenţiu Ulici, *„Adam evadează...”*, CNT, 1968, 1; Magdalena Popescu, *„Aventurile unui timid”*, RL, 1969, 8; Dana Dumitriu, *„Enigma”*, RL, 1970, 23; Caraion, *Duelul*, *213–215*; Virgil Nistor, *„Noaptea, printre maşini”*, ST, 1977, 9; Iorgulescu, *Scriitori*, *226*; Mircea Constantinescu, *„Planeta fără memorie”*, RL, 1979, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *529–530*; Popa, *Ist. lit.*, II, *858*. ***Cs.B.***

OMESCU, Ion (26.XI.1925, Arad – 14.VIII.2000, Paris), dramaturg, eseist, poet.

Este fiul Auricăi Omescu (n. Ştirbulescu) şi al lui Cornel Omescu, farmacişti. A urmat, în urbea natală, şcoala primară (1932–1936) şi Liceul „Moise Nicoară” (1936–1944), situându-se în fruntea promoţiei. L-a ispitit ideea de a fi student în litere şi drept, însă atracţia pentru teatru dovedindu-se mai puternică, în 1944 se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică din Capitală. Imediat după absolvire e angajat la Teatrul Comedia, urcând apoi pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti. O carieră întru totul promiţătoare i se deschidea înainte, când, printr-o decizie plină de riscuri, **O.**, împreună cu viitorul scenograf Mircea Marosin, lasă totul şi fuge, în 1947, în străinătate. Prins nu departe de Viena, în sectorul sovietic de ocupaţie, e încătuşat şi trimis în ţară, unde se alege cu o condamnare de şase ani. Ieşit din detenţie în 1953, pleacă la Iaşi, fiind cooptat în trupa Naţionalului. Impresionează de la început prin calităţile de actor (Romeo, Franz Moor) şi de director de scenă (un recital Shakespeare, în cadrul căruia îl întruchipa pe Hamlet, visul lui de o viaţă, a rămas în amintirea celor care au asistat la spectacol). Dar, iarăşi, destinul lui **O.** suferă o fractură, tânărul fiind arestat în 1957 pentru un manuscris lăsat, imprudent, unui prieten. Aruncat în puşcărie, are, după cum reiese din mărturiile tovarăşilor de suferinţă, o conduită impresionantă, el susţinând moralul celor din jur prin gesturi ce denotau tărie de caracter – dimensiune remarcabilă a personalităţii sale. Pus în libertate în 1964, hotărăşte să-şi continue profesiunea de interpret scenic tot la Iaşi, unde dă relief, prin creaţiile pe care le şlefuieşte (Nero, din tragedia *Britannicus* a lui Racine, pe care o şi traduce, Oreste, Thomas Becket, Bălcescu), câtorva stagiuni. Actor rasat, de tip cerebral, a lăsat un gol prin transferul, în 1968, la Bucureşti. În 1972, profitând de o invitaţie la o reuniune de shakespearologi din Marea Britanie, cere azil politic în Franţa. O vreme o duce greu, chiar dacă îşi găseşte, la Academia de Teatru din Maastricht (Olanda), o catedră la care, între 1975 şi 1985, predă arta dramatică. În 1974 îşi luase doctoratul în studii engleze. În 1981 întemeiază în capitala Franţei o trupă, La Compagnie de Théâtre Ion Omesco. La Paris şi în oraşe belgiene montează piese de Shakespeare, Sławomir Mrożek ş.a. În ultimii ani se retrăsese la Aix-en-Provence, unde scria cărţi de preţioasă substanţă eseistică. Academia Franceză însăşi îi recunoaşte performanţele, acordându-i o înaltă distincţie pentru cartea *Hamlet ou la Tentation du possible* (1987). Şi-a ales singur ieşirea din scena vieţii.

Versuri, îndeosebi (semnate şi cu pseudonimul Oniga), eseuri, piese de teatru a publicat **O.** în „Gazeta literară”, „Viaţa românească”, „Luceafărul”, „România literară”, „Cronica”, „Teatrul”, „Ateneu”, „Secolul 20”, „Argeş”, „Convorbiri literare”. Un patos secret cutreieră poemele cu o aură de indisipabilă tristeţe din primul lui volum, *Filtru* (1968). În versuri de cizelură neoclasică freamătă nelinişti („ne'nţelese”), melancolii, deziluzii, spaime („auzi cum sună-n sânge târziul unsprezece”), stări depresive bântuite de fiorul plumburiu al transcendentului. Iubirile, de vor fi fost cândva, s-au destrămat, şi dacă poetul le invocă e pentru că singurătatea („Murim atât de singuri şi o dată” – *Moartea calei*) face ca spectrul „trecerii” să fie încă mai inchietant sub orizontul unei insuportabile zădărnicii. Din pudoare, trăirile mărturisite în acest monolog elegiac sunt prefirate printr-un filtru livresc, prin care se străvăd şi plăsmuiri de mitologie sau din literatură, ce colindă reveriile contemplativului: Ulise, Oedip, Prometeu, Icar, Don Juan, Romeo, Don Quijote. Şi Hamlet, de bună seamă. Frapantă în rafinatul eseu *Hamlet sau Ispita posibilului* (1971; cu o versiune franceză mult amplificată în 1987) este pasiunea lucidă a tâlcuitorului, arcuindu-se într-un discurs îndrăgostit. Enigma nefericitului prinţ al Danemarcei, înfăşurat într-o incitantă ambiguitate, îl fascinează pe hermeneut, care, între incertitudini şi revelaţii, năzuieşte a se apropia de „inima misterului”. Pendulând „între gândul neînfăptuit şi fapta negândită”, şovăitorul (pseudo) danez îşi amână împlinirea proiectului „din deznădejde în faţa posibilului”. Comentariul, deopotrivă elevat şi seducător, atingând o întreagă claviatură (în gamă simbolică, filosofică, psihanalitică, politică), şerpuieşte în modulaţii fine. De un pedantism cochet în aria informaţiei, autorul cultivă formularea de efect, cu o slăbiciune pentru mânuirea paradoxurilor. Dramaturgul şi poetul intră, în *Hamlet sau Ispita posibilului*, într-o fericită alianţă. Tot astfel în *Semnul ironiei* (1972), unde sunt analizate, cu o priză mai strânsă la text, piesele shakespeariene *Măsură pentru măsură* şi *Coriolan*. O punte leagă cele două reliefuri interpretative – ideea de absolut. Şi fanaticul Angelo, şi impulsivul Coriolan tind spre această himeră ce se bolteşte cu infinite reverberări şi peste povestea lui Hamlet, „cel mai lucid şi cel mai tragic dintre eroii shakespearieni”. Şi în *Othello, chef d'œuvre en sursis* (1990), cu un *avant-propos* de Jan Kott, **O.**, confruntat cu „ambiguitatea” unor personaje „indefinisabile”, îşi probează astuţia abordând „poetica incertitudinii” din această „tragedie a incomprehensiunii”. Ca şi Hamlet („Hamletul meu”, „mon Hamlet”), şi Prospero din *Furtuna*, „ultimul melancolic shakespearian”, e pentru exeget „mon Prospéro”, şi el camuflează o triplă identitate: „Dumnezeu, magician şi dramaturg” (*Shakespeare, son art et sa „Tempête”*, 1993). Temerara cercetare *La Métamorphose de la tragédie* (1978), atacând o pretenţioasă temă – „splendoarea şi decadenţa tragediei” –, urmăreşte să deceleze categoriile şi formele străvechiului gen în zilele noastre. Concluzia se cristalizează într-un dens pasaj sintetic. Tragedia contemporană „se îndepărtează de excepţie, sub orice formă, de spectacular, înlocuieşte sublimul prin umor, nu recunoaşte transcendentul, refuză eroul ca şi intriga, reconsideră spaţiul, descalifică timpul, ca să ne introducă într-un univers insignifiant, dar cu atât mai teribil, în care discursul şi moartea, singurele evenimente, se întâlnesc potrivit normelor unei vechi retorici”.

Eseistul cu gustul „înscenării” de fineţe îl conţine, într-un fel, pe dramaturg. Teatrul lui **O.** se înfiripă sub semnul „marelui Will” şi ar putea fi chiar numit un teatru shakespearizant. Ceea ce distinge trilogia istorică alcătuită din *Veac de iarnă*, *Vlad Anonimul* şi *Săgetătorul*, publicată în volumul *Dramele puterii* (1968), este excelenţa scriiturii. Chiar pândit pe alocuri de riscul de a cădea în virtuozitate calofilă, stilul imprimă, cu unele graţii manieriste, o tuşă deosebită unor scrieri în care o sensibilitate cu cifru complicat e strunită printr-o, patetică uneori, voinţă de echilibru. Formula pieselor nici nu putea fi alta: „pretexte istorice”. „Dramele puterii” sunt, în adâncul lor, drame ale existenţei, ipostaze ale condiţiei umane, proiectate într-o ambianţă de sugestivă concreteţe, cu învălmăşiri de lumini şi umbre. E un dialog febril, anxios al omului cu propriul destin. Un „joc” de stranii accente, primejdios şi provocant, cu soarta. Acceptând o identitate simbolică, vocea unui personaj cum este Domnul, din *Veac de iarnă*, îşi amplifică rezonanţa. În fizionomia nenumitului voievod se desluşesc trăsături ale unor domnitori desprinşi din letopiseţ, îmbinând prudenţa lui Brâncoveanu cu diplomaţia dibace a lui Vlaicu Vodă. El este purtătorul de aspiraţii al unui neam neiertat de restrişte, trecând prin vremuri de urgie ca printr-un „veac de iarnă”, răbdând povara umilinţei, dar

răzvrătindu-se atunci când ajunge la capătul răbdării. Ce poate să însemne pentru greu încercatul domn puterea în împrejurări mereu neprielnice, dacă nu renunţare, jertfă (laitmotiv la **O.**): „Domnia nu e privilegiu. E jertfă de sine. Datorie". Legenda Meşterului Manole vălureşte peste aceste gânduri cu sonorităţi retorice. Drama în care se zbuciumă exponenţialul domn nu exprimă impasul unui eu repliat în solitudine, ci angajează soarta unei colectivităţi („Eu nu-mi apăr numele, îmi apăr ţara"). Alegoria de înfiorate respirări din *Veac de iarnă* se împlineşte sub o zare poetică. În *Vlad Anonimul*, drama lui Petru Cercel şi relaţia lui cu tânărul Vlad, care primeşte surguciul de domnie, cunoaşte alte dimensionări. Pentru fostul cârmuitor – din familia aventurierilor de rasă de soiul lui Despot Heraclidul –, puterea, prerogativă ducând la excesul discreţionar, şi omenia, evghenie a inimii, stau să intre într-un ca şi ireconciliabil divorţ. Dar sacrificiul lui Vlad (căruia îi este sortit să rămână Vlad Anonimul pentru că, printr-un paradox aparent, tocmai calităţile lui îl fac inapt să domnească) zguduie conştiinţa uşuraticului Petru Cercel, silindu-l să-şi reconsidere mănunchiul de valori după care se călăuzise până atunci. Sunt, în scrierile dramatice ale lui **O.**, câteva personaje-cheie. Fie prin încărcătura lor psihică, fie prin histrionismul lor cu tâlc. Insinuându-se printre eroii reflexivi ori munciţi de patimi, Hamlet – figură tutelară – lasă în urmă-i o dâră fosforescentă. Un personaj care hamletizează este, în *Veac de iarnă*, Radu, capriciosul moştenitor al tronului, cu juvenilitatea-i teribilă şi cu umoarea primejduitor instabilă. Poza nu lipseşte din alura acestui june cu alură gânditoare (şi el citeşte dintr-o cărţulie plină de „vorbe" cu temei, şi el monologhează despre cele văzute şi cele nevăzute), sentenţios în glăsuiri, lansând replici de efect, când mai abrupte, de un eliptism ce se vrea epatant, când înflorite meşteşugit. Din aceeaşi „familie" face parte şi nefericitul, neiubitul Dan, din *Rebelul* (*Fratele meu cu solzi de aur*, 1970). Scena, de tandreţe şi bruscheţe, dintre Radu şi Ana (*Veac de iarnă*) aminteşte izbitor confruntarea, clasic psihanalizabilă, dintre Hamlet şi regina Gertrud. La fel, momentul încordat care îi implică pe Vlad şi pe Velica (*Vlad Anonimul*). Cu o întărâtare crescândă, Timuş o agresează verbal pe Maria, soţia tatălui său, Bogdan Hmielnicki: „Şi pe tata-l urăsc că ţi-e soţ. Şi pe mine că-i sunt fiu. Pleacă". Pradă aceluiaşi nebunesc vertij, scos din minţi de nălucile ce-l răvăşesc, pătimaşul o ucide, ascunzând-o după o draperie. Îşi va suprima, astfel, una din împăienjenitoarele obsesii (*Dincolo de praguri*, din volumul *Iadul şi pasărea*, 1972). Modelul nu e reperabil doar în planul raporturilor sentimentale, al disponibilităţilor erotice. Ci şi în acela de detentă filosofică. Bogdan Hmielnicki: „Dacă lumea nu se potriveşte cu mintea mea, lumea nu-i oglinda minţii". Iar Polonia, ca o altă Danemarcă, „Polonia e putredă". Piesa *Iadul şi pasărea* – din volumul eponim – se nutreşte din acelaşi nucleu tematic din care îşi trage sevele trilogia *Dramele puterii*. La fel ca acolo, obsesiile răzbat dinspre zona de penumbre a subconştientului, împletindu-se cu aleanurile – „nevoia de dragoste", jindul după o „clipă de fericire". Ca în întreg teatrul lui **O.**, mintea şi inima sunt într-un continuu turnir, cu pronostic sever. „Vânduţi" artei, sculptoriţa Simina şi fiul ei, actorul Damian, au de plătit un costisitor tribut în schimbul reuşitei într-o sferă unde nu au acces toţi muritorii. Ca într-un pact cu diavolul, ei primesc harul, dar şi pierd dreptul de a cunoaşte bucuriile ori tristeţile celor din jur. E o însingurare ce retează multe punţi. O cale de comunicare rămâne totuşi, şi aceea este creaţia. Teatrul pentru actorul Damian, modelarea pietrei pentru sculptoriţa Simina se conturează ca un tărâm izbăvitor. Însă e o izbăvire părelnică, de fapt, sorgintea unei damnaţiuni fără apel. Dacă nu se pot „vindeca" de singurătate, acestor bărbaţi şi acestor femei cu intimitatea confiscată nu le este hărăzită nici mângâierea unei „singurătăţi în doi". Soluţiile sunt extreme: sau asumarea până la capăt a dictatului sorţii (cazul Siminei), sau suprema evadare. Damian îşi ia viaţa, recitând ca un ieşit din minţi monologul lui Nero. Despărţirea de viaţă coincide cu reîntâlnirea, de o clipită, cu sine. „Pretextul biblic" *Lui et l'Autre* (1992; versiunea în limba română în acelaşi an) etalează, cu subţirimi de gând, dar şi cu, pe alocuri, mici stridenţe, o manieră postmodernistă. Cuprins de oboseală şi, parcă, încercat de teamă, Iisus e pe punctul de a renunţa să-şi ducă la capăt misiunea despre care stă scris în „scenariu". Trădarea lui Iuda, văzut ca un alter ego fără aureolă al profetului, survine din disperarea declanşată de acest inconceptibil abandon şi se produce în urma unei înţelegeri între cei doi, care sunt legaţi printr-o tulburătoare afecţiune. E, prin urmare, un sacrificiu, ce face ca istoria sfântă să-şi urmeze cursul. Presărată cu anacronisme, piesa configurează o imagine necanonică a

Mântuitorului, văzut, fără cutremur mistic, ca o făptură de o neobişnuită carismă, ca un stilist captatoriu, ale cărui rostiri cu falduri alegorice sunt sorbite cu încântare de cei ce îl ascultă şi memorate cu o sfinţenie picată în caricatural de viitorul evanghelist Ioan. „Anacronisme”, recunoscute ca atare şi incluse cu rost, se iţesc şi în piesa *L'Homme qui se dit Lénine* (1998). O privire cu scăpărări sarcastice asupra mitului „revoluţiei”, care duce, în orice timp şi în orice loc, la aberaţii monstruoase. La fel, în *Confectionner un demi-dieu* (inclusă în volumul din 1998), unde sunt depliate, cu eficienţă dramatică, efectele nefaste („azi, ieri sau mîine”) ale dictaturii. Cel ce schiţează o împotrivire este anihilat în acest distrugător angrenaj care – temă recurentă – oprimă şi izgoneşte iubirea. Dacă „tragedia într-un act” *Cântul 35* („România literară”, 1968) era un exerciţiu de teatru absurd, în turnură beckettiană, în *Comme des cafards sur un plafond laqué* (în acelaşi volum din 1998) precumpănesc înrâuririle din teatrul ionescian. Sugerat de mecanica schimbului de replici purgate de sensuri, „vidul” se încercănează de angoasă. Un episod aparte în scrisul de autor dramatic al lui **O.** a fost montajul *Împărăţia Ozanei,* după Ion Creangă, „spectacol de cuvânt, sunet şi imagine”. Demarând într-un tempo poematic, o scriere precum romanul *L'Homme à la balafre* (1999) avansează într-un continuu balans între trecut, într-o înfrigurată căutare a „timpului pierdut” („redécouvrir le temps perdu”), şi un prezent în care, pe neaşteptate, pătrund „fantasme” din anii negri ai detenţiei. Momente fugare din drastica recluziune se întretaie cu scene din viaţa frământată, măcinată de suspiciuni şi îngrijorări a exilului românesc din capitala Franţei. Autorul, care îşi investeşte în epicul atent condus propriile, bântuitoare, amintiri, respinge soluţia vindictei, a răfuielii cu uneltele mărunte ale marilor tartori, de la noi şi de oriunde. El semnalează sfidătoarea impostură a „oficinelor care rescriu istoria ţărilor din Est în anii ’50–’60”, a căror imundă strategie este aceea de a „machia minciuna”, ferind de judecata ce li s-ar cuveni pe sceleraţii „care ne surâd în Larousse”. E mărturia unui spirit care, iniţiat în secretele captivante ale teatrului, aruncă o penetrantă căutătură şi asupra jocurilor, lipsite de sublim, ale politicii.

SCRIERI: *Filtru*, Bucureşti, 1968; *Dramele puterii*, Bucureşti, 1968; *Fratele meu cu solzi de aur*, Bucureşti, 1970; *Hamlet sau Ispita posibilului*, Bucureşti, 1971; *Hamlet ou La Tentation du possible*, Paris, 1987; ed. (*Hamlet sau Ispita posibilului*), tr. Maria Ivănescu, Bucureşti, 1999; ed. tr. Maria Ivănescu, postfaţă Florea Firan, Craiova, 2010; *Iadul şi pasărea*, Bucureşti, 1972; *Semnul ironiei*, Bucureşti, 1972; *La Métamorphose de la tragédie*, Paris, 1978; *Othello, chef d'œuvre en sursis*, pref. Jan Kott, Paris, 1990; *Lui et l'Autre*, Amiens, 1992; ed. (*El şi Celălalt*), Bucureşti, 1992; *Shakespeare, son art et sa „Tempête”*, Paris, 1993; *Le Fumet de la chimère*, Paris, 1997; *L'Homme qui se dit Lénine*, Paris, 1998; *L'Homme à la balafre*, Paris, 1999.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Filtru”*, RL, 1968, 4; Al. Andriescu, *Între livresc şi sensibilitate*, CRC, 1968, 20; Nicolae Manolescu, *„Dramele puterii”*, CNT, 1969, 6; Al. Călinescu, *„Dramele puterii”*, RL, 1969, 12; Florin Faifer, [*Ion Omescu*], IL, 1969, 6, CRC, 1972, 22, DL, 1995, 16, RR, 2000, 4, „Scena”, 2001, 1, CL, 2004, 11, 2006, 10; Liviu Leonte, *„Hamlet sau Ispita posibilului”*, CRC, 1972, 3; Viola Vancea, *„Iadul şi pasărea”*, RL, 1972, 19; Matei Călinescu, *„Hamlet sau Ispita posibilului”*, ARG, 1972, 6; Cornel Ungureanu, *Spaţiul scenic*, O, 1972, 7; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *14–17*; Sorin Titel, *„Semnul ironiei”*, RL, 1973, 5; George Banu, *„Semnul ironiei”*, „Scînteia tineretului”, 1973, 7414; Ioana Pârvulescu, *Ispita posibilului*, RL, 1994, 41; Alain Paruit, *Ion Omescu. In memoriam*, CNT, 2000, 42; Ghiţulescu, *Istoria*, *247–251*; Luca Piţu, *Ion Omescu, iară nu Jan Kott*, F, 2001, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *530–532*; Al. Zub, *Ion Omescu*, CL, 2002, 8; Petru Comarnescu, *Jurnal*, I, îngr. Traian Filip, Mircea Filip şi Adrian Munţiu, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 2003, *252–253*, *255*, *259*, II, *11*, *14*, *19*, *22*, *28*, *31*; Popa, *Ist. lit.*, II, *877–878*; Manolescu, *Enciclopedia*, *556–557*. ***F.F.***

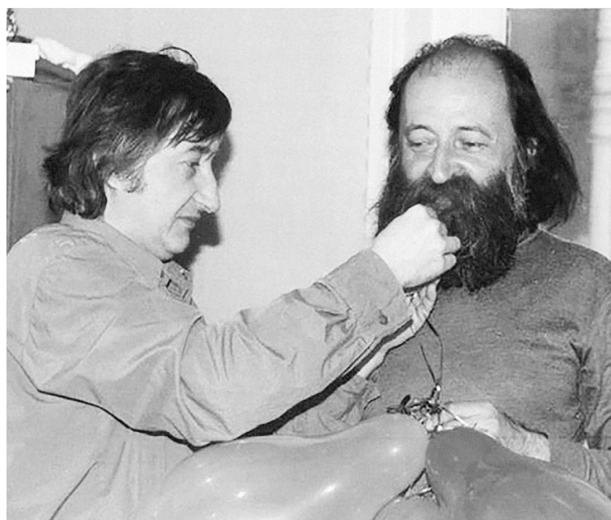
OMUL LIBER, cotidian apărut la Iaşi între 28 aprilie şi 18 iunie 1918. Directori: N.D. Cocea, M. Mircea. Subtitlul „Ziar socialist-revoluţionar” devine „Ziar socialist (cenzurat)”. În articolul-program N.D. Cocea îşi exprimă nădejdea că deşi gazeta, pe care o înscrie în „tradiția revoluționară a «Faclei»”, poate fi suprimată de cenzură, glasul ei „va merge cu atât mai profund în sufletul mulţimilor”: „ceva misterios s-a născut totuși din chinurile războiului, o conștiință mai limpede, un sentiment mai larg de dreptate socială, o înțelegere mai profundă a marilor legi ale vieții. Soldatul întors de pe front, intelectualul care în transee a văzut zilnic moartea cu ochii sunt de fapt încă de pe acum, și fără vot universal, cetățenii liberi ai unui popor care va fi democratic sau va pieri. [..] Pe dânșii îi chemăm [..] la marea victorie de mâine care va trebui să fie opera lor. Lor le spunem: ascultați cu atenție glasul vremii. Priviți cum se prăbușesc în țărână imperiile reacționare. Pretutindeni în lume lanțurile

cad. Fiți înainte de toate oameni liberi". În articolul *Chemare* M. Mircea evidenţiază dificultăţile pe care le întâmpină redacţia: „În alte împrejurări [...] programul nostru ar fi bătut, în marş de atac liberator, ritmul tumultuos al unui manifest. Dar astăzi, la pâlpâitul zgârcit şi intermitent al mucurilor primitive, instinctul vital ne impune adoptarea surdinei prescrisă de cenzură". Autorul recunoaşte că, din păcate, „capacitatea noastră de rezonanţă" se află „în oarecare disproporţie cu amploarea titlului nostru: el însuşi un întreg şi complet program". Publicaţia are o viaţă scurtă, fiind cenzurată încă din primul număr, ale cărui pagini sunt presărate cu pete albe, „albul paginilor castrate" de care va vorbi M. Mircea în articolul *Imn cenzurii*. **O.l.** este dominată de redutabilul spirit polemic al lui N.D. Cocea, antimonarhist (acuzat chiar de lezmaiestate) şi antibrătienist notoriu. Cocea publică foiletonul *Lenin. Întâia viziune* și, semnând Ioan Nicoară, traduce fragmente din romanul *Zeilor li-e sete* de Anatole France. Articolul *Chestia evreiască*, asumat de redacție, salută revizuirea iminentă a articolului 7 din Constituție și „abolirea regimului nedrept sub care erau ținuți 300 000 de oameni, care n-au precupețit Țării viața lor": „Salutăm intrarea lor în viața cetățenească, cu credința că din rândurile lor se vor recruta pentru viitoarea armată socialistă elemente hotărâtoare și energice". M. Mircea îl atacă pe Barbu Delavrancea, reproșându-i că a devenit „conservator, reacționar". Mai semnează B. Fundoianu (*O manifestare de artă. Foiletând „Scena"* și recenzia unei piese de Mircea Rădulescu, *Serenadă din trecut*). George Enescu publică o scrisoare cu privire la reprezentarea operei *Faust* de Gounod. ***N.S., M.I.***

OMUL LIBER, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 1 noiembrie 1923 şi mai–iunie 1925, sub conducerea lui Petre Georgescu-Delafras şi a lui Ion Pas (de la 1 mai 1924 rămâne doar I. Pas). Programul acestei publicaţii de coloratură social-democrată va fi continuat de ultimul în paginile revistei „Şantier" (1933–1937). În primul număr, la rubrica „De două ori pe lună" se schițează câteva intenții generale: „Ne displac programele elaborate cu pedanterie și sortite mai totdeauna unei lamentabile eșuări. Cu tinerețea noastră pe care asprimea vieții a avut grijă să o călească la vatra tuturor încercărilor și cu independența sărăciei care ne-a fost fidelă, dușmănim tot ce e convențional, emfatic și uscat. [...] În pustiul moral al vremurilor noastre vom zvârli sămânța ideilor generoase, fecunde". În articolul *În ce situaţie ne găsim* Georgescu-Delafras precizează principala atitudine ce va anima preocupările redacţiei: veştejirea politicianismului „gol în concepții morale, dar foarte fructuos în favoruri variate pentru nesfârșiții lui aderenți", „politicianismul imoral". Într-un text cu caracter de bilanţ, *În marginea anului literar*, Ion Pas dezaprobă tendinţa preponderent tradiţionalistă din literatura română, considerând-o vetustă şi prăfuită. Autorul pledează pentru racordarea literaturii la „fizionomia vieţii sociale", care „e cu totul alta decât cea de dinaintea războiului", afirmând că „literatura noastră de până acum, cu miros de sulcină şi de opinci, şi-a avut rostul său", devenit revolut. Încă din primul număr este iniţiată o anchetă cu tema *Renaşterea culturală a Europei*; la întrebări precum „Se mai poate vorbi azi de supremația culturală a Europei?" răspund personalităţi din lumea întreagă: Heinrich Mann, Upton Sinclair, F.T. Marinetti ș.a. Poezia aparţine mai multor registre estetice, de la tradiţionalism la modernism. Colaborează cu versuri Leon Feraru (*Trecutul mort*), Eugen Relgis (*Litanii*), G. Bacovia (*Serenada muncitorului*), Camil Baltazar (*Reculegeri în nemurirea ta*), Agatha Grigorescu-Bacovia, Mihail Celarianu, Sergiu Dan, C. Pajură (C. Papacostea), Emil Dorian (*Calul medicului rezervist...*), Ilarie Voronca (*Început de toamnă*). Publică proză Ion Călugăru (*Mortul în concediu*, *Balul mistic din expres*), I. Peltz (*Stradă de război*), F. Aderca (*Moartea unei republici roșii*), G.M. Zamfirescu (*Bariera*), Ioan Slavici (*Robia omului*), Ion Pas. Studii şi articole semnează Eugen Relgis (*Idei şi pseudo-idei*), I. Tedescul (*Tendințele noi în teatrul modern*), N. Porsenna (*Criza intelectualității*), Lotar Rădăceanu (*Pentru reînvierea criticii*, *Spre cultura nouă*, *Junimismul redivivus*), Ioan Slavici (*Robia omului*), Tudor Teodorescu-Braniște (*O naivitate: sindicalizarea intelectualilor*), P. Constantinescu-Iași (*Simbolismul: spre o nouă viață*), Panait Istrati (*Întru pomenire. Zece ani de la moartea lui Ștefan Gheorghiu*), C. Pajură (*Revolta în literatura română*), Emanuel Cerbu (*Desființarea muzicii în România*), I. Neagu-Negulescu (*Lipsa culturii sociologice*). În articolele *Moravuri intelectuale* şi *Cum poţi deveni scriitor „tradiţionalist"?* F. Aderca îl acuză pe Cezar Petrescu de plagiat în *Unchiul din America* după *Mon oncle Jules* de

Guy de Maupassant și răspunde apărării schițate de G. Ibrăileanu sau recenzează *Poezia nouă* de E. Lovinescu. Se mai publică un interviu cu Emil Isac. Panait Istrati, altfel o prezență relativ constantă în paginile **O.l.**, se află în centrul mai multor polemici. Într-o scrisoare deschisă Ion Pas îi reproşează „confuzia ideologică" în care se complace şi nerespectarea unor promisiuni mai vechi: „Panait Istrati a înșelat așteptările multora. Cu ce-a contribuit la îmbunătățirea stărilor de lucruri de la noi? Muncitorii sunt terorizați, sunt schingiuiți în beciuri, sunt opriți să se organizeze. Cel mai respingător fascism tronează ca într-un imens codru al Vlăsiei. Siguranța vieții a dispărut. Politicianismul se lăfăie obraznic. Panait Istrati stăpânește limba franceză. [...] Denunțarea de către el a tragediei în care poporul român se zbate ar fi zguduit lumea. Denunțarea în ziarele străine, cu autoritatea ce are acum. [...] Ce-ai făcut d-ta? Nimic. Ai publicat în presa noastră articole de polemică personală, cu emfatice și confuze declarații umanitariste și anarhiste. Ai făgăduit deschiderea procesului oligarhiei românești în fața tribunalului din Apus. Nu te-ai ținut de vorbă". Tot despre Istrati scrie o lungă notă Lotar Rădăceanu, apărându-l de acuzația de tradiționalism. Tonul periodicului este plin de vervă, ofensiv, cu accente polemice. În numărul din iunie 1924 se reproduc ilustrații de George Grosz. Numărul din noiembrie 1924 îi este dedicat lui Anatole France. Mai colaborează B. Luca (*Omul* – fragment dintr-o lucrare dramatică), Victor Eftimiu (fragment din *Thebaida*). ***N.S., M.I.***

ONIRISM. În dicţionare termenul **o.** (al cărui etimon grec este *oneiros* – „vis") figurează cu două sensuri principale: unul interesând domeniul medical („delir, halucinaţie asemănătoare visului, care defineşte unele stări psihopatologice"), celălalt e din sfera creaţiei literar-artistice („structură estetică rezultată din fluxul spontan al conştiinţei şi opusă celei realiste"). În comentarea literaturii termeni ca **o.**, oniric, onirist etc. au fost şi sunt folosiţi destul de frecvent, dat fiind că visul şi raportarea, în variate feluri, la vis au alimentat, în diferite epoci şi în felurite chipuri, literatura, în mod deosebit romantismul şi suprarealismul „utilizând" consistent visul, de pe platforme estetice şi „tehnice" diferite. În sens larg, onirică este o creaţie literară inspirată de sau asemănătoare cu visul. În literatura română însă termenul a dobândit un înţeles precis, desemnând o formulă literară – considerată uneori a fi una de neoavangardă – propusă către mijlocul anilor '60 ai secolului trecut (în urma unei gestaţii teoretice de mai mulţi ani) de Dumitru Ţepeneag şi Leonid Dimov şi însuşită de alţi câţiva scriitori tineri (Virgil Mazilescu, Vintilă Ivănceanu, Iulian Neacşu), care în 1965 constituie în cadrul cenaclului Luceafărul grupul oniric. Refuzaţi la început de toate periodicele, din 1964 oniriştii reuşesc să publice texte în reviste. În 1966 colaborează la „Povestea vorbii", supliment literar al revistei craiovene „Ramuri", redactat de M. R. Paraschivescu, sprijinitor şi promotor, în epocă, al iniţiativelor literare alternative radical înnoitoare, propuse de tineri. După câteva luni suplimentul e interzis. Leonid Dimov, „stâlpul grupului", şi Dumitru Ţepeneag îşi văd, în schimb, editate primele volume: *Versuri* şi, respectiv, *Exerciţii*. Grupul creşte prin ralierea altor tineri poeţi şi prozatori, printre care Sorin Titel, Virgil Tănase, Emil Brumaru, Daniel Turcea, Florin Gabrea. Profitând de o uşoară relaxare a cenzurii după invadarea Cehoslovaciei, din 1968 componenţii lui se manifestă tot mai curajos, chiar agresiv, îşi expun vederile fără eufemisme în şedinţele Uniunii Scriitorilor, pe cât posibil şi în publicaţii. La un moment dat, chiar în vara lui 1968 li se promite înfiinţarea unui supliment al revistei „Luceafărul" care ar fi urmat să le fie încredinţat, ceea ce nu s-a întâmplat. Altă tentativă de a avea o revistă – măcar în parte onirică – eşuase în 1967, odată cu abandonarea de către autorităţi a iniţiativei editării la Ploieşti a unei publicaţii culturale care ar fi urmat să se intituleze „Lumea nouă" şi în a cărei redacţie (coordonată de Ştefan Bănulescu) oniricii ar fi fost puternic reprezentaţi. Lider al grupului – autoinstituit şi recunoscut tacit de ceilalţi, care câteodată îi ironizează cordial accesele de autoritarism prin apelativul „caid" – e Dumitru Ţepeneag, alături de Leonid Dimov, mai puţin combativ, însă înzestrat cu prestigiul conferit de vârstă, de talent şi de erudiţie. Cei doi se manifestă ca principali teoreticieni ai curentului pe care se străduiesc să îl acrediteze – numit, pentru evitarea oricăror confuzii cu alte formule literare care au recurs la vis, **o.** structural sau **o.** estetic –, exprimându-se în texte „strecurate" în revistele literare şi culturale ale vremii, în atmosfera de relativă îmblânzire a controlului politico-ideologic exercitat de regimul totalitar. O mare parte din acestea, alături de altele, ulterioare,

Dumitru Țepeneag și Leonid Dimov

au fost adunate de Corin Braga în volumul *Momentul oniric* (1997), fiind astfel repuse în circulaţie, spre edificarea celor interesaţi de un episod multă vreme ocultat al istoriei literaturii române postbelice. Revista „Amfiteatru” organizează o masă rotundă cu Leonid Dimov, Daniel Turcea, Laurenţiu Ulici şi Dumitru Ţepeneag, moderată din partea redacţiei de Paul Cornel Chitic, ale cărei discuţii, publicate, constituie manifestul indirect al grupului. **O.** tinde să devină (după opinia iniţiatorilor şi a simpatizanţilor chiar devine) un curent literar, şi anume unul care – precizează D. Țepeneag – „se opunea radical realismului socialist”. Momentul era favorabil pentru afirmarea unor asemenea „erezii” literare, însă agitaţia întreţinută de grupul oniric pe planul vieţii publice scriitoriceşti în vederea cuceririi unei cât mai mari libertăţi de creaţie şi de exprimare irită suplimentar autorităţile. Riposta acestora nu întârzie. Tolerând în anumite limite apariţia de producţii literare onirice, oficialii resping categoric vederile formulate direct, şi chiar cuvântul ce defineşte orientarea devine tabu. „Persecuţia care urmează – avea să explice Ţepeneag – trebuie pusă în legătură şi cu invadarea Cehoslovaciei de trupele sovietice. Se strânge şurubul, ca să nu vină alţii să-l strângă.” Prin aşa-zisele „teze din iulie” (1971), curentului oniric i se dă – scrie tot Ţepeneag – lovitura de graţie. Grupul se dezagregă progresiv. Unii părăsesc ţara, alţii renunţă, Ţepeneag este obligat la exil prin retragerea cetăţeniei române. Estetica **o.** nu rămâne însă fără urmări, ea continuă să fie ilustrată în grade şi în modalităţi diferite, în funcţie de personalitatea fiecăruia dintre scriitorii în chestiune. Nici în epoca de maximă coeziune a grupului şi de cristalizare a orientării **o.** estetic nu a fost o formulă rigidă şi nediferenţiată, presupunând o tehnică unică şi procedări de scriitură obligatorii la nivelul detaliilor. Ca şi în cazul altor curente sau mişcări, scriitorii afiliaţi şi-au păstrat particularităţile chiar dacă împărtăşeau o platformă teoretică în linii mari comună. După destrămarea grupului, oniricii au evoluat în chip diferit (până şi doctrinarul **o.**, D. Ţepeneag, îl depăşeşte, începând să cultive o modalitate derivată, textualismul), chiar dacă apartenenţa onirică rămâne depistabilă în scrierile lor. Perfect consecvent rămâne doar Leonid Dimov, unanim recunoscut drept „cel mai oniric” dintre toţi. Un bilanţ aproximativ al mişcării e schiţat de Ţepeneag într-un interviu din 1993: „Mişcarea onirică ne poate apărea acum ca o mişcare literară uşor ambiguă. În primul rând, spaţiul ei teoretic formează o elipsă, adică are două focare. Apoi, istoria ei a fost retezată, mişcarea a încetat înainte de a-şi fi atins apogeul. În acest sens, nu se poate vorbi de o bătălie câştigată. Dar nici de o bătălie pierdută. A fost […] o bătălie întreruptă. E aici şi un mare avantaj, în această indeterminare. Potenţial vorbind, mişcarea onirică pare să conţină dezvoltarea ulterioară a literaturii române, adică şi textualismul, şi postmodernismul”. În anii 1990 şi 2000 această pretenţie de a prezenta **o.** drept anticipator al evoluţiilor textualiste şi postmoderniste i-a iritat pe unii optzecişti, care au refuzat sau omis să-şi recunoască în onirişti precursorii, fie şi parţiali, iar unii critici au ironizat tentativa ex-„caidului” oniric de a afirma retrospectiv importanţa **o.** De pildă, Alex. Ştefănescu nota, cu oarecare maliţie (într-un articol publicat la sfârşitul lui 2003): „Pe Dumitru Ţepeneag îl preocupă – şi chiar îl obsedează – să readucă în memoria contemporanilor onirismul, curent literar pe care îl consideră important, iar lui să i se recunoască rolul de ideolog al onirismului. [...] Revine de nenumărate ori asupra subiectului, manifestându-se ca un infatigabil propagandist al onirismului. În plus, anexează la onirism tot ce mişcă-n ţara asta. El ne câştigă simpatia şi ne înduioşează, astfel încât suntem gata să recunoaştem că toată literatura de azi derivă din onirism, numai ca să-l vedem, în sfârşit, mulţumit”. Criticul

opina că **o.** „prezintă interes pentru istoricii literari, chiar dacă mişcarea n-a determinat mari schimbări în literatura română", afirmaţie în care a doua propoziţie e discutabilă: scrierile celor emigraţi sau exilaţi – Vintilă Ivănceanu, Virgil Tănase, D. Ţepeneag – au fost interzise şi au ieşit din circulaţie, însă în configurarea peisajului literar românesc al anilor '70–'80 ai secolului al XX-lea importanţa activităţii foştilor membri ai grupului oniric rămaşi în ţară – Leonid Dimov, Sorin Titel, Virgil Mazilescu, Emil Brumaru – nu mai trebuie demonstrată. Teoreticienii şi exegeţii – subiectivi, militanţi, implicaţi – ai **o.** au fost cei doi iniţiatori, Dumitru Ţepeneag şi Leonid Dimov, exegeza profesionistă neputându-se exprima aproximativ două decenii asupra chestiunii. Conţinutul **o.** e indicat de însăşi denumirea lui. Însă poetul oniric, precizează Dimov, „nu descrie visul, el nu se lasă stăpânit de halucinaţii, ci, folosind legile visului, creează o operă de artă lucidă". Visul nu este, pentru corifeii **o.**, ceva care trebuie memorizat ori transcris, un rezervor de imagini sau evenimente utilizabile ca atare, ci un „îndreptar legislativ". Explicaţii convergente furnizează şi D. Ţepeneag: „Literatura onirică e o literatură a spaţiului şi timpului infinit, e o încercare de a crea o lume paralelă, nu omoloagă, ci analoagă lumii obişnuite. E o literatură perfect raţională în modalitatea şi mijloacele ei, chiar dacă îşi alege drept criteriu un fenomen iraţional. Şi, în orice caz, literatura onirică nu e o literatură a delirului, nici a somnului, ci a deplinei lucidităţi". Diferenţele specifice faţă de alte formule literare care au exploatat visul sunt afirmate răspicat: „În opoziţie cu suprarealismul, onirismul refuză dicteul automat, sclavia inconştientului şi a incoerenţei, cultivând totuşi ambiguitatea – dar lucid şi riguros calculată. Ambiţia literaturii onirice este o dublă negare: o negare structurată şi de metodă a suprarealismului, şi una formală, de scriitură, dar nu mai puţin categorică, a fantasticului romantic. Onirismul estetic, văzut categorial (deci în mod ideal), se opune liricului metaforizant, dar şi epicului bazat pe simplă cauzalitate, pe logica formală, aristotelică". Textele teoretice şi publicistice ale lui Dimov şi Ţepeneag abundă în asemenea explicaţii, declaraţii-program de estetică onirică redactate cu precizie şi, deopotrivă, cu plasticitate: „Onirismul structural e estetic. El mizează pe a face şi a construi, acte caracteristice artistului. Nu are pretenţia vană de a cunoaşte, de a descoperi ce există deja. Ambiţia sa e să producă un obiect autonom, graţie unei sinteze al cărei model se află în vis. Adică să facă în aşa fel, încât imaginile, care în general sunt percepute în succesiunea lor, să se organizeze într-o simultaneitate. Un fel de muzică pictată, de timp fără încetare convertit în spaţiu" (D. Ţepeneag); „Creaţia literară onirică, la fel cu cea picturală, nu este decalcul, filmarea unui vis (ne-am afla atunci în faţa unui naturalism *à rebours*), ci, dimpotrivă, investigarea imaginii reale cu acea forţă reactivă visului, pentru a fi folosită ca unealtă de investigare până în clipa aşezării potrivit – am spus – unei legislaţii la cheremul autorului, într-un grup sintagmatic menit a genera aievea o stare de vis în cititor" (Leonid Dimov). Aşadar, oniricii nu descriu visuri reale, nu divulgă reminiscenţe ale acestora, ci produc visuri. Imaginează situaţii care se desfăşoară după o logică aparte, stranie, inerentă funcţionării mecanismelor inconştiente. Identificând acele mecanisme, oniricii le pun în funcţiune în mod conştient. Principiul acestei poetici nu e

Virgil Tănase

spontaneitatea, ci elaborarea lucidă, cu recurgere la artificiu. Respingând dicteul automat al suprarealismului literar, oniricii recunosc existenţa unor similitudini şi afinităţi între demersul lor şi cele ale unor reprezentanţi ai picturii suprarealiste (Dalí, De Chirico, Yves Tanguy, Victor Brauner şi mai ales Magritte). Năzuinţa, recunoscută, a tentativei onirice româneşti din anii ’60–’70 ai secolului al XX-lea a fost „să-i împace pe Breton şi Valéry”. Deşi tentativa celor reuniţi în grupul care promova **o.** estetic sau structural a fost o bătălie întreruptă, **o.**, în sens larg, nu a sucombat ca modalitate viabilă de creaţie. Oniriştii „istorici” au, în anii 1990 şi 2000, continuatori – nu epigoni sau imitatori, ci succesori originali şi legitimi –, cum ar fi Corin Braga şi Octavian Soviany.

Repere bibliografice: Simion, *Scriitori*, III, *260–264*; Corin Braga, *Onirism estetic şi onirism halucinatoriu*, RL, 1992, 21; Dumitru Ţepeneag, *Reîntoarcerea fiului la sânul mamei rătăcite*, Iaşi, 1993, *passim*; Octavian Soviany, [*Onirism*], CNT, 1994, 7, CC, 1998, 1–4; Leonid Dimov, Dumitru Ţepeneag, *Momentul oniric*, îngr. Corin Braga, Bucureşti, 1997; Dumitru Ţepeneag, *Un român la Paris*, Bucureşti, 1997, *passim*; Ion Simuţ, *Dumitru Ţepeneag şi rebeliunea onirică*, F, 1997, 4; Nicolae Bârna, *Ţepeneag. Introducere într-o lume de hârtie*, Bucureşti, 1998; Marian Victor Buciu, *Ţepeneag între onirism, textualism, postmodernism*, Craiova, 1998; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *passim*; *Deliruri şi delire. O antologie a poeziei onirice româneşti*, îngr. şi pref. Ruxandra Cesereanu, Piteşti, 2000; Dumitru Ţepeneag, *Războiul literaturii încă nu s-a încheiat*, îngr. Nicolae Bârna, Bucureşti, 2000, *passim*; Dieter Schlesak, *Dumitru Ţepeneag şi grupul oniricilor*, VR, 2001, 12; Ovidiu Morar, *„Onirismul structural“ (I–II)*, „Poezia“, 2002, 1, 2; Ovidiu Moceanu, *Visul şi literatura*, Bucureşti, 2002, *180–209*, *passim*; Alex. Ştefănescu, *Zoom critic*, RL, 2003, 51–52; Dumitru Ţepeneag, *Clepsidra răsturnată. Convorbiri cu Ion Simuţ*, Piteşti, 2003, *99–145*; Morar, *Avatarurile*, *270–284*; *Le Groupe onirique*, „Seine et Danube“ (Paris), 2005, 6 (grupaj special); Gabriel Dimisianu, *Dosarul onirismului*, RL, 2005, 30; Eugen Simion, *Grupul oniric*, „Ziua“, 2005, 30 iulie; Corin Braga, *Despre onirism, strategii culturale şi literatura română în străinătate* (interviu cu Dumitru Ţepeneag), ST, 2005, 9; Ion Pop, *Note despre „onirismul estetic“*, VR, 2005, 10–11; Laura Pavel, *Onirismul – între istoria literară şi istoria politică*, VTRA, 2007, 9–10; Leonid Dimov, Dumitru Ţepeneag, *Onirismul estetic*, îngr. şi pref. Marian Victor Buciu, Bucureşti, 2007. ***D.Mc., N.Br.***

ONIŢIU, Virgil (21.II.1864, Reghin – 21.X.1915, Braşov), prozator. Este fiul Terezei (n. Cătană) şi al lui Alexandru Oniţiu, magistrat. Face clasele primare la Reghin şi Caransebeş, liceul la Seghedin, în Ungaria, şi Seminarul Teologic la Sibiu. Din 1886 frecventează, la Viena, cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie, dar îşi termină studiile la Budapesta. Preşedinte al societăţii România Jună din Viena (1888), membru în societatea „Petru Maior” din Budapesta, este totodată redactor al revistei „Roza cu ghimpi” (1888). Din 1890 e profesor de latină şi română în Braşov, iar din 1894 până la sfârşitul vieţii deţine, în calitate de director al Gimnaziului Greco-Oriental Român, şi conducerea Școlilor Române Centrale din Braşov. Bun pedagog, organizator preocupat de modernizarea şcolii, **O.** publică mai multe manuale şcolare şi înfiinţează în 1896 Fondul Coresi, destinat să ajute profesorii în misiuni de studiu şi în editarea manualelor didactice. A mai fost vicepreşedinte al Societăţii pentru Fond de Teatru Român, iniţiator al colecţiei „Biblioteca teatrală”, vicepreşedinte, ulterior preşedinte al secţiei literare în cadrul Astrei. În 1902 este ales membru corespondent al Academiei Române.

Fără să fie deosebit de rodnic, scrisul lui **O.** ilustrează o anumită etapă a literaturii din Transilvania. După ce debutase în „Musa”, revista-manuscris a Seminarului Teologic din Sibiu, colaborează la „Telegraful român”, „Noua bibliotecă română”, ,„Familia”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Foaia ilustrată”, „Transilvania”, „Gazeta Transilvaniei”, „Vatra”, „Drapelul” (Lugoj), „Românul” (Arad) ş.a. Sub semnătura Gil, a publicat, mai cu seamă în „Tribuna”, traduceri din Jules Verne, F.M. Dostoievski, L.N. Tolstoi, precum şi nuvele, schiţe umoristice, foiletoane, unele iscălite Ile Borg. Îşi adună proza în volumele *De toate* (1897) şi *Clipe de repaus* (I–II, 1901–1903, sub pseudonimul Sorcovă), o piesă „pentru teatrul de la ţară”, *În sat la Tânguieşti*, apărându-i în 1912. Înzestrat ca povestitor umorist, **O.** părăseşte proza romantică, de tentă psihologică, spre care se îndreptase datorită lecturilor din scriitori ruşi, dar care la el e artificioasă, nereuşită. Sub influenţa lui Ioan Slavici, scrie povestiri de observaţie realistă inspirate din viaţa satului ardelean, iar una, *Sărmanul Fekete Jóska*, pare chiar a anticipa drama eroului din *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu. Jovialului **O.** îi convin însă schiţele umoristice, unde îşi pune în valoare spiritul ludic, verva critică. Ţinta – tipuri din „intelighenţia” ardeleană, atitudinile patriotarde, ignoranţa de sub formulele sacrosancte (*Epistola ad Corobetium sive De arte corespondentica*, *O serată*

literară-muzicală-declamatorică în Şunturug ş.a.). În *Notarul Scurtu*, ca și în *Tanda şi Manda*, se trece nuanţat de la duioşie la ironie. Aurel P. Bănuţ va fi avut un model în această proză, după cum D. D. Patraşcanu este prefigurat în *Linda Raia*, o schiţă amuzantă despre o obsesie nevinovată. Genul de umor trimite la o posibilă înrâurire a lui Mark Twain, scriitor din care la sfârşitul secolului al XIX-lea se traducea mult în România. Cu vremea, scrisul lui **O.** îşi pierde degajarea, firescul. Din preocupări didactice s-au născut câteva cercetări de istorie literară şi folclor, caracterizate prin seriozitatea informaţiei şi rigoarea analizei (articolele *Ceva despre epica lui Vasile Alecsandri*, *Straturi în poezia noastră poporană*, cursurile de istoria limbii şi a literaturii române). Culegerea *100 istorioare morale pentru tinerime* (1892), alcătuită din prelucrări din limba germană iscălite Un prietin al copiilor, o ediţie „pe înţeles întocmită" din *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu (1900) ori *Din cele trecute vremi…* (1912), „însemnări despre începuturile graiului, culturii şi literaturii neamului românesc", servesc acelaşi domeniu.

SCRIERI: *100 istorioare morale pentru tinerime*, Braşov, 1892; *De toate*, Braşov, 1897; *Istoria literaturei române*, Braşov, 1900; *Clipe de repaus*, I–II, Braşov, 1901–1903; *În sat la Tânguieşti*, Sibiu, 1912; *Din cele trecute vremi…*, Arad, 1912; *Clipe de repaus*, îngr. şi pref. Mircea Manta, Cluj-Napoca, 1985. **Ediţii:** Ion Budai-Deleanu, *Ţiganiada*, Braşov, 1900.

Repere bibliografice: Chendi, *Foiletoane, 116–121*; Iosif Blaga, *Directorul Virgil Oniţiu. Sufletul şi activitatea lui*, Braşov, 1916; Axente Banciu, *Virgil Oniţiu*, Braşov, 1926; Breazu, *Studii*, I, *245–246*; Horia Teculescu, *V. Oniţiu, un educator, deschizător de suflete şi ziditor de idealuri*, pref. Ioan Bratu, Bucureşti, 1937; Chiorean – Socziány – Niţu – Ploeşteanu, *Profiluri*, *233–243*; *Dicţ. lit. 1900*, *646–647*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *532–533*; Mircea Manta, *Virgil Oniţiu în cultura românească*, Braşov, 2006. ***G.D.***

ONU, Eugen (5.XII.1936, Sibiu – 1.III.2000, Sibiu), critic şi istoric literar, dramaturg. Este fiul Eugeniei Onu (n. Buceşan), profesoară, şi al lui Constantin Onu, ofiţer. Beneficiază de o solidă instrucţie umanistă în familie, completată la Liceul „Gh. Lazăr" din Sibiu şi la Facultatea de Filologie din Cluj. După absolvire (1959) este profesor de limba şi literatura română în Zagăr, judeţul Mureş (1959–1960), apoi se stabileşte la Sibiu, unde va fi muzeograf la Muzeul Brukenthal (1960–1964), director al Teatrului „Radu Stanca" (1965–1968) și, din 1969, cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Socio-Umane al Academiei Române. Se află între cei care au colaborat la *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Un timp a condus, ca redactor-şef, revista Institutului. Şi-a luat doctoratul în filologie în 1988. A semnat uneori şi E. Buceşan.

O. debutează încă din studenţie în revista „Steaua" (1957) cu o recenzie, iar în teatru, cu drama *Aceste anotimpuri şi cărări*, a cărei premieră are loc la Teatrul de Stat din Sibiu, în stagiunea 1976–1977. Ancorată în actualitate, piesa se bucură de o primire favorabilă, fiind preluată de Radiodifuziunea Română şi montată în stagiunea următoare la Satu Mare. Prezent în mişcarea literară sibiană, **O.** colaborează cu studii de istorie şi critică literară la „Astra", „Contemporanul", „Tribuna", „Forschungen zur Volks- und Landeskunde" şi îndeosebi la revista „Transilvania", care îi publică, de altfel, şi majoritatea pieselor de teatru: *Aceste anotimpuri şi cărări* (1975), *Minunata istorie a unui Ioan* (1976), *Cine ucide pescăruşi?* (1983). În contextul preocupărilor sale privind istoria teatrului românesc, se remarcă un interes aparte pentru dramaturgia primei jumătăţi a secolului al XX-lea, căreia îi dedică una dintre cele mai dense sinteze în domeniu: *Dramaturgia română între 1900–1944. Sensuri ale evoluţiei* (1999). Structurată pe mai multe capitole – *Drumul comediei*, *Continuitate şi „alterări"*, *Între document şi ficţiune*, *Teatrul cu subiecte istorice şi „pseudoistorice"*, *Spre esenţe şi atitudini*, *Teatrul mitic-poetic*, *Drama intimităţii mecanismelor psihologice*, *Teatrul fantast*, *Teatrul politic* –, lucrarea evidenţiază un mod personal de tratare a temei. Fără a avea pretenţia de exhaustivitate, **O.** propune o serie de abordări şi de reevaluări incitante, cum sunt cele ale pieselor *Molima* de Ion Marin Sadoveanu, *Sam* de G. M. Zamfirescu, *Constantin Brâncoveanu* de N. Iorga ş.a. Rigoarea analizelor, sobrietatea stilului şi cunoaşterea deplină a subiectului fac din acest studiu un instrument de lucru indispensabil.

SCRIERI: *Dramaturgia română între 1900–1944. Sensuri ale evoluţiei*, Sibiu, 1999.

Repere bibliografice: Bogdan Ulmu, [*Eugen Onu*], LCF, 1976, 42, RL, 1976, 43; Dumitru Chirilă, *„Aceste anotimpuri şi cărări"*, F, 1976, 11; Rareş Cornea, *„Aceste anotimpuri şi cărări"*, T, 1976, 11; V. Munteanu, *„Aceste anotimpuri şi cărări". Teatrul de Stat din Sibiu*, TTR, 1976, 11; Mihai Nadin, *Debutanţi şi maeştri*, CRC, 1977, 6; N.I. Cocora, *„Aceste anotimpuri şi cărări". Teatrul*

Naţional din Cluj-Napoca, TR, 1977, 14; Mircea Ghiţulescu, *„Aceste anotimpuri şi cărări”*, ST, 1977, 5; Rareş Cornea, *Carnet teatral*, T, 1979, 1; Cocora, *Privitor*, II, *183–184*; Titu Popescu, *La a treia piesă*, T, 1983, 9; N.I. Dobra, *Semnal editorial*, TR, 1999, 2630; Andrei Ileni, *Interviu cu scriitorul E. Onu. „Generaţia mea nu mai are nici o şansă”*, TR, 1999, 2652. ***I.Ms.***

ONU, Liviu (27.V.1917, Lipova – 17.X.2002, Bucureşti), filolog. A absolvit în 1939 Facultatea de Litere a Universităţii din Cluj**,** dar încă student, fusese numit preparator la Muzeul Limbii Române (1936–1941). Ulterior a lucrat ca asistent (1941–1944), apoi ca şef de lucrări la Facultatea de Litere (Filologie) din Cluj (1945–1956). Anul universitar 1956–1957 l-a petrecut la Facultatea de Filologie din Timişoara. Munca de cercetător ştiinţific, începută în 1957 la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, a fost întreruptă un an mai târziu din motive politice şi **O.** se adăposteşte la Biblioteca Academiei Române. De atunci a fost nelipsit din Cabinetul de manuscrise şi carte veche al bibliotecii bucureştene. Va fi reprimit la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti şi avansat conferenţiar în 1969. În 1968 obţinuse titlul de doctor în filologie cu teza *Probleme de critică textuală în editarea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin*. A predat limba română în străinătate, la Universitatea din Leipzig (1967–1969) şi la Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova (1971). „Umbrele” politice l-au împiedicat să ajungă profesor universitar.

O. a fost un specialist eminent în istoria limbii române şi în complicatele chestiuni de editare a textelor vechi. Lucrarea *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi. Cu aplicaţie la cronicarii moldoveni* (1973) a reprezentat un îndrumar pentru toţi textologii prin rigurozitatea cu care sunt expuse metodele de cercetare potrivite pentru stabilirea versiunilor, pentru relaţiile dintre copii şi pentru transcrierea textelor. În *Anexe* **O.** editează cronica lui Grigore Ureche şi *De neamul moldovenilor*, scrierea lui Miron Costin. Aceeaşi acribie în critica de text o va aplica şi în alte ediţii: Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* (1967), Miron Costin, *Opere alese (Letopiseţul Ţării Moldovei, De neamul moldovenilor, Viiaţa lumii*, 1967), *Cronicari munteni* (1970), ca şi în editarea, în colaborare cu Lucia Şapcaliu, a *Istoriilor* lui Herodot (1984) ori în punerea în circulație a corespondenţei lui Ovid Densusianu (I–IV, 1979–1989, în colaborare cu Ileana Vîrtosu și Maria Rafailă). Manuscrisele în succesiune, cu diferenţele (capabile să identifice nişte versiuni cu statutul şi particularităţile lor) şi cu relaţiile dintre ele, sunt urmărite şi în lucrarea *Tradiţia manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII-lea – al XIX-lea. „Mântuirea păcătoşilor“* (*„Amartolon Sotiria”*) (2002), exemplară în privinţa abordării tălmăcirilor româneşti (făcute după prima ediţie, după prefaceri în neogreacă ori în slavă) ale cărţii călugărului Agapie Landos din Creta. Principiile interpretării textelor, cât şi metodele cercetării lingvistice a încercat să le transmită profesorul **O.** şi studenţilor, publicând în 1972, în colaborare cu Elena Barborică şi Mirela Teodorescu, *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării ştiinţifice a limbii române*. Împreună cu Al. Rosetti şi Boris Cazacu, a publicat în 1961 (fără ca numele să-i fie menţionat pe copertă) primul volum din *Istoria limbii române literare*, intitulat *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea* (ediţia a doua, mult îmbogăţită, poartă şi semnătura lui **O.** și a apărut în 1971), privire fundamentală asupra izbânzilor lingvistice cu valoare expresivă din textele româneşti de la începuturi până în pragul timpurilor moderne.

SCRIERI: *Istoria limbii române literare,* vol. I: *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea* (în colaborare cu Al. Rosetti şi Boris Cazacu), Bucureşti, 1961; ed. 2, Bucureşti, 1971; *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării ştiinţifice a limbii române* (în colaborare cu Elena Barborică şi Mirela Teodorescu), Bucureşti, 1972; *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi. Cu aplicaţie la cronicarii moldoveni*, Bucureşti, 1973; *Tradiţia manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII-lea – al XIX-lea. „Mântuirea păcătoşilor”* (*„Amartolon Sotiria”*),Bucureşti, 2002. **Ediţii:** Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, pref. edit., Bucureşti, 1967; Miron Costin, *Opere alese,* pref. edit., Bucureşti, 1967; ed. (*Letopiseţul Ţării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viiaţa lumii*), Bucureşti, 1996; *Cronicari munteni*, pref. edit., Bucureşti, 1970; *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, Bucureşti, 1979–1989 (în colaborare cu Ileana Vârtosu şi Maria Rafailă); Herodot, *Istorii*, pref. edit., Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Lucia Şapcaliu).

Repere bibliografice: Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *190*; Şerban Cioculescu, *„Scrisori către Ovid Densusianu”*, RL, 1979, 18; Florica Dimitrescu, *Corespondenţa*

cărturarului, CNT, 1979, 23; Ion Gheţie, *Profesorul Liviu Onu la 80 de ani*, LR, 1997, 1–3; *Lucrările profesorului Liviu Onu*, LR, 1997, 1–3; Alexandru Niculescu, *Un gând pios*, RL, 2002, 43; Rodica Zafiu, *Câteva amintiri*, RL, 2002, 43; Gh. Chivu, *In memoriam – Liviu Onu (1917–2002)*, LL, 2003. ***D.H.M.***

OPAIȚ, Arcadie (28.II.1948, Cireș – Cernăuți), poet. Este fiul Elenei (n. Muhă) și al lui Silvestru Opaiț, agricultori. După absolvirea școlii medii din sat studiază la Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți. În 1973 este exmatriculat pe motive politice, pentru difuzare de carte românească interzisă, apoi acuzat și judecat pentru diverse nereguli în gestiunea organizației artiștilor plastici cernăuțeni. După eliberarea din detenție urmează Facultatea de Drept a Universității din Odessa, secția fără frecvență. În perioada anilor 1994–1995 și 1997–2009 va fi președinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu". Este fondator și senior editor al publicației lunare româno–ucrainene „Clopotul Bucovinei – Dzvin Bucovini" (2005–2012) și președinte al Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului – Minorități Naționale (Cernăuți). Debutează târziu, în 1997, cu volumul de versuri *Ora de prânz a vulcanului Etna*. A fost distins cu titlul Om Emerit al Culturii din Ucraina, decorat cu Ordinul pentru Merite Culturale, gradul III, iar în 2000 președintele Republicii Moldova i-a acordat Medalia „Mihai Eminescu". A mai obținut Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Premiul „George Bacovia" al revistei „Ateneu" ș.a.

În *Ora de prânz a vulcanului Etna* **O.** meditează asupra rostului pe care îl are poetul în lume în ipostaza sa de creator. Autorul fructifică o metafizică sensibilizată prin alegorie, simbol și parabolă, căutând să participe la o nouă religie fondatoare. Cuvântul poetic este logos, gestul poetului confundându-se cu gestul demiurgic al facerii lumii: „Când mi-a fost dat/ să-mi aud numele/ de mare mirare/ mi-au plesnit ochii/ și s-au făcut cer albastru/ peștilor le-au crescut aripi/ și s-au făcut nori/ iar liniștea/ a strigat spre cer «chiraleisa»". Poezia este substanță, literele, silabele, ritmul sau măsura versului resemantizează o lume ce azi este golită de însemnele divinului. Numele poetului, prezent uneori iconic în vers, devine putere creatoare, făcând concurență deja-creatului, fiind „țipăt de cucuvea", „șoapte otrăvitoare", „cimitirul literei «O»", „piramidă" între cer și pământ sau „rana deschisă-a cuvântului". În concordanță cu ceea ce crede **O.** despre poezie, tema Bucovinei sfârtecate ocolește militantismul, fiind racordată la anumite cerințe estetice: geografiile „forfecate", „glasul sângelui", vămile dintre cele două țări sunt citite la nivel simbolic ca destin, pătimire ontologică. În *Roma fără mine* (1998) și în *Văduva neagră* (2000), în evident progres față de volumul de debut, **O.**, unul dintre cei mai buni poeți bucovineni, aprofundează câteva nuclee tematice precedente, precum transcendența vidată, damnarea în cuvânt, imposibilitatea ieșirii din timp sau moartea ca viață. Versurile eliptice, sincopate și fragmentare se întâlnesc cu o viziune cosmogonică a poeziei de factură modernistă, pe coordonatele unui lirism plurisemantic, ambiguu, cu inflexiuni romantice, în sensul unei perspective orfice despre poezie. Poetul devine concurent al dumnezeirii, pendulează între întemeierea unei religii personale și apofatism religios, imaginându-se în ipostaza de piroman al paradisului, delincvent ce se îmbată cu „imagini tari", sau în aceea de vameș care cere tribut divinității. Dumnezeu, „o ființă pentru ceremonii/ ce durează doar șapte secunde", corupe esența cuvântului prin repetiție, în timp ce poetul, reprezentat în poezia lui **O.** ca omul cu chip de Dumnezeu, creează noi sensuri, visând la o carte „fără pereți și cuvinte". Astfel, poetul nu mai este un meșteșugar, un *poeta artifex* ce jonglează cu fraze existente, ci un creator „condamnat pe viață la poezie", un instrument prin care vorbește cuvântul absolut: „Celorlalte/ urmează să le pui/ mâna ocrotitoare pe creștet/ și să juri/ că locul ACELA ANUME/ va fi o carte/ legată în piele de om". Alteori poezia devine destin asumat până la ultimele consecințe: „Cartea mea –/ ghilotină în creștere/ smerit îmi pun capul/ sub tăișul tău".

SCRIERI: *Ora de prânz a vulcanului Etna*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1997; *Roma fără mine*, postfață Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 1998; *Văduva neagră*, Iași, 2000; *Unu și pluralul*, Cernăuți, 2009.

Repere bibliografice: Adrian Dinu Rachieru, *Un poet din Bucovina*, LCF, 1997, 37; Cristina Scarlat, *Despre poezia (mereu) tânără*, CL, 1998, 7; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, *566–579*; Ion Cozmei, *Dulcea povară poetică a lui Arcadie Opaiț*, CRC, 2004, 7; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *163–164*; Hostiuc,

Scriitori, *195–200*; Gheorghe Moldoveanu, *Creație și naționalism*, RR, 2006, 2; Alexandru Ovidiu Vintilă, *Arcadie Opaiț, sub semnul nihilismului nietzschean*, „Scriptum”, 2009, 3–4; Vasile Tărâțeanu, *Poezia Bucovinei*, Alba Iulia, 2009, *217–320*; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, *364–365*; *Arcadie Opaiț*, în *Sol omnibus lucet*, îngr. Ștefan Alexandru Băișteanu, Carmen Veronica Steiciuc și Alis Niculică, Suceava, 2012, *413–417*. ***V.Tț., Mr.M.***

OPINCA, foaie politică şi literară apărută la Bucureşti, bisăptămânal, între 20 mai 1884 şi 24 martie 1885; din decembrie 1884 devine organ al societăţii Dacia Traiană. Trăsătura caracteristică pe plan politic a acestei gazete este ardoarea cu care militează în favoarea românilor din Transilvania, precum şi în probleme de politică internă, atacând neobosit monarhia şi guvernarea liberală. Cu epigrame susţine partea literară Al. Macedonski. Este posibil ca şi unele articole politice semnate cu pseudonimul Jupiter să fie scrise tot de poetul *Nopţilor* (*Cucerirea României sub domnia lui I. Brătianu* ș.a.). În **O.** au mai publicat versuri Bonifaciu Florescu (*Ștefan – poezie istorică*), N. G. Rădulescu-Niger şi Al. Obedenaru, care a debutat aici în 1884, semnând Al. S. Georgiad-Obedenaru (cu poezia *Vai sângele țării* și parodia *Un prefect romanațean pe patul morții*). Într-un articol intitulat *Poetul și poezia* N. Gr. Rădulescu-Niger pune în discuție menirea socială a poeziei, iar Nicolae Densușianu este autorul articolului *Revoluția lui Horia*. ***R.Z.***

OPINCA, gazetă apărută la Reşiţa, săptămânal, între 1 mai şi 27 octombrie 1885. Scoasă de S. Pocreanu, **O.** este unul dintre puţinele periodice culturale care se adresează ţăranilor, cu scopul de a le trezi interesul pentru lectură şi pentru literatura naţională (*Redacțiunea*, *Să ne înțelegem*). Totodată, publicaţia încearcă să atragă atenţia asupra valorii literaturii populare şi, mai ales, îndeamnă cititorii să culeagă folclor, organizând şi un concurs. S-a republicat şi literatură de dincolo de Carpaţi, iniţiativele literare având la bază o atitudine politică şi naţională: versuri de D. Bolintineanu şi G. Sion, proză de C. D. Aricescu, Petre Ispirescu (*Bărbatul cel harnic*, *Sufletul*, *Măzăreț Împărat* ș.a.), D. Stăncescu (*Înșir-te mărgărite*), Ion Creangă (*Moș Ion Roată și boierul*). Dintre transilvăneni, au colaborat cu scrieri inspirate de aceleaşi idei politice I. Pop-Reteganul (o scrisoare, *Onor Redacția „Opinca”!*, în care își prezintă programul privind culegerea literaturii populare), Iosif Vulcan (nuvela *Marți seara* ș.a.), At. M. Marienescu, Ştefan Ştefurea (povestirea *Sfânta Vineri*), P. Broşteanu. ***R.Z.***

OPINIA, cotidian politic apărut la Iaşi, cu întreruperi, între 1 mai 1897 şi 23 ianuarie 1900 – când se uneşte cu „Evenimentul”, cotidian conservator –, apoi între 15 noiembrie 1906 şi 5 noiembrie 1940, 17 septembrie 1946 şi 31 iulie 1951. Reprezentând iniţial punctele de vedere politice ale conservatorilor ieşeni, mai târziu **O.** va sprijini Partidul Conservator Democrat condus de Take Ionescu. După Primul Război Mondial va deveni purtător de cuvânt al „centrului” democratic, păstrând unele nuanţe conservatoare, pentru a se transforma apoi într-un ziar de informații sau într-un „cotidian popular”. Prima serie este condusă de un comitet din care fac parte D.A. Greceanu (autorul articolului *Primul cuvânt*), Al. A. Bădărău, Gr. C. Buţureanu, Gh. Ghibănescu (autorul întâiului articol de fond), Gr. Kogălniceanu şi are între redactori pe scriitorii Eugen Herovanu şi A. Steuerman-Rodion. Din 1906 directori sunt Gr. C. Buţureanu (până în iulie 1907) şi Lascăr Antoniu; lui Antoniu i se va alătura Gh. Ghibănescu; în februarie 1908 direcţia revine din nou unui comitet, iar la începutul anului 1910 este numit director Vespasian I. Pella. Printre redactori, până la război, s-au aflat Panaite Zosân, Şt. Antim, I. Duscian, A. Steuerman-Rodion (responsabil al rubricilor literare). Începând cu septembrie 1917, devine director profesorul V. I. Radu, iar în corpul redacţional intră Şt. Vlădescu, C. R. Ghiulea, Stejar Ionescu, G. Spina, M. Săveanu, Mihail Sevastos, Adrian Pascu. După 1925 direcţia va fi luată de C. R. Ghiulea (până la sfârşitul lui 1948). Printre numeroşii redactori din perioada interbelică la **O.** s-au aflat Virgil Gheorghiu, Aurel Leon, I. Berg, iar după război George Dem. Loghin, N. Barbu ş.a. De la primele numere interesul pentru viaţa culturală şi, mai ales, literară a fost evident. În perioada 1897–1900, exceptând foiletonul propriu-zis, ocupat întotdeauna de un nesfârşit roman de aventuri tradus din franceză, apar rubricile „Tribuna literară”, care include proză şi versuri originale, „Teatru. Muzică. Arte”, o cronică a vieţii artistice, alta de informaţii bibliografice şi recenzii. Între orientarea politică şi partea literară nu există nici o corespondenţă. Cu sensibile pagini de

ANUL I, No. 3 EDIŢIA DE SEARĂ IAŞI—SÎMBĂTĂ 3 MAI, 1897

Numărul 10 Bani

OPINIA

ZIAR CONSERVATOR COTIDIAN

MERSUL TRATATIVELOR DE PACE

amintiri, cu evocări ale vieţii patriarhale de provincie, cu nuvele (*Mezinii*, *Timircăneasa*, *Sfeșnicaru* ș.a.) şi bine documentate articole de istorie sau de explicare a unor particularităţi şi expresii ale limbii populare este prezent profesorul şi istoricul Gh. Ghibănescu. Din volumul *Schiţe* al lui I. L. Caragiale se reproduce, în 1897, *Un om cu noroc*. D. Nanu (*Scrisori intime* ș.a.), A. Steuerman-Rodion (sub pseudonimul Tristis), Eugen Herovanu, Ioan Adam (autor al unor spirituale *Poznăşii ţărăneşti*) semnează nuvele, amintiri de călătorie, schiţe satirice. Eugen Herovanu, C. Săteanu ş.a. tălmăcesc din proza lui Herder, Byron, Schubart, Chateaubriand, L.N. Tolstoi, I.S. Turgheniev, Al. Dumas, Zola, François Coppée şi Maupassant. În **O**. A. Steuerman- Rodion, Ştefan Cruceanu, Gh. D. Mugur şi G. Botez-Gordon sunt autori de versuri, alături de consacratul D. Nanu (*Homo sum*, *Poveste* ș.a.) şi de începătorul Mihai Codreanu (*Adio!*, *Nostalgie* ș.a.). În **O.** se face loc şi unor traduceri din lirica lui Ronsard, Millevoye, Lamartine, Schiller, Goethe, Petőfi, Baudelaire şi Verlaine. Teatrului i se consacră un spaţiu însemnat. Cronica dramatică are, de multe ori, observaţii ascuţite, vizând, în general, menirea unei instituții teatrale și, în special, situația Teatrului Național din Iași, dar cronicarii, Gh. Ghibănescu sau Steuerman-Rodion, se referă în primul rând la spectacole. Există şi articole dedicate unor mari poeți (Blaga, *Poezia întunericului*, despre Mallarmé) și dramaturgi europeni (H. Ibsen, A. Strindberg, G. Hauptmann, D'Annunzio ş.a.). La **O.** colaborează şi Mihail Sadoveanu, semnând cu iniţiale, M. S. Cobuz şi Mihail S. Aici, la 4 iulie 1899, el tipăreşte primul episod dintr-o cronică a vieţii de provincie intitulată *„Opinia" la Paşcani*, pe care o va alterna, până la 29 august, cu *Povestiri vânătoreşti*, versuri şi traducerea *Sonetului* lui Arvers. Interesul acordat actualităţii artistice şi literare caracterizează de asemenea **O.** între 1906 şi 1940. Dar şi partea politică se va bucura, mereu, de contribuţiile unor scriitori şi oameni de cultură. Astfel, în 1907 I. L. Caragiale, pentru care gazeta întreţine un adevărat cult, vizitează redacţia şi are, de la Berlin, un schimb de scrisori cu A. Steuerman-Rodion şi cu C. Blumenfeld. Scrisorile dau naştere unei discuţii cu ecou în mediile intelectuale, când amicală, când polemică, referitoare la fabulele cu sensuri politice ale lui Caragiale. Spre sfârșitul anului el va mai colabora cu două „cronici", iar în martie 1911 cu articolele *Diplomaţie subţire* şi *Sărbători mâhnite.* La începutul anului următor, când scriitorul împlinea şaizeci de ani, **O.** îi consacră un număr aniversar, la care participă Mihail Dragomirescu, Cincinat Pavelescu, M. Sadoveanu, G. Topîrceanu, Gh. Ghibănescu ş.a. Comentarii privitoare la situaţia politică sau economică dau Gh. Ghibănescu, C. Blumenfeld (cu pseudonimele C. Fleuer, Flory, Scrutator), Panaite Zosân, V. I. Pella, August Scriban, Th. D. Speranţia, Corneliu Moldovanu, M. Sevastos, Alexis Nour, Th. Răşcanu, Demostene Botez, I. Peltz, Gr. T. Popa, Osvald A. Teodoreanu. Articole cu un caracter mai special, dintre care multe reprezintă contribuţii ştiinţifice, memorialistice sau de istorie culturală şi literară, semnează, de-a lungul timpului, Gh. Ghibănescu (considerații de semantică *Impresii și note din Basarabia,* 1912, ș.a.), I. Duscian, Eugen Herovanu, A. D. Xenopol, Maria C. Buţureanu, Ana Conta Kernbach, August Scriban, Iulian Scriban, V. Cireş, Rudolf Suţu, C. Săteanu, N. V. Hodoroabă, N. I. Popa, C. Argeşanu ş.a. Câteva rubrici miscelanee

apărute ani la rând, dar în perioade diferite, au constituit de asemenea unul dintre punctele de atracţie ale ziarului. Între acestea, „Oameni şi lucruri” a lui Rodion (A. Steuerman), „Însemnări”, ţinută de Renovatus (C. R. Ghiulea), iar după 1930 de Al. Pogonat, sau „Aspecte”, aparţinând lui G. Spina. Demne de semnalat sunt şi notele, inteligente, spirituale, intitulate *Scrisori din Paris*, având-l ca autor pe D. Carabulea (semna şi Aleb). La fel, polemica în legătură cu limba română în care s-au implicat G. Topîrceanu, Val. Buţureanu şi August Scriban. Mişcarea teatrală ieşeană este urmărită îndeaproape de C. B. Penel, A. Steuerman-Rodion, M. Sevastos, I. Peretz, Wratislavius, Stejar Ionescu (care semna și I. Luchian), Al. Pogonat ş.a. Atenţie se acordă, între 1910 şi 1914, activităţii lui M. Sadoveanu ca director al Teatrului Naţional. Este un prilej de analiză, adesea critică, a rolului instituţiei, a repertoriului şi a componenţei trupei. Spaţiul dedicat literaturii propriu-zise este redus. Pot fi găsite totuşi versuri de A. Steuerman-Rodion, Cincinat Pavelescu, Mihai Codreanu, Enric Furtună, I. M. Raşcu, Ludovic Dauş, B. Luca, A. G. Delafântânele, D. Florea-Rarişte ş.a. Proza e mai bine reprezentată cantitativ, uneori ca foileton (*Crăiţa Mihorenilor* de G. C. Lecca), prin Radu Baltag (pseudonimul lui Rudolf Bernhardt), Emil Gârleanu, Maria C. Buţureanu (însemnări de călătorie), Eugen Relgis, G. Topîrceanu, C. B. Penel (*Amintiri din viaţa teatrală*) ş.a. Între ianuarie şi mai 1920 M. Sadoveanu revine, câteodată sub genericul *Note şi impresii*, cu schiţe şi însemnări (*Literatură „populară”*, *Manole şi cucul*, *Melancolie*). Sub semnătura Evandru, în cronica *Un cântăreţ al toamnei*, din 1910, I.M. Raşcu analizează, cu observaţii subtile, poezia *Litanii* a lui Tudor Arghezi şi versurile lui G. Bacovia, ocupându-se și de lirica franceză. Mai fac critică literară A. Steuerman-Rodion, Eugen Herovanu, M. Sevastos, Octav Minar, iar după 1920 C. R. Ghiulea, Dinu Răutu, C. Săteanu, Val. Gr. Chelaru, Virgil Gheorghiu, Al. Pogonat, Al. Dimitriu-Păuşeşti, I. Fr. Botez. Se traduce, mai ales pentru foileton, din operele lui L. N. Tolstoi, Maupassant, Daudet, Baudelaire, Verlaine, Pierre Delcourt, Edmondo De Amicis, Hermann Losch ş.a. Ultima serie a **O.** (1946–1951) numără între colaboratori pe Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Aurel G. Stino, G. Stati, C. Spiridonescu, Ion Istrati, Alecu Ivan Ghilia, Darie Magheru. Cronicarii teatrali sunt acum G. Dem. Loghin şi N. Barbu (cu pseudonimele Radu Noveanu, Radu Naumescu), în timp ce note şi recenzii referitoare la literatura vremii publică Gh. Agavriloaie, Jacob Popper, Traian Ţanea. Din Puşkin şi din S.I. Marşak tălmăceşte George Lesnea, iar numai din Puşkin transpune Titus Hotnog. ***R.Z.***

OPINIA LIBERĂ, publicaţie apărută la Ploieşti, lunar, între noiembrie 1944 şi iulie 1947, cu subtitlul „Revistă de atitudine democratică”. Continuă o primă serie din 1930. Redactor: Nicolae Dinu (ulterior director); din aprilie 1947, P.N. Zaharia figurează ca secretar de redacție, iar Constantin Pascu în calitate de administrator general. „Ne-am propus să înlesnim afirmarea scrisului provincial, care se cuvine luat în seamă și stimat”, se spune în articolul *După un an*, publicat în noiembrie 1945. Programul efectiv este mai curând politic decât literar, revista chemând la „lichidarea resturilor fasciste” şi la sancţionarea îmbogăţiţilor de război. Astfel, Petre Bellu cere pedepsirea severă a speculanților (*Despre viața noastră de zi cu zi*), dar emite și reflecții „progresiste” despre „femeia de azi” („Locul ei de luptă este alături de palmele noduroase ale acestui muncitor care reprezintă viitorul adevărat”). H. Fulga teoretizează dictatura proletariatului, iar George Brănescu lupta de clasă. Publică poezie Dimitrie Stelaru (*Romola*), Ben Corlaciu (*Prăbușire*), Ion Caraion (*Psalm cu penitență*), Traian Chelariu (*Suave vânturi*), Emil Manu (*Cântec polar*), Simion Stolnicu, Constantin Barcaroiu, Şerban Bascovici şi este inclusă în sumar proză de I.A. Bassarabescu, Petre Bellu, Ionel Teodoreanu (*Cina cea de taină*) ş.a. Scriu articole şi studii de istorie literară Vasile Nicolescu (*G. Bacovia: precursor al poeziei sociale*, *Jean M. Guyau și estetica socială*), I.V. Tomescu, Ion G. Marin (*Despre poeții rezistenței franceze*), Mihnea Gheorghiu (*Jean-Paul Sartre și misiunea doamnei Stowe*). Titus Ștefănescu-Priboi analizează poezia lui Ion Caraion, „un poet plus o conștiință”. Arhitectul T.T. Socolescu e prezent cu articolele *Refac orașul Ploiești*, *Discuțiuni urbanistice*. I.V. Tomescu traduce din *Cuvintele unui luptător* de Henri Barbusse, însoțind tălmăcirea de o prefață a autorului pentru români, iar I.A. Bassarabescu din Thomas Hardy. Numărul din februarie 1947 anunță înființarea cenaclului

Lectura și participarea primarului Gh. Vidrașcu. În iulie 1947 Ion Petrovici îi ridiculizează pe „cei care astăzi varsă lacrimi de maimuță după trecutele vremi de «fericită și autentică democrație»” și arată că libertatea presei este în Occident doar o vorbă în vânt, cu implicația că situația din țară este, chiar și prin comparație, rezonabilă (*Libertatea cuvântului sau Despre autocrații presei*). ***N.S., M.I.***

OPINIA PUBLICĂ, revistă apărută la Bucureşti la 15 mai şi în iunie 1929 (două numere), cu subtitlul „reportaj, informație, critică” și adoptând mottoul „Fiindcă opinia publică lipsește, o suplinim noi”. Director: Ion Călugăru. Programul afișat este succint: „Luptăm pentru impunerea câtorva valori și pentru demascarea falșilor profeți: politicieni, literați, savanți. Atât”. Numele directorului şi ale colaboratorilor sugerează o acțiune în siajul suprarealismului, dar conţinutul o ilustrează doar parțial, inclusiv din cauza duratei efemere. Colaborează cu poezie Ștefan Roll (*Semn*), B. Fundoianu (*Parada*). Ion Călugăru publică fragmente din *Omul de după uşă.* Nae Ionescu contribuie la primul număr cu articolul *Tot despre tineret*, polemizând cu Iuliu Maniu, iar Octav Onicescu, în *Autonomie*, deplânge „actualele forme ale democrației raționaliste” (în speță parlamentarismul) și proclamă „nevoia unei autonomii spirituale”. Saşa Pană oferă bizarerii de tipul *Phalus dublu* la rubrica „Fapte diverse medicale”. M.H. Maxy semnează articolul *Politica plastică*, despre situația modernismului în România. I. Sternberg scrie despre I.I. Caragiale, „un precursor al gândirii teatrale moderne” și autorul unui teatru politic care „se apropie de dramaturgia tânără revoluționară europeană”. Gh. Dinu (Ștefan Roll) oferă o panoramă sarcastică a peisajului cultural: „Intelectualul român infatuat și atoateștiitor crește fără mușchi, la practica unei corvezi de vită împrumutată când e pasionat și activist”. În articolul *Salonul oficial*, Victor Brauner deploră virtuozitatea, „cea mai mare nenorocire”, care „îmbracă tabloul și îl ține într-un aspect acrobatic, de unde emoțiunea devine sinonimă cu epatarea pe care o simți în fața jonglerului, de unde autorul devine saltimbanc – cabotin”; în sinteză: „În aceste două aspecte se află astăzi salonul oficial: 1. sala din stânga – acrobați, cabotini; 2. sala din dreapta – muncitori inutili”. ***N.S., M.I.***

OPINIA STUDENŢEASCĂ, revistă politică, socială şi culturală apărută la Iaşi, neregulat (în funcţie de calendarul anului universitar), din aprilie 1974 până în 1990, editată de Consiliul UASC din centrul universitar. Între 1990 şi 1993 înregistrează o serie nouă ca hebdomadar subintitulat „gazetă independentă studenţească”. Este relansată în 1998, ca „revistă săptămânală de reportaj, informaţie şi atitudine studenţească”, editată de studenții Departamentului de jurnalism şi ştiinţe ale comunicării de la Universitatea „Al. I. Cuza”. Din toamna lui 2006 poartă titlul „Opinia”, iar din toamna lui 2008 se numește „Opinia veche”, pentru a reveni, apoi, la titulatura iniţială. Din 1999 apare şi în ediţie online. Redactor-şef a fost inițial Valeriu Rusu, urmat apoi de Dumitru Constantin (1974–1975), Ioan Petru (din 1975), Petre Dumitrescu (preşedinte din 1980), Cătălin Enică (din 1978), Dumitru Pană (din 1982), Ştefan Berbece (1984), Florea Ioncioaia (din 1986), Dan Radu (din 1988), Cezar Caluschi (din 1989), Daniel Condurache (1991–1993). Seria din 1998 îl are ca director pe Daniel Condurache, iar ca redactori-şefi pe Cătălin Chirilă, Bogdan Lupescu, Daniel Şandru, Anca Simina, Cătălin Hopulele, Ana Maria Bucur, Aryna Creangă. Colectivul de redacţie este format din studenţi ieşeni, proveniţi din domenii diverse, iar din 1998 cu precădere din Facultatea de Jurnalism. Între 1999 şi 2000 funcţionează o subredacţie în Cluj-Napoca. Revista conţine un supliment literar – „Biblioteca «Opinia»” – care găzduieşte literatură contemporană (placheta de debut a lui Liviu Antonesei sau antologii ale altor poeţi tineri), dar şi o fotocopie a ediţiei princeps din 1883 a poeziilor lui M. Eminescu. Apar, de asemenea, numere având secţiuni tematice consacrate poeziei (3–4/1981, 3, 5/1982), prozei scurte (7–8/1981), eseului (7–8/1982), scriiturii fragmentare (5, 6–7/1988) şi corespondenţei literare (4 şi 5/1989), un număr dedicat centenarului Independenţei (1/1977), o ediţie specială consacrată anului Marii Uniri (8/1988). O ediţie omagială e închinată lui M. Eminescu în iunie 1989, după ce, în luna ianuarie a aceluiaşi an, numărul dedicat poetului a fost topit în urma unei decizii politice. Reprezentativă pentru presa studenţească a epocii, al cărei obiectiv este reflectarea vieţii universitare, **O.s.** atacă şi subiecte sociale şi politice, evidenţiindu-se, în esenţă, printr-o atitudine incisivă şi printr-un stil jurnalistic expresiv.

opinia studențească

Nr. 2
26 Decembrie
serie nouă
1989

Liberi şi înarmaţi

MERCENARII LUI CEAUȘESCU TRAG ÎN CONTINUARE ÎN NOI!

Activiștii să plece, specialiștii să rămînă!

Urmărind în mod programatic susţinerea „spiritualităţii universitare ieşene” şi a unui „profil cultural specific” (*Profesiune de credinţă*, 1/1974), **O.s.** îşi asumă – la ediţia cu numărul 100 – existenţa unui „model «Opinia»”, edificat în „spiritul cel mai pur al tradiţiei gazetăreşti de dinainte şi de după război” (*Aveţi încredere în noi!*, 3/1987). Diferite articole retrospective au consolidat ulterior acest model. De-a lungul existenţei sale, revista pune în valoare potenţialul cultural al vieţii studenţeşti, pe care o radiografiază ca atare, transgresând, prin atitudine critică şi opţiune estetică, anumite constrângeri dogmatice din epocă. Paginile ei găzduiesc opinii, dezbateri, intervenţii critice, eseuri şi studii, poezie şi proză, evitând publicarea excesivă a articolelor de propagandă. În vreme ce editorialele, orientate în mod constant spre misiunea socială a tinerilor, sunt semnate de redacţie, partea literară este susţinută de nume care au confirmat în presa culturală, precum Ştefan Afloroaei, Liviu Antonesei, Ştefan Lemny, Mihai Leoveanu ş.a., beneficiind şi de aportul unui cerc mai larg de colaboratori, în care se înscriu Ioan Alexandru, Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Ion Bogdan Lefter, Radu G. Ţeposu ş.a. Cronologic, revista a parcurs etape distincte, păstrând constante însă anumite preocupări, ca, de pildă, interesul pentru universul eminescian, pentru spiritualitatea şi istoria românească, dar şi pentru promovarea literaturii tinere, oglindită în grupaje substanţiale. În primii ani dominanta o reprezintă colaborarea istoricilor, a filologilor şi a filosofilor şi realizarea unor articole de opinie, într-o ecuaţie editorială ce contrabalansează, de o manieră aproape aluzivă, dogmaticul prin estetic, alăturând, spre exemplu, un text dedicat lui Nicolae Ceaușescu şi unul aparţinându-i lui M. Eminescu. Ulterior această formulă devine o soluţie editorială sugestivă. Se publică acum texte din Constantin Noica, poezie de Mihai Ursachi, Ioan Alexandru, o cronică la romanul *Delirul* de Marin Preda, comentarii la proza lui V. Voiculescu etc. La finele anilor ’70 se conturează mai pregnant un program de jurnalism social orientat spre subiecte din viaţa de zi cu zi a studenţilor, surprinsă în reportaje de actualitate. Interesul pentru publicarea literaturii tinere rămâne însă constant. Semnează acum Luca Piţu, Sorin Antohi, Mircea Nedelciu, Radu I. Petrescu, Călin Vlasie, Dan Petrescu, Ion Stratan ş.a. În 1983 revista trăieşte un moment critic, în urma unei anchete a Securităţii care acuză „Grupul de la Iaşi” – constituit, în jurul revistelor studenţeşti **O.s.** şi „Dialog”, din Al. Călinescu, Luca Piţu, Liviu Antonesei, Dan Petrescu, Sorin Antohi ş.a. – de atitudine nepartinică şi de gesturi de frondă la adresa sistemului. În acelaşi timp, în cadrul emisiunii „Revista revistelor culturale” de la Radio Europa Liberă, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca discută articolele publicate de **O.s.**, considerându-le o formă de rezistenţă la regimul comunist. În 1984 poziţia de redactor-şef este ocupată, pentru prima dată în presa de gen, de un student. Tot acum, conţinutul editorial este împărţit în două, o parte publicistică, pe care o gestionează Daniel Condurache, şi o parte culturală, îngrijită de Valeriu Gherghel. Între 1984 şi 1989 revista încearcă să diminueze compromisul politic şi cultivă o formă de răzvrătire tăcută, evitând să publice fotografia lui N. Ceaușescu pe prima pagină sau să-i dedice acestuia numere omagiale, pe de o parte, iar, pe de altă parte, promovând în

continuare literatura noului val sau publicând autori puşi la index de presa oficială. În acest sens, este de remarcat prezenţa unui text de Mircea Vulcănescu, inclus în rubrica „Restituiri”. Un alt moment critic în istoria publicaţiei îl constituie revolta studenţilor din Iaşi, din iarna anului 1987, când presa studenţească este considerată una din sursele mişcării. În timpul evenimentelor din decembrie 1989 **O.s.** înregistrează apariţii mai frecvente şi găzduieşte articole de opinie cu caracter anticomunist, editorialele fiind semnate de Alina Mungiu, Alexandru Lăzescu, Florea Ioncioaia sau Radu Eugeniu Stan. În anii ’90 revista, situată împotriva regimului politic proaspăt instaurat, îşi păstrează agenda de publicaţie studenţească, dar interesul pentru literatură este redus, în favoarea problematicii sociale şi politice. Se publică interviuri cu Al. Paleologu, Petru Creţia, Mircea Iorgulescu, Dorin Tudoran ş.a., poeme de Nichita Danilov şi Emil Brumaru. După 1998 publicaţia se doreşte şcoală de presă şi loc de practică pentru studenţii de la Departamentul de jurnalism şi ştiinţe ale comunicării. Ca formulă jurnalistică, **O.s.** cultivă genuri şi specii variate, păstrând un echilibru între paginile de cultură şi cele consacrate evenimentului sau faptului divers. Rubricile sunt relativ constante: „Agenda politică”, „Actualitatea universitară”, „Cronica literară”, „Cărţi în dezbatere”, „Cronica filosofică”, „Revista revistelor”, „Sport”. Alte rubrici: „Seminar în aer liber” şi „Am fost martor la…” (tablete, pamflete literare), „Paralela 45 taie bătrânul continent” şi „Oameni pe care îi iubim” (reportaje), „Semnal” (eseuri literare), „Univers” (traduceri din autori străini), „Biblioteca” şi „Raftul din mijloc” (literatură contemporană), „Anchetă literară”, „Eveniment”. Interviurile cu profesori şi studenţi, dar şi cu personalităţi din domenii culturale şi ştiinţifice, reportajele consacrate unor fenomene sociale sau unor evenimente culturale specifice mediului studenţesc, precum festivaluri, gale, cercuri, colocvii, cenacluri sau concursuri, grupajele de informaţii, opiniile şi comentariile conturează, în tonuri variate, relieful vieţii universitare din epocă. De succes sunt şi anchetele din campusuri, din săli de examene sau din taberele studenţeşti. Prezentarea cenaclurilor literare „Eminescu”, „Nicolae Labiş”, „Gh. Asachi”, Cenaclul de Luni, Quasar ş.a., unele frecventate chiar de către colaboratorii revistei, se bucură de un spaţiu larg. Sunt înregistrate astfel potenţiale nuclee ale literaturii generaţiei optzeciste, pe care **O.s.** o promovează în mod susţinut, dar şi forme de comunitate literară semnificative pentru epocă. Eseurile, adesea erudite, cronicile şi dezbaterile, orientate preponderent spre probleme de istorie, filosofie, literatură şi artă, dovedesc interesul revistei pentru viaţa ideilor şi a cărţii, din România şi din Occident. Colaborează nume consacrate în epocă, dar mai ales pe cale de confirmare, precum Luca Piţu, Dan Petrescu, Mihai Dinu Gheorghiu, Matei Vişniec, Radu Călin Cristea, Ştefan Lemny, Petru Creţia, Dan Ciachir, Al. Călinescu, Liviu Antonesei, Ştefan Afloroaei, Noemi Bomher, Ioan Holban, Cristian Moraru ş.a. Poezia găzduită de **O.s.** acoperă, în principal, trei registre constante. Primul este alcătuit din poeziile lui M. Eminescu, tratate pe larg în eseuri şi comentarii. Versurile eminesciene apar pe prima pagină şi, prinse într-o formulă redacţională consecventă, funcţionează drept replică la editorialul alăturat. Acelaşi rol par să-l joace şi versurile lui Nichita Stănescu. Al doilea registru, tot masiv, îl constituie poezia contemporană, revista oferind selecţii ample şi relevante din această zonă. Se publică poeme de Nichita Danilov, Liviu Antonesei, Ioanid Romanescu, Călin Vlasie, Mihai Ursachi, Nicolae Sava, Ştefan Mitroi, Nicolae Băciuţ, Daniela Crăsnaru, Ion Stratan ş.a. Al treilea registru cuprinde poezie străină tradusă în limba română, ei fiindu-i destinată rubrica de pe ultima pagină. Interesul pentru proză se reduce la literatura contemporană, din care sunt reţinute fragmente inedite aparţinându-i lui Radu Petrescu sau pagini semnate de Th. Parapiru, Ioan Groşan, Mircea Nedelciu, Romulus Nicolae, Ioan Voicu, Paul Balahur, Constantin Parascan. Apare, de asemenea, proză străină în transpunere românească. Traducerile favorizează, din punct de vedere cantitativ, poezia şi marchează, în ce privește selecţia, interesul pentru un peisaj cultural variat. În ansamblu, valoarea culturală a publicaţiei o dă seria apărută între 1974 şi 1990, simptomatică pentru statutul presei studenţeşti şi pentru anumite aspecte ale vieţii literare din epocă. Apreciată în mediile intelectuale ale vremii, **O.s.** s-a remarcat, în primul rând, prin promovarea unei generaţii de tineri poeţi, prozatori, eseişti şi traducători, precum şi prin practicarea unei forme de rezistenţă culturală.

I.T.

OPINIUNEA CONSTITUŢIONALĂ, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, bisăptămânal, între 27 aprilie 1869 şi 28 februarie 1870. Redactată de Pantazi Ghica, publicaţia este expresia punctelor de vedere şi a convingerilor fratelui său, Ion Ghica, aflat la o răscruce de drumuri politice şi hotărât să-şi organizeze o grupare proprie. Pantazi Ghica alcătuieşte gazeta cu fervoarea pe care o punea în toate acţiunile sale şi care s-a transmis, într-un fel, şi periodicului. Multe dintre articolele politice, susţinând o politică liberală deosebită sensibil de aceea a lui I. C. Brătianu sau de aceea a lui C. A. Rosetti, îi aparţin, probabil, lui Ion Ghica, iar altele, cele mai multe semnate, lui D. Bolintineanu (*Corupțiunea, Dreptatea* ș.a.) şi lui Pantazi Ghica. Acesta era preocupat şi de partea literară. Scrierile originale sunt eterogene şi ca valoare, şi tematic. Nu lipsesc dintre scriitorii cărora li s-au publicat versurile în **O.c.** V. Alecsandri, vechiul prieten al lui I. Ghica, cu mai multe poezii reluate din „Convorbiri literare" (*Lunca din Mircești, Coasa* ș.a.), Grigore Alexandrescu (*Nuntă. Cântec alegoric, Doamna românilor*), Alecu Donici şi G. Creţeanu. Un G. Ionescu traducea, monocord şi neinspirat, din Heine. Grigore Alexandrescu e şi autorul unor scrieri moralizatoare şi patriotice la limita dintre publicistică şi nuvelistică, în care se referă la rolul educativ al oştirii sau la faptele de arme ale lui Mihai Viteazul (nuvela *Datoria împlinită*, schițele istorice așezate sub titlul generic *Amintiri mărețe* ș.a.); tot el tălmăceşte din Edouard Laboulaye câteva basme (seria acestor transpuneri o începuse în „Pressa"). Celelalte încercări în proză îi aparţin lui Pantazi Ghica: schiţe, nuvele, mici eseuri despre literatură şi artă, precum şi un fragment de roman social, cu subiectul luat din viaţa societăţii româneşti (*Cugetări literare*), relevabil şi pentru că unul dintre personaje este N. Bălcescu, lui Alecu Donici (fabula *Carul cu oale*), George Creţeanu (fabula *Jurământul lupului* ș.a.), Iacob Negruzzi (fragmente din *Copii de pe natură*). **O.c.** a sprijinit „noua direcţie" iniţiată de Titu Maiorescu şi de „Convorbiri literare" prin articole în care se încearcă realizarea unui acord între ideile politice şi culturale junimiste şi cele ale fraţilor Ghica. În două numere din noiembrie 1869 Anghel Demetriescu dă un amplu studiu critic referitor la poezia populară, pornind de la cartea *Légendes et doïnes roumaines* din 1864 a lui Antonin Roques. În numărul următor, semnând A. Rocărescu, Roques îi mulțumește și îl felicită pe cel care „i-a fost elev și acum este profesor". ***R.Z.***

OPINIUNEA NAŢIONALĂ, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, bisăptămânal, între 16 martie şi 2 iulie 1865. Suspendată, **O.n.** este înlocuită de „Epoca" (23 iulie – 27 august 1865), care îi preia numerotarea şi abonaţii. Obişnuit să înfrunte rigorile legii presei, redactorul, N.T. Orăşanu, în articolul de fond intitulat *Programma ziarului*, din primul număr, și la rubrica „Revista interioară", atacă îndrăzneţ şi cu vervă politica oficială, ceea ce nu era în măsură să atragă prea mulţi colaboratori. I. Heliade-Rădulescu tipăreşte aici câteva scrisori cu caracter politic şi autobiografic, precum şi o cronică a festivităţilor organizate la Ravenna pentru cinstirea memoriei lui Dante (*Centenarul lui Dante*). În mai multe numere B.P. Hasdeu dă fragmente dintr-o istorie a lui Ştefan cel Mare

ANNUL I. Nr. 1. MARȚĪ, 16/28 MARTE 1865

OPINIUNEA NATIONALE

DIARIŬ POLITICŬ, LITTERARIŬ ȘI COMERCIALE.

Directore: N. T. ORAȘANU.

Ese. MARȚEA și VINEREA. Redacția in Passagiulŭ Român Nr. 9—11. Anunț. 30 par. linia. Scrisorile nefrancate se vor refusa. Administrator: T. I. STOENESCU,
PREȚIUL ABONAMENTULUI pentru Capitală pe an 2 galb., pe jumĕtate an 1 galb.; pentru Districte pe an 32 sf, pe jumĕtate an 16 sf. cu portul. Pentru străinătate 44 sf

PROGRAMMA DIARULUI.

Mulți vor întreba ce este acest diariŭ noŭ? Care este scopul luĭ? Cine sunt aceĭ carĭ vinŭ să vorbéscă în numele opiniuniĭ naționale?

Eată întrebăric la carĭ trebue să respundemŭ noĭ înșine din capulŭ loculuĭ:

Diariul **Opiniunea Naționale** este în adevĕr unuĭ diariŭ noŭ; pentru că până acum nicĭ unŭ diariŭ nu a fost sub acest nume. Toate diariele sunt organe alle opiniuniĭ publice. Cu toate aceste am vĕdut diarie resărind astădĭ și apuind a doa-dĭ; nu doare că n'aŭ avut materie îndestule de tratat, dar credem că saŭ nu-șĭ aŭ împlinit consciinţios missiunea către națiune, saŭ că prin escesŭ de zel aŭ voit pra multŭ deodată. Într'un casŭ ca și într'altul opiniunea publică s'aŭ depărtat de la dênsele.

Urmărind de aproape pe această regină a lumiĭ moderne, ne am încredințat din esperiință că ea este în tot-de-una cu aceĭ ce se devotează ideielor celor adevĕrate și folositoare.

Deacă, dar, vestimêntul sub care ne-am determinat a produce în publicŭ ideiele aceste este noŭ, scopul însă al diariuluĭ acestuia este vechiŭ, este tot acela pe care l'am urmărit din dioa iviriĭ nóstre pe arena publicității, este desvoltarea intellectuale și morale a poporuluĭ românŭ.

Desvoltarea intellectuale și morale a societățiĭ nóstre, este dorința fiă-căruĭ românŭ, este aceia ce putenŭ numi cu tot cuvêntul opiniunea naționale în România. Și fiind că și noĭ avem a ne occupa cu urmărirea acestuĭ scopŭ, de aceia am luat acest titulŭ pentru diariulŭ nostru.

Opiniunea naționale consultată în divanurile ad-hoc din Iassy și Bucurescĭ s'a manifestat în chipul cel maĭ solemnel și maĭ imposante. Ea ne-a arĕtat ceia ce voesce și ceia ce nu voesce.

Nu venimŭ dar nicĭ cu illusiunĭ, nicĭ cu utopiĭ; ci venimŭ să susținemŭ și să propagăm aceia ce representarții totor clasilorŭ societățiĭ nóstre aŭ recunoscut că póte să fiă maĭ de folos națiuniĭ Române.

În acéstă lucrare, vede fiă-cine că noĭ n'avemŭ altă ambițiune, de cât aciea de a lucra cu zelŭ la advenirea ideielorŭ carĭ, putem dice, constituă opiniunea naționale. Mărginindu-ne în acest modestŭ rolŭ, noĭ nu avem nevoiă a maĭ face aicĭ uă programmă nouă, uă programmă sforăitóre, după cumŭ aŭ făcut și facŭ mulțĭ din aceia carĭ abia apar pe arena publicității. Programma nóstră este făcută de maĭ nainte de către aceia carĭ aŭ fost chiemațĭ a manifesta legalminte opiniunea naționale în România.

Dorințele și trebuințele poporuluĭ român, fiind ast-fellŭ formulate de memorabilile Adunărĭ-Mume din 1857, n'aŭ fost nicĭ mulțumite, nicĭ îndestulate, nicĭ legiferate de către uă constituantă Română. Ceĭ ce aŭ căutat a le coordona și ale face obiectulŭ unuĭ act internaționale, unuĭ act constitutiv allŭ poporuluĭ Român aŭ pus în Convențiunea, ce s'aŭ încheiat la Paris, în dioa de 7/19 August, principiĭ nemuritorĭ aĭ revoluțiuniĭ dela 1789; ânsă din nefericire nu s'aŭ dat acestor principiĭ midlócele celle maĭ nemerite pentru a se putea pune și în lucrare.

Esperiința făcută cu aceste midlóce de aplicare înscrise în Convențiune, și maĭ alles cu dispositiunile electoralĭ dela anecsea a II-a a eĭ, a făcut a se dori de toțĭ Româniĭ lărgirea cadruluĭ electorale, ceia ce s'a și cerut formal prin petițiunea della 11 Iuniŭ, 1861.

În celle din urmă a venit și actulŭ desvoltătorŭ Convențiuniĭ, care lărgind cadrulŭ electorale, și chiemând la viața politică pe tot contribuabilele, a fost suppus la aprobarea Românilorŭ.

Dacă ne-amŭ suppus Convențiuniĭ, care nu respundea la tóte dorințele opiniuniĭ naționalĭ, și care era octroiată de străinŭ, apoĭ putemŭ noĭ óre să nu ne suppunem actuluĭ desvoltătoriŭ care a fost priimit de popul, care a lărgit cadrul electorale, și care, în fine, s'a aprobat și de Marile Puterĭ garantătóre drepturilor nóstre?

Noĭ credem că ar trebui să ne suppunem și actuluĭ desvoltătoriŭ precum ne-am suppus și însușĭ Convențiuniĭ.

Ânsŏ, fiind-că nicĭ uă instituțiune politică nu póte fi pentru toțĭ timpiĭ și pentru tóte gradele de cultură alle unuĭ popul, și fiind-că nicĭ unuĭ legiuitorŭ, nicĭ unŭ omŭ nu póte să pretindă a fi infaillibile, de aceia nicĭ actul desvoltătoriŭ Convențiuniĭ nu póte să nu-șĭ aibă lacunele salle. Când aceste vorŭ ajunge a fi simțite de tótă lumea, attuncĭ le vom analisa și noĭ, le vom desbate și le vom suppune cu tótă sinceritatea și devotamentulŭ la ceĭ în dreptŭ de ale îndeplini și îmbunătăți.

Puntul nostru de purcedere este dar actul desvoltătoriŭ Convențiuniĭ.

Pornind pe acéstă calle avemŭ datoria a ne ține de dênsa, adică, a căuta ca să se aplice în sinceritate și cu lealitate tóte principiele coprinse în acellŭ actŭ, ca ast-fellŭ esperiința la care este suppus să se facă în tóte condițiunile cerute, și resultatele eĭ bune saŭ relle, să se înregistrese cu tótă esactitatea; fiind-că după fructele ce vom dobêndi aŭ să se consacre saŭ să se respingă principiĭ conținuțĭ în acest áctŭ.

Foiletonul Opiniuniĭ Naționale.

O SUVENIRE DINTRE SUVENIRĬ.

I.

In annulŭ o mie opt sute... nu, să nu punemŭ date! Sfirșiamŭ clasile umanitare în collegiulŭ St. Sava, și începusemŭ a citi în bibliotheca unuĭ amicŭ theoria amoruluĭ; cumŭ vedețĭ, eramŭ unŭ studentŭ eruditŭ. Mustățile, după doĭ annĭ de solicitudinĭ, începuseră a respunde invitațiunilorŭ briciuluĭ, și promiteaŭ să fiă negre. Pociŭ s'o spuiŭ astădĭ fără de îngîmfare, fiindŭ că sunt camŭ cărunte, ba ce aŭ fostŭ maĭ multŭ roșcate. Adăstamŭ tóte scesele melle de la crescerea lorŭ, și daca p'atuncĭ marŭ fi spusŭ cine-va, că între 20 și 30 de annĭ n'arŭ ploua pe capu'mĭ billete de amorŭ de la tóte ferestrele bucurescencelorŭ, m'așĭ fi rugatŭ să mĕ ia Dumnedeŭ. Cu tóte acestea nu eramŭ frumosŭ, așĭ fi putută în să deviŭ, daca frumusețea s'arŭ dobândi prin dorință ca sciința, averea și... funcțiunile.

Într'o sâmbătă, în dioa de St. Sava, ni se dete congediŭ după serbarea solemnă a patronuluĭ collegiuluĭ, și câțĭ va din camaradiĭ mĕ îndemnară să mergŭ cu dênșiĭ la theatrulŭ naționale

Pe vremea aceia trupa era compusă de ceĭ maĭ bunĭ artistĭ, de celle maĭ frumóse femeĭ; adaogŭ în parantez că florile de pe atuncĭ eraŭ maĭ frumóse, fructele maĭ gustóse, vinurile maĭ tarĭ, și sórele maĭ caldŭ decâtŭ în 865. Spectaculŭ fu încântătorŭ, cumŭ sunt tóte spectaculele cândŭ aĭ 18 annĭ.

Cumŭ rideamŭ de veselŭ la cellŭ ântêiŭ gestŭ comicŭ allŭ actoruluĭ! cu ce lacrămĭ ardênde plângeamŭ la cea maĭ mică allusiune patriotică!

Se ardica cortina pentru a treia óră, cândŭ se arătă F... pe scenă. Totŭ ce audisemŭ, vedusemŭ și simțisemŭ pênĕ aci de la intrarea mea în theatru, (pociŭ dice de la intrarea mea în lume) fu uitatŭ într'unŭ minutŭ, și cea d'ântêiŭ ideă ce'mĭ veni în minte, fu de a întrerupe representațiunea, de a sări pe scenă, de a cădea în genuche, și de a cere artisteĭ mâna. Iubițĭ lectori, câțĭ din voĭ ațĭ avutŭ vre odată 18 annĭ, vĕ rogŭ nu rideți de mine.

Nu sciŭ dĕŭ, ce rolŭ juca F..., dar versurile ce cânta, sunt încă săpate în inimă'mĭ, ca Henriada pe pedestalulŭ statueĭ luĭ Henrik allŭ IV-lea. O! frumóse versurĭ. Lume civilisată, aĭ uitatŭ óre acea poesiă ce face să'mĭ salte și astădĭ inima?

Omŭ de sărăciă
Sub greŭ jug să fiĭ,
Poate-a sufferi;
Dar chin fără milă
Ca iubirea 'n silă
Numaĭ poate fi.

Falĭ, desfătare,
Cândŭ seracul n'are,
Nu simte neplac;
Numaĭ când îĭ piere
Inima, ce-ĭ cere,
Atuncĭ e sărac.

Prin ce miraculŭ eŭ amŭ îmbătrînitŭ, și versurile aŭ remasŭ totŭ tinere, totŭ vesele? cumpăraiŭ piesa în care juca F..., cu scopŭ a o citi la scólă, dar banĭ aruncațĭ, o sciamŭ pe din afară, și tótă nóptea creeriĭ meĭ semănaŭ cu unŭ cazanŭ în care ferbea poesia cântată de dênsa,

Doĕ lune trăiiŭ cu suvenirĭ, neglijându'mĭ studiile, și compromițêndu'mĭ examenele de la finitulŭ annuluĭ. Mumă'mea, ce pusese în mine tóte speranțele salle ca fiŭ unicŭ, aflândŭ că nu maĭ studiezŭ, îșĭ uni reproșurile cu alle directoruluĭ pensionatuluĭ; îmĭ fu interdisŭ de a maĭ eși duminicele, și fuiŭ consideratŭ și classificatŭ între ceĭ leneșĭ, eŭ care luasemŭ premiulŭ de composițiune din mânile D-luĭ Popp, eŭ care avusesemŭ fericirea a mânca la palatŭ cu o cunună de laurĭ pe frunte.

In vacanțele Paștilorŭ, hasardulŭ, séŭ maĭ bine providența, îmĭ schimbă sórta îmbunătățindu-o. Unulŭ din companioniĭ meĭ de închisóre, întemnițatŭ ca și mine pentru crimă de lene, îmĭ spuse că tatălŭ seŭ, impiegatŭ allŭ *Mareĭ Vorniciĭ*, era în relațiunĭ intime (în puterea funcțiuniĭ salle) cu toțĭ actoriĭ și actrițele, ba încă chiar cu directorulŭ, și că dênsulŭ, (tênĕrulŭ meŭ camaradŭ) putea fără de nicĭ o difficultate să intre pênĕ și în lojele de pe scenă, séŭ maĭ bine după paravanele (p'atuncĭ nu eraŭ loje) acellorŭ dómne. Mĕ aruncaiŭ în brațe'ĭ și 'ĭ promiseiŭ să 'ĭ daŭ partea mea... de pâne destulŭ să facă pe F... a mĕ iubi.

(*Domnița Elena*), iar G. Sion, Em. Kretzulescu şi V.A. Urechia colaborează cu articole dedicate unor aspecte ale vieţii sociale şi artistice contemporane. În paginile gazetei se mai găsesc informaţii referitoare la procesul de imoralitate intentat lui Titu Maiorescu, precum şi o scrisoare de susţinere (*Desminţire*) semnată de prietenii criticului, Iacob Negruzzi, P.P. Carp şi Vasile Pogor. Cu versuri şi proză e prezent N.T. Orăşanu, autor prolific, dar neinspirat şi fără spirit critic (poeziile *La o floare*, *Ultimul cânt*, *Avânturi* ș.a., schițele *Înainte de nuntă*, *Ceea ce se vede pe toate zilele* ș.a.). Totuşi, amintirile sale din copilărie conservă un nucleu emotiv care le face interesante (*O suvenire între suveniruri*). Se republică și versuri de Dimitrie Petrino (*Am spus florilor*) și Nicolae Nicoleanu (*O iluziune pierdută*, *Adevărații aleși*). Într-un articol de critică, *Studie literarie. Heinrich Heine*, Th. Văcărescu abordează chestiunea rolului social al literaturii şi relaţiile dintre literaturile naţionale. ***R.Z.***

OPREA, Al. [Alexandru] (5.VII.1931, Goruneşti, azi Bălceşti, j. Vâlcea – 4.XII.1983, Bucureşti), critic şi istoric literar, editor. Este fiul Elenei şi al lui Gheorghe Oprea, ţărani. După absolvirea liceului la Craiova (1950), lucrează câteva luni ca reporter la ziarul „Înainte" din acelaşi oraş; de aici este trimis la Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti, ale cărei cursuri le urmează între 1950 şi 1952. Este repartizat în redacţia revistei „Viaţa românească", la secţia de teorie şi critică literară. Între 1952 şi 1955 frecventează Institutul „Maxim Gorki" din Moscova. Revenit în ţară, se înscrie la Facultatea de Filosofie, secţia ziaristică, a Universităţii din Bucureşti, pe care o termină în 1959. În 1956 este numit şef al secţiei de teorie şi critică literară la „Viaţa românească"; de aici trece redactor-şef adjunct la „Luceafărul" (1961–1966) şi redactor-şef adjunct al revistei „Gazeta literară" (1966–1968). În 1968 devine adjunctul lui Perpessicius la conducerea Muzeului Literaturii Române, iar după moartea acestuia, din 1971 până la sfârşitul vieţii, va funcţiona ca director al instituției, fiind şi redactor-şef adjunct (1970–1971) şi redactor-şef (1971–1983) al revistei „Manuscriptum". Doctor în filologie (1971), conferenţiar universitar, **O.** este numit şef al Catedrei de limba şi literatura română a Academiei de Ştiinţe Social-Politice „Ştefan Gheorghiu" (1971–1983). A debutat editorial cu monografia *Panait Istrati* (1964; Premiul Uniunii Scriitorilor). A mai colaborat la „Tânărul scriitor", „Contemporanul", „Secolul 20", „Ramuri", „Steaua", „Cronica".

Biograf, documentarist şi critic al surselor literare, **O.** îşi fundamentează demersul pe frecventarea asiduă a manuscrisului operei şi pe definirea climatului cultural şi social în care aceasta a apărut. În concepţia sa, „arheologia literară" nu este o simplă descoperire şi comunicare de documente, ci un demers interpretativ specific: cel „de laborator". „Diferenţa dintre acest din urmă demers şi primele operaţii este tot atât de mare ca şi cea dintre săpăturile efectuate pe un şantier arheologic şi folosirea lor de către specialiştii care ştiu, din câteva vestigii disparate, să recompună şi să reînvie o întreagă lume dispărută." Scriitorul a cărui operă a devenit şantierul experimental al „arheologiei literare" practicate de **O.** este Panait Istrati, în condiţiile în care documentaristul, format la şcoala realismului socialist, face din simpatiile bolşevice ale lui Istrati şi din peregrinările acestuia prin URSS-ul anilor '20 ai secolului trecut unul dintre pilonii de rezistenţă ai primei monografii româneşti dedicate celui care a scris *Chira Chiralina*. În ceea ce privește opera lui Istrati, analiza vehiculează clișee structuraliste, procedând la identificarea de „structuri textuale" şi „extratextuale" – operații în urma cărora este identificat „nucleul problematic" al prozelor istratiene: inadaptarea. Fie că este vorba de Moș Anghel, fie de personajele din ciclul haiducilor, eroii lui Panait Istrati sunt nişte învinşi, scrie **O.** , lucru care apropie literatura sa de povestirile de tinereţe ale lui Mihail Sadoveanu, dar şi – în viziunea sa – de literatura europeană a absurdului: „Opera istratiană pune problema absurdului, fără a se încadra într-o literatură a absurdului". „Arheologia literară" este ideea care guvernează și antologiile *Mitul „faurului aburit". Excurs în atelierul de creație al prozatorilor români moderni* (1974) şi *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenţei* (1979, în colaborare), a căror ambiţie declarată este de a reconstitui, prin prisma mărturiilor autorilor şi a apropiaţilor lor, geneza unor opere precum *Răscoala*, *La Medeleni*, *Rusoaica* sau *Craii de Curtea-Veche*. Parcurgând considerațiile şi mărturisirile scriitorilor cu privire la actul creației, Rebreanu îi apare lui **O.** ca fiind un „faur nocturn" cu „sensibilităţi şi curiozităţi de poet", Camil Petrescu drept un creator „pasional" şi „demoniac", iar Ionel Teodoreanu ca un romancier „aventurier". Fără a excela prin finețe analitică ori viziune critică, demersul lui **O.** este unul deosebit

de util, *Mateiu I. Caragiale – un personaj…*, de pildă, fiind o lucrare indispensabilă oricărui cercetător al creaţiei mateine. Rod al efortului de editare a publicisticii eminesciene din cadrul monumentalei ediţii iniţiate de Perpessicius, *În căutarea lui Eminescu gazetarul* (1983) reuneşte studiile introductive ale volumelor IX (1980) şi XIV (1983), în care disciplina documentaristică este umbrită de viziunea tezistă impusă de climatul ideologic de la sfârşitul anilor ’70. Astfel, conservatorismul politic al poetului este interpretat, prin prisma ideilor lui Marx și C. Dobrogeanu-Gherea (citați copios), drept socialism incipient, în vreme ce naţionalismul eminescian este văzut ca nefiind altceva decât o formă a patosului romantic. Numele lui **O.** se leagă, de altfel, de ediţia integrală Eminescu, el fiind cel care a coordonat pregătirea pentru tipar a volumelor XI–XIV. A îngrijit și seria Panait Istrati, *Opere* (I–VII, 1966–1983).

SCRIERI: *Panait Istrati,* Bucureşti, 1964; *Mişcarea prozei*, Bucureşti, 1967; *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, 1971; *Panaït Istrati. Un chevalier errant moderne (Dossier de la vie et de l’œuvre)*, Bucureşti, 1973; *Mitul „faurului aburit”. Excurs în atelierul de creaţie al prozatorilor români moderni*, Bucureşti, 1974; *Incidenţe critice,* Bucureşti, 1975; *Panait Istrati. Dosar al vieţii şi al operei,* Bucureşti, 1976; *J.-J. Rousseau şi L.N. Tolstoi. În căutarea vârstei de aur* (în colaborare cu Galina Oprea), Bucureşti, 1978; *Faţa nevăzută a literaturii*, Bucureşti, 1980; *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, Bucureşti, 1983. **Ediţii:** Panait Istrati, *Opere alese – Œvres choisies,* I–VII, ed. bilingvă, tr. Eugen Barbu, pref. edit., Bucureşti, 1966–1983; *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenţei,* pref. edit., Bucureşti, 1979 (în colaborare).

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *„Panait Istrati”*, VR, 1964, 8; Baconsky, *Marginalii*, *217–226;* Perpessicius, *Lecturi*, *432–439*; Constantin Coroiu, *Elogiu şi negaţie*, CRC, 1972, 21; Şerban Cioculescu, *În laboratorul scriitorului*, RL, 1974, 45; Piru, *Reflexe*, *306–310*; Alexandru George, *„Mateiu I. Caragiale – un personaj”*, VR, 1980, 1; Mihai Ungheanu, *„Faţa nevăzută a literaturii”*, L, 1981, 10; Pompiliu Marcea, *„În căutarea lui Eminescu gazetarul”*, RL, 1983, 38; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *534–536*; Firan, *Profiluri*, II, *133–135.* ***L.H.***

OPREA, Marius (22.V.1964, Târgoviște), poet, prozator, gazetar. Este fiul Corneliei Oprea (n. Mihăilă), muncitoare, și al lui Toma Oprea, ofițer. Urmează Liceul Unirea din Brașov și Facultatea de Istorie a Universității din București, absolvită în 1988. Frecventează Cercul literar 19 condus de Alexandru Mușina, fiind unul din membrii „Grupului de la Brașov”. Lucrează ca profesor la Școala Generală din Vulcan (1988–1990), apoi ca redactor la „Interval” (1990–1991). În 2004 devine doctor în istorie al Universității din București cu teza *Rolul și evoluția Securității. 1948–1964.* A fost președinte al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului din România (IICCR, 2005–2010). Ca istoric, s-a dedicat studierii perioadei comuniste și îndeosebi publicării de documente, studii de caz etc. privitoare la Securitate – *Banalitatea răului* (2002), *Bastionul cruzimii* (2008), și la „moștenitorii” instituției, activi încă. Sunt, în același timp, pagini în care comentariile autorului sunt scrise cu implicare afectivă, asociind, fără excese, și unele procedee literare. **O.** a mai coordonat câteva lucrări colective, două în 1998, referitoare la istoria unei organizații anticomuniste brașovene, completată de recuperarea unor memorii legate de acțiunile din acea perioadă, altele, editate în 2002, documentând însemnătatea zilei de 15 noiembrie 1987 la Brașov (*Ziua care nu se uită*) sau un studiu de caz având ca temă securiștii PCR ca poliție politică. **O.** debutează ca poet în 1984 în revista „Dialog” (Iași) și editorial în volumul colectiv *Pauză de respirație* (1991; Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov), alături de Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Simona Popescu. A mai colaborat la „Viața studențească”, „Cuvântul”, „Dilema”, „Observator cultural”, „Ziarul de duminică” ș.a. A fost distins cu Ordinul Serviciul Credincios în rang de Comandor (2000) ș.a.

În primele două volume de poezie, *Pauză de respirație* și *Solo de tamburină* (1999; Premiul ASPRO), textul lui **O.** se naște din împletirea tipic optzecistă între prozaism și livresc. Nota distinctivă o constituie însă o anume sensibilitate retro, atmosfera generală de melancolie, precum și atracția pentru unele specii lirice aparent desuete. Dimensiunea relativ redusă a producției poetice este întrucâtva compensată de spațiul cultural în care se deplasează poetul, lirismul său desfășurându-se într-un perimetru delimitat de tradiția poeziei „obiective” (greco-latină, orientală și poundiană), cu discrete reverberații romantice: „E o lumină rece/ și inima-i încă/ străpunsă de vise./ În acest timp/ e din ce în ce mai frig/ o vrabie se așază pe o creangă/ înalți fruntea udă/ și o privești./ Din cer acum/ ninge./ Poți numi această liniște fericire./ Poți numi această lumină?” (*Anii ’80*). Aceste procedee, ce caracterizează gruparea brașoveană „mașcriistă”, se grefează la **O.** pe un orfism histrionic prelucrat

după tiparele unui baladesc de sorginte romantic-barbiană, eufemizat prin metrică și discursivitate: „Hai! Cântă odată, hoinarule zănatec!/ Potrivește-ți glasul. Găsește cuvântul. Să-mi întorci/ iubirea, să îmi dai puterea șarpelui lunatec,/ De ce nu cânți tu, menestrel? Dulce să cânți și-ncet,/ doar pentru mine. Hai, nu cânți? De ce nu ai lăuta?” (*Solo de tamburină*). În următoarele volume – ineditele din *America! America!* (2008) și *Întâlnire cu Apostol* (2012) – poetul amplifică însă excesiv această dimensiune retro a textelor, care se abstractizează și marchează astfel o regresiune către modernism, adeseori sub forma meditațiilor „lingvistice” sau „existențiale”. Caracteristica imediat sesizabilă a prozei lui **O.** este aspectul ei docuficțional, indiferent dacă documentul e compus din acte istorice, dovezi arheologice, memorie nemijlocită, sistem filosofic sau atitudine jurnalistică. În cele 59 de „povestiri de la frontieră” ce compun volumul *Zorba și catedrala* (2006), al cărui titlu personifică opoziția Orient–Occident, ochiul naratorului pendulează între scrutarea trecutului național și explorarea arealului balcanic. Chiar dacă povestirile suferă în ansamblu de ideologizare – opoziția dintre cele două zone părându-i-se autorului atât de netă, încât e convins că „integrarea acestei părți de lume în Europa nu va lua sfârșit niciodată” –, această matrice stereotipă e parțial descentrată de diversitatea de situații și pretexte epice: de la șantiere arheologice neolitice la evocarea „cărătașului” („meșter de calești”) și de la antropologia bâtei la evocarea unei întregi galerii de securiști. Un procedeu deloc neglijabil al lui **O.** este exploatarea expresivității involuntare a factualului anacronic, care face ca, de pildă, *Carte de conversațiune și vocabulariu româno–german* apărută la Sibiu în 1852 să pară scrisă de I.L. Caragiale. Mai concentrat sub raport tematic este volumul *Șase feluri de a muri* (2009), care relatează alternativ viețile și morțile unor victime, dar și crimele unor torționari ai regimului comunist. De la Alexandru Nikolski până la cvasinecunoscutul Mugur Călinescu (un licean din Botoșani care în 1981 scrisese cu creta pe un zid „Vrem libertate”), **O.** prezintă o succesiune de „biografii neretușate”, dar care, prin însăși evoluția lor, par a avea adeseori un caracter ficțional. De exemplu, încă de pe prima pagină din *Spionii care au intrat în frig*, ce evocă un roman al lui John Le Carré, autorul își explică alegerea titlului povestirii prin aceea că „cele cinci personaje ale ei par mai degrabă personajele unei scrieri de ficțiune”. E vorba despre un mic grup de români racolați de CIA și trimiși în 1951 într-o misiune de spionaj împotriva Republicii Populare Române, operațiune care se sfârșește însă lamentabil. Dintre lucrările istoriografice ale lui **O.**, de un interes literar sporit este *Adevărata călătorie a lui Zahei* (2008), care documentează persecuțiile suferite în perioada comunistă de membrii grupării Rugul Aprins, cu accent pe figura lui V. Voiculescu, care a fost obligat în ultimii ani de viață la o „tulburătoare și crudă trăire a propriei ficțiuni”.

SCRIERI: *Pauză de respirație* (în colaborare cu Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Simona Popescu), București, 1991; *Plimbare pe Ulița Tipografiei*, București, 1996; *Solo de tamburină*, Pitești, 1999; *Chipul morții: dialog cu Vladimir Bukovski despre natura comunismului*, Iași, 2006; *Zorba și catedrala. 59 de povestiri de la frontieră*, București, 2006; *Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu și taina Rugului Aprins*, pref. Andrei Pleșu, București, 2008; *America! America!*, București, 2008; *Șase feluri de a muri*, pref. Zoe Petre, Iași, 2009; *Întâlnire cu Apostol*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Alexandru Mușina, *Brașov. „Cercul literar 19”*, TR, 1982, 28; Sanda Cordoș, *Ritmul respirației*, TR, 1991, 37; Sebastian Vlad Popa, *1+3*, CC, 1991, 10–12; Al. Cistelecan, *Poezia de mâine. Facțiunea brașoveană*, VTRA, 1991, 12; Traian T. Coșovei, *„Pauză de respirație”*, CNT, 1993, 28–29; Gheorghe Grigurcu, *Poeți nouăzeciști*, VR, 1993, 6–7; Simona Popescu, *Despre cum frumusețea e anevoioasă*, OC, 2000, 2; Bogdan Ciubuc, *Promisiune îndeplinită*, OC, 2000, 15; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, II, *239–240*; *Intelectuali hărțuiți de serviciile secrete. Cazul istoricului Marius Oprea* (dezbatere), OC, 2005, 19; Luminița Marcu, *România de azi și subteranele ei (I–II)*, OC, 2006, 66, 67; Caius Dobrescu, *Follow the money track*, OC, 2006, 69; Mircea Morariu, *„Chipul morții”*, F, 2006, 11–12; Iulia Iarca, *America nu crede în lacrimi*, RL, 2008, 29; Serenela Ghițeanu, *Patimile lui Zahei*, „22”, 2008, 35; Loredana Opăriuc, *Marius Oprea – un autor al timpului nostru*, CL, 2009, 9; Adrian G. Romila, *Șase istorii și tot atâtea ficțiuni*, LCF, 2010, 1–2. ***A.T.***

OPREA, Nicolae (3.VII.1950, Braniște, j. Olt), critic și istoric literar, eseist. Este fiul Floarei (n. Popa) și al lui Ilie Oprea, funcționar. După absolvirea școlii generale din satul natal (1957–1965) își continuă studiile la Liceul „Al. Odobescu” din Pitești (1965–1968) și la Liceul „G. Barițiu” (1968–1969) din Cluj, apoi urmează cursurile Facultății de Filologie (1969–1973) și ale Facultății de Istorie–Filosofie (1978–1983) la Universitatea „Babeș–Bolyai”. În

1999 devine doctor în filologie cu teza *I. D. Sîrbu (1919–1989)*. În timpul studenției este redactor la „Echinox", unde debutează în 1972 cu un articol intitulat *Interviul artistic*. După absolvire lucrează ca metodist cultural la Palatul Culturii din Pitești și la Casa de Cultură din Costești (1975–1977), profesor în diverse localități din județul Mehedinți (1977–1981), cadru didactic la Institutul Pedagogic din Pitești (1981–1984), muzeograf la Muzeul Județean Argeș (1984–1989), redactor-șef al revistei „Argeș" (1990), redactor-șef al revistei și al Editurii Calende (1991–1995). Din 1995 este cadru didactic al Facultății de Litere a Universității din Pitești, profesor din 2004, iar din 2005 președinte al Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor. A debutat editorial cu volumul *Provinciile imaginare*, apărut în 1993. Mai e prezent cu cronici literare și eseuri în „Viaţa românească", „Vatra", „Ateneu", „Familia", „Tribuna", „Apostrof", „Poesis" ş.a., unde poate fi întâlnit și sub pseudonimele Florin Nicolescu, Nicolae Orfea, N. Braniște. A obținut Premiul Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor pentru volumele *Ion D. Sîrbu şi timpul romanului* (2000) şi *Opera şi autorul* (2001), precum și Premiul Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor pentru *Literatura „Echinoxului"* (I, 2003), *Nopțile de insomnie* (2005), *Sinteze critice* (2009) și *Poetul trivalent* (2011).

Format în ambianța riguroasă și echidistantă a grupării clujene de la „Echinox", **O.** debutează editorial târziu, la mai bine de două decenii de la prima semnătură în revista clujeană. *Provinciile imaginare* este și cel mai ambițios proiect al lui **O.**, întrucât vizează stabilirea unui inventar al imaginarului românesc postbelic din unghiul reflecției asupra spațiului. Sinteza anunțată în prefață prin apelul la contribuțiile lui Wolfgang Kayser asupra teoriei romanului se fragmentează într-o serie de analize nuanțate, care combină examenul tematic cu observațiile formale în tradiția școlii critice de la Geneva. „Dicomesia" lui Ștefan Bănulescu, „Balcania" lui Fănuș Neagu, „Vladia" lui Eugen Uricaru sau, în poezie, „continentul sertarelor" lui Petre Stoica, teritoriul exotic al lui Leonid Dimov sau „Umbria" lui Adrian Popescu sunt tot atâtea prilejuri de a glosa cu privire la modul în care originalitatea scriiturii derivă din particularitățile geografiilor ficționale. Structura personajelor, formulele narative și opțiunile stilistice devin, astfel, „relații funcționale" ale diverselor provincii imaginare. În calitate de monograf, **O.**, se apleacă asupra unor scriitori insuficient explorați (I. D. Sîrbu) sau a căror cotă critică a scăzut îndeosebi prin supralicitarea școlară (Al. Macedonski, V. Voiculescu). În *Ion D. Sîrbu și timpul romanului* premisa e cea a existenței unui „mare decalaj între timpul creației și timpul lecturii". **O.** reduce distanța dintre cele două dimensiuni printr-o relectură integrală în care inventarul tematic, menit să familiarizeze cititorul cu proza acestui autor, primează asupra excursului analitic și axiologic. Printr-o succesiune de contextualizări succinte, monografia delocalizează experiența scriitorului prin desprinderea de climatul ideologic al anilor '60–'80 din secolul trecut și afilierea compensativă la experimentalismul antitotalitar al prozei latino-americane. Ambițiile didactice subminează demersul hermeneutic în alte două monografii ale lui **O.** *Magicul în proza lui V. Voiculescu* (2003) – text reluat parțial în micromonografia *Vasile Voiculescu* (2006) –, speculează raportul dintre magic și mitic, clarificând în același timp aspecte legate de compoziție: pe urmele unor observații ale lui Émile Benveniste și ale lui Gérard Genette, modernitatea nuvelelor voiculesciene ar fi de regăsit în „transferul de responsabilitate" dinspre povestea arhaică spre vocea narativă modernă. Cartea *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism* (1999), revizuită în 2011 cu titlul *Poetul trivalent*, dobândește fizionomia unui „conspect" critic (Gheorghe Grigurcu) unde **O.** recapitulează dileme macedonskiene discutate de critica anterioară: filopașoptismul paradoxal, raportul dintre teoriile înnoitoare și formula poetică anacronică, coexistența registrului dublu al confesiunii poetice. Cealaltă dimensiune a prestației critice a lui **O.**, comentariul actualității, e manifestă în încercarea de a identifica „unghiul ideal de observație asupra orizontului literar privit cu luneta". Dintre culegerile cu aspect fragmentar dedicate literaturii contemporane, cea mai apropiată de formularea unei viziuni de ansamblu e *Timpul lecturii* (2002), o retrospectivă a cronicilor și a eseurilor publicate de la debutul în „Echinox". Absența construcției unitare e suplinită de caracterul exhaustiv și pedant al comentariilor consacrate fiecărui autor, organizarea fiind făcută conform criteriului generaționist. În cazul scriitorilor importanți (Marin Preda, Ana Blandiana, Leonid Dimov sau Mircea Dinescu), în relieful cronicilor se ghicește tentația totalizării. Predispoziția monografică subiacentă, vizibilă în nevoia de a cartografia întregul teritoriu al operei, depersonalizează, micșorează expresivitatea cronicii. Judecățile de valoare sunt exprimate indirect,

prin intermediul afinităților elective și doar în urma unui demers analitic laborios. De aceea, diferența de abordare dintre volumele care reunesc cronici și cele care cuprind eseuri de istorie literară, precum *Opera și autorul*, *Sinteze critice*, devine puțin sesizabilă. Simptomatică pentru aderența la text a criticului e mai cu seamă cartea *Literatura „Echinoxului"*, care pledează pentru înțelegerea fenomenului ca „școală deschisă" prin evitarea clasificărilor și a tipologizărilor în favoarea analizelor individualizatoare.

SCRIERI: *Provinciile imaginare*, Pitești, 1993; *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism*, Cluj-Napoca, 1999; ed. (*Poetul trivalent*), București, 2011; *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, Pitești, 2000; *Literatura română postbelică între impostură și adevăr* (în colaborare cu Călin Vlasie), Pitești, 2000; *Opera și autorul*, Pitești, 2001; *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002; *Magicul în proza lui V. Voiculescu*, Pitești, 2003; *Literatura „Echinoxului"*, I, Cluj-Napoca, 2003; *Nopțile de insomnie*, Pitești, 2005; *Vasile Voiculescu*, Brașov, 2006; *Sinteze critice*, Pitești, 2009. **Ediţii:** Iraclie Porumbescu, *Amintiri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Criticul la prima sa carte*, VTRA, 1993, 8; Al. Cistelecan, [*Nicolae Oprea*], CU, 1993, 48, F, 2010, 6; Octavian Soviany, *Cronotopul provinciei*, APF, 1994, 1–2; Gheorghe Grigurcu, [*Nicolae Oprea*], CNT, 1994, 47, RL, 2001, 18; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *241–242*; Mircea Bârsilă, *Avantajele unei cărți mixte*, F, 2002, 6; Ion Bogdan Lefter, *Alt critic echinoxist: Nicolae Oprea*, OC, 2002, 131; Petru Poantă, *Efectul „Echinox" sau Despre echilibru*, Cluj-Napoca, 2003, *161–162*; *Dicț. Echinox*, *267–270*; Boldea, *Vârstele*, *208–215;* Al. Cistelecan, *Gheorghe Grigurcu, Nicolae Oprea, Mircea A. Diaconu*, F, 2007, 4; Paul Aretzu, *Un nou Macedonski*, R, 2011, 8. ***Al.G.***

OPREA, Ştefan (26.IX.1932, Coarnele Caprei, j. Iaşi – 9.VIII.2018, Iași), prozator, dramaturg, critic de teatru. Este fiul Anetei (n. Grigoraş) şi al lui Vasile Oprea, funcţionar. Urmează şcoala primară în comuna natală, din 1945 învaţă la Liceul Internat din Iaşi, transferându-se în 1948 la Şcoala Normală „Vasile Lupu". Student, între 1952 şi 1956, la Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi, primeşte după absolvire un post de redactor cultural la ziarul „Flacăra Iaşului". Lucrează aici până în 1966, după care, angajat în redacţia revistei „Cronica", îndeplineşte, succesiv, funcţiile de redactor, secretar general de redacţie, redactor-şef adjunct (1979–1993) şi publicist-comentator, iar apoi e consilier-şef al Inspectoratului Judeţean de Cultură Iaşi (1993–1996). Conferenţiar în perioada 1992–2006 la Universitatea de Arte „George Enescu" din Iaşi, din 1996 până în 2005 este şi redactor-şef al revistei „Dacia literară". Și-a luat doctoratul în filologie cu teza *Eminescu, omul de teatru* (2000). A debutat cu versuri în „Flacăra Iaşului" (1957), colaborând în continuare la „Iaşul literar", „Cronica", „Convorbiri literare", „România literară", „Ateneu", „Contemporanul", „Astra", „Tribuna" „Teatrul" („Teatrul azi"), „Cinema", „Arlechin", „Scena", „Timpul", „Symposion", „Scena şi lumea", „Lumina" (Pančevo), „Literatura şi arta" (Chişinău), „Limba română" (Chişinău). A mai semnat cu pseudonimele Şt. O. Mugur şi Ştefan Pintilie. I s-au acordat numeroase premii, între care Premiul UNITER și Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor și a fost decorat cu Ordinul Național Pentru Merit în grad de Cavaler.

La începuturile carierei **O.** pare atras de literatura poliţistă, dar într-o accepţie mai cuprinzătoare. Romanele lui, *Procesul manechinelor* (1974) şi *Plus sau minus infinitul* (1978), de reală abilitate tehnică, împletesc firul anchetei proprii genului cu şerpuirile investigaţiei psihologice, miza ce se conturează prin „jocul ipotezelor" fiind de esenţă morală. Detectivistica pe care o propune scriitorul nu e doar un sport al inteligenţei, cât mai ales o insistentă incursiune printre şi dincolo de aparenţe. Interesantă este teatralitatea acestor scrieri. În *Procesul manechinelor* se desfăşoară o „înscenare", un „joc de-a tribunalul", în care participanţii interpretează cu talent al disimulării „roluri" mai mult sau mai puţin apropiate de adevărul întâmplărilor din realitate. Sub masca romancierului se simte omul de teatru atent la modulaţiile vocii, la gesturi şi fizionomii. În piesele lui **O.** lirismul generează fie fantasmaticul alegoric (ilustrat prin personaje simbolice lunecând, cu un mister căutat, dinspre tărâmul suprarealului), fie patetismul bine temperat al somaţiei etice, care, asimilând sugestia livrescă – J.B. Priestley, Friedrich Dürrenmatt –, îmbracă veşmântul piesei poliţiste, ca în *Dubla dispariţie a Marthei N…* şi în *Suspiciunea (Plus sau minus viaţa)*. Din pulsaţiile lui se întrupează personajul predilect al acestei dramaturgii, tânărul dedicat până la uitarea de sine unor idealuri. El se numeşte Radu (în *Constelaţia Ursului*, din volumul *Balansoar pentru maimuţe*, 1972), Ştef (în *Viaţa şi dragostea într-o vilă stil*, 2001) sau Laura (în *Cenuşa*) şi e un himeric, năzuind, cu elanuri în care intransigenţa se împreună cu naivitatea, spre absolut, însetat de un adevăr, cam abstract, pentru care s-ar bate oricând cu morile de vânt. Nu s-ar putea

adapta niciodată unor circumstanţe împăienjenite de falsitate şi impostură. Dar nici nu găseşte soluţia fericită a izbăvirii din criza la declanşarea căreia concură un angrenaj de obtuzităţi, fanatisme, laşităţi. Însingurarea duce la un impas în absenţa iubirii, fără de care viaţa îşi pierde noima. Momentele satirice presărate pe alocuri constituie un contrapunct binevenit pentru echilibrul dramelor, cu balansul lor între mai multe planuri: real–parabolic, real–închipuit, prezent–trecut. Dacă prezentul se lasă descifrat ca un „trecut deghizat" (*Căderea păsării de seară*, 1981), trecutul e scrutat prin lentilele unui prezent în care se produc decisive revelaţii. Aşa cum realitatea, în strategia acestor texte dramatice, imită „jocul", jocul, la rându-i, poate oferi soluţii vieţii înseşi, soldându-se cu edificatoare dezvăluiri. Şi în *Suspiciunea (Plus sau minus viaţa)*, care întreprinde o incursiune în „obsedantul deceniu", înţesat de culpe de neiertat şi de erori traumatizante, şi în *Viaţa şi dragostea într-o vilă stil*, politicul, miză secundă, capătă înfăţişări sumbre sau sinistru-caricaturale. Tema vinovăţiei, manifestată prin convulsii de conştiinţă ce pot duce la suicid, vizează şi responsabilitatea omului de ştiinţă, ale cărui descoperiri nu trebuie să ignore componenta morală, fără de care preţul plătit poate fi dezastruos (*Cenuşa*, *Recviem pentru domnişoara Amélie*). În teatrul lui **O.** parabola se nutreşte din substanţa etică, ancorând în tragic (*Treizeci de arginţi*) sau în grotesc. În farsa *Sentim…* pustiirea lăuntrică, mecanizarea gândirii, pervertirea ireversibilă a esenţei sufleteşti sunt sugerate prin dialogul absurd, cu ilare dezarticulări de logică şi cu un schimb de vorbe fără sens. O „versiune liberă", cu nervuri de parodie şi ingeniozităţi de limbaj, după *Un yankeu la Curtea regelui Arthur*, romanul lui Mark Twain, este piesa *Regele şi yankeul.* Aventura imaginativului „yankeu" într-un ev de demult – aceeaşi predilecţie pentru balansul timpurilor – exhibă un aer carnavalesc, secvenţele de bufonadă fiind colorate de un haz frust, cu seve folclorice. Adaptări – unele puse în scenă la mai multe teatre din ţară – sunt şi *Prinţ şi cerşetor*, tot o versiune liberă după Mark Twain, *Un boţ cu ochi din Humuleşti* şi *Harap Alb*, după Ion Creangă. Sentimental în fond, **O.** îşi reprimă afectele atunci când are de operat cu instrumentele criticii şi ale istoriei teatrului, ca în comentariile adunate în *Martor al Thaliei* (1979), *Din fotoliul 13* (1986), *Chipuri şi măşti* (1996), *Căruţa lui Thespis* (2005), *Prin teatre şi prin ani* (2011) ş.a. Cronicar de cursă lungă, ocupantul inconfortabilului „fotoliu 13" – care în 1996 şi în 2000 va fi distins cu Premiul Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru, în 2002 şi în 2007 cu Premiul de Excelenţă al Asociaţiei Scriitorilor Iaşi, iar în 2012 cu Premiul UNITER – surprinde cu discernământ „cheia" unor montări şi „coeficientul de creativitate" investit într-un spectacol. Comentator exact şi prob, cu percepţii de fineţe, criticul, căruia nu i-ar fi stricat mai mult aplomb, nu lasă impresia că ar avea vreun parti-pris. Consemnările sale inspiră încredere prin echilibrul şi decenţa argumentării, ca şi prin francheţea atitudinii. Tranşant, dar politicos, calm (în aparenţă) şi numai câteodată ironic, impulsivul bine temperat nu face din cronicile lui un show de teribilisme, nici nu se pierde în frivole graţiozităţi. O incoruptibilă seriozitate îi guvernează demersul. Dacă de „măşti" **O.** se apropie cu euforii chibzuit filtrate, succintele profiluri (scriitori, interpreţi, critici), la fel ca interviurile îi reuşesc atunci când nu cedează ispitei de a literaturiza. Un pariu ambiţios al „martorului Thaliei", în ipostază de cercetător, este monografia *Eminescu, omul de teatru.* Explorând cu minuţie încercările dramatice eminesciene, el emite, în spirit polemic, afirmaţia îndrăzneaţă că acestea nu sunt confiscate de lirism, ci denotă o viziune de dramaturg, activă în întreaga creaţie a poetului. Exerciţiul comparatist, semnalând „congenialităţi" cu mari scriitori ai lumii, caută, fără a evita supralicitările, să pună în lumină originalitatea scrierilor pentru teatru ale lui Eminescu, socotit a fi „iniţiatorul teatrului mitopoetic" la noi şi un precursor al dramei moderne, de idei. Pledoaria îşi menţine turnura şi în capitolele consacrate traducătorului şi criticului teatral („cel dintâi critic teatral profesionist" în spaţiul românesc). Un generos montaj de citate sprijină o demonstraţie în care însufleţirea îşi dă mâna cu rigoarea. Una din pasiunile lui **O.**, în afară de teatru, este filmul. O probează volumele *Statui de celuloid* (1972), *Filmul. Vocaţie şi rutină* (1974), *Diorame cinematografice* (1983), *Stelele Oscarului* (I–III, 1996–2004), ultimul scris în colaborare cu fiica sa, Anca-Maria Rusu, *Scriitorii şi filmul* (2004), în care, axându-se pe criteriul tematic, întreprinde o meticuloasă şi pertinentă analiză a unor pelicule româneşti şi străine. Măsurat în aprecieri, limpede şi precis în formulări, analistul, care nu se laudă cu înclinaţia spre teoretizare, e mai întotdeauna

convingător, fără să recurgă la artificii stilistice sau la speculaţii care iau ochii.

SCRIERI: *Balansoar pentru maimuţe*, Bucureşti, 1972; *Statui de celuloid*, Iaşi, 1972; *Filmul. Vocaţie şi rutină*, Iaşi, 1974; *Procesul manechinelor*, Iaşi, 1974; *Plus sau minus infinitul*, Iaşi, 1978; *Martor al Thaliei*, Iaşi, 1979; *Căderea păsării de seară*, Iaşi, 1981; *Diorame cinematografice*, Iaşi, 1983; *Din fotoliul 13*, Iaşi, 1986; *Chipuri şi măşti*, Iaşi, 1996; *Stelele Oscarului* (în colaborare cu Anca-Maria Rusu), I–III, Iaşi, 1996–2004; ed. (*Cartea premiilor Oscar*), Iaşi, 2012; *Eminescu, omul de teatru*, Iaşi, 2000; *Viaţa şi dragostea într-o vilă stil*, Botoşani, 2001; *Harap Alb şi alţii*, Iaşi, 2002; *Scriitorii şi filmul*, Iaşi, 2004; *Şcoala ieşeană de teatru* (în colaborare), coordonator Anca-Maria Rusu, Iaşi, 2005; *Căruţa lui Thespis*, Iaşi, 2005; *Măria Sa Teofil Vâlcu*, Iaşi, 2007; *Pas la pas prin festivaluri*, Iaşi, 2011; *Prin teatre şi prin ani*, Iaşi, 2011; *Clipa şi durata*, Iaşi, 2012; *Intersecţii teatrale*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: D.I. Suchianu, *„Statui de celuloid”*, RL, 1972, 39; Al. Andriescu, *„Balansoar pentru maimuţe”*, CRC, 1973, 13; Brădăţeanu, *Viziune*, *379–381*; Cocora, *Privitor*, II, *104–106*; Paul Tutungiu, *Dialoguri despre teatru*, Iaşi, 1980, *50–55*; Andrei Corbea, *Binele şi răul*, CRC, 1981, 21; Diaconescu, *Dramaturgi*, *299–301*; Teodor Pracsiu, *Orgoliul simplităţii*, Iaşi, 1985, *107–110*; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetăţii*, II, Chişinău, 1994, *201–216*; Valentin Silvestru, *Chipurile şi măştile lui Ştefan Oprea*, ATN, 1996, 7; Florin Faifer, [*Ştefan Oprea*], TTR, 1996, 10–12, CL, 2000, 9; Dan Mănucă, *„Eminescu, omul de teatru”*, LL, 2000; Ghiţulescu, *Istoria*, *451–452*; Antonio Patraş, *Persistenţa memoriei*, CL, 2002, 3; Constantin Paiu, *Dintele vremii*, Iaşi, 2003, *173–176*, *199–202*; Elvira Sorohan, *Regalitatea teatrului*, CL, 2007, 12; Mircea Morariu, *Criticul în spaţiul excelenţei*, TTR, 2012, 10–11; *Ştefan Oprea, faţă şi profil în 80 de fărâme*, îngr. Alina Ilaşcu-Paraschiv, Iaşi, 2012. ***F.F.***

OPRESCU, Horia (16.II.1904, Bucureşti – 23.II.1974, Bucureşti), prozator, istoric literar.

Este fiul Anei şi al lui Costin Oprescu, funcţionar. Urmează Liceul „Gh. Şincai” din Bucureşti, luându-şi bacalaureatul în 1921. Se înscrie tot atunci la secţia diplomatică a Academiei de Înalte Studii Comerciale, pe care o va absolvi în 1925. Mai mult de două decenii lucrează în cadrul Primăriei Capitalei, mai întâi la secţia financiară, apoi la cea culturală, al cărei director ajunge, calitate în care organizează expoziţia Luna Bucureştilor (1936) şi o seamă de comemorări (Vasile Alecsandri, M. Eminescu). Între 1942 şi 1947 este director al Teatrului Municipal din Bucureşti. Funcţionar la Uniunea Scriitorilor (1949–1951), cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie Literară şi Folclor (1951–1955), contribuie la înfiinţarea Muzeului Literaturii Române, unde activează ca muzeograf din 1957 până la pensionare, în 1968. Debutează în 1923, la „Cuvântul studenţesc”, cu versuri, reluate imediat în „Universul”. În 1931 ziarele „Epoca” şi „Lupta” îi găzduiau fragmente din volumul *Carnet de drum*, tipărit câteva luni mai târziu. De acum înainte colaborează sporadic, semnând uneori şi Hop, la „Facla”, „Păreri libere”, „Braşovul literar”, „Adevărul literar şi artistic”, „România literară”, „Vremea” (până în 1944), „Universul”, „Oraşul” („Comuna”), „Gazeta municipală” şi conduce revista „Bucureşti” (1947). A ţinut, începând din 1929, numeroase conferinţe la radio. De sub tipar îi ies romanul *Floare neagră* (1932) şi volumul de note *Arena cu un singur spectator* (1935), altul, anunţat cu titlul *Croazieră pe Mediterană*, nemaiapărând. Editează *Începuturi edilitare (1830–1832)*, volumul I: *Documente pentru istoria Bucureştilor* (1936, în colaborare cu Emil Vîrtosu şi Ion Vîrtosu) şi, tot în colaborare, albumul *Bucureştii vechi* (1936). Piesa pentru copii *Zări albastre*, scrisă împreună cu George Chirvănuţă, este pusă în scenă în 1943 la Teatrul Municipal. După război o vreme are o situaţie incertă, câştigându-şi existenţa, ca mulți alți confrați, cu traduceri din literatura sovietică. Semna şi o nuvelă conjuncturală *O poveste adevărată* (1950). Mai târziu numele îi apare în „Scânteia”, „Flacăra”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Tribuna”, „Ramuri”, „Cronica”, „Magazin” ş.a. De asemenea, tălmăceşte ori adaptează pentru radio numeroase piese din dramaturgia universală. În 1963 şi 1964 susţine un ciclu de emisiuni literare, textele acestora fiind reunite, împreună cu altele din acelaşi registru, în volumul *Scriitori în lumina documentelor* (1968). A mai editat în 1969 un florilegiu ce pune în circulaţie un mare număr de epistole ale unor scriitori importanţi.

Cu toate că stilul năzuind la calofilie, nu fără unele constructe imposibile, şi aerul uşor anemic

al notelor din *Carnet de drum* au umbrit întrucâtva o seamă de reflecţii şi mărturisiri interesante ori de observaţii juste, cartea nu a trecut neobservată. Romanul *Floare neagră* a avut parte însă de o primire de-a dreptul entuziastă. Totuşi, a părut unora o demonstraţie, forţată în fond, dar nu mai puţin ataşantă, a falsităţii şi nocivităţii unei credinţe inoculate în şcoala primară, după care succesul în viaţă este asigurat de cinste şi corectitudine. Tezismul e contrazis de faptul că protagonistul, Traian Mirea, ajunge să conştientizeze apartenenţa sa la o categorie rară, a indivizilor „anormali", făcuţi dintr-un „material ce nu rezistă la o rectificare", la o adaptare la realitate, atunci când iluziile copilăriei şi ale adolescenţei sunt spulberate. Dar anormalitatea personajului nu este susţinută decât de un final paroxistic, dacă nu chiar melodramatic: Traian Mirea înnebunește. Deziluziile trăite de el, precum cea şcolară (pierderea locului de premiant în urma unor malversaţiuni ale profesorilor) ori cele erotice, sunt, îndeobşte, în marginile faptului comun. Dacă nu motivează suficient deznodământul, au totuşi un contur realist şi pregnant, ce se datorează, probabil, traversării unor momente similare de autorul însuşi. Grundului autobiografic i s-a adăugat şi plasticitatea decorului – viaţa citadină specifică anilor '30 ai secolului trecut –, bine sugerat de spectacolul oferit de străzi, baruri şi cârciumi de la periferie, săli de concert, gale de box, locuri turistice (din Bucureşti, Sinaia, Constanţa, dar şi din Elveţia sau din Paris). Deşi conştient de preponderenţa înclinaţiei sale spre analiză, **O.** nu va persevera pe calea care îi adusese un oarecare succes. Departe de a fi vreo revenire târzie, nuvela *O poveste adevărată* reprezintă mai degrabă încercarea disperată a scriitorului de a intra în voia noului regim. Volumul *Arena cu un singur spectator* reuneşte impresii de călătorie (în Franţa, Danemarca), un reportaj (asupra Expoziţiei Coloniale de la Paris) şi patru profiluri (Jules Verne, Pierre Loti, „omul cu masca de fier" şi uitatul Sebastian Locatelli), aproape totul furnizând pretexte pentru rememorare şi reflecţie de moralist. Rostite la microfon pentru un public larg, textele din *Scriitori în lumina documentelor* relevă calităţi (stil oral îngrijit, caracterizări sintetice, uneori închegate în formule bine găsite), dar şi îngrădiri intrinseci textului radiofonic (neaprofundarea unor chestiuni şi o informaţie nu întotdeauna adusă la zi).

SCRIERI: *Carnet de drum*, Bucureşti, 1931; *Floare neagră*, Bucureşti, 1932; *Arena cu un singur spectator*, Bucureşti, [1935]; *O poveste adevărată*, Bucureşti, 1950; *Scriitori în lumina documentelor*, Bucureşti, 1968. **Antologii:** *Începuturi edilitare (1830–1832)*, vol. I: *Documente pentru istoria Bucureştilor*, Bucureşti, 1936 (în colaborare cu Emil Vîrtosu şi Ion Vîrtosu); *Bucureştii vechi*, Bucureşti, 1936 (în colaborare); *Corespondenţă*, Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: Mihail Sevastos, [*Horia Oprescu*], ALA, 1931, 573, DMN, 1933, 9443; Cicerone Theodorescu, *Romancierul Horia Oprescu*, „România literară", 1932, 45; Matei Alexandrescu, *„Floare neagră"*, FCL, 1933, 578; Nicolae Roşu, *„Floare neagră"*, CRE, 1933, 1775; Ovidiu Papadima, *„Floare neagră"*, „Calendarul", 1933, 288; Perpessicius, *Opere*, VI, *99–102*, VII, *92–93*; Al. Robot, *„Floare neagră"*, RP, 1933, 4512; Zaharia Stancu, [*Horia Oprescu*], „Azi", 1933, 1, „Credinţa", 1935, 393; Sărmanul Klopştock, *Horia Oprescu*, RP, 1934, 4934; C. Panaitescu, *„Arena cu un singur spectator"*, FCL, 1935, 1267; Mircea Ştefănescu, *„Arena cu un singur spectator"*, „Gazeta", 1935, 245; George Demetru Pan, *Croazieră pe Mediterana*, „Gazeta", 1936, 681; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *270*; Ion Cruceană, *„Scriitori în lumina documentelor"*, F, 1969, 2; Cioculescu, *Itinerar*, II, *258—265*; Doru Scărlătescu, *Despre editarea corespondenţei scriitorilor*, RL, 1969, 37; G. Pienescu, *Documentări*, RL, 1969, 43; Al. Raicu, *Horia Oprescu*, RL, 1974, 9. ***V.D.***

OPRIŞ, Tudor (26.XI.1926, Bucureşti – 23.I.2015, Bucureşti), poet, eseist, istoric literar. Este fiul Florinei (n. Marinescu) şi al lui Ştefan Opriş, general. Urmează gimnaziul la Liceul „Gh. Şincai" din Bucureşti, apoi învaţă la Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung (1939–1941) şi la Liceul Naţional Militar „Nicolae Filipescu" de la Mănăstirea Dealu (1941–1945). În perioada 1945–1949 este student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, iar între 1945 şi 1947 frecventează cursuri la Facultatea de Drept. Încă din timpul studiilor îşi începe cariera de profesor de română şi franceză în învăţământul secundar bucureştean (1948–1999), dintre care paisprezece ani la Liceul „Mihai Eminescu" şi douăzeci şi şase de ani la Liceul „Gh. Lazăr". Activitatea sa didactică este întreruptă doar în 1950–1951 de opt luni petrecute în detaşamente de muncă „voluntară" (pe şantierul Reghin şi la cariera de piatră Sănduleşti), în urma reţinerii sale de către Securitate pentru atitudine antisovietică. Îşi susţine doctoratul în 1976 cu teza *Istoria revistelor şcolare din România (1834–1974) şi debutul literar al scriitorilor români în perioada şcolarităţii.* Subiectul era în concordanţă cu preocuparea sa

statornică, de iniţiere şi îndrumare a unor cenacluri literare pentru tineret: Poesis (1941–1945), Cenaclul studenţilor liberi (1946–1948), „Mihail Sadoveanu", Cenaclul cadrelor didactice din România (1949), primul cenaclu al copiilor (la Palatul Pionierilor, 1950), „G. Bacovia", pe lângă Casa de Cultură a sectorului IV (1957), Săgetătorul (1967), devenit în 2002 Cenaclul Naţional Junior al Uniunii Scriitorilor, ş.a. În 1967 a iniţiat concursul naţional anual pentru elevi „Tinere condeie", apoi concursul revistelor şcolare (împreună cu Augustin Z. N. Pop), din 1969 fiind fără întrerupere preşedintele juriului şi îndrumătorul taberelor şcolare de creaţie pentru laureaţi. A creat şi a coordonat suplimente literare pentru elevi pe lângă publicaţiile „Scânteia tineretului", „Feţele culturii", „ABC", „Adevărul", „Luceafărul", „Amfiteatru", „Tribuna învăţământului", „Examene", „Viaţa şcolii". Este unul dintre fondatorii revistei „Limbă şi literatură română pentru elevi". Din 1967 a promovat poezia tânără prin zeci de antologii şi volume colective, editate în seriile „Excelsior", „Săgetătorul", „Cântecele arcaşului". A editat şi prefaţat cărţile a peste o sută cincizeci de tineri autori. Şi-a creat o specialitate din literatura enciclopedică de popularizare pentru copii şi tineret, fiind coautor al lucrărilor *Enciclopedia practică a copiilor* (I–VIII, 1984–1986), *Enciclopedia marilor personalităţi din istoria, ştiinţa, cultura românească de-a lungul timpului* (I–VI, 2001–2003) şi autor a numeroase lucrări personale. Este interesat îndeosebi de discipline noi, de graniţă (bionică, ecosofie, fito şi zoosemiotică), unele cărţi fiindu-i traduse în franceză, germană, maghiară, rusă, spaniolă, italiană. A colaborat la reviste – româneşti şi străine – literare („Flacăra", „Ramuri", „România literară", „Luceafărul", „Cahiers du Sud", „Nouvelle revue française") şi ştiinţifice („Natura", „Ocrotirea naturii", „Science et vie", „Science et avenir"). Scrierile sale au fost încununate de numeroase premii, între care Premiul pentru cea mai frumoasă carte pentru copii (*Copii-poeţi*, 1969), Premiul Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist (1977), Premiul Consiliului Naţional al Pionierilor (1980), Premiul „Lomonosov" (Moscova, 1987), Premiul Europeo (Roma, 1988), Premiul Kalinga (UNESCO, 1993) pentru Opera Omnia, Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti.

Ca poet, **O.** debutează în 1942 la revista „Poesis" a Liceului Militar „Nicolae Filipescu", publicând reportaje, articole de critică, versuri, şi în „Presa" din Câmpulung. Primul volum, *Popas printre frunze şi flori*, îi apare în 1962, iar prima culegere de poeme, *Omul, cu iubirile*, în 1985. În 1993 tipăreşte *Versuri alese*, urmat de *Poeme marine* (1995), *De dragoste* (1997), *Zborul cărăbuşului* (1997), *Inedite* (I–II, 1998–1999), *Cântece ameline* (2001), *Sonetele iubirii* (I–II, 2002), *Sonetele iubirii fără moarte* (2007) ş.a., culegeri ce evidenţiază propensiunea unui romantic incurabil, dar de o eleganţă clasică. Poetul e preocupat de perfecţiunea formală, reliefată de cultivarea sonetului şi de o tematică ce exclude tentaţiile unei racordări prea accentuate la avatarurile modernităţii. Ca editor, **O.** s-a aplecat asupra câtorva poeţi de care îl legau certe „afinităţi elective": G. Bacovia (care îi prefaţase în 1946 prima culegere de versuri, netipărită, *Cântecul Săgetătorului*), St. O. Iosif, D. Anghel, G. Topîrceanu, I. Minulescu; două antologii publicate în 2002, *Poezia de dragoste* (I–II) şi *Neostenita mare*, au în atenţie tot lirica. În completarea cercetărilor sale dedicate revistelor şcolare se situează studiile asupra istoriei învăţământului românesc, concretizate în monografiile *Liceul „Gheorghe Lazăr". 1860–1995* (1995), *Monografia Liceului „Mihai Eminescu". 1926–1999* (1999), *Sub semnul lui Lazăr* (2000, în colaborare). O interesantă memorialistică este adunată în *Pietre la templul adevărului* (1995), *Întâmplări şi oameni* (2001) şi în *Chipuri în bronz* (I–II, 2004–2005).

SCRIERI: *Popas printre frunze şi flori*, Bucureşti, 1962; *Minuni ce nu mai sunt minuni*, Bucureşti, 1962; *Meşterii naturii*, Bucureşti, 1962; *Printre pitici şi uriaşi*, Bucureşti, 1971; *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei şcolare româneşti*, Bucureşti, 1977; *Uzina Flora*, pref. I. Tarnavschi, Bucureşti, 1980; *Omul, cu iubirile*, pref. Vladimir Streinu, Bucureşti, 1985; *500 debuturi literare*, Galaţi, 1991; *Versuri alese*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1993; *Pietre la templul adevărului*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1995; *Poeme marine*, Bucureşti, 1995; *Versuri pentru sufletul naturii*, Bucureşti, 1996; *De dragoste*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1997; *Zborul cărăbuşului*, pref. Romulus Vulcănescu, Bucureşti, 1997; *Cântecul Săgetătorului*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1997; *Inedite*, I–II, pref. Romulus Vulcănescu, Bucureşti, 1998–1999; *Sonete*, Bucureşti, 2000; *Cântece ameline*, Bucureşti, 2001; *Întâmplări şi oameni*, Bucureşti, 2001; *Istoria debutului literar al scriitorilor români în timpul şcolii (1820–2000)*, Bucureşti, 2002; *Sonetele iubirii*, I–II, Bucureşti, 2002; *Drama învățământului românesc*, Bucureşti, 2004; *Chipuri în bronz*, I–II, Bucureşti, 2004–2005; *Sonetele iubirii fără moarte*, pref. Cleopatra Lorinţiu, Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Dan Simonescu, *„Reviste literare ale elevilor. 1834–1974"*, RL, 1978, 16; Mircea Popa, *„Reviste*

literare ale elevilor. 1834–1974", LL, 1978, 1; Nae Antonescu, *Omagiu. Tudor Opriş – 50 de ani de activitate didactică şi scriitoricească. Regăsiri*, Bucureşti, 1999; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *536–537*; Iuliu Raţiu, *O istorie a literaturii pentru copii şi adolescenţi*, Bucureşti, 2003, *passim*. ***Il.M.***

OPRIŞAN, I. [Ionel] (17.IV.1940, Vădeni, j. Galaţi), prozator, folclorist, critic şi istoric literar, editor.

Este fiul Smarandei (n. Dabija) şi al lui Ioan Oprişan, ţărani. A urmat şcoala primară în comuna natală, liceul la Pechea şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1958–1963). Devine cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie Literară şi Folclor al Academiei Române, unde se formează sub îndrumarea lui G. Călinescu. Ca bursier Humboldt al Universităţii din Bonn (1974–1975), întreprinde cercetări pentru realizarea lucrării *Relaţii şi similitudini între revistele literare germane de familie (tip „Gartenlaube") şi presa literară românească din secolul al XIX-lea*. În 1981 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Natură – om – civilizaţie în opera lui Mihail Sadoveanu*. Între 1980 şi 1990 îndeplinește funcţia de secretar ştiinţific al Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", iar între 1984 şi 1990 şi pe aceea de secretar ştiinţific al Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi artă a Academiei Române. În perioada 1986–2000 este secretar al Comisiei de Folclor a Academiei Române. După 1989 înfiinţează şi conduce editurile Saeculum I.O., Vestala şi Saeculum Vizual. A colaborat la mai multe lucrări colective, între care *Dicţionarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). I se acordă în 1985 Premiul „Perpessicius" al Muzeului Literaturii Române pentru ediţia *Scrieri* (I–VIII) de Ion Marin Sadoveanu, iar pentru lucrarea *Opera lui Mihail Sadoveanu* (1986) Premiul Academiei.

O. s-a afirmat ca istoric literar prin exegezele *Opera lui Mihail Sadoveanu* şi *Romanul vieţii lui Bogdan Petriceicu Hasdeu* (1990). În cartea despre Sadoveanu, viziunea acestuia asupra lumii este explicată prin vechimea, originalitatea, rafinamentul şi viabilitatea – cel puţin sub latura valorilor moral-spirituale – civilizaţiei de la Carpaţi. Considerându-l pe Sadoveanu succesor al lui M. Eminescu şi precursor al lui Lucian Blaga, autorul monografiei evidenţiază în opera prozatorului raporturile dintre om şi natură, dintre natură şi istorie, dintre civilizaţia umană în general şi cea autohtonă în special. În cercetarea periplului existenţial al lui B.P. Hasdeu **O.** începe prin a reconstitui genealogia familiei, lămurind fantazările heraldice ale cărturarului legate de ascendenţa sa princiară. Preocuparea majoră este de a dovedi că formaţia enciclopedică a lui B.P. Hasdeu, amploarea şi diversitatea creativităţii sale îşi au sorgintea în strădaniile literare ale bunicului, Tadeu Hâjdeu, şi îndeosebi ale tatălui său, Alexandru Hâjdeu. B.P. Hasdeu este prezentat în imensul său laborator de creaţie, în confruntările politice, în izbucnirile pamfletare şi satirice, ca acuzat de pornografie în procesul de presă provocat de apariţia nuvelei *Duduca Mamuca*, ca publicist şi conducător de reviste şi ziare. Un accent deosebit cade pe publicistica politică din „Traian" şi „Columna lui Traian". Se relevă, între altele, şi rolul important pe care cărturarul l-a avut ca director al Arhivelor Statului în fundamentarea ştiinţifică a cercetărilor arhivistice româneşti. Lucrarea conturează un portret de amplitudine al lui B.P. Hasdeu. Cercetările asupra savantului sunt continuate în volumul al doilea al monografiei, *Opera literară a lui B.P. Hasdeu* (2007), unde capătă relief originalitatea scriitorului, îndeosebi în domeniul prozei şi al teatrului, precum şi calitatea de premergător în numeroase direcţii pentru generaţiile următoare de scriitori, de la M. Eminescu şi I.L. Caragiale la M. Sadoveanu, G. Călinescu ș.a. *Cariatide literare* (2006) conține studii despre M. Eminescu, M. Sadoveanu, Panait Cerna, Octavian Goga, Lucian Blaga, Pamfil Şeicaru, G. Călinescu. Pentru a defini personalitatea unor creatori români de seamă, **O.** a apelat şi la metoda interviurilor comentate şi a culegerilor de mărturii şi amintiri. Volumul *Lucian Blaga printre contemporani* (1987), cu o dublă structură – memorialistică şi istorico-literară –, reconstituie profilul scriitorului filosof din perspectiva celor care l-au cunoscut în diferite ipostaze: Al. Balaci, Vasile Băncilă, Dorli Blaga, Şerban Cioculescu, Ştefan Aug. Doinaş, Ovidiu Drimba, D. Micu, Eugen Todoran ş.a. Structura se păstrează şi în *G. Călinescu. Spectacolul personalităţii* (1999), carte

conţinând „dialoguri adnotate” cu cei ce l-au cunoscut îndeaproape pe marele critic, îndeosebi colaboratori ai săi din cadrul Institutului de Istorie Literară şi Folclor: Geo Bogza, I.C. Chiţimia, G. Ivaşcu, D. Micu, George Muntean, Ovidiu Papadima, Al. Rosetti, D.I. Suchianu, Cornelia Ştefănescu, Ştefana Velisar Teodoreanu, D. Vatamaniuc, Teodor Vârgolici ș.a. Istoricul literar **O.**, dublat de un aplicat cercetător al creaţiei populare româneşti, s-a preocupat şi de editarea arhivei folcloristice a lui B.P. Hasdeu. În 1997 publică *Omul de flori*, o masivă antologie de basme şi legende populare din textele primite de B.P. Hasdeu în urma chestionarelor pe care le-a alcătuit şi difuzat. Alt filon folcloric hasdeian de o impresionantă varietate este relevat în *Soarele şi Luna* (2002), două tomuri pornind de la manuscrise la chestionare. Primul tom cuprinde *Folclor tradiţional în versuri*, al doilea fiind destinat notelor, comentariilor, variantelor şi indicilor. De asemenea, singur sau împreună cu Stancu Ilin, a editat opera literară, științifică și publicistică a lui B.P. Hasdeu. A mai îngrijit ediţia critică Ion Marin Sadoveanu (I–VIII, 1969–1985). O amplă ediţie, în peste 35 de volume, a tot ce s-a scris despre Eminescu (în presă, volume şi manuscrise) a alcătuit **O.** sub titlul *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu* (2003–2012). Prin cercetări întreprinse în biblioteci din Germania, ca şi în revistele româneşti ale exilului, istoricul literar a identificat scrieri, documente literare şi fonduri epistolare aparţinând lui Grigore Nandriş, Pamfil Şeicaru, Alexandru I. Philippide, N.Iorga ş.a., fructificate în ediţii de mare interes politic şi cultural. Li se adaugă un număr mare de reeditări, mai cu seamă ale unor scrieri din prima jumătate a secolului trecut, autorul asupra căruia editorul s-a concentrat cu deosebire fiind N. Iorga. În ipostaza de folclorist, în afara reluării și îngrijirii celor mai importante colecții apărute începând din secolul al XIX-lea, precum și a unor cărți de referință dedicate etnografiei și folclorului, **O.**, interesat în special de proza populară, a făcut el însuşi înregistrări pe teren, pe tot cuprinsul spaţiului etnic românesc, inclusiv în afara graniţelor actuale ale ţării, concretizate în antologia tematică *Basme fantastice româneşti* (I–XI, 2002–2009). Noutatea metodei aplicate aici constă în dialogul post-narativ cu subiecţii despre semnificaţia basmului, despre lumea fantastică şi mitologică descrisă sau despre pătrunderea unor elemente de cultură şi civilizaţie modernă în limbajul acestora. Cercetările folclorice şi etnografice l-au condus şi la realizarea albumului *Troiţe româneşti. O tipologie* (2003), primul de acest fel în cultura română. O parte substanţială a cercetărilor teoretice, a analizelor practice de teme şi motive populare, precum şi a activităţii unor mari personalităţi ale istoriei folcloristicii sunt reunite în volumul *La hotarul dintre lumi. Studii de etnologie românească* (2006). În ultimii ani **O.** s-a manifestat şi ca prozator, prin *Flori de cer albastru* (2009) – literatură „pseudo-fantastică”, pe linia prozei lui V. Voiculescu. Romanul *În umbra morţii* (2010) stăruie în zona pendulării între real şi fabulos, urmărind destinul unui tânăr şi al dublului său, antrenaţi în lupta pentru prelungirea vieţii. Ca şi în prozele scurte, realitatea e receptată în bună măsură prin ochii unui copil care coagulează acţiunile şi apropie personajele.

SCRIERI: *Opera lui Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1986; *Lucian Blaga printre contemporani*, Bucureşti, 1987; *Romanul vieţii lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Bucureşti, 1990; ed. (*B.P. Hasdeu sau Setea de absolut*), Bucureşti, 2001; *G. Călinescu. Spectacolul personalităţii*, Bucureşti, 1999; *Istoria literaturii române în evocări*, Bucureşti, 2001; *Vădeni (pe Prut), străveche vatră de cultură* (în colaborare cu Stelian Spânu), București, 2002; *Troiţe româneşti. O tipologie*, Bucureşti, 2003; *La hotarul dintre lumi. Studii de etnologie românească*, Bucureşti, 2006; *Cariatide literare*, Bucureşti, 2006; *Opera literară a lui B.P. Hasdeu*, Bucureşti, 2007; *Redescoperirea culturii populare. O perspectivă asupra literaturii române din perioada 1944–1970*, Bucureşti, 2008; *Flori de cer albastru*, Bucureşti, 2009; *În umbra morţii*, Bucureşti, 2010; *Lumea văzută de o artistă: Iulia Hasdeu*, Bucureşti, 2012. **Ediţii:** Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, pref. edit., Bucureşti, 1969–1985, *Istoria universală a dramei şi teatrului*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1973; *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, I–II, București, 1986; B.P. Hasdeu, *Opere*, vol. II–IV, pref. edit., București, 1996–2003 (în colaborare cu Stancu Ilin), vol. V, VII 1–3, București, 1997–2002, *Scrieri*, I–XVI, introd. edit., Chișinău, 1993–2012 (în colaborare cu Stancu Ilin), *Corespondență inedită*, pref. edit., București, 2005, *Opere*, I–IV, introd. Eugen Simion, București, 2006–2007 (în colaborare cu Stancu Ilin); Grigore Nandriș, *8 ani din viața României. 1940–1948*, București, 2000; *O radiografie a exilului românesc. Corespondența emisă și primită de Grigore Nandriș. 1946–1967*, București, 2000; Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil*, I–II, pref. edit., București, 2002; *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Secolul XIX*, I–III, București, 2003 (în colaborare cu Teodor Vârgolici); *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Secolul XX*, I–XXXIII, București, 2004–2012; *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, IV–VI, pref. edit., Bucureşti, 2004–2006. **Culegeri:** *Folclor din Moldova de Jos*, Bucureşti, 1969; *Basme fantastice româneşti*, I–XI, Bucureşti, 2002–2009.

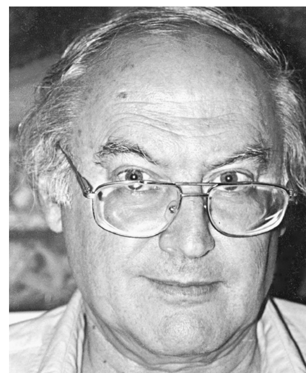
Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *Ion Marin Sadoveanu*, RL, 1970, 4; Constantin Ciopraga, *O exegeză sadoveniană*, CL, 1986, 34; Mihai Ungheanu, *„Opera lui Mihail Sadoveanu”*, LCF, 1986, 37; Şerban Cioculescu, *Portretul lui Lucian Blaga*, RL, 1988, 6, 7; Florin Faifer, *Hasdeu sau Setea de absolut*, CRC, 1991, 8; Cristea-Enache, *Concert, 528–539*; Constantin Trandafir, [*I. Oprișan*], „Pagini literare”, 2002, 12, „Axioma”, 2005, 7, 2008, 6; Dan Mănucă, *Jurnalismul politic al lui B.P. Hasdeu*, CL, 2003, 5; Iordan Datcu, [*I. Oprișan*], LCF, 2005, 38, 2006, 44, „Pro Saeculum”, 2009, 4; Teodor Vârgolici, *I. Oprișan sau Pasiunea cărții*, București, 2005; Ion Simuţ, *Mersul ediției Hasdeu*, RL, 2006, 4; Datcu, *Dicț. etnolog., 672–675*; Nicolae Constantinescu, *Dintre sute de traduceri*, „Sud”, 2008, 4; Micu, *Critici prozatori, 393–402*; Datcu, *Pagini, 66–71*. ***T.V.***

OPRIŢĂ, Doina (25.V.1948, Dăbâca, j. Cluj), traducătoare. Este fiica Mariei (n. Muntean) şi a lui Ioan Mureşan, ţărani. Urmează şcoala elementară în comuna natală (1955–1962), Liceul „Petru Maior” din Gherla (1962–1966) şi Facultatea de Filologie, secţia română–italiană, a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj (1967–1972). După absolvirea facultăţii, funcţionează ca profesoară în învăţământul secundar, ulterior devenind cadru didactic la Catedra de limba română pentru studenţii străini din cadrul Facultăţii de Litere a Universităţii clujene (1990–2006). Debutează la revista „Vatra”, în 1980, cu traducerea din italiană a povestirii *Canis sapiens* de Lino Aldani. Mai colaborează cu traduceri la „Steaua”, „Tribuna”, „Napoca universitară”, „Convorbiri literare” şi la almanahurile „Anticipaţia”, „România literară”, „Clujul literar şi artistic”, „Domus” ş.a. Publică primul volum de traduceri, *Noapte bună, Sofia* de Lino Aldani, în 1982. Urmează transpuneri din scrierile lui Enzo Siciliano, Luigi Malerba ş.a. Activitatea traducătoarei a fost încununată cu Premiile „Karel”, decernat la Congresul European de Science Fiction de la Fanano, Italia (1985) şi „Val di Comino”, acordat la Alvita, Italia (2011). Este căsătorită cu scriitorul Mircea Opriță.

Bună cunoscătoare a limbilor italiană şi franceză, **O.** manifestă, la începutul activităţii sale, preferinţe pentru literatura de aventuri, poliţistă, SF, reuşind să redea în mod convingător dinamismul şi tensiunea tramei, specifice acestor genuri. După 2009 este atrasă de lirica italiană contemporană, publicând sensibile echivalenţe din poezia lui Gerardo Vacana şi Libero De Libero. Transpunerile impresionează prin «subtilităţi stilistice şi sclipiri poetice de o forţă aparte» (Adrian Ţion).

Traduceri: Lino Aldani, *Noapte bună, Sofia*, Cluj-Napoca, 1982, *Eclipsă 2000*, Bucureşti, 1992, *Crucea de gheaţă*, pref. Mircea Opriţă, Bucureşti, 1996; Enzo Siciliano, *Prinţesa şi anticarul*, introd. Mircea Opriţă, Bucureşti, 1985; Jules Verne, *Un oraş plutitor. Spărgătorii blocadei. Invazia mării*, Bucureşti, 1985; Arthur Conan Doyle, *Aventurile brigadierului Gérard*, Bucureşti, 1987; Jules Verne, *César Cascabel*, Bucureşti, 1988, *O călătorie spre centrul Pământului*, în Jules Verne, *O călătorie spre centrul Pământului. Goana după meteor*, Bucureşti, 2009; Luigi Malerba, *Casa jaguarului*, Cluj-Napoca, 1991; Donald Keene, *Literatura japoneză*, introd. Sumiya Haruya, Bucureşti, 1991 (în colaborare cu Mircea Opriţă); Gerardo Vacana, *Variaţiuni despre real*, îngr. și pref. Mircea Opriţă, Cluj-Napoca, 2009, *L'Orto – Grădina*, ed. bilingvă, pref. Giorgio Bárberi Squarotti, Floreşti, 2012; Libero de Libero, *Ascolta la Ciociaria. Creatura celeste – Ascultă Ciociaria. Creatura celestă*, ed. bilingvă, pref. Gerardo Vacana, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *SF italian*, LCF, 1982, 30; Virgil Bulat, *Lino Aldani, „Noapte bună, Sofia”*, TR, 1982, 31; Cornel Robu, *Lino Aldani şi anticipaţia pe termen scurt*, ST, 1984, 2; Horia Bădescu, *Enzo Siciliano, „Prinţesa şi anticarul”*, ST, 1986, 1; Angela Tudorii, *Pregnanţa iluzoriului*, AST, 1986, 2; Adrian Ţion, *Enzo Siciliano, „Prinţesa şi anticarul”*, TR, 1996, 16. ***Ct.C., M.Md.***

OPRIŢĂ, Mircea (25.X.1943, Timişoara), prozator, critic și istoric literar, traducător, poet. Este fiul Marioarei Opriţă (n. Şerb) şi al lui Remus Opriţă, muncitori. Urmează şcoala elementară la Cluj (1950–1957), apoi Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza și Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc, absolvind la Liceul „Emil Racoviţă” din Cluj în 1961. Studiază la Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română, a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj (1961–1966). Este pe rând profesor în comuna Dăbâca (1966–1968), ghid la Muzeul „Octavian Goga” din Ciucea (1968–1969), inspector cu probleme de teatru la Comitetul pentru Cultură şi Educație Socialistă al Judeţului Cluj (1970–1972),

lector la Editura Dacia (1972–1994), director al filialei din Cluj-Napoca a Editurii Paralela 45 (1998–1999). Este director al Centrului Cultural Român din Budapesta între 1996 și 1998, apoi între 2002 și 2006. Devine doctor în filologie la Universitatea „Babeş–Bolyai" cu teza *Discursul utopic* (1999), publicată în volum în 2000 și răsplătită cu Premiul Academiei Române. Debutează ca elev cu poezia *Cântec pentru rachetă* la ziarul „Făclia" (1961). Prima carte, volumul de povestiri SF *Întâlnire cu meduza*, îi apare în 1966. Mai colaborează la „Echinox", „Steaua", „Colecția «Povestiri științifico-fantastice»", „Contemporanul", „Tribuna", „România literară", „Luceafărul", „Viaţa studenţească", „Cetatea culturală", „Adevărul de Cluj" ş.a. A ținut de-a lungul timpului rubricile „Efigiile anticipației" la Radio Cluj (1979–1983), „Discoteca din Alexandria" (2004–2006) și „Orizonturi în expansiune" (2006–2009) la „Ziarul de duminică", „Știință și violoncel" la „Tribuna" (din 2009), „Cronica de familie" la „Helion Online" (din 2010), „Orizont SF" la „Curtea de la Argeș" (din 2010), „Clubul nemuritorilor" la „Știință și tehnică" (din 2011), „Sinteze" la „Helion" (din 2011) etc. O parte din această publicistică, dedicată de regulă SF-ului și științei popularizate, dar și societății de tranziție în general, a fost valorificată în volumele *Mic tratat de concordie națională sau Cartea tranziției* (2005), *Discoteca din Alexandria sau Cartea științelor* (2007), *Zodia manipulării. Orizonturi în expansiune* (2010), *Știință și violoncel. Orizonturi în expansiune* (2011), În 2010 i s-a decernat Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler. Este căsătorit cu traducătoarea Doina Opriță.

Deși a manifestat o versatilitate ilustrată în mai toate genurile și speciile literare, **O.** este legat înainte de toate de literatura științifico-fantastică. Faptul că preferă conceptul de literatură de anticipație celui de SF este semnificativ. Referințele sale sunt în primul rând H.G. Wells (căruia i-a dedicat o primă monografie românească în 1983), dar și Jonathan Swift, al cărui roman, *Călătoriile lui Gulliver*, l-a continuat în distopia *Călătorie în Capricia. Cu adevărat ultima aventură a lui Gulliver* (2011; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor). Autorul se raportează la un concept umanist de SF, gravitând în jurul unor întrebări esențiale cu privire la viitorul umanității din perspectiva interacțiunii omului cu tehnologia, dar și cu monștrii interiori. El este mai puțin interesat de recuzita paraliterară a genului, deși o poate întrebuința la nevoie în calitate de prozator. În general, critica și proza lui **O.** insistă asupra literarității textelor. Altfel spus, validitatea estetică a textului SF precedă valoarea lui speculativă, anticipativă sau senzațională. Volumele sale de povestiri – *Întâlnire cu meduza*, *Nopţile memoriei* (1973; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Adevărul despre himere* (1976), *Figurine de ceară* (1978), *Semnul licornului* (1980), strânse într-o colecție integrală în *Figurine de ceară* (2004) și antologate foarte selectiv în *Povestiri de duminică* (2010) și în *Așteaptă vremea ta* (2012) – sunt caracteristice pentru o astfel de perspectivă. Nuvela *Semnul licornului* oferă, de pildă, o meditație pe tema nemuririi (valorificată în trecere și de Swift ori de J.L. Borges): un savant bizar și autodidact, George Biriș Delafrata, descoperă accidental la bătrânețe secretul vieții veșnice, dar nu și pe cel al tinereții eterne, autocondamnându-se astfel la o decrepitudine etern declinantă. *Figurine de ceară* pleacă de la conceptul lui Stanisław Lem din *Solaris*, al planetei care poate replica ființele și obiectele, pentru a problematiza interacțiunea omului cu Cosmosul, care poate căpăta accente coșmarești. Paginile de aici capătă episodic accente horror à la H.P. Lovecraft, autor pe care **O.** l-a tradus și comentat. O temă asemănătoare apare în povestirea *O floare pentru căpitan*, în care creierul unui pilot interstelar este transplantat în trupul (hidos din punct de vedere antropic) al unui alien. Ideea centrală privește oroarea alienării prin separarea de ceea ce omul percepe a fi esența sa: este o idee chestionabilă și conservatoare, dar felul în care autorul o pune în dispozitiv este memorabil. **O.** obține rezultate de vârf și în zona subgenului *steampunk*; o ucronie situată în această zonă, *Alchimistul*, explorează cu acute efecte de umor o Românie alternativă a anilor 2000 în care tehnologia modernă este înlocuită de alchimie. De altfel, ironia, umorul și sarcasmul sunt arme firești în dotarea unui scriitor care-l prețuiește pe Swift, dar și în aceea a criticului obligat de fișa postului să reducă orice narațiune la clișeu și schematic. Astfel, o povestire timpurie, *Androidul și prințesa*, obținea efecte parodice superioare înlocuind prințul din basmele clasice cu un android și confruntarea dintre prinț și balaur printr-o reprezentație teatrală. Însă principala scriere de factură parodică a prozatorului este romanul *Argonautica* (1970, reeditat într-o versiune amplificată în 1980). Obiectul satirei este literatura SF de factură realist-socialistă

din anii ’50-’60 ai secolului trecut, precum *Drum printre aştri* (1954) de Radu Nor și I.M. Ștefan. Sunt deconstruite clișee ca romantismul revoluționar naiv, schematismul tipologic, tipicitatea personajelor și acțiunii, preeminența ideologică, recuzita de carton, ritmul butaforic al evoluției evenimentelor și descoperirilor etc. Inteligența critică vădită de roman va fi valorificată în ampla sinteză *Anticipaţia românească* (1994; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor), una dintre cele mai valoroase lucrări de istorie și critică literară publicate după 1989. Comparativ cu Florin Manolescu și Cornel Robu, de asemenea autori ai unor lucrări esențiale despre SF, apetența teoretică a lui **O.** este minimă. El este în primul rând un minuțios istoric și un rafinat critic literar, teoria acționând de obicei în fundal. Acoperind aproape un secol și jumătate de SF românesc, de la începuturile din secolul al XIX-lea până la generația cyberpunk a anilor ’90, *Anticipaţia românească* este o operă de sinteză și analiză de nedepășit în aria ei de referință. O aducere la zi a materiei, sub formă de cronici, realizează volumul *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000* (2008). **O.** a scris și proză *mainstream. Pasărea de lut. Baladă cu fotografii mişcate* (1976), roman de epocă plasat în vremea Primului Război Mondial, urmărește peripețiile a doi ardeleni care se înrolează de partea României, detaliind apoi și evenimente sociale postbelice. Nu întâmplător, cartea a lăsat comentatorilor impresia că autorul de SF și-a amestecat cerneala cu autorul realist, compunând împreună „un roman despre timp” (Anton Cosma). Însă *Cina cea mai lungă* (1983; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj-Napoca) este „doar” un roman realist-satiric cu cheie despre atmosfera literar-culturală din Clujul anilor ’70–’80. **O.** a mai scris teatru de păpuși – *Planeta părăsită* (1971), *Viaţa într-o floare* (1972) – și versuri pentru copii – *Călătoriile din balansoar* (2012). De asemenea, a îngrijit antologii dedicate anticipației românești publicate în maghiară (*Az átlé pett látóhatár*, 1975) și germană (*Die beste aller Welten*, 1979, *SF aus Rumänien*, 1983).

SCRIERI: *Întâlnire cu meduza*, Bucureşti, 1966; *Argonautica*, Bucureşti, 1970; ed. Cluj-Napoca, 1980; ed. 3, Satu Mare, 2011; *Planeta părăsită*, Cluj, 1971; *Viaţa într-o floare*, Cluj, 1972; *Jocul cu vipere*, Cluj, 1972; *Nopţile memoriei*, Bucureşti, 1973; *Adevărul despre himere*, Bucureşti, 1976; *Pasărea de lut. Baladă cu fotografii mişcate*, Cluj-Napoca, 1976; *Figurine de ceară*, introd. Ion Hobana, Cluj-Napoca, 1978; *Semnul licornului*, Bucureşti, 1980; ed. Bucureşti, 2011; *Cina cea mai lungă*, Cluj-Napoca, 1983; *H.G. Wells. Utopia modernă*, Bucureşti, 1983; ed. Satu Mare, 2011; *Anticipaţia românească*, Cluj-Napoca, 1994; ed. 2, Bucureşti, 2003; ed. 3 (*Istoria anticipației românești*), Iași, 2007; *Discursul utopic*, Bucureşti, 2000; *Figurine de ceară. Integrala povestirilor SF*, pref. Cornel Robu, Bucureşti, 2004; *Mic tratat de concordie națională sau Cartea tranziției*, Cluj-Napoca, 2005; *Discoteca din Alexandria sau Cartea științelor*, Cluj-Napoca, 2007; *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000*, Cluj-Napoca, 2008; *Povestiri de duminică*, Satu Mare, 2010; *Zodia manipulării. Orizonturi în expansiune*, Cluj-Napoca, 2010; *Știință și violoncel. Orizonturi în expansiune*, Cluj-Napoca, 2011; *Călătorie în Capricia. Cu adevărat ultima aventură a lui Gulliver*, București, 2011; *Așteaptă vremea ta*, Iași, 2012; *Călătoriile din balansoar*, Florești-Cluj, 2012. **Traduceri:** Donald Keene, *Literatura japoneză*, introd. Sumiya Haruya, Bucureşti, 1991 (în colaborare cu Doina Opriţă); H.P. Lovecraft, *Dagon*, Cluj-Napoca, 1993, *Hypnos*, Cluj-Napoca, 1993; John Brunner, *Să prinzi o stea căzătoare*, Bucureşti, 1998; Du Fu, *Balada carelor de luptă*, Cluj-Napoca, 2004; H.G. Wells, *Lumea eliberată*, București, 2007.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, *„Argonautica”*, TR, 1971, 4; Petru Poantă, *„Jocul cu vipere”*, ST, 1972, 13; Valentin Taşcu, *„Jocul cu vipere”*, F, 1973, 1; Val Condurache, [*Mircea Opriţă*], CL, 1974, 7, 1976, 4; Cristea, *Domeniul*, *330–335*; Voicu Bugariu, [*Mircea Opriţă*], LCF, 1976, 13, 1978, 18, 1984, 39; Valeriu Cristea, [*Mircea Opriţă*], RL, 1976, 13, 1984, 21; Dana Dumitriu, *Banalul şi fantasticul*, RL, 1977, 13; C. Vernescu, *„Adevărul despre himere”*, CL, 1977, 10; Iorgulescu, *Scriitori*, *227–229*; Leonida Neamţu, *Marginalii la „Figurine de ceară”*, ST, 1978, 10; Sorin Titel, *Anticipaţie şi parodie*, RL, 1980, 22; Virgil Stanciu, *Registrele utopiei*, ST, 1984, 5; Sorin Antohi, *Utopia alive and Wells*, „Almanah «Anticipaţia» 1985”, 1984; Eugen Simion, *Tema utopiei în roman*, RL, 1986, 30; Florin Manolescu, *Medalion: Mircea Opriţă*, „Almanah «Anticipaţia» 1987”, 1986; Steinhardt, *Monologul*, *193–197*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *146–147*; Cosma, *Romanul*, II, *267–270*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *537–541*; *Dicţ. analitic*, IV, *477–479*, *517–522*; Gabriela Toma, *Literatura SF*, RL, 2006, 28; Michael Haulică, *Și clasic, și modern, și bun*, DMT, 2010, 51; Radu Voinescu, *Anticipația românească sau Legitimarea unui gen literar*, „Hyperion”, 2011, 10–12. ***M.I.***

OPROESCU, Alex. [Alexandru] (8.V.1940, Nehoiu – 26.V.2017, Buzău), istoric literar, bibliograf. Este fiul Alexandrei (n. Caraileanu) şi al lui Constantin Oproescu, negustor. Urmează clasele primare şi gimnaziale la Nehoiu. Absolvent al Liceului Teoretic din Pătârlagele (1957), al Şcolii de Biblioteconomie din Bucureşti (1960) şi al Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi (1971),

își începe activitatea ca şef al Bibliotecii Raionale Râmnicu Sărat (1960–1968). În 1970 este numit director al Bibliotecii „V. Voiculescu” din Buzău, pe care o va conduce treizeci și trei de ani și căreia i-a donat peste o mie de cărți. Debutul absolut datează din iulie 1954, când îi apare o poezie în „Scânteia pionierului”. Colaborează la „Viaţa Buzăului”, „România literară”, „Contemporanul”, „Biblioteca”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Almanahul «Luceafărul»”, „Opinia”, „Muntenia”, „Buzăul”, „Mesager cultural”, „Vestala”, „Opinia literară” ş.a. Coordonează publicaţiile „Buzăul literar”, „Penteleu” şi „Albatros”. În cadrul activităţilor Bibliotecii „V. Voiculescu” iniţiază un salon literar (1970) și cenaclul omonim (1987–1989, 1992–1994), precum și colecţia de poezie Autograf. Debutează în 1974 ca editor şi coordonator al culegerii *V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente*, în care este prezent şi ca autor al unor studii de istorie literară. A mai semnat O. Alex.

Primul articol de istorie literară al lui **O.**, publicat în 1972, este dedicat lui V. Voiculescu, „magul de la Pârscov”. Doi ani mai târziu energicul director al bibliotecii buzoiene începe să editeze seria *V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente* (I–IV, 1974–1994), reunind contribuţii de istorie literară, evocări şi interpretări critice semnate de cercetători din toată ţara. Materialul cu cea mai mare pondere constă în texte inedite, corespondenţă, iconografie, documente de arhivă şi mărturii privind biografia scriitorului, familia, activitatea literară şi extraliterară etc. Volumele tipărite după 1989 mai conţin date şi mărturii zguduitoare despre anii de detenţie ai lui V. Voiculescu. Explorările întreprinse de **O.** în domeniul istoriei literare şi culturale dau substanța lucrărilor *Scriitori buzoieni. Fişier istorico-literar* (1980) şi *Presa buzoiană şi râmniceană. Dicţionar bibliografic* (I–III, 1995–2009). Autorul, specialist în biblioteconomie, se dovedeşte şi un istoric literar riguros. În prima lucrare sunt sintetizate date biobibliografice, note, bibliografie, texte inedite sau rare, controverse biografice, iconografie despre scriitorii şi oamenii de cultură născuţi în zona Buzăului, începând din secolul al XVII-lea până în contemporaneitate. În cea de-a doua sunt descrise succint şi sistematic peste cinci sute de publicaţii editate cu începere din 1839, pentru fiecare fiind consemnate datele tehnice, istorice şi ideologice necesare. *Nimic despre Hamlet!* (2006) conţine „note dintr-o vizită culturală în Danemarca”, iar *Din Buzăul literar* (2009) este o culegere de articole de istorie literară, istoria presei etc., de extrase „de prin ziare și reviste”.

SCRIERI: *Scriitori buzoieni. Fişier istorico-literar*, Buzău, 1980; ed. 2, îngr. și pref. Mioara Neagu, Buzău, 2010; *Salonul literar – o revistă vorbită*, Buzău, 1993; *Presa buzoiană şi râmniceană. Dicţionar bibliografic*, I–III, pref. Laurenţiu Ulici, Buzău, 1995–2009; ed. (*Dicționarul presei buzoiene și râmnicene. 1839–1949*), Buzău, 2011; *Marin Sorescu la Buzău* (în colaborare cu Marcela Chiriță), Buzău, 1996; *Soroca – cetate a cărţii*, Buzău, 2003; *Agora în bibliotecă* (în colaborare cu Mioara Neagu), Buzău, 2004; *Nimic despre Hamlet!*, îngr. și pref. Alexandru Deşliu, Focşani, 2006; *Din Buzăul literar*, pref. Eugenia Gavriliu, Buzău, 2009. **Ediţii, antologii:** *V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente,* I–IV, pref. edit., Buzău, 1974–1994; *V. Voiculescu. Contribuţii buzoiene*, Buzău, 1993; Dumitru Şerbescu-Lopătari, *Penteleu. Povestiri şi legende*, ed. 2, Buzău, 1996; *De dor… de drag. Scrisori din America – With Homesickness… with Yearning. Letters from America*, ed. bilingvă, tr. Eugenia Gavriliu, Buzău, 2007; *Ion Aristotel – bibliotecar şi publicist (1859–1919)*, Buzău, 2007; *Despre V. Voiculescu în scrisori*, Buzău, 2008; *250 de scrisori*, Buzău, 2011; *V. Voiculescu. Mărturii şi documente*, Buzău, 2012.

Repere bibliografice: Emil Manu, *„V. Voiculescu. Articole, comunicări, documente” (I)*, RITL, 1975, 3; Laurenţiu Ulici, *„Agora în bibliotecă”*, CNT, 1976, 52; Mircea Iorgulescu, *Despre V. Voiculescu*, RL, 1980, 17; Nicolae Scurtu, *O nouă revistă – „Albatros”*, „Dimineaţa”, 1992, 56; Ioana Lupu, *Verba volant, scripta manent*, „Biblioteca”, 1993, 11–12; Eugenia Gavriliu, *O carte cu 350 de personaje*, „Muntenia”, 1994, 408; Alex. Ştefănescu, *V. Voiculescu – repere biografice*, RL, 1994, 36; Ion Apetroaie, *Literatură şi reflexivitate*, Iaşi, 1996, *223–224*, *235–237*; Alexandru Deşliu, Mioara Neagu, *Un nume sinonim cu Biblioteca: Alex. Oproescu*, Focşani, 2005; Gheorghe Buluţă, Victor Petrescu, *Bibliologie românească*, Târgovişte, 2008, *105–107*; Mioara Neagu, *Bibliofilie la Buzău. Cărți cu dedicații lui Alex. Oproescu*, Buzău, 2010. ***C.H.***

OPROIU, Ecaterina (13.IX.1929, Vulcana, j. Dâmbovița), autoare dramatică. Este fiica Domnicăi şi a lui Ioan Oproiu, comerciant. În 1952 a absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti. A debutat în 1948 la „România liberă”, iar editorial în 1970 cu volumul de critică de film *Un idol pentru fiecare*. A semnat (uneori cu pseudonimele Y şi Ileana Costin) cronica TV şi cinematografică în „Contemporanul” (1963–1983) şi în „România liberă” (1976–1986). Între 1965 şi 1989 a fost redactor-şef al revistei „Cinema”. Sute şi sute de filme româneşti şi străine au trecut prin cronicile

cinematografice semnate de **O.** Scrisul ei impune un stil inconfundabil, analizele şi interpretările sale sunt profunde, originale, nervoase, inventive, viu colorate. După 1990 a editat revista „Lumea femeilor”. Din 1992 până în 2002 a făcut parte din Consiliul Naţional al Audiovizualului. A primit Premiul Academiei RSR pentru dramaturgie (1978) şi Premiul ACIN pentru critică de film (1977, 1982). A fost căsătorită cu economistul Costin Murgescu.

Piesa *Nu sunt Turnul Eiffel* (1978), „pseudocomedie în două părţi”, a avut premiera în 1964 la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ. Ulterior a fost jucată la Bucureşti şi pe scene din ţară şi din străinătate. Piesa este o parabolă despre alegerea drumului în viaţă, dar nu individual, ci prin simbolicul cuplu El şi Ea, aflat pe un traseu plin de hăţişuri, în căutarea fericirii. El, arhitect în devenire, Ea, doctoriţă la ţară pierd ultimul autobuz şi sunt nevoiţi să pornească spre şoseaua naţională pe jos, bâjbâind în întunericul nopţii. Din acest moment, într-o formulă compoziţională care, în secvenţe scurte, suprapune planul real şi cel imaginar, prezentul şi viitorul, personajele – conduse de o logică absurdă – trăiesc secvenţe din viitoarea lor existenţă în cuplu. Faptul că piesa a avut o frumoasă carieră teatrală se explică prin modernitatea discursului dramatic (autoarea este o bună cunoscătoare a tehnicilor de montaj din cinematograful suprarealist), prin caracterul polemic (uneori prea demonstrativ) cu care sunt atacate inerţia şi şabloanele epocii, prin dialogul alert şi ironic. Piesa *Interviu* (titlul iniţial, *Handicap*, a fost schimbat de cenzură) s-a reprezentat în 1976, cu o distribuţie de primă mărime, la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” din Bucureşti. Reapar El şi Ea, dar de data aceasta iubirea nu mai este atotînvingătoare, cei doi disecând cu ascuţimea privirii lor de reporteri profesionişti cuplul pe care l-au format sau pe care l-ar fi putut forma. Piesa este şi modern feministă, locul central ocupându-l femeia nonconformistă, simpatic agresivă, preocupată de realizarea profesională, personaj pe care autoarea îl priveşte cu ironie binevoitoare. În *Cerul înstelat deasupra noastră* (1986) cuplul – altul, dar în esenţă acelaşi – este surprins în ceea ce pare a fi o criză de comunicare, ilustrând sentimentul iremediabilei singurătăţi în doi. El – profesionist al unei misiuni economice a României în străinătate, Ea – soţia lui, cândva o promiţătoare tânără actriţă; cei doi se sfâşie într-un dialog încrâncenat, care dezvăluie abisul dintre ei, dar şi accente nebănuit de tragice, existente în banalitatea cotidiană.

SCRIERI: *Un idol pentru fiecare,* Bucureşti, 1970; *Greta Garbo* (în colaborare), Bucureşti, 1972; *3x8 plus infinitul,* Bucureşti, 1975; *Nu sunt Turnul Eiffel,* Bucureşti, 1978; *Cerul înstelat deasupra noastră,* Bucureşti, 1986; *Parlez moi d' amour*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Valeriu Râpeanu, *„Nu sunt Turnul Eiffel”*, TTR, 1965, 6; Valentin Silvestru, [*Ecaterina Oproiu*], CNT, 1965, 26, FLC, 1978, 29, RL, 1985, 2; Dumitru Chirilă, *„Nu sunt Turnul Eiffel”,* F, 1974, 12; Carol Isac, *„3x8 plus infinitul”,* CRC, 1976, 3; Margareta Bărbuţă, *„Condiţia femeii” în ipostază scenică,* CNT, 1977, 1; Florian Potra, *Interviu cu Ecaterina Oproiu,* TTR, 1978, 2; Radu Popescu, *De la scenă la tipar*, RMB, 1978, 10 434; Bogár András, *A riporter minősége,* HT, 1980, 24; Dayana Frăţilă, *Piese româneşti contemporane,* ECH, 1982, 3–4; Faifer, *Dramaturgia, 88–93*; Ileana Lucaciu, [*Ecaterina Oproiu*], SPM, 1984, 29, 1985, 2; Ion Cocora, *„Cerul înstelat deasupra noastră”,* TR, 1985, 3; Dumitru Solomon, *Sensibilitatea în sprijinul inteligenţei*, „Spectator”, 1985, 10; *Ecaterina Oproiu*, DRI, IV, *13–19;* Ghiţulescu, *Istoria, 452–454.* ***Il.C.***

OPTZECISM. Termenul **o.** este menit să desemneze ansamblul caracteristicilor (estetice, tematice, stilistice, „tehnice”, ţinând de obiectivele, viziunea şi ideologia literară etc.) aparţinând generaţiei ’80, adică acelor scriitori care au debutat şi au început să se afirme în anii ’80 ai secolului al XX-lea. Ivit iniţial în sfera conversaţiilor informale, acceptat ulterior de critica şi istoria literară vizând literatura contemporană, **o.** păstrează o oarecare doză de vag, la fel ca orice concept dorit atotcuprinzător pentru o realitate diversă şi consistentă. Problema definirii generaţiei ’80 rămâne spinoasă, cum se întâmplă când e vorba de circumscrierea cu precizie a unei generaţii sau promoţii literare. Opţiunile terminologice sunt diverse, motivate adeseori subiectiv. Există, în demersul de periodizare a istoriei literare, distincţia între generaţie şi promoţie. Se consideră că o nouă generaţie literară apare o dată la treizeci de ani, în vreme ce promoţiile pot fi decenale. Astfel, Laurenţiu Ulici, în anii ’90, într-un text de susţinere a generaţiei sau a promoţiei nouăzeciste, opina că „promoţia ’90 este prima promoţie a unei generaţii noi (admiţând că şaizeciştii, şaptezeciştii şi optzeciştii fac împreună o singură generaţie, iar cincizeciştii sunt ultima promoţie a generaţiei zise «a războiului»”. Totuşi, sintagma „generaţia ’80” s-a impus în panoplia conceptuală a exegezei şi a istoriei literare consacrate perioadei contemporane,

existând convingerea că promoţia de scriitori afirmaţi în deceniul al nouălea al secolului trecut este – prin numărul şi prin valoarea componenţilor ei şi mai ales prin caracterul radical novator al demersului acestora, definit de caracteristici comune dincolo de fireasca diversitate a scrierilor – cu totul excepţională, învederând apariţia unei noi generaţii literare. Denumirea a fost promovată în primul rând de optzeciştii înşişi, conştienţi de statutul lor de generaţie insurgentă şi neconformistă. Fundamentarea identităţii inconfundabile a **o.** nu s-a redus la criterii strict literare şi e elocvent că un optzecist marcant, Mircea Cărtărescu, opina retrospectiv în 1999 – în postură de istoric şi teoretician literar – că „aşa cum apare astăzi optzecismul, el pare să nu fi fost doar un grup artistic sau o şcoală literară, ci un fel de generaţie biologică, naţională, diferită de cele dinainte nu numai artistic, ci şi ca mod de viaţă, de percepere a realităţii. Nu întâmplător această generaţie a purtat o vreme gloriosul titlu (fireşte, atribuit ei, iniţial, cu un sens peiorativ) de «generaţia în blugi», definindu-se prin acest obiect vestimentar o întreagă *brave new world*. Optzecismul pare a fi, într-adevăr, ’68–ul întârziat al românilor, momentul în care, la fel ca în Occident cu vreo 10–15 ani în urmă, o întreagă generaţie şi-a afirmat *diferenţa* faţă de cele anterioare şi care nu poate fi redusă la banalul conflict între generaţii”. **O.** literar s-a coagulat şi s-a manifestat iniţial prin intermediul cenaclurilor şi al revistelor studenţeşti. Au existat mai multe nuclee de coagulare, în diferite zone ale ţării, cele mai importante fiind legate însă de Universitatea bucureşteană, şi anume de Facultatea de Limba şi Literatura Română. Aici au funcţionat cenaclurile devenite între timp faimoase, mitologizate chiar ca leagăn incontestabil al **o.**: cenaclul studenţesc de proză Junimea, coordonat de Ov. S. Crohmălniceanu (din 1971 până în 1984, când a fost desfiinţat din ordin superior), Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu (care a funcţionat în perioada 1977–1983), Cenaclul de critică îndrumat de Eugen Simion, apoi, din 1983 şi până în 1990, Cenaclul Universitas (legat însă cu precădere de afirmarea a ceea ce ulterior avea să se numească nouăzecism), condus de Mircea Martin. În aceeaşi vreme la Cluj-Napoca se desfăşura activitatea grupării de tineri studenţi–scriitori de la revista „Echinox”, iar din rândul generaţiilor (ceva) mai mature de critici îşi exercitau rolul de „descoperitori” şi îndrumători Ion Pop, Marian Papahagi şi Ion Vartic. Au existat şi alte nuclee sau cadre de manifestare propice pentru literatura înnoitoare a tinerilor din epocă – cenaclul „Pavel Dan” de la Timişoara, cu grupul de tineri scriitori care îl au ca mentor pe Livius Ciocârlie, revistele „Dialog” şi „Opinia studenţească” de la Iaşi, colocviile de poezie de la Piatra Neamţ ş.a. –, dar **o.** nu este reductibil la ele, constituindu-se, într-adevăr, ca un fenomen observabil pe scară naţională. Importante în revelarea şi impunerea lui au fost câteva volume colective de debut, unele tipărite pe cheltuiala autorilor, dată fiind reticenţa instituţiilor culturale oficiale faţă de promovarea unor noutăţi dinamitarde, în plină perioadă de paroxism a ceauşismului, altele publicate la Editura Cartea Românească, cu sprijinul unor redactori devotaţi valorii literare. Astfel, în 1981 apare, cu o prefaţă de Nicolae Manolescu, volumul de poezie *Aer cu diamante*, grupându-i pe Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Florin Iaru şi Ion Stratan, în 1982 apare alt volum colectiv, *Cinci*, cu poeme de Alexandru Muşina, Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter şi Mariana Marin, prefaţat tot de Nicolae Manolescu, iar în 1983, cu titlul *Desant ’83* şi o prefaţă de Ov. S. Crohmălniceanu, iese o antologie de proză scurtă unde figurează Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cuşnarencu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Marius Bădiţescu, Emil Paraschivoiu, Hanibal Stănciulescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, Mihai Rogobete, Valentin Petculescu, Maria Holmeia, Mircea Cărtărescu; Editura Albatros scoate în 1985 *Caietele debutanţilor. 1983–1984,* iar în 1988, sub titlul *Debut ’86*, e editată altă culegere de proză scurtă a peste treizeci de tineri scriitori, postfaţată de Mircea Ciobanu etc. Încă de la începutul anilor ’80 – în unele cazuri chiar mai înainte, de vreme ce Traian T. Coşovei a debutat în 1979 cu volumul *Ninsoarea electrică* – mai mulţi autori debutează cu volume personale. Alţii vor debuta editorial abia după 1989, fiind socotiţi „optzecişti cu debut întârziat”, diferiţi de nouăzecişti. Pe de altă parte, există şi opinia – susţinută de corifei ai nucleului dur al **o.**, între care Mircea Cărtărescu – că **o.** a strălucit cu adevărat în intervalul 1980–1985, tot ce a urmat fiind mai degrabă raliere la o modă, imitaţie întârziată şi în cele din urmă conformistă, epuizare rapidă şi istoricizare accelerată a fenomenului. Nu lipsite de doza lor de adevăr, asemenea constatări

se cuvine a fi considerate cu prudenţă, ele resimţindu-se inevitabil de optica maximalistă a celor direct implicaţi. Susţinuţi în presa literară de critici din generaţiile mai vârstnice – în primul rând de mentorii cenaclurilor care au contat în afirmarea lor, dar şi de alţi critici consacraţi –, optzeciştii s-au străduit să-şi promoveze ei înşişi literatura prin texte teoretice sau de poziţie ori prin texte critice, publicate – în limita posibilităţilor din epocă – în revistele studenţeşti, în cele literare, dar şi în alte periodice. Astfel, Radu G. Ţeposu şi Tania Radu, care răspundeau de rubrica literară la „Flacăra pentru minte, inimă şi literatură”, supliment cultural al revistei „Flacăra”, publică asiduu cronici despre cărţile optzeciştilor în plină afirmare. Se cuvine relevat faptul că, în perioada de „preistorie” a **o.**, adică în vremea studenţiei unor viitori protagonişti ai acestei şcoli literare (1970–1973), un grup format din Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Ioan Lăcustă, Gheorghe Iova, Ioan Flora, Gheorghe Ene, Constantin Stan şi Sorin Preda a scos o revistă murală într-un singur exemplar, intitulată „Noii”. După 1989 au apărut volume antologice propunând o încercare de canonizare a literaturii optzeciste şi vizând afirmarea ideologiei scriitorilor optzecişti. Notorii sunt *Antologia poeziei generaţiei ’80*, întocmită de Alexandru Muşina şi apărută în 1993 (reunind texte de Liviu Antonesei, Andrei Bodiu, Romulus Bucur, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Nichita Danilov, Caius Dobrescu, Aurel Dumitraşcu, Bogdan Ghiu, Paul Grigore, Florin Iaru, Mariana Marin, Ioan Moldovan, Ion Mureşan, Viorel Mureşan, Alexandru Muşina, Viorel Padina, Aurel Pantea, Marta Petreu, Daniel Pişcu, Cristian Popescu, Simona Popescu, Petru Romoşan, Dan Stanciu, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan, Marcel Tolcea, Matei Vişniec, Călin Vlasie), şi antologia *Competiţia continuă. Generaţia ’80 în texte teoretice*, întocmită de Gheorghe Crăciun şi publicată în 1994 (cu texte de Liviu Antonesei, Vasile Andru, Ştefan Agopian, Ioan Buduca, Ştefan Borbély, Romulus Bucur, Mircea Cărtărescu, Dumitru Chioaru, Magda Cârneci, Radu Călin Cristea, Al. Cistelecan, Gheorghe Crăciun, George Cuşnarencu, Nichita Danilov, Valeriu Gherghel, Vasile Gogea,

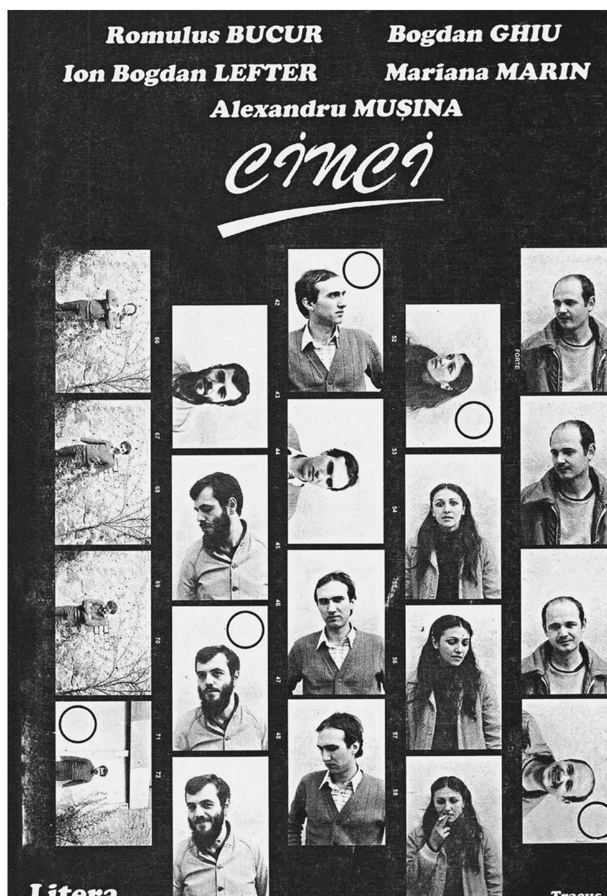
Alexandru Mușina, Mariana Marin, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter și Bogdan Ghiu

Mihai Dinu Gheorghiu, Bogdan Ghiu, Ioan Groşan, Emil Hurezeanu, Bedros Horasangian, Florin Iaru, Al. Th. Ionescu, Nicolae Iliescu, Gheorghe Iova, Ion Bogdan Lefter, Dan C. Mihăilescu, Mircea Mihăieş, Cristian Moraru, Virgil Mihaiu, Ion Mureşan, Alexandru Muşina, Mircea Nedelciu, Nicolae Oprea, Marta Petreu, Gheorghe Perian, Virgil Podoabă, Simona Popescu, Aurel Pantea, Sorin Preda, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Simuţ, Eugen Suciu, Mircea Scarlat, Radu G. Ţeposu, Cristian Teodorescu, Stelian Tănase, Matei Vişniec, Călin Vlasie, Alexandru Vlad, Daniel Vighi).

Ca şi alte concepte asemănătoare, **o.** rămâne oarecum imprecis: utilizat cu sensuri mai înguste sau mai largi, desemnând fie o grupare sau o şcoală literară, fie literatura caracteristică unei întregi epoci sau chiar un fenomen social, deja însoţit de o „mitologie" şi un „folclor" proprii, el este imposibil de fixat consensual, deşi, tot consensual, legitimitatea lui apare ca necesară. Între extremele posibile – lărgirea lui până la irelevanţă prin considerarea ca aparţinători ai **o.** a tuturor scriitoriilor născuţi în anii '50 (mai precis între 1948 şi 1958) şi care au debutat în anii '80, de unde concluzia unui **o.** „neţărmurit" sau, dimpotrivă, reducerea lui la câteva nuclee restrânse, la o pleiadă limitată, adică la elita generaţiei literare şi, mai ales, circumscrierea lui la o estetică unitară, asociată cu o tehnică de scriitură precis definită – soluţia convenabilă este cea a căii de mijloc. Generaţia '80 e numeroasă şi prezintă diversitatea firească pentru scriitori care depăşesc cercul limitat al unei şcoli literare organizate. Pe de altă parte, sunt incontestabile cristalizarea şi promovarea unei estetici aplicate, a unei viziuni şi a unei practici literare caracteristice. Această generaţie de scriitori are un traseu biografic specific: adolescenţa şi prima tinereţe a optzeciştilor au coincis cu liberalizarea politico-ideologică a regimului comunist, formarea lor intelectuală s-a făcut într-un moment de relativă deschidere către modelele şi patrimoniul literaturii universale, iar anii următori au înregistrat rerigidizarea sistemului comunist, însoţită de aberante privaţiuni materiale şi disfuncţii sociale. Generaţie într-adevăr „în blugi", este în bună parte cultivată şi animată de imboldul înnoirii radicale, însă marginalizată social şi oprimată sau blocată profesional, „infantilizată", după cum s-a remarcat, până în pragul senectuţii, fără intenţii neapărat vinovate, de generaţiile anterioare („Eticheta de «tânără generaţie» care însoţeşte de douăzeci de ani grupul optzecist a făcut ca el să fie permanent minimalizat şi privit cu condescendenţă, ca un fel de «grupă mică» a lumii literare, mentalitate de care s-au impregnat şi optzeciştii înşişi, care, în majoritate, au rămas nişte eterni copii, cu avantajele şi dezavantajele acestei situaţii" – Mircea Cărtărescu). Generaţia este martoră şi, într-un fel, victimă principală a atmosferei de marasm şi dezamăgire generală care a afectat societatea românească în anii '80 şi are şi trăsături specifice la nivelul exprimării ei literare. Simplificând întrucâtva lucrurile, se obişnuieşte să se spună că aportul particular al **o.** constă în ralierea deplină a literaturii române actuale la postmodernism. Corectă în esenţă, etichetarea reclamă câteva observaţii menite să o nuanţeze: **o.** nu se suprapune perfect cu postmodernismul, există o parte care nu se lasă afiliată postmodernismului (ci, de pildă, tardomodernismului, poststructuralismului, neoexpresionismului etc.) şi, pe de altă parte, se consideră că manifestarea deplină a postmodernismului literar românesc e identificabilă în scrierile unor optzecişti apărute către sfârşitul anilor '80 şi mai ales în anii '90, precum şi în contribuţia unor promoţii mai noi. Caracteristice **o.** în poezie sunt considerate: renunţarea la gravitatea modernistă, refuzul înfiorării patetice sau a tonului înalt, de vaticinaţie pe teme ontice; respingerea exprimării măiestrite şi promovarea tonului familiar, colocvial, ironic şi autoironic; biografismul truculent şi colorat, dublat de magnificarea hâtră a derizoriului, sordidului sau a insignifiantului prin recuperare manierist-cărturărească, de fapt ironică; mitologizarea burlescă a cotidianului prin recurs la procedeele culturii populare; caracterul narativ al poemelor, recursul la listă sau la panoptic, la acumulări descriptive. Totul dublat de o aplecare spre ceea ce s-a numit comedia literaturii, de autoreferenţialitatea textului ori de implicarea conştiinţei teoretice a autorului. Acestea ar fi „ingredientele" **o.** poetic canonic, însă există viguroase filoane optzeciste de nuanţe sensibil diferite: autenticiste, neoexpresioniste, minimaliste ş.a. Pentru unii, formula clasică a poeziei optzeciste este cea manifestă în volumul colectiv *Aer cu diamante*, orientare poetică – opinează Mircea Cărtărescu – ce „nu trebuie nici fetişizată, nici subestimată". Există, neîndoios, mai multe **o.** Numele de poeţi cel mai des citate sunt Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Florin Iaru, Ion Stratan, Alexandru Muşina, Romulus Bucur, Bogdan

Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin, Liviu Ioan Stoiciu, Marta Petreu, Matei Vişniec, Ion Mureşan, Magda Cârneci, Nichita Danilov, Denisa Comănescu. Şi în ce priveşte proza sunt identificabile mai multe aripi ale **o.**: orientarea radical textualistă, aşa-zis tardomodernistă, concentrată pe „ingineria textuală" şi pe „textuare" (Gheorghe Iova), un **o.** prozastic propriu-zis, care combină echilibrat textualismul şi autoreferenţialitatea cu un realism mărunt şi fragmentar, preocupat să valorizeze cotidianul frust, derizoriul, grotescul ori tragismul nespectaculos, provocat de distorsiunile sociale din perioada comunismului şi să promoveze un autenticism rafinat, mediat intelectual, prin textualizare, şi există, în sfârşit, ficţiunea carnavalesc apocaliptică, flamboaiant postmodernă (în maniera lui Thomas R. Pynchon), marcată de truculenţă fantasmagorică, propunând lumi alternative, ficţiuni istorice, operând cu fantasticul şi fabulosul ş.a.m.d. Reprezentativi pentru prima formulă ar fi Gheorghe Iova şi Gheorghe Ene, pentru a doua Mircea Nedelciu şi Gheorghe Crăciun, iar pentru a treia Mircea Cărtărescu, George Cuşnarencu, dar şi Gheorghe Crăciun şi Mircea Nedelciu (prin scrierile lor mai noi), ca şi, probabil, Petru Cimpoeşu, Ioan Mihai Cochinescu ş.a. (nu puţini nouăzecişti, precum Daniel Bănulescu, Dan Perşa ş.a., s-au raliat din mers acestei formule, radicalizând-o şi ilustrând-o strălucit). Comode pentru creionarea unui tablou de ansamblu, asemenea delimitări şi clasări sunt destul de imprecise, fiindcă în practică formulele se întâlnesc rareori în stare pură, iar majoritatea prozatorilor optzecişti învederează cazuri mixte, intermediare, de ilustrare a lor. Numele de prozatori optzecişti cel mai des vehiculate sunt Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Mircea Cărtărescu, Sorin Preda, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cuşnarencu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Petru Cimpoeşu, Ioan Mihai Cochinescu, Hanibal Stănciulescu, Alexandru Vlad, Daniel Vighi, Ioan Groşan, Ştefan Agopian, Bedros Horasangian. În critică şi în eseistică generaţia '80 nu a produs o revoluţie la fel de clar perceptibilă şi de radicală precum cea din literatura propriu-zisă. Spiritul teoretic şi modernizarea uneltelor au fost preluate de la elita înaintaşilor imediaţi, cu o tendinţă de continuitate şi de emulaţie, iar nu de ruptură polemică. Dintre criticii aparţinând, prin vârstă biologică, generaţiei '80 s-au ilustrat Ion Simuţ, Vasile Popovici, Radu G. Ţeposu, Monica Spiridon, Gheorghe Perian, Al. Cistelecan, Dan C. Mihăilescu, Ştefan Borbély, Nicolae Oprea, Adrian Dinu Rachieru, Mihai Dragolea ş.a. Ca eseişti, s-au distins, între alţii, Ioan Buduca şi Liviu Antonesei. Ei nu au acţionat totuşi în calitate de critici de direcţie (dată fiind şi împrejurarea că în critică debutul şi câştigarea autorităţii sunt, de regulă, mai târzii decât în poezie şi în proză), mentorii şi promotorii **o.** fiind critici din generaţiile anterioare. În anii '80 criticii debutau de regulă cu volume despre clasici ori cu eseuri de istorie sau de teorie literară, în vreme ce beletristica optzecistă emergentă era descoperită, comentată, recomandată şi validată de critici consacraţi, precum Nicolae Manolescu, Eugen Simion ş.a. Prima exegeză panoramică nu numai a **o.**, ci a întregii literaturi a tinerilor din deceniul al nouălea din secolul trecut aparţine totuşi unui critic optzecist, Radu G. Ţeposu, în *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* (1993). Trebuie însă subliniat faptul că poeţii şi prozatorii optzecişti au, în majoritatea lor, competenţă şi vocaţie teoretică, fiind de regulă – chiar dacă în subsidiar – şi eseişti sau critici literari. Textele critice, teoretice şi programatice cele mai importante – şi cele mai autorizate – au fost date de scriitori percepuţi în primul rând ca poeţi sau prozatori: Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Alexandru Muşina, Gheorghe Iova, Mircea Cărtărescu ş.a. Începând din anii '90, Ion Bogdan Lefter, „retras" din activitatea poetică, încearcă să-şi asume postura de critic al generaţiei optzeciste. După 1995, şi mai ales după 2000, reprezentanţi ai generaţiei literare optzeciste s-au identificat tot mai mult cu ceea ce se numeşte *establishment*-ul vieţii literare şi culturale a ţării: ei se află la conducerea unor instituţii culturale, ocupă catedre universitare, sunt directori de publicaţii culturale ori de edituri, uneori acţionează în calitate de analişti politici sau de formatori de opinie. La această situaţie – cu totul diferită de marginalitatea socială din perioada debutului – se adaugă o campanie de autopromovare exclusivistă, prin care generaţia '80 e prezentată drept singura generaţie literară importantă după cea interbelică, predecesorii ei imediaţi fiind contestaţi pentru colaboraţionism cu regimul de dictatură şi pentru cantonarea în modernismul întârziat, iar succesorii imediaţi fiind de asemenea contestaţi ca imitatori lipsiţi de originalitate şi aderenţi anacronici ai unor estetici literare perimate. **O.** e glorificat cu accente

similimilenariste – de propriii corifei sau de susținătorii pătimași ai acestuia – ca izbăvitor al literaturii naționale prin conectarea ei la postmodernismul decretat punct terminus al istoriei de orice fel, deci și al istoriei literaturii, ceea ce provoacă iritarea reprezentanților altor generații sau promoții literare, care, ca ripostă, tind să conteste valoarea și importanța generației optzeciste. Confrații mai vârstnici, moderniștii șaizeciști, par să nu se împace cu ieșirea optzeciștilor din starea lor de „infantilizare" și continuă să-i considere generația tânără, refuzându-le excelența valorică, în vreme ce vârful de lance militant al generațiilor cu adevărat mai tinere îi contestă ca retrograzi, ca evazioniști esteți și tehniciști, lipsiți de autenticitate, plăsmuitori ai unui „univers de carton". „Excepționalismul" generației '80 este astfel pus în chestiune. Contestările vehemente, reciproce ori încrucișate, par să fie un lucru normal, poate chiar banal în viața literară de la noi și, probabil, și de aiurea. Dincolo de supraevaluările ori de subestimările partizane, **o.** rămâne în cele din urmă unul dintre cele mai importante episoade ale dinamicii literaturii române contemporane.

Repere bibliografice: *Desant '83*, București, 1983; Simion, *Scriitori*, IV, *466–723*; *Antologia poeziei generației '80*, îngr. și pref. Alexandru Mușina, Pitești, 1993; Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993; Emilia Parpală Afana, *Poezia semiotică: promoția '80*, Craiova, 1994; *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, îngr. Gheorghe Crăciun, București, 1994; Eugen Lungu, *Portret de grup*, Chișinău, 1995; *Dezbatere. Generația '80: o „generație pierdută"?*, CC, 1996, 2 (grupaj special); Marcel Corniș-Pop, *The Unfinished Batlles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Iași, 1997, *passim*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *105–208*; *Generația '80 în proza scurtă*, îngr. Gheorghe Crăciun și Viorel Marineasa, Pitești, 1998; Valeriu Bârgău, *Generația '80. Precursori și urmași*, Deva, 1999; Adrian Dinu Rachieru, *Elitism și postmodernism*, Iași, 1999, *27–167*; Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfață Paul Cornea, București, 1999, *142–165*, *364–457*; Gheorghe Iova, *Acțiunea textuală. Bunul simț vizionar*, Pitești, 1999; Mihaela Ursa, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Pitești, 1999; Andrei Bodiu, *Direcția optzeci în poezia română*, I, Pitești, 2000; Romulus Bucur, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Pitești, 2000; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000; Nicolae Leahu, *Poezia generației '80*, Chișinău, 2000; Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80–'90. Dicționar biobibliografic*, I–III, Pitești, 2000–2001; Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003; Alexandru Mușina, *Sinapse*, Brașov, 2001, *61–72*, *99–128*; Gheorghe Grigurcu, *În răspăr*, București, 2001, *114–121*; Mușat, *Strategiile*, *179–208*, *passim*; Negrici, *Comunism*, I–II, *passim*; Buciu, *Panorama*, I, *152–206*; Mircea Dinutz, *De la optzecism la postmodernism sau invers*, „Oglinda literară", 2002, 12; Andrei Terian, *Un desant conceptual*, CLT, 2004, 4; Dan Perșa, *Scurtă incursiune prin optzecism*, TMS, 2005, 4; Radu Aldulescu, *Optzecism versus nouăzecism*, CU, 2007, 1; Ovidiu Pecican, *80-ismul*, APF, 2007, 8; Virgil Diaconu, *„Optzecism e prostia câtorva..."* (interviu cu Gheorghe Iova), „Cafeneaua literară", 2007, 11; *Optzecismul*, E, 2008, 1–2 (grupaj special); Alex Goldiș, *Elegie pentru optzecism*, CLT, 2008, 32; Manolescu, *Istoria*, *1303–1390*; Popa, *Ist. lit.*, II, *545–603*; Radu Vancu, *Optzecismul – biedermeierul douămiismului?*, T, 2010, 4; Cosmin Ciotloș, *Scriitorii români de ieri*, RL, 2010, 47; Mihai Vakulovski, *Portret de grup cu „generația optzeci" (Poezia)*, București, 2010; Dumitru Augustin Doman, *Generația 80 văzută din interior. O istorie a grupării în interviuri*, București, 2010; Soviany, *Cinci decenii*, I, *183–268*, *passim*; Mihai Vakulovski, *Portret de grup cu „generația" '80 (interviuri)*, București, 2011.

N.Br.

ORA, cotidian apărut la Bucureşti între 5 aprilie şi 4 septembrie 1921, sub direcţia lui Pamfil Şeicaru (până la 3 iulie 1921). Ziarul conţine şi rubrici cu profil cultural: „Cronica literară", „Culisele", „Cartea cântecelor" (rubrică de poezie). Se disting alerteţea şi spiritul polemic al cronicii literare susţinute de N. Davidescu (despre centenarul lui Charles Baudelaire, despre Mihail Codreanu, Mihail Sadoveanu ș.a.) şi D. Karnabatt. Colaborează cu poezie D. Karnabatt, N. Davidescu, I.U. Soricu, Camil Petrescu (*Alchimie*, *Melopee*), George Voevidca, Mihail Munteanu ş.a., iar cu proză Victor Ion Popa (*Paștele pe front (1917)*), N. Davidescu (*Maria din Magdala*), D. Karnbatt (*Ouăle roșii*). Paginile **O.** adăpostesc sporadic articole şi documente de istorie literară: *Trei scrisori ale lui Gheorghe Bariţiu*, *Spiritul critic în România, Iacob Negruzzi: „Amintiri din Junimea"*. În numărul 65 este reprodus interviul acordat de Elena Văcărescu unui ziarist elveţian. Se publică traduceri din A.P. Cehov. Comentarii de natură socială sau literară mai dau Camil Petrescu şi Al. Tzigara-Samurcaş. ***N.S.***

ORAŢIE, specie folclorică în versuri ce se rosteşte la nuntă, de obicei pe un ton ceremonios, şi care stăruie asupra principalelor momente ale desfăşurării ritualului, subliniind totodată importanţa acestora. În limba română există o variantă destul de veche a acestui termen. Latinescul *oratio* a dat în româneşte „urăciune". Cât despre formele „oraţie", „uraţie", întâlnite în secolul al XVIII-lea în scrierile cronicarilor, acestea derivă din polonezul *oracya.* Neologismul polonez a fost concurat în epoca influenţei greceşti de cuvântul *encomion.* De aici şi cumulul de înţelesuri pe care îl capătă noţiunea, însemnând nu numai **o.** de nuntă, ci şi **o.** de înmormântare. Sensul de bază, aflat şi în *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* rămâne acela de „cuvântare". În ceremonialul nunţii **o.** este semnalată la români din secolul al XVIII-lea. Cel mai vechi text al unei **o.** de nuntă este cel reprodus de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae.* **O.** care se rostea la nunţile boiereşti şi domneşti nu se deosebea de aceea întâlnită la nunţile ţărăneşti. De cele mai multe ori lungimea textului făcea dificilă memorarea lui spontană, încât pentru a nu fi uitată, **o.** era transcrisă uneori de dascăli bisericeşti, de călugări şi chiar de preoţi. Aşa se explică prezenţa elementelor apocrife şi mai ales a citatelor biblice în **o.** de nuntă, ceea ce i-a determinat pe unii cercetători să atribuie acestei specii o origine cultă, religioasă. Investigaţii amănunţite au arătat însă că, de fapt, toţi autorii indicaţi de manuscrisele ce păstrează **o.** de nuntă, precum Grigore Lehaci din nordul Moldovei, transilvăneanul Ilie Şerban, ca și Iosif Popovici, Ilie Logofăt ș.a., nu au făcut decât să noteze pe hârtie **o.** care circulau în popor în vremea lor. Cele mai importante sunt **o.** schimburilor, rostită de vornicei cu prilejul schimbării darurilor (straielor) între mire şi mireasă, **o.** de iertăciune, prin care starostele sau unul dintre vornicei se adresează socrilor rugându-i să-i binecuvânteze pe miri, **o.** mare de colăcărie (conăcărie sau colăcăşie), spusă de unul dintre vornici la poarta părinţilor miresei în momentul în care soseşte alaiul mirelui, şi **o.** la masa cea mare sau de dezlegare a mesei, declamată de vornic înaintea bucatelor. **O.** de nuntă cuprinde o adevărată aglomerare de motive şi simboluri specifice, în variate exprimări metaforice. Mirele este un „tânăr împărat", mireasa este „o floare crăiasă", vorniceii sunt „feţi-frumoşi din ceea lume", constituiţi în „armata mirelui" şi „armata miresei". Invocate, pâinea, sarea, apa, grâul semnifică vigoarea, frumuseţea castă, belşugul şi norocul care trebuie să-i însoţească în viaţă pe tinerii căsătoriţi. **O.** de colăcărie configurează un cadru de basm, în care nunta este prezentată alegoric. Un tânăr împărat împreună cu mai mulţi însoţitori pleacă la vânătoare. În cale ei întâlnesc o urmă misterioasă, care îi pune în încurcătură. Tinerii din alaiul mirelui-împărat pornesc în căutarea fiinţei necunoscute, identificată în cele din urmă cu mireasa. Naraţiunea poetică se încheie cu o parte umoristică. Vorniceii intervin cu o avalanşă de glume la adresa nuntaşilor, amplificând astfel atmosfera de petrecere. Motivul mirelui-împărat plecat la vânătoare pe o urmă de căprioară se găseşte şi în folclorul albanezilor, sârbilor, ruşilor şi al altor popoare. **O.** de colăcărie are un caracter conservator; cel care o recită nu-şi permite să improvizeze decât foarte rar şi totdeauna în partea finală, unde nota şăgalnică poate fi mai mult sau mai puţin accentuată. **O.** de iertăciune aduce în contextul nunţii o notă solemnă, gravă. Iertăciunea este compusă din două părţi. Prima cuprinde legenda biblică privitoare la zidirea omului, iar partea a doua alcătuieşte iertăciunea propriu-zisă, prilej de exprimare a înţelepciunii în faţa momentelor cruciale ale vieţii. **O.** de iertăciune este cunoscută la toate popoarele romanice. Mai mici ca

întindere, celelalte **o.** de nuntă fac loc în mai mare măsură improvizaţiilor de moment. Predominantă rămâne nota de umor şi de bună dispoziţie pe care acestea le degajă. Sub influenţa creaţiilor populare, la Curţile domneşti şi boiereşti a luat naştere **o.** domnească, creaţie retorică alcătuită într-un mediu cărturăresc pe canavaua unor vechi obiceiuri populare. Acest tip de **o.** este influenţat de epistolele greceşti, în special de epistolele lui Teofil Coridaleu, şi a servit drept model **o.** protocolare rostite la sărbători. Un creator de **o.** ocazionale a fost marele ban Văcărescu, tatăl poetului Ienăchiţă Văcărescu. Spre deosebire de **o.** festivă, obişnuită la curţile domneşti şi boiereşti, **o.** de nuntă conservă numeroase elemente poetice de o rară frumuseţe.

Surse: I. Păunescu, *Oraţii populare, care în unele sate obişnuiesc a se zice la nunţi*, II, Bucureşti, 1848; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866, *363–364*; I. C. Fundescu, *Basme, oraţii, păcăliturí şi ghicitori*, Bucureşti, 1875, *143–156*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, *161–184*; I. G. Sbiera, *Poveşti şi poezii populare româneşti*, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, 1971, *455–470*; Elena Sevastos, *Nunta la români*, Bucureşti, 1889, *92–216*, *283–404*; Simion Florea Marian, *Nunta la români*, 1890, *275–849*; *Oraţiuni ţinute la nunţile ţărăneşti sau Binecuvântarea tinerilor ce se însor*, Bucureşti, 1893, *5–24*; G. Fira, *Nunta în judeţul Vâlcea*, Bucureşti, 1928, *1–54*; Axentie Bileţchi-Oprişanu, *Din comorile neamului nostru. Datini, oraţiuni, cântece şi strigături de nuntă*, Cernăuţi, 1930, *3–39*; N.I. Dumitraşcu, *Oraţii sau Carte de vornicit*, Bucureşti, 1937; Gh. Pop, *Oraţii şi strigături de nuntă din regiunea Maramureş*, Bucureşti, 1967; Ion Meiţoiu, *Spectacolul nunţilor*, Bucureşti, 1969, *51–438*; *Nunta la români*, îngr. Ion Moanţă, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1977; A. S. Hâncu, V. S. Zelenciuc, *Folclorul obiceiurilor de familie*, Chişinău, 1979, *85–182*; *Antologie de folclor din judeţul Maramureş*, vol. I: *Poezia*, Baia Mare, 1980, *152–193*; *Folclor vechi românesc*, îngr. şi pref. C. Ciuchindel, Bucureşti, 1990, *135–210*; Ion H. Ciubotaru, *Valea Şomuzului Mare*, II, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu, Iaşi, 1991, *51–97*; Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova*, Iaşi, 2000, *209–301*; Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova*, III, Iaşi, 2005, *225–301*; Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri nupțiale din Moldova*, Iași, 2009, *386–544*.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *487–489*; Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *224–232*; Dan Simonescu, *Oraţiile domneşti în sărbători şi la nunţi*, CEL, 1941; Gh. Vrabie, *Contribuţii la studiul oraţiilor populare*, REF, 1947; Ion Şeuleanu, *Oraţia de colăcărie*, SUB, Philologia, t. XIV, 1969, fasc. 1; Gheorghe Cardaş, *Cele mai vechi oraţii de nuntă tipărite*, REF, 1971, 4; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, 1976, *179–192*; *Dicţ. lit. 1900*, *649*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, Bucureşti, 1981, *442–446*; Ion Şeuleanu, *Poezia populară la nuntă*, Bucureşti, 1985; ed. (*Nunta în Transilvania în contextul ceremonialului nupțial românesc*), Bucureşti, 2000; Andrei Hâncu, *Reflecţii generale asupra genezei, dezvoltării istorice şi stării actuale a speciei oraţiei ritualice*, în *Probleme de geneză a creaţiei poetice populare moldoveneşti*, Chişinău, 1991, *128–151*; Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti*, Bucureşti, 2001, *282–291*; Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri nupţiale din Moldova*, Iaşi, 2009, *141–166*. ***I.H.C.***

ORĂŞANU, N.T. [Nicolae T.] (1833, Craiova – 7.VIII.1890, Negreni, j. Olt), gazetar, prozator, autor de versuri.

Era fiul Mariţei (n. Chiţescu) şi al lui T. Orăşanu, proprietar de pământ. Venit de timpuriu cu familia la Bucureşti, **O.** învaţă la Şcoala de la „Sf. Sava". S-a agitat, în 1859, pentru alegerea lui Al. I. Cuza, dar în timpul domniei acestuia suportă cinci detenţiuni. Fire turbulentă, cu agresivităţi necontrolate, el irită autorităţile şi delictul de presă e numai una din pricinile pentru care va avea necazuri. E un veşnic opozant, aşa cum singur mărturiseşte, cu semeţie de „martir". Îl inspiră, neîndoielnic, „iubirea de patrie şi de adevăr", dar îl întărâtă, poate, şi gândul neîmplinirii unei vocaţii politice care în zilele Unirii păruse că se manifestă sub promiţătoare auspicii. Satira va fi deci pentru el o revanşă, trădând şi nevoia de popularitate. Altfel, funcţiile pe care le-a avut de îndeplinit de-a lungul vremii sunt mai puţin importante: inspector în Regia Monopolului Tutunurilor (1872–1875), director al „Monitorului Oficial" (1876), inspector în Serviciul impozitelor asupra spirtoaselor (1880), inspector financiar (1882), director al Imprimeriei Statului. Către sfârşitul vieţii starea lui materială era precară. Un gazetar prolific a fost **O.**, înfiinţând mereu publicaţii satirice, pe care, odată suprimate de oficialităţi, le făcea să reapară sub titlu schimbat. În 1859, împreună cu C. A. Rosetti, e redactor la „Ţânţarul". Mai mult de unul

singur susţine foile „Spiriduş", „Nichipercea", „Cicala", „Opiniunea naţională", „Sarsailă", „Ghimpele", „Daracul", „Urzicătorul", „Asmodeu", „Farfara", „Cucu". În anii 1860 şi 1861 scoate o serie de broşuri: „Coarnele lui Nichipercea", „Coada lui Nichipercea", „Ochiul Dracului", „Arţagul Dracului", „Codiţa Dracului", „Ghearele Dracului", încercând să înşele vigilenţa cenzurii, care suspendase „Nichipercea". A folosit pseudonimele Iago, Ioana lui Vişan Văduvă, Netto, Nicor, Odobaşa, Orăşenescu, N. T. Cetăţenescu, G. Palicariopol ş.a.

O., satiricul aprig de mai târziu, aduna în 1854, într-un volum cu titlu gingaş, *Floricele de primăvară*, versuri naive, în care poza meditativă sau suspinătoare nu prinde contur, dispoziţia fiind una evident senină, nonşalantă. Alte poezii (unele de inspiraţie patriotică), fabule, epigrame îi apar în „România", „Revista contimporană", „Dâmboviţa", „Resboiul" ş.a. În stihuri serbede, alternând cu proza, **O.** confecţionează un şir de broşuri, *Misterele mahalalelor* (I–IX, 1857–1858). E, în fapt, „cronica scandaloasă a oraşului", îndeosebi a cartierelor mărginaşe din Bucureşti, unde la tot pasul se iscă certuri, bârfe, intrigi. O lume pestriţă se perindă, pândită de cârcotaşul reporter cu maliţie şi cu o mare poftă de a batjocori, grosolan, mai rar cu spirit. În aceeaşi manieră sunt concepute şi cele nouă cărticele din ciclul *Târgul cu idei sau Buletinul Cişmegiului* (1857), unde inşi fel de fel (granguri politici, paraponisiţi, cochete ş.a.) sunt văzuţi cu ochi de caricaturist. Într-un mic „roman nichipercean" în versuri, *Trefleac voivod*, sunt diseminate aluzii de un umor căznit şi adeseori inept la adresa domnitorului Al. I. Cuza. **O.** ţine să lanseze şi un personaj popular, Fâl-fâl-son: *Trei feţi logofeţi sau Povestea lui Fâl-fâl-son*, *Botezul lui Fâl-fâl-son în balta Cişmegiului*, *Căinţa lui Fâl-fâl-son* (toate tipărite în 1857). Dar anecdotica lui e cu totul nesărată. Ca umorist, **O.** are un haz forţat, grosier şi chiar imund uneori. Satirele lui – incluse şi în cele trei volume de *Opere satirice* (1875) – impun prin alura teribilă, prin temeritate, şocând prin violenţele de limbaj. Cu firea lui pătimaşă, gazetarul nu e deloc străin de plăcerea de a ofensa şi de a inspira teamă. Dezgustat peste măsură de relele din jur, el se inflamează cu uşurinţă, luând la refec orice, pe oricine, combătând „gangrenele societăţii", ironizând sângeros „tombaterele", lovind în „albi" (conservatorii), dar necruţând nici pe „roşii" (liberalii). Calambururi, porecle (unele de gust îndoielnic), sarcasme coborând câteodată până la invectivă aglomerează pamfletele lui **O.**, care nu vede decât trădări, duplicităţi, lichele, poltroni şi moftangii, indivizi gata oricând să-şi vândă conştiinţa. Aceştia ar fi „iluştrii contimporani", pe care îi şi fixează în 1861 într-un volumaş cu acest titlu. În *Dicţionar politic sau Epoca pruso-ciocoiască*, atacând justiţia, clerul ş.a.m.d., el se dezlănţuie mai ales în diatribe antidinastice. În proză, când nu cade în retorică sau în răfuieli mărunte, **O.** dezvăluie anumite resurse. O evocare vie, colorată este *O pagină a vieţii mele sau 22, 23 şi 24 ianuarie 1859* (1861), momentul cel mai fast al existenţei lui. *Întemniţările mele politice* (1861), amintind prin titlu de opera lui Silvio Pellico, *Le mie priggioni*, este o carte revelatoare pentru psihologia omului colţos şi intratabil care este **O.** A mai lăsat nostalgice amintiri din adolescenţă, note de călătorie şi a tradus din Florian, Béranger, Paul de Kock, precum şi *Istoria Moldavii şi a Românii* de J.-L. Carra.

SCRIERI: *Floricele de primăvară*, Bucureşti, 1854; *Târgul cu idei sau Buletinul Cişmegiului*, I–IX, Bucureşti, 1857; *Trei feţi logofeţi sau Povestea lui Fâl-fâl-son*, Bucureşti, 1857; *Botezul lui Fâl-fâl-son în balta Cişmegiului*, Bucureşti, 1857; *Căinţa lui Fâl-fâl-son*, Bucureşti, 1857; *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a oraşului*, I–IX, Bucureşti, 1857–1858; *O fată de măritat*, Bucureşti, 1858; *Iane Halvagiopol*, Bucureşti, 1858; ed. Râmnicu Vâlcea, 1872; *Panorama sau Mineiele lui Nikipercea*, I–II, Bucureşti, 1860; *O pagină a vieţii mele sau 22, 23 şi 24 ianuarie 1859*, Bucureşti, 1861; *Iluştrii contimporani*, Bucureşti, 1861; *Întemniţările mele politice*, Bucureşti, 1861; *Talmeş–balmeş de la naşu-meu Nikipercea*, I–II, Bucureşti, 1861–1863; *Farfara*, Bucureşti, 1865; *Opere satirice*, I–III, Bucureşti, 1875; *Armatelor române*, [Bucureşti, 1877]. **Traduceri:** Paul de Kock, *Sora Ana*, I–II, Bucureşti, 1856; J.-L. Carra, *Istoria Moldovii şi a Românii*, Bucureşti, 1857; Florian, *Gonzalv de Cordova*, Bucureşti, 1858; Béranger, *Bunul Dumnezeu*, în *Opere satirice*, I, Bucureşti, 1875.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *141–143*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *269–277*; Chendi, *Pagini*, *567–569*; Sergiu Milorian, *Bunicii râsului românesc. „Nichipercea"*, ALA, 1923, 117, 118; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *302*, *Ist. lit.* (1982), *340–341*; I. Verbină [Iosif Pervain], *Contribuţii la soarta lui Silvio Pellico în România*, SL, 1944; *Ist. lit.*, II, *753–757*; N. Vătămanu, *Istorie bucureşteană*, Bucureşti, 1973, *18–24*, *124–132*; Trifu, *Presa*, I, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *650–651*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *393*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *541–543*; Firan, *Profiluri*, II, *135–137*. ***F.F.***

ORĂŞANU, Ştefan (7.I.1869, Bucureşti – 12.XI.1903, Bucureşti), istoric şi critic literar, poet. Era înrudit, aşa cum arată şi numele, cu scriitorul satiric N. T. Orăşanu. Fiu de preot, **O.** şi-a făcut studiile, începând cu cele elementare şi terminând cu universitatea, la Bucureşti. În 1901 îşi ia licenţa în litere şi filosofie, iar în 1902 obţine prin concurs o bursă pentru a studia în Germania istoria modernă şi contemporană, dar, bolnav fiind, se întoarce în ţară. Îl interesa în primul rând istoria Orientului, însă aria preocupărilor sale cuprinde şi literatura, teatrul, muzica şi arta plastică, etnografia, economia, filosofia. Studiile *Bibliografia cestiunii Orientului* (1899), *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea* (1899), *Botanica populară* (1900), *Istoria României contimporane* (1900), *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* (1901) sunt dovada unei erudiţii care i-a adus preţuirea lui Titu Maiorescu şi a lui N. Iorga. Funcţionar, din 1895, la Biblioteca Academiei Române, este cooptat în 1900, împreună cu D. Onciul şi I. Bogdan, în comitetul de redacţie al revistei „Convorbiri literare". În anul următor îl supleneşte la Catedra de istorie a Universităţii din Bucureşti pe N. Iorga. A colaborat cu versuri, studii, recenzii, cronici literare, dramatice şi plastice la „Revista independentă", „România literară", „Literatorul", „Convorbiri literare", „Revista poporului", „Liga literară", „Românul literar", „Epoca", „Revista societăţii Tinerimea Română", „Economia naţională", „Noua revistă română". Folosea pseudonimele Polit, pentru a-şi semna recenziile, şi Z. Miron pentru poezii.

O. vede în critică un instrument de acţiune socială, necesar în egală măsură domeniului ştiinţific şi celui artistic (*Critica ştiinţifică*). Pentru cultura noastră, afirmă el, critica trebuie să aibă un rol explicativ şi normativ. Cunoscând principalele doctrine literare ale timpului (Hippolyte Taine, Ferdinand Brunetière), **O.** este adeptul unei metode critice care să îmbine analiza operei cu studiul datelor biografice şi psihice ale scriitorului. În studiul *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade* supune ideile comparatistului român unui examen pătrunzător, deşi nu întotdeauna obiectiv, reliefând tendinţele dogmatice sau rigiditatea sistemului estetic teoretizat de acesta. Criticul a fost și un activ şi bine orientat cronicar teatral. Aprecia reprezentaţia dramatică în ansamblul ei, ca spectacol, dar nu neglija nici textul literar. Jocul actorilor, elementele tehnice ale interpretării, corespondenţa dintre personalitatea interpretului şi rolul interpretat sunt cercetate cu minuţie şi competenţă. Accentul cade pe menirea socială, educativă a scenei, pe necesitatea de a se alcătui un repertoriu de calitate. De aceea a protestat împotriva reprezentării unor piese frivole, preluate din repertoriul teatrului francez de bulevard, şi a criticat piesele unor dramaturgi reputaţi, români sau străini, pentru slăbiciuni de construcţie, pentru lipsa adâncimii psihologice, pentru neconcordanţa cu adevărul istoric. O atenţie deosebită acordă teatrului istoric. Influenţate de poezia lui Maurice Rollinat, versurile lui **O.** oscilează între parnasianism şi simbolism. Este o poezie echilibrată, tinzând către exactitate prozodică, în care nostalgia plecărilor, a depărtărilor, a necunoscutului se îmbină cu vagi presimţiri şi cu misterioase elanuri erotice.

SCRIERI: *Alexandru Obedenaru*, Bucureşti, 1891; *Bibliografia cestiunii Orientului*, Bucureşti, 1899; *Cronicarii moldoveni din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1899; *Botanica populară*, Bucureşti, 1900; *Istoria României contimporane*, Bucureşti, 1900; *Filosofia lui La Fontaine după d. Pompiliu Eliade*, Bucureşti, 1901.

Repere bibliografice: Titu Maiorescu, [*Scrisoare către A. Philippide şi S. Mehedinţi*], SDL, IX, *259–260*; N. Iorga, *Ştefan Orăşanu*, „Sămănătorul", 1903, 47; Al. Sadi Ionescu, *Ştefan Orăşanu*, IB, *278–303*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *337*, II, *31*, *89–90*; *Dicţ. lit. 1900*, *651–652*; Bucur, *Istoriografia*, *57–59*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *543–544*. ***R.Z.***

ORDINEA, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, de trei ori pe săptămână, între 18 august 1866 şi 2 februarie 1867. Redactor, pentru o scurtă perioadă, este Constantin Răceanu, iar secretar de redacție Dimitrie D. Racoviță. La acest ziar colaborează B. P. Hasdeu, autor și al unei scrisori către redacție, adevărată profesiune de credință politică și culturală cu nuanțe conservatoare, cu mai multe cronici dramatice, în care discută spectacole cu piese străine şi româneşti (*Concina* de V. Alecsandri și comediile traduse din limba franceză *Cum se învață minte bărbații*, *Femeia trebuie să urmeze bărbatul*, *Corabia Salamandra*), remarcând prestația trupei Constantin Dimitriade și mai ales jocul „excelent" al lui Matei Millo. O poezie, *Rugăciunea studenților la intrarea în noul gimnaziu „Petru și Paul" din Ploiești, la 1-iu septembrie 1866*, îi aparține „institutorelui" Zaharia Antinescu. Ulysse de Marsillac redactează un supliment literar în limba franceză. **O.** are şi rubrici de ştiri culturale, bibliografie ş.a. ***R.Z.***

ORDINEA, cotidian apărut la Bucureşti între 23 noiembrie 1907 şi 30 ianuarie 1913. A fost fondat de Take Ionescu şi iniţial avea subtitlul „Organ conservator”. Începând cu 27 ianuarie 1908 va deveni „Organ conservator democrat”, ca urmare a demisiei lui Take Ionescu din Partidul Conservator, urmată de întemeierea Partidului Conservator Democratic. Doctrina acestei noi formaţiuni politice este prezentată în numărul din 30 decembrie 1910. Multe texte programatice îi aparţin lui Take Ionescu, căruia i se iau, de asemenea, numeroase interviuri și i se reproduc alocuţiunile din Parlament. În articolul de fond intitulat *Ordinea*, din primul număr, se spune: „De un lung şir de ani trăim într-o adevărată dezordine politică şi socială. [...] Partidului Conservator îi revine misiunea de a reorganiza administraţiunea transformând-o într-un instrument de cultură, de progres, de ordine. [...] România va fi o ţară de ordine sau nu va fi”. Actualitatea politică este comentată de Th. D. Speranţia şi Duiliu Zamfirescu, iar Sebastian Moruzi combate propaganda antisemită, recomandând tânărului stat românesc un multiculturalism *avant la lettre*. Periodicul are mai multe rubrici, unele cu profil cultural: „Note şi impresii” (susţinută de Donar Munteanu), „Oameni şi fapte” „Scrisori din Iaşi”, „Scrisori din Slănic” (semnată Archibald Rodion, pseudonimul lui A. Steuerman-Rodion), „Glose”, „Însemnări artistice şi literare”, „Telegrama”, Informaţii”, „Foileton”, „Litere–Arte–Ştiinţe”, „Foiţa ziarului Ordinea” (începând cu 11 august 1911). Printre cei incluși în sumar (deseori cu texte reproduse din alte publicații) se află oameni de cultură, scriitori și critici literari: D. Anghel (*„Viaţa românească” şi scriitorii români*), A.D. Xenopol (*Istoria creştinismului daco-roman*), Nicolae Xenopol (*Confederaţiunea statelor balcanice*), Ioan Raţiu (*Blajul*), Romulus Cioflec (*În jurul Peninsulei Balcanice*), Şt. Antim (*Poporanism sau social-democratism*, *Reformele lui Kogălniceanu*), Alexandru Ciura (*Gazetarul*), Octavian Goga (*Triumful ideii*), Lia Hârsu (*Din viaţa lui Dostoievski*), I. Duscian (*Sfârşitul modernismului în Germania. Impresionism, simbolism şi neoromantism*), Nicolae Densușianu (*Caracterul revoluţiei de la 1784*), Mihail Dragomirescu (*Literatura de azi şi cea de ieri*), Liviu Rebreanu (*Modernismul*, *Ultima lucrare a lui Gorki*), Zaharia Bârsan (*Ceva despre mişcarea literară din Ardeal*), Emil Gârleanu (*Cum citea Ion Creangă*), Constantin Rădulescu-Motru (*Ce înseamnă Eminescu pentru cultura românească*), V. V. Haneş (*Bucureşti în secolul al XIX–lea*), Marcu Beza (*Călători englezi despre români*), M.G. Băileanu (*Încercări asupra civilizaţiunei chinezeşti*). Printre poeţii publicaţi sau republicaţi în **O.** se numără D. Anghel şi St. O. Iosif (*Prolog*, *Mesagiul*, *În Cişmigiu* ș.a.), Al. Davila, Al. Vlahuţă, Florian I. Becescu, iar dintre prozatori pot fi amintiți I.L. Caragiale (*Sărbători mâhnite*), Mihail Sadoveanu (*Poveste de sărbători*), Victor Eftimiu (*Spovedania unui clovn*, *Portretul*), D. Anghel (*În pragul morţii*), Ion Agârbiceanu (*Bănuitorii*), Gala Galaction (*Bisericuţa din răzoare*), Maria Buţureanu (*Zări de lumină*, fragmente de roman). Teatrul este reprezentat printr-un fragment din drama în versuri *Sutaşul troian* de Al. Davila. Apar traduceri, în foileton sau individual, din Heinrich Heine (*Nopţi florentine*), Rudyard Kipling (*Săgeţile lui Cupidon*), Guy de Maupassant (*Un fiu*), A. P. Cehov (*O mireasă fără prejudecăţi*, tălmăcită de I. Botez), Al. Dumas-fiul (*Strigoiu Carpaţilor*, în versiunea lui D. Anghel şi St.O. Iosif), N.V. Gogol (*Portretul*, *Nasul*), Maxim Gorki (*Hanul şi fiul său*, reluată din „Noua revistă română”, *În stepă*), Gabriele D'Annunzio (*Lada*), Henryk Sienkiewicz (*Hania*), Gérard de Nerval (*Aurelia*, *Emilia),* proză şi poezie de Charles Baudelaire (transpuse în româneşte de Al. T. Stamatiad), cugetările lui John Ruskin, scrisorile norvegianului Bjørnstjerne Bjørnson, poeme în proză de Oscar Wilde, I.S. Turgheniev, M.E. Saltîkov-Şcedrin, Marcel Prévost, Lev Tolstoi, Leonid Andreev. Se dau informaţii culturale de actualitate: o vizită la Caragiale la Berlin, aniversarea lui Schopenhauer, comemorarea lui Giordano Bruno, moartea lui Tolstoi, ridicarea unui bust lui Brunetière și altul lui Vasile Conta, mesajul de gratitudine al evreilor sefarzi cu ocazia dezvelirii statuii lui Kogălniceanu la Iaşi, descoperirea unui manuscris inedit de Goethe, apariţia în limba franceză a jurnalului lui Byron, comunicarea de la Academia Română a lui Duiliu Zamfirescu, cuvântarea lui Octavian Goga la serbările de la Blaj, din vara lui 1911. Se conturează profilurile unor personalităţi (Badea Cârţan, Porfirio Diaz), se oferă note de drum de la Veneţia (Rodion) sau din Scoţia (Octavian Goga). Arta plastică este urmărită de Rodion (expoziţia Iser), Th. Cornel (*Expoziţia Tinerimea Artistică*), Lazăr Cosma (*Salonul de primăvară al Tinerimii Artistice*) şi de Th. D. Speranţia. Mihail Sorbul face cronica teatrală. Se recenzează *Învierea* lui Tolstoi

și există un constant interes pentru literatura comparată şi universală: Rodion, *Heine şi Musset*, *Eminescu în limba franceză*, *Maupassant despre sine*, Ilie Bărbulescu face o prezentare a literaturii bulgare contemporane. Nu lipsesc ineditele: o scrisoare a lui C.A. Rosetti trimisă lui Mihail Kogălniceanu în 1858, corespondenţă a lui Vasile Alecsandri. Se republică materiale considerate a fi de interes pentru cauza naţională şi situaţia românilor care trăiau în afara fruntariilor României, luate din „Gazeta Transilvaniei" (Petru Span, *Cultura română*; o scrisoare a lui Mihail Kogălniceanu adresată lui Andrei Mureşanu), din „Noua revistă română" (Dem. I. Theodorescu, *Un luptător al culturii noi în Ardeal. Emil Isac*) sau din „Românul" de la Arad (o scrisoare a lui Caragiale despre românii ardeleni, despre care el crede că trebuie să rămână loiali monarhiei austro-ungare; informarea nesemnată *Vlaicu a zburat pe vânt*; G. Murgescu, *De la fraţii macedoneni*). C. Rădulescu-Motru polemizează cu Spiru Haret, iar D. Anghel cu Nicolae Iorga. Th. D. Speranţia şi Artur Gorovei încearcă să descifreze cauzele răscoalelor din 1907 şi consecinţele lor. Se urmăresc eforturile de coagulare a unei mişcări de emancipare a femeii în România care să lupte pentru dreptul la vot şi pentru necesitatea instruirii acestora. Alţi colaboratori: Eugenia de Reus Ianculescu, Octav Minar, Mircea Cosăcescu, Ioan Ţimiraş, Gh. Ghibănescu, Virgil Caraivan, B. Nemţeanu, Panait Macri. ***M.Md.***

ORDINEA, cotidian ce apare la Bucureşti între 11 decembrie 1928 şi 31 decembrie 1931, apoi, sub titlul „Ordinea nouă", între 12 februarie şi 13 noiembrie 1932 şi, revenind la titlul iniţial, dar cu subtitlul „Unicul ziar ilustrat de informaţii"/„Ziar ilustrat de informaţiuni", din 17 noiembrie 1932 până în 30 iunie 1944. Fondatorul şi primul său director este Mihail Burillianu, fost redactor la „Epoca", apoi, după Primul Război Mondial, la oficiosul liberal „Viitorul" şi la cel averescan „Îndreptarea". În textul ce deschide primul număr, *De ce apare „Ordinea"?*, se aminteşte ziarul cu acelaşi titlu, scos de conservatori în urmă cu două decenii, titlu care nu ar fi avut atunci vreun rost deosebit, neînglobând propriu-zis un program, cum se întâmplă la zece ani după război, „când siguranţa României întregite nu stă decât în ideea de ordine". Sensul acesteia este circumscris printr-un fel de anchetă în rândul oamenilor politici, cel dintâi interogat fiind N. Iorga. Deşi pare să-şi clameze independenţa, noul cotidian face opoziţie acerbă guvernanţilor, anume Partidului Naţional Ţărănesc, veștejind într-un mod acut pamfletar ceea ce se consideră derapaje sectarist-regionaliste, maltratare a adversarilor, delapidări, afaceri oneroase, mari scandaluri financiar-politice. Agresivitatea extremă a ziarului îl singularizează în presa epocii, aducându-i şi numeroase, repetate suspendări, precum cele din ianuarie–februarie 1931. Din echipa adunată în jurul lui Burillianu în primul an fac parte Alexandru Anestin (secretar de redacţie, autor de editoriale, cronici de spectacole, recenzii, medalioane ale „celor ce se duc" etc.), N. Constantinescu (Nicon), ce contribuie cu interviuri (unul acordat de André Maurois) şi cronici teatrale, I. Constantinescu şi G. M. Ivanov. Acesta din urmă este şi cel mai activ, comentând cu aplomb, dar şi competent evenimentele politice din lume şi din ţară, subiecte legate de ortodoxie (în spiritul textelor pe care le publica în revista „Gândirea") ori de teatru, muzică, literatură. Spaţii ample ocupă, de asemenea, numeroasele sale traduceri din scriitori ruşi clasici (Anton Cehov, N.V. Gogol, F.M. Dostoievski, Al. Kuprin) ori contemporani (Mihail Zoşcenko, Panteleimon Romanov, Valentin Kataev), din scriitori bulgari, cehi şi sârbi, dar şi din persanul Omar Khayyam, din Joseph de Maistre, Azorín ori din Alfredo Panzini şi Grazia Deledda. Ziarul îşi deschide coloanele şi unor colaboratori mai mult sau mai puţin ocazionali. Astfel, Mihail Steriade recenzează cărţi de Lucian Blaga, Ticu Arhip ş.a., iar de sărbători se dau texte de N. Vlădoianu (*Paştele cazon*), I. Minulescu (*Seară rurală*), Adrian Maniu (tableta *Teatru sfânt*). Se publică în foileton memoriile lui Vasile Th. Cancicov, intitulate *Războiul neamului* (*Mobilizarea, Bucureştii după mobilizare, Bucureştii sub ocupaţie*). Rar sunt prezenţi Nuşi Tulliu, I. Costin, pictorul C. Vlădescu, Alfred Moşoiu (cu o scrisoare deschisă despre situaţia din Societatea Autorilor Dramatici Români), Ion Foti (cu articole despre macedoromânii din Dobrogea), Soare Z. Soare (cu o anchetă în rândul actorilor), Dimitrie Antohi (cu un interviu luat lui Panait Istrati, semnat Dinu Aldea), C. Orăscu, V. Lohan (despre literatura engleză), Ştefan Bezdechi ş.a. În primăvara anului 1930 G.M. Ivanov părăseşte redacţia, lăsând locul lui Ion Foti, care, în afară de domeniul politicii externe, se ocupă de subiecte cultural–literare, mai ales sub pseudonimul Simeon Rufu. I. Constantinescu preia

cronica teatrală, din când în când recenzând şi cărţi de literatură (*Memoriile* lui E. Lovinescu). În „suplimentul literar şi artistic", scos de Paşti ori de Crăciun, apar Victor Eftimiu (*Suveranii* şi *artele, Învierea artelor*), Camil Petrescu (articolul *Autori bine născuţi* şi *plebei*, fragmentul de roman *Spre Verdea în 1917*), G.M. Zamfirescu, Radu Gyr (*Leagăn mic*), I. C. Vissarion (*Consfătuire*), George Dumitrescu (*Evlavie*), Al. Al. Leontescu, Cicerone Theodorescu (*Vitrine*), Andrei Tudor (*Basm*). Anton Scarpia prezintă mai multe mănăstiri, apoi alimentează „galeria oamenilor celebri" (din ţară şi de peste hotare, din toate domeniile). Un lung şi amănunţit documentar (*Măcelul de la Beiliş în 1918*) aduce A. Gociman. Sporadic mai semnează I. Pomescu-Gilly, D. Marmeliuc, D. Tomescu, Mihai Tican. Victor Ion Popa dă la lumină, în douăzeci de numere consecutive în iulie 1931, un studiu privitor la teatrele din provincie şi la problemele cu care se confruntă. Moartea prematură a lui Mihail Burillianu, la 10 septembrie 1931, bulversează existenţa ziarului. La 11 noiembrie 1931 pe frontispiciu apare ca director Mihail Dragomirescu, acesta iscălind, pe lângă editoriale politice sau articole privitoare la învăţământ (*Fără cărţi, Bacalaureatul, De-a buşile*), şi câteva comentarii la rubrica *Bibliografie critică.* Pe fondul crizei economice ajunse la apogeu, el nu izbuteşte să menţină în viaţă ziarul şi acesta îşi încetează apariţia la sfârşitul anului. Redactorii săi nu se vor resemna şi în februarie 1932 îl scot din nou. Director este Alexandru Anestin. În genere, contribuţia lui, ca şi aceea a colegilor săi Ion Foti şi I. Constantinescu rămâne în vechile registre tematice. Se aduc şi câteva inovaţii – „chestia zilei" (grafică satirică) de Ion Anestin, rubricile „Ieri, azi, mâine", „Sport, literatură şi artă" şi „Viaţa literară şi artistică" (pagina a doua), „Răsfoind ziarele". După opt luni ziarul cunoaşte o nouă transformare: conducerea e preluată de Virgil Kerciu, postul de „subdirector" revenindu-i lui Alexandru Anestin. Mai târziu, tatăl directorului, profesorul Gheorghe Kerciu, devine director administrativ şi se adaugă un al doilea „subdirector" – inginerul I. Scutaru. Revenind la vechiul titlu, ziarul îşi schimbă totuşi profilul, devenind acum unul „ilustrat de informaţiuni". Iniţial porneşte ca o publicaţie nouă, dar patru luni mai târziu marchează „împlinirea unui an de activitate". În februarie 1935, când se sărbătoreşte intrarea în al patrulea an de activitate, în numerotare se ţine seamă şi de cele 222 de numere apărute cu titlul „Ordinea nouă". Propunându-şi „să stimuleze energiile şi să încurajeze iniţiativa cinstită" şi, în acelaşi timp, să „nu tolereze învrăjbirea claselor sociale pe armonia cărora se bazează progresul", **O.** dispune de la început de forţe considerabile: în afară de directori şi subdirectori, la ziar lucrează Victor Ion Popa şi Lucrezzia Karnabatt (Karr) ca „redactori literari, I. Peltz ca redactor politic, numeroşi reporteri, între care D.I. Atanasiu (reporter parlamentar) ori I. Viţianu (reporter special la Paris), doi secretari de redacţie (Benone Negreţu şi Joseph de Saxa) ş.a. Acestora, nu peste mult timp, li se alătură Al. Popovici (reporter, ce semnează, probabil, şi Trepăduş) şi Mircea Ştefănescu (cronicar teatral). Către sfârşitul anului 1933 o parte din redactorii iniţiali părăseşte ziarul, acesta alocând un spaţiu tot mai mare ilustraţiilor fotografice. Cronicile pe teme culturale (datorate lui Alexandru Anestin, Mircea Ştefănescu, I. Constantinescu) sunt totuşi substanţiale, mai ales când cotidianul e scos în şase şi în opt pagini. Pentru câştigarea cititorilor se introduc banda desenată şi foiletonul poliţist (*Crime celebre*) şi se dau incitante însemnări de călătorie, precum, în 1935, *Hoinărind prin* ţările *calde* de Virgil Kerciu sau *O vizită în Rusia sovietică* de un enigmatic R. Tourly. Se publică şi reportaje în genul ilustrat de Geo Bogza ori F. Brunea-Fox: Al. Popovici se ocupă de „cafenelele bucureştene" („a cincea putere în stat") şi de lumea şi întâmplările de pe traseul „de la tribunal la Văcăreşti", iar I. Marius-Mircu de „viaţa de lipsuri şi mizerii a Capitalei". Sunt iniţiate şi „numere speciale", în 20 sau chiar 40 de pagini, precum cele închinate Franţei (la 11 mai 1935) şi Belgiei (la 24 decembrie 1936) ori lui Carol II (la cinci ani de la încoronare). Mai semnează C. Nicolau-Stroeşti, C. Nani (care preia în 1936 secretariatul de redacţie), Gh. Dragomirescu (un glosar la *Luceafărul* lui M. Eminescu), Zoe Gârbea-Tomellini (scrisori din Italia), Ştefan Marinescu. În toamna anului 1939 în redacţie intră şi Const. Cristobald, Manole Rădulescu, I. Cireşeanu, Eugenia N. Petrescu (cu un „carnet feminin"), N.T. Leontescu (biografii de celebrităţi). În paginile intitulate „Mozaic cotidian" şi „În zigzag", pe lângă cronicile vechilor redactori se dau şi pagini de proză, traduceri şi originale. Acestea din urmă sunt semnate de D. I. Atanasiu (fragment de roman), Ludovic Dauş (dintr-un volum aflat sub tipar), Sergiu Dumitrescu, F.M. Petre, Const. Cristobald, N. Scarlat, Victor Negoescu, Const. Galitza,

R.E. Morel, Al. Iacobescu ş.a. Înfrângerea Franţei, urmată de dramaticele evenimente din iunie–august 1940, dar şi moartea lui Virgil Kerciu într-un accident de avion pun sub semnul întrebării existenţa ziarului. Acesta supravieţuieşte sub conducerea lui Gheorghe Kerciu şi cu osârdia ziariştilor Alexandru Anestin (autor, în afară de articole de politică externă, a numeroase şi substanţiale cronici literare şi muzicale), D.I. Atanasiu (reportaje, însemnări diverse, medalioane), Dinu Dumbravă (reportaje), Mircea Ştefănescu (cronici teatrale) şi Lucrezzia Karnabatt, revenită aici în 1942. Ca reporter e promovat şi Eugen Frunză (anterior fusese corector). Fără să poată concura marile cotidiene ale vremii, **O.** face totuşi figură onorabilă, menţinându-se până la sfârşitul lunii iunie 1944. E posibil să fi apărut până în ajunul intrării trupelor sovietice în Capitală, fără ca numerele să se fi păstrat în colecţiile marilor biblioteci. Nu se ştie dacă s-au făcut încercări de a-l scoate şi după 23 august 1944; oricum, nu ar fi avut sorţi de izbândă în condiţiile în care, în 1945, „subdirectorul" său, Alexandru Anestin, este suspendat din presă pe o perioadă de cinci ani „pentru atitudinea antisovietică". ***V.D.***

ORENDI-HOMMENAU, Viktor (13.VI.1870, Dumbrăveni, j. Bistrița-Năsăud – 24.II.1954, București), publicist, traducător. Este fiul Jeanettei Farkas, care provenea din familia von Hommenau, și al profesorului de pian Wilhelm Orendi. Crescut la Târgu Mureș de un unchi, a absolvit un colegiu pedagogic pregătindu-se în particular, ceea ce l-a calificat pentru profesia de învățător. În 1894 fondează „foaia social-beletristică" „Das kleine Universum", apoi conduce un an (1895–1896) săptămânalul „Szász Réener Wochenblatt" și se afirmă ca publicist independent. Stabilindu-se la Timișoara în 1901, se va pronunța împotriva naționalismului maghiar în paginile ziarului „Deutsches Tagblatt für Ungarn" (1902), atitudine afirmată și în „Deutsch–ungarischer Volksfreund", pe care îl redactează între 1903 și 1907, precum și în revista „Von der Heide", pe care o conduce în două etape (1909–1919, 1922–1927), apoi, sporadic, o coordonează și la București (1937), unde locuiește din 1934. Este singura publicație a germanilor bănățeni unde sunt promovați autori ca Josef Gabriel, Otto Alscher, Nikolaus Schmidt, Franz Xaver Kappus, Adam Müller-Guttenbrunn ș.a. După 1922 revista va publica și literatură română: cântece populare, versuri de M. Eminescu, Octavian Goga, Ion Minulescu, Victor Eftimiu ș.a., traduse frecvent chiar de **M.**, el însuși poet, cum atestă și primul său volum, *Blätter und Blüten* (1896), amplificat în ediția a doua (1902), sau selecția *Aus Licht und Lied* (1922). S-a pronunțat pentru înființarea unei societăți culturale a germanilor bănățeni, a fost, de asemenea, inițiatorul Uniunii Culturale Germane Șvăbești (1919) și a funcționat ca inspector pentru școlile din regiune (numit în 1922), colaborând și cu oameni de cultură aparținând altor minorități din Banat. A fost însă mai cu seamă un bun mijlocitor al relațiior culturale româno–germane, ceea ce i-a atras cognomenul Orendi-Romenau. În 1928 prezenta un proiect intitulat *Literatur und Volkskunst der Rumänen*, pe care însă nu a reușit să-l finalizeze. Ca traducător, își adună în 1932 versiunile în germană într-o ediție de opere alese din poeziile lui M. Eminescu. Sunt transpuneri „lipsite de pretenții", „fără rafinamentul artistic" eminescian (Horst Fassel), destinate în primul rând să facă accesibilă cunoașterea poetului român.

SCRIERI: *Literatur und Volkskunst der Rumänen*, Timișoara, 1928. **Traduceri:** M. Eminescu, *Ausgewählte Gedichte in deutsche Übersetzung*, Timișoara, 1932, *Müde Vöglein*, București, 1954.

Repere bibliografice: Sever Bocu, *Sărbătoarea publicistului german Viktor Orendi-Hommenau*, VS, 1930, 27 octombrie; Adolf Heltmann, *Viktor Orendi-Hommenau. Übersetzung von Gedichen Eminescus*, „Klingsor", 1932, 8; *Marksteine. Literaturschaffende des Banats*, îngr. Heinz Stănescu, București, 1974, *113–143*; *„Von der Heide"*, îngr. Walter Engel, București, 1978, *passim*; Walter Engel, *Deutsche Literatur im Banat (1840–1939)*, Heidelberg, 1982, *111–139*; Horst Fassel, *Viktor Orendi-Hommenau*, în *Dicț. Banat, 561–566.* ***N.Bc.***

ORESTE (pseudonim al lui Oreste Georgescu; 25.X.1891, Zimnicea – 6.I.1918, Bucureşti), poet. Este fiul Elenei (n. Costovici), femeie cultă, care cunoştea foarte bine germana şi franceza şi era o meritorie pianistă, şi al lui Ghica Georgescu, intendent la Spitalul de Copii din Bucureşti. În Capitală **O.** absolvă în 1902 Şcoala Primară „Gh. Şincai", apoi urmează patru clase la Gimnaziul „D. Cantemir", pentru ca în 1910 să termine cursurile Liceului „Sf. Sava", secţia clasică. S-a înscris la Facultatea de Drept, dar nu a terminat-o. A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români (din 1911), pentru volumele sale acordându-i-se un premiu în 1912. În 1914 devine redactor-şef la săptămânalul liberal „Tribuna

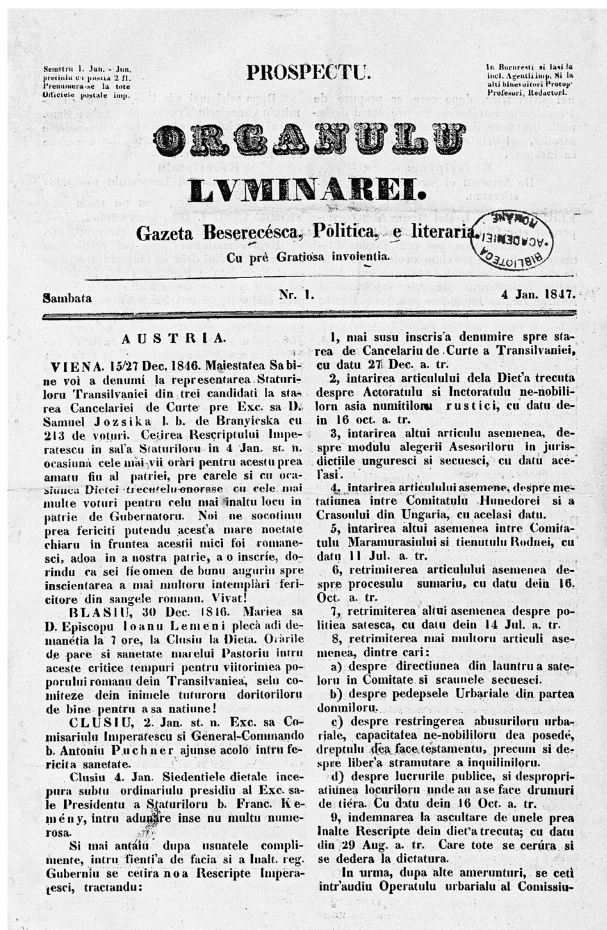
Oltului". A frecventat atât cenaclul lui Al. Macedonski, cât şi pe cel al lui Ovid Densusianu. Debutează în adolescenţă (probabil în 1907), colaborând apoi cu poezii, articole şi traduceri la numeroase periodice: „Floarea darurilor", „Convorbiri critice", „Frăţia românească", „Sămănătorul", „Neamul românesc", „Voinţa naţională", „Noi pagini literare", „Minerva literară ilustrată", „Ramuri", „Revista copiilor şi tinerimii", „Neamul românesc literar", „Vieaţa nouă", „Solia", „Lumina literară", „Arta", „Rampa", „Flacăra", „Căminul nostru", „Scena", „Viitorul" ş.a. În 1909 publică primul volum de versuri, *În umbra iubirii*, urmat de *Poezii* (1911), *Himera* (1914), *Cireşul înflorit* (1916). A murit de tuberculoză în Bucureștiul ocupat de Puterile Centrale.

În poezia lui **O.** se identifică tatonările specifice unui moment de trecere de la tradiţionalism la un aşa-zis modernism ponderat, rezonanţe eminesciene, macedonskiene şi vag bacoviene întâlnindu-se într-o producție abundentă, specifică vârstei adolescentine, dar cu mari inegalităţi valorice. Astfel, în prima carte apar felurite motive literare: ţara cu palmieri şi trandafiri, cu gazele şi flori de lotus, cum e imaginată ţara poeziei, ori încăperea în care îngeri şi serafimi din paradis dănţuie în sunetele clapelor clavirului sau lacul cu zâne, care trezeşte reveria îndrăgostitului, cât şi peisajul ruinelor unei cetăţi de odinioară, prin care vântul plânge, căci apasă „vremuri grele de urgie". Ecouri eminesciene vibrează în mai multe poeme: „Gândind în anii ce-or să vină/Acum când pleci să nu mai vii,/ Mi-asamăn viaţa cu-o pădure/ În urma unei vijelii" (*Ruinele sufletului*). **O.** a încercat să abordeze şi teatrul, publicând în periodice textele *Bal mascat* şi *Moise* (scrise în colaborare cu N. N. Hârjeu) şi poemul într-un act *Zile de purpură*, în colaborare cu Ion I. Pavelescu, editat în volum probabil în 1916. Totodată a realizat traduceri, în mare parte risipite în revistele vremii, ambiţionând să tălmăcească în româneşte fragmente din operele unor clasici ai literaturii universale: Ovidiu, Ronsard, Goethe, Schiller, Byron, Lamartine, Heine, Baudelaire, Edmond Rostand ş.a. În volum a publicat, în 1912, doar versiunea la *Hermann şi Dorothea* de Goethe.

SCRIERI: *În umbra iubirii*, Bucureşti, 1909; *Poezii*, Bucureşti, 1911; *Himera*, Bucureşti, 1914; *Cireşul înflorit*, Bucureşti, 1916; *Zile de purpură* (în colaborare cu Ion I. Pavelescu), Bucureşti, [1916]. **Traduceri:** Goethe, *Hermann şi Dorothea*, Bucureşti, 1912.

Repere bibliografice: Chendi, *Schiţe*, *101–105*; Ion Scurtu, *Talent şi modestie – un poet rar: d. Oreste*, „Seara", 1911, 512; G. Bogdan-Duică, *„Poezii"*, „Românul", 1912, 88; A. Naum, *„Poezii"*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXIV, 1911–1912; Mihail Săulescu, *„Cireşul înflorit"*, RP, 1916, 209; Dragoş Protopopescu, *„Cireşul înflorit"*, „Naţionalul", 1916, 149; Al. T. Stamatiad, *Poetul Oreste*, „România", 1918, 319; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *517–518*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *225–227*; George I. Stratulat, *Morminte părăsite şi cărţi uitate*, RP, 1928, 3103; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *228*; Virgil Treboniu, *Poezia lui Oreste*, „Raza literară", 1938, 47; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *578–579*, *Ist. lit.* (1982), *652–653*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *353–355*; Micu, *Început*, *489–490*; Leon Baconsky, *Oreste*, ST, 1971, 11; Zaciu, *Departe*, *14–16*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *544–545*; Cristea, *Teleorman*, *201–202*. ***O.I.***

ORGANUL LUMINĂREI, săptămânal politic şi literar apărut la Blaj între 4 ianuarie 1847 şi 28 aprilie 1848; de la 12 mai până la 29 septembrie 1848 este editat cu titlul „Organul națiunale". Scopul pentru care Timotei Cipariu, prim-redactor, şi redactorii I. I. Mani şi Aron Pumnul au editat gazeta era de a contribui la „luminarea" culturală şi politică a românilor din Transilvania, fără a fi uitate Principatele. **O.l.** se adresează în primul rând intelectualităţii transilvănene. Timotei Cipariu dezbate chestiuni de filologie, care interesau un număr mic de cititori. Apar articole despre cele mai vechi cărţi tipărite în limba română, glosare cu denumirile plantelor din Transilvania, discuţii în jurul folosirii alfabetului latin şi fragmente din ciclul de studii intitulat *Principia de limbă şi de scriptură.* Redactorii şi alţi colaboratori (Th. Aaron, G. Pop, Al. Gavra) publică articole, documente şi informaţii istorice, diverse încercări de prezentare, la un nivel accesibil, a unor probleme de filosofie, educaţie, geografie, ştiinţele naturii, precum şi modeste încercări de prelucrare a unor poezii populare. **O.l.** este prima gazetă transilvăneană care, prin scrisul lui Cipariu, pune în discuţie, folosind o bogată argumentaţie filologică şi istorică, chestiunea limbii române literare, susţinând direcţia latinistă şi etimologistă. În acelaşi scop adoptase şi tipărirea cu litere latine a tuturor materialelor. Cipariu a încredinţat **O.l.** şi încercările sale de versificaţie, pe cele ale lui I. I. Mani (*Deprinderile muselor*, *La recruți*, imitație după un „cântec poporan"), P. Kerekes (*Către români*) şi ale altor autori transilvăneni. Aproape toate aceste producţii poetice, modeste ca valoare, au ca punct de plecare realitatea socială a epocii. Gazeta a cunoscut o

Semstru 1. Jan. - Jun. pretiulu cu postia 2 fl. Prenumera-se la tote Officiele postale imp.

PROSPECTU.

In Bucuresti si Iasi la incl. Agentii imp. Si la alti binevoitori Protop. Profesori, Redactori.

ORGANULU

LVMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Pòlitica, e literaria.

Cu prè Gratiosa invoientia.

Sambata | Nr. 1. | 4 Jan. 1847.

AUSTRIA.

VIENA. 15/27 Dec. 1846. Maiestatea Sa bine voì a denumí la representarea Staturiloru Transilvaniei din trei candidati la starea Cancelariei de Curte pre Exc. sa D. Samuel Jozsika l. b. de Branyicska cu 213 de voturi. Cetirea Rescriptului Imperatescu in sal'a Staturiloru in 4 Jan. st. n. ocasiunà cele mai vii oràri pentru acestu prea amatu fiu al patriei, pre carele si cu ocasiunea Dietei trecutelu onorase cu cele mai multe voturi pentru celu mai inaltu locu in patrie de Gubernatoru. Noi ne socotimu prea fericiti putendu acest'a mare noetate chiaru in fruntea acestii mici foi romanesci, adoa in a nostra patrie, a o inscríe, dorindu ca sei fíe omen de bunu auguriu spre inscientarea a mai multoru intemplàri fericitore din sangele romanu. Vivat!

BLASIU, 30 Dec. 1816. Mariea sa D. Episcopu Ioanu Lemeni plecà adi demanétia la 7 ore, la Clusiu la Dieta. Oràrile de pace si sanetate marelui Pastoriu intru aceste critice tempuri pentru viitorimea poporului romanu dein Transilvaniea, selu comiteze dein inimele tuturoru doritoriloru de bine pentru a sa natiune!

CLUSIU, 2. Jan. st. n. Exc. sa Comisariulu Imperatescu si General-Commando b. Antoniu Puchner ajunse acolo intru fericita sanetate.

Clusiu 4. Jan. Siedentiele dietale incepura subtu ordinariulu presidiu al Exc. sale Presidentu a Staturiloru b. Franc. Kemény, intru adunare inse nu multu numerosa.

Si mai antaiu dupa usuatele complimente, intru fienti'a de facia si a Inalt. reg. Guberniu se cetira noa Rescripte Imperatesci, tractandu:

1, mai susu inscris'a denumire spre starea de Cancelariu de Curte a Transilvaniei, cu datu 27 Dec. a. tr.

2, intarirea articulului dela Diet'a trecuta despre Actoratulu si Inctoratulu ne-nobililorn asia numitiloru rustici, cu datu dein 16 oct. a. tr.

3, intarirea altui articulu asemenea, despre modulu alegerii Asesoriloru in jurisdictiile unguresci si secuesci, cu datu acel'asi.

4, intarirea articulului asemene, despre metatiunea intre Comitatulu Hunedorei si a Crasoului din Ungaria, cu acelasi datu.

5, intarirea altui asemenea intre Comitatulu Maramurasiului si tienutulu Rodnei, cu datu 11 Jul. a. tr.

6, retrimiterea articulului asemenea despre procesulu sumariu, cu datu dein 16. Oct. a. tr.

7, retrimiterea altui asemenea despre politiea satesca, cu datu dein 14 Jul. a. tr.

8, retrimiterea mai multoru articuli asemenea, dintre cari:

a) despre directiunea din launtru a sateloru in Comitate si scaunele secuesci.

b) despre pedepsele Urbariale din partea domniloru.

c) despre restringerea abusuriloru urbariale, capacitatea ne-nobililoru dea posedé, dreptulu dea face testamentu, precum si despre liber'a stramutare a inquiliniloru.

d) despre lucrurile publice, si despropriatiunea locuriloru unde au a se face drumuri de tiéra. Cu datu dein 16 Oct. a. tr.

9, indemnarea la ascultare de unele prea Inalte Rescripte dein diet'a trecuta; cu datu din 29 Aug. a. tr. Care tote se cerúra si se dedera la dictatura.

In urma, dupa alte amerunturi, se cetì intr'audiu Operatulu urbarialu al Comissiu-

bună difuzare prin abonamente şi avea un număr important de cititori în Ţara Românească şi în Moldova. Printre abonaţi figurau Cezar Bolliac, Teodor Codrescu, George Baronzi, Ion Ghica, Florian Aaron, G. Sion, Iancu Văcărescu, Petrache Poenaru, Costache Negruzzi, precum şi redacţiile gazetelor „Albina românească" şi „Curierul românesc". ***R.Z.***

ORIENTĂRI, revistă apărută la Bucureşti în 1930 (un singur număr), cu subtitlul „Literare – sociale – politice", sub îngrijirea lui G.M. Vlădescu. Un scurt articol inaugural dă la iveală, pe un ton polemic, tendinţa antimodernistă a publicaţiei, care s-ar vrea un „gest de împotrivire" la haosul contemporan, o încercare de a risipi „fumul atâtor mirodenii cosmopolite arse la picioarele mediocrităţilor", care împreună cu „încrucişarea multicoloră a atâtor reflectoare, trâmbiţarea atâtor genii improvizate şi prăbuşirea atâtor zei adevăraţi împrumută societăţii româneşti o înfăţişare trivială, caracteristică doar balurilor mascate". Gata să-şi asume riscul de a fi considerată reacţionară, **O.** nu a apucat decât să-şi anunţe orientarea şi să publice câteva texte meritorii. În articolul *Setea de autoritate*, Octavian Goga descrie criza socială şi morală a epocii, iar într-altul Simion Mehedinţi analizează însuşirile omului de stat și face un portret al adevăratului conducător. La „Caleidoscop", ascuns sub pseudonimul Odo Basca, G.M. Vlădescu lansează un atac la adresa lui Liviu Rebreanu, acuzându-l de duplicitate, trădare şi chiar de furt. Unicul număr apărut mai cuprinde versuri de George Lesnea şi I. Pajură (Ion N. Popescu), o schiță de G.M. Vlădescu (*Vedenia de aur*), un eseu pe teme de estetică generală al lui Mihail Cruceanu (*Este eternă opera de artă ?*), cronici literare de Al. Al. Leontescu, Paul I. Papadopol şi I. Naum, o traducere din opera prozatorului grec Gregorios Xenopulos (*Cântece-ntrerupte*). ***I.M.***

ORIENTĂRI, revistă apărută la Moineşti, lunar, între februarie 1932 şi martie 1938, sub egida asociaţiei culturale omonime. Director: Const. R. Crişan; redactori: I.I. Alexandrescu, B. Jordan, Octav Sargeţiu. Iniţial, programul enunţat de directorul publicaţiei se menţine între limitele unui tradiţionalism estetic tolerant: „Suntem tradiţionalişti, nu însă miopi şi obtuzi faţă de frumos, oricum ni s-ar înfăţişa ca atare". Treptat, criteriile estetice sunt tot mai neglijate în favoarea ideologicului. Orientarea se radicalizează mai ales prin articolele cu subiecte politice, glisând între cele două extreme, dreapta şi stânga, şi reconstituind şi la scară redusă imaginea unei societăţi scindate. Colaborează cu versuri Const. R. Crişan (sub pseudonimul Radu Nour), Arthur Strobel, Mircea Streinul, E. Ar. Zaharia, Emil Maur, Octav Sargeţiu ş.a. Proză semnează B. Jordan, Ştefan Alexiu. Publică teatru Const. R. Crişan şi V. Dobrescu. Majoritatea cronicilor literare şi a analizelor politice aparţin lui V. Spiridonică şi lui Const. R. Crişan (sub pseudonimul Paul Popescu). Publicaţia, adresată în special cadrelor didactice, nu depăşeşte – prin ton şi problematică – un anume provincialism, preferinţa pentru specificul preocupărilor de breaslă imprimând o îngustare a perspectivei. ***N.S.***

ORIENT–OCCIDENT. Au trecut aproape două secole de când Johann Wolfgang von Goethe scria vestitul său *West-östlicher Divan*, unde cântarea

iubirii se hrănea din poezia lui Hafiz și din întreaga lirică arabă, încununând aievea interesul apusenilor pentru un Orient fabulos, început cumva cu traducerea celor *O mie și una de nopți* de către Galland, continuat cu veacul Luminilor prin Montesquieu și Mozart, prin Schlegel și Tieck, prin Novalis și Herder, precedând evadările în exotic ale romantismului, de la Hugo și Hölderlin la Gérard de Nerval și Lamartine. Orientul și Occidentul dăruiesc lucruri prețioase, civilizația europeană neputându-se lipsi de fundamentalul aport răsăritean. Aflată la răscrucea **Or.–Oc.**, aparținând unei latinități orientale care este o insulă într-un univers slav și fino-ugric, aparținând de asemenea singurei ortodoxii latine și singurei latinități ortodoxe din lume, cultura românilor a înregistrat o reflecție permanentă asupra identificării sale cu una sau cu alta din cele două mari spații de civilizație continentală. G. Călinescu remarca în 1941, în capitolul final din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, capitol dedicat specificului național: „Noi am luat întocmai clasificația occidental–oriental în alb-negru și zicem despre un bărbat de ispravă că e un om «occidental», despre o carte bună că e o operă «occidentală»”. Așadar, în aceste cuvinte poate fi descifrată o constantă a culturii noastre: cărturari aparținând unui Orient european istoric, mai exact spus unui sud-est cu moșteniri bizantine și otomane grefate pe un fond latin ancestral, își mărturisesc dorința de a descoperi, de a întrezări Apusul. Vasile Pârvan, magistrul lui Călinescu, a fost cel care, în anii '20 și '30 ai veacului trecut, afirma apăsat orientarea occidentală a protoistoriei noastre. Acolo unde, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea, A.D. Xenopol putuse să considere că „în cucerirea lui Traian stă zămislirea naționalității noastre”, autorul *Geticei* și al *Daciei* sugera atracția treptată a lumii carpato-danubiene spre Apus încă din prima epocă a fierului, socotind că romanitatea nu făcea decât să continue acest fenomen: „Începută în secolul IV î.e.n. prin celți, intensificată din secolul II î.e.n. chiar de romani, occidentalizarea geților din Carpați nu putea duce decât la un singur rezultat: în momentul când romanii luau definitiv la Dunăre rolul civilizator al celților, supunându-i și pe aceștia, din Galia până la gurile Dunării, formelor de viață romane, Dacia era perfect pregătită să devie și ea română”. Dacia romană, „această prelungire a Italiei către Orient”, îi apărea lui Pârvan continuatoarea directă a

Biserica Domnească din Curtea de Argeș

spațiului geto-dacic în ceea ce privește orientarea culturală occidentală: „Romanismul actual, păstrat mai bine tocmai în Dacia lui Decebal și tocmai în frontierele ei, n-ar putea să fie de origine balcanică pentru bunul motiv că Balcanii nu au fost romanizați”. Iar Nicolae Iorga, pe aceeași linie de gândire cu Pârvan, va scrie că în privința civilizației getice „Apusul adânc străbătut de romanismul panonian, iliric, moesic i-a dat forma latină.” Dacă orientarea apuseană a protoistoriei noastre era astfel postulată, descoperirile din biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, necropolă a Basarabilor munteni de secol XIV, au adus revelația existenței, într-un mediu marcat de Bizanț, a unui orizont apusean aparținând goticului, mărturisit de sculpturi funerare și de bijuterii, iar cercetările de la biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, necropolă a Bogdăneștilor moldoveni, indicau corecțiile liturgice orientale la o bazilică gotică; totul într-o epocă în care existau personaje princiare catolice în dinastiile ortodoxe din Țara Românească (doamna Clara, prezentă și ca „eroină” a piesei lui Al. Davila) și din Moldova (Lațcu voievod), dar și epocă pentru care Nicolae Iorga făcea credibilă ipoteza unor legături aulice în lumea migratorilor asiatici cumani. Istorici români ai secolului al XX-lea au privit constant către parteneriatul medieval occidental, fie el cu caracter negușătoresc prin genovezi, fie confesional prin misionarismul catolic, fie politic prin legăturile de vasalitate cu Ungaria angevină și cu Polonia

Iagellonilor; aceasta, după ce primii istorici moderni, cei ai veacului al XVIII-lea – Dimitrie Cantemir sau istoricii Școlii Ardelene – se opriseră asupra episodului (evident inventat, cu punctul de plecare la cronicari) al „slovelor lătinești” abandonate, pasămite, sub Alexandru cel Bun, în favoarea celor slavone. Bunăoară, Petru Maior afirma că voievodul moldav a fost înșelat de clerul ortodox balcanic, după ce învinsul de la Stănilești tratase chestiunea în capitolul intitulat *De litteris moldavorum* din *Descriptio Moldaviae.* La sfârșitul Evului Mediu și în prima epocă modernă orientările aulice către Apusul catolic nu sunt puține și pot fi deslușite în arhitectura moldavă, cu atâtea sugestii de pietrărie gotică în mănăstiri pravoslavnice sau în curți princiare cu aură paleologă; nu întâmplător același N. Iorga socotea epoca lui Ștefan cel Mare „un nou Bizanț cu influențe gotice”. În același sens pot fi interpretate contactele italo–franceze ale aventurierului Despot Vodă, ale Mihneștilor coborâtori din Țepeș sau ale lui Petru Cercel. Odată cu veacul al XVII-lea, cel al unui baroc ortodox postbizantin, poate fi întâlnită, sub Vasile Lupu, modenatura de Renaștere italo–polonă a bisericii mănăstirii ieșene Golia, tot acum fiind timpul educației nobiliare leșești a cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin. Cel dintâi – spune și Călinescu – „intelectual, vorbind […] e un om cu învățătură de izvor occidental, iar prin școlile iezuite era atins de atmosfera Contrareformei ce predica atotputernicia unei „Roma triumphans”, celebra sa sintagmă „de la Râm ne tragem” făcând parte din repertoriul ideilor catolice de după Conciliul de la Trento. Rămânând un bine-credincios oriental, ortodoxia îl face pe Grigore Ureche să judece cumpănit un moment crucial al întâlnirilor confesionale **Or.–Oc.**, anume „săborul” de la „Florențiia” din anii '30 ai veacului al XV-lea: „atâta oțărătură stătu într-amândoao bisericile, de nu să pot vedea cu dragoste, ci una pă alta hulește și defaimă și una pre alta vrea să pogoare și să o calce. Răsăritul iaste începător, Apusul va să se înalțe și așa una altiia nu va să dea cale, cum răsăritul cu apusul n-ar fi fostu logodna lui Hristos”. Un punct de vedere ecumenic, pe care nu puțini cărturari români din vechime l-au împărtășit. Pe urma sa, „polonizantul” Miron Costin, cel cu fraza de topică latină, cum semnala Călinescu, era elev al iezuiților din colegiul de la Bar. El va nota lapidar în *De neamul moldovenilor* că poporul său e „român, deci râmlean de la Roma”, ceea ce știa când spunea „suntem adevărați romani și aleși romani în credință și în bărbăție” și occidentalofilul stolnic Constantin Cantacuzino, cărturar cu studii la Padova, unchi, sfătuitor și apoi năpăstuitor al nepotului său încoronat, Constantin Brâncoveanu; al „prințului aurului”, cel ce ctitorea la Mogoșoaia primul palat din arhitectura noastră veche, cu loggia de inspirație venețiană, comparabilă cu patrimoniul rezidențial european al clasicismului și barocului, găsit la Potsdam și la Caserta sau la Peterhof. Epoca brâncovenească deschidea secolul al XVIII-lea printr-un stil valah ce sintetiza tradiția locală cu ecouri ale stilului otoman „lalé” și cu elemente ale barocului apusean, dar era contemporană și cu momentul Dimitrie Cantemir, o autentică sinteză culturală **Or.–Oc.** „Este, în timpul lui, primul european din Răsărit” scria , cu o ușoară exagerare, Constantin Noica despre acest prinț care și-a petrecut mai bine de două decenii de viață într-un Stambul tot mai deschis către Apus și care a dedicat un op celebru – *Incrementa atque decrementa Aulae Othomanicae* – decăderii inexorabile a imperiului sultanilor; op cunoscut prin traducerile succesive, între 1734 și 1745, ale lui Tindal, Jonquières și Schmidt, într-un Orient tot mai fermecat de Occident, unde Bossuet vorbea despre „înțeleptul egiptean”, iar iezuitul Kircher despre „Oedipus aegyptiacus”. Devenit membru al Academiei de la Berlin ca învățatul cel mai prestigios al Rusiei lui Petru cel Mare, Dimitrie Cantemir – care aparține și unui Apus în care nu a călcat niciodată – se alinia, prin a sa *Descriptio Moldaviae,* acelui impuls cărturăresc al barocului occidental întru cunoașterea Orientului mai apropiat sau mai îndepărtat. Urmași spirituali ai lui Cantemir, dar cunoscători direcți ai Apusului catolic, reprezentanții uniți ai Școlii Ardelene – Samuel Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai – și-au afirmat limpede dubla apartenență la romănitate și la Occident, chiar dacă, spre a-l cita iarăși pe G. Călinescu, „artele, literatura Italiei n-au ispitit din păcate pe acești austeri teologi”. Și pentru a continua ceea ce enunță Călinescu, trebuie amintit că, scriind despre sfârșitul de veac XVIII și începutul de secol XIX, el pune epoca sub semnul „descoperirii Occidentului cultural”, cu o precizare esențială: „nu era de ajuns ca puțini să meargă în Apus, ci ca acest Apus să descindă aici”. Epoca fanariotă, reabilitată de N. Iorga într-o conferință memorabilă intitulată *Cultura română supt fanarioți* și ținută la Ateneul

Român în februarie 1898 (an în care, la Paris, Pompiliu Eliade își publica cercetarea asupra influenței franceze în Principate), ca și urmașa sa, epoca Regulamentului Organic, aduceau în spațiul românesc acest Apus: erau emigranți francezi, unii deveniți preceptori și secretari domnești, consuli și militari străini, în timp ce contemporanii lor români scriau, deopotrivă, despre Orientul turcesc, precum Ienăchiță Văcărescu cu *Istoria prea puternicilor împărați otomani*, redactată în exil la Nicopole și în Rodos, în ultimii ani ai veacului al XVIII-lea, dar și despre Occidentul pe care, de pildă, îl descoperea cu candoare Dinicu Golescu în *Însemnare a călătoriii mele...* din 1826. După deceniile „bonjouriștilor" de la 1848, esențiale pentru deschiderea spre Occident, modernizarea progresivă a României, odată cu „Unirea cea mică" a lui Al. I. Cuza și cu independența dobândită sub principele Carol I, a făcut – cel puțin la nivelul mentalului elitelor – ca echilibrul binomului **Or.–Oc.** să se rupă semnificativ în favoarea celui din urmă la nivelul instituțiilor, al instrucțiunii, al urbanismului. Este vremea nașterii „micului Paris" bucureștean, a industriei și, într-un mod remarcabil, de orientare a culturii spre Occident. Ceea ce este nou într-o dispută politică, și nu numai, a conservatorilor Junimii ieșene cu liberalii bucureșteni ai lui I. C. Brătianu, ai lui Eugeniu Carada și ai lui C. A. Rosetti este încercarea ideologică de a lega Moldova de Occident și Muntenia de Balcanii aplecați spre Orient: „... suflarea cuceritoare a Miezeinopții" [...] e mai tare spre Moldova", nota M. Eminescu în „Timpul", veștejind „rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvanoglu și Ypsilant și resturile numeroase ale cavalerilor de industrie din Fanar". Deosebirile dintre o Moldovă descrisă de călători ca „Burgundia Orientului", unde se citeau scrierile lui Rousseau și cele ale lui Kant, unde se puneau pisanii cu stihuri pravoslavnice însoțite de versuri franțuzești, și o Muntenie pe unde trecea Anton Pann, unde Dimitrie Bolintineanu avea să scrie *Florile Bosforului* și unde „balcanismele" marcau pe Mateiu I. Caragiale, al cărui Pantazi din *Craii de Curtea-Veche* era o „stranie amestecătură de Orient și Occident" (cum îl definea Călinescu), justificau, la 1909, teza lui G. Ibrăileanu din *Spiritul critic în cultura românească*. Criticul, inițiator al „Vieții românești", credea, cu un radicalism greu de acceptat, că istoria culturii române, din secolul al XVI-lea începând, „nu e decât istoria introducerii culturii apusene în țările române și a asimilării ei de către români – cu mici împiedicări în epoca fanariotismului și a rusismului"; era, oricum, o nuanță față de opinia tranșantă de la 1868 a lui Titu Maiorescu, potrivit căreia cultura română fusese „cufundată până la începutul secolului XIX în barbaria orientală". Perspectiva junimistă și chiar poporanistă asupra rolului salutar al Occidentului în cultura română avea să fie continuată, la alt nivel și cu altă deschidere, de E. Lovinescu în 1924–1925, în cele trei volume din *Istoria civilizației române moderne*. În primul volum, tratând despre „forțele revoluționare", elementele răsăritene și ortodoxe ale trecutului nostru sunt socotite o „tragedie", în timp ce posibilul prozelitism catolic îi apărea autorului ca o salvare ce a fost ratată: „De ar fi izbutit încercările [...] catolicismului, soarta poporului nostru ar fi fost alta"; „catolicismul [...] ne-ar fi introdus, de timpuriu, în sfera de influență a culturii latine și, deci, în ritmul unei vieți aproape universale". Pentru Lovinescu, „Răsăritul ne poate lega istoricește, nu ne poate însă impune și condițiile actuale ale vieții sufletești", concluzia fiind limpede: „În veacul și de la locul nostru, lumina vine din apus: *ex occidente lux*!". Ecoul acestor ultime idei, care se refereau la contemporaneitate, dar nu aveau suportul documentar privind istoria vechii noastre culturi (măcar atât cât exista el în anii '20 ai secolului trecut), vor fi regăsite după un deceniu și jumătate la Emil Cioran în *Schimbarea la față a României*. Pentru fiul de preot din Rășinari „ortodoxia noastră este circumstanțială, atenuată și neprimejdioasă. Stilul nostru religios este labil și gelatinos", iar „plaga mare a Rusiei – ca și a noastră – a fost tradiția bizantină". Cu o surprinzătoare lipsă de instrumentar critic, egalată doar de subiectivism, viitorul moralist de la Paris, după ce afirmă că „obsesia Occidentului a fost marea noastră fericire", reluând ideea că orientarea spre Răsărit „este păcatul nostru [...], este plaga noastră seculară", ajunge la o încheiere care ar putea fi catalogată drept enormitate ori cel puțin un exces: „Este greu de conceput și greu de înțeles cum au existat unii ideologi care au găsit o originalitate valabilă așa-zisului Orient al nostru. Nu s-a putut observa că sud-estul Europei are o tradiție spirituală dintre cele mai nesemnificative?". Asemenea „ideologi" incriminați erau, în România interbelică și în anii domniei lui Carol al II-lea – epocă a unor derapaje politice ultranaționaliste cu aură ortodoxistă –, scriitori și gânditori notorii

Mănăstirea Golia din Iași

pentru care moștenirea spirituală răsăriteană era dominanta noastră culturală. În 1936 *Spațiul mioritic* al lui Lucian Blaga sublinia specificul ortodox românesc, vorbea de „transcendentul care coboară" și de „perspectiva sofianică" a unei culturi în care – precizează poetul-filosof – se întâlnesc „înrâuriri apusene crezute salutare"; pentru ca, în 1938, Nichifor Crainic să afirme peremptoriu în studiul *Ortodoxie și etnocrație*: „Spiritul ortodox e formula solidarității românești". Polemizând de fapt cu C. Rădulescu-Motru, pentru care românismul nu echivala cu ortodoxia, Crainic, ideolog al etnicismului și al „Gândirii", revine în 1940 cu stăruitoare incursiuni în rosturile ortodoxiei și în tradiția Bizanțului. Într-o Europă a crizei postbelice, unde nostalgiile medievale de tip Nikolai Berdiaev se însoțeau cu admirația pentru un Orient în care se născuse creștinismul, clamându-se căderea Occidentului, precum într-o scriere a lui Oswald Spengler, intelectualii români se înscriau cu ușurință. Era vorba despre un „Orient multiplu", cel al islamului turcesc și arab, propriu Persiei ori, mai ales, Indiei, de unde venea Rabindranath Tagore și către al cărei hinduism privea părintele ezoterismului, René Guénon, cel care făcea prozelitism în cultura română prin Vasile Lovinescu, de pildă; era acel Geticus care publica în 1936–1937 *La Dacie hyperboréenne*, lectură ezoterică, având urme de dacism și ortodoxie, interpretări semantice, de pildă, ale numelui Zamolxes, erou al unui „mister păgân" datorat lui Lucian Blaga, același care scrisese despre „sufletul nostru nelatin" înainte de a crede într-o revigorare a Europei prin Bizanț. Era un amestec de dacism și ortodoxie care reprezenta materia romanului din 1933 al lui Mihail Sadoveanu *Creanga de aur*, unde stau alături „magii Daciei" și monahii fastuosului Bizanț, cultura românească a timpului prezent – în consonanță cu gustul european – mărturisindu-și în preajma celui de-al Doilea Război Mondial atracția pentru Răsăritul Balcanilor și al Asiei. Gustul acesta pentru Orient, fie el și micul nostru Orient dobrogean, este cel care a condus la fenomenul interbelic al coloniei de pictură de pe Coasta de Argint a Balcicului, care i-a cuprins pe Nicolae Petrașcu și pe Ion Theodorescu-Sion, pe Jean Alexandru Steriadi și pe Marius Bunescu, pe Ștefan Popescu și pe Iser, cam tot pe atunci când tot Mihail Sadoveanu își scria povestea orientală

Catedrala episcopală greco-catolică din Blaj

Divanul persian sau *Ostrovul lupilor*, roman dedicat Dobrogei, „țara vechimii”, după ce Gala Galaction celebrase în *Papucii lui Mahmud* prietenia dintre un român și un turc prin părțile meridionale ale Teleormanului. Într-o perioadă marcată de numeroase dispute ideologice, între care și cea despre Orient versus Occident, cu siguranță emblema interesului cultural românesc pentru Orient rămâne Mircea Eliade. Yoga și originile misticii indiene, alchimia asiatică, elementele preariene în hinduism și cosmologia babiloniană fac parte din producția științifică a tânărului savant care a călătorit în India înainte de a scrie romanul *Maitreyi*. Pilduitor în ceea ce-l privește pare un text din 1937 al colegului său de generație Constantin Noica: „Toate studiile d-sale, oricât de amănunțite și de erudite, nu năzuiesc totuși decât să dea viziunea unui întreg, Orientul, și că acest întreg nu poate fi determinat decât prin punerea alături cu un alt întreg, Occidentul”. Asociația de Arte, Litere și Filosofie Criterion, o grupare a Tinerei Generații, a lansat la începutul anilor '30 un program și numeroase acțiuni de promovare și susținere a acestei sinteze, pe care Petru Comarnescu o numea „completitudine”. Cu adevărat relația **Or.–Oc.** din protoistorie încă avea să-l preocupe constant pe Mircea Eliade, criterionist de frunte, care, în 1952, vorbea despre „exotismul danubiano–levantin”, despre „solidaritatea culturală a Europei occidentale cu Orientul Apropiat și cu Grecia”. Moștenirea unui secol de dezbatere în spațiul românesc a acestui binom l-a condus pe filosoful Anton Dumitriu la scrierea, în 1943, a cărții *Orient și Occident*, carte marcată de scepticism pentru viitorul culturii europene în vâltoarea evenimentelor timpului, dar și la o lucrare despre un Orient static al culturilor eleate și un Occident dinamic, propriu culturilor heracleitice (*Culturi eleate și culturi heracleitice*). Întrebarea pe care și-o punea acum șapte decenii Anton Dumitriu, ca și concluzia de atunci rămân în picioare și astăzi: „Care poate fi […] omul ideal, speranța și viitorul nostru? Occidentul nu-și pune problema. Orientul, în genere, a eliminat-o, preferând […] tipul ascetic. Unde este omul? Acest tip de om, arhetipul, dacă pot spune așa, pe care să urmărim a-l realiza în fiecare din noi, pe cât putem, prin toate eforturile noastre? Europa n-are încă un astfel de ideal”. Deceniile totalitare comuniste, când România era arondată unui spațiu oriental european dominat de Moscova și când o mare parte a populației în frunte cu elitele intelectuale doar năzuiau la lumea Occidentului european, ca și perioada postcomunistă, în care s-a vehiculat ideea geopolitică a apartenenței la Europa Centrală, când de fapt locul nostru istoric este Europa de Sud-Est, nu au tratat subiectul ca atare. Istoricii literaturii și ai artei s-au rostit cu pertinență nu o dată asupra chestiunii numai în unele detalii ale sale. O oarecare anvergură a avut în anii '70 dezbaterea legată de protocronism, concept controversat, atingând într-o măsură și relația **Or.–Oc.** Astăzi, latini atașați Occidentului cultural, românii vor privi tot mai mult și către alte valori ale spațiului apusean.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice* I, *153–164*, III, *7–48*; Pompiliu Eliade, *De l'Influence française sur l'esprit public en Roumanie*, Paris, 1898; ed. (*Influența franceză asupra spiritului public în România*), tr. Aurelia Creția, îngr. și pref. Alexandru Duțu, București, 1982; Nicolae Iorga, *Cultura română supt fanarioți*, București, 1898; Dumitru Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, București, 1907; G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, București, 1909; Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, 1920; Lucian Blaga, *Revolta fondului nostru nelatin*, G, 1921, 10; E. Lovinescu, *Istoria*

civilizației române moderne, I–III, București, 1924–1925; Mihai Ralea, *Fenomenul românesc*, București, [1927]; ed. îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 1997; Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual*, îngr. Mircea Handoca, București, 2003;Mircea Eliade, *Profetism românesc*, I–II, îngr. Alexandru V. Diță și Nicolae Georgescu, pref. Dan Zamfirescu și Nicolae Georgescu, București, 1990; Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, București, 1936; Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, București, 1936; ed. București, 1990; Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, București, 1936; C. Rădulescu-Motru, *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*, București, 1936; Nae Ionescu, *Roza vânturilor. 1926–1933*, îngr. și postfață Mircea Eliade, 1937; Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocrație*, București, [1938]; Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *885–888*, *passim*, *Ist. lit.* (1982), *973–976*, *passim*; Anton Dumitriu, *Orient și Occident*, București, 1943; Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, I–III, îngr. Marin Diaconu și Zaharia Balinca, pref. Constantin Noica, București, 1992–1996; Mircea Eliade, *L'Europe et les rideaux*, „La Revue de culture européenne", 1952, 2; Papu, *Clasicii*, *passim*; Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, 1978; *Aesthesis carpato-dunărean*, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1981; Anton Dumitriu, *Culturi eleate și culturi heracleitice*, București, 1987; Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550–1800)*, I, București, 1987; Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1989, *passim*; Constantin Noica, *Modelul cultural european*, București, 1993; Mazilu, *Recitind*, I–III, *passim*; Daniel Vighi, *Tentația Orientului*, Pitești, 1998; G. Mihăilă, *Între Orient și Occident*, pref. Dan Zamfirescu, București, 1999; Răzvan Theodorescu, *Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-est européenne*, București, 1999; Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident*, tr. Maria Carpov, București, 2002; Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–II, Cluj-Napoca, 2002; Marius Chelariu, *Cartea între Orient și Occident*, I–III, Iași, 2004–2006. ***R.T.***

ORIENTUL, societate literară înfiinţată în Bucureşti la 1 aprilie 1869, iniţiator şi preşedinte fiind Grigore H. Grandea, iar secretari V. Gr. Pop şi I. S. Bădescu. În jurul lui Grandea, literat entuziast, ambiţios, redactor al revistei „Albina Pindului", s-au adunat câţiva poeţi tineri, unii veniţi din Transilvania. Din acest grup, patronat de Dimitrie Bolintineanu, a făcut parte şi Mihai Eminescu, în acea vreme sufleor la Teatrul Naţional din Bucureşti. **O.** se defineşte în esenţă ca un cerc de studiu, ţintind „cultura literară prin discuţii, lecturi, comunicări intime şi publicaţii". La întâlnirile săptămânale şi apoi bisăptămânale, Grandea vorbea despre frumos în poezie, despre versificaţie, despre lirica românească şi universală, încerca analize „din punct de vedere estetic". Tot aici conferenţiau, mai puţin spectaculos, şi alţi participanţi – V.D. Păun, N. Droc-Barcianu, I. S. Bădescu. În ambianţa de cenaclu creată, tinerii poeţi, mai toţi în formare, au beneficiat de discuţiile iscate de lectura producţiilor proprii. În program intra şi culegerea sistematică a literaturii populare din toate provinciile româneşti, iniţiativă remarcabilă în epocă, explicabilă şi prin preocupări anterioare ale membrilor **O.**, care mai adunaseră şi publicaseră folclor. Astfel, așa cum se propune în ședința din 29 iunie, de altfel ultima, şapte comisii ar fi trebuit să străbată în timpul verii „toate părţile Daciei" pentru a strânge „tot ce vor putea din ceea ce se atinge de literatura poporană": Miron Pompiliu, I. S. Bădescu şi N. Droc-Barcianu (Transilvania), A. Minescu şi Gr. Columbeanu (Oltenia), Grandea, C. Cârlova, N. V. Scurtescu și Iliescu (Muntenia), V. Gr. Pop (Bucovina). În comisia pentru Moldova intrau M. Eminescu, V. Dimitrescu (V. D. Păun) și Basarab, iar Grandea urma să aducă şi folclor din Macedonia. Cu toate că tinerii nu se mai reunesc în toamna lui 1869 pentru a-şi comunica rezultatele cercetărilor (mulţi pleacă la studii altundeva decât la Bucureşti şi în felul acesta cercul nu mai poate fiinţa), culegerile au fost în bună măsură realizate şi unele vor fi publicate ulterior (Miron Pompiliu, V. Gr. Pop, I. S. Bădescu ş.a.). Între manuscrisele lui Eminescu, drept mărturie a aceleiaşi preocupări, se află aşa-numitul *Caiet anonim*, cuprinzând literatură populară din Moldova.

Repere bibliografice: *Cercul literar „Orientul"*, „Albina Pindului", 1869, 16–30 iunie; Perpessicius, *Introducere* la M. Eminescu, *Opere*, VI, București, 1963, *12–13*; Pavel Țugui, *Grigore H. Grandea*, Craiova, 1977, *95–99*; *Dicț. lit. 1900*, *652–653*. ***G.D.***

ORIENTUL LATIN, publicaţie de politică, literatură şi cultură apărută la Braşov, bisăptămânal, între 23 februarie 1874 şi 13 septembrie 1875; dispariţia gazetei se datorează intervenţiei brutale a autorităţilor, dar se pare că a mai ieșit un număr la 30 septembrie. Ca atâtea alte reviste şi gazete româneşti din Transilvania, **O.l.** a trebuit să înfrunte atitudinea obstrucţionistă, ostilă a oficialităţilor austro-ungare. Ingerinţele au mers până acolo, încât în martie 1875, ameninţat să-şi

piardă catedra de profesor, I. Al. Lapedatu s-a văzut nevoit să demisioneze din redacţie. Redactor responsabil e Teofil Frâncu, dar cel de la care a plecat iniţiativa editării şi care a formulat un program politic şi cultural, ilustrat consecvent în paginile gazetei, este Aron Densuşianu, profesor la Făgăraş. În raport cu presa periodică transilvăneană de până la 1875, **O.l.** a adus puncte de vedere politice şi culturale noi. E vorba, mai întâi, de curajoasa afirmare a ideii naţionale într-o perioadă în care efectele dualismului se răsfrângeau negativ asupra vieţii sociale şi naţionale româneşti din Transilvania. Relevabilă este şi încercarea de încadrare a poporului român în contextul mai larg al vieţii politice din Balcani şi din Europa Centrală, prilej de afirmare a unităţii naţionale şi culturale a românilor. În continuarea ideologiei culturale paşoptiste, redactorii încearcă să pună bazele unei politici de culturalizare, cultura fiind, în concepţia lor, principala condiţie a progresului naţional şi social (*O literatură pentru popor*). Ideea directoare e aceea că poporului trebuie să i se dea o literatură ştiinţifică şi beletristică accesibilă: cărţi de popularizare despre agricultură, administraţie etc., scrieri de istorie universală şi naţională, culegeri de versuri şi proză (de Anton Pann, I. Barac, Iosif Vulcan, Alecu Donici, Gr. Alexandrescu). **O.l.** îşi propune şi un program literar echilibrat. Secţiunea literară conţine întotdeauna versuri, proză şi încercări de critică literară. Cu versuri şi nuvele au figurat sporadic în revistă V. Alecsandri (*Oda statuei lui Mihai Viteazu, Răzbunarea lui Statu-Palmă, Dan, căpitan de plai* ș.a.), Iosif Vulcan (nuvela *Portretul școalei*), Olimpia Locusteanu, N. Barbu. Este republicată *Cântarea României*, atribuită lui Alecu Russo, însoţită de o prezentare a semnificaţiei politice şi estetice a scrierii, făcută de Radu Năsturaş (Nicolae Densuşianu). Aron Densuşianu dă versuri originale şi tălmăciri din Leopardi şi Petrarca, nuvele istorice şi articole de critică literară. El continuă aici şi controversa cu Titu Maiorescu (articolul *Regenerarea literaturii române*), care îl va împinge spre atitudinea antijunimistă şi antieminesciană de mai târziu. În paginile **O.l.** s-a afirmat ca o personalitate culturală şi literară cu mari disponibilităţi tânărul profesor braşovean I. Al. Lapedatu. Autor de înflăcărate şi argumentate articole politice, poet încă neexperimentat, dar deseori inspirat, prozator cu variate resurse, comentator literar pertinent, Lapedatu a scris cu însufleţire număr de număr, semnând cu numele său şi cu pseudonimele Narcis şi Nouraş (*O vizită la preafericitul D. Bolintineanu* ș.a.). Un colaborator permanent, cu contribuţii de istorie şi critică literară, va fi Nicolae Densuşianu. Există şi o bună rubrică de ştiri, sunt găzduite articole cu privire la viaţa ştiinţifică şi culturală a Transilvaniei şi a României de dincolo de Carpaţi. ***R.Z.***

ORIENTUL ROMÂN, revistă apărută la Cluj, lunar, între 1 ianuarie şi august 1913, sub egida Partidului Naţional din Transilvania. Fondator: Vasile E. Moldovan, redactor responsabil: Augustin S. Deac, redactor: Eugen Bianu. În numărul 4–5 se precizează că „V. E. Moldovan a predat direcţiunea unui grup de bărbaţi mai ales tineri, în frunte cu redactorul dr. Eugen Bianu”. Strategia publicaţiei vizează deşteptarea conştiinţei naţionale prin cultură, contrapunând soluţii pragmatice efectelor politicii de deznaţionalizare: concentrarea forţelor intelectuale asupra edificării instituţiilor culturale şi educaţionale, necesare emancipării populaţiei

românești. **O.r.** preferă tactica pașilor mărunți, cu rezultate pe termen lung, și își declară loialitatea față de dinastia de Habsburg-Lotharingia. În articolul-program *Desfășurăm steagul* este exprimată dorința de a se întreține spiritul românesc în ciuda tuturor greutăților întâmpinate: „Nu avem universitate românească, nici prilej să ne stâmpărăm setea la izvoarele culturii românești. Nădăjduim că învățații noștri de pretutindeni vor veni cu sprijinul lor, ca să umplem cât de cât un gol". Rubrici: „Glosse", „Accente", „Momente", „Cronica veselă". Publică Aron Cotruș (poeziile *Ce-mi pasă de Fatalitate*, *E-un drum divin*, *Pădure, dragă pădure* ș.a.), V.E. Moldovan (*Din lumea nouă*, impresii de călătorie), I. Ursu. Ideea de solidaritate națională nu exclude, în plan literar, săgețile critice la adresa modalităților moderne de expresie. De altfel, la „Cronica veselă", sub semnătura Tănase Kapuținăr, apar parodii de felul *Sonatei pentru clavirul vieții mele (Imitație după simboliștii autohtoni)*, cel mai atacat autor fiind Emil Isac. Astfel, același Kapuținăr promite: „Voi scrie cronici peste cronici/ Să fie tuturor pe plac.../ Să s-aboneze pe viață/ Chiar și macabrul E. Isac". Nici V.E. Moldovan nu îl cruță pe poet, atacându-l că „scrie un vers prost și isteric", „ține să fie recunoscut de unguri", e un „minus-literat" și „fanfaron ridicol". Se dau traduceri din Alphonse Daudet (Valentin Drăganu) și Camille Flammarion (Gh. Brănescu). ***N.S.***

ORIGINEA, foaie politică și literară apărută la Iași la 1 iulie și la 1 septembrie 1867; primul număr nu s-a păstrat. George Pavlov redacta această publicație cu ambiția de a însufleți viața literară națională și de a grupa intelectualii capabili să participe la dezvoltarea „muvementului literar". **O.** cuprinde versuri de V. Pogor, Leon Negruzzi (*Durere*), N. Pruncu (*Fantasia*, *Sonet*, *Suvenirul*), G. Crețeanu (*În biserică*) și de colonelul Nicolae Ceaur Aslan (*Amorașul*). Ultimul traduce actul I din tragedia *Fedra* a lui Racine, încercare pe care o prezintă călduros G. Pavlov, care crede că prin „eleganța stilului" versiunea lui Ceaur Aslan „va face o mare revoluțiune în parchetul literar". Se tipărește și tălmăcirea unui sonet de Musset. ***R.Z.***

ORION, revistă apărută la Rădăuți, bilunar, între 1 mai și 1 august 1933, la București pe 18 decembrie 1933, apoi din nou la Rădăuți între 1 mai și 15 iunie 1935. Redactori sunt inițial Aurel Putneanu și E. Ar. Zaharia. Numărul 8/1933 se editează la București sub redacția lui Emil Gorescu cu subtitlul „Revista ultimei generații". În 1935 reapare, continuând de la numărul 9, în formatul îngust al „Biletelor de papagal", adăugându-l ca redactor, pe lângă Putneanu și Zaharia, și pe Mircea Streinul. Redactorii, de orientare tradiționalistă, cu simpatii în zona dreptei radicale, își delimitează spațiul de interes „alături de trecut, încadrați în paranteza prezentului", fiindcă „iubim trecutul și ne plac bătrânele povești de la țară"; totuși, sunt admiși, alături de cronicari și de Eminescu, și „hirotoniții muzei (Crainic, Pillat, Blaga, Bacovia, Botta) și diriginți de proză (Ionel [Teodoreanu] și Rebreanu)" (*Câmp sideral*). Al doilea articol-program, *Literatură moartă*, semnat de Aurel Putneanu și tipărit alături de primul, combate literatura „așa-zisă socialistă, fără Dumnezeu, cu un substrat care se bazează pe minciună, pe umanitarismul sec, lipsit de seriozitate. O literatură cu moravuri stricate, streină de sufletul nostru! [...] De aceea vrem o literatură pur românească, streină de orice influențe efemere, în care să vibreze sufletul viguros al poporului; o literatură în care el să-și recunoască entitatea sa. [...] Literatura trebuie purificată de ce e putred și strein firii noastre". „Dorindu-se o publicație „fără tendințe, dar etică și etnică", **O.** este o tribună a mișcării iconariste, după cum rezultă dintr-un articol publicat de Mircea Streinul în „Iconar": „În 1932 am pus bazele împreună cu George Drumur, Gh. Antonovici și Neculai Pavel unui grup literar Iconar [...] am început în revistele «Orion», «Pana literară», «Crai nou», «Plai» și «Flanc» o campanie vehementă împotriva adercilor de orice fel". Predispoziția polemică alunecă nu de puține ori spre poziții xenofobe. Intoleranța e îndreptată împotriva „tuturor străinilor suspecți cari vor să ne dea un anume fel de literatură departe de sufletul și flacăra aspirațiilor noastre" și cărora li se adresează ocara „să vă mănânce câinii" (E. Ar. Zaharia, *Invectivă*). De altfel, nici numărul scos la București nu se arată mai tolerant. Articolul *Greva studențească*, semnat de Emil Gorescu, „student în drept și filosofie", conține și un *Post-scriptum* legionaroid în care autorul avertizează: „Permisul de portarmă îl am în buzunarul paltonului. Aviz celor în drept." Același număr conține un interviu cu Ionel Teodoreanu. Atacurile antimoderniste continuă și în seria apărută la Rădăuți. În articolul *Cioclii cărților*, nesemnat, autorul se întreabă retoric: „oricât succes

de librării ar avea, ce rol pot îndeplini în evoluţia spiritului românesc cărţile unor domni ca I. Peltz, Mihail Sebastian, Felix Aderca, Ion Călugăru, Camil Baltazar, Isaiia Răcăciuni, Ury Benador, Tudor Teodorescu-Branişte, Damian Stănoiu", catalogaţi drept „glorii efemere, chipuri de lut, paiaţe hărăzite de destin Târgului Moşilor". Mihail Sebastian, se adaugă, „scrie *Femei*, un itinerariu pornografic, *De două mii de ani*, carte cu greșeli de limbă în care pledează pentru cauza tovarășilor iubiți, și *Cum am devenit huligan*, exemplu cât de departe duce lipsa de bun simț a unui om". Apreciat în schimb este Zaharia Stancu, „un poet foarte neastâmpărat, cu intenții minunate". Publică poezie Tudor Ulmanu, Mircea Streinu (*Preludiu*), Aurel Putneanu (*Psalm*), Ghedeon Coca, Iulian Vesper (*Elegie fără lumini*), George Drumur, Neculai Roşca (*Neutral*), George Nimigeanu, Vasile Posteucă (*Primăvară moartă*), Ovid Caledoniu, George Demetru Pan (*Libido*), Teodor Constantin, Al. Raicu (*Împletire*). Semnează articole Iulian Vesper (*Luceafărul poeziei bucovinene: Mihai Horodnic*), Traian Chelariu (*Fragment de scrisoare*), Arșavir Acterian (*Moștenirea lui Annie Besant*). Alexandru Baiculescu recenzează romanul *Băiatul Popii* de T. Teodorescu-Braniște. ***N.S.***

ORIZONT, revistă apărută la Cernăuţi, lunar, în intervalul martie 1939 – martie 1940, având subtitlul „Literatură, artă, cultură naţională". Director şi proprietar: Octav Rusu; secretar de redacţie: Virgiliu Ioan Ionescu. Argumentele înfiinţării publicaţiei sunt expuse în articolul-program *Început*, semnat de Octav Rusu: „Nevoia de a închina începătorilor o tribună care să fie cât mai aproape de inima lor şi exclusiv pentru a lansa adevărata literatură nouă". **O.** îşi propune să încurajeze creativitatea tinerimii bucovinene şi să reprezinte expresia efervescenţei culturale a acesteia: „Sunt, în Bucovina aceasta de biruinţi voievodale, atâtea talente necunoscute, atâţia tineri merituoşi care, înmănuncheaţi, ar da o bogată eflorescenţă. Totdeauna au fost începători şi publicaţiuni care să-i încurajeze". Patronul spiritual este Mircea Streinul, căruia i se dedică o pagină chiar în primul număr şi care salută naşterea noii publicaţii dând poveţe redactorilor: „Evitând violenţele polemice, cultivând poezia înaltelor noastre ceruri şi luptând pentru un primat cultural, d. Octav Rusu îşi va îndeplini cu prisosinţă rolul pe care şi l-a asumat". Conducerea revistei face eforturi să evite excesele extremiste pe fondul

Periodice
II 18.074
1939-1940
Inreg. la Trib. Cernăuţi, sub. No. 2 din 20 Feb. 1939

Lei 5

An. I No. 1

orizont

Început
de
OCTAV RUSU

Excelenţei Sale Domnului Rezident Regal **GEORGE FLONDOR**, aceste fremătări de vis, cu tot entusiasmul unei tinereţi creiatoare, — omagiul celei mai oţelite credinţi în izbândă.

Aparem împotriva tuturor greutăţilor, trecând peste prejudecăţi, chiar peste piedici.

O revistă literară, azi, este, mărturisim, un act de curaj. Iată dece, cu tinereţea în luptă, acei care am pornit acest „Orizont" ne dăm bine seama de datoriile care ne incumbă. Nu este numai o zvăpăiată avântare, o bătălie, ci şi acea maturitate care face să ne recunoaştem independenţa de care avem nevoie mai mult ca oricând.

Sunt, în Bucovina aceasta de biruinţi voevodale atâtea talente necunoscute, atâţia tineri merituoşi care, înmănunchiaţi, ar da o bogată eflorescenţă.

Totdeauna au fost începători şi publicaţiuni care să-i încurajeze. Nu totdeauna a fost, însă, o solidaritate morală, o frăţietate de chin şi bucurie.

Descătuşaţi de tot ce poate fi personal şi trecător, ne-am adunat sub semnul sfios al acestor file prizărite, nu dintr'un inutil sentiment de orgoliu prematur sau din anumite calcule. Şi fiindcă rostul unor lămuriri este acesta, să

Continuare pe pagina 5

D. OCTAV RUSU încearcă, astăzi, un lucru destul de greu: o revistă literară — adică un hambar cu stele şi flori arborosene.

Ceeace îi doresc eu, ca mai bătrân, e să aibă entusiasmul pe care l-am avut eu odinioară, când am pornit la drum.

Strângând laolaltă pe scriitorii care abia acu încearcă să-şi valorifice talentul, D. OCTAV RUSU va binemerita dela Arboroasa literară.

Evitând violenţele polemice, cultivând poezia înaltelor noastre ceruri şi luptând pentru un primat cultural, D. OCTAV RUSU îşi va îndeplini cu prisosinţă rolul pe care şi l-a asumat.

Ceeace eu îi doresc din toată inima.

Mircea Streinul

URCUŞ

Cerşim fărâma de azur s'o'mpărtăşim lumină
umbritelor răstimpuri cernute prin decenii.
Culegători de stele căutăm fără hodină
urcuşuri neînvinse, în zvonul de utrenii.

Desculţi, cu capul gol şi povârnit sub grele
ne'mprăştiem petale, parfum şi primăvară,
şi fulguim colindă'nflorită lângă stele,
sau cernem val de aur pe holde şi pe ţară.

Ne ctitorim în vreme stăpânitori şi fauri
pe'tinsă'mpărăţie de umbre şi de vieţi.
Fugari ai răsplătirii şi-ai frunzelor de lauri
ne mângâem rănirea cu roua'n dimineţi.

Aurel Fediuc

unei conjuncturi politice defavorabile (interzicerea, cu un an în urmă, prin decret regal, a mişcării legionare, soldată cu arestări). Cu toate acestea, atitudinea naţionalistă a unor colaboratori capătă adesea accente xenofobe. Aceştia provin din diferite zone politice, de la extremismul lui Leon Ţopa la liberalismul lui Traian Chelariu. Diversitatea ideologică poate fi corelată cu străduinţa scriitorilor bucovineni de a depăşi barierele politice în vederea resuscitării tradiţiei culturale a provinciei, apariţia **O.** coincizând cu reluarea activităţii Societăţii Scriitorilor Bucovineni. Rubrici mai importante: „Cronica literară", „Gânduri", „Însemnări", „Reviste", „Mozaic". Înscriindu-se în perimetrul specificului literaturii bucovinene tinere, poezia îmbină exultanţa de sorginte trăiristă, vitalismul şi elanurile mistice cu cel mai cuminte tradiţionalism. Semnează versuri Nicolae Tăutu, George Ionaşcu, Dragoş Vicol, Neculai Roşca, Victor Săhleanu ş.a. Sunt prezenţi cu proză Mircea Streinul, Mihail Ghiga ş.a. În numărul 4/1939 se lansează ancheta

Scriitorii ţinutului Suceava ne vorbesc, la care răspund Mircea Streinul, George Drumur, Neculai Pavel, Dragoş Vitencu, Leon Ţopa, George Ionaşcu. Mai colaborează Şt. Liveanu, E. Ar. Zaharia. ***N.S.***

ORIZONT, revistă apărută la Bucureşti, bilunar între 1 noiembrie 1944 şi septembrie 1946, apoi lunar din octombrie 1946 până în martie 1947, având subtitlul „Literatură, artă, cultură, gândire socială". Redactor-şef: Saşa Pană. La sfârșitul lui 1945 este specificată componența comitetului de redacție: Aurel Baranga, Scarlat Callimachi, Barbu Florian, Sergiu Lezea, Ligia Macovei, Constantin Nisipeanu, Perpessicius, Ștefan Popescu, Ștefan Roll, G. Talaz (George Antonescu), I. Vitner ș.a. În paginile **O.** fuzionează estetica suprarealistă și expresia de tip realist-socialist – acesta este de altfel principalul punct de interes al publicației. Articolul-program *Manifest către cititori și colaboratori* afişează o atitudine antifascistă fermă și salută „Proiectul de Platformă propus de către Frontul Unic Muncitoresc realizat de PCR și PSD", adăugând: „Scriitorii trebuie să fie, susține Mareșalul Stalin, inginerii sufletului omenesc. Creația lor, arta, naște din constrângere și trăiește din libertate. Sunt cuvintele unui romancier care a luptat și cu arma când libertatea unor popoare era amenințată: André Malraux. Să luptăm pentru libertatea și demnitatea vieții, evocând în scrisul nostru lanțul de constrângeri și nelegiuiri la care am fost supuși în anii de teroare fascistă". Tot în primul număr Sașa Pană publică poemul *23 August 1944*: „Zvârl la gunoi cuvintele mătăsoase/ Parfumurile și moliciunile cotidiane/ În care m-am bălăcit douăzeci de ani/ Și dezghioc verb zgrunțuros precum faptele,/ Precum gândul de cremene al pionierilor". O notiță face referire la „Kalende", „revista căldicică a d-lui Vladimir Streinu", iar criticul e sfătuit să nu aibă „deziluzii și îngreunare pe chestia turnului de fildeș". Ion Caraion face portretul vitriolant al unui cenzor antonescian, Teodor Scarlat (*O secătură de cenzor*). La 1 decembrie 1944 se anunță deja că din numărul următor „o pagină din revistă va fi scrisă de muncitori. Le așteptăm colaborarea cu versuri, schițe, desene, amintiri din ilegalitate". Materiale ajutătoare în sens agitatoric publică Maria şi Saşa Pană – sceneta instructivă *Hai să pregătim o şezătoare!*. Rubrici: „Cronica literară" (susţinută de Miron Radu Paraschivescu), „Semne la orizont" (Ovid S. Crohmălniceanu), „Calendar" (Aurel Baranga), „Cronica ideilor", „Cronica socială", „Probleme de literatură contemporană". Esteticile sunt într-o primă fază destul de amestecate. Se întâlnesc în paginile **O.** Nina Cassian, influenţată încă de avangardă, iconoclastul Geo Dumitrescu, Miron Radu Paraschivescu, autorul prompt al poemului *Iosif Vissarionovici Stalin* („steaua vestitoare de la răsărit/ călăuzind prin bezna preistoriei,/ toate noroadele lumii"), versificaţia tinerei Veronica Porumbacu, grandilocvenţa lui Mihu Dragomir, tonul sentențios-vindicativ al lui Eugen Jebeleanu, dar şi un Eusebiu Camilar ce abandonează nostalgia satului bucovinean exprimată cu mijloacele expresionismului pentru o poezie mai la zi. Publică poezii și Constantin Nisipeanu (*Poem de toate zilele*), Ion Călugăru (*Jijia*), Ștefan Roll (*Manifestație*), I. Vitner (*Poemul marelui oraș – fragmente*). Radu Petrescu debutează în 1945, folosind pseudonimul Henri Donville, cu poemele *Noaptea orașului* (numărul 20) și *Cuceritorii sau Cântec pentru secolul XXI* (numărul 22); ulterior va mai publica, sub numele său real, *Drumul robilor* și *Tăcută era acea noapte și luna cenușă.* Ion Vitner are studii precum *De la Hegel la Karl Marx* sau *Constituția staliniană, expresie a humanismului sovietic*, Scarlat Callimachi îl omagiază pe Lenin, Lucrețiu Pătrășcanu descrie „esența guvernării legionare", Athanase Joja vorbește despre legătura dintre economie și ideologie (*Ciclu economic și ciclu ideologic*). Gheorghe Gheorghiu-Dej acordă un interviu pe tema naționalizării și despre „ridicarea nivelului cultural al muncitorimii". Textele pe teme literare sunt amestecate: Geo Dumitrescu scrie despre Ion Caraion (*La prima carte a lui Ion Caraion*), Virgil Ierunca comentează un articol de Paul Valéry, dar sunt prezente și articole despre „precursori" ca poetul proletar D. Th. Neculuță. Camil Baltazar îl evocă pe Mihai Sebastian, Sașa Pană pe Mihail Cosma (*De la Mihail Cosma la Claude Sernet*). În articolul *Problema Eminescu* (mai 1945) Athanase Joja polemizează cu Ion Vitner, care vorbise de „apartenenţa sa ideologică la o lume care se vedea ameninţată de creşterea din ce în ce mai simţită a conştiinţei maselor populare". „Eminescu a luat poziţie împotriva tehnicii capitaliste, împotriva formelor de viaţă politică şi socială ale societăţii capitaliste. A căzut – în scrierile sale politice – chiar în absurditatea rasistă. Şi totuşi, a fost cel mai expresiv poet al nostru. [...] Procesul Eminescu ar trebui deschis şi rezolvat, fiindcă

orizont

ANUL I, Nr. 2 || LITERATURĂ ARTĂ CULTURĂ GÎNDIRE SOCIALĂ || 1 DECEMVRIE 1944

[illegible] Lenin și I. Stalin [illegible] Pictură de d. NALBANDIAN

NUMAI 12 CEASURI

Eram la Petrograd în toamna anului 1917. Redacția ziarului nostru era pe Newski-Prospect. Acolo se adunau la ora prînzului redactori, reporteri și prieteni ai ziarului, ca să aflăm ultimele știri depe cîmpurile de luptă (radio-ul nu exista încă) și mai ales știrile din ce în ce mai grave, cari veneau din toate unghiurile Rusiei, asupra intensificării mișcării revoluționare. Soldații fraternizau pe front, refuzînd să mai lupte. Țăranii intrau cu plugurile pe moșiile marilor proprietari. Sovietele de muncitori puneau stăpînire pe intreprinderi particulare, ca și pe administrația comunelor. Discursurile lui Kerenski răsunau ca și mai înainte, dela un capăt la altul al republicei, fără să mai emoționeze de data asta pe nimeni, și fără să mai poată pune o stavilă valului revoluționar.

Încă de pe la mijlocul lui octomvrie, se știa în cercurile inițiate că bolșevicii pregătesc o lovitură definitivă. Fiecare zi aducea noi precizări. Insăși data exactă a loviturii începea să fie cunoscută. Starea de spirit a garnizoanei din Petrograd îngrijorase pe miniștrii statelor aliate. In ziua de 5 noemvrie, ambasadorul Franței, Noulens, invitase pe Kerenski la ambasadă și-l rugase să-i spună pe ce forțe militare se mai bizuie, întrucît i se afirma de pretutindeni că armata capitalei era contaminată de comunism.

Cu emfaza și grandeloevența-i cunoscută, Kerenski răspunsese, rotindu-și brațul în jurul trupului:

— Armatele mele sînt jurimprejurul Petrogradului!

Noulens l'a crezut pe cuvînt. Miniștrii statelor aliate informați la [illegible] lor, l'au crezut, poate, și ei. [illegible], în întregime, a luat [illegible] fanfaronada prezidențială. Singur Lenin, dacă o fi aflat-o, și-o fi rîs probabil în barbă de ignoranța și vanitatea celor cari îndeobște conduc destinele popoarelor. Răspunsul lui, scurt și drastic, n'a întîrziat.

In ziua de 7 noemvrie, pe la prînz, eram ca de obiceiu reuniți în localul redacției noastre de pe Newski-Prospect. Ceasurile treceau fără ca nimic excepțional să prevestească furtuna. Abia pe la trei, cînd tocmai ne pregătiam să mergem la masă, un reporter ne-a atras atenția că grupuri de muncitori înarmați treceau pe stradă. Ne-am repezit la ferestre. In lumina lividă a amurgurilor nordice, un convoi lung de soldați, de muncitori și de prizonieri de războiu eliberați din lagăre, se scurgea spre palatul țarilor.

Era avangarda maselor revoluționare. Pe la șapte seara, primele focuri de pușcă și de mitraliere au rupt tăcerea înghețată. La miezul nopții au bubuit tunurile de pe vasul de război „Aurora". Și la cîteva minute după aceia membrii guvernului lui Kerenski, surprinși de evenimente și încercuiți de cele d'intâi elemente ale viitoarei armate roșii, au capitulat.

Vestea s'a răspîndit ca fulgerul în capitala țarilor peste care trecea un suflu imens de încredere și de speranță. Panica celor puțini dispărea sub uraganul entuziasmului popular. De pretutindeni grupuri de cetățeni înarmați răsăriau ca din pămînt și se îndreptau într'o unică direcție, spre Smolni — institut — vechiul așezămînt de educație al fetelor din nobleța imperială — unde se instalase conducerea partidului comunist. In vasta sală de petreceri

n. d. COCEA

(Continuare în pagina 2-a)

Iosif Vissarionovici Stalin

Așa cum Maiacovschi l-a cîntat pe marele Lenin,
Vreau eu să-l cînt astăzi pe marele Stalin;
Dar nu la moartea lui, ci'n viață fiind,
Fiindcă Stalin e însăși viața
Ca și viața de suplu, de temeinic, de măreț,
de nou, mereu neașteptat,
de categoric, de neînfrînt,
Ca și ea de generos, de necruțător,
Tovarășul Stalin e viața noastră, a tuturor.

Nu l-am cunoscut pînă azi personal;
N'are-a face!
Mîine sau altădată am să-i dau mîna.
Dealtfel, pot da mîna oricui crede în viață și dreptate
Fiindcă sîngele și viața care curge printr'o asemenea mînă
Este dinainte garantat de Stalin.

Dau mîna deci, cu tovarășul Stalin
cînd dau mîna cu toată lumea
cînd pun mîna pe un mugur, pe o creangă, pe o plantă,
cînd întind mîna peste creștetul țepos al spicelor foșnitoare:
fiindcă atunci dau mîna cu viața.

Nu-l știu pe Stalin decît din filme și din fotografii,
dar ce nevoie mai mare pot avea ca să-l știu,
cînd tot ce e'n jurul meu sănătos și viu
e opera lui,
e gîndul, lupta și nădejdiile lui?

Il privesc totuși fața, uneori,
Imi place să-i văd mustățile grele, lăsate pe oală,
ca ale țăranilor noștri de munte, ca ale lui Horia.
Imi place să-i văd ochii zîmbitori,
gura hohotind triumfător,
simplu și fără ifose,
așa cum rîdem cînd știm că ne e bine
și că ne-am făcut bine treaba pînă la capăt.

Uneori, iau o fotografie mai veche
și-i privesc umbra de încruntare dintre sprîncene;
acolo sunt luptele și rezistența lui,
acolo sunt tăcerile, durerile prin care a trecut, greutățile
pe care le-a înlăturat.

Totul se citește pe fața lui deschis, ca'ntr'o palmă,
fiindcă tot ce a avut el a dat și a spus tuturor.

Din Țarițin pînă la Murmansc,
dela gărzile albe pînă la hoardele brune,
din seminar pînă la Inaltul Comandament Militar,
Stalin a purtat crîncene lupte
și a biruit
Fiindcă în adevărat luptător, a știut
să înțeleagă, să îndure și să creadă.

Nici nu se putea, de altfel, să fie alt militant de partid,
altul mai conștient decît el,
care nu s'a abătut niciodată dela drumul cel drept
arătat de voința și lupta popoarelor întregi.

Și azi, cînd trec printre ruine și urme de bombe,
cînd de la un capăt la altul al lumii oamenii mor, suferă,
plîng și așteaptă,
Eu știu că luptei glorioase a armatelor,
o alta subterană îi răspunde.

Când mareșalul Stalin ne cere tuturor
să ne-ascuțim nervii și răbdarea — armele viitoarei biruințe
de mîine —
Iar cînd văd în ochii cuiva o singură stea de speranță,
în ochii îngroziți ai concetățenilor mei din București,
cînd văd sclipind o singură stea de credință în viață,
Eu știu că aceasta e steaua cu cinci colțuri, proectată în
inima și sufletul lor
de mesagiul cosmic al patriei lui Stalin,
steaua vestitoare dela răsărit
călăuzind prin bezna preistoriei,
toate noroadele lumii.

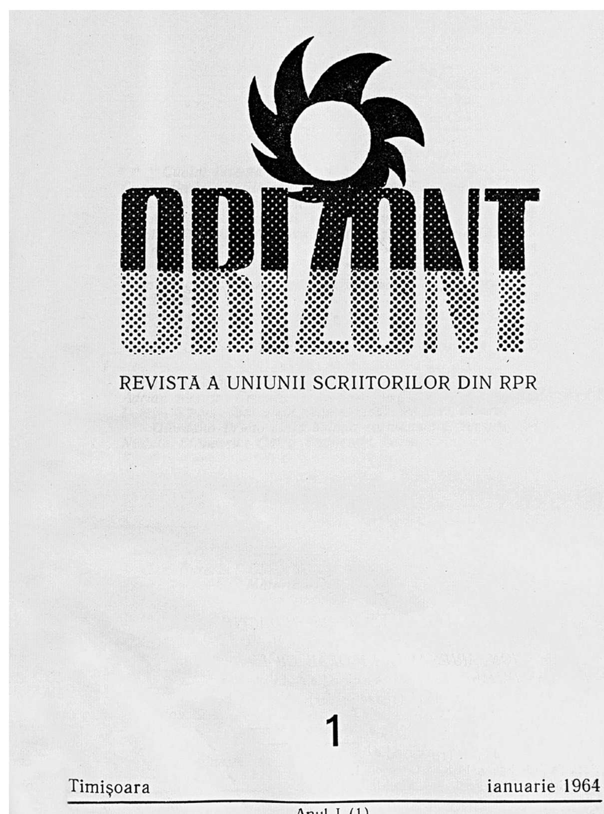
miron radu PARASCHIVESCU

interesează într-un grad înalt cultura noastră". În 1946 **O.** dedică două numere lui Ilarie Voronca (evocări de Aurel Baranga, Ștefan Roll, Sașa Pană, Al. Șerban, urmate de o miniantologie din opera poetului care se sinucisese în aprilie) și lui Tristan Tzara, care vizitează la sfârșitul anului România (este reprodusă conferința *Dialectica poeziei*: „faimosul turn de fildeș în care poetul se retrăgea, suveran, pentru a-și pregăti, în singurătatea lui, cine știe ce rețete magice, s-a prăbușit ca un castel de cărți de joc"). Mai semnează Eugen Frunză, Al. Jar, Vladimir Colin, Petre Constantinescu-Iaşi, Magda Isanos, Mihail Cruceanu, Agatha Grigorescu-Bacovia, N.D. Cocea, Petre Solomon ş.a. Sunt publicate pagini inedite de M. Blecher. Grafica este asigurată de Ioana Grigorescu. ***N.S.,M.I.***

ORIZONT, revistă a Uniunii Scriitorilor care apare la Timişoara în ianuarie 1964, în continuarea publicației „Scrisul bănăţean" (1949–1963). Este lunară în intervalul ianuarie 1964 – mai 1972, săptămânală între 4 mai 1972 şi octombrie 1992, bilunară între 8 octombrie 1992 şi 14 iulie 1993 şi iarăşi lunară din 28 iulie 1993. Redactori-şefi: Al. Jebeleanu (1964–1971), Ion Arieşanu (1972–1989), Mircea Mihăieş (din 1990). Primul colegiu de redacţie este alcătuit din Anghel Dumbrăveanu (secretar general de redacţie, apoi redactor-şef adjunct), Nicolae Ciobanu, Andrei A. Lillin, Damian Ureche, Paul Eugen Banciu, Ignat Bociort, Cornel Ungureanu ş.a. Evoluţia revistei în comunism oglindeşte fidel presiunile politice ce au afectat viaţa literară românească, de la dezgheţul ideologic la rigorile greu de evitat din perioada de după „tezele din iulie". Poezia din **O.** se întinde pe un registru amplu, de la versurile „angajate", aservite unei tematici ocazionale, până la poemele semnate de Ion Caraion, Gabriela Melinescu, Constanţa Buzea, Petre Stoica, Nichita Stănescu, Ştefan Aug. Doinaş, Leonid Dimov, Ilie Constantin, Şerban Foarţă, Virgil Mazilescu ș.a. Aceeaşi diversitate se manifestă şi în genul scurt sau în fragmentele de roman care sunt tipărite aici: Sorin Titel (*Mi-am amintit de zăpadă*, *Faţa mirată a copilului*), Ion Arieşanu, Radu Cosaşu (*Penultime pudori*), Victor Eftimiu, Anişoara Odeanu, Laurenţiu Cerneţ, Al. Ivasiuc (*Oraş*), Nicolae Breban (din *Animale bolnave*), Henriette Yvonne Stahl (din *Lena*), Dumitru Ţepeneag (*Fuga*), Radu Petrescu (*Prin caleidoscop*), Costache Olăreanu (*Tablourile fericite*), Andrei Oişteanu (din *Gornistul cu vertebră de delfin*), Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Gheorghe Schwartz, Maria-Luiza Cristescu, I.D. Sîrbu, Petru Popescu, D.R. Popescu, Romulus Guga. În ce priveşte teatrul, în numărul 4/1970 apare *Cameleonul ciobanului* de Eugen Ionescu, în traducerea Marianei Şora. Se publică studii substanţiale, ce vor constitui capitole ale unor lucrări mai ample (Eugen Todoran, Adrian Marino), eseistică incitantă: Ovidiu Cotruş, *Lucian Blaga. Elemente pentru un portret interior*, Şerban Foarţă, *Dedicaţii minulesciene*, Livius Ciocârlie, *Problema reflexivităţii fără finalitate în literatura franceză contemporană*, M. Cazacu, *Ilie Moromete şi cauzele autodemistificării*, Nicolae Balotă, *Marginalii la o istorie a romanului modern*, Eugen Simion, *„Comedia erorilor" critice*, Dana Dumitriu, *O tendinţă a prozei feminine – autodizolvarea*, Cornel Ungureanu, *Criterii ale nonconformismului în proza scurtă*. Comentarii demne de interes scriu şi Mircea Iorgulescu, Mircea Mihăieş, Marcel Corniş-Pop, Aurel Sasu, Radu Călin

Cristea. Se valorifică în mod constant documente inedite (I.L. Caragiale, Pompiliu Constantinescu, D. Caracostea, Tudor Arghezi). Cronicile literare sunt susţinute de Cornel Ungureanu, Şerban Foarţă, Alexandra Indrieş, Nicolae Ciobanu, Lucian Alexiu, Alexandru Ruja, Adriana Babeţi, Vasile Popovici, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Mircea Mihăieş, Corina Ciocârlie ş.a. Se organizează anchete literare, dialoguri. În numărul 2/1967, la colocviul *Specificul naţional şi exigenţele expresiei artistice* participă Andrei A. Lillin, Sorin Titel, Ovidiu Cotruş, Crişu Dascălu, Şerban Foarţă, Nicolae Ciobanu, fiind vizibilă o tendinţă de emancipare de sub poncifele epocii. Alte anchete: *Ce se întâmplă cu cronica literară?* (opinii de Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Al. Piru, Emil Manu, Mihai Ungheanu, Mircea Iorgulescu, Mirela Roznoveanu, Laurenţiu Ulici), *Critica literară şi receptarea poeziei de azi* (răspund Dinu Flămând, Mircea Martin, Ioan Buduca). Se fac interviuri cu Marin Preda, D.R. Popescu, Ion Vlasiu, se consemnează convorbiri cu Şerban Cioculescu, Marin Sorescu, Gabriela Melinescu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Nicolae Balotă, I. Negoiţescu, Michael Ricciardelli, Alvin Töffler. Se oferă spaţiu şi scriitorilor din Iugoslavia (numărul 7/1968 este dedicat literaturii muntenegrene). Mai sunt de semnalat contribuţiile lui N. Steinhardt, Nina Cassian, Hertha Perez, Edgar Papu, Marin Mincu, Titu Popescu, Arşavir Acterian, Cornel Moraru, Paul Miclău, Radu G. Ţeposu, Al. Cistelecan, Monica Spiridon, Ion Bogdan Lefter, Adam Puslojić, Vasko Popa. Începând din 1984, **O.** conţine suplimentele „Orizont arădean" şi „Danubius", cărora în 1985 li se adaugă „Semenicul", editate – cu mici întreruperi – până în 1989. O serie nouă, inaugurată în 27 decembrie 1989, purtând menţiunea „Ediţie specială", conţine o declaraţie a scriitorilor bănăţeni: „În numele scriitorilor români care au aderat la principiile exprimate prin declaraţia Consiliului de Salvare Naţională, aducem la cunoştinţă formarea Societăţii Scriitorilor Români din Banat [...]. Câmpul de exprimare al Societăţii Scriitorilor Români din Banat este revista «Orizont»". Aceasta este urmată de o altă declaraţie, în numărul 1/1990: „Asociaţia Scriitorilor din Banat constituită la Timişoara în 26 decembrie a.c. aduce la cunoştinţa vechii conduceri a Asociaţiei Scriitorilor că nu ne mai reprezintă în nici un fel şi, mai ales, din punct de vedere moral". Comitetul de coordonare interimar, constituit din Adriana Babeţi, Antoaneta C. Iordache, Mircea Mihăieş, Cornel Ungureanu (numărul 1/1990), este urmat de un nou colegiu de redacţie format din redactorul-şef Mircea Mihăieş, redactorul-şef adjunct Cornel Ungureanu, secretarul general de redacţie Adriana Babeţi, redactorii Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Iosif Costinaş (până în 1994), Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Marcel Tolcea, cărora li se vor adăuga mai târziu Corina Victoria Sein (pseudonimul Corinei Victoriei Bădulescu) şi Dorian Branea. După 1994 Bădulescu părăseşte şi ea redacţia, care se completează cu Şerban Foarţă, Ciprian Vâlcan, Cristina Chevereşan, Alina Radu, Robert Şerban, Marius Lazurca şi Radu Pavel Gheo. Noul program vizează schimbări de esenţă, menţionate în articolul lui Cornel Ungureanu din numărul 5/1990: „Încă nu ne dăm seama de toate direcţiile pe care noua cultură românească poate şi trebuie să şi le integreze. Istoria rezistenţei şi a revoluţiei, cultura diasporei, ideile religioase...". Există un interes clar pentru a intervieva personalităţile momentului: Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, Dorin Tudoran, Marian Papahagi, Solomon Marcus, Gerda Barbilian, Marta Petreu, Ioan Alexandru, Vintilă Mihăilescu, Irina Mavrodin. Ion Hobana, Andrei Şerban, Gheorghe Schwartz, Vladimir Tismăneanu, Silviu Purcărete, Radu Paraschivescu, Alexandru Hausvater, Jacques Le Rider, David Crystal, Bruno Mazzoni, Lorenzo Renzi, Petre Stoica, Philip O'Ceallaigh, Dan Lungu ş.a. Discuţiile lui Robert Şerban cu Andrei Pleşu, Herta Müller, Şerban Foarţă, Ruxandra Cesereanu, Andrei Terian, Filip Florian, Florin Iaru, Sorin Dumitrescu, Vasile Şirli, Marius Chivu, Ovidiu Pecican, ale lui Constantin Pătrăşconiu cu Lucian Boia, Adrian Oţoiu, Cristian Teodorescu, Andrei Cornea, Vitalie Ciobanu, ale lui Robert Lazu cu Andrei Codrescu, sau ale Adrianei Babeţi cu Mihai Şora se transformă în adevărate „seminarii" pe teme literare, culturale, sociopolitice. Gabriel Liiceanu discută cu Mario Varga Llosa, Ilinca Ilian cu Andrés Neuman şi Félix Palma, Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş cu Cornel Ungureanu, Adriana Babeţi şi Cornel Ungureanu cu Virgil Nemoianu, Dan Petroi cu Paul Barbăneagră, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Barbu Brezianu şi Arşavir Acterian, Mircea Handoca. Sunt recuperaţi autorii din exil: Paul Goma cu un fragment din *Patimile după Piteşti* în numărul 11/1990, dedicat în întregime universului carceral, Dumitru

Ţepeneag (*Pont des Arts*) ș.a. Secvenţele de roman, schiţele sau nuvelele conturează o perspectivă elocventă asupra scrisului românesc de după 1989. Printre autori se numără Filip Florian (*Zilele regelui*), Daniel Vighi (*Aubade, Expediţia goeletei Remény, Autoportret: Ilie Sfeic c'est moi*), Andrei Mocuţa (*Tom & Jerry*), Silviu Genescu (*O blondă, un contabil, un soldat şi o roşcată dau să intre într-un local*), Mircea Liviu Goga (*Noapte cu vampiri şi steag*), Viorel Marineasa (*Schimb de experienţă*), Pia Brânzeu (evocări de familie reunite la rubrica „Jurnal de familie"), Dumitru Crudu (*Cum am mâncat eu trandafiri proaspeţi la Codlea*), Alina Radu (*Camera de chibzuinţă*). Livius Ciocârlie oferă ample fragmente de jurnal, impregnate de verva unei autoironii sceptice. Studii, eseuri, conferinţe, evocări dau Cornel Ungureanu (*Provincia cărturarilor, Despre geografia literaturii, azi, un proiect în desfăşurare*), Horia-Roman Patapievici (*Eminescu şi viziunea paradisiacă*), Graţiela Benga (*Condiţia umană a poeziei*), Adriana Babeţi (*Vârstele amazoanelor*), Smaranda Vultur (*Memoria revoluţiei la Timişoara, Un autoportret în mişcare*), Viorel Marineasa (*Bătălia pentru o presă adevărată*), Livius Ciocârlie (*Un discurs îndrăgostit, Un aventurier nemişcat*), Cristina Chevereşan (*Citiri şi scrieri creative*), Cornel Robu (*O panoramă a SF-ului românesc*), Adam Michnik (*Problemele democraţiilor tinere*), Paul Eugen Banciu (*Fragil de câmpie*), Marcel Tolcea (*La tolce vita, BOR, un infailibil sistem de comunicare în mase*), Mircea Mihăieş (*Tratat despre linşaj*), Iulian Boldea (*Demonstraţie şi analogie*), Alexandru Budac (*Scepticul tandru*), Ciprian Vâlcan (*Leibniz şi câinele vorbitor*), Radu Pavel Gheo (*Republica Banat, În Est, dar mai la Vest*) Daniel Vighi (*Poveşti cu frontieră şi rockeri*), Elena Craşovan (*Hedonismul hermeneutic, Pe ici pe colo în punctele esenţiale*), Rodica Binder (*Şarm intelectual şi plusvaloare cognitivă*) ş.a. Alte condeie prezente în **O.**: Alexandru Ruja (*Liviu Rebreanu şi Banatul*), Victor Neumann (*Istoria conceptuală şi deconstrucţia limbajelor politice româneşti*), Victor Cârcu (*Din vremea basmului roşu*), Octavian Paler (*A spera, a-ţi aminti*), Angelo Mitchievici (*Scurtă retrospectivă a filmului românesc în 2012*), Radu Ciobanu (*Povestea unei doamne*), Tudor Creţu (*Digresiuni la agresiuni*), G. I. Tohăneanu (chestiuni filologice) ş.a. Daniela Magiaru face cronică teatrală, Adina Baya şi Cora Manole comentează peliculele cinematografice

recente, iar Ileana Pintilie fenomenul plastic de ultimă oră. Dintre universitarii și scriitorii originari din România, dar care trăiesc în străinătate, se remarcă eseurile lui Vladimir Tismăneanu (*Dilema asimilării, Marele vagabond al unei metafizici îmbătrânite, Cum a fost posibil Ceauşescu?*), Moshe Idel (*Hasidismul şi isihasmul*) sau interviurile cu Andrei Codrescu, Călin Andrei Mihăilescu, Marcel Corniş-Pop, George Banu. Deschiderea spre alte meridiane a **O.** se produce nu doar prin numeroase traduceri, ci și prin notele de călătorie ale lui Marius Lazurcă din Iran, ale lui Vasile Popovici din Maroc, ale lui Radu Ciobanu din Spania sau ale Adrianei Cârcu de la New York ori Singapore. Semnificativă este tendinţa colectivului redacţional de a alcătui numere tematice, menite să acopere zone de interes estetic sau politic (douăzeci de ani de la Revoluţia din 1989, 12/2009; *Cioran 100*, 4/2011; *SF românesc*, 8/2012). În aceeaşi măsură se abordează subiecte de interes regional, care să aducă un plus de culoare locală în definirea spaţiului cultural bănăţean. Alţi colaboratori: Laura Mircea, Sorin Tomuţa, Eugen Dorcescu, Eugen Bunaru, Ileana Oancea, Dana Crăciun, Ioana Cistelecan, Luiza

Maria Caraivan, Anamaria Pop, Lavinia Ionoaia, Monica Rohan, Vasile Docea. ***N.S., M.Md.***

ORIZONTUL, revistă pentru ştiinţă şi literatură apărută la Cluj, lunar, din 1 ianuarie până în decembrie 1906. Proprietar, editor şi redactor responsabil este Vasile E. Moldovan. Articolul inaugural, *Pagina întâi*, în pofida accentelor antisocialiste și antisemite („apele puţin cristaline ale ovreilor cari dau poporului un socialism primejdios neamului nost"), nu articulează un program propriu-zis: „N-am avut de gând să ne încorsetăm libertatea de acţiune prin stabilirea unor graniţe strâmte, a unui program", preferând să plutească în vag: „Programul nost e scurt, dar cuprinzător: «Noi vrem binele!»". Orientarea naţionalistă este subînţeleasă, însă justificată în contextul lipsei drepturilor de afirmare a elitei culturale româneşti. Revista preferă să aşeze articularea conştiinţei naţionale de sine mai presus de orice ideologie restrictivă. Rubrici: „Mărunte", „Literatura", „Momente". V. E. Moldovan publică o poezie patetic-siropoasă, cu influenţe baladeşti. Proză scriu Alexandru Ciura, V. E. Moldovan, V. Niţescu, G. Crăciunaş, iar I. Lupaş dă un fragment dintr-un studiu amplu, intitulat *Cultul eroilor şi dreptatea istoriei.* Mai colaborează Şt. Pop, Aurel Ciato. Predomină articolele politice, literatura fiind slab reprezentată: „În chestii de literatură ne mărginim la recenzarea operelor ce ni se trimit la redacţie". În sumar figurează și traduceri din Maxim Gorki şi L.N. Tolstoi. ***N.S.***

ORIZONTUL, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 3 februarie 1921 şi 24 mai 1928, având subtitlul „Revistă enciclopedică ilustrată". În articolul-program **O.** îşi propune să fie pentru conştiinţa vremii „un far luminos de cultură populară". Redactor-şef este A.A.-Luca (pseudonim al lui A. Axelrad), menţiune care dispare începând cu numărul 8/1924. Având un sumar tipic de publicaţie alcătuită pe gustul marelui public al începutului de veac, **O.** nu a reuşit să depăşească această condiţie, în pofida câtorva eforturi de „reorganizare" şi convertire la noul „ritm" al epocii, menţionate în notiţa redacţională *Către cititori* din ultimul număr, ce anunţă suspendarea apariţiei „până la toamnă" (în fapt definitivă). Se traduce şi mai ales se adaptează copios (şi adesea anonim) din clasici, ca şi din unii contemporani de succes, se compilează fără reţineri din presa străină, punându-se în general accentul pe nevoia de informare şi pe setea de „curiozităţi" a publicului larg. Cititorii sunt familiarizaţi cu nume ca F. M. Dostoievski, L. N. Tolstoi, A. P. Cehov, A. I. Kuprin, V. G. Korolenko, Maxim Gorki, Leonid Andreev, Victor Hugo, Honoré de Balzac, Charles Baudelaire, Théophile Gautier, Anatole France, Ernest Renan, Paul Verlaine, François Coppée, Albert Samain, Camille Flammarion, Maurice Barrès, Tristan Bernard, Francis Carco, Jean Cassou, Shakespeare, Rudyard Kipling, Arthur Conan Doyle, Mark Twain, Giacomo Leopardi, Giovanni Papini, Goethe, Lenau, Selma Lagerlöf, Rabindranath Tagore, Krishnamurti ş.a. La rubrica „Poezii uitate" se reproduc versuri de Barbu Nemţeanu, A. Steuerman, H. G. Lecca, St. O. Iosif, D. Anghel, Oreste, D. Iacobescu, Mihail Săulescu, G. Bacovia. Zeci de texte clasice din secolul al XIX-lea umplu ample spaţii tipografice. Contribuţiile originale, chiar dacă adesea în minoritate, nu sunt lipsite de interes. În acest sens, principalul merit al revistei rezidă în încurajarea iniţiativelor publicistice ambiţioase, dar inegale, ale tânărului Mircea Eliade: primele însemnări ale acestuia, intitulate *Din viaţa minunată a furnicilor* (24/1924), se vor menţine pe terenul entomologiei vreme de vreun an, pentru a se fixa apoi în lumea unor mituri şi legende orientale, căreia îi va dedica aproape treizeci de comentarii (ultimul, *India şi budismul*, în numărul 9/1927). În 1924 se lansează un concurs „rezervat exclusiv elevilor de liceu", cărora li se solicită „note şi impresiuni din timpul petrecut în vacanţă". Rezultatele sunt doar parţial satisfăcătoare, iar redacţia blochează acordarea premiilor mari, de o mie şi cinci sute de lei. Printre premianţii din categoriile următoare figurează elevii Mircea Eliade (două sute de lei), Al. Dima (o sută) şi Gr. Popescu-Băjenaru (o sută), iar printre beneficiarii unor menţiuni se află Dragoş N. Vrânceanu. Un *Sonet tomnatec…* reprezintă debutul nemărturisit al altui elev, Eugen Jebeleanu (47/1927). Textul va intra doi ani mai târziu în volumul *Schituri cu soare* cu titlul *Sonet rustic.* Alte titluri ale aceluiaşi poet: *Schiţă în lumina toamnei*, *Troiţa*, *Crinii*, *Suferinţă*, *Agonie* (cu menţiunea „Din volumul *Gânduri ruinate*, care va apare în curând"), *Cântec de primăvară*, *Sonet provincial.* Autorul participă, ca „elev clasa VI, Braşov", şi la o anchetă a revistei, deschisă pe tema competiţiei dintre teatru şi roman, genuri preferate în epocă, concluzia aflându-se chiar în titlul răspunsului – *„Convenţionalismul" a dărâmat*

teatrul. La vremea începuturilor se aflau şi tinerii poeţi Mihail Avramescu (sub pseudonimul Mark Abrams), Pavel Nedelcu şi Em. Ungheru. Activ aproape număr de număr, în perioada mai 1924 – mai 1928, este prolificul poet ortodoxist Constantin Goran, alternând tonalitatea imnică sau baladescă cu ritmurile poemului în proză. Alţi poeţi ataşaţi grupării – ori atraşi temporar de perspectiva afirmării – sunt Const. Z. Buzdugan, Ioan I. Ciorănescu, Miron Grindea (mai ales ca traducător). Sunt prezenţi sporadic Victor Eftimiu, I. Gr. Perieţeanu, C. Dimitrescu-Iaşi, Leon Feraru, Al. Iacobescu, I. Pas (cu pseudonimul Th. Constant). ***L.B.***

ORIZONTURI, revistă apărută la Galaţi, lunar, din februarie 1938 până în martie 1942, sub conducerea lui Ioan Şt. Botez, Gheorghe Hagiu, Gheorghe Popescu şi Al. Popovici. Din aprilie 1939 acestora li se alătură E. Caraman, I. Argintescu, Gh. Bujoreanu, Gh. Dimofte, M. Răşcanu şi C. Velichi. Intenţia **O.**, publicaţie a Asociaţiei Profesorilor Secundari din Galaţi, vag şi parcimonios exprimată în articolul-program, este să contribuie la ridicarea conştiinţei civice prin cultură, urmând „drumul curat al gândurilor sănătoase, fără nici o tendinţă” (I. Hanganu, *Gânduri de început*). Eforturile sunt parţial răsplătite, datorită unor colaborări nu de puţine ori valoroase. Cu timpul, revista îşi precizează tot mai limpede poziţia, fiind de partea „unui modernism sănătos altoit pe firul natural al tradiţionalismului” (Ioan Şt. Botez, *Sfârşit de an*). Rubrici: „Cronica literară”, „Revista revistelor”, „Cronica Asociaţiei Profesorilor Secundari din Galaţi” şi „Idei, oameni, fapte”. Poezia, preluată de la autori precum G. Tutoveanu, Al. T. Stamatiad, Alice Soare, Vladimir Cavarnali, Coca Farago, I. Pajură (C. Papacostea), Octav Sargeţiu, V. Hondrilă, Emil Maur ş.a., nu depăşeşte limitele minorului agreabil, intimist. În numărul 4–5/1939 sunt tipărite şi versuri de M. Eminescu (*Dintre sute de catarge*) şi Veronica Micle (*Lui Eminescu*). Cu proză figurează Dan Petraşincu (modernism distilat prin retortele senzualităţii), I.A. Bassarabescu (realism comportamentist), Gh. Popescu, Artur Gorovei ş.a., iar cu dramaturgie Ion Borvizeanu. Contribuie cu eseuri şi studii de istorie literară Augustin Z. N. Pop (*Contribuţii eminesciene*, 8–9/1938), Artur Gorovei, Ovidiu Papadima, Gh. Vrabie, Gh. Ursu ş.a. Alături de numeroasele medalioane, din ce în ce mai consistente, consacrate unor scriitori români şi străini, apar şi texte teoretice, programatice ori polemice, prin care **O.** îşi precizează orientarea în contextul ideologiei literare a vremii, depăşind cadrele unei simple gazete a învăţământului secundar provincial. Aprecierea sa de către alte publicaţii, precum „Universul literar”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Neamul românesc”, „Vremea” sau „Însemnări ieşene”, este semnificativă în acest sens. În consens cu orientarea sa tradiţionalistă, **O.** deplânge, într-un text semnat de Gh. Popescu, „virusul decadenţei, al descompunerii” din literatura română, precum şi lipsa de discernământ a criticilor şi a editorilor, tot mai orientaţi către comercializarea creaţiilor artistice (*În literatură...*, 11–12/1938). Criza nuvelei şi proliferarea romanului mediocru ori a literaturii pornografice constituie de asemenea subiecte de actualitate în viziunea lui Gh. Popescu (*Criza nuvelei*) şi I. Argintescu (*Artă şi pornografie*), deşi în privinţa acuzei de pornografie aduse lui Geo Bogza ori lui Mircea Eliade revista adopta o poziţie temperată. Faptul că tradiţionalismul adoptat de **O.** păstrează, cel mai adesea, un caracter moderat, în ciuda afinităţilor sale declarate cu revista „Gândirea”, este confirmat şi de deschiderea faţă de fenomenul avangardei, apreciat în unele aspecte (Fernando Capecchi, *Note asupra futurismului*). Totuși, în genere nu sunt agreate manifestările moderniste în artă, asociate imoralităţii, impreciziei şi expresiei „într-o limbă păsărească, cu tot felul de cuvinte împrumutate din alte limbi” (Ioan Licea, *Menirea unei reviste*). Cronica literară, lipsită de vervă, dar interesantă pe alocuri, este susţinută de Gh. Hagiu, I. Argintescu, Aurel G. Stino, Ioan Şt. Botez, Mircea Răşcanu ş.a. Din nou în acord cu estetica revistei, sunt întâmpinate elogios romane de Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu şi Ionel Teodoreanu, considerat, prin *Golia*, superior lui G. Călinescu cu *Enigma Otiliei*, etichetată drept roman „complet fals”, „o vastă şi tristă alambicare şi pisălogeală de vieţi cenuşii, plăsmuite din vârf de peniţă ostenită”, într-un stil ce n-ar depăşi „articolele gazetăreşti de mâna a doua” (Gh. Hagiu, 4/1938). De menţionat sunt, de asemenea, o scrisoare a lui Mihail Dragomirescu către Ioan Şt. Botez, ca răspuns la o cronică a acestuia din „Revista vremii” pe marginea „Convorbirilor critice”, (numărul 1/1938), precum şi o scrisoare inedită a Veronicăi Micle către M. Eminescu, publicată de Augustin Z.N. Pop (numărul 3/1938). Traducerile din Giacomo Leopardi, Gabriele D’Annunzio, Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine, Alfred de Musset sau August Strindberg sunt semnate de

Pimen Constantinescu, Ion M. Gane şi Emil Maur. Publicaţia mai cuprinde articole şi studii despre lingvistică, folclor, arte plastice, ştiinţă, muzică, istorie, geografie, sociologie, religie, precum şi conferinţe, documente de interes local şi producţii literare ale elevilor. Alţi colaboratori: Anton Dumitriu, Paul I. Papadopol, Mihail Ilovici, A.C. Hogaş. ***N.S., M.W.***

ORIZONTURI, revistă apărută la Stuttgart, ca lunar, din iunie 1949 până în iunie 1953, editată de Cercul de Studii şi Cercetări Ştiinţifice al Românilor din Germania. Director şi fondator: Constantin I. Ghidel; din comitetul de redacţie iniţial mai fac parte Anghel Rugină şi Ştefan Teodorescu; în 1951 acesta se lărgeşte considerabil, în noua sa alcătuire (menţionată la 13 noiembrie), alături de cei indicaţi iniţial, intrând Vintilă Horia, Leontin Jean Constantinescu, Nicoară Beldiceanu, Victor Buescu ş.a. De altfel, structura oscilează permanent între statutul de buletin („pentru informaţie şi documentare proprie") şi cel de publicaţie cu o deschidere reprezentativă în surprinderea activităţii culturale a exilului. Acest aspect se impune mai ales în ultima perioadă de existenţă a revistei, când susţinerea materială a eforturilor lui Constantin I. Ghidel de către Liga Românilor Liberi a generalului Nicolae Rădescu devine mai vizibilă. „Am pornit la drum în singurătatea apăsătoare a exilului", arăta directorul, schiţând proiectul în *Drumul „Orizonturilor"* (36/1950) şi insistând asupra faptului că această iniţiativă publicistică va continua „oricât de aspre, dure şi nemiloase vor fi momentele create în viaţa exilului". La rândul lui, George Uscătescu preciza în acelaşi număr că periodicul „a abordat cele mai diverse probleme ale comunităţii româneşti şi ale noilor sale posibilităţi de încadrare în peisajul cultural european". Colaborările reflectă deschidere și varietate în abordarea fenomenului cultural românesc, de la Pamfil Şeicaru (*Scrisoare deschisă adresată cercului „Orizonturi"*), Nicolae Novacovschi (*Spaţiul mioritic sau Drumul doinei în ceramica română*), Radu Cernea (*Goethe şi germanismul*) sau Basil Munteanu (*Cinci ani de la moartea lui Ion Pillat*) până la Victor Buescu (*Limba română şi caracterul naţional român*), Alexandru Busuioceanu (*Daci şi romani în Carpaţi*), Petre Sergescu (*Cursuri universitare româneşti în exil*) şi Leontin Jean Constantinescu (*Perspectiva gândirii politice eminesciene, Poziţia economică a Europei în lume*). În 1951 **O**. propune o anchetă în jurul ideii de polemică în publicistica emigraţiei. Răspunsul lui Mircea Eliade, *Rolul polemicii şi limitele ei organice*, determină replica violentă a lui Pamfil Şeicaru, care se simte indirect vizat. ***N.F.***

ORIZONTURI NOI, revistă apărută la Bacău, lunar, din mai până în iulie 1915. Publicaţia este condusă de George Bacovia şi se adresează în mod special scriitorilor tineri, „luptători de mai nou, de mai bine, de mai omenesc", cei care, într-o vreme „de medievală expansiune europeană", sunt căutători de „orizonturi noi imaginative". Bacovia publică poeziile *Dialog de iarnă*, *Monosilab de toamnă* şi *Cuptor.* I se alătură Ion Iordăchescu (care semnează şi I. Irion; cu poeziile *Vae victis*, *Delir*, *Nimic nu s-a stins, Poemă – Unei fecioare* ș.a.), C. Vasiliu-Langa (sub pseudonimul C. Vaer; schițele *Impresii de stradă, Hamalul* ş.a.), K. Semil (pseudonimul lui Emil Kraus; poeziile *Epitaf*, *Înainte*, *În vis*). În numărul 2, sub semnătura Geovas, Bacovia prezintă volumul de poezii *Flori sacre* al lui Al. Macedonski, „superbul poet, de o eleganţă suavă, unită cu o putere masivă de marmoră şi bronz". În numărul următor, la invitaţia directorului revistei, Macedonski trimite câteva pagini din prefaţa romanului *Thalassa* (apărut la Paris cu titlul *Le Calvaire de feu*), împreună cu o scrisoare de apreciere a liricii lui Bacovia, pe care îl sfătuieşte să se ferească de a căuta originalitatea cu orice preţ. ***M.Ş.***

ANUL I No. 1 IUNIE 1929

Orizonturi noui

ORIZONTURI NOUI, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din iunie 1929 până în mai 1930, sub conducerea unui comitet. Director: G. Bacovia (de la numărul 6–7/1929); redactori: Petre Cazacu, Traian Popp, Pan M. Vizirescu. În primul număr, în articolul *Păstraţi lumina!*, Octavian Goga salută cu entuziasm noua apariţie: „D-voastră, un mănunchi de studenţi universitari, rupându-vă de la gură obolul ca să vă înjghebaţi o revistă literară, veniţi să-mi cereţi contribuţia de scriitor pentru primul număr", amintindu-şi cu nostalgie de propriile începuturi. Poezia din paginile **O.n.** este de regulă modernistă, cu rădăcini simboliste, nelipsind însă abordarea tradiţionalistă a temelor poetice. Astfel, sunt prezenți G. Bacovia (*Imn*, *Baladă*, *Liceu*, *Vobiscum*) ori N. Davidescu

(*Leagăn de cântece*), dar publicaţia se arată ospitalieră şi cu Radu Gyr (*Corabia fantomă*) ori Ilariu Dobridor, cu George Dumitrescu (*Duplex*), G. Murnu (*Să trăim, o, Lesbie…*) și George Antonescu, sub pseudonimul G. Talaz (*Pătrunderi*), cu versificaţia simplistă, stângace, a lui V. Demetrius (*Visuri*) sau cu sămănătorismul schematic, idilic, al Mariei Cunţan. Proză publică G. Bacovia (*Amăgire*), Agatha Grigorescu-Bacovia (*Terase albe*), Pan M. Vizirescu, George Acsinteanu. N. Davidescu scrie despre Bacovia (autorul unei opere care „a intrat în cadrul literaturii noastre clasice"), Paul I. Papadopol deplânge moravurile criticilor (*Între hotarele criticii*, *Prea multă critică!*) și scrie în general despre autori mediocri (Ioan Pogan, *Liniști și comori*), Pan M. Vizirescu îl omagiază pe Mihail Dragomirescu la 60 de ani sau recenzează romanul *Duhovnicul maicilor* de Damian Stănoiu, Bacovia îl evocă pe Alexandru Macedonski (*Un poet al frumosului*), Ilariu Dobridor dă seama despre Mircea Florian, *Cosmologia elenă*, iar Agatha Grigorescu-Bacovia își comunică impresiile despre *Crăișorul* lui Liviu Rebreanu și despre *Aranca, știma lacurilor* de Cezar Petrescu. Coperta şi interiorul revistei sunt ilustrate cu reproduceri după Cecilia Cuţescu-Storck, Oscar Han, Corneliu Medrea. Alţi colaboratori: N. Batzaria, Al. Cazaban, N. Pora, Dem. Bassarabeanu. ***N.S.***

ORLEA, Oana (pseudonim al Mariei-Ioana Cantacuzino; 21.IV.1936, Bucureşti – 23.VII.2014, Maignelay-Montigny, Franța), prozatoare.

Este fiica Ancăi (n. Diamandi) şi a lui Constantin (Bâzu) Cantacuzino, aviator; George Enescu i-a fost bunic prin alianță, Maruca Cantacuzino, soția muzicianului, fiind bunica ei paternă. Face şcoala primară particulară Tunari, începe să frecventeze la Bucureşti Şcoala Centrală de Fete, dar în 1947–1948 trece la Şcoala „Ion Heliade-Rădulescu", de unde în 1949 se mută la liceul care va purta mai târziu numele lui I. L. Caragiale, terminând cursurile abia în 1965, la secţia serală. În 1952, pe când era elevă în clasa a X-a, e arestată sub acuzaţia de complot împotriva statului (răspândise manifeste anticomuniste) şi până în 1954 trece prin închisorile de la Văcăreşti, Jilava, Târgşor, Mislea ş.a. După eliberarea din detenţie, deşi George Enescu făcuse o intervenţie, nu i se acceptă să-şi continue studiile. Va fi, pe rând, figurantă la Cinematografie, asistentă medicală, sudoriţă pe şantier (1955–1956), taxatoare la Întreprinderea Regională a Transporturilor Auto (1959–1960), şamponează într-un salon al Cooperativei Higiena (1962–1965). În 1960 survenise a doua arestare, cauzată de suspiciunea că ar fi participat la atacul asupra unui furgon al Băncii Naţionale, dar după două luni de arest la Miliţia Capitalei, va fi eliberată. Spre sfârşitul acestei perioade, începe să scrie literatură. În 1965 face o călătorie în Franţa, la invitaţia unei mătuşi, dar se întoarce în România. În 1980 se stabileşte în Franţa, unde cere azil politic, iar în 1989 i se acordă cetăţenia franceză. Se stabileşte în Picardia, la Sains-Morainvillers. Debutează cu o schiţă în „Cronica" (1966). Mai colaborează la „Viaţa românească", „România literară" ş.a. Prima ei prezenţă editorială este volumul de proze scurte *Calul de duminică*, apărut în 1968. Publică în continuare romane – *Ţestoasa portocalie* (1969), *Pietre la ţărm* (1972), *Competiţia* (1974), *Cerc de dragoste* (1977), *Un bărbat în rândul lumii* (1980) şi povestiri – *Numele cu care strigi* (1970). Romanul *Un Sosie en cavale*, apărut în 1986 la Paris, este întâmpinat favorabil de cronicarii literari francezi, iar Bernard Pivot îi consacră una din emisiunile sale de televiziune. Perspectiva neorealistă necruţătoare şi ironică se întâlneşte cu cea fantastică şi absurdă, având ca obiect al observaţiei societatea românească din deceniile postbelice.

Schiţele cu care **O.** îşi începe activitatea literară anunţă o scriitare maturizată, mânuind cu precizie şi supleţe tehnici ale prozei scurte. Punctul lor de plecare este faptul cotidian, adesea anodin. Persistenţa obiectivului prin care acesta e privit deplasează de la un moment înainte logica realului, împingând percepţia în fantastic, bizar şi abstrus. Remarca lui Nicolae Manolescu – criticul care a revelat înzestrarea reală a prozatoarei –, făcută mai târziu, în legătură cu romanul *Un bărbat în rândul lumii*, este valabilă pentru întreaga operă a autoarei: „Totul este descris exact, fiecare amănunt, impresia de ansamblu este însă halucinantă". Este vorba aici de felurite mijloace de insolitare.

Insistentei priviri reci şi ironice i se adaugă trecerea instantanee de la un aspect la altul, de la un timp narativ la altul, de la persoana a treia a naratorului transcendent la persoana întâi a naratorului-personaj etc. Dinamismul şi pluriperspectivismul cinematografic, vizând percepţia holistică şi sincronică, subliniază reitatea şi disparitatea referentului acestor proze comportamentiste în care predomină tema insecurizării, indiferenţei, a incomunicării. Romanele nu vor diferi decât prin amploare şi prin complexitatea problematicii, viziunea existenţială care le stă la bază fiind aceeaşi. Mediile socioprofesionale (profesori, artişti, ingineri ş.a.m.d.) din *Ţestoasa portocalie* alcătuiesc un caleidoscop uman apăsat de rutină, convenţii şi clişee – aceasta este prima ipostază tematică a romanului subversiv scris de **O.** „Vorbe. Aceleaşi, repetându-se mereu. Vorbe", comentează un personaj. A doua (de fapt altă faţetă a celei dintâi) ar fi încapsularea alienantă. În *Pietre la ţărm*, una dintre cele mai bune cărţi ale prozatoarei, locul faptului banal este luat de situaţia limită. Într-o colectivitate constituită cvasialeatoriu (localnicii dintr-un sat de pe malul mării şi „sezoniştii" estivali) se petrec două crime misterioase: pretext pentru romancieră de a pune sub lupă comportamentele tuturor şi de a le demasca laşitatea, suspiciunea reciprocă, indiferenţa. Existenţa neautentică, mediocritatea morală sunt vizate şi de romanul ironic *Competiţia*. Pretextul îl reprezintă un concurs de schi, în care valoarea morală stă de partea perdanţilor (un mic grup de retardatari, deci *hors-concours*, care salvează un alpinist de la îngheţ). În *Cerc de dragoste* câţiva nonconformişti încearcă să spargă zidul convenţiilor (inginera Daria, pictoriţa Marilena, chitaristul cu numele simbolic Zen), dar nici aceştia nu reuşesc să-şi salveze independenţa, intimitatea şi capacitatea de a comunica autentic. Claustrarea şi înstrăinarea plutesc ca un spectru peste această lume, în care o banală coadă la curăţătoria chimică ia aspecte halucinante şi groteşti. *Un bărbat în rândul lumii*, ultimul roman publicat de **O.** în ţară, dezvoltă tocmai această temă a încarcerării aşa-zicând civile. Libertatea individuală a protagonistului – un geolog în convalescenţă – este confiscată, sub pretextul protecţiei, al securizării, de către familie şi, în genere, de către ceilalţi. De altfel, autoarea ar fi putut subscrie sartrienei formule „Infernul înseamnă Ceilalţi". Geologul evadează pentru un timp într-un sat de munte, dar această Arcadie se dovedeşte la rându-i iluzorie. Chemat la centru şi avansat director, este adus în situaţia de a accepta „regulamentul" unei societăţi rutinate, golite de sens. Ultima secvenţă, cu geologul completând careurile rebusiste alături de membrii familiei, este semnul ironic al readucerii lui „în rândul lumii". Deşi nu foloseşte numele reale ale cuplului Ceauşescu (cei doi apar sub denumirile Kouty şi Bien-Aimée), romanul politic *Un Sosie en cavale* este o necruţătoare radiografie şi denunţare a regimului comunist din România anilor 1945–1989, şi cu deosebire a ultimei perioade ceauşiste (apar demolările etc.), o monografie deopotrivă realistă şi mitico-fantastică, vorbind despre teroarea totalitară, suspiciune generalizată şi frică, Gulag. Dublul ia proporţii fantasmagorice, fiindcă el nu înseamnă o singură persoană, ci un şir nesfârşit, urcând în timp „până la nonexistenţă", până la origini. Imagine verosimilă a terorii comuniste în România, *Un Sosie en cavale* este în acelaşi timp un roman parabolic şi fantastic, valorizând toate mijloacele complexei proze scrise anterior de **O.** Alt roman, *Alexandra iubirilor* (scris şi publicat în franceză în 2000, apărut în traducere şi în România în 2005), foloseşte pretextul numeroaselor „iubiri" ale protagonistei – relatate la persoana întâi – pentru a continua radiografia regimului totalitar, poliţienesc, şi a mizeriei lui morale şi materiale. Eroina descrie retrospectiv (timpul relatării este plasat după 1989) experienţa ei carcerală, grefată pe imaginea închisorii din afară, a întregii societăţi româneşti. O altă relatare, a naratorului omniscient care se exprimă la persoana a treia, făcută din perspectiva prezentului, are un rol de contrapunct şi de relaţie. Imaginea – recurentă pe tot parcursul naraţiunii – a „şargului" care însoţeşte trenul în care călătoreşte Alexandra e o metaforă a libertăţii, dincolo de coordonatele spaţio-temporale sau de regimurile politice. *Întâlniri pe muchie de cuţit* (2011), editat mai întâi în franceză la Gallimard (2007), reuneşte un număr de patruzeci şi şapte de proze scurte ce continuă tema Gulagului într-o formulă epică în care realul cotidian, altminteri anodin şi derizoriu, ia înfăţişări halucinante, de absurd ameninţător, agresiv. Lungul interviu pus sub titlul *Ia-ţi boarfele şi mişcă!* (1991), pe care poeta Mariana Marin îl ia scriitoarei în Franţa, „traduce" în limbaj tranzitiv o bună parte din istoriile apărute în ficţiunile romancierei, devoalând cu limpezime forţa morală – auctorială – care le

animă nervurile. Sunt evocate, fără patetism şi senzaţionalism, ci în felul autenticismului lui Camil Petrescu, momentele dramatice, cum şi cele de exultaţie vitalistă şi exuberantă ale unei existenţe pentru care idealul a fost întruchipat de absoluta, perfecta necapitulare în faţa înjosirii şi mizeriei morale. Replicile celei intervievate au, apoi, puternice valenţe epice, refăcând caleidoscopic mediile sociale, cu multe personaje memorabile. Formal gazetăresc, volumul e în fond un roman existenţial vorbit, un „audiobook" s-ar zice, dacă n-ar fi – tot formal – scris pe hârtie, având în miezul său perindarea printr-un număr de peste zece penitenciare, unde deţinuta e urmărită fatidic de fraza „Cantacuzino, ia-ţi boarfele şi mişcă!", auzită „de zeci de ori pe toate tonurile: neutru, nerăbdător, dispreţuitor. Alte dăţi, lătrată şi întărită cu un pumn în coaste". Fraza rezumă total, adunând în ea ca într-o efigie, sensurile acestei excepţionale mărturii. Ediţia a doua a cărţii în limba română (2008) conţine în plus inserţii operate de **O**. înaintea trimiterii la tipar: explicaţii, contextualizări, amplificări – totul scris în ţinuta de onestitate şi demnitate caracteristice întregii ei opere.

SCRIERI: *Calul de duminică*, Bucureşti, 1968; *Ţestoasa portocalie*, Bucureşti, 1969; *Numele cu care strigi*, Iaşi, 1970; *Pietre la ţărm*, Bucureşti, 1972; *Competiţia*, Bucureşti, 1974; *Cerc de dragoste*, Bucureşti, 1977; *Un bărbat în rândul lumii*, Bucureşti, 1980; *Un Sosie en cavale*, Paris, 1986; ed. (*Perimetrul zero*), tr. Ioana Triculescu, Bucureşti, 1991; *Ia-ţi boarfele şi mişcă! Interviu realizat de Mariana Marin*, Bucureşti, 1991; ed. 2 (*Cantacuzino, ia-ţi boarfele şi mişcă!*), Bucureşti, 2008; ed. (*Les Années volées. Dans le Goulag roumain à seize ans*), Paris, 1992; *Le Pourvoyeur*, Compiègne, 2000; ed. (*Alexandra iubirilor*), tr. Elena-Brânduşa Steiciuc, Bucureşti, 2005; *Rencontres sur le fil du rasoir*, Paris, 2007; ed. (*Întâlniri pe muchie de cuţit*), tr. Elena Bulai, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *„Calul de duminică"*, GL, 1968, 14; Magda Ursache, *„Ţestoasa portocalie"*, CRC, 1969, 28; Mircea Iorgulescu, *„Numele cu care strigi"*, RL, 1970, 48; Dana Dumitriu, *„Pietre la ţărm"*, RL, 1973, 13; Nicolae Manolescu, [*Oana Orlea*], RL, 1975, 5, 1980, 47; Alex. Ştefănescu, [*Oana Orlea*], RL, 1977, 49, 2011, 42; Constantin Pricop, *„Cerc de dragoste"*, CRC, 1978, 12; Radu Enescu, *Profesiune sau vocaţie?*, F, 1978, 4; Sanda Stolojan, *„Un Sosie en cavale"*, CNP, 1986, 3–4; Monica Lovinescu, *Alice în ţara sârmei ghimpate*, „22", 1991, 21; Ov. S. Crohmălniceanu, *Între parabolă şi descripţie realistă*, RL, 1992, 11; Faifer, *Faldurile*, *87–90*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *545–547*; Mircea Iorgulescu, *„În exil unii au rămas parcă înțepeniți într-un aspic al amintirilor"* (interviu cu Oana Orlea), „Lettre internationale", 2005, 54; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Piteşti, 2005, *84–101*; Elena-Brândușa Steiciuc, *La Francophonie au féminin*, pref. Liliane Ramarosoa, Iași, 2007, *passim*; Bogdan Creţu, *Orchestrarea fricii*, VR, 2008, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, *806–807*; Manolescu, *Enciclopedia*, *558–561*. ***N.M.***

ORLEANU, Ada (2.XII.1915, Români, j. Vâlcea – 23.VII.1990, Bucureşti), prozatoare, traducătoare. Este fiica Leliei (n. Orleanu) şi a lui Constantin Marinescu, inginer silvic. Urmează şcoala primară şi primele clase de liceu la Râmnicu Vâlcea, apoi la Constanţa, unde susţine bacalaureatul în 1933. După absolvirea Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1938), este secretar de redacţie la „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români" (1943–1944) şi din 1947 până în 1958 profesoară de istorie şi franceză în judeţele Argeş (la Şuici) şi Hunedoara (la Călan). După 1958 se dedică în exclusivitate scrisului. A colaborat la „Fapta", „Dacia rediviva", „Vremea", „Revista Fundaţiilor Regale", „Femeia şi căminul", „Dorul românesc", „Viaţa românească", „Luceafărul" ş.a. Debutează cu nuvela *Revedere* în „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români" (1942) şi editorial cu romanul pentru copii şi tineret *E pace noaptea asta-n codru* (1958). La începutul anilor '40 frecventează cenaclul Sburătorul, iar în 1947 un comitet format din F. Aderca, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Camil Petrescu, Perpessicius și I. Negoiţescu îi acordă Premiul Asociaţiei „E. Lovinescu" pentru nuvelă. Manuscrisul premiat, *Caii dracului*, nu va fi tipărit; în schimb, după douăzeci de ani, câteva nuvele se vor regăsi în volumul *Boarii* (1968). Publică, în continuare, romane inspirate din evenimente istorice, *Cavalerul libertăţii* (I–II, 1968), *Atunci au tras toate clopotele* (1970), *Evadare în timp* (1984), altul bazat pe elemente ale propriei biografii, *Bun rămas, crânguri de alun* (apărut în 1973, dar terminat încă din 1946), şi cărţile pentru copii *Urechea năzdrăvană* (1973), *Însemnaţi cu stea în frunte* (1977), *Doi ani de cutezanţă* (1981). În 1942–1944 a tradus cărţi de Mary Webb şi George Meredith, iar de la sfârşitul anilor '60, în colaborare, altele de Marietta Şaghinian, Alexandros Papadiamantis, Jan Parandowski ș.a. A mai semnat Zoe Marinescu şi Ada Boicescu-Orleanu. În 1981 i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor.

În nuvela *Boarii* **O.** înfăţişează drumul spre masivul Parâng al unei cirezi mari mânate de

bătrânul baci Aron Muntean şi de câţiva ciobani tineri. Îndată după intrarea în defileu vremea se schimbă, ceaţa deasă, zăpada viscolită ca iarna, vântul care treptat ajunge la furia unui uragan pun în pericol întreaga cireadă. Boarii încearcă să împiedice răzleţirea cirezii sau prăbuşirea în prăpastie. După câteva ore stihiile încep să se linişteascǎ, câteva vite sunt totuşi pierdute, iar bătrânul baci este aproape îngheţat. Ritmul alert al naraţiunii sugerează disperarea încleştării cu natura impasibilă în sălbăticia ei şi grandoarea rezistenţei umane. În altă nuvelă, *Haitele*, o ţărancă bătrână este surprinsă în coliba sa din mijlocul pădurii de o iarnă cumplită. Curând, haite de lupi înfometaţi dau târcoale, apoi atacă coliba unde femeia se închisese cu cele câteva vite pe care nu apucase să le ducă în sat. În timp ce sătenii nu pot ajunge la ea din cauza troienelor, bătrâna se apără cu înverşunare, reuşind o lungă perioadă să facă faţă lupilor. Cărţile ulterioare publicate de **O.** vor demonstra atracţia pentru astfel de evenimente dramatice, ce fac ca existenţa să se consume sub semnul excepţionalului. Un asemenea moment este războiul, subiect care îi prilejuieşte romane frescă, de mare densitate şi tensiune, din care nu lipseşte notaţia psihologică. Plasat în vremea primei conflagraţii mondiale, romanul *Atunci au tras toate clopotele* începe în ziua de 15 august 1916, când se anunţă mobilizarea armatei şi declanşarea acţiunilor militare. Momentul surprinde familiile celor două personaje principale, Casandra şi Anton State, reunite în casa acestora de la Români, serbând hramul mănăstirii Hurezi, aflată în vecinătatea satului. Războiul îi desparte pe cei doi soţi – Casandra rămâne cu copiii în sat, în vreme ce Anton, ofiţer în rezervă, se retrage cu unitatea sa în Moldova – şi se instalează cu duritate în viaţa fiecăruia. Casandra preia conducerea gospodăriei şi are de rezolvat cea mai grea problemă, asigurarea hranei, în situaţia în care cote tot mai mari de alimente trebuie predate ocupanţilor străini. Ajuns în Moldova, Anton State, inginer de profesie, nu participă direct la lupte, fiind repartizat la o şcoală de perfecţionare a ofiţerilor combatanţi. Cum sediul şcolii se află într-un centru de refacere şi reechipare a trupelor, el află din relatările camarazilor sosiţi de pe front de atrocităţile războiului, de dramaticele momente ale luptelor de la Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti. În acelaşi timp este martor al dificultăţilor din spatele frontului: epidemia de tifos exantematic, lipsa de medicamente, hrana insuficientă, organizarea defectuoasă. Romanul se sfârşeşte odată cu încheierea armistiţiului şi a păcii provizorii din 1918. Acoperind întreaga perioadă a războiului, naraţiunea angrenează o gamă largă de personaje din rândul combatanţilor şi al populaţiei civile, în special din mediul rural. Fără nici o descriere a luptelor propriu-zise, autoarea reuşeşte să ofere un tablou dramatic al situaţiei, surprinzând mutaţiile în conştiinţa individuală şi în psihologia colectivă, eroismul populaţiei civile. Tot un amplu roman de război, bine construit, este *Evadare în timp*, care aduce în centrul acţiunii Războiul pentru Independenţă. Din nou evenimentele determină un stil obiectiv, sobru, convingător în observaţiile de detaliu. Şi aici firescul vieţii obişnuite are tendinţa de a împinge existenţele mai departe, dar de data aceasta nu este accentuată adaptabilitatea umană, ci tocmai transformarea vieţii sub presiunea unui eveniment crucial. **O.** creează cu mână sigură scene de masă, „dovedind mai multă robusteţe masculină decât fineţe feminină” (Valeriu Cristea). Inspirate din Primul Război Mondial sunt şi nuvelele din volumul *Hoţii în templu* (1986), titlul fiind semnificativ pentru insinuarea tragicului şi a violenţei în existenţa individului.

SCRIERI: *E pace noaptea asta-n codru*, Bucureşti, 1958; *Boarii*, Bucureşti, 1968; *Cavalerul libertăţii*, I–II, Bucureşti, 1968; *Atunci au tras toate clopotele*, Bucureşti, 1970; *Bun rămas, crânguri de alun*, Bucureşti, 1973; *Urechea năzdrăvană*, Bucureşti, 1973; *Însemnaţi cu stea în frunte*, Bucureşti, 1977; *Doi ani de cutezanţă*, Bucureşti, 1981; *Evadare în timp*, Bucureşti, 1984; *Lumea prietenilor*, Bucureşti, 1985; *Hoţii în templu*, Bucureşti, 1986; *Rotirea anotimpurilor*, Bucureşti, 1987; *De veghe la Dunăre şi mare*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Marian Popa, *„Boarii”*, LCF, 1968, 20; Valeriu Cristea, *„Boarii”*, GL, 1968, 22; Laurenţiu Ulici, *„Atunci au tras toate clopotele”*, CNT, 1970, 23; Mircea Iorgulescu, *„Atunci au tras toate clopotele”*, O, 1970, 7; Marcel Corniş-Pop, *„Atunci au tras toate clopotele”*, O, 1970, 7; Sorin Titel, [*Ada Orleanu*], RL, 1982, 5, 1984, 19; Ioan Holban, *„Hoţii în templu”*, CRC, 1987, 7; Grete Tartler, *Clipa lovită*, RL, 1987, 20; Ovidiu Constantinescu, *Ada Orleanu*, JL, 1992, 23–26; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *547–549*; Firan, *Profiluri*, II, *137–138;* Popa, *Ist. lit.*, II*, 861*. ***Il.C.***

ORLEANU, George G. (1873, Focşani – 25.II.1911, Bruxelles), poet, autor dramatic. **O.**, care a fost magistrat, procuror şi judecător la Focşani şi Galaţi, a debutat în literatură în 1889, când, aflat la studii

în străinătate – şi-a luat licenţa în drept în Franţa, dar a trăit câţiva ani la Bruxelles–, trimitea, semnând Gheorghe de la Odobasca (familia Orleanu deţinea, în ţinutul Focşanilor, moşia Odobasca), încercări nuvelistice ziarului „Adevărul” şi versuri revistei „Contemporanul”. Apoi, sporadic, poeziile sale au mai apărut în „Literatorul”, „Floare-albastră”, „Forţa morală”, „Litere şi arte”, „Generaţia nouă”, „Paloda literară”, „Spre ideal”, „Sămănătorul”, „Vieaţa nouă”, „Convorbiri critice”, „Dunărea de Jos”, semnate uneori Orlandi sau G. Cinariu. Cele mai multe au fost strânse pentru un volum intitulat *Din alte vremuri* şi încredinţat spre tipărire lui Mihail Dragomirescu, dar manuscrisul s-a pierdut. **O.** a scris şi teatru: *Pâinea păcatului* (1905), parabolă în versuri, şi „poema scenică” *Sărmanul Dionis* (1909), adaptare după Mihai Eminescu (în colaborare cu Jean Bart şi Const. Calmuschi). Fragmente dintr-o dramă istorică închinată lui Ştefan cel Mare, la comemorarea din 1904 a domnitorului, au apărut în „Calendarul Ligii Culturale” (1907). Altă dramă, *Voichiţa*, este publicată, tot fragmentar, de „Almanahul Ligii Culturale” pe 1909. „Cu învoirea autorului”, a tradus împreună cu D. Nanu o piesă a lui François Coppée, *Pour la Couronne* (*Pentru sceptru*, 1898). Tot împreună cu D. Nanu a tălmăcit tragedia lui Corneille, *Cidul*. Din 1909 este membru fondator al Societăţii Scriitorilor Români.

Înainte de Mateiu I. Caragiale, imaginaţia lui **O.**, romantic cernit, se închide într-o zonă a tainei şi a visului, în care se perindă avatarurile unui trecut aristocratic şi sumbru („E mult de-atunci; în vremuri luptat-am pentru cruce,/ Un templier cu fruntea scăldată în lumină”). Bun cunoscător al poeziei parnasiene şi simboliste, aflat sub ameninţarea unei necruţătoare boli, **O.** dă, în „estampele” în care îşi transformă poezia, peisaje interioare în felul celor din Georges Rodenbach. Scenerie gotică, imagini heraldice, aluzii hermetice („Pe masă-n roase pagini «Cornelius Agripa»”) intră în atmosfera de „legendă nordică” prin care sufletul înstrăinat, pândit de moarte îşi trăieşte „exilul nostalgic” („O albă lebădă sub lună şi-n urmă, iată, Lohengrin./ [...] Sunt mort deşi mă simt în viaţă. Trăiam odată-n vechiul burg !” – *Anamnisis*). Nici vetusteţea acestor fresce „desprinse din stemă parcă”, nici chingile formei fixe (sonetul) nu întunecă înfiorarea, uneori muzicalizată simbolist, în faţa timpului („În umbră–Umbră – el stă viu” – *Pendula veche de stejar*), temă ce-i domină versurile. Încă amintindu-i pe Hérédia şi pe Al. Macedonski în hieratismul de blazon al versurilor, poetul este totuşi interesant prin eleganţa cu care îşi transcrie himerele. În teatru, adaptând *Pâinea păcatului* a provensalului Théodore Aubadel, ce-şi avea izvorul într-o superstiţie, şi nuvela fantastică *Sărmanul Dionis* a lui Eminescu, **O.** reface aceeaşi scenerie în jurul unei taine ce înfioară: puterea blestemului în prima, „mistice sisteme”, metempsihoza în a doua. Frazarea este curată, aici ca şi în traduceri, dar autorul este copleşit de model.

SCRIERI: *Pâinea păcatului*, Bucureşti, 1905; *Sărmanul Dionis* (în colaborare cu Jean Bart şi Const. Calmuschi), Bucureşti, 1909. **Traduceri:** François Coppée, *Pentru sceptru*, Bucureşti, 1898 (în colaborare cu D. Nanu).

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Gh. Orleanu*, „Calendar literar şi artistic pe 1909 al revistei «Biblioteca românească enciclopedică Socec»”, *168–169*; Iorga, *Oameni*, I, *442–444*; Emil Gârleanu, *Privelişti din ţară*, Bucureşti, 1915, *67–70*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *154–155*; *George G. Orleanu*, în *Din poezia noastră parnasiană*, îngr. N. Davidescu, Bucureşti, 1943, *89–90*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *360–361*; Micu, *Început*, *428–429*; *George G. Orleanu*, în *Antologia poeziei simboliste româneşti*, îngr. şi pref. Lidia Bote, Bucureşti, 1972, *113–114*; *George G. Orleanu*, în *Climat poetic simbolist*, îngr. şi pref. Mircea Scarlat, Bucureşti, 1987, *125–126*; Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni*, *112–113*; Mircea Dinutz, *Un poet uitat – George G. Orleanu*, „Negru pe alb”, 2007, 4. ***S.C.***

ORNARU, Vintilă (pseudonim al lui Mihai Hristea Lomotescu; 14.II.1927, Foleşti, j. Vâlcea – 5.VI.2013, Paris), poet, dramaturg, prozator. Este fiul Elenei Lomotescu (n. Triculescu), telegrafistă, şi al lui Mihail Mihalache Lomotescu, moşier. Urmează școala la liceele „Gh. Lazăr” și „Gh. Șincai” din București. Ca tânăr poet captivat de idealurile comuniste, este primit cursant al Şcolii de Literatură „M. Eminescu” din Bucureşti, fiind exmatriculat în 1952, înainte de a-și susține examenele finale. Ulterior publică poeme și piese de teatru, uneori în colaborare cu alți scriitori. Participă la realizarea unor scenarii de film: *Ciocolata cu alune* (cu Gheorghe Naghi), apoi *Lumină de iulie*, *Lişca*, *Punga cu libelule*, *Baloane de curcubeu*, *Sania albastră* (cu Fănuș Neagu). Susținându-se material o vreme cu ajutorul prietenilor, este angajat la Asociația Scriitorilor din București de la înființarea instituției, în 1973. La un moment dat, pasionat de cursele de cai, este titular de rubrică (cronica hipică) la revista „Săptămâna”, sub pseudonimul Talion. În 1986 pleacă din țară, stabilindu-se

la Paris; devine cetățean francez după zece ani, prin naturalizare, adoptând numele Michel Lamotte. Debutează în „Contemporanul” (1947), cu poemul *14 000 000*. A mai colaborat la „Tânărul muncitor”, „Viaţa românească”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Literatorul”, „Caietul cultural CGM”, „Arici-Pogonici” ş.a.

După începuturi lirice în câteva plachete colective (*Zări noi*, 1949, *Zece poeți tineri*, 1950, *În satul meu*, 1955), tributare „militantismului” dirijat de noii ideologi ai literaturii, **O.** se manifestă ca dramaturg. În anii '60 publică comedii conformiste tematic, utilizând mecanismele dramatice ale lui Georges Feydeau pentru a ilustra zelul zootehnicienilor din comunele din Bărăgan (*Academicianul*, 1963, pus în scenă în același an la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț) sau pentru a satiriza „obscurantismul” religios al călugărilor (*Întoarcerea din pustie*, 1967). În 1966 piesa *Apostolii*, scrisă în colaborare cu Fănuș Neagu, se ocupă de „dilema” stabilirii în orașe de provincie a tinerilor profesori cu aspirații literare, rezolvată, desigur, prin motivarea ideologică a sacrificiului de sine după model partinic. Începând din 1968, dramaturgul scrie piese istorice în care sunt reciclate, în spiritul cerințelor acelor ani și cel mai adesea textele fiind destinate teatrului de amatori, figuri eroice precum aceea a lui Ștefan cel Mare (*Două amurguri*, 1968) sau Mihai Viteazul (*Umbra și fulgerul*, 1975) și piese de revoltă socială despre haiducul bănățean Mantu (*Murgul lu' Mantu*, 1969) sau despre răscoala de la 1907 (*Căpetenia...*, 1977), ultima fiind totuși mai solid articulată. În 1979 **O.** publică volumul *Sonete*, cuprinzând poeme despre cai, despre iubire, despre istorie, despre vin („Măi, vinule, mi-ai fost prieten, frate,/ poate mai mult decât atât: părinte!/ Când mut eram mi-ai dăruit cuvinte,/ făr-adăpost fiind, mi-ai dat palate...”), dar și un ciclu dedicat Parisului, cu priveliști din Place du Tertre sau de pe Pont Neuf. Ca prozator, **O.** semnează în 1980 un roman cu subiect hipic, *Cursa cu obstacole*, despre o participare românească la un mare derby. După plecarea la Paris, revine cu *Poeme* în 1998, iar în 2002 cu un roman, *Mahalaua colosală*, puternic influențat de Fănuș Neagu, mentorul și protectorul lui cât se aflase în țară. Până la un punct, romanul vorbește despre isprăvile lui Bubu Lamot, elev de liceu în București, și ale trupei sale de tineri amatori de teatru, boemi prin cafenelele celebre ale anilor '40 din secolul trecut. Tema ar fi traversarea unei istorii confuze și salvarea prin arta poveștii și a petrecerii, printr-o existență în răspăr. Început bine, romanul se deșiră spre sfârșit, când abundența isprăvilor pitorești nu mai poate fi ținută laolaltă de o singură narațiune, autorul recurgând la improvizarea unei colecții de fragmente (despre ultimatumul sovietic din 1940, despre momentul august 1944, despre stările de lucruri din Bucureștiul anilor '50), adunate sub diferite pretexte.

SCRIERI: *Academicianul*, Bucureşti, 1963; *Apostolii* (în colaborare cu Fănuş Neagu), Bucureşti, 1966; *Întoarcerea din pustie*, București, 1967; *Două amurguri...*, Suceava, 1968; *Murgul lu' Mantu*, Timişoara, 1969; *Mareşalii aerului. Expediția*, Bucureşti, 1973; *Umbra și fulgerul*, Bucureşti, 1975; *Sonete*, Bucureşti, 1979; *Cursa cu obstacole*, Bucureşti, 1980; *Poeme*, Bucureşti, 1998; *Mahalaua colosală*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Radu Anton Roman, *„Sonete”*, LCF, 1979, 42; Eugen Dorcescu, *„Sonete”*, O, 1980, 11; Nicolae Iliescu, *Viața la sticlă cu dop de singurătate*, CC, 1998, 8; Lucian Chișu, *„Poeme”*, L, 1998, 15–20; Gabriel Dimisianu, *Amintiri cu Fănuș Neagu*, RL, 2002, 13; Popa, *Ist. lit.*, II, *415–416*. ***D.Mn.***

ORNEA, Z. [Zigu] (27.VIII.1930, Frumușica, j. Botoșani – 15.XI.2001, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Cheilei (n. Mendelovici) și al lui Marcu Orenstein, negustor. Liceul îl urmează la Botoșani (1941–1949), lucrând apoi o vreme ca funcționar. Studiază la Facultatea de Filosofie a Universității din București (1951–1955). În 1973 devine doctor în filosofie. Activează ca redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1955–1959), ca funcționar la Centrul de Librării și Difuzarea Cărții (1959–1962), bibliotecar la Institutul de Științe Economice (până în 1966), redactor la Editura Meridiane (1966–1969) și ulterior la Editura Minerva, la aceasta din urmă devenind director în 1991. După 1992 este director la Fundația Culturală Română și la Editura Hasefer. Debutează în presă în 1956. A avut rubrici longevive la „România literară”, unde a ținut o prestigioasă cronică a edițiilor începând din 1982, și în „Dilema”.

O. este cel mai important istoric al ideologiilor politice și literare din România. Dată fiind perioada comunistă în care și-a desfășurat majoritatea cercetărilor, activitatea sa a comportat și anumite riscuri. Astfel, istoricul trebuia să avanseze pe culoarul îngust și sinuos dintre rigorile cenzurii, care impuneau păstrarea viziunii oficiale (din documentele de partid) asupra istoriei naționale, și rigorile propriei discipline, care cereau o perspectivă cât mai complexă. Subiectele lui **O.**, fie

că e vorba de monografii ale unor curente politice-culturale, fie că e vorba de biografii ale unor personalități, selectează nu doar actorii socialiști/progresiști din a doua parte a secolului al XIX-lea și prima parte a secolului următor (C. Dobrogeanu-Gherea, C. Stere, revista „Contemporanul"), dar și ample secvențe din tabăra „reacționarilor" (Titu Maiorescu și Junimea, sămănătorismul, țărănismul, gândirismul etc.). Însă, indiferent de care parte se plasează punctul de plecare, investigația este întotdeauna exhaustivă informațional, acoperind tot spectrul politic, ideologic, social și cultural. Doar modularea interpretativă a informației este uneori limitată de intersecția dintre metoda marxistă a autorului și evoluția agendei cenzurii în comunism. Există o legătură directă între gradul de periculozitate al subiectelor lui **O.** (nu doar „reacționarii" puneau probleme cenzurii comuniste, ci și părinții fondatori) și lipsa de flexibilitate care atinge sporadic cercetarea. De pildă, rolul în epocă al mișcării socialiste și apoi al celei comuniste sunt exagerate. În *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea* (1980) structurarea tabloului de epocă se face, simplist, prin invocarea a două „forțe exponențiale": „vechiul și înnoirea"; dialectica anilor '20 ai secolului al XX-lea s-ar reduce la coliziunea dintre tradiționalism („forțele frenatorii care doreau menținerea vechilor stări de fapt într-un deceniu sau altul") și modernitate („forțele aspirând spre înnoirea structurilor"). De notat totuși că, deși schema generală poate fi criticată în interiorul lucrării criticul își păstrează subtilitatea speculativ-disociativă, relevând de pildă modernitatea (cuvânt pe care-l preferă celui de modernism al lui E. Lovinescu) poeților de la „Gândirea". În linii mari, cu toate scăderile punctuale ce pot fi observate ici și colo, monografiile rămân fundamentale și actuale. Activitatea lui **O.** poate fi împărțită în trei etape, corespunzând evoluțiilor ideologice de după al Doilea Război Mondial. Prima perioadă este realist-socialistă, fiind reprezentată de monografia *Junimismul. Contribuții la studierea curentului* (1966), primul volum individual al autorului, scris, potrivit mărturiei acestuia, între 1959 și 1962. Grila de interpretare este reducționist-maniheistă, junimiștii și Maiorescu fiind demascați ca exploatatori folosindu-se concepte simpliste caracteristice anilor '50. Cea de-a doua etapă, inițiată prin

Eugen Simion, Gabriel Dimisianu și Z. Ornea

Sămănătorismul (1970) și ajungând până la *Viața lui C. Stere* (I–II, 1989–1991), cuprinde majoritatea scrierilor lui **O.** Ea se caracterizează printr-un marxism prob, comprehensiv și ortodox, de școală veche, necontaminat de evoluția marxismelor occidentale în materie de istorie literară (structuralism, poststructuralism, New Historicism). Abordând un curent oarecare, **O.** procedează printr-o circumscriere exhaustivă modulată dialectic. Astfel, *Junimea și junimismul* (1975), regândire din temelii a lucrării de tinerețe, este compusă din următorii pași care aspiră să reconstruiască totalitatea dinamică a fenomenului: expunerea factologică a istoriei Junimii, descrierea ideologiei junimiste, apoi a concretizării acesteia în viața politică; detalierea ideologiei estetice a lui Maiorescu, principalul teoretician al grupării, urmată de cercetări monografice asupra activității lui M. Eminescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Ioan Slavici, Duiliu Zamfirescu; capitolele finale urmăresc dialectic atitudinile polemicietrezite de Junimea și sinteza asupra mișcării operată de posteritate. În spirit marxist, **O.** respinge reducționismul estetist curent în istoria literară românească: „a considera marile curente din epoca modernă a culturii românești drept realități exclusiv literar-estetice apare drept o opțiune metodologică puerilă, care nu se verifică defel”. Idealul său vizează redarea unei „fizionomii mozaicate” a fenomenelor, „în sfera acestora intrând, în proporții necesare, valori varii și distincte: ideologice, politice, sociologice, estetice, culturale”. Fără a respinge relevanța esteticului, istoricul îi ajustează relevanța în funcție de ceilalți factori: „esteticul a funcționat [...] împreună cu alte valori cel puțin egale ca însemnătate, iar autonomia artei s-a supus condiției ei, întotdeauna relativă”. Poate nu întâmplător, analizele literare propriu-zise alcătuiesc partea cea mai friabilă a operei lui **O.**, cea mai supusă clișeelor și impreciziilor. În critica ideologică însă, istoricul se simte ca peștele în apă. În cele trei ample biografii dedicate lui Dobrogeanu-Gherea, Maiorescu și Stere se manifestă aceeași omnisciență totalizatoare. Ca un prozator realist din secolul al XIX-lea, biograful își urmărește personajele la firul ierbii, reconstituindu-le cele mai mărunte mișcări, pe care le proiectează simultan pe marea pânză a epocii lor. Deși pare să manifeste mai multă simpatie pentru Dobrogeanu-Gherea decât pentru Maiorescu, **O.** își privește comprehensiv – dar nu fără fermitate – toate personajele. El este nu atât un fin psiholog, cât un psiholog-dialectician, care întoarce pe toate fețele ipotezele și enigmele din viețile cercetate. În fine, în cea de-a treia perioadă, care începe după 1989, **O.** încetează să se raporteze explicit la metoda marxistă, îndreptându-se asupra unor referințe mai digerabile de-a lungul anilor ’90, precum liberalismul lui E. Lovinescu, căruia în 1997 îi prefațează amplu și competent cea dintâi ediție postbelică necenzurată din *Istoria civilizației române moderne* (singura ediție publicată în comunism, cu croșete, fusese îngrijită și prefațată tot de **O.**). Scrierea de rezistență din această perioadă este *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* (1995), prima și cea mai substanțială cercetare asupra cotiturii fasciste a Tinerei Generații. Recurgând la ample citate și la comentarii ponderate, istoricul oferă o panoramă echilibrată și fermă a fascizării intelectualilor români în al patrulea deceniu al secolului trecut. Editor scrupulos, **O.** a fost, după Șerban Cioculescu, și cel mai important critic al edițiilor. Vreme de aproape două decenii, cronicile din „România literară” au măsurat echilibrat și profesionist fluctuațiile istoriei literare din România.

Destinul intelectual al lui Z. Ornea [...] *seamănă destul de mult cu acela al lui Gherea, celebrul critic și ideolog al socialismului naiv de la sfârșitul secolului al XIX-lea: prin poziția sa proeminentă în domeniul cercetării literare pe care o datora exclusiv publicațiilor sale și nicidecum unei situații publice, pe care n-a avut-o decât după 1989 – și aceea modestă –, prin interesul pentru aspectul sociologic al literaturii, prin probitatea și generozitatea sa, prin aspectul și vorba de bătrân înțelept pe care le-a asumat cu umor încă din tinerețe (o colegă l-a și întrebat, într-un interviu, dacă a fost vreodată copil) și, desigur, prin fervoarea cu care urmărea ideile, dublată de dezinteresul pentru aspectul stilistic al scrisului său, atât de important pentru mulți dintre confrații săi. Nu e de mirare că prima cercetare monografică pe care Z. Ornea o dedică unui autor român – după monografii solide consacrate junimismului, sămănătorismului și poporanismului – este cartea despre viața lui Gherea, apărută în 1982, prima parte a monografiei sale despre viața și opera celui care i-a ținut piept lui Titu Maiorescu într-un moment în care regalitatea acestuia în domeniul cultural – ca să nu vorbim doar de acela al criticii literare – nu fusese contestată încă de nimeni.*

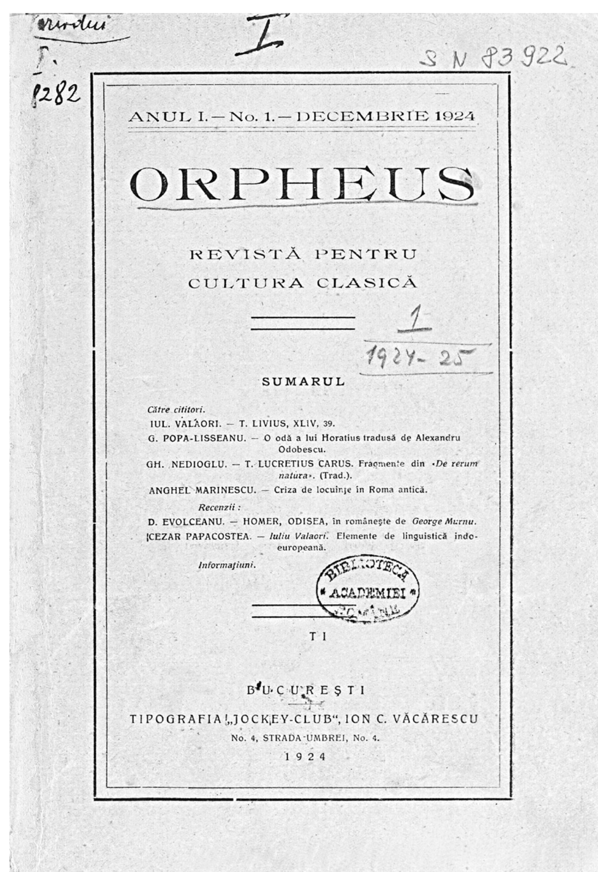
MIRCEA ANGHELESCU

SCRIERI: *A.D. Xenopol. Concepția socială și filosofică* (în colaborare cu N. Gogoneață), București, 1965; *Junimismul. Contribuții la studierea curentului*, București, 1966;

Falansterul de la Scăieni (în colaborare cu I. Cojocaru), București, 1966; *Trei esteticieni (M. Dragomirescu, H. Sanielevici, P.P. Negulescu)*, București, 1968; *Țărănismul*, București, 1969; *Sămănătorismul*, București, 1970; ed. 3, București, 1998; *Poporanismul*, București, 1972; *Studii și cercetări*, București, 1972; *Junimea și junimismul*, București, 1975; ed. București, 1978; *Confluențe*, București, 1976; *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, București, 1977; *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980; *Comentarii*, București, 1981; *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1982; ed. pref. Mircea Anghelescu, București, 2006; *Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1983; *Actualitatea clasicilor*, București, 1985; *Viața lui Titu Maiorescu*, I–II, București, 1986–1987; ed. 2, I–II, București, 1997; *Interpretări*, București, 1988; *Atitudini*, București, 1988; *Viața lui C. Stere*, I–II, București, 1989–1991; *Înțelesuri*, București, 1994; *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, 1995; *Fizionomii*, București, 1997; *Medalioane*, Iași, 1997; *Portrete*, București, 1999; *Glose despre altădată*, pref. Dan-Silviu Boerescu, București, 1999; *Polifonii*, Iași, 2001; *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004. **Ediții:** A.D. Xenopol, *Scrieri sociale și filosofice*, introd. edit., București, 1967 (în colaborare cu N. Gogoneață); H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, introd. edit., București, 1968; Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu Gheorghe Stroia); George Panu, *Amintiri de la „Junimea” din Iași*, I–II, pref. edit., București, 1971; E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, pref. edit., București, 1972; ed. introd. edit., București, 1997; *T. Maiorescu și contemporanii lui*, I–II, pref. edit., București, 1974 (în colaborare cu Maria Simionescu); C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I–II, pref. edit., București, 1976; *T. Maiorescu și prima generație de maiorescieni. Corespondență*, pref. edit., București, 1978 (în colaborare cu Filofteia Mihai și Rodica Bichis); C. Stere, *Scrieri*, pref. edit., București, 1979; P.P. Negulescu, *Geneza formelor culturii*, pref. edit., București, 1984.

Repere bibliografice: Tomuș, *Carnet*, *98–110*; Georgescu, *Printre cărți*, *39–43*; Anghelescu, *Creație*, *337–344*; Dimisianu, *Opinii*, *309–313*; Georgescu, *Volume*, *114–118*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *329–332*; Iorgulescu, *Critică*, *205–209*; Martin, *Paranteze*, *154–160*; Iorgulescu, *Ceara*, *58–61*; Regman, *Noi explorări*, *123–135*; Iorgulescu, *Prezent*, *279–287*; Dimisianu, *Subiecte*, *217–224*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *177–202*, III, *217–228*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *328–333*; Adrian Marino, *O carte dificilă și foarte utilă*, APT, 1996, 1–2; Micu, *Scurtă ist.*, IV, *171–172*; Grigurcu, *Amurgul*, *213–220*; *Dicț. esențial*, *592–594*; Dimisianu, *Lumea*, *81–86*; Grigurcu, *În răspăr*, *107–109*; Manolescu, *Lista*, III, *210–214*; *Zigu Ornea – permanența cărturarului*, îngr. și pref. Geo Şerban, București, 2002; Holban, *Portrete*, I, *319–329*; Mircea Anghelescu, *Ultimul Ornea*, OC, 2005, 256; Ștefănescu, *Istoria*, *721–726*; Holban, *Ist. lit.*, III, *12–25*; Manolescu, *Istoria*, *1224–1225*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1021–1022*. ***M.I.***

ORPHEUS, revistă apărută la Bucureşti, o dată la două luni, între decembrie 1924 şi decembrie 1928, sub egida Societăţii Amicii Culturii Clasice. Întemeiată pe convingerea că dezvoltarea spirituală a popoarelor moderne a fost favorizată de contactul cu Antichitatea, publicaţia – din al cărei comitet redacțional fac parte G. Alexandrescu (secretar de redacție), D. Evolceanu, Cezar Papacostea, G. Popa-Lisseanu, I. Ştefănescu şi Iuliu Valaori – are ca scop să stimuleze interesul pentru cunoaşterea lumii clasice, spre a înlesni „înălţarea tineretului” şi „întărirea neamului”. **O.** se remarcă mai degrabă prin diversitate decât printr-un program teoretic limpede formulat. Cuprinde articole din domenii variate ale studiilor clasice: lingvistică (Iorgu Iordan, D. Evolceanu), filosofie (Cezar Papacostea), arheologie (Vasile Pârvan, Petre Drăgoescu), istoria religiei (T. Sauciuc-Săveanu), sociologie (A.

ANUL I. – No. 1. – DECEMBRIE 1924

ORPHEUS

REVISTĂ PENTRU
CULTURA CLASICĂ

SUMARUL

Către cititori.
IUL. VALAORI. – T. LIVIUS, XLIV, 39.
G. POPA-LISSEANU. – O odă a lui Horatius tradusă de Alexandru Odobescu.
GH. NEDIOGLU. – T. LUCRETIUS CARUS. Fragmente din «*De rerum natura*». (Trad.).
ANGHEL MARINESCU. – Criza de locuinţe în Roma antică.
Recenzii:
D. EVOLCEANU. – HOMER, ODISEA, în româneşte de *George Murnu*.
CEZAR PAPACOSTEA. – *Iuliu Valaori*. Elemente de linguistică indo-europeană.
Informaţiuni.

T I

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA „JOCKEY-CLUB“, ION C. VĂCĂRESCU
No. 4, STRADA UMBREI, No. 4.
1924

Marinescu), economie (G. Pamfil). În ce priveşte studiul literaturii, sunt publicate atât sinteze, cum e cea a lui Dimitrie Marmeliuc despre originea tragediei eline sau a lui G. Popa-Lisseanu despre alexandrinismul latin, cât şi analize ale operei unui autor clasic, cum sunt articolele consacrate lui Plaut de E. Constantinescu, lui Anacreon şi Catul de Iuliu Valaori, lui Seneca de Paul I. Papadopol, lui Tacit de D.M. Pippidi şi M. Mihăilescu. Articole care pun în legătură literatura română şi cea clasică semnează Cezar Papacostea (*„Convorbiri literare" şi clasicismul*), Gh. Guţu (*Asachi şi traducerile din latineşte*), Paul I. Papadopol (*Heliade şi clasicismul*). Traducerile ocupă un loc important. Cezar Papacostea îi transpune în româneşte pe Homer şi Platon, Teofil Simenschy pe Musaeus, Teodor A. Naum pe Teocrit, Catul şi Horaţiu, E. Constantinescu pe Plaut, D. Murăraşu şi Gh. Nedioglu pe Lucreţiu, N.I. Herescu şi C. Niculescu pe Horaţiu, Gh. Guţu şi Şt. Bezdechi pe Ovidiu. În prelungirea preocupărilor didactice ale colaboratorilor, prezente şi în contribuţii privitoare la studiul limbilor clasice în România (semnate de Paul I. Papadopol şi Dimitrie Marmeliuc), **O.** oferă o rubrică specială cu texte clasice propuse spre traducere în şcoală. Dacă recenziile care semnalează ultimele apariţii editoriale în domeniu susţin ţinuta ştiinţifică a revistei, o coloratură mai puţin sobră au paginile distractive şi anecdotice semnate de G. Popa-Lisseanu. **O.** și revista „Favonius" îşi încetează simultan apariţia, pentru a lăsa locul unei noi publicaţii de specialitate, „Revista clasică", apărută la începutul anului 1929. ***A.C.***

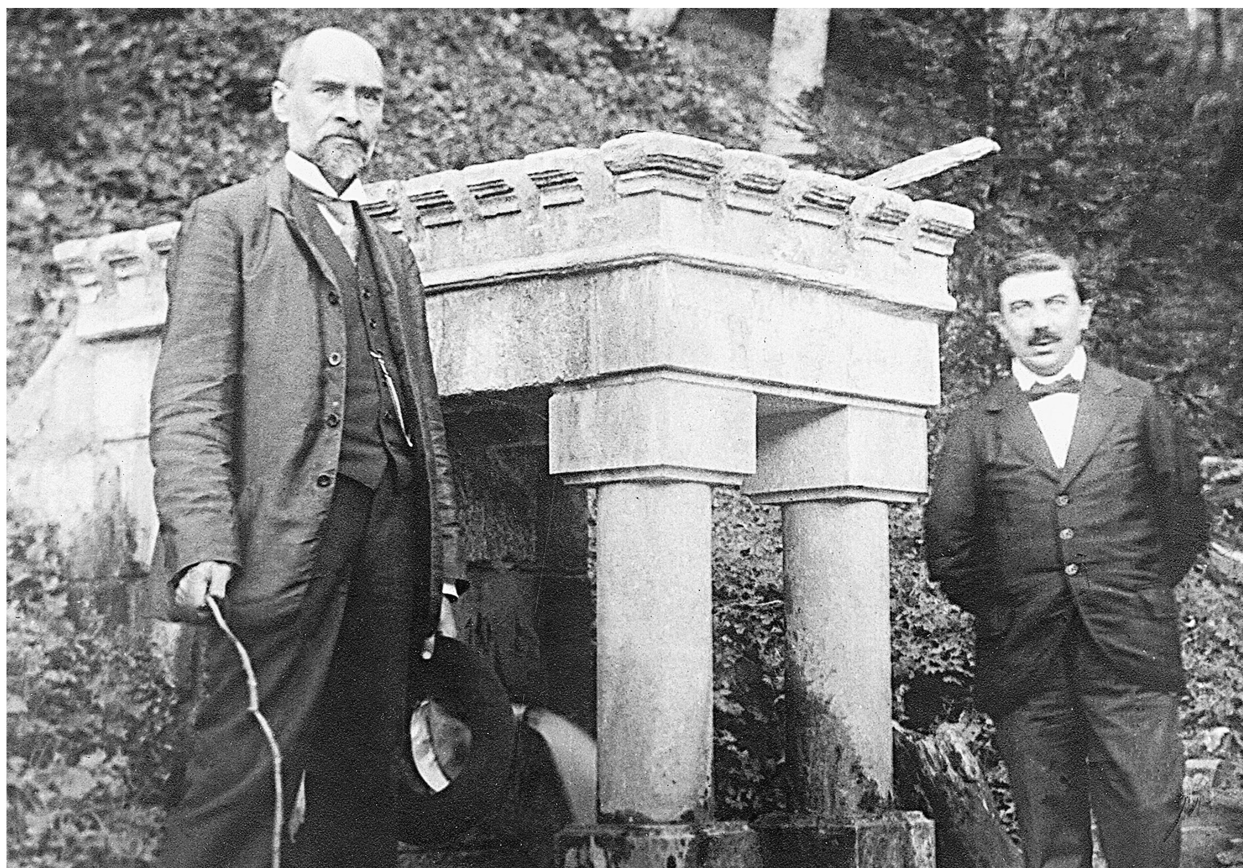

ORTIZ, Ramiro (1.VII.1879, Chieti, Italia – 25.VII.1947, Padova, Italia), comparatist, romănist italian.

Este fiul Filomenei (n. Ruzzi) și al lui Giusto Ortiz, profesor. Va învăța la Liceul „Antonio Genovesi" din orașul natal, apoi la Liceul „Vittorio Emmanuele II" din Napoli, unde va urma și Facultatea de Litere și Filosofie, susținându-și licența cu o teză despre imitațiile după Dante. Beneficiază de un stagiu postuniversitar la Florența, unde va fi îndrumat de romanistul Pio Rajna. Student, fondează revista „Flegrea", în care debutează cu proză. Editorial, va debuta în 1900, când publică *Sulle poesie CCLXI–CCLXVII del Codice Vaticano 3793 attribuite a Ciacco dell'Anguillara*, continuând cu studii de istorie literară italiană, franceză și provensală sau de arheologie clasică. Între 1903 și 1907 este profesor la Lucera, Salerno și Napoli. Recomandat de Pio Rajna lui Ioan Bianu, începe să predea în 1909 cursuri de italiană la Universitatea din București, în calitate de conferențiar, devenind profesor titular în 1913, când înființează și Seminarul de literatură italiană ca secție autonomă (o vreme va funcționa și la Liceul „Matei Basarab"). Obținând cetățenia română, dorește să se înroleze voluntar în 1916, dar, pentru a fi cruțat, i se refuză cererea. Un timp se află la Iași, atașat la Serviciul supravegherii știrilor. Pornind spre Italia, cu un popas prin Rusia, unde îl surprinde revoluția la Petrograd, va ajunge cu greu la Napoli, după un periplu odisean, pe care îl va relata în 1919 în „Ideea europeană", sub titlul *În ciuda submarinelor. Ziarul unui pribeag român de la Arhanghelsk la Montrose* (relatare apărută în volum în anul următor). Din 1920 își reia activitatea la București, afirmându-se ca un adevărat ctitor: creează, în 1921, revista de cultură „Roma", printre redactori numărându-se Alexandru Marcu (1927–1930) și G. Călinescu (1930–1933); în 1924 fondează Institutul de Cultură Italiană, care abia în 1933 va fi susținut oficial de statul italian, iar în 1929 este director al societății Cultura Italo–Rumena; datorită eforturilor sale, italiana este introdusă în 1931 în liceele românești ca limbă modernă secundară. Numit profesor la Catedra de limbi și literaturi neolatine a Universității din Padova, se repatriază, nu înainte de a fi fost sărbătorit în țară, unde va fi ales și membru de onoare al Academiei Române (1934), după ce, în 1920, devenise membru corespondent. La Padova va înființa lectoratul de limba română (1937), unde o cheamă ca asistentă pe Nina Façon, apreciată studentă la București. În perioada cât a funcționat în România (dar și după aceea), colaborează la numeroase periodice („Convorbiri literare", „Noua revistă română", „Vieața nouă", „Flacăra", „Sburătorul", „Viața românească", „Gândirea", „Transilvania", „Neamul românesc", „Rampa", „Universul literar", „Revista clasică", „Revista de filosofie" ș.a.), conferențiază la Universitatea Populară de la Vălenii de

Munte și la Radiodifuziune, continuând să publice studii și în reviste din străinătate și din Italia („Zeitschrift für romanische Philologie", „Giornale storico della letteratura italiana", „La cultura", „Giornale di politica e di letteratura", „Archivium romanicum", „La nuova Italia", „Studi medievali" ș.a.).

Ctitor al italienisticii românești, **O.** este una din personalitățile învățământului și o figură de prim-plan integrată total în viața culturală în sfertul de veac petrecut în România. Se află printre modelele urmate, după cum va mărturisi, de pildă, G. Călinescu la plecarea definitivă din țară a magistrului său: „Tot ce am învățat în universitate, de la d. Ortiz am învățat. Cu el m-am deprins a scrie cărți, cu el am prins meșteșugul informației literare și al construcției critice pe substrat istoric, de la el știu tot ce știu". Vasta lui activitate desfășurată pe tărâmul romanisticii și românisticii se întemeiază pe principiile comparatismului: „orice istorie literară nu poate și nu trebuie să fie decât comparată" afirmă **O.** în studiul dedicat motivului *fortuna labilis*, urmărit de la Ovidiu la Leopardi într-un curs ținut la Universitatea bucureșteană, și implică nu numai comparația izvoarelor, ci și a motivelor și temelor, și chiar a mijloacelor de realizare artistică, inclusiv sistemul metric. Erudiția de sorginte desanctisiană este pusă în slujba luminării unor aspecte mai puțin clare sau deloc elucidate de pe cuprinsul romanisticii, mergând de la antici la contemporani, cel de-al doilea principiu major după care s-a călăuzit fiind cel al criticii ca act subiectiv, inspirat de filosofia lui Giovanni Gentile. Pregătite îndelung și minuțios de studii publicate mai întâi în reviste de specialitate, cărțile lui **O.** sunt valoroase contribuții comparatiste. Lucrare masivă, de construcție riguroasă, enciclopedică, *Per la storia della cultura italiana in Rumania* (1916) reprezintă un exemplu de studiere a unei influențe. Constatând de la început că influența italiană e mai mică decât cea franceză, deși preponderentă la primii scriitori până la Gheorghe Asachi și Ion Heliade-Rădulescu, autorul analizează sistematic, aducând argumente de natură istorică, filologică, socială, economică, artistică, relațiile dintre italieni și români. Studiază căile multiple de pătrundere a culturii italiene în țările române, fie prin contacte directe, fie mediate. După acest amplu tablou general, foarte dens, **O.** reia studii anterioare despre Metastasio și poeții Văcărești (1914) și despre destinul dramaturgiei lui Vittorio Alfieri la noi (1911), ceea ce îi prilejuiește comparatistului reconstituirea în amănunt a situației teatrului românesc, ca instituție, la începuturile sale. Informat la sursă, cercetează presa vremii, mărturii de epocă, aprecieri ale criticii teatrologice, versiunile românești, inclusiv în manuscrisele păstrate în biblioteci, punând la punct inadvertențele. Prețuiește „meritul exclusiv" al lui Ion Heliade-Rădulescu în ctitorirea unui teatru național, precum și pe discipolii săi (generația pașoptistă), „oameni extraordinari, care în orice domeniu au știut să lupte și să învingă și cărora România le datorează totul: literatură, teatru, școli, patrie, libertate", deplângând totodată acea „*suffisance* cu care se vorbește astăzi" despre el. În *Medioevo rumeno* (apărut mai întâi în revista „Studi rumeni" în 1927–1928 la Roma, iar în volum în 1942), pune pe seama separării Bisericii Orientale de cultura latină întârzierea în medievalitate, prelungită până în epoca fanariotă, în absența Renașterii, pe care o crede „esențial latină". Într-un interesant capitol din lucrarea *Un grande erudito romeno a Padova: lo stolnic Constantin Cantacuzino* (1943), publicată împreună cu Nicolae Cartojan, se ocupă de studiile universitare ale stolnicului, în special de cele de logică, întreprinse cu unicul său profesor, Albanio Albanese, de biblioteca pe care și-o alcătuiește și de cultura însușită, de viața liberă pe care o duce, schițându-i și un concis portret peste veacuri: „Spirit reflexiv, inteligență rece și calculată, s-a dedicat operelor de erudiție și s-a delectat mai ales cu manevrele unei politici de sforării și intrigi mai mult decât bizantine". Concepută ca o panoramă, *Letteratura romena* (1941) trece în revistă întregul parcurs, de la cea populară la contemporani, în capitole succinte, însoțite și de exemplificări, oprindu-se la principalele momente și personalități. În genere, caracterizările sunt cele consacrate de istoriografia românească de până la el, bazate pe surse de prima mână, cu unele accente și opinii proprii. E o lucrare esențială, întrucât statuează într-un fel imaginea literaturii române în spațiul italic. După un scurt capitol, în care inventariază speciile folclorice, apreciind mai cu seamă poezia lirică a doinelor și balada *Miorița*, urmărește literatura veche bisericească până la *Biblia* lui Șerban Cantacuzino, moment de referință în evoluția limbii literare, și la Antim Ivireanul, „unul din cei mai culți ecleziaști români, ba chiar din întreg ortodoxismul", a cărui contribuție majoră, prin programul de tipărituri și

G. Coșbuc și Ramiro Ortiz la Tismana

prin scrierile sale, îndeosebi *Didahiile*, a dus la înlocuirea slavonei cu româna. Fără a insista, schițează apoi istoriografia, de la analele mănăstirești la cronicari și la Dimitrie Cantemir. Un loc mai amplu e dedicat contactelor cu Occidentul, în intervalul dintre 1700 și Junimea, unde momentele importante sunt Școala Ardeleană, ctitorirea instituțiilor culturale din Principate de către Ion Heliade-Rădulescu și Gheorghe Asachi, urmate de „uimitoarea" perioadă politică și literară dintre 1830 și 1850, asupra căreia influența franceză joacă un rol esențial, reprezentând, în absența culturii clasice – crede **O.** –, „cultura latină vie în forma sa cea mai asimilabilă". E o perioadă de fundamentare a statului național și de făurire a destinului său modern, datorat în mare măsură conștiințelor și acțiunilor unor scriitori precum Vasile Alecsandri, Costache Negri sau Mihail Kogălniceanu („întrucâtva, un Cavour al României"). Eterogen și discutabil prin desincronizare cronologică este capitolul dedicat Junimii, unde sunt incluși, pe lângă junimiștii consacrați, și unii colaboratori temporari. Dintre reprezentanții marcanți, îi reconstituie un portret viabil lui Titu Maiorescu, „unul din capii cei mai importanți ai României moderne", politician reformator și profesor „admirat până la idolatrie", critic ilustru, „logic, rece, precis, goethean olimpic", de un „echilibru aristocratic, deși cam distant, aferat și academic", al cărui stil se distingea prin „cristalina claritate a expunerii". În gustul epocii, biografia lui Eminescu subliniază inadaptabilitatea poetului, fatalitatea geniului, constrâns la o existență de „adevărat salahor intelectual", viziunea pesimistă, distingându-se totuși profund de familia romanticilor, parțial afini, Leopardi, Musset, Vigny, Heine, Lenau, Petőfi, prin „viul simț al naturii" și interpretarea peisajului autohton cu o melancolie discretă, recreând „poezia infinit de dulce și sugestivă, delicată, aeriană, a cărei fascinație constă în sentimentul pe care îl sugerează versul incredibil

de armonios și muzical". Întrevede în proza eminesciană tendința modernă de includere a digresiunii (estetice, filosofice, științifice), o „noutate pe vremea" aceea. Articolele politice ale ziaristului Eminescu i se par „adevărate capodopere de bun-simț, de viziune exactă a realității, de intuiție istorică și socială", prefigurându-l pe Nicolae Iorga. Dintre prozatori, relevă amintirile lui Creangă, finețea analitică la Ioan Slavici, nuvelistica lui I.L. Caragiale, „spirit subtil și caustic", dar comicul acestuia îi apare „cam prea sceptic și neîndurător", iar în piese „nu există nici un personaj onest, moral, pasionat", toate tipurile societății fiind comice, ridiculizate, lipsite de idealitate, totuși *O scrisoare pierdută* ar rămâne o capodoperă. Prețuire acordă baladelor lui Coșbuc și liricii sale erotice, superioare uneori – consideră **O.** – lui Eminescu prin tehnică și culoare locală, și, bineînțeles, versiunii, „în magnifice terține", a *Divinei Comedii* dantești, de a cărei editare postumă s-a ocupat el însuși, însoțind-o de un bogat aparat critic. Apreciază stilul digresiv și livresc al lui A.I. Odobescu din *Pseudo-cynegetikos,* dar și eleganța nuvelei sale istorice, pe Ion Ghica din *Scrisori către Vasile Alecsandri*, pe Duiliu Zamfirescu pentru poezia vieții de la țară și subtilitatea analizei psihologice a primului său roman, pe Hogaș ca precursor al lui Damian Stănoiu. Lui Nicolae Iorga îi consacră de asemenea un memorabil portret: „Spirit romantic și bătăios, foarte versatil, înzestrat cu o cultură extraordinară în cele mai diverse domenii, își integrează pe rând activitatea de istoric și pe cea de om politic, care fac din el o figură europeană, având astfel ceva în comun cu Unamuno, ale cărui calități și defecte le are". Momentului „Sămănătorul" îi sunt afiliați I. Al. Brătescu-Voinești (de fapt, convorbirist la început, apoi ținând de grupul „Vieții românești", dar astfel de neconcordanțe și inadvertențe în situarea scriitorilor, amendabile, mai există la **O.**), Mihail Sadoveanu, „tipul patriarhului primitiv", interesant prin „grandoarea care atinge solemnitatea austeră a epicii" „în interpretarea sentimentală a peisajului românesc", Octavian Goga, „local până la regionalism" ș.a. Ultimul capitol oferă o panoramă cuprinzătoare asupra primelor decenii din veacul XX. Fixând cadrul înfruntării dintre tradiționalism și modernism, schițează succinte caracterizări, nu lipsite de intuiții și formulări inspirate, chiar dacă prea marea apropiere de epocă nu-i lasă suficientă distanțare pentru justețea aprecierilor în toate cazurile. În linii mari, însă, tabloul este pertinent. Situează romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu printre cele mai bune romane ale literaturii universale din acea vreme și consideră *Pădurea spânzuraților* „poate superior ca viziune organică și ca tehnică" acestuia, iar *Ciuleandra* îl impresionează prin analiza psihologică a unei pasiuni, în pagini demne de antologie, conduse cu o adecvare de maestru. La Hortensia Papadat-Bengescu întrevede un proustianism *avant la lettre*, ca și la Italo Svevo (de altfel, pe întregul parcurs al cărții se fac, de câte ori este posibil, raportări la literatura italiană și la cea universală), e o „prozatoare puternică, deși un temperament artistic cam artificial și cerebral", specialistă în „stări de suflet în penumbră". În lirică marele maestru al epocii este Tudor Arghezi, a cărui „tehnică perfectă și temerară" e urmată de generația tânără, **O.** considerând *Cuvinte potrivite* și *Flori de mucigai* „evenimentele poetice din ultimii ani". Pe Bacovia îl vede ca precursor al liricii „crepusculare" prin monotonia tristă, dar foarte original, Al. A. Philippide e un „poet magnific, sonor, interesant mai ales în expresia verbală decât în concepție", Ilarie Voronca e definit „cel mai imaginativ", Lucian Blaga e amintit în fugă, fără a i se surprinde specificul, la Ion Barbu prețuiește „poezia geologică de gust parnasian", dar i se pare dificil de interpretat „ermetismul matematic" fără temeinice cunoștințe științifice și e încântat de „ritmul de cantilenă populară" al unor poeme ca *Riga Crypto...* și *Uvedenrode.* Panoramic sunt trecute în revistă dramaturgia și critica interbelică. Secțiunea dedicată literaturii române din masiva culegere *Varia romanica* (1932), cuprinzând studii publicate în intervalul 1902–1932 în reviste de prestigiu, reunește contribuții comparatiste, stabilește paralele posibile între spațiile occidentale și cel românesc, de pildă, între lăutarii și *giullari* medievali, actualizând opinii din Joseph Bédier și Edmond Faral privitoare la creația individuală (nu numai colectivă) a acestor interpreți populari, emite supoziții ale unor filiații posibile, ca în cazul lui Costache Negruzzi, inspirat de Gessner printr-un intermediar francez, cercetează influența franceză asupra poeziei române, polemizând cu N.I. Apostolescu, și pune pe seama locurilor comune în romantism pretinsele influențe atribuite de acesta, studiază petrarchismul lui Gheorghe Asachi, mergând până la comparație de text și vehiculând o erudiție impresionantă, agreabilă însă, ca și în celelalte secțiuni ale cărții (Provence, Franța, Spania). Profesor de română la Universitatea

din Padova, **O.** își creează instrumentele de lucru, *Manualetto rumeno* (1936) fiind unul dintre ele. E o introducere complexă (istorie, limbă, literatură) în civilizația românească, fondată pe surse de autoritate din varii domenii (Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Nicolae Cartojan, P.P. Panaitescu ș.a.). Este demonstrată romanitatea poporului și a limbii române, discutându-se toate argumentele istorice și lingvistice și fiind combătute teoriile contrare formulate de-a lungul vremii. Alte capitole sunt consacrate formării limbii române, evoluției fonetice și istoriei limbii, urmate de un scurt compendiu de literatură română. O antologie de texte, de la creații folclorice la poeți contemporani, nu prea extinsă, cu un glosar alcătuit de Nina Façon (cu care, de altfel, va purta și o corespondență pentru editarea manualului), publicată abia în 2007, pune la îndemâna studioșilor mostrele necesare. Traducător al lui Eminescu și al numeroaselor texte exemplificatoare din *Letteratura romena*, **O.** este conștient că „a-i traduce pe poeți e o întreprindere disperată", că rareori poate fi redată armonia versului, „care nu e doar ritm, ci adesea și colorit muzical al cuvintelor înseși", că doar o mică parte din frumusețea originalului poate supraviețui în aceste „aproximări" și „parafraze", iar în cazul lui Eminescu, ar trebui „smuls *secretul tehnic* al muzicalității lui atât de sugestive", la care „doar un De Sanctis" s-ar fi putut încumeta. El preferă mica poezie a antumelor, pe „poetul pădurii și al izvorului" (de altfel, e primul care intuiește specificul păduros, profund autohton al liricii sale, care îi sugerează în pictură peisajele lui Nicolae Grigorescu). Meritul lui **O.**, transpunând majoritatea antumelor (exceptând *Egipetul*, *Strigoii*, care nu i-au izbutit, precum și *Împărat și proletar* și *Epigonii,* care ar fi neinteresante pentru cititorul italian), apărute în cea mai reprezentativă colecție italiană de literatură universală a vremii (la Sansoni), în proză ritmică, este de a fi menținut „armonia internă, acel inefabil al oricărui poet, de păstrarea căruia depinde valoarea unei traduceri", „chiar dacă sonoritatea se pierde pe ici, pe colo, cum e și firesc" (G. Călinescu). Scurtul jurnal, publicat în românește, al voiajului de întoarcere în Italia, prin Petrogradul revoluționar, Ribinsk, Samara, Nijni Novgorod, Volga, Arhanghelsk, apoi prin Marea Nordului, printre fiordurile norvegiene spre insula Shetland, până în Scoția, *În ciuda submarinelor. Ziarul unui pribeag român de la Arhanghelsk la Montrose*, datat între 19 octombrie și 26 noiembrie 1917, cuprinde impresii despre ținuturile străbătute, notații și însemnări telegrafice despre actualitatea cotidiană, întrerupte de reflecțiile intelectualului privat temporar de „viciul" lecturii, cu numeroase trăiri livrești și tot atâtea meditații despre sensul vieții în momente de cumpănă.

Nu poate prețui oricine valoarea unui învățământ ca al lui, așa de iubitor, de atent, capabil de a crea oameni de știință și de conștiință. Cărțile sale, în care așa de adeseori e trecutul și scrisul nostru, prețuirea părții pe care am adus-o în mersul general al lumii, nu sunt la nivelul comun. Dar pe omul de onoare și pe omul de inimă, pe acela atâția l-au putut cunoaște și admira...

NICOLAE IORGA

Fără să aibă înfățișarea, necum să voiască să pară, d. Ramiro Ortiz a realizat totuși o adevărată operă de misionar al italienității, cu atât mai temeinică și mai prețioasă cu cât, modestă și afabilă în relațiile cu societatea românească, ea n-a fost mai puțin tenace, nici mai puțin fecundă.

PERPESSICIUS

SCRIERI: *Sulle poesie CCLXI–CCLXVII del Codice Vaticano 3793 attribuite a Ciacco dell'Anguillara*, Napoli, 1900; *L'ideale muliebre negli epigrammi greci del Poliziano*, Napoli, 1901; *„Don Quijote enamorado de oidas"*, Roma, 1909; *Per la fortuna del teatro alfieriano in Rumania*, Torino, 1911; *Il „Dolce stil novo"*, București, 1913; *Primi contatti fra Italia e Rumania. Appunti sulla lingua e letteratura (Metastasio – Văcărești)*, Torino, 1914; *Per la storia della cultura italiana in Romania*, București, 1916; *În ciuda submarinelor. Ziarul unui pribeag român de la Arhanghelsk la Montrose*, București, 1920; *Cronici italiene*, București, 1921; *La Fronda delle penne d'oca nei giardini d'Astrea*, Napoli, 1921; *Renașterea la Florența în timpul lui Lorenzo dei Medici și Poliziano*, București, 1922; *Viaggio ai Regni di Madonna Poesia*, Foligno, 1923; *Leopardi e la Spagna*, I–II, București, 1923–1924; *Studi sul Canzoniere di Dante. Le ballate primaverili e il servizio d'amore di Dante*, București, 1923; *Italia modernă*, București, 1925; *Fortuna labilis. Storia di un motivo poetico da Ovidio al Leopardi*, București, 1927; *Capodoperele liricei italiene*, I–IV, București, 1926–1930; *Introducere în literatura italiană*, București, 1931; *Varia romanica*, Florența, 1932; *Istoria literaturii italiene. Origini*, București, 1932; *Manualetto rumeno*, București, 1936; *Breve storia della letteratura rumena*, Padova, 1936; *Lope de Vega e i suoi tempi*, Padova, 1936; *La letteratura rumena contemporanea*, Padova, 1937; *Poesia neolatina moderna*, Padova, 1938; *Problemi di poesia popolare neolatina e balcanica*, Padova, 1938; *Nuovi studi di letteratura popolare neolatina e balcanica*, Padova, 1938; *Letteratura*

romena, îngr. Claudiu Isopescu, Roma, 1941; *Un grande erudito romeno a Padova: lo stolnic Cantacuzino* (în colaborare cu N. Cartojan), București, 1942; *Medioevo rumeno*, Padova, 1942; *Per la storia della cultura italiana*, Roma, 1943; *Le origini della lirica trobadorica e dell'amor cortese*, Padova, 1945; *Banchetti tragici nelle letterature romanze*, Genova, 1947; *Francesco da Barberino e la letteratura didattica neolatina*, Roma, 1948; *Carteggio – Corespondență. Ramiro Ortiz – Nina Façon*, ed. bilingvă, tr., îngr. și introd. Doina Condrea Derer, prezentare Alberto Castaldini, București, 2007. **Ediții:** Dante Alighieri, *Divina Comedia*, I–III, tr. George Coșbuc, introd. edit., București, 1925–1932. **Traduceri:** M. Eminescu, *Poesie*, introd. edit., Florența, 1927.

Repere bibliografice: Al. Dan [G. Ibrăileanu], *„În ciuda submarinelor"*, VR, 1920,4; Cora Irineu, *„Cronici italiene"*, VR, 1921, 9; Călinescu, *Opere*, I, *178*, *223–229*, *249–253*, *327–329*, *539–543*, *839–845*, II, *36–37*, *356–359*, III, *380–385*; *Omagiu lui Ramiro Ortiz cu prilejul a 20 de ani de învățământ în România*, București, 1929; Perpessicius, *Opere*, III, *15–19*, VI, *271–278*; Carmen Burcea, *Ramiro Ortiz*, București, 2003; Adrian Majuru, *Un om și faptele sale*, CLT, 2004, 30; Eleonora Cărcăleanu, *Ramiro Ortiz și italienistica românească*, CL, 2004, 9; Geo Vasile, *Indimenticabilul Ortiz*, OC, 2007, 126; *Un secol de italienistică la București*, coordonatori Doina Condrea Derer și Hanibal Stănciulescu, vol. I: *Ctitorii*, București, 2009, *11–107*, vol. II: *O catedră centenară*, București, 2011, *41–76*, *83–92*. ***G.Dn.***

OSADCENCO, Ion (4.XII.1927, Cahul – 17.XI.1994, Chişinău), istoric literar. Este fiul Mariei şi al lui Efim Osadcenco. A urmat cursul gimnazial la Cahul, pe cel liceal la Bârlad și a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1951). A fost, ani în șir, profesor la Catedra de literatură română a aceleiaşi Universităţi, o vreme fiind și decan (1962–1967). Prestația lui la catedră a fost apreciată deopotrivă de colegi și de studenți. Și-a luat doctoratul cu teza *Costache Negruzzi și nuvelele sale*, iar titlul doctor habilitat l-a obținut cu teza *Relaţii literare moldo–ruso–ucrainene în secolul XIX*.

Dedicându-se studierii literaturii române din secolul al XIX-lea, **O.** a publicat îndeosebi studii despre Costache Negruzzi căruia i-a consacrat chiar o monografie (1969), structurată după modelul tradițional: viața și opera, concomitent îngrijind câteva ediţii din opera scriitorului, apărute la Chişinău în limbile română şi rusă. În studiul *Relaţii literare moldo–ruso–ucrainene în secolul XIX* (1977) el relevă rolul lui C. Negruzzi, Vasile Alecsandri, Alecu Donici, Alexandru Hâjdeu, Boleslav Hâjdeu, B. P. Hasdeu şi M. Eminescu în legăturile literare şi culturale româno–ruse şi româno–ucrainene. Lucrarea lui **O.** conţine nu o dată puncte de vedere noi privind prezența scriitorilor români în presa rusă, precum și diverse materiale utilizate în argumentarea analizei, valoroase sub raport documentar, acestea fiind preluate din publicaţii puţin accesibile.

SCRIERI: *Constantin Negruzzi. Viaţa şi opera*, Chişinău, 1969; *Pagini din istoria literaturii şi culturii moldoveneşti* (în colaborare), Chişinău, 1971; *De la cronografie la literatura modernă* (în colaborare), Chişinău, 1974; *Relaţii literare moldo–ruso–ucrainene în secolul XIX*, Chişinău, 1977; *Eu doina cânt... Omagiu lui Vasile Alecsandri*, Chişinău, 1978; *Costache Negruzzi*, Chişinău, 1981.

Repere bibliografice: Vasile Ciocanu, *Prestigiul cercetării*, „Nistru", 1978, 3; Gheorghe Mazilu, *Pedagog exemplar, om de omenie*, LA, 1987, 3 decembrie; *Profesorului universitar Ion Osadcenco (In memoriam)*, LRC, 1995, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *274*; Constantin Reabțov, *Cahul. Istorie, personalități, cultură*, Chișinău, 1997, *166–167*; Istrate, *Portrete*, I, *155–158*; *Dicț. Chișinău*, *395–396*. ***Vs.C.***

OTESCU, Ion (9.IX.1859, Buzău – 10.III.1932, Bucureşti), folclorist. Este fiul Profirei (n. Hrisoscoleu-Buzoianu) și al lui Dumitrache Otescu. După absolvirea ciclului secundar la Buzău și la Liceul „Matei Basarab" din București (1884), face tot în Capitală studii universitare de matematică, luându-şi licenţa în 1887. A fost profesor la Școala Normală și la Seminarul Teologic din Galaţi şi, până în 1927, la Liceul „Mihai Viteazul" din Bucureşti, unde este și director (1889–1901). A fost membru în Consiliul Permanent al Instrucțiunii (din 1912) și inspector general pentru învățământul secundar. Este autorul mai multor manuale de matematică pentru liceu şi al unui *Curs de cosmografie* (1909), care se adresează elevilor de clasa a VIII-a liceală. A făcut parte din comitetul de redacție al revistei enciclopedice populare „Albina", fondată în 1897.

Înainte să apară, în colecţia „Din viaţa poporului român" a Academiei Române, lucrarea lui Tudor Pamfile *Cerul şi podoabele lui* (1915), subiectul a fost abordat, în aceeaşi colecţie, de matematicianul **O.** în studiul *Credinţele ţăranului român despre cer şi stele* (1907). Recunoscând că atacă un domeniu „care nu se atinge decât printr-un mic clin cu al specialității" sale, el explică

abordarea acestui subiect prin faptul că i-a ascultat pe ţărani, tatăl său având moşii în Ilfov, Vlaşca şi Buzău. Informaţiilor directe le alătură răspunsurile la un chestionar propriu, primite de la învăţători din Mehedinţi, Muscel, Dâmboviţa, Buzău, Râmnicu Sărat, Brăila, Putna, Bacău, Botoşani, Vâlcea, Olt, Ialomiţa, Neamţ, Dorohoi, Prahova. Pentru constelații precum cele două Urse, Dragon, Hercule, Lira, Lebăda sau Crucea, Delfinul, Vulturul, Cefeu, Perseu, Cassiope, Andromeda, Pegas ş.a. dă denumirile populare şi sumare informaţii despre credinţele vechilor greci şi romani asupra corpurilor cereşti, reproducând scurte legende. **O.** observă că poporul cunoaşte treizeci şi nouă de constelaţii și argumentează că faptul se explică prin originea romană a românilor, creştinismul neştergând „cu totul în gândul românului toate vechile credinţe şi legende în legătură cu acele credinţe ale romanului păgân". Piesele folclorice pe care le studiază le socoteşte utile pentru istoria credinţelor româneşti, ele fiind „date categorice" ale „cărţii de aur a originii noastre".

SCRIERI: *Credinţele ţăranului român despre cer şi stele*, Bucureşti, 1907; ed. îngr. şi pref. Antoaneta Olteanu, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *„Credinţele ţăranului român despre cer şi stele"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. XXIX, 1907; G. P. [Giorge Pascu], *„Credinţele ţăranului român despre cer şi stele"*, VR, 1908, 4; Constantin Ottescu, *Profesorul Ion Otescu*, „Gazeta matematică", 1968, 9; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, I, *350–352*; Datcu, *Dicţ. etnolog., 677.* ***I.D.***

OTTESCU, Nicolae I. (1.V.1885, Galați – 11.II.1950, București), prozator, dramaturg. Este fiul Rozaliei (n. Negrescu) și al lui Ion Otescu, profesor de matematică și folclorist; compozitorul Ion Nonna Ottescu este fratele său. Prin soție se înrudește cu Constantin Noica; tatăl filosofului apare, într-o versiune ficționalizată, ca personaj în nuvela *Un om întreprinzător*. Urmează Liceul „Sf. Sava" din Capitală (1896–1904), iar în 1908 absolvă tot aici Facultatea de Drept. După ce pledează ca avocat din oficiu al apărării în procesul anarhistului Gh. Stoenescu Jelea, autorul unei atentat împotriva lui Ionel Brătianu, ajunge, la recomandarea lui Take Ionescu, secretar particular al lui Nicolae Titulescu, intrând astfel în politică. Va fi secretar general la Ministerul de Finanțe (1920–1921), subsecretar de stat la Domenii și Interne (1931–1932), rezident regal al Ținutului Marea (1938–1939) și ministru la Interne (1939). A editat revista „Pontice" (1939), semnând cu pseudonimul Nicot; alt pseudonim folosit a fost Delabrateș. În 1940 se retrage din politică. A primit Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești" al Societății Scriitorilor Români pentru culegerea *Zece nuvele* (1940). A fost președinte al Societății Autorilor Dramatici. A lăsat în manuscris o dramă în cinci acte, în proză, *Don Juan*, în care eroul este, pe de o parte, victima femeilor, iar pe de alta, a Inchiziției și a franciscanilor.

În *Coppelia*, „fantezie în versuri" reprezentată în 1927 la Teatrul Național din București și editată în 1928, un păpușar descoperă metoda de a transfera sufletul uman în păpuși de ceară: „Lucrez de jumătate/ De secol la problema vieții transferate/ Din corpuri vii în lucruri. Voiam să dovedesc/ Că sufletele noastre sunt libere, trăiesc/ Independent de corpul de care par legate,/ Că ele pot prea bine să fie permutate/ Oriunde, chiar în lucruri". Eliberate în lume, păpușile nu-și pot afla însă fericirea, întrucât nu pot iubi. Prin urmare, Coppelia, una din păpuși, alege să renunțe la acest surogat de viață inautentică prin contrafacere, lipsită de substanță și elan vital. Mitul care stă la baza concepției piesei lui **O.** va apărea și în nuvela *Galatheea*, încheiată de asemenea tragic. Sculptorul Pygmalion va fi înșelat în dragoste de statuia căreia îi dăduse viață cu concursul Afroditei, împlinindu-se astfel blestemul zeiței ofensate de artist. Vocația de clasicist a autorului capătă forma cea mai amplă în romanul *Homer* (1943), repovestire a evenimentelor din *Iliada* și *Odiseea* plecând de la ipoteza că Homer ar fi fost martor al întâmplărilor. Narațiunea își permite o serie de licențe în raport cu originalul; de pildă, Penelopa nu i-ar fi fost credincioasă lui Odiseu. Reinterpretarea repertoriului clasic se face așadar într-o cheie sceptică. Însă nu *remake*-urile clasiciste dau nota caracteristică a literaturii lui **O.** Superior este *Nunta de aur* (1941), roman plasat la începutul secolului al XX-lea, care propune o enigmă polițistă (moartea neelucidată a unui bătrân boier), urmărind-o după tot tipicul procedural propriu codului detectivist (detectivi, suspecți, proces, dezbateri), pentru a o dizolva în cele din urmă într-o poveste de dragoste cu sfârșit nefericit: boierul murise accidental în timp ce încerca să recreeze – în spiritul, nutrit din lecturi

romantice în franțuzește, în care cuplul își trăise viața în Belle Époque – scena de la balcon dintre Romeo și Julieta. Pista falsă a romanului polițist translează subtil într-un omagiu adus unei lumi patriarhale dispărute. Remarcabile sunt și povestirile sau nuvelele cuprinse în *Zece nuvele* și *Hotel Rex* (1942), republicate de fiul scriitorului, alături de o secțiune de inedite având consistența unui nou volum, în antologia *Nuvele* (2012). Unele texte nu trec de nivelul anecdotelor sau al farselor, trăind din comicul de situație, fără complicații narative. Un întreprinzător deschide o crescătorie de canari, inițiindu-se în subtilitățile afacerii până când descoperă că este înșelat de cel care se ocupă de educația muzicală a canarilor (*Un om întreprinzător*). După o vânătoare un grup de petrecăreți deapănă povești bahice (*Câțiva beții*). Mediile preferate de autor aparțin unei clase de mijloc formate din magistrați, militari, proprietari și negustori din provincie, iar personajele aparțin îndeobște lumii vechi, manierate și ceremonioase, de dinainte de 1916, conservată încă în interbelic. Un alt nucleu de interes privește interacțiunea erotică în medii mondene sau patriarhale, uneori cu complicații de psihologie sau în sens fantastic. În *O femeie care își iubește soțul* apare o relație de putere cu rezonanțe nietzscheene: femeia menține dominația asupra partenerului de viață înșelându-l și provocându-l să o înșele, pretinzând că astfel ferește de rutină relația. În *Budism* un bărbat are revelația – tot de natură nietzscheană, o referință curentă de altfel – eternei reîntoarceri. O tânără servitoare, fată de la țară, îl seduce pe un profesor de latină, care se resemnează teoretizând asupra elementului *fatum* (*Fatum*), în timp ce *Din dosarele unui psihiatru* valorifică, într-o linie și cu o recuzită fantastică de tip Guy de Maupassant, o versiune a motivului dublului: un tânăr și o tânără, ce par a fi fiecare reflectarea celuilalt, relatează în paralel circumstanțele misterioase în care s-au întâlnit la un bal. Același motiv al dublului, mai puțin recuzita romantică, apare în *Scrisoarea lui V.Z.*, în care un matur în pragul senectuții leagă o relație cu fiica primei lui iubiri, imaginându-și că o împușcă atunci când tânăra îl părăsește. Una dintre cele mai bune povestiri este *O călătorie în Orient*: un arheolog întâlnește în trenul care îl poartă către Constanța, unde se va îmbarcă pentru Orient, o ispititoare femeie care îl invită să i se alăture într-o expediție de vânătoare la moșia ei. Scindat între dorința de a-și continua călătoria și de a o întrerupe, eul arheologului se scindează la propriu, participând simultan la ambele scenarii. **O.** a lăsat și memorii, editate postum, privindu-l pe Nicolae Titulescu, bogate factologic și consistente literar-portretistic; altă secvență memorialistică, inclusă de asemenea în *Nicolae Titulescu – o statuie fără piedestal* (1997), evocă faimoasele cafenele din preajma Primului Război Mondial sau include anecdote cu Camil Ressu, A. de Herz, Mircea Rădulescu ș.a. (*Cafeneaua Imperial*).

SCRIERI: *Coppelia*, Craiova, 1928; *Zece nuvele*, București, 1940; *Nunta de aur*, București, 1941; *Hotel Rex*, București, 1942; *Homer*, București, 1943; *Nicolae Titulescu – o statuie fără piedestal*, îngr. Sorin Popescu, introd. Constantin Ottescu, București, 1997; ed. Brăila, 2009; *Nuvele*, Constantin Ottescu, Brăila, 2012.

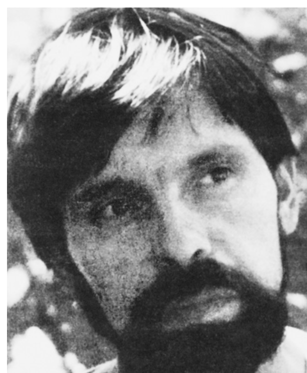
Repere bibliografice: Victor Rodan, *„Coppelia”*, „Comedia”, 1927, 88; V. Chiriac Dimancea, *„Zece nuvele”*, „Gazeta cărților”, 1941, 3–4; C. Postelnicu, *„Nunta de aur”*, UVR, 1941, 26; R. Brateș, *„Homer”*, VAA, 1943, 794; Traian Chelariu, *„Homer”*, UVR, 1943, 19; Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, îngr. Stelian Neagoe, vol. II, București, 1999, *59–60*, vol. VII, București, 2003, *169*, *194*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, I, *352–353*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *552–553*; Constantin Ottescu, *Un om din vremuri aproape uitate*, Brăila, 2007. ***M.I.***

OŢELEA, Nicolae (a doua jumătate a sec. XVIII), fabulist. Apărut în 1784, la Beci (Viena), dar descoperit abia în 1976, opusculul lui **O.**, *Alese fabule*, devansează cu trei decenii cartea de fabule tălmăcite şi prelucrate de Dimitrie Ţichindeal după Dositei Obradovici. Bănăţeanul, „practicant crăieştilor de cămară venituri” din Deta, este, aşadar, primul fabulist român. Deşi informaţiile biografice lipsesc, se poate presupune că era un om citit, ştiutor de limbi străine şi umblat, poate chiar la studii, prin străinătate. Cele aproape nouăzeci de texte sunt fie selectate din diferite surse (greceşti sau apusene), fie că, mai probabil, reproduc întocmai un model, posibil german, în orice caz o culegere contemporană încă neidentificată. Important este că ele sunt „înturnate” în româneşte („în rumânie”) într-o vreme în care asemenea iniţiative erau, la noi, cu totul răzleţe. Receptiv la tendinţele iluministe ale epocii, **O.** nu se mărgineşte la fabuliştii din vechime (Esop, Fedru, Avian ş.a.) sau la istorioare mitologice, ci include şi o seamă de parabole de rezonanţă şi cu tâlcuri strict contemporane.

Strădania lui nu a fost numai una de tălmăcire literală. Căci, precizează el, „la fieştecare fabulă din jos o învăţătură scurtă am adăugat". Ar fi vorba deci şi de o încercare de adaptare a acestor fabule.

SCRIERI: *Alese fabule*, Beci [Viena], 1784; ed. îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1985.

Repere bibliografice: Mircea Popa, *O carte veche necunoscută*, ST, 1976, 6; *Dicţ. lit. 1900, 654*; Popa, *Tectonica, 75–86*; *Dicț. Banat, 572–573.* ***F.F.***

OŢOIU, Adrian (30.IV.1958, Râmnicu Sărat), poet, prozator, eseist.

Este fiul Adrianei-Maria Oţoiu, dispecer de spaţiu aerian, şi al lui Simion Oţoiu, pilot de aviaţie. Urmează Liceul de Artă din Baia Mare (1973–1977) şi Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din acelaşi oraş, secţia română–engleză (1977–1981). Predă în învăţământul secundar din Oradea (1981–1987) şi Baia Mare (1987–1992). După 1989 beneficiază de câteva burse de specializare în SUA, Irlanda, Germania și Italia. Din 1992 este cadru didactic la Facultatea de Litere a Universităţii de Nord din Baia Mare, unde ţine cursuri de literatură engleză şi americană şi de teorie literară. A mai predat la universități din Franța, Ungaria, Irlanda și SUA. În 2001 obține doctoratul în filologie la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca. Debutează cu poezie în „Steaua" (1979), iar editorial cu romanul *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita* (1996; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Luceafărul", „Tribuna", „Apostrof", „România literară", „Observator cultural", „Tomis", „Calende" ş.a. Între 1992 și 1995 a contribuit la editarea „Buletinului științific al Universității de Nord Baia Mare". Este membru al unor asociaţii internaţionale de anglistică. Selecții din proza sa au fost traduse în limbile engleză, franceză și maghiară. În perioada 1979–1985 a mai semnat şi Adrian Sehelbe.

Optzecist întârziat, „recuperat" ca prozator doar în deceniul următor, **O.** este totodată un aplicat analist al propriei generaţii. Astfel, cele două volume ale studiului *Proza generaţiei '80. Strategii transgresive* (2000–2003) constituie o cercetare nuanţată a prozei româneşti din intervalul 1980–1995. Utilizând metodele puse la dispoziţie de naratologie şi de teoria textului, autorul face numeroase observaţii pertinente cu privire la rolul obiectelor, al personajelor şi al stărilor liminale, la metalepsă, reciclarea postmodernă a unor specii desuete sau a unor formule paraliterare (în primul volum, *Trafic de frontieră*), precum şi la „metaficţiunea istoriografică", principiul enciclopedic, absorbţia textelor nonliterare în discursul narativ, pastişă, polifonie şi transgresările de perspectivă narativă (în al doilea volum, *Ochiul bifurcat, limba saşie*). Rezistă din această întreprindere mai ales paginile de analiză (unele configurând minuţioase studii de caz) şi de cartografiere a macrostructurilor epice. Dar, suspendând raportarea la contextul istorico-literar, **O.** ratează în mare măsură şansa de a da prima sinteză de anvergură asupra prozei optzeciste. Justă în esenţă, ideea de a circumscrie proza generaţiei sale cu ajutorul conceptelor liminalitate şi transgresiune este în acelaşi timp insuficientă pentru a identifica specificul paradigmei, de vreme ce contururile formulei se pierd în tabloul general al postmodernismului. Dar numele lui **O.** se asociază mai ales romanului *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*, care a cunoscut o receptare critică entuziastă. Ca şi *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu, *Coaja lucrurilor...* este o veritabilă bibliotecă a postmodernismului literar, în care transpar toate trucurile curentului: de la babilonia naraţiei la pitorescul scientist, de la livrescul debordant la experimentul lingvistic, de la deconstrucţia topoilor epici la resemantizarea locurilor comune sau de la omniprezentul kitsch la revrăjirea lumii. Spre deosebire de Cărtărescu, **O.** mizează mai puţin pe arsenalul mitico-simbolic, cât pe resursele textualismului şi pe virtualităţile satiriconului. Cu o structură polifonică şi mozaicată, *Coaja lucrurilor...* prezintă, într-o manieră joyceană, o zi din viaţa arhitectului Ştefan Gliga, folosită ca pretext epic pentru revivificarea unor forme literare aparent clasate, dar şi pentru şarjarea situaţiei din România de la finele regimului comunist. Pornindu-se de la o formulă a autorului (*cannonball world processor*), romanul a fost perceput ca o maşinărie sofisticată de prelucrare a informaţiei textuale din labirintul literaturii. La fel de adevărată e şi cealaltă analogie

pe care o foloseşte **O.** în prefaţa la ediţia a doua: „*Coaja lucrurilor* a fost un fel de gaură neagră. [...] A absorbit cam tot ce a întâlnit în cale: ocultism, etimologie, hidrodinamică, speologie, arhitectură, oenologie, aerofotogrametrie, istoria elenismului, chimia pigmenţilor, mecanica motoarelor, botanică ruderală, jurisprudenţă, teoria conspiraţiilor, arta vitrinierilor, tarotul divinatoriu, meşteşugul sculpturii în scârţ". Cadrul epic se schimbă în dipticul subintitulat *Carte de calculatoare pentru spirite literatoare*, compus din *Chei fierbinţi pentru ferestre moi* (1998) şi *Stângăcii şi enormităţi* (1999), atenţia prozatorului deplasându-se acum asupra realităţilor postdecembriste. Nu însă şi maniera narativă, bazată pe aceeaşi reciclare postmodernă a convenţiilor narative şi legitimată tot de un pretext ciberneutic: în localitatea Straja, o triadă de afacerişti veroşi deschid o firmă de computere, iar naraţiunile se ordonează după un algoritm al comenzilor virtuale. În rest, povestirile figurează un hinterland provincial în care distopicul se insinuează progresiv într-o atmosferă cehoviană. De pildă, în *Preview/Pre-viziune*, lui Lori i se descoperă în clasa a şasea o miopie gravă, şi băiatul e nevoit să poarte ochelari. Nu faptul în sine e spectaculos, ci consecinţa lui: ochelarii îl împiedică pe Lori să-şi mai exercite harul divinatoriu de care dispunea, iar întreaga sa existenţă se va desfăşura ca o alternanţă de *view* (cu ochelari) şi *preview* (fără ochelari). De altfel, specificul acestor proze îl constituie tocmai fractura epică prin care un eveniment neprevăzut orientează desfăşurarea textului către un sens centrifug.

SCRIERI: *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*, Bucureşti, 1996; ed. 2, pref. Paul Cernat, Piteşti, 2002; *Chei fierbinţi pentru ferestre moi (Carte de calculatoare pentru spirite literatoare)*, Piteşti, 1998; *Stângăcii şi enormităţi (Carte de calculatoare pentru spirite literatoare)*, Piteşti, 1999; *Proza generației '80. Strategii transgresive*, vol. I: *Trafic de frontieră*, Pitești, 2000, vol. II: *Ochiul bifurcat, limba saşie*, Piteşti, 2003; *Under Eastern Eyes. Cross-cultural Refractions*, Timişoara, 2003. **Antologii:** *Canadian History X. Migration, Absence, Inscription*, Iași, 2012. **Traduceri:** Flann O'Brien, *La doi lebădoi*, Pitești, 2005.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Debut strălucit*, RL, 1996, 13; Daniel Cristea-Enache, *Arca lui Oţoiu*, CC, 1996, 8–9; Ruxandra Cesereanu, *„Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita"*, ECH, 1997, 10; Cornel Moraru, *Un roman „mediatic"*, VTRA, 1999, 11; Sorescu, *Lumea*, *158–160*; Cornel Ungureanu, *Adrian Oţoiu – un adevărat Cărtărescu al prozatorilor*, O, 2001, 7; Paul Cernat, *Avantajele frontierei*, OC, 2001, 67; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, *247–249*; Sanda Cordoş, *Ţară de mâna a doua*, ALA, 2003, 693; *Dicţ. analitic*, IV, *480–482*; Andrei Terian, *Un desant conceptual*, CLT, 2004, 4; Ștefănescu, *Istoria, 1114–1115*; Simona Sora, *Regăsirea intimității. Corpul în proza românească interbelică și postdecembristă*, București, 2008, *225–234*; Alexandru Budac, *Byron în rețea sau Cum a rămas liberă canapeaua doctorului Freud*, București, 2009, *229-245*; Simona Sora, *Gustul pierdut al (mecanismelor) literaturii*, DM, 2010, 343; Adrian G. Romila, *Dans post-modern, cu manechinul decojit*, LCF, 2010, 18. ***A.T.***

OVIDIU, revistă apărută la Constanţa, bilunar, prima serie între 15 septembrie 1898 şi 1 februarie 1900, seria a doua între 1 martie 1902 şi septembrie 1906, seria a treia între 15 mai şi 1 iulie 1910. Director: Petru Vulcan. În *Cuvântul de acasă* – titlu ce amintea *Vorba de acasă*, articolul-program din primul număr al revistei „Vatra", semnat de I. Slavici, I.L. Caragiale şi G. Coşbuc – directorul îşi declară intenţia de a face din **O.** o tribună de „înălţare a artelor şi literaturii", alături de comerţ şi industrie, o publicaţie care să cultive dragostea de ţară în rândul intelectualilor, profesori şi învăţători din mediul urban şi rural al Dobrogei, scrisă în amintirea marelui poet latin exilat la Tomis şi contribuind astfel la „înălţarea edificiului culturii naţionale". Revista se deschide cu un documentat studiu al lui Gr. G. Tocilescu, *Monumentul de la Adam-Klisi*. Primul număr conţine textul unei cuvântări a lui Petru Vulcan, *Viaţa, operele şi exilul poetului Ovidiu*, ţinută la inaugurarea Bibliotecii Universale a Cercului Cultural „Ovidiu" din Constanţa. În numărul 4/1898 apare scrisoarea trimisă de I.L. Caragiale aceluiaşi cerc. P. Vulcan rezumă conţinutul conferinţei susţinute de Caragiale în octombrie 1898 la Constanţa, precum şi pe cel al unei conferinţe a lui N. Iorga. Se publică mici medalioane, unele semnate de director: *Theodor Şerbănescu*, *Traian Demetrescu*, *M. Strajan*. Sunt prezenţi cu versuri Petru Vulcan, D. Nanu, Nuşi Tulliu (*Pescărița*, *Vântului* ș.a.), G. Tutoveanu (*Din vremuri*, *Se-ntunecă* ș.a.), George Murnu (*Mika*, în aromână și română), N.G. Rădulescu-Niger (*Groparul*, *Călugărenii* ș.a.), Ion Petrovici (*Chemare*, *Aleea*, *După luptă*), Corneliu Moldovanu (*Romanță*), Leontin Iliescu (*Divinei Anys*), acesta fiind prezentat ca „unul dintre marii poeți ai viitorului", D. Teleor (parodia *Legenda lui Chendi*), Ion N. Roman (*La Tervueren, Viața-i luptă!, Epure, Spre tine*), Florian I. Becescu (*Somnul*

leului ș.a.). Se adaugă multe traduceri, între care versuri de Ossian, Horațiu, Juvenal, Schiller (*Plânsul fetei*), Victor Hugo (*Un cântec*, *Dumnezeu*), Béranger (*Rândunelele*, tălmăcită de I. Ghițun), H. Heine (*Mathildei*, versiune de M.A. Rennert), Byron (*Întunericul*, tradusă de Dim. C. Zavalide), Catulle Mendès, Alfred de Vigny, Uhland. Prozatorii revistei sunt Petru Vulcan (nuvelele *După zece ani*, *Baba Sanda*, *Turnibura*, „nuvelă macedo-română", *Emil*, dedicată amintirii lui Traian Demetrescu ș.a.), N. Batzaria, care trimite încercările sale literare de la Salonic (*La Pugunic. Din viața românilor macedoneni, Amintiri de la un botez, Grecul de la Crușova* ș.a.), I. Duscian (fragmente din romanul *Emil Arbore*), Șt. St. Tuțescu (multe povestiri populare și snoave), N.G. Rădulescu-Niger, G.T. Niculescu-Varone, Constantin Cihan. Este tradusă și proză de Vladimir Korolenko (*Bătrânul clopotar*), Maxim Gorki (*În fața vieții*), R.L. Stevenson (*Tezaurul din Francbard*). Rubrica de cronici, recenzii și note privitoare la actualitatea culturală este susținută de Petru Vulcan, M.A. Rennert și Petru Danilescu. Mai multe comentarii critice sunt îndreptate împotriva orientării de la „Sămănătorul", împotriva lui N. Iorga și a lui Ilarie Chendi, dar argumentele utilizate nu se susțin decât parțial. De altfel, scrierile literare care apar în **O.** ar fi putut la fel de bine să fie tipărite și în publicațiile sămănătoriste. P. Vulcan recenzează cărți de N.G. Rădulescu-Niger (*Din valurile vieții*), P. Danilescu (*Album de flori*), Oreste Tafrali, (*Scene din viața dobrogeană*), scrie despre versurile lui G. Tutoveanu, despre *Legionarii Crucei* de C. A. Ionescu-Caion și, în *Patriotism artificial. Apropo de Crușoveni*, glosează în jurul relațiilor nu foarte prietenoase dintre aromâni și greci. M.A. Rennert este autorul unor încercări de istorie literară (*Vasile Alecsandri, Literatura la noi*), se ocupă de scriitorii români din Franța (*Elena Văcărescu, Al. A. Sturdza, Ch.-A. Cantacuzino*), în vreme ce P. Danilescu prezintă autori și opere din alte literaturi (Henrik Ibsen, romanul *Quo vadis?* de Henryk Sienkiewicz). Într-un editorial din mai 1910, Petru Vulcan reamintește țelurile pe care și le-au propus redactorii de la **O**. și subliniază îndreptățit faptul că ei, în mare măsură, au contribuit la „ridicarea nivelului cultural al românilor din Dobrogea". ***I.H., R.Z.***